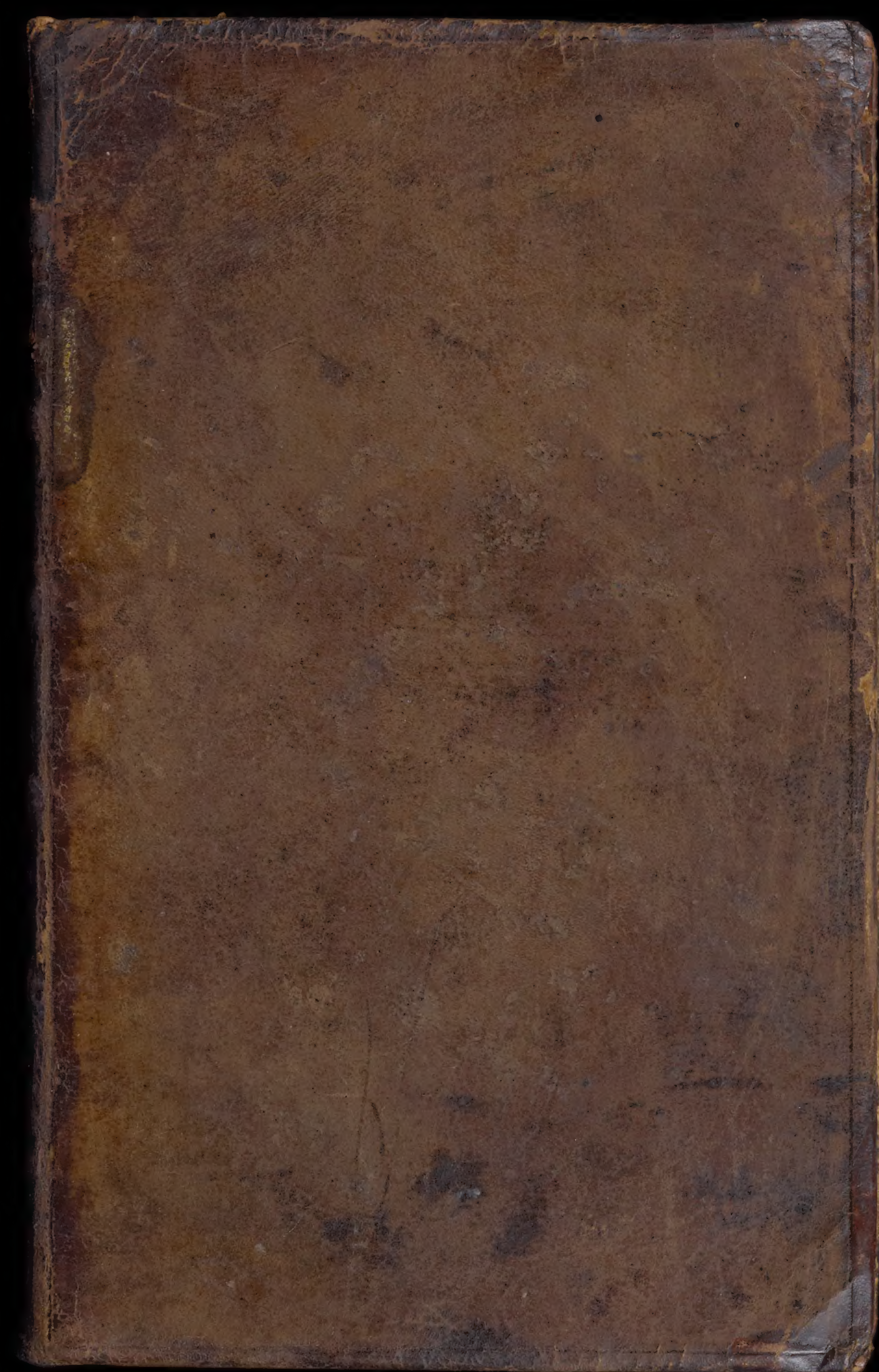

HOMO SYMBOLICUS

R.D. OCTAVII SCARLATINI.

Venter
Cor
Pectus
Brachia
Collum
Caput
Pudenda
Coxæ
Crura
Genua
Pedes
HOMO
FIGURA-
TUS,
ET
SYMBOLI
CUS.
Omnia ſubiecisti sub pedibꝰ Ejus. Psa. 8.
Leonh. Heckenauer, Sculpsit.

HOMO
ET EJUS PARTES
FIGURATUS & SYMBOLICUS,
ANATOMICUS, RATIONALIS, MORALIS,
MYSTICUS, POLITICUS, & LEGALIS,
COLLECTUS ET EXPLICATUS
CUM FIGURIS, SYMBOLIS, ANATOMIIS,
Factis, Emblematibus, Moralibus, Mysticis, Proverbiis, Hieroglyphicis, Prodigiis, Simulacris, Statuis, Historiis, Ritibus, Observationibus, Moribus, Numismatibus, Dedicationibus, Signaturis, Significationibus Literarum, Epithetis, Fabulis, Miris, Physiognomicis, & Somniis;
REFLEXIONIBUS ET DECLARATIONIBUS
tam ex Sacris, quàm profanis Auctoribus desumptis,
OPERA & STUDIO

R. D. OCTAVII SCARLATINI
OLIM EX NOBILISSIMO CANONICORUM REGULARIUM
Lateranensium Ordine, SS. Theologiæ Doctoris, Prædicatoris, & Scripturæ Sacræ Lectoris, & nunc Archipresbyteri Ecclesiæ Majoris Castelli S. Petri.

OPUS
UTILE PRÆDICATORIBUS, ORATORIBUS, POETIS, ANATOMICIS,
Philosophis, Academicis, Sculptoribus, Pictoribus, Emblematum, ac Inscriptionum Inventoribus, &c.

TOMUS PRIMUS.
CUM ADDITIONIBUS & INDICIBUS COPIOSISSIMIS;
Nunc primùm ex Italico Idiomate Latinitati datum

à R. D. MATTHIA HONCAMP
Canonico Capitulari ad Gradus B. M. V. Moguntiæ, Directore Congregationis, & Prædicatore Ecclesiæ ejusdem B. M. V. Ordinario.

Cum Gratia & Privilegio Sacræ Cæsareæ Majestatis,
Et facultate Superiorum.
AUGUSTÆ Vindelicorum, & DILINGÆ,
Sumptibus JOANNIS CASPARI BENCARD, Bibliopolæ.
ANNO M DC XCV.

AD
LECTOREM,
Intentio & Proœmium.

Sque adeò mens humana ſe in altum ſæpe elevat, & propriæ temeritatis ſuæ alis in ſublime fertur, ut ea, quæ conditionem & capacitatem ſuam tranſcendunt, audere & tentare non vereatur: nihili faciens, ſi, cum pugillus terræ ſit, cæleſtibus ſe negociis cum Jove ingerat (non ſecus ac Phlegræi Gigantes olim) dum ſe montibus cogitationum male ordinatarum & confundit, & extollit, & quamvis ad ſtaturam ſuam cubitum nullum poſſit adjungere, cum Atlante nihilominus & Hercule, imponere dorſo ſuo Sphæras, & Olimpum ipſum prætendit;

Non conoſce ſtanchezza
Petto di gloria ardente, e ben ſi vide
Atlante vacilar, ma non Alcide.

Sic de Panario ſuo hic cygnus intonavit. Videtur in aſtuti Archiomedis Operibus Altitonans deteſtari hujusmodi jactantias, quando illic de cælo, quemadmodum apud Claudianum, quaſi provocatus ad iram dixit,

Huccine mortalis progreſſa potentia curæ?
Jam meus in fragili luditur orbe labor.

Laborioſior eſſe nequit virtutis collis: *Laboribus Dii cuncta protinus nobis vendunt bona.* Erat hæc Epicarmi viri docti apud Xenophontem ſententia: Semitæ virtutis diſtortæ ſunt, opacæ, confuſæ, vepribus & ſpinis coopertæ, faſtigio illius inconſcenſa ſunt, incerta Oracula, illic manibus rependum eſt, illic dumeta & tribuli de fronte ſudores exprimunt, de faucibus anhelitum, de venis ſanguinem: ſapiens nihilominus, & vir fortis his non obſtantibus etiam naturæ ſuæ & virium oblitus, ſolo magnanimitatis thorace munitus, cum Liſimacho leonibus objicit, & de faucibus eorum lingvas evellit; cum Regulo ſufferre gladios novit:

 pectus

pectus ſuum tanquam vallum, inundationi exercituum opponit, ut Cocles: in flammarum ſe torrentes præcipitat ut Curtius: nec vero in ſolis virorum militarium pectoribus hæc flamma vigoris ſuccenditur: etiam in imbelli ſexu hæc ſcintilla fovetur & ignem concipit, flagrat, & fulgurat. Non tam procul à memoria hominum abſunt præclarè geſta & Rhodopum, & Camillarum, & Marpeſiarum, & Cloeliarum, & Orynthiarum. & tot inſuper aliarum, quæ palam fecerunt in ſphæra activitatis ſuæ, non ſolum ſe cum Venere, & Gratiis, & Amoribus blandimenta ſua diſpertiri poſſe, ſed etiam (ſicut Venus) illa comitari Martem; ut in theatro gloriæ, numiſma Nominis ſui futuris ſæculis ſuſpiciendum darent. Supponunt cadentibus rupibus dorſum ſuum Polydamantes, Milones cum Orſis ſylveſtribus, & cum Tauris indomitis & hirtis luctaturi accinguntur; Eumeni, Phociones, & Socratici viri, & agminibus hoſtium, & cicutis, & venenis ex adverſo ſtant. Atque ita verum eſt, quod ſcripſit is, qui Martem Romanorum (hoc eſt inclyti Scipionis acta) tam concinne ſtylo ſuo conſecutus eſt: Langueſcunt in Heroum fronte coronæ laureæ, ſi ſudore irrigatæ non fuerint: nec virtutis merces in capitali ſuo integra permanſura eſt, niſi negotiatio ſine intermiſſione acceſſerit unde agitari eam, & undequaque concuti oportet, prout Muſa illa præfata canit.

Gaudentius Bronacoi.

Rio, che ſtagna in Palude
Tra fetid' herbe, & putrefatte Zolle,
Torbido imbruna l'aque, & le corrompe.

Teſt.

Et hæc cauſa eſt, quod vir fortis, ſupra ſemetipſum dominium ſuum exercens, usqueadeo fortitudinem fragilis alioquin compoſiti ſui adauget, ut ſe ultro periculis opponat, fortunam utramque ſuſtineat, & ſub baſe animi intrepidi, regendo Granatum cum Crotoniata ſpei vivæ, tandem coronam adipiſcatur, quam ei nemo de manu poſthac extorqueat: & his fundamentis niſus ad immortalitatem tendit, ipſis adeo dentibus cum Athenienſe Cynegyro (poſtquam manus jam amiſſæ ſunt) Navem hoſtilem mordicus retinens: actione omnino heroica, ad quam accingebatur, nihili faciens dummodo ſibi honor ſuus eſſet in integro, faciens immolare vitam & caput ſuum.

Sed abſit ut vir ſtrenuus, ſapiens, & virtuti deditus ſibi hominum memoriam, aut nominis ſui famam actionum ſuarum illuſtrium finem ſtatuat, ſufficit ei conſcientia recte facti, ſufficit in officio & actionibus ſuis glorioſe ſe & laudabiliter geſſiſſe. Verus enim applauſus (ſicut memoriæ noſtræ ſcripto reliquit ille qui tam eleganter inter virtutes diſtinxit) is eſt, qui ex ſemetipſo naſcitur: ſtatuendo enim apud ſe, ſe benè egiſſe, etiam ſi ſecus fuerit, terminum nihilominus ſuum, & metam conſecutus eſt. Plus valet honeſta actio unius adeo momenti, quam mille ſæcula vitæ: Et hæc vera gloria eſt, quâ ſtimulari ad laborem oportet viros generoſos, non ad laudem ſui, ſed ad proximi utilitatem. Vita ſua indignus eſt, qui exponere eam ei dubitaverit, qui eam dedit; ſic enim omnem actionem noſtram

Co. Theſaurus Philoſoph. Moral.

noſtram fieri & inſtitui oportet, ut pro DEO primum, pro patria deinceps, pro virtute denique, & pro domeſticis ſuis agatur. Nec ipſe Jupiter ægre tulerit ſibi caput ſecuri findi, dummodo inde Minerva in mundum prodeat: Etiam poſt fata Romuli, haſta ejus in arborem converſa, cum umbra ſua heroes fortiſſimos, cives nobiliſſimos, & populos ferociſſimos recreabat. De ultimo Amphionis & Orphei Cytharæ concentu, ipſæ adeo rupes aſperæ, & ſaxa inhoſpita, harmoniam ſuam edere, reſpondente Echo, didicerunt. Et poſtquam tot palmas Alcidi ſuo, clava illa inclyta produxit, in oleam transformata eſt, ut Heroi ſuo & novæ vitæ balſamum miniſtraret, & frontem Pacis illius glorioſæ redimeret, quæ ei, qui in vitæ ſuæ decurſu plurimum deſudavit, tanto expeditius, & cum majori decore, quietem ſuam parat. Hinc moraliſſimus Alciates in Emblematum ſuorum triceſimo ſexto adoleſcentulum figuravit, qui quanto fortius Palmæ proceræ ramos deprimebat, tantò ſublimius illa levabatur, cum hac videlicet Epigraphe; *obdurandum adverſus urgentia.* Quamvis illic facies & periculum mortis ſit: ſicut inter alios Epaminondas nos docuit, qui cum aliter Pelopidam amicum ſuum ſalvare, nec ultra niti pedibus ſuis poſſet, innixus genubus occubuit, valorem & virtutem genuflexus adorans. Hæc viri fortis & generoſi eſſentia eſt. Scriptum nobis Magnus ille Stagirenſis Philoſophus reliquit: *Fortitudo eſt, inconcuſſum à mortis metu, conſtantem in malis, intrepidum ad pericula eſſe, & malle honeſtè mori, quàm turpiter ſervari.* *De virtute & vitio.*

Jam verò hæ, aliæque inſuper doctrinæ, & pauca exempla hic adducta, inter tot alia quæ adduci poterant, in hac profeſſione mea, & quantum mihi in exercitiis meis vacat, me pepulerunt, animumque addiderunt, ut & ego cum ſollicitudine, hoc tibi Opus, benevole Lector, pro utilitate & beneficio univerſitatis, hominem, inquam hunc Symbolicum & Figuratum præſentarem. Fateor me in propoſito argumento meo plurimum, imò verò jam nimium proceſſiſſe, cum oportuerit me (prout tibi ſequens declarabit Oratio) adorare potius, & non inſcribere magnifici Templi hujus liminaria, & portas. Sed dum mecum ipſe perpendo, & de eodem compoſito me quoque fabricatum, de eadem maſſa me quoque concretum aliquod eſſe: cur mihi vetitum ſit de ſubſtantia mea propria dividere, & actiones meas proprias emetiri; imò & in eſſentiam meam totum immergi, & dum mihimetipſi præcepta vitæ expromo, etiam mundo proficuum eſſe? De cætu viventium tolli meretur, qui cum habeat unde eis prodeſſe poſſit, idipſum negligenter & otioſus omittit, ait modernorum quiſpiam. Non nego me Lactantii Firmiani calamum non habere: non ego lepores & candores lactis conſimiles illi, qui de lacte ethymologiam nominis habet, in chartis meis diſtendo: palam nihilominus facio me de penu ejus tale argumentum, talem etiam apologiam, talem intentionem traxiſſe. Videor mihi jure id repetere, quod ille in eximio illo opere ſuo *de Opificio Dei* (quod etiam, ſicut in ſecundi libri fine videre tibi licet, totum traduxi) ad Demetriadem ſuum ajebat. *Bartoli homo literatus.*

Tentabo, quoniam corporis & animæ facta eſt mentio, utriusq; rationem quantum puſilitas intelligentiæ meæ prævidet, explicare, quod officium hac de cauſa maxime ſuſcipiendum puto, quod Marcus Tullius, vir ingenii ſingularis

laris in quarto de Rep. libro cum id facere tentasset, nihil prorsus effecit, nam & materiam late patentem angustis finibus terminavit, leviter summa quæque decerpens; at, ne ulla esset excusatio, cur eum locum non fuerit executus ipse testatus est, nec voluntatem sibi defuisse, nec curam. In libro enim de legibus primo, cum ad summum hoc idem summatim stringeret, sic ait, hunc locum satis (ut mihi videtur) in iis libris, quos legistis, expressit Scipio: postea tamen in libro de Natura deorum, secundò, hoc idem laxius exequi conatus est, sed quoniam nec ibi quidem satis expressit, aggrediar hoc munus, & sumam mihi audacter explicandum, quod homo disertissimus penè omisit intactum.

Hic ergo operationis meæ finis est, ut videlicet & ego mihimetipsi prosim, me acuam, & exerceam, usque ad separationem spiritus; cum enim anima constemus & corpore, utriusque ratio ad salutem obtinendam habenda est. Nollem vero mihi in hoc loco venire in mentem id quod de Chrysippo refert Laërtius, qui non aliter nec scholas suas, nec commercia hominum frequentabat, quàm oneratus tot libris, quibus ferendis & bajulo labor esset, idque egit ut literatus homo appareret, propter quod & Bibliolatæ ei nomen per illusionem inditum: sic eum Persius deridet;

Satyr. 6.

> *Despunge ubi sistam*
> *Juventus Chrysippe tui finitor acervi.*

Dixerim nihilominus, me de pluribus voluminibus unum solum, sicut de multis filis telam unam contexuisse, ut nimirum omne id, quod alibi per diversos de homine tractatus dispersum est, hic majori ex parte recollectum invenias, quod boni utique consules, eo quod tui ipsius discussio fiat. De cætero nulla me prurigo tangit, de qua Juvenalis

Satyr. 7.

> *Laqueo tenet ambitiosi*
> *Consvetudo mali, tenet insanabile multos*
> *Dicendi, Caccoethes, & ægro corde senescit.*

Sed cum præfato Lactantio concludo,

Loco citato.

Ego autem, ut nos ipsos simul, & cæteros instruam, nullum laborem recuso.

Scio quanto in his argumentis mihi opus sit subsidio, sum enim languidus in periodis meis, in materiis nimium aliò distractus, in applicationibus meis longe projectus, in allusionibus forte deceptus, in significatione frigidus, in Metaphoris egenus, in Authoritatibus citandis vel nimium quandoque copiosus, quandoque sterilis (congeries, & farrago errorum) nonnunquam igitur mihi illud Ovidii in mentem venit:

Tristium. 2.

> *Sæpe manus demens studiis, irataque sibi*
> *Misit in arsuros carmina nostra rogos.*

Sed

Sed nihilominus suspensus, dixi apud memetipsum, quæ unquam chymica ars tam perfecta, ipsum adeo aurum sic elevare possit, ut ab omni terrestri fæculentia purum sit? ubi inter Philosophos tam peritus est, qui ultimas rerum differentias, discutiat, & rimetur? Quamvis cum Adamo poculum, mali, bonique potassemus sub arbore vitæ, omne Pelagus ventos habet, omnis mons declive suum, & Persii dictum verum est:

Mille hominum species, & rerum discolor usus,
Velle suum cuique est, nec voto vivitur uno.

Scio quantum mihi in his imperfectionibus meis, & in hac subjecti mei sublimitate, si diligenter expuncta fuerint improperare apud Virgilium Eleg. 3.
Menalcas possit:

Cantando tu illum? haud unquam tibi fistula cera
Juncta fuit? non tu in triviis indocte solebas
Stridenti miserum stipula disperdere carmen?

Sed Poëtæ cum Poëta respondeo, cum Martiale inquam:

Majores majora canant, mihi parva locuto
Sufficit in vestras sæpe redire manus,

Vive feliciter.

INVI-

INVITATIO
LECTORIS

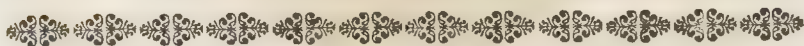
Ad legendum ea, quæ volumine hoc continentur, quæ videlicet ad eum ipsum pertinent.

A Te, del gran Fattore alta ſtruttura,
Ch' ogni Elemento ubbidiente cole,
Soura cui veglia la ſtellata mole,
Et fan pompe di pregi Arte, & natura;

A te, di cui l' ingegno ſol miſura
Del Cielo i moti, & l' alte vie del ſole,
Che de gli Abiſsi in le piu cupe ſcuole
Tutto indagar, tutto ſaper procura

A te, mentre di te ſcrivo, e ragiono,
Invio i mei fogli, & tu del tuo Protratto
Sdegnar non dei, benche negletto, il dono,

Se l' huomo incontro al Cielo e un punto aſtratto,
Ed jo, ſe pur fra l' huomo un punto ſono,
Coſi di linie, & punti il libro e fatto.

LIBER AD LECTOREM.

SI nimius videor, ſeraque coronide longus
Eſſe liber: legito pauca, libellus ero.

Martial. Ep. 10.

ILLU-

ILLUSTRISSIMO DOMINO OCTAVIO SCARLATINO

In Ecclesia Sanctæ Mariæ Majoris Consecrata, Archipresbytero meritissimo constituto.

AUCTORE IOANNE POASONE FRANCISCO.

OBtinet illustris meritis
Cælestia dona;
Tonat veram gloriam.
Amica veritas elucet tota.
Vide qui sydera petit.
In libris hodie at nomen Jama legit,
Virtutibus omnibus verè est imbutus,
Solia meritissimo parantur in altis.

SOlo vincit amore populos,
Clarissimo legite flores.
At dotibus ornatus, coronatur in omni.
Respice, in isto summo, leguntur merita magna
Lautè vasta, enarrat laudes.
Amabilissimis civibus Musa sonat eloquia
Tibi Viro Doctori, præconia sono
Ipsaque tua magna, & sancta Minerva docet
Numina, præclaro disponunt coronas,
Viro Domino Archipresbytero meritissimo,
Sidera tuis, terraque meritis.

AD EUNDEM AUCTORIS EJUSDEM.

PRæclari cives nunc cunctis gloria præbet
Laute tonans populis, dicere ſancta viri.
Quæ ſapit in cælis, rerum moderamine ſummo,
In terris hodie diligit ipſa virum.
At facunda docens, non ceſſat ſcribere laudes
Enarrans dotes, Carmina Muſa canit.
Diſcite nunc cives, factorum ſancta ſuorum
At meritis impar ſydera noſtra petit.
Debentur palmæ, flores, debentur honores
Debetur ſummo gloria tota viro.
Lilia numinibus noſtris, ſunt certa ſecundo
Sydera Paſtori, Numina noſtra dabunt,
Nunc tua ſervantur, populis præconia dotes,
Religio cunctis prædicat eſſe decus.

Vidit

Vidit D. Hyacinthus Cantinus Rector Pœnitentiariæ, ex Clericis Regularibus S. Pauli, pro Eminentiſſimo & Reverendiſſimo D. D. Cardinali Bon-Compagno Bononiæ Archi-Epiſcopo & Principe.

Si compiaccia il Sig. Dottore Bartholomeo Ceſi di rivedere per la ſtampa il libro *Dell' huomo, e ſue parti* Opera del Sig. Scarlatino 30. Maggio. 1679. Fra Tomaſo Mazza, Inquiſitore di Bologna.

Del' huomo e ſue parti &c. Bipertitum Opus Authore Nobili Viro D. Octavio Scarlatino, ex Commiſſione Reverendiſſimi P. Inquiſitoris Bononiæ, attentè perlegi; & cum Sanctæ Matri Eccleſiæ, Principibus, bonisve moribus adverſans ne hilum quidem repererim: quin potius ad homines recte inſtituendos apprime congeſtum cenſuerim, prælo dignum atteſtor. In quorum &c. ex ædibus propriis, ſexto Idus Aprilis 1680.

Ego BARTHOLOMÆUS CÆSIUS J. U. D.

Stante ſupradicta atteſtatione
Imprimatur.

Fra. Thomas Mazza,
Inquiſitor Bononiæ.

TRANSLATOR
AD
LECTOREM.

BENEVOLE LECTOR.

Uemadmodum olim Sapientiſſimus virorum Salomon, ad erigendam Templi Jeroſolomytani tam magnificam, totoque Orbe inclytam ſtructuram, non ſolum omnem, qua divinitus pollebat, animi ſui prudentiam, non ſolum omnem ſolertiam, & induſtriam adhibuit, quin & è longinquo ſubſidium ſibi accivit, è finibus Tyri & Sidonis, materiam tanto operi dignam advehendo: Sic Scarlatinus, quem præ manibus, latinitati datum habes, ad ſtructuram tam admirabilem hominis ſymbolici, non ſolum ſagacitate ingenii ſui plurimum contulit, ſed in omnium penè artium ſcrinia penetrans, illic operi ſuo tam magnifico, quæ conducerent, bono publico produxit. Quid enim homo in hac ampliſſima rerum Univerſitate dignius, quo mentem ſuam occupet, quid nobilius, quid utilius inveniat, quàm ſuimetipſius tam admirabilem, tam eximiam ſtructuram, in quam ſummus Architectus imaginem divinitatis ſuæ impreſſit? Quod ſi poëticum illud verum eſt:

Os homini ſublime dedit, cælumque videre
Juſſit, & erectos ad ſydera tollere vultus:

Nec cuiquam vitio vertendum, ſi ab his terrenis, ad cæleſtium conſiderationem oculos ſimul ac animum erexerit, quantò magis laude digniſſimum eſt, contemplationi humanæ Creaturæ immorari, propter quam reliqua univerſa, cœlum terræque omnes procreatæ ſunt? Nec verò quisquam admiretur in unius hominis deſcriptione tot paginas, tot volumina adimpleta eſſe, tam diffuſum tam laborioſum opus excreviſſe: non enim ignorare oportet, Microcoſmum hunc compendium eſſe majoris Mundi, ut ſi in immenſitate illius mirum non ſit calamos ſcribentium fatigari, non minus quoque & illud omni admiratione careat, ſi immenſa volumina, inexhauſtis ſtudiis Authorum, in humanæ ſtructuræ expoſitione adimpleantur. Ut cætera omnia ſilentio prætereantur, ſi Anatomen corporis humani ſolam intueri libeat, tantæ vaſtitatis eſt, ut ſi profundiori diſquiſitione tractata fuerit, hæc unica ſuffecerit, ad plures adeo Tomos pro dignitate rei perficiendos.

SCARLA-

SCARLATINUS noster, prout debebat, diligentiorem humani corporis indaginem, Medicæ Artis Professoribus reliquit, quorum officii est minutissima quæque scrutinio suo subijcere: hic non nisi potiora in medium afferenda erant, quæ Lectori majestatem tanti ædificii, tanquam in brevi tabula depingerent. Ad alia ei gradiendum fuit, quæ universalitate sua plurium necessitati, utilitati, vel etiam, si sic placet, sanctæ curiositati inservient. Illic Symbolorum, & Emblematum, & Hieroglyphicorum varietas delectat: illic mystica & moralia è fontibus Sanctorum Patrum hausta, christianam mentem ædificant: Illic Proverbiorum copiosa fertilitas, amplam eruditionis messem lectori spondet. Prodigia quoque passim raritate sua mentem transportant: Simulacrorum antiquus usus in scenam prodit: nec de statuis tacetur, quarum introductio non minus opus illud condecorat, quàm olim tabernaculum fœderis, jubente Moyse, opere plumario & polymito exornatum fuit. Non minus hic historiarum fœcunditas excellentiam Operis commendat: antiquorum ritus & consuetudines, & observationes non modicæ occurrunt. Ut nil meminerim de Numismatibus, Dedicationibus, literarum Notis, atque Epithetis, nonnullibi aptissima connexione fabulæ quoque locum suum obtinent. De Portentis hic non inamœna fit mentio: in Physiognomiis discretio oservatur; dumque ea, quæ superstitiosa credulitate quorundam vanitas, ad deceptionem hominum inventavit, exploduntur, non in eundem ordinem rediguntur, quæ radicem quandam ex natura rerum traxerunt: par somniorum ratio est, ex quorum diversis generibus diversitas complexionum non inutili argumento desumi possit: quamvis ridendi sint Harioli, aut somniorum Conjectores, & omne id genus veterum Astrologorum, qui futura contingentia, & incertas hominum sortes, ex nescio quibus fundamentis præsagire nequicquam voluerunt. Quasi verò fortunæ hominum, & seri posterorum eventus artificio naturali, aut rationibus physicis prænotari possint, cum soli Deo, vitæ & mortis nostræ Auctori, hæc solum constent, & soli reservata sint.

Diximus humani corporis admirabilem structuram esse, dignissimam quæ sublimitate ingeniorum, spacio vitæ nostræ examinetur, & circa quam doctissimorum virorum studia versentur: Quid verò hæc, si animæ nostræ comparata fuerit? Quis enimverò condigne abditos humanarum mentium recessus introëat? Atque adeo supremus ille rerum omnium opifex mirum in nobismetipsis prodigium fecit, quod nil tam nobis familiare, tam nobis quotidianum, tam est proprium, quàm anima, quæ tamen oculos nostros, & intelligentias maximè omnium lateat. Facilius est emetiri immensitatem Zodiaci, & inter spacia illa tam infinita, cursus siderum, eorumque varios aspectus, aut analogias, vel influxus, vel sedes, vel circumgyrationem explorare, multo expeditius est geographicis studiis sphæram terræ, ejusque zonas, & sub illis tot regiones, tot urbes & castella pervagari, imò & vastissimum Pelagus enavigare, quàm profunditates humanæ animæ, ejusque mysteriosos sinus, & penetralia rimari.

Miraculum omnium maximum homo, Idea supremæ illius & increatæ mentis, artificium æternum, imago divinitatis. Nemo ergo se tempus suum collocasse in vanum crediderit, quisquis tam illustre opus, tam

elegan-

elegantem, tamque nobilem fabricam contemplandam propoſuerit. Legat hæc, quæ Scarlatini prodeunt induſtria, ſed ſi legerit, & intellexerit, incomparabiliter plura, & potiora ſupereſſe noverit, quæ non ſolum noſtram qualemcunque, ſed aciem quoque Angelorum fortaſſis effugiunt. Sola illa beata Mens, & ſummum illud Bonum, cujus miſerante omnipotentia ſumus, quidquid ſumus, creaturam ſuam perfectiſſime novit, renes ejus ſcrutatur, omneque artificium ejus comprehendit. Noſtræ vilitati, & ignorantiæ ſatis fuerit, ſi ad arcanum illud cum tremore & humilitate, de longe accedere licitum fuerit: Nos, inquam, qui de promiſcua plebe ſumus, qui jumentis inſipientibus comparamur, vereamur ad montem tam ſanctum accedere: liceat nobis velum ſanctuarii cum admiratione foris ſpectare, ſolus enim Pontifex maximus Dei Filius, æterna Dei ſapientia, ſemel & ſemper in ſanctum illud Sanctorum introire potuit: qui ſolus humani pectoris abditos Theſauros, qui latibula potẽtiarum noſtrarum examinat, & ſublime illud opus pro merito ſuo ponderat, & emetitur. Hæc in univerſum de toto opere dicta ſint, cujus dignitatem benevolus Lector lectione ipſa per ſemetipſum potius, meliusque, quàm qualicunque præliminari panegyri mea dijudicabit: Nunc etiam aliquid de genere translationis meæ dicendum. In quo illud admonitum velim, me non anxie de Authoris ipſius verbis laboraſſe, ut quàm maximè poſſem, mentem ſcriptionis aſſequerer. Nec enim eorum diligentia approbanda, qui in librorum verſione, dum in exprimendis iisdem verbis, nimium ſcrupulosè, & curiosè fatigantur, aut dictionis claritatem obſcurant, aut elegantiam latinitatis corrumpunt: ita quidem, ut ſæpius quod Italica phraſis eleganter expoſuit, hoc indiſcretus Translator, irridenda potius, & præpoſtera elocutionis forma diſtorqueat. Habet nationis cujusque vernacula lingva certa quædam Idiomata, quæ ſi violenter in alienum transſumta fuerint, abſonum quid, & Ludimagiſtris convenientius, quàm viris eruditis, ingerunt. Quare ſi quid ſanæ verſioni indulgendum (ſicut nemo non videt indulgendum eſſe) id potiſſimum in iis libris faciendum, ubi perinde eſt, quibus verbis ſententia prodeat, dummodo nil ſuprimatur, quo nervus orationis debilitetur. Non eadem in ſacris paginis libertas eſt, ubi nunquam cavillanda diligentia, quin potius qualiscunque audacia refrænanda, quantum quisque religioſiſſime originali cohæſerit, tantò prudentius, & laudabilius egerit. Nulla illic verborum, aut periodorum, nulla diſpoſitionis prætereunda, vel vilipendenda obſervantia: cum nefas ſit temeraria manu audere aliquid in iis, quæ Spiritu Sancto dictante conſcripta ſunt, ne forte dum ſtudioſus lector in iis literis, quæ myſteriis, & ſacramentis profundiſſimis refertæ ſunt, ſenſum divinum indagat, fruſtra laboret, non niſi in verſoris explanatione humana deſudans. Sic nuper admodum non immerito verſio quædam totius Scripturæ Gallico Idiomate typis data, cenſuram graviſſimorum virorum incurrit, eo quod nimia libertate genuinum ſenſum eo tranſtulit, quo Translatoris interpretatio paraphraſtica voluit. Hi fontes ſacri varios utique, & à ſe diverſos interpretationum rivulos admittunt, ſic tamen, ut nemini liceat, quod ſuum eſt, Scriptutæ Sanctæ affigere, quæ in arctum cogenda non eſt, ſed legenti liberum relinquendum in quo quidque ſenſu accipiat; dummodo ab Eccleſiæ univerſalis ſenſu non recedat.

cedat. Simpliciſſima itaque litera, quantum fieri poteſt in Sacro Codice exprimenda eſt, ſi quid obſcurius occurrerit, quod explanatione indigeat, in notas, vel paraphraſes rejiciendum.

Sed hæc hujus loci non ſunt: illud ſolum hic memorandum eſt, non eandem in Authoribus aliis exactitudinem obſervandam eſſe: quamvis aliquid ſanctorum Patrum monumentis tribuendum ſit, quorum vitæ ſanctimonia, & excellens in divinis rebus intelligentia, venerationem non promiſcuam ſibi vendicat: itaque & in his vertendis ſanctior obſervantia verborum retinenda eſt.

Scarlatinus noſter non eandem punctualitatem in operis ſui verſione exiget, & ſatis illi fuerit, ſi verſor mentem ejus probè tetigerit, in dictionis forma, ſiquidem clara, & bonæ latinitati data fuerit, non uſque-adeo in jus eum idcirco provocandum arbitror: Nec enim dubito ipſum adeo operis hujus Authorem, ſi latinè dicturus fuiſſet (prout facere à primordio ſtatuerat) non eandem dicendi methodum adhibiturum fuiſſe. Id ſolum ſupereſt mihi, ut benevolum Lectorem obſecrem, id quocunque ei ſtudio meo offertur, æqui bonique conſulat. Si quid feliciter pro bono publico translatum eſt, Authori omnium bonorum id in acceptis referat: ſin aliter, infirmitati humanæ, non voluntati adſcriptum eſſe velit. Porro & illud, velim, conſideret, Typographi contigiſſe incuria, ut innumeris mendis editio ejus ſqualeret: ita ut verſori penè factu impoſſibile fuerit cuncta reſtituere. Id quod potiſſimum in citationibus latinis occurrit, communi Italorum Typographorum vitio (pace illorum dixerim) qui cum optime vernaculum Idioma ſuum calleant, potiſſima pars in Latinitate peregrina eſt. Hinc ineluctabili labore centena loca corrigenda erant: imo ſæpius Virgilius, aut Horatius, & ſimiles antiquorum libri integri percurrendi erant, ad locum unicum corrigendum. Quod quanto tempore ſteterit judicabunt facilè qui Italicum Opus, & rem ipſam ſano judicio ponderaverint. Nec verò quiſquam dixerit remedium in citationibus inveniri potuiſſe: non diffiteor, ſiquidem ipſa capita, & numeri felicius prælo dati eſſent: nullibi namque tanta confuſio, tot errores irrepſerunt, quam illic: ubi partim numerus pro numero collocatus, partim capita falsò allegata, partim omiſſa partim aliò trajecta, partim in ſe invicem farrago citationum confunditur: ſic, ut quæ cuique citationi ſententia, & quis numerus conveniat, non niſi Oedipus divinare, aut conjecturare poſſit. In quo profecto deploranda eſt eorum inſcitia, aut negligentia, qui prælo præſident: Cum enim potiſſima libri hujus pars, authoritatibus conſtet, & ſententiis aut proverbiis aliundè ſumptis, & in iis ipſis tanta, & tam fœda corruptio appareat, ipſum opus penè legentibus videatur inutile. Quotus enim quiſque eſt, qui omnium Authorum ſcripta recenti memoria retineat, atque ita ſine labore, quod male poſitum eſt, corrigat: Quis verò corrigenda protinus in fonte ipſo inquirat? Quàm pauci tot libros, & ampliſſimas Bibliothecas poſſident? Quis verò etiam in legendis libris tantam operam impendat? Itaque, ſi exiguitati meæ vitio non vertitur temeritas, auſim adhortari eos, quicunque in Republica Chriſtiana in componendis libris laborant, ut partus ſuos non negligant, ſed talibus Typographis committant, quorum vigilantia ſani & integri in ſcenam mundi, & non ſic,

laceri,

laceri, claudi, & misere elumbes prodeant. Quamvis enim decor naturalis è laciniis his corruptis elucescat, nescio tamen, quam id à natura comparatum habeamus, quidquid incomposité & indecore offertur dimidiam pretii sui partem amittat. Obsecro Superos, ut ne idem fatum, quod in aliis conqueror, huic versioni meæ eveniat: quod ne verear, præclarissimi Viri Domini Johannis Caspari Bencard, Bibliopolæ Augustani & Academici Dilingensis vigilantia vetat, cujus sumptibus Opus hoc excudendum traditur, qui eam sibi laudem hactenus promeruit, ut quidquid sub eo Orbis literatus vidit (vidit autem quamplurima) talia sint, quæ & Viro, & ingenio, & sumptibus, & Lectore non indigna sint. Prospiciet itaque, ut SCARLATINUS noster in secunda editione sua non solum latina veste, sed cum tali castitate indutus prodeat, quæ legentium oculos non offendat.

Pro conclusione & illud dicendum, quod ea quæ Italicis versibus comprehensa sunt, Latinitati dare nec consultum, nec verò etiam factu expeditum judicavi. Præterquam enim, quod metra Latinorum Italicis non correspondent, atque ideo, quæ Italus in alio, rursum translator in alio carminis genere exposuisset (Nemo autem non videt, quàm procul hæc ab origine recessura sint) quis adeò felix est, ut eundem Authoris sensum rythmicè datum, sine rythmis eadem elegantia proferat? Aut si rythmum imitari velit, non potius insulsum genus carminis, ne dicam inusitatum, producturus sit? Itaque primævæ formæ suæ versus relinquuntur, qui plerumque ita collocati sunt, ut ad intelligenda quæ præcesserunt, aut sequuntur, necessarius eorum intellectus non sit, quippe quod tantam connexionem non habeant. Fruere mi Lector his locubrationibus meis pro gloria DEI, & salute animæ tuæ, & si quid beneficii hac versione mea in te contulisse tibi videor, versoris salutem, pro tessera gratitudinis, in orationibus tuis commendatam habe. Et Vale.

TEM-

TEMPLUM ANIMATUM, *SIVE DE* DIGNITATE HOMINIS *Discursus Procemialis libri,*

Habitus ab Authore in una Aularum Palatii Emicntissimi Legati Bononiensis, nono die Martii ad vesperam Anno 1679. præsentibus Eminentissimis, Guastaldo Legato, Bon-Compagno Archi-Episcopo, & Protocarrero Hispaniensi.

Idque inter Dominos Academicos dictos Inhabiles.

Ergo mihi in hoc loco, ubi tot & tanta gloriæ lumina scintillant, & ubi purpuræ hæ Eminentissimæ, quæ triplicatæ assistunt, instar radiorum solarium adunantur, mihi inquam, omnis imperfectionis composito hac vespera dicendum est? In facie Eminentiarum tam sublimium, cæcutiens ego, inter tot splendores portenta Phaëtontis renovaturus sum? Inter hos Dædalos rursum ego Icarum imitaturus sum, inter Apollines Marsiam, inter Joves Tiresiam? Sed quid despero? quid verear? Jovialitates, & non rigorem ab his expectare oportet aspectibus, qui cum serenissimi sint, felicitatis augurium præferunt. Sed novus timor, Domini Coaccademici, in proposito subjecto meo me occupat. Adeone ego de sublimissimo opere, quod unquam de opifice Dei dextera, etiam ad creati mundi hujus complementum prodiit, hoc est, de dignitate hominis, peroraturus sum? Hæc igitur dies est, in qua, sicut ille quondam, qui de Sphæris ratiocinari non erubuit, cum nec semicirculo delineando par esset; vereor illud mihi Sinopensis Latrantis objectum iri: *Quàm nuper è cælo venisti.* Non sum Macedo ille, cui datum fuit ligamenta Gordii nodi resolvere; nec filum Ariadnæ dirigo, ut à labyrintho hoc me expediam. Ego inquam de metro tam eminenti, qui in dictione mea tam intricatus sum? Ego de harmonia tam composita, qui ordinem non novi? Ego de formis tam elegantibus, qui inter Dominos inhabiles sum informis? Possent Cecopres, & Demarati exponere id, quod magnus Aristoteles per politicum suum Animal voluit intelligi. Posset Apelles quispiam, vel Zeuxis artifici tractu penicilli adumbrare id, de quo Magnus Augustinus: *Homo est omnis creatura:* nec vero nisi lingva Angelica describendus esset Homo, ad cujus tutelam intelligentiæ purissimæ cæli Empyrei assignatæ sunt: Non nisi Praxiteles abbreviare novit Colossos. Siquidem preces meæ ullum apud vos N. locum obtinent, de tam difficili arena me solvite, absolvite me de tam arduo & rigoroso imperio. Soli Moyses & Eliæ per inhospita & inculta montium Horeb, & Sina ambulare nôrunt: ipsi etiam Polydamantes, & Enceladi sub Atho, & Caucaso succumbunt.

Spero ego in humanitate judicii vestri, futurum, ut ad evitandum periculum incepti hujus, me illuc unde profectus sum, patiamini revocare gressum. Altaria Sacra nunquam non loca libertatis & asyli fuerunt. Sed quid audio, quid sentio, quid in auribus meis de tot pennis mihi resonat? Descendit Electionis illud vas eximium ad explicandam dignitatem hominis, qui ad Corinthios sic ait: *Nescitis quia templum Dei estis vos, & spiritus Dei habitat in vobis:* & paulò inferius eandem dictionem reduplicat: *Templum Dei sanctum estis vos:* qui paulò ante declaraverat, & se quoque ad Architecturam tantam contribuisse: *Sapiens Architectus fundamentum posui, alius autem superædificat.* Hanc eandem similitudinem incarnata sapientia expressit: *Possum destruere templum hoc: & dicebat de templo corporis sui:*

 prout

prout Sacri Evangelistæ meminerunt. O quale templum, Domini mei, quod ita formatum
Cap. 7. est, ut dignum fiat habitaculum Altissimi. De quo Acta Apostolica referunt: *Excelsissimus in templis non manufactis habitat Deus.* Sic verò decentissimè, prout magnus ille Commentator
In Isai. c. 60. Isidorus Clarus inquit: *Volo habitare in cordibus humilium magis, quàm in templo manufacto, quoniam me creastis de cordibus vestris, neque in templo vestro habitabo.* Illic divini quidam radii emicant, hinc Laurentius optimè id expressit: *Hominem,* inquit, *ob naturæ majestatem miraculum*
In Anatom. *miraculorum, ac venerandum à Sapientissimis Ægyptiorum Sacerdotibus appellatum fuisse constat.* Hæc humana natura nostra de prima illa sumptuosissima mole in campo Damasceno fundata est, cum admirabili facie exterioris præsentiæ, qua universas orbis regiones, tanquam omnium Domina intuetur, quippe quod & nomen Adam, sicut literatissimi harum rerum observatores de hoc testificantur, quatuor majores in se horizontes complectitur. Templum est homo, quod non secus ac illud Salomonis olim in se tabulata cedrina admittit, cum sit immortalitate quadam divina singulariter dotatus, ubi oculi in vicem fenestrarum luminosarum sunt, ubi per cogitationum gradus ad Sancta Sanctorum conscenditur, interpositis muris, qui partem inferiorem, à superiori disterminant: ante illud se atrium intellectionis pandit: illic mare fusile est, variis affectuum figuris inundans: illic Cherubim sunt, & bases, & capitella, & columnæ, variarum, & solidarum contemplationum, quæ se Seraphicè ad sustinendum auratum tectum stabiliunt: Ipse etiam tres petrarum, columnarum, lectorum, fenestrarum, portarum ordines cum potentiis suis intellectivis repræsentat. Templum inquam, ubi talenta sunt auri, & argenti diversarum virtutum, quo adornatur, ubi victimæ & Hecatombe tantarum precum, ubi Portici, propitiatoria, candelabra, thuribula, & thymiamata orationum non intermittentium, ubi labra ærea cognitionum rationabilium, ubi tot objecta, in aquis illis formando speculum tersissimum, per reminiscentiam reflectuntur. Supra hæc virescunt, luxuriantibus foliis & ostro suo decorantur Smaragdi, & rubini, & palmæ, nec non poma granata Spei & amoris, quæ mensâ panum propositionis; legalis inquam, justitiæ, sacræ, & distributivæ ditantur: ubi decora partium symmetria harmoniam illam optimè ordinatam, quæ intra hos parietes sacros audiebatur, æmulari non desinit. Templum omninò admirabile, idque maxime in Propitiatorio suo, in tabernaculo, & aurato Sanctuario animæ, quæ verus halitus, flatus, & Spiritus Altissimi est: *spiravit in faciem ejus spiraculum vitæ.* Hæc Mythologicorum scintilla est quam Prometheus de magno illo orbis luminari furto surripuit: hæc oculus mentis est,
In soliloq. secundum Augustinum, decus massæ mortalis: hæc ille Deus, si cum Ovidio nobis loquen-
In Joan. dum est, *quo agitante calescimus,* hæc sola quæ audit, & quæ sentit, & sine qua potentiæ nostræ sopitæ sunt, prout Plutarchus, de qua etiam Manlius:

An dubium est habitare Deum sub pectore nostro,
In cælum redire animas, cæloque venire?

Magna radix in arbore corporis nostri, *quod tanquam lignum plantatum est secus decursus aquarum:* magnus Archinauta in navi mentis nostræ, quam per mare cogitationum ad Portum deducit; magna fax, quæ nos mortales à tenebrosis sæculi erroribus tuetur. O quale templum, quàm excelsum, quàm elevatum est homo: *Templum Dei estis vos*: ad cujus structuram inclytam cuncta divinæ omnipotentiæ attributa concurrerunt, quando ad creationem ejus divinum illud verbum protulit: *faciamus:* ubi ad reliqua ejusdem opera solum illud, *fiat,* suffecerat. Adeoque ego dum in templum me recepturus eram, in hominem templum animatum incurri, non inveniens nec similitudinem magis adæquatam, nec symbolum magis proprium. Cum ergò mihi licitum non sit hujus evitare occursum, deprecabor vos, Domini mei, ut infirmitatem conclusionum mearum æquanimiter toleretis, siquidem & ego sub his portis Mendicus, sicut ille quondam, *qui sedebat ad portam, quæ dicitur speciosa,* auxilium vestrum imploravero, ut cum longanimitate benevolentiæ vestræ succurratis, & si sacrum est argumentum, materia, & subjectum, non videantur vobis indebita & præpostera, si conformia his argumenta adduxero, quamvis extra templum hæc nostra ratiocinatio fiat. Sed quid extra templum dixi, si nostrum quisque templum est animatum? Cum tot igitur templis, quot sunt hic qui me auscultant, non sine ratione me sermocinari gloriabor: *Templum Dei estis vos;* Ubi verò locorum magnificentius humana dignitas exponatur, quam in consessu dignitatum tam sublimium, quæ tanquam Soles in ipsa adeo marmora insensata possunt influere, sicut in illa Mennonis: *vox mihi dum aderis.* Interim dum ad probationes meas accingor, attentionem mihi vestram uniuscujusque, quotqot hic præsentes sunt, repromitto, quippe qui meministis, in Templo, sicut omnem aliam virtutem, sic quoque silentium semper venerabile fuisse.

Della struttura mia celeste, e santa
Adamantino il fondamento io voglio,
Che' l peso appoggi de l' immobil pianta
Soura ben saldo, e non caduco scoglio,
Si che le lin ee sue vadan per entro,
L' ultime punte a terminar nel centro.

Hos

Hos versus de Oceano valoris sui inaccessi, Nobilis Vir Marini, tanquam de gurgite quodam undoso emanare fecit, in Applausu suo erga Majestatem Christianissimam Mariam de Medicis, Reginam Franciæ & Navarræ. Hac, & non alia methodo, in hoc templo meo me usurum confido, ubi nulla sit nec Periodi, nec digressionum linea quæ in Sacrario Animæ non terminetur. Erunt hæ, sicut illæ Cylindri quæ *omnes in unum* tendunt.

Ad clarissimum olim fulgur decem millium candelabrorum aureorum, quæ facile meridiem ipsam extinxissent, ad odorem thimiamatis: quod de viginti millibus fumabat thuribulis, ad concentum quadraginta amplius millium Instrumentorum Musicalium, quibus quasi per Echo ducentena millia tubarum correspondebant (si expositoribus prudentissimis fides habenda) in præfato Salomonis magno illo Templo, vestiti Dalmaticis auro textis apparebant Levitæ, & Sacerdotes, in mytris suis gemmatis, & in rationalibus suis pomposis adornati: tum cum pene, innumerabilis esset cadentium victimarum numerus. Ubi ex improviso, *majestas Domini implevit templum Domini:* In abysso luminum, in Oceano gratiarum, in aurifodina gloriæ inexhausta, divina illic magnificentia se palam fecit. Valeat hoc ad exponendum, quanta illic sublimitas, quam incomprehensa, quam immensa fuerit, dum se cælestis illa gloria in templum illud Deificatum insinuavit, quod videlicet usqueadeo luminosum fuit, ut reverberationem ejus non solum ferre plebs promiscua non posset, sed nec ipsi adeo Sacerdotes. Hic ergò & ego pronus descendo, oculo meo ad splendores tantos caligante: dum nihilominus eos qui in vultum meum intentos habent oculos, considero, præsertim hos dignitate præcellentes, partem aliquam majestatis, & magnificentiæ templi mei animati jam videre mihi videor. Rememoramini, si sic placet, ingentem illam suppellectilem, quam æternus Opifex, huic suo Homini subito post creationem reliquit: *Dominamini piscibus maris, volatilibus cœli, & bestiis universæ terræ:* & cum nec in illo templo figuræ & leonum & serpentium defuerint: & de creatione animalium, quæ in operibus diei sextæ inclusa sunt, mihi quoque dicendum esset, hæc pauca quæ diximus locum eorum, quæ dicenda essent supplere debebunt: tam enim elevatum, tam grande, & portentosum dignitatis nostræ simulacrum est, ut ad considerationem non solum totius, sed etiam partis unius, nec ipsa Steficratis in Alexandro valere possit, hyperbolica temeritas, cum in vastitate montis Atho, figuram ejus & altitudinem figurare prætenderet. *Majestas Domini, implevit Templum Domini.* Quam attonitæ ad intuitum hominis steterunt feræ reliquæ, quæ tubæ in ejusdem voce, quæ lumina & splendores in oculis, quæ gravitas in erecto corpore, quanta sublimitas in vultu, quantus decor apparuit? Confirmant id non solum sacri, & prophani Scriptores, inter quos Metamorphoseos author:

Azzor. t. 1. c. 14.

Metamorphos.

Pronaque cum spectent animalia cætera terram,
Os homini sublime dedit, cælumque videre
Iussit, & erectos ad sydera tollere vultus.

Dominamini: vestri sint pisces maris, venationes sylvarum, aucupia aëris. *Dominamini:* Extendite retia vestra ad capturam piscium, fila vestra ad avium, funes ad leonum. *Dominamini:* vestra sollicitudo sit eorum qualitates indagare, ad reparanda damna vestra. *Dominamini:* suggerant mensis vestris de carne sua epulas, de pennis vestimenta, de squammis thoraces. De qualitatibus eorum internis documenta moralitatis assumite, pro Herili vestra, familiari, & monastica vita. Unde vobis periclitantibus exemplo sit generositas leonis, fidelitas canum, prudentia serpentum, robur Elephantis, velocitas Pardi, providentia formicæ. *Dominamini:* frenum equis injicite, jugum jumentis, inhibete volucribus alas & volatum, de reconditissimis terræ specubus monstra sylvestria producite: denique in terris quæcunque serpunt, quidquid in dumetis nidificat, in aëre quidquid volat, quidquid natat in mari, voluntati vestræ subditum sit, imperiis vestris obtemperet, sit præda appetitui vestro, possessio manuum vestrarum, supra hæc universa imperiosam frontem vestram, & vocem, & jussionem vestram levate; de pilis & pellibus, de jubis, velleribus, & squammis, decorate sceptra vestra, & pallia, & diademata. O quàm augustus, quàm Imperiosus Monarcha, quam fastuosus Imperator! *Os homini sublime dedit: dominamini: majestas Domini implevit templum.*

Non solum autem, hac majestate vultus sui, qua super reliquas feras sublimiori principatu insignitur, hic homo noster conspicuus est, Domini mei: nam divinus ille Opifex, ut creaturæ suæ pompam excellentiæ magis extolleret, naturam ei abundantem, & usqueadeo fertilem indidit, ut non tantum sibi necessaria sua, sed & insuper quæ decorem adderent, subministrare posset. Vix illud: *Dominamini* ex ore altissimi prodierat cum verbum Domini superaddit: *Ecce dedi vobis omnem herbam facientem fructum juxta germen suum, & lignum pomiferum.* Hoc verbum non fabulosa sed verax est Rumina, quæ tota uberibus plena est, ut quidquid in mundo nascitur lactare possit. Hæc illa sublimis virago est, quæ à Cælio Augustino describitur, sublevans in spaciosissimis

 campis

Ex Pieri. Valer. Hieglyph. Campis aëris manus ſuas, aperto ore, præter uſum communem, erectis in cælum capillis, & totis viribus, ad ſubveniendum mortalibus, infatigabiliter ingrediens: idque univerſum ad hunc finem, ut grande illud ædificium hominis exaltetur. Hoc verbum officium induſtrii Agricultoris adimplet, dum de inculta terra fœcundam meſſem producit: hortulana admirabilis eſt, de vepribus ſpinoſis & acutis odoriferas, in tempore ſuo roſas proferens, in vitibus botros ſuos abundanter pullulare faciens, unde muſtum ſvaviſſimum exprimatur: Hoc verbum unico de ſemine mortuo numeroſam familiam, centum ſæpe granorum germinare facit: ſtipulam educit, & inviſibili artificio rudem & informem alioqui calamum tornatili ſtructura elaborat, ſpicas proinde granis lacteis onerat, folliculis ſuis veſtit, & pungentibus ariſtis, non ſecus ac lanceis defendit; hoc per canales occultos, & aquæ ductus abſconditos humores terræ derivat, & de cælo ad irrigendas, & fœcundandas herbas, plantas, & vineas profundit: & amore hominis portenta Canæ Galilææ quotidianis vicibus renovare non ceſſat, dum chryſtallinos aquæ liquores, in dulciſſima, & pretioſa vina convertit. Hoc verbum inſcrutabili penicillo, mala granata colorare, deaurare mala punica, & ipſa poma ſpecioſe novit depingere, unde palatum titillari poteſt, ita ut mens & capacitas noſtra ad intelligenda illa ſufficere non poſſit; hoc denique verbum ad beneficium hominis de viſceribus terræ focum producit, unde ſe nocturnis obſcuritatibus opponat: hoc de Cavernis Eoli ventorum rapiditatem velocibus alis inſtruit, ut & naves ad portum ſuum propellant, & aërem noſtrum eventilent, ne res ſpirationi noſtræ, dum ſine motu torpeſcit, contaminatus ſe ingereret. Hoc deſuper illi cælum vigilare facit, cum ſtellifero mundo, qui ad commoda noſtra multo ditius de ſinu ſuo quam theſauris argenti & auri nos profuſionibus & influxionibus ſuis beatificat: ad quod mentem ſuam dirigens Lactantius Firmianus, hominem, inquam, templum intuens, & Cuſtodem templi, ſic ajebat: *Sicuti mundum propter hominem machinatus eſt Deus, ita ipſum propter ſe, tanquam divini templi* (advertite Domini mei) *Antiſtitem, Spectatorem operum, rerumque cæleſtium.* Hæc maturius ruminate, & concludite ſi majeſtas ſtructuræ hujus, cum templo illo mihi præſcripto æquiparanda eſt, ubi David magnus ille Monarcha centum millia talenta auri, millena millia talenta argenti, quæ ad monetam noſtram reducta, quadringentos milliones auri, & duplicatum numerum argenti conſtituunt, reliquiſſe traditur; nec tamen ad ſublimitatem ſtructuræ humanæ hæc pertingunt, quippe quod homo in ditione ſua habet, Aurifodinas Gangis, gemmas Erythræi, adamantes Cypri, theſauros, inquam, orbis terrarum, atque ita: *Mundum propter ipſum machinatus eſt, hominem propter ſe.*

De opif. Dei.

Sed ne forte extra centrum meum, deſcripſiſſe lineas, nec in dictione mea hyperbolicus videri poſſim, ut proportionem adæquatam in propoſito argumento meo hic explicare non intermittam, officii mei eſſe arbitror, proportionem inter orbem elementarem & humanum aliquatenus exponere. Vivum mihi ſuper hoc teſtimonium reddunt, inter alios Philo, & Cœlius, quorum primus ſic ait: *Mundus verè templum eſt Dei, cujus ſacrarium eſt cælum, in tota rerum natura præſtantiſſimum, cujus donaria ſunt ſydera, Sacerdotes, Æditui, Poteſtates Angelicæ:* ad confirmationem opinionis hujus adducit alter Gineſium, & Tullium, hujus autem ultimi ſequens eſt ſententia: *Mundus Dei templum vocatur, propter eos qui exiſtimant nihil eſſe Deum, quàm cælum ipſum, ideo ut ſummam potentiam Deus oſtenderet Mundum Templum vocavit.* Templum igitur hic mundus ingens eſt, in quo & hic quoque, magnificentia & ſublimitas Creatoris adoratur: qui pro lampadibus ſuis, duo habet luminaria magna & ſplendentia, in quo ſtellæ, vicem Angelorum obeuntes, ad cuſtodiam mortalium accurrunt, cum ſomnolentia & lethargo quodam ſopiuntur: ibi cum elemento ſuo proprio ſacri ignes admittuntur, animas juſtorum ſymbolo ſuo præfigurantes, dum tanquam innocentes flammæ fugientes de terra, in Cælo ſibi ſubterfugium ſuum quærunt. Aër in quo verba formantur non ſincratione Prophetarum ſimilitudinem denotat, qui in divino templo vitam novam fomentare populis ſatagunt: habet templum hoc aquam Sanctorum Apoſtolorum, Evangeliſtarum, & Prædicatorum, de quibus ſcriptum eſt; *effundam ſuper vos aquam mundam, & mundabimini:* terram habet ſparſam floribus ſanctitatis, qui eam tanquam gemmis ubicunque condecorant, de quibus illud pronuntiatum eſt: *Salvete flore martyrum: florebunt juſti ſicut lilium:* Templum, in quo Verbum Dei *tonitrui* imitatur, *præparantis cervos.* Ubi gratia divina dum quandoque terrenæ felicitatis ſole in aprico urimur, tanquam nubes gratiſſima eſt, quærore ſanctarum inſpirationem nos tingit: In quo mundo denique mors grandinem figurat, tum cum nos tanquam flores eradicat, tanquam herbas truncat, & tanquam minutas ſtipulas nos colligit: Mundus, inquam, Dei templum vocatur.

De unitate Dei, & duplici Templ. Lect. antiq. l. 2. c. 22.

Si ergò mundanum hoc ædificium, majeſtate ſua ſublimitatem Factoris ſui repræſentans, velut Templum ſacrum ſe elevat, ſit mihi licitum non iniqua comparatione, reliquas quoque inter Macrocoſmum & Microcoſmum æqualitates ſtatuere. Quisque noſtrum, Domini mei, mundus eſt, in quo primùm quidem cum ipſo ſpiritu quatuor humores elementares occurrunt, qui eſſentiam noſtram nobis conſervant:

Spiritus

Spiritus noster, tanquam perfectissima quinta essentia, ætherea qualitate sua stellato elemento respondet: hic humores sensibilia appellari elementa possunt, dum ignem gerit in bile, aërem in sangvine, in pituita aquam, in crassiori, & ponderosiori humore terram. Mundus quisque nostrum est, dum ibi, non minus quàm in illo altero metheorologicæ impressiones animadvertuntur. O quantum in excandescentia, & ardenti oculorum suffusione, terror se fulgurum exprimit: illic eructantes de nubibus ignes, & fulminum splendor, cruditatibus stomachi, & tinnitu aurium figurantur: illic flatuum quoque, & ventorum sæva tempestas, o quàm metuendo experimento se produnt! non illis nec pluviæ, nec pruinæ desunt, frigescente pituita, quæ de capite in fauces, laryngem, & thoracem descendit, unde & sputa crassa, & rotunda typum habent glacialis grandinis. Æmulantur lacrymæ rorem, nam & hic auroræ planctus nominatur. Terræ motus sat imitantur palpitantes, tremuli, & convulsivi ægrotantium motus. Hic quoque fodinæ inveniuntur, unde metalla, & lapides eruuntur, non ad construendam, sed ad destruendam domum, & templum; hinc vesicarum, & renum calculi fodinas mineralium in typo referunt: hinc brevi ductu calami id totum Laurentius sic conclusit: *Igitur homo parvus mundus, miraculum magnum, ejusque structura mirabilis:* non immerito itaque: *Mundus Dei templum: Templum Dei estis vos.* Sed quid hic agitur, quid tractatur, quid cogitatur, inter hos, & ab his Dominis? Nondum à temeritate narrationis meæ discedo, quamvis tam vastarum similitudinum sulcare velle Euripum, aliud non sit, quàm cum Icaro emendicare præcipitium suum: sed dum brevitati succinctiori, quantum possibile est, me astringo, litoribus tantum radendis immorabor: ubi primo loco id mihi occurrit, quod sicut Philosophicæ, Mathematicæ, & Astronomicæ Scholæ docent, in universali videlicet compositione Cæli duos, & in Mundi pariter duos dari globos, vel horizontes, sic in uno solum Hemisphærio duos comparere mundos, magnum, inquam, & parvum, quorum hic necesse habeat dispositionem suam secundum illum alterum accommodare & dirigere, non secus ac Pater ad filium: unde quidquid in hoc forinsecus se spectandum præbet, exterior quædam & theorica alterius anatomia est, speculum tersissimum, in quo homo ad vivum similitudinem suam possit desumere. Formas & essentias easdem utrique circumferunt; interim dum proportione quadam analoga, id quod invisibiliter latet in homine, visibili se modo repræsentat in Mundo. Quis non novit Elementum omne in qualitate sua ad perfectionem concurrere, atque ideo si in uno hæ qualitates apprimè cognoscantur, alterius quoque notionem in promptu esse? Similia omninò dicenda sunt, & Anatomiis, & essentiis, & metheoris, nulla invicem dissimilitudine alia intercedente, quam formâ, atque ideo dum hæ qualitates, se in his illisque miscendo confundunt, ubique dominantur: & sicut in Macrocosmo radices dantur Mercuriales, Metallicæ, & Mineralogicæ, secundum qualitatum diversitatem, sic & in microcosmo variorum habituum, affectuum, & dispotionum causæ sunt. Ad Influxionum Luminarium & stellarum (unde ab Oeconomo nostro famoso in villa de Luna dictum est: *Quod non informat*) progerminant semina, excrescunt plantæ, intumescunt aquæ. Ad operationem hominis influit, & concurrit Spiritus astralis, ei proprius, qui virtus informans est, dum cum hoc ab imaginatione, ad Realitatem progreditur, non aliter ac de massa ferri, & ligni stipite informi, sculptor, vel faber formam trahit & visibilem, & realem. De hoc inferri debet, esse hominem non omne astrum, sed unicum solum, quod cum spiritu Mundi analogiam suam habet, & omne id quod subtus terram magna illa mater, natura universitatis includit, spiritu sidereo dotatum esse, qui astrum, aut cælum nominatur. Id quod hominem quendam literatum in hæc verba impulit: *Quodlibet crescens, & vivens fert suum proprium Cælum.* Hinc patet utrumque Mundum substantia spirituali & corporea stabilitum esse & compositum. Theophrastus magnus sic scripsit: *Cursus externi firmamenti cum suis constellationibus liber est:* sic libertas ista amplissimè homini erogatur & conceditur. De quo facile discitur, quales utrobique tam internæ quàm externæ qualitates inveniantur. Hæc est illa tot encomiis decantata Homerica catena, quæ homines simul & Deos ligat: hoc illud solemne matrimonium, quo Dea Opis cum cælo copulatur. Hi sunt annuli mysteriosi Platonis, & Gygis, quibus investigandis accurrerunt Gymnosophistæ Ægypti, cum se magis in his sylvarum obscuritatibus intricârunt, tanquam in penetralia sacra Philosophiæ intrusi, peregrinantes ad Columnas Herculis usque; inter quos Hermes erat, & Brachmanni, & Pythagoras, & Plato, & Apollonius, & tot insuper alii. Porrò hæ proportiones manifestius patebunt, siquidem placuerit Macrocosmi tria considerare principia universalia, quæ sunt, materia, forma, & privatio: quorum intelligentiam sagacissima Philochymica diligenter consequitur, in Sale suo, Sulphure, & Mercurio, quod idem est, ac Spiritus, corpus, & anima: omnia autem hæc tribus potentiis animæ vitalibus correspondent, & sicut hæ, ita & illæ unico corpori includuntur. Cognata vero sibi sunt, tanquam activitates sibi invicem correspondentes Sal terræ, Sulphur igni, aqua Mercurcurio, Spiritus aëri. Et non nisi univocæ dici possunt proportiones se invicem consequentes, hoc est: in homine assimiliatur anima elemento ignis, utpote quæ

Crol. Præfat. Admonitor.

Parom. lib. 2. de Orig. mundi.

 cælestis

cælestis & activa est: partes solidæ & spermaticæ terram referunt: humores fluidi aquam: & ubi vacuum apparet & substantia deest, aërem: atque ita omne semen Oeconomiam Mundi æmulatur, adumbratam demonstrando analogiam elementorum, dum hæc in omni re potentia, & actu concurrunt. Ex his deducitur dictum illud: semen esse Astrum Informans; nec unum sine altero, tanquam extra centrum suum nativum, ad operationem validum esse: Portentosæ in utrisque virtutes sunt magneticæ, in quibus admirabiles illæ & exoticæ attractiones advertuntur, Magnetis in ferro, Remoræ ad navem, sic dictæ *Usneæ* ad consolidanda vulnera, olivæ, & quercûs ad fodinas auri, salamandræ ad focum, hederæ & lauri, quæ contritæ ignem accendunt, & his similia: quæ virtutes in homine quoque se notabiliter produnt, interim dum Spiritus ad studium disciplinæ, & hujusmodi res alias se impendit; elementares verò qualitates circa materialia versantur, idque mediante appetitu corporeo. Spiritus superior hominis, tanquam sydereus, ad artes, & scientias, & facultates spirituales se extendit, ad quarum adeptionem toto cordis desiderio fertur. Admittit Asterismus hic spiritualis sympaticus qualitatem elementarem in cælo, quemadmodum & stellæ: & sicut illæ, ita & hæ Quintæ essentiæ appellari possunt.

Sed quis unquam, Domini mei, quis de Hybla & Hymetto favos omnes, quis de Pæstô rosas, de Pancaro flores omnes collegerit? numerentur, si sic fieri potest, & notentur lynceis adeo oculis in hoc Mundo quot sint montes, & valles, & fluminum lapsus vel cataclysmi: quot rursum urbes, castella, prædia, quot arbores, plantæ, stirpes, virgulta, quæ diversis in locis vel plantata sunt, aut in altum consurgunt, aut delabuntur, aut dilatantur, aut serpunt, aut vadunt, aut revertuntur. Exponat nobis quicunque volet, etiam inter Anatomicos perfectissimus, quomodo in mundo nostro, Domini mei, quomodo se invicem ligent, extendant, & restringant quadringenti & amplius musculi, membrorum motui destinati, pari ratione quomodo triginta septem nervorum paria sibi invicem cohæreant, quorum septem de cerebro, triginta de medulla spinæ dorsi eadem omnino conditione derivantur, dumque se distendunt in infinitos surculos & ramos scinduntur, qui per universam corporis massam proserpunt. Quis vero & venarum, & arteriarum unamquamque, quæ se invicem fidissime & inseparabiliter undequaque comitantur, distingvat? Quis tam feliciter vela sua expandat, ut non in scopulum quendam erroris impingat, dum duo sangvinis maria sulcare voluerit, quæ per hunc microcosmum decurrunt, ita ut jure merito comparari possint mari fusili, quod in Templo olim Salomon exposuit: de utroque autem sangvine, quoniam hic quidem crassior, alter spirituosior est, qualiter hic ad animales operationes exequendas proclivis sit, ille ad nutrimentum simplex. Quis innumerabiles rivos, & exigua flumina, quis canales, qui quaquaversum disperguntur, & humanum corpus transsudationibus suis adimplent, exequi digne valeat? Percurramus, si sic nobis videtur, cartilagines omnes, quæ tanquam ossa mollia sunt, & flexibilia, tenacia itidem ligamenta, quæ juncturas membrorum copulant, tum vero & tendines, & membranas, & pelliculas, fortissimas proinde, quantumvis subtilissimas fibras, unde spiritus, & attrahitur, & retinetur, & relaxatur: tot porro carnium massas quarum parenchymata & substantiæ tam dissimiles, contrariæ, & diversæ, & tam varia sunt cujusque eorum officia. Scrutemur varietatem medullarum & pingvedinem, quibus uncta membra & mobiliora, & læviora fiunt, & in operatione sua promptiora: Indagemus, si nobis liberum est, humores terreos, densos, igneos, subtiles, aqueos, aëreos, transparentes, opacos, qui in vasis suis includuntur, & dispersi sunt. Numeremus, & quantum placet solidiores penetremus materias, earumque & structuram, & situm discutiamus. Ducenta & amplius ossa sunt, quæ tanquam Architrabes & Cornices sustentant & fulciunt structuram nostram, non secus ac in Templo illo superiores fornices columnis suis innixi erant, ita & corporis nostri machina fulcimentum suum habet. Plus quam humanam intelligentiam esse dixerim, quæ penetrare noverit posituram stipitum, & transversarum vel claviculum inarcaturam; jacentium vel erectarum situs; qualiter se cranium in sphæram suam extollat, qua ratione se vertebræ vel spondyli innodent: quæ busti totius inarcatura sit, quantum necessitati congruum est; porro ossium, quænam indurata sint, & ut ita dixerim, saxatica, quænam rara, quæ lævia, quæ spongiosa, quæ terebrata foraminibus, quomodo se futuræ committant, non solum invicem junctæ, sed altera in alteram inserta, se invicem finibus suis & extremitatibus innectant. Quis oculis suis etiam aquilinis cavitates universas humani corporis, templi hujus, penetravit, cum tot numerentur, quot sunt per constitutionem membrorum & conchæ, & canales, & ut ita dixerim imbrices, & conductus, partim perforati, partim cæci: hinc antra, & cavernæ, quarum una alteram ingreditur, & in interiora protenduntur, ut inde superfluitates percolatas transmittant, & expurgent: illinc cavernæ maximæ, ubi sonitus reverberatur, & auditus formatur. Quis mente concipiat, qualiter infixi sint oculi, plantati dentes, committantur maxillæ, nares protuberent? Si vero ab internis hisce considerationibus, ad extrinsecam templi hujus apparentiam declinare mentem nostram placuerit, cum coronato Cytharista fatendum nobis erit: *Filiæ eorum compositæ, & circum*

circumornata ut similitudo templi. Extra comparationem omnem est, quidquid comparatur, si cum illa, symmetria, & corporis humani partis ad partem æquabili proportione conferatur: ubi tanta aptitudo, tanta venustas, tanta congruitas, gratia, & decor, aliæque insuper dotes, quæ machinam istam condecorant, & exornant, ut apud nosmetipsos non immeritò statuamus, Altissimum Deum nil tam illic sibi proposuisse, quam ut fabricam elegantissimam, & pulcherrimam redderet. De his ponderato judicio sententiam suam Tertullianus dedit, dum ait: *Recogita Deum totum in illo occupatum, ac deditum manu, ope, consilio, sapientia, & ipsum in prima effictione, quæ lineamenta ducebat:* & posthæc admirabili consequentia periodum suam concludit: *quandocunque limus exprimebatur, Christus cogitabatur homo faciendus.* Cum ergò nos divina dextera tam provida, tam sagax, cum tanto consilio, & industria formaverit, non mirandum hanc prærogativam & dignitatem nostram, etiam à Paganis intellectam fuisse: Unde Pythagoras hominem, magnam nominavit mensuram rerum omnium: Plato & Theophrastus exemplare Universitatis: Sinesius corporeum, & incorporeum horizontem: Tullius facturam divinam consilio & ratione præditam: Plinius Epitome naturæ, illiusque delitias: & versatissimus Laurentius. *Alii,* inquit, *Augustum Dei templum, & simulacrum dicunt, ut enim in numismate charasma Cæsaris, sic in homine Dei imago conspicitur.*

Sed ecce sensim sine sensu, de materialibus ad sacra transferor, de atrio ad medium, & de hoc ad Sacrarium, Propitiatorium, & Tabernaculum templi mei animati, in cujus penetralibus Deus ipse adoratur. Verum hic ego tot splendoribus victus, & inaccessibili luce imaginis Dei caligantes habens oculos, non secus ac Agenor olim aut Harpocrates, imposito ori digito, adorare Deam istam debueram: aut in morem supplicis publicani prona in terram facie prosterni. Quem verò latet usqueadeo copioso lumine ex alloquio divino inclaruisse vultum Moysis: *ut non possent intendere filii Israël in faciem ejus propter emicantem inde fulgorem.* Hæc ergo dignitas hominis cum maxime suspicienda sit, & quamvis cum Romano Oratore ipsa me argumentorum gravitas, & abundantia pauperem faciat, nonnihil tamen etiam de hac mihi dicendum est. Levabatur illic in templo jam descripto altitudine & longitudine viginti cubitorum murus, qui ex una parte exquisitissimis saxis compositus, & quantum quidem ars & natura poterant, elaboratus, reliquum omne lucidissimo auro coopertum erat, quod radios Solis æmulabatur: illic penes duos Cherubim de oliva sculptos altitudinis decem cubitorum dominabatur altare, & ipsum totum deauratum, coopertum propitiatorio, vel sacrario, in quo cum solemni pompa locanda erant & arca & manna; super his duo Cherubim erant, quibus vestimenta quasi per commotum aërem fluctuare dixisses, quæ & ipsa quoque deaurata reverberato lumine splendoribus suis præstringebant intuentium oculos; interim dum palmarum variæ figuræ, & secundum debitam proportionem flores in parietibus his, & ipsi auro radiantes germinare, & virescere spectabantur: nec verò infecundi, dici poterant, aut steriles, quibus in aurato Solo radix figebatur. Hìc potissimum divina emicabat, & fulgebat majestas. Huc precantium verti oculos, hic feriri oportebat. Hic igitur & ego, Domini mei, pedem tantisper figo, & non secus ac Oraculum & Sacrarium dignissimum famosissimi Templi mei, humanam animam admiror, quæ à Sacris Theologis viris Compendium universæ creaturæ nominatur, omnium rerum totum aliquod, non secundum materiam, prout volebat Empedocles, sed ab ipsis Platonicis Androgyna dicta, propter quod omnium specierum receptaculum sit, oraculum elevatissimum, quod supra omne mundanum objectum extollitur, ab omni mixtione, & corporea forma purum: quæ tanquàm apodes hirundinum genus, supra nubes volando, ad illam regionem, unde genus suum traxit, aspirat: Hæc generationem nullam admittit, & quamvis ad productionem aliquam in subjectis concurrat, de potentia tamen sua nunquam extrahitur, quippe quæ perfectionem impertit subjecto, ipsa individua in semet permanens; ubi aliæ formæ vel crescunt vel diminuuntur, aut cum objectis suis dividuntur, ipsa tota in toto est, & tota in qualibet sui parte. Essentia ipsius immaterialis est, cum materia aliud non admittens, nisi quod se illarum specierum capacem reddit: Ærarium grande, quod omnium Idearum, quæ se ei præsentant, in se numerum continet: ab omni contagione mortali libera; nec ipsum adeo contrarium rejiciens: ipsa sola de Incorporeitate gloriatur, quæ idcirco locus amplissimus, & promptuarium omnium objectorum appellari potest: in summa prout magnus ille Peripateticus sentit: *Anima est quodammodo omnia.* Hoc ergo Propitiatorium majestate plenum, hic 30. *De*
cælestis character, hæc scintilla Solis, à divino Prometheo in pectus Adami protrusa: quæ *Anima.*
secundum Platonicos in meditullio est rerum omnium, habens supra se Deum, & intelligentias cælestes, subtus se qualitates corporum, cum utrorumque particeps sit; & intellectu, & origine, & æternitate, & cognitione & imaginatione sua, & beatitudine, aliisque ejusmodi sibi cognatis attributis naturæ Angelorum vicina est: in qua verificatur illud Davidicum jam præfatum: *Minorasti eum paulò minus ab Angelis.* Tollitur verò in altum hoc sublime ærarium in mente nostra, & in corde hominis hoc propitiatorium sacrum supra alas Cherubim, nam & hæc utraque seraphico ardore ab operatione sua nunquam desistunt: natura videlicet,

 &

& Tempus, unum successione tempestiva, & instantanea, prout postulaverit occasio, alterum in perpetuo motu dorsum semper alatum gerens, nisi quod imperio hujus remorantur cursum suum, volatum suum retardant, & pennas suas restringunt. Sedet ipsa Monarcha excelsissima, & absoluta Dominatrix supra colles honoris, & immortalitatis elevatos, & pedibus ejus substernuntur peripetia fortunæ, & casús; vicissitudines humanas ridet, & ludibrio habet, sceptra confringit, conculcat regna, projicit coronas, imperia nationum terræ deludit: si infremiscunt austri non tristatur, si aquilones ferociunt non angitur, in hoc mari terrenarum amaritudinum læta velificat, & secura paradisi portum ingreditur: de hac immunitate & libertate animæ Panarii musa lyrica, suaviter canebat:

Innocente di Cor, di colpe scarco,
E non impallidisce, e non paventa
Se tuona Gioue, e se saette aventa
Del giusto Ciel inevitabil arco.

eatitu- B. Pa- . Hunc sensum plus ad vivum Nyssænus ille magnus expressit, cum ait: *Excedit homo suam ipsius naturam, immortalis ex mortali, ex fragili atque caduco, integer, incorporeus ex Diario, atque temporario sempiternus, in summa Deus ex homine evadens:* faciens id, quod Alexander: qui cum totius Asiæ imperium sibi acquisisset, idipsum optimatibus suis sine discrimine dispertiit: interrogatus, quid sibi reservaret, *spem, meam*, inquit: totum hoc eloquenter Tirius Maximus: *Philosophi spectaculum*, ait, *ad insomnii similitudinem, similis est homini, cujus integro corpore manente, animus tamen extra terram effertur in cælum: terram ambit cum sole, cæterorum astrorum jungitur choro, minimumq; abest, quin unà cum Iove cuncta gubernet, atque ordinet; ò beatam peregrinationem! ò spectacula pulchra! ò insomnia dignissima!* non aliter ac ille magnus morum magister in infelici regione Corsicæ, animam inter stellas habens, ajebat: *ad cognitarum rerum cònspectum, tendentem in sublime cum semper habeam animum, quantum refert mea, quid calcem?* Anima qua se taliter ab terrenis vilitatibus in altum levat, non eam dixerim & naturam, & tempus supplantare pedibus suis? Confundantur invicem, quantum volent tempestates anni, intorqueant se flumina, ipsi adeo montes per mare ad portum ferantur, *non commovebit justum quidquid acciderit ei:* ait Spiritus Sanctus. His speculationibus immorati Græciæ Sapientes, Sacerdotes Ægypti, & antiquissimi populorum Caschi, prout refert Romanorum Orator, & Laërtius, mirum non est, si & ipsi, quantumvis scientiarum nostrarum adhuc incapaees, animas nostras immortales esse dixerunt? quocirca tam Pythagorici, quàm Platonici eas postquam corpus suum abjecissent, ad universalem mundi animam, in qua Deum denotabant, reverti docebant; prout id Virgilius insinuat:

De consol. ad Helued.

In Tuscul.

4. *Georg.*

- - - - resoluta referri
Omnia, nec morti esse locum, sed viva volare
Sideris in numerum, atque alto succedere cælo.

Affirmabat Empedocles vitam hanc exilium esse, de quo soluta anima, ad sphæram suam naturalem reversura sit: Docebat Plato, animam cum à vinculis hisce corporeis expedita fuerit, & in campos Elisios pervenerit, oblivionis calicem haurire, nec deinceps miseriarum mortalis incolatus sui meminisse: quod cum illo concordat: *securos latices, & longa oblivia potant.* Afferebant Stoici hanc particulam flammæ esse, quam de proprio suo pectore, tanquam de grandi foco mundi, & de cælo, supremus Numinum Jupiter dispenset: hac spe semetipsum palpans Amorum scriptor ajebat:

In fine Metamorph.

Ore legar populi, perque omnia sæcula fama,
Si quid habent veri Vatum præsagia, vivam.

Hæc veterum commenta cum allegoricis intelligentiis suis, quamvis fabulosa, non omnino rejicienda sunt. Et dum in eodem intellectu Amator Lauræ sic de illa cantabat: *dolce mia fiamma tra le belle, bella*, nonne Anima nostra hujus Templi Sanctuarium est, quæ plus quam illud, quod manna virgamque includebat, in se continet: dum tribus vitalibus potentiis prædita est, & cum sit sola & unica in uno corpore, non obscuram, sed manifestam, & adæquatam præsefert similitudinem Trishagii illius sanctissimi, ubi in personarum Trinitate, una Deitatis adoratur essentia? Præterire velle, Domini mei, subjectum tale, non aliud esset, quàm defraudare animam præcipuo charactere, dignitate, & officio suo, nec minus etiam esset principali argumento, discursum suum sequentem minorem reddere. Medemini obsecro vos, cum sublimitate subjecti hujus, tædio prolixitatis meæ: non possum inprimis cum doctissimo Laurentio, quin ad iter me accingam, dicendo: *Lucet in eo imago Trinitatis: sed cur animæ essentiam describere audeo, cum planè divina sit, de divinis autem dicebat Simonides possumus tantum dicere quid non sint.* De his nihilominus amplissimis fontibus ut stillam aliquam, Domini mei, in doctissimas mentes vestras derivem, id solum repræsento: quod si divina mens semetipsum necessario cognoscens, conceptum suum imprimit, verbum inquam,

De Anatom. ut sup.

inquam, intellectus quoque de cognitione sua, quam de objectis haurit, expressionem verbi sui format; si præterea in intrinseco suo se Pater & verbum diligunt, producunt, & spirant personam tertiam, spiritum videlicet, vel divinissimum amorem suum, qui ab utroque procedit: hîc quoque concurrente intellectu, & voluntate tertium quoddam egreditur, ab utroque derivatum, quæ reminiscentia, vel memoria nominatur. Hæ accidentales inhærentiæ correspondere nihilominus dici possent subsistentiæ essentiali Amoris & Verbi divini, quæ jure merito hypostases appellantur: Et quomodo istæ soli substantiæ uniuntur, ita & hæ in accidentali relatione impartibili colligantur. Illic verbum per viam intellectus producitur, spiritus per viam voluntatis, in tribus tamen personis unus solusque intellectus est, una voluntas: pari modi & hic beneplacitum intellectionis, quod ab intellectu derivatur, attrahit voluntatem, ut se comitetur, & in uno solo composito hæ potentiæ inveniuntur. Et quanquam in divinis actus voluntatis & intellectus, ad personas distinctas terminentur, unum nihilominus sunt, dum una cum alterius intellectu intelligit, & hæc cum illius voluntate velit, sic & hic, quamvis vicibus suis disponant intellectus, memoria, & voluntas, dum in composito uno inveniuntur, tres nihilominus distinctas sortiuntur potentias. In divino illo Triumviratu, quamvis harmonia oppositionibus relativis exurgat, de paternitate, spiratione, & filiatione, non secus ac organica harmonia de oppositione vocum, altæ, profundæ, & mediocris; ita & hic reminiscendo relationem habent invicem intellectus, & voluntas. Si in Deo Pater propter dignitatem priorem sibi locum vindicare videtur, inter se nihilominus, nec majorem nec minorem gradum admittunt: ita & hic quamvis intellectus priorem sibi officii locum adsciscere videatur, nihilominus in essentia sua majores vel memoriæ, vel voluntatis actus non excitat, juxta illud Aristotelis axioma: *quæ sunt eadem uni tertio, sunt eadem inter se.* Hoc igitur stabiliatur, lucere in anima imaginem Sacro-Sanctæ Trinitatis.

Hæ proportiones, Domini mei, ab intro sunt, & in formalitatibus suis intrinsecis: quod si verò etiam ab externis objectis similitudinem aliquam deducere placuerit, Aristotelico fundamento nixi, unà cum doctissimis observatoribus, hanc rerum Trinitatem, in una essentia sola deprehendemus; atque ut earum unam tanquam in transitu tangamus: Anima est, quæ cum homine ratiocinatur, sentit cum animalibus, vegetatur cum plantis, & nihilominus non nisi una est anima, quæ naturæ & Angelicæ, & corporeæ particeps est, & cum identitate sua Trinum compositum quoddam constituit, cumque ipsa habitaculum Dei facta sit, non potest, quin etiam, dum ad ejus similitudinem fabricata est, attributorum ejus omnium particeps sit. Cum tribus illa mundis communicat, Archetypo, Angelico, & elementari: sic cum primo conjungitur, facta ad imaginem ejus, particula animæ divinæ, dum in nobis Deus semen aliquod de effigie sua expressit: quemadmodum Echo, quod de longinquo repercussam per aëra vocem reportat: unde & magnus ille Osvvaldi Expositor concludit: *Mens elevata in Deum altissimum, cum ipsa unita conversatur cum Deo, & eadem opera efficit, nec reperitur in homine ulla dispositio in qua non fulgeat aliquid divinitatis.* Symbolicam paritatem habet cum Angelis, & hic ratione corporis invisibilis: tum etiam ratione amicitiæ & conversationis cum iisdem: utpote sapientiæ illorum compos, unde cum firmamento, & stellis convenientiam habet, & hæreditatem quandam, de quibus corpus sidereum, astrale & spiritale consequitur, in quod caro & sangvis non ingreditur. *Et sicut astra* (discurrendo prosequitur supra citatus) *regunt hominem in spiritu, ita spiritus hominis regit corpus in carne, & sangvine.* Denique de elementis quoque participat, dum ab eorum qualitatibus corpus physicum, terrestre, & mortale recipit, in se, prout grandis Paracelsus notat, peregrinas quatuor habens, præfatas, inquam, qualitates: sic cum catenis his colligantur quinque sensus, qui cum imaginatione quietantur. In summa demum communicat cum animante elementari, cum vegetabilibus, & mineralibus cunctis, quorum naturæ bene possessæ, & notæ sunt. *Ergo homo* (sic memoratus ille ex his definit:) *ultima creatura præstantissima, & nobilissima, quia totius mundi partes habet, & nihil est in hoc majori mundo, quod in homine realiter non reperiatur.* Filius Patri quam simillimus, miraculum naturæ, nucleus elementorum quatuor, summa Dei cognitio, consummatissimm exemplum muundi, templum animatum in hac mortali carne, *quod neque angelis, neque mundo neque cuique creaturæ datum est, nisi soli homini, posse S. Filium Dei fieri, & uniri Deo,* concludit magnus Crollius: & sicut Altissimus unus in essentia est, Trinus in personis, sic unitatem corporis admittit homo, sed in potentiis tribus distinctus est, de corpore inquam terreno, & spiritu æthereo, & anima vivificante. Hunc ergò hominem tripodem aureum dixerimus, quem Idololatræ & Soli & Herculi contrastare tradiderunt: homo trigonum, vel pentagonum illud est, quod ubicunque, & quocunque ceciderit in pedes suos erectum est: hic Mercurius in trivio positus est, qui rectum iter demonstrat: hic Deus Phidius est, qui à samnitibus olim cum tanta veneratione colebatur: Compositum in quo jure merito *lucet Imago Trinitatis*, Propitiatorum, & oraculum de auro purissimo.

Ex Croll. Basilica chymica.

Hic

Hic ego, Domini mei, pedem figo, dum profundius in abyſſum meritorum; & valoris tanti penetrare nequeo: & nunquid non jam ante præfatus ſum, futurum ut ſub onere tanti Argumenti fatiſcerem, obcæcatos habens de tot ſplendoribus oculos? Reſtat ut ob oculos quoque veſtros ſtatuam, quantum ſupra omne ſublime ædificium terreſtre ſimulacrum hoc elevetur, quod eouſque ſuperat, quantum meridiana lux Cymmerias tenebras. Omitto quia tempus me deficit Vaticanam molem, cujus pondere opprimor, & quam moderni omnes admirantur, unde & Concivica muſa mea canebat:

Achillini.

Che il gran Tempio, ove Pietro oggi ſi cole
Tant' alto s'erge ad ecclifar quel ſole,
Che ſpira in mezo alla pieta ſpaventi.

Non hic pietatis Chriſtianæ opera commemorabo, quæ ad gloriam Dei Theſauros ſuos profudit, & fodinas montium metallis ſuis depauperavit, & ſupradictas magnificentias, & ſublimitates æmulata eſt: potius hodie in conſiderandis iis conſtringor, quæ de longinqua memoria ad nos usque derivata ſunt, atque idcirco plus curioſitatis habent, intuendo quantum *lib.3.cap.25.* pietas Paganorum potuerit. Æthiopia mihi, & Græciæ Plinius apud fontem Cyzicum Templum demonſtrant, ubi induſtrioſus Artifex inter politiſſimas petras filum auri conduxit, idque ut coronaretur, in puriſſimo marmore ſculptus Apollo de ultimo harum petrarum ſinu elevabatur. Semiramis animum & virtutem virilem potius quàm femineam pectore gerens, in medio Cyrci Babylonici erexit Belo vaſtiſſimam molem, cui tres in faſtigio maximas impoſuit auri ſtatuas, Jovis nimirum, & Junonis, & Opis, hæcque poſterior ſede inſuper aureæ *Diodor. l.1. c.4.* inſidebat, ad cujus genua pronum contortumque ſpectabatur par leonum, & par ſerpentum de argento: hic prout Diodorus refert, recenſitis ſimul calicibus, & lancibus valor ſeptingentorum auri talentorum Gelo Syracuſanus Cereri & Proſerpinæ molem dedicavit, valoris in- *Idem lib.22. cap.1.* numeri: cum tamen victus diurnus tanto pretio compararetur. Roma mihi in ſolis adeo fundamentis Templi Jovis Capitolini Tarquinium ſuperbum demonſtrat, qui ad eadem ipſa collocanda quadraginta millia argenti talenta erogavit: quod opus poſtea à Domitiano conſummatum fuit, ubi in ſola parietum deauratione decem millia impenſa ſunt. Exponi *Plutarch. in vita Publicolæ.* condignè nequeunt theſauri immenſi quos Nero in obeliſco illo grandi exhauſit, qui domus auri appellatus fuit, hic enim lucidiſſimis, & terſiſſimis petris conſtructus, divinas quodammodo divitias fulgurabat. De univerſis terræ partibus confluebant populi, viſuri cum ſtu- *Plinius l.36. cap.2.* pore ſumptuoſam illam machinam à Veſpaſiano erectam Paci poſt victoriam, cum tanta celeritate obtentam, ut omnem cogitationem humanam tranſcenderet. Tot hiſtoriarum volumina nobis miraculorum omnium maximum, celebratiſſimum illud Dianæ Templum deſcribunt & depredicant, ad quod conſtruendum per annos ducentos & viginti quidquid pretioſum & rarum in Aſiæ portus tam celebres invehebatur, pro impenſis conſumptum fuit: ubi in longitudinem, & latitudinem immenſam erant centum & viginti columnæ, de totidem fortiſſimis regibus erectæ; præter hæc & portis omnibus, de cedro, & cypreſſo fabricatis gloriabatur: & ſimulacrum Deæ Tutelaris illic ex puriſſimo ebore elaboratum apparebat. Dagobortus Rex Franciæ piiſſimus Templum S. Dionyſii totum argento texit, ibique fere- *Volum.2. num.7.* trum totum ex auro collocavit, ſi Nauclero fides adhibenda eſt. De antiquiori memoria Joſephus nos docet, profudiſſe Iſraëlitas ad Templum Moyſis, bis mille, & quadringentas phialas auri, ſedecim lances de eodem flavo metallo hoc, & conſimilia vaſa ad centum viginti. Video denique, qualiter piiſſimi Imperatores ad Templorum tributa contulerint theſauros valoris immenſi, Juſtiniani, inquam, Fauſtini, Childeberthi, Michaëles, Bonifacii, Caroli, & Manni, & magni, Anaſtaſii, Aureliani, & Titi, & intra gentiles Darii, Alexandri, Cyri, Antiochi, Xerxes, Agrippæ, & alii, his conteſtantes, in quanta ſibi veneratione religionis cultus eſſet, exotico & ſtupendo teſtimonio liberalitatis, quæ de his Poteſtatibus monarchicis proceſſit. Hæ nihilominus pompæ univerſæ ſimul junctæ, & collectæ, ſublime illud & plenum majeſtate Templum humanum non tranſcendunt, ubi Anima reſidet, quæ valorem auri tantum exuperat, quantum ſtellæ nocturnam facem ſplendoribus ſuis excedunt. Hæc, ſicut ſupra memoratum eſt, univerſa illa ſuperiora ſimul ligat, amplectitur, in compendium redigit, & conſtringit, cum ſit *quodammodo omnia & Deus ipſe*, repræſentans Deum trinum & unum, cujus cum coronatus meus Cantor meminiſſet, ajebat: *Mirabilis facta eſt ſcientia tua ex me.*

Sed aliquando tandem, Domini mei, cum ultra in hoc mari immenſo velificare nequeam, ne forte cum Democrito cadam in indagine tantæ veritatis obcæcatus, aut cum Palinuro in undis, qui ad navigationis perfectionem Argum quærebat, & Jaſone magis expertum, hic ad litus aliquod appellere cogor. Hic ergo anchoram jacio, hic vela colligo, & hic opportune ſe mihi quadrata petra offert, cui rudentem, non ultra hoc mare magnum navigaturus, aſtringo. Non miramini, obſecro Domini mei, ſiquidem in hoc ultimo loco mihi de quadrato ſermo eſt, hic enim mihi & Domus & Templum Salomonis occurrit. De hoc *3. Reg. 6.* ſic dicitur: *fecit in introitu Templi poſtes de lignis olivarum quadrangulatos*: de domo autem, in quo

quo tamen etiam Templum comprehensum est, sic ait Scriptura: *omnes istæ domus ex lapidibus pretiosis erant factæ, & erant lapides ad eorum mensuram quadrati.* Ejusdem formæ Templum erat, quod illic in Babylonia superstitioso cultui & Idolo Belis constructum fuit, de quo Herodotus: *duorum undecunque stadiorum amplitudinis, formâ quadratâ.* Hæc mihi figura ad propositum meum serviet, ut de situatione Templi mei animati nonnihil afferam, quod utique ad complementum orationis hujus me facere oportet, nisi totam imperfectam voluero. Scio non defuisse inter Sapientes qui compositum humanum circularis figuræ descripserunt, in hac enim forma circumagi ignem, imo & cælos intorqueri: idque ut Sinesius exprimeret: hominem horizontem magnum appellavit: præsertim quod secundum Mathematicos, figura rotunda perfectissima sit: sicut & cylinder, qui lineas *in unum omnes* conducit. Gloriabatur de hoc Virgilius dum ajebat: *Securus mundi instar habens, teres atque rotundus.* Et Alexander scriptum reliquit, solem in figura rotundæ petræ adoratum fuisse, quæ supra lignum collocata erat. Sic in Platone suo Marsilius Ficinus: *Circulus quidam*, inquit, *in se ipsum animadvertendo reflectit.* Hoc idem fortasse per allegoriam in Saturno & Jano figuratum fuit, dum serpentem manu tenebant, qui extremitatem utramque uniebat, unde circulus perfectus exprimebatur. Sic de ipsa adeo positura nostra corporea magnus Laurentius inquit: *quin etsi inter expansos pedes mensum concipias, itemque inter manum & pedem, utrinque perfectum habes circulum, inscriptum quadrato.* Et ecce præterire non potui, quin, cum pace vestra Domini mei, ad figuram quadratam transirem, de qua primo loco Simonides sic ait: *Bonum virum esse difficilem, manibus pedibusque quadratum.* Obsecro vos Domini sit mihi per vos licitum de circulari ad quadratum me vertere, si & ipse oculus, prout expertissimi & doctissimi Optices magistri docent, in circulo æqualis distantiæ angulos obtusos denotat, tanquam quadratum esset: dixit illud Lucretius:

Lib. 1. *Cartari.* *In anatom. ut supra.*

Quadratas procul hinc turres cum cernimus Urbis,
Propterea fit uti videantur sæpè rotundæ.

Sub hac igitur base se erigunt & Mundo dominantur Natura, & tempus, omnes creaturæ visibiles, & hoc elevatissimum templum: pro tali illud professus est Plato in Protagora suo, præcepit illud in Rhetorica sua Aristoteles, in Ethica approbavit: Julius Cæsar hoc titulo Marcum Antonium decoravit, idque jure merito, quadratum enim quocunque projectum fuerit in pedes suos erigitur; ita & homo rectus ad omnem fortunæ adversantis eventum in firmitate sua persistit. Pythagoras magnus ille Philosophus appellari hominem *Quaterna* voluit, eum non nisi quaternario numero compositum dicens, idque propter quaternorum elementarium humorum qualitatem, ex quibus organizatus est. Consimile Quaternarium, secundum Plutarchi sententiam, in anima est hominis, quod in mente, in scientia, in speculatione, & in sensu consistit. Sic Lumen illud scientiæ hanc propositionem discipulis suis inculcavit, ut numerum hunc inter Deitates recensuerint, & in tantam venerationem transierit, ut per hunc jurare in more positum habuerint. Vixit, & vivet semper gloriosissime augustissima illa Regina, & Mundi Metropolis Roma: quia secundum mentem Plutarchi, Solini, & Taciti, in forma quadrangulari à Romulo primitùs constructa fuit: unde famosus est ille versus ab Ennio adductus, & à Scaligero *Equis exter erat Romæ regnare quadrate?* Hæc lumina de grandi illa lampade literarii Maris Augustino Mascardi mutuatus sum, qui rationem adducit, cur in tabula Cebetis Sapientia supra quadratam petram collocata sit: adjungit in tali forma Templum meum situatum esse, cum enim imago sit Altissimi, sic stabiliendum erat, ut in compositione sua simile esset Civitati illi Sanctæ, & triumphanti Templo, Deo inquam, à quo creatum est. Cum hanc dilectus discipulus virga aurea mensurâsset, dixit: *Civitas in quadro posita erat, & longitudo ejus, quanta latitudo.*

de Philosophando. *Tabula Cebetis.*

Quantumvis ergo staturâ suâ sit homo exiguus, excelsissimis nihilominus molibus supereminet, & pinnacula elevatissima transcendit. Resolvant mors, & Tempus ipsa adeo marmora, & sæcula dente ferreo triturent: homo nihilominus his superstes ad immortalitem contendit: volent pennis suis Phœnices, & aquilæ supra montium fastigia excelsissima, homo pernicitate cogitationum suarum velocius illuc incredibili agilitate pervenit; ita providus, ut de ipsis adeo mixtis opportuna vitæ suæ composita discooperiat: Dominentur quantum volunt, & fortuna, & fatum, & casus fortuiti, & ipsum Tempus, homo supra hæc omnia, tanquam supra basibus firmissimis solidatus se regit, & eum acumine intellectus sui (imitando propemodum Creatorem suum) gloriatur in intima cogitationum humanarum penetrare se posse: novit oculo suo (mediante Telescopio) etiam in sole ipso annotare maculas, quid his majus dici potest? Sint quantum volunt, humanæ cogitationes elevatæ dixerim, an profundæ (unde & numinibus Templa, & obelisci, & moles erectæ sunt) homo tamen hæc omnia essentiâ suâ superat, & excedit: Et ut tandem aliquando hac ultima probatione mea concluserim, novi à Marco Manlio in Civitate Quirinali templum famosissimum Virtuti & honori erectum esse, quod à Marcello generoso posthæc adauctum fuit, cujus inscriptio erat: *Patet aditus*, vel, *Virtute prævia.*

Sed quisnam harum virtutum, & dotium particeps est, & possessor, nisi homo? Scio

Pom-

Pompejum,etiam in ſiniſtra fortuna generoſum, Minervæ Templum fundaſſe, cujus effigiem illic expreſſerat fortiſſima ægide ſua defenſam, & eandem loricatam : erat autem ſimulachrum totum ex auro fuſum, & formatum, unà cum haſta ſua, quæ de eodem metallo erat : forte per hoc volens intelligi, ſe quoque pectus invicibile ad omnem inimicam potentiam geſſiſſe, ſicut optime demonſtravit, tot domitarum gentium ſpoliis illuſtribus in illo templo ſuo glorioſo anathemate ſuſpenſis. Hæc eſt illa Minerva, quæ viri fortis & ſapientis pectus inhabitat,quæ inſeparabilem & individuam à ſemet fortitudinem habet. Scio Julium Cæſarem,poſt Pharſalicum prælium Genitrici Veneri ſumptuoſum erexiſſe Mauſoleum. Homo ſubjectus eſt influctionibus Deæ hujus, Deæ inquam amorum, quas ita corde fomentat, ut per oculos ſe prodant. Templum habuit operoſiſſimum Juno Lucinia, columnis altiſſimis fulcitum, intrinſecus candidiſſimo, & nitidiſſimo marmore veſtitum : ſed ubi melius candor honeſtatis, ſinceritatis, & integritatis, quàm in homine apparent? Statuit Numa Pompilius, ut inter ſumptuoſiſſimos muros Deæ Veſtæ dicatos, perpetui nutrirentur ignes; ardent in nobis potentiæ noſtræ, & triplici flamma de unico foco exurgente, ab Anima noſtra, ad illuminandum corporeum compoſitum noſtrum,ſuccenduntur. Glorioſum per ſæcula plura duravit Templum Solis ab Aureliano magno erectum ſupra collem Quirinalem,ubi inter cætera ornamenta ſimulachrumPlanetæ hujus,ex auro ſolido formatum apparuit,junctum ſignis zodiaci,atque anni totius temporibus,quæ ſingula auro fulgurabant. Solis hujus beneficio,& temporum anni circulatione naſcitur homo, & augmentum & nutrimentum ſuum habet, & conſervatur. Scio denique illam molem Templi, quod Titus ſecus viam ſacram in illa Roma (quæ hac ætate noſtra nullibi prophanum ædificium habet) Paci erexit, admirabile fuiſſe tam magnitudine, quam ſumptuoſitate & artificio : hanc ego pacem in templo meo animato reſidentem invenio, concordiâ potentiarum, ordinatione membrorum, harmoniâ partium, qualitatum elementarium ſymmetria , aliiſque inſuper auguſtisſimis proportionibus. O templum de pluribus templis formatum! quod pro ſacrario ſuo virtutum compendium habet in anima:pro parietibusCardinalium virtutum quaternarium,pro columnis virtutesTheologicas unà cum earum appendicibus,pro ornamento magnificentiam, prudentiam pro tecto pro fundamento æternitatem : quod undequaque reverentiam inſpirat,& pompam, & majeſtatem,& decorem,*ſed & majeſtas Domini implevit Templum : Templum Dei eſtis vos* : ad cujus immortalitatem inſcribi poterit Epigraphe illa Junonis Luciniæ Templo data : *flatus irritus omnis :* idque ob qualitatem ejus, ex omni enim parte ſua ventis pervium erat, nec tamen ab eorum violentia & furore elevari cineres victimarum poterant,qui ſupra altare jacebant:Templum eſt homo, quod ſicut illud Jani ſemper apertum eſt *Virtutis imperio* : aut ſicut illud Proſerpinæ,quamvis muri corporalis habitationis ſuæ in terram proſtrati fuerint,anima nihilominus in cælum levata *ſeipſam tuetur*, dumque etiam terræ adæquatum, & omninò funditus everſum fuerit, illam tamen ſententiam Templi Dianæ ſibi uſurpabit,quod cum in cineres redactum, & diſperſum eſſet, de eo pronuntiatum eſt : *nondum nomen ejus*, unde & mirificè Auſonius :

Sola poteſt homines felices reddere virtus,
Hinc ſoli è cunctis non Libitina nocet.

In hoc egoTemplo,Domini mei,poſthæc commorari non dedignabor ſtatua immobilis,totus ſtupore in ſaxum converſus,intuens in excelſas dotes,quæ de hoc templo prodeunt: per ſilentium obmuteſco,& in tanta majeſtate me metipſum confundo, ad portentoſum lumen illud caligat oculus : retrorſum pellor veneratione,& cum canoro Compatriota meo

Rivolgendo nel Cor fatto ſi raro,
Piu d'ammirar, che di cantarlo imparo.

Itaque orandi finem facio,ut ſcriptioni finem non faciam. ceſſo lingva, non manu : orationem hanc concludo, ut voluminibus titulum imponam, interim dum in pœnam temeritatis meæ, vocem meam ſilentio magis proficuo conſecrabo,cum qua hactenus ſat rauca,& inſipida

D I X I.

Ad concluſionem Diſcurſus hujus Univocus hic verſus erit.

Fra piu excelſi prodigi, oue il gran Dio
Volle a ſue glorie eſercitar la mente,
Se i gran portenti a contemplar ſouente
Nutro nel Cor un ſourum an deſio :
Mi rivolgo al mirar de l'eſſer mio,
De l'ſublime lavor l'opra excellente,
Ne ſtupiſco ſe il verbo omnipotente
Spoglia mortal con la celeſte unio :

Degno ſi l' Huom compoſe il Creatore,
Et l' imagine ſua dentro v' impreſſe,
Acciò foſſe ſimile al ſuo Fattore :

Animato coſi Tempio lo ereſſe
D' immortale virtu, d' eterno honore,
Che per ſacrario ſuo l'Anima haueſſe.

COMPEN-

COMPENDIUM SYMBOLORUM,

DE CAPITE.

CAput armatum casside, cujus summitati corvus insidet, adjuncta Epigraphe: *Insperatum auxilium:* Ideam repræsentat auxilii opportuni. *fol.* 9.

Manus armata pugione, stans in actu feriendi caput quoddam collocatum super altare, cum inscriptione: *Vel in ara*; exprimit vindictam Omnipotentis, quæ ubivis locorum reos castigat. 9.

Calvaria hominis posita in medio sceptri & ligonis, juncto lemmate: *Mors sceptra ligonibus æquat:* demonstrat, quod mors regalia fastigia vilitati promiscuæ plebis æquiparet. 10.

Adolescens, caput rescissum fortunæ offert, cum sequenti sententia: *Bellua fit, cæcè statuit, qui credit se sorti:* quo palam datur stultitia ejus, qui se fortunæ donat. 10.

DE FRONTE.

Manus Indice digito frontem tangens, adjunctis verbis: *Frons hominem præfert*: sinceritatem animi figurat. 43.

DE AURE.

Auris subulâ perforata, cum his verbis: *Servitus libera:* alludit ad ritum illum, quo servi olim manumittebantur. 83.

DE BRACHIO, & MANU.

Manus regens columnam, quæ coronata sit, de cujus corona rursum alia manus prodeat, gerens ficam, adjuncto lemmate: *Non sine causa*: Justitiam divinam, eamque vindicem figurat. 176.

Binæ manus, colligentes manna de cælo, cum Inscriptione: *Non quæ super terram:* alludunt ad receptionem Sacro-Sanctæ Eucharistiæ. 186.

Manus, quæ in summitate hastæ cujusdam in terram fixæ spectatur, cum Epigraphe; *Fiducia concors:* Bonum Concordiæ indicat. 177.

Manus, in pugno gerens saxum, quod jacere videtur, super addito lemmate: *Si sciens fallo:* Idea hominis est, qui ad hostilem exercitum transfugit. 186.

Duæ manus deponentes diadema, cum hac Inscriptione: *Ecquis emat tanti sese demittere:* Allusio sunt ad pondus grave eorum, qui regimini, & gubernaculo populorum præsunt. *ibidem.*

Brachium manusque armata, evaginans gladium, stans in actu feriendi, cum Epigraphe: *Non fallax*: integritatem mentis figurat. 187.

Binæ manus apprehendentes remum cum his verbis: *Non alteri*; typum habent vigilantiæ. *ibid.*

Manus supina, habens digitos canna perforatos, adjunctâ sententiâ: *Heu cadit in quenquam tantum scelus!* crudelitatem tyrannidis demonstrat. *ibid.*

Manus dilacerans chartam conscriptam, subtus quam dependeant sigilla aquilina, cum lemmate: *Præstò est insignis gloria facti*; insinuat actum Christianæ generositatis. *ibid.*

Duæ manus pendentes de manicis, adjuncta, Epigraphe: *Nec fas est, nec posse reor*: indicant, non ipsa supplicia, sed opera perversa, reum constituere, vel arguere. *ibid.*

Manus item sustinens hastam, in cujus apice stuppa ardens apparet, cum lemmate: *Nil solidum*: vanitatem mundanæ gloriæ repræsentat. 188.

Scyphus supra mensam apparens, plenus aqua, supra quem manus extenditur, infundens aliquantum farinæ, adjuncta Epigraphe: *Satis*: auream in quaque re mediocritatem subindicat. *ibid.*

Manus gestans virgam, qua videtur capita pauperum detruncare, quæ sublimius se cæteris elevaverant, cum inscriptione: *Æquari pavet altera minor*: docet in Imperio æqualitatem observandam esse. *ibid.*

Manus fortis, & constans, pugno tenens lingvam, cum lemmate: *Tu decus omne tuis*; intrepiditatem animi designat. *ibid.*

Manus vicina calamo aptato ad scribendum, qui tamen atramento plenus characteres non format, cum lemmate: *Ulterius ne tende odiis*: tentamina humanarum virium repræsentat, quæ sine adjumento divino irrita sunt. 189.

Manus habens in Indice annulum visibilem, quæ inter digitos suos monetam auream gerat, cum Epigraphe: *Sic spectanda fides*: robur Amicitiæ indicat, quæ in camino persecutionum probatur. *ibid.*

Quatuor manus, quæ una cum brachiis suis

baculum tenent, eumque diversimode, hoc est quæque manus, tam in hanc, quàm illam partem trahat, cum lemmate: *hic, & ille:* insinuant beatitudinem in terris non esse, quæ secura sit. *ibid.*

Manus, à serpente inter flammas mors vulnerata, cum Epigraphe: *Quis contra nos?* subindicat, quantopere divina supra nos tutela invigilet. 190.

Serpens, manu sustentatus, qui caudam capiti in circulo jungat (non adjuncta sententia) cursum anni demonstrat, gubernatum à Domino. *ibid.*

Manus armata gladio, & nodos quosdam dissecans, cum inscriptione: *Nodos virtute resolvo:* fortitudinem virtutis denotat, quæ omnia componit, & sedat. *ibid.*

Manus, demonstrans ensem, circumdatum lilio, cum subscriptione sequenti: *Etiam fortunam:* declarat, quantum valeat patrocinium Principum. *ibid.*

Manus gestans ventilabrum compositum de plumis pavonum, quod muscæ circumvolent, superadditis verbis: *Tolle voluptatum stimulos:* docet, incentiva libidinis tollenda esse. *ibid.*

Manus vas quoddam portans, ex quo dimidium sceleti prodeat, imposito lemmate: *In hoc intuens*: Instruit nos, etiam inter convivantes memoriam mortis recolendam esse. *ibid.*

Cornu copiæ, quod binæ manus amplexentur, cum inscriptione: *Ditat servata fides:* Exponit remunerationem fidelitatis. *ibid.*

Manus super cassidem multitudinem monetarum effundens, cum hac Epigraphe: *Expetendæ opes, ut dignis largiamur:* indicat fortunæ bona benè expendenda esse. 191.

Binæ manus invicem junctæ, cum duabus sententiis, quarum superior sit: *Felicitas temporum:* altera subtus: *Rerum concordia:* utilitatem, & commoda Concordiæ insinuant. 192.

Duæ manus supinæ, quæ videantur versus cælum directæ, cum hac voce: *Tutissimus:* demonstrant, omne bonum illac provenire. *ibid.*

COMPENDIUM
FACTORUM,

DE CAPITE.

Caput faciem habens subridentem, & venustam, sine rugis, cum lemmate: *Raró fallit:* denotat, rectitudinem animi ex vultu cognosci. 11.

Tres facies, quibus illa verba sint juncta: *Mens unica:* insinuant bonum Concordiæ. *ibid.*

DE MANU.

Manus pulsans ad portam, cum inscriptione: *Non semel sufficit*: docet in oratione perseverandum esse. 181.

Manus in palma sua gerens oculum, cum Epigraphe: *fide, & vide:* insinuat prius rem tangendam manu esse, antequam inde ratiocinemur. 182.

Duæ manus, quarum una sine oculis, altera aurita sit, cum hac elucidatione: *fide, & diffide*: indicant, fidendum esse, quin imò, sed vigilantiam non omittendam. *ibidem.*

Manus sustinens scorpionem, cum lemmate: *Procul ab ictu*: exprimit integritatem Prælatorum. *ibid.*

Subtus digitos, quidam inscripsit: *Disparitate pulchrior*: intelligens, quàm accepta sit unio in diversitate officiorum. *ibid.*

Manus blandiens serpenti, cum Epigraphe sequenti: *Propriæ blanditur neci*: periculum indicat, quod incurrit, qui carni nimiùm blanditur. *ibid.*

Manus aperta, cum hoc lemmate: *Opere, non verbo*: insinuat operum virtutem. 183.

Manus premens spongiam, cum lemmate: *Premit, ut exprimat*; virtutem & robur laborantium indicat. *ibid.*

Manus inter flammas, cum Cartello: *His graviora*: meritum denotat eorum, qui heroico pectore dura tolerant. *ibid.*

Manus, quæ de agro spicas colligit cum sequentibus verbis: *Bella messe dispeme jo sceglio intanto*: Hoc est: *Præclaram spei messem interim ego colligo*: spem insinuat, qua de campo virtutis se utilitatem in tempore suo recollecturum quis sperat. *ibid.*

DE CORDE.

Cor circumdatum à serpente, quod flammis impositum non uritur, cum Epigraphe: *Non comburetur*: demonstrat, quod qui veneno culpæ infectus est, ardores Sancti Spiritus concipere nequeat. 272.

Quantum valeat concordia, & mutuus affectus populi, hac significatione denotabatur. Multa corda in scuto quodam depicta erant, cum sequenti sententia: *Hic murus aheneus esto.* *ibid.*

Huic ipsi Emblemati alius titulus adjunctus erat: *Benevolentia optima custodia est.* *ibid.*

Militaris

Militaris magnanimitas repræsentata fuit in gladio, qui gestabatur à brachio, supra quem cor hominis apparebat, adjuncta dictione: *Ne fidas, si corde deficis.* *ibid.*

Cum consideratione hac philosophica, qua creditur anima, præcipuam in corde sedem tenere, cor apparet, de cujus medio flammæ exurgebant, cum Epigraphe: *Mundi melioris origo.* 335.

DE HEPATE.

Fingatur, & figuretur armatura superbissima, & omni ornamento condecorata, & illic sequens sententia collocetur: *Utilitati, & decori.* Ad demonstrandum in corpore humano beneficium illius. 289.

Pes conterens serpentem, cum sententia: *Premat, ne perimat*: Idea hominis est, qui viriliter noverit, tentamenta superare, de hoc ratiocinatio ampla est. *fol.* 317.

Pes in radice montis collocatus, qui scandere videatur, cum Epigraphe: *Per ardua virtus*: possessionem virtutis difficilem esse arguit. 318

COMPENDIUM PRODIGIORUM.

DE CAPITE.

CUm primum Romanæ Urbis fundamenta jacerentur, inter ruinas tam profundas Caput inventum fuit, quod conspersum sangvine, guttasque destillans videbatur à busto noviter rescissum, de quo uberius tractatur. *fol.* 15.

Ante mortem Barnabæ Vice Comitis, postquam flamma palatium ejus invasisset, apparuit inter ignium volumina caput, quod urere videbatur, quæ visio spacioso tempore duravit. *ibid.*

Accidit item, cum Henricus Dux Brunsvicensis cum Duce Saxoniæ prælium committeret, ut gravissima grando in Urbe Argeliensi decideret. Inter grana autem cadentia similitudo capitis observata fuit, repræsentans effigiem Ducis Saxonici, qui deinceps Brunsvicensem captivum fecit. Vide alia quoque spectra, quæ vel permittente Deo, vel opera Dæmoniorum apparuerunt. *ibid.*

Cum Galba Provinciam Tarraconensem intrasset, atque illic juvenculum in fano publico sacrificaret, repente puer senilem canitiem contraxit. In hoc loco plura de monstris referuntur, quid sint, & unde oriantur. 16.

DE CAPILLIS.

Inventus fuit aliquando piscis, qui naturale caput hominis repræsentabat, ab oculis ad usque corporis partes reliquas quatuordecim pinnas vel alas protendens, dotatus longissimo, & spississimo capillitio, quod vel intortum, vel sparsum elegantissimum spectaculum præbebat: sed cum animal monstruosum esset, propediem expiravit. Legantur super hoc doctrinæ salutares. 35.

Prodigiosæ semper habitæ sunt, & nunc habentur comatæ stellæ, vel barbatæ, vel crinitæ, ignitæ trabes, capræ saltantes, & similia, de quibus ad longum habetur. *ibid.*

Qualiter hæc metheora formentur, & imprimantur, & de eorum variis apparitionibus vide *fol.* 36.

Eorum effectus, vel influctiones. *ibidem.*

DE MANIBUS, ET BRACHIIS.

Prodigiosa fuit Caji Mutii Scævolæ intrepiditas, qui potius sibi manum amburendam præelegit, ante Regem Porsenam, quàm ut à proposito ejusdem occidendi resiliret. 209.

Stupenda est castigatio divina, qua bubulcum quendam, festivo die arantem sic punivit, ut manus ejus aratro affigeretur. *ibid.*

Nec huic dissimile est, quod de avaro quodam recensetur, qui cum bipennem festo die attrectasset, manus ita manubrio cohæsit, ut divelli non posset, acerbissimosque dolores pateretur. *ibid.*

Idem evenit feminæ, quæ dum festivo die panem coqueret, repentina flammæ invasione dexteram manum amisit. *ibid.*

Miseram quoque pœnam incurrit molitor, cujus irreligiosa manus ferro, quod in lapide molari erat, adhæsit, eo quod molam suam die non feriato componeret. *ibid.*

Sic infestum fulgur manum mulieris cujusdam ambussit, quæ in sacro Joannis Præcursoris die ad laborandum agrum suum exierat. *ibid.*

Item luxavit alius & manum & brachium, qui contra vetitum Ecclesiæ die non feriali laboraverat. *ibid.*

Lignator, spreto timore Domini, quamvis eum cæteri dehortati essent, lignatum exiit festivo die, sed instrumentum, quo id facturus erat, ferientis manui inhæsit, & brachium levatum retrahere nequiit, inauditis convulsionibus tormentatus. 210.

Mulier item, quæ in partus ſui doloribus exaudita fuerat à S. Franciſco Patriarcha, anniverſarium feſtivitatis ſancti hujus celebrare contempſit, & continuò brachium ei aridum remanſit, & ſtupefactum cum tormentis aſperrimis. *ibid.*

DE CORDE.

Recenſent hiſtoriæ, poſt deceſſum Innocentiſſimæ Claræ de Montefalco, ſculptum in corde illius inventum fuiſſe nomen ſacratiſſimum Jeſu: ſicut illic quoque apparent tres lapilli, & globi æqualis invicem ponderis, tantundem autem duo habent in pondere, quantum unus. Idem recenſetur de Martyre S. Ignatio, ſicut & de alio Martyre, cui tyrannus vivo adhuc, evelli cor præcepit, poſt quæ tyrannus converſus eſt. 271.

Legitur item de Priori quodam Ordinis Prædicatorum, cui poſt mortem os pectoris præfixum cordi, cum ſigno crucis ſignatum apparuit. 272.

Pari modo ſtigmatizata fuerunt corda & S. Franciſci Seraphici, & S. Auguſtini. *ibid.*

COMPENDIUM SACRIFICIORUM, *ET* DEDICATIONUM.

DE CAPITE.

CUm religione barbarica olim Larundæ Deæ, vel Maniæ, humana capita devovebant: ſuper hæc inſtructiones quære. *fol.* 16.

Celtæ, populi gentiles, de occiſi inimici buſto caput truncabant, cujus calvariem ſiccabant, ac deinceps deaurabant, quo per modum poculi in conviviis utebantur. Super hoc præcepta vide. *fol. ibid.*

Arieti olim, primo nimirum Zodiaci ſigno Aſtronomi caput aſſignabant, vide ſuper hoc materias morales. *fol.* 17.

Religio, quantum in omni hominum ætate, & natione ſemper in veneratione ſit habita. 20.

Jovi, cælorum primario Numini à veteribus æſtimato, caput dedicatum fuit, vide ſuper hoc materias morales. *ibid.*

Prima adoleſcentulorum lanugo, dedicata fuit Apollini, & Nero eandem in urnam auream collocavit, & propriis eam manibus in fanum portavit. *fol.* 38.

Cogitata igitur noſtra Deo dedicanda ſunt, ſicut lex Levitica ordinavit capillos dedicandos. *ibid.*

Nec ſoli Proſerpinæ, aut Apollini dedicabantur comæ, ſed & aliis Deitatibus Germani olim ſuper altare devictorum hoſtium ſectas comas comburebant; quas item fluminibus conſecrabant, cur hoc factum, vide *fol. ibid.*

Erat Romæ arbor procera, cui olim Juvenculi cincinnos capitis ſui raſos conſecrabant, vide de his plura. *fol.* 39.

Hippolyto item capilli noviter nuptorum offerebantur. *ibid.*

DE OCULO.

Oculi Minervæ dedicati erant: rurſum alii dextrum oculum Soli, ſiniſtrum Lunæ devoverunt. Junonem ciliorum patronam crediderunt, ſicut & palpebrarum: ideoque hæc Dea Lucina appellata fuit: vide ob quam cauſam: ubi optimæ allegoriæ occurrunt. 72.

DE AURE.

Auris dextra, Saturno dedicata erat, ſiniſtra Jovi: ſacrabantur item Memoriæ, vide rationem *fol.* 94.

DE LINGVA.

Hæc Mercurio dedicata fuit, tanquam Caduceatori, & Legato Jovis: legatur cauſa. Item Herculi votata fuit. Hermes itidem Triſmegiſtus cultui ſuo ſacram habuit. *fol.* 189. applicationes de his devotæ ſunt. *fol.* 148.

DE BARBA.

Præter dedicationes de capillis jam allatas, Macrobius meminit, quibuſdam in locis Venerem depictam, vel ſculptam fuiſſe barbatam, curioſum & utile eſt noſſe, cur hoc factum. *fol.* 157.

Minervæ item Deæ ſapientiæ barbæ dedicatæ ſunt, videatur cauſa. *ibid.*

DE PECTORE, THORACE, ET SINU.

Pectus dedicatum fuit Cancro, ſicut & Neptuno, videatur quam ob rem: pari modo cur ſinus ſapientiæ dedicatus ſit: Porriguntur de his ſalutaria præcepta. *fol.* 169. 170.

DE BRACHIIS, & MANIBUS.

Numa Pompilius, ſummus Romanorum Rex, manum *fidei* dedicavit.

Manus itidem dextra fortitudini dedicata erat.

Dixe-

Dixerunt Astronomi signum Geminorum prædominium gerere supra brachia & manus, unde & eisdem dedicata sunt: significat autem brachia geminorum fidelium sibi invicem adjumento esse oportere. *fol.* 213.

DE DIGITIS.

Assignati erant Deæ Minervæ, aut ad usum Lanificii, aut vero quod iis libri volvantur, Dea autem hæc Dea sapientiæ est. *fol.* 230.

DE STOMACHO.

Cur dedicatus Lunæ, vide *fol.* 382.

DE JECORE.

Dedicatur Jovi: sicut enim illud universæ corporis moli sangvinem elargitur, sic Principem decet populo suo universum victum subministrare. *fol.* 290.

DE FELLE.

Dedicatur Marti, tanquam Numini furoris: de felle enim ira succenditur. 394.

DE LIENE.

Hic olim Saturno dedicatus fuit, idque pluribus de causis: præcipuè vero, ex eo quod planeta glacialis sit, indicans humores frigidos, & crassos; qui in eo continentur, unde & prædominium supra eosdem habet. 295.

DE RENIBUS, & LUMBIS.

Convenit universitas Scriptorum illustrium, renes, lumbosque dedicatos Veneri, de iis enim humor salax emanat; quo desideria lasciviæ succenduntur. Hinc Redemptor noster, eos succinctos esse oportere præcipit iis, quicunque sibi regnorum cælestium possessionem repromittunt. 301.

DE FEMORE, & PEDE.

Physiognomi, & Astronomi inquiunt, femora inter signa Zodiaci assignata esse Sagittario, & inter Planetas Marti, idque ob velocitatem, & robur eorum in cursu, & ob sustentaculum quo hominem sustinent: qua ratione etiam ossibus, musculis, ligamentis, & nervis composita sint, vide *fol.* 338.

Porrò dedicati fuerunt pedes Mercurio, Libræ, & Piscibus, idque ob velocitatem quâ præditi sunt & pisces, & præfatus Planeta. Piscis signum Jovis est: Libra signum justitiæ. Ad cultum Jovis commovendi pedes sunt: non minus promptos nos esse oportet ad conservandas virtutes universas, mediante Justitia. *ibid.*

COMPENDIUM NUMISMATUM.

DE CAPITE.

Usus Heroicus est partes humanas Monetis imprimere. 18.

Moneta ærea, ubi Cæsaris caput, redimitum corona civica apparet, clementiam ejus indicat. *ibid.*

Caput hominis, lauro coronatum, quod in occipitio suo pharetram, & sagittas portet, & quod fronte stellam contingat, beneficia & influxiones Solis figurat. Sic humanum caput opertum pelle caprina, cum flumine versus gulam, & arcu in occipitio, ab altera autem parte Imago Pegasi, & sagittæ alatæ, velocissimum hominis cursum indicat. *ibid.*

Doctissimus Erizzus in Monetis Antonini Pii observavit figuram capitis coronati, idque corona majestate plena. Corona composita erat è multis turribus, figurabat autem fortitudinem Urbis Laodicæensis. *ibid.*

Caput quod in occipite caduceum demonstrabat Mercurii, promptam repræsentabat obedientiam, sicut & pacem, qua præfata Civitas obediebat, & submittebatur supremo Principi suo. *ibid.*

Caput arietinis cornibus armatum simulacrum Jovis erat, propter abundantiam, & fortitudinem. *ibid.*

Caput hominis venustum, ætatis mediæ inter juvenem, & virum, olim corona decoratum imprimebatur, de qua ramus laureæ prodibat. Portendebat autem Dominium Solis supra reliquos Planetas. *fol.* 19.

Idem figurabatur per imaginem capitis coronati radiis in medio templi quadrati. *ibid.*

Caput Claudii Cæsaris victoriam Romanorum expressit, quam contra barbaros obtinuerunt. Sic ad demonstrandos triumphos Valerianus caput mulieris expressit alatum, capillis retortis. Caput item feminæ armatum casside pro imagine Romanæ Urbis usurpatum fuit, quippe quæ vi armorum caput orbis facta est. *ibid.*

Imago Martis æri insculpta, potentiam Julii Cæsaris demonstravit. *ibid.*

Apparuerunt olim monetæ, quæ ex una quidem parte binas facies monstrabant, uni cervici adhærentes, ex altera figuram Navis, Æneas Vicus diligens observator inquit, in bina facie intelligendos honores, qui Saturno dantur: sicut & legislatorem sapientem. *ibid.*

Numa comparens in Tenedo, qui ab uno latere duo capita monstrabat, ab altero securim, cum lemmate: *securis Tenedia:*

rigorosissimam legem indicabat, contra adulteros. *ibid.*

DE FACIE.

Figura Jani composita duplici facie, semper cautelam, & prudentiam figuravit, qua oportet hominem in omni vitæ suæ instituto gubernari, significavit item quod opportunum tempus à personis sagacibus eligendum sit. 112.

DE MANIBUS.

Duæ manus, tenentes monetam fractam, cum Epigraphe: *Fortuna fidem mutata novavit*, erectæ fuerunt pro memoria ejus, quod Childerico quarto Regi Franciæ contigit: Indicant autem fidem, & dominium. 210.

Nummus item repræsentatus fuit sub Claudio Cæsare, qui ab una parte pileum habebat, ab altera hominem manu omninò disjuncta, & transforata, superadditis verbis: *Libertas Augusta.* *ibid.*

Imperatrix Julia Pia, ut felicitatem mulieribus parturientibus imploraret, sculpi monetam fecit, ubi Venus apparebat, sinistra manu hastam gerens, stans erecta, cum inscriptione: *Venus Genitrix.* *ibid.*

Simulachrum Deæ Opis repræsentabatur demonstrans manus extensas, adjuncta sententia: *Opem ferre.* *ibid.*

Pietas tantopere in Principe observanda, in moneta quadam ab Antonino Pio repræsentabatur, ubi virtus hæc apparebat, quæ dextram demonstrabat extensam, sinistrâ verò videbatur donum sibi datum super aram collocare. Videantur de hoc plura *fol.* 211.

Marcus Cato Proprætor cudi numisma fecit, imaginem habens Victoriæ, quæ manus ambas pandebat, pollice nihilominus submisso. Videantur aliæ insuper figuræ. *fol. ibid.*

Sapientes antiqui, in monetis quibusdam duas manus imprimebant invicem junctas, cum Inscriptione: *Fides exercituum*, vel, *Fides Romanorum*: sic alias quoque imagines, & inscriptiones vide, *fol. ibid.*

COMPENDIUM PROVERBIORUM.

DE CAPITE.

PRoverbium ab Experientia originem suam desumpsit: de usu ejusdem, & similibus vide *fol.* 12.

Caput scabere: dictum fuit de homine absorpto in cogitationibus suis. *ibid.*

Correctio clanculum, & in secreto facta his verbis exprimebatur: *Capite admoto. ibid.*

Caput vacuum cerebro: de iis dictum, qui sub eleganti apparentia exteriori, mediocritatem ingenii tegunt. 13.

Demonstratio, & affectus veri Amici, hoc Laconismo exprimebatur: *Capite gestare.* *ibid.*

Homo, qui plurimis negotiis distentus erat, exprimebatur per Gerionem Regem, cum inscriptione: *Tertium Caput.* *ibid.*

Ad figurandum hominem sic negotiis implicitum, ut difficulter extricari possit, adagium illud invaluerat: *Nec caput, nec pedes.* *ibid.*

A capite, usque ad calcem. Cognitionem rei cujusdam indicat perfectam. *ibid.*

Stupiditas, procedens de ignorantia crassa, qua quis laudat, aut vituperat juxta intentionem & voluntatem loquentis, hoc dicto declarabatur: *Caput sine lingva. ibid.*

Ebrietas vitium abominabile, hoc Laconismo condemnabatur: *Capita quatuor habens*: Ebrio enim objecta duplicia apparent. *ibid.*

DE CAPILLIS.

Ad demonstrandum, quod adjumentum quamvis minimum, in occasionibus nihilominus quandoque summi momenti sit, hoc proverbium inventum fuit: *Capillus etiam unus*: Remora exiguum animal est, Navem nihilominus fixam tenet. 31.

Capillus servilis: animum abjectum in proverbio indicat, hominem nauci, & de fæce populi. *ibid.*

Quod de consvetudine illa emanavit, qua servi ad cutem usque radebantur. *ibid.*

Cum quis ad negotium quoddam vi traheretur, ad illud vel occipiendum, vel terminandum hoc proverbio dicebatur: *Capillis trahi.* 32.

Ad significandum, quod occasio aucupanda sit, & magnæ sit imprudentiæ, eandem negligere, sic dictum fuit: *Capillis capere. ibid.*

Ad monstrandam vilitatem hominis gregarii, & nihili, sic ajebant: *Homo pilo dignus.* *ibid.*

Modus ille quo quis alterum irridet, & subsannat, dicari hoc proverbio describebatur: *Caput tondere*: Stolidis enim omnibus capilli tondebantur. *ibid.*

Vacare rebus inutilibus & vanis, declarabatur his verbis: *Calvum hominem vellis:*

vellis: à quo nihilominus capillus trahi nequit. 33.
Usus capillorum, qui fictitii sunt, etiam in antiquis scenis cavillatus fuit, & hoc dicto expressus: *Homo calvus comatus.* ibid.

DE FRONTE.

Prima facies, vel primus incursus in qualicunque negotio, brevi hoc Laconismo exprimebatur: *Prima fronte.* 49.
Ad insinuandum, quantopere in perficiendis actionibus, ex quibus commodum, & utilitas provenit, præsentia agentis proficua sit, antiqui dixerunt: *Frons occipitio prior.* ib.
Homo summi ingenii, & capacitatis promptissimæ, proverbio hoc sensato exprimebatur: *A fronte simul, & occipitio*: per quod sublimitas judicii insinuatur. 50.
Indicat item intellectum illum, qui in ratiocinando sine mora temporis finem suum consequitur. ibid.
Fronte sua: de eo dictum, qui liberè, & non clanculum, aut in abscondito de actione quadam ratiocinatur, aut mentem suam exponit. ibid.
Impudentia, aut inverecundia, quam prudentes viri evitant, hoc adagio declaratur: *Frontem perfricare.* ibid.
Indicium animi læti, est serenare, & dilatare frontem: sicut vicissim signum mœstitiæ est, eam rugare. Qui actus sequentibus verbis olim exponebantur: *Frontem exporrigere, Frontem contrahere.* ib.

DE OCULIS, & CILIIS.

Oculus vicini invidus: turpissimo invidiæ vitio assignatum fuit. 66.
Oculus mulieris: Prodiit proverbium hoc, ad significandum, quod cavere nos oporteat ab iis rebus videndis, quæ detrimentum adferunt, sicut est visio mulieris, quæ flammis, & incendio replet. ibid.
Homo astutus, & fictus, qui pro communi methodo loquendi, os in humeros transmutat, hoc proverbio exprimebatur. *Oculos in occipitio gerit.* ibid.
Ad demonstrandum, quod plus oculis credatur, quàm auribus, sic in adagio dicebatur: *Oculis magis habenda fides, quàm auribus.* 67
Oculis fixis intueri: expressum fuit de assidua rei cujusdam applicatione. ibid.
Necessitas, qua nonnunquam occultare quippiam tenemur, quantumvis manifestum sit, his verbis expressum fuit: *Oculis pulverem offundere.* ibid.
Oculis, ac manibus: de eo dictum fuit, qui ad perfectam rei cognitionem pervenit. Animus collocatus in vera tranquillitate, & pace interna, hoc dicto exprimebatur: *In utrumque oculum dormire.* ibid.
Oculus dexter mihi salit: tum dicebatur, cum quis de re quapiam audire novi aliquid gestiebat. 68.
Videre res deliciosas, sed non multum proficuas, hoc sensu exprimebatur: *Ad oculos magis, quàm ad vesicam pertinet*: ubi vesica intelligenda, in quam olim argentum reponebatur. ibid.
Cor tyrannorum inflexibile, & severum, his duobus verbis palam dabatur: *Oculi Atrei*: Scenæ etenim Atrei, furiosissimæ erant. ib.
Virtus, qua promissa effectibus correspondent, hac sententia exprimebatur: *Oculatæ manus.* ibid.
Cæca dies, & oculatæ manus: de servis & mercenariis olim dicebatur, qui perfecto opere, & die solutionis illucescente, remunerationem nullam, nec mercedem videbant. De hoc ad longum vide ibid.
Aperta negatio, vel impossibilitas habendi rem quampiam, his verbis dicebatur: *Oculum excludito.* ibid.
Homo incorruptus, animi justi, & recti, qui nulla partialitate frangatur, hoc sensu describebatur: *Oculus Iustitiæ*: hic plura alia discutiuntur ibid.
Econtra cum quis incautus ambularet, non considerans obvia, nec rationem habens eorum, quæ momentum adferunt, sic olim declarabatur: *Oculis clausis agere*: quod Itali sic exprimunt: *Caminare cich' Occhi.* 69.
Quantum valeat præsentia in negotiis, his verbis sæpè dicebatur: *Oculus Domini saginat equum*: quod quamvis vulgare sit, ad rem exprimendam aptissimum est. ibid.
Si quis emendatione non solum in actioninibus suis, sed & in verbis indigeret, & ei quod imperfectum est, substituere melius aliquid vellet, hac significatione olim efferebatur: *Homo est oculatus.* ibid.
Si quid præter mentem, & inexspectato accideret, hac sententia dicebatur: *Oculum excludere*: de quo notatu digna vide ibid.
Hominis cæci præscriptio: de re quadam absurda, inconveniente, & impropria divulgatum fuit. ibid.
Homo cæcus auribus, & mente: de omnino stolido viro dicitur, reprobato tam ab hominibus, quàm à Deo. ibid.
Oculus ligius non fert radios solis: quod cum superiori aliquantum correspondet nihilominus non tantam vilitatem subindicat: indicat enim mentem quamvis obtusam, nonnulla tamen intelligentiâ dotatam. ib.
Supercilium attollere: de hominibus nimium arrogantibus & superbis dictum fuit: *Et supercilium ponere*: de humilibus, & demissis, vide illic curiosa, & eruditione plena, ib.d.
Tetrica Censorum severitas hac sententia brevi, sed nervosa exponebatur: *Supercilium Censorium*: Hic Cato percellitur. ondemnantur Critici. ibid.

DE AURE.

Proverbium res plausibilis est, quippe quod in scenis natum: item de consvetudine, & derivatione ejusdem. fol. 87.
Proverbium illud olim usurpatum fuit: *Ad deorum aures pervenit*: in quo factum aliquod figurabatur, quod non solùm jam privatim notum esset, sed in publicum evasisset: Materia utilis, & necessaria. ib.
Tacta aure. Hoc de reo expressum fuit, qui in forum deducendus erat, & examini earum

rerum

rerum subjiciendus, quorum ei memoria recens adhuc, & de quibus interrogari eum oppartebat. Antequam ergo in judicium traheretur, aures ei fricabantur. De his curiosa vide ibid.

Cultura animi, tantopere in quocunque homine necessaria, his verbis olim figurabatur: *Aurem culturæ accommodare:* necessitas actionis hujus describitur ibid.

Actio intrepidatis, & constantiæ, in generoso Ulysse intelligebatur, cum ad Sirenarum concentum sibi aures cera obturavit: dans locum adagio: *Auribus ceram obdis:* quod item de iis dictum, qui voluntariam surditatem sibi affingunt, id quod necessarium quandoque est in vita hominum. 88.

Auscultare, sed non nisi leviter, & per accidens, hoc sensu olim dicebatur: *Summis auribus insidet.* ibid.

Consvetudo, qua secretis auribus quædam committimus, quamvis in publico id fiat, hanc proverbialem sententiam introduxit: *In aurem dicere.* ibid.

Homo negotiis suis ita immersus, ut nemini aurem præbeat, hoc adagio indicatur: *Ne ad aures quidem scalpendas otium est.* Vide illic curiosa. ibid.

Rebus justis intendere, & intelligere sincere quod dictum est, his verbis proferebatur: *Purgatis auribus*: id quod cuivis necessarium est. ibid.

Ad ambas usque aures: De ebriosis dictum, & parasitis, qui nunquam saturi sunt, nisi ad utramque aurem repleantur. Contra quod vitium illic invectivæ sunt. ibid.

Cum auris pars infima maximè tenera sit, & mollis, veteres volentes hominem signare indolis flexibilis, sic ajebant: *Auricula infima molior.* 89.

Laudatur illic mansvetudo. ibid.

Fastidium quod parit sermocinatio inepta, & vaniloqua, his verbis significabatur: *In aurem oleum inferre.* Cujus sententiæ expositio in loco suo quærenda, ubi rursum copiosa materia de adulatione occurrit. ibid.

Severitas, & asperitas Socratica, vel Catonica, hoc dicto explicabatur: *Auris Battava*: cujus sententiæ explanatio itidem prolixa occurrit; svadetur autem severitas mixta mansvetudini. ibid.

Eo quod Principum aures ubivis penè locorum sint, hinc proverbium natum: *Multæ regum aures, & manus*: quod tantundem est, ac Principes ubique esse. Narratur hic factum curiosum. ibid.

Cum quis ad negotium quoddam accingitur, de quo emolumentum nullum habiturus sit, adagio locum dedit: *Homini surdo fabulam narrare.* ibid.

De iis qui continua loquacitate semetipsis sensum aurium obstruunt, illud dictum fuit: *Homo surdior turdo:* per quod garrulitas animalis hujus condemnatur. Inventurus est lector plura illic utilia. *fol.* 90.

Prosequitur hoc genus surditatis Manutius, dicendo: *Surdior Toroneo Portu*: cùm explicatio hujus dicti prolixitate indigeat, eadem in fonte suo quærenda est. ibid.

Adagium illud: *fractis auribus*: in eos inventatum est, qui præsumptuosi sunt: Reprehenditur illic vitium arrogantiæ. *ibid.*

Stupiditas insensata, & aperta fatuitas, cum applausu sic enunciata fuit: *Cæcus auribus, & mente:* multa super hæc quære ibid.

Negotium quod difficile sit deserere, periculosum item expedire, admirabili sententia exprimitur: *Auribus lupum teneo*: Expositio vivax est, & curiosa, sed prolixa, hinc in fonte suo quærenda, unà cum eruditionibus aliis. ibid.

Audire multa à multis, præsertim à senibus, hanc sententiam introduxit: *Eum auscultare cui quatuor sunt aures*: In quo necessitas intelligentiæ indicatur. ibid.

Securum esse, & in alterius fiducia requiescere, hanc significationem induxit: *In aurem dextram dormire*: quæ materia plausibilis est. *fol.*

Tranquilitas, sine perturbatione animi (quam quisque desiderat) hoc adagio declaratur: *Procul auribus nuncius veniat.* 91.

Actio quædam cum non solùm ad notitiam aliquam pervenerit, sed in publicum jam prodierit, pro sua declaratione hunc Laconismum sortita est: *Nec aures habeo, nec tango*: Unde hoc adagium ortum sit, vide ibid.

Cum inferre vellent, cor in auribus habitare, olim sic ajebant: *Animus habitat in auribus.* Materia hæc utilis est, & necessaria: necessitas auditus illic quoque demonstratur. ibid.

DE NASO.

Naso suspendere: Hoc adagio uti consveverunt, cum alter alterum subsannaret, sed cum deceptione quadam versuta. Argumentum curiosum, & salubre. 100.

Quod verò fames retardationem non admittat, ita exponebatur: *Fames, & mora bilem in nasum conjiciunt.* Quod est: *Jejunus venter non audit verba libenter.* ibid.

Traducitur & hoc proverbium ad bonum aliquod, quod præstolamur, de quo discurritur. ibid.

Crabrones irritare, idem est, quod tentare Magnates, & Potentes: exprimitur autem adagio sequenti: *Fumantem nasum ursi ne tentaveris.* ubi plura præcepta idonea, & & proficua suggeruntur. ibid.

DE FACIE.

Cum quis indicare intendit, ab externo de internis judicandum esse, sequens si-

gnificatio proverbialis exorta eſt: *Ex facie bonum virum præſefert*: fol. 143.

In eos, qui modicam famæ ſuæ curam habent, illud uſurpatum fuit: *Faciem perfricare: frontis perfrictæ*: Quod vitium deteſtabile eſt. 109.

DE DENTIBUS.

De proprietate dentium, quâ lacerare & corrodere ſolent, Proverbium de ſugillatione famæ exortum eſt: *Theonino dente rodi.* Cujus explicatio cum admodum prolixa ſit, ad fontem recurrendum eſt, ubi ad longum de hoc ipſo diſcurritur. 117.

Supra id, quod nemini invidendæ ſint res, quas habere non poſſumus proverbium illud enatum eſt: *Edentulus veſcentium dentibus invidet*: Quod multis præterea argumentis deducitur. ibid.

Irridere eum, & ludificare, qui cum plenus minarum ſit, non habebat unde detrimentum inferat, duobus verbis, ſed iisdem nervoſis exprimitur: *Edentulæ maxillæ*: Ubi actio hæc omninò imprudens deſcribitur. 118.

DE ORE, & LABIIS.

Proprio ſtatu ſuo contentum eſſe, & ſemetipſum menſurare, hoc adagio expreſſum fuit: *A cauda ad os transferre*: hoc eſt: A principio ad finem. Quod præceptum admodum ſalubre. 130.

Facundia boni oratoris in fonte quodam figuratur, qui duodecim rivis, vel profluviis ſe effundit: adjuncta hac declaratione: *os duodecim ſalientium*: In quo loco plura recenſentur. ibid.

Loqui cum energia, & emphaſi, his binis verbis declaratur: *Os Curetum*: Cum hujus explicatio prolixa ſit, ad fontem recurrere oportebit, ubi plura alia exponuntur. 131.

Præmanſum in os inſerere: de Præceptoribus dicitur, qui cum omni aſſiduitate, & induſtria diſcipulos ſuos inſtruunt: tracta ſimilitudine à nutricibus. ibid.

Poterit idem applicari ad eos, qui in recenſendo, etiam quæ minutiſſima ſunt, non negligunt. ibid.

Inveniſſe rem deperditam, hoc proverbio declarabatur: *Ex ore Lupi.* Etiam hic expoſitio in fonte ſuo quærenda eſt. 132.

Spes rei venturæ hoc adagio ſignificabatur: *Magnum os anni*: Declarationem ejusdem curioſam vide ibid.

Loqui fortuito caſu, hoc uſitato proverbio dicebatur: *quidquid in buccam venit*: reprobatur. ibid.

Loqui quæ decent, agere malè, hac ſententia percellebatur: *Os ſublimare*: ejus deteſtationem vide ibid.

Os expuens, de iis dictum, qui vel non conſentiunt dictis vel factis, vel qui eadem retractant. ibid.

DE LABIIS.

Felicitas hujus Mundi, plena turbulentiis hoc dicto proverbiali demonſtrabatur: *Multa cadunt inter calicem, ſupremaque labra.* Argumentum utiliſſimum. 133.

Si quis olim in negotium quoddam ſe ſuperficie tenus ingereret, ſic enuntiabatur: *Primoribus labiis deguſtare.* ibid.

Summis labiis. De iis exprimebatur, qui eſſe id ſimulant, quod non ſunt, aut ſe habere gloriabantur, quod non habebant, quæ utraque deteſtanda. ibid.

Si cui res quædam diſpliceat, & ejusdem eum pœniteat, vindictamque inſuper minitetur, hac ſententia indicatur: *Mordere labrum.* Quod vitium & uſitatum, & deteſtabile eſt. ibid.

DE LINGVA.

Amicus palpans, & non niſi externo cortice ſincerus, ſequentibus verbis declaratur: *Lingvâ Amicus.* Qui nil non ſpondet, ſed promiſſis ſuis non ſtat. In hoc loco plura utilia obſervantur. 142.

Lingvâ bellare: Proverbium hoc in eos adinventum eſt, qui Thraſonica jactatione ſe efferunt, ſed cum data occaſio eſt, tergum vertunt: Incurrit hæc magniloquentia in deteſtationem debitam. 143.

De his, qui multiloquio in prandiis gaudent, & exhinc pabulum ſuum negligunt, illud inventum fuit: *Aliis lingva, aliis dentes*: Hic modus periculo ſuo non carens, repudiatur. ibid.

Non ſtare promiſſis ſuis, quod ſemper in opprobrium cadit, duobus verbis ſed ponderoſis exprimitur: *Lingvâ juravit*: Quod & inter Italos valet, qui ſic ajunt: *Amico di lingva.* ibid.

Si quis caſu verum dixerit, hunc ſenſum proverbialem habet: *Lingvâ prolapſa verum dicere.* Quæ virtus tantò magis laudabilis, quantò magis inexpectata. ibid.

Qui in loquendo timidus eſt, tracta ſimilitudine à bove timido, hoc proverbium olim meruit: *Bos in lingva.* 144.

Videat hic Lector, curioſa de iis, quibus

 largi-

largitione pecuniæ os ad tacendum obſeratum fuit. *ibid.*

Obſtinatio aperta, quæ plus animum indurat, his verbis exponitur: *Lingva non redarguta:* cujus inventio Lectorem ad fontem remittit. *ibid.*

Conſvetudo eorum, qui quemvis laceſſunt injuriis, ad vivum hoc adagio palam datur: *Impetere lingva:* unde dicitur: *Non impetam lingvâ:* res fugienda. *ibid.*

Proverbio illi, quo dicitur: *quidquid in buccam venit:* illud alterum confine eſt: *Quidquid in lingvam venit:* Quod tantundem eſt, ac caſu loqui: Quod nemo non improbat. *ibid.*

Lingva ſeorſim indicitur: & lingva præconi: geminum hoc proverbium, quod in eundem ſenſum coincidit, eo ſpectat, quod plerumque nuntiis lætis munera dari ſolent. Ubi concluditur remunerandos, qui noſtri cauſa laborarunt. *ibid.*

Lingva quò vadis? bona ſimul, & mala lingvæ indicat. Ubi plura in hunc locum invenies. *fol.* 145.

Accingi ad actionem quandam, de qua difficilis, imo impoſſibilis ſit exitus ſine detrimento, ſignificationem ſuam his verbis habuit: *Senis mutare lingvam:* ſicut ſententiæ hujus origo copioſè exponitur, ſic & reliqua huic materiæ congrua. *ibid.*

Eo quod in tempore ſuo tacuiſſe, ejusdem gloriæ eſt, ac locutum eſſe, ſequens adagium invaluit: *Clavis in lingva.* *ibid.*

DE MENTO ET BARBA.

Inter lepóres, & veneres locutionis maximè elegantes proverbium ſemper annumeratum fuit.

Barbam vellere: pro eo ſumitur ſi quis alterum injuria affecerit. Actio ſemper periculoſa, & idcircò ſemper improbata: poterit item applicari ad detractionem mortuorum, unde ad longum vide folium *ibid.*

De perſona ſycophantarum, mimorum, & hiſtrionum dictum eſt: *Simia barbata, ſeu caudata.* Hæc enim verum eſt talium hominum prototypon. Vide ſententiæ hujus originem *ibid.*

Qui nutrire comam, & barbam geſtiunt, illud adagium induxerunt: *Pronomi barba:* Quis hic Pronomus fuerit, vide *ibid.*

Eo quod indomita juventus inter luxus, & mollities effæminatas peſſum eat, hoc proverbium breve, ſed nervoſum uſurpatum fuit: *Binis tondere forpicibus:* Hic invectivæ ſunt in luxum. 154.

Ratiocinatio, vel actio quæpiam; quæ æſtimationem nullam nanciſcitur, his verbis expreſſa eſt: *Pili non facio.* *ibid.*

Ad demonſtrandum quantæ vanitatis ſit, ingerere ſe negotio, à quo pedem difficile ſit retrahere, illud inventum fuit: *Barbam à genis puerorum vellere.* Inventio admodum curioſa eſt. *ibid.*

Ubicunque juniores ſeniorum inſtructioni vacant, & juvenculi, ætate jam maturos docent, illud valet: *Hi ante barbam docent ſenes.* *ibid.*

Barbâ tenus ſapientes: de iis dictum, qui præter barbam, & mentum, nil philoſopho dignum habent, ſicut ſupra dictum eſt, quibus omne bonum in cortice ſitum eſt. *ibid.*

DE PECTORE, ET THORACE.

De homine, qui judicio & ratiocinatione ſana deſtitutus ſit, illud uſitatum fuit: *Corpus ſine pectore:* vide ſuper hoc plura. 168.

Qui in negotio totus occupatus eſt, nil concludens, nec perficiens, hoc adagium promeruit: *Pulmo prius veniſſet:* Inventio hujus adagii, eo quod prolixam explanationem habeat, loco ſuo inquirenda eſt. *ibid.*

Diſcurritur hic de temperantia. *ibid.*

Tarditas in largiendo expreſſionem horum verborum habuit: *In ſinu manum habere:* Quod rem optimè exprimit. Utilia lectu hic occurrunt; ubi mediocritas laudatur. 169.

Criticus reprehenſus, hoc mordaci dicto percellitur: *In tuum ipſius ſinum inſpue.* Videatur ad longum *ibid.*

DE DORSO, ET HUMERIS.

Reprehenduntur defectus eorum, qui aliorum errores cenſurant, ſuorum obliviſcuntur, hoc adagio: *Non videmus manticæ, quod in tergo eſt:* materia utilis, & neceſſaria. 176.

Sollicitum eſſe ob malum aliquod imminens, ſignificationem ſuam in ſequentibus verbis habuit: *Mens in tergoribus eſt.* Accommodari hoc itidem poterit iis, qui verbera timent. Lectio utilis *ibid.*

Perſiſtere in duritie, & in ſtatione ſua ſe pertinaciter tenere, hoc dicto declaratum fuit: *Humeris ſuſtinere:* Hic plura reprobatione digna adducuntur. *ibid.*

Labor

Labor irritus hanc expressionem in proverbio habuit : *Humeros licet perdas, aquam incernendo.* Origo adagii hujus expositionem prolixam habet. *fol.*177.

DE RISU.

Hortamentum utile ad conservandam honestatem pudicitiæ, & refrænandam libidinem erat in his verbis : *Risus Ionius.* Cur hoc dictum sit,vide *fol.*135.

Reprehendere quempiam , vel irridere extra tempus, hoc adagio expressum fuit : *Risus, Megaricus.* Origo curiosa est. *fol.* 136.

Risus Sardonicus ; Quid sit, & cur in proverbium transierit. *ibid.*

DE BRACHIIS, ET MANIBUS.

Proverbium quàm proficuum sit ei, qui hoc ipsum recte usurpaverit, vide *fol.* 200.

Ne cujus dexteram injeceris : Hortamentum est,ut in electione Amicorum perspicaces simus. Id quod observatione dignum. *ibid.*

Si quis de beneficio præstito, talionis vices expectet, hoc proverbio innuebatur : *Manus manum scalpit :* Id quod plurimum confert, imo necessarium est ad vitam humanam rite degendam. *ibid.*

Potentia Principum pro adagio induxit: *Longæ Regum manus :* De quibus caveant subditi. *ibid.*

Actioni cuidam ultimum dare complementum, his verbis expressum fuit: *summam manum addere*: Vide de his plura *ibid.*

In opere quodam sponte remissum esse, vel levi brachio illud peragere, sic explicatum fuit : *Manum non verterem: digitum non apponerem.* Id quod quandoque prodesse, quandoque nocere poterit. *ibid.*

Ad corripiendum eum, qui vel præmaturè, vel econtra tardius se ab opere suo levat, illud dictum fuit: *Manum de tabula*: Ejus derivationem curiosam, vide *fol.* 201.

Si quis ultimas vires impendisset , hac sententia proferebatur : *Manibus, pedibusque*: Quod dictum optime rem exprimit : & simul aliis confrontatur. *fol. ibid.*

Si quis facta alterius subsannaret, his duobus verbis expressionem suam olim obtinuit: *Addere manum*: Id quod honestis personis inconveniens est. *ibid.*

Cum Minerva manum quoque move : Declaratur hoc adagio, in omni adeo opere divinum subsidium implorandum esse. Materia utilis, & necessaria. *ibid.*

A promissis ad executionem operis progredi, significationem suam hac sententia habuit : *oculatæ manus*: In hoc vera amicitia est: vide illic curiosa, & utilia. *ibid.*

Ausus, ubi maximo labore opus sit, hoc dicto declarabatur : *Ambabus manibus haurire* : Prudens vir à tali abstinendum novit. *ibid.*

Sapientes olim dum rem irreverenter actam denotare vellent : *Illotis,* ajebant, *manibus.* Videatur originis declaratio. *ibid.*

Servitium plenum , & copiosum his verbis dicebatur : *Plena manu* : Expositio illius curiosa, & aperta. *ibid.*

Ut item nossemus in omni negotio nostro divinum auxilium invocandum esse, sic dicebatur : *Manum admoventi fortuna est imploranda.* Videatur in hoc loco, qua ratione insensati homines huic Deitati cææ, & stultæ se crediderint. 202.

Adjumentum reciprocum his verbis exprimebatur : *Multæ manus onus levius reddunt*: Actio necessaria, & conveniens, digna exercitio, digna etiam lectu ejus ulterior explicatio. *ibid.*

Immergi otio his verbis declaratum fuit: *Manum habere sub pallio*; copiosæ hic eruditiones occurrunt. *ibid.*

Actiones tyrannorum, sicut & eorum opera hanc olim detestationem habebant: *Lemnia manu.* Insinuentur per hoc exercitia, quæ in Lemno Insula fiebant, & huc referuntur. *ibid.*

Homo bilingvis, & fallax hoc improperium sortitur: *Altera manu fert aquam, altera ignem.* Verba admodum nervosa, & consideratione digna. *ibid.*

Affectus paupertatis, quæ calamitosa, & plurimum afflicta est, his verbis declaratur: *Macilenta manu, brevem pedem*: videatur hujus origo sat curiosa *fol.* 203.

Per manus tradere: De redditibus dictum est, qui vicissitudinem suam habent. Quæ sententia tantundem expressiva, quantum effectus quotidianus est. *ibid.*

Res, quæ acquisitu difficilis sit, his verbis explanatur: *Una manu capere.* Qui sensu, & prudentia præditus est , ab hoc abstineat. *ibid.*

Manuari, vel lisbiari, vel manticulari, vel vaticinari, olim idem erat ac furto surripere, aut deceptorem esse. *ibid.*

Actio quædam per semetipsam clara & manifesta, brevissimo hoc dicto comprehenditur : *oculis, ac manibus* : De hac recte quis ratiocinari poterit, de occultis non item. *ibid.*

Qui honestate contentus est, hoc adagium habuit: *Da panem, & pugnum.* Quod obscurum videtur , idcirco expositio ejus quærenda. *ibid.*

Ad demonstrandum, quàm necesse sit dicta factis conjungere , sic dicebatur : *Manu ignavus, mente præsens* : Materia admodum fertilis, opportuna, & necessaria. *ibid.*

Ignorantia affectata, atque idcirco detestabilis,

 lis,

lis, significata fuit hoc adagio: *Manum peteris, & pedem porrigis*: ubi digna lectu inventurus es. *ibid.*

De re quapiam evidenti, & clara sic dicebatur: *Pugno tenere.* 253.

Breve temporis spatium hoc eleganti dicto exprimebatur: *Inter manum, & mentem*: curiosa lectu, quære *fol.* 204.

Legem sibi pro libitu fabricare, hoc Laconismo dicebatur: *Lex in manibus*: Quod vitium fugiendum. *ibid.*

Modus in rebus agendis, sic declarabatur: *Manu serendum, non sacco*: dictum admodum sagax, & proprium. *ibid.*

Da lapidi volam: Exhortatio est, ne minemur iis, quos offendere non possumus. Admonitio necessaria, magnique momenti. *ibid.*

Violentiæ extorsionesque tyrannicæ, hanc sententiam sortitæ sunt: *Manus Briaræi injuriæ*: qui mores fugiendi sunt. *ibid.*

Si quis in Professione sua jam perfectionem consecutus esset, sic dicebatur: *Manum ferulæ subduximus*: comparatione ducta à scholis. *ibid.*

Actio magni momenti feliciter ad finem suum perducta, sententiam illam in proverbio tenet, quam antiquitas de heroico Mutii Scævolæ facinore deduxit: *Manum prudens in flammam mitto*: Vide hic digna lectu. *fol. ibid.*

Desiderium habendi, & tenacitas avaritiæ his verbis exponitur: *Manus in Æ tholis habet*: Id quod obscurum est, sed explicationem non obscuram vide. *fol.* 205.

DE DIGITIS.

De iis, qui de eminenti fortuna in præcipitio magnæ ruinæ consistunt, sic dictum est: *Computatorum digiti*: Causam hujus sententiæ quære *fol.* 225.

Brevitas vitæ humanæ hoc Laconismo exprimebatur: *Dies digitus.* Quid brevius digito? *ibid.*

Damnum quod ex paupertate emergit, item honoris dispendium, hanc significationem recepit: *Digitum quò proferat.* Videatur causa *fol.* 226.

Damnum quod ex paupertate emergit, item honoris dispendium, hanc significationem recepit: *Digitum quò proferat.* Videatur causa *fol.* 226.

Moderatio in omni vitæ genere tam necessaria, sic proferebatur: *Duobus digitis primoribus*: Multum ad rem accommodate. Vide sequentia. *ibid.*

Metiri digitis: Nimium rigorem denotabat, qui in negotiis semper detrimentum adfert. Admonitio necessaria. *ibid.*

Securitas in negotiis, pro significatione hoc dictum habuit: *Uno digitulo.* *ibid.*

Cælum digito tangere quid sibi velit. *ibid.*

Dare se victum in negotio quopiam hanc sententiam habet: *Tolle digitum.* Quod idem est, ac levare manum. *ibid.*

Ad digituli crepitum: eos tangit, qui cum nimio fastu, & tumiditate imperant. 227.

Premere pollicem: *convertere pollicem*: Expressum fuit de laudatione, vel vituperatione, prout videlicet digitus ille formabatur. *ibid.*

Summo digito caput scalpere: de his inferebatur, qui animum mollitiæ, & effeminatis actionibus tradebant. Quod vitium semper detestabile est, & correctione sua indiget. *ibid.*

DE UNGVIBUS.

Ungvium, criniumque præsegmina ne commingito: de iis dictum fuit, qui cum cognatos, vel consangvineos habeant depauperatos, aut dispersos, eos vilipendunt. Etiam iis applicari poterit, qui rerum minutarum curam non agunt, quæ tamen rejiciendæ non sunt. 254.

Consortium malorum detestabile est, & abhorrendum: id quod sequenti Proverbio indicatur: *Quæ uncis sunt ungvibus, non nutrienda.* Hic rapinæ intelligendæ sunt, & ministri non nisi quæstui intenti, & divitiarum avidi. *ibid.*

Res qualiscunque, aut verò narratio non accepta, hoc dicto exponitur: *Notari ungve.* Quod originem suam ab eo sumpsit dum ungvibus notanda signamus: intelligendæ etiam correctiones, quibus proprias compositiones nostras notamus. 255.

Actio perfecta his verbis explicatur: *Ad ungvem*: videatur hujus sententiæ origo, digna lectu. *ibid.*

De consvetudine inveterata, quam cum lacte imbibimus, sic dicebatur: *A teneris ungviculis*: hoc est ab incunabilis. *ibid.*

Si quis de paucis plura colligat, sic dicitur: *Ex ungve leonem.* Curiosum est, nosse hujus rei originem. *ibid.*

Ad monstrandum quod res frivolæ, quæ proposito non congruunt, relinquendæ sint, sic effertur: *Ab ungvibus incipere.* *ibid.*

DE CORDE.

Veteres dum actum mœstitiæ, & exulcerati animi, curisque & sollicitudinibus discerpti repræsentare vellent, sic ajebant: *Cor ne edito*: In quo plura consideratu digna quære folio. 269.

Cor calidum in re frigida: denotat, quod negotia factu impossibilia, & nullius momenti rejicienda sint. Materia lectu digna. *ibid.*

Quod

Quod nonnunquam soleat homo in successu quodam inexpectato in jubilum & hilaritatem prorumpere, his verbis declaratum fuit: *Cor facit histrioniam.* Plura de hoc lege *ibid.*

DE STOMACHO.

Cum quanta moderatione proverbiis utendum sit. 281.

Elevatis proverbiis in oratione, familiaribus verò in Epistolis utendum esse. *Venter auribus caret:* significat, famem aures obstruere, hinc famelici longas ratiocinationes illibenter ferre solent. *ibid.*

Venter molestus interpellator: indicat, necessitatem ad quidvis audendum instigare. *ibid.*

Qui ventri deditus, ad contemplandum ineptus est, hinc illud: *Venter non gignit sensum tenuem:* Multa hic lectu utilia occurrunt. *ibid.*

Quod venter, quantò magis repletus est, tantò majorem levitatem corpori procuret, hoc modo significabatur: *Ventrem mihi objicis.* Hic consideratione digna de ebrietate occurrunt. Legatur folium. 282.

DE UMBILICO.

Laus Proverbiorum, de quibus plura volumina impressa sunt, quæ ad longum videantur. 306.

Ad umbilicum ducere: significat rei finem imponere. *ibid.*

DE GENIBUS.

Usus Proverbiorum antiquissimus, atque idcirco nemini non incumbit ut ad eadem studium suum impendat, propter utilitatem, quam adferunt. Brevi enim Laconismo multa significant: sicut gemmæ quamvis exiguæ, quodvis aliud metallum pretio suo exuperant. 311.

Genu sura propius: Dictum in eo sensu, quod cura adhibenda sit semper, ut quæ majoris momenti sunt, tueamur, & defendamus. Probatur hoc multis eruditionibus, non minus curiosis, quàm utilibus. *ibid.*

Veteres volendo demonstrare hominem, qui in nihilo, ne minimo quidem alteri cedat, nec verò actum humiliationis minimum exhibebat, personam repræsentabant in pedes erectam, nec ullo modo inclinatam. Adjungebant verba, quæ sequuntur: *Ne genu quidem flexo.* Plura de hoc inventurus est Lector. *fol. eodem.*

Ad significandum, quod oporteat data opportunitate uti, ventum videlicet in puppim recipere, cudere ferrum dum candet, hic verborum usus in proverbio receptus fuit: *Dum virent genua.* Lectio proficua. *ibid.*

DE PEDIBUS.

Justitia divina, quæ cum rigore majori vindictam exequitur, cum tardius ad puniendum processerit, expressa fuit in figura Saturni, quam in persona humana repræsentabant, cui pedes in fascia lanea involuti erant, adjuncta Epigraphe: *Dii laneos habent pedes.* 326.

Ad demonstrandum, quantum nos oporteat procul à periculis remotos esse, dicere solitum erat: *Procul à pedibus equinis.* Nec enim gravi periculo vacat, equinis posterioribus calcibus propinquum esse. *ibid.*

Homo pauper, & infortunatus, quamtumvis mundum universum pro patria habere videatur, non habet nihilominus ubi requiescat, sic expressus fuit: *Pedem ubi ponat, non habet.* *ibid.*

Negotium momenti magni, quod urgeat, his verbis explicatum fuit: *Duobus pedibus currere*, aliter, *fugere.* Explicatur hoc historia quadam convenienti. *ibid.*

Tuo te pede metire: contra eos dictum, qui status sui finibus contineri nequeunt. Optima doctrina. *fol.* 327.

De homine repleto consolatione, cui nil desit, sic dictum est: *Porrectis dormire pedibus:* Origo dicti hujus, ejusque proprietates habentur. *ibid.*

Contrarium superioribus est, homo qui in negotio quodam spem omnem amiserit, quem sic describebant: *Animus ad pedes decidit.* *ibid.*

Ingerere se actioni sine notitia, & practica sufficiente sic expressum fuit: *Illotis pedibus ingredi.* Quod magnæ imprudentiæ est, & simplicitatis. *ibid.*

Obstinatio in opinione sua, & mentis inflexibilitas hoc dicto significata fuit: *Ne altero quidem pede.* 328.

Operari clanculum, & in abscondito hanc sententiam habuit: *Tacito pede:* Deducta metaphora ab eo, qui pede elevato incedit, ne audiri possit. 400.

Ultima hominis ætas, & sepulchro jam proxima his verbis indicatur: *Alterum pedem in cymba Charontis habere:* Justissima, & adæquata significatione. *ibid.*

Distineri in rebus minimis, cum majorum nulla cognitio, nec usus sit, (id quod sum-

summæ prudentiæ est) hac significatione verborum exprimitur: *Pedibus ingrediar, natare non didici.* ibid.

Propriis invigilare commodis, & utilitati nemo melius poterit, quàm qui status sui limites novit, nec eos transgreditur (optimo videlicet consilio) id quod sententia sequenti, sed in contrario sensu exhibetur: monstrat enim hominem, introeuntem quo vocatus non sit: *In alieno choro pedem ponere.* Lectio elegans, & fructifera. ibid.

Pedibus in sententiam ducere. vel: *pedaria sententia*: de consvetudine antiqua originem suam sumit, qua olim in sententiis dicendis, ii qui sedebant pede & oculo se consentire annuebant, aut vero etiam ex una in alteram partem transibant. Videatur de his diffusè. ibid.

Prudentia, qua quis novit se occasionibus accommodare, & tempori servire, hoc dicto insinuatur: *Ad pedem*: Tracta similitudine à calceo, qui se pedi coaptat. Vide super hoc plura *fol.* 329.

Is qui neglectis magni ponderis negotiis domesticis, imprudenter se minutiis alienis ingerit, & in supervacuis distenditur, hanc sententiam meretur: *Omissa hippagine, pedem insequeris.* ibid.

Sexdecim pedibus superavit: usurpatur in iis personis, quæ in omni adeo re sodales suos exuperare contendunt. Quod proverbium è re nautica tractum est. ibid.

Si quod objectum vicinum, & præ manibus esset, vel quod sine difficultate haberi poterat, sic olim dicebatur: *Ante pedem.* Quod dictum maximè ad rem accommodatum est. ibid.

De paupertate, quod non solum in bursa sua deficiat, sed insuper ipsum pauperem affligat, sic significatum fuit: *Macilenta manu, pingvem pedem;* Pedes enim hujuscemodi hominibus frigore intumescunt, optimè dictum. ibid.

Huic sententiæ illa sequens affinis est: *suum rodit pedem.* Allusio ad polypum marinum, qui inedia correptus, si aliud alimentum defuerit, proprios sibi pedes consumit. ibid

Si quis in negotiis suis, ubi commoda propria versantur, se pedibus præsentem attulerit, illud proverbium enatum est: *Pecuniæ pedibus compensantur.* Quo quid aptius quid melius dici poterit? 330,

In hoc calceamento pedem habet: de iis dicitur, qui quæ accepta, & grata sunt audierunt: similitudo autem à pede sumpta est, dum se commodè calceamento suo adaptat. ibid.

De negotio quodam difficilis eventus, expeditionis, vel exitus illud usurpatum fuit: *Nec caput, nec pedes.* Ubi multa eruditione plena inveniuntur. ibid.

Ultimas in negotio quodam adhibere vires, sic dictum fuit: *manibus, pedibusque*: id quod aliter exprimitur. ibid.

Moderationem excedere, nec propriis status & elevationis suæ finibus contineri posse hanc significationem habuit: *Ultra pedem*: Quod tamen magis propriè ad eos refertur, qui nimio se luxui dedicant. ibid.

COMPENDIUM
HIEROGLYPHICORUM.
DE CAPITE.

PER caput ab Antecessoribus nostris, viris judiciosissimis, principium cujuscunque rei intellectum fuit.

Item per caput, id quod præcipuum erat intelligebatur, vel in negotio quopiam, aut quavis alia re. Omne libri principium caput nominabatur.

Caput Dei, principia significabat incomprehensibilia, item Religionem. Schola Platonica asseruit caput humanum compositum esse ad similitudinem Mundi.

Caput super altare, dignitatem hominis indicat.

Caput cinctum fascia Regia, diademate, vel *Camauro*, Conjectatores Dominium portendere dixerunt.

Per caput intelligitur Princeps, & maximè in populo spectabilis.

Imago Numinis Serapidis, quæ pro capite cælum ferebat, rerum terrenarum dependentiam cum cælestibus indicat.

Per Palladem, quæ de capite Jovis egressa est, rerum cælestium contemplatio denotatur. Omnia hæc superiora quære *fol.* 13. 14.

Ex eo, quod plerumque ingruente timore manum capiti applicamus, hunc eundem actum Ægyptii in simulacro exprimebant, cui simulacro venerationem, tanquam signo salutis exhibebant. 14.

Bina capita simul juncta, pro signo prosperitatis & imperii sumpta sunt; vide causam ibid.

Impul-

Impulsus Musarum, vel enthusiasmus, per caput mulieris figurabatur, in fronte comam involutam monstrans. *ibid.*

Caput feminæ deforme, in signum pavoris apud Corinthios usurpabatur. 15.

Caput figuræ omnimodo tortuosæ, & desiguratæ, cum prominentia convexum, malas qualitates signi cælestis, quod Scorpio dicitur, indicabat, quibus qualitatibus hoc signum refertum ab Astronomis describitur. *ibid.*

Sui ipsius sedula custodia in duobus capitibus monstrabatur, quorum unum mulieris erat, quod pupillas oculorum ad objecta exteriora gyrabat, alterum viri, quod introrsum versus spectabat. *ibid.*

Bina Jani capita sagacitatem & prudentiam indicant, quorum unum anteriora, alterum quæ retro sunt spectat. *ibid.*

Tempus præsens, præteritum, & futurum per tria capita simul juncta repræsentabatur. *ibid.*

DE CAPILLIS.

Figura hominis, quæ à capite ad calcem usque capillos suos demittat, providentiam divinam monstrabat. 27.

Capilli semper pro typo cogitationum sumpti sunt. *ibid.*

Antiqui dum formam servitutis, & miseriarum exhibere vellent, faciem exponebant, cum capite simul & mento rasam. *ibid.*

Pari modo ad exhibendum animum, nimium effeminatum, & enervem, caput repræsentabatur, capillis diffusis, pexis, & prolixis. 28.

Effectus solis in exornandis & vestiendis campis & pratis capite raso depingebatur, & ex sui medietate capillis tectum. *ibid.*

Rursum in eodem homo exprimebatur corpus habens in terris, animum in cælo. 29.

Occipitium rasum, & decalvatum, senectutem derelictam, & defœtam repræsentabat. *ibid.*

Amissionem rei cujusdam, quæ magni momenti sit, & possessori suo accepta fuerat, capite nudato, & calvo exprimebant. *ibid.*

Ad docendum, quod Sapientis sit, tollere superflua, caput rursum depingebatur, totum nudatum, & calvum. *ibid.*

Facies habens mentum, cum barba candida, apud Ægyptios Dei Patris omnipotentis imago erat. 30.

Virgo, quæ ambulare videatur, brachiis distentis, & capillis in aërem sparsis, naturam universalem demonstrabat. *ibid.*

Poterit itidem ideam animæ humanæ figurare. 31.

Caput Virginis cui comæ omnes abscissæ erant, virtutem, & robur debilitatum repræsentabat. *ibid.*

DE FRONTE.

Imago Jani depicta in quaterna fronte, quatuor anni tempora figurabat. 65.

Valet eadem imago ad demonstrandam providentiam divinam. 44.

Frons aperta, & spaciosa, supra quam nec unicus capillus appareat, indicium libertatis erat. *ibid.*

Poterit item figura esse servorum Dei, qui interna tranquillitate perfruuntur. *ibid.*

DE OCULO.

Sceptrum oculatum vigilantiam in Principe necessariam exprimit. 56.

Oculus apertus Judicem indicat, intendentem causis judicialibus. *ibid.*

Fortitudo solis in oculo aperto figuratur. 57.

Veteres Deitatem repræsentaturi, duos oculos supra caput collocabant. *ibid.*

Ad figurandam activitatem & virtutem orationis, vel eloquentiæ, oculus sangvinolentus supra lingvam pingebatur. 58.

Oculus supra soleam calcei, Hieroglyphicum erat spretæ religionis. 59.

Beneficentia, & favor per oculum cum serenitate intuentem repræsentabatur. *ibid.*

Defectus, aut error qualiscunque, in imagine duorum oculorum, sed quibus pili deessent, figurabatur. 60.

Motus vitæ, & mortis in oculis apertis, & clausis exprimebantur. *ibid.*

Impressiones meteorologicæ per oculos Polyphemi, & Cyclopum depingebatur. 61.

In facie Stenelei, qui tribus oculis dotatus erat, divina providentia intelligitur. *ibid.*

Cilia & palpebræ raræ super oculos indicium sunt austeritatis Stoicæ. *ibid.*

Cæcitas, Hieroglyphicum est ignorantiæ. *ibid.*

Oculus male habens, & læsus, amicum infidelem, aut vitiosum sodalem denotat. *ibid.*

Amor cæcus, indicat sensuum blandimenta, & amores muliebres fugiendos. *ibid.*

Amor oculos ligatos gerens denotat, prudentiæ esse, videre aliquando, quandoque non videre. 62.

DE AURE.

Statua Jovis, carens auribus, Principem repræsentabat independentem, & sine partialitate. 83.

Imago Apollinis auribus quatuor dotata, quatuor item manibus, sapientiam divinam, ejusque cognitionem indicat. 84.

Observantiam quam præceptis divinis debemus, olim aure aspersa sangvine figurabant. *ibid.*

Auris obserata signum erat inobedientiæ, & obstinationis. *ibid.*

Per aurem truncatam, homo iniquus, & vitiosus exprimebatur. *ibid.*

Figura hominis, quæ aurem ad audiendum

præbere videbatur, eum repræſentabat, qui ad actionem quampiam accingebatur. 85.

Per tauri auriculam promptitudo ſignificabatur auditus, eſt enim hoc animal acutiſſimi auditus. *ibid.*

DE NASO.

Hæc pars hominis pro indicio ſagacitatis erat, & prudentiæ. Unde proverbium *Naſuti* exortum eſt. 100.

DE DENTIBUS.

Antiqui in univerſa dentium compage, habitatores civitatis unius intellexerunt: Cum autem dentes in inferiores, & ſuperiores dividantur, qui poſtremi immoti ſunt, in his urbis incolas vel concives in illis vero peregrinos, & extraneos expreſſerunt. 115.

Cum præterea dentes copioſius nutrimentum non ſumant, quàm quod conducit, præceptum illud deductum eſt, cives quoque non ultra ſpem ſuam porrigere oportere, quàm ſtatus illorum exigat. 116.

De proprietate dentium, quod nimirum incidant, frangant, & comminuant ſignificatio deducta eſt, detrimenti, quod à qualicunque re provenit. Indicabatur item detractio. *ibid.*

DE ORE & LABIIS.

Ad figurandum hominem inverecundum, & effrontem, vultum olim repræſentabant, dotatum omnibus partibus ſuis, ſed deſtitutum ore. 122.

Homo ſtans in actu ſpuendi, eum ſignificabat, qui rem quampiam vilipendit, & contemptui habet. 123.

Os cui adjunctus ſit faſciculus, in quo collectæ appareant & roſæ, & ſpicæ, & pomum, hominem indicat, in omni vitæ ſuæ genere compoſitum, & qui ſibi ſpatia horarum ſuarum metiatur. *ibid.*

Imago hominis qui manu dextra cor ſibi in os ingerat, integritatem hominis boni, & incorrupti figurabat, qui facta verbis copulet. 124.

DE LINGVA.

Exactitudo in loquendo, & robur eloquentiæ tribus rebus repræſentabatur, lingva, oculo, & manu. 138.

Facundia item figurabatur per lingvam perforatam, à qua catenæ aureæ dependeant. *ibid.*

Lingva poſita ſuper altare, quæ ſeipſam comburat, figura ſomni erat. *ibid.*

Complures lingvæ reſciſſæ, & truncatæ, indicium ſilentii ſunt. 139.

Fortitudo eloquentiæ in lingvis ardentibus exprimitur. *ibid.*

Lingva ferrea collocata ſupra incudem inflexibilitatem, & firmitatem veritatis exprimit. 140.

Lingva apparens ſenſum guſtûs figurat, hæc enim eſt quæ guſtat. *ibid.*

DE MENTO, & BARBA.

Vultus barbâ longâ conſpicuus valoris, prudentiæ, & ingenii ſignum. 151.

Imagines hæ duæ paradoxo ſimiles, Pater nimirum ſemper juvenis, & Filius coopertus barba hiſpida, & ſpiſſa, ab antiquis formatæ ſunt: quarum prima Apollinem Patrem præ ſe fert, altera Æſculapium filium: ad inſinuandum, quod quidquid ſub ſole eſt, corruptibile ſit, ſed Apollo, ſumptus pro ſole, incorruptibilis, ideoque ſemper juvenis eſt, & imberbis. 152.

DE COLLO, & CERVICE.

Tumida & elevata cervix, typus erat animi arrogantis, & inflati. 160.

Eadem cervix ſic elevata idea erat hominis ferocis, inexorabilis, & inhumani. 161.

Erat item figura imperterriti animi, & ſignum audaciæ. *ibid.*

Bos tam pacificè collum jugo ſubmittens, à ſenſatis viris pro indicio humilitatis, & ſui ipſius contemptus fuit. *ibid.*

DE PECTORE, ET THORACE.

Pectus vaſi comparatur, quod theſaurum continet. 167.

Appellatur item domus ſapientiæ. *ibid.*

DE DORSO, & HUMERIS.

Per dorſum incurvatum, & quaſi elevatum, intelligebatur homo vitioſus, & ſceleſtus. 173.

Per humeros item fuga exprimebatur, unde in proverbium tranſiit humeros inimico obvertit. 174.

Dorſum Hieroglyphicum maxime proprium eſt fortitudinis, & vigoris unde etiam imagines Herculis, & Atlantis in humeris ſuis fortes, & dilatatæ apparuerunt. *ibid.*

DE BRACHIIS, ET MANIBUS.

Manus indicium operationis, & Hieroglyphicum ejuſdem ſemper fuit. 192.

Manus lavare pro ſigno innocentiæ, & integritatis acceptatum fuit. *ibid.*

Manus elevata, poteſtatem, & authoritatem portendebat. *ibid.*

Manus ſiniſtra pro indicio furacitatis acceptata fuit. *ibid.*

Manibus plaudere figura erat lætitiæ, & hilaritatis. *ibid.*

Manus complicatæ apud Ægyptios impedimentum matrimonii figurabant. 193.

Lingva & manus unitæ, dictum factumque exprimebant. *ibid.*

Manus aperta pro actu liberalitatis, & donationis ſumebatur. *ibid.*

Simulacra Oſiridis, Gygis, & Briaræi, qui Centomani erant, fortitudinem radiorum

solarium exhibebant, vel constitutionem temporis Vernalis. Poterit item ad Altissimi Dei adjutorium applicari. Utilis & curiosa lectio. *ibid.*

Manus præterea indicium fuerunt officii redhibiti, vel reciproci. *ibid.*

Sunt item typus adjutorii, quod manibus plerumque debetur. *ibid.*

Manus in tergo vinctæ, hominem repræsentabant in captivitate sua supplicem. Vide plura *ibid.*

In osculo manus, & in iisdem simul junctis adoratio intelligitur. 194.

In eodem actu, aut parum dissimili, consensus exprimebatur: Locus eruditione plenus. *ibid.*

Fides sedem præcipuam tenet in manibus. *ibid.*

Eodem modo felicitas publica repræsentabatur. *ibid.*

Figuræ sine manibus, & oculis, judicem denotabant inviolabilem. 195.

Attributum operationis divinæ in statua Jani, quæ absque manibus erat, repræsentabatur. *ibid.*

Manus sinistra, plicatis digitis, tenacitatis & avaritiæ typus erat. *ibid.*

Manus item Hieroglyphicum Dictionis, & Dialecticæ fuit. *ibid.*

Manus autem extensa, & aperta, pro energia eloquentiæ, & vigoris in oratione, usurpata fuit. Hic plura observatu digna occurrunt. 196.

DE DIGITIS.

Hieroglyphica, deducta de mysticis illorum observationibus, in materiis tam sacris, quàm profanis. 219.

Multi per digitum, Spiritum Sanctum intellexerunt, qui omnipotentiæ Patris jungitur, sicut digitus manui. *ibid.*

In multitudine digitorum quidam multiplicitatem Prophetarum intellexerunt, quorum attestatione magnificæ Dei operationes indicantur. *ibid.*

Actio illa, quâ digitum in os immittimus, cum irascimur, ideam præ se fert hominis cogitabundi,& vindictam meditantis. *ibid.*

Statua repræsentans hominem barbarico vestimento indutum, qui saltum facturus esse videatur, sed qui digitos supra caput collocet, signum effæminati & mollis animi erat. 220.

Binæ manus, quæ reciprocè in se digitos connectebant, fidelitatem exprimebant, & reciprocam Magnatorum amicitiam. *ibid.*

Digitus supra tumulum eminens, furias, & pessimam Orestis vitam indicabat. Acceptatus item fuit, ad exprimenda tormenta conscientiæ exulceratæ. *ibid.*

Manus supina, cujus palmæ incumbebat pollex, Compositorem, & Pacificatorem litium apud antiquos figurabat. *ibid.*

Pollex erectus, plausum, & favorem de obtenta victoria signabat. Idem indicium erat tyrannidis, & crudelitatis. 221.

Brachium erectum, cum quatuor digitis compressis, pollice elevato, indicium erat virtutis, & roboris. *ibid.*

Manus item extensis digitis, sine pollice, animum enervem, & debilem exprimebat. 222.

Index ori applicitus (sicut figura Harpocratis monstrat) indicium erat silentii. *ibid.*

Medius qualitercunque repræsentatus, semper irrisionem, & infamiam figurabat. Lege illic curiosa. 223.

Annularis dum coronatus apparebat, acceptatus fuit pro Hieroglyphico cordis. *ibid.*

Erat item indicium conjugii. Plura illic quære. *fol.* 224.

Veritas orationis, sicut & humilitas in rogando significabatur per hunc digitum, supra os collocatum. Lectio curiosa, & utilis. *ibid.*

Auricularis quantùm maximè posset supra palmam incumbens, numerum figurabat septenarium. Locus singularis, & proficuus. *ibid.*

HIEROGLYPHICA de NUMERIS, QUI, PROUT DICTUM EST, IN DIGITIS FIGURANTUR.

Numerus centenarius in manu sinistra figuratus, mulieris conjugatæ symbolum erat, vel etiam viduæ. In manu verò dextra pro Idea puritatis corporalis, & mentalis sumebatur. 237.

Statuæ consulares quotquot digitos plicatos monstrabant, toties Consulatum gessisse demonstrabant. *ibid.*

Numerus ternarius eos denotabat, qui viam matrimonialem ingrediebantur, unde Nuptias quoque significasse legimus. *ibid.*

Sexagenarius ad eos pertinet, qui cum integritate viduitatem observant, aut vitam cælibem. Unde in his numeris continentur tres Mundi status, viduitatis, continentiæ, & matrimonii. *ibid.*

Quinquagesimus Hieroglyphicum erat Spiritus Sancti, videatur causa. *fol.* 238.

Numerus binarius naturam corpoream, & hinc nuptias significabat. *ibid.*

Hi tres digiti, annularis, auricularis, & medius hanc Epigraphem portabant: *Anima Deusve:* significantem Deum in Trinitate personarum, & unum in essentia. *ibid.*

Anima item trinitate gaudet in potentiis suis. *ibid.*

Atque hoc est trilaterum illud pentagonum, quod nunquam cadit: Idea perfectionis: vide ad longum *ibid.*

Quadratum eandem penè rationem habet cum ternario. *ibid.*

Quina-

Quinarius ab Horo Apolline pro Hieroglyphico Dominii univerſalis, tam cæleſtis, quàm terreſtris ſumitur; quinque etenim ſtellis gubernaculum omnium hominum aſſignabat. *ibid.*

Quinarius item indicium quinque ſenſuum erat. *ibid.*

Senarius, de quo ſexcenteſimus exoritur, indicium immenſitatis, & multitudinis erat. 239.

Numerus ſeptenarius ſignum erat Centurionis: cujus numeri prærogativæ aſſignantur à Deo. In eodem loco de ejusdem dignitate plura habentur. Attribuitur Deæ Palladi: Hieroglyphicum eſt Sapientiæ: ſeptem dona ſunt Spiritus Sancti. *ibid.*

Numerus octavus pro typo perfectionis habitus eſt: octavus apud Philoſophos gradus ſummus eſt. *ibid.*

Nonus multitudinem denotat: novem Muſæ ſunt, generatæ à Memnoſine. *ibid.*

Numerus Denarius conductor reliquorum nominatus fuit: hunc numerum litera X expreſſit, de ſignificatis ejusdem vide *ibid.*

Proceditur ab hoc ad milleנos, qui primam ſui originem de ſpica grani ſumpſit: ex hac inſuper uncia, & reliqua pondera proceſſerunt. 240.

Diverſa hominis ætas, quomodo ex numeris deducatur, & ſignificetur. *ibid.*

Literæ ſupra monetas ſignatæ, ſicut & arcus triumphales Hieroglyphici, & ænigmatici declarantur. *ibid.*

Numerus viceſimus, numerus perfectionis eſt. Hinc ſine expoſitione numeri hujus, dies olim feſtivus factus non eſſet. *ibid.*

Qui olim viginti ſiclos Sacerdoti portabat, ab omni reatu abſolvebatur. 241.

Per numerum quinquagenarium intelligebatur remiſſio. Corpus putredine infectum cur hac litera L. quæ quinquageſimum exprimit, ſignatum fuerit. *ibid.*

In ſexageſimo viduitas expreſſa, & quare vide *fol.* 242.

In Octuageſimo Hieroglyphicum, & norma adorationis erat, cauſam quære. *ibid.*

In milleſimo figurabatur Taciturnitas. *ibid.*

Omnes hi numeri complura de ætate hominis conſideratu digna ſubminiſtrant. *ibid.*

Aliæ item conſiderationes ſupra numeros.

Primam ſui originem numeri à lineis, & punctis deduxerunt, prout illud fuſius quærendum. *fol.* 243.

In unitate perfectio notabatur, pariter in ternario. Numerus autem binarius, quia medium non admittit, imperfectionem exprimit. 244.

Perfectionem itidem & complementum indicat ſenarius: eſt enim compoſitus è ternario, binario, & unitate: videantur de hoc plura. *ibid.*

In ſeptenario, tanquam nodo, & ligatura mundi, Hieroglyphicum erat virtutis divinæ. Numerus hic virgineus eſt, dedicatus Palladi. Plurimæ ſupra hoc obſervationes ſunt. Deus expoſitus in ſeptenario literarum numero. Menſura dein temporis, ordinis, & quietis. *fol.* 246. 247.

In hoc numero numerantur dona Paracliti, conſiderata in pluribus perſonis particularium. Videantur de hoc plura ex Cypriano. *fol.* 248.

Octavus numerus perfectionis eſt, Hieroglyphicum habebatur ſalutis, de ejusdem literis ſacratiſſimum Nomen JESUS conſtituitur: aliæ item conſiderationes illic inveniuntur. Plato in hoc numero ſympoſia ſua conſtituit, ſicut & Heliogabalus. Octo beatitudines ſunt Evangelicæ. *ibid.*

Nonarius plurium rerum Hieroglyphicum eſt. Videantur illic novem Muſæ, novem Hierarchiæ, Novendialis Romanorum, hora nona in qua Chriſtus expiravit, novem item ſeptimanæ Mundi. *ibid.*

Denarius numerus circularis, & qua de cauſa: Convivium in hoc numero perſonarum inſtitutum: ſcientiæ totidem: præcepta decalogi decem, aliæ item conſiderationes. *ibid.*

Undenarius, expreſſus in ſacro Evangelio, numerus imperfectus eſt, idea ſæculi præſentis, ſignificat Anti-chriſtum: transgreſſionem item legis, & alia. 249.

In duodenario continentur, & unio Apoſtolorum, & portæ paradiſi, & fontes palmarum, menſes anni, petræ collocatæ in rationali, vel pectorali Aaronis, duodecim item domus vel manſiones planetarum, ab Aſtronomis aſſignatæ, aliæ item res conſideratu dignæ. *ibid.*

Quinquageſimus numerus, jubilæum indicat, remiſſionem, & plenitudinem gratiarum, aliaque item non minus lectu digna. 250.

Centeſimus figura vitæ cæleſtis eſt, cujus ſymbolum atrium tabernaculi erat: tempus item, vel ſpacium fabricatæ arcæ per patriarcham Noë: Tempus præterea quo in terram promiſſionis filii Iſraël introierunt: Promiſſio Chriſti in hoc numero eſt, qui pactor centum ovium eſt, aliæque inſuper ponderationes. *ibid.*

Quadringenteſimus, in æſtimatione eſt, propter quod ſcriptura ſacra plura in hoc numero perſonarum contigiſſe meminit, quæ videlicet actionibus inclytis ſe ſignârunt: Illuc Lector curioſus recurrat. *fol.* 250.

HIEROGLYPHICA DE UNGUIBUS.

Figura hominis, qui videatur ſibi ungues mordicus

mordicus tollere, Hieroglyphicum est meditantis, aut spirantis vindictam de illata injuria. 252.

Ungvula bifida imago erat fallaciæ, sophismatum, & mendaciorum. Videatur illic quantopere olim pseudophilosophi in odio fuerint. ibid.

Supra ungvulam observationes suas formant Hesychius, & S. Irenæus, ad quos lectorem scientificum remittimus. 253.

HIEROGLYPHICA DE CORDE.

Integritas, & sinceritas animi significata fuit per figuram personæ ex medietate sua nudæ, ætatis maturæ, cui in catena circa pectus imago cordis dependeat. Exprimebant per hoc, hujuscemodi hominem, & intus & foris eundem esse, cum hac sententia: *Intus & extra idem.* 263.

Hæc nomina invicem semper alternativa fuerunt, cor & vita, vita & cor. Unde cum imaginem vitæ repræsentare vellent, cor repræsentabant. 264.

Ægyptii qui flumen Nilum in veneratione habebant (ab eo enim fœcunditatem agrorum suorum consequebantur) figuram ejus in imagine cordis exprimebant, quod in meditullio sui lingvam gerebat, in qua pluviarum abundantiam, de cælo descendentem intellectam voluerunt, adjuncto verbo, *Nilus.* ibid.

Rursus eundem Nilum per figuram cordis exponebant, quod supra carbones accensos collocatum erat, in medio videlicet flammarum ardentium, de corde autem tanquam de thuribulo fumus evaporabat. ibid.

Cor præmemorato modo locatum à Plutarcho pro cæli symbolo sumptum fuit. Valerianus de hoc similitudinem totius Mundi deducit. 265.

Cor idem adhuc in eadem dispositione sumptum, apud Pierium rationem habet conscientiæ, quæ perfectissimè se mundat.

Quia verò clibanus subtus collocatus immurmurat, pro Hieroglyphico hominis sumptus est, qui in cognitione arcanorum divinorum immoratur. Videatur de hoc ad longum fol. 266.

De hoc clibano Hesychius devotam considerationem de sacratissima Virgine Maria format, cum verbum divinum paritura esset. ibid.

Per hoc cor fumigans item homo figuratur iracundus. ibid.

Craticula supra quam cor torretur, imago pœnitentiæ semper habita est. 267.

Scrinium quoddam, aut capsula, aut repertorium, etiam Hieroglyphicè pro corde nominata sunt. ibid.

Quia vero cor celatur, intelligendum est, res magni momenti diligenter celandas esse. ibid.

Cor item à sacris Doctoribus pro sepulchro intellectum fuit. ibid.

Duo corda simul juncta, & colligata idea animorum concordium habita sunt. ibid.

DE STOMACHO.

Digitus medius olim pro Hieroglyphico stomachi sumebatur, tum quod mediante hoc digito exonerari stomachus solet, tam aliis de causis. 278.

Demonstrat item stomachus notitiam principiorum, & cognitionem rerum longe dissitarum. ibid.

Idea quoque Maris est, videantur utriusque proportiones. fol. ibid.

DE LUMBIS.

Victima sine lumbis sacrificata idolis, olim Hieroglyphicum erat temperantiæ. 300.

DE UMBILICO.

Quàm verum est, quod littera occidat, spiritus autem vivificet! videtur enim inconveniens & improprium esse, quod antiqui, dum providentiam divinam indicare vellent, umbilicum depinxerint, per hunc intelligendo Numen supremum, Jovem videlicet. Sed non sine ratione id factum. Sicut enim umbilicus centrum est hominis, sic providentiam divinam in medio collocari oportuit, ut videat cuncta, cunctisque provideat: *Iovis omnia plena*: proverbium tritum erat. *Sedebam in medio domus meæ*, inquit Rex David. 304.

Eo quod umbilicus in medio corporis situs est, idcirco pro meditullio mundi majoris sumptus est. In hoc loco sat amplè de amore Patriæ discurritur. ibid.

Finis item rerum umbilicus olim nominabatur, sicut palam datur. ibid.

Quidam lapillos quosdam lotos, & mundatos umbilicos appellabant: alii limaces, vel buccinas concharum genus sic nominârunt: Item sic appellari consveverant ligna cedri, vel buxi, vel cypressi, aut alia, quibus olim bibliopegæ libros ornabant. Annumeranda huc papyrus est, quæ de alga sumebatur, supra quàm olim scribebatur. 305.

DE GENITALIBUS.

Tractari de hac parte corporis nequit, quin de concupiscentiæ fomite nonnulla quoque mentio fiat: sobrie tamen, ob materiæ lubricitatem, inde discurritur. Sufficiat, ex rationibus adductis, hanc partem hujus vitii Hieroglyphicum esse. Hinc etiam factum, quod hæc pars à victimis auferebatur, ut significaretur non nisi cum puritate Altissimo Deo sacrificandum esse. ibid.

DE

DE GENIBUS.

Genua pro Hieroglyphico misericordiæ stabilita sunt, unde hominem expresserunt tangentem genua alterius. Videatur de hoc copia eruditionis. 308.

Ad indicandum impedimentum quod in negotiis magni ponderis quandoque interponi solet, Ægyptii figuram hominis jam maturi collocarunt, cum hoc signo: inter genua pollicem pedis continebat, sedens supra truncum arboris resciſſæ, juncta Epigraphe: *Impedimentum.* 309.

Homo prostratis in terram genibus, & brachiis expansis, pro idea animi resignati, & humiliter de se sentientis sumebatur. *ibid.*

Hoc ipsum (inquit Valerianus) propter terræ viciniam, proclivitatem ad vitia significare poterit: de terra enim maligni vapores ascendunt. *ibid.*

Quædam statuæ, erectæ in Capitolio ante altare Minervæ, quæ in genua lapsæ supplicantibus similes videbantur, Nisiades appellatæ sunt, hoc est Levatrices dolorum in parturientibus: nomine derivato à *Nisu*: credebantur autem accurrere ad labores earum, quæ partui propinquæ erant. 310.

DE FEMORE, & PEDE.

Pes, qui vestigium aquæ fluminis imprimere videtur, cum Epigraphe, *Initium*, principium negotii cujusdam significat, sicut & vanum tentamentum, quære plura *fol.* 318.

Significat item vacillationem, aut timorem. Qui timor quandoque laudabilis est, quandoque in vitium cadit. 319.

Pedes super terram collocati, Hieroglyphicum erant fundamenti, vel stabilimenti cujusdam rei. *ibid.*

Purificatio animi, tantopere necessaria cuique hominum, per pedem figurabatur positum in medio aquæ. Plura vide *ibid.*

Figura Tantali, in medio aquarum immersi, idea erat hominis avari, & divitis. *ibid.*

Fastus & gloria triumphantium significabatur pede calcante caput humanum, cum lemmate: *Triumphator.* 320.

Pes supra viam consistens, hominem indicabat alteri viam demonstrantem. 321.

Solstitium hyemale per duos pedes figurabatur, quibus tibiæ connexæ erant, & inclusæ compedibus, & catena. Videatur de hoc sensus moralis. *ibid.*

Os calcanei ob viciniam quam mediantibus ligamentis habet cum osse tali, apud veteres fomitem sensualis concupiscentiæ figurabat, quæ omni cura & sollicitudine fugienda est. *ibid.*

Cum pes in ultima corporis parte situs sit, figurabat, finem cujusque rei attendendum esse. 322.

Figura gigantis, cum pedibus serpentinis, & contortis tibiis, pro indicanda monstruosa iniquitate usurpabatur. *ibid.*

Figura item gigantis, quæ pedes repræsentabat distentos in forma angvium qui relaxati erant, iniquitatem & omne crimen indicabant. Vide de hoc plura *fol. eodem.*

Quæcunque simulachra pedem sinistrum foras porrigebant, indicium erant affilientis inimici: sicut item quæ pedem dextrum sic collocabant, hominem retrocedentem figurabant. 323.

Pes supra pedem collocatus, indicium erat otiosorum & ignavorum. *ibid.*

Calcaneus item symbolum erat hominum se mendaci ratione excusantium, qui vitium suum palliare & defendere contendunt. *ibid.*

Intelligitur per eundem calcaneum debilitas mentis, quæ facile seducitur, & deceptioni subjecta est. *ibid.*

Deniq; calcaneus finem & terminum cujusque rei denotat. Plura invenies. *fol. eodem.*

HOMI-

HOMINIS SYMBOLICI
TOMUS PRIMUS.

CAPUT.
Anatomia.

SCripturus ego de Capite, composito hominis principali, cui meritò reliqua corporis membra universa obtemperant, & subduntur, fateor sufficientia mihi vela non esse, ad sulcandum immensum hoc pelagus doctrinarum, quas de cognitione interiorum tot Authores copiose sparserunt, & effuderunt. Nimium elevatus mons est, ad quem pertingere pes debilitatus nequit: nec volucrium in paluſtribus locis immorantium alæ volatum aquilarum audacium & generosarum exuperare possunt: sufficerit mihi si procul Cælum hoc contemplatus fuero, si radices montis hujus circumire, si fragili scapha maris hujus immensi rivos aliquos mihi findere licuerit: ut ne videlicet in hoc volatu cum Jearo submergi, in hac visione cum Philippo excæcari & de speciosis hujus montis ruinis cum Polidamente opprimi mihi contingat.

De osse nil referam, sicut & pauca de ossibus in sequenti Anatomia tractaturus sum, tanquam iis, quæ nec doctrinas hieroglyphicas, nec symbolicas, Emblematicas, Proverbiales, nec historias, nec ritus, observationes, consuetudines, nec alia admittunt (si inde Anatomicas, & mysticas detraxeris) de quibus non solum, sed & de universitate partium humanarum ratiocinari constitui. Discurrant pro libitu suo Authores de osse cranii, & commissuris ejus, cur compositio ejus & crassa & rara sit: & ut totius sit corporis quasi caminus aliquis, de duplici tubulato Cranii, usum præfatarum commissurarum, Lambdoides, rectæ, sagittalis, & coronalis exponant: discooperiant frontispicium cum Occipite, denudent Calvariam totam, ut visui repræsentent quæ Commissuræ veræ sint, quæ impropriæ: cur hæ in modum squammarum sint: recenseant & explicent usum primum, & secundum: numerent in ordine unumquodque ossium cranii, describendo ad punctum usque, figuram illorum, & substantiam, & fossas, & foramina, & sinus; examinent cujusque horum separatim, & formas, & situs, & essentias, & dispositiones ossium, Occipitis & Sincipitis, & temporum: horum disparitatem, inæqualitatem, similitudinem, proportiones, & qualitates: examinent porro horum eminentias & processus, notent inter calvariam & maxillas distantiam: ubi os sphenoides situm sit, & cum occipite connectatur, & posthæc prolixa structura sua ossibus temporum conjungatur, quod habitu & consistentia sua totum inæquale est. Dicant quod eorum quædam poros suos habeant, à Galeno observatos, per quos propagines nervorum & arteriarum ferantur; Descendant hinc ad os Ethmoides, idque exponant perforatum, non secus ac cribrum, ejusdemque rationem adducant; cur proinde ex parte una sit tanquam christa galli gallinacei, ex altera rarum, laxatum, fungosum, spongiosum, in modum pumicis, quod cavitatem narium adimplet, unde attrahantur odores, quod loco suo memorabitur: Denique perscrutentur si Cranium figuram det cerebro, aut cerebrum Cranio; has aliasque quæstiones, non mediocres, has indagines, has facultates, in quibus tam præteriti quàm præsentis sæculi celeberrima ingenia desudarunt, interim prætereo, tanquam partes inanimas privatas rationali anima, & ad considerandа pretiosa earum contenta accingor.

Facturus nihilominus idipsum cum omi brevitate possibili, imitando viam & methodum Andreæ Laurentii Inclyti Viri, qui nomen suum per Illustriores Mundi scholas insignivit, qui ampliari, & dilatari Lauros suas in quadam prima Regiarum totius Universitatis fecit, Franciæ nimirum, ubi inter lilia copiosius viridescere edoctus est, & famam suam, & æstimationem, & authoritatem adaugens, utpote qui eousque clarus sit, brevis, succosus, exactus, ut nulla sit nec minutissima partium, nullus ibi musculus, fibra nulla, quantumvis abditissima, & remotissima, quam non in lucem produxerit. Hic metam, normam, & lumen scriptioni meæ suggesturus erit.

Hic ergo cum tanto authore Os Cranii apertum intueor, ubi duæ se mihi membranæ offerunt ab Arabibus antiquitus piæ Matres appellatæ, quæ videlicet non secus ac fideles genitrices tenerrimum cerebrum, aliaque his contigua tanquam filios cum cautela & sedulitate magna complectuntur & tuentur. De his refert Hippocrates, eas temporis successu converti in tunicas, earumque discrepantiam, in tenuiori & crassiori esse materia: continent hæ & subtus & supra, cerebrum: quarum exterior dura est, crassa, & cuticularis, correspondens figura sua, & magnitudine proportioni Ossis Calvariæ: dum cranium nec sinum, nec cavitatem habet, quæ hac ipsa non repleantur; In suprema regione duræ Meningis nomen habet, quæ durities correspondet pleuræ, & peritonæo: in regionibus vitalibus, & naturalibus, ex omni parte Duplex est, unde & Moderni unam earum internam stabiliunt, candidam, & humore aqueo aspersam, quæ tunicam tenuem respicit, alteram externam Ossi Calvariæ contiguam. Versatissimus Laurentius non nisi unam solam agnoscit, & ait, duram hanc Meningem firmiter adhærere basi Calvariæ, de superiori nihilominus parte Cranii eatenus latam, quatenus

nus dilatando, vel constringendo cerebro necesse est; colligatur autem Cranio, mediantibus villis, qui per commissuras crescendo, ipsum propemodum pericranium constituunt: connectitur membranæ tenui mediantibus venis, quarum operâ cerebrum firmum redditur.

Hæc membrana multis foraminibus pervia est, per quæ se nervi, arteriæ & venæ, tanquam per infundibulum suum in medullam dorsalem effundunt: In summitate capitis reduplicatur, & dextram à sinistra cerebri parte discriminat; nec tamen ad basin pertingit, sed ad cerebi medium usque, ubi duplicatione sua falcem messorum representat, unde & à peritis Anatomicis tali nomine appellari consuevit; In posteriori vero parte quadruplex est, & illic cerebrum à cerebello, non totum sed ex parte distinguit. Inter has plicaturas & duplicitates quatuor sinus conspicui reperiuntur qui tanquam abundantes rivi, & vasorum majorum vicarii undequaque per substantiam cerebri sanguinem diffundunt.

Intrant in hos sinus venæ internæ jugulares: cumque cerebrum amplissimum sit, nec trunci venarum ad illud usque pertingere possint, hos Rivos natura fabricavit, tanquam aquæductus, in quos venæ copiosissimum sanguinem effundant, ad nutrimentum cerebri, & generationem spirituum animalium. Horum sinuum primi duo laterales sunt, & eorum exitus primus grande foramen, vicinum occipiti, format; per quod jugulares venæ ingrediuntur, quæ ad principium Suturæ Lambdoidis terminantur, ubi utræque uniuntur.

Nascitur de his sinus tertius, qui per longitudinem commissuræ sagittalis discurrens, ad ossa narium conducitur: de his verò vagando multæ venulæ, ex omni parte per membranam tenuem dispersæ procedunt: extenditur sinus hic ad extremitatem frontis, unde nō immerito docet Hippocrates, percussâ fronte, caput universum inflammari. Quartus sinus cæteris brevior inter cerebrum, & cerebellum vadens, in extremitatibus convexis cerebri terminatur, nates cerebri ab Anatomicis appellatæ: harum usus admirabilis est, sicut & venarum ab eo sinu, tanquam à perenni fonte, divaricatio.

In aliis corporis partibus venæ in tantum arteriis vicinæ sunt, ut se invicem tangant, & venæ arterias sibi socias semper habent: in cerebro autem, varia & dissimilis hæc distributio est, dum orificia venarum deorsum versa sunt, arteriarum verò sursum spectant.

Irrigant laudabili succo cerebrum venæ, arteriæ verò spiritum continent, qui per levitatem suam facile ascendit: Cum ergo venæ orificia sua deorsum spectantia habeant, primò illis ascendendum erat, quod nec per cutem externam poterant, nec per ossa, nec per medullam interiorem cerebri, itaque id fit per duplicaturam duræ meningis.

Multiplex usus est Membranæ duræ: primus est cooperire cerebrum, & medullam spinalem, atque eandem contra injurias quasvis tueri: secundus est, disterminare cerebrum in latus dextrum, & sinistrum, in anticum & posticum: Tertius ad recipiendum venas omnes, quæ calvariam nutriunt, sitque tanquam caldarium cerebro, & membranæ tenui, quæ continet: de qua etiam partes sanguinem suum pro necessitate recipiunt. Detracta nihilominus & rupta membrana crassa, conspicuam se & visibilem reddit Pia mater, propter tenuitatem & mollitiem suam sic nominata: quæ talem seu compositionem habet, ut in omnem cerebri sinum se insinuare facile possit, ita ut per gravitatem suam onerosa cerebro non sit, simul ut per totum corpus illius portare vasa possit, ideo & Secundinæ nomenclaturam adepta est. Hæc proprium velum, & operimentum est cerebri, quippe quæ non solum superficiem externam operit, sed ultra tendit, inque occulta penetralia & recessus ingreditur: extendit se, & prolongat in ventriculos usque, non à parte superiori, ut vulgus opinatur, sed inferiori: in his partibus ascendit, ubi velut catinum quoddam est, per quam portantur arteriæ quædam exiguæ de iis venis quæ carotides, & cervicales nominantur per latera sphenoidis.

Admirabilis hic providentia naturæ est in harum membranarum situ, sicut enim Creator, focum tenuissimum, levissimum & rarissimum separavit à terra, crassa, densa, gravissima, & opaca, idque per aëris spatia, & aquarum divortium: ita & Natura imitatrix & æmula divinorum operum, durissimam calvariam à mollissimo cerebro per interpositionem geminæ membranæ distinxit: quam tristis, quam injucunda futura fuisset vita nostra, si tenera & dura se invicem semper sine medio ullo colliderent, & concuterent?

Hac porro meninge pia remotâ, Cerebrum ipsum prodit. Hoc illud est, quod junctum cordi essentiam homini ministrat, de quo videlicet formatur ratio, intelligentia, & ratiocinatio, unde formantur nutrimenta, & spirituum universorum generatio: animalium præsertim: à quo, & per quod formatum caput est; contentum continente suo multò nobilius, quamvis & hoc quaquaversum spectabile sit, cum caput in omni natione terrarum tanquam sacrum aliquid semper sit in veneratione sua habitum, & observatum, per quod Ægyptii Sacerdotes jurabant: quod secum radios majestatis portat, in quo etiam splendores divini perlucent, tanquam opus, & sublime artificium altissimi Dei.

Hæc pars excelsior cæteris, & vicinior cœlo est: hæc fidissima petra sensuum est: altissimum mentis culmen: hæc Regimen & gubernaculum totius obtinet: cerebrum non tantum sedes est sensuum & motuum: sed Artifex vastissimam molem membrorum dirigens, sicut & prætumida corpora nervorum, idque per fibras, non secus ac per musculos; ad eorum, qui constructionem istam diligentius, & solertius pervestigaverint, stuporem & miraculum:

Hoc domicilium sapientiæ est, & memoriæ, & judicii: audacis naturæ prodigium. Hoc in formam orbicularem compositum est, tum ut capacitas ei major esset, tum ut securius adversitati omni, quæcunq; eventura sit, obsistere valeat, nec quovis modo ab eadem offensionem ullam patiatur. Accedat ad hæc, quod huic parti propemodum divinæ, figura quoque omnium perfectissima, non promiscua conveniebat: cujus præterea magnitudo, quodvis animalium cæterorum cerebrum facile vincit: ita quidem ut hominis unius cerebrum duorum boum cerebro æquivaleat, & mole, & quantitate. Hoc ita per ingeniosam naturæ providentiam dispositum fuit ad varietatem functionum animalium exercendam, imo perfectionandam. Sentiunt quidem & bruta, sed eorum sensus totus in gratiam est appetitus animalis: quæ etiam naturali quadam intelligentia conducta, à noxiis abhorrescunt, & per insitam inclinationem ad sibi profutura feruntur

Substantia cerebri mollis est, candida, & medullaris, de purissima seminis & spirituum portione fabricata, ita sibimetipsi propria, ut in composito alio nunquam eadem ipsa inveniatur: nec enim medulla quæ in cæteris ossium cavernis est, huic par est, illa enim non colliquatur, nec verò inediâ, aut febrili calore diminuitur: continetur autem calvariâ suâ, ut cranium nutriat: cranium nutritur, ut continere medullam

1. de motu musc. dullam hanc possit. Ait Galenus fluidam esse medullam ossium, similemque pinguedini, nec tunica coopertam, nec intersecatam arteriis, aut venis, nec participationem ullam habere cum musculis, aut nervis, prout facit medulla cerebri, quæ glutinosa magis *libello de glandulis.* quam pinguis est: quam Hippocrates idcircò partem glandulosam appellavit, cum sit candida, & friabilis. Hæc capiti has commoditates subministrat.

Sedet in similitudinem ventosæ, atque ideo inferiorum partium respirationes omnes absorbet, quarum exhalationibus si calvaria oscitatione sua, ut ita dixerim, meatum non daret, & nisi tantisper hiatu se quodam aperiret, nimio se calore cerebrum repleret. Substantia cerebri mollis est, tum ut tanto facilius imaginationes rerum visarum se imprimant, tum ut nervi tanto tractabiliores sint, tum denique ut ponderosa duritie sua non gravet. Candida est, quia spermatica: idque ratione finis, ut videlicet animales spiritus limpidissimi sint, & non obscuri, vel tenebrosi: quales melancholicorum sunt.

Quare substantia cerebri mollis sit.

De hac etiam medullari substantia, temperamentum frigidum & humidum colligitur: his qualitatibus excedit, ne forte cogitationum continuatione succendatur, cum sit pars hominis hisce functionibus destinata; tum vero etiam quod spiritus animales facillime dissipari & evanescere possent. In cerebro calido, motus furibundi essent, & temerarii, & delirantes sensationes, sicut phreneticorum sunt. Junguntur his somnia inquieta, quæ si modum suum teneant, facultatibus animalibus quietem indulgent: & quæ, si calidum cerebrum esset, de limpiditate sua desciscerent, cum sit proprium caloris, sublevare & perturbare rerum consequentiâ.

Cerebro refrigeratur cor.

Cognovit Peripateticus officium principale in cerebro, nempe ut inde cor refrigeretur: Galenus nihilominus ad hunc solum usum constitutum esse intelligi *8. de usu partium.* non vult, quin potius ut facultatibus sensuum & horum principiorum exitum præbeat: tum ut generationi Spirituum animalium inserviat.

Motus cerebri.

Habet motum suum non animalem, aut voluntarium, nec violentum, sed naturalem, & hic proprius & peculiaris est generationi spirituum animalium, temperamento, & purgamento aliarum præterea rerum, non secus ac arteriarum. A semetipso se dilatat & contrahit: in diastole sua cum admirabili plicatura spiritum & aërem narium trahit: in systole, interiores sinus contrahit, & profundit spiritum animalem in ventriculos superiores, in tertium, & quartum, sicut & sensum in organa. Sentit cerebrum, cum sit sensuum author, ipsum tamen sine sensu est, cùm communis sensûs sedes sit, omnium enim horum Judex est: sicut ergo nec audit, nec videt, sic nec tactum ad sensibilia sentienda possidet.

Structura cerebri.

Quemadmodum præcipuum membrum hoc diversarum facultatum matricium sensificarum faber est, ita & mirabiliter cum diversarum partium stru- *8. c. 9. de usu partium.* ctura fabricatum est. Præfatas partes copiosissime *Anatom. 7.* descripserunt, primum Galenus, tum & Vesalius exactissimus observator: dictas partes cum claritate limpidissima exponit author meus: quæ singulæ à me (qui brevitati, quantũ possibile est, consulo) an exactè repræsentari possint, nescio. Dicam inprimis omnem eam partem, quæ à nobis calvaria nominatur, cerebrum appellari solitum esse: duo ejus extrema sunt, anterius nimirum, & posterius: quorum illud primum retinet totius nomenclaturam, pars posterior cerebellum appellatur: hæ autem partes invicem dividuntur de medulla quadam crassa, per duplicaturam quandam, non ex omni parte tamen, sed ex superiori solum, namq; in media & inferiori unum alteri vicinum & contiguum est.

Rursum anterius cerebrum mediante proprio diaphragmate in dextram & sinistram partem describitur, intercedit autem portio quædam duræ meningis, quæ à figurâ suâ, prout memoratum est, falx nominatur: idque ob faciliorem motum, & levitatem, & nutritionem medullæ interioris. Hujus superficies exterior subcinericia potius, quam candida apparet, multos habens anfractus & circumvolutiones, quarum non paucæ substantiã ipsam cerebri introgrediuntur & penetrant, unde & substantia talis varicosa nominata est.

Ridendi sunt, qui cum Erasistrato hos sinus formatos idcirco credunt, ut per eos intelligentia formetur, quia tali modo & ipsi asini (ait Laurentius) intelligerent utique. Vult hic cum Galeno, tali ratione & cum tot meandris, & intorsionibus cerebrum formatum esse, ut habere nutrimentum suum, & sustinere tot vasa ad se spectantia possit: cum enim illic moles ejus vastissima sit, quî fieri potest, ut venæ & arteriæ, quæ per superficiem solam discurrunt, sufficientes sint, ad nativum calorem illi subministrandum? Quidam arbitrantur hos gyros fabricatos esse, propter levitatem, ut nimirum tanto promptius moveri possit: alii rursum ut medulla ejus tanto fortior & robustior sit, ita ut molle humidumque, ab hac & illa parte discurreret: dixerunt nonnulli idcirco factum, ut spiritus & sanguis levamentum suum habere, & recreari possint, ne videlicet dictum cerebrum in diastole sua, tempore plenilunii excessivo calore suffocetur. Concludunt alii propterea factum, ne continuo motu suo vasa disrumpantur aut relaxentur.

Qui, prout debet, externam hanc superficiem contemplatus fuerit, siquidem duobus tribusve digitis hæc medulla cerebri in profundum secata fuerit, continuò pars altera candida, & durior, cum venulis quibusdam, & arteriis parvis, quæ aciem oculorum prope subterfugiunt, apparent: connexam habet membranam quandam tenuem, quæ corpus callosum appellatur, hujus interventu eæ partes, quæ prius discretæ fuerant, in dextra, & sinistra continuantur.

Est corpus callosum hoc in ipso propemodum cerebri medio (hocque inter supremum & imum intelligendum est) apparet autem duobus ventriculis cavatum, dextro, inquam, & sinistro. Hi primi sinus cerebri sunt, qui à Galeno anteriores nominantur; melius à nobis superiores dicantur, figurâ amplissimi, sicut & situ, & magnitudine & usu, reliquis omninò similes, portant figuram semicirculi, aut falcis, aut Lunæ falcatæ: in medio cerebri situantur, eodem enim intervallo à fronte, quanto ab occipitio distant, tanto à base, quanto à summitate: propter quod non rectè anteriores dicuntur: sed potius primi vel superiores dicendi sunt. Magnitudinem æquivalentem habent, cùm secundum proportionem aliarum partium amplissimi sint: nam tales esse oportet, ut spiritum crassiorem continere valeant. Duo sunt, ut impedito altero, hæ functiones interceptæ non sint, alterque alterius vicem suppleat.

Multiplex horum vasorum, vel ventriculorum usus est: inprimis ad præparationem spirituum animalium, unde & *inchoatio spiritûs* appellantur: deinceps ad inspirationem & respirationem cerebri: tertiò ad recipiendum, & attrahendum odorem.

Sunt illic quasi labyrinthi quidam exigui, qui per particulam unam membranæ tenuis, quæ ascendit, discurrunt: in quorum medio spiritus animalis coquitur, attenuatur, & præparatur: duo illic processus, vel tubercula protenduntur simillima papillis mamillarum, parti inferiori horum sinuum

ſinuum, aut vero oſſibus narium propinqua, in modum cribri perforata, cooperta membrana tenui, quæ tamen inter nervos non numerantur, cum de cranio non cadant. Per hæc ad cerebrum aër portatur, & ad idipſum ſpecies odorum conducuntur: unde & organa odoratus nominantur: id quod Hippocrates dixit: *Olfacit cerebrum humidum exiſtens aridorum odorem, unà cum aëre per corpuſcula ipſum trahens.*

In libello.

Diſtinguit hos ſuperiores ventriculos, certa quædam cerebri particula, quæ ſeptum lucidum, aut petra ſpecularis nominatur. Sub hoc illud eſt, quod Arantius à figura vermiculari, & bombicina nominavit.

Tertio loco ſe corpus calloſum offert, compoſitum per modum cameræ vel fornicis, idcirco & camerale dictum, quaſi tribus quibusdam columnis ſuſtentatum & erectum: repræſentat autem compoſitione ſua figuram triangularem, conſtantem lateribus inæqualibus, à parte poſteriori quaſi duplici arcu, ab anteriori uno ſolo. Uſus corporis hujus, idem qui in fabricis fornicum vel architrabium eſt, quod & teſtudo nominatur, quæ ſicut alter Atlas ampliſſimam molem cerebri totius ſuſtentat, ne ventriculum tertium comprimat.

Apparet ſub camerato hoc, ſinus tertius, qui aliud non eſt, quàm cavitas communis (& concurſus duo, qui ſe in cavitate prædicta explicant) quæ cum humillima ſede ſua quodammodo cedit. Hic ſinus à Galeno ventriculus medius appellatur, vel quod intra duos ſuperiores, & quartum inferiorem ſitus eſt, vel quod quaſi centrum cerebri occupet, dum tantundem diſtat ab occipite, quantum ab oſſe frontis. In eo obſervantur meatus vel canales duo, quorum unus ad baſem cerebri deſcendit, alter in quartum ſinum dirigitur: unus eorum & ſtatu, & poſitione humiliori ultra tendit, in cujus extremitate oſtium quoddam parvum eſt membranæ tenuis, primùm quidem dilatatum, & apertum, poſthæc anguſtius in ſimilitudinem infundibuli, unde & nomen illius, ſicut & catini mutuatur; per hoc tanquam per manicam Hippocratis, percolatur pituita cerebri.

Sub hoc catino extenditur glandula pituitaria dicta, quæ tanquam ſpongia, aut caro vaporoſa, & bibula, attrahit, & imbibit excrementa ſuperflua cerebri, & ea ſenſim per cunei foramen diſtillat. Apparent hic à lateribus plexus duo, qui à Galeno rete nominantur: Tres hæ particulæ, nempe Infundibulum, glans pituitaria, & rete monſtrari non poſſunt, niſi detracta, nudata, & levata medulla cerebri univerſa.

Meatus alter aut canalis ventriculi tertii, amplior primo ad quartum ſinum dirigitur, de hocq; ad illum via eſt, in qua particulæ quædam exiguæ ſe offerunt, & primum quidem glandula turbinatæ figuræ, non diſſimilis nuci pineali; dicunt eam pro fundamento, & firmamento venis eſſe, & arteriis in cerebro ſparſis, ſicut & aliis glandulis puris, ut libera via pateat omni animali ſpiritui, ad tertium & quartum ventriculum.

A tergo canarii corpuſcula quædam rotunda ſunt, & duriora, quæ quaſi nates formant, ſub quibus tubercula quædam apparent, per modum teſtium: quorum uſus eſt, ut canalem forment, qui de tertio ad quartum ventriculum deſcendat, & (ut dici ſolet) ſalvum conductum ſpiritui animali præbeat.

Denique ſinus quartus occurrit, communis cerebello, & medullæ ſpinali: minimus omnium parvitate ſua, ſed ſolidior cæteris; Hic à principio ſuo dilatatus, ſenſim reſtringitur, donec in acumen terminetur, in modum pennæ ſcriptoriæ, unde & hoc nomine à verſatiſſimis Anatomicis appellatur, inter quos Hierophylus eſt. Errant autem qui opinantur, membranam eſſe tenuem & plenam rugis: neceſſarium autem erat hunc in dilatatione cerebri diſtendi, & in ejusdem contractione complicari. Brevis & ſuccida eſt hæc deſcriptio cerebri anterioris, & partium ejus.

Succedit huic cerebrum poſterius, appellatum Cerebellum, quod à natura ad beneficium, & levamentum prioris formatum videtur: idque ut ſpiritus animalis de ſinubus cerebri tranſmiſſus, hujus ope conſervetur, aptetur, & ad medullam ſpinalem ablegetur. Figura ſua largius eſt, quàm longum ſit aut profundum, exprimens formam ſphæræ, vel globi compreſſi, & dilatati: quod ipſum quoque membrana tenui & dura opertum eſt, non ex omni parte nihilominus: ab inferiori parte enim viciniori cerebro contiguum eſt, & color ejus ſubcinericius, ſubſtantiæ craſſioris & durioris anfractus ejus exteriores ſunt, & ad interiorem uſque medullam pertingunt: decuplò minus eſt cerebro.

In illa parte calvariæ ſitum eſt, quæ duabus foſſis occipitis circumſcribitur: totum ex quatuor partibus formatur, quarum duæ laterales ſunt, & quaſi binos globos ſibi invicem oppoſitos conſtituunt; duæ reliquæ in medio conſiſtunt, & quaſi proceſſus quidam ſunt, qui vermium figuram referunt, unde & proceſſus vermiformes vocantur: quarum unus anterior, meatum apertum tenet de tertio ad quartum ſinum: alter ad partem poſteriorem medullæ ſpinali incumbit, & ad quartum ſinum reflectitur, quem apertum ad motus neceſſarios tenet.

Interim de ſubſtantia unius alteriuſque cerebri tanquam de radicibus ſuis propriis egreditur ramus, ſpinalis, inquam, medulla, à quibuſdam cerebrum longum appellata. Spiritus Sanctus in Eccleſiaſte, cum eleganti, quamvis obſcura allegoria hanc medullam funem argenteum nominat, ſic & receptaculum ejus fiſtula ſacra dicitur: appendix autem & vicaria cerebri reputatur: nec enim hujus dignitas & officium inferiora ſunt dignitati cerebri, ſic nimirum hujus & illius natura ſe providam conſervatricem præbet: & quemadmodum cerebrum oſſibus calvariæ munitum, & circumvallatum, duabuſq; tunicis opertum eſt, ſic altera, circumdata eſt & munita vertebris ſuis, tanquam ſepimento ſuo, tecta etiam dura & tenui meninge, diuturnam oppreſſionem non ſuffert.

Sed veteres opinati ſunt integra defluctione quadam, aut vero etiam luxatione ſola vertebrarum ſubitaneam evenire poſſe mortem. Neceſſaria fuit creatio hujus: ſine concurſu etenim ejus per univerſum corpus derivari nervi non poterant: præſertim qui ſextæ conjugationis eſt, tam minutus, ut ad plantas uſque prolongari non potuiſſet: nec vero etiam prædicti nervi vaſtiſſimam membrorum molem commovere. Idcirco altiſſimus Deus medullam creavit, cui fecunditatem generandi nervos contribuit.

Naſcitur hæc de utroque cerebro, non de inferiore aut cerebello ſolo (prout minus experti judicant) cum mediante illo, tanquam de communi officina & aquæductu ſpiritus animales diffundere ſe in nervos debeant, tanquam in rivos, atque inde in totum corpus deſcendere: qui ſpiritus perfectionem ſuam in ſinubus cerebri naciſcuntur. Conveniens itaque erat locare & ſtabilire principium illius prope illorum ſpirituum officinam: qui etiam in tertio & quarto ventriculo continentur: & hi puriſſimi ſunt, omnimodo ab omni impuritate defæcati, & mundi.

Spinalis medulla ergo de quatuor quaſi magnis formatur radicibus, quarum duæ majores de una alteraque cerebri parte naſcuntur: alteræ duæ minores de cerebello. De his quatuor ſimul junctis medullæ ſpinalis corpus compingitur. De hoc autem deinceps quaſi infiniti quidam ſurculi oriuntur, & in plures

plures ramos fructificant, qui in partes corporis universas propagantur: & qui à veteribus Anatomicis olim in varias conjugationes distincti fuerunt.

De Modernis nostris sic medulla hæc dividitur: pars ejus, inquiunt, calvariæ includitur, & illic obseratur, altera foris est. De illa quæ ab intro est, septem nervorum paria nascuntur: hinc processus mamillares sunt, & principalia odoratûs organa. Altera medullæ pars, munita & circumvallata vertebris, motum systoles, aut diastoles non habet, ut nimirum substantia se cerebri includeret ossibus, quæ motum habent: unde hic apparebit, qualiter nervi per brachia, per femora, perque alias principales partes, & inferiores divaricentur.

Hic caudex, aut ramus cerebri coopertus membrana tenui, aliquantum distat à dura: per teneram autem venulæ quædam discurrunt, & arteriæ minutæ, diversimode implicatæ, quæ medullam nutriunt, & per eandem vitales spiritus diffundunt.

Egreditur medulla hæc per foramen amplum, & rotundum è calvaria: primùm amplissima, & crassissima, quæ paulatim attenuatur, dum de substantia ejus deperit aliquid, nil tamen de corporea mole, quam ubique eandem retinet: pertingens denique ad dorsi finem in varios ramos consumitur, qui omninò caudam equi figurant: atque hic terminum suum consequitur.

Quasi infinitus nervorum numerus est, qui ab eadem derivantur: hi vero, dum illi, qui quasi infiniti sunt, egrediuntur, se uniendo tanquam corpus unum formant; voluerunteque Anatomici tot nervorum esse paria, quot sunt vertebrarum foramina. Omnis interim nervus à principio ortus sui multas habet fibras conflatas, & productas de substantia medullari, & membrana tenui: & hæ fibræ descendendo paulatim de medulla separantur, & dum foraminibus vertebrarum appropiant, crassa quadam membrana, tanquam tunica induuntur, & in unum se reducendo nervum constituunt, qui dum per foramen suum egressus est, in iisdem foribus rursum divellitur.

Interim quanto longius spinalis medulla descendit, tanto altius nervorum fibræ nascuntur, & longinqua habent principia: sicut nervi dorsales, & lumbares, si attentius observati fuerint, de cervicali medulla descendunt. Ab initio lumborum usque ad extremum Ossis Sacri multi funiculi crassiores inveniuntur, qui tamen invicem uniuntur ea ratione, quâ pori vertebrarum, ut dum in anteriora, & posteriora spinalis medulla incurvatur, non nimium violenter agitata, aut premeretur, aut rumperetur, necessarium itaque erat eam in instrumenta capillaria terminari. De his autem hactenus rationatum sit: quandoquidem definire singula cum circumstantiis & conditionibus suis, idem esset, ac numerare velle arenas maris, & stellas firmamenti.

Cum autem calamus mihi sit in prædictis & brevis, & imperfectus (præsertim quod hæc professionis meæ non sint, quâ mihi cura animarum non corporum incumbit) multò potius talem illum esse conconfiteor, in discutiendis quæstionibus illis arduis Galenistarum, contra Peripateticos, Hippocratis, Avicennæ, Rasis, & intra modernos Vesalii: videlicet an cerebrum principium sit facultatum: quomodo facultas sensitiva duplex sit, interna, & externa: qua ratione fiant imaginatio, & intelligentia: de quali temperie cerebri, sedes memoriæ fiat: de loco majori, & situ principali animæ rationalis: cum Herophylus eam in vase cerebri collocet, Xenocratres in vertice capitis, Erasistratus in membranis cerebri, Empedocles, Epicurei, & Ægyptii in thorace pectoris, Morchius in universo corpore, Heraclitus in agitatione extrinseca, Herodotus in auditu, Blemor Arabicus, & Sinensis Medicus Cyprius in oculis, Strato Physicus in superciliis, Peripatetici & Stoici facultatem hanc omnem in corde collocent. Concludam ego cum Vetulo famoso Coi: *Cerebro*, ait, *intelligimus, deliramus, insanimus, cum aut calidius fuerit, aut siccius, aut frigidius*; idipsum & Galenus sentit. Hisce auream Philonis sententiam adjungo, qui ait: *ubicunque satellitium regium est, & Rex à satellitio stipatus sedem habet; sed totum animæ satellitium, sensuum quippe organa in capite sita sunt, ibi ergo sedes animæ præcipua.*

de morbo Sac.

de Placitis c. 4. l. 3.

de lois effectis.

Nec vero etiam mentis oculum usque adeo perspicacem esse reor, ut ad unam omnes sedes, & residentias facultatum dignoscere valeat: id solum referam quod Galenus sentit, qui arbitratur, earum omnium originem in cerebro esse, non in cæteris organis, prout facultas motus est, & sensus. Arabum universa Schola harum diversas mansiones partita est in cerebro, & cuique facultatum suam propriam sedem destinavit: idipsum etiam Avicenna & Averroës voluerunt. Hæ opiniones validioribus argumentis stabiliri possent: sed iis ea remitto, qui hæc fusius aut tractare, aut indagare studendo satagunt. Porro nec modica nec brevis quæstio est, si nimirum facultates præcipuæ à temperie cerebri dependeant, aut de conformatione ejus: hoc est, utrum actiones similares sint, aut organicæ. Obscurissima quæstio, in quâ se plura etiam illuminata ingenia intricarunt. Ad hanc nihilominus obscuritatem magnam attulit elucidationem Plato, tum cum nos monet: *Non rectè se habet anima, in denso, aut lutulento, molli nimis, aut duro cerebro: molle enim celeres quidem ad percipiendum efficit, sed eosdem obliviosos; durum diu memores, sed ineptos ad percipiendum efficit: densum simulacra obscura continet.* Et Galenus: *Melius foret existimare Intellectum sequi non varietatem compositionis, sed corporis, quod cogitat, laudabilem temperiem; neque enim perfectio intellectus quantitati spiritus tam attribuenda est, quàm qualitati.* Unde ad superiora quæ à præfatis allata sunt, concludit Laurentius. *Ex his satis parere arbitrantur quidam facultates Animæ non à conformatione, sed à temperie cerebri exerceri.*

de Placitis.

Fen. 1. Doctrin. 6. c. 5. in Canticis. lib. de memoria.

in Theeteto t

8. de usu partium

de usu c. 7. l. 2. de Animalibus.

De usu cerebri Aristoteles sentit, idipsum solùm ad refrigerandum cor formatum esse, itaque compositionem ejus humidam esse & frigidam: quam sententiam Galenus refutat. *Cum cerebrum*, inquit, *actu, quovis ambiente aëre, etiam æstivo calidum sit, quomodo refrigerabit cor? an non ab aëris inspiratu hauritur? temperabitur potius? si dicam Peripateticis non sufficere aerem externum refrigerando cordi, sed requiri aliquod viscus internum: hoc eis obtrudam, cerebrum longissimo intervallo à corde dissitum esse, & ossibus calvariæ undique obvallatum: debuisset, mehercule, aut in thorace locari cerebrum, aut saltem interjecta cervice oblongiore non distingui.* Hæc Quæstio non de simplici pennæ tractu est, dum per has undas expertissima etiam navigia naufragârunt: cumque se in portum evadere posse desperarent, prout non raro accidit iis, qui margaritas piscantur, cessare ab indagando coacti sunt: unde & ego, dum tales video illuc non potuisse pertingere, iter tam laboriosum, & prædictas syrtes evito: videlicet qualis sit spirituum natura, modus, & locus generationis: erronea de hoc opinio Argenterii, admirabiliter à diligentissimo Authore meo confutata: utrum præterea se cerebrum moveat violenter, & vigore connaturali, aut vero per motum arteriarum:

de usu partium. 8.

ardua, longa, & difficilis omninò quæstio, si ulla alia, an nimirum sentiat cerebrum, & quomodo: in quo loco rursum diversæ sunt Galeni, Hippocratis, & Peripatetici sententiæ. Præterea hasce doctrinas, tum quod obscuræ sunt & difficiles, tum quod non tam ad Anatomicum hæ spectent, quantum illa quæ superius jam relata, & adhuc referenda sunt; potius ad philosophiam naturalem pertinent.

Quapropter in ultimo loco se mihi offert de qualitatibus sicut & de cerebri temperamento ratiocinatio: ubi denuo non paucæ sunt à multis partibus introductæ opiniones, quas ego tamẽ quâ possum brevitate perstringam. Consentiunt interim hic & Peripatetici, & Medici, cerebrum in qualitatibus suis activis frigidum esse, in passivis humidum: dissentiunt nihilominus Medici ab eo, quod Peripateticus retulit, dum cerebrum frigidum idcirco statuit, ut refrigerando cordi serviret: Medici non minus calidum volunt: dum illud Galenus quovis æstivo aëre calidius esse docuit.

De partibus Animal. c. 7. t. 5.

Sunt nonnulli, qui Galenum, & Aristotelem conciliant, duplex temperamentum cerebri admittendo, insitum unum, alterum influens. Frigidissima est compositio medullaris substantiæ illius, sed de influente substantia calefit, dum circumdatum & perfusum est à spiritibus multis, multisque Arteriolis interceptum. Si innatam temperiem ejus intuemur eadem est, quæ spinalis medullæ, dum substantiam cum eadem communem habet: si ad temperiem influentem reflectimus, unum altero calidius dicitur, idque ob arteriarum copiam, quæ se vaporosis suis & fumidis exhalationibus sublevant.

Quidam sustinent cerebrum absolutè, & simpliciter calidum esse, sed solâ comparatione frigidum: & Galenus: *Cerebrum quamvis calidum, frigidissimo corde est frigidius*: propter quod Hippocrates sedem illud frigoris appellat: hanc tamen Laurentius non approbat, dicendo: siquidem illud frigidius est cute, quæ videlicet extremitatum medietatem tenet, potius frigidum quam calidum esse debebit: illud verò cute frigidius esse Galenus docet. Contrà quidam argumentantur, qui dicunt, nudato cerebro, continuo ab aëre refrigerari, quod ab ambiente non evenit. Respondetur alterari cerebrum, dum aëris assuetum non est, prout cutis: sic & dentes, non assueti aëris continuo ab ipso lividi fiunt; ipsum etiam cerebrum calidius cute, dum calvaria cooperitur, de arteria etiam & membrana multos plexus habet. Concluditur ex his: Cerebrum de temperie sua innata frigidius esse, & de temperie influente, calidius: atque ejusmodi illud esse oportuit, ne portio dedicata continuis meditationibus accenderetur, ne evanescerent spiritus animales, qui tenuissimi sunt, ne motus temerarii essent, & sentationes deliræ, quales phreneticorum sunt.

C. 9. lib. 21. de Temper. pertinentibus.

2. de temperament. c. 7.

Adversarii hic novis argumentis insurgunt, dum ajunt: si temperamenti frigidi est cerebrum, qua ratione spiritus animales progignit, & vitales attenuat, qui effectus vehementissimi caloris sunt? Respondetur attenuari spiritum in plexibus parvarum arteriarum, in illis viarum angustiis: non minus etiam spiritum animalem fieri, non tam per manifestam qualitatem, quàm per insitam quandam & abditam proprietatem: cùm enim spiritus cordis, quamvis calidissimi, crassiores fiant, quam illi cerebri, qui frigidissimi sunt, evenit hoc imbecillitate caloris agentis; sed de dispositione materiæ patientis generat cor spiritus vitales de sanguine per venam cavam porrato. Fabricat animales spiritus cerebrum de spiritu vitali tenuissimo; ita & calor modicus alimentum debile concoquit, validus id quod crassius est.

Sit itaque in activa quantitate sua frigidissimum cerebrum, in passivis non est qui ambigat illud humidum esse, non minus & insita sua, influenteque temperatura. Cum hac videlicet temperie creatum à Natura est, propter perfectionem qualitatis sensibilis, sensatio autem hæc à passione fit, & id quod humidum est, facilius spectra & imagines recipit: pari ratione ad ortum & propagationem nervorum, qui si de duriori substantia essent, ægrius utique flecterentur, tum proinde ne duritie sua & pondere aggravarent: denique ne membrum illud ad perpetuum motum, sensationes, & cogitationes destinatum in flammaretur: Sic enimverò qualitate qualitati unitâ cerebrum humidum potius quam frigidum est, & inter partes humidas tertium ordinem, & inter frigidas quasi postremum obtinet.

Occurrit hic alia insuper non modica, & necessaria admodum quæstio, quanta sint & qualia cerebri excrementa, per quos etiam canales & conductus expurgetur. Cerebrum ergo cum temperamenti medullaris, frigidi sit, & humidi, nutritum sanguine pituitoso, per virtutem sibi innatam, & naturæ suæ propriam de superfluitatibus alimentorum copiam grandem excrementorum generat: sed cum sit totius corporis caminus, in similitudinem cucurbitæ parvæ, aut cujusdam ventosæ, cujus figura ab amplitudine in angustum aut acutum terminatur, insidet trunco corporis, & à partibus inferioribus, omnium generum respirationes attrahit & absorbet; teste Hippocrate.

Inde dubitandum non est, quin vaporibus his impletum, & sine intermissione imbutum, & quasi inebriatum, in semet multa superflua & superabundantia contineat, ita quidem, ut cum humidum sit, & frigidum, ratione manifestissimi situs, excrementis multis, & materia crassiori abundet. Hæc autem, si Hippocrati & Galeno fides habetur, duorum generum est: altera enim tenuis, altera crassa est: quarum illa vapori, aut fuligini non dispar, per conductus insensibiles transpirat: altera autem per meatus conspicuos, & ex inferiori parte apertos purgatur, sicut illa superior per partem superiorem.

Libello de glandulis.

Excremento tenui & vaporoso redundat cerebrum ratione situationis; halitus enim ad partem superiorem ascendunt, & vasa in capite terminantur: in partes vero inferiores quod crassum est propter frigidam & humidam temperiem facilius descendit, unde plus reliquis visceribus omnibus hoc humore abundat. Hujus excrementi crassi pars pituitosa, aquea, & serosa est, pars biliosa, pars melancholica: quorum illud quod aqueum est, de reliquiis sanguinis pituitosi & crudioris producitur: biliosum verò de portione melancholica, terrena, assata, & torrida, propter caloris excessum, portio videlicet alimenti illius, propter quod & facile amarescit.

Arbitratur Argenterius aqueum illum & mucosum humorem qui per nares & palatum separatur & emungitur, proprium cerebri excrementum non esse: cum multi nec spuant, nec emungant hanc pituitam: sed humorem quendam esse generatum in hepate, mistum sanguine in venis detento, qui generationem suam in cerebro non habeat, sed illuc portari, quando per imbecillitatem facultatis concoctricis, aut verò per intemperiem frigidam assimilari cerebro nequeat, ita verò tanquam superfluum per nares & palatum emitti. Hoc si verum est, ad quem usum in sede sphenoidis extenditur glandula carnis porosæ, & bibulæ, prout dictum est? hæc ergo ad hoc destinata non est, ut hanc eluviem recipiat, & expurget? si humor hic pituitosus in cerebro male temperato generatur, quis glandulæ usus erit, quæ in cerebro quamvis temperato reperitur? Natura sagax & pru-

prudens nil frustra operatur: quod si vero doctrina Argentarii valida est, supervacaneum erit infundibulum, & glandula pituitaria: præter hæc præfatus author inquit, bene temperatos nunquam pituitam hanc sputo ejicere, contrarium tenet Galenus, itaque excrementa pituitosa & mucosa propria sunt cerebri, & proprios canales suos habent, ad hoc fabricatos, ut inde expurgentur.

His stabilitis & in ordinem redactis, superest, quibus itineribus hæc expurgatio fiat, discutere. Excrementum quod tenue est, & fuliginosum, cum ex sui levitate superiora petat, per Meningem evaporatur, per cranium deinceps, & per cutem, idque insensibili transpiratione, dum corpus humanum per modum spongiæ, foramina multa in se continet. Inde est, quod cum per ossa penetrare hæc fuligo nequeat, provida natura commissuras in cranio, pluresque cavitates ejus distinxit, & collocavit.

Excrementa verò crassiora, cùm ex sui dispositione naturali ad partes inferiores ferantur, canales habent conspicuos, nondum à Medicis stabilitos. Hippocrates septem conductus agnoscit, per quos de cerebro humor hic defluat; per aures nimirum, per nares, per oculos, per palatum, per partes gutturales, per gulam, per venas, & medullam spinalem in sanguine. Galenus eorum quatuor assignat, hoc est: palatum, nares, aures, & oculos: idipsum etiam alibi sentit, & confirmat: quamvis in Commentariis non nisi nares, & palatum enumeret, dum ait: *declives cerebri meatus tum per palatum in os, tum per corpus narium, conspicuis ac magnis orificiis crassa eructant excrementa.* In primo symptomatum solum ad id vult idonem esse palatum, dum opportune concoquitur, & nares pro odoribus solis compositæ sint, & pro respiratione; sic in variis locis diversimode hic Medicorum Antesignanus discurrit.

Libello de glandulis. C. 13. Artis parvæ. C. 2. lib. 2. de locis affectis Aphor 21. Sect. 1. c. 8.

Hinc est, quod doctissimus Author meus, ad concilianda loca tam diversa, primo sui intuitu sibi admodum dissentientia, per varios conductus varia cerebri excrementa, pituitosa nimirum, biliosa, & melancholica expurgari credit: Horum conductuum alios naturæ ordinarios esse, multùm familiares, & consuetos: alios extraordinarios, nec usque adeo congruos. Ordinarii ad expurgandam pituitam dedicati sunt, ut palatum, & nares; plus tamen illud, quàm hæ, cum potissimum pro odoratu fabrefactæ sint. Ipsa adeo Anatomia docet, conductum visibilem, & conspicuum de tertio cerebri sinu formari, qui ad anteriorem ejusdem basem extendatur, in cujus extremitate tenuis quædam membranæ particula, primum larga, & patula, deinceps angustior, & strictior appareat, per modum infundibuli, quod sensim in palatum, & in os destillat: & hîc est, ubi tanquam per Hippocratis manicam (prout alibi relatum est) humor percolatur, & à glandula pituitaria posthæc recipitur. Quod si superiores cerebri ventriculi quandoque abundent, & eluviem mucosam distillent, hanc per tubercula simillima papillis & per os Ethmoides vel cribriforme emittunt: ex hinc subtus materiæ biliosæ continuò per nares expurgantur.

Quidam sic philosophantur materias hasce biliosas ad aures rejici, ut earum ossa calore & siccitate sua defendant: pituitosas verò per os & nares evacuari, ut videlicet hi meatus aperti humiditate prædicta à siccitate prohibeantur. Hi canales ordinarii sunt, per quos consueto naturæ ordine cerebrum purgatur. Illic rursum alii sunt, extraordinarii, per quos cerebrum, humorum copia prægravatum se nonnunquam exonerat. Sunt autem oculi, Medulla spinalis, & Nervi, unde paralysis oritur: quandoque & per venas, & per arterias id contingit; dum humorum decubitus in parotides contrahitur. Hæc autem excrementa particularia cerebri non sunt, hoc est, medullaris substantiæ, aut de ventriculis ejusdem; sed potius de his vasis, de venis & arteriis videlicet, ex quibus tumores glandularum, opthalmiæ, & aurium inflammationes sequuntur.

Hæc excrementa interim cerebri temperati, in substantia sua nihilominus, & quantitate qualitate intemperata sunt. Tempora quo excernuntur fluida sunt substantiâ suâ, quæ non nimium crassa est, nec humida: taliter in quantitate sua sunt, nec enim copia abundanti luxuriant: in qualitate verò nec acria sunt, nec salsa: præsertim si successu temporis à facultate sua concoquantur, & separentur.

Restat breviter videre per quos conductus excrementa quarti sinus, & de cerebello purgentur. Non abs re erit nosse, hæc excrementa pauca admodum esse, tam propter cerebelli duritiem, quam quod hujus sinus tenuissimi spiritus sint, & sinceri, jam omnimodo expurgati, ita ut id quod illic facile colligitur, facile etiam dissipetur: id quod in cerebro non evenit, cum sit humidum, continens superfluitates non modicas, atque ideo copiosa expurgatione necesse habet.

Grandis, laboriosa, & non minus superioribus difficilis indagatio est, nosse numerum, usum, & præstantiam ventriculorum cerebri. Ego verò intuens me occursum discussionis hujus declinare non posse: ut inde aliquid etiam adducam, cum Authore meo, dicendum qualiter ventriculos quatuor Galenus stabiliat, superiores duos, quos anteriores vocat, unum in medio, quem communem nominat, ultimum deinceps, qui cavitas est. Avicenna non nisi tres assignat: supremum, medium, & postremum. Verum quidem est sub titulo unius priores duos ab eo intelligi, cum unius adeo figuræ sint, & situs, & magnitudinis, & structuræ. Versatissimus alioqui Vesalius reprehendit in hoc loco Galenum de usu ventriculorum superiorum, idcirco quod hos sinus organa odoratus esse voluit, & eosdem etiam pituitam in os cribriforme percolare. Author meus in defensam Galeni ait, sinus anteriores in tantum organa odoratus appellari, quod ad eos odores ferantur, de quibus eligunt, rejiciunt, vel judicant, nec tamen propterea obstare quicquam, quin si cerebrum eluvie mucosa refertum sit, in eos sinus se fundat: cum pituita non raro quoquo versum in cerebri corpus se dispergat, prout sæpè in Apoplexia contingit, se diffundendo in nervos, & in spinalem medullam: unde paralysis.

Argumentantur in contrarium alii, dicendo: extingui utique odoratus sensum, si per hunc pituitosa transcolatur materia, prout experientia docet. Respondetur ad hæc, hoc de fluxione continua & magna humorum abundantia provenire, qui tum obstructionum in processibus causa sunt: non secus ac in perpetua occlusione pororum qui in ossibus sunt. Quidam Modernorum sustinent anteriores ventriculos non ad præparandos spiritus factos esse, cum sint excrementorum receptacula, spiritum vero animalem cavitate sensibili non indigere. His Galenus respondet, ventriculos superiores ad purgationem spirituum ministerium suum exhibere, & ad expurgationem materiæ superfluæ. Ita per Ethmoidem odores ascendunt, & non minus superflua evacuantur. Sic enimvero de excrementis cerebri dicendum, quæ per palatum & nares sine intermissione excernuntur, quod nullum omnino nocumentum nec odoratui, nec gustui adferant, siquidem cum moderamine defluxerint.

Quod

Quod præſtantiam & dignitatem horum ventriculorum, qui ſuperiores ſunt, attinet, ambigendum non eſt, quin cæteris ex omni ratione poſtponendi ſint, non quod cæteri principalis facultatum ſedes ſint, ſed quod in iis generatio ſpirituum animalium fiat.
C.3.l.7. Totum hoc Galenus docet. Cum interim quatuor ventriculi ſint, quæritur quis eorum potior ſit, & nobilior: vult Galenus ſinus ſuperiores cæteris eſſe ignobiliores, idque exemplo adoleſcentis cujusdam demonſtrat, qui Jonii in Civitate Smyrnenſi recepto vulnere in his ſinubus ſuperioribus, vitæ & ſanitati reſtitutus eſt. Non cum tanta elevatione loquitur de his citatus Galenus, dum de tertio & quarto tra-
8. de uſu partium C 10. 7. de placitis. ctat; in quinto enim capite ad tertium *de locis affectis* primatum poſteriori donat: hæc verba ejus ſunt: *Spiritus animalis in cerebri ventriculis, maximè in poſteriori continetur: quamvis non contemnendus ſit me-*
C.3.lib.7. *dius.* Ipſe etiam Hippocrates: *poſtremi quidem ventriculi vulneratio maximè omnium animal lædit, ſecundo loco medii, minima ex anterioribus utrisque noxa contrahitur. Hoc idem quod ſectiones, colliſiones quoque faciunt.*

His omnibus ratio ſuffragatur, dum ventriculi ignobiliores apparent, qui majorem habent amplitudinem; Quartus ſinus omniũ anguſtiſſimus eſt, & minimus, ſpiritumque animalem ſincerum, defæcatum, & omnimodo expurgatum continet. Reliqui duo præparando ſolum ſpiritui ſerviunt: itaque omnium nobiliſſimus eſt quem dixi.

Videtur Galenus his contrarium ſentire, illic ubi
3. de locis affectis C 2. & 4. de locis C. 2. ait: *Si aliquando tota anterior cerebri pars afficiatur, ea quæ ſunt circa ſupremum ventrem* (ſupremum autem eo loco medium intelligit, neſcio ob quam rationem) *ei conſentire neceſſe eſt diſcurſivas omnes actiones vitiari.* Si diſcurſus in medio ſinu, ergò nobilior. Hîc ergo prærogativam ſinui tertio aſſignare videtur. Sic in capite ultimo fabulam Vulcani exponens, cum caput Jovis bipenni conquaſſaſſet, eum inde Minervam Deam Sapientiæ traxiſſe ait: per quod videtur non minus ventriculo tertio prærogativam hanc donare. Hanc dignitatem ſtructura memorati ventriculi admirabilis indicat, dum vulnera occipitis minus periculoſa ſunt, quàm quæ in ſyncipite fiunt: ita ſentit Hippocrates: *Plures ex his, qui poſteriori capitis parte ſunt vulnerati, mortem effugiunt, quàm qui anteriore.*

Conciliabitur itaque Galenus, ſi dixerimus: quod dum ſinum quartum præſtantiorem eſſe inquit, & digniorem, hoc eum ſuo arbitratu dicere, dum autem de tertio ratiocinatur, eum ſententias aliorum ſequi, & in particulari Nicrophyli, præſertim quod facultatibus præcipuis ſuas ſedes proprias non adſcripſit, ſicut alibi memoratum eſt. In vulneribus occipitii raro admodum ventriculus quartus offenditur, dum caro, ſicut & craſſities, & durities oſſis vehementer reſiſtunt: ſed in ſyncipite, hoc eſt in ventriculo tertio oſſa tenuiora ſunt: Hinc Author meus ait: non erraſſe Galenum in hiſtoria præſente cerebri totius, niſi in mirabilibus ejusdem plexibus. Hoc os in homine usque adeo breve & parvum eſt, ut pene oculorum aciem effugiat. Hunc plexum coronalem qui in ventriculis Cerebri ſuperior eſt, cum Modernis quampluribus Rete mirabile nominat; dum in eo Spiritus vitalis attenuatur, & animalis certum quoddam rudimentum & præceptum conſequitur.

Ex tot igitur operationibus, quæ de interioribus Capitis proveniunt, nobile, ſingulare, & elevatum hoc Compoſitum, plus adeo quàm quodvis aliud in humano corpore dicendum eſt: Altiſſima rupes, in qua præcipua vicinæ civitatis conſtructa ſunt propugnacula: niſi malumus cum majori proprietate illud nominare, Metropolim famoſam ſubjectarum ſibi Regionum: vel Primum Mobile, ſub quo reliquæ ſphæræ inferiores moveantur; vel luminoſum Solem, qui partes omnes, tam vicinas, quam longe diſſitas, illuminet & perluſtret; vel Officinam ubi pungentiſſima tela, acutiſſimarum cogitationum fabricentur: vel Ditiſſimum Aerarium, de quo tot potentiarum & effectuum theſauri depromantur; vel Compendium, in quo Univerſitatis totius negotia reſtringantur, & epilogentur. Vel fontem perennem de quo copioſiſſimi rivi profluant, ad inundanda & fœcundanda prata membrorum tam quæ propiora, quàm quæ longius collocata ſunt; Vel Principem abſolutum, qui de partibus ſibi ſubditis homagium fidelitatis exigat; Caput, inquam, quod jure merito Principium, Dominatorem, Patronum, Anteſignanum, Ducem, & Magiſtrum dixeris omnium eorum, quæ humano corpore continentur: Mundus eſt, propter quem Mundus creatus eſt, & quidquid in his ſphæris mortalibus & immortalibus concluditur: vivum ſimulacrum, & Imago Altisſimi, qui in hac prodigium admirabile Omnipotentiæ ſuæ manifeſtare voluit.

Sed ſi tot, tamque inexplicabiles dotes in hoc contento includuntur: ſi divina manus in interioribus tot mirabilia & ſtupenda operata eſt, unde ad dignitatem tantam profecit; non diſſimili gloria ſcintillare. Video Continens, hoc eſt Faciem, illam dico, in quam Creator Deus, *ſpiravit ſpiraculum vitæ, & factus eſt Homo in animam viventem.* Facies quæ tali nomine inſignita eſt, quod univerſa operetur & *faciat*, prout jam ſupra determinatum eſt; Facies ſine qua imperfecta, in anima ſine vitalitate, ſine ſpiritu reliqua membra poſtrata jacerent: ſine qua tanquã truncus monſtruoſus, inutilis, & abominabilis, reliquũ corpus omne decumberet; Facies quæ imprimit, & exprimit objecta tam interna, quàm externa, per quam Homo ab Irrationalibus diſtinguitur: quæ ſola radium circumfert Majeſtatis, typum & copiam Originalis illius ſupremi, quod beatitudinis noſtræ objectum in cœlis eſt: per quam ſolam cogitata interna producuntur: ſola pulchritudo, & complementum corporis, per quam ſolam, & non per aliud, læti, triſtes, ſupplices, erecti, aut ſubmiſſi ſumus: Hæc prima eſt quæ placet, quæ attrahit, quæ commovet, quæ amplectitur, quæ repudiat. Indicat hæc ſexum, ætatem, decorem, & ſtirpem: in qua manifeſtiſſima mortis & vitæ indicia deſignantur.

Jam vero quod partes ejus Anatomicas concernit, de his in tractatu de maxillis abunde ratiocinabimur. Supereſt hic videre paucis, ad Encomium potius, quam Anatomicam ejusdem expoſitionem, cur in eadem Facie omnes adeo ſenſus collocati, cur eorum quinque ſint, & non plures: de quibus illud inprimis dicendum eſt, quod cum anima Hominis formarum omnium prima ſit, quotquot earum ſub concavo Lunæ reperiuntur, eaque nobiliſſima, quantumvis individa, poſita in hoc Corporis Ergaſtulo, eam nihilominus ſine ſenſuum adjumento intelligere non poſſe. Cum his ratiocinatur, diſcurrit, & ſpeculatur: inter phantaſmata & opiniones verſatur: unde non immerito Philoſophus dixit: *Nihil eſt in Intellectu, quin prius fuerit in ſenſu.*

Cum igitur Caput ſedes ſit facultatum animalium, tum vero etiam domicilium Rationis, congruum erat, ut ſenſus omnes velut ſatellitium ſibi ſubditum, & tanquam aulæ ſuæ miniſtros principales Imperio ſuo obtemperantes, & in Regia cerebri ſibi aſſidentes haberet. Senſuum verò numerus quinarius eſt, qui

numero

numero aliorum tot simplicium in mundo corporum correspondet, cæli, videlicet, & quatuor Elementorum. Potentia visus juxta Platonicos elemento stellari correspondet, quæ stellæ non minus oculi cælorum nominantur: hæ inquam faculæ quarum objectum corpus splendidum, & flammigerum est, quamvis non urens. Odoratûs objectum igneum est, omnia siquidem aromata calida sunt: Auditûs quidquid aëreum est, Gustûs composita aquea, Tactus terrena.

Facies comparata stellis.

In universitate autem quidquid continetur, in quinque objecta distingui poterit, in colores, in sonos, odores, sapores. & qualitates omnes tractabiles tam primarias, quàm secundarias. Arrogant autem sibi quod Peripateticus dixit: *Media quibus sentimus quinque tantum modis alterari possunt.* Inde prosequitur: Medium esse sensum vel internum, vel externum: Externum aërem, vel aquam: Internum membranam & carnem: quorum illa prima alterentur rebus externis, veluti iis quæ luminosa sunt, tunc enimvero objecta sunt visûs; aut vero iis quæ rara sunt, & mobilia, & tunc auditui serviunt: aut verò iis quæ humiditatem cum siccitate permiscent, & ad odoratum pertinent, subjiciendo sibi carnem, & membranam; aut verò temperiem qualitatum primariarum sequuntur, aut mixtionem sicci, & humidi: & tali modo illa quidem objecta tactûs dicuntur, hæc objecta gustûs.

3. de Anima.

Denique quinque solæ sensationes sunt: tot enim earum necessariæ erant, non plures: aliæ quidem simpliciter & absolutè, aliæ ad jucunditatem & dulcedinem vitæ: absolute necessarii sunt tactus, & gustus: Tactus fundamentum animalitatis est (ita sentit Philosophus) gustus vicissim fundamentum est nutritionis, sine qua absolute vivere nemo mortalium potest: Visus, Odoratus, & Auditus idcirco data sunt, ut vitam beatiorem, & magis tranquillam degeremus.

Tactus & gustus simpliciter necessarii ad vitam.

Hi ergò quinque, ut ita dixerim, Favoriti sunt magnæ illius Reginæ, animæ nimirum: inter quos visus, sapientium omnium judicio, propter eximias ejusdem utilitates & commoda, priorem sibi locum & prærogativam vendicat. Præstantiam illius & dignitatem quatuor res potissimum indicant. Primùm varietas rerum, quæ repræsentantur: tum deinde modus actionis inter omnes alias nobilissimus; porro convenientia & proprietas cujusq; objecti particularis, quæ quasi lux divina actionum omnium est: denique horum omnium certitudo.

Omnium rerum visibilium differentias visus demonstrat, cum omne propemodum objectum coloratum sit, & visibile; hinc oculus, præter ipsum objectum multa sibi insuper adsciscit, hoc est, figuram, magnitudinem, numerum, motum, statum, situm, & distantiam: unde aptissimus dicitur ad inventionem disciplinarum. Intellectus ideas recipit, ab omni imperfectione materiæ omninò liberas; oculos itidem species incorporeas, quæ per barbarismum *Intentionales* vocantur. Intellectus uno eodemque tempore binas res invicem contrarias comprehendit, tum potissimum, cum à falso verum discernit; sic potentia visus inter nigrum & album dijudicat. Intellectus liberum mentis suæ vigorem & fortitudinem conservat, ita ut nulla ei vis hanc libertatem adimat: eandem quoque oculus præsefert in videndo, quæ libertas nihilominus cæteris sensibus negata est: nares enim, & aures nunquam non apertæ sunt, nec aliter possunt; non sic oculi qui ad libitum clauduntur, & aperiuntur (sicut in eorum anatomia dicendum est) in nostrò siquidem beneplacito est, videre, vel non videre. Nobilissimum denique objectum oculorum est, lux nimirum, præstantissima, communissima, & notissima qualitatum omnium: Hac ratione motus Theophrastus formam hominis ex visu definiri ajebat: Anaxagoras ad hoc dixit natum hominem, ut videat. Multò plura his in Anatomia particulari oculorum dicentur.

Dignitas & præstantia visus.

Debilem nihilominus in his & imperfectam perspicacitatem meam recognosco, unde ne à tanta luce excæcari mihi contingat, ab ulteriori Capitis indagine me retraho, qui optimè novi cum aquilis nec noctuas nec talpas proportionem ullam habere. Tu qui magis oculatus es, conjice visum tuum in Anatomicorum lucem, qui tibi lectionibus disertioribus, & clarioribus in hisce fibras profundius abstrusas, & repositas eruent, ego interim accingor ad contemplanda

SYMBOLA.

PAradinus doctissimus ut indicaret quantum suprà nos divina tutela vigilet (tum præsertim ad succurrendum nobis promptissimam) cum ab omni humano auxilio destituti sumus, suprà id quod antiquitus

In symbol.

tus Marco Valerio Corvino accidit, cum in singulari certamine cum hoste confligeret: caput armatum cassίde depinxit, cui corvus insidebat, adjungendo Epigraphen: *Insperatum auxilium.* Generosus miles, & intrepidus dimicabat viriliter, sed fortasse superatus esset, nisi corvus inopino adventu, & rostro, & unguibus adversarium lædendo perterruisset, ut tandem succubuerit. Hoc divinum subsidium à S. Augustino supra id quod in nuptiis Canæ Galilææ factum est, insinuatur, dum redemptor noster divinissimæ matris suæ precibus quæ commensalium curam agebat (vinum, inquit, non habent) annuit, vocans eam mulierem: & quia in hydriis residuum aliquid remanserat, evacuantur vasa, & rursum aqua adimplentur, exhinc admirabilis illa & prodigiosa transmutatio apparuit. Hæc autem ejus propria sunt verba: *Propter hoc properante Maria ad admirabile vini signum, ante tempus volente participare compendii poculum, repellit dicens: Nondum venit hora mea: expectans eam, quæ à patre fuit in opportunum auxilium præcognita.* Fortificabat his se suosque Philo Hebræus: *bono*, inquit, *animo estote fratres, ubi enim humanum cessat auxilium, divinâ non destituemur ope: neminem dereliquit Deus.* Elevatissimâ Musâ sua Joannes Ciampolus in amaritudine sinistræ fortunæ solabatur animam suam, in paraphrasi super psalmum: *Qui habitat:* de versu illo: *quoniam in me speravit liberabo eum,* sic scriptum relinquens:

lib. 3. ad vers. Hares.

Argumentum opportunum.

apud aras de Tribulatione lecti. 5.

Fiduccia consolata Jo pur son certo,
Se la Reggia m'è chiusa,
Che sta tra sacre mura il Cielo aperto
E che star sordo a i voti il Ciel non s'usa.

Inevitabilis Ira Dei.

Idem Paradinus, manum armatam sicâ repræsentat, qua jamjam caput quoddam percussura est: inscripsit autem hanc sententiam: *Vel in ara.* Volens indicare, vindictam divinam ubivis locorum paratam ad castigandos protervos esse; ubivis etiam locorum, quantumvis privilegiata sint, crimina sontium punienda. Id quod inter alios filio Francisci Sforzæ, nomine Galeazzo contigit, qui etiam ante ipsam aram sacram ab Andrea Lampuniano interfectus est. Hanc inamissibilem vindictam verebatur propheta Regius, dum inquiebat: *Quo ibo à spiritu tuo, & quo à facie tua fugiam? Si ascendero in cælum tu illic es*, & ea quæ sequuntur. Magister ille morum Gabriel Simeon volens inferre sublimitates Regales, & eminentias per mortem adæquari vilitati plebejorum (unde & purpura Agesilai cum cineribus Ergasti Pastoris in una eadem sociatur) Calvariam hominis figuravit inter sceptrum, & Ligonem positam, cum hac declaratione: *Mors sceptra ligonibus æquat:* quod omne ab Horatio mutuatus est, qui ait: *Mors æquo pulsat pede pauperum tabernas, regumque turres:* alius in eodem sensu scripsit: *Mors nullo parcit honori:* Sententia quæ similiter à philosopho Phoclide considerabatur dum ajebat: *Communis omnes locus manet, tum pauperes tum Reges.*

Mors omnia adæquat.

Horat. 1. Carmin.

Si quis se fortunæ totum dedicasset, sperans ab eadem sibi bonum omne eventurum, sic ab authore quodam repræsentabatur: Juvenem figurabat, rescissum caput suum fortunæ immolantem: hæc vero adolescentis collo Leonis caput inserebat, tum etiam caput serpentis, & monstruosi præterea animalis cujusdam; mentem suam his verbis, exponens: *Bellua fit, cæcè statuit, qui credit se forti.* Hæc quatuor Capita in quatuor cyathis à Plutarcho expressa sunt: *Fortuna*, inquit, *nobis cyathos exsiccantibus præbet: si unum bonum infundat, tria mala ministrat.* His subscripsit Quintilianus cum ait: *Cum fortuna ruere dementia est.* Et Seneca: *Suis contenta viribus invenit pericula sine Authore; Nullum tempus ei certum est: in ipsis voluptatibus causæ doloris oriuntur.*

Fortuna inconstans.

De tranquilitate animæ.

Decla. 4.

Ep. 91.

FACI-

FACINORA.

Sinceritas cordis.

SInceritas & rectitudo animi potissimum ex tranquilitate, & hilaritate vultus cognoscitur. Qua de causa Joannes Ferrus faciem repræsentavit ridentem & venustam, absque omni ruga, significationem apponens cum hac Epigraphe: *Raro fallit.* Hoc ipsum Cleantes indicare voluit, dum ait: *Ex specie comprehenduntur mores.* Et Euripides: *Ad vultum boni viri aspicere dulce est.* Et Tullius: *Vultus, ac frons animi est janua, quæ significant voluptatem abditam, & occultam.* Quamvis Juvenalis nos aliter doceat: *Fronti nulla fides*, inquit. Utique enim verificatur non raro: in vultu rosas apparere, tegi spinas in corde.

Apud Diogen. lib. 7.

In Ion. de petit. Consulat.

Satira II.

Arma gentilia & antiqua excellentissimæ Domus Trivultii, quæ è tribus vultibus composita sunt, indicando quantum ad felicitatem vitæ, & ad omnem inimicam potestatem profligandam valeat concordia, ansam dederunt Antonio Trivultio, qui Atavus fuit Magni illius Joannis Jacobi, ut in vexillis militaribus tres facies has repræsentaret: adjuncto lemmate: *Mens unica.* Et hæc est laurea illa tantopere celebratæ sententiæ Salustianæ: *Concordiâ res parvæ crescunt, discordia ruunt.* Zelantissimus Cassiodorus inter suos vel minimum indignationis susurrum ferre non poterat, unde & cuique suorum ajebat: *Summopere jurgia fuge, nam contra parem contendere anceps est, cum superiore furiosum, cum inferiore sordidum, maximè autem contra fatuum contentionem inire.* Sanctus Gregorius Papa omne tanquam sordidum explodebat, quodcunque manu datur, vel recipitur, ubi cor maculatum est rixis & dissensionibus: *Munus*, inquit, *non recipiatur, nisi prius discordia repellatur ab animo.* Verè illud Davidicum experimento certissimum est: *Ecce quam bonum, & quam jucundum habitare fratres in unum.* Hoc ipsum S. Augustinus innuit, qui tam fratribus Religiosis regulas, quàm & universo Mundo præscripsit, dum ait: *Lites nullas habeatis, aut quam celerrime finiatis, ne ira crescat in odium, & trabem faciat de festuca.*

Concordia quam sit utilis.

EMBLEMATA.

POtentissimum frænum ad retinendum hominem à fossa præcipitii, & peccati ruina, memoria est fossæ sepulchralis. Veritas non solum quotidie in rostris sacris declamata, sed à Reusnero quoque intellecta, qui depingi puerum fecit, incumbentem cranio humano: adjungendo significationem cum hac Epigraphe: *Vive memor Lethi.* In eundem sensum verba S. Gregorii incidunt, ubi inquit: *Qui considerat qualis erit in morte, semper pavidus erit in operatione, atque inde in oculis sui Conditoris vivit.* Magnus ille Mediolanensis Ecclesiæ Archi-Episcopus S. Ambrosius sic illud expressit: *Mors pro remedio nobis data est.* Si primi nostri parentes divinum illud vetitum observassent: *quacunque hora comederitis, morte moriemini*, successores suos in tantum miseriarum barathrum non præcipitassent: sed tentator spiritus cum suo: *nequaquam moriemini*, promittens ejus vitam, ad excidium conduxit, ex quo proinde origo decidii subsecuta est: sic Basilius Seleuciensis meditatur: *Quærens Sathan Protoplastorum perniciem, conatur ab eis memoriam mortis eripere, nequaquam*, inquit, *moriemini.*

Mors & memoria ejusdem.

12. Mor.

De vita Resur.

Lib. 4. Hexaemeron.

MORALIA.

JUxta commune Axioma: *Cum caput dolet, cætera membra languent*, quod quidam sapienter dixit: Et ego convenienter dico sic mentem humanam esse oportere: defæcatam nimirum, & ab omni tenebroso vapore partialitatis, & proprii commodi separatam, ut sane & prudenter actiones inferiores gubernare & dirigere possit: sicut caput cùm sanum est, & purgatum, vitalitatem æqualiter in reliqua membra partitur; hoc ipsum Plutarchus intendit, cum ait: *Mens cernit, mens audit, reliqua surda, cæcaque sunt, & rationis indiga.* Pulcherrimum, arbitratu meo, quamvis compendiosum id, quod Euripides affert, dum Helenam formosissimam describeret: *Mens optima vates est, ac bonum consilium:* Hoc idem encómio singulari Seneca deprædicavit, dum ait: *Cogita in te præter animum nihil esse mirabile, cui magno nihil est magnum.*

Rectitudo & Sinceritas.

De Alexandr. fortitudine.

In Helena.

Ep. 8.

Caput jure merito Caminus totius corporis appellandum est, ad quod exhalationes omnes, & flumina commestibilium ascendunt: dumque his præter modum gravatur, recidunt cum damno, & totius corporis incommodo. Quis non ex hoc dignitatem Personæ Principis figuratam videat, qui per modum capitis tanquam verus caminus, quidquid exhalationis de suorum subditorum motu extollitur, in se recipit? Jam vero si Princeps male ordinatus est, nimisque fumis & caliginibus repletus, non nisi popularis perturbatio in membris ejus, in statu, & corpore politico expectanda est. Inculcat Socrates hoc Principi suo, ut mentem ab omni fæcum illuvie puram teneat, dum ait: *Verissimos esse honores Princeps existimet, non qui in propatulo cum timore fiunt, sed quando subditi apud se soli mentem principis potius, quàm fortunam admirantur.* Et magnus Pythagoras prævidens nocumenta, quæ ex hac vaporum attractione secutura essent, sic scripsit: *Princeps non ideo creatus est, ut læderet, sed ut juvaret.* Ut hæc flumina reprimeret, Claudianus Honorium suum sic hortabatur:

Recta Principis operatio.

de Principe.

ex Laertio.

. . . . Tunc omnia Jura tenebis,
Cum poteris Rex esse tui proclivior usus;
In pejora datur, suadetq; licentia luxum,
. . . . Sed comprime motus.

Post Cordis generationem, prout universa Medicorum schola docet, in capite cerebrum generatur; quod ex sui natura frigidum & humidum excessivo cordis calori opponitur. Proferam ego id, quod jam ante me alius, intelligens nimirum in hoc loco Mariam Virginem gloriosissimam, quæ in mystico Ecclesiæ Corpore, post Christum, quem in corde figuramus, primum sibi locum vendicat: hæc enim ardores cordis in justitia æstuantes contemperat. Conflagrare magnitudine criminum suorum jam Mundum oporterat: hoc expressit S. Anselmus: *Dudum cælum & terra ruissent, nisi Maria precibus sustentasset.* Quod S. Bernardus mellifluus sic exposuit: *ut sole sublato nihil lucescit, sic sublata Maria, nihil nisi densissimæ tenebræ relinquuntur:* S. Augustinus cum dulciloquio suo hunc sensum ita dedit: *Auctrix peccati Eva, Auctrix meriti Maria; Eva occidendo obfuit, Maria vivificando profuit, illa percussit, ista sanavit.*

Protectio Mariæ Virginis.

Serm. de Nativ.

Serm. de Assumptione.

De humiditate cerebri canities nascitur: hæc verò Sapientum judicio prudentiam indicat, juxta oraculum divinum: *Cani sunt sensus hominis:* de calore calvities oritur: Symbolum illud est, prout suo loco demonstrabitur, Eleemosynæ: unde optimum erit, ut homo ad hanc partem reflectendo, in frigiditate *Timorem Domini* contempletur, in humiditate *Pietatem.* His virtutibus armatur homo rationalis, tanquam telo pungentissimo, cum quo & tempus, & oblivionem, & peccatum ferit. Hoc omne de ratione

Pietas eleemosyna, timor.

tione provenit, quæ è cerebro elicitur, & in eodem *apud Stolæum L C* fundatur; unde & Ingenium derivatur. Totum illud Phoclides Philosophus explicuit. *Ratio*, inquit, *hominis telum est acutius ferro.*

In Hermath. Diligens observator Goropius scriptum reliquit, in primitiva lingua pronuntiationem, & denominationem *Capitis* sonum edidisse similem huic: *Heet*, quod imperium, & dominationem indicat: idque *Imperium.* non immeritò, dum caput cæteras corporis partes gubernat, & ditioni suæ subjicit, prout opportunitas, & necessitas exigit in unoquoque suorum sensuum se exercens. Præterea caput quoque cum hoc Nomine *Huet* expressum fuit, quod Tutela, & Custodia *Custodia.* interpretatur, non abs re, dum sine illius subsidio, cætera membra non secus ac militaris phalanx interrupto ordine hac illacque palantes habens milites, sine Duce, manifestum incurrit periculum.

Cum tot ergò tantisque prærogativis decoratum sit, mirandum non est, si hoc Nomen Altissimo Deo *C. 7.* adscribitur, prout legitur in Daniele, qui sub figura capitum divinam texit essentiam, nec ea videre detecta dilectus Apostolus potuit, per hoc significans *Divina mysteria.* quantum inaccessibilis sit vel minima cognitio mysteriorum ejus, quæ tantopere elevata sunt. Hoc inferre propheta Regius voluit, dum ait: *Obumbrasti* *Psal. 130.* *caput ejus in die belli:* alludens mysterium passionis, quod omnem intellectum humanum transscendit.

Christus. In scripturis sacris per nomen *Caput* Christus Redemptor noster sæpius significatur. S. Paulus hoc *ad Coloss. 1.* inquit: *Primum nostrum Caput est Christus, nosque membra de membro:* Sic Eucherius & Ambrosius, prout S. Bernardus sentit, divinam essentiam indicant. *Serm. de Elia.* Vult S. Augustinus, cum Maria Magdalena caput Christi inungere, idem esse, ac eum cum fructu bo- *Ep. 58.* næ operationis laudare. Origines considerando Joannem Baptistam decapitatum, vult in metaphora Christum intelligi à Judaismo derelictum, & à lege Judæorum sublatum. Hieronymus & Hilarius idipsum referunt ad Judæos gloriantes & prætendentes *in Matth. c. 40.* Christum à Prophetis separatum: super hæc, gloriam Legis ab iisdem levatam esse. Caput aureum in Sa- *Super Marc. 6. 5.* cro Cantico memoratum, juxta Richardum de S. Victore, perfectum statum charitatis, intentionem *Psf. 59.* devotam, & fervidum Cæli desiderium indicat. Su- *Fervor devotionis.* pra id, quod in Levitico ordinatum est. *Caput Sa-* *Cap. 21.* *cerdotis non radendum*, Philo Hebræus in sæcula- *De somn. Nabuch.* res illos invehitur, qui se negotiis ingerere ecclesiasticis non erubescunt. Id quod in Genesi de capite *c. 28.* Jacob scriptum reperitur, quod lapidibus capite suo *de profugis.* dormiturus incubuerit, subjungit Beda, intelligi posse hic principatum Christianismi fundatum & stabilitum supra Petram Christum; cum & ipse Apostolus dicat: *Petra autem erat Christus.*

c. 15. 48. 7. De Capitibus decalvatis filiarum Sion, quorum *Errores.* mentio fit in Isaia, Jeremia & Ezechiele, Sancti Hilarius & Ambrosius errores Oratorum & Rabularum intelligunt, quorum infidelis dicacitas decalvatur, & denudatur, nihil habens de ornamentis Christianæ *Tristitia.* veritatis & eloquentiæ. Per caput opertum, sicut in locis pluribus Regum, Esther & Job legitur, Liranus fraudulentiam intelligit, & dolum larvatum, quandoque velo pietatis & religionis involutum. *Super Ps. 18.* Magnus Mediolanensis Ecclesiæ Archi-Episcopus Ambrosius, de intrepiditate animi, qua mulier illa *Suggestiones.* Apocalyptica continuit caput serpentis, hanc moralitatem eruit, dum ait: sic omninò caput nascentis suggestionis conterendum esse, ne in cor nostrum ulterius serpendo irrepat. Appláuserunt Augustinus & Gregorius actioni Davidis, dum jactantiam illam Goliath gigantis truncato capite repressit, ubi dicunt: intelligi posse per Goliath Luciferum, *cui caput abla-* *S. Psal. 123.* *tum est, ut Christus esset caput gentium.* Sed ne ultra de *1. Reg. 5.* ariditate rivorum meorum guttas quasdam distillem, sufficit in materiis hisce me de plurimis, quæ dici possent, dixisse pauca: Liberum relinquens Lectori sedulo restinguere sitim suam, si sic placuerit, in amœnissimis versionum sacrarum, & Glossatorum fontibus, de quibus sine intermissione doctrinæ perennes scaturiunt.

PROVERBIA.

PRoverbia originem suam vel ab experientia, vel ab usu, vel etiam abusu, aut de partibus aut de proprietatibus humanis, vel de dictis sapientibus aut vulgaribus traxerunt. *Caput scabere*, ab inferiori- *Cogitabundus.* bus multis ad eos refertur, qui fixam mentem, multumque in cogitationibus suis absorptam tenent: per quod tanquam per clarissimum radium oculus mentis illustratur, ut homo videre bonum suum possit, & malum evitare. Inter alios id Quintilianus innuit: *Cogitatio*, inquit, *paucis admodum horis causas etiam* *lib. 10. in Hippol.* *magnas complectitur.* Et Marcus Tullius: *In omnibus negotiis, priusquam aggrediare, adhibenda est præparatio diligens.* Et Euripides: *Et quæ longè absunt, & quæ prope sunt, considerari debent.*

Optimum documentum ad monendum, & corrigendum Amicum cum trito illo adagio insinuatum fuit: *Capite admoto:* hoc est, in absentia Arbitrûm, *Correctio remota, privata.* Judicum, & extra publicum, imò cum suavitate verborum, sine omni asperitate. Juxta divinum magisterium: *Si peccaverit in te frater tuus, corripe eum inter te, & ipsum solum.* Quæ veritas & gentilibus non ignota fuit, inter alios Euripides ait: *Amor simpliciter objurgans magis premit.* Propter *apud Platonem de Amic. Adulator.* quod Diogenes canis appellatus est, qui cum nimia libertate etiam in publico importuna reprehensione mordebat. Pro verborum dulci moderamine saluberrima doctrina Chrysostomi est: *Circa vitam tuam esto, austerus, circa alienam benignus: audiant te homines parva mandantem, & gravia facientem.*

Venusta facies, & aspectus comis, cui nihilominus dictamen rationis desit, & qui judicio privatus sit, hoc dicto figurabatur: *Caput vacuum cerebro.* Et hæc est Æsopicæ vulpis significatio, quæ statuarii officinam ingressa, atque illic formatum caput inveniens, sed vacuum videns, à se projecit, dicendo: *O quale caput: sed cerebrum non habet.* His obje- *Facies ab opere diversa.* ctis, eorumque blandimentis fallacibus fidem non habere admonet Lucilium suum Seneca: *Erras*, inquit, *si istorum, qui tibi occurrunt vultibus credis:* *Ep. 203.* *hominis effigies habent, mores autem ferarum.* Quasi diceret: Attende tibi, serpens enim in viridi prato absconditur, illic potissimum, ubi te amœnitas florum arridebit. Quis credidisset unquam Alcibiadem sub cælesti vultus decore, nutrivisse mores inferni? Amarus pavonum cibus est, cum tantus nihilominus viventium sit fastus, & decor.

Per Nutrices, quæ quandoque cunas in caput levant, ubi infantulus quiescit, & de loco in locum transferunt, inferre Plato voluit, cum quanto affectu *Cap. 10 de Republ.* amicus amici sui commodis, & utilitatibus servire debeat: unde & vulgare illud axioma ortum est: *Capite gestare*, hoc est: omnem ad id cogitatum suum applicare. Exactissimum præceptum divinus *Vera amicitia.* Aristoteles nos docet: dictamque legem cum omni perfectione observare vult: *Amicus se debet habere* *4. Ethic.* *ad amicum tanquam ad seipsum, quia amicus est alter* *3. Confess.* *ipse.* Et S. Augustinus, amicum *dimidium animæ, & medicamentum vitæ* appellabat.

Gerion olim, sive propter compositionem insoli- *Lib. 6. de Civ. Dei.* tam

tam membrorum, in ſpecie trium corporum figurabatur, ſive id factum alia de cauſa, ut videlicet hominem pluribus negotiis diſtractum repræſentarent; occaſionem autem proverbio dedit: *Tertium caput.* Similitudine inſper à bajulis ſumpta, qui ſæpius onera ſua ab humeris ad caput transferunt. Vitium hoc evagationis tantundem pernicioſum eſt, quantum eſt utilis recollectio, & tot curarum depoſitio. S. Auguſtinus commentando ſupra verſum pſalmi: *Quoniam tu Domine ſuavis ac mitis*, ita eum dilucidat: *Nil ſtultius, quam ſi ſeipſum quisquam ſeducat: attendat ergo, & videat quanta, & qualia aguntur.* Conſimilis huic aphoriſmus eſt: *Age quod agis.*

Diſtractio in negotiis.

In Pſal. 8.

Sur. in Vit. 23. April.

Inimicus noſter communis, ut nos à recto virtutis tramite aberrare faciat, non aliis potentioribus armis contra nos militat, quàm diſtractione mentis. Dixit hoc B. Ægydius in vita S. Franciſci: *Litem oranti intendit dæmon, tanquam animatus prædo.*

Difficultas negotiorum.

Ad indicandum hominem ſic negociis ſuis implicitum, & immerſum, ut non niſi ægre ſe inde eripere & extricare poſſit, ita ut in Labyrintho Dædaleo, vel in Ergaſtulo, vel in compedibus & manicis ſe eſſe credat, fuerunt qui adagium illud effinxerunt: *nec caput, nec pedes.* Innuentes usque adeo negocium hoc intricatum eſſe, ut principio & fine careat. Non eſt vermis tantopere mordax ad conſumenda & rodenda corpora, quantum animabus affligendis, & mortificandis ejusmodi ſunt intricata negocia: Ita ſentit Ovidius:

Attenuant vigiles corpus miſerabile curæ.

3. Metamorph.

Ad hos laqueos diſſolvendos, & tales occupationes aſſumendas, quibus ſucceſſus non difficilis ſit, hoc conſilium Ariſtoteles ſuggerit: *In negotiis oportet unum negociari ad unum opus, quia melior eſt cura intenta in unum, quàm circa plura.*

Perfecta rei cujusdam notitia ſic exprimebatur olim: *à capite usque ad calcem:* quod his quoque verbis dici poterit: *à capite ad pedes, ab ingreſſu ad coronidem, à vertice ad talos.* Quemadmodum autem, prout ſupra relatum eſt, negotiorum incompoſita turba, in iis, qui veram eorum praxin ignorant, perturbationem animi adducit, ita & matura præmeditatio tantundem expeditum iter habet ad eadem feliciter terminanda, & in ſecuritatem collocanda, ex quibus optimum judicium, & rerum quantumvis involutarum diſcriminatio oritur. Magnus Peripateticus noſter ſic ait: *unusquisque bene judicat, quod cognoſcit.* In eundem ſenſum Seneca, iracundum hominem vult prius de re quaque diligenter inquirere, qum in iram erumpat: *totum inſpice mentis tuæ adytum: etiamſi nihil mali facti poſſit facere.* Et Quintilianus: *Noſcat ſe quisque non tam ex communibus præceptis, quàm ex natura ſua capiat conſilium formandæ actionis.*

Cognitio matura.

Ethicorum.

De ira lib. 11.

Stupiditas quædam, aut mentis inſenſata durities, de ignorantia craſſa exordium ſuum ſumens, in iis, qui pro cujusque ratiocinantis arbitrio & voluntate, vituperium & laudem ſine diſcrimine cuique rei attribuunt, hoc adagio figurabatur: *Caput ſine lingua.* Hoc idem *Sententiâ Pedariâ* inſinuatur, qua olim Senatores determinationes ſuas, pede ſignificabant, & concludebant: unde & *Senatores pedarii* appellati ſunt, qui ſapientiorum ſe judicio conformabant. Talis erat Marci Tullii filius, qui nunquam os ſuum aperire ad ſententiam dandam, vel mutire noverat, procul degenerando ab intelligentia patris ſui. Horum calamitatem deplorabat Demoſthenes, illic nimirum in Olyntho, ubi in ejusmodi plures invehens, declamabat: *Homines ſocordes præſentia negligunt, futura benè ſucceſſura putant.* His adjungatur illud Juvenalis.

Sententia pedaria.

Inguinis & capitis, quæ ſint diſcrimina neſcit. Quod idem eſt, ac ſi dixerim: neſcire eum inter turpe & honeſtum, inter nigrum & album diſcrimen. Similium converſationem hominum ne in ſomnio quidem, ne dixerim in ſcholis ſuis Plato perferre poterat, quos tanquam infideles rejiciebat: *Neſcienti quid laudet, aut quid vituperet, non eſt adhibenda fides.* De menſa Athenæi, quæ ſapientia & ſobrietate inſtructa erat, contra eos qui his finibus non tenebantur, ſed de vitio nefando ebrietatis ſacrificabant, muſto domiti, Proverbium illud vibratum fuit: *Capita quatuor habens:* utpote quibus unicum objectum, in varia multiplicatum apparet. Nec mirum eos tanta videre, qui tot vitis oculos epotârunt: Hi fumo vini vaporoſo tantopere ſui compotes non ſunt, ut nil eis ſubſiſtere, ſed cuncta vacillare videantur. Enormitatem vitii hujus aureum Chryſoſtomi os ſic deteſtabatur: *Ebrietas excæcat ſenſus; voluntarius eſt dæmon: Ebrioſo Aſinus melior: Ebrietas quædam Ira, Mater eſt Scortationis; tempeſtas tam in animo, quàm in corpore.* Natus eſt inter fulmina Bacchus (ſic fabulæ tradunt) hac prudenti mythologia docendo, de abundantia vini fulgura procedere, quæ facile eidem deditos in cineres redigant.

de Scientia.

Super Gen. hom. 29.

Super Matth. hom. 59.

Super Ioan. hom. 26.

HIEROGLYPHICA.

Jam à Primordio Mundi Hieroglyphica nata ſunt, in ea videlicet hominum ætate, quæ adhuc ballutiens dici poterat, nondum habens characteres alios, quibus mentem ſuam, aut ſenſuum animi exprimeret: itaque neceſſarium eis erat, communibus inſtrumentis, & rebus ad uſum, & utilitatem hominum factis cogitata ſua exponere. Inter alias autem harum inventionum maxime ferax, populatiſſima Ægyptiorum Regio fuit, ubi in parietibus interiora animi prodebant. Hæ verò obſervationes à viris ſapientibus, tanquam myſterio plenæ collectæ ſunt, quas ego quoque prout rerum materies aut occaſio exegerit, in medium adducam, ut figuratus homo meus ex omni adeo parte obſervata utilitate, curioſorum oculis legendus proponatur.

Igitur per *Caput* judicioſi progenitores noſtri principium cujusque rei ſignificabant, prout Caput verum hominis principium eſt. Sic Varro docet: *Caput corporis eſt initium, eo quod ab ipſo capiant principium ſenſus, & nervi.* Sic adagium ſonat: *piſcem à capite primum putére.* Caput itaque benè collocatum, bonam membrorum conſtitutionem, & complexionem denotat; ſic prout quæque res bonum habet principium, ita finem quoque ſuum felicius conſequitur: *Dimidium finis, qui bene cœpit habet.* Sic Muſa poëtæ Venuſini ſonat. Quam id ſtudioſè obſervandum, & ſedulo huic invigilandum ſit, Peripateticus innuit: *Principium quantitate eſt minimum, poteſtate maximum, & hoc invento facile eſt augere.* Volebat Tullius initia à ſuperis ſumenda eſſe: *A Diis inquit immortalibus ſunt nobis capienda initia.*

Ex Valeriano de Capite.

Bonum principium.

Elench. 2.

lib. 2. de legib.

Per *Caput* itidem res principalis figurabatur: unde Marcus Tullius ad Appium ſcribendo, ſic ajebat: *An tibi obviam non prodirem? Primum Appio Claudio, deinde Imperatori, deinde more majorum; deinde (quod Caput eſt) amico?* Omne libri principium Caput vocatur, ſic nomen illud Bereſith in ſcripturis idem eſt, quod vulgariter *Caput*, aut verò *in principio.* Quidam ſacrorum interpretum per nomen Capitis filium Dei intellexerunt, quandoquidem per verbum ejus diviniſſimum mundus productus eſt. Et Adamantius, per Seraphim, qui binis alis Caput Dei velabant, incomprehenſibilia eſſe inquit,

Res principalis.

Divina principia incomprehenſibilia.

Divina essentia.

inquit, nec detegi posse divina principia. Et cùm sit essentia divina omnium rerum tam cælestium, quàm terrestrium perfectissima, sic ab Eucherio nomine capitis appellatur. Quod tantopere inter Ægyptios venerationem & reverentiam auxit (juxta id quod Hieronymus refert) ut injuriam Divinitati crederent fieri, siquidem qualecunque caput aut male cibatum, aut male tractatum fuisset, mortuum æque ac vivum. Usque adeo Religio ab iis, qui non nisi in obscuro eam noverant, observata fuit: secundum quod Plinius senior scripsit: *Religione vita constat:* & in eundem sensum Livius: *Omnia prospera sequentibus Deos eveniunt, adversa spernentibus.*

Religio. *lib. 14.*

Schola Platonica nobis scripto reliquit, Caput nostrum ad similitudinem Mundi compositum esse, atq; idcirco Microcosmum appellatum. Quis vero est, qui hoc non fateatur? dum illic & impressiones, & Planetæ, & tot negotia exercentur, & generantur? Illic animæ nostræ, tanquam spiritui informanti, duos dederunt circuitus: atque ideo membrum hoc partem divinissimam, & principium reliquarum partium appellarunt, utpote quæ huic in servitium datæ sunt. Et quemadmodum Deus ipse per potentiam suam, & præsentiam mundum replet universum, ita & deliciæ illius sunt conversari in orbe terrarum, prout liber sapientiæ testificatur. Quantumvis autem hæc probatione non indigeant, audiatur nihilominus inter tantos Manlius:

Parvus mundus.

lib. 4.

An dubium est habitare Deum sub pectore nostro?
In cœlumque redire animam, cæloque venire?

Ad hanc capitis sublimem dignitatem magnam authoritatem tribuit Hesichius Hierosolymitanus: observans ritum sacrum, in lege veteri celebrem, per quem caput victimæ supra altare collocabatur, nobilius corde æstimatum, cor enim irascibilis, & concupiscibilis fons est, itaque non immerito se caput à corde separavit: posthæc subjungit: *Non decet autem mentem solum dividi, sed esse veluti vinculum, quod affectus nostros ad sanam rationem adjungat, atq; devinciat.*

Caput supra altare.

Dum de cælesti ad principatum terrestrem descenditur, hunc Ægyptii adumbrare volendo, caput proponebant vel fascia regia vel diademate, vel *camauro* cinctum: Porro Artemidori sequaces, & sodales, quamvis vana superstitione, siquidem ejusmodi caput in somno cuidam appareret, futurum Dominium & Principatum portendere crediderunt. Cum quanta igitur reverentia caput nostrum considerandum & honorandum est, cum tanta quoque revereri, metuere, & honorare Principes oportet, tanquam eos qui luminaria sunt mundi: lucernæ positæ supra candelabrum, civitates sanctæ supra montes collocatæ. Imo & ipsa omnipotentia divina Principibus prophetas suos viros sapientissimos ablegavit, iisdemque ipsis, per figuras & ænigmata locuta est. Curtius etiam, qui tanta de principatu scripsit, hoc præceptum dedit: *Obsequio mitigantur imperia.*

Dignitas terrena.

Principi reverentia debetur.

lib. 8.

Longe quidem à proportione Architectonica, vicinam nihilominus in contemplatione, à cœlestibus rebus dependentiam rerum terrenarum esse, ut antiqui ob oculos ponerent, Imaginem Serapidis Dei repræsentarunt, per quam moles mundi intelligebatur, sed quæ loco *capitis* ingentem cælo vastitatem portabat. In gratiam quoque Nicocreontis, Regis Cypri sequentes versus addiderunt:

Sum Deus, ut discas, talis, qualem ipse docebo.
Cælestis Mundus Caput est, Mare venter opacum,
Terra pedes, aures versantur in æthere summo,
Lux oculi, quam Solis habet splendentis Imago.

Hinc Palladem de Capite Jovis prodeuntem de cælo descendisse fabulati sunt: prudenter nos instruendo, cogitationes nostràs ad cælum semper directas esse oportere, sicut directum est caput nostrum. Ad hoc S. Ignatius Loyola respiciens exclamabat: *Quàm sordet mihi tellus, dum cælum aspicio!* & S. Zenon Episcopus Veronensis: *Quamdiu,* inquit, *tectorum umbræ præsumunt, quamdiu fumosarum urbium nos carcer includit?* Et S. Cyprianus: *festinemus ingredi in illam beatam requiem.* Aliaque insuper centum millia fidelium. Propter quod & infideles, illi sumptuosissimis delubris præfati Serapidis imaginem decorârunt: Et in Alexandria visum fuit ejusdem simulacrum tam proceræ magnitudinis, ut ambabus manibus duos ponderosos sustineret parietes de ligno & metallo constructos: *Ut nihil non complecteretur;* subjunxit Valerianus, *quod terra vel proferat, vel intra viscera abditum occultarit.*

Contemplatio Paradisi.

Ser. de Martyrib.

Actus naturalis, quo quisque mortalium, dum ei periculum læsionis imminet, objecta manu caput tuetur, à celebrioribus, & notioribus terræ Nationibus pro Hieroglyphico *Salutis* receptus fuit: unde & Ægiptiis solemne erat in quocunque luctu vel inopino casu se capiti devovere, per illud jurare, eidemq; se commendare. Hinc Tiberius Gracchus olim salutem populo devovere volens, hoc fidissimo signo in Capitolio comparuit. Sic Aristophanes ab Anacarnanis postulabat: *Etsi justa non profatus fuero, manu supra caput imposita, quæque universus approbet populus.* Ipsa adeo portenta cæli his suffragari videntur; quandoquidem Cæsaris statuæ in templo omnes fulmine de cælo misso in caput percussæ, præsagium destructionis & ruinæ principatus hujus fuerunt quæ etiam post Neronis mortem evenit.

Salus vitæ.

Usque adeo Romani olim prudentissimum Alexandri Severi, & Antonini pii filii ejus regimen acceptum & gratum habuerunt, ut simulacra & picturas cum bino capite, simul invicem juncto repræsentaverint. Hæc in annulis, & monilibus portabantur, hæc auro & argento imprimebantur: prout Græci & Macedones in figura Alexandri fecerunt: ita ut matronæ illustres pro ornamento, & mundo muliebri his figuris, & monilibus uterentur. Hæc superstitio à Chrysostomo Magno reprobatur, invehente in illam cum prophetico dicto: *Mendaces filii hominum in stateris.* Hæc bina capita dixerim ego esse oportere, providentiam in bono, & præcautionem in malo, cum axiomate philosophiæ naturalis: *Bonum ex integra causa, malum ex quocunque defectu.* Diodorus volens Musarum significare impulsum, quæ videlicet cum suavi quadam violentia ad se Genium attrahunt, Caput Fæminæ repræsentavit, quæ capillos in fronte contortos, vel involutos, aut quasi per humeros expansos monstrabat. De his Sulmonensis ajebat:

Prosperitas Imperii.

Poëtæ.

Est Deus in nobis, agitante calescimus illo:
Sedibus æthereis spiritus ille venit.

Et elevatissima penna Commendatoris Testi sic exprimebat:

A me di quei lumi
L'Influence corresi
Genii instillaro à Caste museamico:
Si lungo i duo gran fiumi
Aufido, & Imeno appresi
Trattar con Tosca man plettro pudico,
Lungi da rei costumi
Volsi il pie vergognoso, & dove siorsi
Regnar virtude, inamorato jo corsi,

In ultimus, vel primis Corinthi vicinius inveniebatur olim

olim caput mulieris usque adeo deforme, & horridum, ut ipse terror, si ad sui expressionem, simulachrum ei vel imago eligenda fuisset, invenire aliud monstruosius illo non potuisset. Pausanias vir literatus, & Legislator ibidem nominatissimus legem promulgavit, per figuram hanc, intelligi oportere imaginem, terroris. Quidam illud imaginem esse Capitis Medusæ voluerunt; Domitianus ex hinc volens quandoque iis, qui se non alio oculo, quàm exterioris apparentiæ intuebantur, terrorem incutere, & se formidabilem reddere, caput hoc in pectore portabat. Hoc eorum obversandum esset oculis, qui dum male operantur, divinam justitiam post tergum suum collocant. Sed nimium, prô dolor! verificatur illud, quod S. Bernardus ait: *Cor durum est, quod nec compunctione scinditur, nec pietate mollitur, nec movetur precibus, nec minis cedit, exemplis non inducitur, beneficiis induratur, flagellis non eruditur, & ut in brevi cuncti horribilis mali mala complectar, ipsum est quod nec Deum timet, nec homines reveretur.* *Lib. 1. de Considerat. ad Eugenium.* Obstinatio in peccato, absque pavore peccati.

Observârunt Astronomi intra decem gradus Scorpionis ascendentis supra Horizontem Caput quoddam omnino deforme, & cum prominentiis suis tortuosum; super hæc cavitates usque adeo male compositas & inamvenas, ut, si fieri posset, hæc portentosa deformitas ipsi adeo cœlo terrorem incuteret. Considerando pessimam signi hujus qualitatem, & aspectum ejus horrificum, dixerunt præfati Astronomi, ab hoc instructionem moralem nos deducere posse, ut nimirum noverimus ab assaltu inimicorum præcavere, qui non secus ac signum illud in medio blanditiarum, & amplexuum, eludunt, decipiunt, & opprimunt. Præceptum politicum est Principi contra hujusmodi occultos hostes, non minus, quàm contra inimicos exercitus præmunitum esse oportere, si vel minimum prudentiæ sensum possideat. Sanctus Chrysostomus etiam minimos horum adversariorum observare motus, eloquentia sua docet: ubi tam in campo versare gladium, quàm in templo pastorali pedum posse videtur. *Nihil*, inquit, *perniciosius est, quàm hostem, quamvis imbecillum contemnere.* Et Vegetius nos instruit: *quod adversarius reconciliatus etiam vehementer cavendus sit.* Universum hoc etiam de invisibili inimico intelligi poterit, qui, juxta Apostolum, tanquam Leo vorax, *circuit quærens, quem devoret.* Occultare se ad assaltum inimici. *In Ep.* *In historia Saxonum.*

Cum per naturæ legem, ad sui tutelam quisque se præservare, & defendere possit, idipsum Ægyptii indicârunt, cum bina aut depicta aut sculpta *capita* exposuerunt, virile alterum, quod introrsum spectabat, alterum muliebre, quod circa exteriora objecta pupillam oculorum circumgyrabat. Horus Appollo figuras & significationes consimiles, usque adeo perspicuas esse dixit, ut ulteriori expositione, aut externa inscriptione non indigeant. His imaginibus, cum superstitiosa, dixerim, Religione, prophani idolorum cultores Diis infernalibus defunctorum animas commendabant, adjunctis literis duabus D. & M. Si cum hac cautela incederent hi, qui passionibus suis in transversum rapiuntur, & seducuntur, non tam incaute sæpius aperto pectore in tela hostium, in globos lethales, in gladios & insidias incurrerent. Per commune proverbium S. Bernardus nos, quantum doctrina hæc cuique hominum proficua sit, instruit dum ait: *Solet dici, bonum castellum custodit, qui seipsum servat, & observat.* Dumque nos amare docet Ponti Incola, sic ait: Sui ipsius custodia. *In quodam Serm.* *De arte amandi.*

Non minus est Virtus, quàm quærere, parta tueri:
Casus inest illic: hic erit Artis opus.

Corroborat quæ dicta sunt Hieroglyphicum prudentiæ, quod à sapientibus Romanis in simulacro Jani bicipitis figuratum fuit: cujus finis erat ut repræsentaretur memoriam fidelem conservandam præteritorum, & futurorum eventum cum sagacitate prævidendum. Unde justissima est, & non abs re, de eodem subjecto Persii exclamatio: Janus. Prudentia.

O Janne à tergo quem nulla ciconia pinxit.

Inde templum quod Antevorta, & Postevorta appellatum, & à Romanis cum singulari judicio apertum fuit. Sed de his figuris maturius in secunda parte integri hominis ratiocinabimur: quod præsens attinet adhuc illud referendum est, quod Demosthenes in Olyntho ait: *Non tam videndum quid in præsentia blandiatur, quàm quid deinceps sit è re futurum.* Et Plutarchus: *Prudentia non corporum sed rerum est inspectio.* Sed hic lectorem meum primitus ad vivum fontem Ethicæ Aristotelicæ transmitto: imò verò ad venas perennes gloriosissimi Doctoris Angelici Divi Thomæ de Aquino; denique ad id quodcunque posteritati impressum, & latiori descriptione diffusum reliquit Comes Emanuel Thesaurus in Philosophia sua morali. *Apud Stobæum.*

Porro ut antiquitus, in uno simul omne tempus colligatum repræsentarent, præteritum, præsens, & futurum, in uno busto terna capita figurârunt. Sic Hesiodi interpres ratiocinatur. Inventio hæc, prout refert Pausanias, Alcamenis est: Et de Luna Virgilius: Tempora. Luna.

Tergeminamque Hecatera, & Virginis ora Dianæ.

Ut hæc tempora sedulò dispiciamus, & prævideamus, Sapiens nos exhortatur dicendo: *Omnia tempus habent:* Et hinc: *Tempus plantandi, & tempus evellendi quod plantatum est.* Hic Cardo major est, ut in Mundo vivere bene noverimus: *Tempori parcere, id est, opportunitatis locum expectare, optimi, & prudentis est*, sic Marcus Tullius inquit. Et Ovid. *Dum licet, & stant venti navis eat.* Sic vulgò dicitur: *Dum ferrum candet, cudendum est.* Sed nimium vera sunt quæ S. Bernardus inquit: *Nihil pretiosius tempore, sed heu! nihil vilius hodie invenitur.*

PRODIGIA.

QUamvis jam & vulgo notissimum sit, nihilominus ego, ne ab ordine mihi præscripto, in Principio Ostentuum & Prodigiorum discedam, non possum quin illud tantopere decantatum commemorem, de quo inprimis mentionem Plinius habet: videlicet tum cum prima Romanæ Urbis fundamenta jacerentur, in ruinis hisce profundis inventum fuisse caput, recenti sanguine tinctum, conspersum, & quasi distillans, ita ut à busto noviter avulsum credi potuerit: quod futuræ felicitatis huic urbi omen fuerit, præsagiens eam non tantum Romani Imperii, sed totius insuper orbis Caput futuram. Sic enimverò pluries, quæ nobis contigisse fortuito casu videri possunt, divina præordinatione diriguntur, ut Mundus his moneatur, & in futurum sibi prospiciat. Variis adeo Altissimus uti mediis consuevit, quibus hominem ad se vocet. Non casu quodam, sed ad instructionem & disciplinam conversionis olim in Ægypto plagæ Pharaonis contigerunt: in Rubo flamma, Columna nubis, & ignis, Virga prodigiosa, manus repente leprosæ, Mons fumigans, & horum similia. Sed cum ejusmodi portentis non corrigerentur, ecce illud Salomonis experientiâ comprobatum est: *Viro qui corripientem dura cervice contemnit, repentinus ei superveniet interitus, & eum sanitas non sequetur.* Propter quo sagacitate opus est, ut hæc præsagia possint intelligi: sicut nec illud Amalecitæ fortuitum fuit, cum sceptrum, & Regalem Saulis paludem *Lib. 28. c. 2.* Fundamenta Romæ. Vocativo divina. *Proverb. c. 29.*

Regi

Regi David, tum quidem adhuc Duci turmæ militaris, ad pedes projecit, sed hic rursum Lectorem meum, si de hac materia ei visum fuerit ampliora nosse, ad *Davidem meum musicum armatum* ablego.

Præsagia.

Bugattus scripto reliquit: ante mortem Barnabæ Vicecomitis, quæ paulo posthæc subsecuta est: in palatio ejusdem incendium occepisse, atque inter atra flammarum volumina comparuisse Caput, quod ipsum quoque ardere visum sit, idque multo temporis spatio non disparuisse. Sic Anno Domini nostri millesimo quingentesimo quadragesimo quinto, tum cum Henricus Dux Brunsvicensis cum Duce Saxonico belligeraret, in civitate Argelia exoticæ magnitudinis grando delapsa est, inter hos autem glaciales globos, caput quoddam referens imaginem Saxonici Ducis inventum est, à quo postea Brunsuicum urbs & Regio debellata fuit.

lib. 2. Hist.

Caput in tempestate delapsum.

Seductor spiritus, ut animos ad cultum sui quamtumvis prophanum alliceret, decidentibus cælo saxis, jumentis humana voce loquentibus, cumque aliis diversorum generum monstris, porro & in victimis suis, quas quandoque omninò inter manus Sacrificantium disparentes repræsentabat, non solum militares viros, sed ipsas adeo matronas ad sacrificia, ad Lupercalia, ad Lectisternia, ad Saturnalia, & ad innumeros ejusmodi ritûs gentiles currere, & properare fecit. Unde & in pluribus locis Livius refert, quod *majoribus hostiis placata sint Numina.* De tonitru autem & fulminibus, quæ quasi quotidiano eventu decidebant Poëta inquit:

Discite justitiam moniti, & non temnere divos.

Ipsa quoque omnipotentia Divina, quamvis inter candelabra aurea, sacerdotali indumento vel podêre vestita, in labiis suis nihilominus gladium utraque parte acutum portat: & hic ille est de quo propheta meminit: *Si acuero ut fulgur gladium meum, & arripuerit judicium manus mea.* Utque hunc gladium metuamus Regius Propheta inquit: *Nisi conversi fueritis gladium suum vibravit, arcum tetendit, & paravit.* Felix qui ex ejusmodi magisterio novit emolumentum suum capere.

Mutatio Regiminis.

Dum Galba Provinciam Tarraconensem introiret, & in vicinia publici fani caput infantis immolaret, idipsum continuò & ex improviso in senilem canitiem transmutatum fuit, cum insolito circumstantium stupore, unde & Haruspices de hoc ipso præsagierunt, futuram propediem status & regiminis mutationem; id quod etiam subsecutum est. Non minus prodigiosum fuit Caput illud, quod pontificia tiara redimitum comparuit non modico tempore in aëre, circa annum Christi quingentesimum octavum. Relationes Cracovienses recensent, in Sarmatia Anno Domini millesimo sexcentesimo vicesimo tertio è flumine Vistula cœpisse piscatores piscem humano capite spectabilem.

Ep. ad Bovillum.

Sagacissima inventio, quæ de manu ingeniosissima Creatoris procedit! verum enim est, quod poëta inquit:

Ludit in humanis divina potentia rebus.

Sic delectatur Deus operibus suis nobilissimis, & pulcherrimis, contraria omninò producere. Eveniunt monstra vel excessu, vel defectu naturæ: dum vel nimium est quod operatur, vel dum in toto, aut parte quadam totius deficit; hinc eadem pulchritudo, juxta sententiam ejus, qui Amator Lauræ fuit, eo quod videatur terminos concinnitatis excedere, intuendo & membrorum proportionem monstruosa appellata fuit.

Unde monstra.

Oh delle Donne altero, e raro mostro!

Hinc cum in domum Xanthi introduceretur, atque in ingressu suo Æsopus, hic Carbo animatus, è Phrygia usque adeo difformis, & tam prodigiosæ turpitudinis appareret, universa familia conturbata obstupuit, & materfamilias ingenti vociferatione virum suum inclamat: *Unde hoc mihi monstrum attulisti?* Monstruosum appellari consueverat ingenium D. Thomæ Aquinatis, tanquam quod communes intelligentiæ humanæ limites transiret, & omnino etiam optimis præstaret: vera aquila, quæ fixis oculorum pupillis intendere poterat in solem illum, quem tam condignè portabat in pectore. Nero monstrum crudelitatis nominatus fuit. Hoc etiam nomine transmutationes vel Metamorphoses nominantur: unde Ovidius de sororibus Phaëtontis in populos arbores transmutatis inquit:

Affuit huic monstro proles stheneleïa Cygnus.

Sic Gygantes, & Pygmæi, sic quæ præcocia & præmatura sunt in homine, vel mixtis, vel animalibus, vel plantis, vel petris, vel in lignis, quidquid aut excedit, aut deficit in communi naturæ cursu, monstrum, aut monstruosum dicitur: hæc præterea nomina sortiens: Ostentum, Portentum, Prodigium, Miraculum. Inde iis inhærendo, & concludendo quæ supra jam relata sunt, pro coronide hujus capitis vel capituli referam id quod Isidorus scripsit: *Monstrum ita nuncupatur, quia aliquid futurum monstrando homines moneat; quapropter nonnulli hac ratione ducti monstrum quasi monestrum appellarunt, vel quia monendo aliquod mysterium divinæ ultionis præmonstret, vel quia aliquid singulare à singulis observetur, & propter admirationem digito monstretur.* *Lib. 2. orig.* Ipsa adeo Iris in pulchritudine sua prodigiosa nos exhortatur ut Factori suo debitas referre gratias de tot benefactis erga nos non desinamus: quod si minus factum fuerit, intuendo eam ut arcum incurvatam, utique de irascente Deo habemus, quod vereamur, cui nunquam deerunt sagittæ, ad feriendos impios, qui vitam suam male degunt.

SACRIFICIA.

PAgani olim barbaro omnino, superstitioso, imo & nefando ritu Larundæ Deæ, vel Maniæ, quæ Deos Lares genuit, humanum Caput litârunt, opinati hoc sacrificio nefando penates suos ab omni invasione hostili securos fore: quæ impietas è medio sublata, & penitus à Junio Bruto Consule abolita fuit, qui statuit ut in vicem Capitum humanorum capita papaverum immolarentur & dedicarentur. Hoc cruentum nihilominus idololatrarum sacrificium instructionem præsefert maxime utilem & moralem patribus familias & quibuscunque aliis, quibus domus cura concredita est, ut videlicet se laribus suis dedicent, mentem suam & cogitata sua ad domesticorum & domus totius ædificationem & gubernaculum dirigant sui & suorum indefessam sollicitudinem gerant, expensas cum receptibus suis ponderando: tantopere morigerati, & disciplinati sint, ut nemo habeat, quod de præpostero agendi modo conqueratur. Ad hunc scopum collimant Doctrinæ Peripatetici nostri, in Ethica: ubi œconomica, herilis, familiaris, & monastica vita & regimen describuntur. Imo & Apostolus Pau-

Paulus definiens Episcopi boni munera, inter alias virtutes eidem necessarias requirit: *ut sua domui benè præpositus sit*, justa illatione inferendo, *si quis autem domui suæ præesse nescit, quomodo Ecclesiæ Dei diligentiam habebit?* Sic Prienensis Bias inquit: *Optima illa domus est, in qua talem se præstat Dominus, qualem foris leges cogunt.* Et Cleobolus apud Diogenem: *Priusquam domo quis exeat, quid acturus sit apud se pertractet: rursus cum redierit, quid egerit recogitet.* Et Pythocles: *Optimè constituta domus, in qua superfluum nihil abundet, & necessarium nihil desit.*

Regimen domûs. Epist. ad Tim. c. 3. *Apud. Plutar.*

In more positum Celtæ antiquitus barbara gens habuit, de hostium occisorum corporibus amputare capita, atque eadem evacuata, & exiccata, tum deinde auro tecta in conviviis & solennitatibus proponere, iisdemque pro poculis, & patinis uti. Si tantundem, quantum cum suorum hostium calvariis agebant hi barbari, Christiani quoque in universum mortuorum suorum capita in conviviis exponerent, si, inquam in his lautis epularum solemnitatibus defunctorum memoria sæpius reviviscereret, & tanquam speculum convivantium oculis proponeretur, fortassis eorum mensæ frugalius planctu, quàm ebrietate aliisque insuper indecentiis, rixis, discordiis, & perturbationibus inordinatis, quæ ex ebrietatis vitio derivant replerentur. Sic Moralista eos, qui talibus mensis absque omni metu assident, cum stent in ipso limine sepulchri, vellicat? *Quia incertum est, quo loco te mors expectet, tu omni loco illam expecta.* Et S. Gregorius: *Qui considerat qualis erit in morte, semper pavidus erit in operatione.*

Memoria mortis in conviviis. *Ep 24.* *12. Moral*

Arieti, utpote primo Zodiaci signo, & quod ejusdem caput sit, & omnem in eo potentiam, fortitudinem, & vigorem possideat, antiquiores Astronomi *Caput* assignârunt, dicendo: Eos qui sub hac constitutione in trino, aut sextili nati fuerint, optimè situatum caput, bene sanum, sine doloribus, sine fluxionibus habituros. Sed ego potius hoc *Caput* optimè stabilitum dixerim, quod plenum generositate, & virili fortitudine, sinistris fortunæ casibus, vel passionum violentiis contrastare noverit. *Obdurandum adversus urgentia*, in suis Emblematibus exclamat moralissimus Alciatus. Dicebat Diogenes ad magistrum suum se percutientem: Non tantum tibi virium erit ad me feriendum, quantum roboris est dorso meò ad sustinendum. Et hoc est illud unde Æneam suum animabat Sibylla apud Mantuanum.

Fortitudo contra adversitates, & passiones.

Tu ne cede malis, sed contra audentior ito. Quod verò attinet passionum victoriam, & clavæ Herculis, & scuta Atlantis, & ægides Palladis, Ancilia Numæ, specula Ubaldi, annuli Melissi, convenientès ad hoc allegoriæ sunt. De his etiam S. Bernardus ait: *Major est victoria hominum, quàm Angelorum: Angeli sine carne vivunt; homines in carne triumphant.* Portentosum erat videre Senecam (prout ipse de seipso refert, dum de victoria sensus, & de hominis irascibili loquitur) suspensa in aëre manu, quæ flagellum tenebat, castigaturum servum immorigerum, dumque in hoc actu deprehensus, interrogaretur, quid hoc rei? respondit: *Exigo pœnas ab Iracundo.*

6. Æneid. *De irac. 3.*

SIMULACRA.

UT intentiones, & affectus, & passiones humanæ exprimerentur, à sapientibus statuarum, & simulacrorum usus, una cum variis corporis & membrorum dispositionibus inventus fuit, quibus vel stuporem, vel confidentiam, vel amorem, vel odium, aliasque in homine prædominantes qualitates figurabant. Statuariorum, & symbolicæ artis peritorum hæc gloria est, è pictis telis suis, & lapidibus sculptis etiam sine voce humana loqui potuisse. Cum ergo affectus, & commotiones animi ad hominem spectent, non sine singulari defectu, & imperfectione propositi operis hujus foret, de his nil meminisse, sed cum silentio præteriisse.

Ut cum facilitate & delectatione duarum nobis humanarum qualitatum notitia daretur; quarum una non nego, mœsta est, odiosa, & noxia, duo *Capita* Joannes Baptista Porta, nobis videnda dedit, quorum alterum fixis oculis, & melancholico intuitu terram spectabat, alterum hilare & jucundum cælos intuebatur: in horum uno dejectionem animi notabat, tum cum curarum anxietate deprimitur, & languentibus oculis in terram fixus, se in hasce tenebras præcipitare velle, alterum ad tranquillitatem illam gloriæ aspirare & approximare videtur, quæ est finis & meta humanæ vitæ nostræ. In altero horum Synteresis culpæ recognoscitur, quæ tanquam gladius supra caput Demadis Rei suspensa imminatur: alterum per modum Apodis ultra nubes se volatu suo levans, inscriptionem illam judiciosam consecutum est: *Despicit ima.* Alterum non sine ratione dici poterit Cain aliquis fratricida, impius, perfrictæ frontis, & inhumanus, alter econtra mansuetus Abel, plenus tranquilitate, & amœnitate vultus. Hic velut Democritus semper ridens, prout eum Poëta loquentem introducit:

Dolor, lætitia. *In libr. de Fort. lit. notis.* Synteresis in Innocentia.

E vanita, o Mortali
Nelle miserie vostre,
Dalle afflite pupille
Con insano dolor grondare il pianto.

Bruson.

Alter velut Heraclitus semper plorans, in antro Trophonii sepultus, quem nec mensæ Luculli, nec Panchaiæ amœnitas, nec Tempe consolari possent. De uno eorum ajebat Marcus Tullius: *Ego semper hac opinione tractus fui, ut eum, qui nihil commiserit, sibi nullam pœnam timere existimârim:* de Altero sapiens ait: *fugit impius nemine persequente:* Quibus S. Bernardus adjungit: *Infernus quidam, & carcer animæ est, rea conscientia.*

In Vatin. *Prov 28.* *Serm. de Assumpt.*

Porro ad eorum frangendam & terrendam impietatem, qui non verentur detecto sarcophago, & lapide sepulchrali amoto, defunctorum famam sub terra dilacerare, insculpi talibus saxis Medusæ caput antiqui voluerunt, cujus capilli degenerabant in colubros. Prudens enimvero inventum, ex eo quod infamis carnificina est sævire in corpora mortuorum, quorum animæ quotidianum implorare subsidium non cessant. *Cum Larvis non luctandum*, ait Moralista Alciatus. Vilissimum pecus leporum est, qui pedes Leoni mortuo vellicant, sic recenset Homerus: *Non sanctum est viris interfectis insultare.* Ad hujus vitii deformitatem luculentius demonstrandam, ejusmodi homines Plato canibus æquiparat, qui jactum in se lapidem mordent, cujus hæc verba sunt: *Quid putas eos, qui ita se gerunt, differre à canibus, in jactos lapides sævientibus, eo qui jecerit prætermisso?*

Iacobon in Apolog de pris gent bus. Non murmurandum de mortuis. *Lib. 5. de Repub.*

Intellexit Manasses Rex, cur sibi videntium nomen prophetæ adsciscant: Hic enim Isaiam prophetam è medio sustulit, conscindens vivi corpus serra,

& posthæc se in forma quinque capitum depingi, & sculpi fecit: stultè ratus, se totum Mentem esse, non prævisio præcipitio suo, & infelicissima morte, & condemnatione sua. Solet hoc evenire temerarie præsumentibus, qui cum se omnia nosse arbitrantur, nil omninò nôrunt. Id palam expresserunt Mythologi in fabulis Icari, & Phaëtontis. Etiam infimæ sortis hominum hæc sententia est: *eos qui alta contemplantur, cadere.* Inæqualitatem tam Architectonicam, quam moralem & numericam inter homines sustulit S. Augustinus his verbis pulcherrimis: *Jactantiam tollas, & erimus pares.* Hugo Cardinalis ejusmodi progeniem hominum sequentibus verbis explodit: *Insipens, quid tibi prodest vana gloriæ memoria, si ubi es, torqueris, ubi non es, laudaris?*

De Civit. Dei cap. 11.

Lib. de Anima.

In gratiam vulgi (quamvis id à multo tempore jam periti viri, & sapientes noverint) id quod sequitur apponam: nempe Calvariæ montem (sic Nauclerus opinatur) idcircò appellatum esse, quod in ea fossa, in quam crux Christi collocata, & in qua cruce Redemptor mundi affixus fuit, calvaria vel caput hominis inventum fuerit, idque volunt protoparentis nostri Adam fuisse. Voluit per hoc sapientia divina & infallibilis indicare, quod illic ubi caput hoc condemnationis nostræ origo fuit, ibi per merita tam excelsi sacrificii posteritati salus exoriretur; & ubi per lignum mors victoriosa intravit, per lignum destrueretur. De primo S. Paulus inquit: *Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo vivificabuntur:* De secundo sic Ecclesia canit: *qui in ligno vincebat, in ligno quoque vinceretur:* quod mysterium præfatus Apostolus Paulus optimè concludit: *factus est primus homo Adam in animam viventem, novissimus Adam in spiritum vivificantem.* Et paulò infra: *Primus homo de terra terrenus, secundus homo de cælo cælestis.* Supra quod Isidorus Clarus: *Ut cum audimus Adam illum priorem factum in animam viventem, id est, ut sit corpus animale, quod nunc circumferimus, consideremus posteriorem Adam præstantiora allaturum, quæ spiritus appellatione vocanda sint.*

Caput Adami in monte Calvariæ.

Vita & Salus per Christum.

1. Cor. 15.

Super hunc locum.

NUMISMATA, ET MONETÆ.

HEroicus non minus, quàm utilis & decorosus semper æstimatus fuit usus humanas partes monetis imprimendi, ut per orbem universum magnanima gesta, & heroicæ actiones transcurrerent, & æternitatem quandam consequerentur: stimulus proinde generosis pectoribus daretur ejuscemodi illustribus factis, unde fama nominis nunquam intermoritura nascatur, devovere animum. Præcipuè tamen hæc gloriosa memoria Principibus reservata est. Sic videlicet excellentia figurati magnificatur, & in hujusmodi symbolis virtus simul & actio connectuntur, ejus, qui in utroque horum vel tanquam literatus, vel tanquam Heros desudavit. In moneta quadam ærea Caput Julii Cæsaris corona civica decoratum cernitur, quod clementiam ejus figurat: Principibus enim quam maximè convenit tales erga cives suos se exhibere. Hanc clementiam, tanquam præclarissimam Principum dotem iisdem Vopiscus assignavit: *Prima, inquit, Dos Imperatorum Clementia.* Et Diogenes scriptum reliquit: *Contubernales justitiæ sunt pietas, & clementia.* His potissima olim sacrificia Athenis, in altari eisdem destinato, mactabantur.

Clementia Principis.

In quibusdam præterea nummis humanum caput monstrabatur lauro redimitum, quod pharetram, aut telum in occipitio suo portabat, fronte stellam contingens. Per hæc intelligi conservatoris Apollinis beneficium influxum volebant, (prout Valerianus sentit) stella autem virtutem radiorum ejus denotabat. Porro & caput aliud spectabatur pelle caprina coopertum, habens in faucibus suis fulmen, & in occipite arcum: ex altera monetæ facie imago Pegasi apparebat, & sagitta alata: quæ simulacra mentibus hominum repræsentabant, non solum Principis, sed omnium etiam eorum, qui regimini populorum præstituti sunt, in rebus agendis, & ad sublevandos subditos indefessam celeritatem, & promptitudinem. Septem petræ quas Altissimus Zachariæ Prophetæ monstravit, septem principatus figurabant: hæ insuper septem oculis dotatæ erant, sicut & virga quæ Jeremiæ prophetæ monstrata fuit. Non usque adeo in exercitiis navigationis suæ intentus esse potuit Palinurus, tum cum infortunia calamitosa temporis imminerent, ut non in unico oculi nictu in naufragium inopinum incurreret, qui tamen juxta Virgilium:

Pier. lib. 23. Hieroglyph.

Vigilantia.

. . . . Clavumque adfixus, & hærus
Nunquam amittebat, oculosque sub astra tenebat.

Doctissimus Erizzus observavit in monetis Antonini Pii caput matronæ plenum majestatis idque coronatum, quæ corona è multis turribus composita erat, in similitudinem Deæ Opis, quam fabulæ docent. Hac figura fortitudo, & propugnacula Laodiceæ civitatis repræsentabantur, quæ tot annis impavide hostibus suis restitit. Ex altera parte caput hominis erat, quod in occipite caduceum Mercurii monstrabat, per quæ promptitudinem obedientiæ suæ, tum & pacem, & erga principem suum submissionem denotabat. Talem esse oportet Vasallum, juxta mentem Pythagoræ: *Subditi non tantum morigeri sint, sed amantes etiam suorum magistratuum.* Hæc & in se invicem correlativa sunt patris ad filium, imò *capitis* ad membra: atque idcircò (prout Cassiodorus meminit) *Membrum sequi debet caput.*

Laodicea.

Principes, & subditi.

Caput arietinis cornibus insigne, per supra memoratum observatorem Jovis signum erat apud Amonitas Gentem ferocem: cum aries apud veteres instrumentum bellicum, & fortitudinis symbolum fuerit. Imò verò cornu insigne honoris erat: non immerito id loco Propheta Regius inquit: *Exaltabuntur cornua Justi. Exaltetur Deus cornu salutis meæ.* Sic cum fabulæ referunt Jovem Nutricis Amalthææ Cornucopiæ, omnigenis bonis adimplesse, Mythologis campus apertus est dicendi: abundantiam provenire, siquidem civitates, & regionum limites cum summa vigilantia muniantur, & custodiantur. Hoc ipsum per Numina tutelaria intelligitur.

Cornua insigne honoris.

Abundantia de Urbium fortificatione provenit.

Natal. Comit. Mythol.

Caput hominis venustum, & juvenile, mediam inter virilitatem & adolescentiam præseferens ætatem, in numismate expressum, idque coronâ cinctum, unde ramus lauri egrediebatur, Solem denotabat, qui solus inter planetas coronam portat, cui etiam Laurus dedicata est, quod in amoribus Daphnes, quæ in Laurum conversa est, veteres indicare voluerunt. Idem ipse Sol per caput radiatum in medio templi quadrati exprimebatur; quasi lucidissimum simulacrum hoc, per mundi ambitum idcirco volvatur, ut in gratiarum actionem sibi debitam, sacrificia ab hominibus, per hoc mundi templum ornatissimum exigat. Eadem imago Solis per faciem juvenilem, cui nulla in mento barba erat, figurabatur, tum vero etiam

sparsos

ſparſos habens capillos, duos ab auribus ſuis ſerpentes pendulos repræſentans, prout jam memoratus Author annotavit: exponens nil eſſe in terrarum orbe tam remotum, quo radii ſolis, (quos diſperſi crines referunt) non pertingant: & quia Sol ætatis detrimentum & caducitatem nullam novit, Adoleſcentulum eum, & imberbem eſſe voluerunt.

Refert itidem Valerianus vidiſſe ſe in numiſmate, veteri ſculptam faciem, coronatam radiis, & alatam inſuper manum, quæ in aërem levabatur, indicans prima orientis ſolis itinera. [*De Sole Hieroglyph.*] Tanta erat huic Datori luminum & obſervatio, & miniſtratio, & adoratio. Interim gratiarum actio, ſpecioſiſſima & acceptiſſima eſt monetarum omnium, quæ donari poſſunt; atque ideo Marcus Tullius ajebat: [Gratiarum actio.] *Cui gratia referri non poteſt, quanta debetur, habenda tamen eſt quantam maximam animi noſtri capere poſſint.* [Philip. 2.]

Quandoque Capita monetis impreſſa, caſus militares cum felici ſucceſſu terminatos figurabant. [Victoriæ obtentæ.] Sic in numiſmate quodam Imago Claudii Cæſaris, juxta mentem præfati Erizzi, victoriam illam quam Romani adverſus Barbaros impetrârunt, ſignificavit. [Lib. 3. Hierogl.] Ad victoriam hanc exprimendam, Valerianus vir doctiſſimus, caput mulieris alatum, cum capillitio retorto demonſtrabat, aſſerens ſe idipſum in quam plurimis monetarum inſculptum obſervâſſe. In his ipſis idem Caput muliebre, ſed coopertum caſſide apparebat: de quo non pauci dixerunt, eſſe illud effigiem vel imaginem Urbis Romæ, quæ virtute armorum ſuorum Caput Orbis effecta eſt: [Roma Caput Mundi.] ex altera parte vultum ſuum inſculpſit Julius Cæſar, ſed in figura Martis: alludere volens, debere originem ſuam Romanos huic numini belligero. Quidam etiam non irrita cogitatione præſagierunt, Romam Caput fidei Chriſtianæ futuram, ubi Caput Apoſtolorum Petrus primariam pontificiam ſedem ſuam collocavit, ubi hæc eadem fides gigantea, & glorioſa membra ſua extendit, & non ſecus ac Davidica illa vitis, potius quàm illa fabuloſa Aſtyagis *à mari uſque ad mare extendit propagines ſuas*: atque adeo Petrus Petra nominatus eſt, immobile Capitolii ſaxum reſpiciente Redemptore noſtro.

Inventæ ſunt monetæ quædam, quæ ex una parte duplicem faciem in cervice una monſtrabant: dum ex altera figura navis cerneretur. [*Lib. 40. Hieroglyp.*] Æneas Vicus diligens horum inſignium obſervator, per binam faciem hanc, honores, & ſacrificia dedicata Saturno vult intelligi, qui videlicet mortalibus uſum tam agriculturæ, quam plantandi, putandi, & conſervandi vites edocuit. [Saturnus Agriculturæ Inventor.] Rurſum alii per hoc intelligi volunt ſapientem Legiſlatorem, ante cujus conſpectum ſtare, inquiunt, oportet faciem boni & mali, [*Lib. 1. num. cap. 3.*] ad reprimenda damna unius, & ad commoda alterius procuranda. [Bonum & malum.] Commentati ſunt alii per hoc utriusque fortunæ, tam proſperæ, quam adverſantis, tanquam fluminis decurſum figurari, ut quisque noverit, tam per citatos vortices, quam per placatas undas felici navigatione ad portum ſuum appellere.

De Tenedo Nummus comparuit, qui ex uno latere duo capita monſtravit, ex altero ſecurim, cum hac circulari inſcriptione: *ſecuris Tenedia*: explicatio lemmatis hujus, vel proverbii inde derivavit. Rex Provinciæ illius ſeveriſſimis legibus, & pœna capitis mulctabat adulteros; [Lex contra Adulteros.] factum eſt autem ut genuinus ejusdem filius hujus criminis reus deprehenderetur: quidquid pro eo plebs intercederet, ut in viſceribus ſuis propriis pœnam hanc moderari dignaretur, inflexibilis ad hæc pater, coram omnium oculis palam eum plecti capite imperavit: & ut hæc actio ſeveritatis retinaculum eſſet effrænatæ liventiæ in populo, præfatas monetas elaborari juſſit, cum præmemoratâ inſcriptione: Verum enim eſt, quod literatiſſimus Vir Camerarius ait: [*Lib. 5.*]

. . . . amor urit adulter

Relliquias Dominæ, relliquiasque domus.

Et juxta ſententiam Ambroſii: *Adulterium naturæ injuria eſt: Hoc enim etiam feris, ac barbaris deteſtabile.* [*Lib. 1. de Abram.*] Huic legi ſimilis illa fuit, quam Seleucus promulgavit: ut adulteris excavarentur oculi: deprehenditur filius ejus, ne utrumque oculum amitteret, Pater pro filio unum perdere maluit.

SIGNATURÆ.

CUm quanta devotione proſtratum humi non oporteret eſſe hominem, ad referendas Creatori ſuo grates, qui non ſolum ei divinum ſpiritum ſuum inſpiravit, dum animam dedit, non ſolum eum de peccati ſervitute, fundendo ſanguinem ſuum, redemit: propter quem ſolum cæli fabricati ſunt, qui in hunc mundum tot bonorum feracem locatus, divitiis elementorum gaudet, equorum qualitatibus compoſitus eſt: in hunc mundum, inquam, in tot mixtis fœcundum: præter hæc nihilominus etiam in herbis, in arboribus, in fructibus, in foliis, & in floribus, quaſi in tot voluminibus conſtitutionem humanam, conditionem ſuam, & ſtatum, & actiones, & motus, & imaginem ſuam cognoſcit. [Eloquentia Arborum.] Propter quod & ſagaciſſimi indagatores, medicinas, ad reprimenda mala ſua, congrua invenerunt. Ditiſſima Natura, & provida omnino, quæ ſignaturis etiam externis eos, qui horum ſcientiam habent admonet, ut in tempore ſuo Alexipharmaca & Repercuſſiva remedia adhibere malis ſuis non negligant, quibus utique propter Protoplaſti peccatum ſat abundanter ſubjicimur. Quot folia, tot linguæ ſunt, quæ cum eloquentia non verborum ſed factorum, nobis utile noſtrum inſinuant, imò bonum noſtrum, felicitatem, & commoda noſtra, & experientia nos docent, ſe oratores eſſe non verbis, ſed factis fœcundos. Benefica Creatoris noſtri manus, cuique plantarum, & herbarum virtutem ſuam indidit: & in ipſo cortice ſignaturâ ſuâ nobis expreſſit ea, quæ ſub eodem continentur. Dixerim ergò ſtudium hoc non minus cæteris inperfecto. Botanico utilitate plenum eſſe, ut videlicet in cognitione ſignaturarum, de quibus dictum eſt, virtutes herbarum noſſe elaboret, & ab externis ad interna penetrare fatagat. Hic ergò, ubi de Capite mihi ſermo eſt, de harum virtutum nonnullis ſuccinctam mentionem facturus ſum: ut videlicet nec Lectori meo, nec libro copia rerum earum deſit, quas hic deducere præſumpſi.

Primum ſibi locum vendicat *Nux* juxta eorum, qui maxime ſenſati ſunt, opinionem. Nux arbor fortunæ eſt, quæ quandoque inveteratum illiud axioma falſum reddit: *Nux quaſi nex, & nux à nocendo*: utpote quæ cortice ſuo utilitatem ſuam adfert. Hæc integram humani capitis figuram hæreditavit. In exteriori & herboſo nucis cortice, tota pericranii forma apparet; [Nux ſignatura Capitis.] in cortice duro, parte videlicet ejusdem ſolidiore cranium figuratur. In pellicula interiore quæ nucleum ambit, quis non meningem, aut piam matrem ut cum vulgo loquar, circumdantem cerebrum, quod in nucleo repræſentatur, cognoſcat? Non igitur mirum, ſi decoctio corticis, aut externi involucri aptiſſima tingendis capillis eſt. Et quod his potius eſt, ſal inde extractus potentiſſimum remedium eſt, pro pericranii vulneribus.

Prout etiam Physici docent, siquidem nucleus contusus fuerit, & pulsui applicitus, Alexipharmacum esse adversum venena, & cephalalgiis mederi. Nux Indica etiam cum magnitudine sua similitudinem capitis refert, atque ipsum pene caput adæquat, unde etiam si oleum ex eadem extraxeris, corrigendis capitis vitiis & defectibus, potens medicina est. Flos pœoniæ collectus, & intra folia ejusdem admodum grandia restrictus, non solum præfatam similitudinem gerit, sed etiam in fissuris suis, nisi melius dixerim juncturis, quæ eundem restringunt, vera quædam effigies Commissurarum Lambdoidum, & rectarum, vel sagittalium repræsentatur: Hinc etiam pro infirmitatibus cerebri, & radices ejus, & semina, & flores, & folia cum utilitate adhibentur. Serpit & in altum levatur Betonica, & Stoechades, quasi cum rotunditate foliorum, & floris: diceres per lusum quendam imitari velle figuram supra memoratam: unde nec à medicamentis excluduntur, quæ caput concernunt. Capitatum papaver, tum & poma cydonea, sicut & cucurbitæ & melopepones eandem portare videntur capitis imaginem: unde & à Medicorum Schola, inter præservativa, & lenientia adhibentur, ad capitis dolores mitigandos. Inter alias Antirrhinon sylvestre, & quod flore suo, & semine calvariam humanam præsefert, præstantissimum propulsandis capitis doloribus medicamen esse compertum est. Sic verum illud, quod censet Osvaldus Crollius, Magnam illam Matrem Naturam, semper ad servitium nostrum applicatam, semper beneficam esse. *Omne, quod occultum est*, inquit, *& intrinsecum, fert illius extrinsecam figuram, tam in sensibilibus quàm insensibilibus creaturis: tacentibus nobis loquitur veluti quibusdam natura, ac ingenium cujusque & mores revelat.* Quas igitur gratiarum actiones, quam gratitudinem referet homo huic dexteræ Dei altissimæ, *quæ terram dedit filiis hominum*, prout Regius psalmista canit?

[Margin: Signaturis it.]

DEDICATIONES,
ET OBLATA.

Sublimissimus, utilissimus, & generosissimus scopus, ad quem mortalium genus in omni tempore & in omni ætate potissimum collimavit, Religio est. Sapienter enim de cœlo cuncta nobis provenire apud se statuerunt, propter quod & vota diis suis voverunt, victimas immolárunt, & sacrificia obtulerunt. In ipsis adeo primordiis seculi hoc Reges Phari demonstrárunt, qui pyramidibus erectis, in quibus Hieroglyphica sculpta erant, numinibus suis memoriam beneficiorum acceptorum inscripserunt: & quamvis illis supremi Entis, hoc est DEI, notitia nulla esset, in immolandis nihilominus victimis suis veraci pietate quadam non caruerunt, & compositione precum suarum usi sunt. Elevatissima hæc virtus est, si enim à fine suo specificantur actiones nostræ, hæc pro scopo suo cultum habet altissimi Dei: *Magnificæ sunt, sicut & honorabiles, quæ deorum causa fiunt dedicationes*, scribebat Philosophus. De honore illis debito, ipsam penè elevatissimam sapientiam æmulando, doctissimè scripserunt, non inter ultimos, sed primos numerandi philosophi, Linus, Orpheus, Tales, Musæus, quos Zoroaster stellarum omnium indagator inter Deos adorabiles annumeravit.

[Margin: Religio in quanta æstimatione sit habita.]

[Margin: Etich. 4]

Sic Ægyptii, prout Plutarchus & Diodorus volunt, res eximias, & negocia ponderis magni, monumenta templorum, scripturarum interpretationes, præmia, & mulctas, adscribi sacerdotibus, per eosdem gubernari, tractari, dividi, & concludi voluerunt: Denique, prout M. Tullius inquit, *omnes religione moventur, & deos patrios, quos à majoribus acceperunt, colendos sibi diligenter, & retinendos arbitrantur.* Unde & ego in horum consideratione, opus hoc meum, & obtusum, & lumine suo destitutum arbitrarer, nisi de sacrificiis quoque, & dedicationibus, (quamvis eorum mihi pauca admodum occurrant) nonnihil etiam afferam, de iis videlicet, quæ pro cultu numinum de partibus humani corporis facta sunt.

[Margin: De Iside & Osiride.]

[Margin: 6. Act. in Verrem.]

Jovi itaque, tanquam Cælorum Capiti, quidam antiquitus Caput obtulerunt: arbitrantes, quod sicut sub illo (de quo Lucretius inquit: *Jupiter est quodcumque vides, quocunque moveris*) cætera Deorum turba versatur, sic à Capite cætera quoque membra dependere: opinio, quam ita fixam esse oportet in iis, qui Deum adorant, sicut ei substantiale est, rationalem esse. *Qua Dii vocant, eundem*, sic vociferantur non Christianorum, sed paganorum scholæ. Ita vero & verba Senecæ in hunc sensum mordacia & pungentia sunt, quæ præterire nequeo, dum de penna gentili volatum Christiani adverto. *Prope Deus est: tecum est, intus est: Ita dico Lucili: sacer inter nos spiritus sedet, bonorum, malorumque nostrorum observator, & custos: hic prout à nobis tractatus est, ita nos ipse tractat. Bonus vero vir sine Deo nemo est.*

[Margin: Caput dedicatum Jovi.]

[Margin: Seneca ad Lucilium.]

Quidam intuendo in circulum solis, dum nubibus suis cinctus, sese hominum aspectui videndum præbet, & in eodem similitudinem capitis figurantes (à quo etiam, tanquam à capite, fonte, & origine quadam omne bonum nostrum derivare non cesset) habere eum itidem in generatione hominum partem principalem, juxta illud: *Sol & homo generant hominem*: illi vota sua solverunt, & præfatam majorem partem caput nimirum sub dominio ipsius collocarunt. Quanto potius igitur, & quanto utilius Anima Christiana se Redemptori suo devovet: *qui Solem suum oriri facit super bonos & malos*: prout inquit Apostolus? Hic verus sol est, de quo propheta Malachias inquit: *Orietur vobis timentibus nomen meum Sol justitiæ*: Atque idcirco huic supremo soli nostro plus quàm Achæi, plus quam habitatores Heliopoleos, plus quàm Arcades (de quibus Pomponius, & Melas, & Suidas, Lactantius, & Macrobius & alii meminerunt) oportet ut Christiani sacrificemus, dedicemus non tantum caput, sed & corda nostra. In hunc modum Gloriosissimus inter Sanctos Antonius Pataviensis scripto reliquit: *Sol est Christus, qui lucem inhabitat inaccessibilem: cujus claritas omnium Sanctorum radiolos, si ei comparentur, obfuscat, & denigrat. Quia non est Sanctus, ut est Dominus.*

[Margin: Caput dedicatum Soli.]

[Margin: Christus Sol.]

[Margin: Malachias.]

[Margin: S. Antonius Pataviensis.]

[Margin: In Apocal. cap. 16.]

Considerando virtutem & potentiam *Arietis*, quippe quæ in ejusdem capite sita est; (Etenim si hanc partem exceperis, non habet unde se defendat, vel offendere possit) Cum præterea signorum Zodiaci caput sit: ubi sol, pro communi Mathematicorum & Astronomorum sententia, cursum anni novi orditur: sapienter statuerunt hunc parti illi hominum, capiti nimirum patrocinari. Propter quod sub felici hujus constellatione natos, immunes à fluxionibus, abscessibus, catharris, epilepsiis, & horum similibus futuros ominantur: sicut contrarium evenire iis, qui eam male positam & situatam, sub orientis porta invenerint. Hic ego dixerim imitandum nobis hoc animal esse, ut videlicet oppressionibus, & infortuniis fortiter resistamus. Melius enim Naucleri peritia patet, ubi fluctus, & ferocitas tempestatis deſæviunt. *Spectaculum Jove dignum*, inquit Seneca, *videre hominem in afflictionibus positum.* Restitit magnanimiter his fortunæ sinistræ casibus

[Margin: Caput arietis.]

[Margin: Resistendum Infortuniis]

[Margin: Seneca.]

ſibus Propheta Regius, dum inquiebat: *Impulſus, everſus ſum ut caderem: Dominus autem ſuſcepit me.* Memoriam immortalem nominis ſui poſteritati transmiſerunt, ambuſta manu, Scævola, Cocles ſupra pontem, Curtius in voragine, Gracchi, Meſſallæ, & Corvini cum hoſtibus conflictati: & Anaxarcus, contuſus & contritus ab Anacreonte Tyranno, tum cum ajebat: *tundite Anaxarcum ſidera celſa petit.* Bonum eſt ſimilem eſſe Lunæ, de qua ſcriptum: *Oppoſita Clarior:* aut verò flumini, de quo illud refertur: *Quanto più ſi rattien, vie più s'ingroſſa.* Ita lilium inter ſpinas: *magis redolet:* & roſa odorem ſuum ſpargit: *Oppoſitis fragrantior.* Non minus quoque Palma de ſeipſa loquens introducitur: *adverſum pondera ſurgo.* Sub his oppreſſionibus vegetiores & firmiores in perſecutione Ægyptiaca apparebant Hebræi: unde in ſcripturis divinis relatum eſt: *Quantò opprimebat eos, tantò magis multiplicabantur, & creſcebant.* Ita Seneca in Hercule ſuo furente ait:

Seneca.

Nunquam ſtygias fertur ad undas
Inclita virtus. Vivite fortes.
Hæc Lethæos ſæva per amnes
Vos Fata trahent. Sed cum ſummas
Exiget auras conſumpta dies,
Iter ad ſuperos gloria pandet.

HISTORIÆ.

Historiæ.

AD conſcendendum decoroſum gloriæ clivum, & victorem ſeſe demonſtrandum, & ad jubilandum in excelſis honorum faſtigiis, in quibus ſolis æternitatem famæ adipiſcitur homo, ſeveriſſimi Duces fuerunt ſemper viri illuſtres heroicis actionibus ſuis inclyti, qui virtutum, & meritorum ſuorum alis innixi, illuc nobis iter ſtraverunt, & callas applanârunt: Qui plus quam Atlantis ſcutum, de nebuloſis ignorantiæ tenebris nos expediendo, ſicut Dii Terminii in triviis difficillimarum ambagum rectum nobis tramitem demonſtrârunt. Fuerunt hi veraces Ariadnæ, qui Theſeis in labyrintho dubioſo difficultatum intricatis felicem exitum edocuerunt. Hoc ipſum Imperator Leo, tanquam ſeveriſſimum præceptum dedit filio ſuo. *Tu per hiſtorias veteres ire ne recuſa; ibi reperies ſine labore, quæ alii cum labore collegerunt.* Magna utilitas, magna ſecuritas, noſſe viam ingredi, cujus terminus glorioſus ſit, quæ nullis ſit prædonibus infeſta, nullis occupata monſtris, non anceps, non periculoſa, ſed directa, amœnitate, & ſecuritate plena.

Apud Beierlinch. lit. H. Hiſtor.

Inter Heroës ſapientiſſimi, dum non ignorarent, non minus Mundo profuturas eſſe hiſtorias, quam ipſa armorum geſta, è Belliducibus facti Hiſtoriographi, depoſito gladio, pennam arripuerunt, & chartas atramento tinxerunt: atque illic certo quodam modo torrentibus ſanguinis inundare campos fecerunt. Sic victorias ſuas deſcripſerunt Moyſes, Joſue, Gedeon, Neemias, David, Salomon, Job. Ipſa adeo divina omnipotentia in habitu ſcribæ apparuiſſe videtur, tum, cum eum Ezechiel propheta ſibi viſum eſſe teſtatus eſt: *Veſtitum lineis, & atramentarium ad renes ejus.* Tentet quantum volet nos in pulverem redigere edax rerum tempus, conſumat ipſa marmora, & celſiſſimas rupes cum profundiſſimis vallibus adæquet, & in nihilum deducat: Hiſtoria nihilominus has moles renovatura eſt, & rurſum humi ſtrata ſublimabit: redintegrabit in memoriis geſtorum hominem, quamvis jam corruptum, quamvis corroſum, & abolitum. Idcirco & ego non poſſum quin hic reiterem verba Tullii, jam alibi memorata: nimirum quod: *Hiſtoria eſt teſtis temporum, lux veritatis, vita memoriæ, magiſtra vitæ.* Hoc ipſum ego mecum ponderans, ubicunque ratio poſtulaverit, tam in partium hominis, quam in totius deſcriptione capitulum facturus ſum proprium: non tamen eousque in longum evagabor, ut quæ potiora ſunt ſilentio prætereantur.

Deus in habitu ſcribæ.

De Orat.

Caput longum.

Fuit inter Scythas olim gens, quæ ſicut à communi hominum genere & climate ſuo, & vivendi methodo, & moribus diſtabat, ita & ſingulare delectamentum habebat, ipſa quoque membrorum conſtitutione & figura corporis diſcrepare. Ob quod etiam cùm inter eos infans natus eſſet, prehendebat utraq; manu nutrix tenelli caput, idque fortiter premendo in longitudinem ſurſum figurabat; & ne in priſtinum ſtatum ſuum ſenſim delaberetur, & rurſum ſe contraheret, linteaminibus, & faſcibus in eadem forma conſtrictum conſervabat. Hic uſus poſthæc, & hoc artificium, beneficio temporum, & ætatum in naturam degeneravit: ex hinc proverbium quoddam exortum eſt, ut ſi quando in ejusmodi formato oblongo capite compareret homo, continuò reperiebantur qui dicerent: oportet hunc *Macrocephalum Scytham* eſſe. Sic enimvero apud hanc gentem, qui produceret, prolongaretque frontem ſuam, & majoris animi, & generoſioris, tum etiam majoris virtutis credebatur. Subjungit igitur Author ille: *Nunc non tam longis amplius capitibus naſcuntur, quemadmodum prius, lege per incuriam hominum non amplius durante.*

Hipp. de Aere Aqu. Loc.

Pericles grandis ille Orator, & Miles, qui virtute armorum ſuorum, & literarum, tam vicinas quam longe diſſitas ſibi ſubjugavit provincias: qui vibrante gladio ſuo ejaculari fulmina videbatur, ſed non minus etiam perorando, fulgur jaciebat ex oculis. De hoc memoria eſt, eum usqueadeo oblongum habuiſſe caput, ut intuitu reliquarum corporis partium ſymmetriam omnes excederet, & deformitatem incurreret: unde etiam factum, ut ubicunque ſtatuæ ejus erectæ eſſent, aut pileo quodam, aut caſſidæ tectæ viderentur, ne vitium illud capitis (ſic ajunt) ſpectantium oculis pateſceret. Hæc igitur corporis forma, otioſis & malevolis garriendi cauſam ſuggeſſit: unde & Poetæ Athenienſes, & reliqui contra eum ſiniſtre affecti, propter eandem capitis amplitudinem per detractionem ſatyricam eum Schinocephalum appellabant. Teleclides item faceta quadam ironia illudendo ei (in quo nihilominus à vero non aberrabat) eum capite gravatum ſedere dixit, cum tot negotiis prægravatum ſupportare vix poſſet. Detractor ille interim hoc aliò referens, eum in opem conſilii, & parcum ſagacitate intelligi voluit.

Plutarch. in Pericl.

Detractio.

Sic enimvero in omni ætate critica vafrities ſagittas ſuas vibravit: in hoc loco autem pro ſcopo ſuo ſibi elegit virum inter heroës, non tantum ſui, ſed & ſeculorum præteritorum, æque ac venturorum præſtantiſſimum. Videant igitur, qui regimini Reipublicæ præſunt cum quanta ſibi cautela agendum ſit, ſi & vitia corporis & naturæ in cenſuram cadunt, ubi nullum nec meritum nec demeritum eſt: quid cum iis futurum erit, qui aut ſpontanea mente, aut incuria quadam, in damnum plebis peccaverint? Lucernæ, quæ ad illuſtrandum expoſitæ ſunt, ventorum flatu agitantur: ipſe adeo ſol in curſu obſervatores habet; Phenomena, quæ vitia naturæ ſunt, curioſius examinantur. Quin & arundines Midam habere aures aſininas loquuntur. Progreditur hæc centura critica ad colum usque, & ad ſputa decrepitarum vetularum, dum fila ſua de fuſo trahunt. Sonat ſchola Magni Stagyritæ, quod: *parvus*

Cautela pro miniſtris publicis.

Ariſt. 1. de Cœlo & Mundo.

parvus error in principio, fit maximus. Inſita oblectatio mulieribus eſt præſentia mala in lingua libere, ſic de cythara ſua nos Euripides docet. Non eſt aura peſtilentior alia, quæ totius amicitiæ campum infectat, & venuſtiſſimos ſpei flores marcidos reddit, prout S. Auguſtinus ait. *Detractio eſt venenum amicitiæ.* Dicebat Teleclides memoratus de citato Heroë: de hoc capite *endecalino*, hoc eſt ſeſquipedali, magnum oriturum eſſe tumultum.

In Alces.

De Amicitia c. 13.

Refert Suidas de Philocle, Nepote Æſchyli (hic autem neſcio, ſi textus mendoſus non eſt, *Inimicum* ponens, pro *Comico*) qui caput oblongum habebat, & criſtatum in ſimilitudinem upupæ: unde *Halmion*, quaſi ſalinator, vel acrimonia dictus fuit: deducta fortaſſe comparatione & Metaphora ab ave illa ſolitaria & fœtente. Annales Sarracenorum recenſent, Mahomethum Legiſlatorem, & primum Turcarum Imperatorem, Caput habuiſſe enormiter magnum, & faciem intermixtam colore rufo, & albo. Indecens tinctura, ubi anima tantopere nigra erat, quæ tot animarum ruina & jam antehac fuit, & eſt hodiedum, & deinceps futura erit: & in hoc cranio tam ſpatioſo, tanquam in aula vacua liberum fuit ſpiritui rebelli pro voluntate ſua incedere, quippe qui illic habitaculum ſuum fixerat: poterat illic pro libitu ſuo extendere figuras, & formas iniquiſſimarum legum ſuarum, quas ad Catholicæ veritatis exterminium excudere, & promulgare auſus eſt. Verus Goliath corde non corpore, qui ab innocente paſtorculo humi proſtratus eſt. Ubi virtus Altiſſimi opifex eſt, illic è formicibus prodeunt veri Myrmidones, qui metuendos alioquin orbis domitores de ſede ſua deturbare nôrunt.

Caput upupæ.

Theatr. vitæ hum.

Berlinchius vir doctiſſimus refert: non paucis abhinc annis in Belgiæ urbibus, oſtentui publico circumlatum fuiſſe infantem, gracili omnino, & ſubtiliſſimo corpore, ſed capite usque adeo inſigniter magno, ut amplitudinem vaſis, ad menſuram modii usque capacis, adæquaret, & vix puer ille ætatis ſuæ annum unum expleverat. Illud ipſum caput ad ſimilitudinem fluxus & refluxus maris, jam intumeſcebat, jam rurſus comprimebatur: dum ab intro ſubtus membranas humor aqueus diſcurrere, inflari, & elevari videbatur. Monſtrum prodigioſum: & quia à conſueto naturæ curſu exorbitavit, in defectu ſuo propediem collapſum eſt. Sic & vitam ephemerem habent ſpes capitis noſtri, quæ inconſtanti viciſſitudine, non ſecus ac decreſcens ac ſuccreſcens Oceanus, periodis ſuis nunc extollitur, nunc procidit. Alludebat ad ſpes Capitis noſtri eloquentiſſima muſa Commendatoris Teſtii:

Spes vana.

Vagabondo penſiero
Dove vai, & d'onde torni, e che pretendi?
Tu ſei l'ale leggiero
Ora parti, ora torni, or poggi, or ſcendi:
Et nel tuo moto eterno
Sei l'Iſſion de l'amoroſo inferno.

Apud Stobeum ibi.

Sic illud verificatur, quod: *Spes temeraria plerumque homines fallit.* Sicut Euripides ajebat. Pindarus *vigilantium ſomnia* hæc nominabat. Etiam vicinus eſt naufragio, qui navem ſuam ad *Caput bonæ ſpei* dirigit.

Non minus curioſa, quam faceta erat inter antiquos conſuetudo, qua Athenienſium quæque domus utebatur: quæ de Græcia etiam ſucceſſu temporum Romam usque migravit: videlicet tum cum ad patronos ſuos primum ingrederentur mancipia, ſervitura. Ut enim eos vel ad ſervitutem animarent, vel ut ſubjectionis, & onerum quæ portanda eſſent, meminiſſent, eorum capita diverſi generis & ſarmentis, & fructibus, & nucibus, & beta, & caſtaneis, & leguminibus aliisque inſuper rebus onerabant: quos cum poſtea ſic oneratos per univerſam domum traduxiſſent, & in cubile eorum perveniſſent, onus illud in pavimentum cadere ſinebant; idque catachyſmum nominabant, hoc eſt effuſionem, profundendo id quod in capite geſſerant, hocque illis poſtea pro mercede erat, quamdiu in eadem domo morabantur. Unde Demas cum Siro ſuo rurſum reconciliatus illic in Terentio ajebat.

Caput ſervorum oneratum.

Huc ad me Sire, ut tibi caput demulceam:
Perfundere unguento fructibus.

Hæc ceremonia pro ſigno abundantiæ annualis habebatur. Hujus conſuetudinis Theopompus taliter meminit: Verſificatores, vel poëtæ præmiabantur, imo vero delibuti & uncti unguentis variis: ſic & matronæ civitatis Segeſtæ, tum cum Dianæ ſimulachrum pro more portaretur, redimire caput ſuum corona de diverſis floribus contexta, variisque unguentis delibuta conſueverant, atque ita exornatæ vicos & compita tranſibant, idolum ſuum proſequentes. Hinc Themiſtii pater ut Epicurum, quamvis falsò, percelleret, incuſans eum ſenſuali voluptati datum eſſe (de quo ne ſomniare quidem ei in mentem venit, qui voluptatem nullam ſtabilem niſi intellectus, & animi agnovit) vas ei unguentarium ſupra caput effudit, fragrantia odoris eum tingens: volens per hæc mollitiem ejus vellicare, qui tamen ſemper durum & inflexibilem, adverſus delectamenta ſenſuum ſe præbuit.

Cæl. lib. 6. c. 6. antiq. lection. ex Suida.

Cicero in Varrone.

De hoc uſu fortaſſe Novendiales cæremoniæ derivatæ ſunt, in quibus, prout Athenæus recenſet ex Gellio, novem continuatis diebus, patresfamilias ſuccincti mantilibus, manicisque replicatis, accumbere ſervos ſuos faciebant, illisque ſervitium præbebant, illorum ſe imperio ſubjicientes. Quid plura? Spes præmii vigoroſiſſimum calcar eſt ad quodvis ſubjugale animal, etiam tardiſſimum incitandum. Id quod ipſe quoque Altiſſimus ſæpe in electis ſuis præſtitit, dum iis gloriæ ſuæ portas reſeravit: prout patriarchæ Jacob, & S. Stephano contigit. Propheta regius vir optimus, per hoc ſe ſingulariter ad bene operandum pellectum eſſe fatetur: *Inclinavi cor meum ad faciendas juſtificationes tuas propter retributionem.* Veritatem hanc inter alios Marcus Tullius agnovit, dum ajebat: *Nec domus, nec reſp. ſtare poſſunt, ſi in ea nec rectè factis præmia extent ulla, nec ſupplicia peccatis.* Nec tantum in uis ſatyris Juvenalis abſorptus fuit, ut non remunerationi locum ſuum tribueret. *Quis enim*, inquit, *virtutem amplectitur, ipſa præmia ſi tollas?* Non veretur carduelis quamvis ſubtiliſſimo pede ſuo hirſutas cardui ſpinas calcare & premere, cum ſperet ex ejusdem ſemine ſe cibandum.

Spes præmii.

De natura Deorum.

Satyr. 10.

Exponebant ſe olim duriſſimis & periculoſiſſimis conflictibus viri bellatores, dum ob oculos ſibi ponerent, ſimplices lauros, & quercuum frondes: certam enim nominis ſui ſibi immortalitatem ex viridantibus his, & perennibus foliis ſpondebant. Incertis fluctibus maris, & infeſtationibus piratarum ſe committit de litore ſuo procul navigans ratis, quia portum ſuum ſibi promittit. Cum ſudore vultus ſui, infatigabilis arator glebas ſcindit, eo quod in tempore fœcundam meſſem ſibi de labore ſuo futuram augurat: denique ſic ait Ponti infelix incola:

Lib. 5. de Triſtibus Eleg. 13.

.... Non parvas animo dat gloria vires:
Et facunda facit pectora laudis Amor.

Hac ſpe allectus Pallas Spartanus (referente Pauſania) ferociter dimicabat, & jam corde fixum tenebat,

In Phocicis.

nebat, Tarentum urbem tum quidem ditissimam, omnique genere abundantiæ, si ullla alia illustrem expugnare: sed spe sua delusus est, dum non minori valore & animositate exercitus ejus à loci incolis propulsatus & prostratus est. Hic aliquando mœstitia & dolore plenus, in sinus uxoris suæ (cui nomen Æthra) caput inclinaverat, quod illa pectine mundabat, tum cum ille amarissime fleret, memoria repetens quæ perdidisset: junxit illa lacrymas suas, quas calidas destillabat incumbentis caput. Tum enimvero in memoriam ei rediit, quod ab oraculo quondam audierat, futurum ut civitatis & campestrium, potiretur, siquidem ei ab Æthra super caput pluvia decidisset: suscepit augurium, collectisque rursum ordinibus, nova vi aggressus, & extrema ausus, muros & urbem usque adeo in angustias compulit, ut paucis eam diebus ditioni suæ subjecerit.

Civitas augurio capta.

O si Christiani nostri & mentem, & aures ad oraculum suum adverterent, dum ad corda eorum pulsat, plantarent utique victoriosum vexillum suum in civitate illa sancta, quæ utique & ipsa *vim patitur, & quam violenti rapiunt.* Hoc punctum tale est, ut concionem integram mereretur: sed cum id jam instituti mei non sit, nec hic sit scopus meus præcipuus, ad paucas admodum, & succinctas me reflexiones restringo. Id solum referam, quod de Dilecto in Cantico Canticorum recensetur, qui ad portam animæ sanctæ pulsando stabat, dum illa pigritando vestimenta sua inquirebat: cum vera jam composita esset, prompta voluntate exiit, sed: *ille declinaverat.* Ruina totius Hierosolymæ, quæ Salvatori nostro lacrymas extorsit, aliunde non contigit, testante ipso Redemptore, quàm: *quod non cognoverit tempus visitationis suæ.* Homo nonnunquam ipsis insensibilibus rebus insensibilior est. De rosa scribitur: *Destasi allospuntar del, primo raggio:* hoc est: ad primum Solis radium excitatur: & Claudianus de magnete ait:

Inspiratio divina.

Claud.

Arcanis trahitur gemma de conjuge nodis.

De magnete.

Ad primum Austri flatum Laurus germinat: ipsa astra influentiis suis loquuntur. Unde laudabiliter ab homine fieret, si quandoque internis commotionibus, quibus ad bonum incitatur, locum daret: hæ enim sunt illæ memoratæ pluviæ Æthræ. Loquebatur ut Poëta, nihilominus ut Christianus Commendator Testius, quando Matthæum Sacchettum sic affari voluit:

Quelle, Matteo, che miri
Entro al opaco velo
Dela notte brillar faci superne,
E che in perpetui giri
Parte stampan nel Cielo
Con luminoso pie strade eterne,
Parte a li altri Zaffiri
Del firmamento immobilmente inserte,
Han piu stabile ardor, sedi piu certe:
Otiose pitture,
Stampe in utili d'oro
Non son, qual se le crede il volgo insano,
Piove da raggi loro
Qua giu l'Influssi omnipotente mano.

Denique quàm bonum est imitari exemplum Apostolorum Andreæ & Petri, qui unica hac Redemptoris & simplici voce: *Venite post me, faciam vos fieri piscatores hominum, relictis retibus secuti sunt Dominum.* Supra quod S. Gregorius inquit: *nulla eum fecisse miracula viderant, nihil ab eo de præmio æternæ retributionis audierant, & tamen ad unum Domini præceptum secuti sunt eum.*

S. Gregorius.

Salutatio vitæ civilis & politicæ fundamentum est: hæc omnium negociorum, hæc commerciorum & tractatuum posta est. Hæc vitam socialem instituit, & solidat. Cum hoc signo cor loquitur, æque facunde, ac maximè elaborata eloquentia. Hæc tam sæculorum præteritorum, quàm modernorum consuetudo est: unde & ad omnem occursum, & caput suum discooperiebant, & levabant. Quidam manu, quidam nutu se explicabant: potissima tamen pars detecto capite: per quod secreta intima suorum cordium se palam facere credebant; sic nos Varro apud Plinium docet. Quandoque etiam id sanitatis intuitu fiebat. Multi enim in juvenili ætate adhuc vegeta, detectum caput contra frigus, & calorem, conducere sanitati arbitrabantur: Ego idipsum Medicorum scholæ discutiendum relinquo. De Ægyptiis refertur, eos semper nudato incessisse capite, & robustioris sanitatis fuisse, cum è contra Persiani operto capite semper imbecilliores, & infirmiores corpore visi sint. Illud certum est de Hannibale, & de Julio Cæsare singulariter id recenseri, ut aliorum Heroum non meminerim (quod infatigabiles ad ardores solis, ad ventos, ad grandines, ad gelu, ad pluvias, ad omnem temporis injuriam invicti detecto semper capite in militaribus expeditionibus suis comparuerint: demonstrando, se sine casside ferreum caput, & adamantinum in castris suis & inter arma animum gestare.

Salutatio detecto capite.

lib. 28. cap. 6.

Imperatores & Belliduces capite semper detecto.

De Massinissa Numidarum Rege, qui Romanorum potentiam fregit, & ad præcipitium ruinæ suæ penè propulisset; recenset Alexander, nec eum æstu, nec frigoribus, nec temporum vicissitudine, nec cæli inclementia adduci unquam potuisse, ut caput suum operiret. Idem de Adriano refertur, & Severo, principibus tanti vigoris, ut in gravissimis hyemis tempestatibus nunquam caput vel pileo, vel alio tegumento operuerint. Sed quod saltutationem attinet, recenset Egnatius, Petrum Laurentii Celsi, Ducis Veneti Patrem eousque obstinatum fuisse, ut nunquam persuaderi potuerit ad occursum filii sui discooperire caput suum: unde ut hic error publicus tolleretur, crucem auream in capitis sui tegmine affigi jussit, ut Patri occasio esset, se detegendi occurrente filio Duce, respiciendo ad signum hoc redemptionis nostræ. Itaque omninò utilissima salutatio est, & necessaria, quippe quæ conservat, imò & instituit, familiaritates, amicitias, societates, affinitates, contubernia: efficitque ut homo per hæc ad cognitionem, & consortium sui similis perducatur. S. Paulus eos Romanos, qui nunc in arte magistri sunt, de hoc vehementer admonitos esse voluit dum ait: *honore invicem prævenientes: sollicitudine non pigri.* Bonum enim esse censuit, imo & ad salutem animarum proficuum, per hujusmodi reverentiam inclinationem animi benevolam demonstrare adversus proximum suum; procul ab asperitate & duritie morum, & gestuum, quæ quandoque rixarum, & querelarum incentivum esse solent. A Philosophis moralibus hæc reciproca reverentia definitur: quod sit: *honor exhibitus in testimonium virtutis.* Et S. Thomas Aquinensis inquit: *Revereri est actus timoris, & ut debetur Deo, est actus latriæ.* Ipsa adeo irrationabilia animantia hujus rei nobis præbent exemplum. Admirabile in hoc examen apum est: de quibus libri memorant, quod in veneratione & submissione erga Duces suos se *æmulentur obsequiis*: quod cum illo superiori convenit: *honore prævenientes.* Eximia est Elephanti proprietas, qui ad primum Lunæ ortum se tanquam luminis hujus Adorator prosternit.

Genial. dierum l. 7. c. 19.

lib. 9. c. 12.

Cap. 12.

2. qu. 81. art. 1.

PHYSI-

PHYSIOGNOMIÆ, ET SOMNIA

GLoriatio vana, ut non dixerim, temeritas est, æquiparanda iis, quæ maxime vetantur, de exterioribus signis hominis, interna ejus penetrare velle. Qui id præsumpserit, ad hoc se præparet, ut in Vesuvii luminosis vorticibus mortem nanciscatur: & naufragus in abyssum maris demergatur, & rursum dictum illud redintegret: *O Abysse tu me cape, quia teipsum non capio.* Sapientia Salomonis insinuat: *Sicut aquæ profundæ, sic cogitationes in corde viri.* Prov. 7.

Quis est qui fundum fluminis non transuadere solum, sed & prospicere possit, cum turbidum est, & inundatione intumescens? Quis credidisset in corpore tam exiguo Alexandri Magni domicilium suum collocasse animum, qui capacitate sua mundum universum possideret? Sub insulsis & turpibus membris Faunorum & Sylvanorum, præstantissimæ quandoque virtutum Ideæ deprehensæ sunt, & cultum venerationis debitæ obtinuerunt? Quoties sub cælesti forma corporis infernale monstrum vitiorum latuit? Fatui sunt, qui de cortice externo se profunda qualitatum internarum rimari posse gloriantur. Siquidem ars talis dari posset, frustra Momus in pectoribus hominum fenestrellam desiderasset, ut & cogitata & corda hominum videri possent. Hinc & Trina illa, & Sextilia ab Astronomis præsignata, sæpius in momento temporis in quadratum, & oppositiones notivas convertuntur. Cum eadem facilitate, qua se sudum cælum in obnubilum commutat, etiam mens hominum involvitur, & obnubilatur. Magna voce nos Apostolus Joannes exhortatur, ejusmodi signa corporis forinsecus spectabilia ad formandas genituras similes non trahere, nec præscriptiones inde, aut asserta producere: *Nolite*, inquit, *judicare secundum faciem, sed justum judicium judicate.*

De externa hominis constitutione judicari interna nequeunt.

Cap. 7.

Hæc mihi adversum eos scribere occurrerunt, qui per Physionomias & somnia ratiocinari præsumunt de internis hominum, atque inde significata quædam benè solidata deducere. Negari interim nequit, accidentali quadam dispositione de statu, infirmitate, vel sanitate hominis indicia sumi posse. *Vultus ac frons, animæ janua, quæ significat voluntatem abditam*, sic Marcus Tullius scripto reliquit, Motus enim Iræ, & similia externa quæ accidunt, antequam foris promineant, prius sedem fixerant in corde. Dabimus itaque signa physionomica, & somniorum, quæ & ante me ab aliis annotata & figurata sunt.

In petit. Consul.

Dixerunt itaque, qui antiquitus jam talibus corporis indiciis se applicarunt: Caput grande, excedens cæteram membrorum proportionem, indicare hominem pigrum, & mente stupidum: sicut & exiguum nimis & gracile fatuitatem & stultitiam notare: idque non sine ratione, illic enim vapores nimii levantur; hic vero exiguitas Organi, & Receptaculi, nutrimentum debitum impedit, ut cognitionis perfectionem maturare non queat. Scripserunt quidam; si vertex capitis promineat, ita ut in similitudinem pini terminari videatur, taliter natum, inverecundum sine fræno, & sine pudore passionum suarum futurum esse: & ut verum fateamur, cum ibidem magna fiat spirituum attractio, qui in summitate illa nimium acuta restringuntur, & uniuntur, fieri non potest, ut temeritatem, & inconsideratam proterviam non eliciant.

Caput crassum, & in superficie sua planum, & adæquatum, omnem morum pravitatem & licentiam portendit: tanquam illic in spatioso campo, audacia, arrogantia, & affectuum inæqualitas vagari, & dilatari liberius possint. Concavum in anteriore parte fraudulentiam, dolum, & effrontem excandescentiam notat. Dixerim id rationem quandam habere physicam: Ira enim in hoc ventriculo compressa, sicut ignis subtus terram, aut in tormento bellico conclusus, quantò plus obstaculi invenit, tanto vehementius exploditur, & viam sibi aperit, feriendo.

Caput bonam humorum temperiem & constitutionem indicans tale est: proportionatum videlicet cum reliquo corpore: quamvis sint, qui asserant, si in longum protendatur, maturitatem & prudentiam designare. Talis erat Pericles, homo sagacissimus: tales & Scythæ, & Parthi, prout supra memoratum est. Hæc sunt quæ cum vanitate observantur in homine, cum experientia quotidiana in contrarium militet: cogitata enim mortalium, non secus ac Maris undæ sunt, inquit S. Gregorius, quarum nec origo, nec medium, nec finis reperitur. *Mare mens hominis, & quasi fluctus maris cogitationes mentis:* jungatur his educatio, quæ plerumque ordinem naturæ interturbat, & pervertit: adjungantur & fines, qui actiones hominum specificant, & tanquam scopi sunt, ad quos humanæ cogitationes collimant: quamvis Ovidius dicat: *Heu quam difficile est crimen non prodere vultu!* In vultu enim & ego non negaverim tanquam in Tribunali accusationes Synteresèos apparere: unde & Cleanthes illic apud Diogenem ait: *Ex specie comprehenduntur mores.* 11. Moral. 2. Metam.

Bonus & malus ex vultu cognoscuntur. Cleanthes.

Quod somnia attinet, cum quanta de his vanitate Cardanus in Interpretationibus suis scripsit, tantumdem à veritate nullatenus aberravit, cum ait; eos qui alioquin somniandi consuetudinem non habent, siquidem repentè somniare cœperint, aut morti, aut saltem longiturnæ infirmitati vicinos esse. Id reor sensit, ob abundantiam humorum, qui heterogenei aut inconcocti, in tali corpore detinentur, somniarunt itaque, aut in vanum observârunt, qui dicunt: somniare de *capite*, Principatus eventuri indicium esse, aut Dominii, Honoris, Ingenii, Gubernaculi, & Regiminis domestici. Huic sententiæ & ego subscripserim: siquidem per hæc dici volunt: omnes hos Principatus, & Celsitudines terrestres oriri & evanescere ut somnium, vel phantasma. Dixit hoc Psalmista Regius: *Dormierunt somnum suum, & nihil invenerunt omnes viri divitiarum in manibus suis.* Et paulo infra de eadem materia: *Velut somnium Domine in civitate tua imaginem illorum ad nihilum rediges.* Psal. 72. Ibidem.

Caput visum per somnium indicans Principatum.

De hac negociorum turba, de his dignitatum humanarum fastigiis, de hoc ambitu gloriæ, qui terminum non invenit, S. Basilius Seleuciensis Episcopus sic inquit: *Mox una febris, aut certe pleuritis abreptum hunc è medio hominum cœtu rapuit, & splendor ille majestatis & gloriæ, ad insomnii similitudinem momento disparuit.* Et S. Chrysostomus. *Fabula quædam est vita nostra. In scena aulæo sublato varietates dissolvuntur, & omnia coruscante luce avolant somnia.* Interrogatus Diogenes tum, cum in agone vitæ suæ constitutus esset, & quasi somnolentus indormisceret, à Medico suo, qualiter haberet, respondit: *Nullam sentio molestiam, nam frater sororem anticipat, somnus mortem:* Recordor & me quoque in florenti adhuc ætate mea sic cecinisse:

lib. 4 Hexameron. Ex Patre Martineng. Homil. 55. ad populum. Plutarchus in Consolatione ad Apollon.

Vita nostra somnus est.

Giaccion Tebe, Numantio, Ilio, è sagunto,
E le moli ch' alzó Memfi superba:
Fatte spoglie del tempo, or copre l' Erba
Nea le grandezze lor resta un sol punto.

Tal

Tal di chi dorme a le pupille a punto
Il ſonno luſinghier pompe riſerba:
Ma tolto al dolce Inganno, oh come acerba
Sparve la gloria, ando l' honor conſunto!
Dorme il regnante, e d' alta vite intanto
Un ramo a quel potente il crin circonda,
Che piu al figlio portende auguſto il manto.
Si del faſto mondan ſotto ala fronda
Chi ſi adagia, rimira il legno, oh quanto
Di morte al fine al Aquilon ſi sfronda.

NOTA LITERÆ C.

INgenioſiſſima (ſi ulla unquam inter homines facta eſt) inventio characterum fuit, tam neceſſaria (ut reliquorum non meminerim) potiſſimum Principibus, utpote quibus negotiorum ſumma & eſſentia conficitur literis: dum ubi ſua intereſſe viderint, celant quæ volunt, promiſcuam plebem; rurſum autem quibus volunt, eadem propalant. His nil tam pernitioſum eſt, quam ſi de pectore ſuo ſacrato exeuntes, prophanæ plebi ſe divulgaverint, atque ita ſe malevolorum oculis expoſuerint, ſapientiſſima, inquam, inventio, manifeſtare ſeipſum, nec tamen cognoſci, ſicut Ulyſſes nube tectus. Sic ſapienter Demaratus cum Lacedæmoniis uſus eſt, Senatus Spartiatarum cum Belliducibus ſuis, Hiſtieus cum mancipiis, Beda cum Principibus, Trithemius cum focis aëreis: Harpago in ventre timidi leporis conſilia magnanimitatis abſcondit. Denique his ad compoſitionem Veteris Teſtamenti, per quod novum figuraretur, ipſe altiſſimus uti voluit.

His à me ritè ponderatis, qui univerſitatis utilitati ſervire intendo, & qui à Phyſionomicis inſtructus ſum, & præſertim ab ingenioſiſſimo viro Joanne Baptiſta Porta, qualiter ſagaces quidam & acuti, ſe in variis corporis membris contingendo majores & principaliores Alphabeti literas expreſſerint: unde etiam quæ volebant integra dicta concinnare poterant, atque ita hac quaſi muta eloquentia invicem fabulabantur: Ego, inquam, non ad horum intelligentiam, ſed qualiter antiqui notas ſuas deſignaverint, expoſiturus ſum: ne ſi quando in lapidis cujusdam aut monumenti inſcriptionem quis inciderit, nec propter ſenſus combinationem, & interpretationem, prima fronte involutam & confuſam ſe expedire poſſit, vehementius in duritiem obſcuritatis offendat, quàm in ſaxum ipſum. Propterquod, cum contingendo Caput C. literam ſignificare voluerint: Quid hæc litera ſola, quid conjuncta cum aliis indicaverit, paucis expediam.

Quantæ utilitatis ſint characterum notæ.

C. itaque ſolum ſine copula alterius literæ ſequentia verba denotat: *Comitia, centum, Cajus, cauſa, condemno. CA. AM. Cauſa amabilis. C. B. Civis bonus: Civis Corynthius. C. C. Calumniæ cauſa. C. C. E. Cauſa conventa eſt. CC. Circum. CCC. DP. Tercentũ; Duplex. CCC. TP. Tercentum Terræ pedes. C. C. F. Cajus, Caji filius. CS. Cauſa. CA, vel CAM. Camillus. CAE. Cæſar. CÆ. AV. GG. Cæſareæ Auguſtæ. CAR. COJU. Cariſſimæ Conjugi. CARIS. Cariſſimus. CB. Commune bonum, Civis bonus. CC. Ducenti. CCLR. Cauſam claram Regi. CR. Contrarius. CC. conſilium cæpit: Ceſſit calumnia: Cauſa contractus. CS. Cujus. CDC. Quadringenta condemnatur. C D. Condignum: Quadringentum. C E L. Celeres. C E N. PP. vel C E N S. PP. Cenſor perpetuus. CEN. A. Cenſoris arbitratu. C. E. N. T. Centuria: Centurio. C. E. N. T. V. Centuriones. C. F. Caji filius. C F R. Cauſa filiæ Regis. C H. Cuſtos hortorum: Cuſtos Hæredum. C M. Centum millia. C I C. Cicero C. I. C. Cajus Julius Cæſar. C. T. IN. Cubitos tres invenies. C J. vel C. I. P. P. Cippius ſeu terminus, ut, ad tertium Cippium, ſeu lapidem. CIV. Civitas, Civis. C I V. Cauſa Juſtitiæ. CCI. P. Cubitos duos invenies plumbum. C. C. Cajus Claudius. C L. V. Clariſſimus Vir. CL. F. Clariſſima fœmina vel familia. CL. Claudius. C. L. D. B. L. Cauſam Laudabilem. C. L. Caji Libertus, vel Libertorum. CLBCL. Conlibertæ Clariſſimæ. C. MAR. P. Caput margine pleno C. M. Comus. CML. Centum millia. CMS. Comis. CM. Civis malus. CM. vel C. A. M. Cauſa mortis. COM. Comitia. CMS. Cauſa mali ſui. CML. Crementum multum. CME. XII. Camelos duodecim. CN. Cneus. C. N. Cajus noſter. CN. L. Cnei Libertus. CO. Conjugi. C. O. Civitas omnis: Controverſia. COM. OB. Comitia obdurata. CON. Conſularis. CON. SEN. E. OR. P. Q. R. Conſenſu Senatus, equeſtris ordinis, populique Romani. CONS. vel CS. Conſiliarius. COL. vel CL. Colonia: Coloni. COLL. Collega: Collegia. COL. Collega: Colonia: Columen. COLL. FABR. Collegium Fabrûm. C. O. H. Cohors. CONJV. Conjunxit. CONJV. O. Conjugi obſequentiſſimæ. CONJUG. M. Conjugii Mercurii CONX. Conjux. CONLIB. Conlibertus: Conliberta. CONTUB. Contubernalis. COR. Cornelius. COR. Corpus. CORN. R. F. Corneliæ Regis filiæ. CORN. AVRS. Coronas aureas. COS. Conſul. COS. QVAR. vel IIII. Conſul quarto. COSS. DESSIG. Conſules deſignati. CSS. Conſulis. Conſularis. COS. DES. Conſul Deſignatus. CP. Civis Publicus, C. P. Caſſa publica. CPS. Capſa. CP. Cauſa petitionis: Cauſa poſuit. CPRSS. Cupreſſi. C. R. Civis Romanus. CR. Creticus: Criſpus: Contractus. C. R. C. Cujus Rei Cauſa. C. R. C. P. Cujus rei cauſa promiſit. CS. Communis. CS. A. Cæſar Auguſtus. CS. IP. Cæſar Imperator. C. S. S. Cum ſuis ſervis. C. S. FL. Cum ſuis filiis. C. S. H. Cum ſuis Hæredibus. C. S. P. E. Cum ſua pecunia eſt. CTS. Controverſia. CT. V. O. A. B. Civitas vitæ omnia auffert bona. C. V. Centum viri: Clariſſimus vir: Caſa Virginum. CIV. Civis: Civitas. Civitas. CVL. Cultores. CVR. Curionum: Curiarum. Curſor. C. X. IN. AR. Cubitos decem invenies argentum. C. XX. IN. AVR. M. Cubitos viginti invenies aurum mirabile.* Quot myſteria diſcooperit, quot theſauros effodit, quæ abſcondita revelata hæc admirabilis characterum inventio, quorum indagatio nec pauca eſt, nec brevis, nec expedita? Scio apud Authores antiquos, te his plura inventurum eſſe. Nihilominus hæc quæ præſento, parca non ſunt, quippe quæ plurium Authorum lecturam, & fatigationem tibi in compendium redigunt. Sequuntur.

EPITHETA.

IN materia Adjunctorum vel Epithetorum, documenta multa & præſcriptiones, per occaſionem partium, & membrorum humanorum tibi occurrent, ex quibus facile videre tibi liceat, quam neceſſaria ſint, quantæque virtutis præfata Epitheta, tam in arte poëtica, quam oratoria: cum ex his decor, & pulchritudo omnis formetur. Epithetum enim eſt, quod proprietates ſignificat, interiora exponit. Illud denique eſt, quod unit, dividit, ſeparat, incorporat, declarat, & implet dictionem, & periodum omnem. In Hypotypoſi potiſſimum, aut deſcriptionibus, pars eſſentialis nominari poterit: per hanc enim objecta quaſi ante oculos ſtatuuntur. Epithetum eſt, quod qualitates, conditiones, & eſſentias rerum repræſentat. Sicut

Neceſſitas, uſus, & qualitates Epithetorum.

in Terentio, quem citat famosissimus Co. Emanuel Thesaurus (cujus diffusiori lecturæ te remitto) qui Phormionem introducit hæc dicentem: *Non novi hominem:* cui Pamphilius respondet *: Faciam ut noscas: Magnus, rubicundus, crispus, crassus, cæsius.* Quæ circumstantiæ, in descriptionibus evidentiam adjungunt objectis, dulcedinem orationi, cognitionem partis de toto.

Ut ergo hunc Tractatum tam copiosum cum omnibus circumstantiis suis, & per attestationem authorum maximè illustrium concludam, primus mihi obviam procedit Martinus Capella qui *caput rutilans* appellat. *Quod rutilum circum caput gestabat.* Pontanus illud Auricomum vocat: *Præradiat caput Auricomum, roseusque per auras, it decor.* Strozzius illud honestum appellat: *At procera caput cervix fulcibat honestum.* Tibullus nitidum: *Nec nitidum tarda compserit arte caput.* Purum Ovidius: *Longa probat facies capitis discrimina puri.* Flavum Virgilius: *Summa flavum caput extulit unda.* Roseum Textor *:Et roseum pubens oculis, herba caput.* Venale Juvenalis. *Et præbere caput domine venale sub hasta.* Idem ipse vacuum appellat: *Vacuumque cerebro jam pridem caput.* Invisum denuò Ovidius. *Protinus invisum nec petet astra caput. Indeploratum idem. Indeploratum Procere caput.* Horatius illud perfidum vocat. *Obligasti perfidum votis caput.* Ab eodem insanabile vocatur. *Si tribus Antyciris caput insanabile nunquam Tonsori Lycino commiserit.* Laurigerum à Politiano: *Laurigerum morti subjicere caput.* Manto impavidum vocat. *Impavidumque ultro caput ad tormenta reportat.* Ruinosum ab eadem nominatur: *Tecta ruinorum caput inclinare videbat.* Ab eadem funestum: *Funestum dirumque caput.* Adhuc ab eadem implume: *Implume caput.* Grande à Prudentio: *Grande per infirmos caput excisura ministros.* Eximium ab eodem: *Servasset caput eximium, sublime, beatum.* Hostile à Statio. *Spectat atrox, hostile caput.* Furiale ab eodem. *Obnubit furiale caput.* Ab eodem adhuc venerabile. *Meritaque caput venerabile quercu.* Si hæc tibi forte non suffecerint, copiosius Authores evolvere placeat, ex quibus tibi major suppellex suppeditabitur.

Lib. 1. *De Art. Amandi. Lib. 3* *Lib. 3. Georgicorum.* *Satyr. 3.* *Satyr. 14.* *In Iben* *ibidem.* *Carm. 2. in Arte.* *In Psych. 8. 11.*

Solet Convivalis Mensa, post cibos, necessarios, & macteas succosas, ut commensalium palatus indulcoretur, inter bellaria, saporosissimos, & exquisitissimos fructus proponere. Ego itaque pariter in hoc Tractatu meo, in hac mensa, non Lotophagorum, aut Lastrygonum, quamvis humanis membris instructà, in apparatu bellariorum, si non prout oportet, saltem in essentia, hoc est, ad manum semper habens Authores quibuscum loquor, tibi satisfacere satagam. Et hi ipsi Coci Athenienses sunt, quos omni scientia ad certum quendam terminum instructos volunt, si fides habenda Magno Mascardio, qui Authores nominat, Athenæum & Plutarchum.

Tabula Cebetis.

Itaque ut ego te non sine fructu quodam dimittam, in cujusque Tractatus fine pro conclusione tibi Oden quandam poëticam offeram, quæ si aliunde, & non de calamo meo prodierit, scio te spiritum aut dulcedinem in ea desideraturum non esse. Sed si paupercula Musa mea tibi donum hoc dederit, precabor te, ut cum eam incultam, & insulsam adverteris, infirmitati compatiaris: siquidem etiam in habitu quandoque veteri, aut nimium prolixo, aut in lacerna vili comparuerit, nosse oportet me Protheum non esse, qui versicolorem me præbeam, semper idem sum. Nec in diebus meis histrionem unquam egisse memini, ut quotidie glorier, me indumenta mea, & personam transmutare. Invidus sum iis, qui imitantur funambulones, tam perite supra funes choreas ducentes. In tanta autem vivacitate, cogitationum in tot quorundam conceptibus, & influentiis, quisque quantum potest, bilancem in æquipondio teneat: si autem in unam vel alteram partem inclinaverit, videat ne impingat, & se contubernalium risioni exponat. Non ignoro & hic ollam mihi sat bullientem non esse. Ad omnem nihilominus gressum pedum meorum intentus sum, ne forte procidam; cum noverim in terram hic cecidisse, mortale esse, sicut jam videre licuit. Libet mihi pedibus potius incedere, quàm equo effræni, aut refractario me committere: qui me de sella excutiat, cum sciam Hippogryphos Atlantis, & Chymæras Bellerophontis fabulosas esse. Pauci & rari sunt, qui supra dorsum Pegasi saltare noverint: & siquidèm ille cum ungvula sua effodere Castalium fontem potuit, quem lateat cuique saltem licitum esse fontem hunc attingere? Hic cum perennis sit, pauperi æque ac diviti potum ministrat: qui etiam dum equi ungvula tactus fuerit, tam pauca, quam multa suggerit: tam cui datum est solis ungvulis intrâsse, quam totum se immersisse. Fateor parsimoniam pedis mei, qui non nisi intingere ungues potuit. Id totum retuli, ut benigne lector occasio tibi detur, qua mihi compati velis, siquidem tibi de deliciosis Pindi convallibus meliores fructus non attulero, quam quos tibi in hoc loco obtulisse me vides: Argumentum tale est.

Laus Capitis.

Supra sententiam Philonis, ubi ait:

Ubicunque satellitium Regium est, ibi Rex satellitio stipatus sedem habet. Sed totum animæ satellitium, sensuum nempe organa in capite sita sunt.

Del medemo suo Autore eccelsa Imago,
A cui pur volle il Creator Sourano,
Nella grand opra esercitar la mano,
Se stesso in lei d' effigiarsi vago.
Sfavilli il Sole, è folgoreggi il Tago,
Tutto è creato al beneficio humano:
Infuse l' Alma in lui: celeste arcano:
Onde fosse di glorie altero, e pago.
Come qualòs di chi mirar s' avenne
Sotto al suo Re di purpurati Eroi,
Glorioso Senato in Di solenne,
In simil guisa à ministri suoi
Principi numerar subditi ottenne,
Se potenze vitali il capo in noi.

CAPIL-

CAPILLI.

Anatomia.

QUandoquidem humano capiti Capilli connexi ſunt, de iiſdem ratiocinandi hic mihi locus non incongruus videtur: cum præterea ſcopus mihi non ſit, de una ſola profeſſione ſermocinari, ſed de multis pauca delibare (ut videlicet ex hac varietate lectori utilitas cum delectamento eveniat) cum Andrea Laurentio breviter dico: Capillos ab Altiſſimo Conditore homini ad tutelam, & ornamentum datos, unde & pro qualitate & pro conditione varia nomina conſecuti ſunt. Doctiſſimus Aldrovandus ſic eos nominat: *capillus, quaſi capitis pilus:* Peripateticus eos *congenitos* vocat. A Perſio *cyrrhi* vocantur. Tota capillorum congeries *Coma* appellata eſt, quod ſæpius radantur. A Latinis *Cæſaries* à *cedendo:* à dictis Latinis etiam *juba*, & *crines*. In primo ſuo exortu lanuginis nomen habent. Ad generationem eorum univerſæ cauſæ quatuor concurrunt: Materialis, efficiens, formalis, & finalis. Materia illorum duplex eſt, quæ ab optimis Phyſicis, *ex qua & in qua* appellatur. Illa excrementum tertiæ concoctionis eſt, fuliginoſum, dum videlicet vapor per ſpiracula cutis rariora evagatur. Hæc autem cutis eſt moderate ſicca, & rara, ad differentiam locorum paluſtrium & uliginoſorum, ubi nil generari ſolet. Quam neceſſaria ſit ad generationem capillorum, raritas cutis, his verbis Hippocrates docet: *Plurimi, & maximi enaſcuntur pili, qua corporis parte cutis rariſſima eſt, & ubi poſterius rareſcit cutis, ibi poſterius naſcuntur pili, ut in mento, & pube.* Cauſa efficiens, ex qua pili naſcuntur, moderatus calor eſt, qui vapores fuliginoſos per ſpiracula cutis propellit, & eatenus exiccat, ut formam talem adipiſcantur. Hi diverſos ſortiuntur colores, ex accidentibus, complexionibus, & temporum diverſitate, unde conſimiles qualitates derivant, cum color ab humore prædominante non disjungatur, & omne excrementum humoris ſui ideam referat. Sic in affectu, & complexione bilioſa flavi erunt capilli: in pituitoſa albi: in melancholica nigri. Hi aut criſpi ſunt, aut prolixi, aut obliqui, pro cujusque complexione aut ſicca, aut humida, aut debili, aut vegetiori, quæ de materia calida, aut frigida originem ducit: De quibus copioſiſſime Galenus. Cauſa denique finalis triplex eſt: Defenſio partium, quas diximus: Ornamentum capitis, & faciei: tum deinde exhalationum humidarum, & recrementorum fuliginoſorum emiſſio. Hinc & eæ capitis partes quæ *tempora* nominantur, ex eo dicta ſunt, quod illic in provectiore ætate canities primum ſe prodit, tempus, & ætatem hominis annuntians.

Lib. 9. c. 3.
De monſtris pag. 75.

Varia Capillorum nomina.

Cauſæ concurrentes ad generationem capillorum.

Color ſimilis humori prædominanti.

2. De Temperament.

HIEROGLYPHICA.

AGgreditur, & ferit, ſenſata doctrina Valeriani homines atheos: qui abutentes eo, quod propheta regius contra hujuſcemodi olim ſcripſit: *non eſt ſcientia Dei in excelſo:* cum ſumma impietate omnipotenti Deo oculum divinitatis & providentiæ, quocum omnia videt, tollere non verentur. Hic author itaque refert: Ægyptios, ut quantum ſupra nos divinus oculus vigilet, demonſtrarent, qui non ſolum externa noſtra, ſed & abdita cordis cogitata cernat, & cognoſcat: depinxiſſe (ſic ille ait) aut ſculpſiſſe figuram venerabili vultu, quæ à capite ad calcem usque longiſſimos capillos protendebat: in hoc ſignificare volentes, Deo, tanquam Creatori, & Autori noſtro omnes cogitationes noſtras dedicandas eſſe. His enim anima noſtra adornatur, mens tegitur; hæc mens cogitationes producit, non ſecus ac a capite capilli generantur, ſecundum expoſitionem etiam Virorum doctiſſimorum, cùm Redemptor ait: *omnes capilli capitis veſtri numerati ſunt*, numeratas eſſe cogitationes noſtras intelligi voluit. Quod porro capillos tondemus, indicat, de mente noſtra curam omnem ſuperfluam & vanam tollendam eſſe: hæc enim excæcat animum, ſicut pili oculos, niſi radantur. Eucherius hoc de iis cogitationibus intellectum voluit, quæ de rebus jam præteritis ſunt. Nazaræi autem, qui nunquam tondebantur, ſe omnimodo mente in Deum abſorptos, & dedicatos eſſe indicarunt. Propter quod de Præcurſore Domini Joanne Baptiſta dictum fuit: *novacula non aſcendet ſuper caput ejus:* ſubſcribit huic S. Gregorius in quarta, & in vigeſima prima epiſtola, libri primi, his pulcherrimis verbis: *Capilli in capite exteriores cogitationes indicant, & præſentis vitæ curas exprimunt, quæ quidem ex negligenti, atq; torpeſcenti ſenſu coortæ quia minus opportune prodeunt, nobis quaſi non ſentientibus pullulant, igitur* [illegible] *qui præficitur Sacerdos, neque prorſus debet ſollicitudines exteriores a ſe projicere, neque illis multum inhærere.*

Hieroglyph. lib. 32.
Divina providentia.

Videt profunda cordis cogitata:

Quæ Deo dedicanda ſunt:

Cogitationes autem vanæ removendæ:

Eucherius.

S. Gregorius.

Vana quoq; ſuperſtitio, à ſpiritu maligno & infeſtatore hominum ſuggeſta, ſub religionis ſpecie, antiquitus vovere, & dedicare capillos dæmoni conſueverat. Unde Virgilius de Didone moribunda hæc referebat.

Nondum illi flavum Proſerpina vertice crinem
Abſtulerat, ſtygioque caput damnaverat orco.

Lib. 4. Æneid.

De hoc diffuse ratiocinantur Morettus, Pontanus, & Cerdas. Turnebus refert, ab omni victima in facie altaris primum reſcindi pilos ſolitos eſſe: pari modo & ab hominibus, vel morituris, vel ſupplicio damnandis. Prima cæremoniarum erat, eos ad radices usq; tondere, & Diis Infernalibus conſecrare. Hinc Cerdas de Ænea ſacrificante concludit: *& ſummas carpens media inter cornua ſetas.* In duodecimo Æneidum: *& tempora ferro ſumma notant pecudum.* Cantabrus hoc originem ſuam inde traxiſſe opinatur, quod in crinibus ſumma ſit hominis fortitudo, prout de Samſone notum eſt: ſacrificia autem hæc Proſerpinæ vovebantur, juxta Horatium:

Lib. 4. c. 16.
Lib. 9. Adver. cap 17.
Lib. 6.

Cantabrus.
Sil. 1. de Glaucia moribundo. Lib. de Como c. 2.

Jam complexa manu crinem tenet infera Juno. Videatur de his Adrianus diffuſius.

Signum, vel Hieroglyphicum ſummæ ſervitutis, etiam ad noſtram ætatem usque conſervatum fuit: ſiquidem homo miſer & deploratus, mento, & capite raſo, & ad cutem usque nudato appareret. Hinc Tacitus refert: ſervum quendam Agrippæ Poſthumi, nomine Clementem, ut generoſam occiſi domini ſui vindictam exerceret, cum ei omnino in cætero corporis habitu & conſtitutione ſimilis eſſet: excepto capillitio, quod raſum habuit: *ignotis ſe abdidiſſe locis, donec crinem barbamque promitteret: nam ſervi caput raſitabant:* Sic apud Ariſtophanem Comicum certus quidam Aulus Piſtotherus Poëtam quendam mirabatur comatum eſſe, cum ſe Muſarum ſervum eſſe profiteretur. Nec tamen his ſolis capilli reſcindebantur, ſed hic mos etiam ad captivos, & bello cœptos pertranſiit. Hinc Claudianus ſic habet:

Serui incedebant raſi.
Tacit.

Captivi.

· · *Tuque ſimul ferri religata catenis*
Tonſa comas, imo barathri claudere receſſu.

Claudianus.

De his prolixius videatur Scholiastes. Hoc modo mutilati & deformes victi ad pedes statuæ victoris sui & Numinum sternebantur: Imo & non raro pedibus victorum deprimebantur, & calcabantur: De his primis S. Gregorius Nazianzenus inquit: *Barbarorum Domitorum, atque ad pedes jacentium multiplices figuras*: De secundis Statius captivum Rhenum poëtice describendo, ad pedes statuæ ipsius rescissam projecisse comam inquit:

Lib. 1. contra Rufinum. *Orat. 3.* *Lib. 1. Sil. 1.*

. . . . Vacuæ pro cespite terræ
Ænea captivi crinem tegit ungula Rheni.

Alludit hic Poëta ad usum Romanorum, qui flavos captivorum Germanorum capillos abscindendo, eos juvenculis puellis dono dabant, ut inde (prout hodie quoque in more positum habent, adjungendo mundum muliebrem) ut inquam, caput suum inde ornarent. Incedebant tum, sicut hodie quoque pomposi capillis suis Germani. Unde Tacitus: *Habitus quoque corporum, quanquam in tanto hominum numero idem omnibus: truces & cæsii oculi, rutilæ comæ.* Nec contenti capillo naturali, etiam ad pompam artificium & compositionem addunt: Sic ait Amianus Marcellinus: *videbat quosdam habentes comas rutilantes ex more.* Idem Lipsius confirmat, magnus ille Taciti commentator: fortassis & inde ad Corinnam Ovidius:

Germani flavis comis. *De moribus Germanorum.* Germani flavos capillos effingunt. Ovidius.

Jam tibi captivos mittit germania crines:
Culta triumphatæ munere gentis eris.

Hic ornandi modus inter veteres pretio magno parabatur: hinc etiam Absalonis capilli quotannis semel tonsi ducentis siclis vendebantur: de quo scriptura: *gravabat eum cæsaries.* Exponit hunc locum admirabiliter Petrus Chrysologus his dictis: *In impii capite non aliquam virtutum, sed tantum vitiorum sarcinam scriptura designat, ponderabat, inquit, capillos capitis sui.* Infelicissimum pondus, quod ei postea pro fune fuit, tum cum in quercu, tanquam in patibulo pependit: in quo ei tribus lanceis transfossum pectus est: factus vulturum & corvorum esca.

Absalon 2. Reg. 14.

Sed ut ad servitutem, & captivitatem revertar, quæ per caput mentumque rasum demonstrabatur, hoc pro instructione nostra dixerim, eos qui à Mundo, vel Dæmone, vel Carne captivi facti fuerint, quamvis nullam foris comam prolixam nutriant, eam nihilominus interiorem habere amplissimam: magna enim cogitationum abundantia necesse est, ut cor pilosum habeat, prout de Alexandro Magno refertur: quandoquidem ut Redemptor inquit: *Ex corde exeunt fornicationes, adulteria, homicidia.* Et id quod deterius æstimari potest, hæc veritas nec philosophos paganos latuit, idcirco Peripateticus ait; *[illegible] corpus dominatur animæ.* Et Seneca ad Lucilium suum: *Quantum potes circumscribe corpus tuum, & locum animo laxa. Multa sequuntur incommoda huic deditos curæ.* O crines, ô laquei, imo retia, quibuscum insidiator animarum nostrarum piscari easdem studet, & in captivitatem infelicissimam, & in profundum barathrum perditionis detrudere.

Arist. Polit.

Indicium animi mollis & effæminati fuit semper, nimius capillorum cultus, vel eorundem unitio: unde & Græci cum juvenem usque adeo comptum intuerentur, eum enervem, & imbellem, colo potius, quam hastæ idoneum nominabant. Hinc Cicero quoque sæpius in Consule capillum nimium elegantem, & redolentem, jam calamistratum, jam in cincinnos contortum repræhendebat, & sugillabat. Idipsum fit à Virgilio. Refert Alexander in Genialibus suis, Cajum Cæsarem eatenus habuisse in odio hos comptulos, & delicatos Ganymedes, ut omnibus, in quoscunque offenderet, forfice, quem idcirco secum ferre solitus erat, ejusmodi opacum capillitium abscinderet: demonstrans convenire hæc ornamenta mulierculis otiosis, & molliculis. De Salmace sua cantabat dulcissima & nunquam sat laudata Musa compatriotæ mei Hieronymi Petri:

Cicero. *Virgilius.* Capilli ab Imperatore Juvenibus abscissi. *Gendier. l. 8.* *Poesiæ Idil. Salmac.*

Or con la man di neve
Tratta eburneo stromento,
Quasi di mille denti aratro acuto:
Con cui per seminar l'esca d'amori
Ara del biondo crine il campo incolto.

Comatas Veneres non immerito dixeris, quæ cum ejusmodi filis irretire incautos volunt. De his modernus, & eloquentissimus Author meminit: *Nequid desit crispando, ornantur capilli croco, & pulveris aspergine, & lixivorum genere omni: multicolori nectuntur fidicula, ne fugiat quod radicibus infixum est capiti.* Infelicissimæ nihilominus, si his ligulis suis & fasciis diversicoloribus crediderint se retinere sensum mentis & judicium posse; tanto enim velocius avolat. Inter Poëtas celebriores, quibus mentem suam exhilarare, his undantibus comis, & pennas suas explicare inter hos nodos libuit, afferam Oden quandam, ut mihi quidem videtur, elegantem admodum, Domini Marchionis Ludovici Malvezzi: cujus enthusiasmus si ad maturam ætatem reductus fuisset, dubitandum non est, quin famosissimi Avunculi sui, nomine Virgilii, glorias æquiparasset. Itaque in deliriis solitudinis suæ oculos formosæ cujusdam describens, supra quos auratæ comæ depluebant, sic inquit:

Scriban. Philos. Christ.

Se'l gran carro del Sole havea gia sciolto,
Se di lucido vampo arsi gli Empiri,
Di clue puri alabastri in brecci giri
Il Fetonte de gli occhi è qui sepolto
Fatto nova Ferusa il crin disciolto
Va rotando se stesso in bei deliri;
Erra d'intorno ai languidi Zaffiri
E vi piove in elettro in su quel volto:
Staffi à formar de pretiosi avelli
Su mausolei, su gli obelischi intento
Il bel ciglio funebre Archi gemelli:
Fomentati, agitati, indi dal vento
A caratteri d'oro ibei capelli
Delineando van l'urna d'argento.

Ut varietatem opinionum, & affectuum demonstrarent Ægyptii, prout quemque corporis motum magis varium, aut exoticum figurabant, tanto eum sibi ad mysteria indicanda magis proprium, tanto magis se quoque admiratione & observatione dignos arbitrabantur: Inde etiam quæ inter nos præpostera viderentur, ab illis mysteriosa vocabantur. Quam monstruosum inter nos esset, videre caput ex una sui parte rasum, & discoopertum, ubi se calvities prodat: ex altera vero capillorum tanta sit prolixitas, ut sum, per corpus universum descendat? Nihilominus Xenophon, ut figuram Osiridis Dei exprimeret, ejusdemque contra Titanes victoriam, (quod in sensu literali proinde est, ac si dixerim, solem dissipare exortu suo vapores) eum contortis supra frontem crinibus figurabat, usque adeo densis, ut personam ejus integram occuparent: Partem vero capitis posteriorem omnino calvam, & denudatam. Ajebat eum in decennio, quo per mundum vagatus est, à cælo suo exul, & ab eodem infestatus, hanc capillorum prolixitatem nutrivisse. Propter quod & peregrinis, nutrire comam, permissum erat. Et Valerianus recenset, pauco annorum spatio, antequam opus suum in lucem daret, Viterbii se subtus terram eruisse petram quandam, quæ caput demonstrabat à dextra parte

Caput ex parte rasum, ex parte capillatum. *Osiris.*

parte pilosum, à sinistra omnino calvum & denudatum.

Quamvis in Mundo constitutis de cœlo cogitandum esse.

Quid de his inferendum est? nisi quod hominem in peregrinatione mortalitatis hujus, ubi esse non potest, quin varietate cogitationum involvatur, quod veram dixeris capillorum esse intricatorum congeriem, deceat nihilominus meliori animi sui parte ab his turbinibus liberum elevari ad illud cœlum, unde descendit, & ad quod ei redeundum est, negandum

2. Cor. 5.

non est nos peregrinos esse: *Si peregrinamur a Domino.* Sententia Apostoli est: sed & hic in terris corpore positus, animâ in cœlis, gerebat, & intonabat:

Ad Philip. 1.

cupio dissolvi & esse cum Christo. Peregrinatio de

Ps. 119.

qua David: *multum incola fuit anima mea*: loquens de incolatu mundi; sed alas columbarum desidera-

Ps. 54.

bat, ut inde se volatu eriperet: *Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, & volabo, & requiescam.* De his capillis, qui ligatos nos in vita detinent, tum cum animus tamen in libertatem suam vendicatus in cœlum evolat, S. Epiphanius, de Martyribus verba fa-

Ep. 77. ad Hun.

ciens, sic cum emphasi inquit: *O pedes feliciter vincti, qui itinere salutari adparadisum diriguntur! O pedes ad præsens in sæculo ligati, ut sint semper in cœlis apud DEUM liberi.* Hanc veritatem in similitudine somnii Maximus Tyrius descripsit, dicens, animum sapientis *in somnio similem esse hominis, qui integro corpore manente, terram ambit cum sole, cæterorum astrorum jungitur choro: minimumque abest, quin unà cum Jove cuncta gubernet, atque ordinet.*

Cursus solis. Præsentia Dei. Absentia Dei.

Per has quoque partes, tum rasas, tum comatas, cursus solis, & viæ ejus intellectæ sunt: prudenter innuendo, ut mihi quidem videtur, cum per medium anni spatium beneficio radiorum suorum terras illustrat, vestiri campos, coma sua ornari plantas, cuncta ridere, viridescere, jucundari, & exornari: contrarium evenit, cum à nobis recedit, & calorum suum subtrahit, tum enimvero ingruit sæva hyems, hirsuta, squalida, obscura, inamœna, & inculta. Totum hoc Origines, ni fallor, intelligi voluit, cum inquit:

In Iob.

Sicut Sol, nisi vibraverit super faciem terræ, nullus ex fructibus ejus crescit, neque adolescit, neque maturescit; similiter nisi per fidem veritas refulserit in animabus hominum, nunquam erunt acceptabiles coram DEO. De absentia Dei sub symbolo solis S. Augustinus supra id quod Cantor coronatus in Psalterio

Ps. 29. S. Aug. in Psalm. 70.

suo cecinit: Ad *vesperam demorabitur fletus*: eleganter inquit: *Vesper fit, quando sol occidit: occidit autem sol ab homine, quando fugit à facie DEI.* Itidem Augustinus: *Domine*, inquit, *quis similis tibi? Si ipse est beatitudo nostra, quid erit recedenti, nisi mi-*

Senectus.

seria? Per occipitium rasum & decalvatum, afflicta senectutis ætas figurabatur, cum deficiente calore naturali, hæc pars impotens generandi capillos, ætatem hanc adesse arguit, & manifestat: sic cantabat Commendator Testius Pandoram de vase suo infelici effudisse:

L' Afflitta pouerta, l' egra vecchiezza
E' l vestito di brun, lutto funebre.

Ætatem hanc senilem inter alios deplorando, annosque jam transactos detestabatur Euripides, dicen-

Ex Eolo in Oenomao.

do: *Nos Senes aliud nihil, quam turba sumus, & figura tantum; somniorumque simulachra serpimus, mens autem non est amplius; putamus verò nos rectè sapere. Quisquis mortalium cupit infaustam assequi senectutem, non benè rem secum æstimat: nam ætas longa parit ægritudines assiduas.* Hinc Sophron poëta:

Ex Stobeo.

Odiosa senecta, inquit, *corpus paulatim tabescens macerat.* Perfectissima similitudo illa fuit, quam, secundum Favorinum, dedit Eratisthenes, *qui vigentem ætatem veri comparabat: declinantem æstati & autumno, senectam hyemi.*

Ut rem magni pretii amissam indicarent antiqui, caput depingebant denudatum, & calvum, præcipue si quod perditum erat, ad vestimentorum ornamentum pertinebat: propter quod & vetitum erat, quiscunque demum is esset, tondere totum caput, nisi solis sacerdotibus, aut iis forte, quorum infirmitas id exigeret, idque tum cum periculum extremum vicinum esse videretur. Militi etiam, qui in more positum haberet radi frequenter, in acie victum iri; naviganti autem naufragium passurum esse, præsagiebant.

Inter perdita autem maxime calamitosum est, perdidisse DEUM: Audiamus eum id ore suo proprio docentem: *Sine me nihil potestis facere.* Verum non Ioan. 15.
minus est, quod prædilectus Redemptoris discipulus inquit. *Sine ipsò factum est nihil, quod factum est.* Ioan. 1.
Veritas à Gregorio Nicephora explicata: *Ubi divina providentia non commilitat consiliis, & actionibus* Deus animâ rerum.
hominum, tunc neq; consultus, nec fortis fortis: sed sapientissima consilia insipienter desinunt. Lib. 7. c. 1.
Eadem voce nobis per Malachiam Prophetam insonat: *Ipsi ædificabunt, & ego destruam.* Quale ædificium sibi visus est erigere velle Henricus Octavus, dum explosa Religione Catholica, & Catharinam Arragonensem legitimam conjugem suam repudiando, Annam Bolenam sibi copulavit, propter quam miserandum in modum ardoribus inhonestis ebulliens, in universum regnum tam floridum perniciosam hæreseos luem invexit, in eodem innumeros excitando motus, & subversionem deplorandam, unde miser fateri compulsus est, se nunquam placidam, & sine pavore noctem ullam transegisse.

Henricus VIII. Angliæ Rex. Anna Bolena Hæresia.

Non est beatitudo, quæ consolationem illam æquiparet, qua fruitur homo contentus sorte sua: ut hoc consequatur, abscindendæ sunt non tam res materiales, quam ipsum etiam desiderium ad res superfluas. Hoc figuris suis docuerunt Ægyptii, & Græci, demonstrando caput calvum, & omnino mundum: per hoc indicando Sacerdotes Ægyptii nullum in corpore nostro relinquendum vestigium superfluitatis. Hunc ritum legitimasse videtur ipse altissimus, cum hanc Deuteronomii legem promulgavit: *Si videris in numero captivorum mulierem pulchram, & adamaveris eam, volucrisque habere in uxorem, introduces in domum tuam: quæ radet cæsariem, circumcidet ungues: deponet vestimenta.* Cui Isidorus Clarus adjungit: *ne forte ornatus vestium impulerit te in amorem ejus*: & S. Cyrillus interpretatur: *Si quid in prophanis disciplinis deprehenderimus quod approbemus, idque in usum nostrum transferre cupiamus, danda est opera, ut ex his, quæ superflua sunt amputentur.* Hanc tranquillitatem animi Commendator Testius his elegantibus verbis descripsit:

Res superfluæ. Caput rasum. Cap. 21. S. Cyrillus Alexand.

Beato e quei, che in liberta sicura, Poësia Testi
Pouero; ma contento i giorni mena;
E che fuor di speranza, & fuor di pena
Pompe non cerca, e dignita non cura.

Tale lumen talemque notitiam nobis suggerit Amator Lauræ in fortunæ adversitate: *Pauca & modica,* De remediis.
& ad victum necessaria: quidquid accesserit, illud grave erit; nec jam divitiæ, sed & compedes, sed & vincula: nec jam corporis ornamenta, sed impedimenta animi.

In omni ætate & in omni gente consuetudo vetus invaluit (quæ de temporibus primis ad nostram usque generationem derivata est), ut in Trishagio sanctissimo, prima Deitatis Persona Pater æternus, qui in cælis moderatur, & gubernat omnia, sub specie

Pater æternus.

viri ſenis exponeretur; qui canitiem in capillis capitis, & barbæ gerat: non ut decrementum ætatis in hac ſuprema mente admittatur, in quem defectus, vel diminutio nulla cadit: ſed ut eſſentia Patris indicaretur, cui, ſymbolum prudentiæ Canities pro captu noſtro maxime convenit. In hac igitur figura ab Ægyptiis Græcisque Sapientibus mundo demonſtratus eſt: Sicut etiam in eadem forma, compoſitione, & ſtatura ſe æternus Pater in magno Daniele propheta videndum dedit: cum inquit: *Antiquus dierum ſedit, veſtimentum ejus candidum quaſi nix, & capilli capitis ejus, quaſi lana munda.* Hinc Eucherius Angelos appellabat: *Albatorum multitudinem.* Imo vero in hoc ipſo, antiquitas demonſtratur altiſſimi, cum nil tam ſit reconditum, quàm ille.

Daniel. 7.

Hæc Canities olim pro Hieroglyphico bene ordinatæ ſenectutis ſerviebat: quam probare neceſſe non eſt, cum ex ætatis provectu quotidiana experientia incrementum ſumet: prout gens illa antiquitus docebat, quæ videlicet de ſignis exterioribus his, quid de quoque homine ſibi ſentiendum eſſet, decernebat. Ut verum fateamur, abſit ut hæc ætas infelix ſit, ſi honoris ſui & authoritatis augmentum, tum vero etiam maturiatem prudentiæ adeptæ, intelligentiam animi, cum ſanitate corporis conjunctam habuerit. Intellexerunt bona ſenectutis & Plato, & Pytagoras, ſicut Favorinus philoſophus refert, cum ait: *Senectutem non tam eſſe juxta finem vitæ, quàm juxta principium bene beateque vivendi.* De his diſcipulus Democriti inquiebat: *Robur & forma juventutis bona ſunt: ſenectus vero flos eſt temperantiæ, & prudentiæ.* Recenſet memoratus Favorinus de Boëcio quodam, viro provectæ ætatis, qui theſaurum invenerat, quem calce projiciens, ajebat: nil ſibi jam his opus eſſe, cum in limine vitæ ſit; ex his proinde non ineleganter infert: *Ita ſenectus animum tranquillum reddit: & multæ pecuniæ ſtudium, & impenſas adimit.* De his concludi poterit, etiam in media ſenectutis hyeme, non deeſſe vernum tempus tranquilitatis internæ, & ſatisfactionis.

Bona Senectutis.

Vetulus theſaurum repudiat.

Favor. 83.

Celius Auguſtus, ut nobiliorem hominis partem, animam videlicet (de qua alibi diffuſius mihi tractandum) repræſentaret, expoſuit Virginem ambulantem, expanſis brachiis, & capillis in aëre ſparſis.

Stobeus.

Celius Hieroglyp.

Ad id fortaſſe antiquorum philoſophorum authoritate motus. Plato præſertim, inverſæ arbori hominem comparat, cui crines pro radicibus ſerviunt: qui ad cælum ſublati, ſemper ad ſolum ſuum genuinum, & nativum unde illis origo prima eſt, contendunt. Ita vera radix noſtra, hoc eſt Anima, ex qua vivimus, & ſpiramus, cum ſpiritus ſit à Deo infuſus, de cœlo ortum habet: per hanc fructus operationum producimus, optimos, ſi prout debemus: peſſimos ſi ſecus. Hic locus mirifice in Cantico Canticorum exponitur: ubi de dilecta ſua ſponſus ait: *Comæ capitis tui vinctæ canalibus:* intelliguntur per canales hos ſcaturigines paradiſi, de quibus virtus ad nos efficax deſcendit. Sic exponunt Origines, & Hieronymus, & alii.

Anima hominis.

Homo arbor inverſa.

Cap. 4.

Si vero hominem ſecundum partem ejus corpoream dixerimus arbori ſimilem, alludere ad id æterna quoque ſapientia tum voluit, cum ſanato cæco (prout illic in S. Marco narratur) eodemque interrogato quid videret, reſpondit cæcus: *Video homines veluti arbores ambulantes.* Exotica omnino curatio, dixerit nonnullus: ſic enim non videre eum, ſed cæcutire fecit: Non ita eſt, inquit Petrus Chryſologus: *benè vidit, eò quod homines ut arbores ambularent, neque in hoc ſæculo permanerent.* Propter quod & animarum noſtrarum Redemptor, hac allegoria

Cæcus videt homines ut arbores ambulantes.

Marci 8.

Super hunc locum.

latt. 14. 3. 7.

goria sæpius uti voluit: *Ab arbore fici discite parabolam: securis ad radicem posita est. Non potest arbor bona malos fructus facere. Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum excidetur & in ignem mittetur.*

an. 4. 7.

Huic assimilatur grandis illa prophetæ Danielis visio, qua Regis Nabuchodonosor potentia exprimebatur: erat autem similitudo *magnæ arboris, & fortis*: sed propediem truncata fuit: *succidite*, inquit, *arborem*, & quæ sequuntur. Quod ad animam spectat, hanc quoque nobilissimam partem inter poëtas gentiles descripsit Ovidius, cum de creatione mundi tractaret.

letamorph.

Sanctius his animal mentisque capacius altæ
Deerat adhuc; & quod dominari cætera posset,
Natus homo est, sive hunc divino semine fecit
Ille Opifex rerum, mundi melioris origo:
Sive recens tellus, seductaque nuper ab alto
Æthere cognati retinebat semina cæli.

Capilli symbolum fortitudinis

Prout veteres eximiam crediderunt partem fortitudinis & vigoris occupare in homine capillos (sicut in Samsone apparuit sic ut virtutem infirmatam demonstrarent, virginis figuram exprimebant, cui caput omninò tonsum esset. Hinc forte fabulam suam mutuatus est Euripides, Alcestem mori non potuisse, si Mercurius ad hoc missus de cælo, non ei pilum unum truncasset. Sic. Nisus à Minoë occidi non potuisset, si una filiarum suarum non ei pariter comam totondisset. Sic & in Virgilio recensitum est, Didonem, quamvis lethali vulnere jam saucia extremam traheret animam, vitam suam terminare non potuisse, si Juno miserata vices illius, flavum crinem ei non amputasset, qui in comis ejus reliquis reconditus latebat. His inventionibus usi sunt moderni *Romanzi* nostri, ut magnanimitatem Heroibus, & Heroinis suis affingerent.

amson. Alcestes. Nisus. Dido.

Ex re tam vili, tamque minuta, prout jam relatum est, hi præfati nihilominus magnam vim fictionibus suis addiderunt: non minus itaque, quantum quidem evolare ingenium Christianum potest, ad contemplandum elevetur, quantum valeat ad nostri fortificationem, & consolationem, quantum ad refocillandos animos nostros vel unica mica gratiæ divinæ. Hujuscemodi particula sola adimplere nos potest. Super hoc Richardus à S. Victore solidissime meditatur, dum illius sententiæ de Cantico Canticorum, ad 30. meminit: *En lectulum Salomonis sexaginta fortes ambiunt ex fortissimis Israël, tenentes gladios ad bella doctissimi:* Advertatur hic, inquit, ad diminutivum illud, *lectulum*, & posthæc sexaginta ex perfectissimis, & maxime provectis militibus, qua ratione omnes è loco tam exiguo, tam angusto, vigorem & fortitudinem, & valorem attrahant, ad ferrum arripiendum, & ad expeditiones militares cum provectu exequendas; mirabiliter proinde concludit: *quia minimum est, quod de illa quiete cognoscere possunt, per diminutivum exprimitur, nam lectulus nominatur:* erat radius vel scintilla quædam minutissima quietis, & pacis beatorum, unde & his sexaginta fortibus hoc allevamentum præstabat. Intelligebat particulam hanc Cananæa mulier armata fide viva, dum ajebat: *Nam & catelli edunt de micis:* Sic illud optimè comprehendit, ut filiæ suæ sanitatem corporis, sibi ipsi sanitatem impetraverit animæ. Unde Victor Antiochenus dignissime expressit: *Minimam virtutis ejus partem (hoc enim mica nomine significabatur) præstandam filiæ sanctitatem arbitrata est.* Ultimi divini Solis radii, qui de pedibus Seraphim, assistentium Deo, lumen suum emittunt, templum infinita claritate adimplent; *& ea quæ sub ipso erant replebant Templum*, inquit Isaias propheta.

Unica divinæ gratiæ particula nosmet-ipso, totos adimplet. Part. 2. c. 10.

Ex Baeza lib. 1. cap. 8. §. 18.

Victor Antiochenus.

Isai. 6.

PROVERBIA.

Adjumentum nullum est, quamvis modicum, & non magni admodum pretii, quod in tempore opportuno, & data occasione adhibitum, non possit utilissimum, & maximi ponderis esse: unde & proverbium natum: *Capillus etiam unus*: hoc est, secundum glossam meliorem, *habet suam umbram*: Sic & ea quæ mala sunt, quamvis modica, ex vicinitate sua damnum semper inferunt. Parvus piscis est Remora & nihilominus ingens navigium retinendi vim habet. Sæpe immensa mole, unico lapillo sustentatur, quæ dudum subversa, & collapsa fuisset nisi hoc exiguo fulcimento retineretur. Sic & lex ad cujusq; utilitatem definire novit, dum ait: *Interest nobis bonum habere vicinum*: sicut è contrario inquiebat Hesiodus: *Detrimentum est malus vicinus.*

Modicum adjumentum tempestive datum, maximum fit.

§. Fin. de contrah. empt. Hesiodus.

Leo apud Æsopum, ex rumore, quamvis minimo, qui de caverna montis audiebatur, suspicionem mali concipit, arrectisque auribus intendit, nec prius desistit, donec ranam foras prodeuntem cernit, eandemque conculcat. Sicut & capra alibi contra lupum erigitur, tum cum in eminenti quadam fenestra securitatis locum invenit, quamvis de cratibus & viminibus maceria structa esset. Unicum napelli, herbæ venenosæ, dragma (quid minus dici potest) mortem infert: Epilepticus siquidem ungue alcis contactus fuerit, vitam sæpe recuperat, unde & lemma ei vel inscriptio addita: *& minima prosunt.* Huic sensui allusit S. Isidorus: *sicut paulatim*, inquit, *homo à minimis vitiis in maxima proruit, ita à modicis virtutibus, gradatim ad ea, quæ sunt excelsa, contendit.* In scribendo, titulus unicus, una litera, virgula & punctum unum dirimit, & penitus in confusionem redigit, & pervertit sensum. Unde & dæmoniorum oracula plerumque his fallaciis referta, & confuta erant. In arte musices nota unica, *croma*, vel *semicroma* non positum loco suo harmoniam omnem confundit.

Dragma napelli mortem infert.

In 2. sent. c. 36. nu. 3.

Capillus servilis: adagium erat olim deductum ab eo, quod mancipia ad cutem capitis usque radebantur (sicut supra meminimus) per quod gregarius & de plebe vilis homo, & morum pessimorum intelligebatur: de quibus cavendum esse sapienti innuebant. Similitudo hæc adæquatissima est: servi enim per emptionem comparati, & mille modis ludibrio habiti, catenisque suis vincti, quantumcunque abnuerent, etiam vi ad serviendum adigebantur: sicque non immerito præsumebatur, eos cuncta cum livore, & indignatione agere, atque idcirco corde infideles fugam semper meditari. Affectus qui plerumque in nihili homines, & in animos abjectos cadit. Sic magnus Peripateticus noster inquit: *servos negantes, ac contradicentes magis flagellamus.* Et Juvenalis, qui ubique satyris suis refertus est, de lingua quoque mancipiorum non tacuit, dum ait:

Capillus servilis de homine vili dicebatur.

Lingua mali pars pessima servi.

Cum vicissim servi, qui nulla coactione, sed spontaneo amore Patronis suis famulantur, juxta mentem Menandri, jucundissimus ususfructus, & pretiosissima sint possessio, quam consequi quis possit: *non est ulla*, inquit, *possessio in vita jucundior, quam benevolum sibi servum adipisci.* Ita & Seneca: *servi sunt, homines sunt, imò contubernales, imò amici, imò conservi, si cogitaveris in utrosque tantundem licere fortunæ.*

apud Stob. Ep. 47.

Porrò si quis forte vi quadam, aut per violentiam, aut per imperium ad agendum impulsus fuerit, ad quod prius nunquam animum applicuerat, nec genio suo correspondeat, nec ad id respectu aliquo inductus, etiam nostro Italico loquendi modo, dicitur: *Vi è stato*

Capillis trahi.

stato tirato per i capelli: quod ex latino illo, ni fallor, mutuum accepimus: *capillis trahere.* Unde Homerus recenset, Palladem aperta vi traxisse Achillem comis suis, atque eum à prælio sevocasse. Sed violentia hæc semper erit incassum: quamdiu genius hominis repugnat. Flumina suapte natura in oceanum ferri non desistunt. Planetæ, qui retrogradu cursu labuntur, tardissime pertingunt, paucissimumque iter perficiunt. Qui contra torrentem natando nititur, periculo se submersionis exponit.

Frustranea vis est, quæ contra genium pugnat.

Inter ea, quæ à Romanis olim sapienter instituta sunt, schola illa fuit, quæ universitatem quandam rerum in se habuit, ex quibus infantilis ætas, etiam sine sensu, id quod maxime conveniret indoli suæ, amplecteretur, videlicet ad quod eam genius suus sponte sua, & violentia quadam dulci impelleret. Quantumcunque Achilles in muliebri vestimento lateat, cum ferrum apparuerit, necesse erit ut se prodat. Expressit illud Satyricus.

Naturam expellas furcâ, tamen usque manebit.

Descripsit antiquitas geniorum multitudinem: intellexit enim varias esse humanorum cordium inclinationes. Et hoc fortasse fatum illud est, de quo Seneca, poëticè loquendo, ait.

Ducunt volentem fata, nolentem trahunt.

Ethicor. Et Aristoteles: *facilius est*, inquit, *consuetudinem mutare, quàm naturam.* Cicero quoque, dum Catonis dictum deduxit, sic inquit: *Nihil est aliud naturæ repugnari, quàm gigantum more pugnare cum Diis.* Itaque & eos qui certare cum violentia genii sui ausi fuerint, & *capillis suis* se *trahi* permiserint, eadem ruina, idem præcipitium manet.

Cicero.

De antiquo illo Hieroglyphico, quo ad demonstrandam *occasionem*, figura apparebat in fronte capillos gerens antrorsum involutos, cum hac Epigraphe:

Fronte capillata, post est occasio calva.

Tum vero etiam quod quandoque rei per capillos comprehendebantur, didicit Plautus. (cujus comica dicta, cum tanto judicio, & sale prolata fuerunt, ut in legem postea transierint) didicit, inquam, adagium illud, *crines capere:* intelligi volens hoc ipsum, occasionem nempe negligendam non esse, cùm se obtulerit. In hunc sensum ego quoque, dum mihi occasio quædam prosperè evenisset, forte aliquando descripsisse memini in *Sapientibus Pindi*, vel in poësi mea, quæ prælo tradetur, cujus principium, ne tibi tædio sim, & ut majores tibi authoritates afferam, hic solum allaturus sum. Tale igitur exordium est Pindaricæ cujusdam odæ, quæ triginta propemodum strophis composita est.

Quantum interfit occasione uti in tempore suo.

D' inconsumabil filo
Con falce armato il volatore edace,
Miete le vite, e dal funereo lampo
Non sia schermo, od asilo;
Pure al balen della notturna face,
Ponte il mortal delle vicende in campo
Dare il piede a lo scampo,
E a l' apparir di folgorante albore
Render si curo, & serenarsi il Core.

Itaque in hac præsentis vitæ nostræ navigatione hæ Tyndareæ stellæ nobis observandæ sunt: quæ si observationem nostram fugerint, cum tranquilitate nostra, non solum omnem nobis certitudinem, sed pene dixerim, omnem spem boni nobis aufferent. Sic sensit magnus ille Moralista Plutarchus: *Opportunitas non observata cum in omnibus quidem rebus ingens affert malum, tum maximè in admonendo detrahit virtutem.* Declamabat Orator Demosthenes ad Olynthios tam improvidos, & incautos: *Gravissimæ sunt,*

De amicis & adulatoribus.

Demosth.

inquiebat, *& sapientissimæ occasionum conciones, eædemque perspicuæ: nec sine pernicie negliguntur.* Et paulo infra, ut reor, admirabiliter. *Occasionis vox nihil aliud est, quàm diligens temporis, & cæterarum circumstantiarum consideratio.*

Cum præterea capillus res tam minuta, tamque levis sit, ut detonsus ad quemvis etiam minimum auræ motum, avolet, & dispareat, adagium illud resultavit: *Homo pilo dignus*; per quod indicari hominem de plebe, & humili loco natum, infimæ sortis, voluerunt, quem nos Itali dixerimus: *un huomo che non vale un capello.* Tantum ergo homini interest, ut nullam æstimationis suæ jacturam patiatur, & in statione sua immotum se conservet, ne à quopiam deturbetur.

Homines viles & plebei.

Ut quisque & status, & conditionis suæ memor sit, & ne forte in promiscua turba & fæce hominum delitescat, Marcus Tullius admonuit: *Si considerare volumus quæ sit hominis excellentia, natura, dignitas; intelligemus quàm sit turpe diffluere luxuria, & delicatè, ac molliter vivere: quàm honestum, parce, continenter, severè, sobriè.* Ad hoc ipsum Paulus Apostolus Galatas suos adhortabatur: *Qui stat, videat ne cadat.* Et S. Bernardus, alludendo ad animam, ita se expressit: *Nobilem hospitem habet corpus, quem honorare debet.* Vitium est quod deturpat, & abjectum reddit hominem, imò verò dignitatem illius tantopere in nihilum redigit, ut ipso luto deterius, omni vilipendio dignum efficiat, prout Moralista inquit: *Serpunt vitia, & contactu nocent, & in proximum quemque transiliunt:* Et Gregorius M. *Sicut bonus odor ex virtute, ita malus ex vitio.* Propter quod ex Suetonio Tiberius nominatus est: *Senex hircinus,* propter odiosissimas & nequissimas libidines ejus.

Serm. de adventu Dom.

De tranquil. animi.

Ad irridendum, traducendum, & cavillandum hominem, hoc proverbiali dicterio uti solebant: *Caput tondere.* Sicut morionibus, & stolidis capilli omnes tonderi solent. Unde & is, qui in illusores hujuscemodi inciderat, & in promptu habebat, unde talionem redderet, sic ajebat: *ne me tondeas.* Hic se acuunt Diogenis dentes, Juvenalis Satyræ, Archilochi Jambi: Hic metaphoris, similitudini, attributioni, hypotyposi, hyperbolis, æquivocis, deceptionibus, & horum similibus locus est: Hic non solum parvis, sed ingentibus opus est forficibus, quas in cote sua Aristarchus acuerit. Ironiæ figura hoc ferrum portare in manibus suis pro more solet. Sed negari nequit exhinc plerumque violentas mortes oriri. Et quàm sæpe qui per jocum irrisor est, sine joco occiditur. Et repercussio illa: *ne me tondeas,* sæpe eousque tonsuram violentam habet, ut sub ferro ipsa pellis patiatur: Unde pro cautela & moderamine alterum quoque vulgare axioma increvit: *Non mottegiar che doglia, non scherzar sul vero.* Hoc est: *Noli quemquam irridere ut doleat, nec sit tibi jocus in iis, quæ vera sunt.* Hoc ipsum magnus Ethicus Plutarchus ad vivum expressit, dum ait: *Nihil est pejus convicio, quod in Authorem recidit.* Hæ irrisiones, cum in personam, dignitate quadam eminentem inciderint, etiam ipsi plurimum nocuæ sunt Reipublicæ. Hoc sensit Demosthenes: *Bonorum virorum,* inquit, *contemptus periculosus est Reipublicæ.* Ejusmodi jocosa improperia à sapientibus magnopere vitio dantur, quippe quæ nimium acerba sint, & sugillent. Hoc inter alios maxime Tullius exaggeravit, qui à Catilina, Verre, & aliis farinæ ejusdem hominibus sic impetitus fuit: *Habet,* inquit, *in se aculeum [illegible] lia, quem pati prudentes ac boni viri difficillimè possunt.*

Deludere quempiam. Delusi responsio.

Irrisiones et quàm periculosæ sint.

De utilitate cap. ab Inimicis.

c. Actio. in Venem.

Inter alia, quæ hominem nauci, & absque ratione

insipidum

insipidum demonstrent, non minimum illud est, iis se rebus & actionibus impendere, quæ cum vanæ sint, & ponderis nullius, nullum etiam terrarum orbi emolumentum, & commodum afferunt; unde & proverbium natum est: *calvum hominem vellis.* Insudes quantum volueris, ut de calvi capite capillum evellas, operam perdis nec obtinebis id, quod ibi non est. Convenit hoc, cum altero illo: lavare *Æthiopem:* quod vulgo inter Italos dicitur: *lavar la testa al asino: caput asini lavare.*

Tentare id quod factu impossibile, quàtu vanum sit.

An quisquam, cui sensus integer est, & cerebri drachmam unam possidet, tam vecors sit, ut credat, infelices habitatores terræ Sennaar inter sulphures, & bitumina fabricare potuisse turrim, quæ culmine suo ipsum cœlum penetraret: opus erat hoc volentibus etiam fundamentum in inferno usque collocare. Sed utrumque vanum erat, & factu impossibile: idcirco etiam in stultorum numero reputati sunt: hæc vanitas in impossibilitate nixa à Mythologicis demonstrata fuit, dum fabulas de Icaro & Phaëtonte confinxerunt. Grandis ille orator Tertullianus de hac stolida temeritate nos avertere allaborat dum ait: *Non tentanda, quæ effici omnino non possunt:* Ulpianus celeber ille JurisConsultus super hanc impossibilitatis materiam diligentissimum format aphorismum: *Mancipia quæ rudia sunt, præsumuntur esse simpliciora, & ad ministeria multo aptiora: trita verò & veteriora difficile est reformare.* Verum enim est, quod S. Hieronymus inquit: *corpus assuetum tunicis, loricæ onus non fert: caput opertum linteo, galeam recusat: mollem otio manum durus exasperat campus.* Hæc etiam referri ad ingenium obtusum & pinguis Minervæ potest, cui characterem scientiæ quis imprimere satagat: quod idem est ac velle asinum adigere, ut generosissimo equo in cursu suo par sit: Idem erit si præfatum ingenium ad impetrandam tàm beatam scientiarum possessionem stimulaveris. Totum hoc ab Annulo Poëta refertur, cujus sensus in hoc potissimum cardine versatur:

Lib. 4.

§. de ædil. edict.

Ad Heliod. de laude vitæ solitariæ.

Ingenium obtusum.

Annulus Poeta.

Indocile ingenium si pergas velle docere,
Infelix operam perdas, ut si quis asellum
In campum doceat p. r. ntem currere fræno.

Impossibilitas ut detur capacitas ingenio duro.

Seneca hoc confirmat: *Nullâ sapientiâ naturalia corporis aut animi ponuntur vitia. Quidquid infixum & insitum est leviter, arte non fingitur.*

Epist. 11.

De consuetudine illa, alienis se comare capillis, aut ficto capillitio caput suum operire, aut suppositiis se cincinnis ornare, juxta mentem Doctorum, non inelegans ortum est proverbium: *Homo calvus, comatus.* Quod de iis intelligendum, qui dissipata jam substantia sua propria, alienis vivere expensis gratissimum habent, aut mercedem & stipendium vitæ aliunde emendicare. Quod etiam de iis dici poterit, qui cum nullam scientiarum possessionem habeant, nec de proprio penu quid proferre possint, aliorum doctrina, tanquam sua propria gloriari contendunt.

Falsa capillitia.

Prodigus, qui propria sua dissipando, nunc alienis expensis vivit.

Idiota, qui alienos labores furatur.

Quod fictitios hos capillos, eorumq; abusum concernit, memini me in Ode quadam, ad quadraginta usque strophas extensa, precatum fuisse admodum reverendum Patrem Josephum Conturlam, Prædicatorem exquisitissimum inter Patres Societatis JESU, ut videlicet hoc furtivum vitium de pulpito detestari vellet. Ne tædium tibi parem mi Lector, & ut te authoritatibus majoris ponderis conservem, hic principium solum apponam. Reliquum tibi legere in promptu erit ex *manipulo meo poëtico*, qui propediem, si Deo placitum fuerit, in lucem proditurus est.

Ne de i Genii inquieti
Mai deporrà l' ambitione il fasto:
Onde l' Angel dibrama inalza il volo?
Tratti i coturni al suolo
Del senso lusinghier vinta al contrasto
In Lete mergerà Ragion gli Abeti,
E sempre volgerà torbido influsso,
Per cui triomfi a nostra etade il lusso?

Quantum ad eos, qui in alienis literis, ut ita dixerim, commeatum eunt, atque inde ex melioribus scriptoribus furto abripiunt, quæ posthæc sibimetipsis approprient, sensata maxime reprehensio est Senecæ contra Lucilium, qui centonem quendam coacervare & componere mente versabat, quem sic alloquitur: *Viro captare flosculos turpe est, & fulciri notissimis, & paucissimis vocibus. Turpe est seni ex commentario sapere. Hoc Zeno dixit, hoc Cleanthes. Tu quid? quousque sub alio moveris?* & paulò infra: *præterea qui alium sequitur nihil invenit, imò nec quærit.* Sic reprehendebatur Chrysippus, qui secum semper bajulum librorum habebat, prout refert Laërtius, quem nemo nec verbum dicere, nisi aliunde ex textu quodam mutuatum credidit, unde & *Bibliotheca* titulari meruit. Sed quid obsecro de me, mi Lector, dicturus es hic, quod in hunc modum ratiocinari volui? Ad tuum ego tribunal hic, non ad aliud, recurro, te judicem statuens, an alia loquendi forma vel uti possim, vel me uti oporteat, cum mihi propositum sit formare & instituere dogmaticum hominem? Non est hic mihi argumentis Metaphysicis, aut verbalibus sed præceptis, de thesauro meliorum Authorum desumptis utendum: unde dixerim adagium contra eos loqui, qui sicut Corvus Æsopi se alienis vestire plumis non erubescunt: dixerim inquam id, quod alibi jam memoravi.

Epist. 33.

Che se languido, e imbelle il volo sia,
Pur m' inalza dal suol la penna mia.

Maximè interim detestabile est, dissipare patrimonium suum proprium, ut deinceps necesse sit se aliena sustentare substantia. *Sumptuositas incontinentiæ pars est* inquit Stobeus. Cadunt hi in condemnationem vel censuram infelicissimam Plutarchi: *Qui quod habebat consumpsit in quæ non oportebat, quæ non possidet si contingat, non utetur in quæ oportebat.* Vitium ex diametro contrarium nimiæ tenacitati: quæ utraq;, alterum quidem prodigalitate, alterum nimio habendi desiderio, ad utrumque finem tendentia, cum violenta sint, diuturna esse non possunt.

Prodigalitas vitiosa.

MORALIA.

ORnamentum cincinnorum, qui in fronte terminum suum habent, aut per utraq; capitis tempora, quasi quoddam pluviale stillicidium defluit, & cirris suis sese invicem tanquam annullis innectendo, crispata forma secus maxillas, per devexa colli dilabuntur, ut deformitatem illam, quam occipitio natura dispertiit emendare possint: Hi itaq; cincii in quantum quidem coronam majestate plenam repræsentant, in fronte crispi, juventutem significant: quantum autem de cervice descendunt & per collum labuntur, senectutem indicant: & quod fiducia nostra nobis nec in robore virium, nec in ætatis vigore collacanda sit: & sic nec à sinistro quopiam rerum eventu, nec à morte improvisa omnino præoccupari possimus. Hi flores vitam habent ephemerem, nec diei unius spatium duratione sua excedunt. Sic magnus ille Hypponensis Episcopus Augustinus sensit: *Hodie videas adolescentē pubescentis ætatis nitore florentem, crastina die occurret tibi totus facie & ore mutatus.* Et de flore Isaias propheta: *Et erit flos decidens gloria ejus, qui erat in vertice collis pinguium.*

Decora erat utique planta vel arbor à Rege Nabuchodonosor per somnium visa, truncus ejus robustissimus, fastigium sublime, frondosi rami, luxurians pampinis suis: & ecce per solam cœlestis agricolæ vocem: *succidite illam, ut quid terram occupat;* evellitur, eradicatur, ad pedem usque amputatur,

Arbor Nabuchod. *Dan. 7.*

& esca datur infernalibus flammis. Sic non raro etiam inter plausus, & jocosa mundi, imo & Cypriæ Veneris gaudia & voluptates, honor Veneris Libitinæ ingruit, & finem locat deliciis? Marcus Tullius hoc declamat: *Quis est, quamvis sit adolescens, qui exploratum habeat se victurum ad vesperam?* Et Venusina Lyra ut nunquam non alias bene, sic optime hic:

Philip. 1.

3. Carm.

Singula de nobis anni prædantur euntes,
Eripuêre jocos, venerem, convivia, ludos.
Diversos diversa juvant.

Capilli de exhalationibus fumosis producuntur.

Capilli qui frontem occupant, non procul sunt ab occipitio. Observandum est, capillos ab exhalationibus fumosis produci, unde & quantum exhalatio hæc copiosior erit, tanto major quoque capillorum erit productio; deficientibus illis, deficient hi. Sic & capiti humano attribuitur animus, qui cogitata nostra producit; prout ille constitutus fuerit, sic & cogitationum, tanquam crinium constitutio erit, (in crinibus virtutis opera intellige:) Prout igitur vanum & vitiosum est, comam vanitatis nutrire, ita necessarium est, & consultum, hos virtutum, & bonorum operum capillos alere, utpote sine quibus animus noster tanquam calvus, & destitutus omni ornamento actionum laudabilium, & rectitudine affectuum erit. Ut hos crines alamus, & has cogitationes nutriamus, Magnus Moralista nos docet, dum ait: *aliquid quotidie adversus paupertatem, aliquid adversus mortem auxilii compara, nec minus adversus cæteras pestes: & cum multa percurreris, unum excerpe quod in illo die concoquas.* Hi capilli, hæ videlicet cogitationes nostræ, purgatissimum Divinitatis oculum non latent, itaque & ore suo proprio Salvator, prout supra memoratum est, inquit: *Vestri capilli capitis omnes numerati sunt.*

Cogitationes bonas nutrire oportet.

Ep. 2.

Sicut de humoris alimentalis frigiditate canities producitur, quæ facultatem concoctricem jam infirmatam esse demonstrat, unde & senectus ingravescit: sic & illa ætas nos sensim instruit, compositum nostrum exuere & spoliare affectibus terrenis, & cogitata nostra ad patriam illam, unde orti sumus, elevare. Quem sensum Salomon elegantissimè prosecutus est dum ait: *Cani sunt sensus hominis, & ætas senectutis vita immaculata.* Et quia frigus contrahit spiritus, dicendum erit, tum cum divini timoris gelu in nobis dominatur, nos comam candidam portare, hoc est candorem intemeratum bonorum morum, & puritatem vitæ. Felix frigus, beatus timor, per quem anima decoro, & candido innocentiæ vestimento ornata incedit, candidissimos gerens illibatorum affectuum capillos. Et Plato hoc noverat, qui ait: *Ubi timor, ibi pudor*: sed ad rem magis accommodè S. Gregorius: *Qui timere se Deum cognoscit, se sapientiam Dei habere intelligit.* Idem alibi: *Timendum est judicium divinum, ne timeatur.* Propter quod propheta regius: *Beatus vir, qui timet Dominum, in mandatis ejus cupit nimis.* S. Bernardus, etiam si hic timor servilis sit, non eum rejiciendum esse docet, eo quod quasi viam sternat ad salutem: unde ajebat: *Timor servilis bonus est, & utilis, licet imperfectus, & insufficiens.* Hinc & Senatores cælestes, cum primum agnus ille sacrosanctus apparet, ex debito respectu & reverentia, prout S. Joannes ait: *Mittebant coronas suas ante thronum Dei.* Prosternuntur, & in faciem procidunt, & Moyses, & Daniel, & Prophetæ omnes ante conspectum Altissimi: & cum magnificentia ejus adimplevit templum, Sacerdotes Dei pavefacti intra hujuscemodi sacra penetralia comparere non audebant. *Sed & majestas Domini implevit templum, ita ut non possent Sacerdotes ingredi templum Domini.* O si saperent & intelligerent hi, qui cum tanta irreverentia etiam intra domesticos parietes divinam majestatem offendunt! Bona frigiditas: optima canities, candor innocentiæ, crines nivei, reverentia, & timor filialis erga Altissimum.

Senectus plena sensu.

Timor Dei quantum prosit.

De Sanct. 19. Mor.

Homil. 16. in Evang.

Serm. 7.

Apocalyps. 5.

Paralipom. 7.

MYSTICA.

Richardus de S. Victore vult per capillos significari Christum posse, tanquam verbum à patre procedens, sicut comæ derivantur à capite. Sicut capilli Samsonis, in quibus nervum fortitudinis suæ positum habebat, juxta mentem S. Ambrosii, virtutem diviniatis Christi prænotabant, aut verò Spiritus Sancti: aut vero sacrum velum templi à Judæis vilipensum, sicut in libro Judicum, Ezechiele, Daniele, & S. Matthæo. Vult S. Augustinus, & Rupertus Abbas, capillos lanæ candidissimæ à propheta Daniele visos, prout supra memoravimus figuram Angelorum esse, & virtutum, quæ ab illis proveniunt. Porro cum in variis Sacri Cantici locis capillorum mentio fiat, juxta Ambrosium & Gregorium, in mystico intellectu aut Doctores sacri significantur, aut vero populi, qui pro ornamento Ecclesiæ serviunt, sicut crines capiti. Cumque hi in canitiem degeneraverint, his Catechumenos intelligi posse, & Neophytos, qui de baptismo candidi & puri revertuntur. Quomodo cincinni tepidos in servitio divino, laxosque fideles. Unus autem ille inter capillos sponsæ, de quo sponsus in Cantico meminit, se amore illius captum esse, juxta mentem Origenis, humilitatem gloriosissime Virginis figurat, quæ semper subdita, nec unquam ad nutum divinæ voluntatis exequendum vel minimum fecit obstaculum.

De securitate conscientia.

De Spiritu Sanct. Proloq.

Virtus Spiritus Sancti in Christo.

16. 8 14. 5.

Angeli.

De essentia divin. in Apocalyp.

In psal. 18.

In Cant. 4.

Doctores Populi.

Neophyti, Fideles,

Humilitas Mariæ.

In num. hom. 1. 10. 12.

Per capillos numeratos (de quibus, prout supra jam dictum est, in S. Luca, & Matthæo fit mentio) secundum sententiam Hilarii virtutes animæ exprimuntur, omniaque ea, quæ servare præcipimur. Comæ tinctæ, quas sponsæ adjungit Scriptura in Cantico, Eucherius, & Augustinus docent; quod Martyres denotent, aspersos & intinctos sanguine. Porro quod capilli guttis nocturnis humidi recensentur, secundum præfatorum authorum sententiam peccatores indicantur, qui forinsecus rore Sacramentorum, & sanguinis Christi asperguntur, sed qui intro non pertingit. Juxta S. Hieronymum, & Rupertum, prolixæ comæ, quæ deorsum versus per humeros copiosè spарguntur, significare poterunt, continuas, longas, & indefessas orationes, quæ ad Deum ascendunt, sicut in Isaiæ capite tertio. Ordinaria glossa inquit, comam arborum significare multitudinem operum, vel bonorum, vel è contra malorum: & (sicut in Historia Job narratur) aspectum quendam multitudinis fidelium præsefert qui in Christum, post gloriosam resurrectionem ejus crediderunt.

5. Matth.

Res, quas conservare præcipimur.

For. Spirit, in Ioan. Tract. 57.

Peccatores.

Orationes.

In Isai. 3.

In Cant. hom. 5.

In Iob. 14.

Capilli aut crispi, aut longi, qui intorti descendunt (ad similitudinem decoræ cornicis, in pulchro Quadro) per genas, & per totam vultus superficiem, optimum juventutis, & robustæ virilitatis indicium præbent: prout etiam pulchritudini & venustati, quæ radius quidam divinitatis esse videtur, complementum & ornamentum suum addunt: siquidem hi rasi & detonsi fuerint, nuditatem quandam infelicem & deformem discooperiunt, qua fit ut quæque capitis pars decore suo destituta, quasi extenuata, & mortua appareat. De hoc materiali S. Hieronymus statum Hierosolymæ tam felicem quàm infelicem exponit, tum cum ei gratia divina præsto esset, eam decoratam comis suis, cùm recessisset calvam appellans. Mira res, quod ad populi hujus tutelam non solum quæ magna sunt, sed etiam minima militarunt, imo minora his, culices, & muscæ, & ranæ. Pugnarunt pro his elementa, aquæ maris divisæ sunt, arida

Capilli indicium roboris, & ornamentum pulchritudinis.

Pars rasa quasi destituta & mortua.

In Ezech.

Gratiæ factæ Israëliticæ genti.

arida saxa profluviis aquarum humectata sunt, illuxerunt rubeta incendio flammarum incombusta: cælum pyramide ignita, & columna nubis succurrit: firmamentum illis cæleste manna irroravit: stetit sol in cursu suo: stellæ retrorsum abierunt: & ipsa Majestas & omnipotentia divina ad eos sæpe descendit: nunc autem gens illa profligata, exul, egens, calamitosa, pannosa, lucris suis inhians, non nisi mendaciis, fraude & dolo vitam suam sustentat. Gens semimortua, dum à vita sua, à Deo suo aliena est: Et hæc ejus dispersio (sic præfatus author commentando prosequitur) in ea capillorum parte exprimitur, quæ in summitate pallii ligatur (prout in Ezechiele quinto capite habetur) supra quam vastatrix flamma, & ignis omnia devorans casurus sit.

Miseriæ præfatæ nationis.

Docent Hesychius, S. Ambrosius, S. Hieronymus, pilis qui in superciliis sunt, figurari posse contemplationes Prælatorum, & magnorum Dei ministrorum, qui in sublimitate meritorum, & gratiarum divinarum consistunt, & radicantur: figurant etiam cogitationes elevatas, & divinas. Quandoquidem etiam capilli pro ornamento faciei sunt, sed de utraque vultus parte dependent, novas rursum expositiones Hesychius, & Gregorius formant, dum per hos intelligi volunt certamina doctrinæ sacræ, & moralitatis. Quamvis S. Gregorius, intendens ad hoc, quod facili negotio capilli de capite decidant, in his ea cogitata intelligat, quæ facile dissipantur & dispereunt: propter quod & illic in Ezechiele præceptum est ne radantur, nec tondeantur de Sacerdotum capite: indicando cum quanto zelo, cum quanta cautela iis memoria & cogitatio rerum sacrarum observanda sit.

Levit. 14. *serm.* 65. *pro SS.*

Levit. 13. 2. *Moral.*

5. *Cantic. de contemptu mundi.*

Proinde cum capilli totius corporis pars essentialis nominari non possint, sed pars integrans hominis (superfluitas enim sunt, quæ de corporum humoribus evaporat) Augustinus & Rupertus in iis bona hæc terrestria & transitoria intelligunt: atque idcirco quod comæ capitis nostri, quasi nobis connaturales non sunt, ita & illa bona in eodem gradu statuenda sint: nihilominus sicut pili non omninò radendi, sed quod supervacaneum tollendum est, ita & de possessionibus terrenis quod superabundat abscindendum, ne sicut crines prælongi impedimento esse possint. Id quod S. Augustinus tum potissimum, cum dè S. Magdalena, & ejusdem actione scriptura meminit, sic exponit: dicitur autem de ea: *capillis pedes Domini tergebat*, unde ille: *Capillis terge: si habes superflua, da pauperibus, & Domini pedes tersisti.* Et S. Gregorius in eundem sensum: *Capillis ergò pedes Domini tergimus, quando sanctis ejus, quibus ex charitate compatimur, etiam ex his, quæ nobis superfluunt, miseremur.* His etiam dignitates, & honores temporales præsignantur, sicut recensetur in Esdra, Judith, S. Joanne, Luca, ad Corinthios. Capilli prolixi, sicut in Daniele habetur, secundum quod ait Richardus à S. Victore, & Clemens Alexandrinus, profunda & acuta consilia in typo ferunt. Considerando deinde Mariam Magdalenam, perfusam lacrymis, & dissolutis crinibus, & osculis se ad pedes Domini prosternentem, dum per humeros ei comæ defluunt, dixerunt præfati, signum esse, quantocyus hanc formosam pœnitentem laqueis, & nodis peccati solutam iri, omniq; illo superfluo fastu spoliandam, non minus & ab omni errore, & contractis maculis solvendam.

Capilli denotant bona temporalia.

Tract. 50. *in Ioan.*
Hom. 33. *in Evang.*

Cappilli dignitates temporales.
9. 13. 2. 7. 1. 1.
De securit.
Conscient.
2. *Pada.* 8.

Capilli sparsi absolutio peccatorum.

Per oblationem pilorum, quæ per mandatum Domini in libro Levitici, supra altare fiebat, Origines & Hesychius peccatum jam mortificatum, & ab anima jam separatum figurârunt, dum illa priori sedi salutis suæ restituitur: sacrificium hoc altissimo acceptabile est. Per pilosum Esau, & hirsutum, nec illa divinæ gratiæ abundantia dotatum, qua fuit Jacob frater illius, S. Gregorius hominem impium & bonis temporalibus superabundantem, & qui quotidie ditari satagat, significari posse scripsit.

Lev. 14.
Lev. 8.

5. *Exod. hom.* 13.

Esau pilosus divitiarum cupidus.

Capilli qui nimia sui copia frontem occupant, prout sentit S. Clemens Alexandrinus, ignorantiam denotant, quæ rationem obfuscat, & quasi velo quodam operit, ut rerum veritatem discernere, & sano judicio ponderare nequeat. Usus, in lege Mosaica, inter Israëlitas viguit, mulieribus captis in prælio in testimonium captivitatis, & servitutis, omne capillitium tondere: commentantur Origenes & Hieronymus, id significare, viros doctos & novitatis industrios, non tam facile gentilium doctrinis persuaderi, & allectari debere, ut non ea, quæ superflua illic repererint, & inutilia, vel vana rescindant: non secus ac in oratione, & concionibus, omni ornamento, & luxurie verborum ad rem non faciente abstinendum.

Frons capillis tecta ignorantiam notat.

In Ezech. 24.
5. *In Apocal.*

Inutilia resecanda.

Prudenter admodum ponderat glossa colores capillorum, docens flavos denotare omne id, quod ad ritus, & consuetudines infidelium pertinet, & à vero sanæ fidei colore abscedit, & alienat. De tali colore mentio fit in Levitici 13. capite. Nigri verò fumum idololatriæ repræsentant, qui per caminum inferni levatur: itaque & horum in memorato loco scriptura meminit: idem dicitur de coma rasa, & in formam coronæ tonsa, de qua in Levitico cap. 19. Per varietatem capillorum, quam alii ascendere, alii de fronte descendere demonstrant, variæ hæresum species intelliguntur: hinc etiam resipiscentia, & lapsorum restauratio colligitur. Per occipitium rasum, scapulas denudatas, & pilis suis orbatas, occasionem nos Hieronymus sumere docet, ut Babyloniorum exercitum inde concipiamus, qui victus, & in obsidione Tyri depressus, necesse habebat in dorso suo & saxa, & ligna, & ejusmodi onera portare, unde in signum mancipatus, hac tonsuræ forma incedebant.

Capillorum colores significant infidelitatem & idololatriam.

PRODIGIA.

OLaus magnus tabulis suis piscem annumerat, qui cuique observatori perfectissimam humani capitis formam repræsentabat: nisi quod ab oculis sumendo initium, per omnes corporis partes quatuordecim pinnas, vel radios mobiles protendebat, quibus mergebatur in mare, & rursum emergebat: &, (id quod observatu dignissimum) prælonga & spississima coma dotatus, imò & decoratus erat: quæ itidem sparsa nonnunquam, nonnunquam vero collecta, pulcherrimum spectaculum cernentibus præbebat. Monstruosa omninò, & præter ordinem naturæ hæc figura fuit, cumque talis esset subito disperiit, & disparuit.

Piscis cum humano capite capillato.

Admonemur his ut in iis rebus, quæ durationem subitaneam habent, quæ brevi temporis intervallo accedunt, & rursum recedunt fiduciam nullam collocemus: hoc ipsum etiam, veraci plectro suo cecinit, posthæc experientia sua propria edoctus Commendator Testius:

Poesiæ.

E quanto fu presta al venir, cotanto
Sollecita al partir sara fortuna:
Seren di corte in un momento imbruna:
E chi ride il matin, la sera e in pianto.

Incautum est magnas res, eisdem casibus, eisdem tempestatibus subdere, dicebat Plinius junior. Sub ipsa præcipitii extremitate sumus, & idcirco: *nemo tutus est, qui periculo se subdidit*, inquit S. Cyprianus. Cum mare tranquillum est, absit ut infido huic elemento quis se, sine necessariis ad sustinendam tempestatem instrumentis & utensilibus committat.

Præsumptio nimia est iis rebus fidere, quæ incertæ sunt in iisque spem suam collocare.

Lib. 3.

Cometæ comatæ vel crinitæ stellæ.

Ut porro fructus campo meo non desint, & ex omni adeo mundi parte nobis non deesse possit occasio, qua necessitati internæ vitæ nostræ succurratur, hic ubi prodigiorum, & comarum fit mentio, errorem utique me commissurum arbitrarer, siquidem materiem Stellarum quas Cometas dicimus, & quæ nomen Comatarum, vel crinitarum sibi adsciverunt, silentio præterierim. Sed hic nihilominus mihi scopum non statuero, de hac materia cum rationibus philosophicis & Meteorologicis perquirere, in quibus expertissimi philosophorum jam ante me profundissimè desudarunt: Id solum dixero, quod hæc meteora humano generi infausta quævis, & male prospera præsagiunt, & virgæ sint in manu Dei ad nos castigandos extentæ: unde nos ad emendandum stimulari oporteat: ejus inquam, rei particularitatibus tantisper immorabor. Itaque naturales philosophi, & inter eos præsertim Stagirita noster memoriæ prodiderunt, de his terris nostris, de substantia nimirum terrestri & aquatica, nasci, elevari, & nutriri binos halitus: quorum alter, quem vaporem nominant, de humidis terræ partibus emergit: alter, qui exhalatio dicitur, & levior subtiliorque priori est, de aridis terræ partibus ortum sumit, & in altum exurgit: Ille in regione aëris, utpote qui gravior, & humidior est, serpendo, inferiora loca possidet: alter verò constans ex partibus calidioribus, & subtilioribus, plenus activitate, & spiritualitate, non solum regionem aëris secundam, sed & tertiam evadit, & super eam extollitur, & elevatur. Atque hic est, qui nomen foci adeptus est, & primum locum subtus sphæras omnes occupat. Pars quæ se infra hanc ignitam recipit, de ejusdem quidem natura participat, sed quandoquidem humiditati nonnulli colligatur, activitatem tantam non habet, nec cum tanta celeritate extollitur, Elementumque aëreum appellatur. Hæc igitur, cum materia ad combustionem sit disposita, ad quemvis levem motum, ad omnem favillam salientem, tanquam Salnitrum præparatum, vel pulvis pyreus, ignem momento concipit, & in flammam convertitur: sicut fieri in face videmus, quæ quamvis extincta, sed fumigans adhuc fuerit, siquidem fumus ille ad lucernam quandam accesserit, continuo reaccenditur. Non secus & spiritus ille calidus à terra, ejusdemque aridis partibus elevatus, cum ad sphæram illi destinatam ascenderit, incalescit, inflammatur, & in focum succenditur.

In meteor.

Hæc igitur chasmata, aut Hypocaumata cum motu circulari accenduntur, has varias formant figuras: trabes nimirum ignitas, Dracones volantes, Capras salientes, Cometas & comatos, & crinitos, & cornutos, & barbatos, qui vel in formam gladii, vel umbonis figurantur. Hinc etiam aves, quadrupedia, pisces stellati, homines, aliaque insuper signa quotidianis propemodum vicissitudinibus apparuerunt, de quibus etiam Poetæ, & Astronomi libros impleverunt, & divisiones plurimas fecerunt. Hinc Lucanus.

1. Pharsal.

Ignota obscuræ viderunt sidera noctes,
Ardentemque polum flammis, cæloque volantes
Obliquas per inane faces, crinemque timendi
Sideris, & terris mutantem regna Cometen.

Nascitur varietas hæc de vapore inflammato, qui pro situs diversitate vel longitudinem, vel largitatem majorem recipit: Quod si flamma in latitudinem distenditur, Campus appellatur: Si in modum fumi collecta, Ara nominatur, in hac etenim figura antiquitus in altaribus foci fiebant. Cum in longitudinem porrecta fuerit, majorem latitudine trabis similitudinem habet. Si in subtile erecta, & in acumen terminata fuerit, hastæ ardentis nomen sortitur. Cum verò accensiones hæ concatenatæ non sunt, sed disparatæ videntur, præter quod radiatæ linguæ nominantur, etiam caprarum saltantium nomen habent. Cometæ nihilominus sicci oris, & calidioris naturæ sunt: & hinc eandem aeris temperiem denotant. Componuntur de exhalatione, aut Hypocaumate agitato in aëre cum motu circulari, & hinc non omni ex parte accenso, sed in illa jam disposita & consueta ad recipiendum focum, vicinas partes paulatim ad hoc ipsum disponente.

Campus, Ara, Trabs. Hasta.

His rebus tali modo dispositis, quidam Cometarum originem ad cæli vim quandam ignitam referunt: quos etiam nobilis Bonardus Commentator supra Adriaticum cæcum, influxus ferales Saturni, vel Martis nominat: unde de his stellis prædictæ exhalationes procedunt. Quod autem tempore tanto perdurant, id fieri ajunt ob vaporum abundantiam, qui quotidie ad nutrimentum illius, vel pabulum conscendunt: hancque causam materialem vocant: propter quod Cometa dici debet, non aliud esse quàm exhalatio successive inflammata, & accensa. Hinc fit, quod cum talis exhalatio crinibus, & cincinnis stellam quandam circumdederit, comata, vel barbata appellatur. Democritus & Anaxagoras opinati sunt, quinque cæteros planetas, dempto Sole, & Luna, eos esse, qui Cometas generent, & producant, hosque variis invicem dispositionibus, varioque occursu sibi conformi accendi, & contingi, atque ita crines, comasque formare. De his fusius videantur, Cornelius Gemma, & Albertus Magnus.

Quod præsagia concernit, doctissimi viri hactenus indagarunt, nec videre potuerunt, cur hæc phenomena maleficis influxionibus suis non æque promiscuam plebem, quem Principes populi tangant: nisi forte, quod hi complexione quadam teneriori, & subtiliori dotati, atque ideo huic Asterismo, vel influxui infortunato magis subjecti sint. Si defectus hic (inquiunt) vel causa de exhalationibus primordium sumit tenet, cum hæ quaqua versum de vaporibus terræ in universum leventur, quid vetat, quin universaliter quoque, & æqualiter terram feriant? Si ex stellarum concursu Cometarum gyrus formatur, æque supra quodque tugurium, quam supra Regum palatia resplendent, & influxionem suam conducunt: cum hæc mundi inferioris facies, secundum mentem Aristotelis, faciei superiori cælorum subjecta sit. Proinde si de causis naturalibus (inquiunt alii) dependere dixerimus, cur locum habeant in iis influxionibus, quæ supernaturales sunt, & proinde futura præsagiant, mortes, bella, caritatem, famem, & ejusmodi alia. Nec enim causa esse possunt, nec effectus, nec signum: non operantur ut causa efficiens: nec formam, nec finem habent: nequeunt considerari ut signa, nec enim proportio signi ulla est, ad id quod signatur. Si præfatos influxus à memoratis stellis provenire dixerimus, à Jove, inquam, & Venere, planetis omninò beneficis, utquid sinistra & adversa influunt? Demus autem id fieri, cum oppositionibus tamen, & quadratis, etiam trina, & sextilia portant. Albumazar scriptum reliquit, dictos cometas nullatenus dependere à stellis aut astris, nec iisdem colligari, cum etiam in signa terrea & aërea sint.

Influxus Cometarum promiscue super omnes fieri.

Non influunt ullo modo.

I? libro de Con iunctionibus.

Restat ut dicamus, huic præcedenti doctrinæ, esse qui se opponant, referendo inprimis: quod non negent cometam super omnes omnino in universum influere: mortem nihilominus personarum illustrium, & potentium, utpote quæ plurium in se intentos habent oculos, distinctius, & cum majori admiratione

tione conſiderari. Verum eſt dependere Cometas à cauſis naturalibus, absque ulla relatione, & cauſa mortis: cum nihilominus potiſſimum in ſigno Martis & Saturni ſituati ſint, in ſignis inquam, utroque violento, non poſſunt niſi cum prædictionibus conſimilibus influere: Stellæ enim prædictæ ejusmodi commotionibus dominium ſuum exercent; & cometæ, ſi non cauſæ ſigna nihilo ſecius dixerimus: his enim maleficis correlativa ſunt, peſtilentiæ, bella, fames, hoſtilitas, diſſenſiones, & hujusmodi alia, quæ de ſiccitate & calore proveniunt. Hæc igitur gentium animos ferocire faciunt, & pectoribus præliandi ardorem ſuggerunt. Hinc inter alios Carolus Magnus de ſua morte metuiſſe legitur, tum, cum apparuit cometes: quem tamen Eginardus Philoſophus, quaſi reprehendit, & correxit, illud Jeremiæ citans: *Nolite timere à ſignis cæli, quæ timent gentes:* Sed ſapientiſſimus ille monarcha dictum hoc reſponſo prudenti retudit: *Non metuo*, inquit, *ſigna, ſed ſignorum opificem Deum, eumque ob id veneror, quod laceſſitus hominum ſceleribus Reges & populos hac ratione præmonet, priusquam feriat, ut ad pœnitentiam eos provocet.* Sic in loco quodam Pontanus ait:

Ex theatro vitæ humanæ. I.C. pag. 309.

. . . dirum mortalibus omen
Spargens ſanguineos, flammato vertice, crines;
Ille quidem morbosque ferens, inopinaque bella.

Et alibi.

De meteor.

Illi etiam bellique motus, feraque arma minantur
Magnorum, & clades populorum, & funera Regum;
Et dirus quatit in terras jacula aſpra cometes.

Et ante hunc Virgilius:

Æneid. 10.

Non ſecus ac liquida ſi quando nocte cometæ
Sanguinei lugubre rubent, aut ſyrius ardor;
Illa ſitim, morbosque ferunt mortalibus ægris,
Naſcitur, & lævo contriſtat lumine cælum.

Nec minus his eleganter Sillius Italus.

Crine ut flammifero terret fera regna cometes,
Sanguineum ſpargens ignem: vomit atra rubente
Fax cælo radios; & ſæva luce coruſcum
Scintillat ſidus, terrasque extrema minatur.

Fateor hic benevole lector, me in comparatione materiarum, quas jam tractavimus, plus æquo fortaſſe in hac prolixum fuiſſe: Sed ipſe videris, o amiciſſime, ſi Laconica brevitate quadam, aut ſimplici narratione poſſibile eſt in ſcholas Philoſophorum introire, quibus mos eſt in altercationibus ſuis finem nullum invenire: unde & in campos, & in ſtoas, & in longiſſimas deambulationes, quæ in porticis fiebant, & in Peripatum ducebantur. Imo verò convenientius erit te precari, ut ſiquidem minus dixerim, quam res poſtulabat, conniventer indulgeas, id factum ratus, ne te longius diſtinerem. Ut igitur ratiocinationem hanc de prodigiis ad finem ſuum perducam: cum ipſorum adeo gentilium exhortamento concludam: quod ſicut altiſſimus in ſignum pacis per firmamentum cæli expandere ſolet, diverſitate colorum ſuorum decoratam, & inſignitam Iridem ſuam, ſic in ſignum iræ DEI, prout Imperator ſupra memoratus ſentiebat, apparere Cometas. Obſtinata durities, & arrogantia hominum eſt, quod his ſignis nec intendant, nec commoveantur: quæ cum ſpreta fuerint, culpam adaugent, & caſtigationem divinam ultrò provocant. Magna DEI miſeratio, inquit S. Chryſoſtomus: *Minatur ſæpè Dominus, non ut opere compleat minas, ſed ut caveatis vobis, ne ad opus perducat.*

Quod divinis admonitionibus auris præbenda ſit.

Loquitur Deus ad Regem Jeroboam ſciſſo altari: ad Regem Baltaſar cum inſcriptione characterum ſuper parietem: ad Saulem cum ſciſſione pallii: ad Nabuchodonoſor, in ſimilitudine petræ de monte ſciſſæ, & ſtatuam illam eximiam conterentis: quid ultra? Ad Pharaonem, non rebus talibus, quæ magnificentiam habent, ſed lingua culicum, muſcarum, & ranarum. Ah perditio infelix! Ploravit ſuper duritiem hanc, quod videlicet emendationem vitæ ſuæ ad ſalutem recuperandam non inſtitueret, ploravit, inquam, ſalvator animarum noſtrarum ſupra Jeruſalem, devaſtandam ferro & igne, & deſolandam prædicens: *Eo quod non cognoverit tempus viſitationis ſuæ.* Amantiſſimus ille Pater ſic inquiebat: *Quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallinæ congregant pullos ſuos ſub alas, & noluiſti?* Hanc quoque proterviam arrogantiæ noſtræ deploravit, ſanctus Valentiæ Archi-Epiſcopus Thomas de Villa nova his verbis: *Quot bella! quot flagella! quot infortunia! Non eſt qui redeat, non eſt qui pœniteat. Inſenſibiles ſumus: & quò amplius percutimur, amplius deſipimus.* Ut ne caput noſtrum inſaniat, capilli crinitarum ſtellarum nos docent.

Luc. 19.

Serm. 4. de Dom. advent.

SIGNATURÆ.

Natura in ſimilitudinem Pictoris conſtitutionem humani corporis depingit.

NAtura, utpote mater univerſitatis, amiciſſima homini, tanquam principali compoſito ſuo, in ſimilitudinem periti pictoris, in tabula vel tela, aëris, terræ, arborum, & plantarum, depingere facturam hominis, eandemque ad vivum exprimere cum compoſitionibus & figuris ejus gaudet. Hinc tam longos, tam criſpos, ſubtiles & varios dependere videmus muſci odoratiſſimi crines, qui inviſcerantur, & ſuſpenſi ſunt in magnis arborum truncis, & pini, & populi, & cedri, & ulmi: quos novo quodam apparatu veſtimenti alioquin neglectos, diſciſſos, ex omni parte nodoſos, & deformes, adornant. Ipſa adeo arbuſta, quæ in medio rapidorum fluminum prodeunt, videntur delectari capillitio ſuo. Quin & alga ipſa in arenis ſterilibus orta, & aquis ut plurimum deficiens, videtur Najadum aliquam ad ſe veſtiendam habere, quæ videlicet eam comis talibus induat, ut defectus nodoſus, & nuditas abortus ejus tegatur. Secum fert odorem tanto magis pretioſum & æſtimabilem, quanto magis ei naturalis eſt, ad differentiam capillorum humanorum, quorum ſuaveolentia tanto magis vilipendenda, quod emendicatis odoribus delibuti & unguentati ſunt. Unde & muſcus de Regionibus Tumbaſci & Sinæ ad nos translatus eſt, aut de veſicis animalium ſectus, quæ nardo, aliisque odoriferis herbis paſcuntur. Cum nomine muſci, etiam qualitates quasdam, odoriferas, & ſalubres nobis ſubminiſtrat. Sic herbæ quædam comatæ, in paluſtribus & aquaticis locis naſcentes, cum ſymbolicam quandam paritatem cum muſco habere videantur, qualitates ejusdem ſibi aſſumunt, adjuvando capillos, ut producantur, excreſcant, decoctis nimirum, & oleis ſuis, & extractis. Tapſia quæ nomen ab Inſula Tapſo mutuata eſt, ubi primum inventa, & cognita fuit, in fronde ſua humanorum capillorum æmulatrix eſt. Propter quod & Medici, & Simpliciſtæ omnes concludunt, eam in Alopexia potentiſſimum remedium eſſe, ad hoc, ut rurſum novi producantur capilli, qui defluxerant, & novis augmentis redintegrentur. Eundem effectum producunt, juxta mentem Apuleji, adiantum, tricomane, & polyricum, quæ tamen omnia ſub ſpecie Capilli Veneris a Dioſcoride memorati comprehenduntur; & ſicut diverſimode operantur, ita etiam varia ſortiuntur nomina, de quibus tamen muſcus ſupradictus non excluditur, qui generaliter Italico Idiomate *Brio* vocatur: quod nomen fortaſſe propter diverſitatem, qua aut criſpantur, aut depluunt, aut ſaliunt, aut aſcendunt, crini-

Muſcus.

Brio unde derivetur.

bus humanis assignantur. Sic enim verò inanimatum extractum quoddam, rejectamentum quandoque algæ, legem dat, & nomenclaturam hominis composito: præter hæc & Sphagnum, & Splachnum, & & Hypnum appellatur. In quibusdam sylvis, eousque arbores onerat, ut plus umbræ jaciat, quàm arbor foliis & frondibus suis.

Oswaldus Crollius non indocte autumat lanuginem cydoneorum, quasi crinem quendam capitis, & vultus hujus inæqualis, in decoctionem reductam, potentissimam esse, ad restaurandum caput decalvatum per morbum meretricium, & venereum, dicamus verius, quàm Gallicum. Præter jam memorata, correctiva efficacia sunt oleum Abrotoni, & succus anethi. Ad quod etiam plurimum opitulatur lacerta viridis, in oleo olivarum suffocata, & ad solem exposita; hoc oleo deinceps calvities loci inungenda, ut crinem provocet. Totum hoc intelligendum, ubi debita adhuc corporis dispositio est. Sic ergo natura provida signaturis suis, & figuris præservativa nobis indigitat, & remedium defectibus, & necessitatibus nostris.

Hæc dona naturæ sunt, ad hoc intentæ, ut perfectioni corporis humani splendorem & decorem adjungat: sed multò eloquentius, & cum majori facundia, ad ornamenta virtutis divina gratia invitat intellectum nostrum. Hæc in universum omnibus se communicat, hæc fons & scaturigo est nunquam deficiens: si quis veniat, & bibat, *flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ*: Sic illa Præconis voce clamat, non solum in privatis laribus, sed in foris publicis: *Sapientia clamat in plateis*. Pulsat malleis Steropis & Brontis: *Sto ad ostium & pulso*. Vocat milites suos ad rupes, & propugnacula: *misit ancillas suas ut vocarent ad arcem, & ad mœnia civitatis*. Gratia est, quia *gratis data*, & *gratum faciens*. & ab illo Deo provenit, *qui dat omnibus affluenter*. Hæc fortificat animas. *Quantum quis crescit in gratia*: ait S. Bernardus, *tantum in fiducia dilatatur*. Absque hac impossibile est invenire Deum: *Quærere Deum non potest anima, nisi præveniatur, ut quærat*: verba sunt S. Bernardi. Hæc *murus inexpugnabilis est*: adhuc verba sunt Bernardi. Hæc ornamentum est, decor, & complementum spiritualis structuræ: *Gratia Dei salvat, & laborum dat retributionem.* Beatus qui hanc vocem intelligit, qui sub hac securitatem suam nanciscitur, qui his Comis adornatur.

Ioan. 7.
Prov. 1.
Prov. 9.
In Cantic. Serm. 3.

SACRIFICIA, ET HISTORIÆ.

Comæ dedicatæ Soli.

IN transitu, quem juventus ab ætate puerili, ad pubertatem faciebat, hoc est ad annos juventutis & robustiores, & magis stabiles, Idololatrarum olim mos erat, capillitium tonsum, primamque menti lanuginem dedicare Apollini. Cujus origo hæc fuit: Arbitrabantur augmentum, & incrementum animalium, & mixtorum in terris, ab humido & calido derivare. In quo hallucinati non sunt, si naturam rerum spectemus. Numen enim hoc, tanquam Pater Caloris, ad se humidos vapores attrahit: itaque illud implorabant, ut eis ætas hæc feliciter eveniret, ergò de bono in melius unà cum capillis præcipuæ & firmiores corporis humani partes augescerent, ad sacrificium hoc faciendum stimulabantur. Et quia simulacrum hoc depictum cernebant, & sculptum in hac florenti ætate cum capillis, & cincinnis suis deauratis, & crispis, pro iisdem Apollinem Antesignanum, Custodem, & Promotorem statuerunt.

Jam supra vidimus hæc sacrificia cum majori utilitate, & cum vera religione ordinata ab altissimo in libro Levitici: Hic enim verus Sol est, & lucidissimus, ad cujus intuitum etiam ipsi naturalis Solis radii impallescunt. Quis est, qui nesciat huic non solum opera, sed & cogitata nostra, tanquam authori, & Creatori dedicanda esse? Propositio hæc argumentis non indiget: sufficiunt quæ dicta sunt; juxta auream præsertim Senecæ sententiam: *Deus ipse quemadmodum nos tractat, ita à nobis vult tractari.* Ad hunc scopum collimant verba doctissimi Lipomanni: *Solus vult Dominus amari, & ut solus dominus est, nos exigit esse suos.* Solent poëtæ, metaphorica quadam elegantia capillos nominare, *flammam serpentem*: Unde & ego me quoque, aliorum instinctu de obscurissimo plectro meo insonuisse memini:

In c. 17. Gen.

Capilli flammæ appellantur.

Di quel Ciel di bellezze auree fiammelle.

Has flammas igitur in altari Domini ardere oportet, prout lex Levitici mandavit: *Ignis in altari meo semper ardebit*, loquor de cogitationibus nostris. De quo S. Gregorius: *Altare Dei est Cor nostrum, in quo jubetur ignis semper ardere, quia necesse est ex illo ad Dominum flammam charitatis ascendere.*

Capilli, hoc est cogitata nostra semper ardeant in altari Domini.

25. Moral. cap 7.

Nec vero soli Proserpinæ aut Apollini dedicatæ Comæ erant, sed aliis quoque numinibus vovebantur. Refert Tacitus: Germanos, antequam in prælium cum inimico descenderent, vovere Marti solitos, non prius se caput suum nec rasuros mentum, quam debellassent adversarium: posthæc manipulum de capillis ligando, eum supra altare comburebant: sunt autem Taciti verba quæ sequuntur: *Quod aliis Germanorum populis usurpatum: rara & privata cujusque audentia crinem barbamque summittere: nec nisi hoste cæso exuere votivum, obligatumque virtuti oris habitum.* Sillius Italicus hunc morem quoque Gallis fuisse ait, hinc ita concludit:

Capilli dedicantur olim Marti, cum bellum esset.

De moribus Germ.

Occumbit Sarmeus flavam qui ponere victor
Cæsariem, crinemque tibi Gradive vovebat,

Et ut demonstraret, quanti præfatus Gallus hanc suam Cæsariem æstimarit, subjungitur:

Auro certantem, & rutilo sub vertice nodum.
Sed Parcæ intonsâ (non exaudita voventem,)
Ad Manes traxêre comâ.

Hunc ritum etiam aliis nationibus consuetum, sic eleganter Statius refert:

Theb. 6.

Flavus ab intonso vertebat vertice crinis
Arcados, hoc primis Triviæ pascebat ab annis
Munus, & Ogygio victor cum Marte redisset,

Videantur de his fusius Dempsterus, & Turnebus.

In Paralip. ad Ros. lib. 10. c. 29.

Adhuc in veterum more positum fuit fluminibus dedicare crines: dum arbitrabantur, eo quod fluviorum ripæ & lecti diversimode & sarmentis, & subtilibus filamentis, & arbustis tanquam barba quædam vestiebantur, hoc donum illis acceptum fore. Imo verò Iconologici non alia re quam spississimis comis figuras suas vestiunt. Unde & Achilles stans secus Patrocli corpus (prout Homerus meminit) ad ripam fluminis Sperchii sic fatur:

Crines dedicati fluminibus.

. . . . Sic quoque gemiscit:
Sperchie, nec quicquam Genitor tibi Peleus olim
Oravit Patriam dulcem, te dante, viderem,
Tonderemque tibi Crines, faceremque Hecatomben.

Hoc à Statio confirmatur:

Huic & purpurei cedat coma saucia Nisi,
Et quam Sperchio tumidus servabat Achilles.

Erat Romæ antiquitus magnifica & frondosa arbor, ad quam juvenculi exorta prima lanugine ducebantur, atque ibi tonso capillitio votum solvebant, unde & planta capillaris nominata est. Videatur de his ad longum Pomponius. Ad hoc alludit Petronius Arbiter,

Arbor capillaris Romæ.

Arbiter. cum de adoleſcentulo in hac forma compoſito ita loquitur: *Cui DEO crinem voviſti?* Hoc loco Alexander in diebus genialibus prolixus eſt. Hoc factum Tertullianus eloquentiſſimus improperat, dum inquit: *Quis non exinde aut totum filii caput reatui vovet: aliquid excipit crinem, aut tota novacula proſecat, aut ſacrificio obligat, aut ſacro ſignat, publica & privata devotione.*

Lib. 3. c. 22. In lib. de Anima.

Hi ſuperſtitioſi ritus, & vani, per conſvetudinem ab Altiſſimo ſanctè ordinatam aboliti ſunt, prout in libro Numeri legitur. Sic animarum noſtrarum deſtructor ſub religionis ſpecie ſibi venerationem & cultum extorſit. Hujus meminit Guevartius, qui Statium confutando ſic ait: *Ritus (Diabolo, uti ſolet, divinum cultum æmulante) à Nazaræis Judæorum deſumptus: quibus ſolemne fuiſſe comam radere, in templo offerre, & cum ſacrificio cremare, ex ſacra hiſtoria docemur.* Contrarium nihilominus ſuſtinent authores ſenſati quamplures; inter quos Pintus eruditiſſimus vir, inquit: Conſvetudinem hanc à DEO introductam fuiſſe, ut cultus paganorum impius aboliretur, hancque ſententiam ſuam S. Athanaſii teſtimonio ſolidat, qui ſupra illud Levitici: *Non facietis ſciſſionem in coma capitis veſtri,* ritu planè à præfatis diverſo, ſic inquit: *Sciſſionem quidem aliter interpretati ſunt. Ego verò ſentio prohiberi hâc lege capillorum tonſuram: Conſuevère namque Græci puerorum verticem tondere, & lanuginem abradere, eamque poſtmodum Dæmonibus dedicare.* Legantur ſacri Interpretes, ſupra decimum nonum Levitici caput, non minus & ſupra vigeſimum primum, ubi concluditur: *Non radent caput, nec barbam, nec in carnibus ſuis facient inciſuras.*

Cap. 6.

Ex Pinto Ramirez. Spic. Sacr. Tract. 1. c. 33.

Deteſtatio cultus ſuperſtitioſi.

Hic uſus nihilominus non omnino in omni natione abolitus fuit. Recenſet enim Pauſanias, apud Trezzenios noviter deſponſatos reciprocè ſibi invicem unum alteri floccos capillorum ſcidiſſe, atque eos Hippolyto, jam ab Equis Neptuni diſcerpto, ſed ab Æſculapio vitæ rurſum reſtituto, in ſacrificium obtuliſſe: quem Hippolytum Anteſignanum nuptiarum habuerunt. Authoris verba hæc ſunt: *Apud Trezzenios Hippolyto omni vitæ tempore ſacerdos conſecratur, eique ſacrificia perſolvuntur annua: præterea & tale quippiam faciunt cuilibet puellæ: Coma ante nuptias detondebatur, temploque illatam ipſa detonſa dedicat.* Hoc à Luciano confirmatur: *Trezzenii virginibus, & adoleſcentibus leges ſtatuerunt, ne quis ipſorum conjugio ſe alligaret, priusquam Hippolyto comas totondiſſet.* Cenſorinus in medium affert, Diis dedicatas comas eſſe, ut ſalutem ab iis impetrarent: *quidam pro certa corporis valetudine crinem Deo paſcebant ſacrum.* Totum hoc evidentius confirmatur à Diodoro, qui de infante ægroto inquit: *Si ſanitatem recuperet, diſſectus illorum capillus diis dicabitur.* Hi ritus usque adeo invaluerant, ut eo die quo Princeps ſibi caput lavabat, in tribunalibus feriæ intimarentur, & per urbem dies feſtivus eſſet. Ita Alexander in diebus genialibus ſcripto reliquit; *Idus Auguſti ſervi, & mancipia, atque omnis famulatus feſtos obſervârunt: quod Servius Tullus ancilla genitus in lucem tunc editus fuiſſet, quo tempore uxoribus caput lavare felix fauſtumque precabantur. Sicut apud Indos cum Rex capillos abluit, feſtum celebrant diem, deinde invicem muſſitant, & divitias oſtentant.*

Lib. 2. de Hippol.

Comæ dedicatæ Hippolyto.

De Dea Syria.

De die Nat. c. 1.

Dies feſtus tum, cum Princeps tondebatur.

Lib. 3. cap. 18.

Hucusque de cæremoniis & ſacrificiis capillorum, quæ à vivis fieri conſueverant, dictum ſit: reſtat, quæ intuitu mortuorum, & in luctu eorum inſtituta fuerint, videre, quæ videlicet non minus quam illa ſuperiora, narratione digna ſunt. Doloris interni ſignum erat, ſiquidem mulieres apparebant capillis ſparſis, & per humeros fluentibus, ad finem usque. Unde Pedus Aldinovanus in Epicedio formoſiſſimi Germanici, qui magna Imperii ſpes fuerat, ſic ait:

Capilli ſparſi ſigni doloris.

Vidimus attonitum fraterna morte Neronem,
Pallida projectâ flere per ora Coma.

Diſcimus per hæc, non ſolis id mulieribus, ſed & viris inuſu poſitum fuiſſe. Simili modo Plutarchus refert, filias defuncti Patris cadaver ad ſepulchrum conduxiſſe paſſis crinibus, ſicut & uxores mariti. Unde Livius exactus rerum obſervator inquit: *Solvit crines, & flebiliter nomine ſponſum mortuum appellat.* Et Ovidius de Lucretia.

Filiæ paſſis capillis defuncti patris cadaver ad ſepulchrum conducunt.

In problem.

Mulieres mariti.

Libr. de ſorore Horatiorum.

. . . paſſis ſedet illa capillis,
Ut ſolet ad nati mater itura rogum.

Et de Philomena:

Mox ubi mens rediit paſſos laniata capillos
Lugenti ſimilis.

Lib. 11. Faſt.

Et de Ariadne à Theſeo.

Lib 6 Metam.

Aſpice demiſſos lugenti more capillos.

In Epiſt.

Sic etiam Tibullus:

Lib. 1. Elegi.

Tu Manes ne læde meos, ſed parce ſolutis
Crinibus, & madidis Delia parce genis.

Petronius in Satyra quadam de Matrona Epheſina per dolorem tanquam infatuata, ait: *Non contenta vulgari more funus paſſis proſequi crinibus, aut nudatum pectus in conſpectu frequentiæ plangere.* De fæminis Gallicis vide commentarium Cæſaris, ubi de his ampliſſime tractatur, quæ videlicet parum ducebant promittere ſolutam comam, niſi & eandem evellerent, & eradicarent. Curtius libro decimo refert, Darii matrem cum mortem ejus ab Alexandro intellexiſſet, laceratis crinibus ſe humi mirum in modum ſtraviſſe. Etiam prudentibus viris nonnunquam eadem deliria contigerunt, prout Cicero meminit, dum ait: *Ex hac opinione ſunt illa varia, & deteſtabilia genera lugendi, pedores muliebres, lacerationes genarum, pectoris, capitis percuſſiones. Hinc ille Agamemnon Homericus, & idem Accianus.* Et paulò poſt: *Scindens dolore identidem intenſam comam. In quo facetum illud Bionis, perinde ſtultiſſimum Regem, in luctu capillum ſibi evellere: quaſi calvitio mœror ſolveretur.* Quid aliud hoc, quam dolorem dolori adjungere? nec enim evelli ſine pœna poſſunt. Præter hæc & conſvetudo illis erat fœdare & deturpare capillos, aſpergendo illos pulvere, & cineribus: Sicut de Ninivitis legitur, cum eis repentinus nunciaretur à Propheta Jona interitus: magis autem in pluribus locis de Rege Davide. Hoc ipſum de Achille memoratur in morte Patrocli, quod Homerus poſteritati tradidit. Priamus pari modò ſordidatus mortem Hectoris filii ſui planxit: Ita Virgilius de Rege latino refert.

Petronius.

Lib. 6. de bello Gallico.

Lib. 10.

3. Tuſcul.

Capilli aſperſi cinere.

Iliad. 22.

Æneid. 12.

Demittunt mentes: it ſciſſa veſte Latinus
Conjugis attonitus fatis, urbisque ruina
Canitiem immundo perfuſam pulvere portans.

Idem ipſe alibi:

10. Æneid.

Canitiem multo deformat pulvere.

Et in morte Cyri.

- - - clade exterrita triſti;
Intonſos multo deturpat pulvere crines.

Sillius Italicus non minus eleganter:

Spectabantque viros, & læta & triſtia ferre
Indociles, nunc propexis in pectora barbis
Verrere humum, nunc fœdantes in pulvere crines.

Sic Ovidius:

Metamorph. 8.

- - - lugent juveneſque ſeneſque.
Plangunt ora ſimul matres Calydonides, Oeneus
Pulvere canitiem genitor, vultusque ſeniles
Fœdat humi fuſus.

Nec

Nec tamen ulla Natio in hoc usu tantum occupata fuit, quantum Hebræa, prout in plurimis Scripturæ sacræ locis evidenter patet. Proinde prout tempora variabant, sic & hominum mentes, & juxta has, ritus quoque & cæremoniæ. Unde & in contrarium ei, quod jam retulimus, nunc videndum erit, quomodo in testimonium luctus & mœroris muliebris sexus, per tempus aliquod consueverit tondere se: quanquam plures authores sint hunc ritum modico temporis spatio viguisse. Ego attestari ipsemet possum, vidisse Zigaros, vel, ut quidam, Ægyptios, gentem vagam, & alioquin barbaram & incultam, nihilominus cum ex illis quispiam morte decesserat, quantocyus fœminas ad forfices & cultellos, me spectante, properasse, sibique comam scidisse. De Græcis recenset Plutarchus quod in funeralibus suis viri quidem comam nutrierint, fœminæ absciderint. Accius poëta inquit:

In Kircman. funeribus. l. 13.

In Amphitrion.

Sed quænam hæc est
Mulier funesta veste, tonsu lugubri?

Apud Calabrum de Briseide narratur, quod *tonsis crinibus Herum suum luget.* Dicit itidem quod *Græcia crine tonsa luxit obitum Alcæi Poetæ.* Hoc confirmatur ab Antipatro, qui concludit:

In quodam Epigrammate

Attonso, impexo vertice ad usque cutem.

Sic Svetonius de Caligula refert: *Quosdam Regulos audita Germanici morte uxorum suarum capita rasisse ad indicium maximi luctus.* De viris autem, qui in decessu charissimorum ungebant & nutriebant capillos, attestatur M. Tullius: *Sordidati maxima barbâ, & capillo Romæ biennium propè fuerunt.* Livius de Legatis Alexandrinensibus, qui Romam supplicatum venerant, ait: *Sordidati barba, capillo promisso cum ramis oleæ ingressi Curiam procubuerunt, & oratio, quam habitus fuit miserabilior.* Memoriæ dedit Svetonius de Julio Cæsare: *eum audita clade Turriana, barbam capillumque submisisse, nec ante demisisse quam vindicasset.* Sic & Augustus (prout idem refert) in clade Varriana fecit. Ita quoque Caligula mortua Drusilla impatiens, & ex dolore quasi mente captus: *cum Campaniam transcurrisset* (verba sunt ejusdem Authoris) *noctu ab urbe profugus Syracusas petiit, nec rursus inde redit, nisi barba, & capillo promisso.* Populus Syracusanus hunc morem habuit, prout docet Lycophron, quod videlicet in suorum funere

Viri in luctu nutriebant comam.

4. Verr.

Lib. 44.

In ejus Vita c. 68.

In eodem. c. 23.

Intonsa per tergum fluet capitis coma,
Doloris antiqui memoriam refricans.

Viri & in superciliis rasi.

Tempora mutantur, & nos mutamur in illis. Unde & in contrarium Nationes cultum suum variando, viri quoque, consvetudinem mulierum æmulati sunt, dum non solum sibi comam, & barbam radere, sed ipsa adeo supercilia voluerunt. Quid plura? Ipsis etiam equis suis pilos raserunt, sic in funeralibus publicis comparendo. Magnam authoritatem huic loco adfert Seneca, cum ait: *Dum decerpitur, si quid in proxima nocte succreverit, dum de singulis capillis in consilium itur: dum aut disjecta coma restituitur, aut deficiens hinc inde in frontem compellitur.* Nescio quo fundamento nixus Fridericus Morellus Professor Regius, hoc axioma format, dum ait:

Equi rasi in funeralibus.

Tonsi capillo, damna rerum detegunt.

Sed hic apertissimè Herodotus: *Apud cæteros homines more receptum est, ut in luctu statim capita radantur, & eorum potissimum ad quos jure luctus provenit:* Sic Athenæus infert: *Quamobrem in luctu nos contrà, tanquam eodem dolore tangamur, ac qui affligitur, decurtamus nos, & detonso capillo, & detractis coronis.* Mortuo Attila universus Exercitus tonso capillo comparuit, plangendo, cùm potius ridere oportuisset, eo quod monstrum crudelitatis interierat. Sic Priamus in Iliade malorum suorum, prout authores plurimi fidem faciunt, in signum mœroris capillos sibi ad cutem usque rasit. Explodit hanc ineptiam, consvetam Ægyptiis, Julius Firmicus, dum ait: *In aditu habent Osiridis sepultum Idolum: hoc annuis luctibus plangunt, radunt capita, ut miserandum casum Regis sui, turpitudine & dehonestate defleant capitis.* In his Plutarchus copiosus est per multa capita. Diodorus adjungit, quod: *non caput solum, sed & genæ, & supercilia radebantur.* Et Artemidorus id clarissime expressit: *Vetus mos* inquit, *in luctu supercilia nudari.* S. Ambrosius hos abusus detestatur, ridens vanitatem Ægyptiorum, unde concludit: *Et cum ipsa capita & supercilia radant, si quando Isidis suscipiunt Sacra.* Id quod spectat ad tonsuram capillorum, quæ in equis fiebat, copiosæ attestationes præstò sunt, & Herodoti in morte Mardonii, & Plutarchi in morte Ephestionis, & Thebanorum erga fortissimum Belliducem suum Pelopidam. Sic Euripides narrat factum à Rege Admeto in luctu uxoris suæ Alcestidis. Sic Persæ intellecto fato Masistii Ducis eorum, seipsos, & equos suos totonderunt.

Lib. 11.

Lib. 15. de Coron.

Jesnand. in rebus Goticis.

De Iside & Osiride.

In libr. proph. Relig.

De Isid. & Osiride.

Lib. 1.

Lib. 1. Cap 27.

Hi crines pari modo rescissi & tonsi cum pietate (Christianorum more loquor de ritu infidelium) consecrabantur, & dedicabantur defunctis, credebant enim in hoc omnem se possessionem donare. Et profectò si rerum æstimatio non ab eo quod verè sunt, sed ab eo dependeat prout in veneratione & pretio sunt, pauca non dabant; In tanta enim æstimatione capillos habebant, ut Absalonis cincinni detonsi, magno auri pretio venditi fuerint. In hac igitur forma oblationes fiebant: Quidam populi eos supra defuncti pectus jaciebant: alii verò supra sepulchrum: alii proinde in vestibulo & portis domorum eos suspendebant. De hoc, quod supra pectus jaciebantur Maximus Tyrius discursum copiosum habet, unde concludit: *Ultimum quod jam sepulto donari potest, munus.* Sæpe de hoc ritu meminit Dionysius Halicarnassæus, ubi ait: filias Virginii in signum doloris projecisse supra lectum: *Vittas virginalis comæ, & detonsos crinium tortorum cincinnos.* Hinc Propertius:

Crines sparsi supra pectus defuncti, aut supra sepulchrum, aut affixi in introitu ædium.

Orat. 8.

Lib. 11.

Eleg. 17.

Illa meo caros donasset funere crines
Molliter, & tenera poneret ossa rosâ.

Hinc etiam Petronius, non satyrizando, sed potius laudando Matronam quandam Ephesinam, concludit: *At illa ignota consternatione perculsa laceravit vehementius pectus, ruptosque crines super pectus jacentis posuit.* Ovidius pariter describendo mortem Narcissi hanc narrationem instituit:

Metamorph. Lib. 3.

- - - - - planxere sorores
Najades, & sectos fratri imposuere capillos.

Sic Statius:

- - - tergoque & pectore fusam
Cæsariem ferro minuit, sectisque jacentis
Obnubit tenuia ora comis.

Rursum Ovidius:

De Fastis.

Mixta bibunt molles lacrymis unguenta favillæ,
Vertice libatas accipiuntque comas.

Idem:

Epist. ad Canacem, ad Macarium.

Non mihi te licuit lacrymis perfundere justis
In tua non tonsas ferre sepulchra comas.

Sic Anna soror Didonis evulsis de capite suo capillis eos supra rogum illius, dum arderet, projecisse fertur. Sic de Cariclea pro consorte suo Calisyro recenset Heliodorus: Helena, secundum Euripidem, *Crinium summitates truncavit, & ad Clytemnestræ urnam*

ternam offerre se dictitavit. Sic Teucer filio suo imperat, ut præfato modo matri suæ votum solvat. Refert Plato, Socratem jam jam moriturum fuisse: *Itaque inquit Phædon contrectans posteriores capitis mei capillos, quibuscum sæpissime ludere solebat, cras dixit ô Phædon, hanc pulchram comam resecabis.*

In Phædro Act. 1. Scen. 1. Seneca in Tragœdiis suis Phædrum introducit sic loquentem:

> *Placemus umbras: capitis exuvias cape,*
> *Laceræque frontis accipe abscissam comam.*

In hunc modum & de Achille apud Homerum, dum tracta manu crines ut inde Patroclo sacrificium redderet, sic refertur:

> *Ante pyram assistens rutilantem præsecat ultrò*
> *Cæsariem, quam Spershicio nutriverat amni.*

Hoc idem fecisse Antoninum Imperatorem in morte Liberti sui Festi, Herodianus memorat, sic concludens: *cumque esset raro capillitio, & crinem quæreret, ut imponeret ignibus, ridiculus fuit omnibus. Nihilominus tamen quos habuit capillos totondit.* Suspensio capillorum defuncti, & parentum suorum

Crines portæ affixi. ad portas ædium cum hoc præterea usu fiebat: Inter alios Scaliger id recenset, ad liminare domus ingens

Aqua lustralis. vas lustrali aqua plenum stetisse, acceptum de domo quadam, in qua eodem Anno nil sinistri accidisset: hac qui ad funus prosequendum incedebant, aspergebantur: sic Pollux memoriæ tradidit: & Suidas similiter, vas de terra coctum erat, inquit Hesychius. Portæ autem affixi erant capilli defuncti, unde pars una apud Euripidem in Alceste conqueritur, dicendo:

Lib. 3. *Non video ante portam, ut lex est, lavacra pro mortuis: nulla coma præcisa est in vestibulo, quæ accidunt in luctu mortuorum.* Totum hoc observatum fuit ab eruditissimo viro Casaubono in Commentario supra Theophrastum.

Fateor me hic aliquantum prolixius distentum fuisse, mi Lector, sed unde melius ad solamen animarum, & ad piam defunctorum memoriam (negotium tam utile, tamque expeditum) animari fideles possunt, quàm cum paganorum erga defunctos

Adjutorium animabus in Purgatorio præbendum. suos tam eximiam viderint pietatem? ad verecundiam & ruborem faciei eorum, qui cum tot bona à prædecessoribus suis acceperint, forte, si superis placet, in tot annorum decursu, nec unicam eorum memoriam habent, aut suffragium præbent. Atque hæc est illa crudelitas, quam S. Augustinus sanguineis lacrymis deplorat, dum ait:

Serm 44. ad fratres in Eremo. *O mira inhumanitas, cadit asinus, & omnes eum sublevare festinant: clamat fidelis in tormentis potius, & non est, qui respondeat.* Ne forte igitur, quod pudendum sit, à pietate gentilium vincamur, idem ipse nobis, cum

ibidem. certa retributionis spe insinuat: *Ora pro defunctis, ut dum fuerint in æterna vita, pro te orare non negligant: Expectant enim nos, ut juventur per nos.* Dici nequit, quantum valeat, vel unicum suspirium à fideli Christiano de imo pectore prolatum.

PHYSIOGNOMIÆ, ET SOMNIA.

Capillus crispus, Qui corporum colores observant, sicut & eorum complexiones, referunt, capillum crispum magnanimitatem cordis arguere, caloris enim illic abundantiam esse, qui partes illas arefaciat, & comburat, unde tanquam semiusti sese retrahunt, prout in sarmentis, & virgis igni traditis apparet: quamvis & de his dici possit, evaporationem ardentem esse, quæ in illas partes elata, ejusmodi arsos, &

longus semiambustos crines post se relinquat. Dicunt præterea prolixum, & rectum denotare rusticam complexionem, & mores incompositos & plebejos.

Mediocris, Eum verò qui mediocriter cincinnatus, & mediocriter prolixus compositione moderata de utraque qualitate participet, arguere complexionem, & compositionem moderatam, succum bonum, & calorem debitum, & qui justam proportionem non excedat.

Durus, Capillus durus, in similitudinem ferarum, hominem asperum, durum & intractabilem portendit, sicut animalia sunt sylvestria, & nemoribus assueta.

Mollis; Mollis, copiosus, delicatam & muliebrem complexionem indicat: unde etiam in hoc moderatio præfertur.

Comæ nigræ. Comæ nigræ duplicitatem animi, & vafritiem morum significant. Subalbæ & rufæ, sicut sunt Scytharum, rusticitatem & ignorantiam. Quæ leviter coloratæ in subobscurum colorem more castanearum vergunt, docilitatem notant, & prosperitatem infantis. De his coloribus nonnihil etiam Martialis attulit, cum de Zoilo sic ait:

> *Crine ruber, niger ore, brevis pede, lumine luscus,*
> *Rem magnam præstas Zoile si bonus es.*

Æquitas. Nolim ego interim omninò prognostica hæc rejicere: si enim à mediocritate judicium sumatur, quantum extremitates elongentur, facile patet: quæ si violenta sunt, subsistere nequeunt. In hac grandi bilance Astræa regnum suum fundavit: sub hoc grandi æquatore Sol rationis cursum suum tenet. Si Phaëton, si Icarus his viis incedere novissent, eorum alter Icariis aquis nomen suum non dedisset, nec alter contra se infesta fulmina patris sui, in medio honorum suorum cursu provocasset. *Meum* enim ac *tuum* ab hac semita declinant, propter quod etiam *frigidum verbum* appellantur, eo quod omnium malorum origo sint. Per hanc semitam feliciter decurrunt Eutrapelia, & Epicheia, quippe quæ utraque nimiam legis asperitatem moderando splendorem & decorem throno Justitiæ addunt. Si quisque in negotiationibus & contractibus suis tam severum Pythagoricæ scholæ præceptum observaret: *nec ultra, nec citra*: utique cum maturiori judicio nonnulli viverent, & tractabiliores se præberent. *Mediocritate seclusa, ubique malum est:* ajebat Chrysostomus: quod punctum optime etiam à M. Tullio expressum fuit, dum inquit: *Mediocritas ad omnem cultum usque vitæ referenda est: in omnibus rebus mediocritas est optima.* Et Ovidius præcepta Solis, quæ filio suo Phaëtonti dabat, sic concludit:

In Act. Apost. hom. 16.
1. Officior.
1. Metam.

> *Inter utrumque tene: medio tutissimus ibis.*

Sed quid placuit Artemidoro, homini deliro, serratis oculis, videre velle, imò & prævidere? Nihilominus scripto reliquit, ei qui se tonsum esse somniaverit, id felicitatis, & lætitiæ præsagium esse: posthæc verò in alio quodam loco, suimetipsius immemor, ex diametro huic contrarium docet: *Capillitio,*

Lib. 1. c. 23. inquit, *privari caput, mortem signat amicorum,* hinc iis quæ supra dixerat, confestim adjungit, sibi ipsi alapam infligens: *Si quis seipsum tondeat, luctum subitaneum, aut calamitatem malis magnis refertam significat: qui enim in talibus versantur, necessario seipsos circumtondent.* Vult ergo hic Author, quod consuetudo captivorum phantasiam dormientium adeat per noctem, ut illi hæc eventura infortunia suggerat. De hoc Poëta Astrampsicus non dissentit, in Senariis suis Onirocriticis, qui ab Adriano Julio in latinum translati sic habent:

> *Damnum in negotiis coma tonsa indicat,*
> *Discrimen ingens, si cadant crines notat.*

Ita etiam his vestigiis incedens Fridericus Morellus scribit:

> *Tonsi capilli damna rerum detegunt:*
> *Fluxus capillorum, periculum edocet.*

Satyr. 12. De hoc quod Juvenalis inquit:

Tunc stagnante sinu gaudent ibi vertice raso
Garrula securi narrare pericula Nautæ:

De hoc, inquam, occasionem sumit præfatus Artemidorus, curam injiciendo Nautis, qui mare navigant, ut videlicet præter innumera pericula, quæ passim incurrunt, etiam hunc illis metum imprimat, siquidem somniaverint capillos sibi recissos, & decalvatos esse, certum illis hoc prognosticon imminentis esse naufragii. Si idem contigerit infirmis, ultimum illis instare vitæ periculum: quasivero & salus, & mors hominis dependere possit à crinibus. Cardanus itidem refert, se per capillos intelligere domorum tegulas, earumque ornamenta, & decorem: sic qui se crinibus suis privatum somniaverit, id ei adversitatem & afflictionem præsagire. Ita enimvero scriptores hi imaginationes varias & phantasmata nobis exponunt, dum tamen dormientibus oculus clausus nil videat, sopiti sensus nil audiant: nil sentiant aggravati vaporibus: immò & tot plumis circumdati, careant volatu omni: sed distenti jaceant, immobiles, pigri, somno capti, & misere inter laqueos, quos eis frater mortis tetendit, sopiti recumbant. Unde & Cato ajebat: *Nihil est tam simile morti, quàm somnus:* & hinc S. Augustinus docet: *somnia non esse observanda.*

Ex Aldrovan. Hist. monstrorum fig. 150.

In speculo.

Sic ergo hucusque Capillis immoratus sum: & te, benevole lector precatum velim, ut non mihi improperes, quasi qui levitate adductus id fecerim, imitando capillorum vanitatem: sed occurrat tibi ornamentum eos capitis esse; & quamvis leves sint, ponderosa nihilominus, prout audisti, documenta inde afferri posse. Ornamentum, inquam, & decor, si verum diffiteri nolumus, de quo S. Ambrosius, tum cum de rebus altissimis tractaret, non verecundatus est meminisse, dum ait: *Comam esse reverendam in senibus, venerandam in sacerdotibus, terribilem in bellatoribus, decoram adolescentibus, comptam in mulieribus, dulcem in pueris. Tolle arboris comam, arbor ingrata est. Tolle humani capitis capillum, tota pulchritudo flaccescit.* De hoc etiam cantare Ovidius gestiit, quem Sanctus ille citat, prout sequitur: *præsto Ovidiana id comprobans sententia:*

Lib. 6. Hexaem.

Turpe pecus mutilum, turpis sine gramine campus,
Et sine fronde frutex, & sine crine caput.

Non videntur mihi Encomia capillorum omittenda, quæ illis porrigit Apulejus: *Mulier venustissima, si capillitio nudetur, licet illa cælo dejecta, Mari edita, fluctibus educata, licet, inquam, Venus ipsa fuerit, licet omni gratiarum choro stipata, & toto cupidinum populo comitata, & baltheo suo cincta, cinnamomo fragrans, & balsamo rorans, si calva processerit, placere non poterit nec Vulcano quidem suo.* Gloria jam olim, & præcipua Hispanorum jactantia erat in prolixitate capillorum: unde Martialis:

Ex theat. vitæ human. Capilli. p. qu. 74.

Hispanis ego contumax capillis.

Alexander scripto reliquit, Reges Indiæ cum maxime capillos suos compsissent, & discriminassent, tum eos leges, & solemnia decreta Regni promulgasse. Spartani non prius se ad expeditionem militarem, contra inimicos suos parabant, aut in prælium exibant, quàm cùm plus solliciti de capillatura sua unguentata & delibuta, quàm de scuto & missili suo fuissent. Apud nobiles Gallos usu receptum fuit, ut à primis juvenilibus annis, colerent & nutrirent comam suam: eamque filis sericis colligarent, & innodarent, auroque suaveolenti, & decoro intertexerent. Tillius rerum Gallicarum scriptor recenset, ex hoc comarum apparatu Burgundos in campo filium Clodovæi Regis agnovisse, & occidisse. Verè castra locus deliciarum, aut luxûs non sunt, sed illic valor Martialis, & pugna imperterrita vigere debent: ubi miles, sub ferro indurandus, non verò ei his munditiis lasciviendum. Interim tamen manet illud sine contestatione, ornamentum vultus capillos esse.

Lib. 1. c. 18.

Joan. Till. l. 1. de rebus Gall.

EPITHETA.

Quemadmodum per denominationem quandam, aut proprietatem ipsa rerum quandoque etiam non nominatarum notitia patefit (sic in exemplo, de risibilitate à Philosophis ratiocinatio hominis, sicut & virtus ejus discursiva definitur) pari modo non raro per Epithetum, vel adjunctum ad dignoscendam objecti de quo mentio fit, aut quod nominatur, proprietatem pertingimus: sive illa sit accidens, sive causa. Hinc Mantuanus, cum capilli potissimum genarum & vultus ornamentum sint, formosos eos appellat: *Formosos circum Virgo removere capillos.* De munditie vero Horatius eos lucidos nominat: *Quem tenues docuere togæ, nitidique capilli.* Eo quod quandoque unguentis delibuti sunt, supramemoratus eos molles nominat: *Et molles imitabitur are capillos.* Sic Ovidius odoratos dicit: *Ibat odoratis humeros perfusa capillis.* Eosdem flavos dixit: *Forma placet, niveusque color, flaviq; capilli.* Idem cum eos humectatos videret, hunc versum elegantem dedit: *Littore siccabant rorantes rore capillos.* Martialis eos dulces vocat, non quod tales in effectu sint, sed quod austeritatem & rusticitatem vultus ad humanitatem componunt: *Consilium formæ speculum, dulcesque capillos.* Propter eandem rationem à Sidonio teneri appellantur: *Lambebant teneros incendia blanda capillos.* Pontanus propter nitiditatem pexos appellat: *Hinc choreæ, cantusque placent, pexusque capillus.* Ab eodem ob fulgorem quem habent, fulgidi nominantur: *Ipsa refulgentes auro interplexa capillos.* Eo quod se diversimode distendunt, sic se exprimebat Manilius: *Effusi scapulis hasêre capilli.* Titulum conspicui, ob pulchritudinem adepti sunt: *Cælia conspicuos ornarat flore capillos.* Mordax Satyricus, pro solito suo, propter levitatem puellares vocat: *Ora puellares faciunt incerta capilli.* Eo quod insignes essent candore suo, à Politiano nivei appellati sunt: *Atque oculos canis, atque manus, niveosque capillos.* Capilli longiores prolixitatis nomen ab Ovidio mutuati sunt: *Squalida prolixis, qui tegit ora comis.* Decori nominantur à Statio: *Mollisque decoræ, margo comæ.* Splendidi à Seneca: *Per has Senectæ splendidas supplex comas.* Ab eodem teneri: *Teneram eruente falce deposuit comam.* Severi à Statio: *Divesque severas fronde ligare comas.* Deaurati à Pontano: *Quæ nitet aurata cythria sylva coma.* Ab Augurello floridi: *Ut vi nitente florida jocus coma.* A Tibullo insignes: *Et gerit insigni myrthea serta coma.* Propertius eos laudatos nominat: *Gaudet laudatis ire superba comis.* Polus pendentes: *Comas decenter pendulas.* Seneca breves: *Te brevior coma, nulla lege jacens.* Statius virginales: *Virgineas libare comas, primosque solebant, excusare thoros.* Versicolores Polus: *Versicoloribus ardet terra comis.* Sed de tot proprietatibus, causis, accidentibus, substantiis, & coloribus, ne pars quidem adduci potest, quæ mensuram debitam adimpleat, & rei magnitudini correspondeat: nihilominus, qui plura desiderant, ad manum eis est Authorum numerus infinitus, qui curiositatem satiare possit.

Epitheta significant, & patefaciunt rerum ordinem.

In Cyro

Lib. 1 Epist.

In arte.

Lib. 9.

Lib. 5.

Satyra 15.

lib. 4. trist.

lib. 2. 5.

In Achil.

lib. 1.

lib. 2.

Sed

Sed hic non ſine altiſſima conſideratione prætereundem eſt, quod cum tam inſigni pietate Magdalena quondam egit, dum ſacratiſſimos Redemptoris noſtri pedes capillis ſuis terſit, quos lacrymis rigaverat: factum, in quo devotiſſimi & ſanctiſſimi ſcriptores eruditas pennas ſuas exercuerunt.

Itaque cum hoc actu tam religioſo tam pio hunc tractatum meum concludo, ubi dum imaginem præfatæ Sanctæ ex ambra elaboratam intuitus ſum, reflectendo ad hanc peccatricis actionem, hoc infra poſito verſu poëtico finire volui, qui cum capillorum mentionem faciat, non eum huic loco incongruum, aut ſyncathegorematicum ratus ſum. Sic enimvero Muſa mea imbecilla, innixa merito tam ſublimi tam ſancti fervoris, & tam generoſi, ſpacium habebit, ubi imperfectionem ſuam occulere aliquantum poſſit: Imo verò pro communi axiomate: *Oppoſita juxta ſe poſita magis eluceſcunt*, ſplendor tam magnanimæ actionis in tam excelſa Heroinà tantò magis promovebitur. Subjectum autem tale eſt.

Sancta Maria Magdalena d'Ambra.

Maddalena è d'Elettro? oh come ardente
Scender qui veggio il ſuo divino amore:
Se con moto leggier l'Ambra al colore
Mobil a ſe lo ſtel trae di repente
Di tal luce ſi ſgombra al ſole ardente
Qui del peccato il piu funeſto errore;
E di tal gemma il raggio al Redentore
Cinger le tempie auguſte anco è poſſente,
Se compoſto di pianto è un ſi bel miſto
Qui di ſalute al' Ame in argomento
Piange la Maddalena a i piè di Chriſto.
E ſe d'argento, e d'oro è il bel portento,
Piouon qui a far del Paradiſo acquiſto
O ro le chiome & le pupille argento.

FRONS.

Ecce pertigimus hic ad faciei ſpeculum, indicium affectuum, & paſſionum cordis: unde ſi ſerena & tranquilla frons eſt, eandem internorum cordis motuum compoſitionem: ſi vero rugoſa, & nubibus ſuis involuta, nimbum rancoris, amaritudinis, & doloris in corde demonſtrat. Tabula eſt frons, in qua imagines diverſæ notantur: Teleſcopium, per quod non raro etiam affectuum, & cogitatuum maculæ deteguntur. Frons potiſſimum eſt, per quam ab irrationalibus brutis diſcernitur homo. Hoc ipſum Sulmonenſis poëta voluit, dum inquit:

Metamorph. Fab. 1.

Os homini ſublime dedit, cælumque videre
Juſſit, & erectos ad ſidera tollere vultus.

Quæ ſententia à Ludovico Dulci ſic Italicè redditur:

L'Huom ſi come piu nobile, e gentile
Volſe, che dritto al cielo alzaſſe il volto,
Accio che luy mirando comprendeſſe
Che qual ſuo albergho, & patria eſſer doueſſe.

ANATOMIA.

Octo ſunt cranii oſſa: duo ſincipitis, duo temporum, os Sphenoides, ac Ethmoides, oſſa occipitis, & os frontis. Hoc poſtremum à Græcis & barbaris coronale, & à multis obſervatoribus, inverecundum nominatur: cum juxta mentem Ariſtotelis frons indicium pudoris ſit: unde & vetus adagium fuit: perfrictæ frontis eſſe, quod de iis dicitur, qui pudorem omnem, in genis alioquin apparere ſolitum, exuerunt. Hæc frons, ſuperiorem faciei partem conſtituit, & interiorem calvariæ. In quibusdam os unicum eſt, in quibusdam duplex, quibus nimirum commiſſura ſagittalis ad intercilia usque & radicem narium derivat. Falopius vult in infantibus duplex eſſe, Ariſtoteles non niſi unicum: ſed prout potiſſima Doctorum pars ſentit, uterque hallucinatus eſt. Hoc os ſemicirculare eſt, & ſecundum externam faciem læve, & politum, ſecundum internam inæquale: In ſuperiori parte elevatum eſt, & prominentiam habet, in inferiore, cavum, & profundum eſt intuentibus, fulcimentum & tutela oculorum. Subſtantiam admodum craſſam habet, tenuiorem nihilominus occipitio: nec tamen ejusdem ubique craſſitiei eſt, in ſuperiori enim rotunditate oculorum ubi ſupercilia terminantur, & ubi ampliores ſinus, & capaciores ſunt, à veteribus ignorati, magis tenue, & rarum eſt. Os hoc in parte ſuperiori à commiſſura coronali circumſcribitur, & hoc pacto ſincipiti jungitur. Ab inferiori parte ſextæ & ſeptimæ commiſſuræ copulatur, quibus nempe à Sphenoide ac Ethmoide diſtinguitur. Hic multa obſervanda ſunt: primùm foſſa duplex (non aliter ac ſi ſupra caput hominis natura collocare ſepulchrum voluerit, ut frequens ei mortis non deſiſtat occurſare memoria) hæ cavitates per modum valli ſuperiorem capitis rotunditatem conſtituunt. Hinc foramina bina ad ſedem usque ſuperciliorum egrediuntur. Pariter & interius binas foſſas præter ſupradictas continet, quibus cerebrum, una cum amfractibus, & prominentiis ſuis includitur, ad quem uſum etiam fabricatæ ſunt. Denique rurſum duo ampliſſimi ſinus illic ſunt, poſiti infra ſquammas vel laminas duas ſuperciliorum. Hi diſcreti & compoſiti ſunt, inter fibras, oſſa, & ſquammas minuſculas: ubi corpuſculum molle & medulloſum continetur, viridi membrana inductum. Quidam hos ſinus ita formatos opinantur, ut inde vox humana diſtinctior, & magis ſonora egrediatur. Alii autumant hic elaborari, & diſtineri vehiculum odorum: & ſic fieri generationem, & expurgationem ſpirituum animalium. Hæc ſufficiant, ad hoc, ne univerſæ deſcriptioni pars aliqua deeſſe videatur. Qui verò cum majori exactitudine elaborare frontem nititur, & profundius in ſpeculativam, & eruditam praxin penetrare, campus ei tot voluminum apertus eſt, quæ ad beneficium noſtrum quotidiè in lucem prodeunt, & de prælo producuntur, ut ſatisfieri ſtudio ejus, & applicationi & genio abunde poſſit.

SYMBOLA.

Aldrovandus vir doctiſſimus recenſet, vidiſſe ſe tabulam, in qua manus picta apparebat, frontem capitis cujusdam indice digito demonſtrans, cum ſequenti Epigraphe: *Frons hominem præfert.* Atque hoc eſt illud quod jam dictum, & dicendum eſt. Frons enim decorum frontiſpicium eſt characteris ejus, qui in corde celatur: lingua cogitationum, idea internorum, & ſi verum fateri volumus, genuina cordis ſinceritas, quæ cum externis actibus conjungitur, & unitur ſplendidiſſima, & tutiſſima moneta, quæ cum fœnore multo diſpendi ad utilitatem poteſt, hominemque opulentum, poſſeſſione ditisſima reddit. Quisque ſine metu, & ſecuris pedibus flumen

Sinceritas animi, proficua eſt, & multum neceſſaria.

flumen transvadare potest, cujus limpidæ, & chrystallinæ aquæ, pellucida claritate fundum demonstrant, & vadum, lectumque non abscondunt. Huic fronti, imo vero toti faciei Joannes Ferri hoc lemma subscripsit: *Raro fallit.* Hanc frontis cordisq; concordiam quidam modernorum celebrando, sic ajebat:

Nempe micat rosea Sapientis fronte coruscus
Splendor.

Mutuatus, ni fallor, sensum hunc à Claudiano poëta, qui ait:

Frons expirantis præportat pectoris ignes.

His rationibus ductus S. Bernardus, perfectæ prudentiæ regulas, quibus mores, & Institutum Christianæ conversationis, tanquam ad normam veram componantur, sorori suæ dictavit, ei suggerens: *quod facies hominis, speculum est cordis.* Non ignoravit hoc M. Tullius, dum inquit: *Vultus, ac frons animi est janua, quæ significat voluntatem abditam, ac reclusam.* (*In petit. Consul.*) Bonum est si sicut cucurbita fuerit, de qua dici poterit: *absque notis, & rugis.* Distillatorium, cui hæc verba subscripta sunt: *Clara quæcunque profert*: Speculum quod gloriatur: *cunctis æque fidem*: Horologium cum hoc lemmate: *Cio che cela nel sen, scopre nel volto*: Hoc est: *Id quod in sinu celat, in vultu profert:* (*Centuria sing. ad Germanos.*) Inventio dulcissimi compatriotæ mei, & poëtæ Hieronymi Preti. Hæc praeclarados animi si defuerit, aut docenti, aut scribenti, aut ratiocinanti, aut contractus ineunti profundioribus se tenebris involvit, & spissiori vapori, quam si antro Trophonii vel stygi inclusus fuerit. Sententia Justi Lipsii est: *Candor si abest à scriptis, nebulæ & livor sunt, nec illustrabit ea diuturnior lux famæ.* (*Epist. 49.*) Sic ad Encomium sincerissimæ venustatis, & Eloquentiæ, de Angelo Scholarum inquit Ecclesia: (*Brev. Roman.*) *Scripta ejus, & multitudine, & varietate, & facilitate explicandi res difficiles adeo excellunt, ut ob eam causam etiam nomen Angelici sit adeptus.* De his hactenus: fortassis alibi copiosior, & diffusior futurus sum.

NOTÆ ANTIQUORUM SUPRA LITERAM F.

Cum antiqui hanc literam sine voce denotare vellent, prout Joannes Baptista Porta refert, manu frontem tangebant. Sic litera hæc observata fuit, tanquam semivocalis, quæ multum ad significationem, & complementum dictionum, & vocabulorum contribuit, sic à veteribus multum annotata fuit, quippe qui paucis junctam literis, significare multum volebant. Ego verò (sicut mihi constitutum est, de materiis hisce, non cum omni omnino exactitudine ratiocinari, sed quasi ansam præbere, ut postea in significationibus me distendere latius valeam.) unam hic & alteram notam allaturus sum, per quam pateat, in quanta æstimatione, in quanto pretio antiquitas characterem hunc habuerit, is videlicet, qui ex partibus corporis humani nobilissimam hæreditavit. (Notæ antiquorum supra literam F.) Igitur FR. significabat: *fratres*, vel *Forum Romanorum*, Eædem literæ conjunctæ his P O M. *Forum Pompeji* denotabant, F. E. D. significabat *Factum Eventu Dubio.* FR. F. *Fratris Filius.* FR. J. *Forum Julii.* FR. L. *Forum Liviæ.* F. S. *Forum Sempronii.* FS. E. *Factus est.* F. T. C. *Familia*, vel, *Famula Testimonii Causâ.* F. J. *Fieri Jussit.* F. B. *Fraude Bona.* F J C. *Fiscum* vel *FIdei-Commissum.* FID. *Fides.* FIC. RP. C. *Fiscum Reip. Causa.* FID. D. *Fide Dignus.* FID. IMP. *Fides Imperatoria.* FOR. RED. *Fortunæ Reduci.* F. H. *Filius Hæres.* F F. *Fecerunt*, *Fabricaverunt*, *Fefellerunt*, *Fabrefactum.* Hæc ergo aut brevitatis affectatæ gratia, aut vocabulorum parsimonia, obscurâ in significatione sua, aut alio quodam mysterio recondito sic notabantur: atque ut sensum mentis absconditum, idonea significatione exteriori exprimerent, alienis quandoque literis per compendium ampliores sensus, & copiosiora verba delineabant.

HIEROGLYPHICA.

Ab antiquis Idolorum cultoribus usque adeo Janus Rex in veneratione habitus est, ut pro more temporum illorum, ad cœlos usque elevatum, divino cultu latriæ adorarent; nec contenti mensem ei Gamelionem, qui apud nos Januarius dicitur consecrare filium Saturni eum esse rati sunt: utque in eo perfectam rerum cognitionem, & subsidium in omni mundi eventu denotarent, non eis sufficit frons unica, sed quaternam ei affinxerunt indicando per hoc (prout optime in hunc locum scripsit Observator Valerianus) quatuor anni qualitates, & tempora. (Rex Janus.) (*Lib. 32.*) Hunc etiam promotorem faustum principiorum omnium coluerunt, hinc & mediatorem rebus jam cœptis, tum & finiendis, & complendis Patronum, qui quaquaversum oculos vertat, invigilet & succurrat. Hinc etiam fana in honorem illius erecta, structuræ quadrangularis erant, in quæ pretiosissimæ merces locabantur, venum etiam dari solebant: In his ditissimæ & splendidissimæ nummulariorum mensæ pandebantur: & circum circa capacia domicilia erant, in eorum usum de quibus supra meminimus. Ab hoc simulacro salutaria, & illustria documenta opinati sunt prodire. Hinc Horatius:

Hæc Janus summus ab imo perdocet.

In hac omnino forma depingi, & repræsentari figuram boni Principis posse arbitror, aut vero Ministri, aut Belli ducis: quorum officium est, ad providenda reipublicæ commoda, ubique frontem & oculos obvertere. (Princeps: Belli dux: minister vigilans.) Salustius Crispus, prout refert Tacitus, volens de lethargo turpissimo infamium concupiscentiarum, exuscitare Tiberium, eum monuit: (*Lib. 1. Annal.*) non tantam Senatui authoritatem indulgendam, tempore quo eum absoluto gubernare oportebat imperio: sed nescio si exhortamentum illud locum invenit, in viro tot libidinibus fœdis immerso, & languescente. Grande præceptum, quod Plutarchus de Persarum Regibus refert, quibus id consuetum erat, cubiculariis suis imperare, ut ad solis ortum, fenestra patefacta, in aurem illud insonarent: *Surge Rex, eaque cura negotia, quæ te curare præcepit Mesoromasdes*, qui Fundator Regni fuerat.

Canis humi cubans, leporem non venabitur, nec custos pede dolens ad metam pertinget. Per universa mundi sæcula nominatissimus erit Vespasianus Imperator ille magnanimus, propter eximias virtutes, quibus decoratus fuit, præcipue autem ob hanc, quam affert Suetonius: quod videlicet: *Calceabat se, & amiciebat, postquam decisa, quæcunque obvenissent negotia.* Non dormit aquila, tum cum filios suos legitimos à spuriis distinctura, prima omnium suspensa in aëre fixis oculis lumen solis intuetur, unde etiam hæc Epigraphe subjungitur: *provocat exemplo.* Sic Xenophon Cyrum suum instruebat: (*Cyropedia.*) *Atque in rebus gerendis, si quid in æstate fecerit debet Imperator tolerare plus Solis, & id quidem non occulte: in hyeme vero plus frigoris: in laborando plus laboris. Hæc nomina conducunt ad amorem subditorum.*

Hæ frontes Jani, repræsentare divinam quoq; providentiam possunt, quæ cum tota mens sit, quoquoversum videt, cognoscit, operatur, invigilat, assistit: (Providentia divina.)

Hoc

Hoc ipsum Redemptor noster ore suo protulit illic apud S. Matthæum: *Considerate lilia agri, quomodo crescunt, non laborant, neque nent: dico autem vobis, quoniam nec Salomon in omni gloria sua coopertus est, sicut unum ex istis.* Sic nec in omni serico suo, nec in omnibus Erithræi Maris gemmis, nec in omni argento, & auro Indico unquam Rex ille inclytus tantopere gloriosus apparuit, quantum in agro flosculus unus est, qui tanto magis coopertus, tanto felicius vestitus est, quantò magis derelictus, & solitarius videtur. Intellexerunt hoc non solum sapientes credentium & fidelium, sed & paganorum: *Divina providentia,* inquit Xenophon, *communiter omnibus ad utilitatem providet: quæ autem rebus accidunt noxia, & interitum afferunt, materiæ infirmitatem sequuntur.* His subjungebat Didymus: *Omnium cogitationum abscondita cognoscens opifex, omnibus providet, non solum ex his, quæ cogitantur, & aguntur, sed etiam ex iis, quæ ipse prænoscit, & meliora quævis, & auctiora reddens.* Acutissimus Galilæus, cum ingeniosissimo Telescopio prudentiæ suæ, nondum penetrare potuit, qua ratione Deus, etiam remotissimos cogitationum nostrarum recessus divinitatis oculo perlustret, ut in tempore opportuno remedium indigentiis, & necessitatibus nostris afferre possit.

Cap. 6.

Ex Stobeo.

Critolaus magnus & Philosophus & historicus, & naturæ rerum scrutator dixit, idcirco etiam Regem Janum frontem quaternam consecutum, quod videlicet à quatuor filiabus suis quæsitus, nec inventus, cum tandem perlatum ad eas esset, illum ab Agricolis lapidatum esse, voluntario se suspendio, dederunt. Causa propter quam Rex ille taliter necatus est, si Pierio narranti fidem damus, hæc erat: Docuerat gentem hanc simplicem, hosque idiotas vini usum, iisque calices epotandos ministraverat, quibus capti sese somno gravi dederunt, cumque evigilando sibi pocula venenata illum præbuisse rati essent, ut talionem & vindictam veneficio redderent, è vivis eum sustulerunt. Quid non mali operatur simplicitas cæca, ignorantia rustica, & infelix mentis imbecilitas? quæ album à nigro non discriminat, nec lepram à lepra discernit. Quot domus ab hoc monstro desolantur? Quod tum pejus sævit, cum quietum est, & majorum ruinarum fomes est tum, cum maxime latuerit. Quot palatia subversa sunt, quot utilissimi Tractatus dissoluti, & discissi? Sed stultitiæ argumentum maxime illustre est, id quod Inventor Idearum Plato ait: *Argumentum inscitiæ est à sapientibus dissentire.* Et Peripateticus noster: *Turpe est ignorare, quæ omnibus scire convenit.* Nec tamen eandem censuram meretur cujus ignorantia invincibilis est, quantam is, qui hanc maculam eluere in potestate habet, & hoc monstrum fugare, & id facere turpiter negligit: Sic S. Augustinus inquit: *Non omnis ignorans immunis est: sed is solum, qui non habuit unde disceret.* Fugiatur ergo hic error.

[Q]uatuor [J]ani filiæ [s]emetipsas laqueo suspendunt.

Lib. 32. [V]ino ebrii, cujus virtutem ignorabant Agricolæ, ejusdem inventorem occidunt.

Perturbationem generat ignorantia.

De mendacio Exquæst. ex utroq. Testam. quæst 67.

Frons aperta, & spaciosa, supra quam nec minimus quidem capillorum dependeat, apud Græcos, Ægyptios, & Romanos pro Hieroglyphico libertatis observata est. Unde & Spartiatæ, cum in prælium egrediendum esset, crines capitis retrorsum intorquebant, ne forte inimicis suis, sic inquiebant, ad capturam suam laqueum præberent.

[L]ibertas.

Dixerim hoc ipsum veri servi DEI typum esse posse, qui relictis post tergum inordinatis affectibus, & humana, propriaque voluntate, fronte serena, & corde tranquillo se Altissimo totum consecrat. Ad hanc mentis tranquilitatem, & serenitatem frontis nos propellebat psalmatista, dum ait: *Jubilate DEO omnis terra, servite Domino in lætitia.* Interrogata, imo verò cum improperio censurata intrepidissima Virgo S. Agatha à Quintiano Præfecto his verbis: *Nonne te pudet nobili genere natam servilem Christianorum agere vitam,* respondit: *Melior est Christianorum servitus, Regum opibus, ac superbia.* Hoc etiam titulo gloriabatur Paulus, qui Epistolam nullam dictavit, nisi hoc insignitam frontispicio: *Paulus servus JESU Christi.* Supra quod erudite commentatus est Faustinus Presbyter: *Nonne DEO subdita est anima mea? Hujus servum fieri summi decoris est, & quasi quædam supereminens mundo nobilitas. Ideo & Apostolus gloriam suam scribit: Paulus servus JESU Christi.*

[S]ervi DEI.

Ex Brevi. Rom.

Contra Ani- an. c. 5.

MORALIA.

FRons magnificum illud theatrum est, in quo, tanquam in proscenio optimè ordinato personas suas agunt, verecundia, honor, constantia, intrepiditas animi. In hac fronte, quidquid in volumine cordis abditum est, tanquam in proemio colligitur. Tabula vel index est, vastissimi libri, in quam, tanquam in compendium, (sic dici potest,) quodcunque latius est in paginis, materiæ universæ rediguntur. Cœlum hæc rationis est, in quo varii solis, hoc est rationis motus deprehenduntur. Pars hæc corporis dura est, & solida, unde & injurias aëris non metuit, quantumvis tempestate agitatus fuerit. Hæc in corpore mystico Ecclesiæ per Apostolos & martyres repræsentatur, qui constantiori animo magisque imperterrito, quam Epaminondas aliquis, aut Ajax, contra fulmina, & sævitiem tyrannorum frontem obduraverunt. Nec enim tyrannorum fremitus terrorem eis injecit: atque ut omnibus in propatulo esset, quàm prompto desiderio ad cœlestium hæreditatem adipiscendam vitam hanc temporalem vilipenderent, spontanea alacritate ad manicas, ad pedicas, equuleos, & rotas properarunt: ferebantur hilari promptitudine ad præcipitia murorum, ut inde dejecti in lanceas inciderent, aquis immergerentur, in rogos & ignes rotarentur: ut feris denique discerperentur, & in earum escam cederent; ubi nullum erat tormentum, cui se spontanea voluntate, propter amorem DEI sui, non submitterent. De hac fronte, duritie tali divinitus dotatâ admirabiliter Doctor gentium prophetizavit, cum inconcussum valorem Ducum, de ætatibus jam transactis memoraret, in his pugiles Christianæ militiæ figurando. Sic enim Hebræos alloquendo perorat: *Deficiet me tempus enarrantem de Gedeon, Barach, Samson, Jephte, David, Samuel, & Prophetis, qui per fidem vicerunt regna, operati sunt justitiam, adepti sunt repromissiones, obturaverunt ora leonum, extinxerunt impetum ignis, effugierunt aciem gladii, convaluerunt de infirmitate, fortes facti sunt in bello, castra verterunt exterorum, acceperunt mulieres de resurrectione mortuos suos.* His ac similibus spaciosius immorando, illorum Christianam virtutem, & inauditam fortitudinem nominatim recenset, sic terminando: *experti insuper vincula, & carceres: Lapidati sunt, secti sunt, tentati sunt, in occisione gladii mortui sunt, circuierunt in melotis, in pellibus caprinis, egentes, angustiati, afflicti, quibus dignus non erat mundus.* Retineri in hoc loco S. Cyprianus nequit, quin cum prolixa, eaque facundissima oratione, ad horum encomia prorumpat: *Quibus ego vos laudibus, inquit, prædicem fortissimi martyres: robur pectoris vestri, & perseverantiam fidei quo præconio vocis exornem? tolerastis usque ad consummationem gloriæ durissimam quæstionem, nec cessistis suppliciis, sed vobis supplicia*

Frons Apostolos & Martyres denotat.

Cap. 11.

Ad Martyres & Confessores.

plicia cesserunt: finem doloribus, quem tormenta non dabant, coronæ dederunt; laniena gravior ad hoc diu perseveravit, non ut stantem fidem dejiceret, sed ut homines Dei ad Deum velocius mitteret. Sic sanctus ille cum pari eloquentia prosequitur, convenienter intrepidissimæ fronti horum pugilum, & gloriæ illorum stylum suum elevans, quippe qui tanquam munimenta & propugnacula fidei, statum Ecclesiæ sacrosanctæ confirmarunt, & roborarunt.

MYSTICA.

INter augustas maxime, & pomposas domus DEI structuras, mensuratas à magno illo Sacerdote, quem gravissimi Expositores sacri Christum figurasse docent, inter quos Isidorus Clarus est, præcipua narratio in Ezechiele de porta quadam est, quæ aperta & octo cubitorum erat, & frons ejus duorum cubitorum. Verba autem Prophetæ & Chronistæ hæc sunt: *& mensus est vestibulum portæ octo cubitorum, & frontem ejus duobus cubitis.* Per hanc frontem Isidorus jam memoratus ornamenta & postes subintelligit: *Per frontem intelliguntur postes, qui more arborum rotundantur: quæ figura operi decorem reddit.* S. Hieronymus refert, quod his frontibus utriusque testamenti præsignetur notitia, aut vero cognitio spiritus, & literæ, vel prout sentit Gregorius Papa, totum hoc præsentis vitæ meritum figurat, quod in bina charitate, DEI nimirum & proximi, completur. Frontes thalamorum, juxta mentem Isidori præfati, pulcherrimæ porticus sunt, ante hos thalamos collocati, quæ, secundum Gregorium Magnum jam allatum, miracula Sanctorum tam novi, quàm veteris testamenti in typo referunt: non aliter enim ac humana frons, indicium est cordis, ita & illa lumen sunt, & facula, & Pharus peregrinantibus & navigantibus ad patriam cœlestem. Porro, juxta sententiam dicti Patris, repræsentantur his externa opera, quæ hominum oculis tanquam vestibula domus exposita sunt: Sicut est prædicatio verbi, & eleemosyna, quæ exercitium suum in exteriori habent. Per frontes portarum Gazophylacii, prout rursum in Ezechiele habetur, juxta Commentarium Gregorii, verba & opera Prædicatorum intelligenda sunt, cum per eorum doctrinam de foris pateat, quale interius vitæ institutum sequantur. Optima merx Ecclesiæ, sicut & in Gazophylaceis antiquitus mercimoniis intendebatur.

Cap. 40. — *In hunc locum in Ezechiel. 46.* — *In Ezechiel. hom. 16.* — *Loco citato.*

Vult S. Hieronymus frontem templi sex cubitis altam, creaturarum significare notitiam, per quam ad omnipotentis DEI cognitionem allequendam elevemur. Sacri Doctores in fronte Sacerdotis, de qua liber Exodi, & Levitici meminerunt, quam insigniri lamina quadam gestante nomen DEI, lex præcepit, tanquam in abysso quadam profundius scrutati sunt, & in his intelligi volunt, Sacerdotum esse, id quod corde claudunt, etiam palam manifestare, & exprimere. Nec ab hoc dissentit, quod judicant his intelligi oportere, sinceram operum cum dictis, actionum cum verbis concordantiam, in iis qui Christiani nominis professione censentur: quod mysterium etiam in Apocalypsi capite septimo expressum est. Per capillos, qui de fronte cadunt, prout in Levitico habetur, sic sentiente S. Ambrosio, excellentiæ, & gloriæ & prodigia virtutum omnium significantur. Idem ipse in fronte Gygantis Gethei, in quam petra Hebræi Pastoris jaculata & infixa fuerat, quæ ei mortem intulit, ponderando mysterium, docet Christianos in eundem modum ab invisibili hoste castigandos, siquidem in periculis, & tentaminibus salutifero crucis signo munire & fortificare frontem suam neglexerint: Sic nobis dehinc insinuans: *Ubi frons mentem significare potest, ibi fit signum in bonum, & in malum.* Horum exempla in primo Regum, in Esaia, in Ezechiele, in Apocalypsi reperiuntur. Hæc Oziæ Regis frons est, quam plaga lepræ percussit, sicut in Paralypomenon libro fit mentio. Glossa interlinearis, & Rupertus Abbas supra frontem æream commentando, de qua in Isaia memoratur, sicut & in libro Apocalypsis, in hac rebelles illos, & obstinatos intelligunt, qui dura fronte, & contumaci ad divinum imperium erubescere nesciunt, imo vero ad minas DEI & increpationes plus indurescunt. Hæc meretricia frons est, hæreticorum nimirum tum & sceleratorum, quibus constitutum est à erroribus non abstinere, imo vero his ipsis sibi gloriam aucupari, & inflari. In his copiosus est Jeremias, Ezechiel, & liber Apocalypsis. Per frontem exercitus Josue, & Judæ, scriptores omnes concordant, principium exercitus juxta literam intelligi oportere.

In Ezechi. 41. — *Cap. 28. 8.* — *Glossa ordinaria, in Exod. 28.* — *C. 3. F. Serm. 88.* — 17. 13. 7. 17 22. — 36. — 48. *Isa.* 1. *Apoc.* — 3. 3. 17. 1. *Iud.* 3.

DEDICATIONES.

PLurimi Authorum conveniunt, inter quos Cælius Rhodiginus copiosior est, frontem inscriptam, & dedicatam fuisse Genio, idque fortasse, ut ad libertatem cordis alluderent, eandemque per hoc intellectam voluerint. Quæ libertas cordis, ubicunque visum fuerit, sese vertendo, & revolvendo, frontem sibi tanquam obsequiosam habet pedissequam, & ministram, quæ ad omnem Dominæ suæ motum & ipsa sine mora sequitur. Varro vetustissimus Scriptor, prout S. Augustinus, & Maximus Tyrius referunt, numerum Deorum ad centum usque millia statuit: quorum non modicam turbam, utpote electorum nominibus suis propriis insignivit: Inter quos & Genium collocavit, eum Apollini, & Marti, & Jovi, & his maxime illustribus in mundo annumeravit. Complures sunt, inter quos est Festus Pompejus, qui opinantur per Deos Genios quatuor elementa intelligi, adjungendo his, Datores lucis, Solem, Lunamque, qui omnium quoque generationum authores & promotores sunt.

Lib. 4. lect. antiq c. 23. — Frons dedicata genio. — *Ex Alexandro Genial dier. lib. 6. c. 4.* — *De Civit. Dei lib. 4. c. 23.* — *Maxim. Tyr. Sen. 1.* — Quatuor elementa, sic Luna quoque & Sol pro Geniis coluntur.

Quidam opinati sunt Genium cœlestium numinum prolem esse; forte per hoc unanimitatem quæ in cœlis regnat indicando. Quæ concordia posthæc Paternitatem quandam in mundo adipiscatur, dum in terris eandem quoque regnare concordiam oportere intimatur: Sicque à nomine Genii verbum generationis derivari. Hinc S. Augustinus, Valerium Soranum interrogans, aut ab eodem potius interrogatus: *Quid est Genius?* Respondit: *DEUS, qui præpositus est, vim habet omnium rerum gignendarum.* Ex his & similibus attributis, non pauci per hæc nomina: *Magnus Jupiter, Omnipotens Progenitor, Genitrixque,* nil intelligi aliud, quam unicam illam perfectissimam Creatoris essentiam volunt. Præfatus Augustinus alibi per nomen Genii rationalem cujusque hominis animum intelligit, qui videlicet inclinatione sua ad hanc potius, quàm ad illam rem propendeat. Hoc cuique singulariter ingenitum est: Deum proinde animam & Genium mundi esse. Idololatræ nihilominus ignorantes quibus victimis, & oblatis placetur Deus, ei fercula pertiosissima & vina odorosissima libabant: non secus ac si hominibus istis cordi fuisset opiparis conviviis Deum sibi fautorem consciscere, & præcipuè ad hoc invigilare ut sibi commensalem facerent. Sic enimvero cum parca & frugalis mensa esset, fraudare se, & percutere Genium ajebant. Sic elegans illa Commendatoris Testii Musa, loquens de Epicuro Metrodori filio (non vero de Epicuro illo Gargetico, vero sobrietatis & parsimoniæ

Lib. 7, de Civ. Dei. — Jupiter pro Genio ponitur, qui nil aliud quam ipse DEUS. — Animus rationalis.

moniæ exemplari) dum libertatem illam effrenatam, & dissolutam condemnat, sic ait:

Poësia.

Chi del sozzo Epicuro
Spensierato, e seguace
In prodighi conviti i di dispensa;
Le ricchezze che furo
Di genitor tenace
Faticoso sudor, strugge una mensa;
E de Lieo, che oscuro
Per tropp' anni ha il Natal, le tazze gravi
Di lor frugalita Schernischon li Avi.

pud Plutar. tranquil. nimi. tyr. 9. b. 2. e placitu bilosopho- ım. b. C. 15. Eneid. 6.

Hi sunt, de quibus illud S. Pauli verificatur: *Esca ventri, & venter escis: quorum Deus venter est.* Empedocles cuique mortalium, & Genium bonum, & genium malum datum esse censuit. Idipsum etiam Euclides Socraticus, & Lucillus apud Censorinum senserunt. Dixerunt alii, quemque hominum in vita sua comitem habere Junonem, & Genium: inter alios Plutarchus, & Lactantius: Unde & Virgilius dixit: *Quisque suos patitur manes.* Refert Alexander, olim Geniis pretiosissimos lectos, intertextos auro, & serico, stratos fuisse ad quos cum quinque limpidissimis facibus, compositis ex terebintho, & pinis suaveolentibus conducebantur novi Nupti: & cum ab Ædilibus accenderentur, optimum rebantur augurium esse: pinis enim succensis Romani olim Sabinarum raptum patrarunt: per quem primum fortunæ incrementum, & urbis Romanæ, tanquam universalis mundi matris augmentum subsecutum est. Sic primitivi illi idolorum cultores delirârunt, tum potissimum, cum se maxime sapientes esse opinabantur, dum nimirum sub tot formis difformibus sese mendaciorum patri pronos substernebant, & devotis pectoribus adorabant.

ponsi cum ctis Genibus.

Quam ergo mentis gratitudinem, & quantam cordis intimi devotionem Redemptori nostro non debemus Christiani, qui tot falsis numinibus caput contrivit, tot Dagones in terram profligavit? Sic enim verò tandem prophetia Isaiæ eventum suum habuit: *Ingrediente Domino in Ægyptum, commovebuntur simulacra à facie ejus.* Hic verus Genius est, qui justis, piisque desideriis se insinuat, & eorum se participem reddit, quem fideles veraciter ut Genium suum amant, & adorant. Sic doctè & erudite concludit præfatus Alexander: *Quantum debemus Christo Domino, Regi, & Doctori nostro, quem verum Deum veneramur, & scimus, quo præmonstrante explosa ferarum gentium doctrina, rituque immani, & barbaro, veram religionem edocti, humanitatem, & verum Deum colimus, evictisque erroribus, & infandis ineptiis, quæ prisci coluere, quid quemque deceat, & quibus sacris, quaque mente Deum colere oporteat noscitamus.* Huic Genio corda nostra, simul & frons consecranda sunt: intellige: non opera solum, sed & cogitata nostra.

Isai. 19.

enial. dier. b. 6. c. 26.

Christus verus Genius.

METOPOSCOPIÆ ET SOMNIA.

IIs quibus studium fuit exterioribus signis in interiora penetrare, & motus sensusque animorum dignoscere, & quasi in futurum prospicere, tabulam ad hoc apertissimam, speculum lucidissimum, frontem humanam habuerunt: hoc folium usque adeo manifestum & clarum esse voluerunt, ut quot ibi rugæ, tot eis lineæ, tot characteres visi fuerint, è quibus per significationem Planetariam dijudicare se posse opinati sunt, non solum cordium affectus, sed futura etiam prædicere. Ad hæc ego, quantum quidem ad corporum temperamenta, & constitutionem eorundem attinet, de quibus & morborum, & morum deduci possit diversitas, non diffiteor me quoque ejusdem propemodum sententiæ & mentis esse. Sed ex his præterea tam futura quam præterita prognosticare velle tempora (nisi forte longinqua, eademque incerta quædam conjectura, ratione plerumque fallaci nixa permittatur) profiteor me ejusmodi præsagæ arti adhærere non posse. Et quamvis mihi in medium proferantur argumenta quæpiam, nimium evidens est increatæ sapientiæ in Christo Redemptore nostro testimonium, qui discipulos suos, in hisque universum orbem alloquens, sic ajebat: *Non est vestrum nosse tempora, & momenta quæ Pater posuit in sua potestate.*

Morbi & mores.

Conjecturæ fallaces.

Itaque Metoposcopi à summo ad imum usque, de uno latere ad alterum mensurando frontem dixerunt: eam, si ad vultus totius proportionem angusta admodum fuerit, indicare animum omnino stolidum, & indocilem; eundem etiam datum crapulis, & abundantiæ poculorum: siquidem illa plus æquo lata, & spaciosa, nec reliquæ corporis symmetriæ conveniens, & inconcinna fuerit, prout frons est boum, illam & obtusum & desidiosum denotare ingenium. Hanc sententiam, si secundum Physicam ratiocinandum est, condemnare nolim. Tanta enim angustia, vel è contra tam exotica dilatatio vasorum, dum in ventriculis cerebri, prout oportebat, fieri nutritio convenienter nequit, obtundit phantasiam, consequens est, ut in memoratos defectus dilabatur. Frons demissa, & plus debito descendens, eundem animum qui supra, simul etiam prostratam fortitudinem notat: demissa rursum, & rotunda, inconstantiam demonstrat & ineptiam, idque ob rationes adductas. Sic frons quadrata, & proportione debita formata, indicium erit magnanimitatis, prudentiæ, probitatis, & judicii: Multum extensa, & lucida, adulationem & duplicitatem præsagire volunt: Sic è contra quæ nebulosa, ut ita dixerim, fuerit, & obscura, signum esse temeritatis, & audaciæ: tanquam illa sit nubes quædam unde fulmina metuenda sint, tanto periculosiora, quanto è sublimioribus locis emissa fuerint. Frons elevata, & prominens, hominem arguit liberalem, amicum, & sincerum, non secus ac si detam patulo vase angustiæ tenacis avaritiæ relegatæ sint: Cum verò aspera fuerit, & inæqualitate quadam, & collibus hiulca, hominem indicare malitiose, & subdole, morionem vel fatuum, qui exotica quadam appetentia commoditatem & divitias sectetur: sicut enim aurum de montibus effoditur, sic æstuans horum hominum desiderium inter hos sinus reconditur: & ab his eminentiis, & convallibus fucatam hanc & artificiosam fatuitatem effingunt.

Ignorantia, & indocilitas. Obtusio, & pigritia.

Inconstantia & ineptia.

Prudentia.

Adulatio.

Audacia.

Liberalitas.

Stultitia ficta.

Cupida divitiarum.

Qui verò à principiis sublimioribus cognitionem indagare ampliorem satagunt, reponunt, imò vero componunt in rugis frontis Planetas septem firmamenti, quarum quæ prima, & superior est linea, frontem secans, illic ubi capilli sunt, Saturno attribuitur: & sic deinceps reliquæ pro ordine suo. Unde linea Solis, qui Pater, & Dator est vitæ, & Conservator ejusdem, medium inter has locum obtinet, nobilissimum, inquam, & maximè conspicuum: Venerem & Mercurium inter cilia nasumque collocant, tanquam luminaria, quæ illis supereminéant. Hi etiam colores observant, si rubicundus fuerit, aut pallidus, aut aliter: Item & figuras, si rectæ, si tortuosæ, si in modum ramorum hac illac disjectæ, si continuæ, si obliquæ, vel introrsum versæ. Ad situm etiam reflectunt, & positionem, si ascendant, aut descendant, ad dextram aut sinistram, si supra, si subtus, si in medio.

Etiam

Etiam per minutias quæque accidentia explorant, quæ non solum his lineis, sed toti fronti eveniunt: prout sunt: figuræ diversæ, pontes, colliculi, fossulæ, pori, nævi, maculæ, panniculi, & hujusmodi alia. Volunt hi, à commensuratione rerum memoratarum describi posse tempora, & effectus his correspondentes: hinc etiam de linearum commutatione, incrementa, & augmenta rerum prognosticant. Sic de illarum unione, aut conjunctione, aut si intersecatæ fuerint, præsumunt pari modo & Planetas influere, ex his idcirco, sicut è figuris Astronomicis colligi, si fortuna prospere successura sit, item si econtra eventus infausti, si oppressiones, si pericula, si infortunia secutura sint. Hinc si linea Jovis male collocata fuerit, dissipationem bonorum præsagiunt, calamitates insolitas, paupertatem, Ecclesiasticorum, & Jurisprudentium persecutiones, & hujusmodi alia. Si linea Martis ritè, & in ordine suo sita fuerit, bonos Medicos, Anatomistas, & Chyrurgos futuros: si undosa fuerit, minari suffocationem in aquis.

Etiam in linearum usque concursum (nonnihil enim & de his dicendum) argumentando procedunt: Si linea Saturnina alias lineas intersecaverit, idque in descensu, pericula gravissima portendere, ob qualitates pessimas Planetæ hujus prædominantes. Siquidem linea Jovis idem fecerit, & in locum Mercurii usque derivaverit: hominem, ajunt, perfecti indicat ingenii, sed sinistræ fortunæ in bonis temporalibus, ob velocitatem & inconstantiam memorati planetæ. Si linea Jovis, lineam Martis secaverit, penuriam imminentem indicare, amissionem substantiæ, hominem injustum, obstinatum, & litigiosum; Mars enim constellatio mala est. Si linea Solaris in Mercurium inciderit, omen hoc esse hominis justi, nobilis, gloriosi, elevati, intenti ad literarum studia, multum religiosi, idque ob bonam Solis qualitatem: Si econtra male collocata hæc linea fuerit, hominem superbum, ambitiosum, intractabilem, & arrogantem. Venus locum occupans Mercurii, hominem annunciat ingeniosum, in arte potissimum poëtica: hæc enim Venus est, ornamentum inquam rei literariæ: Item hominem deliciosum, voluptatibus deditum, & jocis, iis nimirum qualitatibus, quæ huic Planetæ conveniunt. Dicunt præterea, si Lunaris in Mercurii situm propendeat, signum esse ingenii elevati, sed instabilis, vagabundi, negociationi, & peregrinationibus dediti, propter instabilitatem Planetæ hujus errabundi. Sic enimvero Planetas hos sibi invicem jungendo, aut disparando, quasi cœlum quoddam in fronte describunt: sed faxint superi, ut bonam vivendi normam hi sibi pro horizonte suo collocent.

Ad hæc deliria insana detestanda, Isocrates, non tanquam gentilis, sed Christianorum more loquens, ait: *Futuros eventus prædicere, nostræ non est naturæ.* Diogenes, totus contemplationi dicatus, vitam, actiones, & mores Philosophorum, Medicorum, Politicorum aliorumque studiosorum contemplatus, nil his dixit in mundo inveniri posse sapientius, nec magis absolutum, meliusque redactum in ordinem: Sed cum mentem suam ad considerationem Astrologorum, Metoposcoporum, & Chyromanticorum, & ejusmodi Impostorum, & Divinorum applicuit, evidenter & palam dixit, nil esse his stolidius, & detestabilius; unde contigit, ut quandoque audiendo horum quempiam de Astrorum influxu garrientem, eum dicacitate mordaci sugillando, interrogat: *Quam nuper è cœlo venisti.* Ad vivum usque gentem hanc explodit Aulus Gellius, & cum eo simul, Philosophus illius Favorinus: Si tibi tales (sic præfati Authores

Apud Alciat. ex Comment. Tul. in Astrolog.

Astrologia condemnatur.

Lib. 14. Cap. 1.

philosophantur) aut prospera nunciant, aut ambigua, jam ipsa futuri præstolatio tormentum est: miser es, ante diem etiam vana metuendo: & siquidem res infeliciter eventuræ sunt, præoccupant tempora infortunii tui, dum ante tempus torqueris, & inquietus es: Si tibi felicitatem spondent, quæ etiam eventura sit; etiam hinc nihilominus duo te incommoda sequuntur. Primùm enim expectatis futurorum te suspensum cum labore tenebit, & proinde jam potissima pars floris boni hujus disperibit, qui hac eadem procrastinata expectatione, præcoci maturitate flaccescit.

Arcet de habitatione sua hos homines M. Tullius, dum ait: *Nunc illa contestor, me non sortilegos, neque eos, qui quæstus causa hariolantur, neque psychomantiam quidem agnoscere.* Ennius poëta in his fusius detinetur, & hoc genus hominum culpat: quoddam hic verborum ejus fragmentum adjungo: *Non habeo denique nauci Marcum augurem, non vicanos Haruspices, non de Circo Astrologos, non Isiacos conjectores, non interpretes somniorum: Non enim ii sunt aut scientia, aut arte divini, sed superstitiosi vates, impudentesque harioli, aut inertes, aut insani; aut quibus egestas imperat: qui sibi semitam non sapiunt alteri monstrant viam, quibus divitias pollicentur, ab iis drachmam ipsi petunt.*

1. De Divinat.

His itaque sic constitutis concludendum ejusmodi homines procul esse à cœlo, quippe qui cum tanta temeritate in fronte cœlum collocant, sedem, inquam, planetarum. Sed adhuc deterius hallucinando delirant, qui de vaporosis insomniis futurorum eventus conjecturare præsumunt.

Videlicet si se nocturnæ phantasiæ nostræ frons polita, & munda, ab omni penitus vel minutissimo pilo purgata obtulerit, nos ab omni molestia liberos futuros, ab omni impedimento, & labore. E contra si frons turbata apparuerit, vel crinibus suis confusæ, indicium esse periculorum, condemnationis, & mortis. Totum illud fundamentum suum à ritu Lacedæmoniorum desumpsit, de quibus jam relatum, quod pugnaturi cum hoste, sibi crines suos innodare & involvere assueverant, ne forte inimicis suis captivitatis propriæ vincula offerrent. Paupercula gens, quæ non vidit, dum in fronte & parte anteriori sibi consulebant, pars postera hostili manui patebat: Sic enimvero turpiores apparuerunt, tum cum frontem suam tranquillam maxime & securam arbitrabantur, cum enim illis aliter in bello accidisset, quàm præmeditati essent, in tam aperta & serena fronte, tanto magis rubor, & pudor, & obnubilatio rugosa apparuit.

HISTORIÆ.

Cum frons hominis tam nobilem, tamque elevatam sedem teneat, sic olim Judices, & Patroni hanc eandem deturpando & maculando in iis, quos maculatos criminibus convicerant, tam inter servos, quam reliquam populi fæcem, satis id credebant efficax esse, ad eorum nequitiam, & turpitudinem propalandam. Mos autem talis erat: certa quædam ferramenta, in quibus characteres, aut figuræ pro more patriæ, aut loci, proquè eorum intentione insculptæ erant, focis imposita, & jam igne candentia potissimum fronti reorum inurebant: tum & reliquo, horum miserorum corpori, quibus nempe infortunium tale eveniebat. Hi à Seneca & Plinio inscripti vultus nominabantur. Per Thraciam universam hic mos longo tempore invaluit, ita ut à primis adeo cunabilis jam infantes discerent inscriptiones

Characteres ferro candente inusti in frontem delinquentium, & sceleratorum.

Vultus inscripti.

ones has ridere, & vilipendere. Quamvis Herodotus sentiat, in vicem literarum puncta potius stilo candenti impressa fuisse, quæ proinde similitudinem characterum habuissent. Aliis præterea nominibus insigniebantur juxta quod docet Nonius, videlicet *Literatorum*, vel prout Celius vult, *Sculptorum*, & *Isthrianorum*, in hac enim provincia maximè hæc consvetudo viguit. Per Babyloniam universam, juxta Aristophanem, hoc nomine literatorum appellabantur Samii, quos in hunc modum Athenienses insulserant: unde & proverbium Ironicum inolevit: *Samiis nullum esse literatiorem.* Scribit Aristoteles de Samo habitatores Athenas translatos fuisse, partim quod hæc urbs incolarum penuria laboraret, partim etiam quod Samii à se quinque & viginti Alphabeti literas inventas esse gloriabantur, hinc sibi honori duxisse, inventionem suam portare in fronte.

Apud Beierlinch. theatr. vit. hum. Tom 3. Ex Beierlinch. supra.

Samii literati.

Signum navis impressum in fronte servorum.

Referunt alii, non eos literas, sed figuram navis, *Samenem* dictam, gessisse in fronte, idque ut optatam sibi in mari velificationem impetrarent. Hujus rei inventor fuit primus Sami Tyrannus Polycrates, prout Celius, & Plutarchus volunt. Quidam rursum sentiunt *Samenam* hanc figuram fuisse monetæ, quam Syracusanus populus, velut ignominiæ notam, quibusdam captivorum Atheniensium impresserit. Eadem omninò formâ à Tyrannis olim S. Martyres in fronte notis ignominiæ signabantur, ad irrisionem videlicet & despectum. Sic recenset Zonara, quod sub tyrannide Imperatoris Theophili, *viros sanctos, ac confessores Theophanem, ac Theodorum germanos fratres verberatos nigris notis in faciem notavit, ac frontibus eorum carmina jambica inscripsit.*

Sed si hæ frontium notæ barbarico hominum, aut vero etiam legitimo imperio inustæ, ignominiæ, & despectui fuerunt: in sacris literis vice versa, ad honorem, & tutelam, & electionem & pro signo salutis fuisse animadvertuntur, atque ita frontem potius his insigniis condecoratam, ornatam, & venerabilem fuisse. De ingenti illa hominum turba, quam dilectus Domini discipulus vidit, sic dictum est: *habebant nomen ejus scriptum in frontibus eorum.* Hoc insigne vel hunc characterem, aliud quàm Thau literam non fuisse Authores unanimiter, non sine ratione consentiunt: illud inquam Thau, per Ezechielem prophetam intimatum, cum ei altissimus imperat: *Transi per mediam civitatem in medio Jerusalem, & signa Thau super frontes virorum gementium, & dolentium super cunctis abominationibus, quæ fiunt in medio ejus,* tum vero etiam ordine dato ad desolationem universalem, sic concludit: *Super quem videritis Thau, ne occidatis.* Supra hanc inscriptionem S. Hieronymus inquit: *Hebræi autumant quia lex apud eos Thau litera in principio nominis sui scribitur, illos hoc accepisse signaculum, quia legis præcepta compleverant: antiquis autem hebræorum literis, quibus usque hodie utuntur Samaritani extrema Thau litera crucis habet similitudinem.*

Electi DEI in frontibus signati.

Apocal. 7.

C. 9.

Ex Isidor. Clar. in hunc locum.

Sancta crux.

Ecce descendimus, & necessitate quadam ad sacrosanctum crucis signum pertigimus, quæ omnium fortissima & tutissima ægis est, temperatissimum omnium ancile, vel scutum: hasta potentior illa, quam Achilles unquam, vel Ajax aliquis vibrare gloriatus sit. *Thau litera crucis habet similitudinem.* Hæc lamina aurea est, quæ per mandatum Domini in fronte Sacerdotis ordinatur, quam condecoret, & præmuniat: hoc unicornu est, quod in fronte invictum illud propugnaculum portat.

Hac armati, & fortes facti contra inimicorum insultus, divinam vocem audituri sumus per Jeremiam: *Dedi frontem tuam duriorem frontibus eorum.* Ut hoc signo muniamus frontem nostram, nos exhortatur S. Chrysostomus: *Si crucem infixeris vultui tuo, nullus dæmonum nocere poterit, videns arma in quibus DEUS vicit, videns ensem quo Christus caput ejus abscidit.* De hoc sacro Thau in figura meminit Propheta coronatus: *Fac mecum signum in bonum, ut videant, qui oderunt me, & confundantur.* Supra quod S. Hieronymus: *muniar crucis tuæ signo, quod videntes potestates adversæ fugiant, & confusæ recedant.* Signum regium, splendidissimus decor frontis ipsius, de quo S. Ambrosius inquit, quod Christus relictis sceptris & Regali diademate, *Crucem sibi reservavit:* Atque idcirco hanc nobis hæreditatem reliquit: *qui non tollit crucem suam, & venit post me, non est me dignus.*

C. 1.

Serm. de Cruce.

PROVERBIA.

NOn secus ac flumina, quamvis non raro ambagibus obliquis, & retrorsum contortis, ab incepto cursu suo deviare videantur, non idcircò tributum suum Oceano dare desistunt: Sic mihi quoque in tractatibus his, non sic ad unguem usque uni adhærere ordini licuit: aut enim materiæ sterilitate, aut ad rei majus complementum, aut necessitate, aut occasione, aut intuitu ornamenti, aut verò alia quadam utilitate urgente, mutare, postponere, aliud pro alio collocare, similique methodo sæpe admodum uti compellor. Interim tamen non reor hæc à scopo meo aberrare, quin potius singula ad magnum illud mare, & miraculum hominis, humanæque structuræ contribuere. Hæc dicta sint, ne (sapiens Lector) à tramite præfixo aberrare tibi videar. Hinc inter Proverbia primum se mihi offert, quod supra thema assumptum inquit: *Prima fronte:* hoc de primo cujuscunque negotii aspectu, de prima facie, & intuitu dicitur.

Prima cujusque negotii facies.

Hanc primam faciem, hanc frontem, inquam, rectitudinem animi & bonitatem esse oportere dixerim. Hoc præstantissimum figuræ humanæ signum horoscopum est: optimus index hujus horologii: aurora maximè rutilans, & transparens diei hujus. *Probitas ad omnia disciplinarum genera viam aperit*, ajebat Augustinus: Qui in semita sua cum hoc lumine procedit, pedem non offendit. *Homo virtutis providebit semper bona, non solùm coram DEO, sed etiam coram hominibus*, referebat S. Bernardus: *Magnus Artifex infelicitatis, est ipsa perversitas.* Quantum illa ministra est tranquilitatis, securitatis, & honoris: tantundem altera prænuncia est, tristitiæ, infelicitatis, & infortunii: una Epithalamiis canendis, altera canendis næniis, lamentationibus, & tragœdiis apta est.

Rectitudo & bonitas.

De curiositate.

Porrò ut insinuaretur quantum ad perficienda negotia & propriam utilitatem procurandam, proficua sit operanti propria persona & præsentia, hoc proverbium ortum est: *Frons occipitio prior:* ubi nomen illud *prior*, pro *potiori*, & *meliori* sumendum est, cum frontem occipitio capitis priorem esse nemo non noverit. Natum est adagium hoc, juxta mentem Manutii, inter primos agricultores de situatione partium humanarum desumptum; atque ita postmodum in communem usum acceptatum, & non secus ac oraculum quoddam

Negotia præsente Domino acta.

Adagium.

observatum est: sic & Silenorum responsa venerationem magnam obtinuère. Cato hoc proverbio usus est, cum ad bona operanda nos sic incitat: *Si bene ædificaveris, libentius & sæpius venies, fundus melior erit, meliusque operabitur, fructus plus capies: frons occipitio prior.* Approbat hujusmodi sententiam Plinius, dum ait: *Eumque qui bene habitet, sæpius ventitare in agrum: frontemque domini plus prodesse, quàm occipitium, non mentiuntur.*

De re Rustica cap. 4.

Hist. mundi, lib. 18. c. 5.

De his omnibus facile est videre, quanti intersit in quocunque negotio præsentem esse. Hinc Columella interrogatus, quid maxime agris nocuum sit, respondit, hoc inprimis si sæpè elocati fuerint, & proinde si per alios, quàm per temetipsum colantur. *Putat rem malam esse*, inquit Manutius, *frequentem fundi locationem, pejorem tamen urbanum colonum, qui per familiam mavult agrum, quam per seipsum colere.* Recenset Gellius de homine quodam corpulento, & pingui, qui equum insidebat macilentum, exiccatum, vix ossibus suis hærentem, interrogatus de hoc, respondit: *Mirum non debere haberi, quandoquidem ipse se pasceret: Equum curaret servus.* Hinc & illud dictum, de quo paulò infra memorabimus, enatum est: *Oculus domini impinguat equum.* Super hæc proverbia prolixior aliquantum est Plutarchus: sic & Æschylus ait: *Domus oculum esse domini judico præsentiam.* Hoc verum esse inquit Terentius Comicus: *Ita ut sit domini ubi absunt:* (adjungit Commentator) *significans, absentibus heris, ministros omnia facere indiligentius, & peccare licentius:* & deinceps concludit, *id nulli magis observandum, quam Principi, si modo Principis animum gerat, hoc est, si publici commodum cordi habeat.* Aphorismum consimilem propheta coronatus his verbis intendebat: *Sedebam in medio domus meæ.*

L. C.

Oculus domini pascit equum.

De educandis liberis.

In Eunucho.

Psal. 100.

Siquidem esset olim, qui insolita quadam capacitate, & talentis suis cæteros antecelleret, quippe qui sine difficultate rem quamvis comprehendere, medullamque rei, & essentiam penetrare consueverit, hoc proverbio monstrabatur: *A fronte simul & occipitio:* per hoc palam dabant, eum memoria simul & intellectu plurimum valere, cum in utrisque harum partium ventriculis hæ binæ potentiæ abscondantur: hinc etiam rerum præsentium scientia provenit, memoria præteritarum, providentia, & præcautio futurarum. Qui hoc signum tetigerit, gloriari poterit se rotam fortunæ clavo fixam tenere: velificet hic talis sine metu ad portum felicitatis, & navigium suum expansis velis illuc appellat. Sed hic non immerito Sibylla dixerit, quam rari inter homines sunt, quibus contingit de hoc trunco ramum aureum avellere: quem cum negaverit dare, *nec duro poteris convellere ferro:* prout idem author ait. His concordat proverbium quod sequitur: *Ex fronte prospicere*, quod de iis dictum, qui Metoscopi appellantur, & qui de frontium lineis se præsagire posse futura gloriantur.

Homo magni ingenii.

Hoc nihilominus in strictiori intellectu de iis dici solet, qui promptitudine ingenii, sine mora id quod proponitur, intelligunt, & ad fundum usque penetrant. Quod à Marco Tullio in consimili occasione exprimitur, dum ad Antonium inquit: *Non enim solum ex oratione, sed ex vultu, ex oculis, ex fronte, ut aiunt, meum erga te amorem prospicere potuisses.* Hæc eadem frons à præfato authore cordis janua nominatur: unde ad fratrem suum scribens, dum consilia ei porrigit, sic ait: *Cura, ut aditus ad te diurni atque nocturni pateant: neque foribus solum ædium tuarum, sed etiam vultu, ac fronte, quæ est animi janua.* Pari modo Aristophanes Poëta inquit:

Homo prompti ingenii.

Nobis ut ipsis frontibus faciant palam,
An nostra dicta, & facta læti comprobent.

Fronte sua, de iis dicebatur, qui non clanculum, vel in abscondito, aut de re quapiam consultabant, aut propositionem in medium afferebant. Si hoc ubivis locorum fieret, non utique tot intestinæ dissensiones, imò nec tot clandestinæ mortes, per occulta & subdola itinera, & machinationes acciderent: profligaretur è finibus omnis duplicitas: homines vafri, & vagabundi non tot retia honestati, & saluti, & vitæ tenderent. De homicidis ajebat David: *paraverunt arcum, ut sagittent in occultis immaculatum.* Intra muros, & columnas se abdunt, & tutantur, sed cum majori oppressione his ipsis receptaculis suis obruuntur. Intelligunt hæc ii, qui sicariis, vel patrocinio, vel auro subterfugium, & asylum præbent: quos tamen in sinu suo nutriunt, non alia conditione, quàm ut in se experimento discant, quod quidam ait: *Ut lapsu graviore ruant.* Quod ipsam duplicitatem attinet, hoc vitium inter alios, severissime in exordio orationum suarum Demosthenes percellit, dum ait: *nequior est, qui decipit, quàm qui decipitur.* Non est aliud veneficium usque adeo lethale in mundo, quam præfatum illud, inquit Cicero: *Nulla pernicies vitæ inveniri major potest, quàm cum in vita inest simulatio.* Hanc sceleratam consvetudinem S. Joa. Chrysostomus sanguineis deplorabat lacrymis: *Nulla res sic exterminat bonum, sicut simulatio, nam malum sub specie boni celatum, dum non cognoscitur, non cavetur.* Ita frons aperta sit, hoc est cum sinceritate, & rectitudine cordis sit sermo noster.

Apertè operari.

Ps. 36.

Sicarii & fautores illorum condemnantur.

Corripitur duplicitas.

Exord. 54.

3. Officior.

5. Matth. 7.

Ne silentio vulgatissimum proverbium prætereatur, quod ab antiquis acceptatum, & usu frequenti tritum est, ad principium tractatus hujus retrogredi cogor, & illud, mi Lector, replicare tibi, quod cum frons virginitati, & pudori sacra sit, effrontes dicti sint, quibus verecundia deperiit, & qui omnem honorem post tergum projecerunt: idcirco de his dictum eos *perfricatæ frontis* esse. Cum hoc Adagio Martialis perfrictæ frontis hominem, impudentiamque ejus percelluit, dum ait: *aut tum perfricuit frontem, posuit pudorem.* Et M. Tullius in loco quodam: *nulla perturbatio animi, nulla corporis frons, non percussum femur.* Hic gestus asperè à Quintiliano corripitur, cum ait: *Vitiosa enim sunt illa intueri lacunaria, & perfricare frontem.* Fabius Maximus Tullii Calvi audaciam detestatus est, qui cum Catone consulatum petere non erubuit, quippe qui illo tum temporis tantò inferior erat: qui & in usu habuit in primordio orationum suarum fricare frontem. Verba ejus hæc sunt: *perfrica frontem, & dic te digniorem, qui prætor fieres, quam Catonem.* Seneca pari modo infatigabilis in instruendo Lucilio suo, sic ait: *perfrices frontem oportet, & ipse te non audias*, sic eum Manutius citat. Omne hoc ad inverecundos pertinet, quos *effrontes* nominamus, unde dicitur: *Ex qua fronte hæc facies.* Itaque prout *Pudor* inter præcipuas virtutes, quæ animum humanum condecorant, censetur, sic insolentia, & proterva temeritas è contrario, cum sine fronte sit, non solum pro vitio, sed ab iis, quibus sensus integer, & vera prudentia inest, non immerito defectus abominabilis reputatur.

Fricare frontem, quid sibi velit.

In Bruto.

De vitio pronunciationis. lib. 11.

Lib. 9. ex Calv.

Lib. 5. Ep. 40.

Indicium

Hilaritas & mœstitia. Indicium animi læti & hilaris est, serenare & dilatare frontem: sicut in opposito signum mœstitiæ est, eandem obnubilare, & rugis obducere, unde & proverbia, vel axiomata prodierunt; *frontem exporrigere, frontem contrahere.* De hoc toto sapienter Plinius: *frons & aliis, sed hominum tristitiæ, hilaritatis, clementiæ, securitatis index.* Hinc Terentius: *Exporrige frontem.* Et Horatius: *Sollicitam explicuere frontem.* Plautus alludendo ad jucundum colloquium, sic ait: *Porrectiore fronte mecum loquaris, oportet.* Et alibi: *obducta fronte, contracta, caperata.* Et hoc nomen *Caperata* severitatem indicat, deducta similitudine aut translatione à capro, qui frontem cornutam & capitis superficiem armatam habet: semper ad offensionem præparatam, & promptam. Exinde nubila dicitur frons, & serena, & explicata, de iis, qui clari & dilucidi in verbis sunt. Extat locus admodum eximius poëtæ Venusini in Lyricis suis:

Lib. 11. — In Casina. — Lib 3 Carm. Ode 29.

Mundæque parvo, & sub Lare pauperum
Cœnæ sine aulæis, & ostro
Sollicitam explicuere frontem.

De hoc quod rugosa quandoque & nebulosa monstratur Cicero inquit: *Hic ille improbissimus quæstu judiciario pastus, contrahit frontem:* Rursum Plautus. *Spectatores ronchos cient, consulcant frontem, & ore concrepante frequenter fremunt, & malè mussitant.*

In Cluent. — Bacch.

EPITHETA.

Epitheta qualitates occultas exprimunt.

Epitheta non minus & ipsa, quàm figuræ reliquæ orationis, lumen & claritatem significationi rerum præbent, & non raro adjectivum quoddam essentiæ substantivi umbram essentialem administrat, dum videlicet per hoc ipsum occulta quædam objecti quod præ manibus est, in lucem panditur proprietas. Sic in Exemplo *aureus sol* dicitur, non solum propter radios, quos jacit, qui auri similitudinem referunt, sed etiam quod in montium fodinis ad compositionem auri concurrit. Unde etiam, cum passiones, quæ celantur in corde patefiant in fronte, hæc ab Horatio proterva nominatur: *Jam proterva fronte petet Lalage maritum.* Eadem ab eodem sollicita vocatur: *Solicitam explicuere frontem.* Hirta dicitur à Seneca: *Te frons hirta decet:* Supina à Juvenali: *Toties que supinam attolit frontem.* Ab eodem mobilis dicitur: *Non mobilis illi frons erat.* Obscæna ab eodem: *Metuant obscœnam attollere frontem.* Ferruginea à Statio: *Et ferrugineam frontem discriminet anguis.* A Quinto Sereno appellatur severa: *Perpetuoque ævo frontem præstare severam.* Capillata à Catone dicitur: *Fronte capillata post hæc occasio calva.* Tenera à Martiali: *Et frontis teneræ cupis videri.* Decora à Manilio: *Illis cura sui vultus, frontisque decoræ.* Honesta à Pontano: *Decusque egregium formæ, & tot honestæ frontis honores:* Ab eodem lucida: *Lucida frons, caput auricomum, roseique capilli.* A Conrado læta: *Lætaque frons, longe niveos anteibat olores.* Pura à Propertio: *Sive vagi crines puris in frontibus errent.* Manto venustam: *Frontemque venustam movit:* Eadem sideream vocat: *Sideream circa, pulchro certamine frontem:* A Baptista Pio punicea dicitur: *Quamvis punicea sudor de fronte cadebat.* Berenicea ab eodem: *Et Berenicea ludentes fronte capilli.* Sic cum variis procis significationum, & nominum hic Protheus deambulat, & hic Chamæleon, Epithetum inquam, quod complementum, gratiam, & venustatem præbet objecto quocum se alligat, & quod amplectitur.

Carm. 28. 3. — In Hyppol. — Satyr. 19. — In Theb. — Lib. 4.

Nolim hic, Benevole Lector, ut me effrontem arbitreris, si te ad audiendam & legendam subjunctam Oden, sat debilem & languidam invitavero. Partus & productiones Musarum, non secus ac apum, non omnes ejusdem saporis sunt, sed pró diversitate florum, quos sugunt, & aëris quem respirant, diversi sunt. Cum enim videam me ad Aganippæi fontis, originem sublimem pertingere non posse, in quo sitim suam olores, canora voce dotati restinguunt, sufficit paupertati meæ, in inferiori Pimpla meâ commorari. Sol in ortu suo tam benevole canentes luscinias, quam stridentem passerum vocem recipit. Itaque mi Lector, vices meas dole, & quæ hic tibi offero benignus lege, condonans desiderio, quod ad servitium tuum hactenus exardescit.

Pro Argumento erit jam supra memoratum proverbium:

Frons hominem præfert.

Cum diversitate æquivocorum, allusionum, & proprietatum.

Campo tu di certami, ove garreggia
Con lo sdegno l' Amor, l' odio, e la pace;
D' infiniti pensier vaso capace,
D' ogni affeto vital theatro, & Reggia.
Se il duol n' assal, se la letitia ondeggia,
Scuopre il tutto; del cuor nuncio verace,
Specchio de l' Alma, in cio che approua, ò spiace,
Onde o s' attriota, o spera, odia, o carreggia
Varie linee dimostri, oue di vita
Volubile talhor corso si conte,
E ogni'una il tempo a misurar ne invita.
Generosa ti scorgo, allor, ch' al' onte
Forte t' opponi, e resoluta, e ardita
De perigli maggior resisti a Fronte.

OCULI, *ET* PALPEBRÆ.

Anatomia.

Poëſis.

Spiraculi de l' Alma
Fineſtre del deſio, porte del cuore,
Del ſenſo interior nuncii lucenti,
Chiare ſtelle, onde ha calma
Il tempeſtoſo pelago d' Amore;
Del Ciel de la Bellezza aſtri viventi.

SIc nobilis Vir Fr. Joa. Baptiſta Theodori, dum cæcitatis encomium deprædicat, ſubterfugere non potuit, quin pari modo applauſum debitum daret oculis, qui pars ſunt hominis, ut de externis loquar, maxime ſpectabilis, & æſtimabilis, pars maximè pretioſa, propter quam ab ipſo adeo omnipotente Deo colorum producta eſt variegatio, & omne ſubjectum viſibile creatum. Et ſicut videndi actus in operatione ſua prodigioſæ & admirandæ extenſionis eſt, ſic & organum de quo potentia prædicta elicitur, omnem admirationem, & ſtuporem tranſcendit. Mare illud aqueum, & cryſtallinum ſulcare cum lacera veli parte, ſi audere voluero, ſi cum obtuſa penna rimari & nervulos oculi, & pelliculas, & membranas, & tunicas, aliaque hujusmodi, hoc eſt, ſi ſuper his Anatomicum tractatum in perfectione ſua, à me poſtulaveris, idem erit ac ſi me ſponte in Anti-Cyram tranſtulero, ubi arrogans jactantia mea, Hellebori potu indigeat. Nec poſſum nec debeo diſtendi ultra, ut ex his mihi liber integer formetur, ſed non ſecus ac Canis ille Niliacus lambendo minutatim, ad moralia tandem me convertam, ubi materia & copioſiſſima, & ſuperabundans eſt.

Natura magna. Hoc Organum itaque de tot particulis, & cum tali compoſitum eſt induſtria, ut veraciter cum Plautino & Sineſio, nec abs re, aut non inconvenienter appellari illud Natura magna poſſit: dum videlicet in tam exiguo corpuſculo apparent & concluduntur tot particulæ, tot tunicæ, muſculi, humores, nervi, venæ, & arteriæ, tam inter ſe invicem diviſæ, & disparatæ, & nihilominus hic in unum coacervatæ, & reſtrictæ. Oculus quaſi ab occulendo dictus eſt, tanquam qui ſub valle ciliorum ſumoſa incluſus, & absconditus ſit. Hebræi illum *Oogen* appellant, quod altitudinem denotat, ut nimirum ſuccurrat homini, ſibi non quæ humi deliteſcunt, ſed ſublimia contemplanda eſſe.

Nomen oculi unde.

Figura eorum rotunda eſt, & quanquam in longitudinem aliquantum protendantur, ſituationem talem adepti ſunt, quæ capacitati, & agilitati, & robori eorum conveniat. Profeſſores Opticæ volunt, oculum objecti magnitudinem recipere non potuiſſe, niſi rotundum, & quod ſolum res ſibi æquales intueatur, & diſtinguat: cum autem ille orbicularis ſit, radios qui hic ex omni parte perpendiculariter concurrunt, frangi, hoc eſt, ad centrum pupillæ dirigi. Adhuc ratio alia de rotunditate eorum affertur, ut tanto videlicet expeditius, & copioſius videre poſſint: ſicut in rebus rotundis promptitudo eſt volubilitatis, revolutionis, & celeritatis.

Cooperiuntur palpebris ſuis tanquam ſepimentis, & circumvallationibus ſecuritatis. Admirabilis eorum ſympathia eſt, dum unus læſionem alterius facile ſentit: ſiquidem contigerit elevari unum, altero depreſſo, objectum bipartitum & duplex videtur: idcirco quod nervus ſecundæ conjugationis, qui oculos movet, continuus eſt: id quod à paucis obſervatum. Oculorum magnitudo tanta eſt, quanta ad objectorum recipiendam imaginem ſufficit. Natura eorum propemodum univerſa aquea eſt, mollis, lubrica, ſplendida, translucens, ut tanto promptius & ſpectra, & imagines, & colores recipiat. In ſolo homine virgati, vel radiati ſunt oculi, diverſorumque colorum: in animalibus quodque ſpeciem ſuam obſervat. Connectuntur autem nervo optico: delicatiſſimi, & vivaciſſimi ſenſus ſunt, unde facile offenduntur, & depravantur. Totum eorum corpus ſex muſculis conſtat, totidemque tunicis, humoribus tribus, nervis duobus. Circumdantur venis & arteriis quamplurimis iisdemque exiguis, multaque pinguedine obſepti ſunt. Quatuor muſculos rectos habent, ut quæ recta ſunt videre poſſint: duos autem obliquos, ad videnda obliqua; De rectis unus ſurſum levatur, alter deorſum, tertius ad dextram, ad ſiniſtram quartus. Eandem omninò ſtructuram habent, de eodem principio progreſſi. Fallopius eruditè obſervat, nervum obliquum, qui angulum oculi majorem ferit, colligari cum funiculo quodam ſubtili admodum, & ab antiquis à multo tempore non obſervato: hic porro cum trochlea quadam vel rotula unitur, qui à memorato parvo fune involvitur. Hæc rotula, vel trochlea cartilago eſt, continens in ſe canalem, per quem funiculus ille tranſit, & cum membraneo ligamento pendet ab angulo: ita ut præfata rotula muſculum repræſentet: hinc ſi introrſum ab hoc fune trahitur, motu circulari oculus, verſus angulum majorem torquetur. Poſterior, hoc eſt angulus, qui & interior eſt, de fiſſura illa natus, quæ oſſa maxillaria ſibi invicem jungit, in angulum exteriorem, ex transverſo inſeritur, atque ita oculum quaſi amplexu quodam circumdat. Itaque ſex ſolùm muſculi ſunt, quibus periti, pro cujusque conditione nomina ſua impoſuerunt: primus appellatur elevatus, vel ſuperbus ſecundus humilis, vel deprimens: tertius adducens, vel bibitorius: quartus indignato-

Natura oculorum.

Nomina muſculorum.

gnatorius: duo reliqui, qui oculum circumagunt, circulares vel amatorii nominantur, eo quod horum motus, non nisi per affectus fiat.

Tunicarum officia.

Posthæc sequuntur tunicæ oculorum, in hunc finem compositæ, ut circumdent & ambiant humores aqueos, crystallinos, & vitreos: quædam earum oculum capiti annectunt, quædam cum splendore suo & luciditate rerum visibilium species admittunt, quædam præterea calefaciendo & conservando spiritui, quædam refractioni externi luminis deserviunt: quædam denique alimentum suggerunt. Quod earum numerum attinet, ut controversiis nullis me hic ingeram, cum moderniori schola, earum sex esse statuo, juxta numerum musculorum. Prima à latinis conjunctiva nominatur, sed & alios titulos sortitur, nam & nata, & inhærens, & candida, & pinguis, & consolidativa dicitur: cujus ope & interventu oculi à se invicem vicini, consistunt, ne quovis modo exorbitent. Hinc & Conjunctiva nominatur, eo quod oculos connectat, & invicem ad sibi contiguas partes liget. Hæc tunica ab extimis pericranii partibus nascitur, nec vero integrum oculum cooperit, sed ad circulum usque, qui linea orbicularis appellatur, pertingit.

Prima Tunica conjunctiva.

Triplex ejusdem usus est: primus, ne videlicet oculus duritie ossis offendi possit; secundus, ut capiti oculus connexus sit & ne vagabundus hac illacque motibus externis & exorbitantiis suis circumferatur: sed ut in sedibus suis musculos (qui tertius usus est) solidatos virtute sua contineat. Altera tunica Corneæ nomen habet, quippe quæ duritie sua, & nitiditate, & claritate, pellucidum tersumque cornu imitatur. Nascitur autem de cerebri membrana crassiori, inde medullam nervi optici ambit, atque ita integrum oculum vestit. Substantia ejus duriuscula est, & densior, ut sic fortitudine sua, & tenacitate objectis exterioribus resistat, ne inde læsionem patiatur. Admodum crassa non est, ut tanto commodius visibilium species admittat, & ut lumen externum expeditius ad humorem crystallinum ferat. Ex omni parte lævis est, polita, lucida, ut lumen sine impedimento emittat. Nec venas, nec nervos, nec arterias habet, obstaculum enim perfectæ visionis potentiæ fuissent. Alimentum suum ab uvea tunica, sibi propinqua nanciscitur. Usus illius duplex est: primus ut humori crystallino tanquam propugnaculum & custodia sit, eundem ab externis frigoribus conservans, æque ac de nimiis æstuationibus caloris: alter usus est, ut tenuiores tunicas amplectatur, & sic easdem tueatur, & defendat.

Tunica secunda cornea.

Officium Tunicæ corneæ.

His succedit Tunica tertia, quæ non alia de causa, dicitur uvea, quàm quod uvæ acinum, aut ejusdem folium repræsentet, de cujus medio pediculus quidam levatus, vel tractus esse videtur, hinc ejusdem figuram, colorem, tenuitatem, & levitatem externam præfefert: & hæc per modum corii recolligit, & fortificat vasa reliqua tunicarum: & de membranâ quadam tenui, & lævi derivatur: talis est substantia illius, quamvis hic aliquantum crassior sit, quàm in cerebro, ut nimirum crystallinum humorem, & reliquas partes sibi subjectas tueri possit. Originem suam à membrana quadam tenui habet, quæ nervum opticum investit; dilatata vero in circulum, totum oculum circumdat, excepta anteriori parte, in qua aliquantisper comprimitur, & viam parat foramini rotundo, & sat minuto: & aliud non est, quam pupilla vel pupula nigra oculi, ejusdemque fenestra. Posthæc in parte posteriori se binis nervis optico, & reticulari connectit, & cum involucro quodam fibrarum Tunicæ corneæ cohæret ad Iridem usque: ab anteriori parte nihilominus absque vinculo, & libera est, ut in affluentia vel spirituum, vel luminis dilatari possit. Hæc sola inter cæteras tunicas hoc privilegio gaudet: quod colorata est, nec tamen ubivis eodem colore. Pars anterior, quæ humorem aqueum & crystallinum respicit, nigrescens est, & obfusca: Exterior quæ Iridem constituit, jam cærulea, jam nigra est, pro diversitate temperamenti, quod in oculo est. Pars posterior, quæ ab intro quasi virgulis & lineis variegata est, primum subalba apparet, deinceps viridis, hinc cærulea est: quamvis forinsecus ubi corneam versus respicit, fusca & nigricans esse videatur.

Tunica uvea.

Varius ejusdem usus est: primo loco, humorem crystallinum defendit, ne à duritie corneæ offendi possit: secundò, ut alimentum tunicæ reticulari præbeat: præterea ut colore suo & nigro, & cæruleo dissipatos spiritus in unum colligat, luminisque externi splendorem refringat: atque idcirco in hac crystallinus humor, tanquam in speculo recreatur, & vigorem assumit, unde etiam attributa, mollis, variatæ, perforatæ, & venosæ adepta est.

Usus uveæ.

Succedit huic quarta tunica, aranea dicta, tenuitate enim, & subtilitate telam aranearum æmulatur. Hæc humorem crystallinum ambit, & eundem à tergo circumdat, & involvit, atque ideo tenuem eam, lucidamque esse oportuit, ne videlicet ulla crassitudine sensum visus offendere possit, proprium illa tutamen, & quasi tegimen crystallini humoris est: per interstitium ciliare partibus vicinioribus connectitur: alias venas, quàm ciliares, vel palpebrales non admittit.

Tunica aranea.

Hic rursum quinta tunica profertur, quæ reticularis dicitur, eo quod in compositione sua reti non dispar sit. Hæc de substantia medullari nervi optici nascitur, dilatatâ & extensâ: atque idcirco mollis esse, & candida animadvertitur: cerebroque absterio & loto non absimilis. Hæc spiritus visioni famulantes diffundit per humorem crystallinum, & oculum universum, ejusdemque illic alterationem recipit, portans spectra, & imagines rerum visarum ad cerebrum tanquam Judicem.

Tunica reticularis.

Ultima tunicarum, & ipsa longo tempore etiam eruditis viris incognita, nomen vitreæ consecuta est eo quod humorem vitreum ambiat, & circumdet in cujus medio interstitium ciliare comparet, similem figuram repræsentans: est autem prolongatio quædam quæ tenaciter choroidem humoris crystallini, cum uveo colligat; appellatur autem à Fallopio ligamentum, vel nodus: separat & distinguit humorem aqueum à vitreo, ne invicem commisceantur. Quidam tunicam septimam adjungunt, de tendinibus musculorum compositam.

Tunica vitrea.

Itaque cum jam tunicæ expositæ sint, scaturiunt posthæc humores, aqueus, crystallinus, & vitreus: inter quos supremum locum & præcipuum obtinet crystallinus, omni adamante pretiosior, & omni gemma illustrior: unde & anima oculi, & centrum ejusdem, & speculum internum titulatur. Hic solus est, qui colore alteratur, qui spectra & imagines rerum visibilium recipit. Hic nihilominus per guttam caliginosam offenditur, quæ suffusio nominatur; unde ei videndi actus interdicitur, tanquam lumine extincto. Hæc si sedem stabilem fixerit, omnis etiam videndi potentia, & facultas supprimitur. Omnes reliquæ partes conservant, magisque habilem, & acutam hanc potentiam reddunt: his autem tanquam præcipuis partes inferiores, tanquam ministræ deserviunt.

Humores.

Humor crystallinus cæteris pretiosior.

Hic humor tunica cornea instrumento utitur, non

ſecus ac vitro quodam, ut tanto perfectius lumen ſuum de uveo emittat: per modum amœniſſimi horti, ubi colorum omnigena diverſitas in plantis cernitur. Pupilla illic feneſtra oculi facta eſt: tunica aranea varias ſpecies retinet, ne effugiant. Humor aqueus, velut propugnaculum, ſplendorem luminis externi reverberat, factus mediator ad portandas imagines. Vitreus in ſimilitudinem coci, alimenta ſuggerit. Nervus opticus ad portandum ſpiritus rei viſæ ad humorem cryſtallinum ſervit, traducens eos ad cerebrum usque, tanquam harum ſpecierum judicem & arbitrum. Humor aqueus albuminoſus eſt, & tenuis, non abſimilem habens ab ovi albumine conſiſtentiam. Avicenna hunc humorem glaciale excrementum vocat, quamvis id, pro plurium Doctorum ſententia, immeritò. Hic in anteriori parte fixus, & locatus eſt, ut humori cryſtallino pro tutela ſit: medium etiam eſt, quo imagines perferantur. Hic humiditate ſua ſine intermiſſione partes tunicæ uveæ interiores irrigat, ne ex perpetuo motu exareſcat. Uveam à cryſtallina disjungit: corneam tunicam perpetuò diſtentam tenet, quæ ſi ex incurſu alterius cum altera corrugetur, continuo videndi actus intercluditur. Pars autem eſt oculi viventis, & ſpermatica, & nullatenus excrementum.

Humor aqueus.

Secundus humor, ſicut Galenus interpretatur, cryſtallinus & glacialis dicitur, quaſi qui concretam glaciem repræſentet, & quia per modum cryſtalli lucidus eſt. Avicenna eum guttam, vel grandinem appellat. Actius à figura lentis, quam præſefert, eum lenticularem nominat. Hujus integra ſubſtantia non niſi aqua eſt, quæ tamen non diffluit, ſed ſicut albumen, aut vitrum, denſa eſt, & conſiſtens, ut cryſtallus: idque ut illic ſimulacra figi poſſint: lucida eſt, non opaca: tenuis non craſſa, ne tam facile lumen amittat: alieni coloris expers eſt, ut omnium colorum receptaculum eſſe poſſit. Figura ejus rotunda eſt, quamvis non in globum perfectum compoſita. In medio propemodum oculi hic humor ſitus eſt, tanquam in centro, ut lumen tam externum, quam internum admittat. Connectitur anteriori parte ſua humori albuminoſo, poſteriori parte humori vitreo: quibus utrisque mediante tunica ciliari conjunctus eſt.

Cryſtallinus glacialis.

Tertius humor vitreus dicitur: certa enim craſſitie ſua, & conſiſtentia, vitro non abſimilis eſt; Hic nihilominus in colore ſuo, & luciditate condenſatus, & conſtrictus eſt. In parte poſteriori ſitus eſt, ut cryſtallinum admittat: ſed in medio concavitatem habet. Subſtantia ejus mollior eſt humore aqueo, quantumvis fluidiore. Alimentum præbet cryſtallino, eundemque conſervat ne à duritie membranarum infeſtetur: continet ſpiritus viſioni ſervientes, ut inde ſe ad illuſtrandum humorem glacialem transferant. Sed cum hic liber ex profeſſo pro Anatomica ſcientia inſtitutus non ſit, video me ultra debitum limites meos exceſſiſſe, quamvis in tanta dicendorum abundantia videor non immerito dicere, me nihil hactenus dixiſſe. Itaque aliis hanc provinciam relinquo, ut tibi amice lector diffuſſiorem, copioſioremque ſuppeditent materiem, de nervis nimirum oculorum, de quibus, ſicut & de ſuperioribus omnibus volumina integra repleta ſunt. In his doceri poteris, quisnam inter illos ad viſionem, quis ad motum pertineat, eidemque miniſterium præbeat. Quomodo primus eorum, qui calvaria continentur, opticus vocetur, nobiliſſimus & ampliſſimus, in ortu ſuo ſeparatus à reliquis: hinc vero introrſum obliquè diſtentus ſit. Cernere tibi inpromptu erit, qualiter hi nervi æqualem planitiem obſervent in pupilla: ſine hac enim conjunctione & amplexu mutuo, deluſus oculus, unum pro duobus objectis ſumeret. Hierophylus meatus viſorios nominat. Hos reperies in nativitate ſua continuum poſſidere motum, unde non immeritò funem quendam conſtituere videri poſſint: proinde accidit, ut ad unius oculi commotionem, neceſſario ſecundus quoque ſine interpoſitione temporis moveatur.

Humor vitreus.

Illic inventurus ès, cum quanta omnipotentis Dei manus largitate, quæ hæc eadem produxit, per nervos, venas, & arterias, ſpiritus viſibiles ad oculum usque deducantur, idque cum abundantia admirabili, & cum quantitate ſufficienti, qui ſpiritus & naturales, & vitales ſunt. Hinc evenit ut pro eorum quantitate majori vel minori, in oculis non eadem ſemper magnitudo cernatur, nec idem ſplendor; Sed hi aut plus aut minus languidi, & obſcuri ſunt, ut in iis accidit, qui rebus venereis cum immoderatione dediti, aut qui morti proximi ſunt. Obſervare tibi licebit quam verum ſit illud, quod uno oculo clauſo, pupilla alterius ſine mora dilatetur, propter ſpirituum copiam, qui in tunicam uveam deſcendunt.

Oculus copioſa pinguedine circumdatus eſt, hocque ut in motu continuo, nec nimium calefiat, nec verò etiam ſiccetur, ſicut ab eadem à frigore nimio conſervatur. Denique illic paucæ quoque carunculæ ſunt, aut glandulæ vicinæ, & continuæ oculo: quæ impedimento ſunt, ne lacrymæ, aut verò alius humor nocivus plus debito genas infeſtet: angulum etiam ab omni ſorde purgatum & ab omni acrimonia liberum tenent: Hinc eſt quod hæ glandulæ humorem omnem de cerebro venientem abſorbent: eodemque oculum irrigant, & ad commotionem magis idoneum reddunt: per has humorum copia effunditur, dum lacrymæ deſtillant.

Maxima documenta, problemata, quæſtiones, & præcepta de his tibi ſumere licebit: ſed prius mihi de palpebris cum omni brevitate dicendum, tum & de ciliis. Dixerim itaque hæc duo, per Architectum naturæ fabricata ut parti tam eximiæ corporis humani, & quam cuſtodiri tantum intereſt, pro tutela eſſent & munimento: id quod juſtiſſimum erat, quamvis enim oculus tenerrimus ſit, & delicatiſſimus, vento nihilominus, & fumo, & animalculis, aliisque corpuſculis expoſitus eſt: atque ideo ne ab his repentino damno affici poſſet, his cuſtodiis & munitionibus circumſeptus eſt.

Cur palpebræ creatæ ſint.

Adjungitur oculo potentia negativa: ut videlicet ei liberum ſit, ſi ſic voluerit, non videre quod ei diſpliceat. Aures enim & nares nunquam non patent, ſed oculi pro libitu reſerantur. Nomen ſuum palpebræ à palpando traxerunt, eo quod ſine intermiſſione moveantur, & ſe invicem contingant. Earum compoſitio de ſubſtantia cutis eſt, cartilaginea, & muſculoſa: ejusdem cutis laxa admodum eſt, ut corrugari, & contrahi ſine mora poſſit. Cartilago neceſſaria fuit, primum ut motus expeditior eſſet, eundem enim adjuvat, æqualiter aperiendo, & claudendo oculos, ut tanto facilius objectis exterioribus reſiſtant: deinde ut in hac duritie tanto firmius & ſtabilius plantarentur pili, qui omne objectum foris imminens ab offenſa oculi arcerent, hæ cartilagines ab omni etiam minimo oſſe exemptæ ſunt, figuramque ſemicircularem habent: Introrſum membranulis qibusdam veſtiuntur, forinſecus cute. Ad earum etiam ſtructuram muſculi nonnulli concurrunt, qui ad oculos aperiendos, & claudendos neceſſarii erant. Binæ ſunt hæ palpebræ, ſuperior & inferior: quarum illa in homine major eſt inferiore: ſicut & in animalibus, quibus inferior ſine motu eſt. Superior igitur

&

& sursum & deorsum movetur: sursum trahitur à musculo, qui ab interiori rotunditate, & quasi ab eodem principio, quo oculus derivatur: dum hæc levatur oculus patefit: clauduntur ambæ per musculos itidem binos, quorum extremitates se invicem dormiente homine conjungunt, & de rubedine sua ungulæ nominantur. Pars superior cava, pars inferior subcava nominatur. Transeamus nunc de palpebris ad

CILIA.

Pili, qui in palpebrarum summitatibus enascuntur ab Aristotele & Nicandro cilia, & gazæ appellantur. Celsus eos polluces appellat, eo quod eleganti ordine compositi, ornamentum vultui præbent. Polluces, inquam, qui lucem Tyndaridam promittunt, cum tranquilitate aspectuum. Hi pili per modum valli spiritus visibiles dirigunt, sicut & radios, qui ab oculis egrediuntur: & palpebris simul juncti ad tutelam oculi concurrunt, adversum noxia, quæ eidem imminent: prout est pulvis, insecta, fumus, & hujusmodi alia: hinc ille motus eorum tam frequens visum recreat & facilem reddit, eundemque defendit, ne improviso quodam rei incursu molestetur. Superioris partis pili aliquantum sursum versus curvantur, idque per singularem artificis Dei providentiam: si enim secus fieret, & deorsum versus ferrentur, umbram oculo crearent, & obstaculo essent, ne libero intuitu cælum intueri liceret, ad quod tamen nati sumus. Pili inferiores deorsum incurvati sunt. Partes palbebrarum, quæ ad latera simul se tangunt, anguli à latinis vocantur: qui duo sunt: unus eorum naribus confinis, alter temporibus: ille, utpote grandior, internus major, & domesticus vocatur: Pollux ab Hesychio: de quo etiam lacrymæ prodeunt. Alter verò *minoris* nomen sortitus est, & per barbarismum *Salvatici*.

Supercilia. Supersunt examini nostro supercilia. Quæ & ipsa non minus ad tutelam oculorum ordinata & composita sunt. Hoc nomen eis inditum, quia ciliis superposita. Hirsutæ frontis extremitates sunt, aut vero pili supra oculum enati. Horum pars vicina naribus, caput, pars temporibus propinqua, cauda vel finis appellatur. Spatium illud quod in ortu nasi, intra hos pilos patet, Intermedium dicitur. Hippocrates illud Intercilium vocat. Strato illic animæ sedem præcipuam statuit, prout in libris suis memoriæ reliquit. Eo quod sæpe in arcum eleventur, sæpe deprimantur, jactantiæ illic sedem, & arrogantiæ destinarunt Poëtæ. prout loco suo palam dabitur.

Illorum officium est, inquit Galenus, ut se molibus opponant, aut easdem recipiant in sese, utpote quibus aut ferendis oculus par non est, aut quæ oculum offensuræ erant. Hæc supercilia ex cute composita sunt, intertexta plurimis fibris carnosis, quæ de musculo frontis oriuntur, & de pinguedine duriori & crassiori. Hæc igitur cutis cum reliquo apparatu suo per modum propugnaculi ad munimen oculorum locata est. Dura est, ut in æquali numero se pili coacervent, nec inæqualiter diffluant: & quemadmodum in palustribus locis iisdemque macris non nisi ægrè admodum vegetabilium proventus expectandus est, ita & in corpore humano, ubi nimia siccitas est, aut nimius humor, pili nulli nascuntur. Hæc cutis præterea & musculosa est, & laxa, ut tanto promptius, prout experientia nos docet susque deque moveri possit. Pili ejus æqualis longitudinis sunt, numeri, & spissitudinis: si secus esset, non tam facili negotio sese objectis exterioribus opponerent: longiores enim & densiores pupillam oculi tegerent, & visui impedimento futuri fuissent. Itaque illorum insertio obliqua est, non recta, ut quidquid illuc inciderit, tanto facilius ab oculis avertatur. De hoc magno fonte igitur, ad satiandam Lectoris curiositatem, sufficiat me hos quatuor rivulos delibasse. Interim præsto sunt, cuique id volenti, volumina diligentius à Protophysicis & Medicis, tum & acutius elaborata: ubi hæc potissimum quæstio agitatur, an visio per transmissionem, vel receptionem formetur, ubi natura visionis dilucidius exponitur: cum verò instituti mei non sit solis philosophicis immorari, sed universalibus, hic pedem figo, & ad hoc accingor, ut nonnihil etiam consideretur oculorum

DIGNITAS.

Adorabant Ægyptii Solem, eundemque Mundi oculum appellabant, credentes filium hunc visibilem invisibilis esse DEI. Oculi humani duo itidem sunt microcosmi, aut parvi mundi lumina: hi oculi dum spectra, universarumque rerum imagines repræsentant, in iisdem delectantur, omnemque in se formam, magnitudinem, qualitatem, & distantiam recipiunt: id quod singulare eorum privilegium est, nulli reliquorum sensuum indultum. Plato *divinissimam partem* appellat oculum: *sunt*, inquit, *oculi participes ignis cælestis, qui non urit, sed illuminando suaviter diem invehit mundo*. Orpheus oculos naturæ speculum nominat: Hesychius partum Solis: Alexander Peripateticus, fenestras animæ. Imo vero negari nequit eos animæ indicium esse, sicut vultus animæ imago est, ubi illa præcipuam sedem fixit, in vultu audiens & videns. Intuentur oculi, amant, & desiderant: iram monstrant, & furorem, & misericordiam, & vindictam: audacium oculi prominent, reverentia eos coërcet, amor blandos, odium feros reddit, læti subrident, mœsti languent, irritati exasperantur: dum curis homo & cogitationibus agitatur, & ipsi quoque menti sollicitæ acquiescunt, ejusdemque intricatis meditationibus & ipsi quoque intricati videntur: unde etiam à tot commotionibus, varia insuper Epitheta sortiuntur, prout infra palam fiet.

In hunc modum compositi sunt, ut motus animorum exprimant, ita quidem, ut nulla videri possit inter animam oculosque disparitas. Ad quod reflectens Blemor Arabicus, & Sinesius Medicus Cyprius, sedem animæ in his statuerunt. Galenus vir alioquin tam excelsæ doctrinæ, ab hac nihilominus oculorum inenarrabili symmetria convictus, eos organum lucidum appellat, tum deinde alibi solarem animantis particulam, alibi membrum divinum, quos tantopere æstimat, ut dicere non vereatur in eorum gratiam, & conservationem universum cerebrum constitutum esse.

De his, tanquam de tersissimis speculis indicia mortis & vitæ enuntiantur, & deducuntur. Cumque lucidissimi sint, & pretiosissimi, minimo etiam nævo offenduntur, non secus ac in speculo clarissimo fit, & in veste auro intertexta, & opere plumario depicta. Constans & perpetuus eorum splendor, prosperitatem secuturæ vitæ promittit. Magnus Peripateticus noster, de eorum constitutione bona, signa vivida fecunditatis exoptatæ deduxit. Oculi (inquit vir hic doctissimus,) pleni spiritu sunt, turgidi virtute seminali: idcircò noviter nuptis concidunt, & rugantur. In loco nobilissimo, & elevatissimo corporis humani situati sunt, tanquam nocturni, diurnique exploratores negotiorum nostrorum, de longinquo noxia, & profutura prospicientes. Defenduntur à naribus, quæ tanquam murus ad eorum custodiam

20. De Gener.

custodiam eriguntur. Ut paucis complectar, non immerito Orator Demosthenes, *Oculi*, inquit, *morum indices* sunt, & S. Augustinus: *Oculi ad cognoscendum inter sensus principes sunt.* Et Quintilianus, si quid homini contingere in vita deplorabile possit, hoc esse sensit, si lumen oculorum amiserit: *Totius*, ait, *hominis debilitas est, oculos perdidisse.* Horum gratiâ potissimum omnipotens Architectus structuram terrenæ molis hujus efformasse: horum gratia distinxisse colores, stabilisse elementa, & mixta: id quod natat in mari, volat in aëre, in terra currit, id quod extenditur, quod movetur horum gratiâ productum videtur.

In Orat. Amat. Lib. 10. Confess. c. 35.

Lux ipsa, corpus hoc diaphanum, vel transparens, imago & figura splendoris æterni, si ab oculo cerni non posset, nonne vana & frustratoria futura fuisset? Exuberent campi, pingantur prata floribus suis, scaturiant fontes, cuncta hæc oculorum gratiâ fiunt. Paupercula mens hominis, & infelix intellectus, siquidem ei solo auditus instrumento utendum esset; sed cum quanta facilitate, & felicitate corporeus oculus mentali oculo cognitionem impertit? Hic in causa est, quod facilior nobis scientiarum, & doctrinarum conquisitio est: Hic solus varietates corporum animadvertit, sicut & magnitudines, figuras, numeros, proportiones, situm, motum, & quietem. Hinc Plato in Timeo suo virtute oculorum suorum se protestatur in possessionem philosophicæ cognitionis pervenisse. Et Philo admirabiliter dixit: *Defluxit philosophia de cœlo in hominum animos, sed oculis sequestris deducta est in hospitium.* Idem alibi: *quod mens in animo est, id est oculus in corpore; videt uterque altera intelligibiles, alter res sensibiles; visus mentis ad noscenda incorporea: oculi ad contemplationem corporum.* De his omnibus, iis etiam, quæ sequentibus capitulis tractabuntur, facile apparebit, quanta sit magnitudo, & dignitas, quantus honor oculi, Solis inquam hujus corporei.

Lib. de special. legibus.

HIEROGLYPHICA.

NIsi quis tam vecors est, qui negare ausit, cum tamen periculo animæ suæ persuasum ei esse oporteat, officii nostri esse ut contemplatione intellectum ad cælestia erigamus, unde ortum suum traxit, & ad quæ deinceps cursu vitæ nostræ tendimus: nemo vitio mihi vertet, si in consideratione Hieroglyphicorum, exordium meum à Principe altissimo & Creatore oculorum, hoc est Deo, in explicatione mea sumpsero.

Ægyptiaca itaq; sapientia volens nobis subsidium, vigilantiam, & providentiam Creatoris Dei, ponere ob oculos, quibus nimirum gubernacula mundi tenet. sceptrum figurabat, cujus apici patens apertusq; oculus superimpositus erat: intelligendo per hoc,

Oculus in apice sceptri.

quod sicut oculi in minori mundo supra articulos reliquos, & humani corporis membra & musculos principatum tenent, moderatores & rectores omnium actionum nostrarum, omnisque boni nostri, dotati pulchritudine & decore, atque idcirco singulariter præ membris reliquis, privilegiis suis præcellentes: sic Deum mundi magnum oculum (sicut à prophetis nominatur) & pulchritudine, & venustate, & omnipotentia sua, & virtute transcendere universa entia rationalia, & creata (plus quàm vivacissimam aquilam) de summo cæli vertice recondita quævis penetrare, non solum occulta vallium, sed intima quoque cordium penetralia. Ita enimverò cum scripturæ sacræ de oculo ratiocinantur, id de Deo interpretandum inquit Eucherius. cujus purissimæ, & fœcundissimæ intelligentiæ nil non opertum est.

S. Cyril-

Lib. 9. Apolog.

S. Cyrillus condemnat, & explodit cavillationem, & mordacitatem Juliani Apostatæ, qui oracula viri sancti Moyses reprehendit, eo quod verbis non claris nec manifestis, sed occultis nos erudire voluerit, supra quod etiam his verbis contra eum garrit: *Hi omnes qui antiquitus habiti sunt sapientes, hujusmodi institutionis genere usi sunt.*

Sic per sceptrum regalis dignitas intelligitur. Etiam quædam altissimi Dei præter hæc, in oculo similitudo deprehenditur: dicitur enim oculus habere in semet radium quendam, vel Ideam lucis, quæ paradisum condecorat, & ornat: Magnum lumen, magna Pharos civitatis illius immensæ: de hac inter homines, quidam parcius, quidam liberius participant. Sic de Tiberio Tacitus Suetonius recensent, quod nocturno ei tempore æquè ac diurno visio oculorum clara & distincta fuerit: idem de Antonio Sabellico narratur. Sic altissimus Deus Lux rerum omnium, splendor mundi, & oculus universitatis non immerito appellatur, & creditur. In hac se figuræ prophetæ Jeremiæ videndum dedit, cum in visione vocatum eum interrogat, quid rei videat, qui ei respondit: *Virgam vigilantem ego video,* unde rursum Deus: *bene vidisti, quia ego vigilabo super verbum meum, ut faciam illud.* Hæc Idea est, vigilantiæ, quam habere Principem oportet, de quo sufficienter mihi dixisse videor in *Davide meo musico armato.*

Cap. 2.

Idea exacti Judicis, qui somnolentus non est, sed vigilans causæque suæ intentus, repræsentabatur in oculo aperto: atque ideo Plato libro nono legum justitiam speculatricem nominavit, & vindicem: Chrysippus ait: *Oculos justitiæ esse rectos, acres, atque immotos: & qui rectè judicaturus est, non oportet huc illuc que ab honesto deflectere.* Idem ipsum ob oculos ponitur in Scena Diphyli Comici: *Est qui tuetur cuncta justitiæ oculus:* & de antiquis Epigrammatibus habetur: *Cernunt omnia quæ fiunt lumina justitiæ.* Arianus tradit populos Bithyniæ tribunale suum contra faciem solis erexisse, atque illic causas egisse; credebant enim in causarum elucidatione sat luminis non habere, nisi hic Planeta luminosis radiis suis opem ferret. Si hæc lux esset eis in mente, non esse purpuram rebantur usque adeo pretiosam, & copiosam, quæ huic pallio comparari possent.

Tribunale justitiæ erectum contra faciem solis.

Inter varias rationes propter quas congruum visum fuit Solem Mundi oculum appellare, hæc non inter postremas est, quia in similitudinem est oculi, qui illuminat, lucernaque est microcosmi. Sic & sidus Solis mundum majorem clarificat. Itaque & ab Ægyptiis Osiris appellatus fuit, sive id factum sit ad exaltationem summi status, & divitiarum ditissimi Regis; aut quia nomen hoc è binis significationibus compositum est, hoc est de *Os* & *Iris.* Prius illud significat tantundem ac *multum*, secundum autem significationem *oculi* habet, insinuando tot eum oculos habere quot radios: itaq; & in forma sceptri ramosi, vel frondosi repræsentabatur, in cujusque rami apice oculus erat. Vestiebatur hic Sol, aut vero Rex vestimento aureo, sed transparente & lucido, ut vigor & valor ejus indicaretur: hinc Mantuanus noster Homeri sensum mutuatus inquit:

Sol qui terrarum flammis opera omnia lustrans.

Ex Pierio de Sole.

M. Tullius hæc pulcherrima verba in scriptis suis dedit, *Solem,* inquiens, *mundi mentem esse, & temperationem.* Quod universum, ni fallor, de observatione sacerdotum paganorum desumptum est, qui cum judicem & hominem moderatum indicare vellent, figuram supramemoratam, oculi sceptro superimpositi monstrabant, de quo sceptro tamen rami multi egrediebantur qui invicem implicati, & compositi figuram præfatam exponebant.

Hinc apparet, & facile deducitur, quanta sagacitate, consideratione & prudentia indigeant, qui præsunt, & qui clavum gubernaculi tenent, & sceptrum in manibus gestant. *Maturandum* esse clamat alta voce Alciatus? Hoc punctum M. T. Cicero admirabiliter in loco quodam tangit: *Docto homini atque erudito cogitare est vivere:* Item alibi: *In omnibus quid tempora petant, aut personis dignum sit, semper considerandum est.* Celeritas nimium immatura Marcelli Consulis parum abfuit, quin Imperium Romanum Universum in periculum ruinæ traheret, & versuti Hannibalis insultui exponeret: Interim cunctatio Fabii Maximi rem Romanam, restituit, urbemque illam & muros inclytos conservavit: *Temeritas enim impetus est sine ratione,* inquit Demosthenes.

Considerare, & ponderare res suas.

4. Acad.

2. de Invent.

Apud Stobeum.

Ab exactitudine oculorum, eorumque promptitudine ad corpus humanum inspiciendum, & eidem in quavis necessitate subsidium opportunum præbendum, penè universa sapientium schola hominis similitudinem traxit, qui rei cujuspiam fidelis custos est. Unde sæpe duo oculi supra humanum caput depicti apparuerunt cum sequenti Epigraphe: *Dis Manibus.* Capita enim apud Ægyptios pro his Diis acceptabantur; sicut oculi divinitatem repræsentant.

Oculi supra caput hominis.

Rerum custodia.
Ps. 17.

Ineffabilis & admiranda est vigilantia, qua custodiunt & qua custodiuntur oculi: quocirca & observator Euthimius, supra id quod inquit David: *Custodi me Domine ut pupillam oculi*, hæc sequentia refert: *Tunica super tunicam, & alia quædam integumenta eam muniunt, quorum alia tenuia, & translucida sunt, ne ullam pupillæ, quæ suapte natura humida est, ac perinde mollis, inferant asperitatem: alia verò exterius crassiora, ut palpebrarum tunica, quæ duobus est semicirculis distincta, ut pulveris aut aëris incursum, & parvula quoque animalia in oculos involare solita repellat. Quin pilis etiam vallata sunt, ut sudorem prope fluentem alio avertant, neque in oculum influere permittant: acutum enim & salsum sudorem esse, ac perinde molestum, & cruciabilem, si oculum attigerit, futurum.* De his omnibus facile patet cum quanta exactitudine, & diligentia custodienda sint, & conservanda, quæ custodiæ nostræ consignantur. *Qui custodia præest, debet custodia observantissimus esse*, ait Plutarchus. Sic etiam Ponti incola nos monet.

Dec. 1. Probl. 2. de arte amandi. lib. 1.

Non minus est virtus, quàm quærere, parta tueri,
Casus inest illic, hic erit artis opus.

Et Lucanus:

O faciles dare summa deos, eademque tueri
Difficile.

Porro dici nequit oculus humanus sufficiens esse ad hoc, ut activitate sua propria, & suo arbitrio, sibique vices suas, & functiones obire possit, quamvis luce sua propria & splendore dotatus sit, si alio præterea lumine confortatus non fuerit, ut potentiam suam reducere in actum possit. Hoc perpendendo prudentiores & sapientiores viri, in hac similitudine adjutorium divinum, vel Geniorum expectandum esse, intellexerunt, in quo nihilominus, Geniorum loco, si pro Christiana pietate loquendum est, Angeli sancti subintelligi debebunt. Hæ purissimæ substantiæ, rivi Lucis, scaturientes de abysso illa radiorum indeficientium Deo nimirum, ad custodiam nostram assignatæ, confortant mentis oculos, & eis lumen illud suggerunt, & subministrant, quo deficimus, ut videlicet in itinere pedem nullum offendamus, nec male collocemus: *Quoniam Angelis suis mandavit de te, ut custodiant te in omnibus viis tuis*, inquit Coronatus ille Cantor. *Ecce ego mitto angelum qui præcedat te & custodiat in via - - - Observa eum, & audi vocem ejus, nec contemnendum putes, quia non dimittet cum peccaveris, & est nomen meum in illo*, dixit Deus ad Moysen. Sanctus Bernardus nos extimulat, ut fidei & tutelæ eorum nos committamus, his verbis: *Quid sub tantis custodibus timeamus, nec superari, nec seduci possunt; fideles sunt, prudentes sunt, potentes sunt, quid trepidamus?* Constant hi potentia & actu: qualiter id fiat quæstionibus, & argumentis Theologiæ speculativæ discutiendum relinquamus: non enim his, quæ propositi mei non sunt, me libenter ingesserim: tantum cum S. Gregorio Papa concluserim: *Angeli nos à Diabolo defendunt*, item: *Angelo nostro debemus reverentiam pro præsentia, devotionem pro benevolentia, fiduciam pro custodia.* Quamvis lingua vera idea, & typus sit, ad significandam eloquentiam, prout loco suo palam fiet, nihilominus hi, qui artem eloquentiæ tradiderunt, & facundiæ experientiam habuerunt (quam facundiæ facultatem natura homini gratuito dono subministravit) hi, inquam volendo insinuare facilitatem, qua cujusque linguæ idioma discimus, aut vero in eodem exercemur, vel elegantiam, & fluiditatem in perorando, linguam monstrabant depictam & supra eam oculum, sanguine aliquantum perfusum. Per hoc indicare volentes, vigorem, & principatum animæ, quæ corpori præsidet, eodem omnino modo, quo oculus reliquis membris: hæc autem in sanguine sedem habet. Sic enimvero eloquentiæ perfectionem in similitudine oculi, tam elegantis, tam nobilis, tam perfecti, tam venusti, designare voluerunt, oculi inquam, qui lucidissimus partus est humani corporis. Itaque ut oratio perfecta sit, multa dona gratuita, & naturalia, & acquisita in homine eloquente requiruntur: prout est in primis compositio oris debita, pectus sonorum, promptitudo linguæ, actio purgata, fæcunda memoria, & ejusmodi alia naturæ & artis bona.

Exod. 32.
In Psal. Qui habitat.
In Pastoral.
In Ezech. hom 7.
Oculus, lingua, Et discursus

Hæ sunt igitur catenulæ aureæ, quas Galli de ore Herculis sui prodire dixerunt, quibuscum multitudinem populorum post se multo fortius adegit, & domuit, quàm cum clava sua. Fateamur enim quod verum est, juxta M. Tullii Oratoris sententiam: *Ut hominis decus est ingenium, sic ingenii lumen est eloquentia:* & in alio loco: *Nihil est tam incredibile, quod in dicendo non fiat probabile, nihil tam horridum, tam incultum, quod non splendescat in oratione.*

de Claris Oratoribus.

Quàm

Quàm accurati, & quam exacti fuerunt olim Ægyptii in demonstrandis figuris, quibus cultum divinum venerabilem, & religionem honorandam esse declararent? Itaque ut contemptores religionis castigandos, & quasi pede conculcandos denotarent, signa quædam, & imagines exposuerunt: Et quidquid alii observatores in diversum sentiant, Valerianus scriptum reliquit, tum cum Veteres soleam calcei, in eademque depictum oculum figurarent (illam quidem rem vilissimam, & conculcationi destinatam, hunc nobilissimum) per hoc indicare voluisse, temeritate omnino plenum esse, si quis ausus fuerit vilipendere Deum suum, quippe quod ejusmodi homines in reprobum sensum dati sint, & jam pede suo sacrilego inferni portas pulsare cœperint. De his enim dicendum est, quod pedibus suis pretiosissimam gemmam subjecerint, Deum inquam, & religionem ejus. Sic etiam Virgilius:

De oculis lib. 33.

Spreta Religio.

Atque metus omnes, strepitumque Acherontis avari
Subjecit pedibus

Hæc Religio diademate luminosissimo, plus adeo quam humana ratio concipere possit, insignita est. Non est sceptrum principis, quod huic æquiparari valeat. Non est paludamentum auro distinctum, quamvis ab arrogantia ipsa inventum, quod ditius & augustius esse possit hoc ipso. Absque hac imperfecta & manca sunt omnia, inquit Augustinus: *Religio ubi nulla est, nec cæteræ virtutes esse possunt.* Quam veritatem & Livius intellexit, dum alicubi scriptum reliquit: *Omnia prospera eveniunt sequentibus Deos, adversa spernentibus.* Et alibi: *Religiones piè & magnificè coli debent.* Hæc est illa regina inclyta, quæ ad dexteram Dei sedet, prout David Rex in psalmis meminit: *In vestitu deaurato, circumdata varietate.* Dathan, Abiron, Pharao, Ozias, Ochozias, Jeroboam, Heliodorus, Oza, Aman, Sennacherib, Baltassar, Darius, Nabuchodonosor, Saphira, & tot alii in scripturis sacris nominati, proprio experimento, quamvis sero, edocti sunt, quantis se miseriis involverint, dum superbo pede hunc oculum conculcare ausi sunt.

.Dec. l. 5.

.Dec. l. 2.

Beneficentia & favor.

Sicut oculus luscus, & torvus terret, & humi sternit intuentem, sic placidus & tranquillus erigit animos, & spem refocillat, & consolatur: quare etiam antiqui observatores Hieroglyphicum beneficentiæ, & favoris de hoc ipso benigno oculorum aspectu traxerunt. Sic in sacris bibliis, cum coronatus Psaltes dixisset: *Oculi Domini super justos:* subjungit confestim: *& aures ejus in preces eorum:* inde paulo infra: *custodit Dominus omnia ossa eorum, unum ex his non conteretur.* Econtra de visu ejusdem iracundo sic ait: *Vultus Domini super facientes mala:* sed heu mihi, quid sequitur? *Ut perdat de terra memoriam eorum.* Quia *mors peccatorum pessima.* Et in alio loco: *Prospexit Dominus de excelso sancto suo:* sequitur beneficentia & favor: *Ut audiat gemitus compeditorum, & solvat filios interemptorum.* Divinissima visio Domini, quæ paradisum intuitu suo nobis donat! Intuentur oculi Dei Magdalenam, & ecce eam à mundo avellunt: intuentur Matthæum, & officinam usurarum deserit: Zachæum, & fit commensalis Dei, de fœneratore injusto pœnitens & contritus: intuentur Petrum & in mari errorum, felici naufragio in abyssum doloris, compunctionis, & pœnitudinis demergitur. Hinc non immeritò Valerianus inquit: *in sacris verbum aspicere*, significat se propitium, & benignum ostendere.

Psal. 33.

Psal. 22.

Oculi Dei.

Loco citato.

Hoc ipsum in numinibus suis olim Idololatræ observârunt: Virgilius enim recenset, Trojanos benevole in iis regionibus susceptos fuisse: *ubi Jupiter Lybiæ defixit lumina regnis.* Econtra quo Pallas infortunatos

oculos suos verterat, signum calamitatis fuerunt, prout idem author refert:

Diva solo fixos oculos aversa tenebat.

Palpebræ alloquium Dei indicant. Et quod satis constat, & apparet, nictum palpebrarum Haruspices & divini olim, plebem persuadebant, & docebant, alloquium Dei esse: id quod non procul à Davidica sententia est: *Et palpebræ ejus interrogant filios hominum, ut videant si est intelligens aut requirens Deum:* Ps. 10. supra quod inquit S. Hieronymus; *In hunc locum.* palpebras incomprehensibilia Dei judicia esse.

Libidinosi. Porro ut eos, qui effrænata libidine nimiam sensibus suis libertatem dabant, etiam in prophanis scholis suis antiqui sapientes percellerent, hanc eis notam inurebant: huic enim vitio deditos paucos in palpebris suis & ciliis pilos habere per ignominiam dicebant: ut ergo hujusmodi corruptos hominum mores significarent, oculos depinxerunt, sed in præfatis locis glabros. Jerem. 9. Cum sapientia divina dicebat: *Mors intrat per fenestras:* de nulla re alia, quàm de concupiscentia id intelligi voluit, prout omnes penè Expositores sacri autumant. Ut has valvas discipuli sui obseratas tenerent, S. Augustinus diligentissima cura, & fervidissimo zelo procuravit, identidem illud repetendo: *Impudicus oculus, impudici cordis est nuntius.* Oculi officina amorum. Oculi nostri officina sunt ignium, per quos tota structura nostra sæpe accenditur, & inflammatur: de hoc eloquenter Propertius: *Si nescis oculi sunt in Amore Duces.* Quamvis diversum ab hoc Embl. 13. sentiat doctissimus vir Camerarius, dum ait:

Fallitur heu oculos quicunque in amore canebat
Esse Duces: oculi sunt in amore cruces.

Hinc Virgilius Pastorem suum sic loquentem introducit:

Eclog. 8. *Ut vidi, ut perii, ut me malus abstulit error.*

In Epi. Ovidius quoque:

Tunc ego te vidi, tunc cœpi scire quis esses,
Illa fuit mentis prima ruina meæ.
Et vidi, & perii, nec notis ignibus arsi.

3. Amorum. Et in præceptis amoris, hoc modo conqueritur:

Perque tuos oculos magni mihi numinis instar,
Perque tuos oculos, qui rapuere meos.

Pari modo Commendator Testius dolorem suum exaggerabat dicendo:

Poesia.
Quel di Cinthia, quel di ch' io ti mirai
Fu il primo di mia morte
L' ultimo di mia vita, e pur l' adoro.

Ex Alciat. Emblem. 116. Plato sic dicere solitus erat: *Amoris vulnera radios esse quosdam tenuissimos, qui ex intimo cordis expirant, ubi vitalis sanguis dulcissimus, & calidissimus sedem habet: utque sibi per oculos patefacta, per amantis oculos elapsi ad intima cordis penetrant.* Sympathiæ & antipathiæ. Hinc sympathiæ, & Antipathiæ nascuntur, transmissione quadam spirituum, sicut alibi fusius à me explicitum est. Totum hoc itidem Propertius confirmat, dum inquit:

De amore.
Cynthia prima suis me in cautum cœpit ocellis,
Contactum nullis ante cupidinibus.
Assidue crescit spectando cura puellæ:
Ipse alimenta sibi maxima præbet amor.

De remediis fortunæ. Seneca dum encomia cæcitati attribuit, sic ait: *Non intelligis partem innocentiæ esse cæcitâtem; hinc oculi sunt irritamenta vitiorum, Ducesque scelerum.* Laus Cæcitatis. Sapiens itaque consilium fuisse æstimatum est, quod Hecuba Menelao suggessit contra Helenam, prout Euripides voluit: *Cernere hanc fuge, ne trahat sui desiderio: capit enim oculos virorum, delet civitates, accendit ædes.* Vult Philostratus lascivum cupidinem in his oculis, tanquam in secura latebra occultari: denique hi Veneris officina sunt: unde compatriota meus suavissimus, Hieronymus Preti sic concludebat:

Nel mirar la bella fera
Simulai languir per lei,
Ma rivolse lusinghiera
Gli occhi belli à gli occhi miei,
Fece amor colpo gagliardo
Vera piaga à finto sguardo.

Fugiatur itaque. Experientia enim docuit verum esse quod idem author inquit: *Non si vince amor se non fuggendo.* Et S. Basilius de Seleucia: *Fuge spectare, ut salveris.* 4. Hexaëm.

Oculi qui cum primum homo in mundum & in vitam hanc ingressus fuerit, referantur, & qui in morte primi inter sensus deficiunt, idcirco inter veteres Vita & vitæ & mortis significationem habuerunt. mors. Unde ut vitam repræsentarent, juvenculi vel adolescentis Iconem figurabant, qui solem intuebatur, tracta fortasse observatione à verbis præfati Homeri: *Homo vivens intuetur Solem.* Ex his adverti potest, quantum vita hæc mortalis in comparatione æternæ vitæ fugax sit & caduca, quæ videlicet, ut ita dixerim, eadem celeritate transit, qua palpebrarum occlusio Brevitas vifit, vel reseratio. tæ. Quæ veritas non tantum à sacris sed & à prophanis authoribus intellecta fuit: propter quod Seneca, me quidem judice, apte ad rem nostram inquit: *Quotidie morimur, & tunc quidem* De brevitate *cum crescimus, vita decrescit, infantiam amisimus,* vitæ. *deinde pueritiam, adolescentiam, & quidquid transit corporis, perit: & hunc ipsum diem quem agimus cum morte dividimus:* Hinc Coronatus Psaltes: *Mille* Ps. 89. *anni ante oculos tuos, tanquam dies hesterna quæ præteriit.* In Isaia vitâ nostra periodo diei unius æqui- Isa. 38. paratur: *de mane usq; ad vesperam finies me.* Eandem somnio comparat David: *Velut somnium sur-* Ps. 72. *gentium Domine in civitate tua, imaginem illorum ad nihilum rediges.* Job illam vento assimilat: *Me-* Cap. 10. *mento quia ventus est vita mea.* S. Jacobus vaporem c. 2. nominat: *Vapor ad modicum parens:* sic & ego memini me calamum meum in hac aura fugitiva exercuisse:

Di vasto Egeo sù le procelle infide
Pur sulchiamo infelici onde rivali,
E dove tempo, e sorte a nostri mali
Portan ruote fugaci, ali homicide:
Ma in periglio mortale ancor si ride,
E fra ruote crediam farci immortali;
Porti il tempo a sua voglia i di sù l' ali,
Che pur bramiamo eternita d' Alcide.
A che fine aggruppasti Atropo al fuso
Debile stame di mio viver corto,
Se poi troncar lo ha tua sorella in uso?
Chi vidde mai così deforme aborto,
Di vasto mar ne l' onde al fin deluso
Legno scherzar, che in su le cal mè è absorto?

In Cantico sponsa, vix dixerat tempus florum ap- Cantic. 2. paruisse, cum jam tempus putationis appropinquasse ait: *Flores apparuerunt in terra nostra, tempus putationis advenit.* Imo huic flori vita nostra in Isaia Cap. 38. propheta comparatur: *Et erit flos decidens gloriæ exultationis ejus, qui est super verticem vallis pinguium.* Vix hi oculi aperiuntur, cum rursum occluduntur.

Polyphemi & Cyclopes olim figurabantur, sed non nisi Monoculi, dotati nihilominus insolita fortitudine, & statura gigantæa; sic enimvero in hac parte multum præcellebant cum in altera deprimerentur, & deficerent. Hos viros antiqui crediderunt metheorologicis studiis & meditationibus datos fuisse, atque inde profundius scrutatos unde tonitrua, & fulgura, & fulmina, & id genus metheora, quæ in

aëre

aëre fabricantur, originem suam trahant. Ratio autem, cur in tali apparere forma hos fecerint observatores, hæc fuit: cùm aër in mundi medio collocatus sit, tanquam oculus ejusdem, æstimarunt in frontis medio, sed interius organum simile nobis datum esse, cujus virtute figuras hujuscemodi, & phenomena contemplari possimus: In hoc sensu studiosi Theogoniam Hesiodi interpretati sunt. Verè studium Gigantæum ejusmodi professio est: in harum enim rerum investigatione laborantibus Athletico, hoc est gigantæo non solum robore complexionis, sed & ingenii acumine opus est. Nobilissimum & elevatissimum studium. Unde M. Tullius (quod de Cleante sumpsit) principalium, inquit, causarum unam, per quas humana mens notionibus divinis informata est, provenire de prodigiis cæli, quæ quandoque futuri infortunii prænuntii ferales sunt. Et Damascenus his sequentibus verbis se explicat: *Loquitur cum hominibus Deus non modo humana lingua per sacros vates, ut à peccatis avocentur, & resipiscant sed nonnunquam ipsis elementis in formas & imagines diversas ad eorundem terrorem compositis.* Studium enimvero omnium studiorum sublimissimum, cum pro scopo suo, & recto itinere cælum petat, & contempletur. Ad hoc fortasse Coronatus Psaltes allusit, dum ajebat: *Cæli enarrant gloriam Dei, & opera manuum ejus annuntiat firmamentum*, supra quod hanc suavissimam paraphrasin dedit Joan. Ciampoli:

Sono eloquenti i cieli,
E con voci di rai sempre novelle
Han per lingua le stelle.

Recenset Pausanias, qualiter à Stenelo Capanei filio de rivis Argi altare Athenas translatum & omnium oculis expositum fuerit, ad quod, tanquam ad asylum, & præsidium se Rex Priamus post incendium & desolationem Trojanam contulerit. Supra altare hoc expositum erat simulachrum Jovis sedentis, cum paludamento regio, manibus demissis, sed quod in fronte tres oculos ferebat: Id quod sine difficultate acceptum, & intellectum fuit de providentia divina; quemque enim oculorum istorum uni Regnorum trium destinatum esse ad custodiam, & conservationem, cæli nimirum, & terræ, & inferni. De his memini me alibi ratiocinatum esse: sed ut tantisper nihilominus in consideratione hujus oculi triplicis commorer, id solum dixero, Damascenum, Theodoretum, Theophylactum, aliosque Patres, ut aliquid de essentia divina exprimeretur, his tribus potissimum nominibus usos esse: *Deus, Tetragrammaton, Jaeoa.* Quorum unum significationem *cursus* habet: ut enim necessitatibus nostris accurrat Deus, velocitatem caprearum, & cervorum sibi assumpsit. Innuit hoc sponsa in Cantico: *fuge dilecte mi, & assimilare capreæ, hinnuloque cervorum super montes aromatum.* Alterum bina hæc indicat, *qui es, & qui erit*: quod ipse de semetipso ait: *Ego sum alpha, & omega, principium & finis, qui & loquor vobis.* In tertio denique, tantundem quod, *prospicere*, indicatur: nec enim aquila aut lynx esse poterit, tam acuti sensus oculorum, quæ divinam mentem exuperet, quippe quæ intima etiam cordium penetralia rimatur. His tribus itaque oculis ad prævidendas indigentias nostras, & necessitates accurrit. Hunc sensum S. Augustinus distinctissime dedit, dum ait: *Deus totus oculus est, qui omnia videt, totus manus est quia omnia operatur, totus pes est, qui ubique est:* Ecce verum Jovem cum tribus oculis in ara sedentem.

Ut verò ab oculis ad palpebras & cilia progrediamur, hoc dixerim inter veteres observatum fuisse. Cilia in decrepitis hirsutiora, & hispidiora deveniunt, copiosiorique pilo tanquam inculta, quod ex relaxatione ossis ciliaris provenit, dum in vetulis majorem humorum copiam transmittit, unde etiam usque adeo corrugatur, & aggravatur præfatum cilium. Hac igitur asperitate ciliorum, quæ in senibus apparet, veteres sapientum inducti, figuram de illa & præsagium statuerunt austeritatis Stoicæ, quanta maxima esse potest. Hæc austeritas flagellum durissimum est, quod Dea Nemesis in manu sua gestat, ut delicta mortalium castigare possit, usque adeo ad populorum & statuum regimina & gubernacula necessarium: sine hoc enim sæva iniquitatum grassatio Principibus & Regibus adimeret supplicantium turbas, & gladius justitiæ, sine filo acuminis obtusus, imò dextera Jovis trisulco fulmine suo privata esset, ad percutiendos Encelades, expugnatores cælorum. Magna nihilominus præcautione utendum in adoperatione flagelli hujus, ajebat Seneca, dum nullum intervenire oportet passionis impetum, sed æquum rationis moderamen. *Nihil minus quàm irasci punientem decet.* Et M. Tullius: *Omnis castigatio, inquit, & animadversio contumelia vacare debet. Prohibenda enim est maximè ira in puniendo. Nunquam iratus, qui ad talia accedit, mediocritatem servabit, quæ est inter nimium & parum.*

Hactenus de visione diximus: superest, & convenit, ut mihi quidem videtur, de cæcitate, quæ contraria est visui, propter luminis privationem, nonnulla quoque in medium proferre. Inprimis igitur hanc pro Hieroglyphico ignorantiæ, qua Deus nescitur, sumptam invenio. Tales enim interno oculo deficiunt, quo levato, lucem illam immensæ veritatis dignoscere, ejusdemque mandata comprehendere non valeant. Hoc ipsum de Pharisæis increata Redemptoris nostri sapientia olim dixit: *Sinite illos, cæci sunt. Si cæcus cæco ducatum præstet, nonnè ambo in foveam cadunt?* His nihilominus, qui in solo literæ cortice hærent, videri potuit Redemptor noster persuasisse etiam corpoream cæcitatem, tum cum apud Marcum dixit: *Si oculus tuus scandalizat te, erue eum, & projice abs te: bonum est tibi cum uno oculo in cælum intrare, quàm duos oculos habentem mitti in ignem æternum.* Confutat non immerito hos Valerianus sequentibus verbis: *Ineptè quidam, imò impie atque Judaicè carneum oculum reipsa effodiendum, abjiciendumque intelligunt: unde nonnulli nacti hinc calumniandi ansam in Christiani jugi suavitatem, onerisque levitatem dura nimis præcepta vocaverunt.*

Volunt itidem Patres Sancti, Cyprianus, Chrysostomus, & Hilarius per oculum læsum, & infirmum, aut amicum infidelem, aut depravatam societatem intelligi oportere, quæ nobis evitanda sit. Plutarchus hanc summam veritatem stabilit: *Fœdera injustè frangere impium est: sed hostes fallere non justum est modo, sed honestum, verum, & lucrosum.* Amicitia ficta venenum est, quod de poculo in labris suis indulcorato propinatur, sed væ cordi, in quod immissum fuerit. Malum hoc duplicitatis agnovit Heliogabalus Rex, quamvis & ipse lethargo tot vitiorum sopitus: dum de eorum miris intorsionibus & gyris, quibus se insinuant, & rursum retrocedunt, nunquam stabiles & fidi, edoctus novo supplicio eos rotæ imponi, & circum circa rotari fecit, nominando eos: *Amicos Ixionicos.* Adversum hos ajebat Tullius: *vigilandum est semper, multæ enim insidiæ sunt.* Livius etiam, quanti periculi sit, cum hujuscemodi familiaritem inire, docuit, dum ait: *major dimicatio est cum perfidia, & proditione sociorum, quàm cum hostibus.*

Marginal notes: ...observa... ...res Me... ...orum. | ...natura ...orum. | ...dication. ...lib. seu ...ranes. c. 1. | ...esia. | ...roviden... ...a divina. | ...e catena ...S. Patrum. | ...p. 4. | ...p. 36. | Austeritas. | De Ira lib. 1. | 1. Officior. | Ignoratio Dei. | Matt. 15. | Marc. 9. | De oculo. | Amici ficti. | In Apophteg. | Alciat. Emblem. 54. | pro Planco. | Lib. 1. Dec. 1.

Cum autem de cæcitate nobis sermo sit, non extra propositum erit meminisse, qua ratione doctissimus vir Camerarius in binis Emblematibus, causas adduxerit, quibus mota antiquitas, amorem cæcum pinxerit. In quorum uno ei fortunam sociam dedit, inscribens hoc lemma: *Sapiens contemnit utrumq;*: quod totum sequenti inscriptione animavit:

En puer imbellis fugitivo lubricat orbe,
Fortunæ cœco fœdere junctus Amor.
Pacatos merito paveas, spernasq; minaces.
Non potis est vinci; lumina quisquis habet.

In altero idem Amor vel Cupido inter tres thalamos nuptiales collocatus apparet, tribus filiabus nuptui dandis præparatos, sicque introducitur loquens: *Sum cæcus, ne cadar*: cum infra scripto Epigrammate.

An quæris castam? tibi sors obtrudet egentem.
An pulchram? pulchris non solet esse fides.
An ditem? Niobem potius, vel Amazona ducas.
Harpyias potius Thesiphonemque feras.
Non servire sat est, notas & ferre catenas,
Servitium fas est dissimulare tuum.
Unde fit ut cæcos inducat fascia vultus,
Stringat ut jugulum comprimat illa meum.

Dissimulatio.

Documentum maximè Ethicum: hoc est tale, quod simul nos videre & non videre docet, sicut in proverbiis dehinc demonstrabimus. Hæc virtus, eorum potissimum est, qui regimini populorum præsunt: qui si fumum passionum sese elevare ad fastigium mentis siverint, excæcatio subsequetur necessaria, prout inquit Petrus Chrysologus: *Quod vult, non quod est, audit semper, qui decrevit errare.* Et Terentius ait: *Ubi animus se devinxit cupiditate mala, necesse est consilia consequi consimilia.* Et Sinesius ad Arcadium: *Istud præclarum, ac summe Regium est, sui ipsius regem mentemque, domesticæ belluæ quasi moderatricem præficere.*

Serm. 19. — *in Heaut.* — *Orat. de Regno.*

Sed ne te, mi Lector, cum cæcitate relinquam, revertor ad oculos. Dum proprietates struthionis, & testudinis considero, qui juxta mentem Plinii, solo visu ova sua fomentant, & partum suum in lucem edunt: Doctissimus vir Causinus, in hoc intelligi posse dixit subsidium amici, qui videlicet, & vigilantia sua, & assiduitate inspectionis amicum suum defendit: contrarium ei, quod de struthio camelo refertur, qui in deserus arenarum ova sua sine ulteriori cura exponit, unde etiam (quod non sit, qui iis incubet) misere pereunt. De priori inquit Cicero: *Qui amicum intuetur, tanquam oculum, & exemplar sui intuetur, quocirca absentes præsentes sunt, & egentes abundant, & imbecilles valent, & quod difficilius, mortui vivunt.* De altero genere amicorum, qui in rem suam solum intenti, cum maximè succurrendum amico est, eum turpiter deserunt, recordor me in transacta jam florenti ætate mea Oden quandam è multis strophis compositam contexuisse, supra id quod ait Ovidius:

Plin. l. 9 c. 10.

Amicitia vera.

Horrea formicæ tendunt ad inania nunquam,
Nullus ad amissas ibit amicus opes.

Unde in ultima stropharum sic conclusi:

Ma stupor non m'arreca
E ter nato veder l'infando abuso,
Che se cader minaccia alta una pietra,
Fugge ogniuno, e s'arretra.
Et oso dir se il Genitor racchiuso
Dei Erebo n' andasse in carcer cieca,
Il figlio d'Enea indivoto
Il ramo d'or piu non sciorrebbe in voto.

MORALIA.

Ab oculis, qui in omni adeo actione tantopere uniti sunt, tantopere concordes, ut si eorum alteruter contusus fuerit, fieri nequeat ut alter simul non offendatur; sicut etiam parem ortum habuerunt, & siquidem aliud impedimentum non intercesserit, pariter deficiunt: ab hac itaque insigni amicitia, & reciproca correspondentia, S. Gregorius virtutem charitatis intellexit, quæ inter duos maxime manifestatur. Hæc amicitia, inquit sanctus, tum potissimum nectitur, *cum duo viri justi non voluptatibus non conviviis, sed communi utilitati esse se natos arbitrantur.* Quis verò nesciat virtutem hanc reginam cæterarum esse? *Tria manent*, inquit vas electionis, *fides, spes, charitas, major autem horum est charitas.* Absque hac exhæredatus, & depauperatus sociabus suis thronus est: quantumvis mente ad penetranda paradisi arcana elever, juxta mentem ejusdem Apostoli: *Si charitatem non habuero, nihil sum.* Hæc purpurâ suâ vestitur, ut se non sine ratione reginam demonstret, hæc de cella vinaria pretiosissimum mustum expromit. *Introduxit me Rex in cellariam suam, & ordinavit in me charitatem*: his verbis dilecta in Cantico gloriatur. Deus totus in illa est, & illa tota in Deo. *Deus charitas est*, subjungit Apostolus. Denique, juxta mentem Ambrosii, hoc nomine appellatur, *eò quod illa charius inveniri, & excogitari* nil possit.

Charitas. — *Ex Aldrov. de monstris f. 241.* — Charitas major est omni virtute. — *Lib. 2. Hexaem*

Oculi profundius in capite collocati efficiunt, ut visiva potentia unita & recollecta, cum majori vigore radios suos pyramidales foras jaciat, quocirca etiam pupilla oculi in his aptior est, ad ea quæ procul sunt, discernenda: cum è contra oculi, qui prominent, & foras protenduntur, quippe quod eorum potentia disparata est, & disgregata, languidiores sint, & facilius retundantur, ipsaque pupilla, nisi forte perspiciliis reuniatur, fracta & deficiens, dispergatur. De his omnibus fuerunt, qui in oculis profundis, hominem perfectum intellexerunt, & justum, qui totus in semetipsum concentratus, & à mundo abstractus, pupillis elevatæ intelligentiæ suæ ad contemplanda arcana paradisi, cum Apostolo Paulo pertingit. Attende, inquit S. Ambrosius, quibus esca divina communicetur: *non otiosis, aut in civitate degentibus, sed intra deserta quærentibus Christum.* Sacer rubus inter vepreta accensus monstratur, & gloria Domini apparet: *super montem excelsum seorsum.* Tabulæ legis in montibus, & medio fumi ministrantur.

Oculi prominentes & oculi profundius locati. — Vita solitaria. — *Homil. super misereor super turbam.* — Ambitiosus.

Itaque in prominentibus oculis, tumorem arrogantiæ, & fastum intellexerunt antiquitus: qui nil aliud, quam semetipsos, & emolumenta sua considerant, quamvis semper id malo suo faciant. *Superbia est vitiorum regina*, dicebat S. Gregorius. Hæc ad gubernaculum omnium criminum sedet. Væ nobis si capite dotata esset. Hæc nihilominus tantopere pedibus suis valet, ut si quando intromissa fuerit, difficulter expelli possit. *Non veniat mihi pes superbiæ*, exclamat lacrymantibus oculis propheta David. *Quia superbia non habet caput* subjungit S. Ambrosius, atque idcirco: *superbo oculo & insatiabili corde, cum hoc non edebam.* Impossibile [illegible] inquit Cassiodorus, ut cor ambitiosum divinorum munerum particeps reddatur: *Tunc incipit* [illegible] *virtus divina, quando incipit deficere præsumptio humana.*

Ps. 35. — *Ps. 100.* — *Super miserere.*

Oculi id sibi proprium habent, quod alter alterum videre nequeat, quamvis omne id videant, quod penes ipsum positum est, & omne adeo objectum discer-

Oculi alter alterum videre nequeunt.

discernant. Aptissima similitudo eorum, qui cum actiones proximorum suorum sedulo discutere delectentur, in suorummetipsorum oblivionem incurrunt: sic observator quidam inter modernos ratiocinatur. *Quid vides festucam in oculo fratris tui, trabem autem in oculo tuo non consideras?* exclamat increata Redemptoris sapientia. Defectibus vestris propriis intendite, exhortatur S. Chrysostomus, *vos qui ad condemnandos cæteros vitæ vestræ absumitis tempus*, & nihilominus, *ab hoc vitio*, inquit, *neque sæculi homines, neque monachorum unum invenies liberum.* Deus qui nil nisi summa perfectio est, in persona sua supra turrim Nemroth apparet, & supra civitates contaminatas: unde in quodam loco refertur: *Descendit Dominus, ut videret civitatem, & turrim*: & in altero: *descendam, & videbo.* Observat hic S. Gregorius Papa, id quod sequitur: *Ut nobis exemplum proponeret, ne ante præsumamus credere, quàm probare.* Concludatur cum S. Bernardo: *multi multa sciunt, & seipsos nesciunt.*

Munivit natura, & circumsepsit oculum duplicatâ palpebrâ, ut pro libitu suo foras evagari possit, nec à rebus exterioribus offendatur. Ideam hanc esse dixerim ministri boni, quem ad mandata Domini sui munitum, omnique virtute provisum, & omni talento dotatum esse oportet, ut si forte in sinistrum quippiam inciderit, non despondeat animum, nec expavescat, sed illud cordi suo inscriptum teneat, quod Æneæ quondam Sibylla suggessit:

Tu ne cede malis, sed contra audentior ito.

Persuadet hic Heroi suo figuram Regis Assueri, qui dextram multò longiorem sinistrâ habuisse legitur. Jeremias propheta constituitur, *in murum æreum, in columnam ferream, in adamantem, & silicem, ut evellat, & dissipet, & ædificet, & plantet.* Conditionem personæ hujuscemodi, cum omni exactitudine Cassiodorus describit, cum Regis Alarici verba de Tolonio Ministro Regis Theodorici refert: *Amasti in audiendo patientiam, in suggestione veritatem: sæpe quæ ad eum pervenirent, recto studio corrigebas, & quod rarum confidentiæ genus est, interdum resistebas contra vota Principis, sed pro opinione Rectoris.*

MYSTICA.

De doctrina S. Augustini, Cassiodori & Eucherii habetur, quod oculi per metaphoram Deo attribuuntur, ejusque fortitudini, qui nimirum cuncta penetrat, qui à fine usque ad finem pertingit, ut nil eum latere potest. Sic in Jeremia, Zacharia, & ad Hebræos legitur. In hac ingenti terrarum mole non est angulus usque adeo remotus, nec recessus usque adeo abstrusus quo diviníssimus ille oculus, Deitatis suæ radios non emittat, bonitatem inquam, & misericordiam, & authoritatem: sic Origenes, Basilius, & Hilarius sentiunt, idque de Psalmo trigesimo secundo deducunt: *Oculi Domini super justos.* Item de primo Regum capite decimo quinto, de Jeremiæ capite decimo sexto. Pari modo sinistrum oculum in argumentum vel figuram Justitiæ Divinæ trahunt, qua reos castigat, inhærendo citati Psalmi versiculo sequenti: *vultus autem Domini super facientes mala, ut perdat de terra memoriam eorum.* Sic commentatur Georgius Venetus. S. Augustinus, & S. Hieronymus considerando dictum illud Psalmistæ: *præceptum Domini lucidum illuminans oculos*, & id quod S. Joannes Evangelista in Apocalypsi ait: *oculi ejus tanquam flamma ignis*: referunt hæc in mystico sensu ad cognitionem, & observantiam divinorum præceptorum: & sicut oculi totius corporis lumen sunt, ut idipsum ab omni sinistro incursu tueantur, & præservent, sic oculus mentis lex divina est, retinens mentem ne malè evagetur, & intueri ea gestiat, quæ obscuritatem & tenebras pariunt, quibus non solum divina majestas offendatur, sed ipse adeo homo sibimetipsi damnum inferat.

De hoc, quod cap. tertio Isaias scriptum reliquit: *Ruit Jerusalem, & Judas concidit, quia lingua eorum, & adinventiones eorum contra Dominum, ut provocarent oculos majestatis ejus:* Et de simili sensu qui in Devteronomio reperitur, & in libro Job: denique & de eo quod in Amos propheta cap. 9. legitur: *Ecce oculi Domini super regnum peccans:* dicunt S. Gregorius, & Basilius, judicium & iram Dei argumentandam esse, tum videlicet, cum ignitis oculis intuebitur peccatores, & cum vultu indignabundo, & supercilio adirato eos pœnis sempiternis addicet: referunt autem præfati sancti, de hac Dei irascentis visione plus damnandos habituros esse supplicii, quàm de ipsis tormentis. S. Hieronymus elevatiori mente ponderans id quod psalmista inquit: *Oculi Domini super justos*, insinuat de hoc posse vigilantiam & custodiam angelorum inferri, sicut omnium etiam potestatum, & virtutum aliarum, sicut sunt Prophetæ, & sancti omnes. Sic de custodia & defensione, quam Deus electo populo suo spondet, in Zacharia dicitur: *non transibit super eos ultra exactor, quia nunc vidi in oculis meis:* quod convenit cum sententia Isaiæ: *Glorificatus sum in oculis Domini, & Dominus factus est fortitudo mea.* S. Hieronymus & Origenes asserunt, allusionem hic fieri ad glorificationem & pretium Redemptoris, quando stabilita & firmata jam diviníssima fide ad amplectendam eam concurrerunt gentes, ut videlicet nomina sua huic sanctæ militiæ sub vexillo crucis darent. Sic de oculis Joseph patriarchæ in Genesi dicitur: *Attollens Joseph oculos, vidit Benjamin.* Vult S. Ambrosius hic benignitatem Salvatoris nostri significari, qui nos oculo bonitatis suæ intuetur, sicut quondam Joseph, tum cum secundus à Rege in Ægypto constitutus erat, fratres suos intuebatur.

Judicium & ira Dei. Moral. 13. Psal. 33. Custodia Angelorum, Prophetarum, & Sanctorum. cap. 9. Sup Isai. 19. In Genes. hom. 17. Glorificatio Christi. Cap. 49. De bon. Patriarch. Benignitas Christi.

Supra id rursum, quod de Genesi legitur; *Isaac elevans oculos vidit camelos venientes ad se*, commentantur Hieronymus, & Gregorius, subsidium hic intelligi Salvatoris nostri, quo ad animarum nostrarum salutem indeficienti sollicitudine vigilat, & succurrit. Juxta mentem Bedæ, & S. Augustini in oculis Christi repræsentantur Apostoli, Evangelistæ, Prophetæ, & Doctores. Supra dictum Apocalypsis jam supra memoratum: *Oculi ejus ut flamma ignis*: rursum S. Hilarius, & Rupertus Abbas omnimodam illustrationem, & splendorem Jesu Christi intellexerunt, tum videlicet cum in ligno Crucis de inimicis suis triumphavit, & impleta sunt verba Davidica: *Super inimicos meos despexit oculus meus.*

Gen. 14. In Ps. 15. 1. Past. 1. In Gen. 49. In Ps. 87. Divinitas Christi agnita. In Ps. 53. 1. In Apoc. Psal. 53.

Per oculos vulturis, quorum Job mentionem habet, qui acumine aquilino circumspectant, nec tamen *intuitus est eam oculus vulturis*: docet nos Gregorius Papa, intentionem Redemptoris, ejusque sanguinem sparsum intelligendum, quæ operationes nihilominus Hebræorum populum ingratum non juverunt. Per oculos columbarum, de quibus in Cantico Canticorum mentio fit secundum S. Hieronymum, dona Spiritus Sancti indicantur, quæ juxta fluenta plenissima fontis, & fluminis inexhausti Sacrosanctæ Triadis dispertiuntur, & in mundum emittuntur. Hæc eadem in Christo figurantur, illic ubi Zacharias propheta super lapidem unum septem oculos vidit, sicut & discipulus dilectus in Apocalypsi. De his oculis inquit David: *imperfectum meum viderunt oculi tui*: Idem sensus etiam de Cantico Canticorum dedu-

cap. 28. 18. Moral. Cap. 1. In Isai. & super Zachar. Dona Spiritus Sancti. cap. 3. v. 9. Cap. 1. Psal. 138.

Cant. c. 4. v. 1. Doctores, Sacerdotes, & Prælati. *29 Moral. 1. Cant. hom. 2. Matt. 6.* Prælatus & judex. *Homil. 5. 5. Rom. Iob. cap. 29.* Prædicator.

deducitur, & de S. Matthæo: Per hos oculos autem figurantur in Ecclesia viri docti, & literati, acuti ad intelligendum divina mysteria, sicut sunt Prælati, & Sacerdotes. Ita sentiunt Gregorius, & Origines. Pari modo de hoc, quod præfatus Evangelista inquit: *si oculus tuus fuerit simplex totum corpus lucidum erit.* Iidem Patres Prælatum perfectum, & judicem æquū intelligi posse censent, qui videlicet universæ plebi non secus ac candelæ & lumina prælucent. Job etiam de se inquit: *oculus fui cæco, & pes claudo:* Cum autem oculus totum corpus dirigat & illuminet: præfati authores Prædicatorem eximium in hoc oculo intelligi volunt, cujus acuta pupilla, sensûs spiritualis intelligentia dici possit. His pupillis fumus molestus est, hoc est, nefaria hæreseos corruptela, quæ sine intermissione candorem, & lumen Christianæ veritatis obscurare & denigrare satagit: de his

Prov. 10. 26. De Regul. f. 14. In Psal. 118. Serm. 105. de dignit. Sacerd.

Proverbium illud Salomonis intelligendum: *sicut acetum dentibus, & fumus oculis.* Et hi sunt oculi columbæ, superius jam memoratæ (secundum Basilii & Ambrosii mentem) qui puritatem, & decorem suum, & integritatem castimoniæ conservant: nec minus etiam in morem columbarum, dum vitam in terris degunt, ad cælestia sine interruptione temporis suspirant, & ingemiscunt.

Virtus intellectiva.

Per oculos generaliter virtus intellectiva figuratur, & cognitio animæ, prout benevolus Lector diffusius invenire poterit, in pluribus locis Exodi, Levitici, Psalmorum, Proverbiorum, Cantici, Isaiæ, Matthæi, Lucæ, Epistolæ ad Romanos. Sic commentantur S. Hieronymus, Beda, & Origenes: Et in oculis Samuelis, illic ubi dicitur: *Displicuit sermo in oculis Samuelis:* In libro Regum primo, præmemorati authores, intellectum sanctorum figurari volunt, & hominum justorum, quibus oculi principali privilegio referantur. Hinc per oculos columbæ intelligi, & explicari poterit is intellectus, qui non solum ad sacras literas comprehendendas se idoneum præbet, sed cum singulari acumine mentis profundius sese ingerit, & cum subtilitate sua altissimas intelligentias consequitur; columba enim symbolum, & figura Spiritus Sancti est, & ad donum tam eminens nemo eluctatur nisi divina opitulatione præventus. Sensus S. Ambrosii est, cum sæpe plangere columbarum sit, hos oculos ideam animæ referre posse, quæ dolorosam Christi passionem ob oculos sæpe vertet, in eaque meditanda distineatur.

In Psal. 16. 5. Proverb. 10. 5. Isai. hom. 7. Cap. 8. Mens aucta & penetrans. Columba Symbolum Spiritus Sancti. *In Ps. 118. Serm. 5.* Passio Domini.

Proprietas Columbæ. *In Ioan. tr. 13. 5. Lev. 26.*

Notant S. Augustinus, & Hesychius proprietatem quandam columbæ admodum insignem, quod cum vulturi inimicissima sit, & ejusdem insidias vereatur, sæpe soleat circa fluminum fluenta commorari, ut illic, tanquam in speculo, umbram, & figuram vulturis intueri, & sic antequam rapaci ungue deprehendatur, avolare in libertatem possit. Pari modo & anima justa secus torrentem sinceritatis & rectitudinis, & in conscientia inviolata inambulans, spacium habet, unde se à Sathanæ unguibus defendat; Hic enim Angelus tenebrarum rapacissimus est, inter volucria, quæ amplissima aëris spacia pervagantur.

Porro sicut oculi corporis bini sunt, in pari numero sunt oculi mentis: quorum alter moralis est, alter mysticus, sic exponunt SS. Bernardus, Ambrosius, & Gregorius. Oculus qui fidem repræsentat, sponsum in Cantico decore suo cæpit, sic enim illic habetur: *vulnerasti me in uno oculorum tuorum.* Alter de quo idem ipse sponsus vulneratus est, oculus est virginitatis, & integritas vitæ immaculatæ: iidem authores volunt, cum uterque oculus conjunctus sit, unitatem cogitationum piarum indicari.

In Cant. Serm. 45. De Isaac. 7. Cant. 1. Cap. 4. Fides, & virginitas.

Advers. Iovin. 17. Moral.

Volunt S. Hieronymus, & S. Gregorius, quod oculus ... qui in pluribus historiæ sacræ locis in capite ejusdem fixus refertur, perspicaciam providentiæ, & maturitatem prudentiæ denotare possit, quæ utraque in mente sapientis fixa esse oportet. Hic enim, utpote fidelis, cujus capitis membrum sit considerare non negligens, profundiori meditatione in vitam & actiones Redemptoris sui penetrat, & omnem adeo illuc cogitatum suum refert, & in illo solidatur. His oculis privati sunt & Judæi, & infideles omnes, qui tanto bono mentem non applicant: prout cæcitas hæc, miserandum in modum ab Isaia Propheta repræsentatur. Longe aliam methodum sequuntur sancti, & reverentes Deum suum. Hi enim tanquam aquila, prout de eadem patientiæ speculum testificatur: *Escam de longè oculi ejus aspiciunt,* etiam in hoc rerum terrestrium vapore ad lucem illam inaccessibilem divinæ claritatis & solis æterni pertingunt. Richardus de Sto. Victore, ex eo quod quæque res objectum oculorum esse possit, symbolum judicii naturalis tam ad bona, quàm mala distinguenda formari posse inquit. Quantumvis autem his luminibus tam pretiosis nonnulli hominum ditati & dotati sint, nonnulli tamen, prout inquit S. Gregorius, hæc cum singulari quadam fatuitate habere dedignantur, & insanè rejiciunt. Hanc cæcitatem sanguineis lachrymis deplorant, Jeremias, & propheta Job; quorum ille quidem de anima meretricia sic loquitur: *Cum pinxeris stibio oculos tuos, frustra componeris,* & alter: *Quid te elevat cor tuum, & annuunt oculi tui?* Pari modo per oculorum elevationem (sicut studiosus Lector pro capacitate sua id in Genesi, Exodo, Josue, & Jeremia inventurus est) intelligi poterit anima, se à sæculo in sublimem abstractæ vitæ contemplationem recipiens, ubi elevato corde Divinorum mysteriorum arcanis immoretur.

Cap. 59. Sancti aquilis similes. *Iob. c. 39.* *De somno Nabuch. 38.* *1. Reg. 16.* *Cap. 4. 15.* Contemplatio.

Exponit pro more suo doctissimè Augustinus, oculum corporeum significare intentionem, cum qua quisque operatur: oculus verò infatuatus, obliquus, & corruptus, voluntatem perversam denotat, & passionibus suis turbidam. Quod universum cum illis præfati Patientis verbis convenit: *Oculi impiorum deficient, & effugium peribit ab eis, & spes illorum cruciatus animæ.* De eadem re & capite decimo septimo habetur: ubi simul eorum scelerata propensio ad omne genus vitiorum advertitur, quibus immersi actiones vitæ suæ peragunt. Supra id quod in Salomonis proverbiis habetur: *Oculi stultorum in finibus terræ:* Sancti Gregorius & Hieronymus eos intelligunt, qui cæca quadam avaritia, & immoderato habendi desiderio linceis oculis ad capturam lucri invigilant, nec prius saturitatem nanciscuntur, quam ad fines usque & terminos terræ pertigerint. In hoc solo fixæ firmæque eorum pupillæ sunt, & in his finibus metam cupiditatum suarum collocant. Quandoque oculus voluntatem & affectum significat, inquit S. Bernardus, supra id quod habetur in Genesi, Exodo, Psalmis, & Job. *Oculus,* inquit *scandalizat dum voluntas nostra aliquam minus castam, & importunè ingerit intentionem.* S. Ambrosius in oculo etiam ideam consiliarii prudentis cognovit, fundatus supra id, quod in proverbiis legitur: *Oculi tui recta videant.* Adjungit Origines per oculum dextrum significari posse eum, qui bonum consulit, per sinistrum is qui malum suadet; non enim desunt in utramque partem & Doctores & seductores. S. Hieronymus itidem hanc eruditam reflectionem inde colligit: *Quidquid nobis charum est, potest dici oculus scandalizans, aliquando potest intelligi uxor.*

Intentio recta. *De serm. Dom. in monte.* Intentio mala *Cap. 11.* *Cap. 17. 10. 14. 17. 28. Moral. Homil. in Principio pro. Hie. Ep.* Homo avarus. *18. 33. 16. 17. Serm. de Angelis.* Consiliarius bonus, & malus. *Cap. 4. In Ps. 118. Serm. 16. Matt. hom. 5.*

De

De hac negatione, & defectu facile est nosse, quantis opus sit ad mulierem bonam constituendam.

Per oculum dextrum intelligimus, inquit S. Augustinus, visionem, & intuitionem gloriæ, & claritatis æternæ: sed oculus sinister concupiscentias nostras figurat, & effrænata desideria sensuum nostrorum. Adjungit S. Gregorius: oculum dextrum, oculum gratiæ esse, oculus sinister figuram, aut demonstrationem supplicii, & pœnarum portat: primus signatur in Aino, secundus in Ennone, sicut in primo Regum capite undecimo (ita prosequitur Gregorius) in dextro symbolum vitæ contemplativæ, vitæ activæ habemus in sinistro. Scandalizat oculus dexter, cum quis contemplationi non idoneus, se in eam nihilominus ingerit, unde postea terram sumens pro auro, deceptioni necessariò subjicitur, & casum suum fabricat. Sic ratiocinari liceat de activa vita in sinistro: erit enim qui se Hectorem opinetur, sed parvus adhuc Astyanax esse deprehenditur: unde consultum est ut potentiæ juxta activitatem, & dispositionem suam operentur.

Oculus item misericordiæ typum præsefert, juxta dictum Deuteronomii: *Neque parcat ei oculus tuus.* Dicunt Sancti Hieronymus, & Gregorius, unà cum Origene, in oculis Jacob (sicut in libro Genesis cap. 48. invenitur) qui prius obfuscati, postea primitivam lucem & claritatem adepti sunt, intelligi oculos Israëliticæ gentis prius obcæcatos, & vanis idololatriis corruptos, sed per adventum Christi rursum illuminatos. Sic per oculos Agar à Deo apertos, unde etiam, quem desiderabat, fontem protinus invenit, illud significatur, quod in Judæis adimpletum est, tum cum abolita idolorum superstitione & cultu ad verum Deum conversi, de morte peccati, ad vitam cognitionis spiritualis resurrexerunt. Per oculos Lyæ lippientes, & distortes, de quibus in Genesi capite 29. refertur, debilitas, & defectio synagogæ præsignabatur. Sic in oculis Judaicæ gentis, (de quibus Isaias cap. 29.) Principes, & Prophetæ intelligendi sunt. In oculis Eliæ, de quibus in lib. 1. Regum sic habetur: *Caligaverunt oculi ejus*, cæcitas Pontificum, & Scribarum inter Judæos exprimitur; id quod etiam in Psalmis, in Zacharia, in S. Matthæo manifestũ fit. Gentilismus primum quidem obcæcatus perversitate peccatorum suorũ, & deinceps illuminatus, & splendore divinæ gratiæ illustratus, præsignatus fuit in cæco nato (prout illud Origenes, Hieronymus, & Gregorius exposuerunt) qui à benignissimo Redemptore nostro lumen oculorum accepit.

Cognitionem sui ipsius his duobus verbis, jussu Dei Saulem Samuel alloquens, expressit: sic enim ait: *Nonne cum esses parvulus in oculis tuis, caput in tribubus Israel factus es?* Hic enim Saul antequam ad fastigium tam sublime hoc est Regale pertingeret se parvulum agnoscebat. Talem decet esse sui notitiam ei, qui ad dignitates sublimiores aspirat.

Oculi progenitorum nostrorum aperti ad dignoscendum bonum & malum, quibus serpens illud, è sacra Genesi insufflavit: *In quacunque hora comederitis, aperientur oculi vestri, scientes bonum & malum*, idcirco aperti sunt, inquit Origenes, ut experimentum mali haberent, quod prius non habuerant. Per oculos Isaac, de quibus in Genesi dicitur: *Caligaverunt oculi Isaac, nec videre poterat*, significatur & exprimitur defectus fidei, unde oculus mentis obtenebratur, & confunditur, ex quo proinde contemptus & vilipendiũ religionis consequitur: non minus illic quoq; Prælati figurãtur, à deceptione adulationis distorti, & corrupti.

Curiosa, & majori reflexione digna sunt, quæ S. Hieronymus super caput nonum Zachariæ prophetæ commentatur, ubi sic habetur: *Onus verbi Domini in terra Adrach: & Damasci requies ejus, quia ad Dominum erit oculus hominis*, subjungit Hieronymus: *Oculus hominis, & omnium tribuum Israel dicitur esse Domini: qui Domini est, quicunque & de gentibus respicit Deum, & sperat in eo, & de cunctis tribubus Israel: vel quia Dominus æqualiter cunctos respicit sine exceptione personarum.* Nequit verecundia meliori & aptiori figura exprimi, quam oculo pudibundo, & humi demisso: hic enim motus naturalis pudicæ virginis est, & ubicunque singulariter in observatione habitus. Idcirco Doctores omnes in hoc conveniunt: idq; maximè ex eo, quod Rex Achimelech cum Sara & fecisse, & dixisse legitur, deducunt: *Ecce* (inquit Rex mulierem hanc Abrahami) *mille argenteos dedi fratri tuo, hoc erit in velamen oculorum tuorum.* Velum enim quod ad oculos tegendos adhiberi solitum erat, indicium eorum est, quæ supra memoravimus. Cap. 20.

Audacia rursum, & proterva libertas, quæ petulanti vagabundo & arroganti oculo, omnium circumstantium in se provocat, quippe quæ flammas scintillantibus oculis fulgurare videtur, cor indicat impudicis ignibus succensum, propter quod & prava concupiscentia nominatur. Talis erat in uxore Putipharis adversus continentiam Patriarchæ Joseph, de quo in sacra Genesi refertur: *post multos itaque dies injecit domina oculos in Joseph, & ait: dormi mecum.* Sic & Job propheta inquit: *quasi impios percussit eos dominus in loco videntium.* Et in prophetia Isaiæ: *Nudavit Dominus brachium suum in oculis gentium:* quod per interlinealem expositionem sic elucidatur: *quia Dominus proposuit salutem omnibus per Christum acquirendam.* In mysteriosis visionibus, quas habuisse leguntur prophetæ Ezechiel, & S. Joannes in Apocalypsi, ubi sic habetur: *omnia plena erant oculis ante, & retro:* dicunt Sancti Hieronymus, Augustinus, & Gregorius his figurari lucem Evangelicam quæ tanquam lucidissima Pharos, cælestis splendoris radios emittit, quibus orbis universus illuminatur, & succenditur. Præfigurant itidem, juxta eorundem Patrum mentem, cognitionem rerum præteritarum, & futurarum, in iisque exactissimam providentiam. Oculi verò, qui præterea illic ab intro in visione illa, versabantur, secundum id, quod præfati authores meminerunt, animas justorum in typo referunt, quæ in semetipsas introrsum conversæ Deo soli placere quærunt, sic tamen ut extendere lumen ædificationis suæ de foris ad salutem & solamen proximorum non negligant. Per oculos Balaam, qui ad videnda castra & tentoria populi Israelitici aperiuntur, dum contra eos clamorem suum extollit, indicatur (prout id Origeni visum fuit) Diabolicum ingeniũ, & perspicax Sathanæ sensus, qui ad hoc intentus est, ut à recto tramite nos seducat. Oculus vulturis, prout exponit S. Hieronymus, idem ipsum significat. Oculi Leviathan serpentis, juxta eundem, cum astutissimum animal sit, de quo in libro Job legimus, idem concludunt: imò verò cum præfatus serpens quasi Rex sit omnium serpentium, visuque acerrimo dotatus, per hunc significari poterunt (sequitur in paraphrasi sua Hieronymus) consiliari Sathanæ, qui vivacissima pupilla sua, prævidere cum possint secutura, omni machinamento consiliorum suorum, & suggestionum indirectam, laqueos pedibus nostris tendunt, ut videlicet ab itinere nostro, vel deflectamus, vel omnino ab eodem cessemus: hæ pupillæ insidiantium nihilominus apud Job spondere nobis audent, pupillas se & radios auroræ esse, dum promittunt fugare se à cordibus nostris posse tenebras illas, quibus tamen fœdum in modum obnubilatæ sunt: & quarum lux æquiparanda est fulguri, quod prænuntium est & tonitruum, & tempestatum.

Marginalia (right): Petulantia & lascivia. — Cap. 39. — Cap. 34. — Cap. 52. — Salus per Christum operata in mundo. — 1. 4. — Sup. Ezech. hom. 6. sup. Apocal. hom. 3. — In Ezech. hom. 5. & 19. Moral. 10. — Lux Evangelii. — Sathanæ ingenium — In Num hom. 7. — In Iob. 28. 40. — In Iob. 41.

Marginalia (left, partly cut off): …per Matth. 8. — Contemplatio gloriæ. — Affectus sensuum. — Reg 11. Moral. 26. — Gratia, & supplicium. — …oc. cit. — …perentur …otentiæ juxta dispositionem …am. — Misericordia. — Matth. …m 13. sup. …t. 29. …er Iob. 29. Reg 2. 3. …7 Pastoral. …er Gen. …m. 7. 15. …n. 21. — Synagoga deficiens. — Principes, Prophetæ. — Cæcitas Pontificum. — 14. 20. — Paganismus conversus. — …p. Isaiam …m. sup. Isai. — Reg. 25. Reg. 15. — Cognitio sui ipsius. — Oculi aperti experimentum malorum. — Num. hom. — Defectus fidei. — Contemptus religionis. — Prælati decepti.

Arrogantia. *In proverb.* 30.

Per hos oculos itidem Beda intelligi vult, protervam arrogantiam, & inflatam magniloquio suo pseudoprophetarum & hæreticorum inanem jactantiam. Sed quæ propediem tanto majori lapsu casura est, juxta illud Isaiæ: *Claudet oculos vestros.* (*Cap.* 19.) Ad significandum filium vilipendentem patrem suum, in proverbiis sensus quidam habetur, qui, meo quidem judicio, id quod præ manibus est, optimè exprimit, & est is, qui sequitur: *Oculus subsannans Patrem:* (*Proverb.* 30.) Hic auctores pene omnes conveniunt posse insinuari hæreticos, qui Ecclesiam matrem suam tam benignam, & omnibus communem, imò verò & Christum Redemptorem Patrem suum subsannant, & irrident.

AntiChristus. *Cap.* 11. *Super L. C.*

Minatur apud Zachariam prophetam Deus, se Pastorem stultum castigaturum esse, qui relicto grege in prædam idololatriæ destinat, & ait: *Gladius super brachium ejus, & super oculum ejus dextrum brachium ariditate siccabitur, & oculus tenebrescens obscurabitur.* Hic Pastor stultus (sensus est S. Hieronymi) alius non erit, quàm AntiChristus, oculus ejusdem scientia ejus falsa erit, quam infatuato lumine suo dissemimabit, & disperget. Per oculum, qui datur pro oculo, sicut in Levitico diffusius exponitur, juxta interpretationem Hesychii, (*Super Levit. c.* 24.) homo denotatur, qui cum aliis causa sit, ut in viam erroris incurrant, & ipse denique hoc eodem errore, corrumpitur & occæcatur. Vidit propheta Zacharias, foras exeuntem mensuram, & audivit intonantem Angelum: *hic est oculus eorum in universa terra.* Explicat Hesychius vel de iniquitate propalata hoc accipiendum esse, vel in avaris (inquit ille) (Avari.) mentem obtusam ad divina contemplanda indicare, oculi enim horum ad nil aliud invigilant, quàm ut thesauros accumulent, & argenti massam coacervent. Psalmista David cum humili opinione de semetipso inquit: (*Ps.* 130.) *Domine non est exaltatum cor meum, neque elati sunt oculi mei.* (*In Levit. c.* 24.) De talibus oculis inquit S. Hieronymus, (Superbia. *Cap.* 37. *Cap.* 16.) quod homines indicent ambulantes in sublimibus, & mirabilibus super se, cum petulantia, & mentis elevatione. De his latius in Isaia propheta, sicut & in libro Job invenitur: *ubi oculi terribiles*, de quibus præfatus Job meminit, crudelitatem exprimunt, & barbariem Judaismi, contra Salvatorem Deum: sic commentatur S. Hieronymus. (*Super Isai.* 2.) In afflictionibus & necessitatibus nostris, eum oculo intuemur attento, de quo beneficium, & adjumentum speramus, hinc Psalmista inquit: (*Ps.* 144. Preces & adjutorium.) *Oculi omnium in te sperant Domine, & tu das illis escam in tempore opportuno.* Glossa hic preces, & supplicationē, tum deinde adjutorium præstitum intelligit, quod sit orationis præcedentis effectus: sic ergo memoratus psalmista concludit: *sicut oculi servorum in manibus dominorum suorum*, ab his enim illi, vel castigationem prævaricationibus suis debitam verentur, vel præmia meritis suis danda expectant.

Mancipia peccati carnalis.

Hi oculi servorum in manu dominorum, servos quoque peccati in manu passionum indicare poterunt. & vicissim id quod propheta regius inquit: *sicut oculi ancillæ in manibus dominæ suæ:* intelligi possunt hi, qui libidinibus & sensualitatibus vincti, nisi melius dixero dissoluti sunt, in quo loco *Domina* humanam carnem figurat. In libro Job habetur textus quidam obscurus admodum: nec facilis ejus expositio esset, nisi (*Cap.* 40. 33. *Moral.* 8. *S. Ioan.* 40.) Sancti Gregorius, & Hieronymus necessarium nobis lumen suggessissent: ait Job: *In oculis suis tollit eum in offendiculis:* hi verò sic legunt: *in oculis suis hamo captus est.* (Dæmon timens, & sperans.) In quo dæmon intelligendus, qui postquam Christum cognovit, ringebatur: cognovit enim eum, à quo sibi timendum erat: post hæc nihilominus nova spe allectus fuit, fore ut mediante vetito, & prævaricatione legis tam divinæ, rursum tot populi æternæ damnationi destinandi essent.

In talione, de quo oculus datur pro oculo (sicut in libro Exodi reperitur) (*Exod.* 20.) sumi potest, sic Isidorus Clarus inquit, simplex & literalis sensus: vel potius hoc secundum Origenem & Cassiodorum exponendum est, (*In hunc locum Exod. hom.* 19.) qui illic subjectionem, vel captivitatem intellectus figurari asserunt. Dictum hoc Psalmistæ: *Qui eripuit animam meam de morte, pedes meos à lapsu:* (*Ps.* 114. Visio beatifica.) ad id referunt præfati, quando Altissimus transportaturus electos suos ad Paradisum æternitatis, levat obstaculum, quo præpediebantur, ne serenam illam & æternam visionem intuerentur: sic enimvero id quod dicitur videre oculo ad oculum, (Oculus ad oculum.) idem est quod videre facie ad faciem, hoc est, prout memorati authores inquiunt, gaudere visione intuitiva: de qua propheta Isaias meminit. Oculi item qui in apice cornuum in ingenti illa bestia apparuerunt, quam Danieli prophetæ monstravit Dominus: (*Cap.* 51.) AntiChristum repræsentant futurum quidem verum hominem, sed idcirco Dæmoni assimilandum, quod ab eodem inhabitandus sit, prout (*Cap.* 7.) sanctus Hieronymus in præscripto loco, glossatur.

PROVERBIA.

Oculus vicini invidus. (Invidia vicini.) Fatendum est proverbium hoc fundamentum habere antiquissimum: quippe quod jam tum à primordio sæculorum fratricida Cain, (*Gen.* 4.) invidebat fratri suo sacrificia: sicut & fratres Joseph eandem invidiam nutrierunt, de quibus scriptura: invidebant ei, *nec poterant ei quidquam pacifice loqui.* (*Gen.* 37.) Hoc vitium deinceps, quo quis in prosperitate vicini sui marcescit, per longam posteritatem serpendo, & novis semper viribus auctum ad nos usq; pervenit: cujus ampla descriptio, inter alia à Poëta Ovidio in Metamorphosi sua legitur. De præfato proverbio Alippus in Manutio inquit: *Inimicus, & invidus vicinorum oculus, ut dictum est in proverbio.* (*In Epod. Encyon.*) Et Aristoteles: *Vicinus invidet vicino, juxta Hesiodi sententiam:* (2. *Rhetoric.*) hoc est, fortassis absque authore, & in hanc rem Ovidius.

Fertilior seges est alienis semper in arvis,
Vicinumque pecus grandius uber habet.

Et alibi:

Invidus alterius rebus marcessit opimis.

Pari modo Sanazarus:

L'invidia figli vol mio se stesso lacera,
E si dilegue come agnel per fascino.

Oculus mulieris. (Res perniciosæ.) Hoc proverbium enatum est, significans res omnes, quæ cum fuerint ab oculo nostro notatæ, damnum nobis inferre possunt: sicut de vultu mulieris flammæ ad incendium excitandum prodeunt, quæ usque adeo violentæ nonnullibi fuerunt, ut domos, & familias, civitates & regna subverterint. Unde nunquam intermoriturum erit excidiū calamitosæ Trojæ, cui focos hos exitiales oculi Helenæ intulerunt. Sed de hoc jam mihi sufficienter dixisse videor in Hieroglyphicis: hic solum cum Virgilio concludo, qui de muliere inquit:

Uritque videndo Fæmina. (*Ex Aldiman. p.* 221.)

Nec hoc mirum esse Terentius inquit: *Novi ingenium mulierum, nolunt ubi velis, ubi nolis cupiunt ultro.* Quidam etiam philosophorum usque adeo male de mulieribus sentiebant, præsertim de Stoicorum secta, ut si quem denotare vellent hominē in otio enervatum, mulieris eum (ut cum venia loquar) podicem appellarent. Hinc Hesiodus: *Amat otium fæmina, & fucorum in morem, virorum laboribus quæsita, sibi insumit.* Sed de his alibi fusius.

Oculos in occipitio gerit. (Proverbiū Italicum.) Cum hoc proverbio exprimebatur homo vafer, & astutus, imo vero fictus,

ar di bocca ctus, & dissimulator, de quo Itali nostri in proverbio inquiunt: *far di bocca spalle*: hi enim oculos sibi in tergo collocant vitium omninò monstruosum, quod quantum in ipso est, ipsum adeo Deum hypocrisi sua fallere intendit: unde S. Gregorius ait: *Mens hypocritæ semper præparat dolos*: Et S. Augustinus accommodate in rem nostram, *simulata æquitas*, inquit, *non æquitas est, sed duplex iniquitas*. Ejusmodi homines scorpionum similes sunt, quibus hæc Epigraphe convenit: *Amplexantur ut perdant*. Si verò jam memoratum proverbium in alio sensu acceptum fuerit, usque adeo naturam mutat, ut ex pessimo in optimum degeneret, dum videlicet, juxta virum doctissimum Aldrovandum Commentatorem ejusdem, non solum in principe vigilantiam, sed in omni adeo gubernatore denotat, quem oportet non solum sicut Argum oculis multis provisum esse, sed in adversa quoque corporis parte; volens eum totum oculum, plenum perspicacitate, & mente esse. Persius hunc Janum nominat: Homerus eum principem ubique oculatum appellat. Talem assistentiam M. Tullius recommendat illic, ubi ait: *Est boni magistratus, non solum videre, quid agatur, verùm etiam prævidere quid futurum sit*. Sol Mundi Princeps idea eorum qui regnant, cursu infatigabili, & cum oculo inflammato iter diurnum perficit, relinquens vices suas Lunæ nocturno tempore. *Non oportet*, inquiebat Homerus, *noctem integram dormire consiliarium virum, cui commissi populi, & tantæ curæ res sunt*.

balle.

Moral.

Psal 65.

Monstror. hist. 7.c.96.

Vigilantia.

ro Murena.

liad. 6.

Oculis magis habenda fides, quàm auribus. Nunquam fuit, & nunquam, opinor, futura est natio, quæ proverbium hoc non acceptaverit, aut posthæc acceptatura non sit, cùm ejusdem experientia quotidiana nunquam defutura sit. *Quæ cernuntur certiora sunt, quàm quæ audiuntur*, ait Manutius. Hinc in loco quodam Horatius:

acilius reditur uod oculo idemus uam quod uribus audimus.

hunc locum de arte.

Nec retinent patulæ commissa fidelius aures.

Et alibi:

Segnius irritant animos demissa per aurem,
Quàm quæ sunt oculis subjecta fidelibus, & quæ
Ipse sibi tradit spectator.

x Ald.

Hinc Plautus: *Manus lenes voco oculatas, non auritas, quæ demum credunt, quæ vident*. Admirabiliter hæc Virgilius, & ad longum exprimit in portis illis, quas Æneæ Sibylla in inferno monstravit: quarum una de ebore erat, quo somnia, & phantasmata introëunt, sed confestim inde rursum prolabuntur, & evanescunt: altera de cornu erat, ubi visus figurabatur, ad corneam illam oculi tunicam respiciendo poëta, quæ ejusdem pars præcipua est: tum verò etiam ad nigrum illud, nigrum inquam pupillæ. *In summa*, concludit Manutius, *ad cognitionem magis faciunt aures: ad fidem faciendam certiores sunt oculi*. Hinc evenit, ut si quis, quod mirum nobis & exoticum videatur, recensuerit, interrogare consuevimus, num hæc oculis vidisti?

De Epistola quadam Juliani ad Leontinum deductum est proverbium, ubi sic habetur: *Sermo quidam Thurius dixit: aures hominibus minus esse fideles, quàm oculos: Thurium appellavit, indicans Herodotum, dicti Authorem, vel ob impetum divinum, vel quod is scriptor apud Thurios vixit, & mortuus est*.

Oculis fixis intueri. Hoc de iis dictum, qui in operatione sua fixi sunt, & omni modo intenti: impossibile autem est eum, qui mente incerta huc illuc evagatur, operationem suam perfectam reddere, quam nihilominus perficiendam occepit: *Age quod agis*, tota Socratis schola inclamat. Proverbium autem hoc exinde deductum est, quod rem quandoque cum tanta applicatione intuemur, ut illuc fixo oculo toti in eandem absorpti videamur.

edula in em quandam applicatio.

Pluribus intentus minor est ad singula sensus: proverbium Aristotelicum est, & jam vulgo notum; de quo Manutius: *sumptum est ab amantibus, qui stupentibus, nec unquam dimotis oculis inspiciunt id, quo delectantur*. Primus qui authoritatem adagio huic præstitit Dionegianus quidam fuit, juxta mentem Plutarchi: subjungit inde: *gravis Author & molestus, qui ad singula stupet, & defixis est oculis*: Concludit M. Tullius: *Ut totam causam, quam maxime intentis, ut ajunt, oculis acerrime contemplemini*.

In Comment. de Audiendo.

Pro Lucio Flacco.

Condemnat quantum potest vehementissime, in agendo incuriam, & supinam negligentiam Petrus Chrysologus, in iis præsertim, qui gubernaculis populorum præsident, dum ex his pullulantes abusus, inevitabiles casus, ruinas, & præcipitia ob oculos ponit: *Hæc est illa remissio*, inquit, *per quam unus ædificat parietem, & alius linit: per quam laudatur peccator in desideriis animæ suæ. Imo per hanc canes muti, non valentes latrare, per consensus uniformitatem, faciem & similitudinem peccatorum assumunt, sicut scriptum est: Usquequò judicatis iniquitatem, & faciem peccatorum sumitis?* Clamat Deus illic apud Joannem, de quodam eorum: *Utinam aut frigidus, aut calidus esses, sed quia tepidus es, incipiam te evomere*.

Ruinæ, quæ negligentiam in agendo consequuntur.

In Epist.

Cap. 4. Apocalyp.

Oculis pulverem offundere. De iis dicitur, qui rem manifestam occulere quærunt, eo quod ad commodum eorum non vertat, quam etiam abolire satagunt, & rationes infringunt eorum qui contra sentiunt. Quod adagium perinde jam tantopere tritum est, ut etiam per ora turbæ promiscuæ transeat: dicunt enim: *Costui ci vorrebbe far travedere, e gettar la polve ne gli occhi*. Videtur autem traxisse primitivam originem suam à castris militaribus; antiquitus enim consuetudo inoleverat, ut ad principium pugnæ hostis hosti pulverem jaceret in oculos, ut cum manus conferenda esset, percussoris ictus tanto magis lateret, & minus evitari posset. Hac arte & hoc stratagemate militari quondam usus est magnus ille Belli dux Sertorius, qui à tergo montis pleni pulveribus eousque latuit, donec secundo vento propinquanti inimico omnem adeo arenam illam in aërem levatam, in oculos impulit, atque ita malo hoc involutum hostem, & ferienti milite adortum, ad internecionem usq; delevit. Materia hæc Prædicatoribus non inutilis: quamvis enim antiqua, moralitati tamen aptissima est, Quadragesimæ primo die in usum jam deducta, ubi ad memoriam terrenæ, & pulverulentæ constitutionis nostræ quotannis repetitur: *Memento homo, quia pulvis es*. Siquidem pulvis hic in oculos inimicorum nostrorum, mundi, carnis, & Diaboli injectus fuerit, excæcantur, ita ut à nobis victi recedant. Hinc S. Anselmus inquit: *facilè contemnit omnia, qui cogitat quotidie se moriturum*. Hoc proverbio, prout refert Manutius, S. Hieronymus in pluribus locis usus est: idem Manutius ait: *Marcus Tullius gloriatur se in actione quadam judicibus tenebras offudisse*. Hoc idem quoque, juxta mentem doctissimi Aldrovandi, usurpari in eum sensum poterit, cum quis rem non minimi momenti vili pretio comparaverit: unde dici solet: *Pulverem ei in oculos injeci*.

Res manifestas occultare velle.

Pulverem in oculos injicere.

Memento homo.

De monstris f. 169.

Res cara, vili pretio empta.

Oculis ac manibus: tum in usu est, cum quis ad perfectam cujusque rei notitiam pervenit: unde etiam consuetudo habet, ut his verbis utamur: *hismet oculis meis vidi, & manu propria palpavi*. Quod tum verè dici potuit cum gloriosissimus Apostolus Thomas manu sua Redemptoris nostri sacratissimas plagas contrectavit, dum prius dixisset: *nisi videro & tetigero non credam*. Supra quod admirabiliter Petrus Chrysologus ait: *immisit manus, injecit digitos, patefecit vulnera*; &

Rei cujuspiam.

& ut Christum crederet, iterum pati compulit Christum. M. Tullius scripto reliquit: *Cum manifestè venenum deprehendisset, quod vir Matris Opianicus ei paravisset, res non conjectura, sed oculis, ac manibus teneretur, neque in causâ ulla dubitatio posset esse, accusavit*: subjungit Manutius: *Quidam porro adeo sunt increduli, ut nisi manibus contrectent, non credant.*

Pro Cluent.

In utrumque oculum dormire: Eorum paradigma proprium est, qui abdicatis omnibus sæculi negotiis, soli tranquilitati, & paci internæ vacant: quod à nostris hoc modo exprimitur: *Vivere è lasciar vivere.* De quo Plautus: *De isthac re in oculum utrumvis conquiescito.* Prodiit de scena proverbium hoc. *Captatus est à Comico ex novatione verborum*, inquit Manutius: tum videlicet adagium valebit, cum homo virtutis, qui annos vitæ suæ optimos jam in commodum & beneficium Reipublicæ expendit, annorum deinceps gravitate oppressus se in tutum solitudinis & quietis procul à tumultu receperit: non illic est, quod eum negligentiæ arguamus, & quod vitio illi hæc solitudo ejus verti possit; sic Tyberius Imperator egit: sic Marius, & Scipio cum Linternis: sic Severus Septimius, qui postquam sibimetipsi aliquantum temporis vixit, & se in libertatem suam recepisset, quamvis septuagenarius occumbens, inscribi nihilominus sepulchro suo voluit: *Hic jacet Septimius annorum septem.* De hac tranquilitate animi copiosa volumina posteritati dederunt Seneca, & Plutarchus.

Tranquilitas & pax.

In Pseudolo.

Ego quoque in florescenre ætate mea libellum de hac ipsa publico dedi, inscriptum: *Il solitario felice*: aut verò: *Stoico Christiano.* Hæc solitudo in homine justo veram consolationem, & vitam plenam serena fiduciâ operatur: unde & Propheta regius inquit: *Jubilate DEO omnis terra, servite Domino in læt tia.* Hanc doctrinam Philosophorum schola edocta fuit: Euripidis præsertim, qui ait: *quisquis multa agit, ubi cessare liceret, stultus est, cum jucunde possit tranquillius vivere.*

In Antiope.

Oculus dexter mihi salit. Solet his verbis figurari desiderium ejus, qui videre, aut nosse rem quandam cupidissimè quærit, quam sibi gratam, & acceptam futuram sperat. Proverbium hoc exinde natum est, quod vanæ & superstitiosæ mulierculæ, de diverso tinnitu vel sonitu partium corporis in futurum prospicere, & argumentari soleant: unde inter sapientes quoque in jocosum proverbium transiit, ut cum primum bona aut mala de nobis dicta esse, relatum nobis fuerit, respondere soleamus: quin & aures mihi idcirco tinniebant. Ad confirmationem etiam ejus, quod de mulierculis jam retulimus, locum Plauti conspicuum adfert Manutius: *Prurit mihi tergum, pruriunt dentes, pruriunt pugni: Et utrum dentes tibi pruriunt an malæ?* Theocritus in eundem sensum: *En oculus dexter salit mihi, illamne videbo?* Rursum Plautus: *Supercilium salit.*

Desiderium quo nosse rem jucundam nobis desideramus.

Ad oculos magis, quàm ad vesicam pertinet. De ea re dicitur, quæ oculis visa, plus valet ad eorundem delectationem, quàm ad lucrum & utilitatem hominis: ubi continens pro contento sumitur: vesica enim pro lucro usurpatur, eo quod antiquitus loco bursæ, (prout vir doctus quidam observavit) argentum in vesicis collocabatur, quod quò copiosius erat, eò majores utique vesicæ erant. Id ipsum sequentibus verbis famosissimus observator Aldrovandus expressit: *Hoc in loco vesica pro lucro usurpatur, cum olim prisci vesicis porcinis, & bubulis pro loculis, & receptaculis pecuniarum uterentur.* Hinc colligitur, quàm in omni hominum ætate pecuniarum aviditas, & aurifames invaluerit: quamvis dixerim, id moderatius factum inter antiquos, præ modernis temporibus: quid enim vilius quam crumenæ loco, vesicis uti?

Res jucundæ, sed non utiles.
Argentum repositum in vesicis.

L. C.

Oculi Atrei. Significatio hæc hominis severi est, qui aspectu suo terrorem injicit. Sicut olim in theatris, ubi res terrore & horrore plena repræsentanda erat, in Tragœdiarum lugubri spectaculo in scenam producebatur Atreus. Quod verò oculi cum superciliis in arcum elevati severitatis symbolum sint, jam in præcedentibus declaratum est. Hinc & M. Tullius ajebat: *Acerba audire tolerabilius est, quam videre.* Et S. Joannes describendo in Apocalypsi visionem Salvatoris Judicis, ait: *Oculi ejus, ut flamma ignis.* Et David: *Vultus Domini super facientes mala, ut perdat de terra memoriam eorum*: quod tamen jam supra meminimus.

Severitas.

Ad Curionem

Apocal. 1.

Oculatæ manus. Hoc de iis dicitur, qui e. fectum promissis suis adjungunt: ut non in solis verbis liberalitas sit: sicut hodierna sunt tempora, ubi verba in promptu sunt, factis non subsequentibus. Oculi symbolum hic verborum sunt, manus operum: propter hoc propheta regius nonnullibi ait: *Omnes gentes plaudite manibus.* Et alibi: *Extollite manus vestras in sancta.* Utque ad genuinam horum verborum intelligentiam pertingamus Plautus præ manibus est, qui ait: *Oculatæ manus, quæ promissa velint exhiberi re, non oratione promitti.* Ita Lena quædam in Asinaria adolescenti montes aureos pollicenti, cùm illa nihil commoveretur promissis, semper inquit: *oculatæ nostræ sunt manus, credunt, quod vident.* In eadem erat sententia Leno ille Terentianus Sanio: *nunquam inquit ego adeo astutus, quin quod polleam mihi em [illegible] in præsentia potius.* Huc allusit Cheræa in Eunucho, *fac nunc promissa, ut appareant.* His probationibus reflectio debita defutura non esset, sed cum copiosus numerus adagiorum in materie hac nobis præsto sit, ne ulterius distinear, ad aliud rursum progredior.

Verbis facta conjugenda.

Ps. 46.
Ps 17.

Cæca dies, & oculata dies. Curiosum, si ullum aliud, proverbium hoc est: dum prima adeo fronte in se contradictorium involvat: nihilominus cum sale, & facete admodum, & familiariter à Plauto exponitur. *Dies cæca* tum dicebatur, cum merces servis debebatur, aut cum terminus jam adesset, ut æs alienum solvendum mercatoribus, & fœneratoribus esset, & tamen nulla adhuc solutio sequeretur: *Oculata dies* post hæc erat, cum aurum & argentum in monetis exhibitum universam domum [illegible] adeo personas illuminabat: cum aurum splenderet in oculis, & ut ita dixerim, diei lucem adderet. Sic apud Plautum quidam hæc verba profert: *Eme cæca die: Hercle oleum id vendito. Oculata die jam Hercule vel ducentæ fieri possunt præsentes minæ.* Hoc est, *Eme non præsente pecunia, sed in diem pacta revende pecunia præsenti.* Jurisconsulti etiam scripturam cæcam appellant, quæ testimonia non admittit, aut verò eam, quæ datur, & pronunciatur in eum qui longinquius abest, & præsens non est.

Denarii non soluti aut verò exactè dati.

In Pseud.

Oculum excludito. Hæc figura est, apertæ negativæ, vel impossibilitatis obtinendi quippiam ab eo, à quo quid postulamus. *Hac figura*, inquit Manutius, *vulgus admit [illegible] impetraris, oculum mihi excludito.* In confirmationem hujus Plautina vetula inquit: *Excludite mihi oculum si dedero.* Sensus qui ad nostra usq; tempora transportatus esse videtur dum simplices mulierculæ, id non advertendo, sibimetipsis hujusmodi imprecationes inaugurant: familiare enim habent dicere: *mi cadino gli occhi*, hoc est, cadant mihi oculi, si dedero quod postulas.

Impossibilitas habendi aliquid.

In Pseud.

las. Aliam quoque significationem adagium hoc apud Terentium habet, ubi Phormio ait: *Vel oculos excluditio: est ubi ulciscar locus.* Quod nostro loquendi modo hunc sensum habet: vindicabor etiam cum dispendio oculorum meorum: hac duritie & severitate vindictam spirant, etiam si periculum immineat, se omnium detestationem, & odium incursuros.

Oculus justitiæ. Per hæc verba sincerus & incorruptus Judex figuratur, qui non oculo lusco, nec mente deturpata, sed veraci lumine, & puro, & integro cernat, uniuscujusque causam ponderet, & juxta normam æquitatis dijudicet, & componat. Suidas Proverbii hujus mentionem frequentem diversis in locis habet. Cujus veram Ideam in descriptione sua nobis subministrat Chrysippus, quem citat Aulus Gellius, ubi oculos justitiæ rectos, acutos, & immotos repræsentat, talem volens judicem esse. Antiquitus etiam hoc dictum, sæpe repetitum, scriptum, sculptum, & depictum fuit: *Est oculus æquitatis omnia intuens.* Hæc prima in Principe virtutum est. Absque hac necesse est, ut de throno suo deturbetur: & qui hanc virtutis semitam negligunt de Regia Solis, & de Palatiis regalibus cum majori præcipitatione, quàm quondam ille Phaëton lapsuri sunt. *Desine ab homine faciente injustitias:* Clamat propheta regius. *Præclarissima virtutum est justitia:* sic habet Aristoteles vir tantarum scientiarum, & adjungit: *neque civitates habitari possunt sine justitia:* Hujus gladius fulgurare debet, & in utraque lance, æquum pondus appendendum est.

[Judex incorruptus.] [Lib 14. cap. 4.] [Ethicor. 3. Polit. 5.]

Oculis clausis agere. Ita clarum est, & evidens, ut ulteriori expositione egere non videatur: quod tantundem est dicere, quantum qui inter nos Italos dixerit *caminar con la testa nel sacco.* Punctum hoc ad vivum expressit Augustinus, dum ait: *Quæ tandem vis, nisi cæcitas, & vanitas animi, cogit hominem clausis, ut dicitur, oculis tanquam in alterum jacere, quod cùm in eum jecerit continuò redeat.* Eos percellit qui sine omni sensu judicii, sine distinctione rerum, sine fundamento stolide operantur, & sicut dici solet: *oculis clausis. Maximum omnium vitiorum, quæ inter homines sunt, impudentia est:* sic Euripides scriptum reliquit. Naufragio suo proxima est navis, quæ hujusmodi nauclerum habet: In præceps agetur equus, qui tali sessore regitur.

[Homo injurius.] [Ex Mauritio.] [In Medea.]

Oculus Domini saginat equum: Hic ego te benignissime Lector, rursum ad Proverbium illud ablego, quod jam supra de fronte relatum est: *frons occipitio prior.* Præsentia hominis, quamcunque rem promovet, & animat, totumque negotium feliciter terminat: *ire oportet, & imperatoriam gerere majestatem:* sic Julius Cæsar perorabat. *Urget præsentia Turni:* inquit Mantuanus noster: & Sillius Italicus: *præsentia sævi exstimulat Ducis.* Scribit Josephus Author Hebræus, Romanos acerrime dimicasse *Inspectore Tito.* Ipsa adeo increata Sapienta Redemptoris nostri dum à Patre & matre quæreretur, ajebat: *nesciebatis, quia in his quæ Patris mei sunt, oportet me esse?* Ipsa cæcitas, quamvis pœna, & morbus, & privatio oculorum sit, nec proverbiis suis, nec sale, nec satyris exempta est. Unde imprimis hoc adagium enatum: *Homo est oculatus.* Hoc tum in usum venit, cum emendando sensum, aut verbum aliquod, in locum ejus substituitur alterum, quod tantundem valeat: de hoc amplissime tractat Thesaurus linguæ latinæ in Ciceroniano Marii Nizolii. Et in vulgaribus: Academia Cruscæ, vocabularium Pergamini, & alii: Magnum oratori adjumentum, quem necesse est synonymis multis, & significationibus, & translationibus provisum esse.

[Præsentia quantum adjuvet.] [Lib. 5.] [Luc. 2.] [Verborum correctio.] [Thesaurus linguæ latinæ, Nizolius, Crusca, Pergaminus]

Oculum excludere: usurpatur illic, ubi res quædam inopino casu acciderit, quam eventuram nunquam crediderimus: sicut nemo futurum metuit, ut à capite excludatur oculus. Occasionem proverbio dedit, id quod paulo ante de Plautino illo relatum est, ubi dictum fuit: *excludite oculum si dedero.* Res inopinatæ si acciderint, eo quod consuetum naturæ cursum transcendant, admirationem excitant: ambigendum tamen non est, præordinatione divina, occultis quibusdam, nobisque incognitis causis, etiam ea, quæ inter homines, fortunæ, vel casus, vel infortunii nomine censentur, contingere. [Fortuna.]

Hominis cæci præscriptio: Proverbium est rei absurdæ, & præposteræ, & impropriæ: sicut cæco fines & termini nequeunt præscribi. Per hoc iter incedere, aliud non est, quàm manu palpando ambulare. Hinc consultum est, oculato capite ambulare, prout nos Redemptor noster instruit: *ambuláte dum lucem habetis, ut tenebræ vos non comprehendant:* cui Sapientia in proverbiis concordat: *Oculi tui recta videant, & palpebræ præcedant gressus tuos.* Hinc paulò infra: *ne declines ad dextram, neque ad sinistram: averte pedem tuum à malo.* Qui taliter ambulant, offendiculum non incurrent, & feliciter ad præfixum sibi terminum pertingent. [Ioan. 12.] [Prov. 4.]

Homo cæcus auribus, & mente: quod de homine omninò stolido dictum est, de quo non incongrue, illud Poëtæ repetendum: *Gente à cui si fa notte avanti sera.* Hoc est: gens, quibus nox est, antequam advesperascat. Et hi sunt *sal infatuatum*, de quo Redemptor noster ait: *quod ad nihilum valet ultra, nisi ut mittatur foras, & conculcetur ab hominibus.* De his inquit Stobeus: *Quid cæco cum speculo?* quibus doctè Adrovandus, vir inclytus, adjungit: *quid opus est libris indocto?* Exiguum inter hos, & bruta animantia discrimen est, quippe qui cum vegetabilibus potius, & irrationabilibus participant, quàm cum rationis, & discursus capacibus. *Turpe est nescire, quæ necessaria sunt*, ait Plato. Et Aristotelés: *Turpe est ignorare, quæ omnibus scire convenit.* Hoc vitium plus Medusæ capite fugiendum est. [De legibus.]

Oculus lippus non fert radios Solis: Hoc analogiam quandam cum superiori habet: nihilominus non tantam vilitatem indicat: mentem exiguæ intelligentiæ referens, quæ videlicet ad penetranda sublimiora mysteria inhabilis sit: Quod vulgari lingua nostra, sic dicitur: *gl' iscorci non fanno peri vasari.* Etiam contra eos dictum esse poterit, qui nimia dicendi libertate, etiam futurorum prædictionibus se ingerunt, quorum tamen nec notionem, nec præscientiam ullam habent. Horum uni, qui coram Diogene, numerare pro libitu se stellas fixas æque, ac errantes posse gloriabatur, respondit Diogenes: (prout supra jam relatum) *quàm nuper è cælo venisti?* Itaque huic vaniloquo inflixit alapam tunc, cum maxime se sublimem, & elevatum crederet. *Qui alta contemplantur, eos cadere*, jam vulgò notum proverbium est. Hæ allegoriæ de præcipitio & ruina Icarorum & Phaëtontium sunt. Sapiens antiquitas, semper provida, & exacta quæ in omnem rem etiam minutissimam invigilavit, non præteriit, quin & oculorum supercilia in considerationem traheret: unde de his dixit: *supercilium attollere, & supercilium ponere.* Nam & hæc, (ait prudentissime Plinius) non usque adeo incassum sunt, ut non & partem animorum nostrorum internam prodant; *Et in his*, inquit, *pars animi: negamus per hæc, & annuimus.* Eadem supercilia elevare cum fastu, demonstratio jactantiæ, & vanæ gloriæ est: Vitium abominabile, si ullum aliud: sicut eadem rursum demittere, humilitatis signum

[Astrologi sugillati.] [Ex Manutio pag. 348.] [Superbia & humilitas.]

ſignum animi compoſiti eſt, & demiſſi, & placati, *ſuperbia alibi conceptaculum, ſed hic ſedem habet*, inquit citatus Author: *nihil altius, ſimulque abruptius invenit in corpore, ubi ſolitaria eſſet.* Lucianus derivationem rei, ad perſonas applicans, eorum quempiam in diſcurſu ſuo: *arrogantem & ſuperciliosum appellabat. Elatio profectus impedimentum eſt*, dicebat Laërtius. Et Quintilianus: *omnis ſui jactatio vitioſa eſt.*

Lib. 4. *Lib. 11.*

Porro demittere ſupercilium, & ſerenam præbere frontem, ſignum benignitatis, comitatis, & benevolentiæ eſt: ſicut Homerus de illo ſuperiori in perſona Jovis ajebat: *ſic ait, atque ſuperciliis pater annuit atris.* Quod Virgilius æmulari voluit, his verbis: *ſic ait, & totum nutu tremefecit olympum:* De poſteriori Philippus Rex Macedoniæ ajebat: *malo dici benignus, quàm brevi tempore dominus appellari.* Et Plato: *Humanitas eſt morum habitus, ad hominum amicitiam valde propenſus, habitus in omnes beneficia conferens.*

Apud Plutarch. in Apopht. de finibus.

Supercilium cenſorium. Hoc proverbium originem ſuam Senecæ debet: alludenti, ni dixerim illudenti, gravitati, & tetricæ ſeveritati cenſorum. Horum inter antiquos tribunale erat Romæ, quinquennio durans: tantaque eorum erat authoritas, ut pro arbitrio ſuo excludere à ſenatu ſenatores, diminuere nobilitatem, & omni infamiæ nota caſtigare plebem poſſent. Siquidem talis authoritas ad hæc noſtra tempora perduraret, abſque ratione ſæpius, & ſine cauſa, domorum & familiarum ſequeretur ſubverſio, depopularentur fora publica: imo vero & palatia funditus diruerentur: quandoquidem nemo eſt, qui non cenſorem agat; & ii, quorum vita moreſque potiſſimum cenſurandæ eſſent, primi ſunt, qui in vitam conſodalium ſuorum inquirunt. Super hunc abuſum deplorabilem modernorum quiſpiam faceto quidem, ſed arguto carmine lamentatur:

Cenſores.

Mida ha d' aſin l' orecchie, e da qual pianta
Spuntò la nuova, da una canna, or come
Potra bocca tacer ſe canna canta?

Et paulò infra:

Antonio Abbati fraſcherie.

Per publicar gli ſtupratori orgogli
Di terreo infame a muta philomela,
E pennu un ago, e ſon le tele i fogli.

Hæc ſcabies quædam eſt, quæ quamvis pruritu ſuo ad ſanguinis uſque fuſionem provocaverit fricantem, ad eadem continuanda nihilominus ſollicitat, & malo ſuo delectatur; unde Cicero inquit: *Nihil tam eſt volucre, quàm maledictum, nil tam facile emittitur, nil latius diſſipatur.* Itaque hoc vitium fugiatur, demittatur ſupercilium.

OBSERVATIONES, HISTORIÆ & RITUS.

Prov. 6.

Annuere oculis.

SApientia divina hominem protervum, ſceleratum, & vitioſum deſcribendo, ſic ait: *Homo apoſtata, vir inutilis, graditur ore perverſo, annuit oculis, terit pede, digito loquitur.* Cum locus hic ſcripturæ plures hominis partes concernat, neceſſarium eſt ut eodem pluribus in locis utar, quod benignus Lector mihi vitio proinde non vertat.

In his verbis: *annuere oculis:* doctiſſimus vir Pinto Ramirez obſervat, ea ex, *innuere*, græco derivata eſſe, quod vulgari idiomate noſtro ſic diceretur, *far l' occhietto*, vel *far d' occhi.* Leontinus ſaltatricem deſcribens, eam his verbis alloquitur: *Oculi tibi, & pedes inſtar venti.* Totum hoc Nanus poëta confirmat, qui chorum tripudiantium deſcribens, ſic concludit: *Exhibens manum ſermone, ingenioſam figuram ſapienti ſilentio, oculos convolvens.* Et de Marone ſaltatore: *Oculos vibravit vagos inſtar verborum.* Ut verum enim fateamur: *Oculi morum ſunt indices*, ſicut inquit Demoſthenes: & Quintilianus: *Vitiis noſtris in animum per oculos via eſt.* Vatablus in pluribus locis Iſaiæ, filiarum Jeruſalem, petulantiam quæ juventutem diſſolutam ad peccatum hujuſmodi formis provocabant, obſervat: *Quandoquidem faſtuoſæ ſunt filiæ Sion, & porrecto collo incedunt, ac fallaci oculorum nutu incedendo molliter ac fractè eunt.* Convenit hoc cum eo, quod Euripides de Regia quadam filia refert, quæ per cubicula obambulando: *relicto throno ſurgens perambulat ædes molliter, incedens pede candido, donis exultans multum, & ſæpe erecto collo oculis circumſpiciens.* Inde Petronius Satyricus: *quò enim ſpectant flexæ pectine comæ? quò facies medicamine attrita? oculorum quoque mobilis petulantia?*

Spicileg. Sacram. c. 12. num. 10.

Nanus lib. 7.

Demoſth. in Orat. Amat. *Vatablus Declam. 1. Iſai.*

Motus in honeſtus in oculis.

Euripides in Medea.

In Perſia ad Principum menſas erectum tribunale fuit, quod: *Oenopotum*, vel *oculi* nominabatur. conſtabat cenſoribus tribus, qui vigilem oculum in commenſales habebant, ut ne fines modeſtiæ tranſgrederentur, nec ultra quam vires ferrent, ſe vino onerarent. De quo Athenæus: *Erant hujuſmodi antiquorum deliciæ circa magnificentiam, ut non pincernas ſolum, ſed œnopotas etiam haberent: ſunt autem apud Athenienſis magiſtratus quidam (œnopotæ) ut teſtatur his verbis Eupolis in Civitatibus: quos non vel œnopotas capere vos hactenus dignum putatis?* Subjungit Plinius Rhetor: *Erat frugalis hic Magiſtratus, in Crocanidarum judicio quoque tres erant Oenopotæ, qui lychnos funaliaque dabant cœnantibus, nec deſunt, qui oculos hos dixerint:* Uſus oculorum in his cenſoribus optimus fuit, dum videlicet vitium hoc reprimebant, quod hominem extra ſemetipſum rapiens, & ratione privans, brutis, & immundis animantibus pejorem reddit. *Ebrietas voluntarius eſt dæmon, excæcat ſenſus. Ebrioſo aſinus eſt melior:* inquit in diverſis locis S. Chryſoſtomus. Et Plato hominem ebrium bis puerum nominat. Anacarſis philoſophus, in vitibus tres uvas vel fructus conſiderat, quorum unus ſolummodo utilis ſit: *Vitis*, inquit, *tres uvas fert, primum voluptatis, ſecundum ebrietatis, tertium mœroris*: idque cum ratione, de hac enim præpoſtera lætitia nil remanet, quam ſynterelis animi.

Magiſtratus contra ebrietatem.

Athenæus. Cœn Sapientum l. 10. c. 7.

Plinius.

Ebrietas vitium deteſtabile.

Hom. 29. in Matth. hom. 59. Plato de legibus Anacarſis cap. 4.

Supra omne id quod illic ad Zachariam prophetam Angelus dixit, quando raptus in extaſin ſeptem lucernas vidit, quam viſionem ei Angelus poſtea explicuit dicendo: *Septem iſti oculi ſunt domini, qui diſcurrunt in univerſam terram:* obſervat doctè Sanctius, quod in eo loco Angelus conſuetudinem aſſumpſerit loquendi, qua Perſarum Reges uti ſolebant, cum vel miniſtros ſuos præcipuos, vel ſenatores, vel belliduces, vel judices *Regis oculos* appellabant. De his longius tractat Briſſonius, & Joannes Tzeitz: *Antiqui quidem oculos vocabant Regum circumſpectos viros, primos ex ſenatu. Sic Æſchylus oculum dixit Xerxis eſſe Batanochi filium Alpiſtum. Et Pindarus: deſidero Amphiaraum, deſidero Oeoclidum oculum exercitus, cui ego præſum. Quaſi vates eſſent oculus, & miles ſtrenuus. Sic vocabant oculos, circumſpectos viros beneficoſque omnes Regum Perſæ, vates ſcilicet, medicos, muſicos, ſed præcipuè illos per quos pericula vitarent.* Citatio hæc paulò prolixior eſt, ſed ad propoſitum noſtrum nil ſuperflui habet. Hinc patet, qua ratione Mardochæus Oculus Aſſueri appellatus ſit, quia nimirum à conjuratione ſceleratorum eum eripuit, ſicut in libro Eſther legitur. Sic & Æſchylus canit de rebus Perſiæ, alludendo fortaſſe ad

Zach. 4. c. 4. Sanctius ad illud Tob 12.

Oculi Principum.

Chilia 10. hiſt 330. Tzeitz.

ad ea quæ supra meminimus: *O tuum Persarum Oculum millia mille numerantem Batanochi filium*. Et Aristophanes de quodam Persarum Principe: *& nunc nobiscum adducimus Pseudotarbam, qui oculus Regis est:* Et paulò infra idem ipse de præfato Pseudotarba: *Regis oculum Senatus vocat in Curiam.* Recenset Herodotus de Cyro adhuc Juvenculo, quod jocando diversis nominibus consodales suos appellabat: *alius ut oculus Regis, alius ut mandatorum renunciator, suum singulis honorem, munusque assignans.* Epithetum hoc tanquam surculus de Persarum radice in ipsam adeo Christianitatem plantatum est, cum Episcoporum & Prælatorum sacri ministri *oculorum* nomenclaturam obtinuerunt. Argumentum hujus rei, prout mihi quidem videtur, sat evidens præbet Petrus Damascenus, qui in Epistola quadam, quam ad Pontificem tum temporis viventem direxerat, de eminentissimis Cardinalibus sic scripsit: *qui videlicet vestri acutissimi, & perspicaces sunt oculi.* Æquissima, elevatissima, & maxime congrua similitudine: Minister enim fidelis, in modum oculi, acumen ejusdem, & perspicaciam luminosam hæreditare debet, & non secus ac serenus oculus nullam vitiositatis maculam admittere.

Anacars. — *Herodot. in Clio.* — Oculi Pontificis, Cardinales ... — *...1. Ep. 6.* — *Pinto Ramir. Sp. Sacr. cap. 36.*

In sacris literis ornati, tincti, & stibio depicti oculi ingeniosis vituperiis censurantur: sic de Jezabel inter alia pretiosiora capitis ornamenta sic habetur: *depinxit oculos suos stibio.* Et apud Jeremiam fæmina illa peccatrix & vana condemnatur, quæ omnem curam suam ad oculos suos poliendos, & exornandos adhibebat: *cum pinxeris oculos tuos stibio, maculata es coram me.* Erat autem stibium fumus quidam, quocum oculos suos denigrabant, sicut & supercilia, ut tanto magis reliqua faciei pars candida appareret, & præsertim candor dentium, in quibus singularem admodum elegantiam ambiebant. Quamvis hæc materia venenata esset: stibium enim idem est cum antimonio, terra venenosa, & prohibita: quæ per halitum solum attracta, inficit, prout Chymici norunt, supra quam etiam se prono capite inclinare periculosum est. Unde nisi tum vitaliter correcta fuisset, imò verò omnimodo præcipitata, ad deformitatem mortis potius, quam ad decorem vitæ perduxisset: quanto propius tamen oculus admovebatur, tanto vicinius periculum erat.

...Reg. 9. — Ornamentum stibij. — *...rem. 4.*

Supra consuetudinem hanc erudite Pintus ratiocinatur: *Synecdochice explicant nonnulli, quasi ideo picti dicantur oculi, quia in eorum gratiam supercilia fuligine nigrabantur, in lunas obumbraturas gratius arcuabantur.* Existimabant enim & sibi forte persuaserant, se intuitu pulchritudinis hujus, Solis titulum mereri posse, atque idcirco sibi pingi oculos volebant, ut illic Lunæ similitudo esset. Hanc veritatem Tiraquellus in Perictonio Pythagorico confirmat, qui de certa quadam inquit: *denigrans supercilia, simul & oculos.* Artemidorus hunc fumum conciliatorem, & compositorem pulchritudinis nominat. Aristonettus sic appellat: *fuliginatum supercilium.* Plinius inquit præparari medicamenta quædam, *quibus denigrantur supercilia.*

...nto Ramir. ...Sacrum. ...49. num. 5. — *...g. 3. Con... ...b. gloss. p. 2.* — *...temid. l. 2. ...p. 27.* — *...istonet. l. 1.* — *...n. l. 3. c. 13.*

Nec id solum in superciliis fieri consuetum erat, sed in ciliis etiam. Unde & Cerda comentando, prout refert Tertullianus, de habitu vano suorum temporum, scripto reliquit: *ipsum nigrum pulverem, quo exordia oculorum producuntur.* Idipsum notat Athenæus: *cilia pingere.* De solis nihilominus superciliis scripserunt Martialis, Arnobius, & Petronius. Sic commentantur, & sic explicandi sunt Cyprianus, Ambrosius, Clemens Alexandrinus, Basilius, Athenæus, Plinius, Pollux. Cerda supracitatus, juxta Tertullianum, hæc adjungit: *Oculos fuligine colliniunt.* Hic usus hodiedum per universam Peloponnesum, per Africam, & per Hispanias invaluit, ut his fucis, & pigmentis intuitu candoris dentium supramemorati, utantur. Imò verò Pintus replicat, hoc in Portugalliæ provincia usitatissimum esse: & Olisipone in patria sua Æthiopissas illic commorantes frequentissime hoc uti solitas. Hinc Aldemus scriptum reliquit: *stibio genas, & mandibula fucari satagit.* Per Italiam loco stibii, sic dicto Zollimato, & Zinabaro utuntur, ut candorem illum, & colores, quo indigent, emendicare possint: contingit autem ut præcocem hisce delinimentis sibi senectam vel deformitatem attrahant, quippe quod materiæ illæ non minus præfatis, & nocuæ, & virulentæ sint.

...ap. 2. — *...Pinto ...i supra.* — *De cultu fam. cap. 5.* — Mos Hispanorum & Africanorum. — *Aldem. de Virgin.*

Detestatur hunc usum, vel abusum S. Cyprianus dicendo: *Infandum est, & dolendum prorsus, oculos circumducto nigrore fucare.* Ait Herodianus Heliogabalum virum maxime enervem, fractum, & muliebrem, & ipsum adeo se adornasse *subtus pingentem oculos.* Hæc universa confirmat Pollux, verbis utens in hanc rem maxime convenientibus: *Oculos subtus inficit, supercilia denigrat.* Sed validissima Prophetæ Ezechielis authoritas est, lavisti inquit, *& circumlinisti stibio oculos tuos.* Hinc S. Hieronymus describendo Magdalenam pœnitentem, cum prona ad Redemptoris pedes provoluta, in lacrymarum suarum fontibus delicta sua & culpas submergeret, sic ait: *Non habuit crispantes mytras, nec tridentes aluculos, nec orbes stibio fuliginatos: quanto fœdior, tanto pulchrior.* Allusit ad consuetudinem hanc S. Cyprianus: *Quæ nigri pulveris ductu oculorum lineamenta depingis, vel nunc lacrymis oculos tuos ablue.*

S. Cyprianus. — *Herodianus lib. Herodiam.* — *Pollux lib 5. cap. 16.* — *Ezech. c. 23.* — *S. Hieron. Ep. 10. ad Sur.* — *S. Cyprian. lib. de lapsis.*

Etiam populi Japonenses jam huic se consuetudini dederunt: unde & matronæ illorum pro singulari pompa, & paradigmate magnificentiæ reputant, siquidem in tali forma turpitudinis se spectandas præbeant, & turpitudine ipsa sibi plausum pulchritudinis procuraverint. Luculentum igitur est, quem focum voluptatis pectore suo conceperint, vel potius ad quas flammas infernales pertineant, si tantopere fumum portare amant in oculis suis. Non sufficit Herodiano dixisse de Heliogabalo, nam & in has invehitur: *Notant corpora pictura variata, & omnifariam formis animalium: quæ scilicet nec induuntur quidem, videlicet picturam corporis ne adoperiant.*

Herodian. l. 3.

Viguit tempore longo & per Græciam universam, & Romæ mos, ut moribundis & mortuis oculi clauderentur, æstimabatur enim officii pars esse, ut testimoniis manifestis, etiam in horrore mortis, exhibitio pietatis & affectionis, & consanguinitatis splendesceret. Sic enimvero conjuges conjugibus suis, filii patribus, & hi vicissim illis, amici amicis vel jam ad finem vitæ suæ propinquis, vel jam vita sua functis, oculos concluderent. Hinc axioma illud enatum est: *Condere, formare, operire, premere, comprimere oculos, vel lumina,* prout refert Kirchmannus. Homerus Agamemnonem introducit conquerentem de Clitemnestra uxore sua, quod hoc sibi obsequium non præstiterit: *neque mihi eunti ad Plutonis domos voluit manibus oculos comprimere, neque os componere.* Ovidius pari modo de uxore sua in eundem sensum ait:

Mos claudendi oculos moribundis & mortuis. — *De funeribus Rom. Lib. 1. Kirchm.* — *in Hecy.*

Supremoque die notum spectantia cælum
Traxissent digiti lumina nostra tui.

Ovid. trist. 4.

Idem ipse Adrianam introducit lamentantem, quod non habeat, qui eo tempore hoc sibi pietatis officium exhibebat, nec se idem exhibere posse charissimæ matri suæ:

Ergò

In Epad. Thesc.

Ergò nec lacrymas Matris moritura videbo?
Nec mea qui digitis lumina condat erit?

Da hac cæremonia, qua pater erga filium utatur, Homerus Ulyssem occidentem filium suum Sigeum sic loquentem introducit: *Ah miser non quidem tibi Pater, & honoranda Mater oculos claudent mortuo?* (*Homer. in Iliad.*)

Sic Polynices, juxta Euripidem, Matrem precatur: (*Euripid. in Phœnic.*)

Jam claude Mater oculos mihi manu tua
Simul oculis & ipsis imponit manum.

Lucanus cum non minori energia de Argo, vicino jam morti suæ, loquatur: (*Luc. lib. 3.*)

Ille caput labens, & jam languentia colla
Viso patre levat: vox fauces nulla solutas
Prosequitur, tacito tantum petit oscula vultu,
Invitatque Patris claudendi ad lumina dextram.

Totum confirmat jam citatus Ovidius. (*Ovid lib 3. Amor. Eleg. 8.*)

Hic certè manibus fugientes pressit ocellos
Mater, & in cineres ultima dona dedit.

Mater Euriali illic apud Virgilium morte illius intellecta, sic conqueritur: (*Virg. 9. Æneid.*)

Heu terra ignota canibus data præda Latinis
Alitibusque jaces, nec te tua funera mater
Produxi, pressique oculos, nec vulnera lavi,

Clauserunt itidem filii oculos Patribus suis, hinc etiam illic apud Ovidium Ulysses filium suum Telemachum sibi id officii præstantem exoptat: (*Ovid in Epist. Penelopes ad Ulyssem.*)

Di precor hoc jubeant, ut eventibus ordine fatis
Ille meos oculos comprimat, illa tuos.

Albinovanus. Hoc ipsum Livia, apud Albinovanum, à filio suo Nerone postulat & desiderat:

Sospite te solum moriar Nero, tu mea condas
Lumina, & excipias hanc animam ore pio.
Atque utinam Drusi manus, altera & altera fratris
Formarent oculos, comprimerentque meos.

Hoc desiderium illic apud Senecam Mento habebat: *Ita oculos meos*, inquit *filii manus operiant, ut ego inter liberos meos fortior steti*. Idipsum confirmat Valerius Maximus de matrona quadam Asiatica: *Cum jam visceribus eum rigorem & cordi imminere esset locuta, filii eum manus ad supremum opprimendorum oculorum officium advocavit.* Tantundem Penelope quoque ad Ulyssem, prout Ponti Incola recensuit, declamando exaggeravit: (*Lib. 9. Controv. cap. 4. Senec.* *Val. Max. lib. 2. c. 1.* *Ovid Ep. 1.*)

Respice Laertem, ut jam sua lumina condas,
Extremum fati sustinet ille diem.

De hoc ritu apud Euripidem Polyxena meminit, quæ matrem solatur, plus debito de salute filii sui Polydori anxiam. (*Euripid. in Hecub.*)

Lex quæ vetat filios occludere Parentibus oculos. Hic opportune nobis ad manum est lex Menia, quæ filios vetabat huic pietatis officio se immiscere. Hæc lex apud Varronem divulgatur: *contra lex Menia est in pietate, ne filii Patribus luce clara sigillent oculos.* Non eis hoc omnimodo vetitum erat, sed imperatum, ut clausis foribus & fenestris id fieret, aut verò ut velato capite facerent, ne forte, (sic enim verebantur) in præsentia eorum pars ista nobilissima corporis deficeret. Interim fratri injunctum munus erat, mortuo fratri suo concludere oculos, prout in Pedonis Epicedio legimus: (*Varro in Geminis.*)

Lumina cærulea jamjam natantia morte:
Lumina fraternas jam subitura manus.

Ad hunc ritum respexit Bio apud Laërtium. *Quando facilem esse dicebam* (verba sunt Authoris) *ad inferos viam, clausis enim oculis illuc ire.* &c. Itaque ex his manifestè patet, mortuis tunc claudi oculos solitum fuisse. Hæc promissio quondam Patriarchæ Jacob facta fuit in Genesi: *Joseph quoque ponet manus super oculos tuos:* & de Tobia cum soceris suis manifestum est: *Et ipse clausit oculos eorum.* Sic apud Propertium legitur: *Condita sunt vestro lumina nostra sinu.* (*Diogen. Laërtius lib. 4.* *Cap. 46. Gen.* *Tob. 14.* *Proper. l. 4.*)

Sic interpretes Statii: *& charâ pressit sua lumina dextrâ.* Atque ita hæc paganorum pietas in genere suo, cum superstitiosa religione effecisse credidit, ut anima jam desertura corpus suum, dolorem non augeret, intuendo oculos suos, in quibus hactenus principalem sedem tenuerat. Hinc Plinius: *Profecto in oculis animus inhabitat: ardent, intenduntur, humectant, connivent. Hinc illæ misericordiæ lacrymæ. Hos cum osculamur, animum ipsum videmur attingere.* Porro & illud inter Veteres usu receptum erat, ut posthæc impositi rogo corporibus rursum oculos patefacerent: æstimantes sic revocari animam, ut hos cineres denuo inhabitet, & introitum suum sibi per patentes oculos faciat, utpote qui potissimum animæ receptaculum sunt. Hoc officium ajebant Mercurio commissum esse: sic in Commentariis suis supra Virgilium docet Scholiastes: (*Eleg. ulti. Lib. 6. Sil. 1.* *Plin. Ex Pintæ Ratum. 2. Spicileg. Sat. Cap. 44.*)

Dat somnos, adimitque, & lumina morte resignat. (*Lib. 3. Æneid.*)

Oculi rursum aperti in Rogo. Prætatis authoritatem præbet supramemoratus Plinius, dum ait: *Morientibus illos operire, rursumque in Rogo illos patefacere, Quiritum magno in ritu sacrum est, ita more condito, ut neque ab homine supremum eos spectari fas sit, & cælo non ostendi nefas.* Volebant his indicare, vel quod mors somno quàm simillima sit: aut vero his cæremoniis se à rebus terribilibus avertebant: aut forte beneficri per hæc mortuis in compositione tali corporum arbitrabantur. Sic enimverò Julius Cæsar, eo die quo defecit (prout refert Suetonius) *petito speculo capillum sibi comi, ac malas labentes corrigi præcepit.* Albinovanus rursum hæc refert: *formare oculos.* Hæc nihilominus cæremonia in funeribus Senatorum, & spectatæ dignitatis viris usurpabatur. In hac igitur oculorum conclusione manifestum fit, quantum etiam in tam impiis sæculis floruerit paganorum devotio, misericordia, & affectus: quantum etiam æstimationis consanguinitas, & cognatio haberent. Hoc in correptionem quorundam ingratorum dictum sit, qui audita infirmitate conjunctorum suorum, quamvis Christiani sint, cum majori tamen barbarie quam antiquitus pagani, protinus discedunt, nec prius pedem referunt, quam vel sæculo defunctus sit, vel pristinæ valetudini restitutus. (*Plinius l. 11. cap. 17.* *Suetonius in ejus vita.* Albinovanus.)

DEDICATIONES.

Religio semper in æstimatione habita. Dubium non est, in omni retro ætate, & tempore cultum Dei, & Religionem à viris frugi, & sapientibus observatam fuisse: Religio etenim verissimum Cornucopiæ est, quod de Amalthæa tam sublimis patrocinii proveniens, eum supra quem ceciderit, omni genere abundantiæ adimplet. Hoc ore suo proprio protulit infallibilis Redemptoris nostri sapientia: *quærite primum regnum Dei, & justitiam ejus, & hæc omnia adjicientur vobis.* Et Titus Livius scriptò dedit: *omnia prospera eveniunt colentibus Deum, adversa spernentibus.* Hinc antiqui quamvis veræ religionis cognitionem non haberent, sategerunt nihilominus, ut ejusdem vestigia quædam invenirent. Itaque Minervæ, Deæ virtutum, & scientiarum oculos dedicarunt. Nonnulli eorum dixerunt Solem Antesignanum, & Defensorem oculi dextri, Lunam esse sinistri. Voluerunt hi Junonem præsidere superciliis, & palpebris: cum enim hæc Datrix sit Luminis, prout Idololatræ rebantur, præsertim quod à mythologicis pro aëre sumpta fuerit, pari modo & palpebræ custodiunt, occludunt, & aperiunt lucem oculorum: & ob hanc rationem Junoni nomen Lucinæ impositum. (*Matt. 15.* Titus Livius. Ex Aldrovando de monstris.)

Oculos nostros oportet semper ad bonum directos esse. Hæc allegoriæ optimæ sunt, quæ etiam è medio gentilitatis sum sapienter nos docent, non convertere

oculos

oculos nostros, nisi ad dictamen virtutum: Dea Minerva enim studiorum Præses habetur; sic & oculi cordis nostri, non nisi lucem afferant oportet, seque à tenebris earum rerum, quæ animæ nostræ damnum & confusionem inferunt, subducant. Et superciliorum palpebrarumque officium est, ut eosdem oculos evagari non permittant, nisi ad pulcherrimam illam lucem præceptorum divinorum, eorundemque notitiam; hæc enim veracissima Lucina est, quæ ad partum laudabilium cogitationum assistit, quippe quæ æternum illud Bonum respiciunt. Horum nimiam evagationem improperat S. Bernardus: *Oculo pravo*, inquit, *vitiatoque mala sunt etiam, quæ optima.* Et S. Gregorius ad præfatas propositiones nos extimulat, dum ait: *Oculi corporis ad corporalia, oculi verò cordis ad spiritualia sunt dirigendi.* Hanc veritatem Cicero intellexit, dum inquit: *Si sapientiæ oculis videri posset, omnes in amorem sui compelleret.* His testimonia & argumenta sua non deessent: sed illa inprimis, quæ à Commendatore Testio adferuntur, optimè quod volumus, prout opinor, exprimunt, illic ubi tam eleganter semitam virtutis sequendam esse decantat:

S. Bernardus. *Gregor. in Ezechiel.* *[Te]sti Poesia.*

A me di que bei lumi
L'influenze cortesi
Genio instillaro a caste Muse amico,
Si lungo i due gran fiumi
Aufido, e Imeno appresi
Trattar con Tosca man plettro pudico.
Lungi da rei costumi
Volsi il pie vergognoso, & doue scorsi
Regnar virtude inamarato i corsi.

Hæc minerva vera est, Lucina, Sol, & Luna.

DEFINITIO, ETYMOLOGIA, ET ASPECTUS.

Oculus ab oculendo demonstrationem suam mutuatus est, oculitur enim in cavitatibus suis, sicut etiam palpebris ciliisque contegitur. In hebraico, secundum Varronem, Haïn nominatur, quod Lucem, vel splendorem indicat, vel etiam fontem, de quo tanquam de scaturigine quadam, scintillæ lucis derivantur. A Poëtis oculi Theæ filii dicuntur: hæc vero, juxta Hesiodum, Nympha Oceani est, filia Thetis, quæ Dea Maris est, fortasse ad significandum humorem aqueum, qui includitur oculo, & quorum interventu generatur visio, & multiplicatur. Non defuerunt inter Physicos qui oculum naturæ igneæ dixerunt, quorum ex numero Empedocles & Timæus sunt, qui viri nihilominus alibi tam exculto magisterio nos instruunt. His contrarium sentit Stagirita, qui oculos naturæ aqueæ attribuit, idque cum majori ratione, prout cum illo potior sapientum numerus censet; dominatur enim in illis frigidum & humidum, componunturque musculis, membranis, & hujuscemodi qualitatis humoribus. Nobilissimus est, quia omnimodo lucidus, & splendidus eorum aspectus. Recipit colores omnes, omneque objectum: Discernit quæ vicina, & quæ remota sunt, non mutatus, nec minor factus, nec ipse se elongans, nec perdens. Reliquæ sensuum operationes universæ tempore indigent: soli oculi sine spatio temporis vices suas obeunt: contingunt objecta sua in ictu momenti, quorum etiam distinctionem comprehendunt, quamvis longius remoti: & horum gratia æternus mundanæ fabricæ nostræ Architectus, hæc quæ visibilia sunt creasse & produxisse videtur.

[N]omen hebraicum. *[Va]rro ex [P]atr. vita [Ro]man. ocu[li] Hesiod. [Th]eogonia.* *[O]culi naturæ igneæ. [Em]pedocles [&] Timæus. [Li]b. de Sensu [&] sensibus [Ar]ist.*

In his ultra non immorabor, quippe quæ jam supra prolixius tractata sunt, cum de dignitate hominis mentio facta esset. Quàm verum autem sit, quod *impudicus oculus impudici cordis sit nuncius*, Sanctus Augustinus deprædicat; idcirco S. Basilius adjungit: *fuge spectare, ut salveris.* Rigorosissime in scripturis sacris hæc oculorum cautela, & aversio nobis intimatur. Adducam super hæc exempla quædam, quæ præ manibus sunt. David de re alia non oravit Dominum illic, ubi precatur, ne ab his decipula sibi paretur: & ait: *Averte oculos meos, ne videant vanitatem.* Jeremias inquit: *Oculus meus deprædatus est animam meam.* Et Salomon his congruenter: *Oculi tui recta videant*, inquit, *& palpebræ præcedant gressus tuos.*

In Regula. Hexaemeron. Cautela, & aversio oculorum. *Psal. 118. Ierem. Thren. 3. Prov. 14.*

Quantum hæc custodia oculorum necessaria sit, exemplum inprimis sit Eva: quæ si curiosa nimium & vana concupiscentia contemplata pomum vetitum non fuisset, nobis posteris suis dentes inde non obstupescerent. Pulchritudo filiarum hominum, quam viderunt filii Dei, sicut in sacra Genesi reperitur, in causa fuit, ut à Deo suo prævaricarentur. Postquam Cham curiosius nudatum patrem intueri veritus non est, cum omni posteritate sua perpetuam infelicitatem incurrit. De propria vita sua periclitari se credidit Abraham Patriarcha, cum Saræ Uxori suæ inquit, futurum ut Ægyptii decorem ejus intuerentur: propter quod & transfiguratione opus fuit, & mutatione nominis. Per nimiam oculorum libertatem, Dina honoris sui jacturam fecit. Si Judas in bivio quodam Thamar contemplatus non esset, in delictum incontinentiæ lapsus non esset, sicut nec Putipharis Uxor, cum castissimo Joseph. Severissime Moysi præcipit Dominus: *Contestare populum, ne forte velint transcendere terminos ad videndum Dominum.* Ingreditur Judith in conspectum Holofernis, & statim ait oraculum divinum, *captus est in suis oculis*, & adhuc: *Sandalia ejus rapuerunt oculos ejus, pulchritudo ejus captivam fecit animam ejus.* Veteli illi Susannam aspiciendo incestuoso stupro cor dederunt, qui tamen populo ut Judices præstituti erant: & quia frænum oculis relaxârunt, in reprobum sensum delapsi sunt. Herodes impius exardescens concupiscentia in Herodiadem, in abomnibale illud parricidium sese projecit, dando saltatrici caput Joannis Baptistæ. Tentavit Sathanas oblectamento oculorum sapientiam Redemptoris, quæ tamen periculo nullo exposita erat, tentavit, inquam, ut eum provocaret ad lapsum, tum cùm juxta Evangelistas *ostendit ei omnia regna mundi, & gloriam eorum.* Sed ille oculos humi fixos tenuit, & tentatorem confudit. Jacere oculorum pupillas, in res ad acquirendam virtutem non idoneas, etiam in earum rerum numerum recensuit M. T. Cicero, quæ dolorem excitant: *Oculi*, inquit, *augent dolorem, quia quæ cæteri audiunt, intueri coguntur, nec avertere à miseriis sinunt.* In hoc casu cæcitatem Democriti nolim sugillare, cum sibi oculos spontaneo ausu expunxit, ne forte in Philosophiæ suæ studio, per objecta externa turbaretur: *A consuetudine enim oculorum animum abducere difficillimum*, idem ipse scriptò reliquit.

Gen. 3. Gen. 6. Gen. 9. Gen. 12. Gen. 34. Gen. 38. Gen. 39. Exod. 19. Iudith. c. 10. Iudith. c. 16. Dan. 13. Matth. 14. Matth. 4. Cicero ad Torquat. De natura Deorum.

STATUÆ.

Ut Judicem incorruptum indicarent, pingendo, & sculpendo Antenati nostri judiciosissimè statuas exposuerunt, luscis oculis in transversum respicientes, quandoque etiam omninò cæcas. Tales sunt oculi eorum Senatorum, quos magnus ille Moralista Alciatus demonstravit, adjungendo sententiam:

Aldrovan. Alciat. Embl. c. 14.

Cæcus at eſt Princeps, quod Solis auribus absque
Affectu, conſtans, juſſa ſenatus agit.

Tali modo repræſentantur, ne videlicet plus uni, quam alteri faveant, ſed quæ juſta ſunt decernant, & (Theulius.) exequantur. Oculus in Hieroglyphicis pro ſignificatione gratiæ aut favoris accipitur, quod in Principem cadere nefas eſt: Eruditè Commentator: *Non eſt,* inquit, *quod ſuſpicionibus aut conjecturis aliquid uſpiam tribuat Judex, nec litigantium verbis hæreat, ſed probationibus manifeſtis veritatem inveſtiget.* Et longius oratione ſua progrediens concludit: *quocirca non oculis utatur, ſed auribus.*

SIGNATURÆ.

MAgna univerſitatis Mater Natura, cum pro objecto principali hominem habeat, per divinam præordinationem, in iis rebus, quæ emolumentum illi adferunt, ſimilitudinem quandam in plantis & herbis præſignat. In Heliotropio oculum Solis ſequacem eſſe oportere indicat. Idque in tantum, ut quamvis Sol ſit nubibus ſuis occultatus, quamvis radios ſuos illuſtres accendat, quamvis lineas breviores vernali tempore decurrat, quamvis Eclypſes ſuas Lunares patiatur, hic flos nec viciſſitudine ulla, nec temporis, nec anni tempeſtatum ulla volubilitate divertitur, quin fervidiſſimo amore ignitum Amantem ſuum proſequatur: unde in figuram rotundam compoſitus, cum pupilla eum dixeris deaurata infatigabiliter ad Solem verti, eundemque contemplari: cui etiam, tanquam Ideæ hominis omnimodo in Deum ſuum converſi, hoc lemma inſcriptum fuit: *Non ſo volgermi altrove*: id eſt, *alio verti nequeo.*

Caltha itidem, Anthemus, Buphtalmus, Abrotonus fœmina, Aconitum Bardaliancum, Helenium, Aſtrum, Atticum, Argemon, Hieracium, quibus vultur, quamvis acutiſſimis oculis præditus ſit, oculos ſuos obtuſos diſcutit, & ſerenat: Hæc aliaque inſuper germina juxta mentem præclariſſimorum Botanicorum, & floribus ſuis, & foliis, figuram, & imaginem oculorum exprimunt: unde & decoctiones, & conſervæ, & linimenta ex his confecta omnibus oculorum affectionibus medentur. Eutagia, prout ipſe ſæpius adverti, in floſculo ſuo candido quaſi pupillam oculi repræſentat, quæ de calamo tenero & ſubtili egreditur, ſicut & de minuſculis foliis ejus, tanquam de delicato tuberculo quodam. Electuarium ex his compoſitum validiſſimum eſt.

Ludovicus Dulcis. Plinius & Ludovicus Dulcis referunt, eandem qualitatem habere Chelidoniam? imò verò potentiorem, quam illa ſuperior: unde & hirundines, quæ quandoque pullos ſuos oculis clauſis pariunt, fricando eorum oculos præfato germine, eoſdem aperiunt. Sempervivum majus, oculorum ſimilitudinem omnimodam præſefert, ab aliis Zoophtalmum appellatum, à Romanis noſtris: *Ochio di Gioue*: hoc eſt: *Oculus Jovis.* In omni oculorum inflammatione remedium utiliſſimum eſt. Sic granum nigrum, herba Paridis, quæ ſignaturam pupillæ habet, prout doctiſſimi viri Aldrovandus, & Oſvvaldus Crollius ſentiunt, incredibilem in ſe virtutem habent. De pomis ejuſdem ſapienter chymici efficaciſſimum oleum exprimunt, quod etiam idcirco anima oculorum appellatur. Eandem figuram refert flos potentillæ, unde & iisdem effectibus aſſignatur.

Aldrovand. de monſtris. Signaturæ partium. Crollius de Signaturis rerum.

Summopere igitur Benefactori ſuo Deo in beneficiis acceptum referre debet homo, quod ſibi & in plantis, & in herbis vulgaribus, & minutiſſimis depingit, ſuggerit, & quaſi typo exprimit anthidota morborum, ſine quibus in curſu annorum ſuorum deficeret, & poſt graviſſimos labores, morti nihilominus violentæ miſer tradendus eſſet. Impii qui ad hæc mentem non applicant, nec horum reminiſcuntur. Interim ſcopus meus non eſt hic herbarum unamquamque diſcutere, cum in his obſervationes Mathioli ſupra Dioſcoridem, & alii ad manum ſint.

NOTÆ ANTIQUORUM
SUPRA LITERAM O.

QUi Ziſris delectantur, ita ut ſolis nutibus loqui velint, verba ſua partibus humani corporis componendo, dum literam O repræſentare volunt, oculum demonſtrant, prout eruditiſſimus vir Porta docet. Hæc quaſi præcipua inter vocales, quæ rotunditatem, & harmoniam verbis donat (pauca enim ſunt, in quibus illa locum non habeat) maximas habet obſervationes. Quod me concernit, nolim de diligentia mea, & exacta obſervatione gloriari, nihilominus principaliores hic apponam. O: verum ſymbolum & figura æternitatis eſt, quæ nec principium, nec finem habet: Perfectio accuratiſſimæ Matheſeos Euclidis: ſignum ſphærarum perfectiſſimarum, quæ in firmamento ſunt. Itaque illud ipſum O cum his characteribus invenitur O. A. C. O. N. T. I. ſignificat: *Ob Auguſti Cæſaris obitum nos timor invaſit.* O. AQ. *Omnes aliquos.* OB. *Obriacum, orbem, orbiter.* OB. CS. *Ob Cives Servatos.* OB. M. E. *Ob merita ejus.* O.D.M. *Opera Domus Munus.* O.E.R. *Ob eam rem.* O.F.B. *Oportebit Fide Bona.* OFF. *Officium.* O.H.S. *Oſſa hic, ſita ſunt.* O.M. *Optimus Maximus.* OM. *Omnium.* OMA. *Omnia.* OMIS. *Omnis.* OM. V.F. *Omnibus Vivis Fecit.* ON. *Omninò.* ONA. *Omnia.* ONT. IMP. *Ornamentum Imperiale.* OO. *Oportuit. omninò. omnes.* OO. TS. *Ornamentis omnibus textus.* OP. *Optimo. Opiter. Oportere.* OP. ET, S.P. *Optimo & Sancto Patrono.* O, P.F. *Optimè Principali fecit.* OPP. *Oppidum.* OP, PRI. *Optimo Principi.* OPT, P. *Optimo Principi.* OR. *Ornatus, ordo.* ORB, PAR. *Orbati Parentes.* OR, M. *Ordo militum.* ORN. IMP. *Ornatus Imperialis.* OS. *Omnes.* OS, C. *Omnes conciliant.* OT, FN. *Oſtium feneſtræ.* O.V.D. *Omni virtuti dedito.* O.V.F. *Optimo-viventi fuit. Omnis vivis fecit.* Unde apparet, quàm omnis hominum ætas compendioſæ ſcriptioni addicta fuerit. Hi characteres nihilominus meo arbitratu tales ſunt, qui non facile abſque explicatione enodari poſſint. Verum nihilominus eſt, quod hic loci non incongruè illud applicari poſſit, quod in lyricis ſuis Venuſinus Poëta noſter inquit: *Obſcurus fio, dum brevis eſſe laboro.* (*Horatius in arte poëtica.*) Unde & hanc explicationem non minus reliquis ejuſcemodi materiis neceſſariam arbitror.

ARGUS FABULOSUS,
ET MYTHOLOGICUS.

Fabularum utilitas.

INconteſtatum eſt, Doctrinas morales, Philoſophiæ maxime reconditæ, & ſublimiſſimæ Ethices ſub cortice fabularum ab antiquis reconditas & involutas fuiſſe. Unde Illuſtriſſimus Dominus Auguſtinus Maſcardi non abs re, illic ubi ex profeſſo hanc materiem pertractat, illud Plutarchi uſurpat: *Che temprano queſte le ſeverita della philoſophia: onde al palato anche de piu delicati rincreſceuole non rieſca.* Hoc eſt: *Quod fabularum proprium ſit ſeveritatem Philoſophiæ moderari: ita ut nec palato quidem maximè delicatorum diſplicere poſſit.* Et Natalis Comitis opus, his propriis verbis exordium ſuum ſumit: *Tanta eſt ſanè utilitas, quam ex fabularum cognitione percipimus, quanta nullis verbis explicari poſſit.*

Illuſtriſſ. Dni. Maſcar. Tabula Cebetis Theb. diſcip. 3.

Natal. Comit. Init. Operis Mytholog.

Hinc

Hinc cum de oculo mihi tractandũ sit non minimum errorem fecisse viderer, siquidem fabulosum illum, & proinde Mythologicum Argum Pastorem Centoculum subterfugere calamum meum permitterem. Itaque necesse non est me latius in enarratione fabulæ hujus evagari, cum neminem nec idiotam lateat ejusdem eventus; ut tanto expeditius allegorico sensui immorer. Non ignota loquor: omnibus enim constat, qua ratione Jupiter, ut furtum suum amorosum cum Iside Junonis Rivali occultaret, eam in Juvencam converterit, quam Juno Argo Pastori in custodiam dedit, prout Ovidius refert:

Diva metum: timuitque Jovem: & fuit anxia furti, Donec Aristoridi servandam tradidit Argo.

Unde posthæc restitui sibi eandem volens Altitonans, Mercurio imperat, ut eam à pastore tollat. Hic oculatissimus, siquidem oculorum suorum una parte dormiret, reliquis vigilando, nunquam à custodia depositi vel momento temporis avertebatur: unde cum Mercurius intricatum se difficultate concepti furti sui videret, vafritie consueta hanc fraudem adinvenit: dulcissimo enim instrumento musico arrepto, cum tanta suavitate harmoniæ insufflavit, ut miser ille sensim omnes oculos concluserit, & in soporem delapsus sit: sed his non obstantibus eum Nicraces adolescentulus expergefacit. Quod videns Mercurius, nec aliud rei remedium inveniens, saxo hominem occidit, & juvencam surripuit. Juno huic misero condolens, eum protinus in pavonem transfiguravit, in plumis ejus oculos depingens, harumque volucrum servitio ad vehendum currum suum utitur. Quæ reliqua sunt de fabula hac Isidis prætermitto, tanquam huc non pertinentia: & solum ea paucis expediam, quæ ad mythologicum sensum meum expediunt.

Hæc Isis interim nunc Lunæ, nunc Terræ typum portat: idque pro explicatione physica tum, cum dicitur à Jove intra nubem compressa, & cum per æthereum calorem sol ad se inferos vapores attrahit, qui de terra exorti sunt. In fabulam translatum est, eam in juvencam conversam esse, dum illud animal in colenda terra utilitatem suam, & servitium homini præbet. Datur centoculo Argo custodienda: intelligitur per hæc firmamentum, astris suis tanquam oculis subjectos sibi agros sine intermissione contemplans: hoc autem ipsum infatigabili cursu suo, variando tempestates anni, fructificanti terræ collaborat, & ut ita dixerim ad fœcunditatem ejus irremisso studio invigilat. Ex his stellis pars quædam indormiscit, pars vigilat, Hemisphærium enim nunquam non à Sole illustratur, cumque diurno, & excessivo splendore stellæ contegantur, & dispareant, dormire dicuntur. Exoticum nihilominus videtur, quod Jupiter Mercurio imperasse legitur, ut Argum occideret. Sed minus mirum videbitur, si quis perpenderit prudentiam solertis agricolæ in hoc sitam, ut non tam influxionibus cæli, quam labori suo, & indefesso agri colendi studio confidat. Hinc fabula refert, Isidem amplissimas terræ partes perambulâsse, vidisse regiones vastissimas: ut hinc patefieret, agricolæ seduli munus esse, ut cum exactitudine fertilitatem terrarum examinet, æque ac sterilitatem. Pervenit tandem in Ægyptum: hæc enim ubertate sua, & fertilitate, virtutem & bonitatem terræ suæ demonstrat. Rursum alia causa literalis, & historica subjungitur, quæ est, quod Mercurius cum Argum occidisset potentissimum Argivorum Regem, thronum illius proditor usurpavit.

Natalis Comes prudentissimus Mythologicus, à quo universam hanc expositionem mutuatus sum, sapienter hanc fabulam omnem ad cursum Lunæ applicat. Isis filia Inachi & Neptuni æstimatur esse. Sic Luna nocturno lumine suo, campos, & omne quod vivit, humectat (sicut Ptolomæus in Almagesto suo sentit) Dicitur Io à Jove in nube compressa, & violata, nonnunquam enim Jupiter pro Sole sumitur, qui cum Luna conjunctus, efficit ut nubes, & pluviæ sequantur. Per congressum Solis vel Jovis in juvencam transmutatur: Luna enim post triduum novilunii cornuta apparet, & Argo custodienda traditur, inferior enim omnibus stellis est, à quibus videtur nullo in pretio habita derelinqui. Occiditur Argus, & juvenca Junoni redditur: subministrans enim Sol lumen suum Lunæ, ipsa splendore suo omne firmamenti astrum exuperat: atque idcircò majorem virtutem subjacentibus campis, & mixtis, & viventibus communicat. Dicitur itidem sulcasse maria, & vagata Isis per campos & regiones Scythiæ, & Ægypti, per quod infatigabilis cursus, & motus Lunæ denotatur. *Natal. Com. Mythol. de Isid.*

Alii rursum fabulam hanc ad exprimendam humanam vitam, mortaliumque mores transferunt. Per Io animas vitiosorum hominum intellexerunt, deditos sceleribus & fraudi: qui per Jovem ultorem deprehensi, tanquam in carcerem & tenebrosas nubes ignorantiæ projecti, in terramque proni brutis animantibus similes fiunt, nullam habendo secururæ immortalitatis rationem, & nullam cognitionis divinæ studium præseferendo. In hac metamorphosi sua propediem Junoni traduntur, ex eo, quod avaritia, & libidinum cumulus ejuscemodi homines totos occupat; plus enim in iis vitia grassantur, & multiplici numero augentur, quam oculi in pastore Argo. Cumque ætas jam increverit Mercurio imperatur, ut Argum interficiat: ratio enim libidini frænum injicit; & omnium desideriorum, & voluptatum sua est satietas. Isis itaque œstro furoris percellitur, à Junone immisso, quod conscientiæ stimulum, vel sinteresin indicat peccati, & mœstam vitæ jam transactæ recordationem. Sic enim cælum eos exstimulat admonendo, quod à vero tramite aberraverint, & colluvie peccatorum, de rationalibus hominibus in bruta animantia degeneraverint: suggerendo interim, ut posthæc frugalius & prudentius vitæ methodum instituendo pristinæ formæ suæ reddantur, per sanctitatem vitæ, per innocentiam & correctionem morum digni habiti, qui ab altissimo Domino novis gratiis cumulentur. Atque ita verum fit, quod doctrinæ saluberrimæ, & præcepta utilissima philosophiæ moralis, sub velo fabularum tegantur, & in voluta sint. Sed de his hactenus. Sinteresis conscientiæ, & præteritorum memoria.

EPITHETA.

CUm oculus hominis singularissima, & maximè spectabilis pars sit humani corporis, etiam ditissimos inde nascituros effectus facile concludendum. Non defuerunt nec Oratores maximè illustres, nec facundissimi Poëtæ qui adjunctis copiosissimis, imo cum tanta varietate, quanta est pratorum quæ omnigenis floribus luxuriant, hanc materiam prosecuti sunt. Quod me attinet, non ausim brevi gyro calami mei, tanquam apis ingeniosa volando delibare, & quolibet Authore mel illud componere: sufficerit pauca gustasse, quæ mihi maximè selecta, & ad rem nostram accommoda videbuntur. Itaque à Mantuano nostro, oculi ob vivacitatem igniti nominati sunt: *Ignivomisq; oculis:* Ab Ovidio fortunati: *Fortunati oculi, felicia tempora nostros, quæ vidêre atavos:* Fideles ab Horatio: *Quàm quæ sunt oculis subjecta fidelibus.* *Par. 2. Fastor. 2. In arte.*

10 Æneid. ibid. Statius 7. ibidem. Prudent. Pontan. Lib. 4. s. Tuscul. Quæst. lib. 3. Elegiar. Boëtius. Martial. Apuleius. In Ep. Helen. Lib. 3. Eleg. ibidem. Iuven. Catullus. Lib. 1. Valer. Flaccus. Manilius. Martialis. Sidonius. Pontanus. Politianus in Epigram. Marullus. Lactantius. Baptista Pius. Augurellus, in Elegia. Petrus Crinitus. *In Aul.*

Graves à Virgilio: *Illa graves oculos conata attollere, rursus deficit.* Ab eodem maligni: *Oculisque malignis ambigua spectare rates*: A Statio truces: *Ecce truces oculos.* Ab eodem cadentes: *aspexi, tenuique oculos jam morte cadentes.* Severi à Prudentio: *Nec fronte severos conniuente oculos prædatum ad gaudia flectit*: Turgidi à Pontano: *Turgidulosque oculos, turgidulasque genas.* Humentes à Lucano: *Ante Ducis voces oculis humentibus omnes, aspicerent*: Venusti à Cicerone: *Canduduli dentes, venusti oculi, color suavis.* Teneri ab Ovidio: *Quid fles, & lacrymis teneros corrumpis ocellos?* Boëtius eis titulum vagabundorum dedit: *& hoc vagis oculis, & arente lingua, vultu incomposito.* Rosei nominantur à Martiali: *Aurora exoriens roseis spectabat ocellis.* Splendidi ab Apuleio: *Sic tuis istis micantibus oculis*: Proterui ab Ovidio: *Tu modo me spectas oculis lascive protervis*: Arguti ab eodem: *Risit, & argutis quiddam promisit ocellis.* Rursum ab eodem tumidi: *& vestem tumidis prætendit ocellis.* Juvenalis nitidos vocat: *Turbavit nitidos extinctus passer ocellos.* Mellitos Catullus: *Mellitos oculos tuos juvenci.* Compositos Propertius: *Compositos levibus radiis patefecit ocellos*: Valerius Flaccus ardentes: *Persequitur, lustransque oculis ardentibus hæret*: Avari hoc est advidendum propensi vocantur à Manilio: *Verticibus mediis oculos emittet avaros.* Decori à Martiale: *Oculos delectat decoros.* Protuberantes à Sidonio: *Lucida cutis, oculi protuberantes.* Placidi à Pontano: *Torpescunt placidos flectis cum lenis ocellos*: Petulci ab eodem: *nigra & lumina, petulcos oculos*: Item Lascivi: *Lascivos cohibe Focilla oculos.* Item Procaces: *Exercere oculos simul procaces.* Siderei à Politiano: *Aspice sidereis ut blandum arridet ocellis.* Acuti ab eodem: *Æstuat atque aliena oculis bona limat acutis.* Marullus fulgidos nominat: *Morem ocellis insidentem fulgidis.* Curiosos Lactantius: *In secreta cælestis illius providentiæ curiosos oculos voluerunt immittere.* Idalios prudentissimus compatriota meus Achilles Bocchius: *Illa Illa Idaliis potens ocellis*, quod idem est ac *venereis.* Lubricos Baptista Pius: *Non modo me Dominæ male lubricus angit ocellus*: Idem ipse cælestes: *Quàm mihi cælestes illi videantur ocelli.* Ridentes Augurellus: *Quæ mihi me nutu solo ridentis ocelli.* Lucentes idem: *humentemque oculis desine turbidam nubem tendere lucidis.* Per mortem graves ab eodem dicuntur: *Caligant oculi mihi morte graves.* Tremuli à Petro Crinito: *Quum tremuli sese oculi exerunt.* Amœni à Mantuano: *Amœnis subridens oculis, & mente arcana volutans.* Emissitii à Plauto, eo quod lucem emittant: *Circumspectrix, cum oculis emissitiis*: Flammiferi à Mantuano: *Flammiferis oculis sylvas, & retia rumpens.* Eousque vasta sunt denique & copiósa oculorum Epitheta, quanta pene dixerim sunt objecta, quæ oculorum obtutui patent. Paginæ eorum, qui de his volumina integra contexuerunt, satisfacient utique, mi Lector, desiderio tuo, hæc sola ego præ infinitis elegi, ut siquidem tibi non displiceant, cum omnium rerum in se significationem contineant, utilitati tuæ servire sine ulteriori incommodo possint.

PHYSIOGNOMIÆ, ET SOMNIA.

NOn minor tamen mihi labor hic occurreret, si omnem oculorum motum, qui quandam animi affectionem & expressionem habet, (quibus forte nec numero superiores erunt, quas Euclides sphæras minores descripsit) si inquam, eorum quemque tangere, & his foliis committere voluerim. Interim tamen mediante Authorum illustrium authoritate non deero, quin ea proferam, quæ potissima, & maxime necessaria videbuntur. Atque idcirco condemnanda non sunt, quæ à Phisiognomicis de hac parte corporis humani adferuntur, de quibus inprimis non immerito doctissimus Beierlinch sic ait: *quemadmodum cauda leonibus, aures, & nares equis, sic ex oculis hominum mentis imago apparet.* Hinc Levinus Lemnius hac in parte diffusior: *Medicos inquit in morbis studiose oculorum constitutiones contemplari*: De vitiatis oculis hæc porro concludit: *Lusci vero, pæti, strabones, & qui obliquo sidere, limisque obtuentur: præter contortos, atque in diversum convulsos musculos, hujus naturæ errorem consecuti sunt, quod vitium quoniam circa cerebrum, mentes, domicilium, vel potius regiam consistit, ut foris nonnihil oculos deformat, ita animum quoque quibusdam vitiosis affectibus imbuit.* Totum hoc confirmatur ex eo, quod Martialis de Zoilo refert, qui inter alios vultus sui defectus, hunc gerebat:

- - - - lumine luscus:
Rem magnam præstas Zoile si bonus es.

Lia nunquam mulier bona fuit, erat autem, lippientibus oculis. Oculi ardentes, & scintillantes animum parem significant: unde Livius ait: *Oculi Romanorum visi sunt ardere in prælio Samnitibus.* Referunt Callimachus, & Nicolaus Olaus, quod Aquilejenses cum Attila præliantes fusi sint, & dissipati, dicendo se plus pavefactos fulgure vultus eorum, quam fulmine gladiorum: unde non sine ratione inquit Tacitus: *Primi in omnibus præliis oculi vincuntur.* Aristoteles & Adamantius scriptum reliquerunt, & plures insuper alii, oculos sanguine repletos, cum sanguinis abundantiam significent, homines portendere effrontes, protervos, iracundos, & audaces: Qui humiditatem gerunt, eamque foris demonstrant, homines ut plurimum vino deditos, & ebriosos. Qui verò colore mortuo & subrufo apparent, intemperantiam oris, homines effæminatos, stolidos & lusores indicare. Si subflavi & rubicundi, caliditatis exuperantiam, & audaciam furori non absimilem. Achilles apud Homerum Agamemnoni improperat, & de imprudentia eum inculpat, quod caninos oculos haberet, cum hi sint maculis, & colore sanguineo tincti.

Dysonophisti apud Athenæum oculos omnium rerum opifices appellant; cum ex eorum indiciis de moribus, & qualitatibus personarum judicari possit: ex his deducunt, hominem, qui oculos in similitudinem capræ formatos habeat, morigeræ naturæ esse. Oculos qui foras prominent, aut verò econtra introrsum retrocedunt, aut mediocriter collocati sunt, hos quidem perspicacissimos essè, ingenium autem tractabile, & mansuetum: econtra illos qui foras eminent hominem significare criticum, levem, & inconstantem. Unde non immeritò M. Tullius (nescio non alibi jam citatus, hoc novi, quod hic maxime ad rem nostram serviat) sic ait: *Animi est omnis actio: & imago animi vultus est, indices oculi: nam hæc est una pars corporis, quæ quot animi motus sunt, tot significationes, & commutationes possit efficere.* Sic Hippocrates quoque famosissimus inquit: *oculi ut valent, ita & totum corpus.* Id quod oculos colore sanguineo repletos concernit, sic de iis Cicero contra Verrem loquitur: *Ipse inflammatus scelere, ac furore in forum venit: ardebant oculi, toto ex corpore crudelitas emicabat.* Oculi in rem unam defixi stupiditatem mentis demonstrant: unde Virgilius: *Dum stupet, obtutuque hæret defixus in uno.* Et in septimo Æneidos:

Talibus Ilionæi dictis defixa Latinus
Obtutu tenet ora.

Beierlinch. Theat. Vitæ human. Liv. lib. 2. Callimachus & Olaus. De Achille & Agamemnone ex Homero. *Cicero. Declam. 4. 1. Æneid. Æneid. 7.*

Quo-

Quoniam vero hic nobis oculorum mentio est, non abs re videtur nonnulla etiam de lacrymis adduxisse. Hæ non semper prænunciæ, & præsagia doloris sunt: quandoque enim & hilaritatem, & læta nuncia significare solent: sic Terentius quempiam Comicorum suorum loquentem adducit: *Oh lacrumo gaudio!* & alibi: *mulier telam deserit continuo, & lacrymis opplet os totum sibi, ut facile scires desiderio id fieri tui.* Virgilius itidem de Anchise suo sic loquitur:

Terent. in Adelph. in Heautont.

Aeneidos 6.

Alacres palmas utrasque tetendit
Effusaque genis lacrymæ.

Cæsar: Comment. de bello Gall.

Communius tamen lacrymantes oculi mœstitiam & dolorem denotant: hinc Julius Cæsar in commentariis suis ait: *Divitiacus multis cum lacrymis Cæsarem amplexus obsecrare cœpit, ne quid gravius in fratrem statueret.* Menelaus apud Euripidem Helenam consolatur, dum ait: *Viri esse generosi lacrymas in adversis rebus fundere.* Etiam lacrymæ per iracundiam funduntur: unde Horatius:

Euripides.

Quid causæ merito quin illo Jupiter ambas
Iratus buccas inflet?

Aldrovand. hist. monstrorum.

Ut ad oculos revertamur, scribit doctissimus vir Aldrovandus hos, si concavi fuerint, hominem demonstrare maleficum, & invidiosum: Quod si modicè subsederint, animum Herilem, & magnanimum: Qui in longum distenduntur, fucatum indicant & impostorem, hoc est in verbis duplicem, & subdole blandientem: minuti oculi, iidemque tremuli, proprii amantum sunt: obliqui proclivem animum ad iracundiam: qui celeres in motu sunt, idque multifariam, aliquoties tamen quiescentes, signum temeritatis & audaciæ præseferunt: qui velociter & cum acumine moventur fraudulentiam & infidelitatem portendunt. Cum oculi naribus uniti apparent, hominem præsignant, omni sorde, & vitiorum turpitudine contaminatum. Non modice etiam (prout idem Author refert) ad præsagiendum confert colorum indicium, sicut jam de sanguinolento diximus: qui ad nigrum tendunt, timidum, & suspiciosum arguunt: nigri itidem, de sanguineis virgulis vel lineis secti, complexionem temperatam humorum, sicut & morum bonitatem. Si oculus fulvus fuerit, sicut sunt jubæ Leonum, magnanimitatem indicat, & sublimitatem spiritus: igneus, iracundiam & protervìam: si lucidum quid in oculis deprehenditur, quale in oculis gallorum est, mollitiem denotat, & animi dissolutionem: hominem item luxuriæ deditum. Sed de his abunde dictum sit.

Ut vero etiam tanto magis Artemidori, & assectarum ejus ridenda vanitas deludatur: cum experientia sat luculenter contrarium evenire doceat his, quæ à falsis impostoribus istis cum propositionibus vanis disseminata sunt, (ne tractatui huic defuisse videar) recolligam id, quod ab aliis, me in parte hac doctioribus & magis eruditis scriptum fuit: idque paucis expediam, quod pace tua futurum spero, mi Lector. Dixerunt itaque, & propositionem istam stabilire voluerunt, quæ fundamento, si superis placet, non carent, supra quod deinceps omnem machinam suam vanam fabricati sunt: oculos, inquiunt, filiorum, fratrum, & propinquorum, tum verò etiam gemmarum augurium esse: idque non ambigunt convenientissimum rationi dicere, præfatæ enim res non minus ipsis adeo oculorum pupillis charæ sunt, & acceptæ: atque ideo, si quis sibi tres habere oculos per somnium visus fuerit, id sibi prolium fœcunditatem præsagire, dummodo hoc ei somnium in nuptiarum suarum primordiis evenerit: mira stoliditas! Ut quid enim illud in conjugii exordio, & non potius in ejusdem annis sequentibus, tum præsertim cum per maturitatem affectuum, defervescente passione, major solet esse ad propagationem fœcunditas? Dixerunt itidem, si quis oculis se privatum ambobus somniaverit, propediem futurum, ut vel filiorum orbitate, vel genitorum suorum, vel propinquorum angatur: totum hoc trahendo ab intima affectione, qua in tutelam oculorum nostrorum propendemus: oculorum enim & sanguine propinquorum salutem, æque chara esse utraque oportere.

Pariter si quis somniando prævidere sibi visus fuerit calamitates suas secuturas, felicitatem & eventum inde prosperum coarguunt: morem cancri imitando; dum retrorsum repunt, promovere iter suum stolide opinantur: quod universum nihilominus ita spargunt, ut commenta sua idiotis prodigiosa apparere faciant. Docebant igitur, si cui per somnium evenisse cæcitas oculorum visa fuerit, id sibi persuadeat, nil infausti, nil sinistri quod perturbare requiem, aut pacem possit, sibi eventurum esse. Quamvis Artemidorus sentiat, somnianti, qui oculos suos se in auribus habere visus fuerit, imminere cæcitatem: uterque enim sensus sibi invicem maxime colligatus est. Vanitatem hanc vanitate alia non minori copulant, dum ajunt: si quis in extremo digitorum suorum habere oculos somniaverit, idem cæcitatis ei eventurum infortunium: rationem etiam afferunt: Cæci, inquiunt, vice oculorum, manu palpant eundo: Palmaris insania, quippe, quæ jam in summitate digitorum est. Sic enimvero insipientes commenta sua supra digitos collocant, prout iis placuerit, non advertendo se contradictionem stultos incurrere: dum enim oculos supra digitos statuunt: non solum ex his nullam augurare oculorum diminutionem debebant, sed potius juxta numerum digitorum, eorundem secuturam multiplicationem. Post oculorum scrutinium, etiam ad supercilia transeunt, ut videlicet se miro stupore elevent, ad tam arduum, & sublime vanitatis hujus magisterium.

Per cilia inprimis significare Pædagogos, Custodes, & Gubernatores juventutis volunt, sicut illa pupillam oculi tuentur, ita & hos in tutelam pupillorum datos: solida, prô superi! fundamenta, de quibus consequentias posthæc inanissimas, falsissimasque producunt. Per supercilia volunt dignitates, ornamenta, porro & mulieres intelligi: hæc enim pro decore vultus sunt, & personarum formositati contribuunt: hinc supercilium spissum, & optimè coloratum in somnio præsentatum, indicium volunt libertatis esse: è contra quod glabrum sit, & pilis suis orbum, signum ajunt secuturi luctus, & doloris: quam propositionem ex eo utique hauserunt, quod lugentium proprium sit sibi supercilia fricare, & vellicare pilos ejusdem. Sed de horum vanitate hactenus dixisse suffecerit, qui eo minus vidisse dici debent, quanto plus cum oculis conversati fuerint. Ita ut non videatur illud dici posse incongruè de iisdem, quod de pulchra quadam sutrice, vel veteramentaria sua, quam deperibat, Heroico-Comicâ musa sua Hieronymus Porti canere voluit:

Cieco dallo splendor del suo bel lampo
Vuol che almeno oculato il piede io porte,
Pur nel laccio d'amor, strana mia sorte,
Con gli occhi nelle scarpe ancora inciampo.

DESCRIPTIONES
ET POESIÆ.

PAter Emanuel Orchus Capucinorum Prædicator (cujus dulcissima eloquentia etymologyiæ nominis convenit) in discursu quem de discipula Do-

P. Emmanuel Orchi.

Evagatio oculorum.

S. Basil Seleuc. orat. 36.

Domini Maria Magdalena format, nimiam evagationem & licentiam oculorum percellit, & quantorum malorum, quamque abominabilium causa esse consueverint, admirabiliter paraphrasticando, duas sententias S. Basilii, simul & S. Petri Chrysologi, cum allegoria Solis, & ruina Phaëtontis in medium profert, atque ita descriptionem, & orationem suam orditur. Quod est Sol in hoc mundo, hoc oculus in corpore est, inquit S. Basilius, quem obsecro intuemini: clara enim lampas terræ est, fenestra aperta ad sphæras, Illuminator aëris, Progenitor viventium, ornamentum, simul & gaudium universitatis: oculus denique, qui in fronte firmamenti circumagitur & gyratur: Intuemini nunc oculum humanum: qui clara lampas est corporis: fenestra nobis aditum patefaciens ad mentem: illustrator sensuum, communis phantasmatum interiorum progenitor, ornamentum & jucunditas totius hominis: sol denique qui in cælo frontis convolvitur, & rotatur. Idcirco cum Sol sub palpebris suis, splendorē suum abscondit, ne ab oculo humano videri possit, metuens zelosus, ne forte oculus hominis omnem adeo similitudinem suam exhauriat, atque in solem verum in terris convertatur: oculus viceversa etiam sese sub obscuritatibus suis celat subtus palpebras suas, nec vult à sole rectos in se radios dirigi, metuens, ne & ipse plenam sui similitudinem attrahat, fiatque in cælo firmamenti oculus. Sed quantopere expertum & sollicitum esse oportet aurigam, & conductorem solis in cursu diurno, miserabilis ruina Phaëtontis, de qua fabula meminit, sat manifestum reddit. Hic adolescens itaque, prout vetus commentum est, inexpertus adhuc ad primum diluculum oriebatur cum sole suo, temerarius ductor globi favillantis: vix etiam per subjectam universitatem lucis suæ radios effuderat, cum omnis jamjam fons solari luce fulget, omne germen exhilaratur: de vita sua rursum gloriantur viventes, qui prius dormiendo mortuos fingebant: & quamvis vitra vel crystalla & marmora careant animâ, nihilominus umbram quandam vitæ imitantur, dum radios à sese emittunt. Sed heu temerarius auriga noster & inexpertus, ab uno furentium equorum suorum, se in transversum rapi patitur, ab itinere communi deflectens, & propius terram curru suo descendente accedens. Et ecce globus terræ accenditur, siccantur fontes, in cineres rediguntur germina, viventium universitas veram vitam suffocata amittit ipsa adeo saxa & rupes, quæ inanimata sunt, dum fumantibus flammis denigrantur, pullo vestitu lugere fatum mortalium videntur, qui prius vixerant, nunc autem improvisa morte defuncti jacebant. Denique globus terræ usquequaque in incendio est, cælum fumosa caligine squalet: dixisses universitatem rerum infernum esse, propter solem male gubernatum, solem inquam, qui si rite cursum suum perfecerit facile splendoribus suis in universitate Paradysum pingere & efformare poterit Fabulam vobis attuli, non diffiteor, sed fabulam, quæ non raro in hoc animo nostro mystico, calamitoso scilicet Phaëtonte verificabitur: & forte allusit ad hoc S. Petrus Ravennas dum dixit: *Vagus oculus, lascivus intuitus, improbus aspectus, suas non respicit ad ruinas, totus cupiditatis, incendio velocius per aliena percurrit, quàm currit ignis arida terrena per gramina.*

Chrysolog. serm. 139.

Exoritur, exoritur inquam de somno suo animus noster, temerarius auriga favillantis globi, hoc est oculi nostri: vix ille per naturam corpoream visiva lumina sua expandit, cum jam omnis fons internæ potentiæ cognoscitivæ illustratur, omne germen interni intellectus intuitivi exhilaratur, & pomposo fastu species mentales impressæ motum suum ordiuntur: manus etiam, pedesque, qui cæci nati sunt, dum conductorem refugiunt, videri possint & ipsi de visione gloriari posse: sed eheu, inexpertus auriga multoties per curiositatem à recto tramite declinat: inter jumenta sua, & indomitos equos passionis, est, qui carnali oculorum intuitu plus quàm oportet, deorsum vergit, & ecce sine morâ parvus mundus, vel microcosmus homo, concupiscentiis ardentibus totus succenditur, in cæcitate spiritus exsiccatur fontes cognoscitivæ potentiæ: redigitur in cineres errorum germen omne intuitivi intellectus interni, species animæ, passionibus suis jam correptæ, motum illum, qui ad judicium rectum nos deducere consueverat, amittit: manus etiam pedesque inordinato cursu in transversum rapti, non solum se cæcos natos, sed furentibus, & mente captis se similes factos demonstrant. Denique non nisi rogum accensum carnem illam dixeris, animam illam non nisi caliginem, hominem illum in Dæmonium transformatum propter solius oculi gubernaculum & regimen amissum: qui si fines suos non egreditur, intuitu suo modesto, atque ordinato Angelicæ formæ decorem adumbrare poterit. Heu me quanat strages, quanta ruina, oculi incorrecti: *Vagus oculus, lascivus intuitus.* Sic ille. Qui verò præter hæc ulterius Oratorum paginas transcurrere satageret, non ei similes aliæ descriptiones defuturæ essent: sed ego, qui moderata sobrietate, Lectori meo consulere decrevi, hanc solam, quam nervosam admodum arbitratus sum, hic in medium proferre volui. Idem facturus ero in poësia, ubi, te mi Lector, unicâ odâ quæ immortalis excellentiæ laudem meretur, gratificare volo, quæ ejus est, cujus corpus jam defunctum jacet, Hieronymi, inquam, Porti: qui mihimetipsi per occasionem odæ hujus retulit, de poëticis sudoribus suis, se præmium aliud non tulisse (communi poëtarum fato) quam illud Serenissimi Mantuani. Ego eam hic propositurus sum, condignam videlicet elevatissimo calamo illius, quo tam doctè, tamque sapienter uti consveverat: atque ut volatus ejus æternus esset, inventus est finisse vitam suam habendo calamum in manu:

OCCHI AZURRI
di bella Donna.

V' inchino occhi di Cielo
Voi che ognos mi mostrate
In due azzurre pupille i di sereni,
Occhi della beltate
Sono raggi di Ciel vostri baleni,
Faccian pompa superba altri de l'ombre,
Non sia che voi torbida Ecclissi ingombre.
Sianst pur gli occhi bruni
Luminoso occidente
Habbia l'espero in lor fulgida sede,
Che in voi l'alba ridente
Non ben sorta dal mar splender si vede,
E giusto e ben che di splendori adorno
Ceda la notte i privilegi al giorno.
Voi non Larue di morte
Siate lumi vitali,
Che dan spirto e vigore à un cuor che langue;
Voi con lustri immortali
Ravvivate ad un sol sguardo anima e sangue,
Luminari maggior del Ciel sereno,
A cui non copre obscuro nembo il seno.
Occhi azzurri, e lucenti,
Conceda pure a voi

Nero

Nero lume i suoi vanti, e le sue glorie,
Portan quelli fra noi
Di funeste sembianze alte memorie,
Voi colori celesti ogni hor scoprite,
Mostran essi fra lampi ormi di Dite.
Nelle vostre palpebre
Ogni viola agara
Fuor del'uso nativo, e del costume,
Amantenersi impara
Di due viri Epicicli incontro al lume
Dentro di cui ben può mirar chi vuole
Col suo Giacinto a starsi unito il sole.
Di Giove & di Nettuno
Gli alti pregi spandete,
Poiche un Cielo, e un Mar nel chiaro giro
Delle pupille havete,
Dove corre a bearsi omni sospino,
Dove spunta l'aurora, e dove al fine
Di zaffiri si bei s'ingemma il crine.
Si, si ch' onde voi sete
Congelate in quei Cieli
Cadute allor, che sorge il sol dal mare,
Quando fra azzurri veli
Col giorno in fronte, un voi belli occhi appare,
Cerulei fior d'un Paradiso in terra,
Cerchi ove pur gemma del Ciel si serra.
Giurerei occhi cari
Allor quando natura
Il vostro azurro a fabricar si pose,
Che con provida cura
Tolse un pezzo di Cielo, e vi compose,
Quindi e, che in voi si scorge, o Luci belle!
In perpetuo seren brillar le stelle.
Cieli in piu Cieli uniti,
Si che il biondo Pianeta
A riflessi di voi si fa piu chiaro,
E mentre i lumi acqueta
Nel vostro oltra marin divien piu avaro,
Occhi d'estivi ardor solstitii eterni
Stanno i tropici in voi lungi da i verni.
Ne vostri azzurri giri
Costringete i Destini
Dare alla Ruota di Fortuna i moti,
Par ch' ogni astro v'inchini,
E che sparga i suoi lampa a voi per Voti,
A voi che gia squarciato ogn' altro velo
Mostrate haver fra labirinti il Cielo.
Son raggi i vostri influsi
Belli occhi, e tutta luce
Sono passi di sole i corsi vostri;
Voi Castore e Polluce
Tranquillate co rai gli affanni nostri;
E sete a sguardi altrui meta, e orizonte
L'Eclitica solar portate in fronte.
Serenissimi Lumi
Luminose pupille
Sete a voi stessi intelligenze, e sfere,
Voi con chiare faville
Somministrate al di faci e lumiere,
Onde alle vostre glorie, o azzurri Poli!
Giunger non pon della mia penna i voli.

Pari ratione, inter omnes odas, quæ hic apponi possent, hanc infra scriptam Domini Martini Longi piæ memoriæ, omni laude dignissimam judico:

Vaghi abissi di Luce ardenti sfere,
Oue l' ampie sue gioie il ciel ripose,
E forse in terra il Creator dispose
L'opre uguagliar delle stellanti schiere.
Cieca e notte per voi luce guerriere,
Cieco e amore per voi luce amorose,
Di sourana Belta norme famose,
Del gran lume di Dio sembianze altere.
Se mesti Tebe gia, lieti in voi miri
Duo soli il mondo, ch' abellirsi intornio
A gli archi vostri ambitiosa e l'Iri.
E se mancasse a Febo il raggio adorno
E la face d'Amor; da vestri giri
L'un trarebbe le fiamme, e l'altro il giorno.

Periculosa semper in Appolline concertatio fuit Marsiæ, unde & vetuli Sileni conductor factus est. Magnum & insolitum sibi pepererunt infortunium Picæ, ubi cum Camœnis decertare ausæ sunt: etenim si non lingua, saltem loquela privatæ, siquidem cum ingenti labore nunc proferre quippiam tentaverint, nec sincerum est, nec ab illis intellectum. Idem ipsum de me quoque, benevole Lector, dicturus es, dum strophis meis infra positis, non erubesco me æquiparare velle supramemoraris, qui tantam eloquentiæ laudem nacti sunt? Sed quid non audeat pruritus? Omnium volucrum est, solem salutare velle: umbræ adeo ipsæ picturatum colores tanto melius apparere faciunt. Non enim ut me summis viris ad latus collocem, sed ut talenti mei quoque tam mediocris tibi experimentum quoddam præbeam, tractatum hunc singularem (prout facio) hoc sequenti quaterno & deno versu terminare volui: tu illum lege & boni consule; si recusaveris infirmitati condole.

Gloria de l'occhio, con chiusione Morale.

Pretioso composto, a cui pur gli ori
Han per pompa d'onor cedere i vanti,
A cui le perle, e i lucidi adamanti
Vengono a tributar lumi, e splendori.
Per te del Cielo i mobili tesori
Muovon danze ad ognor d'orbi stellanti,
Per te natura in varii misti, e tanti
Sparge dal ricco sen tinte, e colori.
Esce dal Carro di Lucente Aurora
L'occhio del Cielo, e con splendor piu puro
A pro del occhio l'universo indora.
Ma se Sol della mente esser misuro
L'occhio pur anco; Io fra me dico allora,
Macchia ritrar non dee di sguardo impuro.

AURIS.

AURIS.

Anatomia.

QUantum quidem humanus oculus ad fruendum universitate rerum omnium in hoc Mundo, quantum etiam ad vitæ nostræ dulcedinem necessarius est, tantundem quoque ad cunctarum rerum cognitionem, ad artes, disciplinas, & scientias comprehendendas necessarius est auditus noster: ita ut non facile distinxeris cujus amissio ex horũ uno maxime deploranda sit. Hæc enim pars jam singularis est in homine, ut in regeneratione nostra, quam ex aquis baptismalibus adipiscimur, experiamur per sacerdotis ministerium, divinam manum, quæ nobis sensum hunc adaperit. Ingemuit Redemptor animarum super amissionem sensus hujus, tum, cum restituere surdo illo auditum suum accingeretur. Philosophus noster humanam aurem sensum disciplinæ appellavit, oculum inventionis. Hunc vero ad communicationem magis aptum esse experimur. Difficile omnino, & quasi creditu impossibile est, quantopere animus noster per auditum agitari, & commoveri soleat. Ob quod Herodotus dixit iracundiam in auribus fixisse sedem suam. Organum visus, tot particulis, musculis, tunicis, humoribus, nervis, arteriis, & venis, supra quam natura comprehendere possit, compositum est: sed non minus mirabiliter sedem suam fixit auditus noster in tot labyrinthis, cochleis, fenestrellis, tympanis, aquæductibus, & ossiculis in quibus cum artificio stupendo fabricatus est. Vocatur autem latinè *auris, eo quod voces hauriat*, prout Laurentius, & insuper alii sentiunt.

Auris sensus Disciplinarum.

Hæ aures itaque cum ad hoc destinatæ sint, ut sonum in se recipiant, qui ex sui natura sursum fertur, in sublimi collocatæ sunt: idque à latere oculorum, cum quibus in eadem linea correspondent. Nunquam non apertæ sunt: quod ad nostri defensionem factum, ut videlicet, si necessitas postulaverit, à somno excitari valeamus: bipartitæ sunt, propter sensus hujus necessitatem. Hæ aures apud famosissimum Hippocratem dividuntur in aurem exteriorem, & internam: quarum illa proprie auricula nominatur, hoc est auris frigida, lucida, inversa, & mortifera. Substantia illius dici poterit media esse inter ossa, & carnem; hoc est cartilaginea, pauco sanguine irrigata. Quod si omnino ossea esset, facili occasione quassaretur, & dormientibus impedimento esset. Si vicissim omninò mollis esset, & carnea, figuram conchæ, vel concavi non haberet, nec verò aëri recipiendo qui se illic intromittit, esset idonea: id enim quod carneum est, facile flaccescit, decidit, & contunditur, fugando & repellendo sonitum.

Substantia auris.

Nec tamen omne animal simili extuberantia aurium præditum est. Homo ad ornamentum sui & breviores habet, & minores cæteris quadrupedibus. Ea insuper animalia quæ à natura pennis, vel corticibus, vel squammis provisa sunt, aure exteriori carent, habent enim pro his durum corticem: nec tamen meatu auditorio privata sunt, quem penetrando, squammas illas commotus aër transgreditur. Figura earum semicircularis est, incavata in interna regione, ad similitudinem quandam antri, ut videlicet recipere sonantem aërem possit: siquidem etiam aër, prout solet, hunc meatum subterfugerit, ex quo oritur, ut discernere confusum sonitum nequeamus, reverberatur non raro aliunde in aurem, auditumque faciliorem & distinctiorem reddit: Hinc nonnulli ut hic aër recollectus tanto melius concavum illud subeat, manu cavam auri applicant. Et Imperator Adrianus, qui gravioris auditus erat, sæpe observatus fuit, concavam manum applicasse auribus, ut tanto copiosius auram conciperet, & foris antrum formaret, correspondens interiori. Refert Galenus eis, quibus aures detruncatæ sunt, verba loquentium non secus ac aquarum præterlabentium susurrum audiri, aut verò cicadarum strepentium.

Aves & serpentes auricula carent.

Variæ partes aurium sunt: pars superior alæ nomen sortita est, aut pennæ: extremus auriculæ ambitus, ab interiore reserratus, qui gibbositatem quandam & graviditatem præsefert, cubiforme nominatur, concavum, inquam; illud interius, quod pari modo conchæ nomen habet. Cavitas vicina meatui auditûs, ubi partes excrementitiæ sedem suam figunt, alvearium dicitur: nec sine providentia divina, inquit M. Tullius hoc factum est, ut videlicet cum subtile quoddam animalculum volatu suo se illic intromittere tentaverit, viscositati illi continuo inhæreat. Pars inferior, quæ carnosa magis, & pinguis est, & quæ ab ala dependet, à Latinis *Lobus* appellatur, quod juxta mentem doctissimorum interpretum, non aliud quàm recordationem significat, unde ab antiquis memoriæ consecratus fuit. *2. de natura Deorum.*

Auris interior, aut vero organum auditus, positum & fundatum in osse petroso, iis ossibus appropinquat, quæ in similitudinem mamellarum eriguntur: os autem hoc portionem ossis jugalis format. Quatuor meatus sunt qui auri huic internæ essentiam præbent: quos cum omni brevitate describemus. Primus eorum palam deprehenditur expositus, qui neminem latere potest, semper apertus, & patens, tortuosus, & quasi obliquus, rotundus, angustus. Tortuosus, ne aër cum violentia immissus, recto tramite meatum auditorium feriendo offendat: obliquus, ut sonus vehemens, nimiusque his anfractibus dirumpatur, atque ita repercussus aër facilius in unum colligatur: Rotundus, ut commodius quantitatem aëris contineat: angustus ut ingressus animalculis vetetur, iisque corpusculis quæ si liber ingressus esset, grave damnum sensui offerrent. Hic meatus per obliquas vias tendit, nec tamen deorsum versus, sed sursum, ut si quid foris inciderit, continuo delabatur. In extremitate cavitatis hujus sepimentum quoddam est, quod primam à secunda cavitate discriminat, & distinguit: hoc sepimentum, vel hoc tutamentum osseum non est, obstaculum enim foret, ingredienti aëri: nec tamen carneum, nimis enim debile & rarum esset, sed membranosum est; hæcque membrana tympanum vocatur, cum similitudinem instrumenti hujus tensum & expansum sit. Tenue est, densum, siccum, lucidum, & exquisitissimi sensus. Tenue ut sonum admittat, aëremque externum: densum est, ut injuriis externis resistat: siccum ideo,

ideo, ut ſonitum reddat magis clarum & perfectum. Situm habet obliquum, ob cauſas ſupra memoratas.

Naſcitur non de pia matre, aut meninge, prout quidam opinati ſunt, nec verò etiam de nervo conjugationis quintæ, ſed de particula quadam duræ meningis, cujus naturam etiam conſervare deprehenditur. Hic verò obſervatu dignum eſt, quod membrana hæc, ſi in prima conformatione craſſior evaſerit, & denſior, cauſa ſit ſurditatis inſanabilis: ſiquidem etiam ſymptomate quodam per humores illuc effuſos humectata fuerit, gravem parit & difficilem auditum.

Ieatus al-
r, quem
imacem
el Cati-
um appel-
t Ariſtote-
s.

Poſt membranam hanc, conſpicuus fit, & palam cernitur meatus alter, aut via, quæ Limacis, aut Catini nomine appellatur ab Ariſtotele: hic verò familiaris aër quidam continetur, qui cum ambiente copulatur, & immobilis nomen adeptus eſt. In hoc ſecundo meatu vel canali plura obſervatione non indigna occurrunt, quæ à priſcis Anatomicis omiſſa, à modernis autem inventa ſunt, præſertim ab Euſtachio, & Volchero eleganter & deſcripta & probata. Referunt hi in primo aëris ingreſſu, ambientem aërem à familiari rejici quamprimùm, ut inde fiat refractio, atque exinde repercuſſus aër imaginem ſonitus ad nervum referat, atque ita in puritate ſua conſervetur: hiſque de cauſis familiarem illum creatum & productum eſſe.

alleolus,
cus, &
riangu-
m.

Ad pulſationem hanc formandam, miniſterium ſuum præbent oſſa terna jam ſupra memorata, & una cum his cordæ quædam, & muſculi: defertur autem ſonitus per feneſtrellas binas: ad expurgandum etiam meatus illic eſt, qui in palato terminatur. Præfata tria oſſa à figura ſua potius, quam ab officio denominata ſunt: quorum primum malleolus dicitur, ſecundum incus, tertium triangulum: ejuſdem adeo magnitudinis tam in pueris, quàm in ſenibus ſunt: fortes adeo, & duri, ut ſonum repercutere receptum valeant. Reponuntur in membrana una, ſed ſic invicem articulata, ut malleolus membrana ſua mediante, in cavitate ejuſdem uniatur incudi: Hæc verò, cum molarem dentem repræſentet, duobus, ut ita dixerim, ſtipitibus, aut ſtilis innititur. Hæc terna oſſa implicantur tympano per tenuiſſimam & ſubtiliſſimam chordam, quæ univerſæ membranæ copulatur, eadem penè figura, & methodo, qua tympaniſta uti ſolet in caſtris, dum tympanum ſuum percuſſerit: tantæ verò ſubtilitatis & tenuitatis eſt, ut difficile dictu ſit, nervus, an vena, an arteria ſit.

Officium horum oſſium eſt, ut ſonum uſui aurium accommodent, eundemque poſt hæc itinere ſuo ad auris intima ablegent: ut verò etiam præfatus ſonus penetrare poſſit, duo oſtia parva, aut feneſtrellæ patent: quarum quæ major, vel ſuperior eſt ovalis dicitur: inferior anonyma eſt. Inter has collis parvus eſt, vel tuberculum: illic ad purgandum aërem quem ſupra diximus familiarem, natura parvum fabricata eſt canalem, qui terminum ſuum in palato habet. Hic totus è cartilagine compoſitus eſt, & neſcio quam pelliculam habet, quæ ſinum formans, aperitur ſimul & clauditur, purgantis excrementis deſtinatam: ne forte, cum generata illic fuerint, recidant in aurem. Hæ particulæ ſecundæ cavitatis ſunt, quæ difficulter monſtrari poſſunt ad oculum niſi manus artifex & ſecura periti Anatomici acceſſerit.

Succedit tertia cavitas, labyrinthus dicta: quæ furtim circumacta, & in circulis ſuis & ſinubus gyrata, facile docet propter ſonum ſe ſic eſſe formatam, ut videlicet per has fauces anguſtas, & intortas recollectus, non diſſipetur, & evaneſcat. Ultima cavitas, referente Fallopio, cochlea nominatur, aut limax, huic etenim quàm ſimillima eſt: ſunt, qui foramen cæcum appellant. Denique nervus etiam auditorius apparet de quinta conjugatione natus, qui ad ſenſum communem, tanquam ad judicem, omnem ſonus imaginem portat, & conducit. Compendioſa hæc internæ auris deſcriptio eſt, ſimul & externæ. Subtus hanc, glandulæ ſunt, parotides dictæ, per quas gravatum excrementis ſuis cerebrum exoneratur, & alleviatur, unde etiam vulgo emunctoriæ illius nominantur: eſt autem Hippocrates, qui tumores eos parotides vocat.

Non minus curioſum, & neceſſarium ſuperioribus eſt noſſe, qua ratione auditus, vel auſcultatio formetur, cum in hoc diverſimodè Philoſophi ſentiant, & opinentur. Alemon ſic ſenſit, auditum inde provenire, quod aures noſtræ cavæ ſunt: omne cavum autem reſonare. Diogenes ait contineri aërem in cerebro, atque hunc feriri voce. Sunt qui dixerunt ipſum adeo cerebrum de concavitatibus ſuis ſonum repercutere: quod tamen eſſentiæ ejus repugnare videtur, cum cerebrum naturæ humidæ ſit, humida verò ſonum non edant. Plato dixit formari auditum ex eo, quod internus aër ſeſe invicem collidat. Moderni ajunt antiquos organum auditus ignoràſſe, inter quos & ipſum adeo Hippocratem & Galenum numerant; de eorum enim ſcriptis documenta vera, doctrinamque ſuper hoc exactam trahi non poſſe.

Ut itaque expeditior ſit rei hujus expoſitio, neceſſarium nobis erit ad libros divini Ariſtotelis recurſum habere, ubi in ſecundo de anima, tria dixit ad operationem ſenſus & ſenſibilis concurrere oportere: objectum, medium, & inſtrumentum. Objectum in auditu ſonus eſt, quemadmodum color eſt in viſione. Longum eſſet hic de natura ſonitûs prolixius ratiocinari velle: hoc ſolum ſuffecerit, qualitatem ſoni de refractione aëris originem ſuam ducere: quod fit cum corpora dura & ſolida in ſe invicem incurrunt: ea enim quæ mollia ſunt locum cedunt, nec impellentium violentiæ reſiſtunt. Medium auditûs, aër eſt exterior, id quod Ariſtotelem fecit ambigere an vox in aquis audiri poſſit: quamvis jam experientia dederit audire diſtinctiſſime piſces: prout mihi quoque identidem evenit, cum ſupra piſcinas in ſilentio evagari, & enatare piſces adverti, quos continuo per emiſſam altiorem vocem in profunda ſua, & receptacula timor pepulit. Inſtrumentum auditûs auris eſt interior potius, quàm exterior, quæ in quaternis cavitatibus, aliiſque inſuper particulis, inter antiquos ignoratis conſiſtit.

Objectum auditus.

Itaque auditus hoc modo formatur: Exterior aër per dura corpora & ſolida percuſſus (diſtinguendo nihilominus qualitatem ſonitûs) vicinum ſibi aërem afficit, hic rurſum ſibi proximiorem, idque eodem ordine, donec ad auriculam pervenerit. Non ſecus ac in puteo videre licet, quò injectus lapis circulum ſuper circulum excitat, uſque dum ad terminum ſuum pertigerit: pari modo & illa aëris fit communicatio, donec aurem, hoſt eſt finem ſuum pertigerit. Avicenna hanc ipſam aëris continuatam percuſſionem undam vocalem appellat: ſed hic actus non uno fit momento, ſed ſuccedente temporis ſpatio, ſicut

ſicut dum longinquitas ſecuta fuerit percuſſio quædam, quæ ſonet, prius ipſa cernitur percuſſio, ſonus autem tardius auditur. Aër qualitate ſonitus illius jam imbutus per meatum auditorium; ſemper patulum, & apertum cum membrana illa ſicciſſima, & ſonora colliditur (quæ idcirco etiam nomen tympani ſortita eſt) meningis autem hæc perculſa, præfata oſſa tria commovet, & in momento temporis, characterem moti ſonitus hujus imprimit. Sonus hic deinceps, à familiari, & congenito aëre recipitur, & mediantibus feneſtrellis ſupra memoratis, in anfractus illos, & cavitates tortuoſas portatur, inde in labyrinthum & cochleam: hæc verò eum ad auditorium nervum transmittit, atque inde ad communem ſenſum tanquam judicem, & cenſorem fertur. An verò auditus organum aëreum ſit, an aqueum, an terrenum, non eſt propoſiti mei hic ultra diſcutere: pari modo & illam quæſtionem magnam intactam relinquo: an aër ille familiaris, an verò adventitius præcipua auditus cauſa ſit.

Sympathia auris cum palato, & lingua & aſpera arteria.

Progredior nunc, ad hoc, ut pauca etiam de ſympathia illa omnimoda & admirabili referam, quæ inter aurem & palatum, & linguam, & arteriam aſperam, & laringem intercedit. Virtutis hujus genialis optima explicatrix, & magiſtra experientia eſt; dum enim ad audiendum aliquid ferventius attenti ſumus, quo prius quidem detinere ſpiritum videbamur, ſiquidem auris tympanum auris calpio vellicatum fuerit, ſubito tuſſis ſicca excitatur. Surdaſtri plerumque ad loquendum ignavi ſunt, & inculti quandoque etiam vocem per nares emittunt. Qui de prima nativitate ſua ad ſurditatem proclives ſunt, pedetentim etiam obmuteſcunt. Hinc etiam fit, quod qui cytharam pulſaverit, aures ſibi obturando, audiet nihilominus ſat acute, ſiquidem dente lignum cytharæ momorderit, eodemque tempore fidès pulſaverit.

Hæc præfatorum viva argumenta ſunt. Ratio autem amicitiæ hujus & congruentiæ non omnibus perinde conſtat. Quidam rati ſunt, nervum conjugationis quintæ, & ſeptimæ, qui linguam movet, eadem veſtiri tunica qua tympanum, atque exinde iſtam affectionem ſymbolicam, & communem oriri. Doctiſſimus Laurentius, à quo omne id quod refero mutuatus ſum, duplicem participationis hujus cauſam adfert, quarum unam auditorio nervo attribuit, alteram canali cuidam parvulo ab antiquis non obſervato. Nervus quintæ conjugationis, inquit, varios ſurculos extendit, aut canaliculos; quorum qui major eſt, in aure dilatatur, & in membrana, quæ exquiſitiſſimi ſenſus eſt, portando omnis ſonitus ſpeciem ad cerebrum: minor ſurculus ad linguam, & laryngem diſcurrit. Ex hac ratione Hippocrates & Galenus inquiunt, cum affectibus linguæ etiam affectus auris communicantur: unde etiam vellicata aure, tuſſis excitatur: quæ de faucibus provenit: inde compertum eſt, quod omnis pene ſurdus, ſimul mutus eſt.

Et inſuper alia ſympathiæ & communicationis hujus cauſa: quæ fit mediante cartilaginoſo canali illo, quaſi per aquæductum, qui per ſecundum meatum auris ad os defertur, & ad palatum: idcirco fabrefactus, & conductus, non ſolum ut vernaculum familiaremque aërem illum vellicet, ſed ut etiam recrementa aurium expurget: ad hoc etiam ſingulariter, ut aëre novo repletus, qui per os ingreditur, tàm ſemetipſum quàm etiam organum totum refocillare & recreare poſſit: denique ut externo aëri aditum pandat, qui noviter per foramen auris ingeritur, ſicut in bombardarum exploſione fieri ſolet. Itaque ab aure ad os transcurrit, & ab hoc ad illam, eundo & redeundo. Hinc infertur præceptum eſſe, ut ſi quis acutius & diſtinctius audire quippiam voluerit, ei halitus retinendus ſit, ſic videlicet effici, ut ſpirato aëre copioſiſſimo adimpleatur cochlea, tympanumque diſtendatur. Apparet hinc quod oſcitantes, ſonum non acute audiant, tantopere enim oſcitatione illa tympanum diſtenditur & inflatur, ut ſonus recipi nequeat; hinc item cum fricatur auris, ſaliva excitatur, cujus compreſſione humores craſſiuſculi, & ſordidi in conductum cartilaginoſum decidunt, & proinde in linguam. Atque ita expurgatio aurium fit. Uſque huc prudentiſſimus vir ille; cujus ductu hæc abunde mihi videor, ſcripſiſſe, & deſcripſiſſe; non enim librum his implere, ſed quod maxime ſucccoſum, & ſubſtantiale eſſet, afferre ſtatui.

SYMBOLA.

NOn minus præpoſterum videri poterit, oculum cernere in planta pedis inverſa, cum hæc infirmum ſit veſtimentum pedis, oculus verò nobiliſſimus: quàm cernere aurem ſubula perforatam ſutoria. Atque ideo hic aphoriſmus famoſiſſimi Apellis exceptionem ſuam habet: *ne ſutor ultra crepidam*: dum viliſſimo inſtrumento, tam ſingularis pars humani capitis transfigitur. Hoc ipſum nihilominus, quod indoctioribus tam præpoſterum videri poſſit, iis qui in literis verſati ſunt, admirationem non affert.

Auris ſubula pertorata.

Anti-

c. 21. c. 15. …rvitus li-…tà.

Antiquitus enim receptum erat uſu, id quod etiam lege divina ſancitum legitur in Exodo, & in Deuteronomio quoque ſtabilitum, ut poſtquam ſervi ſervitutis ſuæ tempus abſolviſſent, liberum eis eſſet ad ſtatum independentiæ & libertatis transire, ita ut juris ſui, nulliusque dominatui mancipati eſſent: aut verò, ſi id nollent, ſervitutem priſtinam præeligerent: cumque hoc poſterius deſtinaſſent, Patronus, cujus ſubdabantur imperio, ſubula aurem eis perforabat: atque inde ſervitutis liberæ nomen enatum eſt. Per hoc ſymbolum, juxta doctiſſimum Paradinum, non incongrue beata, liberaque ſervitus Chriſtiani deſcribitur: qui cum libere ſe ſervitio Dei ſui devoverit, in eodem omne animi ſui deſiderium & tranquillitatem, & vincula ſua ſuavitate plena invenit: nodos amoris ſui diligit, quibus quanto fortius vincitur, tanto magis vinciri deſiderat. Hoc ipſum S. Auguſtinus, magnus ille Doctor explicuit, dum ait: *Amor meus, pondus meum; illo feror, quocunque feror.* Hi ſunt funes Adam, quibus ligamur prout ſacer textus inquit: *In funiculis Adam traham eos, in vinculis charitatis*: & alibi: *Et ego ſi exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipſum.* Denique auris nobis perforanda eſt: hoc eſt præcepta Dei nobis auſcultanda, & attendenda ſunt: Ad vivum etiam Propheta Regius hunc ſenſum expoſuit, cum in Redemptoris noſtri figura, omnimodo ad præcepta cæleſtis patris ſui intentu, ſic ait: *Corpus & oblationem noluiſti, aures autem perfeciſti mihi*: in quo loco Paradinus ſupramemoratus ſic legit: *aures perforaſti mihi.* De foraminibus his ô quæ margaritæ, qui adamantes, quæ gemmæ obſervantiæ divinorum præceptorum dependent!

…rvitus …riſtiano-…n.

…Auguſti-…s.

Pſ. 39.

HIEROGLYPHICA.

GRæcia Mater propemodum & origo ſcientiarum, & documentorum maximè illuſtrium, & nervoſorum: in explicandis animorum noſtrorum ſenſibus, Ægyptiorum doctrinam æmulari voluit, quippe eorum, à quibus rudimenta ſua prima hauſiſſe non abnuit; hæc ergo volens nobis ob oculos noſtros ponere, quantum abhorrere Principem ab omni partialitate, perſonarumque acceptione oporteat, in Creta ſtatuam Jovis exhibuit, inſidentem throno, veſtitam imperiali chlamyde, ſceptrumque manu geſtantem, ſed carentem auribus. Nec immeritò inquit Valerianus: *Ut cæteris jura daturus, neminem nullum privatum audire debeat, ſed omnibus publicè conſulere.* Hic cardo felicitatis eſt, & ſecuritas Principum. Parum abfuit, quin Abſolon hoc munimento uſus, patrem ſuum proprium de throno ſuo dejeciſſet: ſaltem exulem domo ſuo profligavit. Inter prima præcepta hoc Pontanus Alphonſo ſuo dedit: *Inprimis ſtudere te oportet, ut qui te adeunt, facilem te intelligant, nihil enim tam alienum eſt à Principe, nec quod aliorum in ſe odium tantopere concitet, quam aſperitas, & ea quæ moroſitas dicitur.* Ego hic non præpoſtere aperuerim id quod mente verſo dixerim enim intueri ſubditos ſuos foribus patefactis, idem eſſe ac corda eorum introſpicere. Coronata capita illa, quæ nonnullibi, dum id daret occaſio, in aprico, & in mediis adeo campis tentoria ſua fixerunt, ut ſe populo ſpectanda darent, ejusmodi progreſſus olim feciſſe, ut quos hodiedum orbis admiretur: imo verò ut currentis fortunæ rotam clavo ſibi affinxerint. Laudabat Plinius Trajanum ſuum: *apud quem nulla mora, nulla in audiendo difficultas, nulla in reſpondendo moroſitas: audiuntur ſubditi ſtatim, ſtatim dimittuntur.* Princeps, qui magnam cum Sole ſimilitudinem gerit, eundem æmulari debebit: Hoc eſt, ſicut ille in firmamento cæli, ita & hic

Princeps omnibus idem.

Statua Jovis ſine auribus.

Petr. Hieroglyph. l. 23.

Pontanus de Princip.

Plinius in Panegy.

in terris se exponat, & omnibus æqualem sui splendorem impertiat: atque inde pro cujusque regionis qualitate, & natura locorum, & maturet, & promoveat germinationem, & incrementa præbeat. Alexandri Magni exemplum ad persuadendum suffecerit, qui in usu positum habuit, præbere aurem unam accusatori, alteram reo.

Præsentia Dei quantopere formidanda est Reis.

Lacedæmones figuram item Apollinis sed omnimodo priori contrariam statuerunt, quippe qui non solum genere & natione, sed moribus quoque à Græcia reliqua discrepabant; eandem quoque in cultu religionis, & sacris suis discrepantiam quærebant. Statua hæc quaternis auribus, totidemque instructa erat manibus. Per hoc autem divinam sapientiam in hoc numine effigiatam esse voluerunt. In harum partium

Imago Apollinis quatuor habens aures & manus Sapientia divina.

multiplicitate vastitatem auditûs denotabant, & operationis divinæ, quæ de quatuor mundi superioris regionibus, sicut & inferioribus, de cælo & terra, hoc est, ubivis locorum aurem auscultantem habet, & ubivis operatur. Si harum aurium & manuum ubicunque præsentium meminisse vellent scelerati, non sic proclives essent & præcipites ad iniquitatem & scelus operandum: cogitarent enim aurem illam habere sibi comitem manum, quæ castigare delinquentes possit. Hæc veritas etiam inter paganos innotuit: unde Tales ajebat: *Non latet Deos homo malè agens, nec cogitans quidem.* Et Seneca, Ecclesiastici viri more, sic ait: *Propè est Deus, tecum est, intus est; ita dico Lucili: sacer intra nos spiritus sedet, bonorum malorumque nostrorum observator, & custos, hic prout à nobis tractatur, ita nos tractat.* Sed rem ipsam S. Augustinus distinctissimè: *Deum semper credamus esse præsentem, cujus divinitati secreta mentis patent: ita vivamus, ut propitium semper habeamus, nunquam vereamur iratum.* Verba dignissima, quæ semper ante oculos nostros versentur, & inscripta sint cordibus eorum, quicunque ad salutem sempiternam aspirant.

Tales apud Diogen. Senec. in Epist.

August. de quinque hæresibus.

Auris sanguine aspersa.

Porrò si de ritibus, si de consuetudinibus prophanis monumenta, & Hieroglyphica stabilita sunt, multo potius necesse fuit, magisque rationi consentaneum, ut à sacris quoque authoribus hæc scientia non ignorata, & in usum deducta fuerit: Hinc præfatus Pierius considerando cæremoniam, imò verò præceptum Moysi à Deo injunctum, ut videlicet sacrificato agno legali, assumeretur de sanguine ejusdem, atque inde auricula dextra Aaronis ungeretur, & tingeretur: quod pari modo omnibus fiebat, qui sacerdotio initiandi erant, prout illud in libro Exodi continetur: quod etiam septuaginta interpretum authoritate munitum est: Pierius ergò figurari per hoc vult, exactam illam submissionem, qua præceptis divinis observandis inclinamur: de quibus nec ausu aliquo, nec suggestione recedendum nobis sit: memoria repetendo pœnam illam qua Deus Adamum prævaricatorem castigavit. Ejusmodi observantiam Venusinus Poëta respiciebat, dum sic ait:

Cap. 29.

Nemo adeo ferus est, ut non mitescere possit,
Si modo culturæ patientem accommodet aurem.

Idem alibi:

Demitto auriculas, ut iniquæ mentis asellus.

Obedientia, & resignatio, sacrificiis omnibus, & victimis quantumcunque abundantibus & pretiosis æquivalet, imò dixerim præponderat, veritatis hujus non ignarus erat is, qui quamvis prophanus, nil non noverat, de omnibus scribens: Aristoteles, inquam, Peripateticus: *Quanto quis diligentius,* inquit, *obsequi-*

Obedientia quam Deo accepta sit.

Arist. Oeconom.

obsequitur, tanto majorem gratiam obtinebit: E contra verò tantopere inobedientia Altissimo displicet, ut non solum parentes nostros protoplastos è Paradiso ejecerit, omnemque posteritatem ad perennes calamitates condemnaverit: sed hæc ipsa est, quæ de capite regum coronas regales deturbat: cujus vivacissimum exemplum in Saule Rege præbetur, dum divinum imperium negligendo Amalecitas internecione non delevit. Quantumcunque res difficilis esse videatur, sic jubente divino mandato, *erunt prava in directa* (prout Deus ipse

Bernardus. nos docuit) *& aspera in vias planas: propter quod non attendit* (inquit S. Bernardus) *verus obediens quale sit quod præcipitur, hoc solum contentus quod præcipitur*: hinc non sine ratione virtus hæc depingitur tanquam oculis destituta.

uris clau- inobedi- tiam fi- rat. Quemadmodum autem aperta auris virtutem hanc figurat: sic obserata & clausa, obstinationem, & duritiem in obediendo, & auscultando. Vilipendit Deum, aurémque sibi homo peccator sua sponte obturat, nolens cognoscere, aspidi surdæ non absimilis. Hoc ipsum etiam literaliter Regalis Propheta

57. expressit, dum ait: *Sicut aspidis surdæ obturantis aures suas, quæ non exaudiet vocem incantantium, & venefici incantantis sapienter.* Quod pariter de ore suo proprio Redemptor noster ad pharisaicam tur-

nn. 8. bam quondam protulit: *Qui ex Deo est, verba Dei audit, propterea vos non auditis, quia ex DEO non*

c. 11. *estis*: & ideo alibi: *beati qui audiunt verbum Dei.* Quid plura? Hæc inobedientia Circæum poculum est, quod eum sensum nobis auffert, quo in rationalium hominum, & intellectu præditorum numero constituimur, juxta id quod Peripateticus noster præ-

ristot. de sensu, & sensatione. fatus inquit: *Auditus in homine est via ad disciplinam.*

Siquidem ergò verum est, quod per aurem ratiocinatio intrat, & per eam sapimus: ejusdem mutilatio quid aliud, quàm summam imperfectionem, & defectum significat? Itaque inter Mythologicos antiquos hoc prudenter inventum fuit, ut per aurem à ca-

Homo viti- ósus per mutilatam aurem significatur. pite truncatam vitiosus homo denotaretur: quippe qui solis detractionibus, & calumniis pascatur, qui solis inverecundis & salacibus dicteriis se inclinet. In hujuscemodi figura fortasse increata Dei sapientia idcirco spectari voluit Malchum, quamvis eum posthæc bonitate sua sanitati pristinæ restituisset: homo perfidus, qui tanti beneficii immemor, Benefactori suo Jesu deinceps alapam inflixit. Pari modo impiorum & sceleratorum est, ad vitium & detractiones aurem patulam gerere: Qui ad impudica colloquia, digniora canibus, & serpentibus, quam homini, durissimis, immotisque auribus sunt. Carpocrates ex horum numero sceleratissimus hæreticorum, ut sequaces suos ab aliis distingueret (disseminaverat autem perfidus hic, prospera & adversa nec præordinatione divinâ, nec verò etiam ex sui natura profluere, sed potius ex cujusque hominis opinione) extremitates auricularum iis combustione quadam signari voluit. Homo impiissimus, dignus omninò, qui plagis multo evidentioribus in cæteris doctrinis & opinionibus suis notaretur.

Homo ar- ectis auri- bus signifi- cat hominé ad faciendū aliquid jam accinctum. Ægyptii olim ut ideam viri ad quantumvis actionem jam accincti, & parati exhiberent, hominem figurabant arrectis auribus auscultantem: id volentes: neminem operi se qualicunque dare, nisi prius rem, quam facturus est, diligenter penetrando discusserit: Hinc Valerianus inquit: *Auscultatio initium est, & imago quadam operis, quod aggressuri sumus.* Prudens consilium: ne videlicet præcipiti voluntate ad exequenda opera nostra feramur, sed potius arrecta aure intendamus, causas, finesque actionum ponderando. Sapienter Mythologici: qui Deos suos tradiderunt filo laneo ligatos pedes habere, non quod cum maturitate ponderandas esse. inde ineptiam eorum vel negligentiam arguerent, sed quod tardi sint ad pœnam, & præmia. *Mensuram serva, modus in re optimus est*, inquit Hesiodus. Celeritas Marcelli Reipub. Romanæ evidentissimum nocumentum intulit: dum è contra auctores de cunctatione Fabii referunt: *Hic est qui cunctando nobis restituit rem.* *Priusquam inceperis consulito, & ubi consulueris mature facto opus est*: sic Sallustius ait. Denique: *Ipsa etiam audire scientibus prodest*, S. *Serm. 2. super Epist. ad Hebræos.* Chrysostomus inquit.

Actiones

Promptitudo auditus, in Tauri auricula figurabatur olim, hic enim in hoc sensu acutissimus est: vigilantissime enim & acerrimè observat auram, unde à juvenca mugiente vocatur. Hoc animal unum est è quatuor signis, quæ Ezechieli Prophetæ in figura magni Dei apparuerunt: in quo nimirum Apostolorum *Hieroglyph. Pierii de Tauro.* typus exprimitur, qui cum tanta promptitudine divinæ legi obaudiendo, se jugo Domini subdiderunt. Per hunc Taurum jam cicuratum S. Gregorius Ecclesiæ pastores intelligit, qui campum suum industrioso labore excultum, & fructificantem demonstrant, non secus ac boum proprium est cultura sua fecundare agros, qui etiam in laborem suum sine remissione intenti sunt. Sic enimvero & nostri officii est (cum, quid faciendum nobis sit, jam noverimus) ad executionem operis sine mora progrediamur. *Auris ad audiendum præparari debet*: Doctrina S. Bernar- *In Cantic. Serm. 22.* di est. Et S. Chrysostomus: *Auditor in deliciis oscitans est.* Simili quoque auditus acrimonia & cervi, Cervi & capreæ. & capreæ præditæ sunt: atque ideo in eadem significatione Hieroglyphicum acuti sensus hujus fuerunt. De his itaque ut reor, id quod in Cantico, & Psalmis paulo obscurius propositum est, expositione evidentiori deduci, & enodari poterit. In Psalmis sic habet: *Qui perfecit pedes meos tanquam cervorum*, *Ps. 17. & 44.* hoc illic; alibi rursum: *Quemadmodum desiderat cervus ad fontes aquarum*, cum eo quod sequitur. Et in Cantico: *Similis est dilectus meus capreæ hinnu-* *Cap. 2. & 3.* *loque cervorum*: & similiter illic: *Adjuro vos filiæ Jerusalem per capreas cervosque camporum, ne suscitetis.* Scriptura his docens, cum quanta promptitudine, siquidem vocem Domini audierimus, more Cervorum & Caprearum nobis accurrendum sit: *Audire non solum debemus*, inquit S. Chrysostomus, *In Epist. ad Hebr. hom. 6.* *sed imitari.*

Taurus acerrimi auditus est.

MORALIA.

Geminas nobis aures ex utraque capitis parte natura provida collocavit: medium inter eas caput statuens: Arbitrum dixeris utriusque: ut quemadmodum audita re quadam judicium deinceps formari solet, ita quoque aptissima inde figura trahitur Judicis æqui & recti, quem oportet in propatulo esse non latere unquam, sed ubique præsto esse, & illic ubi res exegerit, tanquam circinus, pedem unum collocare in circumferentia circuli, alterum figere in centro, ut defectus auscultare possit, omniumque querimonias audire. Dicebat vas Electionis tam intuitu affectus, & charitatis, quàm ut rationis ductum sequeretur, *se omnibus omnia factum esse*: atq; ideo subjunxit: *quis infirmatur, & ego non infirmor.* Ecce hic pietatis norma est: succedit his justitia: *Quis scandalizatur, & ego non uror?* Constituitur in medio caput, nec ad unam, nec ad alteram partem se inclinans, defectus eorum Judicum proprius, qui partialitate quadam in transversum trahunt. In hunc

Aures cur ex parte capitis utraq; collocatæ.

Judex æquus.

Rhetoricorum. hunc sensum magnus Politicus, & Orator Aristoteles inquit: *Amor, & odium, & proprium commodum faciunt judicem non agnoscere veritatem:* Porro si veritas de throno deciderit, inevitabilem Judicis ruinam maturat: atque ita Astrææ gladius obtunditur, & rubigine inficitur, ut nullius posthæc utilitatis sit. Incedendum est Judici, & comparendum inter ambas auriculas, clementiæ simul & severitatis, & pro data opportunitate personarum meritis condescendendum, & consentiendum. Quod præceptum de aureo ore toties jam citati, & deinceps citandi S. Chrysostomi est: *Justitia sine misericordia.* inquit, *non est justitia, sed crudelitas: sicut & misericordia sine justitia non est misericordia, sed fatuitas.* Hæc materia amplissime descripta est per capita multa, in ***Davide meo musico armato***, hinc, Lectorem curiosum, illuc satiandum transmitto. Nunc concludo sententia huic proposito nostro, ut mihi quidem videtur, aptissima, Regalis inquam Prophetæ ubi ait: *Auribus percipite, qui judicatis orbem:* (Psal. 48.) sat enimverò apparet hunc ipsum armatum cantorem, desiderando divinam omnipotentiam, tanquam Arbitrum & Judicem sibi assidere in causa propia, aures ejusdem sibi patulas optare: *Inclina,* inquit, *Domine aurem tuam ad precem meam, auribus percipe orationem meam.* (Psal. 16.) Item: *Auribus percipe lacrymas meas.* (Psalm. 38.) Et: *quia inclinavit aurem suam mihi:* & his similia: In descriptione item falsorum Numinum, tanquam otiosorum & inutilium ad ferendum judicium, sic ajebat: *Aures habent, & non audient.* (Psal. 134.)

MYSTICA.

Auris interna & externa. QUi vel dragmam unicam sani sensus possident, negare nec debebunt, nec poterunt in auribus auditus sensum formari, easque proprium actionis hujus instrumentum esse. Hoc ad differentiam auriculæ exterioris dictum sit, quæ foris prominens, & aurem circumsepiens, eam tanquam custos fidelis & zelosa defendit: quamvis tam in sacris, quàm prophanis literis promiscuè, unum usurpetur pro altero. Intellectus per aures figuratur. Nonnunquam per nomen aurium intellectus significatur, & exprimitur, sicut quinto capite Judicum habetur, *Auribus percipite principes.* Intelligentiam quoque spiritualem denotat, juxta illud Matthæi: (Cap. 13.) *Qui habet aures audiendi, audiat.* Obedientiam quandoque innuit, prout in secundo Regum habetur: *auditu auris obedivit mihi.* (Cap. 22.) Proinde similitudo instrumenti hujus, & actionis illic à Davide refertur ubi ait: *Aures habent, & non audient.* (Psal. 113.)

S. Basilius & Augustinus in auribus potentiam divinam intelligi volunt, (In Psal. 114. 83. quæst. 52.) cujus vigore altissimus rem omnem comprehendat: unde nec latere eum quicquam possit. In hac meta sententiæ Davidicæ, & bibliorum omnes terminantur, quæcunque ad implorandam clementiam divinam, precibus & clamoribus nostris aurem divinam inclinari exorant; universæ sacræ paginæ hujuscemodi suspiriis refertæ sunt. Huic opinioni suffragantur Eucherius & Cyrillus. (For. Spirit. 1. Contra Iuli. 5.) Loqui in aurem Dei, juxta mentem S Gregorii, (In 1. Reg. 8.) & Origenis familiaritatem electorum, & beatorum cum Deo, denotat: sic jam communis dicendi usus invaluit: (In Cant. hom. 4.) Hic aurem Principis habet, quod idem est ac familiarem & intimum ejus esse. Proinde orare Deum in secreto, eundemque laudare, & fidem suam profiteri: sicut in primo Regum capite octavo, & in Cantici secundo capite habetur. Itidem per Dei aures (sicut docent S. Basilius, & Hilarius) intelliguntur Angeli, (In Psal. 33. In Psal. 129.) qui orationes nostras suscipiunt, & easdem Altissimo præsentant. Dionysius per aures, (Cælest. Hierarchia. 15.) Angelorum potentiam intelligit, qua rerum supernaturalium & divinarum participes fiunt, easdemque intelligunt: cui sententiæ etiam S. Augustinus subscribit. (In Psal. 39.)

In dicto illo Davidico jam supramemorato: *Aures autem perfecisti mihi,* septuaginta interpretes loco *aurium Corpus* legunt: In quo dispositio membrorum nostrorum intelligitur, sicut illa Christo in victimam perfectionis & oblationem Deo Patri devoventur. Aures cordis, quarum ipse Redemptor noster in S. Luca meminit: *Qui habet aures audiendi audiat:* (Cap. 8.) promptitudinem doctrinæ indicant, sicut & obedientiam, & inclinationem ad præcepta divina adimplenda. De his copia locorum est in Psalmis, in Exodo, in Job, in Proverbiis, in Ecclesiastico, in Prophetis, Baruch, Ezechiele, Michæa, in Apocalypsi. (29. 44. 48. 17. 21. 6. 33. 15. 20. 25. 28. 3. 1. 16. 22.) Hæ aures item juxta præmemoratos Authores explicare, & denotare fidem poterunt. Auris perforata, prout Liranus commentatur, mentem indicare poterit compunctione tactam: aut vero obedientiam promptam: sicut de his loci insignes sunt in Exodo, & Deuteronomio. (In Exod. 21. Deut. 15.) Quandoque item contrarium omninò denotat, sicut Hieronymus, & Hesychius referunt: (2 de Advent. Iudicis. In Levit. 22.) inobedientiam nimirum, & contumaciam peccatoris, æternis ignibus castigandam.

Ubicunque in scripturis sacris, & aurium, & auditus mentio fit, sicut illic in Psalmo 49. *Exaudi Deus deprecationem meam, intende orationi meæ:* Exponunt Hieronymus, & Origenes non solam auditus vocem attendendam esse, (In Iud. hom. 6. In Isa. 1. & Proph. Ioel.) sed abditam maxime, & abstrusam divinorum mysteriorum intelligentiam, quæ in sacris paginis continentur. Plures horum locorum sparsim inveniuntur in libris Judicum, Ecclesiastici, Isaiæ, & in Actibus Apostolicis. (5. 33. 1. 11. 28. 18.) Hinc Hieronymus jam citatus inquit: *Auribus percipere, est ad exteriorem auditum pertinere, audire autem ad interiorem auditum.* In hoc clarissimi duo loci sunt singulares, quorum unus de Isaia est: *Audi Israel verba vitæ, & auribus percipe terra:* (Cap. 45.) alter de Apocalypsi: (Cap. 1.) *Qui habet aures audiendi, audiat quid spiritus dicat Ecclesiis.* Dicunt S. Hieronymus & Gregorius, (1 Reg. 3. In Iob. 29. In Cant. hom. 2.) & præ his Origenes: cum sæpe in Ecclesia Dei, aut in sacris commentariis commemoratio fit aurium, id intelligi oportere de iis, qui cum interna compunctione, & inflammata charitate, verbum Dei percipiunt, eum quem decet fructum inde reportantes: de eo autem quod in Job propheta legitur, *Auris audiens beatificabat me,* (Cap. 29.) intelligi volunt gentilem populum ad fidem Redemptoris nostri conversum.

Intentio nostra, qua Paradisum respicimus, & quam habere quemque nostrum oportet, quicunque illuc aspiramus, juxta opinionem Laureti, in aure dextra significatur: sicut in sinistra operatio ad hanc intentionem directa, eidemque conveniens. Per tinnitum, vel susurrum utriusque auris (præterquam quod ruinam Magnatûm denotant) etiam perturbatio intentionis electorum figuratur: ita quidem, ut si corde pavido ad contemplationem rerum æternarum eleventur, non nisi cum altissimo fastidio terrenis rursum negotiis applicantur. Richardus de S. Victore & Origenes, considerando particulariter Davidicum dictum illud, prolatum ad falsorum Numinum subsannationem: *Aures habent & non audient,* ex uno ore sic ajunt: (De somno Nabuchod. In Esai. hom. 6.) *Aures habet & non audit, qui novit quæ sit virtus obedientiæ, & qualis debeat esse, nec tamen vult obedire.* Temeritas & arrogantia semper abominabilis hominum peccatorum.

Curiosissimæ lectu sunt scripturæ in Ecclesiastico, & Isaia, quorum ille sic habet: *Sepi aures tuas spinis:* (Cap. 28.) Hic autem: *Qui obturat aures suas, ne audiat sanguinem:* (Cap. 33.) præposterum enim videtur, quod eum ad man data

mandata divina aures deceat esse patentes, hic contrarium ejusdem imperetur, & clausæ jubeantur esse. Sed non ita sumendum est, prout S. Gregorius inquit, quin potius aditum obturandum esse peccato, ad quod faciendum magnam præbet auris occasionem: ubi obturatio aliud non est, quàm ejusdem peccati fuga. Non minima divini interminii & vindictæ causa est peccatori, quod videlicet non intenderit ad vocem imperantis, sed aggravaverit aures suas: unde & Propheta Isaias inquit: *Excæca cor populi hujus, & aures ejus aggrava:* Hinc in eundem quoque sensum coincidit Zacharias Propheta, sic habens: *Et noluerunt attendere, & aures suas aggravaverunt ne audirent, & cor suum posuerunt ut adamantem.* Et S. Paulus ad Romanos: *Propter incredulitatem fracti sunt:* Ex his per præfatos Sanctos durities cordis, & obstinata incredulitas repræsentantur. Auris itidem Samuelis, omnimodo inclinata, flexibilis, & morigera, ut in primo Regum habetur, in Paralipomenon, & in Job, citati authores ajunt, humilem demonstrari obedientiam & submissionem Disseminatoris Evangelicæ Doctrinæ. Commentatur S. Hieronymus locum Prophetæ Amos, sat obscurum & involutum primo intuitu: *Quomodo si eruat Pastor,* inquit, *de ore leonis duo crura, aut extremum auriculæ:* Hic sacramentum & mysterium divinum latere ait, quod nimirum infernalis leo in hoc potissimum nobis insidietur, ut auditum, & attentionem à nobis auferat.

Per aurem dextram Aaronis, sicut legitur in Exodo, & Levitico, Commentatores Origenes, Philo, & Hesychius exponunt, obedientiam significari, qua divinis præceptis subdimur, quam semper obsequiosam & mollem, sicut etiam unctam & delibutam esse oporteat: prout illud est, quod extremum auriculæ tinctum sit sanguine (de quo tamen jam abunde supra retulimus) in quo denotari loquelam Sacerdotis purgatam esse debere, sicut etiam perfectam obedientiam Christi, & Discipulorum ejus.

Auris mala, & sinistra in iis est, qui credere, vel obedire detrectant. Hæc auris in figura Malchi, à Judaismo detruncata est, tanquam à populo refractario, contumace, & à mandatis divinis averso: prout illud legimus in Matthæo, S. Marco, S. Luca, S. Joanne, & in Ezechiele ex ore proprio Redemptoris: Sic commentantur Origenes, S. Hilarius, & S. Ambrosius. Adjungit his S. Augustinus, & Hesychius dicendo: *Dextram auriculam perdidit Malchus, hoc est Judæus, ut totam literæ utilitatem audiat in sinistra. Sed Dominus in iis, qui credere voluerunt, reddidit aurem dextram, & servorum genus fecit Regale, & Sacerdotale.* Magnus ille Belli Dux Banajas, qui cum tanta generositate animi, etiam cum dispendio vitæ suæ, sitienti Regi David Bethleemiticam aquam portasse legitur, & exinde Secretarius Principis intimus, vel auricularius declaratus fuit, juxta mentem plurimorum interpretum, significare poterit personam Christi, qui & ipse æterno Patri suo à secretis fuit: aut verò hominem justum, & prudentem, Prælato vel Principi suo conjunctum, vel ut ita dixerim annexum. Hæc sunt quæ de mysteriis aurium delibare potui. Quod vero auditus potentiam concernit, sacramenta ejus tam vasta, tamque copiosa sunt, ut ad eadem congreganda mihi vires non suppetant: unde poterit, siquidem ei sic libuerit, benevolus Lector, hæc in SS. Patribus fusissimè ubicunque sparsa invenire.

[Left margin notes: ...Reg. 9. / ...cap. 6. / ...h. cap. 6. / ...11. / ...9. 1. / ...hunc loc. / ...p. 3. / ...m. 29. 8. / ...n. 8. de ... Moysis. / Lev. 8. / 14. 22. 18. / Matth. / ...m. 25. / Matt. Can. / Luc. 22. / ...najas. / ...Reg. 23. / ...sus, &]

PROVERBIA.

PRoverbium ego non minori plausu & æstimatione dignum arbitror, quàm materiæ jam supra tractatæ, & quæ porro tractari possint: cum enatum sit vel è rerum derivatione, vel de consuetudine, vel de communi usu, aut de sapientum dictis: deinceps vero ad promiscuæ plebis intelligentiam & usum transiit, & acceptatum est. Atque idcirco illud tibi, amice Lector, tanquam id quod sui copia, & moralitate prodesse possit, non ingratum futurum auguro. Cum præterea juxta Peripatetici nostri mentem, *semper à nobilioribus incipiendum sit*, optimum mihi videtur à Numinibus primordium sumere. Itaque cum res quædam in abscondito facta, posthæc palam emanâsset in vulgus, omnium oculis exposita, proverbium illud olim universaliter usurpatum fuit: *Ad Deorum aures pervenit.* Fortassis illud innuendo, quod cum Deus non solum iis quæ in abscondito, sed & iis quæ palam fiunt assideat, id quod illi notum est, etiam Mundo jam innotuisse. Aut verò potius usque adeo hanc rem jam propalatam esse, & fama sua increvisse, ut ad cæli usque regionem pertigerit. Cum denique eorum delicta & actiones patefiunt, quorum officium est eadem castigare, aut præmiare, Mythologice tradiderunt Poëtæ, Mercurium Jovis Legatum esse, qui Majestati ejus, quidquid inter mortales agatur, deferat, quippe qui omnium rerum exactissimus sit indagator, & qui levitate, & activitate sua, quocunque vellet, penetraret. Adhuc Principum, & Pontificum usus viget, ut in principio literarum suarum vel Diplomatum, ubi vel pœnæ, vel remunerationum mentio fit, sic exordiantur: *Ad nostras aures pervenit.* In eundem penè sensum Pastor ille Virgilii ajebat:

Et quoties, & quæ nobis Galathæa locuta est:
Partem aliquam venti Divûm referatis ad aures.

Sic de egregiis factis, dignisque ut ad Jovis pervenirent notitiam, Horatius inquit: *Et Jovis auribus ista, Servas.* Pari modo si quod opus excellens, & Heroicum patratum erat, dignum famâ publica, *auribus Deorum illud servandum* esse antiqui dicere consueverant. Hæc adagia nos monere debent, ut in omni actione nostra oculatissimi simus & cum omni circumspectione conversemur, illud Evangelicum memoria identidem recolendo: *Nihil opertum, quod non reveletur, & occultum, quod non sciatur.* Considerando, quod non solum omnia opera, sed ipsa etiam cogitata aurem illam divinam latere nequeant, qui in ictu oculi cognoscit universa, & penetrat.

Consuetudo antiquorum erat, à sapientibus viris introducta, & acceptata: ut si quis in forum publicum ad judicium conducendus esset, illic vadem acturus vel testem aut juridica functione alia impendendus, ei auris vellicaretur, vel fricaretur: sic enimvero auditum commonebant, ut attentè, id quod rectum esset, & quod justum deponeret, affirmaret, aut negaret, secundum quod in eo spes reponebatur. Inde vetus resultavit proverbium: *Tactâ aure:* hoc est fidâ memoriâ earum rerum de quibus testificandum erat. Nec enim minus abominabilem dixerim fraudem auris, quàm cordis, dum videlicet diversum aliquid ab eo, quod verè audiit, linguæ suggesserit. Huc, nî fallor, præceptum illud Plutarchi pertinet, non minus hoc, quàm cætera mala vetans, dum ait: *Auris à turpitudine cohibenda.* Et si S. Augustinus ait: *Sensu tanquam navi utimur:* doceamur hinc quantæ deformitatis sit, & quanti erroris hanc navem aurium in scopulum fraudulentiæ, & duplicitatis illidere. Illam aurem bonam ait S. Bernardus: *Quæ libenter audit utilia, prudenter discernit, obedienter operatur intellecta.*

Siquidem solus oculus cerneret, auris vero malefacta

[Right margin notes: æstimatio Proverbiorum. / Res secreta posthæc evulgata. / *Ex Aldimanut.* / Fraus aurium. / *De audiend. Poetis.* / *Lib. 1. Sibil. cap. 4.* / *In quod Ep.* / Cultura animæ.]

facta nulla audiret, non usqueadeo prompte ab animo nostro rescinderemus defectuum nostrorum, errorumque tribulos, qui tam facile sterilem eum, & incultum, tanquam desertum aliquod, reddunt, ubi monstra iniquitatum & vitiorum nidificant. Unde rursum proverbium illud vetus enatum est: *Aurem culturæ accommodare.* Res propè nulla est, quæ tanti momenti, tantæque necessitatis sit, sicut hæc: prout ille ajebat: *Corrumpunt bonos mores, colloquia prava.* In hunc sensum inquit Horatius:

Nemo adeo ferus est, ut non mitescere possit,
Si modo culturæ patientem accommodet aurem.

Quantumvis maxime ferus sit, agrestis, & rusticus animus, ita ut Leoni æquiparandus sit, si per viri sapientis colloquium, in tempore opportuno moderatus fuerit, plus quam ille Androdi Leo cicurabitur, & mitescet.

In Mythologicis. Actio intrepiditatis, & constantiæ magnanimæ, cujus meminerunt poëtæ (sive fabulosum illud sit sive veraciter contigerit) dum Ulysses (Natale attestante) ut perniciosos & lethales Syrenarum cantus effugeret, *Auribus cera oblitis, se ad malum navis alligari jussit*, observatoribus ansam præbuit sensum his omnino contrarium eruendi. Hominem enim, qui suæ libertati datus ad procurandam incolumitatem & salutem suam consilia sapientum salutariter suggesta vilipendit, & explodit, his verbis vellicabant: *Auribus ceram obdis:* quod idem est, ac ipsi sibi in damnum aurem obstruere & surdescere. Malum hoc esse: clamat S. Gregorius: *Boni auditores verba non impugnant audita, sed credunt*, inquit. Et Quintilianus, qui tantopere pro auribus laboravit, & declamavit, sic ait: *Qui libenter audiunt magis attendunt, & facilius credunt.* Hoc eorum proprium non est, de quibus jam omnino desperatum, & quorum Job illic meminit, ubi ajunt: *Recede à nobis, scientiam viarum tuarum nolumus.* His etiam convenit versus Davidicus jam memoratus: *secundum similitudinem serpentis: sicut aspidis surdæ obturantis aures suas.* Æquè clarus, & apertus est Zacharias: *Cor suum posuerunt ut adamantem, ne audirent legem Domini, facta est indignatio magna à Domino Deo exercituum.* Hac infirmitate inter alios aggravati Ægyptii, in mari rubro submersi, & præcipitati sunt.

Aures cera oblitæ.

Surditas voluntaria.

28. Moral. l. 8.

Iob 21.

Ps. 51.

Cap. 7.

Auscultare in transitu.

Auscultare rem aliquam, sed sic tanquam in transitu, & ut ajunt, perfunctoriè, aut verò etiam illibenter, adagium illud productum est: *Summis auribus insidet:* tum videlicet cum ratiocinationem illam non ponderamus, nec in interiora nostra intromittimus. Sic Philo Judæus, de auscultatione attenta inquit: *Quæ non primoribus auribus insidet, sed per aures in animum penetrat, & firmiter immoratur.* Et Seneca: *Summo animo inhærere* inquit, quod idē est ac inhærere leviter, prout vult Manutius. Grandis imago cordis, & animi nostri sunt aures: quod in hoc facile discernitur: auris enim id quod vult amplectitur, quod non vult è contra detestatur, non audiendo: hæc ratiocinationis, & discursus in homine essentia est.

In aurem loqui.

Consuetudo, qua de rebus momenti magni in aurem cujuspiam loqui solemus, significationi huic proverbiali causam dedit: *In aurem dicere.* In omni hominum ætate, & tempore hic usus viguit, unde Homerus ait: *Admoto capite reliqui ne audire valerent.* Horatius: *In aurem dicerem nescio quid puero.* Euripides itidem: *Accede, in aurem ut quod volo tibi eloquar.* Pariter Lucianus: *Ad aurem cum Siracusanis quibusdam communicans.* Usum hunc ego maxime dixerim in omni tempore laudabilem, qui ad errores corrigendos plurimum valet, multasque necessitates prævidet. Auris etenim nostra fidelis Secretarius est, qui relata conservat, & custodit, atque inde ad communem sensum ablegat, quo fit, ut posthæc manus, provida curatrix, ad opera utilitatis, & necessitatis impendatur.

In serm. Euripidis.

Hyperbole quædam proverbialis hæc est: *Ne ad aures quidem scalpendas otium est.* Quod de iis dictum, qui usque adeo se negotiis & curis implicant, ut ne fricandis quidem digito auribus, sibi temporis spatium satis amplum indulgeant, prout facere consuevimus tum cum otium nobis est, & cum commoda nostra promoventur. Super hoc Lactantius ajebat: *Ne tantisper otiosus, ut aurem (sic ajunt) scalpere vacet.* Extremitas hæc curæ & sollicitudinis nimiæ, omnimodo opposita est extremitati otiosorum, ita ut utriusque par vitium sit, Patres, & ministræ errorum, & prævaricationum insignium. Temperantia virtutum omnium gubernaculum est: unde ad portum felicitatis securè navem traducit: dixit hoc Euripides: *Summo jure utere moderate. Navis enim tensa vi summa rudentibus mergitur, erigitur autem si laxaveris rudentes.* Et Democritus: *Temperantia, quæ jucunda sunt, auget, & voluptatem majorem facit.* Idem Plato: *Temperantia custos vitæ est hominum.*

Homo negotiis nimis implicitus.

Apud Manut.

In extremitate vitiosi.

Temperantia.

Euripid. in Ores

Apud Stobeum.

In Charil.

Rebus, prout oportet sese applicare, & cum sinceritate intendere, atque easdem ducente ratione modo debito perficere, ad quod etiam materialis sensus adhibeatur, sic tamen ut ab omni immunditie, & fece naturali purgatus sit, locum præbuit sequenti adagio, quod cum adjectivo illo conjungitur: *Purgatus auribus.* Hinc Plautus retulit: *Perpurgatis tibi ambo damus operam auribus.* Et Horatius: *Est mihi purgatam cerebro qui personet aurem.* Persius itidem maximè succosus iis, qui eum rectè intelligunt: sic ait: *Stoicus hic aurem mordaci lotus aceto.* Inter præcipua capita propter quod hic sensus creatus est, hoc referendum est; & sicut liber Sapientiæ inquit: *Oculi tui recta videant:* sic non immeritò illud optimè consequitur: *aures recta intelligant.* Siquidem oculus in transversum contortus fuerit, distinguere objecta sua nequit: idem etiam de aure dici poterit, si per obliquum audierit. Parallelum hoc, en tibi ex Bernardo Sancto: *Auris ad meritum, visus ad præmium parari debent.* Demosthenes item, ut omne impedimentum ab auribus nostris, quo maculari possint, amoveret, sic ait: *Audiendum sine ira.* His itaque, prout decet, stabilitam arbitror aurem esse: quod totum à Plauto confirmatur, dum ait: *Purgatis ambo damus tibi operam auribus.*

Auris purgata.

In milit.

In sermon.

Satyr. 5.

Prov. 2.

In Canti. Serm. 22.

Ad ambas usque aures: De famelicis dictum, de parasitis, & epulonibus, quos nemo unquam satiatos videt, nisi de aure una ad alteram usque infarciti fuerint: prout bibuli sunt, & ebriosi, qui non solum madido ore, sed auribus quoque mustum evomunt. Duo pessima vitia, & maxime nefanda inter omnia, quæ cogitari possunt, quippe quæ hominem extra arbitrium suum, & sanam mentem abripiunt, eumque in belluinam, irrationalem, & deformem creaturam transmutant. Panduntur illic universa cordis ostia: & maxime tacenda, & celanda publicantur, & manifestantur, ad familiæ totius pœnitudinem, cum dispendio famæ, & periculo animæ. Intellectus incompositos corporis titubantis motus insequendo, vertigine circumrotatur, procidit, & impingit: non ibi sensus ullus in potestate est: sed universi sub regimine liberi patris, indomita libidine ad præcipitium vergunt. Dixit hoc magnus Stagyrita noster apud Moralem Plutarchum: *Vinum ubi hominem subierit quem conturbat, illicò prodit latentia* in

1 Olint.

Parasiti, & ebriosi.

Problem. 11.

in mentis recessu, animumque universum concutit. Seneca item cum eorum deformitatem ob oculos ponit, concludit: *Ebrietas nihil aliud est, quam insania voluntaria.* Memini me de isthoc alibi tractâsse, atque idcirco hic pedem figo.

Indoli omnino miti, placabili, ab omni morositate, & rusticitate alienæ, hoc proverbium assignatur: *Auricula infima mollior*: hæc enim pars auris tota mollis est, absque omni duritie, sed facile in quamcumque partem volueris, contorqueri, & plicari potest. Confirmat id, vel potius usurpat M. Tullius, dum ad fratrem suum scribendo sic ait: *Tu, inquiens, quemadmodum me censes oportere esse in Repub. & in nostris inimicitiis, ita esse, & fore auricula infima scito molliorem*: fortificat hanc assumptionem nostram Amianus, dum ait: *In aliis nimium severus: in hoc titulo imâ, ut ajunt, auriculâ mollior.* In universo composito humano hac particulâ nil mollius, nil tenerius, nil tam flexibile, dum non admittit nec ossium rigorem, nec cartulaginis duritiem, nec tensionem nervorum. Hanc virtutem mansuetudinis in tanto pretio habet Redemptor noster, ut eam solam quasi terminum & scopum imitationis suæ, discipulis suis præfigat: *Discite à me*, inquit, *quia mitis sum, & humilis corde*: supra quod S. Bernardus commentatur: *non mundum fabricare, non visibilia, & invisibilia facere, non mortuos suscitare, sed quia mitis sum, & humilis corde.*

Fastidium, quod ex sermone inepto, & incomposito pariter, aut ex eo, qui tempore & loco indebito profertur, aut verò etiam dum aurem aliò vertimus, hoc proverbio insinuatur: *In aurem oleum inferre.* Similitudo hæc à natantibus mutuò sumpta est, hi enim oleo sibi aures inungunt, ut dum subtus aquas merguntur, nil in aurem influat. Et sicut oleum ingredientem aquam cohibet, sic auris quoque jam repleta, & satiata sermone, sine nausea ulterius progredi non poterit. Alludit ad hoc Martialis, cum ejusmodi hominem alloquitur:

Narratur quidam bellè dixisse Marulle,
Qui te ferre oleum dixit in auriculâ.

Poterit hoc proverbium, in sensu nihilominus contrario, adaptari Adulatoribus, qui videlicet loquelæ suæ blandimentis tanquam oleo aurem patronorum, vel potentium, vel amicorum illiniunt. Cognovit duplicitatem, & unctionem hanc Propheta regius, unde & nonnullibi sic ait: *Molliti sunt sermones ejus super oleum, & ipsi sunt jacula*: Item alibi: *Oleum peccatoris non impinguet caput meum.* Sic de meretricibus inquit Spiritus Sanctus: *nitidius oleo guttur ejus, novissima autem ejus, quasi absynthium.* Hoc vitium maxime abominandum, & detestabile Bias philosophus tyrannidi æquiparat, dum ait: *Animal inter omnia maxime noxium est inter immitia tyrannus, inter mitia adulator.* Possem hic malorum longam seriem proferre, quæ ex hoc vitio progerminârunt, sed potius Lectorem meum ad eorum fœcundiam remitto, qui in hoc genere fusius scripserunt.

Porro cum antiqui, vel Stoicorum asperitatem exoticam, vel severitatem Catonis cujuspiam, aut Socratici viri morositatem denotare vellent, in usu positum habebant illud, *Auris Batava.* Desumptum fuit axioma à Batavis, natione Germana, quæ intestinis & civilibus bellis à sedibus suis ejecta, ad incolendas quasdam Franciæ Insulas, indigenis vacuas, profecti sunt, Hollandiam præsertim, prout vir doctissimus Aldrovandus refert. Hi nunquam os formare ad cachinnum visi sunt, sed minaci vultu, aut ferientibus similes, more animalium sylvestrium vivebant, donec necessitate tandem, & consuetudine temporum mansuefacti, in hanc præsentem civilitatem, & morum compositionem feliciter degenerârunt. Cæteroquin qualitas hæc usque adeo hominem abominabilem reddit, ut irrationalibus bestiis eum comparet, quæ societatem omnem, & communionem refugiunt. Moderata tamen severitas frænum est, & camus, quo à vitiis retinemur. De hac scribit S. Gregorius: *Sit amor, sed non emolliens, sit rigor, sed non exasperans.* Imò vero Marcion in reliquis omnibus abominabilis, excepto hoc solo, sic ait: *In gravioribus pœnis Judices severitatem legum, cum aliquo temperamento benignitatis subsequantur.* His polis cælum familiarum sustinetur, aut fastigium Regiminis cujuspiam, laudabiliter ordinati. Pax nunquam à Justitia separata ingreditur: & misericordia veritati obviam procedit (sic de aurato psalterio suo nobis concinit *David musicus & armatus*) Ephori & censores nonnunquam vilipenduntur, & in contemptum eunt, potius enim cum Theodata incedere homines quàm illorum tetricam sibi associare rusticitatem malunt.

Auris Principum, ubique intenta, exprimebatur verbis sequentibus: *Multæ Regum aures, & manus.* (de manu alibi dicetur) Totum nihilominus de vigilantia Principum intelligendum. Hæc vigilantia lumen est, quo omne quod in subditorum gubernaculo tenebrosum & obscurum est, aut correctione indigens, patescit. Figuram falcis præsefert auris: hæc ergo detruncanda sunt gramina, quæ incrementis suis fœcundam operum bonorum messem, & camporum felicem proventum suffocare possunt. Hæ aures in exploratoribus potissimum eriguntur, & extenduntur, qui providenter cuncta rimando fideliter eadem referunt, & advertunt. Hac loquendi methodo uti solet Lucianus, & Aristoteles: Adjungit his Aldimanutius oculos, pedesque, & qui (dum figuram tyrannorum describit) opportunissimè in hunc locum, ut mihi quidem videtur, ratiocinatur: *Vide*, inquit, *cujusmodi portentum sit tyrannus, quàm formidandum! tot oculis, iisque emissitiis, tot auribus, iisque asininis, ac longis, tot manibus, tot pedibus, tot ventribus, ne reliqua parum honesta commemorem, instructum.* Ipsi adeo anseres venerationem suam apud Romanos habuerunt, quippe qui nocturnis excubiis suis clangore Gallos à Capitolii invasione prohibuerunt. Ipsi adeo Senatores olim sibi gloriæ ducebant reorum delationes ad forum portare: sic Tacitus recenset: *Primores senatûs infimas etiam delationes exercebant, alii propalam, multi per occultum, neque discernentes alienos à conjunctis, ab infimis amicos.* Sic enimvero gradus consanguinitatis abolebantur, ubi ratio Juris & Justitiæ, vel oppugnanda, vel defendenda erat.

Ad actionem quandam accingi, unde fructus nullus sperari possit, aut utilitas (quod non præpostere quispiam dixerit esse *lavare Æthyopem*) his sequentibus verbis exprimebatur: *Homini surdo fabulam narrare.* Dilapidat tempus suum, & inutiliter semetipsum consumit, qui rebus frivolis recensendis occupatur, & posthæc surdo fabulam refert, qui aurem non applicat, dum narrata non intelligit. Homo sapiens, & prudens hujuscemodi actionibus se non ingeret, sed illud Venusini sequetur: *Sumite materiam vestris qui scribitis æquam Carminibus, &c. Et cogitate diu, quid valeant humeri.* Deridentur Astianactes, cum se Hectoribus æquiparant. Recusavit vulpecula Æsopi conviva leonis esse, optime noscens, ad tutelam sui sibi arma deesse, & se potius cibum vel prædam quàm comensalem futuram. *Quis potest adjicere ad staturam suam cubitum unum?* Sic

Margin notes (left): 84. — [M]oles mi[tis] & pla[ca]bilis. — [.] 2. — [.] 19. — [M]ansuetu[do] in quan[to] pretio [apu]d Deum. — [Se]rmo in[ep]tus. — [A]dulatores. — Psal. 54. — Psal. 14. — Prov. 5. — [Di]ct. ex Plu[t.] de amic. [et a]dulato. — [S]everitas [v]el Austeritas. — [P]rimi Hollandiæ Incolæ. — [M]onstror. hist.

Margin notes (right): Severitas moderata. — Vigilantia Principis. — In libello de meced. Scrib. Politic. c. 3. — Annal. 6. Senatores ipsi olim delationes reorum in forum portabant. — In Arte.

Sic ſapientia infallibilis Phariſaicam temulentiam & præſumptionem inculpabat. Ovidius itidem inquit: *Quid juvat ad ſurdas ſi cantet Phœbus aures?*

Quandoquidem vero ſurditatis mentio jam facta eſt, cum alio item laconiſmo proſequar: *Homo ſurdior turdo.* Quod ad eos pertinet, qui ſine intermiſſione garriendo, & fabulando (prout illud Itali in vulgata ſua exprimunt: *Da per tutto il becco*) aliorum verbis & ſermoni aurem non præbent: ſicut ſupra memoratum volatile, quod nimia loquacitate ſua (ſic Phyſiologi memorant) ſe ſurdum reddit. Hæc actio, inter alias ſiniſtre cœptas, & ipſa vituperabilis eſt: dum è tali homine verba prodeunt, tanquam è fæculenta palude, cujus agger interruptus ſit, tantoque plus fœtoris ejiciat, quantò abundantius effluxerit. Unde factum, ut homo dicax turdo aſſimulatus ſit. Socrates cum non minus eleganti paritate eos hirundinibus comparat, dicendo: *Si continuè, & multa celeriter loqui ſignum eſſet prudentiæ, hirundines dicerentur multò ſapientiores nobis.* Ornamentum nobiliſſimum hominis eſt, tacere poſſe: hoc idem ſupramemoratus author confirmat, nimiamque dicacitatem, cenſurat: *Deorum ſilentium,* inquit, *corona eſt viri, loquacitas autem, nec jucundum aliquid habet, & inutilis eſt civitati.* In hoc genere ſurditatis proſequitur Manutius, aliud nobis ſalutare præceptum ſuggerens: dum enim verè ſurdum, aut talem ſe ſimulantem indicare vult, eum *ſurdiorem Toronæo portu*, inquit, Torone civitas in confinibus olim Thraciæ ſita erat, portum habens, qui duobus fortiſſimis, in longumque diſtentis canalibus ſe in mare extendebat, unde fiebat, ut nunquam illuc fragor undarum illidentium pertingeret, nec ullum adeo æſtuantis maris murmur audiebatur, (non deſunt authores, qui urbem hanc in Macedonia ſitam velint.) Sunt qui titulum ſurditatis tempeſtuoſo mari adaptant, propter quod continuis in ſe motibus concuſſum, & perpetuo fluctuum ſævientium fragore turbulentum, aurem nullam habet, qua vota preceſque miſerorum naufragantium ſuſcipiat. Eſt ſurditas nihilominus voluntaria quædam, quam damnare nolim: tum videlicet cum aurem malis irruentibus obſtruimus: Quod judicium meum cum doctrina S. Hieronymi conſolido, qui ſic habet: *Cave ne ipſe detrahas aliis, aut alios audias detrahentes: non minus auribus, quàm lingua fugias detractionem, nam detractor dum te videt non libenter audire, non facile poteſt detrahere.*

Condemnatur loquacitas.

Garruli ſimiles hirundinibus.

Surdus naturaliter vel ſimulatè.

Auris detractionibus occludenda eſt. *In Epod. Hip.*

Dum itidem antiqui hominem denotare vellent, multum de ſapientia ſua præſumentem, cujus inſcitia nihilominus in reipſa ſe propalam producat, ſic ajebant: *Fractis auribus.* Quod de Martiale forte mutuatum eſt. Qui enim auribus laborat, eas porrigit quidem ad audiendum, ſperans ſe auditurum, ſed nil audit. Totum hoc Galenus expreſſit, qui ſui temporis Medicos quoſdam, quorum mentum prima adhuc conſitum lanugine erat, facete irridet, ex eo videlicet, quod inſipidos, nulliuſque valoris libros edebant, atque interim ſe Magiſtrum ſuum æmulari poſſe rebantur, cujus verba hæc ſunt: *Quorum ſunt admirandi iſti libri, qui circumferuntur, ab his fractas gerunt aures:* Adjungit Manutius: *intelligitur etiam de libris imperitorum medicorum, qui leguntur à pugilibus, qui ſolent habere laceras aures, more ſuum, oculos ſugillatos, totam faciem tuberibus notatam, ex arte quam exercent.* De hujuſmodi præſumptione jam abunde ſupra memoravimus. Proverbium hoc in eos itidem valet, qui cum fortes prius eſſent, & animoſi, mercede aut vero caſu quodam inopino corrupti & enervati ſunt. Solebat Socrates referre, Periclem conjeciſſe milites ſuos in vilitatem, & mores effæminatos, tum cum eis ſtipendia aſſignaſſet. Hanc conſiderationem Manutius interim tanquam conjecturam ſuam in medium profert, donec melior alia adinventa fuerit.

Præſumptio.

Contra Thraſibulum.

Ex eodem Manutio.

Ut itidem inſenſata deſcriberetur ſtupiditas, & ingenii manifeſta tarditas, adagium illud inventatum eſt: *Cæcus auribus ac mente.* Quantumvis autem hoc nomen cæcitatis improprium videatur auribus eſſe, cum nihilominus, notabilioris ſenſus privatio in cæcitate ſit, dixerim adæquatiſſimum illud eſſe, in expreſſione metaphoræ hujus efformanda. Manutius verſum integrum è græco tranſumptum affert qui latine ſic ſonat: *Tu ſimul & aure, & mente, & oculis cæcus es.* Talis erat Cneus Metellus, qui nunquam nec retinendis duabus lineis ſat memoriæ habuit: ita ſtolidus, ut à Scipione apud Naumantiam cum titulo aſini percelleretur. Ejuſdem farinæ Philonides Cretenſis erat, qui non ſecus ac mulus aliquis, aut jumentum hebes, in toto vitæ ſuæ decurſu tantundem animo ſuo imperare non potuit, ut vel characterem doceretur, quantumcunque juvenculus ad ludum literarium miſſus eſſet: ita quidem ut hic ipſe præmemorato Manutio occaſionem dederit formandi proverbium, quod ſequitur: *Indoctior Philonide.* Sed de hujuſmodi aliis alibi non minus ad rem accommodate & oportunè locuturus ſum.

Stupiditas.

Cneus Metellus. *Prebus Æm[ilius].*

Item ſi quis forte in negotium quoddam inciderit, unde ſe eximere ſine evidenti periculo non poſſit, cujus tamen executio non minus periculoſa ſit, utrobique anguſtiatus, hoc eleganti dicto exprimebatur: *Auribus lupum teneo.* Sicut enim aure lupum tenere (quam breviſſimam habet) res omnino ſcabioſa & difficilis eſt, ſed non minus anceps & periculo plena, animal tam ferox, tamque mordax dimittere: Adagium tale Terentius refert, & forte ex eodem ortum ſuum traxit. Conduxerat ſibi Antiphon uxorem adoleſcentulam, quam tamen pater nullo pacto domi ſuæ volebat. Dimittere eam aut ejicere, idque ſine cauſa non poterat, præterquam quod à Judice & Magiſtratu hoc ei vetabatur: cum autem aliquando à cognata quadam blandiente, ei congratulatum eſſet, quod videlicet jam ad ejus jucundam poſſeſſionem pertigiſſet, quam tantopere ante deſideraverat, domi ſuæ eam tenendo, reſpondit: *Auribus teneo lupum, nam neque quomodo amittam à me invenio, neque uti retineam ſcio.* Sic leno quiſpiam ſibi evenire quoddam conſimile querebatur in Phædria, dum ex una parte inſupportabilis erat, ex altera montes aureos ſpondebat. Suetonius de Tyberio recenſet: *Cunctandi cauſa erat metus undequaque imminentium diſcriminum, ut ſæpe lupum tenere ſe auribus diceret.* Plutarchus dictum hoc fortificat: *Ajunt lupum non poſſe teneri auribus, cum homines hac parte maxime ducantur perſuaſione.* Cælius apud Aulum Gellium proverbium hoc ad illam difficultatem traducit, qua amicum fictum dimittimus: præſertim ſi in re momenti magni cum eo jam impliciti fuerimus, ita ut diſcindere cum illo negotium ſit omnino nocuum, proſequi vero penè impoſſibile. Ejus verba hæc ſunt: *Nam hi ſunt amici peſſimi, fronte hilari, corde triſti, quos neque ut apprehendas, neque ut amittas, ſcias.* Ad ſimilem caſum Philoſophus Theognides alludebat: *Pectora,* inquit, *noſtra, quàm mere amor afficit, ut quem non odiſſe queam, ſed nec amare valeam.* Cui illud convenit: *Nec tecum poſſum vivere, nec ſine te.* Marcus Varro dum adagiorum meminit, hoc ipſum pro exemplo adfert; *Auribus lupum teneo.*

Negotium utrobique periculoſum, tam in executione quam intermiſſione ſua.

In Phormio[ne].

In ejus vita.

In præcept. civilibus.

Lib. 15. cap. 9.

Sic fabula glyrem in cavea, vicino fele, loquentem introducit: *Malum me premit, sed pejora superventura me terrent.* Pericula hæc, fateor, difficultate, & incertitudine plena sunt, quæ evitari vix possint, nisi aut filio Ariadnæ, aut intellectu Oedipi.

Multa à multis audire oportet præsertem à senibus.

Natura universitatis provida mater, hominem auditûs sensu dotavit idcirco, ut hoc instrumento ad sensum communem omnia ablegando, eas res sequi discat, quæ salutem, & utilitatem suam concernunt; tum vero etiam ea vitare noverit, quæ damnum inferunt, aut verò inutilia sunt. Hac ratione illud usurpandum est; multa audienda esse ab iis, qui jam in rebus versati sunt: In quo maxime consulendi senes, qui beneficio ætatis, & experientiæ, multarum rerum notitiam adepti sunt. Totum hoc antiquitas sequenti adagio exponit: *Eum ausculta, cui quatuor sunt aures.* Hoc originem suam ab eo sumpsit, quod in Collectanea Proverbiorum Græcorum recensetur, Authore Zenodoto: Entimus Cretensis ad oraculum se contulerat, nosse volens, vitæ & fortunarum suarum sortem: pro responso præfatum Laconismum obtinuit. Ille vero in cachinnum imprudens solvitur: sed non longo ab hinc spatio temporum, eum inscitiæ suæ pœnituit. Erat autem, de quo dixerat oraculum, quaternis auribus auritum esse, homo pirata famosus jam, & viis publicis insidians, de Phœnicia civitate oriundus: Hic enimvero quatuor sibi aurium famam ex eo concivit, quod quatuor utens sibi fidis sociis, iisdemque audacibus, explorabat omnia, eorumque utebatur subsidio, quibus fretus nulli non fortunæ, & periculo se committebat. Nomen illi Antiphemus Rhodiensis: in hunc ille miser incidit, una cum suis, cum quibus etiam apprehensus & necatus fuit. Proverbio huic promovendo multum addidit, sculpta in Corintho statua Apollinis, quatuor auribus insignita; cum totidem enim visus fuit in Amicla dimicare, teste Sosybia, habens numerum parem pedum, atque manuum. Quia vero tanquam veridica, certa, & secura, si res ulla alia, hæc oracula acceptata sunt, & veneratione sua non caruerunt, sic concludit Manutius: *Ita monet proverbium audiendos esse illos, qui diuturno plurium rerum usu præ cæteris sapiunt, ita ut ferè faciunt senes.* Sic videlicet apud Homerum, supra cæteras oratio senioris Nestoris laudata fuit: ab eodem etiam encomium suum habet Heros quidam Ægyptius, quippe quod ætate jam processerat, sapiens, & prudens: *qui jam incurvus erat senio, sed plurima nôrat.* Huc spectavit Euripides, & Jocasta mater, quæ Etheoclem filium suum instruebat: *O Gnate Etheocles cuncta nequaquam mala adsunt senectæ, nam per experientiam usumque rerum didicêre.* Aliud præterea adagium in eundem sensum referebat: *Prospectandum vetulo cane latrante*, hi enim non ad quævis obvia latrant: pari modo vetuli non sine experimento, & ratione nos admonent.

Apollo cum quatuor auribus.

Odyss. 20.

In Phœnis.

Sub alterius oculis dormire.

Proverbii illius significatio, quo vulgariter sub alterius oculis dormire dicitur is, qui alterius curæ & fidei se committit, eleganti translatione ab oculo ad aures derivatur: unde adagium illud adinventum est: *In utramque aurem dormire: in aurem dextram dormire.* Quod tamen etiam adaptari poterit homini otioso & nihili, qui nulli se deinceps rei applicare velit. De priori sensu Terentius sic habet: *Ademptum tibi jam faxo omnem metum, in aurem utramvis otiose ut dormias.* Sic Menander Poëta apud Gellium inquit: *In aurem utramque dotata est, cubet.* Sic Plinius de Trajano suo, principe optimo refert: *Nihil quod in dextram aurem fiduciâ mei dormias: non impunè cessatur.* Hic Manutius commentatur: *Nihil est quod sis securus.* Persuadent nobis Medicinæ periti, ad conservandam sanitatem nostram, primum nobis in aure dextra capiendum esse somnum, posthæc in sinistra: ad quod suapte natura, qui sani sunt, inclinari solent. Sed ut de fide rursum vel fiducia loquar, hæc præstantissimum pignus est, quod in mentem nostram cadere possit. Hæc illa petra Lydia est, quæ aurum à plumbo discernit, hoc est amicum verum, à simulato: hoc magnete in mari negotiorum etiam maxime difficilium & arduorum, navem nostram feliciter ad optatum portum appellimus.

In Heauton.

In Pletro.

Nemo est, qui infausta nuntia, tristesque rerum audire eventus desideret, à natura sic comparati sumus, ut quisque aveat lætos dies suos transigere, & jucunde vivere. Hinc proverbium illud productum est: *Procul auribus nuntius veniat.* Hunc sensum Suidas paulo dedit apertius: *Procul absit nuntius aure: sermo deprecantis nuntium male auspicatum.* Et Homerus: *Ista velim mihi sint procul auribus.* Sic Commendator Testius in pluribus poësiæ suæ locis, ab omni curarum perturbatione liberum, in tranquilla requie sua se protestatur dies suos transacturum esse (quod tamen illi secus, quàm statuerat, evenit) in Ode autem illa quam singularem Ascanio Pio Sabaudiensi dedicavit, id potissimum hac stropha expressit:

Ex Calim.

Illyad. 7.

In si funesta arsura
Ascanio il nostro rischio, e l' altrui danno
Ben egro il mio pensier medita, e piange:
Ma curiosa cura
Non mi tormenta, o partiale affanno
L' indifferente cor punto non tange:
Quelle e miglior falange
Per me ch' e piu lontana, e chi men odo:
Segnalarsi in quest' arme, assai piu lodo.

Felix, qui ad tanti boni possessionem pertigerit, sed hæc beneficia cæli non nisi parca manu distribui solent.

Actio, quæ jam in publicum prodiit, non solum in viciniis, sed ubique jam propalata, cum hoc Laconismo significatur: *Nec aures habeo, nec tango.* Quod tantundem est, ac si diceretur: *Eousque mihi aures jam percussæ, lacerata, & tormentatæ sunt, ut deinceps nec invenire illas, nec tangere videar posse.* Sanctus Hieronymus in præfatione orationis cujuspiam, ubi mater cum filia reconcilianda erat, sic ait: *Posteaquam arguendo crimina factus sum criminosus, & juxta tritum vulgi sermonem, vel proverbium: jurgantibus, & negantibus cunctis, nec aures me credo habere, nec tango.* Adjungit huc majoris evidentiæ gratia Manutius: *Taceam necesse est. Quod audio, tangoque est.* Dictum hoc in scena Aristophanis Comici inventum est. Vox populi maxima Adrastia est, quæ delinquentes ad supplicium & castigationem trahit: cum famâ publicâ jam notati sumus, factum nostrum jam divulgatum, & sententia infamiæ appellationi ultra locum non præbet: propter quod, si nulla re alia, saltem hac à malo abstinere sceleratos oporteret.

Actio jam publicata.

Thesmephoria Lensis.

Memini me jam supra in tractatu oculorum, cùm diversorum authorum attestatione, & pluries alibi humanum oculum dixisse indicem, & speculum esse animæ, dum videlicet objectorum diversitate vel alteratur, vel deprimitur, vel attristatur, vel animum exhilarare solet. Sed harum alterationum, affectuum, & passionum præcipua causa non minus est auris nostra: dum cor nostrum pari modo per easdem commovetur, sinistris vel prosperis nuntiis nobis allatis. Hinc axioma illud productum est: *Animus habitat in auribus.* Docet hoc inter alios præcipue Herodotus, dum sic inquit: *Nunc illud sanè discito,* quod

In Polymnia.

quod in auribus hominum habitet animus, qui cum bona audierit, voluptate corpus implet: cùm his diversa, molestia afficit. Adjungit Manutius: *Opinamur hunc esse sensum adagii, quod ex his quæ audimus, maxime placatur, aut irritatur animus.* Unde etiam dictante spiritu sancto sic scriptura ait: *Sermo mollis frangit iram.* Aurem itaque comparaverim auræ vel vento, qui si suaviter spiraviter, & secundè, per mare delitiarum navem cordis nostri fluctuare facit; quod si impetuosus & furens fuerit, eandem infeliciter in miseriarum, desperationisque scopulos impellit. Itaque officium Ulyssis providi erit, gubernante ratione eum ventum qui maximè opportunus fuerit, non negligere: *Alia sunt quæ jacentes, alia quæ stantes audire debemus*, inquit S. Gregorius. Per auditionem rerum promovetur earundem notitia, ex notitia nascitur intelligentia; atque hæc proprium est intellectus nostri nutrimentum.

S. Gregor. In Ezech. hom. 9.

Debetur ergo sensui huic par cæteris gloria: qui tantopere à Redemptore nostro æstimabatur, ut mysterium sacro-sanctæ passionis suæ adimplere non vellet, nisi prius auriculam Malcho redintegrasset (quamvis nequam ille posthæc ad credendum aurem non admoverit) non alia de causa inquit S. Chrysostomus, quàm ut aures haberet promptiores ad audiendum verbum divinum. Hoc sensu viam certam, & infallibilem ad salutem nostram sempiternam instruimur.

Hom. 66.

OBSERVATIONES, RITUS, CONSUETUDINES, & HISTORIÆ.

Spicile. Sacr. Tract. 1. c. 11. num. 4

Obstinatio.

Eruditissimus Pintus Raminez ait: quod antiqui dum hominem obstinatum, pervicacem, & animo contumacem & refractarium figurare vellent, qui nimirum applicare aurem suam refugit ad ea, quæ salutem animæ concernunt, Prosopopœam invenerint, & inventionem illam, qua mutas insensatasque creaturas, alloquimur, tanquam illæ, quantumvis irrationabiles, & sine sensu, docilitate hominem exuperent. Hinc Chronistæ Sancti Moyses, & Isaias Propheta, prophetiam suam & canticum suum consimili modo exordiuntur: *Audite cæli, & auribus percipe terra.* Observatu digna est historia, & exactius ponderanda, quæ in tertio Regum libro ad hoc propositum recensetur, ubi ad convincendam Regis Jeroboam duritem, sic imperante Domino, Propheta Semei altare alloquitur: *Altare hæc dicit Dominus:* Et paulò infra: *Ecce altare scindetur, & effundetur cinis, qui in eo est. Et scissum est, & effusus est cinis de altari, juxta signum, quod prædixerat ei vir Dei.* In hunc etiam sensum Philo hebræus inquit: *Lapis audivit, & homo ille non exaudivit.* Hac loquendi forma Stratonicus quoque, inter græcos antiquiores, referente Athenæo, usus est: *Cùm Mylasam peragrasset, multaque templa, & paucos homines reperisset, in medio foro consistens dixit: Audite Templa.* Hujusmodi corda silice duriora, quanto magis contusa fuerint, more incudum, magis solidantur, & illud insonant: *Durabo.* Ex quo divina quoque Sapientia illic apud Ezechielem inquit: *Auferam cor lapideum de carne vestra, & dabo vobis cor carneum:* Eadem Sapientia de Judaismo obstinato sic vociferatur: *Simeon & Levi vasa iniquitatis bellantia, maledictus furor eorum, quia pertinax, & indignatio eorum quia dura.* Verissimum itaque est, quod idem Spiritus Sanctus confirmat: *Cor durum habebit male in novissimo.* De hoc jam supra tractatum est, & deinceps tractabitur.

Cap. 1. Obstinatio cordis. Cap. 13. In hunc locum. Athe. lib. 8. cap. 7. Cap. 36. Eccl. 31.

Delatio rei gratæ, & acceptæ in tempore opportuno facta, imo vero consuetudo aulicorum adulantium, antiquitus *Regis auricula* nominabatur: Unde Xenophon ait: *Multæ Regum aures, multique oculi putabantur inesse.* De nuntio autem fortunato, quod latum fuerit, Ecclesiastes inquit: *In cogitatione tua Regi ne detrahas, & in secreto cubiculi tui ne detrahas diviti: quia & aures cæli portabunt vocem tuam, & qui habet pennas annuntiabit sententiam.* Pintus jam supra memoratus commentatur: *ubique aures multas habet Rex. Adulatores, qui adulationi servientes, mira velocitate quævis audierint Regi nuntiant.* De his præposteris modis, eosdem vituperando Lorinus diffusius ratiocinatur: & de his adagium illud prodiit: *pennâ fricare aures*: ad cujus explicationem citatus author sic habet: *Quasi reges sic avide delationes audiant, ut delator his, tanquam pennis aures ejus titillet.* Hinc septuaginta interpretes de hebraico textu sic traducunt: *habens pennas annuntiabit verbum tuum.* S. Clemens Alexandrinus usum hunc in publico sibi calamo fricandi aures condemnat: *Porro autem aurium quoque fricationes & sternutamentorum irritationes, sunt suilli pruritus, & confricationes, quæ intemperantem meditantur fornicationem.* Ab hac titillatione & pruritu Lucianus ingeniose gustum illum & jucunditatem deducit, quam habent, qui idcirco libentissime relata audiunt, ut ea perinde Principum auribus intromittant: *Novi quosdam*; inquit, *auditis calumniis, adeo jucunde auriculas titillare, tanquam illi qui pennis confricantur:* Et paulo infra: *Idem sentiens atque illi, quibus aures penna confricantur.* Nec sine mysterio S. Clemens Alexandrinus hunc abusum fricandarum in publico aurium reprehendit, tanquam prævium sit ad secuturam intemperantiam sensualem; etenim juxta mentem Juvenalis aurium titillatio, cum Venerea illa sympaticam habet analogiam, unde sic ait: *vexatasque comas, & mentum auremque calentem.* Et Suetonius in vita Augusti recenset, qualiter *Marcus Antonius festinatas Liviæ nuptias objecit, & fœminam consularem, è triclinio viri coram in cubiculum abductam, & rursum in convivium rubentibus auriculis incomptiori capillo reductam.* Hinc illæ quæ ad osculum matrimoniale admittebantur, per aures olim cum humanitate quadam trahebantur. Unde Plautus: *Prehende auriculas, compara cum labellis labella.* Et paulo modestius Tibullus:

Et fœtus Matrona dabit, gnatusque Parenti
Oscula comprensis auribus eripiet.

Regis auricula. Cyropædia. cap. 8. Cap. 10. Loco citato. Adulatio. S. Clem. Alex. libro Pædag. cap. 7. Pruritus ad peccandum est, fricare sibi aures, & sternutare. Lucianus de Saltationibus. Iuvenal. Satyr. 11. Sueton. c. 19. Plautus in Asinaria. Tibul. lib. 2. Eleg. 5.

His vitiis, & erroribus Spiritus Sanctus vallum opposuit, cum ait: *Sepi aures tuas spinis, linguam nequam noli audire:* Qui scripturæ locus admodum obscurus esset & involutus, nisi docti eum dilucidassent. Significatio autem à Metaphora mutuata est, ex eo quod sepere hortos soleamus, ne in eos, animalia tam grandiora, quam minora furtim irrepant, atque illic, fructus, floresque deprædentur, & universa consumant. Sic nobis quoque aurem custodiendam esse, ne ferum animal, lingua maledica, fructus nostros avellat, & flores virtutum nostrarum excutiat, quod tantundem est, ac detractationem non secus ac serpentem fugiendam esse. Sic Plutarchus inquit: *Xenocrates pueris potius, quàm Athletis addi jubebat amphotidas, quod horum aures ictibus, sermonibus illorum mores pervertantur.* Amphotides certa quædam munimenta sunt, quæ pugillatorum auribus circumsepiebantur, tum cum cesto suo luderent, ne forte percussione pugnorum læderentur. Nec tamen etiam sine observatione antiquæ consuetudinis, & iis temporibus sat usitatæ Spiritus Sanctus hanc Metaphoram sepiendi aures spinis applicuit, in more enim olim habebatur, fenestras suas, in solemnitatibus publicis coronare floribus, sicut & portas. Unde

Eccl. 28. De audiendis poetis.

Unde Claudianus: *Hi nostra nitidos postes obducere myrto contendant.* Ubi portam cordis in aure subintelligi voluit. Nam & usu jam receptum est, ut juventus paulo liberior, & dissoluta sibi aures floribus adornet, unde de hoc usu quoque inter antiquos Athenæus refert: Cratinus in Chironibus, priscorum delitias describens subdit: *Molle sisymbrium, aut rosa, aut lilium auri insidebat*: Commentatur autem super hæc Pintus jam supra citatus: *Nec insulsa dicitur explicatio, quasi dicat sapiens: si aures instar portarum comptæ floribus colloquentes videantur invitare, quasi pateant cujusvis verbis benevole excipiendis, tu è contra spinis quodammodo aurium tuarum fores sepi, quibus nequam linguæ verba ab ingressu prohibeantur.* Optimum hoc judicium, optimum consilium est.

2, c. 30.

act. 1. cap. num. 2.

Itaque metaphora portæ & aurium multum quidem accommode, & ad rem aptissime ab ipso Spiritu Sancto introducitur, dum ait: *Et ori tuo facito ostia & seras auribus tuis*: Hinc etiam Job: *Aperi aures*, inquit: & Isaias: *Aperta est auris*: Sic Jonathas ad dilectum Davidem suum: *revelabo*, inquit, *aurem tuam.* Et in aliis locis, ubi portæ similitudo adducitur. Nec de sacris solum Authoribus hæc testimonia proferuntur, sed de prophanis quoque: Lucianus enim de non temerè, nec leviter credendo sic habet: *Quid faciet vir prudens in re ambigua? Sanè opinor, quod Homerus in Sirenum fabula docet: pernitiosas talium sermonum delitias navigio prætereat, obturet aures suas, nec aperiat affectui alicui obnoxiis: sed janitore sedulo, ac fido adhibito, ratione videlicet, ac judicio animi, recta dicentis reclusis foribus excipiat; inutiles nugas obdito passulo arceat; ridiculum namque est domi janitores constituere, aures vero & mentem patentes exhibere.* His subscribit Joannes Teretzes: *Benè foratas*, inquit, *adhibens aures tuas, audi sermones meos.* Claudantur ergo, & aperiantur in tempore suo hæ portæ, & sicut illæ domesticæ cum cura magna & solicitudine, sic & illæ corporis eadem diligentia custodiantur.

cle. 28.

c. 33.

i. 48.

Reg. 20.

ucianus de on temerè edendo.

an. Teretzes il. Christ.

Plures olim ex idolorum cultoribus, dum vota sua idolis facturi accederent, ad eorum aures propinquabant: E quorum numero, qui acceptiores tum religione, tum dignitate æstimabantur meliores, his eximio honori dabatur, ut supra basim ascenderent, & in postes, ubi hæc simulachra posita erant, levarentur, atq; illic in eorum aures susurrarent: arbitrabantur enim sic velocius, ab aure Numinis petitionem suam ad auditum quoque penetrare mentalem, ejus inquam numinis quod in cælis habitare credebant, ac illic exaudire postulantium necessitates. Sic Seneca ad Lucilium suum inquit: *facis rem optimam, & tibi salutarem, si, ut scribis, perseveres ire ad bonam mentem. Quàm stultum est optare, cùm possis à te impetrare? Non sunt ad cælum elevandæ manus, nec exorandus æditus, ut nos ad aures simulacri, quasi magis exaudiri possimus, admittat.* Hinc in Luciano legitur: populos Syriæ prophano & sacrilego ritu sacerdotem fæminam nutriisse, quæ per gradus vel schalam ad hoc fabrefactam ad altare Bacchi conscendebat, atque illic vota gentis deitati huic falsæ exponebat: rationem etiam adducit cur hâc ceremonia usi fuerint, dicendo: *Ascensionis istius causa talis refertur: complures quidem putant, quod in sublimi cum diis sermones conferat, & toti Syriæ bona ab illis postulet: nam illos ex propinquo preces facilius exaudire.*

. 41.

Exhinc etiam causa eruitur, cur hebræa gens, & plures aliæ, tantopere templa, fanaque sua ambiebant in sublimibus montium fastigiis, & in omni colle altaria sua erigere (quamvis & ipsum Templum Domini, & Urbs sancta in sublimitate montis Sion exstructa fuerint, unde Isaias: *Mons domus domini in vertice montium*) Præsumebant per hoc Dei auribus se viciniores futurum esse. Deridebat hanc insaniam Elias propheta, dum sacrificulis Baal ab idolo suo delusis improperabat: *Clamate voce majore: Deus enim est, & forsitan loquitur, aut in diversorio est, aut in itinere aut certe dormit, ut excitetur. Clamabant ergo voce magna.* Talem somnolentiam in Diis suis esse Athenienses credebant: unde cum exotica, apertissimaque adulatione, prout recenset Athenæus, ad Demetrium regem suum ajebant: *Salve, o fili Veneris, potentissimique Neptuni. Reliqui Dii vel longè sunt, vel aures non habent, vel non sunt omninò, vel nullo pacto rebus nostris mentem adhibent: te autem præsentem non ligneum, & lapideum sed verum intuemur.* Alludit ad hoc ipsum Horatius, dum ait: *Cælo tonantem credimus Jovem regnare, præsens divus habetur Augustus, adjectis Britannis Imperio, gravibusque Persis.* Sic Statius cum non inferiore hyperbolica laude Domitiani ait: *Notat ista Deus, qui flectit habenas orbis, & humanos propior Jove dirigit actus*: Quasi verò tale Numen aptissimum sit, ex eo quod præsens videre cuncta, & audire possit. In hunc errorem etiam Valerius Maximus delabitur dum de Tyberio sic ait: *Te igitur huic cœpto, penes quem hominum, deorumque consensus maris ac terræ regimen esse voluit certissima salus patriæ Cæsar invoco: & eo justius ad favorem tuum decurro, quod cætera divinitas opinione colligitur, tua, præsente fide avita, paternoque sideri par videtur.* Sed in quo fabulosi idololatriæ somniis suis hallucinati sunt, hoc verè sapientes de aure & attentione, & vigilantia, tanquam de divina aure intellexerunt. Unde etiam de promptitudine illa, quâ aures Dei ad necessitates nostras audiendas inclinantur Chronista Moyses inquit: *Nón est alia natio tam grandis, quæ habeat deos appropinquantes sibi, sicut Deus noster adest cunctis obsecrationibus nostris.* Et magnus ille coronatus propheta, etiam materialiter, spiritali intelligentia, hanc divinam attentionem implorat, dum in pluribus locis ita se exprimit: *Inclina ad me aurem tuam, & exaudi verba mea: Auribus percipe orationem meam: Aures ejus in preces eorum: auribus percipe lacrymas meas: Quia inclinavit aurem suam mihi: Fiant aures tuæ intendentes*: & his similia. Sancta etiam Ecclesia diversimode sic intonat: *Aurem tuam precibus nostris accommoda*: à literali, ad spiritalem attentionem respiciens.

Isai. 2.

3. Reg. 18.

lib. 6. c. 6.

lib. 2. Oda. 1.

lib. 5. Syl. 1.

Deuternom. 4.

Psal. 5. 16. 33. 38. 114. 129.

Alexander Guagnus in historica Tartaricarum rerum relatione refert Circassianos montium incolas in morte amicorum suorum consuetudinem habere, ut alterutram sibi aurem abscindant: cujus rei rationem cum nullam Author adjungat, crediderim ego idcirco fieri, quod cùm corde deficiant in defunctorum memoria recolenda, ita aurem & auditum adimant ne plorantium gemitus & clamores percipiant. Nisi forte id significare voluerint, se videlicet tam amico familiaris sui contubernio, & colloquiis privatos ultra habere aurem nolle, ad quemvis alium audiendum. Idem ipse recenset, apud quasdam nationes in more positum esse, ut si fur in certa quadam summa furti deprehensus & convictus fuerit, ambis auribus mutiletur. Viderentur autem mihi, id cum potiori ratione de manibus (tanquam reis, & in hoc delicti genere actricibus & instrumentis) facturi fuisse.

In hodiernum usque diem adhuc Syracusis monumenta restant subterranei loci illius, ubi quondam Dionysius tyrannus, postquam illuc ad supplicium mortis condemnatos collocasset, gaudebat per sic dictam auriculam quandam, fabrefactam artificio singulari, voces lamentantium miserorum in connexitate fornicis lævigati colligere. Sed quam barbaram, quàm belluinam illam aurem esse oportuit, quæ nec ad lacrymas horum gemiscentium emolliri, nec ad voces tam lugubres tot innocentium atque infelicium flecti ad teneritudinem ullam potuerunt? Sed hic quanto plures defalcantur aristæ, tanto magis messor reficitur. Atque hoc est inter Principem, & Tyrannum discrimen, quod alter quidem de clementia compositus, alter autem à dæmonio crudelitatis possessus est; gaudet ille benigno subditorum suorum, se amantium, oculo prospectari: alter verò supra montes ultionum, stragum, & pœnarum ambulat: qui nunquam non in promptu tenet, & secures, & patibula, & compedes: alter sceptrum gerit, sicut illud erat Apollinis, ubi Gratiæ resident.

Auricula quadam, vel auscultatorium in carcere Syracusano.

Recenset Plinius, eos quibus à natura, velut hæreditario jure quodam, aures pendulæ fuerint & majusculæ flaccos appellatos fuisse: Hinc Horatius Venusinus de familia hujuscemodi traxit originem: unde nec videri mirum debet si primam lauream lyra ejus consecuta est inter Latinos, cum tántum ei tamque eximium auris instrumentum dispartiverit natura, per quod, tanquam per capacius organum, major etiam numerus metrorum reciperetur. Sic ubi eadem natura se in uno sensuum locupletem reddit, in reliquo quoque proportionem huic debitam suggerit, & subministrat.

lib. 10. c. 15. *Unde Flacci dicti sint, & quare.*

Romani olim in more positum habebant, juxta quod Solinus memorat, ut plebem infimam à reliquis quantumcumque etiam popularibus distinguerent, quippe quos nihilominus nonnulla merita à fæce populi separarent: itaque eos, quibus aures mobiliores, & magis sinuosæ essent permissum erat vestiri calceis, cùm præfatis de sorte ultima non nisi nudis pedibus incedere daretur, idque in signum conditionis eorum vilissimæ. Videtur usus hic ad nostra quoque tempora propagatus esse, cum nonnulli de hac sorte hominum (præterquam quod non raro aliter fieri vetat penuria) à natura ad id facti videantur, ut egeni sint, nudipedesque incedant. *Viro egeno verecundia non conducit, ait Plato.* Et Philemon: *Inopia*, inquit, *prompta est in perpetrandis malis.*

De fortitudine.

Non solum sexus fæminini inventum est, ad sui ornamentum, cum martyrio quodam perforare aures, ut inde postmodum pretiosæ gemmæ, aurum, atque adamantes dependeant: præcipui enim inter nobiles Regni Peru, quod in Indiis occidentis habetur, cum ad summum Regis sui favorem & gratiam pertigerint, dignitatibus, authoritate, dominio, & divitiis prævalidi, in signum eminentiæ suæ, aures suas gemmis atque auro decoratas monstrant, iis rebus, quas natura vel de mari, vel de terris pretiosissimas parturit, aut in sensum cadere possunt. Hi nobiles nomen suum ab auribus habent, & à jugo. Epitheta & nomina, quæ maximè mihi ad rem propria, & accommodata videntur, cum dici possit homines ejusmodi & Magnates jugum regni portare: aut verò ornamento illo aurium indicare velle, se suorum Principum aures ad arbitrium suum præparatos habere, in quo gratiarum summum esse reputatur fastigium. Sic in Regum libro altero legitur, Benaiam Ducem magnum, eo quod cum vitæ suæ dispendio vel periculo de Bethlehemitico fonte aquam hauserit, & Davidi suo attulerit, *inter triginta honorabiliorem fuisse*; *fecitque eum David auricularium à secretis.* Sic Hieronymus Romanus refert (qui eorum etiam, quæ supra diximus, author est) Hispanorum quoque Magnates præcipuos id consvesse, utrosque autem, tam hos, quam illos, post hæc vulnera aurium, etiam nomina sua commutare.

De auribus & sic dicto jugo nobilium in Indiis. *2. Reg. 23.* *In Reip. m[...]* *Ex theatro[...]* *Equites.*

Quantopere autem apud nationes has, aurium puncturæ & ornamenta honorifica sunt habita, tantopere apud Romanos, & alibi effæminati, mollisque animi, enervati, & remissi signum erat. Unde refert Plutarchus: Marcum Tullium in oratione, quam pleno spiritu contra Octavium Augustum habuit (credo tum, cum nondum Imperator esset) dixisse, se nec gratiam ei facturum esse, nec auditurum esse, eo quod se natum esse atque oriundum diceret ex Africa: eumque sugillavit & enervem esse, nihilique hominem, dum ait: *atqui aurem habes perforatam*: tanquam diceret: vade ad Poppeam potius & Octaviam lascivire, cum jam auris tibi perforata sit non minus, quam femellis istis.

Quæst. Conviv. lib. 2.

DEDICATIONES.

Nescio quo fundamento nixi aurem olim dextram consecrare soliti sint Saturno, sinistram Jovi, cum vice versa id faciundum fuisse censuerim; Saturnus enim inter Planetas maleficos est, qui non nisi sinistra influit, propter quod & partem ei dari oportebat sinistram, cum è contra Jupiter ad opitulandum semper dispositus sit. Hæc assertio doctissimi Aldrovandi est, ejusdemque ille authorem Julium Firmicum adducit, hac ratione antiquos indicare forsitan voluisse, cum planeta Saturni tardissimus sit, si quid audierimus, necessarium esse cum maturitate, & tarditate quadam responsum suum ponderare. Docet hoc Jacobus Apostolus: *Sit omnis homo velox ad audiendum, tardus ad loquendum, & tardus ad iram.* Sic Diogenes quoque discipulos suos instruebat: *Audiendi magis, quàm loquendi studiosos esse oportet*: Et Demosthenes ad Olinthienses: *Audiamus duplò, quàm loquamur.*

Auris dextra Saturno, sinistra Jovi sacra. *Aldrov. de monstris pag. 140 Iulius Firmicus.* *In Epist. c. 1* *Cleo apud Diog.*

Præter has Deitates aures etiam memoriæ dedicatæ fuerunt. Vir magnus Mendoza de hoc meminit, ejusdemque testimonium de Alexandro in Genialibus adducit, ubi ait: *In ima verò aure memoriæ sedes locabatur; ideo si quem facti alicujus admonebant, aut attestari in judicio volebant, imam aurem veteres tangebant.* Et paulo infra: *Si quem memorem significabant, leporem aut vulpem, quod summi essent auditûs, & memoriæ, affigebant.* Prout etiam Commentator Tiraquel memoriæ tradidit, hæc eadem animalia, cum eadem significatione Hieroglyphicum Apollinis fuisse. Allusit ad hunc ritum, & consuetudinem Virgilius in Pastoralibus, dum ait:

Apud Stob. Virid. Sacr. lib. 8. *lib. 2. cap. 19.* *loc. c.*

Cum canerem reges, & prælia, Cynthius aurem
Vellit, & admonuit: Pastorem Tytire pingues
Pascere oportet oves, deductum dicere carmen.

Hæc dedicatio aptissimè mihi instituta esse videtur, dum in omni adeo re, quam auscultamus, fida custodia, memoriâ nimirum, indigemus: optimè tritum illud suffragatur adagium: *In tantum scimus, in quantum memoriæ mandamus.* Tertullianus item doctissime: *Omnis disciplina memoriâ constat, frustraque docemur, si quod audimus præterfluat.* Refert Pierius se in gemma quadam auriculam vidisse sculptam, quæ leviter per indicem, pollicemque digitorum prehendebatur, junctis characteribus quibusdam, qui mysterium Hieroglyphici hujus declarabant. De quo Ovidius etiam:

Ex Pier. Valer. lib. 33.

Si

Si quid erit de me tacita quod voce loquaris,
Pendeat extrema mollis ab aure manus.

Indicare volebant, dum extremitatem tangerent auriculæ, exercere se memoriam, & eorum recordari, quæ testanda, aut dicenda essent.

SIGNATURÆ.

NIhil est in rerum natura, quantumvis sylvestre, remotum, & vile, quod suprema Creatoris manus, non singulari quadam virtute, dono, vel prærogativa signârit. Principia rerum universalia, juxta quod Philosophi naturales, & Chymici nos docent, in minutiis infimis consistunt, & abjectis: Utque ab universitate ad partem transeant, Botanici omnes asserunt, Azarum, nardum sylvaticum, cujus folium omnimodam habet cum hedera similitudinem: nisi quod paulo brevius est, & ramosius, præseferens auriculæ figuram. Nascitur inter rupes & petrosa, in desertis & remotis locis: hoc genus germinis cum flore suo ad unguentum, aut succum, aut consimilem formam aliam reductum, potentissimum remedium est, ad medendum quibuscunque aurium affectibus. Oswaldus Crollius vir ille intelligentissimus, qui mundum novâ praxi sua Jaterica illuminavit similitudinem omnimodam, & proportionem germinis hujus cum auribus considerans (dum videlicet etiam hæ, in interiori suo cochleæ nominantur) medicamentum præparat de cochleis, præfatis symptomatibus aurium maxime conducens. Unde ut tibi, amicissime Lector, siquidem te oppressum hujuscemodi malis esse contigerit, ad ferendam opem servire possit, ecce authoris verba adjungo: *Notandum hic cochleas auriculis prælongis signatas coqui in aqua, & sale, & despumari: post exiccationem macerantur in oleo succini, & deinde destillatio instituitur: promanans inde oleum mirificum est ad recuperandum auditum. Reptile est acutissimi sensûs.*

[Az]arus va[len]dum ad [cu]randas [au]res reme[di]um.

ANTIQUORUM NOTÆ SUPRA LITERAM A.

CUm hæc omnium literarum caput sit, ex occasione, quod antiqui ad eandem tacitè exprimendam, sibi aurem tangebant (nomen enim hoc in fronte sua hanc literam gerit) tantopere apud omnes gentes in æstimatione, tamque illustris fuit, ut variæ ejusdem fuerint, nisi dixerim infinitæ notæ. Ego vero ut à brevitate, quam proposui non recedam, nec librum re unica & sola infarciam, nonnihil de eadem afferam: Lectorem meum, qui diffusiora quærit ad libros alios his refertos ablegans.

Littera A. simpliciter posita, *Augustum* significabat, & *Avium, & Argum, Annum, Absolutionem, & absolvere.* AA. *Augustum*, vel *Augustam, vel augustale.* Duo AA, juncta campo cuidam, *aurum & argentum* notant. A. A. C. *Ante auditam causam.* AAA. *Augusti.* A. A. A. F. F. *ære, argento, auro flato, vel flando, ferendo.* A. A. A. F. F. QU. TY. *Auri, argenti, æris, flator fabricæ Quirinalis, Tyberini.* A. A. S. L. M. *Apud agrum sibi locum monumenti.* A. AT. *Ante audita.* A. B. *Alio bona.* ABN. *Abnepos.* ABS. *Absolutus.* A. B. V. *A bono viro.* AB. V. C. *Ab urbe condita.* A. C. *Alius civis.* AC. *Actio.* ACC, *Acceperat, accepta.* ACIN. *Actionem.* ACON. *Actionum.* A. C. V. *A claro viro.* A. CUB. AUGG. *A cubiculis Augustorum.* A. CLS. *A Consulibus.* A. C. S. LE. E. C. *A consiliis suæ legationis, & civitatis.* AC. MR. *Ancus Martius.* AC. D. N. *Actione Domini nostri.* A. COSS. CI. *A Consulibus, vel Consiliariis civitatis.* AC. L. AQ. *Actione legis Aquilæ.* A. C. P. VI. *Ad caput pedes sex.* AD. *Auditor.* AD. E. *Ad Exactorem, Effectorem.* AD. F. *Ad finem.* AD. L. *Ad locum.* ADJ. *Adjutor.* ADJ. P. *Adjutor provinciæ, patriæ.* ADP. *Adoptivus,* A. QSR. *Ad Quæstorem.* A. D. P. *Ad diem pridie.* AD. *Adest.* AD. F. *Ad frontem.* ADLR. *Adulteravit.* AD. P. XII. *Ad pedes duodecim.* ÆDIL. *Ædilis.* ÆDIL. C. *Ædilis curulis.* AER. P. *Aere publico.* Æ. D. *Ædem dicavit.* ÆD. S. *Ædem sacravit.* A. F. *Alio facto.* A. F. P. R. *Ante factum, post relatum*: vel: *Auctum fide publica Rutilii.* vel: *Æmilius fecit, plectitur Rutilius.* AG. *Agit, agil, agrippa, agro, agitur.* AGO. *Agor.* A. G. *Aulus Gellius.* A. J. *A Judice.* ACT. MT. *Actionem mandati.* A. H. *Alius homo.* A. L. *Alia Lege.* A. L. Æ. *Arbitrium litis æstimandæ.* AM. *Amicus.* AM. N. *Amicus noster.* AM. P. *Amabilis persona.* AMS. *Amicus.* AUR. *Aurum, aureum.* AMN. *Amantissimus.* AM. NT. AMAN. *Amicus noster amantissimus.* AN. *Annus.* AN. N. *Ante noctem.* AN. M. *Actionem mandati.* ANN. *Annis.* ANT. *Antea.* ANG. P. *Angelus percussit.* ANM. *Anima.* ANN. SEN. *Annæus Seneca.* A. O. *Alii omnes.* AO. P. *Auro purissimo, posito.* AP. *Apud.* AP. JUD. *Apud Judicem.* AP. *Appius, appellat.* A. P. Q. *Aulus Publius Quintius.* A. P. R. C. *Anno post Romam conditam.* AP. N. *Apud nos.* APPN. *Appellantur.* APPS. CLU. *Appius Claudius.* A. P. CLN. *Ad pedes columnæ.* ARM. P. *Arma publica.* ARM. E. *Arma ejus.* ARC. *Arca.* ARG. *Argentum.* ARR. *Arrius.* A. S. TT. *A supra tectis.* A. S. *A suis.* A. S. L. F. *A sua lege fecit.* AT. *Autem.* A. TE. *A tergo.* A. T. M. D. O. *Ajo te mihi dare oportere.* ATQ. *Atqui.* ATR. *Authoritas, Author.* ATP. *Annuo Tempore.* A. TT. *Ante titulum.* A. TR. TP. *Ad turrem Tarpeiam.* AUG. *Augustus.* AUG. N. *Augustus noster.* AUR. *Aurelius* AUT. vel AUTS. vel AUC. *Auctoritas, auctoratus, author.* AUT. P. R. *Auctor Provinciæ Romanorum.* AUGG. *Augusti.* A. U. C. *Ab urbe Condita.* A. X. *Annis decem.*

EPITHETA.

EPithetum vel adjunctum non immeritò dixerit quispiam animam esse periodi: cum oratio sine hoc videatur spiritu suo destituta esse: cum illud adjunxeris, reviviscit, & illustratur: ut itaque intentioni ejus, qui supra aures orationem texere voluerit, nil derogetur, conveniens & opportunum mihi videtur ponere, & traducere huc, quod ab aliis tam perite in hanc rem allatum est: idque potissimum ne plenitudini operis hujus pars ulla desideretur. Horatius itaque inter cæteros, aures *obseratas* appellat. *Quid obseratis auribus fundis preces?* Columella flaccidas appellavit: *Auresque flaccidæ, & cervix cum capite aggravato.* Idem ipse remosas vocat: *Et quæ remosa bene deponunt in aure.* Apertas itidem: *nec retinent patulæ commissa fideliter aures.* Cavas asserit Ovidius: *penetratque cavas vox omnis ad aures.* Idem ipse avidas: *Nos ea vix avidam vulgi captata per aurem, vidimus.* Sidonius curvatas: *Sensibus, auribusque curvatis ambiebamus.* Acutas Politianus: *Demiraus aures tacitus tendebat acutas.* Vigiles Statius: *Aspicit intentum, vigilique hac aure trahentem.* Politianus eas pronas nuncupat: *Doctores pleraque pronis auribus acceperunt.* Manto doctas: *Sacrorum, & templi doctas Antistitis aures.* Ab eadem innocentes vocantur. *Innocuas infusa per aures, sancta fides auget.* A Juvenali faciles: *facilem si præbeat aurem.* Obstinatæ ab Horatio: *Obstinatas* appli-

In Epod. lib. 2. Serm.

Lib. 1. Ep. lib. 12.

Lib. 3. Fast.

Satyra 1.

Carm. 3.

Georg. 3. *applicet aures.* Hirtæ à Virgilio: *Et Camuris hirtæ sub cornicibus aures.* Fideles ab eodem: *Et fidam sic fatur ad aurem.* Æneid. 5. Tacitæ à Statio: *Tacitaque immurmurat aure.* 1. Theb. Ab eodem attonitæ: *Hic verò attonitas, ut nuncius aures, matris adit.* Ibid. A Sereno incautæ: *Si verò incautas animal penetraverit aures.* Lib. 2. Serm. Infima pars auris, quæ auricula nominatur, etiam ab Horatio mollis dicitur: *gaudent prænomine molles auriculæ.* Strozzius teneras vocat: *& lana teneris mollior auriculis.* Bibulæ à Persio nominantur: *Nec quicquam populo bibulas donaveris aures.* Qui plura his desiderat, Authores legat super hæc diffusius tractantes: nec enim in campis talibus abundantia aristarum deerit.

PHYSIOGNOMIÆ, & SOMNIA.

FAteor me vereri, ne forte doctiorum aures offensurus sim, siquidem cum Physiognomiæ, & somniorum interpretibus, & ejusmodi vaniloquentiæ sectatoribus capita libri hujus adimplere constringor. Dixi constringor: nec enim vel ignorans hac in parte videri volo, vel non evolvisse authores tot & tantos, qui de his abunde tractant, non tanquam de certissimis rebus, sed per modum narrationis simplicis: demonstrant enim qualitates hominum, & eorum vitia conspicua, quæ sub signis phisiognomiæ indicantur. His adjungo somnia, ut rerum exitum, & diversis à præsagiis eventus intuens Lector, ampliorem campum obtineat ad has nugas & phantasmata tanto magis explodenda.

In primo itaque loco authoritatem Peripatetici nostri collocemus, qui ait: *Aures magnæ, & erectæ ultra modum sunt indices stultitiæ ac loquacitatis.* Id quod in Capitulo Midæ manifestius patebit. (De Animal. 1. — In niso monstrorum Physiognom.) Magni hujus viri ductum sequens (ni fallor) doctissimus Aldrovandus, auriculas inquit parvas (sicut sunt simiarum) denotare scurrilitatem, & levitatem sensus; dum in rei veritate deprehendimus animal hoc nil habere in se utile, nisi quod ad risum provocet. Aures longiusculæ, de quibus supra dictum est stoliditatem jam præfatam indicant. Inferre ajunt indocilitatem atque ignorantiam voluntariam aures rotundas, quasi quæ semper volutentur in circulo, & effugiant, nec solidari unquam ad discendum, aut percipiendum possint. Qui easdem longas, sed angustas portant, se invidiæ focum in penetralibus cordis sui accensum gerere denotant. Et (si verum valet) animus liber, & apertus, eandem libertatem in structura sua corporali quoque, & membrorum suorum dispositione figurat. Aures capiti propius annexæ & constrictæ malevolentiam arguunt, & duplicitatem: quales sunt vulpium & luporum: sicut autem vafrities velocissima est in motu & plicatura sua, sic hæ quoque aures capiti tam propinquæ promptitudinem auditus inferunt. Quæ vero pilis cooperiuntur bonam complexionem indicant, & argutiam auditus; sed his melius, quæ moderamen habent, quippe quæ ad optimum sensum vergunt. Observatum fuit inde à temporibus priscis, & ab ipso S. Augustino, fuisse nonnullos, qui aures ad arbitrium suum commovere possent: (lib. 14. de Civit. Dei c. 23.) quod quandoque in earum una, quandoque in ambabus faciebant, signumque erat extremæ fortitudinis. Sic Vesalius, & Cardanus se Patavii hominem vidisse ajunt, Juris-peritum, nomine Claudium de Simeoni, qui doctrinam suam mirabiliter sale & facetiis condibat; Petrum itidem Ravacherium Genuensem, utrosque viros fortissimos, & invictos, qui ipsi quoque pro libitu suo aures move-

Fortitudo in auribus figuratur, De rerum varietate lib. 8. c. 40.

bant. Nec ergo mirum, quod Physici volunt, omne animal, auritum adeo, singulari robore dotatum esse.

Sed ut his veritatibus, quæ utcunque præsagiri possunt, somniorum vanitas opponatur, conjectatorum talium non minus condemnandas quam ridendas propositiones adferam. Volunt hi de symbolo alioquin ignorantiæ crassissimæ, & palmaris, præsagium maximè maturæ, & elaboratæ trahi posse prudentiæ: ajunt enim homines doctos, cum se aures somniarint asininas habere, signum esse prosperitatis, & majoris intelligentiæ, propter tarditatem motus, quo hoc animal commovere aures suas solitum est: non minus tardum, inquiunt hominis sapientis oportet esse consilium. Poterant hi, si superis placet, similitudine magis propria, & aptiori symbolo, magisque conveniente elevatam prænotare sapientiam, quàm hoc asinino, quod extremæ stupiditatis argumentum est. In aliis porrò, qui de doctorum numero non sunt, si eadem somnia contigerint, dolores, & labores, & longam servitutem prognosticant, eo quod hoc miserabile jumentum his subjectum est. Ecce quomodo in ipsis adeo subjectis suis diversimode somniant. Idem ipsum alibi multipliciter intelligunt: excipiunt enim Patremfamilias, volunt hunc colligere exinde & deducere debere augmentum, & amplitudinem familiæ suæ propriæ: tum proinde in filiis, & servis eadem variant. Concludant potius, his nugis, tam servos, quam filios sine distinctione posse devenire asinos.

Porro operariis, siquidem se plures aures gerere somniaverint, spem non vacuam spondent, fore ut à plurimis vocibus ad labores, & lucrandos nummos vocentur, atque inde eis abundantiam & divitias proventuras. Sed quæ causa est, quod ex his concludi nequeat, eos & dicteria multa, & lamentationes, gemitus, & suspiria audituros esse, unde domus, & familia eorum pessumdentur, & depereant? reprehenduntur hi à doctissimo Valeriano his verbis: *Verum hæc, & hujusmodi, ut ingenue fatear, quid ego sentiam, ingenii humani argutias potius ostendunt, quàm solidiorem ullam sapientiam.* Hieroglyph. lib. 33.

APOPHTEGMATA.

ARistippus Philosophus magnus, nobilis, divesque Atheniensis erat, qui non tantum in urbe patria, sed magnum quoque nomen sibi per universam Græciam comparaverat, ubique locorum propter hujuscemodi prærogativas in honore summo habitus. (lib. 2. c. 18.) De hoc Laërtius refert, quod cum intellexisset amicorum suorum quempiam infelici casu in rapacissimos ungues gryphi inexorabilis, Dionysii, inquam tyranni Syracusani incidisse, qui nunquam nisi laceram à se, & discerptam prædam dimittebat: confestim se ad belluam illam inflexibilem contulerit, & flumina eloquentiæ suæ, quanta maximè potuit, effuderit: omnem præter hæc substantiam suam, pro salute amici sui obtulerit, omnesque cordis sui intimos recessus ad exprimendum affectum commoverit, sperans saxum illud ad preces motum iri. Orat, implorat, conjurat, sed ab immiti, & insensibili viro nil impetrat, qui non secus ac undosum mare quoddam clamantium voces non audiebat. Ultimas denique vires adhibet: nec ignorans ferocissimum leonem prostratis ante se vindictam, sævitiemque remittere, & ipse procumbit humi, supplexque ad pedes quoque osculandos delabitur: atque illic amarè plangens, tam largo lacrymarum profluvio avehere in libertatem suam, quem diligebat, non desperavit: ita

ita demum, quod postulavit, obtinuit. Quantopere nihilominus de hac fide sua apud sapientes sibi laudem peperit, tantopere modus, quo hanc gratiam aucupaverat, sugillatus est: ajebant enim hominem tam illustri genere natum, in literis tam conspicuum, tamque inclytum, tantique nominis virum non debuisse pronum pectore ad pedes Regis impii, cum tanta vilitate animi procumbere. Intelligens hæc vir spectatus, modestissime cavillantibus responsum se dignissimum dedit: *Non ego*, inquit, *in culpa sum, sed is, qui aures habet in pedibus.* Tyrannus non nisi surdum se exhibuit hactenus, auriculas suas gerens in calceis: si audiri volebam, sic mihi loquendum erat. Perculit verbis his tyrannum, ejusque similes, qui data opera surditatem effingunt, & à rebus, quas audire dedignantur, ferocem aurem avertunt. Quod vitium tanto magis damnatione dignum est, ex eo quod cum ingratitudine quadam proterva, ipsa adeo benefactoris sui dona, & gratiam repellit. Contra hos enim inquit S. Bernardus: *Auditu, non visu pervenitur ad notitiam veritatis:* adversum hoc Marcus Tullius quoque, de Principe bono loquens, sic ait: *Nihil est tam regium, tam liberale, tamque munificum, quàm opem ferre supplicibus, excitare afflictos, dare salutem, liberare à periculis homines.* Qualitates, quæ nec in Dionysio, nec in ullo tyrannorum uspiam locum habent.

Cant. Ser.

de Orat.

Procedebat quondam cum fastuoso comitatu, inflatus pectore Macedoniæ Rex Philippus, neminem ad se nisi de Magnatibus suis, & quos intimos habebat, admittens: nec tamen usque adeo in tumore suo, & pomposa magnificentia elevare se potuit, ut non ad latus ejus pannosa & annosa vetula prodiret, voce supplici se audiri postulans: transit eam cum vituperio Rex, indignum ratus ab hoc silicernio majestatem suam distineri; sed non sic effugit improperium femellæ, quod ad cordis Regalis usque penetrale transiens, ait: *Qui audire non vis, nec regnare velis.* Dictum usque adeo sagax, & mordax, ut mirum sit ex ore fæminæ tam insulsæ, tam abjectæ id prodiisse. Quo audito, prout ait Plutarchus, Rex non secus ac oraculo quodam suscitatus, demissâ omni petulantia, ambitione & fastu, se deinceps omnibus affabilem, facilem, & humanum exhibuit. Hoc idem factum Demetrio Poliorceti contigisse quidam asserunt, sicut & Adriano Imperatori. Quod facilitatem accessus, & audientiæ attinet, cum jam alibi de hoc ipso ratiocinatum sit, & adhuc si se occasio dederit mentionem fieri oportebat deinceps, id solum hoc loco dixerim, fideli memoriâ præceptum illud magnum principi retinendum esse, quod Gubernatoribus suis dabat Constantinus Magnus, cum volebat eos, *aut faciles esse aut liberos: ut ad se omni turpi lucro sublato, omnibus vera petentibus aditus pateant.*

[...]propera-[...].Facilitas [...]diendi [...]bditos.

Apophteg. [...]g.

[...]bellicus l.7.

[...]onstant. in [...]e ejus-[...]m.

MIDAS FABULOSUS, ET MORALIS.

Mida ha d'asin l'orecchio, e da qual pianta
Spuntò la nuova? da una canna hor come
Potrà bocca cantar, se canna canta?

Sic modernorum Satyricus quispiam ajebat, qui de Asiaticorum consuetudinibus multa ad usum proprium mutuatus est. Commentum hoc historicum duobus versibus comprehendit Ovidius:

[...]tonii [...]obatis [...]ascheriæ.

Cætera sunt hominis, partem damnatur in unam,
Induciturque auris tarde gradientis aselli.

Midas enim dum experimentum sapientiæ suæ, & si unquam alias tum potissimum eruditionis documentum dare vellet, judicium de arte musices insulsè interposuit: propter quod ab Apolline, hujus artis Antesignano, aures ei in asininas transmutatæ sunt, quod jumentum in mense Majo tam eleganter decantare amores suos solet. Volunt nonnulli hoc ei contigisse, quod Bacchum liberum Patrem fefellerit, qui semper una cum jumentis istis, imo tanquam sessor eorundem depingitur. Diversi alii id rursum aliter referunt, eum scilicet hæc jumenta habuisse in odio, atque ideo percussionibus eos quotidianis, & injuriis vexasse, cum autem horum animantium Apollo præses sit, non eum numinis hujus potuisse evitare castigationem in auribus. Occultabat interim Midas (sic Poëtæ inquiunt) quantum poterat defectum suum, tegens illum capillorum spissitudine: nec ulli alii nisi forte tonsori suo id innotuit: hic verò incredibili pruritu quodam hæc in nota fieri volens, ne tamen per se proderentur in publico, scrobem fodit in terra, vocemque immisit: *Midas auriculas habet Asini.* Posthæc terram prius effossam rursum loco suo reddidit: de quo nihilominus cannæ quædam succreverunt, quæ proinde vento insufflante stridula voce (sic Apologus docet) verba eadem sibilarunt, ex quo vulgus occasionem primam nactus, huic satyræ incrementum dedit, & usum. Fingunt itidem Midam Regem fuisse (prout jam promiscue cuivis notum est) qui omne quod manu contigerit, in aurum transmutarit: atque ita optimè de felici calamo Commendatoris Testii hi versus prodierunt:

Tocco ruvido sasso, oro divenne:
Tocco rosa vermiglia
Porpo reggio su la nativa spina.

Poësiæ Testi.

Sed de fabula, ad moralitatem Mythologicis conducentibus, pro Lectoris mei utilitate transeo. Dives erat Midas, & potens; sed cum simul etiam in omni vitæ suæ genere incultus & agrestis esset, locum fictioni dedit, ut talis figura ejus in principali quadam corporis sui parte, ministrâ intelligentiæ, exprimeretur, qualis est in tardo illo stolido, & pigro jumento. Dicunt alii idcirco fabulam inventam, quod exploratores multos alebat Rex ille, qui ei, quæ vel clam, vel procul etiam fierent, cuncta referrent, atque ideo animalis hujus auriculas, quæ acutissimi sensûs sint, eidem affictas esse. Rex erat Phrygiæ, cumque imprudentissimus, & crudelissimus esset, nec cujusquam precibus aurem daret; hoc ei insigne (sic rursum alii volunt) attributum est. Quod præterea tactus ejus converteret universa in aurum, idcirco fabula confinxit, ut deceret Regem hunc cupidissimum lucri, controversias omnes & lites terminasse accepto auro; in hoc finem suum ultimum collocaret, in hoc omnium actionum suarum, & intentionum cardo versabatur. Calisthenes in navigatione sua, & Hecatæus ajunt, colles quosdam esse in Phrygia, qui agnomine suo aures asininæ vocentur, supra quos fundata & erecta erant castella, & turres opulentissimæ, & refertæ thesauris: quas proinde Midas Rex sibi subjugaverit, & evicerit. Percellit itaque (prout censet Mythologicus Natalis Conti) commentum illud aurium asininarum arrogantes & præsumptuosos homines, qui nil non nosse volunt, nil non sapere, cum stupidissimi sint: unde non immerito in bestiarum transisse naturam & compositionem exhibentur, tum potissimû, cum maxime de sapientia sua sibi palam applaudunt. Docemur item hac fabula, quemq; virium suarû mensurare oportere extensioné, nec

Natal. Comic. lib. 9.

unquam committendum, ut plus debito sibi quis arroget, sed in eo quiescendum, quod à majestate divina ei dispartitum est. Denique quod ipsæ adeo arundines harum aurium turpitudinem prodiderunt, indicatur nullum scelus, nec defectum longo tempore occultari posse: sicut nec tonsori profuit scrobem à se factam rursum terra coopertam fuisse. Sed de his hactenus.

AURICULARUM OFFENSA, LÆSIO, vel MUTILATIO aut SURDITAS.

Egesipp. l. 1. PRæter id quod de Malcho jam cuivis Christiano notum est, qualiter ei Petrus aurem absciderit, Christus resanârit: Egesippus in excidio Judæorum recenset, idipsum contigisse Hircano Regi, & Pontifici Hebræorum: in hac præterea figura eum ab inimicis suis circumductum fuisse: dignissimus castigatione tali vir scelestus, quippe qui crudeles aures suas quærimoniis intimorum occluserat, quos manicis, pedicisque vinciendos dederat, gladioque trucidandos: prout Josephus in historia sua, sicut & eruditus vir Causinus referunt. *De bello Iuda. In aula sancta.* Post excidium Trojæ, historiæ meminerunt Menelaum comprehenso Deiphobo, qui se Helenæ maritum jactaverat, ferocitate & inclementia tyrannica, & barbara, recidisse nates, à scapulis truncasse brachia, & mutilasse inhumaniter auriculas, atque ita hominem deformem, ludibrium populo exposuisse, cum infelicibus reliquiis vitæ miserabilis, quam propediem expiravit. *Dyctus. l. 5.* *Herodot. l. 3.*

Herodotus Author est, Cyrum Regem Persiæ, ut Smerdum Magum impium castigaret, ambas ei rescidisse aures, & hac infamiæ nota insignire hominem voluisse, quem quisque nosset fugiendum. Ille vero emendicato nomine se Regis fratrem simulans, inque Regnum intrudens à meretrice Phædina agnitus fuit, unde etiam ut proditor deprehensus, & occisus, dignam factis suis mercedem tulit. *lib. 2.* Idem Herodotus de Apria Rege Ægyptiorum narrat, ablegasse eum Patarbemen, ut Amasim comprehenderet (qui ab eo defecerat) eumque sibi captivum adduceret; cumque eum ille pro voluntate Regis capere nequisset, ei nares ab irato Rege abscissas esse, sicut & auriculas, ex quo factum ut universa castra concirentur in Regem, Amasumque sibi Ducem, Regemque conclamarent, & contra voluntatem Amasæ ad strangulandum Apriam concurrerent. Ita verò cuique actioni indebitæ abominatio non injusta apud omnes deo nationes pro fine semper fuit.

Cuspinus. Cuspinus item de Illo quodam Imperatoris Zenonis officii Magistro refert, quod cum ad dictum Imperatorem sinistram relationem de crimine quodam, eodemque falso contra Ariadnam Imperatricem tulisset, eamque ex hac causa tollere de vita Imperator statuisset: illa hunc ictum evitando (jam reconciliata demum viro suo, Episcopi Acacii interventu) memor accusatoris sui, decrevit perdere si posset; occisor jam in promptu erat, sed alter percussionem declinans, sic effugit, ut ei tamen auris ab acinace feriente dissecata sit. Sic enimvero Patroni sui aures infecerat, non injustum tulit, earundem mutilatarum supplicium. *Cromer. lib. 8.* Cromerus item scripto dedit, Anno salutis nostræ millesimo, ducentesimo, & quadragesimo, tam atrocem fuisse, tamque cruentam Polonorum stragem ab hoste Tartaro, ut novem adeo saccos solis occisorum auriculis adimplerint, adimplendo insuper adagium tritum: *Nulla salus pietasque viris, qui castra sequuntur.*

Succedit his auditus surditate læsus, unde acutissimum Epigramma Nicarchi habetur, quod Thomas Morus latine dedit:

Lis agitur, surdusque reus, surdus fuit Actor:
Ipse tamen judex surdus utroque magis.
Pro ædibus is petit æs, quinto jam mense peracto,
Ille infert tota hac nocte mihi acta mola est.
Aspicit hoc Judex: & quid contenditis inquit?
An non utrique est mater? utrique alite.

Marco Crasso, & Hadriano, qui in Consulari dignitate tam provide Reipublicæ utilitatibus invigilarunt, Marcus Tullius, & Cælius surditatem tanquam comitem inseparabilem dederunt: unde etiam eorum hic posterior cavam manum admovere auri solitus est, ut faciliùs qui surdaster erat, quæ dicerentur exciperet: quod exemplum Galenus quoque attulit. *Quæstion. Tuscul. lib. cap. 29.* Adjuvit surditas hæc Fabium Sabinum Jurisconsultum imperante Heliogabalo ad mortem condemnatum: *De usu partium.* Centurio enim, cui causa commissa fuit, quippe qui gravioris auditus erat, decretum regale male intelligendo, in exilium ejecit hominem. De hoc morbo sanatus fuit ille, qui adjunctum insuper habuit impedimentum linguæ, & cujus auribus Salvator noster benedictus in sæcula, salivam intromisit dicendo: Ephata, quod est, adaperire, de quo Evangelista Matthæus, & Marcus. Sic Ferentarius Franciæ Regis Syus aggravatas surditate gerens aures, dum cum S. Gregorio Turonensi (prout refert Vincentius Bellovacensis) sermocinaretur, recuperavit auditum. Singulari hoc sanctitati viri assignandum, quæ ubicunque terrarum fuerit, intermittere nequit, quin manifesta virtutis suæ indicia palam proferat. Sic de S. Bernardo memoria est, quod cum forte domum reversurus, in adolescentulum surdum mutumque incidisset, aures eum, & linguam laborantis contigisse digito sacrato, & confestim priori eum sanitati restitutum.

Hæc & plura insuper prodigia alia per manum altissimi, & per servorum ejus ministeria contigerunt, ex quibus ilud Echo applaudentis populi, & hoc Panegyricum plebis insonuit: *Et surdos fecit audire, & mutos loqui.* In his vero mirabilibus, & in hac eloquentia subministrata à Redemptore nostro, justum est, desistere calamos, tacere linguas hominum, inter quas & meam maxime infirmam profiteor. Claudo itaque ratiocinationem hanc sequenti poësia mea, constante decem & quaternis versibus, benevolum & discretum lectorem supplicans, ut bonam voluntatem meam, pro exhibitione operis, quod debebam, æqui bonique consulat.

Applausus factus Auribus:

Parti nimirum corporis humani nobilissimæ, præsagium item pro salute earundem.

De l' armonia del Ciel tu sola ascendi
A misurar i piu sonori accenti,
Di melodia terrena infra i concenti
Fai ch' ogni senso a dilettarsi apprendi.
Per te l' huom sol fia ch' ogni cosa intendi,
E le occulte virtu sueli a le menti,
Quanti vantan gli oggetti alti portenti
L' intelleto mortal fia che comprendi.
Secretaria fedel de l' Alme apporti
Di cio che ascolti il veritiero aviso
Onde oue imperi, à tuo piacer si an scorti.
Oh udir potiam, poi ch' aura morte anciso
Questo frale composto, indi resorti,
Il piu dolce tenor del paradiso.

NASUS.

NASUS.

Anatomia.

Non minus cæteris humani corporis partibus jam supra memoratis, principalem locum nasus quoque obtinuit: quippe qui medius vultui, per modum Principis insidere throno suo videtur: sic non præpostere Hieroglyphicum Principatus olim figurasse legitur, prout infra docebimus. Deorum membrum est, & herile: universam faciei compositionem ad perfectionem suam perducens: sicut è contrario, quibus nares mutilatæ sunt, deformitate sua hoc palam faciunt. Collocatur autem in alto, ut odores tanto expeditius, quippe qui sursum vergunt, recipiat: De sublimi enim loco & audiuntur, & videntur commodius objecta: pariter odores quoque in sublime latos narium sensus tanto promptius excipit. Has autem nares faciei nostræ complementum esse, tantundem, quantum cæteras partes, elegantem Andreæ Laurentii authoritatem subjicere nequeo, qui ait: *Inest naso venustas, & quid regium, quasi peculiaris quædam in eo dexteritas niteat.* Festus Author, cujus memoria inter eruditos admodum celebris est, sagaces omnes nasutorum titulo appellavit, quod deinceps suo loco manifestius patebit.

Usus membri hujus non unus est, sed multiplex. Instrumentum primitus est, per quod odores omnes, sicut & fœtores cum speciebus suis ad cerebrum usque pertingunt. Sic Hippocrates inquit: *Olfacit cerebrum, humidum existens, aridorum odorem, una cum aëre per corpuscula cartilaginosa ipsum trahens.* Per has nares ad pulmones deducitur aër, sic ut ad cerebrum, unde generatio spirituum animalium formari possit: per has deinceps mucosa cerebri eluvies descendit, & expurgatur. Distinguendæ itidem voci non modicum contribuunt: hoc in iis animadvertitur, quibus hæ partes defectuosæ, aut distortæ sunt, sicut & cilia, & oculi, & aures: atque ita natura tanquam provida mater proportionum, hanc quoque partem bipartiri voluit, proximam, & pene his superioribus annexam. Nec vero cum hoc nomine nasi externa solum & visibilis illa comprehenditur particula, sed interior quoque. Constat variis partibus, ossibus, cartilaginibus, musculis, venis, arteriis, nervis, membranis, & cute. Tria sunt ossa ab ethmoide enascentia; tertium nihilominus, tanquam murus bina reliqua disterminat, & secernit: extenduntur ad medium usque nasus forinsecus, quod reliquum, cartilaginosum est: nec enim osseum totum esse oportuit, ne forte vel percussione, vel incursu quodam conquassaretur, sic fabrefactus est ut sine effractione facile sustinere contusionem, vel offensionem posfit. Basis oculi ad formandam cavitatem narium inservit: extremitas ejus cartilaginosa est, ut commodius emungi posfit: alæ itidem ob facilem motum sine difficultate aërem intromittunt, facileque in respiratione dilatantur, & rursum occluduntur, ut odores fœtidos abarceant.

Quinus cartilaginum numerus est, duæ superiores, ab asperioribus ossibus derivatæ, tres inferiores, quarum binæ quæ ad latera sunt, per modum tuberculi, propter respirationem mobiles fabricatæ sunt, pennarum, vel alarum nomine nuncupatæ. Tertia interfinis, vel media vocatur, propter quod præfatas binas intersecat. Fores item, quæ illic patent, cavernæ nominantur, excernendo mucori, & respirationi destinatæ, moventur autem pro libitu, per musculos quosdam, quorum duo se dilatant. Hæ partes principium suum acutum & carnosum à fronte habent: reliquæ duæ ad viciniam se labrorum restringunt: ex quo perinde fit, ut cum per nares quid attrahimus, simul etiam superius labrum restringatur. Venæ narium pleræque à singulari derivantur: arterias suas recipit ab iis, quæ carotides nominantur; nervos autem à tertia conjugatione. Omnis illa pars, quæ cartilaginibus constat, duabus membranis cingitur, una externa, altera interna: quarum illa absque pinguedine est, ne in molem immensam increscat: interna pinguis est, ut nares semper pateant: & ne caro succrescens easdem angustiet & concludat. Summitas nasi ob rotunditatem suam globus, vel orbiculus appellatur.

Hucusque exteriora nasi descripsimus, interna ejus, odoratus organum, duabus partibus constant: hoc est: osse ethmoyde, & protuberantiis quibusdam, quæ per modum mamillarum prominent. Os ethmoides tanquam in base sua situatum, in medio frontis, ad summas usque nasi radices porrigitur, quod omnem pene cavitatem narium adimplet. Partes plurimas heterogeneas habet, quæ pro qualitate & conditione sua diversa nomina sortiuntur. Earum prima, simili vallo, cum interius perforata sit, à peritioribus cribrum appellatur: altera vero de calvaria foras transit, humida & spongiosa, ob quam causam spongiæ nomen habet. Superest tertia, quæ tenuis, & solida est, & hæc à Fallopio plana vocatur. Pars cribrosa multis foraminibus patet, iisdemque exiguis, & obliquis: Exiguis, ne forte corpus grande, aut inconveniens inde transferatur ad cerebrum: obliquis, ne impurior aër recto tramite ad offendendos cerebri ventriculos feratur. Usus hujus secundarius est, purgatio cerebri: quod per has partes, non secus ac per manicam Hyppocratis percolatur, dum per glandem bibulam pituita transmittitur: quamvis crassa illa, & mucosa eluvies per tubercula mammiformia descendat. Pars altera, os inquam ethmoides, rarum est, laxum, fungosum ut spongiæ, unde ei par nomen inditum: implet autem utramque narium cavitatem. Hic verisimile est, inspiratum aërem cum odoribus alterari, sicut aër quoque, qui in Labyrinthum ingreditur, & in aurium cochlea auditum præparat. Itaque aër in his reconditis anfractibus alteratus, cum odorum speciebus in sinus mamillares conducitur: Hi verò tenerrimi nervi sunt, qui

qui de membranis cerebri egrediuntur, dura ſcilicet, & tenui. Hi ſinus cum naturam particularem habeant, ſimilem quoque compoſitionem & figuram ſortiuntur. Sic oſſa quoque, & cartilagines, & membranæ ſimillimæ ſunt undequaque, unde etiam odoratus organa præcipua æſtimantur. Hinc manifeſtum ſit, hanc potiſſimum partem plus quam reliquas ab odoribus alterari: hæc tubercula nihilominus, eo quod ſint ſpiritu plena, & vaporoſa, promptius odores recipiunt, cumque ſui naturâ nervoſa ſint, qualitates præfatas diſtingvunt. Itaque quod naſus oſſibus conſtet, & cartilaginibus, & muſculis, & nervulis, membranis, & ſinibus mamillaribus, magna inter Anatomiſtas controverſia vertitur, ſicut & inter Phyſicos, cuinam partium harum præcipuè actio odoratus aſſignanda ſit. Ego interim hoc ſcrutinium Anatomicis indagatoribus relinquo, præſertim in his partibus: nec enim ſcopi mei eſt ulterius hæc penetrare, & illa præterire, quæ eruditionem ſimul, & moralitatem neceſſariam ſecum ferunt.

HIEROGLYPHICA.

Naſuti hoc eſt ſagaces.

ID quod ſupra in Anatomia ſua Laurentius recenſet, cum atteſtatione Feſtii, naſum ſagacitatis indicium eſſe, concordat cum Valeriani Hieroglyphicis, qui ait: hanc obſervationem antiquam Anteceſſorum noſtrorum eſſe, unde etiam naſutorum adagium prodiiſſe (ſicut infra patebit) quod tantundem eſt, ac hominem ſagacem dicere. Quemadmodum illud jam obtinuit uſus, ut hominem bonorum morum, cordatum appellemus: hominem magnarum aurium, eum qui acutè audiat: qui res bene diſcernat, bonum oculum habere. Inde etiam Lex

Diſtortus naſus ab altari removetur.

Levitica ab altari removebat, eos, quibus naſus vel contritus, vel diſtortus erat, aut quovis alio modo compoſitus & deformis: per quod divina ſapientia denotare ſimiles in animabus noſtris defectus voluit, aut vero illos, qui ſiniſtre vel diſtorte actiones vitæ ſuæ inſtituunt. Noſtro quoque loquendi modo odoratus in Deo intelligendus eſt, ſicut illud palam dabitur in myſticis. Propter quod de Noë ſacrificio inquit ſacer textus: *Odoratus eſt Dominus odorem ſuavitatis:* Et propheta Regius in oratione thuribulum adhibet, unde ſacrum thymiama ad nares divinas conſcendat: *Dirigatur Domine oratio mea ſicut incenſum in conſpectu tuo.* Sic in Apocalypſi dilectus orationes ſanctorum in tot phialis, repletis odore videt: *habentes ſinguli phialas plenas odoramentorum, quæ ſunt orationes Sanctorum.* (*Apoc.* 3.)

PROVERBIA.

Subſannatio cum ſimulatione.

NAſo ſuſpendere: Cum his verbis olim notabatur, ſubſannatio ſubdola. Hinc Plinius refert ab idololatris ſui temporis naſum ſimulacro irriſionis fictitiæ dedicatum fuiſſe: verba ejus ſic habent: *Et altior homini tantum (quem novi mores ſubdolæ irriſioni dicavere) naſus.* (*l.* 2. *c.* 37.) Hinc etiam Horatius: *Naſo ſuſpendis adunco.* Et alibi: *balato ſuſpendens omnia naſo.* (*In Sermonibus.*) Perſius item ſatyrizando contra hunc ipſum Horatium, quod nunc hunc, nunc rurſum alium taliter ſubſannaret, inquit: (*Ex Manut. p.* 337. *mihi.* *lib.* 4.)

Callidus extorſo populum ſuſpendere naſo.

Et alibi:

Diſce, ſed ira cadat naſo, rugoſaque ſanna.

Unde Naſuti vocantur, qui doctè alios irridere norunt. Huc referenda ſunt verba acutiſſimi, & dicaciſſimi Martialis in loco quodam. (*lib.* 2.)

Naſutus ſit usque licet: ſis denique naſus.

Alibi:

Et pueri naſum rhinocerotis habent.

Supra quod Commentator ait: *Hoc eſt, producunt mentum, & roſtrum in tantam longitudinem, ac ſi eſſent cornei rhinocerotes.* Et noviter Perſius:

Rides, ait, & nimis uncis naribus indiges.

Caſſius. *lib.* 15. *Epiſt. famil.*

Alluſit ad hoc factum Caſſius apud Marcum Tullium, cum ajebat: *Quos ubi dicterio ſcomatico læſeris, velint ruſtice gladio:* Id eſt: *viciſſim naſo ſuſpendere.* Hic agendi modus communi Italorum proverbio rejicitur: *Non mottegiar che doglia, e non ſcherzar ſul vero.* Id eſt: *Noli ludere & ſimul lædere, nec jocari in iis quæ vera ſunt.* Hæc enim detractio tanto magis pervicax, & maligna eſt, quanto magis pallio facetiarum, & Epicheiæ involvitur, & veſtitur: tales inter cygnos numerandi ſunt, qui ſub candore pennarum nigredinem & ariditatem pellis ſuæ tegunt. Sub religionis ſpecie introeunt, ſicut Trojanus equus aliquis, ut omnia deprædentur, & ſtragibus adimpleant. Hæc inter Syrenes maxime perfida eſt, unde digniſſimum eſt, ut cum dicacitate ſua ſpernatur, & explodatur.

Fames dilationem non vult.

Fames, & mora bilem in naſum conciunt. Hæc ſententia de ille non diſcrepat, quam uſus jam obtinuit: *Jejunus venter non audit verba libenter.* Quod tantundem eſt, ac dicere: Ventriculus evacuatus bilem commovet, & non ſecus ac caminus aliquis fuliginem ad nares usque evaporat. Totum hoc Plautus exponit: *Latrante ſtomacho, omnis morabilem movet.* (*Plautus in Amphytrione.*) Theocritus item hanc mentem noſtram ad unguem usque expreſſit: *Eſt enim acerbus, atque illi ſemper ſedet in nare aſpera bilis.* (*Theocritus in Theriſte.*) Traducta hæc Metaphora eſt, ab iis animalibus, quæ per naſum bilem ſuam rejiciunt: ſicut ſunt canes, & inſuper alia, unde natum eſt illud: *corrugare nares,* quod de iis rebus dicitur quæ offendunt. Ex quo ſibi occaſionem ſumpſit Horatius, dicendo: *Ne ſord.da mappa corruget nares.* (*Ex Manut. In Satyr.* 5.) Idem Perſius: *Sed ira cadat naſo rugoſaque ſanna.* Prædictum nihilominus proverbium multò evidentius traduci poterit, ad hoc videlicet, quod cum rem nonnullam vehementi deſiderio præſtolamur, aut poſſidere ſperamus, omne nobis momentum longiſſimum videtur, ad quod illud Lyrici poëtæ tendit:

Spes boni obtinendi.

Ut nox longa quibus mentitur, noxque diesque
Longa videtur opus debentibus: ut piger annus
Pupillis quos dura parit cuſtodia matrum.

Hoc ipſum Sapientia divina expreſſit, dum ait: *Spes quæ differtur affligit animam.* Hic affectus ergo taliter conſtitutus eſt, ut moderamine indigeat, ne navi par ſit ſine gubernaculo, ſine gubernatore fluctuanti, quæ naufragio evidenti appropinquat: Plutarchi hæc ſententia eſt: *Nec navis unâ anchorâ, nec vita una ſpe firmanda eſt.* Hinc illud apud Stobeum: *Neque nimis confidere, neque nimis deſperare debemus: illud enim animum diſſolvit, hoc verò evertit.*

Stuzzicare il veſpaio, vel crabrones irritare. Relinquendos eos eſſe qui fortiores & potentiores nobis ſunt, & qui nocere poſſint.

Fumantem naſum urſi ne tentaveris. Hoc proverbium manifeſte quemcunque noſtrum exhortatur, ne, ſicut in proverbio dicitur: *Irritare crabrones,* audeamus *canem dormientem vellicare.* Imo evitandum eſſe, & occaſionem non dandam iis, qui cum potentiores nobis ſint, facile nos in damnum aliquod conjicere poſſint. Hic maxime ad rem accommodè nobis præfatus Manutius ex Martiali illud adfert:

- - - Rabido nec perditus ore
Fumantem naſum vivi tentaveris urſi,
Sit placidus licet, & lambat, digitosq; manusq;
Si dolor & bilis; ſi juſta coegerit ira.
Urſus erit, vacua dentes in pelle fatigans.

Simili

ves. in En-um.Calvitii. Simili modo Sinesius ait: *Canem naribus prendere: id est provocare mordacem, & nociturum.* Docent Physici: quod canes æque ac ursi, siquidem hac in parte læsi fuerint, ad iracundiam maxime accendantur; unde & proverbium traxisse originem suam opinandum est. Memini me jam illud supra retulisse, hic autem denuo referendum est, quippe in loco suo & occasione congrua, quod vulpecula Æsopi amicitiam Leonis recusavit, ajebat enim ungues ejus nimium prolixos esse. Principes, & quicunque alii, quibus authoritas in manu est, venerationem exigunt, & timorem. Hoc sapientia quoque in diversis
Eccl. 8. v. 18. locis nobis ingerit, in hoc præsertim: *Longe abesto*
Prov. 16. *ab homine potestatem habente:* & alibi: *Indignatio Regis nuntii mortis ... in hilaritate vultus regis vita.* In introitu palatiorum regalium catenæ sunt, quæ primum nobis occurrent sicut, & canes.

MYSTICA.

POstquam magnus ille propheta Regius victorias suas connumerasset, prostratus ante altare Domini, cum summo animi & cordis affectu gratias illi, quantum maximæ & fideli corde procedere unquam possunt, rependisse in secundo Regum libro legitur:
Cap. 22. ubi hæc habentur verba: *Ascendit fumus in naribus*
De essentia divina. *ejus.* In his, secundum S. Augustinum divinæ inspirationes intelligendæ, quibus excitat e mentes nostras
Fortitudo Spiritual. l. c. 2. altissimus solet. Eucherius inquit, hic insuper subintelligi posse compunctionem lacrymosam, & pœnitentiam, quæ per præfatam inspirationem suscitatur. Sic de Isaia propheta illud est: *Quiescite ab ho-*
Moralium l. 28. *mine, cujus spiritus est in naribus ejus.* Asserit Gregorius Magnus posse hic divinam præscientiam intelligi, sicut per odoratum plura adhuc procul sita nosci possunt, antequam sub oculum cadant, quippe quæ qualitatibus suis etiam longius remota se produnt: sic odoratus divinæ præscientiæ ea quæ futura sunt, tanquam sibi jam præsentia intuetur, cum hæc, juxta mentem Theologorum maxime prudentium *objectivè in mente Dei sint.* S. Hieronymus supra illud pro-
Job. c. 39. phetæ Job: *Gloria narium ejus terror:* adjungit: timorem illum intelligendum esse, quo peccator in judicii supremo die concutietur: aut verò etiam cum prædicationis comminatoriæ metu commovetur. Per hoc item spes futuræ gloriæ, quam in vita hac odoramur, non impropriè figuratur, sicut idem Author exponit.

De Sp. S. 59. in Psal. 118. Per nares etiam, referente S. Ambrosio, vivissimi sensus animæ concipiuntur, quibus res divinas eruimus: & quæ per spiracula fidei non minus cognitionem & intelligentiam ministrant. Nasus elevatus sicut turris in Libano (de quo Canticum meminit) judicium promptum & vivax coarguit. Nasus mu-
Ezechiel. 23. Moral. 30. lieris fornicariæ rescissus) de quo Ezechiel propheta) juxta mentem Hieronymi, & Gregorii, significationem sequentem habere poterit: fæminam hanc suavitatem odoris, ex cultu bonorum operum procedentem, commutasse in fœtorem libidinis, eluviem vitiorum, & scelerum abominationem. Hanc faciei
Pastor. 1. Cant. 7. Eucherius Fort. spirit. partem, æquiparatam Turri in Libano (prout supra relatum est) S. Gregorius & Eucherius, discretionem figurare volunt, & providentiam, qua videlicet, non secus ac de specula, quæ à nobis remota sunt, providere & prospicere oporteat.

Nares exiguæ mensuram indicant, ... qua discretio hæc observanda est: sicut quæ tortæ sunt, & obliquæ,
De somn. Nabuchod. 38. immoderatam discretionis subtilitatem: ita Richardus de S. Victore. S. Hieronymus ea quæ sequuntur,
Job. 40. Psal. 113. dignissima tanto viro, adjungit: *Nares habet, & non odorat, qui scientiæ discernendi nullum studium impendit.* Sic Propheta Regius, de simulachris paganorum inquit: *Nares habent, & non odorabunt, non* 31. Moral. 21.
clamabunt in gutture suo. Nares item, juxta S. Gre- 33. Moral. 1. 6.
gorium, perspicatiam Sathanæ nonnullibi figurant, 12.
sicut & insidias, quæ de iisdem ad perniciem humani generis evaporant; quibus naribus veterator etiam profunda pectoris, & abditos cordium nostrorum penetrare recessus satagit, ut instinctu suo pestifero bonorum operum nostrorum plenitudinem auferat, & à cursu suo disturbet. Hinc propheta Job, de naso 39. & 40.
Behemot fumum egredi docet, quo divinitatem Jesu indagare, vel subsannare tentabat. Idem S. Gregorius supra illud proverbiorum: *Circulus aureus in nari-* Cap. 11.
bus proæ mulier pulchra, & fatua, fatuitatem omnium maxime stolidam intelligit: verba autem jamdum citata, elegans esse Hieroglyphicum humanæ vitæ asserit, hanc enim etiam, dum in vivis degimus, respirando ducimus. S. Hieronymus adagium illud, quod jam supra memoratum est, confirmat: Nasum, inquam, irrisionis & subsannationis signum esse, ad hoc prophetæ Ezechielis verba referens: *Ecce applicant ramum ad nares suas:* Qui locus & à Simaco sic exponitur: *Quasi emittentes sonitum in similitudinem cantici per nares suas, quod dici potest de hæreticis, irridentibus cultum Dei, qui est in Ecclesia.*

Quia vero objectum nasi odoratus est, cum quo relatio ei est indivisibilis, requirit hic occasio ut, quid in sacris literis & in mystico sensu per hunc SS. Patres intellexerint paucis demonstrem. Ubi igitur sponsa in sacro cantico inquit: *In odorem unguentorum tuo-* In Cantic.
rum currimus, excellentiam humanitatis Christi de- hom. 12.
clarari docet Origenes, tum vero etiam dona illius, Cantic. 1.
per quæ universa domus Ecclesiæ adimpletur: per idem etiam, secundum S. Ambrosium, justitiæ, & De Virgin. 3.
misericordiæ divinæ fama denotatur. S. Bernardus in In Cantic.
eodem textu simul & in illo: *Nardus mea dedit odo-* Serm. 22.
rem suavitatis, doctrinam Christi, & divinitatis illius manifestationem intelligit, porro & famam sapientiæ, & justitiæ, & sanctificationis, & redemptionis illius. Perfragrantiam odoris campestris, qui super vestimenta Jacob sparsus erat, & propter quam moriens Isaac ajebat: *Ecce odor filii mei, sicut odor agri* Gen. 27.
pleni, cui benedixit Dominus: (prout verba sunt Geneseos,) præfati auctores manifestationem divinitatis in Christo Jesu, & virtutem resurrectionis illius propalari volunt.

In pluribus scripturæ locis, sicut in Genesi, Exodo, 8. 25. 29. 30.
Levitico, Isaia, & ad Corinthios, illic præsertim ubi 1. 3. 3. 5.
Paulus inquit: *Christi bonus odor sumus:* commen- Ad Demetr.
tantur S. Hieronymus, Gregorius, & Beda, sub hac quæst. 3. in
odorum suavitate bonorum operum fragrantiam in- Ezechiel.
telligi, quippe quæ Deo accepta sunt, tantoque ma- Hom. 6. in
gis, quanto purior est offerentis animus, sub quibus Genes. 27. in
item vera meritis denotatur devotio. Commentatur Exod. hom. 3.
Origenes: *Odor, inquit, unguenti implet domum, cùm* & in Cant. hom. 4.
sanctæ vitæ opera, fides, & charitas abundant in Ecclesia: Idem ipse de odore nardi jam supra memorato exponit, humilitatem sponsæ in hoc figurari, quippe quæ non secus ac humi nascentes violæ, naribus Dei jucundissima sit. Ex eo item, quod toties incensi mentio fiat, Chrysostomus in hoc orationis fortitudinem coram throno Altissimi expressam esse docet. In eodem Cantico vinearum odor habetur: *Vineæ* Cant. 4.
florentes dederunt odorem suum: denotat autem, se- In Genes.
cundum mentem Ambrosii, & Gregorii suavitatem hom. 23. 2. in
bonorum operum, doctrinam, & institutionem An- Lucam.
gelorum, sanctitatem religionis, & exempla sancto- In Cantic.
rum, quæ famam à se suaveolentem non secus ac odorem evaporent.

Poma illa punica, quæ tantopere se foliis, & Cant. 7.

 fructibus

In Cant. Serm. 42. fructibus & fragrantiâ odoris distendunt, non incongruè, juxta mentem S. Bernardi, cum purpureis granis suis, vel rubinis, in torculari expressis, martyrum sanguinem, pro Christo effusum, sparsumque, præfigurant. quippe qui gratiorem de se odorem spirat, quàm omnis Pæsti, & Sabbææ fragrantia. His item pomis juxta eundem authorem figuræ prophetarum, & omne quod in iis abditum est, denotatur. *Exod 30. v. 35* Huc referatur odor thymiamatis in Exodo memoratus. Per aromata, quæ Chaldæorum legatis demonstravit Ezechias Rex (sicut in Isaia legimus) *39 6.* justorum opera intelliguntur; sic commentatur Georgius Venetus. *In Cant. 2. Tom. 3. c. 15.* Hæ suavitates in naribus Pharaonis fœtent, opera siquidem bona dæmonibus inamœna sunt: de quo in Exodo figuratum mysterium est. *Cap. 5.*

Aries de se svavem præbens odorem (cujus mentio in præfato Exodo est) juxta memoratos authores, quàm sit Altissimo Deo martyrium gratum & acceptum præfigurat: plus adeo quam pretiosa composita thuriferæ Panchaiæ, & unguentatæ faces ex Arabiæ felicis lignis suaviter fumigantibus compactæ. Talem enim de se svaveolentia, spirat fama nominis bona, & bona vulgi opinio. Atque hic odor Libani est, de quo in Osee propheta S. Hieronymus meminit, sicut & glossa ordinaria. *In Osee. 14. In Exod. 29. In Levit. 2.* Hoc odore, prout docet Hesychius pascuntur justi: & deficiunt impii. Hic fuit odor primitivæ Ecclesiæ; sic Gregorius & Bernardus inquiunt, *35. Moral. In Cantic. Serm. 4.* tum cùm ad dexteram Patris Rex sedit, & universa multitudo fidelium, in oratione sua perseverabat. Hinc etiam post Spiritus Sancti missionem hic odor prædicatione dilatatus est, & doctrina sacra per mundum divulgata.

Cap. 22. Huc respiciunt mysteria Spiritus Sancti in proverbiis: *Unguento & variis odoribus delectatur cor.* Per incensum, quod Deus filiis Aaron præbendum ordinat, *Levit. 2.* & id quod Apostolus ait: *odorem notitiæ suæ manifestat per nos in omni loco*: *2. Corint. 2. Loc. cit. 2.* Sanctus Ambrosius cognitionem intelligit, & scientiam quam de Deo mediante revelatione, vel Evangelio, vel assiduitate studiorum acquirimus. Hæc cognitio, & scientia Dei dicitur: quamvis enim per semetipsum videri Deus corporali oculo nequeat, per ea nihilominus noscitur, quæ visibiliter operatur, unde etiam doctrinæ suæ veritas manifestatur. Sic in universum doctrina bona per odorem bonum, huic contraria per odorem malum intelligenda est.

In Ezech. hom. 6. Eleganti proportione has odorum varietates S. Gregorius distinguit, cum ait: *Odor vitæ est in Prædicatoribus, odor olivæ in operibus misericordiæ. Odor rosæ in martyrio, odor lilii in virginitate, odor violæ in humilitate, odor spicæ maturæ in operum perfectione.* S. Dionysius in cælesti Hierarchia sua, mysticè hunc odorem collocat in Angelis, capacitatem intelligentiæ illorum adstruens, virtutemque illorum in quacumque re dijudicanda, per quæ nimirum fragrantiam vivam, & suavem admittunt: unde etiam inter odores & odores norunt distinguere, rejiciendo quod putridum est, & quod procul fugiendo ab iis rebus, quæ penetratione, aut indagatione digna non sunt. *Iob. 14. 9.* In odore aquæ, de quo legitur in Job: *Arbor ad odorem aquæ faciet comam, quasi cùm primùm plantata est*, S. Gregorius Papa exponit, subintelligi doctrinæ bonæ vel malæ auditum: aut vero sicut aqua inundare solet, sic flatum quoque Spiritus Sancti in corda electorum derivari. *In Isaac. 300. 20. de Iacob. Ad milites Templi 7. De Glossa Trinitatis 8.* Rursum in vestimentis Jacob S. Ambrosius mysteria legis exponit: In uberibus sponsæ de sacro Cantico manifestatur doctrina Christi per orbem universum dilatata, sic S. Bernardus, & Rupertus Abbas commentantur.

In Iob. 39. S. Gregorius & Hieronymus docent, expressisse optimè intrepiditatem & valorem Prædicatoris boni, aut Evangelicum missionarium verba illa patientis Job, *31. Moralium* tum videlicet cum jam procul persecutiones suas & martyria, & passionem suam prævident: *Odoratur equus bellum*: Hi enim tales cum animositate Christiana ad prælium accinguntur, & ad infidelium tormenta. Incensa & thymiamata, prout S. Hieronymus, & Origenes ajunt, *In Ezech. hom. 7. In Ezech. hom. 9. 6. 16* quæ olim litabantur Idolis (de quo meminit Ezechiel) & tamen soli cultui divino dedicata & instituta erant, eas res denotant, quæ cum sui naturâ bonæ sint, vitio nostro in malum vertuntur: sicut inter alia scripturæ sacræ sunt, siquidem in sinistram partem contortæ, & interpretatæ fuerint. Denotant item vitiosos animi sensus. Cunctæ præterea res, quæcunque ad cultum veri Dei, ad virtutes, ad bonos animi motus pertinent, odores appellari possunt, sic S. Hieronymus inquit. *In Isai. 3.* Atque hic Capitulum istud terminetur.

HISTORIÆ, OBSERVATIONES, RITUS, & CONSUETUDINES.

Reverentur, & amant Persæ, quibus nasus aduncus est, quos etiam Gryphos nominant, similitudine sumpta ab animali hoc; arbitrantur enim insigne pulchritudinis esse, quod cætera longè antecellet. Cyrus Rex eorum potentissimus (prout Author est Plutarchus, & Rodiginus) tam cæteris, quàm hac potissimum de causa genti suæ acceptissimus erat. Physiognomici duo genera Gryphorum esse docent, id est hominum eorum, quibus nasus aduncus est: primis, ubi frons terminatur, in prima nasi radice gibbus est, vel aduncitas, quod signum extremæ stupiditatis esse docet Aristoteles, similitudinem verò psittacorum habent, & corvorum. Alterum genus hominum aduncitatem hanc separatam gerit à fronte & in medio nasi collocatam, repræsentans formam unci-ni: opinatur autem prædictus author, in his, quia similitudinem rostri aquilini exprimunt, signum esse magnanimitatis, & excelsi animi. Adhærent huic sententiæ, Plutarchus & Cælius. *In Politia. lib. 8. c. 2. Antiq. Lect. In ejus vita* Refert Jovius Mahometum secundum Regem Turcarum usque adeo in hac parte aduncum fuisse, & prominentem, ut in medio, non secus ac proboscidem quandam protenderet, quæ in fine suo ipsa propemodum labia contingeret. De Carolo Quinto idem ipse refert, quod nasum mediocriter aquilinum habuert. Cuspinus de Rudolpho Imperatore meminit, quod natura eum naribus tam elevatis dotaverit, ut aliquando cum Morioni cuidam præcepisset, per angustum iter transire ad milites, facete & dicaciter ille responderit, impediri se naso Imperatoris: Ille vero manu nasum prehendens, ait: transi, impedimentum sublatum est. Hæc earum historiarum una est, quæ palam faciunt morionibus, quæcunque velint garrire permissum esse. *Dictum quoddam facetum Morionis cujusdam ad Imperatorem ejusque responsum.*

In Sympo. lib. 5. cap. 3. Non absimile mihi illud videtur, quod Plutarchus, & Laërtius de Theophrasto Eressio commemorant, qui amicum Regis Cassandri intuens, naribus contortis & simis, sic eum alloquebatur: mirum quod oculi tui non canunt, eo quod fistulam, vel cytharam sibi tam propinquam habent. Hac conformatione insignis erat Horatius Cocles, generosus ille; quippe cui nullum erat inter supercilia interstitium, sed illa naso sibi contiguo insidebant; sic Valerius, Livius, & Florus recensent. *Lib. 3. c. 2.* Narrat Alexander fuisse Regem Æthiopiæ, qui delicta punierit, non supplicio mortis, sed mutilatione narium; *Delicta per mutilationem narium castigata.* videbantur enim illi sat castigati hac faciei deformitate, ut cæteri deinceps tanto cautius sibi ab ejusmodi criminibus, hoc

exemplo

lib. 3. c. 2. exemplo absterriti, præcaverent. Sic Persarum Rex quidam (juxta eundem) seditione civili graviter irritatus, & ad iram incitatus, sedato, vel composito tumultu, quoscunque reos deprehendit, vel contumaces, naribus mutilavit. Inter Ægyptios lege sancitum erat, ut omnes adulteri hanc eandem pœnam incurrerent: hæc si temporibus nostris vigeret, quot & quanti sine naso futuri essent!

SIGNATURÆ PARTIUM.

QUam difficile sit odoratum semel amissum recuperare, ex eo patet, quod natura tantopere in suggerendis simplicibus parca fuerit & avara, ad vitium narium, & odoratus pravitatem corrigendam. Apud Botanicos aliud simplex hactenus non invenio, nisi Mentham aquaticam: hæc videlicet, acutissimo & maxime penetrativo odore dotata, virtutem habet, ut extinctum odoratus sensum exsuscitare, & renovare valeat. A natura sua ad hoc destinata videtur, dum in foliis suis figuram exprimit nasi, quæ folia ei & arcta, & hirsuta sunt: flos puniceus est, vergens aliquantum ad candorem. Extractum hujus geniminis, sicut ajunt Osvvaldus Crollius, & doctissimus Aldrovandus, ad medendum præmemorato defectui potentissimum, & admirabile medicamentum est. *[M]entha [a]quatica [o]doratum vivificat.*

DEDICATIONES.

CUm per iram vehementem inflammentur oculi pariter ac nasus, atque iidem rubescant, idque vi sanguinis, qui à bile, & corde illuc mandatur, cum præterea iracundum esse, martialis animi proprium sit, antiqui nasum (sicut docent observatorum doctissimi) dedicavere Marti: Cumque hic socius sit Veneris, Metoposcopi dixerunt, hominem cui plurimæ frontis summitati lineæ insideant, dissolutum in libidinosis actionibus, & salacem esse; quod tamen (cum nulla ratio nec fundamentum suffragari videatur) nullam omnino fidem meretur. Ambo hi affectus, ira videlicet & libido, tanta sollicitudine refrænandi sunt, quàm est noxium impendisse quadrigas, quæ soluto fræno ad præcipitium feruntur. Dixit hoc Plato: *Currus efferatis equis, & præcipiti cursu nimis ad præcipitium properans.* De iracundia Basilius inquit: *Ira hominem prorsus efferat; ac ne hominem quidem esse sinit.* De concupiscibili inter tantos Ovidius decantato illo, sed sensatissimo disticho inquit: *[Al]drovand. [de] monstris. [...]us Spun[...]us.* *[de] Repub. [...] 4. Hexa.*

Qui facies facies Veneris cum veneris ante,
Ne sedeas, sed eas, ne pereas per eas,

Difficultas, quam qui noverit exuperare, ad hoc facile pertinget, ut gloriam honoris, ut præmia, & securitatem assequatur. Hæc porro difficultas per concivem meum tam canorum arguitur, dum ait:

Malagevole impresa e auer l' impero
De gl' indomiti affetti, e ribellanti,
E non errar, oue dal buon sentiero
Gli allettamenti al traviar son tanti.

Unde & hortamentum illud sapientis cujusdam maxime usu veniet:

Extra undam, & fumum longe compelle carinam.

ANTIQUORUM NOTÆ
SUPRA LITERAM N.

VIdebit Benevolus Lector, in his partibus, quas describendas assumpsi, indigitari in structura hominis Alphabeti literas omnes, quæ tamen jam ante me à Physiognomicis productæ sunt, præcipue autem ab doctissimo, & studiosissimo viro Porta: unde & inter tot singulares qualitates externas partium humanarum, hæc quoque in Alphabeto animato numeranda est, nec enim solum os ad formandam loquelam impenditur, nam & reliquæ omnes has quoque vices obeunt, ut præfatos characteres exprimant, & muta quadam eloquentia ratiocinentur: hic conceptus quamvis hyperbolicus, nihilominus verissimus est. Dum ergo olim significanda esset hæc litera N. nasus tangebatur, ab hac enim nomen illud initium sumpsit. Simplex vero N. hæc sequentia figurabat: *Non, Nomen, Nonius, Noster, Numisma, Numerator.* Hæ literæ NAV. *Naves, navicula.* NBL. *Nobilis.* NC. *Nunc.* N.C. *Non certe. Nero Cæsar, Nero Claudius.* N. C. SN. CO. S.D.E. *Notis Civibus Senatus Consulti suffragium datum est.* N.C. N. P. *Non clam, neque precario.* N.C.C. *Non calumniæ causa.* N.E.D. *Notus & dives.* NEG. *Negotiator.* NEPT. *Neptunalia.* NEP. RED. *Neptuno Reduci.* NEP. S. *Neptuno Sacellum.* N.F.C. *Nostræ fidei commissum.* N.F.N. *Nobili Familia Natus.* N.H. *Natus homo.* N.C.C. *Non Calumniæ Causa.* N.L. *Non liquet, Nominis Latini, Non licet, Non longe.* N.M. *Nonius Macrinus, Non malum, Non minus.* NN. *Nostri.* N. NQ. N. *Numerat, neque numerum.* NO. *Nobis.* NO. *Nostrum.* NOB. *Nobilibus.* NOB. G. *Nobis generatus, Nobili genere.* NOB. G.N. *Nobili genere natus.* NOB. F.N. *Nobili familia natus.* NON, N.P. *Nonnihil potest.* NQ. *Nusquam, Nunquam.* N.Q. AN. *Numerat: qui annumerat.* NQ. N. *Nunquid non.* NR. *Nostrorum, Nostrum.* N.R. *Non restiterunt.* NR. *Nero.* N.R. *Nobis Ravennas.* N.S.E. *Non sic est.* NT. *Nominatis.* N.T. *Nostri Temporis.* N.V. *Non vis, non vocat, non valet.* N.V. N.D. N.P.O. *Neque vendetur, neque donabitur, neque pignori obligabitur.* NUP. *Nuptias.* NUS. E.P. *Natus est puer.* N. VV. *Non vult.* Fortasse his copiosiora in Authoribus inventurus es, quæ me præterire potuerunt: Hæc idcirco porrexi, ut inde delibes: nec enim tanta mihi plenitudo in promptu est, ut te plenis buccis exsatiem.

EPITHETA.

EPitheta cæteris materiis non inferioris momenti sunt, siquidem rei cujuscunque qualitates vivaciter exprimunt, conditionemque significationis exponunt, non secus ac pictor sagax ab originali copiam suam mutuatur. Ita Horatius nonnullibi nasum pravum nominavit. *Pravo vivere naso.* Alibi aduncum: *Naso suspendis adunco, ignotum.* Catullus turpem appellat: *ista turpiculo puella naso.* Rorantem Martialis: *Exprimeret quoties rorantem frigore nasum.* Humidum Juvenalis: *Et jam lene caput, madidique infantia nasi.* Idem ipse siccum: *Sicco venit altera naso.* Iisem Vigilantem: *Doctus & ad calicem vigilanti stertere naso.* De naribus quoque, inprimis sic dixit Santo: *Stillat ab immundis naribus Hippomanes.* Aduncas nominat Lucanus: *Spiramina naris adunca.* Adamantinas Ovidius: *Ecce adamanteis Vulcanum naribus efflant.* Balbas Persius: *Rancidulum quiddam balba de nare locutus.* Apertas Virgilius: *Suscipiens patulis captavit naribus auras.* Acres Lucretius: *Ubi acres nidore offendit aures.* Cavas Ovidius: *Perque cavas nares, oculos, auresque cerebrum molle fluit.* Teneras Sidonius: *Obtrudit teneras circumdata fascia nares.* Idem Sagaces: *Quis nare sagaci monstrat odor pinguem clausis ab ovilibus auram.* Mucidas Conradus: *Nec nares sibi mucidas detergit.* Idem Imbriferas: *Barba madet pluit imbriferis de naribus humor.* Pilosas Juvenalis: *Naresque pilosas annotat.* His mi Lector alia insuper pro voluntate pro solido judicio, pro studio, & instinctu tuo adjungito. *In arte Sc.* *Satyr. 6.* *Lucan. l. 2.* *5. Metamor.* *Satyr. 1.* *Lucret. l. 6.* *Satyr. 14.*

PHYSIO-

PHYSIOGNOMIÆ, & SOMNIA.

PHYsiognomi arbitrantur, nares plenas, & crassas, abundantiam sangvinis, massamque humorum copiosam arguere, atque ideo hujuscemodi homines concupiscentiis maxime deditos esse; Quæ observatio omnimodo vana est, nec enim defuerunt homines continentissimi, & sanctitate vitæ illustres, quibus hæc pars vultus prominens fuit, & elevata. Non sine veri quadam similitudine asserunt, siquidem alæ narium crassæ fuerint, & convolutæ, segnitiem indicare, & torporem, morumque, & motuum tarditatem, ac propterea ignorantiam crassam, juxta partis hujus qualitatem. Annuntiat item, juxta mentem præfatorum, siquidem dicta pars prominentior fuerit, & acuta, iram subitam, motumque velocem: propter quod indicium bilis fit, quæ subtilitate sua superiora semper petat: quod item patentes, vel hiantes nares indicant. Rotunditatem narium, quarum nihilominus extremitas gracilitatem habeat, asserunt inconstantiam,& levitatem portendere, quippe quod hæc pars inæqualis sit, & incomposita. Nasus ad summitatem frontis recurvus idem quod supra, prout illi censent, præsagit: tum præterea & inverecundiam apertam: sicut rursum, quibus nasus vel simus vel planus est, ad omnem adeo concupiscentiam pronos esse: porrò oblongum (sicut jam alibi meminimus) probitatem, magnanimitatem, & audaciam significare.

Prolabuntur de his Onirocriti, & somniorum conjectatores vani, & argumentum suum inde sumunt, ut si quis somniaverit se ingenti naso dotatum, futurum esse, ut in hominem sagacem, docilisque ingenii evadat: quasi verò hæc moles, & non potius bonarum artium studium prudentiæ & sapientiæ possessionem acquirat: nec enim credo fatuitatem hac majorem vel in sensum nostrum cadere, quàm opinari, dormiendo nos sapientes fieri. Dicunt item, eum, qui oppressus morbo, se sine naso esse somniaverit, vicinam inde sibi mortem esse ominari posse. Manifesta stoliditas! quasi vero sine naso vivere non liceat. Atque ita quanto plus dormiunt, tanto se majora sapere opinantur: tantoque magis apertos oculos se habere gloriantur, quantò maxime conclusi sunt: centrum suum in semetipsis quærunt, & foras feruntur: tanto magis sine naso, quanto magis nasuti.

Fasciculum Tractatus hujus exigui, eleganti ligula sequentium versuum constringam, quos Vincentius Maria Mareschalchus ex Senatoribus vir nobilissimus, compatriota, & collega meus, concepit: cujus viri erudita Musa, mundum universum applausibus suis, & harmonia eloquentiæ ad mplet. Legat hæc Lector, & ex ungue leonem, ex hoc signo sublimitatem & valorem pennæ illius dijudicet, quæ ad gloriæ cælum magnis viribus evolat:

Naso di bella Dama.

Oh, prodotta a gl' incensi unica parte,
Arta, oue il bello e quasi Nume assiso,
Trono, onde mai la maesta non parte
Per regolar la monarchia d' un viso.
Per te manriensi in amoroso Marte
Fra la Gota rival l' ostro diviso,
E con giusto cador s' alza, e comparte,
Trinciera al pianto, e Padiglione al riso.
Tu l' obilisco sei, oue sospese
Il trionfante bmor l' Arco, e le faci
Del curvo ciglio, e dello luci accese.
Tu piramide sei sacra alle paci,
A pie di cui per sepelir l' offese
S' apre in vivo coral l' urna de baci.

MAXILLÆ, GENÆ, ET FACIES.

Anatomia.

AMice Lector, noli obsecro mirari, si in hoc capitulo tibi ordo perturbatus esse videbitur, de toto simul, & de parte tractatum vides, materia siquidem mandibularum & maxillarum sterilis est, sicut genæ quoq; complementum faciei sunt. Quamvis igitur hæc in secundo libro hominis universalis collocare poteram, cum tamen pars integrans sint, bonum esse arbitratus sum horum sensum & expositionem hic connectere, ut hic tractatus tibi non minus superioribus copiosus offeratur, & repletus. Si in capitulis numerosus non ero,& diffusus, in his tamen paucis quæ allaturus sum, sat fusus ero. Talem autem esse me oportuit, cum in Authoribus distinctiones adæquatas non invenerim. Absolves itaque & hanc lectionem, cæteris non minus utilem, & fructuosam, ut spero.

Originem ergo, prout jam consuevimus, fundemus ex Anatomicis. Binas esse maxillas, superiorem & inferiorem cuique notum est: quarum illa, si psittacum, & crocodilum exceperis, in homine, & reliquis animalibus immobilis est. Hæc immobilitas ornamentum vultui præbet. Nimium siquidem indecorum esset, si facies tota vel moveretur, vel rugis ductis deformaretur. Inferior autem motum suum habet, eumque liberum; non secus ac in mola lapidum molarium unus quietus, alter mobilis est: sic & hæ maxillæ non immerito molares lapides vultus nominari possunt, quippe quæ eandem formam præseferunt. Ecce quam studiose ars naturæ vices imitatur. Prima earum rotunda est, nec vero sicut brutorum animantium prostat, & extenditur, sed pro decore & compositione meliori applanatur: Hæc verò aliquanto longior secernitur. Prior illa è pluribus ossibus harmonicè articulatis componitur, secunda item juncturis duabus, quæ sychondrosis, ab Anatomicis appellatur, provisa est. Tres interim commissuræ maxillam superiorem ab ossibus capitis disterminant, & disjungunt: duæ inquam communes, notæ Medicis, & altera quæ in osse jugali observatur.

Ejus

Ejus figura varia admodum est; dum apertam eam in superiori parte cernimus, inferior recollecta, & constrictior est: de hac procedit conformatio nasi, ubi maxime protuberat, & elevatur: quod tamen soli homini particulare est. In maxilla superiore canales dentium, tanquam sedes ad hoc destinatæ (quæ se abdunt, & concentrantur, tanquam antra, sinusque amplissimi, in similitudinem imaginum è cera compositarum vel fusarum, ne forte pondere suo aggravare possint) nec ibi desunt foramina, arteriis, venisque pervia.

Andreas Laurentius, quem directorem hic sequor, ossa superioris maxillæ undecim esse statuit (relinquendo, prout inquit, opinionum tanquam fluctuum varietatem lubricam) quinque cujusque partis propria, unum sine pari. Ego vero Anatomicis curiosioribus, & interna penetrantibus discutiendum relinquo, quibus quodque usibus deserviat. Hoc solum dixero, qualiter prima duo minorem angulum constituant, portionem orbitæ oculorum partem item Rigomatis, vel ossium auricularium. Connectitur ossi frontis, commissura illa, quæ de cavis temporum finibus decurrens, per medium orbitæ ad medium nasi defertur. Altera bina ossa, quantumvis reliquis minora majorem tamen angulum formant, ubi foramen est ad nares usque protensum, quibus quædam supereminet caruncula ad similitudinem glandulæ, quæ pituitam exprimit, de cerebro ad nares destillantem. Hæc admodum tenuia sunt in similitudinem squammarum, quæ se largius committunt.

Cætera duo, quæ in ordine tertio sunt, reliquis grandiora sunt, dum dentes quoque incisorios continent. Hæc sinus habent amplissimos, tria insuper foramina, per quæ venulas, & arterias transmittunt. Rursum altera bina, in ordine quarto, in extremitate palati collocantur, foramina enim narium ad hunc pertingunt: separantur autem ab osse maximo, mediante commissura, quæ sphœnoidi ex adverso cum linea quadam transit, & quæ per dentes extremos ad partes illas fertur ab anatomicis miro nominum involucro appellatas. Ultima duo, quæ in quinto sunt ordine, ossa nasi tenuis, solidi, duri, & quadrangularis efformant. Restat undecimum os, quod supra medium, & ad intima palati destinatum est, cujus forma figuram aratri imitatur, partemque inferiorem separat & dividit à naribus. Hoc dixisse de superiori maxillarum parte suffecerit.

Inferior ab intrò item cava est, & medullosa, ad nutrimentum, & incrementum, imo verò & productionem dentium. Foris solida est, & durissima, ut in masticatione valeat; quæ in homine tamen elegantiorem habet, quam in quovis animalium compositionem: Per motionem hujus prima fit ciborum concoctio, juxta Aphorismum illum medicum: *Prima digestio fit in ore.* Hìc cibus mollitur, & manditur: imo ut cum omni circumspectione loquamur, hìc dilatatur, & egreditur. Hæc maxilla, ex communi Protomedicorum Hippocratis & Galeni sententia duobis ossibus constat, quæ invicem in menti medio uniuntur, intercedente vel interserta cartilagine quadam: quæ apud infantes usque ad septimum ætatis annum mollis perseverat, sed apud adultos in naturam osseam degenerat, quæ nec coctura, nec putredine dividitur, aut separatur; usqueadeo inviscerata ut ab osse non differat.

Cuncta hæc pars inæqualis est, & multis propemodum monticellis exasperatur, ut insertio musculorum fiat, qui ibidem nascuntur. Tam in superiori quam inferiori parte in duos sinus, vel processus terminatur, quorum primus in acumen desinit, cui tendo inseritur, qui de musculo temporum procedit: hic si forte relaxatus fuerit, aut labi videatur, signum lethale est, ait Hippocrates, idque ob distentionem, vel relaxationem musculi nobilissimi, & omnium maximè præcipui. Cum altero processu fit articulatio cum ossibus temporum maxillæ inferioris. Adjuvat articulationem hanc cartilago quædam mollis, quæ officium ligamenti præbet, motum facilem reddit, efficitque ne ossa continuis agitationibus & collisionibus quassata confringantur, & conterantur. Admittit hæc quoque pars sinus quosdam, qui medullam continent, sicut & cavitates, quæ radices dentium recipiunt, & quæ latinè præsepiola, locelli, aluearia, fossulæ, mortariola nominantur. Duos poros in eorum uno habet, qui nervo conjugationis tertiæ uniuntur, atque hic ramos quosdam minutos ad radices dentium spargit, aditumque venis & arteriis subministrat. Hæc autem ossa exigua, siquidem disruperis, non nisi unum esse videbuntur.

Interim facies homini solum propria est; tanquam pars externa maxime visibilis, & observationi exposita, sensus continens præcipuos, quibus videt, audit, fabulatur, odorem, & intellectum exercet. Hæc sola, etiam si ratio absit & intellectus, hominem ab animalibus cæteris distinguit, & huc spectant Ovidii versus jam alibi memorati:

Os homini sublime dedit, cælumque videre
Jussit, & erectos ad sidera tollere vultus. **Metamorph.**

Hac parte hominis terrefiunt, & expavescunt bruta animantia inferiora homini, unde etiam timore quodam insito ab eodem fugiunt. Hoc insuper admirabile in illius structura est, quod cum in eadem nonnisi decem membra collocata sint, in tot millenis nihilominus difficulter duæ inveniantur facies sibi invicem similes: cumque sit sensubus abundans, & lineamentis suis animi motus exprimat, imago animæ, à potiori Doctorum numero appellatur: Idque non sine ratione, in superciliis enim ambitio, in genis, de quibus nunc ratiocinamur, verecundia, in mento majestas, in fronte sapientia, in omnibus sui partibus, honestas, authoritas, pulchritudo hominis describitur. Hæc unica est, quæ omnium in se oculos provocat, & totius personæ suæ ideam præbet: Hæc nos supplices, lætos, melancholicos, erectos, & demissos: Hæc sola sexum, ætatem, stirpemque denotat, index verax boni aut sinistri corporis temperamenti: In hac apertissima vitæ & mortis indicia sunt, unde doctissimus Protophysicus Hippocrates tantoperè Medicis imperat, ut ante omnem actionem ægrotantis vultum sedulo contemplentur.

Pars ejusdem superior, locum frontis obtinet priorem ad supercilia usque, inferior à superciliis ad mentum. Cutis ejus hoc singulare habet, quod quantumvis perforata sit, damnum inde non habet, sed utile, pompam, & decorem: sicut eleganter doctissimus vir Laurentius vates imitando inquit: *In sacra septem sint Palladis arce fenestræ.* Membrana, quamvis in universo corpore nervosa sit, hic veraciter carnosa est, & musculosa, tamque tenaciter carni adhæret, ut vix fortiter tracta separari possit, unde provenit, ut sola hæc faciei cutis pro libitu nostro moveri possit. Partes propriæ musculi sunt, qui faciem, & ossa commovent. Quidam opinati sunt, vultum totum panniculo solo carnoso commoveri, unde eam musculum largum, apertum, & cuticularem nominarunt: sed fibrarum diversitas, &

motuum varietas docent, particularem cuique parti musculum assignandum esse. Unde illic reperias musculos fronti, palpebris, naribus, & labris destinatos, quos in universum doctissimus Laurentius, sicut & alii descripserunt. Partes primæ, & nobilissimæ quæ in facie continentur sensuum externorum sunt, organa visus, auditus, odoratus, & gustus; oculi nimirum, & aures, nares, & lingua, de quibus affatim supra jam meminimus, & deinceps mentio futura erit.

MYSTICA IN. MAXILLIS.

15. GRandem illam in libro Judicum memoratam asini mandibulam, qua fortissimus virorum De Sp. S. Prol. in Matth. hom. 14. Samson magnam hostium tam ferocium stragem peregit, S. Ambrosius, & Origenes patientiam significare posse inquiunt, qua inimicos Infernales debellamus, & vincimus: similitudine mutuata, ni fallor, à submissione ministerii, qua hoc animal cuicunque oneri portando dorsum suum præbet. Ad prædictam patientiam allusit increata Redemptoris nostri Matt 5. Luc. 6. sapientia, tum cum in S. Matthæo, & S. Luca ajebat: *Si quis te percusserit in dexteram maxillam tuam, præbe illi & alteram.* Per fontem qui exinde scaturivit, expressus fuit (sicut sentiunt S. Hieronymus, In Iud. 19. & Rupertus Abbas) fons vitæ Christus, pro salute mundi expositus: flumen item fecundum eloquii divini, ejusque virtus, qua infinitas hostium turmas prostravit. Porro quod Samson populi Judex erat, significatur Christus universitatis Judex: Hanc ma- In Mich. l. 5. xillam percusserunt Judæi, prout in Michææ prophetia habetur, supra quem doctissime S. Hieronymus commentatur.

De eo, quod in lamentationibus Jeremiæ legitur, 1. Moral. 7. 8. planctum referens Ecclesiæ, *& lacryma ejus in maxillis ejus.* S. Gregorius ait Sacerdotes maxillas esse Ecclesiæ, aut vero prædicatores, qui peccatores ad pœnitentiam provocant, eorumque interitum deplorant. Per has maxillas Ecclesia conterit, & confringit iniquos: tum verò etiam in ministris suis devotis, cibum masticat, & præmandit infantibus, & lactentibus suis: Concludit Sanctus: *Patriarchæ etiam fuerunt maxillæ Ecclesiæ.* Maxillæ, & tempora Sisaræ Ducis transfixa clavo denotant eos, qui res prophanas, & indebitas hactenus protulerunt, quibus posthæc crucis passio annuntianda sit: Sic Ori- Iud. hom. 5. cap. 40. genes docet. Adjungit ad dictum illud Job: *Nunquid spina perforabis maxillam ejus*, & ad illud Ezechielis: *Ponam hamum in maxillis tuis:* S. Grego- 13. Moral. 14. 17. rius Papa, & ait, fortitudinem significari diaboli, in tentationibus, quibus nos triturare, & cribrare satagit: De hoc enim meminit scriptura cum Leviathan serpentem nominat.

MYSTICA GENARUM.

PArallelum aliud hoc elegantius dari non potuit Sponsi ad Dilectam suam in Cantico, quam cum Cap 5. de ea inquit: *Genæ tuæ sicut areolæ aromatum consitæ à pigmentariis:* In quo, sicut S. Gregorius & Rupertus Abbas commentantur, Sancti Martyres intelligendi sunt, qui non verentur pro fide Jesu sanguinem profundere: Quemadmodum etiam genæ sua purpura tinguntur, & ostro luminosissimo, per has pulchritudo fidei publicatur: unde in his quoque 50. Redemptor noster cædi voluit. De hoc tanto mysterio Isaias typice loquitur: *Genas meas dedi vellentibus.* Hic item indicari poterit, prout refert Origenes, habitus ejus externus, quo vestiti, & In Cantic. hom. 2. sub quo absconditi Electi salvantur. Juxta eundem Patrem, in hoc loco virgines quoque non impropriè subintelligi poterunt, quæ toto corde se pudicitiæ devoverunt, sicut in genis potissimum pudoris sedes est. Arbitratur S. Ambrosius per genas indi- De Ob. Val. cari posse Sacerdotes & prædicatores, qui populo præpositi sunt, quorum prædicatione si profectum fecerit plebs, non secus ac prominentes in Ecclesiæ fac e maxillæ erunt: quibus S. Gregorius addit, quod per hoc ipsum Sancti Patres, miraculorum, & prodigiorum patratores, possint intelligi. Ejusdem mentis S. Gregorius est, S. Bernardus, & Origenes, quod In Cant. ho. 1. super id. In Cant. Serm. 40. videlicet genæ sponsæ internum animæ aspectum figurare possint: & si vultus index est cordis, genæ itidem indicium erunt ejus, quod intus tegimus: cum præterea in Sacro Cantico comparentur turturi, juxta mentem præfatorum, pudorem castitatis cum planctu designant.

MYSTICA FACIEI.

COmmentator Laurentius hic inprimis ait, per faciem significari furorem, unde illud est Geneseos: *A facie Sarai Dominæ meæ ego fugio:* Judici- Cap. 16. um item tremendum, juxta illud Isaiæ: *Quomodo* Cap. 30. *sustinebis faciem Judicis?* significat præter hæc superficiem rerum: *In quo erat mel super faciem agri:* 1. Reg. 14. Item vindictam, sicut in Levitico: *ponam faciem meam super hominem illum.* Cap. 20. Convenit facies Deo, tanquam attributum aliquod per Metaphoram. De hoc ait S. Hieronymus: *Dicitur facies Dei verbum, quod* In Psal. 79. *est figura substantiæ ejus.* Vult S. Augustinus per Angelum præcursorem Altissimi vaticinatum à Malachia propheta, & à psalmista intelligi S. Joannem Baptistam. In postulatione illa Moseos: *Domine* Exod. 33. *ostende mihi faciem tuam:* & in repulsa Dei: *posteriora mea videbis:* S. Cyrillus præconizari Judæos ait, In Ps. 138. quippe qui priora Jesu Christi non viderunt, hoc est divinitatem ejus, sed in sola posteriora videlicet in humanitatem ejus intenderunt. Patriarcha Jacob item, qui vidit Deum facie ad faciem, prout liber Genesis 32. recenset, eum vidit in humana similitudine, luctan- Lib 3. c. 12. do cum eodem. Galatinus item author est, illic ubi Num. 14. liber Numeroram à populo visum esse Deum facie ad faciem describit, miracula, quæ patrabantur, tum verò etiam legum Mosaicarum traditionem posse intelligi. S. Augustinus in facie Dei supra memorata De Trinit. divinitatem ejus sine velamine consideratam intelli- & 83. q. 1. git. De his figuræ copiosæ sunt in Exodo, & Psalmis. Exod 33. Ps. 43. 50. 6 79. 138.

Illic porro ubi Moyses ad contemplandam, & è vicino intuendam faciem Altissimi elevatur, intelligi Fortitud. poterit, inquit Eucherius, & Sanctus Gregorius, lux Spirit. in 1. & revelatio divina, quæ tanquam speculum fulgu- Reg. 10. rans scintillat. Hæc illa facies serena est gratiarum, Moral. 23. & misericordiæ divinæ, de qua impii exulant, & ejiciuntur: prout illud habetur in libris Judicum, Para- 9. 30. 1. 13. 2 30. 50. lipomenon, Job, & in Psalmis aliisque insuper locis, In Isa. 8. (sic sentiunt Sancti Hieronymus, Basilius, & Hila- In Psal 29. rius) his adjungit S. Augustinus, per hanc faciem, In Psal. 66. manifestationem, intelligentiam, & præsentiam 67. 104. Salvatoris nostri figurari, mediante Dei Ecclesiæ, In Levit. 16. prout invenire licet in psalmis. Quæcunque igitur contra Dei Ecclesiam perpretrantur, vultui Redemptoris præsentia sunt, sic commentatur Hesychius.

Toties jam citatus, pluriesque adhuc citandus S. Augustinus, dum dictum illud Davidicum considerat: 21. De Civit. *Ne projicias me à facie tua,* sic ait: *fugiunt inimici a* Dei. *facie Dei, qui timent præsentiam ejus, & Ecclesiæ.*

Quod-

[e. 7.] [Isai. hom.] Quodcunque præterea ante constitutionem mundi factum est S. Hieronymus, & Origenes, inquiunt appellari posse faciem Dei: Hæc juxta Isaiam Prophetam à Seraphim contegitur, [i. 6.] per quod demonstratur, quantopere à nobis abdita sit. [Ep. & fa- m est.] Meditatur S. Hieronymus per hanc divinam faciem Spiritum Sanctum posse intelligi, per quem Altissimus semetipsum manifestat; [l. 138.] sic psalmista inquit: *Quo ibo à Spiritu tuo, & quo à facie tua fugiam?* In præfato [Thesaur.] scripturæ loco S. Cyrillus Alexandrinus iram Dei repræsentat, qua peccatores castigat, sicut & justitiam divinam. In pluribus scripturæ sacræ locis, [.23.20.67.] præsertim in Levitico, [4.13.1.1.] in Psalmis, in Ecclesiastico, in [Psal. 138.] Threnio, in Jeremia, Ezechiele, Joele, Aggæo, [oral. 4.] Sancti Hilarius, Gregorius, & Origenes, ubi facies [Psal. 37.] divina repræsentatur in significatione manûs, percussionem illam justissimam intelligunt, qua de Paradiso parentes nostros protoplastas, propter inobedientiæ, & prævaricationis delictum ejecit, & in exilium pepulit. Huc spectare poterit illud psalmistæ [59.] dictum: *ut fugiant à facie arcus:* Adjungunt his præ- [Ezech. 13.] fati Sancti, [Ezech.] supra illud Jeremiæ: *facies ollæ succensæ à facie aquilonis:* [m.2.] indicari hic manifestè vindictam Dei, [Matth.] quæ quasi olla succensa in peccatores [m.3.] ebulliat.

[em. Cap. 1.] In facie Christi tota splendida, prout illa in monte [hom. 2.] Thabor visa fuit, attestantibus Evangelistis, [g.16. de ntia divin.] Sancti Gregorius, Augustinus, & Hilarius manifestationem [l. 131.] secretorum divinorum figurari inquiunt, sicut & sanctitatem Salvatoris nostri: unde & sancti in superna paradisi gloria hac facie fruuntur per cognitionem intuitivam quam possident. Hæc illa Davi- [Reg. 16.] dis facies decora, de qua in libro primo Regum habetur, hic ille beatissimus vultus, de quo psalmista: [l. 44.] *speciosus formâ præ filiis hominum.* [Psal. 94.] Refert Rupertus Abbas, posse per hoc item adventum Domini secundum figurari, cum quisque alterum in vultu cogniturus erit.

Per faciem Dei velatam, & obscuram, de qua in [Psal. 79.] psalmo septuagesimo nono: *ostende nobis faciem tuam, & salvi erimus:* Arnoldus Carnotensis humanitatem Christi, & carnis infirmitatem demonstrat: hæc facies confusione adimpleta fuit, prout ait psal- [l. 59.] mista: *operuit confusio faciem meam:* Hoc in dolorosa passione ejus, cum Judæorum subsannatione factum est. Ad quam tamen ille faciem suam non contorsit, sed impavidus restitit, tanquam petra du- [.50.] rissima, ut verificarentur quæ dicta sunt per Isaiam [ech.3.] prophetam, & per Ezechielem: *dedi faciem tuam* [Iob. 24.] *ut silicem, ut petram durissimam.* S. Hieronymus [em. 21.] supra dictum illud Jeremiæ: *posui faciem meam super civitatem hanc:* in his insinuari prophetas posse inquit, qui futurorum præsagi & prænuncii fuerunt: ipsa adeo prophetia sæpè facies appellatur.

In jussione illa, qua Deus Pater Eliphaz Themaniti, & Baldad, & sociis ejus imperat, ut ad Job patientem se conferant, qui divinam pro iis iram placa- [.42.] re possit, cum hac videlicet conclusione: *faciem ejus suscipiam, ut non vobis imputetur stultitia,* sic S. Hie- [Iob. 16.] ronymus commentatur: *facies Job designat faciem Christi, quam suscepit Dominus, cùm orationem audivit.*

[m. 4. in ech. 3.] Diversimode Sancti Gregorius, Hieronymus, & [Matth.] Rupertus Abbas facies illas quatuor animalium di- [olog. in] stinguunt, quas Ezechiel propheta vidit. In nativi- [atth. in] tate Christi faciem hominis intelligunt: in ejusdem [ech. 1.] morte, faciem vituli: in resurrectione faciem leo- [Ezech.] nis; in mysterio Ascensionis faciem aquilæ: expri- [m.3.] munt itidem: divinitatem, humanitatem, Regale imperium, & Sacerdotium. Per has item Evangelistarum numerus quaternus indicatur, sicut est communior interpretatio: porro & principia Evangeliorum facies nominari possunt. Georgius Venetus [Cant. 1.] considerationem suam ad quatuor elementa levat, [Tom. 7.] unde vitam nostram trahimus, per quæ has quater- [Cap. 22. 29.] nas facies, eorum quodque explicari posse tradit: aquila notat aërem: in vitulo nascente aquam, qui de humore aqueo componitur, in leone focum, in homine terram: Et sicut hæc universa simul juncta formam unam assumunt, sic omnis adeo virtus in unitatem transit.

De sensu anagogicò, ad tropologicum hominis descendunt Sancti Ambrosius, Hieronymus, & Gre- [De Virg. 28.] gorius, & ajunt quaternam hanc faciem diversita- [de Abraham.] tem denotare virtutum in homine, & in anima ra- [in Ezech. 41.] tionali. In figura hominis intelligi volunt quod in [in Ezech. hom. 4.] nobis rationale est, consistens in cerebro: In leone fortitudinem intelligunt, non illam quæ rationis regimen evertit, quam ratio vitiosam esse condemnat, sed quæ mentem roborat, & consolidat, ne forte per infirmitatem, & mollitiem suam, hac illacque diffluat; ut animum militarem Christiani hominis ad belligerandum exerceat. Consistit robur hoc in bile. Facies vituli, motum concupiscibilem designat, qui in hepate sedem habet. Per aquilam Nemesin illam, & Sinteresin intelligunt, quæ vindex errorum est, & correctrix prævaricationum. S. Clemens Alexandrinus rursum aliter interpreta- [5. Stromat.] tur, sicut & Rupertus Abbas: Qui in facie hominis, [3. In Apoc.] hominem justum figurari volunt. Dum se mortificando in Deo resignat, vitulum exprimere. Hunc Leonem esse securitate sua, & fortitudine, qua resistere impugnationibus, & assultibus possit. Aquila est per contemplationem, qua se, sicut ille alatus Rex & propheta, in cælum levare possit.

Sentiunt Philo & Origines faciem hominis tan- [1. Alleg. Cant.] quam partem nobilissimam, maximeque spectabi- [hom. 4.] lem indicare posse mentem pretiosam, & sapientem, quæ magnæ æstimationis & virtutis est: aut vero conscientiam rectam, & in rebus eligendis discretionem boni. Inspiravit Deus, inquiunt hi, in faciem illam Spiritum suum Sanctum, quò videlicet contra mundi corruptelas, & insanias falsas muniretur. Hic vultus decorus est sponsæ in Cantico, de quo Dilectus: *Vox tua dulcis, & facies tua decora:* [Cant. 2.] mens enim benè ordinata, omni virtutum genere ornata est. Haurit exinde S. Ambrosius elegantissimam proportionem & similitudinem, dum ait: *Et ut cor lætum, reddit lætam faciem, ita charitas mentem. Hæc facies non erubescit, neque confunditur cum audacter prædicat Christum.* Cum ex facie cognoscatur homo: sic nullus hominum, ajunt Sancti Basilius & Hilarius, in conspectu Domini, [In Ps. 33.] apparere justus poterit, nisi faciem hanc internam [In Matth.] cum perfecto lumine & splendore charitatis illustra- [Cant. 5.] verit, & decoram fecerit: Atque hæc illa Davidica facies est, decora, & amabilis, de qua supra meminimus.

Sancti Chrysostomus & Gregorius supra decre- [12. Moral. 6.] tum illud divinum datum Adamo: *In sudore vultus* [Reg. 14.] *tui vesceris pane tuo:* has considerationes efformant: *Vultus, & intellectus, & voluntas dici possunt, quam in sudore vultus sui, hoc est labore intellectus & voluntatis vescitur homo pane suo, hoc est acquirit scientias, & virtutes.* Dictum illud Davidi- [Psal. 103.] cum: *Ut exhilarem faciem ejus in oleo:* S. Cyrillus [7. In Ioan. 23.] sic exponit: intelligi videlicet in hoc imaginem Dei. S. Bernardus item dum mœstitiam mentis obtenebratæ, & obnubilatæ dolo malo, ob oculos nostros ponit,

Joan. 11. eam Lazaro similem inquit, *cujus facies sudario erat ligata:* facies autem Cherubim introrsum versus propitiatorium spectantes, prout legitur in Exodo, *25. 1.* & Malachia propheta, idem Author significare inquit mentem rectam: cujus intentionem rectâ ad Redemptorem Deum suum dirigi oportet.

Actione illa humilitatis, qua se Moyses dejecit, dum à Domino ad se videndum vocaretur, sicut libro Exodi habetur, exprimitur, juxta Tertullianum *3. Adversus Marc.* humiliatio mentis: pariter & illa facies Moysis velata, quam adpertam videre Judices non poterant, velamen ignorantiæ denotabat: unde lumen legis intueri non poterant, nec divinitatem Christi, sic Ori- *In Exod. hom. 12.* genes docet: Idem indicare poterit facies Ezechie- *Gen. 50.* lis velata, sicut & illa defuncti Patriarchæ Jacob, & *Gen. 38.* facies Thomæ cooperta.

Glossa ordin. Per faciem Joseph, quam post fletum lavit & rursum coram fratribus suis comparuit, glossa ordinaria demonstrari posse inquit prædicationem Pauli Apostoli, qua Salvatorem annunciavit, quæ à Christo lota est, cum vas illud electionis baptizatum fuit. *In Gen. 42. hom. cum jejunatis.* Hinc Origenes ait: *facies aliquando significat Ecclesiam, quam lavat aliquis, cum à membris ejus sordes peccatorum abluere conatur.* S. Gregorius Papa supra *1. Reg. 1. Psal. 44.* illud psalmistæ: *Vultum tuum deprecabuntur omnes divites plebis:* nos instruit, intelligi posse faciem, & pulchritudinem internam æque, ac externam, quam principes plebis, & maxime spectabiles in populo desideraturi, & suspiriis suis præstolaturi sint. *In Ps. 44.* Declarat S. Basilius faciem Ecclesiæ Rectores esse, & Præsides illius, de quorum aspectu honor porrigitur fideli populo. S. Bernardus supra dictum il- *Serm. 1. in Capit. Iejun. Cap. 16.* lud Matthæi: *faciem tuam lava, ne videaris hominibus jejunans,* exponit illud, de conversatione proximi: quam faciem lavant, qui in omni locutione sua vigilantissimi sunt, ne vel minimo nævo scandali quenquam offendant. Vultus item Eliab primogeniti Isai in familia Davidica, qui ad mensam reliquis fratribus speciosior & venustior apparuit, *Cap. 16.* prout liber primus Regum docet, significare poterit conversationem externam, qua in plebe innotuit: *1. Reg. 16.* sic commentantur Gregorius Papa, & Beda. Huc respiciunt verba illa Spiritus Sancti in Proverbiis: *In* *In Prov. 27.* *facie prudentis lucet sapientia*; supra quod Isidorus Clarus sic habet: *Homo prudens semper in facie sua habet, unde discas sapientiam.*

Per faciem sponsæ jam supra memoratam, commentatur Gregorius Papa, intelligi posse pulchritu- *In Cant. 2.* dinem illam, quam habet anima quæ à Deo per fidei & virtutis sibi invicem copulatæ, decorem, adamatur. In vultu Davidis coram Abimelech immutato, de quo est argumentum psalmi tertii & trigesimi, re- *Super Ps. 33.* cognoscit Arnoldus transitum ad virtutem de vitiis, qui homini bono faciendus est. Conveniunt expositores sacri & meliores, quod sicut facies pars est corporis maxime spectabilis, sic eam symbolum & figuram esse posse dignitatis, & potentiæ: unde & prophetæ hujuscemodi potentium minas non vereri se testificantur: *ne formides vultus eorum.* Legitur *Cap. 2. Cap. 1.* hoc in Ezechiele: *Nec timere te faciam vultum eorum*: Item in Jeremia.

Facies illæ Ezechielis, quas supra jam meminimus, in quadriga quatuor rotarum conductæ, juxta S. *In Ezech. hom. 6.* Gregorium, prædicationem denotant Evangelii, in quatuor orbis partes disseminandi: aut vero quatuor partes Bibliorum: hoc est: in Veteri Testamento legem & prophetas: In novo Evangelia, & Actus apostolicos, quibus junctæ sint Epistolæ apostolicæ. De *Gen. 1.* dicto illo Sacræ Geneseos: *tenebræ autem erant super faciem abyssi*, venerabilis Beda: multitudinem hominum denotari posse inquit. In facie Lazari, de qua S. Joannes, *quod sudario ligata fuerit* S. Am- *Cap. 11. 2. De pœnitent.* brosius impedimentum cognoscendi veritatem intelligit, sicut & pudorem peccati: porro & cognitionis virtutem, qua secundum Paulum Apostolum consideramus, nunc *per speculum in ænigmate*, facies Laban, & facies Esau, juxta Arnoldum, & *Gen. 31. 33. 2. De pœnitent.* S. Augustinum favorem mundanum denotant: uterque enim horum aliud demonstrabant in vultu, aliud concludebant in corde. Sic facies Pharaonis, & facies Saulis, quam fugiebat David, concupiscen- *Exod. 10.* tiam mundi figurant (ita S. Gregorius) & aspectum *1. Reg. 7.* illum, quo ad sequendum quæ injusta sunt, allectamur, sicut supra memorati faciebant. Atque hæ facies sunt de quibus Isaias & Nahum: hic quidem: *facies eorum sicut nigredo ollæ:* ille: *facies combustæ* *Nah. 2.* *vultus eorum.* *Isa 13.*

De facie campi, quæ tota melle respersa erat, sicut in Regum libro habetur, S. Gregorius supradictus *Cap. 14. in eundem loc.* suavitatem & dulcedinem doctrinæ Evangelicæ intelligit, sicut & Oratorum maxime disertorum: In facie terræ item, aut campi, viam apertam, & spaciosam quæ ducit ad interitum: in qua perditum eunt oves illæ, ait S. Hieronymus, quæ ad terrena sola respiciunt. In his debacchati sunt Chaldæorum exercitus: in hac via Lucifer in præcipitium cadit, deturbatus *16. 29. 34.* è cælo, prout habet Ezechiel. Porrò Judæi Christo rebelles, qui pro eo quod cognoscere redemptorem, suum ex mirabilibus ejus debebant, se se Sathanæ tradiderunt, juxta S. Gregorium, in olla illa figuran- *Super hunc locum.* tur, quæ ad faciem aquilonis spectabat, sicut in Jeremia habetur.

Habebant Philisthæi Idolum suum Dagon, quod vero aspectu carebat, quippe qui fictitius & simulatus erat: in hoc intelligunt Sancti Gregorius & Ba- *Cap. 1. in Ezech. hom. 2. in 1. Reg. de Iejun.* silius, sicut & Origenes, dissimulationem mentis, dum foris ingenii & judicii magni pompa protenditur, atque interim eventus contrarium docet. Hunc *In Matth. hom. 22.* sensum evidentius manifestat id quod de hypocritis Christus Redemptor noster inquit apud Matthæum: *Exterminant facies suas, ut appareant hominibus jejunantes.*

In multis Scripturæ sacræ locis invenitur: *procidisse in faciem:* sicut in Genesi, Levitico, Numeris, in S. Matthæo & Luca. In hunc modum procidit *17. 9. 16. 26.* amantissimus Redemptor noster, ad apparitionem calicis, supra quod Hieronymus & Gregorius refe- *In Isai. 49.* runt: signum hoc esse genuinæ humiliationis, & re- *In 1. Reg. 2.* verentiæ, quam iis exhibemus, quos majores nobis recognoscimus: Hinc S. Hieronymus: *Et vultu demisso adorabunt Reges Sion, qui venerabuntur in Ecclesia ipsum Christum:* id quod clare admodum Isaias habet, & Ezechiel, & Psalmista: *Et adorabunt eum* *49. 2.* *omnes Reges terræ, & omnes gentes servient ei.* Re- *71.* præsentatur hujus prophetiæ veritas in mysterio Epiphaniæ Domini. Hoc portentum itidem in ministerio juvenculi Samuelis prophetatum fuit, tam, cum vetulo Heli fideliter famulatum suum præstitit: sicut *Cap. 2.* libro primo Regum legitur. Isaias hoc ipsum evi- *Cap. 11.* denter exposuit, *Erit radix Jesse, qui stat in signum populorum, ipsum gentes deprecabuntur.* Hoc ministerium quoque palam dabatur, cum Apostoli doctrinam prædicationis suæ authoritate antiquorum Patrum stabiliebant. Ad hoc servitium quoque destinantur, juxta præmemoratos authores, quicunque ad spirituales dignitates, & functiones Ecclesiasticas elevantur, non proprio cujusque arbitratu, sed juxta ordinantis intentionem.

In actu illo verecundiæ, & modestiæ, quo bini fratres Sem & Japhet, vultu suo aliorsum verso nuditatem

..nes.9. tatem patris videre reverebantur (ficut liber Genefis
.. Moral. 17. recenfet) juxta mentem S. Gregorii honor ille exprimitur, quem quisque fidelium ignominiæ & paffioni amantiffimi Patris fui Jefu Chrifti exhibet.

Perpendit S. Hieronymus principium correctio-
.. Ierem. 5. nis, quam impio Cain poft fratricidium commiffum
..en. 4. Deus inflixit: *Cur concidit facies tua:* & ait: *Confufio faciei eft pudor, & erubefcentia peccatorum:*
..zech. 2. Eundem in modum faciem illam Ezechielis duriorem petra, duritiem inquit effe, & pervicaciam & impudentiam in peccando. Talis eft meretricia illa fa-
..rem. 2. cies, à Jeremia defcripta. Porro fupra illud, quod
..ap. 9. in libro Efther invenitur idem author inquit: *Elevat faciem fuam absque macula in oratione, qui prius fe præparans abjicit à fe, quidquid oratione poteft reprobari.* Confirmat roboratque hanc fenten-
..ap. 11. tiam liber Job, ubi ait: *Et facies bonorum non confunduntur.*

.. 37. Reflectit Origenes fupra pfalmiftæ verba: *Et fa-*
.. 50. *cies peccatorum fumitis*; & alibi: *peccatum meum contra me eft femper*: idque de dolorofa peccato-
Pfalm. ..ndem. rum noftrorum reminifcentia vult intelligi. Recognovit S. Hieronymus in faciebus combuftis, jam fupra memoratis, peccatores culparum fuarum incendio, tanquam jam in cineres redactos, quod incendium nihilominus ipfi fibimetipfis excitarunt.

Vafrities ferpentis Leviathan, qui fibi faciem An-
..b. 41. geli affinxit, (prout liber Job meminit) pravis Satanæ fuggeftionibus convenientiffima eft: fic ha-
.. Moral. bet S. Gregorius Papa: veterator enim ille fe in Angelum lucis fæpe transformat. Hic vultus Sathanæ
..el. 2. femper contra mare fpectat, potiffima enim malignitas ejus contra baptizatos eft, ficut in Joële legimus. In hunc fenfum illud ab Hieronymo & Ruperto Abbate accipitur. Ad præfatum illud Davidicum: *facies peccatorum fumitis*: S. Hieronymus hunc afpectum affumere eos inquit, qui rebelles peccatores de-
Iob. 41. fendunt, & tuentur: aut verò eos, qui in pravis actionibus fuis fibi peffimum quemque imitandum
Pfal. 81. 13. proponunt. Supra dictum Jeremiæ: *Statuam contra faciem tuam*; & illud prophetæ Nahum: *Revelabo pudenda tua in facie tua*: Gloffa ordinaria fic habet: *Contra faciem ponit Deus pofteriora, cum vitia, quæ negligebantur proponit nobis ad confeffionem.* Gloffa interlinealis illic in Levitico, ubi fat obfcure illud legitur: *facies priftinæ veftis*, ftatum pœnitentiæ intermortuæ intelligit, quæ tanquam veftimentum femel dejectum fed *omnibus obvium* reaffumi poteft. Grandis eft fententia illa prophetæ
..ab. 1. Habacuc: *facies equitum ut ventus urens*: quæ tamen obfcura & tenebrofa effet, nifi illam Nicolaus de Lyra expofuiffet: intelligi in hoc volens fuperbiam & arrogantiam impiorum, qui tanquam incendium aliquod devorans, abforbere, & in cineres redigere fimplicium animos quærunt.

.. 12. Facies cæli in Evangeliis Matthæi, & Lucæ fæpius memorata, afpectum cæli denotat vel clarum, vel
In ipfum ..cum. nubilum, vel rubicundum. Rupertus Abbas, ficut & gloffa ordinaria de fententia illa Apocalyptica: *facies locuftarum, tanquam facies hominum*: fic ajunt: figurari per hanc Antichrifti difcipulos, qui fpeciem devotionis fibi affument, re autem vera locuftis vaftatricibus fimiles erunt, quippe qui juftorum meffem fertiliffimam confument. Hæc itaque de fenfibus myfticis fuffecerint: fupereffent nobis ampliffima fupra nomen illud *vultus*: fed ego Lectorem meum, fiquidem curiofus fuerit, ad aliorum lucubrationes lectu digniores transmitto: præfertim quod inftituti mei hic non fit quaquaverfum abundare & diffundi. Id folum propofiti mei eft, de quaque convenienti materie tantundem colligere, quantum ad pafturam neceffarium, maximeque fuccofum eft.

PROVERBIA DE FACIE.

Dum afpectus nobis bene ordinatus & compofitus occurrit, confuevimus argumentum inde fumere ad dijudicandos hominis mores: ubi enim natura provida mater noftra in his partibus proportionem, & decorem obfervavit, interna quoque fic obfervata fuiffe concludimus. Hæc fententia per adagium vetus confirmatur: *Ex facie bonum vicum præfefert.* Totum hoc vivaciter à Cleanthe expreffum fuit, cui plus fudoris ad acquirendam fapientiam de fronte promanavit, quàm non in humeris bajulaffe fitulas ad vitæ fuæ fuftentaculum legitur: ajebat hic apud Diogenem: *Ex fpecie comprehenduntur mores.* Et S. Gregorius: *facies notat converfationem.* De afpectu truci quid aliud, quàm livor, fellis amaritudo, & fera barbaries expectanda funt? fic viciffim à ferena facie, quid aliud, quàm levamen, confolatio, & tranquilitas? faciem igitur dixeris optimum effe animi horizontem, qui vel nubilus vel ferenus, quale cælum fit demonftrare poffit.

De externo argumentum fumitur ad interna.

In 2. Reg.

De iis, qui majora viribus fuis tentare audent, vel de femetipfis multum præfumunt, id occipientes, quod facilem exitum habere aut fine periculo non poffit, hoc proverbium expreffum eft: *Facies tua computat annos*: originem fuam Juvenali debet, qui vetulam quandam cavillavit, quæ quamvis numero annorum gravata, capillatura tamen florida, & calamiftris circinata, amores fibi conciliando, lafcivis oculis fefe fpectaculum exhibebat, dulciloquio, & blandimentis fallacibus incautam juventutem allectans. Huc Apologus Æfopi fpectat: ubi crocodilus de claritate natalium, & illuftri profopia fua multũ fe elevans, improperium habuit argutum vulpeculæ, quæ ait: Tace: nam pellis tua te manifeftam reddit: credo ego te Martialem effe & Heroëm inclytum, hoc enim cortice tuo fcutato tectus, contra hoftium tuorum infultus armatus es. Reprehendit Martialis in eundem fenfum hominem quendam jam ad annos virilitatis provectum, qui impuberem fe videri voluit: atque eum fic alloquitur: define fari, nam barba tua te condemnat.

Actio perverfa eft: de femetipfo majora viribus præfumere.

In te, inquit, clamat fed tua barba, vir es.

Eos qui æftimationem honoris, & reputationis parvi faciunt, proverbium illud tangit: *faciem perfricare: vel frontis perfrictæ.* De hoc ratiocinati fumus in tractatu de fronte: adjungam nihilominus id à rufticis mutuatum effe, qui cum ad peragendum aliquid vel loquendum accinguntur, prius faciem fricare manu confueverunt. Confirmat hoc Quintilianus, dum ait: *vitiofa funt illa, intueri lacunaria, perfricare faciem.* De hoc actu item, in quo honor perditus intelligitur, fic Manutius loquitur: *faciem perfricuiffe dicuntur, qui pudorem omnem dedidicerunt, velut abfterfo manu à vultu pudore.* Quod vitium omnium vitiorum maxime deteftabile, & horrendum eft, omnique cautela fugiendum ab iis, quibus unicum dragma honoris fupereft; honor enim excepta anima pretiofiffimus inter omnia thefaurus eft, quem etiam idcirco omni cura, & vigilantia obfervare oportet. *Honorem omnes appetunt* (fic in Pantheone fuo nos Stagirita docet) *quia præmium virtutis eft.* Idipfum inculcabat Philofophus Pyftanes: *Inprimis*, inquit, *reverere teipfum.* Speculum enim hoc terfiffimum eft, quod omni minimo flatu obfufcatur: unde incredibili diligentia & folicitudine cuftodiendum.

Honor vilipenfus.

In Ethic. 6.

HISTORIÆ, RITUS, OBSERVATIONES, CONSUETUDINES, DESCRIPTIONES.

Ex theatro vitæ humanæ litera F. 5.

VIr quidam doctissimus considerando, & exponendo etymologiam, & denominationem *faciei*, sic ait: *facies à faciendo dicta, quod qui aliquid facit, rei faciendæ faciem, & imaginem deducit.* Singularia signa sunt & notæ, per quæ cognosci homo, & distingui ab reliquis animantibus ratione destitutis potest: in his enim nec genæ, nec frons, nec mentum, nec symmetria, nec proportio decoris apparet: imò nec in oculis quidem. In homine vero varietas colorum, nigri & candidi, viridis, & cærulei, crystallini & rubri, proportione elegantissima sibi invicem copulantur: Hic enim duplicati sensus sibi correspondent, tamque accommode in uniformitatem coëunt, ut magnitudine convenienti, oculi cum ore, atque utraque fronti symmetra sint: ab hac cum longitudine apta descendit nasus ad labra, & ad mentum; quod opus adeo exquisitum & perfectum est, ut ei simile invenire non sit: cujus variegatio tantopere utilis est, ut sine ea distinctio facierum nulla fieri posset, ex quo mira personarum, nominum, & actionum confusio sequeretur: regnarent autem pleno imperio duplicitas, & omnia fraudum genera: & à radicibus suis genus humanum exstirparetur: irreperet pro consanguineo extraneus, inimicus pro confœderato & omnimoda sequeretur rererum omnium confusio, & perturbatio.

Admirabile naturæ artificium, quæ in faciem nescio quod arcanum majestatis mysterium inclusit, ita ut nunquam inventa sit, quæ nullum sui amatorem habuerit. Honorabilis est, & speciosa in rotunditate & forma sua sublimi, erecta, nuda, aperta, sicut in Epithetis ejus patebit. Hæc cordium anceps est, hæc affectus allectat, attrahit voluntates, thronus amorum, sedes osculorum, & risus. Hæc scena est, ubi tanta est varietas mutationum externarum, quanta est internarum animi passionum. Hic vices suas obeunt: jucunditas, tristitia, odium, & livor, malitia, amor, verecundia, ira, zelotypia, & his consimilia. Hæc temporum, tanquam in horologio quodam index est, denotans annos ætatis, eorumque intervalla: cujus rotæ, non secus ac horologii introrsum moventur. Aërem dixeris, in quo mira est colorum metamorphosis: denique exemplar est, in quo tota hominis descriptio est.

Indianorum species.

Apud Indos tinctæ genæ collore pallido, & succenso, sicut mustelarum: labia prominentia, & crassa: nasus multum erectus, sed suaviter per modum ripæ: dentes nigri, vel rubicundi: aures patulæ, & oblongæ: in sexu muliebri frons brevis & pilosa; mamillæ grandes & monstruosæ, quas extendere ultra humeros possint, ad lactandos infantes: hæc universa inter eas gentes inter signa extremæ pulchritudinis censentur. Hispani decorum arbitrantur & gloriosum faciem gerere macilentam: Italis carnosæ maxillæ placent: rursum alii teneritudinem faciei excolunt: alii econtra rigidam, setosam, & quasi pilis hastatam amant. Refert Petrus Varro Socratem confessum esse, se multa corporis vitia cum deformitate faciei detexisse, quæ nihilominus consilio philosophiæ emendare satageret. Quod humana facies vivum sit internarum virtutum testimonium, vivum inter alios testimonium reddit S. Gregorius Nazianzenus: qui sine mora temporis, cum primum Juliani Apostatæ illius perfidissimi vultum vidisset, continuo de quàm pestifera massa esset, dijudicavit. Ejus verba sic se habent: *Fecit me vatem gestuum ipsius deformitas, & ingens admiratio. Siquidem optimus est vates, qui ex gestibus ipsis ratiocinatur. Nequaquam vero mihi hæc boni hominis signa esse videbantur: colli crebræ conversiones, humeri alternis subsultantes, oculi torvi, vagabundi, & furiosum quoddam contuentes; pedes instabiles, crebræ geniculationes. Nasus contumeliam & contemptum spirans: figura vultus derisionem significans: quomodo variabatur. Risus crebri altum crepantes. Nutus, renutus sine sermone. Sermo interruptus, non complens sententiam. Interrogationes crebræ & stultæ. Responsiones inconcinnæ, & coacervatæ, inter se dissidentes, sine ordine. Quis singula describat? Talem vidi ante facta, qualem postea ipsa facta ostenderunt. Utinam adessent, qui tunc mecum fuerant, & eadem viderunt! Testes sunt hujus meæ narrationis; qui meminerint etiam me edidisse hanc vocem: Quantam pestem Romana monarchia nunc alit!* Hunc locum narrationis integrum huc collocavi, ut videre tibi liceat, mi lector, etiam Sanctos ipsos phisiognomiæ rationem habuisse.

Petrus Varro de hominis opificio c. 14. 2. Part, Sect. 5.

Orat 2. contra Gentiles.

De generoso Ulysse Mythologiæ omnes recensent, eum fortuna, vel infortunio potius per mare jactatum ad litora Phæaciæ appulisse, nudum, inermem, ignotum, tanquam rejectamentum inutile undarum tam crudelium, ab incolis provinciæ nihilominus Principem declaratum fuisse, & pro tali agnitum, non alia de causa, quàm quod majestate vultus sui venerationem, & reverentiam spirare videbatur. De venerabili, & gravi Imperatoris Trajani vultu refert Dion, quod in obsidione urbis Agarenorum, ut in persona propria præliari posset, nec tamen dignosci, promiscuo peditis habitu plebejis intermixtus militibus fuerit: sed stare illic longo tempore in obscuro non potuit, inquit author: *Canities enim, & oris majestas Principem prodidit. In eum igitur hostes, quem regem suspicati erant, sagittas frequenter conjecêre, quarum tanta vis fuit, ut qui pone Cæsarem sequebatur transfixus fuerit.* De Vespasiano Imperatore scribit Suetonius: *In puero statum corporis animiq; dotes explenduerunt magis, ac magis deinceps per ætatis gradus, forma egregia, cui non minus authoritatis esset, quàm gratiæ.* Dixit idem Historicus: *Priami species digna Imperio.* Imperator Constantinus eandem intuens singularitatem vultuum, & venustatem, & præstantiam, de pretiosissimo throno suo hanc pulcherrimam legem sanxit: *Si quis in metallum fuerit pro criminum deprehensorum qualitate damnatus, minime in ejus faciem scribatur, cum in manibus & in suris possit pœna damnationis una inscriptione comprehendi: quà facies, quæ ad similitudinem imaginis cælestis figurata, minime maculetur.* Petrus verè Christianum, quod pro objecto suo imaginem Paradisi habebat repræsentatam in vultu humano: quam legem tamen posthæc Constantinus alius pervertit: Paulus enim Diaconus memoriæ dedit, cum exercitus Romanus ad Herennium Imperatorem tumultuasset, Patrem ipsius exhæredem eum à throno fecisse, atque alterum filium Alexium Constantinum Imperatorem proclamâsse, qui postea seditione jam quietata, ex rebellibus præcipuos, mille numero, certis quibusdam notis in facie insigniri jusserit, postquam plurimos eorum ante occidisset. Refert idem Paulus Diaconus Habdallam Ducem Sarracenorum impressisse vultui, Judæorum, simul & Christianorum qui tum temporis Hierosolymam incolebant notas, & characteres quosdam Mahometanos. Impiissimi homines, qui animam suam carbone peccatorum denigratam portantes, faciem deturpare justo-

In ejus vita.

l. Si qui in in Metallum 17. de pœnis. L. 9. C. Titu. 47.

Leg. 22. rerum Rom.

justorum studebant, fortassis decore & amœnitate ejus confusi.

Transeamus nunc à deturpata facie, ad eam poliendam, & ornandam: ubi se castissimæ fœminæ, Judith, atque Esther nobis inter primas offerunt, quæ nulla vanitate, nec fuco, sed altissimis misteriis inductæ, aspectu ornatissimo, & fucata facie, omnique mundo muliebri, vestimentorumque pompa comparere voluerunt. Idipsum de Thamar, & de Jezabel historiæ referunt: sed omnino dispari animo, hæ quidem perverso, & culpabili: illæ autem animo sancto, & devoto. De Democrito Polyorcete Arconte Rege Atheniensium recenset Ælianus, quod post obtentas plures ab hostibus victorias, reliquum vitæ suæ tempus, colendis & nutriendis comis impenderit, sicut & pingendis, fucandisque genis. Osorius de Brasiliensibus commemorat, viros illic medietatem capitis rasam gerere: quibus verò studium est præ aliis decoros apparere, hos sibi faciem, aures, naresque perforare, in hisque foraminibus conchiliarum fragmenta appendere, quæ summum apud eam gentem pretium habent. Contra hæc facierum fucata pigmenta, non solum Sancti Patres, sed ipsi adeo pagani declamarunt. Ego pro more meo pauca huc referam, ampliora his relinquens, qui in hanc materie tantopere jam antiquitus censuratam, ex professo tractare aut eam condemnare student: in quo genere maxime abundavit plurimum Reverendus Pater Franciscus Maria Capellus, Prædicator Capucinus, vir tanti meriti, quanti se mundo jam exhibuit. Forte etiam ego, siquidem vita mihi superstes fuerit, de hoc ipso latius alibi occasione data ratiocinabor. Tertulianus in damnum illud intuens, quod exinde publico provenit, sic admirabiliter loquitur: *Expingamus nos, ut alteri pereant: ubi est ergò: Diliges proximum tuum sicut teipsum: & : nolite curare vestra, sed alterius.* Item paulo inferius non minus eleganter: *In Deum delinquunt, qui cutem medicaminibus ungunt, genas rubore commaculant, oculos fuligine collinunt. Plasticam Dei ipsius redarguunt, reprehendunt artificem omnium: reprehendunt enim cum emendant, cum adjiciunt. Utique ab adversario artifice sumentes additamenta Diabolo. Nam quis corpus monstraret mutare, nisi qui & hominis spiritum malitia transfiguravit? Ille indubitate hujusmodi ingenia concitavit, ut in nobis quodammodo manus Deo inferrent.* Has fucatas larvas doctissime detestati sunt Sancti: Clemens Alexandrinus, Gregorius Tolosanus, Cyprianus, Ambrosius & Augustinus: inter quos illud memorabile videtur, quod S. Hieronymus ait: *Erubescat mulier christiana, si naturam cogit indecoram, & carnis curam facit in concupiscentiis.* Decantat, imò deplorat abusum hunc nefandum eruditissime Scaliger: qui sic habet:

Venale donis pectus improba mœcha
Mœchos vel ultro prodigis, emens donis
Quæcunque fuco, lacteove lemento
Mutat colorem, se & ipsa mentitur.
Annos curvos sæculum dirugat,
Inertiam auget, exprobratque naturæ.

Non cooperiunt se, sed inhoneste denudant, non ornant, sed deturpant pudorem, & continentiam. Dixit hoc inter alias observationes suas Ovidius:

Casta quidem, sed non est credita, rumor iniquus
Læserat, & falsi crimini acta rea est.
Cultus, & ornatos verè fudisse capillos
Obfuit, ad rigidos linguaque prompta sonos.

Condemnat Deus fatuitatem hanc, dum illic apud Isaiam minitatur: *Decalvabit Dominus verticem filiarum Sion, & erit pro suavi odore fœtor, pro fascia pectorali cilicium.* Deridet per antitheses argutè has larvatas apparentias Plautus Comicus:

Mulier rectè olet, ubi nihil olet:
Nam isthæc veteres, quæ se unguentis unctitant, interpoles,
Vetulæ edentulæ, quæ vitia corporis fuco occulunt,
Ubi sese sudor cum unguentis consociavit, illico
Itidem olent, quasi cum unà multa jura confundit cocus.

Nicostrates Philosophus hoc præceptum sapiens dedit: *Sana mulier non illinatur fuco, nec utatur cerussa, neque oculorum pictura, vel alio pigmento.* Generosa in hoc ipso Phryne erat, quæ sponte sua ad exemplum exornata, & fucata coram judicibus sese in aquæ catino lavans, pigmentatas & fucatas omnes condemnavit, discooperiens pulchritudines istas vanas, & mendaces. Chio Lacedæmonius, hominem politicum, & prudentem sese jactans, totum adeo diem in ornanda & fucanda facie sua, sicut & in crinibus tingendis consumebat: contigit autem ut aliquando in senatum homo propter crimen morte dignum compareret, cujus defensionem Archidamus Rex Reipub. illius suscipiens, inter alia, reum suum defendendo hæc accusatori Chio objectat: *Quid hic sani diceret, cujus non solum animus, verum etiam caput fucis contaminatum est?* Argutum in hoc genere Epigramma Martialis est, contra deliculum quendam calamistratum & depictum:

Mentiris juvenem tinctis Lentine capillis:
Tam subito corvus, qui modo Cygnus eras.
Non omnes fallis, scit te Proserpina canum:
Personam capiti detrahet illa tuo.

Contra consuetudinem hanc detestabilem, eloquentia sua vehementi & florida invehitur S. Chrysostomus, dicendo: *Purpurisso vultum intingere, stibio oculos pingere: lascivus obtutus, superflua pallii, ac tunica jactatio, cingulum exquisita arte studioque confectum, & cætera incitamenta lasciviæ à verecundia remotissima sunt, & plena dedecoris, turpitudinisque censentur.* In multis quoque locis rithmorum suorum, cum elegantissimo metro, hanc facierum pigmentationem condemnavit Josephus Baptista, Cygnus eximius, inter eos, qui hoc seculo maxime nominati sunt. Ego inter alia hoc præsens argumentum, hic collocare volui, id tibi Lector benevole, acceptum futurum esse ratus.

Per donna a cui sudando si stemprano i lisci della facia.

Sudava Nice, e nel sudor cadente
I colori non suoi cadean dal volto,
Difusa in pochi solchi onda corrente
Tutto il bello ch' havea portò disciolto.
Tosto il giorno che in faccia hauea nascente
Videsi in tetra notte esser sepolto:
In due guancie mirai verno piangente,
Se rideva in due guancie Aprile accolto.
Sembrar buggie distese in poca pelle
Della pictura sua le vaghe forme
Da gli ardori del Sol sciolti in procelle.
Sciocche da suoi pensieri hebbe le norme,
Che se fatican l' altre ad esser belle,
Ella sudo per devenir deforme.

Quantò magis hæ mulierculæ placere mundo studuerint, tanto magis Deo suo displicent: & hi fuci, hæc linimenta & pigmenta, in totidem carbones inferni convertuntur, quibus facies talium animarum denigratur, *ut nigredo ollæ*, sic propheta inquit.

Vera

Marginalia (left): ...rnamen-/...m faciei. — ...n. 38. — Reg. 19. — ...b. 8. rerum ...n. — ...tullian. de ...tu femi-/...um C. 2. — 3 Pædag. / ...ep. lib. 4. / ...ab. Virg. / ...pere He- / ...m. Defer. / ...s. in mon- / ...18.

Marginalia (right): In mostellaria. — Ælian. l. 8. Var. hist. — Epigr. l. 2. 43. — Homil. 8. in Epist. ad Timotheum. — Poesia part. 4.

Vera pulchritudo in decoratione animarum consistit, prout jam dictum est, & deinceps data occasione dicendum erit.

Consuetudo lavandi faciem, & quam ob causam.

Antiqui in superstitioso more positum habuerunt lavandi faciem in quibuscunque angustiis, sperando per hoc sese liberari posse & eximi à persecutione ista, vel oppressione: dixit hoc Persius:

Satyra. 2.

Frontem atque uda labella,
Infami digito, & lustralibus ante salivis
Expiat.

Cœnæ Sapientum lib. 1.

Confirmat hoc Athenæus cum versu Cirenæi

Ter vero abstersis melius bona numina donant.

Virgines sine velo incedunt, maritatæ econtra, & cur hoc.

Apud Spartanos consuetudo fuit, à nostratium omninò diversa: illic enim conjugatas per plateas incedere velatas oportebat, virgines autem discoopertas. Indicabant per hoc causam, ut mihi quidem videtur, non præposteram; his videlicet, utpote, matrimonio in futurum destinatis, rapiendos esse intuentium oculos, & mutuam affectionem impetrandam, unde prolium generatio futura erat. Conjugatas autem non decuit aliis, nisi maritis suis demonstrari, & discooperiri, quibus alia cura nō incumberet, quippe quæ finem suum jam consecutæ essent. Ratio quæ cum sit in lege naturali solidata infirmari mihi non videtur posse: quamvis posthæc vetitum honestatis multo his temporibus nostris præclarius & æquius judicaverit: ita ut hic mos nostrorum & hic ritus pluris, quam antiquorum faciendus sit, & æstimandus.

Cælius lib. 33 antiq. Lectionum. Cap. 6.

Salutare quempiam denudata maxilla.

Docet nos Plutarchus Chalcedonensium eximiam consuetudinem, qui cum obviam personæ cuidam spectabili, & in dignitate constitutæ fierent, discooperiebant, vel exhibebant maxillarum alteram, atque hic salutationis modus erat. Causa hujus ceremoniæ erat, quod belligerando contra Bithynios, eorum Bellidux Ziberus infesto exercitu per eorum turmas discurrerit, rumpendo ordines, magnaque strage patrata, in gratiam Bizanthinorum reliquis pepercerit, ita ut ad internecionem delere noluerit: sed cum regio illa depopulata esset, & incolis suis destituta, mulieres loci sese alienigenis, & libertinis conjugio dederunt. Quæcunque autem hæc connubia dedignarentur, in forum publicum procedentes, illic judicibus unam ex genis suis discooperiebant, idque in signum & testificationem propositi sui. Elegans Hieroglyphicum honestatis: in genis enim potissimum tanquam in magnifico throno suo majestas est pudoris, pulchritudinis, & veræ animi perfectionis: unde Plato non immerito ait: *quod inter prudentes versatur.* Et mellifluus Bernardus: *Verecundia est soror continentiæ.* Et S. Augustinus: *mitigat judicem pudor reorum, excitat autem pertinacia negantium.*

De scientia. In Cant ser. 6. Ap. Eborens.

Sicut facies aperta indicium est optimæ mentis, & sinceri animi, sic quæ velata est, & contecta, non nisi turbulentiam, & obscuritatem ejusdem indicat. Qui notitiam hominum fugiunt, palam dant se ausuros aliquid, quod in scelus incurrat, aut actionem quandam indebitam. Hac methodo usi sunt, juxta Plutarchum, Damoclidas, Palopias, Theopompus, & alii: Hi enim de Thebanis in exilium ejecti, clanculum aliquando circa crepusculum in civitatem irrependo, cum occasio daret, ut vultus suos tegerent, sine periculo progredientes, & per sibi notas plateas ad palatium usque promoventes, tyrannum Archiam occiderunt: qui casus idcirco minus lamentabilis fuit, eo quod pestiferum serpentem sustulit è mundo.

De Socratis Damon.

Occisiones factæ velata facie.

Poppea Sabina nunquam visa in facie.

De Sabbina Poppea Neronis uxore recenset Tacitus, eam usque adeo fastuosam & arrogantem fuisse, ut, ne quisquam decore suo frueretur, nunquam aperto vultu in publicum processerit.

SIMULACRA.

Divina bonitas non contenta, quod mysteria sua, sanctissimamque legem per tot figuras, & præcognitiones, per prophetas suos manifestaverit: in ritibus quoque paganorum, & consuetudinibus, vanis & sacrilegis, eadem ipsa imprimere nobis & significare voluit. In veneratione maxime Deum Fidium habuit Sabinorum gens. Hoc Sanctum Numen suum, Deum semipatrem appellabant: usque huc autem veneratio & cultus ejus processerat, ut quicunque in ejus nomine jurâsset, id inter maxime sacras, & inviolabiles actiones reputaret. Itaque simulacrum ejus in pluribus civitatis locis depictum erat, & facie triplici exsculptum. In quo mysterium SStæ. Triados expressum videtur: sic recenset doctissimus vir Aldrovandus, quod ille de imaginibus falsorum Deorum à Cartaro mutuatus est.

Deus Fidius

Recenset item apud Romanos hoc Dei Fidii simulacrum imberbe inventum esse, sed in matura nihilominus ætate, cum hac Epigraphe: *HONOR.* Hæc imago manum porrigebat alteri statuæ, quæ Veritatis erat, in quorum medio Amor apparebat: quæ denuo vivacissimum simulacrum præmemorati sacrosancti mysterii fuisse dixerimus: honor enim cæli & terræ, totiusque mundi Deus Pater est: summa Veritas filius est, Amor Spiritus Sanctus. Hieroglyphicum itidem fidei esse poterit, quæ tutrix est Veritatis, & Amoris.

NUMISMATA.

Jam in tractatu de Capite ratiocinati sumus de securibus, & manicis Tenedi, ubi cum tanta severitate ubivis locorum adulteri capite plectebantur. Hæc ipsa igitur natio, ut in rebus agendis solertiam & sagacitatem suam demonstraret, in uno monetæ latere binas præsentabat facies, quæ de una sola cervice prodibant. Concordat hoc cum figura Jani, de qua supra jam meminimus, eam symbolum & ideam personæ prudentis esse, qui rerum præteritarum experientia, de futuris prospicere novit. Ad hanc providentiam futurorum (quippe quam oporteat pretiosiorem omni thesauro æstimare) nos Spiritus Sanctus in singulari quodam scripturarum capitulo exhortatur, ad eam inquam virtutem, quæ parem sibi non admittit: *Omnia tempus habent.* Et Seneca inquit: *Omnia aliena sunt, tempus tantum nostrum est:* Et Epicurus, præceptor morum, quo familiariter utor, sic habet: *Nullum tempus est intempestivum ad animæ sanitatem.* Hi sunt venti non fabulosi Ulyssis, qui in tempore debito spirantes, navem nostram, sine tempestate, sine naufragio ad optatum, tranquillumque portum deducunt.

Ep. 1. Apud Laërtium lib. 1

EPITHETA GENARUM.

Melius utique maxillarum & faciei decor immortali tinctura Epithetorum depingitur, quam supramemoratis fucis & pigmentis: Poëtarum enim, & Oratorum inventionibus hîc materies suggeritur, ut ad vivum sensus suos per adjuncta exprimant: Imo vero hæc Epitheta vera balsama sunt, quæ à verme oblivionis, & temporum corruptione conservant. Itaque Lucanus genas humidas appellat: *Humentes mirata genas:* Pulchras Horatius: *Pulchris excubat in genis.* Purpureas Ovidius: *Purpureas tenero pollice tange genas.* Molles Baptista Pius: *Cur lacrymis molles immaduere genæ?* Teneras Pontanus: *Occupat & teneras purpura grata genas.*

Lucan. Lib. 5. lib. 4. lib. 2.

Con-

Conſpicuas Claudianus: *Conſpicuas flore genas.* Nitidas vocat Pontanus jam ſupra citatus: *Si nitidis nocturna genis, ſi fronte ſerena.* Idem eburnas: *It decoremque genis ros fuſus eburnis.* Niveas præfatus Baptiſta Pius: *Et tantus niveis ſtat decor in genis.* Idem irriguas: *Irriguis parce puella genis.* Candidas idem: *Irrigat albentes humida gutta genas.* Decoras Pamphilius: *Claris luminibus: genis decoris.* Blandidulas Glareanus: *Virgineis manibus, blandidulisque genis.* Matronales Ovidius: *Et matronales erubuere genæ.* Idem eas madidas nominat: *Et ſecui madidas ungue rigente genas.* Siccas idem: *Spectaret ſiccis vulnera noſtra genis.* Impubes item: *Impubesque genæ.* Putres Statius: *Lacera ora putresque ſangvineo videt imbre genas.* Idem pallidas: *Pallentes erecta genas.* Idem exangues: *Exangves Jocaſta genas.* Ingenuas rurſum Baptiſta Pius: *Quæ regis ingenuas Chlori decora genas.* Idem Sidereas: *Sidereos oculos, ſidereasque genas.* Nemeſianus eas læves appellat: *Ambo genas læves, intonſis crinibus ambo.* Dulces Claudianus: *Ante genas dulces quam flos juvenilis in umbret.* Eraſas Propertius: *Vincet ubi eraſas barba pudenda genas.* Nivoſas Muſæus: *Rubra nivoſarum referens extrema genarum.*

Faſtor.
Epiſt.
non.
Memaorph.
Theb. 2.
eb. 7.

EPITHETA FACIEI.

HÆC tantopere faciei proprietates, attributa, qualitates, & eſſentiam exprimunt, & colorant, ut neceſſarium arbitrer & hanc materiem jam adductam, & adhuc ulterius adducendam in medium proferre: Exordium ſumens à maxime facundo, quem Permeſſus unquam admiſit: ab Ovidio, inquam, qui faciem inſidioſam nominat: *O facies oculis inſidioſa meis!* Tremandam Manto: *Hi nec dum faciem videre tremendam Regis Olympiaci.* Idem digniſſimam: *O facies digniſſima cælo!* Idem Amicleam: *faciem ſub ruſtico amictu videt Amicleam.* Olidam Juvenalis: *Et facies olidas ad præſepia pingit.* Torvam Virgilius: *Alecto torvam faciem, & furialia membra exuit.* Terribilem Statius: *Terribilem dictu faciem lacera ora, putresq; imbre genas.* Multicolorem Manto: *Multicolor facies, agri ſylvæque comantes.* Speciosam Strozzius: *Quid ſpecioſa Dei facies prodeſſet Ephebis?* Pulchram Seneca: *Animiſque pulchram turbidis faciem induis.* Idem nitidam: *Hæc ne illa facies igne ſidereo nitens?* Decoram Politianus: *Nimirum ingenio faciem facit eſſe decoram.* Candidam appellat præfatus Strozzius: *Candida ſic etiam facies abeuntibus annis.* Egregiam idem: *Si dedit egregiam faciem natura puellis.* Idem honeſtam: *Cujus Hamadriades faciem mirentur honeſtam.* Idem ipſe adhuc ſerenam: *Qua benè compoſitos artus, faciemque ſerenam.* Conſpicuam Mirandolanus: *Conſpicua facies deterſa renident.* Coruſcam Conradus: *Quæ Divum facies levas coruſcas?* Amœnam Manto: *Faciemque decorat amœnam.* Venuſtam Baptiſta Pius: *Traxit & attonitos forma venuſta viros.* Bellam idem: *Quodque ſimul bellam faciem ſale conficis atro.* Inſignem idem ipſe: *An juvat inſigni facie crudeliter uti?* Idem propter pilos ſylvoſam: *facies tum dumeſcit, quando barba tegitur.* Protervam Politianus: *Criſpiculus vertex illi eſt faciesque proterva.* Seroſam Manto: *Cur ſeroſa genis facies ſqualentibus horret?* Vellem mihi ad manum eſſent elegantiores verſus, ut tractatum tam nobilem coronare poſſem, ſed tu, ô benevole Lector, qui boni conſulis etiam quæ imperfecta ſunt, clementi oculo hanc ſubjectam recipe

Ep. Saph.
th. 1.
yr. 8.
heb.

Laudem faciei.

Oh di mano ſublime opra vitale
In cui ſpirando il ſuo Fattore Iddio,
Diffuſe il moto, e a quelle membra unio,
Berche l'opre intraprenda alma immortale.
De gli alti pregi tuoi la gloria uguale.
Fra viventi non anco ul Mondo uſcio;
Di ſirare virtudi ah, la mia Clio
Toccar plettro ſonante unqua non vale.
Orizonte tu ſei che al vivo ſueli,
Se tranquilla e la mente, o ſe minaccia:
E gli arcani piu cupi a noi riveli.
Perche il tutto Tu fai, ſei detta faccia,
E tai vantano aſpetti, e ſſere, e cieli,
Onde ogni merto il tuo compoſte abbraccia.

DENTES.

Anatomia.

STant in ordine, in cancellis, & canalibus ſuis dentes non ſecus ac fortiſſimi clavi. A Latinis *dentes quaſi edentes* nuncupati ſunt, maſticant enim, extenuant, & emolliunt cibos. Definiuntur autem ſic: oſſa nimirum eſſe duriſſima, intrinſecus aliquantum cava. Dotati ſunt nervulis, venuliſque, & parvis arteriis, colligatis connexiſque affectu quodam tenaciſſimo, qui ab Anatomicis nomine Gomphoſeos appellatur.

Curioſum admodum eſt noſſe, quomodo ſicciſſima illorum temperies, eos degenerare faciat in oſſa: & cum qualitatis frigidiſſimæ ſint, idcirco duri ſunt, ſolidi, læves, & candidi. Quæ conditiones iis cum reliquis oſſibus communes ſunt, ſimiles, & adæquatæ. Duriſſimi ſunt, reſiſtuntque foco ex parte: dum enim totum corpus comburitur hi reſervantur: & in ſepulchro ubi reliqua membra putredine ſolvuntur, dentium durities perdurat, atque à corruptione vendicatur. Duriſſimi item, nam ferro reſiſtunt; cumque frangibiles ſint, inciſionem excludunt, nec inſculpi poſſunt; hujuscemodi eos eſſe congruum fuit, ne forte rerum exteriorum quæ in maſticationem incidunt vi aut duritie, ſolvi aut confringi poſſent. Cavi ſunt non ubique, ſed ad ſolas radices: nec par cavitas eſt, apud adultos, & infantes: his enim amplior eſt, ad ſeptimum annum uſque, ſquamma quadam tenui circumſepta, ſimili apicularum favo: quæ etiam humore quodam mucoſo, & candido circumdatur: hoc humore præfata cavitas adimpleta eſt: ibique exiguus ſinus remanet, qui vix partem illam contingit, quæ ultra gingivas porrigitur, & quæ maſticandis, & contundendis cibis deſtinata eſt, quæ tamen indies ſoliditatem majorem adipiſcitur.

In hanc cavitatem nervuli tertiæ conjugationis derivant: ſicut illic quoque cum artificio admirabili cer-

certæ quædam venulæ, & arteriæ parvæ divaricantur, in interna dentium parte invicem complicatæ: unde etiam contingit, ut perforato dente ſanguis emanet, & dolor pulſativus ſentiatur. Hinc evenit, ut non ſine ratione dicatur: ſentire dentes, & ſpiritu eos animali illuſtratos eſſe, idque melius quàm cætera oſſa: admittunt enim in cavitates ſuas nervos molles, & membranam tenuiſſimam. Sic ab intro acutior iis ſenſus eſt, ob nervorum vel membranæ vicinitatem, minor foris, jam ob ſenſorii nervi diſtantiam, quàm quod circumfuſo aëre alternantur. Sentiunt itaque magis qualitates primarias, quàm ſecundas: affliguntur enim frigore, ſed non moleſtantur gravibus, aut duris, aut aſperis. Secantur quandoque, & ſcinduntur, & raduntur absque ſenſu: qualitas enim dura & mollis membrorum exteriorum non tam facile participatur, & in interiora penetrat; cum econtra frigus, quod penetrativum eſt, ſeſe ingerat. Sunt dentibus ſua vaſa & venæ, & arteriæ ſat conſpicuæ: unde contingit ut hi ſoli ad ultimam usque ſenectam promoveantur, & creſcant; quandoque etiam dum excavati ſunt, rurſum novi ſuccreſcunt: eo quod alimentum illis pingue & copioſum ſuperabundet (prout mirabiliter ſcripto dedit Hippocrates)

Refert Mutianus ſibi Samothracem notum fuiſſe, cui dentes ætatis anno centeſimo & quarto enati ſint: ſic Ariſtoteles quoque ſe vidiſſe teſtatur in vetulis octogenariis, quibus adeo molares quidam prodierunt. Incrementum illis neceſſarium eſt, continua enim colliſione alioquin brevi ſpatio temporis conſumerentur. Solvuntur & excidunt cum gingiva, vel compage relaxatur, quod totum à pennùria alimentorum principium ſuum nanciſcitur. Nervus in cavitatem inſertus firmitatem dentium procurat: hinc etiam filamenta membranarum, quæ fortiſſime radicibus eorum cohærent, gingivis eos copulant, harum etiam caro eos circumdat, & tanquam vallo vel ſeptimento confirmat. Cum hæc caro conſumpta, aut quoque modo corrupta fuerit, vacillant, & excidunt.

Admirabilis & ſingularis admodum eſt ſymmetria dentium, qui de gingivis ſuis non ſecus ac de Cythara clavi exeunt: ſuperiores item cum inferioribus, & magnitudine, & numero, & ordine ſic ſibi invicem correſpondent, & coaptantur, ſic ſe invicem connectunt, ut per viciniam ſe contingant, opus maſticationis perficiant, ciboſque in fruſta nondum conſciſos, conterant, corrodant, & conſumant.

Generatio dentium non peræque omnibus nota eſt: vulgus enim tum eos naſci arbitratur, cum foras prodeunt: ſed qui melius nôrunt, eos ſicut reliqua oſſa delineari à primordio ajunt, eosque ſub gingivis abſcondi, nec prodire ſimul omnes: eorum enim quidam de locis ſuis quamprimum eminent, gingivasque perfodiunt: ſicut ſunt anteriores, utpote magis acuti, tum vero etiam quod ea pars oris ſit tenerior, ſicut item quod formandæ voci inſerviunt.

Viſi ſunt cum dentibus nati, ſicut Marcus Curius, qui ob hoc dentatus appellatus eſt: & Cneus Papirius Carbo, uterque homo inclytus, magnique nominis. Idem ajunt de Rege Franciæ Ludovico XIV. nunc regnante. Triplex autem eſt, juxta Hippocratem, generatio dentium: prima in utero de nutrimento communi: altera fit de lacte: tertia de alimentis ſolidioribus: hinc ſecundum alimentorũ qualitatem materia eorum conformatur. Infantibus tenera eſt, rebus enim mollibus nutriuntur: hinc iis dentium facilis mutatio eſt, facile incrementũ. Qui cibis ſolidioribus paſcuntur, iis indureſcunt, idque ætatis anno ſeptimo, ad decimum quandoque, & quartum usque.

Si quis vero Anatomicorum curioſius hanc doctrinam proſequi voluerit, diſcooperiat inquit doctiſſimus Laurentius, utramque noviter nati, mortuique infantis maxillam: deprehendet illic incluſos à generatione ſua prima dentes molares, inciſorios, & caninos: latent enim in cavernis ſuis, pars mucoſa, pars oſſea, ibi potiſſimum, ubi proximus illis erat de gingivis exitus: nec tamen, ut Neoterici quidam hallucinati ſunt, à gingivis disjuncti ſunt, nec linea illic oſſea & ſeparata eſt, ſed pars cum parte jungitur & colligatur ad centrum maxillæ usque.

Varius dentium uſus eſt: primus ut maſticatione cibos præparent ventriculo. Nec enim errare debet, aut poterit Aphoriſmus medicus: *Prima digeſtio fit in ore.* Deinde ad complementum, & diſtinctionem vocis: hi enim, dixerim, rectores locutionis & vocis ſunt. Recipiunt percuſſionem linguæ, & certum quendam concentum efformant, ſicut ſolet eſſe ſonitus ſub fornice, vel teſtudine. Porrò & ornamentum faciei conferunt: Turpiſſimi enim ſunt edentuli, ſicut legitur fuiſſe Pherecrates poëta. Homerus inquit eos ad reprimendam garrulitatem aſſignatos eſſe: tanquam muri enim linguæ oppoſiti ſunt. Videntur item indicium pugnæ: prout patet in canibus, qui cum ringuntur, dentes commonſtrant: complures etiam inter homines ſunt, qui per iracundiam, ſtridere dentibus conſueverunt.

Numerus dentium non in omnibus uniformis eſt, major præfertur minori: obſervat enim Hippocrates vir doctiſſimus, homines diuturnæ vitæ numero dentium prævalere: cum econtra qui raros habent brevioris vitæ ſint: raritas enim illa, & dentium diminutio, ſignum ſimul, & cauſa compendioſæ vitæ ſunt. Signum idcirco, quod inopiam ſpermaticæ materiæ arguit, debilitatemque facultatis formatricis: cauſa, eo quod quibus eſt minutus dentium numerus, non peræque ut oportet maſticant, nec prout neceſſarium eſt, ventriculo cibos præparant, unde chylificatio vitioſa provenit, & nutrimentum omninò imperfectum. 6. Sect. lib. 2

Dentium numerus ad trigeſimum plerumque pertingit, aut trigeſimum ſecundum: aliis tamen nonnunquam numerus major, aliis minor contingit. Legitur de Euripheo, de Cyrene, de Euriptolemo Cyprio, de Pyrrho Rege Epirotarum, quod non niſi unicum dentem in ſuperiori maxillæ parte habuerint. De Pruſia filia Regis Bithyniorum apud Feſtum legitur, non niſi duos eum dentes habuiſſe, unum deſuper, inferiorem alterum, qui utramque gingivam adimplebant. Idem de Direptina filia Mitridatis, ſicut & de Timarcho filio Nicoclis legimus. Aſſignant itidem hiſtorici, eximium fortitudinis ſignum, triplicem dentium ordinem Herculi. Sic Columbus perfectiſſimus Anatomicus de filio ſuo Phœbo idem retulit. De iis qui unicum [illegible] lùm dente[illegible] habuiſſe l[illegible] guntur:

Sedecim igitur dentes cuique maxillarum ſunt, qui invicem copulantur, ſicut ſunt pectinum dentes; in hac ſimilitudine producuntur, non ſicut ſunt ſerpentium, & piſcium. Non eos in longitudinem porrigunt, ut canes, Hypopotami, Crocodili, & Elephantes. ſed utrobique æquales ſunt. Quorum quidam triplicato ordine vocantur inciſores, alii canini, alii molares. Inciſores primi ſunt, non ordine naturæ, ſed ſitu, cum anteriores ſint, collocati in facie. Vocantur à Celſo primores, & quod facultatẽ habeant ſecandi & incidendi morſu ſuo: eorum quatuor in quavis maxilla ſunt; ſuperficies illorum externa cava eſt ab intro, foris aliquantum curva; introrſum in acumen deſinunt. Canini, hoc nomen ſortiti ſunt, quod

quod more canum acuminantur: crassiores tamen & obtusiores quam illi canum, tàm figura, quàm duritie ab his differunt: bini numero, infra supraque: sic nimirum decuit: homo enim mansuetior & magis compositus est, quàm canes. Horum usus est, ut si quando per incisores id quod ingestum est, frangi non possit, hi subveniant. Oculares item vulgò nominantur, eo quod subtus oculos sunt: his etiam pars nervi conjungitur, qui oculos movet: hinc illorum evulsio periculosa est. Ultimi decem sunt, molares appellati, quod per modum lapidum molarium, aut ipsius molæ contundunt & molunt alimenta: ideoque superficies illorum aspera & inæqualis est: largique & patentes sunt. Ultimi duo, sapientiæ dentes nominantur: Anno enim trigesimo plerumque exeunt, tum videlicet cum verè sapere homo incipit. Avicenna dentes, sensum vocat, & intellectum, prout alibi in tractatu hoc diffusius dicetur.

Dedit natura molarium plures, quàm incisorum homini: feris autem horum plures, quàm molarium: masticat enim homo plus feris, hæ autem sæpius bella gerunt. Quisque dentium radicem suam habet, incisorii & canini unam solam, reliqui duas, tresve admittunt. Hæ radices & breviores, & minutiores sunt in maxilla inferiore, quàm in superiore, quamvis melius superioribus radicatæ sint: eo quod maxilla superior tenerioris substantiæ sit, & rarioris. Adjungatur ad hæc, quod qui infra sunt ipsa gravitate sua fortius radici suæ se uniunt: superiores econtra penduli sunt.

Non est interim propositi mei dilatari fusius, & cum Anatomicis in certamen descendere, discutiendo si sit dentibus sensus; si in horum dolore, universum corpus doleat: cur plus intemperie, quam solutione continui dolere soleant dentes, & horum similia. Quin potius evagabor latius aliquantum, examinando & indagando materiem, per quam sine intermissione crescant: conveniunt siquidem omnes, primùm quidem, omne os de pinguiori, crassiorique parte virtutis seminalis, formari: de parte quoque spermatica & ossea compositos esse dentes nemo non novit: unde necessarium erit dicere, prima eorm stammina, & rudimenta de his delineata, & compacta esse. Quamvis Hippocrates contrarium sustinere videatur; opinatur enim dentes ab alimento maxillarum generari. Ejus verba hæc sunt: *Dentes ideo posterius generantur, quia ex ossibus maxillarum incrementum fit glutinosum: & quod ex pingui inest à calido exuritur: & fiunt dentes reliquis ossibus duriores:* Hæc, & horum similia plura illic inventurus es. Sed opinio ista à compluribus reprobatur; dicunt enim: Ut quid gingivis, & maxillis solis hæc singularis virtus assignatur, quæ reliquis ossibus denegetur? Doctissimus vir Laurentius generationem eorum hac forma fieri docet. Generatur, inquit, pars primaria dentium in utero de portione crassioris & pinguioris materiæ, quæ propediem calore exiccatur, hæcque particula mucosa fit, seque per gingivas & maxillas dilatans, illicque latens, earum alimentis incalescit, incrementa sua sumit, & nutritur. Hoc alimentum in genis copiosius est, quam in reliquis ossibus: sunt enim illic vasa magis conspicua, & sinus medullosiores: hinc contingit ut maxillæ aptiores sint ad novam dentium generationem, quàm universa ossium reliquorum compages: major enim in illis virtus ossifica est, & promptius per easdem, fortiusque alimenta discurrunt. Itaque principium dentium semini debetur, & alimento fœtus: in utero nutriuntur, & crescunt: hinc nutritio, & augmentatio sæpius à Medicis solo nomine nutritionis vocatur. Secunda generatio fit mediante lacte: quod item secundum alimentum est. Tertia, prout dictum est, de solidioribus cibis efficitur.

libro de ...rnibus.

Observatione dignum est, quod omnia ossa de prima radice sua cartilaginosa sint, exceptis dentibus, hi enim confestim excitato humore mucoso in ossa transmutantur. Porro quæque ossium pars reliquorum ad certum quoddam limitatum tempus increscunt, dentes econtrario ad extremam usque senectutem. Huc duplicata causa adscribitur, materialis, inquam, & finalis: incrementum continuum illis necessarium est, ne, prout supra jam memoravimus, perpetua collisione consumantur, & deficiant. Quocirca materies illis abundanter, & quanta generationi novæ, novisque indies augmentis sufficit, de maxilla medullosa, venisque pluribus dotata suggeritur, & in promptu est. Rursum scitu dignum est, cur dentes corrosi curam non admittant, qui fracti fuerint, uniri nequeant: qui rupti sunt callum nullum obducant, sicut cætera solent ossa, quæ rursum crescunt, renascuntur & redintegrantur: evenit hoc fortasse, quod nudi dentes sunt, aëri expositi; per ambiens etenim frigus generatio calli cohibetur: & cum ex iis ne gutta quidem humoris exprimi possit: callus etiam non tam de osse, quam de parte viciniori mediante ejusdem incremento generatur: dentibus autem, utpote nudis, durisque nil vicinia partium contribuit. Prætermitto hic, ne plus debito diffusus sim, quorundam Sophistarum rationes, qui nescio qua subtilitate, contra omnem adeo experientiam visibilem probare contendunt, dentes ossa non esse. Suffecerit nobis ad hujus rei experimentum ad sepulchrum flectere oculos, ubi ad quadragesimum circiter diem cadaver humanum computrescendo dissolvitur exceptis dentibus. Hæc de anatomicis qualitatibus, & doctrinis hucusque dicta sint.

HIEROGLYPHICA.

Pauca, sed ingeniosa, & considerationis elevatæ apud antiquos supra dentes Hieroglyphica reperio: forte quod pars corporis minuta sint, & ex parte abscondita. Intelligit itaque antiquitas mysteriosa per dentium compagem, juxta Aristandrum, & Telmesium, habitatores civitatis, quam civitatem os humanum figurat. Et sicut Incolæ Urbium in peregrinos dividuntur & loci indigenas; in parte superiori, quæ nunquam commovetur, loci habitatores, civesque, illic natos, & domorum possessores intelligunt: in maxilla inferiori, quæ semper mobilis est, alienigenæ repræsentantur, & qui huc illucque commeant. Hoc modo adventitias res explicuère: civitatem in ore intellexerunt, ut diximus, sed hoc alibi suo loco latius discutiendum relinquo. Interim ordo inter cives, maximum decorem habet, magnam securitatem ubi invicem perfecta pace stabiliti, quisque quod suum est sine contestatione possidet, quisque sorte sua contentus, nulli inæqualitati insidiosus est, nec limites sibi præscriptos transgreditur: allogenos benigno oculo intuens, nullam illis infert calumniam, non violando sacras hospitalitatis leges: imò vero reciproca benevolentia commoda sua ei partitur, & non nisi vicissitudinem retributionis æqualem desiderat. Dicebat super hæc divinus Aristoteles: *Civitas non est una propter eosdem muros, sed propter eandem politiam:* Et in altero item Politicorum libro id manifestius dedit:

Habitatores Civitatis. *Ex Pierio.*

Incolæ locorum & peregrini.

Politic. 1.

Bona, inquit, *fortuna est cives mediocrem substantiam habere, tanquam sufficientem eis, quia per tales bene regitur Civitas.*

Quemadmodum vero dentes, non ultra debitum suum, sibi nutrimentum suum assumunt, sic & cives oportet, non ultra spem suam protendere, quam illorum statui conveniens est. De peregrinis, & advenis legem admodum exactam statuit Menander: *Peregrinus*, inquit, *accommodet se civitati.* Inde illud, ut reor, adagium exortum est: *Cum fueris Romæ, Romano vivito more.* Væ Christianis inter Turcas viventibus, si cæremonias illorum explodere, aut subsannare ausi fuerint! memini quod à senioribus audierim, eximium Prædicatorem quendam, eo quod Palermi dixerit, se meliores Christianos Messinæ invenisse, à Palermitanis male habitum. Vicissim, inquit S. Augustinus: *Peregrini hospitio sunt recipiendi.* Atque hic odor vasi est, qui diffunditur: bonum, inquam, nomen, quod pretiosius unguento est, dum non solum in vicinia, sed procul adeo suavitatem suam emanare facit, pertingens ad nares Dei. *Qui vos* enim *recipit in nomine meo, me recipit:* ille ipse ore suo Apostolis, tanquam peregrinis testificatur. Hinc verum est, quod præfatus Menander concludit: *Peregrini Deo curæ sunt.*

Apud Stobeum.

Luc. 9.

Porrò quod dentes incidunt, frangunt, conterunt, & masticant, plures inter scientificos inventi sunt, qui dum detrimentum, aut damnum aliquod de re qualicunque emergens descripturi essent, dentium quosdam figurarunt; quia item his & vox & lingua conjungitur, ad ea potissimum damna allusferunt, quæ de sinistris sermonibus proveniunt. Unde adhuc hodiedum in more positum habemus dicere: lacerari famam calumniis detractorum: sicut item Oratorum, Poëtarumque consuetudo est his verbis uti: *mordere, carpere, rodere:* & similibus aliis, quæ per metaphoram ad rem accommodatissime efferuntur. Satiricis autem ad expressionem omnimodam maxime usu veniunt, eò quod dentibus caninis illic locus suus est. Quis autem nesciat feritatem, & mordacitatem horum animalium? Jam alibi vitium hoc summopere detestandum, coloribus suis depingemus, ubi se occasio propria datura erit, itaque hic diffusius tractare supersedebimus. Interim hoc noverimus cum S. Augustino, nullum esse venenum perinde noxium, & exitiale amicitiæ, ut est illud: *Detractio venenum est amicitiæ.* Habet autem pro augmento malitiæ, quod quanto est persona dignior, majorisque æstimationis quæ detrahit, tanto pejor est detractio, quippe quæ vires sibi ab authoritate mutuatur: dixit hoc idem author: *Pejor est detractio in magni nominis viris, quàm in plebeis.* Homines palmares, inquit idem, cum Deo ipso se mensurare audent, dum secreta cordium penetrare volunt: *murmurantes dicuntur intrare in judicium cum Deo.* Considera nunc quale eos posthæc judicium mansurum sit.

Detractio lacerat famam.

De Amicit. cap. 13.

In psal. 49.

MORALIA.

De proprietate, qualitate, & conditione Dentium moralitatibus suis doctissimi virorum materiem traxerunt. Considerarunt itaque dentes, qua ratione adornent, & condecorent faciem hominis: quod candidi sint, quod duri, & aucti, quod in ordinem suum dispositi, quod septi & circumdati labris; qui ad vocem efformandam, & ad nutrimentum corporis necessarii sunt. Per hos itaque Prædicatores verbi intelliguntur, quippe qui tanquam Christi dentes peccatores comandunt, & ad se trahunt. Unde apud Joannem ipse Christus inquit: *Ego habeo cibum manducare, quem vos nescitis.* Hi dentes candidi sunt propter castimoniam, acuti propter severitatem, duri propter firmitatem mentis, in ordinem directi, propter unanimitatem & concordiam, circumsepti labiis propter humilitatem, & suiipsius demissionem. Necessarii denique sunt ad corpus mysticum œcumenicæ Ecclesiæ varietate doctrinarum enutriendum. Dentes item comparantur iis, quos paulo supra diximus famam proximi lacerare. Docent Physici, siquidem dentes recti fuerint & spissi longiturnitatem vitæ, si breves, & in minuto numero, compendiosam vitam portendere.

Ex Aldrovando Hist. monst.

Prædicatores dentibus Christi comparantur.

Hoc dictum sit, ut inde comparatio transeat ad familiares Principum, & ad judices, hi enim si sibi invicem bonis moribus conjuncti fuerint, recti per justitiam, haud dubie status ille sibi durationem longam promittet: si verò fuerint econtra rari & disparati dissidiis, nulla salus speranda, nec duratio temporum. Adjunguntur dentibus duris, gingivæ molles, quibus dentes, radicibus suis profundis inhærent: hæ autem cum teneræ sint & flexibiles, virtutem benignitatis repræsentant, & clementiæ, quam ex ore decet prodire (sicut loco suo fusius exponetur) in hac dentes, hoc est placida mansuetaque verba collocata sunt & radicata, juxta illud sapientis: *Verbum dulce multiplicat amicos, & mitigat inimicos.*

Eccle. 6.

MYSTICA.

Dentes Judæ Leonis, de quibus Sacra Genesis memorat, repræsentant, juxta S. Joannem Chrysostomum, Judicium Christi in fine sæculorum, quod candidius lacte futurum erit: de his enim dicitur: *Rubicundiores sunt oculi ejus vino, candidiores dentes ejus lacte.* Mystici dentes Angelorum (sic docet Dionysius Areopagita) significare poterunt perfectionem eorum, qui custodiæ hominum præordinati sunt, ut eos spiritualiter nutriant, eisque nutrimenta præmasticent.

Cap. 49. In Gen. hom. 67.

De Calesti Hierarchia.

Volunt Sancti, Ambrosius, Gregorius, & Origenes, juxta id quod supra in moralibus memoratum est, in dentibus Prædicatores figurari, sicut & Apostolos, qui cibum porrigant præmansum, & præmasticatum: quem auribus auditorum suorum ingerant: dumque minoribus, ac imperitis sacras literas exponunt, quasi panem divinorum verborum frangunt. De his figuræ uberrimæ sunt in Genesi, Job, & Cantico. Hoc alimento ex debilitate roborantur, & ad præliandum instituuntur, nec idcirco Jeremiæ prophetæ improperio tangentur: *Parvuli petierunt panem, & non erat qui frangeret eis.* S. Augustinus supra dictum illud Proverbiorum: *Sicut acetum dentibus, & fumus oculis molestus est*, doctissimè commentatur: *His dentibus molestum est acetum, hoc est hæreticis.*

De bono Patriarch. 4. moral. In Genes. hom. 37.

49. 19. 4.
Cap. 10.

De Doctrina Christiana.

Considerat S. Bernardus, dentes candidos esse, & fortes, carere eos carne, nec facile in offensam incurrere, siquidem sibi invicem juncti fuerint: dolorem dentium similem sibi non habere: reclusos esse labris, hinc visum etiam fugere. Hæ conditiones Monachorum contubernium in Ecclesia figurare poterunt, qui in Cœnobus suis ab omni mundanarum rerum commercio liberi, fortes in doctrinis evadunt, fortes in opere: sic in Sacro Cantico exprimitur: *Dentes tui sicut greges caprarum, fortes*, inquit in hunc locum Isidorus Clarus, *sunt milites tui, omnes integri, & malus non est inter eos.* Plures dentium expressivæ sunt figuræ tam

Par. 36.

Cap. 4. In hunc locum.

21. tam in Exodo, quam Levitico, Deuteronomio, Job,
24. 19. 13. Psalmis, Cantico, Threnis, & in S. Matthæo. Hi
3. 4. 35. si animæ attribuantur, sicut illi materiales robur habent ad digerendum, fortitudinem non minus ad meditandum in lege Domini, vigorem in cognoscendo, in discernendo bonum à malo; sic exponunt Origenes, & S. Ambrosius: hæc fortitudo meliori nomine sensus appellatur interior. Supra dictum illud Levitici: *qui irrogaverit maculam civium suorum*, cum hoc quod sequitur: *Oculum pro oculo, dentem pro dente reddet*, commentatur S. Gregorius: *Dentem pro dente reddit, qui alium in verbis decipiens, ejus sermones infructuosos habebit coram judice.*

Exodum m. 10. Psal. 118. ap. 24. Moral.

Dentes candidi elephantorum, quos tertius Regum liber Regi Salomoni apportatos refert, juxta mentem Hesychii, discursus mortuos, vanos, & infructiferos denotant. Sentiunt Hilarius, & Gregorius, dentes impiorum, de quibus singulariter meminerunt & Psalmi in locis pluribus, & Proverbia, & Threni, & Matthæus, & Zacharias, arma indicare, & sagittas, quæ consumunt crudelitate, eum qui male operatur: & cum jaculis detractionum lethaliter vulnerant. In ingentibus saxis illis, quæ scopuli dentati appellantur, & per quorum medium vir bonus ille Jonathas ad penetrandum in Philistæorum castra sibi viam indagabat, notat S. Augustinus, intelligi posse peccatores, qui cùm exhortationibus locum nullum nec aurem præbeant, insuper & exhortantium vitam livido detractionis dente corrodunt.

Reg. 10. Levit. 24. Psal. 56. Reg. c. 14. 34. 56. 30. 2. 3. 9. Psal. 3. 56.

Dentes bestiarum, de quibus mentio fit in libro Deuteronomii: sicut & in Job, significant, juxta S. Gregorium persecutiones aut dæmoniorum contra bonos, aut vero hominum perversorum contra eosdem. Dividit autem hos sensus S. Pontifex, & ait, Dentes qui videntur, indicare persecutionem manifestam, & apertam: Molares vero eandem insidiosam, & latentem. Sicut illud de libro Job in iis intelligendum, quorum culpæ, & quorum crimina detecta sunt: *Conterebam molas iniqui, & de dentibus ejus auferebam prædam.*

ap. 32. b. 4. Moral 15. 13. Moral. & 19. Mo. l. 24. ap. 29.

In dentibus Serpentis Leviathan, item memoratis, & descriptis à propheta Job, docet P. Richardus de S. Victore Dæmonem signari, aut Prædicatores perversos. Per dentes bestiæ quartæ, cujus mentio in Daniele est, recognoscit S. Hieronymus gravem potestatem, & imprudentiam hominum crudelissimorum. Per dentes Locustarum quarum meminit Apocalypsis, qui leonum stragem perpetrabant, declarat Rupertus Abbas, intelligi debere ferocitatem hostium. Singulare est quod S. Augustinus de eo, quod psalmista forte clanculum expressit, sic eruit: *Dentes, inquit, peccatorum, de quo in psalmo tertio, sunt principes peccatorum, quorum authoritate quisque de recte viventium societate præscinditur; & quasi incorporatur male vivuntibus.* Possunt item in his, juxta eundem Augustinum, significari affectus animi, qui tamen virtute Altissimi franguntur, secundum prophetiam Davidicam: *Molas Leonum, & catulorum leonum confringet Dominus.* Vult S. Gregorius, posse huc referri verba deceptoria, & clamores Judæorum in morte Salvatoris. Cumque dentium proprium sit conterere, contundere, & in frusta discindere, quidquid immissum fuerit, hos S. Hieronymus, tanquam instrumenta rapacitatis, & numerum vitiorum intelligit. De hoc copiosi loci sunt Numerorum, Psalterii, Danielis, & Zachariæ.

b. 41. e vitio mubili. ap. 7. Ioel. 5. Apocal. Psal. 3. al. 57. Reg. 1. Ps. 123. al 123. an. 7. ach. 9. 13. 22. 23. 4. 25. 13.

Miserabiles illi, de quibus Evangelistæ Matthæus, Marcus, & Lucas in pluribus locis meminerant, videlicet qui in calamitatum barathrum præcipitantur, ubi juxta Salvatorem *erit fletus & stridor dentium*, rigorem divinæ castigationis acerbitatemque supplicii sempiterni demonstrant. Adæquata denique, multumque mihi propria videtur reflexio, quam Commentator Lauretus, supra illud format, quod habetur in Proverbiis: *Dens putridus, & pes lassus, qui sperat super infideli in die angustiæ*, ubi sic exponit: *Denti putrido comparatur, qui sperat in homine fragili.* Atque hic ego quoque cum fragili calamo meo finem facio, in tam vasto mari, ubi siquis thesaurizare desideraverit, expandat retia sua per immensum pelagus Sanctorum Patrum.

PROVERBIA.

Inter ea quæ lectu digna sunt, lectionem proverbiorum elegantissimam reputaverim, tum propter varietatem materiarum, tum propter præceptorum sagacem doctrinam, unde tanta illis est, tamque plausibilis acceptatio; tum quod tam sæpe sunt insoliti, inexspectatique eorum exitus. Invenio itaque inprimis (cum de dentibus nobis sermo sit, quorum proprium est mordere, & lacerare) *Dente Theonino rodi*, quod tantumdem est ac famam lacerari, quam materiam jam supra tetigimus. Desumptum fuit hoc adagium, ait Manutius, à Poëta Theone, *rabiosæ loquacitatis, & petulantissimæ maledicentiæ.* Ausonius hinc in Endecasyllabo quodam de hujus mordacitate sic inquit: *Nec posthac metues ubique dictum, hic est ille Poëta salsus, bonorum mala carminum lacerna.* Et Horatius, *Dente Theonino qui circumroditur:* Nec dissimili figura utitur dum ad Julium Florum scribit: *Hic delectatur Jambis, ille Bioneis sermonibus.* Bion hic in obscuritate sua delitesceret, nisi Acron Commentator eum de obscuritate sua vindicasset: Dicit igitur hunc Poëtam fuisse maledicum, qui reliquorum poëtarum scripta lacerabat; opinatur autem Porphyrius hunc fuisse Patrem Aristophanis Comici, unde non immerito genuinum eum filium consimilis sibi patris appellaveris, qui à patre suo non degeneraverit; nisi forte quod scripta ejus patre deteriorem fuisse testantur. Ad hunc jungit Horatius mordacitatem Zoili, quem alius quoque Satyricus, nempe Martialis tantopere detestatur. Sic se invicem limæ corrodunt, & invicem se collidendo dentes consumunt. Appellavit Horatius, & ipse Satyrarum Author, hunc improperandi modum, *succum lolliginis, & sal nigrum*, qui morsu, & acrimonia sua maculas infligunt, læsionemque nominis, & bonæ famæ inducunt.

Lacerari in fama sua. Ausonius. In Ep.

Qui vero bonitatis & innocentiæ scuto teguntur, has stridulas detractionum cicadas vilipendunt: Qui Palladis ægide muniuntur, non timent hos fulgurantium radios, sicut serenissimus Olympus, qui sine sui offensione tonitruorum in se furorem recipit. Expressum fuit hoc sequenti Proverbio: *Dentem dente rodi.* Significationis hujus Author est Martialis, juxta mentem Manutii, cum dixit: *Quid dentem dente juvabit rodere? Carne opus est, si satur esse velis.* Dentes quantum etiam sese invicem corrodant, consumere nihilominus nequeunt, quod huic alteri proverbio convenit: *Noli verberare lapidem.* Quia vero poësia per modum salis est, qui intermixtus dulcedini condire solet: non abs re videtur mihi, si hoc dictum cum eo quod eloquentissimus, doctissimusque Testius produxit, confirmavero.

Innocentia detractionum contemptrix est. lib. 13.

Come muro talhor, qual hora il tenta
Destra armata ferire, il ferro stesso
Violento ritorce, e in suo riflesso
Contro l' Author del colpo, il colpo auenta. Poesia.

Memini me quoque in eodem argumento olim sic in oda quadam cecinisse:

Che l' innocenza illesa
Rilanciera nel offensor l' offesa.

Porro cùm invidiæ crimen tam sit frequens, tamque usitatum in orbe: ita ut difficile sit viciniam invenire aut familiam domumque, in quam feralis furia hæc serpentium suorum aliquem non injiciat: unde & Ovidius ajebat:

Fertilior seges est alienis semper in agris,
Vicinumque pecus grandius uber habet.

Non portemus invidiam erga res quas habere nequeamus.

Cum eruditissimis lucubrationibus suis vir solitarius S. Hieronymus hoc vitium extirpare de Mundo allaboravit, æternæ posterorum memoriæ hoc quod sequitur proverbium relinquens: *Edentulus vescentium dentibus invidet.* Quibus verbis id intelligi voluit, invidiam nullam erga eas res portandam, quas nulla nostra industria consequi possimus. Fortificat hunc sensum cum fecundissima Epistola, ad oratorem quendam virum eximium exaratam, eamque præfatis verbis terminat: *Cui, quæso ut suadeas, ne vescentium dentibus edentulus invideat, & oculos caprearum talpa convincat.* Ad quod totum admirabiliter adjungit Aldus: *Sic enim est ferme hominum quorundam ingenium, ut quisque laudet, quantum se speret assequi posse: si quid ultra vires suas esse senserint, id negant disci oportere. Breviter: paucos invenias, qui quod in se desperent in aliis probent, idque non in alia re magis, quàm in literarum studiis.* Hæc litigia, & hæ literatorum altercationes impulerunt Alciatum ad hæc verba: *Doctos doctis obloqui nefas*, & S. Hieronymum ad hanc conclusionem: *Ne pauper ipse iis invide, quæ possident.*

Embl. 19.

Sunt res quædam, inquit Manutius, quæ sæpius volitant per ora hominum, quæ tamen à proverbiis excludi non debent, prout illud est: non examinandum esse, nec accuratius inspiciendum omne quod dono nobis datur: jam communiter dictum illud vetus receptum est: *Equi donati dentes aspicere noli to:* quod etiam vulgò sic Italice dicitur: *à Caval donato non si guarda in bocca.* Signum maximè evidens equi boni est, dentes habere recentissimos, qui juventam arguunt, propter quod labori aptum judicant, & ad quod vigilanter solet oculum adhibere emptor: si vero dono venerit, nil ejusmodi inspiciendum. Hoc proverbio usus est Hieronymus, dum ait: *Parum eloquens sum, quid ad te? disertiorem lege. Non dignè græca in latinum transfero: aut græcos lege, si ejus linguæ habes scientiam, aut si tantum latinus es, noli de gratuito munere judicare, ut vulgare proverbium est: Equi dentes inspicere donati.* Ad examen revocare donum, injuria est donatoris, atque ita per consequens ingrati animi res est: rejectare item gratiam, corque offerentis, in injustitiæ censuram incurrir, inquit Stobeus: *Quantò quisque majoribus beneficiis acceptis non reddit gratias, eò injustior est.*

In præfat. Comment. Ep. D. Paul. ad Ephes.

Vanæ sine viribus iræ.

Irridere & subsannare hominem, qui multa minitans, non habet unde noceat, duobus verbis expressum fuit, quæ idcirco majorem sui observationem merentur, quod laconismo brevitatis suæ se commendant; dicit autem adagium: *Edentulæ maxillæ:* quæ tamen similitudinem hominis dentati referunt: masticare eas dixeris, cum id non possint: sic in vanum muro gladium suum infligit, qui ferire in inimicum suum nequit, quod aliter quoque nostro loquendi modo profertur: *Il Cane latra alla Luna, e il corvo gracchia: Canis allatrans lunam, & corvus crocitans.* Hoc adagium integrum Gregorius Thessalonicensis recollegit, dum ait: *Sunt scipio seni, maxillæ edentulæ.* Actio hæc, cum in effectu suo deficiat, extremæ imprudentiæ est, gravissimum damnum inferens authori suo, parum differens à cane rabido, qui petram mordet, quam confringere nequit: ubi aliud non proficitur, quàm quod animi talis malignitas, & sinistræ passiones palam fiunt: siquidem lusor ad chartam expositam respondere charta consimili nequit, fatuitatis est, eam quam manibus tenet indignando projicere: In ejusmodi occasionibus dissimulatio unicum velum erit, quo etiam in media tempestate ad portum desideratum intentionum suarum appellere quis navem suam possit. Sic docuit Seneca: *Non tantum patienter, sed etiam cum hilari vultu patiendæ sunt injuriæ.* Hac arte sagacissime usus est Tiberius, vulpes illa, antequam ad imperium eveheretur. Comparatio illa navis supra memoratæ, magni viri Ciceronis est: *Ut in navigando tempestati obsequi artis opus est, sic in administranda Repub. prudentibus viris propositum debet esse otium cum dignitate.* Ut quid seniculus cum adolescentulis in certamen masticationis se dabit? *Edentulæ maxillæ.*

Greg. Thess.

Actus summæ imprudentiæ.

Lib. 2. de Ira.

Apud Alciat. T. 120.

HISTORIÆ, RITUS, OBSERVATIONES, CONSUETUDINES.

Agricultura nobilissima.

Palladius, Columella, Augustinus Gallus, aliique insuper peritissimi viri, qui in agriculturæ studio, quod vitam homini subministrat se delectârunt: quæ professio tamen non minus ac quævis alia, elevata est, quamvis hodie propemodum omnis transierit ad rusticos, exculta nihilominus, & instituta in primoribus sæculi temporibus, per primogenitores nostros Adamum, derivata per Abraham, Jacob, reliquosque primævos heroës: præfati itaque Authores, qui cuique ruralium instrumentorum nomen suum indiderunt, considerando lignum principale aratri, quod vomerem recipit, factum ad similitudinem dentis, dentale appellarunt: sic ars à partibus humani corporis ad operationem suam lumen mutuata est.

De agricultura ad historias transeo, & ajo, ultra eos, qui jam supra descripti sunt, in lucem prodiisse armatum dentibus (sic referente Antigono) Arsamenem Persianum, qui cum dentibus natus est. Sic memoriæ tradit Plinius. Valeria Romana grandis heroina, quæ valore suo non dissimilis fuit nec Camillis suis, nec Cleliis, quippe quæ turmis suis fortissim s Sinuessam Pomeriam assaliit, & depopulavit: civitas quæ tum temporis, nec flore civium, nec robore virorum militarium, Urbi Romæ concessit: Hanc quoque Valerius Maximus multiplicatis copiosisque dentibus natam esse refert: ubi autem hæc seminalis virtus tam præcox in natalitiis primis sui dat experimentum, nil mirum est si animus pariter, & cor præmature virilem, & Martialem vigorem imbibunt. Sic præfatus Author de Drepetina Laodicææ Regina recenset, eam ordinem dentium duplicatum habuisse.

De mirabil.

Valer. Max. Lib. 7. c. 16.

Lib. 1. c. 8.

Hinc Albertus Magnus author est, vidisse se hominem octogenarium, cui dentes adhuc in ætate illa increverint, novique prodierint. Refert Saxo Grammaticus VVessetum Regem Scaniæ, ab Haraldo Rege Danorum oppressum, ex causa vulneris duos amisisse dentes, quos pauco dein tempore rursum acquisierit, novis, iisque molaribus binis, ex utraque maxillæ parte prodeuntibus: unde & nomen Hildetæ sibi assumpsit, quod in idiomate nationis hujus idem ac dentatum significat. Plinius Timarchi Nicoclis meminit (filii, inquam, Paphii) hunc ordines quoque duos maxillarum sortitum fuisse. Herodotus ait post Platæensem pugnam inter cadavera Persarum, quorum innumerabilis multitudo fuit, maxillam militis inventam fuisse, quæ quamvis dentium quemque distingueret, in unum tamen os omnes coaluisse: quod

Lib. 8. c. 43.

Lib. 7.

Lib. 11. c. 7.

Lib. 9.

ipsum

ipsum de Prusio filio Regis ejusdem nominis Valerius Maximus memoriæ tradidit. Quod colorem dentium attinet refert Petrarcha, atteſtante & ſuffragante eidem Trebellio, Zenobiam Palmirenorum Reginam dentibus eousque candidis dotatam fuiſſe, ut unionibus pares eſſent. Divinus Ariſtoteles rationem indagat cur Æthiopes, cum tanta carnis nigredine dentes habeant tantopere candidos: ſupra quod concludit: pari ratione qua cera, calori Solis radiisque ſolaribus expoſita candeſcit; ſic per vehementem calorem & vigorem digeſtivum maxillarum inalbeſcere dentes, dum ab omni muco & ab omni humore excrementitio defæcantur. De Thaide & Lecania, quarum una ſuppoſititios, altera genuinos dentes gerebat, pro more ſuo erudite, & pungenter, in diſticho quodam ait Martialis.

Thais habet nigros, niveos Lecania dentes:
Quæ ratio eſt? emptos hæc habet, illa ſuos.

De nova dentium productione, & acquiſitione juſtum eſt, ut ad eorum quoque amiſſionem transeamus, aut æqualis fiat ſimilium, ut contrariorum diviſio. Recenſet itaque Herodotus de Hippia tyranno, quod exotica quadam ſternutatione ſibi tuſſim vehementiſſimam excitârit, qua gingivæ omnes commotæ fuerint, atque ita una cum ſputo dentem unum ejecerit: idque ei, inquit, author, præſagium prælii fuit infelicis. Argutum Epigramma Martialis eſt, de Picente quodam, qui dentem ſibi ad ſepulchrum ſuum elapſum elevavit, quod huc referre non improprium videbitur:

Tres habuit dentes pariter quos expuit omnes
Ad tumulum Picens dum ſedet ipſe ſuum,
Collegitque ſinu fragmenta noviſſima fracti
Oris, & aggeſta contumulavit humo;
Oſſa licet quondam defuncti non legat hæres,
Hoc ſibi jam Picens præſtitit officium.

Per tuſſim unam alteramque conſimilem illi, quam de tyranno retulimus, Ælia vetula, quaternos ſimul dentes, quos ſolos habuit, ejecit ſuper quod itidem Martialis jocando ſatyrizat:

Si memini fuerant tibi quatuor Ælia dentes
Expuit una duos tuſſis, & una duos.
Jam ſecura potes totis tuſſire diebus,
Nil iſtic quod agat tertia tuſſis habet.

Hoc in loco facundiori calamo, quam ille meus ſit, encomia debita intrepidiſſimæ conſtantiæ S. Apolloniæ virginis deſcribenda relinquo, quæ virtute fidei armata cruenti carnificis forcipibus maxillas ſuas imperterrita dedit, omnibus adeo dentibus ſuis orbata: nil metuens dare ſe doloribus inferni, dummodo Paradiſi conſolationibus bearetur. Refert Æneas Sylvius Pragæ incolas ab Imperatore Sigiſmundo obſeſſos, cum ille ſtragem magnam baliſtis ſuis exequeretur, tantum inde excreviſſe fœtorem, ut omnium penè dentes aut loco ſuo moverentur, aut vacillarent: ſed cum fortiter id per hyemem totam ſuſtinuiſſent, adhibito medicamento à Doctore quodam ſuggeſto, priori ſanitati reſtitutos eſſe. Olaus Magnus item author eſt, non procul ab Urbe Regia Holm, aut Stocholm in Suecia locum eſſe nominatum: *quatuor dentes*: ſitu ſuo montoſum, & elevatum, ubi Chriſtiernus Daniæ Rex infelici prælio commiſſo, ictu bombardæ totidem dentes amiſit. Scribit Cranzius de Henrico Bremenſi Proto Cancellar. Chriſtiani Archi-Epiſcopi Moguntini, homine bellicoſiſſimo, quod proprio pugno ſuo, decem atque novem viris nobilibus, inimicis ſuis, quos in ditione ſua habebat, ſaxo dentes excuſſerit. Diſcutiendum relinquo eruditis Medicorum Scholis, ſi cum veritate ſtare poſſit id, quod Ambroſius Pareus recenſet. Homo, inquit, fide dignus ad me retulit, vidiſſe ſe matronam nobilem, quæ cum dentem ſibi excavari feciſſet, eam in locum vacuum, ſine mora temperis dentem alium à pediſſequarum ſuarum una evulſum reſtituiſſe, qui poſthæc actis radicibus tantopere firmè ſeſe ſolidaverit, ut non minus illo, ac cæteris genuinis maſticando uteretur, isque ſe in reliquorum dentium ordinem ſine differentia innexuerit. Sed hæc hactenus.

SIGNATURÆ.

QUemadmodum natura rerum huic parti, tam neceſſariæ in humano corpore, præcipuam elargita eſt, maximeque uberem primævi ſpermatis ſui materiem, prouit patuit in Anatomica indagine, ſic nec parca fuit eadem ipſa in ſubminiſtrandis cum liberalitate correctivis, & lixivis remediis, ut inde malis dentium, quæ modum omnem excedunt, ſuccurratur. Ego vero, cui inſtitutum non eſt, volumen integrum de una ſola profeſſione compingere, de his non niſi pauca contingam. Erunt tibi, non ambigo in promptu, quos utique etiam, benigne Lector, intellecturus es opuſcula, quæ abunde in hoc genere ſe diffundunt, ſingulariter autem Cardani opus, qui qualis cura dentibus adhibenda ſit jam cum offenſi fuerint, aut debiles, aut ſignum offenſionis apparuerit, pluribus docet: ſi videlicet in maſticando vigorem debitum retineant; ſi ſcabri ſint, aut cavi, ſi pleni ærugine: ſi calorem aut frigus non tolerant; ſi aliquantum doleant: ſi corroſi appareant: ſi ſitu, aut loco mutantur: ſi à colore candido defecerint, aut, quod pejus eſt, nigreſcant: ſi putredinem aut corruptionem demonſtrant, atque horum ſimilia: præfatus author pro his Alexipharmaca componit præſtantiſſima contra dentium debilitatem, ſtuporem, dolorem, deformitatem, nigredinem: ad quem authorem prudentiſſimum, medicinæ ſtudioſum transmitto, ejus enim libri lectio ex diametro ad eum directa eſt.

Docent viri maxime ſingulares, idque cum lucubratione, & eruditione inſigni Aldrovandus, & Crollius, qualiter pomi granati acini figura ſua dentium ſimilitudinem referant: ob quod etiam ad vitia dentium corrigenda, decoctum eorum antidotum validiſſimum, &c. ſic omnem violam dentariam, aliasque inſuper ſpecies ejusdem ſummopere prodeſſe. Dens caballinus, aut Hyoſcyamus, ubi ſemen continet, ſimilitudinem oſſis maxillaris habet: Ego ipſe experimento proprio didici, potentiſſimum pro dolore dentium hanc herbam remedium eſſe: quibus adjungunt præmemorati, oleum radicis illius, aut decoctionem ejusdem, aut ſeminis ejus in aceto cum herba perſicaria præparati, in affectu dentium inſignis virtutis eſſe. Nucleus pini dentes inciſorios, ſicut radix pſeudohermodactili dentes caninos æmulantur, unde prioris illius folia bullientia in aceto, multum utilitatis in odontalgia ferunt, ſicut hujus poſterioris radices ſtuporem dentibus inferunt. Idem operantur radices ſcrophulariæ, vulvariæ, & cervicariæ, quæ effigiem gulæ præferunt, nec minus emolumenti ad medendum ſtrumis conferunt, prout poſtea docebitur. Efficaciſſima inter omnes herba dentaria eſt; hæc ſi in decoctum reducta, aut aliter pro libitu operantis aut patientis præparata fuerit, virtutem habet in his dentium affectibus, eximiam.

SIGNIFICATIO
LITERÆ D.

HÆc litera tam inter antiquos excellentem ſui habuit exiſtimationem, ut majorem obſervationem quam ipſum A, quod tamen Alphabeti caput eſt, obtinuerit: idque non immeritò, quandoquidem hac littera

littera nomen magni Dei nostri exorditur. Dum igitur dentes tangimus litera hæc exprimitur.

Itaque. D. simpliciter positum, ea quæ sequuntur indicabat: *Decius, Divus, Devotus, Dicavit, Diebus.* D. A. *Divus Augustus.* DA. *Dona.* D. AE. *De ærario.* D.C D C.D.E. *Diebus Cæsaris dictatoris causa dicta est.* D.B D. V.D. *De bonis dixerunt, vel dederunt.* D. B. S. F. *De bonis suis fecit.* D. B. N. *De bonis nostris, de bonis notatis.* D. B. MB. *De benè merentibus.* D. B. C. *De benè consulentibus. Vel de bono communi.* D. B. J. *Diis benè juvantibus: De bono judicio.* D B. IN. *De bonis incertis.* D.B. *Decius Brutus.* D. C. N. N. B D. *De cæsare nemo non benè dicat.* D. C. CÆS. *Divus Cajus Cæsar.* D. C. A. *Divus Cæsar Augustus.* D. C. S. *De Consulum sententia, vel de consulis, vel de consilii sententia.* DCT. *Detractum.* D. S. D. *De suo deferebatur.* D. M. *Dedimus mercedem.* D. D. *Dandus dedicaverunt.* D. D. D. A. A. A. *Dedicaverunt, dederunt dono, aureo, argenteo, æreo.* DD. M. V. *Dies mali venerunt.* D. D. *Deo dicavit.* D. D. N. M. P. *Dare de nuti mihi parat.* D. B. V. *De bonis Virginis.* D.D. *Dotis datio. Dono dedit. Dedicavit. Damnum dedit. Dies dedit.* DD. E. H. L. JO. LIB. PRI. DN. MAR. PU. ET LI. P. *Dedicatus est hic locus Jovi Liberatori: deinde Marti pugnatori, & Libero Patri.* D. DQ. O. H. L. S. E. V. *Diis, deabusque omnibus hunc locum Sacrum esse voluerunt.* D. *Decus.* D.D. *Donum dedit. Dotis dotatio. Deus dedit.* D.D.D. *Datus decreto decurionum. Dono dedit dicavit. Dono dederunt.* D.D.D.D. *Dignum Deo donum dicavit.* D.D. L.M. *Deus dedit libero munere.* DD NN. *Domini nostri.* D. DQ. *Dedit, donavitque.* D. DQ. S. *Diis deabusque sacrum.* D. M. S. *Diis Manibus sacrum. Dormiunt mortui securi.* D. F. *Dotem fecit.* D. F. *Decii filius.* D. G. *Dedit gratias.* DICT. *Dictator.* DIG. M. *Dignus memoria.* DIEB. *Diebus.* DIL. *Dilectus.* D. I. L. I. A. *De isto lapide invenies aurum.* D. IN. M. S. *De infernis malè sacrum.* DD. IMM. S. *Diis immortalibus sacrum.* D. IPS. *De ipsis.* D. V. BB. *Dilectum vinum bibebant.* D.L. D.P. *Diis locum dedit publicè.* D. L. *Donavit locum. Dono legavit, dedit legem.* D L. *Do Lego.* D.L. *De loco.* D. C. D. P. *Dies cum dedit publice.* D. L. S. *Diis Laribus sacrum.* D. M. *Diis Manibus. Domus mortis. Divus Maximus. Diis maximis. Dolum malum. Donavit monumentum.* D.M.Æ. *Deo magno æterno.* D.M.B.M.F. *Diis Manibus bene merentibus fecit.* D.M F. V.C. *Dolo malo, fraudisve causa.* D M.L. *De malè loquentibus.* D.M. M. *Diis Manibus Mœniorum.* D.N.G. *Diutius non gaudebis.* D.M.S.C. S.RPP.T. DEI.C.C. *Dies malus sequitur, cras si rupens tonitrua, dein cineres, carbones.* D. N. MQ. *Devotus numini majestatique.* D. M. S. C P. *Dies malus sequitur, cras pejus.* D.N. *Dominus noster. Dominus.* DN. P. F. S. *Denumerata pecunia facies sacrum.* DNN. *Domini.* D. O. *Deo optimo. Diis omnibus.* DOMS. COS. XIII. LUD. SEC. F.C. *Dominus Consul tredecim ludos sæculares faciendos curavit.* DOT. *Dotem.* DOT. R. *Dotem recuperavit.* D. P. *Diis Penatibus. Dotis promissio. Dotem petit. Devota persona.* D. PEC. R. *De pecuniis repetundis.* D. P.F. *Denunciandi potestatem fecit.* D. PP. *Deo perpetuo.* DPO. *Depositio.* D. PF. *De præfecto.* D. P. ORT. *De parte Orientis.* D. PS. *De Principibus.* D. P. OCC. *De parte occidentali.* DPS. *Discipulus.* D.Q. *Diis Quirinalibus. Diisque.* D.Q.R. *De qua re.* D. Q. S. *De quo supra. Die quo supra.* D R. *Drusus.* DR. P. *Dare promittit.* D. RS. *De Regibus.* D. RN. *De Romanis.* D. RP. *De Republica.* D.T.S.P. *Diem tertium sive perendie.* DS. *Deus, Diis.* D. S. P. O. *De sua pecunia obiit.* D. S. SP. P. *De sua sapientia perfecit.* D. SUP. P. *De supina pila.* D. S. *Dato solo.* D. SP. *De sapientibus.* DT. *Duntaxat. Durat.* D. TB. *De Tribubus.* D. TRIB. TL. S. *De tribunali tulit sententiam.* D.T. G. Q. S. *De tuo genio quid sentis?* D.T. S.P. *Diem tertium sive perendinum.* D. V. *Devotus vir. Diis volentibus. Devotus veste. Dies quintus.* DUC. DUC. *Ducum Ductor. Ductorum, Ductor.* DUL. vel DOL vel DULCISS. *Dulcissimus.* D. IX. *Diebus novem.* DU. I. S. *Devotus istorum servator.* DU. vel DUS. *Devotus.* DUL. *Dulcis.* DULMS. *Dulcissimus.* D. U. M. T. *Dolo vel malo tuo.* D. VS. *Deæ Virginis. De virtutibus. De verbis.* His observationes alias adjunges, siquidem placitum tibi fuerit antiquorum monumenta evolvere.

EPITHETA.

UT tanto promptius, tanto facundius supra dentes formare discursus suos quis possit, non defuerunt eloquentissimi tam Poëtarum, quàm Oratorum, qui ob oculos Epithetis suis collocarunt, & qualitates & conditiones dentium, cum tanta emphasi, & energia, ut illic ubi posita sunt & lumen, & claritatem, & vitam, & penè essentiam periodis contribuant. Igitur Horatius invidos eos appellavit. *Et jam dente minus mordeor invido.* (Carm. 4.) Idem ibidem luridos: *Luridi dentes te quia rugæ turpant.* Idem adhuc, nigros: (In Epod.) *Si quis atro dente me petierit.* (Serm. 2.) In sequentibus superbos nominat. *Vincere tangentem mala singula dente superbo.* (Ep. 1.) Rursum alibi Theoninos: *Dente Theonino cum circumroditur.* (Lib. 2.) Item jejunos: *Jejunis dentibus acer dejecit.* (In Epigr.) Politianus rubiginosos appellavit: *Rodit statim rubiginosis dentibus.* Ovidius Indios: *Et dentibus Indis.* (2. Metam.) Idem niveos: *Rumpere dum niveo vincula dente volet.* (In Ep. Leandr.) Idem avidos: *Sive dapes avido convellere dente parabat.* Rabiosos Lucanus: *Et frangit rabidos præmorso carcere dentes.* (Lib. 11.) Duros Lucretius: *Mollia tecta fremunt duros nudantia dentes.* (Lib. 10.) Idem validos: *Et validis socios cædebant dentibus apri.* (Lib. 5.) Candidos Strozzius: *Quos jam exarmârant dentibus albis.* (Ibid.) Spinosos Martianus Capellus: *Spinosorum dentium acumine venenato.* Pontanus vulnificos: *Vulnificos spinæ referunt in cortice dentes.* Spinosos Thomas Radinus: *Et spumosis dentibus corrodente hastas.* Minaces Strozzius jam memoratus: *Immensumque caput, & dentes utrimque minaces.* Indicos Martialis: *Et aurum vetus indicosque dentes.* (Lib. 11.) Calceatos Plautus; *Cum calceatis dentibus veniam tamen.* Candidos Pontanus: *Dentesque flavent candidi.* Præduros Martialis: *Ne violes teneras præduro dente columbas.* (Lib. 13.) Præcandidos Politianus: *Quid margaritas dentium præcandidorum proloquar.* Candidulos Marcus Tullius: *Candiduli dentes: venusti oculi, color suavis.* Copiosa Poëtarum, Oratorumque lectio, indicem tibi interim, mi Lector, copiosiorem, quem hic sterilis meus sit, suppeditabit.

FABULOSA & MYTHOLOGICA.

ÆTerna memoria dignissima semper erit sententia Maximi Tyrii, citata à viro eximio Mascardio, in sua tabula Cebetis: *Eorum,* inquit, *quæ ob imbecilitatem suam humana intueri perspicuè nequit natura, speciosior interpres est fabula.* Quasi diceret: Sphyngem esse naturam, cujus Oedipus sit fabula. Illa puteus profundissimus est, hæc situla, & funis unde ad aquam usque pertingamus. Illa oraculum est, hæc ejus interpres. Mirum non est si maxime abdita Philosophiæ mysteria per fabulas pandun-

panduntur, & revelantur: hæc enim utilitas est, quam à fabula capimus, & quæ exinde scaturire potest. Itaque dum de dentibus nobis tractatus est, non abs re futurum erit, siquidem de Cadmæis dentbius seminatis, huc fabulam attulero, tum proinde etiam id, quod Mythologici inde deduxerunt. Priores ergò nos docent, Cadmum filium Agenoris sibi socios adjunxisse Thasum, & Europam. Dum autem prima jacerentur Thebarum Urbis Bœotiæ fundamenta, eum ad fontem quendam misisse socios suos, ut inde aquam haurirent, occurrisse autem illis Draconem horrendum, qui non procul à fonte in caverna quadam latitabat, quem quidam filium fuisse Martis Venerisque commentantur (inter quos Appollodorus Cyrenensis, & Lisymachus sunt) præstolabatur Cadmus ad reditum sociorum, sed in vanum: ambos enim Draco devoraverat. Denique moræ hujus impatiens, qua cum amaritudine distinebatur, ipse quoque in locum se confert, atque ibi belluam invenit, adhuc sanguinolentis ossibus & membris palpitantibus incubantem, & devorantem. Ille vero, tanquam pugil imperterritus, arrepto manu gladio, & occiso Dracone gloriosam dedit amicis suis vindictam. Subsidium illi ad victoriam suggesserunt, Mars, & Pallas, hoc tamen paciscentes, ut Cadmus partem dentium, quos de faucibus occisi animalis extraxerat, seminaret: quod cum factum esset, fingunt Poëtæ, armatos inde homines increvisse: qui mutuis confestim in se cædibus sævirent, seque invicem mutuis vulneribus conficerent: idque opera & artificio Cadmi (sicut Pherecydes meminit) quorum turba illa conflictavit, & quam ille omnem extinxit. Arduum enimvero opus, nisi Pallas, utpote Dea Sapientiæ, viam indicasset & ordinem; qua ratione videlicet arrepta petra, eorum unum clanculo feriret: qui injuriam non ferens, credens id sibi à sodalibus suis contigisse, percutere vicinos cœpit, sicque alter in alterum irritati, mutua nece se interimerunt, ita ut de tanto præliantium numero non nisi quinque superstites manerunt, quibuscum Cadmus reconciliatus, eorum posthæc opera multipliciter usus est. Mythologia eruditè super hæc declarationem suam adjungit: Exponit enim Cadmum potentissimum Phœnicum Regem fuisse, qui ferocissimum prædonem, terras longe & late infestantem, & sub nomine Draconis significatum, occidit. Seminasse dentes illius fabula refert, socii enim ejus disseminati, & dissipati sunt abscisso capite. Universum hoc Minervæ consilio factum, & Martis, cùm rerum militarium executio, æquè ac aliarum à prudentia dependeat. Allegoria autem, quod petram inter armatos reliquerit, qua factum sit, ut dissidiis inter sese commoti, promiscue cæde interirent, eo spectat, quod Thebe regionis Metropoli ædificata, prælia multa, conflictationesque intestinæ exortæ sunt, dum quisque inter Heroës, & Belliduces sibi urbis imperium vendicaret.

[Margin: raco filius Martis & Veneris. — b. 4. Rer. eb. — b. 5. Histor.]

Rursum alii sunt, qui in dentium semine non homines, sed Alphabetica elementa intelligunt. Stupenda, & prodigiosa enimverò messis, quâ fecundior, quâ feracior alia inveniri non poterit. Originem suam fabula exinde sumpsit, quod hic Rex, magnus naturalium rerum indagator, de Phœnicia in Græciam transportatus, his plures literas monstravit, hactenus incognitas. Primus item fuit, qui soluta oratione historicam scribendi methodum edocuit: ante hunc enim & Linus, & Thales, & Musæus metro hæc dabant. Petram inter milites jecisse dicitur, qui se mutuis cædibus obtruncârint: A Cadmo enim terra Cadmia inventa fuit, cujus operâ perfectissimè concoqueretur æs, & omnis scoria ad purum usque defæcaretur, ita ut opificum manus cum omni facilitate ad tractandum illud accederet. Hic sensus allegoricus dentium est, quomodo posthæc cum Europa sorore sua investigarit: civitatem Theben construxerit: pro conjuge Harmoniam filiam Veneris habuerit, aliaque insuper, cum non sit fori nostri, benevolum Lectorem ad sensatam Mythologiam Natalis Comitis ablego, quod autem fabulam ipsam concernit, ad doctissimi, & limpidissimi poëtæ Ovidii Metamorphosin.

Pro more meo hunc tractatum, imperfectissima compositione mea termino: suppliciter te, amice lector, supplicando, ut voluntatem bonam æqui ducas, hac enim totus in servitium tuum ardeo.

Laus dentium.

Alludendo ad id, quod horum beneficio sermo humanus perfectionem suam consequatur; sine dentibus enim id fieri non posset.

Bella spesse voi sete, il cui Ricinto
Custodisce un tesor non menzogniero,
Custodisce la lingva, al cui Impero
Cede i raggi ben anche il Dio di Cinto.
Ha ciascun tra di voi luogo distinto,
Si le perle in sua conca han pregio altero
A benche poi con alto magistero
In reciproco nodo ogni un sia accinto:
O se là in Pimple mai trarmi la sete
Potessi, e al pletro agevolar il nerbo,
Qual di voi cantarei memorie liete.
Pur tra vostri stupori a dir mi serbo
Che tra pompe maggiori in terra havete
Voi pur virtu, ch' esca perfetto un Verbo.

OS, ET LABRA.

Anatomia.

QUis nostrum est, cui acceptum non sit, auscultare, legere, videre, ratiocinari, de ore, per quod respiramus, vivimus, fabulamur, & tot insuper alia tam ad usum vitæ necessaria, & opportuna peragimus? Os spiraculum pulmonum, & cordis est, ex quo fit, ut possit appellari porta vitæ, explicatrix, & nuncia affectuum, & passionum animi. Duplex hujus usus est (prout Anatomici docent) unus primarius, secundarius alter. Primus rursum duplex est: unus, ut alimenta per hoc ad ventriculum deferantur, in quo chylificatio fiat, & digestio perfecta: alter, ut in regiones pulmonum demittatur aër, qui per hoc respirationem perfectam habeant, non minus vocem quoque producant, & foras emittant. Denique idcirco datum est, ut nutrimentum habeat homo, ut temperamentum, ut expurgationem spirituum vitalium.

Usus secundarius oris est, ut per vomitum, perque sputa purgari possimus, thoracisque excrementa rejiciantur. In ore patulo manifestantur gingivæ, dentes, palatum, uvula, & fauces. Gingivæ carnes immobiles sunt, ab opifice natura formatæ, ut dentes stabiliantur in cancellis suis, de quo in superiori tractatu abunde dictum est. Palatum cælum oris nominatur, ab aliis testudo, & solum illius. Latini palatum appellarunt, quasi palis dentium circumdatum. In fine hujus foramina duo spectantur, quorum intervento magna fit narium & oris communicatio.

Uvula fungosa caruncula est, quæ de palato ad meatus narium usque discurrens, in ore denique terminatur. Hæc dum sana est, gurgulio dicitur, item alio nomine, plectrum, per hanc enim, ab arteria aspera & faucibus vox, emissa dirumpitur: sita est in parte inferiore per modum uvæ dependens, unde & uvulæ nomen consecuta est. Hujus usus, secundum mentem Anatomicorum omnium, hic est, ut aëris frigidi frangat impetum, ne confestim in pulmones incidat: Hinc evenit, ut quandocunque hæc vel offensa, vel deperdita fuerit, vox unà deficiat, aut diminuatur. Alexander Afrodosius rationem indagat, cur qui hac Epiglottide privantur, continuo in phtysin incidant, quamvis posthæc sanitatem uvulæ recuperent. Respondet ille ab aëre frigido id provenire, qui celerius debito prolabitur ad pulmones, cujus frigiditate incrassatur, spissaturque sanguis, & ad motum tardiores redduntur pulmones: ita ut de hinc per commotionis validæ vehementiam relaxentur imo & dirumpantur vasa.

Alexander Afrodosius.

Fauces præterea cavitatem omnem denotant, quæ per os apertum conspicitur; binæ item glandulæ, quæ ad Isthmum collocantur, tonsillarum nomen habent, quarum officium est, continua irrigatione humectare linguam, unde saliva est, sine qua nullus linguæ gustus esset, sicut nulla in ventriculo concoctio, si nulla humoris esset lixatio. Labra posthæc oris sunt extremitas, unde & pro libitu clauditur, & aperitur. Cum verò necesse fuerit constringi labia, aut eadem relaxari, contrahi, distendi, torqueri, & mutari denique ad omne id quod usus manducantium, aut bibentium, aut loquentium, aut aliud quid operantium requirit: provida sagaxque natura substantiam eorum musculis simul & cute ita affabrè construxit; taliterque invicem commiscuit, ut structura ejus admirabilis tam cutis musculosa, quàm musculi cutanei appellari possit. Quidam antiquorum, non minus modernorum sustinuerunt moveri labia per musculum largum, cujus fibræ cum diversimodè implicatæ sint, varios quoque motus operentur: sed peritiores Anatomici observant, plures ibi musculos esse, qui diversorum motuum causa sint.

Doctissimus vir Laurentius docet, labium superius à duobus musculis moveri, qui cum principio carneo ab maxilla superiore nascantur, qui proinde per obliquum descendendo, lateribus labri superioris inserantur. Eadem ratio inferioris labri est, duorum pariter musculorum interventu, qui à mento derivantur. In his ergo octo musculis duo genera fibrarum observanda sunt, externæ alteræ, alteræ internæ: hæ posteriores ab intro labia contrahunt: priores illæ foras didicunt. Inter hæc denique rursum musculus quidam apparet in similitudinem sphyncteris, qui fibras omnes, & musculos virtute constrictiva comprimit, & restringit, Buccinator appellatus. Nascitur hic à summitate gingivarum, cumque his terminatur: qui per modum circuli intersecti fabricatus, & è fibris pluribus contextus est. Hic musculus tunica quadam leviter tangitur, quæ universam circumferentiam oris ambit, usque adeo illi ex illa parte connexâ, ut nulla unquam laceratione divelli, aut dissociari possit. Hujus ministerium est, ut nunc in unam nun in alteram partem cibos trajiciat, qui hoc modo dentium ope masticentur, & conterantur: Item ut inflandæ buccinæ distensione sua inservia. Hæc sunt quæ præsenti capitulo meminisse sufficiant.

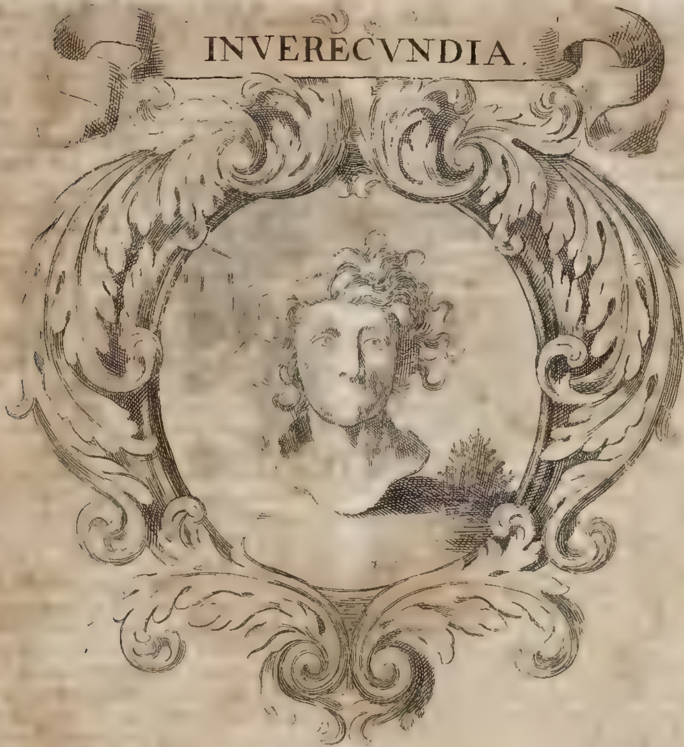
HIEROGLYPHICA.

PArciora nobis hic, quàm alibi occurrunt, sive id factum sit, quod hanc corporis partem progenitores nostri tam providi ad usum particularem trahere noluerunt, cum per os reliqua cuncta exprimantur: aut vero quia os per semet solum figuratum aut depictum, formam admodum obscuram parumque cognoscibilem habeat; evenit itaque, ut insignem observationem in hac parte nullam statuere allaborarint. Dum nihilominus inverecundum hominem, & effrontem significare vellent, faciem repræsentabant cum partibus suis integram, sed privatam ore: quippe quod verecundia sedem figat in ore. Unde & apud Latinos, de impudentibus, & protervis dicitur: *Os non habet*: Quod vulgo inter Italos *Sboccato* dicitur.

Inverecundia.

Hinc

INVERECVNDIA.

Pier. de e. Hinc Catò major, dum Lentulo improperaret, quod in faciem sibi spuisset: *Affirmabo omnibus inquit Lentule, falli eos qui te negant os habere.* Sic argute vulgatam hominis impudentiam perculluit, quamvis videretur id ad sputi copiam direxisse. De inverecundia, & impudentia memini jam me alibi ratiocinatum fuisse, nec ignoro rursum alibi occasionem inde ratiocinandi occursuram. Interim cum *viri vere- ad.* Euripide hoc breviter dixero: *Maximum omnium vitiorum, quæ inter homines sunt, est impudentia.* Alludit ad hoc proverbium vetus: *Chi non ha vergogna, tutto il mondo ha in pugno:* Hoc est: *quisquis pudore vacat* (inquit Plutarchus) *omnium digito monstratur.* Verecundia luminosissima purpura est, & maxime decora quæ tingi in Vaticano possit, aut murice colorari; sed minimus impudentiæ nævus tantopere maculare eam potest, & deturpare, ut omnem adeo splendorem, omnemque genuinum decorem amittat; expressit hoc Antonius Abbas in Satyris suis:

sfcherie.

Come stilla caduta in veste rossa
D' ebalio sangue, e piu difforme assai
Che su rozzo gaban macchia piu grossa.

Bacchid. Supp. Hoc ipsum punctum Plautus tetigit dum ait: *Illum ego periisse dico, cui quidem perit pudor.* Et Euripides: *Vir turpis verecundia moveri non potest.* S.Am- *De officiis.* brosius item pro defensione virginis pudicæ, sic ajebat: *Est verecundia pudicitiæ comes, cujus societate castitas ipsa tutior.*

Porro cum de ore mihi sermo sit, ex quo saliva foras ejicitur, peropportunum videtur de hoc nonnulla meminisse. Invenio itaque significatum in his antiquitus esse, si quæ res aut improperio, aut omnino abjectione digna videretur, quod latini *amolitionem* nominare consueverunt. Veteres enim prudentissimi viri cum hunc gestum expressuri essent, hominem pingebant, qui in actu erat ut spueret: Sic affirmat Theocritus: *Quæ maximè abhorrebant, quæque opprobrio habebant, eâ ignominiâ designabant.* *Theocr.* Adjungatur his primorum Christianorum quemque devotum, in more habuisse, ut audiendo turpiloquium aliquod, continuò expueret: Quod si hodie fieret, plura vasa sputis & salivis adimplenda essent: eousque hæc immunditiès increvit, mixta blasphemiis. Credebant illi expurgationem quandam & mundationem hoc genere agendi se assecutos. Hinc Tertulianus ajebat: *Cùm aliquid immundum flatu expuis.* *Lib. ad Vxor.* Qui sæpius attonito similis videbatur, eo quod altissimus per divinam justitiam suam hujusmodi sacrilegos, qui fora publica, qui mercatorum fornices, qui domos his obscœnitatibus adimplent, non severè castiget, & in cineres redigat; quæ turpitudines nihilominus non solum ad perterrendos bonos, sed ad perfectos quoque scandalizandos valentissimæ sunt. Theophylus accommodate in rem hanc ait: *Citius credendum est equo infræni, quàm verbo incomposito.* *Theoph. apud. Diogen.* Et Euripides: *Incontinens lingua turpissimus morbus est.* *Euripid. in Ores.*

Quamvis dentium principale munus sit masticare cibos pro nutritione & alimento humano: magnam nihilominus partem in hoc opere os nostrum sibi vendicat, quod receptos à dentibus, tanquam à manibus quibusdam masticandos tradit: occluso enim ore, frustra dentium structura est: cibatio igitur ad utrumque pertinet. Dicebat isthinc cum ænigmate doctissimo Heliacus apud Horum Appollinem: ab homine horas devorari: per quod ad hominis os locabat fasciculum, colligatum de rosis, spicis, & pomis.

Ingeniose admodum doctissimus vir Valerianus ænigma hoc à prima fronte sua obscurissimum exponit, dicendo: Non sic intelligendum esse, *Pier. Hieroglyph l.23.* ut

Quid per hoc intelligendum: quod homo horas devoret.

ut credatur homo materialiter devorare horas, cum hoc factu impossibile sit, nec enim corpus, nec figuram habent: sed si temperanter & ordinate vivendo, horis debitis cibetur homo. Utque demonstretur de tempore anni in tempus rationem & mutationem victûs instituendam, ad labia collocatur fasciculus, de quo supra memoratum est, ubi vernum tempus per rosas expressum est, æstivum per spicas, autumnale in pomis. Sic videlicet quatuor anni tempora, prout Horus Apollo scriptum reliquit, horæ nuncupabantur: Ita Persæ, & Assyrii nomine Horarum annales suos intitulant: A græcis item scriptores annalium Horographi appellantur. Hinc quoque Apollo, qui cum sole idem est, cum horarum conductor sit, earum Pater, & Horus appellatus est.

Dii ovo Horomazeni inclusi.

De quatuor & viginti horis diei, hanc fabulam Homerus recenset: Horomazenum, hoc est, solem, cum jam universitatis molem fabricasset, & in ordinem suum digessisset, viginti quatuor Deos ovo inclusisse: quod cum posthæc filii sui jocando perforassent, bonos inde malosque genios prodiisse sine discrimine: unde factum ut bona malis intermixta, orbem universum confusione, & omnium rerum perturbatione adimpleverint. Hic Pierius moralitatem singularem constituit, dum ait: *Ita quantacunque fruamur jocunditate, quocunque simus gaudio exhilarati, serus quid vesper vehat nescimus.* Hoc ipsum Euripidem persvasit, ut Mundum Lyræ compararet, ubi sonus sit acutus, simul & gravis: ubi congeminentur vicissitudine perpetua Democritus semper ridens, & Heraclitus semper plorans. Ab eodem Horizonte proveniunt nubes, & serenitas: Atque ita dicitur homo manducare horas, dum easdem novit pro commodo, & utilitatibus suis impendere: quod jam supra tractatum est.

L. C.

Cor ori immissum.

Hierogly. 7. Lib. 1.

Rursum apud Horum Apollinem (sic Causinus refert) figura sequens exprimitur: homo, inquam, qui manu dextra cor humanum in os suum immittit. Per hoc indicari, citatus Author inquit, hominem integritate, & sinceritate comendabilem, qui verbo, facta conjungat: non nisi ea loquens, quæ in corde gerit: nec Pharisæis illis se similem reddens, de quibus increata Dei sapientia Redemptor noster Discipulos suos præcavere docuit, dum ait: *Omnia quæcunque dixerint vobis, servate, & facite, secundum opera vero eorum nolite facere, dicunt enim & non faciunt.* Prudentius ad hoc allusisse videtur, dum ajebat: *Cor, septum animæ.* Marcus Varro in octo partes humanam animam, Metaphysicâ distinctione divisit: ex his verò partem suam sensibus dedit, quorum numerus quinarius sit: sextam cogitationi: septimam parti generativæ, octavam dedit potentiæ loquendi. Hinc etiam anima nostra tanquam vitis frugifera propagines suas discriminatim huc illucque distendit, & subjecto corpori dispartitut. Sic quamvis multis sese verbis diversimode exprimat, internus animæ sensus unus nihilominus & idem est. S. Dionysius inquit: *Sentio mentem respondere capiti, opinionem cervici, pectori animum, cupiditatem ventri.* De materia hac, in tractatu de Corde abundantius & diffusius loquemur.

Matt. 23.

Ex Causino ut supra.

Lib. de Divin. Nom. cap. 9.

MYSTICA ORIS.

PEr Metaphoricam translationem os Deo attribuitur, prout in sequentibus patebit: ut enim humanus intellectus hæc mysteria comprehendat, nec improprium, nec vero absimile videri debet, siquidem sua membra altissimo Deo adscribantur, quibus membris verbum ipsum in cælis vestitum vivit. Sentiunt itaque Origenes, S. Basilius, & Simon Cassiensis, quandoque per os divinum, intelligi virtutem posse generativam, & spirativam Dei. Per os autem sponsæ, virtus Dei, inquiunt, intelligatur, quæ omnem mentem illuminat: sicut & collocutiones Dei, quæ in penetralia animæ nostræ infundi solent: aut vero etiam, quia se prophetis olim quasi per humanum os explicuit: sicut illud de iisdem dictum est: *Multifariam multusque modis olim Deus loquens patribus in Prophetis*, & ea quæ sequuntur. Similes sensus occurrunt in Psalmis, Cantico Canticorum, in Ecclesiastico, & Threnis. Sic secundum supramemoratos, ex eodem ore divino egredi dicuntur, quæ certissima sunt; prout legitur in Deuteronomio: *In omni verbo, quod egreditur de ore Domini:* id quod Isaias confirmat.

Cant. hom. 1. Psalm. 32. Lib. 8. c. 4.

Hebræor. 1.

31. 137. 124. 45.

Ubicunque in sacris literis mentio fit oris Domini (de quo loci copiosissimi sunt in Deuteronomio, in Psalmis, in Proverbiis, in Isaia, prout illud Davidis est: *Os meum loquetur sapientiam: inclinabo in parabolis, &c.* & similia) per concomitantiam os Christi intelligendum est, lex quoque Dei, & lex Christi: sic commentantur Sanctus Ambrosius, Augustinus, & Gregorius. Per os Patriarchæ Joseph quo fratres suos osculatus est, tum cum se cognoscendum dedit, sicut in libro Genesis habetur, figuratur, juxta mentem Eucherii os Redemptoris, quo præcepta nobis suggerit, electosque suos osculatur. Sic per verba Job, quibus se ad benedicendum Domino elevavit, & in binis libri ejus locis sic habetur: *Aperiens Job os suum*; tum præterea cum vir hic patientissimus servum suum precatur, intelligitur, inquit Beda, Christus factus homo, qui Judæos deprecando instruebat. Per os sponsi, in Cantico, cujus desiderata oscula anima sancta diligit, dum ait: *Osculetur me osculo oris sui*, inspiratio divina figuratur; juxta mentem S. Hieronymi. Et juxta Sanctum Augustinum, & Gregorium, eloquia Domini, ejusdemque præcepta, potissimum charitatis, de quibus locus est eximius in lib. 1. Reg. cap. duodecimo & in Isaia per capita complura. Eucherius supra id quod poëta coronatus inquit: *Os meum aperui, & attraxi spiritum.* Sicut in Proverbia quoque, insinuari Prophetas inquit, quorum ministerio Altissimus veritatem nobis aperit sempiternam. In eo quod ad prophetam Moysen dixit Dominus (ut videlicet eum ad opus illud magnum, ad quod accinctus jam erat, animaret) *Perge, & ego ero in ore tuo, doceboque te, quid loquaris:* exponit S. Ambrosius: *In ore Moysi dicitur esse Deus, quando legis mysteria aperit.* Hoc os, juxta testimonium ejusdem, in prophetis aperitur, (sicut in superiori psalmo) cum prophetiæ eorum adimplentur: sicut in Ezechielem idem ipse commentatur. Per os Dei: de quo Matthæus Evangelista meminit, ubi ait: *Ascendit in montem, & cum sedisset, aperiens os suum, docebat* (sic inquit Rupertus Abbas) Doctrina ejus sancta intelligenda est.

48. 55. 1. 188. 2. 3. 62.

In Psal. 108. De essent. 1. vin. 4. Mor. Gen c. 45.

Fortitud. l. Spirit.

Iob. 3. Iob. c. 19.

Beda in Prov. cap. 1.

In Isai. 54. De essent. d.

12. 30. 40.

Psal. 118. Euch. fortit. spirit. 1.

Exod. 4.

In Psal. 118.

De Abrah. l.

Matth. c. 5.

In Matthæum.

Supra id, quod altissimus Dominus Moysi servo suo magnoque prophetæ promissionem illam ingentem dedit, se ore ad os cum eo locuturum esse, sicut illic in libro Numerorum: *Ore ad os loquar ei palam*, Isidorus Clarus commentatur: *Ubi Moyses accepit Æthiopissam (Christus Ecclesiam) locutus est ei ore ad os, hoc est revelavit arcana, & non in ænigmate, seu velamine literæ.* Huic sensui Tertullianus item se subscribit, & adjungit, intelligi insuper incarnationem verbi, ejusdemque in mundo manifestationem. Ejusdem omninò sententiæ sunt Sancti Basilius, & Augustinus, quod ubi in sacris literis fit oris mentio, illic mentem, vel cogitationes posse intelligi, ubi laus

Cap. 12.

In hunc locum adversus Marcionem.

In Psal. 108. De mendacio. 1.

laus divina celebratur, quam in labiis nostris versari semper oportet. Idcirco mysteriosa semper, semper provida Ecclesia in officii divini exordio sic intonat: *Domine labia mea aperies, & os meum annuntiabit laudem tuam.* Dictum Davidicum est: eadem autem significatio in libro Job diversimode reperitur. Et hoc est os cordis de quo Redemptor ipse per S. Matthæum inquit: *Quod procedit ex ore, hoc coinquinat hominem.* Hinc propheta Regius inquit: *Pone Domine custodiam ori meo.* In mandato illo, quod fit ad Ezechielem prophetam: *Aperi os tuum, & comede quæcunque ego do tibi:* sic Sanctus Gregorius commentatur: aperiendum esse os cordis, ut verbum divinum, divinaque recipi possint mandata.

al. 50. — *. 80. ps. 118.* — *137. Iob. 3.* — *atth. c. 15.* — *ap. 2.* — *Reg. & 2.* — *oral.*

Per os Annæ Prophetissæ, quæ Deum sic alloquebatur: *Dilatatum est os meum super inimicos meos, quia lætata sum in salutari tuo,* citatus S. Gregorius insinuari rationem mentis, intelligit, cujus virtute lingva solvitur in verba, & ratiocinatur: pari actione, ubi David ait: *Os meum repleatur laude,* Sanctus Basilius sic habet: *Os repletur gaudio, cum ex mentis affectu laudat Deum.* S. Ambrosius cum ingeniosa consideratione nomen oris ad rostra avium traducit, quæ idem ministerium adimplent, & ait: in homine religioso ramum olivæ esse in ore, cum in eo laus divinæ misericordiæ versatur, & cum splendor divinæ sapientiæ annuntiatur. Venerabilis Beda, supra promissionem illam præfatam, qua Deus Moysi spopondit, se aperturum os ejus, & labia ejus redditurum fecunda in conspectu Regum, prout liber Exodi continet, hanc reflectionem format: aperiri hoc os, cum & divinissima Dei gratia infunditur.

Reg. 2. — *. 125.* — *abditis re- m.* — *Exod. 4.*

Duo loci ejusdem sententiæ in literis sacris inveniuntur, quorum alter de Ezechiele est, alter de Apocalypsi Joannis, ubi Deus ad prophetas hos volumen manducandum porrigit, quorum uterque sic ait, ille quidem: *Et aperui os meum, & cibavit me volumine illo,* alter verò: *Et factum est in ore meo tanquam mel dulce:* super hæc S. Hieronymus refert: *aperto ore largitus est mihi cibos, ut initia voluntatis in nobis sint, & perfectionem beatitudinis à Domino consequamur.* S. Augustinus aliter super hæc ipsa sententiam suam declarat, dum ait, in his intelligendam esse animam spiritualem, cui miræ dulcedinis sit liber divinorum præceptorum. Vult S. Basilius, quod ubi regius cantor ait: *Os meum loquetur sapientiam, & meditatio cordis mei prudentiam,* rectam illic fidei confessionem intelligendam esse.

ech. 3. Apo- yp. 10. — *hunc lo- m.* — *hunc lo- m.* — *lm. 48.*

Per id quod Petrus jubente Redemptore nostro ad mare se contulit, illicque piscem deprehendit, habentem in ore suo monetam quæ statera nominabatur, sicut in Matthæo invenitur: S. Ambrosius docet, comprehendi hoc loco integritatem fidei, quam decet in ore fidelium semper versari: hanc non habent, ait Richardus de S. Victore, qui quamvis virtutem confessionis agnoscant, nihilominus admonitionem omnem respuunt: unde illud eis psalmistæ convenit: *Os habent, & non loquentur:* cum eo quod deinceps de humanis sensibus reliquis subjungitur. Os sacci, quod olim Benjamin fratri suo minimo, repleri thesauro regio Joseph præceperat, ut eum posthæc furti insimulare posset, sicut legitur in Genesi, figura erat prædicatoris boni, sicut Pauli Apostoli; sententia est Ambrosii, Gregorii, & Origenis. Idem protendit os Annæ, quod per totum Ecclesiæ corpus dilatatur, dum Ecclesia augetur: ubi Evangelica doctrina per orbem universum dilatata intelligitur. Confirmantur hæc per verba Ecclesiastæ: *Omnis labor hominis in ore ejus.*

atth. 17. — *Lucam. 7.* — *al. 113 134.* — *somn. Na- ch. 42. 44. e Ioseph. 11 Reg. 12. Reg. hom. 6.* — *cle. 6.*

Ubi gloriosi illi labores intelligendi sunt, quos verbi prædicatores in functione sua exantlare solent. Quod ipsum in Cantico exprimitur, ubi ait: *Guttur tuum, sicut vinum optimum.* *Cap. 7.*

Locus Genesis est ubi Patriarchæ Jacob de clauso putei ore aperiendo præcipitur: per quod S. Ambrosius obscuritatem literalis intelligentiæ figurari inquit. Dictum illud prophetæ Regii: *Cujus maledictione os plenum est, & amaritudine, & dolo: sub lingua ejus labor, & dolor:* qui sensus pariter in psalmo primo & vigesimo occurrit: Arnoldus Carnotensis, Origenes, & S. Hilarius docent, de maledicentia Judæorum in passione Christi intelligendum esse. Os item peccatoris dolosum (de quo idem David) de scelerato & infideli Juda sumendum est. Monstruosa bellua illa, de qua in Daniele memoratur, *quæ habebat os loquens grandia:* juxta mentem superiorum, Anti-Christi denotat adventum, qui ore dæmonis locuturus sit. Per mel item, quod pauper ille Jonathas se fassus est in summitate virgæ suæ gustasse, S Gregorius inquit, complacentiam & satisfactionem laudis posse intelligi. Leprosus, qui in signum infectionis præcipitur vestimento suo os operire, juxta mentem S. Gregorii, Hieronymi, & Origenis, os hæreticorum denotat, hominumque sceleratorum, quibus prædicatio interdicenda ne auditores suos corrumpant. De quibus optime propheta regius: *Quorum os locutum est vanitatem, dextera eorum repleta est muneribus.*

Gen. 29. — *2. Corinth.* — *Psal. 9.* — *In Psal. 21.* — *5. Rom. 3.* — *Part. 5. 144.* — *Psal. 108.* — *Dan. 7.* — *In 1. Reg. 14.* — *Levit. 13.* — *In Reg. 14.* — *in Zachar.* — *In Lev. hom. 8.* — *Ps. 143.*

Ad id quod prædictus propheta inquit: *Salva me ex ore leonis,* adjungit S. Gregorius, hic potestatem hominum perfidorum, intelligi: os autem serpentis Leviathan (de quo liber Job) juxta S. Hieronymum, suggestiones, tentationes, & blasphemias Dæmonis indicat; idem Author per os Dæmonis prædicatores, & Anti-Christum intelligit. De loco Isaiæ, ubi ait: *Dilatavit infernum os suum,* deducunt Sancti Hilarius, Hieronymus, & Gregorius: desiderium illud figurari, quo Diabolus deglutire Christianos exoptat. Id quod in Job legitur: *Condemnabit te os tuum, & non ego, & labia tua respondebunt tibi,* de hæresi S. Basilius, Beda, & Origenes intelligunt. De eo quod coronatus propheta inquit: *Ore suo benedicebant, & corde suo maledicebant* primus ex illis ait: *Ore benedicere, & vitia virtutum nomine palliare, aut prætextu boni, ad malum inducere.* Usque adeo copiosæ sunt expositiones supra hanc corporis partem, sanctorumque Patrum sententiæ, prout tibi superiora satis demonstrant: quare ne volumen integrum de materie hac sola inferciam, spero tibi sufficisse quæ dicta sunt, ut nonnihil etiam afferam

Psalm. 21. — *In Iob. 41.* — *In Psal. 68.* — *In Isai. 5.* — *20. Moral. Iob. Cap. 15.* — *In Psal. 61.* — *In Ierem. 8.* — *In Prov. 30.* — *Psalm. 16.*

DE MYSTICIS LABIORUM.

Magna illa fiducia, quam demonstravit in Deo se collocasse, venerandus mihi semper & adorabilis vir David, cujus gloriosa gesta & à me jam alibi descripta sunt: hæc inquam fiducia, qua sic ait: *Propter verba labiorum tuorum ego custodivi vias duras,* Sanctis Augustino, & Gregorio ansam dederunt hæc sequentia commentandi: his verbis exprimi ajunt tam novum, quàm antiquum testamentum, quæ sibi invicem consonant, & mentem nobis divinam exponunt. Atque hoc est, quod Sapientia in Proverbiis ait: *Voluntas Regum labia justa: qui recta loquitur, diligetur.* In imprecatione illa, quam Sophar Naamathites supra Job format: *Utinam Deus loqueretur tecum, & aperiret labia* sua

Psalm. 16. — *De essent. Divin.* — *Moral. 10.* — *Prov. 16.* — *Iob. c. 11.*

fortitud. Spirit. sua tibi: Eucherius judicium divinum intelligit, quod tum aperietur, cum voluntatem suam per judicia manifesta semoto omni velamine hominibus declarabit. Hæc labia tum plena indignationis erunt, & furoris, cum Christus Judex contra impios sententiam fulminaturus est: clarissima in hunc locum sententia est
Cap. 30. Isaiæ: *Labia ejus repleta sunt indignatione, & lingua ejus, quasi ignis devorans.* Gratia illa, de qua *Musicus meus armatus* loquitur, quæ in labiis Sunamitidis
Ps. 44. dispergitur: *Diffusa est gratia in labiis tuis*, & illa in
Iud. c. 9. Judith viduæ labiis, cujus meminit historia ejus sa-
In Ps. 44. cra juxta S. Hieronymum & Bedam prædicatio Christi tam speciosa, sicut ipse est, & ardentissima ejusdem charitas intelligitur, qua immolari vitam suam pro humano genere voluit. Id quod sapientia inquit:
Prov. 8. *Labia mea detestabuntur impium*, utrumque testamentum in his labiis Beda intelligit: in attestatione veritatis, & detestatione malorum. In altarium, & mensarum, labiis quæ non nisi palmi unius erant, &
Cap. 40. quæ holocausta sustinebant, de quibus in Ezechiele
In Ezech. hom. 2. fusius legitur, S. Gregorius Prædicatores designatos ait, qui populum docent ut res & magnas & exiguas in unitate fidei unius operentur: hoc idem in labiis Annæ Propheussæ figuratur, sicut jam supra relatum est.

In vita illa decora & coccinea, cui sacrum canti-
Cant. c. 4. cum sponsæ labia comparat: *sicut vitta coccinea labia tua*: S. Ambrosius eundem sensum deducit, ad-
In ps. 18. jungendo quod hæc sanctissima functio coccineo Jesu Christi sanguine, & sanctorum martyrum, post passionem purpurata fuerit: idem sustinent Sancti
In ps. 44. Basilius, & Hieronymus. Labium electum de quo
In Sophon. 31. Deus apud Sophoniam ait: *Reddam populis labium*
Sophon. 3. *electum, ut invocent omnes in nomine Domini.* Beda, & Rupertus Abbas, ad sinceram confessionem ap-
Prov. 12. plicant: & hoc est labium veritatis firmum, ac perpetuum, de quo in proverbiis fit mentio. Eandem
In Exod. 7. significationem habet labrum æneum, (sic Grego-
Exod. 30. rius & Hesychius autumant) de quo Exodus memo-
hom. 7. rat, & in quo Sacerdotes lavabantur: his addunt,
Levit. 8. significari itidem lavacrum baptismi, & compunctionem peccatorum, junctam lacrymis, & desideriis. Labrum hoc inter altare, & tabernaculum, collocatum erat, mediante enim passione Christi (inquiunt præmemorati) in qua solum hæc superiora virtutem suam nanciscuntur, ad paradisi tabernaculum contendimus. Compositio labri hujus ænei descripta
30. 35. 38. est in Exodo, & Levitico. Rupertus Abbas per ma-
40. 8. re illud conflatum & fabricatum per modum lilii,
In 2. Levitic. quod in Templo collocatum erat, figurari censet passionem Christi, cujus merito baptizamur, & salvamur: quia verò totum è speculis contextum erat, exempla nobis Scripturæ Sacræ, sanctorumque Patrum manifestantur. De beato illo sæculo, quo inter filios Noë, & generationes illius, sacer textus, &
Gen. 10. historia inquit: *Erat terra, labii unius, & sermonum eorundem*, has considerationes præclaras Isi-
In hunc locum. dorus Clarus deducit: *Videtur linguam illam hebræam fuisse, cui omnes orientales linguæ magna ex parte consentiunt; conservata autem fuit in Abraham, & Dei cultoribus.* Hic modus singularis quo
In Ps. 62. labio uno plures loquuntur, ab Hilario, Augustino,
In Ps. 7. & Gregorio ad unitatem charitatis refertur, & ad
8. Moral. sensus concordantes rationi: iidem sentiunt, quod labia cordis in Isaia exposita, figurare possint fortitudinem producendi cogitata, quæ non nisi perfecta esse, & munda oportet: alioquin hæc eadem labia maculata, & polluta essent, sicut idem propheta meminit: *Vir pollutus labiis ego sum.*

Hoc quod David inquit: *Exultabunt labia mea cum cantavero tibi*: Origenes sic exponit: intelli- In Isai. hom. 5.
gendum esse de mente, cum grata & accepta est Al- In Ep. Et sanatum est.
tissimo. Sic ait Hieronymus: *Et labia cordis implebuntur jubilo, & felicitate, quando plus videbunt, quàm explicare possint.* Labia polluta, juxta præmemoratos itidem in hoc sensu accipi poterunt, ut mentem denotent junctam ignorantiæ, sic illud supra de Isaia relatum est.

Per labia habitatorum Sennaar, de quibus dicitur: *Erat vox sermonum, & labii unius*, qui communi consilio stellis ipsis bellum indixerant: *faciamus turrim cujus culmen pertingat ad cælum*: potentia magnatorum intelligenda est, qui in malo sibi uniuntur, sic Philo hebræus commentatur. Inter maximos dolores suos positus Job, ajebat: *Derelicta sunt tantummodo labia circa dentes meos.* Supra hoc ejusdem mentis sunt Gregorius & Hieronymus: posse hic fi- De confusione
gurari sermones, & colloquia, quos cum dilecto Ma- linguarum
gistro suo redivivo post mortem ejus Apostolica tur- c. 19.
ba tenuit, quibus videlicet tum virtus omnis bonorum operum omnisque stimulus correctionis, emarcuisse videbatur. In versiculo illo psalmi undecimi: *Labia nostra à nobis sunt*: Sanctus Cyrillus Græco- Cap. 12.
rum facundiam intelligit, qua inflati, & præfidentes incedebant, hæc corde & ore jactando, se inventores & principes eloquentiæ.

Id quod liber Job ait: *Commutans labium veracium, & doctrinam senum auferens*: Isidorus Cla- In hunc locum.
rus de his intelligi vult, qui magna authoritate præditi, & quibus magna concredita sunt: S. Grego- 11. Moral.
rius item affirmat, hæc intelligi de Judæis ante Redemptoris adventum iis prædicatum. Maximè mihi propria videtur expositio, quàm dant Origenes, & Ambrosius, ad illud nimirum Psalmistæ mei corona- De Am. 11.
ti dictum: *Venenum aspidum sub labiis eorum.* Item In Matth.
alibi: *Molliti sunt sermones ejus super oleum, & ipsi* Cant. 15.
sunt jacula: dicunt enim in his intelligenda esse labia De Virgin.
Scribarum, Sacerdotum & Pharisæorum contra Chri- Ps. 13.
stum, sub quibus fel gerebant, & venenum aspidum. Ps. 54.
Hoc ipsum illis Redemptor in Matthæo impropera- Matth. c.
bat: *Populus iste labiis me honorat, conantem eorum longe est à me.* Hæ duplicitates, & fraudulentiæ in 29. 15. 7.
Isaia, Sancto Matthæo, & in psalmis condemnantur. 139.

Dictum illud Davidis, viri nunquam sat laudandi Psalm. 119.
nec sat laudati: *Domine libera animam meam à labiis iniquis, & à lingua dolosa*, Sanctum Ambrosium In Ps. eundem
& Origenem inducit, ut his credant intelligi oportere In Ezechiel. hom. 8.
suggestionem dæmoniorum, hominumque perversorum, qui aperte ad malum instigant, & ad perseverandum in peccato. Idem ipsum significatum volunt illic ubi Spiritus Sanctus de Meretrice illa impudenti loquitur: *Favus distillans labia meretricis: ni-* Prov. 5.
tidus oleo guttur ejus, novissima autem illius quasi absynthium, cum iis quæ sequuntur: quibus adjungunt, non minus in his hæreticorum prædicationes figurari tum & voluptatis lenocinia.

Locus ille Ezechielis obscurior esset, ubi ait: *Ascen-* Ezech. 36.
distis super labium linguæ, & opprobrium populi, nisi In hunc locum.
eum Isidorus Clarus his verbis explicuisset, hoc est: *Estis fabula omnibus*: Quamvis S. Hieronymus sic dicat: *Labium linguæ dicuntur ascendisse montes Israel, quando tempore persecutionum Ecclesiæ, infideles Proceribus Ecclesiæ, &c.* De labiis Moysis, quæ post collocutionem Dei incircumcisa fatetur, glossa commentatur, hic literam legis Mosaicæ intelligendam: cujus observantia post adventum Chri- In Exod.
sti inutilis, & muta facta est, siquidem ei frater Aaron non jungatur, hoc est, sensus spiritualis. Et hic ego quoque, dum linguæ mutæ mentionem agimus, obmutesco, & finem facio, ad sequentia testi-

festinando: sensus autem magis elucubrati, & fusius dilatati, in Sanctorum Patrum voluminibus & doctrinis inveniri poterunt.

HISTORIÆ, RITUS, OBSERVATIONES, & CONSUETUDINES de OSCULO.

Usque adeo sibi invicem correlativa sunt os, & osculum, ut fieri de alterutro horum mentio non videatur posse, nisi invicem & correlativi sui mentio fiat. Sed hoc ipsum osculum siquidem limites honestatis & pudicitiæ excesserit, turpissimam honori maculam infligit, & pro omni adeo conditione & statu famæ derogat: in hoc ego Capitulo coram omnibus contestatum volo Satyricum illud: *Matronæ, pueri, virginesque vobis, pagina nostra dicatur*, & alibi: *Nuda recede Venus, non est tuus, iste libellus*: De tribus illis nominibus in quæ osculum dividitur, in *basium* videlicet, *osculum*, *& svavium*, Theologi sic loquuntur, tripliciter illud imprimi posse, primo in signum urbanitatis, amicitiæ, vol cognationis, & hoc *osculum* appellatur: secundum fit causa matrimonii, & *basium* nominatur: ultimum quod nomen *svavii* obtinet ex libidinosa, & carnali concupiscentia provenit. Rursum aliud est osculum sanctum, de quo anima sancta: *Osculetur me osculo oris sui*: & Apostolus Paulus: *Os nostrum patet ad vos ô Corinthii.*

[Martial. lib. 5. / lib. 8. / ...s theatr. ...t hum. Lit. ... P. 136. / Differentia osculorum. / ...nt. Ramis. ...ccl. Sacr. ...ap. 25. n. 9.]

Invenitur consvetudo erudita apud Antiquos, ubi paterfamilias, aut qui ad convivium invitaverat, portari sibi poculum plenum jubebat, cumque illud delibasset, & osculatus esset, ferri in gyrum præcipiebat, ut omnes simul convocati, aut filii familias in signum reciproci affectus, & benevolentiæ gustarent & osculentur, quod tantundem erat, ac si se invicem osculati essent. Abydeni itidem, prout Petrus Crinitus refert, confecto prandio super disco quodam infantem nudum portabant, cujus pectus & genas assidentium quisque pro more patriæ osculabatur. Utque ad poculum revertar, eruditi locum quendam Philostrati notant ubi sic habet: *Labris attingens, imple poculum oculis, & præbe rogantibus*: Quod hunc sensum continet: cum osculatus fueris, & degustaveris, aliis quoque ad eadem facienda præbeto. Eundem in cælis usum esse Lucianus Fabulosus asserit, dum de Junone & Jove sic loquitur: *Quando bibens poculum pincernæ tradebam, petebat ille statim ibidem bibere, acceptumque poculum osculabatur, & oculis admovebat.* Allusit ad hoc Juvenalis, dicendo:

[...fans in ...yrum por... ...tus ad o... ...ula. / In Epist. / ... Dialog. / ...tyr. 5.]

> *Quando propinat*
> *Virgo tibi, sumitq; tuis contacta labellis,*
> *Pocula.*

Sed de fabulis ad Evangelium progrediamur. Actum amoris exercuit Redemptor noster cùm in sacra cœna pretiosissimum poculum divinissimi sangvinis sui ore ad os discipulis suis tradidit, dicendo: *bibite ex hoc omnes.*

Rursùm consvetudo fuit antiquitus non solum pedem ipsum, sed & vestigia illius, in contestationem venerationis, osculari: sic Mardochæus ut omnem à se odii, aut rancoris adversus Aman, suspicionem amoveret, ajebat: *Libenter pro salue Israel etiam vestigia pedum ejus deosculari paratus sum* Hunc morem item, ait Sanchez, apud Persas usitatum fuisse olim, ut Regibus suis plantas pedum oscularentur; prout hodie quoque cum sanctiori veneratione, & obsequiosa reverentia erga summum Pontificem fieri consvetum est. Ad hoc allusit Martialis, dum ait:

[...sther. 13. / Osculari ...edes. / lib. 10.]

> *Ad Parthos procul ite pileatos,*
> *Et turpes, humilesque supplicesque*
> *Pictorum solia basiate Regum.*

Unde patet quod non solum pedes, sed terram illam, ubi pes vestigium suum fixerat, oscularentur. Scaliger cum expositione sua locum quendam sat obscurum Marci Varronis illustrat, dum ait: *Quæ solo teri possint sola terra.* Huc referenda Isaiæ verba; cum ad eum Deus sic fatur: *Humiliaberis, de terra loqueris, & de humo audietur eloquium tuum*: & alibi: *Vultu in terra demisso adorabunt te, & pulverem pedum tuorum tingent.*

[Cap. 29. / Cap. 49.]

Hunc morem plures Romanorum Imperatorum æmulati sunt, cum in tyrannidem degenerarunt: unde Lampridius de Severo Imperatore refert: *Ipse adorari se vetuit, cùm jam cœpisset Heliogabalus adorari Regum more Persarum.* Hæc monstruosa consvetudo primordium suum ab Caligula Imperatore impio sumpsit, cujus nomen à caligis derivatur, quod pro calceis nonnunquam usurpatur. In his diffusior est Seneca: quem hic in compendio referam, quantum scilicet materia hujus loci exigerit. Ait itaque hic Magister morum: *Cæsar dat vitam Pompejo, Penno deinde absoluto, & agenti gratias, porrexit osculandum sinistrum pedem.* Et paulò infra: *Quid hoc contumeliosius, si vir consularis aurum, & margaritas in calceis osculatus est: & alioqui nullam partem in corpore ejus electurus, quam purius oscularetur. Homo natus in hoc, ut mores liberæ civitatis Persica servitute mutaret: Parum judicavit si senator senex, summis usus honoribus, in conspectu Principum supplex sibi eo more jacuisset, quo victi hostes victoribus jacuere. Invenit aliquid infra genua, quò libertatem detruderet: non est hoc rempublicam calcare? Et quidem, dicet aliquis (nam potest ad rem pertinere) sinistro pede.* Hunc morem antiquum fuisse, authoritate sua corroborat Xenophon de Cyro Monarcha, dicendo: *Deosculabantur Cyro manus, pedesque.* Idem apud alias gentes confirmat Nonius *Electræ osculatur manum, oculos pedesque summos.* Et Silius Italicus patrem inducit, qui impietatem filii detestatur, ut sequitur:

[Lamprid. in Alexandr. Sever. / lib. 2. de Beneficiis. c. 7. / Xenophon. / Nonius lib. 4.]

> *Cum senior tanti pondus conaminis ægra*
> *Jam dudum vix aure ferens, tremebundus ibidem*
> *Sternitur, & pedibus nati prava oscula figens.*

[Dionys. s. l. 11.]

Capitolinus de fastuosa Maximini ambitione sic loquitur: *In salutationibus superbissimus erat, & manum porrigebat, & genua osculari sibi patiebatur, nonnunquam etiam pedes, quod nunquam passus est senior Maximus, qui dicebat: Dii prohibeant, ut quisquam ingenuorum pedibus meis osculum figat.* Solebant autem tyranni tum pedem porrigere cum lutulentus esset, ut tanto deformiorem & duriorem hunc actum prostratis facerent; unde Valerius Maximus de Pisone inquit: *Per id tempus quo tristes de eo sententiæ ferebantur, repentina vis nimbi incidit, cumque prostratus humi pedes Judicum oscularetur, os suum cœno replevit, quo conspectu totam quæstionem à severitate ad clementiam & mansvetudinem transtulit.* S. Chrysostomus, Augustinus, & Hieronymus scribunt in primitiva Ecclesia morem viguisse, ut boni Christiani Sanctorum, præcipuè martyrum pedes deoscularentur.

[Julius Capitol. / lib. 8. c. 1. / Homil. ad popul. Antioch. Serm. 22. de verb. Apost. in Ep. ad Pammachium.]

Nec solum taliter plantis pedum dabantur oscula, sed insuper, illic ubi pedum erant vestigia, prono pectore se humi sternebant, usque adeo se vilipendentes, ut saxa etiam & arenas, ubi fixa fuerant, osculari non dedignarentur: Hac occasione Pater Sanchez locum illum Isaiæ, supra jam citatum exponit: *Et erunt Reges nutritii tui, & Reginæ nutritiæ tuæ: vultu in*

[Osculari pedes sanctorum. Usus osculandi eorum vestigia. / Cap. 49.]

in terram demisso adorabunt te, & pulverem pedum tuorum lingent. Hoc ipsum in eodem adhuc capite reiteratur. Quod Persarum consuetudini congruit. Adhoc Armatus Cantor meus alludit: *Adorabimus in loco ubi steterunt pedes ejus.* Huic conforme est illud Nonii, cùm ait: *Et osculatus est innumeris osculis, occultè repens, locum, ubi pedem poneret, & quem calcavit pulverem.* Inter latinos Silius Italicus inquit:

Ps. 131. *lib 42. Dionys.* lib. ult. ad suam Thebaid.

Vive precor nec tu divinam Æneida tenta,
Sed longè sequere, & vestigia semper adora.

Plinius item ad Trajanum suum, cum prius ei multa millia felicitatis præsagia devovisset, sic denique ait: *Veniet tempus, quo templum magnus hospes impleveris, ut tunc ipsi tibi ingentium ducum sacra vestigia eisdem in locis monstrabuntur.* Eidem omnino simile exprimit Claudianus, ubi de volucribus tractans, quæ Phœnicem sequuntur, ita concludit:

In Panegyr.

Nec quis tantis è millibus obvius audet
Ire Duci, sed Regis iter flagrantis adorat.

In quo loco *adorare iter*, idem est ac osculari, & adorare vestigia. Hic mos originem suam ab Hebræis traxit, qui terram osculabantur, ubi Deum habitasse opinati essent. Quæ consuetudo quam diu his limitibus coërcetur, me judice, laudabilis est, & sancta: cujus exemplar nobis hodiedum è Cœnobitis quidam eximiæ religionis & observantiæ, adversum superiores suos exhibent: sed exceptis his, excepto item Pontifice maximo, quod his amplius est, affectatum, vanum, & irrisione dignum est. Hinc, ut ad Hebræos denuo revertamur, S. Isidorus supra id quod dicebatur ad Josue: *Solve calceamenta de pedibus tuis, locus in quo stas, sanctus est,* sic ait: *Quomodo Jericho terra sancta est, quæ ab hostibus detinetur? sed forte quocunque venerit Princeps, virtus Domini sanctificat locum.* Unde Plinius ipse quoque vestigia primorum Ducum sacra nominat, & Silius Italicus:

Josue. c. 5. *S. Isidorus in hunc locum. lib. 5.*

Has umbras nemorum, & convexa cacumina cæli,
Calcatosque Jovi lucos, prece Bostar adora.

De pedibus, qui si ordo observetur, ultimum sibi locum vendicant, sed propter eruditionis copiam, & narrationis contextum hic in primo sunt, ad os rursum transimus: de osculo itaque officioso & civili apud Herodotum invenio, Persas, cum obviam sibi invicem venissent, loco salutationis, reciproce sibi faciem osculari solitos: quique inter eos dignitate videbatur inferior, osculum quoque paulo inferius figebat: qui autem multis gradibus major erat adorabatur. Recenset Plutarchus, & Geraldus, quod adolescentes semet osculando, sibi invicem ambas prehendebant auriculas. Cujus rationem hic posterior adducit: *Eo quod puerorum* inquit *aures bonis moribus sint imbuendæ.* Alexander scriptum reliquit, milites Romanos dexteram victricem Imperatorum triumphantium solitos osculari: hinc Sophocles Oedipum suum sic loquentem inducit:

Herodotus l. 1. *Dialog 6.* *Hist. Poetic.*

Et mihi dextram Rex præbe, ut
Tangam, & osculabor, si fas, tuum caput.

Nonius item: *Electræ osculare & manum, & caput, & pectus frontemque Hemationis.* Sic inter nos Italos mos durat, ut magnatibus manus osculemur: hinc Polydorus Virgilius ait: *Religionem aliquam esse in dextera, quæ in fide porrigitur, quæ osculis adversa appetitur.* Idem confirmat Apulejus. Refert Plutarchus, morem Romanorum fuisse, ut fæminarum, quibus cognatione vel consangvinitate conjuncti fuissent, faciem oscularentur: rationem insuper adjungit: id factum, ut occasio esset, olfaciendi si vinum redolerent, quorum usus eis interdictus erat, ne lubricitate peccarent: qui ritus in vituperium non caderet, si non itidem per hunc ipsum infelices paleæ, succedente libidine in cineres redigerentur: itaque salutare est monitum Sulmonensis:

lib. 4. Dionys. *Polydor. Virgil. Plin. l. 1.* *L. Asini sui. 2.* *In Problem. de Claris mulieribus.* Osculari in facie.

Nec vini, nec tu Veneris capiaris amore:
Uno nam. q; modo vina Venusq; nocent.

Matronæ Anglicæ, liberiores Romanis, prout Polydorus jam citatus docet, in more habent, quemque obvium, non solum cognatos suos, sed quoscunque salutare volunt, osculari in facie: qui mos proinde Galliam universam pervagatus est, ad Allobroges vel in Sabaudiam usque penetrans: sed osculum sine mora temporis est, & extremis tantum labiis, cum omni decentia, & honestate. Fæminæ Principes nihilominus, & claro sangvine natæ, in locum faciei manum osculandam præbent: sicut invicem viri faciunt, præbendo dextram.

Lib. 4. c. 15. de Invent.

Recenset Plutarchus, quod Principibus quoque osculum dabatur: Hinc Chares Mitylenius benignitatem Alexandri M. deprædicat, qui cum potionem vini in vase quodam delibasset, vicino suo gustandum dabat & hic rursum viciniori sibi, dum in circulum transisset: posthæc quisque eorum se levans Regem suum osculabatur, & excepto Clitone, qui Regem fortasse jam offenderat, quam offensam etiam cum dispendio vitæ suæ eluit. Cælius item scribit Imperatores Romanos cum iter facturi essent, convocato senatu quemque senatorum in facie osculatos fuisse: illi vicissim Imperatoris dextram osculabantur: quæ consvetudo idcirco laudabilis erat, quod amorem, reverentiam, & concordiam demonstrabat: idem confirmat Alexander.

Osculari Reges.

Legati insuper à Principibus urbium, ad quos legabantur, cum osculo salutabantur. Hinc Sabellicus de Severo commemorat, (qui posthæc Imperator fuit) quod cum quidam de vili famulitio suo, post longum temporis spacium, quo Dominum suum non viderat, eidem occurrens osculo salutare ausus fuisset, is malè ferens temeritatem, eum fuste exceperit, juxta legem antiquam: *Legatum populi Romani plebejus homo non amplexaberis.*

Alex. l. 2. c. Osculum dabatur olim Legatis. *Sabellicus l. En. 7.*

Olim item filiis à patre osculum dabatur. Unde Isaac, antequam Jacob filio suo benedictionem impertiretur, osculo & amplexu eum suscepit: *Accede huc fili mi, ut deosculer te:* sic in sacra Genesi legitur. Quod David item cum Absalone fecit, cum ab exilio revenisset: prout Regum liber secundus habet. Eodem modo prodigum suum excepit amantissimus pater, sicut Evangelium docet. Nullo sibi pudori reputabant olim, nec verò indecorum rebantur antiqui, siquidem in foro publico etiam vir uxorem suam oscularetur. Unde Alexander tradit, Marcum Catonem Censorium à senatu remotum fuisse per Manlium, quod quandoque non sat honeste, spectante filia uxorem oscularetur, dicentem se non nisi cælo tonante id facere. De Amalezunte Regina Longobardorum historia continet, quod cum sponsalitia sua cum Theodato viro summæ virtutis contraxisset, eumque sibi obvium habuisset, ille vero desiliens equo, & inclinatus manum ejus deosculatus esset, illa subridendo respondit: *Non manum tantum, sed faciem osculari oportet, ut ita non subditũ amplius, sed Maritum se agnoscere declararet.* Consvetudo osculandi inter Matronas Romanas ab Trojanis initiũ sumpsit. (sic Plutarchus ait) Dum enim hæ tempestate in has partes conjectæ essent, ut sibi populũ conciliarent, obviũ quemq; osculo salutabant: qui mos, usque adeo inter latinos acceptus fuit, ut inde matrimonia contracta, gentisque associatæ fuerint: qui mos postea tempore multo invaluit. Hæc consuetudo item inter fratres viguit: unde illud est Gene-

Osculum datur filiis. *Cap. 27.* *Cap. 14.* Mulieres publico. *l. 2. c. 5.* *Beierlin. Theat. vit. human. lit. part. 136.* *De virtute mulieris.*

Geneséos, quod cum Jacob sibi Esau fratrem obviam haberet, mutuis sese osculis exceperint, ambo lacrymantes. Idem inter hospites observabatur & peregrinos, qui primus alterum agnovisset primus osculum offerebat. Id quod familiare Hebræis fuit, genti tum quidem temporis electæ: cum etiam à se invicem discederent, idem fiebat. Hunc item morem inter Græcos fuisse legimus: Unde Eumeus, dum Telemachum recipit, obviam ei progreditur, & amplexando osculatur.

arentes à liis suis sculum ccipiunt. Epidio.

Filii proinde Patres Matresque salutare olim osculo tenebantur, tum videlicet, cum spacioso tempore absentes, domum rediissent: (sic Plutarchus recenset,) qui in hunc modum dialogizat: *Quid est Pater, quod me excivisti ante ædes?* Cui Pater respondet: *Tuam ut matrem videas, adeas, ut advenienti des salutem, atque osculum.* Idem fieri solebat inter eos, qui ejusdem professionis erant, consvetudinis, aut Religionis. Non possum quin primorum Christianorum usum è S. Cyrillo huc collocem, qui sic habebat: *In Ecclesia primitiva Christiani dum conveniebant mutuis osculis charitatem, & animorum in eadem religione consensum testabantur, quod osculum vocabant sanctum. Ita Paulus monet Corinthios, ut invicem salutarent in osculo sancto. Mos quippe erat, idque valde solemne primis Christianis, ut tum alias, tum maxime cum conveniebant in Ecclesia, sive ad sacram Synaxim, sive osculo, sive amico complexu salutarent dicentes: Pax tecum.* Latius hic sanctus diffunditur dum devotionem, unionem, & perseverantiam in bono primitivæ hujus Ecclesiæ deprædicat: quorum similitudinem, faxint superi, ut hodierni nostri imitentur! Adjungit his, quod item ostia templorum osculari consvevissent. Refert Cornelius à Lapide, in quibusdam locis introductam fuisse consvetudinem, ut in testimonium confœderationis & pacis, se ante sacram synaxim oscularentur fideles: sed cum fæminæ viris essent intermixtæ, usus alius substitutus est, tabula nimirum pacis à sacerdote præsentata: In hoc sensu sumendum est, quod in Missarum solemniis sese invicem sacerdos & ministri amplexantur. Stucchius item de eodem usu mentionem habet, eumque ex eo, quo se invicem sacerdotes & ministri osculabantur, in illum alterum commutatum ait, quo vel crucem sanctam, vel altare, vel reliquias sacras offerebant: quod osculum tamen pacificale nominabatur. De osculo, incitamento charitatis, Sanctus Chrysostomus sic habet: *Ob id nobis datum est osculum, ut charitatis igniculus ac fomes sit: ut affectum inflammet, ut hac ratione nos ipsos mutuo amemus, velut fratres invicem se amant, patresque vicissim filios, imò etiam multò vehementius:* copiosissimus in hoc est. Ego vero ne in uno solo genere longius debito distendar, quæ sequuntur prætermitto.

techis.myst. timi Christiani se osculantur. — Cap. 23. 2. ad Cor. — 2. Anti- it. Conviv. l. — om. 30. ad orinth.

Salutabant se olim osculo dato amici: quam materiam Xenophon tractat, & Herodotus. Quod genus salutationis, etiam ad osculandos senes tendebat: Unde Lacedæmonii, prout Cælius refert, ludos instituerant, & præmia insuper proponebant iis, qui cum majori observantia, & veneratione doctissimos nossent osculari, sicut & senes. Citatus Author inquit, hanc consvetudinem à Megarentibus derivasse, in honorem Dityli. Observant Canterius, & doctissimus vir Novarinius, modum & intentionem, qua olim pueris prendebantur in osculando auriculæ, osculum ollæ appellatum fuisse, ollæ siquidem non nisi auribus tenentur. Confirmat hoc Julius Pollux, qui de Græco in Latinum traductus, sic ait: *Ollam prehensis osculator auribus.* Clemens Alexandrinus consvetudinis hujus meminit: sicut & Plautus inquit: *Sive te exorem, sive te prendam auriculis, sive dem suavium.* Sic Tibullus: *Et fœtus matrona dabit, natus parenti oscula compressis auribus eripiet.*

micorum cula. ropedia. Clio. enes salutantur osculo. ali. lib. 15. c. 9. b. 1. Lectionum. c 17. Osculum ollæ osculo liorum comparatû. lib. 10. — 5. Stromat. — In Pænulo.

Multis de causis osculum dabatur. Inprimis signum erat congratulationis, unde in Curtio & Plutarcho legimus, postquam Alexander Magnus domasset Bucephalum, eumque conscendisset Pater eum descendentem osculatus est, dicens: *Vade fili, alia tibi quære Regna, quia te Macedonia non capit.* Post insignem illam victoriam, quam Marcus Livius Salinator, & Claudius Nero de Hasdrubale ad Metaurum flumen obtinuerat, utroque Romam per Decretum Patrum appellato, recenset Sabellicus, *quod circumfusa multitudo non solum salutavit, sed dexteras victrices, quæ Romano populo salutem peperissent, certatim sint osculati cives.* Postquam Marcus Cato minor Legationem suam in Macedonia ad flumen Rubrium terminasset, rursumque reversurus esset, & valedicturus, milites eum cum amplexu, & osculis dimiserunt, (sic Plutarchus meminit) quorum quidam vestimenta sua subtraverunt, ubicunque ei incedendum esset. Imperator Constantinus in sacra Synodo Nicæna, si quem Episcoporum offensum, aut quassatum inveniebat, eum manibus propriis tractabat, curabat, ligaminibus fulciebat, & vulnera sancta osculabatur: sic Eusebius memoriæ tradidit. Osculum præterea signum discessus vel peregrinationis esse, inter alia jam adducta exemplum nobis præbet Laban, qui postquam cum genero suo conventiones & pacta promiscua propter Rachel filiam suam stabilisset, historia sacra inquit: *Nepotes & filias suas deosculatus mane abiit.*

Osculum datum in signum congratulationis. — Lib. 5. En. 5. — In ejus vita. — Genes. 31.

Discessus Pauli Apostoli ab Ephesiis amarissimus fuit populo illi: itaque procidentes in collum Pauli, satiari osculis nequierunt, prout acta Apostolica testificantur. Elisæus ab optimo patre suo Elia sibi ad osculandum patrem & matrem dari veniam postulat, quod & consequitur. Cum Orpha discessura esset (sicut nobis Ruth historia exponit) socerum suum cum teneritudine osculata, ac sic iter suum prosecuta est. Rex David vetulum illum Galaaditem non prius à se dimisit, quàm cùm mille eum osculis in maxilla datis amplexus esset: idem fecit Raguel in filia sua Sara. Porro Romani, cum à se invicem discederent, mutua osculatione manuum id faciebant.

Cap. 20. — Lib. 1. Ruth. — Lib. 2. Reg. cap. 19. — Tob. 10.

Osculum item signum Religionis erat: sic Sabellius & Haimo docent. Primitivi etenim Christiani, qui cæremoniis sacris assistebant, & ad sacerdotum ministerium se promptos exhibebant, in eorum sacrificiis, cum osculo pacis perpetuam, & indissolubilem charitatem suam consolidabant. Erat itidem osculum in demonstrationem reconciliationis mutuæ: totum hoc exemplo Caligulæ supra memorato confirmatur.

Signum Religionis. — Lib. 1. Cap. 1. Haymo in hunc locum.

Deniq; signum erat olim, & pignus traditionis, & perduellionis: sed in eum modum scorpiones amplexando vulnerant, & infectant: hæ vespæ insidiatrices una se cum apiculis associant, sed inter fava mellis liquorem, & amaritudinem mortis instillant. Primum hujus exemplum nobis manifestè collocat ob oculos Traditor Judas Iscariotes, qui cum osculo mortis, vitã ipsam infecit. Proposuerat forte sibi ad imitationẽ suam impiissimam artem & inventionẽ parricidæ Absalonis, qui patrem suum tradere volens, quemcunq; sibi

Signum traditorum.

sibi obviũ osculabatur, & blandimentis insolitis palpabat eos, qui aulam Regiam frequentabant, ut exinde sibi animos captivaret, & contra patrem suum ad rebellionẽ sollicitaret. Idem egit Joab cum Duce Amasa, qui cum his verbis, *salve mi frater*, osculoque in genas dato, latenti sica ei altera manu ventrem transfodit, ex quo vulnere repente mortuus concidit.

2. Reg. c. 15. *Ibid. c. 20.*

Osculari genua. *S. Ephrem Edissenus.* Invenio præter hæc in more positum fuisse non solum osculandi faciem manusque, sed & genua: in quo præ manibus S. Ephrem Edissenus est, qui in vita Patriarchæ Joseph de minori fratre ejusdem Benjamin, ita loquitur: *Sic videam Patris Jacob sanctam, venerandamque canitiem, ut cum gaudio sancta illius osculer genua, ut scyphum istum furatus non sum.* Et paulò post: *Accedens autem Benjamin, deosculatus est illius genua, & mentum.*

De osculis amatoriis, aut Venereis, non est quod has chartas eorundem eruditione maculemus, siquidem nec sacra, nec moralis est. His nihilominus infarcita sunt dissolutorum hominum poëmata, authorumq; prophanorum monumenta, ad quos, si sic videtur, se Lector conferat.

Oscula data moribundis. Transeamus de his, ad usum antiquorum quo moribundos, vel jam mortuos osculari solebant. Arbitrabantur enim, & id quidem, ut mihi videtur, non abs re, animam nostram quasi aërem esse, vel ventum: unde apud Latinos proverbium illud semper viguit: *efflare Animam*: quod idem est ac expirare. Idque

Anima spiritus est. non improprie à Sacra Genesi tractum est, ubi dicitur, quod Creator Deus: *Inspiravit in hominem spiraculum vitæ.* Supra hunc sensum copiosius ratiocinantur Macrobius, & Cerda, qui commentando Virgilium, ubi de Manticis loquitur, sic habet: *Quantum ignes, animæque valent.* Virgilius item, dum de quatuor elementis sermonem habet, sic de Anima fatur:

lib. 1. Somnii cap. 14. *In lib. 8. Virg.* *In Eclog. 6.*

Namque canebat uti magnum per inane coacta
Semina terrarumq;, animæq;, marisq; fuissent
Et liquidi simul ignis.

Sic Statius quoque:

Ille tamen fragiles parvis urgentibus annis
Te vultu moriente videt, linguaque cadente
Murmurat, in te omnes vacui jam pectoris efflat
Reliquias.

Dialog. 1. Hoc factum Lucianus in Promethei, & Minervæ fabula expressit ubi cum ille Epimethum de saxo sculptum expoliisset, Minerva in vultum inspirans, animam dedit: *Et spirans Minerva in tutum, opus illud reddidit animatum.* Hunc sensum vivacissime exprimit Spiritus Sanctus, qui in libro Sapientiæ sic ait:

Sapient. 15. *Sapientia filiis suis vitam inspirat.* Hinc in reprehendendis vitiis ajebat Horatius:

lib. 2. Satyr. 2.

- - - - Corpus onustum
Hesternis vitiis, animum quoque prægravat unà
Atque affigit humo, divinæ particulam auræ.

Hanc igitur animam, à Deo inspiratam, nemo est, qui non divinitatis particulam esse sentiat. Itaque parentes & amici moribundorum, arbitrabantur, quamvis delusi, se attrahere auram istam posse, atque

4. Æneid. ideo hac insuper anima informari. Unde ajebat Virgilius:

Et extremus si quis super halitus errat
Ore legam.

De brevitate vitæ. Consuetudinis hujus mentionem habet Seneca dum ait: *Cæsar patruus meus Drusum intima Germaniæ recludentem, & gentes ferocissimas Romano Imperio subjicientem in complexu & osculis suis amisit.* Poëta

Carm. Parental. Ausonius item:

Ille manus inter Genitricis, & oscula Patris
Occidet, Hispana tum regione procul.

In ejus vita. Sic de Augusto Cæsare, quod inter oscula Liviæ expiraverit, recenset Suetonius. Sic Cicero de matribus damnatorum inquit: *Matres miseræ pernoctabant ad ostium carceris, ab extremo complexu liberûm exclusæ: quæ nihil aliud orabant, nisi ut filiorum extremum halitum excipere sibi liceret.* Ita Albinovanus:

In Epicedio, de Lyviæ.

Sospite te saltem moriar Nero, tu mea condas
Lumina, & excipias hanc animam ore pio.

Rebantur antiqui exire animam per labra: unde Seneca: *Non dubitare autem se, quin similis anima in primis labiis esset, nec magna vi abstraheretur à corpore.* *Ep. 30.* Sic Antigona ad Herculem ajebat, prout Seneca vult: *13. 10.*

Hanc animam levem
Fessamque senio, nec minus quassam malis
In ore primo teneo.

Super hoc ipsum S. Cyprianus sententiam protulit, magna moralitate plenam, dignissimam quæ omnium cordibus imprimatur: quæ quamvis paulò sit prolixior, necessarium tamen hunc sibi locum vendicat: *Sed in eodem*, inquit, *articulo temporis cum jam anima festinet ad exitum egrediens, ad labia expirantis emerserit, pœnitentiam clementissimi Dei benignitas non aspernatur: nec serum est, quod verum: nec irremissibile quod voluntarium: & quæcunque necessitas cogat ad pœnitudinem, nec quantitas criminis, nec brevitas temporis, nec horæ extremitas, nec vitæ enormitas, si vera contritio, si pura fuerit voluptatum mutatio, excludit à venia: sed in amplitudine sinus sui mater charitas, prodigos suscipit revertentes: & velit, nolit Novatus hæreticus, omni tempore Dei gratia recipit pœnitentem.* Nec solum oscula moribundis imprimebantur, sed mortui quoque, qui jam rogo imponendi erant, unde Propertius ait:

Mortuis oscula dantur. *Lib. 2. Eleg.*

Oscula quæ gelidis pones suprema labellis,
Cum dabitur Syrio munere plenus Onyx.

Tibullus itidem:

Flebis, & arsuro positum me Delia lecto
Tristibus & lacrymis oscula mixta dabis.

Hic usus in Genuensi territorio hodie adhuc viget, ut consangvinei defunctorum Ecclesiasticis functionibus jam terminatis, ad feretrum accedant, ibique genas eorum osculentur.

In hoc amplissimo osculorum campo non defuturi essent ad colligendum flores, præsertim in expositione sacrarum literarum, sed cum hic ultra distendi, propositum mihi non sit, ad præfata te volumina ablego prudentissime Lector, interim ego hinc convertor ad exponenda.

PROVERBIA.

CUM res quæpiam ibi exorditur, ubi eam terminari oportebat, ita ut retrogado ordine incedat, sequenti adagio exprimebatur: *A cauda ad os transferre.* Os enim principium est, cauda finis: inter alios proverbium hoc Plutarchus usurpat. Quod simul in eos dicitur, quibus nonnisi ultimus debetur locus, sed qui fastu, & arrogantia in transversum rapti, superiora ambiunt. Itaque præfatus Philosophus ordinem in mensis observandum præscribit, dicendo: *Postremas nominamus mensas: a cauda ad os translata: quando primi postremum locum obtinent.* De his ipse Redemptor noster proprio ore suo nos instruit: *Cum invitatus fueris ad nuptias, non discumbas in primo loco, ne forte honoratior te sit invitatus ab illo, & veniens is, qui te, & illum vocavit, dicat tibi: da huic locum: & tunc incipias cum rubore novissimum locum tenere.* Sic verum est, quod S. Bernardus inquit: *humilitas casum nescit, scit ascensum.* Et Augustinus: *Qui in terra est, non habet unde cadat.* Si rota horologii, quæ inferior est, obtinere superiorem partem vellet, universa machina disturbaretur.

In simposio. Sua sorte contentum esse. *Luca. 14.* *Serm. de Annunciat.*

Fons perennis per duodecim canalia quasi totidem

dem ora, indeficienter aquam emittens, occasionem dedit, ad eloquentiam vel facundiam oratoris exprimendam, hoc Lemmate superinscripto: *Os duodecim salientium.* Hæc facundia optimum animæ,

Facundia.

Emblem. 181.

quo decorari possit ornamentum est unde doctissimus quoque Ethicus Alciatus inquit: *Facundia insuperabilis.* Atque hæ sunt catenæ aureæ, quæ ex ore Herculis gallici prodeunt, & post se populum trahunt, sic idem author inquit.

Huncsensum præcipue expressit Joannes Zezeus, illic ubi de ore tractat, de quo scaturire lacteum eloquentiæ fontem ait: quod tamen à Græcis mutuatus est. Hoc totum de Livio magno illo viro Sanctus Hieronymus deprædicavit: *Neq; vero est nobis duodecim salientium os, uti Cratinus inquit.* Quo Adagio Philostratus uti voluit, illic ubi de Dionysio Milesio sic ait: *Ipsum nonnulli laudantes duodecim scatebrarum os nominabant.* Cratinus Comicus qui magnam huic dicto authoritatem dedit, ajebat: *Apollo: fontes verborum puri licet salientibus bis sex os occupent, & illius impleant fauces, quid eloquar?* Fons Atheniensis appelabatur Callirhoë. Dignum scitu est, qualiter in hoc fonte noviter conjugati lavari consveverint: opinati fortasse, quod sicut idem ipse credebatur intellectui suppeditare facundiam, sic futurum, ut etiam ventri daret fœcunditatem: sic Julius Pollux meminit, ductus auctoritate Philostephani, & Harpocrationis. De memorato fonte copiose quoque memorat Vitruvius, dicendo: *Athenis fons est, ex quo ad portum pyræum ducti sunt salientes, è quibus bibit nemo, sed lavationibus, & reliquis rebus utuntur; unde Ilissus in faucibus, proverbii vicem obtinet, de quo locuples rerum ac verborum scatebra effluit.* Ad ripas vel labia fontis hujus poëtarum commentatum est à Borea pulchram illam Orythyiam raptam esse. Hic fons itidem prima origo est Ilissi fluminis tam inter veteres inclyti: cumque à Musis habitetur, sacer nominatus est: sic Pausanias & Stephanus meminerunt.

...3.

...8. cap. 3. Vitruvius.

Pausanias & Stephanus.

Cum quis olim exotico loquendi modo in Enthusiasmum degenerare videretur, aut fervore phanatico rapi, ita ut consvetudinem humanam excederet, sicut est illud, quod Ovidius poëta famosissimus de vatibus intellexit: — Sermo phanaticus.

Est Deus in nobis, agitante calescimus illo,
Sedibus æthereis spiritus ille venit.

Hæc divinatio, & hic sermo emphaticus *Os Curetum*, nominabatur. De hoc inquit Manutius: *Curetum os dici solitum, si quando quis numine afflatus loqui videretur, propterea quod Curetes Cybeles comites furore quodam sacro perciti divinare viderentur.* De hac consvetudine mentionē habent Hesychius, & Zenodotus. Copiosius de more Curetarum, quod idem est ac Corybantum, recensent authores apud Cartarum Rhegianum. Hi itaque ut sibi in vanitatibus suis Enthusiasticis fidem conciliarent, cultellis, & lanceis se perforabant, sese percutiebant, & sexcentis insuper generibus tormentorum se affligebant; idque in honorem saxi unius. Quod si Christiani vel in minima parte tantundem pro Deo suo operari vellent, Paradisum utique lucrarentur; interim illi cum omni hac pœnarum & cruciatuum pressura in infernum demersi sunt: nec immerito dixi demersos, quos videlicet præmemoratum saxum aggravavit. *Præmansum in os inserere:* hoc de præceptoribus dictum, qui cum tanta sedulitate, claritate, & facilitate discipulis suis doctrinam ingerunt, ut nil non elucidatum relinquant. Metaphora proverbii à nutricibus & infantibus mutuo venit, quibus illæ non solum pultem ingerunt, sed quasi præmandunt, & prægustant, ita ut infantibus adhuc edentalis aliud necesse non sit agere, quam deglutire. Hoc adagium item pondus authoritatis suæ augmentavit per Ciceronem, qui ait:

Hesychius, Zenodotus. *Cartarus in Imag. fals. Deorum.*

Instruere cum diligentia.

lib. 2. de oratore.

Ego autem si quem nunc plane rudem institui ad dicendum velim, his potius tradam assiduis uno opere eandem incudem die noctuque tundentibus, qui omnes tenuissimas particulas, atque omnia minima mansa ut ajunt tanquam nutrices infantibus pueris in os inserant. Concordat cum M. Tullio Aulus Gellius, dum asserit: *Pervulgata omnis definitio ex genere, & differentia consistit: sed si item præmandi, quod ajunt, postulas, faciam sanè, id quoque honoris tui gratia.* Prædictum proverbium applicari quoque poterit ad id, cum quis sodali suo non fidens, ne quid eum fugiat, minutim omnia recenset: unde etiam hic loquendi modus invaluit: *An non sat tibi data occasio est? Num postulas ut tibi præmandatur etiam?* Quod cum nostro loquendi modo vulgari congruit, cum dicimus: *Costui e tanto goffo, e duro, che non basta farle la pappa, ma masti cargliela ancor bisogna.*

lib. 4. cap. 1.

Recensere minutim.

Cum res quædam amissa, inopinato casu reinventa fuisset, de qua recuperanda spes omnis jam interciderat, hoc dictum usurpabatur: *Ex ore Lupi.* Principium vel fundamentum suum hoc adagium sumpsit ab Apologo quodam Æsopi prudentissimo. Grus (inquit ille) mercedem à Lupo postulavit, eo quod rostri sui longitudine, os faucibus lupi ex transverso hærens extraxisset: respondit ei lupus: *abunde magnum est præmium persolutum, quod ex ore lupi caput incolume retuleris.* Sic ajebat Horatius: *vel hœdus ereptus à Lupo.* Hoc adagium à Dionysiano veteri authore evulgatum est. Hujus generis argentum esset, si quod à sicariis, & prædonibus ereptum extorqueri posset: sic repetundæ tyrannorum essent, siquidem ab iis impetrarentur: quæ tanto chariora essent, quanto minor spes effulgebat recuperationis. Non exigui præmii loco erat, quod grus è faucibus lupi sanum & illæsum caput extraxisset. Quid facto opus, siquidem ovicula in potestatem lupi pervenerit? Si tyrannus absorbuerit, & barbarico agendi modo alienarum possessionum raptor fuerit? Nec damno damnum accumuletur, & vita in discrimen vocetur, pro lucro reputandum est, si quis procul ab eorum consortio degat. Inter cibos qui maxime nutriunt, & qui facile se palato nostro accommodant, spes est. Unde in una quamvis imperfectissima Odarum mearum sic dixi:

Res perdita & jam desperata rursum inventa.

In Odyss. Dionysianus.

Latte d'amore infante
Che l'alme nutro, e fa il desio gigante.

Hac spe illecti, magnarum rerum sponsores sumus: hac pascitur colonus, qui futuræ messis augurio, magnarum rerum expectatione facile repletur. Totum hoc proverbio sequenti exprimitur: *Magnum os anni*: magnum os habent prata fœno consita, campi spicis luxuriantes, arbores fructibus gravidæ, & vineæ uvis suis abundantes. Sic concludit Manutius: *Solent rustici magnificentius loqui, largiusque polliceri spe proventus uberioris.* Adagium hoc à Svida provenisse quidam autumant; convenit autem cum illo tertio: *Argenti fontes loquuntur.* Allusit ad hoc dictum (quod videlicet spes maximum conferat animæ nutrimentum S. Augustinus itidem, dum ait: *Spei certitudine futura tanquam jam facta cognoscimus*: His concordat Tibullus, qui mihi quidem in hoc singularis admodum & elevatus videtur:

Spes venturorum.

lib. 11 contra Faustin.

Spes etiam valida solatur compede vinctum:
Crura sonant ferro, sed canit inter opus.

Non tam vetus illud est, ut non modernum dici possit: *Quidquid in buccam venit.* Alluditur ad eos, qui casu quodam loquuntur mala bonis immiscendo, sine discrimine, sine sensu, prudentia, consilio, aut circumspectione, sicut sunt familiares & diurnæ conversationes, quæ clanculum, & ex intimo cordis cum amicis fiunt. M. Tullius hoc proverbio uti voluit, dum ad Atticum ajebat: *aut si nihil erit, quod in buccam venerit, scribes*: & alibi: *Quid cum coram sumus, & garrimus quidquid in buccam venit?* Qui actus imprudentis & malesani hominis est, sicut Manutius ajebat: *Perinde quasi sermo illis non in pectore nascatur, sed in faucibus.* Dicebat super propositionem hanc Bias: *Noli citò loqui, est enim insaniæ indicium.* Et Socrates: *Peculiare ingenii est elicere ex rebus sermones accommodatos.*

lib. 14. lib. 12.

Casu loqui.

Apud Diogenem. ibidem.

Proverbium illud quod apud Italos nostros usu communi tritum est. *Buone parole, e cattivi fatti, ingannano i savii, e i metti.* Hoc est: Bona verba, mala facta, sapientes simul & insipientes decipiunt: hæc inquam sententia antiquitus sic exprimebatur: *Os sublimare.* Unde Manutius ait: *pro eo, quod est dare verba, & arte quadam illudere.* Tractum proverbium est de illa consvetudine, qua ad risum excitandum dormienti labia à sodalibus suis depingebantur colore quodam prout Nonius vult. Plautus hoc factum sic profert:

Verba bona mala facta.

Dormienti labia depingere. Nonius.

Fidei censebam maxumam multo fidem
Esse. Ea sublevit os mihi pœnissuma.

Plautus in Aulul.

Et item alibi: *Os mihi probè sublitum est.* Sic Marcus quoque Varro inquit: *Æs fraudasse cauponem, buccam luto oblivisse, cum portitores æra induxere.* Et Sophocles: *Vident hi, oculos sibi subliniunt.* Virgilius insuper in Bucolicis pastores inducit, qui vetulo Sileno & faciem & os depingunt & inungunt. Unde Ælius Donatus Commentator inquit: *Sileni faciem mori succo oblinentes.* Versus autem Mantuani, sequentes sunt:

In Epid. In Miscelliis. Ap. Nonium.

- - - - *Jamque videnti*
Sanguineis frontem moris, & tempora pingit.
Ille dolum redens: quo vincula nectitis inquit?

Itaque os diversimoda loquela coloratum gerere, cum verba cordi dissentiunt, pro fraudulentia semper, & duplicitate habitum est: de hoc plura jam dicta sunt, & plura dicenda. Sed hic ego cum S. Bernardo concludo, qui ait: *Da voci tuæ vocem virtutis, consonet vita cum verbis, & statim erit in ore tuo vivus & efficax sermo Dei, penetrabilior omni gladio ancipiti.* Et S. Hieronymus: *Non confundant opera sermonem tuum, ut cum in Ecclesia loquaris, tacitus quisq; respondeat; cur hæc quæ dicis, ipse non facis? Sacerdotis vox cum mente concordet.*

De Pastore Synod. Congregat.

In Reg. Monach. Tom.

Os expuens: de iis dictum, qui vel dictum, vel factum quoddam rejiciunt, nec consentiunt, sicut supra jam relatum est: quod ab eo usu derivatur, quo exspuimus, in id à quo animus abhorret. Pariter & illud in more habebatur: *Inter os, & offam*: quod de cibis intelligendū, qui gustui nostro arrident, & accepti sunt: originem autem suam à Romanis sumpsit, qui pane vesci consveverunt facto per modum (ut ita dixerim) placentæ. Hoc proverbium Valerius Maximus, & Aulus Gellius authenticant: quorum hic ita loquitur: *Nunc ita ajunt in segetibus, & in herbis bona frumenta esse: noli ibi bonam spem habere: sæpe audivi inter os & offam multa intervenire posse.* Festus inquit, adagium hoc conformari cum illo: *Inter manum, & mentum.* Ex his facile est videre, quantæ frugalitatis primævi habitatores mundi fuerint: propter quod mirandum non est, si vitam in longum extraxerint: nec enim res est, quæ sanitati tantum officiat, quàm ciborum tanta varietas. Hinc Sophocles accommode ad rem inquit: *Quicunq; necdum imperare ventri novit, hic plura mala malis coacervat.*

Res quas abhorremus.

Cibi qui placent.

De orat. Caton. De adilib. Vit. Creati.

Apud Stobæum.

PRO-

PROVERBIA
de LABIIS.

IN hoc Mundo felicitas nulla est usque adeo tranquilla, & serena, ut non improviso, sinistroque casu, tanquam tempestate quadam obnubiletur. Hoc ipsum sequenti adagio declaratur:

Multa cadunt inter calicem, supremaque labra.

Sic videlicet inter se vicina sunt, bona simul & mala, sicut calix à labiis est. Quod proverbium Aulo Gellio tribuitur, sicut Apollinaris Grammaticus docet: qui memoratum versum adducit:

ortium At- ar. l. 13. p. 17.

Multa cadunt inter calicem, supremaque labra.

Enimvero curiosum est, quamvis tragicum, originem adagii hujus nosse, ita ut tibi non injucundum esse debeat, mi Lector; hæc legisse: prosunt enim ad instituendam vitam, & formandos mores, etiam ea quæ fabulosa sunt, dummodo moralia. Inventus est nescio quis, nomine Ancæus Neptuni filius & Astypaleæ Phemeræ. Hic se totum ad culturam vineæ suæ dederat: cumque operariis vehementius ad maturandum opus instaret, respondit unus: Dii norunt si de vino vineæ hujus bibiturus est Patronus noster: is vero inurbanum hominis rustici dictum æquo animo tulit. Cumque matura uva, jamque expressa, in scypho esset, præsentem augurem suum ridens Patronus bibiturus erat, admoto calice: Rusticus verò nil motus opinione sua, *multa* dixit *inter calicem ac summa labia intervenire posse*: nec eventus fefellit: eodem enim momento necdum vino gustato adest, qui nunciet, immanem aprum devastare vineam: continuo anxius Dominus seposito poculo invasurus belluam accurrit: sed miser dente apri laceratus interiit. De hoc Lycophron in Jambicis suis inquit, introducens Ancæum ita loquentem: *Miser, ast ego meo dicta cognoscens malo, ut plurima inter poculum, ac labrum solet vertisse fatum, res agens mortalium.* Interpres Aristotelem fabulæ hujus Autorem allegat. Imo verò ex commodo nostro est, ut ad hujuscemodi inopinos casus instituamur. Factum hoc non immerito & ad Julium Cæsarem applicari poterit: qui funestum Auguris irridens indicium, sero experimento misere impegit: sic omninò verum est: *extrema gaudii luctus occupat*, quod spiritu sancto dictante didicimus. Quæ materia vastissima est ad moralitatem, sed ne te ultra distineam, aliorsum vertor.

on seriò magere.

Cum quis negotium quoddam non omni conatu, sed tantum in superficie aggreditur: *primoribus labiis degustare* dicitur: proverbium per metaphoram ab eo deductum est, qui cibum ore tantum degustat, sed in ventriculum non demittit. Hoc dictum M. Tullius authoritate sua sancivit dum ait: *Equidem multos vidi in hac civitate, & audivi non modo qui primoribus labiis degustassent genus hoc vitæ.* Quod idem alibi rursum inquit: *Is eum dixit fore sempiternum. Hunc censes primis, ut ajunt labiis degustasse Physiologiam in naturæ ratione.* Quintilianus in eundem sensum concurrit, ubi ait: *sed hoc transeo, de quo neminem qui literas vel primis, ut ajunt, labiis, degustârit, dubitaturum puto.* Procopius Sophista idem usurpat, quamvis non iisdem terminis: *Rursum stomachabar in hanc, si cum tantam rem summo, ut ajunt, digito degustandam præbuisset, deinde voluptate spoliaret.*

o. Calio. … natura … torum lib. 2. … b. 12.

Summis labiis: De iis exprimebatur, qui apparere id præsumunt, quod non sunt, aut se habere quod non habent, gloriantur. Lucianus in Apologia quadam ajebat: *A summis labiis Philosophum agens*: & idem Author alibi: *Summis in labiis jusjurandum habentibus.* Loquitur de Amantibus qui cor & animam oppignorant, & tamen post hæc juramenta sua non adimplent. Optime in hunc locum Seneca: *Non à summis labiis ista venerunt, habent hæ voces fundamentum.* Denique S. Hieronymus id confirmat dum ait: *Ut non levi citatoque sermone, & ut ita loquar summis labiis hospites invitemus*: Negotium enim hoc hypocritarum, simulatorum, & hominum duplicium est, de quibus Diogenes aliquis non incongrue dixerit, eos libris æquiparandos, *quorum aurei quidem umbilici, verum intus aut Thyestes occidens liberos, aut Oedipus Matris Maritus.* De his inquit S. Gregorius: *Quorum facies rationalis, sed corpus bestiarum.* Et alibi: *Mens hypocritæ semper præparat dolos.* Atque hi sunt inquit Sapientia increata: *qui veniunt in vestimentis ovium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces.* A fructibus nihilominus arbor cognoscitur.

ucianus. … elle videri … uod quis … on est.

In Dialog. Amat. — *Lib. 1. c. 10.* — *Ad Rusticum Monach.* — *Ex Laertio.* — *33. Moral.* — *12. Moral.*

Cum quid diplicuerit, & in malam partem acceptum sit, ita ut vindicta spiretur, *mordere labrum*, dicebatur is, qui læsus fuerat. Lege Manutium: *Comedere labra.* Huic sensui attestationem subministrat Aristophanes Comicus, dum ait: *Comedens labia præ iracundia*: res quæ & foris & ab intro pessimi exempli est: signum etenim præsefert animi iracundi, proni ad vindictam, & obstinati, quod vitium singulariter mulierum est. Hoc idem vitium (ipsis paganis testibus) quo urbes & regna eversa sunt. *Crudelitas gentes, & civitates perdidit semper*, inquit Euripides. Hunc affectum Chilo procul esse ait ab homine sapiente: *Nemini intendendæ minæ, muliebre enim est.* Et S. Chrysostomus: *Vindicta in corde posita nocentior est viperâ.* De vastissima materia vitii hujus, quod tantopere animarum nostrarum magister de mundo extirpare allaboravit, fusiores tractatus apud authores dogmaticos, & sacros benevolus Lector inventurus est.

Mordere labra. — *In Orest.* — *Apud Diog.* — *In Act. Apost. hom. 41.*

RISUS.

RIsus ori tam univocus est, tam homini proprius, ut cum sit inseparabilis proprietas, dici poterit constitutivum ejus esse: cumque risus indicium cordis sit, & affectuum ejus, arbitratus sum non immerito, siquidem nulla hujus mentio facta esset, tractatum hunc ex parte illa mutilum futurum, in qua parte nihilominus serenum cæli, id est mentis nostræ horizontem Altissimus collocavit. Non est tamen, quod hic scopum meum fixerim, ut quidquid in hunc locum Authores diversimode ratiocinati sunt, secundum omnem adeo dimensionem & divisionem huc adferam: suffecerit mihi si lectori pauca admodum degustanda obtulero. Hic autem primitus risum illum omnem detestor, qui non solum de obscœnitatibus enascitur, sed omnem insuper, qui vel indecentior, vel incompositus, & inhonestus est. Ut autem methodo procedens, definiendo exordiar: Risus est (prout latini docent) *concitatior quidam animi ex re jocunda motus ad conceptum intus gaudium explicandum, quo thoracis & oris musculi impetu quodam moventur.* Objecta risus, secundum Fracastorii mentem, res novæ, & exoticæ, & repentinæ, leves, ludicræ, argutæ, & facetæ sunt: quas potissimum Mimi, & Comœdi exercere & exhibere consveverunt: multum etiam ad hoc conferunt accidentia improvisa, & in qualitatibus suis inexpectata, cum conditionibus jam adductis: sicut si quis casu in cœnum quoddam lapsus fuerit, præsertim is, qui, ut dici solet, summis pedum digitis inambulat, super qud commune est mulierum, puerorum, & promiscuæ plebis, cachinari: Non sic viri morigerati, pruden-

In Lib. de Sympath. cap. 20. — Qui facile rideant.

prudentes, & ſenio ſpectabiles: Ridebit item ſangvineæ complexionis nonnullus, non item melancholici, & bilioſi.

Problem. 1. *Teſt.* 136. Alexander Aphrodiſæus refert, quosdam opinari, provenire riſum à liene: idque ex eo augurant, quod qui hoc viſcus tumore quodam obſtructum & aggravatum, aut vero ſcyrro infeſtum habent, ab riſu remoti ſint, & mœſtitiæ dediti. Lien non per ſemetipſum, ſed ex accidenti riſum excitare dicendus eſt: Cum enim homo in hac parte ſanus eſt, ſplen ab hepate quod fæculentum & impurum eſt, excolat, itaque fit ut natura ſpiritus jam puriores ad cerebrum ſurſum transferat, atque hi ad objecta riſibilia promptius movent: pari modo ac palatum ad vini guſtum confortatur, & delectamentum ſuum nanciſcitur. Scripſit Diſſertationem, vel diſputationem ſaturnalem de Riſu Ericcius Putaneus, Profeſſor Hiſtoriarum, & Rhetorices, Lovanienſis Academiæ, in cujus operis prologo, eas res recenſens, quæ vel metaphorice, vel naturaliter ridere ſolitæ ſunt, ſic habet: *In meliori vultu niſi riſus eſt, venuſtas velut nube obſidetur: cum ſvaviſſima ætas eſt, ridet: cum pulcherrimus annus, ridet: cum ſine fæce cælum, ridet: ubique humanum hunc affectum natura uſurpat, ut decorem augeat: Aut certè facit homo, quod natura tanquam rideat, cum ſerenus eſt, & à curis rerum atque tempeſtatibus animum ſeparavit.*

In Agide & Cleomene. Homerus ad ipſos adeo Deos ſuos riſum transtulit, dicendo: *Difficilique deis extingui riſus inerrat.* Plutarchus de Lycurgo recenſet, quantumvis verum eſſet ſeveritatis prototypon, & tetricum maximæ auſteritatis exemplar, voluerit nihilominus cachinno templum erigi. Soſibius item memorat, quod imaginem vel Idolum riſus formari vel ſculpi fecerit, in medioque Spartæ collocârit, tanquam victus condimentum tempeſtivum, & alleviamentum maxime jucundum poſt curarum longa faſtidia. *Atque ita Lacedæmonii* (docte Plutarchus infert) *digni tali Legislatore & ſimulacro, fuère tam amœnè ſerii, ut auſteritatem effugerent. Tam ſerie amœni, ne qua ineptiorum laſcivia ſolverentur. Riſu conſecuti ſunt, ut & bello fortes, pace boni eſſent, utrobique Spartani.* In Gymnaſiis itaque & Lycæis, in Stoa & Peripato, inter viros rigidos & auſteros animus nihilominus riſu relaxari conſveverat, ſic Plutarchus proſequitur.

Soſibius.

Apulejus. Apulejus docet Theſſaliæ populos ſingularem admodum habuiſſe erga Riſum venerationem: unde & in more poſitum habebant, ut fraudem quandam machinarentur, quâ ſi factum erat, ut ſpectatores, vel interrogati ridendo diſcederent, arbitrabantur, neminem horum in vita ſua triſtitia, aut caſu quodam mœſto oppreſſum iri. Vanitas enimvero, præſertim cum de riſu nobis ſermo ſit, maximè riſu digna. *Lib.* 14. *Cap.* 11. Non minus illo ridendum, quod de Parmentiſco Metapontino Athenæus commemorat. De hoc fabula refert, qualiter in Trophonii antro riſum amiſiſſet, atque inde ſe ad oraculum Apollinis ad eundem recuperandum transtulerit: reſpondit oraculum, ſe riſum à matre ſua rurſum obtenturum, atque ideo in honore eam habendam eſſe & reverentia: Domum ſubinde rediens, quo poterat obſequio devincire matrem, qua ſubmiſſione poſſibili non negligebat, ſed impetrare id, quod ei eousque cordi erat, nequiebat: unde illuſum ſibi ab oraculo rebatur. Elapſo deinceps tempore, caſu quodam rurſus in Delum ſe contulit, ubi non jam item Apollini, ſed Latonæ Matri redintegrare vota ſua & reduplicare preces, conſtituerat: Id quod adimplevit propediem: itaque in templum introgreſſus, videnſque ſimulacrum Deæ incompoſitum, deforme, & mille locis reſtauratum, corroſum à vermibus, ita ut Anchiſæ potius antiquati ſimulacro ſimile eſſet, in immoderatum riſum continuò prorupit. Unde contigit, ut nihilominus verum eſſet, intuitu matris cujusdam, recuperaſſe id quod amiſerat, & eſſe quod fuerat, id quod tantis ei ſudoribus ante ſteterat. Igitur ex hoc patet, quantum ipſa adeo idola magnifecerint, ſiquidem honor eſſet & reverentia parentibus debita.

Sicut autem nimium diſſoluta in cachinnis libertas, ſic non minus immoderata & nimium tetrica agendi ſeveritas cenſuram merentur: quorum illud quidem diſſolutionis, alterum rigoris vituperium incurrit: Proinde non abs re nec verò inutile erit, unum hic alterumve exemplum ad documentum eruditionemque noſtram adducere. Anteſignanus, Ductorque eorum, qui in riſum nunquam ſoluti ſunt, Heraclitus eſt, qui plorare non deſtitit. Admirabile eſt, qua ratione huic viro nunquam lacrymarum humor defuerit, niſi forte eum ab intercutanea aqua deduxiſſe dicendus eſt, unde etiam hydropicus interiiſſe legitur, morbo tali, qui abunde aquam ſemper lacrymanti ſuggeſſerit. Refert Theophraſtus ſapientem hunc ultra modum bile atra prægravatum fuiſſe, unde odio erga humanum genus concepto, ſylveſtris omnino factus, procul ab eorum commercio in præruptis montibus habitare conſtituit: parum ſapienter id faciens, eo quod dulcedine omni & ſvavitate abdicata, ambitioſa opinione ſapientiæ ſtimulatus, idem genus vitæ doctrina ſua imitabile fecit: ſed talem eum eſſe oportuit, qui non niſi flendo vitam transegit, nec unquam ridere viſus eſt. Hujus temperaturæ Anaxagoras inter Clazomenios fuit, prout *Ælianus l. var. hiſt. c.* Ælianus recenſet, non ſolum enim riſiſſe nunquam, ſed nec os quidem unquam ad ridendum conformaſſe dicitur. Idem ipſum ille de Ariſtoxeno tefert: *Lib.* 3. *c.* 18. Qui author etiam inter alia hæc memorat, Dionyſium tyrannum Syracuſanum nil tam habuiſſe in deliciis ſuis, quam audire, & exhibere tragicos ludos, amaſſe eum coturnum, ſed procul fuiſſe à comœdiarum ſoccis. Idem referunt de Marco Livio Craſſo Avo ejus, qui in conflictu Parthico occubuit. Rurſum Plinius de Proavo ſuo Craſſo idem ipſum *Lib.* 7. *c.* commemorat: itaque hæc aſperitas morum & non ridendi conſvetudo hæreditario jure inter eos propagata eſt. Philippus junior Philippi Imperatoris, & Severæ Imperatricis filius, ita procul erar, tamque à riſu alienus, ut quæcunque ei Pater objecta riſui maxime obnoxia exhiberi faceret, quantumcunque etiam ipſe in jocis ſæcularibus aperte rideret, recenſet nihilominus Cuſpinus, nunquam adduci potuiſſe filium, ut vel os ad riſum componeret. Plura olim loca deſtinata erant, ubi riſu interdictum erat, ſicut Athenienſis Academia: Patribus enim cordi fuit, ut *Ælianus de var. hiſt. l.* hic locus purus eſſet, & inacceſſus ab invidia, & hominibus criticis: itaque vetitus tantopere riſus erat, ut qui ſecus faceret, omninò excluderetur. Severiori adhuc lege inhibitum erat, in præſentia virorum gravium ridere; unde Sigonius refert, Æſchinem *Lib.* 3. *de Rei publ. Athen.* philoſophum reprehendiſſe plebem, quod ante Areopagum in apertam cachinnationem diſſoluta fuerit: ſimile ajunt de Timarcho.

De ridentibus. His contrarii ex diametro ſunt, qui ſine moderamine, vel cum diſſolutione incompoſita cachinnantur, inter quos Dux & Primipilarius eſt Democritus, qui res mortalium irridebat, arbitratus caſibus fortuitis univerſa ſubjecta eſſe: itaque vetuit mundum mœſtitiæ anxietatibus de futuro torqueri, vanum inquiens præoccupare tempora, vitam ſuam prodigere, aut miſerum ante diem eſſe. Curam futurorum Numini ſupremo relinquendam, quod oculo indefeſſo

ſupra

supra mundi fabricam vigilet, vitæque in longinquum prospiciat.

mpri- s. Hunc consequitur Heliogabalus, qui tantopere cum clangore & crepita in risum prorumpebat, ut Lampridius memoret, eum solum in theatro, in tanto populi confluxu auditum fuisse. Philemon Syracusanus communem ridendi modum excessit (prout . Max. 9. Valerius Maximus author est) hic enim cum aliquando in atrio suo otiosus consisteret, vidit asellum venientem, qui cum insolita dexteritate quadam ficum unam post alteram, de arbore humiliori deglutiret, & consumeret: intuitus ille fixissimo oculo lepiditatem animalis tam discreti, mirum in modum risu comotus: tandem puerum familias, ut abigeret inclamat, ne forte damnum majus eveniret: ille verò jam comestis omnibus intervenit, Philemon itaque, vade, inquit, & merum generosius de cella huic ficuum comestori propina: hanc dicti urbanitatem crebro anhelitu cachinnorum prosecutus, animam senilem ex- officina olf. piravit. Non dissimile quod pictori Zeuxi evenisse dicitur, sic memorante Pomponio Mela: Hic enim vetulam ad vivum sic coloribus expresserat, ejusdem lineamenta turpitudinis tam perite exponens, ut idem ipse suimet operis stultus admirator, risu nimio sibi vitam abstulerit. Recenset Gellius Philippidem Comicum cum in comœdiali certamine victor evasisset, nimia hilaritate & gaudio correptum, immodico item risu, diem obiisse. Ex his videre licet, mortem quoque, ut dicitur, per risum posse obtingere. Ri- 21. de Ci- Dei. c. 14. sit in nativitate sua Zoroaster Rex Persarum, sed risus hic, ut inquit S. Augustinus, fatalem habuit sequentis vitæ eventum: Rex enim ille profligatæ & maxime abominabilis magiæ author fuit, qui in prælio tandem superatus à Nino Bactrianorum Rege miserrimè obiit. Ridebant moriendo Sardonici, de quo 21. fusius paulo infra memorabimus. Plinius ait: servum quendam barbarum, qui Hasdrubalem occiderat, datum inter hostium manus, sic nihilominus hac victoria inter pœnas & tormenta lætum fuisse, ut non nisi ridens animam efflaverit.

De constantia, & intrepido corde Martyrum, quibus se ad quodvis genus supplicii imperterriti dabant, hic dicendi locus non est; cum pro fidei nostræ gloria scriptorum chartæ his repletæ sint, ego quoque librum hinc compegerim integrum. Ipsi adeo Idololatræ ne in sacrificiis suis rideant, religiosum habent, de. & sanctum: unde narrat Eustahtius, qui de Athenæo id mutuatus est, Tyrintium populum vicinis suis sibi insultantibus & infestis, transtulisse se ad Delphicum oraculum, responso obtento, ut Neptuno Taurum offerrent, & in mare jacerent. Itaque ut hoc sacrificium sine turba, sine risu, aut vilipendio transigeretur, infantes quotquot erant, tum & juniores pueros excluserunt. Sed cum illuc puer casu quodam introisset, modestiam circumstantium admiratus, composuit & ipse os suum & vultum ad insvetam gravitatem, hanc prosopopœam, & exoticam figuram intuendo adstantes, possibile non fuit abstinere risum aperto ore. Hinc deduci poterit, quàm dæmonio cultus Religionis, ejusdemque observantia invidiosa sint, cum in ipsis adeo prophanis sacrificiis mentis evagationem, perturbationemque procurârit.

inus ex go. Curiosissima, lectuque est omnino dignissima historia, quam nobis, ut ab hostium præcavere doceamur insidiis, Justinus apud Trogum recenset; Darium videlicet contra Sacos belligerasse, hos vero gentem bellicosam, & martialem fortiter egisse: cum econtra illi non nisi armis & pomposo ornatu spectabiles essent. Fuisse autem Risacem quendam, qui, ut Persis internecionis causa esset, naribus simul & auribus truncatis, sese obvium hostibus dedit, fingens se à commilitonibus suis ita male habitum: igitur siquidem eis victoria curæ esset, se ductorem sequerentur. Persæ facilem homini perfugo aurem præbent, eum Ducem eligunt itineris, per loca inculta, & solitudines abstrusas sequendo, unde difficillimus iis exitus esset; In his angustiis positus Ranosbates errabundi hujus populi Dux, perfugam infidelem rogat, cur ad invia hæc, unde exitus nobis nullus, conducere nos voluisti? Hic in risum ingentem effusus, inquit: cum gentem meam vos exterminare intendatis, ut eam de vestris manibus liberem, exercitum vestrum fame sitique perire volui. Sed non sine vindicta deceptoris fallacia fuit, præfatus enim dux furibundo mucrone ridentis caput abstulit, & fletum risui immiscuit. Grave exemplum: quod nos doceat à traditoribus cavere, qui nihili ducunt, cum vitæ suæ dispendio mercari scelus suum. Risum item movit Mimus Thorsires, qui cum esset enormiter turpis, objurgare Ulyssem ausus est, à quo misere vapulans, non injustam fatuitatis suæ arrham pependit.

Risus similitudinem habet torrentis, qui nisi in- Risus per undatio tempestatis cessaverit, à cursu suo non desi- modum stet. Recenset Svetonius: In numeroso quodam au- torrentis ditorio olim Julium Cæsarem, historiam Commen- super labia tarii sui recitasse: interim casu contigisse, ut plura inundat. sedilia vel scamna simul rumperentur, ubi ingens Svetonius. erat sedentium multitudo: exortam illico tantam fuisse cachinnationem, & risum tam insolitum, ut multoties ei à legendo cessandum fuerit.

APOPHTEGMATA
de RISU.

PÆdaretus Spartanus, videns se à viris civitatis *Plutar. in* fortioribus, quorum numero tercentum erant, *Apophteg.* exclusum: qui gradus nimirum maxime honorificus & decorus erat, cæpit buccis crepitantibus ridere: revocatus itaque ab Ephoris in judicium, & quamobrem sic ridere ausus sit, interrogatus: *Congratulanter* (inquit) *rideo civitati meæ, quæ cives me habet trecentos meliores.*

Diogenem olim admonebant nonnulli, quod op- *Ex Laertiô* probrio habitus esset, his dicacibus verbis: *Hi te* *lib. 5. c. 15.* *risu prosequuntur*: sed ille extemplo responsum eis rependit: *& ego minime ridiculus sum.* Recenset Brusonius, de nescio quo Misone, quod insolitos He- *Bruson. l. 5.* racliti mores æmulatus, & ipse quoque per avia *cap. 27.* montium erraverit plangendo: inventus autem fuit à Lacedæmone quodam, qui econtra non nisi risu efferebatur: interrogatus à solitario cur id faceret: respondit: *propter teipsum rideo*: Explosit enim hominis exotici præposteram vivendi normam. Phyli- *Plutarch.* starchus philosophus ad causidicum quendam, qui non nisi faceta in judicio proponebat ait: *Non cessabis à ridiculis continuè dicendis, ne ridiculus fias? ut qui assidue luctantur, luctatores.* Cato Uticensis verus mœstitiæ & rigoris typus, semel nihilominus in risum solutus dicitur, sed risus artificiosus & satyricus erat: Defendebat Marcus Tullius, tum cum Consul esset, reum quendam, qui Stoicos philosophos, cujus sectæ caput erat Cato, conscidisse conviciis, eorumque lacerasse famam convincebatur; sed defensionem ejus Cicero tot argumentis ridiculis, instituit, ut judicibus risum moverit, unde Cato Consul, & primarius inter Judices, & ipse subridens, indefinita causa sic Collegam suum alloquitur: *Dii boni quam ridiculum habemus Consulem!* mordax dictum, siquidem rectè penetratum fuerit.

Hannibal item intellecto Hasdrubalis fratris Livius. interitu

Livius. teritu, totiusque exercitus strage, & fuga, vultu omnino pacifico, & composito ridere visus est, idque propter humanarum rerum inconstantem vicissitudinem: idipsum fecit ad propositas sibi à Romanis conditiones durissimas pacis, tum cum Carthaginenses non nisi ingemiscerent, & plorarent.

PROVERBIA DE RISU.

Sensuales. PErsonæ quibus honestas, & integritas morum cordi est, ut sibi præcavendum à dissoluta libertate impudicitiæ noverint, his verbis admonentur: *à Risu Jonio* abstinendum esse. Indicantur enim per hunc risum molles & voluptuosi: quod totum de Sybaritis sumptum: Jonii enim inter Græcos, Sybarites inter barbaros salacissimi erant. Athenæus in cœna sapientum, de luxu Jonum sic ait: *Extat parœmia aurea, quæ mores illius gentis testificatur.* Idem author alibi de choreis illorum petulantibus & lascivis memorat. Valerius Maximus inquit: *Jonici primò ungventi, coronarumque dandarum in convivio, & secundæ mensæ consvetudine, haud parva luxuriæ irritamenta reperierunt.* Maximus Tyrius accuratissimus Author, & morum consvetudinumque indagator acerrimus sic ait: *C otoni ates Olympicum oleastrum adamat: Spartiates armaturam & venationes: Cretenses luxum: Sybarites Jonchotos.* Hinc Horatius quoque: *Motus doceri gaudet Jonicos, matura virgo.* Intelligens illud de tripudiis vel choreis inhonestis, actibusque indecoris, qui à virginibus Christianis non secus ac pestis aliqua improbandi, & abolendi sunt: non enim macula est, quæ tantopere infamet, & deturpet honestatem, quantum lascivia. Hinc Stagirita inquit: *Ira, & concupiscentia Venereorum transmutant corpus, & quibusdam insanias faciunt.*

lib. 12. *lib. 14.* *lib. rerum memorab.* *In lib. quis sit Philosophia finis.* *lib. 2. Ethic.*

Ridere, & Satyricum agere non in tempore suo. Cum quis non in tempore & loco debito verbis alium mordacibus, aut facetis percelleret, aut irrideret, hoc dicto exprimebatur: *Risus Megaricus.* Reprehendit hanc ridendi, & sugillandi formam Quintilianus dum ait: *Malunt amicum aliquoties, quàm dictum perdere.* Quod vetulos illos non minus tangit inquit Manutius qui extra tempus, motus juvenum, & jocos, consvetudinesque eorum præpostero agendi modo imitantur: sicut Astyanactibus indecens est, Agamemnones agere. Sic senes quoque oportet, cum eos morum gravitas & prudentia deceat, à scurilitatibus, & nugis juvenum abstinere: *Potentia in juvenibus, prudentia in senibus requiritur,* ait Aristoteles & Plutarchus: *Ubi impudens est senectus, ibi inverecundos esse juvenes necesse est.* Cum risu Jonico concordat risus Chius, ejusdem enim nationis sunt, iisdemque moribus imbuti.

Apud Manut. *Politic. 7.* *De lib. Educan.*

RISUS SARDONICUS.

In collectaneis in opere de Paræmiis. ZEnodotus memoriæ tradidit, citans dicti sui authorem Æschilum, fuisse inter Carthaginenses coloniam, Sardos nominatam, quæ in regionibus illis sedem fixerat. Hi in more positum habebant, ut vetulos omnes, quotquot septuagesimum annum excederent, & infirmi facti, de morbo suo non morerentur Saturno immolarent. Fiebat hoc cum risu, & mutuo amplexu, rebantur enim homines vani, se liberatos iri ab afflictionibus suis, quas ætas illa inferre solet: turpe item arbitrabantur, & abominabile omnino, demonstrare dolorem, aut excitare planctum in qualicunque demum sacrificio, nec enim Diis apportandam esse, inquiebant, mœstitiam. Hinc proverbiũ de simulato risu exortum est: Risus Sardonius. Tantopere autem in operis hujus executione feroces erant, & obstinati, ut, referente Timio, incubuerit filiis fossam parare patribus suis, nodosoque fuste eosdem propellere: his non obstantibus seniculi illi dum tolli è miseriis se morte sua sperabant, ridebant ad occisionem suam.

Senes ridentes sacrificantur. *Ap. eundem Zenodot.*

Homerus in quinta Iliadis Ajaci hunc risum attribuit, dum cum Telamone certamen iniit, de quo Erasmus inquit:

Sic ingens Ajax surgebat murus Achivum,
Terribilis ridens vultu.

Unde apparet hunc risum fictitium fuisse: vitium ex omni parte detestandum, prout jam dictum est, & deinceps dicendum erit. Copiosos de hoc tractatus, mi Lector, apud authores classicos inventurus eris: interim mihi hæc tantum delibasse sufficiet, unde rursum ad universalem oris materiem progredior.

EPITHETA.

DEcorum videtur esse os, quod ridet: secum enim lampadem, & radium Jovialem portat, indicem internæ lætitiæ, & jubili cordis; sed non minus per Epitheta id contingit; quæ ubiq; non secus ac Apelles aliquis, vel Zeuxis internos, externosque affectus depingunt. Scio partium mearum esse, hic, in capitulorum fine, etiam de risu & osculis Epitheta adferre, sed quia hæ significationes etiam in descriptione oris producuntur, in hoc quoque loco consvetam brevitatem meam imitabor.

Inprimis itaque Virgilium adduco, qui os roseum appellavit: *Continuit roseoque hæc insuper addidit ore.* Lucanus clamosum: *Venator tonet ora levis clamosa molossi.* Ovidius niveum: *Quique subest niveo lenis in ore rubor.* Ab Ausonio loquax nominatur. *Atque in verba refert modulata lege loquax os.* Pulchrum à Seneca: *Et ora durus pulchra populatur lapis.* Ambrosium à Pontano: *Concessum ambrosio semel ore loqui.* Cultum ab eodem: *permanet & decor, atque oris præstantia culti.* Argutum ab eodem: *Arguto simul ore svavientur.* Itidem ab eodem canorum: *Plaudit Heroum: & genus canoro consonat ore.* Sidereum à Politiano: *Sidereo quamvis spargit ab ore jubar.* Melleum ab eodem: *Quæ ore pulchro mella fundis.* Purpureum à Marullo: *Oris purpurei, & pectora eburnea.* Formosum à Pamphilo: *Ore formoso puerum decorem.* Dulciloquum ab eodem: *Quàm pia dulciloquo facundia promitur ore.* Facundum ab eodem: *Componis, dictas, facundo differis ore.* Disertum à Conrado: *Oris diserti ò quanta potentia est.* Jucundum à Ludovico Bigattio: *Impleat, & nobis jucundo rideat ore.* Dulcisonum à Politiano: *atque dulcisono falleret ore diem.* Lepidum à Crinito: *Quid Bembus lepido disertus ore?* Svaviloquum à Mantone: *Et ore svaviloquo visus cunctos præcellere Patres.* Rubicundum à Plauto: *Magno capite, acutis oculis, ore rubicundo admodum.* Flexanime à Baptista Pio: *flexanimoque sedet multus in ore lepor.* Serenum ab eodem: *Pulchra serenato facies dum præferat ore.* Ab eodem dicitur querulum, rutilum, cygneum, dulce, & harmonicum: *Nec querulo desit murmur in ore loquax: hoc color, hoc rutilo splendet in ore nitor: Qualia cygneo fundit pia Chloris ab ore verba. Laudat, & harmonico concinit ore diem.* A Georgio Veneto Idalium nominatur: *Gratia, & Idalio fulgor in ore probat.* Egregium vocat Manto: *Fulgeat egregio decor insuperabilis ore.* Avidum Strozzius. *Porrectas avido nunc capit ore dapes.* Superbum Claudianus: *Ille superbi flammeus oris honos.* Molle Tibullus: *Carior est auro Juvenis cui mollia fulgent ora.* Decorum Manto: *Avis ore decoro ut paucis respon-*

lib. 2. Æne *lib 4* *In Ep st.* *Acout. Aus* *In Pseud.*

responsa dedit. Mellifluum Boëtius: *Melliflui canit oris Homerus.* Venustum Musæus: *Orisque micant splendore venusti.* Fulmineum Ovidius: *Fulmineo rabidos dum rotat ore canes.* Imperturbatum idem: *Imperturbato quod bibit ore reus.* Muliebre Manto: *Muliebria pingit ora color.* Senile eadem: *Deposuit canos, atque ora senilia Mundus.* Peregrinum eadem: *Peregrina tuentur ora.* Trilingve Horatius: *Trilingvi ore pedes.* Altisonum Badius: *Audiat altisono quæ canit ore Maro:* Idem aliud sanctum vocat: *Osque viri sanctum.* Adhuc idem præsagum nominat. *Paucaque præsago memorans sic incipit ore.* Item liberum: *Christumque extollere ore libero & audaci.* Lucretius illud veridicum ait: *Omnia veridico quæ quondam ex ore profudit.* Anhelum Statius: *Anhelo ore bibat fontes.* Horrendum idem: *Fusoque supinant horrenda ora mero.* Bilingve Manilius: *Crimina per populum, populi fert ore bilingvi.* Elingve Nannius: *Os elingve tacet.* Baptista Pius illud Apollineum vocat: *Cedit Apollinei vates Colophonius oris.* In Psal. 113. Manto illud mordax dixit: *Os minime mordax Gengiva edentula prædam.* Ab eadem Auroreum exangve dicitur: *Cælituum pulchro quibus ora aurorea vultu: Ore cibum exangui medicatura subibat.*

Copiosiora in lectione librorum illustrium, mi Lector, reperturus es, siquidem studioso labore, tanquam canis venaticus eorum odorem per poëticos campos insecutus fueris: sicut ego de eodem campo poëtico hanc oden quatuor denis versibus compactam, collegi.

Oh cli gratia vitale Albergo, e sede,
Se ti disseri esercitata al bene:
Ma theatro d' angoscie, orror di pene,
Quando d' aspri rancor sei fatta herede.
Per te in trono di riso Amor sen ride
E passeggia a piacer labra serene,
Apre per te un' oresto infacisse scene
Quando dal duol traffitto il cor ti fiede.
Di falso e ver tusci ricouro, e nido,
Onde Proteo novelle ogni un t' additta
Perche muti a piacer sembianza, e grido.
Tu aperta o chiusa, o timorosa, o ardita
Condanni, e assolui, onde qui dir mi affodo,
Ch' arbitra ancor ti fai di morte, e vita.

LINGVA.

Anatomia.

UNiversæ corporis partes prognostica sunt, sed non nisi conjecturis de longinquo prænuncia: Lingva vero propinquius, & palam pro libitu suo cordis sensus explanat: quamvis simul arbitra sit eosdem occultandi. Hæc omnium actionum, negotiorum, & commodorum temporalium (prout in ejusdem descriptione patebit) norma est, & regula, & secura Moderatrix: Organum gustus, & loquelæ. Varro lingvam idcirco appellatam inquit, quod liget: vel potius quod circa se numeroso dentium ordine quasi circumvallata & ligata sit. Hoc parvum corpusculum, ligat simul, & exprimit conceptus animi. Tot sepimentis concluditur, ligatur tot nervulis, & musculis, ut menti vacet antequam lingva dissolvatur ad loquendum, præmeditari quæ loquenda sint.

Nobilissimus interim, & pene dixerim divinus ejusdem usus est, idcirco etiam Organum Dialecticum, & nuncia voluntatis nominatur. Justissimam autem figuram consecuta est, ita ut sine incommodo intra labra contineatur, nec cibis item impedimento sit, cum à dentibus masticantur. Ut vero ad sermocinandum prompta esse possit, in acumen per modum gladii terminatur: cujus basis largior est, finis autem in acutum desinens. Pars superior palato vicina aspera est, cavitatibus parvis sulcata. Situs ejus cuivis visibilis est, substantia tota carnea. Hinc omnis structura ejus variis partibus coagmentatur. Constat autem carnea substantia sibi propria & singulari, cum membranis suis, tribus nervis: venis & arteriis multis. Denique decem musculi ligamentum ejus validissimum sunt. Caro mollis, rera, laxa est per modum spongiæ; atque idcirco distinguendis saporibus aptissima. Nec fibræ eam deficiunt, quarum tot sunt, ut musculosa dici nequeat.

Cooperitur caro hæc membrana tenuissima, quam communem habet cum ore & palato: & supra quam nervi tertiæ conjugationis distenduntur: atque hi omnium qualitatúm, saporum, & comestibilium judices sunt. Cum vero humore quodam impediuntur, ut in ictericis, & febricitantibus contingit, causa sunt sensus depravati & corrupti. Tres secum nervos portat, quorum duo priores per tunicam dispergunter, posterior eorum divaricat musculos, ad loquelam & gustum deserviens.

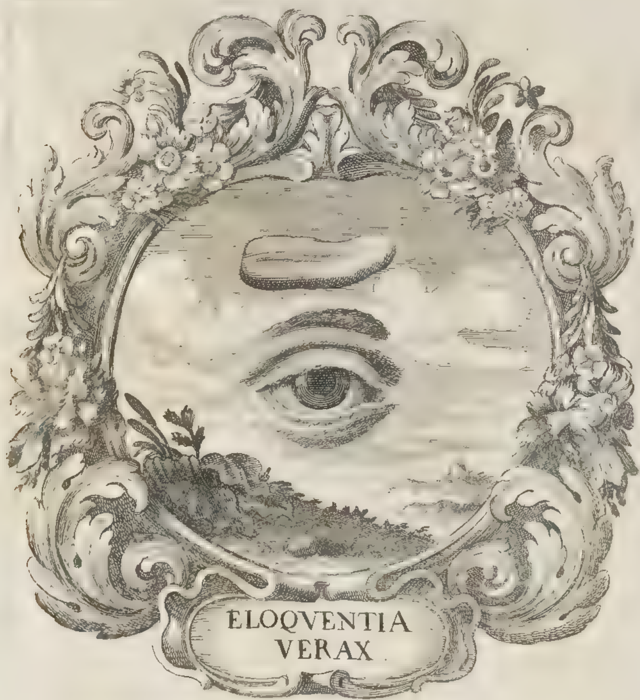
Corpus lingvæ continuum est, nec sepimento aliquo separatur, prout quidam opinati sunt, quantumcunque pro arbitrio suo dextrorsum, & sinistrorsum flectatur per lineam quandam, quam Hippocrates mediam nominat. Sub illa duæ venæ conspicuæ sunt, quæ de vena externa jugulari nascuntur, quas vulgus raninas nominat: hæ venæ totidem arteriis conjunguntur, quæ de iis ordiuntur, quas carotides vocamus. Firmatur autem, & in situ suo consolidatur lingva ligamento quodam validissimo, quod à medio versus interiora collocatum, quamvis

vis molle sit, & flaccidum, non procidit nihilominus, aut defectum patitur, sed promptissimum est ad vibrationem, & facillime se producit. Ad ultimam lingvæ radicem funiculus quidam nascitur, qui frænum lingvæ appellatur. Denique decem illic musculi se offerunt, quorum opera, sursum & deorsum, & ad latera commovetur. Primi duo, qui ab Anstiloide ortum trahunt, quasi ad lingvæ medium usque protenduntur, quam sursum tollunt: sicut eam trahunt deorsum alteri duo, nati à maxilla inferiori, ubi dentes molares sunt: rursum à duobus aliis ad latera, introrsum & extrorsum conducitur, qui ab osse Hyoide originem sumunt, cujus ossis musculi, non modicum huic adjumentum adferunt.

Non omnium tamen viventium eadem est lingvæ figura & modus. Serpentes eam tenuissimam habent, trisulcam, & vibrantem: Lacerta longam, & vibrantem: vituli marini bipartitam & pilosam habent: duplicatam pisces, & omnimodo adhærentem: Leones & Pardi asperam, & ravidam per modum limæ: Homo inter animalia hanc partem liberam gerit, & mollem, ut commode degustare, & delibare sapores possit, literas distincte enunciet, vocemque articulare possit: quæ videlicet ita constructa est, ut se contrahere, & producere & dilatare valeat. Manifestum hoc est in balbis, & blæsis, qui lingvam impeditam gerunt. Hucusque de hac parte dixisse sufficiat: cum immergi me oporteat in vastissimum pelagus tractatus hujus; lingva enim mundanarum rerum omnium universitatem in se concludit.

HIEROGLYPHICA.

NEc magis proprie, nec cum meliori judicio, ut reor, sermocinationis rectitudo, & exactæ eloquentiæ fortitudo, designari poterat, quàm uniendo tres partes illas corporis maxime conspicuas, sicut & præcipuas structuræ humanæ: lingvæ nimirum, & manus, & oculi. Prout illud sequenti Hieroglyphico demonstratur: Sic Urbanus lingvam figurat, — Lingva, manus, oculi.

cui oculus subjiciatur, & per hæc utraque sic præsentata dilucidam discursûs perfectionem intelligit. Sicut enim oculus videt objecta, vetat noxia, insequitur bona, sic mens quoque oculo internæ considerationis prævidere debet quodcunque occurrit, & sensum suum adæquatum inde depromere: Cum itidem verba per semetipsa exigui valoris futura sint, adjungitur manus, operationem denotans, quam pedissequam verborum esse oportet; quæ proinde robur & vigorem illis tribuit; unde hinc eloquentiæ virtutem figurare statuerunt; ac sic manus lingvam premit, & constringit.

Hebræi lingvam *Lason* vocant: Græci in vicem L. à principio litera D. utuntur, & *Dingvam* appellant. Hinc Grammatici veteres asserunt, Pompeum Magnum hoc loquendi & scribendi genere usum fuisse. Lingva autem ope manus indiget, per quam opera intelliguntur, unde Pierius inquit: *Quidquid in judicando vel demonstrando vel in deliberando contingit, nequaquam solo cogitationis termino continetur, sed actione ipsa perficitur.* De lingva eloquente Virgilius ajebat, quod facta sit, ut — Hieroglyph. lib. 33.

Regat dictis animos, & temperet iras.

In quibusdam obeliscis hujuscemodi figuræ videntur, sicut Romæ Foscus Hispani Vivis frater. Medicus Pontificius, se in musæo suo vidisse asseverat.

Hæc eadem eloquentiæ virtus per lingvam perforatam exprimebatur, de qua catenæ quædam aureæ dependebant, quæ se auribus deinceps auditorū suorum alligabant: Sic Hercules depingebatur apud Gallos, — Lingva de qua caten dependet.

Armatus

Armatus clava, vestitus pelle Leonis Nemei, cum catenulis, quæ ex ore ei prodibant: qua figura Alciatus usus est ad formandum nobilissimum Emblema, cum subscriptione sequenti: *Eloquentia fortitudine præstantior,* (sicut in præsenti imagine patet,) vultus illius serenus erat, nec arcu destitutus: catenæ autem populos deducebant, & post se trahebant. Fabula autem à Luciano describitur, cum fundamento adæquato: indicat enim Herculem tam arti oratoriæ, quàm militari intentum fuisse: id quod Cornelius Tacitus confirmat. Enimvero quid non efficit, quid non operatur eloquentia perfecti Oratoris, in animo morigerato, & flexibili? Sic memoratus Alciatus Emblema suum eruditissimum concludit: *...blem. 81.*

Cedunt arma togæ, & quamvis durissima corda
Eloquio pellens ad sua vota trahit.

De hac Marcus Tullius ajebat: *Quantum in campo ferrum pollet, tantùm in Rep. oratio: illic enim res agitur viribus, hic persuasione.* Et Poëta Verrinus: *Quint. ...tr.*

Nil tam difficile est, quod non persvadeat, & non
Efficiat docti lingua diserta senis.

Introducit Ovidius eloquentiam Ulyssis positam in parallelo & comparatione fortitudinis, quæ erat in Ajace, & sic concludit: *...tam. 13.*

Mota manus Procerum, & quid facundia possit
Tunc patuit, fortisque viri tulit arma disertus.

De hoc ampliora videantur in poëtis, Horatio & Virgilio, & in philosopho Xenophonte. *...rte Carm. 1. Append. 2. de fa-& dictis ...rat, ...mnus.*

Ægyptiaca non minus, quàm Græca Sapientia, cum denotare somnum statueret, linguam in altari exponebat quæ igne comburebatur, idque ante Mercurii statuam, cui semper dedicata fuit, prout deinceps patebit: unde Homerus è Græco in latinum translatus de Mercurio sic ait: *Lingvas imponit in ignem.*

Fabularum Scriptores rem ab altiori trahunt principio. Recenset, (inquiunt) Direchidas in Actis Megaræ, quod Alcantus filius Pelopis, ab civitate illa proscriptus, postquam Chrysippum occidisset, dum exul peregrinaretur, obvium sibi ferocissimum leonem habuerit, qui Urbis incolas unà cum circumjacentibus campis vastabat. Rex vero ad hanc belluam interimendam copiosam militum multitudinem mandat: sed Alcantus hos præveniens, in occursum feræ progreditur, & primo eam impetu evulsa lingva occidit. His actis præfati milites adsunt, & sibi gloriam jugulati animalis attribuunt: Alcantus jactantiam eorum contundit, convincens se authorem facti, & in veritatis testimonium jubet intueri fauces cæsæ belluæ elingves, protinus vero de pera sua extractam lingvam supra Mercurii Altare sacrificando exurit, & in præmium fortitudinis suæ sese ab exilio vindicavit. Quandoquidem vero inhabitatores loci quietem, una cum somno pristino (qui metu & vigiliis jam effugerat) recuperasse se cernebant, factum est, ut cum beneficii hujus posthæc recordari vellent, comburere lingvas cœperint.

Somnus verum mortis simulacrum est, & nihilominus principium quietis tantopere necessarium ad humanæ vitæ conservationem. Unde Stagirita ajebat: *Necesse est quod vigilat, dormire. est enim requies data animalibus propter salutem eorum.* Et Quintilianus: *Somnus ipse est pars vitæ.* Statius Musas repræsentat associatas somno, cum hac Epigraphe: *Major post otia virtus.* Somnus moderatus in vituperium non cadit, quin potius conducens, utilis, imò necessarius est. *De somno & vigilia.* *Declam. 2.*

Lingvæ item recisæ indicium silentii sunt; quod Hieroglyphic. ab Homero desumptum est, ubi ait: *Vestras incidite lingvas.* Supra quod expositores comentantur. Silentium. *Ex Pierio ut supra.*

Id est: Silentium capessite. Optimum semper, nisi opportunitas, aut necessitas aliter exegerit, idque in rebus summi momenti, silentium est: Unde Aristoteles: *Semper locutum fuisse me' pœnitet, tacuisse nunquam.* Supra Stoicorum & Pythagoricorum Scholas magnis characteribus expressum legebatur: *Silentium.* Hoc ipsum fida anchora est, quæ navim negotiorum nostrorum, inter turbidas fortunæ sinistræ tempestates securam reddit. Sensit hoc Plutarchus, vir ille expertissimus rerum mundanarum: *Magna est sapientiæ tempestivum silentium, & omni certe est sermone præstantius.* Ad curanda animæ mala antidotum nullum est, quod huic æquiparari possit. Sic idem Author ait: *Multis hominibus*, inquit, *pharmacum malorum est taciturnitas.* Qui tacere nequit, nec loqui poterit ubi decet, subjungit Pittacus, idcirco laudabiliter Magnus Alexander, qui cum secretum quoddam Ephestioni credidisset, extracto annulo, ori ejus impressit, idipsum se sigillare dicens.

De educandis liberis.

Apud Auson.

Ignominia aperta.

Quantum porro boni de silentio provenire veteres dixerunt, tum cum lingvam evulsam ex ore figurabant, tantundem mali expressum esse volebant, cum ad describendam ignominiam turpissimam, impuritatemque apertam, hominem exponebant ejusmodi signo notatum: sic enimvero per recisam lingvam scelestum hominem significabant à consortio bonorum separatum, & disunitum. Allusit ad hoc Propheta Regius, cum ex parte DEI sic ajebat: *Quare tu enarras justitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum.* Hoc vitium tale est, quod omnia reliqua in se complectitur, unde & condemnationem omnem promeretur, universalem reprehensionem admittit, omne delictum constringit & epilogat.

Porro sicut olim prophani literati in expositione rerum sensualium, præfata methodo utebantur, sic in eorum imitationem Expositores Ecclesiastici Hieroglyphicis sacris & moralibus delectati sunt: quocirca memoratus Pierius inquit: eos de lingvis ignitis (quod huic loco ubi de ustione lingvarum mentio facta, non incongruum est) de his itaque lingvis quæ supra caput Apostolorum in die sacratissimæ Pentecostes descenderunt, Hieroglyphicum fortitudinis, sicut & orationis formasse: veraciter enim Apostoli deposito frigore timoris, quem post Ascensionem Divinissimi Magistri sui contraxerant, hoc cœlesti foco succensi sese levaverunt, & sicut veri Alcides cum his lingvis, vel potius cum his facibus ad incendendam hæresiam omnem & in cineres redigendam progressi sunt. Hinc citatus Author ait: *Hujusmodi enim lingvæ splendore tanto conspicuæ omnino significarunt eam orationis vehementiam, ut quæ à divino magistro præcepta acceperant, per universum mox terrarum orbem persvasibili (penetrat enim ignis) sermone disseminarent.* Hoc argumentum ulteriori probatione non indiget: experientia enim quotidiana per gratias cœlestes, quas à divino Benefactore nostro sine intermissione recipimus, id palam docemur: cum autem jam in lucem volumina integra prodierint, quæ hujus rei veritatem manifestant, hic ego cum S. Bernardo finem impono, qui sic habet: *Humilis oratio, tua est potentia, tuum est cœlum. Tu sola tribunal judicis ascendere non vereris: tu vincis invincibilem, tu ligas omnipotentem.*

Loco citato.

Fortitudo orationis.

Sermon. de Magdal.

Ad demonstrandam firmitatem & inflexibilitatem veritatis, Pindarus magnus illæ Lyræ Græcæ Princeps, supra incudem lingvam ferream repræsentat, cum qua lingva ajebat Apollinem Pythium semper inconcussum, semper inflexibilem, & stabilem loqui. Sicut in subjecta tabula patet.

Lingva ferrea sub incude.

Vivissi-

Vivissimum animæ hæc ornamentum est. Virtus enim veritatis eousque observata fuit semper, ut non minus, quam de auro vel argento, hæc de ea dici soleant: *Questa verita non ita à martello*, hoc est: *hæc veritas malleum non sustinet.* Cum res quædam in narrationem adductæ non bene invicem convenirent, sicut id quoque quod latini inquiunt: *revocare ad malleum:* Poëta his verbis *sub incudem*, expressit.

Veritas è metallo duro componitur, ex diametro opposita mendacio, quod molle est, & lubricum, & fugitivum: quarum hanc consumit ætas, veritas autem longitudine temporum solidatur. Hæc dici poterit sol, mendacium econtra vapor. Splendor solis perennis est, & indeficiens, vapor autem radiis ejus dissolvitur & dissipatur. Qui impius non est, solem amat, tenebras & caliginem fugit. Sentit Aristoteles propter amorem veritatis opiniones detestandas esse: nil etiam refugere sapientem quin sibimetipsi contradicat: *Propter veritatem debent philosophi sibi contradicere.* Veritas est, quæ rerum maximè abditarum, & abstrusarum principia detegit, & revelat: de qua Pindarus supramemoratus inquit: *Veritas Principem magnæ virtutis promovet.* Mendacium sordidum est: cum econtra veritas bellicosa Amazon sit, palmam victoriæ belligerando reportans. Hoc Apollonius intendit, dum sic habet: *Mendacium illiberale est veritas generosa.*

Proinde cum gustus linguæ affinis sit, eidemque proprius, non immerito Hieroglyphicorum Authores, hunc sensum per ostensionem linguæ, tanquam ejus, quæ causa instrumentalis sit, & efficiens, exprimere voluerunt: Itaque ut ejusdem gustus principium, hominemque figurarent delibantem solummodo, nec tamen se profundius in hunc sensum immergentem, lingvam demonstrabant, quæ aliquantum foras, & extra priores dentes protendebatur.

Cum verò plenitudinem, majoremque in hoc sensu satisfactionem demonstrare vellent, primas faucium partes exponebant, quibus gula connexa est, dicendo (sicut & potissima modernorum medicorum pars) in his locis, nempe in radice lingvæ exquisitissimum esse sensum gustus: quamvis etiam palato hanc prærogativam multi attribuant. Asserit Diogenes saporem lingvæ provenire ex hinc, quod substantia ejusdem mollis, sit, & fungosa, & quod illuc venæ corporis quamplures terminentur. Hæc vicem spongiæ obtinet, quæ ad se sapores attrahit, eosdemque ebibit, tum cum ab iis impingvatur & & aspergitur. Alcmeon tradit sapores ab humore, & tepore, & mollitie lingvæ dijudicari: his adjungunt palatum Ægyptii, qui pro Hieroglyphico gustûs, piscem repræsentant, exigui ventris, & palati magni.

Plures asserunt negandum non esse sentire lingvam, & judicare eandem de saporibus, sed svavitatem eorum, aut amaritudinem distinctius percipi à palato. Hinc Phyloxenus, fortassis & ipse plus ventri, quam philosophiæ deditus, Gruem se optavit, ut palatum ei, in modum rostri illius, longum esset, ex quo svavitas gustus, diuturniori sensu perciperetur. Formavit super hoc non inelegans Apophtegma Cato, tale responsum dans ei, qui in numerum familiarium suorum adoptari quærebat: *Non posse se eum eo vivere, qui plus palato, quàm corde saperet.*

Aristoteles in hoc alterius mentis est, qui in summitate lingvæ subtilissimum gustus sensum esse determinat: In testimonium sententiæ suæ experientiam appellans, qua potissimum hæc pars lingvæ acrimoniam medicamenti sentit, à qua multum offenditur: sed cum haustum jam interius palatum penetraverit, pene sine sensu translabitur. Cum tamen prout dictum est, vix tolerabile fuerit lingvæ prælibanti in apice. Quod vero etiam quandoque lingvæ radix majorem videatur gustum percipere, fieri idipsum affluentia, & majori ciborum copia asserit, qui illuc mandantur: sicut item, quod longiori illic tempore commorantur, ita ut sensum illum imitari videantur, quem dixerat exquisitissimum esse in lingvæ summitate. Hæc de gustu dixisse sufficiat, quem non minus cæteris sensibus moderari necessarium, & generosi animi est, unde inquit Chrysostomus: *Saturitas morborum fons, castitati inimica.* *Homil. 33. Ad pop. Antioch. Serm. 17. de tempore.*

MYSTICA
ET MORALIA.

Ecce rursum in acie *Armatus Cantor meus*, tantundem calamo facundus, & psalterio suo musicus, quantum gladio Martialis: qui cum verbis illis psalmi sui: *Lingva mea calamus scribæ*, campum *Psal. 44.* sanctis Patribus pandit, ad reflexiones doctissimas inde eruendas. Sentit S. Augustinus in his virtutem *In Psalm. eundem & de essentia divina.* generativam æterni Patris posse intelligi, qui verbum suum producit, atque hac ratione penna dicitur scriptoris, aut Secretarii, cum de throno illo sacratissimæ Triadis verbum illud divinum, & semper permanens producatur. Id quod alterationem nullam admittit, nec diversitatem status. S. Ambrosius inquit, de hoc deduci posse Spiritum Sanctum, per *In Apolog. David.* quem Altissimus Deus hominibus arcana sua manifestat. S. Hieronymus & Eucherius ajunt, his verbis *Ad princip. fortit. spirit. 1.* cognitionem sacratissimi corporis Christi significari posse, per quod videlicet venena serpentis infernalis dissipantur: aut verò penna scribæ est lingva, cum per eam laus altissimi exprimitur, quâ maxime delectatur.

Supra hunc passum Isaiæ: *Lingva Dei, quasi ignis devorans*, glossa interlinealis commentatur, quod exinde tanquam in luce, admodum evidenter intueri liceat, quantopere in extremitate supremi judicii in peccatores Altissimus Deus iracundia sua exarsurus sit, cum sententia illa ardoribus plena proferetur: *Ite maledicti in ignem æternum.* S. Bernardus & Hieronymus referunt, lingvam sponsi, quæ sæpius in Cantico nominata est, significare effluentiam divinæ beneficentiæ. Vult itidem S. Augustinus per hanc Prophetas quoque & Prædicatores figuratos: atque hæc lingva faucibus adhæsit (sicut psalmus inquit: *Adhæreat lingva mea faucibus meis, si non meminero tui*) inquit S. Hilarius, cum Apostoli in passione Domini obmutuerunt: Iidem sancti inquiunt lingvam eruditam cujus Propheta Isaias meminit, lingvam Christi, & prædicatorum ejus denotare, ad confortandos nimirum & animandos qui lassi sunt. Atque hæc est, inquiunt S. Gregorius & Augustinus de qua Regius Propheta testificatur, *qui non egit dolum in lingva sua.* Meminit rursum S. Augustinus vir nunquam sat laudatus, nec citatus: supra textum illum psalmistæ: *lingua canum tuorum ex inimicis ab ipso*, intelligendum hoc de judicibus, qui & ipsi Redemptoris sui prædicatores facti sunt. Hinc erudite Origenes inquit: per milites illos, qui incurvati, sicut in libro Judicum legitur, aquam lingva sua lambebant, perfectam intelligi, & stabilitam verbi Dei prædicationem. *Isai. 30. In Cantic. Serm. 45. In Psal. 21. Psal. 21. Ep. 110. In Psal 138. Cap. 50. 8. Moral. In Ep. 59. Psal. 14. Psal. 67. In eundem locum hom. 9. Iudic. 7.*

Ad dictum illud Cantici: *Mel & lac sub lingua tua sponsa:* adjungit S. Bernardus, hanc linguam Ecclesiæ esse, asperam in primordio dum circa correctionem peccatorum occupata est, sed quæ internam quoque dulcedinem sibi adjunctam habeat, unde tristes refocillari possint, & exhilarari benignitate, & miseri- *Cant. 4. Serm. 45. in Cant.*

misericordia altissimi: aut verò per hoc prædicator Evangelicus designatur, qui res sublimes tractans, moralia nihilominus exercet: sic Gregorius refert.
15. Moral. In Cant. 4. Exod. 4. Arnold. in Ps 67.
Quod Moyses magnus ille vir, respondit Deo, qui eum instituere prophetam decreverat, *tardioris & impeditioris sum linguæ*, subjungit Arnoldus Carnotensis, obscuritatem legis inde colligi posse. Supra locum illum psalmistæ memoratum: *lingua canum*:
In ps. 54. Isai. 31.
S. Hilarius & Hieronymus commentantur id intelligi posse de barbarica Judæorum voce, tum cum plenis buccis contra Redemptorem, & Magistrum suum vociferati sunt: *crucifige, crucifige.* De his Psal-
56. 63. 67.
mista in quamplurimis locis mentionem habet: *lingva eorum gladius acutus* &c. Hæ lingvæ dispersæ
Hom. 30.
& disipatæ sunt, inquit S. Gregorius, & scripturæ per hoc è psalmis & Isaia adimpletæ sunt.

Actor. c. 2.
Forma lingvæ super capita Apostolorum, in quorum summitate columba illa divina candidissimas pennas suas explicuit (juxta mentem præfati au-
Loc. cit.
thoris) donum illud lingvarum, & idiomatum manifestat, quo collegium Apostolicum dotandum erat: quod eis adimpletum est juxta verbum Do-
Cap. 32.
mini jam olim per prophetam Isaiam in promissione futurorum prolatum: *Lingva balborum velociter lo-*
Cap. 35. 1. Corinth 14. In Isai. 35.
quetur & plane, & alibi: *Aperta erit lingva mutorum.* Idem sensus in Jeremia reperitur. Supra id quod Corinthii ad Evangelium Christi corda sua aperiebant: commentatur S. Hieronymus: *Erat lingva gentilium, qui conversi sunt ad fidei confessionem, & laudis Dei.* Sæpe etiam, pro laude Dei usurpatur lingva, sicut idem author supra psalmum quinquagesimum primum inquit, ubi mirabiliter *Armatus musicus* meus ait: *Exultavit lingva mea cum cantavero tibi.*

Quandoque lingva pro locutione ipsa sumitur, & pro idiomate gentilitio: sic glossa ordinaria com-
In Gen. 11.
mentatur illic, ubi inter incolas Sennaar in constructione monstruosæ turris, lingvarum tanta discordia, enata est, ut alter alterum non caperet: adjungit his & animorum opinionumque diversitatem & conflictationem S. Hieronymus, nempe quod inter illos rationis imperium sensus rebellantes sequi noluerint.

Fervor charitatis, qua vas electionis in hæc verba
1. Cor. 13.
prorupit: *si lingvis hominum loquar & Angelorum*, occasionem suggessit S. Hieronymo ut diceret: in his verbis exactam divinorum mysteriorum manifestationem & cognitionem palam dari. Hæ verò
Cap 66. Super quib. S. Hieron.
lingvæ tam hominum, quàm Angelorum in supremo illo judicio, sat manifestè se prodent, sicut inquit Isaias. Anima autem, quæ desideriis ardet ad mysteria divina comprehendenda, per illam lingvam poterit intelligi (sicut glossa ordinaria commentatur) quæ secundum Isaiam prophetam ardere siti indu-
Cap. 41.
citur. Per lingvam itidem Chananæam, mediam inter Ægyptiacam, & hebræam, designari poterunt,
In Isa. 91.
juxta mentem Hieronymi, præsentis vitæ opera bo-
Cap. 19.
na, quæ media sunt inter opera mala, & ea quæ in cælis fiunt: sic Isaias inquit: *In illa die erunt quinq; civitates in terra Ægypti, loquentes lingva Chanaan.*
Iosue 7.
Per linguam illam, vel potius regulam auream quam de anathemate Jericho contra vetitum impius Achan furto abstulerat, sicut liber Josue meminit,
In hunc locum.
Origenes declarat, falsa sapientiæ dogmata indicari, quæ pomposo eloquentiæ apparatu fulciuntur. Obscuros & involutos vortices verborum Isaiæ, & prophetæ Job explanant sancti Hieronymus & Grego-
In Isa 11. 33 Moral. Isai. c. 11. v. 15. Iob. 15.
rius, Isaiæ quidem, ubi sic habet: *Et desolabit Dominus lingvam maris Ægypti*: alterius: *Imitaris lingvam versutorum*: in his enim verbis intelligi volunt blasphemias, & idolomanias Ægyptiorum, sicut item scientiam obfuscatam, & erroneam sæcularis doctrinæ: & hæc lingva serpentis Leviathan est, quam Altissimus fune alligavit, sicut Job commemorat. Cap. 40.
Per lac & mel sub lingva sponsæ (de quo supra) Ru- In Cant. 3.
pertus Abbas, & S. Gregorius, Christum Redempto- 15. Moral.
rem exprimi volunt, totum in gloriosissimæ Virginis corde habitantem. Præfati authores dictum Iob. cap. 20
illud Job: *Occidet eum lingva viperæ*, sicut illud v. 16.
quoque psalmistæ: *Sub lingva ejus labor & dolor*: Ps. 2.
in hunc sensum exponunt, quod hi sub lingva sua malum tegant, quicunque illud confiteri refugiunt, his verbis: *Hypocrita abscondit malum sub lingva, quando asperitatem malitiæ, quæ latet in mente, sub tegmine blandæ locutionis operit*: deducendo ex hoc: malum *supra* lingvam futurum, non *subtus* illam, si hypocrita malitiam iniquitatis suæ palam fecerit. Id
quod regius psaltes ait: *Vir lingvi sus non dirigetur* Ps. 139.
in terra: S. Hilarius de Juda intelligit, tanquam vi- In eundem locum.
rorum omnium pessimo. *Lingvam magniloquam*,
de qua idem psalmista loquitur, Origenes ad magni- Psalm. 11.
loquentiam ambitionis refert. Sic lingva deceptrix In 1. Reg.
& dolosa (de qua idem Sanctus) juxta mentem hom. 1.
Arnoldi, & S. Hilarii, suggestiones & persvasiones Psalm. 9.
Sathanæ, & Hæreticorum figurat, qui perseverantiam In eundem locum.
in peccato inspirant, & qui in interioribus omni bono contradicunt. Supra memoratum locum S. Ba- In ps. 14.
silius in eos refert, qui dulciloquio suo dolos machi- Iob 20.
nantur, quique res prophanas, rebus sacris immiscent. Per lingvam viperæ jam ante memoratam,
secundum S. Gregorium, violentia diabolicæ tenta- 15. Moral.
tionis insinuatur.

Porrò quod patientissimus Job acerba suorum improperia primum sustinuit, postea superavit, ubi illud
inprimis dictum est: *Lingua eorum gutturi suo ad-* Iob c. 29.
hærebat: S. Hieronymus ad Hæreticos illud appli- v. 10.
candum esse docet, quippe qui clanculum perversita- In Zachar 1
tes suas tegunt, quamvis palam illa loqui non audeant, quibus fidei integritatem comaculare contendunt. De his inquit Zacharias: *Lingva persecutorum Jerusalem contabescet in ore eorum.* Cum turri
Babylonica hic finem facio, ubi se universitas lingva- De Confus.
rum omnium counivit, ad fabricandam illam machi- lingvar.
nam temeritatis: intelligit per hæc Philo Hebræus potentias sæculares cum ad malum operandum conspirant. Sed de his hactenus.

PROVERBIA.

Usqueadeo vivaciter affectus, mores, & actiones hominum proverbiis exprimuntur, ut non solum curiosa sit eorundem lectio, sed si quæ alia, hæc tanquã dogmatica dignissima lectu videantur. Si tam prompta manus, tam velox pes est ad accumulandas divitias, & bonoru temporalium possessionem acquirendam, ut quid non pari animositate ad acquisitionem virtutis succendimur, quippe quæ verus thesaurus est, & vera interni habitûs possessio? Itaque prudentissima simul, & probatissima est proverbiorum cognitio, quæ nobis ad honestæ & beatæ vitæ consecutionem, familiari quadam methodo utilissima præcepta suggerit.

Quod porrò in particulari lingvam concernit, primum nobis illud occurrit: *Linguâ Amicus.* His Amici in faciem.
verbis Idea amicorum exprimitur, qui ficto blandiloquio, non nisi solo cortice commendabiles sunt: qui magna pollicentur, & cum pomis Pentapoleos, fucato colore, & decore foris luxuriant, siquidem interiora excluseris, in cineres solvuntur. Hunc sensum Manutius adfert, cum ait: *Qui non amat ex animo, sed benevolentiam ex ore præfefert.* Quod etiam vulgo

vulgo inter Italos jam inolevit: *Buone parole, e cattivi fatti ingannano i sagi e i matti.* Simili modo conqueruntur, & Candidus apud Martialem, & Homerus in Odyssea: quorum ille sic habet: *Qui rectè dicunt, à tergo prava volutant:* Homerus autem ita: *Sic facito ut lingva cunctis videaris amicus: at factis cuiquam cave te miscueris.* Condemnat hoc genus hominum Theognides dum ait: *Nec me diligito verbis, cùm mens alibi sit.* Et rursum: *Nec lingva mihi quis sit amicus, sed magis facto. Res perdifficilis quidem Amicus: sunt quia multi, atque adeo cuncti salute tenus.* Hæc materia illud, quod tam sæpè memoratum est, potissimum concernit, ut dicta factis correspondeant: si enim verba indicia ejus sunt, quod corde conditur, ut quid in hisce duobus diversificatio locum invenit, & confusio inducitur? Doceamur hoc (inquit Poëta compatriota meus) in horologii indice, cui illud à memorato viro ingenioso subscriptum est: *Cio che cela nel sen, scopre nel volto*, hoc est: *Quod sinu celat, aperit in vultu.*

Lingva bellare. Proverbium de iis est, qui Thrasonica jactatione, se supra cæteros extollunt, dum ad pericula, & fortunæ experimenta perventum fuerit, in pedibus salutem quærunt: cumque se in tutum receperint, omne improperium in hostes suos evomunt. Hic modus agendi in scena convenit Thrasonibus, qui ad solum oculi nutum, aut cum viderint nauci hominem vel evaginasse gladium, cum trepidatione pedem referunt. Sic Menelaus mollitiem Græcorum incusat, dum ait: *Hunc Graiæ, jam Graii, tantumque minaces.* Allusit ad hoc Virgilius his verbis:

- - - An tibi Mauros,
Ventosa in lingva, pedibusque fugacibus istis,
Semper erit? - - -

Sic Turnus Drancem garrulum explodebat, virum qui cæteroquin in rebus gerendis omnino inutilis & ineptus & sine consilio erat. Sic contra Rutilos maledicos, melius lingva, quàm gladio concertantes, ait:
O verè Phrygiæ, neque enim Phryges.
Et tunicæ manicas, & habent redimicula miræ.

Sic apud Homerum Hector ajebat:
Sane ego vel Divis possem contendere lingva:
Verùm hasta durum multum quia viribus illi,
Præcellunt.

Comicus Aristophanes hunc locum tangit, dum ait:
Poscens, consultans, & lingva prælia miscens.

Eleganter hoc Livius descripsit, sequentibus verbis: *In castris feroces, in acie pavidi.* Apulejus super his verbum novum invenit: dum hos blaterones, & magniloquos Thrasones, quos Itali *Cospettoni*, & *Mangiacatenacci* appellare solent) *verbigeros* nuncupat, & ex hinc verbum *verbigerare idem est quod verbis digladiari.* Heraclitus item: *In lingvis habentes arma, postquam abstulistis pecunias.* His armis tractandis assveverunt causidici in foro, sicut & Rhetores occasione data, & tempore opportuno. Actio detestabilis & quæ valori ex diametro contraria est, qui enim genuinum se Martis filium profitetur, robustum stare, & invictum oportet, non lingva & voce sola, sed corde & manu validum. Vera fortitudo, & generositas, nullam novit jactantiam. Hinc Diogenes: *Fortem mansvetum esse oportet, ut proximi non tam metuant, quàm revereantur.*

Ex eo quod quorundam mos est in conviviis plus occupari confabulatione quàm comestione, proverbium illud enatum est: *Aliis lingva, aliis dentes.* Innuitur hoc: masticare quosdam, quosdam ratiocinari: quorum illud primum præferendum: hic loci enim potius dente, quàm lingva laborandum. Nonnunquam enim in detrimentum sanitatis fit, si inter nidores mactearum, & poculorum sermocinatio seria, & omnibus numeris suis absoluta teneatur. Inde illud quoque adagium emanavit: *Plures occidit gula, quàm gladius.* Alexander Magnus fulgorem gloriæ suæ turpiter obscuravit, cum Clitum manu sua interemit: surgens enim de mensa, vino plenus, sangvinem fudit: ad hunc furorem iracundiæ non erupisset, nisi Bacchus eum ignibus suis stimulasset. Hoc adagium Manutius in alium sensum transfert: *Venustius*, inquit, *erit si longiuscule detorqueatur, veluti si quis minetur se facto nociturum ei, qui verbis duntaxat læserit.* Utque hujus rei argumentum præbeat, sic ait: *Poëtis est lingva qua, invehantur, ac Principibus sunt molares quibus eos conficiant.* Quoadusque malum non nisi in lingva est, tolerabile est: sed dentium est frangere, commolere; unde non immeritò quis dixerit, Principes non solum manus, sed & dentes longos habere. Damnabilis ille error quorundam, qui pessundata jam salute animæ suæ, insuper & dispendium famæ suæ patiuntur, de quo commune illud proverbium inolevit: *Lingva juravit.* Id est: promissis suis non stetit: nec juramentum ad cor usque penetravit: interim simplices hac decipula capti sunt, hoc perjurio fides profligata. Omnes adeo ætates vitium hoc jam pervagatum est: unde Euripides in Hyppolito suo coronato ajebat: *Jurata lingva est, animus injuratus est.* Comœdorum proprium est hoc dicto semetipsos incusare, quoties id eis usu venerit. Hinc Aristophanes his verbis utitur: *Aut mentem quæ nolit per sacra jurare: lingvam autem juratam seorsum ab animo.* Hinc Æschylus sic scriptò dedit: *Jurata lingva est: Æschylum autem præferam.* Pindarus hominem laudans sinceri cordis, & integri, sic ait: *Lingva verò non extra mentem.*

Major ignominiæ macula infligi nequit, quàm cum homini improperatur, eum sine fide esse, propter quod M. Tullius ajebat: *Perditissimi hominis est, amicitiam dissolvere, & fallere illum, qui læsus non esset, nisi credidisset.* Hinc Vegetius confirmabat: *Fides maximum vinculum bonis amicis: & habita fides, fidem obligat.* Ponderetur igitur quale eos ruina maneat qui fidem frangunt juratam, quique aliter in ore, aliter sunt in corde.

Communiter dici solet: pueri, & fatui verum dicunt, & præsagiunt: hoc dictum veteri illo proverbio observatum, & consolidatum fuit. *Lingva prolapsa verum dicere.* Sic verum est, ex turbulentia rerum, sæpe tranquilitatem ortam esse: sæpe ex lubricitate lingvæ, ex incauto & quasi fortuito sermone veritas prodiit: quæ fortè multorum annorum indagine eguisset. Adjungatur his tertium, vinum videlicet: quod cum immoderate sumptum fuerit, sublato rationis usu, promiscue bona & mala emanant, inde proverbium resultavit: *In vino veritas.* Sic Horatius ajebat: *Tu lene tormentum ingenio admoves plerumque duro: tu sapientium curas, & arcanum jocoso consilium retegis Lyæo.* Et ut totum simul comprehendam: interrogatus aliquando M. Tullius, quænam res sint quæ fidem faciant, respondit: *Imprudentia, temulentia: pueritia & insania fidem adstruunt.*

Sic misera veritas talibus personis indiget, ut in publicum prodere audeat: quæ cæteroquin toties in puteo Democriti sepelitur, propter filiorum suorum opprobrium, quos parturire solet: verum nihilominus est quod Pindarus ait: *Veritas principia magnæ virtu-*

[Left margin notes: *...erus.* — *...gnides.* — *...onymus ...i.* — *...asones.* — *Eneid.* — *7.* — *Hermo... ...um.* — *...ogenes ex ...ertio.* — conviviis ...idam e-]

[Right margin notes: dunt quidam fabulantur. — Non stare promissis. — *Euripides.* — *Aristophanes.* — *Pro Roscio.* — *lib. 4. Decad.* — Veritas domi nata. — *In Odyss.* — *In Topicis.* — *Ap. Stobeum.*]

apud eundem. *virtutis promovet.* Et Pytagoras: *Tunc rem similem Deo faciunt homines, cum veritatem exercent.*

Ex qualitate & constitutione Bovis, qui os largum habet, & lingvam grandem, sed accentum nullum profert, hæc sententia nata est: *Bos in lingva:* quibus verbis ii potissimum juxta mentem virorum maxime eruditorum, indicantur, qui palam loqui de rebus iis, quas corde tegunt, verentur: sicut bos, aperto ore mugit, ruminat, sed nec ei potentia, nec articulata lingva ad loquendum est. Id quod non rarò utilitatem suam habet, quandoque etiam damno est: allusit, ni fallor, ad hoc Spiritus Sanctus, ubi ait: *Tempus loquendi, & tempus tacendi:* adjungit S. Gregorius: *Rectè scit dicere, qui scit ordinatè tacere.* Manutius tamen proverbium hoc, solidis rationibus & argumentis nixus, alio refert, ait enim: hoc *Bos in lingva* iis applicandum, qui auro corrupti obmutescunt: sic sigillo hac Causidicorum, & Judicum ora venalia clauduntur. Adagium autem illud à consvetudine Atheniensium translatum est, qui bovem in monetis suis sculpebant. Plinius meminit Servium Regem Romanorum in numismatibus suis hoc genus quadrupedum impressisse: qui deinde mos ad Græcos transierit. Refert Plutarchus primorum hominum divitias fuisse in pecoribus, & armentis, unde nomen peculii: sicut pecunia de pecoribus nomen suum consecutum est. Sic à temporibus Abrahami, adusque tempora Job opulentiæ magnæ nomen, non nisi abundantia gregum metiebatur. Ita vero vel metu mulctæ, vel pecuniæ largitione corrupti, os suum comprimebant, de quibus dicebatur, quod bove, vel moneta illâ, occlusa eis labra sint. Hanc veritatem Julius Pollux elucidat, dum ait: ipsam adeo monetam bovem vocatam fuisse: Hinc si quis stipendium, vel remunerationem, propter operam exhibitam, aut propter venditionem meruisset, lex scripta erat: *Tot boves illi dabuntur.* Valebat autem moneta hæc dragmas Athenienses duas. Adjungit præmemoratus Pollux inter Leges Draconis Legislatoris inveniri memoriam hanc: *De pendendis decem bobus. Id est nummis decem.* Atque hæc ratio est, quod bos tantopere ab antiquis æstimatus & in pretio habitus est, ita ut simulacra ei erecta fuerint, & Apollini bos dedicatus. In una monetæ parte bos sculptus erat, in altera facies Regis.

[Margin: Timor in loquendo. — *3. Moral.* — De iis, qui muneribus corrupti tacent. — Bos monetis impressus. — *lib 18. cap. 3* — *In Problem.* — Moneta bos vocata. — *In Diliac. Spectas.*]

Theognides ait: *In lingva mihi bos.* Phylostratus in vita Apollonii de Pythagora inventore silentii loquens sic inquit: *Lingvam primus hominum coërcuit: bovem in illa, silentii inveniens decretum.* Ita Scopelianus Sophista: *Neque mirandum est si quidam lingvam habentes vinctam, bove silentii jam occupante.* Totum hoc confirmat Æschylus: *Taceo cætera: lingvam occupavit bos quidem ingens.* Hoc genus boum macello infernali destinatum est.

[Margin: *Scopelianus.*]

Obstinatio aperta, quæ quamvis sana ratione & argumentis convicta fuerit, cedere nihilominus recusat, & per modum incudis percussione malleorum magis induratur, quæ non secus ac maritimus scopulus quidam omnem illidentem undam salutaris & paternæ admonitionis repercutit, his tribus verbis exprimitur: *Lingva non redarguta.* Ad hoc dictum nobis lumen subministrat, & fundamentum Plato dum ait: *Ut si videtur posse, responderis; Euripideum nobis quoddam accidet, lingva quidem nobis erit irredarguta, mens autem non erit irredarguta.* Quanto magis hi obstinati redarguuntur, tanto magis obstrepunt, & importuna dicacitate offendunt. Hunc serpentem S. Ambrosius de pectoribus omnium profugare satagit, dum sic ait: *Absit pertinax contentio in sermone familiari.* Et S. Bernardus: *Obstinati in suo sensu, sunt pessimi.* Et Augustinus: *Pertinacia non sinit homines corrigi.* Vitium inter homines insupportabile, Creatori abominabile, quod hominem ad interitum ducit, & ruinam, quia: *Cor durum male habebit in novissimo,* Spiritus Sanctus inquit.

[Margin: Obstinatio aperta. — *In Theat.* — *De Resurrect. Domini ser. 3.* — *Epist. 20.* — *Eccl. 3.*]

Nemo est, etiam inter homines sortis infimæ, cui non injuriæ displiceant: cum honor cuique mortalium innatus sit, & una cum spiritu vitæ simul insertus. Dixit hoc Stagirita: *Unusquisque graviter fert, honore privari.*

Si cui mens autem adhoc destinata sit, nunquam hominem, qualiscunque ille demum fuerit injuriis lacessere, hac proverbiali sententia indicabatur: *Non impetam lingva.* Hujus Proverbii author æstimatur apud Manutium, Dionysianus, & Aristophanes: *At lingva Athenas nunquam incessam mea.* Hoc adagium nihilominus cum majori proprietate ad eos spectat, qui male ominantur. Manutius sic habet: *Rapiuntur dicta in omen, velut in augurium venturi mali, vel boni.* Pindarus in hinnitibus suis, inter alia præcipuis laudibus lingvam effert, quæ à sinistris imprecationibus abstinere novit: *privans malam lingvam voce dilucida.* Huc referendus Hesiodi versus: *Haud solitum sociis certare bonisve, malisve.* In hunc abusum, augurandi maledictiones, potissimum fæminæ dilabuntur, & de fæce populi homines: qui cum negotia non pro beneplacito suo successerint, plerumque libertate lingvæ in dissolutionem solvuntur, & videnter ipsi Deo contestationem indicere: unde etiam siquidem in omne genus infortunii inciderint, semetipsos malorum suorum fabros fuisse intelligant, cum quotidie hæc sibi mala provocaverint.

[Margin: Injuriam facere. — *Pindar. hin.* — Imprecati — *Hesiod.*]

Quidquid in lingvam venerit proverbium est affine illi quod pari modo dicitur: *quiquid in buccam venerit.* Hoc de iis sumendum, qui sine retinaculo, casu quodam quidvis proloquuntur, nulla habita ratione circumstantiarum, nec quod inde non raro ingens ruina consequatur, non solum in quos dictum illud vibratum fuerit, sed etiam iis, qui sic incaute garriunt. Lucianus hunc loquendi morem sigillat dum ait: *Commiscentes, affingentesque, quidquid verbi temere, ut ajunt, in lingvam venerit.* Isocrates grandis orator inter antiquos, se cum consimili dicto excusat, dum ait: *Similis videbor iis, qui temere & arroganter, ac futiliter, quidquid in mentem venerit, loquuntur.* Condemnat Gellius hos inordinatos affectus, dum sic habet: *Malim indiscretam prudentiam, quàm stultam loquacitatem.* Et Hugo Cardinalis Claustrales admonens, ut ne lingva diffluant, sic ait: *Est tempus quando nihil, est tempus quando aliquid, nullum autem tempus est, in quo dicenda sint omnia.* Hæc lingva in similitudinem aquarum est, quæ nisi vallo & aggeribus prudentiæ coercitæ fuerint, facile campum sanæ rationis inundant, & submergunt. Itaque *Armatus Cantor meus* adhoc sibi Dei implorabat tutelam, dicendo: *Pone Domine custodiam ori meo.*

[Margin: Sermocini ri prout c sus tulerit — *De ratione conscribend. historiam.* — *lib. 1.* — *De Discipl. monastica.*]

Lingva seorsum inciditur, & lingva præconi. Geminatum proverbium hoc, quod in eundem sensum coincidit, de mercede vel retributione intelligendum est, quod iis dari consvetum est, qui nuncium lætum apportant. Sicut lingva victimæ dabatur olim à auguri, vel nuncio præsagii fausti, & prosperi: hinc ei hæc particula seorsim seponebatur, unde dictum: *Lingva seorsum inciditur.* Hoc adagium ab Homero in odyssea usurpatur, ubi ait: *Ei, age, jam lingvas incidite.* Citatur Author sententiæ hujus Cali-

[Margin: Merces d ta nuncio læto.]

Caliſtratus: hic memoriam conſvetudinis hujus, de inſcidenda lingva victimæ, & danola nuncio, poſteritati reliquit. Docemur itidem his, non ſine remuneratione relinquendos eos, quorum opera in negociis noſtri uſi ſumus. Quod totum ad doctrinam gratitudinis ſpectat. Hæc virtus inter præcipuas eſt, quæ animum condecorare poſſit, ſicut è contrario vitium ingratitudinis maxime abominabile. Dicebat in hunc ſenſum Menander Poëta: *Acceptum beneficium remunerare, & iterum accipies: gratiarum actio, eſt gratiæ remuneratio.*

...emune- ...ndi ſunt, ...orum ...eræ uſi ...mus.

Cum præterea innumeræ ſint utilitates & commoda, quæ per lingvam progerminantur: infinita penè dixerim damna itidem ſunt, quæ per lingvam proveniunt. Inſinuatur hoc interrogatione quadam, quam Suidas ad lingvam, quaſi cum admiratione format: *Lingva quò vadis?* quaſi diceret, inquit interpres, quod lingva potens ſit ad urbes fabricandas, & rurſum evertendas, & diſſipandas: Sic de Biante (quidam illud Pittaco Athenienſi attributum volunt) recenſet Plutarchus, quod cum à Rege Amaſi victimam dono accepiſſet, hoc inſuper mandato addito, partem illi & meliorem, & pejorem remitteret, ille evaginato cultro, & lingva exciſa, eam Latori dedit, his verbis: *Hanc affer Regi, ipſa enim de ſe loquitur.* Hæc enim nuncia bonorum & malorum dici poterat: in hujus poteſtate poſitum eſt exaltare quod vult, & rurſum deprimere: hæc verus Protheus eſt, quæ in omnes formas transfiguratur: Verus Chamæleon, quæ omnigenum colorum genus recipit: hæc in campum profert falſa ſimul & vera, prout ei libuerit: hæc revelat, hæc celat pro libitu ſuo affectus: Et ſi verum fatemur S. Jacobus inquit: *Mors & vita in manu lingvæ ipſa modicum quidem membrum eſt, & inflammat rotam nativitatis noſtræ: lingvam hominum nullus frænare potuit.*

...ala & bo- ...lingvæ

audiendo de loquaci- e.

Si quis forte ad operandum & exequendum aliquid accingatur, unde ei difficilis ſit, vel omnino impoſſibilis exitus cum utilitate, & fructu, his verbis inſinuari ſolebat: *Senis mutare lingvam.* Faciant ſenes quod voluerint, ut lingvam à conſveta forma locutionis ſuæ, quam à teneris contraxerint, deſveſcant, operam perdent, idque ob habitum longævum, & muſculos, nervuloſque induratos, uſumque jam inveteratum. Sic vanum eſt ſpem ſibi facere, fore ut à negotio feliciter nos expediamus, ad quod nulla nobis habitudo eſt: intempeſtivum ſemper, & fruſtraneum erit cœpiſſe. S. Hieronymus hanc ſententiam tuetur, dum ait: *Pius labor, ſed periculoſa præſumptio, judicare de cæteris, ipſum ab omnibus judicandum: ſenis mutare lingvam & caneſcentem mundum ad initia retrahere parvulorum.* Hoc proverbium in lingva noſtra ſic ſonaret: *E impoſſibile à navigar contr' aqua. Impoſſibile eſt contra torrentem niti.* Spiritus Sanctus ſic habet: *Adoleſcens juxta viam ſuam, etiam cum ſenuerit, non recedet ab ea.* Arbor in eam partem, inclinari nequit, in quam à prima plantatione & incremento ſuo inclinata non eſt: ſic Ovidius inquit:

...ngva ſe- ...m mutari ...quit.

...num eſt ...onſvetu- ...e invete- ...a deſve- ...re velle. *...raſat. ...vang.*

Quæ præbet lætas arbor ſpatiantibus umbras,
Quo poſita eſt primum tempore, virga fuit.
Tunc poterat manibus ſumma tellure revelli,
Nunc ſtat in immenſum viribus aucta ſuis.

Hinc apparet, cum quanta cura & ſollicitudine tenera juventus inſtituenda & in moribus informanda ſit. Ampliſſimus in hoc genere quæſtionis mihi campus pateret, ſed ne in uno ſolum documento diſtinear, præfatum proverbium, proverbio altero confirmabo. *Senex pſittacus negligit ferulam.* Inſtruere pſittacum jam ætate maturum, eſt laborem ſuum perdere. Hic ſenſus ab Apulejo authoritatem ſumit, qui de hoc volatili ſic habet: *Quæ ruſticum ſermonem noſtrum cogitur æmulari, ferrea clavicula caput tunditur, imperium Magiſtri ut perſentiſcat; hæc ferula diſcenti eſt. Diſcit autem pullus uſque ad duos ætatis annos, dum facile os, uti conformetur, dum tenera lingva, uti convibretur: ſenex autem captus indocilis eſt, & oblivioſus.* Confrontatur dictum hoc, cum illo altero: *Serum eſſe canes vetulos loris aſſveſacere.* Et illud Juvenalis:

In lib. Florid.

Naturam expellas furca, tamen uſque recurret.

Idcirco Ariſtoteles ſcriptum reliquit: *Non ſolum pueri erudiendi ſunt in arte utili, & neceſſaria: ſed etiam in artibus liberalibus, & honeſtis.* Et Ageſilaus Rex ille magnus ſcribebat: *Et pueri diſcant, quibus ſunt ſenes uſuri.* In navigatione vitæ hujus, non eſt alia dos, non aliud ſtipendium quod educationi bonæ prævaleat.

Politic. 8.

Sed ſicut qui probè loquitur laudem ſuam conſequitur, ſic non minus qui tacere novit: quod univerſum hoc adagio demonſtratur: *Clavis in lingva.* Clavis ad claudendum, & tempore ſuo aperiendum facta eſt. Hoc proverbium ab Æſchylo deſumptum eſt, ubi ſic habet: *Et noſtra profert lingva cuſtodem clavem, quoties fidam ſilentii ſpem pollicemur.* Hic locus à Clemente Alexandrino in doctiſſimo libro Stromatum citatur: quem etiam Sophocles authenticat: *Quorum aurea clavis inquit lingvam coërcet initiatorum: quod dixit, quod lingva veluti clave obſerata ſit, ne revelet myſteria.* Huc referendum Luciani carmen:

Taciturnitas laudabilis.

lib. 50. in Oedipo.

Arcanum ut celet, claudenda eſt lingva ſigillo.

Præceptum illud Pythagoras ſuggeſſit: *Lingvam ante omnia contine Dei exemplo.* Quandoquidem vero de his ſupra jam abunde ratiocinati ſumus, in hoc dicto punctum facio, ſicut & præſenti capitulo, procendo ad

HISTORIAS, RITUS, OBSERVATIONES, & CONSUETUDINES.

Obſervat doctiſſime Marcus Varro (qui de perfectione veri latiniſmi ſcripſit) quod lingva dicitur à lingendo: hæc enim figuræ rotundæ, id quod ori ingeſtum eſt, deprimit, atque ita componit, ut à faucibus ad ſtomachum feratur. Non poſſum autem quin paulo ſim prolixior hic in ſententia quadam Hugonis de S. Victore: qui effectus lingvæ mirabiliter deſcribens, ſic habet: *Lingva dicitur quia lingit adulando, mordet detrahendo, attrahit mentiendo, ligat, & ligari non poteſt: labilis, & teneri non valet, ſed labitur, & fallitur: labitur ut angvilla, penetrat, ut ſagitta: tollit amicos, multiplicat inimicos, movet rixas, ſeminat diſcordias: uno ictu multos percutit, & interficit: Blanda eſt, & ſubdola: lata, & parata ad exhaurienda bona, & miſcenda mala: qui cuſtodit lingvam, cuſtodit animam.*

lib. 2. de Anima.

Hæc inſtrumentum eſt ad loquelam: unde refert Diodorus: in certa quadam Oceani Inſula, verſus meridiem, inveniri genus hominum, qui lingvam ſic diviſam habeant, & ſeparatam, ut non unam ſed duas eſſe dixeris, quæ ab una tamen radice prodeant, Hi reſpondere, clamare, affirmare & negare ſimul unico flatu poſſunt: variarum etiam avium diverſos cantus æmulantur.

lib. 2. Cult.

Lingva bipartita.

S. Gregorius Nazianzenus longiſſimam Elegiam de lingva format: quam cum æſtimem huic loco nimium prolixam, ſuffecerit finem ejus huc collocare:

Carm. 54. de Silent. jejunii tempore.

Lectori meo liberum relinquens, si sic visum fuerit, ex ipso fonte restingvere sitim suam. Itaque conclusio sic sonat:

Illa malum insontem reddit, justumque nocentem:
Rursus adinvertit. Quis rogo tanta potest?
Lingva quidem parva est: at viribus omnia vincit.
O utinam illa malis protinus occideret!
Porrò cùm stultis fraudem ferat omnibus illa,
Est mage sacrificis exitiosa tamen.

Lingvæ olim diis sacræ comburebantur.

Hæc lingva ab antiquis tantam habuit & venerationem, & pretium, ut Diis eam dedicârint, prout in Capitulo Dedicationum luculentus patebit: quibus sacrum institutum erat, lingvas comburere, ne forte (sic ajebant) tam nobilis pars, putredini & corruptioni daretur: quod in Hieroglyphicis jam vidimus. De quo item Eusthatius copiose tractat. *In 3. Odyssea.*

Primus lingvæ inventor.

Primus Adam locutionis inventor fuit, tum cùm omnibus creatis nomen suum imposuit, quod postea copiosa synonimorum ferocitate dilatatum est. Disturrebant olim distinctè homines illic, ubi Turrim Nemrod fabricasse leguntur, sed hæ lingvæ invicem confusæ, ab unione ædificantes separarunt, ex quo factum, ut posthæc in lingva genti suæ vernacula quisque se, mentemque suam exponeret, unde Gentium nata est diversitas. Genebraidus antiquus observator (prout vult Cornelius à Lapide) in expositione septuaginta duorum interpretum, Hebraicam lingvam matricem reliquarum omnium esse inquit, & ex hac Syriacam generatam esse: quidquid contra sentiant, Plutarchus, M. Tullius, Laërtius, & alii, qui Chaldaicam primam fuisse censent, & Chaldæos primos verba subministrasse Hebræis. *Ex Diogene Laertio.* A Syriaca deinceps propagata est Arabica: Latini Italis Authores lingvæ sunt: Valachicæ lingvæ, Hispani, simul & Galli originem suam debent. De Græca Doricam natam ajunt, sicut & Jonicam, Æolicam, Atticam, Sclavonicam, Polonicam, Bohemicam, Moscovicam, & alias. Authumant item à Germanica ortam esse Helveticam, Anglicam, Flandricam, Tartaricam, ejusdemque proles Thracicam, & Sarmaticam. De lingva Abyssinorum inquiunt ortam Æthiopicam, & Sabæam. Admirabile enimvero, sic inquit præfatus Author, quod in tam exiguæ terræ spacio tanta nihilominùs sit lingvarum multitudo: ita ut non solum paucorum dierum itinere, sed sæpe etiam Leucarum vel milliarum paucorum intercapedine jam accentuum se diversitas prodat, sicut & expressio non uniformis, nec pronunciatio.

Exhinc nihilominus elevari mens humana poterit ad omnipotentiam summi Creatoris considerandam, qui tantam in orbe idiomatum varietatem plantavit, unde non minus etiam sua homini utilitas enascitur, & commodum. Sic enim ait S. Prosper: *Diversitas lingvarum utilis fuit humano generi, ut habitando orbi terrarum darentur Incolæ, malique dispergerentur.* *lib. 2. de vocat. Gentium.*

Usqueadeo peregrinantibus utile est, magnique momenti diversitatem lingvarum nosse, ut ex hoc Dietarum stabiliri possint conventus, & promoveri commercia: hæc scientia polyglottorum necessaria est ad ulteriores scientias acquirendas: doctos reddit, & in diversarum nationum ritibus, & consvetudine versatos. Gerion Rex à Mythologicis terni corporis figura fingitur: erat enim disputator eximius, & sophista, tres insuper callebat lingvas: victus autem dicitur ab Hercule non lingvarum copia, sed cognitione rerum, & fundamento sapientiæ. Sic de Erichtonio fabula exprimit, quod Vulcani filius biformis fuerit: à pectore deorsum, quod reliquum corporis erat Draconis fuisse, partem superiorem hominis: idque ob utriusque lingvæ Græcæ & Ægyptiacæ peritiam. *Natal. Com.* Referunt Aulus Gellius, & Valerius Maximus de Mithridate Rege Ponti, & Bithyniæ, quod viginti & duarum lingvarum notitiam habuerit, unde nunquam indiguerit interprete: magnum enimvero in Principibus emolumentum, nunquam in relationibus deceptioni subjectos esse. *lib. 9. c. 27. lib 17. c. 17. lib. 8. c. 7. lib. 17. c. 17* Citatus Gellius de Quinto Ennio poëta meminit, quod se tria possidere corda dixerit, ob trium videlicet lingvarum cognitionem, Latinæ, Oscæ, & Græcæ.

Cleopatra magna illa Ægypti Regina (quæ magnum nominis splendorem meruisset, nisi famam suam incendio impudico flammarum, & amoribus M. Antonii obscurâsset) usque adeo lingvarum studiosa fuit, ut posthæc varia Legatorum dubia, Æthiopum, Troglotitarum, Hebræorum, Arabum, Syrorum, Medorum, Parthorum, aliarumque alienigenarum nationum, cuique in lingva sua solveret: sic Plutarchus de ea testificatur. *Plutarchus Antonio.* S. Hieronymus de S. Epiphanio Salaminæ Episcopo commemorat, eum quinque lingvis condemnationem scripsisse Origenis. *In Apol ad ver. Rufinum.* Ita ut non immerito dici possit, hanc viri sacram eloquentiam tantundem ad nationes emanasse, quantum sacer ille calamus fluviditate sua celeber erat, gloria fidei nostræ, & sacrosancti Codicis dilucidus explanator.

Sabellicus, & Platina Reginam Amalezunthem filiam Theodorici Regis Ostrogothorum, summis laudibus & encomiis ad cælum usque extollunt, quæ videlicet lingvarum illarum, quæcunque à partibus istis, ad ultimos usque tam vastos sacri Imperii fines extenduntur, nullam ignoraverit: quod privilegium alioquin soli Mithridati & Cleopatræ hactenus attributum fuerat. *lib. 2.* Hoc lingvarum dono, juxta Crespinum, Carolus Magnus ornatus erat, unde & Aquisgrani Michaëlis Rancabis Imperatoris Græci Legatos in vernacula lingva sua loquentes audivit. Ejusdem doni participatione inclytus erat Fridericus ejus nominis secundus Imperator, prout Leander compatriota meus sentit. Non sine ratione magnus ille Tassius de Godefrido pio inquit: *Molto egli opero col senno, & con la mano.* Hoc est: *Multum ille ingenio, manibusque operatus:* quemadmodum enim Æmilius refert, lingvarum illarum peritia, eum ex diversis partibus dispersos coadunasse Principes Christianos, ad acquirendum sacrum illud depositum & ad laudabile illud & sacrum facinus recuperandi sepulchri Dominici exequendum. *In Italia lib.* Ejusdem peritiæ erat Carolus Imperator ejus nominis Quartus, sicut Cuspinus author est. Sic Matthias Corvinus Rex Hungariæ (referente Bonfinio) omnes Europæ lingvas noverat, præter Turciam, & Græcam. Idem Author de Maximiliano ejus nominis primo commemorat, eum ab infantia ad annum usque ætatis suæ nonum quasi elingvem, mutumque fuisse: incremento autem vitæ, usqueadeo feliciter illi lingvam solutam, ut expeditissime, & cum stupore audientium Græcum simul, & Latinum, & Italicum proloqueretur. De ejusmodi portentis, quæ propemodum indies audiuntur, hæc tibi pauca retulisse, benevole Lector, suffecerit.

Varietas lingvarum rejecta.

Inventæ sunt econtra nationes aliæ, quæ sicut illi superiores omnigenam lingvarum notitiam, & literaturam tam eximiam in delitiis posuerunt; ita hæ omnem adeo lingvam, exceptâ patriâ, à finibus suis arcebant & explodebant. De Carthaginensibus Cælius & Alexander referunt, quod in bello contra *lib. 22. c. 17.*

Dio-

2.c.30. Dionysium Regem Siculum gesto, videntes se ab Græcis traditos, stabiliverint unanimi senatus consensu, ne postbhæc cuiquam liberum esset Græcorum studiis vacare, aut eorum lingvam addiscere. De Cajo Mario strenuo milite, qui septies consularem lauream capite suo gestavit, recenset Plutarchus, eum nunquam Græcam lingvam, etiam dum res seriæ agerentur, vel degustare voluisse: Et post alterum triumphum suum, cum casu quodam in domum pervenisset, ubi pro nationis Græcæ consvetudine spectacula exhibebantur, & ejusdem gentis idiomate sermo fieret ipse vixdum consederat, cum repente se levat, & discedit.

Mario.

Verr. M. Tullius de semetipso recenset, se in senatu graviter accusatum, qud Syracusæ Magnates idiomate græco allocutus fuerit. Tyberius Imperator lege sancivit, ne causa ulla nec forensis nec civilis græco sermone ageretur: cumque Centurio quidam testimonium in senatu hac lingva dare contenderet, eum à senatu & gradu suo removit. M. Cato Censorius (prout Plinius & Plutarchus meminerunt) sicut erat Romanæ disciplinæ observator ridigissimus, sic eloquentiæ ventosæ græcorum, & fucatæ dicacitatis infensissimus hostis erat: hanc enim lenocinium esse ajebat, quod captivatos animos, à studio bonorum averteret.

b. 29. cap. 1. In Cat.

Carneades Academicus, & Diogenes Stoicus comparuerant aliquando, tanquam Græciæ Legati in Romanorum Senatu: ad quos audiendos confertim advolabat juventus, allectata venustate, & dulcedine eloquentiæ, quam in Carneade noverat. Cato super hæc stomachatus dixit: frangi hac mollitie dictionis adolescentum pectora, ut deinceps loricam & cassidem odissent: cumque Oratores hi prolixius fabulati remunerationem studiorum suorum requirerent: consilium suggessit Cato, idemque persvasit, ut sub specie honestatis apparentis hi viri dimitterentur à se, ne forte si quidem illic eos commorari longius contingeret, flos juventutis corrumperetur. Hinc Isocratem ille & loquacem, & seditiosum nuncupavit, qui sub frontispicio quidem se institutorum antiquorum observatorem videri vellet, cæterum tyrannidem spectaret. Sic discipulos Isocratis irridebat, dicendo: inveterascere illos in hac lingva velle, ut deinceps causam agerent in Erebo. Revocavit autem filium suum sine mora ab hujus lingvæ studio: non immerito vaticinans fore, ut Romanum Imperium, Græcorum tyrannide occupatum, corrueret: quamvis postea lapsu temporum, contrarium huic vaticinio evenerit. Ita vero vir hic Græcum studium omne repudiavit, quod tamen elegantissimum omnique laude dignum est. Sic denique verum est, quod cum quisque genium suum amet, opinionem suam propriam tuetur, amat pariter, & amplectitur lingvam & idioma patrium.

APOPHTEGMATA ET SENTENTIÆ.

Usque huc in formali locutionis potius, quàm in materiali lingvæ consideratione versati sumus: quæ materia nihilominus ad lingvam referenda est, quippe quæ instrumentum, & organum locutionis est. Prosequar nunc in lectione tam utili, tanquam dogmatica, in Apophthegmatis inquam, & Philosophorum sententiis nervosis: quas tamen hic non omnes allaturum me jacto, cum tanta sit earum copia, quanta est universa lingvæ materia, quæ infinita est, non minus ac sapientium eorum numerus, qui de hac scripsisse noscuntur.

Ut vero his paginis meis nil desit, ea pro viribus allaturus sum, quæ nervum habeant, & emphasim. Primum in medium prodit Pythagoras, homo tam eximiæ olim authoritatis, qui ajebat, tolerabiliorem esse plagam gladii, quàm lingvæ; hæc enim vulnus infligit animabus, quæ sine comparatione nobiliores sunt corpore. Dicebat Chilo nunquam permittendum esse, ut lingva præcurrat mentem, hoc elegans dictum posteritati relinquens: *Nescit vox missa reverti.* Sæpius inculcabat hanc potissimum inter convivandum refrenandam esse, ubi absque hoc jam intemperantiæ incitamenta & fomenta sunt, esculentorum & poculentorum abundantiâ, his verbis exhortans: *Ubi plus periculi, major est adhibenda cautio.* Interrogatus item quid sit in homine retentu maxime arduum & difficile, illud inquit per quod cordis abdita revelantur. De Biante legitur, quod cum adolescentem perperam garrientem, & prout casus ferret, sine modo, sine fine fabulantem audisset, sic eum allocutus fuerit: an possibile est, te tam in loquacitate bene instructum, non simul etiam taciturnitatem didicisse? Idem de Zenone refertur, qui cum juvenem audisset inter poculorum profluvia largius fabulantem, cum severitate eum reprehendit, his verbis: *Aures in lingvam defluxêre:* alludendo ad hoc, quod cum binas nobis aures provida natura dederit, lingvam unam, hic blatero lingvam geminaverit: docuit itaque, plus audiendum, quàm fabulandum esse.

Val. Max. ser. de Locust.

Laert. lib. 1. c. 14.

Stobeus.

Laert. l. 7. c. 1. Max. Serm. 60.

Pericles grandis ille Orator, & miles cum dicendum ei esset ad populum, hoc impense desiderare se ajebat, ut ne verbum de ore suo prolaberetur, quod populi sugillare aures, præsertim verò morigeratas possit. Theocritus cum Byzantium venisset, eosque cerneret gula semper patente, torrentes verborum profundere, non immerito hæc dixisse fertur: non ambigendum est, hos omnem suppellectilem suam in ore gerere, omnemque domum suam palam exponere. Hic rursum Anaximenem hominem quendam obvidens, qui tum quidem temporis coram populo perorabat, sic ait: *Incipit verborum flumen mentis gutta:* habere eum loquacitatis multum, sapientiæ parum redarguens. Crates Thebanus videns hominem famæ sat sinistræ, ambulare solitarium, interrogat, quid hic agat: mecum ipso loquor, respondit ille: cui Crates, vide ne cum homine malo. Solon de modico intellectu censuratus, eo quod nil penè loqueretur, respondit cum eleganti improperio: stultorum est, tacere non posse. Carilaus interrogatus aliquando curiosius, qua de causa Lycurgus Spartiatis tam paucas leges præscripserit, respondit vir prudens, paucæ leges conveniunt iis, qui pauca ratiocinantur: alludens ad Laconismum; usum nempe eorum, quo non nisi paucis sese explicare verbis tenebantur.

Ælian. lib. 4. de var. hist.

Stob. Serm. 3.

Senec. Ep. 1e, Bruson l. 3. Plutar. in Locanic.

Oratores Samii coram Cleomene olim comparuerant, oratione sat prolixa precantes, ut junctis viribus, unà bellum contra tyrannum Polycratem iniret: quibus Philosophus ille & Princeps argutum hoc responsum dedit: *Quæ primo loco dixistis non memini, ob id media non intelligo: quæ omnium dixistis postrema non probo.* Arguens per hæc, multiplicitatem ratiocinationis non solum molestam esse auditori, sed omnino etiam ad persvadendum inutilem, præsertim si coram Principe sermo est, quibus multiloquio tanto interesse non vacat, hinc promptissime expediri volunt. Præfatus sapiens risisse nunquam visus est ex corde (sic Plutarchus refert) risit autem, cum sermone quidam multum copioso, fortitudinis suæ propriæ, & magnanimitatis encomia prædicaret: interrogatus

Plut. in Lacon.

gatus quid ei risum excitaverit: respondit: rideo amice, quia si hirundini datum esset sic loqui posse, riderem non minus, sed si aliter faceret, cum silentio auscultarem: ineptiam hominis vani explodens, qui tam audacter de fortitudine garriat, nullum fortitudinis experimentum habens.

Responsum cum maturitate omni ponderatum, dignissimum lectu est, & omnibus commendandum, quod Agesilaus dedit ei, qui Rhetorem quendam encomiabat, quod res modicas amplificare & extollere poterat: Et ego, inquit Rex, sartorem illum vituperio potius dignum judico, qui vestimentum homini, pro quo laboret, largius facit quàm conveniat corpori induentis. Unde loquacitatem nimiam in vitio habendum esse docuit. Scribit Plinius, lingvam binas adeptam esse venas, quarum una tendat ad cor, altera ad cerebrum: insinuari per hoc, sermonem nostrum cordi nostro consonum esse oportere, tum verò etiam cum judicii maturitate pronunciandum. *Plutar. de Phocion.* Alexander M. cum literas Matris contra Antipatrum scriptas amico suo legisset, ubi causæ accusationis, & calumniarum reclusæ erant, extracto annullo sigillatorio (prout supra dictum) eum ori ejus impressit, indicans per hoc, cum quanta scilicet cautela sint arcana Principum custodienda.

Cato dicere solitus est, impossibile esse mederi illi, qui addictus multiloquio sit: ubi enim tanta est, tamque effrænata lingvæ licentia, ita ut intra limites suos contineri non possit, insania non sanitas speranda est. *Bruson. lib. 3. cap. 25.* De Rodiotto homine quodam sic Plutarchus meminit, eum aliquando Ministrum Imperatoris confudisse, qui in gradu & dignitate hæc sibi multum applaudens, neminem se superiorem agnoscere arroganter jactabat: respondit Rodiottus: Ego vero hanc garrulitatem tuam facile contemno; sed nosse velim quomodo Imperator tuus te sufferat; loquacitas enim effectum nullum consequitur: silentium certiora habet consilia.

Quintilianus scripto reliquit, Pompeium Ciceronis eloquentiam eousque habuisse in odio (ut verum fateamur periodis suis, & clausulis, membris admodum prolixam) ut sæpe illud de eo dixerit: utinam ad hostes transiret: subindicans illic eum supplicem futurum, qui Romæ tam contumax erat. *Lib. 3. De rebus Gestis Alphonsi.* Alphonsus Imperator cum audiret hominem præter rationem, & plus æquo loquentem, dicere solebat: hujusmodi loquaces adimpleri vento inanitatis, non secus ac utres & vesicas aqua turgidas, & inflatas. *Panorm. l. 4.* Hinc facetum est, quod Æneas Sylvius de Ennio Senese refert: erat hic Petri Licinii celebris Astronomi sed podagrici amicus, qui pedibus tanquam clavis affixus, tanto liberiorem linguæ suæ cursum permittebat: Ennius tot verborum profluvio satur, videt casu quodam transire famulum, quem ad se venire jubet, & heus tu, inquit, obsecro ut me onere isto subleves: Hic podagricus enim, tam oneroso aures meas multiloquio adimplevit, ut non esset ultra, quo reponerem. Hic idem author solitus erat dicere: sapientis esse, plus operari, parcius loqui. Virum prudentem non nisi necessitate sic exigente loqui: proferre vana, sed benè ponderata, & sensata. Sed quibus mediocre est indicium, his quodvis tempus, quivis locus, quæque res opportuna videtur ad garrulitatem: qui sic loquuntur, non nisi aërem & inane verberant sine fructu. Hæc igitur de dictione & verbis, quippe quæ homogenea lingvæ sunt, attulisse sufficiet.

DEDICATIONES.

NON sic antiquitus in paganorum nationibus, Hercules fortissimum eloquentiæ Numen creditus est, qui videlicet (prout supra relatum est) catenis suis de labiis suis prodeuntibus, turbam post se hominum trahebat, ut non etiam, imò potius majoris facultatis esse crederetur Mercurius, Jovis caduceator & Legatus: qui alatum caput atque pedes gestabat, denotans promptitudinem, qua Ministros Principum dotatos esse oportet. Sed ut lingvæ quoque fortitudinem in persvadendo demonstrarent, eum præsidem hujus membri, atque Antesignanum statuerunt, unde munera quoque, & sacrificia eidem litabantur. Si Mathematicis credimus, qui sub hujus sideris constellatione nati sunt, in verbis suis eloquentes & facundi erunt. Nec absque fundamento tamen materiali hæc dedicatio ei facta est: traditur enim Hermes Trismegistus cum in vivis esset, ordinem dictionis docuisse, obscura multa solvisse, dedisse nomina rebus quamplurimis, denique scientiarum, & professionum multarum Inventor fuisse. Invenit hic (ut volunt) Deorum cultum; actio quæ sine magna eloquentiæ virtute persvaderi non potuit. Quandoque ore tenens tubam depingitur, ut magna dictionis ejus energia exprimeretur: plures etiam verosimilius ajunt; cum Mercurii mentio fiat, de humana ratiocinatione id intelligendum, per quam homo ab irrationabilibus animantibus distingvitur. His rationibus adducti Ægyptii, mirum non est, si huic Numini non solum lingvam dedicarunt: sed omnia omnino scripta, meditationem omnem, omne argumentum, ab hoc derivare opinati sunt; hinc sub auspicio hujus, tam literæ, quam sectiones, leges, statuta & decreta subscribebantur. Nec vero casu quodam hanc sibi famam conciliavit, Zeleucus enim, attestante Valeriano refert (stet tamen fides penes Authorem) eum in collectione principiorum universalium explicando, doctrinam suam in viginti duobus millibus voluminibus compilasse. De his accuratam memoriam habet Jamblicus Author inter Græcos summæ æstimationis.

Interim credamus nos Christiani sacrum Mercurium, verumque caduceatorem & Legatum inter Deum, hominemque orationem esse. Non hic extendar tamen, prout alibi jam memoratum est, ad hoc probandum: nec enim desunt in orbe terrarum volumina sacra numero copiosissima, quæ hanc veritatem confirmant, ita ut hic exiguitate capacitatis meæ nemo indigeat. Dixerim id solum, Orationem Mercurium illum esse, qui fideliter & sine mora temporis legationem nostram ad thronum usq; Dei portare possit, tum proinde stipatus veritate (ex adverso alterius Legati, qui non nisi refertus mendaciis nos accedit) desideratum nobis responsum refert. Dixit hoc inter alios S. Basilius in psalmum vigesimum nonum: *Domine Deus clamavi ad te, & sanasti me: nihil medium, nullumque intervallum fuit inter meam vocem, & tuam gratiam, sed simul atque clamavi, sanitas prodiit.* Condecorat Orator hic, & exornat quamcunque domum, ubi sedem suam fixerit, quam utiq; in Paradisum convertit. In hunc sensum S. Ambrosius inquit: *Multi minimi dum congregantur unanimes sunt magni: & multorum preces impossibile est contemni.* *lib. de Pœnit.* Ferri acumen non est, aut fulmen ullum, quamvis in Vulcani officina temparatum quod hoc scutum penetrare possit: sentit hoc præfatus Ambrosius: *Bonum scutum oratio, quo omnia adversarii ignita spicula repelluntur:* *In obitu Valentin. Injura.* Exhinc colligatur quantum nostra intersit, ut hoc scuto ad tutelam nostri rite utamur: ut hunc hospitem benevole recipiamus, ut huic Mercurio, & sacro Numini lingvas nostras consecremus.

NOTÆ

NOTÆ ANTIQUORUM
SUPER LITERAM L.

OBservationem nullam literarum in tractatu de ore adduxi, nec enim Physiognomum, aut præterea literatum quempiam inveni, qui huic literæ multum intenderit: sed quandoquidem hic tangendo lingvam inter veteres L. litera significabatur, partium mearum duxi ejusdam notas hic in medium proferre, ut appareat eam non minus reliquis in veneratione & pretio fuisse. Itaque L. simplex denotabat: *Lucius: Lælius: Libertus: Lector: Lollius.* L. A. *Lex alia.* LA. C. *Latini coloni.* L. A. D. *Locus alter datus.* L. Æ. *Lucius Ælius.* L. AG. *Lex agraria.* L. AN. *Quinquaginta annis: Lucius Annius.* L. AP. *Ludis Apollinaribus.* L. ADQ. *Locus Adquisitus.* LB. *Liberi.* L. BIB. *Lucius Bibulus.* L. BO. *Lex boaria.* L. B. P. *Locus bene possessus.* LC. *Locus.* L. C. *Latini Coloni. Lucius Cornelius. Libertatis causa. Latini Cives, sive Consules.* L. S. *Luctum sacrum. Locus sacer.* L. CENS. *Lucius Censorinus.* L. CIN. *Lucius Cinna. Lex Cincia.* LD. *Laudandum.* L. D. *Locum deditum. Lucrum dedititium. Legem dat.* L. DD. *Locus Deditus.* L. D. D. *Locus dono datus.* L. D. D. D. *Locus datus decreto Decurionum. Libens dono dedit, dicavit. Libens dato decreto Decurionum.* L. D. D. *Locum Diis dicavit.* L. DIV. *Locus divinus.* LEG. E. D. *Lege ejus damnatus.* LEG. *Legio.* LEG. X. *Legionis decimæ.* L. EMP. *Locus emptus.* L. F. *Lucius filius. Lucius Flavius. Lucius Flaminius.* L. FIL. *Lucius Filius.* L. FU. *Lucius Furius.* LG. *Legatus. Leges. Legatum.* LG. D. *Legem dedit.* LG. EG. *Lege egisse.* LG. F. S. *Legem fecit suam.* LG. PM. *Legem promisit.* LG. S. F. *Legem suam fecit.* LG. S. J. *Legem servare jussit.* LG. S. P. *Legem suam præcedit, vel promisit.* L. *Lucium hunc. Locus hæredum. Locus hæreditatis.*

LIB. *Libertas. Libertus.* L. J. D. A. C. *Lex Julia de Adulteris coërcendis.* L. J. D. A. AG. *Lex Julia D. Augusti.* L. IJ. *Locus injuriæ.* L. IJ. Q. *Lex Injuriæ Quiritum.* L. IMPL. *Locus Imperialis.* L. I. F. *Locus inter fines.* LITR. *Literæ.* LL. *Lælius.* L. L. *Lucius Libertus. Livii Libertus. Laudabilis Loci.* L. L. L. *Lucii liberti locus.* L. L. L. M. M. *Lacerat lacertum Largii Mordax Memmius.* L. L. Q. E. *Libertis Libertabusque eorum.* L. LUC. Q. F. *Lucius Lucii Quinti filius.* L. M. D. *Locus mortuis dicatus. Locus Manibus dicatus.* L. M. *Lucius Muræna. Locus Monumenti. Locus Mortuorum.* L. MAN. *Lucius Manlius.* L. MU. *Lucius Muræna.* L. H. *Latini hominis.* L. NN. F. *Lucius Nonnius Faustinus.* LONG. P. VII. L. P. III. *Longum pedes septem, latum pedes tres.* L. P. *Locus proprius. Lege publica. Latini Prisci. Locus publicus, aut privatus.* L. P. C. R. *Latini Prisci Cives Romani.* L. P. D. *Locus publicè datus.* L. PL. *Lex Plebeja. Locus publicus.* L. Q. S. *Locus qui supra.* L. Q. S. E. *Locus qui supra est.* E. L. R. *Locus Religiosus. Lex Romana.* L. RU. *Lex rusticana.* L. R. J. *Lex Regis justa.* L. S. *Laribus sacrum. Locus sacer. Lucius Samius.* L. SC. *Locus Sacer.* L. S. DEN. *Lucius Sicinius Dentatus.* L. S. PAL. *Loca sacra Palatii.* L. T. *Lucius Tatius. Legem tulit.* LT. PP. *Latini Patres.* LV. *Quinquaginta quinque.* L. V. *Lex Vetus.* L. VAL. *Lucius Valerius.* LUCRE. *Lucretius.* LUD. APOL. *Ludi Apollinares.* L. VOC. *Lex Voconia.* LUD. SÆC. *Ludi sæculares.* LX. *Sexaginta.*

Atque hic finem statuamus, ne forte nimia harum nostrarum copia in vanum hæc folia adimpleat. Hæc vero dicta sint, ut per corporis partes, Amice Lector, tanquam per characteres loqui noveris: tum deinde ut tibi via sternatur ad intelligendam qualemcunque inscriptionem antiquam, vel modernam, quæ forte, ut casus tulerit, his literis contexta, vel composita fuerit. Interim tu, quæ offeruntur excusata velim habeas, sicut & quæ imperfecta repereris, æquo animo acceptare ne dedigneris.

EPITHETA

EX omni adeo parte perfecta erit semper, & numeris suis clausa, semper erudita descriptio, quæ adjunctis vel Epithetis suis rite adornata fuerit, tam quod iis qualitates & internæ, & externæ optime exprimuntur, quam quod eorum authoritas, tot Classicorum, tot Oratorum, tot Poëtarum attestatione solidatur, ex quo provenit, ut, si dici par est, pene inemendabilis oriatur compositio. Adducam igitur huc nonnulla, quæ pro modulo capacitatis meæ, mihi maximè nervosa videntur, & ad materiam præsentem accommoda: sed qui velit omnia, & singula proferre, idem fecerit, quod qui adaugere aquas maris tentaverit. Poëta Sulmonensis primus in Scenam prodit: in Phædro lingvam conantem vocat: *Ter conata loqui tecum, ter inutilis hæsit Lingva.* In libro decimo tertio stolidam appellat: *Neve in me stolidæ convicia fundere lingvæ.* In Ep. Subdolam in arte amandi: *Fac titubet blæso subdola lingva sono.* Amaram ibidem: *Este procul lites, & amara prælia lingvæ.* Blæsam in libro tertio: *Blæsaque fit jusso lingva coacta sono.* In Ibin. Item protervam: *Sic fit in exitium lingva proterva tuum.* Lib. II. Politianus eam longam vocat: *Longa tibi lingva est hac cito curtus eris.* Ventosam dixit Virgilius: *An tibi Mavors ventosa in lingva.* Dædalam Lucretius: *Mobilis articulat verborum Dædala lingva.* Lib. 4. Prodigam Gellius: *Quorum lingva tum prodiga infrenisque sit.* Infrenem Sidonius: *Loquacis fœdè petulantia lingvæ Polluitur infrenis.* Intemperantem Apulejus: *Ne quam tibi lingva intemperante noxam contrahas.* Lib. 8. Procacem Silius: *Et immodicè vibrabat more canoro lingva procax.* Vagam Marcellus: *Medio non vaga lingva joco.* Mellitam Pontanus: *Mellitam rapias jocosa lingvam.* Idem humidam: *Pugnent humidulæ per ora lingvæ.* Clamosam Politianus: *Cum vaga clamosæ reprimit convicia lingvæ.* Interpretem Lactantius: *Ut lingva interpres animi, à sensu, & cogitatione discordet.* Improba dicitur à Strozzio: *Criminibus fictis improba lingva valet.* Ab eodem blandula nominatur: *Phylirem quoties blandula lingva refert.* Ab eodem facunda dicitur: *Non tibi facundæ suavissima gratia lingvæ.* Pamphilus disertam inquit: *Romanum docuit lingva diserta sophon.* Verbosam Michaël Angelus: *Palladiæ arti verbosas cedere lingvas.* Loquacem Manto: *Lingva loquax prius, & nullis obnoxia vinclis.* Audacem eadem: *Divitiis inhians audacem vendere lingvam Doctus.* Eadem lividam: *Ne livida lædat lingva virum.* Baptista Pius docilem: *Hic volucres produnt docilis modulamina lingvæ.* Dulcem idem: *Post modo Calliopæ dulcis modulamina lingvæ.* Ab eodem amœna vocatur: *Lingvaque cynameum fundit amœna melos.* Tenella à Politiano: *Lingvas tenellas polluant stribiligine.* Dicacem recognovit Musonius: *Gaudet namque dicax perfuso lingva veneno.* Interceptam Statius: *Intercepta natat prærupto in sangvine lingva.* 2. Theb. 3. Ab eodem arcana nominatur: *Consonat arcanâ volucris bona murmura lingva.* 4. Ab eodem adhuc catenata: *Ora catenetas procul exarantia lingvas.* Ab eodem Arida: *Cursuque anima labat arida lingva.* Manto eam tristem appellat: *Non tristem mulcent obsonia lingvam.* Velox ab eadem dicitur:

 Mille-

Milleque veloces surgunt in Carmine lingvæ. Ab eadem artificiosa: *Dum studet artifici francos effingere lingva.* Catholica à Prudentio: *Dogmata Catholicam maculent male prodita lingvam.* Non est, mi lector, quod plura tibi afferam: prostant enim lucubrationes diffusæ & doctissimæ aliorum, qui felicius & abundantius me, in hoc genere laborarunt. *In Apopht.*

Mystica super Spiritum Sanctum, qui in lingvæ forma Apostolico Collegio apparuit.

Homil. 30. In Evang. S. Gregorius idipsum non sine profundissimis divinæ Providentiæ Sacramentis & mysteriis author est: cum enim lingva tam sit affinis verbo & dictioni, tamque indissolubili unionis vinculo iisdem alligata: præter hæc Apostolorum ministerio fides Redemptoris nostri Jesu Christi, per universum orbem disseminanda esset, his ardentibus lingvis communiri, & animari eos oportuit. Porro quod in Actibus Apostolicis *dispertitæ lingvæ* dicuntur, hoc est separatæ, atque invicem distinctæ, communicatio, vel abundantia cælestium donorum intelligenda est, quorum divisio pro voluntate altissimi dispensata fuit. In similitudine ignis comparuerunt, ad exprimendum fervorem, quem in nobis gratia Spiritus excitat, cum se cordium nostrorum possessorem facit. Sed non minus inde virtus, vel constantia roboris intelligenda, quâ videlicet Gerion ille triplicis vitæ, & persecutiones illius, tanto magis lethales, quanto magis invisibiles, Mundi, nimirum, & Carnis, & Sathanæ superari possint. Hos enim viros, tam sublimi Apostolatus munere fungentes, qui tamquam Missionarii, ad sacram Evangelii expositionem mittebantur, his necesse erat fulcimentis muniri. Isidorus Clarus in hunc locum inquit, plurium lingvarum apparitionem fuisse, quippe quod earum multitudo in unam fidelem & Christianam lingvam recolligenda esset: juxta sponsionem divinam: *fiet unum ovile, & unus pastor.* Hoc sacrum domicilium tum quidem temporis Microcosmum aliquem repræsentabat, ubi omnes adeo totius majoris orbis lingvæ coacervatæ dici poterant. Idem author supra particulam illam: *Dabat eloqui illis*, sic habet: *quasi Apophtegmata quædam essent, quæ variis illis lingvis proferebant.* Joannes Hispanus ait: quod in forma lingvæ comparere Sanctus Spiritus voluerit, ut verum se Ecclesiæ cor monstraret esse; siquidem lingva cordis quandam refert imaginem; rubra est, & sangvinea, sicut cor humanum rubrum est & sangvineum: utrumque eorum tam cor, quam lingva aëre indiget, ad operandum æque, ac respirandum. Triangulare cor nostrum est, non dissimilem habet lingva conformationem. His sacris lingvis, idem author inquit, condemnabantur lingvæ maledicorum, & detractorum: & sicut solent infirmis, medicorum consilio inuri cauteria, ut illic vitiosorum humorum cursus pervius sit: sic Spiritus Sanctus his urentibus lingvis depravatos mundi laborantis, & peccatorum culparumque humores correxit, & reformavit: His lingvis mundum de sceleribus suis arguit, & gratuita dona sua dispersioni gentium elargitus est: Cum enim verba sint Apostoli Jacobi: *Lingva est universitas iniquitatis:* necessarium utique erat, ut hæ sacratæ lingvæ tot damna, totque errores inde pullulanter eradicarent. Si præterea verum est, quod Proverbia Salomonis ajunt: *Domini est gubernare lingvam:* super hæc adæquatissima exempla à memorato Hispano nobis suggesta sunt. Ego interim, qui non mihi vendico, ad amussim omnes adeo expositiones, huc collocare, his paucis considerationibus, te Lectorem meum pavisse, contentus sum.

Cartagena in hunc locum.

Prov. 30.

PROGNOSTICA, ET SOMNIA.

Signa sanitatis. Quemadmodum lingva, nec sicca nimium, nec humida, nec ultra debitum densa, aut rara, nec aspera nimium aut lævis, rubida colore, pura, nec superfluitate humorum corrupta, ad omnem gustum recipiendum, omne condimentum, & saporem recte dijudicandum, manifestum est sanitatis illibatæ indicium: sic si eadem ab hoc statu integro defecerit, vivum indicium est humoris depravati, superabundantis & corrupti. Duæ sunt potissimum causæ, prout magnus ille vir Daniel Senertus docet, quæ naturalem lingvæ constitutionem vitiant: humores inquam, qui per venas & arterias transsudant, & lingvæ tunicas inficiant: altera fuligines sunt, & humores, qui de stomacho, & thorace ad hanc particulam feruntur: quibus etiam distillationes de capite delapsæ nonnunquam sese conjungunt. Hæc prænuncia febrium est, secum evidentia ejusdem signa præseferens: sic enim famosissimus Hippocrates scripto dedit: *Lingva humorum serum quale sit, indicat: pallidæ quidem, seu luteæ lingvæ ex bilis redundantia fiunt, biliosum autem à pingui. Nigræ ab atra bile. Valde resecatæ ex succensa fuligine, & utero. Et albæ ex pituita.* Et iterum: *Lingva humorum dominium colore refert: ideoque per hanc ad humorum dignotionem pervenimus.* Hinc evenit, ut quotiescunque lingvæ fit in homine mutatio, aut coloris, aut gustus: eadem fiat in corpore variatio: unde & Hippocrates idipsum confirmat: *carnes gustanti salsæ, supervacaneam quandam humiditatem indicant.* De hoc universo colligitur (sicut idem commentatur) ex colore, & constitutione lingvæ, naturam posse, imo & horam febris intelligi. *Principio lingva alba est, vel flava, progressu temporis nigrescit: Et si in principio morbi nigrescat, citius morbus finitur: sin posterius, tardius.* Hinc concludendum, non semper nigredinem lingvæ pertimiscendam, nonnunquam enim indicium salutis est: ex quo præfatus Commentator prosequitur: *Et si quis quotidie lingvam ægri diligenter inspiciat, morbi decrementum non minus certo, quam ex urina inde cognoscere poterit.* Nec de colore solum, sed de sapore quoque constitutio humorum arguitur. De bile enim gustus amarescit, dulcescit à pituita: salsus fit ab humorum salsedine, ab acrimonia acer. Signum item est, siquidem lingva, testante eodem Hippocrate, in febricitante ad virorem declinaverit, siquidem siccior fuerit, vel aridior, & quasi combusta. Unde ait: *Densæ lingvæ, atque aridæ, phreneticæ.* Et alibi: *Lingva, quæ in principio horrida, in eodem vero calore permanet, progressu autem temporis exasperatur, & livescit, & rumpitur, mortem annunciat. Quod si admodum nigrescat, decimoquarto judicationem fieri promittit; periculosissima autem nigra ex virore pallescens.* Magnam hic elucidationem magnasque observationes statuit, non immerito Medicorum Princeps, Coryphæus, & Scholæ Medicæ Antesignanus dictus.

Instit. Med. lib. 3. p. 2. c.
6. Epidem. Section. 7.
Aphor. 13.
Aphor. 15.
Aphor. 16.
3. De Morb.
Loco citato.
Proth. Aph. In C. Aph. 229.

Sic non deesse hic alias insuper observationes, præcepta, & Aphorismos Galeni, Avicennæ, Averrois, Cardani, Fernelii, aliorumque: sed sufficit interim mihi in statuta universalitate commorari, & in jam præmemoratis pedem figere, ut vel saltem his paucis benevolus Lector noverit prognostica futurorum, & præcepta salutifera haurire.

Antiqui olim dum somni imaginem ob oculos statuerent, lingvam super altare collocabant. Unde Apol-

Apollonius ſic de græco in latinum transportatus ait:

- - Interea exuſtis libamina linguis
Spargebant nigra captantes nocte ſoporem.

Originem ſuam conſvetudo hæc ab illa altera deduxit, qua comburere victimarum lingvas conſveverant. Cumque Principes (quibus proſpera apprecari ſomnia moris erat) lecto ſuo ſe dormituri darent, hæ lingvæ dedicabantur, prout jam relatum eſt, Mercurio, cui etiam ſcyphum vini, manu geſtum, propinabant. Idque idcircò, quod cum ab hoc Numine motionem lingvæ provenire authumabant, ſic nocturnam quoque requiem ei aſſignandam rebantur. Quid deinceps lingva, per ſomnium viſa figuret, nihil admodum, (quod non doleo) invenire potui: unde hic tractatum meum claudo, pro more hanc vilem oden de penu mea prodens, quo capitulum noſtrum finiamus.

PER LA LINGVA.

De gli arcani del cuor nuntia verace,
Orizonte, che ſvelam il ſole a pieno:
Della mente, qual ſia meſto, ò ſereno
E a gli affari predice o guerra, o pace:
Reſo per te di timoroſo, audace
Scioglie ogni ſenſo alla licenza il freno:
Vale a compor gli affanni, a morte in ſeno,
Come di gloria a funeſtar la face.
Nel compoſto mortal di noi tu ſei
Minima parte, & tenti opere maggiori,
Ond' oſi favellar d' huomini, e Dei.
Di gaudii, di timor, d' odii & d' Amori
Miniſtra de gli affetti, jo ti direi
Bella Diva a gli honor, moſtro a gli errori.

MENTUM ET BARBA.

Anatomia.

BRevis admodum tractatus hic futurus erit, partes enim hæ integrantes potius quàm componentes dicendæ ſunt: cumque faciei ultimi ſint termini, prolixitatem ulteriorem non admittunt. Totum tamen ſic in ordinem redacturus ſum, ut quidquid ſeſe obtulerit, id leviter contingam, à propoſita materia non diſcedendo, nec profundius in eandem deſcendendo. Eſt itaque mentum, juxta opinionem Anatomicorum, quos jam ſupra in tractatu oris citaſſe meminimus, illa vultus extremitas in ejusdem parte inferiori, ubi genæ ſe utræque conjungunt, & cui maxillæ inferiores connectuntur, idque cum glutino quodam usque adeo tenaci, ut diſſolvi à ſe invicem nequeant, & ſolidiſſimum os videri poſſint. Hæc præcipua barbæ ſedes eſt, quæ cum primum cœperit prodire, lanugo, vel pubes nominatur. Plinius ſoli homini mentum aſſignat, hanc enim partem eſſe inquit quæ à brutis animalibus hominem diſcernat. Plautus vero, juxta quod doctiſſimus Aldrovandus meminit, etiam id nonnullis animalium attribuit.

de mon-

HIEROGLYPHICA.

TUm cum capillorum mentio in ſuperioribus facta eſt, plura etiam de barba meminimus, ſub eodem enim capillorum genere eſt: nihilominus omittenda illic quamplura ſponte ſtatui, quippe quæ illic minus convenirent, hic autem referenda ſunt. Itaque dum antiqui virilem fortitudinem indicare vellent, vultum figurabant undique ſpiſſitudine pilorum circumſeptum: hac item longitudine barbæ virilem prudentiam notabant, quam ab imbelli & enervato muliebri ſexu diſtinctam, & diverſificatam eſſe volebant: quamvis & non raro in hoc ſexu inventæ ſint, quæ non ſolum robur virorum adæquarunt, ſed omninò exuperaſſe viſæ ſunt. Ejusmodi Amazonum valor, virilis virtus nominatur. Hinc Horatius de Cleopatra inquit, quod non minus præliando audax, quàm amando ſedula & ſagax fuerit: *nec muliebriter expavit enſem*: tam prompta ad exponendum pectus ſuum micantibus gladiis, quàm expoſita ad recipiendos radios Amoris.

ba viri-
bur in-
t.

Laërtius meminit: interrogatum aliquando Diogenem, cur tam ſæpè mentum ſuum contingeret, barbamque tam prolixam nutriret, eum, qui ſemper ad argutias promptus, & cujus omnis actio myſteriis plena erat, reſpondiſſe, id facio, ut nunquam me virum eſſe obliviſcar. Hinc Artemidorus, non ſemper ſomniis evaneſcens, dixit tandem aliquando: *filios tantum ornamenti Patribus afferre, quantum ori barba decoris adfert.* Et Cynicus ille jam memoratus ajebat: tantundem mento indecorum eſſe, ſine barba comparere, quantum leoni ſine juba. De Theſeo, viro tam martiali, tantæque experientiæ memorant, nunquam adduci eum potuiſſe, ut vel minimum ſibi de mento pilum radi permitteret.

Barba antiquitus apud Hebræum populum ſub lege Dei militantem, Hieroglyphicum fortitudinis erat. Id quod de libro Levitici deſumi poteſt, ubi Ducibus, & militaribus viris filiis Aaron ſignificatur: Non radent caput, neque barbam: ſupra quod (prout infra in myſticis patebit evidentius Heſychius inquit: *ſapientiæ eſt, & perfectionis noſtræ ſignum.* Ego vero, quod pace talium virorum dixerim, in hoc nec ſapientiam, nec fortitudinem ſtatuo: Cum enim non niſi excrementum ſit, nec robur, nec prudentiam homini amplificat. Non deſunt enim & Sabbæ, & Corynnæ, & Pantaſileæ, & Orynthiæ, & Camillæ, totque inſuper aliæ de fæmineo ſexu quæ tam militari manu, quam literis tam lancea, quàm calamo, ruborem plurimis virorum fortium, & heroum vultibus incuterent. Jam à teneris mihi inculcatum fuit, cucullum non facere Monachum, nec barbam virum. Hoc ſatyrice in tam decantato illo verſu Marinus expoſuit:

Hieroglyphicum fortitudinis. *Cap. 21.*

Vanum fortitudinis ſignum barba.

Se la barba che hirſuta al petto pende,
Filoſopho altrui rende,
Chi dira che un Caſtrone,
Non poſſa eſſer Platone!

Quam-

Quamvis hic ad Sancti Spiritus verba recursus nobis non sit: *Cani sunt sensus hominis, & ætas senectutis vita immaculata:* quæ verba juxta expositores sacros de iis intelligenda, qui ætatis & experientiæ diuturnæ privilegio, & studiorum indefesso labore, sibi sensum & prudentiam acquisierunt: quotidiano nihilominus experimento hoc docemur: Intueamur ruri natos, homines sine sale, sine arte, non nisi agris colendis à juventute sua applicitos, & inter feras nutritos, & ab his ingeniosa quædam inventio, & Drame aliquod expectetur: cum omni canitie barbæ suæ nil tale inventuri sunt: Maneat ergo inconteſtatum prudentiam non à barba, sed literarum studiis provenire.

Apollo Pater cur imberbis Æsculapius filius ejus barbatus.

Vanum non minus, quam visione dignum Paradoxum videretur, Pater juvenculus, cui vixdum lanugo prima de mento pullulet, filius econtra, argentea spissa & promissa barba decorus: & nihilominus in Delpho hac figura sculpti exponebantur Apollo Pater, & Æsculapius ejusdem filius. Non dubito, quin hoc monstrum quemq; admiratione suspensum tenuerit, nisi eruditorum expositio, id quod latet in mysterio, planum reddidisset. Philosophi itaque exponunt, prout Valerianus scriptor accuratissimus meminit, omnium rerum generatarum proprium esse, ad senectutem tendere, & proinde ad corruptionem: sed sol, in figura Apollinis repræsentatus, cum incorruptibilis sit, & in genere suo perfectissimus, non immerito semper juvenis, semper floridus dicendus est. Apud Sicgones populum nihilominus Æsculapii imago inventa est, de auro & ebore fabricata, quæ mentum omnino glabrum habebat. Sic verum

Eccle. 4. est dictum Salomonis: *Generatio advenit, generatio præterit, terra autem in æternum stat.* Veritas optimè à Lyrico expressa dum sic ait.

Carm. 3.

Singula de nobis anni prædantur euntes:
Eripuere jocos, venerem, convivia, ludos.

Adjungatur huic latino subsequens versus in vulgari Idiomate:

Hieronymus Ports in poesiis.

L'huome e fatto di terra, josi ti parlo
Rimembranza funesta, e te ne ridi?
Lo rode un verme, e lo devora un tarlo.
E del tempo, & di morte orsi ti fidi?

Ep. 44. Verum enim est quod Seneca inquit: *Hunc ipsum diem, quem agimus, cum morte dividimus.*

MORALIA & MYSTICA.

1. Reg. 21. Propheta Regius tum potissimum prudentiæ suæ specimen dedit, cum illic apud Regem Achis Gethæum omni omninò intellectu orbatus videri potuisset: Augustinus proinde & Eucherius, in admirabili

In psalm. 33. illa morum deformitate, de qua dicitur: *defluebant*
In 1. Reg 21. *salivæ ejus in barbam:* robur divinitatis in Christo Jesu figurari inquiunt, & generatim virtutem ejusdem, quam sub indumento vel spoliis humanæ car-

In ps. 132. nis abdebat. Hilarius & Rupertus Abbas sentiunt hanc
In Levit. 4. barbam inprimis Redemptorem gloriosissimum,
Serm. 2. tum proinde Apostolos, denique etiam omnes adeo perfectos significare, sicut in Levitico, & in Psalmo

Levit c. 13. quodam habetur: *Ecce quàm bonum, & quàm jucundum habitare fratres in unum; sicut unguentum in capite, quod descendit in barbam, barbam Aaron.* Addantur his quotquot in Ecclesia robusti & fortes sunt, juxta eorundem authorum sententiam. Geor-

In Cant. 2. gius Venetus supra hanc partem eruditas reflectiones format, & ait: Barba robur significat, sed diversimode: quandoque enim in bonum sumitur, quod conservandum est: quandoque in malum, quod resecandum est. Hæc, inquit Origenes. Græcorum erat fortitudo in illa sapientia, quam humana intelligentia & industria acquisierant. Hæc fortitudo Assyriorum, & Chaldæorum in cognitione stellarum, & earundem influxionibus: Hæc fortitudo Persianis quoque & Ægyptiis negata non fuit, ad philosophiæ studium promovendum, ad cognoscendas rerum causas, nonnunquam etiam subsidio malorum spirituum, quorum opera pactis illicitis utebantur: Hoc robur item Potestatum & Principum sæcularium fuit, quos audaces fecit abundantia bonorum, tum & militum copia. His addatur robur corporis, virtusque generativa. Nazaræi itidem (quibus novacula super caput non ascendit, quibus etiam nec mentum, nec coma capitis radebatur) hac cæremonia plures sensus abditos tegebant.

Per eos, quos radendos Altissimus illic apud Isaiam inquit, *In illa die radet Dominus novacula acuta, conducta in his, qui sunt trans flumen: in Rege Assyriorum, caput, pilos pedum, & barbam universam:* præfati authores intelligi volunt eos, qui jam in sinu Abrahæ stabiliti sunt: sicut & illi qui jam trans flumen divinæ gratiæ in inferno sepulti decumbunt: his enim mentum abrasum est, & barba: dum carent omnia activitate, omni potentia ad operandum bonum. Nisi forte hoc in sensu huic penitus contrario sumendum est (qui æquè proprius, & conveniens videtur) virtutem videlicet carnis & sangvinis truncandam & mortificandam, & in sacrificium offerendam esse, ut sic debilitata, sic oblata, Spiritui majus robur subministret, majoremque libertatem. *Cap. 7.*

Hæc barba, prout inquit S. Augustinus, Hesychius, *In Psal. 132.*
& Arnoldus omnium generatim virtutum significa- *Levit. 21.*
tionem complectitur: potissimum autem fortitudi- *In Psal. 132.*
nis, discretionis, & sapientiæ: hæc enim tum prius pullulat, cum juventus jam adlutior, augmentum roboris assumit. De hac in pluribus Scripturæ locis
fit mentio: sicut in Levitico, libris Regum, Parali- 14. 19. 21. 2.
pomenon, Esdra, Isaia, Jeremia, Baruch, & Eze- 10. 19. 19.
chiele. 7. 15. 41. 4.
6. 5.

S. Hieronymus inquit barbam Israëlitici regni ty- *In Isa. 7.*
pum fuisse: famosissimi insuper heroum inter gentes *2. Moral.*
ab Judæis radendi, hoc est robore suo privandi erant. *In Isa. 15.*
Sancti Gregorius & Hieronymus sentiunt, mentum *Isai. cap. 15.*
militium Moabitarum abrasum, sicut in Isaia habetur significare posse, non illic veritatem ullam esse in virilitate, in falsa hæreticorum, & sophistarum doctrina, quam sancti, hominesque justi vanam reddunt, & eventilant, dum eorum fallacias, & ignorantias detegunt.

In capillis barbæ, & capitis, sicut & superciliorum, quos omnipotens nominatim radi præcipit, *Ep. 13.*
S. Ambrosius peccata intelligit, quæ ab anima nostra rescindenda sunt. Hujus rei literalis descriptio *Levit. 14.*
in Levitico, & Numeris, in Psalmis, & Jeremia inve- *Num. 7.* *Psal. 39.*
nitur. Huic piissimæ sententiæ subscribit S. Hiero- *Ierem. 7.*
nymus, dicendo: *Hos capillos nudat DEUS, cum* *In Isai. 3.*
in publico judicio condemnat peccata.

Quod vero pilus de carne viva, res mortua tollitur, & exsangvis, sine anim, imo verò inutilis, & sine vigore, Hesychius & Origenes argumentantur, significari sensum peccato jam mortuum, nec ultra membris nostris imperare, aut iisdem convivere. Hi in leprosis raduntur, non in sanctis, supra quarum caput ferrum non ascendit. Hæc itaque hactenus dixisse sufficiat, Lectorem autem ad ea, quæ jam supra de capillis in eorundem tractatu allata sunt, remissum velim.

PROVER-

PROVERBIA.

INter ea, quæ maximum Oratori ornamentum, concinnitatem, & leporem addunt (à Quintiliano Veneres vocantur, *omnes inquit dicendi veneres secutus est*, sic de Isocrate loquens) idem Author proverbium collocandum esse censet. Hoc cum Apophtegmate participationem quandam habet, in gravitate sua: Laconismum quoque imitatur, qui tantopere à Stagyrita in arte dicendi, laudatur: tantoque magis plausibile est, quod à promiscua quoque plebe acceptatur. Atque ad hoc genus pertinent, urbanitates, facetiæ, dicacitates, figuræ, joci, & sententiæ, quæ æstimationem, & opinionem qualemcunque obtinuerunt. Hoc item & inductionem, & Enthymemata, & symbola includit, idque in sensu brevi & succincto.

Utque ab hac generalitate ad particularia descendamus, illud se mihi inprimis offert: *Barbam vellere*: quod per ignominiam & vilipendium fieri solet: Unde Horatius ait: *Barbam tibi vellunt lascivi pueri.* Et Persius:

Idcirco stolidam præbet tibi vellere barbam Jupiter.

Et alibi:

Si Cynico barbam petulans Nonaria vellit.

Sic de Dionysio tyranno refertur, quod auream barbam Æsculapio evulserit, dicens, præposterum esse, si barbam prolixiorem patre suo gerat filius: alludendo ad Apollinem semper juvenem. Sicut autem annulus sibi annulum concatenatum habet, sic proverbium è proverbio sæpe gignitur. Hoc à famosissimo Alciato adducitur, qui in quodam Emblematum suorum leporem repræsentat, qui leoni prostrato & exanimato insultans, ei pilos vellicat & evellit de mento: cum hac evidenti inscriptione:

- - Sic cassi luce Leonis
Convellunt barbam vel timidi lepores.

Fortassis ad hæc dictanda animatus fuit, & ab his quos supra meminimus, & apertius à Martiali, qui de fœmina quadam, Ligella nominata, per jocum sic ait: *Quare si pudor est Ligella, noli barbam vellere mortuo leoni.* Proverbium autem hoc, vel Emblema nos docet, eorum qui nos morte præcesserunt, famam lacerandam non esse. Unde sic præmemoratus Alciatus habet: *Cum larvis non luctandum.* Hoc ab Aristophane Comico idem dicitur esse, quod revocare in vitam, & rursum occidere: nec id immeritò, si enim corpore jam mortui sunt, hi eos rursum fama mori cogunt. Refert Plutarchus de Agesilao, quod cum reformare exercitum vel castra sua statuisset, multisque insuper renovandis rebus studeret, quæ sub regimine Lysandri depravata fuerant, intelligens post hæc eum jam vita functum, idque pauco ante tempore, distulit in longum, quod mente conceperat, ne forte nova forma videretur inter milites defuncti memoriæ velle labem infligere. Sic Munatius Plancus, quantumvis ab Asinio Pollione dicteriis lacessitus esset, intellecta morte, dum quidam ei stimulos adderent, ut super hoc se lætum demonstraret, scripsit: *Mortuos lacessere, est cum larvis luctari.*

Zonara refert: Cum Heraclii Imperatoris defunctum corpus, portaretur in feretro ad sepulturam, eo quod Epiphania ejusdem filia in faciem ei spuerit, lege rigorosa, vivam eam in rogum projectam, & combustam esse. Inter alia illud in Lycurgo laude & encomio dignum celebratur, quod vetuit, ne cadavera mortuorum spoliarentur, hoc innuens, non esse hæc ullatenus opprobrio exponenda. Sic Homerus inquiebat: *Non sanctum est viris interfectis insultare.*

Plato adversum hanc barbariem, acerbissime invehitur, cujus verba huc collocare consultum ratus sum: *Nonne videtur* (inquit) *illiberale, animi plane sordidi, muliebris, ac pusilli, cadaver spoliare, & mortui corpus hostem putare? Cùm hostis ipse abierit, eo relicto, quocum pugnat? Quid putas eos qui ita se gerunt differre à canibus, qui in jactos lapides sæviunt, eo, qui jecerit prætermisso? Itaque ab ejusmodi prædationibus abstinendum est: obsunt enim victoriæ.* Hæc actio quò vilior, eò detestabilior. *De Repub.*

Mimi & moriones, qui rebus novis & inexpectatis student, sicut & deceptionibus, & satyris, quibus dilacerare, & exsibilare honorem, hic, atque alibi sugillare famam parati sunt, promptius omnibus aliis illaqueantur: pro his enim proverbium sonat: *Simia barbata, seu caudata.* Hoc in ludibrium eorum hominum dictum est: Simia enim symbolum, vel typus sycophantarum est, ad nihil enim nisi ad hujusmodi ludos animal hoc comparatum est.

Athenæus memorat: quod Anacharsis Philosophus Stoicus ex severis illis, in convivio quodam, quotquot illic facetiæ proferrentur, induci non potuerit ad ridendum. Introducta demum simia effusius illum cæteris commensalibus risisse: interrogatus quid causæ? respondit: Hoc animal idcirco factum, ut rideamus. Hoc proverbium originem suam Regulo cuidam debet (prout Plinius docet) qui Rusticum Philosophum simiam Stoicorum appellabat, alludens ad hoc, quod & barba, & mento cercophythecum imitabatur, sed in moribus suis incompositus erat. Atque hic de illo hominum genere erat, de quibus Juvenalis: *Lib. 4.* *Simia typus morionum, ad hoc creata ut risum moveat.* *In Epist.* *Satyr. 3.*

Natio comœda est: rides? majore cachinno
- Concutitur: flet si lacrymas aspexit Amici.

Veræ simiæ, imitatrices gestuum, & affectuum. De his item Horatius: *1. Epistolarum.*

Scurra vagus, non qui certum præsepe teneret:
Impransus, non qui civem dignosceret hoste:
Quælibet in quemvis opprobria fingere suetus:
Pernicies & tempestas, barathrumque macelli.

Hujusmodi parasitorum professio, nefanda est, ingenuo viro indigna, & quæ merito ab omnibus tanquam pestis fugienda sit. *Longa barba.*

Homini qui prolixam nutrire barbam delectatur, hoc adagium infligi poterit: *Pronomi barba*: erat hic Pronomus tubicen, qui cum omni alia in re delicatissimus esset, exculta munditie, & composito vestitu præclarus, & ungventis delibutus, mentum nihilominus horridum pilis nutriebat. Proverbium hoc de Aristophanis Comici scena prodiit, ubi ait: *Hucusque latuit ergo Pronomum, & Argyrium gestare barbam?* Dictus fuit Argyrius, cum enim lotus effæminatus esset, & mollis, Duci cuidam exercitus, qui ejusdem mollitiei erat, comparabatur. Epicrates Orator in eodem genere censuratur, quod pari modo nimiam barbæ longæ culturam dilexerit: unde interpres quidem Aristophanis, citatus à Platone Comico sic ait: *Rex barba, Epicrates scutifer*: hic enim barba scutum, ob formæ similitudinem nominatur. Aristophanes item in theatro suo de eodem sic habet: *Mihi barba multo pulchrior, atque Epicratis.* Deridet Lucianus in diversis locis, hanc barbarum luxuriem in quibusdam philosophis fat minutæ scientiæ. Horatius item ait: *Jussit sapientem pascere barbam.* Nec vero hanc partem silentio transit in quam plurimis locis Martialis homo dicax. *In Concion.* *Plato comicus.*

Juventus nimium fucata, & nimis luxuriose ornata.

Juventus, quæ corruptis moribus, & fœminina mollitie, nimioque luxu, more Sybaritico, aut Heliogabili cujusdam, nimia vestimentorum fragrantia, & odoratis pigmentis delibuta evanescit, & depravatur, veteri illo proverbio indicata fuit: *binis tondere forficibus.* Quasi diceretur, ejusmodi vanellum una comptitudine non satiari, nec ei sat esse, smigmate vario, & stibio ornari, semper enim forficem manu gestat, ut continuo quidquid capillorum foras prodierit, detruncet, & vix nato vitam aufferat: qui semper unctus, & svaveolentis chyrothecis fumigans, involutus cypri pulveribus, etiam secum odoriferatas pyxides circumfert. Hoc proverbium in lucem protulit Julius Pollux, cui etiam Hysichius subscribit.

Hæc effœminata mollities eum dedecet, qui vel dragmam veræ & genuinæ prudentiæ possidet. Ejusmodi enim mores Herculem nobis delirum monstrant, dum inter fœmellas delitescens fila colo trahere non erubescit, de quo memini hos versus audiisse:

E con vesti, e manili, e cuffio, e gonna
Lo spauento d'Esperia e fatto donna.

De verbis Relig. *De remediis.*

Hanc vivendi intemperantiam S. Augustinus explosit, dum ait: *Nil magis à contemplatione veritatis impedit, quàm luxus vitæ.* Et S. Bernardus: *Superfluitas exterior, interioris vanitatis indicium est.* Dicebat item doctissimus Petrarcha: *pauca & modica, & ad victum necessaria: quidquid accesserit, grave est, nec jam ornamenta, sed & compedes, sed & vincula, & impedimenta animi.*

Vilipendere rem quandam, vel pili facere.

Res abjectissima, nec ullius adeo valoris capillus est. Hoc observato Latini olim materiam sibi desumpserunt, ut si quando se rei cujuspiam nullam curam agere, aut vilipendere se eandem, demonstrare vellent, sic dicere consveverint: *Pili non facio.* Hinc Catullus persæpe: *Non faciunt pili cohortem.* Et Cicero: *Ego enim ne pili quidem minus te amabo.* Et alibi: *De Cappadocia ne pilum quidem.* Refert Manutius, quod ad sua usque tempora in more positum fuerit sic loqui: *Pili vilitas.* Præterea: *Ne pilo quidem doctior, nec pilo jucundior, sive honoratior, vel venustior.* Aristophanes adjungit: *Pilo dignus.* Hoc est modici valoris: authenticat idipsum sequentibus verbis: *Si quando veni, huc emori sane volo, aut si quid tuorum sustuli dignum pilo.* Hujus proverbii mentionem quoque habet Dionysianus. Cuique autem evitandum est, ne in tam sinistram opinionem delabatur, ut ei congruat, quod dicitur: *Ancora non vale un pelo. Nec pilo quidem dignus est.*

Catullus. Cicero ad Quintum fratrem. *Aristoph. in Ranis.*

Porro ut antiquitus demonstrarent, quantæ vanitatis sit ordiri rem quampiam, cujus exitus omninò desperatus sit, sic ajebant: *Barbam à genis puerorum vellere.* Premi possunt puerorum genæ, sed operam perdit, qui pilos vellere satagit. Spectat hoc ad homines temerarios, qui contra flumen nituntur, & contra id quod factu impossibile proterve contendunt. Tale erat gigantum genus, qui de Phlegra oriundi Regiæ Jovis bellum indixerant: Tales item habitatores Sennaar, cum turri illa monstruosa, quæ cælum tangeret: de quo sacer textus inquit: *Cæperunt facere, nec desistent, donec opere impleant.* Talis erat Phaëtontis temeritas, volatus Icari: sed hæc animosa jactantia sat experitur ultricis manus vindictam, dum lapsu graviore ruit, quanto magis in altum tollitur.

Hist. Monstr.

Quotiescunque casus tulerit, ut minores ætate seniores instruant, prout illud doctissimus Aldrovandus meminit, sic ajebant: *Ante barbam docent senes.* Hinc apparet barbam non semper symbolum esse maturitatis & judicii, non raro enim juventa imberbis, dissolutam & effrenem maturitatem virorum erudit: quamvis illic natura præpostero gradu ambulare dicenda sit: deforme alioquin est, siquidem hæc inexperta ætas, senectuti leges suggerat.

Barba tenus sapientes: De iis dicebatur qui præter barbam aliud Philosophiæ indicium non habebant: Hinc Bagoa in Eunucho ajebat: *Si philosophum ex barba metiri oporteat, hirci procul dubio primas tenebunt.* Sed de his jam supra relatum est.

HISTORIÆ, RITUS, OBSERVATIONES, & CONSUETUDINES.

NUtriebant barbam, comasque Ægyptii (referente id Diodoro) tum cum de peregrinatione quadam reverterentur, & jam intra domesticos parietes se occludere meditarentur. Quam consvetudinem à Rege suo Osyride traxerant, qui cum mundum universum, prout credunt, perambulasset, Deosque pro pace & salute omnium precaretur, reversus ad Æthiopes, ut illic sedem suam figeret, colendæ comæ & mento suo se dedit. *Lib. 1. c. 2.*

Hanc barbam, prout retulimus, nutriebant Philosophi; sic Lucianus Satyricus de Socrate ajebat:

- - Barbatum hoc crede magistrum,
Dicere: Sorbitio quem sustulit atra cicutæ.

Portabant barbas longas Romani. Hoc ipsum Gallis aliquando risum movit, dum in foro Romano sedentes viderunt Senatores barbatos, immobiles per modum statuæ: unde quidam inter Gallos dum accedendo barbam eorum uni tractaret, baculo percussus est, quod deinceps tam deplorandam Urbis ruinam post se traxit, anno à fundatione ejus quadringentesimo quadragesimo quarto, juxta Plinium, & Ciceronem. Publius Ticynius Mena primus fuit, qui è Sicilia tonsores Romam advexit. Plures Longobardorum, utpote Germanis contermini, hujusmodi mentum setis luxurians singulariter in deliciis habebant; sic Sabellicus cum Ennio testantur. *Cic. de finib.* *Lib. 4.* *Lib. 5. Ennii*

Otto Imperator, juxta morem veterum Germanorum, in pari barba, sicut Cuspinus recenset, ad pectus usque demissa sibi complacebat: pluries etiam in re seria, per hanc juramenta sua stabilire consveverat. Idem author memorat Jodocum Marchionem Brandenburgicum, dictum Barbatum (propter quod se spissitudine barbæ spectabilem reddebat) nunquam solitum domo prodire, nisi prius pectine hirsutum illud mentum suum composuisset: illud sæpius repetens: hac à fæminis & filiabus distingvi virum: sed non usque adeo prudenter, eo quod, differentiam solam constitutivam hominis in hoc sitam voluit. *Lib. 8. Cuspinus.*

Inveniuntur nihilominus, juxta Herodotum, nonnunquam & mulieres barbatæ: populi enim quidam, incolentes Mediterraneam insulam supra Halicarnassum, pro sacerdote Palladis eam solam admittit, quæ pilos admodum longos de labiis & mento producit.

Caligula Imperator econtrario rarissimæ barbæ erat, atque idcirco æmulari capram verebatur: periculum ergo mortis incurrebat, quisquis præsente illo vel nominare capram præsumeret.

Imperator Adrianus ad cultum barbæ suæ se totum dicavit, idque ideo ut cicatricum turpitudinem, quas illic gerebat, cooperiret: Idem legitur de Julio Cæsare. *Sveton. in ejus vita.* *Dion.*

Martialis

Martialis Poëta alludendo ad hoc dictum: Barba non operit defectus & mores hominis, de quodam Lentino sic habet: *Epigr.*

Mentiris juvenem tinitis Lentine capillis:
Tam subito corvus, qui modo cygnus eras.
Non omnes fallis scit te Proserpina canum:
Personam capiti detrahet illa tuo.

Sic idem de quodam Charino hæc refert:

Quod lana caput alligas Charine,
Non aures tibi, sed dolent capilli.

n. 2. m.2. Qua- g.Serm.17. Prodigium stupendum est, quod Bernardinus Senensis refert: Inventus est adolescens (inquit hic Sanctus) sexadecim circiter annorum, qui multitudine scelerum, in quibus jam inveteratus erat, potestati judicum traditus, publico suspendio castigatus fuit: mirum dictu, sine mora, capilli ejus antehac nigri incanescunt, nec minus etiam consimilis coloris barba sat prolixa extemplo apparuit: monstrando per hæc divina justitia, quam injurius is in propriam vitam suam fuerit, quem oportebat annos suos ad seram usque septuagenarii senectutem protrahere, quam ætatem capillitium illud prænotabat. Refert *.4.* author quidam nomine Dibrau: Natum fuisse aliquando, ut ita dicam, verum Ephemerem: Ludovicum scilicet Regem Hungariæ, & Bohemiæ: In quo tria fuerint præcocia: quod nimirum ante tempus sapuerit, barbam produxerit, & vixdum annum decimum & octavum egressus, jam præcanus *3.* apparuerit. Scribit Herodotus de Ægyptiis, nutriisse eos comam, mentum tamen semper totondisse. Sicut *58.* de Arabibus inquit Plinius quod mitrati incesserint, hoc est longissima capillatura conspicui, abrasa tamen barba. Prædonum verò est, & sicariorum, & latronum sub longitudine & spissitate crinium, latrocinia sua, & furta, & reliqua crimina obtegere.

Lex quædam apud Rhodios erat, testante Athe- *.13. cap.6.* næo, ut nemo se raderet: sed cum odiosa esset, observata non fuit, unde omnes pene & compositi, & *.13. cap.6.* rasi apparuerunt. Alexius, apud Athenæum jam præfatum, legis cujusdam Græcorum meminit, qua milites, cum in prælium descensuri essent, barbam sibi radebant, metuendo ne forte hac prehensi in captivitatem traherentur: *Si quem*, inquit, *recisa fore barba videris, tonsave, facturum quid horum, dicito? mihi videtur militare velle.* Cives Romani olim in ætate virili sibi mentum radebant: unde *.3. cap. 4. Æ. Attic.* Aulus Gellius sic habet: Scipionem Africanum, à Claudio Asellio Tribuno Plebis ob hoc ipsum vocatum in judicium, non destitisse tamen, quo minus sibi comam, barbamque tonderet. De Nerone Imperatore Svetonius narrat, quod cum in Gymnasticis victoriam obtinuisset, primam barbam, quam raserit, inclusam pyxidi aureæ, in Capitolio Jovi Feretrio dedicarit.

ius in vi- illius. Dicere consveverat Zelimus Imperator Ottomannicus, nolle se Bajazeto Patri suo in excolenda barba similem esse, ne forte ab hoste barba comprehensus duceretur, prout patri suo contigerat. Hic usus postmodum in alias quoque nationes transiit, *utarchus Theseo.* ad Macedones præsertim. Unde in Plutarcho habetur, quod cum Aldxander in castra transiturus esset, militibus suis mandaverit abradere barbas, id quod exemplo suo primus ipse demonstrabat. Massagetæ, Hunni, & Persæ, prout refert Procopius, totum sibi caput radebant, sed promissam barbam tam in labiis, quam mento alebant, singulare augurium mali arbitrantes, siquidem ferro partem eam læderent. Semel etiam contigit, ut Turcæ potentiam Christi agnoscerent, liberati per fidelium obsecrationem à diuturna, & fatali peste; quippe qui eorundem persvasione, per portam Caspiam exeundo, capillos capitis in formam crucis, rasos gestabant, ab hoc signo salutifero, grassantis mali se remedium impetrasse confessi sunt. Sic in Chronicis suis recenset Sigibertus.

Sacerdotes Ægypti in more positum habent, *Lib. 1.* authore Herodoto, ut se exacto triduo semper radant, dum metuunt, ne forte à barba immundum aliquid in sacrificium delabatur, & idipsum contaminet. More huic contrario vetitum erat Teutonibus priscis, & Cattis, tondere caput, aut mentum radere, nisi forte insignem victoriam quandam obtinuissent ab hoste suo, idque manu conserta, & aperta fronte inimicum suum debellando, & prosternendo. Chrysippus scriptum re- *Alexander Lib. 5. 118. de Voluptate.* liquit, usum quondam viguisse, ut sola voluptatis gratia, ad luxum & lasciviam mentum raderetur, idque tempore Alexandri Magni.

Præter id quod diximus, doloris luctusque causa, sicut in Græcia, morem tonsionis invaluisse: etiam id tum usurpatum fuit, cum vel maris inundatio sedanda, aut forte intempestum cælum placandum esset; scindebant enim comas suas & barbas, scissuramque Diis & Deabus immolabant, sicut jam relatum est; quod & fluminibus nonnunquam factum; si Polluci & Stobeo credimus.

Argivi quondam per Thebanos Tyræa regione spoliati, exactissima lege sancierunt, ut omninò mentum sibi non raderent, utramque comam sylvescere permittendo, donec terram, quam amiserant, rursum recuperassent: sic Ennius, & Sabelli- *Lib. 3.* cus memoriæ prodiderunt. Idem Populi Milesii fe- *Lib. 2.* cisse leguntur: cum nimirum à Crotoniatis Sybari- *Herodot. lib. 2.* tarum urbs capta esset: dignissimâ vindictâ propter nimiam indigenarum mollitiem, & effœminatam luxuriem. Non absimilem huic consvetudinem Scythæ habebant, qui multum temporis & cala- *Achæus l. 12. cap. 7.* mitatum multitudine, & ira vindicantis cæli infestati, exemplum præbuerunt Græcis, qualiter se in hujusmodi oppressionibus operando gerere oporteat.

Barba item velut signum dignitatis acceptata fuit. Hinc Vitoldus Dux Lithuaniæ edicto publico *Com. in Reb. gestis Alphonsi cap. 25. Europ.* cavit, ut quisque mento, & capite raso esset: sibi soli privilegium reservans, ad tuendam authoritatem suam, promissa barba comparendi. Sed cum posthæc aliquanto hoc durum esse cerneret, ipse quoque se radi & tonderi fecit: decretum mortis in eos imponens, quicunque pilos alere deinceps ausi essent. Similis lex à Theophylo Imperatore la- *Cedren.* ta fuisse legitur. Quæ consvetudo alibi quoque, sed ad irrisionem, & ignominiam usurpata fuit. Unde de Caligula Imperatore ait Svetonius: *Pulchros comatos, quoties ei occurrebant, occipitio raso solitus erat deturpare.*

In libro secundo Regum habetur: quod Hanon Moabitarum Rex ad vituperium Davidis, legatis ejus dimidium barbarum radi fecerit, ad cingulum pene usque vestimentis eorum detruncatis. Ex qua *2. Reg. c. 10.* injuria illata, gravis deinde belli causa adversum Principem illi exorta est. Nec vero hujuscemodi actio ignominiam tantum, sed etiam pœnam solebat infligere. Unde Stobeus de Indis memorat, iis ad supplicium & pœnam solere imperari, ut caput & genas abradant.

Poggius in facetis suis meminit, quod Genuenses habitando tum temporis in Pera Civitate, ex altera

altera parte Conſtantinopoleos ſita (quo eos libera commerciorum tractatio ire compulerat) in diſſenſionem cum loci incolis inciderint: poſt non exiguam ſanguinis effuſionem Imperator Genuenſium abradi barbam viris Græcis commendavit: ſed in deterius id evenit: quidam enim Genuenſium cum in manus habitatorum Conſtantinopolis incidiſſent, decorticatis natibus dimiſſi ſunt: ajebant enim non mereri aliter, eos, quibus ſignum virilitatis non in barba, ſed in iis partibus eſſet. Vindicta plane ſcurrilis, quæ idcircò nullam poſteritatis memoriam promeretur.

Inventi ſunt item nonnulli, qui tonſorum manum metuentes, eos à ſe repellendo, ſibi pilos potius cum dolore manu propria decorticarunt. Sic
Lib. 5. c. 18. recenſet Alexander, feciſſe Commodum Imperatorem, ſic Alexandrum Severum. Dionyſius Syracuſanorum tyrannus, nec propriis quidem filiabus ſuis ſe credens, cortice glandium accenſarum ſibi
Svetonius. mentum amburebat. Sic de Cæſare Auguſto memoria eſt, quod pilos tibiarum ſuarum accenſis nucibus comburendo abſtulerit: idque ut molliores increſcerent. Ita enimverò etiam inter famoſiſſimos Heroës effœminata mollities in pilis locum ſuum habuit.

Curioſum ſcitu eſt, formam olim fuiſſe deprecationis, & interceſſionis, ut cui ſupplicatio talis fiebat, ſiquidem vir eſſet, cum debita reverentia barba mulceretur, ſi fœmina genæ: Nec verò ſolum is ſupplicantium mos erat, verum etiam blandientium, vel palpantium: prout inter viros hodie adhuc adverſum pueros uſurpari ſolet. Sic de Belli Duce Joab legi-
2. Reg. 20. tur, quod per modum blandimenti Ducem Amaſam interfecerit, ait enim Scriptura: *Tenuit dextra mentum Amaſæ, quaſi oſculans eum.* Atque hæc ratio fuit quod barbam amputaverint Amonitæ Legatis Regis David, tollendo eis ornamentum capitis tam eximium. Sic ſentit Pater Ró, cui Sanchez item ſubſcribit.
6. Super factum illud Ducis Joab Nonnius inquit: *Siniſtra ſiquidem manu genua tetigit orans, dextra te-*
In Aulide. *tigit bene crinitam barbam.* Euripides antiquus ſcriptor dictum hoc confirmat, qui ad Achillem de Re-
In Supplicibus. gina quadam inquit: *Per barbam, per dexteram tuam, perque matrem, oro.* Et alibi: *Per barbam, ò Chare, ò præſtantiſſime in Græcia, precor procidens*
In Andromed. *ad tua genua.* Idem in Medea ſua: *Sed rogo te per hanc barbam, genuaque tua.* Et rurſum in eodem
In Electra. loco: *Agamemnon oro per tua genua, per tuam barbam.* Item Euripides: *Sed obſecro te ò ſenex ad tua genua procidens, manu enim non datur mihi attingere tuam clariſſimam barbam.* In hoc ſenſu accipiendus eſt Sophocles, ubi ait: *Nec per barbam, ne eripias mihi pignora chariſſime.* Hæc interim de his dixiſſe ſufficiat.

APOPHTEGMATA.

LAconiſmus ille, qui tantopere in pretio eſt, utpote quod brevitate verborum, abundantiam ſenſus includit, ſicut tinctura validiſſima in corpore orationis magnum affert ornamentum, & quaſi eminentiori loco, ſic in Apophtegmatis ſuis levatur, cum hæc virorum gravium ſententiæ ſint, quæ latentibus myſteriis intellectum aperiunt: Sicut ſolet pictura abbreviatum hominem repræſentans, in compendioſis & ex transverſo collocatis membris corpus optimè formatum oculo ſubjicere. Idcirco cum ſe locus & materia obtulerit, Apophtegmatum meminiſſe oportet; horum enim defectus, dogmatico libro plenitudinem, & nervum ſuum tolleret.

Id quod de Dionyſio Quæſtore narratur, nos admonet, quanta cura, & circumſpectione providere deceat, ne in propriam laudem extollamur. Laërtius de hoc viro memorat, quod Philoſophum Ariſtippum ſecum domum ſuam duxerit: Erat hæc & ſuppellectili eleganti, & aulæis ſuis adornata, ſecus lectum ſerico veſtita, quibus utenſilia ſplendida accedebant: ſed potiſſimus decor in pavimento erat ſtrato, diverſicoloribus petris, arte, ut vocant Moſaica, variis coloribus depicto. Interim dum luxu- Sputum in
rians ille tam pompoſæ domus inflatus incola, ſe facie.
ſpectabilem virum, glorioſè produceret, & jam luxu ſuo plenus eſſet, Ariſtippus ſputum vehemens in mentum illi ejecit: Gloriabundus ille injuriam ægre ferens excanduit: alter vero ſic ſe explicuit prudenti reſponſo: In domo tam nitida, tam ornata prout eam videri vis, nil immundius barba tua inveni, quam idcirco tali non indignam excremento ratus ſum: atque ita viro arroganti, digna merces jactantiæ perſoluta fuit.

Multo tamen prudentiori, & civiliori reſponſo, quàm hoc præfato tam inurbano, tamque indigno, reſpondiſſe ex Plutarcho fertur Lacedæmon quidam, Plutarch. in
qui interrogatus, cur barbam tam prolixam, tam L. Conviv.
incultam aleret, his verbis ſatisfecit: *Ut intuens canos capillos, nihil committam illis indignum.* Inſtructiones obſervatu digniſſimæ. Quicunque etiam eò pervenerit, ut nil eum fugiat, nec ab eo deviet, quod huic tam grandævæ ætati congruum eſt (modeſtia nimirum, morum compoſitio, prudentia conſumata, & omnium virtutum poſſeſſio, in gradu ſuo collocata) hic ſe perfectionis ſcopum contigiſſe non dubitet.

Lycurgus item interrogatus aliquando, cur præceperit ſuis, ut pilos mento ſuo alerent, reſpondit: *Coma formoſis addit decorem, deformes vero reddit hoſtibus terribiliores.* Itaque omnis pecten, omne ornamentum vetitum illic erat. Pari modo Nican- Loc. Cit.
der de hoc uſu Lacedæmonum requiſitus, hoc fieri, inquit, quia ornamentum hominis ſit, ei congenitum, quod nullis ſumptibus indigeat, nec incommodum procuret.

Cum jam turmæ in ordine ſuo collocatæ eſſent, jam exercitus ad præliandum accinctus, & omnium rerum proviſio facta, ipſique Duces interrogarent, nunquid præterea eſſet, quod Rex præciperet, re-
ſpondit Alexander M. *Nihil, niſi ut militum barbæ* Plutarch.
radantur: Cumque Parmenio admirari videretur, quo hæc dicta ſpectarent, rependit ei prudens Imperator: *An neſcis in prælio nullam anſam meliorem eſſe, quàm barbæ:* ſignificans illic, ubi vir viro, pes pedi conſertus eſſet in dimicando, illic barbam impedimento eſſe, & periculo maximo non vacare.

Sagax admodum reſponſum fuit, quo Dux Franciſcus Burbonenſis, Marchionem de Guaſtano pupugit, prius tamen ab eodem læſus. Ambo hi pro Rege Franciæ contra Carolum Quintum dimicabant; is quem primum nominavimus, totius exercitus Dux, vel Generaliſſimus erat: alter verò ætate jam provectus, hunc ſibi gradum deberi exiſtimans priori adoleſcentulo improperabat, quod nullus ei circa mentum pilus eſſet, ad hanc tam gravem præfecturam debite adminiſtrandam: in promptu habuit quod rependeret Franciſcus: ait enim: *Non barbis, ſed enſibus pugnatur.* Pari modo quidam vir prudens
(cujus nomen neſcio cur Corozetus ſubticere volue- Corozetus.
rit) dum in ſeria re quadam, magnique momenti negotio, mentem ſuam exponeret, unus ex circumſtantibus, cavillator eximius, ſic eum reprehendit:
abſti-

abstineret ab hoc facto judicando, donec ei barba recrevisset; cui ille: *Non barba judicium fert, sed mentis sagacitas: neque barbis causa defenditur, sed lingva, & rationibus.*

Ab Henrico quodam Rege Galliæ, Legati quondam Serenissimæ Reipublicæ Venetæ, rejecti sunt, eo quod nimium adhuc immaturi viderentur, nimiaque lanugo circa mentum seminata esset: his eos verbis Rex dimisit, discederent nunc, & cum majori maturitate reverterentur: ex quibus unus stomachatus, sententiam illam jam supra memoratam regessit, quam hic translatam damus:

Si promissa facit sapientem barba, quid obstat
Barbatus possit, quin caper esse Plato?

DEDICATIONES.

JAM ante meminimus barbam olim Apollini Deo dedicatam fuisse, aut Jovi Feretrio. Sic in Nerone apparuit: fluminibus item consecrabantur: in eorum enim lectis, & alga multa, & dumeta, & omne genus viminum de truncis arborum dependentium, non secus ac barbæ quædam vel crines spectantur. [...]rnal. l. 8. Macrobius item refert: alicubi Venerem barbatam depingi: paradoxum utique, si prima fronte consideres, sed non sic videbitur, si fundum sensus penetraveris. [...]us bar[...]a. Indicat enim fœminam sagacitate & prudentia eminentem, cujus prudentiæ symbolum barba est. Mulier quæ virtutibus hisce condecorata fuerit, eousque supra communem consvetudinem & supra sexum suum se levat, ut sicut illa barbata consveto usu degeneravit portento consimilis, sic & hæc prudentia sua prodigium & miraculum naturæ est. Hæ ex numero earum sunt, de quibus Spiritus S. inquit: *Procul, & de ultimis finibus pretium ejus.* Æterna erit memoria prudentissimæ fœminæ Abigaëlis, quæ justam Davidis iram sedavit: non minus & viduæ Judith, quæ Assyriorum castra disjecit: Regina Esther, quæ populum suum ab exterminio liberavit: Deboræ, quæ sub palma legem populo dispensavi: aliarumque insuper heroinarum, quarum in scripturis divinis mentio est: inter eas item quæ colum suum in gladium, quæ acum in acumen lanceæ mutaverunt, Orynthia est, Marpesia, Aspasia, Chlorinda, Renopia, Camilla, & hujusmodi aliæ: hæ non immerito dixisset sibi barbam in mento esse, propter virile robur, quo eminebant.

Poterit super hoc ipsum adduci ratio alia, non minus ipsa quoque admodum utilis: Barbatam scilicet Venerem esse, quod qui hujuscemodi voluptati indulget præmature senescit: nec enim alia res est, quæ tam animæ quàm corpori tam lethifera sit. Dixit hoc Aristoteles, qui in omni genere rerum scriptione sua excelluit: *Animalia*, inquit, *multùm coeuntia, citò senescunt*: Et alibi: *Iræ, & concupiscentiæ venereorum transmutant corpus, & quibusdam insanias faciunt.* His consentit Cato, qui ait: *Libidinosa & intemperans adolescentia effœtum corpus tradit senectuti.* Elegantissimum super hæc Emblema est viri doctissimi Camerarii, ubi admirabile certamen est inter duos Amores, quorum unus in capite vulneratur, alter in locis genitalibus, cum Epigraphe: *Veneris & Palladis duellum.* Adjungitur sequens Epigramma:

[...]ongitudi[...]ita. [...] Mart.

Siccine jam volucres in mutua vulnera fratres?
Siccine fraterno vulnere frater obit?
Hic prolis limen ferit, alter pectoris arcem
Dirimit: hic veneris, Palladis ille domum.
Heu mihi quàm verè certat cum Pallade Cypris!
Prolificum vulnus, vulnerat ingenium.

Itaque quisque quantum sibi virium est hoc lethale virus, sibi effugiendum esse noverit.

Præter Numina jam recensita, juxta Herodoti attestationem, barba quoque Minervæ Deæ sapientiæ dedicari solebat: per hoc indicando veteres: quod sapientiam nemo consequatur nisi maturitate annorum, & diuturnis lucubrationibus, & meditationibus: idipsum Plato inquit: *Dignoscit, qui invenit, invenit qui quærit, quærit qui putat se ignorare.* Plutarchus itidem: *Cum reliqua omnia in tempore diminuantur, scientia solâ senectute augescit.* Pythius dicere solitus erat: *Totius honesti Dux, ac fundamentum continentiæ & sapientiæ, labor inprimis est.* Sub incude perseverantiæ percutitur malleo laboris, & fabricatur corona virtuti, & meritis.

Herod. Halicarnasseus lib. 1. *De nat. hominum.* *De educandis pueris* *Pythius, apud Volaterranum.*

SIGNATURÆ PARTIUM.

QUodcunque de herbis dictum est, quæ capillorum incrementum promovent, idem quoque ad barbam referendum, quæ non minus pilis constat. Superest dicere, non nisi per discretionem operantis, inter plus & minus hic discrimen esse. Adjungunt huc periti Botanici pro linimento barbæ, oleum Abrotani, & succum anethi: hæc enim calore suo, & penetrandi virtute illic pilos producunt, ubi prius glabretum erat, dummodo exeundi potentia illic sit & habitus. Dicunt itidem lacertam suffocatam in oleo, deinceps sole siccatam, aut verò coctam, ejusdem virtutis productivi esse. Quod tamem judicio judicio peritiorum relinquo.

NOTÆ LITERÆ B.

ARgutiarum una, quas Aristoteles docuit, nutus sunt: ait hic: *Omnes nutus animorum indices sunt, ut enim ex corporibus actionum, ita ex motibus animorum argumentum, judiciumque conficimus.* Dici hic poterit, nutus quodammodo verborum vicem adimplere, idque sine strepitu. Hanc artem quandoque Pantomimi in theatris norunt, quibus etiam maxime austeros auditores in risum solverunt. Ut ergo & hinc proposito meo obsequar, sciendum, quod antiqui volentes B. literam exprimere, sibi barbam contingebant: ut proinde etiam quæ cifris, quasi in ænigmate signata sunt, intelligantur hic pauca exponenda sunt: *4. Ethic. cap. 8.*

Simplex B. sine omni additamento has significationes habebat; *Bonus. Brutus. Bene. Balbus.* B. A. *Bonam actionem. Bonis auguriis. Bonus amabilis.* BB. *Bona.* B. ARA. *Bona aurea.* B. C. *Bonorum concessum.* B. D. *Bonum datum.* B. E. E. *Bona ex edicto.* B. F. *Bona fortuna. Bona fide. Bona fœmina. Bona filia.* B. F. *Beneficium. Bonum factum. Benè fecit.* B. F. C. B. F. I. C. *Bona fide contractum, bonæ fidei contracti.* B. FL. *Bonorum filius.* B. F. P. *Bonæ fidei possessor.* B. FR. *Bona fortuna.* B. GR. *Bona gratia.* B. H. *Bonus homo. Bona hæreditaria.* B. H. S. I. *Bona hic sita invenies.* B. J. *Bonum Judicium.* B. J. J. *Boni Judicis Judicium.* B. L. *Bona Lex.* B. LB. *Bonorum Liberi.* B. M. *Bonæ memoriæ. Bonæ materiæ. Benè merentis.* B. M. P. *Benè merenti posuit.* B. MR. C. *Benè meruit cibum.* B. MR. SE. H. *Bene merentibus serva hoc.* B. M. F. *Benè merenti fœminæ.* B. H. *Bonorum hæreditas.* B. M. H. E. *Bona memoria hic est.* B. M. *Bona materia.* B. N. *Bona nostra.* BN. H. I. *Bona hic invenies.* BN. M. FEC. *Bene merenti fecit.* B. P. *Bona paterna.* B. O. *Bene, optime.* BN. EMP. *Bonorum Emptores.*

B. P. *Bonorum possessor. Bona possessio. Bona paterna.* B. PC. *Bona pecunia.* B. P. *Bona publica. Bonorum possessio. Bonorum potestas.* B. Q. *Bona quæstio. Bona quæsita.* BR. *Bonorum.* BR. SI. *Bonorum servi.* B. R. *Bonorum Rector.* BRITAN. *Britannicus.* B. R. H. N. *Bono Reipub. hic natus.* B. S. *Bona sua. Benè satisfecit.* B. T. *Bonorum tutor.* B. V. *Bene vixit.* B. V. A. *Boni viri arbitratu.* B. V. V. *Balnea, vina, venus.* Hæc universa sunt quæ invenire potui: hi cifri sunt, quorum tibi copiam, benevole Lector, suggessi, ut tibi facile sit, data occasione, hac expositione uti.

EPITHETA

ORatores simul & Poëtas non immerito quis dixerit pictorum artem æmulari, dum Epithetis suis non minus ac hi coloribus ad vivum qualitates rerum, earumque conditiones adumbrant. Sicut capriciosus ille Ludio, dum imaginem quarundem de grege puellarum describeret, *Limaces eas* appellavit, *lividas, diabolares, scenicula, miracula*, porro & *mucosas, subtiles, defiguratas, nodosas, contortas*, & horum similia. Ita enimvero vix pictor eas elegantius depingat, & penicillo suo describat. Sic in famosissima Felsina sua Pictrice Co. Carolus Cæsar Malvasius usqueadeo eleganter celebriorum pictorum Bononiensium labores ob oculos ponit, ut eum diceres scribendo pingere, pingendo scribere: idque cum tanta verborum facundia, & plenitudine rerum, ut huic Viro patria mea multum debeat, quod eorum Artifices tam artifici manu expresserit, & à temporum, oblivionisque injuria vindicarit. Atque hic tandem ad specialia barbæ transeamus. Quam ab Horatio sapientem nominatam legimus. *Jussit sapientem pascere barbam.* A Virgilio prolixam. *Hirsutumque supercilium, prolixaque barba.* Ab eodem Impexa dicitur: *Stiriaque impexis obduruit horrida barbis.* A Lucano mœsta: *Passus erat, mœstamque genis inscribere barbam.* Mollis à Lucretio: *Et pariter mollem malis dimittere barbam.* Hirsuta ab Ovidio: *Jam libet hirsutam tibi falce recidere barbam.* Hispidia à Sylvio: *Stant aures, summoq; cadit barba hispida mento.* Aspera à Calphurnio: *Quibus aspera mento barba jacet.* Hirta à Sidonio: *Barba concavis hirta temporibus.* Spurca à Seneca:
Quàm fœda jacet barba præstetur fides. Horrida à *Serm. 2.*
Strozzio: *Pectoris indicium licet horrida barba seve-* *In Bucoli.*
ri Præbeat. Stolida à Badio: *Idcirco stolidam præ-* *l. 2. Georgic.*
bet tibi vellere barbam. Manto eam comatam appel- *lib. 2.*
lat: *Corpora & ardentes oculos, barbamque coma-* *lib. 5.*
tam. Gravem Juvenalis: *Gravis juveni mihi bar-* *lib. 13.*
ba sonabat. Candidam idem: *Cui candida mento* *Lib. 1. Fasto*
barba fluit. Idem acutam: *Barbæque comam pro-* *lib. 13.* *Satyr. 10.* *Satyr. 8.*
ducit acutæ. Adhuc idem tristem nominat: *Et à*
mento tristem concrescere barbam. Sordidam Martialis:
Et in pectus sordida barba cadit. Incultam Statius: *1. Epigr. 133.*
Incultam ferali pulvere barbam: Juratam idem:
Jurataque multùm barba tibi. Lapsam Manto: *6.*
Lapsâque in pectora barba. Horatius rigidam: *Dentibus ora putes, rigidaque horrescere barba.*

Mentum similiter tremulum à Manilio appellatur: *Incipient hœdi tremulum producere mentum.* Tornatile à Baptista Pio: *Purpureæque genæ, & mentum tornatile.* Setosum à Pontano: *Hic ubi tum femur hirsutum, setosaque menta.* Poteris interim mi Lector, vel plura his aliunde proferre, vel eorum nova invenire, quæ pungentia vel acuta sint, prout tibi lumen suggeret, occurrens materies, vel occasio, vel metaphoricus sensus aliquis: novum etenim adjunctum, quod suo loco attributum fuerit, ab iis, qui me doctiores sunt, audisse memini, pretiosissimam gemmam esse, tam in iis, quæ poëtico stylo, quam quæ oratorio efferuntur, in Elegiis, in Odis, Epigrammatibus, aliisque compositionibus.

Hi quos subjungimus, poëtici versus, gravitati barbæ, & sapientiæ, cujus illa indicium est, correspondere debebant, ut fateor, sed si vota effectum suum non consequuntur, recordare obsecro, mi Lector, quod nec Apollo, nec Musæ barbam unquam gestaverint: itaque te rogatum volo, ut quidquid est, boni consulas, nec vero illud pilo dignum æstimes, de quo nobis sermo, nec superfluitatem credas, quamvis inter superflua barba numeranda sit. Nec vero mihi subjeceris inter superflua semper esse quod redundet. Id velim suscipias, tanquam fidum testimonium, ab eo, qui se etiam in capillo minimo, siquidem possibile foret, tibi beneficium & servitium præstare allaborat. Sic itaque Clio mea contra eos, qui hoc vultus ornamentum repudiant, in ejusdem laudem se explicat. Cum quo tractatum hunc concludimus.

Lode della barba.

Provida a l'util suo sempre natura,
Sin nel bosco le fiere arma di velli:
Volano per lo Ciel penuti augelli,
Che s'oppongon de l'aure a la puntura.
Vibra Dardo mortal da scorza dura
L'istrice grave oltor de suoi rubelli,
Chiusa di folta siepe infra i cancelli
La bionda messe il mi etitor matura.
E vello, e penna, e ha di siepe, e strali
Sembianza il pel, ch' ha l' homo in viso accolto,
Onde palesa in noi forze vitali.
Sdegnar dunque portar fra peli involto
Irsuto il mento, e vanita, o mortali,
Se il sol di raggi d' or barbe ha sul volto.

COLLUM

COLLUM ET CERVIX.

Anatomia.

PEnes faciem proximam habet situationem suam in anteriori collum: de quo, cum pars sit corporis humani quidem, sed non de iis quæ præcipuæ dicuntur, in præsenti capitulo, non diffusus ero, sicut hactenus in aliis: non deero tamen, quin ea huc collocem, quæcunque diligens investigare potuit inquisitio mea. Dicunt itaque perfectiores Anatomici, collum propter thoracem & pulmones factum esse: hinc consequitur, quod pisces, & alia insuper animalia, quæ pulmonibus carent, nec vocem edunt, collo privata sint. Cujus constitutio potissimum ad thoracem pertinet, ejusque pars potius dicenda, quam capitis. Vocatur collum à colendo, collaribus enim & monilibus exornatur.

Colli partes, partim internæ partim externæ sunt: quarū hæ postremæ anteriores, vel posteriores, vel laterales sunt. Anteriores vocantur, guttur, gula, jugulus. Protuberantia illa, quæ in colli medio foras prominet, morsus nominatur, vel pomum Adami: pars posterior colli cervix dicitur: hæc proprie superiorem habet, & inferiorem partem: quarum prior occipitio proxima est, cui *Tendinis* vocabulum est, eo quod ad motum capitis se *tendat*. Hic concavum quoddam reperitur, inter primam alteramque vertebram, ubi si cervix rupta fuerit, mors necesse est ut subsequatur: hæ *fovea* nomen obtinuit. Pars inferior dorso jungitur. Partes item, quas laterales diximus, secus aures enascuntur, quarum quæ intra parotides sunt, ad latera arteriæ asperæ tendunt, & *cornua* appellantur: carnosæ autem sunt & gibbosæ. Atque hæc nomina colli exterioris. Internarum partium, quæ pelle simul & pingvedine teguntur, quædam *anticæ*, quædam *posticæ* vocantur: harum primæ diversæ sunt, aspera nimirum arteria, Larynx, cum musculis, venæ jugulares, carotides, arteriæ, nervi sextæ conjugationis, cum ea quæ recurrens dicitur, Oesophagus, musculi capitis, & colli. Posticæ sunt hæ: musculi qui caput tendunt & collum, sicut ii qui ad scapulas pertinent, trapezius nimirum, & levatores: tum proinde illic septem vertebræ sunt, medulla spinalis, aliaque insuper vasa, de quibus singulariter nonnulla contingemus. Itaque arteria aspera præcipua colli pars est, cujus gratia constructum videri poterit. Ab Hippocrate inter corpora cartilaginosa collocatur: per quam etiam cerebrum odores attrahit: quæ item à cibo simul & potu humore quodam irrigatur. Lactantius fistulam spiritalem appellat. Hæc aërem in pulmones transfert, & ab his rursum vapores excipit fumantes: unde fit, ut organum spirabile & vocale nominetur.

Omnis ejus structura cartilaginea est, & figuram annuli repræsentat: nec tamen circuli sunt integri. Hæc arteria duabus tunicis investitur: quarum una Oesophago communis est, & lingvæ, & palato, & ori, hæc vero interior est: altera exterior, sed mollior, quam illa, magisque attenuata: altera crassior est, ne humorum acrimonia lædatur, qui à cerebro delabuntur. Siccitatem quandam moderatam consequitur, ut vox proinde tanto magis sonora proferatur: dum plus debito humida est vox rauca redditur: idem fit cum nimium sicca est, sicut in febribus. In senibus clangosa fit, & inamœna. Vasa quæ hanc arteriam humectant, exigua sunt.

Hæc porro instrumentum est, qua respiratio formatur, cujus ope omne animal vocem suam emittit. Illic verò ubi gulæ parti inferiori conjungitur, jugulum vocatur: in partes duas dispartitum, & pluribus ramis secatum, qui deinceps ad pulmones usque disperguntur, atque illic terminantur: intra venam arteriosam, & arteriam venosam dilatatur, non minimum ad sanguificationem faciendam adjumentum. Observatum in arteriæ asperæ rivulis, certas quasdam easdemque minutas excrevisse glandulas, opportunas admodum ad humectationem, sicut item ad nutrimentum.

Porro Larynx caput, & operculum arteriæ asperæ, corpus cartilaginosum est, admirabiliter fabricatum, constans varietate musculorum, nervorum, arteriarum, & venarum: facta est ad formandam vocem, tum verò etiam, ut respirationis organum esset. Apertam esse oportuit semper, ut liber esset aëri & ingredienti & egredienti transitus: cum præterea, prout dictum est, vocis sit instrumentum, eam solidam esse, & concavam, & duram, & levem propter repercussionem necesse fuit. Tribus cartilaginibus composita est, quæ taliter sibi invicem conjunctæ sunt, ut facile constringi, facile rursum aperiri possint. Prima earum scutalis dicitur, hæcque illarum major est, formata in similitudinem scuti quadrati, nomen habens anticæ, vel anterioris. Foris gibbosa, intus cava est; item gemina est, præsertim in fœminis. Altera harum cartilaginum nomen annularis adepta est: non absimilis annulis, quibus Thraces sagittarii ad emittendam sagittam uti & quibus pollicem suum adornare consveverunt. Hæc in parte anteriore nonnihil angusta est, plus quam posterius, figuram annuli præferens. Cæterarum basis est: cumque in circulum integrum coëat, per modum est fistulæ, impediens, ne in commotione laryngis, reliqui semicirculi comprimantur, aut offendantur. Tertia cartilago figuram gutturnii habet, quo ad lavandas manus utimur: postica dicitur, eo quod in parte posteriori situata sit. Partes ejus adjumento, & colligatione membranarum, & vinculorum connectuntur. Hæc universa simul juncta rimulam illam formant, per quam vox egreditur: atque hæc est, quæ illam vel acutam vel gravem reddit, prout ei visum fuerit, qui loquitur. Brevem hic cartilaginum descriptionem habes, quarum duæ moventur, annularis verò immobilis est, & integra.

Ad

Ad motum laryngis plures musculi destinati sunt, quorum numerum vir doctissimus Laurentius ad quatuordecim extendit: ego vero ne prolixior sim debito, prudentiæ Anatomistarum, eorundemque exercitio relinquo, ut in eorum ulteriori examine, ad quem quodque usum destinatum sit, distineantur. Extremitas laryngis cartilaginoso insuper corpore quodam operitur, quod ab Hippocrate Epiglottis nominatur, à Plinio item lingva minor, & cannarum pulmonicarum operculum. Celsus eam Gazaligulam vocat, eo quod formam lingvæ repræsentat; sicut item similitudinem linguæ fabrefactæ de arundine viridi, per modum fistulæ, quæ se pro libitu claudit, & aperit. Non modicum difficultatis habet sinus Epiglottidis describere, cur cartilaginosa sit, quis ejusdem usus, quæ partes: quomodo ad respirationem nostram adaperiatur, nec sponte deprimatur, ut quidam arbitrati sunt.

Quia verò à superiori parte stomachi gula initium suum format, cum Mar. Tullius sic habeat: *Stomachus est ad lingvæ radices hærens*, necessarium erit ut nonnihil etiam de œsophago referamus, qui à Lactantio fistula cibaria vocatur. Celsus inquit, hunc subtus fauces locatum trajectos cibos assumere. Anatomici inquiunt, hunc per modum syringæ esse, aut conductus, qui de faucibus ad ventriculum usque feratur. Hic œsophagus via recta subtus asperam arteriam ad quintam usque vertebram thoracis tendit: ubi paulatim ad dextrum latus inclinat, cedens illic aortæ: de hinc subtus arteriam obliquâ via propter hepar, ad sinistram gyrat, ipsumq; diaphragma penetrans, in ventriculo terminatur. Figura illius rotunda est, robusta & capax. Advertat hic peritus anatomicus ad membranas, venas, nervos, & glandulas, quorum operâ exercitium suum perficit. Hic solum id dixero qualiter connectatur & ori, & ventriculo, non interrupta continuatione totius corporis: porro & arteriæ asperæ, & dorso, & partibus iis quæ vibris vicinæ sunt, per interventum item membranarum, & vasorum. Hæ partes colli anteriores sunt, de quibus scribere statueramus. De posterioribus, vertebris nimirum, & musculis, qui collum extendunt, in descriptione cervicis dicetur.

De natura Deorum.

Curiosa indagatione dignum esset, sed tractatu prolixum, nosse num deglutitio nostra solo fiat impulsu naturæ, an vero operante anima. Qui id operi naturæ attribuunt, his rationibus nituntur: musculum nullum ab Anatomicis designari qui œsophagum complectatur, nisi forte circuli quidam villosi, qui ex transverso externam tunicam ejus cingunt: quorum subsidio ad ventriculum alimenta transmittit, tum vero etiam ea, quæ noxia sunt evomit: porrò in vehementiori fame ventriculum sublevari, & ab ore cibum ingestum pene violenter rapere, ait Galenus: atque hoc modo dum ventriculus attrahit, superiores autem transversæ fibræ circulares contrahuntur, deglutitionem fieri. Econtra qui deglutitionem operationem esse volunt animalem sic ratiocinantur. Nostrum est nos cibare, tum cum voluerimus, cumque imaginatio offensa fuerit, aut facultas animalis appetitiva, vix deglutiendi nobis potestas est, aut cibum sumendi: sic item cum amarum aliquid, aut diversum ut sunt catapotia, deglutienda sunt, quamvis organa libera sint, magna id faciendi difficultas sæpe oboritur.

3. de facultatibus naturalibus.

Doctissimus Laurentius, nec unam nec alteram harum opinionum rejicit, & intermixtam esse hanc actionem inter animalem & naturalem ait: fit enim expulsione, & attractione, quæ utraque ad facultatem nutritivam serviunt. Expulsio per fibras circulares fit, quæ externam œsophagi tunicam amplectuntur, quarum ministerio contrariæ invicem operationes formantur. Siquidem harum fibrarum contractio initium suum prope os, vel palatum sumpserit, membrana ad deglutiendum servit: si vicissim ab orificio ventriculi in parte inferiori cœperit, membrana vomitum promovet. Est itaque in deglutitione, natura animali operationi intermixta. Hinc cum homo sit animal rationale, politicum, contemplationi datum, ei cibus casu non sumendus, ad gravamen scilicet, sed cuncta voluntate & arbitrio moderanda erant. Usque ad præfatum Laurentium nemo hactenus œsophagi musculos descripserat; hic verò author eorum sex circiter annotavit, qui laryngem commovere dicuntur, quorum binos ultimos servire credit œsophago.

Non minus observatione dignum est nosse, cur expeditius devoramus, aut deglutimus quæ dura sunt, quàm quæ liquida: multoties enim observatum est, potiones liquidas nauseam excitasse, cum rejectamento, & nares infestasse: interim cibi qui substantiam & soliditatem habent, promptius transmittuntur. Variæ symptomatis hujus causæ occurrunt. Erosio nimirum Epiglottidis, aut paralysia, & resolutio musculorum, vel Hyoidis; tumor item inflammationis in glandulis, quæ in faucibus, vel œsophago sunt. Observandæ non minus sunt caruncula molles, & fungosæ, quæ sæpius de anteriori parte œsophagi nascuntur. Si itaque Epiglottis oppressa fuerit in particula quadam per alimentum ponderosum & solidum, facile occluditur, interim aditus ad œsophagum tanto promptius panditur: liquida è contrario, quæ per rimulam illam præmemoratam in arteriam asperam se ingerunt (hæc enim obserari nunquam potest) facile illuc evagantur, & vapore fumanti ex natura sui nares feriunt. Ad latera œsophagi, & faucium glandulæ nonnullæ sunt, quæ has partes irrorant, ne exsiccentur: hæ siquidem ab humore copioso inundatæ fuerint, aut vehementius inflammatæ, alimentis hujuscemodi liquidis viam obstruunt: potio interim quæ has glandulas inebriat, molem earum inflat: alimenta solida, quæ glandularum substantiam comprimunt, cavum quoddam formant, quod locum novæ ciborum portioni relinquit, desiderium item novum masticandi. Atque hic ego quoque, mi Lector, te desiderio & appetitui ciborum doctrinæ alterius, quæ succosa magis sit, cum hoc brevi anatomico discursu relictum volo.

HIEROGLYPHICA.

Collum, utpote pars admodum brevis, nec usqueadeo ab antiquis observata, aut ad exprimendum aliquid apta, non admittit, quantumcunq; id exquisierim, Hieroglyphica ulla, nec proverbia, nec alias hujuscemodi materias universales: Cervix nihilominus, etiam in quibusdam animalium annotata, plures adeo considerationes & figuras producit. Hæc enim quandoque mollis, quandoque submissa quandoque rigida, tumida, & elevata invenitur: ansam itaq; præbuit Hieroglyphica efformandi, quæ sapientioribus proponemus: hæc porro cervix propter circumstantias jam præfatas, ab habitu, & gestibus suis, argumentum præbuit veteribus maxime sensatis, diversimode ratiocinandi. Typus inprimis animæ superbæ & ambitiosæ est, sicut illud è sacris literis observarunt Interpretes, præsertim in verbis illis Prophetæ Regii: *Dominus justus concidit cervices peccatorum*; & illic in Isaia: *Filiæ Sion ambulaverunt extento collo.* Sagacissimus pictorum, qui forte adumbrare ad vivum arrogantiam vellet, vix illud exquisitius posset, quam imitando descriptionem illam, qua præfatus Propheta illam figuravit.

Animus elevatus, arrogans. *Psalm. 128.*

O qua-

O quale monstrum vitiorum, quod ipsum Altissimi Dei conscendere thronum tentat; idcircò pro condignis meritis suis Lucifer ad profunda inferorum deturbatus est. Dæmon ille, qui primus Protoplasten hoc vitio adimplevit, dum suggestione illa: *Eritis sicut Dii scientes bonum & malum*, ad peccatum inobedientiæ allexit, de quo deinceps orbis universi tanta consecuta est ruina. Philosophus Favorinus magnis passibus nos ab hac fraude tam fucata retrahere, & revocare contendit, dum ait: *Nunquam de te superbam opinionem concipias, cum ipsa sit superstitionis parens.* Fructus illius Pentapoleos poma imitantur: qui foris rubicundi & à sole cocti apparent, sed protinus dum labuntur, dum manu contrectantur in cineres solvuntur. Dixit hoc Publius Mimus: *Cità ignominia fit, superbi gloria.*

Cervix inflata, & tumida concorditer à priscis & Ægyptiis & Græcis, & Latinis in typo hominis ferocis, inexorabilis, & crudelis sumitur: crimina, quæ superbiam, & præcedunt & subsequuntur: nec enim fastus, possibile est, ut effectus ab his diversos habeat. Allusit ad hoc Venusina lyrica, his verbis:

- - - At vos
Seu calidus sangvis, seu rerum inscitia vexat
Indomita cervice ferox.

In eundem modum Physiognomi hanc partem dum nimium inflata est & extensa, pro argumento jactantiæ, & pro duritia animi, & superbiæ signo usurpant.

Hic affectus proprius est feris maxime horrendis, & efferatis, quas vel Lybiæ deserta, vel sylva Hercynia, aut Erymanthi, aut Hyrcaniæ aluerunt. Nulla itaq; in cœtu mortalium res est, quæ usqueadeo omni humanitate Christianos, aut quemvis rationalium exuat, ut hæc ingenita asperitas, morumque barbaries. Magnus ille Ethicorum Princeps hujus rabiosissimæ Erynnis damna describens, (quæ videlicet multo ferocius, quàm indomita tygris omne id quod sibi obvium deprehenderit, in frustra discindit) sic ait: *Crudelitas minimè humanum malum est, indignumque regio animo: ferina ista rabies est, sangvine gaudere, ac vulneribus, & abjecto homine in sylvestre animal transire.* De Clementia

Quandoquidem vero audacia ferocitatis assecla est, cum verum sit, omnem ferocem, audacem quoq; esse: hæc propositio nihilominus convertibilis invicem non est, omnem adeo audacem, simul & ferocem esse: ab antiquis igitur cervix pro symbolo magnanimitatis usurpata fuit. Sic M. Tullius in pluribus locis palam facit, potissimum in Verrem, prout illum Doctissimus Valerianus citat, cujus verba hæc sunt: *Tamen si qui erunt tantis cervicibus recuperatores, qui audeant in provincia, cum prætor adsit, contra voluntatem ejus judicare.* Hieroglyph. l. 32. de Cervice.

Hoc desiderium, quo quis in arduis rebus, quæ gloriam, & decus gignunt fortunam experiri non refugit, encomio suo non caret: in iis vero audacem esse quæ non conveniunt, nec decent, nomen temeritatis sibi vindicat, & protervia. De quarum postrema inquit Ambrosius: *Fortitudo & audacia sine justitia iniquitatis materiæ sunt:* De superiori Democritus: *Sapientiam junctam habere audacia, plurimum convenit: nullum enim est vitæ majus viaticum, quàm audacia.* In Officior. Ap. Stobaum.

Expositores eruditi ab audacia ad submissionem transeunt, ad sui ipsius contemptum: dumque contemplantur cum quanta submissione boves ad imperium magistri cervices jugo supponant, occasionem sibi inde sumpserunt formandi Hieroglyphicum perfectæ submissionis, quæ à subditis debetur superioribus suis. Submissio.

Margin (left, partially cut): Stobæum. / ...borens. / ...cia & ...delitas. / ...ist..

In Anton. Hanc metaphoram, & hanc loquendi formam penè omnes quotquot ſunt, Scriptores uſurpant: Cicero inter alios maximè, qui conſveto eloquentiæ ſuæ vigore ſic ait: *Dandæ cervices erant crudelitati nefariæ, legiones ad urbem adducere, & eas incervicibus noſtris collocare cogitat.* Et alibi: *Itaque impoſuiſtis in cervicibus noſtris ſempiternum dominium.* *De Natur. Deorum.*

Ne vero hæc virtus in vilitatem abjecti animi degeneret, hoc obſequium non præſtandum niſi perſonis id promerentibus, & honore dignis. Deteſtabatur exceſſum illum aſſentantium, nimiumque ſe inclinantium Lactantius, dum ait: *Multiplicata obſequia demerentur & offendunt.* Gregorius Magnus econtra exercitium ſubmiſſionis ſummis laudibus extollit, quippe quæ baſis & fundamentum eſt, in quo ſtabiliri ædificium gloriæ & honorum oportet: *Uſus,* inquit, *rectæ converſationis eſt, ut præeſſe non audeat, qui ſubeſſe non didicit: nec obedientiam ſubjectis imperet, quam non novit Prælatis exhibere.* *25. Moral.*

MORALIA ET MYSTICA.

NON dubitandum, quin inter malignos Spiritus vaferrimus ille fuerit, qui Origenem ſupplantavit, dum tam ſe præpoſtero modo ab doctrinis illis ſegregavit, quas cum tanto applauſu communis Patrum acceptavit conſenſus, quorum authoritati Eccleſia ſancta ſubſcribit, omnesq; qui ſani ſenſus ſunt plurimum deferunt. Poterit huic viro non immerito convenire illud, quod de cribro in ſymbolica figura profertur. *Secernit impurum,* ſed rejiciens quod bonum eſt, retinens malum. Hic primus in myſteria nobis ingreſſum præbet, dum in collo Patriarchæ Joſeph torquem auream, à Rege Pharaone datam conſiderat, à quo item, ſicut liber Geneſis refert, in Regno ſecundus conſtitutus fuerat, (quod itidem in ſenſu myſtico Proverbia, & Eccleſiaſticus & Daniel adducunt) intelligit autem in hoc animam ſapientia decoratam, prout in juvenculo illo continente, & pudico reſplendebat: ab hoc collo Dominus Deus ſervitutis jugum grave & ponderoſum auffert, & Scriptura verificatur in Iſaia: *Et erit in die illa auferetur onus de humero tuo, & jugum de collo tuo.* Hic rurſum interpres ſupra illud mandatum Domini, quod Jeremiæ factum eſt: *Subjicite colla veſtra ſub jugo Regis Babylonis, & ſervite ei, & populo ejus, & vivetis:* & hæc verba ſinceram animi jam diſpoſiti confeſſionem indicare inquit & ejus qui divinorum præceptorum obſervantiæ jam ſubmiſſus ſit. *In Ezech. hom. 6.* *Cap. 10.* *Cap. 28.*

Per cervicem, ſupra quam portare jugum poſſumus, prout myſtice in Levitico, & in Threnis habetur: *Beatus vir cum portaverit jugum ab adoleſcentia ſua* (ſicut & in actibus Apoſtolicis) S. Hieronymus animam intelligit, quæ jugo legis Chriſti ſubmiſſa eſt: hinc eleganti expoſitione illud Prophetæ Iſaiæ: *Solve vincula colli tui captiva filia Sion,* ad hoc referendum eſſe ait, cum anima à peccatorum onere liberata fuerit. *Cap 26. 5. 15. In Iſai. 52.* *In Levit. 5.*

Juxta mentem S. Gregorii ſacratiſſima Virgo pro collo ſanctæ matris Eccleſiæ ſumitur, quippe per mediationem ejus à capite Chriſto divinarum gratiarum defluxiones in reliquum corpus derivantur. Idem alibi inquit poſſe divina in hoc ſubintelligi eloquia, dum in collo fauces ſunt, & in faucibus vox. *in Ezech. hom. 15. & 13. Moral.*

Rurſum in cervice elevata demonſtrantur jactatores, & arrogantes in Eccleſia, qui ſub ſpecie defendendi Eccleſiam cultumque ejus, de redditibus ejus, & Juriſdictionibus uſurpatis luxuriant. Rurſum Origenes in illud Cantici: *Collum tuum ſicut monile,* ait, quod hic ſubmiſſio & obedientia quæ Eccleſiæ debetur deſignari poſſit, ſicut collum capiti ſubmittitur. Dicit Iſidorus Clarus: *Per collum accipiunt templum.* De hoc collo præter Canticum mentio fit in Neemia, Iſaia, Eccleſiaſtico, & Oſee. *Cap. 1. in hu[...] locum.* *Cap. 2. in hu[...] locum.* *3. 10. 51. 1[...]*

Exiſtimant Sancti Gregorius & Bernardus per hoc itidem verbi Dei præcones poſſe intelligi; qui videlicet meditantes in ſcripturis easdem nobis exponunt. Adjungit his Rupertus Abbas intelligi itidem poſſe eos, qui in Eccleſia perfecti ſunt: ſicut in eleganti illa metaphora, qua Spiritus Sanctus pulchritudinem ſponſæ exponit his verbis: *Collum tuum ſicut turris eburnea,* idem Author ſic habet: *Hæc eſt humilitas Mariæ fortis, & pulchra, & grata Deo.* *In Cant. 1. In Cant. ſe[...] 41.*

S. Hieronymus in contemplatione actionis illius prædevotæ, qua Pater erga filium prodigum uſus eſt, dum Scriptura inquit, quod cum primum domi ſuæ comparuit, *cecidit ſuper collum ejus,* ait myſterium incarnationis Dominicæ figurari cum immenſa divinitas, æternus DEI filius naturam hominum aſſumpſit: ad quod S. Ambroſius adjungit, Patrem hunc ardentiſſimo amore plenum ſupra collum filii ſui cecidiſſe, ut demonſtraret, quam leve ſit jugum ſacræ legis ſuæ, juxta Evangelicum dictum: *Jugum ſvave, & onus leve.* *In Epiſt. B[...]*

Locus ille Prophetæ Job, qui metaphoricè de equo loquens, ſic ait: *Nunquid præbebis equo fortitudinem, aut circumdabis collo ejus hinnitum:* materiam præbet S. Gregorio in his verbis prædicatores conſiderandi, quibus ipſe DEUS vocem ſubminiſtrat: & qui non ſecus ac generoſi equi per laborioſa ſed ſimul per glorioſa cathedralis facundiæ itinera ingrediuntur. *Cap. 39.* *13. Moral. 1[...]*

Teneritudo, quam Patriarcha Joſeph exhibuit, dum ſupra collum Junioris fratris ſui Benjamin procidit (de quo Scriptura ait: *Cumque amplexatus recidiſſet in collum Benjamin*) Richardo à Sto. Victore campum aperit conſiderandi: in his duabus perſonis, unionem omnimodam duarum virtutum, prudentiæ, & contemplationis intelligi poſſe. De hoc collo in Actibus quoque Apoſtolicis fit mentio. Commentatur item ſupra decollationem glorioſiſſimi Præcurſoris, & ait: *Decollare Joannem in carcere, eſt dividere Chriſtum à prophetis, & non habere ipſum integrum:* His concordat Eucherius. *Geneſ. 45.* *De 12. Pat[...] arch.* *Cap. 20. In Iſai. 39.* *fortit. ſpir[...]*

Suprà illam Prophetæ Iſaiæ metaphoricam locutionem, dum de Spiritu divino ſic ait: *Spiritus ejus ſicut torrens inundans usque ad medium colli pertinget, ad cribrandas gentes,* Origenes conſiderat, divinam caſtigationem portendi, quæ peccatores in omnimodum interitum præcipitat, dum eos etiam nolentes ad abyſſum inferni protrudit. *Iſai. 30.* *In Ioſue hom. 11.*

Vult Gregorius Sanctus in pluribus locis, ſupra plura item Scripturæ loca, cui S. Auguſtinus ſuffragatur, collum ſignificare ambitionem & jactantiam, ſicut in Hieroglyphicis apparet: circumdatur autem caprinis pellibus (ſicut ſapiens Rebecca filio ſuo Jacob feciſſe legitur in Geneſeos libro) cum per agnitionem peccatorum ſuorum ad humilitatem reducitur pœnitens, vel ad ſui ipſius æſtimationem humilem. *1. Reg. 11. M[...] ral. 17. 12[...] Moral. 22. [...] 34. Moral. [...] In Pſ. 128.* *Cap. 22.*

Collum erectum, de quo liber Job mentionem habet, ſuperbiam indicat, & ambitioſam hominum infla-

inflatorum proterviam. Sicut cervix obesa & pingvis divitias denotat, fomentum arrogantiæ. Sicut pro eorundem authorum sententia, collum serpentis Leviathan, in pluribus locis præfati libri, tumiditatem fastuosam, & arrogantem Dæmonis insolentiam insinuat. Idem exprimit dura cervix, cujus singulariter memoria fit in libro Exodi, Psalmorum Ecclesiastici, in Genesi, in Threnis, in Ezechiele, in Michæa, & aliis insuper scripturæ locis copiosissimis. (d. 32. / 128. / 27. 1. 2.)

Dicunt itidem præmemorati Sancti in promissione illa, quæ à Domino Moysi facta est: quod Regum colla calcaturus sit, designari virorum potentium, tum vero etiam Dæmoniorum superbiam calcatam & humi stratam. De hoc & horum simili successu, nova rursum promissa in libro Josue reperiuntur. Cervices inimicorum, juxta mentem jam sæpius memoratorum, arrogantiam dæmonum, simul & hominum impiorum denotant. Percutiuntur hostes vel in tergo, vel in cervicibus, tamdiu enim, quàm in fidelitate sua commorantur, tergum Deo vertunt, & Idola proni adorant. (ter. 10. / 10.)

Supra casum illum exoticum, quo sibi Heli cervices rupit: & improvisa morte succubuit, prout primus Regum recenset, sicut & supra quartum, & librum Paralipomenon, iidem authores, commentantur, superbiam Regum Principumque in Judæa condemnari. Iidem adhuc arbitrantur nomen hoc cervicis, tanquam vitæ nostræ membrum principale, ipsam adeo vitam denotare, sicut in Epistola S. Pauli ad Romanos habetur, *Priscam una cum Aquila supposuisse cervices suas pro anima Pauli.* Hucusque de mysticis tam profundis & sublimibus dixisse sufficiat. (g. 4. / eg. 17. / d. 18. / p. 16.)

SIGNATURÆ PARTIUM.

QUàm frequenter ars illa spe sua frustratur, & in vanitate sua evanescit, quæ defectus naturæ emendare, aut verò econtra virtutem ejus in superiorem gradum elevare contendit! Hinc verò distillationibus, sublimationibus, filtratione, fulminando, ut ajunt, incinerando, & lavando occupantur: sicque à radice vitalitatem, & eadem ratione à composito virtutem operativam aufferunt. Dictum illud sequens ab omni hactenus philosopho sensato usurpatum fuit: *Natura gaudet cum natura, cum ipsa operatur, & cum ipsa quiescit.* Evidenter hoc in Betha sylvestri experientia docemur, naturalius adhuc in ea quæ transplantata, & domestica est, quod in gargarismis adhibita, ad omne malū gulæ repellendum, & omnem ejus inflammationem sedandam plurimum valeat. Doctissimus Crollius refert, vulvariam & cervicariam herbas itidem, ejusdem virtutis esse, crescunt autem neglectæ in locis incultis. Miror tamen cur universim omnes, nullam hordei mentionem faciant, quod tam vehementer in partibus istis inflammationi omni restitit, ubi veraciter humorum copia redundat, qui ebullire ad damnum patientis possint, quorum vitiis admirabiliter medetur. Habent præfatæ herbæ signaturas suas una quæque proprias, non absimiles figuræ colli; trunci enim earum ex parte cavi sunt, sicque constitutionem colli imitantur. Ubi summa divinæ providentiæ benignitas apparet, quæ de visceribus terræ tot remedia ad medendum corporibus humanis producit, & revelat: Hæc autem, prout Regius propheta inquit, alimentum & nutrimentum suum de rore cæli recipiunt, qui de montium æternorum abundantia ad irriganda terræ germina descendit. (ard. Tre- / Arnold. / Zacar.)

Scarlatini Hominis Symbolici Tom. I.

Epitheta super collum.

A piè de la colonna alabastrina
Che il palagio d'amor sostiene, e folce,
Pur d'alabastro egual doppia collina
Erge in forma di globi il petto dolce.

Cum his aliisque peregrinis adjunctis svavissima & fluidissima nostrorum temporum, nobilis inquam Marini Musa, ludendo decorem Majestatis Christianissimæ Mariæ de Medicis Reginæ Franciæ, & Navarræ decantat. (Il Tempio. Epithalam.) Reitero hic, quod supra dictum est, leporem omnem, veneremque orationis, & poëmatum in adjunctis consistere. Inter primos est Virgilius, qui tuba sua majestate plena, & maxime sonora, collum niveum appellat: *Non niveo retinens baccata monilia collo.* (In Cire.) Eburneum Ovidius: *impubesque genas & eburnea colla.* (8. Metam.) Pendulum Horatius: *Hac ab ormo pendulum zona lædere collum.* Idem candidum: *Candida dividua colla tegente coma.* (Lib. Carm.) Martialis Columbinum: *Archesilas collum intuens columbinum.* Argenteum Pontanus: *Inducit nitidis per colla argentea guttis.* Idem tenerum: *Ac subinde collo impressum tenero notare dentem.* Formosum dixit Strozzius: *Formosoque micent baccata monilia collo.* Statius teres: *Ut verò tereti demisit nebricla collo.* Nivale Baptista Pius: *Illa tibi crines & colla nivalia comat.* (In Achil. 3. 6.) Indignum Statius: *Indigno solvit sua brachia collo.* Idem langvidum: *langvida colla tumescunt.* Baccatum Manto: *Conjugio extendens baccata ad colla sinistram.* (Parth. 2. lib. 8.) Lucanus pium dixit: *Ut Romana suum gestant pia colla parentem.* Lacteum idem: *Lactea gemmato redimuntur colla monili.* Idem eburnum: *Colla venustavit crinis eburna decens.* Tumidum Claudianus: *Luxurient tumido gemmata monilia collo.* Ungventatum denique appellat Juvenalis: *Et ceromatico fert niceteria collo.*

EPITHETA DE CERVICE.

COrnelius Gallus eam lacteam nominat: *Aurea cæsaries, demissaque lactea cervix.* Eburneam Ovidius: *Hoc faciunt flavi crines, & eburnea cervix.* Indomitam Horatius: *Indomita cervice ferox, ubicunque locorum vivitis.* (In Epod. Acon. lib. 2.) Subactam idem: *Nondum subacta ferre jugum valet cervice.* (Ep. 2.) Argentea à Pontano dicitur: *Marmoreum femur, & cervix argentea.* (Carm. 2.) Eburna à Strozzio: *Gratia formosis subit oris, eburnaque cervix.* Candida à Juvenali: *Præbenda est gladio pulchra, & hæc candida cervix.* (Satyr. 10.) Nitida à Fausto: *Cervice nitenti, Aureæ dat crepitus.* Nivea à Claudiano: *Sub juga cervices niveas hymenæus adegit.* Ambrosia à Musæo: *Ambrosiam verò cervicem amplexus amatæ.* (lib. 3.) Lævis à Propertio: *Lævis odorato cervix manabit olivo.* Mollicutis à Musæo: *Mollicutem pulchræ cervicem, ac membra puellæ.* Blanda à Textore: *Blanda tibi cervix fragrat, quod & Attica cera.* Marmorea à Virgilio: *Tum quoq; marmorea caput à cervice revulsum.* (4. Georg.) Pulchra à Statio: *Quæcunque gregum pulcherrima cervix dicitur.* (4. 8.) Langvida ab eodem: *dependet, & langvida cervix.* Ego vero cum his langvoribus, qui nihilominus decorem & robur orationi præbent tandem concludo, transiturus ad

PHYSIOGNOMIAM.

NON sine acri caussarum naturalium examine Medici physiognomici structuram, & compositionem colli considerant, utpote medii inter caput & cor nostrum: canalis, per quem cibi transmittuntur:

organi vocis, in quo ſtomachus principium ſuum ſortitur, cujus interventu tot nutrimenta, tot alterationes fiunt.

Collum itaque ajunt, & craſſum & obeſum, ſicut ſimilitudinem quandam à collo boum habet, in homine temperamentum robuſtum, complexionemque fortem ſignificare. Hic enim venarum copia eſt, & muſculorum, & arteriarum, quæ ad inſtar nodi, partem hanc invicem ligant. Contrarium de collo ſubtili dicendum eſt, denotans colligationem partium gracilem, effæminatam, & flaccidam. Et ſicut illud ſuperius temperamentum ſangvinem, prout Tauri quoque proni ad iram ſunt: ſic alterum frigiditatem coarguit humorum, & proinde diſpoſitionem quandam ad tabem, quæ tantundem eſt, ac Phtyſis, vel Hectica: ſicut quotidiana experientia docemur. Habent item has colla ſimilitudinem colli cervini, unde timorem portendunt, ex debili facultate calefactiva & nutritiva progenitum. Collum breve luporum figuræ aſſimilatur, hinc illud ſignum ajunt hominis doloſi, vafri, duplici: idque non videtur ratione ſua deſtitutum, cum enim in brevitate ſua brevem revolutionem, & velocem habeat, non mirum ſi & operatione, & cogitatu, & aſtutia, & vafritie, facilem habet contorſionem.

Totum hoc nihilominus exceptionem ſuam habet: nec enim his ſignis arcana & abſtruſa pectoris humani penetrari poſſunt, nec cauſarum profunda erui, quæ in mente hominis ab Altiſſimo opifice recondita ſunt. Hinc enimvero in hoc capite de his dixiſſe ſufficerit: nec mihi ſe hic loci plura offerunt relatu digna: quod ſi deinceps obtulerint, non deero, quin in additione mea diffuſior futurus ſim, idque cum majori applicatione.

Interim tibi obſecro non diſpliceat debile oblatum, quod tibi paulo infra expoſitum vides: ſi dignæ gutturi tuo epulæ non ſunt, memento, quod non rarum ſit illi jejunium imperari: & ſicut in colorum varietate, qui obſcuri ſunt lumen præbent clarioribus, ſic per cibos inſipidiores, qui bene conditi ſunt, novum pretium adipiſcuntur. Suſcipe hæc, qualiacunque demum ſint, & quantumcunque debilia, quæ à me tibi porriguntur, fiet enim hoc favore tuo, ut deinceps ſi non jucundiora, ſaltem utiliora ſuperioribus tibi offerendi, vires redintegrem. Judicavi autem conſultius fore, ſi tibi in locum damni, quod hac ex parte evenire ſolet, deſcripturus ſim.

Laudes colli.

Stilla per te di ruggi adoſi umori
L'alba in conca d'argento i pregi ſuoi:
Da gelidi Rifei teſori Eoi,
Eterni gli adamanti hanno ſplendori.
Tu alle nevi involar vieni i candori,
Onde l'Alme d'incendi adorno poi,
Serba l'arte operoſa a pregi tuoi
I monili di gemme inteſti, e d'oro.
Tu de l'ingegno ſei fonte, e radice,
Onde pullula a l'opre, e a le parole,
Sangve, per cui ſpirito vital s'elice.
Collo tu ſei, perche per ti ſi cole
Con oſſequio a gli Amanti ognor felice
Quaſi in ciel di belta volto di ſole.

PECTUS, ET THORAX.

Anatomia.

Quicunque pectoris vel thoracis partes omnes & ſingulas pro debito ſuo enumerare, & deſcribere vellet, non immerito dixerit, pro meo quidem arbitratu, ſe mare Ægeum emetiri velle, aut in firmamento enumerare quotquot illic ſtellæ ſunt, vel denique arenas maris: tot illic organa ſunt, tot nervi, tot muſculi, arteriæ, & venæ infinitæ, quæ ad partis tam nobilis compoſitionem concurrunt, utpote quæ meliorem in ſe hominis ſubſtantiam, & vitæ ſuſtentaculum, cor videlicet, tanquam ſedes principalis complectitur. In fæminis præter hæc & ubera continet, quæ nobis cibum vitæ in tempore ſuo & fontem nutritionis adhuc infantibus præbuerunt. Ego vero pro more meo, ut te mi Lector, lectionis potius varietate diſtineam, quam ut eos imitari velim, qui artem Anatomicam profitentur, ex pluribus ea tantum adducturus ſum, quæ principalia, & maxime ſuccoſa videbuntur.

Itaque in hoc genere expertiſſimi, nomine thoracis omne id comprehendunt, quod à jugulo cum cartilagine Xiphoide ad diaphragma usque protenditur: hinc à ſuperiori parte cum claviculis, quæ cum inferiori diaphragmatis parte ligantur, una cum via illa quæ anterius ad cor usque vergit, & poſterius cum dorſi vertebris unitur: omnis inquam, regio iſta, duodecim coſtis, tanquam veris confinibus ſuis circumſcribitur. Figuram obtinet, omni altera parte capaciorem, validiorem, magis pulchram, & rotundam, non omnimodo, ſed per modum ovi: largus & apertus eſt, idque in poſteriori parte magis, quàm in quopiam cæterorum animalium, ut videlicet majus ſpacium detur pulmoni, & cordi. Indiget enim homo propter reſpirationem, receptaculo admodum vaſto.

Ultima thoracis ſuperficies, quæ proinde à quibusdam vas viſcerum nominatur, non circumquaque oſſibus vallata & ſepta eſt, ſicut eſt regio ſuperior, nec tota muſculoſa eſt, ut pars inferior: ſed pars ejus carnea eſt, pars oſſea: idq; ad cordis defenſionē, viſceris illius nobiliſſimi, ut cavitas debita formetur. Carnea itē eſt, ut motus Syſtoles, & Diaſtoles tanto expeditior ſit. Situm medium obtinuit thorax inter primam ultimamque regionem corporis, locum nimirum præſtantiſſi-

ſtantiſſimum & maxime in humano corpore ſpectabilem, ut exinde calorem nativum, cujus perennem & abundantiſſimum fontem & ſcaturiginem continet, in univerſas corporis partes æqualiter diſpertiatur. Itaque non immerito ſibi nomen ventriculi medii vendicaret, ob ſtructuram, & ſitum ſuum, quamvis Hippocrates ventrem ſuperiorem eum appellat, volens hic fluxiones fieri, atque idcirco illi nomen hoc indidit.

Harum partium quædam contentæ, quædam continentes ſunt: quædam communes, quædam propriæ: communium quinque ſunt: cuticula, cutis, pingvedo panniculus nervoſus, & membrana omnibus muſculis ſerviens: de quibus periti copioſiſſime ſermocinantur. Propriæ hujus partis particulæ variæ ſunt, quæ pro commodo doctrinæ in ternum ordinem rediguntur: earum enim aliquæ molles ſunt, aliquæ carneæ, aliæ membranoſæ. De carne ſunt primæ, & ultimæ, pluresque muſculi in thorace poſiti ſunt, aut vero ab eodem nati, aut in eundem inſerti: vocantur muſculi reſpiratorii: quidam eorum ad ſcapulas pertinent, plures numero, qui brachia commovent. Ad hoc carnoſum genus mamillæ ſpectant, quas Hippocrates nonnullibi glandulas, aut carnoſa corpora nominare conſvevit.

Partes oſſeæ thoracis, anticæ ſunt, & poſticæ, & laterales. Pars illa quæ in medio coſtarum anterius extenditur ſternum vocatur, quaſi quæ in medio coſtarum proſternatur, & applanetur, illic ubi invicem uniuntur, atque hoc proprie pectus eſt. Latera, vocantur coſtæ. Pars poſterior dorſum, vel tergum appellatur, cujus latera alæ dicuntur, & ſcoptulæ, & ſcapilia, & ſcapulæ: quorum integra deſcriptio ex oſteologia deſumenda eſt. Remanet tertius ordo partium, quæ continentes dictæ ſunt, quæ ſcilicet membranoſæ ſunt: inter has numeratur, & admittitur membrana illa, quæ ſubtus coſtas eſt, & pleura dicitur, ex qua dolor lateralis naſcitur, vel pleuritis. Compendioſa hæc deſcriptio eſt partium continentium: contentarum paucæ numero ſunt: nec enim aliud hic invenitur, quàm organa vitalia, hoc eſt: Cor, pulmo, vena cava, arteria venoſa, aſpera arteria, oeſophagus, & nervus tertiæ conjugationis. De his ſingulis nonnihil dicendum, ſed non niſi cum brevitate.

Præſentant, ſe inprimis hic mamillæ, venæ illæ ſcaturientes, ad primum vitæ noſtræ alimentum ſuggerendum. Harum magna diverſitas eſt in mare, & fœmina; hæc eas completas habet, in viro imperfectæ ſunt. Compoſitæ ſunt ex cute, pinguedine, & papillis, ad hoc erectæ ut fortitudinem præbeant & ornamentum viro: ne forte ſoli ſexui muliebri hæc pars data videatur. Quamvis mari glandulæ deſint, aptæ ad producendum lac. Corpus hoc glanduloſum in fœminis non unicum, aut continuum eſt, ſicut in pluribus animalibus, ſed multiplex, in centro enim papillæ glandula una, major eſt reliquis, cui hæ ſubmittuntur, aliæ rurſum quæ formam habent amygdalarum cum decorticatæ ſunt, & mundæ. Hæ in virginibus duræ ſunt, & exiguæ, figuramque ſemiglobi præſeferunt. In gravidis & lactentibus, magis intumeſcunt, in vetulis flacceſcunt. In has plures venæ & arteriæ terminantur: inſigniores & externæ, ab ramo axillari, vel lacca emergunt: minutiores vel interiores ſeſe abdunt. Magna eſt, & admirabilis ſympathia intercedens cum utero, & vaſis iſtis: unde etiam fit, ut cum contactæ fuerint, concupiſcentiam excitent. Varii illic anfractus, ſinusque venarum, & arteriarum ſunt, ad hoc ordinatæ, ut ad perfectam elaborationem, & compoſitionem ſangvinis conferant. Sed præcipui nervorum à coſtis procedunt: atque hic vera fit titillatio. Situatæ ſunt mamillæ in anteriori thoracis parte; muſculis brachiorum, qui pectorales dicuntur, innitentes. Serviunt interim & ad cordis tutelam, ubi copioſiſſimus ſangvis generatur: atque hæc regio potiſſimum eſt, quæ calore exæſtuat, cujus virtute generatio lactis promovetur: diximus eas cordi ad hoc uſui eſſe, ut ab omni exteriori offenſa illud defendant: cor viciſſim uberibus par pari refert, ſuggerens alimoniam, & calorem, quibus lac producitur.

Copioſum eſſet huc adducere quæ de lactis generatione quæri ſolent: qua ratione formetur, ſi fœtum vel embrionem anticipet, aut poſterius illo ſit: unius & alterius quæſtionem indeciſam relinquo, ne latius diffundar. Id ſolum cum Ariſtotele dixero, etiam hanc facultatem generandi lactis inveniri poſſe in maribus: Id quod Albertus, ſimul & Avicennas confirmant. Inſuper Cardanus meminit, vidiſſe ſe virum triginta circiter & quatuor annorum, de cujus mamillis tanta lactis copia manabat, ut facile illi fuerit lactare infantem. Recenſent item alii, qui novum mundum perluſtrarunt, reperiri illic marium quoſdam, qui pectus lacte plenum gerant, non abſimiles in hoc fœminis. In gravidis nihilominus lac in mamillas, admirabili naturæ artificio exprimitur, & diſcurrit, idque confeſtim dum embrio moveri cœpit. Cum partus editus eſt, non jam ultra expreſſio fit, ſponte enim ſua fertur ſangvis, & pectus adimplet. Hæc verba viri famoſiſſimi Hippocratis ſunt: *Ubi peperit mulier, principio motus jam facto lac fertur ad mammas ſi lactaverit, ut ea ratione feratur poſt partum ad mammas ſangvis, qui conſveverat eo curſum inflectere, & moveri dum geſtaret mulier: neque verò tantùm ſponte affluit, ſed trahitur etiam à mammis copioſior ſangvis, quàm pecularis ejus nutritio poſtulat.*

De Hiſt. Animal. Mares lac generare poſſunt.

De ſubſtilitate.

De natura pueri.

Complures in thorace muſculi ſunt, ex numero partium quæ continent: quorum alii veraciter thoracem movent, & proprii ejuſdem muſculi vocantur: alii item illic ſunt, non huic tamen, ſed aliis partibus deſtinati, ſicut ſunt ſcapulæ, & brachia. Sic in parte anteriori illic muſculus pectoralis eſt, ſic & minor ſerratus, qui retrorſum ſcapulam movet. In poſteriori parte trapezius eſt, qui ſcapulam levat; à latere rhomboides eſt, qui in latera torquet. Hi exteriores ſuppoſiti & proſtrati ſunt muſculis reſpiratoriis; cumque reſpiratio aut libera ſit, aut violenta, hi organa ſunt, quæ his motibus impulſum dant. Reſpiratio libera mediante diaphragmate perficitur: ad alteram illam ſexaginta muſculi concurrant neceſſe eſt: qui ab anatomicis peritis ſinguli deſcribuntur.

Itaque Diaphragma primum & præcipuum reſpirationis inſtrumentum eſt. Dicunt Græci hoc ipſum prudentiæ particeps eſſe; domicilium mentis ab Hippocrate nominatum, non quod verè ſapiat, aut vero ullam cognationem cum mente habeat, ſed propter admirabilem ſympathiam & analogiam cum cerebro: unde evenit ut inflamato diaphragmate propediem delirium repentinum ſubſequatur. Præcordium item dixeris, propter cordis viciniam. Latini illud cingulum appellant, cingit enim hominem. Macrobius illud diſſeptum, Celſus ſeptum transverſum nominat, non ſecus enim ac murus aliquis, ventrem medium ab inferiori dividit, organa vitalia, à naturalibus diſcernendo. Transverſum dicitur ratione ſitus. Figura ejus rotunda eſt, veram ſimilitudinem rajæ piſcis habens. Situatio ejus prout diximus, transverſa eſt, & ab oſſe pectoris per extremitates coſtarum ad

regionem lumborum usque defertur. Duobus circulis constat, quorum unus membranosus, alter carneus est: duabus venis cooperitur, totidemque arteriis, duobus nervis, duabus tunicis, duobus foraminibus pervium: Duplicem actionem admittit, inspirationem nimirum, & aspirationem. Primus circulorum nervosus est, tanquam in centro collocatus, de quo fibræ plures ad circumferentiam discurrunt: alter circulus omnimodo carneus est, qui priorem ex omni parte ambit: colligatur autem ex anteriori sui parte cum costis: ex posteriori cum supremis lumborum vertebris, idque interventu, & ligamine duorum tendinum.

Duæ membranæ sunt, quæ diaphragma vestiunt: à parte enim superiore pleura est, ab altera peritonæum. De trunco majori venæ cavæ, duæ venulæ nascuntur phrenetides dictæ, quibus duæ arteriæ correspondent. Duo itidem nervi de medulla spinali exeuntes per quartam quintamque vertebram, in circulum se formant, per modum funium. Duo illic foramina, prout dictum est, inveniuntur, quorum unum transitum præbet stomacho, alterum venæ cavæ, quæ ad cor sursum fertur. Tertium recentiores adjungunt, quod arteriæ descendenti deserviat, quamvis à provectioribus non admittatur. Varius diaphragmatis usus est; qui diversimode à Platone, Aristotele, & universa medicorum schola sumitur, & intelligitur. Plato non nisi unicum musculi hujus usum cognoscit: quod nimirum, per modum parietis animam irascibilem dividat à concupiscibili. Aristoteles arbitratur hoc sepimentum, seu vallum idcirco medium esse inter cor, & ventriculum (officinam alimentorum) ne forte cor fœtore offensum, qui de culina illa, & aliis insuper partibus exhalari solet, perturbetur, aut deprimatur. Plinius hic præcipuam sedem lætitiæ collocat, quod cognosci, inquit, per titilationem quandam possit, quam præbet: hinc illud se observasse, quod quicunque militum triumphando moriuntur, ob nimiam obtentæ victoriæ hilaritatem, ridendo moriantur: idque potissimum in spectaculis gladiatorum evenire, tum cum illis perforata essent præcordia.

Medicinæ periti in hoc sepimento summæ necessitatis, summique momenti usum agnoscunt. Inservit, prout ajunt, inprimis respirationi: id quod facile in animale extincto apparet. Alter usus est, ut hypochondria ventilentur, præsertim hepar. In superiori enim, & connexa parte arteriam nullam admittit. Quod primus omnium observavit oculatissimus, & sagacissimus Hippocrates.

Usus denique illius est, ait Galenus, ut ad locum suum fæces transmittat, & excernat. Si enim musculus hic in superiori parte intestina, tanquam manu aliqua non premeret, fæces utique cum confusione partes inferiores, partesque superiores discurrerent, totumque humanum compositum interturbarent. Non sine curiositate est, nosse, quâ ratione phrænesis ex respiratione dignosci possit, item ex voce, ex contractione hypochondriorum: quæ res, cum longa indigeant præcognitione & expositione ad distinctam sui intelligentiam, hic transeundæ sunt: nec vero etiam me in profunda pleuræ immergo, sicut & mediastini, de quibus scriptorum paginæ refertæ sunt.

A Diaphragmate, rursum ad thoracem transeo, in quo illud dicendum, quod sicut in regione ima & profunda continentur organa naturalia, pro nutritione, & concoctione disposita, sic in medietate corporis humani correspondent organa vitalia, ministerio respirationis & pulsus deservientia. Cor primus respirationis & pulsationis author est: cui etiam, tanquam Regi cæteræ thoracis partes, illic contentæ deserviunt. Pulmo aërem inspiratum cordi parat; & tanquam mobile ventilabrum æstuanti calori illius refrigerationem commotine sua præbet. Arteria aspera conducens aërem, illud ipsum cor refocillat, spiramentum dat, & temperamentum: purgat item aërem, ut sic pro corde accommodatus esse possit. Truncus venæ cavæ, ore patentissimo, & patulo, sangvinem in cordis sinum dextrum infundit, tanquam in cisternam ad spirituum vitalium generationem: Arteria magna à cornu sinistro spiritum hunc recipit, quem deinceps per complures ramos, tanquam parvos canales, aut tubulos in universum corpus dispertitur. Itaque quidquid in thorace continetur, ad ministerium cordis est. Singularis observatione peritorum digna est compositio venæ cavæ, qua ratione de gibbositate hepatis emergendo cum ramo quodam insigni, diaphragma ipsum penetret; qui item ramus vulgari loquendi modo trun us ascendens nominatur, ad jugulum usque pertingens, De hoc fonte quatuor rivi dimanant: phrenicus, coronarius, azygus, & porta intercostalis. Deinceps rami subclavii sunt, vena mammaria, thymica, capsularis, vena musculi axillaris, & vena thoracis: quæ singula per semetipsa jam diffusissimos tractatus, & folia integra requirerent.

Sed hic, nisi notam ignorantiæ supinæ inuri mihi volo, de arteria magna ascendente nonnihil dicendum erit. Hæc de sinistro cordis sinu exiens, continuo reflectitur, & incurvata, ambitum cordis, arteriis duabus, coronariis dictis, circumdat: hinc bipartita distenditur in majores stipites duos, quorum unus ad inferiores partes recurvatur, & ad lumborum vertebras se torquet; alter sursum fertur ad jugulum: hic rursum in binos ramor, eosdemque insignes dictos subclavios, disparatur. De subclavio dextro quinque arteriæ emergunt, sicut & intercostalis superior, quæ ad cortam superiorem tendit. Cervicalis autem per transversum cervicis ascendit, & in cerebro resplendet. Muscularis in cervicis musculis dispergitur. Carotis sic dicta est, eo quod carum excitet, aut apoplexiam, siquidem intercipiatur: negat enim & impedit aditum ad spiritum vitalem, cui materiam suggerit: ascendit autem per latera arteriæ asperæ, cum arteria jugulari interna.

Hæc brevis & compendiosa est arteriæ magnæ expositio, de qua inter Professores rerum fit magnarum, in genere nimirum suo, enarratio. Restarent nobis itidem non minimæ quæstiones, ad demonstrandum qualiter pericardium constitutum sit, sicut & tunica cor involvens, tum deinde de aqua, illic retenta, ejusdemque origine. De situ, & substantia pericardii, de venis ejus, de sensu, causa finali, & unde præfatus humor ejus generetur. Pulmonum quoque materies, illa superiore non minus ampla est; restarent illic describenda respirationis organa, eorundem nomina, ut est calcitra, flabellum, ventilabrum, de de quibus Hippocrates, Avicenna, Plato, & alii: porro situm ejus, magnitudinem, temperamentum, motum, sensum, structuram, vasa, tunicas, nervos, eorundem notitiam, usum, præparationem spirituum vitalium, quæ per eadem vasa formatur, quis exponat? superessent multa de respirationis natura, quid illa sit, quantæ ejusdem causæ sint, motus caloris duplex: respiratio frigida, quidnam illa sit, qua ratione causa ejusdem efficiens partim anima is sit, partim naturalis: quod duplex respirationis usus sit, primarius ut calor naturalis conservetur (hæc enim, prout supra relatum est, duplici ratione cor refrigerat) &

calor

calor ipse expurgationem suam consequatur. Vastissima interim quæstio est, si respiratio non nisi actio animæ sit, aut verò naturæ: pro qua profundissimi Philosophi anatomici multum desudant. Atque hic plures adlaborant ut has partes concilient inter se, duplicem nimirum actionum distinctionem, quarum quædam puræ & naturales sint (ut est concoctio, & alimentorum distributio) quædam animales, & voluntariæ, sicut est fabulari, ambulare, & his similia, quædam mixtæ, quæ partim naturales, partim animales sunt, unde docent respirationem inter actiones mixtas censendam esse. Inspiciendus hic rursum & motus esset, & usus arteriæ venosæ, qua ratione sangvinem arteriosum ad pulmones ferat. Nec minor disputatio esset in indagando pulmonis temperamento, quidam illum frigidum asserunt, quod de materia cartilaginosa, venosa, & arteriosa compositus sit, factus ad refrigerandum cor: quod proinde pulmones affectibus lædantur: quod humoribus frigidis, & pituitosis abundent: Alii econtrario naturæ illos calidæ asserunt, eo quod aëreo, spiritoso, & in dextro sinu cordis elaborato sangvine alantur, qui maxime activus est, & vitalis: quæ conditiones in composito frigido non admittuntur.

Rursum quæstio admodum est difficilis, si pulmones naturali fortitudine sua moveantur, aut accidentali: jam enim diuturna experientia & authoritate constat eos moveri. Averroës & Aristoteles persvadere nituntur, motum eorum naturalibus fieri viribus: cum Galeno plures inter anatomicos doctissimi contrarium tuentur, dicendo: ibi fibras & filamentorum robur esse, nec à facultate cordis pulsatili, qua agitantur arteriæ, eos moveri.

Porro qua ratione medici ratiocinari de respiratione solent, sive illa per spiritus naturales, sive per animales conficiatur, pari ratione de tussi hoc faciunt, quæ mediante pleura, mediastino, & pulmonibus fit. Qui animalem hanc actionem esse sustinent, ex hoc deducunt, quod efflatio validissima sit, quæ ope musculorum qui in thorace sunt, peragitur. Galenus nihilominus, singularem habens de symptomatibus his, de sternutatione, tussi & vomitu tractatum, vomitum ex facultate naturali procedere vult, tussim ex animali. Quod totum conciliabitur, si dixerimus tussim, non secus ac respirationem actiones esse facultate animali, & naturali intermixtas. Motus animalis est, eo quod opere musculorum perficiatur, sed causa movens & impellens naturalis est: tussis enim non fit nisi cooperante facultate expultrice.

Denique explicatu compendiosum non est (interim ego non nisi brevitate utor) an quæ potulenta sint in pulmones ferantur: Hunc locum dubitationis Hippocrates dedit: dum alicubi asserit illuc liquida descendere, alibi idipsum negat. Galenus id fieri posse non abnuit, cum quæ fluida sunt, per arteriam asperam ferantur: sic in ulceribus quæ arteriam hanc offendunt, præcipit ut laborans stans supinus, spacioso tempore medicamina fluida ore contineat, ut sic sensim defluendo, medeatur ulceri, & tandem in pulmones labatur. Cui omnis philosophorum schola adstipulatur (excepto Aristotele) inter quos Plato est, Phylosthenes, Locrus, Diosippus, Hippocraticus, & Plutarchus. Hippocrates tamen in libro quarto *de morbis*, diversam ab hac opinionem sustinet, dum ait: si pulmo potiones admitteret, cum organum fistulosum sit, spiritale, & vocale, vox illic efformari non posset. Porro si illuc humidum transferretur, facile per calorem cordis exsiccaretur, nec facilis ejus fieri posset digestio.

Simpl. ... facul... ...bris me... *...ndrea ...ntio.*

Conciliant autem cum Galeno hanc quæstionem, dicendo: *Si potum omnem in pulmonem ferri existimat Plato, meritò accusandus est, quippe qui apertissimam rem ignorat: si verò portionem aliquam potus per asperam arteriam in pulmonem deerrare arbitratur, probabile quidem dicit:* Et hac ratione argumenta Hippocratis dissolvit. Pateretur homo summum suffocationis periculum, siquidem potus omnis illuc transiret; quod manifestum fit, cum mica quædam cibi illuc penetraverit. Sic de Poëta Anacreonte memoriæ traditur, eum solo acino uvæ passæ interemptum: Fabius item senator per unicum pilum, quem in lacte poto trajecerat, suffocatus est. Alexander Benedictus meminit, matronam quandam Brixiensem dum filiæ suæ pilulam deglutiendam daret, illamque admoto digito detruderet, repente eam suffocasse. Interim obsecro, siquidem plura de his nosse, Lector desideret, ad Artis hujus Professores cum satisfactione, si sic placet, se conferat. *Lib. 8. de Placit. Hipp. & Galeni.*

HIEROGLYPHICA.

QUemadmodum qui in vase abjecto, pretiosum thesaurum includit, & conservat, non magnopere ejus rationem habet, quo continetur: quamvis præstantissimum, & æstimatissimum habeat, quod contentum est. Idem mihi majores nostri fecisse videntur cum pectore, tanquam receptaculo cordis, quod primum nascens est, & ultimum moriens, fons spirituum, scaturigo vitæ, cujus purissimo sangvine humanæ potentiæ generantur. Dum igitur in hoc pretiosissimum viscus intentos haberent oculos, plenissimis & facundissimis Hieroglyphicis & in multigenis significationibus exuberarunt: prout illud in singulari & sat amplo tractatu apparebit: de pectore verò, tanquam vase multum inferiore, pauca admodum scriptò vel oretenus tradiderunt. Ad quod allusit gentium Apostolus dum ait: *habemus thesaurum istum in vasis fictilibus.* Nec tamen usque adeo parci fuerunt, ut non illud dicerent Recessum, Musæum, aut Domicilium Sapientiæ. *Præterea pectus pro recessu accipitur sapientiæ*, ait eruditissimus vir Valerianus. Hinc Horatius: *Non tu corpus eras sine pectore.* In hunc recessum procubuit Dilectus Christi Discipulus in Dominica illa cœna, cum intellecta passione Magistri sui amantissimi, dolore compressus, *cecidit super pectus ejus.* *2. Cor. 4.* Domicilium sapientiæ. *Hieroglyph. Lib. 33.*

Optimum itaque erit prudenti viro in negociis diurnis, retrahere se identidem in seipsum: custodire, & mensurare pectus suum, hoc est in domum sapientiæ se recipere. Atque hæc illa est, quæ divitias universitatis, prout ait Salomon, elargitur. *Venerunt mihi pariter omnia bona cum illa.* Qui hanc possidet, semper beatus est. *Sapiens nemo miser*, inquit S. Augustinus. Huic fidem qui præstat, non est quod falli metuat. *Sapientibus credere, est tutissimum*, sicut idem affirmat. Hæc inordinatos affectus evellit, omnem passionem male conceptam eradicat: hæc in animo rite composito, tanquam in feraci tellure, omnia virtutum genera disseminat. *Sapientia victrix singula vitia eradicat, & singulas inserit virtutes*, inquit S. Bernardus. Ut verbo concludam, optimum hoc domicilium, felicissimus Recessus est. *Contra Acad. lib. 5. De util. Credendi. De septem donis Spiritus Sancti.*

MORALIA & MYSTICA.

PRimum nobis gradum ad hanc contemplationis scholam in materia pectoris magnus Africæ Leo præbet, Augustinus inquam, qui veraciter prodigiosam ex his locis, plenam monstruositate profundissimamq; scientiam protulit: cui associatur Origenes, qui *In Ioan. tract. 61. In Cant. hom. 1.*

qui de communi consensu ajunt, pectus non incongrue Christi typum exprimere, qui ab eodem pectore secreta divinæ sapientiæ, & communicationem sensuum spiritalium depromit: huic pectori, jam supra relatum est, qualiter discipulus Jesu prædilectus incubuerit.

De Celest. Hierarch. S. Dionysius refert, dum pectoris mentio fit in Angelis, illorum virtutem insuperabilem posse denotari, eandemque fortitudinem eorum figurari, qua corda nostra in vivifica donorum Spiritus Sancti distributione conservant.

Pectus Aaronis, in quo cum tanto splendore fulgebant gemmæ insertæ in rationale, juxta glossam ordinariam Apostolos figurat, qui tanquam pectus Christi sunt. Rursum, juxta glossam eandem, curam illam irremissam exprimit, quâ Prælatos in subditorum suorum salutem vigilare oportet: *Exod. 28.* Memoriam item Patrum: de quibus inquit Exodus: *Portabit Aaron nomina filiorum Israel in rationali judicii super pectus suum, quando ingredietur sanctuarium.* *In Exod. hom. 9.* Observat Origenes rationale hoc quandoque posse vel corda vel voluntates hominum significare: Et supra id quod æternus Pater ad serpentem dixit: *super pectus tuum gradieris*, subjungit, hoc de dæmone intelligendum, cum nobis cogitationes indecentes inspirat.

2. Moral. Exod. 29. Juxta sententiam S. Gregorii, pectus sapientiam denotat, prout jam memoratum est. Quod item victimæ, pectusculum Sacerdoti olim mandato Dei conservari consveverat, ad hoc fiebat, ut meminisset, quam sibi necessaria sit sapientia ad populorum *In Ezech de veste. sacerd.* informationem. Dicit S. Gregorius, pectus etiam mundanarum cogitationum varietatem significare, item consilia, notitiam legis, dogmata Sacro-sanctæ Trinitatis. *Cap. 2.* Proinde pectoralem fasciam, quæ illic in Jeremia ordinatur, S. Thomas, & Philo Hebræus inquiunt doctrinam Evangelicam portendere. *1. Secund. Quæst. 102. Artic 3. de charitate.*

In Jerem. In Malach. Hæc pectuscula insuper, juxta mentem S. Hieronymi, Solitarii nostri, bonam conscientiam notat, qua sacerdotes dotatos esse oportet; cor item, & cogitationes hominum in confessione his pectoribus aperiendæ: aut verò fidem, & confidentiam, quæ fortitudini conjunctæ sunt. Sic Deus in Levitico inquit: *Cap. 7.* *Pectusculum enim elevationis, & armum separationis tuli à filiis Israel de hostiis eorum pacificis, & dedi Aaron Sacerdoti.*

Mysteriosa illa statua, quam in somnio vidit Nabuchodonosor Rex, & à Daniele Propheta declarata, quæ pectus gerebat argenteum, si in aliis sui partibus ansam dedit, & intelligentiam Scriptoribus sacris & Doctoribus, diversa interpretandi, in hoc potissimum ad considerationes singulares impulit Hesychium, Richardum de S. Victote, & Georgium Venetum, ut hinc doctrinam, & eloquentiam, sed vacuam charitate, aut vero deliberationem cujuscunque rei denotarent. Cum enim pectus illud statuæ argenteum dicatur, rectitudinem sinceri, beneque ordinati consilii demonstrat. *Levit. 78. De somno Nabuch. Cant. Tom. 3. cap. 3.*

2. Allegor. de migrat. Abraham. Commentatur denique Philo hebræus in memorata illa serpentis damnatione: *super pectus tuum gradieris*: expressionem iræ intelligi posse, aut verò concupiscentiæ, supra quam ingreditur serpens, hoc est supra voluptatem, & sensuales appetitus. Imponitur hoc pectus, in ritibus antiquæ legis, reliquæ strui victimarum: oportet enim sensus nostros subdi imperio rationis, imo iisdem anteponi.

Quod ad thoracem pertinet, explicationem aliam *Job. cap. 41. 34. Moral 5.* præter illam S. Gregorii Papæ supra dictum Job, (*cum apprehenderit eum gladius, subsistere non poterit, neque hasta, neque thorax non inveni:*) supra quod sic habet: *Quia constantium patientia, nisi à Deo adjuvetur, dirupta à diabolo penetratur.* Parum proderunt adjumenta, & desudatio hominum, si cooperatio auxiliantis Dei absfuerit.

PROVERBIA.

PRout diximus sterile pectus esse ad considerationes Hieroglyphicas producendas, sic nec copiosa proverbia sunt, quæ exinde, prout mihi persuasum habeo, deducta sunt. Interim hæc pauca, mi lector, quæcunque tibi ex affectu integro & sincero indagare potui, æquo animo velim acceptes. De homine, cui rectus desit rationis usus, aut diserta lingva, aut recta sui gubernatio, olim sic dicebatur: *Corpus sine pectore.* *Homo ratione carens.* In pectore enimverò præcipua subsistunt organa, è quibus homo animalium simul & vitalium spirituum productionem nanciscitur. Hoc ab Horatio authoritatem majorem adeptum est, qui sic ait: *In Epist. ad Albium.*

Non tu corpus eras sine pectore; Dî tibi formam
Dî tibi divitias dederant; artemque fruendi.

In eundem sensum coincidit Cygnus ille Sulmonensis dum ait: *In Heroinis.*

Huncce me tu speras hominem sine pectore, dotes
Posse satis formæ Tyndari nosse tuæ?

Ad propositum nostrum hic Manutius glossatur: *Perinde dictum est corpus sine pectore, quasi dicas sine mente: nam sapientiam, & ingenium in pectore, atque in corde consistunt, unde & cordatos appellamus prudentes.* Hinc Juvenalis eundem sensum tangit, dum ait: *cum læva in parte mamillæ nil salit Arcadico juveni*: describens hominem stolidum. Prudentia nimirum veraciter forma Regia est, animi ritè compositi, & in futurum prospicientis, tanquam Argus aliquis centoculus, qui tot luminibus provisus, prævidet, & scrutatur omne id, quod in occursum occulorum pervenerit: Hæc porta regia est, per quam virtutum omnium cohors magnifico apparatu paludamentorum suorum, & coturnata majestate ingreditur. Principes, in periculosa regiminis navigatione anchoram hac securiorem non habent. Dixit hoc omniscius ille, Aristoteles inquam, *Polit. 8.* *Prudentia propria est virtus Principum*: Et Antisthenes: *Murus tutissimus prudentia*: *Apud Diog. lib. 6.* Et Demosthenes ad Olynthios sic ratiocinabatur: *1. In Olynth.* *Non tam videndum quid in præsentia blandiatur, quàm quod deinceps sit è re futurum.* Qui hanc possidet, ait Isocrates, *In Pyth.* secum portat & fortitudinem, & domicilium, amplissimam hæreditatem, & arma invicta: hic ab omni latere munitus & circumvallatus est, multo ditius, quam Crœsus aliquis, aut Cyrus, aut Salomon.

De iis qui in negotiis suis multum distenti, & implicati, nil tamen concludunt, illud olim dicebatur: *Pulmo prius venisset.* *Homo irresolutus.* Pulmones enim sine intermissione se quatiunt, & eventilant, sed nunquam à situ suo removentur, hoc est à pectore. Proverbii hujus originem in Plautum referunt, è Scena sua ad spectatorum suorum cachinnum excitandum hoc proferentem. *In Epidic.* Dum enim Soccus compareret in theatro, jam sat patebat, ridicula producenda esse. Ait igitur: *Dii immortales Soccos jussi adimere pedibus, Pulmo enim quod perhibent prius venisset, quà advenisti.* Hæc lentitudo tamen, sicut damnum aliquando infert, sic & comodum. Hæc enimvero Fabio Maximo contra Hannibalem victoriam dedit: sicut è converso ruinam Belisario acceleravit, dum Gilimeri fratris sui interitum necquicquam plangendo semetipsum retardavit. De Fabio autem cunctatore Annibal (dum videlicet se in montium cacuminibus obiervando Pœni castra detineret) identidem ajebat: vereri se ne nimbus

nimbus ille circa montium capita tanto tempore circumvolitans, cum gravi tempestate aliquando in caput suum devolveretur. Hic illud mihi in rem præsentem aptissimum videtur: *Festina lentè.* Plures actionum humanarum sunt quæ rerum expeditionem promptam volunt, rursum aliæ, quæ maturitatem debitam consiliorum requirunt. In hunc sensum tendunt: *Testudo alata: Et papilio connectens alas suas cum cancro.* Quod multum arguté quidam commenti sunt. Temperantiæ virtus illa est, quæ universa componit, & moderatur: supra quod mihi illud in mentem venit, quod olim in quadam, quamvis debili ode exorsus sum:

Versa a pro de mortali onda temprata,
Su le coppe del modo, o veglio edace,
Onde funerea face
Non scuota a brevi giorni Atropo irata:
Su la mole stellata
Si muovano a mio pro gli altizaffiri,
Ma sian de gli orbi suoi mediocri i giri.

Cum pectore sinus tantam invicem copulationem habet, ut unum ab altero indivisibile dici possit: unde non abs re futurum arbitror, si huc bina de eodem proverbia collocaverim, quorum unum sic habet: *In sinum manu habere.* Quod de homine tenace dicitur, qui in iis etiam rebus, quarum erogatio debita est, nihilominus remissus & ignavus est. Hoc adagium Theocritus illustriori famæ dedit, dum ait:

no te- ... aritibus.

- - Lucrique cupidine victus
Inque sinu unusquisque manus habet, illud & unum
Spectat qua ratione sibi aucta pecunia crescat.

Quod omne ab Jureconsulto Scævola confirmatur: *In sinu meo,* inquit, *habui pro eo quod est in potestate mea clam habui, magis pertinet ad illud, quod alibi à nobis dictum est, in sinu gaudere. Verba Caji sunt hæc: Titio centum delego, quæ mihi pertulit, quæ ideo ei non cavi, quod omnem fortunam, & substantiam, si qua à matre susceperat, in sinu meo habui, sine ulla cautione.*

lect. 22. ... l. de Promnibus.

Memini me id alibi dixisse, utrumque condemnabile esse, eo quod in summis extremitatibus sint, prodigalitatem nimiam, nimiamque parsimoniam. In omni siquidem re: *medio tutissimus ibis.* (Præceptum quod Sol Phaetonti dedit) securissimum consilium, ne forte in itinere evertamur. Hic ergo mediocritas aurea, tantopere ab authoribus celebrata, locum suum habet. *Moderatio virtutum pulcherrima*, ajebat Sanctus Ambrosius. Melius aliquid in hunc sensum dici posse non crediderim, quàm id, quod S. Bernardus inquit: *In te consistito, non supra attolli, non infra dejici, non evadere longius, non extendi in latius; tene medium, si non vis perdere locum, locus medius tutus est: medium sedes modi, & modus virtus.* Ad hanc medietatem omnes adeo actiones, omnis ratio politica collimat.

. de Vin. ... Confider.

Quod huc referemus tale est, ut præpostera Criticorum authoritas quasi laqueo irretita videatur, & tanquam limo quodam vel sputi glutine innexa: hic Momus corripitur, hic Aristarchus exploditur, & Zoilus. Veteres enim dum unumquemque rerum suarum satagere, & seipsum prius mensurare cum semetipso voluerunt, antequam ad expunctionem negotiorum alienorum se censorem erigat, verbis quidem, intuitu primo sat abjectis, sed non sine sale efficacibus, ajebant: *In tuum ipsius sinum inspue*; ut videlicet lingva nostra, in recordatione domesticorum malorum suorum, à correptione alienorum abstinendum noverit. Colligitur hoc inter alia è Plinio, cujus verba hæc sunt: *Veniam quoque à diis spei alicujus audacioris petimus, in sinum spuendo.* Quibus adjungit Manutius: *Idem in eodem capite scribit ex authoritate Salpæ, torporem sedari, quocunque membro instupescente, si quis in sinum expuat.* Hunc sensum pene eadem sententia magnus ille Ethicus contingit, his verbis: *Fortasse vitium de quo quæris, si te diligenter excusseris, in sinu invenies.* Lucianus in Apologia eorum, qui mercede conducti serviunt, his verbis utitur: *Quodque non prius in tuum ipsius sinum inspueris, quam accusare cœperis:* Quod alibi item corroborat: *Jocatur quispiam, amicum quod tanquam oblitus sui, opes immensas imaginetur, neque in sinum inspuit, ut agnosceret quisnam esset.* Theocritus hoc dicto loquentem Polyphemum introducit, qui non immerito de robore virium gloriabatur, dum ait: *Ne quid me lædat invidia, neque noceat fascinatio, ter in meum inspui sinum.* Scholiastes super hoc adjungit, & commentatur, hanc consvetudinem quoque inter mulierculas plebejas invaluisse: ajunt enim: *Jo mi sputo sul mio grembiale*, hoc est *in supparum meum vel succinctorium spuo*, (idem ego quoque audisse memini) Præfatus Author versum quendam Calimachi adfert, qui sic habet:

rehen- ... r Criti- ... m te- ... itas. ... 8. cap. 4. | De beneficiis. | In votis. | Ecloga. 6. | Calimachus.

O fortuna! sinum mulier cur conspuit omnis?

Ex his igitur manifestum fit, quam necesse sit, eum, qui discutere actiones aliorum satagit, providere inprimis, ut sumetipsius considerationem præmittat: ne forte improperium illud veritatis ab ore Salvatoris pronunciatum in caput ejus ex Matthæo feratur: *Quid vides festucam in oculo fratris tui, & trabem in oculo tuo non vides? Hypocrita ejice primum trabem de oculo tuo.* Sic enimvero censura Criticorum explosa est, sic detractio convicta.

Matth. 7.

DEDICATIONES, HISTORIÆ, RITUS, OBSERVATIONES, & CONSUETUDINES.

Non inter solos ritus extrinsecos numerandum est, quod mater nostra Ecclesia tam sancte præordinat, & commendat, non tantum Sacerdotibus, sed laicis quoque, ut illi quidem exorsuri tremendum illud sacrificium Missæ, hi vero in principio sacramentalis confessionis, ad profitendam peccatorum suorum culpam sibi terna vice pectus percutiant: denotat enim sincerum cordis affectum qui huic actioni, cum vera cordis displicentia correspondeat. Hunc usum percutiendi pectoris, etiam olim inter paganos viguisse constat, quibus tamen nullum fidei lumen erat, nec sinceræ religionis cultus. Hi enim in summis luctibus, vehementiam doloris sui, tam facierum suarum discissione, capillorum evulsione, vestium laceratione, quam etiam violenta pectoris tunsione, contestabantur.

Unde illa pectoris percussio in pœnitentibus originem trahat.

Alloquitur in scripturis sacris civitatem Jerusalem Deus, & sub Metaphora mulieris cujusdam, exclamationes ejus enumerat, & ait: *ubera tua lacerabis.* Sed sero nimium, dum desolationi omnimodæ jam data fuisset. Paganismus omnis id in usu habuit, prout Petrus Faber recenset, cum Cerda: ut pectora sua pugno ferirent. In Judaismo id potissimum in more positum fuit: sicut enim Cerda Virgilianum versum exponit:

Ezech. 23. | Lib. 2. Semest. cap. 10. | Æneid.

Tunc pius Æneas humeris abscindere vestes,

Dicens, eos vestimenta sua idcirco dissecasse, ut tanto manifestius ob oculos ponerent livorem pectoris ex crebra & vehementi percussione coortum. De Principe quodam propter acerba funeralia angustiato ait Statius: *Nunc torvus pariter vestes, & pectora rumpis.* Et Ovidius:

Sil. 1. | De tristibus.

Tunc verò exoritur clamor, gemitusque meorum,
Et feriunt mœstæ pectora nuda manus.

Nec vero hæ tunsiones leves erant, sed carnificina potius, ad sangvinis usque effusionem cruenta. Super hoc locus est Plutarchi, qui hujus rei fidem facit: illic nimirum, ubi de Cleopatra (quæ jam intellexerat Marcum Antonium moribundum esse) sic ait: *Tunc Regina scissis peplis suis super eum, & vultum unguibus secans, & pectora plangens, clamabat Dominum, virum, Imperatorem suum.* Et paulo infra, dum à Cæsare Augusto visitaretur, sic habet: *E lecto, in quo humilior jacebat, prosiliens, prima tantum veste amicta ad pedes ejus provoluta est, voce tremula, & gracili, & lacero pectore, quod magna ex parte ostendebat.* Poëta Claudianus Cererem nobis introducit lamentantem, quod filiam suam Proserpinam amisisset, quam Pluto rapuerat, atque hæc ejus ultima vota pro filia sua describens, sic habet:

Plutarchus.

Claudianus.

Accipe quas merui pœnas: en ora fatiscunt
Vulneribus, grandesque rubent in pectore sulci:
Immemor en uterus crebro contunditur ictu.

S. Basilius Seleuc. Orat. 10. de Lazar.

Hunc ritum pari modo S. Basilius Seleuciensis observat à fidelibus Christianis usurpatum: *Enimverò quo se gravi moerore luctuque teneri testatum faciant, brachia cruentant, capillos vellunt, lacrymarumque rivos per genas deducunt.* Sed ut ad propositum nostrum propius accedamus, sic prosequitur: *Non desunt quoque, quæ lascivia quadam impulsæ pectora nudant. Quid facis, ò mulier! Itane cum membrum sis Christi, in medio foro, viris undique adstantibus, & spectantibus imprudenter teipsam denudas?* Sic Virgilius inquit: *Sylvia prima soror palmis percussa lacertos.* Claudianus item: *planctuque lacertos verberat.* Statius quoque:

2. De raptu. Lib. 7. Sil. 6.

- - - Non sævius atros
Nigrasset planctu genetrix tibi sæva lacertos.

Et rursum:

- - Manant lacera ora cruentis
Ungvibus, & molles planctu crepuere lacerti.

Lib. 12. Theb.

Hinc facile conjicitur, quam longe disseminatum hunc usum Ecclesia sancta in ritus suos cum magna sanctitatis promotione transtulerit.

Transeamus de affectu doloris, ad affectum reverentiæ & amoris; sciendum enim olim usurpatum fuisse, ut in testimonium obsequii, & venerationis osculum pectori daretur: prout jam de barba, de mento, de genubus relatum est. Metaphrastes de Præcursore Joanne refert: *Et quoniam non videbam aliquem labia ori ejus admoventem, nisi soli pectori, tandem nihilominus in ejus quidem conspectum veni anterius.* Fortassis per hoc indicabant, se in tali osculo dare velle donum cordi, quia illic dabant, ubi cordis habitaculum est: aut verò pro devotissimis obsequiis aliud sibi redhiberi beneficium non quærebant, quàm possessionem cordis.

Metaphr. in Com.

DEDICATIONES.

Pectus dedicatum cancro, & Neptuno: Sinus autem dedicatur spei.

Inter signa Zodiaci, cum cancri convexo dorso suo pectus repræsentent, eidem veteres Idololatræ victimas litabant, & oblationes, sic insensati, etiam ad simplicia signa, & figuras sacrificiorum cultum efferebant. Quod commentum Astrologorum & fanaticorum est, qui stellarum virtuti cuncta attribuunt, tanquam illis manus violenta sit, quæ in gyrum contorta, influxionibus suis nos ad non voluntariam operationem, prout libuerit cogant, nulla habita ratione, quod Altissimus voluntati humanæ arbitrium suum inconteståtò reliquerit. Inter Deitates Neptunus apud hos prærogativam principatus obtinuit: fortassis quod denotare volunt, in negotio nautico, & navigationis commercio, quod penè inter potissima censendum est, quæ hic in terris instituuntur, brachiis opus esse, & pectore: aut vero quod in natando potissimam sibi partem pectus vendicat.

Sinus, utpote pars hujus præcipua, spei dedicabatur: nec verò Prophetæ Job verba in metaphorico sensu accipienda sunt, dum ait: *Reposita est hæc spes mea in sinu meo.* Supra quod Doctissimus Peneda commentatur: *Spei etiam sinum dabant antiqui.* Hæc quantumvis prophana, non indigna nihilominus tali reflectione sententia, & dedicatio est in hoc videlicet sensu: de sinu prodeunt, de sinu lactantur infantes, de quibus, & per quos in futurum felicitas, solamen, & bonorum acquisitio speratur. De hoc Tibullus ajebat:

Iob. 10. Pened.

Spes facilem Nemesin spondet mihi, sed negat illa.

Tibul. lib. 2. Eleg. 6.

Et de Neptuno Alexander ait: *Junoni brachia, pectus Neptuno dicata fuerunt.*

Alexander. Neapol. lib. cap. 19.

Nos vero in periculosa illa vitæ nostræ navigatione pectora nostra, hoc est animum, si ita dici fas est, Neptuno divinæ providentiæ voveamus, ut securos nos ad portum æternæ beatitudinis conducat, aut vero ad spem sacram Immaculatæ Virginis, de qua dictum est: *Et spes nostra Salve.*

SIGNATURÆ PARTIUM.

Cum plurimæ partes sint, quæ pectore continentur, prout in Anatomico capitulo pluribus demonstratum est: sic numerosa quoque mala sunt quæ has partes infestant, sicut tussis, catharri, asthmata, plevritides, & horum similia. Ad quorum medelam natura provida in herbis, in animalibus, in plantis correctiva validissima collocavit. Quod si omnium hic meminisse vellemus, supervacanea esset receptuum omnium consarcinatio & inanis repetitio. Id solum dicendum quod in Peripneumonia, aut pulmonum affectu (tam nocuo homini, quippe quod horum ministerio tanquam follibus, cor refrigeratur) natura signaturam suam in pulmone vulpium, qui simillimus est pulmonibus nostris collocaverit, hic enim decoctus, aut verò aliter præparatus huic malo singulare remedium est. Horum correctiva etiam sunt viscus quercinum, & herba pulmonaria, quæ tam tenaciter terræ cohæret. Ad maturandum aposthema, quod in pleuris generatur, norunt medici quale adjumentum afferre soleat Althea, & malvaviscus. In obstructione pectoris cuivis notum est, cum quanta utilitate succus glyceritiæ præscribi soleat.

Osvvaldus Crollius in omnibus mamillarum affectibus summitates de pavonum pennis utilissimas inquit: quæ speculorum similitudinem gerunt, vel oculorum: hinc idem author, *specula pavonum* eas nominat, & sic ait: *Habent mamillarum, & uberum formam, ideo hausta sanant ubera mulierum male affecta.* Ex his palam fit, quantam divina bonitas salutis nostræ sollicitudinem habeat, tantundem ejus quæ corpora, quàm quæ animas concernit: quippe quæ & in publicis itineribus, & per campos, in sepibus, fossis, & patris, nobis omnium malorum correctiva exposuit, talium inquam, quæ ubertim corpora nostra infestant, & proinde animabus quoque non modicum sæpe detrimentum inferunt. Sapientium est hanc lingvam, & hæc mysteria tanti momenti, penetrare & intellectu assequi.

EPITHETA.

EPITHETA.

QUantum Poëtæ in exprimendis pectorum, mamillarumque qualitatibus copiosi sunt, tantum Physici, aut vero Historiographi, in horum recensione, aut in eorum assignandis proprietatibus parci & steriles. Ego vero, ut morem mihi geram, hinc non nisi pauca delibabo, eadem autem & succosa, & necessaria. Id nimirum quod optimum occurrerit, remittendo & hic, prout alibi curiosum lectorem, ad tractatus vastiores.

Horatius itaque Lyricorum non immerito Princeps inter Latinos, sicut Pindarus inter Græcos, primum nobis locum ad eorum cognitionem aperit: vocans pectora devota: *Devota morti pectora Libera.* Eburnum pectus ait Pontanus: *Ac de pectore eburno efflârunt gelidæ zephyris felicibus auræ.* Idem nitidum: *Et pectus nitidum suaviare.* Idem pulchrum: *Pulchro è pectore gemmeis papillis.* Idem adhuc niveum: *Fulgebat niveo pectore ratus honos.* Eburneum appellat Marullus: *Oris purpurei, & pectora eburnea.* Idem decorum: *Nam quid decori pectoris papillas.* Candidulum Pamphyllus: *Pectus candidulum, comas nitentes.* Augurellus delicatum: *O delicati pectoris papillas.* Calidum Baptista Pius: *Quid juvat ingentem calido sub pectore flammam.* Candidum idem: *Pani sua candida junget pectora.* Virgilius insatibile: *Inexaturabile pectus.* Inexcusabile Ovidius: *Felix & inexcusabile pectus.* Idem illud memor nominat: *Signatum hoc memori pectore nomen habe.* Anxium idem: *Anxia sunt vitæ pectora nostra tuæ.* Adhuc idem tenerum: *Nam licet in tenero tenerascere pectore carmen.* Statius ambiguum vocat: *Ambiguo sub pectore verso.* Penetrabile ab eodem dicitur: *Nullique tuum penetrabile ferro pectus.* Amicum ab eodem: *Refovet frigentis amicum pectus.* Item gelidum & iners: *Gelidis & inertibus ævo pectoribus mens una subit.* Item martiale: *Unde hæc Mavortia Divæ pectora.* Item ferratum: *Invisum terris ferrato pectore martem.* Item tumidum: *Infixus tumido vocem de pectore rupit.* Manto illud luxurians appellat: *Luxuriansque thoris pectus:* Item Cæleste: *Sed cæleste meum tulit in contraria pectus.* Item cordatum: *Cordato servans in pectore mentem Innocuam.* Manilius delassabile: *Et celeres motus, nec delassabile pectus.* Iterum Manto supplex nominat: *Vidit enim pectus supplex:* Item lactans: *Pascentem teneros lactanti in pectore partus.* Item inexpugnabile: *Sed constans & inexpugnabile pectus.*

EPITHETA de MAMILLIS.

NOn semper hæ incentivæ lubricitatis, & sensualium ardorum sunt, quin etiam aliquando eosdem corrigunt, prout illud è pluribus locis, quos allaturi sumus, inferri poterit. Horatius primus est, qui putres eas nominat: *Mammæ putras equina quales ubera.* Politianus putridas: *Mammis senecta putridis prægrandibus deciduis, inanibus, arenosis.* Siligineas Martialis appellat: *Illa siligineis pinguescit adultera mammis.* Venosas Pontanus: *Fuscidaque, roscidaque, & venosis lactea mammis.* Pannosas Manto: *Et tibi pannosæ pendent de pectore mammæ.* Item Pontanus niveas: *Insignitque manus, niveamque ad pectora mammam.* Protuberantes Politianus: *Namque tibi mamillulæ stant floridæ, & protuberant sororiantes primulum.* Pendulas Pamphylus: *Mammis horrida pendulis.* Teretes Conradus: *Sed mammæ teretes tibi placebant.* Molles Theodorus: *Et molles liceat contingere mammas.* Formosas Hieronymus Anglus: *Formosis mammis ægida.* Roseas Textor: *Quod dare me roseæ permiseris oscula mammæ.*

PHYSIOGNOMIÆ.

SIgnificationes quas infra dabimus, non videntur rationis naturalis terminos excedere, cum enim pectus regio sit cordis, juxta constitutionem suam materiam suggerit ad plures inde tam Anatomicos quam Philosophicos discursus formandos. Itaque Ptolomæus author est, siquidem in parte sinistra pectoris caro pinguis, & crassa cum nævo quodam, & pilis oborta fuerit, honores, & divitias portendere: idque è caliditate cordis fortasse argumentatur, quam deinceps operationum industria consequitur. Pectus grande, & bene formatum in hominibus robustis observatur, idque tanto majoris roboris indicium est quanto magis vastum vel latum fuerit. Siquidem pilosum fuerit, ut sunt volucrium, fortitudinem quidem denotat, sed junctam instabilitati: quis enim nescit instabili volatu circumagi volatilia pennata? Absque pilo nudum, Physiognomici effæminatum & timidum coargui docent: nec sine ratione, cum illic calor naturalis non nisi parcus sit, & exiguus. Pectus carnositate nimia obesum, segnitiem, indocilitatem, & ignorantiam augurat: arbitror enim ejusmodi thoracem nimia humiditate oppressum, actionum promptitudini obstare. Mamillæ pingues, & flaccidæ hominem sensualem, imbellem, & effæminatum indicant. Sed hæ regulæ non usque adeo inconteſtatæ sunt, ut exceptiones suas non patiantur: nec enim de futuris contingentibus præscribi infallibilia veritatis argumenta debent.

Sed ut promptitudinem cordis mei, ad obsequium tuum, mi lector, palam faciam, ecce tibi, quisquis es, recondita pectoris mei repando: hæc sola sunt quæ de proprio penu meo in hoc universo tractatu expromo (quamvis versio totius mihi attribuenda sit) rogo te, ut legere non dedigneris, & insuper debilitati meæ indulgere: ne forte vilipendio tuo, ob pœnitudinem errorum meorum tundendi pectoris mihi ansa præbeatur.

Sunt autem in hoc versu encomia tam celebris in corpore humano partis, tamque considerabilis: pectoris, nimirum.

Tu del cieco fanciul scopo a la face
Onde l'Alme infiammar puot' anche in Cielo;
Tu del sanguigno Dio berzaglio al telo,
Feroce, immite, orgoglioso, audace.
Tu de spirti vital nodo tenace,
Talchor di tema irrigidito al gelo;
Scena di varii affetti, in cui disvelo
Tuono or di pugne, or bel seren di pace.
Ergi tu base d'animati avori,
Oue a nutrir prole feconda amore
Fra sentieri di nevi elice ardori.
Darsi del tuo no.2 puo vanto maggiore,
Mentre (primiero in fra gli human tesori)
Tu il vaso sei, che in se racchiude il Core.

DORSUM, ET HVMERI.

Anatomia.

PArs posterior pectoris à Latinis dorsum vel tergum appellatur: cujus latera nomen scapulæ vel scoptulæ apertæ sortita sunt: quandoque etiam scapilium & alæ nominantur: hæ totam latitudinem humeri, aut scapularum constituunt. A Celso scoptulum opertum, à barbaris spatula appellatur. Est autem hæc pars corporis aperta, ex osse constans, quæ posticas costarum partes cooperit. Triplex ejusdem usus est. Primò, ut costas corroboret, tum deinde musculorum complantatio, quippe quod omnes penè musculi, qui ad brachia commovenda destinati sunt, huic copulantur & ab hac nascuntur. Tertius usus brachiorum & clavium articulatio est. Figura scapulæ, quæ trapezia dicitur, triangulum inæqualem format. Articulatio ejus duplex est: quarum una cum jugulo fit, altera cum brachio mediante cervice, & cavitate glenoide. Continuationem quandam habet appellatam symphisin, quæ cum occipite fit, cum spina, costis, & osse hyoide. Mediante carne & musculis, complura observatu digna in homoplata occurrunt, sed quæ ad musculorum potius historiam referenda sunt.

Primum est basis ejus, quæ extenditur, & per longitudinem dorsi egreditur, & per spinas vertebrarum, in quibus anguli superiores sunt, & inferiores. Costæ item duplicatæ apparent, & hæ similiter superiores & inferiores. In tertio loco pars cava vel interna consistit, item pars gibbosa, aut verò exterior, quæ ob similitudinem tractam ab animali hoc, testudo nominatur: hæc in corporibus macilentis, & constitutione gracili foras prominet, & per modum alæ compressæ apparet. Duæ item cavitates observantur, supra spinam una, altera subtus eam: atque hæ interscapilia appellantur.

Rursum ibi aliud apparet, nominatum apophysis, portans similitudinem anchoræ, aut vero effigiem rostri. Præterea hic cervix est, in cujus extremitate cavitas cernitur, cui caput brachii insertum est: Hæc glenoides nominatur, aut vero cavitas lenta: quæ nihilominus incrementum sumit à cartilagine quadam, unde labrorum ejus extremitas coronatur, & cum lubricitate extenditur, atque hinc profundior videtur. Denique appendices illic quinque sunt, tres ad latus internum, vicinum conductui spinæ: duæ vero ligamenta suppeditant, quibus humerus dictæ cavitati, & clavicula processui spinoso jungitur. Hic sinus est in summo latere scapulæ, per quem & nervus, & vena, & arteria fertur.

Præfatæ scapulæ & sursum & deorsum, antrorsum & retrorsum versus moventur: in gyrum eas torqueri, nec decorum erat, nec necessarium; nec vero humeri robore suo, nec claviculæ illic affixæ hanc circularem contorsionem permittunt. Sursum tolluntur per partem trapezii, & per levatores proprios. Trapezius cucullaris quoque dictus est, nec enim cucullo monachorum absimilis est. Musculus hic pene toto insertus est occipiti, spinis item cervicis omnibus, sicut & octo superioribus thoracis, universæ homoplatæ spinæ, quasi ad medium usque: tanquam basis & ligamentum.

Musculi illic Levatorii sunt, & proprii, qui homoplatam extollunt, quamvis Anatomici non nisi unum agnoscant, qui insertione varia, & primis suis originibus disparatus sit. Nascuntur autem de prima, secunda, tertiaque vertebra cervicis, & in partes anguli superioris diversimode inseruntur. Omnimodo carnosi sunt, separantur autem, vel discernuntur membrana propria. Deorsum scapulam movet ejusdem trapezii pars inferior, & pars largissimi situs: dum enim hic robusto tendine, & quasi reflexo in brachium inseritur, angulo scapulæ inferioris cum portione carnosa alligatur, atque ita deorsum trahit.

Ad ligandam autem scapulam, vel eandem deprimendam, musculi proprii necessarii non erant, sat enim scapula suopte pondere deprimitur. Antrorsum movetur per musculum cui nomen serratus minor. Nascitur hic de quinq; superioribus costis, antequam in cartilaginem degenerent: & cum tendine quodam partim carnoso, partim nervoso processui alligatur. Retrorsum trahit homoplatam musculus solus quadrangularis, dictus, à similitudine piscis, qui ejusdem nominis est, rhomboides. De tribus spinis cervicis inferioris gignitur, & de tribus thoracis superioribus: totus propemodù vicinitati basis scapularis inseritur, & in duo partiri potest. Cum porrò dorsum sine spina esse nequeat, necessarium arbitror & hinc pauca disserere. Itaque cum cadaver dissectum est, tanquam pars potissimum spectabilis spina cernitur, quæ longitudine sua à prima cervicis vertebra, ad ultimos usque renes, quin ad ipsum os sacrum vel coccygem protenditur. Acuta est hæc pars, & spinosa, cui medulla spinalis inhæret, prout paulo infra patebit. Major ejus pars dorsum constituit. Hæc domicilium præfatæ medullæ spinalis est, sicut calvaria cerebri: utræque parem dignitatem sortiuntur, nervorum enim numero æquales sunt; & sicut cerebrum ossibus calvariæ tanquam galea quadam circumdatum est, sic spina quoque multitudine vertebrarum, quasi sepimento, valloque armata est.

Ut vero magna mater natura structuræ nostræ facilem motum præberet, præmemoratam spinam excavavit: hinc vero numerosis ossium protuberantiis & acuminibus stipatam, eundem canalem prominentiis hisce tanquam collibus quibusdam exiguis, iisdemque intermediis discriminavit. Ampla illic cavitas apparet, receptaculum medullæ, unde non immerito sacræ fistulæ aut canalis nomen adepta est. Processus, qui exinde prominent, pro tutamento medullæ, contra quasq; injurias exteriores fabricati sunt.

Ossea hæc spina est, non tamen ex osse continuo solida, sed in plura disparata, prout patet: idque ob motuum varietatem, quibus omne animal, sicut & homo commoveri debet. Quæ idcirco etiam totius ædificii humani basis nominari poterit:

nec verò fine ratione à veteribus carinæ navium æquiparata, cui costæ tanquam transversæ trabes, brachia item & femora, per modum proræ puppisque sunt. Primus omnium Hippocrates figuram spinæ eleganter expressit.

3. lib. de ...iculis, & ...ssium na-...

In quatuor partes dividitur, cervicem, dorsum, lumbos, & os sacrum. Cervicis vertebræ septem numero sunt, duodecim dorsi, quinque lumborum, quarum omnium articulatio admirabilis est. Duplex illa est, nomine anticæ, & posticæ appellata: quarum prima per vertebrarum corpus fit: per apophyses inquam obliquas illas, vel processus ossium: postica illa strictior est, hæc posterior antica magis aperta, ut tanto expeditior ad anteriora motus sit, in quæ potissimum movetur homo: nonnunquam tamen etiam in posteriora. In his motibus, nulla fit compressio, nulla ruptura vasorum.

Sex interim vertebrarum articulationes sunt, duæ in earum corpore, quatuor per apophyses obliquas, quarum pars ascendit, pars descendit. Omnes spinæ vertebræ multa inter se communia habent. Inprimis unaquæque earum partem illam quæ introrsum spectat, & crassiorem, & magis fungosam reliquo osse suo habet: cui appendices, & cartilagines agnatæ sunt: in basi superiori & inferiori largior est, ut tanto magis articulatio secura sit, nec per latera luxetur. Omnis item vertebra amplissimo foramine ad recipiendam medullam pervia est, quod ex omni parte æquale est. In omni item vertebra apophyses quædam vel processus, vel eminentiæ observantur, inter quas transversæ, & auctæ sunt: obliquarum quatuor sunt, binæ supra, & binæ infra: illæ ascendentes, hæ descendentes: quæ etiam vertebræ nominantur, prout Hippocrates vult: atque hæ articulatores nominari possunt. Transversæ ad securitatem musculorum constrictæ sunt, quorum varia insertio est. Quatuor in omni vertebra sunt: duæ scilicer apophyses vel appendices, prout diximus, in corpore vertebrarum sunt, totidem in transversis processus: una in spina est.

Omnis denique spondylus cum altero articulatus, foramen continet, quod nervis à medulla productis exitum præbet. Nec tamen in omnibus vertebris in eadem regione hæc perforatio est: sed in iis quæ ad cervicem pertinent deorsum est, in iis quæ ad dorsum semicirculus æqualis est, tam supra quàm infra: in spondylis lumborum, pene totus sinus ille in superiori formatus est. Cæterum universitas vertebrarum surculorum nomine vel rivorum appellatur, quæ ad lumbos usque pertingit. Hæc cuique vertebrarum communia sunt.

Præter hæc autem sciendum, de substantia cerebelli, tanquam de radice sua egredi ramum, qui spinalis medullæ, aut cerebri longi nomen adeptus est. Sapientia in Ecclesiastico prudentissima allegoria funem argenteum nominat: cujus receptaculum fistula sacra, prout supra meminimus, appellatur. Hæc medulla violentæ oppressioni resistere nequit: hinc si vertebrarũ una laxetur, improvisa, & repentina subsequitur mors. Hæc medulla necessario creata est, nec enim aliter per universum corpus nervi dispartiri poterant. Hanc itaq; pro admirabili nervorũ propagatione Deus produxit. De quatuor magnis radicibus originem suam trahit, quarum duæ majores de duabus cerebri partibus proveniunt, minores alteræ de cerebelli. De his simul junctis duæ solum foras emittuntur, quæ spinalis proinde medullæ corpus efformant. Porro de his surculi & canales pene dixerim infiniti progignuntur. Itaque in ramos copiosissimos diffunditur, qui deinceps quisque in locum sibi determinatum se extendunt, ac ibidem finiuntur: variam à peritis Anatomicis conjugationum seriem nacti.

Doctissimus Laurentius bifariam medullam illam dividit, alteram intra calvariam, alteram foris. De interna septem paria nervorum, tum etiam processus mamillares, sicut & præcipua odoratus organa nascuntur. Altera medullæ pars, circumdatur vertebris, & ab his munitur: ab hac proveniunt nervi, quos in brachia, & femora divaricari oportuit.

Spinalis medulla, ramus ille inquam de cerebro derivatus, immediate membrana tenui cooperitur, quæ à crassa & dura illa diversificatur & elongatur: per tenuem enim illam venulæ quædam & arteriæ minutæ discurrunt, diversimodè implicatæ, quæ medullam nutriunt, & spiritus vitales subministrant. Illa vero quæ de calvaria rotundo, amploque foramine egreditur, primum amplitudinem, & crassitiem suam adauget, quæ deinceps tamen sensim diminuitur, ac sic substantiam medullarem amittit, non tamen molem corpoream, quæ semper permanet: quæ cum demum ad fines usque dorsi pertigerit, tota in funiculos & filamenta, non secus ac cauda equina in pilos suos, discinditur.

Nervi qui de sacra medulla egrediuntur penè innumeri sunt: sed cum de foraminibus vertebrarum prodeant, unum constituere corpus videntur: volunt itaque perfecti Anatomici totidem nervos esse, quot vertebrarum foramina sunt. Quisque nihilominus nervorum ab ortu suo fibras compluresh abet, quæ de substantia medullari proveniunt, posthæc verò dum paulatim deferuntur, à medullari se separant: dumque foraminibus vertebrarum appropiant, membrana quadam crassa vestiuntur, & in unum conjuncti, nervum constituunt; qui per novum foramen rursum egressus, in funiculos plures disparatur. Quanto proinde hæc medulla magis ad ima fertur, tanto altius nervi principia sua deducunt: nervi enim dorsales, & nervi lumborum de medulla cervicali principium suum sumunt.

Ab initio lumborum deorsum versus, usque ad extremitatem ossis sacri, plures sunt funiculi, iidemque crassi, qui in foraminibus vertebrarum uniuntur. Ab hac enim parte potissimum spina flectitur, & incurvatur, antrorsum, retrorsumque: ne itaque illic violenter oppressa sit, necesse erat ut hæc capillamenta, & funiculi formarentur. His ego funibus hæc pauca, de multis, quæ dici poterant, colligare volui: sufficere enim arbitratus sum, siquidem succinosa hac materiæ tam vastæ delibatione Lectorem meum oblectaverim.

HIEROGLYPHICA.

Quamvis feracissima literarum significationumque sit Historia Sacra: videtur nihilominus in similitudinem Ægyptiorum & Græcorum, qui sensus animorum suorum figuris rerum materialium exprimebant, si non ex necessitate, saltem ad Lectoris delectationem, hac parabolarum & figurarum methodo uti voluisse. Nisi forte id potius dicendum est, ad facilitandam idiotarum intelligentiam (quippe quibus in similitudine, & sensibilibus rebus capacior intellectus est) etiam Theologos sanos in Hieroglyphicis loqui consultum duxisse.

Hinc ut de paucis admodum, quæ in simili causa hinc inde sparsa invenire licuit, nonnulla tamen in medium proferam, cum cervici dorsum succedat, illud assero (inhærens nimirum legi Leviticæ, quæ à functione & ministerio sacro repellebat, dorsum habentes recurvum, vel gibbosum) per ejusmodi gibbo-

Dorsum incurvatum, vel gibbosum.

gibbosos ab authoribus sacris peccatorem intelligi, qui sarcina peccatorum suorum (id quod pejus est) nec reatum suum agnoscat, sed in tergo positum, circumferat, persistendo in vitiis. Magnum enim verò onus peccatum est, quod perpetuo pondere miserum peccatorum aggravatum tenet. Hæ enim rotæ Ixionis sunt, hoc saxum Sisyphi, hæ larvæ Orestis, hi vultures Promœthei, hæ catenæ Minois, quas Poëtæ inter inferos esse fabulati sunt. De his increata sapientia: Redemptor noster inquit: *Vos de deorsum estis, ego de supernis sum.* Pauperrimi bajuli, qui intolerabilem peccatorum vestrorum sarcinam fertis, qui tantum abest ut levare vos, vestrumque pectus ad cælum possitis, quin ne oculos quidem illuc tollere permissum est. Ex horum numero fratricida Cain est, ad quem inquit Altissimus: *Cur concidit facies tua?* supra quod sic S. Ambrosius: *Torquebat enim miserum, suorum conscientia peccatorum, & cum adhuc percussor deesset, sua ipsum conscientia cruciabat.* Ipse etiam Propheta regius se ad summum pervenisse peccatorum fastigium sibi videbatur, dum hæc verba protulit: *Incurvatus sum usque in finem.* Hinc humeri ad portanda peccatorum onera assveti condemnantur.

Ioan. 8. Gen. 4.

Sicut pectus indicium præsefert magnanimitatis, & constantiæ, sic dorsum hieroglyphicum fugæ est. Hinc tritum illud proverbium est: *Inimico suo dorsum vertere.* De his autem, qui fugientes, insequuntur illud dici solet: hi dorso fugientis inimici inhæserunt. A doctissimo Valeriano in exemplum adducitur casus ille, quo caput Idoli Dagon ad præsentiam Arcæ testamenti concidit, ita ut præter truncum aliud non appareret, prout in libro primo Regum habetur: *Porrò Dagon jacebat truncus in terra:* indicium hoc fuisse, cum quanta velocitate Sathanas numen falsum, & mendax ad intuitum veri DEI omnipotentis se in fugam proripiat. De hoc quoque Armatus musicus meus meminit: *Quoniam pones eos dorsum:* id quod de peccatoribus ajebat. Supra quod Pierius commentatur: *Hoc est coget eos arrepta fuga dorsum obvertere.*

Fuga. Lib. 22 Hieroglyph.

Nec tamen semper, sicut ego arbitror, condemnanda fuga est, nec semper indicium vilitatis. Si enim inæqualitas illic partium est, aut si nimium in audendo periculum, in improperium insensati animi is qui fugit, non incurret. Audere illic locum habet, ubi vel certitudo, vel saltem spes victoriæ superest. Hæc fuga primum sibi locum in affectu concupiscentiæ vendicat: omnes Poëtarum Aphorismi hoc decantant: *Non vincitur amor, nisi fugiendo.* Sic Medea illic apud Ovidium deplorat, se nimium conversationi Jasonis immoratam:

In Ep.

Ut vidi, ut perii: nec notis ignibus arsi:
Ardet ut ad magnos pinea tæda Deos.

Et dulcissimus Compatriota meus:

Preti poesia.

Non si scherzi con Amore
Benche sia fanciullo, e cieco.
E chi vuol salute al core
Non s' infinga, o treschi seco.
Se tu scherzi ei par che rida,
Ma scherzando a morte fida.

De hoc quod per poëtarum commenta, Athlas supposuisse legitur cælo humeros: insuper authores sacri audiendo id quod Isaias refert: *Parvulus filius datus est nobis, cujus imperium super humerum ejus:* denique tota Sapientum schola, videns humeros ad omne onus ferendum adhiberi, unanimi consensu, hos eosdem hieroglyphicum fortitudinis esse voluerunt. Sic in sacris literis intelligi illud voluit Valerianus, dum sceptrum potentiæ, pondusque majestatis in Christo Redemptore nostro, per gravissimum pondus crucis, in Calvariæ montem portatum figuratum esse docet. Inter prophanos Cicero inquit: *Cum humeris bovem sustineret vivum.* Et in oratione, quam pro Flacco habuit, sic ait: *Respublica quam vos universam in hoc judicio vestris humeris, vestris inquam humeris judices sustinetis:* idque alibi multoties. Verum enim est, robur & fortitudinem viri ex humeris coargui, qui enim grave onus bajulat, nervos validos, & vigorem virium robustamque corporis constitutionem declarat.

Fortitudo. De Senect.

De Milone Crotoniata (cujus meminerunt Juvenalis, Celius, & Gellius, quod videlicet pugno bovem mactârit, quod proinde pomum serratis digiti, sic manui suæ incluserit, ut nemo etiam qui fortissimus esset inde illud evellere potuerit) iidem authores recensent, eum aliquando cum columnam domus contremuisse, ruinamque minari intuitus esset, eam humeris tantisper sustinuisse, donec quisq; loco egressus, ille quoque se postremo in tutum recepisset, atque inde continuo ædificium prociderit. De Titormo idem Celius narrat, quod cum saxum ingens per grande spacium terræ rotasset, idipsum humeris sublatum in longam usque distantiam portaverit, atque illic in trophæum gloriæ suæ erexerit. De Fusio Salvio refert Plinius, quod per schalas ascendendo ducentarum librarum pondus tulerit manibus, ejusdem gravitatis aliud pedibus affixum rursum aliud humeris impositum: stet autem fides penes Authorem magniloquum.

Esal Avin. Hist Astolf. lib. 11. c. Plin. de præf. Ast...

MORALIA ET MYSTICA.

Armatus Cantor meus, ut promptitudinem tutelæ divinæ, qua ad electorum suorum salutem & auxilium præsto est, demonstraret, similitudinem aquilæ assumit, cujus dorsum alatum sit, & quod ruinis nostris se opponat: & contra rapacissimos Sathanæ ungves nos tueatur. Ait enim in psalmo nonagesimo: *Scapulis suis obumbrabit tibi, & sub pennis ejus sperabis, non timebis à timore nocturno.* Huic se sententiæ admirabiliter subscribit S. Augustinus, cui suffragatur Eucherius, qui ait: *Aves in scapulis fixas habent alas, quibus pullos fovent: ita & Deus infirmos, quasi in scapulis portat, & portando protegit.*

De essent. divin. fort...

Sacer textus in libro Regum primo, ubi ait: *Nolite recedere à tergo Domini*, S. Gregorio Papæ ansam præbet ad sensum illum: posse videlicet hic peccatores intelligi, qui cum se delictorum maculis contaminaverint, dicantur longius à divino vultu recessisse: sed cum in gratiam DEI rursum recipi contendunt, idque per viam pœnitudinis, quasi à tergo DEI sunt: nec enim hinc discedere volunt, nec rursum de divina amicitia præsumendi locus est: non incongrue enim de Magdalena dictum: *Stans retro secus pedes Domini*, nec enim se justificatam adhuc crediderat. A tergo stabat, quæ Redemptori fimbriam vestimenti contigerat, quo factum ut sanitatem amissam recuperarit, profluvio sangvinis cessante: supra quod præfatus Author commentatur: *Retro quidem est pro verecundia peccati, sed tangit per virtutem spei.*

Cap. 12. 1. Reg. in cit. Luc. 7. Matth. 9.

De tremenda illa comminatione qua DEUS per Prophetam Jeremiam peccatoribus indicit: *Dorsum, & non faciem ostendam eis in die perditionis eorum:* Sanctus Augustinus inquit: hic apertè iram Dei accensam significari: in eodem sensu accipiendum, quod Psaltes Regius ait: *Pones eos dorsum.* Supra quod

1.20. in ,C. quod Isidorus Clarus: *Hoc est, in fugam convertes eos: alius vertit: pones eos seorsum ad partem, hoc est in partem unam, quasi signum, & scopum, in quem jaciuntur sagittæ.* De hoc tritissimo versu Davidis: *Supra dorsum meum fabricaverunt peccatores*, S. Gregorius inquit, hoc de Judæis accipiendum cum Redemptorem nostrum crucifixerunt, oral. quorum peccata in ligno crucis supra humeros portabat.

Dorsum columbæ, de quo præmemoratus pro- . hom. 3. pheta ait: *Posteriora dorsi ejus in pallore auri*: Ori- al. 67. genes exponit, constantiam fidei indicare, & stabilitatem dogmatum perfectorum: aut verò, sicut Sancti Hieronymus & Augustinus asserunt, ultima illic Judæorum figuratur conversio, in fine seculorum: aut verò testamentum novum, quod ultimis lig. Deo. temporibus reservatum fuit. Adjungit S. Bernardus, per hoc intelligi posse robur spirituale ad portandum suave jugum Salvatoris, incitante charitate, aut æterna felicitate, quam post cursum vitæ hujus præstolamur. Potest item, juxta eundem Sanctum, de conscientia integra id accipi, quippe quæ sedem intra pectus & dorsum habet.

Quod humeris suis sicut Scriptura Sacra Geneseos meminit, filii Noë pallium suum, aut vestimentum imposuerunt, præfato S. Augustino interprete, passio Christi figurata fuit, quæ jam post tergum posita, & transacta venerationem habet fidelium. Panis ille & aquæ vas, quod humeris Agar servæ suæ imposuit 21. Patriarcha Abraham, illic in Genesi, tum temporis, cum eam imperante Domino, domo sua ejecit, sicut glossa ordinaria commentatur, separationem, simul tamen etiam de lege sustentationem populi Ju- , 22. daici figurat. Sicut tergum Moysis, de quo in libro Exodi memoratur, juxta præfatæ glossæ mentem, corticem legis subindicat.

f. Hier. S. Dionysius ad intuitum usque Angelorum se sublevat, dum in iis humanos motus considerat, eorum dorsum fortitudinem illam indicare asserens, qua universas morales virtutes continent. Per Rebeccæ humeros, quibus aquam bajulabat ad adaquandum en. hom. Abrahami camelos, tam Origenes, quam glossa, m. 22. exercitium seu praxin bonorum operum intelligunt. 22. Juxta eorundem mentem, tergum significare res futuras poterit: prout Abrahamo contigit, qui post se arietem vidit, sacrificio Isaac jam soluto: indicat enim, sicut ajunt, Christum Dominum, qui non secus ac immaculatus agnus immolandus erat: sic glossa commentatur. Tergum tabernaculi, cujus . 26. liber Exodi meminit, finem mundi portendit, & bonorum operum terminum.

Quod bonus ille seniculus Loth, in facie Sodomitarum incontinentium portam occluserit (verbis utar scripturæ) *post tergum suum*, indicat, secundum glossæ explanationem, animam sese contra impetus naturæ exstimulantis, aut contra imperium sensuum, aut verò contra Mundi & Sathanæ tentamenta communientem. Eadem jam sæpius memorata glossa exponit, per tergum alicubi designari vitam jam in vitiis transactam, unde & justo Loth 29. mandatum datur, ut ne de Civitatibus exterminii egressus, post tergum respiciat: retrorsum enim cernere est victum esse tentatione, de quo Exemplum nobis uxor viri hujus præbuit: cujus rei expressio tam in Genesi, quàm in Exodo habetur.

30. Supra illud Isaiæ: *Aures tuæ audient verbum post* ft. ad *tergum monentis*, S. Gregorius sic habet: ante pecca- .29. tum habere peccatorem faciem suam ad Deum conversam, sed post commissum delictum Deum vertere peccatori dorsum; quamvis & sic aversus eum tamen corripere & admonere ad conversionem non intermittat. Sic S. Hieronymus his verbis exponit: *Dorsum præbent Deo, qui legis ejus obliviscuntur*, idque per testimonia libri Paralipomenon, & Ecclesiastici corroborat.

Per obstinatos illos de quibus Propheta Zacharias inspirante Domino ait: quod videlicet ad auxilium ejus, *noluerunt attendere, & averterunt scapulam recedentes*, glossa ordinaria figuratos esse homines inquit, duræ cervicis, & indurati cordis: quod & Regius psaltes expressit: *Obscurentur oculi eorum,* Pf. 68. *& dorsum eorum semper incurva*: Replicat & confirmat hoc Doctor Gentium ad Romanos.

Quod porrò filii Israël in prælio contra Philisthæos 1. Reg. 4. cæsi (sicut Regum liber primus recenset) *terga verterunt Philisthæis*, S. Gregorium ad hanc considera- Loc. cit. tionem movit, ut in his verbis Judæos figuratos crediderit, qui nimirum sapientiæ, & doctrinæ Christianorum resistere nequierunt: sicut in Apostolicis quoque actis, de protomartyre Stephano per emphasim dictum est: *Quod non potuerint resistere Sapientiæ, & Spiritui, qui loquebatur.* Inter triumphos quos contra inimicos suos David se obtinuisse gloriatus est, unus is erat: *Et inimicos meos dedisti* Pf. 17. *mihi dorsum*: supra quod sic S. Gregorius Papa ratiocinatur: intelligi hic peccatores, & persecutores DEI cum convertuntur, & eorum, quos antehac persecuti fuerant, doctrinam sequuntur: atque ita nomine dorsi figurari possunt, eo quod institutionem & Exempla aliorum sequuntur, & ad portandum peccati jugum incurvantur.

S. Hieronymus supra dictum illud Prophetæ Oseæ: *Ululate in Bethaven post tergum tuum Benjamin*: Cap. 5. Hæreticos intelligi opinatur, qui oculis ad intuendam In hunc loc. veritatem destituti sunt. In dorso, prout Sancti Hieronymus, & Ambrosius explicant, percussioni- In Naum. 1. bus delicta puniuntur: hinc pœnitentiam per illud De bon. figuratam esse, aut verò castigationem pro culpa Patr. 4. Prov. 26. inflictam. De hoc in proverbiis dicitur: *frænum equo, camus asino, & virga in dorso imprudentum.* Hæ eædem significationes in Jeremia & Amos Cap. 10. 48. 8. Propheta reperiuntur. Hoc proinde David inten- Psal 65. dit, dum lacrymando inquit: *Posuisti tribulationes* Pf. 124. *in dorso nostro.* Iidem ajunt, virgam peccatorum super sortem & humeros justorum esse, tum cùm ab impiis oppetuntur injuriis, ab iisdemque læduntur: prout Nahum Propheta meminit. Econtra supra dorsum impiorum virga bonorum est, cum crimina Cap. 13. & errores castigantur: de hoc mentio est in Genesi, Deuteronomio, Libris Regum, & in Psalmis. Atque hic sensus venerabilis Beda est. Idem ait per hume- 49. 33. 22. . 7. ros nonnunquam bona temporalia indicari, quæ oblivioni danda sunt.

Inter has scapulas Regem Joram percussit Jehu: 4. Reg. 9. miles quoque Syrus Regem Achab cervicem inter & 2. Paral. 18. scapulas occidit: ut his indicaretur, sic castigandos esse superbos, & fastuosos, qui obedire Deo, & præceptis ejus morem gerere repugnant. In Cancellario illo magnifico, quem Ezechiel Propheta se vi- Ezech. 9. disse inquit, habentem atramentarium scriptorum affixum scapulis, memoriam Christi Judicis figuratam præfatus author commentatur, qua cunctas actiones nostras diligentissime notat, in supremo judicii die legendas. Funesta recordatio impiis! Quam à nobis altissimus, bonorum operum inspiratione avertat. Sed & ego calamum à Capitulo hoc averto.

PROVER-

PROVERBIA.

QUotquot verba ænigmatica in lectione meliorum Authorum occurrunt, quæ eorundem intelligentiam retardant, imò vero quandoque omninò tollunt, & progressum in literarum decursu impediunt, totidem per proverbia, & dilucidantur, & exponuntur: mediante meliorum expositione. Proverbium Sphynx quædam est, quæ difficultates in apertum producit, sed tot sunt Oedipi, quot Authores, qui easdem dissolvunt, & enodant. Proverbium res depravatas corrigit, & ad meliorem usum reducit, & visui exponit. Proverbium Sal quoddam est, escis inspersum, optimum earum condimentum: quod quanto compendiosius, tanto magis plausibile est. Cum enim nemo non sit amicus brevitatis: quid compendiosius proverbio, quod nonnunquam binis, ternisque verbis profundissimos sensus comprehendit? Plura de his jam monstrata, plura monstranda sunt. Dixit Catullus: *Non videmus manticæ quod in tergo est:* hoc est: defectus proprios negligere, & post tergum collocare, in proximorum autem errores lynceos habere oculos non hominum est. Proverbium hoc de Apologo quadam Æsopi natum est, qui binos cuivis mortalium sacculos esse docuit, quorum unus antrorsum versus, alter retrorsum bajuletur in tergo: in hunc collocare nos facta nostra, in saccum verò anteriorem collocari facta proximorum. Hoc Proverbium è versibus Persii authoritatem obtinuit.

In Searonte.

Suis defectibus intendendum esse.

Notatio defectuũ alienorum.

Ut nemo in sese tentat descendere, nemo:
Sed præcedenti tentatur mantica tergo.

Horatius item:

Respicere ignoto discet pendentia tergo.

Locum sibi in hoc S. Hieronymus vendicat præcipuum, qui sic ait: *Illa est vera inter amicos reprehensio, si nostra opera non videntes, aliorum juxta Persium manticam consideremus.*

De hac materie non procul hinc jam supra tractatum est, quæ tantopere à Redemptore nostro reprehenditur, tam item mundo detestabilis est, tantopere à viris sapientibus odio habita. De quam plurimis, quæ huc referri possent, id solum dixerim: si quisque prout oporteret, in fronte sua, plus autem in animo magnis characteribus insculptum & inscriptum portaret illud, quod olim literis aureis sub vestibulo Templi Delphici legebatur: *Nosce teipsum:* non ambigendum esset, quemque etiam in sui cautelam majori circumspectione ad corripiendos, & censurandos proximi defectus usurum. Nam si quæ actio difficultatem patitur quam maximam, penetratio interiorum est. Dixit hoc Juvenalis inter alios:

Satyr. 10.

- - - pauci dignoscere possunt,
Vera bona, atque illis multum diversa, remota
Erroris nebula. Quid enim ratio ne timemus
Aut cupimus?

Si itaque tam difficile est hæc nosse, quo nomine impietatis censenda est temeritas, quæ judicare de incognitis non veretur? *Attende tibi,* ajebat nonnullus, *& noris quàm sit tibi curta suppellex.*

De eminentibus malis solliciti.

Mens est in tergoribus. Hoc de iis exprimebatur qui de futuris anxii, malum quoddam imminens pertimescebant. Hoc adagium de scena Aristophanis prosiliit, è Comœdia quæ Pacis titulum habet. Sunt autem verba quæ sequuntur: *Peccavimus quidem ista, sed veniam dabis: tum namque noster animus in coriis erat.* Traducta metaphora est à taureis, quibus servi, aut equi castigari solent, vel à loris coriaceis quibus à tergo supra boum juga alligari eorundem cornua consueverunt. Hinc illud Plauti ænigma est: *Ubi vivos homines mortui incursant boves.* Aut verò similitudo à galeis sumpta est, quæ boum corio, ad soliditatem alligantur. Proverbium hoc item, juxta Manutii mentem, iis accommodari poterit, qui sibi de verberibus metuunt: aut verò iis, qui cum tremore bellorum ingruentium infestationem metuunt. Proverbium autem hoc, cum illo Terentiano convenit, quod ait: *Animus est in patinis.* Rursum illud non absimile est: *Tergora tuetur:* quod tantundem est, ac signis quibusdam, & conjecturis è vultu colligere, malum sibi imminere: tanquam si terga boum intuendo, aut vero taureas, ex his in mentem ei veniat, inde fabricanda esse ligamenta ad galeas, & bellum sibi animo præconcipiat. Adagium consimile in fabula Eupolidis occurrit, qui ait: *Planè quod obtuentur tergora.* Non inconveniens est, inquit Manutius, hinc proverbium illud natum esse, eò quod in vertice cassidum vel horrida barbarorum figura, vel Cyclopum monstra, vel animalium terribilium idea figurabatur. Hinc Athenæus ajebat: *Qui nihilo te fecit emendatiorem: tantumque docuit torvum obtueri.* Ad universa hæc confirmanda Aristophanes sic habet: *Ego hoc quidem faxo: dic tergora obtueri.* Imprudentia non est, quin potius provida prospectio, ex præsentibus futura metiri: dixit hoc S. Chrysostomus: *Ad nihil tam cupidus homo est, quam ad futura cognoscenda.* Et S. Gregorius Papa: *Futura prævisa minoris sunt timoris, quàm cum præsentia fuerint.* Si de futuris provisio etiam in animantibus ratione destitutis invenitur, ut quid eadem virtus homini rationali denegetur?

In Chrysog...

Athen. l.

In Pastor.

Obstinati... in tuenda statione su...

Tueri, etiam diis invitis, stationem suam: ut cum Princeps erga subditum, Patronus erga servum, Medicus erga infirmum, Amicus erga Amicum sic affectus est, his olim verbis exprimebatur: *Humeris sustinere quorum authoritas.* Adjungit Manutius: *Diligentiaque plurimum valet in conservanda salute cujuspiam.* Sic Marcus Tullius ajebat: *De summa Republica, quam vos universam hoc judicio, vestris humeris, vestris, inquam, humeris judices sustinetis &c.* Amianus Marcellinus item: *Ubi bellorum inundantium molem humeris suis, quod dicitur, vehens, scindebatur in multiplices curas.* Huic adagio illud alterum affine est: *Humeris referre.* Quo Marcus Tullius usus est, dum ait: *Dicebas te tuis humeris me custodem vobis in urbem relaturum.* Ab ejusmodi metaphora transsumptum est, quod qui in Reipublicæ negotiis sublimioribus & arduis impenduntur, Atlantes nominari solent. Non solum autem in his, sed in aliis omnino rebus agendis hæc sedula prospectio, & prudentia locum habet: prout Horatius ait:

Pro Flacco.

Lib. 16.

Pro domo su...

Sumite materiam vestris, qui scribitis, æquam,
Carminibus. - - -
Et cogitate diu, quid valeant humeri.

In Arte.

Si debiles Astyanactes Hectorem aliquem, si Thersithes Agamemnonem præseferre tentaverint, in malum illis cedet, & à spectatoribus explodentur.

Ad omne quod præ manibus est invigilandum.

Exemplum Polii damnantis ad persvadendum nobis sufficiet: hic dum viribus suis stultè fisus, sese monti opponeret, qui ruinam minabatur, temeritatem suam miser cum dispendio vitæ suæ luit, contritus & oppressus mole tantæ ruinæ. Huc spectant fabulæ Icari, & Phaëtontis. Instruit nos ad veritatem hanc Redemptor animarum nostrarum, dum ait: *Quis volens turrim ædificare, non prius sedens cogitat sumptus qui necessarii sunt, xxx. ne incipiant illudere ei, dicentes: hic homo cœpit ædificare, &*

non

non potuit consummare. Commendator Testius pro more suo erudite & facundè sic ait:

Sol gli Euristei ponno atterrar gli Alcidi,
E senza l'ira di Giunon, men bella
Fora Calisto, e transformata in stella
Or non idoreria gli Attici Lidi.

Quisque ergò, prout oportet, metiatur, opus cum viribus suis.

Accingi ad opus aliquod, de quo nihilominus certus sis illud vel inutilem, vel omnino nullum habiturum esse eventum, his verbis exprimitur: *Humeros licet perdas, aquam incernendo.* Si fons copiosus est, & scaturigo viva, humeros tibi potius destrues, & robur tuum, & tempus, quam ut sperare possis, te puteum illum evacuaturum esse. Citat proverbium hoc Suidas in Collectaneis suis, simul notans hoc figurari posse hominem, qui omnem operam suam, omne servitium in ingratum impendat: aut verò magistrum, qui vires suas & artem nequicquam in obtusum & indocilem discipulum effundat. Hic enim tanquam dolium perforatum est, quod continere nequit, quidquid æquæ infuderis. Simile est illi alteri: *Oleum & operam perdere:* aut verò illi tertio: *Æthiops non albescit*, vel *Æthiopem lavare.* Non dissentit, quod vulgò inter nos dicitur: *Lavar il capo al asino: asino caput lavare.* Ut verbo concludam, omnium vitiorum caput ingratitudo: *Bis malus est qui de bene merente dicit male:* inquit Sanctus Chrysostomus. Nunquam item intermoriturum est, quod Publius Memmius dixit: *Dixeris maledicta cuncta, cùm ingratum hominem dixeris.* Et Martialis pro genio suo semper mordax:

Est dedecus semper sumere, nilque dare.

Increata Sapientia per os Isaiæ lamentatur: *Filios enutrivi & exaltavi, ipsi autem spreverunt me:* & apud Jeremiam: *Ego autem plantavi te vineam electam: quomodo ergo conversa es mihi in pravum vinea aliena?* Denique: *Ingrato homine nihil pejus terra creat:* ajebat præfatus Memmius. Ingratus similitudinem nebulæ tenet, quam de imo paludum sol levat, quæ nihilominus faciem Genitori suo obfuscat. Sed de his hactenus.

NOTÆ LITERÆ H.

ADhuc inter Academicas quæstiones in Italia illud vertitur, utrum H. sit aspirato tantum, aut litera: plures enim asserunt, sine hac scribi posse: id quod modernorum aliqui exemplo monstrant. Ego verò cum Adeodato Franzonio in oraculo suo lingvæ Italicæ, item cum Dante, Petrarcha, Bembo, Dellacasa, Boccacio, Cinno, totque insuper aliis, qui à Pergameno citantur, dum sat magnam copiam Notarum in hac invenio, eam veram literam esse consonantem assero, æquè ac cæteras. Quamvis ingenium illud fecundissimum Comitis Bonarelli, qui *Adjunctus* nominatur inter Dominos *Intrepidos* Ferrarienses: pro symbolo suo torcular præli habentes: hanc literam in Quadro suo cum titulo aspirationis exhibeat, adjuncto lemmate: *Si cæteris addar:* per hoc indicare volens, siquidem aliis associata fuerit, sibi literæ nomen vindicaturam. Itaque hac ingeniosa inventione opiniones tantum inter se dissentientes conciliavit.

Sed ut hic ad ea quæ proposita sunt, descendam, illud dicendum, quod antiqui dum in corpore humano hanc literam H. expressuri essent, sibi humeros tetigerint: aut quia humeri duabus invicem colligatis hastis componuntur: aut pòtius quia nomen humeri hac aspirata prænotatur. Itaque H. simpliciter positum ea quæ sequuntur significabat: *Honestas. hæc. hæres. homo. habet. hora.* HA. *Hadrianus.* H. ÆD. Q. C. P. AM. FE. *Hoc ædificium quod cernis prudens Amator fecit.* H. B. *Hæres bonorum.* H. B. F. *Homo bonæ fidei.* HC. *Hunc.* HC. AM. N. *hunc amicum nostrum.* HC. L. *Hunc locum.* HC. V. *Huic vitæ.* H. D. *Hic dicavit.* H. DD. *Hic dedicarunt. hic dedicant.* H. D. D. *Hoc dono datur.* H. D. M. *Hæc domus mortui.* H. E. M. TBNR. *Hoc est memoria tribunorum.* HER. S. *Herculis sacrum.* H. F. *Hic fundavit. Honesta fœmina.* H. J. *Hæreditatis Jure. Hercle juravit. Hic invenies.* HIC. LOC. HÆR. NON. SEQ. *Hic locus hæredem non sequitur.* H. M. *Honesta mulier. Hora mala. Hora mortis.* H. M. H. E. N. S. *Hoc monumentum hæredes ejus non sequuntur.* H. M. M. *Hic memoria mirabilis.* H. M. P. *Hic memoriæ posuit. Hic monumentũ posuit.* H. M. S. *Hic mater sua.* H. M. S. M. *Hora mala sumpsit motum.* H. M. S. S. E. H. N. S. *Hoc monumentum sine successoribus eadem hæreditate non succedit.* HM. *Hymnus.* HO. *Homo. Honestus.* H. HO. *Homo honestus.* HOM. *Homo.* H. HON. *Homo honestus.* HOR. VI. *Hora sexta.* HOS. *Hostis.* H. HO. S. *Hic hora secunda.* H. P. *Honesta persona. Honesta puella. Hora pessima. Hic posuit.* HR. PSS. *Hæreditatis possessor.* H. PS. *Hora pessima.* HR. *Hæres.* H. R. *Honesta ratio.* H. R. I. P. *Hic requiesco in pace.* H. S. *Hora secunda. Hic sita. Hic sunt. Hostia sacrilega.* HSB. *Hostibus.* H. S. E. *Hic sepultus est. Hic situs est.* H. S. H. N. S. *Hoc sepulchrum hæredes non sequuntur.* H. SPL. M. A. *Hæc sepultura modo aucta.* HSS. *Hostes.* H. S. *Hostes sacrilegi.* H. S. S. *Hic sepulti sunt.* H. S. V. F. M. *Hoc sibi vivens fieri mandavit.* HS. *Sestertium.* HU. *Hujus.* H. V. *Honesta vita.* H. V. B. P. *Herus verus bonorum possessor.*

Has tibi notas, mi Lector, non idcirco adduxi, ut eisdem legendis multum distinearis, non enim ignoro quantam satietatem, quantum parere soleant fastidium: nec tamen iis hoc continget, quibus vel ad monumentum quoddam, vel scripturam dissolvendam prodesse poterunt: in hunc enim finem huc collocata sunt: sicut & illa quæ sequuntur

EPITHETA.

MAnilius dorso adjunctum alterni dedit: *Nec non alterno desultor sidere dorso.* Statius humeros grandes appellavit: *Grandibus alte insurgentibus humeris.* Idem blandos: *Blandisque humeris se innectit Achilles:* Idem graves: *Summititque graves humeros.* Adhuc idem comantes: *Humeroque comanti.* Manto fragiles dixit: *In fragiles tantam hanc hummeros convolvere molem.* Onustum humerum inquit Horatius: *Reticulum panis venales inter onusto forte vehas humero.* Idem album: *Non Chloris albo sic humero nitens.* Musculosus dixit Vegetius: *Humeris musculosis, valentibus digitis.* Candidos Pontanus: *At si candentes humeros, & eburnea colla.* Pulchros Pamphylus: *Atque comam pulchrosque humeros irata flagellat.* Niveos Sabellicus: *Aut niveos exute humeros, & eburnea colla.* Candidos Cornelius Gallus: *Productum bene candidis humeris.* Albentes Manto: *Pectus & albentes humeros irrorat.*

In Ach. *Ibid.* *1. Sil.* *1. Serm. Saty. 1.* *Lib. 2. Carm.*

PHISIOGNOMIÆ.

NON immerito, ut reor, cum omnium Sapientum Schola præsuppono, de partibus hominis externis, aut male, aut bene compositis significationes internarum qualitatum, aut naturalium deduci

deduci posse, prout ille vetus Philosophorum axioma est: *Passiones animi sequuntur temperamentum corporis*: bene enim aut male quælibet corporis pars disposita, bonam aut econtra malam arguit nutritionem, unde non absimiles item enascantur operationes necesse est. Metapl renum igitur, aut interscapilium (prout vir doctissimus Aldrovandus, unà cum melioribus aliis sentiunt) siquidem rite compositum, apertum aut dilatatum in proportione sua fuerit, hominem magni roboris, magnarum virium, & vigoris denotat. Siquidem ex adverso parvum fuerit, aut deforme, mollitiem muliebrem, & effæminatum animum, huic sexui debili convenientem subindicat. Humeri grandes in muliere, robur ejus portendunt: de parvis contrarium sentiendum: videlicet quod viris æquè ac mulieribus delicatis proprii sint. Qui humeros elevatos habent, insidiosi erunt: sicut humeri aperti, acumen ingenii præsagiunt.

hist. monstror.

Inter scapulas & humeros item ossa quædam dependent: quæ qui longa habuerit, ita ut manibus suis, non curvatus, contingere genua possit, hominem fortem indicat. Sed rarò tales inveniuntur. Plurimi sunt, quibus admodum breves & mutilatæ videntur, in quibus pessimam indolem, & malevolam, & dolosam præsagiunt. Sed hæ regulæ, dum exceptionem suam patiuntur, plenam credulitatem infallibilitatis non requirunt. Ego, mi Lector, tibi tales offero, quales in scriptoribus inveni: stet fides penes ipsos. Interim Atlantem esse me optarim, qui cælum literarium humeris sustentem: ut pro meritis tuis tibi amicissime, & pro desiderio meo inservire possim: sed cum fortuna, & natura, exiguos mihi humeros elargitæ sint: nolim ex præfatis physiognomiæ prognosticis mihi vel fafritiem vel dolum affingas, cum videas, me tibi candidissimo pectore ministrare: ex partu hoc, qui infra sequitur, quamvis debili, idipsum concludito, qui videlicet, quem præ manibus habemus, tractatum nostrum terminabit.

De Humeris.

Suddita nel portar de pesi all' onte
Sembri nel corpo human parte piu vile,
E pur per te d' alto valor maschille
Il robusto figor sia, che si conte.
Se su l' incude sua continuo Bronte
Tempra al Dio del furor dardo, o fucile,
Opra e del tergo, che vigor virile
Porge al mano, onde sue forze a pronte.
Porta sul dorso il Mar legni vaganti,
E con essi il mortal pur si cimenta,
Con il dorso ad ognor de Remiganti:
Possa tal che non opra, e che non tenta?
S' Atlante ancor de le magion stellanti,
Con omero immortal l' orbe sostenta.

BRACHIA, ET MANVS.

Anatomia.

QUascunque hactenus, operosa Ars, in omni adeo tempore per universas mundi plagas exercere operationes potuit, ministri dixerim, atque opifices fuerunt, manus & brachia. Manus hæc discipula simul & Magistra est, quæ discendo docet, & docendo discit. Si natura in distributione partium suarum provida est, si ingeniosa ad inventionem, sedula in compositis, accurata etiam in rebus minimis, robusta in fortibus, in delicatis tenera, varia in coloribus, elaborata in compositionibus, idque non solum in humana creatura, sed in quovis animali, in plantis, & mixtis, manus est, quæ trahendo, retrahendo, fingendo & sculpendo, in telis, in marmoribus, & in saxis omnia oculis nostris spectanda proponit. Imo verò ausim dicere naturam ipsam huic devinctam, quippe quæ quandoq; partus ejus imperfectos emendat, majoremque eis perfectionem inducit. Audax est, sed audacia ejus securitate plena est: mensurans restringens, imo ut ita dicam martyrizatis in medio rotarum momenta temporum, dum eadem per horologiorum artificium distingvit, & ordinat. Quin & sublimioribus se ingerit, ipsam adeo sphærarum notitiam exponens: dum artifici stylo easdem brevibus circulis delineando repræsentat. Non est regio in terris tam à nobis remota, non angulus orbis, quem lineamentis suis brevi gyro non depingat, & palam faciat. Quid adhuc? Etiam ea, quæ inter vivos operata est, post mortem suam prout potest, tanquam rediviva proponit. Denique si nobis terra fructificat humanæ manus attribuendum est industriæ, & labori. Hæc belluarum maxime sylvestrium, & indomitarum domitrix est: characteres insculpit: ædificia construit: imò & ipsum ferrum sese incurvare compellit: hæc in sublime evehit, hæc deprimit, hæc erigit, & rursum prosternit, contorquet, restaurat, convellit, & replantat. Id quod mentis & cogitationum lucubratio assidua per theoricam meditationem adinvenit, sine manus subsidio, ad exhibitionem operis perduci non potest. Unde cum sit corporis nostri pars tam conspicua, tantopere observata, materiam nobis ad vastissimū tractatum exhibebit: quanquam ego,

ego, utpote brevitatis amicus, pro solito meo, iis quæ universalitatem non excedunt, solum immoraturus sim: sola necessaria discutiendo.

Itaque ut ab Anatomicis exordiar inter corporis præcipua membra dico esse, pedes manusque. Manus principium ducunt à scapulis, & ad extremitatem usque digitorum descendunt. Brachium unico osse constat, eoque validissimo. Sic manus integra, terna divisione, in brachium, cubitum & extremam manum dispertitur. In brachio observanda est pars superior, inferiorque, interna, & externa, anterior, & posterior. Superior caput grandiusculum habet, natum cum osse, quod se cavitati scapulæ inserit, prout supra jam declaratum est. Cavitas ejus superficiaria est, ut tanto expeditius quolibet brachium rotari possit: sed per copiosam cartilaginem sinus ille amplificatur, ut articulatio firmior sit.

In parte anteriore capitis hujus scissura quædam, aut fossula est, quæ caput illud bifariam dividit, atque hæc conspicua est, per quam portio musculi bicipitis flectitur ad cubitum; de acetabulo scapulæ egrediens, tanquam per rotam parte sua inferiore conducitur, ac tandem in cubito & radio articulatur. Elegans est ob varietatem sinuum, & extensionum suarum. Quarum extensionum binæ sunt: externa una, altera interna: de illa musculi pene omnes oriuntur, qui nimirum & carpum, & digitos extendunt: de hac autem originem trahunt, qui plicantur. Totidem illic sinus sunt, qui trochleam repræsentant, cui alligati sunt, per modum funiculi, sic compositi, ut in acutissimum angulum terminare faciant cubitum, nec permittunt, ut ultra lineam rectam protendantur.

Constat cubitus binis ossibus grandiore & inferiore. Vocatur autem vel *ulna*, vel *cubitus*: ab Arabibus: *focile majus*, *aut minus*. Pars inferior cubiti cum carpo articulatur, tam per mediantem cartilaginem, quam per apophysim acutam. In altero osse, quod radius appellatur, rursum pars superior consideratur, & inferior: quarum illa quidem superior cum externa apophysi articulatur ex qua articulatione supinus, pronusque motus dependet. Inferior connectitur per Epiphysin ossi quod carpum diximus, & quod digitum maximum spectat. Pars interna ejusdem amplificatur, & producitur, anterior diminuitur. Hæc bina ossa in partibus superioribus & inferioribus cum positura contraria occurrunt: & in extremitatibus suis sic copulantur, ut os, quod radius dicitur, in parte superiori recipiatur à cubito, & econtra os cubiti inferius recipiatur à radio: exhinc sinus medii sic se pandunt, ut musculis cedant, & motum pronum, supinumq; promoveant.

Summa vel extrema manus in tres partes discernitur, in carpum, metacarpum, & digitos: quarum figuræ diversæ sunt, & inæquales. Pars enim gibbosa est, pars sima, pars item recta, pars rotunda: connectuntur invicem per vincula, & cartilagines. Hæc ossa duplicato ordine distincta sunt, ut tanto promptius manus commoveri possit; ab intro sima, & gibbosa: foris item cavitatem quandam habent medulla repletam.

Tertiam manus partem constituunt digiti, prout suo loco tractabitur. Brachia pro arbitrio nostro moventur & gyrantur spontaneè, idque opera, & concursu octo musculorum. In superiori à duobus musculis regitur: quorum unus deltoides appellatur à figura hac, quæ delta græcorum est, sic nominatus: alter superspinatus à quibusdam vocatur: deinceps humeralis est, natus de claviculæ medio, de spina homoplatæ, & acromio, paulatim subtilior evadens cum tendine validissimo inseritur in medium scapæ. Supraspinatus de cavitate illa supra spinam homoplatæ natus, plantatur in cervice brachii. Subtus item à duobus largissimis musculis brachia moventur: quorum unus latissimus, rotundus major dicitur: alter dorsalis maximus. Nascitur hic de spinis ossis sacri, & lumborum, & novem thoracis. Principium ejus largum est, apertum, & nervosum, sicut & de parte superiore ossis Ilii: de hinc sursum ascendendo totus carneus per angulum inferiorem homoplatæ fertur, posthæc capiti, quod in humero est, quasi reflexo, sed robusto tendine inseritur. Hic musculus varias fibras habet, & brachium in obliquum idque deorsum versus torquet. Constat tribus angulis æqualibus, uno longiore, altero brevi. Rotundus major de ima costa homoplatæ in cervicem brachii fertur.

Anterius movetur brachium, opera, eâque validissima, musculi unius, qui pectoralis dicitur, in pectore enim residet, figuræ inæqualis, ad Pentagonum vergens, quinque lateralis est. Nascitur à clavicula, idque plus quàm media sui parte. Inseritur propemodum totus sterno, in sexta, septima, & octava costa, carnoso nimirum & largo principio: ex hinc robusto & replicato tendine in os brachii, intra deltoidem, & bicipitem ligatur, cavitatem axillæ relinquens. Hic tria genera tendinum apparent, qui motum anteriorem brachii adjuvant: retrorsum illud tres musculi movent, hoc est, infraspinatus, rotundus minor, & subscapularis.

Infraspinatus nascitur de cavitate intra spinam, largus admodum & carnosus, totam enim cavitatem scapulæ adimplet, quæ intra spinam est, & in capite brachii & cervicis, tendine crasso, & sat largo inseritur. Rotundus minor natus de costa inferiori scapulæ in cervicem brachii, & humerum interiorem fertur. Subscapularis, aut immersus, totus de parte sima scapulæ natus: quam etiam carne sua totam adimplet, cum tendine quodam sat largo & valido in cervicem, & caput humeri inseritur. Hi tres musculi sic movent, ut motus semicircularis sit, circulum autem perfectum non musculus unus & solus, sed conjunctim omnes per successionem operando efformant.

Altera pars manus, Ulna nominata, duobus ossibus constat, cubito nimirum & radio, unius, alteriusque motus diversi sunt, motus enim cubiti proprius est flecti, & extendi; radius autem motu suo manum pronam, & supinam reddit. Quator sunt musculi cubiti: duo qui flectunt, duo item, qui extendunt: quorum unus biceps dicitur, & alter brachicus. Biceps juxta nomen suum duo capita habet: eorum unum ab acetabulo scapulæ, & de cavitate glenoide, per fissuram brachii fertur; alterum natum de processu caracoide: quæ utraque in unum ventrem terminantur, inserti in anteriorem partem non cubiti, prout minus experti arbitrantur, sed radii. Interim appendicem carnosam emittit, idque quasi in medietatem ossis brachii, non observatam à pluribus. Brachiæus cum carnositate à brachio superiore, & anteriore exit, adhærens ossi, hinc ad radium fertur cum congenere suo, sicut & in cubitum.

Hi totidem musculis extenduntur, hoc est: longo, & brevi. Ille aliquantum à scapula egreditur, subtus cervicem illam: alter de cervice postica humeri ortus, sic priori congenitus est, ut nulla arte separari ab eodem possit: sic invicem misti, & confusi, tendine quodam nervoso foris, carnoso interius in olecranum inseruntur.

Propri⁹ radii mot⁹ est, flectere, & extendere manũ, hic enim

enim propemodum ſolus amplectitur, & recipit manum: absque hoc gyrari manus nequit, nec digiti ullatenus conduci ad articulationem, ſive prehenſionem poſſunt. Itaque quatuor muſculi ſunt, qui radium movent: duo qui ſe flectunt, duo item qui ſe extendunt. De pronis primus dicitur rotundus, natus de apophyſi interna brachii: ſæpius etiam ex inferiori humeri parte terminatur oblique in radii medietate, cum tendine membranoſo. Alter verò Quadrati nomen habet, qui ab ima cubiti parte in radio terminatur. Supinatores, aut extenſores itidem duo ſunt. Unus eorum inferiori parti brachii inſeritur: alter in inferiori radii parte nervoſus eſt, ab apophyſi externa brachii, quaſi ad medium usque radii portatur, quorum ſe individua unione colligat: ab intro carnoſus eſt, foris membranoſus, & per obliquum incedit, ſicut motus ejus obliquus eſt.

Flectitur carpus, & oblique in latera extenditur. Muſculi qui flectuntur duo ſunt, hique interni: quorum unus de apophyſi interna brachii natus, oſſique cubiti alligatus in os carpi quartum, cum tendine craſſo partim carnoſo, partim nervoſo, inſeritur: alter ſupernus, in eodem tuberculo genitus, in oſſe metacarpi terminatur, omnium videlicet primus, indici ſubjectus. Extendunt carpum bini muſculi, ambo externi: ſupernus de externa apophyſi brachii naſcitur, & in duos ramos aut tendines terminatur, ex iis unus in os metacarpi primum, alter in ſecundum inſeritur. Muſculus alter inferior, cum principio eodem natus, uno ſolo tendine oſſi quarto metacarpi ſubmittitur, finitur autem in minimo digitorum. In obliquum carpus in latera ab iisdem præfatis muſculis movetur, aut vero ſeparatim operando, aut verò conjunctim, inflexione, aut extenſione. Reſtarent muſculi digitorum, ſed de his alibi in loco ſuo.

Præter partes omnibus membris communes, cuticulam, cutem, pingvedinem, & membranam nervoſam, partes ſibi proprias habet manus, ſicut ſunt muſculi, & oſſa. Per nomen vaſorum doctiſſimus Laurentius arterias intelligit, & nervos, & venas: venæ ſe divaricando per univerſam manum extendunt ortum ſuum omnes à ramo axillari trahunt: duæ ſolum ſunt: quarum una per exteriorem, altera per interiorem brachii partem ſe extendit: hæc vulgo baſilica nominatur, altera cephalica. Baſilica ab Hippocrate vena interna dicitur, ab aliis hepatica, & jecoraria. Solet hæc bifariam dividi: in profundam, & ſubcutaneam: profunda arteriæ axillari adhærens, ſicut & tertio nervorum pari, ad mediam cubiti curvaturam fertur, atque illic ramos ſuos diſſeminat, ſicut & in radium. Subcutanea per cutem diſcurrit, donec ad articulationem cubiti pertingat: in duos ramos finditur, quorum unus ad cubitum internum decurrens, cum ramo humerario unitur; de quo concurſu vena communis naſcitur, quæ vulgò media nominatur; alter verò per inferius brachii latus in vicinam cutem partesque ſubjectas ramos ſuos transmittit.

Cephalica, quam in Cephalalgiis ut plurimùm incidimus, ab Hippocrate externa appellatur, partes enim externas ambit: alii humerariam dicunt, eo quod per humeros inter muſculum deltoidem, & tendinem pectoralem diſcurrat; vicina ſuperficiei, donec ad præfatam cubiti curvaturam pertingat. In duos item ramos diſcernitur, quorum unus oblique in interiora cubiti transportatur cum baſilicæ ramo copulatus, venamque communem parit: alter major quaſi ad medium radii usq; deſcendit, inde per carpi medium obliquè diſcurrens, manum externam penè totam irrigat, cum ramo conſpicuo in in parvo digito terminatus. Pari modo arteria de ramo axillari egreditur, ſed non niſi ſola eſt, & baſilica appellatur. Binos item ramos habet: profundum & ſubcutaneum: qui deinceps in ramuſculos varios diffunditur, è quibus ſurculum nihilominus ſat eximium & conſpicuum in carpum transmittit, per quem differentia pulſuum examinatur, dum ibi loci potiſſimum valetudinariis tractari manus, vel tangi pulſos ſolet.

Sex nervorum paria per manum diffunduntur: primum par de quinto cervicis ſpondilo procedit, quod deinceps in deltoide, vicinaque cute terminatur, alterum par de ſexta vertebra ſcaturiens, ad primum bicipitem muſculum evagatur, & proinde ramum quendam muſculo cubiti longiori porrigit: tandem curvaturam cubiti contingens, in duos ramos diſpertitur. Tertium par rivis ſuis per muſculum bicipitem craſſiſſimum emanat. Quartum ſubtus muſculum eundem cadendo cum baſilica profunda, & arteria interna in ramos varios diſcinditur. Quintum per muſculos qui cubitum & extendunt, & flectunt, deportatum, internamque apophyſin brachii pervadens, immixtum tertio pari, inter digitos coonſumitur, duos nervulos auriculari præbens, duos digito medico, unum medio. Sextum nervorum par inter cutem, & membranam nervoſam apparet, ſcandendo per internam brachii apophyſin, finitur tandem in cubiti cute. Atque hæc vaſa ſunt univerſa manus, ſicut ſupra dum de muſculis manus retulimus, plura allata ſunt. Oſſa manus varia ſunt: quorum unum os brachii eſt, duo cubiti, octo carpi, quatuor metacarpi, & quindecim digitorum, prout loco ſuo apparebit. Atque hæc delibaſſe ſufficiat, relinquendo aliis, quorum intereſt, ut ex profeſſo in materia tam vaſta manum ſuam exerceant: ac ſic deinceps diſcutiatur

Uſus, figura, & ſtructura manuum.

Ambigendum non eſt Altiſſimum DEUM pro Naturæ decoro, creaſſe hominem eundemque audacem, qui nil non tentet, nil non machinetur: qui tamen in ortu ſuo inermis, nudusque & pannis involutus, inter vagitus infantiles, inter ploratus, in ſumma egeſtate, & omnium rerum inopia inventus eſt. Rurſum è contrario idem homo robuſtiſſimis præſidiis dotatus, qualibus præter eum nullum omnino animalium: ratione ſiquidem præmunitus eſt, ſicut & miniſterio manuum. Hæc officina eſt omnium officinarum, & ars artium omnium præſtantiſſima. Manus humana organum eſt, omne inſtrumentum aliud præcellens, quippe quæ capaciſſima eſt, quidquid in orbe eſt operandi: de qua tam Philoſophi, quam ipſe Apoſtolus jure merito dixerint: *omnia omnibus*. Opere manuum lex ſcripta eſt Dei, tum & templa Altiſſimo erecta, & ea quæ ſupra jam memorata ſunt, fabrefacta. Et quamvis inermem, & imbellem natura hominem producat, nihilominus à mutis animantibus & à feris defenditur: eæ etiam belluæ quæ alioquin cæli inclementiæ reſiſtunt, de manu hominum ſecuritatem habere nequeunt, tum cum in eas ferocire homini placuerit.

Inde etiam plus adjumenti homo, plus roboris habet à manu, quam non habet à fortitudine ſua taurus, ab feritate oculorum, & ungvium ſuorum leo. Omne quod in rerum univerſitate continetur, manui hominum ſubjicitur. Hinc Anaxagoras intelligens cum quanta ratione, & ſapientia magna mater natura hanc partem

partem fabrefecerit, dixit nil cogitari posse perfectius, nec organum cum majori artificio compositum. Hæ ministræ sapientiæ sunt, & rationis, quasi vicariæ discursus, interpretes conceptuum, dum ministerio manuum cogitata cordis sui homo, ab una orbis plaga ad alteram beneficio literarum transmittit. Hinc, prout loco suo diffusius demonstrabitur, Numa Pompilius manus consecravit fidei, his enim conventiones nostras, & pacta, & juramenta sancimus. Etiam apud Persas pro pignore principali fidei acceptatæ sunt: sicut Hieroglyphica nos docebunt: hinc eorum majores manu potissimum se salutabant. Consuetudo adorantium erat, osculari manum, & caput inclinare.

Officium manuum est apprehendere: tum deinceps æstimare & judicare tactum: ei quoque attribuendum est potissimum, lenire, & levare dolores. Instrumentum accommodatissimum ad nostri tutelam, & partium anteriorum defensionem; unde ut taliter ei operandi facilitas sit, tam admirabilem structuram obtinuit. Figura ejus oblonga est, hæc in diversas partes divisa. Idque ut pro libitu suo attrectare possit, ea quæ sphærica, quæ longa, quæ recta, quæ cava sunt. Contrectat non solum grandia, sed inferiora quoque, & minima: quod ei factu impossibile esset, si una sola parte constaret, eademque continuata, & consequente. Singulare enimvero hæc artificium naturæ est. Cumque organum, vel instrumentum perfectissimum sit, variis item, inter seque divisis particulis coaptata est. Quatuor fontes, vel genera sunt, ex quibus operatio manuum formatur.

In primo loco sunt, quæ ex semetipsis operantur: in secundo, ea sine quibus fieri operatio nequit: in tertio, quæ ad perfectionem operis concurrunt: denique in loco quarto, quæ quod perfectum est, conservant. Prima & præcipua pars manus musculus est, sine quo apprehendi nil potest, atque hic organum immediatum est voluntarii motus. Pars illa, sine qua apprehensio fieri nequit, item musculus est: non movet autem sine imperio, idque fit dum peculiaris nervus tenuissimum spiritum illuc transmittit, qui idcirco etiam portator dicitur. Ea quæ operationem in homine perfectam reddunt, ossa sunt, & ungues: ossa stabilitatem, & firmitatem præbent, sine quibus digiti nec plicari, nec extendi possent: sed omnino molles, non nisi tremebundi, nil contrectare, nil edomare possent. Adjuvant præter hæc comprehensionem nostram ungues. Ea denique quæ conservant actionem, venæ sunt, & arteriæ, cutis, & pingvedo. Irrigant venæ manum sangvine: arteriæ spiritum illuc vitalem infundunt: Cutis & pingvedo hæc invicem ligant. Atque ita in artificio tam admirabili, tam difficili Altissimus Deus difficultatem non invenit, *cum hominem de limo terræ formavit:* In materia tam fragili perfectio omnipotentis Creatoris dignoscitur.

FACTA EXIMIA.

Inter nobiliores, & maximè illustres materias, quas scripturæ & monumenta authorum tractant, hæc potissimum est, quæ actiones heroicas commemorat. In Italico Idiomate *Impresæ* dicuntur, quæ aliud non sunt, quàm magnanima, & inclyta facta virorum fortium: mutuato nomine, ab actionibus eminentibus, quas in castris milites operabantur (sic præcipui authorum sentiunt) unde postmodum ad hæc ipsa significanda, & in annalibus temporum, memoriæ posteritatis indelebili tradenda, impressa & expressa sunt materialia corpora, quæ harum rerum significata portarent. Magna enimverò inventio, res inanimas, & longè dissitas adducere, iisdemque ministris & expositricibus cogitationum & conceptuum uti: ubi per prosopopoeas admirabiles, etiam quæ inanima & muta sunt, diserta fiunt: sed cum eadem corpora sine declaratione verbali interpretationem possent variam, nonnunquam etiam sinistram parere, singulari inventione viri prudentes illuc adjunxerunt Epigraphes, vel lemmata quæ deinceps à corporibus illis indivisa essent, prout cum authoris sensu analogiam perfectam portant, quo certum aliquid, è fundo genii sui adinventum, exponere publico allaborarunt.

Dignitas actionum heroicarum.

Bargagl. Ferri. Ruscelli. Ares. Costall. & alii.

Ad paucas nihilominus membrorum humanorum partes reducuntur repræsentationes illæ, quas viri prudentes ab iisdem partibus mutuati sunt, fortassis hac de causa, quod non facile erat, vel expeditum, conceptus hominis corde abstrusos, ejusdem hominis membris figurare: aut verò quod cum membra sua sibi semper contigua, & præsentia habet, evagari alio placuit: aut verò quod cum eadem membra sua, in figuris typicis per professiones alias jam usurpata viderunt, in doctrinis nimirum tam moralibus, quam mysticis, in Hieroglyphicis, Proverbialibus, in ritibus, observationibus, consuetudinibus, Apologis, & aliis: ita ut supervacuum rati sint de his ultra ratiocinari, in quibus tot jam ante laborassent. Itaque ad pauca reducuntur non minus, quæ manum concernunt, aut brachium: quæ tamen omnia, prout illa invenire mihi licuit in libro viri eruditissimi, & quondam venerandi, omnique honore dignissimi præceptoris mei Picinelli

(qui eadem in fusissimo & operosissimo volumine suo, ad studiosorum utilitatem, prout meæ quoq; consvetudinis est, abbreviata dedit) huc collocare volui.

Itaque hic author dum perseverantiam orationis commendare statueret, manum exposuit, portam indefesso studio pulsantem, cui lemma illud doctis-

Orationis perseverantia. Laurent. *Laurent. Iustin. de Orat. c. 9.* *Titus Bostren. in Luc. c. 8.*

simi Aresii adjunxit: *Non semel sufficit*: alius illud: *donec aperiatur*: (super hoc figuram infra collocatem vide.)

In tali proposito Laurentius Justinianus habet: *Sicut certaminis bravium non assequitur, qui antequam ad metas attingat, deficit, sic orationis fructu privatur, quisquis in illa non extiterit importunus.* Titus item Bostrensis supra verba Evangelistæ Lucæ clamat: *si perseveraverit pulsans, ne ignavo, negligentique animo precationis insistamus, jubet enim nos ea frequenter petere, quæ modulum nostrum nostris partibus excedunt: Ergo orationi impigre incumbamus in eaque perseveremus.* Redemptor noster idipsum ore suo nobis exposuit, dum ait: *Quærite & invenietis, petite & accipietis, pulsate & aperietur vobis.* Ubi annotandum, quod quæsisse non sufficiat, sed pulsandum perseveranter, atque eadem pulsatio sæpius reiteranda. Amicus ille in parabola introductus, à Redemptore nostro, qui media nocte fores amici sui pulsando tres sibi panes commodari postulavit, ubi demum Salvator ait: *quod propter improbitatem ejus surget, & dabit illi quotquot habet necessarios*: ea, quæ superius dicta sunt confirmat. *Luc. 11.*

Spectare oculis rem, & manu palpare.

Cardinalis Matthæus Lango manum elevatam exposuit, cujus palmæ oculus inerat, cum hac subscriptione: *Fide, & vide*: his docere volens, siquidem judicium solidum formare contenderimus, oculis propriis res examinandas, & manibus palpandas esse. Huc respicit proverbium: *Pluris est oculatus testis unus, quàm auriti decem*, prout vult Plautus: Et Horatius: *Plaut. in art. Poët.*

Segnius irritant animos demissa per aurem,
Quam quæ sunt oculis subjecta fidelibus - -

Ministri Principum Vigilantia.

Diego Saviedra Principi suo præcepta in hunc modum suggerit: ut fidat equidem ministris suis, diligentiam nihilominus propriam non intermittat, atque ita binas manus repræsentat, quarum una sine oculis sit, altera aurita, subjecto lemmate: *Fide, & diffide.* Atque hoc est, quod Seneca inquit: *Utrumque in vitio est, omnibus credere, & nulli.* Sic Lampridius de Alexandro Severo scribit: quod non contentus, ad ministerium justitiæ in foro suo sibi Legis-Consultos eruditissimos in orbe terrarum adhibuisse: *Ipse adeo Imperator* (inquit Author) *negotia & causas prius à scriniorum Principibus, & doctissimis Juris-consultis sibi fidelibus, quorum primus tunc Ulpianus fuit, tractari, ordinari, atque ad se referri præcepit.* Sic quoque magnus ille Psaltes: *sedebam in medio domus meæ*: Et rursum alibi: *In matutino interficiebam omnes peccatores terræ, ut perderem de civitate omnes facientes iniquitatem.* Sic Assuerus Rex sibi apportari annales Regni imperavit. Sic Tacitus de Tyberio memoriæ tradidit: *quod negotia pro solatiis habebat.* Sic de piissimo Imperatore Vespasiano inquit Svetonius: *quod amiciebat se, & calceabat, postquam expedisset quæcunque obvenissent negotia.* *Lampridius.* *Psal. 150.* *Esth. 60.* *Lib. 1.* *In ejus Vita.*

Prælatorum integritas. *Ferri.*

Manus gestans scorpionem ab Abbate Ferri proponebatur, subjuncta sententia: *Procul ab ictu.* Id quod in honorem Cardinalis Mapphæi Barbarini adinvenit: inferre volens, talem ejus integritatem esse, ut malignis hominibus non sit quod opponant, aut unde eum in quacunque parte feriant, aut pungant.

Quod

Quod privilegium Paulus in Prælato requisivit dum
imoth. 3. ait : *Oportet Episcopum irreprehensibilem esse.* Item
Tit. 2. 8. ad Titum : *Verbum sanum irreprehensibile , ut is, qui ex adverso est vereatur : nihil habens malum dicere de nobis.*

versitas nerum officio- n. Digiti, qui ex disparitate sua elegantiam & proportionem manus efformant , ab homine quodam judicioso hoc Lemma obtinuerunt : *disparitate pulchrior.* Hæc est pulchritudo illa (inquit præfatus Abbas Picinellus) quæ in exercitibus apparet, sicut & in cultu Religionis , ubi tanta est functionum varietas , tam diversa officiorum distributio. Pro conclusione hac , & expositione tam eleganti S. Leonem Papam citat , qui ait : *Etsi non eadem est membrorum omnium pulchritudo , nec in tanta varietate partium potest esse membrorum parilitas, communionem tamen obtinet decoris connexio charitatis.* S. Gregorius Pappa item , dum de variis Ecclesiæ gradibus loquitur, sic habet : *Ad hoc divinæ dispositionis provisio gradus diversos , & ordines constituit esse distinctos , ut dum reverentiam minores potioribus exhiberent , & potiores minoribus dilectionem impenderent , veræ concordiæ fieret ex diversitate connexio.*

Abbas Jacobus Certanus (omnes hi quondam Concanonici mei) manum exprimebat blandientem serpenti, cum hac Epigtaphe : *propriæ blanditur neci:* Alludendo ad mundanos , qui dum nimium carni blandiuntur , causam interitus sui fomentant : Totum hoc prædictus Author per sententiam Origenis elucidat, qui ait : *Si carnem frequenti mollitie , & jugi deliciarum luxu foveatis, insolescet necessario adversus spiritum :* Et paulò infra : *Tu das stimulos carni tuæ : tu eam adversus spiritum tuum armas, & potentem facis , cum eam carnibus satias , vino nimio inundas, omni mollitie palpas , & ad illecebras nutris.* Sic omnino etiam, qui tarde , & male cognito inimico benefacit, serpentem in sinu suo nutrit.

Pari modo ut monstraretur , quantum is , qui secundum normam virtutis operatur , prævaleat , ei, qui de eadem perorare novit , manus figurabatur aperta, cum hac sententia : *Opere, non verbo.* Id quod Seneca amplificat, dum inquit : *Non est philosophia artificium , nec ostentationi paratum : in rebus, non in verbis est.* Et Justus Lipsius : *Facere docet philosophia , non dicere : hoc exigit , ut ad legem suam quisque vivat.* Virtus operum. *Iust. Lips. lib. 1. Manud. Dissert. 13.*

Jam sæpius memoratus Pater Picinellus perpendens , quantum animæ nostræ afflictiones prosint, unde Deus ex nobis eruit, & pœnitentiam , & eleemosynas, denique opera vitæ æternæ : ut hunc sensum suum tam pretiosum significaret , manum adhibuit , exprimentem spongiam , cum lemmate : *Premit, ut exprimat.* Id quod in persona Job contigisse reor, cum tantis & pressuris calcatus, & oppressus fuit, unde sic ajebat : *Manus Domini tetigit me.* Supra quod Gregorius Papa : *Tangendus ergò erat vir ille Dei : ut qui notus fuerat Deo, fieret notus nobis.* Afflictio homini proficua.

Intrepiditas , qua nunquam sat laudatus Mutius Scævola vindici flammæ comburendam manum suam exhibuit, Sigismundo Malatestæ ansam dedit, ut intrepiditatem cordis sui manifestaret , qua ad omnem temporum injuriam se promptum esse , & ad omnem sustinentiam malorum infracto futurum animo palam fecit, dum huic facto illud lemma apposuit : *His graviora.* Sustinentia.

Hæc Idea gloriosissimi Martyris S. Laurentii est, qui inter flammas fortior apparuit , improperans lictoribus debilitatem , quod partem corporis sibi , ab craticula , & foco incombustam , & intactam relinquerent.

querent. Huc etiam fortiſſimi Martyris Ignatii conſtantia reſpicit, qui quamvis in obſcuro carcere catenarum pondere gravaretur, hæc nihilominus ad ſuos manu exarabat: *Ignis, crux, beſtiæ, confractio oſſium, membrorum diviſio, & totius carnis contritio, & univerſa diaboli tormenta in me veniant.*

Infra Academicos, dictos *Immaturos* (qui ut concordiam ſuam denotarent, antiquum illud emblema propoſuerunt, manipulum, inquam ſpicarum adhuc viridantium, cum lemmate: *flaveſcent*,) Ego quoque manum figuravi colligentem ſpicas maxime maturas, & præelectas, cum ſpe proventus melioris, adjuncto lemmate: *Bella meſſe di ſpeme ſo ſceglio nitanto:* Hoc eſt: *Interim ego præclaram ſpei meſſem collegio.* (vide pagina XXX. ejusdem rei figuram.) Spes.

Quis verò neſcit ſvaviſſimum virtutum condimentum eſſe ſpem, quippe quæ cibum amariſſimarum operationum transglutire facit: cui iter omne breve eſt, cui omnis labor jucunditate plenus. Sic Bias ſenſit, dum ait: *Dulcis res eſt ſpes.* Et Marcus Tullius: *Sola ſpes hominem in miſeriis conſolari ſolet.* Quod Tibullus item expreſſit:

Bias ex Eboren.

Spes etiam valida ſolatur compede vinctum:
Crura ſonant ferro, ſed canit inter opus.

Porro

Porro dum in memoriam illud revocarem quod Sapientia æterna in Proverbiis inquit: *Abſcondit piger manum ſub aſcella, nec ad os ſuum applicat eam:* manum figuravi, quæ indice & pollice lingvam tenebat, adjuncta hujuscemodi ſententia: *Optima in unum.* Intelligi

per hoc volens, tum vitam noſtram in faſtigio perfectionis futuram, cum lingva manu unita fuerit: hoc eſt, vita verbis conveniat: ſiquidem rectitudo interna cum externa perfectam analogiam ſervaverit: atque hoc eſt, quod tam ſæpe jam repetitum, ſæpius repetendum eſt. Sic ſentit S. Bernardus: *Da voci tuæ vocem virtutis, conſonet vita cum verbis ut ſit in ore tuo ſermo vivus, & efficax penetrabilior gladio ancipiti.*

ad Pa-

SYMBOLA.

Confinia factis illuſtribus ſymbola ſunt, externo enim corpore hæc quoque internos ſenſus exponunt: habent autem adjunctam ſententiam, quæ tanquam anima eſt in corpore: lema enim corpus illud, vel figuram loquentem facit. Symbolum itaque non immeritò quaſi ſimilitudo eſt, utraque igitur invicem conveniunt, dum ea quæ mente concepimus & *Impreſæ* (id eſt factorum illuſtrium emblemata) & ſymbola pari modo exprimunt. In hoc tamen differt ſymbolum, quod non tam ſeverè brevitati ſententiæ adſtringitur, nec ut illa tam ſit corpori ſtrictè annexa, nec ad omnes ejusdem ſingularitates obſervandas, cum videlicet conceptus mentis exponendus eſt alligata: porro nec ad unum adeo corpus tenetur ſymbolum: in quo maxime ſpectabiles *Impreſæ* puritas eſt. Symbolum item in ſublime idcirco levatur, quod ſenſus magnanimos, patheticos, heroicos, ethicos, & conſimiles, declarat, & explicat, prout illud in exhibitione ſymbolorum, quæ de manu ſumentur patebit.

Doctiſſimus Paradinus (cui melior pars horum ſymbolorum debetur) ut, quantum eis qui regimini populorum præſtituti ſunt, juſtitia neceſſaria ſit, declararet: duas manus figurabat: quarum illa quæ inferior eſt, brachio ſuo cohæret, ſceptrum tenens non abſimile parvæ columnæ coronatæ: de qua corona manus rurſum egreditur, pugno ſuo ſicam comprehendens, adjuncta Epigraphe: *Non ſine cauſa.*

Juſtitia mundo neceſſaria.

Hæc sica, vel gladius, sæpe mundo monstratur ab omnipotente, ut Justitiam ejus vereatur homo. Inter alia sic dilectus Jesu discipulus in Apocalypsi Sacerdotem magnum vidisse asserit, ubi sic habet: *gladius utraque parte acutus ex illius ore exibat.* Et Psalmista: *Gladium suum vibravit, arcum tetendit, & paravit illum.* Sic Astræa depingitur dextra manu gladium gerens. In hunc modum Justitia divina, quàm forensis descripta, & monstrata fuit.

Cap. 2.

Non minus ingeniose Carolus Cardinalis Borbonius eundem sensum in lemmate suo exhibuit, de manu quadam vel brachio gladium prodeuntem figurans, circumdatum flammis, & non secus ac in pyramidibus solet, sursum versus serpentibus: ita ut cometem feralem dixeris: inferius hanc Epigraphen affixit: *Auctor ego audendi. Quo & significari voluit* (verba sunt Authoris) *gladium Prælatis, & Ecclesiæ ministris, putà spiritûs, propriè convenire. Qui* (*differente Paulo*) *propriè est verborum DEI.* Sic enimverò non solum manum eorum esse armatam ferro oportet, & igne, sed lingvam non minus, quippe quibus necessarium est cum energia omni errores illos & vitia reprehendere, in quibus subditos suos immersos vident. S. Augustinus in hunc sensum ait: *Non putes te amare servum, quando eum non cedis, aut tunc amare filium tuum, quando eum non corripis: non est ista charitas, sed langvor.* S. Gregorius item: *Qui potest emendare, & negligit, participem procul dubio se constituit. Qui alterius bonum juvat, suum facit.*

Correctio.

De Charit.

Serm. 7. in Reg.

Ad explicandam utilitatem, plenitudinem, & summam divinissimi Altaris Sacramenti virtutem Cardinalis de Turnione duas manus pictas ostendit, manna de cælo colligentes, lemma illud adjungens: *Non quæ super terram:* quæ verba ab Apostolo Paulo vase electionis mutuata sunt, dum ad Corinthios inquit: *Quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram:* sed in alio admirabili sensu: his enim indicavit in terris cibum hujuscemodi non inveniri. Aptissima est substantia mannæ, ad figurandum Eucharistiæ Sacramentum: unde Ecclesia canit: *Datur manna Patribus. Non quæ super terram:* Non immerito; siquidem hic divina Sapientia, juxta Psalmistam: *Memoriam fecit mirabilium suorum, escam dedit timentibus se:* supra quod S. Augustinus: *DEVS, cum sit ditissimus plus dare non habuit, cum sit sapientissimus plus dare non sapuit, cùm sit potentissimus plus dare non potuit. O mirabilis dilectio charitatis!*

Sacratissimum Altaris Sacramentum.

Seq. Miss. Ro

Notat Wolffgangus Lazius, Exercitus Romanos, fortasse ut ubivis terrarum se armata manu prævalere, suamque potentiam, non minus ac concordiam celebrem demonstrarent, quocunque tenderent, in apice erectæ hastæ portasse manum apertam: ipsa autem hasta in summitate per modum radii in acumen terminabatur: verba autem hæc adscripta erant: *Fiducia concors.* Huc clarissime verba Isaiæ Prophetæ de præcursore Domini respiciunt: *Sub umbra manus suæ protexit me & posuit me sicut sagittam electam.* Pertinget, & feriet, quicunque manum Dei, hoc est auxilium ejusdem habuerit. Hoc, ni fallor, & Principibus applicari poterit. Hinc Euripides: *Jupiter mihi auxilium, non metuo.*

Patrocinium.

Is. 49.

In Hercul.

Romani porro, si quis pace jam sancita, repedare rursus ad exercitum inimicum voluisset, eum saxo scrofam jacere volebant: unde symbolum enatum est: brachium, inquam, & manus saxũ pugno tenens, &

& scrofam se ferire demonstrans, cui lemma additum: *Si sciens fallo.* Perfuga enim memoratus hos versus dicere cogebatur:

[...]oditio.

Ut scrofæ vobis præsentibus accidit isti,
Sic mihi contingat, fallere si hic cupiam.

Hac itaque methodo securitatem sibi promittebant, neminem contra se conjuraturum esse. Fortassis illud significando, quod sicut Animal hoc turpe est, sic actionem illam quoque indecoram, turpem, & homine ingenuo indignam esse, percutere immundum animal, nec castigationem illam promeritum. Hanc mercedem, imo hac omnino majorem procul dubio meretur proditio. Plutarchus ait: *Alieni fidem habere non debet, qui suorum proditor fuerit.* Et Livius: *Semel proditori nulla est danda fides.* Quod vitium omnium pessimum est.

In Apopht. l. 4. *Dec. 1.*

Ad indicandas Regni curas, & sollicitudines duæ manus figurantur, quæ in actu deponendi Diadema, spectantur, cum sequenti inscriptione; *Ecquis emat tanti sese demittere?*

Sollicitudo & Curæ Regni.

Symbolum hoc originem ab eo traxit, quod Valerius Maximus de Rege quodam recenset, qui cum per aulam palatii sui graderetur, obvium habens è familiaribus suis, qui ei diadema regale porrigebat capiti imponendum, diu cogitabundus, & anceps stetit, tandem in hæc verba prorupit. *O nobilem magis, quàm felicem pannum, quem si quis penitus cognoscat, quàm multis sollicitudinibus, & periculis, & miseriis sit refertus, ne humi quidem jacentem tollere vellet.* Ita enimvero est. Moyses item ab Altissimo ad Principatum vel Ducatum populi vocatus, apertissime respondit: *Non possum solus sustinere omnem hunc populum.* Tyberius pari modo apud Tacitum in primordio Imperii agnoscere se ait: *quam arduum, quam grave regendi sit onus.* Ajebat Sinesius, siquidem plumbum in bilance, cum gravitate, & pondere Regni libratum fuerit, non parum hoc illi præponderaturum esse. *Imperia maximo maxima inest cura*, inquit Salustius. Elevatissimus Ludovici Mancini calamus in Tragœdia Othonis, hunc Imperatorem cum suis sic ratiocinantem introducit:

[...]*. Annal.* *Coctam.* [...]*o. 1. Scen.*

Questo del capo mio gravoso incarco,
Questo della mia destra augusto peso
Con varia luce, è geminato pondo,
Mi tengono, Rainaldo, ogni or sospeso.

Scarlattini Hominis Symbolici Tom. I.

Ecce gigantes gemunt sub aquis, vel sub pondere illarum inquit propheta Job. Gemunt sub onere sphærarum, nisi illic Alcides sint, vel Atlantes.

Cap. 26.

Conestabilis Columna, ut candorem fidei suæ denotaret, quæ fortitudinem brachio subministrabat, idem brachium armatum exhibebat unà cum manu sua, quæ gladio grandi evaginato se percussuram minitans, hoc lemma adjunctum habebat: *Non fallax.* Utque puritatem integritatis suæ palam faceret, supra præfatum gladium insculpi lilium fecit. Ingentem brachio vigorem præbent, integritas animi, & sana ratio.

Fides & integritas.

Nil sibi conscire, & nulla pallescere culpa,

Ajebat Virgilius: Bias item:

Sola bona conscientia caret invisa metu. *Apud Stob.*

Binæ manus cum virili constantia apprehendentes validum remum quendam, de quo proinde plura flammarum volumina egrediantur cum lemmate Gallico: *Pour un autre non.* hoc est: *Non alteri:* Impresa symbolica erat Admiralis Andreæ Lavalli. Per hoc enim fidelem & nunquam interruptam vigilantiam pro commmodis & utilitatibus Regis sui indicare voluit: præsertim in ministerio navali, cui præ-

Vigilantia.

præſidebat. Per manus operationem & robur figurabat, per remum flammigerum, ſollicitudinem ſuam, & promptitudinem. Hæc prima pars eſt, quam in fideli miniſtro requirimus. Quin imo ſollicitudo, inſpicientis & præſentis, anima eſt negotiorum. Catoni præjudicium non dedit ſacerdotem fuiſſe Apollinis, ut idcirco ſe Reipublicæ curis ſubtraheret. Magnanimi Duces Joſue, & Gedeon in more poſitum habebant, oblato ſacrificio altaris, impoſita caſſide tum demum luſtrare exercitum gladiata manu.

Crudelitas. Ad figurandam tyrannidem, pejorem Dionyſii Syracuſani, depingi poterit ſupina manus, cujus digiti pungentibus cannis perforati ſint, cum inſcriptione ſequenti: *Heu cadit in quenquam tantum ſcelus?* Cœlius recenſet, Locrenſes, ut ſe de memorati Regis impietate vindicarent (quippe qui cum infami turpitudine eorum filias omnes ſtuprare voluerat) teneras adhuc tyranni filias arripuiſſe, easdemque obvio cuivis ludibrio & libidini expoſuiſſe violandas, deinceps barbarie atrociori, quàm non fuit illa Dionyſi majoris, inter carnem & ungves fixiſſe præacutas arundines, & eo usque tormentis exquiſitis diſcruciaſſe, donec animam efflarent. Dicamus igitur *Tyrannidem genitricem eſſe injuriæ*, prout Plutarchus inquit: & Sophocles: *Tyrannum eſſe pium non facile eſt.* *De fortuna Alexandri apud Stob.*

Cum Julianus Apoſtata, nefarius Imperator Imperii gubernaculum aſſumpſiſſet, per compita & muros civitatis, prout Eccleſiaſtica hiſtoria docet, edicta publica affixit, quibus cavebat, ne quisquam auſu temerario Juventutem inſtrueret in iis rebus quæ vel imperii regimen, vel rei domeſticæ adminiſtrationem concernerent. Hæc tam impia lex à S. Joanne Martyre dilacerata eſt, qui eam inexorabili, & atrociſſimæ crudelitati pœnæ & tormentis anteponebat. Itaque ut hoc factum generoſum exponeretur duæ manus erectæ erant, dilacerantes folium quoddam, cui ſigilla aquilæ ſubtus affixa erant, cum hac Epigraphe: *Præſto eſt inſignis gloria facti.* Erat enim hæc actio Chriſtianitatis heroica, & animo plena, quæ honorem vitæ præpoſuit. Simile hoc Exemplum eſt aliis tantis, de quibus meminerunt Petrus Victor, Cedrenus, Gallonius, & alii non ſolum iis que de Juvenibus robuſtis in medium producuntur, ſed de virgunculis quoque imbellibus, quæ ſe tyrannis præſentando, impavida libertate eorum crudelitatem improperarunt. Inter has S. Agatha cenſenda adverſus Præfectum Quintianum: S. Lucia contra Paſchaſium: S. Catharina contra Maximinum, & inſuper aliæ, quibus Legendæ Sanctorum adimpletæ ſunt. Actio Chriſtianæ generoſitatis.

Nec enim compedes manicæ, aut catenæ reum aut facinoroſum hominem indicant, ſed opera, & facinus. Ad hujus rei expreſſionem, binæ item manus figurantur, quæ indicium operis ſunt, pendentes de præmemoratis manicis iisdemque apertis: hæ pro ſymbolo portant (illud quod ſupra dictum eſt ſignificando) *nec fas eſt, nec poſſe reor.* Hoc inter alios S. Petrus palam dedit, cum per manum Angeli ſolutus, catenas carceri ſuo ipſe evadens dereliquit. Non aliter ſe res habet. Dixerit alius, habitum non eſſe, qui Monachum faciat ſed mores. *Loquere, ut te videam*, ajebat M. Tullius ad quendam, qui eum impetebat. Arbor è fructu cognoſcitur, ſic divina ſapientia nos docuit. E rivulis fons ab odore liquor diſcernitur. Opera de internis indicant.

Ut proinde mundanæ gloriæ lubricitas, & tranſitoria vanitas exponeretur, manus figurari poterit haſtam tenens, in cujus ſummitate ſtuppa ſuccenſa appareat, his verbis adjunctis: *Nil ſolidum.* Alludit pictura hæc ad conſvetudinem illam, qua ſummo Pontifici noviter electo, hæc inflammata ſtuppa præſentatur: factum hoc cum illo Iſaiæ confrontatur. Unde & Lampridius refert olim lapicidam Imperatori obvium in loco, ubi cumulus petrarum erat dixiſſe: Mundi gloria vanitate plena.

Elige ab his ſaxis in quo Auguſtiſſime Cæſar,
Ipſe tibi tumulum me fabricare velis.

Quin & magnus ille Propheta David: *Subſtantia mea tanquam nihilum ante te.* Et alibi: *Mille anni ante oculos tuos, tanquam dies heſterna quæ præteriit.* Similitudines ſomni, vaporis, fumi, aquæ, navium, & ventorum, quæ à Prophetis plerumque uſurpantur, in hujus rei teſtimonium ſervire poterunt.

Ad repræhendendum paraſitorum, & lenonum immodicum luxum, eorumque omnium, qui mediocritatis liminibus contineri nequeunt, ſed præſcriptos ſibi terminos per fas & nefas prævaricari non ceſſant, ſcyphus aqua plenus figurabatur, ſuper quem manus eminebat, ſuper infundens, & aliquantum farinæ injiciens, cui hæc brevis declaratio adjungebatur: *Satis.* Sic olim feciſſe legitur Heraclius Imperator, ut Athenienſes eam continentiam doceret, quam per tot Philoſophorum maximè illuſtrium doctrinas, quam in mundana ſubtilitate, etiam poſt fata patriæ ſuæ reliquerunt, comprehendere, aut diſcere nequierunt: hac enim aqua, & pugillo farinæ indicavit, hæc à natura nobis ad neceſſarium vitæ uſum ſuggeri, atque his contentos nos eſſe oportere. Sed materia hæc tractatu vaſtiſſima eſt, quam idcirco hucusque intactam relinquimus, cum immenſa de hoc authorum volumina cuivis ad manum ſint. Mediocritas in rebus.

Tarquinii factum obliterari vetuſtate noluerunt Sapientes: qui cum in horto ſuo deambularet, Legato jamjam abituro ad filium, & interrogante, quid de viris ſenatoribus, contumacibus & rebellibus fieri vellet, ſumma papaverum capita bacillo diſcuſſit & detruncavit, ut idem de memoratis ſenatoribus faciendum noſſent, declarans: itaq; veteres ut hoc ipſum ponerent ob oculos, manum figurarunt virga quadam, id quod diximus, perficientem, his verbis ſuperadditis: *Æquari pavet altera minor.* Æqualitas.

Neſcio

Neſcio an documentum ſalubrius, aut vivacius dari
ʃmic. Principi poſſit. Atque hoc eſt, quod tantopere Plu-
is. tarchus commendatum voluit, dum ait: *Æqualitatem cole, quæ amicos ſemper amicis, civitatibusque civitates, ſocios ſociis collegit, æqualitas enim legitima hominibus eſt.*
epiditas is. Intrepiditas animi heroici, & maſculæ virtutis, quæ in rebus arduis ſe exponere non veretur, manu repræſentabatur, quæ fortiter & conſtanter lingvam Leonis pugno tenebat, affixam habens epigraphen: *Tu decus omne tuis.* Symbolum hoc à Lyſimacho deductum eſt, qui ab Alexandro Magno ad beſtias damnatus, cum Leonem ſibi obvium apertis faucibus vidiſſet, cum tanta ferocitate manum injecit, ut nec quicquam reluctanti belluæ lingvam evulſerit: Ex quo ei tantum gratiæ apud Macedonem acceſſit, ut abſolutus à fatali ſententia in numerum intimorum familiarium receptus ſit, in ejusque honorem Rex Civitatem condi, ejus nomine inſigniri, & Lyſimachiam appellari juſſerit. Sic enimverò virtus in tempore ſuo producta, & nomen, & famam, & gloriam immortalem parit.
irtut. itio. De fortitudine Ariſtoteles optime inquit: *Virtus eſt animoſæ partis, per quam mortis metus non facile ingruit.*

titudo a fine itorio ino. Quantumcunque autem robur humanum, aut ingluvies ad complementum effrænatorum appetituum ſuorum pertingere omnibus viribus ſuis allaboret, ſiquidem adjutorium divinum abfuerit, fruſtraneus labor eſt, in vanum ſe induſtria qualiscunque fatigabit. Alluſit ad hoc ingenioſus ille, qui manum figuravit propinquam calamo ad ſcribendum adaptato, qui quamvis atramento ſufficienti tinctus eſſet, reddere idipſum non poterat, cui lemma ſubſcriptum erat: *Ulterius ne tende odiis:* To-
Bo.Rom. tum hoc à facto illo deductum, quod Valenti Imperatori quondam evenit, qui cum Arianæ hæreſeos fautor eſſet, & ſententiam exilii contra Baſilium Epiſcopum, & acerrimum fidei, contra hanc perverſam hæreſim propugnatorem, ſcripturus eſſet, efficere non potuit, ut atramentum calamus emitteret: unde & inopinato tremore correptus, etiam ea pauca, quæ jam ſcripta erant dilacerare coactus eſt. Denique ſententia Chriſti eſt: *Sine me nihil poteſtis facere:* & veriſſimum illud: *niſi Dominus ædificaverit civitatem, in vanum laboraverunt, qui ædificant eam.* Ampliſſimus hic mihi ratiocinandi campus pateret.

Manus, cujus index annulum inſertum, & apparentem habeat, quæ ſimul inter digitos monetam auream regat, cum hac ſententia: *ſic ſpectanda fides:* hunc ſenſum habet: quod videlicet pretium fidei per ignem, non ſecus ac aurum examinandum ſit: In periculis enim, in laboribus, in fortuna ancipiti, fidelitas, & conſtantia amicorum probatur. Videtur autem hoc illi Ovidiano ſimile, niſi ab eo plane deſumptum eſt:

Scilicet ut fulvum ſpectatur in ignibus aurum, 1. Triſt.
Tempore ſic duro eſt inſpicienda fides. Eleg. 4.

Hanc ergo Deus cum electis ſuis formam, & methodum tenet: ſicut ſapientia increata inquit: *Tanquam aurum in fornace probavit electos Dominus.* Et S. Gregorius Nazianzenus, paucis quidem ſed ſuccoſis verbis ait:

Aurum flamma: bonos adverſa probabunt. Lib. 3. Sin.
Sic Joannes Audenus: Io. Auden.

Quod fornax auro facit hoc tribulatio juſtis:
Rebus in adverſis certa probanda fides.

Quantumcunque omnia pro votis feliciter, & utiliter ſuccedant, ſive id in divitiarum accumulatione ſit, ſive in conſtruendis ædificiis, ſive in dignitatibus, Felicitas non ſecura.

 ſive

ſive in palæſtra, vel victoriis: in progreſſu operis nihilominus nec incommoda, nec oppreſſiones, nec afflictiones defuturæ ſunt. Aut enim poſt prælium langvidus es, aut à labore feſſus, aut à nimia applicatione infirmus, & horum ſimilia. Totum in quatuor manibus & brachiis totidem figuratum fuit, quæ manus baculum hinc & illinc, contra ſe invicem tenebant trahendo: cui hæc Inſcriptio erat: *Hic & ille*

Ep. 18. Hanc commonitionem nobis Seneca ſuggeſſit, dum ait: *In ipſa ſecuritate animus, ad difficilia ſe præparet, & contra injurias fortunæ inter beneficia firmetur.* In hunc ſenſum, quaſi tum fortunæ ſuæ ſecuturæ præſcius vel prophetes Commendator Teſtius canebat:

Non ti fidar di calma: in un ſol giorno
Scherza nell' onde, & vi s' affonda il pino:
E tal ricco di merci e su' l mattino,
Che nudo era la ſera a' lidi intorno.

Tutela divina. Rurſum ut denotaretur, ubi ſuper nos divina tutela vigilaverit, vim nullam eſſe, qua offendi poſſimus, manus figurata fuit, quæ inter flammas, à ſerpente correpta mordebatur, adjuncta ſententia: *quis contra nos?* Quod totum ab eo deſumptum eſt, ubi Act. 8. Paulus Apoſtolus in Inſula Melita viperam mordentem & à manu ſua pendentem habuit, ita ut barbari, eum continuo moriturum crederent: ille vero manum diſcutiens venenatum animal in ignem conjecit. Lemma ſupra memoratum item de Apoſtoli verbis iſtis mutuatum eſt: *Quis ſeparabit nos à charitate Chriſti, an periculum, an fames, an nuditas, an perſecutio, an gladius?* Id quod virum Illuſtriſſimum Ciampolium, ſupra illud Davidicum: *Quoniam in me ſperavit, liberabo eum, eripiam eum, & glorificabo eum*, in hos verſus induxit:

Speraſti in me, quando manco la ſpeme,
Et io per la tua vita,
Quando piu l' odio in evitabil freme,
Faro tuonar onnipotente aita.

Supra id quod propheta regius in pſalterio ſuo jam olim cecinit: *Benedices coronæ anni benignitatis tuæ, & campi tui replebuntur ubertate:* conſiderando item, quod Iconologici & Hieroglyphici, ad repræſentandum anni decurſum, ſerpentem depingebant, qui extremitates ſuas jungebat, caput videlicet caudæ: ſapientes hunc ipſum ſerpentem figurarunt, ſed undequaque faſcibus & ſertis variorum fructicum, pomorum, & uvarum, aliorumque, prout illa tempus anni producit, circumdatum: atque hic ſerpens regebatur & ſuſtentabatur manu quadam. Sic verum eſt: *Quod oculi omnium in te ſperant Domine, & tu das illis eſcam in tempore opportuno*, prout Regius pſaltes ait. Hæc materia Prædicatoris eſt, cum in ultimo curſus ſui Quadrageſimalis Benedictiones populo elargitur. Nulla uſpiam in Mundo difficultas tantopere involuta, & intricata eſt, quæ non virtute & valore diſſolvatur, & evincatur. Habeant montes Apennini inconſcenſos adytus ſuos, & duriſſima juga, erit Hannibal aliquis, qui brachii ſui robore, qui ferro & aceto ipſas adeo rupes per medium ſecet, & viam ſibi, & exercitui ſuo ad inimicum ſuum debellandum aperiat. Hunc ſenſum quidam ſic expreſſit: Manum figuravit armatam gladio, quo nodum truncabat, adjuncto lemmate: *Nodos virtute reſolvo.* Quod ab Hiſtoria illa vulgatiſſima Alexandri Magni deſumptum eſt, cum evaginato gladio nodum Gordium reſcidit, Hanc inter alios ſententiam, cum figuris harmonicis, & patheticis expreſſit Marcus Tullius, dicendo: *Virtus tempeſtate ſæva, quieta eſt, & lucet in tenebris: pulſa loco, manet, nec alienis unquam ſordibus obſoleſcit.*

Curſus anni, & divina providentia.

Virtus.

Pro Sextio.

Manus

Manus demonſtrans gladium, in quo lilium ſculptum appareat, quæ item tres coronas à gladio ſuo pendentes, vel innexas exhibeat, quondam ab Rege Franciæ figurata fuit, cum lemmate: *Etiam fortunam.* Ad demonſtrandum, quod qui ſibi adhæſiſſet, non ſolum omnem naturæ, ſed etiam fortunæ ſiniſtræ injuriam ſuperaturus ſit. Monetis ubique terrarum liber tranſitus eſt, & inconteſtata privilegia, non ſolum propter æſtimationem metalli, ſed etiam idcirco quod in iis imago Principis inſculpta eſt. Inſcriptio illa: *Cæſaris ſum, noli me tangere:* Cervam quandam ab omni offenſa, etiam minima defendit. Cervi Aureliani, Elephantes Darii, aves Annonis ſat demonſtrant ipſas adeo feras ſub protectione Principum, & venerationem & æſtimationem invenire.

oci- n Prin-

Uſus ventilabri quo muſcæ abiguntur, primam ſui inventionem à plumis pavonum traxit. Muſcæ, carne potiſſimum humana delectantur, quippe quæ proboſcide ſua ſubtus cutem ſangvinem exſugunt. Itaque ut quantum incentiva, ſtimulique cupidnis tollenda ſint è medio indicaretur, manum quidam exhibuit, quæ ventilabrum ex hujuſcemodi pennis compoſitum gerebat, per cujus gyrum muſcarum multitudo volabat, cum hac inſcriptione: *Tolle voluptatum ſtimulos*: quod idem eſt, ac nobis de periculoſa occaſione cavendum. Hæc enim voluptas, Circe eſt, ad cujus menſam ſi ſemel admiſſus fueris, propediem in brutum irrationale converteris. Prudentiſſimus Ulyſſes, ſe malo navigii alligari fecit, auresque cera obturari, ut ne ſicut cæteri ſodalium ſuorum & ipſe in pecus ratione deſtitutum mutaretur. Sic S. Auguſtinus inquiebat: *Sicut non vitanda ſunt amara ſalubria, ita ſemper vitanda eſt amara dulcedo.*

ntiva ptatis dio tol- a eſſe.

Apud veteres paganos in more laudabili, & devoto erat, ut in Sympoſiis, aut conviviis ſceletum humanum haberent, aut verò mortis imaginem. Idem uſurpabatur apud iratos, ut intuitu figuræ hujus, in quam aliquando redigendi ſint, intempeſtivos ebrietatis & iracundiæ motus reprimerent. Senſus hic in manu expreſſus fuit, quæ vas quoddam portans, exinde ſemi-ſceleton prodire faciebat, quod in fronte hanc inſcriptionem portabat: *In hoc intuens.* Ad hoc ſe Græci præcipuè, & Ægyptii exercitabant antiquitus. Ita verum eſſe ait S. Chryſoſtomus: *quod nihil ſit quod magis coërceat animam à peccatis, quàm frequens meditatio mortis.* Et S. Gregorius Papa: *Perfecta vita eſt mortis meditatio, quam dum juſti ſollicite peragunt, culparum laqueos evadunt.*

Memoria mortis.

Hom. 16. ad Populum.

lib. 12. Moral. 13.

Quidam, dum ob ſervitia fideliter Domino & Patrono ſuo exhibita larga ſibi præmia comparaſſet, & multa commoda conſecutus eſſet, unde etiam brevi temporis decurſu bonorum temporalium divitem poſſeſſionem acquiſierat, pro ſymbolo cornu copiæ levavit, quod à duabus manibus invicem ſe amplexantibus ſuſtentabatur, cum ſuperſcriptione ſequenti: *Ditat ſervata fides.* Symbolum fidei manus ſunt, prout in Hieroglyphicis copioſius patebit. Bonitas igitur & fidelitas hujuſcemodi remunerationem conſequitur. Quod autem manus ſenſum ſupramemoratum exprimat, Author Livius eſt: *Manus, inquit, attolluntur in ſignum commiſſæ fidei:* inſuper & Chryſoſtom. *Confidentia magnam habet remunerationem.*

Fides præmiata.

1. Decad. lib. 4.

Idea Animi perfecti hæc eſt, ſiquidem ſibi bonorum & divitiarum abundantiam exoptet, non ut tenacitati fomentum præbeat, aut quæ acquiſita ſunt malè eroget, ſed ut diſpertiat, diſpenſetque dignioribus, & maxime ſpectatis. Hoc ipſum in manu quadam figuratum fuit, quæ de vaſe quodam diverſitatem monetarum ſupra caſſidem effundebat, quæ caſſis ſupra librum quendam, utraque autem liber nimirum & caſſis ſupra altare poſita erant, & majoribus literis inſcriptionem hanc notatam habebant: *Expetendæ opes, ut dignis largiamur.*

Bona fortunæ utiliter diſpenſata.

Sic

Sic Ludovicus Rex Franciæ faciebat: sic vir doctissimus Paradinus commemorat Matthæum Balbanum Lucensem fecisse, qui cum bonorum temporalium abundantia frueretur, quotidie altissimum precabatur, ut mentem sibi illustraret, ac doceret in quem maxime indigum, aut promerentem hæc sua bona elargiretur. Huc referenda sunt verba Redemptoris: *facite vobis amicos de mammone iniquitatis, ut cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula.* Materia hæc vastissima pro pulpito est.

Sagacissimus vir Sadelerus, gloria æqualiter & literarum, & Incisorum æris, ad encomium & honorem Philippi Secundi Regis Hispaniarum, duas manus sibi invicem junctas figuravit, cum duabus sententiis, una superiori, altera inferiori: quarum prima sic erat: *Felicitas temporum:* inferior ita: *Rerum concordia.* Non aliter accidit: nullum in orbe bonum est, felicitas nulla, quæ non concordiæ & unitati ortum suum debeat. Itaque sapientiores

Utilitas Concordiæ.

hoc intuendo ajunt: *Concordia res parvæ crescunt, discordia maximæ dilabuntur.* Fasciculus ille virgarum, cujus tot Historici meminerunt, qui videlicet à moribundo Patre filiis suis oblatus fuit, quippe quod simul junctus frangi non poterat, sed disjunctus facilè frangebatur, nos superiorum convincit: *Ecce quàm bonum, & quàm jucundum habitare fratres in unum*, inquit psalmista. *Concordia insuperabilis:* ait in Emblematibus suis Alciatus.

Manus ad cælum erectæ.

Binæ manus, quæ supinæ, nihilominus cælum versus tenduntur, sustentatæ à duabus aliis, cum lemmate: *tutissimus*: Symbolum erant invictissimi Clodovæi: per hoc monstrantis securum opus esse, quod Directorem habeat Deum. Ejusmodi manus Moseos erant, quæ in cælum levabantur, interim supra hostes cælestia fulmina cadebant. Ut has manus levemus *Musicus meus armatus* nos exhortatur: *Omnes gentes plaudite manibus*, & alibi: *Extollite manus vestras in sancta, & benedicite Dominum.* Hoc symbolum figurare item poterit Ideam personæ, quæ gratias Deo referat, aut orationem effundat. Ut verbo concludam: *Omnem bonum Authorem Deum habet.*

HIEROGLYPHICA.

Hieroglyphicum ad facta simul, & ad Symbola pertinet. Regulæ ejusdem aliquanto apertiores sunt, quam facti (vel *Impresa*) restrictiores quam symboli, cum ad unitatem corporis non arctetur: prout patet in animalibus, plantis, columnis, pyramidibus, corporibus mixtis, & artificialibus, mutuatis à Græcorum & Ægyptiorum natione, ad rerum intelligentiam adinventis: id quod originem suam à vocabulorum penuria sumpsit. Interim disputatio anceps & longa esse poterit, quodnam amborum antiquius altero censendum sit, Hieroglyphicum, vel emblema heroicum dictum *Impresa.* Quod me concernit Hieroglyphicum anterius dixerim: de corpore enim & significatione illius, sine lemmate, posthæc corpora per industriam ingeniorum & artem talia adinventa sunt, quæ adjunctas haberent Inscriptiones, ad intelligentiam majorem, & ornamentum.

Opera.

Manus interim apud Sacerdotes Ægypti semper pro Hieroglyphico operationis usurpata fuit. Hæc depicta, aut sculpta signum erat ejus qui ædificare statuisset. Hac sola utimur ad operandum: hæc iis quæ mente concepta sunt, forinsecus existentiam, artificum solertia, præbet. Sic enimverò ad actum practicum reducuntur, & visioni oculorum subjiciuntur. Hinc Hippocrates ajebat: *In unaquaque arte,* (De natura.) *manus unumquodque opus, quod facere destinârat, accommodat.* Cicero item: *Natura dedit homini manus multarum artium ministras.* Lacedæmonii invocationem deorum suorum levatis ad cælum manibus fieri voluerunt. Valerianus adjungit: *Nostram sanctam operam addentes.* Huc etiam verba Catonis apud Salustium respiciunt: *Non votis, neque suppliciis muliebribus auxilia deorum parantur: vigilando, agendo, benè consulendo prosperè omnia cedunt: ubi socordiæ te, & ignaviæ tradideris, nequaquam deos implores: irati, infestique sunt.* (Lib. 35. Hieroglyph.)

Innocen[tia].

Lotio manuum in quacunque gente & natione signum fuit innocentiæ, & integritatis, propter hoc Pilatus ad contestandum populo, se ad Redemptoris mortem (saltem prout præseferre voluit extrinsecus) non concurrere, testante Evangelista: *accepta aqua, lavit manus.* Sic antiqui omnes, cum se à culpa quadam sibi imputata testificari vellent immunes, apportata pelvi, manus lavabant, atque hoc est, quod Hebræi discipulis Christi imputârunt, dum ajebant: *Non enim lavant manus suas, cùm panem* (Matt. 15.) *manducant:* quibus ille econtra: *Non lotis manibus manducare, non coinquinat hominem.* Per munditiem enim exteriorem, interiorem denotare volebant. Sic David ad sacrum altare accessurus ajebat: *Lavabo inter innocentes manus meas.* Ritus qui tam sanctè à sacerdotibus observatus fuit. Veneratione digna sententia est, quam super hoc S. Athanasius posteritati dedit, ubi inquit: *Datæ sunt homini manus, ut ad rerum necessariarum usus inserviant, & ad preces Deo porrigendus attollantur.*

Potestas authorit[as].

Erat item elevata manus Hieroglyphicum potestatis, & authoritatis, prout ab Ecclesia sancta docemur, quæ sic precatur: *Deus in cujus manu sunt omnium potestates, & Jura regnorum.* Ad hoc referendus Davidicus sensus: *Exaltetur manus tua.* Alludebat ad hoc Cæcilius Poëta, dicendo: *Deum* (Cæcilius Poëta.) *quis non esse summum putet, cui in manu sit, quem esse dementem velit, quem sapere, quem insanire, quem in morbum injici, quem contrà amari, quem aversari, quem expeti.* Sic M. Tullius: *Verùm hæc* (In Terentiana.) *non sunt in nostra manu.* Haruspices olim Vespasiano vaticinati sunt, cùm in mensam illius manus hominis portata, ac ea postmodum subtus mensam projecta esset, fore ut rerum potiretur, orbisque Imperium ei obveniret, quod verum fuisse eventus docuit.

Duæ manus innexæ cum brachiis, quæ subtus axillas terminentur, sicut *Impresa* mea monstravit, personam otiosam significant, vacantem, desidiosam, torpentem & stertentem languiditate vitiosa. Huc tendit sensus Spiritus Sancti: *Abscondit piger manum sub ascella.* Hoc genus hominum talentum suum à Deo datum subtus terram defodit. Propter quod contrarium huic dixit Anaxagoras: *Sapientissimum omnium animantium videri hominem, quia manibus instructus sit.* Plutarchus idem asseruit, nec Aristotelem latuit. Denique otium omnium virtutum enervatio est: Inter alios Ovidius hoc retulit:

Otia si tollas periere cupidinis arcus,
Despectæque jacent & sine luce faces.

Furacitas.

Manus sinistra olim à Græcis pro furacitate sumebatur. Valerianus Hieroglyphicum hoc confirmat per dictum fæminæ parum honestæ, nominatæ Sophoclidiscæ, quæ cum à Pechnia Juvenculo manum postularetur, & ille dexteram ei porrigeret, muliercula ad eum inquit: *Ubi illa altera est furtifica læva?* Sic Catullus de Maruccino quodam ajebat: qui videlicet rarò admodum manu læva uti consveverit: *In foco & vino tollebat linteamina negligentiorum.* (Rhet.)

Vitium

Vitium nullum est, quod tantopere nos in hominum consortio evitari faciat: quod quisque abominatur, non solum propter metum amittendi sua, sed propter perfidiam potissimum, quam ejusmodi homines pectore suo fovent. *Omnis fur malignus est,* ait Aristoteles. Item M. Tullius: *Insidiatori, & latroni potest afferri injusta lex.*

Figura externa, naturalis & internæ lætitiæ est, cum in aëre manuum fit complosio, quod item nota applausus est. Idipsum, inquit Pierius, sat luculenter in lucem dederunt theatra Romana, & Poëtarum cathedræ. Apparuit hoc in statua Sardanapali, quæ in Tarso reperiebatur. Sicut vituperium umbra est, quæ denigrat, & deturpat actiones: sic applausus lux est, quæ easdem condecorat, & exornat. Cibus acceptissimus est, quo pascantur aures: *Nulla est auditio laude suavior*, ajebat Xenophon: Et Aristoteles: *Laus est sermo elucidans magnitudinem virtutis.* Cor hominis, ut reos, nullum aliud confortativum æque dulce & amœnum habet.

Vetus illa Æpyptiorum & Græcorum Secta pro Hieroglyphico impedimenti manus invicem complicatas exhibuit: superstitiose opinata, taliter innexas parturientium partui ne in lucem prodeat obstaculo esse, idque quamdiu in hoc statu memoratæ manus permanserint. Vanitas tantò potius detestabilis, quod non solum cum effectu suo analogiam nullam habeat, sed nec veri quidem similitudinem ullam. Sic enimvero animarum nostrarum seductor & auceps, Ideis mendacibus, & rationibus vanissimis incautos sequaces suos illaqueat. Hinc sagaci cautela opus, ut veteratoris hujus fraudes eludamus, qui & ipsis manibus nostris nos comprehendit.

Quemadmodum autem earundem complicatio typum impedimenti præbebat, sic dissolutio, & explicatio, argumentum erat, vel signum libertatis. Quod nihilominus in Capitulo numismatum manifestius patebit. Libertas donum pretiosissimum est, ab Altissimo homini erogatum: thesaurus nulli alteri æquiparandus, ita ut qui eum amiserit, sæpe vitam simul amittat. Ipsæ feræ sylvestres, inquit Cicero, quantumvis suavitate ciborum qualicunque pascantur, quales supra mensam nostram ministrari solent, suspirabunt, & gement & plangent nihilominus libertatem amissam. *Omnes homines libertati student:* inquit Julius Cæsar. Et rursum M. Tullius: *Ita præclara est recuperatio libertatis, ut ne mors quidem sit fugienda, in repetenda libertate.* Sed illa sola bene amittitur, quæ à viris Ecclesiasticis Deo tribuitur: quid dixi amittitur? quin imo nullibi melius acquiritur libertas, quàm ubi taliter disperditur. Quæ veritas & à prophanis intellecta fuit, ait enim Seneca: *Deo parere, libertas est.* Et Sancta Agatha ad Quintilianum: *Melior est Christianorum servitus, Regum opibus, ac superbia.*

De inveterato illo proverbio: *Manus remittere,* acceptata fuit manus pro Hieroglyphico liberalitatis, & donationis: In similitudinem lusoris qui collusori suo primum aleæ jactum permittit: prout dici solet: *dare alicui manus.* Ejusmodi sensus in Epistola Octaviani Augusti ad Tyberium legitur: *Ego perdidi viginti millia nummûm: sed effudi, cùm in lusu liberalitatis fuissem, ut soleo plerumque: nam si quas manus remisi, cuique exegissem, aut retinuissem: quod cuique donavi vicissim vel quinquaginta millia: sed hoc malo: benignitas etiam mea ad cælestem gloriam efferet.* Inter duas manus autem, dextra potissimum assignatur, quippe quæ promptior est, quàm sinistra, multoque expeditior in recipiendo, sic usitatissima quoque ad porrigendum, & erogandum. Hinc sacri Interpretes scripturam per dextram divinam, profusam Dei liberalitatem, per sinistram ejusdem punitionem, & castigationem intelligunt, idque ajunt fieri per Angelum Gabrielem, qui ab Astronomis pro stella Martis sumitur.

Apud Græcos, & Latinos scriptum invenitur: *Centimanum Briaræum, centimanumque Gygem.* Per has manus fortitudinem solis indicarunt, qui radiis suis, tanquam manibus omnium in orbe rerum opifex est. Interpretes Hesiodi per hunc Briaræum tempus vernum intelligunt, propter abundantiam & varietatem herbarum, florum, frondium, quorum mira est hac anni tempestate fertilitas. Per Gygem hyemale tempus denotant, propter varium rerum usum, quæ tum temporis distribuuntur, & quæ beneficio æstatis collectæ fuerant, & conservatæ. Quod universum ad auxilium Altissimi applicari poterit, qui centum manibus ad subsidium nostri vigilat, & ad nostri defensionem assistit, unde & Propheta Regius inquit: *Redemisti nos Deus in brachio sancto tuo:* & alibi: *Si sumpsero pennas meas diluculo,* & id quod sequitur: *Et enim illuc manus tua deducet me.* Fortitudo Solis.

De altero illo Proverbio: *Manus manum lavat,* vel, *scalpit*, Hieroglyphicum mutui vel reciproci officii deducitur, quod nihilominus in capitulo Proverbiorum clarius patebit. Hanc monetam præclarissimam arbitror, quæ mutuo detur: Dei enim providentia ut plurimum fieri dixerim, ut ea, quæ alteri facimus, nobis ipsis eveniant, sive sinistra illa sint, sive dextra: *Eadem quippe mensura, qua mensi fueritis remetietur vobis*; Totum hoc Apostolus Paulus expressit: *Charitate invicem diligentes, honore invicem prævenientes, sollicitudine non pigri.* Quod item S. Augustinus: his verbis conclusit: *Gratiarum actio beneficiis respondeat acceptis.* Mutuum officium. Rom. 12. Soliloq. c. 28.

Manus est, quæ in necessitatibus nostris nos sublevat, quæ post casum nostrum nos erigit, quæ cibat, dum esurimus, potat sitibundos, medicamenta suggerit dum ægrotamus, alligat vulneratos, allevat oppressos. Hinc Palinurus illic apud Virgilium inquit:

Da dextram misero, & tecum me tolle per undas. Adjutorium.

Doctissimus Valerianus observat, hanc non solum in auxilio temporali sed etiam in spirituali promptam esse; quod in Patrinis manifestum fit, dum ministerio manuum infans ad lavacrum baptismatis tenetur, atque idcirco Hieroglyphico ansam præbuit, ut exinde auxilium opportunum indicaretur. Notat itidem, hoc auxilium præberi ab Episcopis dum ordinant, ubi ordinando manum capiti imponunt: atque hæc sunt, quæ vetus illud adagium in usum redigunt: *Homo homini Deus.* Quod universum Cicero sic diducit: *Homines hominum causa generati sunt, ut ipsi inter se aliis prodesse possint.* Et Seneca: *Homo in adjutorium mutuum generatus est*, & alibi: *Alteri vivas oportet, si tibi vis vivere.* 2. Offic. 2. De Ira.

Apud nationes nonnullas in more positum est, ut vinctas post tergum manus pro signo supplicantium accipiant. Recenset Amianus: hunc morem Assyriis olim patrium fuisse, & ait: Antonium recognitum aliquando in acerrimo & crudeli prælio ab Ursicino, hunc ei voce alta inclamasse; Heus Proditor! homo nefarie! Illum vero continuò detecto capite, ab equo suo desilientem, flexo poplite, facie penè in terram usque inclinata, manibus item post tergum junctis, eum Dominum suum appellasse & Patronum, de præteritorum reatu veniam supplicasse. Hac forma captivi, & carceribus mancipati ducuntur, unde etiam captivitatis Hieroglyphicum factum est. Quod totum Virgilius expressit: Supplices. Lib. 18.

Ecce manus juvenem interea post terga revinctum
Pastores magno ad regem clamore trahebant.

Hæc una acerbissimarum afflictionum est, inquit S Chrysostomus: *Captivitatis persecutio imputatur ad martyrium.* Siquidem homines scelerati ad amaritudinem illam, quæ peccatum consequitur, reflecterent, non usque adeo ad malum proclives essent, & præcipites. Manum item Hieroglyphicum, vel indicium reciprocæ salutationis esse probare ultra necesse non est, dum illud quotidiana experientia docemur: Amici siquidem obviam facti, reciproce manum sibi tangunt. Quod & prisca ætate Varro dixit, & Climacus. Hinc Virgilius in Æneide Æneam inducit conquerentem, quod Patrem videre sibi non liceat, & ita fatur: *Cur dextræ jungere dextram non datur?* Hæc cordis legatus est: signumque externum ejus, quod ab intro concluditur: hinc si porrigitur libera, non invita, si aperta, animum indicat ingenuum, sincerum, & propensum. Hanc dixeris monetam esse, quanto copiosius distributam, cum tanto majori semper fœnore & lucro redeuntem.

De ascens. Domini.

Salutatio.

Adoratio.

In capitulo historiarum, rituum, & consvetudinum, multa, ut opinor, narratio nobis occurret, de osculatione manuum: nihilominuscum hoc osculum significationem quoque Hieroglyphicam præbeat, necessarium video, ut hic loci quædam etiam de his, quantum invenire licuit, in medium proferam. Non solum itaque levare in cælum manus signum adorationis erat, sed ad earum etiam osculationem accedere. Hinc Plinius ajebat: *Quædam est in dextra religio, quæ osculis aversa appetitur.* Et S. Hieronymus: *Qui adorant, solent manum deosculari, unde Hebræi deosculationem pro veneratione usurpant.* Hoc inprimis per Hispaniam totam mos obtinuit: antequam sacri pedis deosculatio in summis Pontificibus usurpata fuisset, ei solum hæc osculatio manuum dabatur. Sic olim manifesta palpatione de Cæsare Augusto Imperatore inquit Catullus, Senatores Romanos & prætextatos accessisse Jovem, precatos, ut tutorem sibi constitueret, eumque respondisse, Cæsarem adirent, eidemque venerati-one debita manum oscularentur.

Ex Pierio Lib. 35.

Ad Ruff.

Consensus.

Antiqua consvetudo fuit, nunc quoque non abolita, ut siquando Duces, & exercituum capita obtinere à communi milite, in exequenda expeditione quadam consensum oportuit, illic videlicet, ubi consultandi mora non est, ut rumor & dissidium verborum præpediatur, in signum promptæ voluntatis & consensus, dextram quisque erigeret. Ab hoc ritu Hieroglyphicum consensus enatum est. In exercitu Cyri, ait Xenophon, hunc morem potissimum viguisse: qui primam originem suam, & fundamentum de lege hebræorum potissimum sumpsit, illic nimirum ubi Aaron in Levitico manus suas in cælum levando, & idem ipsum populo imperans, ab Altissimo Deo sibi bona provenire postulabant. Sic S. Paulus: *Orate in omni loco, attolentes puras manus.* Et Tertullianus: *Illuc suspicientes Christiani, manibus expansis, quia innocuis, capite nudo quia non erubescimus, sine monitore, quia de pectore oramus.* Denique Propheta Regius: *Ex tollite manus vestras in sancta, & benedicite Dominum.*

Xenoph. Cyroped.

De salut. Imp.

Pactum.

De consvetudine illa, qua solemus ea quæ scripto invicem sancita sunt, simul data dextera stabilire & confirmare, prout illud in erectione pacis mos obtinuit, antiqui olim & dicto in impressionibus suis Hieroglyphicum conventionis, & pactorum fieri voluerunt. Ex hinc aphorismus ille, & præceptum Pythagoricum derivat: *Non unicuique dexteram porrigendam.* Hoc est: non cum unoquoque conventiones & pacta stabilienda. Ita Solon ait: *Amicos ne cito compares, quos autem comparaveris, ne rejicias vel contemnas.* Hujus rei vivum exemplar in Ammiano Marcellino invenitur, de Ebridio, qui solus inter tantos conjurare contra Constantem Imperatorem renuit: timens autem ne à militibus offenderetur, aut vero occideretur, ad Julianum refugit: hæc autem Authoris verba sunt: *Ut timoris levandi causa dexteram ei porrigeret: cui ille: Ecquid præcipuum amicis servabitur, si tu dexteram attigeris meam?* Plutarchus in Catone Uticensi hanc consvetudinem osculandarum manuum in solis Imperatoribus usurpatam fuisse ait, & hunc honorem non nisi paucis admodum, tum quidem temporis datum. Hinc divinus Psaltes: *suscepit me dextra tua Domine.* Idque à Theologis hanc interpretationem habet: *Mos eorum est, qui opem sint allaturi, dextram porrigere.* Et rursum in Psalmo sexagesimo tertio: *tenuisti manum dexteram tuam.* Hinc Hesychius: *In sacrificiis manuum impositio nunc benedictionem ministrabat, nunc peccatorum remissionem, nunc S. Spiritus adventum, nunc expiationes, quas solo recipimus intellectu.*

Lib. 31. Rerum Gestar.

Quandoquidem autem inter pacta fides requiritur (sine hac enim omnis conventio, & transactio irrita esset, frustranea, & vana) manus præcipuè sunt, quæ fidem repræsentant. Itaque Numa Pompilius sapienter admodum instituit, ut eorum sacerdotum, qui sacrificium fidei oblaturi erant, manus ad extremitates usque digitorum vestitæ, & coopertæ essent, tanquam indicium, quod fidem inviolatam conservaturæ sint. Hoc ipsum Arabes inconcussè observant: qui contractum aut pactum nullum ineunt, nisi prius de planta manus sibi sangvinem prope digitum majorem eliciant, idque mediante petra, cum invocatione *Oratal*, & *Allilat* tanquam fidejussorum, & qui unica Gentis numina sunt. Quod dictum Virgilius corroborat, loquens de Persona Didoni:

Fides.

In ejus te... stimoniu... Arabes s... gvinem ... planta m... nus cava...

- - - *En dextra fidesque*
Qua secum patrios ajunt portare penates.

Sic Anchises quoque apud eundem Authorem, Achemenidi fecisse dicitur:

Dat dextram, atque animum præsenti pignore firmat.

Idcirco velum quoque candidum erat, quo manus, vel simulacrum fidei cooperiebatur. Hinc Maro fidem canutam appellat: primumq; Templum, quod aliquando erectum sità Roma filia Æneæ ædificatum volunt, & consecratum Fidei, nec sine instinctu divino: hæc enim urbs quæ futura erat Basis & fundamentum fidei Catholicæ: non sine ratione prima sua altaria erigere, primasque fidei victimas consecrare debuit. Velaminis candidi meminit Horatius dum ait: *Et albo rata fides colit velata panno.* Velamen hoc sinceritatem denotat, quæ in actionibus hujuscemodi requiritur, & quæ sine ambiguitate dicenda est, universarum in orbe rerum stabilimentum esse.

Primum ... omnium ... templor... consecra... tum fide...

Ex frag... Pomp.

Simulacra duo, quæ manus invicem jungebant, Hieroglyphicum erant felicitatis mundanæ, præsertim si caduceus adjungebatur: compositis enim & pacificatis rebus, necesse erat credere secuturam inde publicam felicitatem. Hunc præcipuum esse scopum oportet in iis qui gubernaculis præsident. Hæc sola virtutum complementum est, scribit Peripateticus: *Non solum virtutum est præstantissima, sed ipsa omnis est virtus:* atque ideo Principi non minus necessariam esse benignitatem, & benevolentiam, quam Justitiam. *Annum bonum non solum de magnis frugibus, quàm de justo regnantibus æstimandum,* inquit Boëtius.

6. Ethic.

De Conso... Phil.

Apud

Apud Spartanos in phano quodam cum majestate magna collocatus erat Senatus sacer, ex simulacris compositus, quibus nec oculi essent, nec manus, prout illud doctissimus Alciatus meminit. Sine manibus, inquam, ne forte Tribunal suum largitione donorum corrumpi patiatur, atque in hunc modum thronus ille inviolabilis deturpetur, Authoris verba hæc sunt:

Judex incorruptus.

nbl. 1. 145.

Cur sine, dic, manibus? capiant ne Xenia, ne se
Pollicitis flecti, muneribusve sinant.

Ut itaque ad hunc sensum alluderet, Hieroglyphicum ab iis institutum est, judicium illibatum exprimens: simulacrum statuerunt, prout illa superiora, recisas habens manus. Hanc munusculorum indebitam acceptionem Plutarchus ingeniose admodum in Dramoclida & Stratocle perstringit, dum sic habet: *Quis iniquo animo non ferat, quorum sermo omnis cum de Reipub. negotio aliquo capessendo, deque tribunalibus colloquerentur, erat, ut se invicem ad auream messem incitarent.* Corruptio hæc in iis, qui regimini præsunt, potissimum detestabilis est.

Virtus divina.

Attributum operationis divinæ (prout in mysticis dictincte apparebit) per repræsentationem manuum significari posse ambigendum non est. Nihilominus, ut Deum demonstraret sine manu visibili, & corporea operari prudens antiquitas, imaginem Jani, eandemque absque manibus depinxit, quamvis supra quadratam petram bina facie stabilitam: quæ petra de basi exigua in sublime levabatur. Erat autem & sine pede, ut denotarent, nec pedibus eum indigere; ad imperata sua exequenda, sed ei non nisi nutu opus esse, ac sine mora creaturam omnem obedire, & subjectam esse. Tales quandoque Icones figurantur, ut de plebe homines indocti, qui clariori lumine destituuntur, ad sublimiora comprehendenda, his terrenis rebus ad contemplanda cælestia subleventur. Huc referenda sunt verba S. Gregorii Papæ: *Ut per ea quæ animus novit, surgat ad incognita, quæ non novit, - - - - & per ea quasi confricatus incalescat.*

Spes vana.

Rursum ut monstraretur, sub sola spei anchora confidere, quandoque plus nocumenti, quam commodi afferre: dum sæpius incauta ratis negotiorum ad inevitabile naufragium jactatur, simulacrum hominis statuerunt, idque ademptis manibus: eum designando, qui cogitata sua ad finem operis nequit producere. Sic enimverò Astronomi, eos brachiorum robore debilitandos, ajunt, qui sub geminorum sidere, tum in mundum geniti fuerint, cum idem sidus in decimo septimo gradu constiterit, geminorum enim dominio, & influxioni brachia subjecta esse. Curiosum est nosse, quod super hæc Pierius de Micerino Rege Ægyptiorum recenset: Hic enim sepulchrum Reginæ uxoris suæ circumdari viginti ancillarum Colossis fecit, sed truncatis manibus, totidem enim ancillis Regina illa amputari manus præcepit, eo quod causa fuerint, aut vero operam suam ad nefandum illud & inauditum scelus præbuerint, quo detestabilis Pater genuinam filiam suam turpissimo incestu fœdavit. In hunc modum ad significandam operationis excellentiam, in sacra Regum historia recensetur, cum primum Arca in templo comparuisset, ubi Dagon Idolum erat, idipsum continuo mutilum manibus, & humi stratum jacuisse. Hinc mirandum non est, quid in libro Levitici, quicunque manu, vel pede siderati essent, de templo Domini rejicerentur. Hinc magnus ille Propheta Regius: *Non veniat mihi pes superbiæ, & manus peccatoris non moveat me.* Vanum denique est de futuro confidere, ubi nil determinatum, ubi rerum anceps veritas est. *Spes temeraria plerumque homines fallit*, dicebat Euripides, & Pindarus: *Spes, vigilantium est somnium.*

35. Hieroglyph.

Apud Stob.

Tenacitas.

Manus sinistra complicatis digitis, & compressis, indicium tenacitatis & avaritæ est, secundum præmemoratum Pierium. Huic sensui authoritatis pondus Diogenes addit, cum ait: *Amicis non esse manus complicatas tradendas.* Avarorum hic gestus est, stringere manus, & per modum sangvisugæ, vel spongiæ, sine intermissione ad se trahere. Eruditissimus Pierius inquit, vidisse se Romæ statuam Philosophi Philemonis, quæ librum porrigere videbatur, quem manu læva tenaciter constringebat: sed ei soli qui liberaliter sibi pretium collocasset in dextra, sinistram patuisse. Culpa hæc idcirco gravis est in animo, quod charitatem tollit, & socialis vitæ jucundam consvetudinem: juxta S. Chrysostomum enim: *Avarus nullum hominem esse vellet, ut omnia consumeret.* Ob eandem causam illic apud Prophetam Amos Deus se templi portas dirruturum inquit. *Nunquid avarus implebitur pecunia?* ait Spiritus Sanctus. Avaritia invidiæ pater est, de qua Ovidius:

hom. 66. ad popul.

Cap. 8.

Proverb. 8.

Invidus alterius rebus marcescit opimis.

Vastissimum thema hoc ad amplificandum.

Discursus & ratiocinatio.

Sententia mea, quam supra jam in *Impresa* mea exposui, manum exhibens pro symbolo ratiocinationis, à Pierio confirmatur dum ait: *Porro autem orationem unamquamque tradunt ex manu significari: quamvis alio loco prensam manu lingvam id facere dicimus*: Idque idcircò, majorem enim habet energiam lingva, & cum majori se vigore exercet, cum gestus ei comes est. Hinc Artemidorus memorat, ejus temporis comicos soloecismos manuum fecisse, eo quod pro ratiocinationis suæ sensu conformis orationi gestus non fuerit: emendatissimus discursus est, arti Dialectices conjunctus, quippe quæ argumentandi methodum, & dictionis fallacias discernit, & veritatis magistra est. Zeno, non sine profunda cognitione, verus disciplinæ Stoicæ princeps, cum professionem suam ob oculos ponere vellet, manum solitus est repræsentare, digitis in pugnum coarctatis, indicando argumentorum angustias, & brevitates implicatas, quibus hæc professio uti consveverit, cujus item liminibus coërcetur. Quæ professio idcircò elevata est, & sublimis, quod non secus ac clavis aliqua ditissimum nobis philosophicòrum arcanorum ærarium adaperiat: unde & S. Augustinus eam dixit: *Artem artium, scientiam scientiarum, quâ apertâ alia aperiantur, quâ clausâ alia claudantur.* Itaque paucæ artes, paucæ sunt scientiæ, quæ ejusdem Dialectices categoriis, prædicamentis, & prædicabilibus non indigeant.

Pierius L. C.

Eloquentia.

Eloquentia vicissim, eo quod in plano quasi fluida & nullatenus impedita transcurrit, per manum figurabatur, quæ erectis digitis suis plana extenditur. Hæc per animum inundat, eundemque replet. Reprehendit Quintilianus cum severitate eos (prout hic Pierius inquit) qui dum orant, absque ulla causa, sub pallio manus abscondunt: quasi vero hæc actio, non nisi ludus insipientium sit: hoc enim illic faciendum esse, ubi viris in sublimi dignitate constitutis reverentia exhibetur. Eloquentia vera catena est, quæ animos vincit: quod in Hercule Gallico apparuit: hæc balsamum est, quod famam nominis à verme vel carie oblivionis tuetur. De quo antiqui Oratores, & Demosthenes aliquis, & Tullius, & Hortensius, & Pericles & tot insuper alii abunde fidem nobis facient: Hæc Circe est, quæ dulciter fascinat. Robur ejus.

Lib 1. Demetr. apud Diogen.

Magna eloquentiæ vis, potentiſſimos etiam Reges expugnat, ait Demoſthenes ad Olynthios: Et Demetrius: *Quantum in bello ferrum pollet, tantum in Repub. oratio: illic enim res viribus agitur, hic perſuaſione.*

Actio ſupplex deprecantium apud Hetruſcos olim, pro more noſtro inprimis, manu fiebat in cælum elevata: quod Virgilius declarat:

Oratio.

Multa Jovem manibus ſupplex oraſſe ſupinis.

Quotieſcunque enim Deitatem hujuſcemodi implorabant, hunc actum exhibebant: prout hodierno quoque tempore dum *Illala* ſuum Turcæ pronunciant, hanc conſvetudinem ſervant: hac enim ſubmiſſione Deum invocant, ad confuſionem & opprobrium Chriſtianorum, qui ad tremendum illud Nomen, ne inclinato quidem capite reverentiam exhibere dignantur. Sic Sophiſta Polemon in Ludis Olympicis feciſſe legitur: qui perorantem quendam increpavit, quod in exclamatione quadam, ubi nomen interceſſetat deorum, ad terram manus declinaſſet. Huc referenda ſunt Pſalmiſtæ verba toties jam citata, & citanda: *Extollite manus veſtras in ſancto, & benedicite Dominum.* In hac virtute conſentaneum eſt, ut omnes vires noſtras inſumamus, hæc enim ſola eſt, quæ vota noſtra ad thronum Altiſſimi deducit, & quæ dona gratiæ expetita adimpetrat. Quæ materia tantopere vaſta, & copioſa eſt, quantopere valor illius & meritum ſublime & elevatum. Sed de his in præſenti Capitulo hucuſque ratiocinatum eſſe ſuffecerit.

MORALIA ET MYSTICA.

IN hoc loco, ſi verum fateri volumus, quantum quidem explicationum, & ſententiarum numeroſitatem attinet, quibus Sancti Patres in figuratione manuum & brachiorum uſi ſunt, verba illa divina ad Abrahamum dicta convenire poterunt: *Numera ſtellas cæli, ſi potes, & arenam, quæ eſt in litore maris:* utraque enim hæc manus & brachia virtutem, & multiplicitatem, & ſapientiam operum divinorum indicant: cumque in conſtitutione noſtra corporea partes ſat conſpicuæ ſint, infinitum ſignificationum numerum ſecum trahunt. Ego vero cum non niſi lacerum mihi, & exiguum veli ſegmentum ſit, velificare in tam vaſto oceano non auſerim: ſuffecerit, pro ſolito meo, litoribus radendis immorari, ea quæ maxime nervoſa & ſuccoſa occurrerint afferendo. Et primum quidem

De brachio.

Hom. 8. in Ioan. 20. In Pſalm. 153.

INter cæteros Cyrillus, & Arnoldus Carnotenſis hanc explicationem adferunt, dicendo: poſſe in Deo brachium ſignificare virtutem ejus inenarrabilem, qua nobis opitulatur, & univerſa dirigit, & gubernat: ſicut & divinitatem in Chriſto: idque convenienter ei, quod Iſaias Propheta inquit: *Domine quis credidit auditui noſtro, & brachium Domini cui revelatum eſt?* Sic quoque S. Fulgentius, Brachium Domini excelſum, ipſum Chriſtum, aut virtutem ejus intelligendam eſſe inquit, qui in paſſione ſua redemptionem noſtram operatus eſt. Idipſum confirmat S. Auguſtinus, & S. Hieronymus, poſſe nimirum hanc eandem intelligentiam ſumi in brachiis Joſeph, & omnium Heroum, quicunque recenſentur in Geneſi, Exodo, in libris Regum, in Job, in Pſalmis, libro Sapientiæ, in Eccleſiaſte, in Iſaia, Jeremia, Daniele, Oſee, S. Joanne, Luca, & aliis. Dictum illud Cantici: *Pone me ut ſignaculum ſuper brachium tuum:* S. Rupertus Abbas ad dilectum applicat, fortitudinemque ejus denotari inquit ſuper brachium hoc animam ſanctam ſe inclinare: aut verò hic intelligenda eſſe Spiritus Sancti dona: item per hæc virtutem miraculorum figurari. Iſaias Propheta inquit: *Brachia mea populos judicabunt, me inſulæ expectabunt, & brachium meum ſuſtinebunt.* Exponit hæc S. Hieronymus, referens ad Sanctos, qui Redemptori noſtro conſociati in die illa tremenda futuri judicii mundum ſuſtinebunt, dijudicando opera noſtra. Hoc brachium Deus eſt (inquit idem Sanctus) qui in omni tribulatione noſtra opportunum nobis auxilium præbet. Involutum admodum eſſet, quod Iſaias inquit: *Unuſquiſque carnem brachii ſui vorabit:* niſi præmemoratus Eccleſiæ Doctor vepretum ſub quo ſenſus latet, diſcooperiret. *Brachium*, inquit, *interdum dicitur Eccleſia, quæ & brachium dicitur hæreticorum, cujus carnem hæretici vorant, cum ejus fideles in errorem inducunt.*

Cap. 53. In Epod. Thim. 3.

De eſſent. divina. in Ier. 27. 49. 6. 3. Reg. 8. 40. 47. 5. 36. 30. 27. 1. 11. 12. Cant. c. 8.

In Deuter. 20. Et in Cant.

Cap. 15.

In Iſai. 51.

Cap. 9.

L. c.

Id quod dicitur brachium Jacob forte & robuſtum eſſe, ſed quod in ultimis gratiæ temporibus ſpicas recollecturum ſit, præfatus Hieronymus declarat, in hoc prædicatores intelligendos, ſanctoſque Apoſtolos, cum infidelem quendam ad ſequelam Redemptoris induxerint. Sentit Origenes, & inſuper S. Ambroſius, & Gregorius, memorata brachia, in dicto Scripturæ loco verum habere typum bonorum operum, ipſamque operationis fortitudinem: quandoque ſignum afflictionis ſunt, & laborum. Semper in allegorico ſenſu brachia Philo hebræis diſtingvit, & ait: dextrum convenire hoſtiæ, & holocauſto Sacerdotis: merita enim bonorum operum habet, quæ ſubſidio dexteræ ſuæ adinvenit, & acquiſivit. His operibus, inquit S. Hieronymus, & Richardus de S. Victore, inſtructus Chriſtianus incedit, aptus, armatuſque ad debellandum Sathanam: atque ita quæ mente prius concepit, operibus probat, & experimento: ſic enim vero, (ſubjungit Richardus) brachia Nabuchodonoſoris ſtatuæ, in ſomno conſpectæ, operationem denotant, quæ de argento erunt, ſiquidem operatio pura, & diſcreta fuerit.

In Pſ. 36. h. 3. De Iſaac 14. Moral. 2. Allegor.

De veſte Sacerd.

De Somn. Nabuchod.

De comminatione illa, quam Deus in primo Regum domui Heli intentat: *Ecce dies venient, præcidam brachium tuum, & brachium domus patris tui, ut non ſit ſenex in domo tua:* S. Gregorius Papa inquit, intelligi oportere ſacrificandi facultatem à Sacerdotio, & Pontificatu antiquæ legis ablatum iri: imo verò & ipſam dignitatem ſacerdotii ſignificari, idem Papa author eſt. Per memorata brachia in locis præfatis Sanctus Auguſtinus & S. Gregorius violentiam tyrannorum ſubintelligi poſſe docent, ſicut & poteſtatem temporalem, robur item Sathanæ. Supra illud Zachariæ: *Gladius ſuper brachium ejus:* & econtra in Job: *Et brachium excelſum confringetur*, jam citati authores inquiunt, de primo quidem, aſſignari potentiam: de illo poſteriori deſtructionem portendi.

Cap. 2.

In hunc lo.

In pſ. 36. 29. Moral. Cap. 11. Iob. c. 38.

Gloſſa ordinaria pulchritudinem, & pretium throni Salomonis conſiderat, armillaſque inſertas manibus, myſtice in his conſolationes gratiarum divinarum intelligendo, quæ militantem Eccleſiam ad cælorum regna conducunt. Sicut Lyranus per Auſtri brachia commemorata in Daniele, Regis Ægyptiorum milites robuſtos figurari vult. Gloſſa ordinaria rurſum quandoque per brachia divinam ultionem denotari aſſerit: ſicut illud Deuteronomii eſt: *Subter brachia ſempiterna*, & in Jeremia, ſicut & in Ezechiele idem occurrit, deſignans pote-

2. Paralyp.

Deut. 33. v. cap. 21. cap.

potestatem Christi, qui bonorum Liberator est, iniquorum castigator: sic ultimus horum dixit: *Et brachium tuum erit exertum*: supra quod Isidorus Clarus commentatur, dicendo: *vel nudatum, qui mos erat rem manu geretium. Denudato brachio dextro pugnabant milites: oratores dicturi brachium, & latus dextrum detegebant. Denudatio ergo brachii significat strenuam executionem imperii.* Cum hac singulari authoritate sensus mysticos brachii ad finem suam deduco, & descendo ad

MANUM.

n 1. Reg. n Psal. 1. 18. AD diffusissimam hujus expositionem primam nobis manum præbent Sanctus Gregorius, & S. Ambrosius, dicendo: ante omnia in manu DEI personam Christi posse intelligi, quæ item virtus ejus nuncupatur, qua videlicet summè omnia operatur. Assumit itaque hæc manus in quam pluribus Scripturæ locis hæc attributa, & hos titulos: dicitur enim & grandis, & excelsa, & potens, & fautrix, & consimilia: sicut in Exodo, Numeris, Deuteronomio, in libro Regum, in Psalmis, in Prophetis Isaia, Jeremia, Ezechiele, & similibus. . 11. 32. 6. o. 29. 13.

Sanctus Hieronymus, Fulgentius, & Origenes sentiunt, in manu illa quam Moyses præcipiente Domino in sinum suum miserat (de quo in libro Exodi cap. 4.) Christum intelligi in sinu Patris sui, fulgidum in natura divinitatis suæ: Et sicut illa leprosa facta est, sic & illa de divinissimo sinu extracta, mediante incarnatione, similitudinem peccati assumpsit, & hac ratione defectus nostros & infirmitates portavit, juxta illud Apostoli: *Eum, qui peccatum non noverat, pro nobis peccatum fecit, ut nos fieremus justitia DEI in ipso.* Sed quemadmodum illa Moseos in sinum suum remissa, priori munditiæ restituta est: sic filius quoque DEI in sinum Creatoris sui rediens, priorem splendorem & gloriam recuperavit. Sic commentantur Sancti Cyrillus, & Gregorius Nyssænus. n Ezech. 37. d Thrasi- undum. um. hom. 27. incarn. e vita Moy-

Gregorius Venetus inquit, considerari in Deo manum dextram, & sinistram: de dextra misericordiam divinam, & cum ea omne ad nos bonum descendere: sed in sinistra severissimis legibus puniri delinquentes. Hinc dictum: *Statuet oves quidem à dextris, hœdos verò à sinistris*: in eundem sensum hæc sumit Augustinus. In cunctis Scripturæ locis ubicunque manuum fit mentio, Philo, & Cyrillus, & Eucherius exponunt, virtutem & potentiam in Deo operativam intelligi: imo & ipsa Dei opera manus appellantur, prout Deus ipse Davidi servo suo facturum promittit, illic ubi ait: *Manus enim mea auxiliabitur ei, & brachium meum confortabit eum.* ntic. 1. m. 6. c. 4. Ioan. act. 8. e planctu ne. ntra lu- n. rtit. Spirit. l. 8.

Manus est, quæ eligit, & reprobat, quæ laudat, & vituperat, quæ absolvit, & condemnat: propter quod vindicta Dei, juxta mentem S. Ambrosii, & S. Hilarii, & Origenis, in diversis Scripturæ locis exprimitur in manu, sicut principaliter in Genesi, Exodo, in libris Regum, in Job, in Psalmis, Isaia, Jeremia, Threnis, & alibi: item divina vindicatio ad vivum exprimitur per Isaiam Prophetam, ubi ait: *A summitate cœli Dominus, & vasa furoris in manu ejus.* Sic ajunt S. Basilius, & Hieronymus, manus Christi sunt, cum boni ad persecutionem impiorum insurgunt. De his loci copiosi sunt in Ezechiele. S. item Gregorius & Augustinus inquiunt: *Manus etiam Dei dicuntur illi, qui justam vindictam Dei exercent super peccatores, quos dicitur DEUS tradere manus suas.* Sic Propheta Regius inquit: *Cognoscetur Dominus judicia faciens: in operibus manuum suarum comprehensus est peccator.* bon. Pa- ntia. 18. psal. 54. m. 17. 7. 1. Reg. 13. 31. 37. 15. 1. i. 13. psal. 37. Isai. sup. 13. 39. Moral. 22. Psal. 122.

In pluribus item historiæ sacræ locis ipsæ Dei manus demonstrantur, sicut in Jeremia, Sophonia, & singulariter in Exodo, ubi sic habetur: *Extendit dominus manum super mare, & abstulit illud*: supra quod Eucherius & Beda inquiunt: cum in tali gestu, manus percussionem minitetur, per eam divinam punitionem propalari. Manus item Abrahæ ad feriendam filii sui cervicem extenta (prout in libro Genesis legitur) executionem, & operationem divinæ vindictæ portendit, juxta mentem Hieronymi, & Origenis. 13. 15. 1. fort. spir. 1. In Gen. 28. In Ierem. 15. In Exod. hom. 6.

Supra visionem illam magnam Ezechielis, cum Angelus ei apparuit, & de eo Scriptura inquit: *In manu ejus vas interfectionis magna*: supra manum item quam Isaias *manum flammæ* appellat: porro & supra illam psalmistæ armatam gladio: *nisi conversi fueritis gladium suum vibrabit*; item supra manum, quæ plagas seminat, prout liber Job meminit, rursum bini Authores illi Gregorius & Hieronymus commentantur, manum illam esse quæ mortem fulminat, potentiamque divinam intelligendam, cum actu justi rigoris. Sicut per Manus Moseos & Aaronis repletas cineribus, iidem Authores sentiunt, ministros divinæ vindictæ intelligendos. De quo præcipuus in Exodo locus est. S. Bernardus qualiter manus Dei intelligendæ sint secum perpendens, sic habet: *Manus item Dei dicuntur, una latitudo, altera fortitudo: quod & tribuat affluenter, & defendat potenter, quod dederit.* Ezech. c. 9. Isa. c. 47. Ps. 7. Iob. 23. 4. Moral. 35. 16. Moral. 13. In Ezech. 9. In Isai. 64. Cap. 9. In Cant. Serm. 7.

Supra id quod S. Joannes Baptista, de adventu Judicis inquit: *Cujus ventilabrum in manu ipsius*: S. Hilarius commentatur figurari hic arbitrium facultatis, & potestatis judiciariæ. Per manus item dilatatas, & distentas, S. Gregorius, Hilarius, & Arnoldus clementiam & beneficentiam Creatoris intelligunt: manus item Redemptoris in cruce denotantur; sic vaticinabatur, & semetipsum commendabat Regius propheta: *Extendisti super me manum tuam, & salvum me fecit dextra tua Domine*; sicut in aliis locis Psalmorum, Isaiæ, Ezechielis, & S. Matthæi. Locus Exodi, ubi dicitur Deum posuisse manum super vultum Moseos, ne faciem suam videret, ab Augustino sic explicatur: velamen hic, & obscuritatem, quibus involuta sunt divina mysteria, intelligenda esse. Matth. 3. L. c. 1. Reg. 7. Moral. In Psal. 54. In Ps. 18. Ps. 137. 54. 13. 12. 2. 14. Exod. 31. In Psal. 138.

Supra id, quod in Exodo continetur: *Eduxit Dominus populum Israël in manu potenti, & brachio extento*: commentantur Hesychius, Beda, & Rupertus, in his miracula figurari, quæ Altissimus in medio Israëliticæ gentis operatus est: hoc ipsum explicandum in manu tornatili, de qua Canticum Canticorum. Declarant S. Ambrosius, S. Hilarius, & S. Gregorius per manus Dei sæpius memoratas in libro Job, in Psalmis, Isaia, & Matthæo Angelos intelligi, vel Apostolos, vel Prædicatores, per quos tanquam per manum, divina sapientia opus suum operatur. Illa itidem manu, de qua Job ait, quod ad silicem extenta fuerit, iidem Authores referunt, prædicatoris lingvam figurari, quæ non secus ac manus aliqua in corde auditorum, divini verbi focum accendit. Possunt item in manu sacramenta intelligi, per quæ Altissimus pretiosissimam nobis gratiam suam subministrat, sic enim ait divinus Cantor: *Fiat manus tua super virum dexteræ tuæ.* Exod. 16. In Levit. 6. In Exod. 8. In Cant. 5. Cap. 5. In Ps. 138. In Matth. c. 12. 18. Moral. 22. Iob. 28. Ps. 79.

Dignissima est consideratio S. Hilarii supra dictum illud Isaiæ: *In manu Domini erit corona gloriæ*: dicendo, glorificari per hæc verba Christum, in martyribus sanctis, & aliis ab eodem redemptis. Manus illa quam Patriarcha Joseph super oculos Patris sui tetendit, designare poterit, inquit S. Gregorius, virtutem Christi, qua Judaismum illuminavit, & de Cap. 62. In Psal. 67. Gen. 49. In Cant. 5.

 lege

[Cap. 16 & 21] lege velamen abstulit. Porro manus in Levitico memorata, [In Levit. 22.] juxta mentem Hesychii, opera Redemptoris singularissima figurat. [Cant. cap. 5.] Sic in Cantico tornatiles dicuntur: eo quod perfectæ sint. [In Apoc. hom. 2.] S. Augustinus, & [In Cant. 7.] Gregorius sentiunt, per manum Patriarchæ Jacob, qua pedem Esau tenuit, cum de utero matris egrederetur (sicut liber Genesis refert) [Gen. 25.] significari acquisitionem Principatus Christi supra Synagogam: [Gen. 27.] præterea manus Jacob posthæc coopertæ, & pelle caprina circumdatæ, manus Redemptoris in cruce fixas repræsentant. Præfati Authores volunt, Sacerdotem illum magnum, quem in Apocalypsi vidit Joannes, [Apoc. 1.] septem stellas in manibus gerentem, symbolum esse totidem populorum qui sub manu & patrocinio Redemptoris futuri erant. [De Cal. Hier. 15.] S. Dionysius Areopagita, S. Hieronymus, & S. Bernardus, [In Isa. 13.] per manus Angelorum, virtutes eorum operativas intelligunt: [Serm. 12.] sicut viro illi bono Loth contigit, dum ab urbium illarum [Gen. 19.] contaminatione retraheretur. Sic Regius quoque [Psal. 90.] Propheta inquit: *In manibus portabunt te ne forte offendas ad lapidem pedem tuum.* [Deut. 6.] Idem commemoratur in Deuteronomio, & Isaia. [Isa. 13.] Copiosi historiæ sacræ loci sunt, in quibus manuum fit mentio: [9. 4. 5.] in Genesi nimirum, & Exodo, Levitico, libris Regum, [1. Reg. 10.] [126. 6. 30. 10.] in Psalmis, Jeremia, Ezechia, S. Matthæo.

[In Ps. 120.] Supra quos locos Sancti Hilarius & Gregorius referunt, [Psal. 30.] fortitudinem, & Imperium in his figurari. Per manum item Pharaonis, & Ægyptiorum, juxta [In Ps. 120.] librum Exodi, & juxta Isaiam, S. Augustinus potestatem inquit, affligendi Israëliticum populum, denotari. [Psal. 21.] Id quod Psalmista ait: *Eripe me de manibus inimicorum meorum, & à persequentibus me*, exponit S. Augustinus, intelligi hic posse Dæmonum fortitudinem, etiam exteriorem, qua nos ad peccandum impellit: [In Iud. hom. 2.] atque illic ubi psalmista inquit, *& de manu canis unicam meam*, Origenes commentatur, potestatem mundi, adversus Ecclesiam designari. [Prov. 18.] Quod Spiritus Sanctus ait: *Mors, & vita in manibus linguæ*: subjungit S. Basilius famam simul, & vitam [Gen. 39.] intelligendam esse. Illic ubi in Genesi habetur, quod impudica fæmina supra continentem Joseph manum [In Ezech. 30.] suam extenderit, indicatur, ait S. Hieronymus, Judæorum potestas supra Christum. Ita Rupertus Abbas vult [Cap. 2. 30. 25. 1.] Ammorrhæorum manum potentiam Judæorum in Salvatorem figurare: Idem apparere in Judith, in Ezechiele, in Isaia, in Threnis. In manu [Cap. 10.] Assyriorum persequentium (de quibus Isaias) [6. Moral. 15.] aptissime figurari inquit S. Gregorius, iram divinam: per hos enim, non secus ac per Sathanam rebellem [16. & 9. Moral. 21.] populum castigavit. Idem author hoc ipsum in Philisthæorum manu intelligendum esse inquit; quod in pluribus locis occurrit. Porro manus Sathanæ quæ [Cap. 2.] justum virum Job dejecit, prout in libro ejus patet, idem figurat.

Eundem locum dixerim ego significare Christum traditum in manus peccatorum, qui membra Sathanæ sunt. [Cap. 5.] Sic manus violenta, de qua rursum liber Job, secundum mentem præfati Authoris, violentiam & potestatem gentilium in Christum significat, sicut & eorum qui vel minis, vel terroribus alios ad peccandum inducunt: [Cap. 9.] Manus item impiorum (de quibus idem Job) Judæos ministros Dæmonum repræsentat, in crucifixione nimirum Salvatoris. Idem Gregorius adhuc, supra illud Ezechielis cap. 34. de manu Pastorum contaminata gregem suum desolatum requirit. [In Strom.] Erudite S. Clemens Alexandrinus commentatur supra illud Geneseos, [Gen. 16.] ubi de Agar mentio fit, *quod manibus Saræ relicta sit*, & ait: indicari hic correctionem, subjungendo quod cum Sara illam servam cognoverit, mystice eam ad Abrahamum sic loqui potuisse: *sæcularem quidem amplector doctrinam, ut juniorem, ut conservam: scientiam autem tuam, ut perfectam Dominam honoro, & colo.*

Frequentissimi in scripturis sacris loci sunt, in quibus manus pro instrumento operum usurpantur: sicut in Genesi, Exodo, libris Regum, in Job, in Psalmis, in Proverbiis, in Cantico, in Isaia, in Threnis: de quibus hic & capitula & versus indicare necesse non est, cum ad manum esse possint bibliorum concordantiæ: huc etiam S. Ambrosius, Hilarius, Augustinus, [De Vigil. 9.] [In Psal. 128.] Gregorius, Arnoldus inclinant, per manus [Epist. 19.] operationem ipsam intelligi. [In 1. Reg. 16.] S. Gregorius præsertim illic ubi dicitur: *Sicut oculi ancillæ in manibus* [In Ps. 103.] *dominorum suorum*, vult intelligi peccatorum opera. [Ps. 122.] Supra illud Lucæ: *nemo mittens manum ad aratrum:* [Luc. 9.] commentatur Origenes hæc opera cum labore acta signari: vicissim super illud Exodi, ubi habetur, *quod comedebant agnum cum festinatione, tenentes* [Exod. 12.] *baculum in manibus*, Hesychius commentatur justitiam [In Iud. hom.] hic intelligendam esse, quæ in operibus conservanda sit. Item de militibus illis, qui cava manu haustam lambebant aquam, prout liber Judicum [Iud. cap. 7.] meminit, S. Hieronymus inquit intelligendos illos [In Levit. 8.] esse, qui in operatione sua perfecti sunt: Lucernæ ardentes in manibus, de quibus in S. Luca fit mentio, [Luc. 12.] juxta mentem S. Gregorii, exempla virtutum, & bonarum actionum subindicant. Sicut persona illa cælestis quam Ezechiel vidisse se commemorat, [Cap. 40.] quæ in manu sua funiculum lineum gerebat, juxta eundem authorem Christum repræsentat, qui terminum & complementum dedit præceptis, & mandatis suis.

Revertamur, insequendo vestigia expositionum [In 1. Reg. 5.] S. Gregorii, ad statuam Idoli Dagon, quod in conspectu arcæ testamenti in terram concidit, mutilatum manibus: & dicamus, intelligi hic opera vana paganismi, quæ in præsentia Dei stare non possunt. De hoc quod Christus in Matthæo inquit: *Si manus* [Matt. c. 18.] *tua scandalizat te, abscinde eam, & projice abs te*, concludit S. Bernardus, operationes damnabiles, & [Serm. de Angelis.] sceleratas relinquendas esse. Per illud Ezechielis, quo se dixit manu quadam apprehensum esse, S. Hieronymus inquit, intelligendum esse eum, qui se operationi cuidam dederit. Supra textum illum pigri, toties jam memoratum, quod videlicet *manum sub ascella ponat, nec ad os suum applicet eam*: S. Gregorius commentatur, dicendo: *Manum ponit super* [12. Moral. & 21. Mor. 10. & 53. m. 1 & 25. m. 3.] *os suum, qui virtute boni operis culpas tegit incautæ locutionis.* Ad eximiam illam sententiam Davidicam, *anima mea in manibus meis semper*, qui non minus & in Job habetur, idem Pontifex, adjungit sinceritatem cordis, ejusdemque concordantiam cum verbis, significari.

Supra id quod proverbia ajunt: *manus in manu*: [Cap. 11.] idem Author ait, indicari hic cessationem ab opere. Manus item plena (de qua in libro Levitici) juxta [Cap. 2.] eundem, manum illam denotat, quæ in operando benedictiones seminat. [In Matth. Can. 33.] Scribunt S. Hilarius, & Origenes supra gestum illum Pilati, quo manus suas lavit, [In Levit. hom. 4.] opera gentium per Christum Redemptorem lavanda & purganda esse.

In textu illo Geneseos: *omnes pisces maris dedi* [Cap. 9. v.] *manui vestræ*, & in Josuæ: *Ecce dedi in manus tuas* [Iof. c. 6.] *Jericho:* Clemens Alexandrinus omnem possessionis actionem intelligit. [Adhort. ad Gent.] Nova rursum acutissimi viri Tertulliani fit meditatio supra manum Moseos, quæ [De Resurr.] in sinum mittebatur, & abscondebatur, & ait: hic Judæorum abscondita opera inutilia & vana intelligenda; cui S. Ambrosius adjungit, posse per hoc [Offic. 14.]

item

item Judæorum gentem accipi, cum ſub altiſſima protectione DEI orat, quæ deinceps, tanquam leproſa ejecta, relinquitur, donec rurſum reponatur
Pſ. 73. munda in ſinum. Et S. Auguſtinus ait: *Manus quoque leproſa mortem ſignificare poteſt, munda verò reſurrectionem.* Quandoque manus ſignificationem cordis habet: ſenſus S. Ambroſii eſt, idque exemplo
Noe. 18. 21. Noë declarat, in hunc modum: *Noe extendens manum ad columbam, eſt dilatans cor ad ſuſcipiendum Spiritum Sanctum.*

Quod porrò Abimelech de manu Abraham ſeptem agnas ſuſcepit, prout liber Geneſis meminit, miniſterium ſpirituale Prælatorum erga inferiores, juxta
Cant. hom. mentem Origenis deſignat: manus item Jacob, quæ laboribus fatigantur, ſicut idem liber Geneſeos exponit, ſecundum Authorem jam præfatum, Coadjutores Chriſti Redemptoris noſtri figurant. Supra
Regula. Loc. cit. id quod Proverbia de muliere forti ajunt: *Manum ſuam miſit ad fortia*, commentatur Baſilius, & Beda, ſub his miniſtros & Eleemoſynarios Principum intelligendos eſſe, ſicut & Prælatos Eccleſiæ, qui in miſericordiæ operibus exercentur.

In ſæpius jam memorata Geneſi de Abraham, ſimul & de Jacob recenſetur, quod ſub femore manum tenuerint: de hoc prædicti Authores ajunt, ſumendam hic ſubjectionem eſſe, qua omnes Chriſto ſubjiciendi eſſent, quicunque ab hoc femore deſcenderent. Lex quædam Exodi eſt, quod nemo mittere manum debeat ad ſubveniendum transgreſſori legis, dum lapidandus eſſet, in quo nobis S. Ambroſius hunc ſenſum eruit: peccatorem nullatenus in perverſitate ſcelerum ſuorum imitandum eſſe. Sacer textus hac loquendi forma nonnullibi utitur: *Locutus eſt Dominus in manu Prophetæ:* ſicut Iſaia, Aggæo, Malachia; in Exodo quoque & Levitico ſic habetur: *In manu Moyſis:* in hoc, ait S. Hieronymus, exprimi, quod divina Sapientia horum Prophetarum opera, & miniſterio utatur, in quo & Prophetia ipſa comprehendi poterit.

Adv. Iud. Vult Tertullianus, manus Moyſis, & aliorum (ſicut in Exodo, in Pſalmis, & Iſaia habetur) figurare orationem junctam operibus, prout illud in Hieroglyphicis diffusè monſtratum eſt. Sentit Origenes, manus ita compoſitas figurare Chriſtum pendentem in ligno crucis. Manus item depreſſas S. Auguſtinus, de negligentia orationis & operum exponit. Vult S. Gregorius, S. Hieronymus, & Philo, manus elevatas, obſervantiam legis indicare, fidemque in Chriſtum: depreſſas ſignificare incredulitatem. Indicant item juxta S. Chryſoſtomum & Bedam, mentem vel depreſſam, vel elevatam. Gregorius item Nyſſænus inquit, manus graves opera firma ſolida & inconcuſſa denotare, rigorem item caſtigationis legalis. Rurſus idem Author unà cum Origene ajunt: manus Moyſis, & Aaronis deſignare ſcientiam legis, peritiamque interpretationis ejus, quæ ab iis magni ſiunt, qui exire de Ægypto peccatorum deſiderant.

Præcepit Dominus Aaroni, & filiis ejus, ut vitulo qui ſacrificandus eſſet, manus imponerent: quod, citatus Author, de ſacerdotibus intelligit, qui Chriſtum crucifixuri erant: aut verò peccata noſtra illi imponenda eſſe: aut etiam caſtigationem illic carnis figurari, frænumque continentiæ. Manus autem ſeniorum in Iſral (de quibus Jeremias) perſecutiones figurant Principum Judaiſmi adverſum Salvatorem. Philo item ſuper hanc victimam meditatur, quam manus immolantium cooperit, in his profeſſionem innocentiæ conſiderans, & ſic ait: *Manus offert, qui offert opera.*

Revertor ad manum dextram ſcandalizantem, qualem amputari vult Redemptor noſter: hæc manus, inquit Origenes, Sacerdotes admonet ad evitanda ſcandala, cum in illis minus toleranda ſint: juxta eundem Origenem in hac manu propinqui noſtri intelligendi ſunt, Patres nimirum, & matres: in anima autem noſtra actus voluntatis. Affirmat item S. Hieronymus manum dexteram, adjutorium eſſe amoroſi, & benevoli miniſtri, in rebus ſacris, & divinis: ſiniſtram verò figurare par auxilium, ſed in rebus terrenis: utramque autem, ſiquidem ſcandalum intulerit, abſcindendam eſſe. Supra viſionem illam magnam Ezechielis Prophetæ, animalium volantium, de quibus ait: *Manus hominis ſub pennis eorum:* S. Hieronymus, & Gregorius inquiunt, rationem intelligendam eſſe, quam omnium rerum ſuſtentaculum eſſe, quam ſublevari à vilitate terrena, ad ſublimitatem cæleſtium contemplationum oportet: aut verò vitam activam repræſentat, quæ ſubtus contemplativam collocatur. In Levit. hom. 5. In Ioſ. hom. 7. In Matth. hom. 5. Cap. 1. In Ezechiel. 1. In Ezech. hom. 3.

S. Gregorius jammemoratus per manum item præſignari libertatem poſſe aſſerit, prout in libro Job: *Animam meam porto in manibus meis*, ſicut è contrario, captivitatem figurare poterit, cum dicitur: *Tradidit DEUS in manum alicujus*, ſicut in Joſue, & Judicum libro. Vult idem S. Gregorius poſſe per manus repræſentari conſilium, unde illud dictum eſt de Rege Saul: *Conſulebat Dominum per manus Ahiæ Sacerdotis.* Rurſum S. Gregorius immoratur in conſideratione monetæ illius, quam ſervus Saul manu tenebat, *quartam videlicet partem ſtateris argenti*, (prout in primo Regum reperitur) & commentatur, figurari hic miniſterium, aut verò inſpirationem Spiritus Sancti, ad actum practicum reductam. 1. Reg. 14. Iob. c. 13. 7. 3. In 1 Reg. 14.

Supra ſomnium illud Regis Nabuchodonoſor, explicatum per Danielem: *Et abſciſſus eſt lapis de monte ſine manibus, qui percuſſit ſtatuam in pedibus æreis, & fictilibus:* S. Ambroſius refert, Chriſtum hic ſignificari, qui ſine opera humana de utero Virginis formatus eſt. Loquendi formam, qua liber Levitici utitur, dum de quadrupedum immunditia mentionem habet, & ſic ait: *Qui ambulat ſuper manus:* gloſſa ordinaria exponit: *Super manus ambulare, eſt turpis lucri cauſa alicui manus imponere.* Cap. 9. L. c. In hunc loc.

Inter tot lamentationes Jeremiæ, quibus deſolationem urbis ſuæ deplorat, videtur hoc ſolaminis loco attuliſſe: *Ægypto dedimus manum, & Aſſyriis ut ſaturaremur pane:* ſupra quod gloſſa ordinaria ſic habet: *Manum dare, eſt auxilium petere.* Ad hoc Pſalmiſtæ: *Sic benedicam te in vita mea, & in nomine tuo levabo manus meas:* adjungit Arnoldus, hic victoriam verbi divini denotari, per quam hæreticorum durities convincitur, & debellatur. Thren. 5. Pſ. 62.

Manus arida à Redemptore noſtro curata, de qua Sancti Evangeliſtæ Matthæus, Marcus, & Lucas mentionem habent, in Sanctis Hilario & Ambroſio, florere devotas, & abundantes conſiderationes facit: in hac enim bonorum operum ariditatem & otioſitatem intelligunt, ſicut erat in Phariſæis, plus quam in reliquo humano genere. Hæc item arida (juxta quod præfati commentantur) in avaris interdicta, & abbreviata deprehenditur in largiendo. Adjungit Sanctus Hieronymus ſupra Jeremiam, dicendo: per manus diſſolutas, illas intelligendas eſſe quæ ad rectè operandum invalida ſunt, nec ad reſiſtendum tentationibus ſat roboris habent: adjungit Richardus à S. Victore idipſum ſignificare manus relaxatas (de quibus liber Job) huic textui adjungendo illum Pſalmiſtæ: *Manus habent, & non palpabunt*, dicendo: *Non* 12. 3. 6. Serm. 8. in Matth. 13. & Ierem. 6. In Marc. 3. & in Ierem. 3. 4. de Somn. Nabuch.

Non palpat, qui scit, quomodo in bono opere debeat exerceri, nec tamen vult fructum boni operis per experientiam. Isaias Propheta dissolutionem Jerusalem pecatricis describendo, inter alios errores ejus, hunc quoque retulit: *Vitam manus tuæ invenisti, propterea non doluisti.* Sensus admodum involutus, nisi S. Hieronymus eundem nobis declarasset: ait enim, quasi manu aperta adulterium committi ab iis, qui palam hæreses defendunt, nec de peccato suo erubescunt. Atque hi iidem sunt, de quibus in Ezechiele locus est, qui manu sua thuribula gestant, quibus Idola adorant, dum ex omnibus adeo viribus errores suos tuentur. Armatæ sunt hæreticorum manus, & arcu & sagittis, ait idem author, sicut in Ezechiele habetur, ad feriendos fideles, siquidem prævalere iis possint; atqui hi *arcus Gog* nuncupantur, inquit S. Hieronymus. Prout idem adhuc supra Ecclesiastem, de muliere iniqua, quod *manus* videlicet illius *vincula sint*, designari dæmonis fortitudinem, & hæreticorum persvasiones inquit.

In Isai. 57.

In Ezech. 8. 39.

Cap. 7. v. 27.

Hæ reflexiones paucæ numero sunt, in tanta copia & abundantia luminum & scripturarum, quæ hic supra manum copiosissimè adduci possent. Interim mi Lector, hæc pauca velim accepta habeas, quibus aliud non intendo, quàm ut tibi servitium qualecunque exhibeam: atque interim hic ad capitulum aliud non minus curiosum, & necessarium progredior, quod omni moralitate plenum est, de manibus adhuc & brachiis pertractans.

PROVERBIA.

Quicunque non contentus est, profectui proprio solum intendere, sed insuper aliorum commodis studens, in docendo proximo laborat, optimus ei proverbiorum (juxta mentem Stagiritæ) & proœmiorum usus est, inquit Manutius: inter vivissima enim, & maxime singularia testimonia proverbium est, aptum ad excitandos, & commovendos affectus. Hoc ipsum in quamplurimis locis Quintilianus contestatur, in libris præsertim Argumentorum. Ad quod uberrimam nobis item authoritatem suggerit sententia Fabii, qui ait: *Nam hic quidem vulgo dicta, & recepta persvasione populari sine usu fuerint testimonia; sunt enim quodammodo vel potentiora etiam, quod non causis accommodata, sed liberis odio & gratia mentibus, ideo tantum dicta, factaque, quia aut honestissima, vel verissima videbantur.* Inde ut ad propositum meum transeam, inter alia mihi primum se Pythagorica lex illa offert, quæ ait: *Ne cujus dexteram injeceris:* quod idem est: ac vigilantiam in electione amicorum adhibendam esse. Convenit dictum hoc, cum illo Solonis: *Amicos ne cito pares, quos autem paraveris ne rejice:* & illo Biantis: *Amicos sequere, quos non pudeat elegisse.*

In libris Instit.

In electione Amicorum vigilantia.

Pro iis, qui de præstito beneficio, mutuam vicissitudinem gratitudinis, & benevolentiæ expectant, illud dictum est: *Manus manum fricat vel scalpit:* Manutius inquit, consvetam hanc fuisse Socratis sententiam, quodque eam in ore semper versaverit: quæ tamen prius à philosopho & poëta Epicharmo jam dicta fuerat: *Affricat manum manus: da quiddam, & aliquid accipe:* Docemur hoc adagio, paucissimos esse in mundo, qui de obsequiis præstitis retributionem non exigant: convenit cum illo: *Manus manum lavat.* Sic in Græcia communis loquendi modus erat: *Urbs servat urbem, servat itidem vir virum: manus manum, digitumque digitus abluit:* quod idem est cum illo: *Gratia gratiam parit*; & sicut Euripides vult: *Beneficium beneficio respondeat.*

Beneficium mutuum.

Sicut supra ad potentiam Principum demonstrandam, in tractatu proprio jam dictum fuit: *Multæ Regum aures, atque oculi:* sic vulgatum in hoc loco proverbium sonat: *Longæ regum manus:* quod nihilominus jam vulgo notissimum est. Sic Ovidius: *An nescis longas Regibus esse manus?*

Potentia Principum.

Poterit item de principum dissimulatione illud intelligi: sicut de divina quoque punitione: quòd quanto tardiora sunt supplicia, tantò acriora erunt & magis inexorabilia. Dixit hoc in Ilyade sua Homerus in persona viri nomine Calcha:

Rex Deus est, quoties succensuit inferiori,
Quanquam enim in præsens ferventem concoquit iram,
Post odit tamen, usque odium dum expleverit vultus.

Itaque sibi quisque jure merito de hoc præcavere non negligat.

Dare ultimum qualicunque rei complementum, quod vulgato Italorum nostrorum Idiomate sic diceretur, *dar l'ultima mano ad un fatto*, his verbis exprimitur: *summam manum addere.* quod idem est cum illo: *Summum fastigium imponere.* Hæc proverbia primam sui derivationem, & nomenclaturam ab iis trahunt, qui construendis ædificiis vacant, aut perinde artificibus quibuscumque, qui dum ad culmen operis, aut ad ædium suarum summitatem pervenerint, his prædictis verbis se opus suum terminasse enunciant. Sic enimverò postremus hic labor, ultima manus nominatur. Sicut vernix, quâ picturæ jam consumatæ illinuntur, ultima pictorum operatio est. Hinc Ovidius:

Summam manum imponere.

Nec tamen illa legi poterunt patienter ab ullo,
Nesciat his summam si quis abesse manum.

Solebat item in usu esse, ut hoc ipsum ultima lima diceretur: unde versus insequenres sic ajunt:

Ablatum mediis opus est incudibus illud:
Deficit & scriptis ultima lima meis.

Sic Seneca ad Lucillum: *Vino deditos delectat potatio extrema, quæ mergit, quæ ebrietati summam manum imponit.*

Pro eo, qui negotio cuidam nullatenus sese immiscere velit, quod Italico idiomate sic exprimeretur (*non vi metterebbe un deto*) proverbium latinum sic habet: *Manum non verteret: digitum non porrexerit.* Est autem hyperbolicum dictum, ait Manutius, nec enim quicquam tam facile, quam manum vertere. Ejusdem omnino generis est, quod Apulejus inquit: *Quod de me sentiat Mezentius, manum non verterem:* Et M. Tullius: *Ne manum quidem versuros fuisse.* Et in principio citati operis: *Chrysippus, & Diogenes detracta utilitate, ne digitum quidem ejus causa porrigendum dicebant, quod ego vehementer assentior.*

Non se immiscere alieno negotio.

Apulei. in Apolog Mag. Lib. 5. de fin bus.

Ad denotandum eum, qui vel cum nimia festinatione, vel cum nimia tarditate se ab opere quopiam abripit, nec unquam perfectionem ejusdem consequitur, illud dictum est: *Manum de tabula.* De hoc Marcus Tullius: *Heus tu, manum de tabula: Magister adest citius quàm putamus.* Cui adjungit Manutius: *Videtur hac proverbiali figura, manum de tabula, admonuisse, ut desisteret à scribendis dicteriis.* Derivavit adagium hoc ab eximio Pictore Apelle, qui cum æmulo suo Protogene comparatus, eo quod (sive verum illud esset, sive cum vanitate id de se jactaret) promptissimus esse videbatur in opere suo, cum tardior esset Apelles, considerata hac tam mira diligentia dixisse fertur: *Nescit*

Nimia in rebus agendis tarditas vel celeritas.

In Epistola quadam.

Nimia diligentia quandoque nocua.

Pro-

Protogenes manum de tabula tollere: Per quod indicatur: diligentiam nimiam, nonnunquam sine damno non esse. Hinc ad rem Plinius ait: *Proinde si quando admonebimus, ut recedat aliquis ab opere, negociove, quod in manibus habet, videbimus illum manum de tabula tollere.* Referri hoc ad scriptores eos poterit, qui cum nimia austeritate semetipsos accusando, & reprehendendo, nec sibi ipsis unquam satisfaciunt, nec Lectoribus: nec enim minor defectus est, nimia exactitudine tabescere, quàm omninò nullam adhibuisse.

Lib. 35. c. 10.

Ex omnibus viribus laborare.

Laborare in opere quodam quantum possibilitas permittit, quod idem dicere est, ac ultimas vires impendere, his verbis exprimitur: *Manibus, pedibusque*: per manus enim industria operantis, per pedes celeritas maturantis figuratur. Sic Terentii Daccus inquit: *Ego hoc Pamphile tibi pro servitio debeo conari manibus, pedibusque.* De hac sententia Homerus contra Demosthenem scribebat: *Imo quidquid possum ego manibus, pedibusque.* Convenit dictum hoc, cum binis illis: *Omnibus nervis*: &: *velis, equisque.* Hæc diligentia in negotiis summi momenti maxime necessaria est, juxta axioma illud alterum: *Ultimis morbis, ultima remedia.* Etiam inter Italos nostros jam mos invaluit, sic loquendi: *aver fatto e di mani, & di piedi.*

In Andria.

Iliade.

Dicitur item, sed significatione omnino diversa, ab eo quod litera præsefert; *Addere manum*: ait enim Plautus idipsum dici de hominibus qui alios subsannare consveverunt, quamvis prima fronte videatur dici de iis, qui manum in negotio ad adjuvandum porrigant. Deductum autem proverbium est, juxta præmemoratum, ab iis qui cum ludificare alios intendunt, aurem eis apprehendunt, & hinc, indeque vellicant. Sunt autem verba Plauti: *Quid ais? crux, stimulorum, tritor compedum, ut me hodie versavisti, ut me in tricas conjecisti? quomodo de Persa manus mihi addita est?* Idem alibi: *Eo pacto avaræ Veneri pulchrè adii manum.* Sic in alia Scena: *Ita illis impetres, omnibus adii manum.* Hunc sensum Persius attigit:

In Persa.

Subsannare quempiam.

In Pœnulo.

In Aulularia.

Nec manus auriculas imitata est mobilis albas.

Sed professio hæc in homine morigerato, & honestè educato, indecens omninò est.

Præceptum itidem saluberrimum, & quo aliud æquè sapiens invenire facile non est, ab antiquis ad nos pervenit: *Cum Minerva manum quoque move.* Per quod intenditur: ut in omni adeo actione nostra divinam imploremus tutelam: Proverbium autem hoc à mulierculis originem desumpsit, quæ ad ordiendam telam, vel texturam suam, ante Palladis imaginem (quæ & Minerva est) consistebant, æstimantes Textricem primam eam fuisse, atque inde Patrocinium ejus invocabant, ut ad terminum suum, quod cæpissent, pro votis suis feliciter opus perducerent. Sonat item proverbium hoc: Non solum in auxilio divino sic standum esse, ut deinceps manum cingulo applicemus otiosi, sed ad opus illam extendendam esse. Volunt quidam significationem hanc de paupere Agasone initium sumpsisse: qui cum in fossam lapsus esset, Herculem precabatur, ut se inde eriperet: ad quod ei responsum venisse, siquidem id vellet, ipse quoque non minus evadendi curam ageret, & vires suas impenderet, tum Numen quoque adfuturum. Hoc totum Svidas exponit, dicendo: *Fac interim aliquid ipse, dein Deos voca.* Hujus sententiæ S. Petrus Apostolus est, dum ait: *Satagite, ut per bona opera certam vestram vocationem & electionem faciatis.* Hoc ipsum studet insinuare nobis doctissimus Alciatus dicendo: *Quà DEI vocant, eundum.* Quæ materia admodum vasta, & ad pulpitum sacruum necessaria est.

Opera nostra ab auxilio divino dependent.

Inspirationi divinæ cooperandum esse.

Qui facta promissione ad ipsam operis executionem sine mora progrediuntur, his verbis indicantur: *Oculata manus.* Eo quod oculis accipientium quantocyus quod promissum est manu exhibetur. In his enim vera amicitia est: & in his sententia S. Augustini verificatur: *Probatio dilectionis, exhibitio operis.* Sicut illic quoque apud Plautum mulier quædam juvenculum sibi montes aureos spondentem qui tamen promissis suis non stabat, sic alloquitur: *Semper oculatæ sunt nostræ manus, credunt quod vident.* Pari modo apud Terentium Sannius quidam ait: *Nunquam ego adeo quid possem, mallem: ut ferrre in præsentia potius.* Huc allusit in Eunucho suo Cheræas: *Fac nunc, promissa ut appareant.* Aristoteles item de Pantheone vociferatur: *Frustra est illa potentia, quæ non reducitur ad actum.*

Executio operis.

In asinaria.

Si quis se negotio difficillimo intricet, ad quod ei magnis viribus, & ingenti labore opus sit, hoc dicto exprimitur: *Ambabus manibus haurire.* Allusit ad hoc Comicus Aristophanes: *Utraque manu bona dispergens publica, fugit.* Huic dicto illud Homeri affine est: *Novi equidem clypeum dextra lævaque movere.* Et Plato: *Quod dici solet nequaquam altera prendendum manu, quin magis ambabus.* Sic Aristides in vita Cimonis inquit: *Graviter gemuit Asia ab illis percussa ambabus manibus robore belli.* Denique Virgilius: *Juvenum manus emicat ardens.* Hæ vires tum potissimum in promptu sint, cum salus nostra, cum amicorum, cum parentum, cùm principum, & præcipuè animarum nostrarum agitur.

Incepta difficilia.

Aristoph. Equitibus

Iliados H.

In Sophista.

Hic loci necesse mihi erit repedare rursum, imo vero sententiam vel sensum quendam in Hieroglyphicis jam adductum corroborare. Sapientes olim cum rem quandam irreverenter, at absque respectu actam significare intenderent, his duabus vocibus id exprimebant: *Illotis manibus.* Totum hoc à Dionysiano narratur: deductum est autem de puritate sacrificulorum, prout supra retulimus: sic adjungit Hesiodus:

Res absque respectu debito peractæ.

Ne unquam manè Jovi vinum libaveris ardens,
Illotis manibus, neque divum præterea ulli.

Sic olim vetabatur, ne quis, qualiscunque demum conditionis esset, vel in flumen, vel in fontem intraret, nisi prius mundatis manibus: magnam super hoc illationem format Cajus causidicus, dicendo: *Si in foro causas dicentibus nefas, ut ita dixerim, videtur esse, nulla præfatione facta judici rem exponere, quanto magis interpretationem: inconveniens erit omissis initiis, origene non repetita, atque illotis, ut ita dixerim, manibus, protinus materiam interpretationis tractare.* Quod proverbium jure merito in eos usurpatur, qui nimia procacitate & temerario ausu, nondum de re ullatenus, quam tractaturi sunt instructi, ad actionem ipsam accedunt. Dedecet hoc virum ingenuum, & qui sanæ rationis, sani judicii est, hic non impinget.

Lib. Pandectarum Titul. de origine Iuris.

Siquidem Princeps gratiam elargiri subdito suo voluerit: aut verò si Amicus amico suo servitium præstare cum omni sinceritate, & affectione animi studuerit, his verbis significabatur: *Plena manu.* Quod vulgo jam inter idiotas quoque usum suum obtinuit, cum Italus dicat: *esser favorito a piene mani.* Unde Manutius adjungit: *ampliter, copiose, prolixe, minimeque maligne.* Sic Marcus Tullius ajebat: *Hertle alter familiaris tuus Horatius, quàm plena manu, quàm ornate nostras laudes in astra sustulit.* Sic item Seneca: *Liberaliter hodie, & plena manu faciam*: Et alibi: *At Lachesis, quæ & ipsa homini formo-*

Exhibitio servitii plena, & abundans.

In Atticum.

In declamationibus.

In Ludirco Claudii Cæsaris.

formosissimo faverit, fecit illud plena manu, & Neroni multos annos donat. Hic igitur & Princeps actum liberalitatis & munificentiæ exercet: & amicus vices vere diligentis & sinceri amici adimplet.

Manum admoventi fortuna est imploranda. Convenit cum illo superiori: *Cum Minerva manum moveo.* Cursor dolens pede, ad metam suam non perveniet: *Dii quoque facientes adjuvant:* ajebat Bias. Plutarchus meminit, usum olim apud Lacedæmonios viguisse, ut statuas Numinum suorum, atque adeo ipsius Deæ Veneris, quæ tamen mater effœminatorum est, armatas nihilominus repræsentarent, tenendo hastam: ut per hoc indicarent, nobis quoque manum semper exercitatam observandam, & in operatione continua standum esse: unde proverbium illud resultavit: *Manum admoventi sunt invocanda Numina.* Hinc Æschylus apud Stobeum: *Huic qui laborat Numen adesse solet.* In eandem sententiam ait Pindarus: *Ad summum virtutis apicem pervenerunt, qui gustarunt labores, non sine DEI fortuna.* Æschylus iterum alibi: *plurimo jam tempore à Diis optaveram, hæc ut dextera conficerent mihi: at ubi vigilas ipse, Dii quoque admovent manum.* Hæc è Svida. Respondit Hercules villico illi, qui in lutum una cum equo & curru delapsus fuerat, & opem interim ejus implorabat, respondit inquam hoc Numen: *Manum rotæ admove, & stimula boves, ita DEUM invoca.* Vastissima hujus rei argumenta in Scripturis Sacris occurrunt.

Adjutorio divino cooperandum esse. *Æschylus.* *In Persis.* *Suidas.*

Auxilium reciprocum quod alter alteri vicissim debemus, his verbis figuratur: *Multæ manus onus levius reddunt.* Non est enim, unde alibi tam conspicue mutua charitas, & fraterna benevolentia emineat. *Alter alterius onera portate:* Ecclesia mater nostra per Apostolicum os Pauli nobis inclamat. Huc item pertinet vulgatum axioma: *Homo homini DEUS.* Si negotia qualiacunque plurimum conjunctis & unitis viribus pertractata fuerint, expeditiorem utique eventum, & promptius complementum adipiscentur. Princeps Ministrorum suorum ope indiget, hi rursum substitutorum suorum. Derivat autem proverbium ab eo, quod grave onus sublevare in humeros nostros nequeamus, sine adjumento aliorum. Hinc Hesiodus: *Plus potest plurimum industria.* Et Homerus in Iliade: *Adsitis Comites: multorum industria namque plus pollet, quàm paucorum.* Quod Euripides quoque confirmat: *Vir unus autem*, inquit, *nemo cuncta despicit.* Et alibi: *Invalida pugna est unicæ tantum manus.* Ejusdem sententiæ illud alterum proverbium est: *Unus vir, nullus vir.* Confirmat hoc Spiritus Sanctus: *Væ soli, quia cum ceciderit non habet sublevantem se. Et si dormierint duo, fovebuntur mutuo &c. Funiculus triplex difficile rumpitur.* Vidit altissimus male hominem solum degere, atque idcircò dixit. Faciamus adjutorium simile sibi.

Vicissitudo adjutorii. *Hesiod. lit. H.* *In Phœnissis.* *In Heracl.* *Eccle.*

In eos qui turpis otio delitescunt, & immerguntur illud dictum est: *Manum habere sub pallio.* Dicit hic Quintilianus: *Damnandi sunt illi, qui inter agendum, semper manum, quod ajunt, habent sub pallio; quapropter multum falli mihi videntur qui solos Atticos credunt, tenues, & lucidos significantes: sed quadam eloquentiæ frugalitate contentos, ac semper manum intra pallium continentes.* Hoc adagium ob orationibus langvidis & enervibus ortum est; qui timidi, & insipidi, nec unam quidem periodum correspondentem gestui suo adimplent, sed subtus penulam, vel pallium manum abdunt. Hinc Æschinus in hoc genere dixit: *Itaque quod nunc omnes ex more facimus, ut intra dicendum manum extra pallium habemus, tum temporis confidentiæ tribuebatur, ac verebantur id facere.* In Salamina simulacrum quoddam Solonis cernebatur, in tali constitutione & habitu compositum.

Otium. *lib. 4.* Oratores langvidi.

Huic proverbio rursum aliud correspondet: *Manum in sinu habere.* Significatio ejusdem nihilominus ab illo altero diversa est: indicat enim tenaces, & lentos in tribuendo. Sensus hic Theocriti est, qui ait:

- - - - lucrique cupidine victus
In sinu unusquisque manus habet, illud & unum
Spectat, qua ratione sibi aucta pecunia crescat.

Si ergò verum est modernos mores nostros illis veterum non absimiles esse. Dicto huic majorem addit authoritatem Scævola, ubi inquit: *In sinu meo habui: pro eo quod est in potestate mea clam habui.* Sed curiosus Lector, unius alteriusque materiæ fusiores tractatus, vel copiosiorem mellem alibi inventurus est.

Avari. *Theocrit. in Chor.* *Scævola titulo de Probationibus.*

Porrò cum actio quædam barbarica, tyrannica, & crudelis exprimenda esset, hoc dictum usurpabatur: *Lemnia manu.* Fingunt enim Poëtæ in Lemno Insula habitare cum cyclopibus suis Vulcanum, qui Jovi fulgura laborent, & tonitrua, omnemque apparatum armorum ad mortalium genus castigandum: de hac Insula enim non prodibant nisi instrumenta, vel saltem symbola severitatis, & rigoris: atque his formis opera tyrannica designantur: unde Sophocles: *Tyrannum esse pium*, inquit, *difficile est:* Plutarchus item affirmat: *Tyrannis est genitrix injuriæ.*

Opera tyrannica. *De fortuna Alexandri.*

De male proportionata membrorum compositione, quæ plerumque in pauperibus cernitur, Hesiodus dum in descriptione paupertatis esset, in proverbio dicebat: *Macilenta manu, brevem pedem.* Angusta & sicca manus pauperum est: sed eorum pedes, ad tolerantiam malorum assveti, facile intumescunt, & incrassescunt, unde pingves videri possint, & obesi: hinc item fit, quod sæpius ungve fricantur, & dilacerantur. Supracitatus inde inquit: *Gracili autem manu pingvem pedem premas:* versus sic sonant:

Ne te deprendant inopem mala tempora brumæ,
Atque pedem premere incipiat manus arida pingvem.

Homini autem prudenti & provido diligenter huic oppressioni obsistendum est: qui enim obviare malo non novit, obsidione deplorabili cingetur, & quandoque ipsam mortem incurret. Sic Spiritus Sanctus nos docet: *Venit tanquam vir armatus egestas.*

Paupertas. *Prov. 6.*

Bilingvis homo, & inconstans, & adulator, & mendax, tantopere Spiritui Sancto abominabilis (juxta illud: *Vir duplex animo, inconstans in omnibus viis suis*) quem David se à mensa sua removisse inquit: *Vir duplici corde: cum hoc non edebam:* hoc proverbio insinuatur: *Altera manus fert aquam, altera ignem.* Atque hi sunt, de quibus David: *Molliti sunt sermones ejus supra oleum, & ipsi sunt jacula:* aquam simul, & focum in manibus gestant. Cui illud confine est: *Altera manu fert lapidem, altera panem ostentat.* Plutarchus de femina quadam perditæ honestatis quæ mores, de quibus supra, præseferebat, sic loquitur: *Altera quidem gestabat dolosa manu, altera vero ignem.* Verum nihilominus est, quod idem Plutarchus ait: *mentiri servile est vitium cunctis mortalibus detestandum:* Cui Homerus suffragatur: *Mendacium*, inquit, *semper infelix est.* Enimverò qui sanæ mentis est, non immeritò verecundetur hac larvata facie incedere.

Homo [illegible] lax. *Iac. 1. v. 8.* *De educan. liberis.* *Odyssæ. 9.*

Red-

Vicissitudo rerum.

Redditus, aut aliæ res viciſſitudinariæ, quæ de perſona in perſonam transeant, his verbis declarantur: *Per manus tradere.* Talis erat racemus ille uvæ, qui quondam à Patribus eremi de manu in manum tranſibat, donec ad primum ſuum Datorem reverteretur, unde & titulum *uva volantis* adeptus eſt. Intelligitur hoc de rebus, quæ per ſucceſſionem ad nos transituræ ſunt. Julius Cæſar ait: *Quidam ante portam Gallus per manus ſibi, ac picis traditas glebas, in ignem è regione turris projiciebat.* Sic item Livius: *Etiamſi nobis cum urbe ſimul poſitæ traditæque per manus religiones nullæ eſſent.* Sic Marcus Tullius: *Nam ut Cajus Julius omnibus à ſenatu eximiis, ac novis rebus ornatus, per manus hanc provinciam tradat ei, cui minime vos velitis.* Plautus item de Epiſtola quadam loquens, ſic ait: *E manibus tradidit ipſe mihi in manus.* Dicere item ſolemus: *Tales literæ, vel talis diſciplina, tale commodum in manus meas pervenit:* Sic illud quoque in uſu eſt: *de manu, in manum.* Hinc M. Tullius: *Totum denique hominem tibi trado de manu ut ajunt in manum tuam iſtam, victoriâ & fide præſtantem.*

De bello Gallico. 7.

Ab urbe cond. 5.

Orat. de prov. Conſularibus.

Epiſt. fam. 7.

Res quæ acquiſitu difficilis ſit, & quæ ad conſecutionem ſui labore multo indigeat, his verbis exprimebatur: *Non una manu capere.* Sic enim conſvetudo noſtra eſt, etiam ipſius naturæ documento inſtruimur, ſiquidem manus una ad ſublevandum onus quoddam ſat valida non ſit, alteram quoque in ſubſidium applicare. Adagium hoc corroborat Plato, dum ait: *Vides enim verè dici beſtiam hanc eſſe variam, neque, quod dici ſolet, una manu capiendam.* Deducitur proverbium ab eo, quod tam facili fuga ſe feræ beſtiæ de capientium manu eripiant: unde mos eſt, ambabus eas manibus teneri. Curioſa hiſtoria eſt, quam Ælianus de Cynegyro Athenienſe memorat, qui videns navim ſuam ab hoſte rapi, eam dextra tenuit: cum hæc ei amputata eſſet, ſiniſtram applicuit denique & hac mutilata, dentibus infixis eam mordicus ſervavit, donec amputato capite, vitam una cum navi amiſit. Sic nobis quoque conſultum eſſet, navem ſalutis noſtræ etiam cum diſpendio vitæ tueri.

Sophiſta.

L. 4. var. hiſt.

Furtum.

Apud veteres ſapientes usque adeo furtum abominabile erat, ut ſummæ injuriæ ducerent palam nomine furis nuncupatum fuiſſe. Unde ſi quempiam manu promptum vidiſſent, hanc dexteritatem levandi quippiam, *manuari*, dicebant: ſicut de libidinoſis dicitur: *Lesbiari:* quod de Lesbia meretrice ſumptum eſt. Qui divinationi ſe ingerebant: *vaticinari* dicebantur, & horum ſimilia. In eadem ſignificatione erat: *Manticulari.* Atque hic modus loquendi, juxta Nonium, Laborio familiaris erat: vulgus item ſic per jocum loqui ſolitum erat. Adjungit Manutius: *Quoniam furandi verbum nimis odioſum, mitiori verbo dicunt: digiſtavit, ſi quid furto ſublatum volunt intelligi, ut effugiant actionem injuriarum.* Super hæc authoritatem præmemorati Laborii citat, qui in perſona hujuſcemodi deceptorum loquens, ſic habet: *Quid ais? appellas me furem? Nequaquam, ſed manuatorem.* Vitium hoc ſemper deteſtabile eſt, quamvis res furtiva modici admodum momenti ſit: *Nihil enim eſt turpius ingenuo, nihilominus libero dignum, quàm in conventu maximo cogi à magiſtratu furtum reddere,* inquit Tullius.

Action. contra Verrem.

Actio manifeſta.

Pro Cluentio.

Actio, quæ ulteriori probatione non indiget, ſed per ſemetipſam manifeſta, & clara eſt, his verbis exprimitur: *Oculis ac manibus.* Quo dici volumus, nil ſupereſſe, quàm ut res oculis cernatur, & manu palpetur. Sic Marcus Tullius inquit: *Cùm manifeſto venenum deprehendiſſet, quod vir matris oppianicus ei paraviſſet; & res non conjectura, ſed oculis, ac manibus teneretur, neque in cauſa ulla dubitatio poſſet eſſe accuſavit.* Oculis magis creditur, quàm auribus. Quidam porro adeo excordes ſunt, ut niſi manibus contrectent, non credant. Siquidem ii, qui ſine diligenti examine actiones ſuas pertractant his præceptis inhærere vellent, non tam leviter de incognitis judicium præceps formarent, nec quavis mendaci ſuppoſitione, aut relatione ſiniſtra in transverſum raperentur: ſed veriſſimum eſt, quod Ariſtoteles inquit: *Amor & odium, & proprium commodum faciunt ſæpe judicem agnoſcere veritatem.*

Rhet. lib. 1.

Contentum eſſe ſorte ſua.

Contra illos, qui eo quod ſtatui ſuo decorum & honeſtum eſt, contenti eſſe nequeunt, hoc proverbium dicitur: *Da panem, & pugnum.* Sic Euſtatius inquit:

Porrige, ſi poſſis, panem, ac obſonia, pugnos.

Ubi inſinuatur, quemque contentum eſſe oportere, & ſorte & ſtatu ſuo, in quem Deus eum, & natura magna mater noſtra collocavit. Felicitatem hanc inter alios commendavit Commendator Teſtius deteſtans luxum aulicum ſequenti verſu:

Poeſis.

Beato e quei, che in liberta ſicura,
Pouero, ma contento i giorni menâ;
E che furor di ſperanza, è fuor di pena
Pompe non cerca e dignita non cura.
Pago di ſe medemo, e di ſua ſorte
Ei di nimica man non teme offeſa,
Senza che armate ſchiere in ſua difeſa
Stian de l'Albergo a cuſtodir le porte.

Natura ſuapte ſe offert ducem ad honeſtum capeſſendum, ajebat Plautus. Et M. Tullius: *Natura duce errare nullo modo poſſumus.* Sequamur dictamen hoc.

Da mihi hominem quantum voles ſummi ingenii, ſummarum naturæ dotum, ſi manum operi non applicet, quidquid perorare, aut docere contenderit, fruſtraneum erit: rationes ejus tanquam chymericæ, & exploſione dignæ judicabuntur. Ipſo enim opere, quod verbo approbare nitimur, conſolidandum eſt: hoc univerſum ſequenti proverbio exprimitur: *Manu ignavus, mente præſens.* Ut quid crepitantibus buccis exhortamur alios ut arma arripiant, ſi nos ipſi ingruente periculo, manum noſtram in ſinu fovemus? Proverbium autem hoc originem ſuam Timocreonti Rhodio debet, qui ait: *Mens præſens, ſed adeſt conſilium manibus.* Sic Epheſtio Grammaticus inquit: *Prudentia & ingenium, niſi manus famulatrices ſortiantur, inutiliter ſatagunt. Contra robur ingenii, & moderatricis prudentiæ expers amens fertur, omnia confundens.* Actio ludicra, vel ſcenica eſt, Agamemnonem voce præſeferre, moribus Therſiſtem eſſe. Hanc veritatem ut veteres figurarent, Mercurium depingebant ætate juvenem, & ad latus ejus hominem ætate jam caneſcentem. Sic ajebat Vellejus Paterculus: *Conſilii Dux, miles manu & dictis.* Sic Pacatus in Theodoſio ſummæ laudi attribuebat: *Quod dux eſſet conſilio, miles exemplo.* Et ſic Halicarnaſſeus de Fauno Rege Aborigenum meminit, quod fuerit: *Vir pariter impiger, & cordatus.* Argumentum jam alibi fusè tractatum.

Timocreon Rhodius.

Ignorantia affectata.

Si quis forte per malitiam quandam, dum ſe ſurdum fingit, aut loquentem non capere, aliud omnino ad interrogata reſponderit, quàm interrogatio requirat, hoc proverbio exprimitur: *Manum peteris, & pedem porrigis:* quod noſtro quoque vulgari ſermone dicitur: *Non vi eſſer ſordo peggiore di quello che non vuol intendere.* Hoc adagium Sanctus Hieronymus uſurpavit, ſcribendo ad Ruffinum. Hæc

Hæc ignorantia inter illas est, quæ crassæ dicuntur, & supinæ: quæ detestationem suam habet in sacris literis, æquè ac à sapientibus viris; quæ etiam consummatæ malitiæ opinionem habet. Hi de illa hominum stirpe sunt, de quibus sapientia increata inquit: *Væ qui dicitis bonum malum, & malum bonum; ponitis tenebras lucem, & lucem tenebras.*

Isa. 5.

Res claræ & evidentes.

De re clara & evidenti (de qua supra) illud usurpatur: *pugno tenere.* Nec enim facile dilabitur, quod pugno stringitur. Hoc adagium à Platone adinventum fuit, contra eos, qui secundas intentiones negabant, revelantes se sensibus nostris: nil credendo, nec admittendo nisi res materiales, & corporeas. Sic Diogenes ajebat: *Videre cyathos & mensas: cyatheitates autem, & menseitates non videre.* Nihilominus hic Cynicus hic in præsenti loco hallucinatus est, ad effectus mentem non applicans, qui de calicibus & mensis proveniebant: hinc etiam Plato dignum persona sua responsum dedit: *Oculos quibus cyathi, & mensæ videntur habes, mentem qua cyatheitates, & menseitates cernuntur non habes.* Argutissimo sale, non nego. Hujuscemodi homines, tardo ingenio hebetes ad scholas suas Plato non admittebat, unde Manutius adjungit: *Verius enim sunt, quæ non videntur, quàm quæ videntur: & certius ea scimus, quæ ratione colligimus, quàm quæ manibus contrectamus. Sensuum enim judicium fallax est.*

Situs loci compendiosus, vel temporis intervallum breve, hoc dicto declaratur: *Inter manum, & mentum:* inter utrumque enim distantia penè nulla est: hoc nihilominus illuc respicit, cum manus scyphum ori propinat. Confrontatur proverbium hoc cum illo altero: *Inter os, & offam.* Illic vero ubi ratio cibi & potus habetur, quamvis inter manum & mentum breve spatium intercedat, inter rationem nihilominus & sensum spaciosissimum intercurrit, hic enim ab illa ad ebrietatem usque elongari poterit: unde consultius est inter manum potius & mentum sive labra magnum intervallum esse, quàm inter rationem & sensum. *Ebrietas cor mutare & mentem alienare solet.* Sententia S. Gregorii est.

In 1. Reg.

Legem sibi pro libitu suo formare.

Porro ad arbitrium proprium operari, & passionis ductum sequi, cum hoc eleganti dicto exprimebatur: *Lex in manibus.* Quod etiam vulgò sic dicitur: *Farsi la legge a suo modo.* Sed hoc genus violentiæ non nisi Tyrannis, & crudelitati proprium est, iis nimirum, qui omnem convenientiam, pudorem, & honestatem, omne decorum, & id quod potissimum est, omnem conscientiam exuerunt. Sic Æschynes contra Timarchum ajebat: *His verò, qui sequuntur oligarchiam, & apud quos inæqualis est Reipub. administratio, cavendi sunt: Qui lege, quæ est in manibus sita, civitatis statum labefactant.* Ejusdem generis loquendi modum Polybius sequitur, dicendo: Ex hostibus, *quoscunque devicisset, aliquando alios violenta manu perimebat, eos verò, qui vivi capti ad eum adducebantur, bestiis objiciebat:* loquitur autem de tyranno quodam, qui se subditum fecerat, & arbitrum, vademque propriæ suæ voluntatis. Introducit in scenam Plautus servum quempiam, qui alteri item servo minas intentans, *minatur se manu litem acturum:* quo id significatur, negotium totum judicio pugnorum subjectum iri. Ubi nullus ordo est, nec imperium, aut submissio, ibi nil prosperum est, nec eventus secundus sperari debet. Unde S. Bernardus inquit: *Affectus reprimendus est, quem omnino extingvere non possumus.*

Æschynes.

Hist. lib. 1.

De triplici gen. cogn. nostræ.

In omni adeo loco, in omni tempore modus in agendo observandus est. Nec in ulla re præcipiti consilio procedendum; nec tamen ex altero latere nimià morâ, occasio rerum negligenda; omne hoc sequenti proverbio indicatur: *Manu serendum, non sacco.* Qui enim seminat, siquidem manticam integram, in sulcum unum evacuaverit, omneque granum illuc dispersent, operam perdet, nec unquam speratos fructus obtinebit: sed qui rariori manu, prout decet, dispartitus fuerit, quod seminandum est, jucunda messe exhilarabitur.

Modus in rebus.

Est modus in rebus, sunt certi denique fines, ajebat in poëticis suis Author, qui poëticam docuit. Admirabilis mihi in hunc locum sententia Gellii videtur, dum ait: *In omnibus adhibendus est modus necessarius: nam & gratia, si nimia est, & immodica, ita & mores si multi, ac varii, & verba si perpetua, & infinita, & obtundentia, & fames si magna, & inquieta, & invidiosa sit, nec laudabilia nec utilia sunt.*

Horatius l. …

Non tentanda quæ impossibilia sunt.

Nec minan… dum ei cui damnum … inferri nequit.

Tentare rem quampiam, cujus consecutio possibilis non sit: aut verò comminari hominem, cui damnum nullum inferre possis, hoc proverbio exprimitur: *Da lapidi volam.* Quod à pueris sumptum est, qui cum viderint aviculam sibi vicinam, aut aliud quodvis animalculum fugitivum, continuò lapidem levant ad jaciendam, & capiendam prædam: sed miseris jactura inutilis est, fugit enim, & avolat præda. Prudentis igitur viri est ab utroque abstinere, ne infantium imitator sit.

Violenta … extorsio.

Adoriri hominem violenta manu, cum extorsione tyrannica, hoc dicto exprimebatur: *Manus Briaræi injuriæ.* Finxerunt poëtæ Briaræum fortissimum crudelissimumque gigantem fuisse, centum brachiis totidemque manibus; unde difficillimum est de hujuscemodi extorsionibus, & ligamentis se expedire. Hinc ad docendam bonitatem, & providentiam alterum proverbium est: *Esto Argus & non Briaræus.* Hæc barbaries enim Caligulas, & Commodos decet: provida sagacitas autem Trajanos, & Augustos: unde sicut illa prior detestabilis est, sic illa posterior omni acceptione digna.

In profess… one sua pe… fecti.

His qui in arte quadam vel professione perfectionem suam consecuti fuerant, proverbium hoc dicebatur: *Manum ferulæ subduximus.* Quod à pueris desumptum est, qui tamdiu virgis subjecti, quamdiu Scholis frequentandis assidui sunt; sed cùm illas jamjam evaserunt, in literis exculti, ferulæ quoque subtrahuntur, præsertim ei castigationi, quá plagæ manibus infliguntur, quos Itali vulgò *Spara mani*, nuncupant: quod tantundem est, ac illud, ex Ephœbis transiisse ad virilitatem. Videtur Apostolus Paulus ad hoc allusisse dum ait: *Cùm essem parvulus, loquebar ut parvulus, sapiebam ut parvulus, quando autem factus sum vir, evacuavi quæ erant parvuli.* Proficuum omnino, & maximi emolumenti est, omnibus quotquot in orbe sunt, taliter constitutum esse, ut libere in omni negotio, in quavis occasione præfatis verbis uti possit.

1. Cor. 13.

Res arduæ cum secur… tate boni … ventus … ptæ.

Manum prudens in flammam mitto: de eo dicitur, qui quamvis ardua cœperit, non habet nihilominus quod metuat, se inde feliciter exiturum. Adagium à Cajo Mutio Scævola derivatur, qui in conspectu Porsenæ Regis manum foco amburendam injecit, dicendo: trecentos sui similes superesse, qui idem conjuraverint: prout Author Livius est. Quæ res postea à Marco Tullio feliciter in proverbium transumpta est. Consummatio prudentiæ est, semetipsum semper mensurare posse. *Et quæ longe sunt, & quæ propè sunt, considerare oportet,* inquit Euripides. In hac forma Novatum suum educari voluit Seneca,

ait

ait enim: *Totum inspice mentis tuæ adytum: etiamsi nihil facti potes scire.* Quod argumentum jam alibi tractatum est.

Desiderium habendi. Ætholi populi erant aut veraciter depauperati, aut verò id fingentes: semper iis manus apertæ erant, & extentæ ad accipiendum. Hinc veteres dum hominem avidum, & semper ad possessiones acquirendas sitibundum demonstrare vellent, hoc adagio utebantur: *Manus in Ætholis habet.* Summa inconstantia, & inquietudo, quæ in cor humanum cadere possit, à nefando illo habendi desiderio radicem primam trahit. Memini me deplorabile illud vitium, hoc Odæ alioquin sat longæ principio descripsisse:

Ne di Lucullo a mensa
Ove su tazza d'or spumi il falerno
La sete spegnera Tantalo infido?
Ne la dove dispensa
Bionte le arene il Gange, unqua in eterno
L' ombra di Crasso sciogliera dal lido?
La ve di fame han grido,
O in adusto terreno, o pure in molle
Di fulgido tesor splendor le zolle.

Herodotus ap. Jobeum. Ibid. In summa: *Avarus nemo bonus, nec Rex, nec liber esse potest:* ait Herodotus: & Demetrius: *Avaritia omnis improbitatis est Metropolis.* Denique, Amicissime Lector, si ego quoque tibi de avara manu in præsenti capitulo, minus suggessisse videbor, quàm intelligentia tua desideraverit, compatere insufficientiæ meæ, nec enim de studiorum meorum paupere penu mihi major superest cognitio: Transeo hinc ad

HISTORIAS, RITUS, OBSERVATIONES, ET CONSVETUDINES.

RITU olim tam superstitioso, quam inhumano ad demonstrandam mentis angustiam, & dolorem internum, illud in usu positum fuit, ut forinsecus quoque sibi brachia contunderent, imò verò conscinderent, & dilacerarent. Sic pseudopropheta ille Baldad in libro Job ait: *Devoret pulchritudinem cutis ejus, consumat brachia illius primogenita mors.* Ita Statius refert inveteratam hanc consvetudinem fuisse mulierum, tam Græcarum, quàm Latinarum. Propter quod in obitu viri cujusdam Pileti sic loquitur:

[Jo]b. 18. [Li]b. 5. [Si]lva. 6.

Quo Domini clamante, sono non sævius atros
Nigrasset planctu Genitrix tibi sæva lacertos,
Non Pater.

Epod. Dipsulum. Sic certus quidam Dinamius ait: *Plus lugent, qui plus diligunt: & dum auxilium præstare nequeunt pugnis pectus, & brachia tundunt.* Hic item mos in Palæstina universa, & inter Idumæos invaluerat; hinc sibi sacerdotes non solum prophani, se sacri quoque, ut iram Altissimi placarent, cultris, & stylis ferreis lancinabant, pungebant, & lacerabant brachia. Unde in tertio Regum dicitur: *Incidebant se juxta ritum suum cultris, & lanceolis, donec perfunderentur sangvine.* Non absimilis consvetudo Corybantum fuit, in festivitatibus Deæ Cybeles: dum ante currum à jumentis tractum ambularent: supra quem petra ingens erat & acuta: cujus figuram videre licet apud Cattarum, prout Martianus docet, & Svidas. De fæmina quadam sacrificante inquit Tybullus:

[Re]g. 18. Tibullus.

Ipsa bipenne suos cedit violenta lacertos,
Sangvineque effuso spargit inepta Deam.

Hanc veritatem Prudentius in hymno S. Romani auhoritate sua corroborat, dicendo:

Sunt sacra, quando vos ipsi exciditis,
Votivus & cum membra detruncat dolor.
Cultrum in lacertos erexit phanaticus,
Sectusque matrem brachiis placat Deam.

Copiosissimus in hoc genere P. Sanchez est, prout vir doctissimus Pintus refert. Sed hæc cruenta, & barbarica sacrificia Deus noster non ambit; potius hortatur per psalmistam: *Immola Deo sacrificium laudis, & redde Altissimo vota tua.* Spicileg. Sacrum. Tract. 1. c. 34. num. 9.

Non ejusdem mensuræ brachia apud omnes sunt: sed sicut Anatomia docet, ii, quibus brachia oblonga sunt, ad genua ipsa pertingentia, fortes plerumque, & audaces sunt. De Rege Assuero Historiographi pene omnes confirmant, eum dexteram visibiliter longiorem sinistra habuisse. Idem meminit de Thrace quodam nomine Studioso Plinius, qui in Ludis Cæsareis id palam dedit. Observatum fuit in Gregorio Castriotto, aut invictissimo Scanderbecco, quod in brachio suo effigiem gesserit acinacis, unde hoc ipsum tam valenter rotavit, tam ferociter hoc brachio amputavit. Fortissimus brachio erat vir generosissimus David, propter quod in funda & lapide tam valorosè frontem Gigantis monstruosi Goliath cecidit: qui etiam de semetipso fatetur: *Veniebat leo, & arripiebam mentum, & suffocabam eos.* Huic par erat Lysimachus qui violenta manu vivo leoni lingvam è faucibus evulsit. Sic Milo Crotoniates, siquidem pugno suo pomum tenuisset, aut rem aliam, non erat qui illam ei è manu tolleret: idem vir bovem pugno mactabat. Nota est fortitudo Samsonis, & similium: ut non memorem Nemrodum, Titormum. Polydamantem, Starcaterum, & hujuscemodi alios. Paulus Diaconus de Cuniberto Rege Longobardorum recenset, quod ambabus manibus & brachiis duo ponderosissima animalia levârit, quæ alius nemo ne de terra quidem movere potuisset.

Lib. 21. c. 14. Fortes brachiis. 1. Reg. 17. Curtius of fic na h sto rica Astolfi. Hist. Longobard. lib. 5. c. 40.

Ut vero de brachio ad manus descendamus, mysticus se mihi sensus inprimis offert: manus videlicet Principis, minister ejus dicitur: hæc enim præcipuum capiti & corpori adjumentum ministrat; cibat enim illud, & vestit, & omne opus pro utilitate illius perficit: Hæc manus item à corde indivisibilis est. Sic Principum ministri in visceribus dilectionis sunt. Idcirco etiam infelix Ponti Incola, Helenam sic loquentem in Epistola sua ad Paridem introducit:

Ministri principum ejusdem manus sunt.

Sic meus hinc vir abest, ut me custodiat absens.
An nescis longas Regibus esse manus?

Claudianus item commendando Patrem Stiliconis, sic ajebat: De laudibus Stiliconis.

- - - Cujus pro ducere famam
Si nihil egisset clarum, nec fida Valenti
Dextera duxisset rutilantes crinibus alas,
Sufficeret natus Stilico.

Martialis item per jocum Matronæ cujusdam catellum, dextram illius appellat: lib. 11. Epigr. 70.

Lydia dicebat Dominæ fidissima dextra,
Qui non Erygones mallet habere canem.

Sublevavit se consimili argumento, sed multò sublimius S. Paulinus, dum ait: *Ut simus dextra ejusdem, qui totus dextera est, non habentes in actibus nostris sinistram, ut ad dexterum ejusdem Judicis esse mereamur.* Supra Psalmum Davidicum pater Pintus hanc expositionem habet: *Impiorum dextera servit: militat iniquitati tanquam fidissima comes: & tanquam dextra dexterrima sollicita illius auxiliatrix;* felicius adjutorium divinum exponit Regius Propheta ubi ait: *Cadent à latore tuo mille, & decem millia à dextris tuis, ad te autem non appropinquabit. Veruntamen oculis tuis considerabis, & retributionem* pec-

In Ep. virtutis stud. commend. Ps. 143. Spicileg. sacr. tract. 1. c. 37. n. 17. Ps. 9.

peccatorum videbis. Ubi dextræ commemoratio fit, in promptu adjutorium est. Dicitur *à dextris*: scilicet (prout præfatus Pintus inquit) *fidelissimis custodibus, & ministris*: unde & in sensu sacro manifestè apparet, per manum dextram ministros significari.

De ministro, ad Principem transeamus: ubi illud occurrit olim æquè ac modernis temporibus usitatum fuisse, ut ubi se occasio tulerit, qui major est, manu sua silentium cæteris imperet. Dixit hoc inprimis Persius,

Satyra 4. *Fert animus calidæ fecisse silentia turbæ*
Majestate manus.

Lucanus item de Julio loquens ajebat:

Componit vultum, dextraque silentia jussit.

Cap. 19. Sic Tiraquel ad librum secundum Alexandri commentatus est, ubi famosus Scriptor ille inquit: *Etiam in dextera magnam viro inesse authoritatem, majestatemque hoc argumento notari, quod tumultuantem multitudinem dextera compescimus, aut indicere silentium, pacemque manu portenta afferre significamus.* Lib. 1. Sil. Sic Statius: *Dextera vetat pugnas.* Inde etiam locus iste, quo in actibus Apostolicis in medio Synagogæ de Apostolo Paulo dicitur: *Surgens Paulus,* Actor. 13. *& manu silentium indicens:* Sic Pintus commentatur: *manus prædicat majestatem.* Nec sine ratione Author hic majestatem manui attribuit, alibi etenim observat, Principes quosdam arrogantes, & jactatores, manui dextræ suæ titulum omnipotentiæ & divinitatis adscripsisse. Hinc ruina Nabuchodonosor Regis prophetata fuit per Habacuc: *Tunc mutabitur Spiritus, & pertransibit, & corruet, hæc est fortitudo ejus Dei sui:* ubi Sanchez commentatur: *Dexteræ suæ robori, tanquam divino omnia tribuisse.* De hac potentia Regina Esther lamentabatur, quod nimirum barbara gens extorsionibus inauditis populum suum Esth. 14. affligeret: *Et nunc non sufficit, quod durissima nos opprimunt servitute, sed robur manuum suarum Idolorum potentiæ deputantes, volunt tua mutare promissa.* Hinc Statius verba Assentatoris cujusdam Lib. 10. Theb. 6. erga Principem suum notat:

- - Ades mihi dextera tantum!
Tu præses bellis, & inevitabile Numen,
Te voco, te solum superum contemptor adoro.

Ex hoc mos osculandi manus derivavit, eandemque L. C. extendendi, prout vult Alexander, qui ait: *Legimus quoque victrices dexteras Imperatorum ob fortia facinora milites deosculari apud Romanos patrii moris fuisse, pedes verò nunquam.* De hoc copiosus Plutarchus est in Uticense.

Signum doloris imponere capiti suo manus.

Rursum alibi invenisse memini, præter id, quod diximus, in signum doloris percussionem brachiorum usurpatam fuisse, simul illud inveterata inter antiquos consvetudine viguisse, ut in angustiis capiti suo manus imponerent. Sic dum Thamar violenter oppressa, & post stuprum in plateas ejecta esset, 2. Reg. 13. Scriptura inquit: *Impositis manibus super caput suum ibat.* Commentatur super hoc Sanchez, hunc videlicet gestum naturali signo attribuendum esse, cum & pueri idipsum consveverint. Usum hunc nihilominus ab antiquitate derivare confirmat Euripides, Sep. ad Theb. illic ubi Helenam introducit dolentem: *Vocem quidem, vocem Græcia resonantem edidit ululans, & super caput manus posuit: unguibusque teneras genas cruentat mortalibus plagis.* Sunt inter Authores non pauci, qui hoc de capitis percussione intelligunt: In Ajace. unde Æschylus: *movet circa caput manuum pugnum.* In Phœnissis. Sophocles: *Et ubi cædis plenam vidi domum, pulsans caput exclamavi.* Rursum Euripides: *Extollite, extollite ejulatum, & candidarum manuum ictus in caput.*

Imponere manum capiti apud Hebræos signum mortis erat; apud Christianos signum vitæ est.

Ut verò compertum fiat, quantopere Christianorum ritus Altissimo acceptabiles sint, quantopere diversi à ritibus Hebræorum (qui jam rejecti, & aboliti sunt,) cùm hîc de manuum supra caput impositione tractemus, non abs re futurum arbitror, siquidem palam dedero, sub Mosaica lege manum alteri, aut sibimetipsi imponere signum mortis, & perditionis fuisse: post legem verò Christi, signum vitæ & salutis factum est. Lex erat in Levitico, ubi lapidandus quis erat, qui lapidaturi essent, manum Levit. 14. reo imponerent, & posthæc percuterent. His Lyranus adjungit, dixisse quemlibet ferientium: *malitia tua te adduxit ad mortem, non nos.* In hunc Locum.

Senes illi criminantes Susannam, prout in Daniele Cap. 13. Propheta legimus, *consurgentes adversus eam, posuerunt manus suas super caput ejus.* Præcipit in Deuteronomio Deus, facto homicidio, nec invento homicida, manus victimæ, ad divinam justitiam placandam immolandæ imponi debere. Cap. 17. In eodem Levitico dum hircus emissarius dimittendus esset, sacerdoti præcipitur, ut post improperia facta utramque capiti ejus manum imponat. Sic Giraldus in syntagmalibus suis recenset, idem usurpatum fuisse ab Ægyptiis, in solenniorìbus victimis, pro salute universitatis Numini immolandis. Intendentes per hoc, ut siquidem quid funesti per decursum anni accideret, idipsum in caput victimæ hujus devolveretur: posthæc per medium sectam in flumen dejiciebant: tanto stolidiores, quanto magis talibus Idolomaniis addicti. Sit nihilominus veræ religioni debitus honor suus.

Hic ritus tamen etiam tum quidem temporis, cum ritus comminatorius esset inter paganos, mitescere, & in melius degenerare cœpit: Patroni enim cum Libertas. mancipia sua, jucundissimo dono libertatis præmiaturi essent, in publicum productis, manus imponebant, ac sic liberos à se dimittebant; quæ cærimonia deinceps *manumissio* dicta est. Voluerunt præterea Majestas Regia. hunc actum Regiæ majestatis symbolum esse. Hinc Livius ait, Numam initiatum sacerdotio magno, Decad. lib. 1. ejusdem confirmationem à Duumviro per impositionem manuum accepisse.

Proinde nunc per universum mundum pro signo salutis, & dignitatis, & ministerii sacri, impositio manuum acceptatur. Quod totum in iis liquido apparet, quibus initatio sacrorum ordinum ab Ecclesia tribuitur; consvetudine omninò sancta, quippe quæ ab Apostolico Collegio initium suum desumpsit; primùm quidem in iis, qui numero septem ad Diaconatum Ecclesiæ præstituti erant, supra quos oratione facta manus imponebantur. Secundum S. Chrysostomum Paulus quoque & Barnabas priusquam ad ministerium Apostolatus admissi essent, per impositionem manuum Episcopi ordinati sunt; & vas illud Electionis nomen Saulis in Paulum transmutavit. Ut verò ad principium nostrum transeam: Redemptor noster à Centurione rogabatur, ut infirmo manum imponeret, & continuo eum sanum futurum. Hinc Marc. 7. promissio ejus verificata est: *Super ægros manus imponent, & bene habebunt.* Marc. 16. Sic pro lunatico illo domestici Jesum precabantur, ut ei manus imponeret, quippe qui male à dæmonio torquebatur. Ad declarandam quoque purissimam innocentiam, divina Matth. 19. illa bonitas manum supra pueros imponebat, signoque cælestis benedictionis suæ eosdem sanabat: unde piissima patrum matrumque consvetudo derivavit, ut ad consequendam filiorum suorum salutem, eosdem fasciis adhuc involutos ad seniores sacerdotum apportent, qui imposita manu capiti, supernam eis benedictionem implorent. Si quis vitas Sanctorum

Patrum

Reg 5. Patrum evolverit, inveniet impositione manuum complures ægritudines curatas esse. In quarto Regum de Naaman Syro legimus, quod consilium Helisæi Prophetæ indignabundus susceperit, quo videlicet septena ei in Jordane flumine lotio præcipiebatur; speraverat enim Prophetam adfuturum, sibique manum impositurum, ac sic à lepra se redimendum. Evolventi Apostolica Acta, & illud occurret, quod Apostoli his, qui baptismum in Samaria suscipiebant, ad obtinendum Spiritum Sanctum, manus imposuerint. Sacramentum itidem confirmationis, denominationem suam ab impositione manuum adeptum est; per manum etenim frons ungitur, & ejusdem manus tactu Christi miles stabilitur & solidatur. Porrò manus impositio olim reconciliationis divinæ signum erat: unde de primitivæ Ecclesiæ Pœnitentiariis legimus, quod pœnitente jam absoluto, capiti ejus manus imposuerint: Sic in Cæremoniali Baptismi continetur. Actio hæc salutaris est, ab iis usurpata, qui benedictiones dispertiuntur.

Plura hic dicenda occurrerent, de extensione, de elevatione, & porrectione manuum; quorum rituum exteræ nationes, imo & barbaræ gentes consvetudinem tenuerunt: sed cum propositum mihi sit, cum omni brevitate lectorem erudire, quantumcunque potero, in compendium quæ dicenda sunt, redigam. Levavit sacratissimas manus suas Redemptor noster (prout S. Lucas meminit) cum in cælum ascenderet, idque in conspectu discipulorum suorum, divinissimæque Matris suæ, dicitur enim: *elevatis manibus, benedixit eis, & ferebatur in cælum.* Pari modo de Aarone, sicut & de Moyse habetur, quod cum oraturi essent, manus suas extollerent. Unde manifestum est hunc actum symbolum fuisse orationis. Sic Apulejus inquit, actum hunc naturalem esse, tandemque ita concludit: *habitus orantium hic est, ut manibus extensis ad cælum precemur.* Hanc legem etiam inter paganos olim Constantinus Imperator stabilivit, ut nemini licitum esset, precari aliter; volens præterea in hujuscemodi gestu imagines suæ depingerentur. Actio naturalis est, ut si quis in periculum inciderit, manus suas extendat, & subsidium sibi à vicinia imploret. Recenset Prudentius de quibusdam martyribus, quod appropinquante martyrio, in formam crucifixi manus expanderint, hoc gestu significantes, quantopere de primogenito martyrum omnium sibi cælitus implorarent auxilium. Ad hoc propositum sententia quædam S. Clementis Alexandrini mihi aptissima videtur, ubi ait: *Caput & manus ad cælum extendimus, pedes excitamus, in ultima acclamatione orationis: promptitudinē & alacritate spiritus assequentes essentiam, quæ appprehenditur intelligentia: & unà cum verbo corpus à terra educere conantes, erectam & elevatam animam desiderio meliore, cogimus in sancta progredi; magno animo corporis vinculum despicientes.*

Erat proinde manuum distensio, signum potentiæ, & Imperii, signum item, quod opus quoddam felicem sortiretur progressum. Sic de Herode dicitur: *Misit Rex manus, ut affligeret quosdam de Ecclesia.* Salomon item de muliere forti inquit: *Manum suam misit ad fortia.* Per manum quendam apprehendere, indicium humanitatis erat, & benevolentiæ: sic in Horatio legimus:

Occurrit notus quidam de nomine tantum,
Arreptaque manu: quid agis, dulcissime, rerum?

Hæc actio inter nos quoque civilitatis est. Hunc morem etiam Absalom, benevolentia ficta, observavit cum iis, qui ad regale palatium accedebant, ut omnium sibi corda devinciret. Cum hac præterea actione Romani olim pacta sua, pacemque consolidabant, prout Xenophon sentit, & Julius Cæsar, & Plutarchus. Hinc M. Varro apud Callimachum ajebat: *Omnis veterum authoritas dexteræ manus constat virtute.* Persæ non minus, cum inter se vel conventiones, vel pacta sancienda essent, sibi invicem dextras præbebant, & incatenabant, referente idipsum Diodoro. Hunc morem quoque Hircani observabant, & Medi juxta Alexandrum.

In hac cæremonia potissimum Parthi eminuerunt, dum ante alteria sua prostrati, deos suos, tanquam fidei datæ sponsores invocabant. Numa Pompilius sancivit, ut dextra manus simulacro fidei sacra esset: propter quod & sacrificium illi omnino singulare instituit, volens, ut sacerdotes, vel flamines, illuc curru in arcum incurvato conducerentur: de quo memoratus Alexander mentionem habet. Ex hoc fonte est, quod Virgilius inquit: *Coëant in fœdera dextræ.* Erat item hæc elevatio dexteræ, aut ejusdem porrectio (prout hodie quoque usus obtinuit) signum datæ licentiæ ad exequendam rem quampiam. Quemadmodum de Artaxerxe legitur, quod interrogatus à Mithridate Ariobarzanis fratre, an sibi Datamenem jugulare liceret, ille manu ei porrecta, omnem agendi libertatem concesserit, prout Probus meminit. Signum præter hæc salutis erat, & reconciliationis. Ob quod (referente præmemorato Alexandro) Marius, qui propter delictum publicum; cum severitate insolita Romanos premebat, omnibus, quoscunque salutare, contendebat, manum dextram præbebat; prout hodie quoque consvetudo est. Progenitores nostri, usque adeo cæremoniosi, non contenti, ut se à sede sua levarent, frontemque osscularentur, prout supra relatum est, quin etiam præfatus Alexander docet, dexteras sibi junxisse: Id quod inter amicos, & maximè familiares hodie adhuc in more naturali positum est.

Manus insuper dextra à Sanctis Patribus pro demonstratione honoris, & gloriæ sumitur: unde in Psalmis promissio æterni patris ad filium suum unigenitum habetur: *Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis.* Volunt item per hanc dexteram ardentissimum affectum Dei erga animam humanam indicari, idque de verbis Cantici deducunt: *Dextera illius amplexabitur me.* Rursum ineffabiles illas Paradysi delicias denotat, de quibus illud est: *Et delectationes in dextera tua usque in finem.* Hæc eadem dextera beatitudo æterna per Salomonem exprimitur, ubi inquit: *Longitudo dierum in dextera illius, & in sinistra divitiæ, & gloria.* Per hanc dextram denique prudentia & honestas intelligitur, prout in Salomone legimus: *Cor sapientis in dextera ejus, & cor stulti in sinistra illius.* Quamvis S. Hieronymus sapientem dicat cor suum in dextra gerere: nihilominus idipsum quoque vaticinio quodam prædixisse videtur Virgilius, cum de Æneæ itinere inquit:

Dextera quæ magni Ditis sub mœnia ducit,
Hac iter Elyseum nobis. Sed læva malorum
Exercet pœnas, & ad impia Tartara mittit.

Antiquitus (more nostro) deambulantibus manus dexteræ prælationis & præcedentiæ signum erat: quamvis Xenophon referat, Persas lævam prætulisse: unde Cyrus ejus sic inquit: *Principem, quos ad cœnam vocaverat, non fortuitò collocasse, sed quem maximè amabat, illum ad sinistram suam sedere voluisse, tanquam hæc magis obnoxia sit insidiis, quàm dextera.* Notat Antonius Nebrissensis, à quamplurimis nationibus usu jam receptum esse, ut duobus invicem ambulantibus, qui eorum honoratior sit, sinistram

Marginalia (left): Reg 5. — Cor. 8. — ctus reconciliatio- — ssa in cap. ... nu impo- — od. 17. — it. 9. — . 6. de ndo. — . 4. Vit. — . 28. — 3. c. 3. — theatro. Manus. — tentia. — Cor. 12. — umanitas. — . 1. Serm. — . 9.

Marginalia (right): Fides reciproca. — In Cyroped. Lib. 6. lib. 7. de bell. Gallico Plutar. in Othone. Varro. lib. 5. cap. 3. — Manus dextera consecratur fidei. — Signum permissionis datæ. In Datam. — Salutatio. — Lib. 5. c. 24. — Psal. 109. — Proverb. 4. — Eccl. 10. — Præcedentia vel Prælatio. — De Cyroped. — Sinistra honoratior. — In Annotat. ad 50. scripta Loca. c. 16. Lib. 2. Ep. Ep. 16.

ſiniſtram teneat, quod inter nos non mediocris inurbanitatis eſſet. Hinc Petrus Damianus obſervat B. Apoſtolo Petro principatus honorem non diminui, dum ad Pauli lævam collocatus, vel ſculptus, vel pictus cernitur, intuendo in præfatam illam antiquorum conſvetudinem.

Ad Deſid. Abb.

Abſtergere manus ſuas pane.

Curioſiſſimum mihi videtur, ideoque memoria dignum, quod de Perſarum antiqua conſvetudine refertur, qui antequam pro more ſuo menſæ accumberent, in vicem aquæ, qua manus ſibi lavarent, panem adhibebant, quo ſibi digitos, manusque fricabant, & abſtergebant; eodemque pane loco lintei, vel mappulæ utebantur. Unde eſt, quod Xenophon recenſet, Cyrum ab avo ſuo Aſtyage ad menſam invitatum, ne manu quidem cibum ſibi appoſitum contingere voluiſſe: interrogatum de abſtinentia hac voluntaria, & ejusdem cauſa, reſpondiſſe: *Te quoque hæc lenocinia video aſpernari (o Ave!) nam quando panem attigiſti, manum uti puram non abſtergis: at contactu embammatum, & à pomagdatio pane, & mappa, digitos manumque totam veluti coinquinatam purgas.*

In Cyroped.

Svetonius.

Supplicatio.

Quod ad geſticulationem manuum attinet, de Tyberio refertur, parcum verbis fuiſſe, nullius omnino, aut ſaltem modici geſtûs. Levare manus ad cælum, ſicut & easdem extendere actus ſupplicantium erat, referente Alexandro. Hinc meminit Petrus Victor de quibusdam Caji Flaminii militibus: *Qui victi in Actio in lacum ſe conjecerant, ac eousque altitudo ipſius patiebatur progreſſi ſunt: Cum equites hoſtium eos ingreſſos viderent, exitiumque appropinquare, manus ex aqua excerentes, ac tendentes, vocibus etiam precantes, ut vitæ ſuæ parcerent; aut trucidati ab ipſis ſunt, aut mutuis ſe vulneribus, diffidentes ſaluti, confecerunt.* Virgilius de Turno loquens, ſic ait:

Lib. 2. c. 10.
Lib. 12. var. lect. cap. 23.

Æneid. 12.

Ille humilis
Supplexque oculos dextramque precantem
Protendens.

Et paulò poſt:
- - viciſti, & victum tendere palmas
Auſonii vidêre.

Feſtinatio vel fuga.

Dimittere, & deorſum vertere manus ſignum erat fugientis, aut ejus, qui in negotio quodam feſtinabundus erat: Sic Ariſtoteles in quarto Ethicorum habet, ſicut & Plautus. Hinc de Catone refert Plutarchus, *quod oderat militem, qui in ambulando manus, & in bellando moveat pedes.* Occultare manum, præter id, quod de tepiditate in dicendo relatum eſt, ſignum item avaritiæ erat: hinc Theocritus: *Tenues, & ad largiendum pigri, manum in ſinu habent.* Non minus prææmemorato illo acceptum erit, noſſe quam originem, & ſalutatio, & nutus, & choræ habeant: hæc enim omnia primum ſui ortum à neceſſitate, & afflictione duxiſſe apparebit: ita quidem ea, quæ plena ſunt vanitatis & diſſolutionis, annexas ſibi habent amariſſimas paſſiones & dolores.

In Epidico.
In Apopht.

In Charitibus.

Salutatio, nutus, & ſaltatio vel choræ.

Lib. 5. c. 3.

Refert Cælius Rhodiginus, quod inter alias ſummæ ſeveritatis, & tyrannidis, actiones, quibus Hiero Syracuſorum Princeps, ſubjectum ſibi populum oppreſſit, & hæc non minima erat, qua vetitum erat ſeveriſſime, ne ſibi invicem alter alteri confabularetur: unde concludit: *quæ verò neceſſaria forent, pedum, manuum, oculorum nutibus, indiciisque juſſit petere: unde mox ſaltationis exortum peperit neceſſitas:* Ecce de quibus principiis & neceſſitatibus defluxit, ut pro tyranni voluntate adimplenda, ars pantomimica inventa fuerit, quod perinde eſt, ac ſcurram agere inter extorſiones, & planctus afflictionis. Laudat S. Hieronymus quosdam, qui dona & inventiones ab arte emendicatas dedignando, palam fecerunt, qualiter natura per ſeipſam dives, neceſſitatibus ſuis ſubvenire poſſit, quippe qui manu cava, pro poculo uti voluerunt. Dignis hoc encomiis celebrat præfatus Sanctus in vita S. Pauli primi Eremitarum. Sic apud Laërtium legitur, quod Diogenes cum vidiſſet hominem, cava manu loco ſcyphi potantem, ſcutellam ligneam qua uti conſveverat protinus abjecerit, dicendo: *Neſciebam quod natura haberet poculum.* Hoc eleganter admodum Calphurnius expreſſit:

Naturale poculum cauſa manus.

Ex Laërtio: vita ipſius.

Concavat ille manus, palmasque in pocula vertit.

Per hunc actum experiri Altiſſimus Gedeonis exercitum voluit, eos electurus, qui contra Madianitas pugnaturi eſſent. Sic Svetonius commemorat olim ad ſupplicium mortis damnatos ad potandum fæculentas aquas conſtrictos fuiſſe, ut tanto majus eſſet morientibus tormentum: quod Darius, allique ſuperbiſſimi Principes feciſſe leguntur.

Jud. 7.

Rurſum apud Principes nonnullos manus olim ſignum erat remunerationis jam adeptæ. Unde illud eſt, quod Cromerus de Zeliſſao Duce intrepido refert, eum dimicando fortiter pro Boleſlao hujus nominis tertio, Rege Poloniæ, dexteram perdidiſſe, quam ei hoſtile ferrum abſtulerat (inimici Moravi erant) in præmium autem rei benè geſtæ, & recepti vulneris, brachium aureum dono habuiſſe.

Lib. 9.

Præter id, quod jam de oſculatione manuum in ſignum ſalutationis dictum eſt, de Ulyſſe Homerus commemorat, quod in teſſeram amoris ſervis ſuis blandiendo, non ſolum in capite eos, aut in fronte, ſed in manibus quoque oſculatus fuerit. Sabellicus etiam de M. Livio & Nerone conſulibus refert, cum feliciter in Hannibalem expeditionem feciſſent, & in cruento prælio propè flumen Metaurum feliciter dimicaſſent, plenos victoria Romam decreto patrum rediiſſe: & quod *eos univerſa multitudo non ſolum ſalutaverit, ſed dexteras etiam victrices, quæ Romano populo ſalutem peperiſſent, certatim oſculati ſint cives.* Hinc Seneca: *Hos ego deprehendam alienorum ſervorum oſculantes manum.* Et Cornelius Tacitus: *Ad genua ipſius advolvi, & dexteram ipſius fatigare oſculis.* Refert doctiſſimus Bejerlinch morem penè omnium Nationum fuiſſe, ut in fine literarum, pro demonſtratione ſubmiſſionis & reverentiæ, hæc verba adjungerentur: *Oſculor tibi manus.* De qua conſvetudine fuſius Cartagenas.

De ſalutatione rurſu[s]

Lib. 5. c. [...]

De Neroni[...]

In theat. [...] hum. lit. 5.

Lib. 5. hom[...] De arcani[s] Deipara. [...]

Lyranus item ait: Idololatras adorantes ſolem, & lunam, his ſideribus acceptum credidiſſe, ſiquidem manus attollerent: atque easdem ſibimetipſis oſcularentur: credentes id ſideribus ſe feciſſe. Ad hoc alludere Job videtur, dum ait: *Si oſculatus ſum manum meam ore meo: ſi vidi Solem cum fulgeret, & Lunam incedentem clarè.* Supra quod Pinedas commentatur: *Si, inquit, Solis aut Lunæ fulgos me in aliquem errorem deduxerit, ut putaverim divinum aliquod Numen ineſſe illis, atque is error me in externum aliquem adorandi ritum impulerit, ut manum ad cælum verſus porrigens, ſtatim reverenter ad oſculum referrem: atque hac cærimonia, quantum in me eſſet veri Dei divinitatem aufferrem.* Concludit poſthæc Cartagenas: *Ecce prophana veſtra ſalutatio oſculandi manus, non aliud, quàm Idololatriæ primordium habet.* Meminit Plautus conſvetudinis hujus oſculandarum manuum, dum ait: *Hecaſtor quidem te certo heri hic advenientem illico & ſalutavi. Valuiſſesne exquiſivi ſimul mi vir, & manum prehendi, & oſculum retuli tibi.* Paucis verbis hunc morem ſic Virgilius exponit:

In Amphit[r.]

Æneid. li[b.]

Pars mihi pacis erit dextram tetigiſſe tyranni.

Sic Valerius Maximus recenſet, quod quidam militum

Lib. 5. c. [...]

militum ad intuitum Scipionis Affricani admissi (cujus inclytum nomen orbem universum adimpleverat) de tam felici conspectu lætabundi, præter dona largissima, multoties contrectata ejusdem, & osculata victrici manu, tandem domum suam discesserint. Ego interim præsens capitulum, de historiis, ritibus, observationibus, & consvetudinibus concludo: illud mihi reservans, ut in appendicibus tibi cibos alios subministrem, mi Lector, siquidem tales invenero: interim tibi ego quoque, ne à more antiquorum recessisse videar, pro debito honore & reverentia, in demonstrationem honoris & obsequii tibi manus tuas deosculor, transeundo ad

PRODIGIA.

HEtruscorum Regi Porsenæ, obsidenti Romam, prodigio plenum videbatur, & supra hominum naturam, id quod M. Scævola, actu verè heroico, & intrepido fecit, dum pro castigatione dexteræ suæ, quæ in feriendo erraverat, eam flammis sacrificaverit, torrendamque supra carbones, ante regem tempore hybernali accensos, exposuerit: Itaque Rex pavefactus novo valoris & inaudito exemplo, continuo obsidionem levari jussit. Actio enimverò omninò portentosa erat, non negandum, sed quæ nil nisi humanum habet. Illud admirabile magis, æternaque consideratione dignum, quod meritò pavorem, & timorem ingerat, cum per Dei omnipotentis dexteram rebelles animæ, divinisque præceptis immorigeræ castgiatæ sunt, iis nos commonefaciens pejus aliquid accidere nobis posse, siquidem à recto tramite discesserimus. Viderer mihi in tractatu hoc eximiam omisisse partem, siquidem earum rerum, quas in genere hoc scriptas reperio, partem
2. mirac. 15 aliquam huc referre neglexerim. Stupendum inprimis illud, quod Gregorius Turonensis meminit: Agricola, inquit, ausu temerario, & præter fas dominico die glebas scindere, vel arare præsumpserat: itaque junctis bobus, ad stivam manus extendit, ut aratrum ad culturam dirigeret: sed divina castigatione evenit, ut exporrecta manus sic ei ligno quod tractabat, cohæserit, & unita fuerit, ut nulla inter utrumque disparatio esset, idque cum convulsionibus, & doloribus atrocissimis. Biennium in deplorabili statu hoc exegit: dum armatus plenitudine fidei, se in Juliani Martyris Ecclesiam contulit, atque ibi fervidissime orans, & plures noctes vigilia transigens, tandem fatale signum delapsum vidit, manumque restitutam, seque pristinæ sanitati redditum: Is ergò, qui Dominico die prophanato deliquerat, eodem dominico, spectante populo, convaluit.

Tom. 5. emb. 13. 17. & Non absimile huic est, quod in Actis S. Maurelii reperitur: Avarus quidam & ipse festivo die aratrum ducere destinarat, stivamque apprehenderat; sed lignum manui cohæsit, ita ut quinquemestri temporis spatio diris torminibus, & spasimis configeretur. Recurrit miserculus sic ad pedes Sancti Maurelii Andegavensis Episcopi, calamitatem suam exponens; qui proinde commiseratione motus, lignum illud prodigiosa manu contingens, manum patientis
de gloria Martyrum 16. Tom. Tom. restituit. Rursum S. Gregorius Turonensis de muliere quadam commemorat, quæ in suburbio Civitatis Turonensis commorata, panem domi suæ Dominico die elaborabat, partemque illius subcinericiam coquere volens, pro more solito ardentes semovere carbones cœpit, sed sine mora brachium manumque dextram repentino sensit igne corripi, & exarescere: Illa verò congemiscens malo suo, ad Ecclesiam S. Joanni Præcursori sacram se contulit, votum vovens se deinceps nunquam festivo die operi manum vacaturam, nec nisi lingva sua, ad orandum usuram: Ceteum deinceps in altitudinem staturæ suæ fieri curans, subsequente nocte eum manu malè adhuc dum affecta accensum tenuit, viva fide armata, idque tamdiu donec totus consumptus esset, quo facto sanitatem desideratam recuperavit.

Nec rursum ab eo plurimum differt quod Surius de molitore quodam meminit, cui nomen Monulphus. *In Vitâ S. Austregesilai.* Hic in festo die ferramentum grave ausus ad molarem lapidem accommodandum arripere, divina ultione correptus, sensit ferrum usque adeo (sicut simile supra memoratum est) manui suæ aduniri, & colligari, ut nulla ope ab eodem illam avellere posset; quin & digiti copioso sangvine effuso, cum dolore incredibili pauperculi hujus ad putredinem vergebant. Tandem de delicto suo pœnitens festinus se ad Sanctum Austregesilaum contulit, remedium malo suo deprecatus: nec id frustraneum fuit: Sanctus enim miraculosa & prodigiosa manu sua, male affectam manum dolentis contingens, priori bonæ valetudini eam restituit.

Nec minus illud miraculo plenum est, quod Sulpitius Severus recenset. In die festo gloriosissimi S. Joannis Baptistæ (inquit ille) cum plebs universa in templum se, ad Sancti hujus festivitatem celebrandam contulisset, ingensque multitudo pro missæ sacrificio audiendo confluxisset: mulier quædam, immemor veræ religionis, bidentem arripuit, & in campum se, quamvis reasus sui admonita, contulit, ibidem nescio quam messem expurgatura ab zizaniis, sed contrarium omnino evenit: sine mora enim ignis de cælo lapsus ei ambas manus cum facie excussit, ita ut inflatis pustulis repleta immensos pateretur saucitata cruciatus. Urebat miseram non minus verecundia, & pudor: vidit enim se pœna hac eo adactam, ut scelus suum palam detegeret, quod in operto latitare crediderat. Sic igitur cum insolito clamore, ad Ecclesiam ArchiEpiscopi Martini se contulit, ubi quadrimestri spacio, commorata, nunquam pedes foras producens, tandem manui suæ, & vultui sanitatem redintegratam vidit. *lib. 2. Mirac. S. Martini cap. 57.*

Tremendum non minus, & pietate plenum est, quod rursum Gregorius Turonensis commemorat. Celebrabatur, inquit, anniversaria festiva dies gloriosæ mortis S. Aviti Abbatis Carnotensis: cumque universa populi multitudo ad reliquias venerandas conflueret, quidam reprobus & excors, spreto sacrificio, & functionibus sacris, se ad vineam colendam contulit. A compluribus interim admonebatur, ut ab hoc servili opere, non debito tempore desisteret, aliorumque pietatem imitari vellet. Respondit ille: Quin & Sanctus Avitus vinitorem in vita egit, nec id mihi vitio vertet. Sed eventum sinistrum temeritas habuit: cum convulsione etenim inaudita sibi brachium luxavit, manumque totam ad tergum contortam sensit: unde etiam præter quod doloribus torquebatur, simul illud in pœnam habuit, quod monstruosum illi corpus esset. Recurrit miser ad Templum præfati Sancti, elevata voce palam delictum suum confitendo, humillimeque reatus sui remissionem implorando: cum deinceps in iisdem precibus perseveraret, ad integritatem sanitatis exauditus est.

Memoria item & veneratione dignum est, quod S. Bonaventura refert: contigisse nimirum in Galliæ partibus, & in viciniis Urbis Pictaviensis: ut homo qui- *In vita S. Francisci Cord. mirac.*

quidam Lignarius (posthabito timore Domini & Sanctorum) quamvis festum diem gloriosissimi Patriarchæ S. Francisci è pulpito annuntiatum à Parocho loci audisset, in cachinnum solutus, festivitatem diei exploserit. Itaque arrepta bipenni in sylvam lignatum abiit, sed ecce (miremur effectum, magnamque miserentis Dei vocem) ter illud repetitum audit: *Festum est, operari non licet.* Ille verò temulento non absimilis, indurata mente, & lucro infami obcæcatus, nil motus voce insolita Dei admonentis, iteratis vicibus lignum secat: sed divina ultio è vestigio subsecuta est, ferrum enim (sicut supra) operantis manui cohæsit, & una cum illa sic levabatur, ut incredibili labore & lassitudine dejectus, stupefactus, & attonitus, de delicto suo verecundatus, à sacerdotibus item, qui Ecclesiam Sancti frequentabant, acriter correptus, in eandem Ecclesiam conductus fuerit, atque illic pœnitentia salutari ductus, ter repetito voto se adstrinxerit, nunquam se posthac in festo die manum operi servili applicaturum esse. Mirum illud interim fuit, quod voto facto digitus primùm unus solutus fuerit, eodem repetito, alter, donec vice tertia manus integra restituta est.

Ibidem. Finio hanc prodigiorum narrationem per eundem Sanctum Bonaventuram, qui adhuc de fœmina quadam memorat, quæ doloribus partus angustiata, cum jam morti vicina esset, ultimum periculo suo remedium credidit, si se gloriosissimo S. Francisco commendaret: protinus igitur exaudita, sine ulteriori dolore partum edidit. Sed ingrata illa tanti beneficii, more hominum peccatorum, immemor, cum vertente anno ejusdem Francisci benefactoris sui festus dies occurreret, non solum eum colere neglexit, sed diem totum servili opere exegit. Condignam igitur tanta ingratitudine castigationem sanctus demonstrare volens, brachium ei dextrum ariditate, & rigiditate immobile reddidit, cumque illud sinistro applicare vellet, illud quoque eandem pœnam incurrit: compuncta mulier, & pavore plena, sine mora se in templum contulit, humi strata, atque illic cum submissione magna, continuatisque precibus insistens, quod ingratitudine tanta & obstinatione perdiderat, oratione recuperavit. Doceamur ex his, quantum soleat justus Dominus delinquentibus pœnam irrogare promeritam, quamque illud nobis inconcussum esse oporteat, ut ne festos dies prophanare audeamus.

NUMISMATA.

Apud virum doctissimum Paradinum duæ manus inveniuntur monetam quandam Franciæ Regis continentes, cui hæc Epigraphe, in ambitu suo juncta erat: *Fortuna fidem mutata novavit.*

Fides & Dominium. Hæc moneta nihilominùs per medium fracta erat, quam binæ manus conjungebant.

Hoc symbolum in memoriam ejus, quod Childerico quarto Regi Franciæ evenit, erectum est. Hic enim, cum per indignam generi suo actionem, quam incurrit, regno suo cedere cogeretur, ad hoc persvasus à Guimeo familiari suo intimo, in Thuringiam se recepit, summam ei rerum credens. In signum vero fidei recuperandi regni, & dominii, & in spem restituendi throni, redunandæq; dextræ & potentiæ, arrepta aurea moneta, eam dimidiatam ministro dedit, alteram sibi medietatem ipse conservans. Itaq; evenit, ut cum Guimeus rebelles subditos domuisset, Rex in regnum suum restitutus fuerit: factionis autem Princeps Grilius, à præ-

à præfato Guimeo justam perduellionis suæ pœnam occisus tulit. Terribile exemplum iis, qui proditionis machinamenta fabricant. Sciendum enim è Platone est: *Nequaquam facile esse, ut qui multa aliis inferunt damna, ipsi non multa vicissim ab aliis patiantur.*

Claudius Cæsar nummum quendam cudit, qui à dextra sui parte pileum, ab altera hominem demonstrabat, manum habentem disjunctam perforatam, & omnino apertam: per quam sinistra figurabatur. In ambitu hæc superscriptio erat: *Libertas Augusta.* Itaque hoc velamento capitis, & hac manu in hanc formam composita significari libertatem volebat: pileus enim semper ejusdem indicium fuit: nec enim servis fas erat operire caput, nisi libertate consecuta: quod universum perforata manu figuratur. Verum enim est, quod Seneca ajebat: *Inæstimabile bonum est, suum fieri.* Et Diogenes: *Quod optimum inter homines est, libertas est.*

Imperatrix Julia Pia, quæ utrique parientium dolorem atrocissimum experta erat, ut parturientibus ad facilem prolis generationem felicitatem imploraret, monetam cudi imperavit, ubi Venus spectabatur regens sinistra manu hastam, & erecta stans, ut intrepiditatem & fortitudinem in sustinendis doloribus necessariam indicaret, dexteram manum apertam cum extenso brachio monstrabat, subjunctis sequentibus verbis: *Venus genitrix*: arbitrabantur enim Romani se per Æneam Veneri, quam illius matrem fuisse fabulati sunt, primam sui originem debere.

Olim item Deæ Opis monstrabatur simulacrum, (prout vir Doctissimus Pierius docet) manus gerens extensas, per circumferentiam habens verba quæ sequuntur: *Opem fero.* Jam illud nomen opis, quod idem est ac auxilium, cum proprietate multa *Terræ* tribuebatur: quippe quæ tantam mortalibus opem adfert. Justissima, ut reor, & omnibus numeris absoluta est hæc proprietas: in quo item illud usurpari poterit: *Homo homini Deus*: sicut in proverbio dicitur. Atque illud est quod S. Ambrosius inquit: *Benevolentia facit, ut amici vulnera, quàm inimici oscula utiliora sint.* Et Augustinus: *Nihil sic probat amicum, sicut amici oneris portatio.*

Pietas tantopere Principibus necessaria ab Antonino Pio in moneta quadam insinuata fuit, ubi virtus hæc excusa cernebatur, quæ dexteram extendebat, cum sinistra autem donum receptum supra altare collocabat. Lucius Cæsar eandem pietatis imaginem in nummo aureo repræsentabat, cum iisdem insigniis, sed cum hac Epigraphe: *Pietas.* Talis itidem moneta erat, quam Gordianus Pius excudi fecit, ubi simul perforatæ duæ manus, in cælumque elevatæ cernebantur, cum sequenti inscriptione: *Pietas Augusti.* Nec mirum tamen, quod hi Principes virtutem pietatis tantopere celebrabant: est enim pretiosissima margarita, & thesaurus, quo meliorem alium scriniis suis & ærario continere, vel cordi suo inserere non possunt: ait enim Ecclesia: *Deus cui proprium est misereri semper & parcere:* Sanctus Gregorius item: *Nulla est scientia si utilitatem pietatis non habet.* Sic S. Ambrosius: *Pietas omnium virtutum fundamentum est.*

Gloriosior utique victoria est, quæ sine dispendio sangvinis, quam quæ cum ejusdem effusione obtinetur: unde etiam qui talem impetrare adlaborant, Caduceatores & Pacificatores appellantur. Expressit hoc M. Cato Proprætor in moneta quadam, in qua Victoriæ imago sedens cernebatur, quæ manum extendebat, solo pollice demisso: alludendo ad triumphum solo consilio partum. Gestus autem præfatus sessionis res compositas jam tranquillasque denotat: & in hunc modum Pacificatores omnes exprimuntur. Sicut illud in statua equestri Marci Aurelii apparebat, quæ olim in Lateranensi Basilica cernebatur. Erat item illic in alia moneta imago Alexandri Severi sculpta, cum inscriptione subsequenti: IMP. SEV. ALEXANDRI AUGUSTI, qui videbatur fessa manu inniti hastæ suæ, quam dextera tenebat, sed cui palma & digiti langvidi, & demissi erant, ubi hæc solum vocula legebatur: *Restitutor.* In alio item nummo Gratiani manus cernebatur muliebris, quæ genui suo incubabat, juncta Epigraphe: *Reparatiò Reipublicæ.* Æterna enimvero, non solum hac memoria memorata digni sunt, quicunque se ad patriæ & urbis suæ commoda, & utilitates impendunt, talentumque suum exponunt, præsertim cum earum virtutum eis abundantiam procurant, quæ tantopere ad populorum felix Regimen, & necessariæ, & compendiosæ sunt.

Ad significandum præterea quantam fidei felicitatem pariat concordia, antiquitas sagax in monetis binas imprimi manus fecit, sibi invicem junctas, affigendo hanc sententiam: FIDES EXERCITUUM: quandoque: FIDES ROMANORUM. In nummo item Imperatoris Hadriani Imago felicitatis erat, quæ manu una caduceum tenebat, altera effigiem Imperatoris, his verbis superadditis: *Felicitas Augusti.* Hic præterea, ut salutem suam exprimeret, in moneta quadam se sculpi curavit, ita ut dexteram suam divinæ manui porrigeret, Altissimus autem sedenti similis erat, in basi Epigraphe addita: ADVENTUS AUGUSTI. Nec in hoc à vero aberrabat: notum esse volens, quod viri Principes propter gradus & honoris sui elevationem, Dei throno propiores sint, vel ejusdem majestatem æmulentur.

Sed quia hic sensim in secundam operis hujus me introisse partem animadverto, quæ in eo consistet, ut hominem integrum & absolutum per capitula plura repræsentem: hic non nisi partium examini intendendo, hisce te mi lector contentum velim, ne in scriptione mea confusionem adferam: diffusiorem tractatum de his in præfatam alteram voluminis partem rejiciens. Interim hic progressionem faciamus ad

DEDICATIONES.

QUantum videre licuit jam, & posthæc apparebit ulterius, inconteстatum est, quantopere ab antiquis Religio, ejusque cultus quantumvis rite non agnitus, in veneratione nihilominus summa sit habitus: non est enim inter partes hmani corporis ulla, quæ non Deitati cuidam dedicata & sacrata fuerit. Præter pietatem enim Numæ Pompilii, qui manum *Fidei* dedicavit, doctissimus Aldrovandus inquit, manum dextram pariter fortitudini sacram fuisse. Sic dum inter eos fœdera pacis stabilienda essent, dexteras invicem jungebant: item cum auxilium postulandum, dextera tendebatur: non minus, sicut supra jam retulimus, cum jurandum esset, dextra id fiebat. Hæ virtutes universæ ad genus vitæ œconomicum, æquè ac civile necessariæ sunt, propter quod & Cardinales nominantur, cardines siquidem, & sustentacula vitæ nostræ sunt: *Fides maximum vinculum bonis amicis:* inquit Vegetius. Et Valerius Maximus: *Laudanda, inquit, fiducia, qua æstimationem sui certo tempore examinat.*

Marginalia (left): ...l. 8. | ...bertas. | ...st. 79. ...ud Laërt. ...7. | Pierio l. 35. manu. | ...icitas in ...tu | ...ilium. | De officiis. lib. 83. ...7. | ...tas. | Moral. ...Eborensi. | ...cis Au-...ores.

Marginalia (right): Restitutor. | Concordia & fides. Felicitas. | Histor. monstrorum p. 141. Fortitudo & fides. | Lib. 4. | Lib. 3.

In Orig. super Et angel. Lib. 1. offic. Lib. 6. Music. De fortitudine autem S. Augustinus sic habet : *Virum fortem injuriæ probant.* Item S. Ambrosius: *Fortitudo, rerum contemptu constat.* Et iterum S. Augustinus; *Manus fortitudinem significat.* Astronomi ob similitudinem, brachia in Zodiaco gemellorum signo dedicant: sicut enim gemelli illi colligantur, & invicem implicantur, sic amicorum brachia invicem sibi adjumento esse oportere declaratur: Unde Seneca : *Alteri vivas oportet, si tibi vis vivere,* Et alibi : *Homo in adjutorium mutuum est generatus.* Marcus Tullius item : *Hoc natura,* inquit, *affert, ut faveamus eis, qui eadem pericula, quibus nos perfuncti sumus, ingrediuntur.* Cum hujuscemodi documentis ad alia transeo, ut videlicet pro artis Lapidariæ instructione tibi palam faciam.

Ep. 43. 2. De Ira.

SIGNIFICATIONEM, ET NOTAM LITERÆ M.

ANtiquitus in loquela illa, quæ cifris fiebat, dum manum tangerent, litera M. figurabatur. Quam invenio non minus cæteris ab antiquitate cum exactitudine magna observatam : ad cujus copiosiorem expositionem tamen non accingor, dum maximè substantiosa profero; liberum relinquens Lectori, siquidem hanc eandem materiem latius propagatam voluerit, ad hujuscemodi fusiores tractatus recurrendi. Itaque litera M. solùm & simpliciter posita, in prioribus notis hæc significabat, *Marcus, Mutius, Martius, Monumentum, mulier, miles, meum. Ma. Macuvius.* MAG. *Magistratus. militis ager.* MAG. EQ. *Magister equitum.* MAG. MIL. *Magister militum.* MAJ. *Major.* M.Æ.M. *Marius Æmilius.* MC. *Mancipium.* M.C. *Marcus Cicero. Marcus Censor. Monumentum condidit.* M.C.F. *Mortis causa fecit, vel fuit.* M.C.M. *Mortis causa manumissus.* M.C.V. *Manu consertum vocavit.* M.CS. *Marcus Cæsar.* M.D.O. *Mihi dare oportet.* M. in numeris *mille* significat. M DC XXXIX. vel cIↄ Iↄ CXXXIX. *Millesimus sexcentesimus trigesimus nonus.* M.E.M. *Municeps ejus municipii.* MENS. *Mentes.* MER.S. *Mercurio Sacrum.* MENS. JAN. *Mensis Januarii.* M.F. *Marci Filius. mala fide, male fidus.* M.F.P. *Male fidei possessor.* M.FA. *Marcus Fabius.* MF.F. *Manifestum fecit.* MAN.L. *Manifestus locus.* MA. OPP. *Manifestum oppidum.* M. TER. *Manifestum Territorium.* M.H.E. *Mihi heres erit.* M.H. *Malus homo, vel Magnus homo.* M.J. *Maximo Jovi.* MES. *Mentes.* MIL. *Miles, militavit, millia.* MIN. *Minor.* M. INTER. *Morte interventus.* MI. *Miles. Maleficus.* M.L. *Militis Locus. Marci Libertus.* ML. PR. *Militum primus.* MLT. *Milites.* M.M. *Militem. Milites.* MM.A. *Monumentum accepit.* M. MAN. *Marcus Manlius.* M.MAR. *Marcus Marcellus.* MM.L. *Monumenti Locus. Memoria Latonæ.* M.M. *Mulier mala.* MM.LE. *Memoria Legatorum.* MM.P. *Monumentum posuit.* M.M.P. *Malo mancipio potestate.* MM. RG. *Memoria Regis.* MMT. *Monumentum.* M.N. *Meo nomine. Millia nummûm.* MNF.L. *Manifestus locus.* MNM. *Manumissum.* M N. *Municipalis, municeps.* MO. *Modo. Mors.* M.P. *Male positus. Marcus Patuvius. Maximus Princeps.* M.P.D. *Majorem partem diei.* M. POP. *Marcus Popilius.* M.R. *Miles Romanus. Militiæ Ravennatis.* M. REG. *Militiæ Rhegiensium.* MS. *Menses. Molestus.* M.S.P. *Memoriæ suæ posuit.* M. *Mos. Mus.* M.T.F.E. *Malo tuo factum est.* M.T.C. *Marcus Tullius Cicero.* MU. *Mutius.* MU.F. *Mutii filius.* M.VI. *Mensibus Sex.* MUL.B. *Mulier bona.* MUL.M. *Mulier mala.* MUL.P. *Mulier pessima.* MUNR. *Munerabilis.* MUN. *Municipium. Municeps.* MAT. P. FEC. S. ET. S.PQ. PQ. E. *Mater piissima fecit sibi, & suis, posterisque eorum.* MARIT. *Maritus.* M. AUR. *Marcus Aurelius.* MAX. *Maximus.* M.L.C.REG. INST. *Marcus Lepidius Civitatem regere instituit.*

Poteris itaque, benevole Lector cum sagacitate, & prudentia tua his notitiis pro commoditate tua tibi fructum facere, vel discendo, vel docendo. Interim ego ad Epitheta progredior : & primum ad

EPITHETA BRACHII.

BRachium igitur tanquam inter reliqua humanæ structuræ membra candidatum, variisque dotatum privilegiis, à Pontano candidum appellatur: *Candida fluminei miratur brachia Cygni :* Lacteum à Calentio : *Lacteaque in viridi brachia jactat aqua.* Candens à Baptista Pio. *Candentia subdis Brachia, Lacteolis & premit ora genis.* Fulgidum ab eodem: *Injice mi collo fulgentia brachia Chloris.* Molle Catullus: *Leonia substernens robusto brachia collo.* Fortia dicuntur à Statio. *Submittitque graves humeros, & fortia jactat Brachia.* Arida inquit Manto. *Atque arida solvit Brachia.* Eadem nodosa: *Nodosa ligantem brachia,* & his similia.

Quandoquidem autem non immerito quis dixerit brachium in gratiam manus fabricatum esse, deficiente enim manu, illud omnino supervácaneum & inutile futurum, Authores potissimum in laude manus distenti sunt. Unde cum cuique liberum sit in vastissimo horum pelago evagari, ego me his finibus paucitatis contineo, ea eligendo quæ mihi maxime nervosa videbuntur.

EPITHETA MANUS.

HÆ quandoque ab iis rebus, quas gestabant, nomenclaturam suam, vel denominationem consequebantur. Sic Martialis Sardonicas appellat, eo quod Sardonica tractabant. *Sardonycata manus.* Lib. 2.
Piccata à pice : *Non fuit Autolicam piccata manus.* Lib. 8.
Lanifica à lanis. *Lanificam pensis imposuisse manum.* Lib. 1.
Sylvius Italicus carnifices nominat : *Carnificesque manus.* Lib. 6.
Fulmineas Statius : *Fulmineaque manus.* Lib. 7.
Idem eburnas. *Heleaque pulset eburna Templa manu.* Idem irritas. *Nunquam manus irrita voti.* Satyr. 6.
Vexatas dixit Juvenalis: *Vexatæ, duræque manus.* Victrices Ovidius : *Manum victricem mille laborum.* In Epist. Dejan.
Idem prævalidas: *Prævalidæ fusos comminuere manus.* In Epist. Hyper.
Idem immunes. *Non piget immunes cædis habere manus?* In Epist. Cydip.
Sulmonensis Luciferas : *Ut tibi luciferas afferat illa manus.* Studiosas Pontanus: *Et studiosa manus divellit gramina circum.* Lib. 1. de Hist. Hisp.
Ramosas Manto : *Ramosæque manus.* Eadem Callosas : *Duroque manus callosa labore.* Lib. 2. Act
Prometheas eadem adhuc : *Prometheasque manus, Pyrrheaque saxa Gignis.* 2. Sylv.
Palladias adhuc eadem: *Palladiæ finxere manus.* Adhuc eadem Manto & Phidiacas & medicas : *Phidiacæ rasere manus. Medicasque manus fomentaque quæro.* Castas, mundasque dixit Quintilianus : *Quid castæ, mundæque manus à sanguine & auro.* Insidiatrices rursum Manto: *Insidiatrices mittit ad arma manus.* Virgineas Glareanus: *Virgineis manibus, blandidulisque genis.* Carm. 4.
Avidas Horatius: *Cuncta manus avidas fugient Heredis.* lib. 2.
Teneras Tibullus : *Læderet & teneras pustula rupta manus.* Tenellæ appellantur à Pontano : *Molles en digitos, & manus tenellas.* Ab eodem marmoreæ: *Componens digitis marmoreaque manus.* Formosæ à Strozzio : *Formosæque manus, doctisq; laboribus aptæ.* Candentes à Quintiliano: *Candentesq; manus.* A Baptista Pio albentes : *quæ jacit albenti per mea corda manu.*

Niveæ

Niveæ ab eodem: *Præbuit & niveas docta Minerva manus.* Moles à Catullo: *Nec laneum latusculum, manusque mollicellas.* Ambrosiæ à Baptista Pio: *Injicit Ambrosias in mea colla manus.* Avaræ ab Archia: *Et eâ Naturæ damnat avara parte manus.* Cavas dixit Manto: *Ille cavis manibus haurit de fontibus undam.* Pulchras Hieronymus Anglus: *In pulchris stat amor manibus.* Roseas Musæus: *Roseam tenenti, tractantique manum.* Insvetas Liberius: *Et bello insvetas cogor ad arma manus.* Poterit interim benevolus Lector his meliora alibi eruere, aut nova invenire: in his enim potissima eloquentiæ consistit elegantia, & dictionis genuina expressio. Ego interim de his transeo ad

SIGNATURAS MANUS IN HERBIS ET PLANTIS.

QUemadmodum in tanta facierum infinitarum varietate, & humanorum aspectuum dissimilibus affectibus, & passionibus (qui tamen vultus in potissimis attributis suis concordes sunt) major apparet divinæ omnipotentiæ virtus & gloria: sic non minus dixerim in tam multigenis speciebus imaginum, formarum, & figurarum in animalibus, & plantis, & herbis, quorum tanta est naturarum & proprietatum diversitas, ad solius hominis utilitatem composita, singularem erga nos divinæ clementiæ bonitatem elucescere.

Manus interim, quippe quæ nervosa est, magnisque juncturis & articulationibus composita, idque non minus reliquis corporis partibus, symptomatibus fluxionum subtilium subjecta est, quæ proinde degenerare solent in chyragras, & podagricos pedes producunt. Videtur in hoc universa medicorum schola consentire, quod videlicet huic malo medica manus remedium nullum inveniat. Id nihilominus magistra experientia edocemur, quod per humorum diminutionem diminuta defluxione, dolores quoque decrescant: hinc optimum malo remedium sunt Hermodactyli, qui manus similitudinem præseferunt. Decoctiones item spinæ Ponticæ, & albæ, & similium, doctissimus Aldrovandus, cum Crollio ait, his chyragricis doloribus medicari, & lenimentum esse, sicut aliis quoque manuum affectibus. Ejusdem virtutis sunt folia ficus, & folia herbæ, quæ palma Christi dicitur, sicut & ricini. Hinc citatus Aldrovandus inquit: *Propterea Mesvæ his plantis, humores ad articulos defluentes vim purgandi attribuebant.* Reddantur ergo debitæ Altissimo gratiæ, qui tantorum nos donorum participes fecit: laudetur infinita bonitas illius, & omnipotentia, & favor. Sed quantum ab hoc absunt infideles, qui etiam per semetipsos se operari posse præsumunt, nixi cognitionibus, quas de somniis mutuantur. Intueamur vanitates eorum, ad easdem refutandas.

[...]media contra chyragram.

SOMNIA.

REfert Artemidorus unà cum cæteris Conjectoribus, manus significativas esse artium, & fortitudinis: palmas autem earum laboribus attribuebant (contra rationem rectam id sentientes) non alio item fundamento solidati, quam phantastica imaginatione sua, in iisdem palmis summum paupertatis, & inopiæ indicium collocant: homines & sano judicio, & recto rationis usu defraudati. Manum sinistram, quæ tamen ad tutelam magis, & defensionem nostram dixerunt: atque idcircò siquis de eadem somniasset, id in signum esse rebantur, ut ad opus quodam occipiendum destinandi sint.

Si cui, inquiunt, manus plures in somnio visæ fuerint, in negotiis suis prosperitatem exspectet: significant enim adjutorium, & patrocinium clientelæ, sicut & argentum: sed miseri somniatores dum evigilant, non nisi manus vacuas, & spem irritam se possidere vident. Econtra Pierius ait, si quis sui natura impius & sceleratus somniaverit se pluribus brachiis & manibus circumdatum esse; eum indicat propediem à satellitibus comprehendendum, & in manus judicum & justitiæ casurum. Sed quæsierit aliquis, cur eædem somniatæ manus non potius amicorum credendæ sint, qui periclitanti opem ferant? *In Hieroglyph.*

Artemidorus etiam præpostera ratione inquit, si quis somniaverit sibi manus detruncatas à brachiis, industriæ indicium esse, & eum quantocyus arti cuidam applicandum: sic enim verò ubi artis opus centum adeo manus requireret ad operandum, illic somniator ille non nisi mutilas manus requirit, sed quæ spes operis, ubi operantis nulla manus est? Denique illud dicamus cum Spiritu Sancto: *Ubi multa sunt somnia plurimæ sunt vanitates, & sermones innumeri.* Et alibi: *Quasi qui apprehendit umbram, & persequitur ventum, sic & qui attendit ad visa mendacia. Secundum hoc visio somniorum.* Psalmista David vitam nostram somnio æquiparat: *Velut somnium Domine in civitate tua imaginem illorum ad nihilum rediges.* Transeamus hinc ad alteram non minus vanam professionem, cum hac nihilominus præcautione, quæ ubique negligenda, quod videlicet in eadem non reprehendimus nisi id quod per vanam observationem fit: nec in hoc comprehensum volumus, quod quidam in eodem genere complexiones hominum indagare, aut medicæ artis peritiâ interiora nosse possunt: Loquor de *Eccle. 5. Eccl. c. 34.*

CHYROMANTIA.

DEL Rio, magnus ille vir, sicut omnes præterea professiones, ita & hanc in naturalem, physicam, & Astrologicam dispertitur. De quarum prima sic ait: *Physica chyromantia licita est, & physionomiæ pars, ideo de illa, quod de hac judicium. Ratio est, quia per lineas, & partes manus considerat ipsam corporis temperiem, & ex temperie corporis probabiliter indagat animæ propensiones. Hanc probat Aristoteles, quam sequitur Conradus Wimpiana, & alii.* Tantundem igitur hic vir prudentissimus, & inclytus, illam quidem unam rejicit, quantum alteram acceptat: cujus vestigiis inhærendo dixerim & ego cum citato Aristotele: *DEUS, & natura nihil agunt frustra:* itaque dum lineas manuum intuemur, ex his compositionem, ordinemque elementarium qualitatum dijudicare possumus in homine: cum videlicet lineam unam fortiorem altera cernimus, aut longiorem, aut magis apertam: aliæ rursum vel intercalatæ, aut interruptæ apparent: rursum aliæ obliquæ, aut quovis alio modo disjunctæ, pari modo vel plus vel minus de conditionibus præfatis participant, unde & complexio hominis patet. Hinc etiam operatio ejusdem concluditur, an naturâ suâ pigrior sit, an velox & horum consimilia: hinc non minus qui inconsiderati sint, aut econtra prudentes, aut mediocris capacitatis. Videtur autem ipse Philosophus ex commensuratione scientiarum has lineas denotare voluisse, dum ajebat: *Secantur scientiæ, quemadmodum & res ipsæ, circa quas ipsa nostra consideratione versamur.* Hoc igitur præsupposito, ut tandem etiam aliquid de hac manuum partitione loquar (quamvis nemo me Ægyptium dicat) quantum lex sinit, Lectori tibi manum, vaticinaturus inspiciendam attrecto.

Chyromantia, Physica & Theologica. Disquis. Mag. l. 4. Quæs. 5. lib. 1. Hist. Anim. c. 5. & 30. Ac. 34. Probl. Sect. 10. lib. de sign. Cap. 10. 11. 12. 1. De cælo & mundo. 20. De Anima.

Omitto montes & Planetas: nec enim hic me influentiis cæli immiſcere ullatenus velim: ſiquidem, meo nimirum arbitratu vel nullatenus, vel certe mediocriter influunt, quamvis colorati, apparentes, ramuſculoſi, obliqui, & interſecati, aut aliter affecti & cancellati reperiantur. Id ſolum dixero quatuor eſſe, aut quinque lineas manuum præcipuas, (prout patet) quæ affectus hominis, ejusdemque temperamentum annunciant. Prima vitalis eſt, aut cordiaca, aſſignata cordis affectibus, quæ à radice pollicis ad *Raſſettam* extenditur. Secunda naturalis eſt, quæ per largitatem manus ad *percuſſionem* usque diſcurrit: quam etiam cephalicam nuncupare ſolent, quippe quæ capiti correſpondeat. Tertia menſalis eſt, quæ, juxta hos, humana viſcera reſpicit. Rurſum alia eſt, quæ à *percuſſione* vel à minimo digitorum usque ad *Raſſettam* protenditur, quæ juxta illos hepatica dicitur, jecur hominis reſpiciens, bonamque ſtomachi diſpoſitionem denotans. Diſtenditur item per mediam manum alia, ad radicem usque digiti medii pertingens, quam credunt meſenterium reſpicere, vel lienem, & humorem melancholicum, quæ etiam ſaturnina ab iisdem nominatur. Reſtat denique, dicta *percuſſio* (quæ illic eſt, ubi reſtringitur, & epilogatur pugnus univerſus) deinceps *Raſſetta*, nodus inquam ille de quo manus integra inſurgit, & dilatatur. Hæ lineæ ſiquidem diſtinctè apparuerint ſi continuæ, ſi coloratæ, & profunde fuerint, his Authoribus, bonam hominis compoſitionem, rectamque humorum conſtitutionem indicant. Si vero non continuæ, ſi interciſæ, aut obliquæ, aut cancellatæ, aut quavis ſui parte malè apparentes, aut incompoſitæ fuerint, debilitatem facultatis vitalis, aut alterationem, aut decrementum, aut mutationem denotant in illa videlicet parte ubi dominari dicuntur. Exordiamur à vitali.

De hac igitur, ſi animus eſſet ſecundum omnem latitudinem & dimenſionem deſcriptionem facere, amplus adeo mihi Tractatus faciendus eſſet, ſed ſufficiant hæc pauca. Aſſerunt itaque ſi vitalis linea continua fuerit, & profunda, demonſtrare æqualitatem, & temperantiam caloris naturalis: ſi in quapiam ſui parte admodum larga viſa fuerit, & aperta, vehementiam diffuſi caloris exprimere, atque in tempore illo iram, & excandeſcentiam: aut vero illic anguſtiam quandam cordis eſſe. Siquidem ultra debitum craſſa fuerit, morum ruſticitatem, vel malevolentiam apertam, aut calorem & tempori & ætati male convenientem portendere. Si longa fuerit, & diſperſa, iracundiam beſtialem ſignat, niſi per lineam naturalem & tempore & loco ſuo bene temperatam, & ipſa quoque contemperata fuerit. Gracilis & longa, indicat prædominari illic ſiccitatem, & ultra calorem naturalem frigiditatem: unde etiam complexionis debilitas, ſicut & naturæ deducitur, imo verò & vitam futuram brevem, infirmam, & dubiam. Si brevis fuerit, & tumida, humiditatem & frigiditatem naturæ portendit, atque idcirco vitam non durabilem.

Sicut autem memoratæ qualitates, humores malos inducunt, & peccantes, ſic naturam quoque non diſſimilem conformant: ſicut item mores coarguunt his qualitatibus idoneos: quemadmodum ſunt, & inſtabilitas, & diffidentia, & ſimilia: porrò homines quoque iniquos, doloſos, fraudatores, & malevolos. Cum præterea interſecata fuerit, tanquam è ramis quibusdam diſpertita: quotquot rami fuerint, à quibus ſcinditur, totidem infirmitates, & ſym-

ſymptomata cordis eventura Patienti. Poſſunt item, ſi notabiliter ruptio illa facta fuerit, ſecuturam mortem nunciare: Cum porro dicti ramicelli ad radicem pollicis aſcenderint, ſuffocationem ſecuturi caloris denotant: idque non confeſtim, ſed pedetentim ſine ſenſu: & ſi ſucceſſu temporis malum augmentando increverit, magis item ruptura, & disjunctio præfatæ lineæ comparebit. Si verò malum non niſi accidentale fuerit, aut ab objecto quodam extrinſeco productum, hæ lineæ transverſæ nullam illic ſe vitalis lineæ diſſectionem, ſed potius ejusdem ſecum unionem, & conjunctionem facere denotabunt: ſolum id portendunt, calorem naturalem, non in integra ſui diſpoſitione, & ſituatione conſveta eſſe.

Hæc nihilominus mala non ſemper, prout diximus, ſuccedunt, quamvis taliter indicata fuerint, ſæpe enim aliarum linearum bona diſpoſitione corriguntur, & emendantur. Obſervandum item, ajunt, quod cum homo à mala valetudine reſtituendus eſt, & damna ſanitatis redintegranda, ſuccedunt lineæ coloratæ, bene conſpicuæ, quæ proſperitatem felicis ſucceſſus augurant.

Linea vitalis ſi bifurcata fuerit, aut à principio ſuo biceps calorem vehementem indicat, ſed qui nihilominus in conſtitutione ſua bona perſeveraturus ſit. Rationē inſuper adferunt: eo quod in operatione una perduret, quamvis pluribus inſerviat, cum cor principium & fons vitæ ſit. Idque tanto magis, ſiquidem linea illa ramos ſuos bicipites intra manum, & in concavum illius extenderit. Si autem ramos ille foras verſus tuberculum pollicis aſcenderit, exhalationem caloris denotat, & frigiditatem, & ſiccitatem, & proinde temperaturam mixtam: id quod tum potiſſimum evenit, ſi vitalis ipſa, prout dictum, biſulca fuerit, & in longum extenſa. Hæc denique linea à dicto pollice ortum ducit, & ad *Raſſettam* portenditur. Reſtarent alia dicenda: ſed ea ſtudioſis indagatoribus aliunde inquirenda relinquo.

:halatio
loris.

DE MEDIA NATURALI VEL CEPHALICA.

OPortet ut hæc linea naturalis per principium ſuum ſe conjungat vitali oppoſitæ, & currenti per medium montis, qui ad indicem eſt, unde angulus ſupremus efformatur: id ſi contingat, hominem denotat temperatum, legalem, fidum, ingenuum, magnanimum, & qui cum promptitudine actiones ſuas exequitur. Ratio in promptu eſt, ſignificat enim æqualitatem, & proportionem caloris naturalis, æque partitione ubique diffuſum: idcirco etiam humores maligni virtute caloris hujus diſſipantur, unde eis vis omnis ad obfuſcandum cerebrum dirimitur. Si præfata linea cum vitali unita non fuerit, malam denotat proportionem caloris, atque ideo hominem obſtinatum, præſumptuoſum, temerarium, inconſideratum, qui in juventute ſua indomita nullam rerum curam habeat, nil ponderet, ſed pro arbitrio infrænatæ libertatis operetur, levis ingenio, & infidelis. Ratio eſt, eo quod hujuscemodi disjunctio exceſſum caloris naturalis demonſtret, qui ad ſiccitatem tendat; hæc autem (prout tota Medicorum ſchola ſentit) hominem reddit furioſum, qui periculorum metum non habeat: evenit autem hoc per organum phantaſiæ, quæ incidentia phantaſmata involvit, & confundit, ita ut rerum veritatem non cognoſcat, nec dijudicet (tales ego in juventute mea confuſiones expertus ſum) Quantò autem magis præmemorata linea ſe elongaverit, tanto major eſt exceſſus ille ſuperior, & tanto magis à principio ſuo vitali diſterminatur. Horum autem hominum natura plerumque cholerica, & ſangvinea eſt. Contrarium evenit, ſi ſpacium hoc rugoſum fuerit, aut ſiccum, aut durum; denotat enim naturam frigidiorem, hominem vafrum, pernicioſum, idque potius, quàm utilem, aut morigeratum. Si interciſi fuerint (ajunt illi) denotare hominem illum, malitia ſua ad quævis peſſima progreſſurum, unde ei poſthæc neceſſe ſit voluntario exilio evacuare ſedes patrias. Foſſulæ, tubercula, ſpatia inæqualia in dicta linea, prout illi authumant homicidia, aut mortalia vulnera portendunt. Si hæc linea rurſum integra fuerit & recta, & continuata, & profunda ad montem usque manus, bonitatem cerebri, & proinde nobilitatem, & excellentiam ingenii coarguit, bonam item naturam, & complexionem; hominem fidelem, & veridicum: Contrarium indicabit, ſi quidem brevis fuerit, & tumida, & profunda.

Oportet autem lineam hanc naturalem, cùm primum à ſuperiori angulo ſuo exierit, ſenſim diſpertiri à linea, quam vitalem diximus, atque ad manus meditullium terminari: unde etiam ſecare eam videatur: id ſi fecerit, hominem indicat magnanimum, audacem, cerebro, & mente ſanum. Sed ſi angulus ruptus fuerit, dictaque linea ſe plurimum ad vitalem inflexerit, debilitatem capitis arguit, & frigiditatem cerebri, & exinde timidum hominem, & qui in actione ſua infidelis ſit. Ratio eſt, quod caloris naturalis debilitatem demonſtret, qui ad operationes proprias exercendas idoneus non ſit: idque tantò magis eveniet, ſi angulus ſupremus acutus fuerit, aut arctus, aut multum ſeparatus.

Cruces item, & rami verſus angulum ſuperiorem, lites deſignant, & diſſenſiones. Rationem adducunt, quod calor apud tales in hanc illamque partem ſe dilatet, à quo præfatæ lineæ producantur. In productione autem hujuscemodi ramorum ſubindicat, quantum extendatur, & dilatetur: hæc autem caloris abundantia ad litigia, & rixas impellit. Siquidem etiam inter memoratas lineas una fortior, aut evidentior apparuerit, quàm altera; turbas denotat, & homicidia, & vulnera ex contentionibus progerminata. Si præfatæ lineæ potius ad circulationem quandam incurvari videantur, quam ad quadraturam, aſſerunt illi, hujuscemodi hominem, in malis potius activis, quàm paſſivis futurum. Porro lineæ quædam verſus quadrangulum manus interſecatæ, in formam crucis, & ramis ſuis ab utraque parte naturali lineæ unitæ, vulnera capitis augurant. Si ſubinde ſe menſalis cum naturali unierit, ſignum eſt vitæ brevis, & patientem in juventute ſua moriturum eſſe. Si hæc menſalis brevis fuerit, nec in partem ullam inclinet, ſed directa in ſtatu ſuo perſeveraverit, idem infortunium ſignificat. In priori modo impedimentum arguit, & ſuffocationem caloris naturalis, ob graviſſimam humorum abundantiam, & frigiditatis exceſſum. Unde, ajunt, ſignum hoc in Apoplexia ſubitaneum denotare interitum. In poſteriori modo ſignificat, impedimentum illud à cauſa exteriori, aut vero ab infirmitate provenire: nec tamen id ſubito, ſed tempore ſuo eventurum. Notandum etiam eſſe, inquiunt, in univerſis affectibus his ad hanc potiſſimum lineam reſpiciendum eſſe, quippe quæ cæterarum baſis ſit, & quæ calorem naturalem indicet, præſertim in affectibus cholericis, & bilioſis. Sed de his illa ſufficerint.

DE

DE HEPATICA.

OBservant hi, ut chylificans, & concoctrix facultas bona sit, hanc hepaticam cum linea vitali in angulo dextro, & in sinistro cum naturali conjunctam, rectam insuper, & continuatam esse oportere: in hac enim constitutione, siquidem deprehensa fuerit, digestionem, & complexionem laudabilem denotat, virtutem caloris naturalis temperatam, & æqualiter diffusam. Sed si intercisa fuerit, & discontinuata, nec duabus lineis prioribus unita, indicat (prout illi volunt) digestionem depravatam atque illic caloris naturalis à principio suo intrinseco impedimentum esse. Si item cum vitali profunda integrè conjuncta fuerit, ita tamen ut naturalem non tangat, bonum naturæ temperamentum signat, sed quæ nihilominus successu temporis injuriam quandam, per sinistrum eventum aliquem passura sit, qui videlicet ab objecto quodam extrinseco proveniat. Hujus autem rei causam adferunt, facultatem nimirum digestivam, & concoctricem depravatam, idque per objectum quoddam extrinsecum, & improvisum. Evenit præterea nonnunquam præfatam lineam bifurcatam esse, idque duobus modis. Aut verò versus lineam vitalem, & lineam *Raßettam*, aut verò versus naturalem. Si versus primam naturam indicat iniquam, & malevolam, & quæ admodum prompta sit ad scelus perpetrandum: sed si versus naturalem se gyraverit, debilitatem stomachi portendit, item debilitatem capitis, & complexionis, ingenium malum, & rusticum, hominem intractabilem, & infidelem: si discontinuata fuerit, & capillaris, infirmitatem denotat ex defectu interiori procedentem, relaxationem videlicet caloris naturalis. Quamvis autem alioqui discontinuata fuerit, siquidem alias sibi lineas vicinas habeat, in iisdem signum roboris erit, quo calor naturalis non destitutus sit. Sed de his hactenus.

DE LINEA MENSALI.

HÆC linea rursum si directa fuerit, si æqualis, si continua, & profunda, & ad oppositum usque spacium, ubi mons manuum est, apparens fuerit, & ab altera parte extensa versus indicis montem, complexionis bonitatem indicat, bonamque constitutionem ad prolis generationem, si econtra discontinua fuerit, & subtilis, contrarium itidem designat. Si ramusculos habuerit, & ab aliis lineis continuata fuerit, quarum extremitates ad quadrangulum se inflectant, hominem portendit callidum, acutum, ingeniosum, qui, quamvis lingva sua promptus sit ad malum, operetur nihilominus laudabilia: & qui proinde eloquentia sua ad utrumque latus dispositus sit. Si manus tota carnosa fuerit, & pingvis, tactu mollis, denotat hunc Amicis suis fidum futurum, sed erga inimicos vicissim subdolum, & ad exterminium illorum paratum. Manus sicca & aspera, deceptorem indicat, & proditorem Amicorum, non minus ac inimicorum. Ratio illis in promptu est: dicunt enim in priori illo naturam calidam & siccam denotari, permixtam tamen humiditate quadam: sed in secundo natura sicca arguitur & calida, aut verò sicca frigida in gradu summo: hinc phantasmatum confusionem oriri, ex qua omnia mala illa consequantur. Siquidem versus montem indicis bifalcata fuerit, bonitatem complexionis denotat, acumen, & excellentiam ingenii. Sed si hujusmodi rami se ad digitos extenderint (prout plurimum contingit) pessimos defectus indicant, hominem malevolum, & injustum: aut vero infelicem; sicut & vitam laboriosam, & curis prægravatam. Nihilominus si per inflexionem illam memoratam ramorum unus se ad indicem tulerit, atque ad priorem juncturam illius pertigerit, complexionem demonstrat cholericam, quandoque furiosam, agitationem velocem, eandemque nonnunquam sine ullo impulsu. Hi affectus, & hæ passiones universæ ab atra bile progerminant, cui, ajunt, lineam hanc præesse, & prædominari, sicut & reliquis visceribus. Et de his jam abunde dictum sit. Transeamus cum brevitate ad eam quæ dicitur

SATURNINA.

HÆC de *Raßetta* exurgit, & per medium manus ascendens ad digitum medium pertingit: ejusdem autem cum illa similitudinis, & ejusdem nominis reliquæ quoque lineæ sunt, quæ ab eadem se dispertiunt, & eodem modo conscendunt. Situm illius in angulo dextro esse oportet, aut saltem in vicinia illius, atque ita in ea parte ad quam spectat, bona eventura indicat. Si à monte manus se versus pollicem extenderit, & in eodem pollicis monte supra vitalem progressa fuerit, per ejusdemque montis concavum descenderit, denotat fortunam prosperam secuturam esse, artis, & virtutis propriæ operatione. Quandoque etiam ab eadem vitali nascitur in concavitate manus, denotatque animi calliditatem, & operationis solertiam. Si in fine prædictæ lineæ, aliæ rursum lineæ conglobatæ fuerint, intercisæ, reflexæ, & tortuosæ, significant post felicitatem eximiam, magnum secuturum infortunium. Quanto etiam plus in radicem medii introierit, majus infortunium illud futurum. Causam adferunt, quod pituitam illic prædominari ajunt, quæ per totum corpus diffundatur, unde porro morborum enascatur varietas, & infirmitatum, præsertim luis venereæ.

Plura nobis dicenda essent de *Raßetta*, ejusdemque descriptione, quæ videlicet in manus medio terminatur, hinc triangulum, vel quadrangulum manus sese restringendo efformans: Sed quia illic observationes Planetariæ occurrunt, ne & ipse ego cum planetis (hoc est errantibus) errem, quos nunquam videlicet videre mihi contigit, obsecro benevolum lectorem, ut cum præscripta cautione, & moderatione, aut vero si libet, cum liberiori licentia evolvat vel Helenum Syracusanum, vel Eumolpum, vel Pollucem, & Svidam inter antiquos: inter modernos Joannem de Indagine, aut Taisnerum, Antonium Germisonum, Bartholomæum Coclem, Michaëlem Savonarolam, Petrum de Arca, Marcellum Saiam, Andream Tricassium, Michaëlem Scotum, & alios, qui apud me locum nullum habent, nec æstimationem, propter stolidas & frivolas insipiditates, quas adferunt. Qui vel granum sani sensus possidet, non sine ratione hos nugatores, & deceptores rejiciat oportet, qui per chyromanticam artem futurorum se conjectores vel vatidicos jactant inspectores, ac propterea non raro his decipulis rem domesticam, familiasque subvertunt. Oporteret, inquam, eos ad Corinthiæ legis observationem compellere, apportatam ab Athenæo Corinthio, qui ait: *Est optimè statutum apud Corinthios, si quempiam obcœnare semper splendide videmus, hunc rogamus, unde vivat, quid faciat operis?* cum eo, quod sequitur. Et paulò infra circa statutum: *Si sumptuose vivit is, qui nihil habet, tradunt eum tortoribus. Pro Hercule! Non enim licet vitam absque malo degere: talem, scias necesse est, aut noctibus abigere prædam, aut fodere muros ædium, aut in foro agere sycophantam, aut perfidum præbere testem. Nos genus hoc mortalium ejicimus ex hac urbe, veluti purgamina.*

Scriptores Chyromantiæ.

Lex Cori[nthia] contra Chyromanticos. lib. 6.

Cin-

rigo Cingarorum elÆgyptiorum.

Cingari illi aut Ægyptii, ut vocantur, prout magnus Del Rio refert, gens laciniosa, lurida, puteolens, pannosa, infelix, & fame emortua, per hujuscemodi superstitiones delusa, insuper panem suum mendicando colligit, & per fas & nefas argentum quærit; quæ à finibus patriis cogente egestate profuga, depauperata vitam ostiatim sustentat: idque per septennium eam facere oportet, quo non expleto à gente, & cohorte sua non recipitur. Originem suam à quodam *Chusener* nomine, filio, inquam, Cadmi deducit: filio reprobato à Noë, cui habitatio terræ Ægyptiacæ & Æthiopiæ contigit, unde unius alteriusque Provinciæ turba commixta est: fæx hominum, gens fraudulenta & ab incunabilis suis deceptrix. Hac de causa non mihi vitio vertendum, quod in horum artificum prædictiones me immiscere dedignatus sum, ne forte Lectori meo suspicionem inferam, me cum hujuscemodi cohorte societatem iniisse: quod si cuipiam aliter visum fuerit, id cuique liberum relinquo.

FABULOSA.

DE Mythologia (siquidem sensata fuerit) quippe quæ delectamento fabulæ, profundissima, & præstantissima mysteria philosophiæ moralis exponit, sub oculos statuens moderamina virtutum, & leges Ethices perfectissimas, quæ ad morum & vitæ honestatem necessariæ sunt, de hac, inquam, quæ per modum scenæ pulcherrimæ, mille coloribus & varietatibus distincta, personarum etiam varietate condecorata est doctissimus vir Natalis Conti sic habet: *Profectò qui nesciat, omnia propè Deorum Gentium mysteria fuisse ab antiquis sub fabulis occultata?* Et paulò infra: *Hanc tantam è fabulis utilitatem capere minime possunt ii, qui altiora fabularum sensa non inspexerint: quippe primi corticis, ut ita dicam, mirabilitate irretiti, nihil divinius sub illo inesse credunt.*

aræus, & ges.

Hæ, aliæque insuper rationes me impulerunt ad sensus fabulosos elucidandos, ubicunq; se occasio tulerit. Itaque hic se mihi primitus offerunt Bryaræus, & Gyges, quorum quemque Poëtæ centum brachiis totidemque manibus dotatum fabulati sunt. Dicti sunt iidem & satellites, & robur Jovis, eo quod in adjutorium ejusdem (prout inter alios Homerus quoque refert) venerunt, tum cum Pallas, Juno, & Neptunus contra Jovis tyrannidem conjurârunt, unde famosus ille inquit:

Iliad.

Cum vincire Dei reliqui voluere Tonantem,
Et Pallas, & Juno Neptunusque: Tu ad illum
In Cælum Briaræum, superi, sic nomine dicunt,
Centimanum arcessens, solvisti fortia membra.

Ad hæc Natalis Conti adjungit: *Hinc unà cum Gyge, & Cotto Jovis custodes, ac satellites.* Hesiodus totum hoc confirmat.

d. in gon.

Hic Cottusq;, Gygesque colunt simul, & Briaræus,
Custodes Jovis æterni: quæ pectora fida.

Ajunt Jovem auxiliantibus his Orientis sibi Nationes subjugasse, ac sic successibus tantis potentiorem, & fortiorem factum, favente prosperitate Reges terræ sibi tributarios, & captivos fuisse: id quod Homerus indicat:

Cantorum Musis, & Phœbo munera curæ, *In hymn. Musai.*
Qui tractant plectro cytharas, & munere chordas
Ab Jove sunt Reges.

Hinc citatus Conti adjungit: *Mox ad cæteras nationes cum maxima accessione virium penetrans, universum prope terrarum orbem perdomuit, & subjugavit.* Nec dissimile illi adjutorium præbuerunt, cum in Phlegra gygantes expugnavit. Gyges ab Ovidio frater Briaræi dictus est, unde sic habet:

Centimanumque Gyges, semibovemque virum.

Sic ergo hi viri ad omnem Patroni sui nutum in defensionem præstò erant. Vanissima itaque erat, & insensata gentilitas, quæ in Jove, Numine suo præcipuo, hanc auxilii alieni necessitatem admittebat.

Hoc enimverò illud ipsum est, quod supra retulimus à Natali dictum, nempe id eorum esse: *qui primi corticis mirabilitate irretiti nihil divinius sub illo inesse crediderunt.* Nec tamen horum impietas usque adeo excors est, ut non sub his corticibus sensum tegant, quo doceant Principem centimanum, sicut & centoculum, ad tutamen, & cautelam sui eundemque semper convenientibus viribus provisum esse oportere, ut quicunque eum infestare ausi fuerint, sentiant sibi id impune non futurum. Ad alium item sensum hæc mythologica narratio reduci poterit. Intelliguntur enim sub Gygantum nomine in Phlegra, qui contra Jovem elevantur, vapores terræ, qui ad lumen solis obfuscandum levantur: sed qui protinus à radiis solis, tanquam brachiis quibusdam & manibus, dissipantur, & disperguntur. Sic enimvero Mythologia sagax, etiam in Meteorologicæ scientiæ abditos recessus intrat, idque per modum oblectationis, per quem etiam quæ abstrusa sunt & intricata explanat.

Hæc igitur, ut spero, mi Lector in hoc vasto manuum tractatu sufficient, in quo si te hactenus suspensum tenui, non verebor me talem æstimari, qui te manu tanquam cæcus duxerim. Tantum enim tibi ipsi luminis est, ut me quoque manu ducere possis. Si tamen operâ meâ tibi quippiam hic expositum est, quod hactenus te latuerat, & ex quo tibi documentum aliquod accesserit, quod gustui tuo & desiderio satisfecerit, sit inde laus Altissimo, qui tibi commoditatem lectionis, mihi scriptionis suggessit: pari humilitate te rogatum velim, ut sequentis carminis conclusionem æqui bonique consules: Est autem

Laus manuum,

Cum allusionibus supra palmæ æquivocationem.

Oh d'ogni opera piu grande Arbitra, & meta,
Da cui ritrae l'arte operosa i pregi;
Strumento a maneggiar scettro de Regi,
E a gradivo a compor spada inquieta.
Tu ministra del cor fida, & secreta,
Onde elabori poi fatti piu egregi,
Delle cose del mondo i piu bei fregi,
Ministero immortal son di tue deta.
Tu in dotte carte di remoti arcani
Quindi i successi fai noti ad ogn' Alma,
Ondi effetti accader vediam non vani,
Invitto honor della corporea salma
Merti a ragione infra i composti humani
Di sola dirti, e posseder la Palma.

DIGITI.

Anatomia.

Pars superior manus in tres rursum partes subdividitur, & distingvitur: carpum, metacarpum, & digitos. De priori in tractatu præcedenti sat ratiocinati videmur. Hic verò ossa digitorum discutienda sunt, quorum numero quindecim sunt (prout Anatomici universi conveniunt) triplicato ordine disposita. Illorum series quandoque *acies* vel *agmen* appellatur, traducta metaphora ab acie militum: digiti enim simul juncti ad unicum ministerium destinati apparent. Hæc eorum compositio autem, ob varietatem motuum à digitis provenientem necessaria erat. Præfata ossa foris gibbosa sunt, & incurvata, introrsum versus sima sunt & plana; tum quod ab intro attrectatio rerum facienda est, tum quod tendines & ligamina potius ad interiora vergunt.

Hæc ossa quantumvis secundum magnitudinem suam inæqualia sint, eorum tamen quædam æqualitas est, cum sibi invicem ad corpus sphæricum comprehendendum adjumento sunt, & coadunantur. Inter hæc ossa, sicut & illa pedum numerantur alia quoque minuscula, sesamoidea dicta, quod similitudinem seminis sesami præseferunt: hæc solida, & rotunda sunt, quamvis nonnunquam subtus tendines depressa: atque hæc sunt, quæ inflectunt, & extendunt digitos, intrinsecus radicata, & cum aliis connexa, ita ut illis extricari nequeant. Numerus eorum incertus creditur: quidam duodenarium observârunt, quidam ad sexdecim usque numerant, quidam plura. In primo pollicis articulo os tale nullum invenitur: in secundo bina sunt, in tertio unum. In reliquis quatuor digitis, primus bina habet, in cæteris non nisi unum est. In interiori manus admittuntur novemdecim, in exteriori pauciora sunt.

Usus ossium horum est, ut tanto fortius articuli stabiliantur, & fluxionibus obstent. Ejuscemodi autem compositionem habent, ut ad colligationem digitorũ concurrant, dum sursum & deorsum moventur: nec eorum motum prohibent: sicut Sylvius annotavit.

Interim tamen absque beneficio motionis nil manu comprehendi, vel attrectari poterit: hinc musculorum necessitas erat. Hic verò motus per digitorum adjumentum perfectionem suam consequitur: hi enim flectuntur, rursum extenduntur, diducuntur & reducuntur. Eorum numerus quinarius est: Pollex, Index, Medius, Medicus, vel Annularis, & Auricularis. Pollex in extensione sua, nescio quam singularitatem habet: similes quidem, sed rursum dissimiles à reliquis digitis musculos gerens. Cæteros quatuor digitos tres musculi flectunt: palmaris, sublimis, & profundus. Quorum primus, derivans ab interna brachii apophysi, cum nervo acuto, & principio consimili, subito, carnoso, rotundo, & parvo, primum in angustum longumque tendinem protenditur, qui deinceps, quasi omnibus internis manûs musculis subjectus, transcendens ligamentum internum carpi, ad primum usque articulum tendinem diffundit tenuem, & lævem subtus cutem interiorem manus, & per totam propemodum volam manus distenditur: non solum ut flectendæ manui adminiculum præstet, sed ut ipsa attrectatio firmior, & robustior fit, sensusq; manuum vigorẽ suum consequantur.

Multi admodum musculi extendunt digitos, qui tamen, juxta Sylvium, in uno epilogantur. Omnes propemodum de extensione illa exteriori, quam brachium in processu suo format, originem trahunt, vinculo quodam annulari invicem colligati: hinc confestim varie in secundum, tertiumque articulum inseruntur. Hic musculus *Magister*, vel *Tensor* dictus in quatuor partes dividi poterit: quarum prima se ad minimum digitum usque distendit: & bifariam scissa, cum altera se magis ampliata dilatat, & in tendines duos spargitur: horum prior dispertitus ramos suos in auricularem & medicum emittit: alter in *Medicum* simpliciter infertur. Tertia portio à principio confusa, cum prima, in duos tendines terminatur: cum quorum uno ad medium vadit, cum alto ad indicem: denique ad indicem solum, quandoque cum tendine duplicato. In hoc autem tendine illud observatum fuit, eum non rotundum esse, ut reliqui sunt, qui digitos flectunt, sed per modum membranarum largum. Atque hi quatuor musculi sunt, qui flectunt, & distendunt digitos. Moventur item digiti in utrumque latus, externum & internum: dum videlicet vel ad pollicem se inclinant, vel rursum ab eodem declinant. Ad præfatum pollicem conducunt quatuor musculi parvi, qui cum similitudinem lumbricorum præseferant, lumbricati, vel vermiculares nominantur: nascuntur autem à tendine primi musculi. In principio carnosi sunt & læves: deinceps cum exiguo tendine, sed nervoso primum lateribus se digitorum affigunt, post hæc per obliquum ad externam partem articuli tertii, à prædicto pollice se semovent, & numero sex, non octo, interrossei dicti, qui se in metacarpi spatiis abscondunt, tres interni, totidemque externi sunt: hi per latera digitorum ascendendo, ad postremam, & exteriorem articulationem portati, uniti cum vermicularibus, unum solum & apertum tendinem formant: unde etiam fit, ut ipsi vermiculares esse videantur, & interossei in parte illa, quæ ad latera se digitorum affigit. Per hos conducuntur, & reducuntur digiti: unde non rarò fit, ut truncato hoc musculo, qui digitos universos tendit, non idcirco omnis adeo manus extensio dispereat, cum nihilominus pauci musculi, ad hanc actionem destinati, illic remaneant.

Hæc pauca de pluribus, quæ dici poterant, collegi: quæ potius ad curiositatem Lectoris, quàm ad perfectam medicorum instructionem servire poterunt. Videatur nunc, quæ sit

SIGNIFICATIO DIGITORUM.

Pollex à pollendo dictus est, quamvis enim brevior sit, nihilominus eo quod reliquis digitis crassitudine præpolleat, radicitus cum fortiori manus parte conjunctus, majus robur consecutus est. Hic duos nodos habet, à cæteris in hoc distinctus; magnum adjumentum manui. Fortitudine eximia dotatus est, cum sit musculis singularibus stipatus, qui eum ducunt,

&

& reducunt, flectum & extendunt: & in motu suo semper singulare quiddam demonstrant. Secundus nomen Indicis consecutus est, ab indicando: cum enim objectum quoddam monstrandum est, hoc digito utimur: unde Ecclesia quoque de S. Joanne Baptista Præcursore Domini cantat, quod digito jam præsentem Messiam indicaverit: *Indice prodis.* Per hunc rursum epulæ gustantur: unde à Svetonio digitus *salutaris* appellatur: alii eum Linctorem vocant, eo quod hujus ministerio, præsertim Parasiti, ad scutellas elingendas utantur. Tertius inter reliquos longissimus, medius appellatur, eo quod in medietate manus locum teneat. A Græcis non secus ac à nostris quoque observatoribus doctioribus, obscœnus dicitur, turpis, famosus, impudicus: solemus enim hoc solo extento, reliquis contractis, subsannare quempiam: sicut inter viros potissimum moris est: hoc rursum digito figuræ turpes exprimuntur. Quartus Medici nomen obtinuit, cum hoc enim antiquitus medicamenta miscebantur. Annularis autem singulari nomine appellatur, cum in hunc potissimum annuli mittantur. Minimus omnium ex parvitate sua minimi nomen adeptus est: Auricularis item, propter quod identidem hujus ministerio ad scalpendas aures uti consveverimus. In sequentibus capitulis hæ expositiones paulo diffusius tractabuntur.

(margin: n hymno.)

HIEROGLYPHICA.

TAntopere apud Sapientes mysticus Hieroglyphicorum intellectus semper in pretio, & æstimatione habitus est, ut sicut more suo prophani prophana, sic Hugiographi sacra sua quasi digitis per sententias formarent, considerationes, & Hieroglyphicas figuras exponendo, quibus studiosus lector, cum honestissimo delectamento utilitatem suam consequeretur; quibus etiam visui corporali objecta apparentia, & realia exponerent. Complures igitur, inhærendo scripturis (quas jamjam citaturi sumus) per digitum, Spiritum Dei Sanctum intellexerunt: ut sicut digitus à digito divisus est, manui nihilominus cohæret, & unitur: sic & ille per semetipsum ab omni adeo re independens est, soli manui omnipotentiæ divinæ cohærere gaudens, & unione perfecta copulatus. Sic Redemptor noster turbis ajebat: *Si in digito Dei ejicio dæmonia, profecto pervenit in vos regnum Dei.* Supra quod S. Gregorius inquit: *Quo in loco manifestum est digitum pro S. Spiritu accipi.* Concordat cum hoc S. Hieronymus, ubi sic habet: *Digitum unitatis numero pro almo, divinoque Spiritu accipi debere profitemur; quo lex in duabus tabulis in monte Sina scripta fuit: ipse enim (ut ipse ait) scripsit atque dictavit.* Horum testimonia uberiora producentur in tractatu mystico & morali. Nec verò opinemur omnipotentiæ illi supremæ derogari, dum in minima particula Universum hoc describitur: de quo dictum est: *quod pertingat à fine usque ad finem fortiter, & disponat omnia suaviter.* Sine fine enim magnus est in maximis, æque ac in minimis.

(margin: ...iritus ...i. — ...r. l. 36. Digito. — ...usc. de ...Vin. essent.)

Considerationes sacræ ulterius incrementum sumpserunt: dum enim ad digitorum multitudinem reflexio facta est, in his figurari posse crediderunt Prophetas: per quorum viva testimonia, & relationes, de Entitate illa suprema distinctior nobis notio increvit, & scripto & oretenus ab iis promulgata. Entitas inquam illa, quæ cuncta & conservat, & moderatur. Unde supra hoc ipsum Propheta Regius ajebat: *Videbo cælos tuos, opera digitorum tuorum.* Supra quod Pierius prædoctè commentatur: *Ubi per cælos, ipsam prophetarum incitationem accipiunt.* Lectiones hæ, & præcognitiones saluberrimæ sunt, quas oporteret iis familiares esse, qui rectitudinem Christianitatis profitentur: pandunt enim nobis, quæ alioquin velata sunt, & mysteria nobis elevatissima, & maxime singularia de divino illo gazophilacio exponunt. Optime igitur S. Chrysostomus: *Prophetæ, mentalibus oculis futura viderunt.* Et alibi: *Prophetarum ora sunt DEI os.*

(margin: Prophetæ. — In Genes. hom. 12. — De verb. Isai. hom. 2.)

In actione illa, qua nonnunquam, dum in cogitationibus profundis absorpti, aut impetu iracundiæ correpti sumus, in os imponere digitum (quidam etiam sibi ungves corrodunt) antiqui Ideam hominis cogitabundi, aut vindictam spirantis figurarunt. Sic sapienter per exterius illud, interiora argumentabantur, nec sine fundamento. Allusit ad hoc acutissimus simul, & satyricus Persius, cum ajebat: *Non pluteum cedit, nec demorsos sapit ungves.* Alius item dum carmen meditaretur sic ajebat:

(margin: Homo cogitabundus, vel vindicativus.)

Sæpe caput scaberet, vivos & roderet ungves.

Sic apud Propertium habetur:

Ungve meam morso sæpe querêre fidem.

Cum effectus hi, de irascibili hominis producti, terminum suum hic consequuntur, nec cogitatio ad operis usque executionem procedit, demonstratio toleranda est: poterit enim successu temporis subsidere & evaporare: sed cum hos limites transcendit, impetus passionis intolerabilis est, & hominem è statu suo deturbat: sicut S. Basilius inquit: *Ira hominem prorsum efferat: ac ne hominem quidem esse sinit, tales enim rabie laborant ut canes, subsultant ut scorpii, mordent ut serpentes.*

Porro Observatores docti per statuam hominis salientis, qui capiti digitos imponens scalpere se vel fricare videbatur, hominem mollem & effæminatum, & qui delitiis nequitiæ inescatus sit, figurarunt.

De hoc Cneus Pompejus ab amicis ſuis ſugillatus fuit, qui videlicet ad pilum usque minimum actiones ejus ponderabant. Alluſit ad hoc Juvenalis, dum ait:

Qui digito ſcalpunt uno caput.

Hæc geſticulatio variis modis notata fuit: quandoque nimiam munditiem figurabat: quandoque ad oſtentandos annulos, & in iisdem lapides pretioſos: quandoque cum motu inſilientis in hoſtem ſuum. Unde etiam Chiloni Lacedæmonio dictum fuit, ne tantopere in loquendo manum commoveret; quod proinde in proverbio tam Latino, quàm Hebraico uſurpatur: *Stultum digito loqui.* Deſcendamus nunc de univerſalibus, ad particularia.

DE POLLICE.

Fides & pactum.

QUamvis ſupra jam relatum ſit duas manus invicem junctas ſignum reciprocantis fidei, & pactionis ſtabilitæ eſſe: idem nihilominus exprimebatur per duos pollices ſimul junctos: unde locus Cornelii Taciti non omittendus, qui ait: Regum antiquorum conſvetudinem fuiſſe, ut in ſancienda utrimque fide, ſibi dexteras invicem componerent, pollices autem usqueadeo ſibi connecterent fortiter, & conſtringerent, ut etiam foris violentiæ hujus evidens ſignum apparere vellent: propter quod ſibi vulnere levi ſangvinem ex his digitis eliciebant, quem deinceps alter alteri lambebat. Atque ita reciproco ſangvine pacta ſua ſubſcribebant. Severiores in ſemetipſos, quàm Deus erga nos, qui in teſtimonium & arrham fidei noſtræ, non cruorem ſed ſinceram voluntatem, & conſimiles à nobis affectus requirit.

Oreſtes fu- ribundus.

In Regione, quæ Mania dicitur, inter Megalopolim & Meſſiniam tumulus eſt, in quo olim ſuper lapidem digitus apparebat per ſculpturam expoſitus, ſolus ſine manu. Pauſanias, profundorum omnium expoſitor, ait: Hunc tumulum Oreſtis fuiſſe, qui poſt tot ſcelera perpetrata, poſt matricidium, poſt occiſionem filiorum, furiis agitatus, in ipſa phræneſi ſua ſibi dentibus ſuis pollicem mordicus abſtulerit, atque idcirco in teſtimonium eventus hujus, pollicem ſupra tumulum collocatum eſſe. De hoc antiqui ſibi Hieroglyphicum hominis reatu conſcientiæ ſuæ & ſyntereſi mentis ſuæ tormentati formârunt, cum epigraphe ſequenti: *Furia Oreſteæ.* Et ut verum fateamur cum S. Iſidoro: *Nulla pœna eſt gravior reâ conſcientiâ.* Hæc rota Ixionis eſt, quæ eum circumvolutat ſemper: hoc ſaxum Siſyphi, quod æternum ei laborem præbet: hic vultur Titii, quo ſemper roditur: Hæc eſt illa Hecuba, quæ ſemper latrat, & dilacerat: *Fugit impius nemine perſequente*, intonat Spiritus Sanctus. Hic ille Cain eſt, qui ad omnem adeo greſſum timidus ait: *Omnis qui invenerit me, occidet me.* Caveat unusquisque ne his furiis, hoc œſtro agitetur.

Torment[a] rodentis conſcienti[æ]. *l. 2. Solilo[q.]*

Cum porro pollex ſit caput, Duxque digitorum, tantundem ex ſui parte tenens, quantum reliqui digitorum ſimul omnes, ad cujus etiam motum reliqui ſe dirigunt: Doctiſſimus Pierius refert, cum antiqui virum Pacificatorem, & Compoſitorem litium, & diſcordiarum indicare vellent, monſtrabant quempiam ſupina manu, cujus pollex verſus palmam flectebatur, & ſe inclinabat.

Pacificat[or]

Ait

Ait autem, hanc consvetudinem potissimum Romanis usurpatam fuisse: & in huic rei testimonium Quintilianum adducit, qui sic habet: *Quis gestus in statuis Pacificatorum esse solet? Qui inclinato in dextrum humerum capite, brachium ab aure pratenso, manum inflexo pollice extendit*, sic intelligendus est Papinius dum ait: *Dextra vetat pugnas:* de præfato gestu loquens: qui evidenter admodum in statua Imperatoris M. Aurelii apparebat, quæ ad tempora usque Pierii adhuc integra permanebat, collocata ante Basilicam Lateranensem, ex ære fusa, in similitudinem Colossi procera, equo insidens, & dexteram suam, cum pollice inflexo, prout diximus, extendens. Hæc Pacificantium virtus exercitium habet nobilissimum, & elevatissimum, non minus ac pium, illius videlicet boni defensionem suscipiens, quo humana, simul & divina beatitudo & felicitas enascitur. Pacificator autem, cum Caduceatore idem est: quorum uterque insignibus suprahumanis dignus est, in tam eximiis sese dotibus exercens.

Sicut autem pollex inflexus typus erat Pacis, sic elevatus & erectus applausum, vel votum vel favorem portendebat, quæ tribuebantur tum potissimum cum victoria obtenta esset: aut verò etiam laudem figurabat, quæ valori dabatur, postquam strenuè & magnanimiter præliatum esset. Ad hoc factum alludebat Lyricus Venusinus, his verbis:

Fautor utrumque tuum laudabit pollice ludum.

Erat olim inter pugiles in more positum, ut siquidem inter ambos eorum unus se victum agnosceret, victoriamque Antagonistæ suo adscriptam vellet, manum sublevaret, constrictisque quatuor digitis pollicem erigeret. Mos quoque erat, ut in reprobanda re quapiam pollex portenderetur: in electione nationum extendebatur index: Cui Pierius adjungit (erit autem hoc pro solito morali documento) *Idque utinam studio non tam perdito fieret, non Italia omnis sibimet adversaria, omnium hinc præda exposita, tot clades, direptiones, incendia, desolationesque suarum urbium, tam continenti tot annos bello pateretur.* Plus igitur nonnunquam utilitatis adfert Neutralitas cum judicio observata, quàm nimium ex altero latere partium studium.

Sed id quod hactenus in signum fuit pietatis, & clementiæ, invenio alibi typum esse tyrannidis, & barbaricæ crudelitatis. Recenset Pierius, cùm tyranni olim satellibus, & sicariis suis annuere vellent, ut ad excidia, ad mortes ruerent, elevato brachio dictum pollicem incurvasse: tum enimvero evaginabantur gladii, stringebantur sicæ, & in sangvine innocentum desæviebant. Æmulabatur hic pollex quadantenus falcem metentium, qua ictu unico fasciculi herbarum desecantur. Si verum esse inquit Euripides: *Crudelitas semper civitates perdidit, & Regna.*

Antiquitas rursum volens robur hominis denotare, brachium demonstrabat elevatum, quatuor digitis complicatis, & clausis, pollice erecto: hic igitur repetendum quod supra diximus: *Pollex à pollendo:* De quo Græci dixerunt, eum toti manui æquivalentem esse, & propemodum vicem secundæ dextræ obtinere: nec in sinistra quidem sine opere & valore est, quamvis id cum minori energia. Ab antiquis pollex *Hallo* dictus fuit, eo quod cum temeritate & licentia quadam dorso reliquorum digitorum insedere consveverit. Ubi aspirata litera H. in locum S. successit, alioquin de saliendo nomen fortitus, omnibus enim digitis insilit. Siquidem hoc robur, cum for-

Marginalia: v. i. — [...]vor exhi[...]us vi[...]riosis, Laus va[...]is. — Tyrannis, & crudelitas. — Euripides. — Robur & fortitudo.

fortitudine animi conjunctum fuerit, & rite contemperatum, non minimum privilegium & attributum dici poterit, quo persona hominis, adornetur: unde Peripateticus ait: *Accidit fortitudini audacia, præstantia animi, fiducia, confidentia; adhæc industria, & tolerantia.* Et S. Augustinus, etiam materialiter de manu loquens, sic habet: *Manus fortitudinem significat.*

De virtute & vita.

6. Music.

Homo enervis.

Hinc si homo enervatus & nullius vigoris demonstrandus esset, manum repræsentabant expansis digitis, sed pollice destitutam, hæc subscribendo: *inutilis bello.* Fortasse Hieroglyphicum hoc ab Atheniensibus mutuantes, qui postquam populum quendam, Æginensem dictum, qui se ab Dominio eorum per rebellionem subtraxerat, rursum ditioni suæ, vi armorum subjecissent, ut omnibus innotescerent, atque ad bellum posthæc essent inutiles, pollices eorum truncârunt, & ad remos perpetuò ablegarunt: cujus rei rationem adfert Plutarchus: *Ut remos agere possent, hastas tractare non possent.* Sic inventi sunt nonnulli (teste Pierio) qui cum domi delitescere mallent, quàm foris inter arma gloriosè occumbere, sibi ipsis pollices abstulerunt: quod inter alios de Cajo Votieno narratur: sic à Cæsare Augusto eques quidam Romanus repræhensus fuit, quod, ut filios suos ab hoc celebri armorum exercitio subtraheret, ipse pollices eis truncaverit. Sic Marcellinus Gallogræcos sugillat, quod pollice ad dimicandum contra Heroës Franciæ careant. Quod vitium ignaviæ, & vilitatis inter omnia detestabile est. Hinc S. Chrysostomus: *Desidia fomes omnis malitiæ est.* Et Euripides: *Nullus ignavus in celebrem virum evadit.* Atque hæc de pollice dicta suffecerint. Videatur nunc

Vilitas animi.

In Ioan. hom. 43. Apud Stobeum.

INDEX.

HOc nomen adeptus est ex eo, quod cum res monstranda est, hoc digito uti consveverimus. Quidam eum *salutatorium* appellant; quidam medicum nominant, substituentes illi nomen, quod jam prius dictum est, *annulari* attributum esse: medicum autem ajunt, eo quod hoc digito degustare cibos soleamus. Fuit autem hic olim præcipuè Hieroglyphicum silentii, eo quod hic digitus potissimum ad silentium exprimendum, super labia collocetur: in quo gestu Titi Livii imago apparet supra portas fori civitatis suæ, quasi ipse historicis omnibus silentium posthac imperet, quos historia sua Romana & fama, & eloquentia, & virtute scriptionis superarit. Meminit hujuscemodi gestûs, & consvetudinis Apulejus dum ait: *At ille digitum à pollice proximum ori suo admovens, in stuporem attonitus; Tace inquit.* Et S. Pontianus Pontifex: *Si tibi est intellectus, responde proximo; si autem hæsitas, sit manus tua super os tuum.* Et S. Damasus: *Digitum ori imponite; hoc est: nihil ulterius loquamini.* Sic Valerianus refert: In omnibus locis & templis, ubi Isis adorabatur, & Serapis, imagines personarum omnes sic apparuisse: nempe digito super os collocato. Hæc formalis erat figura Harpocratis, qui videlicet hoc gestu mortalibus persvadere intendebat, quantum utilitatis esset in silentio. Sicut in hoc signo item declarabant Ægyptii in quanta veneratione, & Templa & Numina habenda sint, ne in horum præsentia in loquacitatem profundamur. In eandem formam leges erectæ sunt, quas Lycurgus, quas Plato sanxerunt. Tantopere autem silentium in consideratione erat, ut nonnulli imaginem Harpocratis in annulis suis sculptam gestarent (sic Plinius memorat) hoc indicantes, quantum intersit silentio uti nosse in commerciis vitæ nostræ. Talis porro Deæ Angeronæ erat effigies, quæ insuper os sigillatum præferebat, & ligaminibus obvelatum. Huic tanta à Romanis fides attributa est, ut eam sculperent Urbem Romam manu sua tenentem. Hinc Valerius Soranus ob secreti revelationem, supplicio mortis adjudicatus fuit. Quantum igitur ministros Principum oportet taciturnitatis amatores esse, quippe qui negotiis tam arduis intersunt? Cujus rei nobis argumento sit Alexander Magnus, qui cum Ephestioni rem celandam credidisset, extractum annulum, ori ejus impressit.

Silentium.

Lib. 1. Meta

In Epist. q dam.

In Epist. a Episcopos.

Angeron Dea siler à Roman in honor summo b bita.

Q. Curtiu

Inexplicabile bonum est, quod de patientia nascitur. In Codice quodam antiquo Massurii scriptum invenimus: *Angeronæ simulacrum, quod Romæ in Sacello Volupiæ obligato, obsignatoque ore visebatur, propterea fuit confictum: quod qui suos dolores, anxietatesque dissimulat, patientiæ beneficio, ad maximam pervenit voluptatem.* Erat autem Volupia inter Romanos Dea, tantopere ab iis delectamento & voluptati sacra, quantum Angerona silentio. Id quod præfatus Author indicare voluit. Unde etiam Hieroglyphicum cum hac inscriptione formatum fuit: *Ex patientia voluptas.*

Voluptas provenie ex patien tia.

Sicut

Sicut autem vitium maxime condemnabile *ſimulatio* eſt, ſic econtra virtus eximia eſt, & quæ præmia maxima, maximamque conſolationem adfert, *diſſimulatio.* Atque hoc eſt illud: *Suſtine, & abſtine*: roglyph. .36. doctiſſimi Alciati, *multa diſſimula, pauca corrige.* Et Catonis illud: *pauca corrige.* Harpocrates, & Horus, qui idem cum ſole eſt, juxta Ægyptios, de cælo deſcenderunt, habentes Indicem ſuper labra. Ut etiam palam fiat, quantùm Romani ſilentium in veneratione habuerint, in Sympoſiis, & Triclinis ſuis tabulam affigebant habentem literam S. auro depictam. Torquatus item ad convivium celebre invitatus, cautionem petiit à convivis omnibus, ut ne quiſquam proximi ſui ſecretum revelaret. Hæc de Indice: Nunc de

MEDIO.

Hic digitus à ſemetipſo nomen ſuum mutuatur, hoc eſt, de ſitu in quo eſt; in medio enim manus locum ſuum habet, & illic radicem ſuam continet. Quidam eum *Hallo* nominari voluerunt: alii *Lintorem* à lingendo, dum per hunc non minus, ac illum ſuperiorem lambere cibos ſolemus. Itaque ſacrificuli Ægyptiorum ut ſtomachum exprimerent, omachus. hunc digitum depingebant, & efformabant, ſicut in Hieroglyphicis Hori Apollinis apparet. Verum quidem eſt, quod Pierius referat, ſe hujus rei cauſam ſingularem nondum inveniſſe: niſi forte idcirco, quod inſtrumentum potiſſimum eſt, quo ſtomachus, provocatus ad vomitum, ſublevatur, tum cum forte aggravatus eſt: aut verò idcirco, quod medici ſtomachum, Regem omnium corporis partium appellant: pari modo & hic digitus inter cæteros major eſt: & ſicut ſtomachus in medio corporis humani eſt, ſic digitus hic in medio digitorum.

Replicandum hic eſt, quod jam ſupra relatum (ſic Infamia & exigente materie) hunc digitum Hieroglyphicum Irriſio. eſſe irriſionis, & infamiæ: ſolet enim hic extentus, reliquis compreſſis nil honeſti exprimere. Alluſit ad hoc Satyricus, ubi ait: Ex Pierio ubi ſupra.

- - - *cum fortunæ ipſe minaci*
Mandaret laqueum, mediumque oſtenderet unguem.

Diogenes pro more ſuo ſemper mordax (unde Cinicus dictus) cuidam qui cum ſedulitate inquirebat Demoſthenem, (eum noſſe cupiens) quem quærebat demonſtravit, ſed digito medio exporrecto, & reliquis depreſſis, impudicam hominis naturam hoc ſigno percellens. Dicebatur olim in proverbio (de quo nihilominus infra fuſius:) *Et impudicum oſtendis digitum.* Si offenſam Dei exceperis, quem oportet actionum noſtrarum ſcopum unicum eſſe, nil tam eſt, quod nos ab omni opere illicito retrahere debeat, quàm vulgi opinio. Adraſtæus, & Nemeſis vehementius, & acutius flagellum non habent. Creſcit planta hæc per auram popularem, & tam facile incrementum habet, ut proinde & ipſos ſolares radios bonorum operum obſcurare poſſit. M. Tullius tantundem ait: *Sic eſt vulgus: Ex veritate* Pro Roſcio. *pauca, ex opinione multa judicat.* Væ ei, qui in judicium illius inciderit! De his hactenus. Venio ad

ANNULAREM.

Digitus hic Ethymologiam ſuam à quotidiana experientia ſumit: in hoc enim, idque potiſſimum fæminæ, geſtare annulos ſolent. Sumitur autem præcipuè pro Hieroglyphico cordis. Sic ſacer- Cor. dotes Ægyptii, in eodem digito portantes annullum qui

qui inclusam auro tenebat gemmam pretiosam, credebant inde cor suum quasi diademate coronatum. Liniebant hunc digitum, ungventis fragrantibus, eundemque frondibus adornabant, & floribus, idque ob nervulum quendam, quem Physici ajunt ab hoc digito ad cor ipsum descendere. Sic non minus in more positum erat, ut in præfatis digitis memoriam, & imagines eorum insculperent, quos maxime diligebant, & observabant, ut videlicet sine intermissione è vicinio cordis essent. Unde de discipulis & sequacibus Epicuri ait Cicero: *Epicuri imaginem non solum in tabulis, & poculis, sed & in annulis habebant.*

Hieroglyphicum Matrimonii.

Et quia merx cordium, potissimum in Emporiis conjugatorum exponenda est, stabilitum inter veteres fuit, dictumque, deduci per hoc posse imaginem signumque veracis fidelitatis, & intimæ affectionis in conjugio: unde ad hoc demonstrandum digitum exhibebant, annullo decoratum. Hinc Septimius Florenus eum Pronubum appellat: docens, tum fuisse sæculum aureum, cum auri nulla cupido esset, cum ii qui matrimonio jungebantur, id sibi sufficere volebant, si hæc sola corporis particula ornata esset: Tot interim torques, tot monilia, tot margaritas vilipendendo: quibus sæculum nostrum pene ad aures usque immersum est. Hinc Maro digitum memoratum, *vincula jugalia*, nominavit. Felix matrimoninm ubi major est cordis, quàm auri æstimatio. Sic illud Plutarchus intelligit, & exponit, dum ait: *Est quædam naturalis æmulatio benevolentiæ erga Maritum, & Uxorem, & Mariti Matrem: cujus affectus unica curandi ratio est, ut seorsum sibi benevolentiam uxor conciliet viri, & matris non convellat, atque diminuat.*

Septimius Florenus. — *Præcept. Connub.*

Veritas in oratione.

Non invenustum est, & memoria dignum, ni fallor, quod de veteribus refertur, eos consvevisse, dum à diis suis veniam precarentur, & fortuito casu de ore suo verbum protulissent indecens, aut Numini suo non acceptum, aut vero actus iis inconveniens accidisset, in principio orationis, hoc sibi digito os tangere, tum proinde auribus imponere, ac sic manibus junctis, & elevatis orasse. Dum enim ita digito labia sua comprimerent, contestatum esse volebant, se ab iis omne verbum inutile, & improprium excludere, auresque obturare velle, ut tanto magis apertas in Numinibus invenirent. Viden, quàm inter Ethnicos quoque oratio inveneratione habita sit. Nec mirum, inquit S. Chrysostomus: *Orare enim commune opus est Angelorum, & hominum:* Et rursum: *Orante homine nihil fortius, quia oratio signum est totius justitiæ.* Hisce transeo ad

De orando ad Deum. — *De Iejun.*

AURICULAREM.

Spurius.

DE hoc Hieroglyphicum nullum invenio, sed hanc chyromanticam observationem; si tantopere brevis sit, ut ad juncturam tertiam annularis non pertingat, unciam hanc esse inquiunt, quæ ei desit, ne legitimus credi possit: signumque evidens, hunc hominem de nuptiali thoro natum non esse, sed spurium, vel adulterinum. Quidquid sit, cum Pierio memorato concludo: *quoniam ex divinatricibus, conjecturalibusque disciplinis (si modo disciplina est) nulla est hac magis fallax.* Progrediamur ad observationem numeri, quem hic digitus figurat.

Loco citato.

Numerus septenarius quantæ excellentiæ sit.

Volebant antiqui, digitum hunc si in palmam manus, quantum posset, longissime distenderetur, numeri septimi figuram esse. Per hunc numerum Hebræi, aliæque item nationes, complementum, perfectionemque rei cujuspiam intellectum esse voluerunt. Sic Ægyptii, ut formam genuinam orationi suæ darent, eam septies repetitam voluerunt. David quoque ex his fundamentis ait: *Septies in die laudem dixi tibi.* Supra quod Euthymius: *Donec in eo, quidquid terreni fuerat, igne abstersum exhalarit.* Et rursum in Psalmo septuagesimo nono: *Redde vicinis nostris septuplum.* S. Chrysostomus etiam: *Septenarius*, inquit, *numerus in divinis literis infinitæ multitudinis signum habet.* Unde Virgilius sic canit:

Euthymius. — *Action. in Iuda. supra.*

Septem illum totos perhibent ex ordine menses
Rupe sub aëria deserti ad Strimonis undam
Flevisse.

Et alibi.

- - - *immania septem*
Terga boum.

Hinc propter numeri hujus excellentiam Spiritus Sanctus septenarius dici voluit: quemadmodum eum nomine hoc Ecclesia honorat; dona item ejus numero hoc censentur. Philo etiam, & Hierocles nil puritatem posse perfectionis consequi credunt, nisi prius per hunc numerum transierit. Perfecti Chymici ajunt, argentum summum gradum perfectionis adipisci, dum septies purificatum, & decoctum fuerit. Sic saccarum septem vicibus liquefactum & purgatum, in petram pretiosissimam transformatur, & deinceps nequit refundi. Sic in numero annorum, medici asserunt, siquidem septuagenarium quisquam attigerit, hunc climactericum futurum; pari modo omnem septenarium mutationibus climactericis subjectum esse. Hinc in Levitico habetur: *Septem diebus comedetis azyma:* Quibus verbis Doctores inquiunt intimari, toto vitæ nostræ decursu nobis in oratione perseverandum esse. Hæc de annulari sufficiant, qui reliquis, quoque quamvis mole, & quantitate, tamen dignitate inferior non est.

In hoc loco se mihi campus quam latissimus aperit, ut de mensuris & numeris, eorum divisionibus, significationibus, figuris, & doctrinis & commensurationibus & quæ his vicina sunt, loquar: sunt enim digiti, qui & unicam, & palmum, & spithamam introduxerunt. Qui tractatus non minus utilis, quàm copiosus est: sed ne capitulum hoc indebita prolixitate turgeat, hæc vel ad finem tractatus hujus, aut ubivis alibi, discutienda relinquo, ubi scilicet se occasio quàm maximè commoda obtulerit. Hic interim de Hieroglyphicis transeo ad

MORALIA ET MYSTICA.

ACutissimus Tertullianus in materia tam eminenti, primum nobis passum exponit, dicendo, per digitos divinam posse virtutem considerari, sicut & Spiritum Sanctum. Consentiunt huic Clemens Alexandrinus, & Augustinus: in exemplum ejus adducendo factum illud tam celebre, à scripturis memoratum, quo Magi Pharaonis, dum se in tertio signo defecisse animadverterent, exclamarunt attoniti: *Digitus DEI hic est.* Sic volunt Hesychius, S. Hieronymus, & Eucherius. In hunc sensum possunt intelligi digiti Moseos, & Sacerdotum, quorum mentio fit in Exodo, in Levitico, in Deuteronomio, in Psalmis, in Numeris, in S. Matthæo, in Luca: sicut iidem Authores sentiunt, dicentes: per hos digitos inspirationem, aut vocem Spiritus Sancti internam subintelligi. Potentiam illam, qua Altissimus mundum universum sustentat, de qua item Isaias: *Tribus digitis appendit Deus molem terræ:* Sanctus Cyrillus & Gregorius eo referunt, ut in illa virtutem divinam, in trinitate personarum consistentem intelligant. Digitos illos, qui funestam mortis sententiam Regi

Adversus Marcionem. — *Lib. 6. Stromatum.* — *Ep. 119.* — *Fort. Spir.* — *In Levit. 4.* — *In Marc. 7.* — *29. 4. 8.* — *8. 19.* — *Cap. 40.*

1. Thessalon. Regi Balthasar in pariete depinxisse leguntur, Lyranus ad Sanctum Spiritum refert. Locum illum Psalm. 8. Psalmistæ: *videbo cælos tuos opera digitorum tuorum.* Ezech. Sanctus Gregorius, & Augustinus sic commentantur: om. 10. Dan. 50. *Digiti Dei in plurali dicuntur Prophetæ, & Apostoli, per quos Deus libros sacræ scripturæ sua inspiratione conscripsit.* Elegans admodum, meo quidem judicio, est interpretatio illa, qua præfati Eucherius, & Augustinus in varietate digitorum, varia Spiritus Sancti dona intelligunt, per quæ videlicet contra Dæmonium dimicamus. Illic ubi citatus propheta David ait: al. 143. *Benedictus Dominus Deus meus, qui docet manus meas ad prælium, & digitos meos ad bellum.* S. Rupertus Abbas, S. Hilarius & Beda sic habent: ant. 5. ov. 13. *Digiti docti ad bellum, cùm sint extremæ partes corporis, designant operationes, divina illustratione instructas esse in nobis, ne dæmonum fallaciis capiamur.* Sic in Cantico Canticorum, & in Proverbiis, ubi dicitur: in Cantico quidem: *Digiti mei distillaverunt myrrham:* in Proverbiis: *Manum suam misit ad fortia, & digiti ejus apprehenderunt fusum*; citati authores eminentiam, & sublimitatem operum intelligunt.

Supra textus scripturarum jam memoratos, & præter hos in Sapientia & Isaia; in illa inprimis super verba quæ sequuntur: . 15. *quibus neque aures ad audiendum, neque digiti manuum ad tractandum:* in Isaia: . 59. ant. 5. *Manus vestræ pollutæ sunt sanguine, & digiti vestri iniquitate:* S. Gregorius commentatur, quod cum hi digiti ab iniquitate memorata correcti fuerint, virtutem operativam, sicut & virtutes varias tam morales, quàm Theologicas significare possint: in quorum minimo, inquit idem, minima quoque virtus intelligenda sit: quære in Matthæo, tth. 23. 11.3. Reg. ar. 10. Luca, in libris Reg. & Paralipomenon.

d. 29. Legimus in Exodo. quod mensæ Tabernaculi coronis circumdatæ fuerint altitudine digitorum quatuor: supra quod sic Glossa interlinealis commentatur, in his quatuor figurari Evangelia, operâ Spiritus Sancti in lucem data. Adjungit eadem c. 2. Glossa ad illud Isaiæ: *Opus manuum suarum adoraverunt, quod fecerunt digiti eorum:* in hoc intelligendas esse rationes falsas, quas peccatores consarcinant, componunt, & machinantur. Digitos illos altissimæ statuæ, quam Nabuchodonosor Rex niel. 2. somniando vidisse, & quam Daniel exposuisse legitur, de quibus dicitur: *pars eorum ærea, pars fictilis:* glossa ordinaria sic explicat: *Digiti statuæ partim testei, partim ferrei Regnum divisum indicabant, quod de plantaria ferri oriretur: quod in Regno Romanorum adimpletum est.* Id quod Levitica Lex de Sacerdotum digito inquit, eum sacrificantibus oleo unctum, & delibutum esse oportere, rursum glossa sic exponit: gratiam illic Sancti Spiritus indicari. Eundem morem adhuc hodie Sacerdotes & Episcopi in Sacramento baptismatis, in chrysmate, in conferendis ordinibus, in administranda unctione extrema observant.

. 18. De facto illo, cujus liber Judicum meminit, ubi sexcenti viri facinorosi ante phanum stabant, illud spoliantes, Sacerdoti autem, qui Sacelli custos erat, os verbis illis claudebant. in consortium facinoris & prædæ eum vocando: ap. 21. *Tace, pone digitum super os tuum:* De illo quoque, ubi Job amicos suos alloquens, ait: oral. 17. *Attendite me, & obstupescite, superimponite digitum ori vestro:* S. Gregorius, & Ruant. 5. pertus Abbas commentantur: hos præfatos actus inprimis quidem denotare juxta literam, silentium, deinde etiam os providum, circumspectum & discretum, in loquendo. Ait item Rupertus Abbas per digitos apprehendentes fusum, de quibus suprà dictum est, insinuari intentionem discretionis, qua quemque operari oportet. Id quod in Proverbiis legimus: *Digito loquitur:* & quod Isaias confirmat: Prov. 6. *Extendit digitum:* Lyranus, sicut & glossa ordinaIs. 58. ria, ad arrogantiam, & tumorem hominis superbi 3. In Isai. 58. refert: sicut est aperta detractio, proximumque censurare, & criticare.

Hæ considerationes, quamvis paucæ numero, non paucæ dicendæ sunt, mi Lector, si succum earum, sensuumque energiam in compendio datam considerare tibi placuerit. Poteris nihilominus, si libuerit, de observatoribus magis diffusis petere, quæ gustui tuo plus arriserint, qum quæ tibi de parca mensa mea in his foliis proponuntur; de quibus avocor ad

PROVERBIA.

Ad quatuor adeo Professiones, ad moralem vitam hominis rite instituendam necessarias admodum, inserviunt parœmiæ, aut si mavis proverbia. Ad Philosophiam; ad Rhetoricæ artis scientiam, pro Decore, ejusdemque notitia, ad dilucidationem claritatemque locorum, qui plerumque involuti, & obscuri occurrunt: Sic Aristoteles docet. Quod primum attinet, Aldus inquit: *Nihil aliud esse Parœmias, quàm reliquias priscæ illius Philosophiæ, maximis rerum humanarum cladibus extinctæ.* Et de Plutarcho, qui tria quæ supersunt loca simul comprehendit præfatus author sic habet: *Veterum adagia simillima putat sacrorum mysteriis, in quibus maximæ quadam res, ac divinæ, minutulis, & in specie quidem ridiculis cæremoniis significari solent. His enim tam brevibus dictis, per involucrum quoddam eadem invenimus, quæ Philosophiæ Principes tot voluminibus tradiderunt.* Stante hoc, aliisque insuper argumentis, facile patet, quàm necessaria sit proverbiorum lectio, in qua si paulo latius evagari mihi placuerit, benevolus Lector, id spero, vitio non vertet. (Ad Philosophiam Eloquentiam, Decorum, Authorum obscuritatem enodandam Proverbia inserviunt.)

Et primùm *Computatorum digiti*, de iis dictum est, qui cum in fastigio fortunæ eminentis cosistntunt, in periculo ruinæ, & offensæ gravis commemorantur. Deducta metaphora de digitis est, qui inter numeros aut summam grandem, aut verò infelix nihilum significant. Hi casus inopini præsertim in Belisario, in Sejano; in Dionysio tyranno Syracusano, in Polycrate, & in tot aliis eximii admodum sunt: præterquam quod quotidiana nobis experientia non dissimiles administrat: veraces, inquam, peripetias, quæ sine intermissione nobis in scena Mundi repræsentantur: de quibus inclyta illa Musa Hieronymi Porti, sic de fortuna loquens, audiatur: (De summa fortuna, gravis lapsus metuendus.)

Sà, fabra di miserie, in modi atroci
De suoi troni re al formar le croci.

De Otrante, sic dicto, Genero Regis Artaxerxis Plutarchus refert, quod per summam Principis iram In Apophț. de gradu honoris, & favorum dejectus, dixerit: *quemadmodum Arithmeticorum digiti nunc myriades, nunc autem unum tantum significant, ita Regum quoque Amici, sive Purpurati, nunc omnia, nunc autem nihil omninò possunt.* Quod ulteriori probatione non indiget, cum diurno experimento id facile doceri possimus.

Non usqueadeo insensati erant, quamvis pagani Vitæ breessent, antiqui, ut non hoc spacium vitæ nostræ vitas, & fugax, & transitorium esse cognoscerent; dum tam facili compendio se terminare vitam intueban-tur,

tur. Unde illud verbis sequentibus expressum voluerunt: *Dies digitus.* Innuebant hoc, longiturnitatem vitæ nostræ mensurabilem esse digito uno, tam exigua hominis portione. Proverbum hoc illo altero confirmatur: *Spithama vitæ.* Alcæus Poëta apud Athenæum ajebat: *Bibamus, quid lucernam moramur? Digitus est dies. Accipe majoribus poculis, quæ tu obducas.* Convenit cum Epigrammate illo veteri:

Ducamus Bacchi latices, digitus brevis est lux.

Allusit ad hos sensus Commendator Testius, qui quamvis ut poëta loquebatur, credebat nihilominus ut Catholicus; sic carmen ejus est:

Poësiarum part. 1.

Mentre dunque ancor lice, in giochi, e feste
Fra gli amor, fra le mense
Passirò di mia vita i miglior anni,
Ne lascierò, che d' importuni affanni
Nubi pallide, e dense
Mi diluvin su' l Core atre tempeste:
E se cure moleste
M' assaliron, farò al pensiero infermo
De doni di Lieo ristoro, e schermo.

Epist. 24. De brevitate autem vitæ sic ait Seneca: *Tum quidem, cum crescimus, vita decrescit: infantiam amisimus, pueritiam, adolescentiam: & hunc ipsum diem, quem agimus, cum morte dividimus.* Uberrima materies pro pulpito.

Si quis per miseriam, & infelicitatem status & conditionis suæ, aut per opprobrium, & honoris sui detrimentum, quod in currit, locum non habet quo se vertat, nec spacium quo excurrat, illud olim dicebatur: *Digitum qua proferat.* Hujus schematis M. Tullius meminit, ubi ait: *Digitum qua proferat, non habet.* Breve nihilominus spacium est, compendiosus locus, ubi digitus volvatur; interim tamen paupertas miserabilis, & famæ dispendium in angustias hujuscemodi rediguntur. Amplificat dictum hoc idem Cicero, dum injustam usurpationem potentiæ in Senatore quodam Romano corripiebat: ait enim: *Denique ista nimia, quæ dominatur in civitate potentia, in hoc solo genere quiescit: Quid agat, quomodo aggrediatur Judicem, quo denique digitum proferat non habet.* Dicit item Manutius: *Sumptum est à gestu Rhetorum, qui varius traditur à Quintiliano. Simplicissimus est, proferre digitum, quod plebejorum est, & rusticorum.*

Pro Aulo Cecinna.

Damna paupertatis, & infamiæ.

Apud Manutium 1233.

Moderatio & temperantia.

Modestia, moderatio, & discretio in rebus agendis hæc est, ut noverit quisque eo quod honestum & decorum est, contentus esse: id quod his verbis olim exprimebatur: *Duobus digitis primoribus.* Quemadmodum enim qui avidus est, rem quam appetit ambabus manibus apprehendit (docemur hoc quotidiano experimento) sic qui moderatus est, non nisi digitis prioribus cum dexteritate, & civilitate uti consvevit. Atque hæc est illa aurea moderatio, tantopere à Philosophis celebrata, & ad omne vitæ institutum necessaria. Ex quo illud alterum emanavit adagium: *Moderata durant.* In hoc throno residet temperantia: Sententia Plauti est, qui sic habet: *Quid igitur stulte, quoniam occasio ad eam rem fuit mea virtute parta, ut quantùm velles, tantum sumeres, hoc tu digitulis duobus sumebas primoribus? Sentis? De pollice, & Indice.* Rursum alibi: *Tenetis rem. Ad. Vix quidem Hercle, ita pauxilla est, digitulis primoribus.* Ad res animi translatum plusculum habebit veneris: ut: *Tanta occasio non erat tibi duobus digitis primoribus accipienda, sed toto arripienda corpore.*

In Bacchid.

In Pœnulo.

Si quis porro exactitudine nimia, nimioque rigore rem quampiam examinandam ponderaverit, idque ultra quàm decet, aut consentaneum est, his verbis exprimebatur: *metiri digitis.* Ut si denotare amicorum quempiam quis velit, aut superiorem, qui plus uni faveat, quàm alteri. Hoc proverbium de Rostris Romanis Cicero audiri fecit, dum ajebat: *Poëtam non audio in nugis: in vitæ societate audiam civem digitis peccata dimetientem sua? Si sunt visa breviora, leviora qui possunt videri? Cum quidquid peccatur, perturbatione peccetur rationis, atque ordinis.* Allusit ad hoc materialiter quoque Cicero, referens ad Poëtarum consvetudinem, qui metiri, aut scandere versus in digitis solent. Unde Horatius:

Nimius in censurando rigor.

Legitimumque sonum digitis callemus, & arte.

Cui adjungit Manutius: *Non optimus qui dem Poëta videtur, qui non statim aurium judicio comprehendit carminis vitium.* Quot compositiones de authorum fecunda manu egrederentur, quot elegantia opera de manu artificum, quot sculpturæ celebres, si non tantopere in bilancem ponderata, collocarentur; Protogenes nunquam artis suæ perfectionem consecutus est, eo quod manum de linea nunquam dimovere nollet. Congruit autem supramemoratum proverbium cum illo sequenti: *Milium terebrare.* Quemadmodum enim nimia quorundam licentia in vitio est, sic ex altero latere non minus culpanda est nimia severitas & rigor. Quis enim nesciat extremitatem omnem correptione dignam.

Securitas, qua quis negocium se confidit propediem feliciter executurum his verbis exprimebatur: *Uno digitulo.* Cum hic pars sit corporis minima, ita ut penè observationem nostram effugiat: difficultates quoque, quæ magni momenti non sunt, ait Terentius, facile contemni: *Quas mihi nunc uno digitulo fores aperis fortunatus, ne tu istas faxo calcibus sæpe insultabis frustra.* Favet huic loco S. Hieronymus: *Hanc, inquit, igitur hastam, quam totis viribus misisti, de qua nobis minitaris, uno, ut ajunt, digitulo repellam.* Cui addit Manutius: *Huc pertinet illud, quod alibi dictum est, minimo provocare, cùm significamus, nos nullo negotio posse vincere.* Sicut igitur horum alterum desideramus, sic de altero cavendum est. Interim non opinor quemquam esse, qui non agilitatem, & promptitudinem in agendo desideret: nemo enim non inimicus controversiarum & difficultatum est. Verissimum siquidem est, quod Ovidius inquit:

Operis cujusdam facilitas.

In Eunuch.

In Dialog. Lucif. & Orthodox.

3. Metamor.

Attenuant vigiles corpus miserabile curæ.

Si quis ad negotii cujusdam complementum, quod à longo tempore aggressus fuerat, pertigisset, aut verò inopinatam felicitatem consecutus esset, sequentibus verbis exponebatur, quæ vulgò jam innotuerunt: *Cælum digito attingere.* Hoc de iis dictum, qui se supra reliquos jactantia turgida levare consveverunt. Est autem proverbialis Hyperbole, de qua Tullius: *Nostri Principes digito se putant cælum attingere, si nulli barbati in piscina sint, qui ad manum accedant.* Sic Lyrica Venusina:

Cælum digito tangere.

Quod si me lyricis vatibus inseris,
Sublimi feriam sydera vertice.

Et Theocritus:

In Hodœpo.

Agnum quando tuli vobis, in sydera abibo.

Hinc Ovidius:

Huic, tu cum placeas, & vertice sydera tangas.

Lisymachus cum in Thraciam pervenisset, ratus se ad ultimas mundi plagas pertigisse, aut verò illuc quo Christophorus Columbus tempestate jactatus fuit, imo verò ad cælum usque, sic ajebat: *Nunc Bizantii ad me veniunt, postquam cælum attingo lancea.*

Hæc

Hæc igitur vox à Pasiade Bizantino correcta fuit, qui cum casu illic præsens esset, hoc eum acumine perculit: *Caveamus ne lanceæ mucro cælum pertundat.* Sic qui summos se cælorum apices conscendisse autumant, tanto infelicius, & periculosius pavimento terræ illiduntur.

Victum esse. Si quis victum se dabat, in dissensione quadam, aut negotio, vel causa quadam, vel opere, his verbis palam dabatur: *Tolle digitum.* Antiquus mos erat, ut si quis de prælio, aut de lucta victus reverteretur, digitos complicaret, manumque demitteret. Hinc Persius ait:

Nil tibi concessit ratio? digitum exere, peccas.

Dialog. Lucif. Orthod. ... 6. Rursum S. Hieronymus huic loco suffragatur, dum ait: *En tollo manum, cedo, vicisti.* Athenæus item de Antiphane versus quosdam, contra Tragicos Poëtas, profert: *Ubi nihil habent*, inquit, *quod dicere queant amplius, sed prorsus hærent explicanda in fabula, repente tollunt maculam digiti vice.* Ad hanc Verrem. 6. consvetudinem Cicero allusit: *Accurrunt Tutores, digitum tollit Junius Patruus.* Simili quoque ratione suffragia vel dabantur, vel negabantur.

...perare quid ...n fastu. *Ad digituli crepitum*; de iis dictum est, qui cum arrogantia & fastu rem quandam imperant. Hunc locum S. Hieronymus adhibet, scribendo ad Rusticum monachum, condemnans in homine quodam tali arrogantia cæcutiente, hanc fastuosam consvetudinem. Dum enim coram populo dicendum ei esset, cum tumultu primùm silentium digitis imperabat, nec nisi hic crepitantibus quicquam proferebat: Cui Manutius hæc addit: *Ut singultire crederes, non proloqui.* Sic Martialis igitur, Eunuchum Eunuch. Distich. inquit, signa digitorum cognovisse in Domino suo. *Digiti crepitantis signa novit Eunuchus.* Et alibi

Cum posco crepitu digitorum, & verna moratur,
O quoties pellis culcitra facta mea est.

...od rigor ...peran... ...sit. 4. Epist. Prosequitur M. Tullius amplificare factum hoc, dum inquit: *Itaque si vir bonus habeat hanc vim, ut si digitis concrepuerit.* Quæ methodus imperandi semper odibilis est, eo quod ambitionem, & arrogantiam sibi conjunctam habeat. Unde S. Cyprianus: *Temperanda est severitas, ne veniatur à deteriora.* Et S. Gregorius: *Regat disciplinæ rigor mansvetudinem, & mansvetudo ornet rigorem: sic alterum commendatur ab altero, ut nec rigor sit rigidus, nec mansvetudo dissoluta.* Cibus hoc pretiosior in mensam boni regiminis collocari nequit.

...s enco... ...vel vi... ...erio di... Cogit me hic necessitas gramben biscoctam ponere, & rursum replicare supra jam memorata: acceptatum scilicet in communi proverbio esse, & in morem translatum, ut in rebus encomio dignis, & quas laudare quis præsumat, pollicem levet: si detestari velit, eundem comprimat, & plicet. Unde axioma illud proverbiale enatum est: *Premere pollicem, vertere pollicem.* Id quod à Plinio confirmatur, qui ait: *Pollice cum faveamus, pumere etiam proverbio jubemur.* Hinc Juvenalis:

- - - converso pollice, vulgi
Quemlibet occidunt populariter - - -

Et Horatius, prout supra jam relatum:

Fautor utrumque tuum laudabit pollice ludum.

Legit Porphyrius, *utroque pollice*, quod tantundem est, ac *utraque manu.* Cui consentit Acron Horatii commentator, qui ait: Hunc gestum laudantis esse: gestum, inquam, applaudentis, præsertim in eo, qui lingvam expeditam non habet.

...lities ...ni effæ... ...iti. Pari modo & illud, quod supra in Hieroglyphico hominis effæminati, & mollis, qui sibi caput scalperet, ostendimus, in proverbium transisse invenio; his verbis enim exprimebatur: *summo digito caput scalpere.* Lucianus sic contra quempiam deliciis diffluentem & inescatum invehebatur: *Inter hæc* De verb. Relig. *autem virum quendam egregie sapientem, atque insigni forma, lubrico incessu, fracta cervice, muliebri aspectu, voce mellita, olentem ungventa, caput summo digito scalpentem.* Hic S. Augustinus non immerito dixerit: *Nihil magis à contemplatione veritatis impedit, quàm luxus vitæ.* Atque hæc allegorica poëtarum figura est, qui Herculem depingunt, deposita clava in sinu Omphales concubinæ, trahentem fila. Unde Marinus sic concludit: Galleria.

E con vesti, e monili, e cuffio, e gonna,
Lo spavento d' Esperia e fatto Donna.

Hæ igitur de Digitis proverbia sunt, quæ si rite perpensa fuerint, calamum præbere poterunt iis, qui exinde considerationes, virtutum tam moralium, quàm Canonicarum eruerint. Pro majori autem documento, & doctrinæ elucidatione, transeo nunc ad

OBSERVATIONES, RITUS, HISTORIAS, & CONSVETUDINES.

QUidam Latinorum ethymologiam *digiti* discutientes, dixerunt, eum à *digestione* derivatum: apparet hoc ex ordine eorum tam mirificè composito, & digesto, tam in manibus, quàm pedibus. Dicunt alii, digitum à denario numero dictum, ideo quod simul juncti bis denos producant. Hujus sententiæ S. Isidorus est. Nec verò improprie considera- Lib. 11. c. 1. tio illa à digerendo tracta videtur: manus enim una cum digitis in stomachum imposita, digestionis perfectionem adjuvat.

Observatione porrò dignum est (ut ad alia transeamus) id quod liber tertius Regum refert. Rogatus enim Rex Roboam à subditis suis, ut jugum grave Cap. 2. allevaret, quod Salomon Pater illius populo imposuerat, ille viris adhuc ablegatis respondit: *minimus* Cap. 12. *digitus meus grossior est dorso Patris mei.* Doctissimus Cerda del Rio, & Sanchez apud disertissimum Tract. 1. c. 32. Pintum hæc exponunt: mirandum non esse, quod præfatus Rex tale eis responsum dedit: quod prima quidem fronte ænigmaticum videri possit, sed tale non esse, si recte perpensum fuerit. Regem enim à populo per subsannationem, quæ digitis fieri consvevit, illusum fuisse, sic in talionis pœnam eum populo parem rependisse irrisionem, quæ tamen multò magis offenderet: atque ita eum digitis respondisse, cui digitis illusum fuerat. Solebant veteres, quod & hodie nostri norunt, levato minori digito sese ad contumelias, & vituperium provocare. De hoc inter alios Alexander meminit, dicendo: *Si quem di-* Lib. 4. Genial. dierum c. 16. *micationi, vel pugnæ veteres lacessebant, minimo digito provocabant.* Vulgatus mos apud Romanos erat, unde Horatius: Sermonum Lib. 1. Satyr. 4. Initio.

- - - ecce
Chrispinus minimo me provocat: accipe, si vis,
Accipe jam tabulas: dentur nobis, locus, hora,
Custodes: videamus uter plus scribere possit.
Di benefecerunt.

Acron & Porphyrius commentator in hunc locum sic ajunt: *Solere minimo digito provocare illos, qui plus minimo digitulo, quam toti provocatorum corpori tribuebant.*

Alia item ratio à Trebellio Polo in medium af- De Trig. tyr. fertur, cur Roboam hoc responsum subsiditis suis dederit. Verba ejus hæc sunt: *Nullius manus vel ad impellendum, vel ad feriendum fortiores fuisse; cum in digitis nervos videretur habuisse, non venas.* Nam

Nam & carca venientia digito salutari impulisse dicitur, & fortissimos quoque uno digito sic afflixisse, ut quasi ligni, vel ferri obtusioris ictu percussi dolerent: multa duorum digitorum allisione contrivit. Poterat ergo hic de fortitudine Principe digna gloriari, si in digitis solis Gigantum robur gerebat. Invenio pari robore fuisse (juxta eundem Authorem) Claudium Imperatorem, de quo sic habet: *Statura procerus, oculis ardentibus, lato, & pleno vultu: digitis usque adeo fortibus, ut sæpe equis & mulis ictu pugni dentes excusserit.* Ejusdem porro fortitudinis fuisse Maximinum (sed crudelitatis non minoris) posteritati tradidit Capitolinus, dicendo: *Erat (ut refert Cordus) magnitudine tanta, ut octo pedes digito videretur egressus, pollice ita vasto, ut uxoris dextrocherio uteretur pro annulo. Jam illa prone in vulgi ore sunt, quod haxamas manibus attraheret, rhedam onustam solus moveret: equo, si pugnum dedisset, dentes solveret: lapides tophitios friaret: arbores teneriores scinderet.* Adjungit denique ad ea, quæ de superiori Rege dicta sunt, doctissimus Pintus: *Quid non jactaret Roboamus, si similes his digitos sortiretur?*

In ejus vita. — *L. C.*

Non solum digitus medius, sicut supra retulimus, actionem inhonestam præsentabat, sed reliqui quoque pari modo extensi aut compressi, eandem significationem præseferebant. Hæc assertio inprimis à Suida observata fuit, & deinceps expressa à Patre Sanchez, prout Pintus jam memoratus refert. Sic Lampridius de Heliogabalo, obscœnissima illa bellua, inquit: *Neque unquam verbis pepercit infamibus, cum & digitis impudicitiam ostentaret.* Digitis vero utimur non solum ad demonstrationem vituperii, sed quandoque etiam ad honoris, & reverentiæ exhibitionem. Dixit hoc sat manifestè Persius:

Satyr. 1.

At pulchrum est digito monstrari, & dicier: hic est.

Statius item:

In Epiced. Patris.

- - Et natis te monstravere parentes.

Item Martialis:

Mart lib. 9.

Rumpitur invidia, quod turba semper in omni
Monstramur digito.

Plures inter scriptores sunt, qui memorant Demosthenem immensa lætitia exultasse, quotiescunque à civibus suis signo quodam monstraretur. Observat Cruceus Commentator Statii, digitum à digno dici, eo quod res dignas visu digito monstremus: sed jam ante diximus, non minus etiam, quæ indigna sunt, monstrari, & quæ ignobilia. Hinc Tertullianus, reprehendendo nimium vestimentorum luxum, sic ait: *Tales habitus, qui de natura, & modestia transferunt, & acie figere, & digito destinare, & manu tradere, meritò fit.* Ovidius rem evidentius tangit:

Lib de Pallo. cap. 4.

- - En digitis designor adultera Virgo.

Lib. 2.

Adjungit adhæc Apulejus, non minus cæteris acutus, & mordax: *At dum directis digitis, & detortis nutibus præsentium denotor, dum risus ebullit inter pedes circumstantium, frigido sudore perfluens evado.* Et alibi: *Sic omnium oculis, nutibus, ac denique manibus denotatus, impos animi, stupebam.*

Revertor, sicut Meander aliquis ad superiora & mihi ipsi obviam venio, in quodam proverbiorum, quod adduxi, in hac solùm particula, ubi Spiritus Sanctus, de homine iniquo & protervo loquens sic habet: *Homo apostata vir inutilis, graditur ore perverso, annuit oculis, terit pede, digito loquitur.*

Prov. 6. Digito loqui.

Veterum consvetudo erat, etiam inter nostros recepta, ut quandoque in vicem lingvæ, digitis ad loquendum uterentur.

Concordat his Petronius Arbiter, dum ait: *Trimalcio lautissimus homo digitos concrepuit, ad quod signum matellam Spado supposuit.* Confirmat hoc Vellius Longus, observator orthographiæ diligentissimus: *nam & digitorum sono*, inquit, *pueros ad respondendum ciemus.* Approbat consvetudinem hanc S. Clemens Alexandrinus, & ipse in Pædagogia sua, dignissimâ per quam Reges quoque instruantur: *popismata autem & sibilli, & digitis expressi soni, quibus aversantur famuli, cum sint rationis expertes significationes, ratione præditis hominibus sunt vitanda.* Optimum hoc præceptum est, cum in tali actione incivilitas sit. Hæc autem consvetudo, inquit Pater Pintus, eorum potissimum est, qui mente ambitiosi & vani sunt: signa sunt fastus, & jactantiæ, aut vero mediocris judicii & prudentiæ. Ab hoc crepitu, & sonitu non procul abesse possunt oppressiones nervorum, vel digitorum. Seneca horum meminit, de homine iracundo loquens: *horrent, ac surriguntur capilli, spiritus coactus, ac stridens, articulorum in seipsos torquentium sonus.* Et in eodem tractatu alibi: *Adjicit articulorum crepitum.* Sic homines Cholerici, gestu admodum indecenti, jactatione manuum potius, quam voce sua sermocinari videntur: itaque (adjungit Ramirez) loquaces idcirco dicti sunt. Atque in hunc sensum accipiendum est, quod Martialis ait:

Lib. 2. c. 7. — *Lib. 1. de Ira.* — *Lib. 3.*

Lex erat ad digitum positis concurrere palmis.

Quæ lex instituta erat ab Imperatore Domitiano ad applaudendum spectaculis, & ad eadem laudanda.

Cornelius Tacitus promotorem loquelæ hujus certum quendam Pallantem, Claudii quondam libertum statuit, de quo sic habet: *Pallas tristi arrogantia, modum Liberti egressus, tædium sui moverat.* Hinc in libri medio, pro solito more suo pungens arrogantiam hujuscemodi percellit sequentibus verbis: *Ejus accusationis author extitit Pætus quidam, exercendis apud ærarium sectionibus famosus, & tum vanitatis manifestus. Nec tam grata Pallantis innocentia, quàm gravis superbia fuit: quippe nominatis Libertis ejus, quos conscios haberet, respondit, nihil unquam se domi, nisi nutu ac manu significasse.* Pater Pintus de hac consvetudine magis magisque confirmanda aliò averti nequit, aut id facere non posse saltem videri vult, dum novo argumento Petronium Arbitrum inducit, qui videlicet loquendo de quopiam horum nutuum amatore, cum quadam particularitate, de eodem, cum inter choreas esset, sic ait: *Manu puer loquaci:* supra quod Commentator Douza hanc explicationem jungit: *Uti apud Salomonem Proverb. 6. Digito loquitur.* Hinc præfatus Commentator de Trimalcione jam supra memorato rursum ait: *Retexit superbum pallio caput, & manibus inter se, usque ad articulorum crepitum strictis, quænam est inquit hæc audacia?*

Lib. 13. Annal. ad Initium. — *In Satyra de gesticulatore puero saltante.*

Hujusmodi nutus in choreis usitati erant, propter quod Leontius de saltatrice quadam sic habet: *Oculi tibi ac pedes instar venti, & sapientes manuum digiti.* Nonnus item de Saltatore sic scribit: *Saltator multos circulos faciens, volvebatur turbine plantarum, nutus pro sermone habens, pro ore manum, pro voce digitos.* Idem etiam de Musarum choreis: *Et manus movebat Polymnia mater choreæ, expressamque imaginem signabat mutæ vocis; exhibens manuum sermone ingeniosam figuram, sapienti silentio oculos volvens.* Idem adhuc de Marone quodam, & ipso Saltatore sic refert: *Silentium variè loquax, mutata manu signans; oculos verò vibravit vagos, instar lingvarum, nutu artificiali intellectualem rythmum texens: talia Maro signabat, versatiles digitos vibrans.* Nec verò quisquam opinetur, inquit Pintus, hæc calami poëtice exuberantis hyperbolicam esse amplificationem

De saltatr. — *Lib. 5. de Mus. chor.* — *In Solon.*

nem: Lucianus enim, videns Saltatorem, mirifice digitis suis fabulam Martis & Veneris exprimentem, sic ait: *Non tam video, quæ facis ô homo, quàm audio: ipsis enim manibus mihi locutus videris.* Hæc genuina erat Pantomimorum ars: unde & Cassiodo-
.in var. rus in eandem sententiam coincidit, dum ait: *Hanc partem musicæ disciplinæ mutam nominavêre majores: scilicet quæ ore clauso, manibus loquitur, & quibusdam gesticulationibus facit intelligi, quod vix narrante lingva, aut scripturæ textu possit intelligi.* Conveniunt
.cap.11. nem. his Tertulliani verba, ubi ait: *Et certè quod facere opertet, non indignandum est discere: cùm præsertim hæc Chyronomia, (quæ est (ut nomine ipso declaratur) lex gestûs) & ab illis heroicis temporibus orta sit, & à summis Græciæ viris, & ab ipso etiam Socrate probata: à Platone quoque in parte civilium posita virtutum: & à Chrysippo in præceptis de liberorum educatione compositis, non omissa.* Ex quo apparet, hanc artem in actionibus bonis non rejiciendam esse, sed demonstrare potius personam activam, & expeditam.

De hoc usu laudabilis consvetudo Oratorum emanavit, qui manuum artificium, periodorum fluidæ eloquentiæ copulant, quo tantopere nervus orationi additur, ut si aliunde, qui perorat, aut balbutiens, aut minus perfectus esset, hi gestus auditorum intelligentiam magnopere adjuvarent. Qua de causa Quintilianus quoque, Artis Oratoriæ Pater à teneris annis Juventutem ad hæc studia eloquentiæ destinatam, in in his gestibus exerceri præcipit. Hæc verba ejus
ratore. sunt: *Nec ultra pueriles annos retinebatur, nec in his ipsis diu. Neque enim gestum Orationis componi ad similitudinem saltationis volo: sed subisse aliquid ex hac exercitatione puerili: unde nos non id agentes furtim decor ille, discentibus traditus, prosequatur.* Dici nequit quantum concinnitatis, & elegantiæ hæc ars oratoriis numeris contribuat.

Hæc actio porrò, quæ Juventutem morigeratam quam maximè decet, à Comicis posthæc dissolutis, & parum modestis, ad theatrales lascivias, & inhonestas spurcitias translata fuit: ejusmodi fuisse Gaditanorum choreas impurissimas memoriæ tradidit Ale-
ial. dier. c.19. xander: *Postea vero*, inquit, *Gaditani modo, & mollissimæ saltationes, cùm essent minus notæ, inventæ fuerunt, in plures divisæ species. In* Cheronomiam, *quæ manuum gestu*, Halinam *quæ podum*, Lactissimam *quæ calcibus ad humerum jactis saltabatur.* Hinc Claudianus:

Qui lætas risum salibus movisse facetis,
Qui nutu, manibusque loquax.

Sic instituti erant Chironomi Pantomimi, aut Saltatores. Qui copiosiores eruditiones in materia hac desideraverint, siquidem eis visum fuerit, P. Pintum in locis jam memoratis evolvant.

De his actibus, ad motus digitorum jam in numero oratorio memoratos breviter descendo: in quibus, referente Tertulliano, Apulejus docet, temporibus pristinis qualiter oratores & gesticulari, & commovere digitos consveverint: ejus verba observa-
2. Asin. tione digna sunt: *Instar oratorum conformat articulum, duobusque infimis conclusis digitis, cæteros eminus porrigens, infesto pollice clementer subtegens, infit Telephron.* Sed gesticulatio hæc temporibus nostris cachinnum utique concitaret. Non diversimode ab hoc perorabat quidam nomine Fulgentius Placaides,
Prop.lib.4. c.7. sicut Passeratius meminit: *Itaque compositus in dicendi modum, erectis in rotam duobus digitis, tertium pollicem comprimens, ita verba exorsus est.* Vult infimos duos serratos, medium extensum. Apulejus item eos aliquantum curvatos, & restrictos deside-

rat: Sed Quintilianus gesticulationes hujuscemodi reprobat: ait enim: *Non sustineo indices in tanto animi motu argumenta conquirere, ne impetus iræ meæ in digitos descendat.*

Interim nostra quoque ætate mos inolevit (prout experientia docet) ut si quando rem contemptu dignam demonstrare intenderimus, medium cum pollice conjunctum quatiamus, ex quo proinde sonus eliditur, quem Hispani *Canetta* nuncupant. Cum hoc strepitu canes vocari solent: cum eodem etiam veteres Magistri erudire discipulos, Patroni servos suos consveverant. Sardanapalus bellua ista infamis, ut palàm faceret, quàm nihili quæ in mundo sunt æstimaret, præter hæc; lascivire nimirum, & delicari, & crapulari, musto ingurgitari, post mortem suam sepulchro suo insculpi manum voluit cui præmemorato modo compositi digiti essent: unde Athenæus hæc verba refert: *Cum Alexander in Persas proficisceretur, castra metatus est non longe à Sardanapali monumento, super quo lapidea erat imago, quæ dexteræ manus digitos contulerat, veluti sonitum emissuros. Scriptum erat: Daxaris filius, Anchialam Tarsum qui condidit una die. Ede, bibe, lude: cætera enim neque sonitu isto digna, ut dicantur, apparent.*

Transeamus de mimica, saltatorica, histrionica, oratoria (felicta sceleratissima memoria Sardanapali, quæ æternam oblivionem posteritatis meretur) ad gestus in conviviis usurpatos: ubi non solùm nostro dicendi modo, siquidem cibus vel mactea placuerit, hæc verba usu veniebant: *ci fa leccare le deta*, hoc est: sibi lambere digitos: sed antiquitus quoque tantundem dicebatur, ac si nostro idiomate *momordisse digitos* diceretur. Hac loquendi forma usi sunt Aristoph Aristophanes, Pherecrates, & Alexides, de quorum Dipnosophist. unoquoque Athenæus. Eorum igitur primus sic lib. 4. c. 19. habet: *Perutiles ponantur illis pisces, aut caro: nisi digitos edant, volo suspendi decies.* Subjungit alter: *Ubi famem patiuntur, suos ipsorum digitos, velut polypedes solent comedere.* Alexides denique de Candaulo sic habet: *Candaulum haud unquam edi ego, nec audivi dici prius. Per deos! mirabile inventum meum est: si multum ego ponam tibi, certè digitos momorderis, jocundus ipsi.*

Phereor. l.7. cap.13. Alex.l. 12.c.4.

Vitium nihilominus in extensione digitorum non minus, quàm in compressione observatum fuit. Locus exstat Isaiæ, sat involutus, nisi diligentia & eruditione sacrorum Interpretum ænigma illud declaratum & solutum esset. Ait Propheta: *Si abstuleris de medio tui catenam, & desieris extendere digitum, & loqui, quod non prodest.* Cap. 58. Ait super hæc Lampridius, digitos inflexos, quasi in conflictu quodam comminari, & quasi oculos contubernalium suorum velle effodere. Sic jam dictus Author in Alexandro Severo loquitur: *Referebat Euclopius (quo ille familiarissimo usus est) illum si unquam furem judicem vidisset, paratum habuisse digitum, ut illi oculum erueret. Tantum odium eum tenebat eorum, de quibus apud se probatum fuisset, quod fures essent.* Pater Pintus justissimam hanc pœnam esse asserit: digitis nimirum oculos eorum eruendos, qui cum errores suos oculis videant, digitis suis aliorum oculos excludunt. Svetonius de filiola quadam Caligulæ Imperatoris commemorat (pessimo videlicet ramo de arbore infecta) quod sæpius (prænuncio infelicis sceleratæ indolis) in hunc actum proruperit, digitis suis in oculos aliorum involans. *Infantem autem* In ejus vita. (verba Authoris sunt) *Juliam Drusillam appellatam per omnium deorum templa circumgerens, Minervæ gremio imposuit alendam, & custodiendam commendavit; nec ullo firmiori argumento sui eam seminis*

 esse

esse credebat, quàm feritatis: quæ illi quoque tanta jam tunc erat, ut infestis digitis ora, & oculos simul ludentium infantium incesseret.

Præterea curvis digitis tenaces, & avari notantur, in numerandis etenim nummis, in iisdem acceptandis, & constringendi usqueadeò recurvi sunt, ut non sine dolore eosdem prolongare, aut aperire possint. In quodam florilegio græco hi bini versus leguntur: *Oblecta, mutuans, mentem tuam, & fœneratoribus relinque calculum, digitis dolore flexis.* Illic præterea de avaro hæc habentur: *Obiit statim, brevissimi temporis momento, in digitis usuras stringens adhuc, qui digitalem calculum habebat in digitis, calculo mortis obiit in infernum.* Pariter Lucianus Jovem introducit contra hujuscemodi hominem, meritò illuc condemnatum, sic loquentem: quod ab Erasmo ita latinitati datum est: *Eoque pallidus nobis occurrebas, & curis confectus, digitis etiam ex assiduo colligendi, coacervandique usu contractis, distortisque.* Hinc idem Lucianus alibi eadem loquendi methodo usus est, dum ait: *Et maximè cum recordor, quàm pallidus semper incederet, & squallidus, mente curis confecta, ac solummodo digitis ditescens, quibus talenta & myriades supputabat.* Si itaque horum digiti ex longæva assvetudine hanc curvitatem induxerunt, quid de eorum mente, & corde arbitrandum esse censebimus? Adjungo ad hæc, quæ de digito supra os locato diximus, videlicet indicium illum esse silentii (adducto super hoc Harpocratis exemplo) authoritatem Juvenalis, qui ait: *Digito compesce labellum.* Porrò digitis loqui, aut Chironomiam memoratam proprietatem esse eorum, qui temerarii, arrogantes, fastuosi, & imperiosi sunt. Hinc Tibullus inquit: *Et vocet ad digiti me, tacitura, sonum.* Hæc super his dicta sufficiant, transeamus nunc ad

Lib. 1.

In Tim.

In Catalpo.

DESCRIPTIONES.

Optarim hunc librum meum Hyblam montem esse, qui tot tibi flores tot fructus, mi Lector, subministret, ut tanquam apis, eosdem degustare, atque inde tibi mel variarum compositionum & salutarium axiomatum, & præceptorum efformare possis: Ad hunc enim finem hæc colligo, & sæpè illuc revertor, ubi te reliqueram. Invenio gemmam aliquam à doctissimo Laurentio nobis relictam, & à Causino magno illo viro observatam: descriptionem, inquam, digitorum: quam præterire, non debui, ne tanti dispendii, tanti damni tibi author sim. *Quam verò aptas, & quàm multarum artium ministras manus natura homini dedit? Digitorum enim contractio facilis est, facilisque porrectio: propter molles commissuras nullo in motu laborant. Itaque ad pingendum, ad scalpendum, ad nervorum eliciendos sonos, ac tibiarum, apta manus est admotione digitorum. Atque hæc oblectationis: Illa necessitatis: cultus, dico, agrorum, exstructionesque tectorum: tegumenta corporum vel texta, vel suta, omnemque fabricam æris, vel ferri. Ex quo intelligitur, ad inventiones animi, percepta sensibus, adhibitis opificum manibus, omnia nos consecutos: ut tecti, ut vestiti, ut salvi esse possimus: urbis muros, domicilia, delubra habeamus.* Hæc verba ejus propria sunt, quibus credo injuriam fieri, si in lingvam aliam transferantur: Scio enim quam sibi invicem vicina sint, vertere, & pervertere: illic potissimum ubi benè vertendi non tam expeditus locus est. Fons autem hic copiosus est, ex quo prolixa fieri, & facunda possit oratio. Descendo nunc ad

DEDICATIONES.

Assignarunt antiqui (prout memoriæ tradidit doctissimus Aldrovandus) custodiam, & patrocinium digitorum Deæ Minervæ. Cujus rei ratio ab Authore tam inclyto, nulla redditur: in tanta enim tamque copiosa rerum variarum, maximarumque massa, non nisi levi brachio, & in transitu, id quod diximus, attigit. Quod me attinet, dixerim antiquos hoc fine nixos. Cum Minerva Dea scientiarum sit, digiti instrumenta sunt, quibus chartæ necessariæ evolvuntur, ut in libris videri possit, id quo scientiarum acquisitio fiat. Aut verò cum Minerva præses sit, & Antesignana lanificii, artiumque mechanicarum, digiti in his, sicut in illis superioribus, non minus necessario versantur. Quemadmodum etiam Minerva, ope manuum de capite Jovis prodiit, sic ei patrocinium quoque manuum particulare assumendum erat. Rationes hæ, ut reor, non incongruæ sunt: valeant autem, quantum possunt. Ego verò ad applicationem quandam moralem procedendo, illud ajo, tum videlicet optimè digitorum commotionem fieri, cum ad scientiarum acquisitionem applicantur. Hæc est illa acquisitio de quo Salomon inquit: *Præposui illam regnis & sedibus: & divitias nihil esse duxi in comparatione illius: nec comparavi illi lapidem pretiosum: quoniam omne aurum in comparatione illius arena est exigua, & tanquam lutum æstimabitur argentum in conspectu illius. Super salutem, & speciem dilexi illam: Et proposui pro luce habere illam, quoniam inextingvibile est lumen illius. Venerunt autem mihi omnia bona pariter cum illa, & innumerabilis honestas per manus illius, & lætatus sum in omnibus; quoniam antecedit me ista sapientia, & ignorabam, quoniam omnium horum mater est.* Copiosissima verba, quæ omne pretium excedunt, & omne quodcunque super his à quovis eloquente, & facundo unquam dictatum est, cum à Spiritu Sancto procedant. Beatus igitur cuicunque hæc Minerva assederit, hac enim opitulante inter plurimas res, hæc quoque cognoscet, videlicet

De monstris

Sap. 7.

SIGNATURAS PARTIUM IN HERBIS, ET PLANTIS.

Præter radices Hermodactylorum, præter folia ficus, & ricini, aliorumque, quorum supra meminimus, quæ per sympaticam virtutem affectibus manuum medentur, quarum signaturas & similitudinem portant, notat Joannes Andreas Matthiolus, sicut & Aldrovandus, Crolliusque observatores accuratissimi, nasci supra muros herbam dictam caninam (Italice gramigna) item digitalis à brevitate sua digitali, & à virtute, quam continet, quæ in quinque surculos vel ramos divisa sit, ab aliis dicta *Ischemon.* Hæc contusa, aut elixa, & in ungventum redacta, lenitivum admirabile est, omnique externo morbo internoque digitorum potenter mederi solet. De hac Alciatus magnus ille moralista in Emblematibus suis inquit:

His merito arguitur nodis tutela, salusque: Embl. 26.
Herbaque tot vires hæc digitalis habet.

Nodos illa, & juncturas, non secus ac in digitis demonstrat. Hinc sapientum quisque & prudens observator, ex magno illo mundi libro, quot illic minimæ plantæ, vilissimæque herbæ sunt, tot characteribus & lectionibus uti poterit, ad salutis suæ profectum; quibus videlicet altissimus Creator talem virtutem indidit, ut in his plenitudo gratiarum divinarum, earumque æqua distributio cognosci possit.

NOTÆ

NOTÆ ANTIQUORUM
SUPRA LITERAM Q.

NON usque adeo ignobilis hæc litera Q. eſt, ut non antiquitus ſignificationes ſuas obtinuerit, aut per ſemetipſam, aut aliis veteribus notis ſociata, prout infra patebit. Ad hanc formandam digiti ſimul juncti monſtrabantur, & per longum in ſe acuminati, & reſtricti, ſed ſimul omnes deorſum reflexi. Arbitrabantur enim Chironomi hac ratione caudam illam literæ ſe poſſe exprimere, quæ ab eadem derivatur: rotunditatem illam, & quod in illa principale & majus eſt, cum rotunditate & magnitudine reliquæ manus incurvatæ, & ſimul unitæ figurabant. Q. igitur per ſe ſolum, ſignificare ſolebat: *Quintus. Quinctius.* Q. *repetitum*, vel QU. *Quartus.* QM. *Quomodo.* QAM. *Quemadmodum.* Q. S. S. S. *Quæ ſupra ſcripta ſunt.* Q. R. F. E. V. *Quod rectè factum eſſe videtur.* QUÆSS. *Quæſtores.* Q. L. *Quinti Liberti.* QUÆS. *Quæſtor.* Q. N. A. N. N. *Quando neque ais, neque negas.* Q. B. F. *Quare bonum factum.* Q. E. R. E. *Quanti ea res erit.* Q. F. *Quinti filius.* Q. L. F. *Quinti Lucii filius.* Q. vel QINT. *Quintilianus.* Q. B. M. V. *Quæ benè mecum vixit.* Q. E. R. E. JU. DA. *Quanta ea res erit judicium dabo.* QUIR. *Quirites.* Q. M. *Quintus Mutius.* Q. L. S. S. *Quæſivit liberam ſtatuam Senatus.* Q. M. *Quo magis.* Q. MAX. *Quintus Maximus.* Q. Q. *Quinquennalis.* Q. R. F. E. R. *Quare rectè factum eſſe videtur.* Q. V. A. vel ANN. *Quæ vixit annis.* QUIR. R. *Quirites Romani.* Q. D. R. P. *Qua de repeto.* Q. D. R. P. G. V. *Qua de re peto graves viros.* QT. C. *Quintus Cælius.* QM S. *Quæſumus.* Q. TP. *Quo tempore.* QM. PV. *Quam provinciam.* Q. E. R. E. *Qualis ea res erit.* Q. J. P. *Quo jure petit.* Q. B. N. F. *Quare bonum non factum.* QT. M. *Quot munera.* Interim tu, mi Lector, ſi paginas doctiores & cum majori lucubratione elaboratas tranſcurrere tibi libuerit, majora his lumina inventurus eris, quam hæc pauca ſunt, quæ tibi manu mea præſentantur.

EPITHETA.

ALtera hypotypoſeos, vere Muſis utiliſſima pars, Epitheta ſunt: quorum alia propria ſunt, & realia, alia rurſum translata, & exotica. Nec verò minus etiam illa propria inter figuras ingenioſas cenſenda ſunt. Per hypotypoſes enim, vivaciſſimasque repræſentationes, Oratio eloquens, plenaque ingenio, ab ea quæ communis & plebeja eſt, diſcernitur. Habent autem hæc adjuncta virtutem admirabilem, ea quæ verbis profunduntur, quaſi viva ſtatuendi ob oculos; dum nimirum individuales circumſtantias objectorum depingunt, quibus ea te videre tibi videaris, & quaſi manu præſens palpare. Sic de iis ſentit Co. Emmanuel Theſaurus in purgatiſſimo & terſiſſimo Canocchiali ſuo Ariſtotelico, quo Mundum univerſum illuſtravit, & ſtudioſis eloquentiæ viam planiorem ſtravit: non minus in his artis limitibus, diſertus, & facundus; quàm poſthæc cum ipſum eloquentiæ palatium, majeſtate plenum ingreditur: ubi latius, & copioſius ſeſe diffundit. Hujus igitur ductum ſequens, ſicut hactenus, ita quoque deinceps. Lectorem meum ad hæc penetralia introducam. [margin: 383.]

Elevat igitur inter primos Ovidius, hanc corporis noſtri partem, duros digitos appellat: *Ah quoties digitis dum torques ſtamina duris?* Eosdem alibi teretes nominat: *Et teretes digitos, exiguumque pedem.* Diſpares Plinius: *Ore rubicundo, digitis imparibus.* Infames Perſius: *Infami digito, & luſtralibus ante ſalivis.* Eburnos Propertius: *Sive Lyræ carmen digitis percuſſit eburnis.* Molles Claudianus: *Digitis extendat mollibus arcum:* Roſeos Strozzius: *Hinc roſeis digitis habilem tibi finge coronam.* Dociles Baptiſta pius: *Melliflua dociles digiti non voce minores.* Idem nivales: *Dulce melos digitis Laonora nivalibus urges.* Micantes Manto: *Gemma humeros non una tegit, digitosque micantes.* Hujuscemodi alia, peregrina, metaphorica vel translata, quæ nihilominus ſubjecto ſuo congruant, idque naturaliter exprimant, prudens Lector aliter per verſatile ingenium & induſtriam ſuam indagabit.

[margin: ...iſt. ...n. ...rte.] [margin: lib. 10.] [margin: lib. 2.]

ANNOTATIONES
SUPRA MENSURAS.

ERuditiſſimus Pierius menſuram filiam manus, & digitorum appellat. De Menſura igitur tanquam de facula, ingens lumen proveniſſe, & derivaſſe dixerim, quod toti adeo terrarum orbi ſplendorem, fundamentum & originem ſubminiſtraret; quod in omne genus manufacturarum influat, quæ baſis eſt, ut ita dixerim, cælorum, terrarumque: Univerſitas enim rerum & ordine, & proportione fundata eſt. Architectura itidem his principiis ducitur, his innititur, per hæc diſpoſitionem ſuam conſequitur: in menſuris enim non immerito dici poteſt, quod animam & vitam ſuam habeat. Hinc illa dimenſio eſt, & largi, & longi, & alti; & profundi, abbreviati, decurticati: Petagoni, Quadrangularis, & Cylindri: de quibus rurſum Matheſis diſpertitim, aliisque loquendi modis, una cum Aſtrologis ratiocinatur: de Epiciclis ſuis loquens, de Cyclis, Cubis, Angulis, Æquilateralibus, Semicirculis, Diametris, Semidiametris, Eccentricis, & hujusmodi aliis, quæ univerſa fundamentum & originem primitivam ſortita ſunt à digitis. Ipſe homo, cujus membris annumerantur, quantum digitis ſuis debet? unde unica, palmus, ſpithama, & tot alia proveniunt, quæ ubivis locorum ſecum gerit. Hinc Ægyptii omne menſurandi principium derivabant à digitis, per diſtenſum digitum Hieroglyphicum, vivamque imaginem menſurarum exprimendo.

Sed ut propius ad rem ipſam accedamus, juxta Ariſtotelem, de menſuris diſcurrenti, exordiri oportebit à minimis: ſicut linea quoque primam ſui originem puncto debet: de linea porro cuncta compoſita procedunt. Quid proinde minus, & brevius digito? Nec memoriam meam fugit, proſequitur Valerianus, certum quoddam menſuræ principium, ſicut & ponderum traxiſſe originem ſuam ab ipſis adeo frumenti granis: ſicut hodiedum adhuc, & aurum, & gemmæ & extracta pretioſiſſima, aut hujuscemodi compoſita granis librantur. De cætero cum reliquæ menſuræ à membris & partibus humanis deſumptæ ſint, partiumque humanarum minima ſit digitus, ab hoc primum ſumpſiſſe initium ſuum credendæ ſunt.

Marcus Junius Hipſus ob hoc ipſum antiquus, qui jam de confinibus camporum, ſat amplum volumen in lucem dedit, de digitis hæc ait: *Minima pars earum menſurarum eſt digitus.* Quod totum confrontatur cum illo quod Julius Frontinus ait: *Si quid infra digitum metiamur, partibus reſpondemus: ut dimidiam, aut tertiam partem digiti.* Unde etiam proverbia, & paroemiæ exortæ ſunt, prout infra fuſius patebit: *Latum unguem, aut tranſverſum digitum* [margin: Marcus Junius Hipſus.] [margin: Julius Frontinus.]

non

non secedere. Et illud alterum, dum ad rerum habendam notitiam, *ex ungue leonem*, dicimus nos cognoscere. Per longum temporum cursum hæc spacia, & hæ mensuræ in statuis, præcipue autem Romanis, ex ære, vel marmore fusis vel sculptis apparuerunt: prout diffusissime de his item versatissimus vir Aldrovandus ratiocinatur. Verum quidem est, inquit Valerianus, quod non omnes adeo nationes eadem mensura uti possint: cum tanta sit locorum, regionum, distantiarum, corporum disparitas, quædam enim in compositione sua parva sunt, quædam eximiæ magnitudinis: unde etiam manifestum est, non omnium digitorum eandem esse mensuram, siquidem ad parvitatem, aut longitudinem personarum attenderimus. Propter quod sine errore est, si dixerimus digitum per semetipsum mensuram non esse, sed principium mensurarum. De his igitur, quamvis non de omnibus (alioquin in his solis ingens mihi Mathematicus consarcinandus esset) sed de earum aliquot, iisdemque præcipuis dicturus sum. In exemplum sit digitus, uncia, sextarius, palmus, spithama, pes, cubitus, gradus, passus, hyssopus, aut mensura sex partium, pertica vel mensura decem, orgia vel ulna, plethrum vel centum pedes, stadium, jugerum, hippicum aut vero mensura quatuor cubitorum, cursus, & recursus dolichius, in stadiis, aut spacium binorum stadiorum, appellatum dibulus, item michorius, parasanga, aut mensura persiana quæ triginta stadiis constabat, tum denique schœnos quinquaginta stadia complectens: funiculus dimensio moderna est; sunt & aliæ, in quibus certum numerum certasque regulas statuere velle, penè factu impossibile est, ob authorum & opinionum varietatem. Norunt hoc practici, & viri periti, prout illud docte nobis inter alios accuratissimus Author Valerianus demonstrat. Nihilominus prout vires mihi suppetunt, qua possum brevitate, quasdam mensurarum significationes adducam.

Hist. Monstr. de statuis.

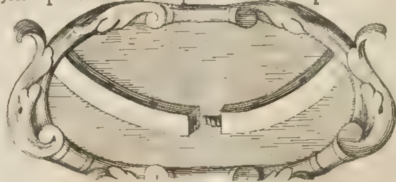
Utque aliquando exordiar, prætereunda interim erit latitudo digiti, quam dicunt quatuor frumenti granis simul junctis constare. Mensura autem jam admodum spectabilis est unica, quæ à summitate ungvium, usque ad primam pollicis juncturam in homine staturæ debitæ, vel consvetæ censetur. Hæc autem octava pars palmi est: sicut *octava* rursum, pars octava est unciæ. Hic palmus nihilominus juxta usum Græcorum sumendus est. Hinc secundum mensuram Hypsi unica supra digitum non nisi tertiam alterius digiti partem tenet: ait enim palmum tribus unciis constare. Atque ita Frontinus consentit, qui unciam asserit duodecimam pedis partem esse, sicut hoc modernis temporibus experimento quotidiano novimus.

Sextans, aut sextarius, sexta pars Assis est, aut pedis, qui unciarum duodecim est. Unde evenit ut ponedra mensuris se accommodent: quæ porro unciæ ad mensuram trium digitorum in debito spacio suo extenduntur. Palmus, juxta Vitravium, quatuor digitis, juxta mentem aliorum, duodecim constat. Nisus hanc mensuram sexti nomine appellat, eamque Dodrantem nominari inquit, qui tribus palmis, & unciis novem constat: quod universum constituitur, & intelligitur de spacio digitorum duodecim. Hanc vero diversitatem Valerianus inquit derivare exeo, quod diversimodè his nominibus Græci à Latinis utantur. Distantia item provinciarum has mensuras invicem confundit: sicut obscurissimum ænigma quoddam apud Hesiodum invenio, quod pro sui expositione, praxin utique lucidissimam Matheseos requireret, cujus tamen principia mihi contigit non nisi à longè salutasse, nescio itaque qua ratione ab eodem expedire me possim. Gryphus autem Hesiodi hic est:

Inde absidi curru decadoro cade tripalmum.

Decadoron, prout illud expositores describunt, longitudinem decem palmorum habet: absis curvaturam rotæ denotat. His præsuppositis Hesiodus, ut reor, sic intelligi poterit: rotam videlicet in curvatura, vel rotunditate sua quatuor partibus aut absidibus constitutam esse: quarū unamquamque, ut debitam carri rotā efformet, tribus spithamis compositam esse oportere: cujus diameter decadoron erit: hinc circumferentia vel curvatura ejus duodecim spithamarum erit. Qui autem dora mensuraverit, eorum triginta sex inveniet: hoc est, si omnes rotæ circumferentias simul numeraverit; omnis siquidem spithama tria dora aut palæstas continet; cum omnis palæsta quatuor digitorum sit. Videtur autem hic difficultas quædam non prætermittenda oriri, ad quam proinde, cum majori dilucidatione, verbo uno respondetur. Si nimirum circumferentia circuli, qui rotam circumdat, & ambit, duodecim doris constat, omnis autem diameter tertiam partem circumferentiæ facit, cur hic per numerum duodenum computatio non fiat, ut dicatur dodecadoron: sicut in signis planetarum, & domibus cæli ab Astronomis *dodecata morea*, dicitur, cur potiùs numerus denarius usurpetur, & decadoron nominatus sit, qui terminus verò geometricus est, & genuinus? Ad quod facile respondetur, quod commensuratio ab interna parte rotæ, vel circumferentiæ illius sumenda sit, & apparebit nonnisi dora decem provenire: reliqua duo dora in parte interiore computantur, ut in circulatione exteriori distribuantur. Alii sic exponunt: octo digitos inquiunt, qui duo dora sunt, in illis partibus dispensari, ubi rota unitur, quæ ligulariæ, aut compages appellantur: in quibus omnis aphosides, aut pars sibi invicem alligatur, hoc modo.

Ex amalth. onomastica Laurentiana

Quæ etiam vulgariter apud nos *Gavii* nominari solent. Hinc eveniet ut tria dora duodecim digitos adimpleant: atque hic est *Basiliscus* à Plinio sic nominatus. Habes expositionem ænigmatis, quod de Hesiodo allatum est.

Magnus ille Ethices Magister Pierius de his mensuris, aut dimensionibus, sicut alibi semper, documentum deducit usqueadeo, ad vitam nostram mensurare, & ad gloriam paradisi transportari possimus: mensuræ justæ erunt, quæ falli nequeunt. Ait autem suffragantibus Theologis universis, has mensuras brevitatem annorum & dierum nostrorum denotare. Ad hoc dilucidius demonstrandum Davidico illo versu psalmi noni & tricesimi, tanquam norma utuntur: *Ecce mensurabiles posuisti dies meos: & substantia mea tanquam nihilum ante te.*

Brevitas vitæ.

Ex Pierio ut supra.

Supra

Supra quod Ruffinus commentatur: *Ecce veteres posuisti*: Sed Cassiodorus id cum majori energia exponit, dicendo: *Qui Hebræos sequuntur alii breves, alii positos à Deo dies in mensura digitorum quatuor ajunt: alii palmi longitudine constitutos dies: alii pugillares dies datos: atqui ii minimæ etiam mensuræ mentionem faciunt. Paraphrastici, velut in digitis numeratos haberem paucissimos dies meos.* Hoc universum est, quod ad digitos spectat. Valerianus interim, dum mensurarum tractatus præ manibus est, verbis illis Davidicis: *Commensurabiles* &c. potissimum insistit, supra quæ Adamantius inquit: *Ecce quàm breves admodum posuisti dies meos, quippe qui, cum quatuor digitorum mensura brevis admodum sit, ac proinde vitæ nostræ brevitatem significat: Hinc clamabat Job: Nihil sunt dies mei.* Id quod famosus ille Hippocrates in principio aphorismorum suorum contestatur: *Ars longa, vita brevis.* Euthimius dies nostros, dies palæstæ nominat, quæ est mensura digitorum quatuor, tertia pars spithamæ. Quæ nihiluminus mensurarum pene omnium minima est: & hi dies nihilominus tam pauci, adhuc insuper tot laboribus, tot sudoribus, tot angustiis pleni sunt; nec ullibi culcitra tam mollis est, quæ non puncturis fatigationum & laborum perforata sit. Pallescunt, imo vero non raro ferales sunt, sicut cometarum, ipsi adeo coronarum regalium, & aurearum radii. O si hæc pro merito suo ponderarentur, mensura nulla inveniri posset, qua ad hujuscemodi fastigia dignitatum emetienda uti quispiam nec verò Paradisi mœnia his lubricis schalis conscendere vellet. Sed de his rursum fastigiis ad terram descendamus.

Dochme vocabulum Græcum potius, quàm latinum est, mensuram decem digitorum comprehendens. Arbitrantur nonnulli mensuram hanc eandem esse cum doro: quatuor enim digiti cum manu extensa, constituunt mensuram digitorum decem. Spithama item spacium digitorum duodecim amplectitur: ab ultimi enim auricularis extensi ungve, ad extremitatem pollicis usque extensi, quantum id fieri potest, vera spithamæ dimensio est. Refert Plinius Pigmæos altitudinem trium palmorum non exuperasse, in quo palmum vel spithamam longitudine pedis mensurat: appellat enim eos dodrantes; de quibus si quadrantem abstuleris, digiti restabunt duodecim: pars autem, quæ tribus quadrantibus constat, dodrans dicitur. Frontinus item spithamam sextantem vocat, quasi quæ tres palmos habeat, uncias novem, digitos duodecim.

[...]7.c.7.

Utimur plerumque ad mensuranda ea, quæ occurrerint, per instinctum naturalem dimensione palmi; quæ actio nobis familiaris, & consveta est. Hæc mensurandi promptitudo, frequentia, & usus, Valerianum induxit, ut in hoc Altissimum Deum figuret, qui cum omni facilitate, in pondere & mensura ubivis locorum est. Nec enim ulla distantia est, nec locus, nulla altitudo, nulla profunditas, nullum spacium tam breve, quo ille non pertingat, ubi non moretur, ubi quæque non ponderet. Inter tot testimonia, quæ adduci possent, illud Isaiæ eximium est, quod in mysticis jam allatum fuit: *Qui mensus est pugillo aquas, & cælum palmo ponderavit.* Supra quod S. Hieronymus: *Quod autem pugillum vocat, & palmum humana consvetudinis verbis utitur, atque mensuris, ut Dei potentiam per verba nostra discamus.* Quis verò campus hic se nobis aperit, ut in minimo quoque digitorum nostrorum altissimam providentiam DEI, ejus, qui nos regit & continet, cognoscamus? Sed si campus nobis patet ad immensitatem illam divinitatis cum brevitate nostra mensurandam: non minus illa brevitas optimo consilio ad breve spacium vitæ nostræ menserandum servire poterit, sicut jam diffusius supra dictum est, & deinceps dicendum erit. De quo nobis Evangelica authoritas præceptum divina sapientia plenum suggessit dicendo: *Quis potest adjicere ad staturam suam cubitum unum?* Minorum adeo consvetudo est, inquit Valerianus, ut per vituperium dicant: vade pumilio, vix trium palmorum es. Omne quod breve est palmo mensuratur: optima igitur moralitas est, inquit Pierius, ut quis sibi indies brevitatem vitæ, & breve ejus compendium calculando, ob oculos animi collocet.

[...]us & po- [...]tia illius.

Constat pes, more antiquorum, ait Pierius, digitis sedecim, modernus viginti, sicut experientia docemur: compositus enim est palmis quatuor, sicut Vitruvius docet, qui sicut copiosus Architectus est, sic in mensuris inter cæteros facundissimus apparet. Hæc autem dimensio duodecim unciis dividitur, quæ item sexta pars staturæ hominis est. Hæc assertio, & mens Frontini est. De cubito variæ opiniones sunt, & sententiæ, propter varietatem, & compositionem palmorum. Complures ajunt constare eum, compositumque esse palmis duobus: cujus mensura viginti quatuor constituit digitos: ab extremitate autem ungvium exorditur, & ad angulum medietatis brachii protenditur. Sesquipedalis nominatur, ab Græcis pygon dictus, à quo pygmæi denominati sunt, prout annotat Eusthatius: sic palmi per totidem dodrantes intelliguntur: in quo simul Nisus, & Vitruvius conveniunt, qui viri senis cubitum supra dicto modo mensurant. Volunt pictores cubitum quartam totius corporeæ structuræ humanæ partem esse. Apud Herodotum cubitus non ultra viginti digitos habet. Habetur item cubitus regius, de quo Svidas & Herodotus plura tradunt. Præter hos, cubitus geometricus est, qui in dimensione sua sex nostrorum cubitorum adæquat, sicut S. Augustinus, & Origenes sentiunt. Perspicua, & observabilis figura hæc est, unde etiam considerationes quasdam Hieroglyphicas, & Emblematicas præbet, quarum una temperantia est, juxta Valerianum, quæ mensuram hanc manu gestat, cum inscriptione Græca, quæ in Latinum traducta sic habet:

Una manus cubitum ostentat, gerit altera frænum.
Illa: modum serva: hac admonet: os cohibe.

Ingeniosissimus & acutissimus Alciatus præterea ad vivum nobis Deam Nemesin repræsentat, in figura nimirum fæminæ, longo paludamento vestitæ, intuitu aliquantum austeræ, quæ in dextra frænum tenet, in sinistra cubitalem mensuram: quod Emblema suum his verbis animat: *Nec verbo, nec facto quenquam lædendum.* Cujus rei declarationem hoc carmine exponit: *Emblem. 27.*

Assequitur, Nemesisque virûm vestigia servat:
Continet & cubitum, duraque fræna manu.
Ne malè quid facias, neve improba verba loquaris:
Et jubet in cunctis rebus adesse modum.

Ita quidem in omnibus verbis, & factis nostris vera mensura observanda est. Qui nimirum de se præsumit, aut arroganti jactatione inflatur, & sic terminos moderationis transcurrit, severam inde punctionem expectet, hinc Seneca:

Dominare tumidus: spiritus altos gere:
Sequitur superbos ultor à tergo Deus.

Fatalis cataſtrophe Imperatorum, morſque infelix Tiberii, Claudii, & Domitiani, omniumque hujuscemodi impiorum, ſatis de hac veritate nos inſtruunt.

Mollities, & diſſolutio animi, per imaginem hominis figuratur, qui commoditati ſuæ inſerviens, ſupra ſcamnum aut lectum ſedens, aut aliter alteri rei innixus, brachium cubito tenus ſupra culcitram collocet. Sic dixit Adamantius: *Signum voluptatis carneæ mihi videtur, ſub cubito manuum cervical aſſutum.* Totum de Ezechiele transſumptum eſt, ubi legitur, quod Altiſſimus dum civitatem Jeruſalem ob nimiam luxuriem & effæminatos mores increpare vellet, illud phraſi hac maximè adæquata expreſſerit: *Væ quæ conſuunt pulvillos ſub omni cubito manus, & faciunt cervicalia ſub capite univerſæ ætatis, ad capiendas animas.* Et paulò infra: *Dirumpam cervicalia veſtra: & liberabo populum meum de manu veſtra.* Condemnat autem hic eos, qui nimia teneritudine, & muliebri mollitie, virtutem & robur virile peſſumdederunt. In Origine homilia copioſa ſupra hunc Ezechielis locum reſtat, quæ hanc vivendi laxitatem percellit, de quo jam alibi mentio facta eſt. Unde Laërtius inquit: *Magnæ ſtultitiæ eſt propter brevem voluptatem cum aliis digladiari.* Revertamur à metaphorica, ad ſignificationem rurſum literalem.

Ezech. c. 13. *In Argum. lib.*

Paſſus hominis à peritis obſervatoribus menſurarum, nomine *Gradus* appellatur, qui à *gradiendo* ſumitur. Ejus longitudo ordinaria, cubitum cum pede hominis mediocris non excedit, quod tantundem eſt ac pedum duorum, & dimidii vel ſi mavis quadraginta digitorum. Paſſus item, quaſi de manu expanſa dicitur. Complures aſſerunt hunc quinque pedalem eſſe, cujus ſpacio gradus bini contineantur, eſſe autem digitos octoginta. Spacium ſiquidem, quod expanſis manibus occupatur, nonaginta ſex digitorum eſt: atque hæc integra altitudo eſt corporis quadrati. *Orgia*, juxta Herodotum, ſex pedum eſt. Menſura ejus de numero pedum dicta eſt *Hexopus*. Hic pede uno paſſum excedit: hæc menſura nihilominus pro inſtituto & diverſitate regionum & locorum, variat. Ulnam quidam ajunt eandem eſſe cum orgia præmemorata: alii rurſum aliter ſentiunt, eam enim non niſi medietatem illius eſſe: ajunt hi: nomen illud à menſura pedum trium deduci. Tradidit Plinius inventam fuiſſe abietem, cujus circumferentiam vix ulnæ quatuor hominum amplexari potuerint: quarum numero octo erant. Nec id mirum, hoc enim genus arborum portentoſæ plerumque & altitudinis, & craſſitiei eſt.

lib. 16. c. 41.

Menſura item inter veteres *Decempeda* dicebatur, denos pedes continens, centum videlicet & ſexaginta digitorum, qui paſſus duos efformant, ſed non eorum, qui orgiis æquivalent. Alio item nomine *Acena* dicitur: quæ plurimum tamen à *pertica* noſtra decempedali differt: qua potiſſimum uti conſveverunt, qui hanc menſuram operibus ſuis adhibent: ſicut ſunt fabri, cæmentarii, Agrimenſores, Lignarii, & ſimiles. Diverſitas hæc item in *pede* noſtro eſt qui quatuor digitis longitudinem antiqui *pedis* excedit. Theſſalorum autem inventum fuit, prout Apollonius author eſt. Hujus nominis M. Tullius ſæpe meminit. Et in lege duodecim tabularum manifeſtè cautum erat, ſi quis ficum, aut oleam plantaverit in agro, eas invicem decempedali ſpacio ſeparandas eſſe: aliarum arborum diſtantiam quinque pedalem ſufficere:

10 Tit. fin. Reg.

Idem liber Pandectarum præcipit. Confrontatur eadem lex, cum illa quam Solon reliquit, à Cajo repetita, qui ait: *Olivam autem, aut ficum novem pedes ab extrema regione plantet: alia autem ligna quinque pedes.* Valerianus hanc legem cum omni veneratione inquit Florentiæ obſervari. Poſt *decempedam Actus* ſuccedit, qui centum pedibus & viginti conſtat, quod tantumdem eſt ac viginti quatuor paſſibus.

Jugerum, juxta Varronem, quatuor *actibus* conſtat: unde illud Quintilianus ducentorum, & quadraginta pedum longitudine cenſet, cujus latitudo medietatem longitudinis habeat. Tantum enim terræ ſpacium, jugo boum duorum unius diei decurſu coli poſſe. Atque hoc eſt, quod Itali *Tornatura* appellant. *Jugerum* autem à *jugo* nomen ſuum traxit; quæ dimenſio inter præclariſſimas cenſenda eſt, quas agricultura unquam invenire potuit: Atque hæc eſt, quàm à principio lex agraria ordinavit, quæ id effecit, ut quiſque quod ſuum eſt dignoſceret, & æqua diſtributione cuncta diſpertita eſſent: Et illic ubi primum in agris propter confuſionem ordinis cypreſſi mortalitatis, illic dehinc oleæ pacis, & laureæ vitalitatis frondere cœperint. Cum autem his libri Grammaticorum repleti ſint, ulteriori probatione non indigent.

Stadium duplici modo conſiderandum eſt: aut enim illud ſpacium, quod olim ad curſum uſurpabant, hoc nomine intelligi poterit: ſicut hodie adhuc cum equis barbaricis conſveverunt, qui ad metam decurrunt: aut vero certa menſura eſt, comparata limitibus, qui in menſura camporum conſiſtunt: habet autem in ſe plerumque centum & viginti paſſus noſtrorum: pedes nimirum trecentos & viginti. Hæc ſumma ſimul octies computata, milliare conſtituit. Quod ad *Agonem* attinet, Græci ſtadium ſuum pedibus ducentis numerant. Sed multo majoris longitudinis *ſtadium Herculis* eſt: unde Mathematici peritiores, ſtadium ea menſura menſi ſunt, quam ipſe propriis pedibus menſuravit.

Stadium Italicum, atteſtante Cenſorino doctiſſimo Obſervatore, centum viginti quinque pedes continet. Erat item ſtadium aliud *Pythica* nominatum, quod millenorum pedum fuiſſe traditur. *Olympicum* de quo Venuſinus Poëta in odarum ſuarum prima canit: *Et pulverem olympicum collegiſſe juvat:* quadringentis ſolum pedibus conſtabat. unde ex his facile patet ſtadium certæ, determinatæque menſuræ non eſſe: ſed earum menſurarum unam eſſe, quæ pro locorum diverſitate alibi longiores alibi breviores deſcriptæ ſint. Per hoc ſtadium S. Paulus decurſum vitæ noſtræ intelligit, unde ait: *Neſcitis quod ii, qui in ſtadio currunt, omnes quidem currunt,* *1. Cor. 9.* *ſed unus accipit bravium? Sic currite, ut comprehendatis.* Intelligendo, ut paucis referam, per hoc bravium gloriam paradiſi, quæ nimirum meta noſtra eſt, ad quam omnes nos aſpirare oportet. Idem Apoſtolus adhuc *ſtadii agonalis* meminit, ubi ait: *Omnis, qui in agone contendit, ab omnibus ſe abſtinet, ego igitur ſic curro.* *ibidem.* Sic Sapientia æterna terrenarum rerum ſimilitudinem adhibet, ut videlicet capacitati intelligentiæ noſtræ condeſcendat.

Plethrum olim menſura centumpedalis erat, ſexta pars *ſtadii:* ſicut authores Græci decernunt: quod tantundem eſt, ac ſi ſtadium centum orgiis conſtare dixerint, conſtat enim orgia pedibus ſex. Menſura item duorum ſtadiorum appellabatur *Diaulus:* varietaſque ſtadiorum effecit, ut hæc quan-

quandoque ducentis cubitis formaretur: imò verò & ipse cubitus quandoque varietatem suam patiebatur, propter rationes jam adductas. Stadium nomine item alio signabatur, quod videlicet equestre erat, *Hippicum* nominatum. Plutarchus authumat illud quatuor constitisse stadiis. *Miliare* interim juxta mentem Junii Nisi octo stadiis componitur: juxta Vitruvium quinque mille pedibus: atque ita stadium nostrum, inquit Pierius, dimensionem suam in centum viginti quinque passibus consequitur: qui sexcentos & viginti quinque pedes conficiunt: quemque passum pro quinque pedibus censendo.

Mensura *Dolica*, juxta mentem plurimorum, duodecim stadia continet, quæ miliare cum dimidio perficiunt. Sunt qui mensuram hanc ad viginti quatuor stadia reduplicant, unde posthæc miliaria tria componuntur. Hic autem cursus ordinarius erat pro equis, qui parum à nostro differt. Quia verò hic cursus per obliquum factus appellari *plicatus* solebat: apud Pindarum invenimus, hunc cursum ab octonis ad duodenas usque vices replicatum fuisse. Qui cursus hodiedum Florentiæ in usu est, appellatus: *In palio delle carrette.* S. Chrysostomus authoritate sua hunc locum Pauli sequentibus verbis illustrat, & elucidat: *Etenim qui postquam decem dolichos cucurrit, si post defricat omnem amisit laudem dierum, quia scilicet duo adhuc dolichi erant decurrendi.*

Parasanga, juxta Persarum consvetudinem, triginta stadia comprehendit: atque hæc, juxta Herodotum, trium & dimidii miliarium spacium continet; qua dimensione Transalpinæ regiones utuntur. Atque hæ sunt horæ germanorum, & leucæ Gallorum. Vocantur horæ, idcirco quod unius horæ spacio ejuscemodi terræ intervallum commode peragrari equo possit. Italicum nomen illud *Lega*, à quibusdam latinis *legua* dicitur, quasi *levis*: eo quod facile sit, per planum ambulando, eam horæ tempore perficere.

Schœnus duas parasangas occupat, quod septem miliaribus æquivalet. Quidam volunt hunc stadiorum quinquaginta esse. Plinius, attestante Erosthene, non nisi quadraginta numerat, quæ tantundem ac quinque millia passuum censenda essent. Quidam Schœno nonnisi viginti duo stadia assignant. Sic enimverò Authorum diversitas hanc mensuram inconstantem reddit: quod vel temporum, vel locorum distantia contigit: similis autem diversitas in ponderibus quoque deprehenditur.

Porro omnis portio, vel camporum, vel argenti, vel vestimentorum, aut cujusvis rei alterius, quæ in sortem cadit, aut per hæreditatem possidetur, *funiculus* olim nominabatur. Unde inquit Pierius: *Apud Hebræos mensuræ genus erat, sub funiculi nomine nuncupata.* Hæc expositio scripturarum intelligentiæ adjumentum fert, illic inter alia ubi Moyses in Cantico suo inquit: *Funiculus hæreditatis suæ Israël:* Et Psalmista: *Sorte divisit eis terram in funiculo distributionis.* Et Ezechiel: *Joseph duplicem funiculum habet:* Et in aliis hujuscemodi locis ubi funiculorum mentio est. Ita Prodicus author est, consvetudinem Ægyptiorum fuisse, ut possessiones suas, & fundos, imo & omnes circum regiones suas funibus metirentur, prout Maximus Tyrius recenset: atque his principiis nisus S. Hieronymus viam sibi sternit ad exponendum Joëlis caput tertium. Alii loco funium *torrentem spinarum* legunt. De quo fortassis originem sepes traxerunt, quibus coronantur, & sepiuntur agri. Utque ad funem revertamur, coronatus Cantor meus inquit: *Semitam meam, & funiculum meum investigasti.* Ad hoc confirmandum Solitarius concludit: *In Nilo flumine, sive in rivis ejus solent naves funibus trahere, certa habentes spacia, quæ appellant funiculos: ut labori defessorum, recentia trahentium colla succedant.*

Commentatores sacri vix locum Scripturæ relinquunt, quem non in bilance maturæ considerationis & lucubrationis ponderent, hinc supra dictum illud Davidicum: *Semitam meam, & funiculum meum considerasti:* progressum vitæ nostræ deducunt: Alii legunt: *Investigasti:* alii: *examinasti.* In hac autem lectione stratum de funcis contextum intelligunt: nulla funium mentione facta: & sic traducunt: *Accubitum meum enventilasti.* Hinc Pierius doctè meminit: Arabicam & Chaldaicam lectionem huc quoque respicere. Quantum sibi subsidii per funiculum hunc sibi Christianus attraheret, si præsentiam DEI, sibi indefesso studio ob oculos poneret, qui ubique præsto est. Atque hæc sæpius verba in ore versaret: *Investigasti, examinasti, eventilasti.* Ajebat Diogenes, quamvis Cynicus: *Non latet Deos homo malè agens, nec cogitans quidem.* Vastissima materia pro pulpito! Vult Euthymius apud Ægyptios & Persas *Schoinum* ejusdem esse mensuræ cum *funiculo*, & proportionem *stadii* adæquare.

Ps. 139.

Tholit. apud Diog.

Inter diei unius, quod commode sine lassitudine peragi possit, constans miliaribus Italicis viginti, minus quarta parte, ajunt centum quinquaginta stadiis compositum esse. Tabulæ Juris Consultorum cuivis iter hoc commodum assignant. Lucianus jactatores quosdam sic subsannabat, qui multum se itineris confecisse gloriabantur: *Nunquid tria millia stadiorum sunt à terra ad Lunam usque? Qui primus nobis est stathmus. Id est; quod itineris spacium uno die peregrinus.* Unde apparet hoc spacium, aut mensuram *stathmum* appellatum fuisse: idque dixerim non immeritò, à stando, propter quietem, quam viatores tali spacio confecto capiunt. Hinc interim, mi Lector, in statu hoc, & in stathmo te relinquo præsentis capituli: obsecrando, ut siquidem te in miliaribus his incedere infeliciter feci, ignoscas velim, cum noveris absque itinere, videri plagas alienas non posse, & quod juxta mentem Maximi Tyrii:

Homero sapiens est visus Ulysses,
Qui mores hominum multorum vidit & urbes.

Antonius Abbas itidem in satyris suis sic habet:

Altro piacer, che viaggiar non trovo:
Che se fortuna à instabili le piante,
Non la posso arrivar, se non mi muovo.

Multo prolixius, & utilius erit caput, quod sequitur:

DE NUMERIS.

Pretium Arithmetices tam singulare est, ut hæc sola se sublevet, ad ipsa sphærarum cælestium penetralia rimanda, & ipsos cælos mensurandos: novit stellarum influxiones uniuscuique particulares prædicere: numeramus hac (ut humano dicendi modo loquar) ipsam adeo quantitatem DEI. Cum enim unus, trinusque sit, cognoscimus, & fide amplectimur Trishagium illud Sanctissimum, quod omnem universitatem gubernat, & dirigit. Sine numero Rithmi, & harmoniæ pede claudo, imperfecto, & retorto incederent. Discurrit cum Regulis supputatoriis per tempora. Mater, & Recollectrix dici poterit omnium anna-

annalium, & historiarum. Quid plura, & menses, & dies, & horas, & momenta præscriptionibus suis determinat. Nullus fit calculus, nullus contractus ubi non ad numeros recursus fit. Perfectus Mathematicus non erit, nec Astronomus, nec Geometra, qui prius numerorum intelligentiam consecutus non sit. Unde Ægyptii simul & Romani juventutem suam à primordio his numerorum rudimentis ante reliqua omnia institutam volebant. Sic Alexander & Diodorus inquiunt. Unde etiam Plato affirmabat: *Illius participem reddi debere quamvis artem sive scientiam, & sine hac omnes artes tollendæ sunt, ut quæ sine numeris consistere nequeunt.*

Alexand. Genial. dier. lib. 2 c. 20. lib. 2. c. 2.

Denique incredibilia sunt encomia, quæ huic excelsæ Duci, & Principi scientiarum & professionum attribui possunt: sicut illa numeris suis in infinitum quasi extenditur, sic encomia ejus immensa. Hæc numeratio nihilominus, quippe quæ originem suam primam, & progressum deinceps deduxit à digitis (sicut jam antiquitus observatum fuit) cum de his sit præsens tractatus noster, videor necessitate quadam compelli, ut de numeris amplum admodum, & copiosum tractatum instituam: ut ne quid omisisse mihi contingat, quidquid in hanc rem opportunum occurrerit, quod communi utilitati, & beneficio inservire possit. Nec vero benevolus mihi Lector objecerit, quod more fæminarum, computare digitis non verecundor: inventurus enim est, primos adeo Heroës Mundi hac digitorum supputatione nixos fuisse, & his iisdem illustria facta sua dilucidasse.

De supputatione præter Pierium, qui principale corpus capitulo huic præbiturus est, Plutarchus, Beda, Marianus Victor, Tiraquel, Cerda & alii scripseserunt. Hinc Plutarchus inquit: *Orontes Regis Artaxerxis gener, cum ob iram inhonoratus, & condemnatus foret; ut computatorum inquit digiti nunc decem millia, nunc unum significant, ita regum quoque amici interim minimum possunt.* Notat doctissimus Pintus, Astronomos potissimum digitis olim usos esse, ad tempora computanda in erigendis figuris suis. Propter quod de florilegio Græco Antolicus deducit, & de ejusdem usu sic loquitur: *Hinc sumens calculos super tabulam, composuitque digitos, & flens dixit.* Plinius item de quodam alio scripsit, quod cum ei Genealogia infantulæ cujusdam formanda esset: *Qua hora nata esset interrogavit: ubi audivit, componit vultum, intendit oculos, movet labia, agitat digitos, computat diu.* Et Tertullianus improperando cuidam, qui per hujuscemodi prævisiones saluti suæ prospiciebat, sic concludit: *Non est tibi pars, neque sors in ista ratione: non potest regna cælorum sperare, cujus digitus, aut radius abutitur cælo.* Artem autem numerandi primordia sua à digitis desumpsisse Aristoteles apertè tradit. In problematibus enim suis rationem indagans, cur Græci à denario numero numerent, atque inde duplicare incipiant, sic concludit: *An quod homines ab initio haberent decem digitos: itaque sui numeri calculo, quasi adipiscentes hac eadem multiplicitate, cætera quoque numerant.* Quibus item Pintus ultimò adjungit: *Ut meritò postea Arithmetica omnes suos numeros in digitos redegisse videatur, quia ab illis tota numerandi ratio orta fuerit.*

Ex Pinto Ramirez. Trac. 1. cap. 12.
In Apopht. l. 2.
.2. Ep. 20.
Origo numerandi in digitis.
Sect. 15. prob. 1.
L. c.

Ut verò ab universalitate hac ad singularia descendamus, consentaneum est digitos partiri, & cujusque proprium designare officium. Hi verò rursum aut contracti aut extensi, aut plicati jam in unam, jam in alteram partem, multam diversitatem & figuras varias sortiuntur, unde diversitas, & multitudo numerorum exoritur: variisque significationibus omnem pene eorum rationem & essentiam exponunt: sicut in positione, & coaptatione plurium statuarum apparet: quæ ab exactissimo observatore Aldrovando, cum singulari eruditione, & lucubratione in medium producuntur.

Omnis itaque supputandi essentia in tres partes dividitur, quarum prima digitus est: deinde Articulus: tertia numerus compositus appellatur. Digitus in omni numero infra denarium continetur: hi autem ad novenarium usque ex privilegio quodam singulari illud nomen, *numeri*, sibi solum vendicant. Articulus dividitur in decades, de quibus postea numerus resultat compositus. Quotiescunque articuli hoc vel illud nomen assumunt, numeri sedem habent in tribus digitis inferioribus. Articuli conjuncti in Indice, & in pollice, & sic utrique compositi, aut verò extenduntur, aut socialiter plicantur. His constitutis nunc, intelligendum est, quem numerum quisque digitorum in suo gestu demonstret.

Circa quod sciendum, quod evidenter sinistra manus, omnes numeros à novem ad nonaginta usque indicet; dextra autem à centenario ad nongenta. Sed quonam digito centenarius à millenario distingvatur, gravis controversia inter Authores vertitur: dum eorum alii Bedam in his versatissimum sequuntur, alii rationi, quæ iis probatissima videatur, innituntur. Beda numerum centenarium ait à sinistra transportari ad dextram: eodem enim gestu quo in sinistra decem numeramus, numerari inquit centum in dextra, & sic ad millenarium usque conscendi. In gestibus item quibus per lævam novenarius numerus censetur, per dextram totidem millenarii fiunt. Alii naturæ ordinem observando sic docent, & intelligunt, quod sicut numeri minores submittuntur majoribus in sinistra: sic de manu in manum transeundo majores numeri rursum supremis supponantur in dextra. Interim conveniens est, hieroglyphica, & significationes accommodare qualitatibus, & figuris earum. Unde, ut Bedæ perplexitates, quæ mentem turbant, prætereamus: sic manum adoperabimur, ut sicut in sinistra auricularis primus est in numeris, & sic deinceps cæteri ad nonagesimum usque: sic eidem regulæ inhærendo, in dextera centenarius conscendatur ad millenarium. Porrò Millenarii per medium pollicis & indicis exprimuntur: sicut etiam in sinistra per tres inferiores digitos ad numerum majorem ascenditur in decade minori, sic fit per dextram in numeris majoribus: atque hi commode circa pollicem indicemque reperiuntur.

Hujus rei testis & experientia & sanctitate celebris S. Irenæus adducitur, isque inter veteres (nam Bedâ antiquior est) qui ait: *Unius numerum, quo gestu significabatur in sinistra, translatum in dextram centena conficere. A numero nonagesimo, qui fuit in læva, significatio transfertur in dextram, & ibi centena constituit.* Hæc sententia à Græcis admissa fuit, sicut & à modernis quibusdam, inter quos est Lucas Minoritanus, qui de Arithmetica præclare scripsit, approbatus universali applausu. Alii insuper notas & volumina ediderunt ad imitationem superiorum, & pro publica utilitate. Convenit hæc methodus, cum Chaldæorum methodo, idque sat exactè, inquit Pierius, nec in alio differunt, quam quod illi lineis & characteribus, nunc altis, nunc demissis, nunc longis, nunc brevibus uterentur: Græci verò, & Latini digitis & manibus id faciebant. Quæ quadrupliciter figurantur, quarum figurarum prima digitos repræsentet, secunda articulos, tertia centenarios, quarta millenarios. Sed hæc ita observanda erant, ut pollex, qui supra manum in sinistra ele-

elevetur, unitatem demonſtret, in dextra centenarium. Si ſubtus ſe curvet vel flectat in dextra, mille ſignificat, ea ratione & modo quo dicetur.

Itaque triginta ſex diverſimodè figuratæ manus exponuntur cum vola, partim in *plano*, partim in *profilo* ut dicitur: in quibus digiti diverſimode plicati ſunt, qui omnes adeo numeros indicant, ab unitate ad novem usque millia, ubi dextra ſimul & ſiniſtra, prout dictum eſt, adhibentur. Monſtratur primum manus læva, ſupra quam numerus I. eſt, digitis ſimul omnibus extenſis, excepto annulari. Computatis autem primis decem & octo in ſiniſtra, progreſſus fit in centenario ad manum dextram eadem forma apparentem. Aperitur vola ſecunda, quæ auricularem & annularem plicatum monſtrat, cum numero II. Extenditur tertia tres digitos incurvans: hoc eſt ſupramemoratos binos, & medium: ſupra collocato numero III. Quarta pollicem, indicem, & annularem erectos monſtrat, reliquos duos plicatos, & numerus IV. ſic figuratur. Quinta non niſi medium curvat, cum ſigno numeri V. Sexta annularem inclinat, portans ſecum numerum VI. Septima auricularem omnimodo plicat, & aliquantum annularem cum numero VII. Octava tres priores digitos extenſos monſtrat, ultimos binos inflexos indicans numerum VIII. Sic nona duos monſtrat digitos integros, pollicem & indicem, reliquos tres plicatos & compreſſos, cum numero ſuo IX.

Expoſitæ ſunt reliquæ manus cum vola, & digitis in *profilo*. Pollex qui velut in circulum incurvatur, & cum minimo unitur: reliquos tres digitos, quaſi in punctum unitos portans, & numerum ſignat X. Tranſitur deinceps ad decadem alteram, & ad demonſtrandum XX. vola exponitur, quæ quatuor digitos diſtentos ſpargit, ſed quibus ſtet in medio pollex, quaſi umbram facturus, aut ab iis recepturus. Manus quæ XXX. format, eandem pene ſimilitudinem cum illa habet, quæ X. repræſentat, niſi quod hic tres digiti reliqui magis dilatati, & aperti, quamvis diſtenti ſint. Vola quæ numerum XL. indicat, pollicem monſtrat, cum annulari, ſed cum nodo pollicis relevato: omne reliquum planum eſt. Ad figurandum numerum L. Deſcendit pollex propenſione ſua naturali, uniens ſe cum ultima junctura minimi. Ad formandos LX. Curvatur, & deſcendit tanquam amplexando annularem ſimul & minimum. Eadem pene ſituatione LXX. formantur: niſi quod auricularis videatur disjunctus ab aliis. Incurvatur ad formandum LXXX. quaſi in rotundum pollex, cum ultima junctura annularis, annulari nihilominus erecto. Numerum XC. formant annularis, & auricularis, quaſi invicem disjuncti, & dilatati, ſed quibus pollex ad ultimam minimi juncturam deſcendat. In conſimilibus quoque figuris manus dextra compoſita, & formata per chiliades à centenario ad novem usque millia figuris ſuis aſcendit: quod tu, mi Lector, pro ſolita dexteritate tua naturali facile ſuperioribus inhærens, ſine meo opere invenire, reducere, & menſurare poteris. Quæ ſigna univerſa, & quæ figuræ triginta ſex myriadibus, aut ſignis compoſitis, aut inventatis à Chaldæis correſpondent. Atque hoc omne fuit, quod ſupra memoratus Orontes ſubindicat.

Hæ ſunt ſignificationes, hæ figuræ materiales numerorum, quas hactenus expoſuimus in digitis: reſtat ut annotemus, quid ſub horum cortice, myſterii lateat: quod non exigui, nec brevis operis eſt. Obſervat inprimis S. Hieronymus apud Valerianum, manum indicantem numerum I. aut vero centeſimum, ubi nimirum pollex rotunditatem conſequitur, & in manu læva auricularem oſculatur, Hieroglyphicum mulieris conjugatæ aut viduæ eſſe. In manu autem dextra virginitatem, puritatemque mentis & corporis indicari. Singularis hæc applicatio eſt, & condigna Authore tam inclyto: dos enim illuſtrior eſt virginitas, quam matrimonium, aut ſtatus vidualis: eſt enim dos angelica, altera nil niſi humanum habet: Quod argumentum ampliſſimum tractatu eſſet, niſi in materiæ tanta vaſtitate me alio pedem vertere cogeret neceſſitas. In numerando itaque centenarios, & milleſimos dextræ, locum admodum clarum, & concludentem porrigit Juvenalis, ratiocinando de quodam Pylio, qui cum vetulus eſſet, juvenem agebat; verba ejus hæc ſunt:

Rex Pylius, magno ſi quicquam credis Homero,
Exemplum vitæ fuit à cornice ſecundæ.
Felix nimirum, qui tot per ſæcula vitam
Diſtulit, atque ſuos jam dextra computat annos.

Solvantur interim, inquit Pierius, à circulis ſuis, tanquam à carceribus & cancellis digiti, & eorum myſteria palam producantur. Digiti annulares plicati, & contorſi, ſicut in figura prima apparuit, ſive in dextra ſive in ſiniſtra occurrat, ſignum ſunt unitatis. Idcirco Romæ olim dum ſtatuæ apparerent, cum faſcibus imperialibus ſecus pedes, digitisque in prædictam formam plicatis, manifeſtabatur, eum cui ſtatua erecta erat, Conſulem fuiſſe: & hæc ſtatua Conſulatus Hieroglyphicum: ſiquidem alia ſigna apparerent, alterius honoris, aut dignitatis, aut gradus indicium erant. Conſulatus.

Sacras literas non immeritò campum dixeris eſſe, qui omni palato paſcua ſua præbeat, è quibus pro cujusque appetitu nutrimentum debitum adminiſtretur. Hinc in ratione numerorum, inter obſervatores doctiſſimi, dum mentem ad parabolam Chriſti in Matthæo allatam applicant, ubi inquit: *Cap. 13.* ſemen ſupra terram bonam lapſum, fructum dediſſe: *aliud quidem centeſimum, aliud ſexageſimum, aliud trigeſimum*: conſiderationes Hieroglyphicas eruunt, dicendo: In numero ternario, qui à ſiniſtra ad dextram transportatus trecentos conſtituit, eos intelligi, qui iter conjugale ſequuntur, & in matrimonio inculpabili & incontaminato campum ſuum colunt, meſſemque copioſam gratiarum divinarum recolligunt: ſicut loco ſuo patebit, hunc numerum nuptiis convenire. Sexagenarius ad eos pertinet, qui cum integritate debita vel viduitatem, vel cælibatum conſervant. Per centenarium, prout dictum eſt, pura & illibata infertur virginitas. Unde in his numeris univerſitas ſtatuum epilogatur: continentium, viduitatis, & maritatorum. Eucherius hæc præmia non ſoli virginitati, ſed martyrio quoque aſſignat, eorumque retributioni futuræ. Heſychius Hieroſolymitanus ſcripto tradit, hunc numerum perfectiſſimum eſſe, comprehendere eum quinquaginta qui Spiritui Sancto ſacer eſt, ejusdemque Hieroglyphicum: unde etiam Paracletus quinquaginta diebus poſt reſurrectionem Chriſti deſcendit. Adamantius numerum centenarium omnimodo plenum & perfectum judicat: itaque omnem prærogativam, & omne rationalis creaturæ compendium in ſe concludit.

In Numero item *duorum* non inferioris ponderis conſiderationes occurrunt: eadem enim ratione, qua de *unitate* dictum eſt, quod cum digitus in ſtatuis appareret incurvatus, illud de conſulibus intellectum fuiſſe, ita ſi hoc duplicato digito fiebat, dupliciter hanc dignitatem obtentam fuiſſe arguebat. Numerus hic dualis interim in ſtatuis naturam corpoream ſignifi-

significabat, & ad generationem prolis adaptari solet: atque idcirco pro Hieroglyphico immunditiei in scripturis sacris assumitur. Legatur super his Adamantii liber tertius supra Epistolam S. Pauli ad Romanos, ubi de propitiatorio sermo est. Admonet item super hæc Hieronymus contra Jovinianum, monstrando in Hexahemeron suo, vel creatione mundi, quod in die primo dictum est: *vidit Deus, quod esset bonum*: in secundo autem hæc particula omissa est: *Ut admoneremur*, inquit, *non esse bonum duplicem numerum quod ab unione dividat; nam unitas Dei tota est, dualitas verò significat fœdera nuptiarum.* Id autem quod in sinistra de duali, hoc in dextra de ducentissimo dicatur.

Constituunt (prout meminimus) tres digiti, auricularis, annularis & medius, plicati, numerum *ternum*, in dextera ter centum. Hic numerus ob mysteriosam significationem suam hanc inscriptionem portat: *Anima*, vel *DEUS.* Deus in Trinitate Personarum, & unitate essentiæ. Nodus, qui solvi poterit, non per Alexandrum quempiam, qui solo acumine curiosæ, & sublimis indaginis id tentare audeat, sed per eos, qui lumine fidei, & corde devoto, mysterium illud ineffabile adoraturi sunt. Anima item ternario gaudet, cum rationalis sit, & animalis, & vegetativa: de quibus efformantur spiritus animales, vitales, & sensitivi. Atque hoc est Numen Fidii apud Sabinos, ubi inter vetulum jam canescentem, & hominem ætatis mediocris, puer medius collocabatur.

Numeris hic ternarius, in comparatione aliorum, dici ni fallor perfectissimus poterit, cum regula ejus omnium perspicacissima, & certissima sit. Basis Arithmetices maximè involutæ, & obscuræ. Hoc illud trilaterum est, optime sapientibus intellectum in pentagono, quod semper ejusdem mensuræ, semper ejusdem figuræ est, qualitercunque ceciderit, semper in pedes suos erectum. Describendo interim simulacrum Dei sub figura allata multum laboravit Pythagoras, multumque Theologi sacri desudarunt: quæ tamen omnia brevitatis studio omittimus. Nec tamen prætereunda est observatio divini propitiatorii, quod formæ trigonæ erat, ad demonstrandum, sicut viri sapientes observant: quod

- - *Numero Deus impare gaudet*:

Cumque Deus hac figura exponeretur, Trinus esse demonstrabatur. Erat autem altitudinis cubitorum duorum, & dimidii: in hoc quoque mysticè Christum Deum simul & hominem figurando. Quàm præterea hoc trino numero Deus delectetur, in visione illa Samuelis apparet, qui non prius in Prophetam electus fuit, nisi terna vice vocatus esset: tum enimverò vocem divinam agnovit.

1. Reg. 1.

Numerus interim trecentesimus inter eos censetur, qui in Arithmetices arte priorem sibi locum vendicant, unde Catullus inquit: *Expecta hendecasyllabos tercentum, quos simul complexa tenet, Trecentos, & tercentenas erroribus impleat urbes: Tercentum nivei tondent dumeta Juvenci: Tercentum tonat ore Deus.* Cumque numerus centenarius jam supra dignitatis, & perfectionis non ordinariæ, & summi gradus esse monstratus sit, idem erit si tertiò repetitus fuerit. Sic Adamantius refert. Arca Testamenti quæ tercentum cubitorum erat, in qua non solum genus humanum, sed reliqua quoque animantia salvata sunt, per figuram suam satis declarat, inquit Valerianus, quod si homo de centesimi dignitate, & de gratia divina deciderit, per cognitionem & patrocinium trecentesimi, hoc est Patris, Filii, & Spiritus Sancti, liberari possit à naufragio, ad portum securitatis appellere, & primitivo statui suo restitui. Singularis item in hoc loco observatio est Plinii, Janum sibi magni Numinis famam conciliasse, eo quod statuam sibi erigi imperaverit, digitis ita compositis, ut numerum trecentorum sexaginta quinque dierum, quibus anni spacium concluditur, repræsentarent.

Lib. 34. c. 7. Janus demonstrans in manu sua dies anni.

Numerus quartus item observationes suas habuit. Ex hoc quadratus, & quadringenti, & quater millia formantur: quadratum etiam idcirco notabile, quod trigonum in pedes suos semper cadens quartum erectum habet. Hic numerus in statuis Dictatorum, inquit Pierius, & in statuis Consulum, sicut & Imperatorum apparebat, cum sequenti gestu: simul quatuor digitos plicabant, minimo solùm elevato: inferendo per hæc se quaternis vicibus ad hunc gradum assumptos fuisse: cujus rei originem huc non spectantem ad fugiendam prolixitatem omittimus. Nec tamen prætermittendum id, quod hic mihi sese commodè de quinario numero offert. Figurabatur hic sola digiti minimi extensione, medio autem versus volam, vel palmam manus incurvato. Idem numerus exprimebatur in demonstratione stellæ vel depictæ, vel sculptæ, vel alioquin characterizatæ, eam enim veteres pro hujus numeri Hieroglyphico sumebant.

Horus Apollo rebatur dominium mundi, & cæli quinque stellis consignatum esse, easque humanarum rerum curam agere, hominumque necessitatibus prospicere. Cumque omninò luminosæ, & splendidæ sint, eas oculo illustri, cum omni activitate, igne plenissimas pro nobis vigilare. Cui Pierius adjungit: *Nihilque apud mortales fieret, quod ab earum arbitrio non penderet.* Ex quo apparet, quantum providentiæ divinæ innitendum sit, quippe quæ nocturnis quoque temporibus, dum lethargo sopiti decumbimus, ad custodiam nostri, non secus ac stella aliqua micanti lumine pro nobis invigilat. *Providentia Dei omnia gubernantur, & quæ putatur pœna, medicina est*, inquit S. Hieronymus. Optimum argumentum ad Altissimi Dei erga nos immensam bonitatem describendam.

Stellæ ad Mundi provisionem destinatæ.

In Ezechielem.

Apud Sacros Doctores quinarius numerus quinque corporis sensuum significationem plerumque portat. Id quod S. Ambrosius manifestat in paraphrasi, quam supra parabolam Christi de quinque virginibus prudentibus, & quinque fatuis dedit. In lege Levitica severè admodum præceptum erat, ut si quis quinis vicibus errasset, aut quinquies damnum cuipiam intulisset, id quintupliciter quoque repararet; id quod usurpasset quintupliciter redderet, toties etiam correctioni & emendationi subjiceretur. Super quod S. Cyrillus inquit: *Si quis quinque sensuum opus perverterit, & debito honestoque unumquemque officio defraudaverit, oportere illum sinceros, & integros Deo restituere: mox alios quinque interiores adjicere: & horum omnium denique summam, & solidationem quandam superaddere, firmum scilicet benè agendi propositum, si Deo satis ex asse facere voluerit.* Hæc sunt talenta quæ homini Deus ad negociandum dispensavit: unde in parabola servus bonus inquit: *Domine quinque talenta tradidisti mihi, ecce alia quinque superlucratus sum.* Hæc item quinque drachmarum significatio est, quæ ab Infantia prima, ad annum usque quintum ab Antiquis pro filiis offerebantur: prout Hesychius Hierosolymitanus sentit: de mediis autem drachmis, succedente ætate ad drachmas integras ascendebatur, ubi sensuum figurabatur perfectio, quæ annorum incremento succedebat.

Apud Pieri. de numeris lib. 37.

Quinque talenda ad negociandum data.

Interim

Interim juxta regulas præfixas, id quod quinarius in ſiniſtra, hoc quingenteſimus figurat in dextra. Tranſeamus de quinario ad numerum ſextum: quem noverimus per incurvationem digiti minoris compoſitum & formatum fuiſſe, reliquis erectis, vel di-
6. ſtentis. De hoc copioſiſſimæ amplificationes in Macrobio extant. Hic numerus ſextus in dextera collocatus, ſexcenteſimum indicat. Apud Latinos maximam copiam, & multitudinis immenſitatem ſignificat, & pro hujusmodi ſignificatione Hieroglyphicum ejus aſſumptum eſt. Marcus Tullius volens Attico ſuo indicare, ſe ejus literis copioſiſſimis penè obrutum, quibus eum advenire infinities hortabatur, ſic ait: *Venio ad Epiſtolas tuas, quas ego ſexcentas uno tempore accepi.* In alia occaſione idem ad eundem inquit: *In quo multa moleſtia, diſceſſus noſter, belli periculum, militum improbitas, ſexcenta præterea alia.* Plautus itidem non minus opportune in *Captivis* ait: *Sexcentoplago nomen indetur tibi.* Huic plagæ innumeræ nunciabantur. Sed ne ſexcenta ejusmodi proferam, ad reliqua enarranda progrediar.

Si digitos omnes, ſemper minimo quantum poteſt verſus palmam manus incurvato, transcurreris, ſed annulari verſus medium aliquantum inflexo, numerus ſeptenarius efficitur in ſiniſtra, ſeptingenteſimus in dextra. De hoc numero, ejusque conditionibus & dignitate, non procul hinc conſiderationes quasdam jam attulimus: illic videlicet, ubi de annularis qualitate diximus: hinc longius in hoc loco diſtendi neceſſe non eſt. Erat autem hæc figura ſignum, vel Hieroglyphicum Centurionum, qui centuriis præſidebant. Unde eruditiſſimus Pierius recenſet vidiſſe ſe Romæ ſepulchralem lapidem, ubi ſignum illud inſculptum apparebat, adjunctis verbis, quibus dignitas vel officium hoc exprimebatur. Refert idem Author ſe in urbe memorata in palatio Eminentiſſimi Cardinalis Cæſii ſequentem inſcriptionem vidiſſe:

M. Pompejo M. F. Ani Aſpro. 7.
Legis Apollinar. 7. COH. III.

Sic non minus in patria mea Bononienſi, prope Baſilicam S. Petronii, idem Author vidiſſe ſe ait ſignum cum eadem ſignificatione, eademque inſcriptione inſciſa.

Quamvis autem jam abunde de hoc numero dictum ſit, nihilominus inhærendo ordini, quem Pierius in præfato ſeptenario obſervat: Etiam ſumma Philolai Philoſophi authoritas conſideranda eſt, qui prærogativam ſeptenarii Deo attribuit: Septenarius enim in omni puncto, quod numeratur, idem ſemper eſt: cum in aliis alterum ab altero differat: prærogativa tantopere Deo conveniens: cum ſolus ipſe in ſemetipſum reflectat, ſeſe in ſemetipſum concludat, & in ſemetipſo contineat: ſed nec comprehenditur, nec circumſcribitur, nec definitur ab aliis. Dux ille & Princeps omnium rerum mundanarum eſt, ſemper ſingularis, & immobilis: Hinc inter res intellectu comprehenſibiles numerus ſeptenarius ſine motu eſt, nec quicquam patitur, viciſſitudini non ſubjicitur, aut mutationi. Alii numeri partim generant, partim generati ſunt, partim non generati, nec apti ad generationem: alii ad unam alteramque vicem ſubintrant: ſolus ſeptimus inalterabilis, & ab hujuscemodi mutationibus immunis eſt. Habet unitatem ingenitam, & ſibi propriam, generantem nihilominus numeros ſibi ſubjectos. Octavus quidem de duali, & quaterno generatur, ſed hi alios non generant. Quæ virtus & qualitas, & conditiones univocè, & propriè conveniunt illi Deo, qui in regimine & gubernatione ſua abſolutus eſt: qui relationem non novit, aut dependentiam ullam, à qualicunque re: cum ille agens ſit, omnia informans, & à quo omnia formantur. Cujus rei veritas etiam paganis innotuit: Mantuanus enim ait:

Spiritus intus alit, totamque effuſa per artus
Mens agitat molem.

Per hanc igitur conditionem tam eximiam tamque raram hujus numeri, quod videlicet ingenitus ſit, ſimilitudo & Hieroglyphicum Palladis, Deæ ſapientiæ formatum fuit, quæ non minus & ipſa non generata dicitur, ſed à fumigoſo Vulcano de cerebro Jovis per aſciam vel ſecurim exciſa. Hæc ergo ſymbolum habet ſapientiæ, quæ proprietas à divina mente inſeparabilis eſt.

Succedit numero ſeptimo octavus, ad cujus efformationem digitus medius & auricularis monſtrabantur inflexi, & ad volam manus inclinati. Numerus autem in ſiniſtra octuageſimus, octingenteſimus in dextra eſt. Hieroglyphicum hic eſſe poterit perfectionis: Philoſophi etenim dum gradum omnium perfectiſſimum denotare volunt, *ad octavum usque gradum* perveniſſe ajunt. Hinc octo beatitudines recenſentur ab Evangeliſtis. Hinc Sacro-Sancta Eccleſia noſtra de myſteriis maximis, ſicut & de feſtivitatibus anni eximiis octavas celebrare inſtituit: Non immerito igitur S. Ambroſius inquit: *Pro octava multi inſcribuntur Pſalmi, & mandatum accipis octo illis partem dare, &c.* *In lect. pro SS. Martyrib.*

Digitus medius cum duobus digitis inferioribus, ad medietatem palmæ, quantum maximè poſſunt incurvati, numerum novenum in ſiniſtra, noningenteſimum in dextra. Numerus hic multitudinem denotat. Sic Theon verſum quendam Arati Poëtæ græci obſervat, cujus translatio in latino ſic ſonat: *non quod novem in ætates viciat.* De cornicibus item, quæ nongentis annis vivere feruntur, Tibullus ait:

Vivere cornices multos dicuntur in annos.

Hinc Heſiodus, cum Muſarum nativitatem deſcribit, ait Jovem decubuiſſe cum Memnoſine noctibus novem: ſupra quod Interpretes inquiunt: Indicari hic ſtudioſo, ad conſequendam doctrinam non ei qualicunque ſtudio & lucubratione opus eſſe, ſed lectione continua annorum complurium: unde etiam hæc ſcriptò dederunt: *Heſiodus.* Muſæ generatæ à Memnoſine, & Jove.

- - - *namque decem bos, Luca, per annos*
Parturit ingentem prolem paritura, nitensque
Ebur, decora alma virûm, decora alma deorum.

Quandoquidem ergo nunc in triplicato curſu ſuo, in ſcena numerorum inferiores digiti comparuerunt, figurasque & Decades ſuas expoſuiſſe vidimus: reliquum eſt ut verſa ſcena, majores prodeant, pollex nimirum, & Index, qui tanquam Duces, & capita reliquorum, dum reliqui ab uno ad novenarium jungendo decadem, conſcendunt: hi majores à centenario ad millenarios progrediuntur: obſervata ſemper mutatione, quam diximus de ſiniſtra fieri ad dextram: dextra enim ſemper potiorem locum obtinet. Itaque conflictus erit, in una, alteraque manu, per Indicem, qui ſupra pollicem tantis viribus incumbat, ut videatur antagoniſtam ſuum ſternere & ſupplantare velle. Hæc autem figura Hieroglyphicum eſt, in ſiniſtra quidem Denarii, aut Decadis, in dextra millenarii. De dicto Denario Apulejus ait: *Si triginta annos per decem dixiſſes, poſſes videri pro computationis geſtu erraſſe: quos circulare debueras digitos, aperuiſſe.* *Apulejus.* Siquidem etiam obſervatores & formatores linearum conſulendi eſſent, hoc eſt, ſi Mathematicam exactiſſimam & ſubtiliſſimam ſubintrare voluero, apud Horum Apollinem linea quædam in pedibus reperitur, ſupra quam altera ſupina

&

& distensa est, gerens Hieroglyphicum linearum decem, quæ ad formandum numerum denarium nos conducere debebunt. Doctissimus Valerianus arbitratur Ægyptios supra lineam rectam lineam alteram punctorum decem, demonstrare voluisse, quæ denarium repræsentet.

Ne vero longior evagatio fiat, & confusio subsequatur, sed via brevior, compendiosumque iter incedatur, & tanto quis promptius ad terminum numerandi sibi præfixum pertingat, præfatus author, prædictas lineas hoc modo (I) conduci oportere opinatur, ac sic duplicatas, duplicem numerum constituere: idem fieri si pro debita proportione triplicatæ, vel quadruplicatæ fuerint. Ex hoc deinceps literæ natæ sunt, quæ reliqua puncta aut numeros figurant, sic hæ lineæ I. VIR pro *Sex Vir*, vel *Decem Vir* sumuntur. Contorquetur nihilominus in Ægyptiaco signo illo linea superior, & in X. transit: quod proinde Symbolum, vel Hieroglyphicum Denarii est: quotquot item unitæ fuerint, totidem decades erunt. Nec omittenda hic figura illa vel inscriptio, multiplicitate linearum suarum spectabilis, quam versatissimus vir Valerianus in domo Senatoris Veneti Danielis Rameri in petra quadam antiquissima vidit, ubi ait in his lineis vel literis IIIIII. VIR se Decem Vir intellexisse, dum per lineam superiorem denarius numerus exprimitur. Adjungit Probus, dicendo, easdem figuras quandoque numerum millenarium indicare. Fuit hic character X. non solum Symbolum, & Hieroglyphicum denarii apud Ægyptios, & Græcos, sed apud Chaldæos quoque, & Persas, & Romanos. In manu dextra millenos figurabat. Nihilominus præfata litera ut millesimum indicaret, bina capita sua jungebat, & incurvabat. Alii rursum ad millesimum notandum, prout infra in notis propriis patebit, literam M. collocant.

Itaque præmemoratus Author typographos incusat, quod cancellatis propemodum, & malè contextis characteribus has singulares memorias quasi deturparint, & aboleverint. Sicut in lapidibus, eorum malè efformati, adhuc pejus intellecti characteres, imò verò & principia eorum, & fines imperfecti demonstrant. Alii rursum millenarium in spica multùm gravida figurabant, à cujus quantitate originem suam traxisse ars numerandi credatur. Sicut de grano jam meminimus, unde grana provenerunt, ex his unciæ, ex earum millenario, chyliades.

Sic à Denario, & millesimo, dum manus ad prædictam figuram dispositæ sunt, & ad X. jungendo I. vel II. aut in hunc modum plicatis & formatis digitis, numerus undecimus, & duodecimus constituitur: si tamen toties pollex ad digitum minimum cucurrerit, ita ut ad numerum vigesimum perveniri queat: cumque intra hos numeros decimus sextus occurrat, cujus significatio apud Ægyptios magni momenti est, numerus ejus per digitum medium constituitur, si is molliter plicetur, Index autem & pollex circulati fuerint.

Descendamus nunc ad ejusdem significationes, sensus Valeriani est, (de quo hæc sumpsimus) quod digiti hac forma dispositi, repræsentationes imaginesque sint voluptatis Venereæ. Idque his rationibus probat: Ab annis, ubi pubes in genis, apparere cœpit, etiam primitivos sensus oriri, & incentiva sensuum, amoresque inde sensuales, qui amorem cælestium extinguit, & fugat, principium suum ducere. Atque hic flos primitivus est ætatis nostræ, de quo tanta est scriptorum abundantia, de quo delirant & tantis efferuntur encomiis authores. Hinc Terentius: *Anni sexdecim ætatis flos ipse.* Et Ovidius in suo sensu abundans, non minus supra verba, quam facta, de ætate Adolescentuli Narcissi, ejusque flore, sic ait:

Jamque ter ad quinos unum Cephisius annum
Addiderat.

Suffragantur superioribus Astronomi, qui Infantem ad annum usque quintum, dominio & regimini Lunæ, ejusque influxionibus assignant: decem reliquos potestati Mercurii subjiciunt: qui hanc ætatem instabilem & vagabundam reddit: dum decimum sextum attigerint, eos Veneris subjacere dominatui ajunt: quæ eos in sensum reprobum impellit. Felix ille Ulysses, qui novit ad incantatricis hujus Syrenæ, ad vocem blandientem Cyrces obturare aures suas. Servius Tullius, & Terentius Varro hos limites pueritiæ collocârunt, juventutem deinceps, & virilitatem ad quadragesimum annum deducunt; quod his majus est senectuti attribuunt. Cum majori fundamento, & multò distinctius hæc stabilivit Pythagoras, quippe qui vitam hominum, in ætates quatuor dispertivit: unicuique harum viginti annos assignans: hoc est, in pueritiam, juventutem, virilitatem, & senectutem: quæ temporibus anni quatuor comparantur, veri, æstati, authumno, & hyemi; supra quod tam sæpe oratores, historici, & poëtæ allusiones suas formant. Hic numerus decimus sextus, eadem ratione cum noveno, multitudinem, & excessum denotat: videbaturque antiquis, cum res quæpiam decem & sex pedes superaret, quàm longissime eam debitam mensuram, & longitudinem consvetam excedere. Succedit decimo sexto vigesimus: qui duobus XX. describitur. Manus autem figuram hanc exprimens, ungvis pollicis est, ultimum indicis nodum comprimens, illic nimirum ubi index à medio separari incipit: quidquid Beda in contrarium tradiderit.

Antequam vero ex hoc numero egrediamur, necessarium erit exponere literas quasdam prima fronte ænigmaticas, quæ cum hoc jungutur, & juxta præmemoratum Authorem hæ sunt: *Vot* XX. Apparebant hæ in monetis, super altaria, & arcus triumphales, scribebantur autem in augurium salutis: cum videlicet Senatus, populusque Romanus, scriptus his literis S. P. Q. R. votum quoddam solemne faceret, & proinde ludum quendam institueret, aut fanum aperiret. Porro si præscriptum annorum, tempus vicesimum prospere cum salute transactum esset, eædem cæremoniæ reiterabantur, sicut & foci, & cæteræ functiones. Itaque votum ejuscemodi verbis exprimebatur, referente Dione; *Si Deus permittit, salutem populo poscimus*: unde non minus palam fit, etiam inter paganos quantopere animos suos divinæ voluntati conformaverint. In hunc finem diem quendam observabant, qui à nobis festivus diceretur, in quo nec exercitui fas erat contra hostem moveri, nec præliari. Quamvis in bello civili hos ritus observare factu erat difficile: quapropter hoc augurium salutis abolitum fuit, una cum reliquis templi sacris, & cæremoniis. Octavianus Augustus sancivit, ut hic usus antiquorum rursum vigeret, huncque diem multò quàm ante festivius celebrari imperavit. In historiis Livii hinc inde per diversos libros hæ literæ scriptæ inveniuntur: inter quas quædam in arcu Constantini sunt, item in numismate quodam Maximiliani Pœni, ubi in medio laureæ hæc sculpta cernebantur: Vot. X. Vot. XX. Vot. XXX. quod hanc significationem habet: *Votis decennalibus, vicenalibus, tricenalibus.* His figuris inscribebantur monumenta, & memoriæ æris, & marmoris.

Dies fest- vus.

Hic

Hic numerus deinceps una cum aliis multitudinem significat: unde apud Theocritum hæc leguntur:

Viginti natorum Hecube: neque maximus Hector.

Supra quod Interpretes commentantur, vigesimi nomen à Poëta ad demonstrandam multitudinem usurpatum esse. Hoc idem iidem interpretes in Simonide observarunt.

Duo millia item in manu dextra per sequentem gestum exprimebantur: hoc est, si ungvis pollicis sese infra medium, & indicem intermiserit, illic nimirum ubi divaricantur: reliqui duo curvi & inclinati permanent: nec ultra hic ea repetenda, quæ jam supra de numero binario abunde diximus. Ad demonstrandum numerum trigesimum, pollex simul & index aperti erant, sed hac ratione, ut ungves se videantur cum benevolentia osculari (sicut Beda docet) cui S. Hieronymus adjungit: *eorum digitorum conjunctione molli.* Hæc trigesimi numeri repræsentatio in dextram translata trecentos notat. Hicque tercentesimus Hieroglyphicum, & significatio *nuptiarum* est. Sicut supra Evangelium Matthæi doctissimè sacri Interpretes commentantur: supra caput illud præfatum de statu viduitatis, continentiæ, & conjugii. Nec vero hoc multum ab Ægyptiorum numero distat, quo substantiam matrimonii repræsentare consveverunt: sicut illud amplè admodum legitur in Horo Apolline. Hinc, cum dictum sit, numerum decimum sextum Hieroglyphicum esse voluptatis sensualis: cum ejus ætatis adolescentuli incentiva libidinis jam experiri soleant: siquidem numerus hic geminatus fuerit, in quem dualitas item subintrat, imago conjugatorum est: unde etiam pro hoc statu repræsentando hic numerus usurpatus fuit: idque tanto solidius, quod hæc ætas maxime fortis, & plena roboris sit. Hic gestus præfatus non solum tercentum, sed & tria millia figurat.

Numerus quadragesimus sequenti modo exprimebatur: Pollex nimirum supra indicem ascendat, ut ei tanquam equo insidere videatur: Index autem in directum feratur, & sic invicem hi bini crucem ✠. forment: ita ut index quasi gnomon aut radius sit horologii. De hoc in longum Apulejus ratiocinatur, supra certam quandam Pudentillam, quam Æmilianus sexagenariam appellavit. Dicunt expositores hunc quadragesimum anno tricesimo idcirco meliorem esse pro viris ad portandum matrimonii jugum: quippe quod hæc ætas maxime omnium & vigore, & maturitate præpolleat. Hinc Philo, cum Problema illud propositum esset, cur sacræ literæ de Isaac meminisse voluerint, quod in hac ætate sibi in conjugium Rebeccam assumpserit: respondit: *Tempus id congruum maritali copulæ est sapienti viro.* Optimum enimvero ex hac ætate augurium prolis deducitur: Fæmina siquidem de matrimoniali copula vel congressu exiens, quadraginta dierum spacio fœcundatur, & fœtum suum efformat. Sic quadragenarius erat Maritus castissimæ mulieris Judith, cum eam sibi conjugem duxit.

Pro levi delicto olim in usu positum erat, ut quadraginta verbera darentur flagellatis: nec id opprobrio erat, aut notam infamiæ inurebat. Si decreto Judicum vel unica percussio adderetur reo, jam infamiæ titulus comitabatur, sicut vituperium quoque & irrisio. Inde est, quod in Actibus Apostolorum dicitur: *Ibant gaudentes à conspectu concilii, quod digni habiti essent pro nomine Jesu contumeliam pati.* Tam vero inter hebræos ignominiosum erat, præter quadraginta unam plus accepisse, ut cui hoc evenisset, is deinceps ad nullum dignitatis gradum aptus esset. Hinc ille locus Apostoli Pauli declaratur, cum ad Corinthios scribendo, laborum & passionum suarum, quas pro amore Dei sustulerat, in hunc sensum meminit: *à Judæis quinquies quadragenas, una minus accepi.* Volens forte his verbis indicare, se inter tot plagas, & afflictiones, illæsam nihilominus, conservasse animam suam à famæ oppressione. Adjungit Theophylactus, legem olim stabilitam fuisse, ut reus non nisi novem & triginta percuteretur, & flagellaretur verberibus. Quod si plaga quadragesima adderetur, is qui functionem illam peragebat in errorem incurrebat. Sunt complures, qui hanc legem inter hebræos exactissima observatione stabilitam fuisse ajunt, eamque à Deuteronomio traducunt, ubi per divinum præceptum dicitur: *Sin autem eum, qui peccavit, dignum viderint plagis: prosternent, & coram se facient verberari. Pro mensura peccati, erit & plagarum modus. Ita duntaxat, ut quadragenarium numerum non excedant: ne fœdè laceratus ante oculos tuos abeat frater tuus.*

1. Cor. c. 11.

Deut. c. 25.

Lex Christiana nihilominus, tanto magis salutaris & proficua, quanto major est Ecclesia synagogâ, assumens illud, quod in lege antiqua reprobatum fuit, inde sibi Symbolum, & Hieroglyphicum honoris format, & gloriæ: nec enim majus quicquam inter nos homines concipi potest, quàm redemptio & salus nostra: quam videlicet expositores sacri quadragenario numero expresserunt. Hoc item de antiqua consvetudine deducitur, ut qui, juxta literas sacras, ab annis quinque, ad vigesimum usque Deo votatus esset, viginti autem siclos sacerdoti erogaret, ab omni reatu absolveretur, certaque salus ei promitteretur, siclus autem, prout septuaginta Interpretes exponunt, binas drachmas habebat, quæ simul junctæ, numerum quadragesimum formant. Prisca item lege jejunium quadraginta dierum ordinatum fuit: sic à Moyse institutum, sic illud Elias prosecutus est: quod posthæc sapientia æterna Redemptoris nostri magnificavit, & stabilivit in deserto: de quo Evangelistæ inquiunt: *Cùm jejunasset quadraginta diebus, postea esuriit.*

Unde etiam Ecclesia sic inquit: *Deus qui Ecclesiam tuam annua quadragesimali observatione lætificas.* Amplissimum argumentum ad persvadendum Christianis, ut hoc itinere recto ad salutem suam consequendam incedant. Itaque sacris oratoribus hanc materiem discutiendam, & disseminandam relinquo: ego enim alio per tractatum præsentem avocor.

Ad formandam figuram *Quinquaginta*, Pollex sinistræ manus subtus se ad volam manus extendebat, & hic una cum digitis distensis & planis junctus literam L. græcorum formabat. Audiamus interim ejusdem numeri Hieroglyphica. Erat autem remissioni, & indulgentiæ sacer. Hinc in veteri lege, quinquagesimo anno evoluto errores, & delicta condonabantur: & de tribunali clementiæ remissio plena dabatur. Jubilæi & indulgentiæ universalis nomine insignita. Siquidem etiam per crimen aliquod possessiones delinquenti subtractæ fuissent, quinquagesimo restituebantur. Servis quoque plena libertas, exulibus patria, debitoribus debitum remittebatur. Lex Levitica sic habet: *Canes buccina, sanctificabisque annum quinquagesimum, & vocabis remissionem cunctis habitatoribus terræ: ipse enim est Jubilæus.* Sed Christianos fideles decet ad hæc divinæ misericordiæ testimonia, omni ardore affectus, & promptitudine voluntatis correspondere.

Remissio.

Levit. 5.

Corpus infectum, & putredini jam proximum per numerum item quinquagesimum intelligebatur: observatores docti hoc ajunt, inhærentes sententiæ Aristotelis, qui de quinquagenario homine sic inquit: *Post annos quinquaginta ingenii vigor evanescit.* Unde Euripides: *Cerno*, inquit, *senecta vestra mentem non habet.* Et alibi: *Cani indicant ætatem, aut prudentiam.*

Politic. 52.

Sed ut ad alias interim non minus his proficuas observationes descendamus, idem ait, quinquagesimum numerum multitudinem rerum significare, sicut & reliquos jam præmemoratos: Unde Virgilius:

Quinquaginta intus famulæ,
Quinquaginta atris immanis hiatibus hydra.

Hic numerus quinquagenarius majorum rerum magisque sublimium in se mysteria continet, prout alibi fusius patebit. Unde etiam Hieroglyphicum est animi, qui hujuscemodi meditationibus intentus est, & exerceri in iisdem consvevit. Quinquaginta post Resurrectionem diebus Spiritus Sanctus descendit. Itaque omissis hic considerationibus spiritualibus, ad indagandam numerorum originem, ut ad numerum usque quinquagesimum conscendam, altiori mihi principio exordiendum esse video.

Origo Numerorum.

Latini hunc numerum quinquaginta per literam L. signare voluerunt, qui character commodè formari manibus potest. Cœperunt autem numeri annotari primitùs punctis: sicut vocalis media est I. Sed si hæc ipsa sæpius iteranda ad novem usque fuisset, nimia inde prolixitas, & tædium numerandi ortum fuisset. Itaque animum adhoc applicarunt, ut compendiosius iter instituerent: utque numerum quintum signârent, ne lineæ quinque pingendæ essent, obliqua una copulata fuit, de qua postea V. inventum est: atque ita ut novenarius notaretur quatuor ex præfatis lineis adjunctæ fuerunt. Cum ad decimum pervenissent bina V V. conjuncta fuerunt. His tribus notis ad quadraginta usque novem ascendebant. Tandem pro majori commoditate, numerus quinquagesimus cum præfata litera notatus fuit: linea videlicet obliqua ex una parte, aliæ quatuor huic vicinæ: sic de his, per expeditiorem viam litera L. prodiit. Cum quingenta notanda essent, eadem litera L. usurpata fuit, sed ultima ejus cauda altius elevata. Hic character L. in manu dextera collocatus quinque millia constituit.

Pollex præterea in eam formam redactus, qua superius diximus quinquaginta figurari, sed ut index paululum incurvatus sit (eo modo, quo hunc numerum VI. depingimus) sexaginta significat. Hic, prout jam meminimus, Hieroglyphicum semper, & nova viduitatis fuit: idque propterea, quod ejus ætatis mulier generandæ vel concipiendæ prolis sit incapax: quod si aliter acciderit uspiam, id præter naturam, aut per miraculum factum: Idcirco non sine ratione risisse legitur Sara, cum in hac ætate fœcunditas ei prænunciaretur. Partus item Annæ, & S. Elisabethæ sic contigerunt, ut gloriosissima Virgo Maria facile persvaderi potuerit de visceribus suis Deum nasciturum esse. Sicut autem hæ res prodigio plenæ, impossibilitatem in Deo nullam invenerunt, sic Creatori omnium factu possibile erat (prout eventus declaravit) Deum incarnari, absque virilis seminis concursu, de purissimo nimirum Virginis Deiparæ sangvine. Assignat vas electionis præfatum numerum viduitati, ubi ait: *Vidua eligatur non minus sexaginta annorum.* In lege item Levitica præcipitur, ut si fæmina de reatu absolvenda esset, triginta drachmas erogaret, & deponeret: quæ duplicatæ numerum sexagenarium constituunt. Hinc eruditè S. Hieronymus considerando, quod ad formandum sexagenarium numerum, index manus incurvabatur, ex hoc memoriæ nostræ inculcat, quot afflictionibus, & laboribus hæc ætas collum suum incurvet: quàm hæc vita angustiis plena sit, quàm operosa, quantis undique malis obnoxia, mille incommodis & curis anxia, quantis passionibus gravata; quibus nihilominus messem copiosissimum præmiorum subsequentium Deus repromisit.

Status viduitatis, & cur sexagenario numero assignatus.

1. Tim. 5.

Significatio numeri septuagesimi exprimebatur non minus indice plicato, sed pollice elevato, usque ad indicis articulum medium, de quo tamen considerationes nullæ occurrunt. Hic ipse gestus in manu dextra, juxta Bedam, septem millia constituit.

Octuagesimus indice repræsentatur inflexo, & item pollice aliquantum curvo, sed qui supra articulum medium indicis prominere appareat. In dextra manu hic gestus octo millia denotat. Utque etiam aliquid in sensu mystico de hoc numero proferatur, Apulejus supra librum tertium Metamorphoseos sentit, manum cum hoc gestu ad os applicatam indicium, & Hieroglyphicum adorationis esse, unde ait: *Et admoventes oribus suis dextram priori digito in erectum pollicem residente, ipsam prorsus deam Venerem religiosis adorationibus venerabantur.* Index incurvatus, ita ut ungvis ejus radicem pollicis contingat, numerum nonagesimum exprimebat, pollice remanente libero. Novem millia in manu dextra in hunc modum figurabantur. Sic ad numeranda nonaginta novem, pugnus integer stringebatur, pollice nihilominus versus medietatem medii incurvato. Siquidem pugnus totus conclusus apparuerit, & subtus se pollicem comprehenderit, in sinistra sexaginta novem figurat.

Hi gestus, hæ figuræ decadum, centenariorum, & millenariorum sunt, unà cum significationibus Hieroglyphicis. Restarent, inquit Pierius, scribendæ, & ratiocinatione copiosiori deducendæ myriades, aut multiplicatio decem millium, qui numeri per varios manuum actus denotabantur: positis manibus vel ad pectus, vel ad latera, unde Plautus inquit: *Pectus digitis pulsat: cor credo evocaturus foras: ecce autem avertit nixus: lævam in femore habet manum: Dexteram in digito rationem computat feriens femur.* Sed quia intentum nostrum erat significationes supra numeros, & gestus digitorum adferre, non verò arithmeticam docere, finem hic ponimus, tantum id referentes, qua ratione Ægyptii taciturnitatem expresserint.

Hæc in milleno, & nonagenario quinto numero intelligebatur, partim in dextra, partim in sinistra manu repræsentatus. In dextra index apparebat versus ungvem pollicis inclinatus, qui pollex ad primum nodum vel juncturam præfati digiti accedat. Nonagesimus quintus in sinistra repræsentabatur, cum ultimis tribus digitis inclinatis: accommodato indice cum ungve suo ad ultimum pollicis nodum. Causa, per quam rati sunt Ægyptii hunc numerum taciturnitati convenire, hæc est: In hoc numero ajebant spatium dierum contineri, qui annos tres conficiant; intra hunc terminum autem siquidem infans loquelam suam nondum adeptus esset, eum toto vitæ suæ decursu mutum permansurum, absque spe ulteriori, in futurum. Dicunt quidam hoc à Pythagora derivare, qui triennale silentium

Taciturnitas.

ſilentium diſcipulis ſuis indixit, ut hoc ſpatio temporis eorum indolem exploraret. Usque huc Valerianus. Sed cum hic ſe mihi conſiderationes aliæ, curioſitate tum & utilitate plenæ in numeris offerant, grave damnum tibi me tuisque lucubrationibus factùrum arbitratus ſum, ſiquidem hæc ſilentio præteriſſem: ecce tibi novum genus tractationis ſucco abundans in compendio oblatum volui. Noli interim, mi Lector in tanta prolixitate tædio affici. Quod ſi te ſtudioſum videro ad diſcendum, non deero ego ſuppeditandis materiis, ex quibus appetitui tuo ſatisfieri poſſit. En hic

ALIÆ OBSERVATIONES, RITUS, & HISTORIÆ SUPRA NUMEROS.

INprimis hic ingenuè palam facio, me translationes, dictata, & compoſitiones græcas idcirco omittere, non ſolum quod nimia prolixitate tractatus hic in inmenſum excreſceret, ſed etiam quod hujus linguæ debita mihi deſit peritia: nec enim in hoc ſtudium ita me contuli, ſicut præſens locus ad dilucidandum requireret: vercor itaque, ne dum cæcutienti oculo incedo, ullibi impingam: conſultius itaque ab incepto abſtinere ratus ſum. Sed ut ad cætera exponenda tandem exordiar, dicendum inprimis hoc nomen numeri, collectionem aut verò multitudinem aggregatam unitatum multarum denotare: aut denique multitudinem menſurabilem cum uno. Hinc inferri poterit, unitatem numerum non eſſe, ſed ejusdem principium. Numerus enim propriè illic dicitur ubi rerum pluralitas eſt, quæ numerari poſſit: quamvis M. Tullius etiam titulum numeri iis rebus attribuat, quæ menſurantur. Origo Numeri. Unum numerus non eſt. Lib. 3. offic.

Numerorum alii finiti, alii infiniti ſunt: hoc eſt menſurabiles, & non menſurabiles, quamvis, *à parte rei*, infinitus numerus non detur. Dividitur numerus item in Cardinalem, & Ordinalem. Cardinalis hic eſt; *unum, duo, tria.* Ordinalis: *primum, ſecundum, tertium.* Et ſubdividendo realiter, dicamus: alium eſſe terminum tranſcendentalem, alium prædicamentalem: hic in rebus corporeis, ille in incorporeis, & pluralibus. Componitur autem ab unitate rerum earum, quæ corporeæ non ſunt nec ſingulares. Sic dicimus: tres Angeli, tres divinæ perſonæ. Dividitur item in numerum formalem, & numerantem: ille univerſa multitudo eſt, de qua quælibet res, aut numeri eſſentiam ſuam trahunt, & *multi* dicuntur: eſt autem numerus hic formalis, tanquàm anima recolligens reliqnos. Reſtat numerus numeratus, qui ſubjectum numeri eſt, aut res ipſæ numeratæ. Denique numerus alius perfectus eſt, qui principio, medio, & fine conſtat: alius imperfectus. Alius item par, alius impar. Numeri vero originem ſuam primam à punctis ſumpſerunt (ſicut jam ſupra relatum eſt) & ſenſim poſthæc per literas ſignificati ſunt, prout patet in ſequenti tabula.

I.	Valet.	1.	LI.	51.
II.		2.	LX.	60.
III.		3.	LXX.	70.
IIII.		4.	LXXX.	80.
IV.		4.	XC.	90.
V.		5.	C.	100.
VI.		6.	CC.	200.
VII.		7.	CCC.	300.
VIII.		8.	CCCC.	400.
IX.		9.	D.	500.
X.		10.	IↃ.	500.
XI.		11.	DC.	600.
XII.		12.	DCC.	700.
XIII.		13.	DCCC.	800.
XIIII.		14.	CM.	900.
XIV.		14.	M.	1000.
XV.		15.	cIↄ.	1000.
XVI.		16.	IIM.	2000.
XVII.		17.	VM.	5000.
XVIII.		18.	IↃↃ.	5000.
XIX.		19.	VIM.	6000.
XX.		20.	VIIM.	7000.
XXI.		21.	IXM.	9000.
XXX.		30.	XM.	10000.
XL.		40.	ccIↄↄ.	10000.
VL.		45.	Iↄↄↄ.	50000.
VLI.		46.	cccIↄↄↄ.	100000.
XLIX.		49.	Iↄↄↄↄ.	500000.
L.		50.	ccccIↄↄↄↄ.	1000000.

A.valet 500. & ſic ſignatum A̅. valet 5000.

A.	500.	A̅.	5000.
B.	300.	B̅.	3000.
C.	100.	C̅.	10000.
D.	500.	D̅.	5000.
E.	150.	E̅.	150000.
F.	40.	F̅.	4000.
G.	400.	G̅.	4000.
H.	200.	H̅.	2000.
I.	1.	I̅.	1000.
K.	51.	K̅.	151.
L.	50.	L̅.	5000.
M.	1000.	M̅.	1000000.
N.	90.	N̅.	90000.
O.	11.	O̅.	I 1000.
P.	400.	P̅.	40000.
Q.	500.	Q̅.	5000.
R.	80.	R̅.	8000.
S.	70.	S̅.	70000.
T.	160.	T̅.	160000.
V.	5.	V̅.	50000.
X.	10.	X̅.	10000.
Y.	150.	Y̅.	150000.
Z.	200.	Z̅.	200 0000.

Numerus minor collocatus ante literas, V, X, L, & C. tantum iis adimit quantum valet: ſi poſt eas tantum auget, quantùm valet.

Infelix ætas illa, quæ hac commoditate numerandi caruit: cum enim res tam variæ ſub unitate non ſint, neceſſarium erat ut numerus, diſſolutus, confuſus, indiſtinctus, & diſſipatus incederet. Plangebant inter alios Romani infortunium ſuum: cumque aliud eis non eſſet, quo memoriæ poſteritatis memorabilia geſta ſua transmitterent, niſi tempus, idcirco tam tempori, quàm poſteritati conſulendo, quotannis clavum in templo infigebant. Unde proverbium illud emanavit: *Clavo digna notatu.* Sic Volſci in templo Nortiæ Hetruſcæ Deæ fecerunt: prout Plinius refert: ſupra quæ diffuſius tractant Cælius, Alexander, Petronius, Roſinus, & alii. clavo in templo fixo notabantur.

Primi Barbari numerorum usum introduxerunt, qui postmodum à Mauris recepti, ad Hispanos usque transierunt, à quibus denique Latini mutuati sunt. Primus numerorum Inventor fuisse traditur quidam Teut nomine, aut Teurates: Deinceps zifra inventa fuit, ab hebraico nomine Zefer, quod scriptionem indicat. Hinc Cariathsepher, quod *Civitatem literarum* significat, de quo in sacris literis habetur. Pythagorici omne quod in mundo est, è numeris compositum esse arbitrati sunt. *Lib. 7. c. 4.* Quam opinionem Stagirita confutavit stante nihilominus gravitate, & levitate, unde informantur & quibus consistunt corpora; conditiones, quæ numeris non conveniunt. Singulare tamen est, & dignitate sua eximium, quod *Sap. 11.* Spiritus Sanctus inquit: *Deum omnia constituisse in numero, pondere, & mensura.* Supra quod doctissimè glossatores: *Per numerum speciem significat, quia species sunt velut numeri: pondus ordinem, quia res qualibet in bonum suum fertur. Mensura modum, quia illa rem quamlibet coërcet, ac modificat.*

Quantumvis autem ea quæ sequuntur observationes numerorum concernant, solum eruditionis studio adducuntur, & ad demonstrandum, quid de his antiquitatas senserit: non ut fides eis adhibeatur, tanquam de his in futurum eventus veritatis conjectura infallibili præsagiri possit: hic enim mos Cabalistarum est, gentis vanissimæ: quorum studium & scientiæ reprobæ sunt, & ab Ecclesia rejectæ. *Hom. 24. in Gen.* Unde S. Joannes Chrysostomus hanc quoque vanitatem his verbis irridet, & explodit: *Neque observatio, sed intempestiva hominum curiositas talia molitur.*

De unitate interim loco suo dicetur: sufficiat hic nosse, eam numerorum principium esse. Binaxius, vel duo, primus est in ordine numerandi: itaque imperfectus æstimatur, cum sine medio sit; omnis enim numerus principium, medium, & finem habet, & sicut Poëllius ait: *Binarius numerus refert materiam, & formam: nullamque cum Deo similitudinem habet: deinde dividit ab unitate: unde scriptura in reliquis diebus creationis dicit: vidit Deus quæ fecerat, & erant valde bona: in secundo tamen nihil dicit.* Trinarius reliquis perfectior æstimatus fuit, in eo enim ratio principii, medii, & finis est. Gentilis, tanquam legem naturæ observantes, eidemque se accommodantes, sequendo quæ ei consentanea essent, in offerendis sacrificiis, ternis rebus utebantur. Chaldæi, & Æthiopes adorabant Deum, auro, thure, & myrrha: propter quod tres Reges, de his regionibus oriundi, verbum incarnatum his donis adorarunt. Græci, ignem, victimam, & altare usurpabant. Huc spectat dictum Theocriti:

Numerus binarius imperfectus quia medium non habet. Ternarius perfectus, & qua de causa.

Ter libo, terque hæc pronuntio mystica verba.

Et Virgilius:

Numero Deus impare gaudet.

Hinc Aristoteles magnam illam sententiam protulit: *Tria sunt omnia. Est enim usus communis loquendi, ut de duobus dicamus ambo, vel utrumque: at cum de tribus loquimur, omnia sive omne efferimus. Unde & primus numerus, habetur ternarius.* Gratiæ antiquitus ternario numero recensitæ sunt: eodem Parcæ: tres item deæ fuerunt, quæ pro pomo discordiæ, in certamine pulchritudinis dimicarunt: Juno videlicet, Pallas, & Venus. Antiqui præterea convivia Gratiarum, tribus commensalibus composita instituebant. Tres super hæc furiæ erant: Alecto, Thesiphone, & Megæra. Qui vero copiosiores super *Lib. 12. c. 9.* his eruditiones desiderat, Cælium Rhodiginum evolvat.

Famosissimus hic numerus, & sacer est Christianis propter mysterium elevatissimum Sacro-Sanctæ Trinitatis, quæ in typo Patriarchæ Abraham exposita fuit, cum, juxta textum bibliorum, *tres vidit, & unum adoravit.* Apud Philosophos tria rerum principia sunt: materia, forma, & privatio. Apud Phylochymicos: sal, sulphur, & Mercurius. Spiritus, corpus & anima in homine. Tres animæ potentiæ sunt: Intellectus, memoria, & voluntas: rursum in alia tria dividitur, vegetativam, sensitivam, & rationalem. Tres conditiones potissimum admirationem habent in sole splendor, calor, & radiorum emissio. Sic in pomo habentur, color, sapor, & odor. Templum Salomonis, tam famosum, ubi majestas, & gloria Altissimi gratias suas diffudit, in tres partes divisum fuit: in atria, in Sancta, & Sancta Sanctorum. Tres sunt virtutes Theologicæ: fides, spes, charitas. Sic Sanctus Spiritus inquit: *funiculus triplex difficilè rumpitur.* Sic apud Mythologicos tria corpora gessit Geryon. Ad portas inferorum tricipitem Cerberum statuerunt. Tria nomina Lunæ assignantur: Hecate, Diana, & Proserpina. Tres dixerunt mundos esse, Cælestem, infernalem, & maritimum. Tribus lineis trilaterum formatur, aut pentagonum. Brevior, & securior, & expeditior est regula novem, vel trium; sicut sunt admirabiles, & singulari consideratione dignissimæ observationes, quæ exinde deducuntur.

De numeris paribus primus in perfectione est quartus, qui principio, medio, & fine constat. Constituit hic numerus perfectum Quadrum geometricum, quæ figura solidissima est, unde in Apocalypsi *Apocal. 1.* Hierosolymæ cælesti accommodatur. Nomen item Dei quod tetragrammaton dicitur, idem est quod quadrilaterum. Cujus literæ apud hebræos quiescentes dicuntur, omnia item perfecta nomina apud eosdem hebræos quadrilatera sunt. Unde Geraldus inquit: *Quaternarius virtute est omnia, nempe omnium numerus, omnis musica, omnis virtus, omnis quantitas.* *Syntag. de gentium.* Hic numerus dualem medietatem habet, qua Deus, juxta Platonem, elementa conjunxit: In Timæo. Terra enim & ignis cum aqua colligata sunt, & cum aëre. Hic numerus in scripturis multipliciter occurrit, inde à quibusdam sacer dictus est. Quatuor sunt Cherubim Ezechielis, quatuor animalia, quatuor rotæ mysteriosi currus, quem Propheta vidit. *1. 4.* In divinis item Revelationibus hic numerus locum habet. Quatuor Evangelistæ sunt, Quatuor Ecclesiæ Doctores: per hos, & per illos increata Dei Sapientia doctrinam suam cælestem evulgavit. Inter Prophetas quatuor præcipui sunt: Isaias, Jeremias, Ezechiel & Daniel: qui à me in libro Elogiorum meorum (quem *gemmarium* nominavi) descripti sunt: quamvis stylus ejus & idioma omnino imperfecta sint. Quatuor sunt præcipuæ partes mundi: Europa, Asia, Africa, America. Totidem anni tempora: Ver, Æstas, Autumnus, Hyems. Totidem hominis ætates, pueritia, juventus, virilitas, & senectus. Construxit Altissimus hanc immensam mundi machinam quatuor elementis invicem commixtis. Quatuor rerum causæ sunt, prout est communis Philosophorum sententia: efficiens, formalis, instrumentalis, & finalis. Monarchiæ mundi præcipuæ in quatuor dividuntur: Assyriorum, Persarum, Græcorum, & Romanorum. Ejusdem numeri virtutes cardinales sunt: Justitia, fortitudo, prudentia & temperantia. Totidem sunt complexiones humanæ: sangvinea, cholerica, phlegmatica, & melancholica. Hic numerus apud Pythagoricos tantam venerationem habuit (inquit Macrobius) ut maximæ sibi religioni ducerent per hanc *Macrob. lib. in somn. Scipion. c. 6.* juramenta sua solidare, & sancire: *Non equidem per eum, qui animæ nostræ tradidit quaternarium.*

Quatuor

Quatuor flumina ſunt (ſic Sanctus Chroniſta Moyſes inquit: ſic S. Hieronymus) quæ Civitatem Paradiſi inundant, & feliciſſima abundantia ſua mundi plenitudinem irrigant. In ultima Mundi deſolatione S. Matthæus Evangeliſta inquit, quod Juſtitia divina: *Mittet Angelos à quatuor ventis cælorum, & usque ad terminos eorum:* ut videlicet ad judicium carnem omnem appellent. Quatuor ſunt teſtimonia maxime illuſtria, quæ per Deum pro ſalute mundi data ſunt: Arcus cæleſtis, circumciſio, lex vetus, & Evangelium. Totidem genera rerum ſunt, unde inſtitutio noſtra conſtat: hoc eſt præcepta Juſtitiæ, mandata charitatis, teſtimonia fidei, & exempla perfectionis. Veſtimenta Chriſti in quatuor diviſa ſunt. Crux quatuor finibus diſtenditur. Lazarus quatridianus & fœtens erat. Quatuor item juxta Juriſperitos mortes ſunt: mors naturalis, mors civilis, mors culpæ, & mors ſempiterna: ſic S. Hieronymus obſervat. *Prolog. in tthæum.* Ariſtoteles & Plato hominem perfectum numero quadrato comparant: vocando eum Tetraginum, hoc eſt verè quadratum, verè perfectum. Hæc de quaternario dixiſſe ſufficiat.

De quinario numero, præter ea, quæ jam dicta ſunt, pauca admodum apud Scriptores inveniuntur. Hic numero ſimul perfecto, & imperfecto conſtat, hoc eſt binario, & ternario. Duplex quinarius denarium efficit, qui inter perfectiſſimos cenſetur, prout ſuo loco patebit. Utile nihilominus eſt noſſe in quinque zonas hunc Mundum univerſalem diſtributum eſſe: ſic Geometræ perfectiores docent. Homo quinque ſenſibus dotatus eſt, qui inſtrumentum, & baſis ſunt vitæ noſtræ, & ſine quibus vitam inter mortales degere impoſſibile futurum eſſet. Porro manus noſtræ, pedesque quinque digitis componuntur. In Evangelio Chriſtus cælorum regnum virginibus decem comparat, quinque prudentibus, & quinque fatuis, ad reprobandos peccatores, & approbandos electos. Quinque ſunt Chriſti vulnera, vera oſtia, quæ in paradiſum non introducunt: ſigilla pretioſiſſima, quæ chyrographum ſalutis noſtræ confirmant: figurata ſunt hæc vulnera per quinque limpidiſſimos lapides, quos David paſtor parvulus de torrente elegit, tum cum contra Coloſſum illum animatum Goliath in prælium procederet. Apud Geometras quinque pedes paſſum formant. Numerus quinarius decies repetitus, prout ſupra retulimus & deinceps referemus annum Jubilæi, & indulgentiæ univerſalis conſtituit. Hiſtoria Mundi à Moyſe quinque libris comprehenſa eſt, qui idcirco Pentateuchum appellantur. In ritibus item ſacris continetur, eum qui de rebus ſacris quicquam abſtuliſſet, non ſolum idipſum reſtituere, ſed tantundem quintupliciter ſuperaddere teneri.

S. Auguſtinus, Beda, & Philo referunt ſenarium numerum perfectionem, & complementum in ſe continere, trino enim, & binario, & unitate componitur. *Beierlinch. eatrum vi- humana.* Hunc numerum Creator univerſitatis celebrem reddidit, cum hanc compagem, & mundi machinam fabricavit: ſex enim diebus opus hoc peregit, in quorum ultimo hominem condidit. In hac ſexta item ætate mundi increata & incarnata Dei ſapientia opus redemptionis noſtræ adimplevit. In nuptiis Canæ Galilææ Architriclinus ſex hydrias collocavit, quas Cæleſtis ille diſpenſator aqua adimpletas, in vinum transmutavit. Perfectiſſimi & exactiſſimi ſcriptores ſex ætates mundo aſſignant: & ſicut plurium ſapientum admodum conſtans eſt opinio, mundus ſex annorum millibus duraturus eſt: Diximus jam, & rurſum repetimus numerum ſexcenteſimum maximam, eamque indefinitam indicare multitudinem: ſic Plautus hominem ad mortem usque ſauciatum, *ſexcentis plagis* verberatum eſſe ait.

Ecce jam ſeptenarium attingimus, tot obſervationibus copioſum, quot pene dixerim in firmamento ſtellæ ſunt, quot arenæ in litoribus maris: ita ut ſi omnium hic meminiſſe quis velit, liber ſingularis inde componendus ſit. *Numerus 7. nodus & ligamen mundi.* Id nihilominus quod maxime nervoſum fuerit, & maximi ponderis huc adferre conabor. Affirmat Philo hunc numerum jam olim Hieroglyphicum divinæ virtutis fuiſſe (ſicut jam ſupra memoravimus) eo quod Deus paritatem cum creaturis nullam habeat, ab iisdemque omninò independens ſit. *De Repub. lib. 6.* Copioſi in hoc ſunt Ranzovii Commentarii: ubi fuſius inſtrui Lector poterit. De hujus numeri perfectione Macrobius, Nicetas, & alii diſſerunt. *lib. 1. cap. 6. In Gregor.* Aſtronomi hunc numerum Virginem eſſe inquiunt, quem olim Palladi Deæ, inquam, Sapientiæ conſecrârunt. Virginem idcirco quod nihil ex ſe pariat. S. Hieronymus numerum hunc Sanctum his verbis nominat: *In Amos.* *Conſtat Deum ipſum ſeptimum ſibi diem conſecrando, aliquid in eo numero eſſe, cùm perfectionis, tum myſterii, & ſignificationis indicaſſe.* Hinc item Homerus:

Septem usque dies fuit, in quo cuncta peracta.

Et Calimachus:

Omnia ſeptenaque die perfecta fuêre.

In Creatione Mundi ſic de Creatore habetur: *Gen. 1.* *Requievit die ſeptimo ab omni opere, quod patrârat.* Hic ſeptimus dies à prophanis quoque Idolorum cultoribus numinibus ſuis ſacer habitus eſt, unde Orpheus:

Ecce ſagittifero peragrata eſt ſeptima Phœbo. *De Apolline.*

Inter Chriſtianos quoque non minus, ac inter Hebræos ſeptimana dierum ſeptem decurſu finitur: ac proinde poſt hunc hebdomas nova exordium ducit. Præcipit in lege veteri Altiſſimus, ut ſeptem lampades coram altari ſuo ardeant, ubi Spiritus Sancti diffuſio in donis ſuis intelligitur. *Exod. 25.* Lex quoque in Deuteronomio ſtabilita eſt, quæ ait: *Cap. 16.* *Septem diebus comedes panem absque fermento:* Item alia lex ſic habet: *Septem hebdomadas numerabis tibi ab ea die, qua falcem in ſegetem miſeris, & celebrabis diem feſtum hebdomadarum Domino Deo tuo:* Et paulò infra: *Solemnitatem quoque tabernaculorum celebrabis per ſeptem dies.* Fortaſſis hinc quoque conſvetudinem ſuam traxiſſe potuit Eccleſia Romana, quæ in memoriam Sanctorum qualiumcunque, quos præcipuo honore & privilegio condecorare intendit, ſeptem dies continuos veneratur, ex quo octavarum reſultavit feſtivitas. Vetus mos Hebræorum fuit, ut ſeptimo quoque menſe congregarentur, & quovis decimo die menſis ejus jejunio ſe macerarent. In his obſervatu digniſſimæ ſunt determinationes divinæ: *Sex annis* (inquit liber Levitici) *feres agrum tuum - - - ſeptimo autem anno Sabbatum erit terræ. - - - Numerabis quoque tibi ſeptem hebdomadas annorum, id eſt ſepties ſeptem, quæ ſimul faciunt annos quadraginta novem: & clanges buccina menſe ſeptimo - - - ſanctificabisque annum quinquageſimum - - - ipſe eſt enim Jubilæus.* *Cap. 25.* Inſtituit Moyſes, ut ſeptimo quovis anno Deuteronomium legeretur: *Deut. 31.* Judæi item ſeptimo anno debitores ſuos abſolvebant: libertatem ſervis impertiebantur. *Deut. 11.* Ex quo manifeſtè apparet, quantopere hæc natio (quæ tum quidem temporis in orbe terrarum maxime inclyta erat, quippe Dei electa) hunc numerum venerabilem habuerit, tot in illo functionibus & cæremoniis collocatis. Transeamus ad alia.

Ad fratricidam Cain Altiſſimus inquit: *Omnis qui* *Gen. 5.*

qui occiderit Cain, septuplum punietur. Idem dicitur
Gen. 7. ad Noë, cum in communi orbis diluvio conservare
in arca speciem de quovis animante Dominus decre-
visset: *Ex omnibus animantibus mundis tolle septe-
na, & septena - - - sed & de volatilibus cæli sep-
tena, & septena.* Septimo post hæc die, cum in
Arcam Noë introisset, diluvii aquæ ad operiendam
Gen. 8. & inundandam terram increverunt. *Mense item
septimo requievit arca, vigesimo septimo die mensis.*
Post hæc Sacer ille Nauclerus, *expectatis ultra sep-
tem diebus aliis* prout textus inquit, *rursum dimi-
sit columbam ex arca* (cum jam corvum emisisset,
qui ultra reversus non est) rediit autem columba,
portans olivæ ramum in ore suo. Septem fuerunt
filii Japhet. Septem annis pro Lia servivit Jacob, to-
tidem pro decora Rachel. Septem diebus castissi-
mus puer Joseph dilectissimi Patris sui funera planxit.
Septem erant boves pingves, & totidem extenuati,
& macilenti quos Pharao vidisse legitur in somniis:
per quos totidem annorum prænunciabatur & fer-
tilitas, & sterilitas. Septem erant filiæ Sacerdotis
Exod. 11. Madianitarum, quarum sibi unam Moyses matri-
monio junxit. Termino item dierum septem sum-
mi Sacerdotis consecratio functione sacra peragеba-
Exod. 37. tur. Totidem diebus manducari azima paschali
Ibid. tempore præceptum erat. Candelabrum templi
septem calamis, totidemque adornatum erat lucer-
nis: quæ cuncta de auro purissimo fabricata erant.
1. Reg. 6. Septimo mense elapso postquam Philisthæi arcam
abduxerant, rursum in potestatem filiorum Israël
pervenit.

Iud. 6. Propheta Balaam Regem Balac persvasit, ut alta-
ria septem erigeret, atque illic septem arietes, sep-
tem quoque vitulos mactaret. Omne robur suum
Samson è septem capitis suis capillis traxit. Septem
numero erant filii Saul, quos Gabaonitæ ad suppli-
cium mortis poposcerunt. Septem annis à Salomo-
ne sumptuosissima illa moles Hierosolomitani tem-
pli constructa fuit: ad cujus dedicationem festivos
dies septem, solemnitatemque maximam ordinavit.
Unde ad hoc ipsum allusisse Salomon videri poterit,
dum ait: *Sapientia ædificavit sibi domum, excidit*
4. Reg. *columnas septem.* Propheta Elisæus non prius ani-
mam adolescentis mortui revocavit ad vitam,
quàm cum septem super eum vicibus se incurvasset.
Non prius Rex Antiochus in efferata crudelitate sua
satiari potuit, quàm cum septem innocentissimos
fratres Hebræos traxisset ad supplicium. Finito
tempore annualis hebdomadæ, & septuaginta anno-
rum, rei Israëlitæ à captivitate sua liberati sunt. Di-
vina Sapientia declarat se septem vitia habere in odio,
Prov. 6. unde non immerito hinc traxisse numerum suum in
Isai. 11. septem peccatis capitalibus credi poterit Ecclesia.
Septem recensentur Spiritus S. dona, unde plenitudo
gratiarum divinarum perfecta diffunditur. Septem
enumerantur pœnitentiales psalmi. Contraxit filia
Raguelis Sara septem vicibus sponsalia, nec ulli ho-
rum virorum copulata est. In Isaia item habetur:
Psal. 11. *Apprehendent septem mulieres virum unum.* Prophe-
ta David sic inquit: *Eloquentia Domini, eloquia ca-
sta: argentum igne examinatum, probatum terræ
purgatum septulum.*

De Sancto Job legitur, quod eum Dominus sep-
tem prolibus beatificaverit: amici item ejus, qui
ad consolandum eum advenerant, & ad mitigandas
afflictiones, supra terram cum eodem septem dierum
sicut & noctium spacio sederunt. Unde ille ipse in-
Iob. c. 5. quit: *In sex tribulationibus liberabit te, & in sep-
timo non tanget te malum.* Celebrantur defunctorum
fidelium exequiæ à catholicis die primo & septimo:
deducta consvetudine ab eo fortassis, quod Ecclesia-
sticus inquit: *Luctus mortui septem dies.* Non sine
singulari divinæ providentiæ dispositione Rex Na- Cap. 22.
buchodonosor, non solum de throno suo dejectus
fuit, sed omni etiam humana similitudine exutus, fœ-
num agri cum bubus annorum septem spatio depa-
stus est. In septuagesima septima generatione ab
Adam usque, natus est Messias, Salvator noster: si-
cut id per seriem manifestam demonstravit S. Lu-
cas.

Vidit in revelationibus suis Apocalypticis S. Jo-
annes librum signatum sigillis septem, sicut & agnum
habentem *cornua septem, qui sunt septem Spiritus Dei
missi in omnem terram.* Hinc præter septem sigilla, Apoc. 5.
septem Angelorum, septem tubarum mentio fit. Illic
non minus Draco est, septem capitibus iisque coro-
natis terribilis, septem præterea angeli, cum septem Item. c.8.c.1
plagis: denique sic sacer textus ait: *Et venit unus
de septem Angelis, qui habebant septem phialas:* Cap. 17.
Item paulò post: *Et vidi mulierem sedentem super
bestiam - - - habentem capita septem.* Ubi sacri
interpretes per septem memorata capita septem mon-
tes intelligunt, supra quos mulier illa consedit: aut
verò de septem regibus intelligendum: alii aliter in-
terpretati sunt. Apostolus Paulus septem quoque
Epistolas, ad totidem Ecclesias scripsit, hoc sacrato
numero septenario insignes. Septem Diaconi in
actibus Apostolicis electi fuerunt. Act. 6.

Redemptor noster, commensales suos quatuor
hominum millia, septem panibus satiavit, septem
cophinis ex reliquiis adimpletis. Septem annis
cum viro suo vixit prophetissa Anna, testificante S. Marc. 8.
Luca. Per divinum dictamen Isaiæ caput septimum Luc. 2.
evidentissimam humanæ Redemptionis prophetiam
continet. Septem dæmonia Salvator noster de cor-
pore pænitentis Magdalenæ ejecit. Christus item
septem nobis genera petitionum in oratione sua do-
minica, erga Patrem cælestem suggessit: toties
item Patrem suum in cruce pendens deprecatus est,
cum ardentissima, & ultima verba sua proferret, quæ
non secus ac fulgur aliquod plenum igne, de foco
amoris illius immensi processerunt. In cruce rur-
sum septem horis pependit, in quarum ultima ex-
piravit, postquam à septem partibus divinum san-
gvinem suum tanquam gemmas pretiosas profudis-
set. Post tantos item dolores die septimo in sepul-
chro requievit. Totidemque post resurrectionem
diebus se discipulis suis manifestavit: post hæc sep-
tem septies repetitis diebus Spiritum suum Sanctum
mundo impertiit. Interrogatus præterea à Petro,
si septies remittendæ culpæ essent, respondit Jesus,
non solum septies, sed & septuagies septies. Cogno-
verunt non Hebræi solum, sed Græci quoque, &
Latini in numero septimo perfectionem quandam
contineri, eumque omnibus numeris absolutum esse.
Unde Virgilius beatitudinem quorundam indicare
volens, sic ait:

- - - *O terque, quaterque beati!*

Hoc est beatissimi, inquit Commentator.

Proinde ut ad alia quoque gradum nostrum diri-
gamus, & ut à divino illo ad materiale cælum descen-
damus, septem stellæ reperiuntur, Pleiades nomina-
tæ: Ursus item major, minorque septem stellis con-
decorantur, & in circuitu suo continent. Ipse zodia-
cus, unà cum sole, ordine, numeroque septenario in-
cedunt: In septimo siquidem signo solstitium bruma-
le fit, in septimo item æquinoctium evenit: atque
ita tam in oriente, quàm in occasu septimus semper
accidit. In hac hora sol, tam nocturno, quàm
diur-

diurno tempore angulum cæli ingreditur. Septem & amplius ab antiquis numerata sunt climata. Quavis hora septima fluxus fit maris accrescendo, septem decrescendo. Isther fluvius, vel Danubius, Nilus item septem ostiis se in mare effundunt. Hinc Horatius:

6. *- - - exitus Isthri*
Fundere non uno tantum quem flumina cornu
Accipimus: Septem exit aquis: septem ostia pandit.

Et Juvenalis:

r. 13. *Rari quippe boni: vix sunt numero totidem, quot*
Thebarum portæ, & divitis ostia Nili.

Item alius:

Roma suos septem colles, miracula septem
Mundus habet: totidem sidera laxa Polus:
Artes ingenuæ septem, septem ostia Nili
Sunt.

Tradunt complures, inter quos Xenocrates, Padum fluvium stagna efformare septem. Cursum periodicum Luna conficit decimo quarto quovis die, ubi novilunium incidit, aut plenilunium. Septem dies sunt, quibus mare placatum manet, tum nimirum cum halcyon avicula nidum suum construit. In infirmis crises plerumque septimo die accidunt, & ab his aut sanitatem, aut secuturam mortem ominantur. Unde Galenus ait: *Septimum numerum, decretorum omnium non numero, & ordine, sed viribus ac dignitate primum esse.* Septimus duplicatus rursus diem criticum format. Unde dies septimus, decimus quartus, vel vicesimus primus febrium plerumque terminus est: aut valetudine recuperata, aut morte interveniente. Septimo die, inquit Hippocrates, post concubitum partus fieri in fæmina principium: tum enimverò coagulari semen, in formam autem redigi, & figuram suam non nisi hebdomadibus septem præter lapsis consequi: ac sic quadraginta novem diebus in materno utero organizari embryonem. Post diem septimum nativitatis suæ infans umbilici sui reliquias, & radices abjicit.

Græci olim in more positum habuerunt, ut infantium nulli, nisi septimo die nomen imponerent: quo die elucescente tandem puerum verè appellabant vitalem. Post hunc diem primum visionis suæ usum perfectum & potentiam adipiscitur. Septimo mense dentes iis protuberant, qui rursum anno septimo excidere, & rursum solent redintegrari. In his annis ab Astronomis Saturno dedicantur, quippe qui in eos tum dominium suum exercet. In anno septimo loquelæ soliditas & perfectio sequitur. In septenario secundo, decimo quarto videlicet, primum pubes apparet, aut prima circa labia lanugo; in quibus annis pubertas exordium suum habet, & primùm generationis, & virilitatis vigor animadvertitur. In fæmineo item sexu prima solent menstruorum initia esse.

In vigesimo primo ætatis anno, hoc est ter septimo in mento barba & pili incrementum primum producunt, vox mutationem consequitur, & longitudo corporis augmentari desinit. In quater septimo, vigesimo nimirum & octavo fortitudo, & robur corporis invalescit, & hic Juventutis decursus est, cum hæc ætas jam armis portandis, laboribusque corporis perferendis idonea sit. In quinquies septimo, hoc est tricesimo quinto in vera activitate sua homo est, ut generandæ proli aptissimus sit. In sexies septimo, quadragesimo nimirum & secundo, robur intelligentiæ maturatur: cumque septimana septima annorum advenit quadraginta novem jam adimpletis, in homine prudentia solidatur, & perfecta ætas insurgit, jam senectutis primordia præ foribus sunt. In octavo septennio, quinquaginta sex annis jam peractis, consilium tam in pace, quàm bello spectabile esse solet. In septennio nono, anno sexagesimo tertio jam vires decrescunt, & minuuntur: jamque religio, & pietas metu ingruentis mortis, adaugentur. Septenarius decimus, annus videlicet septuagesimus, à multis vitæ meta constituitur, tanquam ea ætate ubi pes in sepulchro jam locatus est. Unde David hanc mortalitatem considerando sic ait: *Dies annorum nostrorum septuaginta anni:* præsignans hic dierum suorum terminum: in quibus etiam vitæ suæ spatium Rex piissimus conclusit. Marcus Varro tradit, hominem ad hoc ætatis jam provectum, ulteriorem vitæ suæ prolongationem desiderari non debere: anno enim octuagesimo ut plurimum senes repuerascere inquiunt. In toto itaquæ vitæ nostræ compendio septenarius vices suas obtinet, in quibus, & intra quas homo efformatur, completur, egreditur, vivit, alimentatur, crescit, maturatur, & moritur. Ac sic septem ætates hominis dicendæ sunt, juxta famosissimum Hippocratem; Infantia, pueritia, adolescentia, juventus, virilitas, senectus, ætas decrepita: quæ singulis septenniis acquiruntur, aut deperduntur. Septem motus hominis præcipui, septem membra sunt principalia, septem viscera præcipua: septem capitis foramina, per quæ sensatio fit. Septem nervi majores sunt, septem meatus per quos corpora ab immunditiis suis purificantur. Septem ossa cranii: septem denique horæ pro nocturna quiete homini assignantur.

Hæc universa, ni fallor, jam abunde sufficerent ad dignoscendum, quantopere numerus hic perfectus, quanta observatione, & consideratione dignus sit, quot mysteriis gravidus: huncque potissimum esse, qui ad rerum omnium multitudinem, significationem, & perfectionem concurrat: huncque omnium propemodum rerum stabilimentum & perpetuitatem notare. Sed tot alia insuper adhuc in hoc numero mysteria abduntur, ut silentio tegi nec possint, nec debeant. Notat Eusebius, qua ratione Græci sub nomine Hebraico Jehova, sic apud eos scriptum (ΙΕΗΩΟΥΑ) in quo omnipotentiæ divinæ summa perfectio concluditur, universas vocales suas concludant, per quas omnia exprimunt, & quæ numero septeno comprehenduntur. Hoc nomen ineffabile dixerunt propter harum vocalium & syllabarum congeriem: Apud Latinos JEHOVA dicitur. *lib. 21. præpar. Evang.*

Siquidem autem de significatione divina, ad humanam descenderimus, harmonia musicæ occurrit, quæ metrum & consanantiam & pausas suas ab hoc numero mutuatur, quæ musica nihilominus ornamentum paradisi est. Septem enim sibi vocales musica accommodat. Hinc Fornutus vetus Author observavit, septem diversos terminos esse, quibus omnis modulatio vocis constet. Hæc vox item septem qualitatibus dotata est, acuta, gravi, circumflexa, densa, tenui, longa, & brevi. Propositiones item omnes Arithmeticæ, Geometricæ, & Musices terminum omnem quaternarii, & ternarii olim amplectebantur. Hinc cum Marco Tullio, & Hippocrate, jam memoratis, Philo sic concludit: *Numerus septenarius vim perfectissimam insitam continet.*

Communis est opinio Pythagoræ, Platonis, Aristotelis, Galeni, Origenis, S. Cypriani, Hieronymi, Ambrosii, Augustini, & aliorum: quibus correspondent scripta S. Irenæi, Hilarii, Justini, Polycarpi, Cyrilli, Chrysostomi, Lactantii, Bedæ, & aliorum, hunc numerum, tanquam Deo sacrum, esse mensuram temporis, ordinis, quietis, & symbolum universitatis. Hinc iidem Authores confirmant, quod *Ex Beierlinch. Theat. vit. hum. lit. H.*

quod supra relatum est, ultimam Mundi revolutionem septies millesimo anno eventuram, quam etiam magnum illud septimum Sabbathum appellandum. Roboratur authoritas hæc à præfato Lactantio, qui in argumentum Mercurium Trismegistum adducit, & Sibyllarum vaticinia. Hanc hypothesin nostram Elias Thesbita consolidare satagit, dum ait: *Sex millibus annorum stabit Mundus, postea collabetur: duobus millibus inane: duobus millibus lex: duobus millibus Messiæ.* Adhæc prædicta cum utili moralitate adjungit Beierlinch: *Si aliquid his deerit, propter peccata nostra, quæ multa, & magna sunt.* Hæc sententia Prophetæ non absimilis, per Commentarios Jacobi Pammelii roboratur, qui in testimonium traditionis hujus Epistolam S. Cypriani adducit: qui ait: *Septem dies, septem annorum millia continentes:* addit Pammelius: *Non satis intelligo, nisi ejus fuerit sententiæ, in qua se fuisse fatetur D. Augustinus.* Hanc opinionem nihilominus S. Augustinus ipse retractavit, dicendo: *Verùm neq; hæc probatur opinio, utpote quæ ad chyliastas accedat quàm proximè: qui hoc solo differunt, quod carnales delicias in illo Sabbatho somnient: inter quos fuerunt latini: Tertullianus, Lactantius, Victorinus, Severus: & Græci: Papias, Justinus, Irenæus, Apollinaris.* Si autem hæc opinio à Sanctis infringitur, reprobandus est Pammelius, & Elias, non Propheta, sed Rabbinus. S. Augustinus supra Canticum Annæ Prophetissæ: *Erumpe & clama: sterilis peperit septem: & quæ multos habet filios, infirmata est:* hæc verba ad Ecclesiam applicat, quippe quam in septenario, perfectionem ampliorem possessuram esse indicetur. Unde S. Joannes, inquit, scribere se *septem Ecclesiis, quæ sunt septem Spiritus Dei.*

Ad Fortunat. de exhortatione Martyrii.

Lib. 20. de Civit. Dei. cap. 35.

Qui longiores, diffusioresque significationes, & mysteria supra septenarium hunc numerum desideraverit. S. Augustini de Civitate DEI librum legat undecimum, capite primo & tricesimo: eundem supra Psalmum centesimum decimum octavum sermone trigesimo primo. Pari modo in sermone supra septem sigilla res observatu dignas, singularesque immiscuit, mysticè quodque horum sigillorum explanando, quod ego nihilominus brevitatis studio prætermittendum esse censui, dum Lectorem meum ad has lucubrationes tam utiles, tamque sanctas ablego. Nectamen silentio præterire possum præclarissimas illas supra Spiritum DEI observationes, quæ ab eodem Sancto productæ sunt: denotant autem Spiritus Sancti dona. Qui proinde sic habet: Datum fuisse Spiritum Sapientiæ Adamo, cum creaturis nomina imposuit: Spiritum intellectus viro Justo Noë, cum à Deo intellexit quo ordine arca componenda esset: Spiritum consilii datum fuisse Abrahamo, quippe qui nil, nisi consiliante Deo peragebat: Spiritum fortitudinis datum esse Patriarchæ Isaac, qui intrepide imminentem cervicibus suis mortem præstolatus est, & injurias gentium æquo animo toleravit. Spiritum Scientiæ viguisse in Jacob, qui facie ad faciem cum Deo loquebatur: Spiritum pietatis fuisse in Moyse, qui salutem propriam, saluti gentis suæ postposuit: & qui conversus ad dominum ajebat: *Dimitte eis hanc noxam, aut dele me de libro tuo, quem scripsisti.* Spiritum timoris in David: qui habendo in manibus suis Regem Saul, cum ferire eum posset, præpediente timore Domini, à percussione abstinuit.

Exod. 32.

Non minus, quàm illæ superiores in genere suo copiosæ sunt observationes S. Joannes Chrysostomi supra id quod ad fratricidam Cain Deus inquit: *Omnis, qui occiderit Cain punietur in septuplum.* Georgius Cedrenus item, cum Christiana exactitudine observavit, septem mortuos intra vetus novumque testamentum in vitam revocatos esse, unde ait: *Octavus Christus de mortuis victor existit, qui & septem alios in vitam revocaverat:* concludit ex his (cum prius de his mortuis vitæ restitutis exactam narrationem dedisset) *Octavus Christus post toleratum salutis nostræ supplicium, ex morte in vitam rediit.*

Hom. 19. in Genesim. In Histor. Comp.

S. Cyprianus in exaltanda singulari, & divina septem donorum Spiritus Sancti virtute admodum prolixus est, qui super hæc à devoto, & erudito lectore consulendus erit, ne in hoc volumen præter debitum, citationum congeriem conferre videar. Ultimum nihilominus corollarium adducam, quod multum quidem huic loco opportunum censeo, quo videlicet, universa quæ supra dicta sunt, epilogantur: verba ejus hæc sunt: *Septem Sacerdotalibus clangentibus tubis Jericho corruit: septem petitionibus orandum patrem filius docuit: remissio peccatorum duplicato septuagies septies Petro mandatur: Leprosus septimi diei inspectione à Sacerdote judicatur: summi Sacerdotis in septem diebus consecratio consummatur: Dominus Jesus Christus de septem panibus quinque millia hominum reficit: Justus quisque Deo laudes per diem septies dicit: Ipse Dominus Jesus ab Adam, secundum generationes, quas Lucas commemorat, septuagesimus invenitur, ut ultionem in Lamech septuagies septies promulgatam veniens terminaret: septem diebus in Pascha editur azyma: septem diebus, mense septimo tabernaculorum solemnitas celebratur: in septem annis Templum à Salomone construitur: septem brachiis, & totidem luminibus candelabrum adornatur.*

Tractat. de Spir. S.

Hæ considerationes, quæ à tanto Authore derivant, & devotione, & sanctitate plenæ sunt. Eadem nitiditate idem Sanctus ad Fortunatum Episcopum utitur, dum de Machabæorum martyrio disserit, qui in præfato numero cursum gloriosum passionis suæ perfecti Athletæ terminarunt. His exemplis, & eruditionibus jam memoratis, tamque memorabilibus, sub silentio prætereundæ non sunt considerationes, quas præfatus Author, in libro primo contra Judæos adducit, illic nimirum ubi de Annæ viduæ Cantico meminit: *Filii septem sunt,* inquit, *unde Paulus septem Ecclesiis scribit: & Apocalypsis Ecclesias septem ponit, ut servetur septenarius numerus: ut dies septem, quibus DEUS mundum facit: ut Angeli septem, qui assistunt, & conversantur ante faciem Dei, sicut Raphaël in Tobia dicit: & lucernæ septiformes in tabernaculo martyrii: oculi Domini septem, qui mundum speculantur: & lapis cum oculis septem ut Zacharias dicit: Et Spiritus septem, & candelabra in Apocalypsi septem: & columnæ septem, super quas ædificavit domum Sapientia apud Salomonem.* Denique S. Hieronymus sequentes authores supra hunc numerum adducit, sic inquiens: *De impari numero disputarunt: Clemens, Hyppolitus, Origenes, Dionysius, Eusebius, Didymus, nostrorumq; Tertullianus, Cyprianus, Victorinus, Lactantius, Hilarius.* Amplum inde Tractatum format Macrobius in somnio Scipionis Gellii, ad librum tertium. S. Hilarius item in Præfatione supra Psalmos supra illum versiculum: *Septies in die laudem dixi tibi:* Videatur postremo super hæc Petrus Bonghius, in mysteriis numerorum in volumine amplissimo, & erudito. Interim hæc dixisse de his sufficiat.

De exhortatione Martyrum cap. 11.

In Apolog. contra Jovinium in fine.

Octonarius de duobus quaternis constituitur: inter numeros perfectos collocatus: nomen habet salutis: unde in nomine, & in literis, quæ altissimum & svavissimum hoc nomen *JESUS* formant, hi numera

numeri inveniuntur 888. In Genesi habetur, Abrahamum ad redimendam captivitatem fratris sui, contra hostilem Regum exercitum trecentos decem & octo ablegasse vernaculos: ubi Sancti Ambrosius, Eucherius, & Rupertus non tam numeri quantitatem, inquiunt, expressam esse, quàm meritum electionis: hinc ajunt: *Eos Abraham adsciscit, quos numero fidelium judicavit dignos, qui in Domini nostri passionem crederent. T. enim, quod Græcis 300. significat, signum est crucis. I & H. quæ decem & octo valent, initium sunt, & abbreviatum nomen Jesu constituunt: deest tantum litera S.*

Ad solemne justumque convivium Plato personas octo & viginti requirit, alludendo ad lunæ cursum, quæ vigesimo & octavo die renovatur. Xenophon non nisi octo commensales postulat. Refert Lampridius Heliogabalum, sicut erat animo deformis, conivium totidem corporibus defectuosis constans instituisse (octo enim sorte adhibuit: calvos nimirum, luscos, podagricos, surdos, raucos, nigerrimos, monstruosæ longitudinis, denique nasutos) in proverbio Erasmi delectatum: *omnia octo.* Octo beatitudines sunt, quas in monte Christus proposuit. Circumcisio octava die instituta est. Sufficiant hæc de numero octonario.

Novenarius, sicut supra vidimus, Hieroglyphicum plurium rerum est: quod à Theone observatum: Ad hunc numerum Musæ spectant, sicut jam relatum est. Novem Angelorum chori sunt: ex quibus Hierarchiæ novem procedunt, quæ alternis vocibus, & altissima melodia in Paradiso resonant. Observabatur olim à partu infantis dies nonus, pari modo post mortem (prout inter Christianos septimus) fiebant autem memorato die solemnitates lugubres, ubi sub defuncti tumba epulabantur: in cujus item cranio deaurato bibebant: gladiatores etiam sub tumba nudis gladiis ludendo, quasi per jocum mori discebant. Hinc festivitas novendialis dicta est: Et Horatius: *Novendiales dissipare pulveres.* De his omnibus Donatus in commentariis suis, item Cælius Rhodiginus, & Festus ampliores tractatus habent.

Inter alia in sacris literis Patriarcha Joseph piissimas defuncto Patri suo exequias novem dierum spatio instituit, septimo mense jam elapso. In his omnium diffusissimus est Kerimannus Lubecensis: Anno nono Osee Regis cepit Salmanasar Rex Assyriorum Samariam. Die nono Julii vetus templum dirutum fuit. In lege nova, circa horam nonam Salvator noster divinissimo Patri suo Spiritum reddidit, quem tertio ab hinc die resumpsit. Ecclesia quoque novem septimanis canticum jucunditatis omittit. Sed de his hactenus.

Numerus denarius à Proclo numerus circularis appellatur. Finis numerorum est: dum enim numerus terminatur in decade, per modum Phœnicis renascitur, & in semetipsum retorquetur. Hæc Platonis sententia erat, dum ajebat, *monas genuit monadem.* Placitum olim erat, ut commensalium numerus denario item constaret: unde ordinatum fuit, ne minus decem, nec his amplius mensæ adhiberentur. Sic apud Homerum & Eusthatium declaratur. Hic ritus apud Judæos quoque usurpatus fuit. Quod scientias concernit, Philosophi prædicamenta decem constituunt: Astronomi decem sphæras cæleftes. In parabola operariorum, quos Christus in vineam missos refert, Paterfamilias denarium diurnum expendit. Dumque omnipotens Deus elargiri populo suo præcepta voluit, ea in denarium redegit, duabus tabulis comprehensum. Porro Abraham zelo sancto compulsus, remissionem iræ divinæ contra pessimos confinium illorum habitatores postulavit, siquidem in Pentapoli decem justi invenirentur. Decem leprosi erant, qui Christo obviam ibant: quos in itinere mundavit. In omni item lege usus invaluit, ut Sacerdotibus decimæ darentur: unde S. Augustinus ait: *Attende, quod creatura decima inter intellectuales sit homo: quia novem sunt Chori Angelorum, decimus ordo est hominum. Unde per decem Virgines prudentes universitas salvandorum in Evangelio insinuatur.* Legantur super hæc Sanctus Gregorius in capite nono Prophetæ Job: Augustinus *de doctrina Christiana:* S. Irenæus *adversus hæreses:* hi materiam abundantem curiositati Lectoris suppeditabunt. *Serm. de decimis.* *lib. 1. c. 15.*

De numero undenario inprimis Evangelium meminit, dum de operariis in vineam missis quidam non nisi undecima venerunt. Supra quod S. Athanasius commentatur, hic Apostolum Mathiam præsignatum fuisse, qui sacro collegio accessit, vel prout acta Apostolica docent: *connumeratus est cum undecim.* Numerus hic imperfectus est, spectans ad ea quæ sæcularia sunt. In hunc sensum à S. Hieronymo in capite primo Zachariæ sumitur. Numerum enim decimum excedit, & ab unitate sejungitur. Unde etiam typus est eorum, qui à lege Dei recedunt, & divina præcepta prævaricantur. Venerabilis Beda affirmat, hoc numero Anti-Christum signari. Hunc undecimum cornu esse à S. Joanne in Apocalypsi descriptum. S. Augustinus hunc numerum imperfectum asserit, & sic concludit: *Est denarius justitiæ numerus in decem præceptis. Peccatum legis, vel transgressio utique in undecimo significatur: unde in tabernaculo fieri jubentur undecim vela cilicina.* *Quæst. 52.* *Act. c. 21.* Anti-Christus. *In Apocal. 17.* *Lib. Concor. Evangel. c. 4.*

Paucæ quidem sed ponderosæ observationes circa numerum duodecimum occurrunt. Numerus enim collegii Apostolici est. Sub hoc item numero portæ Paradisi recensentur. Duodecim fontes palmarum erant, quos Israëliticus populus in campestribus Elim invenit: tum videlicet cum ad terram promissionis proficisceretur: prout Exodus docet. Hic numerus olim numerus Jovis appellatus est: ex eo, quod duodecim mensium spatio sol terram universam circumgyret. Totidem Zodiaci signa sunt. Cæsar Augustus cum in Apollinis forma cœnaret, totidem commensales mensæ suæ, in habitu deorum vestitos adhibuit. De perfectione numeri hujus S. Augustinus diffuse admodum disserit, dum promissionis ejus meminit, qua Redemptor noster Apostolis suis ait: *Sedebitis & vos super sedes duodecim judicantes.* Duodecim petræ erant, quas in rationale Aaronis inseri Deus præcepit, totidem Patriarcharum nomina illic insculpta erant. Duodecim exploratores erant, qui ad speculandam Chananæorum terram missi sunt. Totidem fructus Spiritus Sancti sunt, ab Apostolo Paulo enumerati: Et S. Joannes in Apocalypsi de omnibus tribubus duodecim millia signatorum recenset. *Cap. 15.* *Lib. 20. de Civ. Dei. c. 5.* *Ad Galatas c. 5.*

Hæ significationes Decadum, & Duodenariorum, in numeris inferioribus ad numerum usque tricesimum sextum applicari possunt. Succedit his quadranarius, de quo cum jam abunde in Hieroglyphicis meminerimus, hic solum adjungendum, quod sicut tempus & symbolum jejunii est per cursum sanctæ Quadragesimæ, ita numerus pœnitentiæ est: Quod ex eo deductum est, cum Jonas Ninivitis annunciavit: *Ad huc quadraginta dies, & Ninive subvertetur,* quo tempore: *Induti sunt sacco à minimo usque ad maximum.* Quievit Redemptor noster quadraginta horis in sepulchro: & post sacro sanctam Resurrectionem suam totidem diebus cum Apostolis & discipulis suis in terra con-

versatus est: ubi eos in possessione regni cælorum confirmarint. Sic cum natus esset in antro Bethlehemitico commorari voluit, donec adimpletis diebus his cum Sanctissima Matre sua se in templo præsentavit, ad legem videlicet adimplendam, quæ hujuscemodi functionem imperabat. Qui his plura desiderat, authores supracitatos percurrat.

Numerus quinquagesimus, prout dictum est, numerus Jubilæi est, post quinquaginta dies Spiritus Sanctus descendit. Diluvium item centum & quinquaginta dies supra terram commoratum est. Abraham pro contaminatis urbibus deprecaturus, de numero, quinquagesimo exordium sumpsit, dicendo: *Si inventi fuerint quinquaginta justi*: ac sic deinceps ad decem usque descendit: supra quod diffusa paraphrasis Angelici Doctoris est: qui ad finem ita concludit: *Quinquagenarius numerus denotat plenitudinem gratiæ Spiritus Sancti, & supremum justorum vitæ genus in perfecta Dei contemplatione (qualis esse in terris potest) & ardentissimo ejus amore collocatum.*

Descendamas hinc (quandoquidem supra jam de reliquis punctis, aut numeris sufficienter ratiocinatus mihi videor) breviter ad centesimum: qui denariis decem constat, quinquagesimi duplus est: figuram habens cælestis vitæ. Hujus symbolum erat olim tabernaculum fœderis, quod secundum scripturam centum cubitis extendebatur: de quo loco venerabilis Beda copiosè commentatur. Noë anno centesimo arcæ fabricam adimplevit. Anno centesimo dilecta proles Abrahami nata est: in eodemque tempore in terram promissionis intravit: ubi Isaac centuplicem fructum seminum suorum, quæ in terram Gerasenam disseminaverat, feliciter messuit. Christus item centuplicem gloriam iis promisit, qui spreto sæculo, se secuti fuerint. Pari modo centum oves se possidere inquit, easdemque tanquam Pastorem bonum in fideli custodia tueri, insinuando plenitudinem rationabilis creaturæ. Idem Salvator fidem Centurionis Israëliticæ fidei præfert, & hoc faciendo electionem Gentium prænunciat.

Exod. 27.

Concludo copiosissimum tractatum hunc eo, quod Petrus Bonghius in amplo volumine suo de numero quadringentesimo refert, cæteros præterire hic placet, quando jam alibi de his sat ratiocinati sumus. Observat hic, in scripturis divinis sæpius hunc numerum in bonam partem usurpari: tum præcipuè, cum David iram Saulis subterfugit: ad sui enim tutelam quadringentos viros secum tenuit: totidem erant pseudoprophetæ quos verus Dei Propheta Elias occidi jussit: sicut in libro Regum tertio cap. 18. habetur. Tot item erant, qui Regem Achab seduxerunt, sicut in eodem libro legimus. Muri Jerusalem, demoliti ceciderunt, cubitis quadringentis mensurati sunt: sicut liber quartus Regum recenset. Totidem satellitibus stipatus erat Esau cum reduci de Mesopotamia fratri suo obviam processit. Hebræorum servitus, & peregrinatio, juxta actus Apostolicos, totidem annis duravit.

1. Reg. 22. *Cap. 22.* *Cap 14.* *Gen. 32.* *Actor. 7.*

Hæc sunt potissimum, quæ tibi Lector, quantum facultatis meæ erat, ad profectum & utilitatem tuam in compendio suggerere potui: siquidem etiam varietatem disciplinarum tractare mente valueris, varios in iis numeros pro earum diversitate inventurus es: quasdam etiam vigorem suum, & essentiam numeris debere, ab iisdemque & significationem, & evidentiam majorem adipisci. Inter has præcipuæ sunt Arithmetica, Musica, Oratoria, Physica, Grammatica, & aliæ. Hæ disciplinæ, siquidem mensura debita accesserit, in manu viri solertis, & ingeniosi, admirabiles, & portentosos effectus producunt, ita ut communem rerum ordinem transcendant. Raræ enim in Mundo operationes sunt, quæ numeris non indigeant.

Nec tamen propositi mei est, omnia numerorum mysteria exponere, sed ea solum quæ prima fronte se oculis nostris objiciunt: meminerit autem prudens Lector censuræ ejus, quam de S. Joanne Chrysostomo supra allegavimus.

Atque hæc digitorum gloria est, quod principium & incrementum numeris, & mensuris præbuerunt.

Denique proprium digitorum elogium in prima Centuria mea (quæ *Sæculum Momi* intitulata est) jam impressum, huc collocare statui: ut videlicet quæ huic materiæ univoca sunt, è manibus meis labi non patiar, sed universa sub oculis ponam. Compositum autem est supra morem illum antiquum (quem præsens quoque seculum usurpat) qui, *micare digitis*, dicitur: quod Itali, *giuocar all' amora*, nominant: sed antiquissimi, *Digitis sortiri*, dixerunt. Itaque thema tale est

Ad sortientes digitis.

Argumentum.

Marcus Varro dum pugnaturus esset cum Atheniensibus, per Ironiam dicebat: micandum est cum Græco, manibusque sortiendum ut ego illorum numerum, aut illi meum valeant superare. Cicero lib. 2. de Divinit. Nemesianus.

Digitos tractare micantes.

REPREHENSIO.

Si fertis manibus sortes?
Fortes si Cynægiri firmiores tam varias valent sistere rotas.
Quàm facilè extricabilis nexus:
Nec mirum, si nihil innixus in fluxu:
Dum minora cupitis puncta, temporis bonum
Amittitis punctum.
Nullibi sors solidabitur, si digitis labitur:
In Mero, & numero, quocunque in joco, & loco,
Ut decipiant, mutantur hæ manus:
Manus, non quia munus, sed amissio.
Juncta ubi fides, si hæ disjunctæ apparent;
Proximè ad cedes, si sedes altercationum:

Eo

Eo magis cruentarum, quo pares, & impares digitis figitis.
Non poteſt adeſſe amor, ubi amor jocatur. *Alludit. ad ludum.*
O Exauctorata authoritas, ut quid dextera dominari?
Si per extera minorari, hæc mavult, quàm mereri, vereri.
Ignavia ſtragulis en larvata virtutis, *Iconolog. Ripa de Ignavia.*
Non complicatas, ſed explicatas manus oſtendit.
Tu diſce ſpectator in puncti jactura, temporis
ineſſe jacturam.
Gyges ubi centimanus, vel refulgens Oſyris,
Qui numeris tot elementa miniſtrent?
At volve punctum proluſor, & luctum provolves delectu:
Cui proximo opitulando eris proximus, *Virgil.*
Cui porriges manum, de quo ille clamabat:
Da dextram miſero, & tecum me tolle per undas?
Ut quid Chaldæi, & Haruſpices tantis digitorum ſurculis *Pier. de manib. & digit.*
punctorum ponitis acervos?
Quid circulis centenarias, & millenarias putaſtis ſupputationes?
Poteratis in præſcriptæ volæ vallo brevi temporis intervallo
Numerorum tot ſpacia metiri.
Quinque ſunt digiti manus, totidem pariter ſenſus;
Ut quid ergò turpiter iſti è manibus fluunt?
In virtutis Lycæo recta non poteſt vitæ moralis actio firmari;
Si actionum articuli inconſultò lapſi è manibus
Non poſſunt accuratè rimari.
Inſtabis. Alcibiades, Socrates, Ageſilaus, Architas, atque alios *Ex officina Ravis.*
Mundi Dynaſtas digitis fuiſſe ſortitos.
Opportuna locutione micarunt, non dimicarunt:
Vos pro nummis, & numeris, Numinibus importuni
Arma ſæpe portenditis.
Illorum talis fuit remiſſio, ut animum à curis erigerent,
Unde tales luſus eligerent;
Tu quoque ad vitæ trutinam taliter morare, ut æqualiter
Sive pares, ſive impares valeas ferre ſortes.
Omne ſolum tibi erit Patria : *ut piſcibus æquor,* *Ovid. de Ponto.*
Et volucri liquido quidquid in orbe patet.
Miro ſic modo manibus tuis diſtillabis myrrham: *Cant. 5.*
Firmo clavo fixam tenebis fortunam.
Qui porro ſic digitos mittit, ut tempus amittat,
Vulgati pœnas ſortietur adagii,
Dignus qui in tenebris mices.
His iſta conveniunt, qui manus ponunt in oculis.
Fides illi non eſt præſtanda, qui fidem à digitis rejicit.
Quibus ſortes tot punctis labuntur:
Meliori, & acriori objurgandi ſunt
REPREHENSIONE.

Grandis adeo diſpartitas eſt, de mole quantitativa tot paginarum ad parvitatem digiti: unde gygas pygmæo comparatus videbitur. Proprietas hæc eſt, Quintarum eſſentiarum, ut eas appellant, quæ in modica circumferentia magnam virtutem includunt. Ego quoque, qui ſervitiis tuis, mi Lector, addictus ſum, magnæ mihi gloriæ duxero, ſi tibi non pauca in paucis dedero, ſi quantitas rerum modica, à virtute earum æſtimari poterit: atque hoc totum eſt, quod exhibere tibi Lector potui, unde concludo:

Per le deta.

Oh di pianta vital rami fecondi,
Che frutti generar tanti sapete
Che prodigi trattare a gloria havete,
E in un mondo scoprir fate piu mondi.
Per voi sia sol, ch' ogni saper s' infondi,
Caratteri qual hor varii tessete,
Nuntii di nove alterne, or triste, or liete,
Date auvisi, or funesti, or giocondi.
Cio, che dal Emisfero al Ciel si stende,
Dove sin sparge il sole il raggio d' oro
Vostro valor, vostra virtu comprende.
S' ha tré nodi ogni deto; Io quindi esploro
Di misteri sublimi alte vicende,
Onde un essenza in tre persone adoro.

UNGVES.

Anatomia.

IN magno illo libro quem summus opifex in factura corporis humani quasi oculis legendum exposuit, & in quem dextera altissimi (ut de iis loquar quæ *ab extra* visibiliter producta sunt) perfectionem summam contulit, nec accentus, nec comma, nec virgula minima est, quæ observatione, & mysterio plena non sit. Ungves hic occurrunt, qui quamvis videantur censeri inter minutias posse, quorum etiam resectamenta, utpote excrementum inutile, rejiciuntur. siquidem in eorum diligenti scrutinio immorari nobis placuerit, eorumque conditio, & essentia ponderata fuerit, invenientur & ipsi non sine magna ratione formati, nec minus etiam mysteriis, & speculationibus fœcundi. Pauca nihilominus sunt, quæ de his Anatomici referunt, tanquam de iis partibus (prout illi ajunt) quæ alterationibus, aut mutationibus subjectæ non sunt, atque idcirco severiori examine digna non arbitrantur. Inquiunt autem ungves melioris tantum usus, & commoditatis gratiâ creatos: hinc duritiem illis datam, ut hac succurrente etiam corpora minuta, quæ facile alioquin subterfugerent, apprehendi, & contrectari possent. Hi ungves igitur, prout diximus, hanc corpusculorum attrectationem promovent in digitis, manum quæ & solidiorem, & magis confirmatam & defensam reddunt. Actiones item venarum, arteriarum, cutis, & pingvedinis conservant. Progerminantur à crassioribus excrementis, unde etiam sine intermissione increscunt, & sicut pili, prolongantur. Hoc eorum incrementum nihilominus imperfectum est, cum alimentorum attractione formali non fiat, nec assimilatione, sed sola appositione.

Mediocriter duri sunt, ut injuriis externis tanto melius resistant; rotundi propter securitatem. Illorum principium radix nominatur, est autem pars illa candida, in modum lunæ formata, quæ potissimum circa ungvium radices est. Non raro maculas admittunt: quæ vulgo, *bugie*, nominantur, quamvis id in alio sensu à physiognomis sumatur. De his autem ungvibus, tanquam parte solum integrante, nec usqueadeo essentiali, nulli curæ, nullis infortuniis subjecta, pauca admodum physicoAnatomici habent, quæ ratiocinentur: ex iisdem quoque rationibus in secuturis titulis idem eventurum arbitror.

HIEROGLYPHICA.

FIgura hominis, quæ mordere, imo & lacerare ungves suos videatur, antiquitus proHieroglyphico ejus sumebatur, qui aut profundè meditaretur: aut verò, qui contumelia quadam affectus de eadem vindictam consecutus esset. Et quamvis in tractatu manuum hujus rei mentio facta jam sit, huc tamen potissimum spectat, propter quod & hic prætereunda non erat. Valerianus eruditè inquit: *Quod si hominem digitos, aut ungves, commordentem pictum, sculptumve inspexeris, scias eo gestu aliàs quidem meditationem, profundumque ad extasin usque cogitatum intelligendum: aliàs verò pœnitentiam facti, ulciscendique minas.* Quod ad vivum exprimitur à Persio, & Horatio, quorum unus sic habet: In digitis.

Nec pluteum cædit, nec demorsos sapit ungves.

Alter vero:

Sæpè caput scaberet, vivos & roderet ungves.

Denique Propertius:

Vngve meam morso sæpe querere fidem.

Siquidem meditatio in bono fuerit, esse nequit quin effectus quoque optimus correspondeat: eodem modo de contrario sentiendum. Quod vindictam concernit: hæc inter actiones malas reputanda; unde Amator Lauræ inquit: *Vindictâ nihil amarius: quam cur dulcem quidam dixerint, mirari soleo: sin autem dulcedinem aliquam inesse senseris, talis dulcedo erit effera, viro indigna, & propria belluarum, sed non omnium, præmordacium vero, atque ferocium.*

Quantumcunque res alioqui vilis & neglecta videatur, siquidem studiû eruditionis accesserit, proprietates ejus, & virtutes maxime occultas, cum lumine appli-

applicationis, & significationis propriæ discooperiens, & interiora ejus ob oculos ponens, animos componit, eorumque utilitatibus inservit. Dicta hæc sint pro particula illa ignobili ungvium, quæ ipsis adeo viris sanctitate illustribus materiam præbuit ad manifestanda mysteria altissimæ præordinationis divinæ. Antequam verò ad hæc progrediamur, pedem aliquantum refero, ut tanto posthæc fortius rursum promoveam. In omni adeo ætate, apud omnes nationes tantopere in abominatione semper habita sunt sophismata, & fallaciæ pseudophilosophorum, ut non secus ac gangræna quædam in grande illud literatorum corpus irrepentes, ab omnibus cordatis rejectæ, & cum horrore declinatæ fuerint. Utque horum hominum Ideam aliquam verisimilem exponerent, majalem aliquem vel portum statuebant, in cujus bisulcis ungvulis, bimembrata eorum argumenta, medium terminum duplicatum, æquivoca, vafritiem, simulationem, & sophismatum duplicitatem notabant. Hæc sententia doctissimi Valeriani est: *Sacerdotes illi* (loquitur de Ægyptiis, & Græcis) *cum nihil æquè abhorrerent, quàm inanes Sophistarum nugas, & cavillosas verborum argutias, argumentorumque decipulas, in naturæ viribus indagandis ejusmodi hominem notæ, per Suis hyeroglyphicum significabant.* Adhuc evidentius punctum hoc contingit inter scriptores doctissimus PhiloHebræus, qui sic ait: *Illi acutissimis tantum, accuratisque rerum distinctionibus, (quod per bifidam animalis ungvulam interpretatur) quasi luto inhæsitantes, ita illis inhærescunt, ut inde nunquam avelli possint.* Denique verissimum est, quod Homerus inquit: *Mendax ab hoste non differt:* Id quod S. Gregorius ait: *Omne mendacium iniquitas est: & econtra.*

[left margin, cut off: orcus pro- / ter bifidas / ngvulas / phistis / ompara- / is. — digitis. — dyss. 9.]

Rem omnem benè nosse discernere, beneque seligere, distingvendo invicem factum à facto, quod tantopere Sacerdotibus, populique pastoribus commendatur, idem est, quod *lepram inter lepram distingvere.* Plebem autem prout decet, judicare in bipartitis ungvulis figurabatur. Atque hoc est, quod fabula de Argo continet, quem centum oculis dotatum finxerunt. In hunc eundem sensum recidit, quod de Momo fabulantur, eum desiderasse, ut quisque fenestrellam gereret in pectore, per quam occulta cordis videri possent. Lamentabatur Euripides sibi bonum hoc negatum, nec commune illud eum Jove habere, dicendo: *O Jupiter de auro quod sit adulterinum indicium præbuisti manifestum: virorum autem (quod conveniat malum exploratum habere) nullus character insitus est corpori.* Qui cognitionem rerum perfectam consecutus fuerit, dicere poterit, se ad terminum regiminis optimi pertigisse. Columella dicere consveverat: *Caput est in omni negocio nosse.*

Hesychius, & Irenæus observationes doctas inter ungulas fissas, & integras, inter dimidiatas, vel dipartitas formant, dum ajunt, ruminando, & mature cogitando, cognitionem dilucidari: cujus sententiæ, cum sit mysterio & significatione fertilis, meminisse me oportet, præcipuum ejus contentum huc referendo. Primus itaque horum Authorum sic ait: *Seligere verò est dividere literam à spiritu: quædam secundum historiam solam edocere, quædam secundum contemplationem, quædam verò secundum utrumque intelligere: nam qui præstare hoc idoneus est, ille mundus; qui verò unius tantùm partis* (alludit hic ad ungves) *est particeps, immundus est.* S. Irenæus paulò diffusior est: sed volenti super his erudiri exactius, & intelligentiam pleniorem consequi, cum magna utilitate amplioribus distinctionibus rem exprimit. S. Irenæus Apostolorum temporibus vicinus vixit, unde ei hujuscemodi rerum evidentior notitia erat: securiori calamo dictata sua confidens, quippe qui doctrinæ instituta ab animabus tanta sanctitate conspicuis haurire poterat: sic ergò ait: *Quæcunque ex animalibus duplicem ungvulam habent, & ruminant, munda sunt: quæcunque autem aut neutrum, aut alterum tantum horum habent, ut immunda segregari. Per mundos intelligendi sunt, qui ea, quæ de Patre & filio tradita sunt ab Ecclesia, firmiter credunt, & in utroque requiescunt, utpote quæ sit eorum firmitas, quæ duplici sunt ungvula. Et insuper Dei traditiones die, noctuque meditantur, cogitationes suas bonis operibus accommodantes, quæ quidem præcipua est ruminantium virtus. Immunda autem, quæ neque in Deum fidem habent, neque traditiones ejus meditantur: nil sincerum, nil laudabile, nil sapiens. Alii demum duplicem ungvulam habent, non tamen ruminant: quo in numero sunt hæretici, qui sacras semper literas evolvunt, argutasque rerum sintiones pervestigant: & quidquid vel ineptè, vel impiè sentiunt, aliquo semper divinarum scripturarum dicto corroborare contendunt: & tamen nesciunt, aut nolunt se ad veri sensus examinationem convertere, & ad justitiam, & bonos mores dirigere, quæ legerunt.* Itaque tam excellens locus in expositione memorati Hieroglyphici prætermittendus non erat.

MORALIA ET
MYSTICA.

Sanctorum Patrum declarationes in scripturas sacras genuinum illud lumen sunt, quod abditissimos maximeque caliginosos earum recessus, sensusque maximè opacos & reconditos prodit: ita ut eorum deficiente subsidio, non facile sit è locis tam salebrosis expedire se posse. Ad hunc finem collimasse reor *Armatum Cantorem meum*, dum ait: *Lucerna pedibus meis verbum tuum.* Inter alia locus quidam Job occurrit, qui cum in sensu literali, vel materiali manifestus sit, in mystico & formali involutus, & obscurus est. Cum ergò Sanctus ille magnanimitatem, & intrepiditatem equi pluribus descripsisset, ait: *Terram ungvula fodit, exultat audacter, in occursum pergit armatis.* SS. Augustinus, & Gregorius per hanc ungvulam in Evangelico prædicatore perfectionem virtutum intelligunt, qui terram ungvulis quatit, cum per opera sua bona, & exemplum ædificationis de corde auditorum suorum terrena cogitata expellit. Significat item pœnitudinis efficaciam, qua terram cavat: hoc est cum peccatorem terrena viderit versare in mente, hæc eadem pœnitentiæ rigoræ percutit, & disrumpit.

[right margin: Cap. 39. — In Psal 68. — 31. Moral.]

Idem figurat ungvula vituli, de qua Regius Psaltes ait: *Et placebit Deo super vitulum novellum, cornua producentem, & ungvulas.* Per ungvulam item equi S. Gregorius & Beda finem Mundi ultimum figurari inquiunt: hæc ungvula à ceraste mordetur, in fine etenim sæculorum Christus universitatem judicaturus erit. Poterit hoc idem Anti-Christo appropriari, qui habitatores orbis tanquam perfida cerastes decepturus & veneno infecturus erit. De hoc in sacra Genesi refertur: *Fiat Dan coluber in via, cerastes in semita, mordens ungvulas equi, ut cadat ascensor ejus retro.* Glossa interlineartis, Origenes, & Hieronymus sentiunt ungvulas in animalibus divisas, discretionem in bonis, & malis operationibus significare; aut verò eandem discretionem in iis quæ ad vitam vel præsentem, vel venturam spectant: sicut etiam bina testamenta: intelligentiam item spiritus & li-

[right margin: Psal. 68. — 31. Moral. — 1. Gen. 49. — Gen. 49. — Levit. hom. 7. — Psal. 95.]

teræ. Habent item, juxta sententiam Authorum eorundem, figuram hominum, qui bonis moribus dotati, non facile in peccatum dilabuntur. De hoc literalis sensus in Levitico est: *Omne quod habet divisam ungvulam, & ruminat in pecoribus, comedetis.* (Levit. 11.)

Supra versum Psalmistæ: *Et placebit Deo super vitulum novellum, cornua producentem, & ungvulas;* Commentantur Augustinus, & Liranus, posse per hoc Evangeliorum quatuor declarationem intelligi, quæ in manibus, & capite fidelium incrementum suum sumunt, & multiplicantur. Per ungvulas arietum, de quibus in Zacharia habetur, Arnoldus Carnotensis fortitudinem operativam hominis intelligit; sicut rursum per equi ungvulas S. Hieronymus inferri posse inquit cognitionem sensuum nostrorum, qui à ceraste dæmone mordentur, qui verus serpens est. De tyrannide Regis Nabuchodonosor ejusque extorsionibus adversus plebem, cum sensu metaphorico, imò verò reali declamat Propheta Ezechiel: *Ungvulis equorum suorum conculcabit omnes plateas tuas, & populum tuum gladio cædet.* Supra quod glossa interlinealis habet, exprimi hic diaboli tentamina, quibus animas incautorum infestat, & perturbat. Id quod scriptura alibi de muliere in matrimonium deducenda inquit, cui inter alia lex imponitur, ut comas sibi radat, ungvesque præscindat, prout liber Deuteronomii continet, Origeni occasionem, ad contemplationem subsequentem dedit: *ungves mulieris præcidendæ, superfluitates scientiæ gentilium designant.* (Hom. 45. In Levit. 11. — In Psal. 68. — Cap. 26. — In hunc locum. — Cap. 21. In Levit. hom. 7. c. 4.)

Propheta Michæas insinuare nobis fortitudinem, & perseverantiam in operibus bonis, idque sub figura bisulci satagit, quando in area sub paleis frumentum colligit, elegantissimum est significatum illius, dum ait: *Surge & tritura filia Sion, quia cornu tuum ponam ferreum, & ungvulas tuas ponam æreas.* Hæc est illa magnanimitas, hoc illud robur, inquit glossa, quod Deus electis militibus suis suggerit, ad dissipandos & debellandos inimicos capitales: hæc illa virtus est, quam potentiis & spiritibus suis administrat, qua reprobos condemnent. Divinus rigor illic apud Jeremiam inquit: *In ungve adamantino scriptum est peccatum Juda,* ubi juxta Origenem, difficultas intelligenda est, qua aboleri, aut cancellari possit culpa: nec illud mirum, cum ad Deicidium usque enormiter pertigerit. Adjungit S. Gregorius: *In ungve finis est corporis, adamas verò est ita durus, ut ferro secari non valeat. Per ungvem ergo adamantinum finis signatur æternus.* (In hunc locum. — Ierem. 17. Origen. in Ier. hom. 12.)

In illa transformatione, vel admirabili Regis Nabuchodonosor metamorphosi, cum de throno suo deturbatus regalem purpuram in vellus aquilæ implumis transmutavit; cùm in vicem candidarum, & odoramentis svavibus delibutarum manuum, ungves gryphorum, vel rapacium vulturum produxit: Richardus de S. Victore typum crudelitatis, & tyrannidis intelligit: talium enim monstrorum barbaries non nisi ad rapacitatem, ad efferatos mores, sangvinisque profusionem anhelet. Consimilem typum habent ii, qui ad aliud dediti non sunt, quam ut fraudes & traditiones machinentur, ut quemvis lædant, & quoscunque injuriis & violentiis suis opprimant. Hæc sunt, quæ in proposita materia indicari potuerunt. (De securitate conscientiæ.)

PROVERBIA.

Inter testimonia maximè conspicua, quibus historici non raro lucubrationes suas, aut dicta & facta exornant, & excolunt, proverbia non immerito collocanda sunt. His uti consveverunt cum enthymemata sua, & syllogismos ingeniosissimi philosophorum producunt. Hæc item Oratores in fine Orationum suarum collocare soliti sunt: sicque de nationibus in nationes alteras transierunt. Sic in chartis stabilitia manent, imò & per ora hominum familiariter discurrunt, quæ alioquin æri, aut marmoribus inscisa, in statuis, colossis, & pyramidibus exposita, dudum periissent. Quid vero laudabilius, quid applausu majore dignum, quam quod communi consvetudine acceptatum à tot urbibus, tot populis communi consensu stabilitum est? Patet in his genuina, nec aliunde emendicata, nec sub alieno ornamento, aut prætextu depicta veritas, ejusque fortitudo. Hanc centum adeo populi amplexantur, hæc in multa millia lingvarum transfunditur. Sententia cum proverbio vibrata, non secus ac ferale fulgur animos audientium percutit, ita ut in corde perculso cogitationum cicatrices relinquat. Hæc proverbia Decretorum firmamentum sunt, robur argumentorum: stabiliunt pacta, doctrinas elucidant, sensus aperiunt, verisimilitudinem inducunt, majoremque fabulis claritatem impertiunt. Unde (si sanas literas subtraxeris) non possum, quin horum lectionem inter alias maximè æstimabilem profitear, maximè utilem.

Utque jam vicinius ad rem ipsam accedam, proverbium est: *Ungvium criniumque persegmina ne commingito.* Hoc in eos dictum, qui cum parentes habeant, aut amicos sinistra fortuna perculsos, ab iis cum vituperio recedunt, nullamque deinceps eorum æstimationem habent, juxta illud poëticum: (Parentes infortun[…])

Tempore felici multi numerantur amici:
Si fortuna perit, nullus amicus erit.

Rursum eò referendum est, ut noverimus, rem nullam, quantumvis minimam, vilipendendam, sed vigilanter ubivis procedendum; evenire enim poterit, ut quæ abjectissima videbantur, necessaria sint: nec enim in orbe terrarum quicquam tam minutum est, quod indigentiæ nostræ quandoque non succurrat. Hoc proverbium item nos admonet, ut in rebus etiam minimis præcavere non negligamus: Unde Jambilicus ait: *In die festo nec ungves secandi, neque crines tondendi sunt.* Et Marsilius Ficinus monet: *Capillorum, & ungvium superfluitates pessunda:* quod tantundem est, ac omni sedulitate quidquid in sensum inciderit ponderandum. S. Chrysostomus inquit: *Parva non sunt parva, si ab his maxima proveniunt.* Et Spiritus Sanctus: *Qui spernit modica, paulatim decidet.* Tentationes enim se in animos hominum sine sensu paulatim insinuant, atque illic posthæc dominando, exterminium eorundem machinantur: id quod sapientia corroborat: *Ingreditur blande, & in novissimis mordebit, ut coluber.* (Minima non neg[…] genda. — A minim[…] etiam d[…] ctibus p[…] cavendu[…])

Abominabilis, omnique semper detestatione digna fuit malorum hominum conversatio, præsertim rapacium, unde contra tales proverbium illud institutum: *Quæ uncis sunt ungvibus non nutrienda.* Mirabilis in hoc est expositio Tullii, qui Commentator & Interpres est viri in moralibus spectatissimi, Alciati nimirum, ubi ait: *Quoniam rapiendi desiderio, instabilique cupiditate, & aviditate omnia confundunt, & conturbant.* Per hæc à rapacissimis Harpiis istis præcavendum nobis esse indicat, quæ videlicet mensas deprædantur, in easque intolerabilem fœtorem inferunt. Non committendum inquam, ut hi hippogryphi, hi vultures in domibus nostris unquam nidificent, qui videlicet & rostris, & ungvibus aduncis, quidquid possunt dilacerant, & in frusta discerpunt. Applicandum hoc ministris Principum, & nobilium virorum Procuratoribus, qui videlicet annuorum redditum curam agunt, sed quibus ungves (Rapina[…] — De Symb[…] — Minist[…] Princip[…])

p. 13.

ungves adunci sunt. Huc pertinet dictum illud Ecclesiastici: *Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea.* Qui cum maxime se Patroni inservire utilitatibus simulant, tum potissimum demoliendæ, & effodiendæ domui invigilant. Pyratæ tanto pejores & crudeliores, quanto occultiores. Æschylus poëta doctissimè contra Alcibiadem, & ipsum Poëtam, sed curvas gerentem manus, ajebat: *Catulum leonis alere in urbe non juvat, sed magis cavendum, ne leonem nutrias: quem qui educarit, ejus & mores feret.* Hoc est: qui cum claudo familiariter egerit, eum claudicare discere.

schylus.

Res quædam enarrata, vel aliter prolata, siquidem non accepta fuerit, hoc lemma promeruit: *Notari ungve.* Quod forte primum sui ortum ab usu habet, quo', quæ in legendis libris annotatu vel rejectione digna occurrerint, signare ungve solemus: quod posterius idem est, ac cancellare: dixit hoc sat manifestè Horatius: *Transverso calamo signum apponere.* Cui Commentator adjungit: *pro eo, quod est, damnare.* S. Hieronymus hanc consvetudinem in castigando, & notando usurpat. Quintilianus sic habet: *Qua quidem ita usi sunt severè veteres Grammatici, ut non versus modo censoriâ quadam virgulâ notare. &c.* Hunc autem usum Censores Romanorum antiqui introduxerunt: quorum officium erat vel accusandi, vel reprehendendi immorigeros, eosque qui censura digni reperti essent. Hujus proverbii instrumenta sunt, spongia, & lima: per quarum alteram deletur quod scriptum est, altera id quod displicet eraditur, & expolitur. Sic Cæsar Augustus in Ajace suo fecisse legitur: sic ei faciendum, qui dictata sua, vel cogitata in publicum edere destinaverit: nec enim usque adeo quisquam perfectus est, ut non Argus aliquis deprehendat, quod culpet, Momus & Aristarcus, qui contradicat. Sed de his alibi fusius, sufficiat hic Tullii sententia: *Verba prius ad limam, quam ad lingvam veniant.*

es quæ dilicent une notatæ.

∫tt. lib. 1.

mpositis pro... æ censu- non ne- genda.

Siquidem vel compositio, vel actio, vel sententia quædam ad perfectionem summam pertigisset, si quod opus consummatum, aut feliciter ad finem suum pertigisset, id *ad ungvem* usque dicebatur. Hoc proverbium ex eo originem traxit, quod sculptores, cum in arte sua imaginem quandam perfecissent, non tam oculo, quàm ungvibus palpare & experiri solebant, si opus vel scissuram, vel defectum, vel correctione dignum aliquid, vel nodum, vel protuberantiam, vel sinum gereret, quæ procedente tempore deteriorare illud potuissent. Ajebat Horatius:

bus perctum.

arte.

- - - *Fontejus ad ungvem*
Factus homo.

Idem alibi.

- - - *Carmen reprehendite, quod non*
Multa dies, & multa litura coërcuit, atque
Perfectum decies non castigavit ad ungvem.

urnal. l. 1.

Majorem huic authoritatem conciliat testimonium Macrobii: *Nec quisquam alius tam futilis posset esse judicii, qui Romani anni, sic ad ungvem, ut ajunt, emendatum ordinem non probaret.* Plutarchus totum hoc confirmat: *Itaque vehementer, exacteque observata dicitur victus ratio.* Quæ vox item ab Athenæo usurpatur: *Porro ad ungvem explorans omnia, quæ congruunt iis, qui cum spinis disputant.* Septimana non est, imo dies dixerim, in quo hic loquendi modus non occurrat. Perfectio autem cujusque rei, quæ ad ungvem facta dicitur, vera nutrix & alimentatrix universitatis est.

precept. a valetud.

lib. 7.

nsvetuab in- tia con- ita.

Actio item, vel consvetudo, vel vitium, aut quidvis aliud à primis annis contractum, aut assumptum, his verbis exprimitur: *à teneris ungviculis*: quod tantundum est, ac à primis *incunabulis*, vel à primis pueritiæ rudimentis: Hoc dictum Plautus his verbis corroborat: *Sed hic servus Cariisto, quid sapit usque à cunabulis?* Metaphora superioris parœmiæ deducta est à canibus, qui paulatim ungves indurant. Cui sententiæ majorem authoritatem dedit Horatius, dum ait:

In Pseudol.

Et incestos Amores
De tenero meditatur ungve.

Concordat huic expressioni Plutarchus, dicendo: *Ut intrinsecus, quod dicitur, ab ungviculis ament liberos, hoc est à prima statim infantia:* loquitur hic de matribus, quæ per semetipsas infantes suos lactant. Ab hac ætate quæcunque consvetudo inoleverit, ad decrepitos annos usque perseverat. Hinc Spiritus Sanctus ait: *Adolescens juxta viam suam, etiam cum senuerit non recedet ab ea.* Atque hic est Auster, vel Aquilo, ab eodem Spiritu Sancto alibi in mysterio intellectus, cujus flatu siquidem novella arbor incurvata fuerit, tanto solidius radicatur.

Tritissimum proverbium est, & quod in ore adeo vilissimæ gentis, puerorum, & muliercularum jam volitat, si quis ex minimo indicio majora concludat: *Ex ungve leonem:* Sive id ex habitu, sive ex constitutione corporis, sive ex rebus comestibilibus fiat, sive ex negociorum circumstantiis, aut quapiam alia re de actionis cujusdam judicetur eventu, dixerim id effectum summæ providentiæ, & consummatæ prudentiæ esse. Pari modo de rebus minimis, per maximas argumentamur. Proverbium autem à Phydia eximio sculptore natum volunt: de quo Lucianus meminit, quod viso leonis ungve, molem ejus commensuraverit, nec opinio eum fefellerit. Alcæum Philosophum Plutarchus dicti hujus Authorem adducit, unde sic inquit: *Non Alcæi more leonem ex ungvibus depingentes, hoc est, ex re minima maxima colligentes.* Ajebat Philastrotus homo tantæ eruditionis: *qualem ex ungve jam esse video.* S. Basilius ad Philosophum Maximum scribendo, hoc ei præceptum inculcat: *Animi imago vera est oratio: proinde cognovimus te ex literis, non aliter, quàm Leonem, ut ajunt, ex ungvibus.* Hoc in corporibus ratione Mathematica fit, prout ait Vitruvius: hoc est, ut è minima parte mensurare possint, quid major contineat. Sicut Pythagoras proceram, elevatamque Herculis staturam ex vestigio pedis ejus impresso, in stadium à se compositum argumentatur. Sic per solum arteriæ pulsum Medices periti, de totius corporis statu, vel sanitate judicant. De sola item Epistola Authoris se peritia prodit. Convenit memoratum proverbium, cum illo: *Cauda de vulpe testatur, & fimbria de texto indumento.* Calceus unicus suffecit ad Rhodopes pulchritudinem declarandam, per quam tot Reges delirârunt. Sumptuosum sibi Hercules palatium exstruxerat, cumque illud vendere cogitasset, unicam de hoc petram in vultu, pretiosam portabat. S. Paulus de mundi hujus decore vult, elevari mentem nostram ad pulchritudines paradisi. Optimum ergò dictum est: *Ex ungve Leonem.*

Ex paucis multa concludere.

In hæresibus.

In viri. Apolonii.

Lib. 3.

Ordiri actionem aliquam, aut enarrare rem pretii nullius, & omnino frivolam, per sequentia verba significatur: *Ab ungvibus incipere:* quod idem est, ac recensere res, quæ extra propositum sunt: Sic S. Basilius: *Ridiculum est, inquit, in ungvibus initium sumere, ac non potius cum ipsis illorum capitibus colloqui.* Reprehenduntur item verbis præmemoratis illi, qui correptione facienda longis ambagibus uti solent, & donec rem ipsam pertingant, eousque se torquent, ut spacio, quod intercedit, temporis, ab una urbe

Res frivolæ, & extra propositum

In Ep. quadam.

urbe ad alteram citius adferri nuntius poſſit. Inſtituti mei non eſt cujuſquam opus, aut compoſitionem ſugillare: id nihilominus dico, eſſe inter Authores, quos fama publica commendat, eſſe item Prædicatores inclytos, qui quandoque ita à centro ſuo aberrant, ita in digreſſionibus ſuis implicantur, & ea quæ procul à propoſito ſunt, in medium adducunt, ut quàm longiſſime à primo argumento ſuo proficiſcantur. Qui error à præcipuis artis Magiſtris jure merito culpatur. Hiſce ego præſens Caput, quandoquidem proverbiorum nullum aliud occurrit, concludo, & ipſe quoque transgreſſionem facio ad

HISTORIAS, RITUS, OBSERVATIONES, ET CONSUETUDINES.

ETiam in his pauca admodum dicenda erunt, cum pars hæc corporis minima, & ignobilis pauca memoranda, & advertenda ſuggerat. Id ſolum dixero ab Horatio Vultejum Menam tubicinem quendam correptum eſſe, quod neglecto officio ſuo, interim ſibi ungves mundarit, & expoliverit.

- - - Vacua tonſoris in umbra
Cultello proprios purgabat leviter ungves.

Lib. 1. c. 10. Gellius de flamine quodam vel Sacerdote Diali inter antiquos refert, quod ungvium ſegmina ſubtus arborem collocare ſolitus ſit, atque hanc ei cærimoniam inter præcipuas fuiſſe. *Cap. 15. de ſubtilit. De hom. neceſſ. & form.* Recenſet Cardanus vidiſſe ſe hominem Joannem Petrum Boſiſum appellatum, artis ſuæ in patria mea arcularium, qui ætatem ſuam ad centeſimum usque produxerat, qui nunquam nec in pedibus, nec manibus ſibi ungves præſcidiſſet.

Aulus Perſius ſagaciſſimus humanarum actionum imitator, de iis qui ſine debita advertentia, & lucubratione, ſcripta ſua edunt, cum elegantiſſima Hypotypoſi figuram quandam ob oculos poſuit, præſeferentem hominis incurii imaginem, tanto magis mirabilem, quanto artificioſius eſt, id unico verſu exprimere potuiſſe:

Nec pluteum cædit, nec demorſos ſapit ungves.

Convenit hoc cum illo quod jam ſupra relatum eſt, dum in Hieroglyphicis hominem collocavimus, qui multa meditando, & ruminando ſimilis ſit radenti, *Theatr. Vit. hum. de Inſcri.* & mordenti ungves ſuos. Unde doctiſſimus Beierlinch ait, obſervaſſe ſe hunc geſtum in viris primariis, tamque eminentis Sapientiæ Univerſitatis Lovanienſis, cum aut ſtudiis immerſo, aut diſputando, & colloquendo intenti eſſent. Eadem conſvetudo jam *In Sermonib.* apud Venuſinum invaluerat, ait enim:

- - - Sed ille
Si forte hoc noſtrum fato dilapſus in ævum
Detereret ſibi multa, recideret omne, quod ultra
Perfectum traheretur, & in verſu faciendo
Sæpe caput ſcaberet, vivos & raderet ungves.

Quanto conſultius erat ſine ungvibus eſſe, atque interim ex altero latere perfectionem majorem in ſcribendo conſequi: in quo meipſum ego, tanquam primum omnium correptione dignum fateor. Quamvis in præſenti opere, non tam ad dictionis elegantiam applicare mentem ſtuduerim, quàm ut fidelis in verſionibus meis inveniar. Præcipuus enim ſcopus eſt, ut ſine fuco Lectorem erudiam.

PHYSIOGNOMIÆ.

DUm de conjecturis tracto, nullo pacto committam, ut à cauſis phyſicis & elementaribus recedam: ab his enim naturaliter complexionum effectus deducere, & argumenta ſumere licet: unde id quod huc collocandum erit, non niſi ad imagines has referendum eſt. Igitur ſecundum quod doctiſſimus vir Aldrovandus ſcripto dedit, qui de omni penè re tractavit, in omni eruditione & ſcientia verſatus, ungves largi, candidi, & rubicundi, virtutem digeſtivam bonam eſſe denotant, ſicut & humorum concoctionem laudabilem, abundantiam item ſangvinis, perſonam apertam, pectus magnanimum: virtute & fortitudine robuſtum, & validum. Ungves longi, & anguſti in hominibus plerumque ſeveris, & crudelibus obſervati ſunt: forte quod abundantiam choleræ, & cordis inflexibilis ſignificant. Ungves obliqui, & in ſimilitudinem volucrum contorti, rapacitatem coarguunt, & imprudentiam: quamvis enim commoditas roſtri, hujuscemodi hominibus deſit, in his tamen corporis partibus facultatem rapiendi habent. Ungves elevati, & candidi delicatis & imbecillibus attribuuntur, facultatem enim vegetativam infirmam eſſe coarguunt, proindeque complexionis teneritudinem, & membrorum mollitiem: quæ in ſexu muliebri communia ſunt, tum præſertim, cum à florida juventa ad maturiorem ætatem tranſeunt. Ab ungvibus lividis, ſubtilibus, & rubicundis, juxta præfatum Authorem, ſubtilitatem, & acumen ingenii argumentamur: ſicut ſi rotundi, & aſperi fuerint, hominem indicant ad luxum, ad vitam omnino mollem & delicatam proclivem. Si breves fuerint, malitiam, & duplicitatem denotant, caloris nimirum exceſſum, qui cum hominem inſatiabilem reddat, ita etiam ad præfata vitia compellit. Maculæ albæ, quæ ſæpius exoriuntur in ungvibus, nobilitatem generis, & compoſitos mores ſignificant; ſicut è contrario conſvetudinem auſteritatis, homines invidos, & male educatos. Sed de his paulò infra diffuſius ratiocinabimur.

Ungves largi, aperti, tenues, & candidi, ingenium optimum portendunt, bonitatem morum, idque ob rationem ſupra memoratam. Si longi & anguſti ſint, ſtoliditatem, & infirmitatem. Inflexi, & incurvati, imprudentiam, & animum furtivum. Siquidem his adjuncti fuerint digiti macilenti, cum in homine tali ſuccum bonum deeſſe arguant, ſic vicinam hecticam eſſe non obſcure docent. Ungves pallidi, nigri, aſperi, & rotundi, ſignum ſunt incontinentiæ, & ſenſualitatis, hominum corruptorum, & ad quemvis ſenſuum motum ad concupiſcentium proclivem.

Porro quod ungvium maculas concernit, novi quod cum avida curioſitate jam dudum me Lector præſtoletur, ut ſignificata earundem exponam: in quo nihilominus id mihi dicendum eſt, quamvis adeo ad conſcendendas ſphæras cæleſtes, & converſandum cum planetis facultas data eſſet, quorum influxus à deceptoribus in digitorum conſtitutione obſervantur, nollem eo curam & laborem impendere; in memetipſo enim experientia edoctus ſum, quam vanus ſit præſagiorum talium eventus, dum contrarios omnino effectus videre mihi licuit, ei, quod mihi blatero talis, quem auſcultare cum fiducia cœperam, prædixerat. Quod vero cauſas phyſicas attinet, dixerim maculas illas ungvium, excrementa, & fuligines cordis eſſe, ab exceſſu partium genericarum provenientes. Hinc ut ordine ratiocinemur, de macularum ſituatione examinandum eſt, utrum in ſuprema, aut media, aut infima ungvium parte conſiſtant: porrò in dextra ſint, an ſiniſtra manu: denique in quonam digitorum, his enim præſuppoſitis ſignificatio variat. Qualitates præterea conſiderandæ ſunt. Ut ſi macula candida ſit, ſi nigra, obſcura, rubea, & horum ſimilia: item ſi manifeſta, lucida, grandis, exigua. Candidæ bonum indicium ſunt, ab abundantia enim

enim sangvinis proveniunt. Nigræ malum omen habent: claræ quod manifestum, obscuræ, quæ obscura sunt indicant. Profunda negocia magni ponderis: superficiales, & semilatentes, res nullius momenti.

Rursum forma inspicienda est, si angularis, si rotunda, aut linearis sit. Rotunda cæteris perfectior est: angularis secundo loco censenda, linearis tertio: macula quæ nebulosa videtur, quartum & postremum locum obtinet. Si alba fuerit, inceptum opus felicem exitum habiturum esse inquiunt (in quo contrarium expertus sum) si plana fuerit, & larga nullius rei indicium est. Si ad ungvis extremitatem macula pervenerit, effectum jam præteriisse denotat: hoc solum probabilitate non caret, eo enim loci pervenit, unde resecanda est. Effectum rei tum potissimum cognosci ajunt, cum signum in medio est, tanquam in centro suo. Sic in corona quoque res eventuræ præsagiuntur. Quæ in multos ramusculos dividuntur, inconstantiam arguunt, & instabilitatem operum: in ramis enim illis cogitata multa figurantur. Observatores inquiunt, significationes prædictas ab alterationibus humorum deduci, atque ideo signum aliquod præbere quidem, cui certa fides adhibenda non sit. Cum enim homo libertate arbitrii præditus sit, liberum ei est independenter à quovis alio operibus suis incumbere. Dicta hæc sint de qualitatibus elementaribus, quæ videntur hominem juxta proprietates suas ad operandum inclinare, quamvis verum sit, quod magna illa Panari Musa inquit.

Commenda-Testius. *E risoluto Cor, fa ne' disastri*
Forze a le forze, e violenze a gliastri.

Ego vero in domos planetarum non ingredior, nec enim vidi unquam planetarum aliquem in domum meam ingredi: cum ergo nulla mihi cum iis consvetudo sit, & ignorem quo aspectu, recto, an obliquo intuendi sint, facile evenire poterit, ut in locum oculi benigni & propitii, luscis osculis me feriant. Itaque cum magno illo Moralista Alciato concludam: *Quæ supra nos, nihil ad nos.*

EPITHETA.

EPithetum partus dignissimus est intelligentiæ nostræ: sic magnus ille Comes Emanuel Thesaurus inquit: cujusque enim objecti circumstantias individuales, & sensibiles demonstrat, non secus ac si oculis nostris obversantur, manuque se palpanda præberent. Authoritatem super hæc Ovidii adducit, dicendo, mortuam hanc locutionem esse: *Sacerdos portabat sacra canistris*: sed revivisicit sensus, si ita relatus fuerit:

Pura coronatis portabat sacra canistris.

Ante oculos enim cærimonia apparet, *purificatos* fructus esse, canistrum autem *coronatum.* Horum autem adjunctorum alia propria sunt, & plana, alia rursum ingeniosa, & acuta. Illam quidem non nisi unicam, immediatamque notionem repræsentant: ita ut non magno labore stet intellectui, ut epithetum cum substantivo suo accopulet: sicut illud: *frigidæ nives, thus odoratum, palidus æger, niger Æthiops.* Hæ circumstantiæ in descriptionibus evidentiam in objectis, & dulcedinem orationi adjungunt. Hucusque Author ille eruditissimus: Ex cujus verbis facile patet: quanti momenti, quantæ necessitatis in corpore orationis Epitheta sint. Descendamus nunc ad ungvium materiem. Viam nobis sternit Heroicæ majestatis Princeps Virgilius, ungves acutos vocans: *Et pedibus teneris ungves confixit acutos.* *In Cyr.* Horatius curvos appellat: *petamque vultus umbræ curvis ungvibus.* *In Epod.* Idem vivos: *Vivos & roderet ungves.* *Serm. 1.* Demorsos Persius: *Nec pluteum cædit, nec demorsos sapit ungves.* *1. Theb.* Cruentos Statius: *Nunc ora indigna cruento ungve secat.* Idem ferratos: *Ferratique ungves tenero sub corde tepescunt.* Avidos dixit Ovidius: *Avidosque timet, quibus hæserat ungves.* *Lib. 6. Metamorph.* Idem hamatos: *Hamatisque viri laniaverat ungvibus ora.* Item aduncos: *Bella gerunt rostris, & aduncis ungvibus iras.* Adhuc idem rigidos: *Et rigido sectas invenit ungve genas.* Item rigentes: *Et resecat madidas ungve rigente genas.* Statius recurvos appellat: *Ora recurvo ungve secat.* Idem strictos: *Et strictis ungvibus instant.* Uncos Valerius Flaccus: *Quodque ungvibus excidit uncis.* Violentos Pontanus: *Seu violentis ungvibus ursus.* Idem horridos: *Atque hinc horrido colonus ungve.* Rotundi à Thoma Rad vocantur: *Rotundi ungves, & asperi in Ephesiis manibus.* Ab eodem candidi: *Ungves habens candidos, planos, molliculos, subtiles.* Lunati à Politiano: *Sordida lunato prominet ungve manus.* Tenelli ab eodem: *Quos à tenellis ungvibus mecum tibi circumdedit.* Falcatos Codrus: *Quamprimum nido falcatis ungvibus ales confidens.* Nitidos Strozzius: *Humentem nitido subsecat ungve rosam.* Mirandulanus crudos: *Ingemit, & crudis ungvibus ora secat.* Vulnificos Manto: *Vulnificos armatis ungvibus apros.* Severos Persius: *Ut per leve severos effundat junctura ungves.* Teneros Propertius: *Quæ modo decerpens tenero puerilitur ungve.* His multo copiosiora, mi Lector inventurus es, prout tibi illa suggerent, aut Metaphoræ, aut proprietates, aut occasio quævis; aut denique intellectus tui dives aurifodina.

DE UNGVULA ALCIS.

IN hoc loco consvetus naturæ ordo interrumpitur, & contraria accidunt: id quod correctione, & reparatione indiget, potius ad correctionem, & reparationem servit. Ungula enim, utpote pars corporis nulli sensui subjecta, nec proinde alterationi, aut dolori, medicamento non indiget. Nihilominus eadem ungvula Animalis cujusdam Sylvestris, id quod in se non continet, alii administrat, sensus enim hominis, & sanitatem corporis humani miro modo adjuvat, cum alioquin excrementum sit inutile, De ungvula Alcis loquor, aut Onagri, vel, ut quidam, Asini sylvestris. Novit Lector quod hactenus de signaturis herbarum tractare solitus sim, qua ratione in humanis membris sibi similibus medicentur. Cum ergò hic de ungvibus tractare cœperim, officio meo defuisse arbitrarer, siquidem ungvulæ tam eximiæ, tamque pretiosæ non meminissem. E copiosissima illa præfati animalis descriptione ejusdemque diffusa narratione, quam Aldrovandus continet, paucissima in compendio allaturus sum, si quis horum lector ampliora pro utilitate sua desiderat, authorem memoratum, si placuerit, consulat.

Lib. de Bisulc. de Alce. Pausanias refert hoc Animal potissimum in Celtarum regionibus nasci, cujus forma Cervo, & Camelo non dissimilis sit. Proût experientia dedit bellua sagacissima est, unde etiam procul hominem odoratu præsentit, atque ab eo se velocissimo cursu (quo celerrimis pardis, & capreolis non cedit) solet abripere. Venatores dum eidem insidias parant, per circuitum mille stadia occupant, illic nimirum, ubi feram esse autumant, spacium illud includendo. Celtarum regio, nunc Germania septemtrionalis est, ubi fera hæc nascitur. Julius Cæsar in Commentariis suis sylvam Herciniam his repletam inquit. Quædam earum similem capræ formam gerunt, nisi quod pilum habent per corpus universum variegatum. Earum tibiæ pedum sine articulo sunt, unde tanta eis est in cursu velocitas. Nunquam humi cumbunt. Si quis casus dejecerit, levare se nequeunt. Incumbunt autem, Elephantorum more, arboribus fessæ: unde venatorum stratagemate arbor, cui sic incubuisse annotatur, media secatur; quo fit ut mole sua una cum ruente arbore & ipsa cadat, ac sic insidiantium præda fiat. Julius Capitolinus recenset eorum animalium decem tempore Julii Cæsaris Romam conducta fuisse.

Plinius Author est, quod *septentrio Alcem ferat, & ni proceritas aurium, & cervicis distingvat, jumento similem.* Sic in Pen-Insula Scandinavia duas apparuisse tam monstruosæ magnitudinis, ut temporibus illis, nunquam simile visum fuerit. Labrum eorum supernum foras prominet, unde illud pascendo retrahunt, ne inferius offendatur. Idem Solinus confirmat. Quibus addit Rambertus Dodonæus: *Gerit sub mento carnis globum ad palmæ magnitudinem capillosum: crassitudinem pro equini pulli cauda habentem.*

Bisons. Scaliger. Olaus Magnus. Erasmus Stella. Præter nomina jam adducta Scaliger authumat, hoc animal Bisontis nomine vocari posse. Geminum est, masculus, & fæmina. Olaus Magnus nomen Onagri potissimum ei tribuit. Erasmus Stella naturam ejus sic exponit: *Alcea autem quasi medium genus inter equos, & cervos cornua quotannis amittit, & propter timiditatem gregarium est.* Qualitercunque id sit, *Leunus Lemnius De occultis naturæ miraculis.* Leunus Lemnius de Alce Cæsaris sic habet: *Ipsius ungvulam præsentanea vi pollere adversus morbum comitialem.* Hæc ungvula à Moscovitis *Lozzos* appellatur, à Germanis *Elendsclaro*, sicut & *Elch*: ab Illiricis *Los*, à Polonis *Puvod.* Virtus ejus (sic inter alios Gesnerus refert) in hoc observata fuit, quod sæpius animal hoc comitiali morbo opprimitur, & percutitur, quo utique in terram caderet, sed dum id advertit, continuo posteriori dextro pede levato, sibi capitis arteriam pulsumque tangit, & symptoma illud noxium evanescit. Miseram item animalis hujus constitutionem describunt, propter nimiam humorum abundantiam, & incredibilem pavorem hominum: quod item minimo vulnere intereat.

Ungvula ejus bipartita, & durissima est, unde annuli formantur, aliæque hujuscemodi quisquiliæ, sed quæ insolitam duritiem habent. Color pellis subcinericius est: ita ut videatur natura hujuscemodi virtutem sub cineribus voluisse occulere. Cornua sua jactat, ut cervus: collum ejus oblongis setis quibusdam decoratum est. Crines item habet subtus maxillas, altius mento, dependentes. Femella more Camelorum gibbosa est, cornibus caret. *Lib. 10. de subtilitate.* Cuncta hæc de Cardano mutuata sunt. Corde, & cerebro frigidissum animal est, pituita superabundans, qua fit ut morbo præmemorato obnoxium sit, qui mediante calore per excessivam vaporis pituitosi attractionem progignitur. Cornua ejus crassiora in fundo sunt: in summitate larga: apud Dacos non nisi *magna Bestia* nominatur.

Quidam volunt has differentias ultimas animal illud ab Alce distingvere, dicendo hanc non majorem esse capra, & veram esse ungvulam ab hac ultima. Quod ego nihilominus, utrumque demum sit, peritiorum indagini discutiendum relinquo. Caput si reliquo corpori æquiparetur, admodum gracile & subtile est: multique ajunt colorem pellis ejus cum temporibus anni variare: quandoque in albedinem, quandoque in subobscurum degenerare: pro humorum videlicet dispositione. Ob longitudinem labii superioris in pascendo necesse habet, ut retrogradè incedat. Aures oblongas habet, & ultra mensuram largas: non secus ac jumentorum nostrorum aliquod. Dentes ei non admodum prolixi.

Complures cornua Alces ponderarunt, & ad libras duodecim inventæ sunt: mutantur autem more cervorum pro temporum varietate. Strabo memoriæ tradidit Alcen submento massam carnis gerere, de qua villi dependeant non modicæ longitudinis: id quod Gesnerus confirmat. Per armenta non secus ac cervi sylvas & montana peragrant; unde à venatoribus sagittatis indagantur. Quandoque à mustelis mordentur, quo vulnere dum sangvinem omnem effundunt, moriuntur. In fugiendo, & in laboribus tolerantissimæ sunt: traditur enim, aliquot eas diebus sine omni alimento iter peregisse. Omnis earum virtus in dextri pedis anterioris ungvula est: in qua tantum valent, ut non solum percutiant, sed multas adeo feras occidant. Visum nonnunquam, ait Erasmus Stella, ut cum in arctum compulsæ essent, & lupos, & canes, & Venatores morti dederint. Unde etiam ii, qui huic venationi vacant, præcavere ab hujuscemodi percussione norunt. Solent dimicare ferociter cum lupis, idque in locis, ubi prævalere posse confidunt, in congelatis nimirum nivibus, ubi pondere corporis, & ungvulæ duritie firmiter consistunt, lupi vero ob levitatem corporis, ungviumque teneritudinem, facile gliscunt, & vincuntur: alioquin infelix luporum præda futuræ. Sic provida rerum natura cuique animantium de asylo securitatis providit. Hujus relationis Author est Olaus Magnus. Sveci potissimum earum carne salsa vescuntur: paucique sunt, qui recentem manducent, ob nimiam ejus humiditatem, & eundem penè cum carne nostra porcina usum observant.

Ut vero etiam aliquando de medicamine eorum ratiocinari exordiar, Aristotelis opinio est (viri, qui de omnibus scripsit) Epilepticis salutarem esse rasuram cornuum ejus, æque ac pedum ungvulam. *3. Parte [...] Animal.* Volunt autem has non nisi medio Augusti, usque ad Septembris medium tolli debere: nec observationem illam vanam volunt, aut superstitiosam: ajunt enim eo tempore feram superabundare humoribus, & ad generationem procliviorem esse: arbitrantur item in illa anni tempestate perfectissimæ sanitatis esse, spiritumque, & virtutem in ea parte magis turgidum & validum: ideoque qualitatem ejus & firmiorem, & salubrius dispositam. Doctissimus Matthiolus item docet, eo anni tempore radices extrahendas esse, unde succi eliciantur. Nec vero nervi prædicti animalis virtute sua carent, Aldrovandus enim disertissimus recenset, novisse se complures ex succia spasmo laborantes, cum nervos Alces affectæ parti circumdedissent,

dedissent, curatos, & cum eodem remedio diutius usi essent, omninò liberatos fuisse. Quod vero ungvulam attinet, cujus intuitu potissimum hæc scripta sunt, præfatus author ait, tantæ eam virtutis esse, & potentiæ, ut transalpinæ regiones omnes Germaniæ & Poloniæ, præsertim Sveci, & Prussi huic ungvulæ Comitialis morbi, vel Epilepsiæ curationem attribuant. Subjungit idem author: *Ut incantamento simile quid facere videantur: nec mirum, cùm hoc animal eo morbo laborare sæpius, & remedium secum portare certum sit. Verum hoc admiratione dignum est, hunc ungvem non tantùm therapeuticum esse, sed etiam prophylacticum: non enim solùm factam Epilepsiam curat, sed futuram etiam prohibet: quod ego vix crederem, nisi ipsa me docuisset experientia. Non enim verisimile videbatur hujus ungvis facultate, à morbo præservari quicquam aliud posse, cùm animal, cujus est ungvis, seipsum non possit.* Multo de his latius Author disputat, ad quem Lector remittitur, siquidem majorem inde eruditionem desiderat. Addit his salubre remedium esse pro histericis vel uterinis passionibus. *Non omittendum est* (inquit) *hoc eodem ungve hystericam passionem removeri, & remotam arceri.* Nec tamen hic virtutes ejus terminantur, sed cum de similitudinibus tractat, concludit: *Eodem apposito membris correspondentibus lieni, succurritur multis affectibus cordis.*

Quod modum, tempusque concernit, quibus morbo regio per hunc ungvem succurratur, necessarium erit huc adducere, & facilitatem applicationis, ejusdemque debitum usum. In quo peropportuna multumque fundata est Olai Magni authoritas, qui ait: *Ungvula exterior dextri lateris posterioris pedis onagri masculi, qui non genuit, abscissa à vivo pede securi, vel alio instrumento avulsa post medium mensis Augusti, spasmum aut morbum caducum patienti adhibita, continuò sanat.* Arduæ hæ conditiones sunt: supra quas Aldrovandus, sæpius citatus infert, quod si omnes omnino observandæ essent, non minus rarum futurum perfectam inveniri ungvulam, quam fuit Jasoni Heroi, tum cum pro vellere aureo acquirendo laboravit. Unde sic concludit: sufficere eam de animalis vivi pede secare. Si nihilominus præfatæ conditiones habere in promptu esset, non negligendas: verum tamen est in omni eas tempore abscindi posse, cum in omni tempore ad medendum memorato morbo validæ sint.

Non levis interim difficultas est, quæ ab incredulis contra ipsam adeo experientiam objectari poterit: hoc est, qua ratione unquam fieri possit, ut non solum verum, sed vero simile sit, excrementum hoc animalis, partemque omnino mortuam, contrariam huic morbo esse, quo ipsum animal laborat? supposito item, quod vivo animali succurrat, idque emendet, pars proinde mortua, quid adjumenti allatura sit? Dubium illud grave esset, & prima sui fronte propemodum insolubile, nisi ratio & experientia in contrarium militarent, & evidentiam rei ob oculos ponerent. Itaque observatori præfato multum etiam mentem occupat, dum ait: *Hoc argumentum sanè validum est, sed non omni ex parte verum, & necessarium.* Hinc sapienter objecta discutit, & contraria experimento longinquo esse demonstrat. Inter alia testimonium affert de hepate canis rabidi, deque pilo ejusdem, quæ utraque si manducanda dentur homini à cane hujuscemodi læso, sanitati eum restituunt, & malo alioquin immedicabili medentur. Petra item è renibus hominis extracta, si primum calcinata fuerit, remedium est, ad expellendos calculos renum, siquidem laborans eam per potionem sumpserit: nihilominus communis ratio persvadere potuisset, petram petræ conjunctam, augmentum malo allaturam. Oleum in quo scorpio suffocatus est, contra morsum ejus prævalida medicina est. Volunt Physici, quod si quis à Crocodilo morsus fuerit, etiam si se belluæ vivus subtraxerit, ex hoc vulnere eum vitam nihilominus prorogare non posse, nisi forte hujus animalis adipe curetur. Sic ajunt si quis per araneum muralem læsus fuerit, siquidem araneum eundem supra vulnus compresserit, sanitatem consecuturam esse. Sic item vipera si in frusta discissa, ei parti, quam feriendo sauciavit, applicata fuerit, ajunt, morti subripere. Petra chelidonia de ventre vivo hyrundinum tracta melancholicis, inquiunt, optimum medicamen esse; sic Albertus Magnus docet, sic Plinius, & alii. Hæ virtutes Sympathicæ sunt, & Antipathicæ, quarum operatio naturalis est, quamvis sæpe effectus supra naturæ cursum esse videri possit: eo quod insoliti sint, atque idcirco miraculo & portento conformes, iis nimirum, quibus ignoti sunt. Experimento didicimus tympanum è pelle ursi, aut lupi factum fugare equos, & oves. Consumuntur ab aquilarum pennis pennæ aliæ: & à pelle leonis, pelles aliæ. Post has aliasque ratiocinationes tandem Author sic finit: *facultas igitur illa ungvium, quæ Epilepsiam auffert, aut est quid materiale, sive corporeum, aut quid spirituale, sive aëreum: si materiale est, illud remanebit in ungvibus quovis modo præscissis: si spirituale, eodem modo prodibit ex ungve tam mortui, quàm vivi animalis. Quare in neutro remanebit, si in aliquo non remanebit. Ergo illud materiale est: & si hujusmodi, ergò in utrovis modo præsciso permanebit virtus.*

Hoc supposito, si quis miserorum, inquit, in hunc morbum inciderit, & frustum ungvulæ hujus annulari digito sinistræ manus applicitum fuerit (qui digitus admirabilem creditur habere cum corde analogiam) futurum esse, ut tanquam de altissimo somno evigilet, & sublevetur, & absque omni deinceps ulteriori symptomate functionibus consvetis vacet. Ejusdem virtutis ait annulum de hoc ungve formatum, & præmemorato loco applicatum. Idem erit si fragmentum ungulæ hujus, fortiter digitis versus palmam incurvatis, manu læva compressum fuerit. Adhuc eadem erit operatio, siquidem pars ejusdem sinistræ auri leviter inserta fuerit. Hujus enim virtute sympathica materia illa crassa, quæ cerebrum opprimebat, à corde expellitur. Præfatus ille Proto Medicus tam famosus testatur se raluram ungvulæ hujus applicuisse pueris Epilepticis, cum felici successu, idque in aqua de liliis destillata.

Non ordinarium item adjumentum adfert præfocationibus uterinis, sicut idem author testatur se multoties expertum; dedisse autem in liquore proportionato, cui portio Zedoaria conveniens immixta fuerit. Adjungit Medicos Prussenos hoc medicamine non solum ad curandam passionem memoratam uti, sed pro Epilepticis quoque. Itaque magnopere svadet, ut ad præservandam sanitatem, ungvula hæc continuò portetur. Quod modum attinet, docet fieri posse aut in annulo, prout dictum est, aut si filo alligetur auriculæ (sic à primis Medicis Bononiæ amantissimæ matri meæ præscriptum vidi, quæ videlicet ætatis suæ annis postremis vertigine tenebrosa opprimebatur, quæ posthæc in malum pessimum degeneravit, quod mihi verè apoplecticum fuisse dixerim:)

Poterit etiam fragmentum quoddam ungvulæ sub-tus annulum portari, ita ut præfatum digitum contingat. Quidam nobis commendant, ut collo una cum radice pœonia suspendatur, ita tamen ut regioni cordis appropinquet. Hinc apud Prussos consvetudo est, ut multis monilibus utantur, quæ à collo suspendeant. Atque ita fit ut malis uterinis, jam memoratis, medeantur. Idem author asseverat se sanitatem integram matronæ cuidam restituisse, quæ nihilominus graviter admodum morbo illo afflictabatur.

Si quis etiam (prosequitur author) me interroget, qua facultate hæ partes animalis operentur, si per primas, aut si per secundas qualitates, aut per totam substantiam, quæ proprietas appellatur occulta, aut vero per formam specificam: respondebo operari eas per substantiam totam, non per qualitates primas, cum frigidæ sint, & siccæ: propter quod participationem nullam possunt porrigere: minus adhuc per qualitates secundas: cum enim osseæ sint, nec activitatem habent, nec spiritum. Itaque secundum universam substantiam suam operantur: unde compositio & commixtio talium succorum resultat, assumendo qualitates illas, formasque specificas, quibus malum, morbusque noxius eradicatur.

Denique cum vir ille prudentissimus abunde ratiocinatus esset, tandem sic concludit: *Ut autem antea dictis adhibeatur fides, sciant omnes me hæc omnia, quæ scripsi, à probatissimis viris Medicis, & ab aliis non vulgaris famæ, ac doctrinæ prius accepta, partim à multis experimentis cum felici successu comprobasse, partim comprobata ab aliis audivisse.* Sic enimvero verbis his id quod supra relatum est, corroborat. De cætero non incongruum fuerit elegans illud acutumque Epigramma Andreæ Alciatis in *Origine domus suæ* huc collocare, cui pro sententia morali hæc verba subjunxit: *Nunquam procrastinandum:* Exhibet autem prædictum animal velocissimo cursu evadens, & deinceps sic ait:

Alciatæ gentis insignia sustinet Alce
Ungvibus - - - -
Constat Alexandrum sic respondisse roganti,
Qui tot obivisset tempore gesta brevi:
Nunquam, inquit, differre volens: quod & indicat Alce,
Fortior hæc dubites, ocyor anne siet.

Celeritas in omni vitæ actione nemo dubitat quin proficua sit, quippe quæ opportunitatem observat, & negocia ad expeditum finem perducit: Unde etiam de præmemorato Alexandro legitur, quod homines instituerit, qui cursu velocitatem equorum imitabantur, quos data occasione aliò ablegabat. Camerarius Emblema aliud posteritati dedit, ubi pariter hujus Feræ mentionem habet, juncta Epigraphe: *Et infima prosunt.* Versus autem huic sequentes adjungit:

Vilior haud pars est Alcis, nec dignior ungve:
Ergo etiam parvis gratia magna data est.

Hoc universum sequenti Ode exprimitur, quæ finis hujus tractatus erit, laus autem est

Ungvium.

Parti, se ben minute esser mostrate,
Non di minima parte è l' opra vestra:
Stella dal Ciel, che un punto a noi si mostra,
Ha d' influssi vital virtu pregiate,
Da l' eterno Fattor non sono oprate
Le Cose a sorte: e picciol concæ inostra
Di regio manto la purpurea mostra:
E sa un verme filar sete dorate.
Di minuto granello, oh qual giocondo
Provida la Natura util ridona:
Onde fa d' ampie messi il suol fecondo.

COR.

Anatomia.

PEr profundum humanarum partium mare in navigatione mea tandem ad regionem & litus maxime nobile, ad miraculum maxime sublime, ad perfectissimum simulacrorum omnium, quotquot hactenus descripta, vel inposterum describenda sunt appulimus. Cor etenim primum vivens, ultimumque est moriens. Cor humanum est, quo aliud magis portentosum mundus non habet: in vase enim angusto, immensitatem rerum continet. Hoc præcipua animæ sedes est, domicilium vitæ, fons sangvinis, culina foci inextincti: cujus virtute reliquæ partes universæ vigorem suum consequuntur: hoc deficiente, reliquæ cunctæ deficiunt. Si in libros Anatomices, quotquot hactenus de hoc viscere prodierunt, si in exercitationes asceticas, & disputationes scholasticas, me ingerere vellem: necesse mihi foret postposita quavis alia materie, de hac sola immensum volumen adimplere. Sed cum tale mihi onus numeris meis non imposuerim, imo vero pro utilitate virorum doctorum, hominumque curiosorum Pharum luminis mei, hoc est Andream Laurentium proponam, qui vir non secus ac luminosa illa turris in navigatione mea literaria mihi prælucet, compendioso examine eum tractum, easque regiones percurram, quas præcipuas videro; solo hoc Euripo contentus & inclusus, cum periculosum sit litus universum pro vastitate sua radere. Imitabor in hoc Geographicos scriptores, qui paucis lineis spaciosissimum terræ ambitum describunt.

Itaque operæ pretium inprimis erit referre, in corpore humano partem nullam esse, quæ tantopere necessaria sit, ut Cor nostrum est. Hoc enim principium, & officina eorum spirituum est, de quibus vita nostra derivat, & unde vitales omnes operationes nostræ nascuntur. Idcirco etiam à magno Aristotele *primum viventis & ultimum morientis* nominatur. In hunc finem à provida & prudente natura hic sol exiguus in medio microcosmi collocatus fuit, in cavitate nimirum thoracis, ut æquali dimensione per partes universas benignos influxus suos transmittat, &, ut ita dixerim, vitales radios suos quaqua versum disjiciat. Id quod ei facile est exequi, mediantibus arteriis, quæ non secus ac canales quidam, ductusque spiritosi sangvinis, in ramos suos distentæ, per totum corpus cum beneficentia discurrunt.

Thorax igitur, aut venter ille vel cavitas dici poterit,

rit ſedes, habitaculum, & Regia Monarchæ hujus, cordis inquam eſſe. Hoc ejus receptaculum, in ſuperiore ſui parte circumſcribitur undequaque à claviculis per dorſum, coſtas, pectus, & diaphragma, muſculo ſat nobili, qui præterquam quod inſtrumentum principale ſit reſpirationis, item quod expulſionem fæcum communium promoveat, inſuper & ventrem ſuperiorem, à ventre inferiori, & inteſtinis disjungit. In hac cavitate igitur, hoc eſt in meditullio thoracis cor hominis concluditur. Circumdatur pericardio: membranâ quæ ſubſtantiæ nervoſæ eſt, ſolidæ, & duræ, & quæ originem ſuam trahit à capite, ant ab ipſa cordis palpitatione, & agitatione, cum cæteræ membranæ omnes, quæ in hoc ſinu reperiuntur, pleuràm pro matre ſua agnoſcant, à qua nimirum derivantur. Figura pericardii, non diſſimilis cordi eſt, idcirco etiam ab Anatomicis *Involucrum, & capſula cordis* nominatur: verum nihilominus eſt, quod pericardium corde majus ſit, ab eodem diſtantiâ quadam elongatum, atque ideo neceſſe eſt, ut à corde ſeparatum ſit, tanto videlicet intervallo, quanto ad pulſationem cordis requirebatur.

Interim, *ne quid fruſtra conditum videretur* ſagaciſſima & providiſſima Natura, intra ſpacium & vacuitatem hanc, humorem quendam ſubtilem, aqueumque concluſit, prout docet Hippocrates, quem etiam manifeſte Anatomici in diſſectione animalium animadvertunt. Hic humor, non ſecus ac ſalubri rore cor ipſum humectat, & ab illa aduſtione præſervat, quam inevitabiliter proprius ejus calor, intenſusque ardor efficeret. Prout etiam hujus aquæ defectus maraſmum, hoc eſt extenuationem, & ſiccitatem totius corporis, vel hecticam perfectam producit. Cor in medio pericardii per modum pyramidis erectum eſt, cujus baſis ſub oſſe pectoris circa quintam circiter coſtam collocatur: ſed cuſpis ejus, aut vertex, verſus partem thoracis anteriorem elevatur, idque nonnihil ſub mamilla ſiniſtra, ubi ſat notabilis ſentiri pulſus contactu poteſt. In hoc loco antiquitus Medices periti explorare pulſum langventium motumque cordis conſveverant: quamvis hodie ſic ſvadente modeſtia, non niſi brachium tangatur. Subſtantia cordis carnoſa eſt, denſa admodum, ſolida, firma, & vix diviſibilis. Prout fervidus, & ardens calor ejus naturalis requirebat, ſicut item indefeſſa ejus agitatio, motusque continuus. Nec tamen ulla ratione hic motus in arbitrio ſtat voluntatis: manifeſtum ex hoc eſt, cor muſculum non eſſe, nec compoſitum è muſculis. Continet quidem in ſe ex omni genere fibrarum, quarum quædam rectæ, quædam transverſæ, quædam obliquæ ſunt, ad attrahendum, retinendum, & expellendum fabricatæ: cumque ſubſtantia ejus talis ſit, qualem deſcripſimus, mirum non eſt, ſi poſthæc ſangvine craſſo nutriatur, eoque nondum ad ſubtilitatem redacto, ſed noviter præparato, quem de vena cava recipit, antequam ſe in cordis dextrum inſerat ventriculum. Nec hic prætereundum, animalia quæ cor majuſculum habent, naturâ ſuâ timidiora eſſe, viliora magisque abjecta. In aliis parva, & mediocris magnitudo eſt. Si tamen Ariſtoteli fides adhibenda eſt: cor humanum inter omnia cæterorum animalium corda maximum eſt. Id verò, quod Ægyptii de magnitudine, & incremento cordis tradunt, falſum eſt, quantum quidem ad Anatomices peritiam attinet, quamvis myſtica ſignificatio vera ſit. Temperamentum ejus in qualitate prima calidiſſimum inter cætera viſcera eſt: ſed in paſſiva humidius cute eſt, & omnium viſcerum ſicciſſimum.

Patent in corde ventriculi, aut ſinus, aut cavitates duæ: ventriculus dexter, & ſiniſter. Dexter non tam concavus eſt, involucrum admodum ſubtile habens: continet in ſe ſangvinem craſſum, denſumque, quantitatem videlicet ad nutriendos pulmones ſufficientem; qui pulmones velatrum, vel flabellum ſunt, ad refrigerandum cordis ardores & incendium. Ventriculus ſiniſter vicinus eſt cuſpidi, vel vertici cordis, cujus item involucrum ſolidius, & firmius eſt: recludit enim in ſe ſangvinem magis ſpiritoſum & ſubtilem: cujus proprium eſt motus impetuoſos producere, cujus porro generatio, & elaboratio ipſi cordi attribuitur. Atque hic eſt ille ſpiritus vitalis, & principale inſtrumentum animæ, à quo vita noſtra dependet. In utroque ventriculo obſervantur canales & vaſa: hoc eſt in dextera, inſertus videtur ramus quamvis admodum brevis de vena cava: de eodem rurſum alia vena naſcitur, dicta arterioſa, eo quod membrana duplici in ſimilitudinem arteriarum compoſita ſit. Hæc ſangvinem jam præparatum, magisque in eodem dextro ventriculo purificatum ad pulmones ſingulariter defert. Ideoque natura talem ejus ſtructuram adaptavit, eique membranam talem circumdedit, ut tanto ſecurius ſangvinem tam ſpiritoſum ad pulmones portaret. In ſiniſtro ventriculo canalem, aut vas inſeruit, quod de pulmonibus provenit, quippe quod tanquam materia proxima ad generationem ſpirituum inſervire debeat, quæ ab Anatomicis arteria venoſa appellatur, cum non niſi tunica una ad ſimilitudinem venarum aliarum compoſita ſit. Ab eodem ventriculo arteria item major enaſcitur, quæ ramis ſuis per univerſum corpus diffunditur: quæ in ſe præmemoratum vitalem ſpiritum à corde ſuſcipit, quem deinceps mediantibus ramis ſuis ad quamvis humani corporis partem conducit.

Præter hæc vaſa quatuor jam deſcripta, in ſubſtantia cordis adhuc venæ, arteriæ, & nervi alii comparent. Quarum illæ quidem alimentum cordi adminiſtrant, arteriæ ſpiritum vitalem præbent. Vena ab Anatomicis coronaria dicitur: nec ſine congrua ſimilitudine: cingit enim cor, tanquam corona, totamque cordis baſin circumambit. Ramuſculos ſuos circumquaque diffundit, qui nihilominus in parte læva numeroſiores ſunt, & magis conſpicui. Cum enim hæc pars denſior ſit, & ſolidior, multo majori ſangvinis copia indiget. Ab altera parte, vena hæc plerumque ſimplex eſt, rariſſime duplex. E contrario arteriæ, item coronariæ dictæ, quæ per baſim ejus diſcurrunt, quarum duæ ut plurimum ſunt. Porro nervi, quos de conjugatione tertia recipit, exigui admodum ſunt, nec multitudine eorum opus eſt, cum motus cordis nec animalis, nec voluntarius ſit, quamvis naturalis. Univerſum hoc viſcus cordis propria membrana ſua circumdatum eſt, quæ ſubſtantiam ejus & ſtabiliorem & firmiorem reddit.

Denique ſuperfices cordis propemodum univerſa pingvedine copioſa componitur; in quo benevolus Lector comprehendere, imo vero admirari poterit naturæ providentiam, quæ in corpore tam calido, contra proprias leges ſuas tam abundantem producere pingvedinem potuit: quamvis non immeritò majorem tibi procurare admirationem debeant particulæ, quæ in quatuor ſupra memoratis vaſis continentur. Copioſæ, ſingulares, & miræ res ſunt, quas hic Anatomici referunt; ſed ſi fundum earum brevi calami tractu tangere confiderem, vanum me jure merito quis dixerit: hinc ſicut alibi, non niſi id quod maxime eſſentiale mihi viſum fuerit, tanquam in tranſitu quodam, allaturus ſum. Valvulæ, vel parva oſtia vocantur, per quæ

vitales regiasque potentias suas cor transmittit: quæ porro à Natura idcirco ordinatæ sunt, ut quod in cor immittitur, in eas valvulas improvisò cadat, & transcurrat: alioquin motus cordis irritus, vel frustraneus futurus esset. Hæ valvulæ numero undecim sunt: tres in unoquoque vasis orificio nascuntur, duæ de arteria venosa, quæ ab intro clausæ animadvertuntur, atque hæ materiam cordi introducunt. Aliæ rursum introrsum versus apertæ sunt, foris clausæ, quæ ad expellendam materiem inserviunt. Dotantur hæ valvulæ fibris innumeris, lacertosis, & carneis: reponuntur autem in profunda cordis cuspide, nec dissimilem triangulari cuspidi formam componunt, unde etiam trisulcæ: vel tricuspides appellantur. Cæteræ figuram semicircularem, aut lunæ falcatæ referunt. In orificio venæ cavæ tres valvulæ sunt, foris apertæ, intus clausæ, quæ sangvinem in dextrum cordis sinum intromittunt, quæ tricuspides sunt, & sangvinem intromissum prohibent, ne rursum in venam cavam relabatur. Totidem in orificio venæ arteriosæ sunt, intus apertæ, foris clausæ; quæ videlicet, dum sangvis superabundans expellitur, referantur: dum quod necessarium est, retinetur, continuò clauduntur. Duæ igitur in orificio arteriæ venosæ sunt, quæ ab intro concluduntur: tres in vena arteriosa, quæ tricuspides sunt foras spectantes. Nec enim vas illud claudi semper debuit, ut videlicet fuliginosorum vaporum excrementa ejicerentur. Ad ostium arteriæ magnæ tres membranulæ semicirculares, vel lunares nascuntur, introrsum versus patulæ, ut exitum spiritui vitali præbeant: sed forinsecus clausæ sunt, ne idem spiritus, vel sangvis spiritosus in receptaculum cordis reverti possit. In diastole cordis quædam harum valvularum extenduntur per quarum extensionem rimulæ tricuspides patent: quæ verò lunares sunt in diastole extremitates suas claudunt. In systole rursum alibi hæ membranulæ rimas suas tricuspides claudunt, quas in diastole aperuerant: lunares autem, prout dictum est, corrugatæ vel contractæ rimas aperiunt, per quas libere sangvis ejicitur. Hæc sunt admirabilia illa naturæ arcana.

Interim tu, mi Lector, qui me doctior es, & plura de his nosse desideras, cum cultello non solum physico, sed morali introgredere, scindendo, dividendo, & anatomizando: ingredere inquam in scholas huic professioni proprias: illic enimvero dividendæ, & videndæ magnæ quæstiones illæ occurrent: qua ratione cor sedes sit facultatis vitalis, hæcque eadem cui potissimum facultati attribuenda sit. Intueberis illic motum cordis. Videbis illic opiniones super hoc Erasistrati, & Heraclidis, & Erythæi, & Averrois, aliorumque magnorum virorum, qui de his tractarunt. Intelliges motum illius naturalem, efficientem & finalem: quomodo illic anima multas variasque functiones exerceat. Dicetur tibi, an in systole, an verò in diastole pulsus fiat, pectusque percutiatur, cujus concussione arteriæ motum suum consequantur. Apparebit illic opinionum de hoc diversitas Praxagoræ, Galeni, Aristotelis, Athenæi, & Herophili, qui vult contractionem fieri per facultates vitales, per arteriam autem situm ejus naturalem reduci. Intelliges an dilatato corde, dilatentur arteriæ, an vero contrarium eveniat & dilatato corde, restringantur arteriæ. Insinuabitur tibi, qua ratione generatio spirituum vitalium fiat: per quam viam sangvis è dextro cordis ventriculo in sinistrum transeat. Sic enimvero per Galeni opiniones elegantissimas discurres, per Columbi item, & per Botalli, per Olmi, per opiniones Physicorum, & Anatomicorum maxaime illustrium. Quorum peritissimi te de cordis temperatura instruent, ubi tanta est authorum disceptatio, videlicet inter Averroëm, Galenum, & Hippocratem. Omnes nihilominus in hoc conveniunt, cor calidum esse, focum, & culinam caloris naturalis. De cætero Avicenna illud temperamenti sicci arbitratur: Averroës è contrario totam concretionem ejus humidam asserit. Patebit illic alia rursum difficultas de nutritione cordis, an sangvine venoso nutriatur, aut verò tenui, eo videlicet, qui in ventriculis contineatur: ubi theorema illud statuitur: *Similia similibus conservari, & refici*: de quo inferendum est, carnem solidam, duramque cordis similiter sangvine crassiori enutriri debere: hinc Laurentius concludit: *Si Neotericos cum Galeno velis conciliare, dic nutriri fortasse interiora cordis sangvine in ventriculis contento, sed nondum attenuato.* Videbis demum carnem cordis musculosam, & prout Galenus ait: *Vellis, & fibris totam contentam esse.* Rationem item cur tantopere villosum sit: ait autem præfatus author villosum esse propter attractionem, retentionem, & expulsionem.

Curiosum inprimis erit nosse (in quo etiam præterire nequeo, quin aliquantum immorer) quot qualesque sint in corde ventriculi: de quo plura Authores medici referunt. Primus in campum prodit Peripateticus noster, qui sic ratiocinatur: *Ventriculos habent animalia quidem magna tres, parva verò duos.* *Lib. 30. de partib. animal.* Unde etiam tres in homine constituuntur. Plinius ita habet: *Sinuoso specu cor est, & in magnis animalibus triplici, in nullo non gemino.* Diversimode ab his Galenus sentit, ait enim: *Quæ animalia pulmones habent, duos habent sinus, quæ verò pulmone carent, unicum tantum.* Hoc utcunque demum sit: vix invenitur, qui authoritates tot magistrorum conciliare possit, quamvis complures sint, qui Galeni authoritatem præferant. Opiniones non minus in hoc quoque disparatas inventurus es, quis ex binis his ventriculis nobilior sit, quis maxime considerabilis, & æstimatione dignus. Doceberis denique, qua ratione cor supportare abscessus possit, solutionem item continui, aliaque his similia mala. Hinc Laurentius meus inquit: *Cor omnibus, atque iisdem morborum telis expositum esse, quibus & universum corpus, experientia ipsa fidem facit: nam frequenter intemperiem patitur, & præsertim calidam, & organicis morbis sæpè infestatur.* Huic nihilominus sententiæ è diametro contrarii sunt authores gravissimi: Hippocrates enim ait: *Cor ita solidum, & densum est, ut ab humore non ægrotet.* *lib. de morb[...] 3 De part. animal.* Idem sentit Aristoteles: *Cor nullum gravem affectum patitur, cùm sit vitæ principium.* Alexander Aphrodiscus: *In corde nullus morbus consistit, quoniam ante mors rapit, quàm morbus pateat.* *1. De loc. aff. cap. 5.* Galenus: *Impossibile est, ut cor abscessum patiatur:* Et Plinius: *Solum hoc viscus vitiis non maceratur.* Conciliantur autem hæ sententiæ, & opiniones, si dictum fuerit, cor quidem affectus morbosque pati, sed non multo tempore: multis item malis infestari, sed iisdem non gravibus: siquidem graves inciderint subitaneò à vita revocari infirmum, eo quod suffocatio subsequatur: unde Galenus: *Mors sequitur ad immodicas cordis affectiones.*

Denique hoc compendioso Epilogo Anatomicæ artis, quæ alioquin tam vasta est, huc tibi id collocare volui, quod Authori meo Andreæ Laurentio, cum viro nobili Guicciardino evenit: utque tanto fidelius, quæ transumpta sunt, referantur, ipsa ejus verba non immutata apposui, quæ quidem tantundem compassionis, quantum curiositatis habent: sunt autem hæc, quæ sequuntur: *Generosus eques Gui-*

Guicciardinus, magni Ducis Florentiæ apud Regem Legatus, cum satis bene valeret, & cum magnatibus quibusdam obambulans, non serio, sed familiariter colloqueretur, subito respiratione, pulsu, & vita privatus cecidit. Veniunt ad Regem multi, alii omnino extinctum referunt, alii Apoplecticum, alii Epilepticum: quid inesse rati de vita non desperant omnino. Jubet statim Rex ut videam, quid facto opus sit; accurro, hominem plane extinctum invenio: tunc multis adstantibus, non sine admiratione causam illius præcipitis casus non in cerebro, ut dicebant multi, sed in corde affirmavi. Dissectum fuit postridie cadaver, & inventum cor, prodigii instar, in eam molem excrevisse, ut thoracem fere totum contineret. Apertis autem ventriculis maxima statim erupit sanguinis copia ad libras pene tres, quatuorve: & cavæ quidem venæ ostium disruptum, omnesque illæ membranulæ tricuspides laceratæ. Arteriæ item magnæ os ita patens apparuit, ut brachii æquaret amplitudinem. Laxatis itaque ostiolis omnibus, velut habenis, tanta in utrumque sinum effusio sanguinis facta est, ut prohibita cordis distensionne, contractioneque subito extinctus fuerit. Hæc immaturæ, & præcipitis illius mortis causa est: in qua hoc unum mirari licet, quod nulla præcedenti causa externa, ictu, casu, vociferatione, ira, insigne illud vas disruptum fuerit. Unde apparet subito accidente cor oppressum fuisse. Qui casus non immerito etiam nervosissimum & fortissimum quemque perterrere poterit. Sed de his hactenus dixisse sufficiat.

HIEROGLYPHICA.

Optimum dici debet principium, quod pro objecto suo rectitudinem habet, & integritatem. Ego quoque in his tractatibus meis siquidem idem mihi sequendum esse constitui, non ambigo, benevole Lector, qui ductum meum sequi non indignum judicas, quin tibi placiturus sim. Dicam igitur in primis, acceptum tibi, & gratum esse oportere id quod Momus olim in mente versavit; quamvis alioquin sugillator esset, & detractor contemptissimus Jovis, qui tantam olim venerationem habuit. Requirebat enim in quovis homine fenestellam pectoris, ut per hanc cor ipsum se videndum exponeret, atque inde planum fieret, si opera dictis concordent. Hanc ipsam mentem prudentissimos olim, & sapientissimos viros, non solum inter Christianos, sed & inter Paganos habuisse invenio: qui dum hominis Ideam integerrimi, moribusque incorrupti demonstrare vellent, figuram exponebant, viri media parte sua nudi, cum facie admodum matura; sed qui imaginem cordis, catena super pectus universum gereret suspensum; per quod indicatum voluerunt, idem foris esse, quod intus: Cor, inquam, unum, non duplex, de quo toties jam meminimus, totque inde reflexiones deduximus: Quodque ebur illud dici potest, cui inscriptum est: *Intus & extra idem.* Integritas animi.

Hæc est illa Virtus, quæ ipsi bysso purgatissimæ fidei candorem auffert, quin imo eundem stabilire, & solidare dicenda est: quæ pretium etiam candidissimis Alpium nivibus tollit: cujus splendor adamantinus est, margaritis orientalibus æquiparandus. Ajebat Marcus Tullius: *In pectore sedem habere cor manifestum est.* In eandem sententiam Spiritus Sanctus inquit: *Beatus homo, qui invenit sapientiam, & qui affluit prudentia:* Supra quod S. Bernardus: *Da voci tuæ vocem virtutis, consonet vita verbis, &* *Prov. 3.* *Serm. ad Pastores in Synod. Congreg.*

statim

statim erit in ore tuo vivus & efficax sermo Dei, penetrabilior omni gladio ancipiti.

Cum præterea cor humanum fons & origo sit, unde sangvis vitalis, maximeque purus egreditur, fons unde cogitata omnia menti nostræ suggeruntur, nobilis hæc pars corporis pro receptaculo sapientiæ sumitur. Cumque antiqui hominem cordis magni nominarent, eum intelligebant, qui in actione sua solers, magnus esset ingenio, magnus consilio. Hinc Horatius insinuat: *Nec tu corpus eras sine pectore:* hinc doctores itidem asserunt ut Redemptor noster Evangelistam Joannem Cancellarium magnum divinarum revelationum declararet, in cœna ultima eum supra pectus suum inclinare voluisse: *Qui & recubuit supra pectus ejus.* Pueros, qui sagacitatem quandam ingeniumque præseferebant olim, ait Pierius appellatos fuisse, *Corculum: Corculum, inquit, pro solerti & acuto dicebant.* Adamantius memoriæ tradidit: *partem rationis participem cor veteres appellare solebant.* In hoc sensu, & in phrasi hac Apostolus Paulus homines frugi ad Romanos scribendo, appellat: *Qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis.* Sic David quoque: *Eructavit cor meum verbum bonum.* Supra quod Eucherius commentatur: *Innuens filium Jesum Christum, altæ illius sapientiæ mysterio genitum; Nam & quod divinæ literæ cor Dei sæpe nominant, intelligendum ex eo arcanum illud divinæ Sapientiæ, quæ à Patre est.* Consilium, inquam, polus ille est, qui in tempestoso, & periculoso mari vitæ nostræ nos ad portum nostrum feliciter conducit. *Consilium res sacra est,* inquit Plato. Et Euripides: *Victoria tota posita est in bona consultatione.*

Cosilium.

De Amore. In Phœn.

Quotiescunque ab antiquis cordis memoria fiebat, Hieroglyphicum erat vitæ, & potentiarum ejus: sicut observatum fuit in portento illo, quod Julio Cæsari evenit. Cum enim in singulari magnificentia se in Capitolio, primo regiminis sui die, sedendo collocasset, in comitiis Senatorum ab Haruspice suo Spurino ei indicatum fuit, victimam sine corde inventam esse; continuò Imperator miserè vulneribus confossus, sine vita remansit. Absque sangvine impossibile est vitam degere, eadem ratione si cor defuerit, quod sangvinis officina & faber est. Itaque ostentum illud Julii Cæsaris, quo victima excors inventa fuit, ansam præbuit Philosophis diversimode disceptandi, an videlicet fieri id possit, ut victima detur, aut quodvis animal, quod sine corde vel minimo temporis spatio protrahere vitam possit: contigisse hoc multoties, Plinius Author est. Dixerim ego, id potius maligni spiritus delusionibus consvetis accidisse, qui sub larva portentosorum, & supernaturalium eventuum, obsequium, & venerationem, & cultum sui promovere intendit. Factum Julii Cæsaris in Helvio Pertinace, eo die quo occisus est, renovatum fuit: imo illic pavori cumulum addidit, dum enim diligentius intestina inspecta essent, reliqua quoque viscera præcipua sine capite inventa sunt. Cor hominis vitæ nostræ cogitata suggerit: unde sæpius Salvator noster Pharisæorum turbæ ajebat: *Ut quid cogitatis mala in cordibus vestris?* Supra quod Valerianus optime commentatur: *Ascendunt, dominantur, primum enim locum adsciscunt sibi, ut vestra omnia consilia conculcent.*

Miser admodum Mundus erat ante usum literarum, earumque inventionem: ad exponendos etenim conceptus mentis necessarium erat, opera plantarum, ferarum, & lignorum, sicut & rerum maxime vulgarium imò vero brutorum, & rerum insensibilium uti. His memoriam suam stabiliebant, mentisque productiones firmabant. Hoc ipsum in primariis, majoribusque eorum mysteriis, tam religiose observatis palam fit: in quibus illud maxime allaborarunt, ut se posteritatis memoriæ indelebili commendarent. Nilo flumini, qui fœcunditatem & ubertatem majorem afferebat, tum, cum maxime terram omnem inundasset, erexisse legimus & altaria, & victimas immolasse, & monumenta sacrasse. Hi populi ut felicitatem inundationis illius exponerent, quam videlicet asserunt de Paradiso deliciarum provenire, cor demonstrarunt, quod in medio sui figuram lingvæ ferebat: fortassis per hoc indicando, parem esse oportere inundationi huic oratorum eloquentiam. Sicut autem lingva potentiam, virtutemque eloquii sui à corde mutuatur, sic Nilus scaturigines suas ab ultimis, ajunt, terræ visceribus trahit. Quemadmodum item cor nostrorum dominium habet, & regimen principale vitæ nostræ, reliquarumque corporis regionum, sic Ægyptii Nilo potissimum dominium & superioritatem Provinciarum suarum adscribebant: & eatenus se felices reputabantur, quatenus inundatio hæc frugifere, & cum felici eventu succederet.

Per lingvam, quæ sine intermissione pituitosis humoribus irrigatur & humectatur, abundantiam pluviarum intellectam volebant, quæ nimirum de cælo descendentes, in Nilum decurrebant, qui deinceps officiosissima retributione exuberans, lecto suo egressus, non secus ac laboriosus operarius, uno solo aut pluribus diebus messe facundissima, & ditissima terras illas implebat. Cumque hæc ubertas copiosissima, hæc que affluentia sine exemplo esset, Nilum dixerunt omnium quoque cæterorum eventuum suorum causam & principium esse: atque idcirco huic in omni adeo re principatum tribuebant. Eum item ex communi populi consensu beneficium, & amantissimum Patrem appellabant. Ex his palam fit, quod beneficentia magnetica dixerim virtute applausus sibi hominum, à majoribus ad minimos usque attrahat. Opinionem hanc fovit Thales Milesius cum aquam parentem rerum omnium nominavit: arbitratus enim est, omne corpus in eam dissolvi, & ab ea rursum novam formam, novamque figuram adipisci. Et sic humidum illud Genitorem, & Nutritorem rerum omnium esse. Per humidum virgulta nutriuntur, quæ in arbores excrescunt, è quibus fructuum proventus fit. Hinc olim opinati sunt, solem, lunamque Patres generationum, & conservatores humani generis esse, calidum cum humido in debita proportione & figura commiscendo. Asseruerunt item, nonnunquam in currum solis lunam rapi: solem autem non raro per aquas maris, & fluminum, conjunctum lunæ, tanquam in regno suo circumvehi. Hæc quamvis primo sui intuitu fabulosa videantur, & frivola, qui nihilominus medullam earum penetraverit, facile intelliget, quam utilitatem allegoricam ex his mythologiis trahere possit; prout supra jam memoravimus, & deinceps memorandum erit.

Transeamus de aquis ad focum: Ubi cor carbonibus succensis impositum, & quasi in profluvio quodam flammarum medium intueor: considero in hoc formam aliam, aliamque Nili figuram. In medium flammæ hujus cor illud collocabant, non secus ac in quodam thuribulo. Dumque ab humore illius evaporare fumum faciebant, per hoc item intelligi volebant temperamentum humidi, calidique: ex quo rerum omnium incrementum fit, ex quo omnia enascuntur, & conservantur. Temperamentum item regionis calidæ &

& humide, idque potissimum in locis Australibus cordi comparabant, quod cum omni impetu, ut ita dixerim, propensione sua in sinistram hominis partem incumbit: ex quo

rursum illi ansam sumpserunt ad significandum Nilum qui totus ad regiones Antarcticas, quas sinistras dixerunt, scaturigines & derivationes suas habet.

Quod vero cor jam sæpius memoratum à sua forma denominationem thuribuli operti assumpserit, à sententia philosophi cujusdam antiqui deducitur, qui, juxta id quod Crates de eo refert, Cælum comparabat fornaci, homines carbonibus. Hinc ut humidum illud & calidum indicarent, solem finxerunt ab Æthiopibus ad mensam invitatum, cum iisque epulatum fuisse: per solem & Æthiopes calorem intelligendo; humidum verò per mensam, de quo humido vapores exhalantur. Observat doctissimus Valerianus, illos Æthiopes solum, qui in viciniis maris habitant, hanc civilem consvetudinem colere, ut se invicem conviviis excipiant: reliqui incolarum soli manducant, tenentes cibum manu, more irrationabilium animalium. Concludit interim Pierius: *Erit itaque cor Ægypti instar, hoc uti sangvinis, ita hæc primarium humoris receptaculum. Thuribulum verò convivas ipsos, utpote sacrificulos indicabit hostiarum, super ignem positarum, nidore exhilaratos.* In quo Christianis celebre documentum datur, ut de cordis sui thuribulo ardores devotionis suæ altissimo in fumum svavitatis succendant, ita ut pro merito versum illum Davidicum usurpare possint: *Dirigatur Domine oratio mea, sicut incensum in conspectu tuo.* Optima hæc materia perorantium erit. Sic Adamantius inter cæteras Hominis significationes, per cor altare intelligit. Supra id autem quod Sapientia Divina incarnata inproperavit Pharisæis dicendo: *Populus iste labiis me honorat, cor autem eorum longè est à me,* Valerianus commentatur: *Monet Dominus ut consideremus, num ex corde eleemosynæ, vel psalmi, vel preces, vel jejunia offerantur. Atque ita in testem altare, id est cor, & conscientiam appellat: per altare jurat, atque ante omnia, quæ continentur in eo, complectitur.*

Cord.

Hæc effigies cordis accenti, & in focillo fumantis, materiam Plutarcho ad ratiocinandum suggessit: qui non sine proportione quadam, aut figura congruente cor illud formam ait, & ideam cæli gerere: cujus duratio æterna cum sit, malis senectutis aut vetustatis illius subjici nequit, quæ utcunque etiam prospera fuerit, per semetipsam nihilominus vocari morbus, juxta Peripateticum, poterit. Hinc Apulejanus Trismegistus, non multum à citato Hippone diversus, Ægyptum pro imagine cæli sumit, ait enim: *Iis omnibus comparatur, quæ in cælo gubernantur, & exercentur: Et, si dicendum est verius, terra illa totius Mundi sit templum.* Valerianus præterea defendendo, & sustinendo dignitatē, conditionemque terræ illius, scriptum reliquit, sæpius orbem universum per Ægyptum intelligi: & in testimonium dictum illud psalmistæ adducit: *venient legati ex Ægypto:* quod referendum ad universitatem sit. Sic quisq; exaltare, & famam patriæ suæ celebrare satagit: nec vitio vertendum cum visceribus nostris, amor patriæ nostræ nobis congenitus sit. Pro cujus defensione sæpe regna depopulata, Provinciæ desertæ, imo & sylvæ integræ in mare transportatæ sunt. Terra ipsa myria-

Cælum.

Ægyptus parabolice toti mundo comparata.

Amor patriæ.

myriades sepulchrorum aperuit, ad recipiendos, & inhumandos ipsos incolas suos, qui gloriosè pro defensione sua occumbentes, vitam nihilominus apud posteros immortalem consecuti sunt.

Hoc ipsum cor, quod supra carbones tacito murmure susurrando torretur, & coquitur, memoriæ exactissimi observatoris Pierii suggessit, ut ebullientis, & stridentis *clibani* meminisset, aut *Præfurnii* dicti; cogitans enim qua ratione vas illud tacite murmurando, & bulliendo digerere & concoquere cibos soleat: hæc attributa metaphoricè cordi assignat: & huic *mixto* universo hanc Epigraphen imponit: *Conscientia igne examinata*: ad hujus rei testimonium scripturas sacras adducit ubi nomen hoc clibani pro vase sacro sumitur. Et sicut vas illud actione ordinata, & foco conveniente concoquit edulia, & digerit: sic mens, & cor incalescens divino igne, eodemque totum, prout oportet examinatur, mundatur, & purificatur. Non videor Lectori satisfecisse, nisi verba ipsa Authoris adjunxero: *Nam quadam DEUS apud majores nostros, veteres inquam Prophetas, apponi sibi vult clibano cocta, hoc est tacita mentis agitatione examinata, cum scilicet nos erroris pœnitet, & conscientia nostra ardore quodam occulto intra succenditur vitiumque ipsa suum urere contendit.*

Conscientia quæ se ritè purificat.

Quandoquidem etiam murmur vasis illius (non secus ac maris dum medium inter placatum, & procellosum est) placidum & tranquillum auditur: cumque fundum alioquin non raro sat concavum habeat, & profundum, Adamantius piè simul & astute meminit, figurari hoc ipso eum posse, (idque per Hieroglyphicum proprium) qui sacrorum arcanorum notitiam adipisci desiderat, quæ arcana usque adeo in significationibus, & expressionibus profunda sunt, ut altissima sacramenta & mysteria contineant. Hæc sacrarum Sphyngum dici possunt dictamina, nisi Oedipus adsit, qui ea dissolvat, & revelet: hi nodi sunt Gordio difficiliores: Labyrinthi sunt Cretensi illo magis intricati, & confusi: Meandri qui millenis periodis in semetipsos recurrunt. Hæc sive in traditionibus, sive in dictis, sive in figuris, aut parabolis, aut similitudinibus, aut metaphoris aut hujuscemodi aliis consistant, nisi in vase accenso per divinæ cognitionis focum decoquantur, & digerantur, difficulter masticari poterunt, ut nil de concoctione dixerim. Si enim in sensu suo naturali & literali permanserint, inconcocta, & indigesta erunt. Calor foci divini calor non coactus est, nec per violentiam excitatus, sed digestivus, conducens sanitati, & illuminans: quique sine mora ad concoctionem nos perfectam ciborum illorum spiritualium perducit. Ac sic non usqueadeo difficilis erit masticatio, & digestio: cum prius cruda viderentur, & intractabilia. Huc respiciunt verba Prophetæ Oseæ: *Corda eorum sicut clibanus incaluerunt.*

Scrutatores arcanorum divinorum.

Cap. 7.

Hesychius Hierosolymitanus alteram non minus devotam, acutamque metaphoram de hoc Clibano deducit, docens vivum hic significatum, vel Hieroglyphicum uteri virginalis B. Virginis repræsentari, cum per purissimum sangvinem suum, accensa divino amore, pretiosissimum & immortalem cibum verbi incarnati præparavit, & ut ita dicam decoxit. Sic enim supra legem Leviticam commentatur: *Cum autem obtuleris sacrificium coctum in clibano de simila: per clibanum inquit, Mariæ Virginis uterus significatur. Clibano enim ignis superimponitur, qui supponitur in craticula. Veluti enim clibanus ignem, & panem coquendum desuper accipit, ita DEI genitrix Spiritum Sanctum, & Dei verbum in utero suo conficiendum, maturandumque suscepit.* Cum præterea Cor sedes sit & receptaculum omnium affectuum, & passionum, Hugo de S. Victore ajebat: *Cor parvum est, & magna cupit, vix ad unius milii refectionem sufficere potest, & totus mundus ei non sufficit.* Hinc est quod in figuras formasque varias, stabilitum & dispositum est.

B. Virgo cum verbū æternum paritura esset.

Lev. c. 2. v. 4.

1. De anima.

Pedem hic aliquantum refero, ut tanto fortior mihi saltus sit: Non semper clibanus apud operarios pro caldario, aut vase aqua bulliente repleto sumitur, in quo nimirum carnes coquantur, & digerantur, sed pro ipso quandoque fornace, ubi carbones succensi sunt. Ut itaque diversi ab his superioribus indicarentur affectus, antiqui supra hunc fornacem ponendo craticulam, illic cor frigebant. S. Cyrillus refert Hebræos in hoc significationem ab Hieroglyphicis Ægyptiacis deducere.

Per hoc cor fumigans, inprimis homo iracundus repræsentatur, qui totus ardens, furibundus, immitis, atrox, & rigidus est, qui ab oculis flammas fulgurat, de labiis spumas ejicit, terram pedibus percutit: qui arrepto ferro ad vindictam properat, ad strages, ad necem. Accensa bile sine auditu est, sine visu, sine sensu: pejus serpente se elevat, furiosius cane dentibus frendet: non secus ac indomitus equus hinnit, & intumescit: sicut leo jubas quatit, & corrugatur: ad aliud non aspirans, quàm ut quæque discerpat & dilaceret: in hoc solum quietandus, si furoris sui sitim restinxerit, & sangvinem inimici deglutierit. O ira! Vera pestis, & gangræna animarum, quæ præmature corpus exsiccat, & in phtysin reducit: *Ira est tristitia, & perturbatio quædam cum vehementi appetitu vindictæ:* Stagirita inquit. Ferox tormentum bellicum, quo ædificia & muri civitatum demoliuntur, & humo æquantur: *Ira est res impetuosissima ad aggredienda pericula:* ait idem Author. Cæca est non discernens, non cognoscens pericula, atque ideo cum majori exterminio in eadem delabitur, & præcipitatur. Bonum à pessimo non dijudicat, id solum eligens, quod deinceps in damnum ejus evasurum sit. *Cæca est ira, & sæpè non sinit cernere, quæ aptissima sunt, & percepta sæpè obscurat:* sic Chrysippus docet. Hæc dissipatrix, & perturbatrix est rerum optime ordinatarum. *Ira perturbatrix omnium* scripsit Homerus. Hoc illud cor est, quod in craticula ultra debitum, ultra id quod decorum est, quod honestum, quod decens, torretur, frixatur, ebullit, & concoquitur. Vitium, quod à viro prudente, & sensato maximè fugiendum est.

Ira & ejusdem passiones.

De Poet. 2.

Ethic. 2.

Apud Plutarchum.

Ilyad. l. 7

Craticula instrumentum est, in quo pisces frigentur: qui cibus cum jejunio destinatus, jejunium autem actus pœnitentiæ sit, à maximè sensatis Theologis, & Iconologicis memoratæ virtuti craticula adscribitur. Unde etiam per cor, quod leviter supra illam torretur, & coquitur, sapientiores inter antiquos Christianos verum pœnitentiæ signum, tacitamque mentis exulcerationem amaritudinemque conscientiæ, non simulatam, nec fictitiam, sed realem & veram intellexerunt. Torretur illa in planctu, & gemitibus & singultibus propter offensam factam Deo tam benefico, tam amabili: unde etiam flumina lacrymarum ebulliunt: adde ad hæc macerationem corporis, debilitati per jejunia, diminuti, & arefacti per abstinentiam. Hæc illa pœnitentia est, inquit Valerianus, quæ in propatulo cum carne luctatur & dimicat; & in atra vultus nigredine accensos divini Amoris carbones demonstrat, uni-

Pœniten[tia]

unicuique exemplum præbens, qua ratione semetipsum domare possit. Hinc nonnulli, amore divino compulsi, non solum animo ardent, & evaporant, sed corpus etiam passionibus & tormentis alioquin insuperabilibus subjiciunt. Vera Idea, verumque hujusce Hieroglyphicum est gloriosissimus Martyr Laurentius, qui craticulæ superimpositus, non secus ac piscium aliquis dimidia sui parte assatus, cum intrepiditate admirabili improperavit tyranno: *Assatum est, jam versa & manduca.* Tantopere autem ab intro inflammatus erat amore divino, ut tantum incendium non nisi scintillam æstimaverit, quo tamen totus consumebatur: *segnior enim fuit ignis, qui foris ussit, quàm qui intus accendit:* ait Leo Papa.

Scrinium, vel gazophylacium quodvis, ubi nummi, vel margaritæ vel scriptorum monumenta reponebantur, aut quævis alia quæ sumptuosa, aut æstimatione digna erant, ab antiquis sub titulo Cordis nominabantur. Alludendo ad hoc, quod sicut cor nostrum in ultimis, & maximè reconditi pectoris penetralibus concluditur, & celatur, pari modo res pretio magno æstimabiles recondi debere. Sed non cum minori solertia, & prudentia in intimis mentis recessibus illa negotia celanda sunt, quæ si ad notitiam pervenerint ruina & exterminium universæ familiæ, aut Regiæ, aut Provinciarum, aut exercitus esse possunt. *Silentium sapientibus responsi loco est.* Scribebat Euripides: Et Plutarchus pro more suo optime: *Magna est Sapientia tempestivum silentium, & omni certè est sermone præstantius.* Pretiosissima gemma, quam illustres fæminæ portare possint est, nosse in tempore suo taciturnitatem colere. De Peripato suo Aristoteles ait: *Silentium mulieri præstat ornamentum.* Securissimum erit mentis scrinium, si hac clave clausum fuerit.

Cor item à sacris expositoribus pro sepulchro intelligitur. Id quod de eo deducunt, cum Christus de semetipso ajebat, annuncians mortem suam: *Sicut fuit Jonas in ventre ceti, sic erit filius hominis in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus.* In quo mortalibus nobis documentum salubre datur, ut videlicet regionem pectoris tangendo, meminerimus sepulchri, quod verum frænum & retinaculum est, arcens vitiorum impetum. Id quod S. Augustinus inquit: *Nihil sic hominem à peccato revocat, sicut frequens meditatio mortis.* Et alibi: *Timor de futura morte, mentem necessario concutit, & quasi clavis omnes motus cordis, & superbias ligno crucis affigit.* Ipsi adeo prophani hæc intellexerunt, inter quos Seneca ad Lucillum suum ait: *Libidinis incentivum continebis, si te moriturum cognoveris.* Optimum documentum Ethicum.

Constringo & alligo Capitulum hoc universum duobus nodis, quibus corda bina simul uniuntur, & vincita sunt: per quæ antiqui Hieroglyphicum concordiæ & unionis volebant intelligi. Hæc illa clava Alcidis est, quæ pluribus nodis composita, ad destruendos exercitus potens est, ad demolienda castella munitissima: parum est, quod leonibus dentes excutiat, quod serpentum legiones devastet. *Concordia insuperabilis,* ait magnus ille moralista Alciatus in loco quodam, & alibi: *Firmissima convelli non posse.* Ad persvasionem nostram denique exemplum illud, quamvis tritissimum, plurimum conducet, Patrisfamilias nimirum, qui ad concordiæ virtutem exhortando filios suos, fasciculum virgarum exposuit colligatum, atque ita insuperabilem: facile autem frangibilem, si invicem virgæ separatæ essent. *Nil Civitati perniciosius, quàm divisio & nihil melius, quàm unio:* inquit doctissime Plato: Et S. Augustinus in loco quodam: *Concordia Civitates construuntur, & destruuntur discordia.* Et rursum alibi: *Concordia in civitatibus est, quod harmonia in musica.* Plura his de Corde relata sunt alibi, per occasionem pectoris, ad quod Lectorem, qui hisce indiget, & inde fructum suum capere desiderat, remissum volo. Interim hic ab Hieroglyphicis transgredior ad

De Repub. Ep. 3. — *De Civ. Dei. c. 2.*

MORALIA ET
MYSTICA.

Amplissimum, & capacissimum iter ad fabricanda mysteria, & ad sublevandam mentem ad cognitionem Altissimi, S. Gregorius Papa, vir moralitatis eximiæ, nobis aperit, cum ait: Cor in metaphorico sensu quandoque voluntatem, quandoque intellectum significare. Ejusdem sententiæ est S. Clemens Alexandrinus, & Eucherius, qui majus nobis mysterium, magisque Theologicum exponunt, dicendo: *Ipse Christus dicitur cor, & anima DEI, qui vitam suppeditat, cum Pater per filium cognoscitur.* Arnoldus Carnotensis supra Psalmum quadragesimum quartum: *Eructavit cor meum verbum bonum:* Cor illud judicio Altissimi ejusque examini applicandum censet, aut vero arcano divinæ Sapientiæ. S. Hieronymus supra illud, quod de David Liber Regum primus recenset, eum hominem fuisse *secundum cor DEI,* sic illud intelligendum censet, ut cor charitatem proximi habens significetur. Cui adjungit Sanctus Augustinus: *Sic pascunt boni Pastores juxta cor Dei.* Qui sensus fortasse à Jeremia Propheta desumptus est, cum ex ore DEI sic loquitur: *Dabo vobis pastores juxta cor meum & pascent vos scientia, & doctrina.*

1. Reg. 2. c. 23. — *5. Stromat.* — *Fort. Spir.* — *Ad princi-pium.* — *Ep. 10. & de essentia divina Ierem. c. 13.* — *In ps. 7. 4.* — *Cant. 1. Cap. 16. 4.*

S. Basilius, & Gregorius Venetus asserunt, cor Dei Sacram Scripturam esse, in qua Altissimus mentem suam exponit: rursum is, qui omne, quod his sacratissimis & gravissimis paginis concluditur, qui præcepta ejus adimplet, utique secundum cor DEI actiones suas instituit. Qui verò non nisi in superficie commoratur, ea ad solum de lege perficiens, quæ dispensationem habere possunt, operatur & ipse quidem juxta cor Dei, sed non intrinsecus juxta Animam Dei. De his sensus literales copiosi occurrunt in libris Regum, in Psalmis, in Jeremia, & Cantico. Supra id quod Regius Psaltes ait: *Factum est cor meum tanquam cera liquescens:* Rupertus Abbas, & S. Augustinus inquiunt. In hoc Scripturam Sacram intelligi posse, cum in mysteriis suis exposita fuerit, ubi primum obscura erat. S. Item Hieronymus, & Dionysius Cartusianus ajunt Ecclesiam verbis his concipi posse, cujus præcepta ante passionem dura videbantur; sed posthæc, tanquam cera liquefieri cœperunt. Præmemoratus Dionysius refert in corde Angelorum divinæ pulchritudinis ideam dari, quæ in his inferioribus locis fortitudinem vitalem summi Boni dissæminet.

1. Reg. 29. 44. 32. 8. — *Psal. 21.* — *In Cant. 7.* — *Ep. 120.* — *In ps. 21.* — *Celest. Hier. 15.* — *Loc. cit.*

Origenes autumat cor in homine typum esse voluntatis, animi, mentis aut vero partis ejus quæ cognoscit, imo vero & ipsarum cogitationum. Copiosi in hac significatione sunt loci in Exodo, Psalmis, & S. Matthæo. Ajunt Sancti Augustinus, & Hieronymus, hoc cor lavandū esse, hoc est purificandum, ani-

In Matt. hom. 23. — *Exod. 4. 20. 31. 35. 36. 1. Reg. 7. 25. 32. 44.* — *Matt. 22.*

August. Ep. 120 Hieron. in Ier. 4 7. Ierem. 4 v 14. animamque à malitia liberandam. Prout in Prophetia Jeremiæ præcipitur: *Lava à malitia cor tuum Jerusalem, ut salva fias.*

In 1. Reg. 9. S. Gregorius Author est, per cor intelligi oportere rationis robur; prout loci copiosi sunt in Daniele, in Osee, & Canticis. Glossa ordinaria versiculum hunc Psalmistæ: *Cor meum conturbatum est, & dereliquit me virtus mea:* Psal. 37. sic exponit: *Cor dicitur Spiritus aut spirituales sensus, & mens ad cælestia elevata: unde carnales dicuntur sine corde, quasi derelicti à corde.* Mysteriosus versiculus ille Cantici est, Cant. 5. In hunc loc. ubi dicitur: *Ego dormio, & cor meum vigilat.* Quem Isidorus Clarus sic commentatur: *Verba sunt sponsæ, quæ accusat populi sui peccatum:* prosequitur: Dormiebam, renuens operari bonum, sed cor meum, id est sponsus meus vigilabat, intendens saluti meæ. Vox Dilecti pulsabat per ora Prophetarum: *Aperi mihi*, mediante In Cant. 5. pœnitentia. His adjungit S. Gregorius intelligendum hoc de hominibus pigris in consequenda utilitate mysteriorum divinorum. De quo Helcana uxo- 1. Reg. 1. rem suam consolatur: *Cur fles? Quare affligitur cor tuum?* & longè post hæc: *Loquebatur in corde suo:* Idem Author beatitudinem devotam, & orationem jaculatoriam in Ecclesia, cum eruditione, & praxi rerum sacrarum intelligit. Quod item in corde loquebatur, idem ait libertatem cordis designari, quâ sceleratus Judas destituebatur, de quo Ioan. 13. v. 2. dicitur: *Cum Diabolus jam misisset in cor ut traderet* Christum, prout in S. Joanne habetur.

De statu inter. hominis. 2. Alludendo ad hoc, quod jam supra in Hieroglyphicis dictum est, Richardus de S. Victore ait: per cor hominis consilium ejus intelligi posse; & sicut cor in animante principalem intimumque locum occupat, sic consilium salutare ab oculis arcetur, sed in penetralibus invenitur. Ad hoc alludendo ait Isaias: Isai. c. 1. *Omne caput langvidum, & omne cor mœrens.* Et Osee. c. 7. Osee: *Et non clamaverunt ad me in corde suo.* S. Psal 64. Cap. 7. v. 12. Augustinus supra versum Davidicum: *Accedet homo ad cor altum, id est, Cor secretum* inquit. Id quod Propheta Daniel de prodigiosa illa chimæra inquit, cujus corpus, & cor in focum dejiciuntur, S. Augu- In Ps 63. stinus, & citatus Richardus commentantur, intelli- De vitio mutabilitatis. gendum hoc de hominibus sensui deditis, & in bestias transformatis, quorum cor inferni flammis, aut vero ignibus libidinis aduritur. De eo quod Ecclesiastes meminit, & Jeremias: *Cor Regis periit:* Richardus item commentatur id fieri cum Doctores, & Prælati à rectitudine, à fide, ab oficio suo, & à justitia declinant.

Cap. 7. 9. 14. 1. Reg 6. Ezech 11:36. 3. Periar. 1. Per cor induratum de quo pluribus in locis Scripturæ mentio fit. In Exodo nimirum, in libris Regum, & in Ezechiele, Origenes inquit, hominem induratum, & obstinatum in malitia, aut peccato intelligendum, qui nullis castigationibus flectatur. Cor incrassatum (inquit idem Author) illud cor In 1. Reg. 6. & 10. Moral. cap 6. indicat, quod nil nisi mundana meditatur, & ad sæcularia sola aspirat. S. Gregorius, & Richardus de S. Victore ajunt, quod ubi de cavitate cordis fit mentio, De secur. conscientia. de perfidia judaica idipsum accipi, quæ Creatorem suum ab oculis amisit, cum videlicet adventum supremi Messiæ denegavit, nulla habita tot prodigiorum, & miraculorum ratione. Per cor exaltatum, de quo in Psalmis dicitur (juxta Authorem eundem) arrogans intelligitur: Per cor tanquam lac coagulatum, de quo rursum in psalmis: protervia & asperitas arrogantium sumenda est. Quod in Daniele legitur, cor plantarum datum fuisse feris in pastum, supradictus Richardus crudelitatem cordis peccantis, & rebellis intelligit. Prout illud cor Nives civitatis, quod in phtysin degenerat, typum hominis mundani gerit, cui res divinæ fastidio sunt, & fœtere incipiunt.

Non omittendus hic versiculus ille, quem continuo in labiis nostris gerimus: *Cor mundum crea in me DEUS:* Psal. 50. de quo idem Propheta alibi: *Beati* Psal. 118. *qui scrutantur testimonia ejus, in toto corde exquirunt eum:* Matth. 5. & in S. Matthæo: *Beati mundo corde,* In Is. hom. 6. *quoniam ipsi DEUM videbunt:* S Amb. ser. quem Origenes, & S. Ambrosius sic exponunt: mentionem hic mentis defæcatæ, & à negotiis mundanis liberæ fieri, quæ ad Dei contemplationem, & ad divinissimas perfectiones ejus elevata est. Non minus clare exponunt S. Basilius, & Gregorius: In ps. 32. 10. Moral. *Comparatur cor mundum puro fonti, unde aqua fluit pura, & conspicua.* Limpidissima, & maxime adæquata similitudo pro prædicatoribus verbi: Quibus adjungunt illud: *Cor vero turbatum est, quando vexatur tentationibus.*

Ad alteram illam Scripturæ elegantem sententiam: *Cor contritum & humilitatum DEUS non despicies:* Ps. 33. & 10. Moral. adjungit S. Gregorius, & Eucherius: cor hic intelligi quod se totum Deo dedicet, & semetipsum vilipendat. Fort. Spir. Æterna memoria dignissima est expositio, quam præfati Authores adducunt supra versum illum Psalmi 118. *Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum:* dicendo: Dilatari cor charitate, & sapientia. Hæc item charitas unionem colit inter fideles, prout Jeremias ait: *Dabo eis cor unum, & viam unam, ut timeant me universis diebus.* Ier. cap. 32. Supra id quod de Rege Saul dicitur: *Cum avertisset humerum suum ut abiret à Samuele, immutavit ei Dominus cor alind:* S. Gregorius exponit: *Cor aliud immutat Deus, cum dat septiformem gratiam Spiritus Sancti.* In Loc. Cit.

Hanc mutationem inter alios Apostoli experti sunt, cum in sacratissima Pentecostes die recepto Spiritu Sancto, ex timidis fortissimi & generosissimi facti sunt. Ad hos textus scripturarum, inprimis Psalmistæ: *Confitebor tibi Domine in toto corde meo:* Psal. 137. deinde ex Matthæo: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, ex tota anima tua,* & reliqua: 1. Reg. 7. cum eo quod in hunc sensum dicitur in libris Regum, in Je- Ier. 3. Ioel. remia, in Joële: In Matt. hom. 24. Origines meminit, eum verè toto corde reverti ad Deum, qui omninò se à vitiis retra- Psalm. 45. hat, & passiones sæculi æternæ oblivioni tradit. De hoc, quod Psalmista inquit: *Transferentur montes in cor maris:* Isidorus Clarus deducit: *Cor maris, pro medio dixit. Non timebimus, inquit, etiamsi tota terra subvertatur, aut montes ipsi in medium maris præcipitentur. Alii intelligunt, si montes qui sunt in medio mari loco cadant; ut montes dicantur siti in medio maris, & quod terra mari ambitur.* Aliter id Ezech. c. 27. v. 27. exponunt, Arnoldus, Augustinus, & Origenes, illuc unientes dictum Ezechielis: *Viri bellatores tui, qui erant in te, cum universa multitudine tua, quæ est in medio tui: cadent in corde maris in die ruinæ tuæ:* dicendo: per hæc corda gentilium corda intelligi, quæ in medio vitiorum posita erant, ubi intima peccatorum malitia, & par inquietudo est. His omnibus adjungit Richardus de S. Victore, per hunc sinum maris graves pressuras, & tormenta intelligi posse; ita ut Christus tormentosa passione sua dici possit per De vitio mutabilitatis. medium Maris plenum voraginibus & crudelitate transisse. De quo videtur nobis evidens voluisse dare documentum in psalmis: *Salvum me fac Deus, quoniam intraverunt aquæ usque ad animam meam.* Psalm. 68. Hinc *corda inimicorum Regis*, de quibus idem coronatus Psaltes ait, Psalm. 44. ea sunt, (juxta eundem Authorem) quæ prius infidelia fuerant, & inimica Christo.

Con-

Psal. 44. Ioan. 2. Confirmant S. Basilius & Hieronymus id quod supra expositum fuit de eo, quod Salvator noster ipse per Evangelistæ os ait: *Sicut fuit Jonas in ventre ceti, sic erit filius hominis in corde terræ*: Ajunt enim hoc terræ cor sepulchrum Redemptoris esse. Cor item mundani hominis, & ad terrenos affectus proclivis. Supra dictum illud Davidis, nunquam sat citandi, S. Basilius meditatur, illic nimirum ubi ait: *Et meditatio cordis mei prudentiam*: asserit autem hæc de genuina fide intelligenda, quæ in corde devoto commoretur. Deo eo quod Dominus Ezechieli Prophetæ præcipit: *Fili hominis vaticinare ad prophetas Israël, qui prophetant, & dices prophetantibus de corde suo*: Origenes exponit: *Prophetant de corde qui scripturas perverse interpretantur, & revelationes sibi fingunt.* Arnoldus item supra dictum Regii Cytharistæ: *Ore suo benedicebant, & corde suo maledicebant*: *hæc ait maledicere est, malis operibus favere, aut malum sub boni specie svadere.*

Hic ego in vastissimo Pelago divinarum expositionum anchoram jacio, ut navim meam aliis mercibus, quamvis prophanis onerem, unde mihi seligo

PROVERBIA.

SI stupor, indicium ignorantiæ est (prout sapientes ajunt) non diffiteor, benevole Lector qui hæc intueris, me nusquam alibi in decursu studiorum meorum tanta admiratione correptum fuisse, quam quod in materia cordis, tam mysteriosa, tam ampla (cum de hac præcipue compositio hominis derivet) sicut jam supra vidimus, & deinceps videbimus: obstupesco, inquam, quod in tam vasta materie non nisi tria proverbia, in tot voluminibus diversis, quæ mihi videre licuit, invenerim, iis voluminibus quæ ad alias item materias spectant. Id quod contigisse reor, cum Authores noverint, aut hoc intelligi velint, universa quæ dicuntur de corde intelligi: ab hoc enim omnis virtus, & potentia, & affectus originem suam trahunt. Nisi forte religioni sibi duxerunt partem hominis tam nobilem, tamque elevatam in os hominis immittere. Qualitercunque id demum sit: legem Pythagoricam solam huc refero, qui ait: *Cor ne edito*: quod tantundem est, ac dicere: non oportere afflictionibus & curi immodicis angi, quæ videlicet vires nostras, & propriam activitatem excedant. Admonet nos Demetrius Bizantinus ab his, tanquam à toxico præcavendum esse. Sic Athenæus ait: *Ne sollicitudinibus vitam reddas breviorem.* Confirmat hoc ipsum Aristophanes: qui ait: *animum mordens meum*: Hinc Theognides: *Et rodor mente, sumque animi ambiguus.* Quod ab Homero desumptum videtur, qui ait:

Solus at ille quidem vacuis errabat in agris,
Cor adimens curis, hominum vestigia vitans.

Sic in Illyade. Et in Odyssea:

Hic soles noctesque duas consedimus usque
Rodentes animum curis simul, atque labore.

Sic rursum in Illyade:

- - - tu intus præcordia rodes.

Hunc sensum Ovidius nervosissime expressit, dicendo:

Attenuant vigiles corpus miserabile curæ.

Matt. 6. Moral. Et S. Joannes Chrysostomus: *Sollicitudo*, inquit, *desperationis est filia.* S. Gregorius: *Mens curis occupata ad superna non tollitur*: Memini me quoque in materia consimili exercuisse calamum meum in poëtico metro supra Lyrica Horatii, per Oden Stropharum complurium, & inter alias, supra hanc Horatii:

Desiderantem quod satis est, Carm. 30. Ode. 1.
Neque tumultuosum sollicitat mare,
Nec sævus Arcturi cadentis impetus:

Hæc ego:

Ite cure mordaci à Lete in seno,
E naufraghi Saturno in tale Egeo:
Cor tranquillo poteo
Su torbido pensier correr sereno:
E per chi vive pago in grembo a sorte,
Scocca strali vical l' Arco di morte.

Sic etiam Amator Lauræ scriptum reliquit: *pauca, & modica, & ad victum necessaria: quidquid accesserit, illud grave est: nec jam divitiæ, sed & compedes, sed & vincula, nec jam corporis ornamenta, sed impedimenta animi.* De Remediis. Et nihilominus orbis dixerim universus papilioni non absimilis est, hoc falso lumini se immittens. *Cor calidum in re frigida.* Facile proverbium hoc patet: hominem enim exponit, in re vel valoris nullius, vel expeditu difficilis multum desudantem: ab utroque vir sensatus & prudens abstinebit. Proverbium hoc à quodam dicto Ismenia, allatum est, qui exhortando Antigonum ad facinus quoddam audax, quod ei nocumentum singulare intulisset, ajebat: *Profecto tu cor calidum habes in frigidis.* Subjungit Manutius: *Alibi diximus calidum facinus audax, & præceps appellari: frigida hic appellat, quorum feliciter perficiendorum exigua spes erat.* Et tamen verum est quod Sulmonensis Poëta inquit:

Nitimur in vetitum semper, cupimusque negata.

Sed quid deinceps? si desiderata obtinuimus, hæc eadem fastidimus, in iis videlicet, quæ mundana sunt. Longe ab his diversum sortiuntur effectum deliciæ spirituales, quæ ex sui possessione desiderium adaugent. Hæc amborum differentia est: De qua S. Gregorius prolixe disserit, cujus ultima verba hic adjungo: Hom. 36. in Evang. *Augent spirituales delitiæ desiderium in mente, dum satiant; quia quantò magis eorum sapor percipitur, eo amplius cognoscitur, quod amplius ametur: idcirco non habitæ amari non possunt, quia earum sapor ignoratur.* Hinc ego Antistrophem huic Strophæ formabo: *Cor calidum in re calida*, non *in frigida*: hoc est desiderium in rebus spiritualibus, quæ accendunt, sed non in rebus sæcularibus, quæ potius spiritum refrigerant.

Cum quis improviso quodam rerum suarum successu, sibique exoptato, in actum Jubili, & hilaritatis proruperit, his verbis declaratur: *Cor facit histrioniam.* Cum enim histrionum, Comicorum, & Mimorum ars præcipua in hoc versetur, ut jucunde desideratis jocis, & ludu auditoribus tempus fallant: sic non minus, qui præfato affectu tangitur, dicitur cor comicum gerere: unde de semetipso comœdiam ludit, per quam in gaudium & jubilum effunditur. Hoc dictum è Plauti scenis originem ducit, & ab Æschylo confirmatur.

Qui his ampliora desiderat, eruditum virum Turnebum Annionem evolvat: Tom. 2. lib. 9. cap. 22. Nescio autem si in his laude, vel vituperio digna sint: prudentia enim svadet affectus celare; improbandus enim, & incautus est, qui suppellectilem suam in publico exponit. Unde S. Gregorius ait: *Deprædari desiderat, qui thesaurum publice portat in via.* Ipsa adeo natura Magistra universalis, genitrixque mundi, in visceribus montium, & in profundis oceani abyssis, aurum, & gemmas abstrusit: sic nec animus disciplinatus, & bene morigeratus in risum inopinatum, nec nisi gravi occasione, dissolvitur: Quintilianus ait: *Risus non procul abest à derisu.* Lib. 6. Siquidem id nihilominus contigerit S. Augustinus inquit: *Risus gravitate sit mixtus.* De spir. & an. Hic ego quoque à risu ad seria convertor.

Ll 3 HISTO-

(Margin notes, right: Negocia nullius pretii, aut difficilis exitus relinquenda. — Gaudere de semetipso. Left (partly cut): ...bservatio ...r de cor... pauca ...tent pro... ...rbia. — ...ordacitas ...rarum ...antum ...ceat. — ...e. cit. ...48. — ...zech. c. 13. Ezech. ...m. 2. — Ps. 61.)

HISTORIÆ, RITUS, ET OBSERVATIONES.

Corda ultra debitum grandia in animalibus ejusdem speciei. Elephanti binum Cor habent.

COmmunis omnium Observatorum, quicunque doctrina polluerunt, sententia est, inventa esse animalium corda plus debito grandia, in eadem specie, observata tamen corporis proportione: idque in animalibus potissimum timidis, ut leporibus, damulis, talpis, & similibus. Mauri, quippe qui plus cæteris nationibus Elephantos nutriunt, eos binis cordibus dotatos asserunt, quorum uno ad iram, & ad belligerandum utantur: altero ad quietem, & pacem. Animal enim pacificum simul, & bellicosum est. Referunt Physici, cor hirsutum, & pilosum signum eximiæ audaciæ, iræ, & furoris esse, quippe quod maximo calore ardeat, unde etiam ab intro, hos villos producat: quid non foris eveniet? Abundat cor tale copiosissimo sangvine. Hujuscemodi corde dotatum fuisse legimus Aristomenem Messenium, virum bello, & virtute militari inclytum non solum inter Græcos, sed in orbe propemodum universo: tot enim hostium exercitus fregit, & rebellium provinciarum insultus domavit. Supra cujus sepulchrale monumentum ingeniosissimus Alciatus aquilam collocat, distentis alis, adjuncto lemmate: *Signa fortium.* Unde ut tanti Herois fama tanto magis increscat, quamvis videar à proposito meo aliquantum discedere, operæ pretium nihilominus æstimo in has paginas, quamvis viles, sequentes versus conferre, ut tanto magis tam valorosi cordis virtus innotescat:

Ex Ale. Emb. 127.

Dialogismus.

Quæ te causa movet volucris Saturnia, magni
Ut tumulo insideas ardua Aristomenis?
Hoc moneo: quantum inter aves ego robore præsto,
Tantum semideos inter Aristomenes.
Insideant timidæ timidorum busta columbæ:
Nos aquilæ intrepidis signa benigna damus.

Pretia valoris hæc sunt, ut ipsas adeo Regalium volucrium pennas incurvent, & earum rostra eloquentiora reddant, quàm non est in Rostris suis Cicero, aut Demosthenes.

Ejusdem conditionis fuisse ajunt Cor Lysandri, & Canis cujusdam qui Alexandri erat. De hoc nihilominus sententia nata est, exiens de ore Platonis, in eos per improperium dicta, qui animum stultum & servile ingenium habent: *Es anima habens serviles pilos:* alludendo ad mancipiorum vilitatem, quibus pili radebantur. Valerius Maximus item refert, attestante Suida & Phylostrato, Hermogenem Tarsenlem, grandem Oratorem (prout libri ejus declarant, quos in lucem edidit plenos acumine, & ingenio elevatissimo) cor hirsutum, & portentosæ magnitudinis, quantum unquam inter homines visum sit, habuisse. Sic Marcus Antonius Morettus refert, in pectore famosi cujusdam Latronis inventum fuisse Venetiis cor totum hispidum, hirsutum, & pilosum. Volunt id indicium esse excessivi, & superabundantis caloris, nec minus etiam vafritiei, & duplicitatis.

In Lib. Var. Lect.

Quidum Physicorum, inter quos est Pater Franciscus Mendoza in amœnissimo *viridario* suo, nos instruunt, cur sit in medio pectoris cor situatum, & aliquantum tamen inclinet: idque versus regionem sinistram potius, quam dextram: Item si in eodem meditullio semper perseveret. Distingvunt ergò sedes facultatum, dicendo: *Supremam sedem animalis facultas obtinuit, mediam vitalis, infimam naturalis.* Hac ratione necesse erat, ut virtus cognitiva, vel intellectiva, ab officinis alimentorum & nutritionis crassioribus separaretur, ne inde halitus cerebri pertur-

De florib. Philo. Problem. [...] *pag.* 96.

perturbaretur, de quo nihilominus intelligentia nascitur: cum de hoc proverbium illud, tritum enatum sit: *Crassus venter non gignit tenuem mentem.* Cum nihilominus calor spirituum vitalium ad opera animalia & facultates naturales necessarius sit, oportuit in medio unius & alterius stabiliri cor, tanquam officinam caloris vivifici, ut tanto commodius communicari, & inter utraque se participare possit. Ad rationes has necessarias aliæ rursum plausibiles accedunt, dignitatem videlicet membri tam nobilis sic requisisse, ut in medio humanæ facturæ collocaretur, cum Dux & Princeps reliquarum corporis partium sit; optime enim convenit, ut medium occupet, prout sapienter Peripateticus censet: quod nihilominus etiam ad majorem cujusque individui commoditatem servit: totum enim ejus temperamentum à calore cordis dependet. Decuit igitur, ut Natura ad tutelam vitæ nostræ curam & sollicitudinem pro membro principali præcipuam gereret: cujus minima læsio grave detrimentum infert: Idcirco etiam natura jam memorata sufficere sibi noluit, ut in medio pectoris hoc membrum locaret, quin etiam illud ossibus fortissimis & durissimis munivit, & circumdedit, prout Plinius notat. Hinc à peritioribus Anatomistis observatum fuit, ossa quibus ambitur, figuram gladii, aut cultelli exhibere: quasi armata manu defendere, & custodire natura partem, tam nobilem, tamque considerabilem sategerit.

...11. c. 37.

Habet, præter rationes jam adductas, operationem duplicatam cor nostrum, pulsationem nimirum, & respirationem, quæ in medio nostri principium habet multo aptius, quam in ultima corporis parte. Sicut item cum majori utique difficultate perennis ejus agitatio nosci, organicus vero pulsus indicari non tam dilucide, mediantibus arteriis, nec hominis dispositio, aut temperatura discerni posset, sicut nunc discernitur.

...3. fin. 10. ...ct. 1. c. 1. ...fin. 11. c. 1. ...Anatom. ...dis.

Considerato cordis situ, reliquum est, ut in quam potissimum partem inclinet, consideremus: Avicenna opinatur, quod sinistram versus propendeat potius, quàm versus dextram: ejusdem sententiæ sequaces ejus sunt, fundati in assertione Aristotelica, & hoc modo rationes suas stabiliunt. Pars sinistra inquiunt, humani corporis frigidior est, idque ex consensu universali scholæ medicæ. Itaque necesse fuit damnum hoc cum calore accomodo, digerente, & vicino reparari. Id quod contingit, dum inclinatione sua cor tale temperamentum adfert: sic una, alteraque qualitas elementaris permixta temperiem salutarem, & idoneam efformat. Dicunt præterea, si ad dextram magis flecteret, quàm ad lævam, partem hanc calidissimam junctam hepati quod fons sangvificationis est, & origo venarum omnium, calorem calori adjungendo, nimium in composito inflammationis æstum excitaturum fuisse. Experientia etiam rationi additur, dum latus dextrum pectoris calidius, atque ideo promptioris actionis, quàm sinistrum esse liquet. Provenit id à corde, quod versus sinistram pendendo, motu suo sufflat, & propellit calorem in memoratam partem: hinc provenit, ut in sinistro latere acrior pulsus, quàm in dextro sentiatur.

...6. de usu ...rtium. ...2. de ...te Medica ...28.

Diversa ab his, longeque aliter deducta est opinio, & sententia Galeni, quem præcipue Thomas Vega sequitur. Arbitrantur enim cor tam exacte situatum esse in pectore, ut nec ad dextram, nec ad sinistram moveatur, sicut nec sursum, nec deorsum flectatur, aut inclinet. Pro fundamento hujus opinionis utuntur, quod cor in loco suo firmissime, & illic ubi opportunum ei receptaculum est, stabilitum sit. Nec vero illi commoditatem esse, unde in unam magis, quàm in alteram moveri partem possit. Ad id quod Aristoteles sinistram frigidorem asserit, respondent dicendo: hanc frigiditatem idcircó necessariam, ut à parte dextra, refrigerari, & recreari cor possit: ac sic constitutam esse corpoream compositionem oportet; ut in sinistra detur quies motus, in altera impulsus, agilitas, & velocitas. Pars ergo frigida apta est uni, pars calida alteri effectui; & sic utrimque partium diversitas ex usu vitæ est. Hæ rationes in omni adeo animali locum habent, in homine potissimum præcipuum sibi locum vendicant, qui cum artium vices plures obeat, latus ei dextrum in motu esse oportuit, latus sinistrum in quiete. Corroborat opinionem hanc experientia Anatomica, quæ cor in medio pectoris situatum oculis subjicit. Cum itaque ambæ opiniones argumentis suis nitantur, & authoritate utrimque sat forti, cujus merita, & virtus utrimque conspicua sunt, judicio & selectioni Lectoris mei relinquo, quam potissimum præferendam judicet.

PRODIGIA, ET MIRACULA.

AD tale meritum, & gratiarum impetrationem passiones rectæque operationes animarum pertingunt, quæ videlicet pro Dei gloria, & pro salute sua se impendunt, ut nostro intelligendi modo videatur in hac quoque vita nos Redemptor noster cogere voluisse, ut cum iis degamus, & habitemus, qui toto corde suo ad imitationem, & sequelam ejus se devoverunt. De horum hominum corde, quasi magnetica quadam energia omnipotentia illa cælestis attrahitur: ita quidem ut imaginem suam in eodem, sicut & sacratissimorum vulnerum suorum impressam relinquere voluerit, ad demonstrandum, se deinceps ab hujuscemedi corde separari non velle. Clarum, & manifestum est portentum illud, quod innocentissimæ Claræ de Montefalco, Ordinis Eremitarum, evenit: in cujus corde, cum stupore figurata cernebatur imago Christi crucifixi. Sicut item in eodem petræ tres, aut globuli æqualis ponderis animadversi sunt. De S. Ignatio Martyre refert Cranzius, de eo nimirum qui semper dulcissimum nomen Jesu portabat in ore, hoc idem nomen post morrem ejus inscriptum literis aureis in corde ejus repertum fuisse. Hoc corde se leonum dentibus devorandum objecit, optime noscens nec leones sylvestres, nec infernales, superare fortitudinem posse *Leonis de tribu Juda,* qui unico oculi nutu potentiam infernorum, & hostium suorum novit prosternere. Portentosum omninò est, quod Thomas Brabantius de Martyre quodam, non procul à temporibus nostris commemorat. Hic enimvero comprehensus, & in servitutem tyranno cuidam inter gentiles, homini barbaro, & inhumano datus, dum ad martyrium duceretur, illuc gemebundus, & cum mœstitia incedebat, cum tamen reliqui vultu hilari, & ridente properarent. Interrogatus à tyranno unde ei mœstitia tanta? qui responsum omninò inexpectatum reddidit: dolere se, quod è corde suo imago vulnerum, & stigmatum Redemptoris sui, quæ corde infixa habeat, per martyrium amissurus sit. Quin ergo, inquit Tyrannus, experimentum sumam, an ea, quæ loqueris, fidem habeant: ac sic vivo ut erat, secari pectus, & cor evelli jussit, atque illic cum stupore imaginem crucifixi impressam vidit. Ad hoc spectaculum continuo quidem stetit homo sine motu ut glacies; sed sine mora totus incaluit, & amoris divini

Imago Christi in corde S. Claræ de Montefalco.

Lib. 8.

Nomen Jesu notatum literis aureis in corde S. Ignatii Martyris.

Lib. 1. Apum cap. 25. p. 8.

Stigmata Christi impressa in corde Martyris.

Tyrannus ad fidem conversus, eo quod Imaginem Crucifixi in corde Martyris cujusdam vidit.

divini ignibus feliciter ardens, ex Judice iniquo, & Tyranno, ad fidem conversus est, & sangvinem tam innocentem, tam copiose effusum lustrali aqua baptismatis eluit.

Lib. 6. c. 3. De Repub.

Nec silentio prætereundum quod Gregorius Tolosanus de Priore quodam Ordinis Prædicatorum in Civitate Argentinensi recenset: hic ubicunque vel ingrederetur, vel scriptioni se daret, aut quidvis aliud operaretur, aut sederet, omni pene momento signum crucis formabat in pectore. Inventus fuit post mortem in osse pectoris, quod cordi vicinius erat, tam dilucide, tam evidenter habuisse signum crucis notatum, ut videri potuerit scalpello incisum esse. Ejusdem formæ fuisse cor S. Francisci Seraphici, & Augustini credendum est: quorum primus Salvatoris plagas in locis portabat externis: alter ita amore divino succensus erat, ut nec momento quiesceret, quin illud identidem replicaret: *Amor meus; pondus meum: illo feror, quocunque feror.* Hoc in figura & imagine ejus exprimitur, ubi cor plagatum apparet: Rursum primus gerendo hæc signa forinsecus qualiter intus vulneratum cor esset, sat demonstrabat; unde etiam cum S. Paulo sæpius illud repetebat: *Mihi Mundus crucifixus est, & ego Mundo.* Consideremus igitur quanta illic fuerit ignium officina, quanta amorum, ubi æternus Faber, non tam radios suos, sed ipsam adeo sui imaginem impressam reliquit. O quanta materies hæc, ut persvadeamur ad operandum pro gloria Dei, siquidem etiam in præsenti vita, tam clara est, tamque evidens retributio! Quod argumentum uberrimum pro pulpito sacro est: de quo nihilominus ego hic loci, me alio converto, cum hic scopus meus præcipuus non sit; itaque de his transferor ad

Crux incisa in os cordi vicinum.

FACINORA.

Inter omnes, quotquot de factis illustribus extant tractatus ille compendiosus quidem, sed succosissimus concivis mei, qui *sonorus* inter Dominos Academicos, dictos *de Nocte*, appellatur æterna memoria & consideratione mihi dignus videtur. Id solum huc collocabo, quod de magno hoc nomine *facti illustris* refert. Jam alibi diximus hoc nomen (*Impresa*, vel facinus) iis actionibus belli impositum fuisse, quæ famam inclytam haberent, quæ item proprio nomine *facinora* nominabantur. Fortasse Itali hoc nomine, *Impresa*, hujuscemodi facta nominantes indicare voluerunt, talia esse, quorum executio generosis Animis cordi esse debeat: *fatti impresi*, quasi *intrapresi* Italice dici poterunt. Nomen hoc deinceps de castris militaribus, ad vitam civilem transiit: ac sic hæc planta, feliciter de solo suo transportata increvit. Denique ut paucis complectar, siquidem harum actionum, vel illustrium factorum significatio, vel per corpora naturalia, vel per verba, & voces: si eadem in telis per colores & penicillos, si in chartis per atramentum & calamos, sub figuris diversis exprimantur, eæ solæ actiones illuc spectant, quæ magnanimitate plenæ sunt, quæ heroicæ, quæ monumentis dignæ sunt. Ego, ut ab universalitate hac ad particularia descendam, in proposita materia, sequendo vestigia Con-Canonici mei, & magni Præceptoris mei, Patris & Abbatis D. Philippi Picinelli in Mundo suo symbolico, volumine quod tantæ utilitatis, Mundo attulit (prout literatis viris non ignotum est) primum tria hæc facta collocabo, quæ ex memorato libro desumpta sunt: Cor videlicet circumdatum serpente, quod in medio ignis collocatum non comburatur, adjuncta Epigraphe: *Non comburetur.* Alludit hoc ad Cor Germanici Herois, quod in medio Rogi funeralis voracitati ignis subjectum non fuit: flammam enim cohibuit vis veneni, quo infectum fuerat: sicut Svetonius Caligula memorat. Pari modo cor nostrum siquidem veneno peccati contaminatum & imbutum fuerit, ardores Spiritus Sancti recipere in se nullo pacto idoneum est. *Non enim potest Spiritus Sanctus consortium pati peccati, & societatem Spiritus Sancti*, inquit Origenes. Quod in Rubo illo apparuit, juxta Augustinum: *Ideo rubus non cremabatur, quia flammæ Spiritus Sancti à spinis peccatorum resistebatur.*

Cor incombustum.

Hom. 6. in Num. Aug. Tom. 6. Tract. super illud: Ego sum qui sum.

Dux Cliviensis Carolus Fridericus, ut quantum concordia & affectus populi valeant, demonstraret, plura corda in scuto pingi fecit, adjungendo lemmatis Emblematici loco, verba Poëtæ: *Hic murus aheneus esto.* Rupertus Abbas ait: *Nos cum contra malignos spiritus spiritualis certaminis aciem ponimus, summopere necesse est, ut per charitatem semper uniti, atque constricti, nunquam interrupti per discordiam inveniamur: quia quamvis qualibet bona in nobis fuerint, si charitas desit, per malum discordiæ locus aperitur in acie, unde ad feriendum nos valet hostis intrare.*

In Cant. 6. cap. 9.

Huic ipsi emblemati præfatus Dux titulum adjunxit memoria dignum: *Benevolentia optima custodia.* Princeps enim qui subditorum sibi corda charitate devinxit, in quovis casu securissimam habet in eorum defensione tutelam. Hinc Claudianus:

Benevolentia.

Non sic excubiæ, non circumstantia pila,
Ut tutatur Amor.

Hinc Salonius Valerianus Imperator in symbolum suum his verbis utebatur: *Magnum satellitium amor.*

Ad demonstrandam militarem generositatem non incongruum esse crediderim, gladium figurare adjuncto brachio, quem in actu duellandi teneat, his verbis superadditis: *Noli fidere, si cor defuerit:* quod quamvis admodum vulgare sit, proposito meo nihilominus, ut reor, plurimùm convenit. Sic nimirum gladius, & aliud quodvis instrumentum bellicum, quod per se inanimatum est, ad nihil utile, obtusum, & enerve est, nisi gubernatum fuerit, à magnanimo corde. Ajebat Victorinus Hugo: *Plura machinatur cor meum uno momento, quam omnes homines perficere poterunt uno anno.* Recenset Stobeus qualiter Diogenes dicere solitus sit: *Nullus bonus est labor, cujus finis non sit magnanimitas, & firmitas cordis, non corporis.* Heros magnanimus, etiam absque ense, Leonum dentes conteret, sicut Lysimachus: ursorum fauces franget ut David: columnas diruet, ut Samson: serpentes strangulabit in cunis, ut Hercules: exercitum universum solus fundet, ut Epaminondas, ut Pelops, ut Eumenes, & horum similes: E contrario metus, galeam non habet, qua defendatur, umbonem quo tegatur, quamvis sub incude Vulcani elaboratus fuerit: nec ei securitas esset, etiam Ægide Jovis protectæ. Unde non immerito: *Ne mihi fidas, si corde deficis:* præmemoratus ensis introducitur hæc verba proferens.

De animai De fortitudine.

Considerando præterea, juxta Philosophorum omnium sententiam, quod Anima præcipuam in corde sedem habeat, quippe quod fons & origo est, unde sangvis progignitur, de quo sangvine deinceps animarum nostrarum potentiæ enascuntur: quod item anima à Deo creata, non secus ac purissima flamma de cælo derivet, & quod inde in tempore, per divinam providentiam præstituto, & præfixo ad habitandum in carne mortali profecta sit, quo denique rursum reversura sit: non abs re judicari, ad hanc

Anima ignis de cælo proveniens, & rursum e revertens.

hanc meditationem exponendam cor figurare, de cujus medio flamæ exurgant, apposita hac sententia: *Mundi melioris origo*: quibus verbis nobilitas animæ patescat. Epigraphe hæc ab Ovidio mutuata est:

Natus homo est: sive hunc divino semine fecit Metamor. 1.
Ille opifex rerum: & mundi melioris origo.

Hanc mentem meam authoritas Fabii confirmat, & secundum omnem dimensionem suam adæquat, ait enim: *Anima flammei vigoris impetum, & perennitatem, non ex nostro igne sumentem, sed quo sydera volant, & quo sacri torquentur axes inde venire, unde rerum omnium Authorem, parentemque spiritum ducimus, nec interire, nec ullo mortalitatis affici fato: sed quoties humani corporis carcerem effregerit, & exonerata membris mortalibus levi se igne lustraverit, petere sedes in astra.* Martianus Capella inquit, septem planetas omnes calores suos derivare in animam, tanquam in filiam suam. Sic inter antiquos senserunt Horus Apollo, & Aristophanes. Adhoc Prudentius intendit, dum ait: *Oris opus, vigor igneolus.* Legatur in his prolixè admodum Tertullianus *de Anima.* Et Cæsareus Junior inquit: Animam non secus ac vas sphæricum esse, clarissima luce circumdatum, & compositum. Prudentius de hoc loquitur Philo, dum in scriptis ejus legimus: *Anima expressum est beatæ naturæ simulacrum: decerpta à Deo particula: divinitatis radiatio.* Hæc vivacissima flamma per universam corporis machinam serpit, illamque informat: hæc corpori nostro activitatem impertit, in operationibus suis illuminat, atque idcirco non malè mihi videor superiora illa proposuisse. Hinc Apostolus Paulus inquit: *Ipsius & genus sumus.* Huic sententiæ suffragatur Empedocles & ipse Philosophus quamvis paganus, qui etsi immensum illum Altissimi spiritum non cognosceret, sensit nihilominus universa in mundo naturæ igneæ esse: nec id sine ratione credere videbatur, intuens in activitatem, motumque proprium ignis. Sed de his flammis sat ratiocinatum sit.

DEDICATIONES.

Ingeniosa inventio est, quam Petrus Crinitus de antiquis sapientibus refert: qui, ut septem Planetarum Dominium in corpus nostrum exprimerent: formando circulum sphæricum illuc hominem nudum collocabant, de cujus membris lineas quasdam ducendo, ad planetam illum derivabant, qui ei corporis parti prædominari credebatur. De corde tangebatur simulacrum, vel effigies Martis: volebant enim hanc corporis partem Marti sacram: quamvis plures inter Astronomos sint, qui cor à capite Draconis, tanquam signo præcipuo solis, observari velint. Utcunque sit, hi ambo Planetæ calidi sunt, fervidique progenitores sangvinis, ac idcirco non improprie cordi assignantur, tanquam scaturigini sangvinis. Sed ut verum fateamur, in sensu quantumvis mystico, dogmatico nihilominus, si Mars idea valoris est, si per solem divina virtus intelligenda est, utrique cor dedicari oportet, non Mercurio furtorum, & mendaciorum Deo: nec Lunari inconstantiæ: nec Veneri dissolutionum: & sic de cæteris Deitatibus malignitatis discurrendum. Totum hoc Musicus meus Armatus insinuabat: *In toto corde meo exquisivi eloquia tua, ne repellas me à mandatis tuis.* Et in eodem Psalmo: *Fiat cor meum immaculatum in justificationibus tuis, ut non confundar.* In hoc copiosissimi sunt Patres, Evangelia, & Prophetæ.

Cor dedicatum Marti, & Soli.

Cor dedicatum valori, & virtuti divinæ.

SIGNATURÆ CORDIS
IN PLANTIS.

Plantæ libri sunt, qui operationem divinæ beneficentiæ exponunt.

IN vastissimo libro plantarum, & arborum, ubi quot sunt folia, tot paginæ dici poterunt, quæ ex uno latere nobis omnipotentiam divinam, ex altero affluentiam divinæ bonitatis explanant: Excors omnino, & infirmi sensus dicendus est, qui in his divinam gratiam, & divinos favores non advertit. Osvvaldus Crollius vir doctissimus super hæc talem doctrinam adfert quæ cum exactitudine tam eximia in lucem hanc veritatem collocat, & mentem persvadet, ut tanto Authori injuriam fecisse videar, si de pluribus, quæ refert, medullam ego & succum non excerpsero: habet autem ita: *Necesse igitur Macrocosmi, tanquam parentis dispositionem, Microcosmo, filio scilicet accommodare, & mundanam anatomiam, cum microcosmi anatomia debite conferre. Exterior mundus est Theorica anatomia: speculum in quo minor mundus, id est homo, videtur: siquidem ex ipso homine mirabilis & præcellentis suæ structuræ, & creationis, quantum medico necessaria est, comprehendi ratio potest.* Multum hic memoratus Author diffunditur, demonstrando, qualiter Archæum superius, huic inferiori uniatur; descendendo de sphæris ad qualitates elementares: & qualiter hæ diversimode & in plantis, & in herbis, componantur, & copulentur, ratione videlicet sympathica: sicque disponente Dei bonitate (quæ nostris indigentiis semper assistit) ut male corrigantur, quæ naturæ nostræ inimica, infestare eam non desinunt.

Ut verò hic ab illa universalitate, ad particularitatem materiæ præfatæ cordis descendamus, inprimis illud dicendum: fructus Anacardi, qui figuram cordis præseferunt, eidemque colore omnino correspondent, virtutem magnam in singultibus, & oppressionibus cordis habere. Anacardi, juxta Matthiolum gravem Authorem (referente item Serapione) fructus arboris sunt, non absimiles cordi, quale in Avicula quadam colore rubea invenitur: tum videlicet cum hi fructus recentes sunt, tunc enim colore cor adæquant, in quibus liquor est, per modum mellis crassus, sangvini quam simillimus. In medio quasi anima candida est, similis amygdalæ exiguæ. Nascuntur in Sicilia & in montibus, qui continuis ignibus succensi sunt. Calidi & sicci in tertio gradu sunt: quodque medicinæ in iis servit, prædictus liquor est. Valet autem pro sensibus corruptis, confert memoriæ, frigidisque infirmitatibus sensuum, & nervis, & cerebro medentur. Hæc, insuperque alia citatus author commemorat, quæ annotatione, & lectu digna sunt iis, qui *conservis*, & *compositis* perficiendis se applicant.

Antoræ & Nardi montanæ radices bina corda, exigua repræsentant, hinc ejusdem quoque affectibus succurrunt. Nascitur antora, juxta mentem Theophrasti, aliorumque simplicistarum omnium, in eodem loco, ubi Napellus: non multum ab eodem remota, corrigens, & emendans mala, quæ venenata, & lethifera Napelli natura infert & imprimit. Hinc facile apparet quantum natura allaboret, ut hominem à tinea mortis præservet, cujus venenatis radiis antidota opportuna suggerit. Nascitur montana nardus, quæ ab aliquibus Tilacites, & Niris appellatur, in Cilicia, & Syria, ramulos & folia habens similia Iringo. Radices habet binas: quandoque nigriores, & odoriferas, similes amphodylo, sed subtiliores, & minores: Nec culmum producit, nec florem, nec semen. Hæc odore, & calore suo, omnibus affectibus supra memoratis medetur. Parem virtutem habet cortex Cedri: nec sine mysterio hic fructus fabricatus est, qui ab intro radios stellares jacere videtur, foris autem in cortice colore auri indutus est: vim enim habet, & vitalitatem præcipuam, ut imperfectionibus ventriculi & cordis succurrat. Idem nihilominus operatur, & sal, & succus, & composita melissæ, & trifolii, quæ inter herbas acetosas, vulgares, & nostrates censentur, & hinc ulteriori expositione non indigent. Adjungit his doctissimus Crollius, apices quosdam in summitate cardui sylvestris collocatos, quos Alleluja nominare consveverunt, qui potentes sint ad refocillandos spiritus cordis, siquidem defecerint, aut forte oppressi fuerint. Denique natura communis omnium parens, in plantis, & gemmis, præcipue in Sapphiris, Smaragdis, Hyacinthis, unionibus, corallis, & similibus virtutem collocavit ad corrigenda, tam nobilis membri symptomata: ita ut catervis supervenientium malorum propugnacula potentium Alexipharmacorum opposuerit, quorum notitia & compositio Professores artis non latet. Itaque ut his Magistris talium rerum documenta, & operationem, & exercitia relinquamus, ad hoc descendo, ut vicinius essentiam & proprietatem cordis explorem, præcipua ejusdem Epitheta recensendo.

EPITHETA.

HÆc materia tantopere necessaria est, & plausibilis, quæ videlicet orationis, & periodorum complementum dici poterit, ut magnus ille temporum nostrorum magister (sic eum nominari posse reor) Comes Emanuel Thesaurus in præfato suo Canone Aristotelico, non contentus iis, quæ ab Authoribus hactenus ad nos pervenerunt, epithetis, laudat & approbat, ut nova insuper, & peregrina introducantur, ut tanto cultior, tanto curiosior periodus evadat. Sed cum hoc negocium non nisi eorum sit, qui peritia & doctrina præcellunt, securius erit commune tritumque iter incedere. Opportunam interim æstimo electionem esse meliorum Poëtarum, & Authorum in præsenti volumine. Sunt autem præfati Authoris verba hujuscemodi: E contrario, inquit, Epitheta ingeniosa hæc sunt, quæ ingenii celeritatem requirunt, ut cum substantivo suo conjungantur, mediante nimirum notione alia, quæ non exprimitur: illa enim vox ingeniosior est, quæ eodem nobis intervallo temporis notiones plures repræsentat. *Thus odoratum* Epithetum proprium est, & ordinatum: sed si dixeris: *populi odorati:* jam saltus fit à populis ad odorem mediante incenso. Atque in hunc modum Epitheta arguta supra quamvis Categoriam subjecti, quod præ manibus est, deesse non poterunt.

Dum ergo ad materiam cordis propius accedo, in campum primus cum buccina sua majestate plenâ procedit Virgilius, qui cor nostrum mansvetudinis incapax ait: *Nesciaque humanis precibus mansve-* 4. Georg.
scere corda. Manilius cor petulans nominat: *Petulantia corda.* Manto plaudum: *Cor plaudum, clemens, mite, piumque gerit.* Eadem martiale: *Mavortia corda.* Adhuc eadem redivivum: *Rediviva calescere corda sentit.* Rursum eadem sitibundum: *Cordaque largitus rerum sitibunda novarum.* Denique eadem incredulum dixit: *Incredula corda.* Hinc Manto adhuc *Cor commiserans* inflammatum, & tremebundum appellat: *Ille Nurûs animos, & commiserantia corda.* Item: *Qui corda fide inflammata ferebant.* Item: *Hinc timidæ mentes, tremebundaque corda creantur.*

Statius

Statius igneum: *Ignea corda.* Idem flexum: *Sic flexa Pelasgum Corda labant.* Idem tenue: *Tenui captabat corde tumultus.* Levisomne Lucretius: *Et Levisomna canunt fido sub pectore corda.* Possevinus Sacrum: *Dissidet, & tardè sanies sacra corda capessit.* Molle dixit Ovidius: *Molle meum levibus cor est violabile telis.* Calens dixit Ausonius alia insuper Epitheta conjungens: *Palpitat & requies, vegetum, teres, acre, calens cor.* Baptista Pius tenerum dixit: *Et tenero rigidus stat tibi corde lapis.* Musæus purpureum nominat: *Tremit autem purpureum cor.* Poterit autem ad imitationem Ausonii vocari Cor justum, mansvetum, benevolum, beneficum, patiens, amicum, iracundum, trux, castum, sollicitum, exercitatum, forte, debile, verax, ambitiosum, protervum, æmulum, decorum, deforme, effæminatum, & virile: prout nimirum virtus aut affectus requisierit, quemcunque descripturus es: sicut forte hujuscemodi adjuncta plura suggeret ea, quam hic addimus

DESCRIPTIO.

NOli obsecro, benevole Lector, improperare mihi, in hic annexa Hypotyposi, si videor tibi in Idiomate latino nimium distendi, cùm enim liber dogmaticus sit, & authoritatibus nitatur gravissimorum virorum, cum hi omnes lingva latina scripserint, ad hanc ipsam lingvam mihi recurrendum fuit. Statueram ego volumen hoc universum in eodem idiomate in lucem dare, sed cùm partim in meditullio propemodum Italiæ sim, partim etiam anteriori, imò & quotidiana experientia docear, dari publico opera tanti ponderis in vulgato sermone nostro, conclusi tandem, ut videlicet curiositati simul & utilitati communi tanto melius prodesse possim, non nisi scriptione hac vulgata uti. In iis autem occasionibus, ubi citationum traductio, vel versio plus tolleret, quàm significationi rerum adjungeret, nimium mihi viderer & felicitati, & merito, & virtuti scriptorum derogare, qui cum tanta doctrina, & opportunitate lucubrationes suas prælo dederunt, siquidem in alienum idioma transferrem; unde in memorata descriptione eximii viri mei Laurentii, quam tibi Lector expono, videre tibi licebit quodcunque hactenus dictum est, nitiditate & elegantia, & doctrina verborum, propemodum totum in compendio hic comprehensum. Sunt ergo Authoris verba quæ sequuntur, & quæ ponderosa sunt: hinc nolim prolixitatem eorum sugillari, sunt enim acuta & ad rem maxime accomodata.

COR.

PRimum pyramidis est figura sensim gracilescente, & basi enim ampliore in turbinatum mucronem desinit: quia longitudo ad tractum, rotunditas ad robur, amplitudinemque confert. Situm est in medio thorace, ut vitalem spiritum, & vivificum nectar, salutaris instar syderis in omnia extrema diffundat. Quantitas ejus exigua, ut cæterorum vitæ principiorum, quorum vis maxima in parva mole spectabilis emicat. Carne dura & solida est, quo facilius inditi à Deo caloris flammam contineat, & necessaria perpetui motus agitatio diuturnior sit, ac sic expeditius in suos actus prorumpat. Caro hæc triplici villorum genere intertexta est: quorum recti, à basi ad mucronem extremum producti in cordis diastole sangvinem per venam cavam in dextrum sinum, aërem per arteriam venosam in sinistram trahunt. Obliquorum ministerio attractis perfruitur. Qui vero transversi orbiculatim cor, ejusque ventriculos ambiunt, sangvinem in pulmones, vitalem spiritum in aortam, & fumidos vapores in venam arteriosam egerunt. Adsunt venæ nutrientes, & ingenitum calorem foventes arteriæ, totam basim cordis instar coronæ cingunt, & ramulos hinc inde explicant. Totum deinde corpus peculiari tunica cingitur, & adipe copioso tota fere cordis superficies oblinitur, ne ob perennes motus incendio conflagret, & fatiscat. Quid ejus motum loquar? Quem non minus mirari liceat, quàm cæli labentis conversionem, aut Euripici septies interdiu, & noctu reciprocantis æstus. Hac agitatione fit spirituum generatio: & nihil omninò in perfecto animali ferax est, nisi vis illa præpotens cordis fœcunditatem largiatur.

Hic fibra intacta non remanet, hic pars nulla in abscondito latet, ad ultima cordis penetralia pertigimus. Privilegium hoc maximum descriptionis est, quod objecta sua penè ante oculos collocet, quamvis difficilia sint; & quæ longe à conceptione nostra remota sunt, præsentia & vicina facit. Magnum privilegium artis oratoriæ, & poëticæ, quippe quæ absque penicillo, & coloribus ad vivum omnia colorat, & depingit. Dulciter hæc animos mulcet, & catenis adstringit, illuc eos trahens, quo virtute naturali pertingere nunquam potuissent. Hæc rerum omnium viscera maxime abdita & occulta discooperit: ultimos terrarum mariumque confines aperit. Felices, qui hoc velo eloquentiæ navem oratoriæ artis norunt per hoc magnum mundanarum negotiationum conducere: hi enimverò non absque ratione dixerint, se cum Jasone ad possessionem aurei velleris pertigisse.

De multis, quæ huc collocare mihi licuisset, benevole Lector, hæc pauca pato animo velim acceptes, tibi persuasum habens, qualecunque sit sincero corde datum esse, nec enim sine corde hæc de corde descriptio mea fieri poterat. Hæc pauca sunt, quæ de omni hoc tractatu meo exprimere potui, quibus utique optarem palatum tuum indulcorari posse, ut videlicet, quascunque amaritudines in versionibus meis pristinis hausisti, hoc dulcore intermixto temperes. Itaque & tu benevolo corde hæc accipe, quæ tibi ministrante calamo cor meum proponit. Scio te è volucrium rapacium genere non esse, qui vesci cordibus velis: non ignoro econtra te benignitate tua, & benevolentia acceptum habere quidquid ea voluntas contestatur, quæ sinceritate cordis nititur.

Sequitur hic Applausus ad Operationes Cordis.

Oh di piu cupo arcano, e piu nascosto
Domicilio secreto, e di tesori,
Che concepirsi mai non pon maggiori
De piu gelosi affar scrigno riposto.
Di misteri sublimi almo composto,
De l' ire micidial scopo a i bollori;
Campo oue i dardi lor vibran gli amori,
Segno del alma ad ogni moto es posto.
Da te sol per nutrir spirti perfetti
Suggon le vene il piu vitale humore,
Ond' arbitro poi sei di vari affetti.
Ma de prodigi tuoi questi e il maggiore,
Che il Creator per olocausti eletti
Chiede a suoi culti in sacrificio il Core.

STOMACHUS, ET VENTER.

Anatomia.

HÆc pars hominis usque adeo necessaria, spectabilis, tantique momenti est, ut si nutrimentum homini, hac parte deficiente, subtraheretur, hæc microcosmi machina tam affabre elaborata & formata brevi collapsura esset. Stomachus enim materiam subministrat, unde postmodum novi indies spiritus vitales, & animales in corde & in mente generentur. Hic beneficus Pater est, qui quod ei fauces suppeditant, rursum filiis suis per alimenta congrua erogat, & dispensat. Doctissimus Laurentius receptaculum cibi, & potionis, primæque concoctionis officinam appellat. Aliis quoque nominibus appellatur, ut alvi constrictæ, liquidæ, perturbatæ, distensæ flatibus, suppressæ, fœtidæ. Hippocrates item in prognosticis aphorismorum sæpius cloacam nominat. Quandoque hoc nomen *venter* omnem cavitatem internam denotat, ut ventres cerebri, cordis, thoracis: hæc enim ventriculos suos habent: quandoque etiam omnem cavitatem, etiam quæ sensum pene fugit, significat. Dignitas ventriculi ex hoc potissimum palam fit, quod primaria facultas sit omnium corporis alterationum & mutationum. Unde non immerito Quintus Serenus illum principem, & regem vocat, qui subditis suis, hoc est reliquis membris alimenta, & nutrimenta subministret.

Sect. 4. lib. 6. Epidem.

Qui Stomachum salidum habent carne frigidi sunt.

Curiosum admodum est nosse id, quod Hippocrates memoriæ dedit: ait enim: *qui ventriculo sunt calido, carnes habent frigidas.* Sunt autem hujuscemodi homines, juxta eundem Authorem venosi, & iracundi; ventriculus enim calidus chylum fœtentem, & semiputridum generat, unde chylificatio non laudabilis provenit: venæ item hoc impuro sanguine turgidæ redduntur: unde facile iracundia nascitur: & ab his succis infectis, & putridis transpiratio prohibetur. Observatu digna est similitudo Hippocratis, quam super hæc posuit, ait enim: *Qualis terra arboribus, talis venter animalibus: unde si vel minimum afficiatur, aut diuturna officii vacuitate reddatur ignavior, tota corruit statim, atque labascit naturalis œconomia. Propterea ventris segnities omnium confusio est, vasorumque impuritas.*

Sect. 3. l. 6.

Ventriculus organum, aut instrumentum cavum est, longum, rotundum, & membranosum; contextum ex omni genere villorum: factum idcirco, ut ciborum receptaculum sit, & sinceram chylificationem operetur. Figura ejus oblonga, & rotunda est, per modum cucurbitæ, vel cucumeris. Amplissimum eum esse oportuit, ut videlicet pro recipiendis cibis vas capax sit; oblongum idcirco, quod ab una parte recipiendis alimentis, ab altera in intestina dejiciendis accommodatus sit. Hujus figura in quadrupedibus magis sphærica est, in homine longior, solus enim homo dorsum largius, cæterum animalium genus acutius habet.

Quare Stomachus longus sit.

Situs Stomachi.

Sedem vel situm sub diaphragmate habet, in medio hepatis, & lienis: sed potissima ejus pars sinistrum hypochondrii latus occupat, idque ut gravitatem hepatis ex altera parte compenset: hepar enim à dextro latere situm est. Sic enimvero natura illuc stomachum alligavit, ne nimia ciborum abundantia repleretur. In superiore sui parte diaphragmati cohæret suspensus, in inferiori intestinis, quæ omentum appellantur, annexus est: à posteriori latere dorso connectitur, versus dextram duodeno, versus sinistram lieni.

Stomachi amplitud[...]

Hoc vas capacissimum est, unde Hippocrates scriptum reliquit in quibusdam animalibus, palmorum amplitudine quinque esse. Imo in quibusdam plures numero ne quinque sunt: in volucribus enim triplex est, prout quidam palmos memorant. In animalibus, quæ ruminant, quorum alimentum siccum est, ventriculum ajunt esse quadruplicem. Substantia illius membranosa est, in primis nimirum duabus tunicis: tertia de minoribus surculis venarum & arteriarum pene innumerabilium contexta est, admittens nervos amplissimos. Tunicarum interior nervosa communis est œsophago, lingvæ, palato, ori; cujus continuationis evidens testimonium est amaritudo oris, cum ventriculus nimirum bilioso humore superabundat: unde *Hippocrates: Jamjam vomituris labrum inferius palpitat.*

In prog[...] stico.

Oportuit autem hac ratione eum construi, ne forte quippiam contrarium ventriculo, os reciperet. Inde natum proverbium: *prima digestio fit in ore.* Contexitur autem triplici villorum ordine, partim ut secundum positionem omnem distendi, partim ut ministerio illius alimentum trahere, retinere, & expellere possit. Superficies interioris tunicæ crusta quadam ab excrementis tertiæ concoctionis natæ tegitur, & vestitur, idque hac de causa, ne interna tunica callosa fieret, ne item venæ in approximatione sua damnum paterentur, moderatam etiam facultatem retentricem in cibis adduceret. Quod si lubrica esset, facile cibus dilaberetur. Tunica extera paulò crassior est, & carnosior: complures transversas fibras habens, obliquas pauciores. Ultima quæ reliquas omnes operit, & includit, de peritonæo nascitur, gignens Epiploon, & Anticam.

Plures venas habet ventriculus, quæ à porta ejus distenduntur (quarum nomina, & cognitionem versatioribus remitto, & Anatomicis profundioribus) totidem fere arteriis copulantur. Nervos item complures de sexta cerebri conjugatione admittit, idque in superiori orificio, ubi mutuo complexu implicantur; serie nihilominus multiplicata per reliquas partes distribuuntur, ubi in ramos tenues & exiguos degenerant.

Continet ventriculos partes dissimilares, quarum tres sunt, hoc est orificia duo, & fundus. Orificium idem est, cum ore uteri, & vesicæ. Hæc sedes appetentiæ est, & famis. Summam cum corde sympathiam habet, sicut & cum cerebro, idque ob viciniam utriusque, extremum enim angulum, vel cuspidem cordis tangit. Communicationem cum cerebro

cerebro habet, propter insigniores stomachi nervos, qui cerebro nectuntur: unde contingit ut ventriculo malè affecto symptomata melancholiæ invadant: & si quando fame opprimitur, vibrando præfatos nervos, ipsum hepar tormentat.

Fibras gerit circulares, easque in copia ingenti, quæ præmemoratum os ventriculi constringunt, ne in œsophagum resiliat, & regurgitet, & ne cibi pronis nobis, aut supinis in gulam relabantur.

Orificium inferius Janitoris nomine appellatur: nec abs re: officium enim illud exequitur, retinendo domi quod cibatum est, ne prius quàm digestio facta sit, aut indebito tempore egrediatur. Non vergit deorsum versus, ut quidam hallucinati sunt, sed superiora spectat, ne quicquam decidat, nisi bene concoctum. Hæc bina orificia situ suo differunt: superius enim in sinistram spinæ partem contorquetur, circa undecimam thoracis vertebram; inferius sedem dextram occupat. Superius illud natura paulò latius, & majoris capacitatis efformavit, quandoque enim fame sollicitati, dura, & inconcocta deglutimus. Hæc ambo orificia substantia crassiori, quam reliquum ventriculi corpus constant: Ambo rugosa sunt, & crassa, fibris orbicularibus & carnosis dotata, ad similitudinem sphyncteris: unde fit, ut dilatari, restringi, claudi, & aperiri possint.

Aperitur horum alterum ad recipiendos cibos, & ut aditum jam coctis præbeant, qui deinceps diffundi possint. Clauditur inferius, ne extra tempus quicquam labatur: superius item, ne fumi perfectionem digestionis interturbent. Sic qui rem quandam confestim coquere satagunt, operculo ollam claudunt. In quibusdam hoc orificium patulum est, partim ob commessationes continuas, partim ob intemperiem humidam, ita ut restringi totum nequeat. Subjecti sunt hujuscemodi homines vertiginibus, hemicraniis, suffusionibus, aliisque malis. Sunt item alii, quibus ob tristitiam ita constringitur, ut nonnunquam necessario quoque alimento transitum neget. Hæc autem præmemorati orificii dilatatio, aut restrictio non fit pro voluntatis humanæ arbitrio, nec operâ membranarum, aut valvularum, nec ministerio tuberculorum glandulosorum, qui per modum annulorum illud constringant (prout quondam credidisse se Laurentius inquit) sed solo naturæ impulsu.

Superest, ut tertiam quoque ventriculi partem, fundum, inquam, examinemus, qui in medio Epigastrii collocatus est; flectitur autem potius versus sinistram, quàm dextram partem. Hoc ciborum promptuarium est, & sedes alimentorum. Hic Medici sedem concoctionis primæ collocant: perfecta siquidem chylificatio non in orificio sed in fundo fit. Unde Natura sagax & provida foco nutritivo, & calore temperato hanc partem dotavit: non secus ac caldariam quandam, quæ ad cibos concoquendos, per circumdatas flammas ad ebulliendum excitatur. Ventriculus cum exactitudine ab hepate circumdatur versus partem dextram: versus sinistram à liene, prout supra relatum est.

Connectitur hic idem ventriculus cum genere venoso, & arterioso, per complures venas & arterias; cum cerebro præsertim per insignes nervos: cum œsophago per orificium superius: per pylorum cum intestinis, & cum partibus ventris inferioribus, vel peritonæo. Movetur motu non voluntario, hoc est naturali, non animali. Duplex ejus usus est: primum, ut receptaculum cibi sit: deinde ut digestioni, & chylificationi inserviat. Ex una parte operatur, cum ex altera cavus sit. In hunc modum temperatus, & compositus est ventriculus.

Itaque apud Sapientes illud inconteſtatum manet, stomahcum sedem esse appetentiæ: hæc pars sensuum exquisitissima est, quæ reliquas partes spectat, ne per inediam ad extrema deducantur, atque ita deficiant, & consumantur. Ad hoc natura provida & solers providit: ne videlicet reliqua corporis membra exhausta, & famelica marcesserent. Nisi enim horum appetitui, & desiderio tam prompte venter succurreret, utiq; potentia nostra deficeret, & brevi temporis lapsu humana ætas consumeretur: sic Galenus inquit. Hic ergò ut dictū est, sedes est omnis appetitus, & famis: hic inquam sensus est condimentorum, & succorum. Porrigunt autem sensum hunc, duo nervi insignes stomachici, nati de conjugatione sexta. Qui autem præter hæc nosse desiderat, quomodo appetentia animalis excitetur, Galenum attentè consulat: cujus doctrina & ratiocinatio nimirum prolixa huic loco futura esset, cùm tractatus hic compendiosus & brevis sit.

3. De locis affectis.

3. de Crisibus Comment. ad sect. 63. Prognost. 1. de sympt. causis.

Curiosum porrò est novisse, si chylificatio, aut chyloides fiat caloris vigore, aut mediante ventriculi forma: Ad quod breviter respondeo: utriusque eum concursu fieri. Certum quidem est concoctionem omnem opera & ministerio facultatis concoctricis fieri; hinc ventriculus ex omni parte calefit, sicut & calefacit: nihilominus universa concoctio non tam calori attribuenda est, alioquin febrilis esset, & excessivus. Dicatur igitur fieri concoctionis principium operante calore, sed perfectionem ejus à forma vasis, ejusdemque proprietate ad hoc disposita provenire.

Præterea qua ratione se ventriculus nutriat, & alimentet, varia est Medicorum opinio. Quidam ajunt, in chylo fieri: alii crudo sangvine, necdum in parenchymate hepatis elaborato, sed in ramis intestini, qui portinarii dicuntur, initiatum. Avicenna Author est tunicam ejus exteriorem nutriri sangvine, interiorem chylo. Zoar Anticus scripto dedit partem superiorem, utpote nervosam chylo, inferiorem sangvine alimentari. Denique doctissimus vir Laurentius ventriculum, sicut reliquas quoque corporis partes à chyloso sangvine, & elaborato in hepate nutriri existimat: pro cujus sententiæ corroboratione Galenum adducit.

Scio quidem, quod sicut aqua vehementius agitata, tanto magis purificatur, & clarescit, sic objectiones quoque, & argumenta in opinionum diversitate tanto apertius, tantoque fortius in campum veritatem producant: sed cum opus hoc ad disputandum institutum non sit, sufficiet mihi, siquidem Lectori, quod utile fuerit, attulero, reliqua in vastitate argumentorum, & probationum sita, quippe quæ sola jam volumen integrum requirunt, curioso lectori alibi quærenda sunt.

Concludo in his duplicem famem esse: naturalem unam, alteram animalem: prior illarum absque sensu est, insita omni parti: altera sensus exquisitissimi est, propria ori, & ventriculo. Quietatur prima per solam assimilationem: Hæc autem non nisi convulsione cessante: hinc si cibus sumptus est, continuò tormentum famis sedatur: dum enim ventriculus repletus est, cessat illa convulsio, & compressio. Quietatur & corrigitur fames naturalis, cum tunicæ interiores rigatæ fuerint: idque non confestim, sed per assimilationem perfectam; quæ perfectionem suam non nisi temporis intervallo debito consequitur; hæc enim actio tempus requirit, & momentanea esse nequit. Unde Galenus arbitratur

quod chylus à venis fugatur, ac subito in sangvinem transmutetur: ac deinceps rursum à ventriculo attrahatur. De quo quid reliquæ scholæ sentiant Professoribus artis, & curioso Lectori alibi disquirendum relinquo. Sed hæc dixisse de his sufficiat.

HIEROGLYPHICA.

HIC tractatus nec sententiis, nec significationibus copiosus erit: quamvis enim stomachus pars sit corporis admodum considerabilis; cum nihilominus ad alias actiones non distendatur, nec aliud objectum observet quàm ut recipiat, & nutriat, aditum, per tam pauca non præbuit, ut idea inde debita formaretur, quæ scriptioni servire posset. Hunc nihilominus cum ventre inferiore conjungam, ac sic ut debitam perfectionem suam consequatur, allaborabo. Proinde hic & in præsenti Hieroglyphico id rursum mihi repetendum est, quod in materia digitorum jam relatum est: hoc est, quod Ægyptii Sacerdotes per digitum medium, ventriculum figurârint: fortassis quod noverant, dum nimium oneratus est, siquidem digitus hic gulæ, vel faucibus immissus fuerit, id quod nimia abundantia aggravat, per vomitum egeri. Hanc picturam Horus Apollo exposuit.

Stomachus in medio digito intellectus.

Adhuc alia illic ventriculi cum præfato digito analogia est, (inquit Valerianus) scilicet cum stomachus in medio hominis situs sit, sicut digitus ille in medio manus, hinc antiquos ad comparationem hanc faciendam occasionem sumpsisse. Adjungitur his quod stomachus penè inter maxima corporis membra sit, pariter digitus ille inter reliquos maximus est, sicut id videri oculis potest.

Si ad priorem expositionem intendimus, hoc est, quod digitus ille aggravatum ventriculum onere suo per vomitum liberet: dixerim actionem hanc humanæ prudentiæ admodum inimicam esse, nec honestati vitæ convenire, siquidem intuitu remedii hujus, helluo quispiam sese voracitate nimia ingurgitet, aut vino se ad repletionem usque adimpleat. Quis enim nesciat fomitem & sentinam vitiorum omnium esse nimiam ventris repletionem, quæ omni enormitati culparum, & delictorum subjecta est. Ex hac scaturigo iracundiæ sumitur, inde est vindictæ bullientis rabies, inde æstus libidinis, hinc vertigo ebrietatis, & omnis demum rationis sanæ diminutio, quæ hominem brutis animalibus æquiparat. *Sic est*, inquit Basilius: *ebrietas non suscipit Dominum, ebrietas Spiritum Sanctum repellit: fumus enim enim apes fugat, crapula vero pellit spiritualia dona.* Quæ veritas etiam à paganis intellecta est, unde Anacharsis, prout magnum decuit philosophum, sic ajebat: *Primum quidem poculum quod infunditur sanitatis gratia bibitur, alterum voluptatis, tertium injuriæ, & contumeliæ, ultimum insaniæ.* Volebat Seneca ad remedium mali hujus, sicut & iræ, præsentari hujuscemodi hominibus speculum, ut intuentes in motus incompositos, & insulsos, intelligant quantum à sede rationis (qua dotati fuerant) ad similitudinem brutorum animalium degenerarint. Diogenes, qui mordere solitus non erat, nisi vulnus salutiferum infligeret: interrogatus cur grande poculum vino optimo repletum, quod ei præsentatum fuerat, effuderit: respondit: *Si vinum ebibero, non solum ipsum perit, sed me quoque perdit.* Minus damnum est musti, sed multo majus damnum rationis. Dum enim fortalitium prudentiæ demolitum est, sensus, tanquam populi rebelles continuo ad eandem deprædandam procurrunt, suppellectilem ejus pretiosissimam asportando; secreta videlicet cordis. Hinc Menander ajebat: *Molestum est cum quis præ vino nimis loquitur.* Itaque nemo tam excors sit, ut ab indomito equo isto de sella dejiciatur: quin potius ratione illum refrænet.

Ex Stobeo. *loc. cit.* *De Ira.* *Ex Stobeo.*

Paulò copiosior est inferioris ventris materies, ad significationes enim majores in Hieroglyphicis suis distenditur: nec verò etiam ab umbilico disjunctus est, prout loco suo patebit. Apud expositores sacros & principii, & originis idea erat: hoc est: cum quis sapere cœpisset, vel cum res quæpiam à principiis longinquis petenda esset. Sic vir Dei Job inquit: *Ab utero matris meæ creuit mecum miseratio.* Et David: *In te projectus sum ex utero: De ventre matris meæ.* Utque ad Job revertar: dixit ille ab utero matris suæ crevisse secum miserationem, eo quod à primis infantiæ suæ annis, eam erga pauperes exercuerit.

Principium sapiendi, & cognitio à principiis remotis. *Iob. c. 18.* *Ps. 21.*

Venter quoque similitudinem, & significationem maris obtinuit: proportionem autem hanc interpretes sacri observant: quod sicut Mare omne animal aquatile, flumina quoque in se recipit, sic venter omne id, quod à venis ministratur. Optima item similitudo, ad exprimendam voracitatem, & ingluviem ejus. Ebullit, & regurgitat hic per intemperantiam suam, non secus ac mare, semper plenus, semper famelicus. Sibi solum servit, nulli alteri: nec audiens, nec inhians nisi ad propriam utilitatem suam. *Liguritor venter* (verba sunt Sancti Basilii, quæ mihi cum præfata similitudine correspondere videntur:) *Semper aliquid postulat, nunquam intermittit: hodie accipit, cras obliviscitur: Cum plenus est, de continentia cogitat: vaporibus autem cibi discussis obliviscitur eorum, quæ statuerat.* Non tantopere in Mari dixerim tempestuosos fluctus elevari, non tantam ventorum copiam exurgere, quot vapores in ventre sublevantur, quot humores turgidi ebulliunt, & evaporant.

Venter comparatus mari. *Ex Stobeo.*

Quemadmodum item mare sine fundo esse dicitur, nec satiari unquam devorando, sic Hieroglyphicum quoque insatiabilitatis est venter: id quod inter alios Horatius dixit:

Insatiabilitas, & gravitas.

> *Quidquid quæsierat ventri donabat avaro.* *In Ep. lib. 1. Epistola 15.*

Et paulò infrà.

> *Scilicet ut ventris lamna candente nepotum*
> *Diceret urendos.*

Sic S. Paulus Cretenses appellabat: *Malas bestias, ventres pigros.* Lucilius item ait: *Jam & vivite ventres.* Ælius Donatus, commentando Terentium, ubi inquit: *Pugnos in ventrem ingeri*, exponit hæc de toto ventre intelligenda. De hac voracitate, inquit Pierius Valerianus, Rex David locutus videtur, dum sic habet: *Inimici mei animam meam circumdederunt, adipem suum concluserunt.* Et alibi: *De absconditis tuis, adimpletus est venter eorum.* Venter igitur sicut mare, fundum non habet.

Ep. ad Tim. *Ps. 16.*

De lege divina, quæ per plura Levitici capita imperat, quandoque ut extra urbem feratur, quandoque ut comburatur, ut in cineres redigatur, quandoque ut ab excrementis & immunditiis purgetur, sacri interpretes Hieroglyphicum & adæquatam similitudinem desumpserunt, mundandos nos esse à delictis, & peccatis nostris, quæ per putredinem & excrementa illa intelligi possunt. Pari modo & per fimum, & stercus in divinis literis, macula peccati, & reatus intelliguntur: possunt autem lavari, & corrigi, & mundari. Hæc extra castra portanda sunt, & in terram defodienda, ne perniciosa lue sua vicinos inficiant.

In his præfatus Pierius vir eruditissimus non tam scriptorem Hieroglyphicorum, quam glossatorem Scripturæ Sacræ se præbuit, cujus præcipuos sensus huc

huc adferam. Ait inprimis: Cum in Scripturis Sacris DEO venter attribuitur, illic divinam ejus ſubſtantiam & originem inferri, & prædicari: unde pſalmiſta: *Ex utero ante Luciferum genui te.* Incomprehenſibilia item judicia Dei figurantur, quorum inveſtigatio, inquit Eucherius, nulli omnino homini data eſt: qui Prophetam Habacuc, ejusque verba: *Venter meus turbatus eſt in me*: intelligi vult de vaſe, & receptaculo rationis. Huic concordat, quod ipſe Redemptor noſter ore ſuo, teſtante Evangeliſta Joanne protulit, ubi ait: *Qui credit in me, flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ.* Cum Jeremias repetitis lamentationibus ait: *ventrem meum doleo*: præmemoratus Author totum de ventre vel cognitione mentis potius, quàm de ventre materiali ſumendum inquit. Explicat item legem Leviticam, quam vetamur ſequi ventriloquos, in iis Magos intelligens, qui pythonicum ſpiritum in ventre gerunt, juxta interpretationem ſeptuaginta. Ex his patet, quàm in literis quoque ſacris hic vir expertus fuerit.

MORALIA ET MYSTICA.

Conſiderabilem in hoc ſtomachum inquit Aldrovandus, quod ſicut ille alimentum recipit, idque dum concoctum fuerit, & ab excrementis ſuis purificatum, ad reliquas partes transmittit, ſic pari modo ſapientem eſſe in doctrinis moralibus, aut qualibuscunque aliis. Recipit ille doctrinarum eſcam, quam proinde rationi transmittit, ad refocillandos nimirum ſpiritus, ſiquidem tepefacti fuerint: ſecernit autem purum ab impuro, hoc expellendo, illud reſervando. Gloſſa item ordinaria, cum in ſacro textu mentio fit ſtomachi, cuſtodiam illic ſenſuum intelligit. Metaphora, & ſymbolum etiam iræ & odii eſſe, inquit eadem gloſſa. In hunc ſenſum Job ait: *Cujus meſſem famelicus comedet, & ipſum rapiet armatus, & bibent ſitientes divitias ejus.* Supra quod Iſidorus Clarus: *Per famelicos & ſitientes intelligit eos, qui rapiendis divitiis inhiant.* Infelices qui talibus cibis ventres ſuos infarciunt, nec enim aliud attendant quam morbos bilioſos, paſſiones cardiacas atroces, putores, cephalalgias, convulſiones, & per conſequens, ſpaſmos, rancores, & mortem. Quem locum jam alibi ſat copioſe, & concludenter diſcuſſimus.

VENTER.

Cum nomen ventris pluribus rebus conveniat iisque communioribus, copioſior in hoc ſignificatio Sanctorum Patrum invenitur. Imò verò plus debito capitulum hoc extendi oporteret, ſiquidem eorum omnium de his ſententiam huc collocare libuiſſet. Inprimis autem S. Auguſtinus, Athanaſius, Hieronymus, & Ambroſius ſupra Cytharædi ſacri textum doctiſſimam expoſitionem formant, ubi ait: *Ex utero ante Luciferum genui te.* Cum enim uterus ventris pars præcipua ſit per hunc uterum in Deo patre ſecretam originis illius ſubſtantiam & eſſentiam volunt intelligi, ex quo ineffabiliter ante omnem creaturam, conſubſtantialem ſibi, & coæternum filium progenuit: De hac porro generatione, conſilium & judicium Trinitatis Sacroſanctæ provenit.

Aliter de hoc Eucherius Cyrillus, & Gregorius ratiocinantur: ajunt enim hoc nomen uteri conſilium indicare, & determinationem Patris cæleſtis, quo conſilio & determinatione etiam ante ſæculorum conſtitutionem per prædeſtinationem concepti, & in ſæculis poſterioribus producti ſumus. De hac æternitate Job loquitur. Uterus Dei, quo Judaiſmum portaſſe legitur (ſicut illud Iſaiæ eſt: *Audite me domus Jacob, & omne reſiduum domus Iſraël, qui portamini à meo utero*) alluſionem habet, inquit Iſidorus Clarus, ad id quod Pſalmiſta ait: *De utero matris meæ usque in ſenectam & ſenium ne derelinquas me.* Quod nihilominus aliter à S. Patribus Auguſtino, Hieronymo, & Eucherio exponitur: ajunt enim in hos miſericordiam divinam denotari, qua tam patienter prævaricationes noſtras tolerat. Significat item (ſic illi ajunt) divinam gratiam, in cujus ſinu, tanquam in utero refocillabantur Judæi: ſed cum in Chriſti & Meſſiæ adventu perfidiæ frigore conſtricti, & conſtipati fervorem charitatis amiſerunt, ſicut & fidem, ab hoc ſecreto ſinu rejecti, tanquam ab utero divino deſtituti, & deſolati permanſerunt.

Supra locum illum eximium Cantici: *Venter tuus eburneus*, ubi Iſidorus Clarus ſic legit: *Obductus ſaphyris*: Rupertus Abbas non minus expoſitionem conſideratione dignam adfert, dicendo: Indicari hic naturam humanam (conjunctam divinæ) à Redemptore noſtro aſſumptam: volendo fortaſſis in pulchritudine ſaphyri divinitatem figurari, in candore eboris illibatos humanitatis mores. Ad illud Cantici: *Venter tuus ſicut acervus tritici, vallatus liliis*: S. Auguſtinus & Ambroſius inquiunt, de utero ſacratiſſimæ Virginis id explicandum, quæ nobis Chriſtum verum electorum frumentum dedit, panemque vivum Paradiſi. De hoc utero pretioſiſſimo æternus Pater unigenitum filium ſuum, ab æterno prædeſtinatum Chriſtum vocavit, vaticinando per Iſaiam Prophetam: *Dominus ab utero vocavit me, & de ventre Matris meæ recordatus eſt nominis mei.* Ad quod præclarè Iſidorus Clarus: *Secundum noſtros verò ſunt verba Meſſiæ, quem Deus Pater ab utero Matris ſuæ ordinavit, & ad hoc deſtinavit, ut eſſet Servator, ac Redemptor noſter.*

Uterus Rebeccæ, qui geminos includebat, prout in ſacra Geneſi habetur, juxta S. Auguſtinum, Gregorium, & Ambroſium ſignificare poterit Eccleſiam, quæ binos in ſe populos continet; quod item in utero Thamar exprimitur, juxta eosdem Authores. De quo David tale vaticinium dedit: *Erraverunt ab utero locuti ſunt falſa*: ſic rurſus Auguſtinus, & Gregorius ſentiunt. Origenes, & Ambroſius per ventrem quandoque Synagogam intelligunt: de qua ſegregati fuerunt Paulus & Barnabas, prout in actibus Apoſtolicis habetur, ſicut & in Pauli Epiſtolis.

Supra id quod Job ait: *Nudus egreſſus ſum de utero matris meæ, & nudus revertar illuc*: citati Authores commentatur, hic Redemptorem noſtrum intelligi poſſe, qui nudus exiit de Synagoga, cum Judaiſmo relicto in incredulitate ſua, ad gentes tranſiit; ſicut caſtus Joſeph, relicto pallio in manibus Dominæ ſuæ infidelis auffugit. Copioſæ ſunt Authoritates, & ponderationes S. Gregorii ſupra ventrem, idque ſparſim in moralibus ejus, ubi mentem nonnullibi, nonnullibi memoriam, alibi cor, quandoque conſcientiam, quandoque interiora animæ vult intelligi. Quod præterea venter (proſequitur S. Gregorius) continens viſcerum eſt, illa virtus quoque, quæ perfectionis capax eſt, hac denominatione ventris appellari poterit. Mens item, dum cibum ſupranaturalem recipit, per modum ventris paſta, reliqua membra regit, & gubernat. Hi ſenſus

Margin notes (left column): alm. 109. — p. 3. — p. 7. — p. 4. — v. c. 20. — monſtris. — c. 5. — ſſent. Di- ,contra .Ad Prin- a. — bono Pa- rch. — m, 109. — it. Spir. an. 22. Moral. 22.

Margin notes (right column): Cap. 19. — Cap. 49. — In hunc loc. — De eſſent. div. — In Iob. 38. — fortit. ſpir. 1. — Cant. 5. — In loc. cit. — Cant. 7. — Epiſt. 120. — De Inſt. Virg. — Cap. 49. — Cap. 25. — In pſ. 57. — In Cant. 7. — Ep. 14. — Gen. 38. — Pſ. 57. — Act. 13. — Cap. 1. — In Pſ. 21. — 2. Moral. 31. — In Iſ. hom. 7. — In pſ. 118. — In Iob. 1. — 12. 20. 15. 56. — 4. 21. 23. 11.

sus mystici & figurati exprimuntur potissimum in Genesi, Exodo, Job, in Psalmis, in Proverbiis, in Isaia, in Threnis, in Cantico, in Ezechiele, in Habacuc, in S. Joanne, & Apocalypsi. Ejusdem sententiæ sunt S. Gregorius, Hesychius, Chrysostomus, Beda, & S. Augustinus. Hinc supra illud, quod Regius Cantor ait: *De absconditis tuis adimpletus est venter eorum:* per hoc significari inquiunt occultam conscientiam illorum: aut vero (sic commentantur Arnoldus, Ambrosius, & Gregorius) *adimpletus est appetitus eorum in Christum, quando ipsum usque ad crucem sunt persecuti.*

30. 13 3 15. 17. Ps. 30. 39 Is. 16. Thr. 1. Cant 1. Ezech 3 Hab. 3. Ioan. 7. Apoc 1. In Levit. 3. In Ioan. hom. 10. In Prov. 20. In ps. 31. In ps. 16. Ep. 14 in cant 5. Levit. c. 3.

Per ventrem victimæ, de quo in libro Levitici dicitur: *ventrem atque universa vitalia, &c. adolebit ea sacerdos super altare, in pabulum ignis, & oblationis Domini:* S. Hieronymus appetitum, & desiderium operandi intelligit: & generaliter (inquit idem) concupiscentiam carnalem indicat; unde etiam de serpente dicitur: *super pectus tuum gradieris.* In fæmina illa Madianitide fornicaria (de qua in Numeris fit mentio) quam zelosissimus Phinees pugione in ventre confodit, Philo, & S. Ambrosius, & Beda, vanas, & frustraneas mundanorum hominum occupationes intelligunt: sicut item momentanea gulæ oblectamenta, sicut & sensuum; quæ ventri mancipantur, demum in excrementa & putredinem convertenda. Ejusdem mentis Arnoldus est, & S. Gregorius, qui demonstrant, mentibus Deo consecratis, omne id, quodcunque in humanis & terrenis actibus operantur, cadere in secessum, & putrefieri, relinquendo rationem purificatam, & ad ministeria divina bene compositam. Unde Apostolus Paulus inquit: *Esca ventri, & venter escis.* Qui verò luxuriæ dediti sunt (idem Gregorius in pluribus locis repetit) contrarium agunt, Deum enim sibi ex ventre suo constituunt: ad quod verba S. Pauli referenda, dum ait: *quorum Deus venter est.* Idem dicitur in Psalmis, in Jeremia, ad Galatas, in Ecclesiastico. Sic Venter Behemot (de quo liber Job) in eundem sensum sumitur, juxta S. Gregorium Nyssænum.

In Ezech. 7. Num. c. 25. 2. Alleg. De fug. Sac. 7. In Gen. 3. In Ps. 30. 11. Moral. 1. Cor. 6. Psalm. 30. Ierem. 4. Galat. 1. Eccli. 37. Iob. c. 40.

Supra illud Isaiæ Prophetæ, ubi Dominus sequentibus verbis Jacob servum suum corroborat: *Et nunc audi Jacob serve meus, & Israël, quem elegi: Hæc dixit Dominus faciens, & formans te, ab utero auxiliator tuus:* S. Hieronymus ait: animabus electis, ab utero usque, hoc est à principio nativitatis Deum cum speciali semper adjumento, opitulari, ut ab omni tribulatione & labore eruantur. Prout illud in Patriarcha Jacob manifestum fit, eum in ventre materno adhuc pedem nihilominus fratris sui Esau retraxit, qui primus ad exeundum processerat. Intelligi item Ecclesia poterit (inquit idem author) cui à primordio suo divina tutela indefessum præbuit subsidium, & fideles suos tutata est.

Isai. c. 44. Loc. cit.

Apud eundem Isaiam, postquam de comminatione divina contra Moabitas dictum est, & deinceps concluditur: *Super hoc venter meus quasi cythara sonabit:* Lyranus concludit, & commentatur, hunc actum divinæ bonitatis & compassionis esse. Supra chymæricam illam Regis Nabuchodonosor statuam, in mysterio autem veridicam, & realem, glossa ordinaria chronologicam, & eruditam reflexionem format, dicendo, in ventre, qui de ære fusus erat, Regnum indicari Macedonium, quod in militibus suis magnum sonitum excitavit. Dicit item per hoc doctrinam significari ad vanam gloriam directam. S. Augustinus contra Adamantium scribens, per ventrem omnis belluæ habitaculum inquit hæreticorum intelligi, ubi per erroneas doctrinas opiniones suas stabiliunt, atque idcirco numerum suum augent. Sed hic venter illis vacuus permanet, ut nullum emolumentum ex magisterio erroris consequantur. S. Hieronymus in ceto Jonæ figurat limbum tenebrosum, in quem Salvator noster descendit, ut in valle illa miseriarum detentos liberaret. Poterit item, juxta mentem Ruperti Abbatis, & Lyrani, mors Redemptoris intelligi, aut sepulchrum ejus: convenit Evangelium Joannis: sicut & S. Matthæi, qui locum profundum, & absconditum illud fuisse inquiunt. Unde in Ecclesiastico legitur: *De altitudine ventris inferi.*

Isa. c. 16. In Ioan. 1. Eccl. c. 51.

S. Gregorius inquit, in universum, sub nomine ventris humanum genus sumendo, Paradisum significari posse, in quo genus nostrum formatum, & compositum est. Hujus portas præposterè, Dæmon aperuit, dum per simulatam vafritiem suam dissolvit, & erasit de humano corde præceptum divinum. Venter item, secundum S. Augustinum, perfectam legis adimpletionem figurare poterit, de quo Judæos aberrasse Regius Psaltes inquit; *Erraverunt ab utero, locuti sunt falsa.* In hoc ventre Joannes Baptista absconditus fuit (de quo S. Lucas meminit) dum venturum Messiam è deserto suo prædixit, & annunciavit.

2. Moral. 12. De Sanctis Serm. 20. Ps. 57.

In Isaïa, ubi Propheta inquit: *Transgressorem ex utero vocavi te:* S. Gregorius, & glossa interlinealis inquit, hic illlud tempus figurari, quo populus ille electus de servitute Pharaonis liberatus fuit: In hoc utero præfati authores sinum Dei intelligunt, in quo portati fuerant. Rursum apud Job, ubi dicitur: *Nudus egressus sum de utero matris meæ, & nudus revertar illuc:* præmemoratus Papa Gregorius in eodem loco inquit: *Nudus exire dicitur de utero matris, quando tentatus cognoscit se in fide per primam gratiam, sine propriis meritis, aut virtutibus gentium. Et nudus revertitur illuc, cùm post tentationem cognoscens infirmitatem suam, metuens ne nudatus sit virtute, per humilitatem, vel gratiam robustior redit: tribuens divino adjutorio, quidquid virtutis habet.* Optime hic Sanctus Pater manifestat divinæ voluntatis absolutum, & ab omni alio independens arbitrium, dum supra superiora illa Prophetæ Job verba: *Ab utero matris meæ egressa est mecum miseratio,* sic habet: *Ut declaret, non fuisse sui arbitrii, ut cum ipso exiret, sed esse ex conditoris munere, à quo illam accepit.* Rursum S. Augustinus ex eo, quod Psalmista inquit: *Tu possedisti renes meos: suscepisti me de utero matris meæ:* deducunt, pravam consvetudinem Babyloniæ impuræ intelligendam, hujus inquam Mundi: unde anima, quæ sub protectione Dei altissimi est, ab hoc utero eripitur. Poterit insuper, ajunt iidem, ipse mundus hic significari.

Is. c. 48. 2. Moral. 4. In loc. cit. Ps. 138. In loc cit. De fug. Sa[...]

Glossa ordinaria mystice per Benjamin uterinum fratrem castissimi Joseph, S. Paulum intelligit, qui ab utero Synagogæ, ad gremium Ecclesiæ transportatus est. Origenes, & Hesychius per ventrem rursum eos figuratos volunt, qui per suggestionem Spirituum Pythonicorum, & aliorum responsa dabant, qui olim ventriloqui, & Pythonici appellabantur. Adhuc iidem eos ajunt figurari, qui se gulæ, & concupiscentiis devoverunt. Concludunt deinceps hoc prudenti documento: *Ventriloqui etiam sunt, qui quasi de intelligibili ventre, sui cordis fabulas quasdam, id est, falsas doctrinas, & prophetias proferentes, decipiunt.* De his in libro Levitici legitur: *Non declinetis ad magos, nec ab hariolis aliquid sciscitemini, ut polluamini per eos.* De his hactenus dixisse sufficiat.

In Gen. 4[...] In Isa. hom[...] In Levit. [...] Cap. 19.

PRO-

PROVERBIA.

NON secus ac in epulis, si cibus idem, quamvis opiparus, semper appositus fuerit, vilescit tandem, nauseamque toties repetitus parat, sic proverbia quoque si in compositione nimia multitudine inculcata fuerint, nimiumque abundaverint, vim suam disperdunt, & dispendium æstimationis suæ patiuntur. Unde Manutius scitè nos admonet: *Meminisse oportet, quod Aristoteles in commentariis Rhetoricis admonuit de adhibendis epithetis, id nos in usurpandis adagiis observemus, nempe ut illis utamur, non tanquam cibis, sed tanquam condimentis.* Sicut enim (prosequitur idem Author) ridiculum esset margaritam ligno, vel plumbo, vel hujuscemodi viliori materiæ includere velle, sic proverbium cum nimia profusione usurpatum, pretium amittit, & in vilipendium transit. Recordor in eodem subjecto de calamo meo mihi versus sequentes effluxisse.

Tesor, che s'accommuni anco al servile,
Stema di pregio, e nella copia e vile.

Institut. 6. In eundum sensum Fabius inquit: *Primò advertendum est, ne paroemiâ crebriter nimis utamur: & ut adfert lumen clavus purpuræ in loco insertus: ita utendum est raritate in proverbiis. Accedit ad hoc quoque incommodi, quod crebras captanti captanti parœmias, nonnullas necesse est admiscere, vel frigidas, vel coactas: Non enim potest esse delectus, ubi de numero laboratur. Postremò gratiam amittit, quidquid aut immodicum, aut intempestivum est.* Concludit Manutius licitum esse in familiaribus Epistolis aliquanto liberalius paroemias adducere, quippe quarum stylum popularem esse oportet, potius, quàm in oratione quæ elevatiorem & magis serium loquendi modum efflagitat. Pauca nihilominus in proposito ventris puncto proverbia occurrunt: de quibus cum brevitate, ut verum fatear, hic necessariá ratiocinabor.

Nulla unquam lupi cum agno tanta fuisse antipathia potuit, sicut nec columbæ cum serpente, quanta est ventri famelico, & inani cum prolixitate verborum. De hoc proverbium illud emanavit: *Venter auribus caret*: aut in vulgata magis significatione.

Jejunus venter non audit verba libenter.

Contra famem verba fortitudinem non habent, & nervosissimum vigorem suum etiam optime solidata ratiocinatio amittit.

Discurrebat olim universam Græciam sequens adagium: *Contra famem nulla contradictio est.* Hoc proverbio, juxta Plutarchum, & Gellium, Cato senatoribus Romanis legem agrariam dissvasit: insinuando necessitatem, qua quisque ad se cibandum & nutriendum constringitur, idque ubicunque pascua nactus fuerit, ne forte ipsis adeo brutis animantibus pejoris conditionis esse videatur,, quibus libertas non denegata est, ubicunque libuerit, & ubi eos naturæ impetus allectaverit, alimoniam suam inquirere. Confirmat hanc sententiam Seneca, ubi ait: *Venter præcepta non audit, poscit, appellat.* Hinc rursus illud proverbium exortum est: *Ventre pleno melior consultatio*: Cùm enim corporali necessitati satisfactum est, utique animus expeditior erit ad prospiciendum id quod utile & proficuum est. Fames, ut verum dicamus, pessimus omnium inimicorum est: nec enim gemitus exaudit, & sicut ales Titii, nobiliora, & cariora intestina nostra corrodit, & consumit. Livius nobilis ille Historiographus ait: *Fames ultimum supplicium*, & alibi: *fames & frigus miserrima mortis genera.*

Scarlatini Hominis Symbolici Tom. I.

Hinc ut morbo huic medeamúr, ut hanc belluam cicuremus, illud proverbium occurrit: *Venter molestus interpellator.* Quam sententiam evidenter manifestant, qui stimulante calamitate, & necessitate hoc rabido dente (ut sic dixerim) mordentur. Hinc quæ itinera famelici non ingrediuntur? quibus se oneribus non substernunt? Quibus æstibus non solvuntur? quibus frigoribus non obrigescunt? Desudant, fatiscunt, & penè opprimuntur, nec unquam desiderata quiete, aut bono aliquo perfruuntur. Sic miserabiliter sub hoc torculari gemunt. Fami dignitates cedunt, & quidquid honorificum est: Id quod Ulysses ajebat:

Fames nil non audet.

Non est improbior res altera ventre molesto,
Quippe vel invitum meminisse sui jubet: & si
Valde animo crucieris, & angat pectora mœror.

Hinc Quintilianus inquit: *Non habitant simul pudor & fames.* Hæc sæpè nobiles, quos nulla alioquin adversitas de gradu suo dejecisset, ad incitas redigens, coëgit stipem ostiatim mendicare. Declam. 5.

Possibile non est, ut homo ventri, commessationibus, & bibacitati deditus, ad sublimia se levet, & subtilia comprehendat, ita ut mentem suam ad Ideas principales apprehendendas sublimare, & ab his terrenis, & fæculentis rebus se ipsa defæcata, & purificata possit abstrahere. Dixit hoc Paulus, prout supra: *Esca ventri, & venter escis*, quod in proverbium transiit: *Pinguis venter non gignit sensum tenuem.* Hoc adagium S. Hieronymus allegat: idque plus à Græcis, quàm Latinis usurpari: traducitur autem à Græcis ita: *Subtile pectus venter obesus non parit.* Hunc sensum pungentem Galenus contra Thrasybulum vibrat, dum ait: *Et hoc ab omnibus prope hominibus canitur, eo quod omnium verissimum est: quod venter obesus non gignit mentem subtilem.*

Deditus ventri sublimia meditari nequit.

Quamvis admodum stulta fuerit Lacedæmoniorum condemnatio in eos qui ventre crasso, & obeso essent: Erat enim apud eos infamis; quasi verò moles illa corporis offendere spiritum possit, ut quæ pondere suo eundem præpediat, ne volatu super sidera se elevare possit: cui tamen quotidiana experientia contrarium demonstrat. Unde etiam inter nostros vetus proverbium est: homines pertica non mensurari & quod in corpore gracili mens habitare possit crassa, stolida, dura, & incapax. Agatharcides apud Athenæum de quodam Anelide meminit, qui cum intemperantiæ & nimiæ luxuriæ in pleno senatu incusatus esset, Lysander Judex videns hominem ventre distento, & prominente, accusatoris partem sustinens, vix non hominem in exilium mandasset: Nec tamen obesus ille acrem & vehementem reprehensionem evitare potuit: qui proinde causa fuit, ut novo edicto promulgato Lacedæmoniis temperantia, & frugalitas vitæ imperaretur. Sic Menander de quodam pingui ait: *Obesus sus promebat os viri.* Ego quoque huic opinioni subscripserim, quod nimirum venter nimium saginatus, & pastus ineptus sit ad ea quæ acuta & subtilia sunt, speculanda: ad quod mens libera, & ab omni ciborum vapore castigata, ab omni impuritate repletionis depurata requiritur. Hunc sensum aperit Horatius, dum ait: lib. 12.

Venter nimium pastus libertatem mentis impedit: quo minus alta & subtilia contemplari possit.

- - - Nam corpus onustum
Hesternis vitiis animum quoq; prægravat ipsum:
Atque affigit humo, dejiciens particulam auræ.

Demonstrat Plutarchus, apud Cælium, Adolescentulos ad cibos solum inclinatos, durissimi ad discendum ingenii esse. Fateamur inquit Sanctus Augustinus, *nihil magis arcet à contemplatione veritatis, quàm luxus* De verb. relig.

luxus vitæ. Quod & ipsis adeo paganis innotuerat: M. Tullius enim sic declamat: *Tres virtutes, fortitudinem, justitiam, prudentiam frugalitas est complexa.* Et Vegetius: *Nunquam periclitati sunt fama, qui frugalitatem inter copiam servare cœperunt.*

5. Tuscul.

Lib. 4.

Cum præmemorato proverbio optimè consonum est, quod sequitur: *Ventrem mihi objicis.* Venter quanto magis repletus est, tanto dicitur levior esse, quamvis graviorem esse oportere ratio dictet. Videtur autem idcirco levior, quod fumos & vapores ad cerebrum transmittat, qui rationem perturbando maturitatem sensuum eripiunt, ita ut semel de sede sua ratione mota, in mille levitates animus prorumpat. Interim cætera membra nimio nutrimento redundantia omni malorum generi exposita sunt, longe abest ut ullam levitatem consequantur. Hæ rationes de Collectaneis Græcorum colliguntur; latine sic sonat:

Objectas ventrem (quo probum & pulchrius ullum)
Plenus is est levior: gravis idem ubi pendet inanis.

Euripides in Iphigenia Aulidis sic habet: *Mihi approbasti probum, honestum scilicet.* Elegantem declarationem adjungit Manutius: *Aut ea in parte, velut ænigmatica levis cum plenus est, gravis cùm inanis. Nam reliqua vascula cùm pleniora sunt, hoc sunt graviora, quò magis inania, hoc leviora. Contra venter quò distentior cibo, hoc levior est, propter acutos, excitatosque pastu spiritus.*

Gravissima interim mala sunt, quæ de bibacitate, & voracitate nascuntur. Hanc veritatem distinctè ob oculos posuit Seneca, dum ait: *Quemadmodum delicatas res desiderare luxuriæ est: ita usitatas, & non magno paratas fugere, dementiæ.* Et ad vivum Plato ad hanc levitatem alludendo, quæ de graviori pondere repletionis provenit, sic nos admonendo inquit: *Temulentus bis puer.* Itaque qui sanæ rationis est, hoc onus evitet, quod tantæ levitatis principium est. Hæc de Proverbiis

HISTORIÆ, RITUS, OBSERVATIONES, ET CONSVETUDINES.

VIvus doctrinæ fons historia, & consvetudines sunt, apta ad persvadendum tanto efficacius, quanto id quod in exemplo adducitur ponderosius est, quàm quod verbis describitur. Hæc secum memoriam redivivam ferunt, quæ ad posteros usque transmittitur, & quasi vivum calcar de somno pigritantes, & lethargo fatali sopitos exsuscitant; quin & improperando objurgant id, quod in ipsis adeo paganis illustre apparet. Quod autem ventrem attinet, specialem nobis locum subministrat Plutarchus, Ægyptios in functione mortuorum, de cadavere ventrem eximere & separare solitos, eumque deinceps soli expositum secasse, & interiora effudisse, judicantes eum fontem, & sentinam malorum omnium esse, id quod experientia probatur. Hoc de Cœlio sumptum est, qui sicut in superstitione rituum suorum vanus est, ita in moralitate eximius: in quo rectitudo quædam animi elucescit, quanta quidem in paganum cadere potuit.

Coelius Rhod. lib. 13. c. 25.

DEDICATIONES.

Condemnantur nimis severi paganorum Censores.

NON possum, quin quandoque condemnem eos, qui solo cortice lectionis suæ contenti, ad interiora intelligentiæ suæ oculo non penetrant, atque ideo gentilium plerasque actiones improbant, declamando eas vanitate, & superstitionibus plenas esse: non solum opere ipso, sed & cogitatu. Hi enimvero intelligentiæ suæ rationem debitam habuerunt, ponderando in effectibus naturalibus dependentiam, & subalternationem, quam inferiora habent per unionem quandam admirabilem cum Archæo superiore: atque ita de his sinistre opinati sunt, & ratiocinati, sinistre scripserunt. Ego verò in considerationibus physicis his assentior, qui de correlatione hac tam doctè senserunt, & concluserunt.

Ex historia de monstris. Stomachus Lunæ dedicatus.

His conformiter sensit doctissimus Aldrovandus stomachum Lunæ dedicatum esse, idque non sine fundamento. Cum enim Luna humorum Mater sit, Patrona, & ut ita dixerim Antesignana aquarum: stomachus autem semper humidos vapores exhalet, ex hac symboleitate creditus fuit dominio Lunæ subjacere: meritò inquam: Luna enim pro cursus sui varietate nunc diminuitur, nunc increscit, sic stomachus jam perfectæ constitutionis est, jam verò in defectu est, ob alterationem quam ex ciborum genere patitur, & proinde reliquum corpus adversa valetudine corrumpit. Sunt autem eximii authoris illius verba hæc: *Stomachum magna pituitæ copia redundantem ad dominium Lunæ referebant, cùm hæc humiditatum abundantiam progignere credatur.* Hinc cum sagacitate quadam & cum erudita moralitate, juxta eundem authorem, ventrem signo virginis dedicârunt: volendo fortasse indicare per hoc, eum extra sphæram suam esse tum, cum cibo nimio adulteratus, & corrupta puritate & simplicitate pascitur. Nihilominus quid non inventavit, quo non penetravit, quæ profunda non reclusit humana ingluvies? In quo sensu & ego memini me aliquando abundasse, dum luxum sæculi nostri his versibus exposui:

S' entro nappi dorati
Peregrinati humor chio non gorgoglia,
E suisceratí Parti habbino i mari,
Perche in cibi pregiati
Fumin le mense a satiar la voglia,
Sono i favi d'imetto al gusto amari,
Di Nettari piu rari,
Da giove a delibar s' han le bevande,
O nel Cielo stemprate atrur vivande.

Cato major.

Non sic nos docuit Cato, dum ait: *Tantum cibi & potionis adhibendum est, ut reficiantur vires, non opprimantur.* Qui vir si hodie compareret in præceptis suis exsufflaretur, & in tanta adulteratione ciborum dictum Socrati apud Plutarchum verificatum cognosceret: *Ex carnium numero, dulciores illæ habentur quæ non sunt carnes, ex piscibus, qui non sunt pisces.* Hoc est dum carnibus coctionis arte tantam varietatem inducunt, ut carnes non esse videantur. Hi ritus ætate illa primæva viguerunt: vigent adhuc hodie apud parasitos & lurcones: vigebunt non minus in sæculis venturis. Sic mens per hæc caduca & fugacia oblectamenta penitus obtenebrata, ciborum illorum cœlestium curam non habet, de quibus Psaltes Regius: *Gustate & videte, quoniam suavis est Dominus:* Et ipse Redemptor noster: *Cibus meus est, ut faciam voluntatem patris mei, qui est in cælis.* De his cibis transeamus ad alios his tamen semper inferiores.

De tuenda valetudine.

NOTA LITERÆ V. APUD ANTIQUOS.

IN Alphabetico exercitu cum lineis bipartitis hæc litera V. se elevat, quam dixeris quasi unam

unam ex militibus illis esse, qui tempore Cadmi Seminatoris in semetipsos animati præliabantur: Hoc enim V. tanquam nativo bidente armatum contra reliquos pugiles suos opponi videtur: aut verò melius dixeris, ut se sociosque suos à venenato morsu, & lethali assaltu exitiosi Draconis tueatur, quod propriis sese armis defendat. Egreditur autem hæc litera, prout patet, ore propemodum concluso: sed ut tanto clarius sonitum edat, & evidentius audiatur, in ultimo vocalium loco collocatur: atque illic, tanquam in confinibus periculosis posita, severas vigilias habet, duplicique vallo stationem suam munit & conservat. Hæc porta & clavis est, qua spiritus hominis exprimitur: nec enim nomen *Vox* sine literæ hujus principio, usurpari potest.

Hæc inter alias quoque spectabilis est, & plurimum observata. Ziffratores autem ut eam figurarent, sibi ventrem tangebant. Simplex itaque V. in notis antiquis hæc significabat: *Vir, victor, vicit, Vitellius.* V.VI. VII. VIII. *quinque, sex, septem, octo.* V.A. *Veterano assignatum.* VA. *Valerius. Valerianus.* VAL. CS. *Valerius Cæsar.* VAT. *Vates.* V.A.XI. *Vixit annis undecim.* V.B.A. *Viri boni arbitratu.* V.B.F. *Vir bonæ fidei.* V.C. *Quinti Consulis. Vir consularis. Vir clarissimus.* V.C.C.F. *Vive conjux clarissima feliciter.* V.COSS. *Voluerunt Consules.* V.D. *Vivus dedit.* V.D.A. *Vale dulcis amice.* V.D.N.V. *Vale decus nostræ urbis.* V.E. *Verum etiam. Visum est.* V.F. *Vivens fecit. Valde feliciter. Usus fructus. Vir Fortis.* V.F.S.E.S. *Vivens fecit sibi & suis.* V.F.C. *Viam faciendam curavit.* V.J. *Vir justus. Vir illustris.* VIC. *Victores.* VIR. *Virtutes.* VIR.VES. *Virgo vestalis.* VI. VIR. *Sextum viri.* VIX. *vel* V. *Vixit.* VIX. AN. III. MENS. XI. DIEB. XV. *Vixit annis tribus, mensibus undecim, diebus quindecim.* VLPS. *Vlpius. Vlpianus.* V.M.M. *Votum merito Minervæ.* V.MVN. *Vias munivit.* V.N. *Quinto Nonas.* V.N.V. *Viro nostræ urbis.* V.P. *Vivus posuit. Urbis Præfectus. Vir probus vel prudens.* VP. IP. *Vespasianus Imperator.* V.P.R. *Veteri possessori redditum.* V.P. *Vir Prætorius.* V. QUÆS. *Vir Quæstorius.* VR. *Urbs. Urbis. Urbanus.* V.R. *Urbs Roma.* VRB. C. *Urbis Conditæ.* URBI SAL. *Urbi salia.* URB.R. *Urbis Romanæ.* V.S. *Vivens statuit. Vir Sacer. Voluit Senatus.* V.S.C. *Voti sui compotes.* VS.CS. *Vespasianus Cæsar.* V.S.L.M.H.D.S.S. *Vivus statuit lege mandati hoc de suo sibi.* V.S.L.M. *Vivens sibi loco monumenti. Voto solemni, libero munere. Vivens sibi legavit locum monumenti. Votum solvit lubens merito.* V.S.L.M.P. *Vivens sibi locum monumenti posuit.* V.S.P. *Viri sibi posuerunt.* V.V.F. *Vivus vivens fecit.* V. TRIUMPH. *Vir triumphalis.* V.VRB. *Vir urbanus.* V.V.V. *Viros urbis vestræ.* VV. CC. *Viri clari.* VV. FF. *Viventes fecerunt.* VXO. D. *Uxorem duxit.*

Paucas præter has curiosus Lector, pro opinione mea, notas inventurus est, quæ hic compendiatæ non sint. Siquidem nihilominus, tales se fortasse ob oculos præsentaverint, reliquum erit, ut acunimi oculorum meorum condoleat, qui longinquius, aut ulterius penetrare non potuerunt. Itaque desiderium bonæ voluntatis intuendum erit.

SIGNATURÆ HERBARUM.

Siquidem ii, quibus quotidiana consvetudo est onerare stomachum, & ventrem flatuosis & gravibus cibis, aut vero generosis, & fumosis vinis, ex altero latere sibi cordi ducerent digestionis difficultatem, gravedinem, & pondus, quo ventriculum suum onerant, si dolores, passiones Iliacas, cholicas, & varia præter hæc mala, quibus corpus suum diversimodis locis afficiunt: porro & inflammationes intestinorum, ischuriæ, vel stranguriæ vesicalis tormina perpenderent, totamque malorum seriem, quam sagacissima Anatomicorum & Medicorum professio tum ad cognoscendum, tum ad medendum investigavit, & exposuit: utique intemperantiæ suæ modum ponerent. Quamvis mala hæc nonnunquam etiam non tam vitio intemperantiæ, quam debilitati naturæ adscribenda sint. Unde etiam de Aristotele memoria est, eum hujuscemodi præfatis doloribus gravissimè tormentatum fuisse, idque fortassis ob indefessam studiorum lucubrationem: ex qua demum effecit, ut prodigium scientiarū evaserit, quem Mundus admiratur dum ex monumentis scriptorum ejus nomen ejus clarescit. Hic vir dum cruditabus laboraret solebat uterum repletum oleo calefacto, ventriculo imponere, per quod symptomati præfato medebatur. *Laert. l. 5.* Nec vero Julium Cæsarem tot præliorum feliciter gestorum parta victoria ab hujusmodi dolorum oppressionibus liberare potuit, testificante idipsum Svetonio. Sic enimverò infirmitates etiam magnorum virorum vestibula ingrediuntur, nulla habita ratione gloriæ, beatitudinis, & vitæ eorum splendidæ. *Sveton. in ejus vita.*

Abbas Wilhelmus meminit temperantissimum alioquin Abbatem Bernardum, eousque vigiliis & abstinentia reductum fuisse, ut omnem pene digestionem amiserit: ita ut cibos non retinens, continuis vomitibus subjectus fuerit. Refert Eusebius Aulum Persium Scriptorem Satyricum anno ætatis vicesimo & nono è vivis præmature discessisse, idque ob gravissimos stomachi affectus. Surius item de Clemente VII. Pontifice Maximo felicis memoriæ refert, eum vitâ functum his iisdem symptomatibus, propter ciborum varietatem, quam ei Medicus imposuerat.

Porrò quod ad ventris dolores, & passiones cholicas pertinet, de villico quodam memorant, dum his malis afficeretur, eum allio supra ventrem forinsecus, & ad latus ligato, eodemque identidem fricatum, tum & allio pani superimposito & manducato, nullum præter hunc cibum sumpsisse, & propediem malo suo remedium invenisse. Hinc est quod allium rusticorum theriaca dicitur. *Allio morbus cholicus curatur. Cal. l. 4. c. 14.* Galenus de semetipso commemorat, cum hac passione graviter laboraret, ita ut dicere solitus fuerit, sibi videri se tanquam terebro auctissimo perforatum in ea corporis parte, quæ à verica ad uretram descendit, sed posthæc cùm vitiosum humorem summo labore isthinc pepulisset (qui humor à Praxagora vitreus appellatur) cessisse morbum. *lib. 2. de locis affectis.* Humor ille, ut dictum est, per frigiditatem suam vitro non absimilis est, unde viscera crudeliter feriuntur.

Pharmacopola quidam Joannes à S. Germano recenset, se nobilem novisse, qui passione cholica graviter afflictus, quidquid medicamentorum sibi à peritissimis Artis præscriberetur, remedium non invenerit. *Cal. l. 4. c. 21.* Huic quidam amicorum, in hoc genere morbi versatus suggessit, ut sibi de oleo amygdalarum dulcium sine foco potionem componeret, adjuncto vino albo, & aqua parietinæ: hanc potionem nobilis ille simul cum globo plumbeo deglutivit, quem tamen prius in Mercurio vulgi intinxerat, ac sic intra paucos dies convaluit. *Ambros. Paræus. lib. 16. chyr. c. 19.*

Nec tamen omnibus eadem evadendi felicitas fuit: De Antiocho enim dicto Epiphane historia sacra meminit, quod cum electum Judæorum populum martyriis afflixisset, tandem divina castigatione & ultione doloribus ventris oppressus, & *2. Matth. 5.*

& extinctus sit. Sic Josephus Historicus Agrippæ quoque Regi contigisse meminit: quem Angelus Domini hoc eodem morbo percussit. Sic Sigonius refert Sicimero Svevorum Regi accidisse, qui cum Romam direptioni dedisset, sævissimam intestinorum, & viscerum suorum lancinationem expertus est, qua etiam animam expiravit: homo, qui tot hominum exitium fuit. Hoc genere morbi Elisabetha Hungariæ Regina interiit. Bembus idem asserit de Ferdinando Rege Neapolitano.

Antiquit. lib. c. 7.
Lib. 14. Imp. occid.
lib. 7. hist. Venet.

Tot morbis, & symptomatibus magna Mater Natura, cum simplicibus, & compositis suis magnum ministravit obstaculum, cui ars proinde omni nervo, omnique studio, operatrice dextra succurrit. Nec tamen ego hic in artis hujus elaborata mysteria me ingero; sed in solis plantarum, & herbarum signaturis, pro consvetudine mea immorabor.

Cedrus singularem admodum cum ventriculo habere dicitur configurationem, cum pellem externam sat membranosam, & crassam habeat: ubi durum item cum tenero per modum vasis vel urnæ fabricatum est: prout nobis illud de ventriculo Anatomici describunt. In hac arbore ego virtutem quandam calefacientem expertus sum, sympathicam digerenti stomacho. Pomum verò ejus, in effectibus suis verè aureum dici poterit, sicut tale cortex ejus demonstrare videtur.

Nux mystica vel *muscata*, item nux Indica, quæ parvis ventriculis non dissimiles sunt, & quæ ex omni parte prominentes dilatantur, concoctionem magnopere adjuvant, ejusdem vitiosos humores dissolvendo. Mastiche (prout Galenus memoriæ dedit) contrariæ facultatis est, constrictivæ nimirum, & mollitivæ (notetur autem de alba dici) idcirco etiam calefaciendo stomacho adhibetur, quippe quæ calorem, & siccitatem promovet.

7. de facult. simpl.

In secundo ordine apparet galanga minor (hæc enim perfectissima est) cujus radix (plena nodulis) intus forisque rubicunda est: & spaciis interpositis, intra nodum, & nodum retorta, odorifera, & acerrimi saporis, ita ut si masticata fuerit, non minus lingvam commordeat, quàm piper, aut gingiber formâ suâ cyprum imitatur: unde factum, ut famosissimi inter simplicistas eam Cyprum Babyloniæ nuncuparint: Eo quod ab hac regione, sicut & è Syria in Italiam transferatur. Hæc universa retulimus mutuata à Botanico industrio Andrea Matthiolo: qui ad finem sic refert: Galanga in tertio gradu calefacit, propter quod & digestionem stomachi promovet, & ejusdem dolores profligat: qui frigore, & ventositate generantur.

Eandem virtutem habet gingiber, sicut & folia ciclamini: non verò radices, hæ enim qualitatem in se habent, quæ paralysin membris inducit. Idem efficiunt succus abrotani, & oleum anethi: omnes adeo herbæ, quæ calorem in se gerunt, & præter hæc qualitatem nullam in se continent aut corrosivam, aut ventosam, aut alio quovis modo nocuam: hæ enim omnes plurimum valent ad repercutiendam & digerendam illam duritiem. Atque ita magna Mater Natura, huic tam eximiæ parti hominis tamque necessariæ, abundantia remediorum suorum succurrit.

EPITHETA.

UT tanto semper evidentius Epithetorum necessitas pateat, eorumque complementum, imo vero lumen quod orationi inferunt, famosissimum Authorem meum Comitem Emanuelem Thesaurum adduco: qui inter alia hoc præceptum suggerit, tractando de Epithetis ingeniosis: Hæc tanto magis conspicua futura inquit, & judicium acutius demonstrabunt, siquidem eruditionem quandam peregrinam intulerint locorum, vel personarum. In hunc modum Claudianus inquit: *Chaonio victu gentes alere:* ubi gentes indicat, quæ glandibus vescuntur, id quod in provincia Chaonidum fiebat. Sic in locum ut dicatur Ægyptius niger, dicetur Niger Canopus. Erat Canopus urbs famosa Ægypti, quam qui nominaverit, Ægyptum simul, & urbem comprehendit.

Canochial. Arist. pag. 356.

Concludit denique, totam Epithetorum figuram, præter descriptiones, poësias, & orationes, illuminare inscriptiones. Unde si antiquas legeris, invenies illic omnem penè substantiam consistere in Epithetis, in quibus gloria mortui, aut affectus viventis conservantur. Cum itaque Capitulum hoc tantæ sit æstimationis, tantique momenti, ab hac universalitate ad particularia progredior: & inprimis Horatium adduco, qui stomachum non sine ratione ruinosum appellat: *Ingens accedit stomacho fultura ruenti.* Quintus Serenus, prout diximus, stomachum in cæteris corporis partibus Regem nominavit: *Qui stomachum Regem totius corporis esse contendunt, vera niti ratione videntur.* Lassum idem Author nominat: *Qualia lassum pervellunt stomachum.* Lyricus eum latrantem dixit: *Latrantem stomachum bene leniet.* Idem jejunum: *Jejunus raro stomachus vulgaria temnit.* Ingeniosum admodum est, quod Virgilius epithetum dedit, multicolorem utrem appellans: *Tandem post epulas, & pocula multicolorem ventriculum sumpsit.* Possevinus capacem appellat: *Ventriculusque capax inimico humore redundat.* Sic nos eum vel debilem, vel crudum, vel indigestum, vel gravatum, constrictum, relaxatum, langvidum, & aliter appellare consvevimus, prout videlicet occasio, aut voluntas tulerit.

Serm. 2.
Horat. loc. c. Satyr. 2.
Ibid.
Possev. f. 2

Quod ventrem attinet, eum Manto fœcundum dixit: *Nunquam fœcundi pondera ventris.* Castigatum eadem: *E castigato tolerans jejunia ventre.* Exilem eadem: *Clunis, & exilis cava contrahit ilia venter.* Horatius mollem: *Ventreque mollis, & femur.* Avarum idem Venusinus: *Quidquid quæsierat, ventri donabat avaro.* Turgidum Politianus: *Mandare terræ turgidi ventris cibos.* Ovidius planum: *Quàm castigato planus sub pectore venter.* Idem gravidum: *Dum labefactat onus gravidi temeraria ventris.* Idem vitiatum: *Jamq; tumescebant vitiati pondera ventris.* Item plenum idem Ponti incola: *Flammiferam pleno reddere ventre facem.*

lib. 1. Serm.
lib. 1. Ep.
lib. 1. Eleg.
lib. 2. Eleg.
In Epist. C
In Epist. I

Strozzius tumidum vocat: *Et tumidi pingvem ventris aquaticulum.* Rabidum Silius: *Nil temerare piger rabidi jejunia ventris.* Martialis liquidum: *Potabis liquidum signina morantia ventrem.* Jejunum Sidonius: *Vel pondera ventris jejuni.* Codrus voracem: *Et ventri dat quæque voraci.* Procacem Pamphylus: *Et ventri qui faveat suo, procaci.* Mirandolanus miserum: *Miseri pereunt dispendia ventris.* Pendulum Conradus: *Et laxum cute, pendulumque ventrem.* Idem capacem: *Ut ventrem sibi faciat capacem.* Magistrum artis Persius: *Magister artis, ingeniique largitor venter.* Laxum Politianus: *Laxoque ventre, dissipato, & fixili.* Hieronymus Balbus ventosum: *Turgida ventoso natura ne ventre rigebat?* Rapidum, profusum, avidum, & vastum dixit Manto: *Nunc autem rapidi diffusa licentia ventris.* Item: *Vix renes, clunemque tegit ventremque profusum.* Item:

Item: *Avidique voragine ventris rumperis.* Item: *Non satient vasti spaciosa volumina ventris.* Faustus turgidum nominat: *Vix satura explerunt turgentem ad guttura ventrem.* Persius artificem: *Venter negatas Artifex sequi voces.* Idem album: *Turgidus hic epulis, atque albo ventre lavatur.* Denique Manto pigrum: *pigrosque ignavia ventres.*

Cum igitur hæc præmemorata gravium Authorum nitantur authoritate, fieri nequit, ut non honorabilem locum æstimationi præbeant. Tantundem valebunt, quæ sequuntur adjuncta, siquidem cum acumine ingenii usurpata fuerint; ut si venter turgidus dicatur, & elevatus, demissus, residens, infœcundus, fertilis, agilis, gravis, tenuis, siccus, inflatus, & horum similia, quæ Lector ipse pro libitu sibi finget.

ANATOMIA VENTRIS.

Elegans admodum & curiosum est, quod opere, ut ajunt, Mosaico fit, dum per symmetriam colores, & proportio debita observantur & distingvuntur, ita tamen ut in iisdem lineis in se invicem recurrentibus, certoque numero præfixo variegatis, nunc trianguli, nunc quadranguli, nunc figuræ ovales, nunc certa puncta occurrant, quæ simul juncta, & prout situs postulat dispersa, & plantata quamvis pauca numero sint, plura videntur, quia sibi artificiosè correspondent. In ictu propemodum oculi revertitur visus ad priora quæ jam reliqueret, ita ut prima cum posterioribus copulando, multa appareant quæ simplicia sunt, quæ multa sunt simplicia videantur. Idem mihi accidit in opere, quod præ manibus est, in ventris nimirum anatomica descriptione, quam idcirco ad capituli hujus finem distuli, ne forte si de stomacho postremò dictum esset, jam eum venter nauseabundum faceret. Poteris interim mi Lector, si sic libitum fuerit, colores hos anatomicos unire, sicut ante diximus in Mosaico opere fieri: ad quam descriptionem jamjam accingor. Tantus autem illic partium numerus est, tam copiosæ quæstiones, illic potissimum ubi viscerum receptaculum est, & intestinorum teneriorum sedes, uti si uni solum parti pro debito inhærendum mihi esset, non solum tractatus integer, sed amplum, copiosumque volumen prodiret. Itaque pro more meo, non tibi mensam instructam, sed bellaria quædam ad oblectamentum in compendio propositurus sum.

Inprimis ergo Venter in anteriorem, & posteriorem partem dividitur: quarum quæ anterior est Xiphoide, quæ inferior ossibus pubis terminatur, ab Arabibus *mirach*, à latinis *abdomen* vocata. Tot ejus, tamque variæ particulæ inter Authores confusionem pariunt: Ita ut Doctissimus Laurentius sentiat partem corporis nullam usque adeo confusam esse. Ut verò nos (prosequitur idem Author) hanc obscuritatem dilucidemus, & tot invicem confusiones distingvamus, ventrem inferiorem in tres regiones partiemur, supremam, mediam, & imam. Suprema *Epigastrica* nominatur, media *umbilicalis*, inferior *Hypogastrica.* Hic hypocondria sunt: hic regio umbilicalis, de qua loco suo dicetur: hic dextræ sinistræque lumborum partes, sedes concupiscentiæ, sicut in tractatu proprio patebit: Hic colon, & intestinum cæcum: Hic rete: hic vesica, & canaliculus, & omnes reliquæ partes, quæ à perfectis Anatomicis describuntur. Ultima pars ventris inferioris se ab extremitate costarum, ad extremitatem ossis sacri extendit: quæ pars à quibusdam cinctum, ab aliis lumbi appellantur: quæ tamen rursum in partem superiorem, & inferiorem subdividitur; superior, quia carnosa est, pulpa à palpando dicitur: inferior varias partes habet, dextram, sinistram, & mediam, quarum exactam indaginem professoribus artis derelinquo. Prima inferiorum partium cuticula est, de qua pili nascuntur. Galenus superficiem appellat, alii pelliculam superiorem. Qua ratione hæc ab humore frigido generetur, quomodo à vera cute differat, quomodo consistentiam suam propriam habeat, ejusdem usus varius, hæc universa alibi in diffusioribus tractatibus inquirenda relinquo. Huic succedit cutis, quæ item corium, aluta, & pellis nominatur. Hæc nil aliud quàm membrana est, reliquis amplior, & crassior, ex commixtione seminis, & sangvinis generata, temperiem autem moderatam habet. Organum est externi tactus. Hæc propugnaculum, ornamentum, & cooperculum est partium intestinarum, sibi subjectarum. Candida est, ut patet: colore, textura, sensu, & usu crassior est reliquis partibus, quippe quæ amplissima corporis moles est.

Tegumentum tertium pingvedo est, quæ & sevum appellatur; pars sangvinea pingvedinis hujus, & maxime aëria, dum per tunicas teneriores vasorum transsudat, per modum roris, ad frigidiores partes transcurrit, videlicet ad membranas, & cum debili earum calore (qui potius à Medicis pro frigore sumitur) incrassatur, & unitur. Efficiens igitur causa ejus frigus est, non ipso actu tale, sed potius minus calidum, quàm partes reliquæ. Siquidem hæc cutis densior fuerit, copiosius quoque hæc pingvedo coagulatur, & nascitur. Hinc animalia, quæ corium densius habent, ut porca castrata inter terrestria, inter aquatica delphini, multum pingvedinis progenerant, plus etiam hyemali, quàm æstivo tempore pingvescunt.

Hujus pingvedinis varius usus est, inprimis ad tutelam partium subjectarum, quas per modum operimenti aut tecti circumfundit: hinc etiam intestina ab externis offendiculis defendit. Alter usus est, ut calorem nativum custodiat, viscïditate enim sua, & infarcimento calorem naturalem, ne effluat, sub se concludit, & prohibet: ita ut congeminetur. Meatus item frigori exteriori reserat, atque ita non aliter nos calefacit, ac vestimentum aliquod: Hinc non immerito etiam ad digestionem conferre creditur. Rursum ad facilitatem motus contribuit; certo enim intelligendi modo, inungit partes, quæ movendæ sunt, & siccitatem illarum prohibet: usum promptiorem reddendo in ministerio. Loca item vacua adimplet, quibus etiam per modum culcitræ, pulvini, vel cervicalis inservit. Denique pabulum caloris est. Tum verò etiam urgente necessitate, & inedia alimenti vicem supplet. Hinc Galenus memorat, quandoque hominem gracilem fieri per caloris vehementiam, quam universa pingvedo inducit.

Ad hanc pingvedinem subintrat membrana quædam crassissima, quæ à capite ad plantas usque corpus universum operit. Ab Anatomicis nomine barbaro Panniculus appellatur, qui tamen elegantius membrana dicitur. In animalibus, bubus videlicet, & canibus, & equis, & simiis, horumque similibus usque adeo fibris carnosis intexta est, ut inexpertis Anatomicis potius musculus videatur, quàm membrana. In homine tota nervosa est, & membranosa. Villis suis diversimode alligatur. Foris, & intro pingvedine cooperta. Unde in quadrupedibus spontaneum motum habet. In homine panniculus dici poterit totus nervosus, & adiposus. Interius humore quodam lento uncta, & delibuta est, non absimili muco: ne videlicet musculorum motum præpediat. Sensum habet exquisitissimum, sicut reliquæ mem-

branæ. Unde si per causas internas puncta, & vellicata fuerit (sicut per acrimoniam bilis) motum concussivum reddit, qui *rigor* appellari consvevit. Varius ejusdem usus est. Inprimis ut propagines arteriarum, & nervorum, quæ ad cutem feruntur, tanto magis corroborentur, & confirmentur: deinde etiam ut densitate sua, & crassitie vapores sangvinis retineat, eosque in crassitiem, & pingvedinem convertat. Denique ut caro musculorum tegatur, ne à causis externis offendantur. Alia hujus cutis ministeria universim in tractatu ejusdem videantur.

Ego interim siquidem statuissem ratem meam in profundum quæstionum deducere, & diligentius inquirere, utrum pingvedo hæc faciente frigore, aut calido concrescat, quæ ejus causa sit efficiens, atque super hæc opiniones utrimque, & objectiones, & responsa adducere, sicut item, an pingvedo hæc pars corporis animata sit, & vivens, cur ibi candor sit, qui in præfata pingvedine apparet, aliæque quæstiones, quæ non vulgarem indaginem habent, utique videri possem in Anticyram usque navigare velle. Non enim hic scopus meus est, ut volumen integrum in professione quadam particulari contexam, sed de earum quaque principale aliquid in medium proferre, ut inde utilitas, & beneficium proveniat. Idcircò plura desiderantibus Anatomicorum principalium carthæ lucubrationes præ manibus sunt, è quibus pro appetitu suo abundantiam habere poterunt. Ego verò cum solita brevitate mea, sequens vestigia doctissimi Laurentii, descriptionem reliquam ventris inferioris, musculorum videlicet, abdominis, & peritonæi prosequar.

Musculi in eo octo sunt: quatuor congeneri, hoc est figura, magnitudine, & robore, & actione pares: quorum quatuor obliqui sunt, duo recti, & totidem transversi. Appellationem hanc à situ obtinuerunt. A textura villorum, qui intermedii sunt, primi eorum ad intersecandas costas accurrunt. Obliqui exteriores omnes apertissimi sunt; deinceps obliqui interni sunt: quorum illi ascendentes, hi verò descendentes appellantur ab Anatomicis. Succedunt his duo recti, in quorum partibus internis apparent venæ ascendentes, & descendentes, quæ circa umbilicum uniuntur: quæ rursum ab aliis transversis quasi secantur. Succedunt his duo minores ramuli, qui à latinis *succenturiati* dicuntur, quippe quod per modum cinguli formati sint.

Partium continentium ultima Peritonæum est, membrana tenuissima, non dissimilis telis aranearum largissimis. Quæ per modum voluminis, aut involucri, visceribus implicata est, vergens ad partes regionis inferioris. Sic sentit, & memoriæ tradidit famosissimus Hippocrates; dicitur autem Arabico idiomate *Siphas*. Figura ejus sphærica est, extrinsecus paulo longior, repleta fibris, ut tanto firmius musculis adhæreat: interius levior est, tersa, & quasi aqueo humore inuncta, ut illic tanto commodius viscera commorari possint. Vulgo creditur nasci hæc membrana à ligamentis illis, quæ lumborum vertebras amplectuntur, & quæ os sacrum ossibus laterum annectunt: sed doctissimus Laurentius opinatur partes has, in prima hominis figuratione, tanquam spermaticas, provenire. Hinc illud observatione dignum, quod hactenus multo tempore physicis anatomicis incognitum, memoriæ dedit: nimirum peritonæum cum ad regiones vesicæ pervenerit, tam conspicuè duplicari, ut amplum inter duas tunicas spacium relinquat, quod sufficiat ad vesicam recipiendam, quæ extra peritonæum non est, prout quidam senserunt, sed inter memoratas duas tunicas sita est.

Lib. 2. Epid.

Perforatur peritonæum in parte superiore, & inferiore. In parte superiore, quæ diaphragmati annectitur, tria continet foramina: ut videlicet arteriæ descendenti aditus pateat, & venæ cavæ ascendenti, & œsophago. Tam autem valide diaphragma connectitur, ut si inflammatum fuerit, aut qualitercunque offensum, intestina, & hypochondria interius convellantur, & loco suo moveantur.

Quinquepertitus Peritonæi usus est. Primùm enim regionis inferioris partes omnes circumambit & vestit, & cuique earum tunicam communem porrigit, aliis crassiorem, aliis magis tenuem, prout usus, & necessitas postulaverit. Separat autem, non secus ac paries aliquis, ea viscera, quæ ambit, & à musculis exterioribus ambientibus coërcet, & distingvit, ita ut intestina sic separata in suis spaciis intermediis defendantur. Expellit citius quàm manu excrementa alimenti sicci. Constringit per modum operculi omnia intestina, ea que circum quoque amplectitur: ne forte levi occasione nec dicta viscera, nec ventriculus flatibus infestentur. Alligat denique universa, ut nimirum quodque viscerum in sede sua propria collocetur, & requiescat. Siquidem etiam hujus continuatio aut violata, aut disjuncta, aut commota fuerit, gravissima symptomata succedunt, & herniarum genera multigena.

Hæ partes continentes sunt, sed tot, talesque sunt contentæ, tamque profundis observationibus plenæ, tamque necessariis doctrinis copiosæ, ut impossibile sit volumen integrum consarcinare, quod requirunt. Ut tamen his discussionibus principium formetur, & intelligentia major, dicam earum partium contentarum duo genera esse: earum enim quædam ad concoctionem maturandam destinatæ sunt, quædam ad generationem. Ministrat chyloidi ventriculus, intestina, & Epiploon. Hematosi, aut sangvificationi inserviunt mesenterium, hepar, vena cava, vesica fellis, lien, & renes. Præparant chylusi venæ mesenterii, cui participat hepar, quod formam, & rabidinem sangvini præbet, qui per venam cavam distribuitur. Vesicula, & splen, & renes, omnem immunditiam hepatis, vel regiæ domus expurgant.

Hæ partes sunt, quæ concoctioni subserviunt. Partium contentarum se inter primas præsentat Epiploon, vel omentum (post intestina, & mesenterium) propagines venæ portæ, quibus detractis, conspicua sunt, ventriculus, hepar, vesicula, lien, denique vena cava, renes, & vesica. Partium generationis; aliæ viriles, aliæ muliebres sunt, de quibus tamen vel pauca admodum, vel omninò nihil dicturus sum. Omentum, vel Epiploon, quod quasi secus fundum ventriculi, & intestina natat, reticulum nominatur, cum plexus sit venarum, arteriarum, & nervorum pene innumerabilium.

Qui de his descriptionem magis exactam desiderat, cum doctissimo viro Laurentio libros Anatomicorum evolvat, & inprimis illic inveniet intestinorum, quæ tanti momenti sunt, situm, connexionem, figuram, ortum, substantiam, compositionem, & usum. Intestinorum corpus longum est: inveniet illic qua ratione provida natura hæc implicaverit, in gyros contorserit, & in flexuosos anfractus, ut nimirum alimentum cum tanta festinatione ab ore ad ventriculum translatum, non tam præmature egrediatur. Cognoscet illic substantiam eorum membranosam esse, taliterque compositam ut vel chylo, vel flatibus, vel excrementis turgida, sine ruptione extendi, & dilatari possit. Intelliget illic qualiter tunicæ duæ intestinorum villos habeant quamplures, transversos, & circulares, quorum ministerio ea quæ sibi

ſibi contraria ſunt expellant: quorum item opera inteſtinorum motus promoveatur.

Horum venæ à vena prtoa, & à ramo meſenterico omnes derivant, taliterque divaricatæ ſunt, ut non via recta, & libera, nec apertis oſculis ſuis ad cavitates ſuas ferantur, ſed id faciant viis obliquis, idque in medio binarum tunicarum: ex quo fit, ut chylus colorem ſangvineum non nanciſcatur, quamvis ſangvini proximus, & pene permiſtus ſit. Infinitus proinde fibrarum internarum numerus eſt, quæ ſe venis his, & vaſis interponunt, idque ob rationes adductas. Copioſæ item illic arteriæ ſunt, quæ à ramo cœliaco, & meſenterico derivant. Non minus & nervi multi tanquam parvi ſurculi diſcurrunt, ſuppeditantur autem à ſexta conjugatione cerebri. Longitudo inteſtinorum, juxta mentem peritiſſimi Coi noſtri, tredecim cubitorum eſt.

[...]poc. de [...]n. ſtruct.

Hæc aliaque non minoris momenti, & neceſſitatis illic edocebitur, imò verò & officia illorum intelliget, & partes, quarum quædam craſſiores & pingviores ſunt: in univerſum autem inteſtina his nominibus appellantur: Duodenum, jejunum, ileum, cæcum, colon, & rectum. Duodenum quatuor habet ſibi particularia: primùm venam, quæ recta deorſum verſus tendit: alterum eſt, quod nullo irrigetur ramuſculo, qui à meſenterio derivet. Recipit tertio ductum quendam ab inteſtino colon, per quem veſicula bilem expurgat, qua videlicet tardorum inteſtinorum excretio ſtimulatur, pituitamque profligat, quæ membranis interioribus inhæret. Deſcriptionem quoque illic cæterorum inteſtinorum, quæ craſſa dicuntur, inventurus eſt; eo quod craſſities illis quædam naturalis congenita eſt. Intelliget cur inteſtinum cæcum ſit, dictum monoculum, & ſaccus: formatum per modum ventris, quod pingve ſit, unico ductu, & foramine: cujus uſum peritiſſime Galenus deſcripſit.

[...]uſu part. [...] 14.

Proximum his inteſtinum colon eſt: quod non raro flatibus, ſicut & cruditate patitur; unde paſſio cholica naſcitur: idque idcirco, quod officina pituitæ crudæ eſt, quæ propter magnitudinem inteſtini illic refrigeratur: & verum fit, eam ſedem eſſe multarum fæcium, ſicut Galenus commentatur. Ab Ariſtotele laxum dicitur, & à Mauritanis cellulatum. Fertur autem à renibus dextris verſus cavum hepatis, deinceps ſubtus fundum ventriculi gyrans, lieni annectitur. Situs ejus tam ſingularis copioſiſſima deſcriptio eſt. Inteſtinum ultimum, rectum appellant, eo quod nullo gyro circumflectitur, & contorquetur, ſed recto itinere ab oſſe ſacro per clunes, vel nates deſcendit: Ab Hippocrate principale, & extraneum, à barbaris Longanon appellatur. Cognoſcet illic ſedulus artis ſtudioſus præter hæc, & meſenterium, & in eo pancreas: eſt autem meſenterium corpus membranoſum, quod inteſtina duabus tunicis alligat, venis, & innumerabilibus arteriis ſimul & copioſa pingvedine abundans. Naſcuntur hæ membranæ à ligamentis, quæ vertebras lumborum connectunt, & oſſi ſacro cum oſſe laterum cohærent. Hæ membranæ duæ taliter conſtructæ ſunt, tam ut robur vaſorum conſervent, quam ut ne inteſtina implicentur, & motibus violentis infeſtentur. Omnes venæ, quæ de vena porta exeunt, illic terminantur: huc item ab inferiori parte arteriæ recidunt: hic rurſum nervi ſextæ conjugationis cerebri obſervantur. Spatia intermedia copioſa pingvedo infarcit, & illic diſſeminata eſt: quibus præterea copioſæ glandulæ includuntur, quæ impediunt, ne vaſorum ductus offendantur, aut comprimantur: denique pro ligamentis vaſorum ſerviunt, ne motu quodam violento

[...]s 6. Epid.

[...]pidem.

rumpantur. In ultima demum regione ventriculi, in inteſtino dicto duodeno certum quoddam corpus glanduloſum extenditur, nominatum pancreas. Amplectitur autem ramos venæ portæ, qui in ventriculo, & duodeno, & liene diſtribuuntur: ſuſtinet hanc ipſam ramorum divaricationem, quo magis ſecura & certa ſit: fortificatur autem per membranam omenti, ipſi ventriculo per modum mollis pulvinaris ſubſtratum.

Cumque has aliaſque obſervationes copioſas viderit, incurret in famoſas quæſtiones illas, utrum inteſtina virtutem attractivam habeant: cujus actionem diſtingvet in communem videlicet, & officialem, & privatam, aut particularem, cum exactis earum declarationibus: intelliget opinionem eorum, qui ajunt, in privatis actionibus neceſſarios non eſſe villos, aut pilos, cum attrahant per ſemetipſa, ſicut attrahit magnes ferrum. Penetrabit ulterius inveſtigando, utrum inteſtina facultate retentrice prædita ſint: ubi pro parte affirmante adducitur authoritas Galeni, & Avicennæ, qui ait hanc facultatem in pueris remiſſam eſſe, hinc illos ſæpius excrementa ejicere: adducit inſuper rationes alias. *In Comment. Aphoris. 1. Sect. 6.*

Itaque his difficultatibus occurritur cum Galeno præfato, qui eleganter admodum cauſas tardioris ejectionis adducit, facultatem inquam expultricem debilitatam, quandoque ſenſum inteſtinorum langvidum, quandoque ipſam digerendæ materiæ craſſitiem, quandoque conſtipationem nativam, ob modicam facultatem nervorum abdominis, ad expellendas fæces, & hujuſmodi alia. *De ſymptom. cauſ. 3. De cauſis ſympt.*

Hinc Doctiſſimus Laurentius, retentionem fæcum actionem animalem eſſe inquit, non naturalem: fit enim operâ muſculorum: unde deducit planum, & apertum eſſe inteſtina robur non habere naturale, quo retinere fæces, aut chylum poſſint.

Tranſeundo hinc ad eam quæſtionem ſi inteſtina facultatem concoctricem habeant, tria illic obſervanda occurrunt: hoc eſt præparatio, coctio, & perfectio: quarum trium prima conſiſtit in ore, altera in ventriculo, tertia, nimirum conſummatio in inteſtinis. Hinc Galenus non negat hanc concoquendi facultatem, dum ait: *Inteſtina licet coquendi chyli gratia conſtructa non ſint, ſed continendi, & diſtribuendi tantum: tamen, quia nunquam iners, & otioſa eſt natura, in ipſo per inteſtina tranſitu elaborationem perfectam conſequitur chylus, non ſecus ac in majoribus venis.* *4. De uſu part. & 3. de natural. facult.*

His præſuppoſitis deinceps impoſſibile non videbitur, ut paraſitus quidam aut nepos, vel helluo tantum devoret, tantamque ciborum maſſam deglutiat, cui ferendæ vix jumentum ſuffecerit; intelliget enim ſtomachum totum membranoſum eſſe, & facile in omnem dimenſionem diſtendi. Verum quidem eſt, quod hujus modi voracibus chylus perfecte non concoquatur: ob copiam enim & gravitatem ingeſtorum membranula oſtiaria relaxatur, nec ſat temporis ad integram digeſtionem largitur: unde perſvadebitur coqui cibum in ventriculo, ſed eundem perfectionem ſuam in inteſtinis tenuioribus conſequi. Introducetur cum curioſitate quadam ad intelligendam inteſtinorum facultatem expultricem, quæ eum non ſubterfugiet, niſi forte oculum mentis amiſerit: hoc enim jam manifeſtè ex illorum ſtructura palam fit, eo quod villis circularibus contexta ſit, & tranſverſis, ad omnem adeo expulſionem aptis, & intenſis.

Hinc noſcet binos motus eſſe, naturalem unum, alterum animalem: Illum inteſtinis reliquis, hunc vero muſculis abdominis proprium. Naturalis voluntarius non eſt: animalis autem econtra voluntarius.

Primus

Primus per villos transversos & orbiculares formátur, qui intestina contrahunt: est autem duplex, unus secundum naturam, alter præternaturalis. Hi motus quandoque depravantur, idque triplici de causa, prout Galenus optimè annotat: hoc est inflammatione, oppilatione, & quandoque à levi quadam exulceratione. Quarum prima meatus angustos reddit: oppilatio eos omnino claudit: unde cum exitus nullus excrementis pateat, facultas expultrix læditur. Hujus item motus depravati causa est levis exulceratio: dum enim intestina dolorem ex contactu fæcum sentiunt, continuò eas in superiora remittunt, tanquam metuendo offensionem: sicque corrupta vellicatione, cursus contra naturam fit, ex quo provenit, ut quod deorsum versus petere debuerat, sursum feratur. Motus hic peristalticus dicitur, hoc est naturæ contrarius. In hoc autem tam calamitoso affectu iliaca passio oritur, in qua consveta sedes alvi intercluditur: ita ut nec minima, quæ acumine acûs majora non sint, præterlabi queant.

Intelliget item diligens Lector alium præter hunc modum esse, quo fæces expellantur, animalem videlicet, & voluntarium. Perficitur autem operâ musculorum abdominis; musculi enim contracti premunt intestina, unde exclusio fit excrementorum. Hunc motum adjuvat diaphragma, & peritonæum. Octo musculi æqualiter abdomen & intestina comprimunt ad quemvis meatuum, hoc est ad superiorem, qui in stomacho est, & ad inferiorem, qui ad sedem tendit. Unde necessarium erat instrumentum unum, quod deorsum urgeret, aliud item quod ad superiora attraheret. Omitto hic de fæcum excretione ratiocinari (miraculo enim simile videtur, quomodo in homine sano hi fœtores inveniri possint) nec enim hæc materia auribus, aut oculis grata est: progredior itaque ad delibendam cognitionem brevem substantiæ, & situs intestinorum.

De usu part. Galenus refert: *Intestina, & ventriculum, quia concoctionis erant organa, carnosa constructa esse:* Ad quod gravissimus vir Hippocrates respexisse videtur, dum inquit: *A difficultate intestinorum habita, si velut carunculæ exeant, lethale.* *Aphor. 26. Sect. 4.* Nervosa est substantia intestinorum, sed fibris nihilominus carnosis intersecata. Sic non immerito eam quis membranam carnosam dixerit. Sic Galenus uterum jam carnosum, jam membranosum appellavit. Quod situationem attinet prudens Artis Professor ab accuratissimo Laurentio intelliget errorem antiquorum, qui ajebant, intestina crassa ad locum inferiorem tendere, tenuia vero ad loca superiora: Colon enim crassius cæteris, & plenius per cavitatem jecoris discurrit, & secus ventriculi fundum. Decepit eos canum, & aliorum quadrupedum incisio. Errant item quandoque Medici, inquit idem Laurentius, qui dysenteriam ab humoribus intestini crassi, & tenuis provenientem ita distingvunt, ut si dolor in superioribus sit, provenire dicant ab intestino, quod gracile est, si in inferioribus ab intestino crasso. *Ex Com. in Epidem.*

De situ intestini *colon* variæ sunt opiniones. Dicunt plures ferri id ad fundum ventriculi, ut ejus ope, sicut & contactu partium vicinarum concoctio ejusdem promoveatur. Alii autumant ad cavitatem hepatis elevari, in eam partem, ubi vesica fellis est, ut nimirum ejusdem fellis irritamento & abundantiâ, facultas ejus sopita suscitetur. Credunt alii cedere illud reliquis intestinis tenuioribus, & illa quasi sepimentum aut vallum quoddam circumdare, non multum vicinum centro mesenterii, atque idcirco sinistram occupare partem. Alii rursum arbitrantur intestinum Colon idcirco ventriculi fundo, & cavitati hepatis alligari, ut per contactum earum partium, reliquiæ alimentorum concoquantur, quæ nimirum in cellulis coli commorantur. Rationes itidem vivas adducunt apertissimi situs ejus: ne videlicet tam prompte illic contenta elabantur, quo fieret ut humor non tam perfecte exiccaretur, ad quem usum tot cellulæ, totque involucra concamerata, intestinum cæcum, vel monoculum constructa sunt. Est autem colon intestinum omnium amplissimum: dum renes, & lienem tangit paululum angustiatur, ne horum corpora comprimat: unde evenit, ut Splenetici, aut Lienosi, quibus lien inflatur, cum difficultate flatus exhalare possint. Quod vero etiam per intestina propagines venæ portæ distendantur, hic materies sat ampla discurrendi occurreret, nisi alibi jam, quod maxime necessarium & medullosum est, tetigissemus: Hæc autem huic loco sufficienter dicta sint. Concludo autem sequenti metro, ut stomachum tuum, fortasse tam prolixa dicacitate mea (quæ tamen his, qui quæ necessaria sunt, intelligere desideraverint, non nimium prolixa videri debent) nauseabundum redintegrem.

Laus Stomachi.

Frema co toni il Cielo, e d' ira avampi
Scuota pur Sirio incendiosi ardori
Fra quell' ire funeste, e fra i furori
Fecondera dolce ruggiada i campi.
Tal ne petto de l' huom bolla, e divampi
Contumare malor, strani bollori;
Ministrara l' urna vitali umori,
Onde l' egro mortal da morte scampi.
La terra, che di piante, e frutti abonda
Copiosa nutrice apre le vene,
Per cui nutre ogni stel, copre ogni sponda.
Quasi regio signor, ch' a pascer viene
I suoi Vassalli, egli ad. ognor feconda
Suddite membra, e vita in lor mantiene.

HEPAR

HEPAR
ET LIEN.

Anatomia.

QUamvis pauca mihi pro consveta alioquin capitulorum meorum serie, excepta anatomia, de his interni hominis partibus dicenda restent, ne forte videar in his partibus corporis maxime necessariis ignorans esse, cum jam supra de præcipuis visceribus dixerim, operæ pretium esse duxi, de his quoque nonnulla proferre in medium. *Nonnulla*, inquam, cum mihi sermo sit de microcosmo, opificio tam insigni, quod jam tot folia adimplevit, tot calamos fatigavit, tot disceptationes innovavit, tot volumina adimplevit. Itaque Epilogo quantum potero majore, descendendo ad particulare, assero: inter eas partes, quæ in infima regione corporis continentur, hepar potissimum esse, & penè dixerim unicum maximè necessarium: quippe quod potestatem suam, robore non multum à corde dispari, exercet. Huic hepati ventriculus ad ministerium est, non secus ac mancipium. Hujus sordes vesica fellis, lien, & renes expurgant, in similitudinem famulorum fidelium, culinam hanc nitidam, ac tersam conservando.

Est jecur, secundum Hippocratem, officina sangvinis, author spiritus naturalis, principium venarum, quibus, tanquam rivulis universam membrorum rempublicam irrigat, & per modum Principis, propriis expensis universam corporis familiam alimentat. Hippocrates fontem primum, & originem tam salutaris humoris appellat: veteres illud terram fructiferam nominant: Plato sedem concupiscentiæ, & amorum: unde in apologo Titii refertur: *Cogit amare jecur.* In eo Medici facultatem naturalem collocant: ab hoc enim appetentia illa, quæ facultati nutrici servit, & ministrat, alteri parti communicatur, & in particulari ori ventriculi: unde contingit, ut qui scirrhum habent in jecore, à cibis abhorreant, præsertim carne, & vino. Facultas item generativa ab hoc parenchymate ad genitalia descendit. In hoc viscere item fundamentum, & principatus ad potestatem vitalem, & animalem situs est: sicut eidem adscribenda est superficies coloris extrinseci: qualis enim ab interioribus humor est, talis color est, qui in cute efflorescit. Situm est hepar in hypochondrio dextro. Hunc situm à natura tutissimum obtinuit, imo verò & honorificum, circumdatur enim costis, tanquam munimento, in hoc differens à stomacho, & intestinis. Caret ossibus: nec enim distendi debuit, sed sangvinem in receptaculis vasorum detinere. Cum partus adhuc tener est, primum editus, ad huc hypochondrium sinistrum occupat jecur, eo quod illorum stomachus otiosus sit. Hippocrates præfatum hepar in quinque pinnas dispertitur, quibus singulis Galenus sua nomina imposuit.

Corpus jecoris in parte sui interiore & inferiore
6. profundum, & concavum est, in superiore gibbosum & convexum. Certam quandam figuram non habet hæc enim modice, aut potius omninò nihil ad alterationem contribuit. Sangvificatio enim actio similaris est, quæ sola temperie sua initium, & perfectionem consequitur. Hinc pars ejusdem superior lævis est, & rotunda, per modum testudinis: æqualis item, ne motum diaphragmatis offendat: inferior inæqualis est, & aspera; vel potius dicatur illic multipliciter inæqualis ob varios lobos non secus ac rupes, & præcipitia quædam: hinc intelligitur, siquidem æquale esset, ventriculum utique premendum, hepar enim sic turgeret prominendo, & non solum ventriculum, sed & ramos venæ portæ impediret. Hinc etiam in dextra parte rotundum est, sed in sinistra attenuatur, & quasi in angulum acutum terminatur. Magnitudo ejus non eadem in omnibus animantibus est, in homine autem, plus cæteris amplum, sicut & cutis ejus rarior est. Hinc etiam effluvium ejus majus, majores enim hominis functiones sunt, quæ de spiritibus exeunt, quorum materia sangvis est. Creditur majus in iis esse, qui timidi sunt, qui potatores, qui ventri dediti.

Organum nobilissimum, pluribus compactum particulis, & carne sibi singulariter propria: hoc viscus item venam cavam recipit, & radices venæ portæ, minimas item arterias, surculos item exiguos intus cavos, ut nimirum bilem ad cistulam vel folliculum fellis evehant, denique & nervulos. Vestitur tenui cute, quæ corpus ejus universum ambit, quod totum carnosum est; hinc etiam Hippocrates viscus carnosum appellat. Prædicta ejus caro concreto sangvini non absimilis est, quasi qui igne adustus sit. Usus ejus ab antiquis creditus fuit, ut vasa stabiliret, & intestina in situ suo contineret: item ut calore sangvificationem promoveret: alii etiam concoctionem adjungunt. Sangvinem ita consummat, & perfectum reddit, propriamque ei temperiem inducit, ut color quoque externus in facie efflorescat. Non immerito igitur hoc ei lemma, pretiosissimæ armaturæ subscriptum debetur: *Utilitati, & decori.*

Ex venis jecoris quædam portionem tenuem ad regiones ejusdem concavas portant, quæ concoquunt, attenuant, & præparant: aliæ item sangvinem jam concoctum & elaboratum ad truncum venæ cavæ conducunt. Hæ radices venæ cavæ, & portæ per integrum hepatis corpus sparguntur, & tantopere invicem complicantur, ut sine comparatione plus hæ radices per regionem cavam intrinsecus circumgyrentur, quàm per convexitatem ejus exterius. Hinc etiam sangvificatio intrinsecus in cavitate fit, distributio foris. Natura autem hos gyros venarum instituit, ut tanto perfectius elaboratio sangvinis fieret, & in angustiis vasorum tamdiu detentus majorem sui concoctionem acquireret. Cum eodem artificio eadem præparatio fit in intestinis, in vasis spermaticis; in hunc usum serviunt arteriæ illæ minimæ, quæ in ventriculo cerebri sunt, admirabili plexu invicem intricatæ, non secus ac claviculi hederæ, quibus illigatur. Per medium autem venarum de quibus diximus, surculi quidam cavi ducuntur, dedicati ad purgamentum bilis, qui, velut in quodam nodo collecti omnes simul in vesicam fellis derivant.

Totum hepatis corpus, prout dictum est, membrana quadam tenuissima operitur nata à peritonæo, in qua duo nervi minuti sparguntur. Hi de ramis conjugationis sextæ descendunt: quorum unus in orificio ventriculi & mesenterii plantatus est: alter ab eo qui costas transcurrit, enascitur. Ambo exigui sunt: actio enim hepatis omnino naturalis est, & non animalis: nec enim motu, nec sensu sangvis præparatur. Adjunge, quod exquisito sensu non indigebat: ex omni enim parte expurgandis destinatum est excrementis inutilibus, bile videlicet, succo melancholico, & sero: quæ singula & per vesicam fellis, & per lienem, & per renes perficiuntur.

Temperamentum hepatis calidum, & humidum est. Calidum ob concoctionem, & ut calorem nutritivum præbeat: humidum esse oportuit, ut in tempore debito corpus universum irrigaret: atque idcirco *fons vaporis gratiosi* appellatur. Admirabili item artificio jecur per nervos connectitur cerebro: cordi per arterias: per venam cavam ventriculo, intestinis, & spleni, mediante ramo splenetico, & mesenterico. Denique vix pars in homine est, quæ hepati non communicet, aut mediantibus venis, aut ligamentis, quæ nos communia dicimus: unde etiam manifestum fit, quàm necessaria hæc doctrina, & hic tractatus fuerit. Connectitur ergo diaphragmati, peritonæo, costis nothis, Xiphoidi, & umbilico per ligamenta propria. Est illic etiam vena umbilicalis nutritiva in Embryonibus. Aristoteles arbitratur præparationem sangvinis fieri in hepate, sed perfectionem suam consequi in corde. Attribuunt item medici sangvificationem perfectam hepati, illudque sedem facultatis naturalis stabiliunt. Ex his omnibus inferatur, duplicem esse jecoris actionem, alteram officialem, vel communem: hoc est sangvificationem, vel græcè hæmatosin, quæ secunda dicitur concoctio: alteram vero privatam vel particularem, quæ tertia dicitur.

Hæc sunt officia, situatio, status, figura, & conditio hepatis: ita ut non indebite honorifico titulo Principis à judiciosissimis, & sapientissimis medicorum condecoretur: sicut prudentissimus vir Laurentius inde ratiocinatur. Garriant, quantum volunt adversarii, dicentes, hepar principium venarum non esse, nec sedem facultatis naturalis, nec authorem ullius spiritus.

Hepar igitur, utpote Princeps, in functionum suarum varietate materiam quæstionum amplissimam præbet; quam ego, qui modicam horum experientiam & praxin habeo, aliis discutiendam relinquo, quorum professio est de iis latius tractare: sufficerit mihi, pro more meo solito pauca inde per compendium delibasse. Itaque se primo loco id mihi offert: utrum hepar naturalem spiritum generet: ubi quid spiritus ille sit intelligere non minimi operis est: cum in hoc invicem differant Galenus cum Stoicis, quorum ille exhalationem esse sangvinis inquit, hi autem vinculum corporis, & animæ. Definiemus nos (inquit Laurentius) spiritum, corpus tenuissimum esse, perpetuò mobile, generatum à sangvine, & vapore: qui vehiculum sit facultatum animæ. Hippocrates non dubitat hunc spiritum inter corpora censere, numerat enim illum inter ea, quæ corpus constituunt: qui præterea subinfert, illud actique corporeum esse, quod canali indigeat, quo vehatur, quod extensioni partium inserviat, quod denique locum occupet. Itaque corpus esse non negandum, quamvis inter corpora tenuissimum sit: habet autem robur, & impetum vehementissimum, per modum venti.

Galenus docet, sangvinem tenuem esse, vaporem magis tenuem, tenuissimum spiritum, & perfectissimè mobilem. Hi spiritus enim non se aliis tantum impellentibus (prout sunt humores, qui cum tracti, aut propulsi fuerint, semper rei alterius impulsu moventur) sed suopte etiam motu, & principio sibimetipsis innato moventur, & continentur. 3. *De facu naturalib*

Itaque dicendum spiritus, tam suo, quam alieno motu ferri. Si suo, fieri id per flammam, sursum deorsumque, & ex utroque latere: siquidem hæc commotio præpedita fuerit, corrumpitur spiritus. Qui rursum alieno principio moventur, dum vel impelluntur, vel attrahuntur, naturales quidem à jecore, vitales à corde per systolem, animales à cerebro compresso. Trahuntur naturales à venis, vitales ab omnibus omninò partibus cum sangvine arterioso: animales rarius, idque solum cum pars quædam affecta fuerit, aut per dolorem, aut per gustum: sic nec vehementia objecti facultatem ab officio suo vacare permittit, nec calor ad semetipsum attrahere cessat.

Ex his præmissis consequentia formatur, dici posse, quod spiritus corpus sit mobile: generari eum à sangvine, & vapore tenuissimo: unde duplicem ejus materiem esse, exhalationem sangvinis, & aëris, atque idcirco calefieri cum utroque, & ex ambobus eum conservari, & componi. Hæc spirituum universalis natura est, quorum alii insiti sunt, in tanto numero, quot & quanta sunt genera partium; alii influunt, & à diversis fontibus egrediuntur, & robur quasi sopitum, & absconditum excitant. Medici eorum numerum dispertiunt. Argenterius unum solum spiritum agnoscit, sicut unica est anima, unicum ejus organum, & simile sibi, sangvinem, & aërem quem respiramus. Antiquitas elegantius triplicatum spiritum docuit: in triplici enim ordine eum stabilivit, sicut tres sunt facultates animæ, naturalis, vitalis, & animalis. Tria item sunt principia corporis majora: cerebrum, cor, & hepar: totidem vasa sunt: venæ, arteriæ, & nervi.

Galenus in plurimis locis dari spiritum animalem asserit: à nemine spiritus vitalis contradicitur: unde nec à Poëtis incognitus fuit: ideoque Ovidius inquit: *Est Deus in nobis, agitante calescimus illo.* Superest Spiritus naturalis, de quo disceptandum sit: cujus tamen ductu, sangvinem inquiunt Arabes, per universum corpus transferri. Itaque cum doctissimo Laurentio concludo: spiritum naturalem vehiculum esse sangvinis crassioris ab hepate, mediantibus venis in totum corpus diffusi.

Vesica fellis, quæ his partibus connexa est, plurimum ansæ ad discurrendum præberet, si cui voluntas esset in his prolongari: sed ego ut quasi in compendio agam, instrumentum illud esse ajo, fabricatum à natura ad recipiendam bilem. Hic humor amarus est, & si sangvini commisceretur, qui in venis concluditur, eum utique impurum redderet: non minus & corrodendo carnem acrimonia sua, membranasque vellicando, sine intermissione sensum ulceraret, & præcipitatos motus sensationesque deliras operaretur, sicut phræneticis contingit. Inde est, quod ad humoris tam amari separationem, vas hoc fieri oportuit, sicut splen humorem melancholicum, humorem serosum renes & vesica, instituente natura excolant.

Substantia hujus folliculi membranosa est, ut sine difficultate, & dilatari possit, & contrahi. Tunicam solam habet, eamque simplicem, sed validam, ternoque ordine villorum compositam: ab intrò recti, & obliqui sunt, quibus attrahit, & bilem continet: foris transversi, & orbiculares, quibus expellit, & rejectat. Certas quasdam venulas habet, quæ de vena porta proveniunt,

proveniunt, & *cyſticæ* appellantur, quibus nutritur: totidemque arterias minutas, de vena cœliaca, & nervulis dextri coſtalis.

Figura ejus oblonga eſt, & rotunda: ſed paulatim ad apicem usque in acumen deſinit, in ſimilitudinem pyri, quod in fundo largius eſt. Trium obſervatio in veſicula occurrit, fundi, cervicis, & meatuum, qui bilem vehunt. Inter quæ fundus verum bilis receptaculum eſt: cervix anguſtior pars ejus eſt. Ductus choledoci bini ſunt, quorum unus in hepate diſtribuitur, & in radice venæ portæ, & cavæ, per ſurculos numeroſos, quibus bilem ſinceram, nec humoribus cæteris adulteratam attrahit. Alter in inteſtinum duodenum fertur, dum veſica quaſi delectata ob viciniam, & mutuam humoris correſpondentiam, ſe in inteſtina evacuat, humoremque ſuum detrudit, ut videlicet acumine ſuo tardiora inteſtina, quaſi ſtimulo acuto percellat, & ad naturalem excretionem irritet, ciborumque reliquias extergat. Legatur ſuper his eruditus Veſſalius, & harum rerum notitiam non latebit: ſicut nec meatuum intra duas tunicas inteſtinorum, ductu non ſolum obliquo, ſed tortuoſo: illic non minus patebunt valvulæ, in utroque ſitu comprehenſæ: qualiter hi memorati ductus in medio cervicem verſus canalem habeant, per quem veſica bilem attrahat, eandemque in diverſis temporibus rurſum expellat. Idem Author tertium canaliculum, vel ductum manifeſtat, qui nimirum ad ventriculi fundum vergit.

Vaſtiſſima quæſtio eſt, & quæ multum verſatiſſimos, & doctiſſimos Medicorum fatigavit, utrum præmemorata veſica à ſemetipſa bilem attrahat, & ab eadem nutriatur. Ego ſequens Directorem meum Laurentium breviter ſic ſtatuo, clarum eſſe, dictam veſiculam attrahere bilem, ſed nullatenus ad ſui nutrimentum. Galenus autem aſſerit fieri id modo quodam nobis incognito, ſicut magnes ferrum attrahit, & ambra paleas: ſic ſympathica quædam virtus unius & alterius eſt, qua fit attractio, & ex cujus præſentia veſicula, ut ita dixerim, ſenſum quendam jucunditatis concipit. In hunc modum evidenter vir ſummæ experientiæ & protophyſicus elocutus eſt: *Trahitur*, inquit, *bilis à veſicula ob qualitatis communionem:* unde apparet, (explicat idem Author) ſæpius aliquanto temporis ſpatio animalium mortuorum veſiculas conſervatas fuiſſe, & in ſe ſibi connaturalem bilem cuſtodiſſe: prout fieri ſolet in iis animalibus, quæ pro domeſtica utilitate quotannis occiduntur.

[margin: ...uſu part. 10.]

Folliculus ergo ille humore ſuo delectatur, nec mordaci acrimonia illius, nec contactu offenditur, ſicut ſolent, qui rerum alioquin noxiarum aut venenatarum uſum habent, ex quibus deinceps nullum damnum patiuntur. Qui vero hanc cognationem aut familiaritatem bilis cum veſica non admittunt, cauſam attractionis ad neceſſitatem & providentiam naturæ univerſalem referunt, ut nimirum ſangvis purificationem ſuam conſequatur, & ne inutilis ad nutriendum fiat, quippe qui nimia acrimonia & mordacitate offendat. Nec tamen hic ulterius ad explicandos ductus choledochos diſtendar: horum enim explicatio, alibi (dum de capitibus & viis potioribus mentio fit) occurrit. Id ſolum cum citato authore meo dixero, ab hepate ad veſicam fellis canalem eſſe conſpicuum, & pervium, ſicut item ab hepate ad inteſtina: porro à veſicula ad duodenum alium ductum eſſe, & in horum unoquoque valvulas, quæ refluxum bilis prohibeant. Concludatur itaque (ait idem author) à veſica bilem attrahi, & à cavitate jecoris, & in ea aliquantum temporis conſervari, & inde ad inteſtina transferri. Hæc opinio fuit Hippocratis & Galeni, recepta etiam à modernis ſcholis.

[margin: ...4. de ...ris.]

Hæc pauca mihi ſuffecerint, in quantum quidem materia præſens mihi ſuggerere potuit: unde ad alteram propoſiti mei partem deſcendo quæ eſt

LIEN.

Magna mater natura, provida humani generis alimentatrix, à latere ſiniſtro lienem conſtruxit: ut, ſicut agricolarum mos eſt, antequam bonum ſemen in agrum jaciant, primò eum lupinis fœcundare, quorum amaritudine allectatus, granum vel ſemen dulcius evadat: pari modo hepate noſtro à ſordibus & fæcibus expurgato, ſangvis purior formatur. Hinc Lien riſus organum dicitur. Plato item inquit: lienis officium eſſe, ut quaſi, quod in ſpeculo opacum, & tenebroſum eſt exhibeat, & pars lucida hepatis tanto magis ſplendeſcat, & luceat.

Siquidem ſplen ab hac functione expurgandi ſangvinis vacaverit, lethalia ſymptomata eveniunt: miſcentur enim ſpiritus cum tenebris, eosdemque pars terrea cordi, & cerebro abſcondit, unde lividum, vel pallidum fit univerſum corpus. Hinc Stratonicus ajebat in territorio Carcenſi ſibi videri mortuos obambulare, omnes enim ſplenetici erant.

Lien in ſiniſtro hypochondrio è regione jecoris ſitus eſt: unde quæ pars ejus concava vel ſima eſt, hepar reſpicit, quæ gibboſa extremitates ſpinarum coſtalium. Varia eſt, & multiplex figura ejus: curva, & gibboſa pars illa, quæ verſus diaphragma vergit. Plerumque tamen figura ejus oblonga exhibetur, & quaſi tetragona, lingvæ bubulæ non diſſimilis; unde etiam viſcus lingvoſum appellatur. Hippocrates lienem plantæ pedis comparat. Nec magnitudo, nec color ejus in omni corpore æqualis eſt: Melius autem eſt ſi modicus fuerit, quam ſi grandior: in iis enim, qui perfecta ſanitate gaudent abbreviatur, & diminuitur. Unde non immerito Trajanus illum Fiſco comparavit, prout infra patebit.

[margin: *De corp. Sect.*]

Carnem habet ſibi propriam, ſicut venas quoque, & arterias, easdemque numeroſas: denique nervulos, & tunicam exiguam, quæ corpus integrum veſtit. Parenchyma carnis rarum habet & fungoſum, in ſimilitudinem ſpongiæ firmioris, leve per modum pumicis: attractioni opportunum, ſicut & receptioni fæcum. Venas plures, easdemque inſigniores numerat, quæ per lineam rectam ei inſeruntur, & per totam ejus ſubſtantiam diſperſæ ſunt. Omnes hæ à ramo ſplenico originem ducunt: per hos ductus autem omnem ad ſe ſangvinem craſſum, & lutulentum transvehit: qui ſi ſucco benigno, attenuato, & ſubmiſſo fuerit permixtus, ſimilitudinem ſubſtantiæ prædictæ acquirit. Humoris melancholici pars ſqualida, & maxime craſſa, fæcibus uvarum ſimilis eſt, quam videlicet virtus ſplenis domare non potuit, & quæ expellitur, & foras ejicitur partim per venam portam, partim per inteſtina mediante præfato ramo ſplenico, partim per fundum ventriculi: partim in ſedem emittuntur per venas hæmorrhoidales: partim in renes mediantibus arteriis emungentibus.

Numeroſiſſimæ item arteriæ, & inſignes per medium ſplenis corpus ſparguntur, quarum uſus multiplex, & copioſus eſt: primus ut pulſu ſuo expurgent, & attenuent fæculentum ſangvinem: & ſicut pulmo refrigeratione vehementi opus habet, ſic lien expurgatione inſigni. Secundus eſt, ſollicitare ſangvinem hunc craſſum, ut de venis in ſplenem cadat. Tertius ventilare calorem ſplenis, ne tam fæculento ſucco oppreſſus, langveat. Denique ut ei vitalem facultatem diſpertiat.

Demum substantia splenis tota membrana tenui amicitur, quæ à peritonæo originem trahit: cui nervulus tertiæ conjugationis inseritur. Parte sua gibbosa aut convexa diaphragmati connectitur, sicut & reni sinistro, idque intervenientibus membranis peritonæi: parte sui sima ventriculo, partim per venas, quas ei largitur, partim per omentum, aut epiploon. Hæc est essentia, hæc substantia, hic situs & figura Splenis.

Sect. 2. Problem. lib. 1. de causis & Segn. Chirom.

Plurima de usu ejus dicenda essent contra adversarios, & calumniatores Galeni. Ubi Erasistratus æstimat, hoc instrumentum corporis frustraneum esse. Alexander Aphrodiscus, & Aretæus authumant organum quoque sangvificationis esse. Rondelerius sensit lienem non esse receptaculum humoris melancholici, sed eum circum ossa aliasque duriores partes gyrare. Pitraviensis vult præparari in splene spiritum quendam vitalem, tenuissimumque sangvinem, qui postmodum mediantibus arteriis lienis in sinistrum cordis sinum portetur, ibique commisceatur, & perfectionetur per aërem, ac perfectus jam universo corpori infundatur: non secus ac tubuli, vel bullæ aquæ. Hanc opinionem suam longissima ratiocinatione corroborat, quam tamen adversarii ejus contrariis argumentis refellunt, ad quæ eruditum & me curiosiorem lectorem transmitto.

1. De sanitate tuenda. De formatione fœtus. De locis affectis. De natur. facult. De atra bile.

Interim doctissimus Author meus concludit, idque cum Galeno in pluribus locis, constructum & stabilitum splenem esse ad expurgationem sangvinis fæculenti: ideoque ad hoc ministerium destinatum, per rationes supra memoratas ex adverso hepatis collocatum esse. Succus hic melancholicus facultate quadam admirabili, eaque sympathica attrahitur, eodem modo quo vesiculam fellis diximus attrahere bilem. Sangvis autem qui taliter per ramum spleneticum attractus est, per copiam arteriarum attenuatur, & subjicitur. Concoquitur ergo, & reliquo sangvini similis efficitur: de cujus purissima portione ipse deinceps lien nutritur.

Lienis color in omni penè animali ater, & sublividus est, cum sapore acido: siquidem etiam in corporis parte quapiam consimilis color apparuerit, signum erit, illic humorem hunc prædominari. Quod si splen oppilatus, vel obstructus fuerit, sangvis fæculentus & turbidus continuo ad hepar transcurrit, omnemque sangvinem purum inficit: ex quo tota corporis constitutio melancholica fit, icterus niger exoritur. Sicut cum vesicæ fellis canalis obstruitur, & bilis ad hepar recurrit totum corpus flavescit, & icterus flavus enascitur, qui morbus quoque Regius appellatur: unde etiam distichum illud tam celebre, ortum est:

Cor sapit, pulmo loquitur, fel continet iras,
Splen ridere facit, cogit amare jecur.

Non mediocris præterea momenti est, ei, qui se ad Anatomices, aut Physices studium applicat, nosse, qua ratione, & quibus viis melancholicus succus ad ventriculi fundum feratur, & quem in usum. De hoc jam sat copiose inter antiquos scripserunt Avicenna, & Galenus: quorum doctrinam (ne forte ego præscriptos mihi limites ultra transgrediar, sicut jam transgressum esse me sentio) curioso investigatori in ipsis authorum voluminibus quærendam relinquo: id ultimum solummodo cum brevitate transcurro, exponendo, qua ratione splenetici mediantibus venis se sublevent, & expurgent, & per quos ductus id fiat. Unde cum Hippocrate doctissimus Laurentius asserit, lienosos abundare copioso sero, & ad hanc sententiam confirmandam fautricem sibi experientiam adducunt. Hippocrates sæpius humorem me-

Lib. 4 de morbis.

lancholicum *aqua* nomine appellat. In libro generationum sic ait: *Humidi quatuor sunt species: sangvis, bilis, aqua, & pituita.* Per aquam plerumque humor melancholicus interpretatur, & hic humor plurimum seri habet, cum admodum frigidus sit. Hinc propter ejus præsentiam nativus lienis calor debilitatur, sicut & hepatis, & ventriculi, & partium vicinarum. Hinc massa cruditatis insolita oritur, prout quotidiana propemodum experientia docemur: qui enim quartana laborant plus omnibus sudant, multum urinæ emittunt: Melancholici abundantiam sputi ejiciunt: sicut illud ipsum Galenus inter signa hypochondriacorum recenset.

Humor melancholicus appellatur aqua.

Melancholici multum exspuunt.

Itaque hoc certum statuatur spleneticos superabundare sero, sed expurgari per urinas: sic Hippocrates, & Rasis, & Avicenna docent. Idem Hippocrates vult medicamenta, quæ spleneticis dantur, mediante vesica purgare debere. Moderni ulceribus contractis è splene vitiato per medicamenta diuretica medentur, quæ sudorem provocant. De Bione memoria est, eum plurimum urinasse, urinam autem ejus consistentiam nullam gessisse, multasque fluxiones passum, imò verò hæmoragiam è sinistra narium parte. Hujus rei ratio ab Hippocrate adducitur, quod lien illi nimium gibbosus, elevatus, & durus fuerit. Præcipit Galenus, quartana laborantes in intestinis per medicamenta expulsiva partium inferiorum purgandos esse. Proprium spleneticorum est urinam nigricantem emittere, sicut Hippocrates, & Avicenna tradunt. His convenienter Author meus concludit: *Observavimus lienosos quamplurimos urinarum nigrarum profusione sanatos.* Erant urinæ illæ non per generationem (sic enim semper mortiferæ sunt, denotant enim grave incendium, quod universa comburat, aut vero nativi caloris extinctionem) erant ergo nigræ per commixtionem humoris atri, qui per splenem purgabatur, & in renes dejectus erat.

De Cord. affect.

Lib. 2. Epid.

2. Ad Glau.

Epidem fin.

Per quas porro vias succus melancholicus & serosus ad renes conducatur, non tam exacte declaratur, nec omnibus æque manifestum fuit. Sparguntur (sic Laurentius ratiocinando prosequitur) duo vasorum genera per substantiam splenis. In primis venæ, quæ videlicet ab ramo splenetico nascuntur, multæ deinceps arteriæ. Rami splenetici & venarum emungentium participatio nulla nisi maxima remota est: hic enim de trunco venæ portæ emergit, illi reliqui autem de venæ cavæ descendentis: harum autem ambarum nulla communicatio est, nisi in substantia hepatis. Hinc Neoterici quasdam anastomoses, & aperturas multas inter utramque venam observârunt. Unde si per has fit expurgatio, sangvis melancholicus à liene ad venam portam recidet, ab hac ad cavam, à cava ad venas emungentes, inde ad renes, quod iter utique longissimum esset. Unde ego opinor (inquit præmemoratus author) talem expurgationem fieri per arterias potius, quam per venas: per viam enim breviorem memoratus humor qui in splene est per arterias expurgatur. Sic enimverò fæces, quas patiuntur qui empyemate, vel pleuritide laborant, à pulmonibus per arterias & non per venas egrediuntur: in illis etiam plus, quam in his contineri humoris serosi demonstratio ocularis docet. Ex hac ratione (inquit ille) arteriæ istæ emungentes constructæ sunt, non tam ad spiritum vitalem conducendum (utpote ad hoc faciendum & pauciores & angustiores sufficerent) quam ad serum illud, quod in arteriis continetur, expurgandum, & secernendum in renes. Totum hoc Galenus edocuit. Sic ergo sangvis jam rubicundus;

&

& ab ista amaritudine, & excremento luteo detersus cadit in venam majorem, cum eaque discurrit, cujus descriptio jam aliunde per compendium facta est, cum qua & præsens capitulum hic concludo.

MORALIA DE HEPATE.

DOctissimus Aldrovandus sentit per hepar hominis, quod temperamenti calidi est, quod item rubicundum, collocatum in hypochondrio dextro, cum in corpore pars præcipua sit, humanam mentem intelligi posse, quam pietate calidam esse oportet, rubicundam per sangvinem Redemptoris pro nobis fusum: situatam esse debere à parte dextra, meditando in spe vitæ æternæ. Nec ordinaria, nec exigua, sed magna pars in homine est, unde etiam charitatem ingentem, & ardorem ejus significare poterit. Subjicitur nihilominus hepar cordi, & ab eo tanquam primario fonte sangvinem sugit & calorem præcipiuum. Pari modo decet Principes & Prælatos calorem, hoc est charitatem temperatam, sicut & vitalitatem subministrare subditis suis, quos vicissim erga præpositos suos amore succensos esse oportet, juxta tritam parœmiam:

Regis ad exemplum totus componitur orbis.

In concavitate hepatis vesicula fellis abditur, quæ humores acrimonia sua incidit, & abstergit; intelligi per hanc poterit (sicut fusius alibi patebit) amaritudo pœnitentiæ, quæ humores peccantes incidit: qua metaphora Sacri Ecclesiastes ut plurimum uti consveverunt, dicendo hoc amore pœnitudinis, non secus ac felle piscis, subministrato à Raphaële Angelo juniori Tobiæ, oculos mentis nostræ obscuratos, & tergendos, & fricandos esse.

MYSTICA.

...oral. c. 40. ...evit. 3. ...3. in ...it. 5. ...Reg. ...d. 29. ...it. 1. ...roverb.

QUamvis hepar pars occulta, & intestinalis sit, Expositoribus Sacris nihilominus in significationibus suis occultum non est. Inter quos doctissimi viri, Gregorius, Hesychius, Origenes, Rupertus, & Glossa paucis quidem, sed nervosis significationibus considerando victimæ, ordinatæ à DEO hepar, quod super altare mittendum erat, dicunt, id desideria occulta significare posse: & præter hæc iram, cujus ardoribus, & accensione hepar ad actiones valoris inflammatur. Iidem Authores per hæc voluptatem sensualem, & desideria illicita intelligunt: Quorum fomenta extingvuntur, siquidem interiora ejus rupta fuerint: sicut in Propheta Osee dicitur: *Dirumpam interiora jecoris eorum.* Alludit ad hoc Ecclesia, dum Altissimum pro necessario sibi ad salutem consequendam adjutorio divino rogat, his verbis: ...cap. 13.

Jecur adure morbidum,
Ne criminis contagio
Tepescat ardor spiritus.

Quod fel attinet, hoc S. Hieronymus quandoque tribulationem figurari exponit, sicut & castigationem divinam: sic Jeremias inquit: *Potum dedit nobis aquam fellis:* & in Threnis: *Circumdedit me felle, & labore.* Exponunt Origenes, S. Ambrosius, S. Augustinus, Rupertus Abbas, supra textus scripturarum qui particulariter leguntur in Deuteronomio, in Psalmis, in Threnis, in SS. Evangelistis Matthæo, & Luca, in Actibus Apostolicis, per *fel* designari posse vitam perversam, quæ Christo amara est, non secus ac fel illud, quod ei in cruce agonizanti propinatum fuit. Figurari item amaritudinem verborum, quæ de ore blasphemo, vel vindicativo progrediuntur. De hoc felle (inquiunt præfati) Redemptor non bibit, nec enim amaritudo cum sinceritate miscenda est. Demonstratur item beatitudinem & gloriam Sanctorum sine omni amaritudine futuram: sic in Habacuc legitur: *Væ qui potum dat amico suo, mittens fel suum, & inebrians, ut aspiciat nuditatem ejus.* Isidorus Clarus hoc de Rege Nabuchodonosor interpretatur, qui Reges sibi commensales inebriare delectabatur, & exinde pessimos efficiebat. Ait idem Author: alios hoc de eodem Rege, sed per metaphoram intelligere, illic calicem furoris indicando, quo inebriatus, & desiderio regnandi succensus, in reliqua regna fremebat. Rupertus Abbas his verbis Judæos intelligit potantes felle Redemptorem nostrum. In significatione scripturæ præfatæ, præsertim illic, ubi in Job habetur: *Panis in utero illius vertetur in fel aspidum intrinsecus:* S. Gregorius exponit doctrinam perversam, & cum hac persvasionem diabolicam aut verò hæresiam intelligi. S. Hieron. sentit, per hoc Antichristum quoque significari posse, cujus doctrinæ amaritudine potandi sint Judæi: sicut in Jeremia habetur: *Potum dabo eis aquam fellis, & dispergam eos in gentibus.* Furor, quo piscis ille agitabatur, quem Angelo jubente Tobias extraxit, denotat, juxta glossam ordinariam, furorem, & malitiam dæmonis adversum genus humanum. Hæc de his dixisse sufficiat.

(Margin, left column: ...8. ...rem. 9. ...atth. 35. ...uc. 23. 68. ...abac. 2. 8. 3. ...3. 8. — right column: Hab. c. 2. In hunc loc. Cap. 20. 15. Moral. 6. Cap. 6. in hunc locum. Cap. 9.)

DEDICATIONES.

INter omnia paganorum instituta, quæ de eorum scholis, ad Christianos usque derivata sunt, fateor me, cum in adoratione & cultu eorum mentem defigo, illorum pietate stupefactum, rubore & pudore confundi; intueor enim, quantum plurimi fidelium, ab iis quibus veræ fidei lumen defuit, superentur. Si in sacrificiis illorum error, aut defectus deprehenditur, ignoscendum est genti, tam procul à veri Dei notitia remotæ: dum enim mendaci Deitati, & spiritibus impuris immolabant, credebant id vero Deo fieri. Ex his nihilominus concludendum est, sacrarum rerum usum unà cum origine Mundi increvisse. Sic M. Tullius inquiebat: *Omnes religione moventur, & Deos patrios, quos à majoribus acceperunt colendos sibi diligenter, & retinendos arbitrantur.* Atque ita demum in hoc cultu & veneratione ardentes erant, ut non solum res externas, sed internas quoque offerrent, & consecrarent. Plura de his jam supra tractata sunt, & plura tractanda remanent. Act. 6. in Verrem.

Invenio tamen in materie, quæ præ manibus est, doctissimos observatores Pierium, & Aldrovandum, qui ajunt, in usu veteres habuisse, ut hepar Jovi dedicarent, fel autem Marti: nec id sine consideratione matura: hepar enim jam ante diximus, tanquam Principem cæteris membris, utpote subditis suis, subministrare alimenta: eo quod cuique partium debitam sangvinis portionem transmittit. Itaque illud Jovi dedicandum duxerunt, tanquam Principi & Gubernatori numinum inferiorum, qui tanquam Senatus aliquis Optimatum, se regimini ejus substernunt, & inclinant. Fel Martis imperio tradiderunt; cum enim hoc incentivum & fomes iracundiæ sit, Numini Martis sangvinario, & cholerico, observato naturali ordine non indebite assignatum fuit. Hierog lib. 33. De lingva.

Ab his dedicationibus & proprietatibus non possum quin explicationem omnino moralem, & præcepta vitæ instituendæ deducam, sicut eædem partes

organa vitæ naturaliter ducendæ necessaria sunt. Siquidem ergo (prout supra indicatum est) vesicula fellis nimium onerata, præter ordinarium naturæ cursum bilem suam effuderit, universitas sangvinis corrumpitur, unde aurigo in vultu spectabilis enascitur, de qua gravissima emergunt mala: si excandescentiæ impetus non refrenetur, & hic Mars pro libitu suo se efferaverit, odia excrescunt, & rixæ, & strages, & homicidia.

Ira est res impetuosissima, inquit Aristoteles, magnus ille præceptorum inventor. Vult autem, ni fallor, iram focum esse, qui de centum spiraculis exhalat fulmina, quæ ad exterminium feriunt: ventus est, qui montium apices optime comatos decalvat: ignis subterraneus est, qui regia palatia funditus evertit. Huic desolatorio torrenti nec muri, nec munimenta, nec vallum est quod resistere possit. Ideoque Exemplum Senecæ semper admirabile erit, qui cum visus esset manu extenta, & flagello vibrato, sed suspenso, super denudatum servi sui dorsum, de eaque re interrogatus respondit: *Pœnas exigo ab homine iracundo.* Quod argumentum amplificationi fœcundissimum est.

Hepar ergo, prout diximus, dispertiens reliquis membris sangvinem, & Jovi consignatum, Principem figurat, qui talem populi sibi subditi curam gerit, ut necessitati illius provideat. Canis non cibatus latrat, quandoque etiam mordet. Sitiebat David aquas fontis Bethlehemitici, cujus accessus ab hostibus interceptus erat; sed cum periculum vitæ, cui se viri fortes exposuerant, animadvertisset, hauriendo inde & Regi propinando, gustare noluit, sed pro
Tacit. communi salute aquam Domino sacrificavit. Periclitetur vita mea (inquiebat Pompejus, cum inter Maris concitati in fortunia jactaretur navibus onerariis, ad succurrendum Romæ, quæ fame premebatur) dummodo remis, & ventis tanquam alis, ad porrigendam patriæ meæ vitam progrediar, quippe quæ sub dentibus rabidis & caninis urgentis necessitatis & famis angustiis, devoranda delitescit. Hic populi scopus est, inquit Severinus Boëtius: *An-*
lib 6. Ethicorum. *num bonum, non tam de magnis fructibus, quàm de juste regnantibus æstimandum.* Latissimus campus & utiles ad tractandum: de quo in Davide meo musico, & armato sat ratiocinatus sum. Quemadmodum etiam, si hepar ab officio suo dispertiendi sangvinis vacaret, reliqua membra deficerent, sic subditis quoq; contingit, si eis necessaria alimenta non suppeditentur, ab iis quorum muneris & officii est id agere.

SIGNATURÆ IN PLANTIS ET HERBIS.

Condemnationis omnimodæ reus utique esset temerarius, & infidelis ille, cui vel per somnium incideret, plenitudinem divinæ beneficentiæ in rebus visibilibus negare, & in iis, quæ nondum ad certam nostri notitiam pervenerunt. Inter ea nihilominus, quæ in admirationem nostram cadunt, post gratiam videlicet primo homini datam, dum eum anima & sensu dotavit, amplitudinem liberalitatis divinæ (prout sine errore dicere mihi posse videor) admodum manifestè demonstrant, & plantarum & herbarum diversimoda genera: nam & homo ad similitudinem earum formatus est, in quem sensum Peripateticus inquit: *Homo est arbor inversa.* Et Psalmista: *Tanquam lignum quod plantatum est secus decursus aquarum.* Præter hæc terram voluit Deus cum diligentia & activitate quadam ad usum hominis, multiplicare ramorum luxuriantium fructus. Denique hæc lignorum abundantia propter usum hominis producta, ad fabricanda domicilia, ad construendas rates, & navigationem instituendam servire debuit. Ad erigenda inquam ædificia, in quorum umbris requiesceret: atque ita hæc multiplex ubertas solatio homini data est, & quasi correctivum remedium, aut Alexipharmacum contra tot mala ei impendentia.

Arbor vitæ, juxta S. Augustinum, in medio paradisi idcirco plantata erat, ut malis omnibus subveniret, quæcunque infestare creaturam humanam alioquin calamitosam possunt. Sunt autem verba Au- Ex Cartag. hom. 25. de Euchar. In Gen. l. 3 q. 2.
thoris, quæ sequuntur: *Propterea de ligno vitæ gustabatur, ne mors undequaque subreperet, vel homines senectute confecti diversis temporum spatiis interirent.* His addit eruditus Pierius: *Vitæ arbor sedulos divinorum mandatorum ministros ab æterna morte præservat, & æternæ vitæ fructibus restaurat.*

Sozomenus vir doctissimus memoriæ dedit, in Hermopoli castello Thebaidis arborem inveniri, cujus fructu, vel ejusdem parte minima à corporibus infirmis omne genus malorum propulsari. De hac item arbore Josephus Flavius recenset, cum Redemptor noster adhuc infantulus, cum matre sua, & Josepho putatitio patre, Herodis iram evitando in Ægyptum fugeret, & ad portam prædictæ Hermopolis cælestis hæc societas pertigisset, hanc arborem ad terram usque se inclinasse, unde evenerit, ut singularis hujus virtutis, & favoris particeps facta sit.

Montalbanus vir doctissimus concludit: maximas esse plantarum, & herbarum virtutes: sicut & Ulysses Aldrovandus, qui non sine honore nominari lib. 1. Ins
debet, eas symboleitatem & similitudinem humanarum partium portare dixit: Ejus verba hæc sunt: *Suum quoque spei plena folia usum officialem ostendunt, quæ oculorum, palpebrarum, atque capitis, mentis, cutisque capillorum ad instar, floribus venustatem, fructibusque sapiditatem fovent, atque diurna, & annua conversione ad solem omnes iisdem perfectiones è cælo pendentes accersunt.*

Hanc Epitomen reflexionis non sine ratione mihi fecisse videor, nunt ut ad particularia descendamus, & ne ex hoc volumine *Receptarium* fiat, breviter juxta doctissimum Oswaldum Crollium, & diligentissimum virum Joannem Andream Matthiolum, quædam inter potissima referam, quæ caliditati hepatis ejusdemque imperfectionibus subveniunt.

Lichen, aut Hepatica, secundum Authores præme- Matthiol.
moratos, in locis saxosis nascitur, cum folio solo, eoque largo versus radicem, calamum unum, subtilem, & parvum producens, de quo oblongæ frondes quædam dependent. Hæ cartilaginosæ sunt, & pingves: versus radicem angustæ, in summitate largiores, tripliciter incisæ, aut quadrupliciter, ex quibus incisuris quædam aquarum guttæ exsudant. In iisdem locis petræis asplenum nascitur, ab aliis scolopendrium, hemionium, & ceterach nominatum: quod plures frondes de radice, quæ scolopendræ venenato animali similis est, producit: gaudet locis umbrosis: sine calamo est, sine floribus, sine semine.

Folia ejus circumcirca incisa sunt, non secus ac folia polypodii: subtus flava, & scabra, superius viridia. Quæstio nihilominus inter Authores est, an ceterach verum asplenum sit, aut scolopendrium: complures enim opinantur loco hujus lingvam cervinam sumi: id quod à Dioscoride mutuantur, qui ait: asplenum frondes producere similes polypodio, quibus frondes ceterach vulgaris correspondere non videntur. Qualitercunque id sit, omnes nihilominus herbæ istæ plurimum conferunt ad tollendos defectus,

&

& infirmitates jecoris, ſicut item eupatorium, & acrimonia tam Meſſuis, quàm Avicennæ: ſerviunt item ad repercutiendos, & refrigerandos nimios calores, qui de copia ſangvinis proveniunt. Omne ſimplex, aut compoſitum hujuſcemodi naturæ porrigitur aut in juſculis, aut quintis eſſentiis, in vino, aqua, ſero, decocto aut aliis cibis, & potionibus. Foris ungvento Sandalino uti conſveverunt: eo quod illius proprietas, ſymboleitas, & virtus hepati ſympathica ſit. Inter fructus pyra jecoris ſimilitudinem gerunt, unde etiam eorum uſus moderatus, ejus ſanitati conducit.

In familia fungorum, betulinus, & quercinus ſignaturam particularem hepatis habent, hinc ad ejusdem affectus curandos non modicum valent, & adjuvant, ſicut inter refrigerantia omne genus ſonchorum: deinde endivia, borago, meliſſa, pentaphyllon, præſertim omne compoſitum roſarum, his morbis valide, & proprie medentur. Tam eximiæ igitur humanæ parti providentia naturæ, copulata arti, cum tot ſimplicibus, mixtis & compoſitis invigilat, accurrit, & aſſiſtit. Copioſa in his ſunt Receptaria, ut nominant, & repertoria, & Antidotaria, de quibus hæc pauca adduxiſſe ſuffecerit; transeo nunc ad

EPITHETA.
HEPATIS.

SUmmi momenti, & Oratoribus, & Poëtis adjuncta ſunt, quæ non immeritò quis dixerit non ſecus ac regale paludamentum eſſe, ad ornandam filiam Principis, non ſecus ac ſupra holoſericum opere plumario acu depicta: non ſecus ac cortinæ pretioſæ ad ſcenam exornandam: vividi colores ſunt, quo oratiò & poëma qualecunque decoratur. Atteſtationi Authorum jam ſupra memoratorum, adjungo authoritatem magni Raviſii, à quo quæ jam tum dicta ſunt, præcipue ſelecta mutuatus ſum, cujus verba hæc ſunt: *Si commode uſurpentur epitheta, ita orationi ſplendorem afferunt, adeoque perſpicuam, & leniter fluentem reddunt, ut omnem ejus efficaciam, & vim abſolutam nobis ob oculos ponere videantur.* In particulari igitur non ſine juſta proportione Poſſevinus hepar tumidum nominavit: *Nam tumido quanti generantur in hepate ſucci.* Corruptum dixit Serenus: *Corrupti jecoris vitio, vel ſplenis acerbus.* Combuſtum item Poſſevinus: *Nam jecur exuſtum calidos producere ſuccos.* Aridum & ulceratum Horatius. Nigrum Seneca: *Et felle nigro rabidum ſpumat jecur.* Siccum Juvenalis: *Quanta ſiccum jecur ardeat ira.* Calidum Frontinus: *Quum jecur calidum rapuiſſent, & à Rege militi eſſet oſtenſum.* Palpitans Quintus: *Pulmone rupto, palpitans fregit jecur.* Fervens, & ira æſtuans Horatius: *Fervens difficili bile tumet jecur.* Transeamus ad

Præfat. ...ithetorum. — 218. — *Epod Od.* 5. — *Carm.* 1. — *...dip. Act.* 2. — *...yr.* 1. — 1. *Carm.*

EPITHETA
FELLIS.

PRimus inter omnes Mantuanus Homerus tuba ſua ſonora auditur, qui fel atrum appellat: *Hic verò Alcidæ furiis exarſerat atro Felle dolor.* Viperinum dixit Ovidius: *Telaque vipereo lurida felle gerat.* Noxium Serenus: *Lutea ſi creſcunt, & cunctinoxia fella.* Ovidius rurſum illud dixit mordax: *Tinctaque mordaci ſpicula felle gerunt.* Triſte Tibullus: *Omnia nam triſti tempora felle madent.* Auſonius cæruleum: *quàm valida eſt homini, quota portia cæruleum fel.* Nigrum Seneca: *Et felle nigro* *rabidum ſpumat jecur.* Amarum Pontanus: *Hic acer Venuſinus amaro ſublita felle verba jacit.* Tumidum Politianus: *Et tumido furiatus felle cruentum ſpectat.* Turgidum Quintus: *Cras felle acetum turgido miſtum bibit.* Idem acidum: *Obtexit ſapor adulter acidi poculum fellis.* Pallas Soranus triſte: *Nam mihi felle malo triſtior, & gravior.* Denique Manto aquoſum nominat: *Retulit in lucem fellis medicamen aquoſi.* Hucusque Authores. Sed non deerunt hujuſcemodi alia propria aut peregrina, prout loci affectus, aut ſenſus, aut virtus poſtulaverit, quæ ingenium ſapiant, ſicut illa de felle, & jecore: ſeverum, inhumanum, crudele, temperatum, placabile, ſomnolentum, ſangvinolentum, ebrium, tormentatum, mite, & his ſimilia: quæ erudito Compoſitori & Inventori deeſſe non poterunt. Accingamur nunc ad dicendum aliquid de Liene.

8. *...riſtium.* — 3. *de ...ito.* — 2.

DEDICATIONES.

COmmuni omnium Authorum, & obſervatorum conſenſu, regimen, & dominium lienis Saturno tribuitur. Hic Planeta frigidus eſt, & glacialis, qui mœrorem influit; nec enim calore ad activitatem elevatur, aut erigitur. Sic lien quoque, cum ſangvinem ſibi craſſum, & impurum attrahat, prout diximus, (relinquendo hepati, quod depuratum eſt) fieri nequit, ut non materiis tam ponderoſis, frigidis, & excrementoſis prægravetur: atque ita non abſque ratione hujuſcemodi planetæ aſſignatur. Sed ſi à literali ſignificato ad politicum, & morale tranſierimus, dicetur: quod ſicut Jupiter Saturnum è cælo fugavit, metuens ne ſolio ſuo deturbaretur, aut verò ob ætatem decrepitam eum gubernaculis imperii inutilem & impotentem credens, prout ſenſata mythologia Poëtarum inquit; ſic laudabiliter facturus eſt, quicunque ſe regimini inhabilem agnoſcit, ſi ſe eidem abdicaverit, ne cum majori damno ſuo deinceps pellatur: ſicut non minus Principum prudentum eſt diminuere vires Miniſtris, quos nimium potentes, & jam metuendos animadverterint. Cujus rei exemplum non obſcurum Juſtiniani cum Beliſario eſt. Neronis cum Tigellino, & Seneca, Tyberii cum Vibuleno, & aliis.

Lien Saturno dedicatus, & quare.

Occurrit ſuper hæc fabuloſa alius quoque ſenſus moralitatis: quod nimirum, ſi Saturnus indecrepita ætate ſua Empireum gubernâſſet, moribus tetricis, & melancholicis ſuis utique Jovis regiam, in domicilium triſtitiæ, & luctuum convertiſſet: parimodo & lien, ſi nimium intumuerit, & ampliatus fuerit, corpus in phtyſin, & omnimodum exterminium reducit. Sic ergo corpus noſtrum, ſiquidem cogitationibus nimium mœſtis, & importunis repletum fuerit, haud dubie ſe ipſum propediem periculoſa exinanitione proſternet. *Nimiæ vitæ exercitationes obſunt magis, quàm proſunt,* inquit Euripides. Memini ejus, quod jam ſupra Ovidio retuli:

Curæ nimium mordaces, animũ ſimul, & corpus offendunt.

In Hipp.

Attenuant vigiles corpus miſerabile curæ. *3. Metamorph.*

Ut ab his nos ſollicitudinibus immoderatis arceret, mirabiliter inquit S. Chryſoſtomus: *Nequaquam ulterior diei cura te conterat: cujus enim diei ſpacium te viſurum neſcis, quam ob cauam illius ſollicitudine torqueris?* Hujus veritatis momentum Commendator Teſtius intellexit, dum ſic canit:

In Matth. c. 6.

Beato e quei, che in liberta ſicura
Povero, ma contento i giorni mena,
E che fuor di ſperanza, & fuor di pena
Pompe non cerca, e dignita non cura.

Truncentur itaque pennæ volantibus deſideriis, & ceſſabunt ſollicitudines, & curæ, & vigorem ſuum recupe-

cuperabunt corpora & naturalia, & moralia, & mystica, & politica: nec lien ille importunus cum tumiditate sua reliqua corporis membra subvertet.

EMBLEMATA.

Splen. Symbolum Fisci. IN hærendo malis, quæ per splenem tumidum & inflatum gignuntur, juxta mentem Trajani Imperatoris, hujuscemodi viscus ampliatum comparari Fisco poterit. Moralissimus Alciatus hominem exhibuit, qui lecto incumbens distentas, ventrem protendebat admirabiliter tumidum, sed corpus omnino macilentum & tabidum. Prominentia hæc prodigiosa apparebat: incumbebat autem vultu suo supra manum sinistram, dextram versus genu prolongabat, cum sequenti Epigraphe:

Opulentia tyranni paupertas subjectorum. Ad cujus majorem evidentiam versus hujuscemodi subjunxit.

Humani quod splen est corporis, in populi re
Hoc Cæsar fiscum, dixerat esse suum.
Splene aucto reliqui tabescunt corporis artus:
Fisco aucto arguitur civica pauperies.

Sententiam hanc, vel Apophtegma Trajani fuisse, attestantur Eutropius, Sixtus Aurelius Victor. *In vita Constantii, seu Aureliani.* Nec sine maturitate judicii: quotidiano enim experimento docemur, homines exigui lienis, facilè pingvescere: sed quibus increverit præter modum, & intumuerit; cum plurimum vitalis humoris ad se trahat, facilè hominem excedit, & macilentum reddit. Tales dicuntur populi Caunii in terra, quæ Caria nominatur, vicina Rhodo. Unde est, quod Strabo dictum quoddam facetum de Stratonico Cytharœdo refert, qui cum in confinibus istis ambularet, videndo genus hominum in facie subflava & viridi, sæpius versum Homeri succinebat: *Tale quidem genus est hominum, quale est foliorum.* Cumque de hac nimia dicacitate accusatus esset, quod nimirum urbem mollem & enervem diceret, alludendo ad morbum spleneticum, pejori accusatione se excusatum voluit, ait enim: *Ego eam morbidam dicere ausim, ubi mortui ambulant?*

Optima item moralitas est, quam sensatissimus Alciatus prodidit: quod sicut splene in corpore humano increscente, alimenta debita corpori subtrahuntur, ut in phtysin degeneret, ita Princeps avarus, qui sugit, emungit, & ad se omnia trahit, tollit politico corpori alimentum necessarium, & vitæ sustentacula, unde evenit ut macrescat, & tabidum fiat. Plebs enim ad incitas redacta necessitatibus & laboribus, misere afflicta perit: talis enim princeps, non secus ac præfatus lien, se de substantia illorum pascit, & nutrit, omnem ad se subjectorum fortitudinem & opulentiam attrahens.

Alterius omninò mentis & sententiæ erat versutus ille Tyberius, quamvis postea & ipse his contraria ageret: *Boni*, inquit, *pastoris est tondere pecus, non deglubere.* Allusit ad hunc sensum generosus ille Macedo, qui dum nimias suorum exactiones intellexisset, ajebat: *Odi olitorem, qui radicitus herbas convellit.* Dicere solitus est Artaxerxes, qui dextram manum sinistra longiorem, & meliorem se habere gloriabatur: *Addere, quàm aufferre magis est Regum.* Et Ptolemæus: *Ditare, quàm ditem esse, convenientius principi.* Hunc loquendi usum fertur habuisse Constantius Romanorum Imperator: *Opes publicæ melius à privatis habentur, quàm intra unum principis claustrum.* Jam alibi dixi beneficentiam Principum, fortunam illam esse, quæ illis coronam soli-

Socle m. coronam solidet in capite. Quod optime Isocrates expressit: *Argumentum hoc tibi sit imperii recte honesteque administrati, ubi videris eos, quibus praees tua diligentia, curaque locupletiores, & ditiores factos.*

Itaque Regali curæ convenit, ut ne morbus ille spleneticus, exactionum immitium invalescat, sed ut corpus civile cum redditibus suis & substantiis quietum vivat. Siquidem etiam contigerit, ut hujuscemodi minima infectio nascatur, observandam sibi ducat princeps sententiam Theodorici, qui Advocato suo Marcello scribendo, sic ajebat: *Ep. 37.* *Crementa fiscalium tributorum justissimo sunt pensanda judicio.* Et paulò infra: *A nobis, qui fisci utilitatem stabili volumus diuturnitate persistere, excludenda est dispendiosa semper enormitas, ne argumento suo tumens summa deficiat, incipiatque magis deesse, quia immaniter visa est accrevisse.*

SIGNATURÆ PLANTARUM ET HERBARUM.

ANtiqui illi & sensati simplicistæ, quibus optime constitit plantarum cognitio. & herbarum, dum scirent qualibus & prærogativis & virtutibus condecoratæ essent, tantopere earum æstimationem in tractatibus & voluminibus suis testificatam reliquerunt, ut eas non solum æquiparaverint, sed ausim dicere prætulerint gemmis Erithræi: Quippe quod semina, & privilegia vitæ continerent: atque idcirco earum studiosam indagationem, & necessariam, & maxime laudabilem duxerunt, quam etiam, quantum licuit, & non secus ac reliqua studia diligentissime excoluerunt. Hinc Galenus memoriæ dedit (*...rsu ...iali.*) (sunt autem verba versatissimi viri Joannis Andreæ Matthioli) primorum temporum reges, & rerumpublicarum Magistratus maxime conspicuos, quamvis in rebus gerendis occupatissimi essent, nihilominus eousque hoc studium, & hanc facultatem sibi cordi duxisse, ut idipsum industria sua magis cultum & illustre reddiderint.

Unde ut illis plantarum exoticarum copia esset, utque aromatum electorum, & veracium acquisitionem facerent, in diversis mundi plagis sibi de operariis & simplicistis, omni arte & sedulitate commendatis, providebant. Inter eos magni nominis est Chiron præceptor Achillis, non solum quod Heroëm hunc medulla leonum aluerit, sed quod eum quoque cognitionis plantarum participem fecerit: ex quo factum, ut in tributum debitæ gratitudinis eum sensata posteritas in numerum figurarum & signorum Zodiaci cælestis transtulerit.

Sed ut ab universalitate ista ad particularia, tractatus nostri descendamus, dicendum, ad ea mala, quæ splenem concernunt, medicanda, omne quod amarum est, sympathiam habens cum hepate, pari modo & splen prodesse. Asplenum præsertim, & lingva cervina, radix fumariæ, præcipuè item lupinus, cujus folia fructusque signaturæ partis approximant: hæc universa in decocto sumpta, vel infusione, aut potione, electuario, conserva, trochiscis, panaceis, aliisque modis condita, qualitatem, facultatemque non promiscuam habent, ad obolenda, & expellanda mala lienis: diminuunt enim massam illius: quæ alioquin nimia turgiditate sua in damnum patientis augetur, & incrementa indebita sunt.

His aliisque insuper judiciosus, & prudens Lector sibi ad utilitatem propriam consulat: ego enim calamum aliò transfero, & tractatui tandem finem suum impono: nec enim præter hæc observatione singulari dignum aliquid invenio. Interea rogatum te velim, ne tibi forte hoc tractatu (quamvis de splene verba fecerim) eundem tibi mœsta lectura hac augmentârim: nec enim arbitror materiam talem esse, quæ sub splene melancholico teneri debeat. Cumque etiam per hæc tibi hepar & sub ea latens fel apertum fuerit, velim tibi persvasum esse, me totum hepaticum hoc est desiderio accensum esse, ad servitia tibi præstanda: ex altero autem latere, non secus ac columbam omnino sine ea parte esse, ubi fel, & ira sedem suam obtinent. Suscipe, ergo, non alieno animo, & hoc quidquid tibi de eodem genere musa mea suggerit:

Considerationes morales, naturales, & politicæ supra hepar, & lienem.

In picciol Mondo a fecondar, oh quali
Spande de l' uno, qual Nilo, ampie le vene,
L' altro impure ad unanze à terger viene,
Onde possan salir spirti vitali.
Sudan ambo in oprar glorie rivali,
E ogni uno il faticar pronto sostiene,
Vivo il sangve per cor qui si mantiene
E il mortale per cor ritolto a i mali.
Questa di Prence e Idea, che d' vuopo ogni ora
Ha di fido ministro, onde con essa
I piu stabili affar tratta, e elabora.
E del tipo accennato il segno e espresso,
S' egli porpore ognor tinge, e colora,
E a lui sudditi hauere e pur concesso.

RENES, ET LUMBI.

Anatomia.

Renum exercitium & officium principale est, in loca debita humorem aqueum & serosum deducere. Ad hanc purgationem faciendam Natura providenter tria organorum, & instrumentorum genera instituit: quorum prima facultate quadam nobis incognita, nec satis penetrata, familiaritate item quadam connaturali cum intestinis, humorem illum aqueum & serosum extrahunt. Nec tamen illum omninò depuratum, & impermistum, sed multo sangvine adulteratum, quem à memorato sangvine percolant, & cum multa transfusione separant. Apellantur autem nomine sibi proprio renes. Reliqua organa aut instrumenta humorem jam taliter collectum in vasa uretheria conducunt. Tertium vasorum genus ad recipiendum, continendum, & ejiciendum destinatum est, ut nimirum vesica. Quæ singula hic à me, non ad amussim usque, aut per modum disceptationis, sed cum omni brevitate, & succoso documento proponentur, & describentur. Accuratissima universitatis mater Natura renes bipartitos esse voluit, ut videlicet uno obserato, dum ex una parte cursus humori præmemorato interdictus esset, ex altera nihilominus hoc serum profunderetur, & non secus ac ros quidam per loca debita descenderet. Itaque unus non sufficiebat. Nec id solum, sed si unus fuisset, eum itaque in corporis medio collocari necesse erat. Cùm verò serum hoc copiosissimum sit, binos statuit, in media corporis longitudine collocatos, ut ad omnem functionem promptiores essent, ut proinde æqua ex utroque latere proportione & pondere corpus librarent. Sed in medio ventris situari non poterant, venæ enim cavæ descendentis transitum præpedissent. Ponuntur paulo infrà jecur ut tanto expeditius humorem aqueum & serosum de hepate, mediantibus vasis (quæ amplissima habent) egerere possint.

Incumbunt interim musculis lumborum, supra quos extenti sunt. Ex utraque parte à lateribus venæ cavæ situati sunt: idquè ne sangvinis cursus, qui deorsum tendit, interrumpatur. Horum renum unus altero semper elevatior est. Galenus scribit id in rene dextro animadverti, qui sinistro altior sit. Doctissimus nihilominus Laurentius observat, hanc prominentiam in sinistro dari, pro magnitudine hepatis: contrarium autem ait reperiri in cæteris animalibus. Figura renum non absimilis est parvo cingulo, aut circulo hemisphærico, & semilunari. Ubi venam cavam declinant, sinum formant, & concavi sunt: versus latera exteriora incurvati, convexi, vel gibbosi sunt. Hippocrates renibus figuram cordis assignat: non equidem pro illorum forma extrinseca, sed quod ventriculos sinibus cordis similes contineant. Qui etiam non nisi duas has cavitates sensibiles in visceribus sangvificantibus admittit.

De off. natur.

Renum substantia ab Hippocrate inter glandulosas collocatur, & similia corpora: aut propter materiæ similitudinem, aut verò quod per modum glandularum ex multis partibus coagmentati sint: more etiam glandularum multa humiditate delectentur. Ab Galeno inter viscera, vel parenchymata numerantur, eo quod substantia illorum carnosa sit, rubicunda, densa, & solida, non multum à substantia cordis differens, nisi quod villis carent. Sic autem componi eos oportuit, si enim aliter facti essent, utique propter facilem relaxationem non debito tempore humorem in se retentum effunderent. Magnitudo & capacitas eorum tanta est, quanta ad præfatum humorem recipiendum & excernendum satis est. Connectuntur renes lumbis, diaphragmati, colo, peritonæo, & mediantibus vasis urethericis vesicæ. Proinde & cerebro, & cordi, & hepati per venas, arterias, & nervos.

Admirabilis illorum structura est, incognita veteribus: non minus neotericis, qui renes potius animalium, quam hominum descripserunt. Fallopius & Laurentius cum Eustachio stabiliunt, in renibus tam externas, quàm internas partes considerandas esse, quarum illæ primæ occurrunt, quæ reliquum eorum corpus propemodum involvunt; in quibus & ea vasa comprehenduntur, quæ intrant & exeunt. Partes interiores, caro eorum propria est, multi sinus venarum, & arteriarum: pulchra illa, & admiratione digna divaricatio nervorum, in varias item partes & ramos distenti canales urinarei: carunculæ item nonnullæ per modum papillarum exstantes: ultimi eorum rami, qui per modum coperculi plura foramina concludunt.

Duæ eorum membranæ sunt exterior una, altera externa: ambæ de peritonæo nascuntur. Quarum illa, quasi involucrum aliquod circumcirca totum eorum corpus ambit, & operit: unde etiam ex functione sua sibi nomen adepta est; dicitur enim fascia circumfusa. Multa pingvedine oblita est: ut nimirum calorem in renibus foveat, ne forte nimia seri copia quo redundant, in langvorem descíscant: quibus etiam non secus ac mollis culcitra inserviunt. Membrana interior proprium est, & tenue operimentum carnis, omni pingvedine destitutum, quæ à communi tunica dilatata nascitur, renes meditantibus vasis subintrans quæ rursum foras progressa, substantiam unitam tenet, superficiem reddens lubricam, & reflexam: inde etiam intro, subiens portas, & ventres, omnibus sese vasis communicat, cum quibus intrat, & exit.

Vena illic major, multumque conspicua occurrit, emulgens dicta, quæ de trunco venæ cavæ descendentis nascitur, in parte sima renum inserta.

Per

Per hanc renes humorem serosum rejiciunt, non ad nutrimentum, sed ob certam quandam familiaritatem ipsis communem: unde etiam ad hoc sympathice incitantur, & commoventur. Continent praeterea renes venam, quae externam tunicam eorum irrigat; nominatur autem adiposa: in quam saepe ramus quidam inseritur: & quae de azygo provenit, penetrans diaphragma: unde admirabilis quaedam communicatio inter renes, & thoracem nascitur. Est illic & arteria amplissima, cujus officium est ad partes ejus vitalem spiritum transportare, movere sangvinem, & serum, ne computrescant (sicut aquae stagnantes) propter calidum & humidum: ut porro sangvinem arteriosum expurgent, & nimiam seri copiam in renes effundant.

Nervi item de stomacho nati ad renes feruntur: hinc unius & alterius mira cognatio nascitur, ita ut in morbo nephritico tanta sit convulsio, & confusio stomachi, ut ab omni cibo res abhorreat, & sumptum rejiciat. Haec sunt vasa quae interiora renum subintrant: exeunt autem de iisdem bina, sat conspicua, quae candidi & cavi nomen habent, nervosa sunt in similitudinem arteriarum. Uretheres communiter, vel urinaria vocantur.

Non cum minori, imò vero cum plus elaborato artificio fabricatae sunt renum partes interiores. Prima est eorum pars sima, quae tria vasa admittit, aut quatuor, sed id rarius: haec divisio sat ampla est, & altius penetrat. Curiosissima simul & pulcherrima est ad videndum divaricatio hujuscemodi venarum; primùm enim in tres, aut quatuor ramos dispertiuntur: hi rursum in plures, denique in quamplurimos, donec in capillares, & subtilissimos desinant. Terminantur omnes non in unico sinu, prout plures opinati sunt, sed in omnem adeo renum carnem divaricati discurrunt, ita ut ad partem quoque gibbosam & convexam usq; pertingant. Hae tamen fibrae capillares frequentius ad carunculas discurrunt, ut per eas tanto facilius ad debita vasa sua serum transcoletur.

Anatomici volunt duos sinus dari in renibus, secundum longitudinem renum extensos, id quod Laurentius vix credit: quorum unus de extremitatibus arteriarum & venarum contextus sit, qui videlicet serum à sangvine separet: alterum insigniorem esse, qui priorem antecedat, formatum de vase quod Urether nominatur, qui serum sicut cisterna depuratum, & stillatum recipiat. Nihilominus hi sinus non tam ampli, aut longi in homine reperiuntur; venae enim in partes capillares & subtiles resolvuntur, & vasa uretherica in ductus: atque hoc modo eorum distributio in renibus fit. Meatus urinarii intrando in cavitatem renum, primum largiores fiunt, & unam solam cavitatem habent, sed non longè abhinc in varios ramos disterminantur, in similitudinem venarum & arteriarum complurium, nunc plus, nunc minus. Sed praecipuè in tres conspicuos, qui rursum subdividuntur in alios: in universum autem novem, aut decem fistulae sunt, aut canales.

Duo hic notatu digna occurrunt: in primis, quod in minutias capillares non desinunt, in fine enim largiores, & magis aperti sunt: Alterùm, quod in medio perforati sunt, & in similitudinem duarum caruncularum compositi, quae figuram papillarum mamillarium referunt. Omnis horum vasorum extremitas in carunculam terminatur, & fibris suis adhaeret, nec foramen est, quod hac papilla non operiatur. Haec caruncula breve corpusculum est, formatum de carne renum, quae de basi ampla, & capace, in punctum denique acutum desinit, & per modum mamillae protenditur. Per hac carunculas transsudat, & transcolatur serum sangvinis, & sensim per canales formatos à vasis urethericis destillatur: de quibus demum communis ductus derivatur, qui vesicae conjungitur, eandemque subintrat.

Hoc admirabile artificium palam fiet, si de corpore anatomiae subjecto stilo quodam in ea parte aliquantum caro sublata fuerint, atque illic calamus, aut parva canna in fistulas illas, arterias, & venas imposita, & insufflata fuerit, renes enim quantocyus levabuntur, & quidquid illic de caeteris artificiis continetur. Haec ex parte structura est renum admirabilis, de qua facile illorum actiones, & usus concludi possunt. Praecipuus est, ut sangvinem arteriosum, & venosum à sero emundent, quod per vasa amplissima exugunt: retinent autem sangvinis quantitatem sibi ad nutrimentum suum sufficientem, & propriam. Per ramos deinceps capillares serum destillant, primo in praedictas carunculas, hinc in fistulas membranosas, propagines uretherum: denique in vasa jam supra memorata terminantur. Eustachius scriptum reliquit, glandulam grandem in parte superiori renum inveniri, quae nonnunquam tamen defuisse observata est.

Scripsit Aristoteles renes praecipue constructos esse, ad stabiliendas venas: proinde etiam ad divertendos, & excernendos humores superfluos. Sentit Hippocrates, Galenus, & Diocles, & cum iis denique Andreas Laurentius, eos constructos & stabilitos esse, ad expurgandum sangvinem arteriosum, & venosum. Cum igitur in hepate tria excrementorum genera redundent, hoc est biliosum, faeculentum, & serosum, prima duo sine mora, concoctione jam facta expurgantur: sed tertius sangvis, tanquam crassior adhuc, & ad motum ineptus, ulterius deducitur, ut per venas graciles, & angustiores subitò discurrat: itaque necessarium fuit ut superfluitas ejus in vasis propriis excerneretur, & haec vasa renes nominantur. Haec est eorum substantia, excavata multis sinubus & fistulis, ut ita dicam, excolatoriis; unde serum quod in homine est transsudatur.

In lib. de part. Animal.
1. De Natur. facult.
5. de usu partium.
lib. de locis affectis.

Qualiter porro haec expurgatio fiat, si per renum attractionem, aut vero per virtutem expultricem venarum, aut proprio seri motu, aut verò alio meliori modo: praeter haec unde symptomata eorum nascantur, qui doloribus calculi laborant: qua ratione demum urina in vesica recipiatur, de qua materia haec vesica formata sit, qualem fundum, cervicem, quos musculos habeat, quomodo serum ab illa attrahatur, de ejusdem nutritione, & excretione, an opus sint facultatis naturalis, aut animalis, aliaeque indagines, puncta, quaestiones, & tractatus, cum nil nisi materiam habeant Anatomicam, cumque anagogias, moralitates, & allegorias non admittant, nec ab authoribus, utpote partes ignobiles observatae sint, Anatomicis, Medicis, & Physicis alibi copiosius à scriptoribus elucidata & tractata, quaerenda relinquo: Ego enim alio ad curiosas, opportunasque considerationes transeo, inter quas prae manibus sunt

MORALIA ET MYSTICA.

IN principio tractatus hujus renes cum lumbis copulavi, nec tamen idcirco etiam harum partium materiem diffusius per anatomicam artem tractare praesumpsi: minutissimas enim particulas, quaestionibus accuratissimis velle discutere, tam tibi Lectori benevolo, quam mihi, qui ad alias mensas instruendas compellor, supervacaneum futurum esset. Lumbos inquam conjunxi tam propter con-

consensum, quem hæ partes cum renibus habent, quàm ut mihi pateat, ad exponendos Patrum, & Authorum sensus, qui de his scripserunt, sicut jam mihi facere in promptu est.

Antequam verò ad id accingar, verba insignis Anatomistæ Laurentii adducam, quæ hujuscemodi sunt: *Membranæ oriuntur à ligamentis, quæ lumborum vertebras connectunt, & os sacrum Ilei ossibus committunt, aut amplexu illo, & fasciculo nervorum: hinc est lumborum, & intestinorum consensus. Hinc Hippocrates: Qui lumbis sunt queruli, profusiores sunt alvo: ob consensum musculi, ut interpretatur Galenus.* Unde patet & ex situ, & ex loco, quantum lumbi renibus vicini sint: ut verò jam ad hujus viciniæ expositionem transeam, Pater Hieronymus Laurentius sic ait: *Renes sunt, qui lumbis adhærent, suntque vasa libidinosi humoris.* S. Gregorius pro ipsis eos lumbis quandoque sumi asserit, unde Dominus inquit in Exodo: *Renes vestros accingetis.* Vult idem Author Apostolos renes Salvatoris nostri nominari posse, qui nimirum folia, & calamarium portant in renibus, ut actiones Magistri sui describant: sicut Sancti Evangelistæ.

In Anat. de Mesent. & Pancre.
Hipp. Aphor. cap. 9.
Comment. ad Aphor. 4. Sect 4 Epid.
Auctor. Sylv. Alleg.
22. Moral 19.
Exod. c. 12.

Talis erat visio Prophetæ Ezechielis, dum in nono Prophetiæ ejus capite sic legitur: *Vir unus vestitus erat lineis, & atramentarium scriptoris ad renes ejus.* Glossa interlinealis aliam expositionem adducit, dicendo: *Cum renes sint in posteriori parte corporis, designant, quod postquam ipse Dominus mortuus est, surrexit, & ascendit in cælum, tunc testamentum novum per ipsos Apostolos scripsit.* Super illud Psalmistæ: *Increpuerunt me renes mei:* eadem interlinealis exponit, Judæos intelligi posse, qui Redemptorem reprehenderunt, & calumniati sunt. Eadem glossa super locos Psalmorum, Jeremiæ, & Threnorum, ubi mentio renum est, absconditorum quidem, sed qui ab Altissimo ventilantur & discooperiuntur, reatum conscientiæ latrantis inquit posse intelligi. Quorum locorum primus inquit: *Scrutans renes & corda*, alter: *Prope es tu ori eorum, & longe à renibus eorum*, tertius ita: *Misit in renibus meis filias pharetræ suæ.*

Psalm. 15.
7. 12. 3.

Sancti Hieronymus & Ambrosius plerumque in locis scripturarum, ubi de renibus tractatur, sicut diversimode in Exodo, Levitico, Psalmis, & Naum, illic humorem sensualem, delectationesque impuras, & illicitas intelligi volunt. Hi renes possidentur à Deo, inquit S. Gregorius super illud Psalmistæ: *Tu possedisti renes meos.* Cum quis in corde suo statuit, prout decet in castimonia vitam degere, super eum aqua increscit, juxta illud Ezechielis: *Et ecce aquæ ascendebant subter limen domus ad orientem:* Ascendit inquam hæc aqua, cum anima devota eousque processerit, ut motus pravos corporis mitigaverit, & represserit.

In Naum. 2.
In exhort. ad Virg.
10 28. 29. 3. 7. 13. 75. 2.
11. Moral. 9.
Ps. 138.
Cap. 47.

Supra textum Job: *Baltheum regum dissolvit, & præcingit fune renes eorum:* Sanctus Augustinus, Hesychius, & glossa ordinaria devota, & erudita, nobis præcepta suggerunt: ajunt enim: Altissimum fune renes Regum præcingere, cum soluto cingulo castitatis, permittunt, ut in membris suis delectatio peccati prædominetur: illi etiam, qui clanculum arrogantia elevantur, divina providentia demonstrat, quàm in publico detestabiles sint. Adjungit his Isidorus Clarus, quod omne ornamentum gloriæ ab eis auferat, cum se viles per culpam reddiderunt: cingens eos fune servili, & tradens captivitati. Tales enim perpetias omnis adeo ætas vidit, & admirata est.

Iob. c. 11.
In Ps. 7.
In Levit 7.
Exod. 12.

Sancti Basilius, & Hilarius per renes non solum partem concupiscibilem, sed generatim omnes operationes, & affectus intelligunt. De his copiosa materia est in Psalmis, Proverbiis, & Jeremia: ad quam Lectorem devotè curiosum remitto. Per renes, qui à DEO examinantur, & perscrutantur, sicut in loco præmemorato Psalmistæ vidimus, per glossam ordinariam opera declarantur, sicut per cor cogitationes. Supra visionem Danielis, ubi ait vidisse se hominem Sacerdotem cinctum versus renes zona aurea, non improprie glossa citata exponit, castitatem intelligi posse, & honestatem Prælatorum. Concludunt Liranus & Hesychius renes victimæ, oblatæ in sacrificium, sicut in libro Levitici præcipitur, matrimonium designare posse contractum, ad progerminandam prolem, eandemque cultui divino dedicandam. Renes duo, quos Altissimus offerri cum pingvedine sua præcipit, Origeni occasionem præbent ad considerationem formandam de Christo Redemptore, tanquam victima innocente, & DEO Patri consecrata, in rogo divini amoris combusta; quippe qui nec minimum sensuum motum habuerit. De his dixisse hactenus suffecerit: iis enim, qui magis versati sunt, profundiores considerationes relinquo: ego verò nunc ratiocinaturus sum

In Ps. 7.
In Psal. 138.
7. 15 39. 138.
Proverb. 23.
Ierem. 11.
Cap. 10.
Cap. 3.
Levit. 3. hom.

DE LUMBIS.

Lumbi ait, cum Anatomicis Pater Hieronymus Lauretus, partes inferiores sunt spinæ dorsi: sunt autem, & exeunt de regione ventris: quibus renes interius connectuntur; unde etiam nonnunquam pro virtute generativa, & concupiscentia usurpantur. In visione illa Angeli, quam habuit Propheta Ezechiel, ubi ait: *A lumbis ejus usque deorsum vidi quasi speciem ignis splendentis in circuitu:* Sanctus Gregorius Author est, designari incarnationem Christi, ante quem extrinsecus ignis erat, Spiritus enim Sanctus in pluribus locis Judæam implevit, quamvis cognitio ejus nondum per universitatem sparsa esset. Interim tamen focus à lumbis ejus deorsum splendet, ad indicandum (prosequitur idem Sanctus) quod postquam de purissimo sangvine Mariæ Virginis humanam carnem suscepisset, abundantius dona sua dispertivit. Ignis autem ille desuper ardens sicut in eodem Prophetæ loco dicitur: *Et vidi velut aspectum ignis intrinsecus ejus per circuitum; à lumbis ejus, & desuper*, denotat, secundum præfatum Authorem, splendorem illum, quo cælum universum illuminat, & in Angelis ardet. Exhibet autem potissimum splendorem hunc, cum eum in humanitate assumpta diligimus, quamvis adhuc in hac calamitosa & corruptibili vita degamus. Supra caput decimum sextum Prophetæ Job, ubi lumborum commemoratio fit, Sanctus Hieronymus commentatur, hic filiationem Apostolorum in Redemptore subintelligi posse; hi enim in fide ab eo generati sunt. Huc respicit, quod S. Paulus inquit: *Filioli mei, quos iterum parturio.*

Ezech. c. 8.
Hom. 8.
In Loc. cit.
Ad Galat. 4.

Supra vestem lumbarem, quam DEUS Prophetæ Jeremiæ pro vestimento imperat, ut videlicet lumbos suos eodem præcingat, inprimis admirabiliter commentatur Isidorus Clarus, dicendo: *Illud lumbare, sive ut alii advertunt, succinctorium, sunt qui intelligant illud esse, quo præcinguntur operarii laboribus; vel potius ea ætate vestis lumbaris fuit reliquis ornatior: nam vel ex hoc loco videtur honestissimum quoddam genus vestimenti fuisse: proinde*

aptius

aptius baltheum quis verteret. Poterit item hoc, juxta Liranum, Amor Dei adversus Israëliticam gentem intelligi, quam sibi associavit, & adjunxit. Com-
.c.33. memoratio lumborum Jacob in libro Geneseos legitur, de quibus plures Reges egressuri esse prænunci-
oc.cit. antur: supra quod glossa ordinaria inquit, posse in his lumbis principium generationis hujus, & lineæ genealogicæ interpretari. In pluribus locis tam veteris, quàm novi testamenti, commemoratio fit lumbo-
31. 4. Reg. rum præcinctorum: sicut in Isaia, in Proverbiis, libris
. 4. Regum, & in S. Luca: per hos glossa penè ubique
. c. 12. pœnitentiam & castitatem intelligit. Supra præceptum itidem Salvatoris, ubi ait: *Sint lumbi vestri*
n. 13. in *præcincti.* S. Gregorius inquit: *Lumbos præcingimus,*
ang. *cum carnis luxuriam per continentiam coarctamus.* Hujus rei symbolum significativum sunt, cingula, & funes, quibus viri religiosi ordinum, & servi Altissimi Dei præcinguntur. Sed in his cingulis ego quoque succinctè præsentes considerationes concludo, & ad alia digredior.

OBSERVATIONES SUPRA RENES, ET LUMBOS EX PIERIO VALERIANO.

Hic Author eximius, & multæ peritiæ Vir Renes, tanquam rivos considerat, è quibus humorum imperfectorum origo, serosi videlicet, & aquei producitur: sicut in declaratione Anatomica demonstratum est. Vult prærer hæc (idque non abs re) quod ab his humores salaces oriantur, qui ad incontinentiam proliciunt: unde Propheta Regius inquit: *Increpuerunt me renes mei, & lumbi mei impleti sunt illusionibus.* Lumbos à renibus non disjungens. Citat
.c.35. item Geneseos locum illum: *Reges de lumbis tuis*
Hebr. *egredientur.* S. Paulus de antiquo Levi sic habet: *Adhuc in lumbis Patris erat, quando factus est ei obvius Melchisedech.*

Idem Author inquit, per lumbos quandoque fortitudinem corpoream intelligi: unde est, quod de severo, & inhumano Rege Roboam legitur, eum ad postulata subditorum suorum, qui mitigationem ser-
g. 12. vitutis suæ suppliciter flagitabant, respondisse: *Minimus digitus meus grossior est dorso patris mei:* quo responso miser populus perterrefactus Regem suum deseruit, sicut fieri contingit iis, qui subditos male habent, à quibus aliud expectare non poterunt. Quandoque lumbi loco laterum usurpantur, unde author sæpe memoratus inquit: *Quod ubi lumbi in vulgatis habentur editionibus, symmachus vertit, latera.* Uno æquè, ac altero significato pars concupiscibilis animæ intelligitur: versus latera enim renes continentur, quos succendi, & in cineres redigi, in oratione illa sequenti flagitamus: *Ure igne Sancte Spiritus renes nostros, & cor nostrum Domine, ut tibi casto corpore serviamus, & mundo corde placeamur.* Ad hunc
Ephes. 6. finem ajebat Apostolus: *State succincti lumbos vestros.*

ctima Ordinarium erat olim, (quantum pertinet ad con-
e lum- svetudinem & ritus illarum) ut Nationes maxime
, Hiero- morigeratæ, antequam victimas Numinibus suis of-
phicum ferrent, ex iisdem demerent lumbos; opinabantur
nperan- enim se tributum defæcatum, & mundum porrigere;
. nec sine gravi ratione, sunt enim vasa, ubi potissimùm humor salax generatur, qui ob mordacitatem suam, & acrimoniam incentivum & fomes est concupiscentiæ impuræ. Hæc ergo victima tali modo instructa & præparata, juxta præmemoratum authorem pro Hieroglyphico, & Symbolo temperantiæ acceptata fuit, Philo hebræus de his testimonium præbet: convenit item cum cingulo, à Redemptore ordinato, quod super lumbos portandum sit, prout paulo ante explicatum est.

Hic sacer usus (adhuc idem author est) instituitur, cum de Ægypto servitutis egredimur, hoc est de dissolutione voluptatis, & deliciarum: ubi jubemur vesci de agno puritatis, & munditiæ, sicut in lege veteri gens Israëlitica fecit. Hæc virtus tam inclyta est, tamque necessaria ei, qui rite vitam suam instituere satagit, ut vera bilanx dici possit, qua omnes actiones nostræ ponderari debeant. Unde *stateram non transiliendam* monebat Pythagorica lex: quæ eadem est cum illa: *Nec citra, nec ultra.* Quod à viris prudentibus cum tanta exactitudine observatum fuit, ut nunquam hac prægrediente pedem malè collocarint, aut palpando incesserint. Hæc à magno viro Apollonio suavi harmoniæ comparabatur. Et ut verum fateamur, unica fides, vel chorda in musicalibus instrumentis loco suo mota, universum contentum disturbat, & chorum subvertit. Denique *temperantia est* (inquit Tullius) *quæ in rebus aut fugiendis, aut expetendis, ut rationem sequamur, monet;* *De finibus.* *quæ animis pacem affert, & eos quasi quadam concordia lenit, ac placat.* Homo intemperans Polyphemus ille est, qui excœcatus de rupe montis decurrens, in dorsum suum ingentem illam saxorum ruinam trahit. Polydamas ille est, qui sustinere & regere volens ultra quam vires suppeterent, sub tanta mole fatiscit, & conteritur. Sed de hac virtute sat ratiocinatus sum in tractatibus superioribus: consultius ergo erit variegare orationem, & transire ad

DEDICATIONES.

Opinio omnium scriptorum est, sive Anatomicorum, sive Historicorum, Physicorum, Ethicorum, & in particulari Astronomorum, quod Veneri renes dicati sint, sicut & lumbi: sic Valerianus præfatus inquit: *Astronomi renes, & genituram in Veneris potestate constituunt: quod vero & lumbi eidem ossi adjacent, Ægyptii per lumbos Venerem innuebant.* *De spinâ dorsi.* Renes & lumbi dedicati Veneri. Persius hunc locum tangit, dum loquens de usu poëmatum lascivorum, ait: *Cum carmina lumbum intrant.* Hoc totum propter proprietatem, & conditiones præsuppositas. Hinc ad motus hos, comprimendos præceptum dominicum nobis est, sicut supra meminimus, ut his lumbis ligatis incedamus: *sint lumbi vestri præcincti.* Antiquis item Israëlitis, utpote in figura Christianorum, mandatum erat: *Renes vestros accingetis.* Et ut verum valeat: sicut sensus non est, qui hoc sit contumacior, & magis audax, qui nemini parcit, nec iis quidem qui mappalia inhabitant, & sacco induuntur: imò verò & minimis animalculis insertus: hostis acerbissimus, nunquam à lateribus nostris discedens, & qui in persecutionibus, vires suas redintegrat, sic in lege quoque copiosæ, & rigorosissimæ inhibitiones sunt, ita ut delectatio etiam minima, imo verò & cogitata voluntaria sint severe vetita. Nec mirum si Authores etiam prophani hæc mala intellexerunt:

Luxuries prædulce malum, quæ dedita semper
Corporis arbitriis hebetat caligine mentes.

Verba sunt Claudiani. Et Valerius Maximus: *Blandum malum est luxuria, & quam accusare facilius est aliquando, quàm vitare.* Hinc Princeps historiæ & bellicorum eventuum Livius inquit: *Luxuria & otio militaris disciplina tollitur.* *4. Decad. lib. 10.* Hinc quotquot speciali fervore Deo suo servire statuerunt Sancti, ad hunc hostem debellandum, mira stratagemata excogitasse leguntur, ferro, & foco, & spinis, & clavis,

& omni præterea tormentorum genere in se sævientes: sic lumbos suos strinxerunt, renes ligarunt, & Venerem hanc exterminarunt: cujus fugitivæ delitiæ fruitionem bonorum cælestium propediunt.

NOTÆ LITERÆ R.

Eousque hæc litera R. observabilis, & necessaria est, ut pauca verba sint, ubi liquida hæc non intret: siquidem etiam nomini cuidam fuerit copulata, magnum illi robur, & vigorem addit, ita ut validissimæ efficaciæ, & energiæ, imò & rotunditatis fiat: nervumque orationi addat. Hinc communis poëtarum vulgarium regula est, ut hujus literæ sonoro concentu versibus suis elegantiam & valorem adjungant. Itaque sapienter antiqui per hanc literam R. solam, & sine additamento positam, intellexerunt: *Roma, Romanus, Romanorum, Rex, Regulus, Regnum.* R. C. significat: *Rescriptum.* R. C. *Romana Civitas, Romani Cives.* R. D. *Regis domus,* vel *donum.* R. D. D. *Res dono data.* REG. *Regio.* RE. MI. *Rei militaris.* REIP. *Reipublicæ.* REST. *Restituit.* RET. P. C. *Retro pedes centum.* RET. P. XX. *Retro pedes viginti.* RET. P. *Retro pedem.* R. F. E. D. *Recte factum esse dicetur.* RG. F. *Regis filius. Regis familia.* RG. FA. *Regis filia.* RG. RHAV. *Regio Rhavenna.* RG. P. *Regis parentis.* RG. TS. *Regius thesaurus.* R. M. *Regis munus, Rege major, Regis Mundus.* RM. L. *Romanæ leges.* RMS. *Romanus.* R. M. I. *Res materna jacet.* RE. LON. P. X. *Retro longè pedes decem.* RO. *Romani.* ROM. *Roma.* R. R. P. *Reipublicæ Romanæ Principes.* RP. C. *Reipublicæ constituto.* R. PCP. *Rei principium.* R. PRI. *Res privata.* R. R. *Rejectis ruderibus. Ruderibus recolligendis.* R. REG. *Rerum. Regentium.* RR. R. *Rurum Romanorum.* R. R. R. F. F. F. *Regnum Romæ ruet, ferro, flamma, famme.* RT. *Refert.* RTD. *Rotundum.* R. V. *Rura venalia.* Itaque taceri non poterant significata literæ hujus, quæ principium donat Urbi, habitæ semper pro Capite Orbis terrarum: quæ à primordio fundationis suæ secum divitias, & potentiam tulit, & quidquid admirabile est mœniis suis conclusit.

Hæc litera olim ab iis, qui muta loquela ænigmatice loquebantur, tangendo *renes*, quos hucusque descripsimus exprimebatur.

SIGNATURÆ IN HERBIS, ET PLANTIS.

Ita verum est denique (prosequitur ratiocinando diligentissimus observator Joannes Andreas Matthiolus) tantam apud antiquos fuisse plantarum, herbarumque æstimationem, ut Reges & Principes fortissimi in triumphis suis non solum spolia Regnorum obtentorum, nec solum Reges devictos, ante se captivos ducerent, & in spectaculum exhiberent, quin & varias, peregrinasque plantas portari jusserunt: De quibus non minorem sibi gloriam accumulandam (quippe quod in hortis Romanis deinceps plantarentur) quam erectione statuarum, de marmore, vel metallo constructarum; sicut & arcuum triumphalium exhibitione credebant, quibus rebus Romanus populus Heroës suos perpetua posteritatis memoria nobilitabat. Quam plantarum gloriationem utique non prætendissent, si earum virtutes, & operationes medicinales experti non essent.

Portulaca correctivum est renum. Ut autem ad renes descendamus, unicam solam signaturam in his botanici, & Naturales observant, *portulacam* nimirum. Hæc igitur herba etiam idiotis jam nota (facile enim in hortis nascitur, & elevatur) à Plinio bifariam describitur, quarum unam domesticam, alteram sylvestrem nominat. Domestica calamum teretem, habet, & elevatum, folio pingvi, lucido, & satlargo. Altera se distendit, & per terram serpendo vadit, sine calamo, folio breviori, & minus pingvi. Galenus Author est portulacam temperamenti frigidi esse, & aquei: hinc eam restagnare fluxiones calidas, & cholericas. Etiam undecimo facultatum ciborum: utimur illa (inquit) in cibis, sed debile corpori nutrimentum præbet. Levat, si tanquam medicamentum consideraveris, stuporem dentium: est enim viscosa sine mordacitate: Denique dicendum eam ad omne genus morbi calidum valere. Hæc porrò inter plurimas virtutes quibus pollet, (de quibus diffuse admodum Dioscorides (per frigiditatem suam calores renum inflammatorum temperat: & ad tollendum omnem eorum dolorem & affectus valet: sicut sunt ejusdem facultatis aquæ, folia, pulveres, & ungventa refrigerantia: prout est *Infrigidans* Galeni oleum, & ungventum rosatum completum, & similia.

6. De facult. simplicium.

EPITHETA.

Ad manifestandam naturam, officium, & conditionem adjunctorum, nervosa verba sunt Ravisii jam toties citati, & citandi, quæ absque nota erroris omitti à me non debuerunt: *Quemadmodum pictura illa demum gratissima est, aspectuque jocundissima, quæ variis, & ut ars præscribit idoneis obducta est coloribus: sic etiam poëmati multis, & decentibus epithetis exculto, summa inest gratia, miraque svavitas. Quod secus accidit, si nuda duntaxat verborum connexione absolvitur.* Hæc sententia tantopere ad vivum rem exprimit, ut ulteriori argumento egere non videatur: unde ut de toto ad partem descendamus, quamvis circa renes, nec metaphoram, nec aliud quid invenerim, unde possit proprietas quædam deduci, paucissima etiam de lumbis repererim, hæc tamen pauca quæ sequuntur, qualiacunque sint, cum omni exactitudine collecta velim benevolus Lector boni consulat. Itaque à Quinto Sereno inprimis lumbi pennati vocantur. *Sævit pennatus hærens injuria lumbis.* Lascivi à Martiale: *Lascivos docili tremore lumbos.* Salaces à Fausto: *Dissolvas lumbos aliena in Jura salaces.* Calidi ab eodem: *Mascula sed calidos habitat lascivia lumbos.* Teneri à Juvenale: *Si tenerum attritos Catinensi pumice lumbum.*

Hic ego, ne forte te his voluminibus flammarum inflammem, à scriptione manum abstineo, dum animadvertere mihi licuit, cum quanta prudentia & cautela Scriptores hanc materiam parcam esse voluerunt, & supra eam in considerationibus quàm modici sint. Dixerim me nescire utrum currus Solis à Phaëtonte subversus plus ardoris, & ignium protulerit, an verò lumbi & renes, qui rotæ, & equi Veneris dici possunt. Unde non immeritò hic illud Ovidianum repetere libet:

Quid facies facies Veneris cum veneris ante?
Non sedeas, sed eas, ne pereas, per eas.

Poterit igitur benignus Lector ex supramemoratis facile concludere, quanti operis sit dare laudis tributum hujuscemodi parti, quæ detracta Anatomia, parcè, aut omninò nullibi in chartis invenitur. Cum enim hæc pars corporis tecta sit, utpote pudendis vicina, de qua propter honestatem & ex officio mihi plura ratiocinari interdictum est, non sine judicio verendum mihi erat, ne ulterius me hisce ingerens, plus lapparum & zizaniorum, quam frugiferæ messis,

messis, è tam sterili campo colligerem. Nolui tamen committere, ut non hic æquè, ac mihi alibi consvetum est, pensum meum solverem: lege & indulge, nec tibi admirationi sit imperfectio mea, in hac etenim materie, ut dixi, præter Medicos, pauci sunt, qui laboraverint.

Reflexiones supra renes & lumbos.

Ampie cisterne, & aquedotti aperti
Nel humano edificio io vi raviso:
E perche l' huom non sia dal duol conquiso,
Siete con esso immobil mente inserti.

Qual di vario lavor vaghi concerti,
Qui ramo a ramo in ogni parte e intriso,
E ognuno a l' opra sua pronto, e diviso
Quasi di cupi ardor spiragli certi.

Non m' incolpino qui Momo, o Aristarco,
Con additarmi esser le reni il telo
Del lascivo piacer tratto da l' arco.

Che da simil composto jo pur disvelo,
Che, formato da pria, da simil varco,
Esce il mortale a vagheggiare il Cielo.

UMBILICUS.

Anatomia.

QUamvis in ventre inferiore positus sit umbilicus, non tamen pars talis est, quæ silentio prætereunda sit, tam quod in homine perspicuè meditullium occupet, quàm ob circumstantias, & significationes, quas admittit. De origine ejus, & principio multi arbitrantur venas ejus de utero provenire, easdemque tam vicinas umbilico esse, ut prius à fœtu divellantur, quàm ab utero. Sic Galenus sentit, dicendo: *Vasi, quod in corio est, principium, dat finis illius, quod per uterum propagatur, ut duo hæc unum esse dicere possis.* Sic enimvero unum osculatur alterum, ut firmiter connectantur, & sicut vena una trahit sangvinem ab altera, sic una arteria ab altera spiritum recipit. Hoc ipsum scripsit Aristoteles: *Umbilicus velut putamen est circa venas, quarum origo ab utero est: habentibus quidem acetabula, ex acetabulis; non habentibus verò ab ipsa vena.* Cum verò Galenus de continuatione & vicinia vasorum loquitur (ait Laurentius Galeni commentator.) pro vulgi consvetudine finem unius vasis principium dicens esse alterius, non id de vasis physicis, aut origine intellexit, sed de mathematicis, &, prout barbari ajunt, *quantitativis.*

[margin: ...de dissect. ...ri.] [margin: ...7. c. 8. Hist. ani...l.]

Sunt præterea alii, qui arbitrantur primùm omnium venas, & arterias umbilicales generari, & de his deinceps omnes venarum prædictarum radices propagari: venas enim de hepate, arterias à corde derivari. Prius autem formari venam umbilicalem, quàm hepar: parenchymata enim absque sangvine non coagmentari, nec sangvinem nisi per canales ferri: itaque primum umbilicalem venam formari oportuisse, quam hepar. Hæc opinio ab aliquanto tempore probabilis visa fuit Laurentiò, sed eam ex rationibus hic pone sequentibus deinceps rejecit. Impossibile ei videtur de tam exiguo ramusculo radices tam numerosas progerminari, tot venarum, tamque insignium, quæ per omnem jecoris substantiam sparguntur. Partes siquidem, quæ aliunde nascuntur, inde continuari debent: sed quæ ad umbilicum pertinent, cum cavæ sint, continuationem, aut viciniam non admittunt, nisi per aperturam, aut anastomosin radicum venæ portæ. Absurdum enim, & omninò improprium est credere (inquit idem author) de præfato ramo prius efformari hepatis parenchyma, & proinde omnes adeo venarum radices ab eodem oriri.

Delineantur primùm in parte carnosa partes spermaticæ: & quis est, qui dixerit arterias propagari à vasis umbilicalibus? Non enim hæ recta via ad cor feruntur, sed rami Iliaci. Oeconomum laude dignum non dixeris, qui prius cogitet muros, quam fundamentum construere. Novi quidem (ait præmemoratus) multos asserere, hæc vasa radices esse, quibus embryo nutriatur: & eadem ipsa non secus ac plantam aliquam ante cætera omnia formari. Sed velim noverint hi, fœtum non prius nutriri, quam formatæ, aut saltem delineatæ fuerint partes spermaticæ: nec enim tum temporis adhuc necessaria est nutritio.

Itaque illud firmum maneat (prosequitur Author noster) prædicta vasa principium suum habere cum reliquis, venamque umbilicalem propaginem esse à vena porta, cui vicina est, duas autem arterias rivulos esse aortæ in ramo Iliaco descendente: primumque perfectionari venam, & arteriam umbilicalem quàm cætera vasa; illic enim major necessitas est coagmentandæ carnis.

Quandoquidem porro intra duas peritonæi tunicas hæc vasa aperiuntur, ab antiquis umbilicalia nominata, ordo ratiocinationis nostræ exigit, ut de his prius, quàm de illo demonstremus. Dicuntur umbilicalia, circum illa enim gyrant, & uniuntur. Hæc vasa quadrifariam solùm distingvuntur: in venam, arterias binas, & dictum *Urachum.* Nascitur vena de radicibus venæ portæ, & ab hepate: propago est non minus dictæ portæ, quam venæ azygos: exeuns inde per rimam, vel scissuram jecoris, per duas deinceps tunicas peritonæi lata, ad umbilicum conducitur. Qui nosse desiderat, qua ratione divaricetur, & visibiliter cum chorio jungatur, necessarium est, ut ad formationem fœtus, ad modum & descriptionem illius recurrat.

Rursum duæ arteriæ exeundo de ramis iliacis, & sustentatæ à membranis peritonæi, ad umbilicum ascendunt, & proserpunt. Sunt autem propagines arteriæ Iliacæ, potius quàm radices. Vena interim embryonalis *nutricula* vocatur, per illam enim novem mensium spacio, quibus in utero fœtus continetur, alimentum suum recipit: Refundit illa maternum sangvinem, eundemque purissimum, in radices venæ portæ, & inde per admirabilem fissuram in venam cavam embryonis. Hæ arteriæ à peritis spiritus vocantur, mediantibus enim his fœtus spirat, aut ut proprie loquamur, respirat. Hujus respirationis via præfatæ arteriæ vocantur, harum etenim ministerio respiratio fit, & per eas fœtus transpirat: & prædictæ venæ idcirco umbilicus vocantur, & radix

radix ventris. Id quod famosus Hippocrates expressit, sicut Medici referunt: *Antiquius alimentum per abdomen umbilicus.* Restat declaratio quarti vasis, quod de fundo vesicæ nascitur, & mediantibus tunicis peritonæi ad umbilicum fertur, vocatum *Urachus.* Canalis cavus est, palam ad hoc factus, ut urinam ferat, non solum in brutis animantibus, sed in homine quoque: id quod manifestæ patet in iis, qui, dum obstructa, & occlusa illis cervix vesicæ esset, per plures menses urinam per umbilicum emiserunt, quo illa regurgitavit: prout illud diffusius in libro Anatomiæ octavo refert Laurentius.

Hæc quatuor vasa, quæ in umbilico uniuntur, cum primum ab alvo materna fœtus prodierit, in veracia, & emerita ligamenta degenerant, vesicam & hepar suspendunt: talisque hujus partis dignitas est, observata ab Ægyptiis, ut siquidem in suppliciis publicis, à carnifice, itinerum publicorum prædatoribus ipsa pellis à capite ad calcem usque decorticaretur umbilicus nihilominus intactus permaneret: hoc enim dempto, ligamentis suis orbata vesica, non secus ac hepate, ipse decorticatus sine mora interiret. Sed de his satis dictum sit, dum Lectorem, qui plura his desiderat, ad copiosiores Anatomicorum tractatus remitto: transeamus ad

HIEROGLYPHICA.

IS qui mentem suam sublimius sensu literali non levat, facile arbitrari poterit rem præposteram, & omninò incongruam esse, si deorum immortalium inter paganos maximum vel sculptum, vel pictum in figura & forma umbilici viderit. Jupiter olim omnium deorum maxime decorus, & bene dispositus, omnium perfectissimus exhibebatur, nihilominus etiam in hac forma ignobili, & obscura, ita ut Cyclopis oculus videatur, sine luce, sine pupilla apparuit. Adeone desunt majestosa corpora, exotica, & excelsa, quæ majestatem cælorum maximam exprimant? Ita ut necesse fuerit ad partem tam imperfectam, tam abditam descendere, quæ in semetipsa perfectionem nullam admittit.

Hæc nimirum objecerit, qui præter internas rationes quidvis aliud mensurare, & comprehendere voluerit. Sed aliter de his sentiunt, qui vetus illud Poëtæ maturiori judicio considerant. *Jovis omnia plena*: Intelligunt per hanc Deitatem providentiam illam, cui in orbe terrarum, & in cælis ad beneficium universale invigilanti, nil tam occultum & obstrusum est, quod non consideret, & penetret. Quia verò umbilicus centrum hominis æstimabatur, hinc quod centrum mundi, idem & umbilicus Mundi dicebatur, ubi melius summus Jupiter collocari poterit, quam in hoc eodem centro? Hic locus ei proprius est, ad quem lineæ omnes tam invisibilium, quàm visibilium rerum omnium, creatarum, & increatarum tendunt, tanquam in specificum sibi, & determinatum locum: in quo centro multi prudentissimè Creatorem cæli residere authumant. *(Providentia divina.)*

Refert Curtius se in tabula quadam, vel exquisitissimo Smaragdo, intersecato ab aliis gemmis, hoc ipsum exsculptum vidisse. Valerianus item recenset vidisse se idipsum in numismate quodam Clarissimi Senatoris Veneti Stephani Tiepoli. Sed, meo arbitratu id melius ab Ecclesia describitur, ubi ait: *Deus, cujus providentia in sui dispositione non fallitur.* Hæc item ait: *Ne solliciti sitis corpori vestro quid induamini.* Hæc est, quæ nos foras ad campestria egredi jubet, & illic minimos flores contemplari, multo elegantius vestitos, quàm non erat in omni gloria sua, & palu- *(Lib. 4.)* *(Matth 6.)*

damentis regalibus, in bysso, & purpura sua Salomon. Hæc materia, non solum pulpito apta est, sed etiam talis, quæ ad volumina adimplenda sufficeret: Ex quo nimirum divinæ erga nos bonitatis & munificentiæ amplitudo omni temporis momento dignoscitur.

Rursum ex eo, quod umbilicus in medio hominis, vel parvi mundi situs est, Hieroglyphicum majoris mundi habitus est: nec minus tamen etiam cujusque patriæ: quisque enim de patria sua, ubi natus est, & ubi commoratur in omnes partes mensurat, & à semetipso exordiens totum mundi gyrum describit: ab eo nimirum terræ puncto, ubi collocatus est, principium mensurationis suæ formans. Unde Pierius Valerianus inquit: *Et quoquo versum iter arripuerit, patriam semper quasi centrum sibi constituit.* Marcus Tullius in actione quadam contra Verrem, per umbilicum, locum medium intelligit; sic situs ille, unde Proserpina rapta fuit à physicis, & mythologis umbilicus Siciliæ appellatus fuit. Quandoquidem vero patriæ Hieroglyphicum jam allatum est, propter amorem innatum ad eandem, juxta Proverbium: *Dulce videre suos:* memini me id aliquando in Ode quadam sat prolixa exposuisse, de quo illud, ut reor, minus imperfectum est quod huc refero: *(Umbilicus Hieroglyphicum mundi, vel patriæ.)*

Dolce libar su' matutini albori
Sotto cielo nativo aure serene,
Dolce stretto vedersi in fra catene
De l' Amor de Parenti, e Genitori.
Poco giova, che imbiondi il Tago ondoso
Di masse d' or le rinomate sponde,
Se, fatto poi per lor gioco de l' Onde
Avido il peregrin non trae riposo.
Vatene pure a conquistar di Collo
Fortunato Giason la pelle d' oro,
Che non ti cede iu pallido lavoro
Dal suo campo nativo il vil bifolco.
La doue spuma arene d' oro il Gange,
Sertorio approdi, il vincitor Romano,
Ch' a lui porge i tesor fortuna in vano,
Se lungi al patrio suol s' afflige, e ange.

Patriæ memoria dulcis, ajebat Livius: Et Seneca: *Grave est patriam perdere, gravius timere, gravissimum utrumque.* Hoc ut verum sit, quanto satius erit patriam communem paradisi cogitare? Utque hoc nobis curæ sit, inter complures sanctos nos verbis admodum efficacibus monet Sanctus Bernardus: *Quousque adoramus, & non gustamus prospicientes patriam, & non apprehendentes: suspirantes, & de longe clamantes?* Ad hanc vociferabantur, ad hanc aspirabant per repetita intervalla S. Paulus, & Propheta Regius, ille quidem: *Cupio dissolvi, & esse cum Christo*: alter: *Quis dabit mihi pennas, & volabo, & requiescam?* Hæc anagogia summi momenti est, & argumentum non minus, quam superius illud, fœcundum, & dives. *(Lib. 5. De...)* *(Serm. 30. in Cantic.)*

Umbilicus præterea sicut est Hieroglyphicum *medii*, sic *finis* quoque est, prout paulo diffusius in Proverbiis patebit. Unde Martialis videns se adfinem libri pertigisse, ajebat: *pervenimus ad umbilicum.* Hic multi decipiuntur: Quidam, inquit Pierius, arbitrantur umbilicum libri, esse extremitates ejus ornatas vel argento, vel alio metallo, aut verò etiam ære, prout mos antiquorum erat. Quidam dicunt insignia autoris in medio tegumenti esse impressa. Rursum alii opinati sunt, umbilicos sigilla quædam esse, quibus libri obsignabantur, & clausi erant, unde Porphirionem quendam citant, qui ait: *Deus, Deus, nam me vetat inceptum celeres promissum carmen* *(Finis rei, umbilicus dicitur.)*

carmen Jambos, ad umbilicum ducere. Alii rursum diversas ab his significationes trahunt, intendentes ad id quod M. Tullius ait: *Sed tum ita solet narrare Scævola conchas eos, & umbilicos ad Cajetam, & Lucrinum legere consuevisse.*

…b. de …tore.

Quidam per umbilicos lapillos quosdam lotos, & mundos intelligebant, qui formam gerebant testudinem, quæ buccinæ dicuntur, vel limacum, aut muricum, de quibus color ille purpureus sumitur, quorum figura in volumen acuminatum desinit, & similitudinem habent cum umbilici involucro. Hoc igitur nomine librorum suorum fines appellabant & Horatius, & Martialis, & Ovidius: libri enim antiquitus non nisi una pagina constabant, sed longa, larga, & capace. Unde etiam, quæcunque lucubrati fuerant, poëmata in his signabant, non more nostro eadem in paginas dividendo, & in chartas. Præfata verò pagina circa lignum quoddam volvebatur rotundum, quod in libri extremitate cernebatur: hoc autem lignum umbilicus nominatum fuit. Erat autem vel de cedro, vel buxo vel cypresso vel ebore formatum. Summitates ejus variè adornatæ erant, sæpe coperculis argenteis, vel aureis, imò & gemmatis: aut verò illic folia, vel figuræ depictæ erant, pro voluntate videlicet vel Scriptoris, aut Possessoris. Vocabantur item cornua libri: hinc Ovidius:

Candida nec nigræ cornua fronte geras.

Hoc est, nec de ebore sint, nec de gemmis, aut quovis alio ornamento pretioso. Hinc item Martialis:

Explicitum nobis usque ad sua cornua librum.

Hic libri finis, juxta Horatium, etiam libri principium indicat, quia per hunc intentio Authoris dignoscitur. Hujuscemodi libri de papyro contexti erant, à Regibus primum, tanquam res admiratione digna, de Nilo Ægypti portata, posthæc in Græciam translati sunt, & sic sensim hoc scribendi genus invaluit, cum prius non nisi stylo scriberetur in tabulis cerâ oblitis. De sæculis illis deplorabilibus, ubi cum labore tanto affectus cordis exprimebantur, erudite svavissima Musa Commendatoris Testii cantabat:

Di lor corteccie ignude
Fe mille piante in silue, arò le cere,
E ne lor solchi i suoi pensier distinse:
Dà l' Egizia palude
Con bel furto involò frondi straniere,
E di fosco color note vi pinse,
Lapiosa greggia estinse,
E con penna sagace in varie guise
Segnò le spoglie dell' Agnelle ancise.

Recordor me quoque super hanc materiem admodum prolixam orationem texuisse.

Valerianus doctissimus vir refert, vidisse se complura volumina de eadem materia composita: sicut inter alia Romæ in Rupe Eliæ, inter thesauros loci illius: ubi præter cætera volumen Archetypum sit, ex dono Imperatoris Constantini, Originale doctissimarum Sanctionum, & Decretorum, quæ in papyro scripta sunt, compacta per tenacissimum gluten, & proinde lævigata, vel dente canino, aut vero per vitrum expolita: ita ut quidquid intus scriptum est, omnino lucidum sit, & applanatum. Non dissimile involucrum & ego me vidisse memini in famosissima bibliotheca augustissimæ Religionis Patrum Salvatoris Bononiæ.

Sic enimvero in omni adeo ætate ad Prædecessorum memoriam æternitati consecrandam, ars semper operosa fuit: sed, liceat dicere, nunquam usque adeo fœcunde, sicut hodierna sunt tempora, quæ vix habent unde complementum perfectioni suæ majus acquirant. Habes ergo hic librorum umbilicos descriptos.

Quod autem ad verum & materialem umbilicum attinet, dixerim eum, si illic erat concupiscentiæ, hic, utpote truncatum à victima (sic enim lex divina in Levitico imperabat) Hieroglyphicum esse castitatis, & pudicitiæ. Et sicut circumcisio instituta est, ut doceremur à nobis peccatum omne recidere, & omne vitium; sic in fæminis hæc pars rescissa, utpote Veneri olim dedicata, animum demonstrat pudicum, & ab omni concupiscentia alienum. Hoc vitium reprehendebat Propheta Ezechiel in Civitate Hierosolyma, dicendo: *Quando nata es, in die ortus tui, non est præcisus umbilicus tuus.* Et Job ait: *Virtus illius in umbilico ventris.* Supra quod Eucherius habet: *Ut per hoc fæminæ significet genitalia, sicut in viro lumbos dicimus. Nam umbilicus est concupiscentiæ signum.* Castitas flos ille est amœnissimus, & gratissimus naribus divinis: candidissima byssus est, qua agnus immaculatus vestitur: margarita est, quæ de cæli rore purissimo nata, commistionem non novit. Nec igitur mirum si poëta de corrupta Virgine inquit:

Ezech. c. 16. Iob. 40.

Cum castum amisit polluto è corpore florem,
Nec pueris jocunda manet, nec cara puellis.

Unum itaque fugiatur, & alteri inhæreatur. Atque hic finem faciamus Hieroglyphicis.

MORALIA, & MYSTICA.

Ezechieli Prophetæ in visione quondam Dominus apparuit, ei intimans, ut certum populum quendam habitatorem Sabææ exterminaret, sic eum alloquens: *Super populum, qui est congregatus ex gentibus, qui possidere cœpit, & esse habitator umbilici terræ.* Super quem umbilicum Isidorus Clarus inquit: *Terra Israel in meditullio terræ sita est, sicut in medio corpore umbilicus; de quo alibi scriptum est, operatus est salutem in medio terræ.* Hanc item scripturam commentantur SS. Hieronymus, Ambrosius, & Gregorius, dicendo: Umbilicum terræ significare Ecclesiam, quæ medium tenet, & dignitate, & officio, habens Mediatorem Christum. Supra elegantem metaphoram illam qua Sponsus in Sacro Cantico utitur, dum Sunamitidem suam speciosam alloquitur: *Umbilicus tuus crater tornatilis*, ajunt Beda & Origenes: Hic uterum B. Virginis intelligi, qui totus tornatilis, & per divinam sapientiam quam in se conclusam habuit, illustris fuit: Indicat etiam juxta eosdem Patres, divini verbi prædicatores.

Cap. 38. L. c. Hieron. In Ezech. 38. Gregor. in Cant. 7. Ambr. Inst. Virg. In Prov. 3. In Ps. 37. hom. 1. & In Ezech. 16.

Salutaria, summique ponderis sunt præcepta, quæ Spiritus Sanctus in proverbiis præbet: volens, ut ea semper nobiscum permaneant: ait autem: *Time Dominum, recede à malo: sanitas quippe erit umbilico tuo.* Digna lectu est super hunc locum sententia & reflexio Isidori Clari, qui ait: *Dicit autem umbilico tuo, quod homo prima fomenta recipiat per umbilicum.* Longe diversam ab hac sententiam adducit Hieronymus, qui arbitratur actionem hic significari infirmitatis, & imperfectionis: sicut umbilicus in parte corporis infirma, & debili situs est. Scriptura illa Prophetæ Job, quæ sic habet: *Fortitudo ejus in lumbis, ejus, & virtus illius in umbilico ventris ejus:* Secundum S. Gregorium indicat, in fæminis incentivum & fomitem libidinis: umbilicus item non præcisus civitati Jerusalem in die ortus sui, juxta eundem, proclivitatem concupiscentiæ, & libidinis denotat. Denique de hac parte tractari vix poterit, ut in materia tam peccaminosa non impingatur, quippe quæ non secus ac serpentis morsus fugienda est, animam simul & corpus veneficio suo infestans: præterquam, quod in hac ipsa parte interim alia explicando non occurrunt.

Prov. c. 3. In loc. cit. In Ezech. 16. Iob. c. 40. 32. Moral. 11. Ezech. 16.

PROVERBIA.

IN omni adeo ætate, & tempore, cum tanta singularitate æstimationem suam consecuta sunt proverbia, apud omnes nationes, & provincias, ut magnus Aristoteles (& hic solus quidem, prout Aldi Manutius ait, pro testimonio sufficeret) integrum volumen adagiorum, attestante Laërtio, Chrysippo reliquerit, Zenodotus bina dedit: dedit item proverbia Cleantes: pauca insuper collectanea Plutarchus. Eorum aliqua à Disomnophista Athenæo citantur: De his ratiocinati sunt Clearchus Solensis, Auditor Aristotelis, Aristides, & Zenodotus: qui in compendium redegit Parœmias Didymi, & Tarræi. In quibusdam brevibus, sed succosis Commentariis Demosthenis citantur proverbia Theophrasti, sicut & collectanea Diogeniani, & Hesychii: Et Suidas, quem in numero horum collocare decet, Theethetum adducit, qui plura super his scripserit. Plutarchus alioquin sat severus, & exactus Author, his adornare quandoquè opera sua non dedignatur. Et inter Latinos copiosus in hoc est Marcus Varro, qui pluribus satyrarum, quas Menippeas appellavit, titulos proverbiales præposuit. Romani non minoris esse gloriæ opinati sunt, siquidem in consultis suis proverbio responderent, quam si id facerent sententia vel dicto famosi scriptoris cujuspiam. De his aliisque insuper attestationibus apparet, in quanta veneratione apud omnes Nationes, & famosissimos observatores semper fuerit parœmia. Dicta sint hæc per digressionem dogmaticam, & necessariam, quamvis in præsenti materia umbilici, non nisi hoc solum proverbium invenerim: Idem nimirum, de quo supra ratiocinati sumus: *Ad umbilicum ducere*: Hoc est, actionem aliquam ad finem suum promovere: quod tamen singulariter de lectione librorum intelligitur, qui, prout diximus, umbilicos suos habent. Supra quod clarius hic, quàm supra, ratiocinatur Phorphyrion: *Sunt umbilici librorum ornamenta quædam ossea, aut lignea, corneaque umbilici nostri formam imitantia, quæ voluminibus jam absolutis addebantur.* Juvat autem huc collocare testimonia sat ponderosa Martialis, qui in libro quarto sic ait:

O ne jam satis est, o he libelle,
Jam pervenimus usque ad umbilicos,
Tu procedere adhuc, & ire quæris.

Et rursum in libro quinto:

Quæ cedro decorata, purpuraque
Nigris pagina crevit umbilicis.

Iterum in tertio:

Cedro nunc licet ambules perunctus,
Et frontes gemino decoros honore
Pictis luxurieris umbilicis.

Adhuc idem in undecimo:

Explicitum nobis usque ad sua cornua librum,
Et quasi perfectum Septimiane refers.

Et sic ad quamvis rem, prout arbitror, hoc dictum applicari poterit: & sicut umbilicus duo viscera potissimum ligata tenet, hepar nimirum, & vesicam, sic finem cujusque rei meliorem esse oportet: secundum parœmiam illam vulgarem: *Finis habet rationem optimi*: Et S. Ambrosius: *In rebus non laudantur initia, sed fines: Judas bene incœpit, & malè finivit: Paulus male incœpit, & bene finivit.* Itaque sedulo procurandum nobis erit, ut umbilicus (finis inquam) tanquam nodus reliquas partes omnes constringens, perfectus sit, & melior cæteris. *De virginit. c. 19.*

OBSERVATIONES.

PAusanias, cum erudita reflexione scriptum reliquit, Delphos civitatem Phocidem à Græcis constructam esse, non secus ac miraculum Mundi, tota purissimo, & candidissimo marmore. Ibi fabricæ ad cælum usque porrectæ, & candorem nivium imitatæ, ipsis sideribus tot simulacra puritatis erigebant, quot erant ædificia, quæ à solo illo, in altum surgebant. Animi mortalium ab his candidis molibus pudicitiam docebantur, quæ tanto magis prodigio similes erant, quod maculam nullam contrahere poterant, nec caducitatem albedini suæ metuebant. Quorum marmor candore tanto fulgebat, ut nec purior sit lacti, nec intactis nivibus, aut plenæ Lunæ, aut auroræ splẽdidissimæ, aut liliis, aut hyacinthis. Illuc ducebantur comeatus in abundantia. Prout Srtabo vult, nunc Castri vocatur: Sophianus eam Thessalonicam vocat. Deniq; felicissimum illic cælum erat, fertilissimum clima, omnium rerum ubertate celeberrimum. Tale autem studium, & exactitudinem Græci in his ædificiis collocarunt, quod crederent hoc universæ terræ centrum esse, unde illud umbilicum nominârunt.

De hoc umbilico, qui in Judæa positus sit, præter testimonia jam producta, doctissimus Eucherius, rationem quærens, cur ab Altissimo dictum sit: *Operatus est salutem in medio terræ*; sic scribit: *Judæam dixit, in qua Christus liberavit per crucem mundum, quam aliqui umbilicum terræ appellandum arbitrantur.* Hæ regiones non multum à se invicem distant: unde ex hoc patet, quam placuerit Altissimo de centro terræ radios beneficentiæ suæ emittere, & stillas pretiosissimi sangvinis sui, ad beneficium & salutem orbis terrarum, dispergere. His attestationibus prædocte Pater Pintus Ramirez adjungit: *Umbilicus ex humani corporis symmetria apud philosophos, & anatomicos, humani corporis centrum habetur, ut nosti, inde centrum alicujus rei vocatur umbilicus.* Et hic ego quoque de centro ad circumferentiam progrediendo, ad curandos ejusdem morbos considerationem verto. *Apud Cer[...] Advent. [...] cap. num. 9[...]* *Spieil. Sa[...] 117. num. [...]*

SIGNATURÆ IN HERBIS.

BOtanici & Simplicistæ herbam quandam norunt, & annotant, quæ per Hetruriam universam crescit: invenitur autem in ruderibus murorum, & ædificiorum tectis, quæ vulgò ab Italis *copestoie*, hoc est opercula dicuntur, eo quod similitudinem operculorum præseferant, quibus cacabi teguntur, hæc igitur herba verus umbilicus est Veneris, sic nominatus, quod figura umbilicum repræsentet. Hujus meminit Galenus in septimo facultatis simplicium, ubi ait: Umbilicum Veneris compositum esse facultate mixta, hoc est humiditate frigescente, insuper & aliquantum amara: idcirco refrigerare, repercutere, abstergere, & resolvere. Si in Emplastrum redactus fuerit, ardoribus stomachi conferre. Creditur, si folia ejus comesta fuerint, inde calculum solvi, & urinam provocari.

Dioscorides tradit radicem ejus rotundam esse, sicut olivam. Medetur & igni sacro (qui & Erysipelas) item inflammationibus, & strumis. Rursum alia ejusdem species invenitur, quam quidam *cymbalium* appellant, cujus folia largiora, & spissiora sunt, lingvarum instar: formam habet ut ambitus oculi, sicut est sempervivum majus. Producit florem subtilem, qui flos, sicut & semen ejus, hyperico non dissimilis est: radix major est, & ad omnia valet, ad quæ sempervivum. Itaq; hæc herba in affectibus umbilici applicata, opportunum remedium est: qualitatem enim constringentem habet: Imo verò complures sunt, qui eam in amatoriis valere asserunt: id quod non crediderim: nec enim arbitror in quoquam vulgari simplici tantã activitatem sympathicam inveniri: sicut & ob frigiditatem ejus, & humiditatem. Cumq; amor affectus animæ sit, non video qua ratione herba simplex, cum eadem habere commercium, & ad motum in ea procurandum virtutem habere possit, aut ad hoc valere, ut per sympathicam influxionem suam morbis animæ medeatur.

In

In omnibus autem Sæculis, & mundi cursu, valentissimi scriptores extiterunt, qui de facultatibus plantarum, & herbarum plura tradiderunt. Quos viros omnes propemodum Nationes, præsertim autem Romana, in tanta veneratione & culta habuerunt, ut Joannes Andreas Matthiolus memoriæ dederit, cum iisdem Romani Carthaginem devicissent, eos confœderatis Principibus, & Regibus, quoslibet libros dono dedisse, nec aliud Romam tulisse, nisi duo & triginta volumina de facultatibus plantarum, in latinum Idioma transferenda, adjungendo opera Maganis Carthaginensis de Agricultura. Sed de his dixisse hactenus suffecerit.

SOMNIA.

Vix in mundo, ut reor, mania magis insensata est, quàm opinari, ut maximè oculi clausi fuerint, tanto clarius eos videre posse: & quanto fortius obscurati & sopiti fuerint humani sensus, tanto eos maxime vigiles esse, ita ut in futurum prospicere & providere possint. Qua ratione enim phantasia, oppressa à fumidis vaporibus ciborum, & musti, libere pervagari poterit ea spacia, ad quæ ipsa adeo hominis cogitatio, quamvis alioquin velocissima, pertingere nequit? *Somnus ex quarundam lassitudinum genere prodit.* Verba sunt Peripatetici nostri. Et Plutarchus: *Hostis*, inquit, *disciplinarum labor & somnus.* Nihilominus Onirocriti isti, & somniatores, homines simplicissimi, gloriari non verentur, se omne id, quodcunque nocturnis deliriis apprehenderunt, in vaticinium futurorum deducere. Itaque apud eruditissimum Pierium legitur, quod hujuscemodi divinatores tradant: siquidem peregrinus quispiam somniaverit se umbilicos duos habere, brevi eum eventus patriæ suæ varios & novos intellecturum: quod præterea brevi ad patrios lares reversurus sit, plenus æstimatione, & applausu, ex quo ei honorum gradus accrescant. Quod mendacium tanto magis apertum, & insolens est, quantum per naturæ cursum ordinarium impossibile est, duos gerere umbilicos; quod si factum fuerit, natura videlicet degenerante, ejusdem vitium monstruosum est, raro accidens. Sic enimvero illud verificatur, quod de potiori nascitur minus, imo maximum redundat in nihilum. Voluit hoc regius Cantor exponere, dum ait: *Dormierunt somnum suum, & nihil invenerunt in manibus suis.* Et idcircò paulò post ait: *Imaginem illorum ad nihilum rediges.* Pondus hujus veritatis optime Commendator Testius intellexit, qui de Amantibus sic loquitur:

[margin: ...ist. De ...mno & vi...ia. Plut. ...educ. li...is.]

Chi tra l' auree catene
Di crespa chioma accolto,
Sogna mille d' amore insanie, e folle:
Vinto dallè Sereni
Pupille d' un bel volto
Giura che va mortificato il Sole,
E che l' Indiche vene
Spogliando lastricò l' eterno fabro
Di perle ùn seno, e di rubini un labro.

Pro conclusione S. Augustinus inquit: *Somnia non sunt observanda.* *In speculo.*

Interim te mi lector oro, ut hanc particulam de umbilico non rejiciendam putes, quam penna mea tanquam parens ejus produxit: memoria tenens, umbilicum dedicatum Veneri, ideoque amoris & dilectionis sanctæ memineris: recordare item, quod ad *umbilicum usque pervenerimus*, hoc est ad tractatus finem, qui cum fuerit de rebus non omnino imperfectis, justum erit eum non vilipendere lege, & ignosce.

Allusiones.

Ad id, quod umbilicus centrum est hominis, & quod per eum in utero materno partus nutriatur, & augmentetur.

Ite Argonauti, e con rostrati pini
De salsi flutti le campagne arate,
Tutti del mondo i lidi circondate
Per trouar poli, e misurar confini.
Nel picciol Mondo mio questi hò vicini,
Se del tutto le parti iui adunate,
Qual da nodo natio stretto, e legate
Riconoscono insieme, e centri, e fini.
Quante per questo varco auuien, che adune
La natura ne l' aluo anco celato
Prodiga al parto suo sorti, e fortune.
Non anche uscito a respirar il fiato,
Retto e così da l' accennata fune;
Ch' indi si nutre, e pargoleggia il nato.

GENU.

Anatomia.

Observabilis, consideratione digna, & insignis est, non minus superioribus, materia, & tractatus de genibus. Genu enim est, quod erigit, quod sustinet, quod incurvat hominem, uniens suram & pedem cum femore. Unde apparebit pedem in tres partes dividi. Genu est, quod flectione sua, inclinando corpus, nos adoratores summi Dei repræsentat: sicut idem genu reverentiam Magnatibus, & Principibus exhibet. Atque ut hinc exordiamur, pes in tria dividitur, in femur, tibiam, & extremum pedem. Os femoris longissimum est in corpore humano. Figura ejus rotunda est, & recta, sed non omnimodo: partes enim ejus externæ curvæ sunt, & gibbosæ: & posteriores internæ simæ sunt: idque ut agilitatem, & promptitudinem ad ambulandum, vel currendum præbeant.

Observantur illic pars superior, & inferior, anterior, postrema, interior, externa. Pars superior articulatur, vel conjungitur cum ossibus Ischii per cavitatem, vel enarthrosin. Unde etiam affectiones vel pathemata sunt, quæ Ischias appellantur: Parte sui inferiore per commissuram, nominatam ginglymus, tibiæ inseritur. In parte superiori tres apophyses sunt, hoc est partes externæ, vel protuberantiæ: caput nimirum femoris, & bini trochanteres, vel rotatores, vel etiam processus ossis majoris.

Caput prædictum ab Hippocrate Articulus maximus nominatur: rotundum est, formatum ab epiphysi, aut vero ex una parte ossis majoris enatum. Inseritur autem in acetabulum ossis ilii, cui per validissimum & illustre vinculum connectitur: ideoque in medio sinuatum, & incurvatum est. Duo trochanteres (sic dicti, quod per eos femorum motus & cursus, promoveatur, propter musculos, qui his apophysibus inseruntur) ab hoc capite exeunt, & in partem inferiorem cervicis deducuntur, tanquam nodi: quorum unus Rotator major dicitur, ob similitudinem natium, hujus enim musculi præfato rotatori uniuntur. Alteri nomen est: Trochanter minor: cujus usus est, ut ei inserti sint, ab eodemque nascatur processus, vel progressio musculorum ad prædictas partes.

Hi tres processus vere Epiphyses dici poterunt, in teneris enim pueris facile disjunguntur, & relaxantur. Pars inferior femoris per ginglymum, seu cardinem, aut commissuram quandam descendendo cum tibia articulatur: nec tamen hæc connexio fit, nisi intercedentibus sinubus, mediis, & capitibus. Itaque in prædicta inferiori parte, & capita duo, & totidem sinus sunt. Horum capitum unum externum, alterum internum est: hoc crassius est, illud largius, apertius, & depressius, ne motus ab eo obliquus impediretur. Aliæ partes ossis anticæ, porticæ, internæ, externæ; & inæquales sunt, & multis processibus exasperantur, per insertionem & productionem musculorum. Totum hoc os notabiliter cavum est: unde medullam pro nutrimento sibi proprio habet.

Tibia duobus ossibus constat, quorum majus nomen totius tenet, ab Arabibus focile majus appellatur. Hujus pars superior per ginglymum suum cum osse femoris jungitur. inferior sensim attenuatur, & in fine suo in subtilitatem degenerat: in quo appendix quædam cernitur prominens, admodum curva, & gibbosa: atque hæc malleolus internus dicitur. Anterior pars spina appellatur, in angulum acutum, & longum protuberans.

Est illic os item aliud, fibula appellatum: quæ cum non tangat genu parte sui superiore, parte inferiore processum emittit, vel ramum, aut prominentiam quandam, quæ malleoli externi nomen adepta est. Hæc bina ossa in similitudinem radii, vel cubiti, in extremitatibus vicina sunt, & contigua. Dilatantur autem, & à se invicem recedunt in medio. Adjumentum item, & operationem tibiæ, & ossi femoris os quoddam sphæricum tribuit, quod utrique connectitur articulatione quadam. Incumbit autem genui, à quo genu formatur, appellatum à latinis *rotula genu*. Etiam vulgò *patella* dicitur. Hujus usus est, ut tanto magis articulum alioquin apertum femoris cum tibia confirmet, & claudat: ne forte per continuam descensionem, aut genuflexiones luxatio contingat, aut vero diparatio in partibus anterioribus: proinde ut genu flecti, & inclinari in angulo recto possit.

Tria ligamenta sunt, quibus tibia cum femore colligatur: valida, & rotunda: quorum primum minus, & rotundum, de canali quodam per medium ossis condyli egreditur, & in partem acutissimam terminatur: alterum cartilaginosum est propter asperitatem canalis residui, in media apophysi alis eminentiori, & foras spectanti desinens. Ultimum denique rursus cartilaginosum est, circumdans cavitatem unius, & alterius tibiæ: inseritur autem in canalis medium, qui inter duos condylos femoris invenitur, totumque articulum in binas partes dividit, colligans, tanquam vinculum commune, tibiam cum calcaneo. Motus tibiarum iidem cum femore sunt: curvantur enim & extenduntur, & producuntur, & reducuntur. Quatuor musculi appellati poplici munus suum habent ut inflectant; quorum tres de tuberculo Ischii nascuntur: duo interni, unus exterior: horum primus seminervosus appellatur, alter gracilis: tertius semimembranosus: quartus biceps est, cujus caput unum de commissura ossis, quod pubes dicitur, alterum de exteriori femoris parte nascitur: utrumque robusto tendine inferius tibiæ adhæret, quam intro flectit, & conducit.

Quatuor itidem sunt musculi, qui tibiam extendunt: unus eorum rectus, duo vasti, & postremus suralis vel gastroenemius. Primus eorum de spina externa nascitur, subtus ilium: duo vasti, ob molem, & quantitatem suam sic appellati, unus externus de tota radice trochanteris, qui ossi majori femoris subjectus est; internus de trochantere minori progignitur, qui trochanter minor & ipse quoque sicut major eidem ossi subjicitur. Suralis ossi suræ affixus est, sicut brachialis ossi brachii. Hi musculi omnes in tendinem desinunt, aut ligamentum. Is qui molam vel patellam largius amplectitur, in principium anticum tibiæ inseritur, & in genu ipsum; & in hac parte pro ligamine constituitur: Conducunt autem tibiam introrsum versus eam flectendo, duo musculi invicem illigati. alter longus, poplitæus alter, quorum ille primus plus cæteris abundans, & longus est, natus de spina Ilei, descendens oblique in tibiam internam, & anticam. Poplitæus natus ab inferiore, & externo tuberculo femoris, inseritur in partem interiorem tibiæ, & quadratus est: reducitur verò & revertitur tibia per ministerium unius musculi, qui membranosus cum sit, fascia lata, & aperta dicitur. Nascitur hic cùm principio carnoso, de spina ossis femoris, & oblique in tibiam externam fertur, & latissimo tendine, omnes propemodum femoris musculos vestit, ad extremitatem ejus usque discurrens.

Sufficiat hæc cum Antesignano meo Laurentio, de particulari materia ista ratiocinatum me esse. Qui his fusiora desiderant, petere poterunt, si placuerit, apud Falopium, in hoc diffusissimum: sicut & ab Anatomicis modernis, quorum lucubrationes quotidie noviter Reipublicæ literariæ, & communi hominum beneficio dantur. Ego enim aliis materiis alligatus, descendo ad consideranda

HIEROGLIPHYCA.

PEdes nostri, non dubitandum est, quin monstra exosa, & horribilia futura essent, imo verò & membra inutilia, nisi sustentati, & adjuti essent à genibus. Sicut enim cubitus manum simul sustinet, & brachium, sic in pede idem operantur genua, tanquam vitalia instrumenta. Hæc foras pedem producunt, hæc pedem referunt: unde jure merito non minimi ponderis apud nos esse debet pars hæc motrix, quam prudentissimi Antecessores nostri non negligendam, nec vilipendendam esse judicarunt. Itaque inprimis genu pro Hieroglyphico misericordiæ statuerunt: inde est, quod imaginem hominis referebant, tangentis genua alterius. Crates Thebanus nihilominus hunc ritum explosit, tanquam infidelem inter ipsos adeo infideles, quippe qui, vituperare religionis cultum videbatur. Irrisit ergò hanc observationem, idque adeo, ut cum Gymnasii cujusdam nescio quis Magister supplicandus ei esset, pro eo, quod consveto patriæ more contingere hominis genua debebat, femur tetigit, hac ridicula gesticulatione consvetudinem loci exsibilans. Magister autem præmemoratus, utpote homo elatus, indigne ferens improperium & supplicantem rejiciens respondit: *Quid? an non hæc tua sunt ac genua?* Quod tantundem est, ni fallor, ac si dixisset: Nunquid tu quoque hac ratione irrideri te velles? Marcus Tullius Lucium Pisonem objurgat, quod cognatorum suorum, & familiarium quempiam indignè à se rejecisset. Verba Tullii hæc sunt: *Tu meum generum, propinquum tuum; tu affinem tuam, filiam meam superbissimis, & crudelissimis verbis à genibus tuis repulisti.*

Typus misericordiæ olim erat genu tangere.

Orat. post Reditum.

Ut verum fateamur, sicut virtus non est, nec plausibilior, nec præstantior misericordia, & placabilitate, sic è contra vitium non est magis detestabile, & invisum, superbia, ambitione, & fastu. Quarum prima

prima arcus dici poterit, qui quanto magis incurvatus fuerit, tanto fortius sagittam amoris ejaculatur: altera vero globus igneus est, qui quanto magis fumigat, tanto pejus, & immitius ictus lethales emittit. Prior illa verus Orpheus est, qui lyra sua optime instructa, moribus nimirum optime compositis, sibi lemma illud viri cujusdam ingeniosi meretur, quod typo illo ludentis Orphei subscriptum esse voluit: *Carmine docet ire.* Altera tygris est, quæ ad hunc musicalem concentum sibi viscera dilaniat. Illa Deo univoca & propria est: arrogantia vero de Luciferi visceribus nascitur, per quam etiam cælo dejectus est. De priori inquit S. Gregorius: *Lex Dei misericordia est:* De altera: *Superbia sæpe contrarium quod optat, consequitur.* De misericordia affirmat Chrysostomus: *Misericordia est salutis præsidium.* De arrogantia S. Anselmus: *Superbia initium est omnis peccati.* De superbia item S. Gregorius: *Superbia semper à veritate aliena.* De clementia rursum S. Chrysostomus: *Misericors magnus homo, & honorabilis vir.* Una earum Zephyrus est, quæ navem suaviter in portum deducit: altera verò turbo, qui tabulata navium disjicit, mare tempestuosum irritat, & naufragiis quassatam ratem illidit. Itaque non ad femora, sed ad genua curvemur.

r 9. Psal. misericor- om. in Ep. imoth. ls. Moral. œnit. .7.

Negare non ausim paganos hos, quamvis alioquin scientiis excultos quandoque superstitiosis ritibus, pauperculos delusos, & fascinatos fuisse: quippe qui veræ fidei lumine destituti, in tenebris palpando ambulabant. Tale erat Hieroglyphicum eorum, quod jam adducturus sum. Experimento didicerant, fœminas quasdam magas, murmurando verba quædam abscondita, intra genu posuisse pedis pollicem, ac sic parturientem quam volebant, hoc maleficio ligatam tenebant, ne partum suum ederet: ex hac igitur occasione antiqui hominem maturæ ætatis collocabant, cum hoc videlicet signo, in detruncata per medium arbore consistentem, cum hac Epigraphe: *Impedimentum.* Quod Hieroglyphicum in omni hujuscemodi negotio valere voluerunt. Plinius Author est: antiquos lege adeo sanxisse, ut talis actus, vel à Judice, vel à Principe usurpatus, in locum decretorii inhibitorii valeret: quod verbis pariter vel quovis alio signo expressus, tantundem Authoritatis habeat. Sic enimvero seductor Spiritus, per quascunque vias simplicitati credulorum illudere satagit, ut eos per itinera perditionis abducat. Qui vero inimici hujus artibus deluduntur ejusdem versutias non comprehendunt: qui tam impius tam sceleratus est, ut juxta S. Gregorium, *sub virtutum specie iniqua nobis opponat:* denique (prosequitur idem Papa) *primò opera nostra, deinde verba, & cogitationes accusat.*

Impedimenta magica.

11. Moral. Idem 2. Moralium.

Homo prostratus, habens genu humi flexum, & brachia extensa, pro Idea animæ resignatæ, & omnimodo humiliatæ, & de semetipsa humiliter sentientis sumitur. Hinc illud Horatii est:

- - - *Jus, imperiumque Phraotes*
Cæsaris accepit genibus minor - - -

De hac consvetudine Regius Propheta inquit: *Coram illo procident Æthiopes.* Majus aliquid est, in terram omnino procidere, eandemque osculari: unde præfatus Psalmista de his inquit: *Inimici ejus terram lingent.* Hæc virtus sola est, quæ animum Altissimi commovet, qui tantundem humilitate electorum suorum delectatur, quantum elevatissima oratione. Hæc illa virtus est, quæ juxta S. Bernardum: *Casum nescit, scit ascensum.* Hæc de profundissimis fundamentis suis, sublime ædificium ad

super missus est.

cælum usque erigit. *Cogitas magnam fabricam construere celsitudinis, de fundamento prius cogita humilitatis.* Verba sunt S. Augustini. Vastissimus hic campus est, arrogantiam & ambitionem humanam reprehendi.

Inter humanos casus nulla boni species est, imo nec ipsa, ut ita dixerim, bonitas sat firma, & stabilis est, ut non malitia se insinuare & ingerere in eam possit. Sic primo homini in constitutione sæculorum contigit, qui dulcedine vetiti fructus gustata, vitam prodegit, & generi suo propaginem mortis inflixit. Hoc totum attuli, ut scalam mihi struerem ad explicandum id, quod Pierius de proclivitate vitiorum disserit. Homo (inquit ille) genuflexus, si ex uno latere humilitatem repræsentat, siquidem ad terram usque inclinatus fuerit: ex altero hæc eadem inclinatio, & vicinia terræ, quod commodum, aut quod beneficium morale designare poterit? Terra enim non raro habitus noxios profert, siquidem dura, gravis & fusca fuerit, producens lappas, urticas, zizania, & semina lethalia. Hinc, si humilitatis significatum detraxeris, parum admodum, aut nihil omninò utilitatis inde figurari poterit. Propter quod præfatus Author inquit: *Neque alicubi flectere genua esse Hieroglyphicum, ad terram, hoc est ad vitia declinantium, & humanæ cedentium fragilitati, impurisq; affectibus inservientium: Adversus quos nisi steterimus, nullam ex hoste victoriam sperare possumus.* Itaq; necesse est ut macte animo simus, & magna virtute & generositate huic proclivitati, primisque ejus incentivis resistamus, alioquin:

Proclivitas ad vitia.

- - - *Serò medicina paratur,*
Cum mala per longas invaluêre moras.

Verba Ovidii sunt. Physiographi recensent de Jchneumone, parvo animalculo, quod instinctu naturali se involvere terræ soleat, ac sic à crocodilo absorptum & deglutitum viscera ejusdem corrodere, & dilaniare. Quam exigua inter pisces remora est? & nihilominus vis remorandi in cursu suo triremes, & ingentia maris navigia? Ædificia non minus à minutissimis rimis, & fissuris principium ruinæ suæ faciunt. Peccatum (inquit sapientia æterna) *Ingreditur blandè, sed in novissimo mordebit, ut coluber.* Argumentum ad hoc valet, ut doceamur, quantum sæpe damnum de minimis rebus, & de solis mali principiis nascatur. Unde S. Chrysostomus inquit: *Parva, parva non sunt, si ab his maxima proveniunt.*

Ex Aldrov. de Crocod.

Prov. 23. v. 31.

De doloribus partus.

Esse nequit quin dolores parturientium, periculosissimi, & lethales sint, ad partum enim suum edendum omnium viscerum commotio, & pene ruptio fit. Horum dolorum Hieroglyphicum olim in tribus statuis figurabatur (quarum typus in Capitolio spectabilis erat) ante altare Minervæ collocatis, quæ supplicantibus similes, genuflectebant. Appellabantur Nixiades: quæ eousque inclinatæ erant, ut satis appareret eas genibus suis incumbere. Situs & positura quæ miseris parturientibus maxime convenit.

Nixidiæ appellabantur: omnis enim violentia *nisus* dicitur, unde nomen Nixidiæ. Complures sunt, inquit Pierius, qui statuas has Romam à M. Attilio Consule translatas arbitrantur, cum Antiochum Regem Syriæ devicisset. Alii Corintho eas transportatas authumant. Grave documentum hoc est, non solum gravidis & parturientibus, sed quicunque sub labore, & afflictione gemunt, ut videlicet ad Deum suum proni recurrant: ille enim solus est, qui sedare tempestatem novit, & post nubila serenum adducere. *Ad Dominum cum tribularer, clamavi, & exaudivit me,* inquit David. Hinc Deus ipse; *Quoniam in me speravit liberabo eum.* Hæc materia vasta pro pulpito est: quam idcirco hic terminamus.

MORALIA ET MYSTICA.

Hieronymus inprimis, & Origenes Christianos bene morigeratos, & institutos adhortantur: *Deo est genu flectendum, quia ab hominibus est ipse adorandus.* Iidem ajunt adorationem quam totus populus, casto Joseph exhibuit, cum eum Rex Pharao universæ terræ Ægypti præposuit, figuram & symbolum ejus adorationis esse, quam Christo debemus. Supra textum item Jeremiæ: *Mihi curvabitur omne genu*: quod idem à S. Paulo ad Ephesios, & Philippenses asseritur: iidem Authores nos docent, hoc de subjectione mentis, inclinatione animi, & obsequio cordis intelligendum. In eundem adorationis sensum coincidit Isidorus Clarus, qui ait: *Quod de Christo intelligendum Paulus ad Romanos scribens, docuit. Illud juravit, hoc est, per me. Tollantur enim Idola, & omnes agnoscent verum Deum, & per illum solum jurabunt.*

Gen. 3.

Cap. 45. 3. 2.

In hunc lo[cum]

In multis præterea Scripturæ Sacræ locis admonemur fortificare genua: sicut in libro Judicum, in Isaia, Ezechiele, & Osee: supra quos paraphrasin suam dederunt, S. Ambrosius, & Gregorius, exponendo fortitudinem operativam animæ hic figurari, quam roborare oportet, proficiendo in operibus bonis. Origenes sentit, eos milites, qui in libro Judicum bibisse flexibus genibus de aqua fluminis dicuntur, ex eo, quod omnipotenti Deo parum accepti fuerint, figurasse homines imperfectos, nec in operatione sua robustos. Hoc robur desiderabat in Ephesiis suis Paulus, dum ajebat: *state succincti*: & ad Philippenses: *State in Domino.* Vult Rupertus Abbas his intelligi posse, tam robur animi, quàm corporis. Unde cum genua dissoluta vocantur, id de pigritia, vel timore dici. De hoc in sensu literali Propheta Naum inquit: *Dissolutio geniculorum, & defectio in cunctis renibus.* Et Paulus in Epistola ad Hebræos: *Propter quod remissas manus, & soluta genua erigite.*

7. 35. 47.

De fuga sa[eculi] 22. Moral.

Orig. In lo[co] cit. hom. 9 Iud. cap. 7

Cap. 2.

Cap. 12.

S. Hieronymus animas devotas, quæ in oratione promptæ sunt ad curvanda coram Deo genua sua, impense consolatur: Exemplo matrum refrigerium divinum nobis describendo, quæ curandos, & linteis involvendos infantulos super genua collocare consveverunt. De hoc in Sacra Genesi de Rachel infœcunda habetur: *Habeo famulam Balam, ingredere ad illam, ut pariat super genua mea.* Hinc item in Isaia: *Ad ubera portabimini, & super genua blandientur vobis.*

Cap. 40.

Cap. 66.

S. Hieronymus sentit: quod sicut iii, qui Domino Salvatori devoti sunt, pro adoratoribus ejus habentur, cum reverentia eidem genua sua incurvando, sic ii, qui se servos peccati prostituunt, cum eadem animi inclinatione eidem peccato se tanquam vile mancipium subjiciunt. Quam assertionem suam in illo scripturæ textu fundat, ubi in tertio Regum dicitur: *Dereliqui mihi, ait Dominus, septem millia virorum; qui non curvaverunt genua sua ante Baal*: cui Hieronymus adjungit: *Idolo scilicet, atque peccato.* Unde non immeritò infert: typum fortitudinis esse, & valoris, ad hos impuros, prophanosque Idolorum cultus animum non inclinasse, aut deperdidisse:

In Ep. Pau[li] ad Eph. 3.

S. Gregorius supra Job, ubi ait: *Cur egressus ab utero, non statim perii? Quare exceptus genibus?* & illud Ecclesiastici: *Manus debiles, & genua dissoluta mulier, quæ non beatificat virum suum*: Et supra

S. Greg. 4. Moral 58. Iob, c. 3.

Eccl. c. 25.

ſupra illud Iſaiæ: jam ante memoratum: *Super genua blandientur vobis:* ſic commentatur, & concludit: *Genibus excipitur peccator, cum jam de iniquitate ſua non confunditur, ſed etiam in ea adminiculis peſſimæ conſvetudinis roboratur.* Sic etiam ſuper illa dicta Rachelis, *ut pariat ſuper genua mea*, affirmat inſinuari hic quæ ſuperius tractata ſunt. Ego verò, cum præter memorata, uberior mihi materia in hoc genere tractanda non occurrat, interim de particulari iſto divertar, transeundo, mi Lector, ad alias diffuſiores expoſitiones, in quibus exactiſſimi & expertiſſimi ſcriptores avari non erunt. Itaque progredior ad

PROVERBIA.

Doctrina proverbiorum tanto plus lucubratione & ſtudio indefeſſo digna eſt, quanto magis in omni adeo natione, in omni antiquitate uſus ejus applauſum, & æſtimationem habuiſſe legitur. Sententia Aldi eſt: *Nullum*, inquit, *doctrinæ genus antiquius eſſe videtur, quàm parœmiarum:* proſequitur autem: in his, tanquàm in ſymbolo, univerſam veterum philoſophiam concluſam fuiſſe. Et quid aliud dixerimus oracula veterum ſapientum fuiſſe, quam proverbia? quæ tantam venerationem, & obſervationem habuerunt, ut dicerentur, non humanum inventum eſſe, ſed de cælo veniſſe.

Hinc illud vetus: *Noſce teipſum*, Juvenalis aſſerit non aliunde, quàm illò deſcendiſſe: id quod etiam in Delo literis aureis in veſtibulo Phani deſcriptum cernebatur: Quod deinceps etiam in marmoribus, & columnis fieri cæpit. Proverbia autem tanto pretioſiora, & majori æſtimatione digna viſa ſunt, quanto compendioſius proferebantur, & ſub exigua verborum periodo, vel Laconiſmo, majora tegebant myſteria. Quis eſt, niſi omnino demens ſit, qui non pluris æſtimet gemmam, quantumvis parvam, quam ingentem vilioris metalli maſſam? Sic in campo literario plus quandoque fructificat exiguum ſemen figuræ, aut proverbii, quod in tempore ſuo diſpenſatum fuerit, quam diffuſa aliqua, & prolixa dicacitas, quæ ſicut inquit Comes Emmanuel Theſaurus, & Maſcardus, longiſſimis & inutilibus Anabolibus, & digreſſionibus ſcatet.

[...]och. Ari-[...]lic. Art.

Ut autem horum aliqua in medium proferamus, de genere ad ſpeciem deſcendendo, occurrit illud de genu: *Genu ſura propius.* Hoc proverbium originem ſuam debet viro cuidam; qui cum videret binos cognatione proxima ſibi conjunctos (quorum unus ei frater erat) acerbiſſimè invicem decertare: nec locum inter litigia hæc, & inter verbera habere verba, & perſvaſiones, cum ergo eos in hunc modum exacerbatos vidiſſet, nec à pugna divelli poſſe, niſi morte alterutra ſubſequente, partes fratris ſuſcepit, nec à certamine deſtitit, donec alter occubuit, quamvis & ipſe eum cognatione proxima attingeret. Totum hoc expreſſit Ariſtoteles, ubi ait: *Accedunt & proverbia univerſa, ut: anima una, &: Amicorum omnia ſunt communia: &: Amicitia eſt æqualitas: &: Tibia genu propinquior.*

[...]enſio [...]um per-[...]arum [...]i ſolet, [...]e maxi-[...]nobis [...]gvine [...]pinquæ [...]t. [...]Moral. 9.

Theocritus in Chariſto de homine tenaci loquens, qui nimirum ſibi ſoli vivat, nec minimo ſuo commodo ſe privare pro utilitate proximi velit, ſequens adagium refert:

Verum quisque ſinu occludit dextram: illud & unum
Cogitat, unde ſibi congeſta pecunia creſcat:
Nec cuiquam abſterſa rubigine donet amico:
Imo ſtatim hoc mihi: ſura genu longinquior inquit.

De hoc Plautus illud intulit: *Tunica pallio propior.*

Id quod noſtri de plebe Itali, ſic vulgo ajunt: *Stringe piu la camiſcia, che non fà il gipone.* Hoc proverbium ſententiæ Heſiodi affine eſt:

Sed nec germano quisquam eſt æquandus amicus.

Nec vero hoc adagium apud eos locum invenit, qui chriſtianam charitatem perfectam profitentur, quippe quod nimium ſui amorem ſapiat: à quo longe S. Paulus recedit, dum ait: *Alter alterius onera portate.* Et alibi: *Æmulamini chariſmata meliora: hoſpitales invicem ſine murmuratione.* Digniores quippe ſunt laude, quàm vituperio, qui ſequenti proverbio adhærent: *Diligere tota virtute, eſt fortiter pro juſtitia ſuſtinere.* Verba ſunt S. Bernardi. *De diligendo Deo.*

Ei qui ſanus, & robuſtus eſt viribus, res modici laboris, & momenti eſt genu flectere. Hæc actio autem, prout memoratum eſt, humiliationem, & obſequium indicat. His itaque cognitis, cum Antiqui demonſtrare vellent, quempiam nec in minimo quidem cedere velle, ſic illud enuntiabant: *Ne genu quidem flexo.* Hoc eſt nec minimum quidem humiliationis actum exhiberem, ne genu quidem flecterem. Dictum hoc adauxit Philoſtratus, magnus Philoſophus, & Academicus, qui in Anthæo ſic habet: *Ne genu quidem curvato adverſus Anthæum, exuitur.* Idem Author alibi ante Herodem ſic ait: *Hic genu flectamus.* Ne in minimo quidem cedere.

Metaphora item ab hoc traducta eſt, quod cum ſeſſuri ſumus, primo genu inflectimus: ſic inveteratum illud Italorum proverbium ſonat: *Non mi levarei da ſedere.* Majorem huic dicto authoritatem tribuit Comicus Æſchylus, cum in Prometheo ſuo Vulcanum introducit, tali modo loquentem: *Ideo petram ſervabis hanc inamabilem in ſomnis aſtans, nec genu unquam flexeris.* Omne hoc ab Homero Iliade confirmatur, ubi ſic de Hectore Menelaus loquitur:

Ille lubens genua inflectet, puto, ſi modo triſti
Fugerit e bello.

Hic actus interim in iis rebus non improbandus erit, quæ reflexionem, aut conſiderationem non habent; quamvis indecens ſit in iis ubi rei gravitas, aut veneratio contrarium exigit.

Improprium illud videtur eſſe: *Dum virent genua.* Nec enim genu herba, aut planta, aut arbor eſt, quæ virere poſſit, & florere: nihilominus id uſu tritum erat apud antiquos: ſicut riſus pratis attribuitur, quamvis nihil humani in ſe prata contineant. Comes Theſaurus utique hic dicturus eſſet, has metaphoras propter rerum analogiam & proportionem, ſicut homo & planta ſunt, introductas eſſe. Hoc verbum virere ætati juvenili datum fuit: ſicut de eadem ætate dicitur, quod florida ſit. Cum igitur indicare vellent, operandum eſſe, dum tempus exigit, & ætas permittit, proverbium ſequens inventum fuit: *Dum ferrum candet, cudendum eſt.* Hinc Poëta quidam ajebat: *Dum licet, & fluunt venti Navis eat.* His conſonat Ovidius: Operandum cum tempus eſt.

Dum licitum eſt, annique ſinunt tolerare labores,
Aut mare navigiis, aut vomere findite terram:
Aut fera belligeras fundite in arma manus.

Ego quoque, occaſione prægnanti oborta, ſic ceciniſſe me recordor:

Roverſciata ſul fronte
Se nudata ſi ſcopre, e calva a tergo,
Favorevol fortuna ha chioma errante;
Perche, ſe mani ha pronte
A verſar l'urne d'or ſul noſtro albergo
Preſta, ne giri ſuoi fatta inconſtante;
Muove da noi le piante;
Onde, o ſaggio mortal, ſin che vicine
De la ſorte hai le gratie, afferra il crine.

Oppor-

Opportunitas quidem non obſervata, cùm in omnibus occaſionibus ingens affert malum, tum verò maximè in admonendo detrahit virtutem : Sententia Plutarchi eſt. Et rurſum Ovidius.

1. De Amore.

Temporibus medicina valet : data tempore proſunt,
Et data non apto tempore vina nocent.

Cautela quæ in qualicunque negotio maximi momenti eſt. Hæc de proverbiis ſufficiant.

HISTORIÆ, RITUS, OBSERVATIONES, ET CONSVETUDINES.

Gentes incultæ religionis ſuæ confundunt Chriſtianos tepidos.

Spic. Sacram. c. 22.

PLuries fit, ut gentilium pietas documento ſit Chriſtianis, eorumque directioni inſerviat : imò verò non dubitaverim aſſerere, noſtrum plurimos, in cultu religionis, & ritibus quàm longiſſime à paganis vinci. Inter varios religionis ejusdem actus, quos legiſſe memini, illud conſideratione & obſervantia dignum videtur, quod Pater Pintus refert, cujus Authorem primum ait Homerum in Odyſſea : antiquos nimirum in rebus dubiis nunc in hoc, nunc in illud planum ſe contuliſſe, & illic humi lacrymis irrigatos procubuiſſe, oſculantes genua Numinum ſuorum : Id certò ſtatuentes, illic ſedem miſericordiæ, & aſylum clementiæ eſſe : nec verò à genibus divelli poterant, donec à malis, unde premebantur, liberati eſſent. Propter quod inter eos proverbium illud ubique uſurpatum fuit : *Deorum provolvi genibus.*

Uſus Polonorum & Gallorum, ut genua Magnatum oſculentur.

lib. 1. c. 45.

Fortaſſis ex radice hac deinceps mos increvit, ut Imperatoribus, & Regibus, & Principibus à populo genua petantur oſculis. Quam conſvetudinem vigere inter Polonos & Gallos diligenter obſervare potui, tum videlicet, cum coram Principibus ſuis agerent.

Antiquitus in Græcia idipſum viguiſſe, Author eſt Plinius, ut ſupplices quicunque coram genibus Judicum provolverentur, & ſe proſternerent; ſicut & coram Principibus, à quibus abſolutionem commiſſorum, vel Juſtitiæ impetrationem expectabant. Faciebant hoc, refert Cœlius Rhodiginus : *Ut oſtenderent in amplexandis genibus ſuam humilitatem, & miſeriam auxilio, & ope aliena egentem.* Hunc morem Plinius disertè admodum his verbis expreſſit : *Hominis genibus ineſt quædam religio, obſervatione gentium. Hæc ſupplices attingunt : ad hæc manus tendunt : Hæc ad aras adorant. Fortaſſis quia ineſt in his vitalitas : quippe quorum manitate perfoſſa, cen jugulo ſpiritus fugiat.*

lib. 15. c. 18. antiquarum lectionum.
lib. 1. c. 45.

Diogenes nihilominus diverſo fine operabatur (ſic referente Laërtio) Hic enim conſveverat etiam rigidiſſimis Decembris & Januarii temporibus oſculari genua ſtatuarum, quæ ære fuſa erant : à quibus nullum ei reſponſum reddebatur : ajebat autem ſe hoc genere agendi, aſſveſieri, ut repulſam divitum æquanimiter ferat. Sed canem hunc moroſum relinquamus, qui omnium pene viventium oblatrare moribus ſolebat nil proferens, niſi quod mordacitate plenum eſſet : hic enim uſus, etiam inter nationes alias obſervatus fuit.

lib. 5. ſue. cap. 22.

Crantius inter plura exempla alia recenſet : Cum Attila, flagellum illud Dei, quaſi torrens inundans ad excidium Romæ armata manu prorumperet, Pelagium, qui ea tempeſtate claves Petri geſtabat, demiſſo vultu, obviam tyranno proceſſiſſe, & genua ei curvaſſe. Obſtupefecit actio hæc Principèm, & prima quidem fronte, imperioſe admodum, & animo iraſcente ajebat : *Tandem venis ò Pelagi ſupplicatum?* Cui ille imperteritè reſpondit : *Quando ſuperna majeſtas te mihi Dominum impoſuit, ſupplicare pro hoc grege populi non erubeſco : Parce : miſerere.* Placavit arrogantem actio tam humilis : unde etiam in vaginas condi gladios continuò præcepit, occiſiones inhibuit, & populo æque ac militibus libertatem debitam indulſit.

Jam verò ſi eousque etiam inter mortales humilitas, & reſignatio accepta eſt, nunquidnam cauſæ cur credamus, eam non potius Altiſſimo placituram eſſe, qui Pater eſt miſerationum & clementiæ? Ob quam cauſam igitur in templis, imagines Sanctorum, & Patronorum expoſitæ ſunt, niſi ut manus noſtras ad illorum genua protendamus; & ſiquidem illud materialiter factum non fuerit, ſaltem animo fiat, & remiſſionem culparum cernui deprecemur? De hoc paulò infrà argumenta majora adducentur.

Interim hic ego ab Nonio in Dionyſiacis authori- 6.
tatem mutuor, quæ Græcorum conſvet[illegible] corroborat, de qua ſupra jam relatum eſt : ait enim de ſupplice quodam : *Siniſtra quidem manu teti[illegible] & orans.* Nec enim ambabus manibus genu amplectebantur, ſed caput manu dextra tangebant, vel mentum, vel barbam Judicis, ſiniſtra genu. Expreſſit hoc clarè admodum Euripides, ubi ſoror ad fratrem fatur : *Sed te per dexteram, teque precor : te per charas genas, & genua.* Et ſupra citatus Nonius, poſtquam illud, *orans*, dixiſſet, ſubjunxit : *Dextera tetigit bene crinitam barbam.* Præſumebant, ſicut Plinius commentatur, ut ſupra hi tres ſymbolicas res indicari, hoc eſt conſenſum, actionem, & progreſſum rerum, quas poſtulabant : quæ tria exprimuntur inprimis manu, quæ tangit, capite quod annuit, genu quod ſuſtentat, & motum præbet ad ambulandum. Unde Plinius rurſum de Euripide hoc ſumit : *Mentum dextera, genua ſiniſtra tenebat Patris :* Idem Euripides alibi : *Per barbam, ò chare, ò præſtantiſſimè in Græcia precor, procidens ad tua genua.* Idem in Medea, ubi ad Ægeum ſic illa ſcribit : *Sed rogo per hanc tuam barbam, genuaque tua :* confirmatur idem in Hecuba : *Agamemnonem oro te per tua genua, perq; tuam barbam.* Denique in precibus Andromachi : *Sed obſecro te, ò ſenex, ad tua genua procidens. Manu enim non datur mihi attingere tuam clariſſimam barbam.* Quod ultimum hoc concernit, quamvis hodie pro irriſione, & vituperio ſumeretur, olim cultus erat, & veneratio, & obſequium. Sic enimvero ſæcula viciſſitudines ſuas patiuntur, dum rituum, & cæremoniarum ſibi invicem ſuccedentium variegatio continua eſt.

In Tauris.
lib. 1. c. 45.
In ſupplicantibus.

Revertor ad uſum antiquum, jam Hieroglyphicis annotatum, magas videlicet intra genua vel femora collocare manuum digitos ſolitas, ſicut & pedum, ut ſic parturientium labores protraherent, & partum præpedirent : ſupra quod ſcriptura in libro J[illegible] eſt, de ritu hoc diabolico reminiſcens. Eſt autem in capite ejusdem decimo quinto, ubi dicitur (fit autem mentio Samſone contra Philiſthæos) *Percuſſit eos ingenti plaga; ita ut ſtupentes, ſuram femori imponerent.* Doctiſſimus Delrio ejusdem conſvetudinis mentionem habet. Pauſanias item ait : æſtimaſſe Thebanos Junonem ſic voluiſſe partum Herculis impedire, mandando Lamiis, & ſagis, ut miſeram Alcumenam his præſtigiis impedirent : verba Authoris ſunt : *Pharmacidas Thebani à Junone m[illegible]ſas ajunt, ut parturienti Alcumenæ impedimento eſſent. ſed eas, dum Alcumenæ partum inhiberent, à T[illegible]eſiæ filia Hiſtoride tali commento deluſas : Ex eo namque loco, unde illæ facile audire poſſent, exclamavit peperiſſe jam Alcumenam : illas ea voce deceptas ſtatim abiiſſe, Alcumenam ilicò puerum en[illegible].* Memoratæ ſagæ digitos invicem concatenabant, more pectinum, quorum dentes interſecati, & ordine conjuncti ſunt : digitos autem pedum femori appli-

Tom. 1. A[illegible] 64
In B[illegible]tiis.

applicabant, sedendo supra portam quandam, & blasphemis verbis immurmurando: hac ratione parturientes miseras differebant. Hunc morem infernalem Ovidius manifeste exponit, ubi Alcmenam præfatam sic conquerentem inducit:

tamor. 9. *Utque meos audit gemitus, subsedit in illa*
Ante fores ara, dextroque est poplite lævum
Pressa genu, digitisque inter se pectine junctis
Sustinuit partus.

28. c. 6. De hoc genere connectendi digitos Plinius amplè tractat, adducendo idipsum pro veneficio impedimenti, his conjungens cæteras quoque actiones in hoc præstigio consvetas: verba Authoris hæc sunt: *Item poplites alternis genibus imponi: ideo hæc in conciliis Ducum, potestatumque fieri vetuere majores, velut omnem actum impedientia. Vetuère & sacris, votisve simili modo interesse.* Justissimè hoc vetitum olim fuit, nec enim decet quemquam hominum, inimico generis humani quoquam pacto adhærere, aut suggestionibus ejus locum dare, qui ad aliud non aspirat, quàm ad humanæ creaturæ omnimodam destructionem.

idam ...ctorum diuturna ...ione & ...uflexio- ...etras ...arunt. Longe ab his diversimode viri Sancti senserunt, qui magisterio amantissimi Præceptoris sui instituti, de quo verè dicitur, quod *erat pernoctans in oratione*, longissimis vigiliis intenti, tantopere ab aurora diei, ad alterius diei diluculum in oratione perdurabant, ut genuflectionibus reiteratis ipsa adeo saxa excavarint, in quibus flexi fuerant. In inclyta Bononiensi Patria mea, insignis Basilica S. Stephani est, in qua petra monstratur conservans impressiones, & vestigia duorum genuum, quas longissimis, & prolixissimis orationibus suis, de illustrissima familia Banziorum S. Juliana formavit: quippe quæ continuatis toties orationibus in eadem petra, genuflectionum suarum indicia post se reliquit.

...ita S. ...li Eremit. S. Paulus Eremitarum primus usqueadeo oratoni assveverat, ut referente S. Hieronymo, etiam post mortem inventus fuerit, quamvis anima jam discessisset, corpore nihilominus erecto, manibus junctis, genibus in terra fixis: id quod sine miraculo fieri non poterat. Unde præfatus Hieronymus, infert S. Antonium videndo hunc gestum: *Intellexisse, quod etiam cadaver Sancti Deum, cui omnia vivunt, officioso gestu precaretur.* De S. Edmundo Cantuariensi Episcopo Surius illud pietatis exemplum commemorat, quod ita in oratione indefessus fuerit, ut in nuda terra genuflexus, ibidem post se genuum, & sangvinis signa reliquerit: Uno enim genu callum obduxerat, altero sangvinem emittebat, & sic fieri non poterat, ut non vestigia quædam imprimeret. (Tom. 6. ...ovemb.)

Curiosa simul, & religiosa ratio est, quam Tertullianus adducit, cur Christiani genibus flexis adorent, & preces suas instituant, sic enim ait: *Genuum inclinatio in precationibus magis precatores DEO commendat, quàm si stantes orent: magisque ea res divinam promovet misericordiam. Deinde utriusque jugem nos oportuit obtinere memoriam: & ipsius per peccatum lapsus nostri, & gratiæ Domini nostri Jesu Christi, per quam à lapsu resurreximus.* Elegantior hac observatio dari non potuit, ut mihi quidem videtur: dum enim genuflectimus, fragilitatis nostræ meminimus, dum rursum levamur, tanquam de peccato resurgentes, ad gratiam supernam attollimur. S. Gregorius Papa recenset Abbatem Apollonium in usu habuisse, ut centies de die genuflecteret; & Thrasillam virginem cognatam suam duritiem callosam in genibus contraxisse, ut portento simile fuerit: nec id aliter evenerat, quam quod diuturnitate orationis in terra genua sua fatigaverat. (...d Iusti-) (...n. Tom. ...Annal. ...siast.)

Scarlatini Hominis Symbolici Tom. I.

Sic enimvero rerum divinarum scientiam sublimiorem hi famuli Dei, & præceptum illud Evangelicum fideli corde conceperant: *Non omnis qui dicit mihi: Domine, Domine:* Norant enim non his dictis portam Paradisi patere: sed non nisi oratione assidua, genibusque inflexis hanc elevatissimam petram conscendi. *Vim patitur, & violenti rapiunt illud.* De ritibus, & consvetudinibus terminum hic tandem statuamus.

SIGNATURÆ HERBARUM.

Volgansi ormai tra le foreste il piede
E de le piante grate in suo stelo
Detisi quel furor, che l'ciel ne diede.
Cresceran poi, se non le tarda il gelo
E queste alwen con un' augusta fede
Inalzeran le nostre rime al cielo.

Verba sunt doctissimi Claudii Achilini: ex quibus patet, quod præter virtutes, quas plantæ, herbæque ad curandos corporis morbos continent (prout vidimus) etiam ad sublenandum animum serviant, cum à curis oppressus est, aut alioquin afflictus. Hæc erant olim Accademicorum, & Platonis solatia, ut inter platanos, & lauros scholas suas collocarent, & illic regale solium suum construerent. Diffusius in hoc genere ratiocinatus sum in *Stoico meo christiano, & solitario felici*, sicut etiam in *sapienti voluptate Epicuri.* (Solatium animæ inter plantas & herbas.)

Sed ut ad id, quod maxime præ manibus est, convertar, scilicet ut in præsenti tractatu diligentius indagemus remedia medendis corporis malis idonea, quibus illa signaturis, & significationibus indicentur: Galenum invenio, non tam philosophiæ, & medicinæ peritia, in tantam excrevisse æstimationis gloriam, quàm lumine illo, quod posteritati dedit de virtutibus, & qualitatibus simplicium. Nil eum absterruit (sic Joannes Andreas Matthiolus ratiocinatur) insuperabilis propemodum labor navigationum, in Lemnum, Cyprum & Syriam, nec aliæ item peregrinationes, in alias mundi plagas, procul dissitas susceptæ: idque ut ad ungvem usque vera & legitima medicamenta, à falsis & adulterinis nosset discernere. Unde invigilandum est Medicis, ut favente ætate, & spe vivida seipsos ad talem notitiam acquirendam exstimulent. (Discurs. Proœmial.)

Interim hic, ut à generalitate illa, ad particulare genuum descendamus, illud dixerim, quod pars hæc corporis singulari cuidam generi morborum subjecta non sit, sed communibus uniatur, ita ut malo nullo supprimatur, quo non etiam reliqua membra pati possint, nec signaturam quandam particularem in plantis, aut herbis habeat. Nihilominus cum pars ejus ossea sit, cum doctissimo Crollio illud dicendum, ad ossium imperfectiones corrigendas, sicut præsertim tibiarum, quibus genu conjunctum est, multum valere geranium, vulgo dictam *Gratiam Dei.* Id quod apertius explicavero, si dixerim, plurimos opinatos fuisse, herbam hanc, parum Medicis notam, quamvis efficacissima sit, & observatu dignissima (quam quidam etiam *Gratiolam* nominant, alii, ut supra *Gratiam DEI*, Foro Julienses Italice *Stanco Cavallo* appellant) Hyssopum montanam esse. Crescit autem (prout Matthiolus paulò ante citatus testificatur, de quo Authore hæc universa sumpsimus) in locis humidis, maxime in pratis paludosis spithama longior, fronde aliquantum altior hyssopo: florem album producit, carni similem: folia pene omnia desuper è calamo ejicit. Itaque hæc *Gratia DEI*, sive eam hyssopum appellaris, vel gratiolam, (lib. 3.)

Rr vel

vel geranium, in ungventum redacta plurimum valet ad rupturas, vel infirmitates, vel imperfectiones ossium corrigendas. Idipsum operatur, inquit idem Crollius, petra quædam, aut vero compositum *Sabdiæ*, quod in territorio Spirensi & Darmstadiensi invenitur: verba authoris hæc sunt: *Lapis hic vocatus ossisana miraculosus in conglutinandis ossibus ruptis, idque propter signaturam magicam.*

EPITHETA.

Adjunctum vel Epitheton fines poëtarum explanat, & ornamentum oratorum est.

Nihil est (prosequitur denique ratiocinando Ravisius) quod magis propalet, & exponat intentionem, artificia, & arcana poëtarum, quàm adjunctum vel Epithetum, non secus ac lux aliqua, quæ per speculum, aut fenestras radios suos trajicit, & scintillat: sic per Epitheta gratiæ, lepores, & concinnitas troporum figurarum & metaphorarum apparent. Hæc intelligentiam sententiarum dilucidant quæ alioquin turgidæ essent, & involutæ, & obscuræ: ac sic lucubratio omnis, & vigiliæ frustraneæ essent. Oedipi sunt, qui Ænygmata solvunt: claves sunt, quæ scrinia ad doctrinas aperiunt, alioquin clausas, turbidas, & contortas. Ex his igitur facile concluditur quantæ necessitatis sint, ad sermones, & orationes instituendas. Parca nihilominus Epitheta super genu sunt, sicut paucæ item significationes: nec enim aliud operantur, quam flectiones, & rursum erectiones. Ovidius nihilominus genua prona nominat: *Et genibus pronis supplex, similisque roganti.* 3. Metam. Submissa Manto: *Genua humi submissa.* Germ. Succidua Cæsar: *O succedenti succiduis genibus lapsum, & miserabile!* Procidua Baptista Pius: *Vade, & prociduo dic bona verba genu.* Infirma, vel fessa fame Nessus: *Fessa fame genua ægra labant.* Homini erudito interim vetitum non est ingeniosa alia inventare, ut: fastuosa, ambitiosa, obstinata, dura, & intractabilia, flexibilia: humilia item, obsequiosa, submissa, obedientia: rursum fortia, gracilia, tumida, severa, inclementia, & hujuscemodi alia: juxta materiem, quæ occurrere poterit.

Hic verò ut more meo tractatum hunc de genibus poësi terminem, oden subsequentem acceptam habe.

Allusio ad Hieroglyphica.

Non per che a l'opre sue m'aggiri il piede
Di parti inferior gruppo tenace:
Non perche asilo, di clemenza, o pace,
O di santa humiltá sia scorra, e sede;
Non, perche di fortezza unico herede,
Congiunto al fianco il vincolo mi piace;
Onde reso il mortal per te piu audace
E piu spedito al facitor ei riede.
Ben, perche vario il faticar divino
Per te il moto m'infonde, e a l'esser mio
Porge alterno sembiante hor alto, hor chino.
L'opra rauviso, ma vie piu il desio
Scopre cose maggior, qualora in chino,
A *ginocchia* piegate, il grande *Iddio.*

TIBIA, ET PES.

Eorum usus, & officium.

Tandem aliquando post operosam navigationem, per vastum humanarum partium mare, in quod me, nescio quo eventu, commisi, ad litus pertingo, pedem in terra colocans, & ultimo pedis tractatu, partis nimirum in homine præcipuæ, finem operi impono. Pes enim basis est, quæ subtilissimum simulacrum illud sustentat: structuram videlicet humani corporis: opus, inter materialia, perfectissimum, & speciosissimum, inter ea, quæ de manu Architectrice Creatoris unquam foras prodierunt. Hinc compositum illud, utpote inter animalia sapientissimum, cum duabus manibus dotatum sit, ut facultas ei ad operandum libera sit, sic inter pedestria quoque duobus

duobus pedibus provideri oportuit, ne in quavis alia, quàm figura elevata, & erecta appareret: tam quod ei super cætera animantia superioritas data sit, nec non dominium divino imperio attributum, quam ut operationibus sibi propriis vacari posset, ad quos comparatum esse facile patet. Nec enim homo si in terram pronus incederet jugales equos, aut currus instrueret, & regeret, nec gubernacula triremium dirigeret, nec altaria elevaret, nec telis jaciendis, aut aliis functionibus exercendis idoneus esset, quæ certo quodam modo ob sublimitatem intelligentiæ, statum suum transcendunt, & supereminent. Figura quadrupedum inutilis futura fuisset homini, & omnino impropria: quem Anaxagoras dixit idcirco natum, ut cælum intueatur: nec, si alterius formæ esset, componere se, & sedem figere posset, ad contemplandum, ad meditandum, ad scribendum: sicut proverbium tritum est: *Anima sedendo fit sapientior.*

Porro si præter binos pedes alios habuisset, non tam ei facile fuisset, schalas vel gradus conscendere, inculta loca pervadere: sursum & deorsum progredi, ædificare, & horum similia. Cum igitur in hac forma constructus sit, solus sedet, solus pedibus suis insistit. Proprium pedum officium est, ambulare: quæ vera eorundem actio est; unde pes instrumentum ambulatorium vulgo dicitur. Hæc deambulatio fit, uno pede in terram fixo, altero se movente: quæ actio toti simul tibiæ & pedi attribuitur: unde eis ad ministerium hoc exequendum hujuscemodi forma, quam videmus, & de qua paulo infra dicendum erit, indita est. Divisi sunt in articulos varios, longos, & largos & eorum structuræ digiti pedum accedunt, tam ad partis hujus complementum, quam præcipue ad cursum dirigendum: hi enim terram fortiter premendo, mirum est quantum promoveant, roburque cursui attribuant.

Cavi in medio sunt, ut quaquaversum agilitate prævaleant, & impedimenta evitare noverint. Sic autem compositi offensam non habent, etiam cum exiguum saxum, aut gibbosum aliquid, aut rotundum occurrerit. Rectis autem digitis pedum, id quod obliquum, aut declive, aut in frusta contusum fuerit, facile sine læsione contingitur, & contrectatur. Imo & ego vidisse memini hominem, cui ambæ manus truncatæ erant, qui nihilominus pedum digitis operabatur ea, quæ alii manu. Ita quidem, ut filum in foramen acus immitteret. Magnam habent pedes, cum manibus similitudinem, quod infra latius exponetur: utque ad rem propius accedam, occurit in loco primo considerand a

ANATOMIA.

Totus itaque pes tres extremitates, vel partes continet, sicut manus quoque scilicet Tarsum, metatarsum, & digitos. Ossa Tarsi septem sunt, quorum quatuor nominibus sibi propriis appellantur: tria anonyma sunt. Primum à latino dicitur Talus, vel astragalus: item balista: connecta ultimo processui tibiæ, vel personæ. Pars tarsi superior in medio concava est: ex omni parte superciliosa, trochleæ, vel rotulæ non absimilis. In parte inferiore inæqualis est, trina vice incurvatus, & gibbosus: bis cavatus. Alterum dicitur os calcanei, cæteris omnibus grandius, & crassius, in quod tres musculorum tendines inseruntur, qui quasi chordam unicam formant. Tertium os naviculare vel cymbiforme dicitur, à similitudine cymbæ, aut naviculæ, & in parte sui gibbosa tres superficies gerit, proximas planitiei. Quartum à mensura & forma cubi, cubiforme dicitur. Reliqua ossa apud plures artis peritos anonyma sunt; quamvis à Fallopio ob figuram cuneiformia nominentur. Metatarsus, vel planta pedis, ossibus quinque componitur, quorum appendix extima, cartilagine cooperta est: structura ejus similitudinem metacarpi habet. Ossa digitorum quatuordena sunt, in eodem ordine composita, quo digiti manuum, excepto pollice, qui solum ossibus duobus constat, pollex manuum trium articulorum est.

Connectuntur per ginglymum, aut fissuram: & internodia breviora sunt, quàm manuum, ob exiguitatem digitorum. Ossa sesamoidea, quæ tam ad pedum, quàm manuum compositionem serviunt (utrimque etiam idem nomen sortita sunt) cum solida sint, rotunda, & aliquantum depressa, cum tendinibus suis digitos & inflectunt, & rursum erigunt, aliisque functionibus ministrant; quandoquidem vero de his jam in tractatu manuum diffuse diximus, hic non nisi per compendium loquemur: inprimis illud ob oculos ponendo, utrimque compositionem quàm simillimam: utrimque ossa consimilibus vinculis alligata esse. Continentur & firmantur à musculis. Ossa autem tarso vicina ligamentis communibus, sicut & particularibus quibusdam vinculis simul connectuntur. Sunt illic quoque ligamenta transversa interna: alia item externa, quæ ad digitos flectendos, & extendendos ibidem continentur.

Quisque horum digitorum vinculum membranosum habet, quod tendinem consolidat. Denique subtus plantam pedis, levata cute, & pingvedine, ligamentum deprehenditur largum, & validum, quod de ultima pterna in primam phalangem sesamoidorum extenditur.

Pedem inflectunt duo musculi, quorum unus nomen habet, tibialis anticus, alter peronæus. Tibialis tibiæ affixus, nascitur de superiori tibiæ processu: non nisi unicum habens tendinem, qui nihilominus in fine suo dispertitus, inseritur in os pedis, quod pollicem antecedit. Peronæus biceps est: caput unum de epiphysi fibulæ supernæ progignitur: alterum de medio peronæi, duos tendines emittit, quorum qui major est, oblique subtus plantam vergit, & versus pollicis regionem inseritur in os pedii: minor autem in os digiti medii transit.

Pedis extensores musculi quatuor sunt, duo gemini, unus soleus, & unus plantaris. Soleus, qui nascitur. Gemelli de interno femoris capite nascuntur: internus rursum, & externus, de externo ejusdem capite. Hi tres in unum tendinem solum finiunt, qui crassissimus & validissimus est, insertus in principium calcanei. Hic ab Hippocrate chorda appellatur. Ubi etiam de calcanei fractura nasci febrem ait, cum singultu mortali, quia convulsivus sit. Ultimus plantaris dicitur, palmari correspondens: gracilis est, & prælongus, & per latera pternæ extenditur, receptus in cutem pedis, aut plantæ ejusdem.

Digiti pedum, non secus ac manuum flectuntur, & extenduntur, foras prominent, & retrorsum trahuntur: idque per duos musculos, majorem, & minorem, qui sibi invicem correspondent. Major perforans dictus, nascitur de superna epiphysi tibiæ, & in quatuor tendines subtus plantam finditur, qui minoris musculi tendines perforando, inseritur in tertiam quatuor digitorum articulationem. Minor primo correspondens, situs in medio plantæ pedis, nascitur de pterna inferiore, perforatus quatuor supra memoratis

ratis tendinibus majoris, in ſecundum articulum quatuor digitorum defertur.

Extenduntur quatuor digiti per muſculum natum de extima & ſumma parte tibiæ, in quatuor tendines infra diſparatum. Præter hunc alius minor eſt, ſubtus hunc abſconditus, qui digitos per obliquum tendit. De tarſo ſuperiori naſcitur, totus carnoſus: finitur autem in quatuor tendines, quandoque in quinque, ſimiles vermicularibus vel lumbricalibus: quamvis craſſiores, & pleniores ſint; in quatuor digitos inſeritur, medicum, medium, indicem, & pollicem: in minimum tendo non mittitur. Hos digitos antrorſum ducunt quatuor muſculi, dicti lumbricales, à lumbricum ſimilitudine. Naſcuntur autem à tendinibus digiti majoris profundi, & plicabilis. Retrahuntur, & flectuntur mediantibus octo interoſſeis, natis de oſſe pedii: flectunt autem, & ad implent ſpatia metapedii.

Pollex muſculos ſibi proprios habet, flexores, & extenſores, qui adducunt, & reducunt. Flectitur à muſculo, qui de tibia naſcitur, extenditur per medium alterius, natum de fibulæ item medio. Sæpius autem in duos tendines dividitur. Conducitur per miniſterium muſculi, qui oſſi pedio majori affixus eſt. Retrahitur idem pollex mediante opera alterius muſculi, qui ortus in calcanei interna parte, in fine ſuo inſeritur in os pollicis primum. Eſt illic muſculus particularis, qui minimum digitum abducit: naſcitur autem de calcaneo.

Hæc brevis & compendioſa eſt deſcriptio pedis, quantum quidem ad chyrurgum & medicum attinet.

Reſtant dicenda de partibus pedis ſimilaribus: quæ ab oſſe Iſchii protenduntur, ad ultimum uſque digitorum pedis. Pes enimvero dividitur in partes continentes, & contentas, æque ac in manibus fit. Continentes ſunt: cuticula, cutis, pingvedo, & membrana nervoſa: Contentæ autem, vaſa, caro, & oſſa. Vaſorum tria genera ſunt: venæ, arteria, & nervi. Venæ omnes originem ſumunt à ramo cruxali. Hic ramus plures ramulos, vel canaliculos transmittit tam per ipſum femur, quàm per tibiam, & per extrema pedis, ſparſos per numeroſam ſeriem. Hæ autem propagines eorum ſunt: vena ſaphena, Iſchias minor, venæ muſculæ, poplitææ, ſurales, aut crurales, Iſchias major. Saphena, aut verò vena malleoli, nata circa glandulas angvinalium, & per interiora femoris lata, inter cutem, & membranam carnoſam, deſcendit ad malleolum externum, & finitur in cute pedis ſuperioris. Iſchias minor de regione ſaphenæ in cute interiore Iſchii diſtribuitur. Vena muſcula in duos ramos finditur: quorum minor rivos diffundit, qui in muſculis tibiæ extenditur. Major autem profundius divaricatur, quaſi per univerſos femoris muſculos. Poplitæa de duobus ramis egreditur, qui in crurali uniuntur, quibusdam ſurculis deorſum vergens, in poſtica femoris cute per medium poplitis ſpargitur; in cute demum pulpæ perditur, cum ad calcaneum usque deſcendit, & per totum malleolum fertur. Suralis, diſſeminata per univerſos pulpæ muſculos, & cutem tibiæ internæ, reflexa circa malleolum internum, ad latus internum pedis defertur, item ad pollicis cutem, & raro per reliquos digitos transit. Iſchias major cum portione ſua, per muſculos pulpæ portata, in decem ſurculos degenerat, & hi bini per digitos dividuntur: ex quibus ſurculis qui minor eſt finitur inter peronam, & calcaneum.

Arteria cruralis quaſi iisdem ramis diſtenditur, ita ut venam arteria ubique comitetur. Quatuor nervi præcipui ſunt, qui per pedem totum diſſeminantur, naſcuntur autem à tribus partibus inferioribus lumborum, & quatuor ſuperioribus oſſis ſacri. Primus, & principalis ſubtus peritonuæm, deſcendens ad trochanterum minorem, terminatur in muſculis femoris, & in cute ejusdem interna, & externa, antequam genu contingat. Secundus & inferior, deſcendendo per angvinalia cum vena, & arteria crurali in femur ramum inſignem cum vena malleoli per latus internum usque ad pedem transmittit. Tertius, huic inferior adhuc, quosdam ſurculos ad muſculos membri genitalis transmittit, ſicut & ad femur, & ad cutem angvinalis, terminando in muſculis propinquis, verſus medium cruris. Quartus craſſior, & ſiccior cæteris nervis, totus, tanquam validior de quatuor partibus ſuperioribus oſſis ſacri natus, deſcendens, & diſtentus inter hoc ipſum os ſacrum, & inter femur, ramuſculos ſuos ad vicinas partes emittit; nimirum ad cutem natium, & femoris. Dehinc in duos ramos ſciſſus deſcendit cum horum minore in peronam, transjiciens ad usque digitos ſurculos ſuos: cum majore autem in ramos multiplicatus per tibiam, & per pedem, duos pariter ramos cuique digitorum diſpertit. Intexunt, capita muſculorum, eademque velut inquirunt, ſicut & cutem tibiæ, duo rami. Hæc deſcriptio vaſorum compendioſa eſt.

Muſculi pedis varii ſunt: alii eorum femora flectunt, extendunt, adducunt, reducunt, & circumdant: rurſum alii ipſum pedem flectunt, alii tibiam, alii denique digitos. Multa ſunt pedis oſſa, prout vidimus. Cruris unicum os eſt, duo tibiæ: illic tibia eſt, perona, & rotula. Septem oſſa pedii ſunt, quinque metapedii: quatuordecim digitorum, quibus adjungi poſſunt ſeſamoidea, ſicut in tractatu manuum ratiocinati ſumus.

Partes

Partes dissimilares pedis, sicut manuum, in tria dividuntur, in femur, tibiam, & minorem pedem. Femur dicitur à *ferendo:* animal enim femore pondus carnosarum, & pulposarum partium sustinet. Sic Hippocrates memoriæ dedit. Altera pars pedis majoris à genibus ad calcaneum vergit: partes ejus anticæ dicuntur, & posticæ: appellatur autem *sura exterior* Ultima pars, pes minor appellatur, cui universa hominis structura innititur, in quo argumentum, vel thema tractatus hujus versatur. Hic rursum in in tres partes dividitur, hoc est pedium, constans ossibus septem, quorum quatuor nominibus propriis insignita sunt, tria anonyma. Una horum pars rotunda est, calcaneus inquam. In tertia parte digiti sunt, cum adhærentiis suis, prout dictum est. Articulantur per ginglymum, aut texturam: sicut per se samoidea, & per firmiores articulationes. Hæc enim ossa operantur in nobis, ut pes, etiam dum per inculta, & difficilia incedimus, semper firmus fit, nec relaxetur. Et hæc sunt, quæ delibare breviter volui. Qui autem securius in hoc pede ambulare contenderit, volumina virorum versatiorum in hoc genere, & copiosiorum consulat: illic campum majorem proficiendi inveniet. Interim ego ad alias significationes avocatus, convertor ad consideranda

FACTA.

Plurimum Reverendus Abbas, Pater Philippus Picinellus, olim Con-Canonicus meus in nobilissima Congregatione Lateranensi, in Mundo suo Symbolico, opere vere digno, quod mundus universus amplectatur, pedem pro Symbolo ponit sub quo serpens comprimitur, adjuncta Epigraphe: *Premat ne perimat.* Volens significare, tentationem in primis suggestionibus suis Tentatio.

conculcandam esse, ne forte prævaleat ad nos præcipitandos, & necandos. Aptissimum pro eadem sententia sua idem Author de S. Gregorio locum citat, ubi ait: *Prima serpentis suggestio mollis, ac tenera est, & facile virtutis pede conterenda, sed si hæc invalescere negligenter permittitur, eique ad Cor aditus licenter præbetur, tanta se virtute exaggerat, ut captam mentem deprimens, usque ad intolerabile robur increscat.* Applicat hunc eundem sensum ad animam tribulatam, quæ his eisdem verbis (inquit) uti prudenter poterit (recurrendo ad Deum) & se supremæ dispositioni conformans dicere: *premat, ne perimat.* Confirmat hoc S. Bernardus: *Premi magis, quàm perimi utilius.*

...ral. ...16.

Virtutis acquisitio difficilis.

Ad demonstrandum quantopere arduum sit, virtutem adipisci (quippe quæ nec luxu mensarum, nec mollitie plumarum acquiritur, quin potius corpus consvetudine laborum, & afflictionum callo obdurandum est) montem figurarim, ad cujus radicem collo-

catus sit pes, ascendenti similis, adjuncto lemmate: *Per ardua virtus*, Qui sensus & ex Ovidio, & ex Horatio mutuatus est: qui ambo in eundem concurrunt. *Virtutis iter arduum est:* inquit Sallustius, Seneca ad Lucilium suum sic habet: *Quemadmodum virtutes retentæ exire non possunt, facilisque earum tutela est, ita initium ad illas eundi, arduum.* Ego quoque in exercitiis meis Poëticis ad ejusdem virtutis possessionem me incitando, oden quandam sic terminavisse memini:

Ad Cæsarem de Rep. Ord.
Ep. 13,

Molle campion non usa a mieter palme.
Che il Trojano guerrier non ha diadema
Fatto Amator, ma atterrator di salme.
Scacci nobile ardir dunque ogni tema,
E, lasciando i piaceri a piu vil' alme
Di sudato valor freggi ogni stema.

Lauri enim gloriæ nostræ tum maxime excrescent, si sudoribus frontis irrigatæ fuerint. *Non decet redimitos floribus corona, sed pulverulentos*, inquit S. Ambrosius:

Vilius argentum est auro, virtutibus aurum.

Venusius Poëta inquit. Et Silius Italicus:

Virtus sibimet pulcherrima merces.

Sufficit hæc polaris stella ad sulcanda maria alioquin impervia: hac ego quoque velificatione, & navigatione transferor ad

HIEROGLIPHYCA.

Discursum proëmialem huic Hieroglyphicorum materiæ non præmitto (nec enim argumentum ejus tam dilatatum, & apertum est) cum jam in primis hujus libri partibus, sat superque de his ratiocinatus sim. Hic nihilominus ut ad fundamenta ipsa progrediamur, in primo loco se nobis vir eruditissimus Pierius offert, qui pedem repræsentat imprimentem vestigium super aquas fluminis, subjungendo lemma: *Irritum.*

Hac

Hac ratione Veteres ſapientes rem omninò fruſtraneam, aut vanam expreſſerunt: & ſicut veſtigium pedis, in aquam impreſſum facile diſſipatur, & quanto magis hæc impreſſio repetita, & inculcata fuerit, tanto minus, ob mobilitatem elementi hujus veſtigium ſuum relinquit, ſic omne ſtudium collocatum in re non congrua, facile in nihilum abit. Ut vero Hieroglyphicum hoc venerationem ſuam, & æſtimationem majorem conſequeretur, quotiescunque res vana, aut inutilis occurreret, ſacerdotem jubebant actum illum imprimere, unde poſt impreſſionem, judicando rem propoſitam irritam, & evanidam eſſe, omninò ab eadem deinceps abſtinebant, nec ultra indagabant. Corpus aquæ lubricum eſt, & tranſitorium; itaque ſicut pes ibi conſolidari nequit, pari ratione cùm actio quædam factu impoſſibilis eſt, eandem tentare temeritate non caret. Aqua pedis centrum non eſt: potius terra. Sic omne quod præter centrum ſuum eſt, operationem ejus nunquam non irritam reddet. Hinc ubi activitas non eſt, contra torrentem niti non oportet, ut vulgò dicitur. Nihilominus veriſſimum eſt Naſonis adagium:

Nitimur in vetitum ſemper, cupimusque negata.

Et: quod privatio deſiderium & appetitum adauget. Suſpirabat, & gemebat, & quaſi fremebat Rex David, antequam ei de fonte qui ſecus portam Bethlehemiticiam ſcaturiebat, aqua portaretur, quæ à ſtatione inimicorum occupabatur: ſed poſtquam ei cum periculo vitæ, tres fortiſſimi viri de eadem aqua tuliſſent, habens eam in poteſtate, bibere abnuit, viſus eam non æſtimare. Sic eſt, inquit S. Gregorius: *Cum non poſſidentur in deſiderio ſunt, cum autem habentur in faſtidio.*

Supra pedem hunc impoſitum aquæ, ſacri expoſitores etiam obſervationem deduxerunt, quam piiſſimus vir Pierius loco Hieroglyphici proponit, ſicut ejus monumenta docent. Vult ergo pedem hunc taliter expoſitum, ſignificare vacillationem, & tremorem: idque non ſine gravi ratione: nec enim unquam aqua ita conſiſtit, ut non aliquantum tremula ſit. Ad minimum venti flatum, & commotionem auræ, inhorreſcit, & fluctuat. Hanc eandem mentem ſuam corroborat, eo quod armatus Cantor meus David inquit: *Mei autem pene moti ſunt pedes.* Ubi lectio græca transportata in latinum ſic habet: *Vacillarunt, ſive potius fluctuarunt.* Ponuntur tamen hic pedes, pro cogitationibus. Timor, ſi verum fateamur, ad certum usque limitem fortem virum non dedecet, ſed timor talis, qui in puſillanimitatem non degeneret. Timor ille prior providentiam acuit, non temeritatem: prudenter pericula ponderat, ut auſus ſecuritate plenus ſit: *Sapiens non omninò perturbationibus caret, verùm perturbatur modice:* ajebat Diogenes: *Natura docet quæ timenda ſunt*: ait Plinius & Seneca. Nunquam non providus eſt, qui ſapienter timet: quem timorem non immerito temonem dixerim, vel gubernaculum navium, quò nauclerus circumſpectus, tempeſtatibus obviat, & ſine offendiculo ad portum ſuum provehitur.

Vacillatio, & timor. — *Pſal. 73.* — *Lib. 8.*

Econtrario autem pes in terra firmatus totum hominem ſine vacillatione, aut timore ſuſtinet & ſecuritatem præbet; ex hac ratione pro Hieroglyphico ſumptus fuit actionis ejus, quæ ſolido fundamento innititur. Significatio hæc de legali illa aſſertione inprimis ſumpta eſt, quâ *pedem ponere* idem eſt, ac fundamenta jacere. Quod magis corroboratur per Marcum

Oportet in omni actione ſua fundamento niti.

Lib.4. de finibus. Marcum Tullium qui ait: Quid enim? *Sapientia ubi pedem poneret, non habebat, sublatis officiis omnibus.* Per hanc positionem pedum rursum alii (prosequitur ratiocinando Valerianus) occupationem facii intelligunt. Nomen tamen hoc *pedis*, sicut in pmysticis diffusius patebit, in Deo soliditatem incomparabilis, & firmissimæ virtutis denotat.

Purificatio. Siquidem pes supra aquam positus, copiosus in significatione sua est, non minus pes in aquam immersus significationibus fœcundus est: Erat enim Hieroglyphicum hominis, qui spretis terrenis sordibus, ad purificationem suam invigilat: alibi enim aqua, & ignis purificationis, & munditiæ symbola erant. Intelligenda nihilominus hæc de expurgatione culpæ levioris: sicut nostro Catholico more pro detergendo errore veniali, manum lustrali aquæ intingimus, eademque frontem signamus. Horus Apollo, ad hoc mysterium exponendum, lotorem linteorum describit (cujus officium est, ejusdem lintei vel panni maculas eluere) quem repræsentabat pannum in aquam immergentem. Idipsum est, quod in pluribus locis per Prophetas, præsertim Isaiam, &
Isai.1.v.16. Jeremiam profertur: *Lavamini, mundi estote, auferte malum cogitationum vestrarum. Lava à mali-*
Ierem.4.v.14. *tia cor tuum Jerusalem, ut salva fias.* Ut de pede ad manum transeamus, David inquit: *Lavabo inter innocentes manus meas.* Memoratæ purificationes omnibus necessariæ sunt, præsertim iis, qui ad ministerium Altaris accedunt.

Figura Tantali, submersi in aquis, & cui abundantia fructuum, de ramis arborum supra os pendet, pro Idea divitis avari usurpata est. Dives avarus. Tantalus ille fame & siti exagitatus, & miser in abysso gulæ suæ immersus, non solum pedibus, sed corpore toto, nec tamen sitim restingvit: & quamvis fructus præ oculis habeat, tamen non propellit: sic omninò Avarus quamvis divitiarum suarum undis innatet, & auratos fructus præ oculis suis dependentes intueatur, nunquam tamen saturitatem obtinet. Dixit hoc Spiritus Sanctus: *Avarus non implebitur pecunia*; Cui *Eccle. 5.*
conformiter S. Ambrosius: *Avarus nullum hominem esse vellet, ut omnia surriperet.* Stymphalides Aves non tam recurvas ungves gerebant, Orcæ non tàm gulosæ erant, canis non tanta fame agigatur, nec vultures tam adunci sunt rostris suis, quàm est avari hominis voluntas avida, rapax, & insatiabilis. Hunc sensum eleganter Petronius Arbiter, sequentibus verbis expressit:

Nec bibit inter aquas, nec poma patentia carpit
Tantalus infelix, quem sua vota premunt.
Divitis hic magni facies erit: omnia latè
Qui tenet, & sicco concoquit ore famem.

Amplissima Oratori materia ad tam detestabile vitium reprimendum. Ad manifestandam potentiam, gloriam, & fastum hominis triumphantis, sapienter antiqui caput præsentabant pede calcatum, imposita Triumphator.
hac Epigraphe: *Triumphator.*

Consvetudo olim Principum triumphantium erat, ut corpora devictorum pede calcarent, per hoc Dominium supra eosdem absolutum demonstrando. Plures hujuscemodi figuræ in monetis antiquioribus occurrunt, præsertim in Numismatibus Romanorum, prout præmemoratus Pierius refert. Sic fecisse Legitur Darius cum Sapore: sic Magnus Tamerlan, cum Bajazeth, & alii. Hoc factum palam tangit Psalmista: *Imposuisti homines super capita nostra.* Qui *Psal. 66.*
fastus nihilominus, Thraces, & Scythas & Barbaros decet,

decet, quàm Principes Christianos, quibus sola victoria suffecerit, nec enim ruinis, & vastationibus, aut extorsionibus delectari debent. Sic Plutarchus suos admonet: *Non solùm vincere, sed & scire vincere speciosum est, in iis præsertim, in quibus victoria parit detrimentum.* ...educ.

De officio pedum, progrediendi nimirum, & ambulandi, Græci occasionem nacti sunt, sicut & Latini, ut Hieroglyphicum memorabile formarent, significando ambulationem, vel iter aliquorsum. Hunc sensum habent in iis statuis, aut simulacris, tam sacris, quàm prophanis, quæ vel ascendunt, aut potius dixerimus se ascendere demonstrant, ponentes caput in nubibus: pedibus nihilominus apertis: indicando, quod eò versus viam suam instituant. Hinc ille Davidis apertissimus sensus est: *Pes meus stetit in via recta.* Pedes illi, vel plantæ duæ de nubibus exeunt. Documentum morale illustrissimum sunt, (iis videlicet, qui fideles dici possunt) in symbolo enim exhibent, ut dictum est, quod illac nobis via instituenda sit. Intellexit hoc S. Ignatius, cum ajebat: *Quàm sordet mihi tellus, dum cælum aspicio?* Qui illuc intentos oculos habet, non vereatur ne in incertum ambulet, nec pedem male collocet. Quod argumentum quisque sibi in corde suo describat, qui salutem suam, sperat, & desiderat. versus ...m.

Curiosum admodum, & prima sui fronte sat involutum, sed non tale ei, qui idipsum diligentius consideraverit, simulacrum illud erat, quod Ægyptii Sacerdotes exponebant. Duo pedes erant genibus invicem connexis, sed multò fortius compedibus binis alligati. Volebant viri illi eruditi hac figura solstitium hyemale intelligi, tardum ejusdem motum exprimendo, brevemque cursum, idcirco quod hi pedes compedibus vincti, quamvis lente admodum, gradum nihilominus promoverent. Consimilis figura ab Horo Apolline in duabus tibiis, invicem ligatis exposita fuit, tarditatem gressus figurando. Vere enim Sol ea tempestate anni, caliginibus involutus, in pruinis, & nivibus, modicam utilitatem terræ adfert: quamvis & tarditate sua, & velocitate nunquam non fecunditatem, & nutrimentum suum, seminibus æque, ac animantibus suggerat. Poterit hoc quoque pro symbolo morali esse, eorum, qui (juxta illud Davidis: *Funes peccatorum circumplexi sunt me*) peccatorum suorum vinculis, summo soli Justitiæ pedes, ut ita dixerim illigant, ita ut ad calorem gratiæ illis communicandum dirigere cursum suum nequeat. Doctrinæ fusiores supra hoc ipsum in Expositoribus sacris non desunt. Solstitium hyemale

In Capitulo Anatomico jam demonstratum est, quod nervus quidam à calcaneo pedis sursum versus per astragalum ad radices usque angvinalium feratur, pertingens ad genitale membrum usque. Unde fieri, ut in venereis affectibus, hæ partes sibi invicem correspondeant. Ob hanc causam, tum verò etiam idcirco, quod pedes in inferiori hominis parte situati sunt, Philosophi veteres de hoc deduci posse rati sunt Hieroglyphicum sat expressivum voluptatis carnalis, vel sensualis: nec sine ratione: imò verò convenientissime: hic enim vitiosissimus sensualitis affectus sedem suam in parte inferiore fixit. Illud ipsum, credo, coronatus Psaltes distinctissime his verbis exposuit: *Iniquitas calcanei mei circumdabit me.* Voluptas sensualis. Ps. 48.

Hunc sensum præmemorati Philosophi, inquit Pierius, per fabulam Achyllis exposuerunt, cum eum in quavis corporis sui parte invulnerabilem finxerunt, exceptis pedibus, eo quod in aquis stygis hi loti non fuerant: idque contigisse, dum eum mater hac corporis parte tenuit, ne mergeretur. Nihilominus ab Hectore in hac eadem parte mirabiliter læsus, ex dolore & convulsione miserè animam reddidit. Ex qua narratione fabulosa sensum mythologicum deducunt, dicendo: Esse homines in omni vitæ suæ genere alioquin inclytos, in dubiis, & adversis casibus imperterritos, constantissimos in omni fortunæ sinistræ assaltu, quos tamen vitium illud deplorabile humi sternat, & vituperabiles faciat.

In hunc scopulum David impegit, & Samson, & Amnon, & Salomon: totque insuper alii in divinis literis memorati. Inter prophanos autem Henricus aliquis Angliæ Rex, & Reinaldus, & Hannibal, & & Demetrius, & Aristippus, & Alexander. Hoc vitio se prostituisse leguntur & Principes, & Dictatores, Consules, Censores, Pontifices, & Quæstores. Hic vitiosus pes non regit, sed dejicit hominem, offendendo simul cum capite & mentem. Idcirco in cœna sacra lotio pedum instituta est, sicut in observationibus sacris latius patebit. Sic in partu patriarchæ Jacob, & Esau dictum fuit: quod in utero materno invicem luctati sint, uno tenente calcaneum alterius. Supra quod eruditè Philo commentatur: *Firmissimæ mentis*, inquit, *& optimi luctatoris opus est tenere calcaneum: nam id animum indicat, quod vitio dominetur. Calcaneum enim infirmæ, vitiosæq; naturæ indicium est.*

Quod item pes, sicut diximus, postrema pars hominis est, pro Idea, vel Hieroglyphico Conclusionis in oratione, vel pro fine cujuscunque operis sumebatur. Inde Proverbium exortum, (sicut suo loco diffusius elucidabitur) *pervenimus ad calcem.* Hic finis tamen, si absque perfectione contingat, irritus est: unde illud alterum evulgatum est: *Finis habet rationem optimi.* Et S. Ambrosius: *In rebus non laudantur initia, sed fines.* Id quod Peripateticus de Scholis suis nos docet: *Cujus finis*, inquit, *est melior, ipsum quoque est melius.* Et alibi: *Finis non solùm est ultimum rei, sed & optimum.* Inter sacros S. Augustinus: *Finis est ad quem cuncta referuntur, & reddit opus laudabile.* Itaque ad hunc finem quisque respiciat.

Conclusio rei cujusdam.

Topic. 3. Physic. 20

De morib. Manich.

Figura Gigantum nec chymerica, nec vana, nec præter rationem, nec fabulosa est (quamvis sic videri possit) quam veteres in sculpturis, & picturis, cum pedibus serpentinis, & tibiis contortis exposuerunt. Hac enim expressione monstruose vitium, vel iniquitatem, tanquam deforme prodigium intellectum voluerunt. Erant autem iis membra inferiora enormiter relaxata, & exotice dilatata. Talis forma peccati est: quod per modum serpentis in spinas monstruosas, & in circulos suos horridos convolvitur, & à vero tramite (inquit Pierius) eos divertit, qui à calle virtutis aberrantes per inculta & horrida iniquitatis circumgyrantur: id quod Spiritus S. præmonet: *Fili mi, si te lactaverint peccatores, ne acquiescas eis. Et quorum viæ perversæ, & infames gressus eorum.*

Iniquitas vel vitium

Prov. 1. v. Prov. 2.

Pedes eorum animalium, quæ Prophetæ Ezechie-

li in visione apparuerunt, pedes recti erant, & ritè compositi: sed maleficorum pedes intorti, & claudican-

can-

cantes sunt. Ad hunc sensum S. Ambrosius alludit, dicendo. *Non rectè pedes dirigunt, qui posteaquam semel in viam rediêre, ad scelera mox, & iniquitatem revertuntur.* Non secus ac porca immunda, in volutabrum suum & limum, quem deseruerat, se rursum immergendo. Juxta illud Lucretii.

Insatiabiliter toti volvuntur ibidem.

Opinandum non est veterum sculptorum inventionem solam fuisse, quod in statuis exsculpendis plerumque pedem protendebant sinistrum; quo fortassis demonstrare volebant, sicut in reliquis humanis actibus, sic in hoc figurari hominem qui in procinctu sit ad ambulandum: sed cum alia significatione potius sic fieri sapientes Iconologici, & Hieroglyphicorum inventores præcipiebant, indicando quod sinister pes sic protensus manifestum aggressoris: vel invasoris signum sit. Hic enim motus à natura inditus est, ut si quis alterum invasurus sit, hunc sinistrum pedem præmittat: hæc enim agilitatis commotio nervosa, aditum majorem ad alterum obliquum & transversum totius personæ motum præbet, quo motu adversarium suum invadit, & assalit. In hac forma Martis statua in pluribus numismatibus antiquis fusa apparet: sicut suo loco latius exponetur. Doctissimus Pierius item ejuscemodi se vidisse memorat complura Romæ in palatio famoso Serenissimi Archiducis Hetruriæ.

Magistri artis, qua jaculari tela & missilia instruunt, id observandum ajunt, ad hunc actum cum majori robore exercendum, pedem sinistrum prælocandum esse: sed contrarium in digladiando fit: idque ut pes dexter tanto vicinior sit dextræ manui ad feriendum, & ferrum vibrandum. Dexter item pes prostans, retrogressionem indicat: Naturale enim est, ut qui retrogredi velit, prius pedem sinistrum removeat. Sic illi, (inquit Pierius) qui fortunam in domum suam revertentem pingere voluerunt, in numismatibus suis hanc pedum positionem impresserunt. Itaque si de continuatione virtutis, & felicitatis quæstio est, hanc actionem laudaverim. In Aggressoribus autem, & piratis, & grassatoribus, & spoliatoribus, qui præter jus & fas insiliunt, & prod있 Innocentes, & viatores, actio omnino infamis est, & omni vituperio digna.

Scenæ Comœdorum, & Actorum, in primitiva institutione sua matres erant, & nutrices virtutum (idcirco enim Comœdia inventa fuit, ut Majorum defectus reprehenderentur, inquit Paccius, & Robortellus, & Casabon, aliique) posthæc degenerarunt, & fomentum præbuerunt sceleribus, & incentivum lasciviæ; magisterium dando ad omne genus actionum indignarum, & ad omnem prostitutam lubricitatem. Unde non sine causa factum, ut tanquam minus honesti, histriones, & comœdi, à viris prudentibus exploderentur & reprobarentur. Hæ scenæ, inquam, sicut aditum aperuerunt ad proverbia quamplura, sic per easdem Hieroglyphica multa inventa sunt: inter quæ, pedem supra pedem collocare, significatum erat desidiæ, otii, aut verò etiam quietis: sicut illud in villicis & agricolis videre licet, qui pedem super baculum inclinant: id quod fieri solet, dum adventum alterius exspectant: quæ actio in theatris non rarò repræsentatur.

Ad demonstrandam requiem in sepulchro post exactum laboriosæ vitæ decursum, quidam sepulchrales lapides pedem supra pedem insculptum repræsentant. Aristophanes Comicus volens Euripidem depingere, qui Tragœdiæ compositionem meditaretur, à servo interrogatus, num domi sit: respondit: *Ipse intus, pede supra pedem posito, Tragœdiam meditatur.*

Et Plato Mercurium introducit de semetipso sic ratiocinantem: *Nunc esuriens pede supra pedem posito altum requiesco.* Tale otium, fateor, desidia, & socordia pessima dici poterit, vitium omni pacto evitandum: sed si vacante corpore, animus in operatione interna vividus est, hoc otium omnino necessarium & utilissimum est, quippe quo animus in disciplinis honestissimis exercetur, juxta Philosophicum axioma: *Animus sedendo fit sapientior.* Et M. Tullius: *Plus nimis sapio sedens.*

Porro ratiocinatio de pede debita fieri nequit, quin & mentio de calcaneo fiat: qui binas observationes Hieroglyphicas admittit. Cum enim pars postrema sit, & quasi in posterioribus pedis, excusationem illam figurat, qua quis mendaciter errores & vitia sua defendere, & palliare nititur. Præpostera, frivola, & falsa agendi ratio. Sic divina sapientia in prima mundi constitutione ad serpentem ajebat, mulieri structurum esse insidias, sed malo suo id eum facturum: *Tu insidiaberis calcaneo ejus, & ipsa conteret caput tuum.* Per hunc calcaneum debilitas mentis intelligenda est, quæ facili seductioni & fraudibus patet. Hinc Philo Hebræus inquit: *Calcaneum ea pars animi est, quæ terrenæ adhæret naturæ, in sensum, & voluptates prona, & labilis.* Unde factum, quod Redemptor discipulorum suorum lavare pedes voluit, per hoc Mundo insinuans, jam omnem reatum, & culpam, & sententiam mortis ablutam, & detersam esse. Apostolis itidem potestas data ad fugandos de habitationibus & locis serpentes: *In nomine meo serpentes tollent.* Magna perfectorum prærogativa.

Excusatio peccati.

Gen. 3.

Ex Pierio.

Denique calcaneus pro termino, seu fine actionis sumitur, vel quod ipse quoque terminus pedis est: sicut pes terminus est hominis: aut vero quia saltatores, ultimam vestigii partem signant, ubi calcaneus terminatus est. Ad hunc sensum respexit Psalmista: dum ait: *Ipsi calcaneum meum observabunt*, hoc est finem, & terminum cujusque actionis. Hic finis, prout supra monuimus, diligentissime observandus: cum ab ipso potissimum dependeat, quidquid agitur. Sic Hugo de S. Victore, magnus ille Commentator inquit: *Exitus manifestat, quod à principio celabatur, & quæ dubia sunt in origine, probantur in fine.* Et Quintilianus: *Quoties exitus rei satis ostendit principia, debemus esse contenti, quia reliqua intelliguntur.* Hisce tandem, ad ea me refero, quæ jam superius memorata sunt, & præsenti capitulo finem impono, transeundo ad materiam non minus succosam, quàm prolixam, nimirum ad

Terminus rerum.

De meditat. lib. 4.

MORALIA ET MYSTICA.

Lectio nulla est (meo quidem arbitratu) quæ tam necessaria sit, tantæ utilitatis, tamque salutaris, ac illa Codicum Sacrorum, eorundemque expositio: ubi manifestè fontium illorum scaturigo est, ex quibus gratiarum divinarum latices hauriri possunt. Hæ sacræ expositiones gemmæ dici possunt, ditissimæ, & copiosissimæ, quarum pretio & sumptu per compendium regna cælorum comparari possunt. Cum enim illic apex non sit, inquit S. Augustinus, qui mysterio careat, quicunque non omnino sine sensu, & judicio est, scripturam illam venerabitur, & appetet. Hic divinus ille Psaltes reiterare poterit, ob tam varias tot sacrorum, doctissimorumque interpretum, tam variarum significationum,

Scriptura Sacra cælum sicut pellis extentum, variis modis.

& mysteriorum expositiones: *Extendens cælum sicut pellem.* Quis enim nesciat in quot modos pellis plicari possit? Sed nunquam desinit cælum esse, auratis maculis interpunctum, semper stellatum. Itaque quid in hac parte Sancti Patres & Doctores, in moralibus, & mysticis doceant, videre libeat, idque lectione sat prolixa.

31. Fort. Spir. 1. Eucherius inprimis in illo Deuteronomii: *Qui appropinquavit pedibus ejus:* præsentiam materialem ejus personæ intelligit, de qua mentio fit. *Contra Iulianum.* S. Cyrillus opportune admodum ad defectus humanos hoc applicat, deducendo à Psalmistæ verbis: *Comprehensus est pes eorum.* *De essentia divina.* S. Augustinus pro imperio sumendum putat, aut pro dominio, respiciendo ad id, quod Heroina Judith de Assiriis militibus prædixit: *Iud cap. 14.* *Dominus conteret eos sub pedibus vestris.* *Orig. hom. 1. in Genesim.* Vult Origenes, pedes Dei, de quibus plurima mentio est in Psalmis, *Psal. 17. 98.* libro Paralipomenon, *1. Paral. 28.* & Isaia, *Isa. 66.* & alibi, significare posse naturam divinam, firmitatem, & stabilitatem æternitatis ejus: sub quibus caligo esse dicitur: *Et caligo sub pedibus ejus:* verba sunt Psalmistæ. Figuratur item, sicut S. Hieronymus commentatur, *In Ep. & factum est.* per pedes fortitudo illa, qua Altissimus hæc sublunaria dirigit, & gubernat. *Serm. 5. de verbis Isaiæ.* S. Bernardus in his profunditatem judiciorum Domini intelligit, & abyssum inscrutabilem mysteriorum cælestium. *In Genes. 28.* Beda in iisdem stabilimentum virtutum divinarum, & præceptorum, ultimamque partem providentiæ ejus: sicut item ultimas Orbis terrarum regiones. De his expressiones figuratæ occurrunt in Genesi, *18. 19. 14.* Exodo, in secundo libro Regum, *1. Reg. 22.* & in Isaia. *Isa. 6.* Non minus humanitatem quoque Redemptoris nostri per pedes significari, inquit S. Augustinus: *De essent. divina.* quæ item in pedibus Agni, quos Evangelista Joannes se in Apocalypsi sua vidisse inquit, figuratur. De his mentio fit in Exodo per plura capita, *12. 24. 6. 14.* in Isaia, & Zacharia. Concordant Sancti Damascenus, *Lib. 1. c. 7.* & Bernardus, *De verb. Is. 4.* quod ubi in Levitico, *Levit. 8.* & S. Luca *Luc. 7.* pedum recordatio est, illic sacrum Incarnationis divinæ mysterium indicari. Idem sentiunt Beda, *In Exod. 12.* & Origenes, *In Isa. hom. 1.* loquendo de pedibus Arietis, quem immolari scriptura, in præfato Levitici loco præcipit.

Apocal. 1. Supra visionem illam magnam, quam S. Evangelista Joannes se vidisse ait, figuram inquam hominis, de quo inter cæteras prærogativas dicitur: *pedes ejus similes aurichalco,* Arnoldus commentatur, sicut & S. Augustinus, *In Psal 67. 83. hom. 2. 21. & 23.* & Gregorius: *Quia sicut aurichalcum multis ignium impendiis ex ære perducitur ad colorem auri, ita & illa humanitas per multas tribulationes, passiones, & mortes perducta est, ad gloriam divinitatis.*

Euch. fort. spir. 1. Eucherius, & S. Bernardus *S. Bern. Serm. de Mar. Mag.* inquiunt, pedes Salvatoris, quas lacrymis suis Maria Magdalena, *Luc. 7.* lavit, detersit, & osculata est, indicare posse divinam clementiam, in commiserando, & absolvendis peccatis nostris: sicut item perfectionem judiciorum divinorum. Origenes *Orig. in Gen. hom. 178.* inquit per pedes illos, de quibus Regius Propheta: *Ad dirigendos pedes nostros in viam pacis:* *In Matt. c. 15.* sicut alibi per pedes Salvatoris insinuari pauperes, & infirmos in Ecclesia. Præter scripturam jam citatam alii loci sunt in Deuteronomio, *Deut. 33.* Psalmis, *Ps. 37. 67. 131.* Isaia, *Isa. 52.* Matthæo, *Matt. 15.* Luca, *Luc. 7.* & S. Joanne. *Ioan. 12.* Per pedes item Christi, qui ungvento odorifero inunguntur, S. Ambrosius, *S. Amb. De Tobia.* Apostolos intelligit, delibutos Propheticis, & Sacræ unctionis Spiritus Sancti participes. Ejusdem sententiæ Solitarius noster Hieronymus est. *Hieronym. In Isa. cap. 52.*

S. Aug. Serm. 53. S. Augustinus supra illud scripturæ; *Adorabimus in loco, ubi steterunt pedes ejus:* sic commentatur; *Hoc est: quo pedes ejus, Apostoli, pervenerunt, per quos prædicatio devenit ad fines terræ.* Hi pedes butyro *lavantur* (sicut in libro Job habetur) per quod cælestem doctrinam in Apostolis idem Auctor intelligit. *S. Aug. qu. 68. Et de ... sent. divin.* Supra visionem illam, Angeli quam in Apocalypsi S. Joannes habuit, *Apocal. c. 10.* de quo dicitur: *pedes ejus columnæ ignis.* S. Gregorius *Moral. 12.* Apostolos intelligit, sicut & Prædicatores, qui fortes in doctrina, hunc ignem per universum terrarum orbem dilatant. Hic idem Sanctus *Hom. 31.* actum illum præfatæ Mariæ Magdalenæ non intactum reliquit, quo pedes Salvatoris inunxisse legitur, dicendo: per odorem hunc doctrinam Christi intelligi, quæ cum insigni gloria per orbem terrarum diffusa est, adimplens scripturam: *In omnem terram exivit sonus eorum.* *2. Pedia. 8.*

Ut autem ad ignitos pedes revertamur, de quibus supra, Sancti Clemens Alexandrinus, & Hieronymus affirmant, Ecclesiam ultimis temporibus suis purgandam esse, & tribulationibus multis lustrandam, tanquam per ignem. Supra scripturas libri Job, *28. 30. 14.* Psalmorum, *Hom. 24.* & Prophetæ Zachariæ, *In Zachar.* ubi commemoratio pedum fit, S. Augustinus, & Rupertus Abbas inquiunt, hic pedes Christi intelligendos, qui à Judaismo subversi, & supplantati sunt: hos autem pedes Apostolos, & prædicatores esse, qui pedes Redemptoris portant, juxta Prophetiam illam à Beato Apostolo Paulo citatam: *Quam speciosi sunt pedes Evangelizantium pacem, evangelizantium bona?* *Ad Rom.* Pedes item *butyro loti*, sicut supra de Job Propheta exposuimus, *10. Moral. 20.* juxta S. Gregorium, & Glossam, *Interlineal.* & Ecclesiam sanctam, pingvedinem bonorum operum effusam figurant. Eadem Glossa supra Threnos: *Thren. 1.* *Sordes ejus, nec recordata est finis sui:* asserit hic figurari Prædicatores, & Doctores, cum vitiis, & passionibus malis sordidati sunt. Idem dicendum de Satrapis, & Synagogæ Doctoribus: hi enim verè dici poterant ejusdem Synagogæ pedes.

Cap. 29. In eodem loco libri Job de pedibus claudis commemoratio fit: ubi Origenes *In Matt. hom. 5.* de iis Pseudodoctoribus, imo seductoribus typum esse docet, qui fraudulentia sua, & corruptis doctrinis, alios destruunt, & claudicare faciunt incautos. S. Gregorius *3. Moral.* supra locos Matthæi, *Matt. 18.* & Isaiæ *Isaia. 60.* aliter commentatur, docendo, quod sicut pedes in infima hominis parte collocati sunt, sic per pedes in Ecclesia, minimos ejusdem, & homines infimos intelligi posse. Idem Gregorius *20. Moral.* sentit, in textu illo Job: *Iob. cap. 2.* *A planita pedis, usque ad verticem Sathan percussit Job ulcere pessimo:* concipi posse, & considerari persecutiones illas immensas, quibus Ecclesia per longissimum tempus infestata fuit: idque adeo, ut à promiscua plebe tanquam pede, ad verticem Christum hæc sævities ascenderit.

Volatum suum egregie, vel potius cursum suum (dum de pedibus sermo est) ad cælestes usque Hierarchias dirigit S. Dionysius, *Cælest. Hierar. 15.* asserendo, quod in libro Exodi *Exod. cap.* pedes Angelorum agilitatem, & promptitudinem figurent, propter quod alati quoque exprimuntur hi ministri, & igniti in exequendis divinis imperiis. S. Basilius, *S. Basil. in Exod.* & Origenes, *Orig. in Matt. hom. 5.* supra locos Geneseos, *Gen. 41. 47.* Exodi, *Exod. 3. 21. 30. 40.* Regum, *1. Reg. 2.* Psalmorum: *Psal. 9. 17. 37. 38.* supra plures locos Proverbiorum, *Prov. 3.* Cantici, Isaiæ, *5. Isa. 20.* Jeremiæ, *Ierem. 14.* S. Lucæ, *Luc. 9.* & Matthæi commentantur, per pedes animæ potentias, intellectum, & voluntatem intelligi, & hanc præsertim cum affectibus suis. S. Ambrosius *In Psal. 37. De Virg.* devotissimam illam Redemptoris nostri actionem præterire non vult, qua Discipulorum suorum pedes lavit: etiam actum illum materialem extollens, nobis quoque imitabilem: ait autem: *Pedes lavare est à voluntate terrenos affectus amovere, & ad cælestia avolare.* Adjungit Hesychius: *Est etiam actiones mundare, quæ ita pedes dicuntur, ut præsens seculum viam appellare Prophetæ consveverunt.* *prol. de Spir. Sancto.* Per illud Lazari, quo

S. Evan-

S. Evangelista Matthæus de illo inquit, quod ad vocem Redemptoris: *Lazare veni foras, statim prodiit, qui fuerat mortuus, ligatus pedes & manus institis:* S. Hieronymus potentias impeditas intelligit. Turbæ illæ, quæ testificante S. Matthæo, Salvatorem nostrum pedestres secutæ sunt, S. Gregorio occasionem dicendi præbent, illic eos intelligendos, qui corde & animo, & tota virtute sua Redemptorem suum sequuntur. In Ezechiele, & in Job Prophetia quædam involuta est, scilicet quod pes hominis, aut jumenti non transeat per Ægyptum, ubi S. Gregorius supra memoratus exponit id quod ante dubiosum videbatur, dicendo, hic affectus intelligendos, quos non oporteat tangere Ægyptum corruptelæ & vitiorum.

[...c. 11. / ...tt. c. 14. / Moral. 40. / ...ch. 29. / 18.]

S. Augustinus rursum supra pedes animæ, de quibus in Psalmis dicitur, vult (sic annotante glossa ordinaria) his pedibus animæ binam charitatem significari, hoc est Dei, & Proximi. Eadem glossa supra id reflectens, quod de Virgine Deipara dicitur: *Et Luna sub pedibus ejus*, ait, hic omnem terrenum affectum generosissimis Mariæ pedibus prostratum figurari. Supra id quod in libro Exodi de visione illa dicitur, qua Moyses rubum vidit ardentem, & incombustum, ubi tonitru auditum fuit, & vox eum admonens, ut siquidem accederet, *solveret calceamenta de pedibus suis:* Origenes commentatur, hic ultima Synagogæ tempora signari, cum à lege absoluta fuit, ad recipiendam legem Christi. S. Hieronymus pedes illos bovis & asini, in Isaia memoratos significare, inquit, homines simplices, & Idiotas. Vult S. Cyrillus pedes quandoque pro operibus sumi, & ipso operandi principio. Hinc pedes vestiti, & calceati, opera sunt bona (inquit) cum omnibus adhærentiis & circumstantiis eorundem. Hi pedes juxta Hesychium, & S. Gregorium à nuditate prohibendi sunt, ut videlicet opera nostra & rectitudinem & firmitatem habeant, de quo non obscuri sensus in Jeremia sunt. Idem S. Gregorius alibi asserit, pedes Sponsæ in Cantico, de quibus dicitur: *Quam pulchri sunt gressus tui in calceamentis filia Principis?* indicare opera bona: ejusdem interpretationis esse pedes Aaronis & filiorum ejus, idem Author ait, prout liber Levitici meminit. Pedes recti, observati ab Ezechiele Propheta in animalibus à se visis, opera perfecta significant (juxta eundem Gregorium) quæ extorta non sint, nec ulla ratione constricta, aut obliqua.

[...s. 33. / ...4. & 39. / ...xod. / ...12. / ...c. 32 / ...tra Iul. 5. / ...Moral. 25. / ...Moral. 1. / ...oral. / ...t. 7. / ...in / ...h. hom. 5.]

Supra cæremoniam illam, memoratam in Levitico, ubi præcipitur oblatio pedum Vituli, Glossa ordinaria declarat, in operationibus bonis ad extremum usque vitæ nostræ perdurandum esse. Ubi rursum in Threnis Jeremiæ dicitur: *Sordes ejus in pedibus ejus, nec recordata est finis sui:* S. Joannes Chrysostomus, & Origenes inquiunt, intelligendum hoc de actionibus sinistris, vitiosis, & immundis; Et præfatus Origenes de dicto illo Psalmistæ: *Pes meus stetit in directo:* sic habet: *Pes stans in directo, est fides recte incedens inter prospera & adversa.*

[...t. 4. / ...nc lo- / ...n. 1. / ...25. / ...evit. / 8.]

In Levitico præceptum erat, ut pes Pontificis dexter unctus & delibutus esset: significari hoc inquit Philo Hebræus, directionem operationum in bono, & cursum vitæ nostræ purgatum, & rectum esse oportere. S. Hieronymus inobservatam non reliquit visionem illam Ezechielis, ubi in plantis rectis animalium, quæ viderat, accessum velocem intelligit de terrenis rebus ad cælestia.

[...t. 8. / ...e Vita / ...is. / ...Reg. 2.]

Pedes Sanctorum, quorum mentio crebra fit in variis scripturæ locis, juxta S. Gregorium, fortitudinem, & humilitatem designant, per hanc in adversis, salvamur, per illam in prosperis allevamur & sustinemur. Potest per hos item significari Fides, & Amor (sic S. Bernardus exponit) sicut & meditatio, & oratio: de quibus in primo Regum dicitur: *Pedes sanctorum suorum servabit.* Meditatio docet, quid nobis desit, oratio hoc ipsum obtinet. [*Serm. 1. de SS. Angelis* / *1. Reg. c. 2.*]

Per sangvinem victimæ, quo leprosi pes dexter aspergendus erat, sicut Lex Levitica imperat, ultimum legis præceptum intelligi poterit. In Angelis illis, quos ad pedem sepulchri Dominici S. Joannes memorat apparuisse S. Mariæ Magdalenæ, Origenes ait vitam designari activam, quæ in operando consistit, sicut in ambulando. Pedes illi, de quibus mentionem habet Epistola ad Romanos, & Psalmi, juxta commentationem Origenis, consilium figurant, in quo per vitæ nostræ decursum incedimus. Transvadatio fluminis, quæ pede fit, sicut Psalmista inquit: *In flumine pertransibunt pede:* juxta Glossam ordinariam, virtutem humilitatis indicat, qua torrentem tribulationum transimus; de qua rursum idem Coronatus Propheta inquit: *Salvum me fac Deus, quoniam intraverunt aquæ, usque ad animam meam.* [*Levit. 13.* / *Ioan. c. 20.* / *In loc. cit.* / *Epist. ad Rom. cap. 10.* / *Psal. 3. & 23.* / *In diversf. hom.* / *Psal. 65.* / *In hunc loc.*]

Glossa ordinaria, & Richardus de S. Victore considerationes suas formant supra pedes statuæ, quam Nabuchodonosor in somnio vidit, sicut Daniel Propheta refert: & his pedibus postremum vitæ terminum, aut necessitatem, significari inquiunt. Pedem autem partim ferreum partim testaceum, monstratum & descriptum fuisse in figura *mentis*, quæ in odio induratur apud eos, qui desideriis suis captivati, tandem cum eorum cupiditas adimpleta fuerit, in eandem omnino dissolvuntur. Pedes victimæ, quos lavari lex Levitica præcipit, secundum Philonem, sustentacula voluptatis mundanda esse, aut fomenta sensuum inhibenda denotant. [*Rich. de Somn. Nabuch. 23.* / *Leviti. c. 1.* / *2. Allegor.*]

Venerabilis Beda in mensa illa ordinata in libro Exodi, & in quatuor ejusdem pedibus, quibus sustentabatur, quaternos Sacræ Scripturæ sensus intelligit. Richardus de S. Victore considerans versiculum illum Psalmi 130. *Pedes habent, & non ambulabunt*, præclarissimis verbis sic ait: *Pedes habet, & non ambulat, qui novit profectuum scientiam, & novit quomodo ad anteriora se extendere oporteat, nec tamen ad profectum tendere curat.* Varietas significationum, qua pedes in scripturis hinc & inde nominantur, maturam cognitionem nobis suggerunt (inquit Hesychius) variarum doctrinarum, & scientiarum, quibus se complures sperant, posthabita doctrina Evangelica, salutem suam consecuturos: diversitatem item spei, his pedibus ait figurari. Quatuor etiam pedes volucrium, aliorumque animalium immundorum, quorum mentio in Levitico fit, significant Evangeliorum quatuor abusum, sicut Glossa ordinaria devotissimè exponit. [*Exod. c. 25.* / *Beda in loc. cit.* / *De somn. Nabuc.* / *In Levit. 11.* / *In Levit. 11.*]

Richardus de S. Victore asserit, pedem Sacerdotis investigationem profundorum Dei mysteriorum denotare. Mittere pedem in Jordanis aquas, prout liber Josue narrat, juxta mentem Bedæ, est profunda rerum, & occulta investigare. In libro Exodi de veste Sacerdotali differitur, ubi Chronista sacer ejusdem vestimenti extremitates indicando, hac phrasi utitur: *Pedes tunicæ Sacerdotis*, per quod Beda mortalitatem Christi nos doceri, inquit: hoc est cum se mortalitati voluntariè subjecit. In extremitatibus vestis hujus tintinnabula quædam, vel campanulæ erant, in similitudinem pomorum granatorum: hæc tintinnabula tum sonuerunt, cum Redemptor noster (sic Rupertus Abbas inquit) in fine vitæ suæ plus quàm unquam alias pretiosissimam amoris sui purpuram erga electos suos expandit, sicut S. Evangelista [*Iosue. cap. 3.* / *De extermi-natione mali. 13.* / *In Exod. 28.*]

Joannes docuit: *Cum dilexisset suos, in finem dilexit eos.*

Jam supra citatus Beda, in columbæ illius, quæ de Arca Noë emissa fuit, pede, non inveniente ubi requiesseret, acutissimum & elegantissimum sensum eruit, dum ait: *Sensus sanctorum significat, qui non requiescunt in terra.* Paulo supra memoratus Richardus Victorinus supra textum Isaiæ, ubi hominis illius calamitosi status describitur: *A planta pedis, usque ad verticem capitis non est in eo sanitas*: in his verbis desiderium carnale intelligit. Quod sicut pes in ima hominis parte est, & finis ejusdem, sic sensualis appetitus rebus inferioribus, & sensualibus adhæret, nec ultra pruritum animalem & brutalem elevatur. Patriarcha Jacob sæpius claudicare visus est, sicut nos historia sacra docet. Hæc claudicatio autem sicut S. Ambrosius inquit, amorem sæculi, & infidelitatem, præsertim in Judaismo indicat. Pes rectus contrarium insinuat, sicut S. Chrysostomus commentatur: Amorem scilicet Dei, & rectitudinem fidei.

De statu interioris hominis. Isa. cap. 1. Gen. cap. 32. De Iacob. 7. In Ps. 93.

Origenes optime ponderat Prophetæ Balaam factum, qui à jumento suo compressus, illud claudicare fecit (sicut liber Numerorum recenset) quod ad infidelitatem Scribarum, & Pharisæorum applicat. S. Ambrosius supra versiculum Psalmi sexagesimi septimi: *Ut intingatur pes tuus in sangvine*: concludit, hic carnem ejusdemque maculas intelligi, quam oporteat in passione Christi, intingi, & colorari. Supra illum item Scripturæ versum: *Non veniat mihi pes superbiæ*: infert S. Augustinus, hic peccatum arrogantiæ intelligendum, eam nimirum pede omnipotentiæ divinæ conculcari, juxta Prophetiam Isaiæ: *pedibus conculcabitur corona superbiæ Ephraim.* Supra quod citatus Augustinus inquit, hunc pedem contemptibile, & vile quippiam figurare: rem, inquam, talem quæ conculcatione pedum digna sit.

Num. c. 22. In Luc. 7. Ps. 35. De Music. 16. Isa. c. 48.

Refert Ezechiel, & Propheta Regius de Pharaone, quod aquam turbulentam fecerit, commovendo eam pedibus suis: Per hoc S. Hieronymus ait designari superbiam & contumaciam hæreticorum, qui turbidam divinarum doctrinarum satagunt aquam reddere, alioqin limpidam, & crystallinam. Velocitas item pedis, cujus meminit Propheta Amos, acumen ingenii est, quo hæretici per divinarum literarum testimonia discurrunt, & evagantur. Sententia S. Augustini est. Figurat item (sic Rupertus Abbas ait) eloquentiam, Oratorum, & Dialecticorum sophismata, quibus veritatem quærunt opprimere. Sunt hi (inquit idem Auctor) ursi, ob malitiam, & fatuitatem, sicut in Apocalypsi habetur. Per hos pedes Ursorum S. Gregorius ministros Regni Persarum, & Ammonitarum intelligit, quando se ad Judæorum sangvinem effundendum sollicitabant.

Ezech. c. 32. In Amos. 2. In Apoc. hom 10. Cap. 13. 11. Moral. 25.

Supra illud Job: *Posuisti in nervo pedem meum, & omnes semitas meas considerasti*: S. Gregorius inquit: *Pes hominis ponitur in nervo, quando pravitatem illius Deus forti districtionis suæ sententia ligavit.* De dicto illo sapientiæ Evangelicæ: *Si manus tua, vel pes tuus scandalizat te*: Sancti Hieronymus & Bernardus inquiunt, per pedem hunc scandalizantem, indicari posse filios, aut inferiores, quorum affectus siquidem Deo præpositus fuerit, possessionem nobis cælestis patriæ interdicit, unde rescindendus & reprobandus est. Posse hic item pusillanimitatem, & negligentiam intelligi, inquit Beda, quæ obstaculo nobis est, ne de bono in melius feramur, & de virtute in virtutem, juxta præceptum Spiritus Sancti in Proverbiis: *Subtrahe pedem tuum de domo proximi tui, ne quando satiatus oderit te.* Concludit venerabilis Beda: *Pedi lasso comparatur, qui sperat in homine in die angustiæ.* Cum his ego angustiis præsens caput finio, admonendo te, mi Lector, ut siquidem his delectaris, & fusiora desideras, superesse copiam expositionum aliarum in Authoribus, qui ex professione propria hanc materiem tractando quotidie de his nova volumina in lucem edunt. Transeamus ad

Cap. 13. Matt. c. 18. In loc. cit. S. Bern. Serm. de Angelis. Cap. 25. In loc. cit.

PROVERBIA.

HOc capitulum breve non erit: nec enim parva super his antiqui observarunt: nec absque ratione magna: de basi enim, & fundamento totius simulacri humani tractatur. Unde cum in superioribus jam abunde ratiocinatus sim de origine, progressu, necessitate, decore, & æstimatione pedum, hic oportunum mihi videtur quantocyus ad proverbia ipsa descendere. Ubi se inprimis mihi illud offert: *Dii laneos habent pedes.* Intelligitur hic divina clementia, tarda in castigando, & vindicando culpas, & malefacta. Sed quanto magis procrastinat, & retardat ultionem, tanto severior deinceps, & inexorabilis est. Dum verificatur quod Jacobus Apostolus inquit: *Superexaltat misericordia judicium.* Macrobius hoc proverbium refert ad Saturnum, de quo etiam materialiter dicitur, quod tanquam Planeta glacialis tardi motus sit: in cujus rei testimonium Apollodorum adducit, qui hanc fabulam recenset: Saturnum totius anni tempore vinculo laneo ligatum, in fine tandem anni dissolvi, idque mense Decembri, quod tempus ei festivum sit. Rursum hoc proverbio insinuatur: partum jam in utero matris conceptum mense decimo motum, & incrementum debitum adipisci: qui antequam egressus fuerit, molli membrana in utero matris continetur.

Clementia divina tar- da quidem in castigan- do, sed se- vera in fi- Iacob. 2. v. Saturnal. Saturnus gatus per annum, &c. mense De- cembri so- lutus: Partus mense de- mo incre- menta su- maturat.

Lucianus aliter sentit: opinatur enim non abs re, per hæc cælum primum intelligi, hac proportionata similitudine ductus, quod cum Saturnus planetarum primus sit, tanquam magis remotus à nobis, tardius moveatur, & non nisi parca in hemisphærium nostrum influat: idem de cælo illo primo dicendum. Propius ad rem Plutarchus accedit, qui consvetudinem Veterum Idololatrarum fuisse Author est, quod cum divinam imploraturi essent clementiam: & verè castigationem supernam vererentur, continuo se ad Idola sua conferebant, ligando eis plantas. Hunc sensum tangit Horatius, ubi ait:

> *Raro antecedentem scelestum*
> *Deservit pede pœna claudo.*

Carm. 3. Ode 2.

Materia ad tractandum utilissima, & vastissima, nisi me varietas aliarum, & præsertim abundantia proverbiorum aliorsum avocaret.

Priscis temporibus cum quempiam de periculo evitando, admonere vellent, in usu positum habebant his verbis uti: *Procul à pedibus equinis*: nil enim, arbitror, tam inter ea, quæ quotidiana sunt, cautione indiget, tamque periculosum est, quam equorum recalcitratio. Frequentissimi casus, quibus funera inopina in ludis equestribus, & curulibus, alisque hujuscemodi contigerunt, sat causæ ad memoratum proverbium suggesserunt. Temeritatis est, inquit Spiritus Sanctus periculis se ultro offerre: *Qui amat periculum in illo peribit.* Summæ prudentiæ est elevare oculos cum primum gladius micare cœperit: *Quidquid tutum est, id solum laudatur: quod verò cum periculo fit, id etiam cum admiratione prosequitur*: inquit Plutarchus.

Pericula fugienda. Eccl. 3. De educat. Cebin.

Homo pauper, & calamitosus, cui, quamvis terra universa patria dici possit, non habens nihilominus sedem fixam, & securam, ubi commorari, &

Nec loc- nec focu- possidere

& degere possit, hoc sequenti proverbio, sat proprio, & efficaci declaratur: *Pedem ubi ponat non habet.* Hæc hyperbole proverbialis est, inquit Manutius, admodum frequens Marco Tullio, præsertim illic ubi filii Ariobarzanis fit mentio, qui gloriari non verebatur, se ab Cæsare Regnum comparaturum esse: cui Cicero sic insultat: *Quomodo nunc ibi est? si pedem in suo non habet, ubi ponat?* Sic in Philippis ait: *Quid eras in terris, ubi in tuo pedem poneres?* Rursum ad Attiaum: *pedem in Italia nullum esse, ubi non in istius sit potestate.* Item de finibus: *Quid enim sapientia? Pedem ubi poneret non habebat.* Dura enimverò conditio, & inter deploranda maxime calamitosa: quippe cui ingens miseriarum fasciculus adhæret: Juxta illud Sapientiæ: *Venit tanquam vir armatus egestas.* Sed faxit Deus, ut quisque ab inimici hujus invasione præservetur.

Porro cum cursus pedem concernat, operæ pretium erit & de hoc nonnulla adducere. Itaque prisci, dum hominem figurare vellent, in negocio quodam profundè absorptum, quod videlicet & magni momenti sit, & celeritate indigeat, hoc adagium usurpabant: *Duobus pedibus currere*, alii legunt, *fugere.* Huic sententiæ vigorem addit Aristides, gravis Philosophus, & homo opulentus, qui sic ait: *Atqui primum illud ipsum, quod quibuscunque opus esset auxilio, ad hanc confugerent Civitatem: planè tanquam duobus pedibus, neque ad ullam aliam reliquarum Civitatum fugerent.* Adagium item de navibus assumptum est, quæ plenis velis procurrunt, & sicut Itali ajunt: *à voga arancata:* Et sicut expositum fuit: *Duobus clavis.* Hæc celeritas in iis negociis, quæ dilationem non patiuntur, plurimæ utilitatis est: quandoque autem hæc maturatio, dum circumspectione debita caret, summo nocumento est. Ego verò inter utramque vitiosam extremitatem hanc inscriptionem collocarim: *maturandum*, quam Alciatus invenit, exhibens in Symbolo papilionem insidentem cancro.

Tuo te pede metire: Hæc parœmia non obscura est: docens quemque finibus suis se tenere, nec eos transgredi ullatenus præsumere. Est autem antiquum illud: *Nosce teipsum.* Sic observatum fuit Athenis nullum domicilium fuisse, quod inscriptionem istam non haberet insculptam; quæ propemodum eadem est cum sequenti illa: *Intra tuam pelliculam te contine. In tuum ipsius sinum inspice.* De priori inquiebat Horatius:

Metiri se quemque suo modulo, ac pede verum est.

Hunc sensum Lucianus ad vivum expressit, dicendo: *Verum dijudices, dimetiarisque propria utrumque mensura.* Et Pindarus in latinum translatus sic habet: *Oportet juxta suam quemque conditionem uniuscujusque rei spectare modum.* Proverbium hoc ab iis deductum est, qui materialiter de pede personam mensurant. Et Martialis ait:

Qui sua metitur pondera, ferre potest.

Idem apud Italos vulgo dicitur: *far il passo, conforme alla gamba.* Lumen esse dixerim, quo conducente non impingemus, sed securi progrediemur.

Homo sceleratus, qui fasciculum omnium iniquitatum colligit, in sexcenta vitia dissolutus, hoc proverbio olim signabatur: *Bipedum nequissimus*: hoc est, qui sceleribus suis non solum homines, sed & omnium quadrupedum feritatem exuperat: inter quæ ursi sunt, & tygres, & lupi, & leones: qui infensissimi, & crudelissimi sunt. Hoc ipsum Plinius vivaciori colore Rhetorices de Regulo quodam expressit, qui sine regula, & humanis legibus contemptis gradiebatur. Sic Marcus Tullius de Clodio ajebat: *Hoc tu proscriptore, hoc consiliario, hoc ministro omnium non bipedum, sed etiam quadrupedum impurissimo Rempublicam perdidisti.* Sic Alexander Imperator: *Nuper certe Patres meministis cum ille omnium non solum bipedum, sed etiam quadrupedum spurcissimus Antonini nomen præferret.* De Heliogabalo loquitur: homine, inquam, dignissimo, quem non solum homines, sed & feræ sylvestres evitarent, & fugerent. *Apud Æl. Lampr.*

Deo eo, qui pro desiderio suo, id quod speraverat, totum obtinuit, nec deinceps circa aliud quippiam angitur, aut sollicitus est, Proverbium illud breve quidem, sed medulla plenum resultavit: *Porrectis dormire pedibus.* Quamvis pro humorum diversitate æque commodum sit dormire in semetipsum collecto corpore, quàm distentis pedibus. Proverbium autem memoratum convenit cum illo: *In aurem dextram dormire.* Sic est: porrectis pedibus dormire licet, cum nulla nos anxietas premit, nec ulla adversitate tribulamur, quæ nos à quiete nostra interturbet. *Figura hominis replecti consolatione.*

Etiam inter nostros vulgare dictum increbuit, quod sic habet: *Hà fatto la robba, or fa la persona.* Lucianus de servo quodam manumisso, & in libertatem vindicato, inquit: *Jam tandem, quod optari solet, obtigit, ut porrectis pedibus dormias.* Sic Aristophanes Comicus Mercurium loquentem inducit: *sublatis pedibus requiesco.* Sed hæc quies, & nimia commoditas inconveniens est, quippe quæ otii, & proinde omnium vitiorum mater est. De hoc non pauca dicenda occurrerent, nisi me cæterarum materiarum abundantia coërceret, & alio compelleret: aut verò si contra hoc vitium doctrinæ, aut invectivæ deessent. *In Pluto.*

Contrarium est huic superiori, id quod sequitur. Volendo enim indicare hominem, qui de omni omnino spe sua decidisset, nec deinceps sibi rerum suarum promittere eventum felicem possit, prostratum robore, & sine omni recuperatione; his verbis uti consveverunt: *Animus ad pedes decidit.* Sic & Itali ajunt: *Mi è caduto il cuore.* Hunc sensum literaliter Homerus expressit: *Animus desperatus.* *Ilyad.*

- - - pavor ingruit ingens
Omnibus, inque pedes animus mox decidit imos.

Sed hoc animi abjecti est, & mentis plebejæ, à qua qui fortitudinem & magnanimitatem profitentur, jure merito abhorrent. *Fortuna corporis, & animi comitatur fortitudinem*, ajebat Xenophon: Et Peripateticus: *Fortitudo virtus est animosæ partis, per quam mortis impetus non facile ingruit.* *Apud Stobeum de Virtute & vitio.*

Ingredi in negotium quoddam, cujus nec experientiam quis habeat, nec consvetudinem, nec usum, & quod debitis circumstantiis careat, iisque rebus quæ ad complementum ejus necessariæ sunt, his verbis significabatur: *Illotis pedibus ingredi:* Hoc est, audere aliquid sine debita peritia: quod tantundem est, ac prophanum esse, & immodestum, & irreligiosum. Hanc significationem Manutius translatam esse inquit à cæremoniis sacris: in quibus illud potissimum observabatur, ut quæque res pura, & illibata, & munda esset. Lucianus in vita Democratis ajebat: *Haudquaquam illotis, ut ajunt, manibus ad ista venerat.* Hoc est, ut inquit Manutius, cum multa experientia, & præcautione. Authoritatem proverbio huic addit Æneas Sophista, cum dicit: *Plerumque quidem, quidam illotis pedibus irrumpunt ad sacra.* Et Aulus Gellius: *Illotis, quod ajunt, pedibus, & verbis reprehendit doctissimi hominis orationem.* Macrobius in Saturnalibus de hominibus literatis loquendo, quod ad Virgilii doctrinam reconditam non atten- *Aggredi negotium aliquod sine cognitione & experientia.* *Aulus Gellius in Ep quadam noctium Atticarum lib. 1.*

attendant, hac phrasi utitur: *illotis pedibus prætereunt:* quod idem est cum illo: *illotis manibus.* Res omninò fugienda ab iis, qui sensu, & prudentia dotati sunt, nec committendum, ut proverbium illud nostratum in nobis verificetur: *Metter si in barca, senza biscotto*: id est pelago se vel triremi committere sine commeatu. Poterit autem præceptum hoc conformari cum illo altero: *Tuis te metire pedibus:* quod jam supra relatum, una cum circumstantiis aliis. Optima in rebus praxis est, quæcunque ad perfectionem adducit.

Obstinatio opinionis. Durities, & pertinacia in opinione, à qua divelli quis nequeat, etiam si ipse Oratorum Princeps fortitudine eloquentiæ suæ accederet, his verbis exprimebatur: *Ne altero quidem pede.* Poterit hoc æquiparari cum illo: *Ne genu quidem flecto.* Hominem præterea indicat, qui nunquam pedem extra patrios lares posuit. Unde Lucianus ajebat: *Qui ex Æthiopia nunquam vel alterum promoveret pedem.* De illo priori motivo, jam memorato Manutius inquit: *Vel consensus opinionum, vel assiduitas studii significatur.* Et Titus Livius: *Alii in castris, sive stationibus per somnum, vinumque diem noctibus æquabant.* Obscœna & horribilis hæc durities est: sicut econtra perseverantia in bono laudabilis, & imitatione digna.

Operari in abscondito: Operari clanculum, & in abscondito, ita ut nemo opus nostrum deprehendat, hoc dicto exprimebatur: *Tacito pede.* Qui ambulando audiri nolunt, consveverunt summis pedibus incedere, idque cum tanta cautela, ut ne minimus quidem strepitus excitetur. Unde non immeritò quis dixerit pedem in commotione sua, & ipsum habere vocem suam.

Interpres Rhetoricæ Aristotelis, quiscunque ille sit (est enim anonymus) prout Manutius de illo refert, sic habet: *Tacito, seu lento pede, cum cautim & pedetentim ad rem accedimus.* Hæc abscondita agendi ratio furtiva dici poterit: fures enim in hunc modum incedunt. Hinc Ovidius volens nobis ante oculos collocare Tempus, quo anni nostri furtim aufferantur sic ait: [& furtim.]

Tempora labuntur, tacitisque senescimus annis.

Allusit ad hoc Columella, dicens:

- - - tacito nam tempora gressu
Diffugiunt, nulloque sono convertitur annus.

His furtis nemo se subtrahit: nisi qui præclaris facinoribus, injuriam temporum, ruinam mortis, & oblivionem posteritatis exuperat.

Ultima hominis ætas. De homine jam ad usque decriptam ætatem, & ultimum vitæ terminum accedente (de quo nostri, *hà il piè su la fossa:* id est: *pedem in sepulchro habet*) antiqui sic ajebant: *alterum pedem in cymba Charontis habere.* Huic sententia illa Luciani concordat: *Qui jam sit Æaco ipsi vicinus: quique jam tantum non alterum pedem in cymba Charontis habeat.* Causidicus Pomponius apud Julianum ait: *Ego discendi cupiditate, quam solam vivendi rationem optimam, in octavum & septuagesimum annum ætatis duxi, memor sum hujus sententiæ, quam refert Julianus: Etsi alterum pedem in sepulchro haberem, adhuc discere aliquid vellem.* [*In Apologia.*] [*Pandectarum 40. Titulo de Fidei-Com. De inst, lib.*]

Senes repuerascunt. Refert Plutarchus vetulos vulgato illo proverbio, vel improperio sugillari: *Quod jam ætate desipiant, & fossæ confines sint: magisque bestiariæ larvæ, quàm homines.* Plautus Senem *Acheruntium* appellat, Terentius *silicernium*, hoc est cernentem silices. Siquidem hæc præ oculis nostris versarentur sine intermissione, ò cum quanta sollicitudine ab offensa altissimi præcaveremus: *Nihil est, quod magis revocet hominem à peccatis, quàm frequens meditatio mortis:* sententia est S. Gregorii Papæ. Sed de his alibi. [*Moral.* 10. 6.]

Qui res arduas, & negocia momenti magni, deficiente experientia, exequi non audet, consultum ei erit, mediocribus, rebusque non magni ponderis immorari. Universalis omnium Mater natura & anates, & aquilas creavit: & cum utrisque alas tribuerit, anates via vallem transvolant, aquilæ etiam super summa montium feruntur. Hic sensus sequenti proverbio olim exprimebatur: *Pedibus ingredior, natare non didici.* Submersionis periculum non evitabit, qui sine arte natandi voraginosa vada, & profunda tentare non veretur: unde ei consultius erit, tum potissimum se vado committere, cum aquæ jam decreverint. Legitur apud Aristophanem excusatio hominis stolidi, qui sic ait: *Quid, quæso, faciam, quando fodere nescio?* Eâdem loquendi formâ villicus iniquitatis usus est in Evangelio, cum à Patrefamilias reprehensus esset: *fodere non valeo, mendicare erubesco.* Convenit hoc cum illo superiori: *Tuo te pede metire.* Dixit Horatius: [Vanitas eorum qui sibi onera majora viribus imponunt.] [*In Poëtica.*]

Sumite materiam vestris, qui scribitis, æquam
Viribus, & versate diu, quid ferre recusent
Quid valeant humeri.

Dici solet: Ne intres, quò vocatus non es. Aliorum facta discutere: & iis se negociis ingerere, quæ ad nos non spectant, his verbis exprimitur: *In alieno choro pedem ponere.* Similitudo à festivitate choræarum ducta est: quo si quis non appellatus intraret, omnium risui se prostitueret. Hoc eorum est, qui alioquin turpiter otiosi, ad aliud non vacant, quam ut aliena indagent, omnia ad se non pertinentia norint; qui tamen posthinc omnium rerum ignari sunt, & Idiotæ. Corroborat hoc proverbium Plutarchus, qui ait: *Cum, qui in alieno choro pedem ponit, curiosum ac ridiculum esse proverbium declaratur.* Idem alibi: *Ego vero tametsi pedem in alienum chorum inferens dicebam: hoc est respondens de re, quæ ad philosophi professionem non pertinebat.* Sapientissima animadversio, ut extra nosmetipsos nil magnopere quæramus, nec foras evagemur. Hoc punctum Commentator Testius tangit, ubi ait: [Optimum est alienis se non immiscere negociis, sed sua curare.]

- - - e mentre cerca
Quel, ch' e fuori di se, doglie a se merca.

Inde illud Apellis proverbium resultavit, qui sutorem picturam suam præpostere judicantem sic increpavit: *Ne sutor ultra crepidam. Attende tibi:* Inquit Poëta: *Et noris, quàm tibi sit curta supellex.* Itaque illa negocia occipienda sunt, quæ viribus nostris congruunt. Unde rursus proverbium illud exortum est: *Ne supra pedem calceus:* quod & vulgo dicitur: *Non voler far la scarpa piu grande del piede.* Expressit hoc Lucianus: *Neque major pede sit calceus.* Idem alibi: *Hæc tibi visa sunt immodica, & quàm pro mensura pedis majora.* Rursum alibi: *Et haudquaquam juxta pedis rationem.* Referri hoc dictum poterit ad eos, qui ultra statum & conditionem suam se elevant: contra quos sapientia Evangelica inquit: *Quis potest adjicere ad staturam suam cubitum unum?* Et alibi: *Non est servus major domino suo.* [*Juven.*] [*In Imag.*] [*In Dialog.*] [*In Gallo.*]

Aliorum opinioni suffragari, hac notabili sententia exprimebatur: *Pedibus in sententiam ducere:* aut vero: *pedaria sententia.* Traductum hoc ab antiqua illa consvetudine eorum qui vel sedendo per motionem pedis annuebant se consentire, aut de sinistra ad dextram partem transibant. Hanc actionem Aulus Gellius ad longum describit, cujus postrema verba huc colloco; *Id si transferatur, ad quamlibet alienæ sententiæ comprobationem attinet: veluti si quis dicat: Non est viri prudentis, quidquid Uxori placuerit, protinus in illius sententiam pedibus discedere. Ego vero in tuam sententiam manibus, pedibusque discedo.* [*Lib.* 13. *cap.* 18.]

Titus

Titus Livius hunc locum amplificat, dum in libro septimo Decadis primæ sic monet: *Vbi sententiam meam vobis peregero, tum quibus eadem placebunt, in dextram partem taciti transibitis.* Et paulo post: *Quibus hæc salutaria videntur, agite dum in dextram partem pedibus.* Sic Decius ajebat, cujus sententiæ omnes adhærendo, de sinistra ad dextram transierunt. De hoc loci frequentes in M. Tullio sunt. Plinius item ait: *Sed cùm fieret discessio, qui sellis curulibus adstiterant, in Cornuti sententiam ire ceperunt.* Etiam libertas dabatur ab una in alteram opinionem rursum repedandi: sic enim vero illic erat varietas eundi & redeundi, prout eos rationes persvadebant, quibus assensum tribuebant. Unde Manutius inquit: *Qui sententias interrumpebat, intercedere dicebatur.* Quod universum Livius præmemoratus confirmat, ubi ait: *Cum omnes laudibus modo prosequentes virum, in sententiam ejus pedibus irent, tentata paulisper intercessio est.* Quod Salustius item authoritate sua magis consolidat; *Silanum,* inquit, *postea, permotum Cai Cæsaris oratione, pedibus in sententiam Tiberii Neronis iturum se dixisse.* Et Quintilianus: *Manibus, pedibusque in sententiam discedere:* ubi etiam ad morem illum alludit, quo plaudere manibus, vel palmis consveverunt.

Modernis verò temporibus omisso strepitoso illo & incomposito genere consensus, quietiori, magisque modesta methodo utimur ad consensum demonstrandum, inquit Manutius, subscriptione nimirum. Ex hoc fit, ut opinio, judicium, & voluntas cujusque, ingeniosa hac ratione suffragii patefiat, occulantur passiones, & judex nihilominus intentum suum obtineat: dum videlicet votum sine votante apparet, rancor omnis, & amaritudo animorum conflictantium dissipatur: quæ in sententiis illis pedariis evitari nullatenus poterant. Authoritatem verò majorem addunt chartis, & Instrumentis hujuscemodi, eadem tangendo, imo & pectus sibi pari modo contingendo, ad veram cordis sententiam demonstrandam.

Prudentia, optimaque dispositio, qua quis se accommodare eventibus, & tempori, & occasioni novit, sequenti proverbio olim exponebatur: *Ad pedem.* Metaphora hæc à calceo derivatur, qui se pedi cursu temporis adaptat. Volunt hoc adagium à Suida inventum fuisse, illic ubi ait: *Dextrum in calceolo, lævum vero in podoniptro.* Ad quod dictum majorem ansam Paulus Æmilius præbuit, qui detracto sibi calceo, eundemque exercitui monstrando, sic perorabat: *Vos videtis bellum, ac novum esse calceum, verùm qua parte pedem torqueat meum id ego demum sentio:* volens hoc indicare, se uxorem possidere, quæ genio suo, & voluntati malè obtemperet. Suidas Platonem citat, hoc modo ratiocinantem: *Vt hoc meo negotium quadrat pedi!* Atque hoc ipsum est, quod Tullius inquit: *Tempori parcere; id est, opportunitatis locum expectare.*

Echinus hanc proprietatem habet, ut ostium subterranei cuniculi sui illic aperiat, ubi ventus non spirat: Id quod etiam in minutis Prati animalibus observatum fuit, juxta tritum illud adagium:

Si fueris Romæ, Romano vivito more:
Cum fueris alibi, vivito sicut ibi.

Si quis hominum, omissis urgentioribus negociis, & magis arduis, in minutis tantum, & minoris momenti sese occupaverit illud proverbium sibi vendicat: *hippagine, pedem insequeris.* Hæc sententia de nauticis usurpata est, & de navigandi arte: indicantur enim improvidi nautæ, qui posthabita cura, qua lignum contineant, ne forte à procellis absorbeatur, & omittendo rudentem, nequicquam pedem gubernaculi attrectant. Sed quæ vis demum est in minima trabe ad reprimendam tempestatem, à qua sæpe etiam solidissima navigia pessumdantur? Suidas hos adagium citat, referens ad Philosophum Hyperidem. Contra hujus generis homines lex Evangelica sonat: *Væ vobis, qui decimatis mentham, anethan, & cyminum, & reliquistis, quæ graviora sunt legis.* Matt. 23. Luc. 11. Hæ vices Hypocritarum sunt, qui clamant cum passer offenditur, & bovem negligunt. Nocivæ herbæ radicitus evellendæ sunt, nec circa ramos, aut folia laborandum.

Cum quis socium suum in professione quadam, præsertim in arte oratoria superaret, hac loquendi forma olim exprimebant: *Sexdecim pedibus superavit.* Qui modus ratiocinandi à stadio desumptus est, per quod equi decurrebant, & quod sedecim parasangarum erat: sicut in tractatu digitorum monstravimus, Cum ergo per hoc stadium, vel curriculum equi decurrerent (prout inter nos quoque usus est) qui primus erat, bravium consequebatur. Ad hanc metam Pericles orator famosissimus pertigit, de quo Authores inquiunt, quod emphatica eloquentia sua videretur scintillas de vultu emittere: De hoc igitur Pericle Aristides, vir tantæ authoritatis, commemorat, quod *sexdecim pedibus vicerit Rhetores dicendo: & in unius labiis insedisse svadelam cunctorum.* Idipsum confirmavit Aristophanes, ad Acarnenses. Et M. Tullius inquit: *Dea illa* (loquens de eloquentia) *in Periclis labiis sessitavit.* Ennius hanc loquendi methodum imitatus est, Marcum Cethegam *svadelæ medullam* vocans. Quam formam item Aristophanes alibi secutus est, dicendo: *Vt Grajorum dicar gentem stadiis præcedere centum.* Felices qui plenis buccis de hoc beato torrente bibunt, semper enim verum est, quod *eloquentia fortitudine præstantior sit,* sicut doctissimus Alciatus inquit.

Socium suum studio perfectionis exsuperare.

Apud Ciceronem in Catone majore.

Objectum qaoddam vel jam vicinum habere, aut quod arbitremur propediem nobis præstò futurum, his verbis exprimebatur: *Ante pedem.* Terentius huic sententiæ pondus addidit, dum ait: *Si tunc est sapere non quod ante pedes modo est videre, sed etiam quæ futura sunt prospicere.* Sic Pindarus: *Quidquid ante pedes, semper est melius.* Lucianus, & Philostratus: *Quò vadis autem sublimi vultu, cuncta despiciens, quæ sunt ante pedes.* Sic in pluribus locis Plato: *Ante pedes provolvi, quod veluti expositum est.* Sed in particulari de Republica: *Jam dudum, ò beate, videtur rursus ante pedes volvi. Nec vidimus illud, sed fuimus ridiculi.* Unius cujusque igitur officii esset, antequam de re quapiam ratiocinaturus sit, eam præsentem habere.

Vicina, aut præsentia rei cujuspiam.

In hymn. ultimo.

In Pseudolog.

in Phem.

Cum hic nobis de pede tractatus sit, proverbium occurrit, quod jam de manu allegatum est: *Macilenta manu, pingvem pedem.* Significatio est paupertatis, & brevis descriptio hominis egeni. Talis enim lacer omnino, pannosus, & nudipes, per plateas ambulare cogitur & pulverulentas, & silicibus stratas: qui gelu, qui æstum tolerat; & humores pedibus suis, ob continuas passiones attrahit: unde cum inflati videantur, eos pingve fieri non immerito quis crediderit: sed manus ob inediam macilentæ sunt, & quasi excarnatæ. In hunc locum Hesiodus præcipuè hæc inquit: *Gracili manu pingvem pedem premas.* Et sicut Manutius adjungit: *Manus gracilescunt fame, pedes intumescunt frigore.* Hic sensus paulò elegantius sequenti versu exprimitur:

Paupertas tormentata.

Ne deprendant in opem mala tempora brumæ,
Atque pedem premat ut manus arida pingvem.

Infelix, quicunque ad infortunium tam sordidi status perigerit; *magnum pauperies opprobrium, jubet quidvis facere, & pati:* Venusinus Poëta canit. Et Plutarchus: *Cum paupertatem malorum omnium maximum censeamus, hanc non aliter, ac gravem, & difficilem morbum liberis tradere formidamus.* Quisque ergò caveat, ne his compedibus vinciatur.

3. Carminum. *De Amore parentum erga liberos.*

Huic præmemorato proverbio illud affine est: *suum rodit pedem:* quod ad polypum marinum alludit, qui teste Plinio, piscis est, sine ossibus, naturâ edacissimus: ita ut; cum alimenta desunt, semetipsum rodat & consumat. Sic misera egestas semetipsam corrodit: sicut sæpè in obsidione urbium visæ sunt matres proprios infantes consumpsisse. Hinc optime Cato habitatores Civitatum, colere agros persvasit, ne hac lethali febre corriperentur, quæ & ipsa viscera depascitur.

Ex Athenæo lib. 7.

Quando pedes edit ipse suos is qui caret osse.

Simili modo Comicus Poëta Alcæus lamentatur: *Comedo meipsum more Polypi.* Sic est, inquit Livius: *fames, & frigus ultimum supplicium.*

Decad. lib. 1.

Divitiæ superfluæ.

His proverbiis contrarium est, cum victus, & divitiæ superabundant, ubi illud usurpatur: *Ad pedes, ad caput.* Quod tantundem est, ac si diceres: à capite ad calcem usque coopertus est. Hanc sententiam sequitur Theocritus, dicendo:

In Pastoribus.

Ad caput atque pedes quarum me vellera cingunt.

Sic ratiocinatur pastorum quidam introductus à Comico illo, qui videlicet numerosissimo grege abundabat. Hæc affluentia interim à nemine omnino desiderari debet: *Divitiæ si affluant, nolite cor apponere,* inquit Psalmista, ubi Xantes Pagninus sic legit: *Divitiæ si fluant:* congrua versione, bona enim fortunæ, per modum aquarum fluida sunt. Hinc Peripateticus: *Divitiæ venientes fucata specie blandiuntur, abeuntes autem post se pœnitentiam, & dolorem relinquunt.* Optima materies ad dilatandum.

Propria persona sua adesse utilitatibus suis, & bona sua invisere.

Cum quis bona sua, & fundos, & redditus longe à se dissitos habet, ita ut in persona propria, ad evitandum evidens damnum, eadem visitare necesse habeat, suisque utilitatibus invigilare, hoc dicto exprimebatur: *Pecuniæ pedibus compensantur.* Hoc nonnulli attribuunt Catoni, nonnulli Marco Tullio, Sed cuique Patrifamilias documento esse poterit, ut nimirum sollicitudinem suam præsentes exhibeant: præsentia enim rerum anima est: id quod vulgo Italus sic exprimit: *Chi vuol vada, chi non vuol mandi. Omnia quæ absunt vehementius homines perturbant;* ajebat Cæsar.

De bello Gallico.

Audire nova accepta.

Cum quis nova audierit, quæ accepta sunt, aures suas cum promptitudine erigit: contrarium huic accidit si tristia audita fuerint. Ex hoc proverbium enatum est: *In hoc calceamento pedem habet.* Similitudine sumpta à pede, qui gaudere videtur, cum calceo eleganti circumdatus est: & quo commode incedere possit. Sic lætamur & nos, aut encomiis nostris, aut cum res nobis ex voto successerunt. Olim calceamenta colorata & picta in usu erant, sicut hodie fibulis argenteis ornantur. Sic delectamur oratione, quæ blanditur, & nos palpat: *Non est auditio laude svavior,* inquit Xenophon. *Honos alit artes, omnesque incendimur ad studia gloriæ; jacentque ea semper, quæ apud quosque improbantur:* sic M. Tullius inquit. His motivis ausim dicere, non semper vituperio dignum esse, laudes proprias audire.

Apud Plat. in Tuscul.

Negocium involutum & difficile.

Implicatum esse negocio, quod exitum difficilem habeat, & intricatum, his verbis dicitur: *Nec caput, nec pedes.* Difficilis enimverò labyrinthus est, in quo operosum sit & introitum & exitum reperire. Composita illa aliud nomen, quam monstrorum, sortiri nequeunt, quæ & capite & pedibus destituta sunt. Quis adeo excors est, ut se immiscere qualicunque negocio ausit, quod nec principium, nec finem habeat; Sic M. Tullius Amicum suum Curionem vellicat, dicendo: *Sulpitii tibi operâ intelligo ex tuis literis non multum tibi opus fuisse, propter res tuas ita contractas: ut, quemadmodum scribis, nec caput, nec pedes. Equidem vellem pedes haberent, ut aliquando redires.* Consonat hoc proverbium cum illo altero: *sine capite fabula:* à Platone citatum.

De his qui moderationem excedunt.

De his, qui contineri finibus statûs, & conditionis suæ nequeunt, proverbium illud usurpatum fuit: *Ultra pedem.* Quod proprie de illis dictum est, qui nimio luxui & voluptatibus dediti sunt. Idem sic ni fallor, dici posset, passum longiorem facere, quàm femur aut pes sit: ubi necesse erit eundem luxari, aut præcipitem cadere. Convenit autem cum dogmate illo contrario, & præmemorato proverbio: *Tuo te pede metire.* Infelix Belisarius, Tigellinus, & Sejanus, eo quod plus viribus suis præsumpserunt, idcirco etiam præcipitati. Qui aquilinis oculis dotatus non est, solem non contempletur: oculos enim destruet. Hoc peccatum Luciferi est, hoc progenitorum nostrorum. *Arrogans nemini amicus,* inquit Diogenes.

Præsumptio semper detestabilis.

Ex Stobæo.

Manibus pedibusque laborare.

Siquidem in negocio quodam extremas vires quis, ad illud terminandum impendat, sic olim exprimebatur: *Manibus, pedibusque.* Quod & inter nostros consvetum est: *Far di mani, e di piedi:* hoc est, omnem operam, & sedulitatem omnem adhibere. *Nam per manus* (adjungit Manutius) *declaratur industria conficiendi negocii, per pedes maturandi celeritas.* In eundem sensum loquens introducitur in scenam apud Terentium Davus: *Ego hoc, Pamphile, tibi pro servitio debeo conari manibus, pedibusque.* Quo loquendi modo Æschynes contra Demosthenem sæpe utitur. Et Homerus: *Imo quidquid possum manibus, pedibusque:* quod idem est cum illo: *omnibus nervis, velis, equisque: remis, ac velis: navibus atque quadrigis.* &c. Sed ut his proverbiis convenienter loquar: Et ego quoque manibus hactenus laboravi, & deinceps in servitium tuum, mi Lector, laboraturus sum: Hic autem de adagiis paulisper divertendo (utpote quorum pauca in materie hac supererunt) progrediamur ad

In Andria.

Elyad. 12.

HISTORIAS, RITUS, OBSERVATIONES, ET CONSVETUDINES.

Observabile hoc Capitulum futurum est, si non aliunde, saltem in hoc, quod primitivum illum usum ab origine sua continebit, & exponet: illum inquam, quo Redemptor noster ante passionem suam discipulis suis lavisse pedes legitur, instituens post hæc cænam dominicam: ubi nimirum paulò vicinius teneritudinem amoris sui demonstravit, semetipsum offerens in cibum, & potionem. Antequam autem ad narrationem hanc procedam, viam mihi floribus sternam. Ubi inprimis observare mihi licuit, non omninò fabulosum esse, nec soli inventioni Poëticæ attribuendum, quod ingeniosissimus Vir, & Compatriota meus, Hieronymus Preti prælo dedit, illic

illic nimirum ubi in Idylio Salamacis (quod opus in stuporem vertit etiam maximè canoros universitatis cygnos) hæc sequentia de Nympha illa loquitur:

E se raccoglie un fiore,
Per baciarle il bel piede un' altro spunta,
E veder non si puo quai sian maggiori,
I doni, ò pur le prede,
Mentre fura la mano, e dona il piede.

Invenio hac phrasi sanctum aliquem usum esse. Est autem S. Gregorius Nazianzenus, qui ait: *Pedibus flores adnascantur.* Hinc Persius, quamvis Satyricus:

Hunc optent generum Rex & Regina puellæ:
Hunc rapiant: quidquid calcaverit hic rosa fiet.

In hunc sensum coincidit Claudianus:

- - - *Quocunque per herbam*
Reptares, fluxêre rosæ, candentia nasci
Lilia. - - -

Et Virgilius:

Ipsa tibi blandos fundent cunabula flores.

Hinc Pater Pintus hoc ipsum explicat, dicendo: *Sternebant ergò ramos virentes, & flores iis, quos gloriosius volebant exceptos, quasi blandè terram increpantes, quod ingrata & tarda tantis gressibus virentes herbas, & flores denegaret.* Hujuscemodi triumphum Salvator noster exhiberi sibi volvit, dum ad sumblime passionis opus, & crucis trophæum jam paratus esset, ubi hæc leguntur: *Cedebant ramos de arboribus, & sternebant in via:* Unde mirandum non est, quod S. Basilissus martyr florere fecit & viridescere arborem, cui alligatus fuit, & quæ prius arida erat: Si idem ipsum S. Gregorius Thaumaturgus effecit in baculo sicco; si S. Brigitta in receptione sacrati veli, altaris gradum ligneum revirescere fecit, qui antiquitate jam centenos annos superabat: Si sub manu putativi Patris Salvatoris nostri virga sicca germinavit: & horum similia portenta, & visiones sparsim in historiis inveniuntur.

Utque ad pedes revertar: Ad hunc usum respexerunt (prosequitur narrando præmemoratus Ramirez) quidam vanitate pleni, qui ferramenta quædam ad hoc elaborata subtus plantam pedis collocabant, atque ita ubi vestigium imprimebant ambulando, illic stellæ formabantur: vanissimi homines, qui subjicere plantis suis non verebantur stellas illas, quæ tot millibus miliarium à capitibus eorum distant. Nec his solis contenti florum quoque figuras adhibebant. Sic juventus indomita, non tantum in veracibus, sed fictis quoque floribus delirabat, & misere perditionem suam accelerabat. Ulterius adhuc evagatur quarundam muliercularum parum modestarum consvetudo, de quibus Clemens Alexandrinus ait: *Multæ fæminarum soleis quandoque amatoriis salutationes imprimunt, ut vel terram numerosè incedentes, meretricios spiritus in incessu insculpant.* Supra quod commentator inquit: *Ego hîc (si divinare libet) rosas dicatas Veneri, & amoribus insculptas augurarer.* Hujus omnino sententiæ Nonius est, dum ait: *Et osculatus est innumeris osculis, occultè repens, locum, ubi pedem poneret, & quem calcavit pulverem virguncula, roseo splendens calceamento.* Hinc ut demonstretur, (idque svadente vanitate) de pedibus flores prodire, adhuc hodie apud nos consvetudo est figuram florum in tibialiis exhibere, quibus pedem adornamus, præsertim circa talos, qui vicini pedum sunt. Hunc antiquorum ritum authoritate sua confirmat Cephisodorus Comimicus, qui de Amica sua sic conqueritur: *Sandalia minutim incisa, in quibus aurei flores insunt.*

Sic enimvero hæc juventutis ætas, vitam suam inter flores, & cum floribus evanidam pessundat, qui vix ab ortu Solis, ad occasum durant. Nec mirum illud, inquit Job: *Quasi flos egreditur, & conteritur, & fugit velut umbra.* Sic anima sancta in Cantico vocem suam elevat dicendo: Vix *flores apparuerunt in terra nostra,* & continuo: *tempus putationis advenit.* Isaiæ illud verissimum est: *Omnis caro fœnum, & gloria ejus, tanquam flos agri:* & illud ejusdem: *Erit flos decidens gloria exultationis ejus, qui est super verticem vallis pinguium.* Homo enim juxta Psalmistam: *Mane sicut herba transit: vespere decidit, indurat, & arescit:* De hoc item S. Augustinus: *Fructuum, qui sperabantur, flos & afflictio.* Nascantur ergo flores in pedibus, propediem unà cum capite emarcescent. — *Isai. c. 28. v. 4.*

Nihilominus non omninò vanum, quamvis alioquin impossibile erat, imo verò moralitate plenum, quod stellas plantis suis subjiciebant; Hoc enim faciendo, sicut Pater Pintus exponit, figuram exhibere volebant, qua nossemus super astra, & ad cælum conscendendum nobis esse. Quam considerationem siquidem fideles Christiani diligenter & ante pedes, & oculos collocarent, utique cautius iter vitæ suæ instituerent, & gradus suos collocarent. Sic ergo Veteres imprimere vestigia sua præsumebant: unde etiam præfatus Author diversas hujus rei significationes adducit: *Ire ad astra: astra petere: astra mereri: Ire polo: calcare sidera.* Itaque per stellas ferreas stellas aureas quærebant: cum his inferioribus illas superiores indagabant. Sic Virgilius inquit: — *Tract. 2. c. 14.* — Antiqui figuram exhibent, qualiter in cælum conscendere oporteat. Stellæ ferreæ subtus calceos collocatæ.

Macte nova virtute puer: sic itur ad astra.

Et Seneca in furente:

Non est ad astra mollis è terris via.

Et Lucianus:

- - - *tu cum statione peracta*
Astra petes.

Rursum Seneca:

Astra gnatus laudibus meruit suis.

Propertius maxime ad rem accommodate:

Nunc mihi summa licet contingere sidera plantis.

Item Virgilius:

Sub pedibus videt & nubes, & sidera Daphnis.

Arbitrabantur enim antiqui, veram esse cujusdam sententiam, nec id sine ratione, Animas nostras à stellis oriundas, eo rursum redire. Porrò præmemorati Ramirez expositiones prætereundæ non sunt, quas supra obscurum & involutum locum illum Prophetæ Ezechielis adducit, ubi de fornicaria muliere sic habet: *Divisisti pedes tuos omni transeunti, & multiplicasti fornicationes tuas.* Id quod Latini inquiunt *tollere pedes*, Græci ajunt; *tollere crura.* Concordant his Prophani Authores: sicut Satyricus ille Petronius Arbiter: *An ut matrona onerata phaleris Pelagiis tollat pedes indomita in strato extraneo.* Martialis quoque in hunc sensum ait:

Protinus accedunt medici, medicæque recedunt,
Tolluntur que pedes. O Medicina gravis!

In eundem sensum Aristophanes inquit: *Illud verò non curavimus, quonam modo manus tollere tunc recordaremur, quæ assvetæ potius sumus crura tollere.* Sed qui sensu, & ratione non omninò destituti sunt, ab his actionibus omnino illicitis, & inhonestis sibi abstinendum noverint: nec quisquam tam excors sit, ut nefandis illecebris his capiatur.

OSCULUM OFFICIOSUM.

HÆc materia plausibilis est, quippe quæ de osculo tractat, Amoris pignore non tantum honesto, sed honestissimo: per hoc ipsum enim veneramur & debito obsequio magnum Christi in terris Vicarium colimus, cui Redemptor noster ipse, in persona Petri, & legitimis ejusdem successoribus claves consignare voluit, & sub his authoritatem in quibuscunque rebus spiritualibus. Hæc pedum osculatio in omni hominum ætate, profundæ humilitatis signum fuit: cui se olim Mardochæus quoque, pro salute populi sui subjicere non dedignatus esset, juxta illud, quod in libro Esther historia inquit: *Libenter pro salute Israël etiam vestigia pedum ejus deosculari paratus sum*: respicit autem hæc Mardochæi expressio arrogantem illum, & fastuosum Draconem Amon. Consvetudo Persarum erat olim (prout eruditus vir Sanchez meminit) tum cum supplicare vellent, osculari pedes non solum Magnatum, & Principum, sed & hominum plebejorum. Hinc Martialis:

Esther. c. 13.

Consvetudo Persarum osculandi pedes.

Mart. l. 10. Epig. 62.

Ad Parthos proculi te pileatos:
Et turpes, humilesque, supplicesque
Pictorum sola *basiate regum.*

Sola pedis, cur sic dicta.

Sola inquit, intelligendo infimam pedis partem, quæ nomen *solæ* adepta est, quod *sola* terram tangat, & calcet. Ad hunc osculandi morem alludit Sanchez præfatus, eundemque clarius exponit, dicendo, quod non solum pedes, sed ipsum adeo solum, quo vestigia sua impresserant Reges, & Magnates, osculari olim consveverint. Hunc venerationis modum sceleratus Heliogabalus exigebat: qui quanto vilius more bestiarum, humi reptabat, ad omne genus vitiorum prostratus, tanto sublimius se supra sibi subjectos elevare contendebat. Detestatus est hanc consvetudinem, apud Lampridium, Alexander Severus, dum, juxta verba prædicti Authoris: *ipse adorari se vetuit, cùm jam cœpisset Heliogabalus adorari, Regum more Persarum.*

Ad Isai. c. 9.

Primus Author osculi quod in pedibus fiebat.

Primus Author sic imprimendi oscula (quæ tanto indigniora sunt, quanto magis personæ quibus fiunt, & loca ubi fiunt, & merito & honore carent) Caligula fuisse dicitur, ambitiosus ille, & crudelis: qui & ipso nomine *caligarum*, se non nisi calceis dignum, & ad pedes abjectum demonstravit; nos instruendo, ambitionem hominum, tum potissimum humi procumbere, cum se maxime in sublime tollere conata fuerit. De hoc homine curiose admodum, & sensatè Seneca: quod cùm Pompeum Pennum à supplicio mortis absolvisset, eum nihilominus ad pedes suos provolutum videre voluit; *Deinde absoluto,* inquit, *& gratias agenti porrexit osculandum sinistrum pedem.* Sed memoratu dignum est, quod deinceps Seneca adjungit, ad superbiam illam hominis inflati redarguendam: hæc ejus verba sunt: *Qui excusant, dum negant id insolentiæ causa factum. Ajunt socculum auratum, imò aureum, margaritis distinctum, ostendere eum voluisse. Ita prorsus, quid hic contumeliosum est, si vir Consularis aurum & margaritas osculatus est, & alioqui nullam partem in corpore ejus electurus, quam purius oscularetur? Homo natus in hoc, ut mores liberæ Civitatis Persica servitute mutaret. Parum judicavit, si Senator senex summis usus honoribus in conspectu principum supplex sibi eo munere jacuisset, quo victi hostes victoribus jacuere. Invenit aliquid infra genua, quo libertatem detruderet. Non est hoc Rempub. calcare? Et quidem dicet aliquis (nam potest ad rem pertinere) sinistro pede?* Censura hæc dignissima est, & verba sat pungentia contra ambitionem tam affectatam, & superbiam tam odiosam: erat enim, prout dictum est, primitus consvetudo Regum Persarum.

Lib. de benef. cap. 7.

Sic Cyrus Rex, & magnus ille Monarcha, alioquin in sacris literis ob moderationem tam celebratus, nihilominus ad hunc abusum tam addictus erat, ut de eo Xenophon dicat: *Deosculabantur Cyro manus pedesque.* Sic Nonius & alibi inter gentes usitatum fuisse inquit: idcirco dicitur: *Electræ osculantur manum, oculos, pedesque.* Ita apud Silium Italicum habetur, quod volendo Pater refractarii filii sui actiones iniquas corripere, eumque à detestabili vivendi modo dehortari, tandem etiam in genua provolutus ei pedes osculatus fuerit. Verba ejus hæc sunt:

Lib. 4. Diony[...]

Lib. 11.

Pater os[...]latur pede[...] filii sui.

Cum senior tanti pondus conaminis ægra
Jam dudum vix aure ferens: tremebundus ibidem
Sternitur, & pedibus crebrò pavida oscula figens:
Per si quid superest vitæ, per Jura Parentis,
Perque tuam nostra potiorem nate salutem,
Absiste inceptis oro.

Julius Capitolinus de superbissimo Maximino hæc refert: *In salutationibus superbissimus erat: & manum porrigebat, & genua osculari sibi patiebatur, nonnunquam etiam pedes, quod nunquam passus est Senior Maximus, qui dicebat: Dii prohibeant, ut quisquam ingenuorum pedibus meis osculum figat.* Maximinus multo arrogantior erat (quamvis nomine diminutivo vilitatem suam præferret) quàm Maximus Caligula: qui cum minori ambitione soccum aureum osculandum dedit. Sceleratiores nihilominus fuerunt Judices illi, qui etiam pedibus suis luto spurcatis non refugerunt à reo supplice osculationem recipere. Id quod Valerius Maximus memoriæ dedit, loquens de Lucio Pisone his verbis: *Per idipsum tempus, quo tristes de eo ferebantur sententiæ, repentina vis nimbi incidit. Cumque prostratus humi pedes judicum oscularetur, os suum cœno replevit: quo conspectu totam quæstionem à severitate ad clementiam, & mansvetudinem transtulit.*

Lib. 8. c. [...]

Tantopere autem fastuosa erat illa Idololatrarum gens (ipsi adeo divinæ majestati cultum latriæ debitum usurpando) ut non solum oscula manuum pedumque exigerent, sed id fieri quoque in vestigiis pedum suorum vellent. Hos verò actus humiliationis, & demissionis soli Deo convenire inter alios Isaias Propheta testificatus, (juxta commentationem Patris Sanchez) illic nimirum ubi ait: *Et erunt Reges nutritii tui, & Reginæ nutrices tuæ: vultu in terram demisso adorabunt te, & pulverem pedum tuorum tingent.* Idem alibi sic habet: *De terra vox tua.* Et alibi clarius: *Adorabunt vestigia pedum tuorum.* His consonat versiculus Psalmistæ: *Adorabimus in loco ubi steterunt pedes ejus.*

Oscula v[...]stigiis pe[...]dum dat[...]

Isai. c. 4[...] v. 23.

Isai. c. 29[...]

Idem. c. 6[...]

Psal. 13[...]

Hic mos adorandi, & osculandi vestigia communis admodum apud Græcos, & Hebræos fuit, non minus & apud Latinos. Josephus Flavius, author hebræus præmemoratum Mardochæi dictum declarare uberius voluit, illic nimirum ubi se paratum ait pro salute populi sui etiam superbissimi Ammonis pedes osculari, supra quod præfatus author inquit: *Fuissem paratus lingere calceos, qui in ejus pedibus sunt, & pulverem, quem ipse calcasset.* De Græcis Nonius, sicut supra meminimus, hæc verba habet: *Et osculatus est innumeris osculis, occultè repens, locum, ubi pedem poneret, & quem calcavit pulverem.* Inter Latinos huc allusit Statius, dum ait:

Dionys[...] lib[...]

Lib. ult. a[...] suam The[...]

- - Vive precor nec fidam Æneida tenta,
Sed longè sequere, & vestigia semper adora.

Plinius, ni fallor, majori utique æstimatione dignus haberetur, in laude videlicet Trajani, nisi in hac ipsa panegyri

In Panegy[...] ad Trajan[...]

panegyri sua vehementer excedendo, & à vento affectionis transportatus, eundem extra sphæras humanas collocare voluisset, dum ait: *Veniet ergo tempus, quo posteri visere, visendum tradere minoribus suis gestient, quis sudores tuos hauserit campus, quæ saxa somnum prætexerint, quod denique tectum magnus hospes impleverit: ut tunc ipsi tibi ingentium Ducum sacra vestigia eisdem in locis monstrabantur.* Hoc punctum admirabiliter Claudianus tangit, loquendo de avibus quæ obsequium Phœnici præbent:

Nec quisquam tantis è millibus obvius audet
Ire Duci, sed regis iter fragrantis adorat.
Talis barbaricas fluvio de Tygride turmas
Ductor Parthus agit.

Ubi Pater Pintus commentatur: *Iter adorare, id est vestigia colere.* Hanc consvetudinem Silius quoque Italicus confirmat, ubi nimirum de nemoribus, quæ Diis sacrata erant, sic habet:

lib. 5. *Has umbras nemorum, & convexa cacumina cœli,*
Calcatosque Jovis lucos, prece Bostar adora.

Hinc altissimus quoque Moysi in summitate montis præcepit, ubi se vicinum rubo ardenti vidit, tanquam in loco Sacrosancto, calceamenta sua deponere: *Solve*, inquit, *calceamenta de pedibus tuis locus enim in quo stas, terra sancta est.* Elegantissimum dubium est, quod Isidorus super hoc format, nec minus acuminosa est conclusio, quàm est inventio.

[Io]s. 5. v. 15. *Quomodo Jericho terra sancta est, quæ ab hostibus detinetur? Sed forte quocunque venerit Princeps virtutum Domini, sanctificat locum.* Hinc illa lex

Ios. 4. de ore Dei in Josue libro emanavit: *Præcipe eis, ut tollant de medio Jordanis alveo, ubi steterunt pedes Sacerdotis, duodecim durissimos lapides.* De hoc igitur manifestè patet, quod non solum osculatio manuum pedumque usitata fuerit, non solum vestigiorum, sed eorum quoque locorum, ubi quis aliquando pedem collocaverat.

Hoc obsequio condebitum venerationis & reverentiæ tributum majori totius Mundi Monarchæ exhibemns, dum videlicet pedem summo Pontifici osculamur. Nec enim aliter decet se coram summo Christi Vicario inclinare, cujus manibus Redemptor Mundi gubernaculum Ecclesiæ concredidit. Summo, inquam, cordis affectu pes ille sacer, reverenti osculo honorandus est, qui nobis viam ad cælestem patriam fideliter aperit, & indicat.

Cum hic tractatum de Amore, & vigilantia habeamus, qua clementissimus Deus, sine intermissione supra genus humanum invigilat, gravem videar huic materiæ, & volumini, & mihi injuriam fecisse, si prætereundum silentio æstimaverim locum Scripturæ insignem, accommodatum apprime ad materiam pedis, & pro documento nostro necessarium. De visio-

[Ap]ocal. 12. ne prædilecti Evangelistæ Joannis loquor: qui Angelum vidit, inter mysteriosa alia, idcirco non allata, quod huic loco necessaria non sunt, pedem unum collocantem in terra, alterum in mari. *Et posuit pedem suum dextrum super mare, sinistrum autem super*

[Tr]act. 1. c. 44. *terram.* Hunc locum Pater Pintus admodum aptè, ut reor, interpretatus est, dum ait: *Putant Patres significari curam illam, & sollicitudinem, qua Christus utrique tunc populo, Judæo, & Gentili (quos in mari terraque repræsentari volunt) in unam fidem eum jungendo, assistebat: aut qua justis, peccatoribusq; illos justificans, istos vocans, intendit. Sic omnibus, licet inter se longinquis, ad remedium, & rerum notitiam, cura & affectu, quasi corpore utrobique præsens est.* Hæc est illa amplitudo charitatis Dei, & vigilantia clementissimi Domini, ita ut locus tam profundus non sit, ubi hæc non assistat, & non invigilet.

Dilatat illa gressus suos, ut ad necessitates nostras præsto sit: id quod nobis per Psalmistam suum insinuat: *Cum ipso sum in tribulatione, eripiam eum, & glorificabo eum.* Hujuscemodi sibi pedes Paulus desiderabat, cum deplorando miserias humanas, sic loquebatur: *Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis scandalizatur, & ego non uror?* Et alibi: *Omnia omnibus factus sum.*

Qui hæc ad moralem sensum traducere vellet (subjungit Pater Pintus) inter humana & quotidiana negotia hominem denotare posset, qui in quibuscunque se occasionibus, & actionibus, tam forensibus, quàm domesticis, tam privatis, quàm publicis impendat, cui proverbium illud Italorum conveniat: *E un facendone costui, che vuol da per tutto trovarsi.* Hanc loquendi methodum vel phrasin Aristophanes Comicus usurpavit, cum de equitibus loqueretur, ait enim: *Non potest fieri ut Paphlagonem aliquid lateat, qui videt cuncta: habet enim alterum pedem in pylo, alterum verò hic in concione.*

Idem sic diceretur: pedem unum in gyro habet, alterum in centro, sicut circinnus. Dicitur item de homine inepto, pedem in pluribus calceis habet. Utque ad sensum spiritualem regrediamur: Rex David, loquens de adjutorio divino, sic habet: *Ponam in mari manum ejus, & in fluminibus dexteram ejus. Intellige* (inquit præfatus Commentator) *sinistram apprehendentem mare, & dexteram terræ flumina: ut terræ marisque imperium denotet.* Videatur super L. 6. hæc diffusius Lorinus.

Nec solum hic loquendi modus inter sacros Authores usitatus fuit, quin & inter Paganos consvetus erat. Hujus rei testis est Legatus quidam Scytharum ad Alexandrum Macedonem missus: Inter cæteros enim venerationis & obsequii actus, quos Regi illi exhibuit, hæc subjunxit: *Si Dii habitum corporis tui, aviditati animi parem esse voluissent, orbis te non caperet. Altero pede Orientem, altero Occidentem contingeres: & assecutus scire velles ubi tanti Numinis fulgor conderetur.* Q. Curtius. Hac eadem forma Redemptor noster, non tam corporali statura, quàm majestate divinitatis à Propheta decantatur, & declaratur. Hic ego quoque occasionem nactus, pedem unum in aquas collocando, loquar

DE LOTIONE PEDUM.

PRiscis temporibus hoc officium Mulieribus attributum erat, ut balneis assisterent: & ad hoc negotii dispositæ erant. Vivum ejus rei testimonium in libro primo Regum habetur, ubi David peregri- Cap. 25. nus divertens in Hospitium Nabal, quantò incivilius ab homine inhumano rejectus, tantò benevolentius ab Abigail muliere honestissima susceptus fuit, quæ eum sic allocuta est: *Ecce famula tua sit in ancillam, quæ lavet pedes servorum Domini mei: Quasi dicat* (verba sunt Commentatoris) *puella nobilis,* Pintus Tract. *& decora: tuos ego ancilla servorum tuorum pedes la-* 1. cap. 9. *vatura.* Paulus Apostolus veras viduas examinando, indagat an in ministerio tali exercitatæ sint, unde ait: *Si hospitio recepit, si sanctorum pedes lavit.* Hinc 1. Timot. 5. famulatus ille pietate plenus esse recognoscitur, & omni acceptione dignissimus. Sed ut morem illum ab altiori antiquitate repetamus: Apud Homerum Penelope uni puellarum suarum præcipit lavare peregrino marito suo pedes, qui ex improviso domum reversus fuerat, sed nondum agnitus. Verba autem ejus è Græco in Latinum translata, quibus se huic cæremoniæ accommodare recusavit, hæc sunt: *Neq; fœmina tangat pedes meos, nisi aliqua vetula antiqua.*

lib. 11. c. 30. lib. 13. c. 17. Citat hunc usum Antiphanes in Zazyntho apud Athenæum. Et idem Athenæus, de Dephilo Comico, vel histrione hæc refert: *Cum igitur ex theatro aliquando eum inter certandum efferri contigisset, quam con veniebat ad Gnatenam nihilominus accessit: cùm Delphicus Gnatenam lavare sibi pedes jussisset: quid enim, hæc respondit, nonne elatus accedis?*

Hæc consvetudo intra domesticos lares etiam ab honestis mulieribus observabatur. Sed in publico non nisi meretricum erat, quæ pedes amasiis suis lavabant: Sic Heliodorus testificatur. (lib. 5. Hist. Æthiop.) Unde non omnino extra propositum erat, quod Pharisæus judicium illud sinistrum formavit, dum Magdalenam in publico convivio vidit Salvatoris pedes lavantem. Quamvis in substantia rei error esset: nec enim excors homo, in actu tàm eximio pœnitentis apertam confessionem contemplari potuit, in Salvatore autem teneritudinem Sancti Amoris, quem pœnitentia tam profunda suscitaverat. Unde supra hoc factum Petrus Chrysologus inquit: (Serm. de Magd.) *Ad pedes recurrit, quia citam veniam requirit.* Utque hanc lavandi consvetudinem tanto magis confirmemus, sicut & ungendorum pedum in publico, Athenæus de continentia Socratis discurrendo, hac eum loquendi forma laudat: (lib. 15. c. 3.) *Socrates verò à tibicinis, & puero eo, qui cytharam pulsabat, ac tripudiabat, abstinuit fœminæq; parum decore in caput saltantis ungventum abnuit.* Nec solum lotio pedum in usu erat, sed & unctio, sicut præfata S. Magdalena in pedibus Salvatoris fecit. Copiosus in his est inter Modernos Maldonatus, inter veteres Athenæus. (lib. 11 c. 30. lib. 15. c. 25.) Legatur super hæc Petrus Ciacconius, sicut & Pinedas, (Iob. c. 29. v. 6. In Append. ad Tricl.) qui probabile esse authumat, illic ubi Job de pedibus unctis butyro, loquitur, id de ungvento intelligendum. Hinc Cephisodorus Apud Athenæum inquit, *quod ungvento modo unxit pedes Callistrati.*

Una cum ungvento osculum usitatum erat. Unde Aristophanes de honestissima filiola loquens, quæ tali modo Patri suo obsequium & servitium exhibebat, ad vivum videri posset Mariam Magdalenam expressisse. Ait enim: (lib. 13. c. 3.) *Lavat, & pedes ungit, & inclinata osculatur.* Plinius hunc usum ab Asiaticis ad Romanos translatum fuisse memorat, loquens de nimium libero & profuso ungventorum luxu. Verba ejus hæc sunt: *Vidimus etiam vestigia pedum tingi. Quod Marcum Ottonem monstrasse Neroni Principi ferebant. Quæso ut qualiter sentiretur, juvaretque ab ea parte corporis?* Concludit exinde Ramirez: *Nil itaque novum excogitavit Maria in ungendis Christi pedibus: licet purissimum pœnitentiæ genus innovaret:* Nec denique inusitatum erat, quod capillis eosdem pedes detersit. Sed cum in his videam me à pedibus ad caput reverti, benevolum Lectorem ad copiosam, & eruditam Lectionem Patris Pinti ablego, quem in loco præmemorato citavimus.

Ut igitur à proposito themate non digrediar, illud porrò sciendum, ad demonstrandam innocentiam, & puritatem cordis, non solum manus olim sicut in tractatu earundem explicitum fuit, sed & pedes lotos fuisse. Eruitur hoc inprimis de versione quadam Hebraica supra sensum Davidicum, ubi in psalmo quinquagesimo sexto dicitur: *Lætabitur justus, cum viderit vindictam: manus suas lavabit in sangvine peccatoris:* hic Hebræi *pedes*, in loco *manuum*, juxta vulgatam, legunt. Hujus etiam opinionis Pater Pintus est, qui in sacris Deuteronomii cæremoniis, ubi cum exactitudine lotio manuum præcipitur, intelligendam illic non minus & pedum lotionem & purificationem opinatur. Ut videlicet sine omni immunditie esset, qui sacrificaturus erat. (In Exodo.) Quam considerationem ab altera illa cæremonia desumit, ubi circumcisio mandatur, quæ circa solum præputium erat: & nihilominus dicitur, ad accusandos eos, qui ubique maculati erant. *Labia incircumcisa, aures incircumcisæ, cordis præputium, & incircumcisa corda:* quæ sæpius in Prophetis reperiuntur. Hinc supra id, quod anima sancta in Cantico inquit: (Cant. 5.) *Lavi pedes meos, quomodo inquinabo illos?* Paraphrastes Chaldæus sic exponit: (Cap. 43. n. ...) *Ego sanctificavi pedes meos ab immunditiis vestris, quomodo inquinabo illos inter te, & operibus tuis malis?* De quo Author citatus deducit: *Quasi nota gentis suæ phrasi: ut inquinati pedes dicebantur in via peccatorum, sic etiam ad sanctificationem lavari dicerentur.* Ergo, ut dictum est, ad declarandam innocentiam non solum lotio manuum, sed & pedum fiebat. Unde etiam, prout memoratum est, Pilatus sibi pelvim ad lavandum apportari jussit, ut se ab injusta Salvatoris morte, & condemnationis ejusdem culpa eximeret.

Hac itaque ratione Redemptor noster, peracta jam cœna, in actum profundissimæ humilitatis se inclinans, cinctus candido linteo, lavare pedes, & tergere cuique Apostolorum suorum voluit: Id quod stimulante affectus sui immensitate operatus est, qui affectus in his aquis absit ut dilueretur, & extingveretur, quin potius in catino Amor divinus pullulabat, qui tanquam fons Paradisi, Animas illas ad salutem potabat. Plures rationes sunt, quæ ad hoc faciendum eum impulerunt, quarum aliquas breviter adducturus sum, ut universali, ad quod accingor, satisfaciam. Inprimis autem, si tempus, quo hæc functio celebrata est, considerare placuerit, ante institutionem enim divinissimi Altaris Sacramenti factum est (ubi Jesus Redemptor noster una cum Apostolis, universum terrarum orbem semetipso cibare voluit) hoc lotionis symbolo demonstravit, cum quanta puritate & munditie cordis ad tantum sacramentum accedere nos oporteat. (Munditie animæ q... ad altaris sacramentum accedendum ...) Unde idem ipse ajebat: *Qui est lotus, non indiget, nisi ut pedes lavet.* Hæc opinio S. Bernardi est, sumpta ab eo, quod ad Petrum Salvator inquit: *Si non lavero te, non habebis partem mecum.*

Metaphoram autem de literali lotione balneorum, ubi corpus mundatur, ad spiritualem animæ traducit. (Humilita...) S. Augustinus in hac lotione profundissimum humilitatis actum recognoscit, in quem se æternus Deus demisit, usque adeo ut & proditori Judæ ad pedes inclinare se dedignatus non sit. (Ex theatro lit. E.) Ejus efficacia verba, hæc sunt: *Siquidem Christus vestimenta gloriæ suæ posuit, dum in forma Dei existens seipsum exinanivit, & velut linteo se præcinxit, dum formam servi inducit: deinde velut aquam misit in pelvim, qua pedes nostros abluit, quando sangvinem suum in terram effudit, & lavacrum instituit, quo immunditia nostrorum deleretur peccatorum; denique linteo, quo accinctus erat, pedes ablutos tersit, cum carne, qua erat indutus, fidelium vestigia confortavit. Tanta enim est humanæ utilitas humilitatis, ut eam suo commendarit exemplo divina sublimitas: quia homo superbus in æternum periret, nisi illum humilis Deus inveniret.* Sic Augustinus, semper quidem optimè, sed hic, ut mihi videtur, præsertim in hoc puncto semetipsum excessit.

Ad has rationes S. Cyrillus adjungit, Clementissimum Deum hanc actionem fecisse, ut suorum arrogantiam reprimeret, sciendo inter illos unum esse, cui vitium hoc adhæreret: idque egit exemplo incomparabili. Unde Petrus Blesensis inquit: (Serm. 17.) *Humiliatæ sunt ad pedes servorum manus Salvatoris, ut hujus humilitatis exemplo à cordibus humanis abstergeretur*

tumor

tumor elationis. Voluit præter hæc benignissimus Dominus docere nos, alterum alteri mutuis officiis inservire debere, quamvis id etiam vilissima & abjectissima ministeria concernat. Quod totum evidenter per doctrinam Christi proponitur: *Vos vocatis me Magister, & Domine, & benè dicitis: sum & enim. Si ergo ego lavi pedes vestros* (ecce emphasim) *& vos debetis alter alterius lavare pedes.* Sic vobis faciendum est, cum & confratres & condiscipuli sitis, omnes uno charitatis vinculo alligati & uniti.

Hic ritus, teste Augustino, deinceps posteritati traditus est: in domibus enim religiosis, primitus hospitum pedes lavabantur & extraneorum, quotquot illuc confluxerant. Quem hodie morem in laudabilissimis Conventibus religiosi viri imitantur: apud Capuzinos præsertim, ubi illud cum magna ædificatione mea videre mihi licuit. Nec tamen hæc consvetudo charitatis mutuæ, & hæc functio tam laudabilis inter Christianos solummodo nota est: quin & primitivis temporibus inter Patriarchas viguit. Sicut liber Geneseos id duplici in loco recenset. Inprimis illic de Abrahamo dicitur, postquam ei Angeli apparuissent: *Tres vidit, & unum adoravit*, iidem & Loth in Sodomis apparuerunt, uterque autem eos ad lotionem pedum invitavit: Abraham his verbis: *Declinate in domum pueri vestri, & laventur pedes vestri:* Loth sequentibus: *Ne transeatis domum meam, & lavabo pedes vestros.* Copiosi
…in Ioan. …n libello …uplici …7. & 8. in hac materia sunt S. Cyrillus Alexandrinus, & Joannes Volterus, ad quorum fusiores tractatus Lectorem transmitto, siquidem in his uberius pasci, & fundari desiderat. Ego interim ad alios ritus & ceremonias me transfero: dicturus

DE AMBULATIONE ET CURSU.

HÆ proprietates inseparabiles sunt à pede. Unde non immerito mihi videar multum aberrare, si hac occasione commoda, & cum materies ipsa se offerat, non inde aliqua huc adducerem: loquendo de ambulatione superba, affectata, inflata, & vana præsertim fæminarum prisci temporis: unde ab earundem dissolutione tanto clarior evadet modestia, & disciplina modernarum. Hinc alludendo ad pedum agilitatem in celebratissima fæmina quadam Illustris Dominus Joannes Ciampolus, nescio an per phrasin poëticam, an verò, cum fundamento veritatis de his motibus scribendo, & elegantiam verborum inde mutuando, sic in similitudine pulchra, & eleganti hyperbole inquit:

…bulatio …mposi- …affe- …a fæmi- …m anti- …um.

Tal d' Eurora in fra gli Allori
Move Cintia il pie di Neve,
E non piega il capo a i fiori
Tant' e lieve.

…3. De hoc tam pomposo incessu Isaias Propheta cu florida eloquentia inquit: *Pro eo, quod elevatæ sunt filiæ Sion, & ambulaverunt extento collo, & nutibus oculorum ibant, & plaudebant, ambulabant pedibus suis, & composito gradu incedebant.*

Nec solum fæminis hæc incedendi arrogantia con-
…1. c. 35. sveta fuit, sed Pater Pintus memorat: *Inprimis ad illorum mentem, qui putant reprehensos in hoc loco principes, & Dynastas Hebræos, qui evirati mollitie, & in fæmineum luxum declinantes, ad eorundem infamiam, filiarum hic nomine appellantur.* Julius Firmicus hunc ambulandi ignominiosum mo-
…n. 8. c. 7. dum sequentibus verbis detestatur: *Eorum vestes ad muliebris cultûs similitudinem excolentur: hi & molliter ambulantes vestigia sua delicata moderatione suspendent.* Apulejus ad punctum ambulationis propius accedit: *Alius socchis subauratis indu-* lib. 2. Metam. *ctus, serica veste, mundoque pretioso, & attextis capite crinibus, incessu perfluo fæminam mentiebatur.* Nec minus proprie Phædrus Comicus, qui irridendo lib. 6. c. 22. Menandrum quendam eviratum, consimili forma ambulantem, sic ajebat: *Ungvento delibutus, vestitu affluens, veniebat gressu delicato, & langvido.*

Inter Patres Lactantius Firmianus, & ipse hanc incedendi petulantiam arguens, tali verborum phrasi utitur: *Quorum enervata corpora in muliebrem* lib. 7. de Provident. *incessum, habitumque emollita.* His convenienter Salvianus, *cùm enim*, inquit, *muliebrem habitum viri sumerent, & magis quàm mulieris gradum fingerent.* Hæc mollities ad majorem fastum ambulationis exprimendum, talis est, qualem Amator Lauræ Petrarch. in suæ describit, dicens de eadem, quod *passu tardo &* Poësiis. *lento* in Templum processerit. Hæc denique incessus forma ab erudito Pontano reprehenditur, illic Ad 1. Georg. ubi supra Textum Ovidii (in quo de Gigantibus sic fast. 5. loquitur:

Terra feros partus, immania monstra Gygantes
Edidit, ausuros in Jovis ire domum.
Mille manus illis dedit, & pro cruribus angves.

Hæc refert: *Quod autem ait habuisse angves pro cruribus, hoc nempe est, quod incessu quodam superbo, tanquam angvium spiras imitati sunt: videlicet non sine fastu in semicirculo, contortis pedibus, seu vestigiis. Idque Thrasonibus, popularisque auræ captatoribus in consvetudine est.*

Nihilominus quod de Isaia superius relatum est, de fæminis literaliter intelligendis loquitur. Hinc non abs re in hac significatione sumendum esse conjecturare possumus. Ut verò hanc propositionem etiam inter antiquos Authores stabiliamus, primò se nobis Euripides offert, qui in Medea sua, de regia quadam puel- Euripid. in la loquens ait: *Inde, relicto throno, surgens peram-* Medea. *bulat ædes, molliter incedens, pede candido, donis exultans, & multum sæpe erecto collo, oculis circumspiciens.* Dixerit quis non immerito memoratum Prophetam originale esse qui primus hos mores descripserit, quem deinceps Euripides copiaverit. Sed nec Petronius Arbiter minus propriè ad rem, dum ait: *Quò enim spectant flexæ pectine comæ, quo facies* In Satyr. *medicamine attrita, & oculorum quoque mobilis petulantia? quò incessus arte compositus, & ne vestigia quidem pedum extra mensuram aberrantia? Nisi quod formam prostituis, ut vendas?* Aperitur hic amplissimum argumentum, ad deformandam invectivam longissimam contra choreas, contra quas antiqui Patres tam diffusè tam severè scripserunt.

De teneritudine, & levitate prædicta locus Deuteronomii insignis est, qui ait: *Tenera mulier, & delicata, quæ supra terram ingredi non valebat, nec pedis* Deut. c. 28. v. 56. *vestigium figere propter mollitiem, & teneritudinem suam.* Idem de Regina Esther legitur: *Assumpsit* lib. Est. c. 15. v. 6. *duas famulas, & super unam innitebatur quidem, quasi pro deliciis, & nimia teneritudine corpus suum ferre non sustinens.* Admirabile est, quod supra hunc locum P. Pintus ait: *Nisi quod purissima Regina non* Loc. cit. *tam vitii affectu, quàm liberandi populi causâ, captandis Assueri oculis, hanc incessus mollitiem inculpabiliter simulabat.* Hanc ambulandi formam Ponti incola intellexit, dum binis verbis totum succinctè concludit:

Est & in incessu pars non temnenda decoris.

Hunc lasciviendi modum, & affectatam ambulandi 3. de Art. Amand. mollitiem Vatablus, commentando scripturam superiorem sic demonstrat: *Quandoquidem fastuosæ*

sunt

sunt filiæ Sion, & porrecto collo incedunt, ac fallaci osculorum nutu incedendo, molliter ac fractè eunt, & pedibus suis ornamenta adhibent.

Sic enimvero passus quasi fracti sunt, & infantiles, hinc à sensatis non immerito deridentur, de quibus Petronius Author Satyricus inquit:

- - - omnibus ergò
Scorta placent, fractique, & enervi corpore gressus,
Et laxi crines.

Non minus eleganter Propertius:

Quæ caput, & digitos, & lumina nigra puellæ,
Et canit, ut soleant molliter ire pedes.

Hinc Ovidius cum his:

Sed sit & in multis modus: hic quoque rusticus alter
Motus in incessu, mollior alter erit.

Legantur de his Catullus, Lucanus, Statius, Claudianus, Lucretius, & alii inter poëtas meliores, qui meliorem quoque Italis poëtis dicendi formam, & phrasin suggesserunt. Quos motus interim magnus ille Ethicus Seneca, tanquam pueriles detestatur, dum inquit: *Tenero & molli incessu non ambulamus, sed repimus.* Videtur hæc methodus, ipsam ambulationem excedere, & saltui, vel reputationi similior esse.

lib. 7. caus. nat. c. 31.

Sic Euripides matrem introducit admonentem, & corrigentem filiam suam, quæ quasi pedibus plaudebat, & quasi exilire supra currum videbatur: verba ejus hæc sunt: *Tu verò filia mea, relinque equestres currus, tenerum ponens pedem, infirmumque.* Omnis hæc ambulandi ars, qua fæminæ sibi decorem & gratiam affingebant, in hoc consistebat potissimum, ut agilitate, & levitate, quasi summitate pedis pavimentum tangere viderentur. De hoc diffusius præmemoratus Satyricus Author Petronius tractat, his verbis concludens:

In Aulide.

Planta decens modicos nescit calcare lapillos:
Et dura lædi scelus est vestigia terra
Ipse tuos cum ferre velis per lilia gressus,
Nullo sternuntur leviori pondere flores.

Hi sensus ergo poëtarum non vulgarium sunt, quorum supra meminimus.

Nec solo intuitu elegantiæ, aut luxus fæminei, hic passus lentus tardusque in consvetudinem abiit, sed Pater Pintus asserit, hoc propter pompam & majestatem factum esse: unde gradum hunc pompaticum, & passum gravem appellat, Authorem adducens Patrem Sanchez qui quasi cum admiratione sic ait: *Ecquis gradus pompaticus? Ego illum capio, qui non merum fastum, & arrogantiam involvit: Sed simul decorem, & quodammodo rhytmicam mensuram adhibet gradienti.* Est autem umbra quædam choræarum, quæ *cromaticæ*, vel graves dicuntur. De his Catullus sic habet: *Quam videtis turpe incedere rhytmicè, ac molestè.* Et Propertius:

Passus pompaticus & gravis.

Spicil. Sacram. Tract. 1. c. 36.

Ibat & expanso planta morata gradu.

Hic incessus proprius est personis insignibus, magnæque authoritatis in hujus rei testimonium Pater Ramirez quendam incognitum authorem, nomine Ruthg adducit, qui de Polyxene sic ratiocinatur:

Var. lect. lib. 5.

- - - pede fulta brevi procera venustas,
Poplitis erecto vibrans vestigia gressu.

Pariter de Helena:

Pes brevis incessu terram librante supino,
Lascivum suspendit iter, currumque decora
Mobilitas compto libramine ponderat artus.

A Latinis passus, vel gradus Junonis nominatur, à Græcis mutuato nomine. Appellatur item passus complicatus: fiebat enim vestibus propemodum plicatis. Tantopere ad compositionem personæ externæ attendebant, fortè cum interna plena incompositione esset. Junonis dicitur, Virgilius enim fabulatur, tali modo eam loqui solitam, utpote Numinum Reginam: *Atque ego Divum Regina incedo.* In hunc modum (inquit Livius) virgines eidem dicatæ incedebant: *pulsu pedum modulantium incesserunt.*

Quidam hunc pomposum, & decorum incessum transcendendo, eum in arrogantem, & fastuosum convertunt: huc respiciunt, juxta omnes commentatores, dicta Spiritus Sancti, jam alibi memorata: *Annuit oculo terit pede.* Ubi cum expressione singulari versio Tigurina sic legit: *Indecorè pedes suos succutit:* quasi rumorem pede excitans. Cui Pater Salazarus subscribit, dicendo: *Solent enim, qui pompaticè gradiuntur, pede supplodere, ut pede ipso se instare testentur.* Tumultum excitant, & hoc ipso adventum suum annunciant. Hæc pomposa ambulatio per Prophetam Amos detestationem suam habet, ait enim: *Væ qui opulenti estis in Sion, & confiditis in monte Samariæ, optimates, capita populorum, ingredientes pompaticè domum Israël.* Marcus Tullius prudenter ab hac stolida, & affectata incedendi pompa nos præcavare docet, illic ubi inquit: *Cavendum est, ne tarditatibus utamur in incessu, mollioribus ut pomparum ferculis similes esse videamur.* Castigationem severissimam, & vindictam minitatur Altissimus, in eos, qui cum hujuscemodi pompa gradiuntur, idque apud Sophoniam: *Et visitabo super omnes, qui arroganter ingrediuntur limen in illa die.* Terribilis dies, in qua & ipsa pedum commotio sub scrutinium Judicis cadet.

Prov. 6.

Cap. 6.

lib. 1. offic.

Cap. 1.

Præter hos gradus jam supra adductos, alii rursum sunt, quos dixeris his contrarios, qui omnino incompositi, & extra omnem mensuram sunt: quorum usus in Orgiis Bacchi exordium suum sumpsit. In quibus ludis supra utres oleo repletos confertim saltando, diversimode incompositis gesticulationibus & intorsionibus corporis retrorsum latebantur. Hinc Poëta: *Unctos salire per utres.*

De actibus tam nefandis, tamque alienis ab omni honestate, & quos mens bene morata refugit, ulterius penna mea historiam prosequi abhorret. Lectorem itaque curiosum ad eos Authores transmitto, qui disertiores me de materia choræarum scripserunt. Id solum hic dixerim hunc motum tam incompositum apdellari à Seneca, motum fullonicum: A fullonibus ducta similitudine, qui cum mira membrorum jactatione & inflexione, pedibus suis pannos conculculcant, quos tali modo lavant, & tingunt. Huic rei authoritatem impertit Nonius, dum ait: *Et propè in urbe erat ibi in elegantibus puteis cunctorum squallens multitudo velorum, pedibus peragilibus calcans tunicas, pedibus inter se contendentibus.* Idem confirmat Titimus: *Terra hæc nova est, quasi ubi tu solitus pedibus argutarier, dum compescis cretam, & vestimenta eluis.*

Dian. l. 3.

De fullonib.

Omittere hic nequeo quin recenseam id, quod ad majorem condemnationem eorum hominum tendit, qui cum irreverentia, & sacrilegio consecrata vero Deo templa tam parum in honore habent, ut ubi eis patrocinium impetrandum erat, magis peccatorum culpas aggravent: Itaque tacere non possum motum quendam superstitiosum, quem antiquitas *passum trepidationis, & timoris* appellavit, quo veteres ad delubra Deorum suorum progrediebantur. Verificatur traditio hæc inprimis per Lucanum poëtam, qui quendam reprehendit, quod cum nimio respectu, & ultra quam conveniat submisco, tumulum Pompei hominis turbulenti veneratus sit, his verbis:

Motus trepidationis & timoris in locis sacris.

omnia

- - - omnia Lagi
Rura tenere potest, si nullo cespite nomen
Hæserit. Erremus populi, cinerumque tuorum,
Magne, metu nullas Nili calcemus arenas.

Hic timor in populo Philisthæorum impressus erat, illic nimirum ubi Idolum Dagon, truncato capite, & mutilatis manibus, prostratum viderunt. Vix enim ad resciſſum caput approximare ausi sunt: cum reverentia enim, & tremore fragmenta illa recomponebant, prout liber primus Regum commemorat. Atque ita Veterator ille, hostis animarum, cultum & latriam soli Deo debitam sibi attribuendo, ficta & falsa hac religione, à vera & perfecta abstrahere nititur.

Non minus superstitiosum est, quod Cornelius Tacitus refert, ubi de Senonibus loquens, sic ait: *Est alia luco reverentia: Nemo nisi vinculo ligatus ingreditur, ut minor, & potestatem numinis præseferens. Si fortè prolapsus esset, attolli, & insurgere, haud licitum: per humum evolvitur.* Sic enimvero luci observabantur, in quibus religioni erat cecidisse: itaque cavebant, ne humi rependo dici posset (sic tradebant) in quadrupedem transiisse. Sed quot inter Christianos sunt, qui turpiter in Ecclesiis cadunt, quibus si ruina ad interitum esset, plures utique mortui, quam viventes illic reperirentur.

Passus item, qui ad perterrendum formatur, quo umbræ prædecessorum nostrorum (sic ille inquit) moventur, tum cum posteris suis apparent, sic ab Ovidio describitur:

- - - vidi procedere longam
Ante pedes umbram (nisi quod timor illa videbat)
Sed certè sonituque pedum terrebar &c.

Et Virgilius:

Nunc omnes terrent auræ: sonus excitat omnis
Suspensum.

Et paulò infrà:

- - - Subitò cum creber ad aures
Visus adesse pedum sonitus.

Videtur ipse Creator orbis (sic P. Pintus ait) pro capacitate nostra, in paradiso post peccatum inobedientiæ primo Parenti nostro ad terrorem, & metum ita se movisse: juxta illud Scripturæ: *Cùm audisset vocem Dei deambulantis in paradiso ad auram post meridiem*, ubi concludit præfatus Author: *Ego puto, vocem deambulantis, esse deambulantis strepitum, & graviorem quendam pedum pulsum, quasi ipsi gradus grandiores, & sonantes iram, tantum non prolatis verbis, testarentur.* Huic opinioni suffragatur S. Leontius, qui Adamum sic cum Deo loquentem introducit: *Vocem tuam audivi ambulantis, & abscondi me: & cur timerem satis erat vel pedum tuorum strepitus. Tanti enim Judicis omnia clamant membra.* Hæc igitur quæ dicta sunt, non modica nec parca mihi videntur, dum de motu & officio pedum, gravi, lento, decoro, eleganti, pompatico, tremebundo, & terribili locuti sumus. Restant dicenda

DE CURSU.

HÆC actio item propria pedis est: unde si prætermittere hoc in genere quæ memoratu digna sunt, voluerimus, tollemus, ut opinor, proprietatem quandam, quæ ad hoc valet, ut necessitati urgenti succurramus, ut pericula effugiamus, & ad metam desideratam velociter pertingamus. Sic ergo in nobilissimo quodam consessu venerabilium virorum ego quoque memini peroratione quadam ad persvadendum exercitium, & operationem, me de usu, & cæremonia dixisse, quam hic allaturus sum. Exhortatio mea hujuscemodi erat: Dirigite oculos vestros, auditores mei, ad septum, stadia, vel curriculum, & illic considerate velim, cum quanta velocitate ad propositam sibi coronam & metam equi decurrant. Sed ille cursus qui sequitur, non irrationabilium animalium, sed hominum ratione præditorum, & sensatorum erat, juxta Herodotum, Platonem, Pausaniam & Erasmum. Antiquus Atheniensium mos erat, ut si quando in vicinia illa ludi Vulcanii celebrarentur, robustior juventus strictissimo vestimento præcincta, ab ara Promethei, unde signum excursionis dabatur, ad consequendum, & obtinendum bravium infatigabiliter usque in Portam Atheniensem decurreret: idque hac exotica methodo, ut primus in manu facem succensam gereret, quam subsequenti porrigeret, siquidem vel lassitudine, vel quovis casu alio à cursu suo declinare vellet, & sic deinceps secundus tertio, usque ad eorum postremum: sed infortunatus erat, in cujus manu extingvi facem contingebat: inter umbras enim omne gloriæ suæ lumen amittebat. De hac consvetudine ego ansam accipiens adhortabar auditorium meum, usurpando dictum illud Evangelicum: *Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris.* Nec aliud quàm stadium est vita nostra, juxta Apostolum Paulum, ubi: *Omnes quidem currunt, sed unus accipit bravium.* In hanc itaque sententiam Oratorum Princeps, volendo indicare quantùm deceat Principem esse assiduum in labore, & exercitio, sic ait: *Non enim, quemadmodum in palæstra, qui tædas accipit, celerior est in cursu continuo, quàm ille qui tradit, ita melior Imperator novus, qui tradit exercitium, quàm ille, qui discedit.* Alludendo ad hoc, quod gloriosius sit suscipere, quàm tradere officia, non secus ac facem illam.

Herodotus asserit hanc consvetudinem à Persis inventam, qui taliter in ordinem redigebant, tam equos, quàm equites, ut vicissim sibi facem tradere ordinatò possent. Pausanias in descriptione ludorum hujuscemodi admodum copiosus est. De quibus omnes conveniunt, quod in honorem Promethei instituti sint, quippe qui face, qua radios Solis furatus fuerat, descendit ad animandum Epimetum suum: prætendendo per hoc signum, se vividos, & animatos esse in cursu suo. Consvetudinis hujus mentionem habet Plato, asserens idipsum fieri solitum in honorem Minervæ. Volunt nihilominus Authorem, & Inventorem ludi Prometheum ipsum fuisse. Per quæ omnia eorum hominum ignavia redarguitur, qui ad operandum aliquid adduci nullo pacto possunt.

Actus item ille, quo fax alteri porrigitur, ad hominem refertur, qui se à negotio quodam expediendo, aut ab officio, vel legatione, ejusdem administrationem alteri resignat, & eum in munere illo impendit. Hinc universale proverbium, non tam per Græciam, quàm per totum terrarum orbem enatum est: *Cursu lampam trado.* Propter quod Lucretius, qui multum in arcanis naturæ penetrandis desudavit, loquens de continua nascentium successione, qua alter alterum impellit, sic ait: *Cursores vitæ lampam tradunt.* Marcus Varro successiones officiorum describendo (quippe quæ de una ad alteram manum descendunt) sic loquitur: *Sed ô Merule! Axius noster, ne dum hoc audit, physicam addiscat: quo de fructu nihil dixi: cursu lampadam tibi trado.* Hoc Punctum Plato ad vivum tangit, dum sic habet:

Margin notes (left): ...tam. | Æneid. | ...il. Sacr. ...d. 1 c. 36. | ...3. | ...ad Phot. ...c. 272. | ...ercitium
Margin notes (right): *Herod.* | *In Vrania.* | *Plat. lib. de Repub.* | *Pauf. in Attic* | *Erasm. Adag* 38. | fax data in manus cursorum. | Vita nostra stadium est. | Ad Herennium. | *De re Rustica* 3. c. 15.

Cives oportere liberis generandis atque educandis operam dare, ut vitam, quam ipsi à majoribus accepissent, vicissim quasi tædam ardentem posteris tradant. De hoc illud Persii, semper alioquin obscuri, intelligitur:

Qui prior es, cur me indecursu lampada poscis?

His verbis Aristophanes usus est: *Jam nemo queat gestare facem, quod non curant exerceri.* Tali modo socordiam, & segnitiem suorum concivium coarguit. Ecce quàm aptis similitudinibus, proportionibus, & doctrinis prudentissimi viri Antenati nostri semetipsos ad operandum exstimulabant, & juventutem à turpi otio divertebant: quod omnium vitiorum parentem dixeris, æruginem ferrum consumentem, imo viros quoque robustissimos, & fortissimos. Interim ego hic calamum in historiis, ritibus, & consvetudinibus tantisper otiosum relinquo, ut eum tamen quantocyus resumam ad explicandas

DEDICATIONES.

QUanta compassione digni sunt, quanta item admiratione Pagani, gens misera; quippe cum Altissimi Dei cognitionem veram non haberent, nihilominus in superstitioso cultu, & severissimis religionis suæ legibus sine utilitate & fructu consumebantur, & pessum ibant. Hi obsequium Numinibus suis præstabant, quibus utique majores & meliores erant: dotati enim erant motrice facultatum suarum anima, cum illa sine sensu & anima sint. Velificabant igitur pauperculi, sed non ad portam: currebant, sed non ad metam: sagittabant, sed punctum non attingebant. Plato contemplativus rationem indagat, quare ab antiquis maxime prudentibus, historia pigmæorum tanquam fabulosa sit habita: & concludit: quod sibi impossibile videatur, in tam brevibus corpusculis, contineri posse animas rationales, quæ intelligentias suas tam minutis particulis dispertirent, globis, inquam qui animabus solum vegetativis animati sint. Religio homini non secus ac anima indita est, à qua nunquam divelli potest, sicut nec umbra à corpore, nec lux à radiis, nec radius à sole. Hinc est, quod Albertus Magnus supra Platonis sententiam illam, qua Pygmæos inveniri negat, sic ad informationem nostram loquitur: *Hac ratione forte munitus Suessanus pygmæos homines non esse fassus est, quia perfectum rationis usum non participent: idque magis adstruit, quoniam religione careant: Cùm tamen, juxta Platonis mentem, religio soli & omni homini propriè conveniat.*

Religio indita homini à natura.

Quare Pygmæi non dentur.

Religio propria soli homini.

Hinc mirum non est si ad conservationem partium corporis, ab omni oppressione, & periculo, quamque earum aut signo cælesti, aut Numini, aut Deitati assignarunt, & in tutelam dederunt: prout supra jam memoratum est, & infra memorabitur. Porrò cum reliquarum partium enumeratio jam facta sit, restat nunc videre dedicationem pedum: de quibus illud, Authorum unanimi consensu asseritur, eos apud Veteres inprimis dedicatos fuisse Mercurio, sicut & libræ, & piscibus. Id quod non sine magno mysterio factum crediderim, si ad finem moralem harum dedicationum intendere voluerimus, non minus etiam si ad sensum literalem. Igitur non sine profundo & mystico intellectu, prout diximus, id factum est. Mercurius enim cum Legatus Jovis ordinatus sit, depingitur pedibus alatus: unde etiam svavissimus Concivis meus Hieronymus Preti, de Hermaphrodito, filio præfati Mercurii sic ait:

Pedes dedicati Mercurio, libræ, & piscibus.

Salmae.

Bramò d'aver souente
I veloci taleri
Del suo gran Genitor pennuto arnesse.

Hic sensus docet proprium pedis velocitatem esse. Sed si Cylenius Jovis Nuncius erat, nunquam tam velociter movendi sunt, quam cum divinæ voluntatis imperium exequendum est. Hoc ipsum est quod Regius Cantor expressit: *Gressus meos dirige secundum eloquium tuum:* Et alibi: *Dirigantur viæ meæ ad faciendas justificationes tuas.*

Non solum manibus, sed & pedibus & corpore toto inquirere solemus quod perditum est. In quærendo Deo, inquit S. Augustinus, simus Mercurii, toti pedibus constemus, toti vigilantia: hinc decet nos alis instructos esse. *Quæramus inveniendum, quæramus inventum: ut inveniendus quæratur occultus, & ut inventus quæratur immensus.* Dedicandi sunt item pedes nostri, & libræ, & piscibus. Sidus piscium, juxta Astronomos, domus Jovis est, & libra signum justitiæ. Itaque pes hic dedicandus est, id est eum ambulare oportet juxta normam humanarum, & divinarum legum. Id quod primo loco Psaltes Regius inquit: *Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini.* Et Spiritus Sanctus alibi, ut nos de peccatorum blandimentis retrahat, sic ait: *Fili mi, si te lactaverint peccatores, ne acquiescas eis, prohibe pedem tuum à semitis eorum.* Euripides eleganti ssimè: *Justia*, inquit, *harmonia, & concordia est totius animæ cum concinnitate.* Itaque ab hac declinare velle, tædiosissimæ, & inimicissiæ dissonantiæ causa esset, qua ipsius animæ harmonia tam decora interrumperetur. Idcirco Plinius eleganter ait: *Egregium imprimis est, ut foris, ita domi, ut in magnis, ita in parvis, ut in alienis, ita in suis agitare justitiam.* Quæ materia vastissima pro iis est, qui in eadem exerceri desiderant.

In Ioannem.

Prov. 2.

Ap. Stobeu[m]

Plin. Iunio[r] lib. 7.

SIGNATURÆ HERBARUM, ET PLANTARUM.

CUM qualitates, affectiones, & symptomata pedum, eadem sint cum manibus, (utrique enim fluxionibus subjecti sunt, hæ quidem chyragricis, illi podagricis) curiosum lectorem ad ea remitto remedia, quæ jam supra in tractatu manuum relata sunt; quæ hic recapitulare velle, cum eadem sint, non nisi superfluum, & frustraneum esset. Utræque partes, utpote in extremitatibus sitæ, eandem similitudinem habent, instructæ digitis, partibus concavis, & convexis fortificatæ, munitæ nervis, & musculis, aliisque partibus similaribus, prout Anatomia docet. Hinc natura æqualiter composuit ordinavitque, tam simplicia, quàm mixta, tam manibus, quàm pedibus expedientia, ex quibus proinde sine intermissione divinæ largitatis munificentiam cognoscimus.

Simplici[a] simul & mixta æqualite[r] manibus pedibus medentu[r]

NOTÆ ANTIQUORUM SUPRA LITERAM P.

NON est quod viatori tantopere molestum sit, quàm iter hiulcum, scabrosum, & incertum. Quot elegantissima monumenta Artificum negliguntur & per incuriam in obscuro latent, eo quod eorum inscriptiones ignorantur: quæ nihilominus si nil aliud, certè memoriam defuncti exhibent: digna utiq; ut à posteris legantur, & relegantur. Plerumque autem in

in vilipendio sunt, quia mysteriorum abdita non comprehenduntur, nec abbreviaturæ, vel characteres explicari possunt. Unde cum plura ego in hunc librum contulerim, spero me Lectori non modicum utilitatis procurasse. Cum ergo hactenus zifram literalem illam exposuerim, quæ cujusque humanæ partis nomenclaturam inchoat, ut eidem consvetudini meæ inhæream, literam quoque P. pro conclusione exponam.

Exprimebatur autem hæc per contactum pedis, pes enim hanc in capite literam gerit. P. autem solum apud veteres in notis significabat: *pupillus, posuit, pes, publicus.* P. A. *Pluviæ arcendæ.* PACE. P. R. *Pace populi Romani.* P. ÆL. AUG. LIB. *Publius Ælius Augusti Libertus.* PAL. *Palmensi.* PAR. *Parentum.* PARTH. *Parthicus.* PAT. *Patritius.* PA. DIG. *Patritiatûs dignitas.* P. C. *Pactum confectum. Patres conscripti. Pecunia constituta. Præfectus castrorum.* P. D. *Publice dedit.* PCP. *Principem.* P. E. *Potest esse.* PEC. *Peculium. Pecunia.* PERT. *Pertinax.* P. F. *Publii filius. Patris filius. Potest fieri.* P. E. *Positus est.* PE. F. *Publice fecit.* P. H. C. *Publicus honor curandus.* P. H. *Positus hic.* PFM. *Paterfamilias.* PICEN. *Piceni.* PIENT. *Pientissimus.* P. IR. *Populus, vel Publius irrogavit.* P. I. R. *Populum Jure rogavi.* P. JU. *Principi Juventutis.* PD. DC. *Pondera duodecim.* P. L. *Publii Libertus.* PLB. vel PL. *Plebis.* PLEBS. URB. & HON. V. *Plebs Urbana & honore usi.* P. M. *Principi militum. Pontifex Maximus.* PO. RO. *Populi Romani.* POMP. *Pompejus.* PON. M. *Pontifex Maximus.* POP. *Populus.* POSTH. *Posthumus.* POT. *Potestas.* P. P. *Pater Patriæ. Pater Patratus.* P. P. P. P. E. S. S. S. E. V. V. V. V. V. V. V. V. F. F. F. F. *Primus Pater Patriæ profectus est secum: salus sublata est: venit victor validus, vincens viris urbis vestræ, ferro, fame, flamma, frigore.* P. P. HIS. C. *Præses Provinciæ Hispaniæ citerioris.* PQ. *Postquam.* P. P. C. *vel* P. C. *Patres conscripti.* P. P. P. B. M. *Pietatis plenus posuit bene merenti.* P. P. R. *Pace populi Romani.* P. R. *Populus Romanus.* PR. *Prætor.* PRÆ. VIGIL. *Prætor vigilantissimus.* PRÆ. URB. *Præfectus urbis.* PRÆ. PRS. *Præfectus Præsidii.* P. EX. R. *Post exactos Reges.* PRID. NON. APR. *Pridiè nonas Aprilis.* PRINC. JUVENT. *Princeps Juventutis.* PRID. KAL. vel K. *Pridie Kalendas.* PROC. *Proconsul.* PROCC. *Proconsules.* PRON. *Pronepos. Proneptis.* PROPRÆ. *Proprætor.* PR. S. *Prætoris sententia.* PR. UR. *Prætor Urbanus.* PRS. *Præses.* PRSS. *Præsides.* PRS. P. *Præses Provinciæ.* PR. PR. *Præfectus Prætorii.* P. S. *Posuit sibi.* PS. *Plebiscitum.* P. S. F. *Publice sibi fecit.* P. S. F. C. *Publicæ saluti faciendum curavit, vel ita: Proprio sumptu faciendum curavit.* PSC. *Plebiscita.* P. S. E. S. *Posuit sibi & suis.* P. S. TQ. H. *Præcipito, sumito, tibique habeto.* PV. *Pupilla.* PUB. *Publicus.* P. V. D. *Pro voto dedit.* P. V. E. *Populo visum est.* P. X. *Pedes decem.* Poterit Lector æstimare de his quanti momenti hæc litera sit: amplior enim in significatione sua est, quàm reliquæ. Si vero his fusiora desideras, mi Lector, poteris ingeniosissima indagine tua ulteriora rimari in iis Authoribus, qui hanc materiam prolixius tractarunt: Ego enim jam progredior ad considerandа pedis

EPITHETA.

NEc inter Poëtas, nec inter Oratores ullus est, qui non fateatur in descriptionibus tam adæquatam esse similitudinem oportere cum objecto quod describitur, ut descriptio objecti descripti imago dici possit: Jam vero hæc imago non aliunde melius exprimitur, quam Epitheto, vel adjuncto. Dici poterunt Actioni motum impertire, quamvis inanima sint: & non secus ac lumina quædam de umbris mortuis orationis, alioquin exangvis, colorem vitæ educere. Duobus versibus, Poëta Lyricus Venusinus affectationes humanas, ejusdemque actiones expressit, dicendo:

- - - tristia mœstum *In Arte.*
Vultum verba decent, iratum plena minarum,
Ludentem lasciva, severum seria dicta.

Ingeniosa inventione Poëtica svavissimus Comes Fulvius Testius mala, quæ de vase Pandoræ Deæ effusa sunt exprimit, inter alia hæc referens:

L' afflitta pouertà, l' egra vecchiezza,
E' l vestito di brun lutto funebre.

Ubi ad vivum descriptus apparet senex semper infirmus, semper dolens, vestitu lugubri, portans umbram sepulchralem. In alio loco amœniori sic habet:

Battea nel sen di Teti
Zeffiro, adulator, placide piume.

Alludens ad hujus venti naturalem blanditiem, quæ velut adulabundus & deosculans, leni aura afflare solet. Itaque id inconteſtatum est, Epithetum ea quæ alioquin promiscua sunt, & confusa, declarare, & sagaci partitione rem unam ab altera disjungere, ita ut quasi viciniori oculo videri possint, sine corruptione tamen, & deterioratione compositi, imò vero hac distinctione tanto venustius, & perfectius evadere.

Ut ergo pedem, velut terminum, & finem materialem hominis debito ornamento suo non defraudem, accingor ad hoc ut eum cothurno, aut calceamentis suis induam per Epitheta illustrium authorum, qui cum tanta eruditione & eloquentia posteritati lucubrationes suas tradiderunt.

Itaque svavissima Ovidii Clio pedes teneros appellat: *Impediunt teneros vincula nulla pedes:* Apulejus pedes ambrosios vocat: *Pedes ambrosios tegebant soleæ.* Vagos rursum Ovidius: *Erramusque vago per loca sacra pede.* Idem fugaces: *Fluxère interea pede tempora laxa fugaci.* Candidos Pontanus: *Albentemque pedem, nudasque ad flumina suras.* Idem nitidos: *Gauderem nitidis ipse premi pedibus.* Niveos idem: *Laxa fluat niveos vestis ad usque pedes.* Tenellos Pamphylus: *Pectus candidulum, pedem tenellum.* Candentes Baptista Pius: *Candentem nostro contulit illa pedem.* Idem agiles: *Temperat atque agilis fert amor ipse pedes.* Idem facetos: *Vincula sandalii baccata, pedesque faceti.* Argenteos Juvenalis: *Nam pes argenteus illis, Annulus in digito.* Supplices Seneca: *Ut sacrá Phœbi supplici intravi pede.* Albos Juvenalis: *Nuper in hanc urbem pedibus qui venerat albis.* Bifidos rursum Ovidius: *Bifidosque reliquit rima pedes.* Idem bisulcos: *Pulvereumque solum pede palsavêre bisulco.* Faustos Horatius: *I bone, quo virtus tua te vocat, I pede fausto.* Veros Persius: *Cum fallit pede regula vero.* Manto pudicos dixit: *Pedibus calcata pudicis.* Eadem eburnos: *Læva viro diffusa pedes velabat eburnos.* Aureolos Catullus: *Transfer omine cum bono limen aureolos pedes.* Idem molles: *Quo mea se molli candida Diva pede.* Formosos Propertius: *Limine formosos intulit illa pedes.* Idem celeres: *In celeres gloria nata pedes.*

Lib. 1. Fastor. *In Ep.* *Loc. cit.* *Satyr. 11.* *Oedip. Act 4.* *4. Metamorph.* *2. Epist.* *Satyr. 4.* *Lib. 1.* *3.*

Interim Lector, his ingeniosiora, vestigiis superiorum inhærens, invenire poterit, ad quæ deinceps describenda accingatur: Ego enim his ultra non immoror, sufficiunt enim quæ jam allata sunt.

PHYSIOGNOMIÆ.

NOn modico temporis ſpatio dubius ſteti, cum cogitationibus meis conflictatus, dum ſtatueram de materia hac Phyſiognomica nil referre, utpote quam ſemper opinatus ſum parum in ſe emolumenti continere, ſicut & Aſtronomicam: Cujus ſtudia ut vir moraliſſimus Alciatus percelleret, Phaëtontem repræſentabat, de curru ſolis præcipitatum, jungendo ſententiam: *Qui alta contemplantur, cadunt.* Sic uxor Philoſophi cujusdam, qui hujuscemodi applicationibus delectabatur, eidem improperavit (cum pede in foſſam cadere intuita eſſet) dicendo: *Quæ ſupra nos, nihil ad nos.* Adhuc vehementius me abſterrebant prædilecti Diſcipuli verba, quæ ex ore divini Magiſtri ſui ſumpſit, & ſic habent: *Nolite judicare ſecundum faciem, ſed rectum judicium judicate.* *Joan. c. 7.*

Phyſiognomiam non vituperandam ſiquidem ej' ſtudium qualitatibus elementaribus inhæreat.

Rurſum in contrarium (ne videlicet omnino ſtudium hoc negligendum cenſerem, maximè in quantum qualitates elementares conſiderantur, de quarum exuperantia, aut decrementis, varietas paſſionum, & affectuum erui poteſt) doctiſſimus Aldrovandus perſvaſit, qui inter alia ſic refert: *Itaque hominum aſpectus, licet ſpecie eſſentiali non diſcrepent, accidentalis tamen differentia ſervanda eſt: quoniam hæc pro morum diſcrimine nobis ſummopere famulatur. Quamobrem ſi breviter omnes humani corporis partes meditemur, ex illarum varia diſpoſitione, & figura diverſi etiam hominum mores eliciuntur.* *In hiſt. monſtr. pag. 89.*

Hoc ergo duce deſcendendo ad partem ſuræ, & pedis (quod ſi de ſura in ſuperioribus nil retuli, idcirco factum eſt, quia nihil notatu dignum invenire mihi licuit) hoc dicendum eſt, opinionem eorum, qui de materia hac tractârunt, eam eſſe, nempe qui ſuras, vel tibias piloſas gerant hoc eodem ſigno, moribus diſſolutos, & luxurioſos eſſe coargui: idque idcircò fortaſſe, quod piloſitas caloris abundantiam innuat.

Tibiæ craſſæ, & turgentes, fortitudinem denotant, & robur complexionis: eo quod ſuccus vel ſangvis eis benè temperatus, & vigor unitus ſit. Pedes vel tibiæ nervoſæ, & ſubtiles, ſicut ſunt avium, ſalaciam indicant, & mollitiem: ſicut item ſuræ craſſæ animum effeminatum, & laſciviam demonſtrant: Porrò ſiædem debita proportione dotatæ ſunt, argumentum ſunt ingenii benè diſpoſiti, non minus & complexionis moderatæ, & temperiei, quæ in nullo excedat.

In fine tibiæ, malleoli ſunt, qui in homine robuſto largi & aperti ſunt: in feminis, & hominibus delicatis, carnoſi & pingves. Si horum partes longiores, & carnoſæ ſunt, ſignum ſunt ingenii ſimplicis: ſicut ſi calcaneus pedis in eundem modum formatus eſt, eandem ſignificationem habet.

Quod pedem ipſum concernit Martialis Zoilum ſuum, hominem fraudulentum & veteratorem ſic deſcribit: *Brevis pede.* Unde etiam pes grandis, & rite articulatus, indicium præbet roboris & vigoris. Anguſti econtra, & exiles, ſicut ſunt pedes fæminarum, muliebrem animum, & mollem, & laſcivum denotant. Planta pedis non concava, ſed usque adeo explicata, ut terram tota contingat (quantum quidem Peripateticus noſter docet) fraudulentiam, & verſutiam præſefert: & huc, ni fallor, præfata Martialis verba (*brevis pede*) reſpiciunt: Zoilum, inquam, inceſſus, & veſtigii brevis eſſe.

Homines tardi ingenii, & judicii, pedem plerumque craſſum habent: debiles autem complexione ſua, eundem brevem ſortiuntur: Maligni gracilem, & brevem. Hic terminatur, quod de Poëta ſumpſimus. Duri ingenio pedem carnoſum habent, & durum: in fornicariis parvus, & pulcher deprehenditur. Digiti præterea, & ungves curvi, ſicut volucrium, proprii ſunt hominum impudentium, & qui ſine fronte ſunt. Ungves ſubtiles, & bene colorati, nativitatem nobilem, & illuſtrem: ſicut ſi pedum digiti quaſi vinculati, & involuti apparuerint, more coturnicum, timiditatem, & ex levi cauſa pavorem portendunt: fortaſſe quod cor talibus involutum ſit, defectu ſpirituum, aut vaſorum confuſione, quæ recte nec diſtincta, nec extenſa ſint, id quod in humano compoſita confuſionem, & perturbationem generat. Quemadmodum autem ordo corporis, & juſta diſtributio membrorum, ordinatum & compoſitum hominis greſſum efficit, ſic ſi judicio noſtro bene ordinati inceſſerimus, caſus Phaëtontis pertimeſcendus non erit.

Sed hic velim lector non admiretur, quod nil de digitis, vel ungvibus in tractatu hoc inventurus ſit: nec enim latere eum debet, jam in ſuperioribus eadem ſat explicata eſſe, dum de manu mentio fieret. Igitur ſi illuc tibi referre pedem placuerit, occurrent & doctrinæ, & intelligentiæ, & ſignificationes tam amplæ, tamque univerſales, ut hic plura jungere ſuperfluum ſit, nec vero etiam plura dicenda invenio: ſiquidem invenero [illegible]nceps, calamo non parcam: ſicut nec te, mi lector, parcum eſſe oportebit auribus tuis.

Hæc ſunt, quæ de his mihi obſervatu digna occurrerunt. Porrò reflectionem ponderoſam, dignamque conſideratione, obſervationem, quæ attentione, & ſedula diſcuſſione virorum ſenſatorum indigeat, Doctiſſimus inter imperfectos alioquin Phyſionomos, Petrus Bercorius, in famoſiſſimis Dictionariis, & Reductoriis ſuis adducit: De qua, ſi delibanda nonnulla curioſo Lectori, pro coronide operis hujus in medium proferam, non arbitror me importunum videri poſſe. De multis inquam, quæ gravis Author ille, in uno alterove Tomorum ſuorum commemorat, per compendium pauca decerpam.

Convenienter ergò ſententiæ S. Auguſtini pedem pro affectu ſumit, juxta illud quod Doctor ille magnus inquit: *Pes meus, affectus meus, illò feror, quocunque feror.* *In Pſal. 9[illegible]* Idem innuit Iſaias Propheta: *Ducent eum pedes ſui longe ad peregrinandum*: *Iſ. c. 23.* quadratiſſima ſimilitudine: nec enim pes unquam moveretur, ſi eum vel affectus, vel voluntas non impelleret. Proſequitur ille: ſicut aves binis alis inſtructæ ſunt ad volandum, ſic homo binis potentiis dotatus, tanquam pedibus binis, ad ſublevandum ſe, & volandum ad contemplationem cælorum, & earum rerum, quæ hanc patriam noſtram concernunt. Harum unâ meditanda ſunt bona, alterâ verò pœnæ ſempiternæ. Priori illa Deum amat, tanquam, ſummum bonum, & unicum objectum amoris noſtri: ſiniſtra verò proximum, velut imaginem, & ſimilitudinem ſuam. Denique uno horum pedum in terris ambulat, altero in Paradiſo. Pes affectus quo in paradiſum gradiendum eſt, oportet ut calceatus ſit, & apertus, ut cum omni vivacitate deſiderii illuc portemur, & jam mente beata illa ſpacia præoccupemus, ad quæ totis viſceribus pertingere aliquando contendimus. Hic nobis omnis induſtria adhibenda eſt, memoria recolentibus, quod Sapientia increata edocuit: *Regnum cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud.*

De his pedibus verificari poterunt verba illa & attributa, data animalibus, ab Eziechele Propheta viſis: *Ezech. c. 1.* *Pedes eorum, pedes recti, & planta pedis eorum, tanquam pedis vituli.* Hos pedes *rectos* eſſe oportet per

juſtitiam:

justitiam : *plantatos* in fortitudine, & tolerantia: *vitulinos* per moderationem, & prudentiam : & sic sibi versum illum Davidicum assumere quisque non verebitur : *Perfecit pedes meos quasi cervorum, super excelsa statuit me.* Hos pedes disponi oportet per sanctitatem moralem, id quod innuitur per verbum illud *perfecit*, complementum significans, & terminum. Ut sicut pedes perfecti dici possunt, cum nil eis nec forinsecus, nec intrinsecus deest; sic affectus nostri tum veraciter ad terminum suum pervenisse dicendi sint, si virtutibus adornentur, & conditionibus necessariis præmuniti & fortificati fuerint. Hinc non immeritò edicendi sumus, quod sicut ad perfectionem pedum naturalium requiritur, ut primò nudi sint, loti, uncti, & posthæc vestiti; sic ad perfectam compositionem pedis mystici, affectûs nimirum, necessarium sit, ut laventur compunctione, nudentur confessione, ungantur devotione, & discretione vestiantur.

Contrahunt pedes faciliter pulveres, & lutum, & omne immundum quod tetigerint : hinc sæpius lavandi sunt, ut condignè purgentur. Idcirco olim factum, ut hospitibus pedes lavarentur, sicut de Loth, & Abraham historia sacra meminit. *Necesse est igitur* (inquit citatus Author) *quod per compunctionem lacrymarum & irrigationem sæpè laventur, ut ab omni immunditia tueantur.* Atque hic sensus est, quem
c. 5. Dilecta in Cantico expressit (& quem jam supra retulimus) *Lavi pedes meos, quomodo inquinabo illos?* Hinc in lege Levitica præcipiebatur, non solùm caput victimæ & intestina lavanda esse, sed pedes quoque : sic enimverò nec solum caput intentionis, nec sola intestina delectationis ; sed pedes omnium affectuum, de corde procedentium, lavandi, & ab omni immunditia, & peccati labe purificandi sunt. Hoc erat præceptum morale, quod Salvator noster Discipulis suis, imò & universo mundo in sacra cœna reliquit.

Refertur de Camelo, quod à natura tenerrimos pedes adeptus sit, atque idcirco, ne offendantur, calceatus & vestitus incedere soleat : cumque maculati, aut sordidati fuerint, consvetudinem animali esse, ut eos ex semetipso lavet. Pariter & nostri affectus corio mortuorum animalium, de quo soleæ formantur, hoc est memoria mortis, muniendi, & cooperiendi; aqua deinceps compunctionis, purgandi, & mundandi sunt.

g. 19. In secundo Regum libro evenit claudo Miphiboseth, ut cum se Regi David, intonsa barba, non lotis pedibus præsentasset, hæreditatem paternam amiserit, quam jam acquisierat. Doctrinam nobis moralem super hoc Propheta Regius suggessit, de quo in assignato secundo Regum dicitur, quod cum in afflictione summa esset, *aperto capite flens, & plorans, nudis pedibus incesserit.* Quærit dæmon, quomodo nuditatem illam cooperiat, moras con-
.c. 2. fessioni & obstacula fabricando. Unde illud Jeremiæ est : *Custodi pedem tuum à nuditate, & guttur tuum à siti.* Sed præcipua pedum nuditas hæc est, ut omni terreno affectu spolientur, idque ut
b. 10. præceptum divinum adimpleatur : *Excutite pulverem de pedibus vestris.* Cumque hi pedes loti fuerint, etiam ungendi sunt devotione, flexibili, & molli. Unde huc referenda sunt verba patientis,
, 29. jam alibi citata : *Lavabam pedes meos butyro, & petra fundebat mihi rivos olei.* Non sic illi, qui linimentum hoc refugiunt, quin potius pedes gerunt avaritia inflammatos, & combustos. Horum pedum figura in illa bestia Apocalyptica habetur, de *Apoc. c. 13.* qua dicitur, quod de abysso egrediens, *habebat ursi pedes* : supra quod commentator ait : *Qui est Animal avidum, & gulosum in tantum, quod cibos, quos comedit, nulli condividere, imò solus vult illos consumere, & vorare.* Et sicut pedes hominum plani sunt, & recti, & pedes ferarum, rapaces, adunci, & acuti : sic pedes affectuum in persona rationabili plani sunt, & svaves, quia misericordes sunt, & benigni : Cum econtra feræ bestiæ, hoc est homines avidi, rapaces, & crudeles, curvitatem pedibus, & tenacitatem, & acumen inducant. Inde fit, quod homo rectus aliena non rapiat, sed propria quoque dividat, & dispertiatur. Mali enim sicut facile rapiunt, sic facile rapta retinent, nec cuiquam distribuunt : Hinc threni de his ita loquuntur : *Sordes ejus in pedibus ejus, nec* *Thren. 1.* *recordata est finis sui.* Hi laquei sunt, de quibus Job : *Immisit in rete pedes suos, & tenebitur planta* *Iob. c 18.* *illius laqueo.* Hujuscemodi homines pedes rectos non habent, aut nudos, sed conduplicatos, & involutos, de quibus in eodem loco refertur : *Undique terrebunt eum formidines, & involvent pedes* *Iob. loc cit.* *ejus : attenuetur fame robur ejus, & inedia invadat costas illius.* Aliter succedit bonis, de quibus in Deuteronomio dicitur : *Tingat in oleo pedem suum; ferrum, & æs calceamentum ejus.* *Deut. 33.*

Plura animalium inepta, & vilia reperiuntur, polypodia, quamvis cum hac pedum multitudine nil valeant. Gradiuntur enim pectore distenso, sicut vermes, erucæ, & similia. Sic sunt homines impii, qui innumerabilibus affectuum suorum pedibus innituntur : nunc huic nunc illi incumbendo, semper pectore terram tangentes : nec enim à terrenis cupiditatibus divelli queunt. Hujusmodi insecta, ut sunt vermes & erucæ, non sine gravi ratione, tanquam immunda, ab altari Dei & sacri- *Levit. 11.* ficiis antiquis arcebantur. Horum aliqui pedem *Deut. 14.* gerunt arrogantiæ, de quibus Coronatus Propheta : *Non veniat mihi pes superbiæ.* Ingrediuntur passu turbulento, & pleno discordiis, de quo Ezechiel *Ezech. c. 32.* inquit : *Conturbas aquas pedibus tuis* : Per itinera fallaciarum, & deceptionis, sicut Job ait : *Festinavit in dolo pes meus.* *Iob. c. 31.* Cum omni crudelitate, & ferocitate bestiarum assiliunt : hinc in Daniele : *Bestia* *Dan. c. 7.* *quatuor dentes ferreos habebat, comedens, & comminuens, & reliqua pedibus conculcans.* His pedibus non desunt itinera libidinis, & immunditiæ, sicut illud Jeremiæ est : *Viri pacifici tui demerse-* *Ierem. c. 38.* *runt in cœno, & in lubrico pedes tuos.* Inter montes & colles mobilitatis, & inconstantiæ incedunt. *Dilexit movere pedes suos, & non quievit, & Do-* *Ierem. c. 14.* *mino non placuit* : sic præfatus Jeremias ait. Sæpius in spinas desideriorum, & avaritiæ impingunt, unde Isaias : *Exiccavi vestigio pedis mei omnes rivos ag-* *Isai. c. 37.* *gerum.* *v. 25.* Atque ita in copiosissima hac sensuum farragine concludit citatus Bercorius : *Sic igitur patet, quomodo pes sumitur in scriptura, tam in bono, quàm in malo.* Ego verò hic ultra non procedo, videor enim mihi sat diffuse de moralibus & mysticis tractasse.

Interim ex eo quod à principio memoratus Author inquit, pedem esse *sicut finem & complementum, sicut basim & fundamentum, sicut axem & apodiamentum*, concludere hac sequenti ode mihi visum fuit :

ODE.

SE di vagar per questa terrea mole
M' invoglio, e di cercar stranio confine,
Metto l' ali a le piante, e pellegrine
Le porto a misurar le vie de l sole:
Per soccorso de l piè fia, che m' involo
De perigli maggiori a le ruine;
E, se piante pur son, da loro al fine,
Queste del verdeggiar speranze ho sole,
Sudare, o Fidii, e accio piu sian venuste
L' opre famose de scalpelli vostri,
Ite a locarle in su le basi auguste;
Che maggiore il mortal fia, chesi mostri,
Se diede il Creator forti, e robuste
BASI animate a' SIMOLACRI nostri.

FINIS LIBRI PRIMI.

INDEX.

INDEX UNIVERSALIS ET COPIOSISSIMUS

Supra materias præcipuas, quæ primo hoc Volumine continentur.

In quo ſtudioſus Lector obſervet, quod ſi quandoque ſub uno Nomine, quæ ſequuntur Alphabeto non reſpondent, id propterea factum, ne materiæ ſibi cohærentes dividantur: id quod pro meliori commoditate inquirentium factum eſt, ne in varios locos disjecta ſint, quæ ad eundem ſenſum ſpectant. Obſervet præterea benevolus Lector, quod ea quæ in Diſcurſu Procemiali continentur, Romanis numeris notata inveniet.

A.

ABDOMEN quid ſit. Paginâ 286
Abraham anno vitæ ſuæ centeſimo, omni benedictione cœleſti repletur; & prolem obtinet. 250
Abrotanus, & anethum, valent pro capillis. 37
Item contra vitia ſtomachi. 283
Item, unà cum ſuis oleis ad promovendum incrementum barbæ. 157
Abſalom, quare cum diſſimulatione, venientes ad ſe manu prehenderit. 207
Abſentia, Dei quantùm noceat. 28
Abſoluto, peccatorum per capillos intelligitur. 35
Abundantia, fortificationum. 18
Miniſtrorum & ſervorum qualiter ſignificata. 201
Abuſus Evangelii figuratus in pedibus contortis. 325
Academia inſtituta ad prohibendum riſum. 134
Academus Rex quantum in hortis ſuis delectamentum habuerit. 313
Acedia quàm deteſtabilis. 238
Acquiſitio virtutis quàm operoſa ſit. 318
Actio, & finis ejus, quomodo intelligatur. 239
Publicata, quomodo deſcripta. 116.203.204.
Quando ſit ſine ſufficienti cognitione & praxi. 327
Actiones, figuratæ in pedibus. 241
Maturandæ ſunt. 86
Gentilium non omnes reprobandæ. 282
Factu impoſſibiles relinquendæ. 204
Actionibus, propriis invigilandum, non alienis. 175
Actus, generoſitatis Chriſtianæ deſcriptus. 188
Reconciliationis divinæ, olim per impoſitionem manuum demonſtrabatur. 207
Religionis, in quanta obſervantia apud Gentiles fuerint. 312
Submiſſionis erat, tetigiſſe barbam. 155
Supplicantium quomodo expreſſus, & repræſentatus. 196
Actus menſura eſt, centum & viginti pedibus conſtans. 234
Acumen ingenii intelligitur in humeris largis. 205
Adam, ejuſque peccatum expreſſum in facie. 107
Quomodo per peccatum perterrefactus. 337
Adianthus prodeſt capillis. 37
Adjumentum, quamvis exiguum, quandoque magnæ utilitatis eſt. 31
Deorum, aut Genii intelligitur per oculum. 57
Humanum, quantum valeat, & quomodo explicatum. 193
Quod datur animabus in purgatorio. 41
Adjuncta, vel Epitheta, quàm neceſſaria ſint. 25
Quas vires orationi addant. 339
Eadem fines Poëtarum palam faciunt, & orationem exornant. 314
Adjutorium verum, nonniſi à Deo, & cœlitùs provenit. 192
Reciprocum, in manibus intellectum. 202
Adjutorium divinum, in tergo intellectum. 174
Dextra Dei nominatur. 206
Quàm neceſſarium ad actiones noſtras. 193. 202
Idem tantopere neceſſarium, ut ſine illo reliqua irrita ſint: quomodo hoc figuratum ſit. 189
Quantam ſecuritatem præbeat iis, qui in eo confidunt. 191
Adoratio in numero octuageſimo intellecta. 242
Quomodo facta fuerit per oſculum manûs. 194
Dei, figurata in genu. 310
Adorationes tribus rebus factæ, & cur. 244
Adulatio, quantùm fugienda. 91
Nonnunquam in oſculo manûs intelligitur. 206
Adulatores in auribus figurati. 89
Adulteris nares truncabantur. 102
Ægineti populi, quibus pollex amputabatur, ut geſtare haſtam non poſſent. 221
Ægyptii principium menſurandi trahebant à digitis. 231
Ægyptus ſcripta & intellecta pro imagine cœli 265

Æqua-

Æqualitas rerum, altercationes sedat, & pondera æqualiter dividit. 188
Quantopere conveniat, & profit. ibid.
Æquitas verum fundamentum prædictionis. 41
Æsculapius, filius Apollinis cur depictus barbatus, pater verò imberbis. 152
Ætas hominis, quomodo distributa & distincta in annis. 240
Quomodo apud Pythagoram intellecta. ibid.
Quo potissimum anno consolidetur, & quando plenos sensus nanciscatur. 247
Æthiopes quare dentes candidos habeant. 119
Æthna mons pro umbilico Siciliæ sumptus. 04
Affectus, inordinatus patrum erga filios in pedibus expressus. 326
Dei, erga animas, intelligitur in manu dextera. 208
Animi, designati in pedibus. 340
Agesilaus, ejusdemque dissimulatio, ne famam cujusdam militis laceraret. 153
Agon, quid apud antiquos fuerit. 234
Agricultura, quàm nobilis & laude digna. 118
Ejus libri, quantùm æstimati. 307
Agrimonia medetur hepaticis. 295
Ala, vel penna in aure, quem effectum operetur. 80.
Alæ narium quot, & quare illic positæ. 99
Alce, grande animal: ejusdem essentia, conditio, & qualitates. 257
Quomodo capiatur; ejusdem visio & positura. ibid.
Ejus dominatio; morbi, & curatio. 258
Ejusdem pellis, quæ annuè mutatur. Cornua incredibilis gravitatis. Quomodo moriatur. 259
Pugna ejus & virtus contra morbos varios. 259
Ungula ejus, confortativum cordis; & quomodo operetur. ibid.
Alciati familia nobilissima. ibid.
Alcibiades aspectu decorus, deformis moribus. 12
Alexandri Magni dictum memorabile. 296
Alevamentum in studio herbarum. 313
Allium contra colicam passionem servit. 283
Alphabetum unde venerit. 121
Altare, ad illud non admittebantur, qui naribus tortis, & quare. 100
Cum quanta puritate accedendum. 301
Altaria, quare in summitatibus montium erecta. 93
Amalezunta Regina polyglottis. 146
Ambitio, per oculum exteriorem indicatur. 62
Intellecta in pede. 341
Quantùm fugienda. 308
Ambulare cum affectatione, quàm abominabile. 335
Ambulandum esse in divinis præceptis. 338
Ambulandi mos præposterus in fœminis olim. 335
Ambulatio cum nimia lentitudine improbatur. ib.
Item meretricia & mollis. 336
Item pomposa. ibid.
Amici, qui lingua tales sunt, hoc est, cæremoniosi quomodo figurentur. 142
Ficti detestabiles. 134
Olim se publicè osculabantur. 128
Amicus verus. 206
Amicitia cum quanta cautela, & advertentia eligenda sit. 200
Quomodo probetur. 189
Ficta in oculo læso intelligitur. 61
Vera. 12. hæc per patentes oculos commonstratur. 62
Amor, ligatos habens oculos, indicat, virum sapientem nosse, quæ videnda, quæ non videnda sint. ibid.
Non nisi fuga vincendus. 174
Sedem habet in oculis. 60
Dei, & proximi figuratus in pedibus. 240
Amor divinus, erga genus humanum significatus in lumbis. 300
Amor patriæ, quid possit in homine. 265
Idem descriptus in Ode quadam. 304
Amphorides, instrumenta, quibus pugiles ad muniendas aures suas utebantur. 92
Amygdala dulces, earumque oleum, symptomatibus stomachi conducunt. 284
Anacardus & Anthora, insignia cordis remedia. 274
Anacarses Philosophus nunquam risit, nisi simiâ visâ, & quare. 153
Anatomia humani corporis breviter descripta. VI.
Capitis.
Capillorum. 27
Anaxagoras nunquam risisse legitur. 134
Andream Laurentium in Anatomicis Author secutus est. 1
Angelus visus à S. Joanne pedem habens in terra, & alterum in mari, quid significet. 333
Angeli, qui precum nostrarum curam habent, per aures figurantur. 86
In dentibus denotati. 116
Eorum dorsum, seu robur in sustinendo mundo. 175
Eorum virtutes in pectore figuratæ. 168
Angeli & Apostoli in manibus intellecti. 197
Angelis lavantur pedes. 335
Angerona Dea Silentii in magna æstimatione apud Romanos. 222
ANIMA interiùs considerata. VII.
Comparatur propitiatorio Templi. ibid.
In potentiis suis similis est sanctissimæ Trinitati. VIII.
Officia ejusdem & Epitheta. IX.
Dignitas ejus. IX. 30
Humana, cui rei comparetur. V.
Ubi sedem præcipuam habeat. 260
Ejus aspectus internus in genis apparens. 106
In octo partibus descripta. 124
In osculando datur, redditur, & levatur. 130
Per modum vasis sphærici circumdata luce. 272
Rationalis, intellecta per genium. 46
Expressa in dentibus. 116
Mundities illius per cor intellecta. 267
In stomacho figurata. 279
Inclinationes ejus operativæ, & robur in operando, intellecta in genu. 310
Cum suis potentiis, in pedibus expressa. 240
Animalia, quæ cor grande habent, cæteris timidiora sunt. 261
Animalis spiritus, quid sit, & quomodo fiat. 206
ANIMUS in perfectione sua compositus, quomodo expressus. 191
Cognoscitur ex facie. 105
In auribus habitat. 92
Ejus sensus intelligebatur in naribus. 101
Ignis est, qui de cœlo descendit. 272
Desperatus, quomodo significatus. 327
Effœminatus & dejectus, repræsentatur per eos, qui inaures portant. 94
Sincerus, integer & rectus, quomodo figuratus & descriptus. 263

Superbus, in cervice erecta expressus. 160
Quid proficiat sedendo. 239
Quàm purgatus & mundus esse debeat. 319
Quâ ratione ternario gaudeat. 238
Debet habere Religionem in meditullio viscerum. 337
Annuere, & demonstrare, cum digitis fiebat. 226
Annus, ejusdem cursus, & providentia divina. 190
Septimus dedicatus Saturno: & quare. 246
Ejus tempora, comparata quatuor hominis ætatibus. 240
Anni, quomodo notati à Romanis. 244
Vitæ hominis, quomodo distincti. 240
Annularis digitus, cur sic dictus. 219
Cur dicatur cordis digitus; ejusque usus & significatio. 223
Abbreviatus cum fuerit, denotat deesse unciam legitimationis in prole: si autem supra palmam extensus, numerum septenarium indicat. 224
Annulares digiti plicati, unitatem opinionum denotabant. 237
Antenati, eorumq; umbræ posteris comparuerunt. 336
Anthemus, Abrotanus, Astrum Atticum, & Argemon, herbæ sunt, quæ oculis medentur. 74
Antichristus in undecimo cornu descriptus à S. Joanne Evangelista. 249
Cum suis asseclis in facie expressus. 109
In oculo figuratus. 66
Item in ore. 126
Item in felle. 208
Potentia & destructio ejus quomodo explicata. 196
Antimonio, olim fœminæ sibi inferiores oculo partes pingebant, ut decorem inducerent. 71
Antipathia & Sympathia, in oculis apparet. 60
Antiqui, illorumque cæremoniæ in cursu. 337
Cur linguas combusserint. 146
Antirrhinum sylvestre doloribus capitis medetur. 20
Aphosides quid sint. 233
Apollo, ejus imago cum quatuor auribus, & totidem manibus. 84
Pythius, & lingua ejus: pulchra eruditio. 140
Pater Æsculapii, quare sine barba depictus, & filius barbatus. 152
Apoplexia quomodo intelligatur in linea naturali manûs. 215
Apostoli, propter filiationem divinam expressi in lumbis. 300
Iidem in lingua intellecti. 142
Item in barba. 152
Item in renibus, & quare. 300
Item in pedibus. 324
Apostoli, & Martyres intellecti per frontem. 45
Applausus, quomodo oratoribus olim factus. 193
Quomodo explicatus, & intellectus. 228
Notatus & intellectus per digitos. 228
Applicatio in rebus. 66
Aquæ lustrales quid olim fuerint. 40
Aqueus humor in oculis. 54
Ara, hasta, & stellæ quid sint. 36
Aratrum, sic os quoddam maxillarum appellatum. 105
Arbitrium proprium sequendum non esse. 204
Arbor, inclinans se Christo Jesu in Ægyptum fugienti. 294
Regis Nabuchodonosor quid portenderit. 33
Curva difficulter erigitur: Eruditio super hoc. 145
Ejus eloquentiæ. 19
Capillaris Romæ. 39
Mirabiliter ad reflorescentiam perducta. 330
Quænam omnibus malis medeatur. 294
Arbores, libri sunt, è quibus beneficentia divina legitur. 274
Arcana sacra, quomodo custodita, quam obscura, & involuta. 265
Architecturam anima mutuata est à mensuris. 231
Arcus Gog quid significet. 200
Argentum, purgatũ septuplum perfectissimum. 224
Olim in vesicis conservatum. 68
Homines, quibus solutio argenti non facta. ib.
Argivi capillos sibi truncabant. 155
Argus fabulosus, & mythologicus, quid apud antiquos significaverit. 74
Quare in pavonem mutatus. 75
Aristippus dives & sapiens procidit ad pedes Dionysii, dicens, illic eum aures habere. 96
Spuit in faciem Dionysii, & quare. 156
Aristoxenus nunquam inventus ridere. 134
Arithmetica, ejusque encomium. 235
Arrogantia, quâ olim osculum in pedibus suis permittebant, reprobatur. 332
In oculo exprimitur. 66
Item in digitis figurata. 223
In symbolo cordis expressa. 268
Condemnata. 227
Ars, operosa ad consequendam memoriam immortalem. 305
Oratoria, exercitatione indiget. 229
Artaxerxis dictum mirabile. 296
Arteria, aspera, quid sit, ubi collocata, & ad quem usum. 159
Coronaria, & intercostales. 166
Magna, nascens, ejusdem usus. ibid.
Artificium in ingressu mulierum quàm detestabile. 335
Asarus, vel nardus sylvestris auribus medetur. 95
Asinus manducans ficus, ita risum philosopho cuidam movit, ut mortem ei intulerit. 135
Quare dicatur Principi aures formare. 97
Asplenum remedium pro morbis hepatis. 294
Spleni medetur. 297
Assaltus cum extorsione & barbarie quomodo significetur. 204
Inimici fugiendi sunt. 15
Quomodo expressus & descriptus. 323
Assis, quod signum, & quæ mensura sit. 231
Astrologia condemnata. 48
Astrologi rejiciuntur. 69
Astutia in rebus agendis, in duobus vultibus qui de una cervice prodibant, figurabatur. 112
Atrium Tabernaculi symbolum centesimi. 250
Avaritia, quomodo intellecta & condemnata. 195
Per recurvos digitos figurata. 229
Intelligitur in manu occultata. 208
Reprehensa. 205. 311
Avarus dives descriptus. 319
Audacia, per physicos in corde hirsuto & piloso intellecta. 270
Expressa in cervice. 161
Militaris descripta. 272
Cum temeritate reprobatur. 318
Audax, an semper ferox sit. 161
Audientia facilè danda à Principibus. 97
Audire multa, quàm necessarium. 91
Audire nolle obstinationem repræsentat. 92
Audire cum quanta attentione oporteat. 94
Auditus læsus per truncationem auricularum. 98

Aversio de qualicunq; re quomodo exponatur. 134
Auguria sumpta de capite. 23
Aurea mediocritas, quomodo expressa. 169
AURIS, Quàm necessaria sit ad hauriendas disciplinas. 80
Manus Sacerdotis in conferendo sacramento baptismi, aperit sensum aurium. ibid.
Aurium substantia. ibid.
Aures internæ, & externæ quid sint. ibid.
Aves, & Serpentes auriculas exteriores cur non habeant. ibid.
Quare aurium figura semicircularis. ibid.
Truncatæ aures, quem effectum faciant. ibid.
Auris interna in quo consistat. Habet malleolum, incudem, & triangulum. ibid.
Quod objectum auditûs sit. 81
Quam sympathiam auris habeat cum labro, linguâ, & arteriâ asperâ. 82
Auris subulâ perforata, quid significet. 83
Aures quatuor datæ Apollini, sapientiam divinam significant. 84
Aures sanguine conspersæ, obedientiam significabant. ibid.
Auris occlusa inobedientiam; truncata, hominem malum denotat. 85
Auris elevata ad audiendum, hominem jam præparatum ad occipiendum aliquid significat. ibid.
Aures promptissimas habent, Tauri, cervi, & capri. ibid.
Utraque auris interposita capiti, rectum judicium denotat. ibid.
Auris externa & interna intellectum figurat. 86
Auris dextra dedicata Saturno, sinistra, Jovi. 94
Aures dedicatæ memoriæ. ibid.
Cur sæpe tangantur digitis. ibid.
Aures perforatæ ad inferendas gemmas. ibid.
Aures commotæ pro libitu. 95
Nardus sylvestris, cochleæ & alia auribus medentur. ibid.

IN MYSTICIS.

Auris potentiam Dei denotat: Item familiaritatem, quam beati cum Deo habent, sicut & Angeli, qui preces nostras acceptant. Aures perforatæ, insinuant compunctionem; promptitudinem in penetrandis mysteriis divinis: Intentionem ad Paradisum: Tinnitus aurium, ruinam hominum potentum: Aures obtusæ, hominem tentationi resistentem. 86. 88
Auris sinistra inobedientiam figurat. 87
Secretarius auricularis, quid sibi velit. ibid.
Aures vellicatæ, quid sibi velint. ibid.
Aures purgatæ sinceritatem animæ designant. 88
Auris in proverbiis indicat res privatas, & publicas; fraudem; celeritatem animi: Surditatem: Auscultare in transitu: Loqui in secreto: Hominem oppressum negotiis: Temperantiam, sinceritatem, parasitos, indolem plicabilem, mansuetudinem, discursum ineptum, adulatores, severitatem, vigilantiam, laborem inutilem, loquacitatem, præsumptionem, stupiditatem, negotium ambiguum: audire multa: dormire sub alterius fide. 88. 89. 90
Aures claudendæ sunt detractoribus. 90
Aures repræsentant animum. 92
Non auscultare velle, obstinati cordis est. ibid.
Auris Regis quid sit. ibid.
Aures fricare, quid significet. Sepiendæ spinis, prout Spiritus Sanctus nos instruit. 93
Auris dextra apud Circassos truncabatur in morte parentum, vel amicorum. Item truncabatur furibus. ibid.
Flacci dicebantur, quibus aures ingentes erant. Horatius Poëta idcirco sic dictus. 94
Auris magna fabricata à Dionysio tyranno supra carcerem, ad excipiendas voces lugubres damnatorum ad supplicium. ibid.
Aures molles, vel duræ distinguebant plebem promiscuam à nobilitate. ibid.
Aures infantibus osculo exceptæ in signum documenti. 128

PHISIOGNOMIA AURIUM.

Parvulæ denotant scurrilitatem & levitatem: grandes stoliditatem: rotundæ indocibilitatem: longæ, sed arctæ invidiam: quæ se capiti adstringunt, malevolentiam, & duplicitatem: sicut, quæ curtæ sunt, & opertæ pilis, ut vulpecularum, bonā complexionem. 96
Aures cur habere dictus fuerit in pedibus Dionysius tyrannus. ibid.
Aures grandes cur Midas habuisse dicatur. Item cur aures asininas. 97
Aures truncatæ Malcho, Hircano, Menelao, Smerdæ, Patarbemi. 98
Auribus rescissis sacci implentur. ibid.
Auris laudatur per oden. ibid.
Auscultare cum fervore verbum Dei, in aure perforata significabatur. 83
Austeritas notatur in superciliis pilosis. 61
Authoritas intellecta per manum levatam, 192
Auxilium humanum adjutorio divino indiget. 168
Quæsitum, indicatum per manus. 199

B.

B*Acchus*, ejusque orgia, unde cœperint, & qualia fuerint. 336
Baptismus. 126
Fit cum impositione manuum. 207
BARBA, residet potissimum in mento: Hieroglyphicum est valoris virilis. Barba nunquam rasa, signum fortitudinis. Judicium non semper cum barba increscit. Cur Apollo Pater Æsculapii depictus imberbis, cum tamen filius barbatus sit: Mira eruditio. 152
Mystica. Per barbam intelligitur Christus, & sacratissima virgo, & Apostoli: Virtus à Græcis naturaliter aquisita; sicut & fortitudo paganorum: Potestas Principum temporalium: Positi in sinu Abrahæ: virtutes in universum. Barba rasa falsam doctrinam denotat: Item peccata tollenda esse ab anima. ibid.
Barbam evellere vituperium indicat, 153
Eam nutrire reprehensionem meretur. ibid.
Nutriebant Ægyptii ad imitationem Osiridis. 154
Barba Pronomi, quid significet. ibid.
Barba virum non facit. ibid.
Barbati, quinam laudati, qui vituperati. ibid.
Barba longa quid significet. ibid
Barbam promissam portabant Romani, ex harum contactu damnum ingens subsecutum. 155
Barbâ prolixâ lætati sunt Otto & Hadrianus Imperatores. ibid.
Barba militibus ante prælium raduntur, & quare. ibid.
Barba signum dignitatis. ibid.
Barba rasa ad inferendam ignominiam. ibid.
Barba evulsa & quare. 156
Barbam tangere actus submissionis erat. ibid.

Eam

Eam tangebant, qui pro quadam gratia intercederent. Per eam & rogabatur olim. *ibid.*
In barbam sputum projectum & quare *ibid.*
Barba nonnullos à committendis erroribus detinuit. *ibid.*
Barba decorem homini auget, terrorem inimicis. *ibid.*
Barbæ item rasæ militibus. *ibid.*
Barba in campo robur non præbet. *ibid.*
Barba dedicata Apollini & Jovi Feretrio. 157
Item Minervæ, & quare. *ibid.*
Barbæ Epitheta, ejusque laus per Oden. 158
Barbitonsor primus à Publ. Ticinio Mena in Siciliam inductus. 154
Beati in barba significati. 152
Beatitudines octo, quare. 248
Bellum improbatum à gravi Oratore. 148
Beneficentia, divina, in plantis elucescens, sicut & in rebus vilissimis. 294
In Principe, quàm illustris sit, & quantum ei amorem conciliet. 296
Quomodo figurata. 59
Beneficium reciprocum, quomodo intellectum, observatum, & descriptum. 200
Benevolentia quantum necessaria sit Principi. 272
Benignitas intellecta in dentibus. 116
Beta sylvestris pro Gargarismis inservit. 163
Betonica medetur Cephalalgiis. 20
Bibliotheca PP. Salvatoris Bononiæ, quàm famosa. 305
Binarius numerus imperfectus, quia sine medio est. 244
Bio Poeta maledicus. 117
Blasphemia quomodo expressa. 142
Blasphemus in felle expressus. 293
Bona, quæ de oculo proveniunt. 55
Senectutis. 29
Temporalia per capillos intellecta. 35
Fortunæ cum justitiâ dispensanda. 192
Eadem, quàm sint volubilia. 330
Bona & mala in ungvibus judicantur. 253
Eadem in vultu cognoscuntur. 24
Bonum principium. 13
Bos, impressus monetis. 144
Hieroglyphicum submissionis. 161
Loquens, quid significet. 144

BRACHIUM.
ANATOMICA.

Quomodo unico osse constet, eoque validissimo: dividitur in brachium, cubitum, & manum. Quomodo situatum sit in partibus suis. Quare cavitatem habeat. Quare plicetur in cubito. Quid nomine radii intelligatur. Trochlea, vel Rotula, quæ brachium cum cubito ligat. Cubitus quibus constet: nomina ossium illius. Quomodo supra bina ossa erectus sit. 179
Tendo validissimus, quo brachium medietati humerorum alligatur. Motus brachiorum quomodo fiat. Varias fibras habet: cui rei inserviant. De musculis ejus. Quid Deltoides, quid Biceps, & alii, & ad quid serviant. Quomodo brachium portetur ab apophysi externa. Quomodo carpus obliquè se torqueat. *ibid.*
Ejus musculi & ossa quomodo moveantur. Præter partes communes omnibus membris, brachia partes quasdam singulares habent; scilicet venam Basilicam, Cephalicam, Medianam, Subcutaneam &c. Quid sit Cephalica, in quibus malis incidenda sit; Alia ejusdem nomina; quem cursum teneat. Arteria manûs & brachii. 180

MORALIA ET MYSTICA DE BRACHIO.

Denotant brachia juxta præcipuos interpretes sacros, virtutes Dei inennarrabiles, sicut & divinitatem Jesu Christi. Brachium Dilecti, supra quod Anima sancta se inclinat, dona indicat Spiritus Sanctus & virtutem miraculorum. Item adjumentum Sanctorum assistentium Jesu Christo. Item electos in extremo judicio. Item Ecclesiam Dei. 196
Repræsentant item brachia Prædicatores: Virtutem operandi: holocaustum Sacerdotis: facultatem sacrificandi, quia victima à Sacerdotibus levatur. *ibid.*
Item Dignitatem Ecclesiasticam & Temporalem: præterea Tyrannidem, ejusque violentiam: Potentiam, & destructionem Anti-Christi: Dæmonem item, ac ejus fortitudinem: consolationes gratiæ divinæ: divinam vindictam: potestatem Christi: & alia. *ibid.*
Qui fuerint brachiis domiti. 197
Brachium arefactum castigatione divinâ. 209
Brasilienses, capite ex dimidia sui tantum parte raso incedere, pro ornamento reputant. 111
Brevitas vitæ quomodo expressa. 225, 317
Briareus, quare centum manibus dotatus. 217
Brio quid sit, & unde veniat. 37
Buccinæ, genus limacum, quæ & umbilici vocantur. 305

C.

C, litera notata. 25
Cabalistica condemnata. 244
Cadaver non permissum spoliari, & quare. 153
Cadmus dentes draconis seminavit, de quibus animati milites prodierunt. 121
Cæcitas, & ejusdem laus. 60
Significat ignorantiam Dei. 61
Exprimit Amorem. *ibid.*
Cæcitas Pontificum figurata in oculo. 65
Cæcus videns homines, ut arbores ambulantes. 31
Cæremonia, quá olim subtus arborem rescissas ungves reponebant, quàm impia sit. 256
Imponendi manus victimæ divinitùs instituta. 206
Cæremoniæ, fictæ detestabiles. 143
In cursu observari solitæ. 337
Cajus Votienus truncari digitos jubet filiis suis, ne castra sequi teneantur. 222
Calcaneus, significat finem cujusque actionis. 323
Est typus vitiorum. *ibid.*
Ejus officium descriptum. *ibid.*
Quid præterea significet. 322
Irritò impressus, quid significet. 339
Calceus major pede, quodnam proverbium. 328
Calcei colorati, & depicti olim. 330
Calculus in homine quomodo curetur. 258
Caligula, dictus à caligis, vel calceamentis, eò quod oscula in pedibus suis respiciebat. 127

Idem Author osculandorum pedum. 332
Caminus descriptus. 321
Campos colendos. 330
Cancer quomodo curetur. 250
Canis prehendi naribus non vult: hoc est, superiores offendendos non esse. 101
Cani producti in octavodecimo ætatis anno. 155
Canities hieroglyphicum senectutis. 29
Cannæ produnt, Midam aures asininas gerere: ad docendum, quod nec minima quidem latere, aut occultari possint. 97
Capacitas in qualicunque professione quomodo significata. 204
CAPILLI. Eorum Anatomia. 27
Nominibus diversis appellantur. Causæ concurrentes ad eorum generationem. Eorum color similis humori prædominanti. *ibid.*
Rescindebantur iis qui damnati erant ad mortem. *ibid.*
Item captivis in prælio factis. 28
Item servis. *ibid.*
Producuntur per exhalationes fumidas. 34
Erecti versus cœlum quid demonstrent. 29
Per eos intelligitur cursus cœlorum. *ibid.*
Sub iis intelligitur divina providentia. 27
Sunt symbolum fortitudinis. 31
Item Symbola flammarum. 38
Capilli dispersi, signum doloris. 39
Cineribus aspersi, signum pœnitentiæ. *ibid.*
Capilli in fronte ipsi symbolum occasionis. 32
Qui per genas defluunt, juventutem indicant, qui per cervicem & collum, senectutem. 33
Capilli omnes tonsi quid significent. 32
Capilli trahi, quid significet. 31
Capilli & barba canuta indicant Patrem æternum. 26
Eorum color varius quid significet. 35
Quare comburebantur super altare. 38
Capilli crispi, longi, mediocres, duri, molles & nigri quid significent. 41
Capilli projecti super pectus mortui. 40
Item affixi portæ. *ibid.*
Nutriti in luxu, & rasi ex eadem causa. *ibid.*
Capillus servilis quid significet. 31
Capillus significat Christum: Virtutem Spiritus Sancti: Doctores: Populum: Neophytos: Fideles: Humilitatem Mariæ: Res conservatu dignas: Peccatores: Orationem: Robur: Ornamentum: Pulchritudinem: Favorem Dei pro gente Hebræa: Disputationes Sacras: Bona temporalia: Dignitatem sæcularem: Absolutionem à peccatis: Rationem obfuscatam: Res inutiles: Infidelitatem: Idololatriam. 34
Capilli, seu Comæ dedicatæ Hippolyto. 39
Item dedicati Soli, item Marti, præterea fluminibus. 38
Capilli super caput piscis. 36
Capilli flavi Germanorum. 28
Capilli evulsi, & quare 156
Capilli à Turcis per modum crucis compositi, factum memorabile. 155
Capilli superflui condemnantur. 29
Item posticii seu ficti, quantum damnum adferant, & quantâ reprehensione digni. 33
Capillorum pretium ingens. 28
Capillorum Epitheta. 42
Eorum laus per Oden. 28
CAPVT, hominis, ejusdemque Anatomia. 1
Ejus Dignitas. 2.8
Cur orbiculare sit. 2
Ejusdem Epithetha. 25
Idem laudatum. 26
Ejus constitutio quomodo cognoscatur per lineam naturalem manûs. 215
Caput aliis nominibus dictum, quid significet. 12
Caput, hoc est Principium cujusque rei. 13
Denotat rem præcipuam. Item Principem positum super altare quid significet. *ibid.*
Pede calcatum, signum Triumphantium. 320
Inane caput quid significet, tale inventum fuit à vulpecula. 12
Caput defensum à manibus quid indicet. Mulieris quid denotet. Maris & fœminæ conjunctum, quid exprimat. 15
Tria capita simul, quid significent. *ibid.*
Quinque simul, quid significent. 17
Caput Vulneratum versus altare positum, quid sibi velit. 10
Caput cum binis securibus quid portendat. 19
Caput nudatum & calvum, quid significet. 28
Caput, cum scabitur. 12
Caput coronatum lauro: item turribus. 18
Item radiis in medio fani quadrati. 19
Capitis nomine Christus denotatur. 12
Caput Adami in monte Calvariæ. 18
Caput longum signum magni judicii. Monstrosè magnum in infante quid indicet. 21
Caput pueri subito canescens. 15
Caput deauratum, pro poculo in sacrificiis mortuorum usurpabatur. 16
Capita humana sacrificata. *ibid.*
Caput Medusæ supra sepulchrum, & quare 17
Quodnam caput defensum à corvo. 10
Caput visum in somno. 24
Servorum caput onustum. 22
Caput rasum sed barba prolixa. 155
Caput semirasum & semicomatum pro ornamento habitum, & à quo 110
Caput dedicatum, Jovi, Soli, & Arieti. 20
Capita impressa monetis. 18
Capite discooperto incedere, num conducat. 23
Caput in tempestate de cælo delapsum. 16
Cardanus de cura dentium optimè scripsit. 118
Cardinalis numerus, quid sit. 243
Carnalitas, quàm detestabilis. 182
Cartilagines narium quot 99
Castaneto Hispanicum verbum, quid sit. 229
Castigatio, Populi rebellis. 222
Divina erga eos, qui festivos dies vilipenderunt 209
Castitas laudatur. 305
Quàm necessaria ad vitam ritè instituendam. 301
Intellecta in genis. 106
Significata in lumbis. 300
Item in renibus. *ibid.*
Casus militares felicis eventûs. 19
Catellus, nominatus dextra Dominæ. 205
Catenæ aureæ, quæ de ore Herculis prodeunt, indicant robur eloquentiæ. 58
Cato semel risisse legitur, idque non fine ratione, & studio. 135
Cava manus pro poculo serviens. 208
Caunii, Populus omnino pallidus, & quare 296

Causam

Causam perdere, aut negotium aliquod; quomodo expressum. 227
Causidici quibus armis utantur. 143
Censores, improbantur. 69
Antiqui; cum quanto rigore reprehenderint. 255
Censuræ publicæ, quæcunque exponenda sunt, cum quanta cura examinare oporteat. ibid.
Centenarius numerus, quomodo significatus. 236. 237
Idem ex omni parte perfectus, & plenus. 238
Hic in manu sinistra Hieroglyphicum est mulieris maritatæ, & viduæ honestæ: In dextra Virginitatem & puritatem corporis denotat. 237
Quomodo sit compositus. Est duplex quinquagesimi. In quanta æstimatione in Sacris literis sit. Symbolum ejus erat atrium tabernaculi. Noë totidem annis arcam fabricavit. Eodem anno, Abrahamo nascitur dilectissimus filius Isaac. Aliæ insuper res considerantu dignæ. 250
Centrum, hominis est umbilicus. 303
Terræ, creditum fuit esse in Phocide. 306
Centuriones figurati in numero septimo. 239
Cephalica vena in manu & brachio, quando, & in quibus morbis incidenda. 180
CEREBRUM. Ejus Sinus. 2
Ejus substantia, & structura. 3
Officium illius in refrigerando corde. 3. 5
Quomodo dilatetur & contrahatur in sua diastole, ac systole. Cur in tot sinus divisum. 3
Quomodo odores recipiat. Quomodo pituita ab eo defluat. 4
Quomodo inseratur in calvariem. ibid.
Quod sit sedes omnium facultatum. Ejus qualitas & temperamentum. 5
Quomodo à suis excrementis depuretur. 6
Considerationes supra ejus ventriculos. 7
In illo generantur spiritus animales. 8
Cerebrum longum quid sit, & quod officium ejus. 4
Cerebellum diversum à cerebro, quid sit. ibid.
Cervi, vel capreoli acutissimi auditûs. 85
Cervicaria & vulvaria herbæ, utiles pro morbis colli. 163
Cetherach confert stomacho. 294
Charitas, omnium virtutum maxima, per oculos intellecta. 62
In ore expressa. 124
Intellecta in labiis. 126
Proximi, intellecta per cor. 268
Item amplitudo ejus per cor figurata. ibid.
Figurata in jecore. 292
In pedibus expressa. 325
Quomodo rursum expressa. 335
Chelidonia herba conducens oculis. 74
Chiragra quomodo curetur. 213
Chiromantia, Physica, Astrologia, quomodo disci debeant, & quousque æstimandæ. ibid.
Quot sequaces & Scriptores habeant: Lex Corinthiorum contra Chiromanticos, & Ægyptios; & horum origo. 217
Chiron, quàm spectata persona, quantæque intelligentiæ fuerit. 297
Choreæ vituperantur. 335
Inhonestæ condemnantur. 135
CHRISTUS. Ejus divinitas, & redemptio 63. 64.
Ejus Humanitas, Doctrina, Divinitas, Sapientia, & alia attributa intellecta per nares & odoratum. 101
Ejus Sanctissimum corpus, & Christus ipse figuratus in lingva. 141
Ejus Incarnatio figurata in collo & cervice. 162
Eadem significata in lumbis. 300
Item Humanitas, Incarnatio, passio, mors repræsentata in pedibus. 324
Binæ ejus Naturæ, humana & divina, intellectæ in stomacho. 279
Ejus virtus figurata in corde. 268
Christus intellectus in maxillis. 106
In pluribus locis intellectus per faciem; prout & ejusdem prædicatio, humanitas, & mysteria. 107. 108
Intelligitur in dentibus, sicut & judicium ejus. 116
Item in ore. 123. 124
Item in barba figuratus. 152
Intelligitur per pectus. 167
In pluribus locis figuratus per dorsum. 173. 174
Ejus incarnatio. 124
Ejus judicium & prædicatio. 125
Ejusdem Passio. 126
Hæc indicatur in pedibus. 325
Eadem figuratur in dorso in historia Noë. 157
Ejus crucifixio. 197
Ejusdem mors & sepultura. 280
Resurrectio & Ascensio in renibus figurata. 300
Ejus amor erga Apostolos in cœna novissima. 127
Indignatio ejus erga peccatores. 141
Ejus fortitudo, virtus & subsidium, quod justis præbebit in die judicii, figurata in brachio. 196
Ejus Patrocinium: Principatus supra Judæos: Virtus, quâ Judaismum illuminavit. 177
Potentia illius etiam à Turcis agnita. 155
Ejus splendor, quo cœlum illuminat. 300
Ejus Glorificatio in Sanctis Martyribus. 197
Christus sine opera humana formatus in utero Virginis. 199
Quare in septima generatione mundi nasci voluerit. 246
Quid operatus sit cum impositione manuum. 207
Cur ad pedes ejus properaverit Maria Magdalena. 334
Cur laverit pedes Apostolorum. 323. 334
Cur ante passionem, sibi vestimenta, & ramos olivarum substerni voluerit. 330
Quomodo se in manus persecutorum dederit, & Judæorum potestas in eum. 198
Cur septem horis crucifigi voluerit. 246
Cur fel abnuerit bibere. 293
Patri suo sacrificatus, intellectus in renibus. 300
Cur in Ascensione manus suas elevaverit. 207
Adoratur in persona Joseph Patriarchæ. 310

Mediator est Ecclesiæ suæ, idcirco umbilico comparatus. 284
Christus Sol. 20
Christus Vita & Salus. 17
Christus verus Genius. 46
Christiani olim obviam facti se mutò osculabantur. 129
Christianorum quidam, in cultu religionis minùs exacti, quàm gentiles. 312
Chylus & chylificatio quid sint. 286
Quomodo fiant in stomacho. 277
Cibus, quo digito degustatus. 223
Cibi abominabiles, quomodo intellecti. 132
Cibi tantâ copiâ devorati, ut fidem excedat. 286
Cingulum, inter alia indicat quantâ puritate ad altare accedendum. Quare à Redemptore nostro ad præcingendos lumbos præscriptum. 301
Circassi sibi aures dextras detruncabant, in morte Amicorum vel Parentum. 93
Cista pro corde sumitur. 267
Citreum, Calamintha Cinnamomum, & Chamomilla doloribus stomachi medentur. 283
Citreum & Corallia symptomatibus cordis medentur. 274
Cives, quomodo oporteat esse erga extraneos. 115
Civitas, & habitatores ejus figurata in dentibus. *ibid.*
Claritas facti cujusdam, quomodo descripta. 204
Claudius Imperator de insolita fortitudine digitorum suorum gloriabatur. 228
Claustrales, cum quanta cautela se videntium oculis, aut conversationi credere debeant. 144
Clavus, ad quem usum adhibitus à Romanis. 43
Clementia, quàm necessaria. 308
Divina, tarda in castigando, sed rigorosa. 326
Cleomenes Orator Samius, ejusque sententia. 147
Cleopatra Regina polyglottis erat: Sicuti & Carolus Quintus. 146
Clibanus quid sit. 266
Cloaca appellatur stomachus. 276
Cneus Pompejus, quia in loquendo manus movebat, effœminatus habebatur. 220
Coacti manibus & pedibus. 105
Cœli, cur numero septem admissi. Cur septem stellæ præcipuæ, aliæque considerationes. 246
Cœlum, Civitas posita in quadro. 244
Quomodo influat in orbem terræ. V.
Quomodo hieroglyphicè explicatum & intellectum. 265
Ad hoc conduci, quomodo in typo expressum. 331
Cogitabundus. 12
Cogitata non secus ac capilli ardere debent, super altare Dei. 58
Cogitationes, de corde exeunt. 264
Bonæ nutriendæ. 43
Deo dedicandæ sunt. 27
Figuratæ in pectore. 168
Item figuratæ per pedem. 319
Cognati ad incitas redacti, reliquis cognatis contemptui sunt. 254
Cognitio, rerum, figurata in stomacho. 279
Boni & mali, ex ungvibus. 254
Creaturarum intellecta per frontem. 45
Scientiarum & lingvarum, quanti momenti sit. 146
Matura. 13
Perfecta. 67
Quàm necessaria sit ad bene operandum. 253
Sui ipsius figurata in oculo. 65
Quàm necessaria sit. 176
Colica passio quomodo curata. 283
Colles bini in Phrygia, dicti aures asininæ. 97
COLLUM & CERVIX. Fabricata sunt in gratiam thoracis & pulmonum. Unde Collum suam appellationem sortitum sit. Partes ejus externæ & internæ, & alia. Cervix quid sit; Partes ejus superiores & inferiores: Si lædatur, in quanto periculo hominem collocet. Aspera arteria unita collo, sicut & Larynx: Quid hæc utraque sint. Quid cartilagines colli; quod earum officium, nomina, & alia consideratione digna. 159

MORALIA ET MYSTICA.

Collum & cervix indicare possunt Sapientiam, per quam jugum servitutis Evangelicæ leviter portamus: Item Confessionem sinceram: Beatissimam Virginem: Eloquia divina: Item Thrasones, & magniloquos. 162
Significant item Obedientiam, Prædicatores, Perfectos in Ecclesia, Humilitatem, Incarnatioem, Prudentiam, Contemplationem, Castigationem divinam, Ambitionem, Jactantiam, & fastum. ibid.
Cervix elevata, Hieroglyphicum animi superbi. Item ferociæ & crudelitatis, sicut & magnanimitatis. Cervix demissa submissionem indicat. 160
Epitheta Colli & Cervicis. 163

PHYSIOGNOMIA COLLI.

Crassum & carnosum temperamentum forte indicat: collum breve, fraudulentum & vafritiem. 164
Colli Laus in Ode. ibid.
Color faciei ab hepate. 289
Columbæ, earumque proprietates in oculo. 64
Cometæ, stellæ crinitæ, comatæ, barbatæ: earum natura & influxus. 36
Divinæ admonitiones sunt, quibus aurem præbere oportet. ibid.
Comici, repræsentantes actiones indecoras & inhonestas supra scenas, reprobati. 228
Comitialis morbus, quomodo curandus. 257
Commensales decem invitati, & quare 249
Commoditas, quomodo expressa. 327
Commoratio brevis descripta. 204
Comœdi reprobati. 323
Comparatio inter Hominem & Mundum. V.
Complementum actionis, quomodo intellectum. 200
Compositiones viles & abjectæ quantopere rejiciendæ 256
Compositum hominis circulare & quadratum. 10
Comptuli, & stibio picti à quo reprehensi. 110
Compunctio, vel promptitudo, in penetrandis divinis arcanis. 86

Compunctio peccatorum. 126
Conatus ultimus in re quapiam, quomodo significatus. 201
Idem, descriptus. 330
Conchæ, vel cavitates in auribus, quos effectus producant. 80
Concordia figurata in binis cordibus simul unitis. 267
Quàm necessaria mundo. 267. 272
Quantùm valeat. 11
Illius bona. 192
Concupiscentia, detestata. 322
Quàm contumax, quàm audax. 301
Figurata in facie. 108
Item in stomacho. 279
Item in umbilico. 305
Item in pede. 326
Intellecta in renibus, & condemnata. 300
Sedem principalem habet in hepate. 289
Concupiscibile intellectum per pectus. 168
Conditio humana, non supra quod possibile est, levari debet. 328
Conditiones humanæ, quanto ludibrio & risu exceptæ. 135
Confessio per frontem intelligitur. 45
Ritè facta, per os figuratur. 125
Sincera, figurata in collo & cervice. 162
Confirmatio, aut Unctio Sacramentalis, datur per impositionem manuum. 207
Confortativum cordis est Ungula Alcis. 259
Conjecturæ fallaces. 46
Quomodo nonnunquam de eventu negotiorum præsagire possint. 255
Conscientia, vel Synteresis. 76
Figuratur in pectore. 168
Intelligitur in stomacho. 279
Munda, quomodo intellecta. 266
Depravata, figurata in renibus. 300
Consensus in elevatione manuum dabatur. 194
Conservationi propriæ omnia student. 281
Consideratio rerum, quàm necessaria. 57
Consiliarius bonus, vel malus intellectus in oculo. 64
Consilium, in manibus figuratum. 199
Figuratum per cor. 264. 268
Idem in pedibus expressum. 325
Consolatio figurata. 327
Consolatio divinæ gratiæ quomodo explicata. 196
Consortia mala in manibus figurata. 198
Consortium malorum quantopere fugiendum. 254
Constantia & firmitudo in actionibus. 311
Constantini Imperatoris charitas, dum Episcopos curari fecit, eosdemque osculabatur. 129
Constantius Imperator, ejusque dictum memorabile. 296
Consvetudo, osculandi manus in signum adorationis. 180
Claudendi oculos moribundis. 71
A pueris usque imbuta, quomodo figurata. 255
Consvetudinem tondendi se, vide ad longum. 155
Consvetudines malæ quomodo condemnatæ. 255
Consulatus, quomodo ab antiquis expressus. 237
Consules, in statuis suis quot digitos plicatos monstrabant, toties se Consulatum gessisse ostendebant. 238
Contemplatio, Paradisi. 14
Item gloriæ figurata in oculo. 65
Item per oculum. 64
Contemplatio & prudentia sunt invicem connexæ. 162
Contemptus & irrisio figurata in digito medio. 223
Item per digitos expressus. 229
Quomodo fiebat contemptus. 227
Contineri finibus status sui. 327
Contumelia facta per motionem digitorum. 227
Conventiones mutuæ manu ratificatæ. 180
Conversio peccatoris. 310
Convictus ex tribus commensalibus constans, & quare. 244
Convivium. In hoc olim circumferebatur infans, quem omnes in signum pacis osculabantur. 126
Platonicum, cur ex 28. commensalibus institutum. 248

COR.

ANATOMICA.

Est primus Author respirationis & pulsuum. 165
Sedes principalis est animæ: Item alia cordis attributa, & Epitheta: Est vas exiguum, quod tamen rerum immensitatem continet. Cur in medio pectoris humani collocatum. Situm est in cavitate Thoracis. Quomodo claviculis circumdatum. Quid sit pericardium, ejus figura. Quomodo humor aqueus illud ambiat. Capsula cordis. Est figuræ pyramidalis. Cujus substantiæ sit. Continet in se omnis generis fibras, rectas, & transversas. De qua vena alimentum recipiat, sicut & sangvinem. Animalia, quæ magnum cor habent, timida sunt. 260
Calidissimum est ex sui natura. Ejus ventriculi & sinus ubinam siti. Spiritus vitalis unde sit, & ubi formetur. Quatuor vasa ejus descripta. Vena coronaria. Nervi ejus, sunt tertii paris. Parenchyma cordis. Quomodo circumdatum. Ejus superficies, ex quo composita. Quàm copiosum sit examen ejus. Valvulæ ejus quid sint. Fibræ cordis innumerabiles & lacertosæ. Quomodo aperiantur valvulæ in vena arteriosa, & cava: quomodo extendantur in diastole cordis. 261
Systole quid sit. Quomodo motus cordis fiat: quæstiones variæ agitantur. Quomodo contractio ejus fiat. Quomodo dilatato corde dilatentur arteriæ. Diversæ opiniones de temperamento cordis. Quomodo fiat ejus nutritio. De ejusdem ventriculis, eorumque numero. Quomodo syncopen patiatur. Cor in magnitudine excrescens, quomodo mortem inferat: casus portentosus. 262
Est fons sangvinis vitalis, & purioris. *ibid.*
Est basis vitæ: sine illo nihil vivit. 264
Ejus constitutio ex linea vitali manûs colligitur. 214
In medio pectoris cur situm. 270
Examinandum in quam partem propendeat. 271
Cordi medentur, fructus Anacardi, cum radicibus Anthoræ, & nardi montanæ. 274
Item cortex citri, melissa, triphyllum, Gemmæ, Sapphyrus, Smaragdus, hyacinthus, uniones, corallia, uti & carduus. *ibid.*

MORALIA ET MYSTICA.

Per Cor intelligitur Christus: Judicium Altissimi, & Charitas proximi. Significat præterea sepulchrum, vel scrinium. Cor supra craticulam, est idea pœnitentis. Duo corda unita, imago concordiæ. 267
Cor in medio habens figuram lingvæ, erat typus fluminis Nili. Item cor supra carbones ardentes, figura fluminis Nili: videantur de hoc Allegoriæ. 264
Accensum & fumigans, idea cœli. Comparatum thuribulo clauso, & quare. 265
Cor durum mysticè in humeris figuratum. 262
Per cor intelligitur Scriptura Sacra. Observator divinorum præceptorum. Operandum esse juxta cor Dei. Ecclesia. Idea divinæ pulchritudinis. Animum purgandum esse. Fortitudo rationis. Vigilantia Dei pro nostra salute. Oratio jaculatoria. Consilium. Homo deditus sensui. Defectus rectitudinis. & fidei. Obstinatus in malitia. Deditus negotiis secularibus. Perfidia Judaica. Arrogantia. Superbia. Peccator. Rebellis. Mens abstracta à sæculi curis, & corruptelis ejusdem. 268
Item operationes, quæ Deo dedicantur, cum sui ipsius contemptu. Amplitudo charitatis, Sapientiæ. Unio fidelium. Fortitudo Spiritus. Denotat item Gentiles in vitiis positos. Persvadet eos, qui infideles sunt, ut convertantur. Est sepulchrum Christi. Cor suum mordere, quid sit. *ibid.*
De Corde quare paucissima proverbia sint. *ibid.*
Cor histrionicum quid sit. Cor grande indicium pusillanimitatis: Hirsutum & pilosum signum audaciæ. 269
In corde S. Claræ de monte Falco imago Crucifixi apparuit, & tres globuli æqualis ponderis. In corde S. Ignatii Martyris, literis aureis insculptum nomen JESU apparuit. 271
Cor S. Martyris cujusdam inventum cum stigmatibus. In osse quod cordi vicinum, crux impressa. Cor evulsum, in quo imago Redemptoris nostri. Cor vulneratum imago S. Augustini, & S. Francisci. Cor incombustibile. *ibid.*
Cor in victima, quam C. Cæsar sacrificabat, non inventum, ansam præbuit, variè de hoc judicandi. 264
Cordis Synteresis quomodo repræsentata. 220
Idque mediante digito annulari. 224
Cordis descriptio. 275
Ejus durities detestabilis. 327
Cor mediante risu demonstratum. 133
Cor per frontem intelligitur. 46
Item per stomachum. 279
Cor dedicatum Marti & Soli. 273
Item valori & virtuti divinæ, *ibid.*
Corium, quo cassides olim ligabantur, signum bellicum erat. 176
Cornu undecimum descriptum à S. Joanne Evangelista, quid sibi velit. 249
Cornu Alcis, incredibilis ponderis. 258
Cornua, insigne honoris. 18
Correctio, quàm necessaria. 185
Privata. 12
Mitis, & Severà. 142
Fraterna in manibus expressa. 198
Corybantes, quid fuerint. 131
Costæ, quomodo formatæ sint in homine. 165
Crates Thebanus, ejusque dictum memorabile. 147
Craticula, figurans pœnitentiam. 266
Creator, ejusque perfectio unde maximè cognoscatur. 181
Credulitas nimia vituperabilis, sicut & nimia incredulitas. 182
Cribrosa pars narium, & quare. 99
Crines recollecti à Lacedæmoniis, & quare. 48
Crines musci, laricis, cedri, ulmi, algæ, & similium, incrementum capillorum promovent, sicut etiam capillus Veneris. 37
Critica, & critici condemnantur. 169. 226
Crocodili pingvedo morsuram ejus sanat. 259
Crudelitas, condemnatur. 161
Tyrannorum, quomodo depicta, & quàm abominabilis. 188
Per osculationem genuum mansuefacta. 312
Crux Sancta. 49
Crystallinus humor oculorum. 54
Cubitus, & mensura ejus, quæ sit. 233
Cultura animi, quàm necessaria sit. 87
Cultus superstitiosi & detestabiles. 39
Curæ, quantùm affligant. 269
Nimium mordaces, Animam & corpus offendunt. 295
Currere ambobus pedibus quid figuret. 326
Cursus quandoque necessarius. 337
Cursus anni, & providentia divina. 190
Custodia, sui ipsius. 15
Angelica, per oculos figurata. 63
Cydoneum, & citrinum pomum cephalalgiis medentur. 20
Cyperus Babilonica doloribus stomachi medetur. 283
Cyrus Rex sibi pedes osculari permittebat. 127

D.

Dæmon, figuratus in ore. 126
Ejus fortitudo expressa. 197
Ejus potentia. 200
Sensus ejusdem. 65
Ejus suggestio repræsentata in facie. 109
Qui in dæmone sperant. 66
Decadorus, quæ mensura sit, vide ad longum. 233
Decas, quomodo per digitos formetur: hæc dux omnium numerorum est: inde ducenta sunt, decem millia, & myriades, quomodo hæc in decem punctis formentur, &c. 240
Declamatores contra vultus pigmentatos. 110
Declarationes datæ à Senatoribus. 89
Decrepita ætas describitur. 328
Est incapax regiminis. 295
Decreta originalia Imperatoris Constantini, ubi, & quomodo posita. 305
Decretum Principis inhibitorium, figurabatur manu inter genua collocatâ. 310
Dedicatio, quæ Deo fit, intellecta per Cor. 192

Defectus non teguntur per barbam, teste Martiali. 155
Defectus corporis notati in facie. 110
Defectibus propriis, non alienis intendendum esse. 175
Defendenda sunt ea, quæ magni momenti sunt. 311
Deglutire, an sit opus animæ, aut naturæ, quare facilius dura deglutiamus, quàm liquida. 160
Delatio rei gratæ dicebatur oculus Regis. 92
Delectationes, vanæ, earumque incentiva declinanda. 191
Inhonestæ, quomodo expressæ. 240
Inhonestæ in hepate intellectæ. 293
Deliciæ spirituales, quomodo amplectendæ sint. 269
Delicta, & peccata emundanda sunt, ut decet. 278
Puniuntur mutilatione narium. 102
Democritus semper ridens reprobatus. 134
Demosthenes laude delectatur. 228
Denarius numerus, quare appellatus circularis: Decem commensales olim, & non plures ordinati: Quænam res numero denario constent. Decimæ, quare sic appellatæ. Qui de hoc numero scripserint. 240
DENTES. Quare sic vocentur: Ossa durissima, & cava. Dentium temperies: combustioni resistunt: ferrum rejiciunt: non putrescunt, illustrati radio spiritûs animalis. Durant quandoque ad extremam senectam usque. Laxantur, cum prima eorum compages relaxata fuerit, sicut solent clavi in cithara. Non omnes simul excidunt. Concurrunt ad formationem vocis. 113
Sunt triplicis ordinis: molares, incisorii, canini. Eorum officium & usus varius. Complementum dant voci & faciei. Eorum numerus uniformis non est. Rari vitam brevem indicant. Dolor dentium, si totum corpus pervadat. 114
Eorum generatio, alimentum; in maxillis pingvedo abundantior, quàm alibi. Corrosi cum fuerint, cur nequeant curari: fracti, reuniri non possint. 115

MORALIA & MYSTICA.

Per hos figurantur Prædicatores Evangelici. Christus. Familiares & judices Principum. Benignitas, benevolentia. Detractio, cujus hieroglyphicum sunt. Item Angeli. Monachi intra Ecclesiam & claustrum suum. Item Anima. 116
Significant præterea Ratiocinationem infrugiferam: Blasphemias: Dæmonia: persecutiones, palàm factas, & insidiosas: Prædicatores: perversos inimicos, & eorum ferociam: Tyrannidem: Fraudes: Famam laceratam. Dens Theoninus quid sit. 117
Dentes enati post centesimum & quartum ætatis annum: quod in fœmina quadam contigisse legitur. 114
Marcus Curius, & Cneus Papyrius, appellabantur dentati, nati enim sunt cum dentibus. Sicut Rex Ludovicus hujus nominis Decimus quartus, adhuc hodie regnans. *ibid.*
Dentes assignati ad reprimendum garrulitatem. Indicant pugnam. De iis qui non nisi unicum dentem habuerunt. *ibid.*
Habitatores urbium in dentibus figurati sunt: in parte superiore cives, in inferiore extranei. 115
Dentes in ætate octuagenaria enati. Cur Æthiopibus albi. Quinam nati sint cum dentibus. Dens cum sputamento rejectus. 119
Dens restitutus in locum excavati, quàm mirabiliter hæserit. Dentes ex fœtore prolapsi; Item pugno excussi. Dentium curatio. *ibid.*
Dentibus conducunt, decoctum pomi granati, dens equinus, persicaria, nuces pineæ, radices scrophulariæ, Vulcaniæ, Vulvariæ, cervicariæ, & herba parietariæ. *ibid*
Dentes seminati quid produxerint. 121
Descripti in Ode. *ibid.*
Quatuor dentes, locus in Svecia, unde dictus. 119
Deprædari aliorum labores, & lucubrationes turpe & periculosum. 33
Descriptio, oculi. 77
Digitorum. 230
Cordis. 274. 275
Desideria occulta figurata in felle. 293
Desiderium habendi nimium, describitur. 204
Sciendi. 68
Rerum vetitarum. 320
Desperatio, quomodo significata. 327
Detractiones audiendæ non sunt. 90
Detractio, reprehenditur. 21. 153. 169
Maligna, quam abominabilis. 100
Est vitium nefandum. 116. 153
Vilipenditur ab Innocentia. 117
In digitis exprimitur. 225
DEUS. Qualibus literis signatus. 120
Ejus doctrina in aure intellecta. 86
Similiter & potentia illius. *ibid.*
Figuratur Deus per faciem: Ejusdem ira, & imago. 107. 108
Figuratur in ore. 124
Item in numero septenario. 239
Trinus in personis, expressus in tribus digitis, auriculari, annulari, & medio. 238
Ejus omnipotentia, & Spiritus ejus intellectus in digitis. 219
Mundi oculus nominatur. 56
Ejus Dominium, æternitas, immensitas, perfectio, doctrina, & alia attributa, repræsentata in pedibus. 324
Ejus virtus in brachio expressa. 196
Ejus potentia per mensuras adumbrata. 233
Ejus præsentia, & vigilantia, quibus quaquaversum hominibus assistit. 333
Item vigilantia ejus supra orbem terrarum. 268
Omnipotentia illius septem literis scripta. 247
Operibus suis in septenario perfectionem donat. 246
Ejus judicia, quomodo expressa. 126
Deus, in forma Scribæ. 21
Expressus tetragrammate, id est nomine quatuor literarum. 244
Placatur humilitate. 312
Clemens est, & justus. 326
Quomodo Adamum perterrefecerit ambulando. 337
Deus assiduè & ubique quærendus. 338
Debet operum nostrorum esse director. 192
Est omnium operationum director. 201
Quidquid ad cultum ejus spectat, odor vocari poterit. 102
Pater generans, quomodo figuratus. Laus ejus. 142

Dextra manus, ſymbolum gloriæ & honoris: Affectionis item Dei erga animam: Item prælationis ſeu præcedentiæ. 207
Eadem elevata, indicium authoritatis majoris. 206
Viſa in ſomnio, portendit actionem quandam incipiendam eſſe. 213
Dextra Dei nominatur homo juſtus. 205
Diadema regale, quàm ſapienter ſpretum. 187
Dialectices ſcientia, quomodo figurata. 195
Ejus Sophiſmata, figurata in pedibus. 326
Diaphragma in homine, quid ſit. 165
Ejus mirabilis Sympathia cum cerebro: quomodo ventrem medium dividat ab inferiore: Ejus membranæ, quibus integitur. Uſus ejusdem. 166
Dictum morionis cujusdam ſupra naſum Rudolphi Imperatoris. 102
Aliud item ejusdem naturæ. ibid.
Dicta factis correlativa ſunto. 148. 204
Dies, quo tonderi Princeps ſolebat, inter feſtos numeratus. 39
Feſtivi, quantopere à Paganis obſervati. 240
Novendiales, quid apud Romanos fuerint, quinam ritus in iis obſervati. 249
Dies anni, cur tot numero ſint. 238
D[illegible], in negotiis. 13. 201
Acquirendi, quomodo expreſſa. 203

DIGITI.
ANATOMICA.

Quomodo manus in digitos ſuos diſtingvatur. Quæ conformatio oſſium: Unde dicantur acies & agmina: Eorum ſitus: cur dicta ſint ſeſamoidea. Quis uſus, & officium digitorum. Quàm eis neceſſarius & utilis ſit motus. Nomina digitorum. Quot eorum muſculi: & quomodo in unum terminentur, juxta mentem Sylvii. Muſculus tenſor, ut quadripertitus ſit. Quomodo moveantur, flectantur, & extendantur. Quare lumbricati, & vermiculares appellentur: & alia. 218
Significationes digitorum. 219

MORALIA ET MYSTICA.

Digitus in hieroglyphicis pro Spiritu Sancto ſumitur. Significat item Prophetas. Digitus ori appoſitus, hominem indicat cogitabundum & malignum. ibid.
Per digitos ſignificantur virtutes divinæ; ſicut & Spiritus Sanctus, ejusque inſpirationes. Tres item perſonæ divinæ. Opera eminentia & ſublimia. Virtutes operativæ, morales & Theologicæ. Item falſæ peccatorum rationes. 225.
Digiti Statuæ Regis Nabuchodonoſor, regnum Romanum deſignabant. Exprimunt item gratiam Spiritûs Sancti: Prudentiam, qua ſermocinari nos oportet: Item arrogantiam, tumiditatem & detractionem. ibid.
Digiti invicem concatenati Hieroglyphicum ſunt fidei. Digitus in ſculptura lapidea exhibitus, quid notet. 220
Digiti Etymologia. 227. 228
Pollex, typus pacis, & pacificatoris. 220
Item Hieroglyphicum eſt applauſus & voti: Incurvatus Tyrannidem ſignificat: Elevatus, reliquis compreſſis, typus fortitudinis. 221
Index digitus cur ſic nominetur. 219
Item Genealogia ejus fuſius explicatur. 222
Digitus medius qualis ſit, ejus nomina. ibid.
Pro hieroglyphico ſtomachi ſumitur. 278
Annularis, olim gemma inſigniebatur. Eſt imago cordis. Hieroglyphicum matrimonii. Illo os tangebatur, ad implorandam veniam negligentiarum in oratione. 224
Auricularis, nimium abbreviatus, indicabat unciam legitimationis deeſſe proli: extenſus autem ſupra palmam, indicabat numerum ſeptenarium. ibid.
Digiti incatenati impedimentum dabant partui, quo veneficio ſagæ utebantur. 312
Digiti variè plicati, varias numerorum figuras indicabant. 236
Idem variè compoſiti varias menſurationes formant. 232
Hinc ad omnes menſuras exprimendas uſurpati. 231
Quinam de hoc ſcripſerint. ibid.
Digiti truncati filiis, ne cogerentur militare. 222
Digiti elevati contemptum figurabant. 227
Incurvati, quid ſibi velint. 229
Rodere aut manducare ſibi digitos, unde derivet. ibid.
Digitis, quomodo olim locuti ſint. 228
His antiquitus numerabant ab unitate ad myriades usque. 236
Digitis incedere ante oculos ad injuriandum. 229
Digito laudare olim conſveverant. 228
Digitis ſortiri, deſcriptum in Elogio. 250
In digitis incredibile robur. 228
Digitorum ſymptomatibus conducentes herbæ. 230
Digiti aſſignati Deæ Minervæ. ibid.
Dignitas, & potentia figurata in facie. 108
Symboliſata in barba. 155
Temporalis, figurata per capillos. 35
Terrena. 14
Quantum ea reprobetur. 337
Eccleſiaſtica, & temporalis quomodo explicata. 197
Dignitas magni cujusdam negotii, & officium ejus. 181
Numerorum quanta. 244
Animæ. IX. X.
Capitis. 2
Oculi. 55
Viſus. 9
Digreſſiones damnantur. 256
Dii cœleſtes dicti ridere. 134
Diis gentilium olim genua oſculabantur. 310
Diligentia, nimia quandoque nocet. 200
In inſtruendo, qualis eſſe debeat. 331
Diogenes cur ſæpius ſibi barbam palparit. 151
Quomodo irridentes ſe, deteſtatus fuerit. 135
Hunc Demoſthenes medio digito erecto ſignificabat per ſubſannationem. 223
Hyemali tempore genua ſtatuarum, ex ære fuſarum oſculabatur. 312

Diony-

Dionysius, Tyrannus fabricari in aula quadam aurem ingentem fecit, quæ terminum suum in carcere habebat, inde clamores captivorum excipiens. 93
Inspuitur ab Aristippo, & quare. 156
Discessus amici ab altero, per osculum intelligebatur. 129
Discordia, ejusque mala. 192
Discursus, quomodo figuratus. 195
Quàm sit homini necessarius. 168
Ineptus, figuratus in auribus. 89
Displicentia, quomodo expressa. 255
Ejus descriptio. 132
Disputatio Saturnalis supra risum. 133
Disputationes & doctrinæ Sanctorum. 35
Dissimulatio expressa per Amorem, qui ligatis oculis est. 61
Ejus bona. 222
Distractio in negotiis. 13
Diversitas officiorum expressa in distributione digitorum. 183
Dives avarus describitur. 320
Divina, mysteria. 12
Essentia. 14
Principia incomprehensibilia. ibid.
Inspiratio. 23
Voluntas, figurata in stomacho. 280
Providentia, etiam intimos cordis affectus penetrat. 27
Divinitas Altissimi intellecta per oculum. 57
Divitiæ, consistebant in possessione pecudum, & quando. 143
Nimiæ moderandæ sunt. 330
Divi, vel Genii, apud Christianos Angeli sunt. 58
Dochme, figura quatuor digitorum. 233
Doctores intelliguntur in renibus, & quare. 300
Doctrina, falsa, ex animo rescindenda, velut barba à mento. 152
Bona & mala, figurata in bono, vel malo odore. 2
Evangelica figurata in pectore. 168
Quæ sine charitate est. ibid.
Doctrinæ, in quibus homo sapiens exercendus est, in stomacho figurantur. 279
Doctrinæ Patrum, quod lumen Scripturæ sacræ adferant. 252
Dolichius, quæ mensura sit. 232
Dolor, expressus, dū manus supra caput mittitur. 206
Propter hunc olim lacerabantur & scindebantur brachia, & manus. 205
Dolor & gaudium. 17
Dolores partûs mitigati. 310
Dolus, figuratus per capillos sparsos. 39
Item per os coloratum. 132
Idem in dentibus intellectus. 117
Domine labia mea aperies, explicatum. 125
Dominium intellectum per nares. 99
Hominis in mundo. III.
Dominium & fides, figurata in manibus. 210
Domûs, quam virtus & fortuna nobilitat, quomodo figurata. 323
Dona, danda sunt iis, qui bona nuntia adferunt. 144
Gratiæ, quomodo acquirenda. 37
Spiritûs Sancti, juxta sacras literas diversimodè diversis hominibus distribuuntur. 248
Eadem in oculo intelliguntur. 62
Item in bracchio. 196
Donum à Briante Regi cuidam factum, in lingua victimæ, & quare. 145
Dormire sub alterius fide. 91
Dormire pedibus extensis, quid sibi velit. 327

DORSUM.

ANATOMICA.

Ejusdem nomina propria, & officia. Basis humerorum. Quomodo extendatur. Costæ illius superiores & inferiores. Pars ejus gibbosa, appellatur Testudo. Quid sit apophysis. Quare Trapezius musculus, dictus sit cucullaris. Quomodo spina ossea sit. Quare dorsum assimiletur carinæ navis. Articulationes vertebrarum; quomodo hæ compositæ sint. Spinalis medulla, quibus & quot nominibus appellata, & alia huc spectantia. 172.173

MORALIA & MYSTICA.

Dorsum alatum, adjutorium Dei figurat. Post dorsum Dei ambulare, peccatores indicat, qui Deo humeros obvertunt: quinam hoc fecerint. Significat præterea iram Dei accensam. Item Judæos crucifigentes Christum. Dorsum columbæ constantiam fidei exprimit, & stabilitatem dogmatum: Conversionem ultimam Judæorum; & ultima Novi Testamenti tempora: puram conscientiam. Dorsum obversum à filiis Noë, passionem Christi denotat, & populum Judaicum, ejusque sustentaculum. Dorsum Angelorum, est eorum fortitudo in sustinendo orbe terrarum. Tergum significat res futuras, & idcirco per id Christus exprimitur: Tergum Tabernaculi, finis mundi, & exitus bonorum operum. 175
Fortitudo spiritualis contra impetus mundi assilientis in dorso figurata. Item vita anteacta in vitiis. Cor durum. Judæi, qui doctrinæ Christi resistere nequierunt. Pœnitentia. Punitio peccatorum. Bona temporalia. Humeri læsi castigandos esse malos denotant. ibid.
Dorsum est indicium fugæ: item roboris. 173
Dorso incurvato qui essent, cur à sacro altaris ministerio repulsi fuerint. ibid.
Dorsum in metaphreno, & interscapilio non admodum crassum, aut plenum arguit fortitudinem: Parvum & deforme, effœminatum & mollem animum: Curvum, mores corruptos: Supinum homines modicè sensatos: Magnæ scapulæ in mulieribus fortitudinem indicant: Humeri elevati, denotant insidiosos: Scapulæ apertæ portendunt acumen ingenii: Parvæ fossulæ in scapulis, pessimam indolem. 178
Dorsi Encomium. ibid.
Ejusdem Epitheta. 177
Dorus, & dodecamorion. 232
Draco occisus, ejusque dentes seminati, quid significet. 121
Habens septem capita, visus à S. Joanne, quid portendat. 246
Dualis numerus hieroglyphicum naturæ corporeæ. 238
Duellum Amoris, & Palladis. 157
Duodenarius numerus. Quare sub hoc numero portæ Paradisi numerentur: Collegium Apostolicum duodenarium: Alia item hoc numero contenta. 249
Duplicitas, figurata in collo brevi, ut Lupi. 164
Quomodo item figurata. 202
In operando, quàm detestabilis. 133

Ite-

Iterum reprehenditur. 50.62
Durities mentis detestabilis. 327
Dyalus, & Dolichus mensuræ. 235

E.

EBrietas, ejusdemque damna & mala. 278
Quàm detestabilis. 70.282
Ecclesia sancta figurata per faciem. 108
Eadem in corde figurata. 267
Item in umbilico. 305
Item repræsentata in pede. 324
Echinus terrestris, & proprietas ejus vivendi pro temporis constitutione. 329
Edicta populis publicata, ut mentum rasum portent, & quare. 155
Educatio, res maximi ponderis, quantopere commendanda. 145
Effœminata, lascivia, quomodo expressa, & quàm abominabilis. 220
Effœminati animo describuntur, & eorum detestatio. 234
Effœminati & molles reprehenduntur. 227
Effrons & inverecundus quomodo expressus. 123
Electi Dei, signati in fronte. 49
Electio nationum, quomodo antiquitus facta. 222
Elegia S. Gregorii Nazianzeni de lingua. 146
Elementa, eorumque qualitates expressæ in facie. 107
Elementa: Item Sol & Luna sumpta pro Geniis. 46
Elementa Alphabetalia unde originem ducant. 121
Elevare manus, symbolum orationis. 107
Eloquentia, intellecta per linguam, oculum, & manum simul. 138
Item per manum indicata. 195
Ejus vires exprimuntur in statua Herculis apud Gallos. 139
Ejus vigor iterum. 140
Figuratur in pectore. 168
Item in pedibus. 326
Falsa, quomodo intellecta. 142
Græca, intellecta in labiis. 126
Laus eloquentiæ. 329
Eloquia divina repræsentata per collum & cervicem 162
Emendatio, verborum. 68
Propriæ compositionis, qualis esse debeat. 255
Enthusiasmus, vel ratiocinatio phanatica quomodo explicata. 131
Ethmoides os in naribus, quasi earum basis. 99
Epicurus, in quanta æstimatione fuerit, dum imaginem ejus in tabulis, scyphis & annulis portabant. 224
Epiglottis & Oesophagus, partes sunt, altera colli, altera Laryngis. 160
Epiglottis quàm facilè opprimatur, & oppressa quantum angat. ibid.
Epigramma in surdidatem. 98
Epilepsia quomodo curetur. 258
S. Epiphanius polyglottis erat. 146
Epitheta, ordinem rerum exponunt. 42
Quantæ utilitatis sint, & quantam orationi claritatem contribuant. 85
Epitheta Animæ. VIII.
Capitis. 25
Capillorum. 42
Frontis. 51
Oculorum. 75
Genarum, & faciei. 112
Supra barbam. 158
Supra risum. 136
Colli & cervicis. 163
Mammillarum. 171
Pectoris. ibid.
Dorsi. 177
Renum. 302
Genuum. 314
Equi & oves fugantur tympano facto ex pelle lupi vel ursi. 259
Equi rati in funeralibus. 40
Equus in ungula sua quid portendat. 253
Errores refrænati per contactum barbæ, & à quo. 156
Eruditio, & studium, quantum adjumentum, utilitatemque adferant. 252
Esau pilosus, intentus ad lucrum. 35
Essentia divina, in tribus digitis, annulari, auriculari, & medio indicata. 238
Eadem in stomacho intelligitur. 279
Evagatio oculorum, quàm nocua sit: & in hoc Scripturæ sacræ testimonium. 73
Evangelista intellecti in renibus. 300
Evangelium, & declaratio illius intellecta in unguibus. 253
Ejus prædicatio explicata in facie, ejusdemq; suavitate. 108
Eucharistia, cum quanta animi puritate sumenda. 334
Eufragia remedium pro oculis. 74
Eupatorium & Hepatica conferunt hepati. 294
Euripides, digna lectu de ea historia. 323
Exactio Principum nimium severa condemnatur. 296
Excusatio in peccatis, quomodo expressa. 323
Executio operum quomodo figurata. 201
Exemplum Patrum figuratum in labiis. 126
Exercitium, laudatur. 337
In eo capacitas, quomodo expressa. 204
Exercitus solo visu dissipati. 76
Exitus operationum figuratus in tergo. 174
Exitus rerum, quomodo figuratus. 323
Experientia, quàm necessaria, & utilis. 182
Extendere manus signum reconciliationis. 297
Exteriora de interioribus indicium certum non dant. 24
Externa tamen sæpe de internis judicant. 109
Extorsio, & barbaries, quomodo significata. 204
Extranei, quomodo cum civibus conversari tenentur. 116
Extrema, quàm vitiosa. 88
Extremitas omnis reprobatur. 134

F.

FAbula, est Naturæ parallela. 120
Quantæ utilitatis sit. 74.120
Item, quàm utilis sit ad discooperiendam veritatem. 217
Faciamus, cur Deus in creatione hominis dixerit, & non, *fiat*. II.
FACIES.
Decorem habet à maxillis. 104
Hæc nos ab irrationabilibus distinguit. Imago est animi, & sedes virtutum. Indicium vitæ & mortis. Ejus membrana carnosa. Quare facies à facie discrepet. 105
Facies describitur. 110
Laudatur in Ode. 113
MORALIA & MYSTICA.
Per faciem figuratur Furor: Judicium: Superficies rerum: Vindicta: Judices: DEUS in actu incarnationis suæ; Divinitas ejus; Lux & revelatio divina: Intelligentia & præsentia Christi: Ea quę facta sunt ante constitutionem mundi. 106

Repræ-

Repræſentatur item Spiritus Sanctus: Ira Dei peccatum Adami: manifeſtatio ſecretorum divinorum. Adventus Redemptoris: Humanitas Chriſti: Prophetæ: Virtutes Cardinales: Elementa, & eorum qualitates: Mens ſapiens: Ornamentum internum, & externum. 107
Item imago Dei: Mens recta: Ignorantia: Prædicatio Chriſti: Eccleſia: Pulchritudo animæ. Tranſitus de vitiis ad virtutem: Dignitas: Potentia: Evangelium, ejuſque prædicatio: Impedimenta cognoſcendi veritatem: Favor mundanus: Concupiſcentia: Suavitas Evangelicæ Doctrinæ: Via ad mortem. 108
Figurat item ſimulationem Religionis: Humiliationem: Reverentiam: Pudorem: pervicaciam in peccando: Reminiſcentiam peccatorum: Suggeſtionem dæmonis: Potentiam reſtitutam: Superbiam impiorum: Diſcipulos Antichriſti. 108. 109
Facies per exteriora ſua demonſtrat, quod interius eſt. 109
Figurat item honorem ſpretum. ibid.
Monſtrat defectus corporis; ſicut & virtutes ejuſdem. Per hanc agnitus Ulyſſes etiam inter exteras nationes: ſicut Trajanus quoque, & Conſtantinus. Quæ ſignata notis. Perforata pro ornamento habita. Fucata reprehenditur. 110
Facies lota in tribulatione. Cooperta ſignum perfidiæ & hoſtilitatis. Item cooperta ex arrogantia, & per quem. 112
Duæ facies, quæ de una cervice prodeunt, providentiam in rebus denotant. ibid.
Facies ornamentum habet à dentibus. 114
Facies indicat de internis hominis. 11
Oſculo ob civilitatem excipitur. 128
Color illius ab hepate procedit. 289
Facies abſque ore indicat hominem effrontem, & præſumptuoſum. 123
Facies diverſa ab opere. 12
Faciles dare audientias, virtus eſt, neceſſaria Principibus. 84. 96.
Facta verbis congrua ſint. 132. 203
Facta aliorum obſervanda non eſſe. 62
Item propria attendenda, non aliena. 328
Factum ritè completum, quomodo figuretur. 200
Idem ultimatum, quomodo expreſſum. 255
Facultas ſacrificandi ablata ſacerdotibus, intellecta in brachio. 196
Facundia, quomodo intellecta. 130
Fallaciæ in quanto horrore habendæ ſint. 253
Fama nullius laceranda eſt: hîc plures eruditiones occurrunt. 153
Fama lacerata intellecta in dentibus: & quomodo hæc à melioribus Authoribus appelletur. 117
Fames carnationem non admittit. 99
Neque multiloquium. 181
Faſtus deteſtabilis. 227
Favores divini præſtiti Hebræis. 35
Fax data in manus currentium. 336
Febris quartana, à liene provenit. 292
Fel, cur in homine ſit. 291
Ejus Epitheta. 295
Felicitas, ſtatûs & negotiorum quomodo expreſſa. 226
Mundana, quàm tranſitoria ſit. 133
Eadem ſecuritatem non habet. 189
Eadem in binis ſimulacris intelligitur, quæ ſibi invicem manus porrigunt, & conjungunt. 194
FEMUR. ANATOMICA.
Extenditur ab oſſe Iſchio ad ultimos uſque pedis digitos. Quænam femoris partes ſint, & quibus nominibus vocentur. Qualiter à ramo femorali, vel crurali, originem venæ illius habeant. Quid ſit Iſchium: Unde Iſchias. Quid ſit poplitæus muſculus. Quomodo quatuor nervi, qui exinde oriuntur, per pedem ſeminentur. &c. 316
Nervi, qui de tribus lumborum inferiorum partibus naſcuntur, quò terminentur. Quinam muſculi pedis ſint. Quod ſeptem ſint oſſa pedii. De femore item & tibia, & minori pede. Quare femur ſit appellatum. 316
Femur pinguæ aut macilentum, nervoſum, ſubtile, & aliæ illius qualitates, quid indicent. 339
Femora cum vanitate adornata. 335
Ferramenta polita in plantis pedum, quæ ſtellas repræſentabant. 330
Ferrum cudendum dum calet: Unde hoc adagiū 311
Feſtivi dies quomodo obſervandi ſint, & pœnæ contra delinquentes. 208
Quomodo obſervati à Paganis. 240
Fictio amantum, quàm deteſtabilis. 133
Fictio ſexûs muliebris in inceſſu. 335
Ficus, ejusque folia medentur manibus. 213
Fidere nimium, quæ mala inferat, eandem rationem habet nimium diffidere. 182
Fides, in Chriſtum figurata in Capite, 19
Integritas fidei, quomodo intellecta. 125
Ejus defectus indicatus in oculo. 65
Ejus conſtantia, intellecta per dorſum columbæ, cum pennis argenteis. 175
In manibus fides intellecta. 180
Eadem in corde expreſſa. 268
Item per conjunctionem digitorum. 220
Eadem aliter expreſſa. 125
Fides amiſſa, error deteſtabilis. 143
Fides, figurabatur per datam manum. Eidem ſupra altare manus conſecrata erat. 207
Fidei primum templum erectum & conſecratum eſt. 194
Fides & Amor in pedibus expreſſi. 325
Fides & Virginitas in oculo. 64
Fides & dominium, intellectum in manibus. 210
Fides & integritas, quàm bene invicem colligentur. 187
Fidei remuneratio, quomodo intellecta. 191
Fidius Deus Sabinorum, in numero ternario intellectus, quomodo à Phidia ſculptus. 238
A quibus in veneratione habitus, & quare adumbraverit myſteria Sanctiſſimæ Trinitatis, & fidei. 111
Fiducia in Deo quantùm valeat. 10
Figura, longa & diviſa in manibus, quare. 181
Cordis humani, pyramidalis. 261
Hominis conſolati quomodo expreſſa. 327
Filiæ olim funus patrum ſuorum comitabantur ſolutis capillis. 39
Filii, affectusque erga eoſdem inordinatus, expreſſus in pedibus. 326
Finis ultimus Mundi myſticè intellectus in unguibus. 253
Finis rerum deſcriptus & intellectus per pedem. 321
Idem in umbilico figuratus. 304

Finis cujusdam rei, quomodo olim expressus. 305. 323
Firmum oportet esse hominem in operationibus suis. VII.
Fisco comparatur Lien, & quare 296
Fistula spiritualis quid sit. 159
Flacci, sic nominati ab auriculis pendentibus & magnis. 94
Flagellandi usus, qualis fuerit apud Hebræos 241
Flamma, de cœlo descendens combussit manus mulieris irreverentis. 209
Immista linguæ, quid sibi velit. 140
Flammæ repræsentatæ per capillos. 38
Flos ætatis, quid per hunc intelligatur. 240
Flori assimilatur vita humana. 331
Flores positi præ pedibus. ibid.
Flumina, quæ Paradisum inundant, quare numero quatuor sint. 244
Fluminibus dedicabantur capilli. 38
Fœmina, insidias â serpente patitur. 323
Prudens & Sagax quomodo intelligatur 156. 157.
Cui picta stibio facies, sudore deformatur. 111
Fœminæ, antiquæ, cum quanta vanitate discoopertæ incesserint. 325
Barbatæ. 154
Conjugatæ incedebant coopertæ, virgines autem discoopertæ. 112
Mauræ vel Africanæ, antimonio seu stibio se pingebant. 71
Fœminarum levitas & mollities. 335
Fœtor nonnullibi prolapsionem dentium excitavit. 119
Fœtus, quomodo per venam umbilicalem nutriatur. 119
Item quomodo per eam respiret. Quomodo ea divaricetur. 303
Fomes peccati in umbilico expressus. 305
Fomes sensualis detestabilis. 322
Fons, ora habens duodecim, eloquentiam indicat 130
Formare sibi legem pro libitu. 204
Fortitudo, Alicanti in occidendo Leone. 139
Animi, per cor intellecta. 268
Emblema super eandem fortitudinem animi 270
Animi virilis, quomodo descripta. 189
Hæc vana est sine adjumento divino. ibid.
Corporis expressa in barba. 151
Eloquentiæ quomodo expressa. 58
Manuum, quid portenderit. 206
Quàm ea necessaria sit pro jactu teli. 323
Spiritualis contra assaltus Mundi, intellecta in humeris 175
Fortitudo, per humeros latos arguitur, tam in viris, quàm mulieribus, 178
Huic manus dextra dedicabatur. 211
Exprimitur in capillis. 28
Item in pollice elevato aliis digitis compressis. 221
Operativa hominis intellecta in unguibus. 254
Operativa animæ intellecta in genu. 310
Inutilis quomodo descripta, & quomodo evitanda sit. 118
Fortitudo consistendi in statione sua, quomodo figurata. 176
Fortuna, significata in oculo. 69
Ejus bona, quomodo rectè usurpanda sint. 192
Quàm variabilis. 10
De fastigio ejusdem ad infimas miserias usq; prolabi, quomodo expressum sit. 225
Fortuna, & felicitas in familia quadam 323
Fortuna cum Amore, quid sibi velit. 62
Fraudulentia detestabilis. 202
Fraus repræsentata in aure. 87
Frigida affectibus renum medentur. 302
FRONS. Speculum est faciei, vel signum. Quare sursum spectet. Ossa illius. Est indicium pudoris. Figura ejus semicircularis, & quare duplicatos sinus habet. Tacta per indicem digitum, quid significet 43
Est speculum cordis. Indicatur per literam F. 44
Frons indicat providentiam divinam. Hieroglyphicum est libertatis. Exprimit servitutem Dei. Prospectus est virtutis & vitii. Idea Apostolorum & Martyrum est. 45
Frons est Idea notitiæ utriusque Testamenti Sacri. Item Idea Miraculorum: Operum: Cognitionis Creaturarum: Cordis: Confessionis: Rebellium: Hæreticorum, & reorum. 46
Frons inscripta dedicata Genio. Infirmitas & mores per frontem cognoscuntur. Ibid.
Frons demonstrat ignorantiam; indocilitatem, obtusum ingenium, pigritiam, inconstantiam, ineptiam: prudentiam: adulationem, audaciam: liberalitatem: fatuitatem fictam, & desiderium habendi. In fronte præterea septem Planetæ intelliguntur. 47
Frons signata literis ferreis, iisque candentibus. 48
Supra illam signabatur olim litera Tau. Electi Dei signati in fronte. 49
Frons præterea significabat idem quod *Prima facies*, aut occursus negotii cujusdam. Eadem significabatur rectitudo & bonitas actionis: Negotium factum præsente domino: Oculus domini: Homo magnæ intelligentiæ, qui punctum rei tangit: Operari apertè: Sicarii, eorumque fautores, & conscii: Duplicitas; Inverecundia: hilaritas, & mœstitia. 50
Frons offuscata capillis, rationem offuscatam denotat. 35
Frontes quatuor, quid sibi velint. 44
Frugalitas laudatur. 132
Fugere, quomodo descriptum & intellectum. Item fuga bona & mala. 174
Fugitivus repræsentabatur manibus demissis. 208
Fullonicus motus, qualis. 336
Fumaria conducit lieni. 297
Functiones sacræ, earumque ministerium expressum in manibus. 199
Fundamentum, Urbis Romæ. 15
Fundamentum operationum, quomodo stabilitum, & intellectum. 319
Funeralibus intererant olim equi tonsi. 40
Funiculus, quæ mensura sit. 232. 234. 335
Funis argenteus â Spiritu S. vocatur spinalis medulla. 173
Furacitas intellecta in manu sinistra. 192

Furari alterius lucubrationes, quàm absurdum. 33
Fures, quomodo incedant. 328
His aures abscindebantur. 93
Furor hominis, quomodo cognoscatur per lineam, dictam, mediam naturalem, 215
Repræsentatur in facie. 107
Furtum expressum in manu sinistra. 192
Quomodo significatum, & condemnatum. 203

G.

Galeatius Sfortia, quomodo occisus. 10
Galenus, quantopere in Medicinæ studio desudaverit. 313
Garrulitas reprimitur per dentes. 114
Gaudium, & dolor. 17
Gavii, vel compages quid sint. 232
GENA. MYSTICA.
Indicant Sanctos Martyres, Virgines, Sacerdotes, Prædicatores, & Superiores populorum; Aspectum internum animæ; Castitatem, & planctum. 106
Genæ exhibebantur ad osculum excipiendum, in signum salutationis. Discoopertæ, signum erant honestatis. 112
Generositas Christiana quomodo figurata. 188
Genius, quantum homini placeat, & quantùm ei blandiatur. 330
Contra hunc agere, quàm operosum sit. 145
Idem, quàm nocivum sit. 32
Doctrinæ multæ de genio. 46
Christus verus Genius. ibid.
Genii intellecti per frontem. ibid.
Gentiles, in cultu religionis sæpe Christianos exuperant. 293
Eorum nonnulli observantiores in cultu divino, quàm præposteri quidam Christianorum. 312
Eorum actiones, quæ moralitatem concernunt, rejiciendæ non sunt. 282
Feriebant sibi pectus, ob pœnitentiam errorum. 169
Gentilismus ad fidem conversus, figuratus in oculo. 65
GENU. ANATOMICA.
Est pars corporis sat considerabilis, quæ sustinet & flectit hominem: unit femur pedi: sicut & ossi Ischio junctum est. Quomodo pes ab eo descendens dividatur. Qua ratione figura ejus orbicularis. Quomodo cum partibus superioribus copuletur; Item cum anterioribus & posterioribus. Quænam ejus apophyses. Quomodo trochanteres exeant, & caput rotundum. Quomodo in epiphysi sua & in processibus formatum sit. Quod facilè in pueris luxetur. Tibia, quomodo composita sit, focile majus ab Arabibus, nominatur. Quid fibula sit, & Malleoli. Quomodo adjumentum tibi adferat præmemorata fibula. Qualia sint lingamenta tibiæ, quis motus, & inflexio. 307
Ratiocinatio de musculis, quot eorum sint, qui motus: quomodo femoralis affixus sit, non secus ac brachialis. Quomodo quidam eorum de vena laterali nascantur. 308

MORALIA ET MYSTICA.

Genua significant adorationem, quæ Deo fit: Item animæ inclinationem, & obsequium cordis: Robur operativum animæ: Firmitatem in operando: Robur corporis: Orationem fervidam: Misericordiam, & conversionem. 310
Genu item typus misericordiæ erat. 308
Manus infra genu signum erat decreti inhibitorii. ibid.
Homo genuflexus signum animi resignati, & humiliati. 309
Genua osculis petita in signum humiliationis. 312
Genuflexiones de die sæpius repetitæ. 313
Genuum Epitheta, eorumquè laudes. 314
Genuenses Legatis Græcorum barbam radi faciunt. 155
Gerarium, vel Gratia Dei, Gratiola, & Hyssopus montana herbæ, salubres pro genuum affectibus. 313
Germani, Cor incombustum. 272
Flavis comis sunt. 28
Geryon Rex, triceps, quid significet. 13
Dictus fuit tria corpora habere, cognitionem enim plurium scientiarum & linguarum possidebat. 146
Gesticulatio in loquendo improbatur. 220
Gesticulationes in scenis non satis honestæ reprobantur. 239
Gestire manibus, Oratores novelli, accuratè docentur. 229
Gestus corporis de internis indicat. 340
Gigantes, quibus loco pedum serpentes erant, quid sibi velint. 322
Gingivæ quid sint. 122
Glandulæ, vel parotides in auribus ad quid serviant. 156
Gloria Mundi vana. 188
Gloriatio externa detestabilis. 142
Thrasonica quantopere fugienda. ibid
Godefridus Pius, plures linguas callebat. 146
Gradus hominis, vel passus quid sit. 234
Gradus pompaticus, quid sit. 336
Græca lingua reprobata à Carthaginensibus, à Cajo Mario, Marco Tullio, Catone, Tiberio, Isocrate, & aliis. 146
Gramen digitale herba, est remedium bonum pro affectibus digitorum. 230
Grana frumenti, quomodo principium dederint ad mensurandum. 232
Granum, species ponderis, à grano frumenti sumptum. 240
Gratia divina in stomacho expressa. 279
Eadem implet universa. 31
Gratia & peccatum simul morari nequeunt. 272
Gratiæ, cur tres numero. 244
Gratiæ, & supplicium intellecta in oculo. 65
Gravitas in incessu. 336

Grypi nominabantur, quibus nasus aduncus erat 102
Gula, figurata in stomacho. 280
Vitium contrarium speculationi. 281
Quàm detestabilis sit. ibid.
Ejus insatiabilitas condemnata. 2-8
Ejus Mala, atque remedia. 282
Gurgulio, idem quod plectrum. 122
Gustare primis labris, quid sit. 133
Gustus, quomodo intellectus ab antiquis. 141
Gyges, cur centimanus dictus. 217

H.

Habitatores primi Hollandiæ. 89
Habitus non facit Monachum. 154
Hadrianus Imperator barbam suam nutriebat, & quare. ibid
Hæresis descripta, defensa per quem. 200
Eadem in felle intellecta. 293
Heretici, significati in ore. 125
Eorum prædicatio figurata in labiis. 126
Eorum conventus expressi in stomacho. 280
Eorum persuasiones. 142
Hæretici, & malefici intellecti in fronte ærea. 46
Hannibal, videns exercitum suum in prælio cæsum, videre visus, & quare. 135
Harpocrates, Numen, vel Idolum silentii, usurpatum in sympotiis. 223
Ejusdem imago. 230
Helvæi primi Authores osculandi terram. 128
Heliogabalus Imperator adorationem exposuit. 332
Idem in usu immoderatus. 135
Helioti opium, remedium oculorum. 74
HEPAR. ANATOMICA.
Est pars corporis vicina cordi: Necessaria ad vitam hominis. Quomodo excrementa sua expurget. Officina est sanguinis: Alia item attributa ejus. Quomodo corpus nutriat. Nomina Jecoris, quibus ab Hippocrate nominatum fuit. Sedes est concupiscentiæ. Quomodo cum ventriculo communicet. Scirrhus in hepate, quem effectum habeat. Facultas generativa, ortum habet ex hepate. Fundamentum est potentiæ Vitalis, & Animalis; sicut & caloris extrinseci. Situm est in hypochondrio dextro; Situs ejus tutissimus. Quomodo circumdatum; ejusque repartitio. Corpus ejus qualem dispositionem habeat, & quem situm. De sanguificatione, ejusque actione propria. Inæqualis magnitudinis in animali est. Quomodo carne tibi propria constet. Quomodo infarcitum tunicis. Quam similitudinem habeat mortui ejus. Quomodo ab hepate sanguis in corpus universum redundet. Vasa ejus quomodo distribuantur, & quem circuitum habeant. 289
Intestina, & vasa spermatica ab hepate mittuntur. Quomodo tegatur: Ejusq; temperamentum. Omnes partes corporis cum eo communicant. Quomodo sanguis in eo præparetur. Quàm honorifico titulo honoretur. Origo Spiritus naturalis 290
Ab hepate Spiritus animalis formatur. Vesica fellis, quomodo collocata; quem humorem contineat, quare cum sanguine non misceatur: Ordo & providentia in separatione: Quomodo hic venæ conjungantur: & quomodo sinceram bilem attrahat. 291

MORALIA DE HEPATE.

Per hepar intelligitur mens hominis: Item affectio, & ardor charitatis. Hepar sicut Princeps est, ministrans vitam subditis suis. 292
Exprimit amarorem Pœnitentiæ, qui humores peccantes incidit 293

MYSTICA DE HEPATE.

Poterit significare desideria occulta: Item iram quæ per calorem hepatis inflammatur: Sicut & voluptatem, & desideria illicita. ibid.

MYSTICA FELLIS.

Indicat vitam perversam; verba amara, quæ de ore blasphemo, vel vindictam spirante procedunt. Cur Christus bibere fel abnuerit Judæi Christum felle potârunt, significat fel persuasiones diabolicas, Hæresim & Antichristum. ibid.
Hepar dedicatur Jovi, & fel Marti. 293. 294
Eorum morbis medentur Hepatica Asplendum, Scolopendricum, Hemionitim, Cetherach, Eupatorium. Agrimonia, & Unguentem Santalinum. 294
Inter fructus conducunt pyra; inter fungos Betulinus & Quercinus: inter refrigerantia omne genus Sonchorum: è conservis, Rosata, & similia. ibid.
Epitheta hepatis. 294
Hepar canis rabidi à morsura ejusdem sanat. 259
Hepatica linea in manu hominis, significat qualitatem & conditionem hepatis, quod est fons sanguinis. Ideóque Secundùm variam situationem suam, varios effectus demonstrat. 216
Heraclitus semper plorans reprobatur. 154
Herba dicta Umbilicus veneris, umbilico medetur scrophulis & stomacho. 306
Herbæ, ob virtutem suam æquiparantur, imò anteponuntur gemmis. 297
Tantopere ab antiquis æstimatæ, ut ipsi Imperatores, eas olim in triumphis portarent. 302
In palustribus locis enascentes, quæ similitudinem comarum habent, pro incremento capillorum serviunt. 37
Quod allevamentum animus in herbis habeat. 318
Hercules, Antesignanus Oratorum: ei dedicatæ sunt linguæ. 148
Ejus statura, quomodo exposita. 255
Hermodactyli medentur Chiragræ. 213
Heroes naribus elevatis. 102
Hieroglyphica quid sint. 13
An illorum usus vetustior sit, quàm eorum, quæ vulgò dicuntur Impressæ, seu facta illustria. 192
Hilaritas, & mœstitia collecta ex fronte. 50
Hippicus, vel hippallus, quæ mensura sit. 232
Historia, quantæ utilitatis sit. 21
Histriones, dicti Pantomimi, qui sint, & qualiter gestibus suis loquantur. 228
Quomodo reprobentur. 323
Holocaustum sacerdotis intellectum in fortitudine brachii. 196

Homo. Templum animatum. I. 1
Dominum ejus in mundo III.
Quomodo in operando concordet cum Spiritu astrali V.
Comparatur mundo. Anima cui assimiletur. Ibid.
Anatomia hominis breviter descripta, VI.
Homo in potentiis suis comparatur sanctissimæ Trinitati VIII.
Quantæ dignitatis propter animam sit. IX.
Quod in composito suo circularis, & quadratus sit. XI.
Quantæ dignitatis sit caput humanum. 2
Hominis ætas, quomodo distinguatur. 240
In qua potissimum ætate matrimonio jungere se debeat. 241
Cur quadratus dicatur. 245
Quanto tempore in ventre matris organizetur. 247
Cur nullo nomine vocatus, nisi septimo die: sicut septimo mense ei dentes nascuntur, qui septimo anno excidere solent. ibid.
In qua ætate ei pubes nascatur. Quando robur, & maturitatem complexionis nanciscatur. Ibid
Quare figuram quadrupedis non habeat. 315
Quot & quales in homine humores sint. 272
Vivere nequit sine corde. 264
Sustentatur genibus. 307
Ejus centrum umbilicus est. 303
Omnes lineæ corporis in umbilico terminantur. 304
Cur oculos virgatos habeat homo, cum in anima ejus reliquis contrarium appareat. 52
Homo est arbor inversa. 30
Qui raris dentibus est, vitam longam non promittit. 114
Homo quibus præsidiis manuum, brachiorúmque armatus sit. 180
Ejus fortitudo operativa intellecta in unguibus. 253
Homines eximiæ fortitudinis in digitis. 228
Item, qui pro libitu aures movebant. 96
Item quibus non nisi dens unicus fuit. 114
Item quibus non nisi anno octuagesimo dentes nati. 118
Qui pugno dentes excusserint. 119
Homines insolitæ fortitudinis. 174
Homo, quamvis in terra degens, cælestia nihilominus contemplari debet. 29
Quantopere ei animus excolendus sit. 87
Quantum exercitatus esse debeat; item quod Religio ei cordi esse debeat. 337
Qui diversus in gestu, diversus est moribus. 340
Mysticè intelligitur homo umbilico. 305
Ejus constitutio designatur & notatur, in quatuor manus suæ lineis. 214
Quomodo ex lineamentis manuum cognoscatur, placidus, vel econtra rigidus sit homo. 215
Homo in divisione membrorũ suorum, cur materiam parcam antiquis præbuerit, ad Symbola; vel *Impresas* formandas. 181
Homo in mensura compositus, quantum debeat digitis. 231
Homo temperamenti robusti cognoscitur ex physiognomia. 164
Cholericus homo quomodo descriptus. 228
Homo caducus est. 152
Homines magni cordis. 270
Deditus sensui exprimitur in corde bulliente. 268
Homo sincerus quomodo descriptus 263
Homo fallax reprobatur. 202
Homo nequam intelliguntur in aure truncata. 85
Homo iniquissimus describitur. 327
Homines mali describuntur. 341
Homo inverecundus quomodo expressus. 122
Homo gregarius & vilis. 31. 32
Homo sine discutiu, quàm imperfectus. 168
Homo genuflexus expansis brachiis, signum est animi humilis & demissi. 309
Non se negotiis immisceat, quæ vires suas excedunt. Item sius propriis & non alienis invigilet. 323
Homo, qui se omnibus negotiis immiscet. 333
Quod quemque deceat, se in finibus status sui continere. Quod seipsum quinque debeat mensurare. 327
Homo demonstratur in ultima sua ætate. 328
Hominis spes in pede figuratur. 326
Homo magni ingenii repræsentatus in fronte. 50
Homo justus dextra Dei nominatur. 205
Homo supra lectum vel scamnum inclinatus, quid significet. 234
Item devorans horas, quid sibi velit. 122
Hominibus gravis Authoritatis, olim risus interdictus. 134
Homicidis, cum lapidandi essent, manus super caput collocabantur. 206
Honestate, quisque contentus esse debet. 203
Honor Vilipensus, quantum damnum inferat. 109
Horæ Germanicæ, quomodo intelligantur. 235
Horatii Cœlitis peroratio de naribus magnis. 102
Hordeum efficax remedium in symptomatibus gulæ. 163
Hospites, & peregrinos, olim publicè osculabantur. 129
Humilitas, quàm pretiosa sit. 309
Eam Christus docuit. 334
Exprimitur per cervicem demissam. 102
Item per osculationem genuum exhibita. 312
Humilitas Mariæ per Capillos figurata. 35
Hyacinthi, correctivum cordis sunt. 274
Hyosciamus, optimus pro dentibus. 119
Hypsius, de mensuris agit. 231
Hyssopus, gratiosa, vel Geraniũ, herbæ admirabiles in ossium defectibus, conferunt & genibus. 313

I.

Jactantia rejicitur. 147
Jactantia & fastus in collo & cervice figurantur. 162
Jactatores & arrogantes in iisdem figurati. Ibid
Janus Rex. 15
Hieroglyphicum erat Principis, Centurionis, & Ministri. 44
Cur quatuor frontes habuerit. ibid.
Cur sine manibus sculptus. 195
Cur tam sapiens habitus sit. 133
Quantùm apud veteres æstimatus. 44
Januarius mensis, unde originem sumpserit ibid.
Ichneumon, quodnam animal sit, quomodo se terræ involvat, & crocodilum introëat, ad eum necandum. 310
Idea humana repræsentata in herbis. 37

Idioma & nativum, & varium repreſentatum in lingua. 142
Idololatræ nunquam in Sacrificiis ſuis ridebant. 135
Idololatria quomodo exprimatur. 142
Idolis, genua orantes oſculabantur. 312
His olim nemora conſecrata ſunt. 337
Iis in aurem loquebantur, ſtantes ſuper tabulata quædam, præſertim, qui præcipui erant in populo. 93
Hinc mulieres ſacerdotio fungentes, per ſcalam quandam ad aures Bachi locuturæ aſcendebant. ibid.
Jecur hominis, ejusque conſtitutio, quomodo per lineam hepaticam manûs cognoſcatur. 216
Jejunium quadraginta dierũ, quare inſtitutum. 241
Jejunus venter non admittit ſermocinationes longas. 281
JESUS, qualibus literis, & numeris, hoc ſacratiſſimum nomen formatum ſit. 249
Ignavia quomodo reprobetur. 337
Ignis ſacer, huic morbo umbilicus Veneris medetur. 306
Ignis de cœlo veniens, item ignis, Idea Animæ. 272
Ignominia aperta deſcribitur. 140
Ignorantes, qui ſe literatos gloriantur, & inter in in aliorum labores involant, quomodo deteſtandi ſint. 193
Ignorantia expreſſa per faciem. 108
Affectata. 203
Ignorantia Dei figuratur in cæcitate. 61
Impedimenta in negotiis. 309
Impedimentum cognoſcendi veritatem in digitis expreſſum. 108
Impedimentum partûs, olim ſuperſtitiosè in manu contracta fieri crediderunt. 193
Imperium. 12
Idem per naſum expreſſum. 102
Impoſſibilia tentari non debent. 328
Impoſſibilitas habendi. 68
Impoſſibilitas in negotiis, abſtertere quemq; ab eorum incepto debet. 204
Impoſſibilitas rerum temeratios reddit eos, qui talibus ſe ingerunt. 319
IMPRESA deſcripta, ejúſque dignitas. Hoc nomen *IMPRESA* quid ſit, quid per illud repræſentetur: quomodo, quæ longè abſunt in memoriam revocet, & inanima ipſa penè animata reddat; aliaque conſiderationes. 181
Ejus executio ſecuritati juncta, quomodo exprimatur. 204
Item quid ſit *IMPRESA*, & quomodo primitùs introducta. 272
Imprudentia in adminiſtrandis negotiis quantopere fugienda. 327
Imprudentia eorum, qui neglectis magni momenti negotiis, in trivolis occupantur. 329
Incedere palpando, quid ſit. 69
Incentiva libidinis profliganda. 191
Incepta difficilia, & factu impoſſibilia, non proſequenda, nec tentanda. 154
Indicia mortis & vitæ, per oculos ſumpta. 56
Indi, æmulationem inter ſe fovent, quis eorum majores gemmas portet in auribus, quæ in aures juga appellabantur. 94
Pulchritudo Indorum. 110
Indoles, ſubmiſſa figuratur in aure. 89
Mala, in humeris anguſtis colligitur; ſicut & homo doloſus. 178
Infantibus in publico oſcula dabantur, & quare. 128
Infidelitas, & Idololatria per capillos expreſſa. 35
Infirmitas ægrotantis, quomodo per lineas manûs cognoſcatur. 215
Infirmitas, & mores cognoſcuntur ex fronte. 47
Inflexibilitas, & rectitudo. 140
Mentis, intellecta per genu rectum. 311
Influxiones cometarum, univerſales ſunt. 37
Quorundam opinio; quod non influant. ibid.
Infortunia per lineam Saturninam manûs cognoſcuntur. 216
Infortuniis audacter obviandum. 20
Ingenium durum ad diſcendum, quàm ineptũ ſit. 33
Inimicorum fortitudo expreſſa per dentes. 117
Iniquitas deſcribitur, & condemnatur. 322
Iniquitas humana demonſtratur. 327
Injuria nemini placet, & quàm inconveniens ſit in ore hominis qualiscunque. 144
Innocentes, ſicut & Idiotæ expreſſi in pedibus. 324
Innocentia deſcribitur. 192
Ridet ſuper detractione. 117
Monſtratur in lotione manuum & pedum. 334
Hos lavit Chriſtus, illos Pilatus; hic autem irritò. ibid.
Inobedientia figurata in aure ſerata. 87
Inordinatio ſæpe ordinem producit. 143
Inſidiæ ſerpentis adverſùs fœminam. 323
Inſpiratio, figurata in naribus. 101
Dei, figurata per os. 124
Spiritûs Sancti, expreſſa in manibus. 199
Inſtabilitas linguæ quantorum malorum cauſa. 144
Integritas animi, deſcribitur. 263
Quam neceſſaria ſit cuique hominum, ſed præcipuè his, qui regimini populorum præſunt. 182
Integritas & fides; quàm bene invicem unita ſint. 187
Intellectus repræſentatus per oculum internum, & externum. 86
Intemperantia, omni modo fugienda. 204
Linguæ, plus nocet quàm corporis. 147
Intentio obſervatur in oculo: Item ſi bona vel mala. 64
Intentio diſcendi arcana divina. 86
Intereſſatus homo expreſſus in oculo. 64
Interna per externa colliguntur. 109
Inteſtina capitis quid ſint, quomodo vocentur, & quomodo ſituata ſint. 286. 287
Intrepiditas virilis quomodo expreſſa. 189
Quàm utilis, & neceſſaria. 183
Intuitus ſolus, quo exercitus fugati. 76
Intuitus Dei Paradiſum donat. 59
Inventores linguarum, qui primi fuerint. 146
Inverecundia intellecta per frontem. 50
Invidia erga vicinos, in oculo figurata. 66
Invidia nulla de iis rebus habenda eſt, quæ obtineri nequeunt. 118
S. Joannes, cur in Sacra cœna, ſuper pectus Domini, vel ſuprà cor ejus procubuerit. 167. 264
Joci ſeu Ludi Vulcanii quid fuerint. 337
Jodocus Marchio Brandeburgicus, cur dictus fuerit barbatus. 154
Ionici populi, petulantes, & molles. 136
Ira, quomodo expreſſa & deſcripta. 293. 294
Ejus deſcriptio iterum. 228
Quantùm noceat. 266
In pectore figurata. 168
In hepate expreſſa. 293

Ejus

Ejus effectus. 266
In homine per lineam mensalem manûs cognoscitur. 216
Ira Dei expressa in manibus. 197
Intellecta in dorso. 174
Est inevitabilis. 10
Iracundia, quàm detestabilis. 133
Iracundis solebat speculũ monstrari; vide cur. 278
Ire redire Senatorũ olim in Comitiis, & quare. 329
Irregularitas vitæ, quomodo â sapientibus detestata. 330
Irrisio, quod damna inferat, & quod homine bene morigerato indigna sit. 201
Intellecta per capillorum tonsionem. 32
Item quàm periculosa. ibid.
Irrisio & contemptus in medio digito exprimitur. 223
Irrisio cum fictione, idem est, quod nasum intorquere. 100
Irritare crabrones, hoc est Potentes offendere. ibid.
Irritus conatus quantopere fugiendus. 319
Isis, quid fuerit. 75
Jubilæum quinquagesimo anno concessum, & quare. 241
Judæa æstimata fuit centrum Mundi. 306
Judæi, intelliguntur per humeros. 175
Item in renibus. 300
Abjurantes Christum expressi in felle. 293
Crucifigentes Redemptorem intelliguntur in dorso. 175
Eorum vox. 142
Illorum perfidia figurata in corde. 268
Eorum maledicentia significata per os. 125
Non possunt doctrinæ Christi resistere. 175
Eorum conversio in fine sæculorum. ibid.
Judaismus figuratus in pedibus. 326
Judas traditor. 142
Judex incorruptus. 69. Figuratur in aure. 85
Exactus intelligitur in oculo. 57
Inviolabilis repræsentatur sine oculis & manibus. 195
Judices, & Prælati intellecti in oculo. 64
Judicia Dei. 63
Judicium, repræsentatur in facie. 170
Temerarium detestabile. 182
Solidum fieri debet, ponderando maturè resolutiones suas. 176
JUGERUM dimensio est ducentorum quadraginta pedum, idemque, quod TORNATURA. 234
Jugum portare, quid sit. 162
Jugum, nomen est, quod ab Indis auri datur. 94
S. Juliana de illustrissima domo Bancia, laudatur ob perseverantiam in oratione. 313
Julius Cæsar, ob risum exortum, in perorando interrumpitur. 135
Juno, & incessus ejus. 336
Jupiter depictus in forma Umbilici. 303
Quomodo hæc eadem figura â Curtio, & Valeriano visa fuerit. 304
Quare dicatur Saturnum cœlo expulisse. 295
Ejus statua sine auribus in Insula Creta, quid sibi velit. 84
Ejusdem satellites, qui fuerint. 216
Eidem hepar dedicatum. 293
Per Genium intellectus Jupiter. 46
Item per Solem. 75
Justitia in pluribus locis intelligitur in manibus. 197
Item in pedibus rectis expressa. 340
Quàm necessaria sit Mundo. 185
Dei, quantò plus tardat, tantò securior in castigando. 326
Justitia & misericordia figurata in oculo. 63
Juvenculus sedecim annorum, condemnatus ad mortem, totus incanuit, barbamque, non secus ac septuagenarius, promisit. 155
Juventutis gubernationi fidere, quàm anceps sit. 33

L.

L Quare hâc literâ numerus quinquagenarius signetur. 241
LABIA. Superioris & inferioris labii officium. Descriptio & officium musculi buccinatoris, fabricati ad similitudinem circuli intersecati. 122

MYSTICA.

Exprimunt labia utrumque Testamentum; Judicia Dei; Christum judicantem; ejus prædicationem; vel Prædicatores: Confessionem sinceram: Baptismum, & compunctionem peccatorum. 125
Significant item Passionem Christi; Sacram Scripturam; Exempla Patrum: Charitatem: Mentem acceptam Altissimo: Potentiam Magnatum: Eloquentiam Græcam: Scribas & Pharisæos adversantes Salvatori: Prædicationes Hæreticorum: Legem Mosaicam. 126
Labia quæ mordentur, quid significent. 132
Intra calicem & labrum, quale proverbium sit. 133
Primis labris degustare. ibid.
Labium, risu, non secus ac torrente quodam inundatur. 135
Labor, sine resolutione, quàm irritus. 168
Immixtus otio. Pulchra illic eruditio est. 140
Quomodo remunerandus. 143
Vanus, quomodo descriptus. 177
Labores irriti figurati in Stomacho. 279
Lac, juxta mentem Aristotelis, generari item poterit in viro. 165
Ejus attractio, quomodo ab infante fiat. ibid.
Laceratio pectoris quomodo, & à quo facta. 169
Lacerta suffocata in oleo, optimum remedium pro capillis. 37
Laconismus laudatur. 156
Elegans in Diogene. 208
Lacrymæ non improbandæ in homine prudente, sed ad certum terminum. 78
Lætitia per inopinum eventum quendam, descripta. 269
Intelligitur per manuum applausum. 139
Nimia, fuit causa mortis. 135
Lapilli mundi, dicebantur umbilici. 305
Lapis, qui digitum erectum exprimebat, quid significârit. 120
Lapides sepulchrales, qui duos pedes insculptos habent, unum videlicet supra alterum, quid significent. 323
Languor in orando, quàm detestabilis. 202
Lanugo pomi Cydonei promovet incrementum capillorum. 37
Larynx in homine quid sit. 159
Quales musculos habeat. 160
Lascivia detestabilis. 222
Quantopere fugienda. 182
Lavabant olim faciem in tribulatione. 112
Lavacri motus, qualis. 336
Laurentius Author Anatomicus laudatur. 274

Laudes Dei. 142
Laus, indicata digito. 228
Quàm accepta fit. ibid.
Propriæ nunquam adſciſcenda. 156
Quantum eadem nobis blandiatur. 336
Laus Concordiæ. 267
Laus ſuccedens vituperio, quomodo expreſſa. 227
Lectio ſacrorum Codicum, quàm neceſſaria. 323
Legatis oſcula data in publico, & quare. 128
Leges paucæ neceſſariæ, pauca ratiocinanti. 147
Legibus toto corde obtemperandum. 329
Legis obſcuritas, quomodo expreſſa. 125
Leo occiditur ab Alcathoo. 139
Leo ex ungue cognoſcitur, hoc eſt de minimis judicantur majora. Unde natum Proverbium. 355
Leoni barbam vellere quid ſibi velit. 153
Lex Moſaica intellecta in læbris. 126
Duodecim tabularum qualis fuerit. 234
Lex, pro Authoribus librorum. 180
Liber, quem S. Joannes ſeptem ſigillis ſignatum vidit. 246
Libri quomodo antiquitus formati. 304
Liberalitas in manu ſiniſtra expreſſa: hæc virtus unumquemque hominum decet. 193
Libertas intellecta in fronte ſpatioſa. 45
Item in manu expreſſa 211
Qualiter olim ſervis data fuerit. 206
Libido expreſſa in renibus, & condemnata. 300
Libidinoſus per palpebras intellectus. 60
Libidinoſi præmaturè ſeneſcunt. 157
Libræ, ſigno cœleſti, pedes dedicati. 338
Licentia dabatur olim manu erectâ. 207
Lichen herba hepati conducit. 294
LIEN. ANATOMICA.
Quare compoſitus, & ordinatus. Organum eſt riſûs. Splenetici quem colorem habeant. Cujus figuræ ſit lien. Non in omnibus ejuſdem eſt magnitudinis, nec coloris. Quid magis conducat, ſi magnus aut parvus ſit. Officia & functiones ejus. Quomodo purgatione indigeat. Quali membrana circumdatus. Quæ damna pariat, ſi obſtruatur. 291
Quomodo purgetur. Humor melancholicus, ei proprius quis ſit. Quod Melancholici plurimùm exſpuant. Quomodo ulcera lienis curentur. Sedes eſt quartanarum febrium. Per quas vias ſuccus Melancholicus vendat. 292
Lien ſedes riſûs eſt: hinc qui in eo læſi ſunt, difficulter rident. 133
Qui morbo lienis laborant, & eundem obſtructum habent, ſemper macilenti ſunt. 296
Remedia contra hoc malum. 297
Lien dedicatus Saturno, propter melancholicos humores, qui huic ſideri attribuuntur. 295
Lien laudatus per Oden. 297
Limaces vocantur umbilici. 305
Limax aurium, quem effectum habeat. 90
Lineæ univerſi corporis, in umbilico, tanquam in centro ſuo terminantur. 304
Lineæ denarium numerum formantes exponuntur. 240
LINGUA. Ejus nomina: Quare facta ſit: Ejus figura. 137
Dicitur lingua, quia ligat, & ligata eſt. 138
Vel à lingendo, aut levando. 145
De forma ejus, figura. De carne ejuſdem & Subſtantia. Quare caro ejus laxa ſit. Nervi ejus judices ſaporum ſunt, & conteſtibilium. Muſculi ejus, tam loquelæ, quàm guſtui inſerviunt. De ejuſdem venis, Arteriis & ligamento. Differentia linguarum. Quare in homine contrahatur, producatur, & prolongetur. 138
Lingua nec nimium ſicca, nec nimium humida, & coloris rubicundi, ſanitatem portendit. Siquidem ab hac conſtitutione defecerit, corpus defectuoſum, denotat, & infirmum. Eſt enim prænuntia febrium. Lingua coloris ſubviridis phreneſim denotat. 150

MORALIA & MYSTICA.

Lingua ſignificat virtutem generativam Patris. 141
Item Cognitionem ſacratiſſimi Corporis Chriſti: Iram ejus adverſum Peccatores; Prophetas: Prædicatores: Apoſtolos obmuteſcentes: Chriſtum: Correctionē peccati: Voces Judæorum: Laudem Dei. Adventum Chriſti: Idioma nativum: Manifeſtationem divinorū myſteriorum: Opera bona, & mala. Falſa eloquentiæ dogmata: Blaſphemias: Idololatriam Ægyptiorum: Scientiam divinam, obfuſcatam ſcientiâ ſæculari: Cor Chriſti, & Mariæ. 141
Lingua mala exprimit traditionem Judæ: ſuggeſtiones Sathanæ: Perſuaſiones hæreticorum: Fraudulentiam: Superbiam: Commixtionem rerum ſacrarum & prophanarum: Tentationem Diaboli, hæreticorum & Magnatum, qui ad operandū malum conſpirant. 142
Lingua celat, & revelat pro libitu ſecreta cordis. Appellatur organum dialethicum, quia per modum gladii in ſummitate acuminata eſt. 138
Lingua, oculi, manus, ſymbolum ſunt eloquentiæ. ibid.
Statuæ ejus. Linguæ poſitæ ſuper altare ad comburendum, & quare. Lingua reſciſſa indicium ſilentii: a faucibus revulſa, hieroglyphicum eſt ignominiæ apertæ. 139
Lingua flammis immiſtæ, quid ſignificent: Quomodo ſuper capita Apoſtolorum deſcenderint in die Pentecoſtes. Lingua ſuper incudem, ſignum inflexibilis rectitudinis. Lingua excedens dentes, quid ſibi velit. 140
Lingua ſapores explorans. 141
Amicus linguæ, quid ſit. Item pugnare linguâ, quàm deteſtabile ſit. Cauſidici linguâ pro armis utuntur. 142
Vana loquacitas, vel garrulitas. Jurare linguâ quid ſit. Lingua bovis quid ſignificet. 143
Lingua non repreſſa obſtinationem ſignificat. Aſſalire linguâ, idem eſt, quod calumniari. Id quod in linguam venerit, loqui, eſt caſû loqui. De Libertate linguæ. Nuntiis dabatur lingua. De Victima pars melior, & peſſima eſt lingua. Bona & Mala linguæ. 144
Lingua, quam difficulter in ſenibus mutari poſſit. Clavis in lingua, quid ſibi velit. Lingua ſeparata, & diviſa. 145
Linguæ quare antiquitus combuſtæ. 146
Linguæ, à quibus inventæ: illarum confuſio: De veritate illarum cognoſcitur omnipotentia divina. Peregrinis quantæ utilitatis ſit.

plures lingvas noviſſe. In qua ſcientia excelluiſſe legitur, Rex Geryon, Erichtonius, Mithridates, Q. Ennius Poëta, Cleopatra, & S. Epiphanius. Item in linguis peregrinis verſati erant, Carolus Magnus, Godefridus Pius, Carolus Quintus, Matthias Corvinus, Maximilianus primus Imperator. ibid.
Alii item, omnes linguas, præter patriam dedignati ſunt: ſicut Carthaginenſes, Cajus Marius, Marcus Tullius, Tyberius Imperatores, Marcus Cato Cenſorius, & complures alii. 147
Lingua in orando, quàm compoſita eſſe debeat. ibid.
Lingua duabus venis dotata dicitur, quarum una ad cerebrum, altera tendat ad cor; ad inſinuandum, dicta factis unienda eſſe. 148
Lingua dedicata Herculi, & Mercurio. ibid.
Lingua poſita ſuper altare; hieroglyphicum erat ſomni. 150
Ejus laus in ode quadam. 151
Ejuſdem Epitheta. 149
Linguæ combuſtæ, & portatæ Principibus, ad augurandum eis felicem rerum exitum. 51
Lingua & manus unitæ, Idea ſunt hominis, qui dictis opera conjungit. 184
Lingua oculo unita Symbolum diſcurſûs. 58
Lingua cervi; & lupi valent ad curandos affectus lienis. 297
Liquiritia, ſeu Glycyrrhiza pro aſthmate, & tuſſi conducit. 170
Litera, quæ numeros conſtituunt. 243
Literarum concluſioni adjungebatur olim de oculatione manuum. Vide cauſam. 208
Lixivia facta à Germanis, ut capilli flaveſcerant. 28
Locum ſtabilem non habere, quomodo expreſſum fuerit. 327
Locus medius quomodo intellectus. 304
Logica quomodo expreſſa. 195
Loquacitatis vituperium. 90
Loqui caſu fortuito; quomodo intellectum, quàm periculoſum ſit, & quantopere in hoc circumſpectum quemque eſſe oporteat. 132
Idem, quàm malè conveniat, & quantorum malorum cauſa ſit. 145
Loqui in ſecreto, quomodo intellectum. 88
Lotio pedum, quare facienda. 34
Quomodo olim facta. 330. 333
Luci conſecrati idolis. 337
Lucrum illicitum, expreſſum in manibus vitiatis. 199
Ludere verbis extra tempus quàm inſulſum. 136
Ludovicus Rex Hungariæ, Ephemeris & præcox, magni ingenii, barbam produxit, & in ætate annorum octodecim canitiem habuit. 155
LUMBI. Quomodo renibus conjungantur. Vide ſuper hæc Anatomiam renum. 299

MYSTICA.

Significare poſſunt Incarnationem Chriſti: Splendorem; quo cœlum & Sanctos illuminat. Filiationem Apoſtolorum in eodem Salvatore noſtro: Item operarios Evangelicos: Amorem Dei erga populos: Principium generationis in Jacob Patriarcha. Exprimunt & virtutem: Inſinuant item pœnitentiam & caſtitatem; id quod etiam in funibus & cingulis, quibus religioſi clauſtrales cincti ſunt repræſentatur. 300
Sedes ſunt humoris ſalacis. 301
Hinc Veneri ſunt dedicati. ibid.
Luna & Sol, monſtrantur eſſe cauſa generationum. Cur luna dicta fuerit olim à Sole ſuprà currum igneum rapta: quare item Sol ſæpius dicatur ſulcare maria, conjunctus lunæ. 264
Curſus Lunæ, 75
Eidem ſtomachus dedicabatur. 282
Lupi, quomodo cum Alce pugnent. 258
Luſus dictus della Mora, qui conſiſtit in ſortitione digitorum, deſcriptus. 150
Lux Evangelii intellecta in oculo. 65
Luxuria, morbus contumax, quantùm fugienda. 301
Luxus & ebrietas deteſtatione digna ſunt. 282
Luxus immoderatus, quomodo à Sapientibus in horrore habitus. 330
Lycurgus, ejuſque dictum elegans. 147

M.

Macedoniæ Regnum figuratum in ſtatua Nabuchodonoſor Regis. 280
Macrocephalus Scytha, quis fuerit, 21
Magia originem à riſu trahens. 135
Magi habentes pythonicum ſpiritum, intellecti in ſtomacho. 279
Magiſtratus contra ebrietatem ordinatus. 70
Magnanimitas colligitur, ex naſu aquilino. 102
Majeſtas Regia intellecta in impoſitione manuum 206
Majores irritandi non ſunt. 100
Malleolus auris, quod officium faciat. 156
Malum imminens ſollicitè evitandum; vel levandum. 176
Mala, & bona linguæ. 145
Mala provenientia ex vino. 278
MAMMILLÆ, & earum officium. 165
Cur diverſimodæ ſint in viris: Quod viris glandulæ deſint: Cur in gravidis intumeſcant, in vetulis flaccidæ ſint ibid.
Remedia quibus adjuvantur mammillæ. 170
Earum Epitheta. 171
Mammillæ monſtruoſæ, quæ ad ſcapulas uſque torqueri poſſunt, apud Indos pulchritudinis ſignum habentur. 110
Manifeſtatio ſecretorum divinorum intellecta in vultu. 107
Manſuetudo, quantum æſtimanda: quæ in auribus figuratur. 89
MANUS. ANATOMICA.
Quomodo à ſcapula elongetur. Quomodo, & unde muſculi ejus deſcendant, qui carpum manûs extendunt. Conſideratio digitorum & tendinum, qui eos movent, unde hi oriantur. Summa vel extrema manus dividitur in tres partes, carpum, metacarpum, & digitos. Conſideratur figura ejus, & cavitas; & medulla. 178
Secunda pars manûs ulna dicitur, & quare. Quomodo compoſita ſit, quomodo à radio flectatur & extendatur. 179
Præter partes communes, habent inſuper ſuas particulares, manus. Quid per nomen va-

 ſorum

ſorum intelligatur. Venæ earum, quomodo divaricentur. Vena Mediana quæ ſit. Quot nervi diſſeminentur per manum. Manus hominem quaſi præſidio defendit: Organum eſt perfectius omni inſtrumento; uſus ejus, figura, & deſcriptio. 180

Officium manuum quale: Defendunt partes inferiores: Quare figuram longam habeant: In plures partes dividuntur. Quatuor fontes, unde operationes manuum procedunt: Sed perfectiores fiunt mediante oſſe & unguibus. 181

MORALIA ET MYSTICA.

Manus indicant perſonam Chriſti, ejuſque Virtutes: Quomodo in ſinu Patris ſit. Dextra & ſiniſtra, miſericordiam, vel punitionem divinam, omniaque illius opera figurat. 197

Indicant item Juſtitiam, clementiam, beneficentiam divinam: Obſcuritatem myſteriorum divinorum: Miracula Dei in gente Iſraëlitica: Angelos: Apoſtolos: Prædicatores: Sacramenta: Principatum Chriſti ſupra Judæos: Crucifixionem ejus, & Patrocinium. Per manum ſiniſtram figuratur poteſtas Pharaonis. ibid.

Significant item manus iram Dei: Societates malas: Miniſtros dæmonii: Correctionem fraternam: Opera bona, vel mala; videatur de hoc ad longum de operum varietate. Significant præterea Actionem poſſeſſionis: Miniſterium Prælatorum & Miniſtrorum. 198

Sumuntur item pro Subjectis Chriſti: Pro eo, quod peccatores imitandi non ſint: De negligentia in oratione: Pro obſervantia Legis: Pro mente depreſſa, & elevata: pro Scientia Legis: Pro miniſtris functionum Sacrarum: pro Ratione, quæ omnia ſuſtentat: pro conſilio & inſpiratione Spiritus Sancti: pro lucro illicito: pro auxilio quæſito; otioſitate, & tepiditate in opere. 199

Sumuntur item manus pro hæreſi avidè defenſâ. Explicatur hîc, quid ſignificet *Arcus Gog*, fortitudinem nimirum dæmonis, & alia. 200

Manum occulere, typus avaritiæ. 208

Manus conjunctæ, Idea fidei. 211

Magna magiſtra, magna inſuper diſcipula eſt manus in negotiis mundanis. 178

Manus Symbolum fidei. 191

Has lavare Symbolum eſt Innocentiæ. 192

Artificium manuum perfectionem Creatoris demonſtrat. 181

Per manum Lex ſcripta eſt: Imo Univerſitas tota manui ſubmittitur. Manus conſecrantur fidei. Conventiones, & pacta per hanc ſignantur, vel ratificantur: Vetus conſuetudo adorantium, ut manus oſcularentur. 180

Item manuum oſculatio, in ſignum augurii, & reverentiæ. 128

Idem, ſignum erat adulationis. 206

Idem, ſignum ſalutationis. 208

Idem, ſignum adorationis, iterum. 193

Manus Conſulis oſculo petita, ob victoriam obtentam. 208

Manus incircumciſæ, quid ſint. 334

Manus ſupra caput collocabantur, in ſignum doloris. Quod apud Hebræos ſignum erat mortis: In lege Chriſti eſt ſignum vitæ. 206

Manus impoſita capiti victimæ, ex ordinatione divina. ibid.

Manuum impoſitio, quæ bona attulerit. ibid.

Manus conſecrata fidei. 207

Manus levata indicium licentiæ datæ. Erat item ſignum ſalutis, & reconciliationis. ibidem.

Item manus elevata, Hieroglyphicum Authoritati. 192

Item indicium Authoritatis majoris. 206

Moyſes, cum manus levaret, populus Iſraëliticus vincebat: in quo figura Chriſti crucifixi eſt. 207

Manus erectæ, actus erant ſupplicantis, ſicut demiſſiæ, ſe humiliantis. 208

Manus extenſa actus potentiæ. 207

Manus, & brachia lacerata in ſignum doloris. 205

Manus dicitur, Miniſter Principis. ibid.

Manus in cœlum levatæ ſignum erant adorationis, quæ Soli fiebat. 208

Siniſtra nonnullibi honoratior erat dextrâ. 207

Item ſiniſtra, indicium furacitatis. 192

Manus elevatæ & percuſſæ in danda ſententia. 329

Manus complicatæ, æſtimabantur impedimentum partûs. 193

Eædem inter femora collocabantur à Sagis, ad impediendas parturientes. 312

Manus infrà genua, ſignum erant impedimenti in negotiis. 309

Manus & lingua, Idea ſunt hominis, qui dicta factis copulat. 185

Manus in orando ſubtus pallium abditæ, ad quem finem. 195

Manus & brachia inverſa ſunt. Item inſeparabiliter ligno adhæſerunt. Item manus infixa ferro. Item manus cæleſtibus flammis exuſtæ. 209

Manus adhærens aratro. Item manubrio inhærens ex caſtigatione divina. ibid.

Manus extenſæ adjumentum ſignificabant. 211

Manus divulſa à brachio libertatem indicabat. ibid.

Manus multæ viſæ in ſomnio, portendunt fortunam proſperam. Circumdatum eſſe pluribus manibus & brachiis, ſignificabat ab aulæ Miniſtris ſe capiendum eſſe. Manus truncatæ per ſomnium, ſignificant negotiorum multitudinem futuram. 213

MANUUM CHIROMANTIA.

De Lineis manuum, quomodo complexio & affectus cognoſci poſſint: Hic de montibus & Planetis mentio fit: Quatuor hic præcipuæ lineæ ſunt: *Vitalis, naturalis, menſalis, hepatica:* adjun-

gitur *Saturnina*, & sic dicta *Rassetta* manus. *Vitalis* ad cor spectat, *Naturalis* ad caput, *Mensalis* ad viscera, *Hepatica* ad hepar, *Saturnina* ad Mesenterium. Hæ lineæ, si rectè apparuerint, integram partis illius constitutionem arguunt, supra quam stare eas contigerit. *Vitalis* nimium aperta iram indicat, & ferociam morum: Gracilis siccitatem: brevis & tumida, frigiditatem vel humiditatem: intersecata infirmitatem, vel caloris suffocationem. Cum quis ab infirmitate liberandus est, lineæ in colore suo, pro qualitate morbi variantur. 214

Media Naturalis bene composita, hominem bonum, justumque significat: si *vitali* unita fuerit, calorem inordinatum: si disjuncta fuerit, furiosum, & inconsideratum portendit: intercisa, malitiam, & quod multa propter hanc infans passurus sit. *Fossula* & *Tubercula*, indicant homicidia & vulnera, arguunt item sanitatem, sicut & debilitatem capitis: *Cruces*, & *Rami* lethum portendunt: si *mensali* uniantur, brevem vitam: si prædicta linea brevis, & directa fuerit, mortem indicat futuram per apoplexiam. 215

Hepatica linea, bonam concoctionem significat, siquidem rectè composita fuerit: Si interrupta, arguit concoctionem depravatam: Si bifurcata fuerit versùs *vitalem*, naturam indicat inquietam: Si versus *naturalem*, debilitatem stomachi: si discontinua, vel capillaris, infirmitatem. Linea *mensalis* recta & bene composita, arguit bonam complexionem: discontinua contrarium. Rami hujus lineæ extensi versùs digitum, vitam portendunt laboriosam, & plenam curis, agitationem item velocem. Manus carnosa hominem indicat tractabilem: manus sicca dolosum. 216

Saturnina bonum portendit, bonam inquam fortunam arte comparatam, si in fine lineæ intercisæ fuerint, & tortuosæ, post longam prosperitatem infortunium eventurum indicant. 216

Manus laudantur. 217

Manus quomodo numerum vigesimum exprimat. 240

Manus diversimodè mota, varietatem numerorum indicat. 236.237

Manus, & fortitudo ejus, quomodo sumpta. 206

Manus dextra dedicata fortitudini, & ambæ dedicatæ signo Geminorum. 211

Manuum plausus signum hilaritatis. 193

Manus truncatæ, per quem, & quâ de causa. 195

Manus combusta supra altare Solis, actio heroica Mutii Scævolæ. 183.209

Manus, quomodo in mensa lotæ fuerint â Persis. 208

Manus compressis digitis supra sepulchrum Sardanapali apparens, quid sibi velit. 229

Manuum nutus prohibiti. 208

Manus aurea datur in remunerationem ei, qui manum amiserat. ibid.

Manus pro scypho servit. ibid.

Manu sæpius aures tangebantur, & quare. 94

Item manus, cur auri applicetur. 156

Manus cava auri admota, auditum adjuvat. 98

Manibus, pedibusque operari, quid sit. 329

Remedia pro Chiragra, & aliis manuum symptomatibus. 213

Marcus Livius Crassus nunquam risit. 134

Marcus Valerius Corvinus, & valor ipsius. 10

Mare cum increscebat, omnes in mari navigantes radebantur. 155

Maria Magdalena, cur in conversione sua ad pedes Christi recurrerit. 334

Ejusdem Statua ex Ambra; & supra hanc Versus Italici. 43

MARIA Virgo, intellecta in collo & cervice. 162

Eadem in Umbilico significata. 305

Qualibus exemplis persuasa fuerit, se parituram esse JESUM Christum, Deum, & hominem. 242

Cùm verbum Dei parturiret, tanquam Clibanus æstuans erat. 266

Maritata mulier in numero Centesimo figurata. 237

Marius, omnibus, quos salutabat, manum porrigebat. 207

Martis Statua pedem sinistrum præmittens, & quare. 323

Eidem dedicabantur comæ. 38

Item nasus. 102

Item cor. 273

Martyres Sancti intellecti in genis. 106

Item per odorem. 101

Signati in fronte. 45

Ad viciniam supplicii, manus in forma crucis extendebant. 207

Eorum constantia. 135

Eorum intrepiditas laudatur. 184

Eorundem vestigia, olim osculis honorabantur â Christianis. 127

Masticare cibum, est instruere, & docere prout oportet. 131

Mathematicæ mensuræ, & nomina earum. 231

Matrimonium in digito annulari intellectum. 224

In renibus significatum. 300

Per numerum 300. expressum. 237.241

Quali potissimùm ætate ineundum. 241

Maturanda est locutio. 144

MAXILLÆ, Complent ornamentum vultus.

Cur una moveatur, altera immota sit. 121

Tanquam lapides molares sunt corpori. Earum prima rotunda est, tribus commissuris constans. Ossa Maxillæ superioris quot sint, & quomodo dentibus connexa. 105

Maxillæ in mysticis patientiam significant: Item Christum: Prædicatores: res prophanas: tentationem Sathanæ. 106

Maximilianus Imperator multas linguas callebat. 146

Maximinus magnum robur gerebat in digitis. 228

Meatus aurium quot sint, & cui rei inserviant. 156
Mediocritas rerum, quàm necessaria. 169
Quomodo intellecta, explicata, & descripta. 188
Meditatio, ritè facta, quam perfectionem pariat. 252
Figuratur in pedibus. 325
Item [illegible], quæ ex bonis cogitationibus nascitur. 253
Medius digitus, cur ita dicatur. 219
Ejusdem nomina. 223
Megaricus risus, quid sit. 136
Melancholia, & effectus ejus cognoscuntur per lineam Saturninam manûs. 215
Memoria figurata in stomacho. 279
Memoria mortis, & illic convivia. 17
Memoriæ cur aures dedicatæ. 94
Mendacium quàm detestabile. 202. 253. 323
Menelao capto á Deiphobo nates abscinduntur, sicut aures quoque & brachia, & sic ludibrium suis relictus. 98
[illegible] lex, quæ interdicebat filiis, claudere oculos patribus morientibus. 72
Meninx dura, quid sit, & quomodo calvariæ juncta. 1
Item meninx pia, quid sit. 2
Mens repositorium in pectore. 267
Acuta in oculis manifesta. 64
Grata Altissimo, intellecta in labris. 126
Sincera intellecta in vultu. 108
Humana, meditans vitam æternam, repræsentatur in hepate. 292
Quæ ab omni partialitate est libera. 11
Imbecillitas mentis. 311
Ejusdem infirmitas. 323
Mensura antiqua constans pedibus X. 234
Mensuræ encomia. 231
Mensurarum nomina varia, digna lectu. ibid.
Mentha aquatica, valet ad revocandum odoratum. 103
MENTUM. Extremitas est faciei; in parte ejus inferiore consistens. 151
Mercurius, Orator Paradisi dictus: Laus illius. 148
Intelligitur in lingua. 139
Ei dedicatæ linguæ, tanquam Oratorum Antesignano. 148
Ejusdem pedes dedicati. 338
Meretrices Amatoribus suis pedes lavant. 334
Earum superstitiones. 331
Mesenterium quid sit. 256
Microcosmus. 14
Midas, cur magnas aures habeat. 97
Rex ditissimus. ibid.
Arundines, aures ejus asininas produnt, ad demonstrandum, nil occultum remanere posse. ibid.
Milites pugnaturi sibi barbam radebant. 155
Item rasi in mento, & quare. 156
Nati de seminatis dentibus quid significent. 121
Gedeonis, quomodo probati ab Altissimo. 208
Millenarii numeri, & myriades, quomodo in digitis expressi. 236 237
Millenarius item numerus, in spica frumenti figuratus. 239
Milliaria Gallica explicantur. 235
Minæ intentandæ non sunt, ubi offensa in manibus non est. 204
Minervæ Deæ, cur oculi dedicati. 72
Eidem digiti assignati. 230
Eidem olim Ludi instituti. 337
Minimi digiti consideratio. 219
Minister optimus intellectus in palpebris. 63
Principum qualis esse debeat. 205
Ministri Principum nobiles, sed avari, quantopere fugiendi. 255
Iidem in pedibus exprimuntur. 326
Illis, ad quem terminum usque, Principes fidere debeant. 183
Ministri publici, cum quanta circumspectione agere debeant. 21
Ministri Prælatorum & Principum, intellecti in manibus. 198. 199
Minor si majorem instruat, quomodo expressum fuerit. 154
Minutiæ, quandoque grave damnum inferunt. 310
Ad rem non pertinentes, quomodo evitandæ. 255
Minutiarum narratio, qualis. 132
Miracula intellecta per frontem. 45
Eorum virtus intellecta in brachiis. 196
Miseriæ Hebræorum. 35
Misericordia, expressa in oculo. 65
Ejus typus sunt genua. 308
Divina laudatur. 125
Eadem in stomacho repræsentatur. 279
Mithridates Rex Ponti multas linguas callebat. 146
Moderatio quàm in ambulando deceat. 335
Hac opus est in omni actione. 330
Hæc, cum modestia, quàm utilis & necessaria. 226
Modus observandus in rebus. 204
Mollities aurium distinguebat ab infima plebe eos, qui paululum eminebant. 94
Momus, cui fenestram fieri in pectore humano voluerit, ad cordis intima penetranda. 263
Monachi claustro suo inclusi, figurantur in dentibus. 117
Monetæ, quibus caput impressum. 19
Monoculi dicti, Observatores Meteororum. 61
Monstra unde sint, & quid sint. 16
Monstrare solemus digitis. 228
Morbus comitialis, quomodo curetur. 258
Mordacitas curarum quantùm noceat. 268
Mores depravati, cognoscibiles per physiognomiam humerorum, cui angusti & mutili sunt. 178
Mores varii ex variis corporis dispositionibus arguuntur. 340
Moribundis oscula dabantur, & quare. 130
Mors adæquat omnia. 10
Ejus memoria ex contactu pectoris. 267
Ejus crebra recordatio, quàm utilis. 191
Exprimitur impositione manuum supra caput. 206
Sententia mortis abolita, per lotionem pedum, quam Christus in Apostolis fecit. 323
Mors & vita colliguntur ex facie. 108
Mortuis oscula data, & quare. 130
Motus, lavacri quis fuerit. 336
Inhonestus monstratus in oculis. 70
Moyses, cum ad sacrum rubum admittendus esset,

esset, cur calceamenta sua deponere jussus. 33
Mulier etiam in incessu suo fictitia. 335
Ejus teneritudo, & levitas. 336
Mulieres conjugatæ in publico osculis exceptæ, & quare. 128
Olim sparsis crinibus, funeralia maritorum suorum comitabantur. 39
Mulieribus Romanis, à viris suis publicè oscula dantur, ad experiendum, num vinum bibissent, quod eis vetitum erat. 128
Multiloquium à Theocrito, & Anaximene reprobatum. 147
Damnosum est in mensa. 143
Mundani, & eorum occupationes in corde figurati. Indicat item cor, mentem ab his negotiis alienatam. 268
Mundana felicitas securitatem non habet. 189
Mundities, animæ intellecta per cor. 268
Conscientiæ, quomodo expressa. 265
Quantâ munditie ad sacrum altare accedendum. 334
Mundus universus submittitur manibus. 180
Templum mysticum est, & elementare. IV.
Regitur secundùm influentias cœli. V.
A Pythagora æstimabatur numeris compositus. 244
Idem naturæ igneæ æstimatus. 273
Ejus gloria, quàm vana. 188
Ejus felicitas, quàm fallax, & detestabilis. 133
Ejus Dominium quinq; stellis assignatum. 238
Illius medium quomodo intellectum & descriptum. 304
Ejusdem finis figuratus in tergo. 175
Illius creatio, cur sex diebus absoluta, & cur sex ejus ætates sint. 245
Murmuratio erga mortuos, quàm nocua. 17
Musæ, conjunctæ somno, & quare. 140
Quare novem numero. 239
Muscus adjuvans incrementum capillorum. 37
Mutatio Regiminis. 16
Mutu Scævolæ audacia. 204
Mutilati auribus, Malchus, Hircanus Rex & Pontifex Judæorum, Menelaus, Smerdas, & Patarbemus 98
Mutuum officium quomodo præstandum. 193
Mysteria divina manifestata. 142
Mysteria sæpe in rebus minimis occultantur. 304

N.

N litera: super eam Notæ. 177
N, *Naaman* Syrus, sanatus à lepra per manuum impositionem. 207
Nabuchodonosor commensales suos inebriabat, ut eos captivos faceret. 293
Nardus montana, qualis herba sit, & quod cordi medeatur. 274

NASUS. ANATOMICA.

In medio faciei, tanquam Princeps in throno suo consistit. Signum est dominii: Item sedes odorum. Nares cur bipertitæ sint. Earum cartilagines, venæ, arteriæ, nervi, & musculi. Nares internæ, & earum descriptio 99

MYSTICA.

Indicant nares inspirationem, vel præscientiam divinam: timorem peccatorum: spem gloriæ: sensus animæ. Nares rescissæ, fœtorem peccatorum: Discretionem: Providentiam: perspicaciam dæmonis. 101
Nares item significant vitam humanam. Odoratu significatur, Humanitas Christi: Ejus Doctrina, Divinitas, Sapientia, Justitia: Sanctificatio & Redemptio. ibid.
Item fragrantia bonorum operum: Humilitas animæ; Suavitas boni operis: Doctrina: Institutio Angelorum: Sanctitas; Religio, & exempla: Odor sanguinis Sanctorum Martyrum: Opera hominis justi: Bona opinio sui ipsius: Cognitio, & Scientia, quam de Deo habemus: Odoratus in Angelis: Doctrina bona & mala. 102
Item intrepiditas optimi Concionatoris: Res bonæ, quibus in malam partem abutimur. Omnia item, quæ ad cultum Dei pertinent, odor vocari possunt. ibidem.

PHYSIOGNOMIA.

Nasus aquilinus à summo ad infimum usque stoliditatem indicat. 104
Item nasus aquilinus signum magnanimitatis. 102
Nasus aduncus à Persis, pro signo Imperii observatus fuit. ibid.
Nares plenæ & pingues abundantiam sanguinis, & copiam humoris indicant: prominentes & acutæ, iram subitam, & motum velocem: rotundæ & graciles, inconstantiam & levitatem: Nasus recurvus ad summitatem frontis, inverecundiam apertam: Nasus planus vel simus, concupiscentiam: longus probitatem, magnanimitatem, audaciam. Si quis in somnio sibi visus fuerit habere nasum ingentem, sagacitatem futuram indicat. Si quis ægrotus somniaverit, se sine naso esse, mortem portendit. 104
Nasutus, idem quod sagax. 100
Qui naso intorto sunt, arcentur ab altari. ibid.
Tentare nasum fumantem ursi, idem est, quod offendere homines potentes. ibid.
Nares mutilatæ in punitionem delicti. Item truncatæ contumacibus in populo. 102. 103
Nasus formosæ mulieris laudatur. 104
Nasus dedicatus Marti, & Veneri. 103
Nationes, quomodo ab antiquis electæ, vel reprobatæ fuerint. 221
Nativitas Verbi Incarnati, cur septimâ generatione mundi facta. 246
Natura, quasi pictrix, remedia in floribus & herbis depingit. 37
Corporea, expressa in numero duali. 238
Humana describitur. IV.
Humana, & divina, intellecta in stomacho. 280
Oculorum, quænam sit natura. 73
Natura simul posita facilis est. 120

Naturalis linea manûs, quomodo capitis affectus declaret. 215
Navis, hujus ſignum ferro candido in frontem ſervorum inuſtum. 49
Neceſſitas Epithetorum. 25
Neceſſitas currendi. 337
Negligentia ſpontanea in opere. 200
Negligentia in oratione, expreſſa in manibus relaxatis. 199
Negotium ambiguum. 90
Difficile, & intricatum, quomodo ſignificatum. 330
Quod difficilem exitum habeat, quomodo intelligatur. 145
Urgens, quomodo intellectum. 326
Indigens maturatione, quomodo expreſſum. ibid.
Vires noſtras non excedat negotium. 228
Negotia, quandoque celeritate indigent. 259
Quantopere celanda quandoque ſint. 267
Propria, in perſona propria exequenda eſſe. 330
Potiora omittere, & minutis intentum eſſe, magnæ imprudentiæ eſt. 329
Impoſſibilis, & irriti eventûs, relinquenda. 269
Cum quali ſcientia practica ea deducenda. 327
Eorum felix executio praxi indiget. ibid.
In his potiſſimum ſpectandum id, quod maximi momenti eſt. 311
Illorum finis in umbilico figuratus. 304
Illorum tarda, vel prompta expeditio. 201. 226
Illis non nimium implicari oportet. 88
Illis implicitus, qualiter intelligatur. ibid
Propriis invigilandum eſſe non alienis. 328
Ne me tondeas, quodnam Proverbium fuerit 32
Nemeſis Dea caſtigationis, quomodo intellecta. 233
Neophyti expreſſi per Capillos. 35
Neptuno dedicabatur pectus. Vide cauſam. 170
Nervi, qui de ſpinali medulla prodeunt. 13
Nilus flumen adorationem habuit, & victimas. 264
Exprimebatur per cor, portans in medio ſui linguam. ibid.
Deſignabatur item per figuram cordis, poſiti ſuper carbones accenſos. ibid.
Niſiades quid fuerint. 310
Noe centum annis arcam ſuam fabricat, centeſimo perficit. 250
Nomen numeri, quid ſignificet, & quomodo dividatur. 243
Nomina, Capillorum diverſa. 27
Item nervorum ad oculos pertinentium. 52
Notæ impreſſæ faciei rebellium. 110
Notitia legis divinæ & humanæ, intellecta in pectore. 168
Nova proſpera, quomodo delectent. 330
Novemdiales, quomodo olim celebrati. 22
Numa Pompilius, manus conſecravit fidei. 180
In Regem initiatur per impoſitionem manuum. 207
Numerandi origo. 236
Numeri, à minimo ad maximum, quomodo expreſſi. 237
Quomodo olim notati fuerint. 241
A quo inventi, & eorum dignitas. 244
Originem ſuam traxerunt â punctis, idcirco etiam in tabulas diſtincti ſunt. Utilitas numerorum. 243
Numerus, perfectus conſtat principio, medio, & fine. ibid.
Quinarius, quomodo per formam ſtellæ expreſſus. 238
Septenarius laudatur. 234
Octavus perfectus eſt, & quare. 248
Nonarius, Hieroglyphicum eſt plurium rerum: Huic attribuuntur Muſæ; Item Hierarchiæ. Obſervatur in partu, & in morte. Novendiales quid fuerint, & qui ritus in eis obſervati fuerint. 249
Novenarii dignitas, perfectio, & figura: hinc nongenti, & novem millia. 239
Nonagenarius, quomodo olim notatus. 242
Millenarius, & Nonageſimus Quintus, quomodo diverſimodè per manus expreſſus: erat autem indicium taciturnitatis & ſilentii. ibid.
Nuncius remuneratus linguâ 144
Nuptiæ intellectæ in numero duali. 238
Item per numerum tercenteſimum ſignificantur. 241
Nutus, cum argutia. 157
Nutus manuum in ſalutando prohibiti. 208
Nux medetur ſymptomatibus capitis, cujus etiam ſignaturam habet. 20
Nuces moſchatæ, & Indicæ paſſionibus ſtomachi medentur. 284

O.

O, litera, ejusque ſignificationes apud antiquos. 74. 149
Obedientia figurata in collo ſubmiſſo. 162
Quàm accepta hæc virtus Deo ſit. 84
Obſcuritas myſteriorum intellecta in manu. 197
Obſequium demonſtratum in oſculo pectoris. 170
Obſervantia, legis expreſſa in manu. 199
Divinorum præceptorum. 338
Obſervationes prolixæ de numeris. 242
Obſervatores divinorum præceptorum. 268
Obſtinatio deteſtabilis. 328
Item aperta, quàm deteſtabilis. 144
In peccato. 15
Item in peccato, quàm nefanda. 174
Obſtinatio tuendi ſtationem ſuam, quomodo deſcripta & intellecta. 176
Occaſio habens capillitium in fronte. 32
Occaſioni ſe accommodare, viri ſapientis eſt. 329
Occaſionem, quàm utile ſit, non negligere. 311
Occipitium decalvatum denotat ſenectutem. 29
Occiſio facta, velatâ facie. 112
Occupatio inepta reprobatur. 89

Octava in festivitatibus quibusdam, cur fiant. 239
Octavus numerus, quomodo per digitos formetur, pariter & octogenarius, & octingentesimus, & millesimus. Indicium, vel Hieroglyphicum est adorationis. 242
Numeri octavi dignitas, significatio, hieroglyphica, & alia; inde sunt octuaginta, & octingenta. 239
Item quomodo componatur; inter numeros perfectos censetur: Nomen salutis est: hoc numero constant literæ sacratissimi nominis JESU. Convivium Platonis formatū ex 28. commensalibus, & quare. *Omnia octo*, cur dicatur: Cur octo beatitudines sint. 248
OCULUS. ANATOMICA. Est Sol corporis. 78
Appellatur natura magna. Quot res in se cōcludat. Nomina ejus, etymologica & figura. 52
Cur in homine virgati sint oculi. Quomodo nervi ejus appellentur. Quot sint musculi ejus. Officium tunicarum. Humor eorum Crystallinus aqueus, item Christallinus glacialis, & vitreus. Palpebræ cur creatæ. 53. 54
Cilia & supercilia ejus, quàm diversimodè vocentur. Visio an fiat per transmissionem, vel receptionem. 55
De beneficiis oculi. Indicium morum in oculo. 56

MORALIA & MYSTICA.

Per oculum Deus intelligitur, ejusdemque Divinitas. 56
Exprimunt oculi adjumentum Angelorum 58
Oculus super soleam pedis, indicat contemptum religionis. Oculus significat beneficentiam & favorem. Oculi Dei quid sint, & quàm benefici sint. 59
Palpebræ oculorum quid figurent. Oculi officina amoris sunt: Indicant Antipathiam, & Sympathiam: Item mortem, & vitam. 60
Per oculos insinuatur providentia divina. 61
Oculus læsus, amicitiam fictam portendit. Oculi ligati, dissimulationem figurant. ibid.
Oculi aperti, veram amicitiam denotant. 62
Oculi sunt Idea Charitatis: Concavi indicant hominem perfectum, & solitarium: Prominentes ambitionem: Idcircò quod oculi videre se invicem nequeant, indicant, aliorum facta observanda non esse. Indicant item oculi Deum, Justitiam, Misericordiam, Præcepta divina, Judicia Dei, iram ejus: Item custodiam Angelicam: Glorificationem Christi, & benignitatē ejus; Item Divinitatem, & Redemptionem: Dona Spiritus Sancti: Doctores, Sacerdotes; Prælatos; Prædicatores: Virtutes intellectivas: Mentem acutam, & penetrantem: Passionem: Fidem: Virginitatem: Sanctam contemplationem: Intentionem rectam, sicut & perversam: Luctum: avaritiam: Consilium bonum, & malum: Contemplationem gloriæ; affectum sensuum: Gratiam: Supplicium: Misericordiam iterum; Synagogam: Principes: Prophetas: Cæcitatem Pontificum: Gentilismum ad fidem conversum: Cognitionem sui ipsius: Experientiam: Defectum fidei, & religionis: Petulantiam: Salutem operatam per Christum: Lucem Evangelii: Sensum dæmonis: Arrogantiam: Antichristum: Superbiam: Mancipium peccati carnalis: Dæmonium; Visionem beatificam; & alia. à pagina 62. usque ad 66.
Significant porrò in Proverbiis, invidiam vicini: Res pernitiosas: Vigilantiam: Applicationem in rebus: Ruinam relaxationis in operando: occultare res manifestas: Cognitionem perfectam rei cujusdam: Tranquillitatem, & pacem; Desiderium audiendi, quæ jucunda sunt: Res delectabiles, sed quæ utilitate carent: Pecuniam in vesicis asservatam: Severitatem: Promissa servata: Solutionem argenti non factam: Impossibilitatem habendi: Judicium incorruptum 67. 68
Per oculos præterea significatur, ambulare inconsideratè: Præsentia personalis quantopere adjuvet: Emendationem verborum: Fortunam: Astrologos: Superbiam: Humilitatem Censores. 69. 70
Exprimit item oculus in historiis & ritibus, figuras motûs inhonesti. Vide illic de Magistratu ordinato contra ebrietatem. 70
Item de Principibus, Pontificibus, & Cardinalibus. 71
Oculi clauduntur moribundis. Item lex huic consuetudini contraria. 71. 72
Oculos nostros ad bonum directos esse oportet. 72
Cujus Deitatis filios esse fabula referat. 73
Oculi centum cur Argo dati sint, & quid hic Argus significet. 74
Oculus suprà sceptrum collocatus, quid sibi velit. 56
Oculi super caput, quid significent. 57
Oculi & lingua, Idea sunt discursûs ritè formati. 58
Oculi & manus quid indicent. 203
Oculus exprimit Judicem exactum. 57
Oculus Domini pascit equum. 50

PHYSIOGNOMIA Oculorum.

Oculi exactè observandi à Medicis ægrotantibus 76
Oculi ardentes & scintillantes, animum similiter ardentem indicant, sicut & sanguinis abundantiam, Iracundiam, & Imprudentiam. Oculi humidi, ebriosum: qui coloris demortui & rubicundi sunt, Intemperantiam oris: flavi summam caliditatem: qui caprini sunt, mores denotant benè compositos: Si protuberant, inconstantiam: Si profundè lateant, hominem considerabundum: nimium fixi stupiditatem

tatem mentis modicè concentrati, animum herilem & magnanimum: Si in longum distenti, impostorem, duplicem, & adulatorem significant: Veloces & acuti fraudulentiam & infidelitatem: Si videantur naribus uniti, hominem omni genere vitiorum contaminatum. De colore oculorū illud observatur. Niger oculis timiditatem arguit: niger, sed virgatus, temperatam complexionem, & morum bonitatem: Fulvus magnanimitatem: Igneus inverecundiam: Lucidus & subflavus mollitiem. 76

DE SOMNIIS. Vani conjectatores dixerunt, quod qui tres oculos habere somniaverit, ei prolium copiam portendi: Qui se oculis privatum somniaverit, eum filiis, vel fratribus vel parentibus orbandum: Si oculos se in auribus habere, visus fuerit, cæcitatem indicare: si suprà digitorum extremitates, infortunium. 77

Dignitas oculi expressa in motu animi 55
Epitheta oculi. 75
Ejusdem descriptiones, & paralella. 77
Oculus per Solem intelligitur. 57
Oculi, sunt nobilissima pars corporis. 73
Sunt naturæ igneæ. ibid.
Eorum compositio debita, quàm utilis. ibid.
Oculi ab occlusione dicti. ibid.
Dedicantur Minervæ. 72
Oculi depicti stibio. 71
Oculi rursum aperti in rogo. 72
Oculus vagabundus & lascivus, quantorum malorum causa. 78
Ode Pindarica suprà oculos cæruleos formosæ mulieris. ibid.
Oculis conducunt, Heliotropium, Anthemus, Buphthalmus, Abrotanus, Aconitum, Helenium, Astrum Atticum, Argemon, Euphragia, Chelidonia, Oculus gallinæ, Sempervivum, grana nigra. &c. 74
Ode suprà brevitatem vitæ. 60
Suprà Caput. 26
In laudem capillorum. 28
Suprà aurem. 98
Suprà faciem. 113
Super frontem. 51
Suprà oculos. 78. 79
Suprà nasum formosæ mulieris. 104
Suprà barbam. 158
In laudem oris. 137
Suprà dentes. 121
Suprà linguam. 151
Suprà collum. 164
Suprà humeros. 178
Suprà manus. 217
Suprà digitos. 152
Suprà ungues 260
Suprà pectus & thoracem. 171
Suprà cor. 275
Suprà hepar & lienem. 297
Suprà stomachum. 288
Suprà renes, & lumbos. 303
Suprà umbilicum. 307
Suprà genua. 314
Suprà pedes. 342
In formosam mulierem, quæ sudando fucum faciei amittit.

Odium odoratum, significatum in pedibus. 325
Oenopota, id est, Magistratus erectus contra ebrietatem. 69
Officium manuum quod sit. 108
Animæ. VIII.
Spinalis medullæ. 4
Officium reciprocum, quomodo descriptum, & intellectum, quantùm valeat, ad vitam jucundè in societate transigendam. 193
Officia reciproca à bene morigeratis non negligenda. 335
Officia diversa, quomodo intellecta. 183
Oleum rosatum adjuvat renes. 302
Omnipotentia Dei, in digitis intellecta. 219
Hæc in varietate linguarum cognoscitur. 146
Operari in abscondito, & furtim. 328
Item apertæ, intelligitur per frontem. 49
Operatio, & virtus illius, significata in brachio. 196
Difficilis, quomodo figurata. 201
Quæ fit sine respectu. 201. 202
Operationes, quantopere ponderandæ sint. 176
Debent esse apertæ. 337
Factu impossibiles evitandæ. 204
Rectæ, vel contortæ, vel ardentes, vel remissæ, exprimuntur in pedibus. 325
Exprimuntur in odoratu. 101
Manuum, quomodo divisæ & intellectæ. 181
Operationum omnium directorem Deum esse oportet. 192. 201
Opinio vulgi quantùm æstimanda. 223
Dea, cur sic nominata. 211
Opus ipsum plus convincit, quàm verba. 182
Demonstratur, quam sit proficuum opera verbis copulare. 185
Opus hominis, de qualitate ejus contemplatur. 188
Opera, indifferenter descripta. 192
Eorum fundamenta quomodo intellecta. 319
Eorum executio, quomodo expressa. 201
Cum moderatione sunt peragenda. 203
Intelliguntur per frontem. 46
Eadem in renibus significata. 300
Sunt verbis conjungenda. 203
Tyrannica, quàm abominabilia. 202
Bona, quasi cogunt Deum ad remunerationem. 272
Bona & mala. 142
Bona, mala, varia, otiosa, relaxata, & tepida, expressa in manu. 198. 199
Eminentia, vel sublimia, intellecta in digitis. 224
Oratio, expressa in capillis. 35
In odoratu figurata. 100
Intellecta per manum; cum quanta efficacia fieri debeat. 181
Eadem significata per elevationem manuum. 207
Item in pedibus expressa. 325
Iaculatoria figurata per cor. 268
Cum antiqui orationem Diis suis facturi essent, in primordio, annulari digito sibi os tangebant, ad exprimendam veritatem, & flagitandam remissionem. 224
Ejus negligentia figurata in manu. 199
Oratio, quantum ornamentum, & complementum nanciscatur ab actione, vel gestu manuum. 229
Ejusdem robur. 140

Destituta Epithetis, quàm enervis & indecora sit. 339
Oratores, olim manum sub pallio abscondebant, & quare. 196
Eorum Sophismata in pedibus designata. 326
Langvidi, quam inepti sint. 202
Oratoria ars, quantum exercitata à Juvenibus sub Quintiliano. 229
Ordinalis numerus, quid sit. 243
Ordines sacri expressi per impositionem manuum 206
Orestis tumulus quomodo repræsentatus: explicantur furiæ & insaniæ illius. 220
Orgia, quæ mensura sit. 232. 234
Orgia Bacchi, quomodo cœperint, & qualia fuerint. 336
Ornamenta superflua rejicienda. 154 156
Superflua in femoribus, & pedibus. 335
Ornamentum externum & internum expressum in facie. 107
Quantæ æstimationis sit. 111
OS. Laudes oris; ejusdem usus. Per os portatur aër ad pulmones. Gingivæ, Uvula, palatum, guttur, fauces, & aliæ partes. 122

MYSTICA ORIS.

Deus quandoque per os intelligitur: item inspiratio divina: Verbum Dei: Charitas: Incarnatio verbi: laudes misericordiæ divinæ: Suavitas præceptorum divinorum: Piscis habens in ore monetam, integritatem fidei significat. Sicut os Sacci in Benjamin bonum Prædicatorem indicat. 124
Os putei clausum, obscuritatem legis denotat. Os clausum item maledicentiam Judæorum designat. Os item Antichristum, Hæreticos, & dæmonem figurat. 125
Si os sublatum fuerit à vultu, vel, si spuere videatur, quid significet. 122. 123
Item os spuens quid significet. 132
Os devorans ora, quid sibi velit. 124
Os lupi quid sit. Os magnnm anni quid sit. Os depictum dormientibus, quid sibi velit. Os sublimatum quid sit. Os coloratum, deceptionem figurat. 132
Os vicinum cordi habens impressam crucis imaginem. 271
De ore humeros facere, quid significet. 67
Os in Oratione tangebatur digito annulari, ad exprimendam veritatem, & obtinendam remissionem. 224
OSCULUM. Pignus amoris. 332
Considerationes de illo. Differentiæ. 127
Infans in gyrum portatus in conviviis, quem convivæ osculabantur. Simili modo & calicem in conviviis per gyrum osculabantur, in signum concordię. ibid.
Osculum actus Amoris demonstratus Apostolis. ibid.
Item Petro in signum obsequii datum. 169
Oscula, quæ fiebant vestigiis pedum in signum venerationis. Item pedes Sanctorum in signum venerationis osculo honorabantur, sicut & vestigia eorum. 127
Mos Persarum osculantium plantas Regum suorum, de quo & usus provenit, osculandi pedes Summorum Pontificum. Item solum osculabantur, ubi Reges vestigium pedum suorum fixerant: Romani hunc usum affectârunt, dum in Tyrannidem degenerârunt. ibid.
Caligula dictus à caligis, eò quod sibi calceamenta sua osculari jubebat. ibid.
Cyrus sibi manus osculandas dabat, & pedes Maximinus. ibid.
Osculari pedes, ritus antiquorum, primus ejus Author Caligula. 332
Osculabantur olim vestigia pedum. ibid.
Quare pedes Summo Pontifici osculemur. ibid.
Consuetudo osculandi manum. 181.
Osculari manum, signum adorationis. 194
Idem quandoque adulationis signum. 206
Osculari manum in fine Epistolarum dicebatur ex civilitate, & quare. 208
Ab hebræis originem sumpsit consuetudo osculandi terram. 127
Faciei osculum dabatur, in signum civilitatis; auribus verò in infantibus: manui in signum augurii. 128
Dabatur osculum Regibus, Legatis, filiis, uxoribus in publico: fœminis Romanis: quæ consuetudo à Trojanis defluxerat:) Osculabantur se hospites, Peregrini, Patres, & Matres, Christiani invicem, & qui unius professionis erant. Osculabuntur item Vestibula templorum. Osculum dabatur in *Pace* danda in Sacrificio Missæ. A Sacerdote ministris suis ante communionem ex motivo charitatis. Amici se publicè osculabantur. Senes osculo excipiebantur. Osculum ollæ. Quid osculum significet. Est signum congratulationis. 129
Signum erat discessus: Item Religionis: Genua placata, & quare moribundis osculum dabatur. Cur in osculo anima intellecta; cur elevata fuerit. ibid.
Mortuos olim osculabantur, & quare. 130
De cauda ad os, quid sibi velit. ibid.
Ossa narium quot. 99.
Ostentatio facta digitis. 227.
Osvvaldus Crollius Author laudatur. 274
Otium mixtum occupationibus. Elegans eruditio. 140
Otium descriptum, intellectum, & condemnatum. 192
Quàm detestabile. 202. 323
Quantopere fugiendum. 337
Otto Imperator barbam prolixam nutriebat. 154
Ovum Horomazeni, quid sit. 124

P.

P litera: super eam Notæ. 338
, *Pacta* confirmata per manum datam, & digitos concatenatos. 207
Palatum, quomodo aliter nominetur. 122
Pallas Dea Sapientiæ, quomodo Cadmo succurrerit ad occidendum draconem. 121
Pallas, id est, Sapientia, per numerum septenarium figurata. 239
Palma Christi, remedium pro palma manuum. 213
Palpebræ oculorum cur creatæ. 54
Quid porrò significent. 60
Panis loco manutergii serviebat, eoque tergebantur manus commensalium. 208
Pantomimi quid sint, & quomodo gestibus loquantur. 229
Papyrus, olim quanto in pretio, & quàm nobilis habita fuerit. 306
Paradinus Author Symbolorum præcipuus laudatur. 101
Parasanga, juxta Poëtas, in triginta stadia dividitur. 235

Parasanga item, & pes, quæ mensuræ sint. 232
Parasiti, & epulones. 88
Parmentiscus Metapontinus, quomodo risum amiserit, eundemque recuperaverit. 134
Partes corporis humani communes omni membro. 180
Partus felicitas, quomodo intellecta. 211
Olim per Sagas impeditus. 313
Ejusdem dolores mitigati. 310
Fœtus quomodo mense decimo crescat. 326
Passio Christi, intellecta in labris. 126
Passiones, & sensuales delectationes refrænandæ. 103
Passiones propriæ detestandæ. 204
Passus, vel gressus hominis, quæ mensura sit. 234
Passus pompaticus, qualis fuerit. 336
Quomodo hic gressus detestabilis. *ibid.*
Patarbemi aures truncavit Aprias Rex Ægyti. 98
Pater osculans filio pedes, ut eum ab iniqua actione retraheret. 332
Pater æternus, repræsentatus in persona senis canescentis. 30
Patris æterni consilium, & determinatio intellecta in stomacho. 279
Patientia intellecta in maxillis. 106
Ejus bona, quanta, & qualia. 222
Patriæ amor, quomodo cordi infixus. 265
Patrocinium Principis, quàm necessarium. 186 191
Paucis quandoque multa colliguntur. 255
Pavonis formam Argus accepit. 75
Pauper non habens sedem manentem, quomodo expressus. 326
Pauperes repræsentati in pedibus. 324
Paupertas descripta & figurata. 202
Quàm afflicta, & calamitosa. 226
Quàm tormentata: ejus damna. 329
Pax quantum ametur in conviviis. 127
Pax, & pacta quomodo stabilita. 194
Pax, & Pacificator intellecti per pollicem, & quomodo. 220
Pax tecum in Sacrificio Missæ cur dicatur. 129
Peccator, quantum à Deo recedat. 174
Exprimitur in corde elevato. 268
In pluribus locis per tergum intelligitur. 175
Ejus conversio. 310
Peccatores, non imitandi, id quod in manibus figuratum. 199
Quomodo sint illigati. 321
Eorum fraudes intellectæ in digitis. 224
Eorum metus, & fœtor. 101
Peccatum Adami expressum in facie. 107
Quomodo Adamo terrorem incusserit. 337
Idem jam confessione deletum, exprimitur per capillos abscissos. 35
Gratia & peccatum simul esse nequeunt. 271
Peccati pondus quantùm deprimat. 174
Peccata ab anima auferenda exprimitur in barba rasa. 152
Sensualia fugienda. 321
Pectines à quo rejecti. 156
PECTUS. Situs illius, & dispositio anatomicè descripta. 164.
Ab antiquis literatis non multa hujus mentio facta. Intelligebatur nihilominus pro domo Sapientiæ. Tangere sibi pectus, & idipsum tueri, quid significârit. 167

MORALIA ET MYSTICA.

Pectus significat Christum: Cur S. Joannes in pectore illius recubuerit. Indicat virtutem Angelorum. Pectus Aaronis insignitum lapidibus pretiosis, significabat Apostolos, Sapientiam, varias mundi cogitationes, & notitiam Legis. Fascia pectoralis exprimebat doctrinam Evangelicam. Indicat item conscientiam bonam: Eloquentiam: doctrinam, sed sive charitate: iram, vel concupiscibile: Adjumenta humana auxilio Dei indigere. 168
Pectus sine capite indicat hominem in discurrendo ineptum. *ibid.*
Cur in principio Missæ percutiatur à Sacerdote. 169
Pectus nudatum cur detestabile habitum. Osculatum in signum obsequii. Dedicatum Cancro, & Neptuno. 170
Cui veraciter dedicandum. *ibid.*
Pectus suum tangere, figura erat hominis in semetipsum ingredientis. 167

PHYSIOGNOMIA.

Nævus supra illud, & tuberculum carnis, arguit honores & divitias. Pectus grande, & bene formatum fortitudinem: Sine pilis, timidum & mollem: nimis carnosum, desidiam, & indocilitatem: Mammillæ pingues, & pendulæ sensualitatem. 171
Epitheta pectoris. *ibid.*
Laus ejus in Ode. *ibid.*
Pecunia, nomen à pecudibus mutuatur. 144
Quomodo taciturnitatem procuret. *ibid.*
Pellis in Alce, juxta temporum varietatem, & ipsa variat. 258
Pennæ pavonum adjuvant mammillas. 170
Pentagonum, & Trilaterum eadem figura est. 238
Pentecoste Sacratissima, quam singularitatem in linguis igneis habuerit. 140
Peregrinantibus quàm utile linguarum notitiam habere. 146
Peregrinatio est vita hominis. 29.
Peregrini, qualiter in urbe degere, & gubernare se debeant. 115
Peregrinus, quantùm itineris peragere uno die possit. 235
Perfectio & complementum actionis cujusdam quomodo intelligenda. 255
Perfectio rei in numero octavo figurata. 239
Pericardium quid sit, ejus figura, & substantia. 261
Pericles grandis Orator & Philosophus, caput longum habebat. 21
In perorando quantopere desiderarit lingvam habere compositam. 147
Pericula fugienda. 326
Perlæ, seu uniones confortant cor. 274
Peritonæum descriptum. 286
Persæ, quomodo in epulis suis manus lavarint. 208
Eorum consvetudo. 337
Persecutiones occultæ & apertæ figuratæ in dentibus. 117

Perseverantia in Ungula expressa. 154
Eadem descripta. 322
In oratione quomodo & quális esse debeat. 181
Persona consolata describitur. 327
Personæ otiosæ condemnantur. 192
Personæ sacrarum literarum, quibus dona Spiritus Sancti dispertita fuerunt. 248
Perversi in dentibus figurati. 117

PES.

ANATOMICA.

Pars principalis est hominis basis, quæ totum ædificium corporis sustentat. Cur inter pedestria solus homo bipes sit. Cur digiti pedum taliter formati. Tres extremitates continet, sicut & manus: Quid istæ extremitates sint; quomodo dispositæ. Os calcanei quid sit, & sic de cæteris. De planta pedis, de Metatarso; quomodo hic constitutus sit: Ossa digitorum quatuordecim, & quare; eademque ossium hîc constitutio est, quæ in manibus. De ligatura pedis. Habet item ossa sesamoidea, sicut manus, &c. 315
Sub planta pedis ligamentum largum, & validum est. Item de plicatura pedis, quomodo fiat. Item de cæteris ligaminibus: Sicut & de horum musculis, dictis lumbricis, aut vermicularibus. Retrahuntur autem, vel flectuntur pedes per interossea. Denique, quære hîc totam descriptionem pedis, quæ Medicos concernit, vel Chirurgos. Describuntur posthæc partes similares pedis hoc est, Os femoris. &c. 315. 316
Quomodo pes tripertitus fit. 317

MORALIA ET MYSTICA PEDIS.

Pedes repræsentant præsentiam personæ spectabilis: Imperium: Dominium: Æternitatem: Naturam Dei; ejus fortitudinem, quâ mundum gubernat; profunditatatem judiciorum ejus: Item præcepta Dei: Virtutem: Christum, ejusque humanitatem & incarnationem, passionem, & mortem: significant item clementiam: Pauperes: i. fi mos in Ecclesia: doctrinam Christi: Prophetias: Apostolos: Prædicatores: Ecclesiam sanctam: Concionatores, & Doctores vitiosos. 323
Exprimunt item seductores: persecutiones Ecclesiæ: Agilitatem, & celeritatem Angelorum: Animam, ejusque potentias: quandoque agilitatem, quandoque impedimentum: Charitatem: Amorem Dei, & proximi: Synagogam, ejusque novissima tempora: Mentem simplicium, & Idiotarum: Opera: Item operationem non extortam, nec defectuosam, sed rectam: recessum à terrenis ad cælestia: Fidem: Amorem: Meditationem, & Orationem. 324
Significant præter hæc vitam activam: Consilium incessum per iter tribulationis: mentem induratam in odio: Sensum Sacræ Scripturæ: abusum quatuor Evangeliorum: Passionem Christi: Desiderium carnale: Infidelitatem Judaismi: Amorem Dei iterum: Rectitudinem fidei: Infidelitatem Pharisæorum: Superbiam: Eloquentiam Oratorum: Sophismata Dialecticorum: Ministros Persarum, & Ammonitarum. 325
Item affectum in ordinatum erga filios & spem humanam. 326
Pes conterens serpentem, alludit ad fortitudinem, quâ tentationes vincendæ sunt. 317
Pes, qui conscendit montem, monstrat, quàm arduum sit virtutem acquirere. 318
Pes, qui videtur vestigium aquis velle imprimere eum figurat, qui quæ impossibilia sunt, audet. ibid.
Pes in aqua signum purgationis. 320
Pes caput calcans, signum est triumphantis. ibid.
Pedes signum sunt voluptatis sensualis. 321
Pes, utpote pars hominis ultima, indicat finem cujusque rei. 322
Pedum locò serpentes positi, quid indicent. ibid.
Pedes recti, visi ab Ezechiele, quid indicent. 323
Pes sinister, porrectus antrorsum, significat assaltum. Pes supra pedem, insigne est acediæ. In quibus monimentis lapidum, hoc signum spectetur. ibid.
Pedes cur Christus laverit. ibid.
Pedes lanei quid inferant. 326
Pes claudus, cur sic dictus. ibid.
Pedes extensi quid significent. 327
Pes tacitus, quid sibi velit. 328
Pes in navi, quid denotet. ibid.
Pedaria sententia quænam fuerit. ibid.
Pedes elevati quid figurent. 331
Pedes loti: ritus & consvetudo lavandi pedes. 330
Item pedum lotio per antiquam consvetudinem. 333. 334.
Pedes floridi, quid significent. 331
Pedes vanè ornati. 335
Pedum gressus incompositus in mulieribus. ibid.
Pedes Dei Adamum perterrefaciunt. 337
Pedes dedicati, Mercurio, Libræ, Piscibus: & ad quem finem eos movere oporteat. 338
Pedis Epitheta. 339
Physiognomia pedis. 340
Pedum laus in Ode. 342
Petra projecta in medium armatorum, quid allegoricè significet. 121
Petræ excavatæ, per crebas genuflexiones Sanctorum. 313
S. Petri imago in diplomatibus Pontificum, in sinistra S. Pauli, qua de causa. 208
Petulantia & lascivia expressa in digito. 65
Pharao, ejusque potentia expressa in manibus. 198
Pharisæi, eorumque infidelitas figurata in pedibus. 326
Philemon Philosophus immoderato risu interiit. 135
Philippides Comicus nimio risu mortuus. ibid.
Philippus Junior Imperator, nunquam risit. ibid.
Philistæi, & eorum pavor. 337
Phocidis ædificia, quàm splendida & decora: Hæc regio umbilicus terræ habita. 306
Phrenetici quomodo fiant. 291
Phthisin facile contrahunt, qui brevis gutturis sunt. 122
Physiognomia partim laudata, partim vituperata. 23
Physiognomia capillorum. 41
Nasi. 101. 102. 104
Pectoris. 171
Pedis. 340
Physiognomiæ studium non vituperandum, siquidem à qualitatibus elementaribus fundamenta sua mutuetur. ibid.
Pietas quomodo expressa ab Antonino Pio. 211
Pigritia detestabilis est. 222

Pili non facio, quale proverbium. 154
Piscis, habens in ore monetam, quid significet. 125
Item cum capite humano capillato. 35
Pisces pulmonibus carent. 159
Pituita, quomodo de cerebro destillet. 4
Placenta, apud quos olim in pretio fuerint. 133
Planetæ, descripti in fronte. 47
Eorum domus quomodo intellectæ, & numeratæ. 232
Calorem & influxiones suas in animam profundunt. 273
Planta vitæ, cur in medio Paradisi collocata. 294
Plantatio arborum quali lege facta. 233
Plebejus homo per quid significatus. 32
Plebs distincta à nobilibus per mollitiem auricularum. 94
Plethrum, mensura centum pedum. 234
Pœnitentia in craticula figurata; pretium & valor illius. 266
Eadem significata in lumbis præcinctis. 301
Item in Ungvula figurata. 253
Ejus amaritudo, quomodo intellecta. 292
Eadem resumpta. 179
Pœnitentia, & castigatio peccati, intellecta in scapulis. 175
Poetæ. 14
Coronati floribus, & fructibus: item ungventis delibuti. 22
Politica nimium exacta reprobatur. 256
Pollex digitus, cur sic dictus. 218
Incurvatus, Tyrannidis typus. 221
Diversimodè plicatus, diversos numeros figurat. 236. 237
Polypus piscis, ejusque proprietas, rodendi proprios pedes, si fames exegerit. 330
Pompejus quantum studuerit conservare, & manutenere populum. 294
Pomum Adami, in homine quid sit. 159
Pomum aureum excitans dissidium inter tres Deas. 244
Pomorum granatorum decoctio, utilis pro affectibus dentium. 119
Pontifici summo, quare pedes osculemur: origo consvetudinis hujus. 127
Item Pontifici, cur in pede osculum detur: De usu, quo Principibus olim in pedibus osculum dabatur. 332
Popularis applausus, quomodo explicatus. 221
Populi, expressi per capillos, sicut & peccatores. 35
Quinam risum in veneratione habuerint. 134
Populorum Meridionalium, quidam lingvas divisas, & quasi demembratas habent. 145
Populus de servitute Ægyptiaca liberatus, figuratur in stomacho. 280
Porcus, ungulam habens bifidam, bina argumentationum membra repræsentabat. 253
Portis crines mortuorum appendebantur. 41
Potentia, demonstrata in actu manûs extensæ. 207
Magnatum, expressa in labris. 126
Principis, ejusque dissimulatio, quomodo significata. 206
Potentiæ significatæ in oculo. 65
Unitæ, vel conspirantes in malum. 142
Potentiæ Animæ, Sacratissimæ Trinitati comparantur. VIII.
Potestas, per manum levatam figurata. 192
Potio, ad pulmones descendit, & quomodo. 167
Potiones triplices antiquorum, in quem usum, & quibus nominibus vocatæ. 278
Præcedentia, & prælatio intellecta in manu dextra. 207
Præceptores Scientiarum, quales esse debeant. 131
Prædicatio expressa in facie. 108
Prædicator eximius, quomodo intellectus. 125
Quomodo rursum in labiis figuretur. 126
Idem, seu Missionarius figuratus in naso. 102
Prædicatores, figurati in collo, & cervice. 162
Evangelici intellecti in dentibus. 117
Iidem significati in brachiis. 196
Boni, & vitiosi per pedes significati. 324
Eorum virtus intellecta in ungula. 253
Prælati, & Prædicatores intellecti in oculo. 64
Præmium, est anima laborum. 144
Præscientia divina in naso figurata. 101
Præsentia personæ spectatæ. 324
Objecti descripta. 329
Personalis, quantum adjuvet. 69
In negotiis quantùm prosit. 49
Divina quantùm valeat. 29
Item divina quantopere æstimanda. 235
Quantùm eadem reos exterreat. 84
Dei præsentia ubique. 333
Præsidia data homini. 180
Præsumptio. 17
Quàm vana sit, & periculosa. 35
Quantùm damnum adferat. 109
Intelligitur in figura aurium. 90
Eadem reprehenditur. 227
Est semper detestabilis. 330
Praxis, quàm in omni genere actionis necessaria. 327
Prehendere manibus, quâ de causa dictum. 207
Princeps, curare debet, ut populi manuteneantur; curare subditos, non emungere, decet. Ejus peccata figurata in renibus. 294. 296. 300
Debet Ministris esse provisus: ideo in exemplo adducitur Briaræus centimanus. 217
Quousque Ministris suis fidere debeat. 182
Quantùm in negotiis exercitatum eum esse oporteat. 337
Universalis ad omnes esse debet. 84
Principes, Secretarios ab auriculis habent, hoc est, maximè intimos. 86
Quomodo à proditoribus cavere debeant. 135
Eorum Ministri in manibus figurati. 178
Eorundem actiones laudabiles. 11
Item Clementia. 18
Eorum Scripta, quantopere custodienda. 148
Eorum familiares & judices expressi in dentibus. 116
Quanta his reverentia debeatur. 14. 101
Iis in publico oscula dabantur. 128
Iisdem olim subditi genua osculabantur. 312
Principes Capitanei, vel Ministri, per Regem Janum demonstrantur. 44
Principes, & Pontifices intellecti in oculo. 65
Principes, & Prælati vitam subditis suis ministrant. 293
Principatuum onus, quantarum afflictionum causa. 187
Principium rei cujusdam per stomachum intelligitur. 278

Processus mamillares spinalis medullæ. 4
Proclivitas ad vitium quantopere refrænanda. 310
Prodigalitas vitiosa. 33
Proditio condemnatur. 187
Proditio, & hostilitas intelliguntur in facie tecta. 112
Proditores, quomodo detestandi. 135
Prolixitas in sermocinando quàm odiosa. 147
Promethco honores, & ludi instituti. 337
Promissa servanda sunt: Quantùm noceat, quàmque detestabile sit promissis non stare. 143
Promptitudo auscultandi. 85
Propheta & Prædicatores in lingva expressi. 141
Item Prophetæ, expressi in facie. 107
Propitiatorium templi Salomonis descriptum. VII.
Erat formæ trigonæ. 238
Comparatur cum Anima humana. VII.
Prosperitas Imperiorum. 14
Protectio Mariæ Virginis. 11
Proverbia in omni tempore, & hominum ætate semper observata & exculta fuerunt; de quibus etiam plura volumina adimpleta sunt. 306
Inventata sunt in scena. 323
Sunt lepóres orationis. 153
Eorum antiquitas, quippe in quibus Philosophia vetus continetur. 311
Eorum usus, & æstimatio. 87
Eorundem lectio quàm proficua. 117
Eorum usus discooperit occulta, ideoque necessarius. 176
Pro magno argumento serviunt. 254
Potenter serviunt ad ornandam, & exprimendam Philosophiam, & Orationem; aperiunt item obscuritatem Authorum. 225
Quomodò ad utilitatem tam propriam, quàm aliorum inserviant. 200
Quomodo iis utendum. 281
Quomodo in literis familiaribus, & oratione malè applicentur. *ibid.*
Providentia divina. 44
Eadem descripta: quàm opportuna sit. 190
Insinuatur per oculos. 61
Eadem quomodo figurata. 238
Item, quomodo intellecta. 304
Prudentia, figurata in capite Jani. 15
Intellecta in binis faciebus, quæ de una cervice prodeunt. 112
Item in digitis expressa. 225
Quàm laudabilis, & necessaria in homine. 168
Muliebris describitur. 157
Prudentia videndi, juxta datam occasionem. 329
Prudentia, & contemplatio invicem copulata. 162
Prudentiam, non semper verum est prodire cum barba. 151. 156
Pruritus peccandi, intellectus per pruritum aurium. 9
Pseudophilosophi, non secus ac gangræna abominabiles fuerunt. 253
Ptolemæi Regis dictum mirabile. 296
Pubes in qua ætate prodeat. 247
Pudor, expressus in facie. 109
Pueritia hominis quousque duret. 240
Ejusdem mores descripti. 255
Pugna intimata in monstratione dentium. 114
Pulchritudo intellecta in naso. 102
Divina, in corde figurata. 268
Pulmones semper sese ventilantes, & commoventes, cui comparentur. 168
Hi aërem à naribus hauriunt. 99
Pulsus in regione cordis sentitur. 271
Pulveres in oculum injicere, quid significet. 67
Puncta, origo sunt numerorum. 243
Purificatio, quomodo intellecta. 320
Puritas virginalis per centenarium numerum expressa. 237
Pygmæi unde derivent. 233
Pyra conducunt hepati. 294

Q.

Qualitates in homine elementares, & mysticæ. V.
Qualitates externæ de internis indicant. 178
Quadragenarius numerus, quomodo repræsentatus. 241
Hieroglyphicum est Redemptionis, & salutis. Quomodo in hac ætate homo facilè onus matrimonii ferat. Quare jejunium quadragesimale institutum. *ibid.*
Quadringentesimus numerus, quomodo in Scripturis divinis observatus. Totidem militibus, David se defendit: Tot fuerunt Pseudoprophetæ, quos Elias Propheta Domini occidi jussit: Totidem erant, qui Regem Balac seduxerunt. Videantur super hæc Authores, & alia huc spectantia. 250
Quaternarius numerus, quàm observabilis; de quo quadratus venit, & quadringentesimus, & quater millesimus. Numerus positus in statuis Consulum. 238
Laus Quaternarii. 244
Quatuor dentes, locus est in Svecia sic appellatus. 119
Quercinus fungus confert hepati. 295
Quies animi quomodo laudata. 269
Quinarius numerus expressus in stella. Quomodo mundus creditus olim fuerit, à quinque stellis in gubernatione sua dependere. De divina providentia. Exprimuntur in hoc numero quinque sensus corporis: Condemnatio eorum, qui quinquies in errorem inciderunt. Quinque drachmæ oblatæ Deo à filiis. 238
Laus Quinarii in quo consistat. 245
Quinquagenarius numerus, quomodo descriptus, & intellectus. Numerus consecratus Remissioni, & Indulgentiæ: Jubilæum anno quinquagesimo concessum. Hieroglyphicum est corporis infecti, & pluralitatis rerum. Quali literâ hic numerus signatus fuerit, & quare. 241
Aliæ observationes de Quinquagenario. Salus proveniens ex hoc numero tempore Abrahami. 250
Quintilianus quantùm allaboraverit, ut juvenculi in arte oratoria in gestu excellerent. 229
Quintus Ennius Poëta multarum lingvarum peritiam habebat. 146

R.

R, litera, & antiquorum super eam Notæ. 302
Ratio, ejusque robur, intellecta per Cor. 268
Ratione omnia sustinenda, id quod in manibus figuratur. 199

Ratiocinatio infructuosa expressa in dentibus. 117
Rebellio, quomodo castigata. 222
Rebellis Deo, intelligitur per cor elevatum. 268
Rebelles signati notis in facie. 110
Figurantur per frontem æream. 46
Recessio à terrenis ad cælestia per pedem figuratur. 320
Reciprocum adjutorium intellectum in manu. 202
Reconciliatio demonstratur per actum manús dextræ elevatæ. 208
Rectitudo expressa in corde. 268
Rectitudo, & bonitas animi per frontem significata.
Rectitudo cordis, quomodo expressa. 140
Rectitudo hominis, quomodo in linea media naturali considerata. 215
Redemptio intellecta in numero quadragenario. 241
Redhibitio gratiæ. 19
Refutare rem quampiam, quomodo intellectum. 123
Reges poculum præsentabant invitatis ad osculandum. 128
Reges Indorum leges dabant, dum se pecterent. 42
Regimen Alexandri Magni, quàm acceptum. 14
Regimen domús. 17
Populorum, quàm grave sit. 187
Ad hoc inhabilis est senectus decrepita. 296
Qui tali præesse nequit, consultius aget, si maturè idipsum resignaverit. *ibid.*
Regina incestis qualis. 336
Regiones temperamenti humidi, & calidi quomodo intellectæ. 264
Regredi de itinere, vel quavis actione quomodo intellectum. 323
Regula vivendi, quomodo præscripta. 124
Relaxatio in operando quàm nociva. 67
Religio. 14
Intellecta in osculo. 129
Quantopere laudata, & observata. 211
Quantùm observata à Paganis. 312
In quali æstimatione semper habita. 72
Quomodo observanda sit. 59
Simulata. 108
Contempta, quomodo intellecta. 59
Inviscerata debet esse in homine. 338
Religiosi Claustrales significati in lumbis præcinctis. 301
Remedium contra Chiragram. 213
Rememoratio rerum præteritarum figurata in oculo. 75
Reminiscentia peccati. 109
Remissio intellecta in quinquagenario. 241
Remuneratio manus aureæ, data pro amissione manús. 208
Remuneratio operum, quàm necessaria. 191

RENES.

ANATOMICA.

Actiones eorum, & officia: quomodo humorem aqueum & serosum eliciant, & in vasa ureterica transportent: Cur in forma hujuscemodi siti sint, & compositi: Cur inferiores sint hepate: Cur ad latus venæ cavæ collocati: Dextrum eorum latus elevatius est sinistro: figura eorum hemisphærica est, & quare: Assumunt item figuram cordis: Materia eorum glandulosa; substantia rubra, carnosa, densa: Quomodo conversi ad lumbos, ad diaphragma, & alia: Divaricatio eorum, carunculæ rami papillæ: eorum membranæ externæ, & internæ: quomodo pingvedo eorum nascatur de tunica dilatata; quomodo venæ eorum symptomaticæ, quamvis distantes, moveantur. 298
Analogia eorum mirabilis cum thorace: eorum arteria, cujus officium est movere sanguinem & serum: Conjunctio eorum cum nervis stomachi: pars illorum interna cum admirabili artificio fabricata: quomodo eorum fibræ capillares ad carunculas discurrant: De duobus eorum sinibus; quantæ longitudinis hi sinus sint: quomodo serum, non secus ac destillatæ aquæ, decidat: quomodo terminentur: aperitur eximium artificium, nimirum in corpore mortuo, Anatomiæ exposito, per calamum insufflatur in renes, unde apertissimè patet, cur eorum structura facta sit. 299

MORALIA ET MYSTICA.

Renes & lumbi indicant homines libidinosos: sed ad meliorem sensum traducti, per eos intelliguntur Apostoli, Doctores, & Evangelistæ: sicut item Resurrectio, & Ascensio Christi: exprimunt item Judæos calumniantes Christum; reatum item conscientiæ: peccata Principum manifestata: rursum pro parte concupiscibili sumuntur. Per renes item opera intelliguntur. Zona aurea in renibus, castitatem significat: Renes item matrimonium contractum indicant: Sicut & Christum sacrificatum Patri cœlesti. 300
Renes quasi rivi dicti. 301
Sunt sedes humoris salacis. *ibid.*
Dedicantur Veneri. *ibid.*
Renum symptomatibus conducunt portulaca, & omnia frigida; sicut est, infrigidans Galeni, oleum & ungventum rosatum completum, & simi a. 302
Epitheta Renum. *ibid.*
Renes lan aci in Ode. 303
Regnum describitur. 323
Item, quomodo intellecta. 327
Res, & impedimenta earum. 309
Res ante constitutionem mundi factæ, repræsentatæ in facie. 107
Res casu inventa, quomodo intelligatur. 132
Res, quæ absque respectu fiunt, condemnantur. 201
Res, quantò magis vetitæ, tantò plus desideratæ. 320
Res bono pretiô emptæ. 67
Res bonæ, sed quibus in malam partem abutimur, odores vocari possunt, conversi in fœtores. 102
Res, abominabiles, quomodo intellectæ, & declaratæ. 132
Impossibiles non tentandæ. 319
Futuræ, significatæ in humeris. 174
Jucundæ, sed quæ lucrum non adferunt. 68.
Manifestæ, quæ occultantur. 67
Quæ haberi nequeunt, invidere aliis non oportet. 118
Minutæ æstimandæ. 254
Minutæ, magno quandoque damno sunt. 310

Parvæ

Parvæ quandoque de majoribus judicium præbent. 256
Publicæ & privatæ. 87
Perniciosæ figuratæ in oculo. 66
Ridiculæ, quantum vilipendium adducant eis, qui talibus recensendis assvescunt. 136
Superflue reprobandæ. 208
Rempublicam portare in humeris, quid significet. 174
Resolutio tuendi stationem suam. Antequam ad id procedatur, maturè omnia ponderanda. 176
Respectus in omni re observandus. 201
Respiratio sitne actio naturalis, aut animalis. 167
Retributio reciproca, quomodo figurata. 203
Revelatio divina expressa in facie. 107
Reverentia. 108
Revocare ad malleum, quale proverbium sit. 141
Reus, si quidem plus quadraginta plagis flagellaretur, infamis erat. 241
Non per supplicia, sed per actiones judicandus est. 188
Rigor quantum detrimentum quandoque inferat. 226
Hinc temperandus est, ex quo magnum bonum provenit. 227
RISUS. Proprium inseparabile hominis. Indicium est affectionum cordis. Risus obscœnus detestabilis. Definitio risus. Objecta, quæ movent hominem ad ridendum facilem, unde proveniant. Dii in cœlis ridere dicti. Templum erectum risui. Imago illius. Populi qui eundem in veneratione habuerunt. Risus amissus, & rursum recuperatus. 133
Risus immoderatus, quomodo condemnatus. Homines, qui semper, item, qui nunquam risisse leguntur. Academia instituta ad prohibendum risum. Prohibitus antiquitus coram personis gravibus. Zoroaster natus ridendo. Sardonici populi ridebant moriendo. Ridebant Martyres in tormentis. Idololatræ nunquam in sacrificiis suis ridebant. 134
Risus proditoris cujusdam. Risus inundans super labra non secus ac flumen quoddam. Imperatorem in perorando impedit. Risus sapientum. Qui res ridiculas semper proponit, quantum reputationi suæ officiat. Conditiones humanæ quantum derisæ. Risus Jonius, quid fuerit. Ridere & explodere, in tempore non suo, quàm detestabile sit. Risus Megaricus. 135
Risus Sardonicus, ejusque origo. 136
Epitheta risus. *ibid.*
Ritus Ecclesiæ, quo Sacerdotes sibi pectus in Missæ principio percutiunt. 169
Ritus imponendi manus super caput, quantorum bonorum causa. 207
Roboam Regis durum responsum ad Legatos populi sui. 227
Quare digitorum Metaphora usus fuerit, in quibus magnum robur habebat. *ibid.*
Robur expressum per capillos. 34
Necessarium ad jacienda tela. 323
Spiritus & corporis intellectum in genu. 310
Roma triumphans, quomodo expressa. 19
Romæ fundatio. 15
Romani in ætate virili rasi incedebant. 154
Idem faciebant Rhodii. 155
Item Sacerdotes Ægyptii radebantur. *ibid.*
Romanum imperium, significatum in digitis. 225
Rosæ medentur malis jecinoris. 294
Rosarum figuræ affixæ calceamentorum plantis. 331
Rota mensura exponitur. 232
Rotula quid sit in pede. 317
Ruina hominum grandium, intellecta in auribus earumque tinnitu. 86
Rustici pede calcantes baculum, quid significent. 323

S.

Sabæa terra expressa in umbilico. 305
Saccharum septies decoctum, in petram convertitur, quæ magnam perfectionum habet. 224
Sacci impleti rescissis auribus. 98
Sacci vel manticæ, quorum pars in tergo, pars in pectore erat. 176
Sacerdos cur in Sacrificio Missæ ministros osculetur. 129
Sacerdos idololatra per scalam ascendebat locutura in aures statuæ Bacchi. 93
Sacerdotes initiati per impositionem manuum. 206
Eorum facultas mutilata, quomodo signficata. 196
Ægyptii radebantur, & quare. 155
Sacerdotes & Prædicatores intellecti per genas. 106
Sacerdotissa Palladis olim barbata erat. 154
Sacramenta quomodo expressa in manibus. 197
SS. Sacramentum Altaris, & plures considerationes supra illud. 186
Sagacitas intellecta in naso. 100
Sagacitas & vigilantia in omni re, quantopere necessaria. 87
Salus vitæ. 14
Salus augurabatur manu erecta. 207
Salutem Christus in orbe terrarum operatus est. 65
Salutem Mundi Christus in medio terræ operatus est. 305
Salutatio, quàm necessaria. 23
Cum denudatione capitis unde ortum habeat. *ibid.*
Reciproca, quomodo explicata: hæc societatem humanam promovet. 193
Samena quid sit. 49
Sanctionum Constantini, originale ubi positum. 305
Sancti, oculos habent aquilinos. 64
Qui saxa ipsa excavarunt, ob toties repetitas genuflexiones. 313
Sanguis olim è manibus tractus, ad solidanda pacta. 193. 194
Sanitas cognoscitur in lingua. 150
Sapientia intellecta in collo, & cervice. 162
Ejus amplitudo intellecta per cor. 269
Dicta habitare in pectore. 167
Quàm utilis, & necessaria. 230
Divina expressa in umbilico. 305
Divina intellecta per Apollinem, habentem aures quatuor, & quatuor manus. 88
Sapores explorat lingua. 141
Sardi populi, sacrificabant senes suos Diis ridentes, unde risus Sardonicus. 136
Sardonici populi ridendo moriebantur. 135
Sathanæ tentationes. 142

Satur-

Saturnina linea, ejusdemque affectus, qui notantur in manu. 214. 216
Saturnus docens agriculturam. 19
Superastans auri dextræ. 94
Quare anno integro ligatus, & cur Planeta glacialis dictus. 326
Cur à Jove cœlo expulsus sit. 295
Eli lien dedicatur, & quare. *ibid.*
Scelerati de congressu bonorum separati. 140
Sceleton humanum in symposiis usurpatum, & quare. 191
Scena primùm genitrices virtutum, postea vitiorum. 323
Inventrices pvoverbiorum & Hieroglyphicorum. *ibid.*
Sceptrum cum oculo in summitate, quid significet. 56
Scientia Legis figurata in manibus. 199
Scientiæ obfuscatæ. 142
Earum cognitio quantùm prosit. 146
Scintilla Solis à Prometheo surrepta, quid sibi velit. II.
Scipioni manus dextra cum publica satisfactione osculo excepta. 209
Scolopendria, santalum, &c. conducunt hepati. 294
Scorpionum puncturis remedia dautur. 259
Scrinium nomine cordis appellatum 267
Scriptura Sacra intellecta in labris. 126
Item intellecta per cor. 267
Item in pedibus expressa. 325
Ejus lectio quàm necessaria. 323
Secretum arcanorum sacrorum. 265
Secreta Principum religiosè celanda. 148
Securis cum binis capitibus, quid significet. 19
Sedes odorum nasus. 99
Seductorum doli. 324
Selymus Imperator Turcarum barbam nutriri nolebat, sicut & Bajazet Pater ejus, ne in prælio mento prehenderentur. 155
Senarius numerus perfectionem indicat. 245
Senatores olim quomodo in dandis sententiis ierint, & redierint. 329
Senatores olim Delationes portabant. 89
Senatores Thebani. 73
Senectus sensata. 34
Quomodo significata. 29
Ejusdem bona. 30
Senes difficulter loquelam suam mutant. 145
Simplices sunt, & repuerascunt. 328
Sacrificati ridentes. 136
His oscula dabantur olim in publico. 129
Sensualis homo figuratus per cor bulliens. 268
Sensualis voluptas quomodo fugienda. 321
Sensuales intelliguntur per risum Jonium. 135
Sensus intellectus in oculo. 65
Sensus corporis quomodo expressi. 238
Sententia pedaria quid sit. 43
Qomodo olim facta. 328
Sepes unde originem ducant. 235
Septenarius numerus; Ejus enconomium. 224
Ejusdem origo, valor, & alia: Erat Hieroglyphicum Centurionis: Item HieroglyphicumPalladis, & Sapientiæ: Prærogativa hujus numeri. 239
Est nodus & ligamentum mundi: Numerus dedicatus Palladi: Numerus sacer est, in eo enim complentur dona Spiritus Sancti: In eo Deus opera creationis perfecit: In eodem quievit. Septimana cur in hoc numero terminetur: Item aliæ observationes. 245
Est mensura temporis, ordinis, quietis, & totius rerum universitatis. Septem sunt ætates hominis, septem nervi, septem ossa majora. 247
Septem dona Spiritus Sancti, cui collata sint: Septem mortui resuscitati. Scriptores copiosissimi supra hunc numerum: Item aliæ considerationis supra eundem. 248
Septuagenarius numerus quomodo expressus, & intellectus: exprimit item septem millia. 242
Sepulchrum intellectum per cor. 267
Positum in fronte hominis. 43
Est antidotum pro peccatis. 11
Serpens insidias collocans mulieri. 323
Serpentes, qui gigantum pedes efformant, quid significent. 322
Servi incedebant raso capite. 27
Notam navis gerentes in fronte. 49
Manumittendi ducebantur in publicum, & à Patronis manus eis super caput collocabantur. 206
Servilis capillus quid significet. 31
Servitia integrè præstita, quomodo figurata. 201
Servitus libera quomodo intellecta. 83
Servitus Deo per Christianos præstita, quàm accepta, & suavis. *ibid.*
Servitus Dei figurata per frontem spatiosam. 45
Severitas intellecta in auribus. 89
Sextans, vel Sextarius, quæ mensura sit. 232
Sicarii, eorumque fautores, quàm detestabiles, & vani. 50
Siclus qualis moneta fuerit, & quis usus ejus. 241
Signum animi effœminati portare inaures. 94
Silentium quomodo expressum & laudatum. 139
Iterum laudatur 147. 222. 230
In digito Indice expressum. 222
Iterum in numero millesimo expressum. 242
In tempore quàm utile. 145
Quam aliquando necessarium & opportunum. 267
Quandoque bonum, quandoque verò malum. 328
Idem largitione obtentum. 144
Simia barbatæ quid sint. 153
Sunt figura Bardonum. *ibid.*
Simplicia quàm necessaria. 313
Simplicitas senum descripta. 328
Simulacra duo conjungentia manus, hieroglyphicum erant felicitatis publicæ. 194
Sinceritas animi. 43
Intellecta in aure purgata. 88
Sinistra manus olim honoratior. 207
Sinus cerebri, quomodo dispositi. 2
Mammillares narium, quid officii præstent. 99
Sinus in fronte quare. 43
Sinus dedicatus spei, & quare. 170
Situs in medio, quomodo expressus. 304
Smaragdi corrigunt morbos cordis. 274
Sodalis superatus, quomodo figuretur. 329
Solea pedis cur vocata. 332
Solitaria vita in oculo concavo figuratur. 62
Solitudo voluntaria quomodo intellecta, & quàm utilis. 168
Solitudinis laus. 313
Sol quomodo intellectus. 18
Intellectus per oculum. 57

Cur

Cur sub nomine Horomazeni appelletur. 124
Elevatis in cœlum manibus adoratus. 208
Ejus incorruptibilitas quando expressa. 152
Ejusdem robur quomodo intellectum. 193
Ei cor dedicatum. 273
Sol & Luna, Parentes generationum æstimantur. 264
Solstitium hyemale quomodo expressum. 321
Somnia quomodo contemnenda, & illorum interpretes rejiciendi. 307
Somnus, quare imago mortis. 139
Quàm necessarius sit vitæ hominum. *ibid.*
Exprimitur in lingva posita supra altare 150
Intelligitur item in digitis. 219
Sophismata detestanda. 253
In pedibus expressa. 326
Sortiri digitis ludus descriptus. 250
Speculatio non convenit deditis ventri. 281
Speculum faciei frons. 43
Spes hominum intellecta in pedibus. 326
Boni eventuri intellecta per nares. 100
Gloriæ intellecta in naso. *ibid.*
Præmii. 22
Rerum futurarum. 132
Laudabilis & utilis. 184
Vana. 22
Item vana, plus damni, quàm commodi infert, ideoque evitanda. 195
Sphenoides, & Ethmoides, ossa quid sint. 43
Spica frumenti originem dedit numeris. 240
Spina Pontica ad curandam Chiragram. 213
Spinalis medulla, vel cerebrum longum. 4
Quot nominibus appellata. 172
De hac sunt processus mamillares & fœcunditas nervorum, & alia huc pertinentia. 4. 173
Spiritus naturalis quid sit, & quomodo generetur. 290
Quomodo in ternum ordinem divisus sit. 306
Animalis, quomodo fiat. *ibid.*
Animales formantur in ventriculis cerebri. 7
Astralis, quomodo cum operatione hominis concurrat. VI.

SPIRITUS SANCTUS.

Cur Apostolis apparuerit in forma lingvæ igneæ. Cur inflammati fuerint Apostoli ad seminandam fidem; Cur hæ lingvæ indicent communicationem, & abundantiam donorum illius: Igneæ erant ad indicandum fervorem, quem esse oportet in Oratoribus Evangelicis: Plures lingvæ apparuerunt, eò quod ovile Christi dispersum in plura, in unitate nihilominus recolligendum est; & ad indicandum, Spiritum Sanctum cor esse Ecclesiæ: His sacris lingvis condemnavit lingvas maledicas: his lingvis mundus correctus & reformatus à peccatis. 150
Spiritus Sanctus figuratus in facie. 107
Ejusdem dona, gratiæ, virtutes intellectæ in digitis. 224
Sponsi cum lectis genialibus. 47
Spuere in sinum, quid sibi velit. 169
Sputum projectum in faciem. 156
Stadium, quæ mensura sit. 232. 234
Stadium, aut parasanga, quid sit. 329
Stadio comparatur vita hominum. 337
Stathmus quæ mensura sit. 235
Statua Regis Nabuchodonosor quid significet. 196
Statuæ, sine oculis. 73
Æreæ & marmoreæ Romæ, in iis ordo mensurarum apparens. 332
Lingvæ, in Roma. 138
Item Herculis, exprimentes eloquentiam. ibid.
Statuis olim in aures loquebantur. 93
Statura Herculis, per quem cognita. 255
Statu suo, quemque contentum esse oportet. 130. 327
Stellæ figura numerum quinarium formabat. 238
Stellæ ferreæ affixæ calceis. 331
Sternum in pectore quid sit. 165
Stibium, quo circumferentia oculorum pingebatur, sicut & cerussa. 71
Stæchas medetur capiti. 19
Stoliditas quantum damnum adferat. 68

STOMACHUS.

ANATOMICA.

Pars principalis est hominis, receptaculum ciborum, officina concoctionis: Appellatur cloaca, & quare: Ejus impuritas, fabrica, & compositio: Quare concavus & oblongus: Quare in quadrupedibus magis sphæricus, & per modum cucurbitæ: Membranosus, & villis repletus: Situs ejus; quomodo suspensus sit, superius diaphragmati annexus, inferius intestinis: Medius inter hepar & lienem;

Triplex in animalibus : In iis, quæ ruminant, quadruplex : Tunica ejus exterior crassa est, & carnosa, ortum habens à peritonæo : Multas venas habet, quæ de porta ejus extenduntur. 276
Item in quâ proportione & figura fabricatus sit. 284
Sedes est appetentiæ & famis : Sympathiam habet cum corde, capite & cerebro : Quomodo orificium ejus inferius pylorus dicatur, quomodo aperiatur,& rursum referretur : Quomodo per eum oscitatio fiat : Pars corporis est habens sensum exquisitissimum : Doctrina Galeni super his : Quomodo in eo chylificatio fiat : Quomodo nutrimentum suum hauriat à sangvine. 277

MORALIA
&
MYSTICA.

Intelligitur in stomacho divina substantia : Cognitio rerum mentalium, non materialium : Magi habentes spiritum Pythonicum. Denotat Sapientem in Doctrinis moralibus exercitatum : Significat uterum divinum ; principalem originem substantiæ,& essentiæ Paternæ : Indicat consilium, & determinationem ejus. 279
Item misericordiam, quâ culpas nostras tolerat : sicut & gratiam divinam : naturam humanam & divinam. Per eum intelligitur Maria Virgo : Item Synagoga : Significat aliquando ventrem, aliquando memoriam, Item Cor, Conscientiam, Animam, Concupiscentiam carnalem, labores frustraneos ; blandimenta gulæ & sensuum. ibid.
Exprimitur item per stomachum habitaculum hæreticorum, & eorum doctrina : Item mors Redemptoris, ejus sepulchrum, & Paradisus terrestris : Item exitus Israëlitici populi de servitute Ægyptiaca : Describitur hic divina voluntas. 280
Stomachus Idea originis & principii 278
Assimilatur mari,& quare. ibid.
Stomachus, per Hieroglyphicum, in digito medio repræsentatus. 223. 278
Stomachi concoctio bona, vel vitiata, quomodo ex lineamentis manuum cognita. 216
Mala stomachi quomodo sanentur: Aristoteles eum utre sanavit, quem oleo repleverat. Allium ei conducit : item oleum amygdalarum dulcium, aqua parietariæ, palla plumbi intincta in Mercurio, Citrium, & cortex illius ; Nux moschata & Indica ; mastyx, galanga : Item aromata omnia, cyclaminum, oleum abrotani, & succus anethi. 283
Item stomacho & scrophulis, umbilicus Veneris herba conducit. 306
Mortui ex debilitate stomachi. 283
Stomachus dedicatus Lunæ. 282
Stupiditas intellecta in auribus. 90
Sublimitates humanæ terminantur in sepulchro. 10
Submissio intellecta in cervice demissa. 161
Submissionis actus in contactu barbæ. 156
Suggestiones. 12
Indecentes, quomodo vincendæ. 318
Summa roboris in capillis. 28
Superare socium suum,quomodo figuratum. 329
Superbia. 142
Figurata in oculo. 66
Intellecta in cervice elevata. 160
Expressa in corde. 268
Indicata in pedibus. 326. 314
Quantùm noceat. 69
Impiorum quanta. 108
Quàm detestabilis. 309.328
Supercilium. Conjectatores ajebant,somniare de supercilio tincto colore, indicium esse libertatis : glabrum, vel sine pilo, signum esse luctus. 77
Supercilia, eorum officium & descriptio. 55
Pilosa, austeritatem denotant. 61
Superficies rerum intellecta in facie. 107
Superfluitas rerum condemnatur. 29
Divitiarum moderanda. 330
Doctrinarum in Paganis per ungves figurata. 254
Superstitio, ejusque descriptio. 193
Ea damnatur,quâ resciſſi ungves subtus arborem collocabantur per Flaminem. 256
Superstitiones detestandæ. 309
Meretricum quales. 330
Supplex in quali actione repræsentatus. 196
In extensione manuum expressus. 207. 208
Orator supplex quomodo expressus. 193
Surdi naturales & affectati. 90. 203
Surditas multis profuit. 98

A Chri-

A Christo, & quibusdam Sanctis sanata. *ibid.*
Voluntaria quantum adjuvet, & quantopere aliquando noceat. 88
Surditati Epigramma factum. 98
Sycophantæ, dum aliis decipulam ponunt, semetipsos sæpe decipiunt. 153
Cur Simiis comparentur. *ibid.*
Symbolum compositum corpore suo, & lemmate, quid sit. 185
Sympathia oculorum, cum palato, lingva, & arteria aspera. 82
Sympathicæ virtutes quamplures sunt. V.
Symposia. In iis Harpocrates numen silentii collocabatur. 223
Synagoga deficiens expressa in oculo. 65
Synteresis. 17
In corde quomodo explicata. 220

T.

Taciturnitas expressa in numero millesimo. 242
Pedum, quid significet. 328
Tactus, & gustus, simpliciter necessaria sunt ad vitam humanam degendam. 9
Tarditas in dando, quomodo expressa. 169
Tau, signum Sanctæ Crucis. 49
Taurus aurem acutissimam habet. 85
Temperamentum hominis forte, unde à Physiognomis cognoscatur. 164
Temperantia laudatur. 204. 274
Quomodo descripta & intellecta. 234
Intellecta per victimam lumborum. 301
Ejus fructus describuntur. 188
Virtus est, maximè necessaria ad bene vivendum: cui comparetur. 301
Quàm laudabilis, quàm necessaria ad bene vivendum. 169. 226
Quantopere in omni loco utilis. 88
Damna ex intemperantia nata. 301
Templum cachinno erectum, & à quo. 134
Primum omnium erectum Fidei. 194
Salomonis. III.
Idem templum comparatum homini. IV.
Idem quare fuerit tripertitum. 244
Templum Dei animatum est homo. I.
Templi portas osculabantur olim, idque publicè in signum pacis. 129
Templa descripta. X.
Quomodo colenda sint. 336
Quantam à Paganis venerationem habuerint. 312
Quare olim in summitatibus montium erecta. 93
Quadrata Jano erecta, & quare. 44
Tempus: in eo operari oportet, dum licet. 311
Quanti intersit huic inservire. 329
Ejus brevitas descripta. 204
Tempora. 15
Tenacitas reprehenditur. 195. 311
Tentare, quod impossibile est, quantæ vanitatis sit. 33
Tentatio intellecta in maxillis. 106
Dæmonis, significata in digitis. 262
Tentationes, quomodo exuperandæ. 317
Tentativum cum securitate in actione aliqua quomodo expressum. 204
Tercentesimus numerus Hieroglyphicum nuptiarum. 241
Ternarius numerus, quare perfectus. 244
Ejus qualitas, significatio & laus. 237
Terra quomodo expressa. 7
Quàm nocuos habitus evaporet. 310
Cadmia, quid fuerit. 121
Terræ data oscula in signum venerationis & amoris. Qui mos originem sumpsit ab Hebræis. 128
Terrenæ sordes quantùm vilipendendæ. 320
Terror. 15
Testamenta expressa per frontem. 46
Item in labris. 125
Thesaurus spretus à quodam sene. 30
Theseus nunquam radi sibi barbam permisit. 152
Thessali inventores mensurarum. 234
Thorax quid sit in homine: situs ejus, figura, & partes Anatomicæ. 165
Thrasones quàm abominabiles sint. 143
Tiberii dictum memorabile. 296
Timor quomodo intellectus & descriptus: Item timidus in prælio. 176
Quantopere adjuvet, & quantum sæpe noceat. 310
In loquendo. 144
Verberum quomodo descriptus & intellectus. 176
Dei, quantùm adjuvet. 34
Tolerantia passionum. 17
Tolerantia quàm utilis & necessaria. 183
Tolerantia Caji Mutii Scævolæ in comburenda manu. 20
Tondere se sæpius periculum infirmitatis habet. 29
Tormenta exulceratæ conscientiæ. 220
Trabes stella, vapor vel meteorum quid portendat. 36

Trajanus Imperator laudatus in Apophtegmate. 296
Tranquillitas & Pax. 68
Tranquillitas animi laudatur. 30
Intellecta in risu. 134
Trepidatio & timor, quomodo intelligantur. 176
Ubi locum habeant. 336
Tres oculi supra altare indicant providentiam divinam. 61
Tribulatio repræsentata in pedibus. 325
In ea veri amici probantur. 190
Tribulationes, quàm utiles sint. 183
His Deus electos suos probat. *ibid.*
Tribunale erectum è regione solis, à quo, & qua de causa. 57
Tricliniis immittebatur imago Harpocratis, qui Numen erat silentii. 223
Trilaterum, numerus, & basis Arithmeticæ. 238
Trinitas Sacro Sancta laudatur. 244
Adumbrata in simulacro DEI Filii. 112
Eadem in digitis expressa. 224
Trinitates rerum multæ hîc adunantur. 244
Triumphans, & triumphati describuntur. 320
Trivultii domus illustrissima, portans in armis suis tres vultus: quid hi significent. 11
Tunicæ oculorum quales, & quot. 53
Turcæ in actione quadam singulari, potentiam Christi recognoscunt. 155
Turcois lapis pretiosus cordis affectibus medetur. 274
Tussis unde derivet. 167
Tutela divina, quanto nobis subsidio sit. 9
In se confidentibus securitatem præbet. 190
Tyrannis detestabilis. 202. 296
Intellecta & explicata per incurvationem pollicis. 221
Ejus fortitudo expressa in ungvibus. 254
Ejusdem violentia exprimitur. 202
Tyrannus ipsas adeo salutationes, quæ nutu corporis fiebant prohibens. 208
Tyrannus per miraculum conversus ad fidem 271
Tyranni expressi in dentibus. 117

V.

V, litera, quomodo ab antiquis notata. 282
Vanitas, mundi describitur. 188
Pomposa in ambulando detestabilis. 336
Vanitas eorum, qui aliorum facta discutiunt 328
Ubique præsentem esse, quomodo intellectum. 333
Velocitas, pedum propria. 338
Venæ, narium quot. 99
Manuum, quomodo divaricentur. 180
Totius humani corporis recensentur. 291

VENTER.

ANATOMICA.

Anterior & posterior pars ejus: quomodo regiones ejus terminentur: quomodo appellentur: quod confinium habeat: Cuticula quas partes habeat: quomodo aliàs appelletur: Tertium argumentum quomodo expressum; ejusdem materia sangvinea. Qualia animalium pingviora generent: Cur hæc pingvedo calorem custodiat: quomodo conferat ad facilem motum: quomodo panniculus carnosus succedat pingvedini: quomodo delibuta sit muco; quomodo ab eodem propaginem sumant arteriæ. 285
Quomodo hæc pingvedo crescat & decrescat frigore & calore: descriptiones breves musculorum, abdominis peritonæi; quomodo præparet & accommodet omnia interna viscera. 286. 287
Ventres victimarum portabantur extra civitatem, & quâ de causa. 278
Ventiloqui & Pythonici quid fuerint. 280
Venter jejunus non curat verba. *ibid.*
Venter insatiabilis damnatur & describitur. 278
Venter deditus epulis ineptus est ad meditandum: Item obesus condemnatur. 281
Venter post obitum à reliquo corpore separatus & qua de causa. 282
Venter æreus chimæricæ statuæ, quam Nabuchodonosor Rex vidit, Regnum Macedoniæ figuravit. 280
Ventri medio correspondent organa vitalia, & respiratio, & pulsus. 166
Ventriculus, quare cavus & oblongus. 276
Quomodo fundus ejus appellatus Epigastrum: Plus ad sinistram vergit, quàm ad dextram: Quod sedes sit primæ concoctionis: Quomodo generi venoso connectatur: quomodo motu voluntario moveatur, non animali, sed naturali. 277
Ventriculi cerebri considerantur. 7
Venus barbata, & quare. 157
Eadem hastata, & quare 157
Eidem nares dedicatæ. 103
Ver, ejusque effectus quomodo expressi. 193
Verbum Dei intellectum per nomen oris: de hoc in pluribus locis. 124
Verba operibus copulanda. 203
Veritas casu accidens. 143

Vesica hepatis quomodo collocata sit. 290
Vespasianus ob vigilantiam laudatur. 44
Vestigia pedum in signum amoris, & venerationis osculo excepta. 332
Vestigia Regis Persarum osculo honorata; sicut idem fiebat vestigiis Martyrum à Christianis. 127
Vestigia ad cœlum dirigentia quomodo demonstrata. 331
Vetula depicta per Zeuxim, eum sic ridere fecit, ut inde sibi mortem consciverit. 135
Via monstrata, quomodo describatur. 321
Vicesimus numerus, quomodo ab antiquis observatus. 240
Vicinia objecti. 329
Vicinus malus, malum magnum. 31
Idem magnum incommodum. *ibid.*
Vicissitudo temporaria, quomodo intellecta. 203
Victoria quomodo à M. Catone explicata. 211
Hosti relicta, quomodo expressa. 221
Ejus imago quomodo repræsentata. 19
Victoriosus describitur. 320
Vidua in centesimo numero intellecta. 237
Viduæ Sanctorum pedes lavabant. 333
Viduitas, & vita cœlebs in sexagenario expressæ. 237
Vigilantia. 18. 44
In oculo expressa. 67
Figuratur in sceptro, cujus summitas oculum habet. 56
Principis, expressa in auribus. 89
Quàm necessaria Principi. 182
Ejus necessitas in gubernando. 187
Dei vigilantia supra mundum intellecta in corde. 268
Vigor enervatus, quo typo expressus. 222
Vindicativus repræsentatur in felle. 293
Vindicta intellecta in facie. 107
Divina, & potestas Christi exponuntur. 196
Vinum occidens inventores suos. 45
Virgo Sacratissima intellecta per barbam. 152
Eadem in stomacho repræsentata. 279
Virgines olim incedebant facie velata. 112
Virginitas & fides in oculis significantur. 64
Vipera in frusta discerpta, & vulneri applicata extingit virus. 259
Viri juxta mentem Aristotelis, non secus ac mulieres, lac generare possunt. 165
Virilitas, & senectus hominis quousq; duret. 240
Virtus tempori coaptanda. 189
Omne obstaculum vincit. 190
Heroica ab exilio liberavit. 139
In quapiam re quomodo expressa. 323
Quàm difficulter acquiri possit. 318
Græcorum vel gentilium manifestata per barbam. 152
Divina quomodo olim manifestata. 195
Item divina in manibus explicata. 188. 197
Iterum divina his digitis, annulari, auriculari, & medio intelligitur. 238
Spiritûs Sancti, & Christi, per capillos intellecta. 35
Intellectiva expressa in oculo. 64
Cardinalis in facie. 107
Item virtus in facie manifestatur. 106
Eadem in lumbis expressa. 301
Virtutes divinæ, tam morales, quàm Theologicæ, quomodo intellectæ. 225
Viscera hominis, eorumque constitutio, quomodo cognoscantur per lineam naturalem manûs. 215
Viscus quercinus remedium pro pulmonibus. 170
Visio, transmissione, an receptione fiat. 54
Beatifica in oculo figurata. 66
Visus præstat auditu. 67
Comparatur stellis. 9
Vita, uniuscujusque genium habet sibi socium. 46
Malè exacta, in humeris figurata. 175
Activa, significata in pedibus. 325
Humana, expressa in fabula Argi. 75
Item humana, repræsentata in flore. 331
Ejus brevitas descripta. 225. 232
Brevitas hæc, quomodo per lineam nanaturalem manûs cognoscatur. 215
Vitæ cursus. 337
Vitæ signum est positio manuum super caput. 206
Vita & mors intellecta in oculis. 60
Ode super hoc. *ibid.*
Vitii descriptio, & condemnatio. 322
Ejusdem excusatio, quomodo expressa. 323
Vitia detestanda. 310
Vitreus humor oculorum. 54
Vituperium & laus excessiva, utraque explicata. 227
Vivere cum moderatione oportet. 330
Vivere juxta occasionem Sapientis, vel Prudentis est. 329
Ulna quæ mensura sit. 232. 233
Ultima ætas hominis describitur. 328
Ultimus conatus, quomodo intellectus. 330
Ulysses agnitus in facie inter exteros. 110

UMBILICUS.
ANATOMICA.

Constituit centrum hominis: De hoc vasa uteri derivant; hæc primùm generantur, tanquam aliarum venarum radices: quæ opinio nihilominus rejecta, hæ venæ ad ramos Iliacos portantur: Sunt autem radices, quibus fœtus nutritur: quare præmemorata vasa vocentur umbilicalia, quomodo distin-

distincta: quomodo rursum divaricentur. De formatione fœtus. Quomodo vena embryonalis vocetur nutricula: mediantibus his arteriis spirat, vel respirat embryo. 303
Sunt autem emerita, ligamenta, quæ vesicam & hepar suspendunt. Umbilicus ab Ægyptiis tantopere observatus, ut etiam prædonibus supplicio traditis, & excoriatis, hæc pars non auferretur: nec carnifex potestatem super illam haberet. 304

MORALIA & MYSTICA.

In hujus significatione exprimitur terra Sabæa; item Ecclesia, quæ medium obtinet dignitate & officio: Item Uterus Sacratissimæ Virginis: Sapientia divina: homo: Incentivum & fomes: & alia. 305
Umbilicus typus concupiscentiæ. *ibid.*
Præscissus indicat castimoniam. *ibid.*
In figura Umbilici Jupiter intelligebatur, & quare: ubi plures eruditiones occurrunt. 304
Umbilicus laudatur. 307
Umbilicus librorum quid sit. 305
Umbræ demortuorum apparuerunt posteris. 337
Uncia quomodo in pollice mensurari possit. 232
Uncia pondus unde venerit. 238
Unio intellecta per duo corda unita. 267
Unitas in digitis annularibus plicatis intellecta. 237
Unguentum, quo pedes ungvebantur. 334
UNGUES. Cur formati sint: Quomodo contrectationem corporum adjuvent, manusque tueantur, & confirment: Quare mediocriter duri: Quid sint maculæ in ungvibus. 252

MORALIA ET MYSTICA.

Ungves Imago sunt hominis cogitabundi; in qua figura talis repræsentetur. Dant materiam Sanctis, ad indicandum prærordinationes divinas; Item quantopere Sophismata, & mendacia fugienda. *ibid.*
Significant item perfectionem Prædicatorum pœnitentiam: Figurant ultimum mundi finem: Discretionem boni & mali in operando: Declarationem quatuor Evangeliorum: Robur operativum hominis: Cognitionem sensuum: Robur tyrannidis: Tentationes dæmonum: Superfluitatem scientiarum gentilium: Perseverantiam in opere: Finem æternum: crudelitatem, & alia. 253. 254
Ungves quare in manibus sint. 181
Ungves pedum diversimodè dispositi, vanam qualitatem indicant. 340
Ungves corrosi signum magnæ applicationis. 256
Ungves rapaces quid sint. 254
Ad ungvem, proverbium memorabile. 255
Ex ungve leonem, quid significet: Origo hujus proverbii. *ibid.*
Ungves nunquam resciſſi, historia. 256

PHYSIOGNOMIA UNGUIUM.

Ungves largi, candidi, subrufi, denotant optimam virtutem digestivam, abundantiam sangvinis, hominem apertum, & magnanimum. Ungves angusti & longi severitatem, & crudelitatem, abundantiam iræ, hominem inflexibilem: obliqui & contorti rapacitatem. 256
Solùm candidi, paucam facultatem vegetativam: lividi & subtiles, subtilitatem ingenii: rotundi & asperi, hominem delicatum, luxum, malignitatem & duplicitatem. Maculæ candidæ denotant nobilitatem. Largi & aperti ungves, optimum ingenium: Angusti stoliditatem, & infirmitatem: Curvi, imprudentiam & furtum: Pallidi, nigri, & asperi, incontinentiam, & sensualitatem. *ib.*
Ungvula Alcis, quàm salutaris. 32. 259
Ungvulæ bestiæ magnæ seu Alcis, eorum virtus & qualitas. 257
Votum aut votans quomodo intelligantur. 329
Volumen Constantini, quomodo compositum. 305
Volumina antiqua, quomodo composita. *ibid.*
Volupia, quid apud Romanos fuerit. 222
Voluptas & sensualis delectatio quantopere fugienda 191. 301
Venerea unde. 240
Vox, unde nascatur, & unde fiat. 159
Sonum & resonantiam suam habet à dentibus. 114
Usus flagellandi delinquentes, apud Hebræos. 241
Usus reponendi nummos in vesicis. 68
Usus rationis denegatur Pygmæis, ideo negatur tales fuisse, aut dari. 338
Uterinæ passiones quomodo sanentur. 259
Utile proprium plus stimulat, quàm appellativum. 311
Illud observandum, & non curiosè alienis intendendum. 328
Item proprium, in persona propria, & non per alios procurandum. 330
Utile vilipensum, & homines negligenter se negotiis applicantes. 200
Vulgi existimatio, quomodo æstimanda. 223
Vulnus ab ense tolerabilius, quàm quod à lingva perversa infligitur. 147
Vultus scripti. 48
Vultus Index boni & mali. 24
Uvula quid sit. 122

X.

X, significat numerum denarium: plura super hoc, vide *fol.* 239
Item quomodo aliis numeris copuletur. 244

Z.

Zeuxes depictâ vetulâ, in cachinnum talem solutus est, ut risu interierit. 135
Zifra numerica, quare sic dicta, & cujus utilitatis sit. 244
Zifra, quàm necessaria, & quantæ æstimationis sit. 24
Zingari, vel sic dicti *Ægyptii*, unde originem ducant. 217
Zoroaster natus ridendo. 135

FINIS INDICIS UNIVERSALIS
LIBRI PRIMI.

De dignitate [illegible]
[illegible]

HOMO

INDIVISUS ET INTEGER
GURATUS & SYMBOLICUS,
ANATOMICUS, RATIONALIS, MORALIS,
MYSTICUS, POLITICUS, & LEGALIS,
COLLECTUS ET EXPLICATUS
UM FIGURIS, SYMBOLIS, ANATOMIIS,
is, Emblematibus, Moralibus, Mysticis, Proverbiis, Hieroglyphicis, Prodigiis,
imulacris, Statuis, Historiis, Ritibus, Observationibus, Moribus, Numismatibus, Dedicationibus, Signaturis, Significationibus Literarum, Epithetis, Fabulis, Miris, Physiognomicis, & Somniis;
REFLEXIONIBUS ET DECLARATIONIBUS
tam ex Sacris, quàm profanis Auctoribus desumptis,
OPERA & STUDIO

D. OCTAVII SCARLATINI
IM EX NOBILISSIMO CANONICORUM REGULARIUM
ateranensium Ordine, SS. Theologiæ Doctoris, Prædicatoris, & Scripturæ Sacræ Lectoris, & nunc Archipresbyteri Ecclesiæ Majoris Castelli S. Petri.

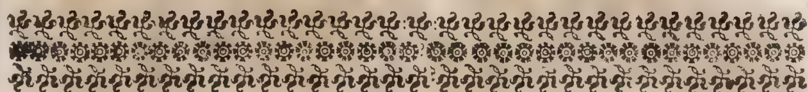
OPUS
LE PRÆDICATORIBUS, ORATORIBUS, POETIS, ANATOMICIS, Philosophis, Academicis, Sculptoribus, Pictoribus, Emblematum, ac Inscriptionum Inventoribus, &c.

TOMUS SECUNDUS
CUM ADDITIONIBUS & INDICIBUS COPIOSISSIMIS;
Nunc primùm ex Italico Idiomate Latinitati datus

R. D. MATTHIA HONCAMP
Canonico Capitulari ad Gradus B.M.V. Moguntiæ, Directore Congregationis, & Prædicatore Ecclesiæ ejusdem B.M.V. Ordinario.

Cum Gratia & Privilegio Sacræ Cæsareæ Majestatis,
Et facultate Superiorum.
AUGUSTÆ Vindelicorum, & DILINGÆ,
mptibus JOANNIS CASPARI BENCARD, Bibliopolæ.
ANNO M DC XCV.

COMPENDIUM EMBLEMATUM HEROICORUM *SECUNDI VOLUMINIS.*

ALEXANDER & NODUS GORDIUS.

SUb figura nodi hujus Comes Thesaurus lemma collocavit: *Extremis malis ultima remedia adhibenda.* Ad indicandum correctiones severas & asperas adhibendas esse, ubi lenitas sine effectu est. *fol.* 24.

In brachio, quod arrepto gladio nodum ferit, intelligitur sagax expeditio negociorum, per dexteritatem hominum prudentium, quod sequenti sententia declaratur: *Nodos virtute resolvo.* *ibid.*

Sub eodem Nodo, qui jamjam truncandus fit, ad demonstrandam intrepiditatem cordis, Heros quidam magnanimus, ad confundendam Astronomi cujusdam superstitionem, qui sibi prædixerat, se sub infestis stare sideribus, hanc sententiam collocavit: *Nihil interest quomodo solvatur.* *ibid.*

Eundem ingenii vigorem, & fortitudinem sub consimili figura Jacobus Zabarella sequenti lemmate expressit: *Aut ingenio, aut vi.* *ibid.*

Prompta executio animi infracti, pro eleganti symbolo præfatum nodum habet, & pro sui complemento sequentem sententiam sat acutam: *Quoquo modo resolvam.* 25

AMOR.

Sub figura amoris Abbas Joan. Ferrus hoc lemma collocavit: *Unit, fovetque:* indicans amoris reciproci vicissitudinem. 14.

Amor repræsentatus cum arcu in sinistra, face in dextra, ad demonstrandam amicitiam tam eorum qui procul sunt, quàm qui vicini: adjuncta Epigraphe: *Et propè, & longè.* *ibid.*

Imago amoris hoc item lemma obtinuit: *Nec timor, nec pudor*: indicatur autem in amore hæc vilipendi. 14.

Robur amoris, repræsentatum in imagine ejusdem qui arcu suo in cœlum directo, sagittam illuc jaculari intendit, cum lemmate: *Ultra gigantes:* demonstrans id, quod nec viribus gigantum fieri potuerit, factum amore. *ibid.*

ATLAS.

Figura Atlantis, portans mundum humeris suis, cum lemmate: *Portantem omnia porto*, hominem demonstrat, in omni scientiarum genere versatum. *ibid.*

CHIMÆRA.

Hæc in cineres redacta, cum Epigraphe: *Suomet igne periit:* juxta quendam Authorem, hominem significat, qui proprii infortunii sui faber est, cadens in fossam, quam effodit. *ibid.*

DÆDALUS.

Hæc figura superimposito lemmate: *Inter utrumque securus:* nos docet, in quavis re mediocritatem colendam. 15.

Eidem illud inscriptum est: *Ars naturam superans:* quo declaratur artifex ingenio, & subtilitate excellens, & clarus. *ibid.*

FAMA.

Ad demonstrandum, quantopere fama spem simul & timorem ingerat, eo quod bonorum æquè ac malorum publicationem ipsa promoveat, quidam ei subscripsit: *Mobilitate viget.* In quo magnum nobis documentum suggeritur. *ibid.*

Ei non minus illud lemma tribuitur: *Auget & minuit:* In famæ enim potestate est, augmentare, & diminuere. Quæ reflexio non minimi momenti est. *ibid.*

Cumque illa semper vigilet, hoc ei lemma adjunxi: *Vigilare juvat:* ut doceamur, quantum nostra intersit famam æstimare, & quantopere in omni actione nostra cum omni solertia nos vigiles esse deceat. *ibid.*

FORTUNA.

Pro iis, qui in actionibus suis fortuna adjuvante se operari confidunt, illud dictum est: *Audaces juvo:* id quod usurpatum de Virgilio: *Audaces fortuna juvat.* 16.

Duabus statuis, alteri virtutis, alteri fortu-

næ, quæ sibi invicem obviam procedunt, dictum illud inscriptum est: *Rarò conveniunt.* Discurritur de fortuna Epicuri. *ibid.*

Item lemma sequens ab Abbate Ferro fortunæ datum est: *Vultus tuus felices & lætos reddit:* alludendo ad faciem Principis placatam. *ibid.*

Contrarium sensum ego attuli, dicendo *Serenitati ne credas:* adulatur enim decipiendo promissis suis. *ibid.*

GERYON.

Hoc monstrum triceps ansam dedit sequenti lemmati: *Concordia inseparabilis.* Ad indicanda bona, quæ ex concordia & unanimitate nascuntur. 17.

HERCULES.

Hic Heros, qui infans adhuc serpentes jugulavit, hanc Epigraphen habet: *Fortes creantur fortibus.* Ex quo intelligitur, quantum intersit, nobili, & generosa prosapia ortum esse. *ibid.*

Ad demonstrandum quantopere ad gloriam promoveant heroicus labor, & industria, fuit, qui huic magnanimo viro dum Hydram mactabat, verba sequentia subscripsit: *Quo difficilius, & præclarius.* 18.

Eadem de causa, ad demonstrandam intrepiditatem viri fortis, eidem Herculi Æneæ Versus subscriptus fuit: *Tu ne cede malis, sed contra audentior ito.* *ibid.*

Domini Academici Ferrarienses dicti *Elevati*, sub figura Anthei, qui ab Hercule, dum è terra levaretur, superatus fuit, hoc lemma statuerunt: *Superata tellus sidera donat.* Poterit hæc sententia Sancto cuidam attribui, qui de tentationibus victor evasit. *ibid.*

Ad demonstrandum quod Principes, & magnates plus laboribus subjecti sint, quam qui de plebe sunt, sub Hercule portante cælum illud legitur: *Novit paucos secura quies.* *ibid.*

Ob renunciationem Regni, quod Carolus V. Imperator in Philippum Secundum transtulit, quidam hoc lemma dedit: *Ut quiescat Atlas:* exposuerat autem Herculem, qui solus mundum portabat. *ibid.*

Herculi in rogo ardenti hæc verba assignantur: *Combusto quod mortale est, quod immortale est in cælum avolat:* Idea Veracissima gloriosissimi martyris Laurentii. *ibid.*

A Comite Emmanuele Thesauro binæ figuræ erectæ sunt, una Atlantis, altera Herculis, ad demonstrandum ad magna negotia opus esse, ut humeri robusti sint, & valentes, magnum item ingenium, superaddidit Epigraphen: *Magna negocia, magnis adjutoribus indigent.* *ibid.*

Diego Savedra Herculem clave, & reliquis armis suis instructum exhibuit, ad indicandum spolia inimico rapta exacuere militem ad strenuè belligerandum, cui subscriptum fuit: *Fortior spoliis.* 19.

Ad demonstrandum, quod ex signis illustribus virtus palam fiat, ego quoque Herculem figuravi, in eadem armorum præsentatione, adjuncta declaratione, *Per spolia virtus exponitur.* *ibid.*

JANUS.

Ad repræsentandam Ideam hominis Sapientis, quidam figuræ Jani hanc Epigraphen dedit: *Hinc inde.* Magna virtus & prævidere, & providere posse. *ibid.*

Huic item illa verba inscripta: *Recondita pando:* in quo idea datur extremi Judicii. *ibid.*

Eidem figuræ ego subscripsi: *Ubique tutus:* ad indicandum hominem verè prudentem, qui quaquaversum sibi provideat, & cavere noverit. *ibid.*

JUSTITIA.

Hæc virtus, qua mundus regitur, figuratur in homine adolescente, sed pleno majestate, & decore, qui cum bilance gladium gerit, adjunctâ sententiâ: *Cuique suum:* ad essentiam justitiæ exprimendam. *ibid.*

Alii ad rectitudinem, & inflexibilitatem ejusdem exprimendam hoc lemma eidem assignarunt: *Nullo flectitur obsequio.* Quod munus Judicis præcipuum est. *ibid.*

Ego quoque oculis velatis eandem introduxi, sed cui bilanx, simul & gladius de manu labebantur, his verbis superadditis: *Exoculata ruit*, alludendo ad confusionem, quæ contingit, cum Judicis oculi velati, & obtenebrati sunt. *ibid.*

ICARUS.

Idea hic est hominis elevati, & fastuosi, qui nimium robori suo fisus, semetipsum præcipitat. Eundem præcipitem quidam repræsentavit, cum lemmate: *Qui nimium se elevat, non procul à præcipitio est.* *ibid.*

Non absimilis est altera sententia, quæ huic ruinæ adjungitur: *Gloria pœna major;* alluditur ad præcipitum magnatum: ejusmodi casus erat primorum parentum, qui cum falsam sibi divinitatem adscivissent: *Cognoverunt se esse nudos.* *ib.*

Ad condemnandam ambitionem, & fastum, qui nimium de se præsumit, figura Icari expressa fuit, cui pennæ decidentes, casum maturabant; declarabatur lemmate quod sequitur: *Alæ desiderio ingenti non correspondent.* *ibid.*

Reverendissimus Abbas Picinellus formans

mans Ideam hominis, qui in finibus mediocritatis commoratur, inter ſpem & metum fluctuans, figuræ Icari hoc monitum ſaluberrimum ſuppoſuit: Quod Phœbus filio Phaëtonti dedit: *Inter utrumque ſecurus.* *ibid.*

IXION.

Super commentum Ixionis, qui ſine intermiſſione rotam ſuam circumvolvit, perpetuo hoc tormento afflictus, quo mundanorum inquietudo indicatur, idem Author Ixionem repræſentavit flammis circumdatum, qui cum ſudore grave inſtrumentum illud rotabat, adjuncto lemmate: *In damnum meum hæc circumgyratio ſempiterna eſt.* 20.

MINERVA & MEDUSA.

Minerva ſapiens horrendo incantatricis Meduſæ capite uſa eſt, ad cujus aſpectum quiſque viventium lapideſcebat: ſubtus hanc figuram, ad demonſtrandam utilitatem, quæ in hoſtili exercitu ex tenore armorum ſumitur, quidam hæc ſubſcripſit: *Terrore & armis:* Emblema viſu dignum. *ibid.*

Sub hujus capitis Idea, quod omnibus pavori erat, omniumque corda in lapides transmutabat, omnem ictum inimicorum eludens, magnanimitas generoſi militis exprimitur, cum ſequenti ſententia: *Tela omnia contra.* *ibid.*

Ad ſignificandum, quàm admirabiles effectus, eoſdemque perverſos pulchritudo corpori producat, non ſecus ac Meduſæ ſcutum in ſaxa convertens, Abbas Ferrus lemma quod ſequitur impreſſit. *Exanimat viſa.* *ibid.*

In eo, quod Poëtæ commentantur, quamdiu Palladium Trojæ conſervatum fuerit, tamdiu Urbem ſalvam ſtetiſſe, Patrocinium Principum intelligitur: Unde præfatæ urbis incolæ ſub Palladio ſuo hæc verba facere introducuntur: *Servatâ ſervabimur ipſi.* Inventio elegans. 21.

Poterit hæc eadem figura nobis Patrocinium glorioſiſſimæ Virginis Mariæ exprimere. *ibid.*

Quantum arma, quantum valeat ſapientia ad protegendum & defendendum Civitatem, his verbis exprimitur: *Viribus, & ſapientia:* quæ ſubſcripta ſint ſimulacro Minervæ, portantis ſcutum ſupra memoratum. *ibid.*

MORS.

Ad exponendam pervicaciam, & perfidiam cordis obſtinati, ſub mortis imagine hæc Epigraphe à quodam collocata eſt: *Nullo flectitur obſequio.* Videatur cum quanta hic elegantia à S. Bernardo tale cor deſcribatur. *ibid.*

Quomodo mors, quaſi per faſciculos magnatum funera colligat, æque ac plebejorum, his verbis exponitur: *Nemini parco.* Quæ ſententia ad vivum etiam linguam maledicorum exprimit: quod vitium inter cætera maxime deteſtandum. *ibid.*

De Principe non ſeducto, nec paſſionibus in tranſverſum acto, qui pro merito præmia & pœnas diſpenſat, quidam hæc figuravit, exprimens mortem falce armatam in actu ferientis, cum lemmate Horatiano: *Omnia æquat.* *ibid.*

Imagini mortis illud ſubſcriptum legitur: *Simillima ſomno:* ad demonſtrandum quam ſuavis ſit ſanctorum mors, quæ ſomni ſimilitudinem habet. *ibid.*

Ut exprimatur, memoriam mortis vilipendium rerum omnium adducere, quidam ſubtus calvariam horridam, & deformem hæc collocavit: *Cogitanti vileſcunt omnia.* Hoc ſi profundius corda hominum penetraret, utique mundus in meliori eſſet. 22.

PHAETON.

Ut demonſtretur, quantopere proſit puniri vitia, & eadem via quâ vitioſus deliquit, quidam Phaëtontem exhibuit de curru ſuo præcipitem, cum lemmate: *Quæ ſpargit, recipit.* Quæ conſideratio magni momenti eſt. 15.

Ut rurſum aurea mediocritas exprimatur, tam orbi neceſſaria, ſub curru, ubi Phaëton ſublimis ſedebat, inſcripta Epigraphe erat: *Medio tutiſſimus.* O quantum in omni occaſione, & actione hoc dictum, & hoc factum obſervatu dignum eſt! 16.

Ad deſcribendum, quàm operoſum ſit currum Principatus & regiminis ſine offenſa conducere, hic idem Phaëton adoleſcentulus rudis & inexpertus repræſentatur, jamjam præcipitandus, cum lemmate: *Ad tam ingens opus invalidus eſt, qui arte caret:* Documentum maximè neceſſarium. *ibid.*

Abbas Ferrus ut juventutem demonſtraret ad gubernacula regni adminiſtranda ineptam eſſe, Phaëtonti hoc lemma ſuppoſuit: *Indomitum equum infans non reget.* Ubi multa præcepta inveniuntur. *ibid.*

Eidem Phaëtonti ad condemnandam nimiam arrogantiam, & reprimendam temeritatem illud ſubſcriptum fuit: *Sæpè præpoſtera audacia damna maxima intulit.* *ibid.*

SILENUS.

Domini Brixienses, dicti *Occulti*, considerando, quot qualesque virtutes sub informi Satyrorum & Silenorum figura concludantur, quos antiquitas in tanta veneratione habuit, quippe quæ norat, sub hac larvata figura virtutem absconditam significari, illis lemma hoc subscripserunt, *Intus, non extra.* 22.

SIRENES.

Non arbitror Ideam meliorem fraudum, & deceptionum, quibus pulchritudo, vel forma faciei quandoque amatores suos in abrupta trahit, designari posse, quam Sirenum, de quibus dictum, quod blandimentis suis ad interitum perducant: unde & choris suis tripudiantibus, & concentu musicalium instrumentorum secus navem aliquam cernuntur, cum Epigraphe: *Mortem dabit ipsa voluptas.* ibid.

Sirene Idea mulieris libidinosæ est. Id quod Joan. Orozocus, author Hispanus sequenti inscriptione expressit: *Comple con dar disgusto ii Amagura.* ibid.

Ad demonstrandam apparentiam mundanam, Sirene exposita fuit, à mamillis usque emergens ex aquis, cum lemmate: *formosa supernè:* ex Horatio desumpto. ibid.

Sirene navigio vicina, habens cytharam in manu, pro Idea fortis, & floridæ eloquentiæ sumpta est; hæc ei subscriptio juncta erat: *Figit vox una rates.* ibid.

Intrepiditas animi verè generosi, & virilis, quæ tam decora in viris est, monstrum plenum miraculo in fæminis, repræsentatur in Sirene fluctuanti in maris undis, adjuncto lemmate: *Contemnit tutò procellas.* 23.

Sirene quoq; Idea esse poterit allectamenti, quo virtus allicit, depingitur autem cum musicali instrumento in manibus, superaddito lemmate: *Dulcedine capio.* Nulla dulcedo huic comparanda est. ib.

SISYPHUS.

Hic in pœnam, & supplicium suum, ad hoc condemnatus est, ut in fastigium montis ingentem petram magno luctamine impellat, quæ deinceps è manibus ejus elapsa, ad novos eum labores cogit. Itaque ad hoc elucidandum, ego calamo meo, quamvis debili, hoc lemma adjunxi: *Culpa omni pondere gravior.* Quæ veritas per plura capita deducitur. *ibid.*

TANTALUS.

Nulla imago est, quæ evidentius avaros repræsentat, assidentes mensis, quibus saturari, & poculis quibus sitim inexplebilem nequeunt restinguere: introducitur autem hæc loqui: *Inopem me copia fecit.* *ibid.*

Deseri ab amicissimis, cum maximè necessitas præ foribus est, per mensas Tantali exprimitur, fugientibus cibis, & potu semper descendente, cum Epigraphe: *Proxima eludunt.* More mundanorum. *ibid.*

Hic mos item fictæ amicitiæ est, quam eadem figura designat adjuncta sententia: *Hic inter cibos vitales, ego fame morior.* *ibid.*

TITIUS.

In Titio quià vulturibus laceratur, curæ & sollicitudines exprimuntur eorum hominum, qui volucrium nimio studio distenti, & instruendis caveis occupatissimi sunt. In hac figura vel sculpta, vel depicta Virgilii dictum exprimitur: *Nec requies ulla.* 24.

Vulnera Titii, quæ quotidie renovantur, plurium literatorum expositione, personas libidinosas, & avaras repræsentant: Quæ consideratio Epigraphen habet: *Nec gula, nec esca.* *ibid.*

ULYSSES.

De eo, quod antiquitas nobis de hoc viro recenset, qui videlicet ad Sirenum cantus aures obstruxit, concluditur, mundanis oblectamentis sensus occludendos esse: hinc Ulyssi lemma sequens junxerunt: *Obseratis auribus.* 25.

Quantopere à blandimentis dolosæ mulieris fugiendum sit, Ulysses repræsentatus est, navigio insidens, cum Sirenis cantantibus, juncto lemmate: *Surditate securus.* *ibid.*

Subtus figuram Ulyssis, excæcantis Polyphemum, Abbas Thesaurus Emblematicum applicuit: *Mens una sapiens plurium vincit manus.* *ibid.*

Ad demonstrandum quantopere per sanctam crucem defendamur, ego Ulyssem exhibui alligatum navigii malo, cum Epigraphe: *Ita securus:* Quo exprimitur, hoc subsidio nos à procellis mundanis in securitate futuros. *ibid.*

COM-

COMPENDIUM SYMBOLORUM.

IMago Cæſaris, qui dextra gladium gerit ſiniſtra librum, robur armorum, ſimul & literarum demonſtrat, cum inſcriptione: *Ex utroque Cæſar.* 26.

Homo larvatus, quem alius in eandem larvam percutit, demonſtrat, quantopere ſimulata amicitia deteſtanda ſit. *ib.*

Homo, qui gladio focum removet, cum lemmate: *Ignis gladio non fodiendus*, motum iracundiæ repræſentat. *ibid.*

Stateræ ordo non tranſiliendus. Sub figura ſenis, qui bilancem geſtet effractam, indicat modum ubique obſervandum. *ibid.*

Equiti, qui barbaricum equum inſidens ad bravium una cum plurimis properat, idque obtinet, hæc Epigraphe adjuncta eſt: *Solus pro meritis initiatus*, victoriam indicat, quam quis de facinoribus inclytis reportat. *ibid.*

Figura Cæſaris ſtantis, qui folium chartæ repletum *Zeris*, id eſt arithmeticis ſignis qui nihilum indicant, in altera mundum tenens, cum lemmate: *aut Cæſar, aut nihil:* actiones magnanimitate plenas figurat. *ibid.*

Homo, qui piſtillo facem eupatorii herbæ contundit, cum lemmate: *vireſcit vulnere virtus*, indicat, virtutem perſecutionibus refloreſcere. 27.

Homo gladio ſuccinctus, & manum porrigens mendico, qui opem efflagitat, cum his verbis: *Bis dat, qui tempeſtive donat*: beneficium indicat cum promptitudine præſtitum. *ibid.*

Inflexibilitas truculenti animi, & pectoris intractabilis, repræſentatur per hominem ſtantem coram mortis imagine, adjuncto lemmate: *Improbus nullo flectitur obſequio.* *ibid.*

Auceps pugno falconem tenens, à quo non procul abſit volucrum multitudo, quæ demiſſis alis ligno inſideat, capite in terram prono, cum lemmate: *Sic majora cedunt:* obedientiam ſubditorum demonſtrat, aut virtutem, quæ nobilitati præponderat. *ibid.*

Iuſtitia corrupta per hominem repræſentatur, qui cytharam pulſat, ante vas repletum fabis, cum his verbis: *Dorica Muſa.* *ibid.*

Ad demonſtrandum, non veſtimento, ſed operibus comprobari hominem, quidam veſtitus malè repræſentatur, ſed qui perſonam præſeferat ſpectabilem, cum ſententiâ: *Hominem oratio probat, non veſtis.* 28.

Coſtalius hominem repræſentat, qui binas faces fonti admovet, adjungens quod ſequitur; *In ſibi præfidentes*; condemnans in hoc agendi temeritatem. *ibid.*

Sadlerus item hominem æri inſculpſit, qui dextra bilancem, ſiniſtrâ cornucopiæ gerebat, illud ſubſcribens: *Bona ſpes*; his declarans juſtitiæ & pacis bona. *ibid.*

Ad indicandum, quomodo quæq; res juſte menſuranda ſit, Coſtalius hominem finxit, qui dextrâ bilancem geſtat, cum lemmate; *Nil virtute melius, nil præſtantius.* *ibid.*

Homo in terra ſedens, & manum libro imponens, cui conjunctum ſit cornucopiæ, & falx cum lemmate; *Conſilium; robur* & virtutem conſilii denotat. *ibid.*

Achilles Bocchius, ut prudentiæ utilitatem ob oculos poneret, funambulonem repræſentavit, qui pertica tanquam regula libratus in fune ſaltabat, adjuncta Epigraphe: *Tenere medium ſemper eſt prudentiæ.* *ibid.*

Sadlerus in honorem Caroli Borbonii Noni Magni Navarræ Regis, hominem delineavit, portantem dextra gladium, altera manu palmam cum inſcriptione; *requies hæc certa laborum.* *ibid.*

Idem Sadlerus Carolo Nono Valeſio vigeſimo Sexto Regi Franciæ applauſum alium dedit: imaginem hominis ſculpſit, tenentis dextra binas columnas, ſiniſtrâ haſtam, ſubſcribens hæc; *Mira fides lapſas relevet manus una columnas*, alludens ad Regis fortitudinem, & fidem. *ibid.*

Moderatio Principis, intelligitur in figura item Principis, qui brachio ſuo oviculam geſtat, & cum moderatione lanam ei tondet, cum lemmate: *Moderatio in ſubditos.* *ibid.*

Diſcretio item in exigendis tributis, repræſentatur in homine, qui de mortuo neſcio quid tollere ſatagit, cum inſcriptione: *Moderatio in vectigalibus.* *ibid.*

ARGUTIÆ SYMBOLICÆ.

Inſenſata brutalitas, & turpitudo laſcivi hominis, repræſentatur in homine, qui porcæ cuidam in aurem loqui videtur. 29.

Operis cujuſdam impoſſibilitas demonſtratur per hominem, qui in aures lupi ſuſurrare aliquid intendit. *ibid.*

Spes rerum futurarum, in ovo gallinaceo figuratur, quod quidam manu tenet, dum pullus excluditur. *ibid.*

Opportunitas rerum futurarum in homine qui ſerpentem pelle veteri exuit. *ibid.*

Alexander M. armatus fulmine, apparet, quò fortitudo ejus demonſtratur; quanquam

quam Lysippus eum modestius hasta armatum depinxerit, quàm Apelles, qui Jovis, vel Dei formam illi attribuit. *ibid.*

Labor assiduus exprimitur in homine fodiente terram. *ibid.*

Ad indicandum Judicem venalem, homo monoculus prodit. *ibid.*

Figura hominis, qui dentibus nuces confringit, cultello autem panem secat, pravam consuetudinem indicat. *ibid.*

Homo in flumen jaciens frustum ligni quercini, demonstrat: cuncta secundum naturam rerum accommodanda esse. *ibid.*

Amicus simulatus, cujus facta dictis non correspondent, figuratur in homine, qui se in speculo intuetur, cui fundamentum plumbi, vel *folium* (prout nominatur) deest. *ibid.*

Belli Dux quem Lictor præcedit, truncans caput scelerato, indicat rigorem militarem. *ibid.*

Mors Crœsi figurata est in hominibus quibusdam, qui monetas quasdam aureas, in os mortui jacere videntur. *ibid.*

Ad monstrandum quantæ vanitatis sit ludis & jocis intendere, plures hominum repræsentantur, qui pila ludunt. *ibid.*

Quidam hominum vestiti paludamentis Judicum, in quorum medio puer apparet, pampinis redimitus, demonstrant quanta corruptio sit in vinolento Judice. 30.

Iidem homines pari modo vestiti, quibus multitudo luporum circa pedes sit, significat quantopere passionibus integritas judicis ac rectitudine moveatur. *ibid.*

Imago mulieris, quæ spongiam premit, repletam aqua, indicat, fiscum in mulctando non debere avaritiæ studio impelli. *ibid.*

Ad demonstrandam item amicitiam fucatam, & vanam, duo Juvenes demonstrantur, qui invicem manu dextra sibi panem porrigunt, sinistra petras gestando. *ibid.*

Aspectus hominis, qui sub terra tegat, dum alter cistæ includit, benignitatem & clementiam repræsentat. *ibid.*

Figura militis abjicientis gladium, villici ligonem, Mercatoris argentum, demonstrat, quàm nemo sorte sua contentus sit. *ibid.*

Quidam in cote cultrum acuens, duo item qui cadaver spectant, sapientiam demonstrant, quæ ignorantiam detegit.

Sagittæ, & tela ab arcu emissa acumen orationis indicant. *ibid.*

Symbola nunquam sine lemmate sunt. *ibid.*

Serpens simul & Taurus, uterque ad pedes hominis vigilans, significant industria & labore indefesso cuncta superari. *ibid.*

Tempus, prout solet, depictum cum falce, alis, & clepsydra, demonstrat, quantopere virtus ipsum tempus exuperet. *ibid.*

Vetulus qui Juveni speculum præbet, demonstrat, virtutis pulchritudinem spectandam esse. 31.

Imago Lucretiæ, semetipsam occidentis, zelotypiam inter coniugatos indicat. *ibid.*

Otium vel socordia in figura hominis soporati, & alterius seminudi, cumbentis humi, item in figura mulieris macilentæ repræsentantur. *ibid.*

Judex in tribunali sedens, qui digito sibi aurem obturat, alteram manum porrigens Clienti suo, rectitudinem ejusdem exprimit. *ibid.*

Bini homines, quorum unus ferro indutus, alter auro, demonstrant, quàm sæpè auro pax redimatur. *ibid.*

Navigium in medio mari, depictum cum multitudine hominum, quorum quidam evadunt, quidam submerguntur, statum Ecclesiæ demonstrat, ejusdemq; persecutiones præteritas. *ibid.*

Ad demonstrandum, quantum in potestate sit Principis sublevare, aut opprimere subditos suos, Mercurius demonstratur, qui jacenti in litore caduceum porrigit. *ibid.*

COMPENDIUM
HIEROGLYPHICORUM.

ÆGyptiorum natio olim studiosissima Hieroglyphicorum erat; in qua scientia & Moyses institutus fuit. In hac item forma prophetæ olim & virtutes, & vitia & passiones hominum figurabant. Inventores primi Hieroglyphicorum fuisse feruntur Teurus, & Taantus. Hæc lectio considerabilis admodum est. 32.

Figura hominis, sibi ungues dentibus rodentis, Hieroglyphicum est animi speculativi. *ibid.*

Firmitas & constantia per hominem figuratur, in terram intuentem, qui firmiter & immotus pedibus suis innititur. *ibid.*

Vera

Vera idea cordis, cum devotione demissi figuratur in homine genuflexo. *ibid.*

Bini milites ferro invicem ad ultimam usque sanguinis effusionem dimicantes vilipendium mortis denotant. 33.

Simulacrum Mercurii coram homine qui sago vestitus sit, vel togâ doctorali, barba prolixa, crine canescente, fortitudinem indicat, conjunctam sapientiæ. *ibid.*

Dignitas præceptoris sapientis, in figura Promethei exhibetur, Qui facem à sole furto aufert, qua statuam animat. *ibid.*

Quare Prometheus inventor ignis dicatur. *ibid.*

Hercules spoliis onustus leonis, in medio spoliorum obtentorum, demonstrat quantopere *labor omnia vincit.* *ibid.*

Impietas aperta in figura hominis exprimitur, composito membris inæqualibus, & malè ordinatis. *ibid.*

Imago hominis dextra panem porrigentis qui sinistra saxum abscondit, hominem proditorem indicat. 34.

Injustitia vel infamia per hominem figurantur, qui urnam bajulat in capite, aut vas aliquod diversis in locis perforatum. *ibid.*

Indumenta Comici, qui in scena varietatem plurium personarum repræsentat, fictionem Hypocrisis, & mendacium significant. *ibid.*

Venenata iracundiæ passio per hominem depingitur, qui catastæ aut strui lignorum, ignem admovere vel injicere videtur. *ibid.*

Imago hominis sibi cultro ferire frontem minitantis verus typus irascentis est. *ibid.*

Figura curiosi exprimitur in homine, qui onus bajulat, quod discooperire intendit, sed rursum timore præpeditur. *ibid.*

Marsias contendens cum Apolline, ob oculos nobis collocat hominem stultè obstinatum, & indiscretè litigantem, qui quamvis errare se agnoscat, præpostera tamen pervicacia eum, qui rectè sentit, injusto litigio persequitur. *ibid.*

Insigne Alcibiadis est, Cupido confringens fulmen, est autem imago imprudentiæ. *ibid.*

Imbellis miles, ejusque mollities in muliere repræsentatur, quæ coram filio suo anteriora vestimenta levat. Figura admodum nervosa, sed parum honesta. 35.

Loquacitas, simul & fatuitas repræsentatur per hominem, cui multum aures supereminent, & longa sunt. *ibid.*

Sirene speciosissimo vultu, sed à pectore deorsum versus in piscem desinens, turpitudinem culpæ indicat, ejusdemque remorsum, vel pœnitudinem. *ibid.*

Effæminata dissolutio exprimitur per hominem, qui digito videtur sibi caput pruriens scalpere, aut verò per hominem se pectentem. *ibid.*

Velocitas temporis in seniculo devorante proprios filios exprimitur: imò & ejusdem Voracitas in consumendis sæculis, & monumentis. *ibid.*

Homo volens lunam de terra aufferre, perpetuitatem rerum indicat. *ibid.*

Administratio œconomica rei familiaris, & domestica cura, in homine exprimitur, qui in fronte simul & occipitio oculatus est. 36.

Filius illegitimus, vel spurius, figuratur in puero, qui lapillos jacit, in multitudinem virorum. *ibid.*

Elegans Hieroglyphicum mulieris continentis, & fidelis imago est Veneris, calcantis in vestibulo domus suæ testudinem. *ibid.*

Figura hominis alteri dexteram porrigentis, hominem indicat in conflictu justi prælii superatum. *ibid.*

Vultus semper severus lanionis, qui in actione stet occidendarum ovium sicarium illum significat, qui intuitu lucri, homicidiis faciendis invigilat. *ibid.*

Integritas incorrupti judicis repræsentatur in Imagine Apollinis, qui in dextra Gratias portat, in sinistra arcum & sagittas. *ibid.*

Mercurius proximus gallo gallinaceo, Negotiatorem, vel Mercatorem denotat, causam vide. *ibid.*

Vultus Narcissi se in fonte speculantis Hieroglyphicum est repræsentans statum hominis, ad culmen infelicitatis evecti. *ibid.*

Vulgatum Hieroglyphicum fortunæ est fæmina cæca, cum alis à tergo, quæ videtur in actu volantis esse. 37.

Ad significandum intellectum, qui oculis videri nequit, Figura adolescentis exhibetur, qui supra caput vexillum portat, aut signum, quod continuis motibus agitatur. *ibid.*

Homo dextra sua scyphum portans, sinistrâ spicam, & papaver, indicium prosperi in negotiis eventus est. *ibid.*

Exitus infelix per hominem exprimitur qui digito pedis sibi genu alterius pedis contingit. *ibid.*

Matrona aspectus gravis, quæ cubum una manu gerit, altera frænum, significat in omni vitæ nostræ genere moderationem semper colendam. *ibid.*

Affectus utilitatis, & honestatis in tribus personis exponuntur: in muliere, quæ fingit virum auferre, altera

ab eodem fugiente, & signum faciente fugæ hujus. *ibid.*

Italia in Imagine personæ gravis, & decoræ figuratur, quæ sumptuosum diadema gerit in capite, sceptrum aureum dextra regens, in sinistra cornucopiæ repletum floribus, & fructibus, una cum aliis figuris symbolicis. *ibid.*

De Authoribus variis, qui de Hieroglyphicis scripserunt, lectio curiosa & utilis. *ibid.*

COMPENDIUM EMBLEMATUM.

UTilis, elegans, & necessaria doctrina emblematum est, quæ virtutem commendant, vitium detestantur. Cum adagiis, sententiis, ænigmatibus, symbolis, in quo conveniant, in quo rursum distinguantur. Alciatus in his eruditissimus Auctori; sicut & Comes Emanuel Thesaurus. Ornamenta sunt parietum, & vasorum: De authoribus eorundem primis: Reprehensio Marci Tullii in hac materia. Vocantur ornamenta exemptionis: horum definitio, & qualitas. Quod Emblemata in omni genere dictionis, & alibi locum habeant. Vide fol. 44.

Ad exprimendam celeritatem cum maturitate, Delphinus super anchoram repræsentatur. *ibid.*

Quidam infantes, qui ob nuces, & quisquilias inutiles in dissensionem labuntur, cum inscriptione: *Semper pueri*: litigia figurant, quæ in rebus nihili exurgunt. 45.

Puer nudus tenens gladium evaginatum in actu feriendi, cum lemmate: *Vix temerè ante tempus venit sapientia* malum regimen Juventutis indicat. *ibid.*

Adolescens alatus de cœlo ruens, cum Epigraphe: *Altum sapere periculosum*: figura est hominis, prætendentis quæ impossibilia sunt. *ibid.*

Ut demonstretur quantopere salubris sit mediocritas, fingitur Juvenculus, de arbore labens, cum lemmate: *Medio tutissimus ibis.* *ibid.*

Eadem figura est in funambulone. *ibid.*

Figura adolescentis, cui à latere dextro simulacrum virtutis sedet, à sinistro voluptatis, cum Epigraphe: *Lubricum Juventutis*: docet virtutem sectandam, voluptatem evitandam. *ibid.*

Juvenis manum levans, qua quid videatur de fortunæ arbore tollere, cum inscriptione: *Nihil ignavis votis*: denotat quemque fortunæ suæ fabrum esse. 46.

Caducus & fragilis status hominum, per imaginem colligentis sub arbore poma quædam, cum inscriptione: *Homo pomo similis*, repræsentatur. *ibid.*

Amor meretricius sub figura hominis egeni monstratur, cujus collum dipsade cinctum est, cum his verbis: *In amatores meretricum.* *ibid.*

Apud doctissimum Camerarium Lucius piscis invenitur, qui propriam prolem suam devorat, adjuncto lemmate: *Propriis non parcit alumnis*: crudelitatem homicidarum repræsentans. *ibid.*

Cum virtus in omni loco, & omni tempore applausum suum mereatur, figuratur hoc ipsum in homine, triumphali curru vecto, cum inscriptione: *Honor debitus viro docto.* *ibid.*

Quantæ utilitatis frequens sit memoria mortis, in Juvene monstratur, qui pro cervicali calvariæ incumbit; cujus item expositio sequentibus verbis indicatur: *Vive memor Lethi.* *ibid.*

Figura peccatoris est homo insidens puteo, cui supra caput gladius evaginatus imminet, quinque gladii ad latus sunt, adjuncta sententiâ: *Hominis peccantis symbolum.* 47.

Tyrannus ejusque infelicitas, demonstratur historiâ Demadis, cui supra caput gladius filo tenui appensus cernitur, assidentis ad opiparam mensam, cum lemmate: *Miserrima tyrannorum vita.* *ibid.*

Utilitas maturæ considerationis, qua quis cuncta judicio ponderat, per imaginem repræsentatur hominis, piscantis in igne: cum significatione: *Morosis cedendum.* *ibid.*

Ad significandum quantopere veritas & doctrina operosæ in indagine sua sint, exponitur homo, qui in puteo piscatur, cui adscribitur: *Veritas in puteum demersa.* O quàm hoc verum est. *ibid.*

Experientia artis quantum prosit, & exaltet naturam, demonstratur in homine, qui arborem inoculat, cum lemmate: *Ars naturam adjuvans.* *ibid.*

Ad denotandum, quod durities hominum, ab ipsis adeo insensibilibus plantis vincitur; homo depingitur, qui corticem arboris dissecat, de qua scissura balsamum effluit. *ibid.*

Educatio liberorum per hominem figuratur, qui quercum radicitus evellere intendit, adjunctâ sententiâ: *à teneris assuescendum.* *ibid.*

Judex incorruptus per hominem figuratur, qui mensura Lesbia saxum quoddam mensurat, cum inscriptione: *Bonus Judex.* 48.

Inutilis sudor fumigosorum Alchimistarum exprimitur per hominem macilentum, qui folle in flammas insufflat, cum lemmate: *In Alchimistas.* ibid.

Fragilitas humanæ vitæ demonstratur per hominem, custodientem fœni massam, cum sequenti Epigraphe; *Sic omnis caro;* ibid.

Imago hominis contemplantis solem cum sententiâ: *In Deo lætandum;* utilitatem medicationis indicat. ibid.

Ad demonstrandam libertatem, annulus exhibetur includens digitum, qui digitus à manu separatus sit, cum lemmate; *Libertas.* ibid.

Pictura senis, qui scyphum abjicit, & adolescens cava manu de fonte bibens, cum sententia sequenti: *Sapiens supervacanea bona negligit;* denotat quod superfluum est, negligendum esse. ibid.

Acquisitio perfectionis doctrinarum, quàm difficilis sit, his verbis indicatur: *Multa multum legenda*: idque exponitur per Mercurium in circulo stantem. ibid.

Insatiabile sciendi desiderium in serie repræsentatur, qui abecedarium doceri videtur, adjunctis verbis: *Omnium rerum satietas, præterquam disciplinæ.* ibid.

Consimile hoc est illi alteri, ubi senex repræsentatur, decumbens ad labium fontis, qui ad radicem montis situatus est, cum lemmate: *Dii laboribus omnia vendunt.* 49.

Difficultas futura contingentia sciendi per hominem ætate gravem demonstratur, qui capite discooperto stans â testudine decidente vulneratur, & moritur. Tractum de historia Æschylis. ibid.

Ad docendum, quod labore concupiscentia vincatur; figurata imago est Dianæ venatricis cum inscriptione: *Labor amoris domitor*; hic ratiocinatio est contra otium. ibid.

Pudor matrimonialis repræsentatur per imaginem Veneris, sed quæ capite cooperto sit, sedens, multisque ligaminibus vincta. ibid.

Caput apertum super sceleton humanum, quod caput denudatum & corona regali redimitum sit, regens sceptrum manu, cum lemmate: *Vivitur ingenio*: demonstrat sapientem vivere debere ingenio. ibid.

Advocatus avarus in statua humana repræsentatur, quæ supra columnam posita radiis solaribus percutitur, cum Epigraphe: *in advocatos.* ibid.

Imago Deucalionis, & Pyrrhæ, qui ambo saxa post tergum suum jaciunt, cum lemmate: *Mille hominum species*, humani arbitrii libertatem indicat. 50.

Deformitas vitii repræsentatur in hominibus plurimis assidentibus mensæ, in cubiculo, ubi latrina est. ibid.

Ad exprimendum, quod sæpe virtus à vitio superetur, homo figuratur regali paludamento indutus, & corona decoratus, sed qui sceptri loco fusum manu gerat, cum inscriptione: *Misera servitus, servire voluptati.* ibid.

Utilitas, & commoda divitiarum repræsentantur in homine sedente in throno, circumdato servis quatuor qui fructus ei, & flores, & vestimenta & dona ministrant, cum lemmate: *Divitibus tempus omne commodum.* ibid.

A Deo, non nisi, quod justum est, peti debet. Ad hoc repræsentandum Principis figura statuitur, sedentis in throno cum fulmine in dextra, sed cui aquila ad pedes est. Alii justitiam à dextra collocant, quæ bilancem teneat. ibid.

Salutare præceptum hoc (quod nimirum tempus etiam quæ difficillima sunt accommodet) in duabus figuris repræsentatur; quarum una caudam equinam integram apprehendit, volens eam evellere, altera pilum post pilum trahit; cui inscribitur; *Exemplum sapientis, & stulti.* ibid.

Homo cui pedes lana involuti sunt, & fulmen in sinistra, justitiam divinam indicat, tanto severiorem, quanto lentiorem, cum Epigraphe: *Vindicta divina.* ibid.

Imagines Heracliti plangentis, & Democriti ridentis cum lemmate: *In vitam humanam*: vicissitudinem & mutabilitatem ejusdem exprimunt. 51.

EMBLEMATA COMITIS THESAURI.

Actæon devoratus à canibus suis, cum inscriptione: *Quos pavit, pavet.* Servorum perfidiam erga dominos suos figurat. ibid.

Equus sine fræno ad præcipitium decurrens, cum lemmate: *Quod præpes præceps*: indicat nimiam celeritatem in negociis damnosam esse. ibid.

Pygmæi qui Herculem captivum ducere intendunt, cum soporatus est, cum epigraphe; *volunt, non valent*; Demonstrant cum potentibus certandum non esse. ibid.

Homo inemendabilis, & incorrigibilis figuratur in Æthiope loto. ibid.

Niobe videns sibi filios mactari cum epigraphe; *Ubi crimen ibi discrimen*; errorem & litigium figurat. ibid.

Nimiam sui curam negligendam esse figuratur in Narcisso, qui sui ipsius amore ille-

ctus semetipsum demersit, cum sententia: *Se perdit, qui se quærit.* *ibid.*

Invidia exprimitur in Furia, quæ cor suum manducat, cum inscriptione: *Carpit & carpitur unà.* *ibid.*

Tantalus in medio aquarum cum lemmate: *Affluunt, sed effluunt*: Idea est voluptatis mundanæ. *ibid.*

Aristippus compedibus aureis vinctus, adjunctâ sententiâ: *Ditior, sed impeditior*: imago est aulicorum. *ibid.*

Facundia indicatur in imagine Herculis, de cujus ore catenulæ prodeunt, quæ populum trahunt, cum sequenti sensu: *Sua vi*, hoc est *suavi.* *ibid.*

Æneas adolescens portans patrem senem, cum inscriptione: *Hic regit, ille dirigit*: demonstrat quantum valeat consilium senum, & fortitudo Juvenum. *ibid.*

Bellerophon super equum alatum, occidens Chimæram, cum epigraphe: *Vis & virtus*: magnas Principis vires exprimit, ad deprimendos inferiores. 52.

Ganymedes ab aquila in cælum portatus, cum canibus in vanum latrantibus, denotat, quod invidia non noceat, quamvis obstrepat. *ibid.*

Phaëton de cælo præceps, malum regimen denotat, cum lemmate: *Incendit, quocamque incedit.* *ibid.*

Meretrices in Sirenibus figurantur, quæ navigantes invitant, cum sequentibus verbis: *Vorant, quos vocant.* *ibid.*

Circe maga, quæ viatores potat, ut in belluas convertantur, eum exprimit, qui in dandis beneficiis vel gratiis occidit & perdit; cui lemma adjunctum: *In beneficio veneficium.* *ibid.*

Videantur & aliæ inventiones ejusdem elevatissimi ingenii, Comitis Thesauri. *ibid.*

COMPENDIUM SIMULACRORUM.

SCulptura ars tam nobilis, originem à Deo, Protoplaste sumpsit. Phidias egregius sculptor laudatur. Sculptura picturæ præfertur, quippe quæ injuriis temporum melius resistit. Sculptorem magni ingenii esse oportet, multa præconcipere mente, antequam opus ipsum moliatur. Laudatur hic Cartarus in imaginibus falsorum deorum. 58.

Deus Creator olim expressus erat per hominem vestitum cæruleo colore, cum circulo stellis ornato, cum sceptro in dextra, & penna in sinistra: ex ore ejus ovum prodibat, de quo infantulus excludebatur. 59.

Item infans figurabatur sedens in semper viridanti arbore: item homo triplici facie. *ibid.*

SATURNUS.

Repræsentatus fuit in sene discooperto capite, qui dextra falcem regebat, volumen in sinistra, cui quatuor pueri secus pedes jacebant. Rursum figurabatur in vetulo seminudo, cum figura serpentis in dextra, per modum circuli: caput ei panno viridi coopertum erat: videbatur autem lento pede incedere. Alii eum cum serpente pinxerunt, qui tempora ei circumdabat, unà cum capite apri, & leonis in sinistra, aliaque insuper huc pertinentia *vide folio eodem.*

JUPITER.

Tot ejus figuræ sunt, ut cunctæ explicari nequeant, quædam nihilominus adducentur. *ibid.*

Demonstrabatur in homine nudo ad ventrem usque. Regebat in sinistra sceptrum, in dextra aquilam. Item per Principem sedentem in throno, cui in dextra fulmen erat, in levâ hasta, dicebatur autem Jupiter Ultor. Mittitur & pellis caprina ad sinistram. Demonstratur item in homine, qui manum mittit ad gladium, volens Jovi caput secare, quæ imago tamen Palladis, aut Sapientiæ est. *ibid.*

Elei eum adorabant sub figura hominis fabricati ex auro, & ebore, collocati in sede regia, & corona olivæ redimiti, cum imagine victoriæ in dextra, & sceptro in sinistra, quod in summitate sua aquilam habebat. *ibid.*

Leontini eum repræsentarunt cum aquila in dextra, & lancea in sinistra. Arcades per juvenem nudum, cum patera in sinistra, tyrso in dextra, cui aquila in summitate, & qui pampinis coronatus erat. *ibid.*

Cretenses eum auribus privatum exhibebant: Econtra Lacedæmonii aures ei quatuor dabant; quidam avem adjungebant in dextra, fulmen in sinistra. *ibid.*

APOLLO vel SOL.

Significatur in Juvene elegantis formæ, capillis aureis, pallio purpureo, & deaurato, dextrâ scutum tenens, facem sinistrâ. Achæi eum figurabant per hominem nudum, calceatis pedibus, prementem calvariam bovis. Lacedæmonii eum adorabant quadrimanum, quatuor

quatuor item auribus dotatum. Erat illic effigies galeata, triginta cubitis alta, provisa arcu, & hasta; videbatur autem transfigere lacertam. Spectabatur item vultu dimidia sui parte hirsuto, dimidia raso. Rursum in homine nudo: Denique supra petram quadratam, quæ caput leonis monstret, cum cornu bovino in utraque manu: quæ figurarum varietas solis effectus demonstrat. 60.

DIANA vel LUNA.

Terno vultu depingitur, quia & nomen ei tripertitum est. Figuratur & in homine sene, cui caput Nisi sit. *ibid.*

Alibi caput ei arietinum est. Hanc quoque Geryon figuravit. *ibid.*

MERCURIUS.

Dicitur causa agens, anima informans universitatem. Figuratur in Juvene, qui pileum alatum portat, habens talaria in pedibus, in manu caduceum. Inventor est scientiarum, & artium liberalium. *ibid.*

MARS.

Homo armis sonorus formatur, qui ferociter hastam dextrâ quatit, sinistra flagellum vibrans: qui quandoq; ut eques, quandoque ut pedes apparet: quandoque etiam curru vestitur præcurrente fama. 61.

AMOR.

Dominator Cœli, & mundi: depingitur ut puerulus nudus, pedibus alatis, curru aureo sublimis; cui fax ardens in dextra arcus est in sinistra: ad pedes ejus gladius evaginatus cernitur, circa eum turba ingens hominum (in qua binæ fœminæ observantur, una candida, altera nigra) cum velamine super oculos. *ibid.*

Rursum alatus monstratur, cum binis clavibus in manu, sicut & lyra. Bini amores sunt, Eros, & Anteros, quem posteriorem illa anterior vincit. Poterit hoc ad amorem reciprocum referri. Visus etiam est in forma extinguentis facem. *ibid.*

BACCHUS.

Repræsentatur in imagine pueri nudi, sedentis supra saxum, & racemum uvæ manu prementis. In alia item forma hominis habentis barbam prolixam, vestiti pallio oblongo, & jacentis in antro redimiti pampinis, & pateram porrigentis. Figuratur item cum pelle tygridis in sinistra: Item ut adolescens imberbis hedera coronatus, cum scutica in manu dextra, & papaveribus quibusdam in læva subtus pulpitum, pampinis redimitus, tympanum pulsans. 62.

Nymphæ cum dicuntur sociare. *ibid.*

NEPTUNUS.

Demonstratur per hominem capillis cæruleis, cum tridente in manu, cum tuba marina, stans supra concham, equis marinis protractus. Cernitur item imago ejus nuda, cum cincturis tribus in dextra, & panno ab humeris pendente. Alii eum in præfata forma exhibuerunt, sed pede uno proram navis prementem cum Delphino in dextra, & tridente in sinistra; qui algam calcat, secum fœminam sedentem habet, Amphitritem nomine. *ibid.*

Alia item forma hominis, cum capillis apio palustri similibus, cooperti squammis: cui oculi colore subviridi sunt, qui circa ventrem alas, aut pennas portat: parte inferiori in piscem degenerans Tritonem socium Neptuni figurat. *ibid.*

Pictura item hominis cani, prolixæ barbæ, cui capilli circa humeros sparsi sunt, superciliis hispidis, & se invicem tangentibus, cui pectus totum viridanti musco coopertum est, Glaucum Tritonis socium figurat. *ibid.*

ÆSCULAPIUS.

Figuratur per Juvenem, vestitum pallio, cum fructu pini in dextra, baculo & serpente in sinistra. Demonstratur item in forma adolescentis qui sinistra limbum vestimenti variis fructibus repletum portat, in dextra binos gallos. Alii simulacrum depingunt hominis, spississimæ barbæ, cum capillo in capite, vestiti pallio, qui in dextra infantulam alatam gerit, in sinistra baculum cui serpens innexus, cum gallina item, & noctua. Alii eum barbatum formant, cum aliis item utensilibus, quibus medicinæ utilitas exprimitur. *ibid.*

PAN.

Per hunc harmonia mundi significatur: figurabatur autem olim in imagine cui luna è vicinio erat, & flagellum in sinistra. 63.

Effigies ejus est homo cornutus, coronatus corona pinea, coopertus pelle pardorum, cum lyra in dextra, fistula autem cannarum septem in sinistra: à medietate deorsum versus in modum capri figuratur, coopertus villis; varia, & curiosa ejus significata sunt. *ibid.*

JANUS.

Homo biceps, quandoque quadriceps eſt: plura de hoc quære *ibid.*

CANOPUS.

Demonſtrabatur per hominem pinguem, & quaſi totum rotundum, cum collo obliquo, & tibiis breviſſimis. *ibid.*

Alii eum exhibent in figura pueri, capite operto, cum auribus prælongis, manibus, & brachiis inordinate motis: in dextra A. literam gerit, in ſiniſtra falcem. *ibid.*

HARPOCRATES.

Deus ſilentii eſt, repræſentatur in forma pueri, imponentis ori ſuo digitum, ſedentis ſupra baſem circularem, qui in humero ſiniſtro pharetram repletam ſagittis geſtat, in capite aures aſininas: cujus ſignificationes vide fol. *eodem.*

ANGERONA.

Dea ſilentii eſt, monſtrata ore clauſo: cui vicinum erat ſimulacrum Volupiæ, quam credebant præſentia ſuâ fugare dolores & afflictiones. 64.

SILENTIUM.

Juvenis eſt imberbis, nudus, cum digito ori applicato, coopertus pelle lupina, cum pileo in capite, cui penè infinitæ aures ſunt: videantur ejus ſignificata fol. *eodem.*

HERCULES.

Non tam pauca de hoc dici poſſunt, quin folium impleatur. Reſtringar autem ut poſſum, cum hic non niſi compendium formandum ſit. Ejus figuras huc collocabo, hoc eſt, eas, quæ præcipuæ ſunt: Inter quas homo nudus eſt, qui in dextra trophæum tenet, veſtitus pelle leonis, cum corona populea, laurum tenens in ſiniſtra. Alii eum exhibent dextra binos boves ſtimulantem, ſiniſtra clavam geſtantem. Alii in figura hominis robuſti, qui adoleſcentem nudum percutit, qui ei phialam præſentat. Alii eum vicinum tripodi ſtatuunt, juvenem ſine barba, cui tres fæminarum imagines vicinæ collocatæ ſunt. Alii rurſum eum figurant in viro de cujus ore catenæ aureæ egrediuntur, quibus populi multitudinem vincit, retrahit; qui præter hæc Herculem deſiderant in medio duodecim triumphorum ſtantem videre, doctiſſimum Alciatum conſulant in Emblemate intitulato: *Duodecim certamina Herculis. ibid.*

VULCANUS.

Fingitur inter Cyclopes, claudo pede, fumigoſus, & luridus in officina ſua fabrili: Demonſtratur item facie canina, cum caduceo in ſiniſtra, & ramo viridi in dextra, vocatus Anubis latrans. Alii eum in forma exhibent ſenis incurvati, pallidi, ore aperto, qui baculo terram percutiat. Videantur horum ſignificationes, & Iconiſmi fol. *eod.*

COMUS.

Numen lætitiæ, Juvenis facie rubicunda, coronatus floribus, cum face in dextra, & haſta in ſiniſtra, cui videatur cythara labi è manibus, & qui fiſſuram portæ cujuſdam obſervet. *ibid.*

OCCASIO.

Exhibetur in Juvene nudo, capillis oblongis circa frontem, & talariis circa pedes. 65.

GENIUS.

Depingitur, ut puer veſtitus pallio verſicolori, ornato ſtellis, qui dextra videatur cornucopiæ geſtare. Figuratur item ut adoleſcentulus, cum funiculo in ſiniſtra, & phiala in dextra, quam liquore plenam ſuper altare quoddam effundat, repletum floribus. Genius malus indicabatur per hominem ſubfuſcum, aſpectu horribilem, veſtitum pelle lupina. *ibid.*

PENATES.

Bini homines armati pilo & haſta. *ibid.*

LARES.

Bini adoleſcentes, veſtiti pelle canina, cum figura canum ad pedes, induti pannos, qui ſubtus axillam dextram in faſcem colligantur. *ibid.*

FOEMINÆ EXPRESSÆ IN SIMULACRIS.

Secus altare Minervæ in Capitolio tres fœminæ genuflexæ cernebantur, nominatæ Niſides, aſſiſtrices parturientium. *ibid.*

Minerva item in forma mulieris repræſentatur, haſta armatæ, & caſſide tectæ, cui Gorgones ſecus pedes ſint, ante eandem noctua. *ibid.*

VENUS.

Mulier decora vultu, facie roſei coloris, intermixto candore liliorum, oculo vivaci, conducta curru deaurato per binas columbas, ſociata Amore vel Cupidine. *ibid.*

JUNO.

Supra currum aureum, quem diverſicolores pavones trahunt, habens cingulum in manu, vocatur Uriplaca. *ibid.*

GRATIÆ.

Tres numero ſunt, Euriale, Paſithea, & Euphroſyne, quare nudæ ſint, & ternæ, earum ſitus, & aſpectus. *ibid.*

PARCÆ.

Cur item earum tres, earum nomina, officia, cur Divæ fatales, cur Jovis filiæ, & Temporis, dictæ Lanificæ. *ibid.*

PLUTO.

Homo ſubfuſcus, coronatus ebeno, ſedens in tribunali, cui Cerberus vicinus ſit. Homo item cum virga & clava, ſociatus fœmi-

fœminæ, quæ in dextra clavem tenet. Videantur ejusdem significata fol. 66.

DII TUTELARES.

Duo adolescentes, quibus supra caput hæ literæ collocatæ erant; D.M. significantes Deos Manes. *ibid.*

CHARON.

Senex, horrido aspectu, scintillantibus oculis, barba longa, & implicata, vestitus laceris. *ibid.*

TANTALUS.

Homo submersus ad os usque in aquas, cum arboribus frugiferis circumquaque. *ibid.*

ORPHEUS.

Homo vestitus toga, qui cytharam pulsat. *ibid.*

GIGANTES.

Homines elevatissimæ staturæ, membris carnosis, capillis sparsis, barba prolixa, quorum femora in serpentes desinunt. *ibid.*

TYPHON.

Gigas coopertus pennis, ore immenso, quod flammas evomit, cujus caput stellas contingit, una manu Orientem, altera Occidentem tangens. Cujus inferiora quandoq; in crocodilum desinunt. *ibid.*

ORESTES.

Homo dilanians sibi viscera. *ibid.*

PROMETHEUS.

Homo ligatus ad scopulum, cum ave, quæ illi cor corrodit. *ibid.*

SISYPHUS.

Homo portans sarcinam ingentem, *ibid.*

IXION.

Homo volvens sine intermissione rotam. *ibid.*

RHADAMANTUS & MINOS.

Bini homines sedentes ad mensam, vel in solio, cum urna suffragiorum vicina. *ib.*

SPHYNX.

Monstrum gerens vultum decoræ mulieris, sicut & pectus; habens binas aquilæ alas, pedes, & ungues leonis. *ibid.*

MUNDUS.

Homo pedibus obliquis, vestitus pallio versicolori, qui super caput globum regit. 67.

VENTUS BOREAS.

Homo inflatis buccis, capillis nive coopertis, cauda serpentina, cum alis velocissimis; vide significata fol. *eodem.*

AUSTER & NOTUS.

Homo alatus, facie subobscura, fronte nubila, capillis, & barba humida. *ibid.*

EURUS.

Homo nigri coloris, & alatus, cujus vultus quasi accensus, colorisque ignei. *ibid.*

ZEPHYRUS.

Juvenis molli facie, & delicata, nudus, alatus, coronatus floribus. *ibid.*

JANUARIUS.

Aut verò figura Jani, Juvenis bene vestitus, e evans manum sinistram, qui dextra videtur canibus blandiri. *ibid.*

FEBRUARIUS.

Senex, vestitus pellibus, pede nudo, vicinus foco. *ibid.*

MARTIUS.

Miles à capite ad pedes usque gravis armis, provisus hasta & scuto; videantur ejus allusiones fol. *eod.*

APRILIS.

Adolescens primæ lanuginis, in habitu Pastoris, capillatus, & agniculos ad pedes habens, *ibid.*

MAJUS.

Juvenis formosus, auratam capillaturam spargens per humeros, coronatus rosis in prato viridi. *ibid.*

JUNIUS.

Homo austerus aspectu, nudus manibus, & brachiis, coronatus corona lini, cum falce in manu. *ibid.*

JULIUS.

Homo pileatus, pene totus denudatus, stans in campo. *ibid.*

AUGUSTUS.

Homo nudus cum scypho in dextra cooperiens pudenda ante balneum. *ibid.*

SEPTEMBER.

Homo prolixis circa humeros capillis, pedibus nudis, qui dextra vitem gubernat, cum sinistra racemos premit. *ibid.*

OCTOBER.

Adolescens plures volucrum caveas gerens, cui in prato vicina perdix est. *ibid.*

NOVEMBER.

Homo tecto capite, cum bobus, & aratro, quibus foras prodeat, aut domum revertatur. *ibid.*

DECEMBER.

In eadem forma December apparet, habens corbem repletam seminibus. *ibid.*

FLUMEN.

Homo nudus, in terra decumbens, capillis sparsis, barba prolixa, cui de capite bina prodire cornua videntur, innixus grandi urnæ, ex qua undæ regurgitent. 68.

TIBERIS.

Senex, coronatus frondibus, & fructibus, jacens humi, cum arundine in manu. *ib.*

PADUS.

Homo nudus, cornutus, jacens in terra, se ad urceum magnum inclinans, de quo aquarum abundantia effluit. *ibid.*

NILUS.

Senex, crocodilo insidens vel Hippotamo, qui item brachio super hydriam innitatur, secus quem pueri septem vagari videntur. *ibid.*

MATRIMONIUM.

Homo, cui jugum in collo, & compedes in

in pedibus, aut pomposè veſtitus, cum pomo cydoneo in manu, & ſerpente circa plantam pedis. *ibid.*

ÆTERNITAS.

Homo ſuper elephantem: aut mulier triceps, quæ manu ſiniſtra circulum gerit, dextra globum mundi, cum velo, quo vultus ejus tegitur. 69.

EXITUS PROSPER.

Juvenis ornatus eleganti veſtimento, cum poculo aureo & ſpica in dextra, papavere in ſiniſtra. *ibid.*

FELICITAS SÆCULORUM.

Duo adoleſcentes in lecto, invicem jocantes ad hoc ipſum alludunt. *ibid.*

FAVOR.

Adoleſcens cæcus ſuper rotam, alatus pedibus, firmus tamen. *ibid.*

Aut verò Juvenis armatus, cum ingenti ſcuto, collocato in terra ſecus mare, cum Delphino cui adoleſcens inſidet, lyram ſonans. *ibid.*

HONOR.

Juvenis veſtitus purpura, quem Cupido ſerto laureo coronat, qui deinceps ad templum deducitur. *ibid.*

Monſtratur item homo, veſtitus veſtimento oblongo, cum corona laurea. *ibid.*

QUIES.

Homo pedem pedi imponens, dextra perpendiculum tenens. *ibid.*

PIETAS.

Fœmina, quæ videtur duorum hominum conjungere dexteras: aut verò Juvenis carne candida, decoro aſpectu, oculis magnis, naſo aquilino, alatus in humeris, rubro veſtimento, cum flamma in capite, tenens ſiniſtram ſuper cor, cum cornucopiæ, diverſis rebus impleto. *ib.*

Item exhibetur ſedens, manu dextra phialam tenens, cubito ſuper infantem recumbens: aut verò duo infantes, qui currum trahunt: alias item figuras vide fol. *eodem.*

FUROR.

Homo aſpectu horridus, ſanguinolentus vultu, ſedens ſuper ſtruem caſſidum, ſcutorum, & lancearum, manibus poſt tergum revinctis: aut verò adoleſcens velatus oculis, qui ſtat in actu vibrandi faſcem haſtarum. *ibid.*

Aut homo furens, qui ſtet in actu feriendi, ſcutum tenens ſiniſtra, in quo leonis repræſentata ſit imago, cui caput galea tectum, quæ loco Criſtæ ſerpentem gerat. *ibid.*

TERROR.

Puer plenus minis, bino vultu, proviſus manibus multis. Quidam eum repræſentant cum capite leonis: alii vultu fœmineo, ſed aſpectu horribili: quidam etiam flagellum manui adjungunt, cum capite item leonis. *ibid.*

FORTUNA.

Hujus imago in muliere repræſentatur, quæ ſuper rotam pede inſiſtit, in actu volantis; quidam cornu aureum adjungunt, ſceptrum item in dextra: quod totum Epigrammati incluſum eſt. 70.

Ripa his addit eam fingi ſub arbore, quam oblonga haſta percutit, unde varia inſtrumenta delabuntur, quæ ad profeſſiones diverſas pertinent. Quidam ei cornucopiæ in manus collocant, globum cœleſtem in caput. Quidam eam navigio imponunt, ſine gubernaculo, ſine velo, & malo à ventis effracto. Quidam in lectiſternio decumbentem, cui gubernaculum navigii ad pedes poſitum eſt: atque hæc fortuna aurea eſt. *ibid.*

SIMULACRA COELESTIA.

Hæc idcircò adinventa ſunt à veteribus, ut ſummam æſtimationem demonſtrarent, quam erga viros bene meritos & Heroës habebant, cum enim aliter affectum gratitudinis exhibere non noſſent, nec qualiter condecorare virtutem poſſent, eorum nomina præcipuis ſtellarum in firmamento indiderunt, ſic enim memoriam eorum æternitati dandam rebantur: ſed cum hæc ipſa à me in opere jam epilogata ſint, ne compendium compendii formare nitar, hic ſola nomina recenſere operæ pretium erit, ut diſcretus, & judicioſus Lector quaſi in ictu oculi cuncta tranſcurrat. Sunt igitur hæc: Arctophylax, Hercules, Cepheus, Caſſiopea, Perſeus, Andromeda, Bellerophon, Hippolytus, Eniochus, Æſculapius, Orion, Gemini, Virgo, Aquarius. Quæ noviter à Joanne Angelo in diverſas formas, & notas redacti repræſentantur: quæ cum omnia in compendium jam collecta ſint, non rurſum hic repetenda duximus. Curioſus Lector ad ſui utilitatem & ad cognitionem Idearum plurium, & virtutum, prout ſperamus, ad plenam ſui ſatisfactionem hæc inventurus eſt fol. 70.71.72.

COM-

COMPENDIUM PROVERBIORUM.

PRoverbia tantum orationi ornamentum, tantum decorem largiuntur (quorum abundantiam sequentibus paginis sat uberem inveniet) ut in eadem non minorem elegantiam addant, quam stellæ in firmamento, aut flores in pratis. Totum hoc probatur attestatione Aldi Manutii. Et hic loci tam erunt copiosa, ut difficile sit & ipsum compendium in pauca redigi, quamvis cum omni brevitate id futurum sit. 79.

Reverentia servorum erga Dominos suos hoc dicto exponitur: *Homo Herus, servo monosyllabus;* quo indicatur subditum non nisi pauca fari coram Patrono suo debere. *ibid.*

Ad demonstrandum quod administratio regni palam faciat, an qui populo regendo præpositus est, ad id officii idoneus sit, sic dixerunt: *virum indicat magistratus.* Hæc veritas sine contestatione est. *ibid.*

Qui primum locum in conversatione, & in conventibus ambit, huic proverbio locum dedit: *Senator sine provocatione, Legatus sine mandatis.* *ibid.*

Cum cor jubilat, per eventum quendam felicem, ita ut quis regnum se quis obtinuisse opinetur, hoc adagium invaluit: *Rex sum.* *ibid.*

Qui magna molitur, & ad nil idoneus est, huic parœmiæ ansam præbuit: *Rex Tragicus:* ubi Cyrus in Irum mutatur. *ibid.*

Dictum hoc proverbiale: *Aut Cæsar, aut nihil,* cum hoc altero confirmatur, *Aut Rex, aut asinus*, quod idem est, cum illo: *Aut victor, aut victus.* *ibid.*

Pervulgatissimum illud: *Homo homini Deus,* adjutorium Dei improvisum indicatur, quod tum magis opportunum est, cum minus expectatur. *ibid.*

Volendo indicare veteres, quod honor in honorante sit, non honorato, vetus proverbium erat: *Homo honorans, seipsum honorat.* Materia utilis. 80.

Ad demonstrandam securitatem sapientis in omni loco, in similitudinem Biantis, sic insinuatur: *Homo sapiens omnia bona sua secum portat:* Id quod amplificatur fol. *eodem.*

Qua ratione virtus cuncta exuperet (id quod cum superiore analogiam habet) hoc proverbio exprimitur: *Omnia sapienti facilia.* *ibid.*

Nemo mortalium omnibus horis sapit; indicatur neminem tam sapientem esse, ut non quandoque impingat. Quod documentum consideratione magna dignum est, ad evitanda peccata. *ibid.*

Superiori sententiæ illa affinis est; *Nemo mortalium felix;* declarat hoc ipsum perpetuitas miseriarum humanarum. *ibid.*

Homo sapiens, sed non nisi exteriori apparentia, cui facta consimilia respondent, hoc dicto exprimitur: *Homo Thales,* qui unus de Græciæ sapientibus septem erat: plures hunc virum æmulari contendunt cum idipsum nequeant. 81.

Loqui prout decet, hac significatione exponitur: *Pauciloquus, sed eruditus.* Quemque oporteret in hac re cautum esse. *ibid.*

In eos, qui factum à facto distinguere nequeunt, hoc dicterium adinventum fuit; *Praxillæ Adonide stupidior;* curiosa ejus inventio est. *ibid.*

Aliud genus insensatorum est, qui vix memoria retinent, quod spatium de naso ad os sit; hos sequenti axiomate sugillabant; *Stultior Melitide est*, videatur quis ille Melitides fol. *eod.*

Proverbium aliud tritum est, quo indicatur rem quandam aliter se habere quam communis opinio sit, solet autem his verbis dici; *Stulto ne permittas digitum.* *ibid.*

Doceri propriis expensis viri prudentis non est, in quod proverbium illud emanavit: *Malo accepto stultus sapit:* Hæc materia lectu & relectu digna est. *ibid.*

Volendo insinuare, optimum quandoque consilium esse, quod improviso à pueris & fatuis datur, hoc adagium invaluit; *Sæpe etiam est olitor valde opportuna locutus.* 82.

Stultus stulta loquitur: Confirmatur hoc proverbio Italico: *Bisogna che la botte dia l'odore, che tiene.* Hoc est: *cacabus odorem emittit, quem in se continet.* *ibid.*

AMICITIA.

Hunc titulum in medio collocandum censui, plura enim proverbia occurrunt, quæ sub eo continentur. *ibid.*

Amicus subdolus & fucatus his verbis exprimitur: *Nemo verbotenus amicus:* Hi enim omnem amicitiam in solo cortice collocatam habent. *ibid.*

Intuitu amicitiæ officium suum nemini omittendum esse, nec violandum æquitatem usitato, & veteri proverbio exprimitur; *Amicus usque ad aras.* *ibid.*

Nil est quod magis amicos deceat, quam ut alter alterius defectus sufferat; qui hac in parte officio suo desunt, amicitiæ nomen non merentur: Hinc proverbium illud est: *Amici mores si noveris, non oderis.* *ibid.*

Amicos procul invicem degentes, multum à fervore remittere, sequenti adagio exponitur: *Non sunt amici, qui degunt procul.* Parum prodest sol, si sine calore est. *ibid.*

Inter amicos observandum esse æqualitatem sequenti proverbio indicatur; *Amicitiæ æqualitas:* quod cum illo idem est. *Amicus alter ego.* 83.

Quemque sua forte contentum esse deberet sequenti parœmiâ exponitur: *Amicitia stabilium, felicitas temperantium.* Hæc vera & unica beatitudo est. *ibid.*

Aureæ Magontiæ: ex fragmento Livii sic intitulato producitur: *Amicitias immortales, inimicitias mortales esse debere.* *ibid.*

Qualiter amicos invicem sine fictione esse oporteat, sequenti sententia exprimitur: *Amicitiæ personam:* nec enim major securitas esse poterit inter hos, quam cum pectore aperto sunt. *ibid.*

Cum pars principalis sit amicitiæ, alterum ab altero admoneri, hinc vetus illud adagium est, quo declaratur veram in hoc amicitiam consistere: *Amicorum est admonere mutuum.* *ibid.*

Sicut aurum in fornace examinari solet, sic amicitia cum urgens occasio se obtulerit, quod his verbis explicatur; *Nil homini amico est opportuno amicius.* Experientiâ sat docemur. *ibid.*

In solis prosperitatibus amicus, qui ingruente adversitate recedit, huic proverbio convenit: *felicitas multos habet amicos.* Magnum infortunium in hujusmodi amicos incidisse. *ibid.*

Ut antequam ad amicitiæ vinculum progrediamur, noverimus in amici mores inquirere. hoc proverbium invaluit. *Amicos ne cito pares, quos paraveris ne rejice.* Optimum præceptum. *ibid.*

Bina damna sunt homini, sine amicis esse, & alterum nimiis abundare amicis, id quod sic effertur; *Neque nullis sis amicus, neque multis.* 84.

Quod supra de occasione dictum est, idem dicendum de periculo, ex quo maxime amicitia distinguitur, itaque & illud adagium in usu fuit; *Amicus certus in re incerta cernitur.* *ibid.*

Necessitas Amicorum olim his verbis exprimebatur: *Amicus magis necessarius, quàm ignis, & aqua:* Quæ expressio vera est. *ibid.*

COMMODITAS.

Quamvis pauca, efficacia nihil ominus proverbia sub hoc titulo censentur: itaque ut tanto ordinatior eorum tractatus sit sub suo quodque titulo collocare volui. *Homo pecuniosus damnari non potest:* De homine divite exprimitur, qui in causa sua, se de proprio defendit. *ibid.*

Homo sibi multum applaudens, & se illustrem jactans, non tam actionibus animi, quàm pecunia & possessionibus, hoc modo percellitur: *Generosus ex Crumena.* *ibid.*

Porrò de generosa & illustri prosapia sua se extollere, hac dicaci ironia exponitur: *Generosior Codro:* quod plerumque in damnum cedit, si natalibus virtus non correspondet. *ibid.*

Ad exprimenda mala, quæ de longinqua absentia proveniunt, illud adinventum fuit; *Homo absens hæres non erit.* Pauca sed multum sensata verba. *ibid.*

Alienam metis messem: de iis dictum qui alienis lucubrationibus se immiscent, & alienos labores sibi vendicant. *ibid.*

Quantum prosit propriis utilitatibus invigilare, hoc axiomate exponitur; *Homo quisque rem suam meminit:* Id quod magni momenti esse debet iis, quibus multum inter homines conversandum est. 85.

PROBITAS, & RECTITUDO.

Etiam hic, cum binæ hæ virtutes potissimæ sint in animo humano, eandem rationem secutus sum, quam in superiori titulo. Ad indicandum quantopere pietas, & vitæ bonitas æstimanda, & amplectenda sint, illud dicitur; *Boni viri lacrymabiles.* Sententia sæpius recolenda. *ibid.*

Ut demonstrarent quantopere occasio cujusque mores aperiat, dixerunt veteres; *In discrimine apparet qui vir.* In hoc loco plura adducuntur admodum proficua. *ibid.*

Pro homine qui in facultatibus suis industriâ suâ acquisitis liberalis est, illud dicitur: *Homo promus magis, quàm condus.* Quod obscurum est, nisi expositio ejus videatur. *ibid.*

Toleran-

Tolerantia venerationem viro sapienti adfert, & interiora ejus pandit; Id quod sequentibus verbis exponitur; *Homo quadratus*: quocunque ceciderit, semper stabit. *ibid.*

Indifferentia in rebus hoc proverbio dicitur: *Omnium horarum homo*: hoc est; Homo qui tempori accommodare se novit. *ibid.*

Candidissima gemma honestatis, & castimoniæ, hoc lemma proverbiale obtinuit: *Melanione castior*: Utile & curiosum est nosse, quis Melanio hic fuerit. *ibid.*

Homo novus: De eo dictum, qui nec genere suo, nec cognatione, sed sola virtute se inclytum, & nominatum in mundo reddidit. 86.

Terræ filius: De ignobilibus, & fæce populi dicitur. *ibid.*

Potentia superior superata ab inferiore, hoc lemmate exprimitur: *Hominem velocem tardus assequitur*: nescio an magis propria similitudo inveniri potuerit. *ibid.*

VITIA.

Proverbia de vitio prolata sunt, ut intelligatur, sicut de umbra major lucis claritas resultat, sic de vitii turpitudine, virtutis pulchritudinem augmentari. *ibid.*

Ad significandam crudelitatem latronum, & quantum prosit tales è medio tolli, sic dictum est: *Homines Ambrones*. Hæc enim gens non nisi latrociniis addicta, hinc omnium odia meretur. *ibid.*

Ad demonstrandum quod omne delictum puniendum sit, hoc proverbium inventum: *Virum improbum vel mus mordeat*; grave præceptum: 87.

Qui nulla de causa litigiis se implicant verbis penè iisdem ut supra sugillantur: *Scelerosum mordeat & mus.* *ibid.*

De homine pervicaci, & obstinato dicitur: *Homo semper contradicens*: Vitium pessimum est, cui connivere non oportet. *ibid.*

Quod usus, qui contra rationem militant semper resecandi sint, his verbis indicatur: *Satis homini, satis humanitati.* Ubi multæ probationes sunt. *ibid.*

De timore præpostero eorum hominum, qui nec centum gladiis sat armari possint, illud dictum: *Homo cervinus*: alluditur autem ad maximam feræ hujus timiditatem. *ibid.*

Pigritia nomine *feriæ* titulatur: in quo curiosæ observationes videri poterunt, unà cum adagio: *Ignavis semper feriæ.* *ibid.*

De homine ignavo, qui omnium ignarus est, possessus monstro stupiditatis, illud dicitur: *Ignavis vertitur color.* *ibid.*

De nimio silentio, & nimia loquacitate, binis extremis, quæ non possunt, quin cadant in vitium, illud expressum fuit; *Statua taciturnior*; De altero: *Homo bombylius*: videantur de his significationes fol. 88.

Injuriam jam antehac illatam non rursum movendam (cum id præposterum sit) hoc adagium docet: *Malum benè conditum ne moveas*: aut: *Sopitum ebrium non oportet excitare è somno.* Consideratio hæc summi momenti est. *ibid.*

De homine astuto illud expressum fuit: *Nec Deus, nec homo*: videatur quæ sit astutia homini proficua. *ibid.*

Continua agitatio hominis inconstantis & varii, hanc sequentem significationem obtinuit: *Euripus homo*: Nil volubilius mari. *ibid.*

Traducitur idem adagium ad hominem infidelem, & ad fortunæ instabiles vices, utraque mutationibus obnoxia sunt. *ibid.*

Si consuetudo patriæ rationi rectæ non derogat, observari debet, hinc de ea dicitur: *Hominum mores regioni correspondent.* *ibid.*

De homine ingenuo, tractabili, & docili, hæc sententia dicitur: *homo cera tractabilior*: alluditur ad hanc materiam, quæ omnigenas figuras recipit. 89.

Econtrario in hominem tetricum, & rusticum hæc significatio valet; *Homo Scytha.* Quinam hi populi sint, vide fol. *eodem.*

OPERATIO HOMINIS.

Exponitur hic, quod hominem laborare semper oporteat, ad hoc enim natus est; ubi in compendio refertur gloria, & præmium eorum, qui indefessi in opere sunt. *ibid.*

Inconstantia jam supra memorata, his verbis demonstratur; *Nunc palliatus, nunc togatus.* Quod vitium omni modo fugiendum. *ibid.*

Monstraturi olim, quod loquela hominem prodat, & quod per externum, internum cognosci possit, consuetudo hoc adagium introduxit; *Qualis vir talis oratio.* *ibid.*

Victus flet, & victor interiit; hoc ænygmati non absimile est, significans: emeritum exercitum ubi cruenta victoria timetur, nunquam periculo exponendum. 90.

De animo nimium muliebri, & effæminato, qui vitam mollem & solutam ducit illud dictum est: *Musica vita.* *ibid.*

Sapiens consilium est, sedulò explorare mores hominis, antequam ad consuetudinem familiaritatis procedatur: super quod inveteratum adagium est: *Nemini fidas, nisi cum quo prius modium salis absumpseris.* ibid.

De iis, qui dies integros insumunt, antequam in agendo determinare certum quid possint, hoc proverbium inolevit: *Homines Agones.* Declaratur quinam Agones hi fuerint. ibid.

Cum dici soleat, qui causa malorum suorum est, semetipsum plangat, hæc significatio proverbialis emanavit: *Iciens ictus est:* Plures ibi considerationes occurrunt. ibid.

De rerum exitu prospero, quem homo felix obtinuit (sicut quisque obtinere desiderat) hæc parœmia adinventa est: *Dormientis rete trahit:* Tracta metaphora est à Piscatoribus. 91.

Solatium pauperum, ubivis securos esse, quod his verbis exprimitur: *Centum viri pauperem spoliare non possunt:* optimè dictum: nemo enim aufert, ubi nulla possessio est. ibid.

Id quod semel cœptum est, cum perseverantia prosequendum esse (quæ virtus magni pretii est) adagio sequenti indicatur: *Studium generat studium, Ignavia ignaviam.* ibid.

Ad significandum quod penè tot sint opiniones, quot capita, vulgato hoc proverbiali axiomate demonstratur: *Quot homines, tot sententiæ.* ibid.

De infelici eventu, quem imprudentia prævidere neglexit, hoc usu receptum est: *Serò sapiunt Phryges;* Præceptum observatione dignissimum, ne proprio damno sapere necesse sit. ibid.

Capta gladium: de iis dictum est, qui mala propria sibi sponte accersunt. ibid.

Si quis percussurus, maturè ponderaret, se fortè pejus percutiendum, à percussione utique abstineret; in talem hæc dicta sunt: *Cornix Scorpium:* Explicatio quærenda fol. ibid.

Quod à negotiis periculosis, molestis, & intricatis abstinendum sit, hoc adagio innuitur: *A lupi venatu;* optima similitudo. 92.

Homo tetricus, intractabilis, & durus, his verbis indicatur: *Scabrosior Leberide:* Quid in Leberide intelligatur: vide fol. eodem.

Eadem rusticitas, & durities in succurrendis pauperibus, sequentem significationem habet: *Exigit à statuis farinas.* ibid.

Candidulum linum lucri causa ducis: de iis dictum, qui lucri intuitu conjugem ducunt: quare mulier lino comparetur: vide fol. eodem.

Adagium vulgare: *Di chi é la casa pensi al coperto:* sic latine dicitur: *Curabit prælia Conon.* Eruditio singularis. ibid.

Audere sine præcautione, ut non dixerim temeritate stolida se ingerere, & illic se obtrudere, quo quis vocatus non est, hoc proverbio jam trito declaratur: *Ne sutor ultra crepidam:* hujus adagii derivationem quære fol. eod.

Quantopere sola apparentia deludat, cum sæpe quod optimum videbatur, pessimum evadat, sic proponitur: *Vmbra pro corpore:* Curiosum est nosse, unde hic loquendi modus emanârit. ibid.

Homo proceræ staturæ, & exigui roboris sic exprimitur: *Arcadicum germen:* quod idem est cum illo: *magnus clamor, pauca lana*, videatur derivatio de *Arcadico.* ibid.

Nil prosunt divitiæ, nisi in commodum possidentis impendantur, & data felici occasione: totum hoc exponitur sequentibus verbis: *Cui multum est piperis, etiam oleribus immiscet:* optimum præceptum. 93.

Proverbium vulgare est, quod ait: Duos gallos simul vivere non posse: hoc est duos potentes in eodem loco non durare: quod sic aliter dicitur: *Mons cum monte non miscetur:* parallelum aptissimum. ibid.

MULIERES.

Supra mulieres quoque plura adagia formata sunt. Nam nec his negatum Heroum facta imitari, eorum dona, & virtutes assequi. ibid.

De earum pudicitia illud non immeritò usurpatum est: *Viris labores, mulieribus munditiæ conveniunt;* Hæ partes primæ erant Penelopes. ibid.

Pudicitiæ comes individua silentium sit; inde proverbium est: *Mulierem ornat silentium:* plus certè quam monilia, lapidesque pretiosi. 94.

Negotium, quod finem prosperum consequitur, quamvis malè cœptum sit, hoc proverbio exprimitur: *Parit puella, etiamsi malè adsit viro.* Multæ ibi observationes sunt. ibid.

Quemque in statu suo, in quem à Deo collocatus est, perseverare debere, nec certum pro incerto in periculum mittere, sequenti sententia exponitur: *Tua sortis uxorem ducito:* plura hic observatu digna sunt. ibid.

De stoliditate, quæ in altum evehitur (quod sensatus quisque cavet) usus hoc adagi-

adagium introduxit: *Mulier Imperator. Mulier miles*: alluditur ad mulierum naturam, quæ ad professiones hujusmodi ineptæ sunt. *ibid.*

Mulieris animus: prolatum est in animos inconstantes, leves, & volubiles; quæ vitia plurimum evitanda sunt. *ibid.*

Infidelitas tam huic sexui cognata est, ut jam vulgare proverbium è scenis desumptum invaluerit: *Mulieri ne credas etiam mortuæ*: Vitium omninò deforme. *ibid.*

De exitu rerum infortunato, & infelici, hoc dicitur: *Mulierum exitia.* Sic qui moritur, simul omnium bonorum possessionem sibi commori facit. *ibid.*

Ad docendum, quod ministerio rerum sacrarum, qui ad hoc ordinati non sunt, adhiberi non debeant, illud expressum fuit: *Herculis ædem mulier non intrat.* 95.

Thessala mulier: de sagis dicitur, quas meritò atrocissimis pœnis castigare oporteret. Contra has vehementissime ob maleficia sacra pulpita declamant. *ibid.*

Actus indecentes, quos quisque sensatus evitat, hac dicaci sententia exprimuntur: *Anus saltat*: Hic actus cum insolitus sit, etiam detestandus est. *ibid.*

Flos pudicitiæ ad finem usque vitæ conservatus (id quod singulare encomium meretur) sequenti proverbio enunciatur: *Anus Eriphus*: Hujus dictionis curiosam originem quære fol. *eodem.*

De oculis fœminæ semper turbidis, & malignis (quamvis ab insanis Amatoribus & stellæ & luminaria appellentur) hoc proverbium inventum est: *Mulieris oculus.* Fornax potius sunt, quo universa domus succenditur. *ibid.*

Tam magna mulierum infidelitas est, ut vituperium illud proverbiale incurrerint: *Nec mulieri nec gremio credendum.* Curiosa & utilis ibi explicatio est. 96.

Servitium quod quis pluribus spopondit, nemini exhibuit, hac significatione percellitur: *Unicâ filiâ duos parare generos.* Nec enim desunt, qui tantam impietatem votis expetunt. *ibid.*

De homine in negotiis versato opportune dictum est: *Anus subsultans multum excitat pulveris*: Quadrat autem aptius in eos, qui longa experientia rerum, plura negotia sibi attrahunt. *ibid.*

De negotio quod neglectum jacet, eo quod inutile sit, de quo, videlicet ultra sperari magna nequeunt, illud dictum est: *Anus veluti equus profundam habebit fossam.* Sententia multum energiæ habens. *ibid.*

DE ÆQUIVOCIS.

Laudatur hoc in loco Comes Thesaurus, tanquam Scriptor literatissimus in æquivocorum materia. Quid sint hæc æquivoca; De phrasibus conceptuum, quomodo à Dialecticis, & Metaphysicis nominentur. *ibid.*

Virgulæ & puncta quandoque loco suo non collocata æquivocationem pariunt: quomodo hæc instituenda. 97.

Quid vere significet hæc vox *Homo*: quid hæc vox *Vir*: Nomine turbæ quandoque etiam dæmon intelligitur: figuræ, & sculpturæ item homines appellantur. Dialectici hominis voce speciem specialissimam intelligunt. Homo corporeus, mundanus & carnalis intelligitur. Gaudent nomine hominis & prophetæ. Tali denominatione & mundus appellatur. Vas destillatorium homo Chymicus dicitur. Et alia his similia. *ibid.*

DE SYNONYMIS.

Hæc vox *homo* ab *humo* derivatur, videatur quamobrem. *Vir* à *vi* dictus, hoc est à robore, aut virtute: Dicitur *Mensch* hoc est *liber.* Nominatur microcosmus, aut parvus mundus: mens ejus quid denotet. Reliquæ partes corporis humani signis cœlestibus, & Deitatibus fabulosis comparantur. 98.

Hominis nomina diversa apud diversas nationes. Quare *mulier* hoc nomen habeat apud Latinos. Quomodo ab Hebræis appelletur, & ejusdem Etymologia. *ibid.*

DE DIFFERENTIIS.

Differentiæ ad veram rerum cognitionem magnopere necessariæ sunt. Hæ inter Prædicamenta Aristotelis præcipua numerantur. 99.

Differentia inter sapientem, & ignorantem. *ibid.*

Differentia hominum ob climatum diversitatem, & de signis Horoscopicis. *ibid.*

Amplificatio de dignitate hominis; exotici ejusdem affectus, & appetitus: differentia amorum. Homines sylvestres, Satyri, Centauri. Hominum novum genus in plagis orientalibus discoopertum. Astomi hoc est sine ore: alii sine lingua. 100.

Pygmæi qui herbis vescuntur, & pomis sylve-

ſylveſtribus: qui per arundines liquorum ſugunt: homines naribus ſimis, nigri, demiſſo labio inferiori, quod ad pectus uſque pertingit: corrigitur ſale ne putreſcat. *ibid.*

De auriculis. Tot populi inveniuntur, quibus oblongæ ſunt: quibuſdam ad pedes uſque deſcendunt. Quidam eis, ſicut veſtimento ſe involvunt: & alia hujuſcemodi curioſa. *ibid.*

DE GIGANTIBUS.

Monſtra ſunt. Quare ſic excedant. Æthiopes altitudinis duodecim pedum. Sueci novem cubitorum in terram proſternunt equitem cataphractum. Turnus à Virgilio deſcriptus. Mauritius Imperator. Alius capram integram manducans. In India plures Gigantes ſunt, ſtatura quindecim pedum. De Satellitibus gigantæis. *ibid.*

Mulieres ova parientes, è quibus gigantes naſcantur. Memoria gigantum in ſacris literis, eorum urbs Rabba, & Philadelphia. Goliathi gigas, & Og Rex Baſan. Dens gigantum ultra menſuram magnus. Gigas menſurâ ſuâ occupans triginta pedes. Statura Pallantis. Gigas revocatus ad vitam. Mulieres gigantææ: quarum una ſtupendæ molis. Gigantes cur Terræ filii nominati, generati de cœleſti ſanguine. Nomina eorum hebraica, Aza, & Azaël. 101.

Gigantes: Dæmonia ſub ſpecie humana, cruribus tortuoſis, in modum ſerpentum, & quare: Æſtimari Neptuni filii: antra paludoſa & ſulphurea inhabitabant. Quis fuerit Nemrod. Alia gigantum nomina juxta Hebræos. Deſcripti à propheta Amos. Sapho Gigas occiſus à Davide. Quis fuerit Atlas, ejus Etymologia: alia item gigantum nomina. Hercules quantæ proceritatis. Sirax gigas, dictus filius Herculis: Oreſtes, Ajax, & alii. Polyphemus inter alios eximiæ ſtaturæ, erat autem inter Cyclopes. Homo tredecim cubitorum. Porus, Ganges Rex Æthiopum. Corpora plurium gigantum detecta. 102.

Agathon, Maximinus, Martinus Turanius, ejuſque martyrium glorioſum, primus Brabantiæ Dux. Diſticha ſupra partes corporis illius. 103.

FORTITUDO GIGANTUM.

Mulier portans bina vaſa cereviſia repleta, idque una manu, quæ quadringentas libras Italicas ponderabant: trabem item geſtabat, quæ vix portari ab hominibus octo poterat. Milo moveri loco non poterat: Taurum die uno conſumebat, quem prius in humeris portaverat. *ibid.*

Cleomedes pugno hominem mactat, de cadavere mortuo cor extrahit, ædificium diruit, & ſeipſum ſub ingenti ſaxo ſepelit. Hic Taurum in medio curſu tenebat: ſaxum portabat, quod Milo vix moverat. Junius Valens currum in curſu medio retinet. Lyſimachus leoni vivo linguam eruit, & ſic Alexandro Magno reconciliatur. 104.

Polydamas Leonem occidit: dimicat contra Taurum, & ipſe currus in curſu ſuo retardat: ſolus plures equites occidit, qui demum dum fragmen ingens montis decidentis ſuſtinere nititur, ſub eodem ſepelitur. Agathon Athenienſis fugabat Pantheras, tygrides, leones, & urſos. *ibid.*

Sabinus obſidente Hieroſolymam Tito Veſpaſiano primus vexillum triumphale muris & vallo impoſuit. *ibid.*

Thideus ſibi ſimilem robore non invenit: quemque Thebanorum ad certamen provocavit, eis concedendo quodcunque armorum genus eligerent: inſidiantes ſibi omnes trucidavit. Seleucus Rex Taurum manibus domat. Firmus Imperator ſibi incudem collocari faciebat in pectore, ſuſtinens fabros malleis ſuper incudem percutientes. Ariſtomenes Meſſenius in fugam mittit exercitum. Bito ob fortitudinem ſtatuam meretur. 105.

Cynegyrus Athenienſis dentibus navem inimicam retinet: idem Glaucus Romanus egiſſe legitur. *ibid.*

Pyrrhus militem medium ſecabat. Pluto miles ſcintillas fulgurabat ex oculis, qui Patrem ſuum ingenti robore è manibus hoſtium ſolus protraxit. *ibid.*

Alexander Caſtriotus, dictus Scanderbeg, ictu gladii hominem medium, ſecundum longitudinem diſſecat, alia item illuſtria facta ejuſdem. Vide fol. *eodem.*

Quatuor millia Numidarum quadraginta millia Romanorum vincunt. *ibid.*

Brancius Luſcus quemvis funem manu rumpit. Gallus percutiens Ottomannum: Germanus contra maximam hoſtium multitudinem ſe ſolus defendit: percuſſus ingenti ictu, nil loco motus, percuſſori caput dividit. Intrepiditas nobilis cujuſdam Bononienſis. *Capitan Spavento* ejuſque jactantia. 106.

DE

DE PYGMÆIS.

Necessitas de iis ratiocinandi. Ubi locorum non nisi tres pedes altitudine exuperent. Ratio cur tales dentur. Canopa Pygmæus non nisi duas palmas exuperans. Nicephorus item, sicut & mulier quædam. Nanus cum barba prolixa. Opinio eorum qui hoc genus hominum negant. Cur pugiles vocentur. Authores qui aiunt hujusmodi homunciones non prolongare vitam. *ibid.*

Præliantur cum Gruibus. Pygmæus vix altitudinem perdicis eorum locorum exuperans. 107.

Simiæ balsamatæ, & pro pygmæis habitæ, & ostensæ; cur sic vocentur. Ut majores appareant cornua arietum sibi imponunt. Quidam eorum magnitudinem infantis habent, qui annum sextum attigit. Scriptores de hac materia, eorumque descriptiones. 108.

De ANDROGYNIS, seu HERMAPHRODYTIS.

Quod loci occasio requirat de his meminisse. Quare de Mercurio nati dicantur, & de Venere apud Mythologos. Hermaphrodytus, creditus vir, deinceps filios genuit. Quorum unus post mortem apertus, vasa spermatica utriusque sexus gerere inventus est. Quatuor eorum differentiæ sunt. Nasamoni gens sic dicta, inter quos plures Hermaphrodyti, annonam regiam custodiunt. Sub pœna capitali jubentur sexum, quem elegerint conservare. Per quem jurent. Projecti in flumina, & mare. Filia ab horum aliquo stuprata. Horum sterilitas per miraculum correcta. Descriptio poëtica Salmacis, quæ de Hermaphrodyto est. 109.

De PRODIGIIS.

Cœli lingua dicuntur; imo Dei: quæ orbem terrarum ad emendationem vitæ provocant, præcipuè magnates, & Principes. Inter hæc primum locum Cometæ obtinent, quæ plura portendunt. 110.

Caput Romæ in cavandis urbis fundamentis repertum, unde templo Jovis Capitolini, & Capitolio nomen datum. 111.

Cometæ horribiles sæpius, & pluribus annis visi. *ibid.*

Statuæ de Cœlo lapsæ. *ibid.*

COMPENDIUM MIRABILIUM.

Cum hujuscemodi mirabilia quotidie plurima accidant, & acciderint jam ante, hæc materia in latum se extenderet. Nihilominus, qua possum brevitate maxima utar. Inprimis capilli memorantur una nocte adolescenti ad mortem condemnati incanuisse, totumque deformatum esse. Infantes deinde sic nati. Albani idcirco sic nominati: cur eorum maxima pars sic nascatur. Cani ob potatum vitriolum oborti. Monacha rursum juvenescens. Fæmina visa cum barba hirsuta, & nigra circa genas, & in vultu. Rursum alia barba mulieris ad duas spithamas longa circa mentum. Visus acutissimus. Callicrates ex ebore formicas minutissimas fabricabat. Oculi bina pupilla, spirantes halitum venenatum. Quidam de nocte legens epistolas, sine subsidio candelæ vel luminis. 112.

Sympathia & Antipathia hominum cum bestiis. *ibid.*

Cæcitas. Operationes incredibiles, quas cæci operati sunt: Statuarius cæcus. Quidam ex vulnere frontis, visum recuperat. 113.

Auditus. Fragor & tumultus belli de longinquo auditus. Sonus tympanorum, buccinarum, & cytharæ ingerunt timorem. Violinum quendam ad urinandum commovet. *ibid.*

Filius Crœsi, adhuc infans in quodam prælio distinctè loquitur. In eadem materia plures recensentur, qui muti cum essent, loquelam recuperarunt: econtra bene loquentes obmutescunt. *ibid.*

Dentes: Hercules tres dentium ordines habebat. Alia præter hæc Exempla. *ibid.*

Odoratus. Pater Dominicanus ad odorem rosarum in deliquium animi cadens: Miles ad odorem rutæ. Odoratus medicinæ eandem operationem & effectum consequitur, quem ipsa medicina sumpta consequi consuevit. Corpus Alexandri quandoque suavissimum odorem spirabat. *ibid.*

Gustus. Quidam à piscium esca abhorrentes

rentes, quidam à carnis, lactis, & aliorum. Abstemii, & hujusmodi alia 114

Morsus Serpentium sanatus solo hominum contactu. Pyrrhus pollice pedis lienosos tangens curabat, post combustionem cadaveris hic pollex integer visus est. Lac exiens de venis. Pater lactans filium. Ossa sine medulla. *ibid.*

Homo inventus post mortem sine medulla, fortissimus erat in lucta & ludis gladiatoriis, & agone, dum viveret. *ibid.*

Risus portentosus. Rursum alii nunquam visi ridere: alii nimio risu mortui. 114

Fœminæ stupendæ memoriæ. Sacra scriptura memoriæ data, & in versus translata à pastore quodam. Memoria felicissima Cyri, Mithridatis, & Senecæ. Centum conclusiones uno die defensæ: Authores hujus rei mentionem facientes. 115

Feris objecti, & salvati. 115

Pyrrhus Æacides quomodo regnum recuperârit. *ibid.*

Dies natales portentosi, memoria & notatu digni. *ibid.*

Mirabilia circa robur corporis. Unde memoria Davidis est: Hominis item Asiatici, quorundam Suecorum, & Gothorum, De Huberto Cucce, & aliis. *ibid.*

Fortitudo animi: in hac mirabilem se exhibuit Leæna meretrix, Anaxarchus, Tiramenes, Dio, Epicurus, & alii multi. *ibid.*

Reliqua item mirabilia ex Scripturis sacris, ex Solino, Alberto Magno, S. Augustino, Fulgoso, & aliis, ubi notantur varia accidentia, fol. 116

Agilitas, vel levitas: Homo positus pro scopo, & effugiens agilitate jaculantium tela, & saxa. Agiles in Cursu. Habitatores maris. Impavidi ad fortunæ sinistræ ictus. Abstemii, qui nunquam vinum gustarunt, alii qui nunquam sitim passi: qui item semper jejuni. Quanto tempore inediam pati quis possit. Homo plebejus omnis generis non comestibilia degluticns. *ibid.*

Affectus humani, vel symptomata mirabilia. Embryo in utero retentus viginti annis. Uterus in duritiem petræ conversus, ponderans septem libras. Homo sine foramine vesicæ. Vomens excrementa. Puella contracta mirabiliter. *ibid.*

Matrimonia. Fœmina vigesies, bisque conjugata: Et vir item, qui viginti conjugia contraxerat. *ibid.*

Mortui reviviscentes. Quorum quidam in rogo revixit: alius ad sepulchrum portatus restitutus est, portans domum feretrum suum. Rursum alius resurgens mirabiliter. 118

Mortui ex nimia lætitia, & nimio dolore, alii ex timore: alii item resuscitati. *ibid.*

Georgius de Epiro ex utero matris egressus, cum illa ad sepulchrum portaretur. Epimenides dormiens annis quinquaginta septem. Gemelli uno tempore nati, uno moriuntur. Fœmina pariens filios tercentum sexaginta. *ibid.*

Gratitudo observata in aspide ubi admirabilis casus recensetur. *ibid.*

Mirabilia in somno. Quidam dormientes operabantur, & loquebantur plena intellectu. Hinc quidam somnians prædixit mortem Joannis secundi summi Pontificis. 119

Fœmina in pariendo strepitum maximum faciens, quasi exploso sclopeto. De qua item flamma exiit, comburens vestimenta, quæ circa eam erant. *ibid.*

COMPENDIUM NUMISMATUM.

Monetæ ad quem finem adinventæ sint. Earum studium quàm utile sit, & ad quot professiones: Quot in illis simulacra, inscriptiones, lemmata, modi, instrumenta, & alia observentur. 52

Scriptores vel Authores, qui de his tradiderunt. *ibid.*

Quatuor anni tempora per quatuor infantes, tres nudos, uno vestito, cum quatuor coronis repræsentantur. 53

Juvenis alio vestimentorum apparatu spectabilis Apollinem indicat, prout contra Marsiam victor evasit. *ibid.*

Adolescens super humeros suos arietem portans significatum Mercurii est. *ibid.*

Vir manu gestans baculum, circumdatum serpente, cum bubone ad pedes, imago est Æsculapii. Idem significatur per imaginem mulieris tractantis serpentem. *ibid.*

Superbia Domitiani, qui divinos cultus exc-

exegit, significabatur in effigie hominis venerandi, qui tres fœminas ante se genuflexas intubeatur. *ibid.*

Sacerdos sacrificans demonstrabatur per quendam vestitum toga, qui manum super caput Tauri collocabat. *ibid.*

In eadem positura tres homines apparentes, indicabant Imperatorem & Consulem sacrificantem. *ibid.*

Mars Propugnator significabatur per quempiam, qui hastam tenet, in actu procedentis. Cum totus in armis appareret, Martem Ultorem indicabat: *ibid.*

Cum clavam regeret, vicinus victoriæ, Martem Victorem. *ibid.*

In homine qui sceptum tenet, coopertus casside, Imago Honoris exprimitur. *ibid.*

Vir qui dextra hastam, sinistra Mundum regit, Deum figurabat. *ibid.*

Cum præmemoratum simulacrum circa pedes suos Captivum haberet, Imperatorem Triumphantem declarabat. Videantur de hoc plura fol. *eod.*

Italia in libertatem vindicata figuratur per virum, qui fœminæ genuflexæ dextram porrigit, & qui manu mundum regit. 54

Binæ mulieres, quarum una militem coronat, altera gubernaculum Navigii tenet, & Cornucopiæ, cum viro, qui se in hastam inclinat, Idea fortunæ sunt, & victoriæ. *ibid.*

Homo qui dextra hastam gerit, qui videatur de pulpito perorare velle, imago est fidei. *ibid.*

Rex Daciæ ab Imperatore devictus repræsentabatur in Dario victo ab Alexandro Magno. *ibid.*

Mars simul & Neptunus exprimuntur in figura hominis unius insidentis equo, cum hasta & flagello. *ibid.*

Neptunus sculpebatur ut homo nudus, cum Casside quam gerebat in capite, equitans, & pannum super humeros gerens, qui vento agitabatur, cum telo uno in dextra, duobus in sinistra. *ibid.*

Homo insidens equo cum telo in sinistra, cui stella super caput est, Imago Castoris est. Rursum alius telum jaciens in monstrum quoddam, indicat Perseum Victorem Chimæræ. *ibid.*

Homo armatus, equo insidens, quem præcedit alius & ipse armatus, sed pedes, signum erat expeditionis Imperialis. *ibid.*

Alius item in eadem positura, sed qui hasta videatur alterum ferire, qui humi jacet, Victoriam Imperialem denotat. *ibid.*

Homo pedestris, qui cum insignibus militaribus equitem præcedebat, indicium erat Imperatoris, aut Ducis triumphantis. *ibid.*

Vir dextra fulmen gerens, sinistra aquilam, cum parvulo altari, & stella, Jovem indicat, cui sacrificabatur. Jupiter victor exprimebatur in homine seminudo, qui in fastigio hastæ suæ Victoriam regebat. Utque eum Custodem exprimerent, apparebat homo cum fulmine in dextra, hastam gerens in sinistra. Demonstrabatur item nudus, stans in actu vibrantis dextra sua fulmen, interim sinistra avem tenebat; hæc figura Jovis Ultoris erat. Jupiter Servator Manum sinistram versus cœlum elevabat, dextra fulmen gubernans. Videatur & alia figura fol. *eod.*

Cum Jovem Propugnatorem præsentaturi essent, præmemoratam figuram exponebant, sed hastam gerentem in dextra, fulmen in sinistra. Jovem statorem, cum vestimento pendente ab humero sinistro, tenentem globum orbis cum imagine Victoriæ, & Aquila. 55

Hæc omnia attributa Dei sunt. *ibid.*

Homo armatus tridente, regens sinistrâ mundum, Neptunum exprimit. *ibid.*

Videatur ejusdem imago alia. *ibid.*

Imago Victoriæ alatæ, portantis dextra coronam, altera palmam, Victoriam navalem indicat. *ibid.*

Duo homines nudi, quorum unus clavæ innititur, alter caduceum tenet, Herculem & Mercurium exprimunt. *ibid.*

Per eosdem intelligebatur fortitudo, & sapientia. *ibid.*

Homo coronatus, circumdatus diademate aureo, eodemque scintillante, & radiante, qui hominem captivum ad pedes suos, intuetur, ortum solis exprimit. *ibid.*

Genius figurabatur in adolescentulo nudo, qui dextra pateram, sinistrâ cornucopiæ gerebat. *ibid.*

Honor verò per hominem seminudum, qui dextrâ hastam portabat, cornucopiæ sinistra, cui caput coopertum erat casside. *ibid.*

In quodam Numismate apparet homo portans senem, sinistra tenens mulierem casside tectam, & hasta armatam, per quæ Æneæ pietas figurabatur. *ibid.*

Imperator Victoriosus, per quendam curru sublimem repræsentabatur, quem Elephanti trahebant; Erat autem redimitus lauro, aquilam gerens in sinistra.

Su-

Super hanc particularitatem aliæ figuræ cernantur, in eodem loco expressæ. 56

Abundantia procurata per Principem, in homine exhibetur, qui in manibus Imaginem mulieris tenet, gestantis libellum, & cornucopiæ sicut & figura Navis, cum cophino cooperto spicis. *ibid.*

Sculpebatur imago Martis, in figura hominis curru vecti, & armati flagello. *ibid.*

Homa insidens Delphino, originem Tarenti indicat. *ibid.*

Homo stans, qui manum præbet mulieri supplicanti, Rempublicam insinuat vindicatam à Monarcha, qui eam subegit. *ibid.*

Captivitas Judææ demonstrata est in homine pedite, gerente arma in tergo: ad cujus pedes mœsta fæmina procumbebat. *ibid.*

Homo intuens in avem, eum indicat, qui futura prospicere desiderat. *ibid.*

Homo sinistrâ suâ hastæ innixus, qui dextram porrigit, dimissis digitis, cum literis *Restitutor*: Restitutionem Urbium, aliorumque locorum indicat. Videantur de his fusiora fol. *ibid.*

Homo dextram suam alterius dextræ conjungens, præsente fæmina armata, demonstrat Dominium translatum consentiente Publico. *ibid.*

Genuflexus, qui dextram suam dextræ Imperatoris jungit, indicat provinciæ totius congratulationem, cum ad thronum Imperialem elevatus est. *ibid.*

Concordia Principum figuratur in hominibus duobus, qui dextras sibi porrigunt: & siquidem togatus illic fuerit, cum milite, demonstrat literas cum armis unionem fecisse. *ibid.*

Homo extensa dextra, sinistra portans oblatum suum ad altare, fidem declarat; sicut in homine manus suas ad cœlum levante pietas intelligitur. *ibid.*

Consuetudo & utilitas monetarum commercia promovet. Status mundi depravatus ex quo inter aurum, argentum & alia metalla versatur. Raræ sunt Monetæ aureæ, aut argenteæ, quæ Imperatores repræsentant. 57

Principes, & Imperatores in monetis insculpti. *ibid.*

De raritate monetarum plura in medium afferuntur. *ibid.*

Reverentia quæ Principi debetur, quamvis absenti repræsentabatur in duabus sedibus, stantibus in senatu, vel Consilio, in quarum una simulacrum Imperatoris vel absentis, vel jam fato functi erat. *ibid.*

Figura hominis, quæ manum serpenti porrigit, cum interim super columnam simulacrum hominis stantis erigitur, qui circumdatus est lauro plantata in terra, cum his verbis: *Salus Augusti*: Salutem publicam indicat, quam Imperator ille dedit. *ibid.*

Figura abundantiæ, cum Cornucopiæ in manu, sedentis, auc verò supra sedem antiquam positæ, habentis sceptrum in manu, securitatem Augusti indicabat. *ibid.*

Personæ quatuor, cum apparatu & instrumentis suis, liberalitatem Imperatoriam designant. Sicut quatuor item homines sedentes, qui se invicem intuentur signum felicitatis sunt. *ibid.*

Numisma in quo sedes cernitur, similis Cathedræ, in medio ornamenti alterius, quod à personis plurimis tenebatur: inter quos Prælati erant, mythrati, & alii cum palmis in manibus, cujus superior pars per Angelos regitur, subtus hæc altare est, cum cruce: quibus omnibus Petri Cathedræ repræsentabatur. Quæ moneta sub Alexandro septimo p. m. Romæ excusa fuit. 58

COMPENDIUM STATUARUM.

Similitudinem omninò adæquatam statuæ cum simulacris habent. Ejusdem primus Author DEUS. Sagax inventio. Præmium Virtutis est. Ejus definitio: Primus Inventor. Insignes Artifices, qui postea extiterunt. Potissimum erectæ sunt Poëtis, Philosophis, Legislatoribus, fæminis. 72 Demetrius Phalereus earum habuit tercentum & sexaginta. Erigebantur numinibus, & Virtuti. Venus eas in antris habuit: præcipuè in figura mulieris formosæ. Manasses statuam sculpi fecit quinque capitum: prætendendo plures oculos se habere Prophetâ Isaiâ quem medium secavit. Statua Jani biceps erecta. Priamus statuam erexit tribus oculis in posteriore capitis parte. Statua Marci Aurelii dextram resupinam porrigebat, digitis disjunctis, pollice

lice deorſum verſus inclinato. Statua Livii erecta ſuper portam Prætorii Patavienſis, tenens indicem ſuperos. Sardanapali ſtatua in Tarſis, videbatur palmam palma percutere. 73

JANUS.

Indicabatur ſtatua truncâ manibus, & pedibus. ibid.

MERCURIUS.

In homine ſine manibus, & pedibus exhibebatur *Mercurius*. 74

Statua ornata veſtimento barbaro, quæ videbatur digitis ſupra caput ludere, effæminatos & molles figurabat. ibid.

UNIO.

Monſtrabatur figura hominis, quæ dextrâ ſuâ faſces geſtabat, ſiniſtra ſic compoſita ut digitus minimus, quaſi in circulum contortus, medium palmæ manus contingeret. ibid.

HERMANSAL.

Aggregatum erat rerum complurium. Videbatur illic homo armatus, qui dextra vexillum militare regebat, cum effigie roſæ, in ſiniſtra libram: pectore inermis erat, in ſcuto ſuo leonem inſculptum præſeferens, & urſum eidem vicinum. ibid.

Statuæ erectæ ſunt Seſtori Regi Ægypti; Mutio item Scævolæ, Horatio, Curtio, Pericli, (hujus ſtatuæ pileo tectæ erant, ne deformitas Capitis appareret, quod nimia longitudine eminebat) Joſepho item Hebræo, ante hunc Numæ, Platoni, Ariſtoteli, Phocioni, Cononi, Evagoræ, & aliis, qui videri poterunt fol. 75

Roma ob multitudinem ſtatuarum dicebatur habere incolas ſaxeos. ibid.

Videantur in Epilogo grandes ſtatuæ in domibus, & Hortis, Principum, & Cardinalium & aliorum Romanorum; quas hic cum omni brevitate poſſibili deſcribemus, quamvis & in ipſo volumine non niſi cum brevitate deſcriptæ ſint. ibid.

Alexander Magnus inſidens Bucephalo, opus Praxitelis, ante veſtibulum Cardinalis Ferrerii. ibid.

Paſquinus præ foribus Cardinalis Caraffæ. ibid.

Apollo in horto magni ducis Thuſciæ. ibid.

Adonidis ſtatua, cum apro, qui eum invadit, in domo Epiſcopi Aquinatis. ibid.

Atrei in palatio Farneſienſi. ibid.

Una Amazonum, in villa Julii Tertii Pont. Max. ibid.

Agrippinæ, in horto Borghenſi. ibid.

Bacchus in horto Cutacino. ibid.

Bellona in palatio Borghenſi. ibid.

Ceres, una in Capitolio, & altera in villa Julii Tertii Pontificis Maximi, & alia item in horto Cardinalis Ferrarienſis. ibid.

Cupido in Muſæo Garimberti. ibid.

Caſtor & Pollux in ædibus Co: Fabii Baverii. 76

Julius Cæſar in Capitolio. ibid.

Alia item non diſſimilis in horto Cardinalis Cæſii. ibid.

Statua Conſulis cujuſdam in Horto Cardinalis Ferrarienſis. ibid.

Cleopatra in horto, qui Belvedere dicitur. ibid.

Faunus in horto Cardinalis Borgheſii. ibid.

Flora in Farneſiano. ibid.

Ganymedes in Florentino. ibid.

Hercules diverſimode cernitur. Ex ære in Capitolio eſt: Ex marmore in horto Cardinalis Carpegnæ. Junctus alii ſimulacro incognito, in horto Cardinalis Ferrarienſis. Stans in actu dimicantis cum leone, in horto Thuſcano. Idem monſtratur in Muſæo Garimberti, in villa Julii Tertii Summi Pontificis, & in Palatio Farneſienſi. ibid.

Statua Laceontis monſtratur in horto Pontificio. Statua Ledæ in Villa Borghenſi: Memnoſynes in Capitolio; Illic item ſunt Marci Aurelii, & Antonii Auguſti. ibid.

Statuæ item flaminibus dedicatæ ſunt. Statua Nili in horto Vaticano cernitur, alia in horto Cardinalis Cæſii. ibid.

Natura, & Terra in Muſæo Garimberti. Nympha in horto Carpegnæ. Paſtor, & Pſyche in villa Julii Tertii Summi Pontificis. Pomona villam Borgheſienſem adornat. Rex Parthorum terribilis magnitudinis in palatio Farneſienſi cernitur. Alius item in petra nigra in palatio Cæſio. Statua ex porphyro, cujus caput, brachia, & pedes ærei ſunt, repræſentat Nabuchodonoſor, in villa Julii Tertii jam præfati. Alia item Sabinæ cujuſdam, in ædibus Capranicis. Alia in palatio Farneſienſi. Alia in ædibus Epiſcopi Aquinenſis. Alia Sileni in villa Borghenſi. Sibylla habens libros Sibyllinos in manu, & Satyrus docens puerum, in ædibus Cæſiis. Statua Margaritæ Auſtriacæ in ædibus Hieronymi de Cupis: Item ſtatua Tyberis in horto Vaticano: Item fluminis Tygridis in Capitolio: Thaliæ & Tyri in Horto Carpegnano. ibid.

Dea Veſtalis in horto præmemorati Julii Tertii: Zeti & Amphionis, qui ſe in fon-

…ntem præcipitant: Dirces ligatæ ad Cornua Tauri, in horto Farnesiano. *ibid.*

HEROES IN ROMA ANTIQUA.

…tum Herculis in Foro Boario, consecrata Evandro, Janus Bifrons, erectus à Numa. M. Antonius & Lucius Verus, ante Lateranum. Cæsar equum insidens, in foro ante Templum Veneris Genitricis. Domitianus in statua aurea in foro, subtus quam Rhenus præterfluit. Constantinus Magnus, & Silla ambo ex auro. Q. Marcius Castor & Pollux in foro. Ceres Dea erecta à Sp. Cassio. *ibid.*

Græci statuas nudas formabant, Romani vestitas. *ibid.*

Romulus & Camillus sine habitu ante templum Castoris. *ibid.*

M. Actius Nævius, & Marcus Tremellius ambo ex ære, erectæ à Tarquinio. 77

Horatius Cocles, Mutius, & Clœlia positæ in Comitio. *ibid.*

Actius Poëta in Templo Camœnarum sibi ipsi statuam erexit. *ibid.*

Scipio & Ennius ad Portam Capenam. *ibid.*

Junius Brutus gladium tenens, erectus à Romanis, cum literis aureis ad pedes. M. Æmilius Lepidus, vestitus toga, cum Diplomate in manu, in Capitolio. *ibid.*

Lucius Scipio vestitus chlamyde, & crepidatus. *ibid.*

Sylla positus à M. Tullio. *ibid.*

Ante Rostra quatuor legatorum, qui à Laërte Rege Virentorum occisi sunt. *ib.*

Statua Concordiæ Q. Martii, collocata in Templo publico. *ibid.*

Cæsar Augustus in fastigio Capitolii. *ibid.*

Trajanus & Antoninus Pius supra columnam erecti, à Coclea. *ibid.*

Opus ex Porphyro, erectum ab Alexandro Severo in ejusdem Palatio. *ibid.*

Item statuæ quædam sine capite, quibus tamen alia capita substituta sunt. *ibid.*

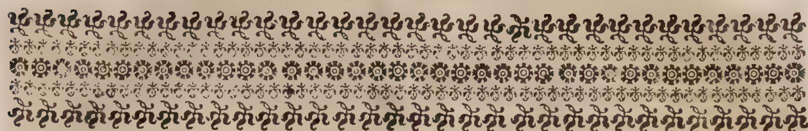
DE HO-

DE HOMINE INDIVISO, *ET* INTEGRO:

CUM SERIE CAPITULO-RUM PRÆCEDENTIUM, QUIBUS MAJOR COPIA ACCESSIT:

CUM ADDITIONIBUS ET TABULIS:

LIBER SECUNDUS.

MIRACULUM ANIMATUM,

Hoc est:

DE DIGNITATE HOMINIS·

DISCURSUS PROOEMIALIS, RECITATUS IN PUBLICO.

Umana mens (Auditores Benevoli) de æthereo spiritu participans, usque adeo in sublime se elevat, ut tanquam ardea super nubes volando, in operibus suis, ipsum adeo universitatis æmulari opificem non vereatur etiam in iis, quæ elegantissima de artifici manu ejus fabricata sunt. Hæc virtus à primordio Creationis, homini indita, & implantata est, testificante spiritu Dei: *Hæc illum, qui primus formatus est à Deo Pater orbis terrarum, cùm solus esset creatus, custodivit, & eduxit illum à delicto suo, & dedit illi virtutem continendi omnia.*

De amplissima illa vastitate nullitatis dextra Dei, omnium opifex, purgatissimam lucis abyssum, & magnam illam mundi lampadem in firmamento cœli produxit, quæ horrores noctis propulsat, & spississimas tenebrarum caligines splendore suo promicanti illuminat. Opus tam magnificum Numa Rex, Vespasianus, & Antoninus Imperatores æmulati. hi quidem in Thermis, ille verò in Templo Vestæ nocturnis diurnisque vicibus & faces, & lumina, & ignes inextinctos nutriebant. Præmemoratæ Luci Omnipotentia Creatoris Cœlos annexuit, utroque eos Polo disterminando, confiniis suis & litoribus subjacentes aquas includens, mundumque elementarem perfeccionando in circulum suum
anf. contorquens. Ausus est inter ambitiosos Reges Persiæ Cosroas, fastuosus ille & elevatus, admirabile opus machinari, in quo non secus ac cœlestes illæ sphæræ artifici manu elaboratæ apparebant, quæ figuris suis per intelligentias fabrefactas circumgyrabantur: illic fulgura spectabantur, immixta tonitruis, illic emicantia fulgetra, cum fulminibus.

In primordiis sæculorum, & mundi primùm nascentis exordiis, arida tellus, & infrugifera adhuc, continuò virorem suum induere, luxuriare graminibus suis, ditari plantis, efflorescere omnicoloribus florum cœpit generibus, & cumulari segetibus edocta fuit. Hæc portenta secutus Hermes, non minus & ipse portentosus, in cœlo vegetabili & candore terræ, & filiorum, sylvarumque suarum varietate, omnigenûm colorum diversitate, & ordine, colles monstravit, & planities, in tam varias figuras depicta, ut vel collum columbarum, aut Iridem speciosissimam, aut arrogantes Pavonis plumas imitari viderentur.

Bina illa luminaria magna, Providentia divina, in spaciosis cœli campis collocavit, ut videlicet, non secus ac luminosa fax in magno illo mundo, vel Macrocosmo splendescerent. Spectabilis olim erat in Rhodo Insula Caretis Colossus, qui Solis dicebatur, moles immensa, quæ altitudine ad septuaginta cubitos usque pertingebat, ita ut cogitationi hominum factu impossibile videri potuerit, vastitatem tantam elevari è terra potuisse: Opus quod ducentorum talentorum pretium exuperavit, cujus membra speluncis subterraneis æquiparabantur, & lustris ferarum: erat autem diademate aureo coronatum, quod de vase ingenti flammas evomebat, ipso solo aspectu plenum majestate & magnificentia.

Volvantur supra nos, ad gubernantis Dei nutum, in immensitate gyrorum suorum, quasi ærea lege, cælestes sphæræ, & has quoque nobilis ille Syracusanorum Geometra in fragilitate transparentis vitri imitari noverat, volubiles rotas istas arte sua, quasi in carcerem detrudens. Flavescebat solis instar, & in modum purpuræ rubescebat olim pretiosum nectar in racemis suis, quod manus Zeuxis, ingeniosa & subtili arte in tela depinxerat, jucunda fallacia oculos volucrium decipiendo, quæ quasi ad consuetam escam cupidæ advolabant. Adaugeat omnipotentia divina magnificas has mundi pompas, in sublimes auras, smaragdino colore vestitas, & fructibus suis exuberantes arborum plantas: curiosa enim dextra hominis, & inventrix mens, per artificia sua, in metallo fusili, & candidis marmoribus, & suavissimis tincturis suis eadem spectacula tam in aulis Principum, quàm theatris, & templis exhibebit, naturam æmulando picturis, & sculpturis suis. *Dio Chryf. Orat. 6.*
Sic olim Persia Platanum auream Xerxis reverita est, sic Judæa vitem Herodis admirata est, nec unquam Græcia cessavit applausum dare Pygmaleontis oleæ. *Ioseph. lib. 6. De bello, Iud. Philostr. in vit. Apoll.*

Denique inter hæc mira maximè admirabilis homo ipse, tanquam Colossus aliquis elevetur: ipse enim novit, tanquam sui, statuariique sui imitator sapiens, in simulachris suis semetipsum effingere, & runcinis, scalpellisque, in facie solis miro artificio vocem hominis figurare, & articulatos accentus producere. Sic enimverò, secun-

dum Doctorem gentium, invisibilia ejus per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur, & creaturæ, si ritè considerataæ fuerint, schala sunt ad Creatorem: ad quem sic suaviter conducimur. Pari ratione adducta Græcia, & hoc fundamento divino nixa, quamvis materiali manu fabricata simulacra venerari non destitit, Minervam Phidiæ, Venerem Apellis, & Regulam Polycleti.

Ad sagacitatem tam admirabilem, & ad operationes tam exquisitas, quæ ipsam quodammodo divinitatem subintrant, reflectens magnus ille Philosophus Favorinus apud Cœlium, his verbis usus est: *Nil magnum in terris præter hominem: nil magnum in homine præter mentem & animum.* Hinc porrò Trismegistus considerando pretium tam famosum hominis, in hanc sententiam prorupit: *Animal adorandum, ac venerandum homo, miraculum magnum, divinitori quodam spiritu concitus, & coruscus scientia, in naturam Dei transit, tanquam ipse sit Deus.* Plato elevatissimus in Ideis suis, rationabilem animam tersissimum speculum appellat, *in quo divinitatis summa splendet imago*, & alibi: *Non contentus hominem simpliciter miraculum appellasse, adjecit divinum miraculum*, sic Rhodiginus refert. De hoc ipso magnus Mediolanensis Ecclesiæ Archipræsul Ambrosius inquit: *Tanta est hominis dignitas, ut dicatur homo sedere ad dexteram Dei, non Angelus.*

Lect. antiq. lib. 1. c. 38.

Ex Cœlio ut supra.

Si itaque homo operationes supranaturales operari audet, si Anima quam possidet, ad corruptionem non delabitur, edacitati mortis se subdi refugiens, si origo nostra desursum ex cælestibus derivat, si nemo nostrum est, qui ad Dei similitudinem formatus non sit, si tam ritè ordinati, si tam eleganter compositi, & intelligentia dotati sumus: si in mundo hoc elementari quidquid illic ex elementis compositum invenitur, à nostris penè nutibus dependet: si motus in nobis nullus est, nec gestus, nec ulla actio, quamvis minima, quæ majestatem, admirationem, pompam, & decorum non præseferat, quippe quod Archetypi illius summi magnum exemplare sit, quod in se omnem abyssum profunditatis, omnem immensitatem, stuporem omnem complectatur; quis neget Miraculum animatum nos esse? Quis non præfatis omnibus sine difficultate subscribat?

Hic ergo scopus est, ad quem præsens Oratio mea terminabitur: *Homo animal adorandum, miraculum miraculorum.* Nec enim nisi magnopere plausibile erit argumentum hoc, cùm è mirabilibus compositum sit, & plus quàm cætera objecta ordinaria portentosa, & stupenda ad curiositatem, & admirationem involvat.

Quapropter non hic operæ pretium ratus sum, artificio orationis emendicato, benevolæ auris implorare attentionem, cum res per semetipsam sibi eam conciliare possit, & thema ipsum illuc invitet, idque eo magis, quod quæ mirabilia sunt, & stupenda, silentium per semetipsa auditoribus imperent.

Ex anatom. Laurentii.

Zoroaster magnus ille Magus, qui nomen suum ab astris mutuatus est, raptus in profundissimam extasin, dum essentiam suam propriam prolixius, & cogitationibus altioribus contemplatus esset, non secus ac de gravi sopore evigilans, in stuporem solutus, & quasi improviso quodam accidente correptus, in hæc verba, quæ meritò Mundus admirator audiat, prorupit: *O homo audacissime, & omnia confidenter moventis naturæ decus.* Erat olim Barbarus quidam, nomine Abdala, qui interrogatus aliquando, quidnam inter creata potissimum admirabile, & portentosum arbitraretur, respondit homo non ut barbarus, sed ut vir sapiens: *Hominem unum esse, qui admirationem omnem superet.*

Cum autem de mirabilibus sermocinari spoponderim, reliquum erit, ut quid sit miraculum, & quæ ejus essentia declarem, ut proinde ad reliqua argumenta, hac schala facta progrediar. Inprimis igitur Valerius Maximus, ut mihi quidem videtur, Theologum egit, dum miraculum his verbis definiit: *Miraculum est res, quæ unde manarit, aut quâ ratione constiterit, dignoscere arduum:* quod Theologi nostri sic definiunt: *Opus superans virtutem creatam.*

Ex th... vit h... lit. M...

Omne id, quod accidit, cujus causa inveniri nequit (sicut vas electionis de gloria cælesti inquit, quam auris non audivit, nec oculus vidit, nec in cor hominis ascendit) quod omnem facultatem intellectivam exuperat, negari non potest, quin portentum, vel miraculum sit. Ad quod olim Nicodemus in præsentia Verbi Incarnati intendens, de radiis divinitatis ejus illustratus dixit: *Opera, quæ tu facis, nullus potest facere, nisi fuerit Deus cum eo.* Magna etiam revolutio mundi, quæ tum contigisse legitur, cùm summus sol justitiæ Christus ad occasum mortis properavit, ad fidem provocando Areopagitam summum Philosophum in sequentia verba impulit: *Aut Deus naturæ patitur, aut mundi machina dissolvetur.* Hinc S. Augustinus ait: *Miraculum voco, quidquid arduum, aut insolitum, supra spem, aut facultatem miranti apparet.*

Miraculum juxta mentem superiorum, in quatuor genera, aut partes dividitur: Quarum prima est, dum homo, in essentia quidem propria, supra robur suum nihilominus se elevat: altera cum res quæpiam omnem virtutem & potentiam hominis transcendit, non solum secundum substantiam, sed etiam quod de simili objecto simile factum evenire nequit: tertiò cum ultra substantiam effectus producitur, & eventus inopinatò consequitur: ultimò denique, cum nec per substantiam, nec per modum, neque per materiam, nec mediante re ulla quicquam accidit, & tale quidem quod nec dæmonum artificio fieri possit, sed solius Dei potentia, & opere. Supposita igitur hac doctrina, reliquum mihi erit, ut ex fundamentis his elucidem, qualiter hominem dicamus esse: *miraculum magnum, admirandum miraculum Dei.* Miraculum omninò maximum est homo inter omnia ea, quæ de officina summi opificis prodierunt (nemo est qui negare audeat) inquit Philo. Quid est homo? *Homo est, quis cognovit eum?* Sic divina Sapientia attestatur: supra quod magnus ille Claravallensis Abbas sic ait: *Superexcellentiam ejus quis enarrabit?* Cujus anima splendore tota coruscans, incorporea, æterna, luminosa, & dignitate elevata; quæ tamen cum tam nobilis sit, non nisi corpus inhabitat, ponderosum, & onerosum, omni oppressioni subjectum. Una itaque substantia hominis ad occasum mortis præcipitat, altera vegeta, & vivaci spiritu suo, ad æthereas anhelare sphæras non cessat. Atque hoc ænygma, inquit Rhodiginus, illi alteri æquiparandum, quod sphynx olim prætereuntibus proponebat: *Hoc significasse videtur, ænygma magicum, quo dicitur res undique lucida, & res undique obscura: .... mens siqui-*

De C... mun... 17. ... vil.

ſiquidem eſt lumine plena, irrationalis anima prorſus vacua. In meditullio eſt, ac veluti collimitio rationalis natura: Ideoque: *Superexcellentiam ejus quis enarrabit?*

Quis enimvero dixerit fabricam hac humana digniorem eſſe, quippe quod intellectu ornatus eſt homo, ratione dotatus, omne objectum creatum poſt ſe relinquens: ſociatur cœlis, communicat cum Deo, formatus, & compoſitus ad imaginem & ſimilitudinem ejus? Quanta hæc fabrica eſt, quæ ſimplicitate animæ ſuæ Trinitatis unitatem exprimit, potentiarum ſuarum trinitate, perſonarum diverſitatem demonſtrat? Non poſſum quin ſæpius memori mente recolam id quod Archipræſul Mediolanenſis inquit, de pulchritudine animæ ad formoſitatem corporis deſcendendo: qui quamvis aliquanto prolixior ſit, non minus tamen elegantiſſimum & penè divinum eſt, quod refert: *Fabricam ipſam humani corporis ſi quis conſiderare velit, nil poterit in terra judicare pretioſius. Eſt enim homo ſtatura celſus, vultu decorus, cæſarie comptus: non autem cæterorum more curvatus animalium, ſed ipſo naturæ jure ſublimis, qui in cœlum libero obtutu, nulla captivæ ſervitute cervicis oppreſſus in terram, ſed tanquam propriæ conſcius ſublimitatis, ſui authoris teſtis locuples.*

Conſiderando Protagoras illic apud Seſtum Empyricum, conſtitutionem hominis, eum rerum omnium Magiſtrum appellavit. Quod ſi idipſum pro merito, & ſecundum partium enumerationem, ſecundum circumſtantias, & figuras ob oculos ponere ſtatueremus, nec pennæ Stoicorum, nec Oratorum facundia, nec Poëtarum miræ inventiones ſufficerent, ad ſolum principium ritè exprimendum: unde, ut cum Chryſoſtomo loquar, tantundem eſſet, ac emetiri immenſitatem velle Oceani, perdere non recreare mentem: itaque repetiiſſe illud S. Ambroſii juvat: Quod Deus formando hominem, non eum, ſicut Angelos, in congerie cœlorum produxit; ſed volens quod pretioſiſſimum & perfectiſſimum eſſet, epilogare, ut ita dixerim, propriis adeò manibus ſuis, prima ejus rudimenta, & lineamenta depinxit, & figuravit: in propria eum forma compoſuit, non cum Prometheo facem à ſole mutuatus, ad infundendum ſpiritum vitæ, ſed cum multò felicius Memnone, inſufflatu radiorum ſuorum ad diſtinctionem loquelæ animavit.

Voluit Sapientia altiſſima ultimum creationis ſuæ opus eſſe hominem, ut indicaret, eum cœli & terræ Horizontem eſſe, temporum, & ipſius æternitatis confinem, imò metam operationum Dei: ſic referente Scriptura, quod terminata magnifica illa Creaturarum ſuarum creatione, in productione hominis, tandem requieverit: Idque feciſſe mihi videtur, ne homo propter quem omnia, in ullius rei indigentia eſſet. Poterat utique pro libitu ſuo creaturis uti, ſed potiſſimum ei adjumentum (quis neget?) ex Sole provenit, Sole inquam creato, qui gyganteis pedibus, per vaſtiſſimum Zodiaci circulum infatigabiliter means, oculo lucidiſſimo & ignito, omnia ad utilitatem illius perluſtrat: Diffundit præter hæc in immenſitate illa firmamenti, & campis cæruleis argentum ſuum Luna, aſpergens aquas in fluminibus, & mari. Flammeſcunt auro ſuo ſtellæ, quæ præmemoratis ſyderibus junctæ in reconditis montium viſceribus, in abſtruſis camporum penetralibus, auri, & cæterorum theſaurorum venas progenerant. Auroræ lux quotidianis fulgoribus fornices cœli percellit, de urnis ſuis & rorem, & roſas diſtillans, & diſſeminans, nec diſcedit niſi voluminibus ſplendorum poſt ſe relictis: pro homine diurna, & nocturna tempora vicibus ſuis ſe amplectuntur, ordinatiſque periodis ſuis volvuntur anni tempora, & intelligentias fatigant. Inter hæc homo non ſecus ac Monarcha quidam, officium univerſorum, & vices portare ſolus debebat; atque idcircò ab Altiſſimo tam amplum, vaſtumque ei imperium datum: *Dominamini piſcibus maris, volatilibus cœli, & beſtiis univerſæ terræ.*

Ex una parte de eo S. Ambroſius inquit: *Ideo noviſſimus venit in mundum, tanquam creaturarum gubernator, quaſi totius ſumma operis, quaſi cauſa mundi, propter quem facta ſunt omnia, tanquam habitator elementorum:* Ex altera parte Baſilius Magnus Seleuciæ Epiſcopus: *Vidit hominem immortali manu editum, & Dei digito ex tempore perfectum, abſolutumque ſimulacrum: vidit ſimul fictum, ſimul Regem factum: nam præſit, inquit, piſcibus maris.* Hæc eſt ſententia Davidica: *Omnia ſubjeciſti ſub pedibus ejus.* Si enim ſic ſtabiliri oportuit hominem, ut per viam ſublimem ejus compoſitio ad dominium univerſitatis reſpiceret, congruum erat (ut patet) ejus creationem ad ultimum differri, ut ab omnibus creatis agnoſceretur: *Animal admirandum, venerandum miraculum miraculorum Dei.* Porrò quàm admirabile eſt, ſi orbis terrarum tantæ amplitudinis, tantæ abundantiæ, tam fœcundus, in inventionibus tam ſublimis, de quo Regius Cantor: *In adinventionibus manuum tuarum exercebar*, ubi Tigurina ſic legit: *admirabar:* Orbis terrarum, inquam, tam copioſus divitiis, tam plenus animantibus, cum tanta ſymmetria efformatus, in agris ſuis tam uber, in commerciis tam frequens, ſupra quem ingens illa cœlorum aula, vel cortina, auratis fibulis, ut ita dixerim, ſe aperit, & reſplendet: Hic ergo orbis, quamvis ſub ſe hominem continere videatur, hujus tamen tam excelſi ſimulachri, etiam nolens, non niſi baſis eſt, & columnæ tam excellentis ſuſtentaculum; non aliter ac immenſa altitudo montis Olympi, in quo olim magnifica apparebat Jovis fulminantis effigies, opere ſemper memorabili, & mirabili Phydiæ: *Vidit ſimul Regem factum.*

In Ep. 35. ad Her.

Prodigioſum eſt, quod famoſus ille Stagirita recenſet, vidiſſe ſe in diebus ſuis, contra conſuetudinem naturæ, & ſubſtantiæ, & ſubjecti, & materiæ, ea tempeſtate qua Perſarum Rex cum Græcis prælio congrediebatur, in medio firmamenti globum igneum apparentem, neſcio an idcirco factum, ut fervor bellantium accenderetur, an verò ad incutiendum terrorem. Hinc eſt quod Seneca inquit, Authorem ſuum citans: *Vidimus non ſemel flammam ignis pilæ ſpecie, quæ tamen ipſo curſu conſumpta eſt.* Cum hac ego flamma, quaſi rapido volatu ad conſiderandas animæ qualitates feror; ad lucidam nimirum, & activam levitatem, quà non evaneſcit, ſed ſurſum lata, nubes ipſas transvolat, ſiquidem ponderis hujus terreſtris nodos, quibus à volatu deprimitur, tandem diſſolverit. Jam à Paganis ipſis anima noſtra ignis dicebatur: & præter mythologica Poëtarum commenta, qui Prometheum ſolares radios furto ſurripuiſſe, ad tantoperè decantatum Epimethum ſuum informandum confinxerunt, non

minus & ipse Fabius gravis Orator inquiebat : *Animam flammei vigoris impetum, perennitatemque non ex nostro igne sumentem, sed quo sydera volant, in qua sacri torquentur axes, inde venire: & quoties humani corporis carcerem effregerit, exoneratam membris mortalibus, levique se igne lustraverit, petere sedes, & astra.*

Ex Causin, Symb.

Hinc sapienter Ægyptii hujus rei expressionem Hieroglyphicam sculpisse leguntur, vulturem nimirum, natura ignea provisum, plus quam omne volatile (si aquilam exceperis) pupillæ oculorum acutissimæ: Hinc Martianus quoque septem Planetas introducit, omnes adeo in sinum animæ sibi cognatæ influentes, quippe quæ & ipsa calore & luce plena est. Ejusdem sententiæ erant Aristophanes & Horus, unde eam in inclinationibus suis his siderum influxionibus subjectam tradiderunt. Huc respiciunt verba Comici Prudentii: *Oris opus, vigor Igneolus.* Tertullianus ad declarandam hanc veritatem, sub velamine colorum qui lucidi sint, & aërei, animam repræsentat: sicut & Cæsar Junior, qui eam deformavit, dum in vase sphærico clarissima luce transfuso, & adimpleto constitere eam fecit. Sensatius, & securiori doctrina locutus Philo, sic habet: *Expressum hoc beatæ naturæ simulacrum, decerptam à Deo particulam, divinitatis radiationem.*

Symbolicam figuram fuisse dixerim faces illas diurnas quidem, sed portentosas, quæ olim Cæsaris Augusti temporibus visæ fuerunt, cum in urbem Apolloniam Triumphator introiret (sicut præmemoratus Author refert) quasi verò ad decantandas tanti Principis glorias terreni applausus non suffecerint, ita ut cælestia quoque in subsidium venire opportuerit. Unde Ethicus inquit: *Nostra quoque ætas vidit diurnas faces, aliàs ab Oriente in Occidentem versas, alias ab Occasu ad ortum.* Eadem pene contigisse legimus in Conflictu Cæsaris cum Pompejo; de Cæsareo enim campo improvisus ignis exortus, harum partium se faustum Fecialem, inimico autem fatalem præbuit, in cujus castra provolans sine alio attractu, eo usque circumgyratus fuit, donec illuc rediit, unde primum ex improviso prodierat. Vero itaque similia æstimari possunt quæ de Pericle, de Tyberio, & Theodorico recensentur: de quorum capite, vultu, ore, & membris exiisse flammæ memorantur, eluxisse scintillæ, & exu[?] rexisse ebullientes fumi, & vapores: Si Rhodigino tamen, & Plutarcho fides adhibenda.

Lib. 8. c. 6.

Stupenda, & inaudita erant prodigia illa, quippe quæ naturam omnem, & substantiam humanam excedebant. Sed quæ nunc de eodem Seneca relaturus sum, Auditores, omnem penè fidem & omne miraculum exuperare videri poterunt. In liquidis olim Pelagi campis contigit, ut procul intorta ignium mille volumina elevarentur, atque exinde se sensim rupes modica protulerit, quæ non multo temporis spatio in superbissimum & elevatissimum mortem excrevit, unde posthæc Insula spaciosa admodum prominuit. Sic enimvero novus mons Aethneus, aut Vesuvius dilatari cœpit in aquis. Spumabant horridi fluctus; nescio an ex dolore, quod humentem sinum suum sibi dilacerari fremebant fulmina quoque nova experti: an verò sic jubente hilaritate, eo quod enatis montibus, & Insulis, solitudines suas madidas, populatas, & frequentatas viderunt: aut verò etiam id factum dixeris, quod per æmulationem invicem concertando fluxibili humore suo undæ, noviter ortæ Civitatis muros osculari, & fundamenta lambere contendebant; in natalitiis ejus, argentea ei involucra, & infantiles pannos mutuando. Videbatur ipsum adeo cælum ad Neo-partum hunc jubilare, dum certatim, quasi hilari lusu, ubique focus colluceret, & scintillantes flammæ discurrerent: non secus ac in urbibus pro communi testificatione lætitiæ funambulones, & histrionum omne genus, per fora publica spectantur: sic flammæ præfatæ, miris compositionibus circumquaque volitabant. Hinc Author ait: *Prodibat ignis non continuus, sed ex intervallis emicans, fulminum more.* Nisi forte alius quisquam, moralitate alia ductus, auspicari potuisset, Jovem in cælesti regno suo, Neptunum fratrem suum veritum, qui more Enceladi, aut Typhoei gigantum, erectis montium culminibus, rursum throno suo se expellere niteretur, atque ita arrepto fulmine, & imperioso trisulco suo ad defensionem sui exarsisse. Nec verò opus illud prius terminatum fuit, quam dum condensata & vaporosa caligine cuncta operirentur: eorum more, qui opus aliquod elaborando, quod luci deinceps exponendum sit, illud prius linteamine contegunt, ne imperfectio intuentium oculos lædat, & ut prima rudimenta operantis lateant: Sed propediem flammarum energia, tenebrosum illud Chaos dissipatum, vel cortina illa remota fuit, & prodigiosa machina palam apparuit.

Verumne sit, an commento simile, quod hic relatum est, stet fides penes Authorem. Ego verò qualicunque huic facto inhærens, in admirabili hoc naturæ prodigio, conditiones, & qualitates præmemoratas perpendendo, non sum veritus asserere, symbolum illud, & figuram esse hominis, cum appendicibus suis, situ, loco, affectione, qualitate, materia, natura, & anima. Repedare liceat, Auditores, ad universalem mundi Creationem. O quàm ingens Insula, aut verò mons, universitas inquam terræ, super aquas elevatur? Cum quanta industria divinus Architectus *divisit aquas!* Quàm universa æquavit, & quam distinctè, quàm potenter, in locum unum segregavit, & finibus suis coercuit? Illius opera factum, ut à quatuor præcipuis lateribus Paradisi laberentur Physon, & Nilus, Euphrates cum Gange, qui auro, & gemmis, & segetibus, & plantis, & floribus, & omnigenis fructibus terram foecundarent. Illic ignis ad sphæram suam se elevando favillis suis splendescebat, postquàm ad mortalium beneficium benignos influxus suos dispertiisset.

Super hæc igitur coronatus propheta noster reflectens, feliciter contemplationis suæ altissimæ navigio per aquas illas velificat; situm tam mirabilem considerando, tanquam universitatis fundamentum: *Domini est terra*, inquit, *& plenitudo ejus, orbis terrarum & universi, qui habitant in eo. Quia ipse super maria fundavit eum.* Ecce auditores mei, nunquid non ita est? De mirabilibus me dicturum spopondi: *Et super flumina præparavit eum.* O quàm labile fundamentum! Super ripas fluminis fundamenta totius mundi collocasse! Id quod cum alio prophetæ sensu concordat: *Initio tu Domine terram fundasti.* Fertur super terram aqua, aquæ aër incumbit, tanquam sedes ambiens ignem, super aërem ignis sustentaculum primi cæli elevatus est, & sic ordo ad ultimam usque sphæram propagatus est. Hic ergò

Psal.

ergò, ut gradatim philosophemur, aër, ignis, & aqua in loco uno à terra sustinentur, & diriguntur, in altero supra currentia flumina, & mare magnum fundata sunt. O admirabile ænigma! O gryphum insolubilem & ipsi Oedipo! Nodi & ipsi Alexandro involuti, & confusi: & nihilominus id quod in mundo elementari abstrusum est, in microcosmo limpidum, & transparens est. Argumentum palam est, si qualitates elementares in composito nostro diligentius perscrutari placuerit: hæ non secus ac Gratiæ, quæ se manibus comprehendunt, & choræas ducunt; non secus ac astra firmamenti, quæ in classibus suis favillare non desinunt; non secus ac regulata vertigo sphærarum, de quibus Latinus Placatus: *Ut indefessa vertigo cælum rotat, & stare Sol nescit:* Sic præeminentia unius, aut alterius, imò verò in symmetria perfectissima, nutriunt, alimentant, & conservant compositum nostrum. Sic: *Inuotu Domine terram fundasti*: ex una parte: Ex altera: *Super flumina præparavit eam.* Correspondet aëri sanguis, calori ignis, humido aqua, quod grave & ponderosum est, terræ. Sed quandoquidem de mirabilibus fandi mihi propositum est, in animato miraculo meo id invenio, præter substantiam & qualitatem naturæ, non aliter, quam supra memoratam insulam hanc hominis molem super aquas fundatam esse. Necesse interim est, volenti mihi, quod assumptum est, consolidare, ut pedem referam tantisper, sicut faciunt, qui fossam transilire contendunt. Interim Domini mei, velim mecum secus flumen gradiamini, postquam jam de aquis ratiocinari cœpimus. Illic ad limpidissimum murmur chrystalli liquefacti, videre vobis licebit, aut stripem, aut arbustum aliquod, aut florem, aut herbam, aut plantam, quæ cum amœna reflexione multiplicando figuram, imaginem suam de aquis prodire reduplicatam faciunt, in tam diversis nihilominus compositionibus, & modis, ut ne Protheus quidem id relicius, & vivacius posset Mythologicum, & fabulosum illud, quod de Narcisso Poëtarum antiquitas confinxit, qua ratione suimetipsius specie raptus, in aquas præceps ruerit, & naufragium inopinum sibi pararit, nos abunde persuaserit, quantopere hoc elementum aquæ tersissimi speculi instar sit: Unde non abs re proposita eleganter elevatissima Musa cujusdam cecinit:

Què solituoi qui fra nativi argenti
Renderian vaghi più l'onde vaganti,
E comé soli, entro à quest' aque algenti,
Fra gli errore del Rio Sariano erranti.

Hinc non inamœna metamorphosi, & oculorum deceptione, objecta diversimodè aliter quàm in semetipsis sint, apparent. Quemadmodum demens ille, qui Lunæ admiratus imaginem in fundo putei, eam illic (sicut Democritus veritatem) eruere satagebat. Ita enim virga, aut lignum aliquod, quamvis rectum, aquis impositum, hiulcum, vel omninò fractum videtur. Quod virtute reflexionis fit, quæ suaviter radium, vel pyramidem visivam frangendo, diversam ab obiecto oculis nostris speciem, & apparentiam repræsentat.

Non vos ultra suspensos volo, Auditores: Id dico: Compositum humanum Montem esse, qui versus cælum se erigit, in quo tanquam de voluminibus radiorum se animæ fax magna sublevat. Hæc verò anima in ingenti Oceano Intellectus, imaginationis, & phantasiæ admirabiles formas, & figuras effingit, id que multò copiosius quàm chamæleon aliquis, aut tygridum multifariam depicta & virgata dorsa, aut Panthera: ac sic verum est, quod *super flumina præparavit eam.* Magna dignitas, & amplitudo animæ, quæ velocius pennis aquilarum, velocius fulmine, in momento temporis, montium culmina transscendit, sulcat maria, & in aëre circumgyrat, in terris se stabilit, cum igne per intelligentiam suam in superna se elevat (Non mihi, obsecro vertatur vitio, quod in amplificatione hac prolixior sum, argumenti enim conclusio sic postulat) elevat, inquam, se anima in magno universitatis mari; Quæ enim obiecta non videt? qualia non repræsentat? quas aptitudines, figuras, formas, similitudines, aspectus, & curvos, & rectos, & obliquos, & contortos? Hæc, juxta mentem scientifici cujusdam, potens est ad formanda & rursum fuganda infortunia: hæc in tempore per firmamentum hominis, magnum illum Basiliorum astralem generat, qui solo aspectu in terram prosternit: hæc microcosmicum cœlum infectat, unde non raro & ipsa solis facies tincta, & maculata videtur, Intellectum dico, cujus tantum rabur est, ut ubicunque, etiam somniando transcurrerit, de ente rationis, ad realitatem traducatur, de realitate rursum ad somnia: sicut complures sunt, qui in medio sopore noctis sermocinantur, & indignantur, & ferociunt, & lamentantur. Operatur Anima in infimis, quod tota Pharmaceutica ars operari non posset, adducendo pro qualitate obiectorum, quocunque introierit, secundum libitum suum, & vitam, & mortem: tam fortis est, ut in pelle quoque natorum sæpè maculas earum rerum imprimat, quas matres parturientes per malaciam appetierunt. *Osvval. Crollius Præfat. ad monitor. Basilico Chym.*

Per hanc excitata mens, & vehementissimo igne accensa, præter naturæ fortitudinem, ultra tendit, præterita revocans, & plures affectionum pristinarum reaccendens, nec id solum in semetipsa, sed in aliis quoque. Imprimit illa horrorem aquæ in iis qui à rabido cane vulnerati sunt: & per effectum sympathicum, eum qui à Tarantula infestatus & læsus fuerit, cogit in deliquium, cum in musica harmonia eum tonum audierit, in intrinsecum genium animalis illius, à quo miser offensus est, vel phantasiam ejus impressam tetigerit. Interim ergò dum microcosmus imaginationes suas efformat, astra quoque moventur universorum spirituum vitalium: non secus ac in Macrocosmo, cum impressio quædam formanda est, omni adeo momento spiritus astralis planetarum circumgyratur, descendendo, & ascendendo, aut in circulum se torquendo. Atque ita anima nostra vitæ & mortis arbitram se præbet, mediante lætitia, vel timore: Avicenna enim gravis Author ait: *Anima passionibus corpus corrumpitur: & animæ à corporis motibus non sunt impassibiles.* Sicut item Evangelista Matthæus de fide inquit: *Omnia sunt possibilia credenti*, & volenti: nolenti autem, & non credenti impossibilia. Sic enim verò de imaginatione exitus vitalis, exitus mortalis provenit. In qua exemplar verax, & non fictum omnium creaturarum habetur: Mens enim nostra omnes per contemplationem in se complectitur. Atque hic est verus genius, qui à firmamento originem suam tenet, dictus *penates*, eo quòd penes nos, vel nobiscum nascatur. Umbra *Lib. de Anima.*

tra corporis visibilis, domesticus Lar, homo umbratilis, familiaris homunculus philosophorum: Dæmon internus Paracelsi: Adech, aut spectrum, Lumen naturæ, intelligentia non errans, Oester propheticus, qui præsagit, quantum potest, eventus futuros: claudit in se, & comprehendit stellas omnes, considerando influxus, & motus earum, atque inde nonnunquam operationes, & naturæ cursum directum invenit.

Dehinc jam sublimius elevata anima, non secus ac volucris quædam vivacissima, ad ipsam Angelorum naturam contemplandam extollitur, in corpore invisibili participando cum iisdem, & eousque se levat, ut ad Deitatem ipsam penetret, cum Intelligentiis illis purissimis de torrente altissimæ sapientiæ sitim suam restinguens: De torrente inquam, vel *fluminis impetu, qui lætificat Civitatem Dei.* Cùm ergo tam sublimi cognitione tincta sit, parum est quod subtus pedes suos mundum hunc elementarem collocatum videat, unde per miraculum inauditum major mundus in minori contineatur, inferior sublimiorem includat, elevatior ad demissum se inclinet. Opus hoc intellectui proprium, qui virtualiter dici poterit, quod omnis coacervatio stellarum sit, omnium operationum productor. Sic igitur, hæc Myrmidonum terra est, quæ de formicis gygantes generat: Campus Cadmi, qui de dentibus seminatis, milites pullulare facit: Verax Protheus aut Vertumnus, qui omnem faciem admitit, & iisdem unitur: Argus oculatus, aut Quadrifrons Janus, qui omnia intuetur, omnia mensurat, nil non comprehendit: prodigiosus magnes, qui obiecta ferrea, etiam multis millibus à se dissita, pro voluntate attrahit, & repellit, ubi astralem potentiam suam exercet, ad similitudinem speculi Incensorii, quod cum levem in sinum suum scintillam attraxerit, in tam violenta augmentatur incendia, ut classem generosi Marcelli incenderit. Ipsa in semetipsa universa novit producere, quæ in majori mundo continentur: Vera Cabalistica Magia, non minus tamen verè physica: quæ super ternarium potentiæ suæ fundata, his tribus columnis fortibus sustinetur & dirigitur: primùm quidem veraci oratione de intimis cordis penetralibus evaporante, unde in sancto sanctorum, cum Deo unitur, per spiritum videlicet creatum, nullis verbis prolatis, sed in silentio contemplationis: deinde per communionem quam cum Deo Patre in prima sui Creatione nacta est, tanquam peculium singulare & patrimonium commune hominum, idque mediante fide, & sapientia naturali, quam in prima sui productione hæreditavit. Tertiò quod sublimiter exaltata, per vehementiam suam, apta est transmutare non solum corpus proprium, sed & alienum: idque per modum imaginationis, hoc est, per virtutem illam, quam similitudo habet, rem unam causandi per alteram.

Ut verò etiam paulisper ad inferiora descendamus, illa est quæ sensus movet, quomodo in stridore dentium apparet, in palpebrarum ictu, in horrore improviso, in oscitatione, cum alios oscitare intuemur, in aliisque accidentibus non prævisis. Hæc male conducta (indulgeatur mihi transgressio hæc) inter milites quandoque per pavorem, in pulveribus conglomeratis in nubem, quam forte armenta vilia produxerint, lampades, & fulgura, & tonitrua sibi inde, tanquam siderata imaginatur: hæc ad levem puncturam injuriæ emota, non secus de tam levi læsione dolet, quàm si alius atroci vulnere, & percussura penetratus esset: hæc ministra ambitionis, thesaurum inæstimabilem opinatur, vel unicum Principis obtutum favorabilem, qui in sola nihilominus apparentia exteriori consistit: Hæc homini insano phantasiam corrumpit, ut se vitrum fragile imaginetur: Hæc operatur, ut ad supplicium mortis damnatus, suavius esse credat præcipitari de monte, quàm fune illaqueari: Hæc sedem rationis quandoque evertens, vilissimos pannos, tanquam purpuram veneratur, & ipsas adeo catenas pro sceptro regali suspicit, sibi regna figurans, ad quæ pertingere nunquam poterit: Hæc demum est, quæ juxta magnum illum Lyricum, Amantes deliros facit:

Sogna mille d' Amore insanie, & fole,
Vinto dalle Serene
Pupille d' un bel volto,
Giura che va mortificato il sole,
E che l' Indiche vene
Spogliando, lastricò l' eterno Fabro
Di perle un seno, & di rubini un labro.

Hæc inquam illa est, quæ zelotypiæ fomentatrix festucas in trabes commutat, de umbris gygantes figurat: desiderat id à quo alioquin abhorret, fugit quod quæsivit: audit ea, quæ sensum auditus ejus non tetigerunt, videt quæ non sunt, omnis significati nuditatem interpretatur, & sicut Echo, quamvis per semetipsum nil sit, nihilominus allaborare videtur, ut ultimas voces garriendo reiteret. O quanta vastitas! quanta varietas obiectorum! O quanta phantasmatum diversitas! O quanta aquarum reflexio! Qui montes, quæ maria, quæ flammæ, quæ Insulæ exurgentes, quàm portentosa, & miraculosa prodigia! *Initio tu Domine terram fundasti: Super flumina præparavit illam.* Mirabilia hæc sunt hominis, qui *Animal est admirandum: Miraculum miraculorum: Dei miraculum.* Interim tempus est, Auditores, ut ab his aquis avertar, ne in Icarum transmuter, qui nec cum Leandro natare edoctus sum: nec Halcyonis pennis dotatus.

Cùm verò de mirabilibus mihi sermo faciendus sit, nolim tamen in propositionibus meis hyperbolicus videri, & ampullosus, nec is, quem quis dixerit ultra limites naturæ evagari, præsertim si hominem appellaverim sapientem Magum, providum, præsagum, imò verò prodigiosum, quippe quod in eodem ipso effectus producuntur, vel ut melius dixerim, tales ipse producit, qui, propter insuetudinem, fidem omnem exuperare videntur. Fortassis ad nomen Magi nonnullus erit qui pavefactus sit, reputans secum, meritò mihi severum indicendum esse silentium; sed novi me sapientibus sermocinari. Intelligunt enim hi, de qua magia hic loquar: excluditur enim illa, quæ cum Patre tenebrarum commercium, aut negotium suum habet, quippe quæ caliginosa est, & delirans, & mendax, & omni pacto detestanda, & profliganda. In miraculo meo animato hæc posterior magia, Dea Postverta, illa anterior Dea Prosa dici poterit. Itaque cum Plotino sic concluserim, quod Magia illa superior: *Facit hominem Interpretem, atque sapientiæ Cultorem, quales erant Magi apud Persas, quos Latini appellavere sapientes,*

tes, Græci Philosophos, Ægyptii Sacerdotes. Hæc omne robur, & propensiones rerum naturalium, & cœlestium contemplatur, mensurando & sympathias earum, & antipathias: dehinc tanquam filo Ariadne ingenioso conducit hominem ab involucro, & opacitate obscuritatis, ad cognoscendas facultates virtutum & qualitatum absconditarum, faciens idem, quod qui abditos de terra thesauros eruunt. Cognoscit præterea, qua ratione res terrenæ, & inferiores, cum cœlestibus conveniant, juxta aphorismum Hermeticum: *Quod est inferius, est sicut quod est superius.* Idcircò factum, quod Ægyptii naturam *magam* nominârunt, quæ in attrahendo, & rejiciendo, cum industria admiranda, & judiciosissima observatione cuncta possideat, juxta illud Mantuani:

Quæ sint, quæ fuerint, quæ mox ventura trahantur.

Hinc Plato in Alcibiade suo scientiam Zoroastri perfectam magiam appellat; hic enim vir cœlestium æquè ac terrestrium exactam cognitionem possidebat. Hanc Reges Persiæ pro primo sibi rudimento collocabant, decorando manus suas multò elegantius libris, quàm sceptro: his scientiarum fasciis regale diadema cingebant. Ut nimirum tantò moderatius Monarchias suas, in similitudinem mundanæ Reipublicæ, gubernarent, summæ curæ erat possessionem, & acquisitionem boni hujus adipisci, atque ideo à patriis sese laribus nonnulli eorum abstulerunt, ut est Pythagoras, Empedocles, Democritus, Plato, ac tot insuper alii, de quibus modernus aliquis: *Hominem*, inquit, *magum omni doctrinæ ubertate pollere.* Cui Poëta arridet, asserens, intelligere illum oportere:

Quid color efficiat, quid fumus, terra, quid aer.

Atque hoc est, quod magnus Aristoteles insinuat, dum ait: Archeum superius cum inferiore arctissimo vinculo colligatum esse.

Videt homo quantum aquæ fluxu & refluxu suo nativo, in maris undis per varios Lunæ motus promoveant, aut decrescant: quomodo mortalium genus, unà cum animalibus, & segetibus, & plantis ad influxum Solis nascatur, & fœcundetur, Solis, inquam, magni illius vitæ nostræ Dispensatoris. Sed hæ conditiones non nisi levis momenti essent, si non ultra penetraret. Intelligit scrutator hic ingeniosus, qui fiat, quod in Asia Rupes quædã horrendæ molis, siquidem per robustissimum gygantem cum omni adeò violentia commota fuerit, eadem invincibiliter immota resistat, si verò simplici, levique unius digiti contactu impellatur, continuò tota contremiscat. Novit in India binos montes è vicinia invicem positos, quorum unus ferrum attrahat, alter repellat, exotica quadam antipathia sibi adversantes. Quomodo alibi in Nympheo petra sit, quæ pluviis madida succendatur; fons in Dodone regurgiget, qui extinctam facem, si in eum mersa fuerit, reaccendat: quomodo rursum in Illyrico, siquidem supra fontem illic pullulantem vestimentum extensum fuerit, continuò ignem concipiat, & flammas jaciat: Cognoscit, qualiter adamas, qui focis, & ferro resistit, si in tenelli agni sanguinem missus fuerit, emollescat, & liquefiat: Quà ratione Remora, Atomus maris, onerariam navem immotam in aquis teneat. Denique juxta S. Augustinum: *Novimus hominum quorundam naturas multum cæteris dispares, & ipsa raritate mirabiles? quædam, ut volunt, de corpore suo facientium, quæ alii nullo modo possunt, & audita vix credunt:* id quod pluribus prosequitur. Hac ratione magnus ille Archimedes fundatus, hanc propositionem magis etiam machinis suis incredibilem, exhibuit: *Quantumlibet onus quibuscunque viribus moveri posse.* Ex hoc Albertus Magnus inquiebat: In Germania geminos uno partu editos, quorum contactu portarum una ad sinistram, altera ad dextram apertæ fuerint. Hoc Artifici ingenio Archytas admirabilem columbam illam formavit, quæ quàmvis ligno ponderosa esset, volatum nihilominus viventium æmulabatur.

Intelligimus, per hanc ingenii subtilitatem Naturam aliud non esse, quàm spiritum universalem, aut subtilissimum effluvium stellarum, quod non immeritò spiritum astralem appellabimus. Hæc à Sacræ Theologiæ Doctoribus, quorum unus est Delrio, sic definitur: *Ars, sive facultas, vi creata, & non supernaturali, quædam mira, & insolita efficiens, quorum ratio sensum, & communem naturæ captum superat.* Eadem elegantia idipsum affirmavit Lactantius: *Majorum ars omnis*, inquit, *& potentia horum aspirationibus constat.* Hanc Altissimus Adamo dedit, cum universitate aliarum scientiarum, quæ deinceps in viros sapientes, & sensatos transfusa, & propagata fuit: Et sicut Psellius & Proclus volunt: *Nihil est aliud, quam arcanorum exactior quædam naturæ cognitio, qua cœlorum ac siderum cursu, & influxu, & Symbolis, atque antipathiis rerum singularum observatis, suo tempore, loco, & modo res rebus applicantur, & mirifica quædam hoc modo perficiuntur, quæ causarum ignaris præstigiosa, vel miraculosa videntur.*

Horum hominum genus novit, qua de causa caro pavonum non putrefiat, cur palea in algore suo nives conservet: quomodo calx in aquis effervescat, quomodo sal Agrigentinus in ignibus solvatur, in aquis indurescat; Cur Psylli Populi solo corporis odore serpentes necent: similesque portentosos, & miraculosos effectus sublimis illius scientiæ, & causæ reconditæ, cum Poëta intelligens:

Quid generent undæ, magni primordia cœli,
Unde maris fluxus, variisque coloribus Iris.

Non disparibus, imò verò sublimioribus miraculis compositum Ego hominem, Auditores mei, admiror, hominem inquam miraculum animatum: cujus vel minimam particulam pro merito describere velle, necesse esset vel Zoroastrum aliquem, vel Horum, vel Hysticum, vel Timagoram, vel Pomigerum, vel denique Berenicen esse, vel alium quempiam ex perfectissimis artis illius, quos Tertullianus recenset; sed si mihi concessum non est, cum præmemoratis huic Pelago, & profunditati me committere, & in alto circumgyrari, non negabitur tamen, quin oculo mentis, quasi de longinquo admiranda, & stupenda illa prospiciam, præsertim cum propositum thema meum me in consimilia spectacula naturæ introduxerit. Magis portentosa, aut elevata magia esse nequit, quàm ea quam in nobis ipsis includimus.

Diximus jam ad disquisitionem interiorem horum miraculorum, magnis olim lucubrationibus Reges Persiæ laborasse, & cognitionem causarum indagasse. Scientia etenim clavis est, quæ novit etiam quæ maximè abstrusa & abdita sunt revelare, & discooperire: Acutissimum telescopium est, quod in sinu magni illius luminaris cœle-

cœlestis maculas invenit: Oraculum est, non secus ac illud erat Trophonii in antro, quod spississima nebula obfuscatum erat, & nihilominus quæstiones maximè intricatas aperiebat. Sic homo de cognitione suiipsius, de gradu in gradum, prout jam expositum est, ad cognitionem Dei conducitur. Referamus pedem ad Epigraphen illam, aureis literis supra portam Templi, quod Apollini Delphico sacrum erat, annotatam: *Nosceteipsum.* De hoc sapienter Augustinus: *Prima Dei cognitio est scire: homo quid sit. Qui enim se novit, & Deum cognovit: quia Deus nusquam vult habitare, quàm in homine.* Et Agrippa: *Vera via*, inquit, *secundum Apollinis Delphici oraculum, præforibus ejus Templi scriptum, ad veram sapientiam perpetuamque beatitudinem consequendam, si teipsum agnoveris: quia est in nomine omnium rerum, & naturarum vera, & realis possessio, insuper vel ipsius omnium Creatoris peculiaris, perfectaque imago.* De hoc solo intelligi facile est, quantum in se homo portenta omnia, & mundi mirabilia includat, & qua ratione tot meritis suis, qualitatibus, & conditionibus, omnia prodigia epiloget, quæcunque in arte Maga, vel naturali inveniri possunt. Verum enim est, quod homo semetipsum cognoscens, verè prodigium animatum fit: Omnium enim rerum, quæ in eo universaliter inclusæ sunt, summam Ideam, & virtutem amplectitur, earumque perfectiones exponit. Et si in nobis thesauri omnes cœlestis, terrestrisque sapientiæ non essent, Redemptor noster utique illud nobis non inculcasset: *Thesaurizate vobis thesauros.* Homo semetipsum cognoscens per lumen naturale, vel acquisitum, hoc est, secundum spiritum, mediante divina tutela, ad portas ipsas virtutis progreditur, & non secus ac ditissimus Monarcha ad possessionem illam absolutam, & perennem admittitur: pro majori etiam gloria & pompa inspiratio divina illi obviam procedit, multò felicius, quàm Maga illa Melissa eum conducens, ubi sapientia, & vita domicilium suum fixerunt.

In Psalm.39.

Ex Crollio ut supra.

De hac veraci illatione illud statuendum, quod cognitio Dei amorem ejus eliciat, ex quo deinde firmissima fides oriatur. Qui ergò hoc amore solidatus in eum firmiter credit, non potest, quin ei adhæreat, & adhærendo in spiritu perfecta unione cum illo copuletur. Ac sic mortalis oculus ab hac ignorantia liberatus, in generatione & compositione sua Altissimi Dei similitudinem præsefert. O quàm excelsus, quàm admirabilis imperator! siquidem subtus se in altitudine collocatus, mundum universum tanquam scabellum pedum suorum contemplatur; Intelligentias Angelicas sibi vicinas, imò verò pares agnoscit, quarum se custodiæ & Tutelæ, tanquam æviternis, & sibi coæqualibus sociis concreditum novit; à quibus non aliter secretus est, quàm judicii infirmitate, & corporis sui pondere. Hinc Nazianzenus: *Homo à Deo post reliqua factus, ut Deus in ipso se exprimeret, & sub brevi quodam compendio, quidquid diffusè antea fecerat; omnia videlicet membra mundi totius.*

Illud igitur sequatur necesse est, quod homo omnium creatarum rerum quintum, ut ita dixerim, elementum sit, quod reliqua contineat, repræsentet, & exprimat: Principium & finis illorum, viva imago Macrocosmi sensibilis, & temporalis; & secundum Animam mundi illius Archetypi, & immortalis. Ergò in formatione illius prima, dici poterit, omnes adeo omnium animalium proprietates in eum introiisse, imò & vegetabilium, & mineralium, & metallorum: & sicut in semetipso Deus solus omnia est, sic homo in semetipso universitatem omnem repræsentat, & demonstrat. Huc spectant verba divini Cytharœdi: *Omnia subjecisti sub pedibus ejus:* Et Sapientiæ: *Dedit ei virtutem continendi omnia.* Huc reflectens Paracelsus, magnus ille arcanorum naturæ indagator, ajebat: *Homo est nexus, & nodus, compago, & fasciculus omnium creaturarum.* Ad hoc centrum tetenderunt, & tendunt opera divinorum attributorum omnia, sicut homo ad centrum suum, quod Deus est: Atque his omnibus centris Excentrica formantur: omnia enim motu circulari, tanquam perfectiori moventur. Osvvaldus illud fundata doctrina sua palam dat, dum ait: *Infra Deum sunt omnia, extra quem nihil: ita etiam homo ad Creatoris sui imitationem est Centrum Creaturarum, & circulus earundem.* Ita quidem, ut cum homo in Deo sit, omnis Creatura in homine sit. De quo proportio in ambiguo non est: prima enim Dei imago mundus fabricatus est, hujus autem imago est homo, & sic in ordine suo animalia imago hominis. Et sicut in materia prima, quam doctiores Hylen, vel Hyliasten appellant, universus mundus potentia continebatur, sic in mundo essentia Adami: quorum illa prima sub aquis occultabatur, quæ super abyssum ferebantur, sic Adam in mundo occultabatur. Materia prima Mundi ad condendum mundum aptata fuit: Mundus verò, quamvis tantæ immensitatis, in uno homine restringebatur. Sicut etiam arbor de parvo semine excrescit, & semen primum ejus principium est, & finis arboris, sic Mundus principium fuit, & finis ejus, quod successurum erat: unde cum ratione supra citatus ait: *Manet ergò parvus mundus unum, & per omnia cum suo parente, qui est mundus magnus.* O quantum prodigium magnitudinis! Qualis abyssus mirabilium! Quàm portentosus Magus, qui in se & firmamentum, & stellas, & qualitates visibiles, & invisibiles, proprietates metheorologicas, metallicas, mineralogicas, terrestres, aquaticas, aëreas, ignitas, sicut primus ejusdem Pater, & genitor Mundus, continet: Qui in momento temporis, in eas formas, quæcunque placuerint, se transmutat! *Animal venerandum, miraculum miraculorum, Dei miraculum.*

Cap.10.

Præf. u

Jam ad terminum suum oratio devolveretur, sed sicut catenarum annuli se invicem complectentes, in longum dilatantur, & sibi succedendo catenam integram efformant, sic mihi in his mirabilibus recensendis contingit; occurrunt enim itidem nova, quæ cum oculos feriant, ab his mens quoque avocari non vult, sed in longius catenam sermonis trahit. Concludam nihilominus perorationem præsentem (siquidem id mihi per vos licuerit Auditores) loquendo de operibus magnificis ditissimorum Principum, vel Monarcharum, & præcipuorum artificum, quos universitas habuit. Quamvis in argumento, quod præ manibus est, etiam qui elaboratissimam eloquentiam omnibus viribus suis protulerit, renovaturus sit ausum pueri illius, qui S. Augustino comparens, in scrobem exiguam vastitatem immensi Oceani evacuare tentabat.

Imprimis ergò hic se mihi offert stupenda illa moles, Colossus inquam Solis, quem in Rhodo insula

insula antiquitas ex ære fudit: qui vastos campos aëris occupans, pomposum & terribile caput suum erigebat, ipsis stellis, ut ita dixerim, se confrontans: ita ut magnus ille firmamenti Planeta, qui universitatem totam lumine suo circumambit, nunquam in anterioribus sæculis simulacrum elevatius, aut eminentius, imò nec robustius, nec elegantius, aut solidius viderit.

Moles stupore plena, omnium mirabilium æstimatissima: miraculum artis, portentum obeliscorum, machina omnem penè mensuram excedens, cubitos septuaginta transcendendo: in cujus fabricatione, multa centena, imo verò millia Operariorum, idque spacio annorum duodecim, & brachia sua, & scalpellos fatigarunt: in qua propter materiam æquè ac propter artificium dixisses, præfati Planetæ majestatem, & magnitudinem in terras detractam esse. Adde his diadema aureum, quo coronata erat, sceptrum quo manus ejus decorata: ad indicandum, ei principatum inter mirabilia terrena deberi: sicut illa cœlestis moles Dominium suum habet in firmamento.

Offert se mihi præter hæc superbissimum Mausoleum, quod non minus fastuosa illa, quam deusta cineribus adorati Conjugis sui erexit Artemisia. Vidisses illic candidissima marmora sublevari in æthera, & ingentia aëris spacia nitidissimis molibus adornari; ita ut non immeritò dixeris, per gradus immaculati candoris, viam stratam ad Cœlum fuisse: Erat enim illic circuitus quadringentorum & undecim graduum, latitudinis cubitorum viginti quinque, quos paris numeri columnæ de varia & lucidissima petra excisæ, sustinebant, circumquaque radios lucis fulgurantes. Cujus ædificii structura quatuor æmulorum zelotypa, & artifici manu elaborata erat. Superbissimus illic currus erat, à famoso Pitho collocatus, quem quatuor generosissimi equi trahebant, qui nisi & colore & materia se immobiles demonstrassent, videri poterant velocissimo cursu agitari. Denique illic amplitudo schalarum, Intercolumniorum, Porticorum, Prospectivarum, effigierum, & statuarum, inclytum illi nomen miraculi terrarum orbis conciverunt: quod Plinius non sine ratione describendum putavit, sicut & Strabo, & Gellius, illud inter ea recensentes, quæ mundi potentiam maximè demonstrant. Offerunt se mihi itidem altissimæ Ægyptiorum Pyramides, quæ nec Atho monti, nec Caucaso cessère, ad sphæras usque cœlestes erectæ: prima folia, in quæ populi hujus sapientia sub varietate figurarum nomen cujusque rei exsculpendo contulit: Quarum unaquæque longitudine octingentorum octuaginta pedum gloriabatur, altitudine sexcentorum sexaginta; & id, quod stupore dignum est, in arenoso situ fundatæ, ubi nullum petrarum excissarum apparebat vestigium: ad quarum structuram tercentum sexaginta hominum millia laborabant: frumentariæ domus vastissimæ, quæ multa millenaria hominum, granis adimpleta, saturabant: quarum item fastigia in acumen desinentia, videbantur se stellarum coronis redimire velle. De quibus Herodotus, & Diodorus quamvis plura recenseant, non tamen tanta sunt, ut non his potiora adjungi possint.

Occurrit item memoriæ fanum Dianæ Ephesinæ, cujus potentosam machinam ut ex parte ob oculos ponam, suffecerit dixisse, Asiam universam ducentis, & viginti annis circa illud ædificandum laborâsse; opus longitudinis immensæ, pedum, inquam, quadringentorum viginti quinque, latitudinis ducentorum & viginti, ubi centum & viginti quinque columnæ, non minus & authoribus suis, famosissimis, nimirum regibus, celebres ex liberali eorum magnificentia erectæ erant, quarum quæque sexaginta pedum erat, sustinentes tectum ex purissimo, & incorruptibili cedro fabrefactum; de quo ad Longum Pomponius Mela, & Solinus. Occurrunt muri Babylonicæ Reginæ, purissimo bitumine constructi: quorum altitudo quingentorum cubitorum erat, in circuitu suo sexaginta turribus muniti: quorum ambitus, sine hyperbolicæ adauctione, ad centum sexaginta stadiorum spacium se in gyro extendebat, id quod miliarum nostrorum quadraginta quinque producit: dixisses hic campum esse, ubi ipsa fortitudo thronum suum fixisset. Copiosi in his portentis exponendis sunt Herodotus, Diodorus, Strabo, & Curtius. Video præter hæc immensam turrim Pharum dictam, cui si Majellam, aut Olympum montem æquiparaveris, Pygmæi videbuntur. Hæc turis à Majoribus ejus ætatis Regibus & Monarchis in summo pretio habita fuit, quippe quod in ea compendium omnis potentiæ inclusum videbatur. Dedicata autem fuit, per Sostratum Gnidium, & magnum illum Ptolemæum, saluti navigantium: ad cujus erectionem de ærario regali octingenta auri talenta exiisse, & expensa fuisse Plinius, & Strabo testificantur. Magnum mediterranei maris solem auspicatus fuisses, qui ad pudorem solis diurni, in spississimis noctis tenebris, splendoris diluvium ejiciens, ipsam penè meridiem luce sua æquiparabat. Denique Jovis Olympici Oraculum præ oculis est, cujus fabrica Phydiæ debetur, à quo nomen mutuata est: quæ si caput suum elevaret, Jovis illius superioris thronum deturbare potuisset, sedentis super aquilam & cum rigoroso trisulco suo armati. Erat statua illa altitudinis viginti sex cubitorum, ex ebore purissimo & marmore elaborata: terribilis aspectu, & severa vultu, in sinistra mundum regens, ad indicandam numinis hujus potentiam, & imperium: ad cujus pedes sphynx apparebat, porrigens mortalibus ænigmata: fortasse ut Colossum illum demonstrarent, grandem artis Ziffram esse. Ad pedes molis hujus, Luctatores in certaminibus Olympicis coronabantur, prout authores sunt Pomponius Mela, Strabo, & Plinius.

Hæc mirabilia sunt, quæ tanto tempore attonitum orbem terrarum tenuerunt, hæc monstra prodigiorum, hæc portentosa miracula. Nec ego igitur interdici possum in iis enarrandis quæ tot scriptores inclytos, tot eorum calamos defatigarunt, quæ tot æraria regum exhauserunt, per quæ tot frontes sudarunt, tot brachia lassata sunt, tot aurifodinæ depauperatæ, tot scalpella hebetata, tot ingenia prudentissimorum virorum in extaticam admirationem rapta sunt.

Sed quid ista? Quid verò hæc prodigia, si cum augustissimo hominis opificio collata fuerint? cum opere illo, in quo manus Dei ipsa ad fabricandum accessit? Quid illa, nisi lumen exiguum papilionum, comparatum cum plena meridie? Quamvis Colossi illi, & moles ad Cœlum usque gygantæa celsitudine conscenderent, & plus etiam

iam quam Turris illa Nemrod, movere bellum ipsis astris viderentur, Martialis versui nihilominus locus est:

Barbara pyramidum sileat miracula Memphis,
Assiduus jactet nec Babylona labor:

Ex Cœlio ut supra. loc. var. Opusc. lib. 2. de Anima. Ex Caussin. Eloquentia. Pag. 56. Catal. Glori: Mundi.

Homo enim est de quo Marcus Tullius: *Ipse sapientia, & Dei socius!* Dequo Cælius: *Anima mentis verbum:* Plutarchus: *Animal sapientissimum, animantium pulcherrimus, Phos dictus, stirpis Cælestis, beatitatis imago:* Plinius: *Animal cunctis imperans:* Stagirita: *Nobilissimum, altissimum animal est homo:* Lucius Apulejus: *Præstantissimum:* Hermes: *Tantæ sublimitatis est homo, ut Deos faciendi habeat facultatem:* Et Sinesius: *Ad hujus unius animalis constructionem turbam quandam facultatum miscellaneam; atque omnigenam coagmentavit Deus,* Quod si prophani hæc, quid viri sacri? Omnes hic prætereo, & cum solo Caussenco concludo: *Homo est dignior Angelis, propter assumptam à Divinitate humanitatem.* O igitur verè *Animal adorandum miraculum!*

Non possum à proposito argumento diverti; nec enim claudere ratiocinationem hanc permittunt ea, quæ possidet homo, nec consideratio eorum, quæ ei in servitutem, & ministerium data sunt. Circumduco oculos & intueor naturam, omnipotentia & facultate divitem; cui terra pro pavimento strata est, cœlum pro tecto datum, campi pro nutrimento, stellæ pro facibus, mare pro commercio, pro alimentis parandis, & focis instruendis sylvæ: hominem, inquam, vegetum video, & intelligentia præditum, liberum, imperiosum cui Angeli famulantur, & à quibus custoditur: quem aura cirumgyrat: cui omne animal vitam spirat, tam quadrupeda, quàm omne volucrum genus: cujus ipsi adeo vermes vestimenta texunt, cui flores rident, agri fœcundantur, gemmarum multitudo producitur; cui montium viscera venas auri aperiunt, cui conchæ margaritis suis dicatæ sunt. Quàm magnum ædificium homo, siquidem omne quod mundus possidet, in semetipso concludit? Si solem habet in corde, in fronte stellas, virgulta in comis, flores in genis, gemmas inter labia, mineralia in ossibus, flumina in venis? Homo est, qui in lætitiæ testimonium hilari risu serenatur; qui fulgura & tempestatem planctu, & horrore imitatur, tonitrua voce, & ira: qui spem præbet in oculis, suaviter ligat verbis, excandescens repulsa comminatur: & dum præterita considerat, per providentiam de futuro quoque præsagit: Verus Chamæleon, qui cum omnium rerum recordationem habeat, in omnia se transformat. Quæ ejus dignitas, quæ celsitudo, siquidem artium beneficio Authorem ipsum naturæ æmulatur? Transgreditur montes, sulcat maria, palatiis suis nubes transscendit, astris approximat, semetipsum penicillo & scalpello, & acu figurare novit. Qui fulgur sagittando, qui fulgetra sclopetis, qui cælum tonans tormentis suis bellicis imitatur. Quæ ejus dignitas? Quæ magnitudo? si scientiarum inventor homo, ad ipsum denique Deum usque pertingit: Artium Princeps magna mundi opera imitatione consequitur, facundia sua animos colligat, voluminibus scriptorum suorum, memoriam mortalium æternitati sacrat, in magia sua terram concludit, globis suis cælos mensurat: universalitatem ab individuitate distinguit: de ratiocinatione rerum caducarum ad æterna consurgit: & quamvis natura oculis ejus nonnulla denegarit, ipse nihilominus mente & contemplatione cuncta subintrat? Quanta hominis dignitas, quanta demum magnificentia? Transcendit enim quæ naturalia sunt, & peritura, & supernaturalia, cælestiaque penetrat: Complementum, & Epilogus operum divinorum, Delitiæ Dei quantum virtutem hominis attinet, effigies illius in gratia, in Gloria vero cum Deo propemodum uniformis. Horizon corporeus, & incorporeus juxta Trismegistum, Numen Mundi juxta Theophrastum: Denique: *Animal venerandum, miraculum miraculorum, Dei miraculum.* Ad quod sapienter reflectens S. Bernardus, ajebat: *Erubesce volutari in cœno, qui de cælo es.*

Accedamus propius, & ponderemus, an homo quinque sensibus suis dotatus, non omnia superiora multum excedat. Qui oculis suis sublimissima pinnacula pyramidum, & altitudines Phari, & olympi, longè superat, & ut ita dixerim decalvat: secundum Chrysologum, eos Solem totius corporis nominaveris, sicut ipse quoque Redemptor noster inquit: *Lucerna corporis tui est oculus tuus:* quod est sol in mundo, oculus est in homine. Ad fauorem oculi, quidquid in terris magnificum Architectura invenit, fabricatum est, & compositum. Quidquid præter hæc Natura ipsa, quidquid naturæ æmula Ars, & scientiæ produxerunt in melodicis: resonent antra, & sylvæ, & montes, omnis vox, omnis concentus, ipsum adeò cælum, non solùm terræ globus harmoniis musicis glorientur, quibus & resonantiam loquacis Echo, & sambucas, & lyras, & cytharas, & testitudines Sylvani, Orphei, & Terpandri exsuperent, horum omnium Judex auris est, excipiens minimos rumores, quæ tanquam fidelis ministra, in grandem aulam sensus communis transmittit, quidquid ingentes Regiarum fornices continere non possunt. Quidquid odorum nutrire, aut evaporare possunt Tempe, aut Thessalia, aut Panchaia, vel Sabbæi, horum receptaculum nares sunt, à quibus reconduntur, & custodienda traduntur. Nunquam naturæ beneficio quidquam fabrefactum est, ad titillandum palatum, aut ad elongandum mortis fatum, in condimentis suis & bellariis, & mactcis, quod non gustus possideat, aut tanquam hæreditatem suam sibi vindicet: nôrunt id cœnæ Luculli, & Heliogabali, & Vitellii, & Cleopatræ, & mensæ Sybariticæ. Insinuat se Tactus in ipsa calidi, & frigoris viscera, participando de insolito, & invisibili delectamento corporis: de asperrimis, & maximè tetricis, ad delicatissima usque progrediens: Argus verax, & Judex incoruptus ministerio manuum, quæ super his solidum, & incorruptum judicium formant. *Animal venerandum, miraculum miraculorum, Dei miraculum,* Ad quod intentus Satyricus ille, qui nunquam boni quid scripto dedit, ut non simul malum immisceret: inter tot mala, hoc nihilominus laudabiliter cecinit:

- - - - atque ideo venerabile soli
Sortiti ingenium: divinorumque capaces:
Atque exercendis, capiendisque artibus apti.

Miraculum, quod quamvis nudum de matris ventre egrediatur, non inerme tamen est, imò verò plus reliquis animalibus defensum, ratione enim

enim in sui tutelam armatum est, inveniendo, & ratiocinatione sua quæ necessaria sunt, postulando: manibus ad perfectionem suam instructum: quæ non sine ratione ab Aristotele nominatur: *Instrumentum Instrumentorum.* Miraculum de quo S. Basilius inquit: *Universa hominis vita est palæstra, & ideo vivere non videtur, qui in hac non se exercet*: Hominis, inquam, qui non more reliquorum animantium vultu in terram prono, sed plenus decore in altum elevatus, & erectus incedit, plenus majestate, & magnificentia: qui juxta præmemoratum Patrem, *Solus terram leviter attingens nobilitatem præsefert, nam pauco tempore ibi conversans, cœlestem patriam affectat.* Unde est, quod Anaxagoras interrogatus quo fine creatus esset, *ut Cœlum intuear*, inquit.

Miraculum est homo propter intimam viciniam, & amicitiam, quam cum Creatore suo colit: Hinc Dionysius Halicarnasseus prædicabat humanam prolem Diis charissimam. Miraculum est, quod perfectiones omnes, quotquot creatæ, visibiles, aut invisibiles sunt, in se continet, simile idolo, quod ex omni semine, ex omni plantarum particula compositum à Messanensibus adorabatur: de cujus hominis admiranda mente Trismegistus affirmavit, tanquam de Epilogo Portentorum omnium: *Mens omnium artifex, una cum verbo circulum continens, & celeri rapacitate convertens secum, ad se machinam flexit, eamque voluit à principio sine principio, ad finem absque fine.* Verax illa Archimedes est, quæ pede uno extra orbem terræ locato, totum globum terræ commovet. Miraculum denique in omni etiam minutissima particula sua ordinatum, & perfectè compositum, de quo Manutius: *Nullum in homine membrum est, quod non & necessitatis causa, & decoris sit factum*: qui quamvis facie diversus sit, potentiis nihilominus, & qualitatibus unitus est.

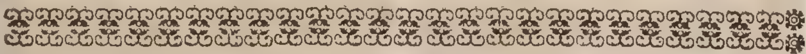
Hæc autem, quæ dicta sunt, in sequenti tractatu, calamo meo, quamvis infirmissimo, evidentius argumentis elucidabuntur. Interim hic à proposito themate me tantisper averto, cum noverim miraculum esse, quod communem naturæ ordinem excedat, atque ita elegantiorem orationem, ad sui expressionem requirat. His non obstantibus, cum in tam prodigioso virtutum Oceano non invitus submergar, illud mihi usu veniet, quod quondam inter philosophos cuidam, qui cum fluxum & refluxum maris non caperet, in idipsum mare se jaciens, ajebat: *O abysse tu me cape, qui teipsum non capio!* Sic de homine concludit in Phædro suo Plato: *Illum astruens non posse pro dignitate, verborum copia ulla, vel ingenii præstantia satis effari.* Denique.

Jo del sublime, e venerando esemplo
Stupido ammirator tacio, e contemplo.
Dum ad tanta humanæ attonitus portenta stupesco
Structuræ, observo veneranda silentia. DIXI.

Super id, quod S. Augustinus inquit: *Homo in se habet Trinitatis Exemplar*, *Serm. 63. de verbis Domini.*

Ode.

Ad ispiegar d'un Dio Triuno Jo scerno
L'alto Mistero in noi l'alma formata,
Trino il raggio diffonde il Sole externo,
A illuminar la Reggion stellata!
Triplicato cosi l'esser interno,
Con sue potenze hà l'anima creata,
Che a rischiarar questo composto esterno
Scesa è dal Cielo in noi fiamma beata:
Scorreno a secondar l'almi contenti,
La del Empiro in sa beate sponde
Trè di fiume superno ampii Torrenti,
L'Alma nel huom Dou si altera asconde
Di sue virtudi, a fabricar portenti,
Onde trino lo spirto in lui s'infonde.

FACINORA,
Vel
EMBLEMATA HEROICA.

Accinctus ad eximium facinus, quo descriptionem hominis adorior succedentibus sibi invicem capitulis, ordine & methodo jam superius constitutis, hominis, inquam, prout sapientes de ejusdem tota compositione & essentia quædam tradiderunt, (de partibus enim ejus jam priori libro satis diximus) non immeritò videri possim incurius, siquidem hanc ipsam operam meam (quam *facinus* appellavi) non ab ipso *facinore* auspicarer. Hoc nomen autem facinus, à veteribus, viris astutis inventatum, propè idem est, quod actio illustris, quam viri in bello inclyti perpetrarunt; unde etiam ratione non caret, quod *facinoris* nomen obtinuit.

Facinoris symbolum ab ipso Creatore, & Redemptore vitæ nostræ æterna Dei sapientia, olim expressum fuit in columna ignis, & nubis, in iride nubili & pluvialis temporis, in arbore Paradisi, in ramo olivarum, quem columba post diluvium in rostro reportavit, & in aliis hujuscemodi apparentiis portentosis. Hæc facinorum symbola tantopere à nobilibus viris & heroibus acceptata sunt, ut à primis adeo temporibus, in agone, & in lucta, talibus figuris, colorum adumbratione repræsentatis gloriarentur, tum nimirum, cum sententias, vel judiciosa lemmata, vel inscriptiones, quæ evidentius animæ sensum exprimunt, nondum usus introduxisset; hinc nulla quidem tum ætatis actio, sine his instituebatur: Hæ *impresæ* Idea sunt in qua perfectiones omnes concurrunt ad fabricandos, & animandos cogitatio-

tationum conceptus: nobilissimus partus est, natus tempore poësiæ, & picturæ: utraque enim harum peregrinas, ingeniosasque inventiones, & subjecta introducunt, quæ priscis temporibus in heroum scutis figurabantur, ad indicandam eorum animorum generositatem, qui tali methodo inclyta facta sua singularitate hac palam facere satagebant. Unde etiam, secundum quod eruditissimus Comes Thesaurus recenset, inglorius miles erat, quisquis scutum suum simplex portasset. Ex quo deinceps horum nominum *scuti* videlicet & *clypei* diversitas orta est: quorum hic quidem symbolo quodam adornatus, scutum verò inane & nudum erat. Hæc igitur symbolica facinora, non nisi pars erant totalitatis illius, vel obelisci famosi quem magna Artemisia, amantissimo Consorti suo erexit. Erat enim hic obeliscus. *Impresa*, ut ita dicam, quæ in vastitate sua, & magnitudine spaciosa, sicut & in sumptuositate omnem Regalem potentiam exuperabat: hinc prima Cariæ nobilitas, pluribus lemmatibus cogitata sua publicæ intelligentiæ exposuit.

Canoch. Aristot.

Horum lemmatum, quæ tam avide quæruntur, & leguntur, & à Mundo gustantur (non mirum, si scriptores horum æternam sui memoriam nunquam obliterandam posteritati tradiderunt) primus Author est Paulus Jovius, Abbas Ferrus, Bargalius, Savedra, Alcibiades Lucarinus, Hieronymus Ruscellus, & universa Italiæ Academia, denique etiam eruditissimus & ingeniosissimus Concanonicus meus, Pater abbas Picinellus, qui in immortali volumine suo Mundi Symbolici, quod verè cedro dignum est, quasi in compendio universali Mundi literarii gloriam penè omnem in se conclusit, & epilogavit. Quidquid igitur à præmemoratis in materiem hanc dictum fuerit, quidquid præterea scriptores alii celebratiores in hoc thema meum contulerint, ad beneficium Lectoris, in tractatu præsenti cum sinceritate adducetur. Interim si, O benevole, non eam hic sententiarum, eruditionumque copiam inveneris, quæ gustui tuo arrideat, aut subjecto cõveniat, nolle te velim, id sponte factum, eo quod nimia vastitas, & materiarum cumulus, me utique ab applicatione debita distulissent.

Sub figura Amoris, in forma pueri apparentis, Abbas Joannes Ferrus hanc inscriptionem collocavit: *Unit, fovetque.* Ad hanc proprietatem alludit S. Augustinus, dicendo: *Quid est Amor, nisi quædam vita duo aliqua copulans, vel copulare appetens: Amantem, & quod amatur.* Huc respicit Emblema doctissimi Camerarii, prout paulò infra monstrabitur, qui binos Amores repræsentat, faces itidem binas sustinentes, & implicantes, adjuncta Epigraphe: *Urimus, & urimur.*

Uniti, & calefacti Amore.

Huic eidem Amori, cujus oculi velo ligati erant, Vincentius Gilbertus hoc lemma addidit: *Omnia credit.* Sententia est S. Pauli, qui de charitate loquens, sic habet: *Charitas omnia suffert, omnia credit:* Supra quod Bernardinus Senensis: *Omnia credit vera, & necessaria ad salutem.*

Credulitas in Amore.

Serm. 5. post Ciner. Art. 3. c. 1.

Idem Gilbertus, considerando Amorem vel Cupidinem in sinistra manu armatum arcu, in dextera verò face, instrumentis nimirum, quorum alterum feriat eminus, alterum cominus inflammet, superscriptionem sequentem adjunxit: *Et propè, & longè:* Quam sententiam alius igni dedit. Est autem Idea vera Amici, qui tantundem è vicino, quantùm procul in opere est pro amico suo. Hunc scopum fortasse tangunt Demosthenis verba, quamvis prima fronte, aliud videri possint intendere: *Amici secundis rebus advocati adsint, in calamitatibus autem, sua sponte atque invocati.*

Amicitia eminus, & Cominus ardet.

Apud Laert. lib. 5.

Imago item Amoris hoc lemma sortita est: *Nec timor, nec verecundia.* Quæ sententia primùm à Seneca prodiit: *Amor,* inquit, *timere neminem verus potest:* Deinde Ovidius alicubi:

Amor[em] ... verec[undiam] habet.
Senec.
Ovid. [Meta]morph.
Fast, 2

Nam nil est quod non effræno captus amore
Ausit.

Et alibi:

--- *Quid non amor improbus audet?*

Ex hoc sensu fortasse Poëta quidam sequentem stropham, ex arte musica cantabat:

Parla omai risoluto,
Nacque ben cieco Amor, ma non gia muto.

Ad indicandam Amoris fortitudinem, hunc Infantem ego in consueta forma sua, erectum exponerem, qui arcum suum contra cœlum dirigeret, sagittaturo similis, cui sagitta etiam ad jaculandum parata sit, adjuncta Epigraphe: *Ultra gygantes:* Per hoc inferendo, quod quæ defuerunt gygantibus, ne Jovem de solio suo deturbarent, in promptu esse flammis amoris: quæ constrinxerunt Jovem per Europã peregrinari, propter Lædam, Danaem & Semelen. Ipse adeo sol relicto curru suo aureo, totis viribus formosam Daphnen insecutus est, denique etiam eandem in Laurum conversam obtinuit. Hunc sensum Comicus Menander sic expressit: *Amor inter deos potentissimus est: unde apparet, quod homines propter istum alios deos pejerent.* Et Apuleius: *Flamma sævi amoris parva quidem primo vapore, sed fomento consuetudinis exæstuans totos comburit homines.* Videantur de his fusius Poëtæ Latini Virgilius, Ovidius, Lucretius, Claudianus, Propertius, Horatius, & alii: Inter Italicos, Ariostus, Tassus, Guerinus, Marinus, Testius, Achillinus, & alii.

Forti[tudo] Amor[is].

Lib. 6

ATLAS.

Figura Atlantis cum globo Mundi stellato supra humeros sic loqui introductus est: *Portantem omnia porto.* Dixerim hanc Ideam esse hominis in omni facultate, & scientiis præcipuis versati, & exercitati, unde non secus ac generosus Atlas Cœlum, ubi tot astra intelligentiarum resplendeant, imò verò mundum portet, tantarum facultatum, mixtarum & artificialium: idcirco Aristoteles inquit: *Virtuti perfectæ non fit condignus honos:* Et Marcus Tullius: *Nesciunt multi, nesciunt quantas vires virtus habeat:* Et Livius: *Pertinax virtus omnia vincit:* Et alibi: *Pulcherrimum & tutissimum est in sola virtute spem habere.*

Versat[us] omni[bus] scienti[is].

Ethic. 4
Parad.
Lib. 2.
Dec 4.
Lib. 4.

CHIMÆRA.

Chimæra, quæ forte Enti Chimærico & vano nomen dedit, monstrum erat confictum à Poëtis, corpus habens capræ, pectus Leonis, caudam serpentis, quod de faucibus flammas vomebat. Ad hoc monstrum domandum Bellerophon illud Lancea per gulam perforavit, quæ quidem acumen plumbeum habebat, sed cum ignibus liquefactum esset hiante gutture defluens, ventrem monstri subintroiit, & idipsum repente occidit. Hoc universum lemmate sequenti exponebatur: *Suomet igne perit:* Correspondet versui Davidico: *Incidit in foveam, quam fecit:* & Proverbio Italico: *Chi è causa del suo mal, pianga:*

Ps. 7.
Homo ... faber ... rum suo[rum].

angase stesso. Hunc reatum incurrit homo, per quem Altissimi Dei condemnationem illam horrendam sibi attraxit, illic nimirum, ubi ad tribunal supremum citatus, comparuit tectus foliis arboris, cujus fructum vetitum deglutiverat; juxta illud Basilii Seleucienſis: *Tales dæmonis sunt machinationes, cum voluptate accusat, & pudendum in modum ad ruinam impellit.* Idipsum Isaias expressit, dum damnatorum tormenta manifestat, his verbis: *Ambulate in lumine ignis vestri, & in flammis, quas succendistis.*

DÆDALUS.

Reverendissimus Pater Abbas Picinellus, hanc figuram hominis volantis considerando, prudentissimum ei lemma subjunxit: *Inter*
is. *utrumque securus*: vel ita: *Medio tutissimus*: ubi motum illum non nimium à sole recedentem, nec nimium vicinum observat: in quo bona sapientis mediocritatis, ejusdemque utilitatem intelligit. Inter alios hoc eleganter M. Tullius, *Temperantia est*, inquit, *quæ in rebus aut fugiendis, aut expetendis ut rationem sequamur, monet, quæ animis pacem affert, & eos quasi quadam concordia lenit, ac placat.* Supra illud: *Medio tutissimus*: Præceptum nimirum, quo Phaëtontem suum sol imbuit (id quod supra diximus huic loco optimè congruere) memini me quoque, in laudem temperantiæ, per oden aliquam, paraphrasin sequentem composuisse:

Temerario tu sei se vanto prendi
(Dise al suo figlio il Sol,) regger Piroo,
Se troppo in su l' Eoo
Drizzi le briglie, O se al declive scendi,
Seminerari gl' Incendi:
Ma perche sei Fetonte, eccoti il morso,
Vanne, e a mezza carriera indrizza il corro.

c- Ex eo autem, quod volatus ille Dædaleus universaliter jam receptus est (utique in sensu tali, mentem humanam magnam illam Opificem, sibi parem in inventionibus suis non habere) figuræ huic non abs re hoc lemma subpinxerim: *Ars Naturam superans.* Negandum non est Præfati viri opera communem naturæ cursum exuperasse, idque potissimum in eo, quod cùm corporibus suaptenatura gravibus, & ponderosis volatus interdictus sit, ille nihilominus fingatur tam securè tamque generosè stellas ipsas conscendisse. Quidquid autem de fabula hac dixerimus, in ea magni hujus Opificis dexteritas exprimitur, quæ toties naturæ limites operando transgressus fuerat. Dicere Peripateticus noster consueverat: *Ars multa complet, quæ efficere natura non potest*: Democritus item Olynthiis improperabat, quod in gremio desidiosæ naturæ delitescentes, ad talium se professionum studia non applicarent, quæ mentem à terrenis hisce vilitatibus sevocarent, & æternitati transscriberent: *Artem natu-*
um. *ra requirit*: *Et vir pauper, qui nullam dederit artem, non tutò vivere potest.*

FAMA.

Hæc illa est, quam tantopere vereri, & in qua sperare mortalium genus consuevit,
& quippe quæ per orbem universum actiones humanas dissеminat, aptissima, quæ ad supremum honorum fastigium elevare quempiam possit, rursum etiam ad profundissimos gradus ignominiæ deprimere. Hanc volanti similem Abbas Ferrus repræsentavit, juncto Virgiliano illo: *Mobilitate viget.* Invigilandum itaque est in iis omnibus, in quæ Declamatrix hæc jus suum sibi vendicare poterit, dicente Plutarcho: *Fit natura quadam, ut ignavissimi homines nihil curent, quæ futura sit de ipsis opinio: probatissimi autem viri cuncta faciant, quæ in futuris sæculis benè inter homines audiant.* Marcus Tullius item admirabiliter: *Rumoris publici*, inquit, *authoritas instar Oraculi est.* Quamvis enim famæ volatus admodum mobilis sit, in impressionibus suis nihilominus ad longam usque posteritatem sæculorum ætatumque perdurat. Id quod jam dictum est, epigraphen sequentem habuit: *Vires acquirit eundo.* In quem sensum Cæsar inquit: *Plerumque in novitate fama antecedit.* Huic conformiter Ovidius:

In Ora. Perfect. — *De bello Civili.* — *In Metam.*

Parva motu primo, mox sese attollit in auras,
Egrediturque solo, & caput inter nubila condit.

Eidem famæ hoc lemma congruit: *auget, & minuit.* Hujus enim buccina, non secus ac novacula acuta resecat de vituperio, simul & de pretio rerum: plus etiam quàm granum Sinapis in augmentandis, & elevandis actionibus extollitur. De quo illud:

Auget & diminuit actiones humanas fama.

Gaudet: & è minimo sua per mendacia crescit.

Et M. Tullius: *Ex sententiis omnium nostra fama pendet.*

Ad buccinam famæ pro ornamento velum illud, quod more solito ei appenditur, adiunxerim, in cujus medio oculus apertus sit, super illum autem Epigraphe: *Vigilare juvat*; quæ sententia ab Ovidio mutuo accepta est: 3. *Amor.*

Sed famam vigilare juvat. Quis nosset Homerum?
Ilias æternum si latuisset opus?

Et S. Augustinus: *Fama monstrum mille luminibus.* Et S. Anselmus: *Fama absentes facit præsentes.* Nemo est, qui ignoret, quam vigil sit Fama, quippe quæ maximè abstrusa, & abdita in lucem trahit, etiam ea quæ in mediis noctium tenebris commissa sunt, revelando. Hinc illud dictum Redemptoris nostri: *Nihil opertum, quod non reveletur, & occultum, quod non scietur.* Sed si Famæ studium est, actiones nostras mundo exponere, quid ni & nostrum sit, usque adeo vitam nostram ab omni nævo purgatam reddere, ut nil in eam Juris habeat: Cum verum sit Quinti Curtii dictum: *Omnia illâ tradente majora sunt.* *Lib. 8.*

In Epist. ad Philip. — Fama vigilantissima est. — Sic & nos quoque vigiles esse oportebit.

PHAETON.

Phaëtonti subverso, & de curru solis præcipiti Pater Abbas Picinellus supra memoratus, sequens lemma subjunxit: *Quæ spargit, recipit.* Quæ sententia de Medea Senecæ peritissimè sumpta est: *Quos Polo sparsit furiosos ignes, ipse recepit.* In quo vitium repræsentatur, quod eadem via, qua commissum, & iisdem instrumentis castigandum est. Sic illud Philippi Macedonum Regis est, qui cum contra cœlum jaculari telum ausus esset, eodem occæcatus fuit. Os Domini quod infallibile sic ait: *Per quæ quis peccat, per hæc & punitur*: Et alibi idem Spiritus Sanctus: *Comedent fructus viæ suæ, & consiliis suis saturabuntur.* Impia Jezabel conquassata, & dilaniata fuit, sicut & ipsa virum Justum Naboth pessumdederat.

Act. 3. — Crimina eadem via, qua commissa sunt, puniri debent.

Non minus proprie, imò dixerim congruentius Phaëtonti illud adiunxeris, quod superius

Dædalo

Mediocritas.

Dædalo attributum fuit: *Medio tutissimus.* Per quod emolumenta, & bona mediocritatis indicantur. Quin & Astræa ipsa ut æqua lance pœnas præmiis æquiparet, ipsam bilancem suam in æquipondio demonstrat. Sic Venusina lyra:

Auream quisquis mediocritatem
Diligit, tutus caret obsoleti
Sordibus tecti, caret invidenda
Sobrius Aula.

Apud Stobeum.

Hanc veritatem inter alios expressit Democritus, dum ait: *Temperantia, quæ jucunda sunt, auget, & voluptatem majorem facit.* Et Plato: *Custos vitæ hominum temperantia est.*

In Char.

Quam difficile sit Principatum gerere.

Supra casum Phaëtontis Abbas Ferrus tria sagacissima emblemata proposuit, In quorum primo, intuens in actum ruentis, hunc versum subscripsit: *Atant' Opra non val, chi non sa l'arte.* Hoc est: *Ad tantum Opus invalidus est, qui artem ignorat*; Alludendo ad Principatus difficultatem, & regiminis populorum. Innumerabilis numerus est navium, quæ in pelago hoc velificant, sed raræ sunt, quæ sine tempestate Portum suum contingunt; Hic itaque Commendatoris Testii querula Musa locum habet, dum ait:

Non ti fidar di calma: in un sol giorno
Scherza ne l' acque, & vi s' affonda il Pino.
E tal ricco e di merci in su'l matino
Che nudo erra la sera a Lidi intorno.

Ex Tacit.

Exod. 4.

Imperator Tyberius cum jam diademati caput submisisset, se didicisse ajebat: *Quàm arduum, quàm grave regendi sit onus.* Moyses quoque in Ducem populi à Domino electus, *Non sum eloquens*, inquit, *ab heri, & nudius tertius*: Theistocles in eundem sensum ajebat: Eum qui probe nosset quàm grave Diadema sit, id nunquam è terra levaturum esse. In secundo Emblemate, quod priori non absimile, eandem materiem tangens Ferrus inquit: *Indomito destrier fanciul non regge*: Id est: *Indomitum equum Infantulus non reget*: quod relationem cum Ovidiano habet:

Magna petis Phaëton, & quæ non viribus istis
Conveniunt:

Principatus cœlo comparatus.

Juventus inepta ad gubernacula Imperii.

Idque in persona Patris ejus. Atque ita verissimum est, quod Juventus regiminis sit incapax, nec onus illud nisi humeris jam ætate provectis confidendum, Si Principatus cœlum dici potest (Princeps etenim inter magnates suos, non secus ac sol resplendet) quis nesciat adgubernaculum cœli, (tanquam ad faciendum hoc Atlantes inhabiles sint.) accurrisse fortitudine Gygantæa dotatos Alcides? Denique juxta Stagiritam: *Juvenis non potest esse sapiens, quia prudentia requirit experientiam, quæ indiget tempore.* Plutarchus item dum Juventutem informat, quid partium suarum sit, sic eam admonet: *Juventus imperata faciat, senectus imperare debet.* Cum ira divina in indignos Israelitas exardesceret, non minima castigatio hæc fuit, quam comminabatur: *Dabo pueros Principes eorum, & effœminati dominabuntur eis.*

Is. 3.

Nimia audacia.

Ultimum horum emblematum sequenti sententiæ conjunctum erat: *Sovente il troppo ardire è altrui dannoso; sæpius audacia nimia detrimento est.* Inconsiderata siquidem & præpostera animositas, magnanimitatem, quæ virtutis est, non attingit, illam nimirum, quæ hominem fortem decet, illique necessaria est: illa enim superior, justum est, ut nota temeritatis percellatur, juxta illud Aristotelicum: *Fortitudo corrumpitur à superabundantia, & defectu: à medio verò salvetur.* Et Isocrates: *Omnis audacia virium mensuram excedit.*

Ethic.

FORTUNA.

HÆc non nisi cæca repræsentatur, & instabilis; interim in tanto pretio, in tanta æstimatione habetur in Mundo. Hæc primo sui intuitu in globo posita cernitur habens velum in manu, hanc vocem emittens, *Audaces juvo*: quod de Virgilio sumptum est:

Audaces fortuna juvat, timidosque repellit. 4. Æ.

Ovidius in eundem sensum:

Audentes Deus ipse juvat.

Sic Sibylla quoque fortissimum Æneam hortabatur, dum ad campos Elisios transiturus esset, monstra Infernalia, & Cerberum ei obviam futurum:

Tu ne cede malis, sed contra audentior ito.

Aud: nilis.

Rursum Ovidius:

- - - *audentes, Sorsque Venusque juvant.*

De audacia loquimur, quæ rationi & honestati conjuncta est.

Fortu virtu

Quidam etiam binis Statuis, aut figuris, quarum una virtutis, altera erat fortunæ, invicem sibi occurentibus, hoc lemma, tanquam animam apponit: *Rarò conveniunt.* Qui sensus longè ab illo diversus est, quem alius adjunxit: *Virtute Duce, Comite Fortunâ.* S. Augustinus huic congruenter inquit: *Fortuna necessaria est Sapienti*: & Livius: *Fortuna virtutem sequitur.* Recordor & ego, me quondam figuram exposuisse Philosophi Epicuri, qui per capillos imaginem fortunæ retinebat, illa interim à philosopho librum acceptabat: figurabat autem, sapientem, virtute sua clavis affixisse fortem vel fortunam suam: Nec enim aliter est, quàm vulgo dicitur: *Povera, & e nuda vai philosophia.*

In lib. contr. dem. lib. 3

Pauper Aristoteles cogitur ire pedes.

Vultu cipis.

Abbas Joannes Ferrus ad simulachrum Fortunæ hoc lemma adjunxit: *Il tuo sguardo fa l' huom lieto, e felice: vultus tuus homines lætos & felices reddit.* Hoc verificari de facie Principis potest, qui cùm subditum suum hilari fronte intuitus fuerit, eum consolatione adimplet: Id quod Spiritus Sanctus docet: *In hilaritate vultus Regis vita.* Hunc sensum S. Bernardus assequitur, dum ait: *Non ita exprimit digitus, sicut vultus.* & S. Ambrosius: *In plerisque Justi aspectus admonitio correctionis est, perfectioribus autem lætitia:*

Eccl.

Non ... dendo ... tunæ

Diversam omninò sententiam ego fortunæ vultui assignaverim: *Serenitati ne credas.* Hæc enim infida plerumque, & deceptrix, non minori cum amaritudine tollit, quod cum tanta hilaritate, & tranquillitate largita est. Suffecerit dixisse, eam semper in procinctu stare, ut discedat: sicut æquor pacificum nunquam ad seram noctem usque pertingit, ut non exæstuet aliquantum, & ferocescat. De quibusdam hujuscemodi infidis Marcus Tullius inquit: *Erras si istorum motibus credis, vultus habent hominum, mores vero ferarum.* In eundem sensum Commendator Testius præteritam prosperitatem fortunæ suæ in Tragicam infortunii sui scenam conversam deplorat, dum ait:

Ad Q. ... trem.

E quanto fu presta a venir, cotanto
Sollecita al partir sarà fortuna;
Seren di Corte in un momento imbruna
E chi ride il matin, la sera e in pianto.

Plu-

Plutarchus ait: *Fortuna nobis cyathos exiccantibus, si unum bonum infundit, tria mala præbet.* Et M. Tullius: *Non solùm ipsa fortuna cæca est, sed etiam ipsos plerumque efficit cæcos, quos amplexata est.*

GERYON.

MOnstrum hoc in pictura Triceps figuratum, ad sententiam sequentem, vel Epigraphen impulsum dedit: *Genus insuperabile bello:* Quod ad beneficium, & utilitatem Concordiæ alludit: *Væ* enim *soli*, inquit spiritus sanctus, *quia cum ceciderit, non habet sublevantem se. Et si dormierint duo, fovebuntur mutuò. Funiculus triplex difficilè rumpitur.* Magna voce Alciatus magnus ille Ethicus clamat: *Concordia insuperabilis. Unum nihil, duos plurimùm posse.* Et S. Cyprianus: *Concordia simul juncta vinci non potest.* Clarius hoc in Emblematibus post hæc sequentibus patebit.

JANUS.

AD formandum, vel repræsentandum hominem sapientem, vel prudentem, quidam figuræ Jani sequentia verba, ad eam animandam subscripsit: *Hinc inde*, vel, *Ante retroque.* Non modica virtus est prævidere, & providere; juxta Virgilium:

Quæ sint, quæ fuerint, quæ mox ventura trahantur.

Non tam videndum, inquit Demosthenes, *quid in præsentia blandiatur, quàm quid deinceps sit futurum.* Et Peripateticus: *Prudentia virtus est, ratio naturalis partis, ad felicitatem spectantia præparans.*

Figura item Jani bifrontis judiciosissimum dictum illud consecuta est: *Recondita pando.* Poterit hæc sententia Idea perfectissima esse ultimi Judicii illius, quo abstrusa cuncta in lucem prodibunt, quo cuncta palam fient. Unde in persona Dei sic Propheta Nahum declamat: *Revelabo pudenda tua in facie tua.* Et S. Hilarius, *Abstrusam,* inquit, *voluntatis nostræ conscientiam prodet, & ea, quæ nunc occulta existimantur, luce cognitionis publicæ deteget.* Erit, inquam, Deus, juxta Prophetam Regium, *Scrutans renes, & corda:* In rigoroso illo scrutinio, prout Ecclesia canit: *Liber scriptus proferetur, In quo totum continetur, unde mundus judicetur:* Et sicut magnum vas Electionis vult: *Illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium.*

Ad hanc bicipitis Jani statuam, ego subsequentem epigraphen adjungerem: *Ubique tutus:* Ad exprimendam Ideam hominis verè prudentis, qui novit in futurum prospicere, qui de præteritis, ventura metitur, ac sic fortunæ insultus prævenit, & contra inimicos, & contra mundi machinas armatur, ita ut ex consideratione locorum, accidentium, temporum, & casuum, quid contingere possit, præponderet. Ajebat Pittacus, qui de septem sapientibus Græciæ est: *Robur, & murum, & arma sapientia præstat:* Et Antisthenes: *Murus tutissimus prudentia.* Quandoquidem juxta Plutarchum, *Prudentia non corporum, sed rerum inspectio est.* Providentia enim mille armatis prævalet.

JUSTITIA.

HUic virtuti, quæ Rectrix Mundi est, Basis Regnorum, solium gloriæ, quidam subscripsit, cum eam in forma adolescentulæ majestuosæ, & decoræ spectandam dedisset, habentem bilancem cum gladio: *Cuique suum.* Hæc ejus vera definitio est: *Justitia est perpetua, constansque voluntas jus suum cuique tribuendi.* Peripateticus noster sic habet: *Præclarissima virtutum Justitia est.* Sine ambiguitate autem superior Epigraphe de sententia illa desumpta est, qua dicitur: *Justitia est virtus animi, unicuique secundum dignitatem distribuens;* Et Plinius Junior: *Maximum bonæ sententiæ præmium est benè judicasse.* Hæc factis & actionibus authoritatem præbet: Unde jure merito quisque hominum sibi eam ponat ob oculos, & quantopere sibi à bilance retributionem spondet, & præmium, tantum ei terroris malefacienti incutiat gladius ferientis.

Inst. *De Iustitia & Iure.* *Ethic. 5.* *Apud Diog. lib. 5.*

Rursum alii hanc ei sententiam dederunt: *Nullo flectitur obsequio.* Quam insculpi velim profundissimè in animo, & in corde perfecti, & incorrupti Judicis. Hinc est, quod venerabilis Spartanorum senatus Judices suos tectis oculis ac manibus in tribunali videri fecit: Tectis manibus, ne ad munera extenderentur, oculis, ne ad eadem intenti essent. In hunc scopum collimavit Valerius Maximus inter alios, dum admonuit: *Prætoris non solùm manus à pecunia, & lucro, sed etiam oculi a libidinoso aspectu continentes esse debent.* Et M. Tullius: *Est Sapientia Judicis in hoc, ut non solùm quid possit, sed etiam quid debeat ponderet.* Ad superiorem vero Spartanorum senatum Ethicus Alciatus hæc refert:

Incorrupti Judices. *Lib. 4.* *De officiis.*

Cur resident? Quia mente graves decet esse quieta
Juridicos, animo nec variare levi.

Non abs re mihi videor posse (ad denotandum, quantopere per affectus & per passiones in transversum rapi possit Judex corruptus, quantumque justitia à tali offendatur, & denigretur, quantum decor & forma ejus deturpetur) figurare Amorem, qui Justitiæ velamen super oculos jaciat, ita ut bilanx susque deque feratur, gladius verò dilabatur è manibus, adjuncto lemmate: *Exoculata ruit.* Siquidem injustus Judex, obfuscatos & velatos habens oculos, lucro inhiet, ambulans, ut ita dixerim, in obscuro, mirum non erit, si *cuique suum* tollatur; si bilancis inæqualitas, & inordinatio sequatur, si gladius deorsum cadat, si ratio subvertatur. Intendit ad hoc Philosophorum Princeps de Stagira, dum ait: *Amor, & odium, & proprium commodum faciunt sæpè judicem non agnoscere veritatem.* Allusit item, ut reor, ad hoc ipsum Regius Psaltes his verbis: *Si mei non fuerint dominati, tunc immaculatus ero.* Amor inordinatus Cognatorum, sicut & utile proprium Circen esse dixerim, quæ hanc virtutem, quæ omnium pulcherrima est, in belluam transformat. Sic S. Chrysostomus: *Corruptio est quidquid offertur lite pendente.*

Justitia velata, & corrupta.

HERCULES.

SImulacrum viri hujus omni consideratione dignissimum est, eo quod tantæ, tamque eximiæ de eo virtutes, & illustria facinora recensentur, præcipuè quæ fortitudinem concernunt; Itaque sub figura Herculis adhuc dum Infantuli, binos manu serpentes jugulantis, titulus hic Emblematicus supponitur; *Fortes creantur fortibus.* Per quod indicatur, quanto privilegio fruantur, qui de Progenitorum suorum illustri provida, & generosa prosapia nati sunt. Sententia autem memorata de lyra Venusina desumitur:

Instructio pro Adolescentibus.

Carm 4. Ode 4.

Fortes creantur fortibus, & bonis.
Est in juvencis, est in equis patrum
Virtus; Nec imbellem feroces
Progenerant aquilæ columbam.

3 De Divinatione.

Marcus Tullius adhortamentum salubre Juventuti suggerit, omni adeo hæreditate nobilius, pro iis videlicet, qui in incerto vitæ hujus pelago circumferuntur: *Nullum*, inquit, *munus melius, majusque Reipublicæ afferre possumus, quàm si doceamus, atque erudiamus Juventutem, iis præsertim moribus, ac temporibus, quibus ipsa prolapsa est: Ut omnium opibus refrænanda, atque coercenda sit.*

Hunc Herculem in heroico actu consistentem, dum Hydram occisurus est, quidam subsequenti sententia repræsentavit: *Quo difficilius, eò præclarius.* Vir fortis inter pericula, & dubios fortunæ adversantis eventus seipso major evadit, & ardorem succendit. Alludit ad hoc S. Gregorius: *Delectet igitur mentem magnitudo præmiorum, sed non deterreat certamen laborum.* Et S. Ambrosius: *Non est gloriosa victoria, nisi ubi fuerint laboriosa certamina.*

Difficile certamen gloriam parit.

Hom. 37. In Evang.

Virtus cum patientia.

Ad hoc simulacrum Herculis hydram ferientis hæc verba adjuncta sunt: *Virtute, & patientia.* Immortales rosæ sunt, quæ de spinis, & tribulis patientiæ efflorescunt: Iter scabrosum terminum suum habet in amœnissimis viridariis. Patientia Fabii Maximi immortali lauro caput ejus decoravit, & ab insidiis vaferrimi Carthaginensis Ducis patriam deliberavit; dum ex altero latere Marcelli præcipitata & immatura celeritas florem Juventutis Quiritum pessumdedit. Dicebat Euripides: *Certamen patientiæ tale est, ut qui vincitur ipso victore fit melior.* Et Pythagoras inter præcipua documenta hoc dedit: *Fortunæ mutationem sustine, naviga secundum fluvium, naviga secundum fortunam.* Jam paulò supra, in testimonium valoris versus Mantuani in medium deductus est, quo Æneam suum ad Elisios Campos processurum Sibylla armavit:

Apud Stobæum.

Tu ne cede malis, sed contra audentior ito.

Intrepiditas.

Subscriptus hic fuit Herculi pugnanti cum hydra. Enimverò dicere consueverat Magnus Stagiræ Præceptor: *Fortitudo est, inconcussum à mortis metu, & constantem in malis, & intrepidum ad pericula esse, & malle honestè mori, quam turpiter servari, & victoriam in causa præstare. Præterea autem fortitudinis est laborare &c.*

Ab Academicis Ferrariensibus subtus figuram Anthæi, de terra sublevati, & idcircò superati ab Hercule, hæc verba posita sunt: *Superata tellus sidera donat.* Poterit sensus, ni fallor, applicari vel ad sanctum quempiam, qui victoriam contra sensuum & Mundi tentamenta obtinuerit, vel ad Ascetam, qui fastiditis rebus terrenis, totum se meditationi dedicaverit. De quorum altero S. Ignatius Loyola inquit: *Quàm sordet mihi Tellus, cum cœlum inspicio!* De altero Empedocles (qui se procul à tumultu civitatis abripuerat, & nudo capite immensum illud cœli atrium intuebatur) sic ajebat: *Quàm benignæ stellæ me inspectare videntur, cum ex hominum frequentia me abduco, & ad rerum indagandam naturam, ubi tanta fulgent lumina, sub dio me confero.*

Sanctitas, doctrina, & meditatio.

In ejus vita.

Apud Stobeum.

Pro meditatione Emblematica figura Herculis usurpata fuit, ferentis cœlum cum hac inscriptione: *Novit paucos secura quies.* Per quod insinuatur, quantopere Magnates, & viri eximii laboribus subjecti sint. Plus periculi candela habet collocata in eminenti loco, quàm quæ in mapalibus, & vilibus tuguriis latet. Exposuit hoc Musa dulcissima Comitis Testii:

Principes plus oneris portant, quam plebei.

Ben del Ciel forza di fulmini
Delle Torri atterra i culmini,
E sfrondate,
Lacerate
Suol lasciar l' Alpine Roveri,
Ma di Giove irata destra
Se tonò,
Non toccò
Basso mirto, hu mil ginestra,
E di canne in vil ricoveri
Sian Sicuri i Pastor poveri.

Homerus solitus erat dicere: *Princeps solidam dormire noctem non debet.* Et Salustius: *Imperio maximo, maxima inest cura.*

Post renunciationem illam, quam de Regno totius Hispaniæ quondam Carolus V. fecit filio suo Philippo Secundo, hic posterior Princeps ad demonstrandam reverentiam, quam in tam vasto Dominio Patri suo deferebat, figuram Herculis fingi præcepit, semetipsum in eadem intelligens, quippe cui regimen mundi impositum erat super humeros, adjunxit autem sequentem Epigraphen: *Ut quiescat Atlas.* In quo ideam genuinam dedit ingenii, quo excellentius aliud memoria hominum penè nullum habet. Poterit hoc commode ad quemvis applicari, qui vivente sene, in Coadjutorium ejus, ad gradum eminentem, vel officium sibi condignum, & elevatum assumptus fuerit.

Phili[ppus Se]cund[us suc]cesso[r Caroli] V.

Herculi item in rogo ardenti hæc verba inscripta fuerunt: *Arso il mortale, al Ciel andrà l'eterno: Cum mortalis combustus fuerit, æternus cœlum conscendet.* Verum exemplar hoc S. Laurentii gloriosissimi Martyris: qui craticulæ superimpositus, cum humanæ carnis spolium consumptum ignibus esset, splendore carbonum ardentium, tanquam facibus triumphalibus in Cœlum evolavit. Deducitur ex his, quantæ non nunquam utilitatis sit, si mors de tetro Carcere vitæ nostræ nos liberaverit, & vincula, quibus à volatu anima præpediebatur, tandem dissoluta fuerint; Sic Amator Lauræ sonabat:

S. La[urentius]

Mor[s]

La morte è fin d'una prigione oscura
A gli animi gentili.

Intellexerunt hanc veritatem & ipsi Pagani, inter quos Menander ait: *Quem diligunt dii, ille Juvenis moritur.* In eundem sensum Euripides: *Deus sæpè, quos plurimi facit, eos citiùs aufert à vita.* Id quod correspondet verbis Scripturæ: *Raptus est, ne malitia mutaret intellectum illius. Consummatus in brevi explevit tempora multa.*

Apud [Stob.] in Or[est.] Consol[at.]

Abbas Emmanuel Thesaurus binas imagines, Herculis nimirum & Atlantis junctas simul repræsentabat, & in ingenti charta hæc Epigraphe legebatur: *Magna negotia magnis adjutoribus indigent.* Quod per semetipsum expositione non indiget, clarè indicans quanta prudentia, quanto judicio, & sagacitate indigeant negocia, quæ magni momenti sunt. Atque hoc est, quod superius de Tacito sumptum fuit: *Periculosa fortissimis imperantur.* Sic Romulus Titum Tatium sibi throni adjutorem elegit; sic Numa grande illud Oraculum Egeriæ Deæ consulere se finxit:

Magi[stratus] vel Se[...]

finxit: Sic Hannibal Asdrubale, Alexander Ephestione, Nero non modico tempore Senecâ, Pharao Josepho, & Darius Daniele usus est: Deus ipse sibi in Duces, fortissimos viros Josue, Gedeonem, Moysen, & alios elegit.

Ab eruditissimo viro Diego Savedra Hercules cum Clava observatus fuit, armis suis insuper aliis vestitus, in dorso & humeris spolia Nemeæa gerens: utque palàm faceret, his iisdem spoliis ab hoste ablatis incitari, & animo crescere milites, hanc subscriptionem addidit: *Fortior spoliis.* Quis verò nesciat vehementissimum animo stimulum ad operandum esse spem præmii? Meditabantur illud ipsi Sancti. Petrus ad Jesum conversus omnium Apostolorum nomine ajebat: *Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te, quid ergo erit nobis?* Et Cytharista regius: *Inclinavi cor meum ad faciendas justificationes tuas propter retributionem.* Job item in calamitatibus & infortuniis suis animum non despondit, sed in media tempestate, & in profundo luti clamabat: *Scio quod redemptor meus vivit, & in novissimo die resurrecturus sum: reposita est hæc spes mea in sinu meo.*

Insignia, & arma gentilitia, & ornamenta domorum, statum, & qualitatem, & conditionem inhabitantis demonstrant. Omnium nationum sapiens hæc inventio fuit, qua tanquam per compendium & virtutes, & heroica facta, & merita, aut hæreditaria, aut propria virtute parta in lucem dantur. Per coronas olim, & per præmia generosi Athletæ vel Luctatores cognoscebantur: coronæ quernæ, vel frondeæ, vel laureæ, vel populeæ, & aliæ hujuscemodi prudenter à Romanis inventatæ, triumphos vel civiles, vel murales, vel castrenses, vel similes alios denotabant. Perseus dignoscitur ex scuto Gorgoneo, Minerva per noctuam, Pallas ex casside, & horum similia: Unde merita etiam deficiente inscriptione palam dabantur. Si quis viderit hominem in humeris suis vestitum pelle leonis, & armatum clava, sine ulteriori declaratione eum Herculem esse, continuò dijudicat: sub eo hoc lemma notaverim: *Dalle spoglie virtù ben si rauuisa: Ex spoliis virtus facile patet.* Admonemur per hæc, quantum nobis laborandum sit, ut paludamento consimili induamur, quo personæ immortalitatem consequuntur, & nomina eorum condecorantur. Expressit ad vivum hanc sententiam Diogenes, quamvis Cynicus & mordax. Intuens hic Juvenem mundanum, & dissolutum, qui delectabatur identidem variis insignibus, & indiciis Deitatis adornari, contineri non potuit, quin ei publicè hanc notam inureret: *Quousque non desines virtutis stragulas pudefacere?* Cujus virtutis tam pretiosa decoramenta, & symbola sunt, ut non terminentur nisi in Comitatu gloriæ. Sensit hoc M. Tullius, qui inter alios sic ait: *Virtutem necessariò gloria sequitur:* adjungens; Quod si lumen, & fulgor ejusdem virtutis vel de longinquo videri posset, futurum ut omni adeo illecebra Mundi potentior & fortior appareat. Verba ejus hæc sunt: *Si ipsam honestatem undique perfectam, omniumque maximè laudandam penitus videremus, quonam gaudio compleremur, cum tantopere ejus adumbrata opinione lætemur?*

ICARUS.

Cum de Dedalo superiori tractatu, jam recensitum sit, correlatione justissima, & connexione oppositi non impropria, de Icaro quoque ratiocinandum erit. Hic igitur inprimis cum sibi debito Emblemate figuratus fuit, portans Epigraphen: *A cader và, chi troppo in alto sale: Casui proximus est, qui nimium sublimiter scandit.* Est autem Idea fastuosorum, & arrogantium, qui nimia sui confidentia elati, vixdum in alto sunt, & infelici præcipitio sibi colla rumpunt. Sensus est S. Gregorii, qui ait: *Sedens non habet quò cadat, qui autem supra se extollitur, ruat necesse est.* (Lib. 18. Moral.) Videri poterunt hæc bina ingenia sese invicem counare, ejus scilicet, qui superius emblema nobis exhibuit, & Commendatoris Testii, qui eleganti & dilucida phrasi sic ait:

> *Compagno è il precipitio alla salita,*
> *E van quasi del par ruuina, e volo:*
> *Molti l'Icari son; ma chi d'un solo*
> *Dedalo; vanni in questo Ciel m' addita?*

Non absimile est alterum lemma quod Icaro assignatur, cujus ruinæ hæc sententia inscribitur: (Casus magnorum.) *Gloria pœna major.* In hunc catalogum censendi Protogenitores nostri, qui dum vano Deitatis titulo condecorari volunt, & diademate gloriæ vestiri, *Cognoverunt se esse nudos.* Sic erant inter filios Israel Chore, Dathan & Abiron, qui cum fastu se regimini & Judicio populi ingesserunt, & quibus repentinus terræ hiatus sepulchrum inopinum dedit. Tales erant Achaz, Ochozias, Antiochus, Balthasar, Darius, Holofernes, Nabuchodonosor, & insignis inter alios Aman suspensus in patibulo, quod Mardochæo paraverat. *Non veniat mihi pes superbiæ,* inquit Psalmista: Quandoquidem, sicut S. Augustinus inquit: *Superbia non habet caput.* (In hunc locum.) Imò verò non habet, cum ei contritum sit, & conquassatum in montibus deliræ arrogantiæ suæ.

Abbas Ferrus figuræ, quæ in actu cadentis sit, (Præsumptio.) hanc hypographen adjunxit: *Non son già l'ali al gran desio conformi. Non correspondent alæ magnitudini desiderii.* Grave præsumptionis tentamentum hominis ejus, qui cum sui regiminis incapax sit, & juxta commune proverbium *vix grallatus incedere possit,* nihilominus de ruina sua non metuat, sed eam temerè quærat, & sibi stolidus procuret. Hinc S. Chrysostomus: (De verb. Isai. hom. 3.) *Præsumptio malorum omnium fons:* atque ideo: *Jactantiam subsequitur ruina.* Gloriosi Thrasones primi sunt, quorum mors ingloria sit: Idcirco S. Bernardus Abbas præceptum nobis reliquit: *Præsumptioni debetur correctio, correctioni emendatio, emendationi remuneratio.* (In Cant. Serm. 1.)

Icarus alas utique non nisi cera compactas habebat, nihilominus si consilium Patris secutus fuisset, ut videlicet nec sublimiter nimis, nec verò etiam nimium profunde volatum suum dirigeret, forte per spacium quoddam temporis feliciter provolâsset, nec tam fœdum præcipitium subsecutum esset. Ad hoc monitum re- (Mediocritas.) flectens Reverendissimus Pater Abbas Picinellus, Ideam hominis format, qui in finibus mediocritatis continetur, Epigraphen subsequentem affigens: *Inter utrumque securus.* Poterit (Spes & Timor.) hoc quoque referri ad spem, vel timorem, inter quæ utraque hominem Christianum ambulare oportet, juxta illud Gregorii Nazianzeni: *Ne fidas multum, neve despera nimis: illud solutos efficit, pessundat hoc.* (Lib. de Consideratione.) Item S. Bernardus de illo supe-

superiori: *Medius locus tuus est, medium tene, si non vis perdere modum.*

IXION.

TAm vulgata jam, & in triviis nota est fabula, quod Ixion apud Inferos in rota suspensus torqueatur, ut ulteriori eam expositione declarare supervacaneum sit: Unde Abbas Ferrus eum figurabat, in rota positum, insuper flammis circumquaque septum, & in hæc verba prorumpentem: *E Solo a danno mio perpetuo il giro. hac rotatio non nisi in damnum meum sempiterna est.* Quibus utique intellectum voluit, quanta sit mundanorum cordium inquietudo. Amici terreni hujus Incolatus, totidem Ixiones sunt, inquit Suetonius: tales repræsentavit Rex Heliogabalus, qui nil nisi perperam in decursu vitæ suæ operatus fuisse, aut dixisse legitur, hoc unico & solo excepto. Cum itaque ad eum delati essent fraudis rei, subito in rotam tolli jussit, appellans *Amicos Ixionicos*. Dicere solitus fuit Petrus Blessensis: *Non deest tibi Ixionica rota, dum cupiditate torqueris.* Et Plutarchus in vita Agidis scriptum reliquit: *Non absurde sane, neque imperite in ambitiosos Ixionis fabulam convenire arbitrantur.* In hanc sententiam Comes Testius refert pervenisse filiam Amurath Imperatoris propter Juvenem Dalisum: unde eam in hæc verba prorumpentem introducit:

Inquietudo mundanorum.

Petrus Blessensis, 17.

Ep. 92.

Vagabondo pensiero
Dove vai, donde torni, e che pretendi?
Tu su l'ale leggiero
Ora parti, ora torni, or poggi, or scendi,
E nel tuo moto eterno
Sei l'Issïon dell' amoroso Inferno.

SISYPHUS.

NOn minus illo Ixionis, hoc quoque Sisyphi Poëticum commentum omnibus notum est. Hic autem grave saxum sustentare humeris cogitur, idque in adversum montem provoluere; Sed cum miser mente turbida ad fastigium montis jam pervenit, continuò petra rursum ad radices delabitur, ac sic recapitulato labore eandem recuperare, & rursum in altum provehere compellitur; inter tot millena infortunia omni pene hora multoties calamitosus moritur, nec unquam tamen vivere definit. Ego interim considerando memoratum tormentum, tum verò etiam ex altero latere supplicium Peccatorum, quantùm videlicet maculata, & depravata conscientia, cor maleficum opprimat, non immerito figuraverim hunc Infelicem, pondus illud ingens itinere tam laborioso provolventem, adjuncta Epigraphe: *D'ogni peso la colpa è maggior pondo: Omni pondere gravior est culpa.* Expertus illud est inter alios infaustus Cain, qui perpetrato jam fratricidio, erigere caput suum nequiit. Sed criminis sui gravitate deorsum tractus, improperium Creatoris sui audivit: *Cur concidit facies tua* Atque hoc est, quod Redemptor animarum nostrarum Pharisaicæ turbæ objecit: *Vos de deorsum estis.* Infelices bajuli, qui nulla intermissione onus vestrum supra humeros geritis, nec unquam caput erigitis. Isaias quoque Provinciarum Deo suo rebellium scelus improperat, dicendo: *Onus Ægypti, onus Babylonis, onus Tyri, onus Damasci,* & cætera. De Patricida Absalom scriptura inquit: *Tondebatur semel in anno, quia gravabat eum Cæsaries.* De quo convenienter S. Petrus Chrysologus inquit: *In Impii capite non aliquam virtutum, sed tantum vitiorum sarcinam scriptura designat, gravabat, inquit, eum Cæsaries.*

Pondus peccati.

Serm. eunde

MINERVA, & MEDUSA.

MInerva sagax horrendum Incantatricis Medusæ caput hæreditavit, ad cujus aspectum quisque viventium in lapidem convertebatur: Hinc illi sequens lemma hæreditario jure attribuitur: *Terrore, & armis.* Hi duo Poli sunt, circa quos victoriæ rota feliciter gyratur. Quandoque solus terror utilis est, quandoque conjunctus armis. Verba sine opere, idem sunt, quod homo imbellis absque armis, qui magna loquitur, sed nullo subsequente effectu. Cum semel gloria nominis, & fama stabilita fuerint, & confirmata actionibus gloriosis, non negarim solum inclyti nominis sonum, & memoriam magni ponderis esse. Talis erat generosus Imperialium Belli dux Wallenstein, quem ipsi adeo Imperiales multoties, multoties Sueci, multoties Saxonum Legiones verebantur: Sed nemo horum fiduciam in eo collocavit, sicut in generoso Alexandro, cujus sola præsentia, etiam sine sanguinis effusione Civitates, & regna tributaria fecit.

Terre arma

Wal nunc nunc adhæ

Medusæ caput, tam excellentis temperaturæ erat, ut nullam unquam loricam, de fumigante Lemno suo, paris roboris Vulcanus produxerit: Hujus monstri calvaries quamvis acutissimam sagittam, quodvis telum, etiam de fortissimo arcu emissum repercutiebat illæsa: Unde non immeritò Ideam gessit hominis magnanimi, hanc sibi Epigraphen adsciscens: *Tela omnia contra.* Videtur ad vivum expressisse hoc factum Comes Testius, cum in persona hominis magnanimi ait:

Magn tas.

Come scudo tal'or, quall' ora il tenta
Destra armat' a ferire, il ferro stesso
Violento ritorce, e in suo riflesso
Contro l'Autor del colpo il colpo aventa.

Sic faciendum esse viro forti Marcus Tullius inquit: Injuriarum tela obtundenda, & repellenda. *Fortes,* inquit, *& magnanimi habendi sunt, non qui faciunt, sed qui propulsant injuriam.* Et S. Ambrosius: *Fortitudo rerum contemptu constat.*

1. Offi

Præmemoratum Sceleton autem non solùm tela emissa repercutiebat, sed quemque mortalium necabat, prout fabulæ Poëtarum commentantur: unde Abbas Joa. Ferrus ad hanc proprietatem respiciens, sequens lemma adinvenit: *Exanimat visa.* Hos effectus decor, & forma producit: unde Musa mea concivis, dum mulierem formosam ante speculum consistentem describit, sic concludit:

Effectu coris m bris,

Vedrai, se miri il tuo sembiante interno,
Cui ritragge il mio cor specchio verace,
Angue il crin, Tosco il labro, il petto Inferno.

Hanc

Hanc ſtragem inter alios infelix Holofernes interitu ſuo edoctus eſt, dum Heroinæ Iſraeliticæ Judith, tam formoſæ, quàm generoſæ manum vindicem ſenſit.

Veteres Poëtarum memoriæ tradiderunt, quamdiu Palladium, aut ſimulacrum Minervæ conſervatum fuerit Trojæ, Civitatem perire non potuiſſe. Quidam in nomine civium Trojanorum hæc ſubſcripſit: *Servata ſervabimur ipſi.* Poterit hoc univerſum applicari ad hominem illuſtrem, magnæque authoritatis, cui quamdiu vita ſuperſtes eſt, conſervantur Inquilini urbis vel ſubditi, qui ſub tutela ejus vivunt. Vatinius ad Conſulatum evectus, ſodales ſuos ſic alloquebatur: *Gaudeant ſodales, quia Vatinius aſſumptus eſt ad Conſulatum,* dicere volens: quamdiu hanc conſularem purpuram humeris meis portavero, omnem indemnitatem, & genuinam libertatem, non eſt quod læſam iri vereamini: Omnes horæ felicitatis veſtræ nullo infortunio turbabuntur, ſi ſub indice meo ambulaverint. Poterit hoc lemma non improprie, imò verò multo opportunius ad Sacratiſſimam Virginem applicari, grandem illam Peccatorum Advocatam; unde per os S. Spiritus hæc nobis verba proponit: *Qui me invenerit inveniet vitam, & hauriet ſalutem à Domino.* Et S. Anſelmus: *Dudum cœlum & terra ruiſſent, niſi Maria precibus ſuſtentaſſet.*

Cum item Minerva Dea ſit Sapientiæ, vultum quandoque talem induens, qui loco armorum, vitam auferat, in ejuſdem imagine intellectam eſſe video & ſapientiam, & valorem militarem, unde ego non abs re ſimulacro ejus ſuppoſuerim: *Viribus, & Sapientia:* inſinuando per hoc, non eſſe nec munimentum, nec muros, nec robur ullum, quod his reſiſtat. Nec enim tantum fiduciæ habendum in legionibus armatorum nec in caſtellis fortiſſimis, quantum in virtute, & valore, quæ vallum & foſſam præbent ſecuriſſimam. Ita Plato in pluribus locis inquit: *Beatas tunc fore Reſp. ubi Reges philoſopharentur, & Philoſophi regnarent.* Hoc tam præclarum præceptum nobis M. Tullius profundius impreſſit: *Duæ ſunt artes,* inquit, *quæ poſſunt homines locare in ampliſſimo gradu dignitatis, una Imperatoris* (intelligens hoc de valore militari) *altera Oratoris boni.* Audiamus & Sapientiam: *Ab hac,* inquit, *pacis ornamenta retinentur, ab illa belli pericula repelluntur.*

MORS.

Quamvis mors figura humana non ſit, cum tamen hoc ſceleton, & hæc oſſa, quaſi fundamentum ſint, ſupra quod divinus Artifex ſtructuram ſuam erexit, digniſſimum erit, quod ſcrutinio noſtro & examini ſubjiciatur. Dum igitur ſine auribus, & oculis apparet, cæca ad videndum, ſurda ad audiendum, & corde deſtituta, ita ut omnem à ſe compaſſionem excludat, hæc epigraphe introducta eſt: *Nullo flectitur obſequio.* Quo dicto, & quo facto ad vivum repræſentatur pervicacia & durities obſtinati cordis, quod multò durius incude, ad inſpirationum divinarum malleum reſiſtendo illud ſonat: *Durabo.* Imitans aſpidem, quæ, ſicut Phyſici inquiunt, juxta ſententiam Pſalmiſtæ: *Non exaudiet. Cor durum eſt,* inquit, & definit S. Bernardus, *quod ne compunctione quidem ſcinditur, nec pietate mollitur, nec movetur precibus, minis non cedit, exemplis non inducitur, beneficiis induratur, flagellis non eruditur: Et ut in brevi cuncta hominis mala complectar, ipſum eſt quod nec Deum timet, nec homines reveretur.* Reliqua vitia non niſi rivi ſunt, hoc omnium origo & fons: reliqua de planta iniquitatis rami ſunt, hoc verò malorum radix. Lib. 1. de Conſid. ad Eugen.

Ex eo quod mors quaſi in faſciculo vitas magnatorum æquè ac plebeiorum colligat, illud de eâ uſurpatum eſt: *Nemini parco.* Dixerunt hoc ipſum Horatius & Ovidius; Ille quidem: *Pallida mors æquo pulſat pede pauperum tabernas, Regumque turres.* Hic autem: In Ep. ad Liviam.

Tendimus huc omnes, metam properamus ad unam.
Omnia ſub leges mors vocat atra ſuas.

Hanc ſententiam perfectiſſimè lingua murmuratorum exprimit, quæ non ſecus ac falx illa inhumana mortis, tam pungendo quàm ſecando, diſſecat famam, & honorem mortalium. Ut de hoc Baſiliſco noverimus nos præmunire, S. Chryſoſtomus docet, dicendo: *Fugiamus dilect., fugiamus detractiones, docti quod eſt totum ſathanicum, barathrum inſidiarum ejus hæc inſeſſio.* Et ſicut Eccleſiaſtes vult: *Si mordeat ſerpens in ſilentio, nihil eo minus habet, qui occultè detrahit.* Et S. Gregorius Nazianzenus: *Nihil eſt, quod à linguæ ſagitta tutum, atque immune ſit.* Super verſum Horatii de morte ſcriptum eſt: *Omnia æquat.* Talem videri oportet Principem, qui nulla nec paſſione, nec utilitate ſeductus, ſed ſolo intuitu Recti motus, pœnas meritis æquiparat, ſicut & præmia: Hinc Ariſtoteles dicere conſueverat: *Rex juſtitiam conſervare debet* Et Solon: *Sit Princeps ſecundum leges, & unaquæque Civitas optime regi poterit.* Claudianus Imperantem ſic admonet: (Murmuratores. — Homil. 3. — Cap. 10. — Judex incorruptus. — Polit. 4. — Apud Laert.)

Nec tibi quid liceat, ſed quod feciſſe decebit,
Occurrat, mentemque domet reſpectus honeſti.

Amorem divinum P. Vincentius Gilbertus morti aſſimilat, unde etiam utrique ſubſcripſit: *Non impletur.* Hoc amore ad impletum vas Electionis inquiebat: *Omnia arbitror ut ſtercora, ut Chriſtum lucrifaciam.* Dummodo hic ei amor non auferatur S. Ignatius Martyr inquit: *Ignis, crux, beſtiæ, confractio oſſium, membrorum diviſio, totius corporis contritio, & tota diaboli tormenta in me veniant, ut Chriſto fruar.* Dilecta ſponſa in Cantico de hac ſua inſatiabilitate informari voluit dilectum ſuum: *Adjuro vos,* inquit, *filiæ Jeruſalem, ſi inveneritis dilectum, ut nuntietis ei, quia amore langueo.* (Amor divinus aſſimilatur morti. — Ex lib. S. Hieron. de Script. Eccleſ.)

Imagini mortis ſubſcriptum fuit: *Simillima ſomno.* Hoc de morte juſtorum dictum eſt, qui quaſi per ſomnum occidunt: Id quod regius Cantor inquit: *Cum dederit dilectis ſuis ſomnum, ecce hæreditas Domini.* Hinc S. Hieronymus ſupra hunc locum inquit: *Cùm ſancti ab hoc ſæculo accepto ſomno quietis diſceſſerint, tunc fient hæreditas Domini, quia jam non ſubjacent tentationibus.* Quæ veritas & apud prophanos locum invenit, unde gravis ille author *Jeruſalem liberatæ*, de morte Chlorindæ, quæ Chriſtiana jam facta fuerat, hæc ait: (Mors Juſtorum. — Pſal. 126.)

E in questa forma
Passa la bella Donna, e par che dorma.

Redemptor animarum nostrarum ex ore proprio hanc sententiam corroborat, dum inquit: *Lazarus amicus noster dormit.* Et S. Paulus: *Nolumus vos ignorare de dormientibus.* At sic dici poterit Justos dormiendo Paradisum introire.

Joan. 11.
1. Thessal. c. 4.

Quidam Author eximius Calvariæ horridæ, informi, excarnificatæ, caducæ & fœtenti subscripsit: *Cogitanti vilescunt omnia.* Quæ sententia fortasse de calamo S. Hieronymi mutuò sumpta est, ubi ait: *Facilè contemnit omnia, qui se cogitat moriturum.* S. Zenon hoc præceptum universo Mundo dedit, dum inter suos sic ratiocinabatur: *Si horum omnium memor fueris, nulla tibi orietur elationis occasio, sed semper memor eris tui, si præcepti memor* ATTENDERIS TIBI. Et S. Augustinus ad rem accommodè: *Consideratio hujus sententiæ*, inquit, *destructio est superbiæ, extinctio Invidiæ, medela malitiæ, effugatio luxuriæ, evacuatio vanitatis, & jactantiæ.*

Per memoriam mortis vilescunt omnia.
Ep. ad Paulin.
Serm. de Præcep. attende tibi.
Lib. de speculo peccati.

SILENUS.

PRæpostera Gentilium ætas plus debito figuras olim deformes Satyrorum, & Silenorum reverita est, æstimans in his ipsis animam dari Mundo, prout loco suo apparebit, unde illis & fistulas, & sambucas, & calamos attribuit, rata melodias omnes harmonicas ab iisdem sumpsisse originem. Atque ita prout foris deformes, & incompositi apparuerunt, interiora eorum (more rerum sacrarum) in magno pretio, & veneratione erant. Domini Brixienses, (qui Academico nomine *Occulti* dicuntur) ad hoc reflectendo, nomini suo convenienter figuris superioribus subscripserunt: *Intus non extra.* Gravis admonitio hæc est homini prudenti, ne virtutum suarum, quibus animam ornatam habet, quæstum, vel applausum quærat, sed ab intrò occlusas teneat. Insigni documento nobis esse debet exemplum Redemptoris, qui turbas, sicut & dæmonia vetuit nomen suum propalare: Juxta illud Lucæ: *Increpans non sinebat ea loqui*, Sic silentium suis indixit, cum in monte Thabor portentosam transfigurationem suam intuiti essent. Sic cum eum in Regem electuri essent: *fugit in montem.* Denique verum est quod S. Gregorius inquit: *Deprædari desiderat, qui thesaurum publicè portat in via.* Idem: *Opera*, inquit, *interiora nostra solius Dei oculis placent.* Ideoque non sine ratione coronatus poëta: *Omnis gloria*, inquit, *filiæ regis ab intus.*

Virtus celata.
Cap. 4.
Cap. 48. moral.
Psal. 44.

SIRENES.

AD figurandum dolum, & fallacias decoris muliebris, quo sexus ille miris blandimentis, insidias, & proditiones, & ruinas machinatur, sapientissimè veteres Pagani Sirenum figuras induxerunt, quæ cum monstruositatem suam aquis tegerent, vultu foris apparente, & formoso incautos ludificabant. Supra quod doctissimus Camerarius ansam sumens, sirenes in vicinia navis expressit, quæ musicalibus instrumentis harmoniam melodicam concinnabant; adjungens inscriptionem: *Mortem dabit ipsa voluptas.* Hic Idea perfectissima est teneratum voluptatum; quæ tot apparentiis, & fascinationibus suis, tanto luxu, & varietate ad deceptionem & captivationem Spiritus tendunt. Hinc Horatius quamvis Paganus inquit:

Mundanæ deliciæ.

Sperne voluptates: nocet empta dolore voluptas

Ideo non sine ratione inquit S. Augustinus: *Mundus iste periculosior est blandus, quàm molestus: magis cavendus cum se illicit diligi, quàm cum cogit contemni.*

Lib. 1. Ep. ad ...rum.

Abbas Certanus, olim Concanonicus meus, & ipse regimini Ecclesiæ & consimilis populi præpositus, in eodem sensu Sirenem exhibuit musicale instrumentum tangentem, adjungens sententiam: *Son le lusinghe sue sempre mortali*: *blandimenta ejus semper lethalia sunt.* In hanc sententiam S. Ambrosius inquit: *Ita sæculi voluptas nos quadam carnali adulatione delectat, ut decipiat.*

Mund... ptas.

Sirenes Idea perfectissima sunt mulierum libidinosarum, & mendacium: unde Joannes Orozoccus, Author Hispanus idipsum intelligens subscripsit Idiomate Hispanico: *Cumple con dar disgusto si Amagura.* Convenit cum sententia illa Spiritus sancti: *Favus distillans labia meretricis, & nitidius oleo guttur illius: novissima autem illius amara quasi absynthium.* Hanc veritatem & ipsi gentiles, non ignorarunt, inter quos Publius Mimus sic habet: *Thesaurus malorum est mulier.* Et Ovidius prudenter admonet:

Fœm... va, & Prov...
De re... Amo...

Neve puellarum lacrymis moveare memento:
Ut flerent oculos erudiere suos.

Savedra tam insignis, tamque acuti ingenii, qui cum tanta moralitate & doctrina calamum suum ad scribendum applicuit, Sirenem cum cythara repræsentavit, id quod in ea monstruosum est, aquis tegens, atque illud Horatii subscribens: *Formosa supernè*: Id quod de contextu ejusdem desumptum est, qui sic habet:

... & turpiter atrum
Desinat in piscem mulier formosa supernè.

Id quod optimè superioribus Ideis congruit; sicut & illud S. Augustini: *O Munde immunde quàm multos decipis, quàm multos fallis; qui dum cognosceris nihil es, dum extolleris fumus es: qui te cognoscunt, ipsi te fugiunt; qui te non cognoscunt, ipsi te contemplantur, & diligunt.* Poterit hoc item ad Ministrum vitiosum applicari, qui sub emendicato prætextu passiones ruinosas, & damna inopina tegit. Tales erant Tigellinus, & Sejanus apud Neronem, Aman apud Assuerum, Amasa apud Regium Prophetam, Acham filius Channi, & similes alii. Hinc Solon admonet: *Principi consule non dulciora, sed optima.*

Mun... tenti...
Apud ...tium.

Ad denotandum, quid eloquentia valeat, Abbas Picinellus præmemoratus sireni, quæ in vicinia navis cytharam gestet, hoc lemma dedit: *Figit vox una rates.* Huc respicit Emblema illud tantopere decantatum Andreæ Alciati, ubi Hercules apparet catenis ex ore prodeuntibus, qui pro libitu populos captivando trahit, cum hac sententia: *Eloquentia fortitudine præstantior:* Ideoque hæc ars *flexanima* dicitur, quippe quæ torquet, & inflectit animos, prout cunque voluerit. Sic M. Tullius ajebat: *Quantum in bello ferrum pollet, tantùm in Republica Oratio: illic enim res viribus agitur,*

Robb... quen...

tur, hic persuasione. Hinc est, quod Pallas, Numen sapientiæ, loricata exhibetur.

Securitas, & agilitas, qua supra dictæ sirenes per maris undas, fluctuare dicuntur, Ideam clarissimo viro Paulo Jovio suggesserunt, ut in ea personam intrepidam, & generosam intelligeret, unde hoc lemma Lectori exposuit: *Contemnit tutò procellas.* Hoc cum singulare sit encomium virorum illustrium, siquidem in fæmina inventum fuerit, monstrum admirationis est: unde & Spiritus S. inquit: *Fortitudo & decor indumentum ejus, & ridebit in die novissimo:* Et paulò infra: *Manum suam misit ad fortia.* Idcircò & sæcula anteriora, inter mirabilia mundi Amazones collocarunt, sicut & Penthesileas, & Clelias, & Redegundas, & Orithias, & similes alias.

Sirenes nihilominus non ita vitiorum figuram habent, ut non etiam virtutis portare possint: hinc quidam sirenem exhibuerunt, cum musicali instrumento hoc lemma præseferentem: *Dulcedine capio.* Allectamentum virtutis ejusmodi est, inquit Sapiens, ut si quis illud semel gustaverit, ab eo distolli nequeat, unde sic ait: *Praposui illam regnis & sedibus, & divitias nihil esse duxi in comparatione illius, ... & tanquam lutum æstimabitur argentum in conspectu illius.* De hac virtute Cicero inquit: *Virtus omnia, quæ cadere in mentem possunt, subter se habet, eaque despiciens casus contemnit humanos, culpaque omni carens, præter seipsam nihil sentit ad se pertinere.* Gressus ejus gressus luminis sunt, & acquisitio ejus, acquisitio gemmarum.

Symbolum tamen perfectissimum Adulatorum Sirenes sunt, quandoquidem dimidia sui parte formam habent formosæ puellæ, dimidia squammosum piscem repræsentant. His itaque Bartholomæus Rossius subscripsit: *Amaricata dulcedo.* Intellexit harum belluarum damna S. Augustinus, dum ait: *Duo sunt genera persecutorum, vituperantium scilicet, & adulantium: Sed plus persequitur lingua adulatoris, quam manus persequentis:* Lethalis hic scorpio est, qui dum amplectitur, mordet, & occidit.

TANTALUS.

Hic ille miser est, qui ad perpetuam & inextinctam famem, sitimque condemnatus, inter poculenta, & esculenta, quanto propior est nutrimento, & solamini suo, tantò magis marcescit, & deficit. Vera hæc idea est hominis avari, & tenacis, quem omne Pactoli aurum non satiat, cui lemma subscribitur: *Inopem me copia facit.* De hoc S. Ambrosius: *Avarus nullum hominem esse vellet, ut omnia surriperet.* Sonat contra hujuscemodi avaros tuba Spiritus Sancti: *Avaro nihil scelestius.* Et paulò infra: *Nihil est iniquius, quàm amare pecuniam: hic enim & animam suam venalem habet.* Constat exemplo tragico Ananiæ & Saphiræ, quàm hoc vitium detestabile sit apud Altissimum. Verum enim est, quod vas electionis inquit: *Radix omnium malorum cupiditas.* Ac ita non immeritò ibidem: *Qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum Diaboli.*

Porrò ad demonstrandum quantopere à charissimis nobis, & fidissimis quandoq; derelinquamur, figuratus fuit Tantalus, quem fugiebant aquæ, si quando labium ad easdem hauriendas inclinabat, & dum cibare se allaboraret, in altum poma saliebant, adjuncto lemmate: *Et proxima illudunt.* Par ratione cum Deus animam deserit, quidquid ei intimum, & amicissimum erat, fugit, & elabitur. Dixit hoc Propheta regius: *Deus dereliquit eum, persequimini, & comprehendite eum, quia non est qui eripiat.* Ps. 70. Et Scriptura alibi: *Ubi sunt dii eorum, in quibus habebant fiduciam? . . . . Surgant & opitulentur vobis, & in necessitate vos protegant.* Deut. 32. Enim verò futurum erit, ut in scrutinio illo rigoroso eædem tenebræ, quæ sceleribus ansam dederunt, & turpitudinem eorum texerunt, primæ sint ad eorum maculas discooperiendas: prout S. Paulus inquit: *illuminabit absondita tenebrarum.* 1. Corint. 4. Quis credidisset infelicem Sennacherib à propriis filiis suis, qui de lumbis ejus exierant, occidendum, idque in Phano suo, in quo tantum fiduciæ collocaverat, in conspectu idoli, in quo spem cordis sui posuerat?

Abbas Picinellus Tantalum quoque exhibuit immersum undis, nec tamen illum restinguentem, subjunxit autem Epigraphen: *Fugientia captat.* Id quod ab Horatio mutuatum: Serm. Lib. 1. Satyr. 1.

Tantalus a labris sitiens fugientia captat
Flumina. Quid rides? mutato nomine de te
Fabula narratur: Congestis undique saxis
Indormis inhians; & tanquam parcere sacris
Cogeris, aut pictis tanquam gaudere tabellis.

De hoc principio finxit Antonius Abbas Stampermetum Principibus Asiæ hanc persuasionem fecisse.

Tantalo infido entrò martiry infermi
Muove à cibo fugace orma di fame,
E al grave duol di flagellate brame,
Negan dolce momento arbitri eterni.

Hæc figura avari est, qui in mari divitiarum submersus interit, nec ullam abundantiæ suæ emolumentum sentit. Idipsum literaliter Regius Propheta confirmat, dum ait: *Divitiæ si affluant, nolite cor apponere.* Ps. 64. Alii legunt, *si fluant.* Et Peripateticus noster: *Divitiæ venientes fucata specie blandiuntur, abeuntes autem post se pœnitentiam, & dolorem relinquunt.* Ethic. 6.

Ad simulacrum tale, aut spectrum potius dixerim infelix (dum videlicet pœnam illam semper continuantem intueor, quæ tanto magis compassione digna est, quanto magis qui patitur jejuno ventre in gremio est mortis, inter delicias, vallatus epulis opiparis, & suavissimis) illud lemma ego adjunxerim: *Qui tra cibi vital di fame jo moro: Hic inter cibos vitales, ego fame morior.* Figuram hanc non immerito ad eos retulerim, qui cum potentum favore nitantur, & quasi crinibus fortunam suam jam fixam tenere videantur, ad possessionem ejus nihilominus pertingere nequeunt: Aut verò ad Amicum aliquem, qui de eo proditionem passus sit, in quo maximas spes suas radicaverat: aut denique ad Amantem delusum in amoribus suis. Delusus à fortuna, ab Amicis aut amoribus suis. Comprehendit hoc universum Hieronymus Porrus, dum in persona præfatorum inquit: In Poësiis.

Su'l confin del gioire,
Di viva pietra un termine son fatto,
L'avido mio desire
A penar tra piaceri eccom' ha tratto;
Poiche giunto a sperar, per maggior doglia,
Sentomi ributtar giù dalla soglia.

Affirma-

In Horat. Affirmatur idipsum ab Euripide: *Humana*, inquit, *consilia reguntur temporibus*, *mutantur utilitatibus*. Theognides ajebat: *Multi ad pocula chari fiunt amici, in rebus autem seriis pauciores.* Hinc Poeta.

Ex Stobeo.

Tempore felici multi numerantur amici,
Dum fortuna perit, nullus amicus erit.

Quod Ovidius ita:

Donec eris felix, multos numerabis amicos,
Tempora si fuerint nubila, solus eris.

Dum Romulus Deos suos precaretur, referente Stobeo, nil nisi hoc orabat, ut se Dii à fictis amicis præservarent, cumque interrogaretur, ut quid in hoc solo tam ardens esset, respondit: *Quia hostes cum cognosco, caveo.* Monstrant adulatoras escam, & rursum aufferunt.

TITYUS.

QUam sapienter Paganorum poëtæ in fabulosis commentis suis Inferorum pœnas exposuerunt: In Ixione, in Sisypho, in Tantalo, & aliis! Restat, ut calamitosissimum, & infelicissimum Tityum quoque non prætereamus, quem antiquitas finxit à vulture dilacerari, & hepar ejus repetitis tormentis dilaniari, atque ita miserum inhumanam & crudelem mortem quotidie experiri. Itaque hic Tityus prout memoratum est, Jecore discerpto repræsentatus, Æneid. lib. 6. hoc lemma Virgilianum secum portat: *Nec requies ulla.* Petrus Blessensis symbolum hoc ad quosdam retulit, qui laborioso studio avium aucupio vacant, vel earum conservationi invigilant: verba ejus hæc sunt: *Video quosdam, quorum mentes avium delectatio totas occupando consumit. Nonne isti imaginem gerunt Titii, cujus jecur poëtæ referunt jugiter ab avibus devorari? nam satis devorantur ab avibus, qui hac avium curiositate torquentur.* Ut verum fateamur, aucupium occupationem habet delectatione plenam; Sed si debitis finibus suis contineatur. Quamvis utilitas ejus nulla sit, ob dispendium temporis, vestimentorum, & apparatus: nec minora alia incommoda inde nascantur: Unde Livius I. Decad. lib. 1. inquit: *Venandi studium, ac voluptas multo labore afficit, & incommodo.*

Cura quorundam in capiendis, & conservandis avibus.

Novum semper alimentum voracitati prædatoris vulturis hepar Tityi subministrat: quippe quod quamvis discerptum, novis tamen incrementis succrescit, & restituitur: nec verò unius, aut alterius defectus apparet, unde & personam libidinosam, & avaram repræsentat, cui Abbas Ferrus subscripsit: *Nec gula, nec esca.* Hæc bina vitia quemcunque possederint, cor ejus corrodunt: prout suavissimus Comes Testius canit:

Libidinosus, & avarus.

In poësiis.

Qual di Titio Avoltojo
Che mai non giunge ad is famar sue brame,
In eterna portura ha eterna fame.

Ethic. 7. De quorum uno sic inquit Aristoteles: *Iræ, & concupiscentiæ venereorum transmutant corpus, & quibusdam insanias faciunt.* De altero M. Tullius. *Cupiditates sunt insatiabiles, quæ non modo singulos homines, sed universas familias evertunt.* Poterit item ad conscientiæ remorsum applicari, prout in Mythologia sua sensatissima Natalis Comes allegat. Hic etenim vermis semper rodit, vultur rapacissimus semper dilacerans, sica invisibilis, quæ semper vulnerat, & mactat: *Fugit impius nemine persequente*, inquit Spiritus Sanctus. Hinc etiam Cain terribiliter ait: *Omnis qui invenerit me, occidet me.* Et verissimè Isidorus Clarus: *Nulla pœna est gravior reâ conscientiâ.*

2. de finibus.

Remo... Consc.

ALEXANDER, & NODUS GORDIUS.

COgitaveram quidem, brevitatis Studio argumentum hoc omittere, contrarium autem persuasit, quod Lectorem meum utilitate morali defraudaturus sim, sicut & debito honore eum, qui tam doctè calamo suo & stylo usus est (atque ita prout in corporibus reliquis egi, ita & in præsenti facturus sum) De Abbate Thesauro loquor, qui Emblema Alexandri proposuit nodum Gordium solventis, cum lemmate: *Extrema remedia ultimis in malis adhibenda.* Quod universum cum aphorismo medico convenit: *Acutis morbis, acuta remedia.* Hæc intentio Redemptoris nostri est, ut ubi correctio lenis, & Ecclesiæ adhortamenta in cassum adhibentur, qui tantæ obstinationis sunt, ethnicorum, & publicanorum loco habeantur. Intellexit hanc veritatem, hanc agendi methodum, quæ optimè talibus moribus convenit, philosophus Periander, dum ait: *Non modo peccantes castiga, sed peccaturos etiam cohibe:* Unde Charitatem quoque in his Sapientibus Paganorum invenisse locum crederes, quamvis eam nec nomine tenus noverint. S. Augustinus ait: *Quæ peccantur, coram omnibus corripienda sunt.*

Corr... vera...

Apu...

Devi... mini...

Memini me eadem in Volumine jam adduxisse, quæ præterire non possum, quin hic replicem: Brachium videlicet, quod vibrato gladio super nodum Gordium ferire videatur (Symbolum est doctissimi Paradini) cum lemmate: *Nodos virtute resolvo.* Denotat autem Prudentiæ Rectricis sagaces solutiones, ubicunque fortuna sinistra in negotiis, & incœptis maximè involuta, & implicata est. Prudentia siquidem à Platone appellatur: *Regia animi forma, mentis practicæ habitus sublimis.* Hoc modo, inquit Socrates, ligamenta dissolvuntur: *Frugi, & bonus vir præteritorum meminisse debet, agere præsentia, futura cavere.* Et M. Tullius: *Nihil est homini prudentia dulcius, aut sagaci & bona mente melius.*

Prud...

Apud 2. Tu...

Astrologus quidam sapientem, & prudentem virum inter nobiles olim de improvisa, & inopina morte perterrefacere credebat, eam illi eventuram præsagiendo: Ille verò ut intrepiditatem pectoris sui demonstraret, nodum Gordium gladio sibi præsente solvit, & lemmati causam dedit: *Nihil interest quomodo solvatur.* Idipsum est quod Philosophus Epicurus, ne mortis imaginem vereretur, sibi ante oculos posuit, sic enim ait: *Cùm jam non sumus mors adest, cum sumus abest: Ut quid, rogo, mortem timerem.* Et magnus Aristoteles: *In morte nihil est mali, inquit, sed si aliquid est mali, ipse metus mortis est malum. Stultitia est igitur, malum sumum vel augere, vel facere.*

Intrep... cordi...

In eju...

Ethic.

Ad denotandum, quantopere in rebus arduis aliquando fortitudo necessaria sit, virtuti juncta, Jacobus Zabarella nodum Gordium exhibuit, jamjam dissecandum, subscribendo lemma: *Aut ingenio, aut vi:* Nec enim quicquam in Mundo est, quod non ambobus his superari possit. Dicere assueverat vir bello illustrissimus

Fortit... & ing...

mus Eumenes, dummodo sibi detur manu gladium suum gestare, difficultatem non esse, nec verò robur ullum, quod sibi cessurum non sit. Recordor me in ætate mea vegetiori, atque idcirco magis mobili, super hoc Eumenis factum Ode quadam paraphrasin contexuisse, quam hic data occasione apponendam censui:

Di recinti munice eccelse mura
Nutron selve di strali in sua difesa,
Vanti Alcide portare alma inoffesa,
Al flagellar d' ogni mortal sciagura:
Se questa spada in su la man mi dura
Questa salma trarrò fra muri illesa,
Non mi sbigottirà mostro d' offesa
Ne larva Acherontea rendrà paura;
Farò con questo ferro un tal lavoro,
Che acciò resti immortale il nome mio
Cavarò il solco a seminar l' alloro.
De l' quinto cielo a me lo porse il Dio
Acciò che al tempo ancor sia di martoro,
E traffitto da lui cada l' oblio.

Non opinor figurandam subitam executionem animi resoluti; magis adæquatum inveniri Symbolum posse, quam quod supra dedimus, cui Abbas Ferrus lemma illud subscripsit: *Quoque modo resolvam.* Quædam actiones sunt, quæ multò felicius hac agendi methodo finem suum consequuntur, quàm Fabii cunctatione. Hinc Tyberius nimia prolongatione & irresolutione odium incurrit, non solùm Romanorum, sed totius imperii: propter quod & Abbas Antonius prudenter, cum apophthegmate mordaci Satyram suam orditur, dum ait: *Sempre fà porcherie, chi non si muta.* Recenset Trajanus Boccalinus, Dominam quandam de Palatii sui regii fenestra præcipitasse Medicum suum, qui tardissima adoperatione decocti, malo suo medicari satagebat, quod tamen Quintis essentiis ad maturandam curationem suam indigebat. Si Belisarius non tantum temporis ad plangendam mortem Gilimeri insumpsisset, ab Imperialibus turmis deprehensus non fuisset, nec oculi ejus excavati: Ovidius de Schola sua sic docet:

Tolle moras, semper nocuit differre paratis.

ULYSSES.

HIc fortissimus virorum illustrium in omni adeo ætate speculum, & Exemplar Heroum fuit: de quo tam copiose Mythologi scripserunt, ut sub Allegorico sensu demonstrarent, qualem esse oporteat sapientiam maturam, quæ in pectore viri fortis, nobilis, & prudentis resideat: Gesta ejus magnanima ab historicis maximè inclytis enumerantur, & describuntur. Hunc Ulyssem inter Sirenes quidam depinxerunt, quæ musicalibus instrumentis suis, navem illius circumgyrabant, & ad figurandum, quantopere voces deceptrices blandientium voluptatum, & sensuum nostrorum allectamenta fugienda & detestanda sint, lemma illud appositum erat: *Obserratis auribus.* Ut verum fateamur, hæc Mundi invitamenta speciosiora esse nequeunt, sed non minus verum est, quod *Musica in luctu* sint: quippe quod hi concentus, & hæc harmonia in cacophoniam Infernalem desinit. Memoriam meam nunquam præterit sententia S. Valeriani, quam Abbas Picinellus tam peritè citatam super hoc factum exhibuit: *Quotiescunque dulci auditus mulcetur voce, ad turpè facinus invitatur aspectus; nemo insidiosis Cantibus credat, nec ad illa libidinosæ vocis incitamenta conspiciat, quæ cùm oblectant, sæviunt, cùm blandiuntur occidunt.* Rationi autem convenientissimum est, ut post cantilenas, post musicalem sonitum, planctus Synteresеos succedat & pœnitentium luctus. Dicetur cum afflictis illis apud Prophetam Isaiam: *Versa est in luctum cythara nostra, cessavit gaudium tympanorum.* Cap. 14.

Eidem simulacro Ulyssis consistentis in navi, & sirenarum canora voce circumdati, Symbolcitatem à priori non dissimili, Abbas Picinellus hoc lemma subdidit: *Surditate securus:* Per quod indicat melius mundum vinci non posse, imò, quod potius est, allectamenta fœminæ salacis, quàm occludendo oculos. Ubique inveteratum proverbium hoc usurpatur: *Che non si vince Amor, se non fuggendo. Quod amor non nisi fuga vincatur.* Intellexerunt hoc & Patriarcha Joseph dum in manibus impudicæ mulieris pallium suum reliquit; & Scholæ Angelus S. Thomas de Aquino, extinguens ignem igne, titione tentatricem suam fugans: & S. Poloniæ Rex Stanislaus, qui memores dicti S. Basilii Seleuciensis: *Fuge spectare, ut salveris:* heroicâ fugâ incendium illud evitarunt, quod per oculorum intuitum majores sibi vires assumit. Unde Psaltes Regius: *Averte oculos meos ne videant vanitatem.*

Mundus.

Allectamenta carnis.

Figuræ Ulyssis, prout Polyphemum excæcare intendit, Abbas Thesaurus lemma hoc emblematicum adjunxit: *Mens una sapiens plurium vincit manus.* Semper enim virtus etiam fortissimos & bellicosissimos Exercitus exsuperavit. Id quod M. Tullius inquit: *Virtus in tempestate sæva quieta est, lucet in tenebris, pulsa loco manet tamen, atque hæret in patria, splendetque per se semper, nec alienis unquam sordibus obsolescit.* Non suffecit viro huic illustri obturasse sibi aures, ad fugiendos cantus dolosos Sirenum, quin præterea Natalis Comes commemorat malo eum navis alligatum fuisse, ne quo pacto his illusionibus distineri posset. Supra quod Ego navem illam grandem Ecclesiæ sacrosanctæ (de qua S. Ambrosius inquit: Adhuc fluctuat, adhuc repletur piscibus) in cujus medio sumptuosissima arbor Crucis Christi, *arbor decora & fulgida,* fixa cernitur, figuratam exposui, intelligens per eandem, quod quicunque huic arbori, per meditationem dolorosæ passionis Redemptoris nostri alligatus fuerit, facilè omnem assultum, tentationum illicitarum repellat, & à se reiiciat: Exhibui autem Ulyssem huic arbori adstrictum, dum interim Musicali harmonia Sirenes posterius ludunt, atque illic lemma apposui: *Ita securus.* Hunc sensum de admirabili sententia Mediolanensis Archi-Episcopi S. Ambrosii mutuatus sum, qui sic habet: *Non ut Ulysses temporalibus vinculis ad navis malum alligandum est corpus, sed ad crucis lignum figendus est animus, ne sensuum moveatur illecebris, cursumque deflectat naturæ in perniciem voluptatis.* Enimverò: *Si crucem infixeris vultui tuo, nullus dæmonum nocere poterit, videns arma, in quibus victus est, videns ensem, in quo Christus caput ejus abscidit:* Verba sunt S. Bernardi. Hic ergò cum hac sacratissima planta, plus admirabili, & majori veneratione digna, quam columnæ Herculeæ sint, ratiocinationi terminum pono, procedendo ad

Virtus & prudentia.

Pro Sallustio.

Sancta Crux.

Lib. 4. Hexaem.

In Missus est.

SYMBOLA.

INter eos, qui in sola & nuda significatione symbolorum steterunt, nec eadem symbola elevarunt, vel ad Heroica, vel ad Emblemata, me quidem Judice doctissimus Paradinus lauream reportavit: itaque in hoc Hominis universaliter sumpti particulari tractatu, videor mihi optimum fundamentum elegisse, cujus significata, sicut à præmemorato authore expressa fuerint, à me cum possibili puritate exponentur, & declarabuntur.

Ut ergò palam fiat, quantùm in virtute armorum positum sit, siquidem venustati, & majestati literarum, & virtutum copulata fuerit, simulacrum Cæsaris exposuit, qui in dextra sua evaginatum gladium gerebat, in sinistra librum elevans, cum inscriptione sequenti, jam vulgò nota: *Ex utroque Cæsar.* His duabus potentiis vir valorosissimus, ex Infantulo, qualem eum natura edidit, in Horoëm talem excrevit, qui subjugare Nationes, & frænare populos, & viam sibi ad honoris montem sternere, & dorso suo inclytæ famæ alas imponere (unde nomen suum æternitati adscripsit) qui chlamydem Imperatoriam induere, absolutoque dominio sceptrum gestare novit. *Bonum enim est, & optabile, quidquid ex virtutis geritur imperio,* Seneca dicere est solitus. Ep. 68.

Amicus fraudulentus. Inter vitia, quæ in mundo maximè detestabilia sunt, primum sibi locum vendicant, ut reor, fraudulentia, duplicitas, & dolus. Itaque ut monstretur Amicum fictitium deserendum esse, idem Author binos homines exposuit, unum eorum larvatum, cui alter bacillo larvam percutiebat, cum hac Epigraphe: *Amico ficto nulla fit injuria.* Hinc M. Tullius: *Sunt homines, qui rationem bono consilio à diis immortalibus datam, in fraudem & malitiam convertunt.* Et alibi idem Cicero: *Perditissimi hominis est amicitiam dissolvere, & fallere eum, qui læsus non esset, nisi credidisset.* Hi Amphisbænæ serpenti comparandi sunt binis capitibus dotato; scorpioni, qui osculando venenum ingerit: nubes aurea, repleta fulminibus: Serenc illecebrosa quæ viventium formam transmutat: floridum iter, quod squalidum & venenosum serpentem alit. Hæc & horum similia optimè Amicum dolosum & fictum repræsentant. 3. De natura deorum. Pro Roscio.

Contentiosi & Cholerici. Incredibilia mala sunt, quæ per Iracundiam effrænatam, & furorem incorrectum pariuntur, prout in monumentis librorum suorum inter alios id descripserunt Seneca & Plutarchus. Ad hanc passionem exprimendam, quidam hominem figuravit, qui gladio suo evaginato lignum quodam succensum commovebat, de quo flammæ exeuntes, ad vindictam qui se moverat, in oculos ejusdem saliebant, aphorismo sequenti superaddito: *Ignis gladio non fodiendus.* Hic sensus cum eo convenit quem adagio trito proferimus: *crabrones non irritandos:* quod in eos dictum, qui discordias & lites exsuscitare quærunt, nescientes facilè esse quæsitas invenire. Atque hi sunt, de quibus Jacobus Apostolus: *Qui ventum seminant, & turbinem metunt:*

Modus & mensura in rebus. Quidquid sine mensura, & modo fit, in præceps iturum est, & eventum infelicem sortietur. Itaque ut præceptum utile porrigeretur, quo in agendo modum non transgrediamur, homo senex figuratus fuit, qui non nisi lancem unam in bilance tenebat, altera enim rupta erat, Epigraphe sequente superaddita: *Stateræ ordo non transiliendus:* est autem aphorismus Pythagoricus. Porrò Author hæc verba adjungit: *Qui iniqui sunt, & præposteri judicii homines, nullum eos mensuræ modum servare certum est.* Verissimum enim est proverbium:

Est modus in rebus, sunt certi denique fines.

Hæc illa Epicheia, hæc illa Eutrapelia est, tantopere ab Authoribus decantata, tam sapienter à legibus inventata, ab orbe universo in veneratione & pretio habita. Non hic prætereunda est admonitio S. Bernardi saluberrima: *In te consistito: Non supra attolli, non infra deiici, non evadere in longius, non extendi in latius. Tene medium si non vis perdere locum. Locus medius tutus est: Medium, sedes modi: & modus virtus.* 3. de t[…] rat.

Facin[…] stre, [&] ria. Magnanimitas hominis generosi, qui præclaris facinoribus suis, & audacia viro forte digna, triumphum, victoriam, aut applausum aut coronam, aut præmium obtinuerit, per Equites repræsentata fuit, qui insidentes barbaricis equis per consuetum Stadium ad bravium sibi propositum currebant, quorum unus, cæteris præcurrens, maturius metæ appropinquans præmium reportabat: hoc lemma insuper adjunctum erat: *Solus promeritus. Imitatus,* inquit Author, *in hoc veterum Romanorum consuetudinem, qui olim se in Circo ad cursum exercebant.* Sic in stadio vitæ nostræ: *Omnes quidem currunt, sed unus accipit bravium,* inquit vas Electionis: rursum: *Sic currite, ut comprehendatis.* Et S. Augustinus: *Caro nostra est Jumentum, quo iter facimus ad Jerusalem, sed hoc Jumentum plerumque conatur nos de via excludere.* Hinc Beatus Aloysius Gonzaga novo stratagematis genere, acutis calcaribus sibi latus pungere consueverat, novum cilicii genus efformans: supra quod Pater Joannes Rhò inquit: *O novum sui generis hostem, qui equestris ordinis instrumenta, cælestis exercitationis habuit ornamenta.* Vita stadi[um] bravi[um] strum æter[num]. Cap. [...] P. Jo[…]

Aut [Cæsar] aut n[ihil]. Porrò & illud Proverbium (*Aut Cæsar, aut nihil*) ingeniosè repræsentatum fuit. Apparebat simulacrum Julii Cæsaris, idque pedestre, in sinistra gerens charta folium, in quo nil nisi depicta arithmetica *nulla* erant, absque omni alio numero; dextera verò demonstrabat, & gubernabat globum mundi. Hunc sensum, & hoc lemma sibi usurpavit Cæsar Borgias, qui æmulatus Cæsarem Heroëm illum, quosque sibi licitum fuit, semper in illustribus factis sese exercuit; unde post hæc Occasionem nactus est Paradinus, ut præmemoratas figuras proponeret. Sed præfatus Borgias ad finem vitæ suæ nihilominus, quamvis animo esset intrepidus, omni robore suo prostrato, in nihilum redactus est, finem operandi consecutus; nam in flore primæ Juventæ suæ, trucidatus ab inimicis, miserè vitam suam clausit: Idque in Navarræ Regno. Exinde in brevissimo compendio totum hoc per Distichum sequens, quod Epitaphii loco inserviit, nervosissimè expressum fuit: Cæsar Borgias.

Borgia Cæsar eram: factis, & nomine Cæsar.
Aut nihil, aut Cæsar dixit: utrumque fuit.

Hæc duo extrema sunt, in quorum altero quantùm quidem magnanimus ille profecit, ex altero miserè

miserè perdidit, & vitam suam infausto exitu prodegit, idque ad aliorum tragicum exemplum, ut moderamen in omni actione sua conservent, & ab iis sibi extremitatibus abstinendum esse noverint, quæ cum violentiam sibi conjunctam habeant, damno suo semper, qualicunque utilitati præponderant.

Legatus Pratensis magnus Parisiorum Cancellarius, volens demonstrare quantopere virtus in medio persecutionum Invidiæ clarescat, & in sublime conscendat, hominem exhibuit, conculcantem pedibus suis herbam agrimoniam, vel eupatorium dictam, quæ juxta physicos, quò vehementius depressa & calcata fuerit, eo uberius exurgit, pullulat, & virescit: subscripsit autem quod sequitur: *Virescit vulnere virtus.* Hunc sensum inter alios Seneca explicuit, qui sparsim in libris ejus quæri poterit: singulariter tamen in libro de tranquillitate: Sicut in Plutarcho quoque. *Marcet sine aduersario virtus: In hoc cognoscitur quantum valeat viri fortitudo.* Eandem sententiam secutus Comes Testius ad Marchionem Scipionem Sacratum, oden integram metro eleganti composuit, cujus principium sic habet:

Cote de la virtude
Sono, Scipio, i travagli; e l' otio molle
D' ogni anima piu forte il vigor rompe;
Rio, che stagna in palude,
Tra fetid' herbe, e liquefatte zolle;
Torbido in bruna l' acque, e le corrompe,
Ma, se corre, e dirompe
Lacerato tra sassi, i rochi argenti
Fa di sua purita specchio alle genti.

esse Quorundam hominum ingenium est, ad beneficia præstanda nullo pacto moveri posse: tam longè positi ab exercitio virtutis hujus, ut omni oculorum lumine destituti videantur, & non nisi in ultimo hanc actionem, & cogitationem collocandam judicent: Atque hi usque adeo remissi sunt ad sublevandum oppressos, ut siquidem illic compendium nullum lucri terreni sperent, nulla persuasionis vi de modio & sede sua moveri possint. Homines ingrati, incurii, rebelles, & suorummet ipsorum inimici. Hoc genus belluarum irrationabilium Paradinus præmemoratus detestatus est; qui hominem depinxit, cinctum gladio, & manum egenti porrigentem, ad levandum eum de terra, qui pro tali auxilio deprecatus fuerat; adjuncto lemmate: *Bis dat, qui tempestivè donat.* Tale servitium in tempore opportuno exhibitum, idque sine mora, nec satis digna remuneratione etiam cum dispendio vitæ redhiberi potest. In Contrarium autem inquit Ausonius Poëta:

Gratia quæ tarda est, ingrata est: gratia namque
Cùm fieri properat, gratia grata magis.

Et Publius Mimius: *Bis gratum est, quod opus est, si ultrò offeras.* Et rursum Ausonius:

Si benè quid facias, facias citò: nam citò factum
Gratum erit: Ingratum gratia tarda facit.

Temperamentum illud de quo supra meminimus, tam ravidum quandoque est, tam intractabile, & asperum, ut ipsa adeo beneficia in contemptum vertant, & nauseabundi amplectantur: qui quanto magis blanditiis palpati fuerint, quantò cum majori æstimatione honorati, tantò magis inexorabiles, & refractarios se exhibent. Ad figurandam hujusmodi rusticitatem, tetricos mores, Paradinus pauperculum quendam delineavit, qui Morti supplex in genua provolvebatur, manibus junctis, quæ tamen cæca & surda ad preces, telo inhumano sic deprecantem feriebat, mortali plaga è vivis eum tollens. Huic emblemati animam sequenti lemmate insufflavit: *Improbus à nullo flectitur obsequio.* Hic enimverò ille focus est, qui regna integra in cineres redegit, qui bona, qui familias, qui domos integras depopulatus est. Hoc monstrum est, à quo Deus ipse simul ac Mundus integer abhorret. Hic murus aheneus est, qui omnem Conversationem disterminat, qui omni gratiæ, omni commercio viam intercludit. Unde S. Augustinus ait: *Pertinacia non sinit hominem corrigi:* Et cum eo S. Bernardus: *Obstinati in suo sensu pessimi sunt:* Epist. 210. De Resurrectione Dominica serm. 3.

Ad insinuandum præterea, quantopere virtus omnes gradus, & merita nobilitatis transcendat, & quàm parùm Romanis profuerit se de stirpe Arcadum jactare, subiiciendo pedibus suis Lunam (prout inter alios Juvenalis sensit) siquidem hæc eadem Luna solis, hoc est, virtutis lumine illustrata non fuerit, de præfato Authore Auceps exhibitus fuit, qui vulturem pugno gestabat, secus hunc aviculas alias, quæ demissis alis suis, reverentiam & obsequium huic præstare videbantur, insidentes ligno demissis capitibus, addito lemmate: *Sic majora cedunt.* Sicut enim homo imperium super reliqua animantium tenet, sic Leoni reliquæ feræ obtemperant, tanquam Regi suo: reliquæ item aves (excepta aquila) vulturi cedunt, de quo memoratus Author inquit: *Accipitris ea prærogativa est, ut præsentia sua omnes aves, etiam se multò majores, ab omnibus, quibus forent aliis obnoxiæ, injuriis vindicent.* Quod tantundem, ut reor, dicere est, ac eum supra omne genus volatilium imperium gerere: verum symbolum itaque & imago virtutis est, propter oculorum aciem: hinc sol quoque ab Ægyptiis hoc vultu sculptus, & significatus fuit. Hoc ipsum Claudianus Poëta ad Honorium suum retulit: De Consulatu Honorii.

- - - - Virtute decet, non sanguine niti:
Tu licet extremos latè dominare per Indos,
Te Medus, te mollis Arabs, te Seres adorent:
Si metuis, si prava cupis, si duceris irâ,
Servitii patiere Jugum.

Et magnus Demosthenes ad Olynthios: *Qui non est justus, licet à Patre meliore, quàm Jupiter sit, genus ducat, ignobilis mihi videtur.*

Pro figurando Judice, qui posthabita justitia, passiones, & impetum suum sequatur, inclinando bilancem, quocunque libuerit, hominem quidam exhibuit, sonantem cytharam, ante vas plenum fabis, subscribens hæc verba: *Dorica Musa.* Vas repletum fabis suffragia denotat, quæ mediantibus fabis dari solent: sonitus cytharæ significat, seductum esse cantu præmiorum, & sportularum hunc Judicem, idcircò Musa Dorica dicitur, *doron* autem græcè munus est. Hinc verissimè Poëta: Justitia corrupta.

Auro pulsa fides, auro venalia Jura. Iuven.

Et alibi:

Aurum lex sequitur: mox sine lege pudor.

Costalius vir magni ingenii, ut demonstraret, nō tam vestitu corporis hominem cognosci posse, quantum operibus, & rectitudine ratiocinationis, quendam figuravit miserè vestitum, sed spectabilem forma, qui plura vasa tinnitu probabat, Opera non vestimenta.

babat, subscripto lemmate: *Hominis oratio probat, & non vestis.* Hoc inquam, est, quod animarum nostrarum Redemptor inquit: *Attendite à falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ovium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces.* Et alibi de eisdem Hypocritis loquens sic ait: *Exterminant facies suas, ut appareant hominibus jejunantes.* Justinus item: *Non vestis, sed pudicitia matronarum ornamenta*: Diogenes dicere solitus est: *Loquere, ut te videam.*

Lib. 20.

Nimia audacia.

Author jam sæpè memoratus hominem rursum repræsentat, qui faces quasdam fonti admovet, adjungendo lemma: *In sibi præfidentes*: Denotans nimium audaces, & qui plus debito in possessionibus, & robore suo gloriantur. Alludit autem ad Didonis fontem, in quo (juxta Poëtarum Commentum) faces restinctæ reaccendebantur, accensæ extinguebantur. Hoc illud vitium est quod Icaros præcipitat, & Phaëtontes: Unde magnus vir Phalereus docet: *Res fallax temeritas, quia impetus est sine ratione*: Et S. Augustinus: *Nimium præceps est, qui transire contendit, ubi alium cecidisse conspexerit.*

Apud Stobeum.

Inclytus ille æris Incisor Sadlerus (sive id sponte, aut casu egerit) hominem in æs incidit, qui dextra bilancem, sinistrà Cornucopiæ gestabat, illud insuper legendum exhibens: *Bona spes.* Cornu Copiæ pacem indicavit, hac enim florente, abundantia gignitur: Justitia autem & pax in figuris plerumque osculis mutuis sese excipiunt: *Justitia & pax osculatæ sunt;* inquit Psaltes Regius. Symbolum autem præfatum Regi Christianissimo Carolo Nono Valesio dedicatum voluit: Inferens, ni fallor, Invictissimum hunc Galliæ Regem optimam spem præbuisse, ut rectitudine Justitiæ suæ, quâ gubernabat, & abundantia pacis, quam colebat, populus ei subditus sæculo aureo perfrueretur. Quamvis apud nonnullos, id quod præmemoratus Costalius exhibuit, in numero Symbolorum collocari non debeat, cum nihilominus maturam secum significationem portet, prætereundum non est. Finxit itaque hominem, qui dexterâ suâ bilancem gestabat, subscriptionem sequentem adjungens: *Nil virtute melius.* *Nil præstantius alludit* (verba sunt Commentatoris doctissimi Aldrovandi) *ad Critolaum, pecuniam, honores, & virtutes ponderantem. Quare Author hoc symbolo virtutem divitiis præferendam esse ostendit.* Denique verum est, quod Livius inquit: *Pulcherrimum, & tutissimum est in sola virtute spem habere.*

Carolus Nonus Rex Franciæ.

Demonstris fig. 203.

Decad. 4. *lib.* 4.

Consilium.

Æterna memoria dignum est Symbolum, quod Sambucus invenit. Depinxit hic hominem sedentem in terra, qui manu sua supra caput librum, gladium, & falcem, & cornucopiæ tenebat, addito lemmate: *Consilium*: Alludendo ad hoc, quod nil in orbe fit, quod non consilii maturitate indigeat. Sic est, *Consilium res sacra est*, inquiebat Plato. Et Seneca: *Gladiator in arena consilium capit.* His convenienter Cicero: *Summi Gubernatores in magnis nonnunquam tempestatibus solent à victoribus admoneri.*

Plato de sapientia. Senec. Epist 22. *Cic. Philip.* 7.

Moderatio, & prudentia.

Achilles Bochius Compatriota meus, ut bonum & utile, quod de prudentia & moderatione provenit, demonstraret, Funambulonem figurabat, qui perticâ, quam manibus gubernabat, se in æquipondio sustentabat: non enim nisi hoc æquilibrio ponderatus, in fune suo sustineri posset: adjungit autem lemma, quod sequitur: *Tenere medium semper est prudentiæ.* Rectè enim S. Basilius: *Prudentia*, inquit, *& fortitudo virtutes Principis sunt.* Et Demosthenes ad Olynthios: *Prudentes facilè ex omnium sententiis utilia eligunt.*

Præfatus Sadlerus, inscribens applausum Majestati Regiæ Carolo IX. Borbonio, Magno Regi Navarræ, hominem delineavit, qui in dextra gladium portabat, in sinistra palmam, cum inscriptione: *Requies hæc certa laborum.* Fortè inferre volens, quod virtute armorum regna dilatentur, aut quod mediante bello pax promoveatur: Prout dicere consueverat Alciatus, illic nimirum ubi apum examen, nidificans in galea depinxit, cum lemmate: *Ex bello pax.* Quam veritatem M. Tullius his verbis confirmat: *Suscipienda bella sunt, ut in pace sine injuria vivatur*: Sic physica schola inquit: *Contraria Contrariis curantur.*

Caro[...] boni[...] Bell[...] proc[...] 1. O[...]

Rursus alium applausum idem Sadlerus Carolo Nono Valesio Regi Franciæ vigesimo sexto inscripsit, non minori æstimatione dignum quàm ille superior. Figuram hominis exhibuit, qui dextra sua binas columnas stringebat, sinistrâ autem hastam, subscribens illud:

Mira fides, lapsas relevat manus una Columnas.

Fid[...]

Volens, ut reor, indicare, Invictissimi Regis hujus fidem integram, sublevasse Religionis columnas, quas barbarorum impietas demolita fuerat. Magnum enimverò pretium fidei est, quæ supra cæteras virtutes privilegium sibi singulare vindicat, operandi miracula: transportat enim montes, mortuos resuscitat, deviata cursu suo flumina, ligna arida viriditati pristinæ restituit, surdis auditum, mutis loquelam, visum cæcis restituit: imo vero, quamvis incapacibus, & extra gloriam collocatis gloriam nihilominus ostendit, prout sacræ literæ, & plurium revelationes contestantur. Verissimum siquidem est, quod: *Sancti per fidem vicerunt Regna, fortes facti sunt in bello, obturaverunt ora leonum, castra verterunt exterorum*: & reliqua, quæ in eodem loco diffusius à gentium Apostolo recensentur.

Figura item Pastoris, qui in sinum suum oviculam trahens, cum moderamine lanam ei tondet, erecta fuit à præfato Costalio, cum hac Epigraphe: *Moderatio in subditos*: Idea hæc est Principis benigni & clementis erga subditos suos. Nolim hic divinare an præmemoratus Author hanc cogitationem suam à Suetonio mutuò sumpserit, qui de Tyberio dicere consueverat (id quod ad unguem usque cum superiori sensu correspondet) *Boni Pastoris est tondere pecus, non deglubere.* Non hic mihi prætereunda M. Tullii aurea sententia, quæ sic habet: *Nihil est tam regium, tam liberale, tamque munificum, quàm opem ferre supplicibus, excitare afflictos, dare salutem, liberare à periculis homines.*

Prin[...] dera[...] 2. de[...]

Idem Costalius, ut Principes in debito moderamine contineat, & ad benignitatem instruat idque in exigendis vectigalibus: hominis effigiem repræsentavit, qui de mortuo nescio quid tollebat, adjunctâ sententiâ: *Moderatio in vectigalibus.* In horum augmentatione Principes emarcescunt potius, quam ut status eorum incrementum sumat; ut non memorem, quod qui ita seipsos immoderatè cruore subditorum suorum saginant, Tyrannorum crudelitatem præseferant, prout magnus ille Ethicus, Alciatus meminit: *Opulentia*, inquit, *Tyranni, paupertas subjectorum.* Dicere solitus est

Vect[...]

eſt Alexander: *Odi Olitorem, qui herbas radicitus evellit.* Ultima Neapolitanorum rebellio non aliud ſui initium, quàm à gravi impoſitione tributorum contraxit. Memini me dixiſſe alibi, quod qui in turbido Torrente populi, vel ſubditorum ſuorum, ſub nimio onere gementium navigat, neceſſe habeat, ut ſubmergatur: & quantò magis de pacato mari & fluctibus ſibi applaudit, & allectatur, tantò vehementius de abundantia litorum vereatur.

ARGUTIÆ.

Est & aliud genus ſymbolorum, quod cum Comite Theſauro argutias magis propriè dixerim, quàm ſymbolum; dum ſine ſententia verbali ſenſum ex ſemetipſis exponunt. Hoc genus ſymbolorum, novo lumine adinvento, profeſſus eſt (juxta mentem doctiſſimi Aldrovandi) eruditus vir Coſtalius, jam ſæpius citatus: unde quidquid in materiam hanc contulit, totum à me, ſed ſine ulteriori applicatione, ob multiplicitatem evitandam, fideliter traducetur. Itaque inprimis ut turpem Laſcivorum brutalitatem denotaret, & quantùm ab unoquoque abominanda ſit, hominem exhibuit, qui in aurem porci, vel majalis cujuſdam loqui videbatur: hoc enim animal tam impurum, tamque vile, verum Hieroglyphicum eſt vitii jam præfati. Idem Author Alium exhibuit, qui auribus lupum apprehendit. Hæc fera beſtia non niſi cum periculo tenetur; non enim tardabit, pro ingenita ferocitate, ſe à manibus apprehendentis diſſolvere, ſed in interitum illius, qui temerè eum apprehendit: figuratur in hoc homo, qui majora viribus ſuis audet, & iis ſe negotiis implicat, à quibus vix ſe retrahet, ſine damno irreparabili, & ſine honoris, aut vitæ, aut bonorum ſuorum diſpendio.

Ad exprimendam ſpem futurorum Sambucus in manu hominis ovum depinxit, de quo pullus excludebatur. Sic Tales: *Quod maximè commune eſt, ſpes eſt:* Et Bias: *Dulcis res ſpes eſt.* Idem Sambucus ut exprimeret, quantum quæque res adjumenti, & ſolaminis adferat, ſi in tempore opportuno facta fuerit, hominem demonſtravit, qui ſerpentem veteri pelle ſua expoliavit: Phyſici enim ajunt, hoc animal eo tempore, quo exuvias ſuas depoſiturum eſt, ſine veneno eſſe, pellem etiam, quæ detracta fuerit, varium in medicando uſum habere.

Sambucus præterea Alexandrum M. à ſagaciſſimo Apelle depictum fuiſſe commemorat, ſed in figura Herois, qui manu fulmen geſtaret. (Admirabile omninò inventum pictura eſt: quæ nimirum Heroëm, ſub oculos longinquæ poſteritatis collocare novit, qui tamen à tot annis jam vita ſua functus eſt: Sic nimirum in ſimulacro inanimato, quaſi vita non viventium revocatur; tam enim qui pingit, quàm qui pictus eſt tempora jam dudum præterlapſa revocant, & præterita propemodum ab interitu vendicant) Nihilominus negandum non eſt Apellem nimia hyperbole uſum eſſe, collocando fulmen in dextra Macedonis hujus, quaſi filium Jovis eum faſſus ſit: Quem ſapienter Lyſippus correxit, qui modeſtius eum non niſi haſta armatum, tanquam humano inſtrumento, exſculpſit.

Cum Apellis igitur ſymbolo palam fit, quàm impropria, & quam mendacia ſint adulatorum encomia. Apud eundem Authorem figura hominis apparet, qui terram effodit, & excavat, ad demonſtrandum (ſic ait Commentator Aldrovandus) nil eſſe in hoc mundo habitabili, quod non aſſiduitate laboris dometur: unde dictum illud Poëticum notum eſt: *Labor improbus omnia vincit.* Labor omnia vincit.

Ad indicandum Judicem ſordidum, venalem, & lucri cupidum, idem Author hominem depinxit, ſed monoculum, in tribunali ſedentem: *Ut Judicem* (verba ſunt præmemorati) *ſordidè judicantem demonſtraret: cùm unam ſolam partem, non ambas reſpiciat.* Judex monoculus.

Figura hominis, qui dente nuces frangit, & cultello panem ſecat, à Sambuco ſymbolum expoſitum fuit, ad demonſtrandum, pravam conſuetudinem difficulter aboleri poſſe. Id quod Spiritus Sanctus verbis ſequentibus expromit: *Adoleſcens juxta viam ſuam, etiam cum ſenuerit, non recedet ab ea.* Dentibus panis, cultello nuces frangendæ erant, quippe quæ duriores ſunt: cum nihilominus contrarium in uſu ſit, mordentur nuces, ſcinditur panis, non immeritò in ſymbolum hæc actio tranſiit. Prava conſuetudo.

Apud eundem homo lignum quernum in flumen jaciens, hoc intelligi vult, cuncta conformiter & naturæ, & loco, & ſitui, & eſſentiæ accommodanda eſſe. Volunt enim naturæ Indagatores, quercum in aquis transmutari in petram, cum è contra reliqua ligna in eandem jacta corrumpantur, & putreſiant: elementum enim extra centrum ſuum, & ſphæram collocatum, ad nil utile, & opportunum eſt. Res factæ ſuo loco, & ordine.

Non minus & illud Sambuci ſymbolum argutum eſt, ubi fictam amicitiam, cujus opera verbis malè correſpondeant, ſub hominis figura exhibuit, in ſpeculo ſe contemplantis, quod cum ex latere poſteriori, pro more, folium vel fundum plumbeum non habeat, imaginem intuentis, vel objecti reddere nequit. Dicere ſolebat Cicero: *Simulatio amicitiæ repugnat maximè: delet enim veritatem, ſine qua nomen amicitiæ valere non poteſt.* Et idem alibi: *Nulla pernicies in vita major inveniri poteſt, quàm cum in vita ineſt ſimulatio.* In Lælio.

Venio poſt Sambucum ad Coſtalium, qui rigorem demonſtrare volens, quo utendum eſt Belliducibus, & Centurionibus providis, militem depingit, qui ſtipatus turba promiſcua, ſed equeſtri, ipſe quoque generoſo equo inſidens, viam ſternit præcedendo, habens ante ſe lictorem, qui evaginata machæra caput Reo amputat. Alludit autem ad Capitaneum nomine Lamacum, qui leviſſima de cauſa ad mortem milites pauperculos damnabat.

Homo item conſidens, & cum adoleſcentulo confabulans, qui fiſtulam ſonat, aut ſambucam, ſignificat, juxta mentem præfati Coſtalionis, Antigenidem Philoſophum, qui diſcipulos ſuos reprehendebat, inclinantes aures ſuas doctrinis vanis, & documentis inutilibus. Non audiendas res vanas. Figura hominum quorundam, qui aurum in fauces hominis liquefactum videntur infundere, indicat mortem Craſſi Lydiæ Regis, cujus Perſæ caput amputatum in vas liquefacti auri jecerunt, dicendo: *Aurum ſitiiſti, aurum bibe.* Craſſi Regis caput immerſum auro liquido.

Rurſum Sambucus, ut videri faciat, quàm vanum, quàm inutile ſit in rebus fruſtratoriis & evanidis occupari, Juvenes pila ludentes exhibet, in quo luſu, nil niſi agilitas corporis cognoſcitur, & exercetur: interim pretioſiſſimum tempus multò velocius dilabitur, quàm vel pila huc illuc propulſata. Vana occupatio.

Judices vinolenti.

Costalius item, homines in paludamento Judicum vestitos repræsentat, in quorum medio puer est redimitus pampinis: ad insinuandum quàm extra terminos rationis, & sanæ mentis Judicem educat vinolentia, monstrum illud abominabile. Hinc ille versus, vel proverbium resultavit:

Non est in multo mens benè docta mero.

Amor corrumpit Judices.

Deturbat de sede sua rectum judicium abundantia vini, sed vehementius amor. Id quod præfatus author in Imagine hominis sedentis in tribunali exposuit, ante quem virgo apparebat: rememorando per hoc Appii & Virginiæ amores, per quos tantæ ruinæ subsecutæ sunt.

Avaritia longè sit à Judice.

Item ut doceatur, quantopere Judicem alienum esse deceat ab avaritia, adhuc idem Author videri fecit homines, senatoria toga indutos, quibus complures lupi ad pedes procumbebant. Alludit autem ad fabulam populi Neuri, quem Poëtæ commentantur in lupos conversum, in condemnationem rapacitatis, quam omnimodo ab omni regimine alienam esse oportet. Clarius hoc explicuit Sambucus, qui Judicem intra duas portas collocavit, per quarum unam transibant, qui manibus vacuis erant: per alteram alii introibant, sed manibus repletis, monstrando verum esse illud Ovidianum:

Si nihil attuleris, ibis Homere foras.

Fiscus non sit viscus avaritiæ.

Sambucus præterea Imaginem mulieris repræsentat, quæ spongiam premit, plenam aqua: intelligens per hoc: castigationem Fisci non oportere avaritiam sapere, vel viscum tenacitatis.

Fraternitas, & amicitia.

Symbolo Magistratus, & Justitiæ, succedit symbolum amicitiæ,& benevolentiæ: circa quæ Costalius binos homines coronatos exhibet, qui se invicem amplectebantur, quorum unicuique super caput stella comparebat; repræsentant autem Castorem & Pollucem: qui vera sunt imago illibatæ, & fraternæ amicitiæ. Rursum ad exprimendam amicitiam fucatam, & vanam, duos Juvenes idem author repræsentat, qui dextra manu sibi panes quosdam porrigunt, sinistrâ autem, quæ pallio tegitur, saxa continent: quæ figura cum illa superiori analogiam habet, ubi speculum exhibetur, non reddens imaginem.

Donatores non depauperantur.

Figura hominis, qui terram cavat,& in ea laborat, dum interim alius in arcam vel scrinium denarios reponit: Symbolum est benignitatis & Clementiæ. Sicut enim terra effossa non diminuitur, ita ut fossori semper nova effodienda præbeat, sic quæ donantur non pereunt, nec donatorem depauperant: Sicut illud Ovidianum est:

Quas dederis solas semper habebis opes.

Nemo sorte sua contentus.

Rursum idem Author, docere volens, quod statu suo nemo contentus sit, quamvis eum natura sat liberaliter dotaverit, & stabiliverit: Agricolam depinxit, qui ligonem abjicit, militem abjicientem arma sua, Mercatorem qui argentum. Id quod plus quàm alias quotidiana experientia in exemplo nobis subministrat.

Porrò & illud non abs re videtur, quo ad demonstrandum, quod sagacitas & sapientia, discooperit & revelat ignorantiam, idem Author finxit, hominem ferrum quoddam in Cote acuentem: alios item duos contemplantes cadaver jacens in terra: unde materiam sumit dicendi: Cotem non esse quæ scindat, causam nihilominus esse ferro ut id facere possit: Sic virtutem & ignorantiam ex opposito collocatam, unam earum causam esse, ut altera tantò fortior sit: sicut duo illic videntes sunt, alter sine sensu est: Sensus enim per semetipsos nil sapiunt, sunt nihilominus causa humanæ intellectionis.

Sapie[ntia] ignor[antiam] deteg[it]

Acum[en] tionis

Voluit idem, per sagittas, vel tela de arcu jacta, acumen Orationis figurari, vel Emphasim argumentorum, quibus ad persuadendum, & allectandum populos, Orator utitur. Sic etiam ad demonstrandam independentiam, & libertatem humani arbitrii ad consentiendum Deo, vel renuendum, divinis mandatis ejus, & quæcunque à nobis divina majestas ejus exigit, binas manus effinxit, quæ se ad flammas de cœlo descendentes protendunt: Inde significans, divinam providentiam à nobis tributa voluntaria, non coacta exigere: nec eam quemquam attrahere, qui duci non velit.

Symb[ola] mate[riam] rere n[on] bent

Hæ aliæque insuper inventiones ingenio plenæ, non nego, elevatam, & exoticam mentem Inventoris indicant: argutiæ, inquam, singulares sunt, quæ prudenter significandi methodum habent: Cùm nihilominus anima sua, hoc est lemmate, vel inscriptione sua careant, quæ totum clarius enodant: fieri nequit, quin sæpius unum pro altero sumatur, & sinister intellectus, vel confusio interpretationis sequatur. Unde, prout solertes viri æstimant, symbolum semper sibi cohærentem Epigraphen requirit, tanquam declarationem suam. Benè itaque doctissimus Aldrovandus concludit: *Sed, ut verum fateamur, multi viri eruditi, ista parùm symboli habere asseverant.* Sed ex eo tamen, quod quæ relata sunt, veris symbolis affinia sunt, secumque tanta, tamque varia præcepta vitæ contineant, conveniens & necessarium mihi visum fuit, ea huc collocare. Sed nunc ad priora revertamur.

De mi[...]

Albertus Inclytus ille Archidux Austriæ, ut monstraret, quantum labor assiduus prosit, & ad exequenda opera multum promoveat, serpentem depinxit, & Taurum ad pedes Jasonis, qui vellus aureum carpebat, adjungens titulum: *Assiduitate.* Instruere hoc quemque voluit, eos præsertim qui castra sequuntur, labore, & armis quoscunque eventus exuperare, & victoriam secuturam: Sicut Heros ille Jason, qui Tauros igneos, & Dracones devicit, antequam ad desideratum vellus perveniret. Hoc idem punctum M. Tullius attigisse videtur, ubi ait: *In omni doctrina infirma est omnis artis perceptio, sine summa assiduitate exercitationis.* Et Hesiodus: *Per labores virtus incedit, & seipsam fortiorem facit consuetudine.*

3. Ad H[...]

Apud [...]

Virtus [...] na est [...] ris.

Quandoquidem item in omni hominis ætate nulla tam idonea est, ad documenta, & præcepta salutaria suggerenda, quàm senilis, fuit, qui Tempus à tergo alatum depinxit, munitum, & provisum falce, habens clepsydram in manu, prout pingi plerumque solet; subscribens, quæ sequuntur: *Hanc aciem sola retundit virtus.* Sapienter significans, contra Tempus, ejusque vermem, qui sæcula corrodit, & consumit, nil tam validum, nil tam potens esse, quàm virtutem. *Sola virtus*, inquit Cicero, *in sui potestate est, omnia præter eam subjecta sunt fortunæ dominationi, & tempori.*

Ad demonstrandam utilitatem virtutis, ejusque bene-

beneficia, doctissimus Patriota meus Achilles Bocchius senem repræsentavit, qui Juvenculo speculum porrigit, ut in illo se speculetur, cum sequenti Epigraphe:

En viva è speculo facies splendente refertur:
Sic sapies, poterisque omnia, dum ipse velis.

Inventio prudentissima, quam arguta illa Melissa, apud Romanzierum, cum suo Rinaldo, & Ubaldus cum præfato observavit, & Incantator ille cum Astolfo. Sic sapiens quoque Ethicus Socratem inducit, qui vult ebriosis, & iracundis speculum monstrari, in quo semetipsos, incompositosque mores suos contemplentur, ut videlicet hac idea monstruosa perterriti, abstinere ab eadem discant.

Magna illa Toletensis Eleonora, quondam Serenissimi Cosmæ, Ducis Florentiæ Conjux, ad demonstrandum, quantopere animo grandi, & generoso Castitas in pretio sit, Lucretiam Romanam figuravit, quæ violata ab impudico Tarquinio, semetipsam occidit, hoc lemma adjungens: *Famam servare memento.* Enimverò gemmam esse dixerimus, cujus claritati reliquæ comparatæ, pretium suum deperdunt. Sed si semel denigrata fuerit, reliquis omne lumen suum adimit. Verissimum enim est quod: *Famam suam negligens, crudelis est.* Virtus majorem remunerationem sui non habet: *Honor est præmium virtutis:* inquit Magnus ille Stagiræ Magister. De virtute autem, de qua loquimur, S. Ambrosius ait: *Honestati salus etiam postponenda est.*

Sadlerus præmemoratus, qui incomparabili arte sua incisoria personis conspicuis semper encomia sua debita reddidit, novum genus panegyrici adinveniens, aliis, inquam, figuris quam rhetoricis persuadens, pro gloria famosissimæ Isabellæ, filiæ Magni Emmanuelis Lusitaniæ Regis, Conjugis præterea invictissimi Imperatoris Caroli V. depinxit, vel ut melius dixerim æri insculpsit tres Gratias, cum lemmate; *Has habet, & superat.* Applausus hic talis est, qui omne post se encomium relinquit, qualecunque etiam summo Heroi dari possit. Quid enim nisi donum excedens omnem cursum naturalem est, exuperasse gratias: qui tantundem dixerit, omne donum & naturale, & acquisitum comprehendit.

Bocchius præmemoratus duobus Symbolis, quamvis figuræ diversæ sint, significationis tamen ejusdem, idem lemma conjunxit. Unum eorum figura Cupidinis erat, vulnerantis hominem soporatum, sagittâ noviter de pharetra sua extractâ. Alterum, homo seminudus erat, sedens humi, & sinistro pede clepsydram eversam calcans. Stabat illic & macilenta mulier, in habitu vili: Subscriptum erat: *In lentum, inertem, & otiosum.* Otium omnium vitiorum mater est: dixit hoc Ovidius:

Otia si tollas periere Cupidinis arcus,
Despectaque jacent, & sine luce faces.

Hinc axioma illud Pythagoricum tam inviolabiliter observatum fuit: *Chinici ne insideas.* Ad hoc vitium evitandum invenerunt Græci agones suos, Cæstum, Luctam vel Palæstram, & similia. Contra otium & concupiscentiam Ovidius sic ait:

Nam Venus otia amat. Finem qui quærit Amoris,
Cedit amor rebus. Res age, tutus eris.

Super historiam Alexandri M. symbolum institutum est, docens, qualem esse oporteat Judicem, Justum. De hoc enim Alexandro vero Heroë recensetur, quod si cæteris virtutibus adornatus non fuisset, hoc ei nihilominus singulare fuerit: Dum in Tribunali consedisset ad audiendam Actoris cujusdam ratiocinationem, semper sibi digito aurem unam obturasse, alteram vacuam dedisse Oratori. Interrogatum cur id ageret, respondisse, ut sapientem: *Unam aurem Actori satis esse, alteram reo servandam.* Hinc figura ejusdem in præmemorato tribunali taliter exhibita fuit, adjuncta Epigraphe: *Justi Judicis Imago.* In Cathedram Cassiopeæ splendidissimæ stellæ lumina accurrerunt, ut tanto manifestius veritatis claritas resplendesceret, & appareret. Pari modo Justus Judex & in ore, & in pectore suo splendores portat, qui caliginem fraudulentiæ, & mendaciorum dissipant, & produnt. In hoc potissimum virtus Principum sita est, inquit Claudianus: — Imago justi Judicis.

Dicere jus populo, injustaque tollere facta.

Apud Costalium item duo homines figurati inveniuntur, eximiæ, & spectatæ venustatis, quorum unus lamina aurea, alter verò squammis ferreis loricatus videbatur: alter autem alterum amplexari cernebatur, & invicem sibi arma sua mutuari, & commutare: apposita erat sententia: *Pax auro redempta.* Duæ autem Imagines Castorem & Pollucem repræsentare videntur: aut verò Diomedem & Glaucum. *Sicque Author* (verba sunt doctissimi Aldrovandi Commentatoris) *pacem pecuniis redimendam esse demonstrat.* Nusquam alibi tam utiliter aurum impenditur, quàm ubi ferrum retunditur, ubi vita mortalium securitati vendicatur: Pax enim bonorum omnium terrestrium præstantissimum est, nec igitur melius erogari poterit aurum, quàm si inde bonorum omnium maximum comparetur. S. Gregorius Nazianzenus inquit: *Mallem pacem potius iniquam, quàm bellum æquissimum.* Et S. Gregorius: *Omnis Pax à Deo est.* — Pax auro redempta. — In loc. monst. ut supra. — In Epist. — Lib. 17. Moral.

Rursum Sadlerus navem in medio Mari demonstrat, foris depictæ imagines hominum plurimorum videntur, quorum quidam feliciter exeunt, quidam submerguntur, sed ut rursum pro fluctuum varia jactatione evadant: adjunctum lemma est: *In fluctibus emergere.* Addit insuper: Symbolum hoc esse Innocentii Noni summi Pontificis: in figura autem navigii Ecclesiam repræsentat, in quam quantò plures Christianorum introeunt, & submergi videntur, cum tanto majori securitate, & salute feliciter ad Paradisi portum appellunt: de hoc alius eleganti metro dixit: — Navis Ecclesiæ.

Fluctuat, & nunquam mergitur illa ratis.

Gabriel Simeon (ut demonstraret Principem pro libitu voluntatis suæ sublevare posse quemcunque Aulicorum suorum: ita quidem, ut si quis eorum in gratia Principis collocatus fuerit, tantundem auxilii ab eodem recipiat, quantùm, qui à naufragio eripitur, & extra omne periculum collocatur) hominem depinxit, Mercurii vestibus indutum, qui alteri in litore jacenti caduceum porrigit, cum hoc lemmate: *Hic cursus fuit.*

Dubium non est, quin terrenus Princeps, non secus ac terrenum Numen, in distributione gratiarum suarum, de *Epigeo* infortunii, quem voluerit, ad *Augen* elevatissimæ fortunæ possit evehere.

Dice-

Dicebat Pittacus è septem Græciæ sapientibus: *Virtutes Principis Dei opera existimanda sunt.* Serpentes in manu Moseos, virgæ fiunt Incantationis, quibus etiam coronata capita submittuntur. Manus Monarcharum sicut manus Midæ Regis sunt, quæ laminas ferreas in aurum convertunt. Interim ego ad hoc litus symbolorum meorum navigium alligo: & cum ulterius velificanti me aqua deficiat, & in vadum impellat, hic moram facio, priori itidem sententia utens: *Hic cursus fuit:* Convertor autem ad

HIEROGLYPHICA.

Scientia Ægyptiaca eademque Symbolica eò usque indagine sua in sublime conscendit, ut non solùm Inventionem, animam, & spiritum *Impresis*, & symbolis præbeat, sed stupenda prorsus, & exotica videatur in hieroglyphicis suis: hinc Monarchæ antiqui, virique literatissimi acquisitionem ejus, & professionem magnopere desideràsse, eaque mirum in modum delectati fuisse, laboriosis etiam peregrinationibus quæsiisse leguntur. Excoluerunt hoc scientiæ genus præter cæteras nationes potissimum Ægyptii (prout dictum est) unde cùm atramentum illis, & chartæ deessent, in muris, & parietibus, in marmoribus, pyramidibus, & columnis memoriæ digna sculpserunt, eorum vestigia impresserunt, imagines signarunt: harumque rerum cognitionem inter maxime reconditas, & acceptissimas disciplinas suas collocârunt; eos summorum sacerdotum titulo condecorantes, quicunque ad arcana illa maximè penetrarent, in iisque versati essent. Hinc sacræ literæ, in laudem Moseos, magni illius Chronologi simul, & Belliducis, illud attributum ejus non subticuerunt, dum eum *in omni Sapientia Ægyptiorum eruditum* deprædicant. Ejusdem opinionis est Philo hebræus in vita Moseos. Plato hujus artis Hieroglyphicæ tam ingeniosæ primam Inventionem attribuit Teuro, & Thaanto, qui à Philobiblio Gentis hujus Antesignanus, & Doctor appellatur.

Ægyptii studiosissimi Hieroglyphicorum.

Moyses sapientia Ægyptiorum imbutus. *Actor. 7.* *In Philabo.*

Abraham diutino tempore cum sacerdotibus Ægyptiorum vixit, juxta mentem Alexandri, eorumque scientias sectatus est, sed hi rursum ab illo Astronomicam professionem didicerunt. Ipse Altissimus cum Architectrice manu sua, hanc immensam Mundi machinam Hieroglyphicorum diversitate admirabili depinxit, & coloravit: Scenam tot imaginibus, apparentiis, & figuris variegatam exhibens: Quidquid enim inter creaturas in hoc mundo contentas mirificum est, oculis humanis se offert, ut per hæc simulacra quæ conspicua sunt sensibus, tanquam per nubem subobscuram divinitatis radios, & claritatem illius supremæ majestatis cognoscant. His rudimentis, credi potest, primum Parentem nostrum Adam institutum fuisse, hinc ad Enoch & Noë hæc divina arcana transiisse, ac sic deinceps ad Prophetas sub figuris variis, partim ænigmaticis, partim Hieroglyphicis, & Symbolicis. Cum ergò de his jam abunde in superiori volumine, tractando de partibus humanis, descriptio facta sit, mearum partium esse video, hic quoque in tractatu hominis integri, quidquid in hac materie de virtutibus, affectibus vel passionibus à viris sapientibus significatum, aut intellectum fuit, producere. Ducem in hoc sequar doctissimum Aldrovandum in doctrina de monstris, pariter & peregrinâ, & curiosâ. Loquitur autem ille de homine in univoco themate, in eodem videlicet, quo argumentum à me cœptum tendit: in quo ego hominem non sic assumptum volo, in quantum pars est, aut complementum aliarum doctrinarum, quæ Hieroglyphicæ sunt. In applicationibus interim diffusus non ero, cum in Hieroglyphicis unum sæpè sit altero magis dogmaticum: nec perinde ob multitudinem, & copiam amplificationes apertiores, aut præcepta magis constringentia locus permittat. Ita tamen ut libertatem mihimetipsi non adimam, ubi opportunum visum fuerit, aut proficuum, aliquantò latius me extendendi.

Hierc ca do

Inprimis autem, quod jam alibi memoravimus, hic repetendum est, nempe quod veteres volendo repræsentare personam speculationi, vel meditationi omninò deditam, figuram hominis collocabant, rodentis ungues suos dentibus. Hic actus, si de naturalibus loquimur, naturalissimus est, & à quamplurimis usitatus. Sed si ea, quæ super naturam sunt spectes, meditatio nobilissima est, hac enim sola mediante spiritus sibi alas annuit, & de terreno hoc, vilique incolatu ad cœlestia se elevat, indagatione suâ eo usque sublimiter se extollens, ut ad ipsius Dei cognitionem, quantùm homini licet, se transferat. *Animus contemplantis,* inquit S. Gregorius, *videre valet, quæ loqui non valet.* Constantia, & firmitudo in rebus repræsentatur per hominem consistentem in pedibus suis, fixis in terram oculis, quasi qui dicat: De Te o Terra & ego firmitatem meam nancisor: de Te, inquam, quæ non nisi magnâ ventorum & vaporum in te conclusorum violentiâ concuteris; monstrando generositatem tuam adversum eos, qui sine tuo arbitrio, intra cavernas tuas contra te insurgere, aut introire sinus tuos ausi fuerint. Regis tu, & in dorso tuo montes, obeliscos, & immensas moles sustentas, quæ ipsi tempori, & sæculorum injuriis resistunt: De Te denique Terra, de qua magnus ille spirituum scrutator inquit: *Generatio præterit, & generatio advenit, terra autem in æternum stat.* In pedes erectus sto, in tali etenim statura Intrepiditatem meam, tam mihi necessariam demonstro, mihi, nimirum, qui opera fortitudinis, & constantiæ adorior. Hæc virtus inconcussi pectoris omni statui, omni conditioni necessaria est: præcipuè vero ducibus & principibus: Unde & Vespasianus, in his maximè versatus, dicere consuevit: *Ducem stantem mori oportere.*

Medi

5. M

Eccl.

Suet. ejus

Vera Idea hominis veraciter humiliati, qui sub hac base profundæ demissionis magnam gloriæ molem erigit, figuratur in homine flectente genua, prout alibi jam memoratum est. In hunc sensum Horatius ait:

----- Jus, imperiumque Phraotes
Cæsaris accepit genibus minor. ----

Hum

Sic de trium Regum adoratione, quam Magi illi Incarnato verbo exhibuerunt, prophetizando Regius Psaltes inquit: *Coram illo procident Æthiopes.* Oratorem efficacissimum, in pluribus Evangeliorum locis se Redemptor noster exhibuit. Hinc S. Bernardus: *Magna,* inquit, *virtus humilitas, cui facilè se inclinat divina majestas. Sola humilitas est, quæ exaltat, sola quæ ducit ad vitam.*

2. D sione

In eos, qui nihili pendunt id, quod rerum terribilium maximè terribile est, mortem videlicet, qui

Mor temp

qui omni finiſtro caſui ſe prædam exponunt, & vitam prodigunt, qui dum periculum amant, in eo (ſicut ſapiens ait) utique pereunt, duo milites figurantur, qui ſtricto gladio, ad ultimam uſque effuſionem ſanguinis invicem acerrimè dimicant: quæ actio pro conſtitutione locorum, ſtatuum, & conditionum tam in Heroës, quàm in homines temerarios cadit. Hi poſteriores ſine omni conſideratione, aut circumſtantiarum obſervatione, ſine omni neceſſitate, impulſu proprio in præcipitium feruntur. Priores autem vel pro fide (hæc enim primam ſibi lauream vendicat) vel pro honore, vel pro defenſione Patriæ ſuæ omnem eventum deludunt, & omne periculùm contemnunt. Hinc apud Poëtam introducitur, qui ait: *Per la fè, per l'honore il tuto lice. Pro fide, pro honore cuncta licita ſunt.* Quod verò mors metuenda non ſit M. Tullius inquit: *Non deterret ſapientem mors, quæ propter incertos caſus ſemper imminet, & propter brevitatem vitæ nunquam longè poteſt abeſſe.* Et magnus Ethicus noſter, Lucillum ſuum animans, ut imperterrito pectore feralem illum tranſitum non vereatur, ſic habet: *Dies iſte, quem tanquam extremum reformidas, æterni natalis eſt. Tunc in tenebris vixiſſe te dices, cum totam lucem totus aſpexeris, quam nunc per anguſtiſſimas oculorum vias intueris, & tamen illam admiramur procul.*

Simulacrum Mercurii poſitum ante figuram hominis ſago vel toga doctorali veſtiti, barbæ prolixæ, cujus pili caneſcant, fortitudinem junctam ſapientiæ denotat. Felicia regna, & Principatus, qui pro fundamentis ſuis has binas columnas, prò Abyle & Calpe habent. Hinc Plato felices Reſpublicas nominat: *Ubi Philoſophi regnarent, vel Reges philoſopharentur.* Cum Codex protegitur gladio, verum ſit illud: *Ex utroque Cæſar.* Nunquam lapſura ſphæra eſt, quæ circa binos hos Polos rotatur, & volvitur. Sic Magnus Alexander erat, qui una manuum ſuarum haſtam tractabat, atque interim oculo Iliadem Homeri legere non negligebat.

Veteres item, ut dignitatem ſapientis Præceptoris, ejuſque utilitatem (quippe qui hortamentis ſuis incultam Juventutem, & incompoſitos ejus mores inſtruit, & erudit) demonſtrarent, Prometheum figurarunt, qui facula, quam à ſole furto abſtulerat, Epimethum ſuum animabat, quem de ſaxo formaverat. Natalis Comes in Mythologia ſua doctiſſima hanc fabulam cum gravi fundamento adinventam ait: *Dictus eſt*, inquit, *Prometheus ſuâ prudentiâ ignem inveniſſe, & per illum poſtea omnes artes, quibus humana vita extollitur. Quod verò Prometheus homines ad urbaniorem vitam è ſylvis evocaverit, iiſque domos extruxerit, quod illorum linguam formaverit, quod illos rationes ſyderum, quod literarum complementum docuerit, ipſe teſtatur: Ita apud Æſchylum:* idquod prolixitate verſuum ad longum proſequitur. Magnum cœli privilegium æſtimet, & magna ſe incrementa nactum arbitretur, quicunque ejuſcemodi Præceptorem ſortitus fuerit.

Porrò magna elucidatione non indiget, ut pateat Hieroglyphicum actionum Heroicarum Herculis ſimulacrum eſſe. Idcirco enim ſecus illum ſpolia famoſa debellati leonis ſpectantur, & hydræ in cineres redactæ. Hic ille Hercules eſt, qui Acheloo cornu amputavit, Alcyoneum trucidavit, ſerpentes ſtrangulavit, inſuperabiles alioquin Amycum Mydonium, & Anthæum ſuffocavit, Erymanthi aprum vivum cœpit, ſtabulum Augiæ Regis purgavit, poma aurea reportavit, nec quicquam ad eorum cuſtodiam vigilante Dracone, baltheum pretioſiſſimum Amazonibus abſtulit, Bebryciam devaſtavit, Buſiridem trucidavit, Cacum, ſicut & Cygnum occidit, debellavit Dercillum, & Albionem, Diomedi equos, Geryoni boves eripuit, vicit Licynum, mactavit Laërtem, ſicut & filios Neptuni, transfixit Neſtum, ſubjugavit Ochaliam, liberavit Prometheum, ſolis poculum ſuxit, Patriam defendit, ſæcula debellavit, Marathoni tauros devicit, abſolvit Theſeum, Trojam cœpit, plantavit Columnas, cœlum denique humeris portavit. Itaque ſine ſenſu dicendus eſt, qui Herculem negaverit laborum Heroëm eſſe: cujus finem glorioſum ut demonſtrarent, ejus clavam fingunt in nobiliſſimam & fœcundiſſimam plantam converſam; ipſum verò dum in pyra ſuccenſa conſumptus eſſet, inter Deos glorioſo fine translatum eſſe.

Volentes item inſinuare, in acceptatione officiorum & onerum, ſumma cura ad hoc invigilandum, ut robur & vires oneri correſpondeant, figuram hominis pinxerunt, qui in habitu bajuli contempletur onus quoddam vel ſarcinam, profundè conſiderando, num eam levare, aut non levare poſſit. Hic ſenſus ab Horatio mutuatus eſt, qui ad Poetas ſuos ſcribens, eos non ſine ponderoſa ratione admonet: *In arte Poët.*

Sumite materiam veſtris, qui ſcribitis æquam
Viribus, & verſate diu, quid ferre recuſent,
Quid valeant humeri.

Moderatio in omni re neceſſaria eſt, ſed potiſſimùm in negociis, & laboribus, ſi enim ultra naturæ vires progredimur, eſſe nequit, quin natura, non ſecus ac ſub gravi pondere fatiſcat: Hoc punctum gravis ille Uticenſis Philoſophus tetigit, cùm ait: *Moderatio virium adſit, & quantum quiſque poſſit, nitatur.* *Cato major.*

His ideis hactenus virtutes humanæ repræſentatæ ſunt, de quibus tamen adhuc proſequendum, ſecundum quod materiæ congruæ ſe obtulerint. Sed ut tanto magis vitiorum deformitas monſtruoſa appareat, quantumq; horrorem de iiſdem nos habere deceat, huc rurſum humanas formas collocaturus ſum, quæcunque certa methodo, & præſcriptione mihi fuerint exhibitæ.

Primo loco exprimitur Impietas maximè diſſoluta, inexpiabilis, & aperta, per figuram hominis, qui membris inæqualibus compoſitus ſit, & ſine debita proportione, multis cicatricibus coopertus. Hoc modo & Propheta Iſaias peccatum, tam abominabile divinæ majeſtati deſcribit, dum inquit: *Vulnus, & livor, & plaga tumens, non eſt circumligata nec curata medicamine, neque fota oleo.* Et Spiritus Sanctus alibi: *Plaga doloſa doloſi dividet vulnera.* Hæ plagæ poſt ſe cicatrices relinquunt, remorſum nimirum conſcientiæ, & ſinderelin. *Impietas aperta. Cap. 1. Eccl. c. 27.*

Effigies Proditoris, & hominis fraudulenti, figurabatur olim per hominem, qui ſiniſtra panem videbatur monſtrare, & porrigere, dextera autem ſubtus pallium celare ſaxum. Atque hic ille inhumanus eſt, de quo Spiritus Sanctus: *Pacem cum amico ſuo loquitur, & occultè ponit ei inſidias.* Amphibium binis capitibus dotatum, magnes infidus, qui ex uno latere attrahit, ex altero ferrum repellit. Scelerati fratricidæ, ut Cain, qui invitando occi- *Proditor. Ierem. 9.*

occidit: *Egrediamur in Campum.* Infidi Joab adversus Amasam nil suspicantem. Infames Judæ Iscarioth, qui cum *Ave Rabbi*, ut Judas, cum *Salve mi frater* cum Joab, ad mortem innocentes tradunt, & Amasam, & ipsum Dei filium.

Contra hoc vitium tam nefandum plena voce
3. Officiorum. declamat magnus ille Aventini Orator: *Nulla* inquit *pernicies vitæ major potest reperiri, quàm cùm in vita inest simulatio.* Merentur hi, qui tot cædes meditantur, & perpetrant, ut post fata sua in ultimos inferni angulos detrudantur, & præcipitentur.

Rursum injustitia, & infamia, & infelicitas per hominem repræsentatur, qui urnam portat in capite, aut vas pluribus in locis perforatum, per quod aqua confertim dispergatur. Huc credo respicere verba Psalmistæ, cum in miseriis,
Psalm. 30. & persecutionibus suis sic lamentatur: *Sicut aqua effusus sum:* Et alibi: *Factus sum, sicut vas*
Baruch. c. 6. *perditum:* Et Baruch: *Vas hominis fractum inu-*
Cap. 21. *tile.* Et Ecclesiasticus: *Quasi vas confractum.*

Homo ingratus figuratur per quendam, qui
Ingratus. arantem sibi bovem de aratro suo solvit, eumque postea vel ligno, vel ferro mactat. Impius enim beneficiorum cumulum illatione mortis remunerat. Declaratur hoc sequenti vulgato carmine:

Nunc cultris Domini tenue, & miserabile collum
Præbet, ab ingrato jam fastiditus aratro.

Hæc veritas nec Paganos latuit, inter quos Ausonius ait: *Ingrato homine terra nihil pejus creat.*
30. De Benef. c. 1. Et Seneca: *Cum ingratum hominem dicis, cuncta mala dicis.* Non hic subticendæ gradationes, per quas S. Bernardus contra vitium hoc decla-
Serm. 52. in Cantica. mat: *Ingratitudo est inimica animæ, exinanitio meritorum, virtutum dispersio, beneficiorum perditio, ventus urens, siccans sibi fontem pietatis, rorem misericordiæ, fluenta gratiæ.*

Paramenta quibus Comici, aut Tragœdi in scena apparere solent, varias personas repræsentant, longè quandoque diversas ab eo quod sunt: fieri enim nonnunquam consuevit, ut qui de fæce populi est, regali paludamento, vel purpura, vel chlamyde pretiosa indutus, vel Cyrum, vel Aga-
Hyppocritæ. memnonem agat: Per hujusmodi Actorem Hyppocritam significatum voluerunt, qui Deum ipsum fallere intendit: contra quod vitium tantis in locis scriptura sacra deprædicat. Hæc est
Hom. 5. illa manus, inquit S. Ambrosius, quæ *virtutes obtruncat mucrone virtutum.* Verissimum enim est, sicut idem author habet quod *Mimicè veritatem tractant.* Sed quid deinceps, nisi quod Coronata
Iob. 20. Patientia inquit: *Gaudium Hypocritæ adinstar puncti?* Supra quod S. Gregorius: *Adinstar pun-*
Loc. cit. *cti est, quia apparet ad momentum, & disparet in perpetuum.*

Ira. Ps. 1. Homo immittens strui lignorum ignem, venenatum iracundiæ affectum figurat. De homine siquidem dicitur, quod sit *Tanquam lignum, quod plantatum est.* Quis enim nesciat, quam æstuans focus sit ira? focus, qui domos integras devastavit, qui Civitates consumpsit, qui regna integra in cineres redegit. Per ignem olim
Livius lib. 1. Romani bella sua ordiebantur. Facula enim à sacerdote feciali succensa in Campum jaciebatur. Hinc apud Iconologos Imago *Furoris* in manu gerens facem figurabatur. Propter quod Dux ille apud Virgilium ait:

Ferte citi flammas, date tela, & scandite muros.

De cohibenda Ira. Exinde etiam Plutarchus: *Ut incendium qui non addit materiam extinguit, sic & iram quisquis non alit nascentem.*

Excellens item Imago viri iracundi est, ho- Indign[...]
mo qui cultro, vel quavis alia re, sibi frontem ferire velle monstratur. Indignatio enim ab apprehensione ortum ducit, hæc autem sedem habet in intellectu, cujus fidele continens est frons nostra. Sub hac fronte primum concipitur, & formatur intellectus, de hac enim ad communem sensum species transmittuntur: Cum autem indignatio de offensa quadam, aut actione indebita oriatur, aut quam offensus taliter interpretetur, ad monstrandam passionem commotionis hujus internæ, iratus in actum violentum prorumpit, qui non nunquam & ipsi iracundo displicet. Unde Plutarchus inter alios, ut demonstra- Apud P[...]
ret, quam utile sit hunc ignem commovendo non succendere, sic ait: *Potentum ira, tumensque indignatio non commovenda.* Accendunt focum hunc, quicunque incauti, & temerarii, eum lacessere, & irritare non desinunt: Hinc schola Pythagorica docet: *Ignem gladio non confodiendum.* Et Quintilianus: *In facinus indignati ardor e-* Declam[...]
rumpit. Fera bellua hæc est, quæ si semel cor humanum introierit, inde pelli non poterit, nisi Martis instrumentis, bombardis, aut tormentis bellicis, aut acumine gladiorum, vel sicarum.

Figura curiosi repræsentatur in homine, qui Curio[...]
onus quoddam, vel sarcinam coopertam portans, detegere candem conatur, sed rursum non ausus, abstinet. Hæc inventio primam sui originem ab Ægyptio quodam desumpsit, qui hominem, se de expositione mysterii cujusdam peregrini, & reconditi interrogantem, hoc responso à se dimisit: *Velatum est, nescies.* Hoc vitium, si ullum alias humano animo imperat: hamus est, qui super omnem escam cadit, sed sæpius dum meliorem invenisse credit, in pessimam incidit. A Plutarcho curiositas adulterium alieni benepla- De cu[...]
citi vocatur. Quidam Poëtarum ait: *Attende tibi, & noris, quàm sit tibi curta supellex.* Ubique lex clamat: *Curiositas est superflua investigatio ad se non pertinentium.* Hæc reprimenda est, præsertim in abstrusis sacrosanctæ fidei nostræ mysteriis.

Stulta garrulitas, & aperta Marsiæ fatuitas, Lis, & [...]
cum juxta Poëtarum commenta, & cantu, & [...]tio.
sonitu Apollini se æquiparare, aut cum illo in certamen descendere ausus est, insensatam obstinationem hominis litigiosi figurat: qui quamvis se in errore esse cognoscat, nulla habita ratione æquitatis, per fas, & nefas adversario suo resistit, qui rationibus suis, non secus ac solaribus radiis (utar hac phrasi, quandoquide de Apolline solis Numine mentio fit) eum percutit. Nullum ferrum tam violentum est, ad vincula amicitiæ rescindenda, quàm hæc altercandi rabies: nullum fel tam amarum est. Nullus ventorum turbo tam acer est, & qui cum tanto furore campum omnem humanæ societatis & omne quod feliciter plantatum eradicet, & convellat. Hinc Euripidis præceptum prudentissimum est: *Parva* In A[...]
ab initio contentionem magnam hominibus lingua suppeditat: Hoc verò sapientes homines maximè cavent: Amicis non fabricare litem.

Emblema quod in scuto suo Alcibiades portabat, quem doctissimi quidam Græcorum non Impt[...]
magnopere sapientem æstimarunt (Erat autem Cupido, fulmen confringens) nonnulli ex iis, qui Hieroglyphicorum scientiam nôrunt, pro signi-

significato Imprudentiæ sumendum censuerunt. Sapiens omninò, & admirabilis hæc mihi inventio videtur ad hoc vitium exprimendum, tam quod maximè temerarium sit, manum fulmini admovere, quàm quod puerilis ætas, & Juventutis mollities, inhabilis sit ad ejusmodi tentamenta, tam ardua, tam ultra vires exequenda. Hoc inquam vitium Antesignanum & Conductorem cæterorum dixeris: Inde est, quod Euripides ait: *Maximum omnium vitiorum, quæ inter homines sunt, imprudentia est.* Nec enim est aliud, unde tot violentæ, tot improvisæ mortes proveniant. Antequam enim id providerit in obscuro ambulans, in ferrum, & focum impingit. Nimis abominanda in humano animo est hæc macula, inquit Magnus Peripateticus noster: *Turpe est ignorare, quod omnibus scire convenit.*

Ad denotandum imbellem, & effæminatum militis animum, fingebatur olim Mater, quæ priora vestimenta sua elevare videbatur, juxta Romanarum mulierum antiquam historiam (sicut Probus testatur, cum Livio, & Floro) quæ cum filios suos turpiter fugitivos de prælio redire conspexissent, in hujusce modi actu eis obviam processerunt, dicendo: *Huc non intrabitis, unde existis.* Siquidem vir Castrensis hoc monstro timoris correptus semel fuerit, frustraneæ sunt cassides, & umbones, & loricæ, quascunque de Lemni officina fabricare Vulcanus possit. Marcus Tullius non sine experientia, ut reor, locutus est, dum ait: *Exercitus maximi sæpe fusi, atque fugati sunt terrore ipso, impetuque hostium: sine cujusquam, non modo morte, verum etiam vulnere.* Contigit nonnunquam ut & solis Eclypses armatos exercitus perterrefecerint: & ii, quos horrenda mortis imago, quam præ oculis habebant, & quam vilipendere didicerant, animo non dejecit, in meridianis ardoribus, Eclypsatæ Lunæ vultum ferre non potuerunt.

Homo item mirificè auritus Idea est loquacitatis & stultitiæ: Juxta Physiognomos enim, quibus aures tam præter modum prolixæ, huic vitio plerumque subjecti sunt: Fortasse quod Jumentis non absimiles sint, quæ rugiendo, vel boando, magna voce audiuntur, de reliquo autem non nisi stolida, & insensata sunt. E contra Socrates inquit: *Decorum silentium corona est viri: loquacitas autem nec jucundum aliquid habet, & mala est conversationi, & inutilis civitati.* Interrogatus aliquando Antisthenes ab Atheniensibus, quid sibi faciendum, ut Magistratus ritè componeretur, respondit: Aratro asinos jungite: illi verò ad hoc operis ineptos inquiunt. Sic & vos, inquit facitote, ineptos non admittite, & indignos rejicite: *Linguosus vir amat mendacia*, ait S. Augustinus.

Porrò cum voluptas omnis, & concupiscentia finem suum in pœnitentia, & dolore consequatur, æternam post se maculam, & turpitudinem relinquens: volendo antiqui alludere ad hoc ipsum, Sirenem exposuerunt, quæ faciem formosissimam demonstrabat, sed à pectore, quæ deinceps sequebantur, in fœdum piscem deformata erant. De hac materie Venusinus Poëta inquit:

... Mulier spectata supernè,
Desinat in piscem.

Pœnitudinem, quæ culpam insequitur, doctissimus vir Camerarius in vetula repræsentavit, quæ serpentes pro crine gerebat, tota macilenta, & quæ spinarum fasciculo Cupidinem flagellabat, adjuncto lemmate: *Pœnitentia luxuriam ulciscitur.* De hoc eruditum, & prudentem discursum format Augustinus Mascardus in tabula sua, quam Cebetis appellat: ad quem siquidem placuerit Lectorem remittimus.

Non possum hic præterire, quod jam alibi retulisse memini: hoc est: Ad figurandam Juventutem, quandoque & virilem ætatem dissolutam, & effæminatam in vitiis, veteres hominem pinxisse, qui digito capiti imposito, aut scalpendo pruritum quendam inde propellere, aut verò discriminare, & pectere comam suam videbatur. Hæc nimia capillorum cultura, semper indicium fuit corruptæ mentis, & Juventutis maximè incompositæ, & imprudentis. Recordor me in Centuria quadam Elogiorum, intitulata: *Sæculum momi:* hunc usum perversum detestatum esse: ad quem locum, quicunque in hoc genere plura desiderant, remissos volo. His autem, quibus hæc agendi vanitas cordi est, exemplum Absalonis, terrori sit, qui eodem capillitio suo, quod nutriebat, in trunco arboris suspensus interiit, tribus lanceis infeliciter confossus. *Animus effæminatus. Nutrire comam, quàm vanum sit.*

Delibata doctrina hac, famosissimus Author meus Ulysses Aldrovandus ad ulteriora progreditur, paucis quidem, sed plenis sapientia considerationibus materiam tractans de velocitate temporis: Ego igitur, quantum me infirmitas mea siverit, ejusdem vestigia insequenda statui. In quo primum documentum erit, voracitatem temporis incomprehensam ob oculos locare, quippe quod non secus ac hiæna aliqua omnia devorat, in morem lupi omnia consumit, plus quàm furibunda tygris cuncta dilacerat: deglutiendo ætates, absorbendo sæcula: tyrannus & latro vitæ, prædo infantiæ: dumque ad decrepitam ætatem nos perducit, ad sepulchrum deficientes deturbat. Itaque ad hanc temporis insatiabilem famem demonstrandam, olim Saturnum senem figurabant, qui filios proprios devorabat. Appellabatur hic inter Numina antiquissimus, Græco Nomine Cronius, quod ejusdem significationis est cum tempore: dabant itidem illi falcem in manus, vestimentum malè assutum portans, sicut moris est Temporis figuram exprimere. Oculatissima autem, & prudentissima actionum est, quæ in hominem prudentem cadit, nosse alas temporis retardare, & falcem ejus retundere: *Rectè eruditi temporis rationem habent:* quibus verbis magnus ille Spartanorum Legislator suos exhortabatur. *Tempus vorax. Saturnus Cronius dictus. Plutarch. in Apopht.*

De ejusdem temporis velocitate, quâ tam celeriter fugit, & disparet, inter alios magnus Ethicus noster inquit: *Punctum est, quod vivimus, & adhuc puncto minus:* & alibi: *quàm stultum est ætatem disponere: nec crastino quidem dominamur.* *Epist. 49. Ep. 100.*

Huic temporis fugacitati contrarium erat, admirari vultum hominis, qui novilunium de terra tollere satagebat: Indicabat autem, quod sicut Luna, post decrementum suum, se rursum renovat, & sic stationes suas variat; Sic ille, qui statum tempus manutenere sine vicissitudine voluerit, huic superiori comparabitur, qui Lunæ vicissitudines de terra tollere laborabat. Ex hoc Ideam beatæ æternitatis sumamus, ad quam aspirare nos omnes, quotquot sumus, oportet. Hoc præsentissimum Alexipharmacum est *Perpetuitas.*

est contra venenum angustiæ, & dolorum: Hæc est illa propter quam regna integra feliciter depopulata, dum deserta & eremi incolis novis ditata sunt, dum sylvestres, & incultæ terræ habitari cœperunt: dum speluncæ terrarum dulcuerunt Antoniis, rotæ Catharinis, Craticulæ Laurentiis, saxa Stephanis: *Æternitatis præmia præstolantes, vires ex adversitatibus sumunt*, inquit S. Gregorius.

26. Moral.

Pater familias. Bona administratio Oeconomica, quam tenere Patrem familias decet, & quemque præterea, cui domus, aut familiæ cura commissa est, per hominem exprimebatur, qui oculos tam in occipitio, quàm in fronte gerebat. Non sufficit præsentibus invigilare, etiam futura per providentiam sagacitatis procul aspicienda, & anticipanda sunt. *Futura jam prævisa minoris sunt timoris cùm præsentia fuerint:* Inquit S. Gregorius. Indiget itaque quælibet domus diligenti prospicientia futurorum, ne quæ sinistra occurrunt, nimis improvido & fortuito casu eveniant. Nauclerus non immeritò dicendus est Pater familias, cui necesse sit, pro varietate ventorum, & fluctuum, quibus infestatur, temonem suum dirigere. Nil Argum juvit etiam centoculum fuisse, dum in custodia vaccæ suæ evitare non potuit, quin furto sublata fuerit.

In Pastor.

Spurius. Figura Spurii, vel illegitimo thoro nati sic olim exponebatur: Infantulum pingebant, qui in mediam hominis turbam lapillos jaciebat, cui veraciter id applicari poterat: *Cave ne patrem lædas.* Nescio interim qua ratione leges, Codices, & testamenta etiam maxime legalia hos infelices & hæreditate, & omni honore, omnique dignitate privare possint: cum jure meritò de his dici debeat: Quis peccavit? hic, aut Parentes ejus? Sed idcircò factum est, ni fallor, quod ut mundus dissolutus ab illicitis & inhonestis voluptatibus arceatur, infamiæ nota inuruntur, quicunque extra lectum Conjugalem nati sunt: quamvis culpa nulla in hujusmodi progeniem, utpote innocentem, cadat.

Mulier casta. Elegans Hieroglyphicum Conjugis fidelis, & continentis erat imago Veneris, quæ in porta domus suæ, testudinem calcabat. Est autem Phydiæ sculptoris ingeniosa inventio, quam magnus ille Ethicus Alciatus pro emblemate assumpsit, hoc Epigrammate adjuncto.

Emblem. 196.

Quodque manere domi, & tacitas decet esse puellas,
Supposuit pedibus talia signa meis.

Non minorem cautelam honestæ mulieri in egressione domus suæ inculcat Virgilius:

2. Georg.

Casta pudicitiam servat domus. - - - -

Et Propertius:

Felix Admeti Conjux, & lectus Ulyssis,
Et quæcunque viri fæmina limen amat.

Victus in prælio. Figura hominis apprehendentis alterius dextram, symbolum gerit ejus, qui in bello legitimo victus est, quippe qui manus extendit, in signum se perdidisse, & idcircò in manus sese victoris tradere. Qui usus vel actus tam naturalis est, ut imminente gravi periculo abstinere ab eodem non posse videamur. Sic dum Chlorinda in Amantis sui Tancredi brachiis moritur, Torquatus Tassus inquit:

Cant. 12.

E la man nuda, e fredda alzando verso
Il Cavaliero, in vece di parole
Gli dà il pegno di pace, e in questa forma
Passa la bella Donna, e par che dorma.

In eundem modum illic apud Virgilium Heros quidam ait:

Coeant in fœdera dextræ.

Prout illud in superiore manuum tractatu prolixius à me tractatum est.

Vultus semper acerbus, & severus lanionis, qui videatur jugulare velle oviculas, militem figurat gregarium, aut potius dixerim sicarium in famem, qui bellum sequatur, aut occisionibus delectetur solo lucri intuitu: Sic prior ille lanio oviculas mactat, tantum ut è carne argentum habeat. Quæ superior militum actio verè Carnificum est, immanitas barbarorum. Ubique Carmen illud Mantuanum usurpatur: Homi[...] quæ à[...] bus fiun[...] intuitu

Nulla fides pietasque viris, qui castra sequuntur, Lib. [...]
Venalesque manus: ibi fas, ubi maxima merces.

Demosthenes item dum populum Olynthium ab intestinis hostilitatibus & dissidiis rabiosis dehortari vellet, sic ajebat: *Hostes non contenti ex agris petere necessaria, quod superest protervè devastant.* 1. Olyn[...]

Idea integri Judicis, & justi demonstrabatur in Apollinis imagine, qui in dextra gratias portabat, in sinistra arcum & sagittas. Indicat autem clementiam sociatam justitiæ, de quo tam divinè Musicus meus armatus: *Justitia & pax osculatæ sunt:* & alibi: *Misericordiam & judicium cantabo tibi Domine.* Exhibui hoc ipsum prolixè admodum in libro, cui titulum superiorem præfixi: Ubi hunc Monarcham, Davidem nimirum, sedentem protuli in throno, justitia deinceps spectabatur, quæ in disco bilancem, & gladium præsentabat; ex altero latere clementia erat, cytharam Davidicam ei porrigens. Pungit apis, sed favo suo puncturam indulcorat. Clementia, & severitas duo Poli sunt, qui axem regiminis, & regnorum sustinent. *Sit Amor, sed non emolliens: sit rigor, sed non exasperans.* Sancti Gregorii verba sunt. Plinius Junior eadem documenta suggerit: *Favor, inquit, & misericordia acres primos impetus habent, paulatim consilio, & ratione quasi constricta concidunt.* Judex[...] Lib. [...] Lib. 2[...]

Eruditè quidam Mercatorem in effigie Mercurii repræsentavit, cui gallus vicinus erat. Mercurius Trismegistus aliud nomen Hermetis habuit: Mercurius præterea ob pernicitatem, & versatile ingenium Mercatori datur, his enim virtutibus eum dotatum esse oportet; accedat ad hæc necesse est Arithmetica perfecta, ne quæ perturbatio, aut in commerciorum varietate injustitia irrepat: adjungitur Gallus propter vigilantiam, quæ inter maximè necessaria reputanda iis, qui negociationem exercent: *Fidelis terra, infidele Mare, insatiabile lucrum:* ajebat Demetrius ad Phalerienses. Hinc Plinius: *Quid non facit, aut patitur Mercator?* Merc[...] Lib. [...]

Vultus Narcissi se in fonte speculantis, Hieroglyphicum erat, demonstrans statum calamitosum; Nec enim non ad summam miseriam delabetur, qui non cessat semetipsum admirari; ex quo nec utile, nec documentum ullum resultat. Ad quod Camerarius optimè alludit, dicendo: Statu[...] mitob[...]

Ah quanta humanos ludit dementia sensus!
In nobis nostri semina quanta mali!

Hic defectus qualicunque alteri par est, semetipsum videlicet palpare, & sibi in propria opinione sua blandiri, suoque semper judicio affixum

xum esse. *In magnis deliberationibus, magno emendum est fidele consilium,* ajebat magnus Orator Demosthenes.

Vulgatum Hieroglyphicum fortunæ est, Mulier cæca, & alata in tergo, quæ volare videtur, posita super globum, in quo orbis terræ intelligendus. In hoc applicationes non adjungo, cum volumina his repleta sint, quæ penè nil tam sæpè repetendo ingerunt. Nec minus Ego quoque in Opere meo, quod *Epicurum* nominavi, copiosissime hanc materiam ratiocinando prosecutus sum: Ubi posito Problemate: Deturne, an non detur fortuna, conclusi cum vulgari sententia: *Unusquisque Faber est fortunæ suæ.* Ad hæc, & ejusmodi alia prudentem, curiosum, & utilitatis suæ studiosum lectorem remitto.

Ad repræsentandum Intellectum (qui quamvis in humanos sensus non cadit, oculis nihilominus operationes ejus subjici possunt) figuram adolescentuli exhibent, qui super caput vexillum portat, quod ad quemvis minimum ventorum flatum commovetur, & in gyros suos convolvitur, & fluctuat: Pari modo intellectus volumina sua habet, machinando, considerando, & operando. Intellectus pene summa hominis existentia est, cum in eo vitales potentiæ resideant. Pertingit ille cogitationum suarum alis, quo volatus aquilarum fortissimus elevare se nequit, velocior est, quam ulla Celox remis, & velis optimè instructa, expeditior quàm ulla quadriga generosissimis equis provecta. *Intellectus est lumen* (inquit Stagirita) *quod Deus infudit animæ:* Ita quidem, quod sol in Macrocosmo, hoc Intellectus in minori mundo suo operatur. Hinc Psaltes Regius: *Intellectum da mihi, & vivam.*

Nobilis non minus quàm reliquæ, simul & curiosa inventio est, qua olim figuram secundi eventus, vel exitus prosperi descripserunt. Hominem statuebant in dextera sua scyphum, in sinistra spiram, & papaver portantem. In his augurium felicitatis, & animi contenti est. Bonis enim nuntiis corpus, tanquam lautis epulis reficitur, tanquam musto exhilaratur, & plena pace cor perfruitur: E quibus papaver virtutem habet, ut nutriendo somnum promoveat. Nemo inter viventes interim tam excors est, qui lætis nuntiis non exhilarescat, unde exultatio, risus, & suavitas somni proveniunt. Fortunato quævis terra patria. *Pulchrum est enim in foco ignem conspici splendidum: in felicitate autem animum:* verba sunt Socratis. Et Plinius Junior: *Felicitas,* inquit, *pressis manibus tenenda est; lubrica enim est, nec invita teneri potest.* In hunc sensum & ego cecinisse me recordor:

Dolce mirar su matutini albori,
Sotto Cielo nativo, aure serene,
Dolce stretto vedersi in fra catene
De l'amor de parenti, & genitori.

E contra dum Ideam exitus sinistri repræsentare intenderent, hominem delineabant, qui digito pedibus sibi genu suum vel poplitem tangebat. Sic scriptum reliquit doctissimus Valerianus (prout alibi jam relatum est) quod videlicet sagæ olim ad maleficia sua complenda hunc gestum nefandis verbis suis copularint, ac sic parturientes impedierint à partu, aut si domum prodibat, non nisi mortuus extrahendus erat.

Super quod sapienter, nisi dixerim potius ut Sanctus inquit ille (qui quantum corpore oculis carebat, tantum oculo mentis illustratus erat) *Invidus dæmon maximè videtur hoc studere, ut inopinatum calamitatem inducat.* Apud Stobæum.

Moderatio, tam in omni vitæ nostræ actione necessaria, significabatur olim per matronam gravem, quæ unâ manu cubum mensuram, alterâ frænum gerebat. Sic depingebatur Dea Nemesis, Ultrix malè agentium: idque non sine ratione, inquit doctissimus Aldrovandus: *Quasi nihil absque mensura & fræno agendum sit.* Hanc figuram sibi Alciatus pro emblemate assumpsit, inscribendo sequens lemma: *Nec verbo nec facto quenquam lædendum:* totum autem eleganti Epigrammate descripsit: Moderatio. Demonstris est

Assequitur, Nemesisque virûm vestigia servat,
Continet & cubitum, duraque fræna manu.
Ne malè quid facias, neve improba verba loquaris
Et jubet in cunctis rebus adesse modum.

Homo quidam inter duas fœminas locatus, quarum una sibi eum videatur attrahere, altera, ut à se longius recedat, signo dato adurgere: Pulchram simul & curiosam ideam refert ejus, quod utile & honestum est. Per hæc allectamenta, per hos amplexus, quis tam insanus, tam excordis animi est, ut non sollicitatus accurrat, nullasque inducias patiatur? *Tanquam in asylum templi ad virtutem confugiamus:* Dicebat Bion. De utroque Tullius ait: *Ea maximè desideramus, quibus abundamus magis.* Item Juvenalis: Honestum & utile. Apud Stobæum.

Protinus ad censum de moribus ultima fiet
Quæstio.... Satyr. 3.

Seneca: *Bonum & optabile, quidquid ex virtutis, & honesti geritur Imperio.* In Templo virtutis Antevorta simul & Postevorta est. Has dixerim manus esse duas, quæ fortunam sapientis intorquent. Bonum, utile, & honestum, præter hæc nil dici potest. Ep. 68.

Sed item curiosissimorum Hieroglyphicorũ Aldrovandus concludit in Italiæ suæ descriptione, Italiæ, inquam patriæ tam opulentæ, tam ornatæ, tam decoræ, & omni gloria adimpletæ. Ait autem super spatiosissimam telam imaginem majestuosæ matronæ depictam fuisse, portantem in capite sumptuosum diadema, & in dextra sceptrum aureum gerentem: Significans Imperium illam super provincias reliquas habere, sicut & præeminentiam nobilitatis, divitiarum, consuetudinum, & morum. In sinistra decorum omninò, & abundantissimum cornu copiæ cernebatur, habebat autem pro throno, & scabello orbem universum, sedens sumptuosissimo paludamento induta. Huic fingit comparuisse Illustrem virum Marinum, quem illa sic allocuta sit: Italia.

Jo l'Italia mi chiamo, Jo son colei,
Ch'ovunque gira il Dio lucido, e biondo Italia supplex.
Alzando illustri, ed immortal trofei,
Tutte caccia l'altrui grandezze a fondo;
Quella son jo, che vidi a cenni miei
Chino ubidire, e riverente il Mondo:
E, temuta da l'uno, e l'altro Polo
Fondai di tutti i Regni un Regno solo.

Ad hæc capita jam superius descripta reduci possunt falsorum deorum imagines Caithari Regiani, sat amplo volumine, tantarum significationem capace, contentæ: Item universa deorum Genealogia Boccacii: Item cuncta

 synta-

syntagmata Geraldi: universa mythologia Natalis Comitis: Iconologia Cæsaris Ripæ, ubi omnes virtutes, affectus, & passiones humanæ, in talibus figuris repræsentantur: Idem aliorum opera, quæ cùm sparsim, & copiosè in orbe terrarum inveniantur, pro majori expositione sua fragilitate calami mei non indigent, quo jam plus debito ad hæc consarcinanda, & in medium uberius proferenda usus sum. Quidquid autem in hisce libris non continetur, aut prolatum, & explicatum ab iis non fuerit, mearum partium erit exponere. Cùm præterea id solùm hic loci intenderim, demonstrare quibus significationibus figurâ hominis inservierit; hic denique punctum meum colloco, nec velim à Conc. eto meo distolli, ita ut in vastissimum illud Chaos ingrediar, rerum videlicet earum, aut mixtorum, quæ conditiones, qualitates, virtutes, vitia, affectus, & passiones humanas expresserunt: Cum super hæc in promptu sint chartæ abundantes, & fœcundissimæ Coelii Rhodigini, Pierii Valeriani, Coelii Augustini, Calcagnini, & Hori: pulcherrima proinde stromata Clementis Alexandrini, libri S. Eucherii, & P. Sandei: qui omnes compilati sunt in præclaro illo Polistore Causini: quæ arca aurea margaritas gemmasque majoris pretii includit, quàm illa Riphei, aut Pescariæ, quæ utique palmam ei facilè cedunt. Ego interim de his finem facio dicturus aliquid de

MORALIBUS ET MYSTICIS.

Scriptura Sacra quantæ utilitatis sit.

SCripturarum campus tantæ amoenitatis est, tantæ ubertatis, & tanta fructuum copia, quæ ex eodem desumitur, ut non sine ratione quidam sanctorum dixerit, quod in ea *quot apices, tot sententiæ sint:* A scopo non aberravit; quidquid enim mysteriorum est, & quæ præterita, præsentia, & futura sunt, in ea continentur. Liber item, qui Ezechieli Prophetæ ad comedendum datus legitur, antequam ad prophetizandum, & ad corripienda peccata ablegaretur, non alius quidem meo judicio fuisse credendus est, quàm sacræ literæ. Quantumcunque enim mens humana se elevaverit, & extenderit, figurando symbola, aut fortitudinis, aut pietatis, aut clementiæ, aut Justitiæ: imò verò & intellectualibus meditationibus inhærendo, quantum volet, ad cœlum usque feratur, procul ab humano commercio remota, totum in scripturis divinis comprehenditur, & tanquam in compendio concluditur. (*30. De anima.*) Innuit hoc inter alios Hugo Cardinalis dum ait: *In sacra scriptura quidquid docetur, veritas, quidquid percipitur bonitas, quidquid promittitur felicitas est: nam Deus veritas est sine fallacia, bonitas sine malitia, felicitas sine miseria.* Favum nullum est, quod excogitari suavius possit: id quòd dilecta sponsa in Cantico ait: (*Cant. 9.*) *Comedi favum cum melle meo.* Nullus gladius tam acriter dæmonia transfigit, si fides S. Augustino haberi debet. (*Lib. quæst. ex Matth.*) *Scriptura:* inquit, *gladius est bis acutus:* (*In Psalm. 10.*) *Scriptura bonis ubertas, malis laqueus est*, inquit idem Author.

Hæc aliaque insuper Patrum testimonia calamum meum stimulant & audaciam suggerunt, dum non dubito, quin scripturæ expositio maximè proficua futura sit iis, quicunque curiositate sancta, & devotione Christiana ducti ad legendum prompti sunt: *Scripturâ etenim, in hac vita juvamur:* (*In Psal.*) Verba sunt S. Augustini. Si ergo in præcedenti volumine sensus mystici de partibus humani corporis penè omnibus adducti sunt, hic ubi de composito humano in integritate sua tractatur, conveniens utique erit, ut significata ejusdem de iisdem fontibus promantur. Nec tamen animus est vastitatem illam abyssi immensæ penetrare, ut credam exhaurire me posse universa, quæ in homine tam exteriore, quam interiore, novo & veteri, cælesti & terreno continentur: quamvis sanctorum Patrum ea quæ præcipua sunt, huc allaturus sim.

Exordiamur itaque à Patrefamilias, de quo potissimum Evangelium S. Matthæi refert, qui (*Matth.*) operarios suos mittit in vineam, hic enim eximiam figuram repræsentat. Sicut & ille cui filius (*Luc. 15*) Prodigus forte datus est, de quo Evangelista Lucas meminit: hic juxta Origenem æternum Patrem bonorum omnium Datorem figurat, qui quidquid in se spiritum vitæ continet, necessariis ad sustentandam vitam alimentis providet. *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie:* consueta est, & diurna oratio nostra. Et Regius propheta: *Oculi omnium in te sperant domine, & tu das illis escam in tempore opportuno.* Pater (*In Matt. hom. 1. 19. ad*) familias ille, inquit S. Hieronymus, admodum durus, & inflexibilis videtur, cujus rebellis, & refractarius servus talento suo lucrum facere neglexerat; quod talentum nihilominus tamàei liberalitate indulserat, prout præmemoratus Evangelista Matthæus recenset. (*Cap. 2.*) Intelligitur autem sub hoc servi typo præcipuè gens Judaica, cui non unum, sed tot gratiarum talenta concredita fuerant, quamvis ingratus populus universa subtus terram defoderit, & absconderit.

Sancti Hilarius & Augustinus sapienter in (*In Ep. Cant. Gent. Manic.*) persona primi Parentis nostri, positi in Paradiso deliciarum: *ut operaretur, & custodiret illum* (juxta Genesim) Christum intelligunt in hoc Mundo conversantem, tanquam in horto voluptatis suæ, de quo alibi inquit: *Deliciæ meæ esse cum filiis hominum:* Hic enim verè caput Ecclesiæ est, quam operatur, & quam custodit: Christus Jesus, plus quàm ille Protoplastes ad imaginem Dei creatus est, cui secundum divinissimam hypostasin suam unitus est. Atque hic est (sicut iidem Patres inquiunt) quem Paralyticus ille expectabat, ut in piscinam deponeretur.

S. Ambrosius autumat in Pastore illo (de (*Luc.*) quo S. Lucas) qui centum oves possidebat, per numerum ovium copiam Angelorum simul & hominum intelligi. Christus ille homo Regius (*De init. ster. … cramen. In Matt. hom. … Levit. In Num. 18. Luc. … Ezech. Psalm. Arnold. 48. Be … Gen. … Levit.*) est, de quo S. Matthæus ait: *Quod posuit rationem cum servis suis:* Sic cum præfato Ambrosio Origenes quoque exponit: Sicut item homo ille nobilis: *Qui abiit in Regionem longinquam, accipere sibi regnum, & reverti.* Item ille homo quem Ezechiel vidit, qui faciebat, ut motis animalibus *elevarentur simul & Rotæ.* Hic est ille, quem Psaltes Regius hominem *inopem, & mendicum, & compunctum corde* nominavit. Arnoldus & Beda sentiunt, cum in libro Levitici dicitur, quod sacerdos caprum, vel victimam ad altare divinum mittens, idipsum per hominem faciat inventum in deserto per hunc hominem Redemptorem nostrum figurari, quippe qui dum in carne apparuit

ruit, in desertum se contulit, semetipsum posthæc, tanquam agnum immaculatum in ara crucis immolans.

Per hominem quem venturum liber Numerorum annunciat, qui in Israel magnus futurus sit, S. Hieronymus potentiam Christi figuratam intelligit. Id quod Evangelista Matthæus inquit: *Inimici hominis domestici ejus*: De Salvatore accipiendum est, quem Domestici ejus, hoc est populus electus, Judaica gens, cruci & morti tradidit. De quo & alibi prophetia aperta est in Michæa. Fit mentio totius hominis, & in membris suis perfecti diversimodè in Psalmis, in Jeremia, Zacharia, Ezechiele, & Genesi. Cum porrò de homine sapiente, omnique virtute prædito, qui supra orbem universum, supraque omnem creaturam dominium exercet, qui à primordio sæculorum amplissima illa potestate: *dominamini*, tanquam stola quadam vestitus fuit, cum inquam de tali fit mentio, id de Christo sine ambiguitate sumendum est.

Supra id quod Psalmista David de homine in Sion nato inquit, venerabilis Beda sic loquitur: *Homo natus in Sion, quam ipse fundavit, est Christus.* In locis scripturarum ubi de hominibus perfectis, prout supra memoratum est, fit mentio, juxta S. Hieronymum, Prophetiæ virorum sapientum intelligendæ sunt. In vastissima illa confusione, dum chaos primævum apparuisset, terra inculta, & ab hominibus nondum habitata erat: Sic spacioso tempore Gentilismus stetit incultus, absque prophetis, prout plura in historia Job occurrunt. S. Gregorius, S. Augustinus, & Philo inquiunt, quod cùm primùm inter animalia collocatus est Adam, omnium hominum maximè sensatus, & rationabilis fuisse figuratur, in cujus comparatione reliqui, non secus ac jumenta reputandi sint, sicut in prophetia Aggæi, & in Psalmis legitur.

Per hoc nomen, & significatum *Hominis* Origenes in locis diversis, mentem humanam putat posse intelligi. In eo, quod liber Geneseos habet: *Non erat homo, qui operaretur terram*: idem author hunc sensum eruit: *Quia mens non exercebat Ideam sensus.* In pluribus scripturæ locis hæc vox *hominis* congeminata reperitur, sicut in Exodo, Levitico, in Psalmis, & Jeremia: de qua congeminatione præfatus Origenes ait, quod homo rationalis, & discursivus intelligendus sit: Simplex enim homo, sine usu rationis, brutis animantibus æquiparandus est. Vult præter hæc & hominem interiorem figurari, qui mentem ad divinarum rerum contemplationem elevet: hic nihilominus alimenta, & halitum ab exteriore sumit: Hinc de utroque dici poterit, quod oculos, manus, atque alia insuper membra possideat, tam interior, inquam, quàm exterior. Rursum reduplicationem hanc, *Homo, & homo,* S. Ambrosius & S. Hieronymus de interno & externo intelligunt.

Revertitur S. Augustinus ad hominem portantem caprum in solitudinem (pro eo quod jam supra ex Levitico memoratum est) & in eodem mentem vult intelligi, quæ à se cogitationes alienas, malasque ablegat. Hujuscemodi Homo in campo suo granū sinapis seminat, juxta Matthæum, item thesaurum invenit, prout idem Author commentatur, subjungens per hominem interiorem indicari prudentiam, & rectitudinem operationum: Unde pro diversitate vitiorum, & affectionum humanarum, ne dicam bestialium (sic idem author ratiocinatur) homo & Jumentum & serpens, & vipera & vulpes, & ursus, & leo, & consimile quid appellari potest. Ejusdem opinionis est Philo: Hominem nimirum duplicato nomine repetitum significare bonitatem & rectitudinem, qui cùm peccaverit, ab ALtissimo reprehenditur, ut emendetur, sicut prophetiæ Ezechielis, & Jonæ continent. *De Planctu Noe.* *Ezec. c. 29. Ion. c. 3.*

Supra textum illum scriptura, in quo dicitur: *Cumque cœpissent multiplicari homines super terram*: idem Philo resoluit, intelligi posse robur rationis, quod multiplicatur, novumque in virtute vigorem consequitur. Cùm porrò Christus non rarò in sacris literis filius hominis vocetur, in sensu adæquato, & debita proportione, homo ille, considerata virtute illius, prout S. Augustinus docet, gloriosissima virgo Maria intelligenda est. Quamvis autem homo Christus, de veteri Adam descendat, secundum assumptionem humanitatis, *Non tamen*, (subjungit magnus ille Africæ Leo) *ipse vetus est homo. Ideo non est putredo, licet sit vermis, & non homo.* Per hanc item hominis vocem (juxta ejusdem Patris commentationem) quandoque Angeli significantur. Sicut per hominem jam bina vice superius repetitum, qui in solitudinem caprum dimisit: in quo decor, & Angelica puritas intelligenda: Subjungunt cum S. Augustino Origenes, & S. Dionysius, indicari, quantùm homines mente sua operari & quantum sub specie materiali res sublimes, & supremas adducere valeant: & unde tantò expeditius intelligere, & meditari sacramenta & mysteria divina possint. Pissimus ille, simul & humanissimus Joseph ab Arimathea, cui tam feliciter sorte datum est tractare manibus, & de cruce pretiosissimum corpus Salvatoris nostri deponere, juxta S. Mediolanensem Archi Episcopum Ambrosium, per granum sinapis figuratur: *Quod minimum est omnibus oleribus, sed crescit, ut fiat arbor.* *Gen. c. 6. Epist. 120. Psalm. 21. Orig. in Levit. hom. 9. Dion. de Calest. Hier. Cap. 5. Serm. 2.*

Ad illud quod S. Paulus ad Romanos, ad Ephesios ad Colossenses inquit: *Exuentes veterem hominem cum actibus suis, & induentes novum, qui secundum Deum creatus est*: S. Ambrosius adjungit, intelligi hic oportere rectitudinem fidei, & vitæ integritatem, quæ quotidie in populo fideli regenerationem suam nanciscuntur. Atque hic est homo ille cælestis, fabricatus, & compositus ad similitudinem Dei, qui non admittit commixtionem, aut corruptionem terrestrem. Terrenus homo econtra de seminali materia compositus, Terra dicitur, & lutum. Ejusdem sententiæ Philo est: Et concordat Paulus Apostolus: *Primus*, inquit, *homo de terra terrenus, secundus homo de calo cœlestis.* Subjungit S. Augustinus, loquens de resurrectione hominis: *Tunc jam non terrenus, sed cælestis homo erit: non quia corpus, quod de terra factum est, non ipsum erit, sed quia dono cœlesti jam tale erit, ut & cœlo incolendo non amissâ natura, sed mutata qualitate conveniat.* *6. 2. 3. In Ep. ad Rom. 6. 1. Allegor. 1. Cor. 15. 3. De Civi Dei.*

Per quatuor facies hominis, citatas ab Ezechiele propheta, quæ simul etiam similitudinem quatuor animalium habebant, tam terrestrium quàm volatilium, jam cuique notum est quatuor Evangelistas repræsentari. S. Augustinus & S. Hieronymus sentiunt; ex loco illo Ezechielis Exordium Evangelii, quod de humana Christi generatione tractat, initium suum sumsisse. Est autem potissimum Evangelium Marci, qui *Aug. 13. De Civ. Dei. Hier Prolog. in Matth. & Ezech.*

qui veraciter hoc punctum tangit, Christum Hominem introducendo. In superiori loco Ezechielis sæpius repetitum est: *A dextris ipsorum quatuor:* in dextris enim Patris sedet humanitas Redemptoris nostri. Origenes in homine illo Evangelico, quem Salvator noster Apostolis occursurum inquit, portando amphoram aquæ, ad indicandam domum illam beatam, in qua sacra cœna instituenda erat, sicut in S. Luca & Marco memoratur, Moysen posse inquit intelligi, magnum illum Chronistam Dei, cum tabulas legis portaret. Superior ille aquæ bajulus non nominatur (ait S. Hilarius) quia nondum Christianorum nomen innotuerat. Revertitur Origenes ad interpretandum hominem veterem, & novum: in vetere diffidentiam, & infidelitatem, & perversas actiones intelligendo. Sub eodem nomine vetustatis iidem authores carnem peccati, & carnem vitiorum intelligunt. Sic homo vetus, homo carnalis, vel pars sensitiva, vel animalis dicitur. Porrò & *homines multiplicati super terram*, de quibus supra meminimus (juxta eosdem) carnales sunt. Hi filios, hoc est carnales concupiscentias, generant.

In Matt. hom. 35. Luc 22. Marc. 14.

Hom. 1. in Matt. 20.

Supra comminationem illam, quam in sacra Genesi Altissimus homini intentat: *Delebo hominem, quem creavi, à facie terræ:* sapienter Arnoldus inquit: *Hominem carnalem delet Deus, ut faciat eum spiritualem.* Sic sancti Hieronymus, & Augustinus quod in libro Exodi de Ægyptiis dicitur, de hominibus *mundanis, & carnalibus* intelligunt: eandem significationem Amorrhæi habent. Ad id quod Psaltes Regius inquit: *Etenim homo Pacis meæ, in quo speravi &c.* Item alibi: *Tu verò homo unanimis, Dux meus, & notus meus:* Sancti Ambrosius & Gregorius inquiunt, hunc *hominem* de parte sensitiva, & carnali intelligendum, quæ ad motum animi, & ipsa movetur, tanquam rebellis spiritui, eum supplantare tentans, & id quod intellectuale est, supprimere. Item id, quod apud Sophoniam Deus inquit: *Disperdam homines à facie terræ,* Richardus de S. Victore de sapientia terrena sumendum esse inquit: pari modo per id, quod in libro Job legitur: *Homo nascitur ad laborem, & avis advolatum:* Carnalium hominum labores intelligit, qui non secus ac rapaces volucres, carnem & membra sua dilacerant, & consumunt.

Cap. 6.

In Psal 40. In Soph. In Psal. 3.

Psalm. 40.

S. Ambr. de, Contin.

Soph. 1.

Iob. c. 5.

Porrò in Parabola Matthæi, ubi Rex Convivium intrans: *vidit hominem non habentem vestem nuptialem,* idem Author subjungit, in hoc homine peccatore, reliquos omnes comprehendi. Item illic, ubi Paulus ad Corinthios inquit: *Secundum hominem ambulare:* ad mores depravatos anteactæ vitæ referendum censet. In his, inquit Job, putredo & corruptio locum invenit: *Qui quasi putredo consumendus sum:* Hi sunt quibus ipse Christus in opprobrium, & nauseam factus est, prout psalmista inquit: *Factus sum opprobrium vicinis meis.* Proinde quod Psalmista inquit: *Vos autem sicut homines moriemini, & sicut unus de Principibus cadetis:* Arnoldus commentatur: hoc de fragilibus intelligendum, qui in peccatum labuntur. Supra literalem Psalmistæ sensum, ubi ait: *Omnis homo mendax:* Sancti Basilius, & Hieronymus ajunt: *Dicitur omnis homo mendax secundum conditionem naturalem, quâ non attingit ad ea, quæ sunt fidei.*

Matt. c. 22.

1. Cor. 3.

Iob. c. 13.

Ps. 30. Psal. 81.

Arnoldus in hunc Psalmum.

In Ps. 115. Ad Galat. 3.

Cum S. Paulus ad Galatas, se *loqui ut hominem* asserit, juxta mentem eorundem authorum, se de rebus simplicibus, & rudioribus loqui declarat, non secus ac matrem aliquam, quæ infantibus lac, non solidum cibum ministrat. Quandoque per vocem solam *hominis*, in divinis mysteriis, universitas hominum comprehenditur (prout doctè Origenes) præcipuè illic ubi ad sacrificia vocantur, sicut in Leuitico, & Exodo. Idem Origenes in parabola, quam Redemptor noster de homine adducit, qui descendendo ab Jerusalem in Jericho, incidit in latrones: hoc de Protoparente nostro Adamo intelligit, qui miserè in peccati culpam lapsus, ab homicida serpente & Dracone illo superhumano, & foras profligato deceptus, utique in Jericho descendit plagatus, dum in reatum delicti semetipsum præcipitavit, secum omnem posteritatem generis in idem exterminium trahendo. Supra psalmum illum prophetæ Regii: *Frater non redimit, redimet homo:* acute admodum S. Basilius commentatur: *Ineptus ad redimendum est purus homo, qui totus eget redemptione.* Ubi liber Levitici inquit: *Nullus hominum sit in tabernaculo, quando Pontifex sanctuarium ingreditur:* S. Hieronymus adjungit: *Quia cum ibi possint esse, jam non sunt homines, hoc est mortales, sed facti sunt dii.*

In Levit. 1. & in hom. 6. Matt.

Psal. 4... loc. cit.

In Is. ... Ierem.

Is. 31.

Propheta Isaias quosdam homines, describit qui in Ægyptum descensuri sint, atque illic opem postulaturi ab iis, qui equos insident. Notetur hic (inquit citatus Author) quod homines vocentur non Deus, ad demonstrandum, quod in hominibus auxilium fragile sit, & nullius pretii, sicut equo currenti necesse non est, ut ei crura ab homine ministrentur. Cum apud Jeremiam dicitur: *Maledictus homo, qui confidit in homine,* supra citatus Author exponit, hic secundum puram literam sermonem fieri, & de homine simpliciter, quod dicitur, intelligendum. Per homines illos, quos procax, & petulans Putipharis Conjux ad se vocasse legitur, ut videlicet pudicitiam ipsam in continentissimo viro Joseph impudicitiæ accusarent (sicut in sacra Genesi habetur) S. Hilarius homines Synagogæ intelligi posse docet, qui sine cessatione Innocentiam Christi inculpabant, tanquam hostes infensissimi Ecclesiæ. Supra illud Matthæi: *Necesse est, ut veniant scandala, væ autem homini illi, per quem scandalum venit:* idem Author inquit, Judaicam gentem intelligendam, quippe quæ Christum negavit, aliosque insuper ad consimilem perfidiam & scandalum sollicitavit: Omnium gentium nequissima, & sceleratissima.

Ierem. ... ver. 5.

Gen. ...

In Matt. 11. & ...

Matth.

Rursum per *hominem unanimem*, jam supra relatum S. Ambrosius commentatur, designari Judæos viventes sub lege, quam sanctè Christus, & quam ex omni parte adimplevit. Homo item ille habens spiritum immundum (secundum venerabilem Bedam) in figura populum Israeliticum præsefert: qui spiritus ab eo exiens, in eundem postliminio reversus est: ita ut *novissima hominis illius facta sint pejora prioribus* (prout S. Lucas inquit) Denotantur autem per hoc crimina, & prævaricationes populi hujus, postquam legem jam accepisset, tantisque donis & privilegiis jam præventus & ditatus fuerat.

In Lu...

In Ex...

Luc...

Prudentissima ponderatio est, quam Origenes supra *hominem unanimem* format, per quem scandalum nascitur: dicit autem alium non esse, quàm hominem maleficum hæretica pravitate infectum. Poterit hic per fraudulentam fictionem (prosequitur Origenes) se quoque unanimem

In Ma... homo...

nimem appellare, fingens & simulans se divinorum præceptorum observatorem: Idem dici poterit de leproso, de quo liber Levitici sat amplè tractat. Ejusdem gradus, vel æstimationis, habendus est homo ille inimicus, qui in Matthæo, semini bono & florenti superseminavit zizania. Per hominem propinquum, inimicum Prosapiæ suæ, qui defuncti fratris sui semen suscitare dedignatur (prout sacrum Deuteronomium refert) loquela hæretica (inquit præfatus Author) intelligenda est; quamvis enim hæreticus applicationibus malevolis de utero scripturæ natus esse dici possit, nec progeniem nihilominus, nec semen Deo producit.

Aspera, & severa est Imprecatio, quam Regius Psalmista contra rebelles effundit, dum ait: *Exurge Domine, non confortetur homo:* de quo magnus Ecclesiæ Præsul Chrysostomus inquit, intelligi hoc de nefando Præcursore Anti-Christi posse. Symbolum item maximè adæquatum, & vicinum homo unanimis est Judæ, qui de cœna Domini participavit, commensalis factus, & deinceps incredulus, ac rebellis: qui cum divinis epulis, & carne sanctissima agni immaculati pastus esset, eundem redemptorem suum cum festinatione prodidit. Hic verè adimpleta scriptura est, quæ ait: *Magnificavit super me supplantationem.* Sic sentiunt Hilarius, Augustinus, & Arnoldus. Rursum novam considerationem orditur Gregorius Venetus supra textum illum Leviticum de homine præparato ad portandum caprum in desertum: allegans, considerari hic Pilatum posse, qui dimisit Barrabam, hominem latronem, & Jesum crucifigendum tradidit Judæis.

In homine illo habente manum aridam (de quo Lucas meminit) intelligi poterit (Juxta Origenem) otiosorum socordia, qui ab omni operatione bonorum elongati, à Christo nihilominus restituuntur, & sanantur: ita ut genuinam semitam rursum incedant, & melioribus actionibus impendantur. Novas insuper cogitationes nobis idem Origenes, de homine illo Evangelico, superseminante zizania suggerit, & in eo dæmoneum intelligit, qui semper inimicus vocatur, sicut eum Psalmista appellat.

In gravibus minis quas per os Ezechielis Principi Tyri intentat Deus, dicendo: *Deus ego sum: coram interficientibus te; Cùm sis homo, & non Deus: in manu occidentium te:* Arnoldus admonet, id significare, quamvis fortitudinem, & robur humanum, contra minimum Dei nutum nil posse; ne dæmonem quidem in hominibus prævalere, nisi tantum, quantum ei per divinam dispensationem permissum fuerit: Confirmat hunc sensum eximium S. Ambrosius, ubi ait: *Unus homo fit è duobus, quando destruitur corpus peccati, & homo exterior subiicitur interiori.*

Postquam autem vocem *hominis* jam abundè in significationibus suis discussimus, reliquum est, ut quid SS. Patres de altero illo nempe *viro* intelligant (ut pote quod hoc nomen magis proprium homini sit, masculam virtutem ejus exprimens) paucis expediam. (Cum autem considerato sonitu totum hoc nomen *vir* Latinis debeatur, eas significationes delibare, & apponere statutum est, quæ facilem intellectum etiam in vulgata nostra habeant, quamvis lectori unius & alterius par futura sit claritas. Imò dicendum, tam unius quàm alterius nominis eandem copiam in scripturis sacris occurrere: quippe quibus utrisque sacræ paginæ refertæ sunt. Sed ne universam dictionem meam ad latinum transferam (cum propositi sit in Italica hæc exarare) nimiam prolixitatem evitaturus sum, quæ me de idiomate patrio nimium distraheret.)

S. Clemens Alexandrinus inprimis, & cum eo *Pædag. 5.*
S. Chrysostomus sentiunt, per hoc Nomen *vir* intelligi quandoque Deum, in omni virtute summè perfectum: Justissimum in præliando, & oppugnandis hostibus, unde de eo dicitur potissimùm in Exodo: *Dominus quasi vir pugnator,* *Cap. 15.*
Pharaonem & exercitum ejus projecit in mare. Ejusdem sensus hoc nomen occurrit in Epistola Pauli ad Corinthios, & ad Ephesios, in Isaia, & *11. 4. 5. 54.*
Jeremia. Rupertus Abbas non dissimilis sententiæ est, referens nomen *viri* ad Deum Patrem.
Paulò aliter Clemens Alexandrinus, ubi ait: *Vir* *Adhort. ad Gentes.*
quoque Christus dicitur, ut: Joseph erat vir incunctis prospere agens. *Genes. 39.*

Subjungunt Arnoldus, & S. Hilarius eundem *In Psal. 104.*
salvatorem sub nomine viri illius figuratum, qui *De Trinit. 5.*
cum Jacob Patriarcha luctatus legitur: Item sub *Genes. 32.*
homine illo Ægyptio memorato in Exodo: *Genes. 49. ver. 5.*
Item sub occiso à Simeone & Levi, hoc est populo Judaico, præcipuè sacerdotibus, & scribis, *In Exod. hom. 10.*
sicut liber Geneseos recenset. Hic vir se Maritum dedit duabus fæminis (subjungit Origenes) quarum altera sterilis, altera fœcunda fuit, Synagogæ nimirum & Ecclesiæ. Hic est ille Judæus, cujus Zacharias meminit, innixus baculo, ob signum senectutis, cum sit *antiquus dierum.* *In Is. hom. 3.*
Dici præterea cum Ambrosio potest, Jesum divitem illum esse qui pauperculo ovem abstulit tum cum redemptionis nostræ opus peregit, liberando nos à sathana inimico nostro, de quo plura in libro secundo Regum. Poterit item
(juxta mentem S. Hieronymi) per hominem il- *Hier. in Ierem.*
lum intelligi, hominem inquam dolorum, (de *11.*
quo Isaias meminit) ob atrocissimos passionis *Isa c. 53.*
suæ dolores. Subjungit idem sanctus, in Christo *De Salom. 5.*
verificari verba Isaiæ, allegata à sene illo vene- *& 50.*
rabili Simeone: *Ecce hic positus est in ruinam, &* *Luc. c. 2.* *Isa. c. 8. v. 14.*
resurrectionem multorum: quod de iis interpretandum, qui in legem Domini prævaricati sunt.
Atque hic est (infert idem) in quem hæretici quo- *Ad Rom. c. 12*
que dimicando offendunt. S. Gregorius Papa,
considerando locum Ezechielis, ubi se hominem *Ezech. c. 9.*
vidisse inquit vestitum lineis, cui atramentarium scriptoris ad renes erat, exponit, sic Deum apparuisse, tanquam Judicem, & dominum supremum, ut omnium hominum opera notaret: quæ visiones item in Daniele & Zacharia replicantur.
Item illud Jeremiæ: *Fœmina circumdabit virum,* *Ierem. 31.*
(pro mente ejusdem Authoris) de viro Christo intelligendum est. Sic ubi dicitur in Ecclesiaste:
Vir pauper & sapiens &c. in Job: *Vir erat de ter-* *Eccle. c 9. v. 15.*
ra Hus &c. Et in primo Regum *vir Elcana:* In *Iob. c. 1.*
Isaia: *Apprehendent septem mulieres virum unum.* *Isai. c. 4.*
In Psalmo: *Vir dextræ Dei:* In proverbiis: *Vir mu-* *Ps 79. v. 18.*
lieris fortis, & in aliis locis copiosissimis à Cyrillo, *Prov. 31.* *Hom. 9. in*
& Beda, Redemptor, & Creator noster figuratur. *Gen. 32. n*

Venerabilis Beda, per hominem illum de do- *Exod 21. In Prov. 31.*
mo Levi, cujus mentio fit in Exodo, asserit spiri- *Exod. 2.*
tum sanctum posse intelligi, aut verò sacerdotes Judaismi, imò & Christum Dominum, cujus uxor Ecclesia est. Concordat in hoc sensu S.
Hieronymus. Origenes in homine à Civitate Je- *In Ezech. 16.*
rusalem reprobato, tanquam inutili, & rejecta- *[illegible]*
mento vili (sicut in Ezechiele, & Osee Prophetis habetur)

Ezech. 16. Osee. c. 2. In Matt. hom. 22. habetur), verbum divinum intelligit, quod ab anima peccatrice rejicitur. Addit S. Ambrosius: Quod ab hoc verbo omnes recedant, qui divina præcepta prævaricantur: adducens illud Coronati Psalmistæ: *Declinate à me maligni, & scrutabor mandata Dei mei*: & alibi: *Maledicti, qui declinant à mandatis tuis.*

Ps. 118. Ps. 118. Proverb. c. 7. S. Augustinus, ubi in Proverbiis dicitur: *Non est vir in domo sua*: in hoc viro absente legem intelligit, quæ ab iis longè est, qui eam vilipendunt, & contemnunt. Commentatur idem Augustinus, locum jam memoratum: *Apprehendent septem mulieres virum unum*: in quo viro libros Moseos inquit posse intelligi. Hæc eadem lex appellari potest homo pubertatis Synagogæ, sicut in Joële legitur. Venerabilis Beda locum Levitici, ubi homo proponitur de gente Israëlitica, habens rixam, & discordiam cum filio hominis Ægyptiaci, diligentius ruminando, sensum legis spiritualem & medullam intelligit, cum cortice & sensu carnali, literali, & perverso, quem Judæi & Hæretici usurpant, disceptantem. Item in homine illo, qui continentem Joseph invenit errantem in agro (sicut in libro Genesis refertur) per Prophetiam Christum figurari, qui innocenti errabundo, operam, & ministerium suum exhibuit.

Ioel. 1. v. 8 Levit. 24 Gen. 37. In Gen. 37.

Philo de Opificio Mundi Et 2. Allegor. Et de spec. leg Hil. in Matt. 10. Greg. Nyss. de vita Moysis Porrò Hebræus Philo cum fœcunda expositione hoc nomen *vir* considerat, & inquit, per hoc sanam mentem, ejusdemque ratiocinationem, & discursum prudentem, tum & vigorem, sicut & liberum arbitrium, quod hominem integrum sibi vendicat, intelligi posse. Sancti Hilarius & Gregorius Nyssænus, discutiendo verba, quæ ab Altissimo, serpenti inferuntur, quod nimirum calcaneo mulieris insidiaturus sit (prout in Genesi legitur) sic ajunt: *Virum autem, hoc est mentem, non aggreditur serpens, sed fœminam, hoc est sensualitatem.* Iidem Authores trahendo metaphoram à campis, eò quod Maritus in Exodo appellatur: *vir mulieris*, inquiunt: In persona Mariti rectam rationem, aut verò integritatem discursûs, quo semina virtutum in animam tanquam in agrum uberem, vel fertilem jaciuntur, interpretari posse. Venerabilis Beda, & Richardus de S. Victore inquiunt, Maritum Samaritanæ, qui *vir* nominatur, spiritum rationalem dici posse, qui apud illam vir non erat, eo quod obedientiam nullam habebat, imo verò ab adultero regebatur, nempe dæmonio, qui vir non est, quin potiùs mœchus. Quinque autem viri, quos habuisse dicitur, quinque sensus corporis erant, quibus illa, nondum ratione utens, obtemperabat. Econtrario Rupertus Abbas inquit: Homo bene disciplinatus, & morigerus, prout decet, rationem suam adoperans, verè dici *vir* potest. S. Gregorius Papa, explicans librum Exodi, ubi sæpius nomen vir memoratur, sic ait: *Viri aliquando vocantur Angeli.* Sic in Daniele apparet Lino vestitus, pariter in libro Job.

Gen. c. 2. In Gen. 3 De 12 Patriar. Ioan. 4. 4. In Ioan. 27. Moral. 22. Daniel c. 10. Iob. cap. 36.

Gen. c. 41. In Exod. hom. 10. Et in 1. Reg. 1. Num. c. 13. In pluribus locis sacræ Geneseos, præcipuè illis ubi de Joseph viro castissimo tractatur, *vir* titulis sequentibus honoratur: *Provideat Rex virum sapientem, & industrium*: quod de eodem Joseph intelligendum, qui tam prudens tritici dispensator fuit, ubi maxima alimentorum caritas erat. Hunc locum Origenes de Apostolis interpretatur, de prædicatoribus, & Prælatis, qui spirituales frumenti dispensatores sunt. Hunc eundem sensum habent exploratores duodecim, quos Moyses ad explorandam terram ablegavit, sicut in libro Numerorum habetur.

Qui igitur ad hoc opus se accinxerunt (commentatur S. Hieronymus) figurant Prædicatores perfectos, æqualiter in utroque charitatis præcepto robustos. Tres item viri fortissimi, quorum liber secundus Regum meminit, juxta eundem Authorem, perfectos contemplativos repræsentant, fortes in custodia cogitationum, verborum, & operum. *Vir secundum cor Dei*, de quo liber primus Regum, & Zacharias mentionem habent, juxta S. Gregorium eleganter interpretatur homo ardentissimæ charitatis: *Homo autem vel vir Dei*, Collegium Apostolicum est: prout idem Author ait est. *Sagittarius*, cujus Job meminit, Prædicator est. Viri item misericordiæ, de quibus Isaias, iidem Apostoli sunt. *Demum* (concludit hic Sanctus) *qui ad virilem sensum pertinent, Evangelicam implent perfectionem.* 2. Reg. S. Hie Zach. Isa. 57 Iob. Isai.

Præterea idem S. Gregorius solidas non minus ac devotas & curiosas considerationes format, dum inter alia hominem illum contemplatur, qui fugitivus de prælio, & castris, annunciavit arcæ Dei captivitatem (prout liber primus Regum recenset) in eoque prædicatorem fugitivum de Judaismo, & conversum ad Christi fidem figuratum inquit: inter quos Paulus erat. Per hominem solum, de quo in libro primo Regum narratur: *Fuit vir unus*: illi figurantur, qui relicto sæculo, monachalem, vel claustralem vitam amplectuntur: significat item fortitudinem ipsam, juxta commentarium Origenis. Subjungit insuper S. Hieronymus, cum dicitur: *Vir unus* (sicut in præfato primo Regum) intelligendum id de unione, & charitate fraterna, quase invicem fideles counire debent: hinc tales appellantur fortes, constantes, & perfecti, non varii, & mutabiles, ut Luna. Atque hæc absoluta illa perfectio est, de qua in libris Regum sæpè, in Isaia, Job, Zacharia, ad Corinthios, & Ephesios fit mentio. Per virum patientem seminis fluxionem in libro Levitici, exprimitur, juxta Hesychium, Prædicator, qui non alio, quam vanæ gloriæ intuitu, verbum Dei disseminat. In 1; 9. 11. 1. Reg 1. Reg Levit

S. Cyrillus Author est, quotiescunque Israëlitæ soli, nullà alia natione adjunctà, fortes appellantur, eruditos in scriptura sacra intelligendos; quorum præcipuè mentio fit in libro Numerorum: sicut & illi, qui corde magnanimo præliati sunt, sicut pariter in eodem libro narratur. In libro Job itidem illi memorantur, qui ad acquisitionem virtutis, & expugnationem vitiorum se impendunt. Iob. 38.

Per homines illos de tribu Juda, sociatos Regi David ad reducendam arcam, Origenes rursum Christianos sub imperio Christi degentes, intelligit. De his narratio est in Jeremia, in secundo Regum: eundem sensum assequitur glossa interlinealis. Ii, qui in libro primo Regum, dicuntur percussi, non mortui, inquit S. Hieronymus, pœnitentes sunt, qui dolorem, sed non perfectum, nec sufficientem habent. De eo, quod Ecclesiastes inquit: *Vir, cui dedit Deus divitias*: præfatus Hieronymus commentatur, hoc de populo Judaico accipiendum, qui divitias legis possidens, earum usum fructum, propter prævaricationes habere non potuit. S. Rupertus Abbas per viros Anathot, qui Innocentem Jeremiam ad interitum quærebant, perfidos Judæos inquit figuratos, In 1. 13. Eccl. S. Hie Eccle. Ierem

figuratos, qui Christum persecuti sunt, præsertim sacerdotes, & scribæ: idem figurant viri de Tabernaculo Job.

Supra sponsionem illam, qua Creator Deus in libro primo Regum spoponderat Heli, quod non auferretur *de domo illius, qui ministraret in conspectu Domini*: S. Gregorius Papa exponit, hinc deduci cognitionem posse, quidquid impii in contrarium suggesserint, & prædicaverint, inde nihilominus bonum aliquod evenire posse. Idem Sanctus vult, in comminatione illa, quâ Deus Philisthæis interminatur, non evasurum ex iis, qui non in ore gladii casurus sit (sicut liber primus Regum recenset) peccata capitalia intelligi in his posse docet, quæ de primo, ad ultimum usque exterminanda, & delenda sunt. In historia duorum illorum, qui de terra promissionis palmitem cum uva, in vecte supra humeros portarunt, juxta S. Augustinum, latrones duo figurantur, cum Christo crucifixi: aut verò juxta S. Hilarium Populus Judaicus præcedens, & tergum suum Christo vertens, & populum Gentilem insequentem, & faciem suam ad Redemptorem suum vertentem: Hinc S. Gaudentius ait: *Promissionis terra Christi caro fuit, cujus ubertate corda fidelium pinguescunt.* Juxta eosdem significari item poterit duplicatus Amor Christi, hoc est amor Patris æterni, & amor hominum: aut verò duo testamenta in quibus Christus, tanquam figura, & tanquam figuratus continetur.

In viris Ninivitis, qui juxta S. Matthæum, insurrecturi sunt adversum gentem Judaicam, possunt (sicut S. Ambrosius exponit) significari gentiles: eadem expositio est (prout S. Hilarius concludit) *virorum sublimium de Sabaim* in Isaia. Explicat S. Hieronymus dictum illud S. Pauli, ubi de Episcopo ait, eum *Unius uxoris virum* esse oportere: idque de una Ecclesia sumendum inquit, quæ ad sensum catholicum, perversum hæreticorum non admittit.

Vir militat, vel pugnat contra fratrem suum, ait S. Gregorius, cum in una domo fideles ab infidelibus segregantur, & disuniuntur. Idem locum Ezechielis exponit, & ait, quod viri ordinati ad perlustrandam terram, Ecclesiastici sint, qui regimini præponuntur, salutique animarum invigilant.

Idem S. Gregorius considerationem se dignam format supra id, quod in libro tertio regum narratur. Homo Dei reprehendit Jeroboam, quem temerè in Prophetam emittentem brachium, Dominus eodem brachio arefacto castigavit, sed rursum sanavit. Propheta autem mensa Regia & juxta vetitum Dei, ne in loco quidem illo cibari voluit: posthæc deceptus ab alio Propheta, in edulio suo mortem invenit, occisus à leone in via. Designat hoc factum eos (inquit S. Gregorius) qui de actionibus suis gloriantur, sed deinceps misere in peccatum præcipitantur.

Curiosa non minus est reflexio, quam venerabilis Beda de tribus viris, apparentibus Patriarchæ Abrahæ, format: Ubi sacer textus inquit: *Tres vidit, & unum adoravit*: ait autem in *uno* designari adventum Redemptoris nostri, sociatum binis Angelis, hoc est Moyse & Elia: quorum ille, qui legem annuntiat, jam venerat, alter venturus, & in fine sæculorum Judicium annunciaturus erat. Hoc quod in libro Regum dicitur: *si peccaverit vir in virum*, Origenes sic interpretatur: *si peccaverit vir in alterum.* Vir autem *alter*, de quo habetur in Epistola ad Romanos, juxta sententiam Eucherii, significat Adulterum: poterit item appetitum sensualem, imo & dæmonem ipsum insinuare. Vir Ægyptius, qui hebræum percutit, sicut habetur in Exodo, & Levitico, sensus literæ carnalis est, prout scribit S. Ambrosius.

In Levit. hom. 14.
Ad Rom. c. 7.
Exod. 2. vers. 13. Levit. c. 24.
Ambr. Fort. Spir.

Accurata est ponderatio S. Hieronymi supra textum Jeremiæ Prophetæ: *Maledictus vir, qui annunciavit Patri meo dicens, natus est tibi puer masculus*: intelligit enim hic dæmonium, demonstrans quempiam veritatis inimicum factum esse, & omni pacto allaborat hanc ipsam veritatem corrumpere, & obfuscare, de cujus felici effectu hostis sibimetipsi congratulatur, & applaudit. Idem Sanctus super parabolam, quam Propheta Nathan Regi David proposuit, introducens virum divitem, qui tollens oviculam pauperi, occidit insuper pastorem (ad arguendum Regis peccatum) id quod in libro regum recensetur; hoc ipsum in Exemplum trahit Tyranni cujusdam mundani, qui sine ratione, inhumaniter contra innocentiam desævit. Sentit Origenes, hominem Ægyptium, insultantem Israëlitæ (de quo jam alibi) hæreticos denotare gloriabundos, qui leges Christianas convellere satagunt. S. item Gregorius insinuat, per septuaginta illos in Bethsaida percussos (de quibus Regum libro primo plura referuntur) nobiliores inter hæreticos intelligi posse, illos nimirum, qui vitio sensuum dediti non sunt. In Psalmis præterea, ubi Psalmista inquit: *Viri sanguinum, & dolosi non dimidiabunt dies suos*: S. Hieronymus sic exponit: *Viri sanguinum sunt hæretici, occidentes animas, & adulatoriè docentes.*

Ierem. c. 20. v. 15.
In Eccli. 12.
In Levit. hom. 14.
In 1. Reg. 2. 6.
In Epist. si cuncta corp.

In Evangelium S. Joannis, ubi Christus de Samaritanæ sexto marito mentionem facit: *Et vir quem habes, non est tuus*: Arnoldus commentatur, illic fraudulentiam, & fallaciam hæreticorum rectè intelligi. Sic viri bellatores, adducti in Ezechiele hæretici sunt, sicut Hilarius meminit. Rursum supra Davidicum Psalmum: *Viri sanguinum* &c. S. Clemens Alexandrinus doctam considerationem habet, dicens, his viris sanguinis, sceleratos, & iniquos intelligi, qui cuncta Judicia contaminant, & qui intuitu lucri, & amore argenti, pauperculorum sanguinem exugunt, & eosdem occidunt. Intelliguntur etiam ii, qui in sceleribus & vitiis determinati, & consummati sunt. Vir præterea sanguinum (secundum expositionem præfati Authoris) is est, qui à carnalibus actionibus distolli nequit. Huic annectitur *vir linguosus*, qui juxta sanctum Augustinum impius, & sceleratus est cum traditore Juda.

Ioan. 4.
1. Pedag. 5.
In Ps. 138.

Observatu dignum est, inquit S. Gregorius, quod Psalmista in mysterio ait: *Dormierunt somnum suum, & nihil invenerunt omnes viri divitiarum in manibus suis*: asserit autem cum S. Ambrosio, dici hoc de iis, qui à divitiis suis possidentur, & sub jugo earum incurvantur, hinc somnum suum, non Christi dormire dicuntur. Id quod in Ezechiele narratur, de viris Samariæ, quos Civitates illorum rejecerunt, ob enormitatem peccatorum, quibus contaminati erant: qui quamvis iniqui essent, non poterant nihilominus, ut non turpitudinem suam odissent: de quo S. Hieronymus inquit, quod perversitas eorum in hoc loco denotetur, qui de errore in errorem quotidie magis

7. Moral. 24. Ps. 75. De Nabuc.
In Ezech. 6.

magis in profundum labuntur, sicut Hæreticorum consuetudo est. S. Gregorius de eodem Ezechiele factum quoddam recenset, quod nimirum: *Sex viri veniebant de via portæ superioris*: In his sex viris sex vitæ humanæ ætates intelligens.

22. Moral. 9.

In Cap 9. Isidorus Clarus verba Oseæ Prophetæ doctissimè exponit: *Sciet Israël stultum Prophetam, & virum spiritualem, propter multitudinem iniquitatis suæ*: his verbis utens: *Serò sapient, & scient stultos esse Pseudo-Prophetas, & lymphatico spiritu correptos, qui pacem sibi promittebant.* Adjungit ad hæc S. Gregorius, eum veraciter insanum appellandum, qui spiritu maligno invaditur, & possidetur. Porrò in electione illa, qua Rex Pharao totius Ægypti Provisorem, & secundum in Regno suo, universæ annonæ dispensatorem Joseph statuit, dicendo: *Num invenire poterimus talem virum, qui spiritu Dei plenus sit?* Doctissimus Liranus hic Heroëm denominari inquit: qui videlicet omni adeo perfectione dotatus, nomen *viri* sibi justissimo titulo vindicet. Hoc nomine viri appellatus, & intellectus fuit miles in sacra Genesi: ubi sic ait: Vidit venientem Esau, & cum eo quadringentos *viros*. Sic dictus fuit minister ille in eadem Genesi: *Ascensis camelis secutæ sunt virum.* Sic Cives appellati sunt in primo Regum: *Dixerunt viri Bethsamitæ.* Sic alienigena, & peregrinus: *Vir Ægyptius liberavit nos*: In Exodo. Sed quicunque ex Lectoribus meis, plura desiderat, quàm sterilitas mea protulit, alibi cum eleganti proportione, & metaphoras, & similitudines, figuras, anagogias, moralitates, expositiones, aut à semetipso inquirat, aut sibi subministrari faciat, per copiosissimos fontes doctrinarum, quibus sancti Patres, & doctissimi Expositores abundant: qui quotidie effluviis lucubrationum suarum, tanquam gemmis quibusdam folia sua & paginas ditant: ad quos studiosum quemque remissum volo.

Gen. 41.
In Osee. 9.
Gen. 33.
Gen. 24. v. 61.
1. Reg. 6.
Exod. c. 2.

EMBLEMATA.

Quàm elegans & necessaria sit doctrina Emblematum

QUemadmodum doctrina Emblematum elevata, sic & curiosa est, & elegans, ita ut optabile sit, eam studiosè ab omnibus coli: tam ut corporibus humanis, magnis, aut exiguis uti noverimus, ad similitudines, nostras formandas, quàm ut situationibus, figuris, instrumentis, imò & vita nostra id quod in virtutis cultu decorum, & imitabile est, exprimatur: non minus è contrario ut vitii horror, & turpitudo palam fiat: in his enim emblematibus, entia rationis visibilia redduntur, & quasi palpabilia: conceptus item imaginationis nostræ, sub humanis apparentiis, ipsis adeò sensibus nostris subjiciuntur.

Tuill. in Alc. Quidam authumant Emblema idem esse cum symbolo, cum Adagio, sententia, Ænygmate, & sic cum vanitate omnia susque deque confundunt. Dubium interim non est, inquit Commentator quidam doctus, quod in symbolo robur suum obtineat, differre nihilominus: sicut homo, & Animal nec ænygma nec gryphus sunt, quantumvis cum eo similitudinem quandam nonnullibi habeant: Emblema siquidem magis apertum ex notis suis, magisque intelligibile oportet esse, cum ænygma obscurum in verbis sit: hinc non rarò etiam solertissima, & acutissima ingenia fatigat: expressionem Emblematis magis patentem, & facilem esse necesse est.

Nec verò etiam adagium ænigmati æquiparandum, est enim res elevatior, & partus eruditior sagacis Intellectus. Itaque Emblema compositum quoddam est, verbis, & rebus constans, ad cujus veram intelligentiam doctissimus Alciatus (qui in hoc genere cæteris sine invidia palmam aufert, quippe qui sublimior, & versatior est) sic ait: *Verba significant, res significantur: tametsi & res quandoque significent, ut Hieroglyphica apud Horum, & Cheremonem: Cujus argumenti & nos carmine libellum composuimus, cui titulus est: Emblemata.* Emblema dicitur omne id, quod ornamenti gratia, non solum muris, & pavimentis, & laquearibus: sed aliis rebus insuper inseritur, ut vasis, poculis, aut statuis aureis, argenteis, unionibus, gemmis, & horum similibus. Sic enimverò antiquitus rotundis, aut quadratis saxis tales insculpebantur imagines, & iisdem virorum eximiorum palatia adornabantur: sicut hodiedum adhuc ejusdem formæ tabulæ pictæ excellenti manu fabrefiunt: Id quod inter Mahometanos quoque inolevit, qui certa quædam vasa fictilia his figuris componunt, & condecorant.

De hoc antiquorum ornamento testimonium reddunt Pausanias, Plutarchus, Philostratus, & alii. Unde præmemoratus Commentator ait, quod ipsa oratio *variis verborum, rerumque pigmentis, & lenociniis Rhetoricæ artis elaborata, Emblematis referta, & figurata, dici possit.* Jam nota sunt Lucillii verba, mutuata de Marco Tullio: *Quàm lepidè Lexeis compositæ, ut tesserulæ omnes arte pavimento, atque emblemate vermiculatæ.* Idem Cicero asperè admodum Verrem adversarium suum reprehendit, quod vi Emblemata abstulerit, in vasis sculpta: excessum in hoc malitiæ ejus redarguens.

Horum studiosissimus inter alios (juxta Suetonium) fuisse dicitur Tyberius Cæsar: unde in pleno Patrum Senatu tantum studium hujus rei demonstravit, ut verbum unicum de versu quodam tolli jusserit. M. Tullius, & cum eo Juris consultus Tertullianus inquiunt, Emblema ornamentum exemptionis fuisse, cùm in vasis aureis, vel argenteis positum esset: ita ut nec in aufferendo eo, vel collocando sumptus impenderetur, sicut in reliquis sigillis, aut simulacris florum, aut colorum fiebat. Sic tradunt Adrianus, Junius, Martialis, & Baifius, & cum his Turnebus. In ej

In hoc genere apud majores nostros copiosi erant Budeus, & Erasmus. In eodem sublimis est Manutius, qui Delphinum exhibuit anchoræ alligatum: indicans celeritatem conjunctam esse oportere maturitati. Inter modernos doctissimus, & encomio dignissimus est Comes Emmanuel Thesaurus, in lucidissimo suo: *Canochiali Aristotelico*, qui inter alia, Emblema inquit: *Esse symbolum populare, compositum figuris & verbis significantibus, per modum argumenti: documentum aliquod pertinens ad humanam vitam, ideoque expositum, ad ornamentum in quadris, in aulis, in omni apparatu, in Academiis, aut verò impressum in libris, cum imaginibus, expositionibus, ad publicam populi instructionem.* Qui blem

Per hoc Emblema, inquit idem Author, cuncta intelliguntur, quæ pro ornatu & decoro apponuntur alteri rei, sicut vasis auri, & argenti folia, & figuræ, vestimentis autem acu picta, pavimentis

mentis quæ Mosaica arte conficiuntur, serta item, & sculpturæ eminentes in vestibulis, & portis: & similia, quæ aliter nominabantur: *Ornamenta parerga, anaglypta, Chrysendeta, Dedalmata, Ornamenta exemptitia.*

Quicunque ergò gloriosum volumen illud evolvere studuerit, facilè dignoscet, quomodo & conveniant, & disconveniant cum Emblematibus *Impresæ*: deprehendet illic perfecta Emblematum exemplaria: Videbit essentiales partes eorum, quæ perfecta sunt, nimirum thema, figuram, & inscriptionem: Colliget illic differentias, quibus inter se disparata sunt, in genere demonstrativo, deliberativo, & judiciali, sicut in Oratione: Cognoscet horum commixtionem cum reliquis symbolis argutis; quomodo finis cum essentia copulandus sit.

In his versatissimus, diffusissimus, & ditissimus inter alios est Andreas Alciatus, qui ob hoc, & ob alias virtutes suas nominis sui famam ultra Herculis columnas transportavit: Dedit enim Emblematum multitudinem in lucem, numero tercentum triginta septem: quæ si hic recensere solum cum inscriptionibus suis voluerim, idem acturus sim, quod qui mare sternit lapidibus, aut frænare ventos Ulyssis allaboraverit. Sufficit hic meminisse, ejus labores ad beneficium studiosæ Juventutis ubivis locorum prælo datos, cum amplissimo Commentario Joannis Tiullii, sat amplo volumine, omni genere doctrinarum, quæ in cogitationem humanam cadere possint compofito, & exornato. Ego interim, Duce Aldrovando, viro doctissimo, eos Authores huc allaturus sum, qui hominem in perfectione & integritate restringunt, & qui non usque adeo vulgati sunt, ut omnium manibus terantur. Adjungam his applicationes Authoris ejusdem, in errorem palmarem me incursurum existimans, si de tam elaborata intelligentia viri hujus vel latum unguem discederem. Exordiar autem ab Infantia, & ad reliquas ætates deinceps progrediar.

Itaque ut homines, & inter eos maximè prudentia dotatos à levitate, & scurrilitate puerili averteret, acutissimus Florentius Infantes depinxit, invicem rixantes propter nuces, & lapillos, aliasque quisquilias, adjungens inscriptionem: *Semper pueri:* Sicut & Tetrastichon sequens:

Rixantur pueri, si quis lapidesve nucesve
Auferat: & semper vilia quæque stupent.
Nos etiam pueri, qui donec vita superstes
Propter opes luteas digladiamur humi.

Negandum non est, quod mortalium genus pro rebus terrestribus semper dimicet, quæ tamen non nisi in unico puncto consistunt: prout Seneca inquit: *Punctum est, propter quod arma sumitis, & belligeratis.* Non immerito igitur *semper pueri* vocandi sunt homines: de quibus Ulysses: *Similiter homines pro auro & argento magnum quoque bellum suscipiunt: & tamen hæc quoque sunt vilia, quia statim fluunt, & dilabuntur.*

Apud Costalium puer nudus repræsentatur, tenens gladium evaginatum manu, in actu ferientis, cum inscriptione: *Vix temerè ante tempus venit sapientia.* Hinc periculum earum urbium & Rerumpublicarum insinuatur, quarum regimini præsunt pueri: quod totum sequenti carmine exponitur:

Define stulte puer dubiam tractare bipennem:
Anne audes molli tangere tela manu?

Quàm malè conscripti tractant arcana senatus,
Qui nondum primas deseruere nuces:

Verum enim est, quod Aristoteles ait: *Juvenis non potest esse sapiens, quia prudentia requirit experientiam, quæ indiget tempore.* Et Plutarchus: *Juventus imperata faciat: senectus imperare debet.* Ethic 60. apud Stob.

Transeamus de pueritia ad ætatem floridam Juventutis: ubi præmemoratus Florentius Juvenem alatum exhibet, qui de cœlo labitur; quem ego haud dubiè pro Icaro sumpserim, cum inscriptione: *Altum sapere periculosum:* id quod cum illo Alciati convenit, qui hominem inducit, gerentem alam in brachio, in pede autem saxum. In quo is figuratur, qui temerè ea investigare contendit, quæ & vires, & potentiam suam exuperant: *Scrutator majestatis opprimetur à gloria:* inquit Spiritus Sanctus. *Quandoquidem* (verba sunt Commentatoris) *res illa non est inquirenda, quam scire non est datum, nec sciscitari permissum, nec scrutari religiosum.* Ubique jam decantantur versus Horatiani: Impossibilia quærenda non esse.

Prudens futuri temporis exitum
Caliginosa nocte premit Deus:
Ridetque, si mortalis ultra fas trepidet.

Hoc Emblema autem potissimum in fidei rebus locum suum invenire debet: cumque inextricabiles sint divinæ providentiæ nodi, dixisse suffecerit: *Credo.* Hoc ipsum Alciatus asserit, illic ubi repudiata Astrologia, tanquam inutili, prædictis figuris subscripsit: *Qui alta contemplantur, cadunt.*

Ut item noverimus quantum in omni re utilis, & plurimum opportuna sit mediocritas, fingit prædictus Florentius Juvenem, qui videatur de arbore mediocriter elevata procidere, supponens hanc Epigraphen: *Medio tutissimus ibis:* quæ sententia jam sæpius antehac, & copiosius in symbolis memorata est, & exposita. Habet autem hoc lemma, & hoc symbolicum corpus relationem cum eo, quod Achilles Bocchius Concivis meus proposuit: hoc est funambulonem, cum inscriptione: *Tenere medium semper est prudentiæ,* id quod jam ante relatum est. Admonemur autem in hoc, ut lento passu per fortunæ domos progrediamur, & vigilanter provideamus, quomodo arbor fortunæ, dum dona sua largitur, scandenda sit, ne dum fastigium illius contigisse videamur, repentino casu præcipitemur. Mediocritas. Lib 3. Emblem. Fortuna.

Rusnerus & ipse doctissimus, & ingeniosissimus scriptor, Juvenculum Narcissum depinxit, speculantem se in fonte, apponens judiciosissimum lemma, quod ad nostri cognitionem nos impellit: *Nosce teipsum.* Cum simili allusione Florentius Juvenem delineavit sedentem, cui ad latus dextrum simulacrum virtutis erat, & ad sinistrum voluptatis, adjungens sententiam: *Lubricum Juventutis.* Prætendit autem demonstrare per hoc Herculem, virum generosissimum, qui blanditiis libidinis sollicitatus, & è contra virtutis impulsu excitatus, hujus posterioris iter tandem ingressus, ad supremum gloriæ culmen elevatus est, palmas meritorum decerpendo, quas ei copiosè tantorum laborum honorata exantlatio cumulavit. Studuit insuper hoc ipso Juventutem exhortari, ne per lubricum incontinentiæ, cum Theodota, vallem mundanarum delitiarum ingrediatur, in qua tribuli, & sentes nunquam deficiunt: Sed ut potius cum Socrate feliciter acclivi virtutis innitatur, in quo fru- Embl. 35.

ctus æternæ retributionis consequuntur, & nil nisi tramites lucis splendescunt.

Obviare donis fortunæ. Denique ut noverimus, quemque fortunæ suæ fabrum esse posse, & quod cum omni virtute nostra illuc niti oporteat, ut tantundem ab ea adipiscamur, quantum exhibet: Juvenem depinxit, elevantem manus ad ea capienda, quæ de arbore fortunæ labebantur: animam huic symbolo inspirans, sequenti lemmate: *Nihil ignavis votis.* Plutar. in ejus vita. Nec enim omnes nos Themistocli similes esse arbitremur, cui etiam dormienti fortuna Civitates & Provincias integras in rete portavit: aut Sueton. in ejus vita. vero Galbæ, de quo Suetonius, quod eo tempore, quo diadema imperiale sumpsit, sibi visus fuisset, præcedenti nocte somniare, fortunam stetisse præ foribus suis, cui etiam prompta voluntate aperuerit. De tranquil. Prudentissimè nos Plutarchus docet, qua ratione optimè fortuna utamur, his verbis: *Quidam antevertunt fortunam, ipsamque occupant:* Juv. Satyr. 7. De reliquo, optimè Juvenalis:

> *Si fortuna volet, fies de Rhetore Consul.*
> *Si volet hæc eadem, fies de Consule Rhetor.*

Intelligantur universa hæc cum sobrietate debita.

Poterit item memoratum Emblema, cum majori adeo proprietate ad hoc referri, ut noverimus, manus nostras elevandas esse, & ad summum Jovem (Deum, inquam, qui est vera sors nostra) preces nostras erigendas. Ad quod Coronatus Cantor meus intendit, dum nonnullibi ait: *Omnes gentes plaudite manibus:* & alibi: *Extollite manus vestras in sancta, & benedicite Dominum.*

Homo similis pomo. Terminatâ figurâ Juventutis, nunc ad homines jam adultos progrediamur: ubi Aldrovandus inter primos asserit, vidisse se similitudinem hominis, qui subtus arborem poma quædam colligebat, cum sequenti Epigraphe: *Homo pomo similis:* invenisse adjunctum tetrastichon:

> *Cruda ut adhuc ramis alieno tempore poma*
> *Nivellantur, humi putria lapsa jacent.*
> *Præcipiti fato sic aut rapiuntur acerba,*
> *Aut effœta annis corpora nostra cadunt.*

Inter opera D. Anselmi in Ep. ad Tim. c.6 Dixerim non immeritò hoc Emblema optimè à patientissimo Job intellectum fuisse, quandò ajebat: *Dies mei pertransierunt, tanquam naves poma portantes.* Verum siquidem est, quod ait S. Anselmus, aut qualiscunque ille sit, qui sub nomine hoc super S. Paulum commentatus est: *Sicut poma habent suos vermes, ita divitiæ vermem suum habent.*

Amor meretricius. Eruditus vir Costalius repræsentans statum eorum periculosissimum, qui meretriciis amoribus indulgent, in quantamque ruinam tam corporis quàm animæ degenerent, hominem depinxit calamitosissimum, quantumvis staturæ eminentis esset, monstrantem collum suum dipsade, hoc est serpente venenato cinctum, qui lethifero morsu suo patientem siti perimat. Idem ipsum Alciatus figuravit, demonstrans hominem larvatum, qui piscem Sargum prehendebat, hoc lemma subscribens: *In amatores meretricum:* alludens ad aquatilis hujus proprietatem. De amoribus tam periculosis (vestigia eorundem dissuadens) Ovidius, Ovid. de Amore. qui alioquin tot & tanta de iisdem amoribus scripta posteritati dedit, has admonitiones adjungit:

> *Quale sit id quod amas celeri circumspice mente:*
> *Et tua læsuro subtrahe colla jugo.*

Ad figurandam crudelitatem, qua non raro homo contra hominem per modum belluæ ferocescit, (Ita ut si homo est homini Deus, etiam homo homini Carnifex, & Lupus dicendus sit) Doctissimus Camerarius Lupum piscem exhibet, qui proprios filios devorat: juxta illud quod in communi proverbio fertur: piscis major minorem consumit: Significationem illuc adjunxit, his verbis: *Propriis non parcit alumnis.* Atque ita hominem huic aquatili comparat, concludens sequenti carmine: Homi[...]

> *Lucius in proprium ut sævit genus impleat alvum:*
> *Sic ipsi sese conficiunt homines.*

Hinc verum Euripides dixit: *Crudelitas, & vindicta gentes, & Civitates perdidit semper.* In Or[...]

Ad demonstrandum itidem, quod virtuti suus semper honos, & applausus debeatur, Costalius hominem figuravit, aspectu venerabilem, curru triumphali insidentem, quem copiosus phaleratorum equorum numerus trahebat; intendens vir ille eximius, Ideam divini Platonis exponere, subscribens lemma quod sequitur: *Honor debitus viro docto.* Verissima enim est sententia jam alibi ex Aristotele citata: *Virtuti perfectæ non fit condignus honos.* Ethic. Pompejus Magnus victoriarum suarum inclytam famam obliviscitur, dum famæ, quam à Posidonio Philosopho habebat, solùm intentus est. Plinius Vilipendit sonitum tubarum triumphalium, tantum ut Philosophi hujus consortio fruatur, quocum etiam, deposito omni fastu, familiariter agit, qui tamen nec Principibus, nec Regibus cedere noverat. Hono[...] tus vi[...]

In summa olim veneratione erant Poëta Ennius apud Scipionem, Homerus apud Alexandrum, apud Dionysium Plato, Isocrates apud Græcos, Dio apud Trajanum, & apud Domitianum Statius, & horum similes, quibus scriptorum paginæ refertæ sunt, utpote in quibus eorum memoria celebratur: Etenim

> *Vilius argentum est auro, virtutibus aurum,*

inquit Horatius.

Hæc virtus multis passibus Fortunam superat; nec enim cæca hæc, & instabilis, ad latus virtuti collocanda est; hæc enim decora, firma, & constans est. Florentius vir ingeniosissimus figuram hominis togati repræsentat, qui restibus fortunam ligat, humi stratam: verba illa nervosissima subscribens: *Sapiens supra fortunam.* Idem confirmat magnus Orator Tullius: *Caput*, inquit, Cic. in [...] xis. *sapientis est liberum, & potestas est benè vivendi, ut velis. Fortuna virtutem sequitur:* inquit Livius. Liv. lib.3.

Reusnerus scriptor apprimè eruditus, ut demonstraret, ex uno quidem latere humanam caducitatem, ex altero, quantum prosit ad vitæ æternæ lucrandam possessionem memoria mortis, Juvenem exhibuit, qui cervicalis loco calvaria utebatur, apponens hanc significationem: *Vive memor Lethi:* cui distichum sequens adjunctum erat, quod rem multò luculentius indicat:

> *Vive pius, moriere pius, vivesque beatus*
> *Post mortem: vitæ mors via sancta novæ est.*

Hinc S. Hieronymus ait: *Qui se quotidiè recordatur moriturum, contemnit præsentia, & ad futura festinat.* Ad Cyp[...] Non minus & illa Tullii sententia mihi memoratu digna videtur, quippe qua meliorem ex ore sacro non opinor prodire posse: *Ex hac*, inquit, *vita discedendum est, tanquam ex hospitio, non tanquam ex domo.* De sene[...]

Prædictus Reusnerus præterea hominem fingit, sedili super puteum insidentem, cujus capiti pendens Embl. 1[...]

dens gladius imminet: circumquaque insuper quinque gladii collocati sunt, qui puncturis suis ferire minitantur, cum inscriptione sequenti: *Hominis peccantis symbolum.* Fortassis insinuare volens, quod quotiescunque peccaverit homo, toties manu gladium, ad semetipsum mortaliter lædendum, contrectet: prout sæpius contingit. Ad quem sensum referri potest, quod Cytharista Regius inquit: *Gladius eorum intret in corda ipsorum, & arcus eorum confringatur.* S. Chrysostomus, & ipse peccatum vulneri comparat, dicendo: *Gravior est culpa post veniam: renovatum vulnus pejus dolet post curam.*

Non multum dissimilis est inventio Florentii; exhibet enim figuram tyranni, ejusque infelicitatem, per historiam Demadis. Assidebat hic mensæ lautissimæ, invitatus à Dionysio, sed supra caput ei tenuissimo filo alligatus pendebat gladius, isque evaginatus, cui declaratio subsequens annectebatur: *Miserrima tyrannorum vita.* De hac infelicitate, ille apud Plutarchum declamabat: *Mirabor si tyrannum videro senem:* Et sicut Phalereus vult: *Tyrannus metuit turbam, metuit solitudinem, metuit satellitis absentiam, metuit ipsos etiam custodes: nec armatos illos apud sese, nec inermes videt libenter.* Habet semper, sicut Orestes, quod dormire vetet: habet, in similitudinem Tantali, mensam fugitivam, habet saxum Sisyphi, Ixionis rotam, vulturem Titii, qui ei viscera corrodit.

Hoc ultimum in eodem sensu expressit Reusnerus, pro Emblemate sumens, & subscribens: *O vita misero longa!* Id quod evidentius manifestat, sequenti Distycho:

Sic inconsumptum Titii, semperque renascens
Sæpius ut pereat, non perit omne Jecur.

Porrò ad indicandam utilitatem, quæ ex cunctatione consilii, benè ponderati provenit, præfatus Florentius hominem depingit, piscantem in igne. Quod symbolum à Paradino quoque jam alibi citato usurpatur, sed hic loci cum significatione diversa; ait enim: *Morosis cedendum.* Fortassis innuens, quod sicut ignis insufflandus non est, ne forte nimio ardore se consumat; sic nimium indigesta velocitas, & maturatio operationis, non rarò negociorum ruina sunt. Sic cunctatio Fabii Maximi plena consilio, ea fuit, quæ animum, & robur nimium æstuans vaferrimi viri Carthaginensis fatigavit, & sopivit: unde & Mantuanus in persona Senatus ait:

Unus homo nobis cunctando restituit rem.

Interim nimis inconsulta Consulis Marcelli celeritas, penè universam Rempublicam pessumdederat.

Costalius rursum, ut demonstret, quantùm veritas, & quantum præterea doctrinarum profunditas, difficulter inveniri possit, & exhauriri, hominem exhibet, qui nescio quid in puteo piscaturus videtur, apponens sequentem declarationem: *Veritas in puteum demersa.* Atque hoc est, quod Increata Sapientia, Redemptor noster, interroganti Judici: *Quid est veritas?* respondere dedignata est, potius obmutescere visa. Divina siquidem mysteria imperscrutabilia sunt: unde non immeritò replicari hic poterit, quod eidem Salvatori Samaritana dixit: *Domine, neque in quo haurias habes, & puteus altus est.* Omnipotens Deus Sancto Patriarchæ Jacob puteum itidem revelavit, sed continuò imperans, ut eundem saxo contegeret.

Virtutem præterea, non minus elegantem, quàm ditissimam, Emblemata repræsentant, conjuncta simulacris, sicut in præcedentibus jam patuit, & in sequentibus ultrà demonstrabitur. Primo itaque loco præmemoratus Florentius hominem repræsentat, qui arbori ramum inoculans, vel inserens, hoc lemma adjungit: *Ars naturam juvat.* Pauper enim admodum in divitiis suis, & in abundantia sua avara esset natura, nisi Ars operosa accederet, & occultas ejusdem virtutes, & plurimùm abstrusas patefaceret. Producit illa in visceribus montium suorum alpestrium, & incultorum, aurum, & metalla reliqua: quemadmodum item in reconditis undarum suarum abyssis uniones suos efformat, sic alexipharmaca sua contra vim venenatam morborum in herbis suis, & simplicibus occultat: ita quidem, ut si Ars labore, lucubrationibus suis, & indefesso studio has ejus perfectiones abditas, & quasi in sinu emortuas non aperiret, utique in deplorabili silentio omnium notitiam effugerent. Sic de semine illo universali, quo res omnes animantur, & informantur sagacissima Musa inquit: Natura per artem elevata.

Col Foco, onde sotterra al tutto giova
Natura, Arte lavora,
Che imitar la Natura Arte sol deue;
Foco che vaporoso, e non è lieve,
Che nutre, e non divora,
Che naturale: e l'Artificio il troua
Arido, & fa che piova
Humido, e ogn' or dissecca, Acqua che stagna,
Acqua, che lava i corpi, e man non bagna.

Lux obnubilata.

Ars multa complet, quæ natura efficere non potest, inquit divinus Aristoteles. Physic. 1.

Apud eruditissimum Camerarium figura hominis est, qui arboris corticem scindit, de cujus incisione, odoratus balsami liquor emanat: Per quod duritiam hominum, & intractabiles eorum mores percellit, quorum non nulli ipsis adeò plantis magis ruvidi, & indomiti sunt; hæ enim de ipsis vulneribus suis balsami liquorem, & saccharum suave effundunt, homo autem repetitis sæpè precibus, sæpè conjuratus, & sollicitatus non flectitur, non commovetur, & per modum incudis ad malleum precum insonat: *Non exaudiam.* Citatus Author autem Epigraphen subsequentem, eleganti antithesi supposuit: *Vulnere vulnera sano:* quam mentis suæ conceptionem versu sequenti evidentius expressit. Durities hominum.

Dic age, cùm proprio tua vulnera vulnere sanem,
Stipite cur hominum durior hostis homo es?

Quandoquidem verò jam arborum mentio fit, apud Florentium homo depingitur, qui in vanum annosam quercum de agro evellere radicitus nititur, cui hæc subscriptio annexa est: *A teneris assuescendum:* videtur hoc mutuasse de Ponti Incola, ubi ait: Educatio liberorum.

Quæ præbet latas arbor spaciantibus umbras,
Quo posita est primum tempore, virga fuit,
Tunc poterat manibus summa tellure revelli:
Nunc stat in immensum viribus aucta suis.

Ovid. de remed. Amor. lib. 1.

Intentum scriptoris hujus est, ut Patres in educatione liberorum sedulos esse persuadeat, auferendo illis quod superfluum est, & radicare faciens in fertili terra virtutis: verum etenim est, quod Spiritus Sanctus docet: *Adolescens juxta viam suam, etiam cum senuerit, non recedet ab ea.* Quantæ hocipsum necessitatis sit, Origenes nos instruit, ubi ait: *Omnia quæ deliquerint filii, de Parentibus* exqui-

exquiruntur, qui non erudierint ac corripuerint. Juxta illud Leonis Papæ: *Difficillimum est, ut bono peragantur exitu, quæ malo sunt inchoata principio.*

Vindicta Dei. Costalius divinam vindictam exhibet, quæ sensim sed fine sensu lentè incedens, certa nihilominus est calamitosis illis, quos aliquando deprehenderit: fingit hominem vestitum tibialiis laneis, tenentem fulgur in manu, cum hoc insuper titulo: *Vindicta divina:* Alludit autem ad sententiam antiquorum, qui ajebant: *Dii laneos habent pedes; Quoniam lento gradu ad vindictam progrediuntur:* ait quidã Commentator. Quem sensum apertius tetrastichon sequens explanat:

Jupiter ætherea, qui fulmina vibrat ab arce,
Intextos lanâ fertur habere pedes;
Tardior ira Dei, & lento vix cognita gressu
Ultrici insequitur crimina nostra pede.

Judex sincerus. Apud Costalium item homo invenitur, qui mensurâ Lesbia petram quandam mensurat, cum inscriptione: *Bonus Judex.* Erat autem præfata mensura plumbum filo appensum, quo cœmentarii utuntur, juxta cujus normam muri construuntur, & quæ se muro rursum conformat. De hoc inquit Aristoteles: *Siquidem i finitæ rei infinita item regula est, quemadmodum plumbea Lesbiæ ædificationis Regula. In lapidis enim figura transformatur, & transmovetur: neque manet Regula.* (Ex adag. Manut. pag. 236.) Sic Judicem justum oportet se omnibus promptum exhibere, & facilem aurem dare, & æquo judicio causas ponderare. Optima in hanc rem, & penè dixerim sanctis Patribus digna Ciceronis est authoritas ubi ait: *Si judici dicenda est sententia, meminerit se Deum habere testem, id est mentem suam, quâ nihil hominibus dedit ipse Deus divinius.* (Officiorum.) Simulacrum hominis macilenti, & squalidi, qui sedens, videatur folle sufflare ignem, & succendere carbones, apud eruditum Florentium invenitur, cum titulo: *In Alchymistas:* Sed lucidius sensum suum sequenti dysticho exprimit:

Dum certis incerta sequor, res (Prodigus) omnis
Vertitur in fumos, & miseros cineres.

Hoc genus hominum & profugum, & luridum, & laciniosum, promittit, quibus stare nequit, demonstrans se Leonem viridem, Aquilam volantem, servum fugitivum, Draconem qui semetipsum denique devorat: homines annosi, pannosi, famelici, qui non nisi sulphur sapiunt, & quibus nil nisi miseranda Paralysis pro lucro est, quam continuo usu mercurii, & fumorum contrahunt. *Nemo enim dat, quod non habet.* Extra sphæram naturalem res inquirunt, & illic ubi inveniri nequeunt.

Caducitas humana. Camerarius moralitatis eximius Magister, depingens vitæ humanæ fragilitatem, & substantiæ nostræ calamitosam caducitatem, effigiem hominis repræsentat, intuentem fœni massam, cui subscriptum est: *Sic omnis caro:* Quod evidentius præsenti dysticho exponit:

Quisquis es hoc fœni qui spectas forte maniplum:
Respice te, fœnum es: Pone supercilium.

Quem sensum ex Isaia desumpsit, ubi ait: *Omnis Caro fœnum, & gloria ejus, tanquam flos agri:* & alibi: *Et erit flos decidens gloria exultationis ejus, qui est super verticem vallis pinguium:* Cui concordat Psalmista: *Mane sicut herba transeat, vespere decidat, induret, & arescat.* (Isai. cap. 40. Item c. 28. Psal. 89.)

Meditatio. Imago item hominis spectantis solem, cum lemmate: *In Deo lætandum:* à Florentino usurpatur in hunc sensum: quod nimirum sicut sol, quamvis remotissimus à globo terræ sit, & sine intermissione cursum suum perficiat, ab illuminanda nihilominus, & eadem fœcundanda non cessat, sic Animus noster, quamvis his mortalibus spoliis inclusus, aptus tamen est ad sese sublevandum, & meditandum beneficentiam illam nunquam deficientem, quæ de supremo Justitiæ sole ad nos derivat: quem imitatur, & à quo sole vitam suam haurit. Sensit hoc inter alios S. Hieronymus, dum ait: *Nil amantibus durum est, nullus difficilis cupienti labor est. Amemus & nos Christum, & ejus quæramus complexus, & facile videbimus omne difficile, brevia putabimus universa, quæ longa sunt.* (Epist. a[d] ...ochi[um])

Libert[as]. Ad figurandam libertatem, Costalius annulum angustum exhibuit, insuper & manum, de cujus digito detractus fuerat, cum inscriptione: *Libertas.* Erat antiquitus angustus annulus signum perditæ libertatis: annulis enim catenæ formantur, quibus mancipia alligantur. Libertas thesaurus est, qui non secus ac sanitas, cum primùm perditus fuerit, in pretio est. *Ita præclara est recuperatio libertatis, ut ne mors quidem sit fugienda, pro repetenda libertate:* inquit Cicero: Et Julius Cæsar: *Omnes homines naturâ libertati student.* (In Ph[il.] De b[ell.] Gal[lico].)

Ad persuadendum, quàm operosum sit, doctrinarum & scientiarum perfectionem assequi, Reusnerus imaginem Mercurii depingit in clusam circulo, & Epigraphen sequentem pro majori claritate apposuit: *Multa multum legenda:* Atque hoc est, quod de Juvenculo Venusinus Poëta ait:

Multa tulit fecitque puer, sudavit, & alsit.

Hoc ipsum insinuare voluit Ovidius, dum ait:

Ardua per præceps gloria vadit iter:

Et alibi:

Virtutem posuêre Dii sudore parandam.

Respondit hoc Socrates Theodatæ, cum videlicet multum sibi applauderet, quod plures eo sequaces haberet: *Siquidem tu,* inquit, *ad declive tendis ad quod facilis est via, ego autem ad virtutem tendo, ad quam difficilis est ascensus.*

Transferamus nunc pedem nostrum de Juventute, & virilitate, ad senectutem, ut tractatum hunc, cum ætate universa hominis concludamus. Offert se hic nobis, pro more solito, Florentius inter primos, demonstrans picturam hominis senis, projicientis scyphum, hominis item adolescentis, qui de manu cava sibi phialam efformans, præterfluentem lympham fluminis haurit, & ebibit: apponens hanc inscriptionem, ut videlicet mysterium manifestum fiat: *Sapiens supervacanea bona negligit.* Hæc Idea de Diogene sumpta, qui puerum intuitus sic bibentem, vas suum quo potare solitus erat, & quod cincturæ suæ appenderat, abjecit. Sicut Crates Thebanus quoque, ut Philosophiæ studium tantò felicius consequeretur, divitias suas in profundum maris demersit. Bias Prienensis derelictis amplissimis possessionibus in patria sua, tum ab hostibus obsessa, fasciculum librorum humeris suis imponens abiit, decantatum illud proferens: *Omnia bona mea mecum porto.* (Embl[ema] Res [...])

Monstratur item apud Costalium figura senis, qui Alphabetum apud Ludimagistrum quempiam doceri videtur, sicut doceri solent Infantes, ad majorem autem declarationem adjungitur lemma: *Omnium rerum satietas, præterquam disci-* (Infa[ns] desid[...] endi.)

disciplinæ. Voluit autem pictura hac magnum illum Catonem nobis ponere ob oculos, qui Orator optimus, summus Senatorum, inexorabilis Censor erat: & qui jam annum agens ætatis sexagesimum, non erubuit prima græcæ linguæ rudimenta doceri: ad quod se sponte sua contulit, nec prius destitit, quàm cum græcum Idioma perfectissimè calluit, factus è discipulo magister. De quo tam sapienter Cicero: *Optimè virtus seipsam novit, quàm sit amabilis:* Et Apostolus: *Non satiatur oculus visu, nec auris auditu.*

Non dissimile est Emblema hoc illi alteri, quod Costalius erexit, effingens hominem decrepitum, incumbentem margini fontis, qui ad radices montis scaturiebat, cum inscriptione: *Dii laboribus omnia vendunt.* Prætendebat autem repræsentare Hesiodum, Poëtam veterem, qui ætate sua extrema & jam fatiscente, lauro primùm coronatus fuit, cum omnem ætatem suam anteactam continuis studiis & lectione, & componendis poëmatibus trivisset. Sic ursa non nisi longo tempore lambendo partus suos perfectos reddit. Ajebat Pittacus apud Volaterranum: *Totius honesti dux, & fundamentum continentiæ Labor inprimis est.*

Florentius rursum indicare volens, quàm imperceptibile sit omne quod venturum est, & quantum in visceribus, & penetralibus casuum incertorum recondatur, imaginem seniculi exhibuit, sedentis capite detecto, eoque calvo, in prato quodam: interim de volantis aquilæ unguibus testudo gravis super glabram calvariem decumbentis delabitur, & virum enecat. Sic historia infelicem Æschyli casum recenset. Est autem aquilæ consuetudo hæc, delectatur esu testudinum, sed cum quod ab intro est, non nisi rupta testa, consequi possit, levare se in altum consuevit, in subjacentes rupes præcipitando quod tenet. Unde in historia jam memorata, cum volucris illa intuens in calvitiem Poëtæ expositam, eandem pro silice sumpsisset, testudinem demisit, & inopina morte necquicquam tale metuentem occidit, sic enimverò in proposito Emblemate caducitatem vitæ nostræ erudimur, discentes quod Plutarchus inquit: *Sæpè præterito futurum: nam occultum aliquando deterius est manifesto, aliquando utilius.*

Quamvis autem in præcedentibus nullam mentionem fecerim simulacrorum, & figurarum muliebrium, eo quod fæmina non sit perfecta illa Androgina Platonis, & longè sit à virilitate, quæ hominem in perfectione sua constituit: Hic loci nihilominus, cum hujuscemodi simulacra, ab iis qui me peritiores sunt, & sapientiores, virtutem, & perfectionem Emblematibus impertiri dicantur, à me quoque nefas erit, si prætereantur, tanquam partes integrantes, & quæ complementum præmemoratis adjungunt: idque potissimum, cum de Deitatibus, & Numinibus tractamus, quæ fabulosa sunt.

Proponit itaque Florentius imaginem Dianæ, armatam arcu, & sagittis, insequentem vestigia Cervi, cum hac Epigraphe: *Labor amoris domitor.* Finxerunt olim Poëtæ Amorem omnium Deitatum victorem esse, excepta Diana: hæc enim indefessis laboribus data, nec vinci nec his laqueis irretiri potuit, quibus orbis universus illaqueatur; cujus lac, & fasces otium est hominum enervium, & remissorum. Hic est sensus Ovidii:

Otia si tollas, periere Cupidinis arcus:
Despectaque jacent & sine luce faces.

Et cum hoc alius:

Otia si tollas, periit vesana libido,
Quam labor assiduus, duraque vita domat.

Alludebat ad hoc Commentator Testius, deplorando robur flaccescens Reginæ Adriacæ, contra Thraces, sic habens:

L'otio de le grand' Alme Poes. Par. 3.
Remora infesta, che le imprese eccelse
Travia con lente offese, e pigri danni;
L'otio delle tue, palme
Il fiore affascino, l'otio divelse
Sul più bel volo à la tua gloria i vanni,
Che non crebbe in tant' anni
All' Arrabo ladron, ne cor, ne senno,
Sol le delitie tue megliore il fenno.

Ad denotandum pudorem, & custodiam matrimonialem, quæ conjugatam decent, item domus curam, quæ eam concernit, & quàm rarò eam egredi oportet, Junius imaginem Veneris exhibuit, sed capite tecto sedentem, & multis ligaminibus in sedili quodam tecto pellibus retentam. Hinc Marchio Virgilius Malvezzus ajebat: *La donna in casa e buona da tutto, fuori di casa non e bona da nulla:* hoc est *mulier domi commorans ad omnia utilis, extra domum ad nil omnino.* Pudor matrimonialis, & custodia domus. Emblem. 12.

Simile est Emblema Veneris Eleinæ, cum testudine ad pedes, quam eruditissimus Alciatus descripsit. De quo jam supra meminimus: hic solùm Plutarchi sententiam adjungo: *Uxor modesta & sapiens, præsente tantùm viro à cæteris conspici, eodem absente domi se debet continere.*

Transeo de figuris fæmineis ad nudas Calvarias, ubi Florentius caput hominis supra sceleton positum introducit, supra cujus nudum verticem corona Regia spectetur, manu sceptrum tenens, cum Epigraphe: *Vivitur ingenio:* id quod, meo quidem judicio, melius exprimi non poterat: Tangit autem eos, qui terrenis rebus se ingurgitant, corpus suum impinguando, & incrassando: De quibus vas Electionis inquit: *Esca ventri, & venter escis:* & alibi: *Quorum Deus venter est:* E contra Tullius: *Ut vivam edo, non ut edam vivo.* Vivere ingenio, est coronam capiti imponere, & sceptrum manu arripere. *Sic patefacit* (verba sunt docti Commentatoris) *omnia esse inania, præter famam, quam homo vivens adipiscitur.* Sic Ovidius temporibus suis canebat: Ingenium. Embl. 19. 1. Cor. 6. Philip. 3. 19. Aldrovandus.

Fit vivax scriptis virtus, expersque sepulchri
Notitiam seræ posteritatis habet.

Costalius denuò humanam nobis statuam in columna collocatam exhibet, cujus facies solaribus radiis percutiebatur, portantem lemma quod sequitur: *In Advocatos.* Alludit autem ad statuam Mennonis, quam in Æthiopia fieri curavit, quæ (dum sole oriente, radii in faciem ejus ferirent) verba quædam exprimebat: unde introducitur hæc eloqui: *Vox mihi, dum aderis.* Intendit Author iis Advocatis improperare, qui ad perorandum, aut scribendum adduci nequeunt, nisi prius auri radiis perculsi fuerint; aurum autem apud Philochymicos nomine solis vocatur: unde alius non immeritò canebat: Advocatus avarus.

Juris Consultus promittit, & accipit aurum.

Hoc genus hominum ad vivum Regius Cantor expri-

exprimit, dum ait: *In quorum manibus iniquitates sunt, dextera eorum repleta est muneribus.* Hinc Poëta:

Auro pulsa fides: auro venalia Jura.

Lib. 1. Embl. De figuris simplicibus, transeamus ad varias, ubi non una sed quamplures inveniuntur. Primus se offert Reusnerus vir doctissimus: qui imaginem Deucalionis, & Pyrrhæ nobis exhibet, reparantium (prout Poëtæ commentantur) genus humanum, projiciendo retrorsum saxa, quæ in homines convertebantur, apponens Epigraphen: *Mille hominum species:* Idem ipse nihilominus Adamum quoque & Evam delineavit, vicinos arbori scientiæ, cum inscriptione: *Vita, & Mors:* Intelligendo statum liberi arbitrii, quo quisque hominum, prout libitum fuerit, in hanc vel illam partem inclinat. Hæc est sententia illa S. Spiritus: *Posuit hominem Deus in manu consilii sui:* & alibi: *Apposui tibi ignem, & aquam, ad quodcunque volueris applicate.*

Vitia quantum fugienda. Ad persuadendum nobis, ut omni virtute nostra à vitiis elongemur, Costalius vir ingenii quosdam repræsentat, manducantes in cubiculo, ubi recessus, vel locus communis erat, inscribens vulgatum Pythagoricum: *In scaphis ne edito.* Pari elegantia hoc ipsum, Alciatus expressit fingendo hominem, cum proboscide animalium immundorum deformem, qui se pluribus aliis præsentat, cum inscriptione: *In dies meliora:* indicans per hoc quoque, procedendum nobis esse (siquidem à vitio recesserimus) de bono in melius: sicut animalia illa solent, quæ ruminando, retrorsum non incedunt, sed instinctu naturali semper in anteriora tendunt.

Embl. 190. Huic non dissimile est symbolum invictissimi Caroli Quinti, cum Epigraphe: *Ulterius.* Unde non sine ratione cantare nobis licet:

Nulla dies abeat, quin linea ducta supersit.

Virtus victa. Rursum ad demonstrandum, quàm non raro virtus à vitio vincatur, & quod in pugna rationis cum sensu, sæpè adhoc adigitur, ut ratio oppressa, sensibus cedat, Florentius Personam cum habitu regali introducit, decoratam diademate, & corona: sed quæ loco ornatæ manus, & lateris, in locum inquam sceptri & gladii, colum fæminarum contrectat, & de fuso fila deducit, idque in medio plurimarum mulierum, adjuncto titulo: *Misera servitus, servire voluptati.* Hæc imago vel veracis Sardanapali est, regis effæminati, & lascivi, qui femellis suis, & Concubinis intermixtus lanificio operam dedit: aut verò Herculis fila in sinu Omphales ducentis, viribus suis jam labefactati. Hinc Cygnus Sebeti, hoc est Marinus nobilis cantabat:

Galleria. *E con vesti, e manili, e cuffio, e gonna*
Lo Spavento d'Esperia è fatto donna.

Quod universum sequenti tetrasticho exprimitur:

Imbelli digito dum carpis fila, columque
Fæmineos inter Sardanapale greges,
Servus es infamis: quid enim servilius illo
Quem premit imperiis fœda libido suis?

Bona, & utilitas divitiarum. Quisque ad acquisitionem divitiarum promptus & proclivis est, honorum & commodorum intuitu, quæ eas consequuntur. Hunc sensum quidam in homine expressit sedente in throno, & circumdato servis quatuor, quorum unus flores ei quosdam offerebat, alter lancem fructibus plenam, tertius vitem maturam, ultimus vestes pretiosissimas: interim ad portam mendicus procumbebat miseriis refertus; adjunctum erat lemma: *Divitibus tempus omne commodum:* Quod totum evidentius explicitum est, sequenti metro, quod quamvis aliquantum videatur prolixum, Lectori tædium creare non debet:

Magnifica medius sedet alta dives in aula:
Circumstant varii quatuor hinc famuli.
Venus habet veris flores, fructus gerit alter,
Æstatis cornu divite suppeditans.
Porrigit in calatho maturas tertius uvas.
Multiplicem vestem denique quartus habet.
Assistit foribus mendicus homuncio, panem
In lacera, gestu supplice, veste rogans,
Scilicet hoc signum, quod agentibus otia tuto
Commoda tempora sunt omnia divitibus;
At contra signum, quod mendicantibus omni
Tempore deficiunt omnia pauperibus.

Multi sunt, qui se post tot tantasque orationes à Deo non exauditos queruntur: Sed respondet his S. Jacobus: *Petitis & non accipitis, eo quod malè petatis.* Quidquid ab Altissimo petitur, justum esse oportet, & divinis præceptis non adversum, si exauditio speratur. Costalius hoc ipsum oculis & mentibus nostris exhibere voluit, depingendo Principem in regali solio sedentem, habentem fulgur in manu, aquilam verò sub pedibus, ubi præter hæc mulier apparet, falce munita: Hæ binæ imagines Themidem & Jovem repræsentant, hunc tanquam universitatis Monarcham, cujus est gratias elargiri, illa verò, utpote Dea Justitiæ, indicat, non nisi quæ justa sunt, postulanda esse: hinc Commentator concludit: *Deus immortalis ad hominum cupiditates, & prava desideria non est pronus; imò crimen est putare quod præstantissimum Numen suum nefariis desideriis, & sceleratæ cupiditatis explere velit.* Hinc Coronatus Cantor inquit: *Iniquitatem si aspexi in corde meo, non exaudiet Dominus.* Opor justa Deo Iacob. Aldr.

Similis sensus à Florentio declaratur: Hominem enim coronatum producit, qui dextram suam sceptro insignem monstrabat, ad cujus latus imago nihilominus spectabatur Juvenculæ, quæ gladium cum bilance gerebat, & quæ haud dubie Justitiam figurabat: totum autem sequenti titulo animabatur: *Justè fiunt, quæ à Deo:* quam sententiam adjuncto dysticho dilucidius exponebat:

Cur Jovis assistrix Themis est? Quod justa putanda,
Quæ divina Dei mens, rataque cuncta velit.

Antiqui de throno Dei inseparabilem Justitiam esse arbitrati sunt, idque merito. Hinc Psalmista: *Justus Dominus, & justitias dilexit, æquitatem vidit vultus ejus.*

Tempus item, sicut ex una parte cum acuta falce sua res omnes rescindit, & detruncat, & perpetuis processibus suis abolet, & cancellat, sic rursum plurima accommodat, & componit, quæ per horas suas nimium præcipites corrumpuntur, & perturbantur. Totum hoc Costalius exprimere conatus est, dum binos homines exposuit, quorum unus caudam integram equi apprehendit, volens eam evellere, sed irrito conatu, alter verò eandem rem adorsus, jam nunc pilum, rursum post hæc alium trahit, ac sic pedetentim omnes evellit, cum inscriptione sequenti: *Exemplum sapientis, & stulti.* Convenit huc, ni fallor, secundum literam Ponti incola dum ait: Temp cultat perag

Tempore Pœnorum compescitur ira leonum.

Sic

Sic magnus vir Thales inquit: *Sapientissimum omnium tempus est, cuncta invenit, cuncta compo- nit.* Huc referenda, quæ tam eleganter in hunc sensum Ecclesiastes per spiritum sanctum ait.

Idem Author, qui supra, binas hominum effigies exhibet, ridentis unius, alterius plangentis, adjungendo titulum: *In vitam humanam:* Per hæc duo simulacra decantatos illos, & jam ubivis inclytos viros, Heraclium, & Democritum expressit: quorum alter ad quodcunque gaudium sibi propositum inconsolabilis erat, quidquid jucunditas & cachinnus aliorum ad gaudium pelliceret: Alter verò eo usque contrarium vivendi genus secutus est, semper ridens, ut nec mors ipsa, terribili vultu suo à proposito ridendi eum dejicere potuerit: quippe qui actiones humanas, tanquam ludicras, & levitate plenas, explodebat, & exsibilabat. De hoc risu & planctu inter modernos, diffuse scripserunt, à me jam memoratus Comes Franciscus Bernus Ferrariensis, cujus famosissimus calamus & in arte oratoria, & in Academicis, & in theatris, alas ei ad famam inclytam tam illustres dedit, ut quamvis extinctis corporis sui exuviis, integra nihilominus sæcula transiturus sit: Sicut & Patriæ meæ elevatissimum ingenium Franciscus Bonomius, qui non minus illo superiore & ipse methodo maximè elaborata, & fœcunda usus est, ita ut jure sibi merito, quantum quisque alius gloriosam lauream vindicare possit.

Concludo hanc Emblematum materiem rursum cum Florentio, qui & hic more suo, ingeniosus, ad condemnandam ambitionem, & elevandam gloriam, & meritum, viatores duos exhibet, quorum unus solem versus procedit, alter eidem humeros dorsumque vertit, quorum alterum umbra antecedere, & quasi fugere videtur, alterum eadem umbra subsequitur, cum inscriptione: *In ambitiosos.* Sic est, sequitur gloria se fugientes, & fugit insequentes. Irritus conatus ambitiosorum est, ad solem honoris procedentium, & in lumine dignitatum mundanarum ambulantium. Totum hoc præfatus Author subsequenti dysticho explanat:

Gloria sic humiles amplectitur. At sibi quisquis
Poscit si nimia hanc ambitione, fugit.

Quod idem est cum illo sequenti (juxta quod Aldrovandus commentatur:)

Cum sequeris fugio, cum fugis, ipsa sequor.

Elevatissima sunt Emblemata, quæ de famosissimo sic dicto *Canno chiale* Comitis Emmanuelis Thesauri prodierunt; quippe quæ non solum ad compositionem earundem faciendam documento esse possunt, & pro Magisterio, & Instructione prodesse, sed etiam moralitate sua ad formandos mores maxime accommoda. Partus omninò admirabiles, provenientes de sublimi intellectu illo, qui lumen, & normam præbuit & arti oratoriæ, & lapidariæ, & symbolicæ. Ego inter omnes, quotquot in hoc genere scripserunt, hunc ultimum eligendum existimavi, & pro commoditate eorum, quibus liber ille ad manum non est, hæc quæ sequuntur, apposui. Nec verò rubori mihi erit, ea sicut sunt, non immutata transcribere, dum tenebras atramenti mei immiscere nefas duxi, ubi lumen tam elaboratæ scientiæ effulget.

In primo igitur loco Actæonis fabula repræsentatur, dum cervi caput gerens, canes proprios fugit, cum lemmate: *Quos pavit, pavet:* alludens ad eos, qui, quos olim servos habuerunt, nunc Persecutores patiuntur. Est autem Emblema quinquagesimum septimum Alciati, quod ille de Favorino sumpsit apud Stobeum: quamvis applicatio mea differat.

In secundo, Equus effrænis apparet, qui ad præcipitium properat, cum Epigraphe: *Quod præpes, præceps:* significando, quod præpropera festinatio in negociis, præcipitio proxima sit. Fabula in Emblemate quinquagesimo quinto Alciati est, quam ille de Phædro Platonis desumpsit. *Nimia festinatio damni infert negociis.*

In tertio Pigmæi sunt, qui Herculem satagunt captivitati tradere, dum soporatus est: cum inscriptione: *Volunt, non valent:* alludens ad eos, qui cum debiles sint, contra Potentiores insurgunt, qui demum evigilantes, non secus ac formicas à se repellunt, sicut in Emblemate Alciati 58. invenitur, quod ille de imaginibus Philostrati mutuatus est. *Vanus Conatus est adversum potentes.*

In Quarto Æthyops est, qui lavari, sed dealbari nequit, cum lemmate: *Allues, non ablues:* indicans eos, qui ex sui natura ad malum proni, nec malis nec bonis emendantur, sicut in Emblemate Alciati 59. videri potest, quod ille à Luciano transcripsit. Lib. 2. Epigr. Græc. *Inemendabiles.*

In Quinto Niobe est, quæ liberos suos mactari videt à Diana ostensa, cum Epigraphe: *Ubi crimen, ibi discrimen.* Vide Emblema Alciati 67. Quod Alciatus de sexta Juvenalis satyra desumpsit. *Error, & litigium.*

In sexto, Narcissus est, suimetipsius amore captus, & in fonte se demergens & suffocans, cum Inscriptione: *Se perdit, qui se quærit.* Sicut iis evenit, qui Philautiæ se donant, hoc est amori proprio, secundum Emblema sexagesimum nonum Alciati, quod de Pausania *in Bœoticis* mutuatus est. *Non oportet suimetipsius nimiam curam agere.*

In septimo invidia est, in figura Furiæ, manducantis cor suum, cum sententia sumpta ex Ovidio: *Carpit, & carpitur una.* Invidus enim, dum alios rodere intendit, semetipsum corrodit: Sic Emblema Alciati septuagesimum primum est, sumptum ex Ovidio 2. Metam. *Invidia.*

In octavo Tantalus sitibundus apparet in medio aquarum fugacium, cum lemmate: *Affluunt, sed effluunt:* Symbolum mundanarum deliciarum est, quæ maximè desunt, illicubi maximè abundant. Emblema octuagesimum quintum, quod Alciatus de Horatii 1. Serm. Sat. 1. excerpsit. *Voluptas mundana.*

In nono Aristippus est, devinctus catenis aureis, cum inscriptione: *Ditior, sed impeditior:* Symbolum hoc Aulicorum, qui quamvis de aula Principum utile suum consequantur, sed non nisi vendita libertate, sicut in Emblemate octuagesimo septimo apparet, quod Alciatus de Apophtegmate Diogenis hausit contra Aristippum, qui ut splendide in aula Dionysii viveret, Philosophicam libertatem amisit, interim Diogenes non nisi leguminibus vescens, & vilibus indutus, suimetipsius dominium possidebat. *Aulicus.*

In decimo Hercules est, trahens populum catenis aureis, de ore illius prodeuntibus, cum Epigraphe: *Suavi,* hoc est, *suavi.* Pro symbolo Eloquentiæ, quæ pro libitu suo animos, quocunque placuerit, impellit. Emblema 181. Alciati, quod de Galeno mutuo sumpsit, in suasoria *ad Artes,* in principio operum. *Facundia.*

In duodecimo Æneas Juvenis est, qui patrem senem portat, cum lemmate: *Hic regit, ille dirigit:* Significando, quod in actionibus illustribus consilium *Consilium senum, robur Juvenum.*

ſilium ſenum neceſſarium ſit, & fortitudo Juvenum. Emblema eſt 195. ex Virgilio deſumptum.

Vis & virtus exſtirpandi vitia.

In decimo tertio Bellerophon producitur inſidens equo alato, & Chymæram occidens, cum lemmate: *Vis, & virtus:* Significans, quod ſi Princeps extirpare vitia intenderit ſubditorum ſuorum, oporteat eum robore inſigni, & virtute dotatum eſſe; quemadmodum Bellerophon, qui eques armatus, tantæ magnanimitatis fuit, ut, ne delicto ſuccumberet, maluit calumniis opprimi, juxta Emblema 14. Alciati, deſumptum ex ſcholiaſte Homeri.

Invidia.

In decimo quarto Ganymedes apparet, alis aquilæ in cœlum ſublatus, interim canes in terra eum allatrare non deſinunt, cum Epigraphe: *Latrant, non lacerant:* pro ſymbolo Invidorum, quibus via patet ſemper ad detrahendum, ſed nec dilacerare, nec nocumentum ullum iis afferre poſſunt, qui virtute in ſublime tolluntur. Emblema 4. Alciati, ſumptum de Statio, quod Statius de ſympoſio Xenophontis mutuatus eſt.

Regimen malum.

In decimo quinto Phaëton eſt, qui regendi ſolaris currus impos, quaquaverſum incendia diſpergit, cum lemmate: *Incendit, quocunque incedit.* Symbolum eorum, qui regimine perverſo ſubditos peſſumdant, & propriam, & alienam patriam depopulando. Juxta Emblema 56. deſumptum ex imaginibus Philoſtrati.

Meretrices.

In decimo ſexto Syrenes prodeunt, quæ prætervigantes dulciter invitant, ſed interimendos, & devorandos, cum Inſcriptione: *Vorant, quos vocant.* Quod Meretricum ſymbolum eſt. Ex Emblemate 116. mutuato ex Odyſſea Homeri.

Beneficiis aliorum ruinam quærere.

In decimo ſeptimo & ultimo, Circe Maga eſt, quæ Heroibus liquorem dulcem in patera propinat, ut in feras beſtias eos convertat, cum Epigraphe: *In beneficio veneficium.* Quod ſymbolum eorum eſt, qui benefaciunt, ut perdant. Juxta Emblema Alciati 66. ſumptum ex Plutarcho in libello *de vita Homeri.*

Hæc univerſa cuique documento eſſe poſſunt, (iiſdem Authoris verbis prolata) ut quotieſcunque tibi viſum fuerit, ſupra thema quoddam propoſitum Emblema formare, poſſis ſine labore ſubjecta fabuloſa, aut hiſtorica invenire, unde ſymbola componantur, argutæque ſententiæ vel lemmata ad eadem explicanda.

Incredibile eſt, quanti theſauri de ditiſſimo ingenio hoc, tanquam de abundanti aurifodina proferantur. In materia præſertim memoratorum Emblematum, illa inſigniora ſunt, quæ pro adornando floridiſſimo, & delicioſiſſimo Raconigii horto elaboravit: Volens ſiquidem Sereniſſimus Princeps Thomas omnes angulos lectulorum myſterioſa quadam ſtatua, una cum baſibus, numero ſexaginta & una decorare (Hortus enim ille, non ſecus ac firmamentum ſtellis, ſic floribus verno tempore amœniſſimus eſt) in unaquaque ſtatuarum unam imaginum cæleſtium, quæ numerum hunc adæquabant, repræſentavit: porrò quæque ſtatua Emblema ſuum format, una cum Epigrammate baſi inſculpto, ad fabulam explicandam, & morale quoddam documentum applicandum. Quæ huc collocare prætermitto, quippe quod nec ſubjecta univerſalia, nec huic materiæ ſati congrua ſint, jam enim alibi hæc materia dilucidata eſt, tot aliis videlicet Emblematibus. Nec verò etiam de meo quicquam adjungo, ob rationem jam ſupra allatam, cum videar in hoc genere ſat præſtitiſſe, & cum Lectori ob oculos plura Alciati Emblemata poſuerim, ad hoc ab Authore præmemorato invitatus: quamvis illuc Lectorem ablegaverim. Venio nunc ad

NUMISMATA.

Utilitas veniens dio Nu tum.

NIhil eſt, ut quidem arbitror, quod curioſitatem humanam, cum tot aſtutiſſimis inventionibus oblectet, tamque utile ſit (quippe quæ documentis plurimis nos inſtruunt) quam uſus monetarum, & Numiſmatum. Hæc à ſummis Principibus, & à primis orbis terrarum Monarchis adinventa ſunt, tam ut commerciorum uſus expeditior eſſet, quàm ut his mediantibus fama nominis & virtutis eorum latiſſimè propagaretur. Utile hoc ſtudium eſt Pictoribus, & ſculptoribus, tam propter ſituationem & varietatem figurarum, & earum diſpoſitionem, quàm quod multarum, & feracium inventionum refertum ſit. Utile eſt humanarum literarum ſtudioſis, abundant enim Hieroglyphicis, ſymbolis, Emblematibus, ſententiis, ſignificationibus: & nunquam non ad ſenſum quendam moralem alludunt: nec enim latet, quam ingenioſis inventionibus, præter cumulum divitiarum, & faſtigium potentiæ, viri illuſtres etiam hac via ponderationum, & operationum mentis nomen ſuum dilatârint, & famam ſuam divulgaverint.

Complura antiquorum monumenta reſtant, quæ ad ſimilia facinora virtutis ſeram adeo poſteritatem pelliciunt. Plura ſimulacra apparent, quæ per modum methodi inſerviunt, & regulam nobis ſuggerunt ſolidarum inſtructionum. Hic varia Inſtrumenta, & animalium, & naturalium apparentiarum occurrunt, ſicut ſunt plura genera coronarum, veſtimentorum, & imaginum. Denique cum tanta ſit numiſmatum varietas, tantus in ſtaturis hominum & deorum ornatus, quem varietas deinceps inſcriptionum, & lemmatum, comitatur, nihil ibi eſt quod non linguæ, ut ita dixerim, ſplendore doctrinam, & magiſterium ſapiat.

In his apud veteres ſtudioſus admodum fuiſſe legitur Aſinius Pollio, qui Romæ volumen ex his integrum compoſuit: præter eum & Marcus Terentius Varro. Athenis Gymnaſium ad hunc finem erectum erat; unde eſt quod Orator quidam Athenienſium Ciceroni numiſmata nonnulla in donarium tranſmiſit, è quorum una parte inciſæ erant imagines Mercurii cum Pallade, ab altera Herculis, ut denotarent ſapientiam fortitudini ſociatam eſſe oportere. Exhinc poſtmodum & Romæ tales monetæ à M. Tullio Nobiliore impreſſæ ſunt, & conſecratæ, tanquam à viro Anteſignano ſtudiorum, & Muſarum.

Habuit & noſtris ſæculis ſtudium hoc tam utile, tam proficuum, & curioſum verſatiſſimos Indagatores, & ſequaces: Quorum inter modernos Hubertus eſt, Golazius, Herbipolita, Venlonianus, Jacobus de Rio, Jacobus Sadoletus, Cardinalis Cæſar Baronius, Joannes Huticchius, Wolffgangus Lazius, Jacobus Strada, Æneas Vicus, Gabriel Simeon, Sebaſtianus Erezzus, Abraham Ortelius, Fulvius Urſinus, Levinus Torrentius, Abraham Gorleus, Andreas Scotrus, Levinus Hulſius, Wilhelmus Choul, Antonius Pelus, Joannes Sambucus, Martinus Rota,

Tho-

Thomas Treterus, Antonius Augustinus Episcopus Tarragonensis, Marquardus Freherus, Adolphus Occus, Casparus Vasarius, Jacobus Biæus, Constantinus Landus, Stephanus Umandus, Joannes Glandorpius, Pater Andreas Scotus de Soc. JESU, & alii, qui tam sæcula sua, quàm nostra, & posterorum illustrârunt. Ego igitur, cum in opere præcedenti, ubi partium humanarum tractatus est (ubicunque occasio tulit) hanc materiam tam proficuam jam percurrerim, deesse officio meo arbitrarer, si tantum argumentum hic loci silentio præterierim.

Exordiar, ordine supra jam observato, ab ætate puerili, ut sic deinceps per gradus, omnem hominis ætatem emetiar. Æneas Vicus Nummum Commodi Imperatoris exhibet, in quo quatuor infantes apparent, quatuor anni tempora figurantes: ajunt complures, quod eorum tres nudi sint, unus vestitus; quorum primus cophinum manu teneat plenum floribus, utpote veris indicium: alter dextera falcem regat, ad secandam messem, non nisi Æstate maturam: tertius rursum cum cophino repleto fructibus spectetur: quartus denique vestimento indutus, baculum super humeros teneat, in quo suspensa sit avis, jam emortua, idque ad indicandam hyemem.

In numismatibus aliis Adolescens corona redimitus cernitur, cum Tripode aurea: regens in dextra sua sagittas, in sinistra stringens cytharam, ingens autem coluber ad pedes ejus collocatus est: illic insuper Laurus est cum Corvo, & subtus hanc Laurum novem adolescentulæ sunt, & non procul hinc fons scaturire cernitur. Vult Erizzus in his simulacris Apollinem figurari, una cum Musis in Parnassi monte, secus fontem Castalium: quamvis simulacrum Apollinis in aliis nummis aliter figuratum inveniatur. In horum aliquo Juvenis cernitur stans, sinistra lyram tenens, homo item nudus alligatus ad arborem, de ramis autem pendet fistula: in quo victoria designatur, quam Apollo contra stolidissimum Marsiam cantu obtinuit.

Erizus porrò Adolescentem repræsentat, portantem humeris suis arietem: significans Mercurium. Aliter nihilominus in numismate quodam Hadriani Imperatoris figuratus est: illic enim imago est Juvenis, tenentis caduceum manu dextra, & fingentis se altera Imperatorem apprehendere, cui lemma subjunctum est: *Felicitas Augusti*. Sed in numismate quodam æreo Vitellii homo cernitur cum virga, serpente, & noctua ad pedes, quæ Æsculapium significant. Ab altero latere imago est hominis stantis, & super scipionem, qui serpente circumdatus est, innixi, quæ figura item Æsculapium denotat. Rursum illic apparebat mulier, tractans colubrum, nominata Hygia, vel Dea salutis. Hæ imagines juxta Erizzum, portendebant, hunc Principem gloriatum fuisse, se totius terrarum orbis Medicinam esse, atque idcirco has sibi monetas excudi voluisse.

Transeamus de ætate puerili ad consistentem: Ubi in monetis Domitiani figura hominis venerandi exhibetur, qui tribus fæminis genuflexis ad portam templi præbere dexteram videtur: Eousque ambitionis progressus est hic insensatus, ut per hæc significari voluerit, se in nummo Numinis adorationem exigere. Hinc annotandum (inquit Commentator Aldrovandus) quod ante Dictaturam Julii Cæsaris, sola deorum effigies, & præcipuè eorum, qui cum singulari veneratione in gentilismo colebantur, excusa fuerit, & in monetis exsculpta.

Videbatur item in argenteo Nummo sculptura Auli Posthumii: Erat autem aspectus venerabilis viri cujusdam, qui manum videbatur super caput Tauri collocare, ad eum sacrificandum: per quod veterum mos erat sacerdotem Dianæ immolantem exprimere. *Sacerdos sacrificans.*

Rursum alius nummus est aspectu trium hominum insignitus, quorum quisque sacerdotali amictu vestitus erat: ad quorum pedes multa ferarum & animalium genera mactata cernebantur: per hoc Imperatorum sacrificia denotabant. Item persona alia, vestita sacerdotali habitu, quæ videatur scropham quandam in fanum introducere: Symbolum Consulis erat, qui gratias Dianæ Deæ referebat, ob victoriam obtentam: hæc visa sunt in numismate æreo Consulis Marcelli. *Sacrificia Imperatorum.* *Consulis sacrificium.*

Non desunt præterea in monetis armatorum hominum effigies, quorum plures tanquam militaribus trophæis condecorati sunt: diversimodam autem significationem habent: inter quas Armatus, qui dextera sua scuto innitatur, & qui manu telum apprehendat, in actu procedendi, in universum pro simulacro Martis Propugnatoris sumebatur. Hoc Numen nihilominus & aliis insuper modis, & cum diversis significatis repræsentatum fuit, in argenteo siquidem nummo Caracallæ comparebat homo se armans casside, lorica, utraque periscelide, & umbone, quo Mars ultor exprimebatur. Hæc item figura in nummo æreo Mammeæ cernebatur, & rursum in argenteo alio Imperatoris Adriani. Adhuc aliter in moneta ærea Vitellii homo cataphractus apparet, cum galea nimirum, & thorace, & femorum armis, gestans sinistra sua clavam, dextra victoriam alatam; quo Mars victor exprimitur, secundum quosdam: In moneta etenim ærea Antonini Pii eadem figura est, sed armata pugione, & trophæo. *Mars Propugnator.* *Mars ultor.* *Mars victor.*

Quotiescunque tamen (inquit doctissimus Aldrovandus) simulacrum apparet hominis galea tecti, cui latera itidem, & femora armata sint, quod dextra sceptrum gestet, sinistra hastam, pede dextro testudinem calcans, juxta quod Choulus tradit, Honorem repræsentat. Prædictus author memoriæ dedit se hujusmodi figuram in moneta quadam ærea Vitellii vidisse: figuram itidem aliam hominis, qui dextra hastam, & sinistra globum mundi tenebat, significantem Imperatorem supremum universitatis, Deum. Siquidem verò jam memoratum simulacrum captivum habeat, subtus pedes vinctum, Imperatorem denotat depressisse, & subjugasse tyrannum. Siquidem eadem figura, in dextra manu hastam gesserit, in læva sceptrum, & præfato pede hominem prostratum humi depresserit, ex altera verò parte animadvertantur homines instructi vasis quibusdam, de quibus aquæ defluant, Erizzus authumat, figuras has alludere ad Imperatorem, qui dissipata, & fracta inimicorum potentia, Armeniam subjugaverit, & Mesopotamiam, crudelissimosque Parthos: aquæ autem Araxem, & Euphratem flumina repræsentant. *Honor.* *Deus.* *Imperator tyranni victor.* *Imperator gentes barbaras sibi subjugans.*

Idem simulacrum, premens hominem in terram pro-

Victor item Teutoniæ. projectum, cum urna, juxta mentem ejusdem Authoris, denotat Imperatorem expugnantem rebellem Germaniam: Imo verò idem Author considerando in numismate hominem, qui læva pilum, instrumentum militare, teneat, dextera verò videatur coronare hominem onustum armis, & spoliis, cui bini Captivi ad pedes provoluti jaceant, ex his conjecturandum inquit, eum super Teutones victoriam obtinuisse.

Italia restituta. Homo item erectus stans, & sinistra lanceam contrectans, qui dextram fœminæ Genuflexæ præbet, quæ videatur mundum in manibus gestare, docet, secundum mentem Authoris præfati, Italiam mediante Imperatore pristinæ libertati suæ restitutam, & ad statum priorem reductam esse: unius & alterius indicium, in præmemoratis personis repræsentatum est. Homo item, qui corpore suo hastæ innixus sit, cum imagine quadam mulieris, quæ in dextera sua gubernaculum navigii teneat, in sinistra Cornucopiæ, ubi præter hæc rursum alia mulier sit, quæ dextera sua militem coronet, juxta ejusdem Authoris mentem, fortunam & victoriam Imperatoris designant. Fortuna & Victoria.

Fides. Cum armatus homo hastam premit, & de loco eminenti, non secus ac de Exedra quadam ratiocinari populo videtur (sic nummus æreus Imperatoris Commodi præseferebat) prout Choulus tradit, *fides* exprimitur. In quibusdam præterea nummis apparebant homines, militibus similes, qui arrectis auribus loquelam hominum videbantur excipere, cum hac Inscriptione: *Adlocutio*. Symbolum hoc erat eorum, qui vigilanter, quid sibi operandum, animadvertunt.

Rex Dacorum ab Imperatore Superatus. Effigies hominis sedentis supra struem spoliorum, scutorum, & omnis præterea generis armorum, sed manum suam subtus genu collocantis (juxta Erizzum Commentatorem) Regem Dacorum denotat, ab Imperatore superatum, & vinctum. Pari modo in nummo quodam Darii Regis Persarum, quem Alexander devicit, effigies quædam insculpta erat, facientis telum.

Mars. Apparent item plures figuræ hominum equitantium, quæ multa mysteria, & significationes continent: itaque ad Lectoris utilitatem necessarium duxi, hæc in hunc locum referre. Homo itaque armatus, insidens equo, munitus hasta, flagello, ingeniosum Hieroglyphicum erat Martis, nam & equus, & arma illa & velocitatem, & furorem spirant. Neptunus item in moneta quadam Tarantina, argentea, eadem forma repræsentatus fuit, secundum Chouli opinionem. Neptunus.

Porrò nudum quoque hominem sculpebant, eumque galeatum, insidentem equo, cui pannus ab humeris defluebat, ventis agitatus, in dextera item telum cernebatur, duo verò in læva: atque hæc rursum Neptuni erat effigies.

Imago Castoris Numinis per hominem equo insidentem figurabatur, hastatum in sinistra &, cui stella in vertice capitis resplendebat. Per hæc Parthorum Provincia delineabatur. Figura hominis equitantis in equo alato, qui telum jacere in monstrum quoddam videbatur, cui caput leonis erat, reliquum corpus Draconi simile, valorosissimum Perseum significabat, qui cum Chymæra dimicasse fingitur: quamvis per hæc Bellerophontem quidam denotatum arbitrentur: sed in idem coincidit, cum uterque fortissimus, & singulari prudentia dotatus fuerit. Perseus. Simulacrum hominis equo suo decurrentis, & hasta leonem ferientis, idea est generosi illius, qui in spectaculo publico certamen inire ausus est cum belluis, & victor tamen discessisse legitur. Homo dens e cum fe... ficans. Bini homines equitantes, qui in tesseram mutuæ amicitiæ sibi dextram porrigebant, prout in Philippi Regis argenteo numismate apparet, imaginem virtutis designant (sic Choulus tradit.) Virtus

Si in dictis Numismatibus homo armatus, isque equitans visus fuerit, & viam suam prosequens, quem alius pedes præcurrat, alii plures subsequantur per hoc Expeditio Imperialis in negotiis belli intelligenda est. Expedi... Imper... Item equestris homo, munitus clava, qui in actu currentis consistat, celeritatem indicat, qua Imperatores ad belli expeditiones progrediuntur. Si vero quispiam equitando alterum hasta percusserit, qui in terra jacuerit, imaginem refert Imperatoris victoriosi, contra Sarmatas, vel Gothos, qui ad internecionem usque debellati sint. Victo... Imper...

Homo pedestris, qui trophæa suspensa portaverit, & alterum equo insidentem præcesserit, quem rursum alius cum insigniis militaribus sequatur, victoriam contra Parthos obtentam indicat. Quemadmodum si homo pedestris, cum signis militaribus in læva, præcedat Equitem, reditum triumphalem Imperatoris ad proprias regiones suas demonstrat, postquam hostes suos fugaverit, & dissipaverit, provinciamque eorum occupárit. ejusd... rus in... triam. Numismata denique ærea Imperatoris Trajani insignita imaginibus duarum provinciarum, rara sunt & præcipuè illa, ubi Imperatoris illius simulacrum equo insidens apparet.

Sæpius item in monetis simulacra hominum comparent, idque sine vestimentis, de quibus hic meminisse non abs re erit. Imag... nudæ. Numisma argenteum Caji Marcelli, & Lucii Lentuli, hominem nudum repræsentat, cui in dextra fulmen est, sinistra sustentans aquilam, cum exiguo altari, & stella: quæ docent completa sacrificia, Jovi consecrata, postquam Jovis fanum in Capitolio fulmine tactum fuisset. Sacrif... Jovi f...

Imago præterea hominis seminudi, sedentis in eminenti loco, quæ manum dexteram extendat ad aquilam, cum figuris Curruum solis & Lunæ; hæc excusa cernebantur in moneta ærea Alexandri, qui per hoc pro Jove Olympio haberi voluit. Jupiter victor sequenti forma exhibebatur: seminudus homo in solio sedebat, tenens hastam in sinistra, & victoriam alatam in dextera: quæ olim in moneta ærea Domitiani cernebantur. Jupite...

Item alia moneta ærea Neronis spectabatur, exhibens hominem seminudum, cum fulmine in dextra, & hasta in sinistra, ad demonstrandam vigilantiam Jovis Custodis: Jupite... Custos quamvis hoc diversum aliquantum sit in nummo argenteo Vespasiani, ubi homo nudus apparet, sinistra lanceam tenens, in dextra altare est, idque ardens. Choulus interim in nummo argenteo Gordiani eum exhibet cum hasta in dextera, & fulmine in sinistra, quam imaginem dicit Jovis esse Vindicis. Eundem Erizzus exhibet in homine nudo, qui dextra fulmen vibret, sinistra avem teneat, quæ volare videatur, & hac ratione Jovem ait fulminantem repræsentatum. Jupiter... Hæ imagines iram divinam exprimunt: quæ non minus Christianis quoque documento esse possunt: sicut in triumphis Imperatorum, ad contemplandam potentiam divinam elevari possumus.

Diff...

Differunt inter se, & dissentiunt Authores in exprimenda Idea Jovis Servatoris, de quo nonnihil etiam referendum est. Choulus in nummo quodam argenteo Domitiani hominem nudum monstrat, qui dextra fulmen gubernat, dum sinistram versus cœlum erectam tenet, fortassis indicans, inde pro salute nostra subsidium, & refugium petendum esse. Idem Author monetam argenti exhibet Imperatoris Antonini Pii, in qua homo nudus apparet, regens dextrâ suâ hastam, sinistrâ fulmen, per quod sensus ille supra memoratus exprimitur.

In numismatibus præterea & æreis, & argenteis, Imperatorum Gordiani & Maximiniani homo nudus cernitur, gerens nihilominus in dorso suo pannum, cum fulmine in dextra, & hastâ in sinistra, ad cujus pedes cernitur homo parvulus: quâ figurâ Jovem Conservatorem exprimebant; imo verò per hominem ad pedes Numinis consistentem Imperatorem indicant, à Deo conservatum.

Moneta Alexandri Severi, quæ hominem nudum repræsentat, cum paludamento nihilominus ab humeris defluente, qui fulmen jaciat dextra, sinistra aquilam gerat, Jovem Propugnatorem designat. Dum item Jovem Statorem expressuri essent, eandem figuram exhibebant, sed quæ dextrâ suâ hastam, lævâ fulmen gestabat. Choulus eundem nobis exponit, cum paludamento ab humero sinistro defluente, qui globum orbis dextra teneat, cui imago victoriæ, & aquilæ adjuncta sit.

Hucusque de hac Deitate dixisse sufficiat, ubi nihilominus quidquid de fabuloso Jove in tot formis profertur, & Propugnatoris, & Conservatoris, & Ultoris, & Statoris, & hujusmodi titulorum, ad varia attributa Dei viventis & omnipotentis referendum est, quibus ad totius universitatis regimen vigilantissime providet, sicut fulmine castigationis suæ, tam temporalis, quam sempiternæ cum severitate hominum peccata castigat: non minus & panno indulgentiæ suæ divinæ, per longanimitatem suam ineffabilem, turpitudinem delictorum nostrorum operit.

Transeamus nunc ad Imagines Neptuni, in quo rursum eædem qualitates, & conditiones observari possunt. Itaque in primo loco nummus argenteus Augusti, & Vespasiani apparet, in quo figura nuda est hominis Tridente armati, qui pede sinistro mundum premit: quod numisma ita figuratum fuit post reditum horum Imperatorum, cum navali pugna victoriam triumphantes reportassent, atque hac ratione Numini illi gratias retulerunt.

Pari modo homo nudus, cum pallio ab humeris dependente, & ventis agitato, insidens navigio, quod binis equis trahitur (sicut moneta quædam argentea Marci Agrippæ exhibet) eandem cum priori significationem habet. Sic in nummo quodam argenteo Pompeji navigium quoddam, & in ejusdem medio turris observata fuit, in cujus fastigio similitudo hominis nudi cum Tridente apparebat, per quod Neptunus figuratus fuit, cum in pacifico fræno undas suas retinet. Rursum in alia forma Homo nudus, qui à renibus deorsum versus, per modum Sirenarum in caudam piscinam, squammosam, eamque duplicem desinat, Neptunum adinatum notabat. Denique Numisma argenteum Demetrii hominem nudum habet, qui cum Tridente suo quasi percussurus apparet, eundem Neptunum designat: in parte postica ejusdem numismatis, figurata erat navigii prora, cum imagine victoriæ alatæ, quæ in dextera sua coronam portabat, in sinistra palmam, quod symbolum victoriæ navalis est. *Item Victoria navalis.* Atque hic finem pono in considerandis hujusce generis monetis; magis elaboratam indaginem; curiosorum studiis relinquens: interim eos, qui iter tam periculosum, quale est, quod in undis Oceani fit, instituere destinaverint, hortatos volo, ut vexilla sua non fabuloso Neptuno, sed Altissimo Creatori suo, & Redemptori orbis erigant, in eoque omnem fiduciam suam collocare non obliviscantur.

Mercurius & Hercules. Alia præter hæc numismata invenire licet, quædiis, & deabus insignia sunt, inter quæ Erizzus quandoque binos homines, eosque nudatos & stantes contemplatur, quorum unus clavæ, alter caduceo innititur, talaribus indutus, hunc Mercurium annotans, illum Herculem esse: has figuras autem sibi invicem conjunctas voluerunt, ut Imperatorem denotarent, in cujus persona fortitudinem simul & sapientiam desiderabant. *Sapientia & fortitudo in Imperatore necessaria.* Homo nudus, cum clava in manu, cujus medii humeri & pectus leonis exuviis recincta sint, simulacrum consuetum Herculis est, quod frequentissime in veteribus monetis exprimebatur: sæpè etiam hoc eodem virtus Imperatorum notabatur. Itidem cum figura hæc clavam extollit, ad feriendum serpentem, qui circa arborem pomiferam volvatur, & eidem innixus sit, brachium autem ferientis pelle leonis coopertum sit, juxta opinionem Errizi, Herculem indicat poma de Hesperidum hortis rapientem. *Hercules poma Hesperidum rapiens.*

Jam verò siquidem in indagandis numismatibus, in quibus similes figuræ occurrunt, prosequi voluerimus, inprimis Nummus argenteus Aureliani apparet, qui imaginem hominis Coronati & diademate circumdati exhibet, totum fulgoribus, & micantibus radiis illustrem, cum pallio ab humeris defluente, qui hominem secus pedes suos captivum intueatur: per quod simulacrum complures solem intelligendum arbitrantur, tum videlicet, cum in ortu suo resplendet. *Sol oriens.* Item in Numismate Constantini, homo nudus est, tectis nihilominus pudendis, manu sinistra Cornucopiæ gestans, in dextra verò ingentem phialam, aut scyphum, per quæ Genium significari volunt, præcipuè Romanorum. *Genius.*

Sic per hominem seminudum, qui in dextra hastam teneat, Cornucopiæ in sinistra, cui caput casside tectum sit, prout moneta quædam ærea Marci Aurelii continet, juxta Choulum, Honor indicabatur. *Honor.* Denique in moneta Herennii exsculptus est homo nudus, qui humero sinistro senem portat; per quod prudenter Choulus officia pietatis, & compassionis intelligit. In numismate argenteo Julii Cæsaris, homo apparet, qui item virum quendam decrepitum bajulat, in sinistra imaginem ferens mulieris, munitæ galea, & hasta, per quas figuras pius Æneas, describitur, Patrem secum portans, & Palladem. Ecce quot virtutes, & affectus hic repræsentantur, ad quarum unam quamque si debitam reflexionem adjunxissem, ad paginas usque centum opus hoc excrevisset.

Ut

Ut interim quod cœptum est, in suo ordine prosequamur, plura numismata sunt, quæ sicut illic homines præferebant equestres, hic curru sublimes proponunt, idque ad significandos rursum affectus, & virtutes. Inter primos Erizzus est, qui refert, quod si homo super currum positus monstretur, quatuor Elephantis provectus, cum ramo lauri in dextra, & sceptro aquilino in sinistra, symbolum sit Imperatoris, qui victoriam obtinuerit, & hostiles plagas debellaverit. Homo item gestans manu dextra ramum, & sinistra simile quid Clavæ, ubi præter hæc figura Cameli cernatur, & struthionis, Provinciam Arabum designat, ab Imperatore devictam: quamvis nonnulli sint, qui Imperatorem prout omnium hostilium nationum domitor est, in homine, qui currui quadrijugis equis vecto insideat, designatum arbitrentur. Mars item sculpebatur curru vectus, & flagello crudeli armatus.

Imperator victoriosus.

Provincia Arabum.

Mars.

Sequuntur figuræ hominum, sed non in curru, sedentium. Unde Erizzus per hominem Tauro insidentem, Deitatem Jovis intelligit: idque non sine ratione, taliter enim in raptu Europæ videri se fecit. Simulacrum item hominis sedentis, qui manum suam extendat, pollice depresso, in moneta Marci Catonis Proprætoris spectatur: denotat autem victoriam consilio & prudentia obtentam. Cum autem homo sedens, in dextra sua globum orbis tenens, & à muliere alata coronatus apparuerit, Erizzus insinuari Imperatorem inquit, qui ob Britanniam debellatam, coronam promeruerit. Quotiescunque demum (ait idem Author) in monetis victoriæ effigies apparuerit, quæ Belli ducem quendam coronaverit, id Imperatorum gloriæ adscribendum esse: unde & in hujuscemodi monetis, ex altero latere semper Imperatoris imago est.

Jupiter Tauro insidens.

Victoria consilio obtenta.

Imperator Triumphans.

Quandoque etiam homo sedens supra solium elevatum, & à Victoria coronatus cernitur, cum imagine mulieris quæ spicas quasdam præsentat; per quod Imperator, aut Princeps designatur, qui propriis sumptibus suis, & è fisco suo proprio, subditos egentes, ab oppressione famis liberaverit: idcirco etiam in monetis Titi Vespasiani homo animadvertitur, qui manibus suis mulierem gestat, quæ libello, & Cornucopiæ onerata est, ubi non minus figura navis est, quæ cophinum repletum spicis portat, ad demonstrandam Principis industriam; qui laboribus suis, & itineribus factis, abundantiam regionibus suis intulerit. Figura siquidem mulieris, juxta mentem Valeriani, insigne spicarum præ se ferentis, imaginem habet abundantiæ, & Annonæ.

Imperator famem liberans populum.

Princeps abundantiam procurans.

In Numismate Tarentinorum homo cernitur delphino insidens, qui originem Tarenti demonstrat: hæc enim urbs prima sui fundamenta se Herculi debere authumat: quamvis per hocipsum simulachrum in monetis aliis Pausanias velit Phalantum Lacedæmonem designari, hominem inclytum, ob sapientiam, & fortitudinem. Alii inquiunt, Telemachi imaginem esse, filii Ulyssis.

Tarenti origo.

Cùm porrò numisma cernitur exhibens figuram stantem, quæ manum suam ad fæminam supplicem extenderit, Authores per hæc Rempublicam à Monarcha qui eam prius devicerit, restitutam intelligunt. Id quod exinde majorem sibi authoritatem nanciscitur; cum in moneta quadam Imperatoris simulacrum appareat, qui in genua prolapsum erigit, his Characteribus subjunctis: *Restitutori Galliæ.*

Respub. restituta

Homo item erectus stans, habens multitudinem armorum à tergo, ad cujus pedes mulier mœsta consideat, ramum palmæ gerens, juxta sententiam Chouli, hujusmodi numismata tum excusa fuerunt, cum Judæa bello cœpta est: quamvis admodum diversis & simulacris, & figuris insignita & impressa sint.

Judæa

Denique homo pedes, intuens in avem, juxta Erizzum, hominem denotat, qui desiderio præsagiendi, quæ futura sunt, auguriis intendit.

Augu... ditus...

De his ad alia feror, diversos brachiorum & manuum actus considerando. Quamvis enim nonnulla de his in volumine primo retulerim, nihilominus quod illic non cum tanta universalitate, & copia me extenderim, hæc quæ sequuntur superioribus adjuncta volui. Itaque in moneta quadam Alexandri Augusti simulacrum hominis advertitur, qui læva sua hastæ innixus, dexteram exporrectam tenebat, sed digitis dimissis, & pollice pendente, adjuncto sequenti verbo: *Restitutor.*

In alia rursum moneta, cui insulptum erat: *Trajanus Imperator:* figura Imperatoris apparet, qui dextram suam dextræ Numinis porrigit, quod cum omni majestate sedili suo insidet. In interiori parte numismatis hujus hæc verba legebantur: *Adventus Aug:* alludendo ad felicem Principis reditum in ditionem & statum suum. Cum item in numismate figura hominis apparuerit, qui dextram suam dextræ alterius conjunxerit, præsente muliere quadam armata, denotat, juxta Erizzum, quod Imperator Imperium suum alteri largiatur, & in alium devolvat, consentiente Roma universa.

Prin... ditus... trian...

Tran... Impe... terum

Homo genu flectens, qui dexteram suam Imperatoris dextræ conjungat, secundum quosdam, congratulationem innuit, quam Provinciæ Imperatori, præsertim Phryges, triumphanti exhibent. Porrò bini homines, jungentes dextras, duorum Principum concordiam figurant: si autem duorum alter thalari toga indutus, alter pallio videatur (quæ simulacra in moneta quadam Caji Egnatii apparent) cum interim ex adverso latere Cupido alatus cernatur: his figuris Concordia designatur, quam oportet inter literas simul & arma versari. Sic Gabriel Simeon in Quadro quodam per hominem togatum *Pacem* expressit: & in alio, per hominem pallio tectum, occasionem sumpsit exprimendi *bellum.*

Con... tio, ... cipi...

Con... Prin...

Simulacrum humanum, gerens dexteram extensam, & porrectam, atque eodem tempore læva sua oblatum suum super altare collocans (sicut moneta Antonini Pii continet) *fidem* demonstrat: Ejusdem sortis moneta quædam aurea est Lucii Ælii Cæsaris, cum inscriptione: *Pietas:* In nummo quoque Gordiani Pii simulacrum est hominis, qui manus in cœlum levat, cum inscriptione: *Pietas Aug:* Denique in moneta quadam Juliæ Piæ simulacrum Veneris cernitur, qua dextram extendit, sinistra hastæ suæ incumbit, portans secum Epigraphen: *Venus Genitrix:* volens per hoc insinuare, vana credulitate Romanos authumasse gentem Juliam genus suum derivare à Venere. Non minus per hoc parturientibus fæminis augurare felicitatem intendebant.

Fides

Pieta...

Venu... trix... rum...

Cum

Cum autem monetarum infinitus penè sit numerus, eorumque usus jam ubique receptus, tantique momenti sit, ut non immeritò fundamentum commerciorum appellari possit, sicut omnium quoque possessionum, & bonorum temporalium: cumque præter hæc ingenia moderna tantarum inventionum feracia sint, & tantis significationibus copiosa, in tanta farragine scriptorum, qui de his fusissime rationati sunt, quippe quod brevitatis amicus sim, ea quæ rariora, aut pretiosiora mihi visa fuerint, tam ob materiæ vel metalli, quam ob ingenii excellentiam selecturus sum. Usus enim antiquorum erat monetas, vel de cupro, vel ære, vel aurichalco formare: illa enim hominum ætas tum tempestatis minus avara erat, quam hodiedum: sæcula tum aurea vigebant, cum avaritiæ tyrannis necdum invaluisset: postquam hæc imperium & dominationem indebitam sibi vindicavit, sub jugo ferreo humanum genus ingemiscit.

Rara sunt Numismata argentea Imperatoris Augusti, præcipuè tamen ea, quæ ex uno latere coronam quernam repræsentant, rarissima adhuc quæ Cæsares equo insidentes exhibent. Talia sunt, quæ ex ære fusa Imperatoris Titi Vespasiani cernuntur, præcipuè quæ Judææ captivitatem demonstrant. Ejusmodi conditionis sunt monetæ Tyberii: illæ nimirum, quæ ex uno latere effigiem templi continent.

Rara item sunt numismata ærea, cum Augusti effigie, quæ ex uno latere sculptam exhibent coronam rostralem. Similia sunt his numismata Caligulæ, præsertim quæ simulacro Deæ Pietatis condecorata sunt. Ejusdem item conditionis sunt, quæ Claudium Imp. ferunt, quorum latus inversum bina Cornua copiæ exhibet.

Pauca præter hæc numismata sunt ærea Neronis, quarum pars postica rostratam navem gerit. Propemodum omnes monetæ abolitæ sunt, quæ Imaginem Poppeæ præseferebant. Consimilis raritatis sunt nummi Imperatoris Galbæ, monstrantes statuam victoriæ: in pari gradu sunt Alexandri Severi, in quibus duo capita apparebant: summæ autem raritatis sunt, quæ imaginem templi insculptam possidebant. In eundem modum dicendum de numismatibus Commodi, in quibus Deorum genitrix cernebatur: sed omninò interierunt, quæ quatuor anni tempora, in quatuor diversis pueris referebant. Inveniuntur utique plura Antonini numismata, sed rarissima sunt, quæ effigiata spectantur, cum Imagine Italiæ, repræsentantes Anchisen portatum Æneæ humeris. Idem dicendum de iis, in quibus Imperatoris Trajani imago cernitur, ubi plures figuræ comparent.

Rara admodum sunt numismata Lucii veri, quæ quantitatem imaginum gerunt, præsertim ea, quæ effigiem Imperatoris circumferunt, coronati per matronam quandam, in qua Roma intelligitur. Raræ item sunt monetæ Marci Aurelii, ubi plures item figuræ occurrunt: rarissimæ, ubi templum Dianæ Ephesinæ cernitur. Sic nummi Nervæ cum simulacro Romæ sunt renascentis. Paris raritatis sunt nummi Caracallæ, in quibus simulacrum Herculis apparet: imò quasi deperditi sunt, qui Herculem exhibent, occidentem hydram. Numismata Getæ cum ternis figuris hominum equitantium difficulter inveniuntur; sicut & illa Alexandri, in quibus effigiem suam excudi fecerat, cum effigie Matris suæ Mammeæ. Item numismata Gordiani Junioris, cum pluribus figuris supra pontem. Difficilis item inventionis sunt, & rara eorum memoria est, quæ simulacro Herculis, & Mercurii insigniuntur.

Vix reperiuntur monetæ Regis Philippi, cum effigie sua, & ex altero latere filii: sicut perpetuæ oblivioni data sunt numismata Martiæ, cum imaginibus Philippi, hoc est Patris, & filii. Omnium denique rarissima sunt Vitellii, propter quod in magno pretio sunt. *Numismata Vitellii in magno pretio.* Tales quoque sunt, quæ effigiem habent vultuum, Caligulæ, Neronis, Claudii, Germanici, Drusi, Galbæ, Titi, Nervæ, Paulini, Lucilli, Crispinæ, Severi, Getæ, Caracallæ, Juliæ Piæ, Juliæ Mammeæ, Maximi, Maximiani, Papieni, Balbini, Philippi Junioris, Decii Junioris, Treboniani, Volusiani, Valeriani senioris, & Galieni aliorumque, quæ cum magno labore, multo tempore, cum magna reservatione, & diligentia excusa fuerunt. *Quæ numismata rara sint, & hinc pretiosa.*

Has raritates huc afferre statui, ut cum hæc conditio talis sit, quæ pretium rebus adaugeat, si quis in harum possessione aliqua est, æstimationem rei noverit, & cum quanta cura custodienda sint, non ignoret. Scio non deesse alias ab his diversas: Sed ego cum doctissimo Aldrovando ne fasciculum in immensum adaugeam, his quæ attuli acquiescendum esse ratus sum.

Sed silentio inter alia prætereundum non est volumen inclytum Doctoris Valerii Chimentelli, viri eminentis in universitate Pisensi, quod typo datum est in doctissima patria mea Anno 1656. ubi studiosè admodum, & copiosè ratiocinatur super statuam quandam Pisanam, eamque marmoream, de Honore, Officiis, Gradu, conditione omnium sedium imperialium, & sequentium, adducens quasdam heroum sedentium monetas, pares iis quas jam supra attulimus. Itaque ad demonstrandam reverentiam, & honorem, qui Imperatori debetur, Romani, præter alia, consuetudinem habebant, etiam durante Interregno, ut in medio Senatus, aut Consilii binas sedes collocarent, simul statuam, & simulacrum defuncti. *Statua defuncti Imperatoris in sede collocata.* In cujus rei fidem plura testimonia Authorum in medium profert. In duabus illic sedibus elevatæ personæ binæ spectabantur, una hastata in dextra, & altera coronata lauro, quæ simul confabulari videbantur, cum lemmate, quod numisma illud circumdabat: *Cajus Sulpitius Platorinus.* Item imago alterius, sedentis, toga longa induti, cum victoria alata in dextra: in medio monetæ hæc legebantur: *Imp. Cæsar:* Rursum alia hastam in sinistra portabat, coronata ramis olivarum, gerensque volucrem in dextra, præmemoratum augurium indicans. Porrò illic alia figura est, quæ manum ad serpentem extendit, interim ibidem supra columnam parvulã simulacrum hominis erectum est, qui lauro arbore circumdatus apparet, quæ in terra plantata est; porro sedes, cui insidet, has literas gerit: *Salus Augusti.* Concordat hoc *Salus.* cum iis, quæ supra meminimus. Figura abundantiæ, cum Cornucopiæ in manu, pariter sedebat: alia togata erat insidens sedili antiquo, cum sceptro Bellíducum in manu dextra, cui verba sequentia in gyrum scripta erant: *Securitas Augusti.* *Securitas.*

Personæ quatuor sedentes, quarum sedilia supra scabellum elevata erant, & quarum una lanceam, altera Cornucopiæ tenebat: in latere dext.

dextro quasi quadrum aliquod erat: ad pedes solii hujus rursum quispiam erat, admirans præfatas figuras quatuor, apposita hac declaratione: *Liberalitas* Augusti: alludendo ad magnificentiam Principis hujus: rursum quatuor homines in alto emicant, qui se invicem spectare videntur, unus autem subtus soliū est, qui superiores omnes intuetur: adjunctæ sunt literæ *felicitas sæculi.* Item duæ figuræ cum eadem actione, vestitæ paludamentis imperialibus, quarum una dextram extendit porrigens denarium, coronata lauro, cum expressione sequenti: *Liberalitas Augusti.* Idem præmemoratus excudi fecit monetam auream, è proprio genio suo, quod solidissimum erat, ubi sedes non dissimilis cathedræ spectabatur, in medio alterius ornamenti admodum elegantis, quod de diversis personis in inferiori parte sustentabatur, inter quas mytratæ multæ erant, quædam palmas manibus gestabant, à parte superiore ab Angelis regebatur, subtus quos altare cernebatur cum Cruce: quæ ad ornamentum illud alludebant, quod felicis memoriæ gloriosissimus Pontifex Alexander septimus, Cathedræ, in qua primus omnium Pontificum S. Petrus sedit, fieri curavit, sequentem sententiam adjungens: *Ecclesiæ fundamentum, Prima sedes, fidei Regula.* Unde abundantissimam, & liberalissimam remunerationem reportavit de eo, quod rationi & judicio, pietas & Liberalitas Alexandri præmemorati sociaverat: itaque de amplissimo hoc dono præfatus Author inquit: *Quod cùm reverenter, tum fideliter præsto: Quoniam ubi hæc scripseram, in ipsa editionis mora, aureum ejusdem typi numisma jussit ad me mitti sanctissimus Dominus noster, cujus nihil non est aureum, mens, lingua, manus.*

Liberalitas

Felicitas sæculi.

Cathedra S. Petri in Roma.

De his, horumque similibus aliis monetis, & numismatibus, hominum sedentium, copiam liberalissimam adducit vir ille prudentissimus, veraces super hæc Authores suos, in libro eruditissimo, intitulato: *De honore Biselii;* producens: quem librum dixerim meritò in cujusvis eruditi, curiosi, & viri literati Musæo collocandum esse. Atque hæc, in præsenti materia sufficiant; transeamus nunc ad aliam huic non dissimilem, sed insuper necessariam, ad humana inquam

SIMULACRA.

Tam nobilis, tam sublimis, tam illustris sculptoria ars est, ut cum prima sui rudimenta, & principia de arte plastica desumat, in manufacturis suis ipsius Dei operationem recognoscat: sempiternus enim ille sculptor, *formavit hominem de limo terræ,* ad cujus imitationem humana industria se transferre ausa, non solum in promiscuis petris, sed in marmoribus quoque, formas hominum æternitati propemodum dare studuit: Et quamvis longissimo sæculorum decursu, etiam hæc monumenta corrosa sint, & temporum injuriæ cesserint, nihilominus per tanta annorum & ætatum spacia ex reliquiis suis docent, se ipsam adeo mortem & interitum superare. Plastices primus Author, prout Plinius refert, Dibutadius Sicionius est; aut vero Ideochus Rethus, & Theodorus ex insula Samo: quam primi in Italiam transtulerunt Eucirrappus, & Engrammus. Posthæc per incrementa artis à tabulis, à cera, à gypso, & à luto figulorum ad ferienda, & vulneranda marmora ferrum arripuerunt, Lysippi, & Parrhasii, & Praxiteles, & nunquam sat laudatus Phydias, qui opere unico, quod inter septem mundi miracula recensitum fuit, Jove nimirum Olympico, nomen suum æternitati transscripsit. Qui deinceps, cum Minervam ex auro fudisset magnitudine viginti septem cubitorum, cum admirabili ordine, & exquisito artis magisterio, in scuto quodam Conflictum Amazonum & Gygantomachiam, item in pedum solea Lapithum, & Centaurorum pugnas fabrefecit.

Ars Sculptoria nobilissima.

Primus Author Plastices.

Jupit[er] [Olym]picus [Phy]dia f[ecit]

Præter hos in consimili arte admirabiles non minus erant Polycrates, & Euphranor, & Myron, & Alcimenes, & tot alii, quorum historiæ meminerunt. In his copiosi sunt Petrus Crinitus inter alios, & Rhodiginus. Tam nobilis, inquam, hæc ars est (prout ingeniose admodum Georgius Vasarus refert) ut multas simulartes, huic congeneres complectatur, sicut sunt quæ figuris elevatis vel è terra, vel gypso, vel cera, vel ebore, vel ligno fiunt: ejusdem generis est metalla fundere, item in lapidibus pretiosis exsculpendis, aut in chalybe laborare, & alia horum similia, quæ & numero, & materia picturam exsuperant.

Lib. [...] *mest.*

Hinc est quod sculptoriæ Artis fautores & discipuli, eam pictura nobiliorem, & magis utilem deprædicant, eo quod artis opera, & monumenta celebritatem nominis Authori suo, propter durationem fidelius conservant, quam telæ pictorum: quæ etiam in abditissimis, & munitissimis cubiculis facile corrumpuntur, & depereunt: interim quæ sculpta sunt per varias anni tempestates, & sæculorum periodos, injuriis temporum impavida resistunt: eandem primitivam formam conservando in omni loco, situ, & parte, id quod pictoriæ arti denegatum est: Sculptoria siquidem ubivis locorum opera sua exponit: hinc ars veracissime dici potest non mentiens, nec fingens colorum fallaciis, sed cuncta naturaliter repræsentans.

Ars [...] secu[...] quos [...]ctura [...]fertu[r]

Pictu[ra] depe[...]

Denique sculptorem summi judicii, & summæ providentiæ oportet esse, antequam enim ad tractandum, aut incidendum marmor progrediatur, necesse est, ut omne opus jam mente præconcipiat, & quam delineatum conservet, antequam in opus prodeat. Hæ & harum aliæ conditiones non absimiles ad operarium laude dignum requiruntur.

Scu[lptor] dici[...] opo[rtet]

Per has, & hujusmodi alias rationes ergò, inter infinita simulacra, facta in forma hominum, quæ quotidie oculis nostris patent (diversa nihilominus à statuis, de quibus loco suo & tempore mentionem habebimus) vestigia doctissimi Aldrovandi insequens, prout ante jam factum est, & deinceps facturus sum, ea quæ maxime necessaria, quæ utilissima, & potiora mihi visa fuerint in medium allaturus sum. Ob nimiam vero multiplicitatem eorum, applicationibus faciendis supersedendum ratus sum, legentis judicio permittens, ut pro libitu suo, & sicut maximè visum fuerit, ad usum & servitium suum ea convertat.

Itaque inter Authores maximè conspicuos, qui de simulacris Numinum, & deorum gentilium diffusè scripserunt, Cartarus unus est: qui maxime oblectatus est ea simul colligere quæcunque inter antiquos observata sunt; pro beneficio studiosæ posteritatis sat amplum volumen relinquendo, figuris condecoratum, quibus ea, quæ memoravit, ad vivum expressit. Ego verò ne volumen volumine obruam, Lectorem eò remissum volo, si quidem in his latius erudiri desiderat. Mihi sufficerit ea huc collocare, quæcunque Aldrovandus ad manum dederit.

Ima[gines] fort[...] rum [...] Rhô[...]

Opti-

Optimum principium est, quod ab Authore omnium, & Creatore desumitur: itaque ut ab eodem auspicia nostra mutuemur, paucis demonstrabo, qualiter ab antiquis, & quali figura hæc divina majestas oculis hominum repræsentata fuerit. Hominem olim Ægyptii comparere faciebant, vestitum colore cæruleo, cum circulo ornato stellis in dextra, sceptrum autem & pennam in sinistra: de ore ejus ovum prodibat, ex quo infans excludebatur. In sceptro majestatem regiam intellectam voluerunt, in penna difficultatem rerum temporalium, in circulo stellis coronato, conformitatem mundi astralis superioris cum inferiore, motum item circularem Cœli, & Mundi: per ovum, cui infans inclusus erat, Vulcanum denotabant, hoc est symbolum ejus caloris, qui viventes progenerat, & informat.

Rursum ad explicandam magnitudinem, & omnipotentiam Creatoris, & universitatis Authoris, sculpebant, imo & depingebant Infantem sedentem in arbore semper viridi: alludendo ad ævum illud æternum, quod nil de senectute novit. Ante adventum Salvatoris ipsis adeo Paganis divinissimum sacro-sanctæ Trinitatis mysterium aliquatenus patefactum fuit, siquidem Deum Phydium Sabinorum triplici facie sculptum exhibuerunt: quod jam alibi à me memoratum est: hæc autem figura tantopere apud eosdem in veneratione fuit, ut cum omni obsequio, & reverentia quidquid fide publica sancitum vellent, juramento apud simulacrum hoc firmarent: internis verò figuris his, quæ ex uno loco surgebant, impressum erat: *Honor, fides, veritas:* quæ cuncta jam alibi à me fusius applicata sunt.

Ad demonstrandum autem, quàm vana fuerit eorum superstitio, præterire nequeo, quin huc sequentes versus collocem:

Jupiter, Orta freto, Saturnus, Bacchus, Apollo,
Mercurius, Pallas, Juno, Diana, Ceres,
Neptunus, Pluto, Janus, Mars, atque Cupido,
Numina sunt, falsis annumeranda diis.

Sit mihi interim licitum, tanquam in transitu, eorum simulacra hic proponere, ut nimirum diversitatem figurarum humanarum intueamur, quibus olim eorum dii intellecti, & compositi fuerint. Exordiamur à primo in Cœlis, quem omnium quoque Numinum primum crediderunt, Saturnum inquam, quem cum exhibere vellent, Senem fingebant, capite discooperto, in dextra armatum falce, & involucrum quoddam in sinistra, cui quatuor infantes juxta pedes jacebant. Senem finxerunt, eo quod deorum omnium primus creditus sit: capite detecto, eo quod ætate illa primitiva (quæ sæculum aureum dicebatur) veritas ridenti & aperto vultu se videndam dabat: falx insuper denotabat, nil in orbe terrarum esse, quod non processu temporum deficiat: quod verò senex ille devorare involucrum videbatur, symbolum item erat, omnia consumi, & devorari tempore: denique pueri quatuor ad pedes projecti, quatuor elementorum figuram præseferunt.

Alii Saturnum aliter exposuerunt; vetulum eum fingendo, seminudum, cum figura serpentis in dextra, per modum circuli, caput coopertum habens panno viridi, videbatur autem lento passu incedere. Quod omne facilè declarabitur, si per serpentem anni circulus intelligitur, qui in semetipsum convertitur, involvitur, torquetur, & unitur. Per viridem pannum ver, per canitiem nivale, & brumale hyemis tempus, per incessum lento gradum, tarda sphæræ Saturni revolutio indicantur.

Alia adhuc Saturni imago.

Alii Saturnum cum serpente pinxerunt, qui caput ei circumdabat, caput apri in dextra, & leonis in sinistra: in hac figura trium Capitum repræsentatur tempus præsens, præteritum, & futurum. Hæc universa sunt, quæ de præmemorata Deitate dicta volui, remittendo lectorem ad Mythologias prudentissimas, & ad omne id, quod cum Cartaro, doctissimus Giraldus, in eruditis Syntagmatibus suis posteritati dedit.

Jupiter.

Figuræ Jovis, quem antiqui inter Deos maximum æstimârunt, Cœlorumque Dominum, in variis formis, & modis apparuerunt: ita quidem, ut si omnia inventa & cogitata, si significationes omnes huc adducere quis tentaverit, Anticyram navigaverit: itaque lectorem meum non nisi præcipuis fatigabo. In primis delineatus erat in figura hominis nudi, & sine ventre, in sinistra sceptrum gubernans, in dextra aquilam: per nuditatem partis superioris & claritatem & lumen intelligebant, quibus se altissimus Deus intelligentiis cœlorum manifestat, & revelat: per partem inferiorem, quæ vestita erat, intellectum volebant, Deum ab hominibus cognosci non velle: id quod sacræ literæ testificantur: *Deum nemo vidit unquam.*

Deus manifestus in cœlis, inaccessibilis hominibus.

Item imago Jovis.

Demonstrabatur item per imaginem hominis sedentis in tribunali, cui fulmen erat in dextra, in sinistra lancea; sicut jam paulò supra in monetis exhibuimus: In hac forma Jovem Patrocinantem, & Custodem intellexerunt. Rursum alii se eum sedentem vidisse ajunt, figuratum supra binos Tauros, ambabus manibus stringendo fulmen: sic Jovem Ultorem designatum voluerunt. Ad hoc Poëta quidam Ethicus reflectendo, ajebat:

Cartarus.

Si quoties peccant homines, sua fulmina mittat
Jupiter, exiguo tempore inermis erit.

Cur Jupiter cum pelle caprina videatur.

Demonstrabatur item cum fulmine in dextra, & pelle caprina in sinistra, intelligendo per hoc, quod divina majestas non nisi justissimis de causis castiget delicta nostra, in pelle enim præfata universas humani generis actiones descriptas fabulati sunt. Cùm porrò nativitatem Palladis expressuri essent (si mythologos antiquos sequimur) hominem proponebant, qui bipennem utraque manu prehensam, in sublime tollebat, quasi qui caput Jovi secare conaretur, de quo vulnere deinceps hæc Tritonia enata sit: interim Jovem sedentem exhibebant, declarantes in hoc fortitudinem, & sapientiam Motoris illius sempiterni.

Pallas.

Deus Justus.

Figura hominis, qui bilancem auream regit, & quæ nunc in illam, nunc in alteram partem declinet, denotat: omne bonum, & malum, hoc est & præmia justorum, & flagella sceleratorum, & pœnas reorum, de manu Dei provenire. Hinc optimè S. Bernardus: *Deus timeri exigit ut dominus, honorari ut pater, ut sponsus amari.*

In Cant. Serm 83.

Tutela divina.

Ad significandam item divinæ tutelæ securitatem, hominem figurabant de latere dextro, fæminam de sinistro stantem, uterque manum dextram infantulo porrigebat, qui iter quoddam ingrediebatur; quorum hic puerulus nos homines, mulier vero providentiam divinam, homo à dextra Deum ipsum denotabat. Hinc S. Augustinus. *Deus medicamentum est non sano, regula est plano, habitatio est deserto.* Quidam inquiunt per præmemoratum hominem figurari honorem, in fæmina veritatem, fidem reservatam in puerulo.

Serm. 9. in Ioan.

Honor, veritas, & fides.

Apud varias nationes diversimodè figura Jovis expressa

Jupiter diverſimode figuratus, ab Ælianis.

expreſſa fuit: ſicut enim variæ earum cogitationes erant, intentiones, cognitiones & deſideria, quiſque pro arbitratu ſuo hanc Deitatem formabat. Æliani eum per hominem exprimebant fabricatum ex auro, & ebore, collocatum in ſede regia, coronatum præterea ſertis ex olivarum ramis compoſitis, cum imagine victoriæ in dextra, cum ſceptro in ſiniſtra, cujus extremitatem aquila occupabat, globus in quo ſimulacrum illud erectum erat, de auro fabricatus fuit, contextus variis animalium, & florum figuris. Eximium opus, niſi tenebris ſuperſtitionum, & infidelitatis denigratum fuiſſet.

A Leontinis:

Leontini Jovem in figura hominis monſtrabant, cum aquila in ſiniſtra, cum haſta verò in dextra.

Ab Arcadibus.

Eundem alii (inter quos Arcades ſunt) in forma Adoleſcentis nudi repræſentant, tenentis pateram, & Scyphum in læva, tyrſum verò in dextra, cujus ſummitatem aquila inſidebat, & qui cirum quaque pampinis decorabatur.

à Cretenſibus.

Cernebatur olim in Creta ſimulacrum humanum, auribus deſtitutum, quod Jovis eſſe dicebatur: Inſinuando per hoc, quod qui thronum occupat, non ſecus ac Jupiter, quemque in publico, neminem in privato auſcultare teneatur, omnium verò ei curam habendam eſſe. Hoc præceptum item Platonis eſt:

De Conſul.

Nunquam decernas, inquit, *niſi tu prius audias omnes.*

Jupiter quaternis auribus repræſentatus.

E contra Lacedæmonii pro Jove hominem demonſtrabant, quatuor auribus inſignitum, volendo per hoc indicare prudentiam Principis, cui ad omnia applicatam aurem eſſe oportet, quem ad omnia vigilantiſſimum eſſe neceſſe eſt: nec id ſolùm, ſed malum cum patientia tolerandum, quo eum populus ſæpè cavillatur. Sic Antigonus, ſic Alexander, ſic Scipio ſecum ſtatuerunt, prout de his paginæ & volumina ſcribentium referta ſunt.

Idem in tribus oculis.

Ex eadem ratione alii ſimulacrum Jovis tribus oculis dotant, in hoc naturam Principis denotantes, quam ejuſmodi eſſe oportet, ut ad omnia invigilet, & omnibus intenta ſit, quamvis internis oculis iſtis divinam quoque potentiam Cœlo, terra, marique imperantem figurent. Denique apud nonnullos in aſpectu hominis eſt, qui dextra avem, in ſiniſtra fulmen gerit, coronatus varietate florum.

Apollo.

Poſt Jovem non immeritò primum ſibi locum vendicat Apollo, qui idem eſt, quod Sol. Cum enim hic ſit vitæ Diſpenſator, magna mundi lampas, Cœli oculus, coronatus diademate aureo, juſtum eſt, ut hic ei gradus ſtatuatur. Itaque inprimis qui Apollinem exhibuerunt, eum in figura Adoleſcentuli decori vultus apparere fecerunt, capillis quaquaverſum aureis, pallio purpureo & deaurato induti, qui in dextra ſcutum geſtet, facem in ſiniſtra; quæ omnia juſtiſſimam analogiam habent cum ſole, quam non difficulter deprehendet, quicunque vel micam ſanæ mentis poſſederit.

Achæi.

Apud Achæos in perſona hominis nudi apparebat, calceati nihilominus, qui pedum uno caput bovis calcabat: fortaſſis indicando beneficium, quo campos noſtros fœcundat, qui labore boum coluntur.

Quod agri beneficio ſolis fœcundentur.

Lacedæmones quaternis manibus, & auribus ſapientiam indicant.

Apud Lacedæmones ſimulacrum humanum monſtrabatur, quaternis manibus dotatum totidemque auribus, quo ſapientiam figuratam volebant, cujus Antelignanum & Principem ſtatuebant Apollinem, ad ſapientiam enim, ſine copioſa auditione. & ſtrenuo labore, non ſolum operoſum eſt pervenire poſſe, ſed omninò factu impoſſibile. Erat illic effigies Numinis hujus, tecta caſſide, triginta cubitorum longitudine, arcu & haſta inſignis, ad denotandum robur, & potentiam Solis; quamvis Cartarus velit, per hanc figuram ſimulacrum Martis intelligendum.

Sol repræſentatus in Juvene.

Ad denotandas inſuper alias conditiones Solis, Juvenem depingebant, qui ſagitta ſua jam in arcu ad ſagittandum aptata, lacertam percuſſurus videbatur, hoc declarantes, quod cum ſol radiis ſuis terram ſiccaverit, de putredine hujuſcemodi animalcula progenerari vetet: unde in præfata quoque forma figuratus fuit, ſed inſuper pede talpam conculcans.

Item aliis imaginibus.

Imago hominis, cui caput ex parte una rarum eſt, ex altera conſitum capillis, pro ſole acceptata fuit, intelligendo per hæc ſolſtitium hyemale, & æſtivum, hoc eſt, dies longos, & abbreviatos. Aſpectus hominis nudi, de cujus cervice duo cornua prodeant, qui miſſili ſuo vel ſagitta percuſſurus videatur hominem, pro imagine Apollinis aut verò ſolis acceptatur, qui radios ſuos ſupra terram diffundat. Homo denique in petra quadrata, qui caput leonis exhibeat, cum cornu bovis, in utraque manu, ſolem indicat, qui à Perſis *Mura* nominatur.

Lunæ imagines.

Si commenta Poëtarum intueamur, dixerunt hi Phœbum, & Dianam uno partu à Latona & Jove prognatos: unde cum ille Phœbus, hæc Phœbe nominata ſit, non immeritò poſt fratrem, hoc eſt ſolem, in figuris & ſimulacris ſoror ſubintrat. Hæc autem varia nomenclatura inſignitur, hoc eſt: Hecate, Proſerpina, Luna: variis item imaginibus copioſiſſime à ſcriptoribus delineata legitur, è quibus varia inſuper myſteria deducunt. Ego verò, qui brevitatem ſector, quacunque iter mihi compendioſiſſimum patuerit, illuc ingrediar.

Luna modo Ægyptiorum figurata.

Itaque figura hominis nudi, cum vultu qui niſum avem repræſentet, indicium & Hieroglyphicum Lunæ erat apud Ægyptios: indicando per hoc, quod Luna à ſole lumen ſuum mutuetur, præfata autem avis ſoli in ſacrificium immolari ſolita fuerit: prout alibi meminimus. Cartarus idem ſimulacrum exponit, ſed cum capite arietis, demonſtrando, quod Luna ſoli juncta, cum in domum hanc arietis pervenerit majorem mortalibus humiditatem diſpertiatur.

Tempora.

Menſium partitio.

Juxta mentem Heſiodi in figura quoque hominis tricipitis repræſentatur, idque ob rationes jam ſuperius adductas: ob Dianam nimirum in terra, Lunam in Cœlo, Proſerpinam in Inferno. Denotantur hic quoque tempora præſens, præteritum, & futurum. Poterit item ſymbolum eſſe menſium, qui in Calendas, Nonas, & Idus dividuntur. Alii hac forma Tricorporem, & Triformem Geryonem ſignari volunt. Alii rurſum in hoc Regnum Hiſpaniæ intelligunt, quod cum vaſtiſſimum ſit, tripertitum eſt, cujus Rex Gergon fuiſſe dicitur.

Mercurius informator omnium.

Spiritus astralis hominis.

De hoc triplici vultu ad videndas Icones, & Imagines volantis & velocis Dei, inſtabilis inquam Mercurii tranſeamus, qui ob rigorem ſuum dictus eſt Cauſa agens, Anima informans, & metallorum, & mineralium, & mixtorum, imò & fructuum, & florum: verus ſpiritus aſtralis hominis, ſicut aſtra dici queunt ſpiritus Mercuriales Cœli.

Mercurius ſcientiarum Inventor.

Hic Mercurius primum in imagine ſua Juvenem repræſentat, cui pileus alatus ſit, cum thalaribus in utroque pede, in manu Caduceus. Plures etiam ſerpentem caduceo adjungunt. Alii eum in figura quadrata exhibent, dum aſſerunt eum quatuor pulcherrimarum, & maximè neceſſariarum Profeſſionum Inventorem fuiſſe: Grammatices, Muſices, Geometriæ, & Palæ-

& Palæstræ: hæc universa sunt, quæ de hoc simulacro dici possunt.

Homo item à capite ad calcem usque armis gravatus, qui ferociter vultu, & oculo protervo hastam vibret, sinistra flagellum circumgyrans, & concutiens, qui quandoque fit equiti, quandoque pediti similis, quandoque curru sublimis vehatur, effigies consueta furibundi Martis est; per quam tria præliandi genera denotarunt, hoc est vel equitum, vel peditum exercitus, vel denique curribus insidentium. Notandum tamen, quod effigies famæ alatæ, cum buccina in ore, hoc Numen semper præcedat, idque justissima ratione, nec enim peripetia aut Catastrophe ulla terrarum orbis est, quæ magis famam occupet, quam casus & fortuna Martis, per quem funera inopina, & acerbi eventus, propter igneam sui naturam sæpius progignuntur. Hic Mars itidem per hominem figuratur protractum in curru à quatuor equis, qui flammas de naribus & ore, & oculis evomunt, ad demonstrandam naturam igneam Planetæ hujus.

Hic focus me tandem ad fortissimum deorum omnium (si mortem exceperis) conducit, qui testificantibus non solùm historiographis, sed Physicis quoque, & Poëtis, expeditissimus semper extitit ad subvertendum, ad jaciendum tela sua ignita, non in orbe terræ solum, ubi principale centrum illius est, sed in cœlo quoque, in Mari, in ipsis adeo Inferni specubus. De Amore loquor, vero spiritu æthereo, Elementari, & naturali, de quo veraciter Ovidius:

Est Deus in nobis, agitante calescimus illo.

Hic ego in amplificationum copia non ultra distendar, ubi tanta Authorum multitudo jam ante me desudavit: sed sine ulteriori mora ad figuras ipsas, quæ affectus Amoris repræsentant, digrediar. Sed & hic de multis pauca, de mari non nisi fontem tangendo, inter primos se mihi eruditissimus vir Eusthatius offert, qui Cupidinem in forma pueruli nudi exhibet, cum pedibus alatis, curru aureo vectum, cui fax flagrans in dextra est, arcus in sinistra, ad cujus plantas pedum evaginatus gladius est, secus simulacrum hoc spissima turba omnis conditionis, sortis, & ætatis hominum est: inter quos nihilominus observatu dignæ sunt mulieres duæ, quarum una candorem nivium & lactis exuperat, altera obscurior nocte, & carbonibus nigrior est. His videlicet homo sagax fortitudinem, & vires Amoris explicuit: contra heroes enim arma sua exercet, contra fæminas facem, contra feras arcum, pro volucribus autem alas plumasque assumit. Nudus pingitur, ut & aquis innatando incendia sua illuc jaciat. Binæ mulieres, candida, & nigra, hæc noctem, illa diem repræsentant, tam enim nocturnis, quam diurnis temporibus inhumanus ille desævit.

Imago interim maximè consueta Amoris est, ut putio nudus exhibeatur, cinctus arcu, & sagittis, & oculis fascia tectis. Quæ enim vulnera tam atrocia, tam lethalia sunt, quam quæ à cæco infliguntur? Singularis in hoc admodum est consideratio plena acumine, quam versatissimus Poeta Aldrovandus adducit, concernit autem cæcitatis mysterium, non quod veraciter cæcus sit (inquit) scriptum enim est: *Oculi sunt in amore duces*, sed quod sequaces suos excæcet. Verba ejus hic sequuntur.

Cæcus an ille fuit, cæcum qui finxit Amorem?
Cæcus Amor non est; Lynceus ille nimis.
Nam vigiles sunt illi oculi, patique, trucesque,
Quos collimatos ad scelus omne parat.
Hic blandè illiciis nunc utitur: hicque tribunal
Imperii primùm deligit esse sui.
Excubat unus in his, & ab his sua spicula torquet;
Sive homines tentet, sive ferire deos.
His oculos, pectus malè cauti figit Amantis,
Mox miser, accepto vulnere, cæcus abit.
Sic quia fortè facit cæcos sua castra sequentes,
Cassus ob id duplici lumine fertur Amor.

Alii Cupidinem nudum, & alatum dederunt, duas ei claves in manus collocando, ad declarandum, quod custos duarum sit Portarum cælestium: unius, cum Animæ ad informanda & inhabitanda corpora humana descendunt, alterius, cum de hoc mortali ergastulo solutæ, ad sphæram suam revertuntur. Credebant autem veteres amorem esse qui aditum ad sempiternas regiones illas adaperiat. Hinc illud quoque sanxerunt, unam hominum portam esse, alteram deorum. Amor cum clavibus.

Versatissimus Aldrovandus memoriæ dedit, vidisse se imaginem Amoris, qui deposito arcu Liram tractaverit. Est autem omnino hæc sententia Euripidis, qui Mundum liram nominavit, volens per hoc significare vel consonantiam animorum, qui ritè compositi sunt, in quos facile Amor subintrat, aut verò quod omnes actiones suaviter ducente amore ad finem suum perducantur (sic non immeritò quidam navigio lemma sequens supposuit: *Carmine docet ire*) aut verò ad demonstrandam proportionem decori vultus, qui debita compositione sua harmoniam musicam imitetur. Amor deposito arcu liram tractans.

Porrò ad exhibendum Amorem Sanctum, & Amorem vitiosum, binos infantes figurarunt, hunc Erotem, illum verò Anterotem appellando. Hi ambo nudi erant, pariter ambo armati arcu, & pharetra, ferociter invicem præliantes, idque ut alter alteri palmam præriperet, quam nunc ille, nunc rursum alter compressis manibus tenacissime stringebat. His duobus Amoribus elevatissimus vir Alciatus usus est in emblemate centesimo primo, subscribens hæc: *Amor virtutis, alium Cupidinem superans*, adjungens Erotem ligatum ab Anterote ad arborem quandam, interim arcus & sagittæ illius ab igne consumuntur: totum autem hoc sequenti Epigrammate animatum est: Amor Sanctus, & vitiosus.

Aligerum, aligeroque inimicum pinxit Amori,
Arcu arcum, atque ignes igne demens Nemesis;
Ut quæ aliis fecit, patiatur: at hic puer olim
Intrepidus gestans tela, misèr lacrymat.
Ter sputt inque sinus imos: res mira! crematur
Igne ignis: furias odit amoris amor.

Poterit nihilominus, prout doctè sentit Cartarus, hæc figura ad reciprocationem amoris transferri, dimicando pro palma, cum jam ille, jam rursum alter victoriosus evadit, aut devictus: quin potius nemo eorum superatur, cum certamen suave sit, quod fit in Amore. Amor reciprocus.

Ad demonstrandam itidem oblivionem, & inconstantiam Amoris, puerum depingebant alatum, & nudum, qui facem suam in torrente extinguebat: qui torrens Lethi dicebatur, oblivionem inducens: per facem autem extinctam, sic Cupidinis ardores indicabant extingui. De hoc effectu dulciter Commentator Testius canebat: Amor extinctus.

Quell' incendio amoroso Poes. Tom. 3.
Che si vorace nel mio Cor s' apprese,
Spento hà de gl' anni il miserabil verno;
D' un aureo crin vezzoso,

E di due stelle in un bel volto accese,
Sangue freddo, Alma algente, or si fà Scherno;
Che di veleno eterno
Tinto non è lo stral d'Amor, ne dura
Da lungo gel mortificata arsura.

Bacchus. Ego quoque non minus has faculas Amoris depono; frequens enim, & diuturna earum contrectatio, non nisi periculo plena est: quamvis de his ad faces Bacchi progrediar, non ut illic inebriari velim, sed non nisi extremis labris delibaturus. Exhibetur ille imprimis in imagine pueri nudi, sedentis super saxum, qui utraque manu uvam teneat. In alia rursum forma apparet, homo nimirum prolixâ barbâ, vestitus oblongo paludamento vel pallio, in antro quodam prostratus, circumdatus, & amictus vitibus, & pampinis, qui manu propinare scyphum videtur.

Bacchus pro Numine tutelari cultus. In inclyta Civitate Heraclea Bacchus universaliter pro Numine tutelari acceptatus, & agnitus fuit. Demonstrabatur autem cum cyatho in manu dextra, cum racemis quibusdam uvarum in sinistra. Quamvis alii rursum in figura hominis nudi eum exhibuerint, cum botro uvæ in dextra, & pelle tygridis in sinistra. Alii præterea in figura Juvenculi imberbis, hedera redimiti. Quidam de antiquioribus in præmemorata forma eum figurarunt, coronatum uvis, cum flagello in dextra, cum papaverum capitibus in sinistra; per hæc indicando, quod qui meracius poculantur, de vapore musti somno plerumque opprimantur. In simulacro flagelli, pœnæ & dolores repræsentantur, quibus se venundant, quicunque nimiæ bibacitati indulgent: Id quod in præsenti dysticho expressum est:

Scilicet, ut vino plenus det corpora somno,
Postridie pœnas se meruisse sciat.

Has figuras sibi Alciatus usurpavit, in Emblemate vicesimo & quinto, scilicet, ut bona, & mala vini exponat, puerum hunc nudum in pergula, vel æstivo Xysto collocavit, erat autem pro more solito vitis undecunque obumbratus & contextus, pampinis item coronatus, tympanum percutiens. Poterit autem sedulus Lector ex ipso Authoris fonte melius sitim aviditatis suæ restinguere, illic enim ad rem præsentem plura utilitati suæ profutura inveniet. Emblema his verbis subscriptum est: *In statuam Bacchi*, cum prolixo Epigrammate.

Nymphæ Baccho junctæ, hoc est: Vino aqua immiscenda. Porrò & Nymphæ Baccho sociæ sunt, quæ si secundum metaphoricam significationem suam exponantur, cùm Nymphæ in deorum numero sint, præsidentes aquarum lymphis, indicare veteres voluerunt, salutare, magisque sanitati conducens futurum esse, siquidem vino aqua immixta fuerit: Ne forte fumoso vapore suo in sublime latum, phantasiam cerebri interturbet, & Rationis subversio subsequatur.

Neptunus. Sed cum hic mihi sit aquarum facta mentio, ad imagines Neptuni transitum facio, qui Numen Maris æstimatus est. Itaque figura ejus prima apparet, in capillatura cærulea, cum Tridente, & buccina, vel tuba in semetipsam multum retorta, stans in concha quadam marina, quam bijuges equi protrahant, qui postica sui parte in piscem terminantur.

Quare Neptunus cum tridente. Tridentem interim peritissimi viri Neptuno assignarunt, vel ob imperium trium Marium, vel ob ternam aquarum differentiam, marinæ, fontalis, & lacustris: quibus omnibus Numen illud præsidere finxerunt.

Neptunus aliter ornatus. Rursum aliter in persona hominis nudi formatur, cum tribus zonis vel cincturis in dextra, & pallio, quod de humeris pendebat. Alii in eadem figura exprimenda hominem nudum exposuerunt, pede proram navigii prementem, cui delphinus in dextra, in sinistra verò tridens erat. Quoties verò hoc idem simulacrum in concha marina apparuerit, quæ à quatuor equis trahatur, cum muliere ad latus, quæ vultu decora sit, una cum puerulo, qui delphino insideat, juxta viros literatos, Neptunum designat, cum Amphitrite, & puero Palemone. Iterum, si homo nudus spectetur, regali diademate redimitus, qui dextra tridentem gerat, sinistra verò videatur algam, aut paleas gestare: in his commoditas aquarum denotatur: quippe quæ navigationis beneficio tantopere humano generi ad commoditatem & utilitatem inserviunt: unde adhuc sub Judice lis est, an plus utilitatis de terra, an verò de aquarum elemento trahatur.

Neptunus, Amphitrite & Palemon. Utilitas navigationis.

Triton. Ex altera parte, ut unà cum Neptuno, de reliquis quoque Neptuni sociis loquamur, qui pariter cum hoc numine à superstitiosa vanitate paganorum venerationem obtinuerunt, & obsequium: siquidem homo proponitur, cum capillis, qui similitudinem apii palustris teneant, squammis coopertus, qui oculos viridi colore tinctos repræsentet, circa ventrem alas quasdam, vel pinnas per modum delphini habens, inferiori verò sui parte in piscem degenerans, hanc effigiem Tritonis esse inquiunt. Sicut figura hominis canescentis, cum barba promissa, capillis sparsis per humeros superciliis hispidis, & simul unitis, cui pectus viridante musco tectum sit, ab inferiore parte, sicut in figura jam prius memorata, piscium formam imitetur, Tritonis socium, nomine Glaucum demonstrat. In figura hominis senis, unà cum muliere sibi coæva, qui ambo currui insideant à duobus piscibus protracto, quem quidam Tritones præcedant, comitati multitudine Nympharum, & turba piscium, universi sub Custode unico: Neptunus intelligendus est, per fæminam Thetis, per Nymphas flumina, quæ se in mare effundunt, per currum Oceanus, qui terram circumdat, rotæ verò rotunditatem terræ subindicant, juxta quod Ovidius canit: Glaucus. Ovid.

Terra pilæ similis, nullo fulcimine nixa:
Aere subjecto tam grave pendet onus.

Æsculapius. Et hic ego rursum à mari pedem ad terras refero, ubi se imago cujusdam repræsentat, qui tantum æstimationis, & venerationis in orbe terrarum possidet, quippe qui arte sua, & professione inter homines tanta bona operatus est, ut sæpè extremum mortis ictum retardarit. Æsculapium dico, quem antiquitas Protomedici nomine, & primi omnium Archiatri cohonestavit. Figurabatur autem, & intelligebatur in Apollinis filio, eoque Juvene, in vestimento pallii, cum pini fructu in manu dextra, cum baculo, & serpente in sinistra. Demonstratur item in imagine adolescentis, qui sinistrâ fimbriam vestimenti sui tenebat, quod omni genere fructuum adimpletum erat: in dextra binos gallos portabat, alludendo fortassis ad volucris hujus integram sanitatem, aut ad vigilantiam, & indefessum eorum studium, quicunque arti medicæ operam dare voluerint.

Simulacrum barbatum. Alii præterea simulacrum hominis depingunt, cum barba spissa, cum pileo in capite, & qui pallio

lio tectus sit, habens in dextra imaginem adolescentulæ alatæ, in sinistra bacillum, serpente circumdatum, cui gallina, & nocturna avis vel bubo ad pedes sit. In quibus gallina diætam ægrotantis exprimit, noctua verò, quod symptomata morborum nocturnis temporibus, plus quàm diurnis incrementa, & accessus habere soleant; prolixa barba probatum medicum maturæ ætatis requirit, utpote quem oporteat una cum possessione doctrinæ, longiturnam quoque experientiam comparasse.

Fingunt nonnulli Æsculapium barbatum in nativitate sua prodiisse, hoc est, cum pilo hispido secus mentum; alii asserunt, eum pauco post partum suum tempore barbatum evasisse: idque denotare, quod sagacitate medici plerumque morbi facies mutari possit, ideoque evitandum ne occasio debita è manibus labatur, juxta illum magni Hippocratis Aphorismum, qui inter primos legitur: *Occasio præceps, experimentum periculosum.* Sufficiant hæc, quæ de monumentis historiographorum, & Poëtarum adducta sunt.

Succedit his alia rursum persona, honore Numinis condecorata. Simulacrum est, repræsentans ordinem, & harmoniam mundi: Pan nominatum: unde panicus terror derivat. Hæc effigies primam sui adorationem in urbe Panos habuit, sitâ in Ægypto. Figurabatur autem Pan, cum imagine lunæ è vicino, tenens flagellum in sinistra, quod versus illam elevare videbatur. Per hæc innuebant, quot res luna, ad vitam humanam necessarias, & proficuas subministret.

Communis autem hujus Dei effigies, homo cornutus est, coronatus corona pinea, cui aures caprinæ sint, facies flammas spirans, barba ad pectus usque demissa, coopertus pelle pardorum, tinctâ maculis, cum pastorali pedo in dextra, cum fistula (septem cannis fabrefacta) in sinistra. Cui medietas inferioris corporis similitudinem caprinam habeat, cum cutis undequaque pilis numerosis & condensis tecta sit. In hac forma antiqui restringere, vel epilogare mundum volebant. Nomen Pan enim apud Græcos, universitatem significat: per cornua radii solares significantur, & lunares: per rubedinem vultus focus elementaris: aër per prolixitatem barbæ; per pellem maculatam octava sphæra exprimitur, ornata, & interpuncta stellarum multitudine: per pedes contortos, & obliquos, revolutiones anni; per fistulam vel sambucam, septem cannis instructam, gyrus septem planetarum: per pedes denique caprinos, quibus femora & tibiæ villis ruvidis scabrisque inhorrescunt, terra hispida, tot spinis, & dumetis, & arboribus, & plantis consita.

Affine huic simulacrum aliud est, quod honestas, & pudor taceri jubet, utpote abolendum: erat autem hortorum Numen: sufficiat dixisse hæc: & satis fuerit, meminisse, quod silentio prætereunda sint. Nimium opprobriosæ sunt Lampsacenum memoriæ, quæ cum rubore ipsorummet scriptorum, qui hæc referunt, recensentur.

Æstimatione dignissimum se Rex Janus reddidit, ob eximias qualitates, tali viro dignas: itaque & hic, pro more gentis, in deorum numerum relatus est, & simulacra obtinuit. Hic & altaria, & vota sua habuit. Consueta autem effigies ejus homo biceps erat, ad indicandam prudentiam dignam Principe: utpote qui providenter & in futurum prospiciat, & præteritis quæ eventura sunt commensuret.

Alii rursum retulerunt hanc figuram taliter compositam, ad indicandum & principium, & finem anni: cum Janus in medio collocatus, utrumq; respiciat. Alii eum quadricipitem ostendunt, prout in anteriori volumine jam fusè meminimus. Adjungo nihilominus hanc significationem, idipsum idcircò factum, ad demonstrandum, quod ipsi rerum omnium primordia consecrata, & dedicata fuerint: non minus quatuor quoque anni tempora his figurari. **Principia & fines rerum Jano consecrata.**

Mythologicè quidam hic quatuor ejusdem filias significari voluerunt, quæ dolore ob funus patris oppressæ, laqueo vitam finierint. Curiosum est nosse, qua ratione hic vitam suam terminarit, ut tanto evidentius pateat, quo tandem ebrietatis mala delabantur, sicut & ingratitudinis.

Janus enim à quibusdam pro Noë vini vel musti inventore habetur: cumque urbis ejus inquilini meracius bibissent, nescientes geniminis virtutem, temulenti facti, se veneno infectos rati, contra Inventorem potionis insurgendo, eum barbarica ferocitate lapidarunt. Grave exemplum omnibus, potissimum Principibus, ut ne gratias suas indignis, aut Idiotis, & rerum ignaris dispertiantur. **Janus inventor vini.**

Ægyptii quoque venerationem & cultum præstiterunt Canopo, qui diuturno tempore navem Menelai gubernavit, & rexit. Figurabatur autem in similitudine hominis obesi, & propemodum ex omni parte rotundi, cui collum obliquum erat, tibiæ brevissimæ. Quamvis Goropius in Hieroglyphicis suis eum in puero repræsentet, cui caput opertum sit, cum magnis auribus, qui manus & brachia tam inordinatè commoveat, ut manus dextra in sinistro latere, & è contra in dextro manus sinistra spectetur: quod reliquum erat corporis terminabatur quadratâ base, in qua characteres quidam Hieroglyphici pandebantur: In manu verò dextra literam A. gestabat, cum funiculo, sinistra falce gravata erat, puer autem ejus ætatis, cujus esse solent, cum prima rudimenta, hoc est Alphabetum docentur. **Canopus.**

Succedit his Imago, & figura Harpocratis, qui Deus silentii est: quem olim in forma pueri expresserunt, digito suo super labia collocato, quasi qui signum tacendi præbeat: nec verò in hoc solius silentii mysterium erat, sed insuper denotabat, quemque hominum regula, vel indice quodam indigere, quo ad cursum vitæ suæ ritè dirigendum, ad loquelam, & mores bonos rectè instituendos, utatur: homine, inquam, qui optimis eum consiliis informet, imbuat, & exerceat: sicut pueris Magistri dari consueverunt. In hoc punctum M. Tullius collimavit, cùm inter alia sic ajebat: *Nullum munus melius, majusve Reip. afferre possumus, quàm si doceamus, atque erudiamus Juventutem, præsertim his moribus, ac temporibus, quibus ipsa prolapsa est, ut omnium opibus refrænanda, atque coercenda sit.* **Harpocrates. Magistri quàm necessarii. 30. De Divinat.**

Hoc eodem simulacro admonemur, sapientiam non nisi longa meditatione, & silentio acquiri. Goropius alibi pro numine Harpocratis puerum delineavit, sedentem supra basem circularem, qui dextra os sibi comprimebat, in humero sinistro pharetram portans, sagittis repletam: In capite aurem asininam gerebat, frons lunæ imagine decorabatur. Inter Ægyptios hoc simulacrum notissimum fuit, portans digitum labiis impositum, demonstrans, cum quanta parsimonia de diis, & de Principe loquendum sit, juxta vulgatum axioma: *De Principibus* **Lib. 5. Hierog. Harpocrates in puero figuratus.**

aut benè, aut nihil. Quod verò silentii observationem concernit, hac doctrina scriptorum volumina repleta sunt. Nihilominus magni Plutarchi præceptum huc collocare præterire non possum: *Magna est sapientia tempestivum silentium, & omni certè est sermone præstantius.*

Silentium quantùm prosit

De Educandis liberis.

Silentium quomodo apud Romanos figuratum.

Apud Romanos in templo Angeronæ effigies erat, quæ videbatur os clausum, & signatum habere, indicans hoc phanum non nisi labiis compressis, & cum silentio subintrandum. Hoc simulacrum propè altare deæ Volupiæ collocatum erat, sic nominatæ, quod dolores & afflictiones fugare crederetur. Doctissimus Cartarus in alia rursum forma simulacrum Silentii inducit; Juvenem exhibet imberbem, & nudum, qui dextram ori applicabat. Quamvis alii Juvenem omninò mutum repræsentent, figuræ inamœnæ, quæ pelle lupi cooperta, sicut & pileata est: cui simulacro nihilominus undequaque infinitos & oculos, & aures adjunxerunt: per hoc sapienter innuentes, multa & audienda, & videnda esse; sed locutionem, quantum possibile sit, parcam esse oportere; ideoque & sine ore idolum hoc prodibat. Pileus libertatem tacendi indicabat; sed non loquendi, tracta fortassis metaphora ab eo, quod qui rem quandam mente conceptam profundius meditari voluerit, etiam in turba hominum sibi pileum ob oculos deorsum trahere soleat. Indicabat hoc idem pellis lupina, siquidem qui lupum viderit, testificantibus Physicis, & ipsa quoque teste experientia, loquelam amittit.

Silentium in Juvene muto expressum.

Sed hic loci recuperare & loquelam, & calamum necesse est: pertigimus enim ad simulacra Herculis: de quo viro quamvis plura jam relata sint, si tamen cuncta huc referre quæ restant studuerim, vix vastissimum volumen sufficerit, ad materiam hanc solam pertractandam. Ut verò aliquid etiam, pro debita sobrietate, quam mihimetipsi præscriptam volui, in medium de eo proferam: imprimis illud dicendum, figuram ejus plerumque in similitudine nudi hominis apparere, idque erecti in pedes, cum trophæo in dextra, clava autem in sinistra; quamvis alii in trophæi locum leonis exuvias substituant, in altera laurum viridem.

Hercules.

Quidam cum tribus pilis, vel hastis armatum exhibent, idque in dextra, in læva verò clava est: alludendo, ni fallor, ad hoc, quod tria monstra superasse legitur, aquaticum, viperinum, & quadrupes: aut verò quòd in cœlo, in terris, & inter Inferos præclarus & inclytus fuerit: quippe per quem Cerberus obmutuit.

Hercules tribus pilis armatus.

Plures se imaginem ejus vidisse asserunt, stimulantem dextra binos Tauros, sinistra autem clavam regendo, indicantes fortasse Taurorum signo bina flumina Asopum, & Cephisum, quæ sub ditionem suam redegit: de quibus mythologicæ sententiæ, tam abundantes, quàm prolixæ sunt, ad quas benevolum lectorem remitto, siquidem in his longius distineri voluerit.

Quotiescunque item figura robusta apparuerit, pugno Juvenem percutiens, qui ei scyphum propinet, Hercules significatur, qui adolescentulum, nomine Cyathum pugno mactavit, eo quod indecenter sibi eundem porrexerit, pincernæque officium malè administraverit. Sic imago hominis elevatæ, & robustæ staturæ, quæ scyphum portat, pro Hercule Potatore sumitur, fingunt enim Poëtæ, talem ei cyathum dono

Cyathus ab Hercule pugno occisus.

Apollinis venisse. Cum item statura hominis occurrerit elevata, quæ pharetra, simul & clava armata fuerit, Hercules concipiendus est, accinctus ad præliandum cum Minoë pro Thebanis.

Icones præterea, quæ hominem repræsentant pelle leonis vestitum, cum clava in sinistra, qui videatur cum omni fortitudine sua alteri Tripodem de manibus violenter eripere, sitque ille Juvenis imberbis, cui è vicinio sint imagines muliebres, quarum prima arcu & pharetra armata sit: altera nobilis, & plena majestate matrona sit: Tertia casside tecta sit, & lorica, scutum Gorgoneum gestans: Prima Dianam figurat, altera Latonam, tertia Palladem: vestimentum è pelle leonis consutum, jam cuivis notum, quod Herculem indicet, qui cum Juvene Apolline de Tripode eripienda luctetur.

Item [Her]culis.

Non ignoratur item figura Gallorum, jam alibi allata; in qua, ad demonstrandam eloquentiæ fortitudinem, Herculis formam illic memoratam expresserunt, de cujus ore plures catenæ egrediebantur, trahentes promiscuam plebem. Denique in homine robusto apparet, qui Gygantem de terra sublevat, cum majori eum posthæc impetu in terram allidens: ubi conflictus Herculis cum Anthæo designatur. Atque ita variè, & diversimodè stimuli gloriæ sapientibus, & virtuti deditis adduntur, dum per diversos Authores, cum varietate quoque labores Herculis proferuntur, de quibus plura significata deducta sunt. Inter hæc copiosissimus, & versatissimus est magnus ille Ethicus Alciatus, in Emblemate cui titulus: *Duodecim certamina Herculis.*

Item

Aliud rursum Numen occurrit, quod quamvis aspectu deforme sit, non minus tamen significativum est earum rerum, quæ ad vitæ humanæ levamentum, & salutem necessariæ sunt. Vulcanum loquor, qui ignium Deus est, qui quamvis inter Cyclopes sit, cui insula Lemnus confinium datum, hujus nihilominus operâ inquiunt de capite Jovis sapientiam prodiisse: qui etiam, quamvis deorum esset turpissimus, in conjugem sibi formosissimam mulierum Venerem duxit. Nunc verò, ut de omnibus aliquid, quamvis id modicum sit, producam, omnium oculis hic Cyclops facile dignoscitur, eo quod pede suo claudicet: cui vultus ipsis carbonibus suis nigrior, qui plerumque seminudus est, capillo caput suum tectus, eodemque cæruleo, vicinus Incudi, malleoque instructus: Hæc est Vulcani figura.

Vulc[anus]

A peritioribus item, figura ejus esse dicitur, quæ ex omni genere metallorum fusa, è lignis quoque composita fuit, tam grandis, ut manibus suis utrumque fani latus contingeret. Quâ formâ Serapidis quoque Numen apud Ægyptios, & Alexandrinenses cernebatur.

Carth[...]

Rursum in figura apparuit, habente vultum caninum, cum caduceo in sinistra, & palmæ ramo viridi in dextra, quæ Anubis dicebatur. Mythologici nihilominus, siquidem rem è fundo intueri voluerimus, veram ejus formam, quæ sequitur, descripserunt: Senis nimirum imaginem incurvati, & pallidi, ore aperto, & scipione in manu quocum terram percutit. Quæ icon Momum quoque repræsentat, detractorem eximium, & de diis mala quæque spargentem.

Anub[is]

Item si Juvenis apparuerit, floribus redimitus, facie rubicundus, cum hasta in sinistra, face ardente

Com[...] men[...]

dente in dextra, cui videatur cythara è manibus elabi, qui item per fissuram portæ inspiciat, Deus Comus intelligitur, hoc est Numen deliciarum, & hilaritatis, & facetiarum. Juvenis itidem nudus, cum capillitio longo circa frontem, Numen erat Occasionis, cum thalaribus ad pedes, stans supra petram sphæricam, cum lemmate:

Fronte capillata, post hæc occasio calva.

Elegantes admodum & plausibiles sunt figuræ Genii (quisque enim juxta genium suum vivere desiderat) sicut è contra superiores illæ Vulcani Incendiarii inamœnæ, horrorisque plenæ sunt. Genii olim ab Æleis manifestati sunt, qui ut Deum Sosipolum exprimerent, infantem fingebant, qui pallio multicolori indutus, stellis undique ornato, dextra Cornucopiæ gerebat.

Alii eum in forma adolescentis figurârunt, cum funiculo in sinistra, & lance vel disco in dextra, quæ liquore repleta super altare quoddam effundebatur, ornatum & sparsum floribus, manifestando per hæc Genium bonum: E contra figuram exhibebant fuscam, aspectu horribilem, lupina pelle indutam, atque hæc Idea erat Genii mali.

Succedunt his dii Penates, qui in binis hominibus telo, vel hasta in manu dextra armatis exprimebantur: Erant autem Numina custodiæ domorum assignata. Post hæc Lares apparebant, in forma Juvenum duorum, qui caninis pellibus vestiti erant, cum figura canis secus pedes. Apparebant item (prout quidam memoriæ tradiderunt) duo adolescentes, induti pannis, qui nihilominus sub axilla dextra in fasciam simul conglomerabantur, innodati super humerum sinistrum.

Terminamus hic simulacra virorum, è quorum infinito alioquin numero, quibus libri farciti sunt, hæc pauca collegimus, meo quidem arbitratu, meliora, & præstantiora. Sed quia concentus musicus incompletus videtur, ubicunque fœminarum interventus nullus est: Cùm & hæ non minus affectuum, & passionum, & consuetudinum optima exemplaria suggerant, plures quoque earum à doctissimis viris, ad utilitatem hominum in scenam productæ sunt: Hinc & ego, pro more meo, jam supra usurpato, in eandem materiam digredior.

Et primo quidem loco se mihi mulier offert, quæ in dextra sua hastam vibrat, & cui noctua in sinistra est. Nec multa quidem expositione indiget, quisque enim hic Palladem agnoscit, aut Minervam: unde & sequens Dystichon huic loco accommodum est:

Nocte vigent sensus: hinc est sacrata Minervæ
Noctua, quæ triplici lumine nocte videt.

Ante altare Minervæ, quod olim in Capitolio collocatum erat, tria simulacra apparebant genuflexa, quæ Nisidum nomine à quibusdam appellabantur: hoc est deæ patrocinantes viribus, præsertim Parturientium, dum partus doloribus ad mortem usque torquentur.

Omittam hic simulacra, & figuras Veneris, Deæ salacis, & inhonesti incendii Dispensatricis: idcirco & eam solum lascivo oculo intueri, ruinæ lethalis causa est. Hinc Basilius inquit: *Fuge spectare, ut salveris.* Sufficerit mihi dixisse, hanc in imagine decoræ mulieris apparuisse, cui color in vultu vividus, mixtus rosis, & liliis, cui oculi vivacissimi, conducta curru deaurato, quem binæ Columbæ trahebant, comitata insolente puerulo suo Cupidine.

Comparet inter hæc fabulosa Juno super currum aureum, quem depicti pavones trahunt: in quibus aeris diversimodè colorati varietas exprimitur: est autem illa venerandi aspectus, quam Jovis conjugem, & magnam Cœli Reginam dixerunt. Figurabant eam cum cingulo in manibus, nec sine ratione ab antiquis Uriplaca nominata fuit; quippe quod placare dissidentes inter se crederetur, præsertim conjuges (prout sæpe fit) Atque ita Romæ simul, & in Græcia simulacrum ejus erectum erat, ad quod continuò, siquidem uxorem inter & Maritum lis orta esset, tanquam ad oraculum currebatur. Ego verò Consultius figmentum hoc ad Protectionem gloriosissimæ Virginis Mariæ transtulero, quæ videlicet non fabulosa Uriplaca, dextram irascentis Dei continet, ne in vindictam justissimam peccatorum in furore suo feratur. Quæ materia pulpito aptissima est, & in qua præstantissimi viri calamos suos exercuerunt, inter alios S. Anselmus, qui ait: *Dudum cœlum & terra ruissent, nisi Maria precibus sustentasset.*

Juno. | Conciliatrix rixarum conjugalium. | Protectio B. Virginis Mariæ. | De Excell. Virginis.

Juno non minus & ipsa, in æmulationem Cythereæ, Gratiis comitata incedit, quæ hæc sibi nomina vendicant: Euricle, Euphrosyne, & Pasithea, quarum quæque invicem sibi manum porrigunt, cum hac corporum dispositione, ut earum una se pectore plano, altera transverso latere, tertia in dorso appareat; idque ad demonstrandum varios affectus, & multiplices commotiones Gratiarum: *Gratia enim gratiam parit.* Sententia est M. Tullii: sicut enim infortunia, sic gratiæ quoque dicendæ sunt nunquam sine societate, & sodalitate esse. Tres dicuntur, cum potentiæ vitales totidem sint: totidem virtutes Theologicæ: totidem Mundi, Archetypus, Elementaris, & Angelicus: omne etiam Ternarium morale huc referri potest.

Cur tres Gratiæ Junonis.

Sicut autem prospera, sic adversa quoque fortuna (prout dictum est) semper comitata est; unde Gratiis Parcæ succedunt, quæ hæc nomina sortitæ sunt: Clotho, Lachesis, & Atropos: quarum una humanæ vitæ stamen filare, altera convolvere, tertia truncare dicebatur. Hæ divæ plerumque fatales nominabantur, eo quod nemini parcant, sed quisque nostrum earum inevitabili arbitrio subjectus sit. Quidam literatus has versu comprehendit:

Parcæ.

Sustinet ipsa colum Clotho, trahit altera stamen,
Prærumpit vitæ tertia fila soror.

Vocantur autem ab Hesiodo in Theogonia sua filiæ Jovis, & Themidos, quod idem est, ac Justitiæ. Homerus originem earum necessitati adscribit. Alii eas de primo Chaos provenire, alii de Nocte, alii de Maris undis tradiderunt: de quibus Martialis:

Lanificas nulli tres exorare puellas
Contigit, observant quem statuere diem.

Ptolomæus, Seneca, & Chrysippus, his sororibus effectus omnes tam naturales, quàm voluntarios, omnes inclinationes ad vitia æque, ac virtutes, passiones omnes animorum, omnes concupiscentias, & desideria, attribuunt: quidquid item fortunæ adscribitur, quæcunque fortuitis casibus, bonis simul & malis, his tribus Parcis assignantur.

Quid Parcis attribuatur.

Ex his facilè videre licet in quanta mentis cæcitate hæc delira gens delituerit, tollens Providentiam Dei viventis, & eam in insensatis numinibus his collocans. Quandoquidem verò hi mente alioquin capti, nihilominus sagacissimè

ſtatuerunt Animas defunctorum, poſt exilium vitæ hujus vel ad locum damnatorum, ad recipiendas pœnas ſceleribus ſuis dignas, deferri, vel ad Campos Eliſios, ut illic fructum laborum, quos in terris ſuſtinuerint, pro meritis recipiant: Sic & ego inſenſibiliter me ad imagines infernales conductum video: Inter quas

Pluto. Primus occurrit Pluto, homo fuſci coloris in vultu, habeno redimitus, in tribunali ſedens, cui Cerberus triceps ad pedes recumbit. Aliter item repræſentatus fuit: id eſt in forma hominis, qui virgam teneat, & clavam in dextra. Alibi concomitatus muliere cernitur, quæ in tribunali item, ſed diverſo conſideat, & dextra clavem teneat. Ille in ſolio ſuo reclinatus, ſe Dominum Inferarum partium eſſe demonſtrat: Altera Proſerpinam furto ſublatam denotat, quæ eadem eſt cum Luna. Per clavem cuſtodiam animarum intellectam voluerunt. Cerberus idcirco datus, ut terrore damnatos percelleret, eorumque carnes devoraret: aut verò terram denotat, quæ tumulatos ſuos quaſi devorare videri poſſit: tum proinde Cerberum ad cuſtodiam Inferorum ajebant collocatum, ut videlicet terrore ſuo exitum de his tenebroſis ſpecubus vetaret.

Figura Numinis tutelaris. Ex opinione Valeriani figura item biceps, vel duorum capitum humanorum, quæ in tumulo appareat, cum binis literis D. M. (quibus Dii Manes denotabantur) Numen Tutelare ſignificatum fuit, ſub cujus patrocinio defuncti ſtare credebantur.

Charon. E vicinia inferni pingebant item ſenem, horrido aſpectu (cujus oculi per modum flammæ ſcintillabant) barbæ oblongæ & implicatæ, veſtimento lacero, quem Charontem appellavit antiquitas.

Tantalus. Illic rurſum imago erat hominis ad labra uſque in aquas immerſi, ad quarum ripas arbores fructiferæ ſunt: atque hæc figura tantopere jam decantati Tantali eſt.

Orpheus. Non deſunt aliæ quoque formæ huic loco convenientes: Orpheus enim prodit, homo veſtitus toga Philoſophica, ſonans cytharam, cum multitudine variorum animalium, & arborum, quæ moveri ad eum auſcultandum videbantur.

Eloquentia. Quamvis Coſtalius præmemorato ſimulacro uſus ſit ad robur eloquentiæ ſignificandum, quam Euripides Reginam, Ennius Flexanimam nominavit.

Gygantes. Succedunt his ſimulacra Gygantum, qui à veteribus icones ſuas in ſtatura hominum elevatorum obtinuiſſe leguntur, quibus partes corporis vel membra nervoſa & extuberantia erant capilli per humeros latè ſparſi, barba ad pectus uſque demiſſa: ſed quorum pedes, & femora ſpiras colubrorum imitabantur: ad indicandum, quod fortitudo malè adminiſtrata degeneret in vitium.

Typhon. Inter hæc proceræ ſtaturæ monſtra ſpectabilis erat Typhon, pennis coopertus, vaſtiſſimus ore, ex quo flammæ ferebantur, cujus caput ſtellas tangebat: una manuum ad Orientem, altera vergebat ad ſolem occiduum. In quo Creatoris

Divina virtus. Omnipotentia notabatur, qui totus magnitudo eſt, totus velocitas, totus flamma in rerum omnium clariſſima intelligentia, cujus potentiæ omnia ſubjacent, qui ubique viſu ſuo pertingit, nec angulus terræ tam eſt reconditus, tam longinquus, quo divina virtus ejus non penetret, & abſtruſa in lucem producat.

Propè ſimulacrum illud aliud quoque ſtatuerunt, quod cum fœdo auſu videretur pudenda alterius contingere velle, ſubito in Crocodilum transformatur: fortaſſis per hoc innuendo, in monſtrum degenerare doctrinam omnem, quæcunque ſupra cæteras elevare ſe ambitioſè ſtuduerit.

Perſeus. Figuræ item Nympharum, quarum plures ſimul Adoleſcenti caſſidem præſentant, quædam verò ex iis thalares, Perſei magnanimitatem, & propoſitum audax exprimunt, quo ad Meduſam mactandam ultro ſe obtulit.

Oreſtes. Prometheus. Syſiphus. Ixion, Rhadamantus & Minos. Inter infernales Imagines ſpectari poterit, qui viſcera ſibi dilaniat, in quo Oreſtes: item alius; catena devinctus, & vulture diſcerptus, in quo Titius, aut Prometheus intelligendus: figura Syſiphi illic eſt volventis fatale & laborioſum ſaxum ſuum: Illic rota eſt circumvoluta, & ſuper eam Ixion: atque aliæ inſuper pœnæ, & tormenta, quæ à ſcriptoribus recenſentur. Figurantur item bini ſenes, tabulæ cuidam aſſidentes, aut ſolio ſublimes, cum urna ſuffragiorum vicina, in quibus Rhadamantus, aut Minos Tartarei Judices deſignantur.

Porrò ſicut ager diverſis contextus floribus, & ſcena variis formis figurarum diverſificata, ſingulare decus adipiſcitur; ſic non minus ornatæ, & ingenioſæ figuræ erunt, ubi ad humanarum paſſionum expreſſionem, & doctrinas ethicas producendas, tantopere ad mortalium vitam ritè degendam neceſſarias, humanis figuris, figuræ brutorum & ferarum intermixtæ fuerint.

Sphynx portas [illegible] plorum [illegible] latiorum locata. Ex harum numero ſphynx eſt, tantopere ab hiſtoricis, Phyſicis, Mythologis, Poëtis, Hieroglyphicorum formatoribus decantata, quæ ad portas Principum, velut ſignum quoddam eximium collocabatur. Erat autem monſtrum hoc formoſiſſimæ mulieris facie decoratum, ſicut & pectore: alas nihilominus magnæ volucris, vel aquilæ portabat: pedibus, & unguibus leonis gloriabatur: nec ſolum in veſtibulis palatiorum, & Magnatorum cernebatur, ſed potiſſimum in phanorum Introitu. Erat autem ſymbolum ſacrum, duarum virtutum inſigne, prudentiæ, & fortitudinis: imago ſiquidem feræ vigorem, imago hominis prudentiam denotabat: quæ res ſimul junctæ, nodum potentiæ inextricabilem, & indiſſolubilem, exprimebant.

Lib. 5. Strom. Tradit S. Clemens Alexandrinus, in quodam phano, quod Pilum nominaverint, in urbe Dioſpoli, infantem cum ſene apparuiſſe, ſimul & niſidem avem, proinde piſcem, & Crocodilum, cum inſcriptione: *O qui naſcimini, & interitis; Deus odio habet impudentiam.*

Atque hic ſenſus, ni fallor ſphyngis erat, quæ mortalibus propoſuiſſe dicitur ænigmata, in quorum ſolutione ſi defeciſſent, continuò morte caſtigabantur, de monte præcipitati. Utque ad propoſitum myſterium regrediar, dicendum, quod in forma piſcis odium intellectum fuerit, in puero mortalium nativitas, in ſene mortalitas, in ave Deus, in crocodilo imprudentia.

Corpus hoc monſtruoſum Alciatus uſurpavit ad formandum Emblema centeſimum octuageſimum octavum, cui Epigraphe hæc correſpondet: *Submovendam ignorantiam.* Oedipus ſolus refertur Ænigma ſolvere potuiſſe, quod ad hominem ſpectat: *Manè quadrupes, meridie bipes, ſerò tripes.*

Homo quadrupes meridie bipes veſperi [illegible] A Cebete nihilominus pro ſymbolo ignorantiæ ſumitur ſphynx: Mythologi verò non ejuſdem ſententiæ ſunt: per faciem enim virginalem concupiſcentiam, & voluptatem intelligunt, quibus homo eouſque excæcatur, ut in naturam belluinam degeneret: plumæ, quæ univerſum

versum caput ejus cooperiunt, levitatem, & animi inconstantiam (juxta eosdem) significant. Pedes leonis superbiam, huic animali propriam, denotant: Sic enimverò voluptas prima quidem fronte delectat, sed in fine suo amaritudinem, & monstruositatem generat: dixit hoc Alciatus in emblemate 85.

- - - meretricius ardor
Egregiis Juvenes sevocat à studiis.

Hæc de his dixisse interim sufficiat.

s. Præter illa autem & multæ res inanimæ in humanis simulacris repræsentantur: Hinc Cartarus ad exprimendam essentiam, primumque Mundi stabilimentum, hominem effinxit pedibus obliquis, & contortis, vestitum versicolore pallio, qui supra caput globum magnum portabat: Nemo autem tam rudis est, qui nesciat hoc globo mundum figurari: pedes diversimode formati, & intorti, indicant mutationes locorum non ad hoc prodesse, ut quocunque mortalium genus se conferre voluerit, non in Mundo remaneat. Per vestimentum variegatum coloribus, varias influxiones, & stellarum varios aspectus intellige.

Bo- Usa est antiquitas humanis quoque figuris, ad ventorum varia flamina demonstranda. Simulacrum Boreæ repræsentabant in vultu, quod buccas tenebat inflatas, capillis candidis, & quasi nive tectis, cauda serpentina, & alis celerrimis in pede: in quibus distinctissimè, & velocitas, & cæteri effectus rapidi, & ferocissimi venti hujus denotantur.

Alter huic oppositus Auster, vel Nothus, juxta sententiam præfati, exponebatur in figura hominis alati, cui vultus obscurus erat, & frons obnubila, cum capillis, barbaque humida, vel madente, per quæ nymbi, & pluviæ, & humiditas, huic vento propria designantur, juxta illud Ovidianum:

- - - - - contraria tellus
entus *Nubibus assiduis, pluvioque madescit ab Austro.*

s. Cùm præterea ventum ab Oriente spirantem figurare vellent, hominem nigrum exhibebant, eundemque alatum, cum imagine solis, cujus vultus colore igneo succensus videatur, sic Eurum fingebant.

Delineando item Juvenculum, facie tenerum, & delicatum, nudum, alatum, & floribus coronatum, in hoc Zephyrum intelligebant, hic enim Vernalis, & floridi temporis præcursor est: hinc fabula eum Floræ deæ maritum fecit.

Porrò quod omne tempus in menses restringitur, in quorum aliquo quisque nostrum natus est: tum proinde & anni tempora his circumgyrantur, sicut & annorum circuli; juxta quos menses sæpenumerò illustres actiones notantur, sintque non raro vitæ humanæ norma, viderer defuisse multùm præsenti tractatui, si de his simulacra præterierim, & expressiones illorum neglexero, quas non minus in figuris humanis exposuerunt.

Hi juxta Philosophos variè figurati sunt: ut autem à Januario exordium nostrum desumamus, qui Princeps anni est, juxta ordinem Ecclesiasticum: hic quamvis in figura bifrontis Jani notetur, copulat enim, & colligat, cum fine anni expirantis principium nascentis: Eusthatius nihilominus, eum Juvenem depingit, benè vestitum, qui manum lævam in altum erigit, & dextra sua canibus blandiri videtur, quasi eos ad venationem stimulaturus: hic mensis enim aptissimus venationi & leporum, & aliarum ferarum est.

Februarium vetulum finxerunt, pellibus vestitum, & nudipedem, assidentem ardenti camino. Februarius. Elegans figura, ad manifestandam temporis illius calamitatem, quod non aliunde nomen Februarii sibi nactum est, quàm quod febrium multitudo in hoc nascatur, quibus etiam dedicatus dicitur.

Martius inter alios à memorato Authore in figura militis exhibetur, qui totus armis cataphractus est, provisus hasta, & scuto, quod simulacrum Martius. Dei Martis est, cujus tutelæ mensem hunc dedicatum volebant: nec minus & illa allusio vim obtinet, quod militum est, cùm æstivo tempore in castris fuerint, his anni inclementiis in hybernis suis degunt. Sed renascente anno rursum se in campum exponunt, & hactenus quiescentia arma rursum induunt, & ad præliandum accinguntur.

Aprilem Juvenem fingunt, cui prima lanugo Aprilis. oboriatur, in habitu pastorali, cum capra, & capreolo, & agnis noviter natis: hic enim mensis potissimum est, in quo hæc, similiaque animalia multiplicantur.

Rursum Majus florescentibus pratis suis luxu- Majus. riat, apparens (prout idem Author ait) in forma formosi adolescentis, qui deauratis comis, per humeros fluentibus conspicuus est, rosis insuper redimitus, in campo viridi, & undique flosculis consito comparens.

Præter hæc aspectus trux & scaber in medium venit, reliquo corpore vestitus, sed manu nudus, nudus brachiis, & pedibus, coronatus corona linea, cum falce in manu: in quo justissima ratione mensis Junius exprimitur, jam enim falx meten- Junius. tium in opere est, & fœna secari consueverunt.

Imago hominis pileo tecti, & qui nudus propemodum in campis appareat, Julium repræsen- Julius. tat: in quo mense calorum excessus vestimentis laborantes exspoliat, ut colligendæ messi tanto promptius intendant.

De Mense Augusto eruditissima Musa Dn. Augustus. Joannis Ciampoli inquit:

Di Campi incoronato
Cavalcando un leon passegio il Cielo.

Hoc est: *Fulgure coronatus, insidens leonem, cœlum pertransco:* Figuratur autem in imagine hominis nudi, cum cyatho in dextra, sinistra sua tegens pudenda ante balneum: sunt autem indicia Mensis hujus, in quo foris aquæ, intus vinum quæritur.

September hanc sequentem figuram obtinuit: September. homo est capillos per humeros sparsos, & pedes nudos demonstrans, qui dextra vitem premit, & sinistra botros ejus evellit: quæ actio Vindemiæ tempus indicat, quæ illo mense matura est.

Cùm porrò adolescentulus apparet, multis avibus onustus, prope quem perdix in agro sit, O- October. ctober significatur: tum enim temporis aucupia potissimum vigent.

Homo item pileo coopertus, cum bobus, & aratro apparens, Novembrem figurat, vel quod November. imminente brumali frigore, jam domum de cultura agri boves reducantur: vel quod semen scissæ terræ traditum sit.

Figura item hominis ejusdem formæ cum superiori, qui corbem plenam seminibus ferat, Men- December. sem Decembrem denotat. Agricolarum usus est, cum hos menses in humano habitu expressuri sunt, ut homines demonstrent, quemque eorum instrumento illo armatum, quod laboribus cuique mensium propriis necessarium est. Alii Juvenem depingunt demonstrantem Zodiaco signum cuique Mensi destinatum, in quod sol tum

temporis ingreditur: Quod universum fœcundis versibus, qui sequuntur, expositum est:

Martius atque aries producunt tempora Veris:
Aprilis secum torvi fert cornua tauri;
Floribus adducit Geminorum sidera Majus;
Solstitium æstivum cancri fert Junius axe;
Quinctilem mensem Leo fervidus igne perurit;
Augusto messes secum trahit aurea virgo;
Æquat September noctes examine libræ;
Scorpius Octobrem pugnax cubat ore minacem;
Exerit Arcitenens medio sua signa Novembris;
Solstitiumq; affers hyemis, Capricorne, Decembri;
In medio Jani madidi stat sidus Aquari;
Procedunt duplices in Februa tempora pisces.

Qui in his simulacris & figuris, nec solum in his, sed in omni adeo re, quæcunque in mundo possit exprimi, doceri velit, vel Pictorum, vel colorum tanta ubertate, vel animalium exhibitione, vel variarum doctrinarum compendiis, aliisque insuper eruditionibus, tam sacris, quàm profanis, ingeniosum volumen Cæsaris Ripæ evolvat; qui liber gravibus materiis abundat, sicut & inventionibus vivacissimis: ubi cumulus virtutum omnium vivis, ut ita dixerim, coloribus depingitur, sicut & signa earum, & affectus, & passiones humanæ: de quo fusius hic profari inutile videtur, cum facile ad manum sit liber, jam ubique typis expressus. Hinc & ego, ne folia foliis reduplicem, id solùm de eodem excerpsero, quod Menses omnes in forma puerorum, vel adolescentum repræsentat: idque non sine magna ratione; cum enim tempora in horas distribuantur, & dies, & menses, & annos, horas utique decuit in infantes partiri, dies adolescentiæ dari, menses Juventuti, annos virilitati, denique tempus generatim senectuti. Hæc divisio rursum in versu sequenti continetur:

Cæsar Ripa.

Menses in forma puerorum.

Absolvit cursum duodenis mensibus annus:
Quattuor hebdomadas mensis complectitur unus:
Hebdomada est septem rursum distincta diebus:
Quæque dies constat viginti quattuor horis:
Nec tamen integris numeratus partibus annus
Ter centum, cum sexaginta quinque diebus
Perficitur; Si sex tamen addas insuper horas,
Integer inde dies quarto fit quolibet anno:
Hinc Bissextilis tum denique nascitur annus.

Nec magis accurata, nec vero magis propria hæc distributio temporum fieri poterat, nec mirum id quidem, quod de fœcundissimi viri ingenio hic partus proveniat.

Flumina.

Non minus curiosum & elegans est, qualitates & apparentias fluminum inter priscos intueri: quæ non minus forma quoque humana introducuntur, propter multiplicitatem beneficiorum, quibus humanum genus ditant, antequam in mare regurgitent: quod nisi fieret, nec ullo effluvio se exonerarent, in immensum stagnantia, infrugiferis aquis orbem, quaqua patet, inundatione perpetua sepelirent. Hæc sunt quæ dorso suo naves onerarias bajulant, ita ut liber sit provinciarum inter se commeatus, & commerciorum negotiatio, unde societates nascuntur, & Oceani lucra, ad beneficium universale mortalium, & rem familiarem augmentandam, & familiam ipsam alimentandam, non solum quod multitudine piscium, hac videlicet muta generatione viventibus escam præbeant, sed quod insuper herbis & plantis irriguo humore vitam præbeant.

Horum imago.

De his igitur mihi in compendio dicendum est, & procpilogo notitia suggerenda. Siquidem igitur simulacrum nudi hominis occurrerit, in terra extensi, capillis in aërem disjectis, cum barba promissa, cui caput bicorne videatur, incumbens urnæ, quæ copiosas ex se undas videatur evomere, hæc imago fluminum est, jam ubivis usurpata, & acceptata.

Cartarus Tyberim expressurus, senem repræsentat, frondibus & fructibus redimitum, humi cubantem, cum arundine in manu: sic enim fertilitas camporum monstratur, qui alluvio fluminis hujus fœcundantur, & humectantur: his enim inundationibus solum illud, non secus ac fimo ubere ingravidatur. Tyberis.

Figura item hominis nudi, cornuti, & in terra prostrati, brachio suo hydriæ incumbens, quæ copiosam aquam ejicit, simulacrum Padi est, qui Rex Italicorum fluminum dici potest. Observatu interim dignum est, quod flumina à scriptoribus universis cornuta exhibentur, ad denotandam obliquitatem, quo cursum suum prosequuntur: vena enim eorum cum viva sit, novis identidem aquis sine intermissione suggestis fluenta urgentur, & promoventur: sed cum hæc ipsa rivorum evagatio libera sit, libertas eorum hinc apparet, quæ eis, quamvis sensu carentibus, à Benefactore supremo conceditur. Padus. Cur flu[...] cornuta [...]cantur.

Quamvis alii sint, qui hæc cornua eò referant, quod tam varium sit collisarum undarum murmur, quo boum mugitum imitantur.

Senex itidem, Crocodilo insidens, cui Hippopotamus adjunctus sit, incumbens brachio super urceum, sicut illi superiores, quem sexdecim pueri vagabundi circumdant, figura est vastissimi Nili; Infantes autem numerosi incrementa ejus denotant, quæ in locum pluviarum Ægyptiacis agris sufficta sunt, quos è lecto suo egrediens, tanquam palando fœcundat, id quod in Tyberi jam meminimus: itaque & hoc ei lemma subscriptum fuit: *Inundatione ferax:* Estque idea Personæ eloquentis, aut divinæ beneficentiæ. Nilus.

Sufficiant hæc, quæ de fluminibus præcipuis contingere voluimus.

Quamvis præmemoratus Ripa sat abundanter de virtutibus capitalibus se explicuerit, nihilominus decere operi meo mihi viderer, si non de his quoque nonnihil, duce Aldrovando, in medium proferrem, Introducit itaque ille Cartarum de novo, qui hominem depingit, cui jugum in collo, compedes in plantis sunt, adjungens lemma: *Matrimonium.* Præclarissima figura, quam Spiritus S. jam multò antè præbuit, dum ait: *Bonum est viro, cum portaverit jugum ab adolescentia sua:* Id quod Jeremias in threnis suis exhibet, & Isaias: *Jugum enim oneris ejus:* inter prophanos Ovidius: Matri[...] Thren. Is. 9.

Quàm malè inæquales veniunt ad aratra juvencæ,
Tam premitur virgo conjuge nupta minor.

Ripa præfatus pomposè vestitum introducit, cum malo cydoneo in manu, cum serpente subtus pedes: alludendo ad primum hoc, quod noviter nuptis dari consuevit, utpote Veneri dedicatum, ex mandato Solonis, sicut plura hujus rei testimonia in effigie numismatum insculpta occurrunt. Præter hæc simulacro annulum in manus præbet, verum Sponsalitiorum indicium. Vipera sub plantis pedum projecta demonstrat, quidquid detrimentum charæ conjugi allaturum est, hoc pede conculcandum esse, sicut illam quoque oportet viperarum naturam evitare, quæ inebriata voluptate in congressu suo maritum occidit. Figura jugi.

Pictura Juvenis, insigni vestimento ornati, cum

cum patera in manu, simul & spica, in sinistra verò papavere, secundum Authorem jam citatum, felicem rerum eventum indicat.

Aspectus hominis Elephanto inequitantis, æternitatem præfigurat, forte allusione facta, ad quadrupedis hujus longissimam vitam, nec enim creditur ullum ad tam seros annos vitam protrahere. Ripa autem in muliere tricipiti eam exhibet, quæ sinistra sua circulum teneat, indicem dextræ elevando. Tria capita trium temporum, anteacti, præsentis & futuri monumentum sunt: Digitus elevatus firmitudinem stabilitatis indicat, circulus æternitatis figuram semper habuit. Rursum in figura matronæ eam effinxit, quæ in dextra mundum regit, cum velo, quo facies ejus cooperta est, significando per hæc tempus, quod nunc præsens non est, in æternitate occultatum esse.

Porrò & alia fæmina apparet, vestimento viridi induta, quæ aut colubrum in dextra tenet in se invicem contortum, aut supra sphæram sedet, & solem in manu gestat: quæ imagines universæ mysterium æternitatis exprimunt, quod altè omnium memoriæ, pro salute animarum, imprimendum esset.

Sed ut ad memoratum Elephantem revertar, antiqui dum longitudinem annorum, & rerum omnium prosperitatem Imperatoribus suis apprecaturi essent, eum curru sublimem exhibebant, ab his animalibus protractum.

Item Infantes duo, in lectum reclinati, & ludentibus similes, allusionem habebant, ad felicitatem sæculi: quod fortasse ad Oden Horatianam respicit: *Innocentiam ubique tutam.*

Figura item adolescentis cæci, supra rotam quandam, cui pedes alati sint, qui nihilominus in firma statione sua consistat, indicium erat olim favoris, & gratiæ: Ripa tamen author est, alas antiquitus ei potius dorso affixas fuisse. Juvenem itidem armatum finxerunt, cum ingenti scuto in manu, collocato in terra, ubi mare depictum erat, cum Delphino, cujus dorso puerulus insidebat, lyram sonans, & dextra sua sceptrum versus terram reclinans: quarum rerum expressiones longæ, & copiosæ sunt. quamvis utiles, atque idcirco Lectorem meum illuc ablego.

Puer vestitus purpura, quem Cupido Lauri serto coronat; & qui ad templum virtutis conducitur, simulacrum honoris est. Ripa hastam dexteræ ejus adjungit, Cornucopiæ sinistræ, ad demonstrandos gloriosos effectus, qui ab eodem derivantur. Hasta, Cornucopiæ, & laurus tres præcipuas causas figurant, unde potissimum honor accrescit, hoc est scientia, divitiis, & armis.

Rursum homo repræsentatur, venerabilis aspectu, palma redimitus, cum armillis aureis in manu, & collari aureo circa collum. Rursum aliter in moneta Antonini Pii Honos exprimitur, vestitus indumento oblongo, cum corona laurea super caput: In alia Vitellii, cum hasta in dextra, pectore seminudo, ad pedem sinistrum collocata cassis, propriâ ejus capillaturâ odornata est. Cornucopiæ, sicut & cassis eas res demonstrant, quibus honor acquiritur.

Porrò quies figuratur in forma hominis, ponentis pedem supra alterum. Sæpius apud veteres hæc figura in tumulis mortuorum cernebatur, videlicet ad augurandam defunctis requiem. Alii authumant, quod ejusmodi figura quandoque otium, quandoque meditationem exprimat.

Adjungit Ripa, quod manu dextra perpendiculum teneat, indicando per hæc, quod muri æqualitas nosci non possit, nisi perpendiculum firmiter fixum sit.

Imago mulieris quæ duorum virorum dextras conjungit, imaginem Pietatis repræsentat. Hanc virtutem Ripa diversimodè repræsentat. Inprimis adolescentem exhibet, candidi coloris, aspectu decoro, oculis grandioribus, naso aquilino, alatum humeris, rubicundo vestimento indutum, cui flamma in capite est, sinistram cordi imponens, Cornucopiæ repletum omnium rerum, ad utilitatem humanæ vitæ spectantium, abundantia, in dextra erat. Aliter item ciconiam adjungit, brachium ejus dextrum altari impositum est, cum gladio: ad latus Elephas est, & infans. Aliam adhuc figuram exhibet sedentem, quæ phialam dextra tenet, cubito super infantem inclinato; hæc in numismate Tyberii sunt. Pietas.

Apud eundem Authorem Pietas in personis duorum Juvenum apparet, qui currum post se trahunt, idque in recordationem duorum fratrum Cleobis & Bitonis, qui matrem sacerdotem ad phanum deæ Junonis, curru vectam, traxerunt. In numismate Antonini Pii mulier cernitur, cum infante uno in brachio, altero pedibus suis consistente. Ex Prolixitate, quâ hic Author in expositione præsentis simulacri, simul & in descriptione virtutum, quæ illud concernunt, extenditur, facilè videri potest, cum quanta alibi abundantia, & ubertate in iisdem materiis versetur: itaque ad easdem ingeniosum, & studiosum lectorem meum remitto. Pietas figurata in duobus fratribus.

Interim, ut de aliis quoque affectibus humanis nonnihil referam, conjungendo simul, & epilogando utrumque Authorem, Cartarum, & Ripam, unà cum attestatione Aldrovandi inprimis se mihi simulacrum furoris offert, in figura hominis horridi, cum vultu sanguinolento, qui super struem galearum, scutorum, & gladiorum sedens, manus nihilominus in tergo ligatas monstrat. Hanc figuram Ripa rursum aliter exhibet, in homine nimirum, qui facem accensam gestat; aut in adolescente, cui oculi ligati sunt, & qui fascem de hastis compactam vibrare videtur. Ad utrumque alludit Virgilius, dum de militari confusione mentionem habet: Furor.

Jamque faces, & saxa volant; furor arma ministrat.

Ad demonstrandam iram, & indignationem vehementissimam, in dextra quidam caput Medusæ collocant, cujus immodicum & indomitum furorem adhuc evidentius exprimunt immittendo gladium evaginatum dextræ, quæ in actu feriendi sit, in sinistra umbonem, in quo sculptus vel depictus est leo, in summitate verò galeæ serpens est, multis in se spicis convolutus, & contortus: quæ figuræ inordinatum affectum hunc ad vivum exprimunt.

Imago itidem Terroris, qui à prædicto Authore Minervæ socius nominatur, sub figura adolescentis minitabundi exprimitur, cui vultus diversi sint, quos pro libitu transformare possit, manus habens complures. Quamvis alii sint, qui puerum repræsentent, cum capite leonis: alii cum habitu, & vultu muliebri, aspectu nihilominus horribili: adjungit Ripa, tenere cum scuticam in manu, caput habere leonis. Terror.

Talis erat apud Eleos sculptura in Agamemnonis scuto. Pausanias antiquo commento tradit, Martem, imperante Jove, cum inter Argi-

vos, & Thebanos bellum ſuſcitaturus eſſet, Terrorem ſibi ſocium aſſumpſiſſe, ſeque ut præcederet juſſiſſe.

Fortuna.

Ad ſuperiores illos vehementiſſimos humani cordis affectus annectendam ratus ſum fortunam, cæcam, & ſtultam, cum pede ſuper rotam, ſtantem in actu, quaſi quæ volare, vel avolare intendat. Erat hæc imago conſueta inconſtantis deæ hujus: Cartarus inſuper addit, ligatos eam oculos, in ſiniſtra verò cornu aureum habere, in dextra ſceptrum; quæ cuncta, ſequenti verſu comprehenſa ſunt, quos è manibus labi non patiemur:

Viſa tibi pictor fortuna eſt fœmina? viſa eſt
Cur? quia famineo lubrica more fluit.
An Dea dic ſodes? Dea nota utcunque per orbem.
Cur globulo inſiſtit? Labilis inſtar aquæ eſt.
Cur oculis captam pinxiſti? Non videt illa,
Vel quibus hæc ſpirat, vel quibus ipſa nocet.
Cur pars una vacat, pars plena eſt altera barba?
Ejus quod ſubſit ſexus uterque pedi.
Cur nuda? Quod quidquid habet pueroque ſeniq;
Inconſulta etiam, donet ad uſque cutem.
Et cur penniger am? vehitur quicunque favore
Illius, ex humili ſcandit ad aſtra loco.
Fundamenta pedes dandi at cur dempſeris? hæcq;
Quæ ferat haud ulla ſint ſtabilita baſi.
Cur cornu læva auricomum, cur dextera ſceptrum
Geſtat? opes illud ſignat, & Imperium.
Sic tibi mens illam pingendi libera. Nam cum
Fortunam appellas eſſe Chimæra poteſt.

Fortuna varie figurata.

Ripa his ſuperaddit, eſſe eam ſubtus arborem, quam haſta admodum prolixa percutiat, ex qua deinceps varia profeſſionum, variarum inſtrumenta decidant. Refert idem Author, quod ab aliis cum globo cæleſti ſuper caput monſtretur, tenens manibus præfatum Cornucopiæ. Alii rurſum eam repræſentant brachio dextro ſuper rotam quandam inclinatam. Alii navigio imponunt, ſine gubernaculo, malo veliſque impetu ventorum effractis. Plures eam effingunt tenentem dextrâ Cornucopiæ, cum ſiniſtra ſuper caput Cupidinis recumbente, qui circa veſtimen a ejus ludere videatur.

In Numiſmate Hadriani ſedere ſupra Lectiſternium videbatur, ad cujus pedes gubernaculum erat navis. Atque hæc fortuna aurea erat, quam in cubiculo Imperatorum collocare olim conſueverant, quamdiu Imperii fræna tenebant, & inter vivos erant.

Multò fuſius in his, quæ per compendium attuli, & in aliis præter hanc materiis Ripa diſtenditur, & dilatatur, ſicut Aldrovandus ſequentibus verbis concludit: *Qui plura in hoc genere ſcire deſiderat, Iconologiam Ripæ, viri literis ſummi, adeat: Ubi ſimulacra mundi, elementorum, fluminum, ventorum, quatuor anni temporum, quatuor mundi partium, & plagarum; imo anni, menſium, dierum, horarum, temporamentorum, dignitatum, triumphorum, ſcientiarum, facultatum, artium omnium, nec non Muſarum, item virtutum, & vitiorum; quinque corporis ſenſuum, variarum animi affectionum, & tandem ortus vitæ, & interitus, ſumma cum voluptate intuebitur.* Cum hac authoritate tam eximia finem ſimulacris hujuſcemodi recenſendis pono.

De monſtris.

SIMULACRA CÆLESTIA.

QUi aſtrorum contemplationi & ſcientiis ſe dedunt, ſive ut mentem humanam oblectarent, ſive ut ſignificationem, veram catenæ aureæ quam Homerus olim & poſt eum Apologi confinxerunt, Deum ſimul & homines vincientem, tanto clarius exponerent, non contenti, quod ſupernas ſiderum influentias curioſius obſervando deſcripſerint, & in aureos eorum orbes, quibus nitidiſſime reſplendent, acumen oculorum ſuorum fixerint, in iiſque, ut ita dixerim, ſe pleno pectore immerſerint, tam effluvia, eorum, quàm motus diſcutiendo: plura quoque humanæ ſimilitudinis ſimulacra illuc collocarunt: eorum, inquam, imagines, quos pro more patriæ, & gentis, in ſignum gratitudinis, aut venerationis honorare dignati eſſent, inter Numina eos referendo, quippe quod heroicis & glorioſis actionibus in orbe terræ ſe inclytos feciſſent, atque ideo deorum arbitrio in cœlos rapti, & tranſportati fuerint. Sic opinio inter Paganos vigebat. Quàm autem frivola, quam nullius momenti, quam mendax hæc eorum credulitas fuerit, quotidianis documentis inſtruimur.

Ego tamen, ut nil intactum relinquam, quod utilitati publicæ aut ſervire, aut neceſſarium eſſe poſſit, utque eam claritatem, & lumen præbeam, quod à Catholica doctrina non abhorreat, ea adducturus ſum in compendio, quæ inſtructionem quandam habere poſſint.

Apparent autem figuræ, quas diximus, immixtæ figuris animalium, ſeu ferarum, quarum aliquas uſui noſtro ſervientes, in medium adducturus, & expoſiturus ſum. Ordo earum in hac forma diſpoſitus eſt. Primæ nobis ocurrunt Urſæ, alio nomine Orion & Caliſtho nuncupatæ, quarum caudæ retortæ ſunt, averſo ordine reſtrictæ. Fugit inter has obliquus Draco: ſubtus earum pedes Serpentarius prodit, cujus pedes frontem Scorpionis contingunt. Ex uno latere Arctophylax eſt, ſub cujus pedibus figura Virginis cernitur, quæ ſpicam geſtat in manibus. Retrorſum, vel à tergo Leo recumbit, & in æſtivo ſolſtitio Cancer ſunt, & Gemini, tangunt autem genu aſtri, quod Aquator dicitur: Caput Geminorũ, & caput præfati ſideris conjunguntur ſecus Tauri cornua. Capreoli majores proximi Urſæ ſunt, hæc autem à parte dextra in vicinio coronæ ſerpentem habet, quem Serpentarius manu tenet, ſicut & ſtellam Herculis: hic autem pede ſiniſtro ſummitatem Draconis ſeptentrionalis calcat, monſtrando ſe libræ brachium unum porrigere, alterum ſtellæ, quæ Corona dicitur.

Interim Cephei pes ad urſam uſque minorem tendit, qui ſtellam Cygni manu dextra apprehendit, ſub cujus cygni alas aſtrum Equi pedem extendit, ſupra hunc extollitur Aquarius, cui Capricornus vicinus eſt. Subtus pedes Aquarii ingens Cetus Auſtrinus animadvertitur, ante Cepheum ſtella item Caſſiopeæ: Poſt ſidus Herculis Perſeus pedem extendit: deinceps cum admirabili & intricato nexu, ſuper caput Perſei, Caſſiopea involvi videtur. Inter cygnum, & hominem genuflexum Lyra conſtituitur: in quorum medio ex parte Orientis Delphinus cernitur, ſubtus caudam ejus Aquila comparet; Atque hic ordo conſtellationum Aquilonarium eſt.

Succedit pars Auſtralis, quæ ſic habet. Sub aculeo Scorpionis Ara ſita eſt, aut Altare, ſub corpore ejus pars anterior Centauri. Ex altera parte ſubtus Circulum Auſtralem pes Sagittarii cernitur: è vicinia Centauri cauda Hydræ & Corvus collocata ſunt. Non procul à genubus Virginis, id eſt à ſiniſtra parte Orionis Urna eſt; ſub

ſub cujus pedibus Padus, vel Eridanus fluvius decurrit, de quo admirabiliter Commendator Teſtius: *L' Eridano ſtellato in Ciel campeggia. Eridanus ſtellatus in cœlo ſitus eſt.*

Hic ſtella Leporis reſplendet, cui à tergo ſcintillat Canicula, ad cujus Caudam Navigium eſt. Ad pedem Tauri manus Orionis extenditur: Anticanis autem, vel Procyon ſuper caput Arietis invenitur; Cetus item ſupra piſces fulgurat. Hanc conſtellationum ſeriem Poeta Auſonius eleganter admodum ſequentium verſuum contextu exponit: nec enim ſine detrimento præſentis operis omitti poſſent, ubi facilè humanæ figuræ, quamvis aliis intermixtæ ſint, dignoſci poterunt.

Ad Boreæ partes Arctii junguntur & Angues:
Poſt has Arctophylax, pariterque Corona, Genuque
Prolapſus, Lyra, Avis, Cepheus, & Caſſiopea,
Auriga, & Perſeus, Deltoton, & Andromedæ aſtrum,
Pegaſus, & Delphin, Telumque, Aquila, Anguitenenſque,
Signifer inde ſubeſt: Bis ſex & ſidera complent,
Hic Aries, Taurus, Gemini, Cancer, Leo, Virgo,
Libraque, Scorpius, Arcitenens, Capricornus, & Urnam
Qui tenet, & Piſces. Hi ſunt in partibus Auſtri:
Orion, Procyon, lepus ardens, Syrus, & Argo
Hydrus, Chiron Thurib. lum quoq; Piſcis & ingens,
Hunc ſequitur Piſtrix, ſimul Eridanique fluenta,
Acarnar, Corvuſque, Lupus, Craterque, Corona.

Inter has inquiunt, quartam figuram humanam eſſe, de hac enim fabulantur, Bootem, aut Bifolcum, qui alio nomine Arctophylax dicitur, Cuſtodem Urſæ adoleſcentem eſſe Helicem, atque hunc prius fœminam inquiunt fuiſſe nomine Caliſtum, Lycaonis Arcadiæ Regis filiam, Transmutatam in ſtellam maximam, circumdatam & irradiatam ſtellis viginti, & duabus, quibus totum illud ſidus componitur. Inter latera ejus reſplendet Arcturus celebre aſtrum apud Poëtas, cumque tardioris motus ſit, ita ut vix ortus ejus, vel aſcenſus dignoſci poſſit, de eo illud dictum eſt:

Urſæ tarda ſequens veſtigia, nomina ſumpſi.
Arctum qui ſervat, dicitur Arctophylax.

Conſtellatio quinta nomen Herculis ſortita eſt, qui alio nomine Erigonaſinus, Geniculator, & ſaltator dicitur, ab Auſonio item Genu Prolapſus: dextra manu clavam geſtat, quaſi pugnaturus, coronatur autem ſtellis viginti, & octo. Figura nona ſeptentrionalis aſpectum Cephei repræſentat: erat hic quondam Rex Æthyopum, Maritus Caſſiopeæ, filiæ Andromedæ, quæ cum Orcæ Marinæ ad devovandum expoſita eſſet, ope Perſei periculum imminens evaſit, quam deinceps generoſus ille ſibi in Conjugem duxiſſe fingitur. Duodecim autem ſtellis coronata eſt, & ſic loqui dicitur:

Aſtra colo, dedit hoc tumidi mihi bellua Ponti:
Aſpice me nitidam: Sors mala læta fuit.

Caſſiopea, dehinc in via lactea ſedere cernitur, tredecim ſtellis inſignita, atque hæc Borealis conſtellatio decima dicitur, quam ſic loquentem faciunt:

Obliquo licet ore, tamen torquemur ab axe
Sydereo; facie non nocet, axe nocet.

Sequitur conſtellatio undecima, quæ Perſeum præfatum repræſentat, Liberatorem Andromadæ: hic in dextra gladium gerit, in ſiniſtra Meduſæ ſcutum, aut verò caput Gorgoneum: juxta Aſtronomos recentiores dictum, *Caput Algoli;* viginti ſex ſtellas continet, tres informes, cujus hæc videntur verba eſſe:

Non genus aut ſanguis, ſed me ſuper æthera virtus
Suſtulit: hic homines, hæc facit eſſe deos.

Pro duodecima Conſtellatione; quæ humana effigie apparet, Andromeda cernitur, catenis vincta: quod ſidus integrum viginti tribus ſtellis perficitur. Andromeda.

Pro decima quarta ſeptentrionali Bellerophon eſt, & ipſe humanam formam repræſentans. Quamvis autem hic, juxta mentem Pauſaniæ, Hippolitus credatur caſtitate celebris, filius Theſei, concordat nihilominus major ſcriptorum authoritas Eniochum Athenienſem hoc inſinuari, quem ajunt inventorem artis fuiſſe, qua currus vel eſſeda fabrefiunt: hunc poſtea Erichtonium, Conductorem, vel Agitatorem, appellatum, unde ſic loqui introducitur: Bellerophon. Hippolytus. Eniochus.

Ars nocet, ars prodeſt: amiſi fulmine vitam:
Hac petii radios, hac ego ſidereos.

Vigeſima Conſtellatio Borealis, appellata Ophiicus, Angvitenens, vel Serpentarius, monſtrat ſe ſerpentem tenere. Communis opinio hoc Æſculapium indicari cenſet; quippe quod è ſerpentibus optima theriaca fiat, quam medicina ſibi creberrimè uſurpat. Coronatur autem quatuor vicenis ſtellis. Serpentarius. Æſculapius.

Orion prima Conſtellatio Auſtrina eſt, triginta octo ſtellis perfectionem ſuam conſecuta, in humero ei dextro eſt, quam Bellatricem inquiunt: altera ei non impar in pede dextro reſplendet. Hæc ſtella ab antiquis Romanis Jugula nominata fuit, unde apud Plautum quidam famulorum admiratus immobilitatem cœli, inquit: *Neque Jugulam, neque Veſperuginem, neque Virgilias occidere.* Referunt autem Orionem Bœotiæ Principem fuiſſe, qui ab Atlante Aſtronomiam didicerit: ob excellentiam verò profeſſionis poſt mortem ſuam hæc lucida domicilia meruiſſe: itaque inſequenti modo loquens introducitur: Orion.

Invidiæ flammis petiit me terra, ſed iſte
Me furor invidiæ ſuſtulit ad ſuperos.

Succedunt Gemini, quorum diſcuſſio prolixa futura eſſet, niſi brevitati me addixiſſem: figuratur autem his tertium Zodiaci ſignum, delineantur in duplicata maſculorum figura: quos credunt (cum hoc ſignum ſol introierit) quidquid in terrarum Orbe natum fuerit, præcipuè tamen ſemina, & herbas vegetare, & augmentum largiri. Dixerunt Antiqui Caſtorem & Pollucem uno partu geminos in lucem editos, poſtea in cœlum traductos, quorum hæc verba ſunt: Gemini. Caſtor & Pollux.

Sum frater: frater junctus mihi creditur unus,
Unus nos animus, binaque corda tenet,
Unus amor: mentemque unam duo pectora ſervant:
Qui dubitat, fratrem non amat ille ſuum,

Inter cætera Zodiaci ſigna duo adhuc in forma humana ſpectantur.

Sextum locum virgo occupat: hæc filia Icari fuiſſe dicitur, ſoror Penelopes, quæ mortuo patre, quem ruſticorũ quidam, vino pleni mactaverant, uſq; indoluit, ut laqueo ſibi vitam finierit: unde vices ejus miſerata Numina, in hanc formam transmutarunt: influit hoc ſidus ſanguinem aduſtum, dignitates procurat, ſiquidem Lunæ junctum fuerit. Ajunt item Aſtronomi, cum hoc ſignum ſterile ſit, ſolem quoq; cum in domũ hanc introierit, terram infrugiferam reddere: Exhinc veraciter hyemales venti levari occipiunt, quorum vi & plantis & herbis incrementa ſua præpediuntur: hinc de eodem ſigno ſic Muſa loquitur: Virgo.

Erigon,

Erigon, Fortuna, Ceres, vel filia Phœbi,
Nuncupor, hæc lucis nomina dant tenebræ.

Aquarius.

In undecimo Zodiaci loco Aquarius humanâ formâ apparet, versans de urna sua aquas: de quo non obscuri effectus apparent: cum enim sol astrum hoc tetigerit, continuis imbribus, & nivibus, terra irrigatur, & cooperitur. Astronomi cum Poëtis inquiunt: hunc Aquarium Ganymedem fuisse, qui raptus à Jove, sideris hujus locum obtinuerit, quem hoc dysticho designent:

Errant qui dicunt me Cecropa, sum puer Axes;
Nunc Pincerna tamen, raptus ad astra, Jovis.

Signa Zodiaci repræsentata in figura humana.

Non desunt Authores varii, qui simulacra Zodiaci effingendo, quantum possunt non nisi in figuris humanis ea repræsentare satagunt. Joannes Angelus Operarius insignis, & ingeniosus, delineando quod inter signa primum est, in figura illud humani capitis exhibuit: rursum in homine tenente evaginatum gladium dextrâ suâ, prima Arietis facies insinuatur: alius item stans, togam indutus, secundam faciem præmemorati demonstrat: sic in aliis quoque simulacris humana facies cernitur.

Cumque, juxta mentem præfati Authoris, homo observatur aratrum premens, cum tabella Infantium in manu, ubi Alphabetum annotatum sit, primam faciem Tauri denotat. Item si homo animadvertitur, in pedes erectus, cui dextra prolongata sit, & qui sinistra cingulum sibi adaptare videatur, vult hac figura primam geniorum faciem designari: atque ita in expressione aliarum facierum præfati signi, varias hominum figuras, cum diversimoda membrorum positura exhibet.

Quandoque homo mutilus manibus decimum septimum signi hujus gradum indicat: Juxta Astronomorum siquidem sententiam, qui in faciei hujus ascensu nascuntur, plerumque segnes sunt, nauci homines, tardi ingenii, ad nil utiles.

Sequitur Cancer: quod signum, juxta Georgium Venetum, in persona pectoris humani apparet: diversimodè illud repræsentans: exhibet enim figuram Maris, & fœminæ, dextris eorum invicem copulatis, per quam signum jam memoratum intelligit. In eundem modum cæteros quoque gradus exequens.

Idem Author in imagine hominis, leonem insidentis, primam ejusdem Planetæ faciem demonstrat: sicut in effigie seminantis triticum, virginem designat. Rursum togatus quispiam, inspiciens libros quosdam apertos, primam Libræ faciem denotat: similitudo duorum hominum invicem dimicantium, primam Scorpionis faciem exhibet. Simulacrum hominis erecti, qui gladium sinistra gerit, primam Sagittarii partem ob oculos ponit: illic figura hominis cooperti pallio, qui deambulare videtur, cum loculis in manu sinistra, indicium est primæ faciei in Capricorno. Cum autem hominem fingit gestantem utraque manu volucrem, primam Aquarii partem exponit: figura item bajuli, qui super baculum brifurcatum incumbit, imago est piscium: quamvis iidem, juxta eundem Authorem per binos pedes humanos annotentur.

Tam Copiosæ denique Astronomorum præcedentium chartæ sunt, quæ à Neotericis nostris dilucidantur, significationes & influentias harum Constellationum, & signorum cælestium, exponendo quæ vel ad mortalium decrementum, vel ad eorum favorem fiunt, ut, ne in horum ulteriori prosecutione ultra mensuram distinear (quippe quod tantæ eloquentiæ viri, jam ante me in his sudaverint) sicut item, ne forte in scopulum quempiam securitate nimia impingam, ad offendendam innocentiam, qua utilitatibus Lectoris consultum volo, præterire complura mihi decretum sit, quæ alioquin non invenusta, quin potius curiosa admodum futura non dubitaverim. Non possum tamen, quin de nativitate signorum (quæ à nobis jam memorata sunt) illud referam, quod super textum quendam Ptolemæi, accuratus simul, & eloquens Author Pontanus commentatur.

De riti[...]

Prior itaque Ptolemæus in quadragesima quinta sententiarum suarum, quarum numero centum sunt, sic ait: *Quisquis genituræ suæ dominatores, aut ascendens in signis humanis non habet, ab humanitate alienus etiam sibi ipsi erit.* Supra quod Pontanus copiosè admodum commentetur, cujus primas periodos huc colloco: *Naturalis hominum propensio ad mansuetudinem, & lenitatem, aut ad passiones his contrarias, natalibus, & stellis tribuitur: pro signorum qualitate, in quibus ii, qui genitura dominantur, inveniuntur, proque ascendentis signi natura. Et signa quidem humanitatem, sociabilitatem, mansuetudinem, hospitalitatem, civilemque consuetudinem conferentia sunt illa, quæ hac eadem causa de hominum nominibus vocata sunt: Gemini, virgo, Aquarius, & Sagittarius.*

Sufficiant hæc in materia simulacrorum Cælestium, de quibus jam abundè tractatum est.

STATUÆ.

Statua[...] utilita[...] habea[...]

Affines, ut ita dixerim, & coætaneas, ejusdemque naturæ cum simulacris esse statuas nemo negaverit: de statuarum enim positura etiam simulacra deducta sunt: Cum igitur ob multiplices causas non illicitum sit ad simulacra evagari, propter significationum utilitatem, quibus abundant, & quorum nobis expositionem Magistri artis hujus ob oculos ponunt, quantò magis hæc eadem, imò & fortior ratio pro nobis militat, siquidem in statuarum consideratione, in earum figuratione (dummodo, prout oportet, in tanta rerum commixtione, quæ obscura sunt, dissolvantur, & enodentur) ab aliorum objectorum inutilitate eas depurando admirabilem considerationem & meditationem instituerimus, præsertim si in formatione sua similitudinem actionis, quam exhibere debent, ritè consecutæ fuerint.

Prima[...] Deo f[...]

Hæc statuarum notio sibi omnem quoque rationem supra de simulacris memoratam vendicat, quarum primitivum Authorem ipsum Deum recognoscit, qui primam hominis statuam formavit, ex immobili eam mobilem divinissimo statu suo faciens, inspirando animam rationalem. Homo deinceps eundem imitatus, contra ipsam annorum, & temporum injuriam se sculptoria arte æternitati dare & condecorare ausus est. Sagax enimverò inventum, quo virtus, & meritum præmia sua consequuntur.

Definitionem horum operum sic habe: *Statua est simulacrum, ex materia solidiore, quod alicui vel mortuo, vel etiam viventi, ob præclara in Rempublicam merita, tanquam duraturum Mnemosynon,*

mosynon, poni olim consuevit loco aliquo conspicuo. Minus autem generalis statua est, quàm Imago, cum & pictura idem valeat in imaginibus.

Primum statuæ inventorem inquiunt fuisse Saruch, filium Reu, de progenie Sem Patriarchæ descendentem, prout Genesis caput undecimum refert. Alii Belum asserunt primum. Ægyptii statuas non nisi sola oculi æstimatione factas evitabant, hinc certa quadam cubitorum mensura utebantur, qua se adæquatam operi suo quadraturam, debitamque proportionem consecuturos arbitrabantur: hinc Diodorus ait: *Res profectò miranda, diversos artifices variis in locis ita in unam mensuram convenire, ut quandoque ex viginti, quandoque ex quadraginta partibus unica statua componeretur.*

Pindarus laudibus Rhodios extollit, tanquam in professione hac miræ industriæ & artis. Inter antiquos statuarios potissimum celebrati sunt Dædalus, tantopere à Pausania, Diodoro, Aristotele, Theocrito, Athenæo, Festo, Homero aliisque encomiatus: hinc Mythologici eum alatum finxerunt.

Post hunc Phidias est, sicut opus ejus, Jupiter Olympicus, ex ebore, & auro constructus, aliaque insuper testificantur, quibus nomen suum æternitati dedit. Polycletus Sicyonius item in statua Herculis, sublevantis Anthæum, ad eum suffocandum, sicut & in aliis idem consecutus est. De Myrone Pausanias eruditè sic habet: *Primus hic multiplicasse varietatem videtur: quàm Polycletus symmetria diligentior.*

Inter sculptores, quos antiquitas celebrat, Praxiteles est diligentissimus & accuratissimus, Theledeus, Theodorus, Pythagoras Samius. Aristides Polycleti discipulus, Arcesilaus, Canucus, Eutichides, Carterus, Aristonidas, Onatas, Æginetas, Argoracritus, Parius, Theophanes, Callimachus, Xenocrates, aliique, quorum nomina passim in scriptorum paginis occurrunt.

Eriguntur autem, & fundantur statuæ inprimis omnipotenti Deo, tanquam omnium præterea Numinum Principi, & ut cum Christianis loquamur, omnium Sanctorum supremo Monarchæ. Deinceps omnium nationum communi consensu & Heroibus, & iis qui virtutum vel disciplinarum encomiis celebrati sunt (ut Rhetores) inter quos Leontinus Gorgias est, & Demosthenes, & Isocrates: item Poetis, inter quos Homerus, Hesiodus, Virgilius, Opianus, Claudianus, & similes: Non minus & musicis hic honor datus est, ut Arioni, hinc Volaterranus inquit:

Cernis amatorem qui vexit Ariona Delphin?
A Siculo subiens pondera grata mari.

Præter hunc & Pindaro. & Eunomio, & hujusmodi aliis. Porrò & Philosophis, ut Platoni, Menedemo, Chrysippo, Epicuro, Gargetico, de quo Laërtius, & Tortellius: *Item Patria, quæ statuis æreis illum decoravit:* Inter modernos Junio Rustico, Favorino philosopho[: Item Astrologis, sicut Beroso: itidem Medicis, ut Antonio Musæ (de quo Suetonius) Item Athletis, sicut Praxidamæ Æginetæ, Polydamanti, Archiæ, Autolico, Astilo Crotoniatæ, & aliis compluribus: Item Pontificibus Maximis, quorum statuis provinciæ plenæ sunt, & regiones, & regna: Item Ducibus, ut Mennoni, Miltiadæ, Cononi, Cabriæ, Timotheo, Epaminondæ, Philopœmeni; inter Romanos Camillo, Marcello, Lucullo, Q. Flaminio, sicut & Cæsaribus quotquot fuerunt: Item Censoribus, inter quos Cato & alii sunt: Item Legislatoribus, ut Soloni, Hermodoro, Demarato, Lycurgo, & similibus: Item Præceptoribus Scholarum, ut Verio Flacco, Cornelio Frontoni. Nec fæminis quidem hic honor denegatus est, ut generosæ Corinnæ, Treienæ, Lienæ, & audacissimis Cleliæ, Camillæ, Caiæ, & aliis. Hæ statuæ sic plerumque erectæ erant, ut vel sapientiam, vel fortitudinem, vel pietatem, aut patriam ab inimicis liberatam repræsentarent, aut ut obtentam victoriam insignem memoriæ posteritatis conscriberent.

Fæminis statuæ collocatæ.

Sed ne in longinquis hisce recensendis immorer, & aliquando etiam ad modernos sculptores transire possim, quorum nec talenta, nec merita antiquitati cedunt, opportunum mihi videtur, inhærendo præsertim iis, quæ maximè inclyta fuerint, per earum particularitates repræsentantes hominum, & deorum formas, ad utilitatem legentium digredi.

Sculptores moderni.

Græci igitur, ut nomen Demetrii Phalerei summis honoribus condecorarent, tercentum & sexaginta ei statuas erexerunt; quamvis Plinius referat, hæc eos ad numerandos anni dies fecisse: tot enim dierum numero ea hominum ætate annus censebatur. Ut eundem numerum exprimerent, statuam non nisi unam erigebant, sed cui digitus medius, annularis, & minimus versus plantam ejusdem manus plicati erant, cæteri erecti, in sinistra autem unguis pollicis comprimebatur indice, digitus medius versus palmam incurvatus erat. Statuam Jani Deum anni sic figurabant: in dextra numerus tercentesimus, in læva sexagesimus notabatur, prout in tractatu voluminis prioris jam supra de numeris expositum est.

Demetrio Phalereo statuæ 360 collocatæ.

Vetus consuetudo fuit (cujus mysterium deinceps declarabitur) ut statuas in cavernis collocarent, eas potissimum, quæ mulierem venustam, & formosam, hoc est, Venerem repræsentabant: volendo per hoc pudicitiam viris inculcare, & dissolutionem quorundam sugillare. Qui enim maximè rationis usum everterunt, brutis animantibus æquiparandi, insensuales hujuscemodi affectus prorumpunt in publico, à quo sensati, & honesti viri omni pacto sibi abstinendum esse noverunt. Hinc Pausanias Cellulæ cujusdam, quæ nocturnæ, vel sicut quidam populi Maliastæ dicti ajunt, *nigræ* Veneri sacra erat, mentionem habet.

Statuæ in antris collocatæ.

Venus nigra.

Antequam verò ad statuas descendamus, quæ gestu suo, plura mysteria in se comprehendebant, necessarium arbitror, eas imprimis adducere, quæ vel oculis, vel capite istiusmodi abditos sensus continebant. Manasses Rex Judæorum sceleratissimus, post quam Prophetam Domini Isaiam, medium secari Serra jussisset, in memoriam facinoris, tanquam laude digni, sibi statuam erigi imperavit, quinque capitibus decoratam, & compositam: prætendebat autem Gens illa hac multiplicitate capitum pluribus eum oculis dotatum fuisse, quam erat Propheta, quem *Videntem* appellare consueverant. Sed calamitosus ille, de fumiferis specubus tyrannidis suæ, absit ut tantundem oculis suis cerneret, quantum Propheta sanctissimus.

Manasses Rex sibi statuam erigit.

Statua item Jani bicipiti forma erecta fuit, ad demonstrandum, juxta quod jam supra retulimus, tempus tam præteritum, quàm futurum. Pausanias tradit, vidisse se statuam tribus oculis insignem, eamque in altari spacioso, & eximio, palam

Statua habens oculos tres.

palam expositam, ad quam Rex Priamus se receperit, Troia jam capta, & desolata: quæ statua deinceps à Steneleo filio Capaneæ in Argivos translata fuit. Sed ecce, quemadmodum in tribus oculis, corporis unius, tres personæ Patris, & Filii, & Spiritus Sancti repræsentautur, quæ cum tanta providentia, & omnipotenti virtute ad tutelam Mundi, & Cœli præsident, & vigilant: sic & veteres illi triplicatam Jovis providentiam, quâ trium Regnorum, Cœlestis, Terreni, & Inferni gubernatiónem administrat, intellectam voluerunt.

Statua habens oculos in occipitio.

Quandoque etiam in occipitio oculos sculpebant, sicut inter alias figura Justitiæ spectabilis erat, ad demonstrandum, quantopere Justum Judicem à corruptela munerum deceat alienum esse; quippe quibus in bilance æquipendium observari nequit.

Statua M. Aurelii.

Proinde ut ad statuarum gestus consideratio nostra se vertat, statua Marci Aurelii occurrit, quæ equestris, & ex ære fusa, ante ostia Laterani spectabatur, dextram tenens resupinam, aliquantum inclinatam, digitis verò disjunctis, pollice deorsum versus pendente: quibus designatum erat, hunc virum gloriam illam consecutum fuisse, ut Caduceator, Mediator, & Pacificator in mediis armorum incendiis fuerit, & pacem Regnis, & Coronis recuperârit.

Item Titi Livii.

Sic Titi Livii statua, ante ostia Prætorii patrii stabilita, indicem ori impositum gerebat, indicans hunc literatissimum Historiographum inclyto calamo suo innumera simul complexum fuisse, quæ, (ab oblivione alioquin sepelienda) posteritatis memoriæ feliciter transmandârit.

Item Regis Sardanapali.

In Tarso statua quondam apparuit Regis Sardanapali, quæ manus ita compositas gerebat, ut una alteram quatere videretur: erat autem hic gestus hilaritatis & voluptatis indicium, quibus se homo dissolutissimis moribus totum sacrificabat.

Statuæ sine manibus.

De his ad statuas illas progredior, quæ sine manibus exhibitæ sunt: inter quas primum sibi locum vendicat bicipitis Jani, sed sub bino capite trunca manibus, & pedibus, quo sapienter admodum vigorem, & omnipotentiam divinam designabant, quæ sine ope horum membrorum, solo intuitu, solo nutu perterrefacere, & concutere orbem universum possit.

Mercurius quare Cyllenius dictus.

In hac forma apud Athenienses Mercurii effigies penè omnes expressæ fuerunt: hinc Cyllenius nuncupatus fuit, more Græcorum sic eos nominantium, qui manibus destituti essent: hoc eodem nihilominus demonstrare intendebant, orationem, quamvis gestu omnino privata fuerit, è robore suo, & energia nil amissuram esse.

Alia rursum ex hoc, non minus elegans consideratio enascitur. Duplicem ratiocinationem esse philosophorum Scholæ nos docent, quarum prima penetralia mentis non egreditur (prima intentio nominata) altera verbis facunda est (& intentionis secundæ nomen sortita est) Itaque cum Prisci hac ratione statuas suas finxerunt, nobilitatem, & æstimationem palam facere satagerunt.

Statuæ 25. famularum.

Micerinus Ægyptiorum Rex, circa tumulum, & cadaver defunctæ filiæ suæ, viginti statuas ancillarum fieri curavit, quarum quæque trunca manibus erat, hoc eodem demonstrans, justissimam sceleratarum pœnam, cui eas vindicta debita subjecit, dum incestuoso adulterio complices fuisse deprehensæ sunt, quas viventes sic mutilari Rex præcepit. Apud Thebanos, prout supra meminimus, Judicum omnium statuæ sine manu erant, significando procul à muneribus, & largitione Judicem esse oportere.

Quod si nobis institutum esset statuarum omnium meminisse, quotquot varios digitis gestus efformant, earum numerus infinitus in historiis nobis occurret: quarum nonnullas tamen huc proferemus, ne has paginas debito complemento suo fraudemus. Pierius Valerianus statuæ cujusdam mentionem habet, ornatæ vestimento barbarico, quæ choreas ducere videbatur, cum digitis supra caput; erat autem symbolum enervatæ, & effæminatæ mollitiei. Rursum alibi una, vel plures statuæ observatæ sunt, quæ dextra sua fasces gestabant, sinistra sic composita, ut digitus minimus, quasi in circulum contortus, medium plantæ manus contingeret; quo gestu fortitudinem unionis repræsentabant, eumque cujus hæ statuæ erant, semel consularem dignitatem consecutum fuisse.

Statua ... minato ... præsen...

Locus hic exigeret, ut omnium digitorum motus, quibus numeri figurantur, & unde statuas suas antiqui cum tanta exactitudine formârunt, mentionem suam haberent: sed cum in voluminis hujus Parte prima jam abunde in hoc genere diffusi fuerimus, Lectorem illuc, siquidem plura desideraverit, remissum volo.

Transeamus nunc cum omni brevitate de manibus ad pedes: ubi illud meminisse non prætereribo (quamvis id jam supra tetigerim) quod cum olim hominem in gestu figurare vellent, quo videretur alterum aggredi, pedem statuæ, ad anteriora aliquantum porrectum exhibebant.

Herm... statua Saxon...

Succedunt his statuæ, per modum simulacrorum, insculptæ armis, vexillis, scutis, fructibus, floribus, aliisque signis, quibus mysterium quoddam exprimitur. Doctissimus vir Goropius unius mentionem habet, quam in Saxonia viderit, nuncupatam Hermansal. Erat autem statuæ ingentis, repræsentans hominem armatum, qui in dextra vexillum militare gestabat, cum rosæ effigie, in sinistra libram, pectore omninò inermis cujus scuto Leo insculptus erat, & cui vicinus cernebatur ursus. Hæc statua in floridissimo campo erecta erat: vexillum autem multis fascibus ad hastam unam colligatis componebatur. Goropius jam citatus inquit, in imagine hac intelligi posse, nunquam pacis tempora tam firmiter stabilita esse, nec vicissim armorum rabiem unquam adeo furibundam esse, ut non pax illa interturbari, belli motus sedari possint. Per inermè pectus, animus signabatur impavidus, qui ad repentinos tumultus facilè non concutitur. Per ursum urbis habitatoribus insinuatur, cum quanta strenuitate eis contra inimicum, & communem hostem eundum sit. Leo qui in umbonis cælatura apparebat, animum regium denotat, & verè magnanimum. Vexillum tot ligaminibus, tot trophæis ad hastam suam affixis, denotabat, cives invicem concordes esse oportere, ac sic unitos hostium impetum tanto fortius expugnare, viresque frangere posse. Rosa figurata in vexillo iisdem civibus in signum erat, ut debita benevolentia etiam consilia pacis non respuerent, siquidem talia essent, quæ rationi consentanea & patriæ salutaria crederentur: rosa enim consecrata Deæ amorum, Benevolentiæ, & unanimitatis symbolum est.

Præter eos quos jam supra adduximus qui statuis

tuis ab antiquitate cohonorati fuerunt, hic rursum personas alias è memoria veterum referre non omittemus, qui cum in actionibus verè heroicis se exercuissent, hæc immortalia monumenta meruerunt: inter quos Sestor Rex Ægyptius strenuissimus, & fortissimus militiæ, consimilem honorem promeruit.

Sicut est Mutius Scævola vir ille strenuus, qui in pœnam erroris, quem præter voluntatem suam incurrit, dum Regem Porsenam occisurus, ad latus ejus alium percussit, pleno animo ardenti foco dextram quæ peccaverat, injecit, dicendo inspectante, & audiente Rege, qui urbem obsederat: *Romanum esse, agere, & pati fortia:* Quo prodigio fortitudinis motus Rex obsidionem levando, se in patrios fines suos recepit. Item Horatius Cocles, qui solus armatorum torrentem in ponte sublicio Tyberis sustinuit, qui urbem inundare minitabatur. Item Curtius, qui afflictæ patriæ ut remedium & salutem acquireret, sein patentem voraginem, & ignem inde efflagrantem, vivus, & armatus injecit. Inter Græcos item Pericles, non minus lingua disertus, quàm gladio strenus, unde de eo dictum est, quod cum capite præter ordinem naturæ communem, elevatior esset, quotquot ei statuas dedicarunt, earum capita semper callide aut pileo tecta apparuisse, ad defectum hunc quamvis naturalem, operiendum. Flavius Josephus item hoc honoris adeptus est, ob eximium opus quod ea tempestate in lucem dederat, *De bello nimirum Judaico.* Idem consecuti sunt ante hunc Numa, Plato, Aristoteles, Phocion Atheniensium Princeps, Conon, Evagoras, omnes strenuissimi viri, & Duces fortissimi, inter quos censendus quoque Archias, & Hybleus qui Romæ in foro Trajano olim cernebantur.

Postquam autem in hunc campum descendi, non diffiteor me nec oculis, nec calamo sufficere ad sylvam illam describendam, marmorum, inquam, nescio an dixerim in homines transformatorum, an vero hominum in marmora. De quo tam ad rem accommode Commentator Aldrovandus inquit: *Olim Romæ tantus erat statuarum numerus, ut alter populus lapideus esse videretur.* Sed si virum illum hæc ætas tulisset, omne id quod de tempore anteacto refert, huic ætati nostræ applicare potuisset.

Itaque de his ultra, quæ ad manum sunt, ratiocinationem suam velle extendere, aliud utique non esset, quam consarcinare, quæ proposito nostro non conveniunt: nec enim prolixa oratione indiget, quod oculis præsentibus spectari potest: cum promptior sit ictus oculi, omni sedulitate scriptionis meæ; sicut & vanum est jactare se, quod omnem adeo antiquitatem hoc in genere quis exhaurire velit. Siquidem Tempus, magnus, ut ita dixerim, sæculorum helluo, tot monumenta disjecit, & humi truncos reliquit, qua ratione gloriabitur penna mea, de ruderibus sæculorum, deperdita eruere? Ne tamen omnino functioni meæ decesse videar, quædam etiam de his, imò verò non pauca, quæ mihi ab Andrea Fulvio Antiquario celebri subministrata fuerint, in medium afferam, ea videlicet, quæcunque in urbe Principe (de antiquis loquor) continentur, quæ cum Caput sit Mundi infinita quoque Capita in lapidibus erexit.

Scarlatini Idominis Symbolici Tom. II.

Statua Alexandri M.

Videbatur inprimis, tanquam portentum admirabile ante ostia palatii Cardinalis Ferrerii statua Alexandri Magni insidentis Bucephalo: quod opus insigne Praxitelis erat. Ejusdem valoris est Pasquini statua, quamvis vetustate jam attrita, qui miles quondam Alexandri Magni fuerat: de hac penè quotidianæ satyræ, dictæ *pasquinatæ* prodeunt: hæc ante palatium Cardinalis Caraffæ, gloriam & titulum *egregiæ* sibi nacta est: Sicut & illa Apollinis, in Horto magni Ducis Thusciæ. Nec minori applausu recepta est statua Æsculapii, de purissimo marmore elaborata, ante fores ejusdem Caraffæ: item altera Æsculapii in præmemoratis hortis Serenissimi Ducis Thuscani.

Item Pasquini.

Item Apollinii, & Æsculapii:

Adonidis:

Admirandi artificis est simulacrum mamoreum repræsentans Adonidem, junctum apro, qui ad eum feriendum insurgit: invenitur autem in ædibus Episcopi Aquinatis. In tam copioso numero talium monumentorum, quæ in Capitolio conservantur, duæ insignes statuæ sunt, quæ attentionem merentur, quarum una Augustum repræsentat, altera Armeniam captivam. Atreus item admirabiliter elaboratus apparet in Palatio Farnesiensi, sicut & Amazonum una elegantissima in villa Julii Tertii Pontificis Maximi: Item cum insigni arte sculptæ apparent in hortis Borghesiis Agrippinæ.

Duæ statuæ insignes in Capitolio.

Bacchi statua.

Cum autem Prisci in veneratione maxima tot Numina sua habuerint, unde & eorum prophana Religio tam eminentem gradum honoris, & æstimationis consecuta est: inter alias Bacchi statua in horto amœnissimo familiæ Cæsarinæ, cum stupore cernitur, & altera item in eodem vico; ubi mulier insuper adjuncta est, huic numini sacra peragens. Sic in Palatio Borghesio statua marmorea Bellonæ est. In Capitolio rursum alia Cereris, de qua Romani sibi abundantiam eventuram præsagiebant. Altera ejusdem deæ in vico Julii tertii summi Pontificis apparebat: Item hujuscemodi alia in hortis Cardinalis Ferrariensis.

Statua Cupidinis:

Cupido item cernebatur in Musæo Garamberti, cum exquisitissimis simulacris Castoris & Pollucis in ædibus Com: Fabii Baverii. In Capitolio rursum figura Julii Cæsaris erat, pretiosissimo marmore sculpta, nec enim nisi dignissimus tali sculptura erat, qui cum tanta sagacitate sibi orbis penè universi dominium acquisierat. Idem celeberrimum Colossum hæreditavit, cui Dacia subiecta est, qui in hortis Cardinalis Cæsii continetur: Item statua Consularis in hortis Cardinalis Ferrariensis cernitur, sicut & Cleopatra marmorea insignis, in hortis, qui *Belvedere* nominantur.

Tantoperè ab antiquis gentilibus Idolorum religio invaluit, ut iis plura simulacra consecrarint (fatigando tot operarios, & tot scalpella hebetando) Hinc in domo Cardinalis Borghesii statua Fauni est, & in Farnesiana statua deæ Floræ, sicut Ganymedis in horto Serenissimi Ducis Thuscani. Hercules, quem Heroëm tot sæcula, & quaquaversum cunctæ nationes celebrarunt, plura monumenta ubivis locorum, idque ob egregia facinora sua obtinuit. Romani eum ex ære fusum in Capitolio conservant, opus summi Artificis: ejusdem statua marmorea in hortis Cardinalis Carpegni cernitur: ejusdem alia est in hortis

Fauni:

Herculis:

Cardinalis Ferrariensis, cum alio simulacro ei vicino, sed incognito. Idem adhuc ingenioso artificio fabrefactus cernitur in hortis Serenissimi Thusci Ducis, ubi contra leonem luctatur: consimilis habetur in Musæo Garimberti, sicut & in vico Julii tertii summi Pontificis M. onstratur eadem figura in palatio Farnesiensi, in quo potissimum admiratione dignus est hic Heros, in statura Infantis exsculptus qui binos jugulare colubros videtur.

Ad hæc prodigia pulchritudinis, & ingenii, accedunt alia hominum, sicut illa Lycaontis elegantissima in horto Pontificio: alia Ledæ in vico Borghesio; pariter statua Minervæ Memnosynæ in Capitolo: illic rursum sunt Marci Aurelii, & Antonii Augusti, elaboratæ in nitidissima petra.

Statuæ fluminibus dicatæ.

Nec minus fluminibus in memoriam gratitudinis statuæ fabricatæ sunt, præsertim Nilo, quarum una in horto Vaticano insignis est, altera in horto Cardinalis Cæsii: sicut in Musæo Garimberti collocata sunt simulacra Terræ, & Naturæ, in horto autem Carpegnano statua quædam Nymphæ. Item alia Pastoris, & Psyches adornant vicum Julii Tertii Pontificis maximi, sicut Pompona in petra elaborata vicum Borghesium, palatium autem Farnesianum Rex quidam Parthorum horribilis aspectu: palatium itidem Cæsii, Parthorum Rex captivus, nigro marmore elaboratus.

Statua porphyrio lapide sculpta.

Plenum miraculi est opus factum lapide porphyrio, in vico Julii Tertii Pont. Max. expositum, cujus caput nihilominus, & brachia, & pedes ex ære fusa sunt, quæ propemodum biblicam illam statuam Regis Nabuchodonosor expresserit. In eodem vico statua deæ cujusdam incognitæ collocata est, simulacrum Spei præseferens. Cum summa item admiratione in ædibus Capranicis binæ statuæ, una Sabinæ cujusdam, altera Semeles spectantur: item alia Sabinarum de raptu Palatium Farnesiense adornat, alia domum Episcopi Aquinensis: rursum alia hortos Cardinalis Carpegni, & Sileni cujusdam villam Borghesianam. Cum pari splendore, & magnificentia decorantur horti Magni Ducis Florentiæ Sibyllâ quadam, cum libris Sibyllinis in manu: sicut satyrus quidam in horto Cæsiano, docens puerum. Admirabile artificium est statuæ æneæ collocatæ in Capitolio, & binæ aliæ incognitæ, item alia in villa Margaritæ Austriacæ, alia in villa Hieronymi de Cupis.

Statuæ Sibyllinæ.

Statua Tyberis:

In horto Vaticano flumen Tyberis cernitur: decet enim, ut flumina, (Tyberis præsertim, utpote nativus) ad hunc pedem tanquam tributarii se cursu suo inclinent, qui ab orbe universo adorationem, & obsequium habet. Comparet præter hanc in Capitolio statua Tigridis fluminis, fabricata manu moderni cujusdam: sicut Musa Thalia, & Tyrus quondam Herculis Conjux in nobilissimo Carpegnano horto continentur. Dea item Vestalis marmore nigro exsculpta erat, quæ nihilominus extremitates manuum pedumque usque adeo candidas repræsentabat, ut stuporem, & excessum admirationis hæ ejus summitates tam eleganter ordinatæ, & compositæ in intuentium oculis provocarent: erat autem situata in horto Julii Tertii Summi Pontificis. Majorem admirationem adhuc præbent tam ob eximiam sublimitatem saxi, quàm operis artificium statua Zethi, & Amphyonis, qui in fontem præcipitare videntur Dyrcen, cornibus Tauri alligatam: quo simulacro horti Farnesiani observationem majorem consecuti sunt. Scripsit hanc historiam Apollodorus *de Deorum origine*.

Item Zethi & Amphyonis.

Chinenses in fabricandis statuis idolorum inter alios maxime insignes censentur, ita ut Historici regionum illarum memorent, eas ultra omnem mensuram illic excelsas fieri, ut longissima locorum distantia videri, & adorari possint: exponuntur itaque in locis eminentibus, & apertis, ne Incolas locorum, aut peregrinos unquam latere possint.

Chinenses celebres in statuarum fabricatione.

Hucusque doctissimus Aldrovandus: sed ut aliquid etiam de Andrea Fulvio mutuemur, sciendum erit, quod nomen statuæ à statudendo, quod est locare, & firmare, desumptum sit. Inde est quod de Tyberio Suetonius inquit: *Statuas, atque imagines, nisi permittentem se poni, prohibuit*: Et Plinius ait: *Statuarum artem familiarem fuisse, & vetustam;* atque ita ut materias magis reconditas, & idcirco curiosiores aggrediamur, in foro boario consecrata fuit ab Rege Evandro Herculis statua, quæ triumphalis appellabatur, & quæ pluribus postea anathematibus condecorata fuit à Cæsaribus, quotiescunque in triumpho redirent. Sic alia Jani à Rege Numa dedicata fuit, juxta mentem Tulii, qui sic ait: *Majores nostri statuas multis decreverunt, sepulchra paucis.* Et Fulvius memoratus, qui cum Aldrovandi authoritate convenit, sic habet: *Fuerunt in urbe statuæ olim sine numero, & pedestres, & equestres, ex omni materia, sed præsertim marmorea: quæ hodie, si quæ extant, pro majori parte comminutæ, ac naribus præsertim mutilatæ apparent: vi, casu, vel temporum injuria, aut vetustate.*

In ejus...

Tyberius nisi suas statuas co... permisit.

Philip.

Locus interim, ubi olim statua M. Antonii, aut Lucii Veri ante Lateranum apparebat, nunc statuâ Sixti quarti summi Pontificis condecoratus est. Olim item Imperator in equestri statua in foro spectatus fuit, ante phanum Veneris Genetricis. Curiosum est nosse monstruosam figuram equorum, quam priscis sæculis exhibebant, haruspices, pro augurio dignitatis, & eminentiæ, prout refert his verbis Suetonius: *Utebatur equo insigni, pedibus prope humanis, & ungulis scissis anteriorum pedum, quem natum apud se haruspices Imperium orbis significare Domino pronunciassent, magna cura aluit, nec patientem sessorem alterius prius ascendit.*

Monst... figura... rum i... ceptæ...

Fuit in eodem foro statua aurea Domitiani, subtus quam (prout nummi ejusdem docent) flumen Rhenus labebatur, ad significandum, quod Germanos debellarit, unde se Germanicum appellari jussit, de quo Suetonius: *Domitianus*, inquit, *non sinebat sibi poni, nisi auream, aut argenteam statuam, ut Deum etiam se viventem, coli præcepit.*

Domi... non n... vel ar... statua... sieri p...

Pluribus sæculis imago Constantini Magni duravit, cum sculptura Sillæ ante Rostra, & inscriptione sequenti: *Imperatori Fortunato.* Fuit illic alia Quinti Marcii, tota equestris, in foro dedicata, ubi simul elevatum delubrum Castoris & Pollucis cernebatur. Plinius Author est, primum Spurium Cassium simulacrum Deæ Cereri erexisse, hic tamen, quod Regale diadema affectavit, à Patre suo occisus est.

Lib. ... histor...

Refert citatus Fulvius consuetudinem Græcorum

rum fuisse, ut Heroum suorum statuas nudas exponerent, Romanorum, ut vestitas: nihilominus Romuli, & Camilli sine vestimento in templo Castoris visæ sunt. Togatæ erant Marci Tremellii, Marci Attii Navii, quas de ære equestres Tarquinius erexerat: Ejuscemodi erant Horatii Coclitis in Comitiis, item Mutii, & Clœliæ, quarum jam mentio facta.

Nævius quoque Poëta ad immortalitatem honoris sui, monumentum simile consecutus est, sicut Authores referunt: illud quoque: Actium Poëtam in templo Camœnarum propriis sibi manibus elegantissimum simulacrum erexisse, quod ei antiquitas fortè ob eminentiam virtutum indulsit. Sic in Urbe quoque, quam Miraculum orbis non immeritò quis dixerit, ante Portam Capenam tres statuæ in monumento Scipionum apparebant, duæ Publii, & Lucii Scipionis, & una Q. Ennii Poëtæ: hinc Plinius inquit: *Prior Africanus Q. Ennii statuam sepulchro suo imponi jussit.*

Rursum veteres Romani statuam æream Junio Bruto fuderunt, qui in Reges Romanos gladium strinxit: memorabile enim est, cum quanto animo Tarquinios fugarit: adjunctæ erant literæ aureæ, quæ sequuntur: *Utinam & tu Brute viveres!* optimum valoris encomium, quod in animo posteritatis indelebilem memoriam imprimit, quamvis ipsum factum jam per tot sæcula elongatum sit.

Longissimo tempore in Capitolio duravit statua M. Æmilii Lepidi, Adolescentuli, qui supra pectus suum diploma, vel bullam quandam gerebat: erat autem vestitus toga prætexta, idque idcircò, quod hostium aliquem in prælio occiderat, & civium quempiam servaverat. In eodem monte simulacrum Lucii Scipionis cernitur, chlamyde vestiti, & in pedibus crepidati: cum enim diuturno tempore hoc vestimento usus esset, hac forma sculpi voluit. Statua item pedestris Sillæ ibidem apparet, de quo M. Tullius.

Ante rostra quatuor statuæ sunt, repræsentantes Legatos, quos mactavit Lartes Rex Virentium: supra quod doctè commentatur Fulvius: *Etenim majores nostri, qui pro Repub. mortem obierunt, pro brevi vita diuturnam memoriam reliquerunt.* Illic item Concordiæ signum erat, quod Q. Martius fieri curavit, & in templo publico collocavit, & quod deinceps à Cajo Cassio Censore transportatum est.

Erigebantur olim Heroinis quoque monumenta, ad æmulationem Heroum: unde Suetonius: *Erant & fæminarum exempla: & in Claudia familia quæ navem cum sacris Matris Deûm Ideæ, adhærentem Tyberino vado extraxit.* Hæc illa Vestalis est, quæ cingulo suo virginali ad se navigium traxit, quod jam in aquis periclitabatur. Sed ut ad Heroës revertamur, per complura tempora simulacrum Augusti visum fuit, positum in summitate Mausolei ejus, sicut & aliud Lucii Septimii. Sic in columna quoque, in modum limacis fabricata binæ erant Imperatorum statuæ, Trajani, & Antonini Pii. Gallienus vastissimum Delubrum quoddam fabricare cœpit, duplicis adeo magnitudinis, cujus alioquin Colossi etiam celsissimi esse solent. Sed morte præventus excessivum opus illud, quod supra montis Exquilini fastigium collocare destinarat, ut omnium oculis spectari posset (prout Tremellius Pollio meminit) imperfectum permansit.

Alexander Severus Opus eximium de exquisita petra porphyrite in palatio suo instituit: plura item simulacra per urbem, in Colossi forma erigi imperavit, cum de longinquis regionibus operarios, & Artifices magni nominis convocasset; quorum plurima in Atriis collocavit, ut imagines funeralium essent, quæ jam facta, aut facienda essent. In publico autem simulacra cerea exponebat: Unde Ovidius canit: *Simulacra cerea.* *In Fastis.*

Perlege dispositas generosa per Atria Ceras.

Et Poeta Satyricus: *Iuven.*

Tota licet veteres exornent Atria Ceræ.

Dignum scitu est nosse, inquit Fulvius, qua ratione statuæ olim sic compositæ fuerint, ut de iis amoveri capita, & reponi potuerint, in eorumque locum rursum alia substitui: Sic Plinius docet, dum ait: *Surdo statuarum discrimine capita permutantur.* Hoc potissimum in statua Cæsaris Augusti observatum fuit, idcirco & rei ejus Author condemnatus fuit. Rationem exponit Fulvius, dum ait: *Nec mirum videtur, quod statuæ capitibus careant, quoniam capita facilius feruntur, quàm cæterum corpus: nam in vultu omnis decor, & statuarum est gratia: ideo pro majori parte capite carentes cernuntur. Præterea quoniam ea pars est fragilior, & ad læsionem paratior: nam hodie ab his, qui sunt antiquitatum studiosi, furtim auferuntur: multæque clanculum sublatæ, aut emptæ alio deferuntur, præsertim Florentiam, & Venetias.* Statuis olim amoveri capita poterant.

Hinc ut malo huic, & dissidiis, quæ inde pullulabant, obviaretur, sanctus Pontifex Gregorius Magnus particulari diplomate mandavit, ut maximè miræ & stupendæ statuæ in Tyberim præcipitarentur, ne fideles ab vero & Christiano instituto abstraherentur, divagando affectibus suis per hæc vana. Imò verò & has prompas, & hanc gloriam plures vilipenderunt, homines nimirum sensati; cum interim alii insipienter his delectati sint, sicut in sequentibus apparebit. S. Greg. Magnus mandat statuas in Tyberim præcipitari.

APOPHTEGMATA DE STATUIS.

Cum prudenti mordacitate olim famosus ille Macedo Alexander Magnus, Mileti Civibus improperavit, quod plures eorum sibi excelsissimas statuas erigi fecerint, præsertim ii, qui in ludis Pythiis, & certaminibus Olympicis victores evaserant, dicendo: *Ubi erant tam magna corpora, cùm barbari vestram urbem obsiderent?* Unde Plutarchus, qui historiæ author est, sic ait: *Salsè taxavit illorum stultam ambitionem, & in statuis tantùm positam virtutem, in corde vero timiditatem.* Segnicies reprehensa. *In Apopht.*

Cato quondam, Censorio suo rigore, quem tamen semper cum magna sobrietate mentis adhibuit, videns diversimodè nunc huic, nunc rursum illi & statuas & simulacra erigi, cum insuper exstimulatus fuisset, ut & sibi talem statui curaret: Miror (inquit, cum solita severitate sua) hos ambitiosa vanitate inflatos: Malim, inquit, de me quærant homines, quamobrem Catoni non sit posita statua, quàm quare sit posita. *Sentiens* (subjungit Plutarchus) *se malle res præclaras gerere ut olim scientes illum promeruisse statuam, mirentur, non esse positam.* Cato contemnit statuas. *In Apopht.*

Non possum præterire hic, quin palliatam Scipionis Africani ambitionem detegam, qui vir alioquin tantum sapientiæ militaris lumen, & virtu- Superbia palliata.

virtutis tam conspicuæ erat. De Corinthiis enim memoratur, quod ei, inter Imperatorum statuas, suam quoque destinarint erigere, in eodem videlicet loco, ubi illæ Cæsarum collocatæ erant. Ad oblationem honoris hujus cum fucata ambitione paucis respondit: *Sibi displicere turmales:* insinuare volens: se valore suo communem Imperatorum valorem exuperasse, & idcirco locum sibi proprium, & ab aliis sejunctum deberi. Intellexisse autem hoc aliter, juxta Erasmum, potuit, se videlicet inter statuas armatas locari nolle, *sentiens*, prout ille exprimit, *in turba occultari quod additur.*

Homo imperitus statuæ similis.

Dicere consueverat Socrates, sibi admiratione omni dignissimum videri, quod humanum genus tantopere allaboret, tantopere desudet, ut sculpti lapides quam simillimi sibi evaderent, nec sibi cordi ducerent, quod duritie, & rusticitate morum suorum iidem ipsi lapidibus quàm simillimi sint. Quidam authumant hunc Philosophum, antequam se studiis sacraverit, hanc artem sculptoriam exercuisse.

Parum abest, si solum motum exceperis, quin hujusmodi homines inscitia sua intractabiles, & obstinatione indurati, marmoribus comparandi sint: nec enim audiunt, nec vident, nec ratione utuntur, & non secus ac saxum aliquod, illic immobiliter perdurant, quo eos Artifex infamis passionum fixerit.

Diogenes detestatur opifices statuarum.

Diogenes statuarum Opifices detestabatur, dicendo: *Bo..os viros Deorum esse simulacra: Deorum nempe, qui cùm sint optimi natura benefaciunt omnibus, nocent nemini. Hæc imago melius lucet in sapientibus, & bonis viris, quàm in statuis.* Ex quo facilè concipitur, quantum vir ille ab hujuscemodi operibus abhorruerit: nec dixerim an quicquam melius à quovis Ethico, quamvis sacro, dici possit. Statua repræsentat id, quod esse potest, vir autem sapiens vera Imago ejus dici potest, quod verè est. Vir ille est Diogenes, qui nunquam sine fine aliquo operatus est, cumque in eo actiones quædam viderentur contra omnem ordinem fieri, tantò magis cum judicio fiebant: hinc in acerbissimis hyemis frigoribus statuas æreas, & marmoreas amplecti solebat, interrogatus qua ratione motus id ageret, respondit, sic assuefieri se, ut potentium, & Magnatorum repulsas cum longanimitate patiatur. (Quantum exemplum virtutis, non solum cuivis Aulico præscribendum, sed universis etiam, quotquot ad subjectionem coguntur, & sub majorum Dominio degunt.

Diogenes in hyeme amplexatus statuas marmoreas.

Scipio statuas abolet.

Refert Plutarchus de Scipione Juniore, quod dum Carthaginem jam expugnatam, & edomitam intrasset, & non minus statuis quam penè incolis repletam invenisset, ut spatii plus habitatoribus vivis procuraret, levando saxorum impedimenta, præcipue eorum, quæ de Sicilia illuc allata fuerant, publico edicto proclamari jusserit, debere quemque civium statuas sibi proprias auferre, reliquas curiosis amatoribus dono dederit. Contrarium in pecuniis egit, & rebus in quibus pretium esset, dicendo non egere se iis, quæ locum spatiosum requirerent, atque interim nulli usui profutura sint. Sic Plutarchus refert.

In Rom. Apoph.

Favorinus moderatè fert, quod statua ejus dejecta fuit.

Favorinus Philosophus, cum ei relatum esset, Athenienses statuam ejus æream funditus sustulisse, vel dejecisse (quam ejus nomini antehàc erexerant) idque propterea, quod propositioni cuidam Imperatoris Hadriani se opposuerit, nil motus injuria, ei qui hoc sibi retulerat, cum summa animi compositione respondit: *Utilius erat Socrati ab Atheniensibus privari statua, quam haurire cicutam:* Sic enimverò homo sapiens Socratica tolerantia vanæ gloriæ ostentationem irridendo explosit. Videtur Tullius hunc descripsisse, dum ajebat: *Ut adversas, sic secundas res immoderatè ferre levitatis est, præclaraque est in omni vita æqualitas, idemque vultus, eademque frons.* Egit hoc Phocion cicutâ, idem Epicurus meus Gargeticus, qui cum doloribus intensissimis tormentatus esset, quibus ei viscera laniabantur, & interrogatus, qualiter se haberet (juxta quod Laërtius memorat) respondit: *Diem hunc felicissimum ago:* Unde apparet, inquit Comes Thesaurus, hominem jam veteranum, non tyronem fuisse.

2. Off.

Phil.

Conte... statuas

Rex Agesilaus dum intellexisset, Græcos in urbibus suis determinasse, ut Principibus, & Heroibus, viris insuper fortibus, in memoriam actionum illustrium statuas erigerent, sic illis rescripsisse fertur: *Mea nulla sit imago, neque picta, neque ficta.* Plutarchus, qui idem factum recenset, sic ait: *Negligebat adulationes horum, vir prudentissimus, malens insculpi prudentum & bonorum hominum pectoribus.* Capitolium ipsum, Colossos quotquot sunt, & Exquilias, & fanum omne Jovis Olympii, pectora sapientum exuperant, quæ veri montes, veræ bases sunt, in quibus simulacra virtutum, & meriti elevantur. Loci enim illi, quamvis sublimes & inclyti, nihilominus immoti permanent, ubi semel iidem obtinuerunt: sed hæ bases animatæ quoquo versum nomen suum, & facta illustria circumferunt.

Agesil... tat sib... poni.

Præfatus Agesilaus Rex ille magnanimus etiam in extrema vitæ suæ periodo decretum illud stabilire voluit: Cùm enim in portu Menelai graviter ægritudine pressus decumberet, ubi etiam post breve spacium temporis vitæ suæ terminum consecutus obiit, inter alia documenta plena salubritatis, quibus aulæ suæ ministros moribundus instituit, & hoc non minus salutare impressit (prout Plutarchus nos docet) *Ne quam fictilem, aut alias imitatam corporis sui imaginem facerent:* posthæc subjunxit: *Si quod præclarum facinus gessi, hoc erit monumentum mei, sin minus, ne omnes quidem statuæ, cum sint vilium, ac nullius rei opificum opera, illustrabunt mei memoriam.* Author historiæ admiratus tam heroicæ virtutis eminentiam, sic concludit: *Quis non miretur in bellatore pectus tam philosophicum?* Ad hoc omne respiciens Poëta sic ait:

In La...

Et genus, & proavos, & quæ non fecimus ipsi,
Vix ea nostra voco.

Intellexit hanc veritatem inter authores patriæ linguæ nostræ non vulgaris Commentator Testius, dum inter complures sic in hanc materiam scribit:

Part.

Gloria viva ad huom spento
E' una dolcezza in sogno, e pur non viene,
Se non doppo il morir gloria sincera.

Virtutem necessariò gloria sequitur: ajebat M. Tullius; unde non immeritò ubicumque virtus in promptu est, alia simulacra necessaria non sunt. Transeamus de his ad

1. Tusc.

PROVERBIA.

Ornam... prover...

QUemadmodum splendidissima byssus, opere polymito, & aureo variè intertexta,

prata varietate florum luxuriantia, cœlum lucidissimis stellis illustre, Regium diadema scintillantibus gemmis fulgurans, tam decorum spectaculum formant, ut intuentium oculi stupore corripiantur, sic Proverbium est, quod præter majestatem suam, quam ab ipsa adeo vetustate mutuatur, & hæreditate sibi vendicat, etiam expressionibus suis, gratia omni repletis, tam in genere facetoso, quàm gravi, acceptabile est. Adjungit doctissimus, & maximè elaboratus Manutius: *Si scitè, & in loco intertexantur adagia, futurum est, ut sermo totus antiquitatibus, seu stellulis quibusdam fulgeat, & figurarum arrideat coloribus, & sententiarum niteat gemmulis, & festivitatis cupediis blandiatur: denique novitate excitet, brevitate delectet, authoritate persuadeat.*

Cum igitur hoc verum sit, meliorem essentiæ partem præcipuumque ornamentum huic operi detracturus essem, siquidem quæ huc spectant, omiserim; immorabor autem huic univoco nomini Hominis, quem describendum assumpsi: Nec verò etiam omittendum mihi, ut per ætates ejus progrediar, consideratione utique non minus essentiali: item per virtutes, & affectus, cujus materiæ vastitas amplissimum adeo volumen excederet: potiora nihilominus huc afferemus, epilogando Manutii tabulam secundum titulos ejus.

Hic itaque à principio benevolum Lectorem precatum volo, ut siquidem in applicationibus parcior fuero, non mihi vitio vertatur, facta consideratione ad rei, & materiæ multiplicitatem, & copiam; quin etiam nonnullibi non nisi ad propriam & naturalem significationem me restringam. Exordiar autem à Dominio, quod homo supra Creaturas omnes obtinuit, quo privilegio à prima sui institutione à Plasmatore dotatus fuit, quippe qui omnium nobilissimus, & excellentissimus est.

In primo igitur loco se mihi illud offert: *Homo Herus, servo monosyllabus.* Quo significatur servos in conspectu Dominorum, subditos in Principum, parcos sermone esse oportere. *Sufficit,* inquit Manutius, *ut annuant, vel renuant.* Huic illud alterum consimile: *Cum principe non pugnandum:* hinc Poeta canit:

Ardua res homini mortali vincere Numen.

Virum Respublica docet: innuitur his verbis, neminem ad gubernacula, & regimen aptum esse, qui non prius per inferiora ministeria decursu temporum exercitatus fuerit. *Diuturnum in operibus exercitium plus confert, quàm pulchra instructi sermonis adhortatio:* verba sunt Thucydidis.

Aristoteles, vir ille sublimis, qui orbi universo scientiæ suæ lumen impertivit, etiam in proverbia manum applicuit: unde, ut demonstraret, quantopere qualitates maximè dignoscantur in iis, qui majoribus officiis, & functionibus præsunt, sic ait: *Virum indicat magistratus.*

Metalla in Lydio lapide dignoscuntur. Si in acie pugna cœperit, & conflictus atrocitas imminuerit, quanta Thrasonum copia se producit, qui visa nuditate gladii, continuò, tanquam lethali ictu jam vulnerati, turpiter in fugam vertuntur? Exercitium Coris illa est, quæ facilè monstrat cujus temperaturæ fenum sit. Ajebat Plutarchus: *Magistratus virum, & vir magistratum ostendit.*

Qui primum sibi locum in Conventu, vel conversatione extorquent, sic à Marco Tullio percelluntur: *Senator sine provocatione, Legatus sine mandatis.* Cuique liberum est per officia, & dignitates evagari conceptione, & provinciarum gubernationem, & magistratum, & senatoria munera sibi adsciscere, sed qui super his speciali Diplomate investiti non sunt, in vanum se in possessionem immittunt. His verbis item eorum arrogantia censuratur, qui officia sine merito ambiunt. Hæc propositio evidentius in lucem datur à Livio, illic, ubi de magno Legislatore Publicola sic habet: *Ab urbe condita priscis Romanorum temporibus provocatio à Magistratibus ad populum erat.* (*Lib. 2.*) Sic M. Tullius alibi: *Senator,* inquit, *voluntarius lectus ipse de iis, qui se negotiis alienis administrandis, etiam non accersiti ingerunt.* (*Philipp. 13.*) Tales Rabbini in Judaismo erant, de quibus S. Matthæus: (*Cap. 23.*) *Amant primos accubitus in cœnis, primas cathedras in synagogis, salutationes in foro, & vocari ab hominibus Rabbi.*

Castellum in aere non fabricat, qui postquam finem, & intentum suum consecutus est, hæc verba protulerit: *Rex sum:* hoc est nemini, quantumvis eminenti conditione cesserim. (Felicitas obtenta.) Mos enim hic à primis sæculis desumptus est, quem in scena Plautus usurpavit: Manutius veteres etiam altius se elevasse inquit, dum dicerent: *Deus sum:* (*In Penul.*) & præmemoratus Author adjungit: *Verba sunt Lyci Lenonis sperantis se divitem fore, si quenquam bene nummatum ad se traxerit.*

Porrò de homine, qui ad sublimia nitatur, cum tamen ad nil omnino idoneus sit, Proverbium illud usurpatur: *Rex Tragicus:* (Rex ineptus ad regimen.) Quæ metaphora de misercul o quodam tracta est, qui in scena personam Principis exhibet, & regalibus paludamentis vestitus, quam simillimus videri possit ei, quem repræsentat: Sed terminata actione, rursum prioribus, communibusque vestimentis suis induitur, rursum pristino statui suo infelix redditur; sicut Rex inter chartas lusorias est. Hoc Proverbio impetebat Dionysius (quem fortuna pari modo his vicissitudinibus suis delusit) quotquot in primordio Principatuum suorum decidebant. Concludit Manutius: *Tam deposita persona, qui paulo antè fuerat Agamemnon, aut etiam Jupiter, tressis homuncio discedit domum.*

Poterit hoc item de fugacitate mortalis vitæ nostræ intelligi, de quo erudite Lipsius: *Humana cuncta fumus, umbra, vanitas, & scenæ imago, verbo ut absolvam, nihil.* Huc referendum illud Davidicum: *Velut somnium surgentium Domine imaginem illorum ad nihilum rediges.*

Vetus paræmia (*Aut Cæsar, aut nihil*) tot marmoribus insculpta, tot monetis impressa, etiam hoc altero exprimebatur: (Aut Cæsar, aut nihil.) *Aut Rex, aut Asinus:* quod idem cum illo: *Aut victor, aut victus.* Itidem alter sic: *Aut ter sex, aut tres tali.* Eusthatius in Odyssea, affirmat desumptum hoc ab iis, qui in sic dicto *horologio* ludunt: hi enim sphæram appellabant, ubi index si in puncto sexto stetisset, depictus Rex cernebatur, sed in tertio numero Asini figura erat. Propè iisdem verbis ait Plato in Theeteo: *Qui aberraverit, is designabitur (quemadmodum iis qui sphæra ludunt) asinus; qui vero nil aberrans vicerit, Rex noster esto.*

Vulgatissimum illud est: *Homo homini Deus:* (Adjutorium improvisum.) quo magnificè insinuatur, quanti ponderis, quantæque æstimationis oporteat esse subsidium, quod in majoribus necessitatibus, homo homini præbet. Quod antiqui in tanto pretio habuerunt, ut dicerent, ipsam adeo divinam mentem in

hoc

hoc occupatam, ut auxilium mortalibus subministret. Hinc Inventores legum, & vini, & similium, quæ usui humano necessaria sunt, Deos fingebant; sic Ægyptii Ciconias adorabant, quæ certo quodam anni tempore ad profligandos, & occidendos serpentes egrediebantur. Romani item in veneratione anseres habebant, quorum sibilo olim Capitolium ab invasione Gallorum defensum fuerat, vigiliis alioquin dormientibus. Unde M. Tullius inquit: *Concludendum belluas à barbaris propter beneficium consecratas.* Hinc Sol, & Luna, & elementa tantam sibi in gentilibus religionem, & reverentiam conciliarunt. Hinc Scythæ, teste Luciano, per ventos, & per gladios suos jurabant. Et Plinius: *Hic est vetustissimus referendi benè merentibus gratiam mos, ut tales Numinibus adscribant.*

Adoratio bestiarum.

Lib. de Nat. Deor.

In Toxon.

Hist. Nat. 2.

Homo homini lupus

Huic proverbio illud alterum ex adverso est: *Homo homini lupus:* quamvis illi connexum videatur; sicut binæ imagines in fano Angeronæ, Antevortæ, & Postevortæ. Admonemur autem præsenti adagio, ut ne hominibus novis, & peregrinis nos credamus, sed non secus ac de lupis vereamur; unde & eleganti Interlocutione Manutius ait: *Lupus est homo homini, non homo; qui qualis sit, non novit.* Huc spectant proditiones, quæ conculcata omni humanitate, & pietate, more luporum ferociunt, & more tygridum omnia discerpunt. Has naturæ injurias, utpote statui politico omninò contrarias, magnus ille historiarum Princeps Livius intellexit, dum ait: *Major dimicatio est cum perfidia, & proditione sociorum, quàm cum hostibus.* Huc pertinet quod quidam Poetarum inquit:

Lib. 1. Decad. 1.

Est homo, qui locuples inopi nil donat amico:
Qui rapit hic lupus est, qui dabit, ipse Deus.

Honoris desiderium.

Inter attributa, quibus maximè decoratur, & se suspiciendum in populo reddit homo, præcipuum esse dixerim *honorem.* Hujus intuitu quidam prodigere vitam suam non verentur, honestas enim vitæ prævalet: unde est, quod laudabilius, & sibi consultius agunt, qui alios præveniunt, quàm qui præveniri se honore patiuntur: nec verò simplex & nuda dicendi consuetudo est, dum illud in communi fertur: honor est in honorante, non in honorato, quin potius proverbium antiquum, & ipsi Aristoteli non incognitum, testificante Manutio: *Homo honorans seipsum honorat.* Quapropter ad Romanos Paulus scribens, sic universis fidelibus inquit: *Honore invicem prævenientes, sollicitudine non pigri.* Qui de semita hac recedunt, aut animi remissi sunt, aut semetipsos vilipendunt: dixit hoc inter alios M. Tullius: *Est animi angusti, atque demissi, honorem, atque dignitatem contemnere.*

Honor in honorante non honorato.

1. Tuscul.

Bonum Sapientiæ.

De dignitate & authoritate hominis ad sapientiam ejus descendamus. Qua in re, id quod de Biante Prienensi legitur (qui patriam suam incendio consumptam videns, solâ vili sarcinâ super humeros suos onustus, dixisse auditus est: *Omnia bona mea mecum porto:* divitias suas sibi in sola mente sua constituens, virtutem intelligendo) hoc proverbium enatum est: *Homo sapiens sua bona secum fert.* Virtus ubique sibi viam sternit: nec enim vadum ullibi tam procellosum est, nec tam impervium, quò virtus non facilè eluctetur:

Ipsa quidem virtus sibimet pulcherrima merces.

Sapientia nunquam eget.

Silii Italici verba sunt. Huic affine, & consequens illud alterum est: *Homo sapiens non eget.* In virtute enim veræ divitiæ collocatæ sunt, vera commoditas, & animi tranquillitas. Affirmat hoc Seneca: *Bonum,* inquit, *& optabile est, quidquid ex virtutis geritur Imperio.* Quamvis moderna temporum nostrorum perversitas contrarium sequatur; unde continuò dictum illud Poëticum recrudescit: *Povera è nuda vai Filosofia. Pauper Aristoteles cogitur ire pedes.* Vel: *Doctæ artes turpiter mendicant.* Sic in lacrymis Musarum memini me olim cecinisse:

Per opprimerci solo
Ha la Palla Fortuna, e Palla ignuda,
Non più vestita d'or fugge, e non riede,
E tarpato è nel volo
Cigno, qual pur di poverta impaluda
In nero fango, e gravi pietre al piede,
Misero haver si vede;
Ne più val contro al fulminar l' alloro,
S'arso va quasi l'Appollineo Coro.

Negari interim nequit, sapientem, has paupertatis angustias, & fortunæ novercantis asperitatem facilius perpeti, quàm non fecerit homo ignorans & idiota: Sapientia etenim & consilio, & maturis inventionibus præstò est. Inde est, quod sententia Plinii Junioris jam in proverbium abiit: *Homini sapienti ratio pro necessitate.* Hinc etiam Ovidius:

Sapien... que tu...

Omne solum forti patria est, ut piscibus æquor,
Et volucri vivido quidquid in orbe patet.

Legatur super hæc *Homo literatus* eruditissimi, & sensatissimi Viri Danielis Bartoli, illic enim sapientiam in calamitate quoque non infelicem intuebitur: repræsentat igitur sapientem etiam manicis, & compedibus & vinculis constrictum, super hæc & infirmatum, his tamen non obstantibus, non minus cæteris hominibus beatum.

Hinc illud alterum priori non absimile enatum est: *Omnia sapienti facilia:* Nec enim res ulla tam est ardua, tam difficilis, quam virtus non exuperet: *Pertinax virtus omnia vincit,* inquit Livius.

Const... virtuti... mnia... diffici... exsup... *Decad...*

Nemo mortalium omnibus horis sapit. Tam excellentis Ideæ, tantæque energiæ hoc proverbium est, ut quidam arbitrati sint, per Oraculum quoddam illud prolatum, & in lucem datum esse: alii tamen Juniori Plinio illud attributum volunt, prout patebit. Est autem sensus parœmiæ, in orbe terrarum quenquam non esse, cujuscunque demum intelligentiæ sit, qui non quandoque in errorem labatur, & inter ora hominum quamvis insipida volitet: Nisi enim sapientes quandoque fallerentur, & impingerent, nil superesset ignorantiæ, quo stupidam mentem suam pasceret.

Etiam... tes, q... que t...

Inter alia hæc Plinii verba sunt: *Si verum facere judicium volumus, ac repudiata omni fortunæ ambitione, decernere, nemo mortalium est felix:* Huic rursus aliud proverbium confine est: *Alius de alio judicat dies, supremus de omnibus.* Apud Comicum Aristophanem aliud dictum legitur, quod Euripidis inquiunt esse: *Haud vivit ullus omnibus felix modis, siquidem universis in rebus mortalium nil continenter undecunque prosperum est.* Hinc Horatius: *Nihil ab omni parte beatum.* Et Simonides: *Nemo vacat prorsum malo, neque crimine.* Hinc & illud in vulgata nostra:

Non... fecta... inter... les.

In ra...

O vita nostra di travagli piena,
Com' ogni tua allegrezza poco dura,
Il tuo gioir, è come aria serena

Ch' alla

Ch' alla fredda ſtagion troppo non dura;
Fu chiaro à terza il giorno, a Veſpero mena
Subita pioggia, ch' ogni coſa oſcura.

Quidam ſcioli, multa ſibi præſumunt, dum non niſi *curta res domi eſt*, & inops ingenium: qui dum *ſtridenti ſtipula* miſerum quoddam carmen diſcerpunt, cujus medietas nihilominus ſi quid boni continet, furto aliunde, vel è Petrarcho, vel alibi ablatum eſt, & nihilominus ſupercilio Cenſorio ipſis adeo Academiis ſe cenſurandis ingerere non erubeſcunt; in hos illud introductum eſt: *Homo Thales. Ironia proverbialis in ſtultum, qui ſapiens haberi ſtudeat*, inquit Manutius. Fuit Thales unus è numero ſeptem ſapientum, & eorum ſapientiſſimus, cui homines farinæ hujus ſe quam ſimillimos videri volunt: Sed labor fruſtraneus eſt, ad hujuſmodi ſublimitatem non pertingent, quantumcunque ſibi ſcalam fabricârint, tot gradibus elevatam, quot annis à præmemorato Philoſopho disjuncti ſunt.

E ſcena Ariſtophanis proverbium prodiit: *Homo Thales Meto.* Et alibi: *Quâ gratiâ illum proinde ſuſpicimus Thalem:* Sic apud Plautum: *Salve Thales:* Cum ſtultus ſalutatur. Ubi tranſitus fit de ſummo ſapientiæ faſtigio, ad imam profunditatem hebetudinis & inſipientiæ.

Item ſapiens vir, qui loquelam ſuam ponderat, nec ore ſuo proferens niſi quod aptum, quod benè compoſitum eſt, his verbis indicatur: *Pauciloquus, ſed eruditus.* Laudabilis eſt enim qui digna auditu profert. Hunc loquendi modum Lacedæmonii ſecuti ſunt; unde figura Laconiſmi oborta eſt, tantopere ab Oratoribus deprædicata. Proinde de Menelào dictum:

Non is multa quidem, verùm argutiſſima. Quippe Pauciloquus.

Homo parcus in loquendo, minus aliis pedem illidit. Hinc S. Jacobus Apoſtolus: *Sit ſermo veſter eſt eſt, non non.* Et Euripides: *Silentium*, inquit, *ſapientibus reſponſi loco eſt.*

Quemadmodum de umbra lux magis illuceſcit, & nigredo candori incrementum dat: ſic inſenſata ſtultitia, & ſtoliditas inſulſa, fulgorem, & claritatem, & utilitatem, & cætera bona ſapientiæ plurimum auget, ſiquidem ei oppoſita fuerit. Hinc neceſſarium mihi viſum fuit, proverbia nonnulla huic loco conſentanea adducere.

Stupidior Praxillæ Adonide. De iis dictum, qui eouſque inſenſati, & hebetes ſunt, ut nec factum à facto, nec bonum à malo diſcernendi facultatem habeant. Tractum adagium, de Praxilla quadam Poëtiſſa apud Sicinios: hæc in quadam ode ſua confinxit, Adonidem aliquando de Inferis reſuſcitatum, ut Mundi ſtatum, qualem hodierna ſæcula agunt, intueretur: interrogatum deinceps quidnam illi maximè placeat, reſpondiſſe: *Solem, cucumeres, mala.* Ubi Manutius eruditam ponderationem adhibet, dicens: *Quod cùm vehementer inſulſum videretur, cucumeres, & mala cum ſole componere, proverbio dici cœptum in homines nullius Judicii.*

Aliud item genus hominum eſt infelicis memoriæ, de quibus vulgus noſtrum inquit, *Dal naſo a la bocca: De naribus ad os:* Talis erat Miletes quidam, qui proverbio locum dedit: *Stultior Melitide eſt.* Hic Aldus ait: *E feliciſſimis illis fatuis, quos Homerus ſuo carmine nobilitavit.* Magna fortuna homini fatuo, quod tam nobili calamo, tam eximii Poëtæ æternitati datus ſit. De hujus

amentia Euſthatius memorat, quod Troja jam everſa ſe Regi Priamo præſentaverit, auxilium ſuum ſpondens, id quod Regem, etiam in media lacrymarum acerbitate ad ridendum commovit.

Narrat Zenodotus proverbium hoc potiſſimum in ore Comicorum verſari; erat enim homo ſupra memoratus tam infirmæ memoriæ, ut vix numerum quinum emetiri poſſet: Ducta etiam Conjuge, eouſque eam verebatur, ut ne oculo quidem luſco eam intueri auſus fuerit, metuens ne apud matrem reus incuſaretur. Numerantur ab Ariſtophane ſodales ejus, Butalion quidam, & Corebus. Suidas etiam cum præfato Ariſtophane concludit: *Hactenus abjectiſſimi inhiantes Mamachutæ Melitide diſſident.*

Solent homines infimæ ſortis, & Idiotæ, dum videri quempiam volunt non tam obtuſæ mentis eſſe, quàm vulgò creditur, his verbis uti: *Mitte ei digitum in os.* Crediderام hactenus ſententiam nimium plebeam & trivialem potius hominum eſſe omninò ignobilium, & de communi plebecula, ſed non minus inter eruditos quoque hoc dicendi genus invenio: In adagio enim fertur: *Stulto ne permittas digitum:* cui confeſtim additur, *ut ne palmam etiam devoret.* Hic nihilominus in ſenſu contrario demonſtratur, ſtultis ne minima quidem permittenda, ne ad graviores errores dilabantur. Canis latrans offenſæ proximus eſt, nihilominus ſæpè viatores ad eundem approximant. *Parva parva non ſunt, ſi ab his maxima proruunt:* Sententia eſt S. Chryſoſtomi. Principiis morborum ſuccurrendum conſulit medicorum ſchola: — *Digitum in os mittere.* — *Stultis nec minima indulgenda.*

-------- Serò medicina paratur,
Cum mala per longas invaluere moras:

Juxta Ovidium.

Quantum bonum eſt, callere prout oportet, quidquid in rebus humanis eſt, ut ſiquidem eſſectus proſperi, aut ſiniſtri evenerint, homo prudens in his recto tramite incedat. Dicere conſuevimus, conſultum eſſe aliorum malo ſapere potius, quàm proprio ſuo. In conſimili ſignificatione proverbium illud jam obtinuit: *Malo accepto ſtultus ſapit.* Quidam originem dicti hujus ſequenti Apologo adſcribunt. Indignatum Jovem, quod Prometheus ſtatuæ quam finxerat, raptis furto ignibus à ſole, vitam infuderit, idcirco imperaſſe Vulcano, ut de terra infantulam effingeret, quantum poſſet affabrè elaboratam: Cui Deitates omnes & qualitates, & dotes ſuas largitæ ſunt: nomen puellæ *Pandora* datum. Huic Jupiter vas dono præſtitit, cui mala univerſa, quæ mundo continentur, incluſit. Ut autem ad Prometheum revertamur, hic fratrem habuit, Epimethum nomine. Prometheus igitur prævidens mala ſubſecutura furtum ſuum, edocuit præmemoratum fratrem, ut ne donum ullum à Pandora ſibi oblatum acceptare vellet: qui nulla habita conſilii ratione, raptus pulchritudine adoleſcentulæ, vas illud ſibi præſentatum non renuit: Id verò incautus effudit, & omni cumulo malorum, quotquot excogitari poſſint, ſe continuò oppreſſum vidit. Unde Heſiodus inquit: — *Doceri proprio damno.* — *Prometheus, Epimethus, Pandora.*

Accepit, tactuſque malo tum denique ſenſit.

Et idem Author aliquantò ſuperius:

---------- tandem ſua pœna nocentem
Conſequitur, paſſuſque ſapit tum denique ſtultus.

Hanc admonitionem conſideratione digniſſimam ſuggerit Plato: *Quæ ſanè tibi dico, Agathon, ne ab* — *In ſympoſio.*

ne ab hoc fallaris, ſed ex cognitis his, quæ nobis acciderunt, caveas: nec juxta proverbium, veluti ſtultus, poſt acceptum vulnus ſapias. Sic Plautus ait: *Felix hic ſapit, qui alieno periculo ſapit.* Et Tybullus:

- - - - - - Felix quicunque dolore
Alterius diſcis poſſe carere tuo.

Confrontatur huic alterum illud: *Quæ nocent, docent.* Quantò melius eſt ſententiam illam è Græco traductam ſequi:

Aliena ſpectans doctus evaſi mala.

Sic Manutius verum eſſe aſſerit, quod experientia docemur: *Mortales pudore, & jactura doctiores evadere.*

Conſilia ſtultorum quandoque ſalutaria.

Ratione non caret, nec abs re eſſe dicendum eſt proverbium, jam vulgò notum: mulieres, & ſtultos, nonnunquam ex improviſo conſilia ſana ſuggerere: dum mulierum memini, de gregariis illud intellectum volo, non de iis quas inclyti natales, & liberalis educatio, optimis doctrinæ & prudentiæ inſtitutis imbuit. Proverbium igitur paulò ante memoratum, & quod plebeias & indoctas mentes concernit, ab Aulo Gellio uſurpatur, illic nimirum, ubi in adagium receptum inquit verſum eſſe, qui ſequitur: *(Lib. 2. c. 6.)*

Sæpe etiam eſt olitor valde opportuna locutus.

Apparet ex hoc, Habitu non fieri Monachum, & in viliſſimis vaſis nonnunquam pretioſiſſimos liquores reponi: *quippe admonemur,* inquit Aldus, *non eſſe faſtidiendam ſalutarem ſententiam propter authoris humilitatem.* In eundem ſenſum M. Tullius: *Sæpe ſub pallio ſordido latet ſapientia.* Tales erant Cleanthes, Bion Socrates, Calliſthenes, & conſimiles alii: Plautus ait: *Ut ſumma ingenia ſæpè in occulto latent!* Et convenientius adhuc ad rem noſtram Æſchylus: *(In Tuſcul.)*

Sæpe etiam ſtultus fuit opportuna locutus.

Moriones & Mimi aulici.

Ejuſmodi ſunt quandoque dicteria Mimorum, vel Morionum in aulis Principum. Sicut noviter in Sereniſſimi Principis cujuſdam aula contigit, ubi Sannio videns Dominum ſuum momordiſſe Epiſtolam, quæ malè, & contra mentem ſuam ſcripta fuerat, in hæc verba prorupit: *Contra folium quod vento rapitur oſtendis potentiam tuam?* Suetonius item Author eſt, ſcurram quendam, dum Cæſarem ſimul & Pompejum vidiſſet, Cæſari dixiſſe: *Salve Rex*; alteri vero: *Salve Regina*: ex eo, quod poſterior hic non minus priore regnum affectaret. Sed hæc agendi ratio dum nimiam ſibi libertatem vendicat, plena periculo eſt. Hoc non obſtante, ſæpè nihilominus hujuſcemodi conſilia, hac præpoſtera methodo ſuggeſta, felicem eventum conſecuta ſunt, ſæpè cum benevolentia acceptata.

Stultus ſtulta loquitur.

Concludamus adagia fatuitatis unico adhuc, quod per ora hominum & linguas volitat, & quo uti conſuevimus, dum quempiam ſiniſtrè locutum reprehendimus, quod videlicet teſta, vel ſcatula odorem alium non evaporet, quàm quo repleta eſt: Unde illud eſt: *Stultus ſtulta loquitur.* id quod Euripides ita profert: *Stulti ſtulta eſt oratio.* Et Seneca: *Apud Græcos in proverbium ceſſit: Talis hominibus fuit oratio, qualis vita.* Et à Græcis deſumptum eſt: *Hominis figura oratione agnoſcitur.* Ajebat Democritus: *Oratio eſt vitæ ſimulacrum, & corporis veluti umbra, nam in nullo ſpeculo magis, expreſſiusque relucet corporis figura, quàm in oratione: In hac namque pectoris imago repræſentatur, neque ſecius homines ex ſermone, quam ex tinnitu vaſa dignoſcuntur.* De his ad alios ſonitus tranſeamus, fatuitatis enim eſt commorari longius cum fatuis. *(In Bacch. — Ad Lucillum. — Apud Laert.)*

AMICITIA.

IN Campo ſocietatis humanæ fructuoſiſſima penè, & maxime decora planta, quæ in altum exurgit, & jucundiſſimè floret, Amicitia eſt. Umbræ ejus ſecuriſſimæ ſunt, radices immortales: fructus omni utilitate fœcundi. Hanc oportet, ut quiſque hominum excolat, & eam amplificet. Hinc cum beneficia ejus tanta ſint, neceſſarium arbitror ejuſdem quoque documenta, proverbia, & præcepta huc collocare. Et ut verum Amicum diſcernere ab amico falſo poſſimus, de *ſimulatione* prima nobis erit diſcuſſio, de qua dictum eſt: *Nemo verbotenus Amicus.* Tractum adagium ab Odyſſea Homeri: *Animum præmollibus iſte lenitabat dictis, at mens diverſa parabat.* (Amici[...])

Vitium hoc ſceleratiſſimum eſt, & omninò enorme, corrumpitur enim hoc ſocietas hominum, fides proditur, ejuſdem pulchritudo deturpatur, & vincula fidelitatis franguntur. De hac S. Auguſtinus inquit: *Simulata æquitas, non æquitas eſt, ſed duplex iniquitas, quia iniquitas eſt, & ſimulatio.* Itaque ſimulatorem dupliciter reum facit, imò culpam ei omni opprobrio dignam attribuit. Hanc turbam Amicorum qui non niſi fucati ſunt, quam ſimillimam pomis eſſe dixerim Pentapoleos, quorum externa facies ſpecioſa eſt, & colorata, ab intro non niſi cinis, & putredo. (In Pſal[...])

Quantumvis autem nodus amicitiæ indiſſolubilis ſit, nemini tamen licitum eſſe debet, ſic amicitiæ vinculo ſe illigare, ut amici intuitu, ab eo quod rectum quod juſtum, quod honeſtum eſt, ſibi recedendum eſſe putet. Hinc illud dictum: *Amicus uſque ad aras.* Altare enim res Deo ſacra eſt, & venerabilis, quam prætergredi, prophanum eſt, & impium. (Nunq[...] amicitiæ [...] tu fac[...] a'iqui[...] æquita[...])

De hoc doctrina ampliſſima eſt in Aulo Gellio: Et proverbium illud ſuperius originem ſuam traxiſſe ajunt à Pericle ſummo Oratore, qui cum ab amico rogatus eſſet, ut falsò juraret, reſpondit: *Oportet me commodare amicis, ſed uſque ad aras.* Et Plutarchus: *Uſque ad aram ſum amicus.* Antiquitus qui jurabant, manu aram contrectabant, uſque adeo etiam inter paganos religio honorem ſuum, & venerationem habuit. (Nocti. lib. 1.)

Porrò qui in cultu amicitiæ indulgere amicorum defectibus non norunt, nodum amicitiæ ſine mora temporis diſſolvent: In hunc ſenſum ergo parœmia illa nata eſt: *Amici mores noveris, non oderis.* Hinc Manutius: *Noſcenda ſunt ut corrigas, aut certè minuas. Siquidem nulli futurus eſt amicus, qui nihil vitiorum in amico ferre poſſit.* Et S. Paulus: *Alter alterius onera portate.* (Amici mores[...])

Sol de longiquo reſplendens, & circumgyrans, non tam amicus agrorum eſt, nec calorem multum impertit: id quod de amicis optimè dictum, quippe quod amicus amico in neceſſitatibus præſto eſſe debet: unde illud eſt: *Non ſunt amici, qui degunt procul.* Athenæus dicti hujus Author eſt: deinde & Ariſtoteles: *Loca quidem non dirimunt amicitiam, ſed officia interrumpunt.* Quapropter & Heſiodus ſæpius ad convivia, ſæpè ad prandendum unà, vocandos ſuadet eſſe amicos. Propertius ait: (Amici[...] ge diſ[...] ceſcit. — Dipnoſ[...] Moral.)

Quantum oculis, animo tam procul ibit amor.

Nil interim eſt, quod magis amicitiæ teneritudinem (Procul[...] lis, pro[...] corde.)

dinem offendat, nec aliud toxicum magis pestilens, quàm prælationis ambitio: hinc dictum est: *Amicitia æqualitas*: aut: *Amicus alter ego.* Inter dicta Pythagoræ hoc quidam annumerant, sicut illud quoque: *Amicorum omnia communia.* Hoc Socrates edocuit, dicens: *Omnia bonorum esse virorum, non secus, quàm deorum*: hoc item Euripides, & Terentius. Hinc Plato, Aristoteles, Tullius, & Martialis, *Candido* cuidam improperabant, qui omni penè momento sententiam hanc in ore gestabat. Pythagoras autem eandem usque adeo mordicus tenuit, ut domui suæ exactissimè cultam, & observatam voluerit. De æqualitate, & de eo quod memoravimus, *Alter ego*, Stagirita inquit: *Quoties volumus vehementer dicere amicus, unà inquimus, Anima mea.* Non ab hoc dissentit Plato, dum ait: *Juvenibus, & senibus, doctis, atque indoctis, stultis ac sapientibus, robustis ac debilibus, omnia æqualia exhibenda sunt, attentis tamen cujuscunque dignitate, & officio.* Innumerabiles super hoc doctrinæ Sanctorum sunt.

Statu & conditione sua, quam ei Deus, & natura imposuit, contentum esse, nec verò supra amicum se elevare velle, fundamentum est, quo amicitiæ perpetuitas nititur: Unde illud est: *Amicitia stabilium, felicitas temperantium.* Volunt proverbium hoc à sententia quadam Aristotelis profluere, cui illud adjunctum est: *Amicitia virtute, non pecuniis, aut formâ concilianda est: etenim si rebus caducis concilietur, caduca sit & ipsa necesse est.* Hinc Ethicus inquit: *Amicitia, quæ desinere potest, nunquam vera fuit.*

Titus Livius in quodam fragmento suo, quod *Aurea Magontia* intitulatur, de cineribus bellorum Macedonicorum, & Asiaticorum, id quod sequitur, detexit: *Vulgatum illud, quia verum erat, in proverbium venit: Amicitias immortales, inimicitias mortales esse debere.* Sic verum est, quod hic præclarus animi character etiam ultra mortis terminum procedat. Ornamentum quod usque adeo ipsi Deo acceptabile est, ut de ore ejus egressum sit: *Majorem charitatem nemo habet, quàm ut animam suam ponat quis pro amicis suis.* Nihilominus hodierna tempora nostra, in tanta corruptela sua contrarium demonstrare, inquit Manutius his verbis: *Verùm eò rediere mores mortalium, ut simultates sint immortales, amicitiæ plus quàm vitreæ.* Legatur super his Emblema centesimum sexagesimum Alciati (cui Epigraphe superaddita est: *Amicitia etiam post mortem durans*) refertum eruditione & doctrina.

Nec verò præter hæc unquam veracitas amicitiæ constabit, nisi alter alteri mentem aperiat. Quod his verbis expressum est: *Amicitiæ persona.* Sicut enim non cognoscitur, qui larvatus est, sic omni pacto in amicitiæ fœdere larva detrahenda est, & animus palam ferendus: juxta illud Manutii: *Vultus ab animo discrepans, persona verius est, quàm vultus.* Sic doctissimus Paradinus in symbolis hominem exhibet, bacillo larvatum quendam percutientem, adjuncto lemmate: *Amico ficto nulla sit injuria.* Sic item Martialis cuidam Lentino, qui se Juvenem fingebat, tingendo capillos & barbam suam, cum tamen jam provectæ ætatis esset, ait:

Mentiris Juvenem tinctis Lentine capillis:
Tam subitò corvus, qui modo cygnus eras.

Non omnes fallis: scit te Proserpina canum:
Personam capiti detrahet illa tuo.

Effectus veræ amicitiæ est, non solum opera, sed consilio quoque necessitatibus amicorum succurrere: unde proverbium illud subsecutum est: *Amicorum est admonere mutuum.* Ajunt autem hoc dictum originem suam debere Homero, qui sic habet: *Bonus est affatus amici admonitoris*: propter quod & in proverbium abiit.

Admonitio reciproca inter amicos.

Maximè autem robur amicitiæ dignoscitur cum in variis fortunæ utriusque eventibus, opportuno subsidio ad manum est: unde proverbium illud est: *Nil homini est opportuno amico amicius.* Quod dictum de scena Plauti prodiit. Unde apparet, quod quæ non debita occasione exhibentur, vim suam deperdant, nec ad penetrale cordis pertingant, ideoque sicut sole lucescente nix, sic & illa beneficia dissolvuntur.

Amicitia vera in dubia fortuna maximè apparet.

Quemadmodum item ubi fons christallinas & dilucidas aquas regurgitat, illuc quisque ad hauriendum properat, si verò exiccatus fuerit, solitarius est, & omninò negligitur: sic proverbium vetus experientia comprobatur, quod: *Felicitas multos amicos habeat.* Quamdiu fortunæ vultus arridet, sequaces non deerunt, sed in periculis & calamitate, etiam qui intimi videntur, tergum vertunt, & se elongant. Mos perversus qui omnem adeo ætatem pervasit. Solem aves salutant, cum oritur, sed cum occumbit, vix observatur; Pindari sensus est: *In rebus adversis nulli sunt, aut pauci amici.* Quadrat huc Ovidii dictum: *Donec eris felix* &c. & illud alterius:

Amici fortunæ, & felicitatis.

Tempore felici multi numerantur amici.

Et illud:

Horrea formicæ tendunt ad inania nunquam:
Nullus ad amissas ibit amicus opes.

Interim vix ullus Lydius lapis est, quo magis valor amicitiæ probetur, quàm necessitate.

In electione itaque amicorum illud observandum esset, quod in quibusdam stellis fixis, quæ in circuitu suo, non nisi sæculo integro semel in stellifero Cœlo comparent. Figura Lesbia adhibenda est: faciendum cum Ursis, qui partum suum sedulo lambunt, antequam in lucem proferant. Hinc exactissimum proverbium illud invaluit: *Amicos ne citò pares, & quos paraveris, ne rejice.* Sententia proverbialis magni Pythagoræ est: quod si amicus thesaurus est, magna mater nostra, natura, inquam, in visceribus montium vix integro sæculo auri libram progenerat. Consimile huic illud alterum Pythagoræ est: *Ne cuivis porrigas dextram*: hoc est, non continuo jungendam dextram, & familiaritatem promiscuè ineundam: sic Solon, sic Apollodorus, & Diogenes sentiunt.

Examinandi amici, antequam pro talibus acceptentur.

Quamvis autem Amicus alter Ego dictus sit, evitandum nihilominus, ne ultrà debitum gravetur, aut ad ea adstringatur, quæ extra sphæram activitatis sunt, aut vires ejus excedunt. Quod si deinceps hoc agendi modo nodus amicitiæ solvatur, non immeritò illum omninò fractum, non solutum dixerim. Comprobatur quod diximus sequenti adagio: *Nemo cogendus amicus*: quod cum illo convenit: *Ab amico justa sunt petenda*: item cum illo, quod supra jam retulimus: *Amicus usque ad aras.* In eundem scopum collimavit, ut reor, Tullius, dum ait: *Si amicitiam ad usum referamus nostrum, non ad illius commodum* quem

Non nisi justa ab Amico exigenda.

1. De Natur. deorum.

quem diligimus, non erit ista amicitia, sed mercatura utilitatum suarum.

Nullum Amicum, & nimios habere, utrumque periculosum.

Sicut autem status eorum periculo non vacat, qui sine adminiculo, & sine adjutorio sibi solis vivunt: quos vitem dixerim nulli ulmo affixam, quæ facilè de terra eradicatur; sic è contrario nimia Amicorum familiaritas, nimia in iis fiducia damno proxima est, nec enim sciri unquam potest, cui fides adhibenda. Hinc illud proverbium authoritatem obtinuit: *Neque nullis sis Amicus, neque multis.* Hic sensus de carmine quodam Hesiodi mutuatus est:

Nec multis, ac nec nulli dicaris amicus.

Lib. moral. 9.

Corroborat hoc ipsum Stagirita, dum ait: *Circa nullius amici consuetudinem vivere ferinum, atque injucundum est; rursus nec vehementer amare possumus simul multos.* Lucianus matura consideratione hæc refert: *In Toxaride apud Scythas complurium amicitiam non aliter infamem fuisse, quàm apud alias gentes unius mulieris cum pluribus viris consuetudinem.* Contra amicitias fucatas ea quæ sequuntur in usu sunt: *Linguâ amicus: Amicus salute tenus:* quod cum superiori, *Verbotenus*, coincidit. Alterius de lingua, jam in tractatu ejusdem linguæ in priori volumine meminimus.

Amicitia inter pericula maximè patet.

Nil in orbe terrarum est, quo evidentius amicitia se palam faciat, quàm periculo, & occasione. Fornax est, in quo aurum Chymicum evolat, & aurum verum retinetur. Sol est, qui minimas adeo maculas discooperit. In periculo Amicus sincerus à Deceptore discernitur. Veracissimum inde proverbium emanavit: *Amicus certus in re incerta cernitur.* Sententia Ennii est. Deinde Vegetius; *Adversis*, inquit, *in rebus rara est fides.* Et Ovidius:

1. De Tristibus.

Scilicet ut fulvum spectatur in ignibus aurum,
Tempore sic duro est inspicienda fides.

Homo solus infelix.

Quemadmodum verò sol inseparabilis à luce est, sic Sancti Spiritus effata longè ab omni censura sunt, ait autem scriptura: *Væ soli, quia cum ceciderit, non habet sublevantem se.* Calamitosa conditio, in summis necessitatibus suis non adesse, qui manum porrigat: idcircò proverbialiter dictum est: *Amicus magis necessarius, quàm ignis, & aqua.* Sicut enim binis his elementis ad degendam vitam carere non possumus, sic nec amicitia: duo etenim commoda potiora amicitiam consequuntur, sicut ignem, & aquam: usus nimirum, & delectatio: quid enim utilius igne? quid aquâ jucundius? Hinc non immeritò Horatius:

Nil ego contulerim jocundo sanus amico.

Et Euripides: *Dulce est tueri hominis amici lumina.* Quapropter & in proverbio jam usurpatur, tolerabilius esse sine argento vivere, quàm absque amico.

COMMODITAS.

TAm desiderabilis, tam jucundus est sol Commoditatis, & bonorum terrestrium, ut non raro inveniantur, qui posthabitis cælestibus, terrenis appetendis inhient: atque ita diem in noctem vertant, in tricliniis suis penè tumulati, ubi ad lucernæ modicam lucem ea quæ degendæ vitæ necessaria sunt, assidue ponderent, & compendiis suis, indefessi invigilent. Itaque & in hoc genere materiæ, quæ tam homini inviscerata, tam connaturalis est, necessarium duxi, tantisper commorari.

Divites ... cuniis ... dunt.

Marcus Tullius dum prorogari à senatu sententiam condemnationis contra Verrem animadverteret, quamvis eum jam convictum quisque agnosceret, idque ob hominis opulenti largitiones: sagaci Ironia Judices perculsit: *Homo pecuniosus damnari non potest.* Quod usque adeo in populo obtinuit, ut deinceps in proverbium versum fuerit, & in exteras quoque gentes dilatatum: de quo non ægrè ubivis locorum funesta exempla occurrunt, sicut & ejus, quod Stagirita inquit: *Divites, & nimis potentes non subjiciuntur, nec volunt subjici.* Et alibi: *Pecunia seditionem efficit, & malignitatem.*

Polit. 2.

Homi... tus pe... non au...

Porrò si quis nec ingenita indole, nec intuitu virtutis, res encomio dignas operetur, sed solo impulsu laudis, & quod se possessionibus suis potentem, & divitiis prævalidum noverit, hoc adagium adhiberi solitum fuit: *Generosus ex crumena.* Intelligendum, inquit Manutius, de homine aspero, intractabili, & duro, qui nihilominus, divitiarum energia se venerabilem, & suspiciendum reddit. In hujuscemodi hominibus ambitio, & fastus ut plurimùm prædominantur: juxta illud Manutii: *Solet ferocius hoc genus hominum insolescere, quàm qui majorum imaginibus clari fuere.*

Nobili... neris g... tes.

Rursum alii Imaginibus proavorum suorum, & nobilitate generis se extollunt, in quos sequens Ironia contorquetur: *Generosior Codro.* Hic nobilissimus erat, & antiquissima Prosapia illustris, natus Melanthone, sexto filio Nelei, de quo Nestor genitus. De Melanthone refertur, quod cum Xantho in Boetia, qui Atheniensium Princeps erat, dimicando victor evaserit, & inde principatum sibi ascierit. Successit ei Codrus piissimus, qui se ultrò hosti occidendum objecit, ut patriam suam liberaret, & post se filios reliquit Mentorem & Neleum. De his duo sermones mei extant, quorum unus pro titulo gerit *Pericles*, in quo palam facio, quantopere vir ille eximius virtutem natalibus suis copularit; alter: *Luna illuminata:* alludendo ad Romanos, qui se nobiles jactabant, ab Arcadibus originem suam deducendo, quos primos post diluvium ajunt vidisse Lunam: quod eis non magnopere profuturum fuisset, nisi impellente virtute viam sibi ad triumphos stravissent.

Absen... quand... profici... quando nociva.

Quemadmodum sæpè consultum & utile est, procul esse ab occasione, plura enim pericula vitantur: sic è contra incauti non rarò in damna incredibilia & inopina propter absentiam incurrunt: Exprimitur autem sequenti adagio: *Homo absens hæres non erit.* Sic enimverò sæpenumero qui à Testatore procul absunt, pingui hæreditate fraudantur. Eadem ratio in aliis quoque rerum eventibus est. Propter quod de Rege Turno inquit Virgilius, dum in mediis ille periculis versaretur, quod jam etiam inter nostros vim adagii obtinuit: *Urget præsentia Turni.* Julius Cæsar item, cum de glorioso incœpto ageretur, ut diadema sibi Romanum imponeret, his verbis usus est: *Ire oportet, & Imperatoriam gerere majestatem.*

Utilitas labore

Alienam metis messem: aut vero: *Alii seminant, alii metunt:* De iis dicitur, qui dum diu in re quapiam fatigati sunt, alios sibi prælatos vident, qui fructum inde colligunt, & alienos labores in utilitatem suam vertunt. Deducta metaphora est de seminante, & metente. Accidunt autem in aulis Principum hujuscemodi casus, non

taris

raris vicibus, aut inter literatos infaustos, qui aut coquum ut dicitur aut Musicum vident à latere suo egredi, & alius inde gaudet. In eundem sensum, & cum simili allegoria, in Idea talis personæ Claudius Achilinus ait:

Corron la messe mia falci inimiche,
Mi depredano i solchi: & quella mano
Che nulla seminò, miete le spiche.

Dictum hoc fuit ab Aristophane de Cleone, qui gloriam Demosthenis in urbis Pilensis occupatione usurpando præripuit: quam Demosthenes sudore suo sibi paraverat: sed alter hoc decus ei abstulit. Denique difficile est Oratori loricatum incedere.

Si quis item nimis cupidè utilitatibus suis intentus sit, his verbis significatur: *Homo quisque rem suam meminit.* Quod proverbium primitus in scena Plauti à Mercatore quodam prolatum fuit, perstringit autem communem mundi consuetudinem, qui aliorum commoda negligit, & suis propriis intentus est: hocipsum apud Gellium Poëta Ennius refert: *Hoc tibi sit argumentum semper in promptu situm, ne quid expectes amicos facere, quod per te queas.* Sic Terentius: *Quidquid cordi est facilè meminimus, & plerumque oblivionis mater est negligentia.* Hæc pro præsenti argumento sufficiant.

PROBITAS, ET RECTITUDO.

Quod alimentum est corpori, hoc rectitudo, & sinceritas est in animo: hac forma dixerim hominem informatum esse: huic rectitudini, & per hanc vivere homo præcipuè dicendus est. Itaque de hac præcepta, & proverbia quædam appositurus sum; nec enim omnia afferri queunt; quæ supersunt spacia, iis relinquenda sunt, quibus latius evagari libitum fuerit.

Ut verò de pietate, virtute heroica, & generosa exordiar, de ea dictum est: *Boni viri lachrymabiles:* hoc de iis intelligendum, qui pleni compassione sunt, qui facilè ad teneritudinem incitantur, & commoventur, ad preces flectuntur, & supplicantium voci se inclinant. Unde Manutius huic puncto propius accedens, ait: *Illacrymari dicuntur, qui miserescunt:* Et Ovidius: *Quibus possint illacrymasse feræ.* Horatius Plutonem inquit nulla miseratione tangi, ejus verba hæc sunt:

Non si trecenis, quotquot eunt dies
Amici places illacrymabilem
Plutonem tauris. . . . .

Et Dido apud Virgilium, accusando duritiem Æneæ sic ait:

Num fletu ingemuit nostro, num lumina flexit?
Num lacrymas victus dedit, aut miseratus amantem est?

Huc spectat, quod de Heraclito semper flente memoratur. Adagium autem quod supra retulimus, ad Zenodotum referunt.

Sola castra sunt, quæ verum militem demonstrant, & ubi tempestas maximè procellosa est, ibi Navarchi ars & experientia se produnt: occasio, inquam, est, prout dici solet, quæ virum manifestat. Sicut Latinorum proverbium sonat: *In discrimine apparet qui vir.* Quidam hoc sequens dictum Idomeneo Duci Cretensium attribuunt:

Illic qui vir iners, qui strenuus ipsa docet res.

De homine liberali in iis rebus, quas labore suo sibi acquisivit, posito in comparatione alterius, qui de bonis hæreditariis vivit, verbum quoddam usurpatur, quod prima sui fronte subobscurum est, sed facili expositione declaratur: *Promere* enim idem est, quod elargiri, cum econtra *Condere* eorum sit, qui sua recondunt, & diligenti custodiæ tradunt. Unde de dispensatore, qui de rebus acquisitis proximo suo erogat, quod sequitur, dictum est: *Homo magis promus, quàm condus.* Hoc virtutis est, dummodo prodigalitate in vitium non degeneret. Idem hoc Peripateticus docet: *Liberalitas est virtus animi, honestorum sumptuum ministra.* Artaxerxes dicere solitus est, testificante Plutarcho: *Multo regalius est addere, quàm auferre.* 1. *Apophteg.*

Homo promus, & condus quid sit.

De vitio, & virtute.

Inflexibilitas, & intrepiditas, qua quis fortunæ adversantis injurias perpetitur, & tanquam scopulum se fluctuationi oppressionum invicto pectore opponit, sequenti proverbio expositum fuit: *Homo quadratus:* sumpta comparatione à saxo quadrato, quod qualitercunque projectum fuerit, erectum stat. Inde est, quod discipulus prædilectus Civitatem supernam Paradisi se in hac figura vidisse testificatur: *Et Civitas in quadro posita erat, & longitudo ejus tanta, quanta latitudo.* *Apoc. 5.* Hinc Simonides ait: *Bonum virum esse verè pedibus, manibusque quadratum.* Sic Ennius & Scaliger Metropolim Romam in forma quadrata ædificatam meminerunt:

Vera tolerantia in adversis.

Quid sit homo quadratus.

Ecquis exter erat Romæ regnare quadratæ?

Sic apud Platonem quoque homo Androgynus appellatur: *Verè rotundus*, verè ex omni parte quadratus. Pythagoras se hoc nomine *Quaterna* à suis nominari jussit, tanquam qui se quatuor elementis compositum dici vellet. Non desunt in hoc apud alios Authores validissimæ rationes.

Affine huic, & quadantenus simile illud alterum est: *Omnium horarum homo:* Per quod homo intelligendus est, qui ad omnia se promptum exhibet, tam seriis, quàm facetis, tam adversis, quàm prosperis aptum (sicut Echinus terrestris est, qui fores speluncæ suæ, prout ventus flaverit, aperire solet) homo inquam, qui omnium moribus se accommodare novit. Talem nominatum fuisse Annium Pollionem refert Fabius. Sic Imperator Tyberius binos compotatores suos ajebat omni hora paratos esse, prout dici solet, *emollire os suum.* Sed hoc in vitium incurrit. In his Ælius Geminus Servilius legendus, qui eleganti versu hæc prosequitur, quos huc ob prolixitatem collocare inconsultum censui: si quis verò legendi cupidus est, Aulum Gellium consulat. *Noct. Attic. Lib. 12. c. 4.*

Homo ad omnia promptus.

Inter philosophos Aristippus dicitur, imperante Dionysio, non verecundatus esse, in habitu muliebri choreas ducere: quam insipientiam Plato nihilominus censurat, dum ait: *Vel in Bacchanalibus oportere pudicum esse.* De hoc Horatius: *Omnis Aristippum decuit color.*

Aristippus in habitu muliebri.

Candidissima gemma castitatis, & pudicitiæ, ad cujus emptionem divinus se Negotiator accinxit, posthabita omni altera, etiam inter gentiles non ignota fuit: è quibus illud prodiit: *Melantone castior.* De hoc referunt, quod animo suo imperaverit ne videre quidem fœminam, imò tantùm ab eis abhorruerit, ut procul se ab earum contubernio in speluncam quandam abdiderit. Posthæc locum illum deserendo, per abrupta, & declivia montium, solo cane socio, evagatum esse, canem autem ad persequitandas feras aluisse. Hujus adagii Aristophanes mentionem habet. *In Lysistrata.*

Castitas etiam paganis nota.

Super visus est. In consimili forma illud alterum in usu erat: Castior Hippolyto: qui ejusdem cum illo superiore temperaturæ erat. Et ut verum fateamur, S. Bernardus hanc virtutem usque adeo insolitam inquit, *ut in carne præter carnem vivere, non humanæ vitæ esse, sed cælestis*, affirmet: *Angeli enim*, inquit, *sine carne vivunt, virgines in carne triumphant.*

Illustres propria virtute. *Homo novus*: De iis dictum, qui nec ulla cognatione, nec illustri prosapiæ clari erant, sed propriis se meritis elevaverant: sicut *Terræ filius* de iis dicebatur, qui de obscura familia, & plebeia parentela erant: Gygantes hoc nomen obtinuerunt, unde M. Tullius ad Atticum scribens, sic ait: *Huic terræ filio, nescio cui, committere Epistolam tantis de rebus non audebam.*

Quod illud alterum concernit, Athenienses se inter homines novos censeri, æstimationi & honori ducebant. De his Manutius: *Qui sibi nobilitatem virtute peperissent, nullis majorum imaginibus illustres, novi homines dicebantur*: Quos

Filius Cœli. item cœli filios nuncupabant, sicut Juvenalis de Catone ait:

Tertius à cœlo cecidit Cato....

Sic de eleganti Nave quadam Herodotus inquit: *Navis autem illa erat, ut videtur, è cœlo delapsa.* Hanc metaphoram scena protulit, quæ plerumque personas è cœlo descendentes, & illuc revolantes, artificio & machinis suis exhibet. Hæc autem vera nobilitas dicenda est: Unde M. Tullius de ignobilitate generis correptus, sic respondere ignorantibus solebat: Nobilitas mea, propria virtute parta, in me principium sumit, in vobis vestra desinit.

Potentia superior victa ab inferiore. Cum verò superior potestas arte & ingenio superata fuerit ab altera, quamvis inferiore, & quæ minorum virium sit, hac mordaci, & salsa percellitur sententia: *Hominem velocem tardus assequitur*: Quæ de famosissimo Homeri ore prodiisse traditur, fundata in curiosissima fabula claudicandis Vulcani, qui Venerem suam suspectam habens de Martis contubernio, fortissimum, sed invisibile rete fabricavit, quo ambos deprehendit, & spectaculo deorum publico exposuit: unde Author præfatus inquit:

Sic uti nunc Vulcanus, ut est vestigio tardus
Mavortem cœpit.

Huc spectant Apologi vulpis, & corvi: hunc enim ille in auferenda præda prævenit, quamvis pedestris esset, alter animal volatile: Item cancri cum vulpecula, & polypo, qui plus operatur in limo suo, & paludosis capillamentis, quam reliquum piscium genus velocissimo cursu. Super hæc Manutius admirabilem sensum habet, sic inquiens: *Unde fit cum ipsæ sint segnes, tamen aliquando capiantur, mugilem habentes in alvo.*

Huc rursum Theognidis versus referendus,
Callidus, ac tardus celerem insectando prehendit.

Hinc aliud adagium natum: *Aquilam testudo vincit*: citatum à Diogene in vita Menedemi philosophi. Item de satyra Poëtæ Achæi, quæ Omphale appellatur, illud est: *Capta est profectò celer ab imbecillibus, & aquila tempore brevi à testudine.* Concludit Manutius: *Hos senarios, ait, usurpare solitum Menedemum in eos, qui secum in civilibus honoribus contenderent. Accipi potest per Ironiam, aut simpliciter ubi, quis potentiorem arte vincit, & quod viribus non potest, assiduitate conficit.* Applicari huc poterit, quod vulgò dicitur, vesperè tam equum claudum, quàm sanum redire in stabulum; & Ovidius de Vulcano præsertim inquit:

Mars quoque deprensus fabrilia vincula sensit:
Notior in cœlo fabula nulla fuit.

Hæc dixisse sufficiat de iis: quæ fabula nobis, & historiæ, & Allegorici in medium proferunt: cum vastissima supersint, quæ de probitate, de Institutione morum, & consimilis argumenti afferri possint.

VITIA.

Fundatissima, & supra omne præceptum stabilita, & ex instinctu naturæ tracta regula est: *Oppositorum eadem est disciplina*: quam Peripateticus cum tanta exactitudine intimavit: hinc eandem cætera philosophorum turba unanimiter amplexa est: natura enim ipsa, prout dictum est, hanc veritatem magisterio suo declarat: experientia item dictimus, (ut exemplo utamur) ea quæ ad *candorem* magis exponendum oculis concurrunt, eadem ipsa concurrere ad manifestandam nigredinem,

Hoc supposito, cum jam de probitate, & sinceritate hominis tractatum sit, in opposito vitium est. Hinc ut è vitii deformitate, tanto speciosior & encomiis suis dignior, & veneratione debita honoratior virtus appareat, cum hæc sit genuina numismatis facies, vitium autem facies inversa: postquam unum argumentorum jam discussum est, alterum quoque referre consentaneum duxi, imò & necessarium. Cum verò vitiorum pedissequi numerosiores sint, quàm virtutis, latior utique præceptorum in hoc genere congeries expectari debeat: idque tantò magis, ut perversitas mortalium ab his arceretur: habita tamen ratione voluminis, quod non pro solis proverbiis institutum est, eandem æqualitatem in his, quam in superioribus adagiis persequar, præsertim quod alia me argumenta præstolentur: itaque initium in his tale adorior.

Qui furtis olim, & nefariis artibus dediti erant, appellabantur *Homines Ambrones.* Pompejus Festus refert, originem dicti hujus deberi populo Gallico, qui ob insolitam maris inudationem pulsatus, sedibus suis, & in varias mundi plagas nunc huc, nunc illuc delatus, furtis & latrociniis, aliisque artibus non minus sceleratis vitam degebat, in tam copiosa agmina discissus, tamque potens, ut iidem authores asserant, numerum ad triginta usque millia increvisse, atque ita formidabilem factum tam ferocitate animorum, quàm disciplina militari cruentis præliis inclytum in feruore pugnæ clamare solitum: *Ambrones, Ambrones*: sive id factum sit ad perterrefaciendum hostem, aut verò ut se palam faceret, & socios sibi adscisceret: qui deinceps auctus numero, & virtute, adversarios spernendo, ipsos adeo Romanos in fugam conjecit: inter quos Manlius fuit, & Cepio. Demum à Liguribus primùm subjugatus est, posthæc à C. Mario: denique ad aquas Sestias cum Cymbris & Teutonibus ad internecionem deletu. Sic Florus, & Plutarchus commemorant. Ex quo apparet, *Lib. 68 vit. M* quantopere persequendi sint impii, qui cum fidem nullam teneant, fidem nullam promerentur, juxta vulgatum illud:

Frangenti fidem, fides frangatur eidem.

Prius flumina de cursu suo naturali deflectent, prius ignium ardores gelu conficient, & montium

tium juga descendent, & totius naturæ ordo interturbabitur, quam ut crimina sine vindicta sint, & culpæ reatus sine castigatione. Quotidiana horum experientia est, apud priscas item nationes in proverbium abiit: *Virum improbum vel mus mordeat*: indicando, quod impietas non solùm majores feras, ut & minuta animalcula pro inimicis habeat: *Scelerosum mordeat & mus*: hemistychium heroicum est. Quidquid se torqueant, impiorum pœna calcaneum eorum subsequitur.

Posterius dictum nihilominus & in eos vertendum, qui levissima de causa, & facili punctura, in rixas & dissensiones scinduntur, lamentando se læsos, & magnam offensam simulantes: In hunc sensum Epigramma Græcum ait: *Vulgò ajunt, vel murem etiam mordere scelestum.* Sed malè sibi consulunt, qui tam frivolis de causis titillantur, ad hujusmodi incendia rixarum excitanda.

Ejusdem fortis gens alia est, tam perfrictæ, tam duræ frontis, ut nec Græcorum, nec Romanorum sapientissimi sufficientes sint, ad eorum opiniones evertendas. His nimirum culices pro Elephantis sunt, qui corpora gygantum, non nisi formicarum instar æstimant. De his optimè dictum: *Homo semper contradicens.* Cum nunquam horum contentio satur sit, contradictionem ubique in promptu habent. Hac assertione quondam Galenus Julianum corripuit, qui contra eruditissimos, & ponderosissimos Hippocratis Aphorismos, fel maledicentiæ suæ evomere ausus fuerat, forte si superis placet, nec idoneus quidem ad eosdem intelligendos.

Non sine magna ratione est, quod Manutius ait: *Est vitium quo quis garriendi finem facere nescit: hoc vitio maximè laborant stulti, & imperiti:* Quis neget tales fatuos esse, cum hominis sensati sit aliorum consilia non respuere, ut quæ meliora sunt, eligendi facultas sit. Hæc obstinatio, & durities quot familias evertit, quot provincias depopulata est, quot Civitates exhausit, imò verò, quot regna pessumdedit? *Obstinati in suo*
m. 3. *sensu, pessimi*: inquit S. Bernardus. Et S. Augustinus: *Pertinacia*, inquit, *non sinit hominem corrigi.* Per hanc duritiem, sæpè ab altercatione verborum ad criminalem proceditur. Ut huic errori obviciatur, doctissimus Alciatus Emblema centessimum & octuagesimum formavit, adjungendo Epigraphen: *Doctos doctis obloqui nefas.*

Malè item loquuntur, qui potius ex consuetudine, & communi usu sermocinantur quàm ut fundum rerum penetrent: in quos vulgatissimum illud dicitur: *Satis homini, satis humanitati.* Ajunt hoc de Marco Varrone originem trahere. Advertendum autem humanitatis nomen hic pro curiositate sumendum. Cum autem exitus cujuspiam rei de bono in melius processerit, ambigendum non erit consuetudinem vim legis obtinere posse: sed si inde discordiæ & lites oriantur, omni pacto tollenda, & abolenda est. Docu-
b. 2. it hoc cum exactitudine Isidorus: *Consuetudo*, inquit, *authoritati cedat: pravum usum lex, & ratio vincat.* Et S. Cyprianus: *Consuetudo sine veritate vetustas erroris est.*

Homo item qui minimis de causis in pavorem & terrorem conjicitur, hoc proverbio appellari solet: *Cervinus vir*: nec enim timor ullus est, qui hujus feræ timori æquiparari possit. Levissimus auræ flatus, & folium vento raptum, & ramorum agitatio, timidissimam belluam ad velocissimam fugam impellit. Homerus etiam in Iliade Achillem introducit, qui socordiam, & pavorem Agamemnoni objiciens, sic increpat; *quod impudentiam habeat in occupandis aliorum præmiis, & cor cervinum quoad congressum:* Vix calamitas est, quæ pejor sit corde timido: de quo dictum quod nec centum homines animare & armare illud possint. *Exercitus maximi*, inquit, Pro Cœlio.
Cicero, *sæpè fusi ac fugati sunt terrore ipso, impetuque hostium, sine cujusquam non modo morte, verùm etiam vulnere.* Nihilominus & illud in confesso est, timorem quandoque bonorum causam esse dum ab operatione malorum operum coërcet: *Ad terrorem incutiendum, quædam ultrà fidem, verecunda tamen, amplificantur*: inquit Demosthenes.

Qui inter veteres ab omninò opere cessabant feriari dicebantur: sicut dies feriales erant, cum in tribunalibus judicia & civilia, & criminalia requiescerent, cum nemini pœna infligeretur, nemini molestia fieret: hi dies etiam sine labore transibant. Ut ergò olim ad otiosorum supinam negligentiam alluderent, qui dies vitæ suæ continua transigunt inertia, proverbium illud inventum fuit: *Ignavis semper feriæ*: aut verò: *Hominibus pigris semper est festum.* Proprium hoc Tarentinorum erat, qui dimidiam anni partem perpetuis festivitatibus consumebant. De illo priori Theocritus ait: *Semper feriæ inertibus.*

Vetus consuetudo erat, inquit Manutius, ut agri cultoribus dies quidam honestæ remissionis indulgeretur, quo se à laboribus reficerent; sed homo socors hanc relaxationem sine intermissione appetit, unde ei palatum amaritudine deinceps oppletur. Injucundæ sunt literæ Scholaribus ignavis, mercatori pigro negotia insipida, militi otioso hasta oneri est; nec enim dulcedine fructuum gaudent, qui de indefesso laborantium exercitio progerminantur. Veraciter Plato: *Ex-* De scientia
ercitium, inquit, *confert ad corpus & animum.* Materia hæc vastissimum tractatum habet, quæ immensa etiam volumina adimplevit: sed aliò mihi eundum est, & inprimis illud occurrit: *Ignavis vertitur color.* Mirum est in quantam hebetudinem, miseriam & infelicitatem ignavi dilabantur: nec enim unquam eò pertingunt, ut nigrum ab albo discernant: ignorant quid rationis, quid officii, quid honestatis sit, sed in specierum perpetua confusione rem unam pro altera sumunt: quibus universus mundus non nisi larvatus & inverso ordine collocatus est. Hoc proverbium ab Homero usurpatum est in Iliade, dum sic ait:

Vertitur ignavi color, evariatque subinde:
Nec mens certa manet, verum huc, illucque vacillat,
At migrans è corde, pedes in utrosque resedit,
Palpitat & valdè cor et præcordia subter:
Fata putanti animo accipiunt, quoque stridere dentes.
Contra Forti nec variat color: at neque valde
Arescit. . . .

Sed hæc hactenus.

Porrò cùm omnis extremitas violenta sit, esse nequit quin vitiosa sit: unde non sine ratione dictum est: *Nullum violentum perpetuum.* Inter plurima autem, quæ in vitium cadunt, à veteribus nimia loquacitas numeratur sicut à contrario intem-

intempestivum silentium. Utrumque his verbis designatur: *Statua taciturnior*: & alterum: *Homo Bombilius.* Duo hæc extrema sunt, nimium videlicet dicacem esse, aut verò per modum statuæ sine omni loquela. Unde dictum illud emanat: *Est tempus quando nihil, est tempus quando aliquid.* De nimiis fabulatoribus illud: *Lingua gravius castigatur, quàm ullum probrum: nec magnæ res sustineri possunt abeo, cui tacere grave est.* Bombilio species apis est, sed adulterina, inepta ad formandum & componendum mel, perpetuo murmure garrula, quæ super tecta se levans, non nisi irrito susurro aërem adimplet. Quantùm igitur abstinendum nobis à nimia taciturnitate, unde non absimilis simulacro videri quis possit marmoreo, sic non minus ab altero cavendum, per quod non immerito censuram fatuitatis incurrimus, testante Demosthene: *Stultus haud tacere potest.*

Hugo de disciplina monastica.

Non sunt irritandi crabrones.

Nec verò nisi insipientiæ indicium est, examen vesparum contingendo irritare, postquam semel quis puncturâ illarum læsus est: Hinc offensam semel acceptam, stultum est redintegrare, & renovare commovendo. Exprimitur hoc ipsum sequenti adagio: *Homo temulentus dormiens non est excitandus.* Quæ metaphora ab ebrioso desumpta est, qui cum semel jam vino madidus belluarum more desævit, in actiones efferas & insensatas prorumpendo, consultissimum est, ut cum semel soporatus est, non excitetur, ne majoris turbulentiæ causa sit. Totum hoc à Theognide refertur: *Sopitum ebrium non oportere excitare à somno.* Triviale inter Italos proverbium est, canem dormientem exsuscitandum non esse. Quod pariter sequenti proverbio declaratur: *Malum benè conditum, ne moveas*: adjungit Manutius: *Non est refricandum odium, cùm jam tempus induxit in oblivionem. Non est renovandum animi vulnus, cùm jam obduci cicatrix cœpit.* Theognides illud versu sequenti exponit:

Canis dormiens non excitandus.

Vetus odium non refricandum.

Ne quisquam è nobis somno pellat Simonida
Oppressum vino, quem sopor altus habet.

Vafrities.

Homo vafer, versipellis, veterator, qui nullo pacto in deceptionem adduci possit, his verbis olim exprimebatur: *Nec Deus, nec homo.* Alii rursum hanc sententiam iis applicant, qui cum semel rem quandam cœperint, ad finem ejus pertingere satagunt, nullo habito nec Dei, nec hominum respectu. Hinc Horatius:

Non Dî, non homines, non concessêre columnæ.

In Pythiis.

Quod astutiam præmemoratam attinet, Pindarus ait: *Nec Deus illum fallit, nec homo, nec factis, nec consiliis.* Quantùm autem hæc communi utilitati maximè proficua est (dummodo in finibus sanæ rationis permaneat, & in fraudulentiam non degeneret) imò & laudem meretur, tantùm è contrario vafrities damnabilis, quæ inflexibilitatem cordis inducit, & à tramite rectitudinis recedit.

Inconstantia & levitas animi.

Transeamus à tenaci duritie ad nimiam levitatem inconstantiæ, & mutabilitatis: propter hoc, *Homo Euripus*, per proverbium dictus est. Continua enim agitatio, & motus inæquales hominis inconstantis, perpetuam fluctuantis animi exundationem producunt, non secus ac fretum Euripi, quod fluxu, & refluxu nunquam intermisso hac illacque jactatum, in gyros suos convolvitur. Intelligi hoc ipsum de volubili, & ancipiti fortunæ cursu poterit: quæ nunquam ubi semel pedem fixit, in eodem statu firma permanet. *Quadrabit* (verba sunt Manutii) *in fortunæ vices, quæ res mortalium velut æstu quodam, sursum & deorsum jactat, ut rectè dixerit Plautus, Dii nos quasi pilas homines habent.* Euripus interim angusta pars maris est, inter Aulidem Bœotiæ portum, & Eubœam insulam, quæ tam vehementi cursu, & recursu repugnantibus insuper ventis raptatur, ut rates & navigia infido æquore absorbeat.

Euripus.

Græci item præsens adagium ad hominem infidelem traducunt: nec enim fides stare apud quenquam potest, qui perpetua inconstantia jactatur. Exprimit hæc ad vivum Gregorius Nyssænus, dicendo: *Vides quæ sit conditio rerum nostrarum, & quæ rota quadam negotiorum humanorum cursu circumagatur: nunc his, nunc illis florentibus, ac marcentibus: Dum neque prosperitate, neque adversitate, ut ajunt, nobis constat, sed quàm ocyssimè in diversum mutatur: ut auris, ac literis in aqua transcriptis plus fidere liceat, quàm humanæ felicitati.* Vides hic ad unguem usque Euripi cujusdam descriptionem factam.

Homo infidelis.

Consimile huic superiori est illud alterum: *Viro Lydo negotium non erat, sed foras profectus, sibi paravit.* Hoc adagium à Cræso Rege Lydiæ profectum ajunt, qui cùm prosperè in patria sua degeret, nimio regnandi desiderio, Cyrum aggressus est: sed infeliciter dimicans, ab hoste superatus, in immensas calamitates seipsum impulit. Sic inextincta illa dominandi sitis, tandem in hydropisin degenerans, laborantem ad extremum extinguit.

Domi[nandi] sitis e[...]

Id quod vulgò dicitur, malum esse volucri, in opaca valle natam esse, (nec enim unquam posthæc ab umbroso domicilio suo recedit, aliamque præter hanc regionem terræ nullam æstimat) sequenti adagio intimatur: *Hominum mores regioni correspondent*: quod tantundem est, ac illud solitum: qualis patria, talis mos. Hoc Proverbium de collectaneis Plutarchi ortum est: *Ut triticum in nonnullis agris degenerat in aliud genus, Soli vitio, ita pro qualitate regionis variantur hominum ingenia.* Hac parœmia cum sensato Laconismo Rex Cyrus magnus Persiæ Rex uti voluit: dum enim Persæ supplicassent, ut de situatione quadam montosa, & hiulca, in aliud solum & feracius & commodius transportarentur, indulsit quod petebatur, adjuncta nihilominus conditione, ut serviendum sibi esse, non imperandum nossent, sequenti dicto eos confundens: *Ex mollibus regionibus homines molles nasci solere.* Intelligens, quod de tetricis, asperisque eorum moribus, & dominandi libidine, suavis gustus, & dulcedo fructuum bonorum enutriri nequeat.

Mores [...]num p[...] conve[...]

Cum se mihi proverbiorum quædam offerunt, quæ vulgi ore jam trita sunt, libentius huc colloco, ut eorum fundamentum, & origo innotescant. Nec enim facile, & cum vanitate quadam introducta, sed observatorum diligenti attentione prius ponderata sunt. Vix jam inter plebeios est, qui cum hominem effæminatum intueatur, immersum in voluptatibus gulæ, & ventris, non eum Sardanapalum appellet: idque cum ratione: luxuriosus enim ille epulo, tam in concupiscentiis, tam in vino suo absorptus erat, quamvis regali diademate redimitus, ut non nisi inter fæminas, & Eunuchos, perpetuo vitam inertem traheret. Hoc proverbium autem

Sarda[...]

autem primitus in scena Aristophanis insonuit. Erat autem præfatus Rex filius Nini Regis, quem providum, & magnæ æstimationis fuisse testificantur: Interim pessimus ille, ut tanto evidentius dissolutos mores suos in lucem daret (quasi qui gloriæ ignominiam duceret) monumento suo funebri inscribi quæ sequuntur, imperavit: *Ede, bibe, lude.* Tanquam is, qui cæteras res humanas nihili penderet. Itaque hic Legislator impietatis fugiendus est.

Affine superiori illud alterum videri poterit: *Homo cera tractabilior:* cum hæc omnino mollis sit, quæ ad omnem calorem destruitur, & flaccescit: In quo propensio ad vitam mollem & lascivam intelligitur: nisi forte magis proprium fuerit, ad hominem illud referri, qui cum bonæ indolis sit, non secus ac cera faciles in se impressiones & imagines virtutis recipiat. Omne hoc ad malum quoque applicari poterit, unde Horatius:

Cereus in vitium flecti: monitoribus asper.

Et Perseus:

Artificem tuto ducit sub pollice vultum.

Et rursum Horatius:

--- *Argillà quidvis imitabitur udâ.*

Summa igitur cura allaborandum, ut ponderata utilitate, & usu vitæ, imagines virtutis potius, quàm vitii, imprimantur animis nostris.

Huic docilitati aliud genus hominum ex adverso positum est, inhumanorum, & intractabilium: ad quorum mores exprimendos, antiquatum proverbium est: *Homo Scytha:* jam enim usus obtinuit, ut hujuscemodi ferocis & obstinati, durique genii homines, barbaros & Scythas nominemus.

Hæc enim natio omnium maximè immitis, crudelis est, & inexorabilis, imbibens inclementiam suam, à frigidissima cœli sui intemperie, & perpetuo gelu, quo maxima anni parte indurescit, ita ut plaustra super illud sine metu vectari possint. Ad preces gens illa sine auditu est, nec enim calorem nutriunt, unde cor illis ad miserationem succendi possit.

In eundem sensum incidit illud alterum: *Homo Tenedius.* Refert enim Suidas, fuisse Regem Tenedi, tantopere inflexibilem, & inhumanum, ut retro judices suos lictorem ambulare stricto ense imperaverit (Juxta consuetudinem Romanorum) qui levissima de causa, cujuscunque etiam minimi delicti reum plecteret. Justitia hæc, cum summam extremitatem transcendat, impia, & abominabilis est. Proverbium enim Vetus habet: *In omnibus modum serva.* In omni item lege Eutrapelia, & Epicheia locum suum invenit.

Sufficiat hæc de vitio retulisse, ad cujus extirpationem, formicarum modo innumera sunt proverbia: de quibus ego, ne hoc volumen his solis impleatur, ad alia insuper argumenta me transfero.

OPERATIO HOMINIS.

Exercitatio tam est propria, tam connaturalis homini, ut ab opifice manu omnipotentis Dei non nisi idcircò creatus videatur: vix enim in paradisum voluptatis collocatus fuit, & imperium altissimi continuo audiit: *Ut operaretur, & custodiret illum.* In hoc punctum, & in hunc scopum omnes sensus animi ejus collimant. Quam veritatem etiam Paganismus concepit; quod ex eo palam fit, siquidem intuèri placuerit, cum quanta anxietate, & applicatione olim à Lacedæmoniis Gymnasia instituta, & frequentata fuerint, item Bibliothecæ Ægyptiorum, Musæa Alexandrinensium, Naumachiæ Romanorum, Lycæa & Academiæ Atheniensium. *Occupationes, & exercitia antiquorum.*

Sic enimvero animus humanus allevamentum suum, & si quæ mœstitia irrepserat, aut fastidium agitaret, nullum aliud potentius remedium, quã in occupationibus hujuscemodi invenit. Unde ad spectaculorum varietatem Amphitheatra, & Circi dedicati sunt; hinc Cæstus est, & Palla trigonalis, & horum similia: Hinc scenæ histrionum, & palæstræ, & stadia, & Pancratia, & tali sunt.

Præceptum, quo Deus primo parenti nostro imperat, ut cuique rei nomen suum imponat, juxta originem, & essentiam, & qualitatẽ illarum, ad quid aliud tetendit, nisi quod hominem in omni scientiarum genere exercitatum, & excultum voluit? *Homo creatus ad laborem.*

Sic enimverò ad alterius naturam cognoscendam, totius propemodum Philosophiæ partes emetiri constrictus fuit: ita commentatur Plato. *In Crit.* Juxta Lactantium, in rectitudine hominis consideranda, necesse fuit, ut ad sublimitatem Theologicam se elevaret. In eloquio suo ad componendam linguam, ne sinistra ratiocinatio esset, arte ei Rhetorica opus fuit. Luminosæ cœli lampades, & stellati firmamenti decoræ faces ad Astronomicam eum cognitionem allectarunt. In possessione mulieris, quam ei sociam Creator dedit, herilis, familiaris, & domesticæ vitæ normam edoctus fuit, Regula eorum quibus cura domestica incumbit. In amplissima illa Investitura denique, qua vastissimum & absolutum universitatis Dominium obtinuit, Princeps, & Monarcha orbis terrarum factus, se politicis studiis addictum vidit: sicut ex eo quoque, quod se Factori suo subditum esse oportere cognovit, obedientiæ, & submissionis magisterium habuit. Ut paucis expediam, proprium ei, & omnino connaturale est, exercitari: hinc non mirandum, quod Plato inquit: *Exercitatio confert ad corpus, & animum.* *Exercitatus à principio.* *De scientia.*

Consideratis igitur his attributis, tantopere connaturalibus homini, de quibus integra compilari volumina possent, non abs re arbitratus sum & ego, inter alia proverbia, quæ de variis rebus afferri in medium possent, eorum aliqua huc collocare, quæ ad hominum varias operationes spectant. Variæ enim occasiones, variis proverbiis causam dederunt, prout ex sequentibus facilè patebit.

Ad denotandam igitur inconstantiam hominis, qui nullibi in una stabili & firma mente perdurat, sed continuis vicissitudinibus hac illacque diffluit, nunc hac, nunc rursum alia opinione fluctuans; hæc sententia mordax adinventa fuit: *Nunc palliatus, nunc togatus.* Pallium Græcorum habitus erat, toga Romanorum. *Inconstantia.*

Quænam alia gens tam instabilis, tam nunquam eadem, quàm histrionum, aut Comicorum: qui quavis vespera mundum scenicum deponunt? Sensit hoc Demosthenes, dum ait: *Similis est vita theatro. Quocirca sæpius pessimi quique honoratissimum tenent locum inter homines.* De levitate autem S. Gregorius: *Inconstantia, inquit, ex levitate generatur.* Et alibi: *Inconstantes seipsos negligunt.* *In Past.*

Proverbium item toties jam memoratum, quo dicitur, quod ex loquela cognoscitur homo, aliter sic exprimitur: *Qualis vir, talis oratio:* id quod illi Aristotelico analogum est: *Verba sunt sensus eorum.* *Ex loquela cognoscitur homo.*

eorum, quæ in corde habentur. Et cum illo altero: *Tractant fabrilia fabri.* Miles de militaribus, & actionibus castrensibus audire amat, agricola de ruralibus, & sic in omni deinceps professione, & disciplina. Ajebat Cleon, nemini philosophorum inferior, quamvis nomine non tantopere inclytus: *Quanta res est, tanta & oratio, quâ uteris, esse debet.* Et Demetrius Phalereus: *Sermo*, inquit, *non discrepat à mente*: unde ne sinistrè quicquam è verbis concipiatur, necesse est, observari id, quod quidam optimè ait: *Prius veniat sermo ad limam, quàm ad linguam.*

Apud Plutar. Apopht.

Nunquam integros exercitus periculo exponendos.

Ænygmati se sphynge proposito simile videtur id quod sequitur: *Victus flet, & victor interiit*: sed tale non erit consideranti damnum cum utilitate, quæ ex victoria cruenta & sanguinosa proveniunt, siquidem enim se præcipui Belliducum perditioni dederint, & hos exercitus deperierit, laudabile non est, qualicunque obtenta victoria, triumphum canere. Plutarchus dicere solitus est: *Non solùm vincere, sed & scire vincere speciosum est, in his præsertim rebus, in quibus victoria detrimentum paru.* Plausibilis laurus non est, quæ plus sanguinis, quàm sudorum dedit, & quæ tam cruento imbre irrigata est.

De educandis Liberis.

Animus effæminatus.

Effæminata mollities, vitaque delicata, quæ animos enervat, ad laborem alioquin induratos, & assvefactos, jam alibi censurata, etiam subsequenti proverbio percellitur: *Vita sponsi.* Convenit cum illo altero: *Musica vita*: tangit autem eos, qui inter symphonias, & dulcedinem cantilenarum, in medio sensualitatum, & mollium voluptatum vitam degunt.

Suidas ait, hoc proverbium ab Aristophane in scena cum applausu usurpatum fuisse, qui sic habet: *Sponsi quidem profecto vitam vivitis.* Adjungit Manutius: *Propterea quod Proci frondibus, & sertis coronari soleant, & delicatius, nitidiusque coli, vel quod molles videantur nuptiis inhiantes.*

Lib. 8.

Rhodienses apud Athenæum hoc nomine appellantur, & eorum urbs, urbs procorum. Homerus hanc hominum speciem *Sponsos Penelopeos* appellat, quibus nil aliud cordi est, quã convivari: homines inimici laborum, & exercitii.

Id quod in ore omnium quotidie versari solet, non solùm hominum plebeiorum, sed agricolarum quoque; nempe non fidendum cuiquam esse, nisi prius modium cum eo salis consumpseris, tam apud veteres in usu fuit, ut altissimis considerationibus indigeat, quarum nonnullas in medium afferam.

Fide sed cui vide.

Distinctius illud exprimi non poterit, quàm supra memoratis verbis: *Nemini fidas, nisi cum quo prius modium salis absumpseris*: Hoc est: Neminem ad penetrale cogitationum nostrarum intromittendum, nisi prius in plures annos mores ejus affectusque discusseris, quo videlicet Tempore facile mensuram salis præmemoratam absumes. Hinc magnus Stagiræ Præceptor: *Præterea autem spacio & consuetudine opus est. Quapropter in proverbium abiit, salis modius.* Sic Theognides: *Haud nosse ingenium nec viri licet, aut muliebre, ut nec jumenti, ni experiare prius.* Et Theophrastus apud Plutarchum: *Non oportet amantem judicare, sed amare posteaquam judicaveris.* Quod si fieret, non tot funesti & acerbi casus quotidie aures nostras percellerent. In hunc scopum M. Tullius inquit: *Multos modios salis edendos esse, ut amicitiæ munus expletum sit.* Quam sententiam Euripides quoq; in theatrum produxit: *Vide quid agas, qui tua arcana credas isti; modium salis postquam ederis, tua tum demum isti fidas.*

Lib 8. moral.

In Comment.

De Amicitia.

In Helena.

Porrò in eos, qui mente indeterminata dies usque integros protrahunt, antequam quæ in capessendis consiliis occeperunt, aliquando concludant, illud in adagio dictum est: *Homines agones.* Sic apud Romanos olim nominabantur sacrificuli, vel augures, qui dum victimam cæsuri essent, jam altari superimpositam, quandoque longo temporis spacio, bipenne ad feriendum levata consistebant, præstolantes plebis assensum, & identidem interrogantes: *Agone?* id est: placetne plebi ut feriam, an verò à cæde abstinendum? Propter quod Ovidius in consuetudinis hujus memoriam inquit:

Homin[es] resolut[i]

Semper agens rogat: nec nisi jussus agit.

In fas[tis]

Hæc autem agendi cunctatio non minus exitiosa quandoque est, quam nimium præcipitata celeritas. Unde non immeritò sequentia symbola adinventa sunt: Delphinus anchoræ illigatus: papilio insidens cancro: aquila juncta testudini, & insuper hujusmodi alia, quæ docent in omni actione, dum necessitas exegerit, maturandum esse.

Matu[randum] cum [necessitas] exigi[t]

Homo itidem, qui culpa sua, & incuria in malum delabitur, & ruinas sibimetipsi fabricat, sequens proverbium antiquitus obtinuit: *Iciens ictus est.* Unde & ejusdem sententiæ de plebe adagium illud emanavit: *Chi è cagion del suo male, pianga se stesso*: hoc est: *qui malorum suorum causa est, non nisi semetipsum deploret*: Quod originem suam à commento tali desumpsit. Hercules aliquando sub silentio noctis, ad splendorem Lunæ ingentem statuam intuitus, furem esse opinatus, qui perforandis domibus occasionem quæreret, apprehenso saxo simulacrum percussit, ita ut illud quidem repentè corruerit, petra autem quæ jacta fuerat, violenter repercussa in jacientem prosilierit, & graviter læserit. Exposuit ejuscemodi aliquid Commendator Testius sequenti versu:

Hom[o] Qui[...] suor[um] sunt.

Herc[ules] c[...] statua[m]

Come Usbergo talhor, quallora il tenta
Destra armata ferire, il ferro stesso
Violento ritorce, e, in sui riflesso
Contro l'Autor del colpo, il colpo auventa.

In idem incidit adagium, quod sequitur: *Percutiens idem & percussus*: hoc eruditè admodum usurpavit Philostratus, qui de quodam Capaneo sic habet: *Fulmine percussus Capaneus dicitur, qui prior (nisi me fallit opinio) Jovem jactantia perculsserat.* Sic Mythologi commento fabuloso, sed sagaci, quod non nisi à peritis intelligitur, inquiunt: Nioben septena prole inflatam, præsumpsisse, ut Apollini & Latonæ cultus debitus tolleretur: unde factum, ut in eodem fano, ubi rebellionem hanc meditabatur, Cœlum (sic Marchio Ludovicus Malvezzus ait) una cum Apolline:

Perc[utiens] perc[ussus]

Ben sette volte, è sette
Folgorò strali, & fulminò vendette.

Hoc est:

Fulgura septenis vicibus de vindice cœlo
Jacta . . .

De Philippo Macedonum Rege memorant, quod cum vanè gloriatus esset, se sagitta ab arcu suo emissa ipsas stellas ferire velle, atque interim ad verso obtutu ipsum firmamentum contemplaretur, eadem sagitta miserè & lethaliter emittentem excæcarit. Denique hoc ipsum manifestius exponit rursum alia paræmia, quæ canem vellicandum esse vetat dormientem; iterum aliud de naso: *Ursi jumantem ne tentaveris nasum.*

Ex C[...]

Casus item fortuiti & fortunati, qui homini felici obveniunt, absque ut ei labore constent, aut cura,

Exitu[s] speri[...] pini.

cura, sequenti sententia indicabantur: *Dormientes rete trahit:* Tracta metaphora à piscatoribus, quibus etiam soporatis pisces in rete labuntur. Miltiadis somnia olim prosperitatem Themistoclis inquietabant; audierat enim, quod fortuna, etiam illi stertenti regna integra obtulerit, atque idcirco nomen *felicis* ei inditum: hinc Plutarchus, qui historiæ author est, eum sic loquentem introducit: per Ironiam nihilominus, & in eos, qui hoc factum recensebant: *Si hujusmodi Urbes capio dormiens, quid me facturum arbitramini, si vigilavero?* Allusit ad hoc Terentius, qui cuidam sic improperat: *Quid credebas dormienti hæc tibi confecturos deos?* Sic M. Tullius: *Si non idem mihi licet, quod iis, qui nobili genere nati sunt, quibus omnia populi Romani beneficia dormientibus deferuntur.* Sæpè etiam usus hanc dictionem fert: Plus ille fortunatus est, quàm sapiens. Concludo num Palide Comico: *O civitas, Civitas, ut tu quidem es felix magis, quàm provida.*

Paupertas hoc bonum certum, & infallibile possidet, quod quamvis ubique afflictiones & gravamina inveniat, ab insidiis nihilominus secura est: nec enim prædatorem habet quod vereatur, nec concussionem spoliatoris nuda pertimescit. Hinc proverbium enatum: *Centum viri pauperem spoliare non possunt.* Hæc paupertas fera est in sylvis suis sine metu latitans, cum nullũ rete sibi expandi noverit. Hinc nõ immeritò Horatius:

Cantabit vacuus coram latrone viator.

Videatur de his liber Patris Danielis Bartoli, Cedro dignus, qui titulum præsefert: *Povertà contenta:* hoc est: *Paupertas contenta:* contra divites nunquam contentos. In quo libro, cum eloquentia admirabili, ipsas adeo miserias appetibiles, ipsas angustias desiderabiles reddit. Illic etiam in rem præsentem accomodè, & convenienter proverbio nostro recenset fuisse aliquando pauperculum, qui nocturnis vigiliis fures senserit domui suæ sibi viles pannos, quibus utcunque vestiebatur, discutientes: itaque cum summa animi tranquillitate, & serenitate in altum erectus, inclamare cœpit: Eho viri bini, quid agitis? Mirum admodum esset, si quod ego plena meridie non invenio, vos in medio tenebrarum deprehendatis. Itaque verum est, quod *Paupertas omni caret metu, intrepidè ubique versatur:* Sic Manutius inquit.

Perseverantia, quâ cœptum semel opus perficiendum est, hanc sibi sententiam peperit: *Studium generat studium, Ignavia ignaviam.* Huc ni fallor accommodari poterit, quod Coronatus Cantor inquit, sicut pessimum est de meliori in pejus decidere; *abyssus abyssum invocat:* sic optimum: *de virtute in virtutem* conscendere. Sicut illic principia evitanda sunt, ita hic non prius desistendum, donec finem assequamur. *Tarde aggredere, quod aggressurus es, perseveranter vero prosequere.* ajebat Demetrius Phalereus. Et S. Bernardus: *Nititur quis frustra,* inquit, *nisi innitatur; quod enim sæpius agitur, crebroque retentatur, aliquando succedit.*

Inter proverbia vix ullum esse, inquit Manutius, quod magis in ore hominum versetur, quàm illud: *Quot homines, tot sententiæ.* Jam in ore plebeiorum communissimum est, eorum etiam qui idioma latinum ignorant. Terentius primus est, qui theatro hanc sententiam dedit: cui illa altera confinis est: *Suus cuique mos est.* Persius hoc paulò fusius explicuit:

Mille hominum species, & rerum discolor usus,
Velle suum cuique est: nec voto vivitur uno.

Huc spectat Horatianus ille:

Qui velit ingenio cedere rarus erit.

Idem alibi hoc ipsum sub eleganti allegoria conclusit, dum ait:

Tres mihi convivæ propè dissentire videntur,
Poscentes vario multùm diversa palato.

Ita enim mortalium opiniones in corde eorum fixæ sunt, ut ausim dicere, parum abesse, quin illic non secus ac numina latriæ cultum obtineant.

Si quis porrò malorum suorum eventum non nisi serò agnoscat, tum præsertim, cùm remedium omne jam tardum & frustraneum est, subsequenti etiam vulgato adagio exprimitur; quod quanto vulgatius est, tantò magis huc collocandum censui, ne origo ejus ignoretur: *Serò sapiunt Phryges.* Hoc primitus in scena Livii Andronici productum est, appellata *Equus Trojanus:* Derivavit autem à Trojanis, qui miserè, & cum irreparabili damno suo, nimium tardè errorem suum agnoverunt, quod equum illum ab hoste per fraudulentiam fabricatum intra muros suos improvidi susceperunt, ex quo deinceps incendiarii urbis, & populatores descenderunt. Tam prius sana sed vana consultatione de restituenda Menelao Helena agere cœperunt, quod si maturius egissent, non tam exitiosæ ruinæ patriam & penates suos dedissent.

Hinc Euripides: *At nunc profectò serius sapis benè, cùm tunc penates turpiter reliqueris.* Sic Demades, attestante Plutarcho, ajebat: *Athenienses nunquam decernere pacem, nisi pullis vestibus indutos.* Innuens (sic commentatur Manutius) *eos bellandi cupidiores, quam satis est, nec nisi de clade suorum admonitos de pace cogitare.*

Capra gladium. In eos dictum, qui propria mala sua sibi ultrò adsciscunt: & quamvis sanioribus consiliis absterreantur, ut cœptis desistant, nulla horum habita ratione, per fas, nefasque finem suum insequuntur. Proverbium autem primam sui originem traxit ab eo, quod memorant: Corinthi quondam sacrificium Junoni Acrææ (quæ statua erat, à Medea collocata) institutum fuisse: cumque illuc capra conducta esset, Aruspicem, ne morti daretur, occultasse cultrum sub terra, illam autem eousque pedibus humum egessisse, donec ferrum detegeret, quo factum ut lethali vulneri misera succubuerit. Consonat autem illi alteri: *Ovis cultrum:* Et cum vulgari illo, jam supra memorato: *Chi è cagion del suo mal, pianga se stesso.* Ejusdem sensus erit, quod sequitur: *Ipse sibi mali fontem reperit.* Sic Poeta Aeschylus: *Nunc mali fons est repertus, ut videatur omnibus.* Quidam fontium inventi sunt, quorum aquæ, cum potata fuerit, exitium potantibus adfert.

Cum autem in materia damni, & inutilitatis versemur, non prætereundum est, quod usus obtinuit, dum dicitur: *Chi va per dare, bisogna, che si prepari per ricevere: Qui dat, necesse est, ut ad recipiendum se preparet.* Nec saccus unus sufficerit, binos esse oportet. Exponitur hoc sequenti adagio: *Cornix scorpium.* Cornicula dum scorpionem apprehendit, eum se occisuram credit, & inde cibandam: sed misera non aduertit, quod caudam venenatam intorquens scorpius, punctura lethali prehendentem ferit, ita ut pernicioso vulnere accepto calamitosè neci tradatur. Inter Authores Græcos in hunc sensum Epigramma quoddam versatur, quod ita Latinitati datum est:

Scorpius a terra prorepserat, idque vidente
Corvo, qui cœno victitat in liquido.

Serò sapiunt Phryges.

In Oreste.

Proprium malum suum sibi adsciscere.

Dare, & recipere.

Corripuit visum, fugitque, sed hic ut hum im ates
Contigerat, telo mox ferit, atque necat.
Ecce tibi, quod huic av.s insidiosa parabat,
Inde sibi miseram provocat ipsa necem.

In eundem sensum Horatius:

Græcia capta ferum victorem cœpit.

Itaque in quibuscunque actionibus, & incœptis, diligenter quæ post eventura sint, ponderandum, nec committendum, ut sicut vulgò dicitur, stulte oculum amittamus, dummodò inimicus noster ambos amittat.

Negotium pernitiosum.

Expedire se de negotio quopiam, quod intricatum, molestum, & pernitiosum sit, hac eleganti metaphora exprimitur: *A lupi venatu.* Venatio quorumcunque animalium aut ferarum penè omnium, & jucunditate plerumque & utilitate sua non caret: sed non ita de lupis dicendum, de quorum venatione vix sine dispendio, sine damno tædio, vel difficultate disceditur: unde Manutius concludit: *Neque enim tutum est, lupum insequi, neque is facile capitur, cum reliquarum ferarum venatus non vulgarem adferat voluptatem.*

Mores tetrici, vel rustici.

Intractabilitas, & mores tetrici hominis scabri, duri, & rustici in sermone, de quo nulla unquam suavitas, nulla expectetur humanitas, his verbis demonstratur: *Scarrosior leberide.* Est autem lebe is nomen à Græcis mutuatum, significans pellem, vel corticem, aut exuvias piscis, vel serpentis, quas abjicere per senectam solent: duræ autem, & asperæ, & pungentes sunt. Hæc durities autem vitium est, quæ hominem de civili conversatione eliminat, quæ sylvestrem animum inducit, ita ut feris belluis æquiparandus sit. Dictum de Nerone, Claudio, Caligula, & maximè de Vitellio, qui in ore hæc habuit: *Benè olere occisi hostis cadaver, melius civis:* Homo impius, non imperator sed truculenta bellua: unde Seneca de eodem ipso ajebat:

Calcat jacentem vulgus:
Invisum opprimit.
Decet timeri Cæsarem:
At plus diligi.
Metuant necessum est:
Quidquid exprimitur grave est.

Durities in præbendo auxilio.

Pari modo de homine immisericorde, qui siccis oculis deperire sineret pauperculum potius, quàm ut manum ei subsidio minimo porrigeret, illud olim dicebatur: *Exigit a statuis farinas.* De farina panis componitur, qui unicum vitæ hominis sustentaculum est, cujus pars exigua, pro nihilo reputanda est: nihilominus verum est, quod quantumvis statuæ apertas gerere manus videantur, in vanum esse subsidium vitæ ab iisdem præstolari: succurrentium figuram habent, cæteroquin cum sensu careant, & motu, supplicantium vota non animadvertunt.

Simile huic est alterum: *Et à mortuo tributum colligis.* Hæc politica tyrannidem sapit, quæ thronum lubricum parat, & præcipitio vicina est, vitro fragilior. Hinc S. Ambrosius: *Summa,* inquit, *benignitate opus est, ut non tantum publica stet gubernatio, sed etiam privata jura tueamur. Plurimùm juvat benevolentia quæ omnes studet beneficiis complecti, devincire officiis, oppignorare gratiis.* Et in vita Dionis hæc verba sunt: *Nullum imperium tutum, nisi benevolentia munitum:* aviditas enim deturpat, violenter rapit, conquassat, & dilacerat.

Homo nubens lucri intuitu.

Curiosum lectu, sed non idcircò approbatione dignum, quod sequitur. Si quis solo lucri intuitu, nulla alia deinceps de causa, conjugem duxerit, sive illa vetula, sive deformis sit, hac sententia notabatur: *Candidulum linum lucri causa ducis.* Author proverbii Dionysianus inter Græcos fuit; apud quos Lini nomine uxor appellabatur: sive quod mulierum est, linum tractare manibus, aut verò quod nomine lini apud eam nationem nodi, & ligamina appellabantur, in quo sensu & lana quandoque sumitur: quocirca veteres dum Numinum suorum longanimitatem declarare vellent, quod videlicet tam lentè ad vindictam procedant: *Dii nostri,* inquiebant, *laneos habent pedes.* Sed multum operosum est statum conjugalem in perfectione amoris conservare, ubicunque plus argentum, quàm affectus, in pretio est.

Delusus appare…

Si quis in cujuspiam acquisitione rei se sub apparenti bono delusum animadverterit, in quo tamen spem summam collocaverat, & se non nisi falso somnii phantasmate deceptum sentiat, hac sententia denotabatur: *Umbra pro corpore.* Ansam ad proverbium hoc Æsopus præbuit, eximius ille fabularum inventor, describens Apologum Canis, qui cum umbram carnis, quam ore gestabat, in præterfluente intuitus esset, eandemque persequeretur, veram carnem amisit, quam reliqua canum turba devoravit, & corrosit, & non nisi falsum simulacrum consecutus est. Quod eleganter versu Jambico expressum, & sic Latinitati datum est:

Juxta fluentem defert carnes canis,
Dum pronus os in amne conspicit alteras,
Et hians deorsum, ut easce carnes prenderet,
Amisit has quoque, quas tenebat antea.

Considerabile damnum est, quod tali modo incurritur.

Alieni… tis nes… immis…

Ad insinuandum, quod negotiis nemo immiscere se debeat, quæ ad se non spectent, sequens loquendi modus introductus est: *Di chi è la briga, la nutrichi: di chi è la casa, pensi al coperto: Cui actio competit, hic eam prosequatur: ad quem domus pertinet, de tecto sollicitus sit.* Id quod apud Græcos primùm, proinde apud Latinos quoque: erudito illo & eleganti hemistichio expressum fuit: *Curabit prælia Conon.* Conon strenuissimus, & fortissimus Atheniensium Dux fuit: qui à primæva juventute sua armis excultus, in conflictu nihilominus maritimo à Lysandro, Duce Lacedæmonum, & ipso maximè provido, & magnanimo superatus fuit. Sed post prælium cum solicitudine & cura dispersas huc illucque copias in unum colligens, exercitum redintegravit, & terrestri acie denuò hostem adortus, cum utrimque ferocissimè pugnatum esset, victoriam retulit, hoste profligato; ac sic Rempublicam suam priori libertati restituit, Patris Patriæ nomen indeptus, & sententiæ superiori ansam præbens. Hinc Homerus in Iliade sua inquit: *Viris curæ sunt bella futura.* Et Turnus apud Virgilium:

Conon… nie asi… strenu…

Libert… næ p… restitu…

Arma viri, bellumque gerant, quei bella gerenda.

Nemo… parēs… illic, q… c..tus n… nec au… iis, in… expe… est, ma… clamo… rum la…

His item vetamur, ne compareamus, quò vocati non sumus; vel in rebus iis, in quibus nullum nobis experimentum est, manum non applicemus: ne in nos improperium Apellis cadat: *Ne sutor ultra crepidam.*

De persona staturæ eminentis, sed cui nullum robur sit; aut verò de oratione prolixa, ubi facta nulla sunt, dicitur: *Arcadium germen:* sententia satyrica est:

- - - - - quod læva in parte mamillæ
Nil salit Arcadico juveni. . -

Arcad… pidi.

Arcades olim rejecti, & condemnati sunt, eo quod gravis eorum auditus esset.

Hinc est, quod Athenæus illis improperat, ob eandem

eandem aurium duritiem, nunquam intra eorum muros sonoram musices professionem admissam esse, nec vero eos cuiquam liberali studio invigilasse. quo videlicet eorum genii & ingenia docilitatem, & mansuetudinem nanciscerentur: unde fieri, ut tam propter aëris intemperiem, quàm ob loci alpestris ruviditatem, ingenia eorum rustica sylvescerent, & demum intractabilia redderentur. Lucianus eos stupidos nominat, ex eo, quod aliud, quàm se à Luna ortum suum ducere, non novissent, nunquam autem animum, ad intelligendam vel unicam Astrologicam lectionem, inducerent, quam scientiam nihilominus nemo tum temporis non callebat. Itaque verum est verba factis æquanda esse. Quæ materia vastissima est, & qua chartæ universæ repletæ sunt.

faci- copia Ubi copia magna est, ibi multa hauriri possunt: ubi area repleta est, ibi facilis & larga, & non inamœna dispensatio est: Quisque ad fontem properat, qui ebullit, & redundat. Expressum fuit hoc sequenti sententia: *Cui multum est piperis, etiam oleribus immiscet.* Ubi parum est, contraria ratio consequitur. Antiquis consuetum erat multum piperis immiscere oleri: unde Martialis:

Ut sapiant fatuæ fabrorum prandia betæ,
O quam sæpè petet vina, piperque coquus!

entes, bene nt, Huic simile illud alterum est: *Putre salsamentum amat origanum.*

Bini potentes, qui paris authoritatis sunt, difficulter admodum in una eademque domo invicem, dimidiato & dispertito Dominio cohabitant. Atque hoc est, quod triviali proverbio dicitur: duo galli se ægrè in eodem Ornitrophio patiuntur. Hoc ipsum apud antiquos eleganti similitudine expressum fuit: *Mons cum monte non miscetur:* unde Manutius: *Non convenit inter pariter elatos, aut pariter potentes.*

Plinius recenset, contigisse aliquando, ut in plena meridie bini montes sibi invicem vicini, concurrerint, seque invicem colliserint cum ingenti concussione, & deinceps rursum separatos, idque cum incredibili spectantium admiratione. Huc respicit Emblema Alciati jam alibi memoratum: *Doctos doctis obloqui nefas.*

omni rius. Nemo tam ineptus sit, ut opinetur sine labore fructificaturos esse agros: labor unicus est, qui rebus perfectionem adipiscitur, imò verò qui rebus essentiam tribuit. Non acuitur culter, nisi cote in gyrum acta: nec in optatum portum suum navis appellit, nisi prius cum labore in alto velificaverit: *Laboribus Dii omnia vendunt:* hujus sententiæ, juxta Lipsium, ipsi Gentiles erant. Hoc inter alia sequenti adagio repræsentatum fuit: *Lutum nisi tundatur non fit urceus.* Necesse est, ut terra manu multum tractetur, & concutiatur, antequam vas vel vilissimum effingi possit. Quod proverbium primam sui originem ab homine quodam traxit, plebeio quidem, sed qui à scopo non aberravit: solitus autem erat inter figulos commorari, cum autem semel ex ore ejus prodiisset, in adagium dehinc assumptum fuit. Dicebat Hesiodus: *Operando viri pecuniosi fiunt, & di- eum. tes, atque laborando laborans multo magis amatur à em. diis:* Et summus Oratorum: *In omni doctrina infirma est omnis perceptio sine summa assiduitate exercitationis.*

Hic denique loci, ubi in tanta proverbiorum inundatione, quibus Aldi Manutii volumen adimpletum est, sententiæ sibi invicem succedunt, & non secus ac Meander aliquis in se sæpius recurrunt, principio utilitatis, quæ ex labore, & sudore operationum progignitur, finem hunc connecto: *Sine labore transire non possumus æstum hujus sæculi:* Verba sunt S. Gregorii Magni. 13. *Moral.* Omnis ars, omnis scientia, omnis virtus, exercitatione, & labore indiget.

Temperans non est, inquit Musonius, nisi qui *Stob. serm* 27. reduplicatis actibus ebrietati, & intemperantiæ resistit. Nunquam in prudentem virum evadet, qui ut malum à bono secernat, nunquam satagit. Semper gloriosa mors eorum est, qui Belliducum officio strenuè fungentes, in medio conflictu, & in furore armorum mortem oppetierunt: aut qui literarum studiis addicti, inter volumina, & atramentum vitam clauserunt: aut eorum, qui artifici manu posteritati monumenta tam insignia consignarunt, ut indelebilem nominis sui memoriam sibi pepererint. Vivet inter sphæras sidereas nunquam intermoritura recordatio Archimedis, qui potius illustre pectus suum hostilibus armis transfigendum obtulit, quàm ut manum à formatione circulorum mathematicorum amoveret. Denique: *Per labores virtus incedit:* Sententia est præfati Hesiodi: Sic insuper verum est: *Quod lutum nisi tundatur, non fit urceus.* Transeamus nunc de exercitio marium, ad exercitia fæminarum.

Memoria virorum industriorum æterna est.

MULIERES.

Non semper veritati consentaneum est, quod Euripides inquit: *Mulieres ad bona sunt ineptissimæ, malorum vero effectrices sapientissimæ.* *In Medea.* Quantum me concernit, inæqualitas sexus virtutis æqualitatem, me quidem Judice, non tollit: nec enim eas in hoc genere, vel judicio, vel valore ab viris discreverim: earumque actiones, una cum actionibus marium jungendas censeo. idque tantò justius, quod mulier de visceribus, & de costis viri erecta sit, ejusdem cum illo vultus, & formæ, rationali anima non secus ac ille dotata: de omni adeo essentia ejus patticipans, consimilis eidem, imò verò non immeritò dixerim, ejusdem cum illo entitatis. Hinc cum plura jam proverbia ad sexum masculinum spectantia produxerim, perfectioni voluminis hujus demptum aliquid arbitrarer, si inter tanta, quæ de fæminis proferuntur, non huc aliqua attulerim: ea nihilominus methodo, qua in vitiis & virtutibus virorum ratiocinatus sum: unde ex tanta massa, quæ ad manus est, non nisi pauca seligemus.

Virtus mulierum æquipàranda virtuti virorum.

Exordiar à pudicitia: quæ virtus inter cæteras *Pudicitia.* singularitatem habet, utpote plus quàm reliquæ decora: quam Salustius sub nomine munditiei intellexit, unde sic ait: *Viris labores, mulieribus munditiæ conveniunt.* Hinc ut ejus candor omni pacto conservetur, omnisque occasio ejus lædendi, vel denigrandi tollatur, in proverbium abiit: *Mulier pudica ne sola sit usquam.* Hanc virtutem testimoniis undique circumvallatam esse oportet, ut semper sint, qui operationes ejus inspiciant: Quam consuetudinem olim Penelope coluit, de qua Homerus: *Haud sola, aut illam famulæ bene comitatæ.*

Diana apud Mythologos nunquam nisi cum consortio Nympharum suarum apparet: hinc cum in cælestibus eadem sit, quæ Luna, hæc nunquam sine famulitio stellarum est. Et inter antiquos pretium gemmæ hujus non ignorabatur: ob quod Euripides ajebat: *Ornamentum est, quod or-* In *Androm.* *nat, ut inquit Crates: ornat autem quod honestiorem mulierem facit. Talem vero præstat non aurum, non smaragdus, non coccus; sed quæcunque gravitatis, moderationis, & pudoris speciem adhibent.*

Silentium mulierum.

Huic castimoniæ comes datur taciturnitas, ut rarò loquantur. Sicut enim loquacitas indicium est procacitatis, petulantiæ, ambitionis, & jactantiæ; sic modestia, quam in fæmina hospitari oportet, siquidem silentio conjuncta fuerit, majorem splendorem, & decorem sibi adsciscit. Ex quo proverbium obortum est, tractum de scena Sophoclis: *Mulierem ornat silentium.* Elegantius ei vestimentum nullum est, & quo magis decoretur: Sic præcitatus Comicus dixit: *Decus addit usque fæminis silentium.* Sic juxta mentem præmemorati concludit Servius: *Mulier animal naturâ loquax, nulla re magis cohonestatur, quàm silentio, maximè apud viros, cùm de rebus seriis agitur.* Id quod de Homerico versu desumptum videtur, qui sic habet: *Fueritque viris oratio curæ.* Non inveniet hic falco, quod deprædetur, ubi nulla loquacitatis, & multiloquii esca est.

Servius.

Negotium prosperè succedens.

Cum item negotium quoddam prosperè successerit, quantumvis illud cum exigua applicatione mentis tractatum fuerit (sicut in exemplo, sententia quædam favorabilis, in actione quadam litis remissè & frigidè agitata) his verbis olim exprimebatur: *Parit puella, etiamsi malè adsit viro.* Adolescentula, quæ in flore Juventutis suæ, viro nondum adulto nubit, facilè concipit: contrarium evenit, cum ætate jam provecta est: hinc non immerito similitudinem talem in negociis prosperè succedentibus, quæ tamen nulla cura singulari transacta fuerint, veteres secuti sunt. Contrarium ad ingenia illa applicandum, quæ quamvis optimos præceptores sortita sint, majorem hebetudinem inducunt, in quibus dici poterit: quod oleum, & opera perdantur.

Quemque sua sorte contentum esse debere, nec sublimius niti, quam par sit.

Ad demonstrandum præterea, quantopere deceat quemque in statione, & gradu persistere, in quo eum Deus, vel natura collocatum voluit, nec consultum esse ad fastigia dignitatum & muniorum aspirare, quibus ferendis humeri impares sint, sequens parœmia adinventa fuit: *Tuæ sortis uxorem ducito.* Semper conjugalis thalamus cuique detestandus esse debet, ubicunque pastoralis, & paupercula puella viro Principi conjuncta fuerit (nec enim hujuscemodi exempla desunt, quamvis inter rariora sint) & nunquam non verum erit, quod Ovidius, jam alibi citatus, inquit:

Quàm malè inæquales veniunt ad aratra juvenci,
Tam premitur virgo Conjuge nupta minor.

Et Moyses & Jeremias magnopere reformidarunt, ille quidem ad regimen, hic ad populi conversionem assumi: unde eis singulare robur cælitus datum necesse fuit, ad hæc munia ritè obeunda. Tyberius Imperator in primordio regni sui, dum gubernaculi onere gravaretur, agnoscere se ajebat: *Quàm arduum, & quàm grave regendi sit onus.*

Homo nauci, dum elevatur.

Rursum alius, qui se in statu eo, in quem citra meritum elevatus fuit, pro debito continere nequit, in vituperabile proverbium illud incidit: *Mulier Imperator; Mulier miles.* Cum ignavia, & stoliditas in sublime fastigium elevantur, nunquam auspicium prosperi finis concipiendum. Tales enim nec aures, nec manus, nec oculos possident: Unde nec vident, nec in opus aliquod se impendunt: non secus ac mulieres, quæ (si de iis in universum loquendum est) ad imperandum natæ non sunt. Hinc Athenæus Alexium suum loquentem introducit: *Natura fæminam in hoc finxit, non ut imperet, sed ut pareat.* Versus autem

Lib. 3.

Græcus in latinum transportatus sic habet: *Natura non dedit imperare fæminis.*

Mulieru[m re]gimen [re]jiciendu[m].

Plato tamen nec condemnat, nec verò etiam rejiciendum gubernaculum vel regimen fæminarum, nec eas à Reipublicæ administratione removendas censet, dummodò cautissimè de capacitate earum experimentum sumatur. Allusit ad hoc, quamvis tacite, Æschinus contra Timarchum, dicendo: *Cum vidisset domum opulentam, maleque gubernatam, cujus dux erat mulier superba, & excors.* Sed melius significatio ad hominem, inquit Manutius, transfertur, qui Inventorem se novæ rei, quam ignorat, per temeritatem jactat: Unde Virgilius ait:

- - - - Tanti dux fæmina facti.

Et Galenus eleganti figura ironica Philosophastrum quemdam Aristotelem nominat. At hoc errore quisque sibi præcavendum esse norit: hinc illud alterum proverbium superiori consonat: *Mulier ne tollat gladium.*

Levitas

Porrò inconstantia, mutabilitas, varietas, imò verò fatuitas personæ, quæ levis animi est, quæ mentem sanam non possidet, his verbis exprimitur: *Mulieris animum* habet [illegible] hoc Philosophus Dionysianus. Pari modo illud in usu est: *Muliebre ingenium:* quod sic ab Ennio confirmatur:

Vos etenim Juvenes animos geritis muliebres
Illaque virgo viri. . . .

Et Terentius: *Novi ingenium mulierum, nolunt ubi velis, ubi nolis cupiunt ultro.* Denique paucissimi Authorum sunt, qui de sexu muliebri, si de eo universim sumpto loquamur, benè sentiant: interim negari nequit, quod Aristoteles inquit: *Mulier est majoris pietatis, quàm vir.*

S. de A[…]

In fideli[tas] mulier[um].

Ad indicandam mulierum infidelitatem, quæ cum omnia tuta videantur, tum potissimum fidei desunt, & fidem frangunt, illud expressum fuit, quod longo usu convaluit: *Ne mortuæ quidem credas mulieri.* Hæc hyperbole proverbialis est, ait Manutius, per quam monemur blandimentis mulierum fidem nullam adhibendam, quippe quæ fallaciis & dolis repletæ sint. Dionysianus supra memoratus hoc primum usurpavit: qui de Noverca quadam meminit, quod etiam in morte sua privigno vitam surripuerit: dum enim in extremo vitæ spiritu cum fato suo luctaretur delirando, pyramidem quandam marmoream in caput pueri præcipitavit, quo ictu miserè mortem oppetiit. Dixit super hæc Philosophus Antiphanes: *Ego mulieri hoc unum credo, quòd à morte non reviviscat.* Et Mantuanus:

Æneid[…]

- - - Varium & mutabile semper
Fæmina.

Serm. […]

Et S. Ambrosius: *Fæmineus sexus ad decipiendum usitatus.* Unde non mediocri sagacitate opus est, ut has syrenum illecebratrices, & dolosas voces evitemus; nec sine ratione cuique consulendum, ut cum Ulysse se ad arborem prudentiæ alligari faciat, quamdiu in periculoso Mundi Oceano fluctuat.

Exitus infelix.

Cum rerum exitus infortunatus, infelix, & minimè ei fini conveniens, in quem ordinatæ & conceptæ fuerant, inopinatò evenerit, hoc proverbium inductum fuit: *Mulierum exitia:* qui enim sic infortuniis suis immoriuntur, plerumque cum omnimodo bonorum suorum exterminio pereunt. Hinc commentator Manutius inquit: *Mulieres omnium ferè calamitatum Autores fuisse viris dicuntur.* In cujus rei testimonium Pandoram memorat, quæ de vase suo omne malorum genus in orbem universum effudit.

Troja-

Trojanum excidium non nisi Helenæ debetur, cujus se vadem præbebit Paris. Hercules à Deianira interemptus est: Item fabulæ de Leda, Europa, Danaë, & Semele, quæ ipsum adeo Jovem in exilium è cœlo repulerunt, item Syringa cum Pane, item Daphnes cum Apolline, idipsum testificantur. Nec tamen universa hæc solis fæminis vitio vertenda, inquit citatus Manutius: *Sed potius hoc convenit stultitiæ virorum, qui tantùm indulgeant mulierculis, ut velut amentes amore, in quodvis malum sequantur:* & paulò infra ea refert, quæ fortius dici non possent: *Ita viri rejiciunt in fæminas, si quid ipsi deliraverint.*

ordi- ros ad- n sunt, m mu- rcenda non Qui ad eos ordines promoti non sunt, quibus ad ministeria sacra habilitantur, ad eorum munia exercenda admitti non debent, ita ut calices, & vasa sacra contrectent: quod si se ingesserint ultrò, tanquam indigni rejiciendi sunt; quippe quod ausu temerario castigationem potius mercantur. Totum hoc sequenti similitudine optimè declaratur: *Herculis ædem mulier non intrat. Velut si prophanus cerdo* (commentatur Manutius) *ad altissima sacræ philosophiæ mysteria illota mente irrumpat.* Hoc adagium de religione antiqua natum est, quâ mulieribus vetabatur Herculis indigetis fanum introire: tanquam iis, quæ huic Numini opprobrio essent, ob delectamenta, quibus Omphale Lydorum Regina hunc Heroëm taliter fascinavit, ut eum ad illa usque trahenda pellexerit.

Proverbium hoc attigisse, imò verò lucidius declarasse videtur animarum nostrarum Redemptor, tum cum ad primam Chananææ mulieris petitionem respondit: *Non licet sanctum dare canibus:* sicut alibi in Apocalypsi legitur: *Foras canes.* Contra hujuscemodi personas indignas Pontifices Maximi Censuras fulminant, & Canones, & Bullas, & Decreta: non minus & diplomata Cæsarea, & sancti Partes contra eos sunt; quin & ipsæ gentilium leges ajunt:

---- *Procul ô, procul este prophani!*

el La- Sceleratissimæ Megæræ, quæ veneficiis suis mundum infectant, omni pacto in cineres redigendæ, & ignibus exterminandæ essent, quippe quod intersit in composito humano membra cancro depasta desecare, & ferro separare. Contra has jure optimo, tanquam Inferni, & Dæmoniorum anteclas, ergastula, & carceres, & tribunalia sacra panduntur: hæc hominum fæx sequenti proverbio significata fuit: *Thessala mulier.* Hujus origo potissimum in aureo Apuleji Asino, citato à Manutio, legitur. Et Horatius inquit:

Quæ saga, quis te solvere Thessalis
Magus venenis, quis poterit Deus?

ier. Plautus volens quempiam nominare magum, Thessalum appellat. Hinc Strepsides, persona scenica apud Comicum Aristophanem, in nubibus, consilium à Socrate petit, an sibi hujuscemodi mulieris incantatione utendum sit, quæ Lunam in cœlo contorqueat. Creditur venenum stygium provinciæ illius ab incantatrice Medea illatum: memorant enim, hanc fugiendo, ex proposito nefando, in regiones illas scrinium adimpletum veneficiis, & aliis consimilibus herbis, & medicamentis dejecisse, cum habitatorum damno, ut in solo illo pullularent. Plinius item author est, magiam in iis regionibus maxime plantatam & propagatam fuisse. Itaque, quicunque animi sani & prudentis est, has vicinias, utpote abominabiles, sibi tanquam pestem fugiendas esse ducet.

Si quis, præter quam personæ suæ condignum est, contràque omnem decentiam, actionibus sese dederit, quæ nullo ei pacto conveniant, hoc mordaci dicto percellebatur: *Anus saltat.* Quemadmodum autem turpe fuerit videre vetulam, cui gravis senecta jam in fronte aniles rugas sulcaverit, deformem, contortam, & omninò ineptam reddendo, in choro Juvencularum tripudiantium & ipsam saltare, sic non minus indecens est, videre virum maturitate plenum Juvenilibus exercitiis puerascentem, imo cum puerulis jaciendis nucibus vacare. Actiones indecentes statui.

Huic vicinum illud alterum est: *Camelus saltat:* cum res præpostera sit, videre animal tam ponderosum saltu lasciviens. Ejusdem sententiæ est, quod dicitur: *Nero musicatur:* fœdum etenim est Imperatoriam majestatem inter musicos dissolutos Orchestam salire: sicut alium quoque Imperatorem Domitianum sagittare muscas: Horatius de vetula quadam libidinis efferatæ ajebat:

Telanæ prope nobilem
Tonsæ Luceriam, non cytharæ decent,
Nec flos purpureus rosæ,
Nec poti vetulam fece tenus cadi.

Recenset Plutarchus, quomodo Pericles vir famosissimus, cum à vetula Elpinice molestaretur, dignum persona sua responsum dederit: *Unguento, anus cum sis, caveto inungier.* Correspondet rursum illud: *Anus bacchatur.*

Flos Virginitatis, & pudicitiæ, ad finem usque vitæ illibatò conservatus (quo munus aliud æquè pretiosum inveniri nequit, nec in vita humana margarita majori æstimatione digna) hac expressione designatus fuit: *Anus Eriphus.* Hæc vetula, memorante Apollodoro apud Zenodotum, ad decrepitam usque ætatem florem virginitatis intactum custodivit: unde præfatus Author inquit: *Perinde quasi adhuc anus esset per ætatem, & puella quod adhuc innupta.* Quidam sentiunt, inquit Manutius, in Sicilia genus quoddam Locustarum esse, quæ copulam non norint, & quæ priori nomine appellentur, item alio nomine *Mantinæ.* Pudicitia ad finem usque vitæ conservata.

Imò verò negari nequit eousque hunc decorum virginitatis florem acceptabilem esse, ut cor Altissimi Dei induxerit, de cœli amplissimis regnis ad terras descendendi, ut illic in purissimo Virginis utero conciperetur. Hic semel amissus, recuperari nunquam potest: unde Claudianus doctissimè:

Cum castum amisit polluto è corpore florem,
Nec pueris jucunda manet, nec cara puellis.

Majora & graviora sunt incendia, quæ ab intuitu, & radiis oculorum muliebrium excitata sunt, quam quæ de officinis, & focis, & fornacibus, aut domorum conflagrationibus prodierunt: his enim oculorum flammis integræ quandoque regiones, & regna consumpta sunt: cujus rei vivum exemplar in Paride & Helena Trojanum excidium tam funestum præbebit. Ad hoc ipsum exprimendum olim dicebatur: *Mulieris oculus.* Laconismus Græcus, qui inter Latinos sic ferebatur: *Mulieris oculus speculum juvenibus est.* Oculi mulieres quantorum malorum causa.

Hoc loco innumerabiles lamentationes, exaggerationes, querimoniæ, & Epiphonemata luxuriant tam Poëtarum, quàm Amantium in delirationibus suis. Solum in hoc genere, cum mihi brevitatis studium indixerim, sententiam Mantuani adducam, qui sic ait:

----- *Utrique videndo*
Fæmina.

Et

In Medea. Et Ovidius:

Ut vidi, ut perii, ſic me malus abſtulit error.

Lib. 4. Hexameron. Fuit, qui diceret: *Oculi ſunt in amore Duces*; alius ſic: *Oculi ſunt in amore cruces.* Et S. Baſilius Seleucienſis: *Fuge ſpectare, ut ſalveris:* Et Coronatus Cantor meus: *Averte oculos meos, ne videant vanitatem.*

Infidelitas mulierum. Revertor ad infidelitatem mulierum, de quibus illud Satyricum dicitur: *Nec mulieri, nec gremio credendum.* Exponit adagium hoc Feſtus Pompejus, & idipſum experientia ſuffragante conſolidat, in teſtimonium tot fœminas adducens, quæ toties in gremio res etiam ſummi momenti occuluerunt, ſed communi malo loquacitatis correptæ, inopinata inadvertentia totum prodiderunt, fallente eas memoria, & debita circumſpectione. Denique non poſſim ego, quin Ovidianæ ſententiæ adhæream:

De remed. Am. *Neve puellarum lacrymis moveare caveto:*
Ut flerent oculos erudiere ſuos.

Et Valerius Maximus inquit: *Audax eſt ad omnia, quæcunque amat, fœmina, & artificioſa eſt nocere cum vult:* Et Euripides: *Mulieres ad bona quidem ineptiſſimæ, malorum verò effectrices ſapientiſſimæ.* Quod jam ſupra citatum.

Servitium pluribus promiſſum. Imprudentia hominis, qui idem beneficium, aut favorem, aut ſervitium, aut quidvis aliud perſonis pluribus ſpondet, hanc ſibi ſententiam conſcivit: *Unicâ filiâ duos parare generos.* Non credo familiam ullam eſſe, quæ non ſæpè occinat proverbium illud, quod videlicet inconveniens ſit, de unica filia, aut nuru una duos ſibi generos formare. Convenit etiam ei, qui pro unico favore alteri præſtito, retributionem à duobus efflagitat.

Quæ parœmia ſapienter adinventa in annalibus antiquorum reperitur. Hoc autem vitium tam homine ingenuo indignum eſt, ut & danti, & recipienti omninò deteſtabile eſſe oporteat. Siquidem gratia gratis datur, iniquum eſt, ut alieno fine diſpenſetur. Heſiodus optime conſuevit di-

De claris Oratorib. cere: *In referenda gratia debemus imitari agros fertiles, qui multò plus afferunt, quàm acceperunt:* id quod pariter M. Tullius uſurpat.

Pes unus in pluribus calceamentis teneri nequit. Fæx adeo vulgi noſtri, etiam qui in eo adhuc ſpectabiliores ſunt, hoc uſu induxerunt: *Non poter ſi tenere il piede in piu ſcarpe: pedem in calceamentis pluribus teneri non poſſe.* Populares antiquorum ſic ajebant: *Non potes Thetidem ſimul & Galatheam amare.* Erat olim, prout Phyſici aſſeverant, Galatea flumen, fluctibus marinis contrarium. Hinc Manutius commentatur: *Non potes idem diverſa ſequi, velut literas, & pecuniam, voluptatem, & gloriam, mundum & Chriſtum.* Hoc ipſum vivaciſſime ex inemendabili ore Salvatoris

Matth. 6. noſtri expreſſum fuit: *Nemo poteſt duobus dominis ſervire, aut enim unum odio habebit, & alterum diliget, aut unum ſuſtinebit, & alterum contemnet.*

Prov. 13. *Non poteſtis Deo ſervire, & mammonæ.* Et in Pro-

Apocalypſ. 5. verbiis: *Vult & non vult piger.* Et Redemptor noſter ad Dilectum diſcipulum de quodam Epiſcopo ait: *Utinam aut frigidus, aut calidus eſſes:*

3. Reg. 18. *ſed quia tepidus es, incipiam te evomere.* Nec minus perſtringit illud, quod Elias Propheta ad idololatras inquit: *Uſquequo claudicatis in duas partes? Si Dominus eſt Deus,* ſequimini eum. Quod vitium non minus deteſtabile eſt, quàm ſuperius illud.

Experientia in rebus agendis. Indicaturi olim hominem in rebus agendis excultum, & expertum, hunc loquendi uſum induxerunt: *Aſinus ſubſultans multum excitat pulveris.* Id quod aptius quadrare videtur iis, qui diutino experimento rerum pluribus negotiis intricantur: Sicutè contra etiam, quibus nulla propemodum experientia eſt, cum temerè talibus ſe ingeſſerint, ingens pulverum copia ſe elevat, ingens difficultatum, & dubiorum ſe cumulus intelligentiæ objectat, qui facilè in confuſionem negotiantem involvat. Inde & illud alterum adinventum fuit: plus valere denarium unicum praxeos, quàm centum theoriæ: *Experientia eſt rerum magiſtra:* ſic omnes ſcholæ vociferantur. Et Ju- *In Præf.* lius Frontinus: *Non trepidat de eventu inventionis ſuæ, qui probatus eam experimentis comparavit.*

Cum quis ultra negotio cuidam, jam ſemel cœ- Negoti… pto nec inhærere, nec illud proſequi, nec poſſit, termin… nec velit, utpote quod inutile ei, aut importunum, aut vitiatum, aut denique conſummatum fuerit, ſic olim dicere ſoliti ſunt: *Anus veluti equus profundam habebit foſſam.* Quemadmodum enim equi jam ſenio confecti, anus ſimiliter jam decrepitæ, illi quidem ſervitio inhabiles, vetula autem jam inviſa, vel in foſſam deturbantur, vel in profundum ſepulchrum jaciuntur, ut omnis recordatio ſimul extinguatur, ſic de omni negocio, de quo fœnus deinceps non ſperetur, multò conſultius memoria aboletur. Pari ratione fæmina, quæ in ætate Juvenili amatores ſuos habuit, cum ſenicula defloruerit, vetus reminiſcentia ejus, ſicut & amores diſpereunt: prout Horatius de Lyco inquit. Severinus Boëtius ſic *Metr.* habet:

Venit properata malis inopina ſenectus,
Et dolor ætatem juſſit ineſſe ſuam.

Terminemus tractatum hunc cum ſenectute: reor enim me, ſi non literaliter, ſaltem figuratè ætatem hominis totam tranſcurriſſe: qui autem uberius in his emolumentum ſuum capere intenderit, legat inter alios Aldum Manutium, de quo hæc pauca ego quoque mutuatus ſum. Interim tranſgredior ad æquivoca.

ÆQUIVOCA.

HÆc juxta Comitem Emmanuelem Theſaurum (ſcriptorem temporum noſtrorum ita elevatum, & luminoſum, ut cum doctiſſimo ſuo Tubo optico Ariſtotelico videatur velut alter Columbus, novas, & incognitas antehac diſcooperire terras, novoſque mundos figurarum, & troporum patefacere) æquivoca inquam hæc ſunt, quæ eloquentiam maximè adornant, eamque quaſi cothurnatam, & chlamydatam apparere faciunt. Hæc, æquivoca ſunt, ingenioſiſſima commenta Intellectus humani, unde maxima pars acuminum ſalſatorum procedit, unde phraſes elegantiſſimæ, & conceptus Poëtici prodeunt, unde ars oratoria decoratur, & argutæ facetiæ formantur. Itaque ſicut hi conceptus aliud non ſunt, quàm enthymemata cum urbanitate quadam fallacia, ſic inter acceptabiles, ingenioſaſque cavillationes ab Authore noſtro annumerantur Æquivoca: Idem Author pro confirmatione hujus, Ariſtotelem adducit, qui ait: *Alter locus eſt penes æquivocationem: ut ſi mus laudandus diceretur, quoniam myſteria inde dicantur.* Quid … quivo… *1. Rhet.*

Hinc ſubſtantiæ Metaphyſicæ ſunt, quas Dialectici ſecundas intentiones, & antepraedicamenta nominant: ut ſunt genera, ſpecies, individua, & termini grammaticales, nomen, cognomen, verbum. Quorum quodque tantò magis de-

lecta-

lectabile eſt, quantò facetius, & argutius eſt: quæ etiam facile de decem Categoriis Ariſtotelis deducuntur. Huc pertinent etiam Anagrammata, quæ tantum in Academiis pretium obtinent, ſicut & in congreſſibus: quin ſupra virgulas, & puncta æquivocatio cum delectatione inducitur: ſicut in ſequenti verſu:

Porta patens eſto, nulli claudaris honeſto.

non collo- ſum nt. Ubi comma illud, ſi aliò transponatur, videlicet ante *claudaris*, negativam indecentem efformat. Invigilandum ergò cuique eſſet, ut loco debito & virgulas, & accentus collocet, quippe quod horum unicus, non ubi oportet conſiſtens, univerſam quandoque periodum mutilet, maximè in iis quæ prælo dantur: ubi hic error, in textum gliſcens, quandoque ſenſum integrum deturpat, denigrando compoſitionis authores, quos oportebat de atramentis ſuis lumen & claritatem attendere.

ca et- cenis bti- Æquivoca interim tam in rebus veris, quam fabuloſis locum habent; atque hæc potiſſimum ſunt, quæ in ſcenis agnitiones, peripetias, & Cataſtrophes componunt: quæ oſtentui & miraculo ſimilia operantur.

His maturè conſideratis, cum apud doctiſſimum Aldrovandum plures hominis æquivocas voces invenerim, ut quod reale & verum eſt, diſtingui à fictione poſſit, & ut præterea diſcerni poſſit, qualiter æquivocatio hæc uſurpanda ſit, opportunum, & neceſſarium judicavi, inde aliquas huc collocare.

Nomen igitur *Homo*, ſine omni æquivocatione de compoſito & corpore humano deſumptum eſt, quod anima rationali intellectiva dotatum eſt, per quam & integritatem, & perfectionem ſuam conſequitur: per ſuperiorem autem nomenclaturam non ſolùm *homo* intelligitur qui jam adultus eſt, nec ſolum qui ſpiſſis adhuc ignorantiæ tenebris involvitur, ſed uterque, tam adultus, quam Infantulus. Præter hæc intelligendus, qui per- vero dicti. fectum jam temperamentum ſuum, & compoſitionem tam internam, quàm externam conſecutus eſt. Sub hoc nomine item comprehenduntur ſapientes, qui ob multiplicitatem & omnigenam eruditionem & intelligentiam ſpeciatim ſibi *hominis* nomen vendicant, quos Latini potiſſimum *viros* nominant: de quibus rejiciuntur inerudıti, & qui ætatis infantilis ſunt. Et hic demum principium ſuum ducunt æquivoca ſuper *hominem*, dum hic veraciter qualitates omnes requiruntur, quæcunque ad ſtabiliendum verum *hominem*, in ſenſu perfecto neceſſariæ ſunt.

Per hominem apud Latinos promiſcuus ſenſus utriuſque ſexus comprehenditur, tam maris, quàm fœminæ. In ſacris bibliis, per eandem vocem *hominis*, prout alibi meminimus, concipitur multitudo, & turba hominum. In uno loco etiam per ſenſum allegoricum à S. Matthæo ſub intellectu Dæmonii uſurpatur: unde in parabola ejus, qui ſemini bono ſuperinjecta reperit zizania dicitur: *Venit inimicus homo & ſuperſeminavit zizania*; juxta mentem plurium Expoſitorum, hic ſathan intelligitur, qui in campo virtutum zizania vitiorum diſſeminat.

Botanici, vel Simpliciſtæ herbam quandam, aliter nominatam Balſaminam, nomine *hominis* appellant, hæc enim ſe erigendo, & calamo ſuo ſe in altum levando, cum eleganti proportione corporaturam hominis æmulatur. Pictores & ſculptores, cum formam humanæ ſimilem delinearunt, aut exſculpſerunt, ſine contradictione eam hominis nomine appellant. Marſilius Ficinus in locis quamplurimis, commentando Platonem, refert eum nomine hominis animam rationalem, poſitam in interiore, & per ſenſus exteriores apparentem intelligere, prout eruditiſſimè cum eo Theologi conveniunt.

Cum hac partitione, aut diviſione alii rurſum interiorem, exterioremque hominem aſſumunt, & intelligunt.

Dialectici Hominem pro ſpecie ſpecialiſſima & principali ſumunt, propoſitionem indefinitam jactando, cujus minor extremitas vox ſit: Et ſic Homo ad propoſitionem univerſalem reducitur: & in tali ſenſu accipiendum, quod Apoſtolus ad Corinthios inquit: *Probet autem ſeipſum homo*: Quamvis hæc vox *hominis* individua quandoque perſonam denotet particularem: Sic dictum illud Geneſeos intelligendum: *Homo non erat, qui operaretur terram.*

Porrò variæ voces huic voci hominis adjunctæ, variam quoque ſignificationem inducunt. Unde quotieſcunque in ſacris literis exprimitur: *Homo Dei*, id Oleaſter de Prophetis intelligendum 3. Reg. c. 13. aſſerit: ubi verò legitur: *Homo corporeus*, S. Auguſtinus docet, illic hominem mundanum, & carnalem accipiendum. 8. De Civ. Dei.

Marſilius Ficinus per hominem ignitum, cujus ſæpenumero in ſacris literis fit mentio, authumat dæmonium intelligendum. Cum item de homine grandi dicitur, id Scaliger ad mundum univerſum applicat, è contrario mundus parvus de homine accipiendus.

Chymica quæ Spagyrica dicitur, & quæ humano uſui tam proficua adinvenit, & adhuc quotidie invenit, alembicum ſuum, vel urinale diſtillatorium, cum omni complemento, *hominem pileatum* appellat.

Ars metallica ſublimius levatur, & operationes ſuas *matrimonio* æquiparat, quod inter virum & mulierem contrahitur, ſicut & magnificis nominibus *Regis & Reginæ* condecorat. Hinc Philoſophi cuncti in Turba: *Veneramini regem, & ejus uxorem, quia neſcitis quando indigetis his, quæ Regem, & ſuam uxorem emendant.* Sic nomine maſculi & fœminæ nominantur, ob reciprocam & actionem & paſſionem. Hinc Roſinus: *Artis auri arcanum ex mare & fœmina conſiſtit.* Appellantur item Pater, mater, & filius, ob generationes reciprocas. Hinc Hermes: *Pater ejus Sol eſt, mater Luna.* Et Roſarium Philoſophicum: *Ipſa ut pia mater nutrit filium ſuum*; Quandoque ſolius fœminæ mentio fit, ſubtracto nomine maſculi. Hinc Theophilus in Turba: *Mulier fugiens generos.* Ubi per *mulierem* humiditas petræ intelligitur, quæ ſæpè inconſtans, & inſtabilis de igne fugit. Multoties *Homo* tantum appellatur, & Homo compoſitus de corpore, ſpiritu, & anima: hinc inter alios Raſis: *Lapis noſter primò ſenex, ultimò juvenis, quia albedo eſt initio, rubedo in fine.* Turba ſolet *accipere arborem, & imponere ei magnæ ætatis hominem.*

Aliis item denominationibus humanis hæ mutationes appellantur: cum titulis, inquam, & vocibus *fratrum, ſororum, patrui, Avi, Soceri, Generi, ſervi rubicundi, virginis, pueruli, Hominis eleganti veſtimento induti, Regis qui aurato Diademate coronatus eſt.* Atque ita tot metaphoris, ænygmatibus, peregrinis vocibus, & ſignificatis è longinquo deſumptis artem ſuam occultarunt:

ita ut penè factu impossibile sit, etiam maximè peritis, ad perfectam eorum cognitionem penetrare; propter quod & universam artis molem quidam argumento nullitatis adscribunt: cum omninò incontestatum sit, raros ætate nostra Jasones esse, quibus contigit hoc Vellus aureum abripere: aut raros Oedipos, quibus datum sit dissolvere, non unicum solum, sed tam copiosa ænygmata, quæ de sphynge hac metallica proponuntur, & in medium allata sunt.

Apud Latinos quicunque robore eximio dotatus est, *Viri* denominationem assumit: Inter milites, quicunque pectoris intrepidi, & strenuæ virtutis est, nomen item *Viri* sibi vendicat: sic de omnibus dicendum, quotquot vel in literis, vel in manu artifici, vel in conficiendis negotiis eximiam operam navant; quotquot in scientia quadam, vel professione qualicunque excellunt, & illustrantur.

Cum igitur hæc æquivoca jam abunde tractata sint (nec enim in his materia tam fertilis est, ut fusiorem dilatationem velit, quippe quod ipsa æquivocata nomina succincta, & brevia admodum sint) de his transeundum ad

SYNONYMA.

ANtiqui stabilierunt, & confirmarunt, hanc vocem *hominis* sine aspiratione, interjectione aut dimidiata voce exprimendam, & proferen-
Lib. 1. Confess. c. 18. dam esse. Hinc est quod S. Augustinus inquit: *Mirandum est profectò, quomodo filii hominum pacta literarum, ac syllabarum accepta à majoribus diligenter observent, deinde pacta æterna salutis perpetuæ negligant.* S. Isidorus hanc vocem hominis ab *humo* derivari docet, certum enim est eum ab humo primitivam formationem, & compositionem suam traxisse. Subscribit opinioni huic Varro, dum ait: *Per hominem humor terræ caliginosæ signatur, quæ mollis, & tractabilis est, ideoque rotam figuli sequitur, ut homines nominis etymo ad nutum, & imperium summi Dei circumducendos se esse intelligant.*

Goropius eruditè opinatur, hominem in primitiva significatione, & lingua sua *Hoomet* appellatum fuisse, quæ vox altissimam mentem, & animam in homine sublimissimam denotat. A Latinis item *vir* à *vi* dicitur, quippe quod fæminam robore plurimum antecedat: Vel *vir* à *virtute*: in qua sibi omni studio, tam in anima, quàm in corpore proficiendum esse persuadere debet.

Apud Hebræos plura item nomina sortitur: inprimis vocabulum *Adam* est, quod terram significat: Item *Gheber*, hoc est fortis, robustus: item *Methim: mortales.* Alio nomine *Enos*, hoc est fragilis, obliviosus, denique *Isch*, hoc est *vir* nominatur. In hoc posteriori vocabulo (juxta annotationem Borgonii) cum virum significat litera Jod adjuncta est, quæ potissimum altissimo Deo sacra est, itaque non nisi maribus datur; hæc eadem litera Jod deest in hebraico, cum *Ischa* mulieri datur; cui res sacræ, earumque usus & ministerium interdictum est: Sæpius memoratum nomen Isch cum virum significat, idem est quod virtute & robore præstans.

Idem Goropius subinfert, virum in teutonica lingua Mensch appellari, quod idem est, ac *liber*, alludendo ad arbitrii libertatem. *Mensich* enim, juxta hunc authorem, idem est ac *seipsum ducens*. Appellatur paruus mundus, vel Microcosmus, sicut alibi jam diffusius retulimus: sic eum ætate sua divinus Aristoteles, sic vir peritissimus Averroës appellavit.

Poterit præterea, juxta doctissimum Aldrovandum, mens dici (quæ in cerebro consistit) propter cœlum Empireum, ubi divina majestas residet.

Ex ea sui parte, qua cogitativus, & imaginativus est, sphæris cælestibus, imò & intelligentiis comparatur; ob partem sensitivam divinorum ministrorum Ideam refert: huc spectant ostia diversa, per quas omnigenæ rerum species introducuntur, in quibus æmulationem quandam habet, cum septem firmamenti Planetis. Itaque si Solem & Lunam cœli oculos nominamus, hæc bina sidera in oculis figurantur. Os item, in quo faciei venustas consistit, jucundum, & tranquillum Veneris sidus, vel aspectum ejus exprimit: Nasus sceptrum Jovis, & Mercurii caduceum: porrò ob siccitatem suam aures Martem, & Saturnum repræsentant: Sicut nævi & maculæ, quæ in vultu, in hoc videlicet humano cœlo apparent, ea quæ in octava sphæra continentur, hoc est cæteras stellas figurant. Denique inferiores hominis partes, per quas fæcum transitus est (ut cum venia loquamur) eas umbras, opacitates, & caligines figurant, ad quas animæ reprobæ, dæmonia, vel spiritus rebelles condemnantur, utpote creaturæ ingratæ, quæ non immeritò excrementis terræ, & corporis fæculentis comparari possunt.

Stabilitis denominationibus hisce, S. Augustinus in doctissimo libro suo *de harmonia*, cum sententia Aristotelis, omniumque Philosophorum concordat: hominem videlicet participare sensu cum animalibus, cum vegetari cum plantis, intelligere cum Angelis.

Hic idem, juxta Georgium Venetum, dum vel contemplando, vel ruminando divina mysteria, vel divinam mentem interpretando se exercet, *Angelicis* occupationibus vacat, eorumque officium adimplet: Cùm verò etiam ea rectitudine, qua sibi permissum est, cæteris dominatur, quadantenus *Arch-Angelorum* ministerium gloriosum exequitur: cùm eosdem cælesti quadam fortitudine arcet à malo, & ad bonum faciendum pellicit, *principatus* cælestes imitatur: cum eos, qui militanti Ecclesiæ rebelles sunt, & orthodoxæ fidei nostræ contrarii, procul à fidelium consortio fugat, *Potestatum* supernarum speciale adjumentum nanciscitur: authoritatem consequitur à *Dominationibus*: & ut propositum sibi finem apprehendat, levamen habet à *thronis*, lumen singulare à *Cherubim*, denique amorem perfectum à *Seraphim*.

Non igitur abs ratione est quod à S. Joanne Homo, paruus mundus appellatus fuit, illic ubi ait: *Et Mundus eum non cognovit.* Ab Italis *huomo* vocatur, à Gallis *un homme*, ab Hispanis *Elvaron*, à Germanis ein Mensch.

Cum porrò indivisibilis socia viri sit mulier, postquam synonyma unius jam adducta sunt, reliquum erit, ut eadem quoque de fæmina adducamus. Fæmina à Latinis etiam *mulier* dicitur, quasi *mollier*, idque ob mollitiem, & teneritudinem, sicut Varro author est: sed priori nomine intelligendæ sunt, quæ thalamum conjugalem jam norunt virginitate amissa. Super hoc memoratur,

moratur, cum quidam Ciceronem reprehendisset eò, quod vir jam sexagenarius puellam nomine Popiliam Virginem matrimonio sibi junxisset, respondisse eum: *Cras mulier erit.* Ulpianus interim mulieris nomine appellat, cujuscunque demum status, aut virginalis, aut conjugalis sit.

Apud Hebræos mulier *Ischa*, quasi *virago* appellatur, quippe quam Protoplastes de primævi parentis costa formavit: aut ideo quod homini in adjutorium data est, aut verò quod in societate viri, eam rei quoque familiari intendere necesse fuit, atque ita animum eam gerere oportuit non mollem, aut demissum, sed fortem, & virilem: aut verò denique, quod pro communi hominum progeneratione producta & plasmata est.

Alio item nomine *Necchevah* hebraice dicitur, de radice *nacchab*, quod concavitatem denotat, eo quod proles in cavitate uteri contineatur, idque in abscondito usque ad præstitutum sibi tempus; quod nomen non solis mulieribus, sed animantibus quoque sexus fœminei attribuitur. Adhuc alia nomina mulier in eadam sacra lingua sortitur, ut *Naschim* &c. quamvis hoc magis mulieri jam viro datæ conveniat.

Ab Italis Donna nominatur: De quo nomine Poëta quidam ait, *chi disse donna, disse danno: Qui Donna dicit damnum dicit.* Et ut verum fateamur, Evæ exemplo hoc manifestum fit, quæ optimè noverat, quantum posteritati damnum intulerisset: Unde Latinus quidam inter Poëtas dixit:

Est mulier tanquam generalis Regula; quare?
In multis fallit regula: sic mulier.

Et alius:

Amisit costam causa mulieris Adamus,
Uxoris causa perdidit ipse animam.

Quamvis in Carmine suo, quod Italico nomine *Zampognam* appellat, Marinus dicat:

Donna, chi disse donna, disse dono.

A Gallis mulier, *une femme*, ab Hispanis *Mugier*, à Germanis ein Weib / oder Frau nominatur: His terminatis transeundum ad differentias.

DIFFERENTIÆ.

Rerum differentia tantopere necessaria est, ut eam lapidem Lydium non immeritò quis dixerit, quo rerum omnium distinctio, & vera cognitio oboritur. Nec Mercurius unquam, juxta Mythologos, laudabilius egit, quàm cùm Batti errores vindicando, eum nova metamorphosi in figuram eam, quam merebatur, reduxit.

Inter maximè necessaria prædicamenta, à divino Aristotele adducta, differentia est, per quam quæque res in essentia sua propria constituitur, & cognoscitur: per hanc enim una ab altera separatur, uniusque & alterius identitas patefit. Sine hac Mundus in primitivum chaos delaberetur, juxta illud Poëtæ:

Frigida pugnabant calidis, humentia siccis.

His stabilitis necessarium erit videre, qua ratione sicut plantæ inter plantam, sic hominis ab homine differentia fit. Ubi inter prima se mihi offert sapientis hominis, ab insipiente, indocto, & ignorante: hic agrestis est, ruvidus, scaber, semper utile præponens honestati: alter verò (quamvis animum nec dum disciplinis excultum habeat) logica nihilominus naturali dotatus est, quæ nulli non rei & dignitatem, & decorum præferat. Horum posterior semper sibi ob oculos laudem, honorem, gloriam, fidem, & omne virtutum genus collocat: alter, utpote brutis animantibus coæquandus, non nisi ad emolumenta sua, & voluptates, & vitiorum fruitionem inhiat.

Si quis matura mente, & sedulo varietatem morum considerare studuerit, non difficulter in homine qualitates universas cæterorum animantium ad vivum epilogatas, & expressas deprehendet. Quidam eorum more tygridum crudeles sunt, quidam ut lupi rapaces: quidam in serpentum similitudinem veneno squalent: quidam fortitudinem leonum imitantur: quidam leporum pavorem, quidam vulpium vafritiem. Illic invenitur canum invidia, inhonesta delectatio porcorum, toxicum lethale viperarum, stoliditas jumentorum, lentitudo boum, placiditas agnorum. Et sic per plura capita evagari licebit, sicut in priori volumine per partium enumerationem patuit; quo etiam Joannis Baptistæ Portæ volumen repletum est.

Quidam asserunt hæc sæpenumero aut de climatis qualitate provenire, aut de Horoscopo nativitatis: in quo, qui humana signa in Genesi sua nacti sunt, naturæ clementis, & benignæ sunt, faciles ad ignoscendum; quibus hæc signa desunt, barbari evadunt, truces, immites, severi, intractabiles. Ut ad Climata revertamur, Indi feruntur mansueti: Parthi ex adverso; sicut & Scythiæ incolæ feroces, & inhumani; præcipue Tartarorum gens.

Qui porrò Interlunii tempore nascuntur, ut plurimum vitæ brevis esse, aut si supervixerint infirmæ complexionis dicuntur; idque secundum authoritatem Peripatetici. Qui durante terræ motu gignuntur, semper in metu & pavore futuri sunt.

Viri, juxta Ovidium intellectus acutioris, magisque vegeti sunt, qui sic ait: *Epist. 18.*

Urimur igne pari, sed sum tibi viribus impar:
Fortius ingenium suspicor esse viris.

Ingenia proinde virorum etiam inter sese omnimodo discrepantia sunt: prout quotidiana exempla indigitant: Unde Horatius: *Lib. 2. Epist.*

. . . . Non omnes eadem mirantur, amantque.
Carmine tu gaudes, hic delectatur Jambis
Ille Bioneis sermonibus, hic sale nigro.

Eorum quidam disciplinas, & vitam solitariam amplexantur. Redeant hic in memoriam affectus hominum, & passiones, occurrant Oeconomiæ, vita politica, artes liberales, & mechanicæ, studia, professiones, exercitia, & alia hujuscemodi plura, in quot differentias hominum vitam conscindunt? Hinc Persius canit: *Sat. 5.*

. . . mille hominum species, & discolor usus.
Velle suum cuique est, nec voto vivitur uno.

Et idem author alibi adhuc vivacius: *Lib. 3. Eleg.*

Hic satus ad pacem, hic castrensibus utilis armis,
Naturæ sequitur semina quisque suæ.

Majori admiratione dignum est, videre in eodem puncto, eundem hominem sibiipsi non constantem, varie & affectibus, & voluntate dispari, & passionibus discerptum; unde non rarò in momento temporis opinionem variat, per modum Ixionis, qui perpetuis circumvolutionibus

tionibus rotæ torquetur, nec unquam firmitudinem, aut quietem habet. Hæc differentia inter plures alias penè præcipua est. Unde Severinus Boetius ait: *Rotam volubili orbe versamus, & summa infimis, & infima summis mutare gaudemus:* & Ovidius:

Prof. 3.

Lib. 2. Amor.

Quod licet, ingratum est: quod non licet acrius urit:
Quod sequitur fugio, quod fugit ipse sequor.

Hunc sensum Catullus explicuit, dum ait:

Odi, & amo: quare id faciam fortasse requiris?
Nescio, sed fieri sentio, & excrucior.

Idem dici poterit de esculentis, inter quæ quod hodie placuit, cras displicebit, & propediem rursum arridebit. De his nihilominus proprietatibus individualibus, differentiæ specificæ statui nequeunt: hæ enim non nisi formiæ substantiali assignantur.

De monstris.

Nec verò hic diffusius ego de cunctis hominum differentiis scripturus sum, videlicet de dispositione eorum, de figuris diversis, sive in naribus, sive in formatione oris, oculorum, aurium, labrorum, in situ capitis, & pedum, in pelle, pilis, aut quavis alia parte: in his enim te, benevole Lector, ad eruditissimum, & facundissimum Aldrovandum ablego: hic tibi homines sylvestres, Satyros, Centauros & horum similia ob oculos ponet: quamvis hoc eodem Authore duce nonnihil etiam de Gigantibus, & Pygmæis paulò post dicturus sim.

Plinium non tam vanum Authorem esse, ut vulgo creditur.

Interim non tam hyperbolicæ, tam ampullosæ, & vanæ sunt (inquit præfatus Author) Plinii paginæ, illic ubi inter alia, etiam in materia formarum, & diversarum staturarum, quæ inter homines occurrunt, ea quæ omnem possibilitatem videntur excedere, commemorat. Nec enim multimoda experientia deest, quæ de terris Orientalibus, antehac incognitas nobis hominum formas, & vix credibiles retulit, de quibus hic nonnulla, insequendo vestigia tanti Authoris, ob oculos positurus sum.

Non desunt calami, qui referunt circa fontem Gangis fluminis inveniri hominum genus, & loci incolas, Astomos (hoc est sine ore, & conductibus excrementitiis) appellatos, universo corpore hirtos, & pilosos, qui solo odore naribus attracto vivant, & respirent. Horum mentionem Plinius habet, qui item de certa quadam gente meminit, quæ lingua destituta sit, cujus loco & gestu, & nutibus loquatur.

Præter hunc Joannes Mandavilla Insulam quandam, nominatam Defracan, describit, quam certum quoddam pygmæorum genus incolat, qui solo pomorum sylvestrium odore pascantur: unde cum iter aggressuri sint, & domo discessuri, non nisi herbas odoriferas pro victu sumere, quibus solis vitam suam conservent.

Cap. 23.

Adjungit Solinus sortem quandam Æthiopum esse, qui in locum oris non nisi minutum, implexumque foramen habeant, per quod admota canna liquorem sugant, unde alantur, vitamque degant. Strabo hoc genus hominum exsibilabat, interim ejus meminit S. Augustinus: idque etiam apertissimis verbis S. Isidorus confirmat.

Lib. 15. 16. De Civ. Dei cap. 8.

Ad radices altissimorum montium in Scythia habitatores inveniuntur, quibus non solum calvities naturalis est, sed mentum quoque amplissimum, naribus usque adeo simis, & demissis, ut iisdem privati videantur: de quibus fusè admodum Lycosthenes tractat.

Lib. 6. c. 3.

Rursum alios adducit Plinius, labiis penè totis destitutos, qui intimas Orientis partes incolunt. Lycosthenes item dum Nigritas depingit, eos homines inquit staturæ admodum proceræ, sed quibus labrum inferius propemodum ad pectus usque propendeat: pars enim interior, ob calorem climatis difficulter invenitur, imo verò facillimè computresceret, si non sale ab iis emendaretur. Hæc veritas à S. Isidoro confirmatur, & à Cadamosto, qui ait: *Hi populi sunt nigerrimi, proceræ staturæ, habentes labrum inferius ad pectus usque promissum, cujus interna pars rubore ita saturato est referta, ut aliqua exulceratione vexari videatur: ideoque eorum dentes majores nostris conspiciuntur: imò duos habent reliquis eminentiores.*

Ut de labris ad aures digrediamur, Vesalius Anatomicus insignis refert, novisse se Patavii binos homines, qui aures suas, per modum digitorum commoverint. Pomponius Mela, & Strabo de quibusdam gentibus memorant, quas Phanesias nominat, aut Satmollas, auribus usque adeo prolixis, ut eas more vestium in terras usque demittant. Sicut Pigafetta Author est, inhabitatores insulæ quæ Gilo dicitur, & inter Moluccas sita est aures ad humeros usque demittere: è vicinia alios easdem usque adeo longas gerere, ut iis corpus totum cooperiant.

Pater Eusebius Societatis JESU in navigatione Hollandorum, & Anglorum refert, populum esse Pitanuccos appellatum, quibus aures tam longæ sint, ut terram contingant: idem ait de iis qui Cali urniam inhabitant.

Sed video me ad partes hominis monstruosas devolutum, quæ quamvis in apparentes, & individuales differentias inter se hominum constituant, nihilominus cum propositum sit mihi, in fine voluminis hujus de hoc tractatum brevem adjungere, hic ea transeundo, nonnihil de natura Gigantum, & deinceps ex adverso de Pygmæorum relaturus sum.

GIGANTES.

De his inprimis Poëtarum quidam ait:

Monstra, Gigas Nanusque duo contraria formis;
Vir gigas immanis; Nanus inanis homo.

Plures antiquorum dicti sunt, neminem mortalium altitudinem septenorum pedum excedere posse: unde Herculem ad hujusmodi magnitudinem evasisse asserunt: hoc non obstante, quidam ajunt inventos, qui ad novem pedes, totidemque uncias excreverint, inter quos fuisse, qui Gabarus appellatus fuerit. Confirmat hoc item Solinus, qui refert Æthiopes Syrbotos ad altitudinem duodecim usque pedum excrescere: alibi memorat, quosdam Indos esse, qui cum facilitate, & celeritate elephantos conscendant.

Onesicritus author est in quibusdam Indiæ locis, ubi umbræ non sunt, staturas hominum quinque cubitales, & duplicati palmi esse. Item Olaus Magnus in septentrionalibus plagis hujusmodi homines reperiri inquit, præcipuè in Helsingensi Regno, subdito coronæ Suecorum: ubi inventus sit, qui novem cubitos proceritate attigerit, sociatus duodecim aliis strenuissimis Commilitonibus suis, & fortissimis Athletis.

Lib.

Imò

Imo vero recenti adhuc memoria narratur in provinciis Suecorum, & Gothorum visos fuisse, qui per plura stadia bovem aut equum humeris suis portarint: hic etiam equitem armatum, una cum equo suo, cum in medio cursu esset, in terram cadere faciebat. Sic Virgilus, qui in recensendo valore Turni Poëtica licentia hyperbolico genere uti videtur, non sine ratione, imò & veraciter ajebat:

Saxum antiquum ingens campo, quod forte jacebat
Limes agro positus, litem ut discerneret arvis,
(Vix illud lecti bis sex cervice subirent,
Qualia nunc hominum producit corpora tellus)
Ille manu raptum valida torquebat in hostem.

Ubi ex magnitudine saxi facile de jacientis fortitudine, & ponderoso corpore dijudicari poterit. Ejusdem altitudinis, & proceræ staturæ Imperator Mauritius erat: Unde Plinius refert, quod annulus, quem in minori digito portabat, Reginæ & Conjugi suæ pro armilla manus sat ampla servierit.

Rursum fidem non excedit, quod quidam recensent, in comitiis Imperialibus quondam Augustæ habitis, Maximiliano Imperatori hujusmodi fortem, & vigorosum gigantem exhibitum fuisse, qui pro nutrimento suo (citra satietatem) paucis buccellis mediantibus, capram integram deglutierit.

Pigafetta jam ante memoratus, utpote Author illibatæ integritatis, recenset, se apud Cannibales Armeniæ populum vidisse gigantem portentosæ celsitudinis. Hollandi item sulcando Magellanicum mare, attestantur, invenisse se hominem novem cubitorum longitudine. Sic Americus Vespucius, qui & ipse regiones antehac incognitas peragravit & plagas prius ignotas detexit, affirmat se in Insula quæ idcirco gigantum dicitur, ejusmodi proceræ staturæ homines invenisse.

Magis autem recens est, quod P. Melchior Nugnez S. J. in literis quibusdam (in quibus Regem Chinensem comprehendit) affirmat in Civitate regia, provinciæ ejus, quæ Pequin nominatur, custodes insolitæ magnitudinis esse, hoc est, quindecim pedum. Hi autem satellites Regii sunt, quos Princeps ille magnis impensis, & stipendiis alit.

Ejusdem formæ Gigantes Americani sunt, quos Patagones appellant, qui faciem suam diversicoloribus plantarum, & herbarum succis depingunt. Sic eos describit Cornelius Judæus, de quibus ita inquit: *Patagones populi Gigantææ staturæ undecim palmos alti fuerunt, inventi à Ferdinando Magaliano Lusitano; hi in animantibus mulis similibus in varia loca equitant, & ex horum pellibus quasdam vestes inconcinnas parant, & arcubus delectantur. Denique horum Juniores coloribus primum crines, deinde totum corpus afficiunt, ut coram aliis eleganti forma conspicui evadant.*

Aldrovandus portentum adducit, quod, nisi ab Authore inclyto originem traheret, inter fabulas censendum arbitrarer: ait autem his verbis: *Neque recensebimus mulieres Selenitides, quæ, contra naturam aliarum ova pariunt, unde nascentes homines ad Giganteam crescunt staturam, teste Lycosthene Ravisius Textor adstruit.*

Celebris, & authentica memoria gigantum in sacris literis est: ita in Genesi legitur: *Gigantes erant super terram in illis diebus:* Et in Numeris: *Vidimus monstra quædam filiorum Enac, de genere gigantæo, quibus comparati, quasi locustæ videbamur.* Cap. 13.

Clarissima memoria est Gigantis Goliathi, qui monstruosæ magnitudinis erat, quem in funda sua Pastor David dejecit. Sicut de Civitate Rabba quæ Ammonitarum erat, & de Philadelphia, regia & Metropoli regionis illius, de gigantibus loci incolis à filiis Loth occisis memoratur. Erat urbs illa, non minus ac aliæ habitatoribus suis abundans, sicut & omni genere victualium fœcunda: quæ deinceps à Gigante eximio expugnata fuit, quem melius non expresserim, quàm iis verbis, quibus cum sacræ literæ *Og Regem Basan* appellant. Lectum ejus ferreum pro miraculo tum temporis monstrabant, novem cubitorum longitudine, altum quatuor. Hæc Civitas deinceps à Davide destructa, & populus, utpote rebellis Deo, ab eodem exterminatus fuit. Denique à Ptolomæo Ægypti Rege omnis regio isthæc sub ditionem redacta fuit, nomine Philadelphiæ insignita, quod in nostra usque sæcula conservat. Habuit autem, donec sedem suam Archi-Episcopalem in decore suo conservavit, mytras Episcopales duodecim, quæ sub Juris dictione illius & obedientia tenebantur.

Hæc quæ memoravimus majorem sibi fidem conciliant ex ossibus immensæ molis, quæ ex iis monumentis, vel sepulchris, ubi hæc portenta hominum tumulata sunt, deinceps prodierunt. Sigibertus memorat in litore Uticensi, vicino Africæ, Gigantis dentem tam insolitæ magnitudinis inventum, ut quamvis in plures partes sejunctus fuerit, earum major mensuram centum dentium, prout nostri sunt, adæquaverit.

Petrus Simon scripto reliquit in expeditione quam adortus est Alvares in terris noviter discopertis, cum à Patribus Societatis villa quædam ædificaretur, in effossione luti molarem dentem apparuisse, qui magnitudine manum hominis æquarit, ita ut nostris dentibus comparatus, eorum tercentum, aut quadringentos formare potuerit.

Præter dentes traditio Fulgosi est Carolum septimum Regem Galliæ, in partibus montuosis Narbonensis provinciæ, prope Valentiam, observasse cadaver quoddam, cujus dimensio triginta pedes occupaverit. Imo vero recenset Textor Cadaver Orionis inventum fuisse in insula Creta quadraginta sex cubitorum. Porrò & Corpus Pallantis, anno salutis millesimo tricessimo nono, juxta quod refert Vincentius Bellovacensis, Romæ inventum fuit, cujus sublimitas Civitatis muros æquaverit. In offic. Tom. 2. Spec. Hist. cap. 34.

Idem Author de S. Maglorio attestatur, qui magnæ Britanniæ quondam Episcopus fuit, quod ut fidem Christi propagaret, se in plagas illas transtulerit, atque illic gigantæum corpus invenerit, quod pro conversione plurium hæreticorum ad orthodoxam fidem, in vitam revocarit, à quo deinde variarum rerum instructionem acceperit, numeroso etiam annorum spacio eum qui resuscitatus fuerat vitam suam prolongasse, postquam nihilominus lustrali aqua sacri baptismatis tinctus fuisset. Gigas resuscitatur.

Multi recensent, sub Paulo Tertio Pontifice Maximo inventa fuisse ossa magnitudinis insolitæ. Adhuc hodiedum in nobilissima Civitate Veneta Templum est, quod antehac ad Patres

Cruciferos spectabat, in quo os de gloriosissimo S. Christophori latere conservatur, tam monstruosæ proceritatis, ut penè omnem fidem exuperent, quæcunque de hoc memorant.

Ut de vicinioribus loquamur: In Ecclesia S. Laurentii (Portæ Stieræ) in augustissima patria mea Bononiensi, certò constat, procerum gigantem tumulatum esse: qui quondam invictissimo Imperatori Carolo V. à servitiis fuerat: cujus Epitaphium id quod diximus confirmat.

Quidquid hactenus de statura marium diximus, idem de mulieribus dicendum. Author enim, qui *libros de natura* scripsit, enarrat, in plagis Occidentalibus inventam fuisse fœminam altissimæ staturæ: Consimilis alia in hac patria mea, paucis annis ab eo tempore, quo hæc scribo, inventa fuit, quæ huc appulit, & se spectandam dedit. Sic item Justini Thracis ætate, mulier quædam de Celiera dicitur fuisse adducta, immensæ molis, quæ qualemcunque hominem etiam longissimum cubito integro exuperabat. Denique S. Augustinus mulieris cujusdam Gygantææ meminit, quam Roma, antequam à Gothis devastata esset, cum summa admiratione vidit. Hucusque Aldrovandus. Sed de aliis quoque nonnihil producendum.

Lib. 15. d. Civit. Dei.

Commentum Mythologorum est Gigantes Terræ filios fuisse, cælesti sanguine generatos. Fuerunt autem ante Diluvium, sicut de Scripturis præmemoratis verificari potest. Finxerunt Poëtæ hos prodigiosos homines cum Diis belligerasse, & Schalas superimpositis sibi invicem montibus struxisse, ut cœlum contingerent, quorum ingeniosas mythologias doctis, curiosisque discutiendas relinquo.

Non minus his consideratione dignus est eruditissimus Comitis Thesauri discursus in Gygantomachia sua, quæ connectitur volumini Panegyrico, qui libri sine contestatione dignissimi sunt, ut virorum doctorum manibus terantur. Cur autem Terræ filii nominati fuerint, accuratæ Expositiones Sanctorum Ambrosii, & Augustini perlustrentur.

Cap. 4. De Noe & Arca. It 15 De Civ. D. c. 23.

Denominantur gigantes ab Hebræis *Naphal, Nephalim*, quod in Idiomate suo idem est ac: *cadentes, irruentes*: Sed hic cum sagaci Ironia actio pro passione sumitur, potius enim alios cadere faciebant. Primus inter Rabbinos Salomon delirando authumat, eos *cadentes* dictos, quod de genere duorum Angelorum sint, Aza, & Azaële, qui de cælo lapsi sint, quam opinionem S. Ambrosius, & Philo condemnant.

Burgensis arbitratur, Gigantes primos sub specie humana, dæmonia fuisse. Pejus sentit Valesius, eos prolem fuisse generatam à dæmonibus, quos Incubos vocant; quæ opinio, utpote fabulosa, meritò à S. Augustino rejicitur. Certum interim est fuisse olim, & nunc esse gigantes, etiam post adventum Redemptoris, qui altitudine, & mole corporis reliquum genus hominum exuperarint.

In addit ad Postillam Lyrani.

15. De Civit. Dei. c. 13.

Dixerunt Poëta, eos pedes serpentinos habuisse, femora squammosa, contorta, & mollia more colubrorum: idque, sicut alibi memoratum est, ob vitiosam eorum naturam: sic de terra editos, in pœnam, & castigationem temeritatis, qua Jovi bellum moverunt, & cum deturbare cœlo nec quicquam moliti sunt. Hinc Ovidius:

1. Metam.

Tum Pater omnipotens misso perfregit Olympum
Fulmine, & excussit subjectum Pelion Ossæ.

Occasionem huic fabulæ, authoritate plenam, dedit Textus sacræ Geneseos, quæ sic habet: *Videntes filii Dei filias hominum, quod essent pulchræ, acceperunt sibi Uxores.* *Cap. 6.*

Homerus in Odyssea eos putat filios Neptuni & Iphimediæ: atque hos ipsos esse, qui facta sibi Schala de Ossa, & Pelio montibus, Jovi bellum exuscitarint. Ovidius dissuse facinus illud describendo, initium suum sic format:

Terra feros partus, immania monstra, gigantes
Edidit, ausuros in Jovis ire domum.

Æstimarunt antiqui, eos in cavernosis, & subterraneis, paludosis, & sulphureis Phlegræ desertis latibula sua habuisse. De Typhœo confingunt, eum tanti roboris fuisse, ut solus universam Siciliam movere potuerit: hyperbole omnem fidem excedens. Plus veritatis in narratione illa est, qua dicuntur fratricidæ Cain filii, sicut & Patriarchæ Seth fuisse gigantes, & sic tam filios Dei, quàm filios hominum nominatos.

Primus post diluvium Gigas Nemrod erat, de quo Septuaginta Interpretes sic aiunt: *Ipse erat Gigas, tum mole corporis, tum robore: tum crudelitate.* Sic in Pentateucho Enac de stirpe dicitur gigantum; attestante itidem Beroso, Civitas Enacim & ipsa Enos appellata fuit, in qua tanquam in Metropoli sua universo pene mundo dominabantur: confisi, etiam in terribili fortitudine, extorsiones barbaricas ubivis gentium exercebant, opprimendo subditos suos.

Exploratores, quos in terram promissionis Moyses ablegarat, vidisse se ajebant monstra gigantæa, nominata ab Hebræis Nephalim. In Prophetia Amos sic legitur: *Tradidi Amorrheum, cujus altitudo erat, tanquam cedri, & robur ut quercus.* Berosus Noë Patriarcham in numero gigantum censet. In exercitu Philisthæorum inventus fuit Saph Gigas, qui in prælio contra Davidem occisus fuit. Sic Jesbibenob gigas Davidem è vita sustulisset, nisi Abisai filius Sarviæ in auxilium accurrisset. In eodem exercitu ultra primum Goliath, alius quoque inventus fuit ejusdem nominis, quem idem David peremisse legitur: hic autem gigas præter proceram suam limemque staturam sex digitis manuum, pedumque dotatus fuit. *Cap. 2.* *Lib. 5.* *2. Reg.*

Poëtæ asserunt Atlantem omnium gigantum maximum fuisse, unde eum humeros supposuisse cœlo: idque ut alluderent ad viri hujus eximiam Astrologiæ scientiam, quippe qui ingenii sui subtilitate illuc pertigit, quo cæterorum Astronomorum nemo poterat: vel quod montium quidam fuit, hoc insignitus nomine, qui culmine suo ipsas sphæras cæli tangere videtur. Hinc de animato Atlante Virgilius:

------ *ubi Cælifer Atlas*
Axem humeris torquet stellis ardentibus aptum.

In eadem proceritatis æstimatione habiti sunt olim, Briareus, Enceladus, Porphyrion, Adamastus, Oromedon, Gages, Titius, & alii ex Poëtarum fabulis inclyti. Inter hos quoque Typhæus est, vel Typhon, cujus longiorem descriptionem hic prætermitto, quippe jam alibi factam, cum veraci mythologia: hic enim ad alia magis vera, & substantiosa vocor.

Hera-

Heraclides Ponticus Author eſt Herculem altitudinis quatuor cubitorum fuiſſe, & pedis unius. De Antheo Plutarchus & Strabo commemorant, quod ſepulchrum ejus à Quinto Sertorio in Affrica apertum fuerit (poſtquam Civitatem unam è Barbaricis debellaſſet) atque illic Coloſſum illum ingentis magnitudinis detexiſſe, qui ad cubitos uſque ſexaginta pertigerit: itaque eum, pro loci veneratione, refeciſſe monumentum, victimas, & ſacrificia litaſſe.

Antiqui fabulati ſunt, poſt Anthei mortem uxorem ejus Tingem nupſiſſe Herculi, de qua deinceps Siphax Rex, & ipſe Gigas, magnæque potentiæ prognatus ſit. Atteſtatur Plinius, imperante Oraculo detectum fuiſſe cadaver Oreſtis, quod ſeptem cubitorum inventum ſit. Sic in Inſula Salamina, inundatione quadam factum, ut vis fluminum Ajacis oſſa procera alluendo diſcooperuerit, qui quondam in Exercitu Trojanorum inter Heroës numeratus fuit.

Polyphemus Gigas ex Cyclopibus dicitur Neptuni filius fuiſſe. De Polydamante filio Niciæ Pauſanias & Suidas inquiunt: *Omnium hominum, Heroibus exceptis ſuæ ætatis, ſtaturâ maximus fuit: & præter Olympicas victorias de Pancratio peculiari fortitudinis gloria illuſtris.*

Apud Theocritum habetur, quod fœmina quædam, nomine Praxinox Syracuſana, de Marito ſuo loquens (ut inſolitam magnitudinem ejus exprimeret) eum ſic appellarit: *Vir tredecim cubitorum.* Philoſtratus memorat, quædam corpora aut verò mortuorum oſſa inventa fuiſſe, tam monſtruoſæ longitudinis & latitudinis, ut hæc quidem viginti duos, longitudo triginta cubitos attigerit.

De Poro magno Indiæ Rege Dio refert, eum exuperaſſe longitudine quemvis elephantum quantumque ſublimem: Hunc Regem Alexander Magnus bello devicit. Ganges Rex Æthiopum decem cubitorum erat: de quo Suidas ait: *Ea formæ præſtantia erat, quali nemo unquam mortalium fuit.* Phlegon Author eſt in Dalmatia ſpeluncam inventam, quam Dianæ inquiunt, in qua plura corpora apparuerint, quorum coſtæ ſedecim Spithamas exceſſerint. De certa quadam Claudia Martialis inquit:

Summa Palatini poteras æquare Coloſſi,
Si fieres brevior, Claudia, ſeſquipede,

Agathon Athenienſis, referente Philoſtrato, homo erat monſtruoſæ fortitudinis, nec minoris proceritatis. Maximinus Imperator altitudinem octo & dimidii pedum attigit: ad cujus rei argumentum calcar ejus producitur, vel calceamentum, quod uno pede longius ſit, quam cæteri hominum habere conſueverunt. Hinc de re magna per proverbium dici ſolitum eſt: *Caliga Maximini.* Magnus ille Author Certaldi, memoriam quandam refricat, quæ recenſet in Sicilia, non procul Trapano, inventum fuiſſe corpus gigantis, quod nihilominus ad primam commotionem continuò in pulverem redactum fuerit: de conjectura verò, quæ haberi potuit ab oſſe femoris, id quod integrum remanſit, concludi potuit, corpus illud ducentorum cubitorum fuiſſe. In cujus rei teſtimonium appenſum fuiſſe prodigioſum dentem ſecus altare glorioſiſſimæ Virginis Annuntiatæ. Feraciſſima gigantum fuit ſemper Anglia, & Dania, & Helſinga, prout ajunt Candemus, Saxo Grammaticus, & alii.

Sigonius refert Martinum Turranium Mediolanenſem exorbitantis ſtaturæ fuiſſe: hic ea tempeſtate, qua Chriſtiani poſt Chriſtum natum anno milleſimo centeſimo & quadrageſimo octavo, Civitatem regiam Damaſcum oppugnarunt, à barbaris captus fuit, & martyrio generoſiſſimo pro fide JESU Chriſti vitam ſuam terminavit, nobiliſſimam familiam ſuam ſplendore inſigni condecorando. *Lib. 11. Regni Italici.* Denique habitatores Antverpiæ monſtrare ſolent figuram gigantis altiſſimi, quondam Imperatoris Braboni, qui Brabantiæ nomenclaturam dedit: Hic enim Princeps, & tyrannus regionum illarum erat. Monſtratur autem prædicta figura, poſtquam devotio, & proceſſio glorioſiſſimæ Virginis Aſſumptæ jam conſummata eſt.

De gigante hoc complura diſticha prodierunt, cum quibus hanc veritatem concluſurus ſum, dari nimirum gigantes. Et quibus primum ſic ſonat:

Cernitis immanem hunc, immenſa mole gigantem:
Talem olim, ut fama eſt, tulit Andoverga Tyrannum.

De oſſe coxendicis hi verſus habentur:

Tanta hæc horrifici fuerit ſi coxa gigantis,
Cætera quanta illi membra fuiſſe putes?

Supra dentem, palmo majorem, ſic Poëta inquit:

Faucibus immenſis dens hic ſtetit ore voraci:
Quiviſſet ſolidos ille vorare boves.

De invictiſſimo brachii valore ſic ait:

Quàm fuerit forti munitus robore ſævus
Ille vir, hic cubiti pars monet iſta ſui.

De vaſta proceritate humerorum ſic legitur:

Ardua terribilis ſcapula hæc eſt crede tyranni,
Quid reris quantum ſuſtinuiſſet onus?

De tibia, & femore, ex quibus moles illa horrenda menſurari poſſet, ſic habetur:

Geſtavit vaſtum vaſta hæc ſi tibia corpus,
Enceladum æquavit (non dubium) ille gradu.

Goropius tam vaſta inquit, tamque ampla fuiſſe hæc oſſa, ut potius Balenæ cujuſdam, quam gigantis credita fuerint.

Quemadmodum verò hæc magnitudo corporum immenſa eſt, & ſtaturam communem hominum ſupereminet, ſic non minus enarratio eorum hiſtorica in immenſum augmentari poſſet: Ego verò his paucis limitibus contineor, tantummodo ut veridicum eſſe palam faciam, fuiſſe olim Gigantum genus, & eſſe adhuc: nec ſolis fabulis, & commentis fictitiis & hyberbolicis Poëtarum hæc adſcribenda eſſe. Quæ autem tibi jam allata ſunt, benevole Lector, in tantum proſunt, quod hic compendiata vides, quæ alibi vaſtiſſimis voluminibus continentur.

Stabilita hac veritate, reliquum erit videre quidpiam de horum virorum exotica fortitudine, deque eorundem actionibus inclytis. Et ſicut altitudo eorum tibi admiranda viſa fuerit, ſic non minus admiratione digna videbuntur, imò & hyperbolica, quæ inter innumera tibi paucis expediam: quamvis utrobique talia afferantur, quæ de calamis fide dignis, & veracibus, omni æſtimatione, & veneratione plenis fluxerunt.

In primo igitur loco Adrianus Junius Author eſt, in feſtis nuptialibus Caroli Pulchri, magni Franciæ Regis, productam fuiſſe mulierem, in cujus comparatione quævis elevatiſſimæ ſtatu-

staturæ, nanorum vel pygmæorum similitudinem gesserint: tam insueta, tam peregrina erat molis hujus figura. Hæc ambabus manibus duo vasa lignea portabat, repleta cerevisiâ, quorum quodque quadringenta pondo Italica continebat: trabem item tam ponderosam levabat, & non secus ac bacillum tractabat, cui octo homines vix sufficerent portandæ, vel movendæ, quamvis nervosi, & robusti essent. Hæc fæmina portentosa à Wilhelmo Comite cognomine Bono ex Hollandia adducta fuerat, si tamen fides tanto authori de tanto monstro haberi debet.

Milo Pythagoræ discipulus, patriâ Crotoniensis, tam fortis evasit, ut in pedes erectum homo non esset qui movere de statione sua posset. Siquidem manu pomum pressisset, aut quidvis aliud, nemo erat, qui illud ei se eripuisse gloriaretur. In ludis Olympicis hæc inimitabilia præstitit, occidendo solo pugno bovem, eundemque per plura stadia portando, unoque die consumendo. Hic aliquando, dum in Porticu Philosophorum esset, videns columnam ruinæ proximam, continuò accurrens, inaudito robore eandem sustinuit, tot tantosque viros in securitatem collocans, qui ad hujuscemodi exercitia affluxerant. Denique stationem suam deserens, & periculo se subtrahens, ruinam loci post se traxit, absque ulla circumstantium læsione. Narrantur hæc à Cælio, Juvenale, & Gellio.

Cleomedes. Actiones consummatæ crudelitatis, & feritatis sunt, quæ de Cleomede Astipalense recensentur. Hic aliquando sine armis fuisse fertur: contigit autem ut cum Lacco Epidanio, Luctatore famoso, solis manibus, dimicarit, quem primo ictu pugno interemit. Sed quod à sodalibus suis maximè horrendum visum est, summa barbaries fuit, quâ erga corpus mortuum uti voluit: cum enim fumantem iram spiraret adhuc, manum lateri ejus applicuit & cum furibunda violentia de pectore ejus, palpitans cor euulsit, simul cum intestinis. Itaque ob hoc facinus coram Judice comparere jussus, plus quàm ante inexorabilis, introeundo Scholam publicam, ubi centum pueri sub Ludimagistro suo congregati morabantur, columnam, cui ædificium universum incumbebat, apprehendit, totamque fabricam, excussâ columna, super capita tot innocentum præcipitavit, unde ad unum omnes miserè extincti sunt. Cùm ergò ex his sibi mortem certam auguraret, in Dianæ phanum se contulit, atque illic sepulchrali lapide levato, subtus illum se abdidit, vivumque tumulavit: atque ita vitam, nescio an majori cum gloria, quàm ignominia terminavit. Author historiæ Plutarchus est. *In vita Romul.*

Titormus, de quo plena sunt volumina historicorum, Poëtarum, & Comicorum, præfatos omnes exuperavit. Certabat hic cum Milone, atque ut ei experimentum aliquod fortitudinis & virium suarum redderet, descendit cum eodem in Evenum, locum, ubi saxa ad ædificandum ponderosissima continebantur: quorum unum loco movens, gestansque brachiis, tandem in sat longinquum spatium ejaculatus est: aliis rursum vicibus, eodem vigore, qui lacertos tales decuit, idem saxum procul à se jecit, idque sæpius cum tanta dexteritate, & agilitate ut non nisi pila videretur. Tandem illud ipsum resumendo, per magnum itineris intervallum humeris suis gestatum in via publica, tanquam generosum tropheum valoris collocavit. Milo & ipse neruos suos adhibens gestare brachiis molem hanc tentavit, sed vix de situ suo levare potuit.

Aliud rursus virium suarum documentum, & illud pene incredibile dedit; Cum enim indomitus Taurus, & furens, citissimo impetu per campos ferretur, in occursum ejus procedens reluctantem tenuit, & refrænavit, idque non nisi unica manu prehenso pede posteriori: ad hæc præsens erat Milo jam memoratus, qui plenus stupore exclamavit: Prô Jupiter, nunquid non alterum nobis Herculem mundo resuscitasti? Totum hoc à Cælio memoratur, rerum antiquarum scriptore diligentissimo. *Cap. ..* Velleius Paterculus memoriæ dedit, Junium Valentem tanti roboris fuisse, ut currum vehementissimo impetu protractum, in medio cursu suo sisteret. Copiosa sunt volumina Curtii, Justini, Diodori in recensendo heroico facto Lysimachi, qui leonis faucibus objectus, eo quod Calistheni, venenum petenti, ministrasset, semetipsum in tanto periculo animavit, brachium dextrum hiantibus belluæ faucibus immittendo, eandem suffocavit, linguamque adhuc palpitanti evulsit. Unde postea tam Alexandro charus evasit, ut cum forte vulneratus esset in prælio, Rex ei manibus propriis plagam alligarit.

De Polydamante Græco Luctatore, homine ad quodvis ausum egregium exercitato, idem Cælius refert; quod cum in monte Olympo inermis esset, leonem insignis magnitudinis, qui sibi obviam fuerat, occiderit. Item armentum boum introeundo, illic ferocissimum Taurum manu prehendit, nec prius tremendam bestiam dimisit, nisi postquam in fortissimis se tenentis manibus ungulam avulsam dereliquit. Hic etiam cum majori robore præcipitatos currus in medio feruore cursus retinebat.

Ad famam tam insoliti roboris Darius Rex accurrit, & virum amplo stipendio cumulavit: Cui etiam valorem pectoris continuò monstravit: provocatus enim à tribus Persis, pugnam non abnuit, sed ipse solus tres adortus, momento brevi occidit. Sed sicut evenire plerumque solet nimium in se confidentibus, cum aliquando in speluncam, unà cum sodalibus suis introisset, idque tempore pluvio, saxum ingens moveri loco cœpit, ruinam meditans, quam reliqui sine mora evitarunt: ipse verò viribus suis credendo, dum molem sustinere vellet, misere sub ruina conquassatus interiit: Si tamen Cælio fides debetur.

Omnem præterea credulitatem excedit, quod idem Author de inenarrabili fortitudine, simul & rusticitate Agathonis Atheniensis refert. *Lib. 2.* Hic quamvis jucundissimi aspectus esset, comæ prolixioris, naribus aquilinis, vultu hilari, pectore spacioso, & altitudinem pedum octo attingens, semper pelle lupina horridus incedebat, plerumque sylvestres feras venando persequebatur, nil veritus etiam immanissimas Pantheras, & tygrides & ursos, imò nec Leones: Qui tam in habitu corporis, quam in cæteris alimentis suis, omne id cavebat, quod mollem reddere, vel delicatum posset. Unde verificari in illo potuisset, quod de Achille dictum, qui se leonum & ursorum medullis cibare solitus sit.

Sabinus Syrus, summi roboris vir, summo sibi honori ducebat, præsentissimis & vehementissimis

tissimis objici periculis: hic sub Tito Vespasiano militans primus fuit, qui muros Hierosolymæ victor conscendit, atque illic vexillum Romanum figens coronam muralem promeruit.

Memoria item dignum est, quod à Plinio refertur de Tritano quodam, milite valoris gigantei, qui ab hoste insolente in singulare certamen protractus, indignum judicavit, contra quem armatus in arenam descenderet; itaque solo pugno, imo pollice dextræ suæ eum humi prostravit, dedignatus autem occidere, captivum Duci suo adduxit.

Porrò & illud incredibile videtur, & prodigio simile, quod de Tidæo filio Ænei Regis Celidoniæ Tortellius meminit: eum videlicet in Mycea sibi parem robore non invenisse: Ablegatum ad Etheoclem, provocasse ad certamen Thebanum, qualiscunque esset, ei insuper quæcunque arma vellet, ad electionem liberam relinquendo. Quos cunque autem adortus est, eorum victor cum ingenti gloria evasit. Quia vero Thebani jactantiam viri amaro animo ferebant, insidias ei per fortissimos viros in primo Juventutis flore eximios collocarunt: sed eorum damno factum: ille enim, non secus ac alter Samson inter Philisthæos, aut Hercules inter Pygmæos delæviendo, cunctos misera strage trucidavit.

Non minori admiratione dignum est, quod de Seleuco Nicanore Rege Syriæ memoratur: Hic enim staturà suà excelsus, eo tempore sacrificio cuidam intervenit, quo Taurus sylvestris de manibus sacerdotis evaserat: Seleucus vix manu fugientem tetigerat, & confestim cum stupore circumstantium, inter quos Alexander Magnus erat, qui ad spectaculum tam insigne præsens erat, immotum stare fecit.

Omnem etiam fidem exuperat quod Petrus Crinitus de Firmo Imperatore narrat. Hic hirsutus erat corpore, & pilosus, statura ingenti (quem Aurelius latronem Ægyptium vocabat) Firmus nomine, sed adhuc firmior factis, speculum se Juventuti præstitit insolitæ fortitudinis. Cum enim resupinus jaceret, incudem pectori superpositam constanter perferebat, tundentibus desuper duobus fabris, qui binos malleos gravi pondere insignes manu gestabant. Itaque per Antonomasiam communi Nomine Cyclops appellabatur.

Denique in promptu sunt volumina Cælii, Justini, Plutarchi, Plinii, & Ravisii, & aliorum, qui de incredibili valore heroum narrant; De Aristomene Messenio, qui cum paucis asseclis totos exercitus in fugam vertebat: & (recentioris memoriæ) De Fusio Salvio, qui cum prompitudine schalas ascendebat, tenens manu ducentarum librarum pondus, tantundem super humeros, præter hæc & pedibus ejusdem ponderis onus trahens: De Mario Servilio homine Consulari, à nemine unquam superato: De Bitone, qui testificante Pausania, per magnum terræ spatium Taurum portavit, cui in Argo, ob memoriam incomparabilis fortitudinis, statua erecta est: De Cynegyro Atheniensium contra Persas Duce, qui cum hostes ad mare usque persequendo fugasset, & illi naves jam conscendissent, manu dextra harum unam apprehendit, quam sibi sentiens hostili ferro truncatam, sinistram applicuit: illà quoque amissa protinus rabido dente hostile lignum mordicus tenuit.

Idem recensetur de Lucio Glauco Romano, qui navem quandam Asdrubalis pari modo retinere ausus est. Horum fidem faciunt Plutarchus, & Justinus.

Volaterranus memoriæ dedit de Enthymio Valente Luctatore Locrensi, quod immane saxum humeris suis ad portam usque Civitatis suæ bajularit, pro indicio & tropheo fortitudinis suæ illuc statuens. Sed melius talentum suum applicuit, cum Temescum Usurarium cupidissimum, eousque manibus constrinxit, ei mortem minitando, donec eum ad restitutionem male quæsitorum adegit, & patriæ suæ egentibus, quæ rapaci manu extorserat, restituit.

Stupendum est, quod de Pyrrho Epirotarum Rege Plutarchus memorat, quem nobilitas ingenii, & faciei decor, Aquilam regum appellari fecit: Hic enim militem adortus, qui infestus exercitibus suis, plurimam ubique stragem exercebat, tam fatalem plagam ca[illegible] ejus inflixit, ut non prius mucro cessarit, quam cum virum medium secavit.

Indicium generosi pectoris, simul & devoti erat, quo miles quidam nomine Pluto Juvenis admodum erga Patrem suum usus est. Cum enim eum in feruore conflictus captivum duci cerneret, tanto furore exarsit, ut de oculis flammas fulgurare visus, prædatoribus infestus institerit, & insolita violentia charam prædam ex inimicorum manibus eripuerit. Hæc de Valerio Maximo desumpta sunt.

Qui proinde exoticarum virium, & actionum heroicarum prodigia insuper alia desiderat, virtutem rarissimi valoris inventurus est in operibus Santovini scriptoris, qui portentosos successus Alexandri Castriotti Epiri Principis commemorat, qui inter alia Turcico nomine Scanderbeg nominabatur. Audiet illic de duellis admiratione dignissimis, & quibus victor exiit, ita ut Amurath cum benignissime susceperit. Cernet illic, quomodo hic ipse ab insolente Tartaro provocatus, ei tanta cum sapientia ambitionem retuderit, ut nunquam ad gestanda deinceps arma induci potuerit. Sicut cum in venatione esset, solus ipse truculentissimas feras domabat. Ipse solus item Jajam & Zampsam, notæ valoris Mahometanos occidit, idque in præsentia Imperatoris sui. Cuncta hæc à Pontano narrantur.

Superfluum hic loci ratus sum de fortitudine Herculis plura deducere, jam enim vulgò tam nota sunt, sicut chartæ, & telæ. Imò verò jam tonsoribus, & lixis trita sunt, omniumque linguis ubique terrarum celebrata. Nihilominus contra sententiam ejus, qui dixit: *Nec Hercules contra duos*: cum in superioribus jam de Gigantum certaminibus singularibus, eorundemque facinoribus inclytis plura attulerim, quædam etiam, quamvis pauca hic exempla in medium proferam, quæ tantò eminentiora erunt, quantò illustrius est, videre simul plures cum pluribus dimicantes.

In primis ergo Florus, & Eutropius recensent, quatuor millia Numantinorum, in prælium contra Romanorum exercitum processisse, cum horum numerus ad quadraginta millia conscenderet, Numantinos nihilominus vicisse, & cum strage ingenti inimicum in fugam conjecisse: nec à persequendo tam celeriter destitisse, nisi invictissimus Dux Romanorum Scipio,

prudentiæ suæ vallo, trepidantium impetum retinuisset.

Utque ab his ad sæcula moderna descendamus: Julius Barbaranus typo dedit, Brancium de Luscis, nobilem Venetum, tanti roboris fuisse, ut penè quàmvis restem effringeret. Hic aliquando in sicariorum turbam incidens, cum nudata manu in confertos rueret, sola nominis fama universos fugavit. Ejusdem memoriæ sunt, quæ de factis illustribus idem author refert, de iis inquam, quæ Wilhelmus Pusterla, nobilis Mediolanensis perpetravit: Hic enim sæpius cum adversariis suis conflictans, omnes debellavit, subegit, & confudit. Idem vir (teste supramemorato scriptore) opponens se ferocissimis equis, eosdem sola manu domabat: quodvis etiam ferrum, quo ungulæ equi ferrantur, sine mora frangebat: In lucta tantarum virium, ut impossibile videretur, solum à solo vinci.

Deplorandum est, quod Sabellicus nobis nomen Galli cujusdam, viri gloriosissimi conticuit: hic, inquam, nobilis dum in Christianorum exercitu contra Turcas anno Redemptionis 1522. militaret, tam animo, quàm corpore robustissimus cum tercentum equitibus suis medias hostium turmas penetrans, ad ipsius Ottomanni præsentiam pertigit (facinus, in quo forte Mutius ipse, vel Cocles trepidasset) eumque infesta lancea graviter percussit, idem faciens vibrato gladio. Quandoquidem vero vestimentum Galli auro dives, eum credi fecit Ladislaum Regem Hungariæ, ex omni latere à Turcis circumdatus, & in medium circuli compulsus, infracto animo pugnam redintegravit, pluresque humi prostravit: sed cum hostium cuneus nova semper incrementa sumeret, postponens vitam miseram gloriosæ morti (cum jam plenus victoria esset, decalvato, & evicto primo Capite) tandem inter arma gloriosè occubuit.

Simile in argumento suo est, quamvis in circumstantiis suis dissimile, quod de Teutone quodam refertur, ea ætate qua Isaac Imperator Orientis regnavit. Cum nimirum Germani Iconium vi armorum obtinuissent, hic de quo diximus, tam corporis robore, quàm animi magnitudine egregius, exercitum Turcarum pedes sequebatur, manu sua conducendo equum: cum igitur quinquaginta equites invadunt; sed sine mora ille objecto ingenti scuto, contra hostium sagittas, & cætera armorum genera se inaudito valore defendit, quidquid in eum jaceretur, non secus ac festucas levissimas æstimans: Inter quos Mahometanus quidam, abjecto arcu, & apprehenso gladio, impellens equum, in Germanum violentus accurrit, ut cominus tantò vehementius pugnare posset: itaque ingenti plaga gladii ferire caput Antagonistæ sui cœpit, certam sibi victoriam spondendo: Germanus autem nil in statione sua commotus, non secus ac columna ærea impetum ferientis sustinuit. Conversus post hæc ad inimicum suum, more fulminis gladium suum vibrat, & unico ictu utrumque anteriorem pedem equi amputat; sicut falce secari fœnum consuevit: reduplicata deinceps plaga in caput Turcæ furentem ensem impegit, ita validè, ut in duas eum partes hiante vulnere secarit. Ad portentum illud fortitudinis Mahometica turma stetit attonita, & cum nemo ultra conferere manus cum victore ausus esset, pleni confusione disparuerunt: Teuto circa vesperam hyberna sua illæsus repetiit. Totum hoc Nicetas commemorat.

Adjungo hic Exemplum, quod quamlibet credulitatem excedit, & quod uni cognatorum meorum ex intimis meis contigit, Anno salutis 1658. cujus nomen (habita ratione venerationis quam ei debeo) sub silentio mihi prætereundum est: sic enim decet. Suffecerit nosse, quod cum eum inimicorum sat numerosa turba equestris invasisset, ille verò non nisi pedes in media tempestate, qua cœlum integrum susque deque inversum videri potuisset, non alia re defensus esset, quàm armis ad concipiendum ignem, & jaculandum aptis, solus se contra tot viros retrogrado gressu tutatus est, atque ita undique globis plumbeis, non secus ac grandine impetitus, illæsus nihilominus evasit, donec in loco muris circumsepto salutem integram invenit: sicut hodie dum adhuc prosperè agit, & plenus sanitate vitam suam degit: de conflictu tam ancipiti, tamque inæquali aliud damnum non passus, quàm quod unguis ei dextri indicis vi globi ablatus est: hic ergò index indicium est victoriæ & trophei, quod de actione tam celebri retulit.

Sed hæc authorum similia nonnullis hyperbolica, aut gloriosis Thrasonibus propria videbuntur, quos Itali in Comœdiis suis *il Capitan Spavento* nominare consueverunt: quem Comes Thesaurus sic loquentem introducit: Ego non dormio unquam nisi super centum culcitras, repletas cincinnis Suecorum, inductas ciliis vel palpebris eorundem: Non vestio nisi pelles Elephantorum, quos mucro meus in frusta conciderit, & quas non nisi minimi digiti mei extremo ungue solo attactu decorticavi: Non bibo nisi sanguinem Maurorum, quos calce contrivi, non secus ac racemum aliquem in torculari: Non edo nisi pultem de Tartaris in pulverem redactis, in alembico ferri mei reverberatis: & si quidem in mentem venerit me assatura reficere, pullum gallinaceum ad sphæram usque igneam in altum ejaculor, qui si assatus, calens adhuc, & fumigans per aërem delapsus fuerit, eum patula gula deglutio. Capitan vento [illegible] Figur[illegible] Canoc[illegible]

In eundem modum miles Plauti gloriabundus inquit:

Curate ut splendor meo sit clypeo clarior
Quàm solis radii esse, cùm sudum est, solent.
Ut ubi usu veniat conserta manu
Oculorum perstringat aciem in acie hostibus.

Nihilominus si nunquam gigantum quispiam extitisset, nunquam eos tanta authoritas, tot illustres calami solidassent, nunquam Historiographi tam insignes, tam fide digni de iis memorassent.

Descendamus nunc de sublimi fastigio staturarum, ad eas quæ minimæ sunt: Trite enim Philosophiæ axioma est: *Oppositorum eandem disciplinam esse*: Consequens igitur est, ut cum jam satis de gigantibus tractatum sit, nunc in scenam prodeant

PYGMÆI.

NOn minus consideratione digna est virtus unita, quàm quæ diffunditur, & dispersa est: quantum verò hæc eadem virtus in Gigantibus se dilatavit, tantum se in homuncionibus, quos Pygmæos dicunt, restringit, & abbreviat, unde etiam prout supra de gigantibus, sic de his posterioribus mihi meritò ratiocinandum est.

In primis autem utrorumque par est opinionum invicem conflictatio: Aristoteles enim dari Pyg- *Lib. 8. Anim.*

Pygmæos Author gravis est: Ad quod Mantuanus respiciens ajebat:

Inter Pygmæos non pudet esse brevem.

Hæ attestationes interim jam sufficere poterant, ab Authoribus tam dogmaticis, tam inclytis productæ.

Plinius refert hujuscemodi homuncionum plenam esse Thraciam: Idem ait sub eodem climate grues dari, præcipuè secus flumen Strimon appellatum, cum quibus eis consueta esse certamina. Pomponius Mela Author est, eor in Arabia interiori sedem fixisse. Philostratus eos inquit inter naturæ monstra collocandos. Concluxit Olaus magnus, non dubitandum, quin tales dentur: & inter modernos Jovius authenticam de his fidem facit: In Legatione enim Moscovitica, eos in Japoniam usque collocat: Lusitani item testificantur in Tartarorum regnis eos inveniri. Gemma Frisius recenset, contigisse aliquando ut navis repleta hujuscemodi Pygmæis nescio quo fortunæ casu in Norvegia appulerit.

Odoricus de rebus Indicis attestatur, vidisse se Pygmæos altitudine tricubitales, eosque absoluto quinquennio jam generationi aptos esse, octavo ætatis suæ anno senescere. Argensola liberiori calamo utitur: ait enim Insulam quandam Orientis esse, inclytam propter aurum, quod exinde trahitur, illic homunciones esse, ac veros Pygmæos.

Nec verò locorum varietas irritam, autvanam reddere debet opinionem prædictas humanorum corporum abbreviaturas dari: pari enim ratione (cum oppositorum eadem sit disciplina) non minus fabulosæ videri possent historiæ gigantum.

Ad majorem credulitatem formandam interim in confesso est, & experimento quotidiano novimus Nanos quam plurimos esse, qui veritatem hanc in ancipiti non relinquunt. Quidam nomine Marcus Antonius Sisiphus domi suæ homuncionem aluit, tam exiguum, ut duorum pedum mensuram non excederet. Nanus item, cui nomen Canopas, binos palmos, & pedem longitudine efficiens, apud Juliam Augusti Neptem in delitiis erat. Idem Augustus hujusmodi alium, nomine Lucium, staturâ duorum pedum, publico nonnunquam spectaculo videndum produxit.

Nicephorus hujuscemodi alterius mentionem habet, qui in Ægypto natus tam brevis erat, ut nunquam ei similis inventus fuerit, cujus mater & ipsa minima erat: ille vero tam incredibilis parvitatis, ut longitudine aliquantum perdicem exuperaret: vixisse eum ad annum quintum & vicessimum, dotatum prudentia admirabili, & senili. Majorem huic rei fidem tribuit authoritas Patris Eusebii Soc. Jesu, qui in historiis suis naturalibus recenset, annis præcedentibus visum in Hispania homunculum septennem, qui barbam jam oblongam spissamque produxerit: eum anno decimo in flore, & vigore jam virili, filium genuisse.

Clarissima, & omni exceptione major est authoritas doctissimi Aldrovandi, qui ait, sex annis post absolutionem voluminis, quod de monstris conscripsit, vidisse se Bononiæ in servitiis Illustrissimi Ducis Crequii Nanum, triginta unciarum altitudine; cujus etiam imaginem delineatam reliquit in Inscriptione, posita in Palatio senatorio, intra cubicula doctissimi Musæi sui, cujus verba hæc sunt: *Michael Magnanus, annos natus unum & quadraginta, in oppido Baronis de Sessonagio, sito in Delphinatu, prope Gratianopolim, Nanus illustrissimi & Excellentissimi D. Caroli de Crequy Paris Marescalchi Franciæ, Proregis Delphinatus, & Ludovici XIII. Franciæ, & Navarræ Regis Christianissimi ad sanctissimum Urbanum Octavum Oratoris, Obedientiæ anno MDC XXXIV.* Eodem tempore illustrissimus Senator Ferdinandus Cospius in opulentissima domo sua duos hujuscemodi pusiones alebat.

Non desunt tamen è contraria parte Authores non minimi, qui tale hominum genus, vel naturæ compendia dari omninò negant. Inter primos est Albertus Magnus, qui non abnuit dari Pygmæos, sed perfectos homines esse non censet, potius bestiarum genus homini quàm simillimum; quæ opinio cum Aristotelica communis est, qui dum talium homuncionum genus esse asseruit, non idcirco eos in verorum hominum numero collocavit. His rationibus nixus Suetianus, eos in humano genere dari manifestè negavit, eosque vero rationis usu privatos: idque tantò evidentius confirmat, quod religione careant: hæc enim juxta Platonem, non nisi homini soli convenit. Quamvis etiam apud Ezechielem eorum mentio habeatur: rationibus nostris (prout Author memoratus inquit) non contradicit; constat enim Prophetam hic intelligi voluisse homines grandes, & proceros, quos non oporteat pede, sed potius cubitis mensurare (Pygmæi autem à cubito dicti)

S. Hieronymus Pygmæos *Pugilatores* appellat; Athleta enim nomen suum latinum, *Pugillator*, à Græcis mutuatus est, quod cum *Pygmæis* cognationem habet. Ex sententia aliorum homines in sublimitate turrium collocati Pygmæi appellabantur; de longè enim considerati, omninò parvuli videntur, & non nisi cubitales: quæ sententia non omninò rejicienda.

Scaliger inter plures alios & ipse Pygmæorum genus negat, hac ratione utens, quod nostra ætate nullum tale supersit: sed argumentum debile & invalidum est; pari modo enim probatum est fuisse olim Gigantes, quamvis nulli tales ætate nostra sint. Harum opinionum optima est acutissimi Cardani, qui memoratos homunciones in genere simiarum collocat: Cui suffragatur Marcus Polus in historia indica: Hic enim Insulæ cujusdam meminit, quæ Basmanus dicitur à multitudine simiarum, quas venatores vi de latibulis suis sylvestribus intra muros suos compellunt, easque per totum radendo, exceptis pudendis, & barba, dehinc mercatoribus vendunt, postquam eos jam siccatos quibusdam vasis ligneis incluserunt, & camphora condiderunt: atque hi deinceps per orbem ambulantes bestias illas nomine Pygmæorum demonstrant.

Ut ad eos revertamur, qui Pygmæos dari asserunt, Basilides quidam, apud Athenæum inquit, inveniri tales, qui cum gruibus præliando, perdices insideant, quas itidem in locis illis majores esse. Quamvis Menecletus inquiat, eos contra grues æquè ab perdices illas militare. Dissentit ab his Plinius, qui majorum sententiam sequens, sic habet: *Inducias habet gens Pygmæa abscessu gruum, cum iis dimicantium.*

Comentator Homeri Eustathius ait, eorum staturam

Qui pygmæos dari negent.

Cap. 27.

In Comm. ad Ezech.

Lib. 3. Relat. Indic.

Lib. 9. cap. 27.

Lib. 9. cap. 22.

turam ne ad cubitum quidem pertingere: denominatos autem à *pygon*, quo spacium illud intelligitur, quod ab osse manus, ad os cubiti intercedit, aut verò à principio digiti minoris. Plinius eos idcircò homines Spithamæ nominat. Sic Gellius scriptum reliquit: *Pygmai, qui longissimo sunt, non superant pedes duos, & quadrantem.* De his memorant, quod sibi arietum cornua capitibus affigant, ut tanto longiores appareant: plures autem sentiunt, eos in præliis suis arietibus insidere, inter quos Hecatæus est.

Lib. 7.

Multi inquiunt in montibus eos Indorum habitare, quibus Oceanus è vicino sit, prout Bartholomæus Anglicanus, per authoritatem Publii ratiocinatur, & his apertis verbis utitur: *Supra hos (Astomos) extrema in parte montium Spithamai Pygmai narrantur, ternas spythamas longitudine, hoc est ternos dodrantes non excedentes, salubri cœlo semperque vernante, montibus ab aquilone oppositis: quos à gruibus infestari, Homerus quoque prodidit.* Aristoteles tradit in cavernis eos commorari. De hoc S. Augustinus non dissentit (videlicet Pygmæos dari) sicut apud nos Parthi monstruosi sunt: quam opinionem etiam Scholiastes sequitur, sicut & Ludovicus Vives: quamvis Strabo alterius mentis sit.

Lib. 7.

16 De Civit. D. cap 8.

Lib. 8. Geogr.

Eustathius sentit, quod prælia pygmæorum cum gruibus comparationem habeant Trojanorum cum Græcis. De quibus Juvenalis:

Ad subitas Thracum volucres nubemque sonoram
Pygmaus parvus currit bellator in armis;
Mox impar hosti, raptusque per aëra, curvis
Unguibus à sæva rapitur grue . . . .

Et Joannes Baptista Mantuanus:

Pygmai breve vulgus, iners plebecula, quando
Convenêre grues longis in prælia rostris,
Sublato clamore fremunt, dumque agmine magno
Hostibus occurrit, tellus tremit, Indica clamant
Litora, arenarum nimbis absconditur aër
Omnis, & involvit pulvis solemque, polumque:
Et genus hoc hominum, naturâ imbelle, quietum,
Mite, facit Mavors pugnax immane, cruentum.

Quidam sunt, qui Pygmæos ajunt longitudine infantum esse, cum sextum, aut septimum annum attigerunt, prout in Epistola quadam, scripta ad Pontificem Maximum habetur. Scripsit super hoc, per modum Poematis copiosissimum Tractatum, Latino versu exaratum, Jacobus Lectius Juris Consultus & Poëta non minus magnæ intelligentiæ, magnique nominis: id quod videre licet in theatro magno mundi universalis.

Magnam verò injuriam me facturum arbitraret & tanto Authori, & volumini meo, si quidem id quod doctissimus Comes Thesaurus in amplificatione Nani, vel Pygmæi profert, non hic memorarim. Hic ergo, in Tubo suo optico Aristotelico (vel sic dicto *Canochiali*) modum præfixit ad aperiendam ingeniorum cognitionem, idque oratoria eloquentia, omnibus numeris absoluta, postquam supra decem categorias Aristotelis, & supra quamque in particulari praxin elegantem demonstravit, per quam evagari quisque mente sua, omnis lingua omnis calamus in eadem exercitari non difficulter possit. In Indice Categorico methodum evidentissimam format, pro argumento assumens essentiam, & personam Nani, vel Pygmæi. Felicissimus Nanus, qui docet Orationem Giganteam instruere, tantundem fructuosam, quantum esse possunt historiæ jam adductæ: Ipsis enim viris doctis proficua, proficientibus autem ad singularem doctrinam maxime utilis ut reor est præsens

DESCRIPTIO.

Quem vides, imò quem non vides, pusio est; homo suo nomine brevior: Embryo verius, quàm homo, vel homuli fragmentum: cui metiundo Geometricus digitus sit longe immensior: infusis per fenestram radiis grandiores pervolitant minutiæ. Talium pusionum si clepsydram impleas, tenui fluxu horas diriment. Propius inspice nec artus numerabis, nec membra. Pes est, ubi caput: unde incipit, eò desinit: lineam diceres in puncto, punctum in linea. Quanta veniret tam rara parvitas, ubi ineptiæ sunt in pretio? Sanè majora subhastari possunt, non minora; Rerum minimarum Phœnicem publicari putes. Hunc si alloqueris anhelitum preme, ne afflatu diffletur. Si corruat, nec lædi potest, nec lædere: adeo nec onus est, nec oneri. A quanti[tate]

Deformis an elegans, furvus au fuscus sit, nescias. Tantillæ substantiæ nescit color hærere: esse tamen fateare, nescio quid hilo simile, pusillusve maculis, quas fucatæ puellæ pro nævo gerunt in gena. Mirum! tam parva res vocem edit, ac sonuum, nocturnis culicibus similis, quos audis, non vides. Iratum caveto, scintilla est pusilla, & ardens, vel synapis granum parvum sed pravum. A quali[tate]

Sunt qui affirment Lædeo ex ovo genitum, sunt qui ridiculam Æsopici montis fœturam vocent: utrumque falsò, nam pusioni comparatus mus, mons est: Lacertæ oculus Pantheon. Alii myrmidoniæ putant ex formica natum, sed nihil secius, nam longè grandiores formicarum partus erumpunt: Sola hujus genitrix concepto fœtu non tumuit, neque cum peperit se matrem sensit. Quid si nubat: Sanè si pars nubat, atomum atomo junxerit Hymenæus: ac si thalamum fœcundet, duo tantuli nihil...m gignent. Nugari voluit repuerascens natura, talem sibi pupam molita: vel in ostentum ingenii hominem traxit in Epitomen; formicam ex ebore sudavit Callicrates, quam videre non erat; Myrmecides currum, quem abderet musca: utriusque diligentiam natura vincit, artis gloriam affectans maximam. In parvo eburneus sit, an carneus haud satis liquet, fallente oculos materia. Quidquid est, ad perfectum hominem nihil adest, nihil deest, materiam dixeris sine forma, formam sine materia: corpus sine corpore: quod sophorum barbaræ classes ens vocarent rationis, hoc est figmentum ingenii. Ex rela[tione] Causis.

Conjice quas vires habeat vix verus vir, ne cum musca quidem certaverit æquo marte: nullo tamen præmio, cum sanguinis tantum non habeat, quod sorbeat musca. Agere nihil potest, sed nihil pati: Ignem non pavet, neque gelu, qui neque rarescere possit, neque densari: invictus æque miles, & pugil munitus, quia minutus: quem sua parvitas pugnis intactilem, ferro insectilem facit: obsessus obsidium ridebit, cui una hordei mica in annum sufficiat. Ab ac[tione] Passion[e]

Quam degat ætatem rogas? Sæculum Nestoreum facilè transiliet, morti inobservatus, quæ certius in majora collineat: quamquam cum homo sit, & non homo, jam vitam inter ac lethum medius pendet. Majori periculo est bruma, dum Pygmæis inimicæ volitant grues. At si diris calculis suspendium Pusioni decernas, Arachnes carnifex erit, & laqueus filum. A temp[ore]

Sedeat,

Sedeat, an ſtet, an jaceat dubitas? in puncto planitiem tangit: hunc in ſubulæ acumen induc, acumini accreſcet nihil. Hunc rhedæ impone, proceriorem aurigam Myrmecidis quadriga ſenſit. In Pyri acute major Apollo ſedit inter Camœnas. Equo imminens nihil eminet: craſſiora corpuſcula jumenti è dorſo equiſones dentata ſtringunt ſtrigili.

motu. *De domicilio quæritas? Nimis amplum theatrum foret limacis cochlea. In cochleari naufragabitur, ut in Oceano. In frumenti gluma pila ludet: per acicula forulum triumphum aget. Felix latro, quem neque arcere poſſis, neque coercere, ferrum non rumpet, ac erumpet apparitoribus non apparens. Abeat, redeat, ambulet, redambulet ultrò citroque hoſtilia caſtra, & aciem diſcurrat clandeſtinus, in turba exploratorem aget ex tuto.*

Quale induſium tam minutulo corpori? Acinaceum paſſæ ſpolium braccas dabit, manicas, caracallam, pallium, abollam, ac dimidio majus ſupererit pro baſylico ſyrmate. Quod ſi armigerum malis, arnici piſciculi ſquammulam pro clypeo induet, ariſtæ acumen pro lancea, arenulæ micam pro lorica. Quid ...a con. *multa de modico? Hunc alii galeæ criſtam, baliſtæ ſignum, clypei umbonem, menſæ analectum, articularis unguiculum, pedis aſtragalum appellant, ſed ſuperba hæc nomina. Alii cumini ſemen, arenæ ſcrupulum, aciculæ caput, limæ ramentum, areæ pulviſculum, pulicis pupillam, accari particulam, ſed nimis adhuc adulatoria. Plus dicunt, quàm minus dicunt. Nonæ literulæ apicem vocant, alii brevem Poetarum ſyllabam, libræ æquamentum, Democriti atomum, impalpabile momentum, Mathematicorum individuum, arithmeticum nihil, ſed nondum aere punctum. Vis doceam, quid ſit parvus homo? Magnum malum.*

Sed de minimis rebus his, tam felici eloquentia amplificatis, quæ in argumento tam minuto, tam vaſta, tam ſpacioſa apparent, hæc dixiſſe ſufficiat. Nunc ad perfectionem compoſiti humani, hoc eſt ad eos progrediamur, qui virum ſimul & mulierem repræſentant, qui Hermaphroditi appellantur, aut vero

ANDROGYNI.

HOc nomen perfectionem, & complementum indicat: quid enim perfectius dari poteſt eo, quod omnem ſtatum, complexionem, & omnem eſſentiam humanam complectitur? Philoſophia naturalis hoc ſemper in ore ſuo gerit: *Materia appetit formam, ſicut fæmina maſculum.* Itaque tanto magis appetibile erit, quod utrumque ſexum ſimul continet. Tale ergò hominum genus, ſiquidem ſua ſorte contentum fuerit, non habebit unde radios ſoli, nec ipſi Jovi dignitatem, & magnitudinem ſuam invideat.

Mythologi aſſerunt Androgynum de Mercurio, & Venere natum, ſicut paulò infra de Idylio Salmacis nonnulla delibabimus, quod genus ſcriptionis cum tam ſonora melodia per dulciſſimam Muſam compatriotæ mei Hieronymi Preti, cygni æterna memoria digni, in lucem prodiit. Vocantur autem genus promiſcuum: & in tertio genere hominum collocantur, hoc eſt medii inter maſculum, & fæminam.

...or. Memoriæ dedit Hieronymus Montius, ſe Hermaphroditum noviſſe, qui cum maritum duxiſſet creditus fæmina, filios, filiaſque generârit; deinceps nihilominus fracta fide, fæminarum contubernium quæſierit, & ex iiſdem non minus prolificaverit.

Columbus ad ſtabiliendam fidem Androgynorum, vidiſſe ſe aſſerit, & cognoviſſe hujuſcemodi hominem, utrumque ſexum præferentem: qui poſtquam vita functus eſſet, & cadaver diſſectum, illic vaſa ſpermatica tam maris, quàm fæminæ inventa fuiſſe, nec aliud illic diſcrimen apparuiſſe, quam quod quadruplicia eſſent, quæcunque in ſexu ſimplici non niſi duplicia ſunt. *Lib. 3. Anat.*

Anatomici, ſicut & Medici periti, diverſas Androgynorum ſortes ſic in ordinem redigunt. Quatuor ajunt differentiis hujuſcemodi ſpecies hominum diſterminari. Primus Hermaphroditorum mas eſt, qui de ſexu maſculino potiſſimum participat, validus, & fortis: Sexus fæmineus autem non niſi ſubobſcurus eſt, nec virtutem ſeminalem, nec actionem habens. Secunda ſpecies, Hermaphroditus fæmina eſt, qui fæmineæ complexionis eſt, menſtruas fluxiones, & decrementa patiens: quod in eo maſculinum eſt, non niſi figuram habet, non realitatem, vel activitatem. Tertium genus eſt eorum, qui quamvis proportionem omnem, & figuras utriuſque ſexus demonſtrent, actus nihilominus non niſi ordinarios, eoſque admodum imperfectos exercent. Quarta ſpecies & ultima eſt, quam ſupra depinximus, quæ in utroque ſexu perfecta eſt: Imò verò juxta Ariſtotelem his una mamillarum virilis, altera muliebris eſt.

Inter multos Naſamoni ſunt populus Africanus, qui frequentia hujuſcemodi hominum, ſecundum quod Plinius refert, laborat, præſertim Civitas Virginia. Hi tantopere indianis exoti dicuntur, ut eorum operâ non ſecus ac jumentorum utantur, graviſſimas iis ſarcinas imponendo, eo quod eximii roboris ſint: Inter onera iſta præcipuè annona regia eſt, cum in prælium Reges procedunt. Cum defuncti fuerint, ſolemni eos ritu ad ſepulchrum comitantur. Sed quicunque eos portarunt die integro deinceps lavant, credendo ſe cadavera contagioſa, & peſtilentialia contigiſſe. *Ex Aldrov.*

Quæſtio inſignis eſt, à multis ventilata, an hi ad matrimonium admittendi ſint? ſapientiores eos admittunt, ſed quò naturæ robur inclinaverit, & ſexus prævaluerit: idque intuitu prolis, ſacramenti, & inſtituti; habita etiam ratione fragilitatis carnalis. Stabilitum autem eſt per Canones, & à Juriſperitis, quod ſi qui in quarto ordine inveniantur, in utroque ſexu perfecti, mediante juramento adigendi ſint, ut in eo genere ſexus ſe teneant, quem prius elegerint. Quod ſi deinceps, prout fieri poterit, & factum eſt, mutatio ſexus evenerit, iidem aſſerunt, ne tum quidem, niſi ſupervenïente legitima diſpenſatione priorem electionis nodum diſſolui poſſe. Imo Pareus clariſſimus Author ſentit, quod pœna capitalis in eos ſit, quicunque gradum ſemel acceptatum prævaricati fuerint.

Ab Athenienſibus, Romaniſque ſuperſtitioſis Androgyni monſtrorum loco habiti ſunt, itaque & hæc inter alia monſtra in flumina, vel mare jaciebantur, dumque ad aquas ducerentur, puerorum, ſicut & puellarum chori carmen hilaritatis occinebant, idque per urbem totam: dehinc donum Junoni ferebatur: & tali de cauſa per vias Civitatis & veſtibula Diis & ſtatuas, & templa erigebant. Hæc Alexander vir magni nominis recenſet. *Lib. 5. c. 6. Multis in locis.*

Lucius & Etodius narrant ſub Conſulatu Q. Martii, & Philippi, horum aliquem ex Umbria *1. Decret.*

 alla-

allatum fuisse, ætatis duodenarium: quem cum civitas abominata esset, decretum fuit, ut extra Jurisdictionem Romanam procul ab urbe occideretur, & dispergeretur. Simile contigisse in patria Lunigiana, cum L. Metellus, & Q. Fabius Maximus Consulatum gererent: cum enim talis allatus esset, Haruspices in alto mari eum mergi præceperunt. Idem sub Consulatu Publii Africani, & Caji Fulvii in campo Ferentino evenit: sub Domitio & Lannio in foro Vessano. Alius item sub Consulibus Lucio Aurelio, & Lucio Cæcilio natus, cum decem annorum esset sub Consulibus Quinto Metello, & Tullio Didio inventus fuit: Perterrefacti insolito monstro Romani publicas supplicationes in consulatu Cn. Cornelii Lentuli, & P. Licinii Crassi indixerunt.

Denique Imperator Constantinus decrevit, ut memorati partus, tanquam monstruosi, tertii generis, & insoliti, è vivis tollerentur: idque ni fallor, cum gravi ratione: si non aliis de causis, saltem ob casum fœdum, quem relaturus sum, quamvis calamus scribentis à narratione abhorreat: nihilominus cùm inter Boëtii historias censeatur, ut tanto magis periculum talium monstrorum pateat, non omittendum ratus sum. Anno salutis nostræ millesimo, quadringentesimo sexagesimo primo, in urbe quadam regni Scotici, quæ Litquus nominatur, horum sceleratorum quidam, & ipse Androgynus, filiam herilem dormientem inveniens, inhumaniter, & barbarico ausu imprægnavit.

Lib. 3. De gen. Animal. c. 9. Curiosum non minus est novisse, qua de causa sic nascantur. Juxta Aristotelem ita eorum generatio fit: *Si nimirum formatrix facultas, paribus ad utrumque sexum effingendum viribus in materiam incumbat.* Quod portentum homini cum quadrupedibus commune est, prout Plinius refert: idque primitus Neronis tempore contigisse. *Lib. 11. c. 49.*

Tom. 7. Annal. 564. Miraculum prodigio plenum est, quod Eminentissimus Baronius recenset, idque de Beato Eutychio. Inveniebatur, inquit ille, in urbe Amasea Androgynus Christianorum more cum muliere ejusdem fidei, & devotionis conjugatus: Hic cum prolem sibi optasset, quotiescunque talis in lucem edebatur, immaturus, & præcox fructus, ante debitum tempus apparebat: itaque cum non nisi imperfecti essent continuò nati moriebantur. Quid consilii in re tam anxia, tam afflicta? id quod unicum supererat, & optimum eligentes, divinam opem implorant: imitantes Sareptanam viduam, quæ ut vitam filio suo impetraret, Prophetæ Eliæ virtutem sollicitavit: aut verò Sunamitidem, quæ Elisæi adjutorio usa est, cum filium suum in cœnaculo mortuum vidit. Itaque & illi ad B. Eutychium convolant, & humili prece contestantur, ut mediator apud Deum altissimum esse velit, ab eodemque obtineat, ne imposterum nata proles tam subito fato è vivis rapiatur. Profudit hic sanctus fervidissimas preces ad authorem vitæ, ut ne mors invita domum hanc introiret: deinceps manu sua vas sacri olei apprehendens, utrumque conjugatum inungit. Fluebat oleum hoc de binis imaginibus, una Redemptoris crucifixi erat, altera Virginis gloriosissimæ, idque in Civitate Sosipoli. Porrò (cum fœmina tum temporis gravida esset) filio nascituro nomen Petri imposuit: Quid si filia nascatur? inquiunt conjugati. Respondet sanctus, talem non nascituram. Cum jam filius feliciter obtigisset, recepto sacramento regenerationis & imposito præfato nomine, una cum eo ad sanctum properant: à quo repetita benedictione humaniter accepti, cum summa exultatione domum remittuntur. Idem eis postea in secundo filio evenit, cui nomen Joannes impositum, sic jubente eodem viro sancto, postquam devotionis debitum complessent, & à viro Dei in templo benedictionis gratiam impetrassent.

Sed hic finem & coronidem his paucis periodis & in hac materie impono: quidquid enim diversis in locis alibi expressum reperi, hic epilogatum collocavi: nec omittam deinceps in appendicibus adjungere, quidquid interea temporis notatu dignum occurrerit. Termino, inquam, tractatum hunc, cum suavissima harmonia concivis mei Hieronymi Preti, qui in Salmace sua, admiratione dignissima, postquam Nympham hanc à Mercurio raptam demonstravit, sic concludit:

Si disse: E Giove cidilla;
Quand' ecco (o meraviglia!)
L'una all' altro s'unisce,
L'un nell' altra si cangia;
Egli in lei si transforma, ed essa in lui,
E un invisibil nodo
Fa di gemino corpo un corpo solo;
Entro il femineo corpo
Maschio vigor si conchiude,
E nel corpo virile
Si mischia, e si confonde il sesso imbelle:
L'un e altra pur anco
Esspira, e parla, e sente
Vive pur egli ancora, e vive anch' ella
Ne piu dirsi potrebbe, e questi, e quella.

De portentis his transeo ad

PRODIGIA.

Cum in magna firmamenti scena insueta apparent prodigia, & impressiones meteorologicæ, impius est, quisquis oculum in hæc ipsa non advertit, aut considerare vilipendit. Hæc enim signa magni Sphærarum Motoris loquela sunt, quæ cum extra ordinem, & communem naturæ cursum sint, meritò cum pavore viventium intuenda sunt. Huc respiciunt verba Psalmistæ: *Nisi conversi fueritis, gladium suum vibrabit, arcum suum tetendit, & paravit illum.* Item: *Cœli enarrant gloriam Dei.* Supra quod Joannes Ciampolus sic ait: Prodi... stia f... irasce...

Sono eloquenti i cieli,
E con voce di rai sempre novelle
Han per lingue le stelle.

Inter alia Cometes lingua ignita est, quæ nos docet, cum omni sedulitate divinam castigationem effugere.

..... dirum mortalibus omen
Spargens sanguineos flammato vertice crines:
Ille quidem morbosque ferens, inopinaque bella.

Sic Pontanus inter cæteros refert.

Sed de his mihi scopus non est plura tractare, cum jam abunde in superiori volumine dictum sit, idque in tractatu capillorum: solùm adducturus sum portenta, prodigia, figuras, & aspectus humanos, quotquot in cœlo apparuerunt.

Plinius in primo loco scriptum reliquit, anno ante adventum Redemptoris nostri ter millesimo, *Lib. 2*

ſimo, ter centeſimo ſexageſimo octavo, Romæ in fodiendis fundamentis fani, quod Jovi Capitolino ſacrum erat, inventum fuiſſe caput, quod recens de buſto abſciſſum videbatur: atque idcirco Haruſpices loco illi nomen Capitolii dediſſe: præſagierunt autem Romam caput orbis futuram. Sed de prodigiis hiſce terreſtribus, de quibus alibi jam memoratum eſt, transeamus ad conſideranda cæleſtia.

Anno ſalutis milleſimo, quingenteſimo ſexto in Regno Hungariæ, ſupra Civitatem dictam Barbeſca, die ſexta Octobris ſpectaculum in cœlo viſum fuit, Juvenum duorum, quorum alter gladio, alter acinace Turcico armatus erat; qui acriter invicem dimicarunt, donec ille qui armis Ottomannicis inſtructus erat, loco cedere coactus, & proſtratus fuit: Scutum hic gerebat inſignitum luna dimidiata, cui ſtella è vicinio erat: alter autem nudus in ſcuto ſuo binas aquilas demonſtrabat: Indicio ſat evidenti aquilas imperiales generoſam reportaturas eſſe victoriam, contra Lunam Ottomannicam.

ris. Aldrovandus hic inquit: *De humanis effigiebus prodigioſis infinita extant monumenta*, quamvis ille hæc deinceps in breve compendium reducat. Recenſet autem & illud quod ſequitur: Anno Redemptionis milleſimo, quingenteſimo quinquageſimo tertio, juxta quod Job Fincellius refert, ante calamitoſam mortem Mauritii Imperatoris, ſupra vicum quendam urbis Timigræ, apparuiſſe imaginem hominis, ſtaturæ giganteæ, quam proinde in nubibus ſenſim diſparuiſſe.

Pari modo Marcus Friſcus in meteorologiis narrat, eodem anno in Palatinatu apparuiſſe binos homines certantes in aëre, eoſque mirabiliter armatos, qui & ipſi poſtea evanuerint. Præter hæc anno, quo Veſpaſianus Imperator Hieroſolymam deſtruxit, non ſolum ſtella, gladium figurans multo tempore ſupra infelicem Civitatem ſuſpenſa apparuit, ſed armati quoque in aëre ferociter invicem præliantes viſi ſunt, ſic referente Textore.

Sic Anno Domini noſtri quadrageſimo nono ultra centeſimum, prout Fincelius memorat, ſupra Caſtellum Vutlandiam, cœlo ſereno apparuit homo elevatiſſimæ ſtaturæ, cujus veſtimenta Principem Germaniæ præſentarunt: ad cujus latus apparuit Leo ſimul, & agnus: hæc forma viri conatu omni allaborabat, ut coronam quandam manu raperet, propter quod & gladium vibrare, & rotare cœpit, cum jam coronam aliam ſibi pedibus ſuis ſubſtraviſſet: deinceps ſimulacrum hoc per nubem quandam obductum fuit. Hæc figura in operibus Lycoſthenis repræſentatur.

Annis, quibus Imperator Mauritius gubernacula imperii tenuit, in cœlo effigies viſa fuit hominis incogniti, qui monachum referebat, & gladium contra alium quempiam, dignitatis eximiæ ſtringebat. Haruſpices, id quod deinceps evenit, hoc portento Imperatoris ſubſecuturam mortem, quam gladio perpetrandam, præſagierunt. Textor hujus narrationis Author eſt.

Bugattus narrat in obſidione Brixiæ plura comparuiſſe prodigia: inter alia Mediolani ſupra porticum Matthæi Viſcontis ſimulacrum humanum notatum fuiſſe, armis ſplendidiſſimis inſigne, idque lucido, & ponderoſo equo inſidens: poſt biduum eandem formam rediiſſe, ſed loco unius duos equites apparuiſſe, invicem confligantes: ſine mora deinceps diſparuiſſe.

Anno milleſimo ſexcenteſimo, quinquageſimo ſexto, cœlo ſereno Norimbergæ in aëre eques viſus fuit, qui manu una canem regebat promiſcuum, altera venaticum. Sol tum temporis diverſicolor erat, ſupra quem vas repletum ſanguine videbatur, quo ſol aſperſus fuit: Juxta ſolem aquila cernebatur ſine pedibus, expanſis alis: & in media opacitate duarum nubium ſereniſſima, & elegantiſſima Iris apparuit.

Anno ter milleſimo, nongenteſimo, quinquageſimo quarto, Druſus, Tyberii frater, contra Celtas expeditionem habuit: obviam huic facta eſt mulier prodigioſa, altiſſimæ, inuſitatæque ſtaturæ, ſic eum alloquens: *Quo pergis Druſe: non potes hæc omnia ex fatis videre.*

Confeſtim poſt viſionem hanc repentino morbo correptus, vitam ſimul & victorias terminavit.

Sic anno nongenteſimo viceſimo octavo ſupra milleſimum, cum populi quidam, nominati Brutii, de Civitate ſua profecti eſſent, ad ineundum cum hoſte prælium, eis obviam proceſſit Æthiops ſubobſcurus, quem milites gladio transfixerunt: ſed non multo tempore poſthæc (Erant enim Brutii colonia Romanorum) Caſſius, & Brutus Conſules occiſi ſunt.

Anno item ab urbe condita ſexcenteſimo decimo quarto, centeſimo ante natum Redemptorem, Livius recenſet, plures ſtatuas, effigiem humanam præſeferentes, cœlo decidiſſe.

Sed ne in monſtrorum hiſtoriam evagari mihi contingat, interim quæ in terris evenerunt, prodigia transeunda mihi ſunt, prout ſtatutum eſt, & ſolis æthereis vel cæleſtibus intendendum.

Magnus Aldrovandus Author eſt Anno poſt creationem mundi ter milleſimo, quingenteſimo, quinquageſimo tertio; ante partum Virginis quadringenteſimo, & ante ruinam, & caſum Athenienſium, qui Olympiade nonageſima ſecunda contigit, Cometem terrore plenum apparuiſſe: qui cum formam hominis præſentárit, neceſſarium arbitror, ut hic locum ſuum inveniat. Erat autem phænomenon hoc figuræ quadratæ, quadrum funeſtum ad repræſentandam turbulentiam, & confuſionem. In medio hujus manus apparebat ſcintillans, gerens pugno ſuo gladium ignitum: hic autem prope capulam dilatatus, paulatim in acutiſſimum mucronem terminabat, ſupra quem lucidiſſima ſtella ſcintillabat. Digiti manus ſpecies quaſdam, lancearum, & haſtarum ejaculari videbantur, à dextro latere dena hominum capita cernebantur, è quibus unum haſta transfixum apparebat: ſat autem monſtrabant, in hac tragica ſcena recitatores non deeſſe. Dixiſſes capita hæc concurrere, & declarare capita mundi, tot malorum cauſam, caſtiganda eſſe: & quod eadem non pro meritis punita à ſummo Judice vindictam ſeveram exigant. Comparuerunt autem, ut teſtimonium redderent funeſtum earum rerum, quæ eventuræ erant exitum futurum. Circumquaque & haſtilia erant, & lanceæ & tela, quæ millenis invicem modis confuſa, & intricata omnium rerum turbationem indicabant: videbantur enim hæc arma ſimili modo disjecta, prout ſolet, in agris, poſtquam horrida ſtrage binæ inter ſe acies concurrerunt, & ſanguinolento prælio terra undequaque ſpoliis, vel exuviis dimicantium diſſeminata eſt.

Non minoris extravagantiæ, videbantur illic in dextra parte confuſionis hujus, quæ de bellicis inſtru-

ſtrumentis erat, quinque capita, duo adoleſcentulorum, bina ſenum, in forma jam præſcripta, tanquam hominum quibus caput truncatum. Stella quædam è latere majus lumen præbebat horridiſſimis iſtis chaſmatibus: una item, non minus differens ab hac, à Nicia ſervo Epicuri obſervata fuit, eodem tempore, quo ad Pythoclem in Amphipolim relationem meteororum portabat: prout in vita Philoſophi hujus refertur.

Hic interim de prodigiis humanis in cœlo viſis ſcriptionem terminamus, nec tamen omittendum arbitramur, quod Mantuanus noſter de Cometis, & chaſmatibus ait: *Lib. 10. Æneid.*

Non ſecus ac livida ſiquando nocte cometæ
Sanguinei lugubre rubent, aut Sirius ardor,
Ille ſitim, morboſque ferunt mortalibus ægris.
Naſcitur, & lævo contriſtat lumine cœlum.

Deſcendo nunc de cæleſtibus, nec enim aquilina mihi pupilla oculorum eſt, qua tantos ſplendores intueri poſſim: optimè memor Phaëtontes in præcipitium ruere, & cadere Icaros. Propter quod de cœlo ad hominem deſcendendo, non digrediar ab hoc, ut in compoſitione ejus, & natura diſcutiam

MIRABILIA.

INgens capitulum ſive tractatus hic ſecuturus eſſet, ſiquidem pro materiæ abundantia procedendum eſſet (cum infiniti ſucceſſus ſint, infiniti caſus, admiratione pleni, qui inter mortales humana viciſſitudine eveniunt) nihilominus de infinitis pauca referam, & mare illud immenſum in vadum reducam, quantum factu poſſibile fuerit, non epilogando, quod ſine fundo & fine eſt, ſed inde quod oportet reſecando.

Capilli una nocte cani facti. Primo loco, ſe mihi offerunt capilli uno noctis intervallo caneſcentes. Schenchius enim memorat, inventum in aula Cæſaris Juvenem, qui ſtuprum cum virgine per violentam oppreſſionem commiſerit, propter quod ad capitale ſupplicium damnatus ſit, nocte autem quæ pœnam hanc præceſſit, quam truncatione capitis ſuſtinuerit, totum incanuiſſe: unde, ſi in manu magiſtratus non permanſiſſet, agnoſci eum vix potuiſſe, ſicut nec Imperator eum agnoverit. Conſimilem caſum à majoribus meis narratum memini, qui in patria mea Bononienſi evenit. Sed plus admirandi ſunt, inquit idem Author doctiſſimus, infantes, qui cum canitie nati, proceſſu ætatis in capillos nigros deſiorucrunt. *Infantes cani.*

Polyſth. cap. 19. Solinus refert, populos Albanos hoc nomine dictos fuiſſe, quod omnes cum canitie in lucem prodirent: de quo naturalis ratio in obſcuro non eſt. Capilli enim à primordio ſuo phlegmate nutriuntur, quod tractu temporis in ſanguinem degenerat. Raſis item memorat ſe hominem noviſſe, qui dragmate unico vitrioli potato, unico noctis intermedio, quidquid canitiei in capite geſſerat, totum amiſerit: qui uſus tamen non admittendus, & quem Galenus in genere internorum medicamentorum omninò excluſit.

Sanctimonialis rurſum juveneſcens. In obſervat. Refert Dodoneus de monacha quadam, quæ ætate jam ingraveſcente, & annorum multitudine incurvata, ſenſim canitiem ſuam perdiderit, & nigredinem in comis ſuis contraxerit: faciem ejus antehac ſulcatam rugis planitiem induxiſſe, pectusque repletum fuiſſe: ita ut nova hac metamorphoſi, & ſpecie refloreſcente eam puduerit.

Mulieres barbatæ. Non defuerunt præter hæc, mulieres, quibus genæ, & mentum barbatum apparuit: unde refert Volſius in Gynecæo Alberti Ducis Bavariæ *Lib. 8. de rest.* fœminam inventam, cui ſpiſſa barba, & hirſuta, nigri coloris, de vultu pependerit. Et in Muſæo publico Bononienſi, imago cernitur mulieris germanæ, quæ hanc patriam meam tranſeundo, mentum videri fecit barba nigra, duas ſpithamas longa, decoratum.

Acutiſſimi oculi. Tranſeamus de his ad oculos. Leguntur fuiſſe, qui acutiſſimis oculorum pupillis dotati fuerint. Unde Plinius recenſet, inventum fuiſſe oculis tam lynceis, ut de Promontorio Sicilienſi quod Lilybæum dicebatur, Carthaginenſium claſſem è portu exeuntem viderit. Monſtro æquiparatur quod de acumine Callicratis dicitur, qui in ebore formicas elaborabat minutiſſimas, quarum membra nihilominus ſigillatim diſtingui poterant. Corroborat Plinius has narrationes ſuas, adducendo quoſdam, qui iracundia ſuccenſi, eouſque oculos ſuos inflammarunt, ut hoſtes ſuos faſcinarint. Idem contigiſſe olim (inquit) in Scythiæ fœminis, quæ Bithyæ nominatæ ſint, & quæ duplici oculorum pupilla dotatæ fuerint. Imò verò, prout Solinus inquit, qui oculos ſic compoſitos habent, vix effugiunt, quin ſalivas, & halitum lethalem habeant. *Inimici viſu fa[ſcinati]* *Lib 7.*

Literæ nocturno tempore ſine lumine. Cornelius Gemma author eſt, ſe temporibus ſuis noviſſe quempiam, qui nocturno tempore ſine omni lumine, vel face quamvis ſcripturam legerit. Idipſum Suetonius de imperatore Tyberio affirmat, quod nimirum nocturno tempore objecta quælibet diſtinctè cognoverit.

Exerc. Porrò cum de viſione oculorum mentio fiat, non omittenda ſunt hic quæ de ſympathiis, & antipathiis memorantur: Scaliger tradit, fuiſſe quempiam qui ſolo intuitu ſiſymbrii aquatici, tantopere in horrorem inciderit, ut continuò ad repentinam fugam compelleretur. Marcellus Donatus item aſſerit ſe nobilem Mantuanum noviſſe, nomine Hippolytum Lanzonium, qui eouſq; ad aſpectum riccis. Spinoſi terreſtris expaveſcere ſolitus ſit, & inhorreſcere, ut confeſtim viribus deficiens, in ſyncopes inſolitas delapſus ſit. Non deſunt plures, qui viſo fele, vel ſerpente, potiſſimum vipera idem paſſi ſunt. Quidam nomine Abenzoar de ſemetipſo teſtificatur, ſe nunquam ne minimum quidem vulnus videre potuiſſe. *In lib. … Hiſt. …*

De acumine oculorum, ad omnimodam privationem eorundem deſcendamus: conſiderando res exoticas, quas nonnulli, etiam oculis privati, operari potuerunt.

Cæcus … tiones … que ac… perfici… Memoria recenti admodum de Patre quodam recolo, appellato Dominico Cavazzonio, Canonico Regulari Lateranenſi, in Canonicatu inſigni S. Affræ Breſciano, qui cæcus erat: ita tamen in literis verſatus, tam humanis, quàm divinis, ut quatuor annuales continuos in pulpito præmemoratæ Eccleſiæ fecerit, diebus feſtivis omnibus prædicando. In omni circulo argumentabatur, in omni Academia perorabat; omne forum conſcendebat: cauſas juridicas non intermiſſo labore dictabat, ad omnem actionem fori appellabatur: tantam habens in urbe notitiam (ut de monaſterio nil referam) ut iter ſuum ſine duce ſine offenſa æque peregerit, ac quiſque alius nullo oculorum defectu impeditus.

Sic de Diodoro Stoico refertur, quod oculis orbus, tam perite Geometriam docuerit, ut Diſcipulis normam debitam dederit, qua exactiſſime lineas

lineas suas ducerent. Didymus Alexandrinus Eusebiæ Prælatus à pueritia usque cæcus erat, non obstante tamen cæcitate Dialecticam eruditissime docuit, sicut & Geometriam: multos item post se commentarios supra Psalterium reliquit, sic testificante Volaterrano.

Non procul ab ætate nostra Joannes Gambasius Volaterranus, insignis statuarius Florentinus Romam se contulit. Anno autem ætatis suæ vicesimo oculis orbatus per decennium sculptoria arte sua abstinuit: nova dehinc cupiditate allectus, quod intermissum fuerat exercitium resumpsit & marmoream statuam quæ Cosmum hujus nominis primum, Ducem Thusciæ repræsentabat, manu palpans, cum sibi massam cretæ afferri jussisset, tam effabrè elaboravit, ut eandem similitudinem, quam prototypon gerebat, ad vivum expresserit, ad stuporem & miraculum intuentium. Sic enimverò tactu delicatissimo reparavit, quod oculorum cæcitas denegârat. Hic proinde (cum sic Dux memoratus imperasset) Romæ comparens, Urbanum Octavum felicissimæ, & gloriosissimæ memoriæ, summum Pontificem, tam artificosè exsculpsit, alia insuper opera sua impressit, & cum summa gloria perfecit, ut non immeritò in seram posteritatem usque transferenda nemo sit qui ambigat.

Ulysses Aldrovandus & ipse ætate sua lanionis meminit, qui quamvis oculorum usum privatus omninò esset, solo nihilominus pondere animalia æstimare noverat quorum commercium exercebat, quæ deinceps mactata venum exponebat. Cognoscebat item per numeros suos pondera stateræ, aut bilancis, monetarum item imagines, & gravitatem, & pretium. Equitabat sine periculo, aliaque officia ad artem suam spectantia sine mora exequebatur (id quod ad summam ei laudem vertebat, siquidem tanto authori fides adhibenda) Quamvis enim res exotica humanam videatur fidem exuperare, asseverat nihilominus vir doctissimus, se propriis cum oculis vidisse.

Non minus mirabile quod Dodoneus de nonagenario sene refert, qui non nisi manu palpans gradiebatur, oculorum defectu: contigit autem ut in fronte plagam reciperet, quà non solùm non obiit, sed insuper à cæcitate sua liberatus fuit, recuperata valetudine, & visu, idque cum admiratione, & stupore omnium, quotquot eum antehac noverant.

In annalibus Mundi recensetur Imperatorem Vespasianum salivâ suâ, quâ cæci oculos inunxerit, ei visum recuperasse: cæcum autem, ut hanc sibi medelam quæreret, per somnium à Serapide Numine impulsum. Veritatem rei narrantis fidei committo.

Incontestatum interim est, quod de Christianissimis Franciæ Regibus Dei munere tributum est, ut ii ipsi unà cum septem filiis legitimo thoro natis, salivâ solâ, signoque crucis formato in collo laborantium sanare strumas, virtute cælesti possint: quod eorum privilegium ipse ego non solum oculis vidi, sed in persona uterini fratris mei experientia didici.

Quidquid de oculorum acumine relatum est, pari ratione de auditu dicendum atque è contrario De duritie, & gravedine illius. Plinius Author est, tumultum bellicum, quem Sibaritarum Urbs destructa quondam excitarat, ab Olympiis auditum fuisse: quorum Urbs à præmemoratâ quamplurimis milliaribus dissita erat, testificante idipsum doctissimo viro Orosio. Memoriæ dedit Hippocrates, vir famæ inclytæ, certum quendam, nomine Alycanorem, personam facetam, & jucundæ conversationis, invitatum ad epulas, tubarum, cytharârum metu declinasse, cum tamen cæteris vicibus id nihili penderet. Non minus curiosum, & risu dignum quod, Scaliger adducit, fuisse qui insonante cythara aut fidibus cieri se ad urinandum, magnumque sibi ad hoc ipsum provocari pruritum fatebatur.

Lib. 5. Morb. pop.

Quod linguam dentesque concernit, traditio Ravisii est, Atym Crœsi filium, cum semestris ætatis esset, & militem vidisset levato brachio Patri necem minitantem, jamque gulæ gladium immittentem, etiam in cunis jacentem, *ne Patrem mactaret*, exclamasse. Ab eodem Authore commemoratur Eclem, Athletam Samium, cum sortes à sodalibus suis injustè gubernatas vidisset, incitante iracundia, prorupisse in subitam loquelam, claraque voce auditum, cum antehac omnino mutus fuisset.

Exerc. 44.

Mutis loquela subitò data.

In contrario idem author recenset, conjugem Nausimonis Atheniensis, cum filios suos in incestu deprehendisset, tam fœdi criminis horrore, cum reliquum vitæ suæ tempus nullum linguæ impedimentum sensisset, continuo fine voce, sine omni linguæ usu permansisse. Plinius refert, esse homines, qui verum sub linguis suis venenum gerant. Hinc Isidorus confirmat in Africa familias quasdam fuisse, quæ si in arborem, aut hominem, aut quodvis animal insufflassent, subitò, quæ hoc flatu contacta fuerant, interiisse. Aldrovandus item memorat nostro seculo militem repertum, per Cataloniam vagantem, qui quemcunque allocutus esset, etiam si familiariter & amice id faceret, in processu sermonis flatu suo infectasse, & demum subitaneam mortem intulisse.

Item alii repente obmutuerunt.

Lib. 7. c. 2.

Circa dentes observatum fuit, quosdam cum iisdem natos, alios omninò sine dentibus fuisse, alios vice oris non nisi foramen quoddam gessisse (de quibus alibi jam relatum est) inter hos posteriores Prussiæ, Regis Bithyniæ filius fuit: sicut è contrario de Timarcho Mestoris Cyprii filio legitur, eum cum duplicato dentium ordine genitum, sicut & Direpsinam filiam Mitridatis Regis.

Jon Chius, apud Cœlium virum eruditissimum, tres dentium ordines Herculi attribuit: nec verò mirum id videri debet (inquit Author) Columbus enim Anatomicus modernorum temporum celeberrimus asserit, se infantem novisse, qui pariter triplicato dentium ordine dotatus fuerit.

Hercules tres dentium ordines habuit.

In lib. Anatom. cap. 10.

Circa odoratum non minus admiratione digna occurrunt: Amatus enim scriptor Lusitanus, memoriæ dedit, novisse se Monachum ordinis Prædicatorum, nobilem Venetum, familiæ Barbarinæ, qui solo odore rosarum deliquium pati consueverit. Marcellus Donatus ait, vidisse se militem alioquin sat strenuum, & infracti animi, qui odorem rutæ usque adeo aversatus sit, ut cum primùm eam sensisset, non secus ac persequente inimico effugerit.

Odoratus.

Cent. 2. Cur. 36.

In lib. de Med. hist.

Inventi sunt, qui solo potionis, vel medicamenti odore purgati sunt, eandem operationem consecuti, quam si medicamentū ipsum sumpsissent. Hæc de odore. Illud tamen non omittendum, quod Quintus Curtius de Alexandro Magno commemorat, de corpore ejus suavissimum odorem cum sudore evaporasse.

De gustu item prodigiosa quædam recensentur, unde

Gustus. unde Lusitanus ille jam supra citatus refert, extitisse nonnullos, qui omne genus opsonii, quod è piscibus constabat, abhorruerint: siquidem etiam quavis alia carnium compositione immixti fuissent, continuò gustatos admirabilem nauseam, imò & animi deliquium inopinum peperisse. Brasavola medicinæ Doctor meminit, cognovisse se Juliam Tarraconensem, filiam Friderici Regis Neapoleos, quæ nullam unquam carnium sortem gustârit: siquidem etiam casu talem sumpsisset, sine mora incredibilia passam symptomata.

Conciliator Aponensis (prout Matthæus Gradensis memorat) tantam lactis nauseam habuit, ut vix assidere potuerit, si qui commensalium eodem vescerentur. Sic Marcellus Donatus inquit, hominem nobilem sibi notum fuisse, qui certum quoddam tarciminis genus de ovibus piscium confectum (quod Itali *Cacciale* nominant) tantopere in odio habuisse, ut non solùm inde gustare horruerit, sed & visu ei intolerabile fuerit. Hæc de esculentis, & poculentis dicta sint.

Pontanus vir eruditissimus recenset, sibi notum fuisse quempiam, qui toto vitæ suæ decursu vinum non gustaverit, propter quod & nomen Abstemii obtinuerit. Imò verò cum Ladislaus Rex Neapolitanorum, eum non nisi minimum gustare jussisset, incomparabilem nauseam, & animi aversionem sustinuisse. Dum hæc ipsa describo, tractare mihi contingit cum duobus abstemiis Patre simul & filio, utroque Barbitonsore. Hi in conviviis, à vino abhorrentes, sibi fistulas aquæ afferri rogant, qua sitim restinguunt: reduplicando in esculentis, quodcunque in potu parsimoniæ dederint. Hi ipsi nihilominus cum vindemiæ tempus est, integras vineas evacuant, voraciores enim canibus, uvarum multitudinem deglutiunt. Apparet ex his, quanta sit naturarum, & complexionum inæqualitas.

Præfatus Pontanus de certo quodam Androne Argivo meminit, quod usque adeo sitibundus non fuerit, ut cum per aridissimas Lybiæ arenas iter ageret, ubi intolerabilis æstus peregrinantes sæpe extinguit (in quibus locis etiam Mumiæ formantur) ille tamen absque omni desiderio bibendi transierit.

Morsus serpentum solo contactu sanatus. Non hîc tacendum de rebus aliis miraculo plenis, quæ sensus humanos contingunt. Refert Plinius (id quod de Crate Pergameno se habere inquit) in Hellesponto hominum genus esse, Ophiogenos dictum, qui contactu solo serpentium moribus medeantur. Imo idem Author asseverat, Pirrhum Regem Epirotarum, pollice pedis dextri lienosos, vel splenecticos solo contactu curasse, eosque ab omni tumore, & inflatione liberasse: cujus cadaver pro more Patriæ cum in rogo flammis consumptum esset, pollex ille incombustus apparuit.

Lib. 3. observ. 63. Commemorat Schenchius civem quendam Uratislaviæ incidi sibi venam fecisse, de eadem autem non solum sanguinem, sed immixtas sanguini purissimas lactis guttas prodiisse, cum pridie ejus diei lacte victitasset. Dodoneus author est, Syrum quendam, cum ei filius natus, materque præmatura morte adhuc lactentiè vivis sublata esset, admovisse mamillis suis puerum, qui identidem sugendo, tandem lac purissimum emulserit, ac deinde à Patre lactatus fuerit. Nec verò hæc ab Aristotelis doctrina dissentiunt, qui sustinet, etiam de papillis marium, si continuata suctione sollicitatæ fuerint, lac demum cieri posse.

Multo magis stupendum est, ossa dari quæ absque medulla sint: nihilominus à Solino habemus, certum quendam Licdamum Syracusanum, hominem robustissimum, postquam è vivis decessisset, confractis ossibus inventum fuisse sine medulla. Hinc evenit, ut nunquam sitibundus esset, nec signum unquam vel minimi sudoris dederit. Hic autem è certaminibus olympicis nunquam nisi victor reversus est.

Rursum de cute admiranda memorantur; dicuntur enim nobiliores Britanniæ minoris cum macula quadam candidissima in lateribus nasci: in quorum nativitate hæc nota non apparet, eos (meo quidem arbitratu parum sapienter) tanquam adulteros, & spurios excludere: sic apud impiam gentem hanc etiam maculæ honori sunt.

Risus portentosus. Solinus æstimat, risum in infante noviter nato, ante diem quadragesimum portentosum esse. Zoroaster nihilominus in primo sui ortu risisse legitur: Crassus econtra Avus ejus (qui in certamine Parthico occubuit) nunquam in vita sua risisse visus est. Cum verò Zoroaster homo summi ingenii, multarumque artium fuerit, præmemoratus Solinus authumat, risum præcocem, indicium esse prosperi eventus: Nil autem è contrario, vel raro admodum ridere; augurium sinistrum esse. Inter eos, qui nunquam risêre, Anaxagoras censetur patriâ suâ Clazomenius, Item Cato Censorius, Crassus, Socrates, & alii. Sic & alii inventi sunt, quibus è ventre flatus nullus, nec ex ore ructus auditus. De Pomponio Poëta, & Antonia Drusi filia legitur, quod sputum nullum ejecerint. De Xenophane & Philomene philosophis memorant, quod à risu abstinere non potuerint. Quorum hic posterior cum asellum suum intuitus esset, mira dexteritate (si qua ei inesse potest) de quadam arbore quam domui suæ vicinam in horticello plantaverat, maturas ficus decerpere, usque adeo immoderatè in risum solutus fuit, ut (teste Laërtio) mortem sibi consciverit. Nimia mors ... guta.

Non minora sunt: quæ de ingenio, & memoria hominum producuntur; illustres fæminæ sunt; quæ studiis se dedicando, ad miraculum usque profecerunt: inter quas Aspasia est, & Sophia, & Elpice Conjux Boëtii, Cornelia Grachi mater, quæ, juxta Ciceronem, in scribendis Epistolis eruditissimis eximia erat: In arte oratoria Manto, Tiresiæ vatis filia, illustris fuit, sicut & Erinna Poli, Argentaria Poëtæ Lucani uxor, Cornelia Scipionis Africani, Damophila Græca, Hipatia Alexandrinensis, Leontia, Theane, Zenobia, Diotima, Arete, Eudoxia, Proba, Fabiola, Marcella, Eustochia, Amalezunta, Corinna, Hortensia: & inter modernas, Hildegardis, Cassandra, Constantia, Gilberta, Irene, Alexandra, victoria Colonna, & aliæ, quæ tot scriptorum volumina cum honore adimplent.

Ut de his ad viros progrediamur, Petrarcha memorat, Clementem Sixtum, id quod semel legisset, inamissibili memoria tenuisse. Sic de Diacono quodam urbis Eliæ, cui nomen Valens erat, Eusebius Cæsariensis refert, quod universam scripturam sacram memoriæ mandaverit. Idem de Joanne Palæstino cæco refertur: qui ex improviso interrogatus super iis, quæ etiam maxime in scripturis recondita habentur, sine hæsitatione memoria non fallente recitabat.

Joan-

Joannes Majolus memorat, Anno Domini millesimo centesimo vigesimo octavo in Civitate Sinuessensi, adolescentulum universas literas sacras veteris testamenti versui dedisse; idque tantò magis admirabile, quod pecorum custos erat: ajebat autem, se quidquid intelligentiæ possideret, totum à gloriosissima cœlorum Imperatrice adeptum, quàm peculiari devotione venerabatur.

Plinius famam Cyri obliterari non vult, quem ait recentissima memoria quemque militum suorum in exercitu (cum tamen infinitæ multitudinis esset) nomine suo compellasse: gloriabatur etiam se consuetudinem, & affectiones eorum nosse.

Rex Mitridates, viginti duabus Nationibus imperans, uniuscujusque earum linguam callebat, & sententias, si quæ dandæ erant invernacula earum lingua pronunciabat.

Seneca tam profundæ traditur memoriæ fuisse, ut ducentenos versus integros sola recitatione auditos, repeteret, idque etiam ordine retrogado, nullo intercurrente errore.

Doctissimus Aldrovandus inquit, se Juvenem illustrem novisse spectabilem ob admirabile talentum suum: qui centum conclusiones die uno proposuerit, easdemque vigorosissime defenderit: centum etiam argumenta in contrarium allata repetierit: id quod fidem excederet, nisi ab Authore tanto solidatum esset.

Qui plura de portentis hujuscemodi desiderat, præter theatrum vitæ humanæ famosissimi Beierlinch, copiosas officinas adeat Textoris, & Joannis Felicis Astolphi, illic enim exempla memoratu digna, ex stupenda inventurus est: sicut è contrario eorum, quibus infeliciter memoria omnino evanuit, argumento lamentabili humanæ calamitatis.

Sæpe adeo in primo exitu, quo de ventre matris proles egreditur, eventus prosperi considerantur, in quibus referendis non nisi quæ mirabilia visa fuerint expediam, explosis iis, quæcunque vanam superstitionem sapiunt. Narratur (sive id per fabulas mixtas historiis, sive per historias immixtas fabulis) de Telepho Herculis filio, quod imperio Avi sui feris expositus, sed à Cerva nutritus fuerit.

Semiramis item, fæmina maxime inclyta, cum primum in lucem edita esset, continuò de vita sua periclitata est: infantula enim in vicinia stagni cujusdam (quod in Syria est) exposita, fame utique periisset, nisi aviculæ ei alimentum præbuissent. Posthæc à Pastoribus regiis educata, & in aulam Regiam adducta, Regis ipsius nuptias consecuta est: cujus opera valorem & robur imperii consolidans, vindictam rigidam de inimicis suis exercens, regnum sibi ereptum recuperavit: idque etiam successu temporis amplicavit, & auxit. Quod factum una cum superiori, non dissimilem cum Romulo & Remo, eventum habet.

Pyrrhus Æacidæ filius strenui militis postquam de splendore regio per adversam fortunæ sortem decidisset, nihilominus in media hostilium sagittarum tempestate & nimbo illæsus, Glauco ministro dehinc recommendatus, denique redintegratis viribus, regnum sibi jam præreptum recuperavit, & gloriosiorem thronum, quàm fuerat antehac, stabilivit. Cyrus vix natus eandem fortunæ novercantis vicissitudinem passus est, nam & ipse feris expositus, casu potius, quàm consilio à matre servatus, & defensus fuit.

Ad hæc exempla adjungi possunt dies natales, in quibus facta memorabilia occurrerunt: inter quæ insignius illud est de Invincibili Imperatore Carolo Quinto: qui Vigesimo quarto Februarii natus, eodem ad Ticinum hostem superavit, numerosissimo Regis Galliæ exercitu fuso eodem die à Clemente septimo summo Pontifice, in augustissima patria mea diademate imperiali coronatus est. Hi dies & felicitate pleni fuerunt. Inter infausta hæc quæ sequuntur exempla sunt: Antipater Sidonius annuo nativitatis suæ die, semper febribus infestatus eodem etiam die, diem suum obiit.

Mirabilia item sunt, quæ de corporum robore memorantur: præter illa enim, quæ supra de Gigantibus, de pastore Davide ex sacris literis relata sunt (ubi idem ipse ait: *veniebat leo, vel ursus, & arripiebam mentum eorum, & suffocabam eos:* nec ignotũ est, qua virtute sola funda armatus, ingentem illam machinam, portentosum Goliath, qui terror Israëliticæ gentis, simul & terræ Palæstinorum universæ erat, feliciter postraverit) Majolus recenset, vidisse se Asiaticum hominem, præsente Marchione de Pescara, qui ingentem marmoris globum manibus prehendens, trium pedum magnitudinem implentem, in altum magnis viribus jecerit, iisdemque rursus decidentem tenuerit: quem etiam non secus ac pilam aliquam huc illucque, velocissimo motu impulerit.

Refert Olaus Magnus de Suecis, & Gothis quibusdam, viris conspicuis, quod virtute mascula, imo Gigantæa in humeros suos bovem, aut equum sustulerint, & spacio sat longo bajularint: sic item pondera, quæ mille libras multum exuperabant, iisdem humeris longo itinere sustentabant. Complura facta fortitudinis in modernis historiis de Uberto Cruce Mediolanensi memorantur: Hic enim circa annum salutis 1290. omnem equum etiam effrænem, immotum tenebat: cum in medio cursu præceps rueret: hic præterea jumentum quovis onere frumentario gravatum sine difficultate portabat.

Majori admiratione digni sunt, qui non tam corporis viribus, quàm invincibili magnanimitate animi præcelluerunt; sicut illud de Leæna Meretrice, quæ per Narmodium, & Aristogitonem tyrannos gravissimis torturis subiecta, adduci nequaquam potuit, ut vel minimum proderet eorum quæ interrogabatur. Fortitudo animi.

Sicut Anaxarchus, qui ne excidium impiorum discooperiret, qui se tormentabant, dentibus sibi linguam amputavit; eodem etiam tempore, quo in mortarium conjectus tundebatur, hæc respondit:

Tundite Anaxarchum, sydera celsa petit.

Impavidus erat Teramenes philosophus, qui ad venenum ebibendum impulsus, illud manu imperterrita apprehendit, & non secus ac dulcissimum liquorem epotavit, dicens se illud Clitiæ propinare, ei qui sibi mortem parabat.

Dio Syracusanus, intellecta filii sui morte, quem non secus ac semetipsum amaverat, non interrupta oratione, quam cœperat, cum magna intrepiditate dixit: Ite & funus ei parate. Fortitudo eximia fuit Epicuri, qui doloribus viscerum penè discerptus, cum jam morti proximus esset, interrogatus, quomodo haberet, hoc responsi dedit: *Diem hunc felicissimum ago.* Hoc quod alibi jam retulimus. Copiosa in hoc genere exempla occurrunt de Aristide, de Hadriano, Bibulo, Anti-

Antigono, Lycurgo, Thucydide, Harpalo, Diogene, Sertorio, Mutio, Attilio Regulo, Paulo Æmilio, Xenophonte, Pompejo, Q. Fabio, Augusto, Massinissa, Metello, Epaminonda: Hi enim non secus ac imota rupes in mediis persecutionum, vel adversantis fortunæ fluctibus restiterunt, prout illis per diversos Authores encomium tantis viris dignum tribuitur.

Homines forma sua sibi invicem similes.

Porrò cum rarum sit admodum, vultus sibi omninò similes invenire, etiam majori consideratione digna sunt quæ referam: quorum idcircò etiam non nisi pauca huc collocari possunt. De his in libro Judicum cap. 14. & 15. fit mentio. Solinus de certo quodam Artemone meminit, qui tantam cum Antiocho Rege Syriæ similitudinem habuit, ut Laodicea Regina præfati Regis Conjux, postquam ille fato suo functus esset, diuturno temporis spatio, in regali palatio Artemonem tanquam Regem exhibuerit, donec necessitate compulsa, eum palam in defuncti thronum substituit. Tantorum sæpè malorum radix hæc facierum ambiguitas esse poterit.

Lib. 21. c. 8.

Ludovicus Vives S. Augustini Scholiastes, asserit, fuisse quendam Mecliniam nomine, cui bini uno partu nati sint filii, usque adeo & vultu, & forma corporis similes, ut non solum extranei, sed ipsi adeo Parentes, nō nisi ægrè alterum ab altero discernerent. Singularis in hoc Alberti Magni authoritas est, qui asseverat, vidisse se in Germania gemellos, conformitatis tantæ, ut vix distingui invicem potuerint: imò verò & gestus illorum, & affectiones animi, & vox, & loquela eadem erant; & quod majori admiratione dignum est, utrique simul ægrotantes, utrique simul sanabantur.

In lib. de Anima. c. 5.

Ad propositum nostrum memorabile est, quod eruditus Fulgosus refert, de binis videlicet Præsulibus dignissimis Mendardo Episcopo Noviodunensi, & Ghildardo Episcopo Rothomagensi fratribus, qui uno partu in lucem editi, eodem die in solium Episcopale collocati, eodem defuncti eodem canonizati sunt: unde de his apud Majolum hoc carmen legitur:

Una dies peperit, mitras dedit altera, mortem
Altera, & in sanctos lectus uterque fuit.
Felices fratres, quorum communis origo,
Vita, corona, obitus, gloria, festa dies:
Quin communis erat mens, & cor: dicite sed vos
Corde si uno possint corpora bina regi.

De gemellorum dissimilitudine & affectibus contrariis, plura in proëmiali operis hujus discursu relata sunt: itaque Lectorem illuc remitto. Hoc solum hic meminerim, in disparitate vultuum tanto ampliorem divini opificis gloriam resultare, divitiasque omnipotentiæ infinitæ tantò evidentius patefieri: sic enim ordinem, & constitutionem naturæ requisisse: ut videlicet tantò securius Herilis dignitas, & domestica fides conservetur; in tanta enim facierum æqualitate errores, & æquivoca cum irreparabili damno occurrerent, utpote ubi nulla personarum esset, nec ordinum distinctio.

Agilitas & levitas corporis.

De agilitate item & levitate corporis memoratu digna narrantur. Majolus præmemoratus hominem introducit, de Canariis insulis oriundum, qui in calcaneo sinistri pedis, diuturno tempore immotus stans, se fundibulariis in scopum collocavit, non nisi octo passibus ab iis distans: sed cum dexteritate & celeritate tanta in se saxa volitantia evitare noverat, jam se levando, jam incurvando, jam declinando, jam toto corpore se movendo, ut semper illæsus persisteret.

Eruditus vir Textor commemorat, Philetum Coum corpore tam levi, tenuique fuisse, ut soleas sibi plumbeas affixerit, ne vento insufflante tolleretur. Plinius plurimorum memoriam habet, qui agilitate cursus sibi pares non invenerunt: Inter quos Philippidem nominat, qui cursu non intermisso spacium ducentorum stadiorum (quale erat ab Athenis usque Lacedæmonem) emensus sit. Alium item inventum, qui à meridie ad vesperam usque, cursum septuaginta millium passuum confecerit.

Authores moderni in historia novi Mundi, memoriæ tradiderunt, in Mexico tabellarios, vel cursores publicos inventos, qui cum tanta celeritate, & rapiditate cursum suum peregerint, ut quemvis velocissimum equum æquipararint: inter quos fuisse, qui spatio dierum quatuor, septuaginta leucarum iter peregerint. Quotidie funambulones spectantur, qui in funibus suis cum morte jocari videntur (securi nihilominus de vita sua) mediante agilitate membrorum.

Adjungantur his, qui admirabili celeritate equis insidendo apparuerunt. Pontanus & Alexander temporibus suis vixisse hominem ajunt nomine Calanum, cognomine Piscem, qui toto penè vitæ suæ tempore in aquis degebat, & quantò major erat æstuantis maris intemperies, tantò ille jucundius inter fluctus ferebatur, & sine metu per medios vortices, & aquarum periculosos turbines enatabat. Petrus Messias temporibus suis fuisse quendam inquit, vocatum Nicolaum, qui si in aquis non esset, de periculo mortis sibi pertimescebat.

1. Pa... var. L... cap. 2...

Alia rursum mira circa inediam, & victum referuntur. Pontanus asserit fuisse hominem, qui nunquam in vita sua nec aquam nec vinum potârit. Strabo testatur Æthiopes nunquam infestari siti, quotiescunque herba *loto* vescantur. Quidā tradunt Venetiis fuisse, qui continuatis quamplurimis diebus nullum omninò cibum sumpserit: hominem temperamenti omninò frigidi.

Inedia victu... L. 2. ... Cælest...

Philinus (testificante Textore) homo quidam sic nominatus, dum vixit, nullo cibo alio, quam lacte victitavit, alii sola urina. Refert Schenchius de certo quodam Francisco Pelusio Lugdunensi sexagenario, quod cum puteum effoderet altitudinis quadraginta pedum, terra desuper collapsa ad triginta pedes usque, hominem in profundo vivum sepelierit; Ille verò in cavitate delitescens, sex diebus & noctibus illic sine alimento vixit, non nisi urina sua stomachum reficiens: donec tandem evacuata terra miseram hanc vitam trahens, cum stupore omnium extractus fuit.

Lib. 3... 41.

Sententia Plinii est, posse hominem sine victu ad undecimum usque diem pertingere. Quamvis experientia me hocipsum docuerit, plures enim Infirmos eousque inediam protraxisse memini.

Quan... pore... vivere possit.

Notandum est, quod sicut multi inventi sunt, qui famem, prout dictum est, tolerarunt, sic plures rursum visi, qui rebus non commestibilibus victitarunt. Attestatur Aldrovandus vidisse se Bononiæ Anno salutis millesimo sexcentesimo vicesimo sexto, hominem infimæ sortis, qui pro mercede data (quam ei ob monstruosum factum dabant) vasa terrea, & vitrea, & clavos, & corium, ligna, anguillas, pisces vivos, & aviculas cum plumis, aliasque insuper res consimiles deglu-

Lib. 1...

deglutiebat, sine dispendio vitæ, vel sanitatis, easdem sicut sumpserat, per sedem emittendo.

De symptomatibus & accidentibus humanis incredibilia memorantur: quorum nonnulla hic allaturus sum, sequendo vestigia, quæ mihimet præscripsi.

Schenchius in fæmina quadam partum observavit, eumque in perfectione sua ritè formatum, quem ad annum usque vicesimum in utero conservarat, donec superveniente mulieris morte extractus, & per modum saxi durus apparuit. Pari modo Anno à Creatione mundi 6095. observata fuit mulier, quæ ætatis suæ trigesimo quinto è vivis decessit, habens uterum in modum petræ induratum, qui ad libras usque septem gravis erat, cum vesica, & peritonæo similiter durissimo.

obs. 185. Idem Schenchius de muliere refert, quæ tredecim annorum spatio in utero suo sceleton embryonis portavit, omnino à reliquo corpore segregatum. Idem author de muliere quadam, in Castello dicto Pomponio hæc observatu digna notavit, quod cum longo tempore sceletum pueri in utero suo mortui portasset, tandem illud, quamvis cum præsentissimo vitæ suæ periculo, è latere suo sibi scindi curaverit, atque ita fœtum mortuum eduxerit. Porrò cum vulnus jam obductum convaluisset, vivus ex eodem utero infans prodiit, nec per antecedens vulnus sterilitatem incurrit: quin paucis ab hinc annis novam rursus prolem in lucem edidit.

Fernelius memorat, natam aliquando Infantulam juncturis & articulis adeò relaxatis, ut in quamcunq; vellet partem eos flecteret. Sed illud magis stupendum quod Olerius recenset, mulierem, sine omni omnino osse (scilicet iis quæ dura & majora sunt) vixisse, & corpus suum gubernasse: E contrario Columbus asserit, fuisse Romæ in Hospitali (quod Incurabilium dicitur) hominem, tam calamitosum, ut nullum corporis membrum movere posset, excepta lingua, oculis, ventre, & thorace, totum enim sceletum illius concretum, & non nisi uno osse compositum erat.

obs. 312. Circa urinæ affectus, inventi sunt, qui immixtos urinæ vermes, aliaque animalium genera ejecerunt: Argentarius refert annotasse se Draconem alatum. Auget miraculum Schenchius, qui asseverat ex his partibus immixtum urinæ scorpionem vivum prodiisse, quem ipse viderit. Colligi de his poterit, generari in humano corpore non solum vermes, sed alia insuper animalia: sicut Aldrovandus fidem facit in Hungaria homines fuisse, de quibus serpentes vivi, & naturales ejecti fuerint.

Aristoteles Author est, homines tam undequaque clausos prodiisse, ut nec minima quidem in partibus infernis foramina visa sint: Suessanus hanc affectionem marmoream nominat. Quod verò admirationem auget, idem author contestatur, hujuscemodi homines longo tempore supervixisse. Unde Schenchius memorat filiolam Hebræi cujusdam, nomine Teutonici purgamenta ventris in posteriori corporis parte simul coagulasse, quæ deinceps transpiratione insensibili evaporârint, qua subsecuta, tumor subsederit. Si de homine quodam narratur, quod cum ei loca hæc à chyrurgo nimium audaci, per sectionem aperta essent, tam copiosus inde sanguis manârit, ut continuò per evacuationem tantam exanimatus sit.

Albertus magnus refert, sicut & Suessanus, vidisse se complures hominum eorum, qui perforati non erant: præter homines Aristoteles sibi vaccam oblatam, quæ & ipsa impervia in iis partibus fuerit, aliquanto tamen tempore vitam protraxerit; quamvis autem à chyrurgo reiteratis vicibus aperta fuisset, concrevisse nihilominus aperturam. Vivebat proinde animal, & excrementa, in unum coacta siccabantur, ac deinceps in vesicam delabebantur. De excrementis loquendo Mercurialis in opere, quod de iisdem composuit, ait vixisse Romæ quempiam, qui toto vitæ suæ tempore, feces non nisi ore reddiderit. Lib. 4. de gen. animal. Lib. 2. c. 4.

Pariter Schenkius de Anno millesimo, sexcentesimo & tricesimo memorat, in urbe Constantiensi certum quendam Andream Consulem Mendicantium vixisse, qui viginti continuis annis excrementa sicca vomuerit: non obstante hoc, mediocriter sanum fuisse, & officium sibi creditum naviter administrasse, ad seros usque annos vitam suam prolongando. Idem Author prosequitur, puellam vicennalem Coloniæ repertam, quæ triduanis vomitionibus per periodum se exonerabat; quam nulla medicamina, aut clysteres eo reduxerint, ut hic intestinorum peristalticus motus alia via, quod egerendum erat, expelleret. Interim symptoma hoc Patientem continuis dispendiis naturæ exercebat: hinc non nisi cubare semper adacta fuit, contractis femoribus: forte ob accidentis violentiam, quam in actu tam præpostero sentiebat: nec tamen ingenium illi defuit, aut color vividus, quem omnino floridum habebat. Aliæ item observationes ab eodem scriptore producuntur, in præmemorato volumine, in sexagesima nimirum & octava libri tertii, ad quem remittimus Lectorem, siquidem his distineri longius libuerit.

Circa matrimonium, & connubia, restant mirabilia non minus insignia, in quorum infinitate pauca admodum producemus, cum aliò avocari me videam. Observemus cum doctissimo Aldrovando mulierem, quæ viginti duo matrimonia contraxisse legitur: sicut tempore Damasi Papæ virum qui vicesimam conjugem tumulatam vidit. Tom. 2. offic.

Martialis de quodam, qui mulieres sibi septem matrimonio, unam scilicet post alteram junxerat, sic per irrisionem inquit:

Septima jam Phaleros tibi conditur uxor in agro:
Plus nulli, Phaleros, quàm tibi reddit ager.

Succedunt mortui reviviscentes, idque sine ope superhumana. Quos casus tamen si à sæpius præcitato Aldrovando adducti non essent, cum copia Authorum Classicorum, tamquam vero multum absimiles, hic præteriissem. Refert nihilominus Pamphilus Phareus, juxta quod Textor meminit, de nonnullo, qui graviter in prælio vulneratus, signum expirantis præbuit: in hac exanimatione sua diebus septem decubuit, sed cum in rogum unà cum cadaveribus aliis cremandus ferretur, inopinatò revixit.

Aviola, homo Consularis, juxta Plinium, in rogum sublatus, spiritum vitæ reassumpsit, sed quod flammarum vis ei exitum non præbebat,

vivus inter flammas consumptus est. Idem adhuc Corfidii cujusdam meminit, qui cum ad fossam ubi tumulandus erat, deductus esset, eos ipsos, qui se deduxerant, domum reconduxit: ejusdem memoriæ fæmina est, quæ septem diebus visa exanimis, repente spiritum suum recuperavit. Idem Author de quodam refert, qui in Sicilia jubente Pompejo decollatus, cum diem integrum inhumatus in litore jacuisset, eidem Imperatori vivus apparuit, & postquam mandata Deorum Infernalium ei tulisset, rursum occubuit. Sed hæc, si fidem merentur, magicis artibus attribuenda sunt.

His, quæ jam allata sunt, illa insuper apponantur, quæ de personis narrantur, vel nimio dolore, vel nimio gaudio expirantibus; quod nonnullis etiam per violentiam amoris, vel timoris evenit. Unde Plinius memorat, quendam cui Consulatus dignitas abnegata fuerat, tanto dolore oppressum, ut una cum spe potiundæ dignitatis, etiam vitam amiserit. Chilon Philosophus, intellecta filii sui victoria, in ludis videlicet Olympicis, tam læto nuncio nimium exhilaratus interiit. Sic Dionysius tyrannus, una cum Sophocle, audita relatione victoriæ tragicæ, uterque nimia profusione spirituum ob insolitam gaudii emotionem, cursum vitæ suæ terminavit.

Simile quiddam de fæmina quadam refertur, quæ filium suum in prælio occisum intelligens, cum deinceps insperato reducem vidisset, cum vitæ suæ dispendio in jubilum, qui vires suas excederet, prorupisse, & extinctam esse.

Vera sint, an fabulosa, quæ de Piramo & Thysbe narrantur, uterque vitam nimio amore prodegit. Sed veracius de peregrino quodam milite memoria est, quod cum feliciter Palæstinæ loca sacra visitasset, ubi Redemptorem conversatum legimus, deniquè in Oliveti montem pertingens, ultra progredi nequiverit, enthusiasmo summi amoris correptus, atque ita immenso gaudio perfusus, vitæ & viæ suæ terminum optatum invenerit.

Cum deinceps cadaver jam defuncti apertum esset, hæc in corde ejus verba conscripta apparuerunt: *Amor meus IESVS.*

De timore non modica exempla sunt, sed quorum mihi nulla hic loci occurrunt.

Astolf. Officin. Joannes Baptista Velus de certo quodam Thoma Festaro Vicentino meminit, qui omnium hominum judicio viginti horis mortuus visus fuit, cumque ad sepulchrum tolleretur, se de feretro erexit, & sat longo deinceps tempore in vivis permansit. Traditio Valerii Maximi est, quod Genitius Prætor post gravem valetudinem de capite suo sibi duo prodire cornua, alterum arietis, alterum vituli sensecit. Idem Author tradit Georgium de Epiro, cum defuncta mater ejus ad sepulchrum portaretur, inclusum adhuc ventri matris, admirabili naturæ violentia de corpore mortuo vivum prodiisse, & vagitu continuato auditum, id quod à vespillonibus, vel pollinctoribus, à quibus mortua ferebatur, cum stupore observatum, & deposita sandapila infantem inventum, & sine mora nutricibus traditum, & in vita conservatum fuisse.

Laertius memorat de Epimenide Candiotto, quod cum à Patre suo ad pascendas oves aliquando missus esset, speluncam quandam introierit, atque illic in soporem incidens, non nisi quinquagesimo septimo anno evigilarit, cum jam fratres ejus, unico excepto, è numero vivorum sublati essent. Philistratus, & Hippoclides, unico partu nati, cum plures annos vixissent, eodem die simul ambo defuncti sunt.

Stupendum est, quod Thomas Facellus in prima Decade suæ Siciliensis historiæ recenset: Margaritam Edenburgi Comitissam Anno salutis nostræ 1286. ætatis quadragesimo primo, die Veneris sancto, circa diei horam nonam trecentum sexaginta quatuor pueros masculos, & fæminas, omnes vivos peperisse: cui rei fidem faciunt inscriptiones publicæ, & præfatorum corporum numerus annotatus: quæ etiam sat longo temporis spatio in civitate visa fuerunt: maribus nomen Joannis impositum, fæminis Elisabetha, à Guidone nimirum Episcopo, & Suffraganeo Trajectensi, qui eos baptizavit: suscepto lavacro baptismatis, una cum matre omnes extincti sunt; sepulti in Ecclesia Cathedrali, in monumento, cui literæ insculptæ fuerunt, historiam facti continentes. Plures opinati sunt castigatione divina id factum, ob temerarium judicium, quo Elisabetha præmemorata peregrinam quandam mendicantem sugillavit; hæc enim præ foribus Ecclesiæ stans binos in brachiis infantulos bajulans eleemosynam flagitabat, quam Comitissa aspere rejecit, superaddens verbis injuriam, eam sinistræ famæ arguendo: mendica ad purgandam innocentiam suam hoc miraculum, quod jam allatum est, ab Altissimo petiit, quod proinde evenit.

Curiosum, quamvis Tragicum est, quod traditione Ravisii habemus, unde memoria gratitudinis, etiam in feris observari poterit. Hic ergò narrat, in Ægypto aspidem fuisse, quæ ad mensam pauperculæ familiæ cujusdam quotidianis vicibus accesserit: & non secus ac catellus de micis decadentibus pasta sit. Contigit forte, ut animal venenatum hoc subtus mensam pareret, animalculum verò quod exclusum noviter è ventre fuerat, insiliens in pedem pueruli, qui ad matrem familias domus pertinebat, eum lethaliter vulnerando occidit. Aspis quæ genuerat, indignum facinus intuita, simul & beneficii memor, quo alimenta ei tamdiu subministrata fuerant, in partum suum invecta, & ultra modum ferociens, non prius destitit, donec & ipse secus infantem mortuus occumberet: quo perpetrato extra domum se contulit, nec deinceps unquam visa. Evidenti signo, quod ab ingratitudinis vitio natura ipsa tantopere abhorreat, ut etiam, qui alioquin homini inimicissimi & infestissimi sunt serpentes, erga benefactores suos gratitudinis memoriam conservent. *Aspis e[...] mensa[...] minum [...] læsion[...]*

Si quod narraturus sum fidem meretur, non semper spiritus phanatici, per dæmonum possessionem, aut inimicam potentiam operantur, sed naturali quodam naturæ instinctu præsagire futura possunt. Singulare admodum est, quod super hac materia Joannes Villanus narrat, de quodam Berto Farzetto Florentino, qui noctis tempore levare se, & insidere lecto consueverat: hic de mirandis rebus loquebatur: cumque ab iis, qui vigiles erant, de re quapiam interrogatus esset, aptissimis responsionibus non deerat. Contigit, ut eadem nocte qua Joannes duodecimus Pontifex Maximus expiravit,

hic

hic de quo loquimur in alto mari navigaret, & improvisò se levaret, repetitis vicibus clamando: Hei me. Evigilant itineris socii, & quid sibi vellet, inquirunt; respondit ille: hominem nigrum intueor, qui clava sua columnam quatit, per quam fornix ingens sustinetur: paucis dein momentis, denique, inquit, perculsus, & mortuus est. Interrogatur quisnam ille? respondit, Pontifex noster. Hæc verba diligenter à sodalibus suis notata, cumque Acrem in continentem appulissent, præsagium viri experientia verum comprobatum est: Etenim Viterbi in cubiculo, ubi Pontifex cubabat, super caput ejus fornix deciderat.

Impossibile illud alterum videtur, quod nihilominus ut verax ab Ascanio Censorio de uxore quadam Sartoris in Thuringia narratur, quæ nomen Nebre habuit. Hæc cum gravida esset, & jam tempus edendi fetus propinquum, triduò etiam partus doloribus conflictata esset, denique in egressu filioli, simul ingens sonitus, non secus ac bombardæ crepitus erupit, tam ingenti flamma simul exiliente, ut parturienti pannos, & manus vultumque obstetricis ambusserit, totumque cubiculum sulphureo odore adimpleverit. Hac ratione fabula Jovis cum Semele verificari videtur.

Hæc igitur aliaque portentosa, quæ à me hactenus relata, & stupenda, & admiratione plena sunt, & quæ in natura rerum contigerunt (siquidem fides integra Authoribus adhibenda) huc collocanda duxi, ut debitum his paginis numerum adimplerem: In quo nihilominus fidem non nisi penes authores stare volui; & inde sequelas deduci, quæ non nisi de doctrinis Philosophiæ naturalis solidissimis trahantur: excludendo conventiones magicas qualescunque, aut observationes alioquin vanas, vel superstitiosas. Qui plura his desiderat, volumina magni viri Delrio adeat, vel Rogerii Bacconis *De mirabilibus artus & naturæ*: vel opera Raymundi Lulli, vel Patris Kircheri, magiam naturalem Portæ, Syntagmata doctissimi Giraldi, & tot aliorum, qui de his amplissime scripserunt: avocant enim me aliò.

HISTORIÆ ET RITUS.

DEscendimus hic in Euripum, ad quem securè enavigandum, utique nobis navigio opus esset, quod altissimis lateribus provisum sit: hic arenæ campus est, cujus multitudinem si quis numerare velit, quæ innnita est, utique Telescopiis ei opus esset.

Si quotquot in orbe homines sunt, prout à principio voluminis hujus dictum est, animatum miraculum dici debent, omni itidem hora, variorum successuum affectionum, & morum causa sunt: hæc enim tam infinita sunt, ut eadem recensere pene idem fit ac folia arborum numerare velle. Quot enim millia millium, quot myriades hominum in sæculis transactis nos antecesserunt? Præter hæc cum omnes paginæ, omnis hæc voluminum immensa multitudo non nisi hominem respiciat, eorumque facta recenseat, ut quid mihi arrogare ausim, hæc innumera recensere velle?

Interim si hunc titulum præterire silentio voluerim, utique de posteriori hoc volumine tractatum insignem omissurus essem, cum in altero nunquam omissus sit: nimium è contra evagari, monstruosum prolixitate sua opus futurum esset. Itaque id mihi propositum erit, sicut in capitulis, quæ præcesserunt, ut non nisi facta casusque paucos in medium proferam, talia nimirum quæ cognitione digna sint, & in legentium utilitatem cedant; Divertendo semper de virtute hominis (de qua ratiocinandi finem quis inveniat?) & immorando hujus nominis univoco, & essentiæ. Cum enim super nomen hoc *hominis* individui sint, propriique sensus, his potissimum distinebor.

Unde ut de visu exordiar (interim ea quæ sancti viri amore pœnitentiæ ducti laudabiliter in hoc genere operati sunt, omittendo, quippe quod his plenæ sint Sanctorum Legendæ) id solum hic, ad quorundam etiam Christianorum confusionem adduxero, quod de Philosopho Democrito refertur, qui summo virtutis studio, & amore pulchritudinis illius inductus, ne forte per irrequietam mentis agitationem ex occursu objectorum terrestrium quæ in sensus incidunt, & vanitate sua obfuscant, à contemplatione sublimi perturbaretur, sibi ipsi oculos excæcavit. Nonnulli autumant id factum, ut incentiva concupiscentiæ à se tolleret, quæ evitari non possint, quamdiu oculorum illic obtutus est.

Stesichorus Poëta, testante Politiano, cum acerrimo carmine in Helenam, ejusque opprobriosam Lasciviam invectus esset, subitò occulta de causa luminibus suis orbatus est: cùm palinodiam deinceps cecinisset, iterum recuperavit: quæ historia, quanquam ab Aldrovando tanto viro referatur, mihi (ut verum fatear) apologo quam simillima videtur. Non obscura nihilominus de Homero traditio est, eum à Juventute sua cæcum fuisse: quamvis alii sentiant id ei in senectute contigisse: alii rursum ex morbo chronico: Ovidius ab apibus hoc ei malum venisse: nec mirum hominem vel Vatem tam mellifluum cum examinibus apum commercium habuisse. *In Ibin.*

Calamitosus Belisarius, post tot laborum laureas, tam generose adeptas, post Vandalos edomitos, Persas devictos, post toties à barbarorum incursionibus liberatam Italiam, eo quod fortunæ vultus nimium prosper & serenus eum arridebat, cum Imperatoris sui suspicionem affectati regni incurrisset, ne forte apertis oculis nimium coronarum suarum fulgorem intueretur, miserè demum excæcatus fuit. Ob quod tugurium sibi vile in via regia fabricans, victum quotidianum mendicando petebat (qui transactis vitæ diebus immensos divitiarum thesauros possederat) identidem illud repetendo: *Viator da obulum Belisario, quem virtus extulit, & invidia excæcavit.*

De variis corporis symptomatibus memoratu digna referuntur, quorum huc nonnulla collocabimus. Scribit Plinius, Philadelphum Ægypti Regem, passione vomica mirum in modum tormentatum fuisse, sed eum sanitatem perfectam ex vulnere, quod in prælio inflictum fuerat, acquisisse. Sic qui tantopere optatam mortem quærebat, in prima acie, ejusdemque fronte dimicando, salutem & vitam insperatò obtinuit.

Sic Servius Claudius Eques Romanus, nonnunquam podagra vexabatur, idque cum tanto dolore, ut sæpissime mortem optarit: quam ut sibi adscisceret certo quodam medicamine venenato pedes ungebat: multùm verò abfuit, ut inde offen-

offenderetur, quin & omnem dolorem, & morbi radicem nil tale sperans, extinxit.

Quod successus attinet, qui ingenium sat hebes indicant, memoriæ tradit Cælius de vetula quadam, Acon nominata, quod usque adeo garrula fuerit, ut sæpe speculum suum manu arripiens, garrire cum imagine sua cœperit, quasi id cum una familiarium suarum ageret. Minus aliquantùm insipienter egisse videtur Claudius Imp. (prout Sabellicus memorat) qui sibi in hæredem quendam Domitium Hermetem adoptavit, virum qui nullo ad se pacto pertinebat: Britannicum legitimum filium suum prætereundo.

Conveniunt hæc cum insipientia certi cujusdam nomine Cippii, coram quo alius ejusdem nominis dormire & nutare fingebat, ut tantò facilius uxorem suam deprehenderet plus quam pudor conjugalis permittebat familiariter cum altero illo agentem (& ut dici solet, cornua sibi imponentem) Ex quo deinceps adagium enatum videtur, à Tullio usurpatum: *Non omnibus dormio.* Quandoquidem verò somni mentio hic incidit, quosdam super hunc casus jam olim annotatos, sicut de vigilia quoq;, memorabimus. Plinius de puero quodam refert, qui ex itinere lassus, in cavernam terræ introiens, spatio septuaginta quinque annorum dormierit, ex quo deinceps evigilans, faciem Mundi conversam agnoverit, omniaque in formam aliam redacta.

Aldrovand. De monstris. E contra de Cajo Mecenate memoria est, triennio eum ante obitum tam exoticis vigiliis molestatum, ut nunquam somnum capere potuerit. Nec id tam mirum vel novum; de Nicolio enim, qui Ciceronianas phrases tam eleganter edidit, hoc traditur, eum longo decennio vitam suam sine somno egisse: sed deinceps gravi valetudine correptum, ex eadem reconvaluisse, & priorem somnum recuperasse.

Varia parricidia. De Parricidiis, & fratricidiis, aliisque hujus generis violentiis myriades voluminum repletæ sunt, quarum tamen aliquæ huc referentur. Traditur Ozias fuste ingenti Prophetam Amos proprium patrem suum percussisse, eo quod Regis Jeroboam mandata spernendo verbum Domini prædicaret. Vix anni spacium est à tempore, quo hæc scribimus, cum filius quidam infanda barbarie in patrem suum insurrexit, & recurvo ferro eum graviter in capite vulneratum occidit, idque levi nimis de causa.

Telegonus homo impius Ulyssem patrem suum, de Trojano bello revertentem victoriosum, occidit. Sola item regnandi cupiditate sacrilega Nicomedes Prusiam patrem suum, Regem Bithyniæ è vivis sustulit. Consimile perpetravit Nero in matre sua, eo quod nimium oculatam ad penetranda consilia sua intima reb atur. Sic Orestes, ulturus nefandum scelus matris suæ genuinæ, quæ maritum, Agamemnonem, Patrem suum occiderat, barbaricis modis eam è mundo sustulit.

Cælius de Mitridate memorat, quod usque eo impietatis pertigerit, ut & matrem, & fratrem, tresque filios, totidemque filias suas interemerit. Cor ferum, repletum toxico, quod malo suo ad aliorum necem adinvenit, & à quo tamen ipse in vita servatus est.

Joannes Maria, filius Joannis Galeazzi Ducis Mediolanensis piæ memoriæ, matrem suam peremit, eo quod cum nimia eum severitate arguebat, & diffamabat. Qui plura his petit, Theatrum Mundi percurrat, ubi quatuor usque paginæ, casibus tam funestis repletæ sunt.

Vicissim Patres non desunt, qui proprios filios suos necarunt. Herodes Judeæ Rex, juxta Macrobium, præter immanem illam Innocentum carnificinam, nec tribus quidem filiis suis pepercit. Hippomenes Atheniensium Princeps, cum filiam suam in adulterio deprehendisset, sequenti modo eam castigavit, sed qui humanitatem omnem, imò & barbariem excedit; equo enim eam colligavit, utrique alimentum subtrahens; equus fame compulsus, miseram denique devoravit. Hinc proverbium Ciceronianum exortum: *Homo magis impius Hippomene.* *Mulier rata ab*

Traditio Petri Criniti est, Herculem Epilepsia correptum, & mente motum proprios filios suos devorasse. Manlius Torquatus, referente Livio, filium suum securi percussit, eo quod imperiis suis non obtemperasset, tam severa lege in eum vindicans, qui nondum dato ordine dimicandi, patris mandatum transiliit, contra Samnitem in singulare certamen descendendo.

Cassius item, qui juxta Plutarchum, militare signum pro Romanis contra Latinos portabat, filium suum, eo quod cum hostibus de porta aperienda convenerat, interemit. Diodorus denique (authore Cælio) cum plures filios genuisset, omnes, excepto unico, jugulari fecit, non alia de causa, quàm ut unicus ille superstes cumulum bonorum temporalium tanto majorem possideret. Innumerabilia præter hæc exempla sunt Maritorum, qui conjuges suas, item conjugum quæ maritos occiderunt.

Mortes ... tariæ, ... priis ... illatæ. Ut hæc prætereamus, illos memoremus, qui sibimetipsis violentas manus intulerunt. Lactantius Firmianus Cleantem Philosophum nobis proponet, qui cum sibi de animarum immortalitate persuasum haberet, novum vitæ genus post hanc transitoriam promittens, sibi ipsi mortem conscivit: homo miser, qui pagana cæcitate deceptus, unde vitam secuturam sibi felicem pararet, media digna non invenit. Refert Menander, quem Textor citat, Publium Terentium, propter quod centum & octo fabulas, à se de græco in latinum translatas, amisisset, seipsum miserè in aquis suffocasse. De eodem Authore est, Empedoclem, ut æternitatem nominis sibi compararet, in ardentes montis Æthnæ voragines se præcipitem dedisse.

Sic Labienus Poëta, cum opera sua flammis data vidisset (ob nimiam eorum libertatem & mordacitatem) idque decreto magistratuum, proprio suo dedecori superstes esse renuens, sibi ipsi fatum suum maturavit.

Hipponax Poeta, qui versus suos jambicis edidit, cum à pictore quodam inepto cum deformitate insigni depictum se vidisset, tam ægrè rem tulit, ut versibus venenatis omnem bilem suam in eum effuderit, idque tamdiu, donec pictor tot injuriarum impatiens, sibi ipsi necem intulit: nomen pictoris Bubalus erat: verè bubalus, animal ratione carens, qui vitam suam prodigens, tam frivola de causa, fune terminavit. Hinc proverbium à Cicerone in Epistolis familiaribus usurpatum: *Hipponacteum præconium.*

Huic non dissimile est, quod de Archilocho Poëta Pario narratur: repudiatū à socero suo Lycambe, qui filiam suam nomine Neobolon ei pactam alteri collocaverat, tam in eum ignominiosè insur-

insurrexisse, & jamborum suorum petulantia, usque adeo persecutum, ut infelicissimum Patrem, una cum filia ad laqueum & mortem compulerit. Unde Venusinus Liricus, factum hoc exponens, sic ait:

Archilochum proprio rabies armavit Jambo.

Sardanapalus Assyriorum Rex, homo tam imbellis, & effæminatus, videns se regno exui, & status sui infelicitatem novis semper incrementis pejorari, ingentem pyram in medio Regiæ suæ exstruxit, atque illuc quod pretiosissimum de supellectili sua erat, injiciens, facemque admovens, in medias flammas proruit, in hoc solo se virum præstans: si paganorum more loquendum est. Facinus hoc Ovidium ad hos versus induxit:

Inque pyram tecum charissima corpora mittas:
Quem finem vita Sardanapalus habet.

Themistocles Atheniensis, Nicoclis filius, invidia Concivium suorum expulsus patria, ad Regem Artaxerxem se contulit: qui dum eum contra patriam suam dimicare compulisset, reveritus tam nefarium scelus, cum venena deessent, sumpta glyrium multitudine, & expresso sanguine, quem poterat, totum epotavit, mortem sibi accelerando.

Sic sceleratus Nero, cum à Patribus conscriptis condemnatus esset, ut in latrinam immundam sepeliretur, sica sibi guttur transfixit, & nefandam vitam, sibi ipsi carnifex factus, ademit: hinc Ausonius de eodem cecinit:

Matricida Nero proprii vim pertulit ensis.

Portia Catonis filia, referente Plutarcho, intellecta Bruti nece, quem Maritum habuerat, ferrum ad necandam se quæsivit, sed cum hac de causa diligenter custoditum esset, rodendo, & masticando carbones, obstinata desperatione infelicem animam suam æternitati transmisit.

Fatum Cleopatræ (quæ se aspidi mordendam dedit in brachio, cum nosset, se à Cæsare Augusto captivam ductam iri: atque ideo se veneno extinxit) tam ubivis notum, & in tabulis tam frequenter depictum cernitur, quàm & illud Lucretiæ, quæ honore adempto, vivere recusavit.

Memorabile factum est, quod Josephus Historicus de Herode sceleratissimo recenset: qui videlicet commisso tam nefario Infanticidio, peremptis tribus filiis suis Alexandro, Aristobulo, & Antipatro: in gravissimam infirmitatem delapsus est, ita ut de fœtenti corporis putredine enati vermes, vivo prodierint, quocirca & suæmetipsius vitæ satur, semetipsum è vivis sustulit. Post infamem Judæ strangulationem, succedit mors Pilati, Judicis iniqui, qui Redemptorem nostrum morti adjudicavit; hic enimverò pœnitudine super hac tam impia tam sacrilega sententia ductus (referente Gregorio Turonensi) propriis suis manibus sibi necem intulit.

Per hanc occasionem se varia mortis genera præsentant, quibus plures occubuerunt: inter quos (ut paucos de infinitis referam, quorum tamen majorem copiam liberum est Lectori invenire in authoribus iis, quorum studium est de his speciatim tractare) Marcus Catullus Lutatius Orator est: Hic teste Valerio Maximo, cum Consulatus sui Collegam Marium haberet, socium etiam bellorum, & triumphorum quos de Cimbris tulerunt, tandem ab eodem (forte quod in bellicis hisce administrationibus in simultates invicem incurrerunt) in cubiculum inclusus, fumi multitudine suffocatus fuit. Hanc item fortem dicitur Zoë, uxor S. Martyris Nicostrati subiisse, hanc eandem sancta Felicula virgo, quæ cum nullis sponsionibus à Christiana fide avelli posset, imperante Flacco Comite, in latrinam fœtentem præcipitata fuit.

Non indigne hic ferat amicus Lector, siquidem eum in hac generosa Martyrum Lucta, ad sequentes Historiographos transmisero; quorum unus est Petrus Victor, item Metaphrastes, & Surius, & Lipomannus, Baronius in annalibus, P. Antonius Gallonius, & alii: à quibus mutuò sumpsi argumenta & ideas, quæ in Secundam Partem Centuriarum contuli, quæ de Elogiis sunt: quod volumen, intitulatum: *Cruciatus Martyrum per Encomia digesti*, prælo commisi. Nunc de his progrediendum mihi video ad

APOPHTEGMATA.

Siquid in scholis doctum legitur, palmam, ni fallor, Apophtegmata sibi vendicant: quæ brevitate Laconica, sententias cum casuum eventu copulant. Elegantissima scena sunt, in qua plures facies, sibi invicem succedentes, & brevi gyro diversificatæ, una alteram pulchritudine exuperare contendit. Limpidissima specula, quæ à sole virtutis, tam personarum, quàm sententiarum multiplicitate, refractos radios, & splendores quaquaversum emittunt. Pretiosissima textura operis polymiti, vel acu picti, ubi tot egregia facinora repræsentantur: Vivi Oratores qui dicta cum factis adunando, tot vividas figuras subministrant, & dispertiunt.

Ego verò inter tot millena, quæ ad beneficium hominis jam typo data sunt, non nisi pauca producturus sum: idque ut in materie tanti ponderis volumen nostrum inane non videatur. Itaque quantum licuerit, ea quæ acumen & doctrinam insignem præseferunt, afferentur: & non nisi spicilegium tenue de uberrimo, & spaciosissimo campo instituemus, ita tamen ut hoc modicum nutrimento esse possit, & cibum sapientiæ solidum præbeat iis, quibus ea cordi est, ad negotium animi & profectum ejusdem applicare.

Interim tamen, quidquid ad miseriæ & calamitatis humanæ descriptionem pertinet, prætermittemus, cum primitivi propositi nostri sit, dignitati hominis volumen isthuc inscribere.

Offert se mihi inprimis Plotinus Philosophus, qui ab Amelio pictore sollicitatus, vel se typo imprimi, vel coloribus depingi permitteret, idipsum recusavit, dicendo: *Quid? an non satis est nos imaginem hanc circumferre, nisi imaginis imaginem relinquamus posteris ostendendam?* Non imperitè dijudicavit corpus nostrum non nisi simplex animæ vestimentum esse; unde Pythagoras: *Minimum*, inquit, *hominis est videre eum; qui nihil aliud videt, quàm corpus.* Erasmus vir literatissimus dicere consueverat, senum vitam talem esse oportere, ut juvenibus ad præclarè agendum, norma & regula sit: concludit autem sic: *Cum optima via ad senectutem sit eruditio.* In Adagiis. Idcircò à plurimis populis, & nationibus senes in veneratione summa habiti sunt, & in senatusconsultis non nisi seniorum authoritas prævalebat. Hinc Ovidius:

Nec nisi post annos patuit tunc curia seros:
Nomen & ætatis mite senatus habet.

Cum porrò vitium videatur semen virtutis operire velle, nonnulla Apophtegmatum adferemus, quæ ad vitiorum exterminium spectant: quantum

tum enim mihi virium est, ad hæc extirpanda contendam, iis armis utendo, quæ mihi ab authoribus meis suggesta fuerint.

Aristonimus Philosophus humanam vitam theatro comparabat, ubi pessimus quisque primum locum occupat. Archita dicere consuevit: *Quemadmodum summa diligentia adhibita, piscis absque spinis inveniri nequit: Similiter neque homo reperiri potest, qui aliquid non habeat dolosi admixtum.* Admirabilis comparatio est, qua Diogenes erga parasitos, aliosque aliis vitiorum generibus subjectos utitur: *Similes*, inquit, *esse arboribus per præcipitia nascentibus, quorum fructus non homines, sed vultures, & corvi comedunt.* Insinuando hujuscemodi genus hominum, qui gulæ & voluptatibus se mancipant, verè homines non esse.

Ex Laertio in ejus vita.

Idem Diogenes cum adolescentem libidini, & mollitiei datum videret, sic eum alloquebatur: *Non te pudet rejicere, quod tibi natura concessit? Non te pudet virtutis stragulas pudefacere? Natura te virum fecit, tu autem temetipsum in fœminam fingis.*

Hic idem aliquando in propatulo fori stans, innumera plebis multitudine circumfusus (quorum quisque sententiam quandam, aut mordax dictum ab hoc cane, cujus dentes tamen mordendo sanabant, cum aviditate aucupabat) exclamare cœpit: *Adeste homines:* cumque plures respondissent: *En adsumus:* baculo, quem semper manu gestabat, elevato eos à se pellere cœpit, dicens: *Homines voco, non sterquilinia:* intelligens ad communem hominum sortem non pertinere, quicunque in promiscua fæce populi dignum aliquid humano ingenio nil didicerunt.

Magnus ille Stilpo, qui homo vixit inter feras, ut fera inter homines viveret (verba Laertii sunt) aliquando tamen in societate quadam plurium inventus, hoc à quodam improperium audiit: *Quidam te belluam Domesticam admirantur:* imò verò falleris, inquit ille: *Quia solent bestiæ peregrinæ in spectaculum adduci, vulgares nemo admiratur.* Sic egregiè seipsum defendendo, potius cavillatoribus suis talionem reddidit, eos sine ratione esse demonstrans.

Anacarses Philosophus, referente Stobeo, interrogatus quid maxime noxium esset, respondit: si de viris loquimur, *ipsi sibiipsis.* dictum eximium: verissimum enim est, quod Evangelium inquit: *Inimici hominis domestici ejus.* Quod si terror justitiæ, & legum abesset, homo hominem devoraret. Cato, speculum illud tolerantiæ, verè Socratico pectore injuriam sibi aliquando allatam, non nisi subridendo recepit, & sustulit. Quidam enim impudentissimè in faciem ejus sputare ausus est: ille verò sereno vultu opprobrium insolens, ut virum magnanimum decuit, supportando, non aliud rependit, quam illud: *Affirmabo cunctis Lentule* (tale nomen scurræ huic erat) *falli eos, qui te negant os habere:* In hunc modum hominis petulantiam repressit.

Admirabile factum est, quod de S. Canuto Angliæ Rege recensetur, in quo adulatores pro merito percelluntur. Hic enim cum se præter solitum ab iisdem laudibus elatum adverteret, thronum suum sibi ad Oceani litus portari jussit, dumque illum pro more insedisset, authoritate regia inquit: *Impero tibi, o mare, quod meæ ditionis es, ne in terram ascendas, neque vestes Domini tui madefacias:* sed mare imperium regis non audiens, contra vetitum, continuò prout ante super litus ejectum, thronum regium alluendo madefecit: Unde ille ad palpatores suos, quos secum duxerat, conversus inquit: *Sciant omnes orbem inhabitantes vanum esse Regum potentiam, neque Regis nomine planè dignum quempiam, præter illum cujus nutui cœlum, terra, & mare obtemperant.* Hoc dicto coronam regiam sine mora deposuit, & nunquam posthac resumpsit. Cyrus Rex ille Politiæ intelligentissimus (sicut nos Plutarchus docet) sententiam sequentem usurpabat: *Homines qui sibi prodesse nollent, cogi debere, ut aliis famularentur:* sugillando per hæc animas serviles, & gregarias, quæ cum seipsas regendi impotes sint, aliorum regimini submissas esse oportet, ut eorum fræno retentæ, desidiosa vita sua, & ineptiis mundum non infectent.

Non infructiferum reor, hic vitia quædam mulierum percellere, ut qui sapientes sunt, easdem, dum hæc legerint, doctrina salutari, à perniciosis hujuscemodi vitiorum sequelis avertant. Secundus Philosophus interrogatus aliquando, quid fæmina mala sit, respondit: *Viri naufragium, domûs tempestas, quietis impedimentum, vitæ cupiditas, quotidianum damnum, voluntaria pugna, sumptuosum bellum, sollicitudo confidens, leæna complectens, exornata scylla, animal malitiosum, malum necessarium.* Theophilus Imperator, cum ei uxor ducenda esset, per plures mundi plagas electas virgines, tam decore, quàm modestia insignes perquiri fecit: inter quas Isaciam virginem formâ præstantem, non minus & virtute attentius contemplatus, in hæc nihilominus verba prorupit: *à muliere emanarunt mala:* sed sagax puella respondit: *à muliere res etiam meliores prodierunt.*

Vitia mulierum.

Diogenes aliquando plures mulieres intuitus, secum fabulantes, hoc dictum divulgavit: *Aspis à vipera venenum mutuatur.* Pariter Democritus, interrogatus cur mulierem sibi parvam admodum duxisset, cum ipse sat eminentis staturæ esset, sapienter respondit: *Ego in malo eligendo, quod minimum erat elegi.* Protagoras quæsitus cur inimico suo filiam in matrimonium dedisset, pro responso dedit: *Quia nihil illi dare poteram deterius.* Idem Philosophus videns vetulam eleganter adornatam, laconismo mordaci ei improperavit, dicendo: *Si viris, falleris, si sepulchro, sat ornata es.* Sciscitatus Solon ut mentem suam de ducenda uxore exponeret, pulchro dilemmate respondit: *Si turpem duxeris, habebis pœnam, si pulchram, communem.* Socrates, juxta Laertium dicere consueverat: *Mulierem decoram, & egregiæ formæ esse templum supra cloacam ædificatum.*

Revertamur ad viros, & motivum quoddam honoris vel honestatis adducamus; ut utriusque pretium & æstimationem noverimus: cujus rei similitudinem aptam Socrates affert, dum ait: *Equus generosus judicabitur, non quidem sumptuosè ornatus, sed eximius natura: Itidem nec vir honestus qui opib. dives, sed qui anima egregius erit.* Antisthenes hanc propositionem dedit: *Quæ bona sunt, honesta & pulchra sunt; quæ verò mala, turpia.*

Stobe[us] de vir[tute]

Laer[tius]

Plutarchus de Laconibus testatur, quod pro nulla re alia tantopere diis suis supplicarent, quàm pro iis bonis quæ honestatem sibi conjunctam haberent: Cui doctissimus vir Beierlinch adjungit: *Tantùm valebat apud homines gentiles rerum honestas.*

In A[poph.] Lacon.

Theat[rum] Huma[næ vitæ]

Concludo hic cum sententia aurea summi Aventini Oratoris: *Nihil turpe faciendum est bono viro, etiamsi ex omni parte lateat, etiamsi omnes deos,*

Cicero offic.

deos, hominesque celare possimus, nil tamen in nobis avare, nil injuste, nil libidinose, nil incontinenter esse faciendum. Sapientis enim est proprium, nihil quod pœnitere possis, facere: sed splendide, constanter, graviter, honeste omnia.

Honestas igitur pretiosissima gemma est, quam quisque qui rationi convenienter vitam suam instituit, meritò & in fronte, & in pectore sibi portandam esse persuadere debet: nobilissima lux est, quæ immortali laurea animam condecorat. Qui plura de his exigit, Proëmialem sermonem operis hujus consulat: Ego verò humanæ calamitatis Apophtegmata hic præteriens, cum ad scopum meum non colliment, convertor ad nonnulla humanæ dignitati convenientia

PROBLEMATA.

NOn minus necessaria, curiosa, dogmatica, & sapientia repleta sunt Problemata, nec Apophtegmatis ullo pacto cedere videntur. Sunt autem argumenta problematica, quæ in propositionum difficultatibus dissolvendis, rationes suas, & dogmata in medium proferunt, mentem nihilominus in libertate sua relinquunt, ut concipere, credere vel concludere id possit, quod maximè voluntati & inclinationi libuerit. Quod privilegium cæteris argumentorum generibus denegatum est: constringunt enim quodammodo intellectum, ut quo propositio vibraverit, aut consequentia impulerit, illuc concurrat, & se victum reddat.

Problema plausibile idcirco est, quia curiosum, & varietate doctrinarum, & rationum, quas de visceribus aut Philosophiæ, aut rationis excavat, cuicunque literarum studioso, vel amico desiderium suum adimplet.

Hic ergò rursum inter tot, tantosque authores, qui huc adduci possent, feracissimum volumen est Aristotelis, & inter modernos quæsita Alexandri Tassoni, Poëtæ & Philosophi ingeniosissimi, præter hos, liber qui *Perche* dicitur; horum quisque sagacissimis inventionibus refertus, & ditatus est.

Ego vero pro genio meo, vestigia rursum versatissimi Aldrovandi mei insequens, quædam huc proferam, quæ cognitioni, utilitati, & univocationi hominis, earumque rerum quæ ad hominem spectant, maximè consentanea videro: Erunt autem potissimum ea, quæ ad ætatem, partes, congressus, doctrinas & morbos spectant.

num / orum / atur.

Quod partes attinet, illud inprimis in quæstionem venit: Cur comæ, & barba in ægrotantibus, barba etiam in senibus augmentum sumant, potius quàm in sanis & Juvenibus. Respondent nonnulli, quod illi quidem humore excrementitio abundent, plus quam impuberes, aut bene valentes: calor enim naturalis in utroque debilior, minus & consumit, & dissipat, quam in iis qui vegeti, & robusti sunt.

Quæritur item curiosè, cur natura os homini minus dederit, quam cæteris animantibus, vel quadrupedibus: potissimum verò, quod qui brevis staturæ sunt, os majus habere consueverint. Operosa responsio non est, si dixerimus sufficere homini & ad debitam proportionem, & pro respiratione, & loquela, & cibo hujuscemodi os: cum è contra in aliis animantibus præter respirationem, & alimentum, etiam ad sui tutelam, aliasque functiones corporis inserviat.

Requirunt alii cum curiositate quadam, cur homo solus & manibus, & brachiis, dotatus sit: cætera animalia ad majorem laborem cæteroquin nata, his fraudentur. Responsum datur, quod cum bestiæ & ingenio, & judicio careant ad ritè operandum, his membris eas non indigere, quippe quæ vicarii & ministri rationis dici debent: quod enim ratio meditando ruminat, manus ad actum practicum reducunt, & visui exponunt.

Nascitur item quæstio alia de amplitudine pectoris, cur homini planum sit, animalibus autem in acumen desinat. Ad hoc Problema non tam facilis expeditionis, recurrendum erit ad Galenum, qui tradit, id factum propter usum manuum; aliam enim pectoris formam iis impedimento futuram fuisse, ne ad tam varias vitæ actiones exequendas tam promptus esset. Cum etiam belluæ tam anteriores, quàm posteriores partes ad motum progressivum directas habeant, pectus iis in tali forma aptissimum erat: in homine ratio diversa est. *Lib. 13. de usu partium cap. 13.*

Quidam rursus admirantur, cur homo in comparatione reliquorum animalium, pedes habeat majores: sed non considerant, quod cum homo erectus incedat, simili base indigeat, ad corporis sui simulachrum sustinendum. Hæc breviter de membris delibasse sufficiat.

Quod ætatem attinet, quæritur inprimis, cur hominis complexio, & temperamentum processu temporis, & mutatione annorum, & ipsum quandoque mutationem suam patiatur, vel infirmitatem, vel è contra sanitatem producendo: tam enim bonæ qualitates in deteriores degenerant, quam sinistræ in bonas. Respondetur ad hæc: quandoque calidum naturale, quod adolescentiam guoernat, tam infirmum esse, ut superfluitates excrementitias dissipare nequeat, quandoque tam validum, ut non solum ea discutiat, sed nonnunquam præcoci effectu, & ante tempus radicale humidum consumat.

Non minus & illud curiosum est nosse, cur pueri melius quam ætate provecti memoria valeant; ratio adfertur: in hac ætate corpus molliusculum esse: facilius autem huic, quam siccitate jam indurato objecta imprimi. Adhuc aliud in hac tenera ætate consideratu dignum occurrit: cur infantes levissima quandoque de causa affectionibus animæ suæ nunc huc nunc illuc ferantur, cur nunc hos, nunc rursum alios complectantur, ament, & osculentur? Huic quæstioni S. Clemens Alexandrinus obviat, dicens: auditu generari sensum delectationis: ideoque adolescentis cujusdam amorem non admirandum de quo dictum:

Quod nunquam visa flagrabat amore puellæ.

Quærunt nonnulli, cur infantes promiores ad ridendum sint, quam ætate maturi. Respondetur non tam id fieri ætatis levitate (prout quisq; fortassis opinabitur) quàm quod Venus, ætatis hujus fautrix, jocos, & risum amat, qui è temperamento sano, sicut & venustas oriuntur.

Idcirco pristinis temporibus Gentilitas consuevit infantes, qui jam augmentum ætatis sensissent, jamque viribus suis niti possent, ad templum Veneris deducere: cum deinceps ad annos pubertatis pervenissent, rursum illuc pergebant, sinum nucibus plenum portando, quas ad vestibulum altaris effundebant: intelligendo per hæc, se nucum lusus, & crepundia puerorum relinquere. Alia adhuc responsio in promptu est: pueros, inquam, abundare spirituum copia, unde facilis generatio fit risus.

Hoc Problema à Ficino declaratur, cum ait: removendum ab illa ætate, quidquid mollitiem indu- *3. De Repub. Platonis.*

inducit, ſicut inter alia eſt, ſi vel nimius pueris riſus, vel fletus nimius indulgeatur.

Quod pubertatem vel Juventutem concernit, rurſum interrogatio eſt, qua de cauſa factum ſit, quod (ſicut in capitulo mirabilium retulimus) quidam ex improviſo timore, præmatura ſenecta, capillos nigros in canos transmutarint. Reſpondetur tam intenſo pavore ſanguinem à partibus extimis ad interiora ferri, hinc facile, quæ in ſummitate ſunt, temperiem quandam frigidam concipere, formando concoctionem imperfectam: idcirco pilos hanc canitiem & albedinem ſibi adſciſcere.

Quæritur præter hæc, cur ſenibus cerebrum frigidum ſit, & cibis repleti minus dormiant adoleſcentibus, jam enim vulgo notum illud Poetæ:

Nam ſatur irriguo gaudet tum ſicere ſomno.

Creditur hoc, de imperfecta concoctione ciborum provenire, quæ in ventriculo ætatis hujuſcemodi non niſi ægrè admodum fit: hinc vapores malè digeſti in caput ſublevantur, vigilias & inſomnia producendo. Somnus enim ex vaporibus rite concoctis promovetur. Nec ignorandum illud, ſenes diuturno temporis tractu, ob ſiccitatem corporis exhauſti, duritiem vel aſperitatem quandam contraxiſſe, quam adoleſcentia neſcit, quæ in florida Juventa, & ſuccoſis membris necdum ulla duritie correpta eſt.

Tranſeamus nunc ad conſiderationem ſcientiarum, docilitatis, & capacitatis quæ in homine eſt, ubi plura occurrunt, quorum primum ſit: Cur hominum literatorum, & verè ſapientium multò minor ſit numerus, quam idiotarum: Volunt quidam cauſam adſcribendam, quamplurimis impedimentis, quæ diſcentibus ſe præſentant: præcipuè infirmitatibus, quæ corpus ut plurimùm exiccant, & miſerè torquent: ſæpè etiam immatura morte in medio flore ſtudiorum, & ingenii quidam tolluntur. Nonnunquam etiam floridiſſima ingenia quæ literis apta eſſent, ignorantia parentum, in conſimilem arenam non ablegantur: aut verò premente paupertate, facultatibus ad id non ſuppeditatis, victum ſibi oſtiatim mendicare coguntur.

Verax in hoc teſtimonium eſt Protagoræ Philoſophi, viri ſapientis ætate illa, qui dum Juvenculus eſſet, ad procurandum ſibi vitæ ſuæ alimentum, in urbem ſæpius è ſylvis ventitabat, conſciſſa ligna vendendi. Hunc aliquando Democritus videns, in urbe retinuit, & rudimentis Philoſophiæ inſtituit, ex quo deinceps vir tantus excrevit, ut Platonis laudem tam eximiam conſecutus ſit.

Alii aſſerunt (idque non immeritò) malum hoc evenire, quod moderna ſæcula, tam avara, virtutem dignis præmiis defraudent, in quorum vices paraſiti & palpones ſubeant, viriisque literatis anteponantur. Ego quoque in Muſarum lacrymis hoc fatum deplorans, in hæc verba prorupi:

Ne piu trovano i vati
Sedere a lor favore i Mecenati.

Qui ſenſus à latino illo verſu mutuatus eſt:

Sint Mecenates, non dèrunt, crede, Marones.

Nec rejiciendum tamen eorum reſponſum, qui ajunt, ideircò literatos pauciores eſſe ignorantibus, quod virtus habitus ſit propria electione acquiſitus, non robore virium: quod porrò virtus in medio ſit, extremitatum autem ambæ in vitium degenerent, & in vitio miſere prædominentur: hinc mirum non eſſe, quod vitiorum major abundantia ſit, quam virtutis, quæ non niſi unica eſt; ad vitium infinitæ ſemitæ ſunt, ad virtutem una eſt, eademque laborioſa, multoque ſudore per eandem ad virtutis apicem eluctandum eſt.

Quærunt nonnulli cur tot ingenia, tamque eximia (nec enim negari poteſt plurima dari) promptiſſima alioquin ad comprehendendum quidvis difficile, & ad operandum res grandes, laudeque dignas, ab hoc nihilominus tramite aberrent, talenta tam ſublimia ad ea quæ abjecta ſunt, diſtrahendo, & non ſecus ac animantia bruta, moribus ſuis in deteriora ſe vertendo. Si cauſam quæris, non alia eſt, quàm quod ingenii ſui excellentiam, & perſpicacitatem ad partem ſenſitivam, & ignobiliorem & deformem declinant, magis ſemper magisque in abyſſum hanc ſe immergendo: quantoque ſubtiliores, tantò peiores; qui acuti ad malefaciendum, quod affectibus conceperunt, hoc conſimili effectu in opus producunt.

Quæritur denique cur viri felicioris, & facundioris ingenii ſint, quàm fæminæ: reſpondetur dominari in his humiditatis abundantiam, quæ acrimoniam, acumenque ingenii obtundunt, & confringunt. Niſi forte illud magis ad rem accommodè cum Poeta dixerimus:

Cur minor uxorum eſt, marium prudentia major?
Eva fuit Coſtæ filia, non capitis.

Succedunt his problemata pathematum, vel paſſionum humanarum. Inveſtigatur inter alia, cur fæminæ gravidæ, in comparatione animalium dum fœta ſunt, plura alterationum ſymptomata, vel pathemata incurrant. Reſpondetur, otio ſuperfluitates excrementitias adaugeri, è quibus proinde diverſi generis infirmitates, & morbi proveniant. Fæmina quæ uterum gerit, plerumque in otio majori eſt, quàm animalia quæ ad victum ſibi procurandum ſine intermiſſione occupantur, & fatigantur.

Similiter in quæſtione eſt, cur podagrici ut plurimum procliviores ad affectus venereos ſint. Reſpondent nonnulli, hoc de eorum moribus provenire, cum morbus podagricus filia ſit Bacchi & Veneris: Aut verò, quod tali infirmitate oppreſſi, ſupini decumbant, & in hujuſcemodi corporis ſitu, ad genitales partes materia copioſior defluat. Niſi forte poſterior ratio, quam allaturus ſum primas tenebit: nempe quod podagrici humore tenui, & acri ſuperabundent, qui ad Venerem vehementius prolicit.

Alii quærunt: Cur hactenus medicamen perfectum ad tollendam podagram inventum non ſit: poterit rependi ad hæc: materialem pathematis hujus cauſam materiam calidam eſſe immixtam frigidæ, hinc indicationem ejus complicatam eſſe, & curationem proinde difficillimam: adjungitur, quod partes hac fluxione laborantes, articuli ſint: qui cum ſui natura frigidi ſint, nec idcirco expulſivam facultatem ſat vehementem habeant, quæ quod infuſum eſt expellat, aut omnino conſumat, fieri proinde, ut quotidianis incrementis morbus ingraveſcat, & ad malum corrigendum articuli omninò impotentes evadant.

His curioſitatibus rurſum aliæ ad manum ſunt, non invenuſtæ, nec impropriæ, quarum una indagatione majori digna eſt; nempe: Cur homo ſolus inter animantia in hecticam vel phtyſin labatur. Quidam autumant id fieri ob hominis naturam tam delicatam, ex quo facilem illam pulmonum putrefactionem oriri. Quamvis alii ſentiant, qualitatem hanc perverſam ex varietate eſculentorum provenire, ex chylo vel crudo, vel indigeſto, vel duro, aut quavis alia ratione malè affecto. De hoc materias naſci acres, & mor-

mordaces, quæ fomenta sint infirmitatum. Dicunt itidem hoc genus morbi exinde potissimum gigni, quod homo ut plurimum erectus stet, ac sic materiæ à capite defluentes, tantò promptius in pulmonem labantur: propter quod in cætera animalia hanc corruptionem non cadere, cum in tali corporis dispositione non sint.

Rursum quæritur, cur nonnulli præmemorato morbo correpti, assidua navigatione sanati sint? Responsio hæc est; qui multum navigant, eos sæpè vomitu purgari, atque inde materialem morbi causam auferri. Dici item poterit, per aërem maritimum temperamentum corporis immutari, & sic efficientem morbi causam consumi.

Quæstio rursum curiosa est, cur plures sint, qui somniando se è strato suo levent, deambulent, scalas descendant, rursumque ascendant, ratiocinentur, arma apprehendant, aliaque insuper operentur, sicut in Capitulo de mirabilibus tractatum est. Causa est: quod noctambulones hi subtili turgidoque sanguine abundent, atque ideo ferventiores spiritus in iis excitentur, qui activitatem influant ad functiones, & actiones instrumentales: cumque hic sanguis in sublime feratur, evenit, ut virtute hujus commota membra ad consimilia opera pelliciantur. In quo illud animadvertendum, homines huic symptomati subjectos, corporis plerumque relaxati esse, & exiguæ molis, quibus agilitas spiritus inest, animusque ardens, & fervidus.

Item alia quæstio exoritur, cur, in calore excessivo prorumpente sudore, is primum in capite emergat, imò etiam profusius ab hoc, & à vultu promanet, quam de reliquo corpore. Præcipua responsio est, meatus in capite, præsertim in facie largiores, apertioresque esse, id quod in capillorum exuberantia deprehenditur, qui majorem illic, quam alibi proventum habent.

Adhuc quæritur, cur homo ad sternutationem pruritu quodam provocatus, hoc ipsum repetitis vicibus continuet. Responsio palam est, si copia materiæ perpenditur, quæ unico sternutamento dissipari plerumque & consumi non potest.

Curiosa item, si ulla alia, sequens quæstio & Problema est: Utrum cæci, & gibbosi, aut aliter contorti, aut in quavis corporis parte mutilati, aut defectuosi, in supremo judicii die, cum hoc eodem defectu, quem à natura vel morbo contraxerunt, resurrecturi sint. Hic, ut more Christiano, imò cum sanctis loquar, sine hæsitatione dixerim, animas salvandorum, & electorum utique corpus suum recepturas, cum qualitatibus & in statu perfecto: damnandorum aliam rationem esse, hos enim non tantum quæ prius memorata sunt, recepturos, sed deformiores adhuc, magisque imperfectos resurrecturos. *Resurgent corpora justorum sine ulla corruptione.* Dictum est S. Cæsarii Arelatensis.

In hunc sensum singulares versus sunt ex Prudentio desumpti, qui sic habent:

Qui jubet ut redeam non reddet debile quidquam:
Nam si debilitas redit, instauratio non est.
Quod casus rapuit, quod morbus, quod dolor hausit,
Quod truncavit edax senium, populante veterno:
Omne reverenti reparata in membra redibit.

Præter hæc juxta S. Augustinum: *In die novissimo resurrectionis resurgent monstra ipsa in decoram, & cœlo dignam formam restituta.*

Quæritur item: Cur ex itinere, aut quovis opere laborioso fessi, cum quietem sumpturi sunt, sæpius in latus alterum decumbant, & sic alterum ab altero prematur. Dicunt nonnulli, partes compressas majorem experiri requiem. Sed solidior responsio hæc est: fatigationem potissimam sui originem à dissipatione spirituum haurire: atque ideo si partes quædam corporis compressæ fuerint, horum spirituum evaporationem inhiberi, atque exinde quietem majorem esse.

Porrò & illud quæritur, qui fiat, quod hominum nonnulli quæ cominus sunt, non nisi visu ambiguo discernant, quæ eminus, distinctè & clarè: alii ex adverso quæ longius distant non nisi confusè, quæ propiora sunt clarè videant. Solvitur dubium: si dixerimus, provenire hæc de spiritu visivo: hic enim dum in exitu suo crassior est, res è vicinio positas non distinctè intuetur, remotas distinctius, eo quod itineris majori spacio extenuatus, subtilior, & perspicacior fit. Ex altera parte si spiritus subtilis est, & paucus, quæ propè sunt apertiora habet, in elongatis hebes est, eo quod tanto intervallo dissolvatur, & evanescat.

Quærunt aliqui, cur inter homines sint, qui longiori tempore carere alimento possint: recenset enim Textor fuisse quempiam, nomine Abasam Hyperboreum, qui sine ullo cibo vixerit. Pariter Albertus Magnus refert, inventam Coloniæ mulierem, quæ sine omni alimento per triginta dies usque vitam prolongaverit. Portentum hoc melancholiæ attribuitur. Similiter de Scoto viro illo subtili & erudito narratur, eum speculationibus intentum, sæpissimè dies aliquot sine cibo præteriisse. Imò verò Albertus Magnus Author est, cognovisse se hominem melancholicum, qui quadraginta dierum intervallo sine alimento fuerit, non nisi aquam bibens, idque in duobus aut tribus diebus semel. Inferendum de his, non omnem melancholicum humorem causam diuturnæ inediæ esse, sed solum qui in locis sibi naturalibus, in ventriculo, hepate, aut venis meseraicis continetur, participans de pinguedine.

Temeritas Phaëtontica videtur, hoc est, penetrare velle cœlorum abditos recessus, si quis considerationi huic se ingerat, cur omninò homines nascantur, quibus tamen tam vicina mors, tamque celer ad terminum suum iter est.

Huic quæstioni, cum sagaci, & pia resolutione occurrit Lactantius Firmianus, dicendo: Contingere hoc ipsum, ut doceantur mortales tanto melius Creatorem suum agnoscere, & divertendo ab operationibus malevolis, occasionem nanciscantur, vereri eum, & timere, & venerari.

Oritur ex hoc difficultas alia: Utrum homines sylvestres, quibus veri notitia deest, non nisi cum feris habitando, salutem consequantur, & in eodem statu perseverando, si è vita discesserint, ad locum consolationis, & salutis perveniant. Resolvit difficultatem præsentem S. Augustinus, dum ait: *Quando in hominibus ferinis, & etiam monstrificis aliquod rationis vel mentis vestigium cognoscitur, tunc procul dubio inter homines connumerandi sunt, etiamsi sylvestris sint naturæ: quia tractu temporis dociles, & divinis rebus habiles fieri possunt.*

Non minus & illud considerabile est nosse, cur homines tantopere ab humanis corporibus, & à sepulchris abhorreant. Ratio in promptu est, si considerare libeat, quantum quisque à propria destructione, & rebus sibi adversis, per in-

ſtinctum naturæ abhorrere, quantum ea deteſtari ſoleat. Quæritur item quare nauſea nobis fiat, & aggravemur rebus quæ fœtent, confortemur autem, & delectemur benè olentibus? & hic reſponſio non operoſa eſt perpendenti, ſpiritus humanos, quibus corpus noſtrum regitur, ſuavitate recreari, fœtore autem mirum in modum diſpergi, & diſſipari.

Multi deinceps inquirunt, unde proveniat, quod plus nutrimenti nobis ſit à carne quàm à quovis alio cibo: fortaſſis idcircò (dixerint eruditi) ſimile ſimili gaudere, & ab eodem nutrimentum ſumere magis conducibile, ſicque carnem celerius progenerari à carne.

Curioſum item eſt noſſe qua de cauſa, cum ſtridorem quendam aure percipimus, ut eſt, ſtridor ferri dum limâ politur, horror quidam internus nos concutiat. Sciendum in hoc, ſonum acutum, cum celeritate motûs aëri circumfuſo imprimi, & confeſtim eadem punctura feriendo tympanum auris, nõ ſecus ac telum aliquod pungens intima viſcerum penetrare: unde non immeritò parturire in nobis horrorẽ hunc videtur.

Inveſtigant nonnulli itidem, cur in ſcandendis gradibus, aut locis acclivibus fatigemur, reſpirationes frequentes exhalando, cum quæ declivia ſunt, & plana deſcendentibus, aut ambulantibus, eandem fatigationem non pariant.

Hic neceſſe erit, ut ad primordia conſtitutionis noſtræ retrogrediamur, quæ quatuor elementis componitur, quorum duo gravia ſunt, duo item levia, quæ ſimul immixta, certam quandam naturam formant: hinc qui campeſtria plana obambulant, nec levibus, nec gravibus offenduntur: econtra fit in quovis aſcenſu, ubi quod ponderoſum & grave inter humores, comprimit ſimul & aggravat corpus, hinc defatigatio eſt, & laſſitudo, & ſudores.

Poterit item non inſulſum eſſe, inquirere, cur ſub aprico ſolis, media æſtate ſol fugiatur, quam conſuetudinem cætera animalium habere non advertuntur; Solutio expedita eſt, conſideratâ hominis qualitate, qui cum tener ſit & delicatus, ſolares radios in ſe ferientes ſufferre nequit.

Quidam explorant, cur tanta ſit in ciborum varietate palatuum diſtinctio, tanta appetituum inæqualitas. Æquè manifeſta eſt, & hæc reſponſio, ſi ventriculorum qualitates introſpectæ fuerint: in quibuſdam enim incluſus talis humor eſt, in aliis rurſum alius. Illic humor mordax eſt, alibi melancholicus, rurſum alibi phlegmaticus, aut bilioſus: & ſic de qualitatibus reliquis dicendum, unde guſtuum tanta diverſitas eſt. Hinc etiam fuga, hinc appetentia quorundam comeſtibilium.

Pari modo non ineptum fuerit interrogare, cur homines qui caſtra & militiam ſequuntur, plerumque longius vitam protrahant, & ſaniores degant. Non improprium erit dicere, in militaribus executionibus effæminatam Veneris laſciviam frænari, quæ alioquin plurimum enervat, & ſpiritus vitales diſſipat, ac ſic vitam abbreviat. Illud etiam in conſideratione habendum: caſtrenſia exercitia, continuatis diſcuſſionibus excrementa corporis evacuare, è quibus alioquin, tanquam è ſentina morborum abundantia procreatur.

Dignum itidem ſcitu eſt, quæ cauſa ſit, quod quidam hominum verè pectora Romana poſſideant, infracti animo, audaces, & prompti ad quævis ardua, ad quodvis periculum ineundum, quid quid factu illuſtre eſt, ſine metu exequantur, imò verò & tormentis ſuſtinendis fortiſſimi ſint. Reſoluitur hoc, conſiderando, quod ſi atra bilis ſublevata fuerit, ad cerebri regionem ſupremam occupandam, quaſi mentem extra ſphæram imaginationis rapi: unde humor hic non minus capax eſt ad quodvis enorme crimen exſtimulandi, quam ad facinora laude digna.

Apponamus his problemata rurſum alia, quorum unum hoc ſit: Cur noſtra ætate gigantes non generentur: cum non ambigatur tales in prioribus ſæculis genitos fuiſſe. Plinius rationem humori aduſto aſſignat, qui hacce ætate noſtra ut plurimùm viget: Hæc ejus verba ſunt: *Minores promemodum indies fieri obſervamus homines, & raros parentibus proceriores, conſumente ſeminum ubertatem exuſtione.* Ubi demonſtrat, præcipuam cauſam tam ex ſanguinis, quam ſeminis aduſtione provenire. Mortales enim, intemperantiæ ſenſuum dati, modum & menſuram neſciunt. Hinc plures Plinii mentem aſſequendo, rationem potiſſimam Mundo attribuunt, quod videlicet jam inſeneſcat: exhinc fieri, quod vigor ille priſtinus defloruerit, & continuata tot ſæculis ſeminatione, victus & calor ejus diminutus ſit: ex hac radice provenit, quod ſtaturarum potius decrementa, quàm augmenta cernantur. Idem de Nanis dicendum, quorum nunc copia major eſt.

Lib. 2
Quar… tes no… ſcant… porib… ſti. s.

A pluribus viris doctis obſervatus fuit naturæ actus, dum ad focum accedimus: quod videlicet manum illi objicimus, palmam verſus ignem torquendo. Reſponſio non ambigua eſt, ſi dixerimus id fieri, ut internæ partes tanto promptius & celerius calefiant: palma enim manus pluribus arteriis, & venis, partibuſque ſenſitivis conſtat, quibus mediantibus calor ſine mora ad extremitates tendit: atque ideo naturali inſtinctu hæ palmæ inter prima calori præſentantur.

Non invenuſta quæſtio eſt (utcunque objectum horridum ſit) quæ à pluribus formatur, cur qui reſte ſuſpenſi ſunt ſemper ad ſolem converſum vultum habeant. Plures inquiunt ſic videri, non verè ſic eſſe, ſed quod facies, dum ſemper in hoc ſitu obliqua ſpectetur, etiam verſus ſolem contorta credatur. Quamvis alii cum majori fundamento dicant, calorem ſolis in cauſa eſſe, qui attrahendo ad ſe quod humidum eſt, melius per hanc, quàm per aliam corporis partem id faciat.

Pari modo & illud nunquam ſatis elucidatum quæritur, cur cadaver occiſum, contra homicidam ſuum moveatur, ſanguinemque ebulliat; prout multoties animadverſum eſt. Hic inter plurimos authores, eorumque rationes, hanc unicam referam: provenire hoc de ſpiritibus tam percuſſi, quàm percutientis. Hæc nihilominus à literatioribus rejicitur, ſi ſanguis frigore jam ſtagnaverit: nec enim quenquam latet, ſanguine refrigerato ultra ſpiritus evaporare non poſſe. Pomponacius authumat (ſed paucam fidem inveniens) quod anima mactati contra occiſorem ſuum efferueſcat, ac propterea quæ memorata ſunt, evenire. Sed hæc admitti nequeunt: anima enim à corpore jam ſeparata, iracundiam non admitit, cum procul ſit à membris ſuis, è quibus alioquin iram fovet. Doctiſſimus Aldrovandus ſentit, id non omnibus accidere, obſervatos enim fuiſſe, qui etiam præſente percuſſore cruorẽ nullum emiſerint: ſi quod tale autem obſervatum ſit, caſu factum, & propterea, quod venæ defuncti abundantiori, & aquoſiori ſanguine redundaverint.

Quar… præſe… ſore ſ… nem e…

Circa

Circa sexum muliebrem æquè ac circa virilem, quæstiones numerosæ adducuntur: inter alias & hæc: cur fæminarum, cadavera prona, virorum supina aquis innatent. Respondetur, ubera uterumque fæminarum cava esse, idcircò aquis gravida deorsum versus anteriores partes trahere, utpote graviores posterioribus: vicissim in viris anteriora occlusa, hinc cum per aërem ingenitum intumescant, leviora esse.

Porrò illud in quæstione est: Cur fæminæ sarcinas in capite, viri portent in humeris: respondetur inprimis hanc propositionem non semper veracem: experientia enim docuit, & docet quotidie, esse inter viros, qui gravissima æquè in capite bajulent. Sicut in urbe nostra & ego quam plurimos, sarcinis fericis onustissimos vidi, qui non nisi has in vertice tulerunt. His non obstantibus quidam sapienter authumant, ex eo quod calvaria virorum commissuris pluribus compingatur, quæ facilè relaxari possint, hinc dolores, & incommoda oriri: id verò mulieribus non accidere, quarum calvariæ magis integræ & compactæ sunt.

Rursum illud interrogare non absurdum est, cur fæminæ non raris vicibus plus quam viri furore iracundiæ exardescant; verissimum siquidem est, quod Spiritus S. testatur: *Non est ira super iram mulieris.* Responsio est: quod sexus hic, præsertim in Juvenibus humorib. excrementitiis & vitiosis abundet: unde fit, ut iracundia flagrante & ebulliente, humores præfati fumum suum per constitutionem corporis universam dissemineut, ex quo deinceps ira ingravescat.

Præter hæc non indignum scitu est, cur mulieres viris loquaciores sint. Quidam hoc humidiori earum cerebro attributum volunt, cui plura idcirco objecta, & simulacra rerum imprimantur: quæ propediem nihilominus eadem levitate è memoria evanescant: ideoque maturare eas, ut quod conceperunt, continuò expromant, ne recordationem effugiat, lingua subitò ministerium mentis explente. Consilia igitur quæ celanda sunt, insipienter fidelitati mulierum committuntur. Plura de his in medium ferri possent, sed nolim ego fortunam Orphei in medio Bacchantium experiri, præsertim quod ne cantu quidem illi æquiparari ullo pacto possim.

Revertor ad viros, ubi illud occurrit: Cur plerumq; homines indigi fœcundiores in prolificando, præsertim in generatione filiorum, quàm divites sint; promptum responsum est, divites exercitiis quotidianis deesse, non nisi lecticis, & rhedis vectos: hinc calorem naturalem excrementitios humores minus consumere, proinde etiam semen frigidius & humidius generationi minus aptum fieri, & generationi obstaculo esse: econtra ubi frequens exercitatio est, ubi labor, ubi defatigatio, ibi partes interiores generationem promovent, semen temperatius, & nobilius invalescit. Adjungatur his nimia quandoque in divitibus cohabitatio mulierum, quæ vires opprimit: cum pauperes laboribus diurnis intenti, moderatiores in hoc sint, ideoque sibi vires adaugeant.

Illud quoque considerabile est, quod quidam ambigunt: Qua lingua, vel idiomate infans usurus esset, qui in vita sua loquentem neminem audierit, nec linguam ullam edoctus sit, & tamen ætatem jam maturam, fandique propriam contigerit. Scribit Herodotus Psammeticum Regem Ægypti, curiositate motum (more Principum) experimentum tale sumpsisse. Binos infantes de plebe hominum, noviter natos nutriri jussit, ita tamen ut vox humana ad eorum aures nunquam pertingeret. Cum ad ætatem jam maturam pertigissent, coram se statui jussit, sedulo vocem colloquentium attendens; Convenerant autem infantes inter se in unica hac voce *Bech*, quam cum nemo Ægyptiorum intelligeret, patuit deinceps in lingua Phrygia, sic *panem* nominari. Ex quo proinde Phryges sibi ansam sumpserunt, ut se Ægyptiis sapientiores crederent. Idem ipsum in historia Joannis Tzetz authoritatem, & confirmationem habet.

S. Hieronymus, cum Origene, recenset, Infantulum fuisse præmemorata ratione elevatum, ita ut nullius unquam nationis vernaculam linguam audierit, cum in ætate jam sermonis capace esset, de semetipso binas voces hebraicas expressisse, *Lechem*, hoc est panem, & *Jain* vinum. Alexander Tassonius authumat, plures infantulos simul nutritos, qui nunquam sermoni ulli interfuerint, aut mutos futuros, aut si maturi fuerint, lingua nova usuros, ab aliis non intellecta, nec cuiquam aliarum nationum idiomati conformi: quot etiam dena infantulorum separatim nutrita fuerint, tot simul linguarum idiomata proventura.

Digna item præ aliis quæstio videri poterit, cur cum homines capillis rufis, flavis, furvis, nigris, candidisque nascantur, non etiam virides comæ appareant, præsertim quod juxta Peripateticum *homo arbor inversa sit.* Quare enim non iidem pili prodeunt, sicut in plantis rami? Doctissimus Cardanus dubium enodat, dicendo: *Quia pilus densa substantia est, neque lucis capax.* Interrogatus Scaliger cur capilli virides non nascantur, respondit: Cur plantæ nullæ foliis nigris? Videtur autem præfata sententia sic eludi posse: Si substantiæ densæ colorem viridem excludunt, quid de Smaragdis dicendum? Et si comæ lucis incapaces sunt, cur flavæ resplendeant? Potius ergò ad humores corporis recurrendum, niger enim, qui melancholicus dicitur, colorem atrum producit, flava bilis flavum, subrufum, vel fuscum: defectus caloris canum. Cum autem humor viridis illic non fit, nec pilus viridis prodit.

Cur capilli virides non nascantur.

Lib. 4. de subtil.

Postquam verò de colore viridi mentio fit, huc illud alterum problema spectat: cur oculi viriditate oblectentur, offendantur solis splendore, sicut & flammarum. Aristoteles in problematibus suis plura de his memorat; concludit autem, viride, utpote colorem medium & temperatum, visui jucundum; candidum verò & nigrum, qui in extremitatibus sunt, offensivum. Alexander Tassonius opinionem suam adjungit, dicendo, quod cum oculus ex humoribus compositus sit eum objectis humidis delectari, aut iis quæ ex humido nascuntur, idque per sympathiam; ideoque viriditatem iis amœnam esse, cum humiditatis effectus sit: affligere solem, & ignem ob siccitatem, qualitatem omninò contrariam. 20. 31.

Cardanus hic ait: *Cæruleus color, & viridis maxime visum recreant, quod uterque communis sit, & valdè consuetus: alter aëris terminus, alter omnium foliorum, uterque etiam splendidus, uterque integra constat proportione inter album & nigrum.* Ratio hæc multum superiora convincit.

Lib. 3. de rerum variet. c. 14.

Cum verò jam problemata Aristotelis introierimus, ad expositionem quadraginta duarumque sectionum, quas ille format, integro nobis volumine opus esset: Sed ut curiositati Lectoris satisfiat, simul & præsenti operi, quas-

quasdam inde subtrahemus, eas nimirum, quas maximè selectas censuero, inter quas illa inprimis sit: Cur in quiete capienda potissimum sinistro lateri incumbere, dormientes dextro consueverimus. Attribuendum hoc fortassis usui nostro, quo in dicto latere vigilare solemus, inquit Peripateticus; itaque in contrario motu contrariam operationem, situmque desiderari. Fortassis etiam, cum à sinistris lux sit, melius in dextro, ubi obscuritas major est, indormiscimus, hinc dextram præferri. Verum interim est plus fatigari deambulantem, quàm recto itinere procedentem: qui causam inquirit, pro responso habeat: deambulando nos sæpius pedem figere, sæpius inæquali passu incedere, ex quo major lassitudo est.

Porrò & illud quæstione dignum, cur magis incalescant, qui sub sole aprico consistunt, quàm qui sub eodem moventur: cum tamen motus calorem adaugere consueverit; ingenium illud viri tam divini responsione non deest, dicendo: dum commotio fit, aërem quoque ipsum commoveri, qui causa refrigerationis sit. Videre hoc licet in aqua bulliente, siquidem commota fuerit, calor minuitur. Homo qui firmus steterit flatum & spirationem aeris non sentit, ideoque augmentum calidi subsequitur. Idque tantò magis verum est, cum experientia doceat de corpore nostro assiduos vapores, eosque tepidos promanare, qui circumfusum aërem calidiorem reddunt: hinc quiescentibus nobis aër hic circumquaque nos includens calorem corroborat: cum in commotione contrarium eveniat, aëre tanquam flabello quodam nos refrigerante.

Condignum non minus est indagare, qui fiat, quod oscitante uno alter quoque idipsum faciat: par ratio in urinando est, in quo & animalia non discrepant. Resolvit hoc vir literatissimus, dum ait: *An propter memoriam? Movemur enim ea ipsa parte quoties meminerimus.* Si hoc verum est, ratio potissimum in homine valebit, hic enim vivacius recordatur. Jumenta autem non solum visu moventur, sed odoratu quoque, qui in illis promptior & acrior est, quàm in homine. Unde est, quod in rejiciendis excrementis suis eundem locum observent, nec prius id faciant, quam cum primum odoratu locum consuettum exploraverint.

Rursum non sine delectatione, & utilitate (quin pro cautela) erit nosse, unde hæmorrhagia fit, vel sanguinis fluxus, qui de naribus provenit, id quod in cæteris animalibus nunquam advertitur, quippe quæ huic infirmitati subjecta non sunt. *An quoniam*, inquit Aristoteles, *plurimum cerebri, idemque humidissimum homo continet: unde venæ excrementis per ora eodem tendentium nimium repletæ profundere inde coguntur. Sangis enim vitiatus quisque, integro tenuior redditur: talis autem est, qui se cerebri excrementis miscuerit, & quasi in saniem degenerat.*

Porrò & illud doctè quæritur, cur animalium quædam copiosa, & numerosa in partu sint, alia verò econtra. Eruditissimè ad hæc Author noster sic ait: *An quod alias vulvas, sive uteros continent multos, totidemque formandi loculamenta, quibus impleri percupiunt, quibusque semen genitale dividendum, inserendumque est: alia contra se habent.*

Iterum admirabile est consideranti, cur in homine oculi tam sibi vicini, & penè contigui sint, in quadrupedibus sat longinquo inter se spacio distent: cum tamen magnitudo hominis distantiam majorem videatur expostcere? Respondet Aristoteles, hominem solertia & providentia majori dotatum, ideoque eum unione majori indigere: cumque in eodem homine visus in anteriori parte collocatus sit, & objecta inde respiciat, cum unitum, & recollectum esse oportere. Animantia, cum sine manibus sint, etiam è lateribus tutela indigent, nec idcirco eis oculi in locum unum dirigendi, itaque & intervallo majori, & separatione indigebant.

Quod victum hominis attinet, quæsitum est, cur homo cibum humidum, reliqua animantia siccum appetant. Concludit unico verbo Aristoteles, hominem calidiorem esse reliquis animantibus, hinc humore refrigerandum.

De animantibus & illud quæritur, quare alia, vix edita in lucem, nutriri per semetipsa possint, alia nequeant? Respondet Peripateticorum Princeps: *An ea possunt, quæ in genere, quod memoria capax est, brevius vivunt? Quocirca ocyus quoque morte eadem omnia occumbunt.*

Æthiopes propriori sole cocti, & adusti, cum colore nigro tincti sint, inter nostros portento similes spectantur: itaque & illi problemati materiem præbent. Quæritur enim, cur denigrato vultu, dentes usqueadeo candidos gerant, ungues verò pelli respondeant? Mirum etiam videri potest, cur homo, considerata reliquorum membrorum proportione, pilosior, & comatior in capite sit, contrarium sit in animalibus?

Solvitur dubium, quod in cæteris animantibus excrementa resolvuntur in dentes, quorum illis major numerus est, aut verò in cornua, & setas, Quibus in cornua, caput minus setosum est: contrarium dici debet de iis, quibus in solos dentes. Adjungit author, evenire hoc alimenti copia, quæ caput ferit, unde posthæc qualitates excrementitiæ oriuntur: porrò & illud dicendum, quod nullæ restent in homine partes, quæ hanc pilorum congeriem sufferre possint. Sed ne problema illud de Æthiopibus prætereamus, mirum non est, ungues illorum nigros esse, participant enim de colore cutis, cui vicinissimi sunt. Dentes item albi sunt, cum enim hæc natio soli vicinior sit, qui humiditates attrahit, humoresque superfluos, quibus maculari possent & infici, tantoperè exalbescunt, & levigantur: sicut cera per solis radios albescit. Maculat calor solis cutem, eo quod vitiosas qualitates internas ad superficiem trahit, dentium verò purificat, quas exhalare facit & evanescere.

Non item incongruum fuerit nosse, cur quandoque, dum de strato nostro exurgimus, vox asperior & inamœnior nobis sit quandoque gravior, quandoque subtilior? Resolvitur dubium inspecta corporis dispositione, quod plerumque dum expergiscimur malè digestum est, aut minus salubre, & hinc raucedinem hanc arteriæ asperæ, vel organo, per quod vox formatur, affligit: Corpus etenim cruditate humectatur, caput aggravatur, faucesque humore insolito replentur, necesse igitur ut & vox incultior sit, quippe quæ per asperitatem istam inæqualis & hiulca elabitur.

Inditum naturaliter sali est, ut in ignem projectus, crepitet, stridorem faciens, quasi res quæ vocem habeat. Non invenustum erit, ut reor, indagare, unde stridor hic, & qua de causa pro-

ſa prodeat. Reſpondetur, quod cum ſal humorem pauciſſimum includat, cum ſine mora temporis in ſpiritum à flammis converti, & hic ſpiritus eſt, qui ſtrepitum excitat; cum impetu enim erumpens ſalem frangit, unde & fragor ille eſt.

Tranſeamus de voce ad auditum: & quæramus, cur oſcitantibus nobis aures noſtræ obtuſæ ſint, ita ut penè ſurdis conſimiles, nec audire, nec rumorem alium percipere poſſimus. Clara reſolutio eſt: Cum enim oſcitatio fit, os patulum quantitatem aëris majorem intromittit, quo internæ etiam aures feriuntur: cum ergò impeditæ ſint, ſonitus vocis obſtructas aures invenit. Idem evenit quandoque iis, qui de ſomno repentè evigilant, ubi ſimul & interna cum externis confligantur, & hoc ſtrepitu qui ab intrò eſt, motus exterior obfuſcatur, & retorquetur.

Sæpè etiam accidit, ut qui cum timore, vel angore, aut quovis alio pathemate infeſtatus loquitur, hoc faciat voce tremula & trepidante, ita ut ex imo pectore vix verbum ſuum trahere aut profari poſſit. Qui hujus rei cauſam indagat, Peripateticum noſtrum audiat: qui ait, quod qui in anguſtiis & pavore premitur, ſpiritum copioſum profundit, & diſſipat, caloremque diminuit, corde oppreſſo, hinc omninò mirum non eſſe, ſi vox, quæ horum adminiculo formatur, vigorem ſuum amittit, & debilitatur.

Idque in ſimilitudinem fidium, quæ cum in cythara, vel pſalterio remiſſæ fuerint, continuo ſonitum, vel reſonantiam deperdunt.

Ut rurſum ad auditum retrogrediamur, non levis illic difficultas exoritur, unde fiat, quod retento halitu, acutius audire ſoleamus, quàm relaxato; Hinc venationi, vel aucupio intenti, ad percipiendas etiam de longinquo voces volucrium, vel ferarum ſpiritum tantiſper includimus, quantum quidem vires permittunt. Diſſolvitur quæſtio, ſi perpenderimus, quod recluſo ſpiritu venæ elevantur, & vis ſentiendi locum petit ſuperiorem. Cum enim dormimus deorſum ſe defert: & crebrius tunc reddimus, quam ducimus ſpiritum: minimeque audire valemus.

His quæ diximus, illud quod ſequitur, Philoſophica conſideratione dignum adjungatur, unde veniat, quod pueri, mulieres, ſpadones, ſenesque vocem reddant acutam: cum qui in media ætate ſunt, eam graviorem habeant, & magis obtuſam? Satisfacit Stagyrita noſter, dum ait: Quod motus velocior, etiam acutior ſit: in iis autem, quos memoravimus conſimilis motus eſt, conſequitur, ut vox quoque in acutum deſinat. Adjungatur his, quod qui firma ætate ſunt, plus aëris trahere poſſunt: ex quo tardior ſimul & gravior vox generetur. Pueris & ſpadonibus contrà rem evenire, quoniam minus aëris capiunt. Senes tremulam idcirco vocem emittunt, quoniam eam continere non poſſunt, quomodo imbecillibus ac pueris uſu evenit, cum lignum prælongum parte extrema ceperint. Alterum enim extremum quatitur, quia nequeunt ſuperare quod tenent. Idem de mulieribus, pueris & Eunuchis dicatur; idem etiam trepidantibus hominibus, & metuentibus, & rigentibus cauſam vocis tremulæ afferre credendum eſt. Unde artium liberalium Profeſſores, in primordio orationis trepidare conſueverunt: cum ſtabiliti jam, & multoties exerciti fuerint, cum ſecuritate perorant: Hæc igitur de voce vel acuta, vel gravi, vel ſonora, vel ſtabilita dicantur. Quæ ſimilitudo in iis potiſſimum locum invenit, qui ad Cantum applicandi ſunt.

Non hic, ut opinor, invenuſtum erit, aliquid de odoribus meminiſſe, qui levamen, imò dixerim nutrimentum ſunt odoratûs, quippe qui huic ſenſui plurimum oblectamentum adferunt. Inveſtigant hic naturæ, & arcanorum naturalium indagatores, cur aromatum, ſuffimentorum, vel florum odores minus ſuaves è proximo ſentiantur? Accurata reſponſio Philoſophi noſtri eſt, qui ait: Unà cum odore terreas quoque particulas prodire, quæ ſuo pondere obſtaculo ſint, ne odor conſcendat, hinc aërem, moderatamque diſtantiam neceſſariam eſſe, ut hic odor diſtendi poſſit: particulæ enim, quas diximus terreas eſſe, odores præoccupant, eorumque motum præpediunt, ne ſincerum ſe offerat. Hinc conſequitur, ut nunquam fragrantia rerum perfecta percipi poſſit, quamdiu vel è vicinio ſunt nimium, vel nimium remotæ. Sicut enim colorum, ita odorum quoque proportionem certam eſſe oportet.

Inſuper & illud quæritur, cur odores, quanto plus commoti fuerint, tantò vehementius ſentiantur, cum è contra ſi loco fixi permaneant, minor eorum ſenſus ſit: In promptu Magiſter reſponſum præbet, dicendo: Quod exciti odores plus aëris impleant, quàm quieſcentes: itaque ocyus ad ſenſum noſtrum eos tranſmitti.

Quæritur item cur hyemali tempore minor odorum ſenſus ſit, quàm æſtate, vel cum aër temperatus eſt: reſpondetur: quod aër à frigore immobilior redditur, & rigidior: itaque vaporem ab odorato corpore non æquè proficiſci, ſcilicet propter difficilem delibationis motum, & aëris quo invehitur.

Quærunt item hi ſcrutatores naturæ ſi odor fumus ſit, ſi aër, aut vapor: hæc enim inter ſe differunt: Fumus ab igne naſcitur, reliqua non item. Dicendum autem, odorem purum, & defæcatum ſine fumo ad ſenſum pertingere, hinc cauſa eſt, quod flores cum contuſi fuerint, minus odoriferi ſint: contritione enim partes terreæ in motu ſunt, quæ quod ſubtilius eſt, & acutius obtundunt.

Requirit nunc ordo rerum, ut poſt odores ſuaveolentes, etiam de ingratis odoribus loquamur. Hinc quæſitu non indignum eſt, cur ſubtus alas volucrium, præſertim autem ſubtus brachia hominum odor inamœnus progeneretur: hæc vir noſter ſapientiſſimus elucidat, dicendo: Mirum non eſſe, partes enim illas ſine motu, & ſine reſpiratione eſſe, ſicut aquæ lacuſtres ſunt, vel in quibus cannabũ maceratum eſt. Sic de ſudore in præfatis partibus contento dicendum, generatur enim illic putredo per qualitates internas: quæ cum commotione deſtitutæ ſint, & inexercitæ, malè afficiuntur. Hinc Teſtius de ſtagnante aqua, ſiquidem fluida facta fuerit, ſic habet:

Ma ſe corre, e dirompe
Lacerati tra ſaſſi i rochi argenti,
Fa di ſua purita ſpecchio alle genti.

Porrò cum ad hoc productus ſit homo, ut vita fruatur, & ad hunc finem natus: cum Mundi univerſitas non alia de cauſa creationem ſuam nacta ſit, quam ut hominis nutrimento miniſterium ſuum præbeat: errorem palmarem commiſſurus ſim, niſi de hoc quoque (ubi ſe occaſio tam commoda

moda ad manum offert) nonnihil in medium adducero.

Itaque inprimis magnus ille Stagyræ Princeps inquirit: Cur habitatores Scythiæ, aut Ponti, & similium Climatum, quæ inhospita, & ruvida sunt, moribus tam inculti, tam intractabiles sint. Declarat hoc ipsum dicendo: optimam hominis temperiem non solum corporis, sed morum quoque ab optimo solo derivare: quale etiam cujusque clima fuerit, talem indolem esse. Hinc aëris inclementia, vel caloris, vel frigoris excessu, perverti, commoverique temperaturam tam corporis, quàm animi.

Cum verò de Ponto, climatisque hujus rigore memoratum sit, quærit ultra, cur harum regionum frumenta, quamvis frigori exposita, tamdiu sine corruptione serventur. Hanc responsionem stabilit: *Quia humor alienus una cum calore evanescit: ut in uvis fieri novimus. Alia enim frigore, alia calore exhalant.*

Admirabilis insuper, & scitu digna est exotica illa Antiperistasis, qua in locis frigidis, & glacialibus potissimum febres calidæ, vel Causones generentur: Solvitur dubium, quod nimirum frigus ambiens omnem caloris exuperantiam introrsum urgeat: unde etiam cum exhalationi via non pateat, interclusus calor ille in semetipsum agens, alterationes febriles generat.

Quærit item cur Æthiopes, & Ægyptii plerumque pedibus suis defectuosi sint: ratio hæc redditur: *Quemadmodum ligna, ita etiam corpora animantium depravari à calore.* Confirmatur hoc ex constitutione capillorum, qui ob caloris excessum genti huic incrispati, & propemodum ambusti sunt.

Considerabilis resolutio est, quam supra quæstionem illam format: Cur in locis humilibus, & palustribus facilior sit cura, vel medicatio ulcerum capitis, quam crurum, quæ longiori tempore curationis indigent. in causa est humor gravis, & terreus, qui de his locis evaporans, caput longius distitum magis defæcatum relinquit, idcirco etiam promptiorem medelam admittit, eo quod ad opportunam concoctionem magis dispositum sit. Sed ulcera quæ in cruribus sunt, humore illo infecta, non tam facili negotio sanitatem consequuntur.

Non minimi etiam momenti ad vitæ nostræ prolongationem est, notio: Cur qui in locis patulis, & largis sunt tandius senescant, quàm qui in cavitatibus, aut lacis stagnantibus aut inter septa angusta degunt (sicut palam fit in agricolis, quos si cum urbium incolis, aut sciatrophis comparare volueris, hos quidem cura aggravatos in eadem ætate multò plus illis, & rugarum scabredine, & grandæva canitie decrepitos invenimus) Respondet Aristoteles: Senectutem putredinem quandam esse. Putrefieri autem facile, quod quietum est, faciliusque inquinari: ut aqua profluens, & simul non, sed ubi iter liber est, sicut in locis patentibus, atque idcirco depuratus, & simplex, magis etiam humores corporum rectificari; hinc concludit: in locis æditis aerem diversum assidue propter agitationem puriorem esse: in palustribus impurum, eundemque semper immarcescere. Hoc cum suavitate sua solita Tettius sic habet:

Riò, che stagna in palude
Tra fetid' herbe, e putrefatte zolle,
Torbido in bruna l'aque, e le corrompe.

Adjunxerim his ego, quod humor melancholicus, dum magis incrassatur, puritatem spirituum occludit, ita ut cum vigore ad ministerium suum levari nequeant, atque inde infectum sanguinem maturiorem canitiem inducere.

Confert non minus ac superior illa, quæstio quæ sequitur: Cur qui locis calidis ætatem suam degunt, diuturnioris vitæ sint, quàm qui in frigidis. Non procul hinc solutio petenda, respondet enim ille: Calorem vitæ conservativum esse, humoremque corporeum ab illo fomentari: cum è contra frigus illum destruat, & dissipet. Hinc consultum est non ignorare, quod complexiones frigidæ, & quæ provectum ætatis habent, unicum præservationis suæ remedium habeant, cibis cum moderatione calidis vesci.

Commento mihi multoties non absimile hactenus fuerat, cum à quibusdam fide nihilominus dignis referretur, in regionibus ubi frigus asperum est, temporibus suis usque adeo æstum per incrementa sua augescere, ut illic maxime invalescat, & illic degentibus plus quam alibi molestus sit. Sed inveni & hoc problema à Peripatetico nostro ventilatum, quod etiam docta resolutione sua elucidat, dum ait: fieri hoc abundantia humorum, qui in locis illis contrahuntur; binas insuper similitudines adducit: Caloris enim opera, inquit, aquam, quæ humorum genitrix est, calidiorem reddi: pari modo aër humidior, quàm tepidior facilius incalescit: nec opinandum quod sui natura aër calidior sit, sed qualitatem hujuscemodi ex qualitatibus contrariis nanciscitur. Sicut sol cum è nubibus prodit, calidior ebe ob contactum umbræ videtur.

Consideratione item dignum est id quod experimento quotidiano docemur, eos, qui secus profluvia aquarum degunt, coloratiores esse, diuturniorisque vitæ, quam qui aquas stagnantes incolunt. Hæc loca plerumque sine incolis, & domibus sunt, prout valles quoque. E contra Adriatici maris Regina, Venetiæ, medias aquas inhabitans, multa hominum millia in se concludit, quorum quisque rubicundo, vividoque colore tinctus est, integra sanitate gaudens. Ratio jam superius allata est, & hic magis roboratur: Venti enim spirant, ubi aër liberior est, qui continuo motu corruptionem impedit, atque ita humores depravati vetantur, quin corpora item labefactent.

Inde est quod remiges, & naucleri ex perpetuo motu suo, & ipsi coloris vivacitate, & vitæ sanitatisque integritate prævalent.

Dormimus item, & requiescimus cum majori facilitate in locis palustribus, quàm in apertis: experientia in hoc non deest. Respondetur cum Philosopho nostro, fieri id ipsum non tam humoris copia, qui totum corpus circumdando ad soporis suavitatem pellicit, quàm quod illic corpus refrigescit, refrigeratio autem ipsa jam quieti proxima sit, hinc somnum magis conciliet, qui non nisi requies est.

Circa dispositionem corporis, non immeritò illud quæritur, cur animata omnia, quorum stirps

ſtirps in terra eſt, plus in longitudinem excreſcant, quàm in latitudinem, & craſſitiem. Optimè Philoſophus hæc diſtinguit, ait enim, hanc diſpoſitionem naturalem eſſe, ut triplum augmentum longitudinis ſit, non niſi duplum latitudinis & profunditatis. Hinc longitudo à principio formatur, & in hac potiſſimum incrementum fit: hæc igitur, ut dictum eſt, ſola inſurgit, deinceps largitatem duplicem in augmento ſumit, unam perſemetipſam, alteram cum longitudine.

Concludo capitulum hoc, quæſtione ſequenti (idque ut morſum malevolorum evitem, niſi forte hoc ipſo illud tanto magis Criticorum mordacitati expono) quam Philoſophus ſuggerit: Cur dentes, cum oſſa ſint, & carne utique ſolidiores, & firmiores, frigus vehementius patiantur, quàm caro.

Reſolvitur quæſtio, ſi advertatur, qualiter dentes cum meatu tenui radicati ſunt, exiguo calore præditi, atque ita facile frigiditate offendantur, & dolorem ſentiant. Non eadem ratio Carnis eſt, quæ temperamenti mediocris, & ejuſdem habitûs: Dentes autem temperamenti diſſimilis, idcirco etiam promptius per ea quæ illud ambiunt, & infeſtant læduntur: Cumque meatus ejus tenues ſint, & delicati, calor quoque inditus exiguus, & imbecillis eſt.

Cum autem hic carnis mentio fiat, curioſum illud rurſum in memoriam redit, quod ſupra meminimus: Cur ſolis radii & oleum & ceram candidam reddant, denigrent carnem, ſicut caro Æthiopum eſt, & eorum qui ruri agunt. Reſolvitur dubium, ſiquidem obſervatum fuerit, quod ſol de cera, & oleo qualitates excrementitias, terreaſque attrahat, quæ impuritatem illam & obſcuritatem induxerant: ſed cum de carne conſimilem ad ſe humorem trahere nequeat, evenire neceſſe eſt, ut nigredinem illam, aut colorem fuſcum affigat. *Nigricat* enim, inquit Author noſter, *per naturam, quod præhumidum eſt, propter humoris terreni mixtionem.*

In hac igitur menſa, tam variis interrogationibus, & dubitationibus tanquam cibis inſtructa, hæc pauca delibare libuit, quæ palatui curioſitatis tuæ, mi lector, apponerem. Si enim de univerſo etiam quæ ignobiliora ſunt, eligere voluiſſem, utique vaſtiſſimum de his mihi volumen componendum erat. Quod ſi te proinde deſiderium tenet, his longius immorari, præter jam adducta, doctiſſimum Aphrodiſeum conſulere in promptu erit. Nunc ego aliò me verto, dicturus aliquid

DE VOCE.

DE hoc nimirum tam ſonoro hominis inſtrumento: de vivaciſſimo ſigno, quo cordis intima panduntur, quo intellectus ſe palam producit: de *voce* inquam, per quam diſtinguimur à belluis: de ſpeculo, in quod purgatiſſimi radii potentiarum, quibus anima noſtra prædita eſt, reflectunt: De voce, quæ omne dicibile exprimit, & verbis manifeſtat, quidquid abditum in mente eſt.

De hac igitur, Authorum gravium veſtigia inſequendo, (quantum facultas permiſerit) paucis multa ſtringemus, quod reliquum eſt modernæ philoſophiæ cuidam relinquemus, quæ ſat amplo volumine & eſſentiam *vocis*, & qualitates, & conditiones ratiocinando deſcribit.

Hic interim illud dicendum, vix de materno utero infantem egreſſum, & voce, & riſu, & planctu audiri, neſcio an eum credere oporteat, ſuæ gloriæ applauſum proprium formare, aut calamitates ſibi innatas deplorare. Anni ſpacio nondũ abſoluto, jam balbutire incipit, quo finito (juxta diſpoſitionem, & qualitatem, & potentiam) jam diſtinctius fabulatur: annus decimus & tertius loquelæ robur & ſoliditatem impertitur: quæ tamen rurſum ſenectute ingraveſcente diminuitur, & debilitatur.

Hic illud non prætereundum, quod quamvis nonnulli *vocem* ſoli homini propriam eſſe definiant, cum aliud non ſit, quàm aër ſpiritu flagellatus, unde etiam *verba*, quaſi *verbera* nominata, quæ non aliunde, quàm de humano ore pronunciantur: nihilominus nomine *vocis* omne id comprehendatur: quod ſonat, & ſic nulli non animalium competat. Quamvis verum ſit, quod nullum animal, excepto homine, ratiocinetur, nec verba, aut ſermonem formet, quod præter hominem omnibus interdictum eſt.

Ajunt quidam, contra propoſitionem noſtram inſurgendo, & picas, & pſittacos, humanas voces proferre, juxta illud Poëtæ,

Pſittacus humanas depromit voce loquelas:

De pica hoc legitur:

Pica loquax certa dominum te voce ſaluto:
Si me non videas, eſſe negabis avem.

Sed conſiderandum, quod præfatæ aves vocem quidem, quam edoctæ ſunt, replicent, ſed eam intentione & intellectu deſtitutam; carent enim parte rationali, & idcirco ſermocinationis incapaces ſunt. Hinc vox humana articulata nominatur, ſicut & loquela ad exprimendos, & manifeſtandos animi ſenſus, unde M. Tullius ajebat: Tot vocum, quot cordium mutationes eſſe, ſicut eum Eraſmus citat. Ex quo deducitur, Animal in orbe nullum eſſe, quod vocem cum varietate tanta emittat, quanta emittit homo. Cum tot tamen ſint vocum diverſitates, quot urbium, & nationum, nihilominus, eo quod de proferentis intentione proveniant, ad unum ſcopum omnes terminantur, & collimant.

Interim opinio doctorum eſt, varietatem vocum, aut verò accentuum, linguarum, & idiomatum hanc ſui primam derivationem habere: *Unde origo linguarum ſit.* Poſt univerſalem illam terrarum inundationem, ſicut ſacræ literæ teſtificantur, Arcam Noë, in qua generis humani breve compendium claudebatur, in altiſſimis Armeniæ montibus quieviſſe. Illic optimum illum Prophetem, cum adjutorio Altiſſimi, reparationi generis humani ſe dediſſe, & ut rurſum orbis terrarum novis incolis adimpleretur, filios, & nepotes, & pronepotes in varias mundi plagas, tanquam totidem colonias, diviſiſſe. Primo loco tranſmiſiſſe Eſenium in Ægyptum, ad populandam Lybiam Tritamenem: in partes Africæ Japetum, & Priſcum: in Aſiam Orientalem Gangem, quem his locis præſidere fecerit: In Arabiam felicem ablegaſſe Sabum, unde Sabeam regionem derivaſſe: in deſertam autem Arabum, in petream Petreum: in Damaſcum collocaſſe Canaiam: in Europam à Tanai ad Rhenum uſque, Turiſconem; huic conjunctum fuiſſe Iſtrum, & Meſam cum fratribus reliquis, à Monte Adula verſus Meſembriam, ad Pontum uſque: præter hos Tyrum,

Arcadium, & Ematium tenuisse Italiam, Comerum Galliam, Samotem Celtas, & Jubal Celtiberos.

Hanc verò filiorum & nepotum Noë separationem à Patribus suis brevem & immaturam fuisse, unde nec loquendi veram methodum, nec morum veram culturam tam exiguo temporis spacio perfectionem suam consequi potuisse, hancque principalem causam fuisse, quod linguarum tanta diversitas prodierit. Inter eos Cham præcipuè, qui ludibrio patrem suum habuit, divina castigatione, in interiora Arabiæ se recipere compulsum fuisse, quæ deinceps nomenclaturam suam ab eodem obtinuerit. Infelicem hunc posteritati nil sacrorum rituum reliquisse, dedignatum enim esse à Patre suo tam benevolo in his instrui: unde factum, ut calamitosa natio hæc, tanquam filia dolosi, & imperfecti Patris, miserè vitam egerit, in errores inextricabiles delapsa, cui etiam vitiosissima, & maximè depravata linguarum idiomata adhæserint: quin & verus Dei cultus apud gentem infidelem, & barbaram omninò interciderit, & evanuerit.

Sed ut de his ad delibandam reconditæ philosophiæ cognitionem transeamus, inter propositiones maximè curiosas, & hæc non minima se offert, cur plerumque, qui improvisò evigilant, vocem asperiorem emittant. Contingit idcirco, quod stomachus æquè ac corpus universum cruditate humescit, & eadem de causa aggravatur, maximèque loco superiori: caput igitur plenitudine hac redundans, in fauces humores effundit; necesse igitur est, asperitatem vocis inde oriri, quæ non aliunde, quàm ex hac inæqualitate provenit: cum fauces his phlegmatibus quasi obsessæ sint. Quæ ratio est, quod vocis claritas, & tenor constringitur: organa enim eidem assignata, regurgitatione chyli infestata, incalescunt, & propterea humores vehementius attrahunt, & ob assumpti cibi humectationem vasa vocis largiora fiunt.

Rursum illud memorabile, quod qui flent, acutiorem vocem emittunt, qui rident graviorem. Respondet Aristoteles: *Quod alteri ob suam debilitatem parùm spiritus movent: alteri vehementer intendunt: quod facit ut spiritus velocius ferri possit: velox autem omnis acutus est: quippe qui ab intento projectus corpore feratur velociter. Contra qui ridet resolvitur & debilitatur. Itaque vocem gravius edit. Quanquam ægri acutam emittunt vocem: parum enim aëris movent. At verò qui rident, non solùm parum, sed etiam levius movent. Adhæc qui rident spiritum calidiorem emittunt, qui flent frigidiorem: Dolor enim refrigeratio pectoris est. Calor itaque multum aëris movet, ita ut tarde feratur. Frigor autem parum ciet. Idem vel in tibiis fieri novimus. Enimvero qui spiritu inflant calidiori, multò tardius agunt.*

Proponitur à Peripatetico nostro & alia difficultas, ab eodemque dissolvitur: Cur vox humana gravior sit hyeme, quàm æstate. Evenit hoc, ob rationes jam supra adductas: nimirum quod aër ea tempestate anni, tam interior, quàm exterior aliquantum crassior est, & cum talis sit, tardius movetur, ex tardiori motu gravitas vocis subsequitur. Eadem ratio in iis est, qui ex potu, vomitu, aut frigore vocem graviorem edunt: sciendum enim his actionibus fauces interceptas esse, iisdemque fluxiones in guttur decidere, talique constipatione illud reddi angustius, spiritum itaque tardius ferri, ex quo vocis gravitas oriatur.

Echo item, prout Aristoteles asserit, vocem suam sic format: Cum sonitus quidam in concavitatem, eandemque solidam inciderit, necesse est, ut repercussio sequatur, dum durities illa illato aëri non cedit: ac sic vera refractio fit: Cum ergò sonitus principalis in firmitate sua persistat, uniformi nihilominus consonantia reduplicatur, quæ per angulum similem existere solet: itaque vox resonans similis primæ voci redhibetur.

Prima itidem vox animalium, quæ noviter nata sunt, acutior est, quàm perfectorum: vituli tamen gravius mugiunt, quàm boves perfecti. Id evenit, quod de matre sua vocem mutuantur, vaccæ autem gravius quàm boves mugiunt.

Multo fusior in his est sectione suo undecima Problematum divinus Aristoteles: sicut sexaginta insuper & quinque aliis sectionibus elaboratissimis, sublimissimo ingenio suo difficiles alioquin quæstiones sat faciles reddit.

Illic doctrinæ in medium proferuntur, quæ stuporem generant, quæ cum elevatiore interpretatione indigeant, quàm mea illa, quæ infimæ sortis est, ad hujusmodi capaciora ingenia, & doctiores lucubrationes Lectorem transmitto.

Interim ne claritate sua hæ paginæ defraudentur, dum Echo non secus ac theatrum aliquod perpendo, in quo mirabilis vocum repræsentatio est, præsentis capituli complementum mihi videtur, siquidem huc collocavero, quæcunque Mascardus vir summus, quæcunque Azolinus tam diffusus, denique etiam P. Daniel Bartolus in doctissimis symbolis suis in rem præsentem adferunt.

Descriptiones Danielis Bartoli.

Exordium sumemus à scriptore Metamorphoseon, ubi Nympha introducitur Narcissi amoribus capta, & de Echo sic habetur:

- - - - & totidem quot dixit verba recepit.

Et paulò infra:

- - - - - in fine loquendi
Ingeminat voces, auditaque verba reportat.

Hinc item Virgilius: Georg.

- - - - - ubi concava pulsu
Saxa sonant, vocisque offensa resultat imago.

Et in eodem loco:

Et vox assensu nemorum ingeminata remugit.

Quemadmodum enim (sic ratiocinatur) lux, quæ obliquè speculum ferit, ita & vox (prout ipsemet sæpius experimento edoctus sum) si in muri cujusdam planitiem emissa fuerit, in repercussione sua fideliter inclinationem ejusdem anguli observat, quem veniendo formarat. Unde & ego sic opinor, ad formandos processus sonitus, lineâ potius, quàm circulo utendum esse. Quamvis usitatissimum sit, ut in exponenda voce, similitudine saxi utantur: quod cum in superficiem stagnantis aquæ projectum fuerit, millenos & millenos circulos à se, tanquam à centro derivat: quorum quisque novo principio alteri inclusus oritur, & præcedentem in anteriora urget, ita ut minores fugare, majores fugere videantur; dum illi quidem serpendo & natando hos insequun-

sequuntur, quantoque magis discesserint, tanto largius se extendunt, crispando aquam regularissimis circumferentiis suis: sic tamen, ut quanto longius à centro protenduntur, tanto minus perceptibiles sint.

Idem ajunt evenire in aëre, qui cum forte insonante voce percussus fuerit, circumquaque circulis in se invicem replicatis fluctuando diffundatur, ita ut sphæra sphæræ inclusa sit: ac sic tinnitum vocis æquali semper & velocissima dilatatione, ad duodecim usque miliaria nostra, in decima quinta parte quadrantis horæ conficere.

Prosequitur Author ratiocinando sat prolixè, & exemplum hoc proponendo, quod in eundem modum, quo plures voces, quamvis separatæ, chorum nihilominus musicum, sub Magistro suo, non dissonum efformant, ita, inquit, in vocum multitudine, quæ in Echo illud emissæ fuerint, quæque earum cum distinctione sua revertitur: non secus ac mille solares radii, quæ in idem speculum feriunt, & fulgurant, à se tamen invicem separati apparent.

Ab his ad experimentum quoddam descendit, & ait: Siquidem (in exemplo) vocem *Falco* expresseris, continuo volatu vox illa aërem pertransit, & quocunque se in gyris suis extenderit, semetipsam semper nominat, hoc est *falconem*, & pro te loquitur, imo verò tu in ipsa, quamvis longè dissitus & taciturnus. Vox autem illa necesse est, ut capite protenso, & præcedente feratur, hoc est syllaba quæ primum prolata est, præcurrente, & quæ in prima sui origine prior de labiis tuis prodiit. Siquidem etiam in volatu suo in quippiam impegerit, quod ad formandum Echo non improprium sit, sine mora reverberata resultat, retrorsum abiens, eandē viam repetendo, quam venerat, rectoque tramite, ad aurem usque revertitur, & illic *falconem* repetit, qui de ore tuo prodierat.

Qui de his ampliora desiderat, & una cum ingenio hoc immortali, laurea itidem æterna dignissimo, penitius in præfatas cognitiones introire voluerit, symbolum ejus secundum percurrat, illic *Echo septem turrium* intuebitur, & qua ratione natura casu fortuito materiam subministrarit, unde Echo fecundissimum & admirabile formetur, ut cum artificio singulari ita compositum, & ordinatum videri possit. Transeo nunc ad id quod continet

Descriptio Echo secundum Patrem Azolinum.

Consideremus igitur (favente Deo) quæ causa, & quæ conditio sit Echo, & vocis. Naturam vocis si diligentius inspexerimus, omninò admirabilis est: pro matre linguam habet, pro obstetrice aërem, pro fasciis dentes, pro cunis os, pro lacte respirationem, pro uberibus pulmones. Vix nata, moritur: vix vitam adepta, eandem terminat: quæ de ore non recedit, & nihilominus in longinquum abit: dum in faucibus oritur, jam in auribus commoratur: vix in lucem edita, jam avolat: stans in ore, in plura loca transfugit.

Ubi vitam habet non operatur, ubi operatur non vivit. Non nisi una est, & tantopere multiplicatur. Non rumpitur, & tamen in plura dispertitur: semper integra, & dividitur. Hæc vox (quis credat?) siquidem in cavernas horridas inciderit, aut in abrupta & inaccessa montium, inter hos silices confracta, inter has rupes repercussa, in his saxis quassata, novas vires assumit, novam sibi vitam recuperat, quam cum cupidè conservare satagit, & plus solito suo extendere, ut à lapsu temporis se redimat, quod ei mortem parturiente adhuc matre minitatur, velocius ipso fulmine procurrit, multo levius aëre volatu suo se proripit, & in profundis terræ speluncis, in alpestribus montium, in præruptis cautibus, & horridis scopulis, effugium imminenti periculo suo inquirit. Ibi dum in medio saxorum inhospitum ipsa nihilominus fugitiva hospes recepta fuit, & præcocis mortis præda jam dudum facta creditur, admirabiliter nova vita induitur, & novis viribus insurgit.

Quis non miretur artificium in his naturæ? Qualiter Echo illud (quod alioquin aliud non est, quam repercussa, & relapsa vox) filia formosa sit, sed sine matre: facundè loquatur, sed sine lingua: vivum credatur, cum non nisi aura sit: sine spiritu sit, & clamorem edat: sine sensu sit, & nihilominus minetur: sine intellectu sit, & tamen consulat: vita careat, & ratiocinetur: nil volens multa postulet: non vocatum respondeat: totum vox sit, & vocem non habeat: semper garriens, nil proponat: stet in vicinia, & loco careat: amicitiam spondeat, interim inane nihilum sit. Huc usque vir facundissimus.

Echo descriptum à Patre Thoma Carafa.

In taciturnis cavernosorum montium recessibus, siquidem fidelis & amore plenus Pastor amissam ovem vocaverit, si lassus venator canem venaticum, si Nympha anhelans amatam sodalem suam, si fessus viator doceri viam postularit, si peritus Musicus suavi melodia cecinerit, si belli tubicen tubam suam inflaverit, continuo sonus articulatus, ad respondendum promptus, voci Pastoris, clamori venatoris, lamentis Nymphæ, verbis viatoris, melodicis concentibus Musici, sono tubicinis, vices suas rependit. Et quis nescit hanc respondentem vocem Echo nominari?

Hæc filia aëris est, incola summorum montium, nuncia sermonis, verborum sagittaria: amatrix quæ lamentatur: aura garriens: eremita murmurans: anima saxorum, oraculum sylvarum, civis umbrarum, cauda verborum, adulatrix vana, Mater & filia nihili.

Echo descriptum ab Augustino Mascardo.

An unquam alienæ vocis æmulum Echo audistis? jam enim certus sum, nunquam illud à vobis visum. Quidnam rei est? Respondet Ausonius: quod filia linguæ sit, & aëris, mater vani indicii, quæ vocem habet sine intellectu, habitans in auribus hominum, & quæ in transitu stans ultima ratiocinantis verba furatur: quæ alterius sermoni male accepto, male intellecto illudit: Hæc vocum interturbatrix est, quæ multa promittit, nil observans. Dicamus igitur Echo imaginem esse, quæ facie caret, garrulam sine lingua, mulierem sine corpore, Amantem sine corde, habitantem illic ubi non est, respondentem ei qui

qui non interrogârat, ſermonem terminantem, quem non occeperat: moritur vix nata, longe diſſita à genitrice ſua.

Sed ipſum Echo de ſemetipſo teſtificari apud Sanazarum audiamus:

Vidi, arſi, flevi, triſtemque (heu fata!) repulſam
Spreta tuli, ſum nunc vox, ſonus, aura, nihil.

Tranſeamus à deſcriptione Echo, & videatur

Deſcriptio vocis per Patrem Azzolinum.

Pars. Diſc. 6. De voce S. Joannis Baptiſtæ.

VOx dulcis (loquitur de voce S. Joannis Baptiſtæ) vox ſuavis, ad cujus melodiam harmonicam etiam ſphærarum cæleſtium harmonicus concentus ipſi adeo Pythagoræ inconcinnus videri potuerit: imò muta Orphei alioquin jucundiſſima lyra, non niſi miſerè ſtridens Amphionis fabuloſi cythara, aſpera dulciſoni Apollinis muſica.

Perdunt in æquiparatione hujus canoræ volucres vocem ſuam, quam naturâ magiſtrâ didicerunt: auſim dicere ipſos adeo angelicos ſpiritus non dedignari muſicalibus choris ſuis harmonicam hanc immiſcere vocem.

Vox potentiſſima, quæ non tam ad ſtructuram Thebarum inſenſibilibus ſaxis motum præbet, ſed cæleſtem ſpiritum mortalibus ad fabricandum Empyreum.

Non aufert curſum aquis, ſed frenum ſenſibus injicit: ventos non alligat, ſed ſolvit animas: non ipſa eſt, quæ docet plantas choreas ducere, ſed de corde peccatorum avolare facit molares lapides criminum: non adulatur auribus, ſed perſuadet menti: non percutit ſenſus, ſed ferit eos: non formatur ab aëre, ſed producitur à ſpiritu: non inter dentes volvitur, ſed commoratur in deſertis: non brevibus temporum momentis evaneſcit, ſed æternitati tranſcribitur. Admirabilis vox, quæ ſine telo ſagittat, ſine gladio cædit, ſine igne comburit. Sine verbis prædicat, ſine robore humi ſternit, ſine doctrina docet, ſine artificio convincit, ſine laqueis devincit, & feliciter occidit, dum vitam impertit.

Stupenda res hæc vox, quæ dulcis eſt, cum aſperitate utitur: aſpera eſt, cum paradiſum promittit: gravis eſt, cum pœnitentiam conſulit: acuta eſt, cum irreligioſos reprehendit: elevatur, cum ſe in nihilum redactam fatetur: quæ ſe inclinat, cum ſe Meſſiâ ſuo indignam reputat: clara eſt, dum agnum cæleſtem demonſtrat: plena eſt, cum ſeipſam evacuat: reſonat, dum in ſolitudinem ſe abdit: vociferatur dum obmuteſcit: quæ loquitur dum operatur.

Imò verò nec vox angelica tam efficax eſt, ut omnem cæleſtis vocis hujus perfectionem pro merito exprimat. Intellexerit me utique benevolus Lector, id quod dictum eſt, totum ad angelum illum incarnatum, ſanctificatum in ventre matris, hoc eſt ad Sanctiſſimum Præcurſorem Domini Joannem Baptiſtam referri, cum ajebat: *Ego vox clamantis in deſerto.* Supra quod ceciniſſe me quondam memini ſequentem odam:

Oggi naſce il Battiſta. Oh come Flora
Sparge più de l'uſato i doni ſuoi,
S'anco de l'Oriente in ſu gli Eoi
Sorge nuntia del Sol fulgida Aurora.
Di notturno ſentiero a trarne fuora
Scintillante ſplendor fiammeggia a noi,
E tal luce vitale al Mondo poi
Del ſol di Chriſto il bel mattin colora.
Oggi naſce Giovanni, à ſuoi vagiti
Inſin d' Averno a la più eſtrema foce
Treman di Flegetonte i curui liti.
Ai Regi fia la ſua favella atroce,
E del verbo la via, ſe ſia che additi,
Eſſer dovea ne l'opre ſue una voce.

Deſcriptio Comitis Emmanuelis Theſauri ejuſdem generis.

Paneg.

QUæ res vanior, quid cogitatu vilius, quod abortivum imperfectius voce? Hæc prolixiorem vitam non habet, quàm quantum itineris eſt, de labiis ad aures. Labia illam parturiunt, & continuò à ſe fugant: Aures eam recipiunt, & ſine mora extinguunt. Tempore quo vivit non ſe oculis monſtrat, nec tactu deprehenditur, nullum de ſe veſtigium relinquit, curſor auræ fugaciſſimus, fragilis ventorum præda, turbo ſtrepitoſus, ſtrepitus volans, volatus ejus ſine pennis, anima expers vitæ, imago incorporea, filia flatus, ſoror ſuſpirii, terror ſomniantium, venenum ſilentii, fulgur aurium, levis, inſtabilis, vana, vagabunda, nubes, ventus, flatus, umbra, nihilum.

Hæc ſubſtantia eſt *vocis*. Quod ſi inter res terrenas, viliſſima cenſentur hæc terna monoſyllaba: Res, ſpes, vox: argutius certè Spartanus ille facundiam infelicis Oratoris cujuſdam explodere non potuit, quàm dicendo: *Vox, vox, & nihil præterea.*

Sed nunquid non ad ſui encomium & laudem locutum dicemus Baptiſtam, cum ſe vocem nominavit? Quamvis enim eadem vox non niſi accidens fugax ſit, quod naſcendo moritur, nihilominus ſiquidem ſe generoſa, & pathetica temperatura ſua in harmonicas menſuras ſuas diſpertierit, ſi unita fuerit, ſi ſe vibraverit, & explicuerit, ſi ſe incriſpaverit, & innodaverit, & in mille flexuoſos meandros, & labyrinthos variaverit, virtutem habet ſedandi, & irritandi animos; ſiquidem etiam cum energia debita moderata fuerit, accenſa bellum fomentat, placata pro miniſterio pacis eſt, medetur mentibus, ferit obſtinatos; concordiâ ſuâ adulatur, vehementius intenſa terrificat, fracta emollit. Hæc inſtrumentum mirificum Eliæ fuit, qui *verbo continuit cœlos.* In hac loquendi forma Author noſter, facundum hoc præceptorum & doctrinarum lumen, diffunditur.

Alia item vocis & verbi deſcriptio per P. Azzolinum.

O vox, o verbum ſtupendum (loquitur de verbo divino) tam grande, ut nec cœlo includi poſſit, tam exiguum, ut ventri includatur, tam obſcurum, ut nec ab Angelis quidem comprehendi poſſit, tam clarum, ut & ſurdi illud audiant, tam altum ut cæleſtes ſphæras pertranſeat, tam humile ut luto & pulveri immiſceatur, tam dignum ut honor Empyrei ſit, tam rurſum abjectum, ut vilipendium ſit plebis, tam decorum ut in cœlo admirationem habeat, tam indecorum, ut ab eo mundus abhorreat, tam dulce ut paradiſum gaudio adimpleat, tam neceſſarium, ut ſine hoc

hoc vana sit salutis spes, tam voluntarium, ut non nisi libero arbitrio apprehendi possit, tam potens, ut mundum virtute sua contineat, & conservet, tam denique debile, ut inter tormenta vitam suam amittat.

Adhæc ego quoque adjungere ausus sum, quæ sequuntur. Vox, & verbum tam pulchrum, ut aurum stellarum & solis congeminet, insuper tam amarum, ut iratum viventes condemnet ad mortem: necessarium est, est enim dulcedinis omnis principium: voluntarium est, quia sine vi egreditur: exaltat, & deprimit: ad gloriam evehit, & vituperio subjicit: potens est, conservans orbem terrarum: rursum imbecille, quod mortem sustinuit. Hoc verbum ornamentum est viridantium foliorum, essentia voluminum sacrorum, verbum quod legitur, quo legitur, & in quo legitur. Mentis æternæ manus, animarum lumen, nuncius cordis, testimonium affectuum, conductor motionum, cogitationum revelator, & ipsius essentiæ humanæ essentia.

Hoc est illud verbum quod per os spiritus sancti in Ecclesiastico de se testificatur: *Ego ex ore Altissimi prodivi.* De hoc item super historiam Adami (de quo in sacra Genesi legitur: Audivit vocem Dei in Paradiso) sapienter inquit Theophilus Antiochensis: *Sermo ejus, per quem omnia creavit, existens potentia, & sapientia Patris, assumit personam Patris, & Domini universorum. Is venit in Paradisum sub persona Dei, & colloquebatur cum Adamo: siquidem scriptura sacra diserte ponit, Adamum dixisse: vocem tuam audivi: at vocem quid aliud dixeris, quàm sermonem Dei, qui ejus filius est. Sed intellige hoc loco enarrari sermonem perpetuò existentem, & insitum in corde Patris Dei.*

Antio. ad An.

Vox à Peripatetico nostro definitur, quod sit *percussio aëris, inspirati ad vocalem arteriam, moti ab anima, quæ in illis partibus est:* à Boëtio, quod sit: *aëris per linguam percussio, quæ per quasdam gutturis partes, quæ arteria vocantur, ab anima profertur:* Item juxta eundem: *Est sonus cum quadam imaginatione significandi.* Communi logicorum definitione, *sonus est ab ore animalis prolatus, naturalibus instrumentis formatus.* Siquidem partici vocem voluerimus, dicemus unam univocam esse, & tamen plures res significare, alteram æquivocam, quæ sub diversis regionibus rerum diversarum significativa sit.

Rursum vocum aliæ communes sunt, aliæ singulares: illæ & singulariter, & divisim sumptæ plura significant: hæ autem (singulares inquam) de uno solo affirmantur. Porro & aliæ sunt quæ primæ, vel secundæ intentionis dicuntur: dividuntur item in concretas, & abstractas, quarum illæ quidem subjectum indicant cum forma, hæ autem sine subjecto, ut *albedo.* Sunt item aliæ absolutæ, aliæ relativæ. Denique aliæ finitæ, aliæ infinitæ: item affirmativæ, & negativæ. Copiosus in distinctionibus his Hunneus est, Author in hoc approbatus.

Physici nos docent (naturæ experimenta sequendo) quod qui gravi voce dotati sunt, etiam corda grandia possideant, quibus thorax dilatatus sit, & apertus. Quàmvis regula hæc in Carolo Magno defecerit, qui, juxta Crancium, & juxta Saxonium, quamvis staturæ ingentis esset, vocem admodum minutam habebat.

Apud antiquos Stentoris vox nota fuit, quæ omnium & vicinia consistentium aures obtundebat. Sabellicus memorat Thrasibulum Atheniensium Ducem voce sua omnium concivium vocem exuperasse. Ejusdem vocis erat Carneades Cretensis philosophus (secundum Plutarchum & Antipatrum) quos Cælius citat. Ausonius certo cuidam, qui omnium animalium voces æmulabatur, hoc improperium sequenti Epigrammate ingessit, quod lectu dignum arbitror:

Latratus catulorum, hinnitus jugis equorum,
Caprigenumque pecus, lanigerosque greges
Balatu assimilas; asinos quoque rudere dicas:
Quamvis Arcadium pingere turpe pecus.
Gallorum cantus, ovantes gutture corvos,
Et quicquid vocum bellua felis habet.
Omnia cùm simules ità verè, ut ficta negentur,
Non potes humanæ vocis habere sonum.

Nil est, quo orationis complementum & perfectio tam promoveatur, quam voce, hæc enim sola est, quæ rerum significationes exprimit, quâ solâ auditori vel acceptus, vel econtra inamœnus est sermo: unde & operæ pretium judicavi vocum differentias huc collocare. Vatietas vocum.

Itaque à viris literatioribus cum adjunctis hujuscemodi cohonestata fuit, *altæ* nimirum, & *acutæ*. Æschines inclytum illum oratorem Demosthenem hujus vitii insimulavit: *quod Bœotiorum more vociferaretur, immodice, & indecore.*

Prout Erasmus testificatur naturæ consimilis erat Histiæus quidam Milesius, qui Dario saluti fuit, dum eum de periculo mortis redemit, admonendo eminus, ut ab hostium sibi insidiis collocatis præcaveret: hi pontem absciderant certissimo eum periculo subjiciendum rati, eo tempore, quo fugam capiebat per Scythiam. In adagiis Lib. 4.

Inveniuntur itidem voces fictitiæ quales erant Græcorum, qui præter consuetudinem naturalem (juxta eundem Erasmum) & fauces, & ora in loquendo dilatabant, idque voluntariè. De earum multiplicitate S. Augustinus inquit: *Quidam voces avium, ac ranarum, & aliorum quorumlibet animalium sic imitantur, & exprimunt, ut, nisi videantur, discerni omnino non possint.* Clara & sonora, quæ numerum harmoniæ & pondus operi qualicunque addit, juxta Foetarum mentem, verum lumen orationis est, instrumentum rostris, & pulpitis aptissimum, stabilimentum, & fundamentum musices perfectioris, & ubi chori ordinationes instituuntur. Talem se exhibuit Æschines Tragicus, qui eousque sublimem se in genere hoc reddidit, ut, Authore Plutarcho, cum à Patre suo literas edoctus esset, primus in scena temporum illorum cothurno usus sit. Erasm. ut supra. Lib. 4. de Civ. Dei cap. 23. In vitis decem Rhetorum.

Marcus Cælius quoque (ne volente Erasmo) in pleno Senatu de non legitimis natalibus incusatus, ad eundem Senatum literas tam elegantes dictavit, tamque illustri & distincta voce easdem recitavit, ut ipse Cicero singulari encomio hanc virtutem decoraverit, dicendo: *Unus ex his est, qui proclamarunt.* Imperator Piscenius ejusdem dotis fuisse legitur, quippe qui ad Senatum verba faciens, ad mille passus usque intelligibiliter auscultatus fuit. Similiter Henricus secundus Daniæ Rex, qui, memorante Saxonio, tanti roboris, tamque clarus in dicendo erat, ut non solùm à sibi vicinis, sed à multùm quoque remotis distinctissime audiretur. Lib. 4. Apophe. Cel. lib. 19. c. 12.

Vox rauca, & obscura, quæ à Causino nigra appellatur, eadem ipsa est, quæ maculat, & deturpat, non solum orationem, sed omnem quoque sermocinationem, quam olim (prout sentit Erasmus) Cycloboram appellabant: erat autem hic Lib. 12.

torrens

torrens quidam, qui universam Atticam cum ingenti strepitu pervagabatur. Unde Aristophanes de consimili oratore dicebat: *Clamosus, avidus, voce Cyclobori obstrepens*: hæc de Erasmo.

Sequitur vox aspera, quâ olim *Phicidissare* dicebantur: Est autem vox Juventutis, quæ amoribus vacat, & cantilenis amatoriis. Hujus vitii insimulabantur olim Erythræi, unde adagium illud emanavit: *Erythræensium Rho.*

Vitiosa item vox eorum est, qui in loquendo linguam allidunt, vel qui lingua impedita, vel tarda, vel balba, vel blæsa sunt. Hæc vox plerumque in iracundis est, in ebriis, & pueris; his enim extremitatibus commota lingua, & fauces, & arteria aspera, sonum edere nequeunt perfectum. Docet Hippocrates defectum hunc ex redundantia humorum nasci. Propter hoc linguæ impedimentum inter alios insigniter admodum culpatus fuit olim Battus quidam Thebanus, cui oraculum Phidium illudendo dixit: *Batte ad vocem venisti.* *Hesych. Erasm.*

Magnus ille Dux & Propheta Moyses, dum ab altissimo ad regimen populi vocaretur, & ut gentem suam à servitute Pharaonis liberaret, hanc excusationem prætendit: *Non sum eloquens ab heri, & nudius tertius: tardioris, & impeditioris sum linguæ.* *Exod. 4.*

Romani olim in dedicatione, vel consecratione templorum suorum tantæ exactitudinis erant, ut ne verbum quidem, imo nec accentum à Ministris prolatum diminutum vellent, si secus contingeret, in omen vertebant. Hinc Plinius memorat quàm operosum fuerit Metello summo Pontifici, pronunciare vocem illam, *Opifera*: erat enim balbus, & non nisi cum pœna id exprimebat.

Refert Cicero certum quendam Tundanium cognominatum fuisse Bambalionem, idque ob linguæ balbutiem; hæc ejus verba sunt: *Bambalio quidam pater, homo nullo numero: nihil illo contemptius: qui propter hæsitantiam linguæ, stuporemque cordis, nomen ex contumelia traxit.*

Titus Livius in decursu historiarum suarum medio, non prætereundum putavit, qualiter T. Manlius Torquatus, à primæva Juventute sua, tam se impeditum, & blæsum lingua sua reddiderit, ut Pater eum pene exulare ab urbe fecerit, ne tam hiulca vox inter suos audiretur: ille verò ruri degens tantopere se in dictione sua exercuit, sed non minus in actionibus illustribus, ut famæ locum dederit, quæ de facinoribus ejus tam inclytis ubique patuit. Hoc idem Valerius Maximus recenset, unà cum Plinio. Cedrenus de Michaële Balbo Imperatore refert, eum tantopere & manu, & lingua impeditum fuisse, ut plures paginas evolvere quis potuerit, antequam ille vel nomen suum articularet, vel scribendo exararet. *Lib. 9. Decad.* *Lib. 6. c. 9. De viris illust. Cap. 21.*

Idem de Ludovico Tertio, Rege Galliæ filio Caroli Calvi, & Hermentrudis commemorat Cuspinus: unde & Balbi agnomen adeptus est. Similiter de Wilhelmo Rufio Angliæ Rege, Polydorus mentionem habet, eum linguæ tardissimæ fuisse, præsertim cum efferuesceret irâ. De his pauca hæc dixisse sufficerit.

Tardis blæsisque vocibus non minus in considerationem trahendæ sunt præcoces, & veloces: quæ multum in divinationibus, & oraculis negotii facessebant: illic enim portentis, & responsis ambiguis, incautorum simplicitas illaqueabatur. Jam supra retulimus, quod hic rursus recapitulandum est, filium Crœsi vix ætatem mensium sex attigisse, cum inimicus patris evaginato gladio eum impetiit, dixisse autem clara voce infantulum: *Ne occidas Patrem.* Recensent id Herodotus, & Plinius.

Guanius, Sigibertus, & Regina authores sunt, Sigibertum infantem, filium Dagoberti Regis, cum à S. Episcopo Amando baptizaretur, &, cum vix quadragesimum ætatis suæ diem attigisset, clara voce dixisse *Amen.* *Lib. 11. In Chron. Dom. 63*

Stupendum miraculum est, quod Dodechinus de Anno Dom. 1117. recenset, Cremonæ contigisse, ut Infantulus fasciis involutus, dum mater lautis indulgeret conviviis, & familiam cum splendore nimio, & opiparis epulis exciperet, humana, eademque distincta, virilique voce eam reprehenderit & exhortatus sit, à luxu nimio desisteret, Deum hac de causa ei iratum, & jamjam vindictam secuturam. Videre se nihilominus gloriosissimam Virginem prostratam ante thronum Altissimi, & pro familiæ suæ salute misericorditer intercedentem. *In appen. Mar. Sc.*

Scriptor qui Comitum Flandriæ genealogias publico dedit, aliud prodigium recenset: terminos naturæ transgrediens. Philippus Comes, Alsatiæ Landgravius vix diem nativitatis suæ attigerat tertium, ex quo matris uterum egressus fuerat, & continuò voce magna exclamavit: *Vacuate mihi domum.* Pluribus posthæc annis à Patre suo populi gubernaculo inter primos præstitutus, omne genus latronum, sicariorum, prædonum, rebellium, & sceleratorum sibi associavit.

Voci præcipiti, contraria est vox Serotina, & tarda: unde Cuspinianus tradit Imperatorem Maximilianum, filium Friderici tertii imperatoris, & Eleonoræ imperatricis filiæ Odoardi Portugalliæ Regis, in urbe Nova Austriæ natum, ad annum usque nonum ætatis suæ mutum fuisse, & vix unum alterumve verbum, idque non sine difficultate maxima pronunciasse, cum Parentum suorum summo dolore, qui quantò major erat, tantò insuper gaudium majus fuit, cum ex tam molesta tarditate linguæ modico temporis spacio facundissimus evasit, tanta eloquentia quasi hæreditate aliqua adepta, ut ipsis adeo exteris miraculo esset: siquidem eousque in linguis, latina, gallica, & italica excelluit, ut deinceps Romanorum Rex electus, applausum universalem præsentium Principum, tanquam eximii oratoris consecutus fuerit. Interrogatus itidem Pater, qua ratione cum tanta promptitudine tot linguis sententiam mentis suæ exprimeret, respondit: *Nescio quo pacto vel legat, vel loquatur: hoc mihi certè constat, quod cùm duodecimum ætatis ageret annum, subverebar ipsum aut stultum futurum, aut mutum.*

Interim hæ mutationes vocum, quæ veræ ministræ sunt dispositionum & affectuum animi, enunciatrices internarum cogitationum, ab oratoribus apud Caussinum præter titulos jam memoratos, etiam his nominibus dicebantur: Vox fusca, inamœna, parva, angusta, subsurda, confusa, contemptibilis, ruvida, rigida, dura, tristis, infirma, ærea, acuta, alta, candida, pura, suavis, tractabilis, plicabilis, volubilis, cita, volucris, dulcis, mollis, canora, stridula, plena, splendida, lucida, & similia, secundum quod affectus, vel sensus, vel passiones cordis poposcerint. *De El. Lib. 6.*

Quin-

Quintilianus ait: *Erit vox lætis in rebus plena, simplex, hilaris, fluens; in certamine erecta totis viribus, & velut omnibus nervis intenta; atrox in ira, & aspera ac densa, & respiratione crebra; Paululum in invidia facienda lentior, quia non ferè ad hanc nisi inferiores confugiunt.* In quo loco prolixius de materia hac discurrit author, ad quem transmitto lectorem, qui copiosiora super his desiderat. Interim ego ad pauca quædam apophtegmata ejusdem materiæ me converto.

Zenon interrogatus, quid maximè singulare, præter potentias animi esset in homine, respondit: *forma est vocis flos, vox autem ipsius forma flos.* Adjungit Laërtius, qui superiora illa citat; *Nam oratio,*inquit,*composita gratiam addit formæ.* Idem adhuc interrogatus, quid necessarium esset recitanti in scena, dicere solebat, non solum his, sed omnibus quotquot orationi, vel dictioni studerent: *Vocem magnam, bonaque latera debere esse, nec os immodicè deducere.*

Idem Laërtius qui Author citationum superiorum est, refert, Carneadem admodum loquacem fuisse, unde cum in schola aliquando abundantius fabulatus esset, præceptor eum jussit demissius loqui, cui ille sat facetè rependit: *Da mihi vocis modum,* ad quod Magister prudentissimus: *Modum habes,* inquit, *nempe Auditores.* Volens insinuare, juxta auditorum numerum, & pro loci convenientia, vocem moderandam esse.

Sic Demosthenes, juxta Erasmum, audiens oratorem, magno luctamine, & magnis viribus dicentem, inquiebat: *Non quod magnum est, benè est, sed quod benè est, magnum est.* Quæ sententia cordi imprimenda esset iis, qui huic studio & professioni se dedicarunt. Præfatus Demosthenes, sponte sua in medio orationis flumine hæsitavit aliquando, idque ob susurrum, quem audiebat, iis, qui se ob hoc ipsum reprehendebant, respondens: *Histriones è voce judicare par est, oratorem è mente.* Hinc prudenter Erasmus commentatur, qui quæ diximus recenset: *Histrio servit populo, orator consulit: ille delectat, hic prodest: Ad benè consulendum non refert quàm sis vocalis, sed quàm opportunè consulas. Actori voce opus est, quæ vincat in multitudine fragorem; Orator talis esse debet, ut populus ipsum ultrò tacitus, & attentus auscultet.*

Timidior erat Isocrates, dum in publico peroraret, unde solitus erat inter familiares dicere: pro decem minis se docere, sed si quis modum componendi in dicendo vocem se docuisset, ei se decem mille sestertios daturum, siquidem tot ei in possessione essent. Unde Erasmus jam memoratus ait, quod *vocis exilitas, & animi timiditas reddebant Isocratem ad dicendum inutilem.*

Verum quidem est, quod Cato sui temporis juvenibus præcepta præliandi dederit, magnanimitatem, & valorem inspiraverit, sed sæpius etiam illud repetebat: *Verba plus quàm gladium, verba plus quam manus hostes in fugam vertere, attonitosque reddere.* Volebat militem etiam in ardore conflictus non mutum, sed clamosa voce, & vultus asperitate, æquè ac brachiorum robore in fugam conjicere, & perterrefacere inimicum. Sic Plutarchus memorat.

Cum Tullius in oratores incideret, qui plus debito vocem levarent, hac similitudine uti consuevit, comparans eos claudis, qui defectu pedum equorum ministerio, sicut oratores clamoris utuntur. Unde Plutarchus qui superiora commemorat, eruditissimè inquit: *Hoc genus hominum & hodie videre est, qui cùm sentiunt se causâ inferiores, ad furiosa jurgia confugiunt, ut quoniam rationibus persuadere non possunt, improbitate, metuque extorqueant.*

Qui plura his desiderat, voces nimirum humanas non ab homine prolatas: de iis quas Deus non nunquam edidit, non unâ eademque forma; qualis fuerit earum & conditio, & substantia: Voces item de rebus inanimatis, vel de brutis animantibus, opera vel Angelorum, vel dæmonum productas: Voces præter naturæ cursum prolatas, aliasque eruditiones curiositate plenas, amplissimum in hoc genere theatrum humanum evolvat doctissimi viri Beirlinch, nil enim imaginationi inciderit, quod volumen illud non complectatur. Ego hic ad alia conversus, vocem interim omitto, & in considerationem descendo, qui sit

VICTUS, vel CIBUS HOMINIS.

Galenus vir doctissimus in libro secundo, tertio Doctrinarum capite, loquens de facultatibus alimentorum, quæ cuique animantium necessariæ sunt, cuique eorum cibum suum familiarem assignat, substantiæ proprietati conformem: Equis nimirum, & Dromedariis paleam, fœnum, & hordeum, & hujuscemodi alia, leonibus carnem animalium crudam: Sic homini convenire carnes coctas (inquit), panes triticeos, hordeaceos, de frumento, & castaneis coctos. Hinc Artophagi translatione græca in latinum homines *Panivori* vocantur. Sed deinceps gulæ luxus, & mensarum opulentia in tantum excrevit, ut de carnibus avium, & quadrupedum, etiam ad penetrandos profundi maris internos sinus descenderint, ut inde piscium exquisitas epulas instituerent.

Hinc de Vitellio legitur, quod tabulam suam instrui voluerit scarorum hepatibus, quæ tum temporis in pretio erant, cerebro phasianorum, & pavonum, lacte murænarum, quod quo rarius, tanto carius erat.

Esca homini consueta caro bubula est pro rusticis: aut vitulina, aut vervecina, suilla, caprina, agnina, & similium, prout in macello videre licet: De volatilibus capones sunt, & gallinæ, columbi, pulli, & horum similes, id quod usus quotidianus docet. Nec desunt nostris temporibus ventriculi sat valentes, qui in pretio ponunt leporem, cervum, talpam Alpinam, sciurum, capras, hinnulos, echinum, cuniculum, Castoreum, Taxum, testudinem, imò & ranas, inter hæc & Elephantorum proboscides.

Alii rursum curiosius cibati sunt, quidam enim tygridum nates, alii, præsertim Æthiopes, pantherárum, & tygridum carnes devorabant. Quidam Africæ populi inter lautiores epulas recensebant, lacertis viridibus, & simiis vesci. Borusci in Scythia, Hippophagi appellati, non alia carne, quam equina nutriebantur. Insubres, populus Italiæ, nec mensas rejiciunt, in quibus lupi, & feles, & vulpes, & pardali, & pulli asinorum, & similia apponuntur. Olim etiam, teste Galeno, camelorum & asinorum mensæ non rejiciebantur.

Nomades, teste Plinio, lacte Cinocephalorum nutriuntur: habitatores Indiæ Occidentalis his terminis non continentur, quippe qui colubris, & bufonibus, veris terræ rejectamentis vescuntur.

Præter carnes etiam fructibus, & multis herbarum generibus, quæ terra progerminat, nutritur homo, juxta promissionem divinam: *Ecce dedi omnem herbam afferentem semen super terram, & universa ligna . . . ut sint vobis in escam.* Refert super hæc Bugatus in territorio Patavienſi circa Annum Domini millesimum ducentesimum trigesimum tertium contigisse, ut loci Incolæ urgente fame, & penuria rerum omnium compulsi fuerint omni herbarum genere, quæ ruri nascuntur, tam quæ comestibiles essent, quàm econtra, victitarint, non absimiles feris sylvestribus. Nec tamen illud, inquit Aldrovandus, tam mirabile videri debet, cum inventi sint populi, carpophagi appellati, qui nullo unquam edulio, nisi frondibus arborum, seminibus herbarum, & fructibus usi sint. Sic autem sibi providere consueverant; æstivo tempore fructus recolligebant, eosdemque siccabant, ut in decursu anni ex his alimentum sumerent: non minus tamen & quibusdam herbis, quæ in locis montuosis & in opacis vallibus prodibant, fruebantur.

Gen. 1. Lib. 3. histor. De monstris.

Hic populus in more positum habebat (quamvis omninò præposterus sit) ut filii, & matres, & mariti, & uxores, & quod reliquum est hominum, suadente fame (nudi nihilominus, prout eos natura genuit) cum celeritate, & aviditate magna, de arbore in arborem scanderent, ad carpendos & consumendos fructus: quamvis etiam casu pes eos fefellisset, manu prompta à lapsu sibi præcaverent: si tamen aliquando corruissent, tam agile corpus habebant, ut vel omninò nihil, vel parum admodum casu læderentur.

Prout Lycosthenes testatur, inter se plerumque dimicabant, idque ob rationem victus: sæpius item cæcitatem incurrebant, & miserè interibant, eo quod oculorum defectus, omnem eis suppeditandæ vitæ occasionem auferebat.

Non solis autem alimentis simplicibus cibatur homo, quin & compositionibus utitur. Veteres Betam, & pastinacas, aliasque radices sanguine animalium, aliisque rebus condiebant, sicut nostrates id oleo, & vino aliisque condimentis consueverunt.

Melle item & papavere sibi certam escam non inamœnam conficiebant. Has ni fallor caricas, & rapas Curius Dentatus gustàrat, cum tantum aurum sibi à Samnitibus oblatum rejecit. Commendat Martialis certum quoddam genus compositionis, farcimen inquam, carne suilla impletum, quod in patria mea tam exquisitè parari solet, ut ob eandem causam sibi denominationem loci assumpserit, vocatum *Salame di Bologna;* hinc de eodem præmemoratus Poëta inquit:

Filia Picenæ venio Lucanica porcæ,
Pultibus hinc niveis grata corona datur.

Faciebant item olim, more nostro (sic enimverò gulæ vitium omnem adeo mundi ætatem pervasit) esculentum quoddam, ab ipsis nominatum *minutal*, è piscibus marinis compositum, oleo, vino, porro & coriandro confectum: sicut & pulmenta, boculos, Tucetas, artocreas & hujuscemodi alia oblectamenta, gustui blandientia; sicut sunt Lucanicæ carne porcina fartæ, aut melius hepate minutim cum ovis, caseo, pipere, aniso, & gingibero simul contusis, quod universum cum reticulo ejusdem hepatis coopertum sit.

Taceo hic quæ insuper alia de lacte, melle, uvis passis, amygdalis, conficiuntur, & condiuntur, & ultimis mensis apponi solent.

Concludit Aldrovandus: *Qui hodiernos epularum apparatus, & mensas insignes magnificentia instructissimas scire desiderat, adeat Bruyreum Campegium, Bartholomæum Scapium, & alios insignes authores, qui de elegantibus conviviis, & miris epularum lautitiis diligenter pertractarunt.* Adjungo his è modernis *Oeconomiam Civis urbani* Vincentii Tanari, *de conviviis menstruis;* inter antiquos autem opera Athenæi, *in cœna sapientum.*

Occasionem hanc nactus, nunc in medium producturus sum utres illos epulonum, & gulosorum hominum, qui (si superis placet) mundum universum in opiparam converti mensam optarint, ut ventri suo totum, tanquam sepulchrali tumulo injiciant: monstrando per hæc quantum à rationis sede dejiciat gula, quæ viventes de natura hominum evertit: sed malo eorum pessimo, quippe quod eorū nonnulli diei unius spacio patrimonium prodigendo miserrime perierunt. De his non immeritò Horatius inquit:

Nos numerus sumus, & fruges consumere nati.

Nota est historicis dissolutio Marci A[...]icii, qui Lynce fervidius, dum pascua sua insequitur, de regione una in aliam migrare solitus est, non nisi gulæ oblectamenta sectando. Aristoxenus Cyrenensis omnem curam & sollicitudinem in hoc collocavit, ut nova opsonia, novas cupedias inventaret, testante idipsum Macrobio: & siquidem ei feliciter obtigisset, non secus ac si novum elixir aliquod vitale produxisset, sine mora sodalibus suis idipsum communicabat.

Gloriabatur hic idem se mysterium novum produxisse, promovendi incrementum lactucæ, irrorando eandem vino mellito, unde tam jucundum saporem consequebatur, ut ob mirificam dulcedinem suam, delectamento inusitato mentes etiam senatorum maxime spectabilium non secus & hortulanorum maximè expertorum delirare fecerit.

Vult Martialis de hac hominum fæce certum quendam Santrecam dissipatorem dissolutissimum fuisse, unde sic ait:

Nihil est miserius, nec gulosius Santreca.

De Vitellio Imperatore (quem supra jam retulimus) Suetonius recenset, eum *Bovis* ventrem habuisse potius quam *Vituli:* post jentaculum enim prandio comparandum, sibi rursum in meridie fertilissimam mensam parari faciebat, huic succedebat antecænium pingue, & ad vesperam cæna plenissima. Quod verò admiratione dignissimum erat, carnes æque ac juscula bullientia & fervidissima sine læsione devorabat, & epotabat.

Virgilius Cælii cujusdam meminit, qui omne patrimonium suum ingluvie prodigebat, & qui omnem substantiam & bona sua in fauces, non secus ac in voraginem quandam præcipitabat, tantum sibi terræ spacium reservans, quanto tumulari posset. In B.

Xerxes magnus ille Persarum Rex, qui tam ponderoso exercitu Græciam inundavit, sed non nisi solitarius terras suas repetiit, nil regium nec generosum in se habuit (teste Valerio Maximo) nisi quod coquos præmiare solitus sit tum videlicet, cum insolitum aliquid exquisiissent, quod novo oblectamento gustum titillaret.

Milo (Theodoro teste) prout pugno bovem mactabat, sic eundem consumebat sine mora. Hic in prandio uno viginti carniū pondo devoravit.

Philoxe-

Philoxenus Jovem precabatur (sic Clearchus meminit) ut pro insigni dono sibi collum gruis formaret, quò diutius deglutiendo majori cum delectamento cibis frueretur. Claudium Alpinum peram dixisses sine fundo, qui tempore matutino, quingentas ficus, centum persica ruralia, decem melopepones Ostienses, viginti libras uvarum, & centum aviculas *beccafichi* ab Italis nominatas consumebat.

Sextus Aurelius narrat Maximinum juniorem tam patulum habuisse ventriculum, ut incredibiliter magnam vini mensuram ad prandium epotaret, undecim quoque libras carnis non nisi modicum quid reputarit.

Admirabile non minus quàm ridiculum est, quod Astidamas Meletensis erga Ariobarzanem Persam commisit (referente Ariano) invitatus enim ad prandium una cum cæteris commensalibus, & amicis non paucis numero, solus se in culinam inclusit, totumque, quod pro mensa paratum erat deglutivit: proin cum dexteritate se subtrahens, domumque rediens, mensam quæ parata erat, nudam siccamque reliquit.

Impia fuit olim crudelitas Vedii Pollionis, de quo Vopiscus meminit. Hic ut voracitati gulæ suæ ministraret, cum servos suos impinguasset, in piscinas murænarum eos jactabat, ut carne hac pastæ saporem gustui magis gratum præberent. Caligula majorem thesaurorum partem, quos Tyberius accumulaverat, in conviviis, & inter commensales suos, epulones dissolutissimos consumpsit: sic Dio commemorat.

Idem Dio de Tyberio Rege Ponti narrat, quod ne solus in tanta dissolutione, & epularum affluentia victitaret, magna præmia proposuerit iis, qui alios voracitate antecellerent: sic enim societate hilari fruebatur, interim nemo ei inter helluones istos par fuit. Heraclides Pythius maximus ætate sua gulo quaternis imò quinis vicibus diurnis sibi mensam sternebat; ne tamen crapularum suarum testes abessent (sic sibi hanc vitæ intemperantiam gloriæ ducebat) nunquam sine numero parasitarum, & convivarum degebat.

Gallonius item inexplebilem gulam habuit, qui cunctas possessiones suas culinis impendit, nec prius destitit farcito ventre incedere quam cum loculi evacuati essent. Hinc Tertullianus dum sinistre cuipiam augurari vellet, ei jocos Curionis, expensas Appicii, ebrietatem Antonii, gulam inexplebilem optabat Gallonii.

Servius refert de Heterognato; quod cum mensæ accumberet, etiam sine cultrò & fuscinula sibi parem non habuerit in devorandis caponibus, deglutiendis capreolis integris, imo & evacuanda mensa convivali benè & lautè instructa. Unde & Alexander Taxus non immeritò dixerit: *In un Ave Maria fu sparecchiato.*

Flavius Vopiscus de Phagone quodam refert (quem falconem potius dixisses) quemvis sui coævum ingluvie exuperante: Invitaverat hunc Aurelius Imperator experimentum sumpturus de ingluvie: itaque lautissimam & fertilissimam mensam parari jussit & illi, & reliquis parasitis. Phago solus aprum integrum, centum panes, vervecem, & porcellum dimidia diei parte absumpsit, unà & Orcam vini epotando.

Eodem Authore testificante, Imperator Galba majus bellum culinis indixit, quàm nationibus exteris. Hyemali tempore binis horis ante auroram jam ventri & gulæ vacabat: cœnas verò in seram usque noctem protrahebat: De analectis ossium quæ superabant, centum molossi satiari poterant.

Peripateticus noster (authore Laërtio) antequam se ad liberalium artium lucubrationes contulisset, nulli in sumendis eduliis, nulli in convivio impar erat: sed deinceps ex quo scientiarum dulcedinem intellectu percepit, vitio præfato frenum injecit, naturam edomando.

Hercules prout robore suo Gigantum domitor fuit, ita se mensarum asseclam non minus strenuum & Antesignanum exhibuit: unde etiam in Zeucli operibus legitur, eum cum Lepreo Rege in certamen descendisse, uter eorum voracitate præcelleret, Herculem victorem evasisse, devorando paucarum horarum intervallo Taurum integrum: stet fides penes Authorem.

Demetrius Phalereus quotannis ducenta talenta (quorum quodque septingentos *scudos* Italicos valebat) in conviviorum lautitiis expendebat, tam communibus, quàm quæ magnificè instituta erant. Notæ impensæ sunt Luculli in cæna Apollinis, quam Imperatori Julio Cæsari paravit: ubi commensales omnes deorum vestimenta induti, pretiosissimis macteis vescebantur, quæ summis argenti pretiis steterant.

De præfato Vitellio supradictus Suetonius narrat, quod fratri suo ab itinere reduci, aliud affectionis testimonium exhibere nequiit, quàm cum aëris simul & aquarum elementa sibi tributaria reddidit, quorum unum ei duo millia piscium, alterum septem millia volucrum præbuit. De Servio, Saxone, & Heliogabalo cum scriptore jam memorato, alii insuper memorant fide digni, quod non nisi alas abscissas exquisitissimarum avium in lancibus suis exhibebant.

Cleopatra, ut Antonio demonstraret, in quanta eum æstimatione teneret, imo verò ut extremum affectum vel passionem suam erga eum palam faceret; inter epulas unionem dissolvendo ebibit, cujus pretium, secundum Budei mentem, ad valorem quinquaginta millium aureorum usque censendum erat.

Prætereo hic quæ in sacris literis de regalibus conviviis recensen ur, inter quæ illa sunt, quorum mentio fit ubi de Salomone & Regina Sabæ dicitur: *Videns cibos mensæ ejus . . . . & ordines ministrantium . . . . non habebat ultra spiritum.* *3. Reg. 10.* Nil hic de Assueri magnificentia dicemus, ubi per centum, & octoginta dies convivium celebratum fuit, per septem vero populo, sicut & Principibus & regibus: Nil de Rege Baltassar, qui ut epulum suum celebrius redderet, inter dapes vasa collocari voluit, quæ Pater suus Darius de templo Hierosolymitano asportaverat: quam temeritatem repentina morte luit: supra quod prætereundum non est, quod tam feliciter Commendator Testius expressit, qui sic ait: *Esther. c. 1.*

Infelice passagio!
Da realtrono ire à mortal feretro
Dal pranzo al rogo, è dalle tazze al' urna.

Præter exemplum illud omninò tragicum, alia non minus funesta ex nimia ciborum repletione successerunt, ita ut verum sit: plures occidisse crapula, quàm gladio. Inter tot & tanta, quorum memoria apud historicos reperitur, pauca recensebimus.

Gulositas Archesilai Pritanæi condigna castigatione mortis vindicata fuit: Hic enim (refe-

rente Hermippo apud Diogenem) quamvis annum jam septuagesimum & quintum ageret, & adolescentium robustam virilitatem æmulari vellet, usque eò ciborum farragine referciit, ut ab iisdem strangulatus in medio convivantium choro subitanea morte extinctus, & ad feretrum ablatus fuerit.

Non in obscuro est Domitii Afri memoria, mediante Eusebii calamo, qui in medio dapum, non secus ac oneraria navis, nimio pondere pressus, inter fluctus deliciosæ mensæ, naufragium passus est. Refert Sextus Aurelius de Septimio Severo, quod pro obesitate corporis sui, omnem modum voracitate sua transierit: unde non rarò ei stomachus, provocato vomitu, sublevandus erat: proinde & atrocissima valetudine correptus non nisi mortem in votis habuit: quod ei nemo facilè credidisset, nisi postea palam factum esset, eum carne animalium omninò cruda victitasse, ex qua videlicet indigestione mortem sibi spontaneam conciliarit.

De Valentiniano Imperatore fide digni commemorant, quod cùm Barbarorum quorundam Legatos coram se perorantes audisset, & ea quæ dicebantur, animum ejus sauciarent, tanta iracundia exarserit, ut sibi venam in pectore ruperit; ex qua tanta cruoris copia regurgitarit, ut cùm respondere contenderet, continuò obmutuerit, & vitam expirarit: id quod ei contigisse authumant ob nimiam epulandi aviditatem, nec eum digerere potuisse, quæ cum tanta ubertate naturæ obtrudebantur.

Hunc insolitum excessum, inquit Baptista Egnatius: etiam Joviniano Imperatori evenisse, qui cum tanta cupiditate prandiis suis inhiabat, ut ciborum, & carnium plenam coctionem non attenderet: tantam idcirco cachexiam de indigestione vel bradipepsia contraxit, ut repletione nimia oppressus, in cubili super stratum summ mortuus inventus fuerit.

Childericus tantoperè ingurgitasse se legitur ut nunquam satiari posse videretur, nisi digito (prout in proverbio dicitur) quod devoraverat, tetigisset. Hic vespere quodam inhumaniter crapulatus illucescente aurora tot vaporibus obfuscatus, matutinam lucem intueri non potuit; inventum enim fuit à cubiculariis cadaver sine anima. Sic de eo memorat Gregorius Turonensis.

Valerius Maximus fatum Poëtæ Lyrici Anacreontis Teii deplorat, qui Enthusiasmi sui Poëtici non modicam partem musto, & lautis epulis adscribebat. Hic aliquando, cum maximè genio suo indulsisset, atque interim se Poëticis influentiis totum dedisset, potius pro funere suo miser Epicedium vel næniam cantavit: derepentè etenim in tanta repletione vitam expiravit: nec aliud tantum indoluit, quam quod acino uvæ passæ strangulatus fuerit, is, qui vino græco fortiter restiterat. Hinc Politianus in hunc modum de eo canit:

Tandem acino passæ cadis interceptus ab uvæ.

Niseus Syracusanorum Tyrannus cum ab Astrologo quodam sinistrum de duratione vitæ suæ augurium habuisset, anticipare fatum suum voluntaria morte statuit: unde quantùm maxime potuit, se cibis adimplere, & suffocare decrevit: Id quod deinceps executus est.

Narrat insuper Fulgosus, Tarquinium Priscum, cum inter epulas ei os piscis gutture transverso hæsisset, ob nimiam edendi cupiditatem, eadem subsequente nocte miserum in modum vitam suam terminasse.

Innumerabiles præter hos jam memoratos occurrunt hujuscemodi utres vini, labra vinaria & bibones: qui plus quàm Crœsus in medio auri, plus quàm Crassus in medio cruoris, tantoperè se ingurgitarunt, ut antequam ventris ullum paterentur dispendium, antequam à continuis vini diluviis cessarent, maluerint Bacchantum more furere, delirare cum Pentheo, cum Oreste mente capi, in vertiginem rapi cum Ixione; demonstrando veraciter Bacchum inter fulmina genitum: hi enim nimia bibendi crapula distenti calamitosè perierunt & dignam meritis suis mortem oppetierunt.

Sic enimvero nō absq; ratione tam Poëtæ, quàm pictores (quibus metaphoricæ translationes, & hujuscemodi metamorphoses temerariæ vitio non vertuntur) Bacchum nobis aliquando infantulum, aliquando fæminam, hedera redimitam, depingunt, & repræsentant: his enim figuris ebrietatis insipientiam exprimunt, quippe quæ viros in mulieres, & infantes transformat, ratione eos fraudans, & in admirabilem vitæ mendicitatem conjiciens.

Inter eos igitur, qui vino domiti, in tam procelloso mari intemperantiæ honorem, famam, & fortunam pessumdederunt, de Catone minore memoratur, quod in bellis civilibus adhærendo Pompeii partibus, à Julio Cæsare reprehensus fuerit (in duobus nimirum libris, quos Anti-Catones nominat) tanquam vini potator, vel gurges. Nec Horatius id tacuit, qui sic habet:

Narratur & prisci Catonis Lib. 3.
Sæpè mero claruisse virtus.

Homerus antiquitate tam celeber, tam conspicui nominis vir, nihilominus de temulentia censuratur: unde Horatius de eo inquit:

Laudibus arguitur vini vinosus Homerus.

Multi ajunt vinum Poetarum equum esse. Id quod in Ennio patuit, qui sine meri adjumento componendis versibus ineptus erat. Venusinâ Lyra suâ hoc ipsum expressit Poeta: Lib. 1.

Ennius ipse pater nunquam nisi potus ad arma
Prosiluit dicenda.

Inter mulieres potatricem nobis Martialis Fescenniam exhibet. Vitium quod in viris tam exosum est, quid non erit in fæminis? Hæc vinolentia enim omne temperantiæ, & pudicitiæ frænum relaxat. Unde Satyricus ille inquit:

Ne gravis hesterno flagres Fescennia vino
Pastillos Cosmi luxuriosa voras.

Hi pastilli quoddam medicamenti genus erant, quo vini nimia fumositas retundebatur.

Idem Poëta certam quandam nomine Myrtalem percellit, quæ ut nidorem vini meracius potati supprimeret, folia Lauri masticare solita fuit. Infelix quæ in vino lauros quærebat, potius cypressos quæsisset. Hoc in ea vitium conticere Poëta nequiit, ait enim:

Fœtere multo Myrtale solet vino,
Sed fallat ut nos, folia devorat Lauri. Lib. 3.

Præfatus Poëta bibacitatem Philostrati cum Elpenoris bibacitate comparat, de quo Ovidius meminit. Uterq; vino madidus de gradibus præcipitavit. Experimento docentes, quod qui tot fu-

fumos in cerebro nutriunt, non procul à casu sint. Epigramma tale est:

A Sinuessanus conviva Philostratus undis,
Conductum repetens nocte jubente larem:
Penè imitatus obit sævis Elpenora fatis
Præceps per longos dum ruit usque gradus.

Negari nequit intemperantiam de omni gradu dejicere. Archesilaus, testante Laërtio, volumina Philosophorum evolvere amabat: sed sicut vannus, quæ ventilando quod bonum est, pro se sibi lolium conservat, sic ille de lucubrationibus præfatis aliud non trahebat, nec usui suo sumebat, quàm vitium: unde etiam liquorem Bacchi sibi familiarem habens, usque adeo ei indulsit, ut breve vitæ suæ compendium infeliciter terminare maturaverit.

Scythæ olim, certatim alter alterum in potando vincere contendebant: authumantes fortasse his internis vini incendiis rigorem patriæ posse corrigi: quem abundantia nivium in locis illis adauget. Hunc morem Cleomenes Spartarum Rex imitatus (juxta Horatium) eousque aliquando mente alienatus fuit, ut necesse fuerit eum, tanquam furibundum ligare. Non sine ratione hic S. Clemens Alexandrinus exclamasset: *Inter turpia, turpissimum est Regem vinciri.* De usu hoc perverso Scytharum & Thracum præmemoratus Horatius inquit:

Natis in usum lætitiæ scyphis
Pugnare, Thracum est.

Romæ quondam vir Mediolanensis nomine Novellus inventus fuit, (ea tempestate qua Tyberius imperavit) qui ob nimiam vinolentiam sibi nomen Biberii adscivit; eo verò, quod in potando ingentia vasa evacuare solitus erat, stupente urbe, aliud sibi nomen Tricongii paravit: Hæc è Plinio sumpta sunt.

Plutarchus duorum sceleratorum hominum memoriam habet, quorum alteri nomen Amicus, alter Cyanippus appellabatur; hi ambo tanta vini copia se implebant, ut non secus ac furentes Bacchides Orpheum, illi proprias (quod horrendum est) filias involarint, & cùm improvido Loth, cum iisdem nefaria stupra patrarint. Hinc optimè Ovidius:

Nec vini, nec tu Veneris capiaris amore,
Uno namque modo, vina Venusque nocent.

Marcus Antonius librum edidit in laudem vini, cooperiendo, ut rebatur, testante Dione, dissolutam suam vivendi licentiam, in quam cum sæculi sui admiratione incurrit. Plutarchus recenset, Promachum quendam nunquam satiari vino potuisse, ex quo sibi justum Senatus Atheniensis improperium promeruerit. Timocrates Rhodius nunquam aliquid sensato homine dignum protulit, tanta inerat homini turbulentia ex immoderata potandi consuetudine. Ausonius Poëta contineri non potuit, quin fœdam hanc hominis labem eleganti Dysticho percelleret, quod antiquitas etiam sepulchrali lapidi ejus insculpi jussit; est autem tale:

Multa bibens, tum multa vorans, malè denique dicens
Multis, hic jaceo Timocreon Rhodius.

Eruditissimus Jovius in Elogiis suis, ubi tam felici calamo delinquentium vitia exaravit, de Attila Cane illo, qui flagellum Dei nominatus fuit, hæc meminit, quod tantundem crapulis, & infusione meri, quantum effusione sanguinis delectatus fuerit. Hic cum sequentia loca & urbes, Altinum, Concordiam, Uderzam, Trevisum, & Patavium destruxisset, & victorioso vexillo Romam usque pertigisset, gravibus eam onerando tributis, hac eadem felicitate in Hungariam reversus, in nuptiis cum formosissima fæmina Ildide celebrandis, cum tanta illuvie se vino & dapidus adimplèvit, ut in hæmorrhagiam fatalem inciderit, lectumque conjugalem hoc eodem inundaverit, animam infelicem in medio crapulæ, & cruoris innocentis, quem tam impiè effuderat, evomendo. Æthiops Corinthius (juxta Petrum Messiam) tam vino deditus erat, ut partem agrorum, quæ ei jure hæreditario in patria debebatur, vendiderit, tantum ut popinis, & bibentium tabernis vicinior esset.

Sed ulterius in mare hoc turbulentum ebrietatis, tanquam in abyssum demergi nolim, ubi tot tantique jam infeliciter perierunt, & quotidie adhuc intereunt. Qui plura de his desiderat, theatrum humanæ vitæ consulat, ubi in litera B. & titulo Bibax, aut vero in lit. V. hoc est, Vino, quantum sibi libuerit copiosiora desumere poterit. Ego interim temperantiam mihi colendam hic statui.

Ad condemnationem vitii hujus, inter alia, doctissimi Alciati emblemata quædam sunt, quorum primum est numero nonagesimo primo: Statua illic cernitur Apicii quæ gruem tenet in manibus, vicina disco. Nonagesimum secundum miserabilis Ocnus est, qui funem de palea torquet, sed quantum ille torquet, tantum asella prærodit. Nonagesimum tertium homo est lancem repletam cancris fluviatilibus in manu gerens, adjuncto lemmate: *In parasitos:* Nonagesimum quartum, arbor sicca est, cui duæ volucres (Italicè *Beccafichi* nominatæ) insident, cum inscriptione: *Parva culina duobus ganeonibus non sufficit.* Nonagesimum quintum piscatorias naviculas quasdam exhibet, quæ ostreas piscantur, quarum una cæteris magis patula apparet, dumque ad cibandum mus appropiat, se concludit illa, & miserè mus interit: lemma tale est: *Captivus ob gulam.* In nonagesimo denique & sexto Anas apparet, in aqua stagnanti garriens, cum Epigraphe: *In garrulum, & gulosum.* Hæc emblemata tanta eruditione referta sunt, ut cui vitium gulæ in detestatione est, non habeat, quod ultra desideret.

Quod vinum attinet, Author noster pari modo tribus sagacissimis emblematibus diffunditur, tam in vituperium quàm laudem illius. Inter quæ vigesimum secundum est, habens Bacchi statuam junctam Palladi, cui lemma hoc subjunctum est: *Vino prudentia augetur.* Alterum oleam arborem continet, cui vitis annectitur eam amplexando, cum sequenti inscriptione: *Prudentes vino abstinent.* Tertium figura Bacchi insignitum est, collocati in serto quodam, cum hac sententia: *In statuam Bacchi.* Hoc loco ingeniosus Tuillius studiosum curiosumque Lectorem pretiosissimo nectare eruditionum, sententiarum, & doctrinarum, tam sacrarum, quàm prophanarum potabit. Præter hunc floridissimam eloquentiam suam exponet Pater Carolus Scribanus in volumine, quod *Philosophum Christianum* appellat; ubi sæculi nostri intemperantiam exprimit (quæ ipsa adeo animantia bruta exuperat) idque in præfati libri capitulo nono.

Interim hic ego Paræneſim quandam in primitivis vitæ meæ annis compoſitam huc collocabo, quam de Stoico meo Chriſtiano decerpſi: & quam plurimum aptam reor, ad vitium præmemoratum, quod tantorum funerum cauſa eſt, pro merito ſuo confutandum. Verba mea in ſequentem ſenſum deducta ſunt, quæ de *manipulo* ſecundo Capitis ſexti mutuata ſunt, quod hunc titulum præſefert:

SOLITARIUS BEATUS.

O Gula! O gula! porta vitiorum, ruina Protoplaſtis noſtri, foſſa ſanitatis, rapina vitæ, præcipitium Eſau, mors Iſraelitarum, & violentiſſima tyrannis mortalium! Cum quanta ratione contra depravatos mores tuos judicioſiſſimi literatorum debacchantur: Tu enim es quæ inhias, quæ famularis corpori, quod non ſecus ac catinus triamphoralis largum, inflatum, & ad fauces uſque repletum obambulat: corpus inquam, quod ex omni parte inimiciſſimum eſt vacui, quod femoribus tremulum eſt, quod in utrumque latus vacillat. Huic omnia in motu ſunt, & in gyrum volvuntur: cui greſſus firmus non eſt, nec paſſus ſtabilis; quid enim ſtabile in eo, quod deſideriorum ſuorum paſſibus continuis ad ſe paſcendum fertur?

Hæc gula invidiam gruibus, & ſtruthionibus portat, his quidem ob violentiſſimam ſtomachi digeſtionem, gruibus ob longitudinem colli, quo diutius voluptate deſcendentium eſcarum fruitur. Hæc, non ſecus ac Midas aliquis aurita eſt, ad audiendum ea quæ ventri ſerviunt: velociſſima in ordine ſuo ad epulas capiendas: Compoſita in ſimilitudinem ollæ, cui maximus triumphus eſt, in naribus ſuis vaſorum culinarium gloriam portare, è quibus fercula ſua conſumpſit, & devoravit. Pallidiſſima ſemper, inflatis buccis cum labiis deſtillantibus, & ex omni parte pendentibus, non ſecus ac ſacculi eſſe conſueverunt per quos vinum ſtillatum eſt quod illa epotavit: Illa inquam & fœtida, & contorta, & vacillans, lurida, & indecora. Simili modo ſcelerata hæc viventes traducit, & transformat!

An verò terra non abundè jam per tempeſtatum injurias, per plagas ſævientis ferri, in excavandis aurifodinis infeſtatur? an ei non ſuffecerat portaſſe ſuper dorſum ſuum plauſtra graviſſima, dilacerari maternalem ſinum ſuum, & viſcera per viliſſima jumenta in ſulcandis agris? niſi tu quoque inſatiabili eſcarum deſiderio preſſa, pro inſtruendis menſis tuis, & retia & pulveres artificiales ad jaculandum, & venaticos canes immitteres? niſi tu inſidias ubique ſtrueres ad capiendas feras, & ſanguinem illarum effundendum? cum tu quoque fera peſſima ſis: Forte tibi ſpacioſiſſimi aëris campi nimium abundantes viſi ſunt, quod bombardis, & arcubus, & viſco omne volucrium genus aucuparis? An verò undæ maris per remos & anchoras, & ſexcenta alia navigationis inſtrumenta non abunde jam ſulcata & diſciſſa ſunt, niſi tu quoque, œſtro cupiditatum & appetituum tuorum percita, ad emetienda maria provolares, atque illic Neptuni ſinum perfoderes, ad necandum innocens illud & mutum animalium genus, quod candorem vitæ ſuæ etiam coloris ſui candore depingit, à quibus tu ne verbo quidem unquam offenſa es?

Sic enimvero tu, univerſitatis prædo, & homicida, nunquam pacis aut quietis memor es. Sed utcunque tibi viſum fuerit ſtomachos tuos, non niſi palmum latos, tot cohortibus piſcium adimple: liceat tibi ſylvas, & montium receſſus evacuare feris ſuis, ſpolietur aër volucribus. & qui deinceps rerum erit eventus? O quam ſubitanea metamorphoſi propediem Circe iſta Convivas ſuos in mille deplorabiles formas deformabit! Ecce tibi ex uno latere eorum nonnulli turbulenta vertigine circumrotantur, prout eos vini vapor in tranſverſum impulerit: rurſum alii ſqualido pallore induti, & contremiſcentes ſupra conviviantium menſas crapulati procumbunt: alii ciborum gravitate oppreſſi, fatiſcente ſub tanto onere, & labaſcente genu humi ſternuntur: alii item de ſpumantibus buccis, & plenis faucibus luridam bilem ejectant: alii more jumentorum, omni jam humanitatis memoria ſpoliati, gravi corpore ronchos inviſos trahentes, provoluti jacent: Alii rurſum, velut immundæ ſues, ebrietatem ſuam eructant: Homines profani, laſcivi, corpore nonnunquam ſani, ſed mente corrupti, & lethaliter infecti.

Hæc igitur corporum labes, & corruptio non omninò intolerabilis eſſet, niſi & animæ exterminium & ſæva peſtis accederet. Ecce tibi in ſacris literis perfidum Eſau, tam gulæ ſuæ deditum, ut infami lentis edulio primogenituram ſuam, & una cum illa proſperitatem & benedictionem omnem venumdare nihili duxerit. Ecce tibi vetulum Loth temulentia cæcatum, nefario inceſtu cum filiabus ſuis maculare thalamum ſuum. Ecce tibi gentem electam, quæ poſt epulas & tripudium averſa à Deo ſuo, in falſorum deorum cultum prolapſa, miſere diſperiit. En tibi Holofernem vino ſuffocatum, qui in manu fæminæ Judith temulentum caput ſuum reliquit.

Alexander Magnus & ipſe his furiis raptus hanc vultui ſuo infamem maculam inflixit, dum vini æſtu ſuadente manum contra ſibi fidiſſimum Clitum armavit, eumque inter poculatores ſuos transfodit.

Denique quidquid alioquin imperante ratione, vel verecundia celatur, ebrietate ſtimulante propalatur: illic & religio, & virtus exulant, & omnis animæ dos, procul repellitur.

Nunquid ergo Philoſophus noſter illic apparere voluerit, ubi pietas ejecta eſt, unde veritas ſe alis ſuis proripuit, ubi vitium imperioſo ſceptro ſuo cuncta gubernat, & thronum regium involavit? ubi nullus unquam pudor, nec pavor, nec reverentia, nec futurorum memoria, nec præteritorum recordatio eſt?

In his locis quid aliud intuebimur, niſi tygrides, quæ prædam invadunt? niſi lupos qui ovibus dilacerandis dentes acuunt? Niſi leones qui in armentis ſæviunt? Niſi canes, qui agnellos infeſtis dentibus dilaniant? Niſi corvos, qui cadaverum paſcuntur viſceribus?

Quin potius ſolitarius meus gaudeat frugali menſa Curii Dentati (juxta quod de eo Valerius Maximus recenſet) cum enim Samnites eſculenta quædam ruſtica ei obtuliſſent, precantes ut factionis ſuæ Dux eſſet: Revertimini, inquit ille, in regiones veſtras, & Senatui veſtro referte, Curium ſicut ferro, ita nec auro ſuperari poſſe: magisque eum lætari cum libertate, eâ menſâ frui, quæ famem arceat, non quæ luxu inſtructa ſit.

Vadat

Vadat solitarius meus ad mensam illam, de qua Democritus inquit: Mensa pretiosa fortunam instructricem habet, mensa frugalis temperantiam. Vadat ad illam Epaminondæ viri generosissimi, qui cum Legatos vidisset sibi aurum portantes, simul & gemmas, ut ad urbem quandam insidiis occupandam, concurreret, eos manu ad domesticam mensam suam duxit, quæ vilissimis cibis & vino sat acido, & rancido composita erat: eos reverti jubens quo venerant: Narrate (inquit) quæ vidistis, & annunciate concivibus vestris, quæ sit forma, quod institutum vitæ meæ, ut inde noverint, eum qui tam paucis contentus sit, proditiones non machinari. Vadat ad mensam Epicteti, viri famosissimi, qui sic ait: Siquidem assidenti tibi in convivio poculum circumgyrando in manus venerit, accepta oblatum, & quantum necesse fuerit inde bibito: Si necdum ad te pervenerit, cave ne manum temerariam ad sumendum illud extendas, sed illud præstolare, donec temperatum te quoque tetigerit. Vadat denique (si possibile fuerit) ad mensam Cynici: qui cum casu quodam in platea publica candidissimum panem deprehendisset, non modico temporis intervallo cogitabundus stetit, dein pauca quædam cibaria de pera sua trahens, una cum prædicto pane longè de se abjecit, dicens: Ite mortales inimici quietis, & humanæ pacis: tyranni peregrini, vacuate itinera nostra. Quin imò hæc opsonia, siquidem quod necessarium est transierint, & superabundaverint, hostes infestissimi sunt, qui plures gula interfecerunt, quàm qui gladio, aut ære interfecti sunt.

obeum ran-

Longè sit à cœnis illis ad voluptatem paratis, longè à Cœnis Orestis, ubi tot infantes jugulantur, quot virtutes sunt, quæ illic pessumdantur. Nunquid non pudori sibi ducet Philosophus Christianus, siquidem inferiorem se viderit & Phalereo, & Anaximandro, Speusippo, Xenocrate, Cleante, & Zenone, qui sola cœlorum contemplatione, quorum Conditorem ignorarunt, parasitis otiosis prodigalitatem mensarum illarum reliquerunt, sola frugalitate parsimoniæ contenti? Vera & genuina voluptas non nisi ab anima derivat. Quid enim est vilissima corporis nostri massa, siquidem spoliata fuerit ab inhabitante anima, quid, inquam est corpus illud, nisi portio terræ inanis? Hæc vulgi oblectamenta non nisi lubricam & fugitivam possessionem boni habent. Quid si plumam manu gestaveris, cum eam maximè possidere tibi visus fueris, ecce vento flante velocissimè avolat: sed quæ bona sunt animi, realia sunt, & solida, & perfecta.

Pretiosissimæ, & æstimatissimæ merces sunt, quæ ab intro celantur, quarum pretium nemo unquam pro merito manifestavit, & palam fecit. Hæ in latebris suis secure repositæ sunt, & ipsum adeo solis oculum latent. Ad has convertamur, ut veram virtutum possessionem adipiscamur, quam prædo non auferet, quam nulla nobis passio, aut appetitus perversus, seductione aut falsa persuasione à nobis deviabit.

Sit animus noster inflexibilis tam ad præmia proposita, quam ad minarum territamenta: non frangatur sponsionibus, & oblationibus honorum, non calamitatum catastrophe: rideat ad hæc non secus ac Democritus aliquis: magnanimus contra insultus, & assultus, contra exilia, & enses, & ipsam adeo mortis viciniam. In corpore suo hæc anima non secus ac in navi secura, tranquillo mari, insidet puppi: quippe quæ reatum non novit, quæ nullo culpæ remorsu torquetur, nec ulla pœnitentiæ acrimonia percellitur, quæ nec dicto inhonesto, nec tyrannico conscientiæ integritatem sugillavit: & hac voluptuosa rememoratione puritatis suæ, procul à se exulare facit erubescentiam criminis, & ruborem delicti, & pavorem qui mundana convivia non deserit.

Induretur corpus nostrum ad omnem sinistræ fortunæ casum, ut videlicet tam invicto animæ exemplo discat nulla concuti adversitate. Mitiget famem cibi moderatio, sitim restinguant temperantiæ pocula: & sibi semper ob oculos ponat, multò expeditius esse nutriri abundantia naturæ, quàm inventionibus artis. Experientia enim nos docuit, naturam paucis contentam: Dedignetur anima nostra fumantem illum mensarum luxum, quæ cum infernalibus fumis suis unà cum corporibus & mentes obfuscant. Felix illa serenitas cœli, quâ caput fruitur, dum terrestres illi repletionum vapores jucundas aëris interni regiones non occupant: hæc illa firmamenti nostri interna claritas visum nostrum, tanquam lucidissimo, & tranquillissimo Paradisi aspectu lætificat.

Sic enimverò, ubi fumigantium ciborum nebulæ cum caligine sua non obscurant, intelligentia humana in meditationibus suis defæcata est, expedita in operationibus, in studiis & lucubrationibus suis sedula, in amœnitate salutis perenni beatam se agnoscit.

Elevetur itaque Stoicus meus pennis abstinentiæ, & vigilantiæ suæ. Hic Dædalus volatu suo ad lucem supremi Entis pertingat, ad quem finem, ad quem scopum Christianum Philosophum collimare oportet: Sic fiet, ut tanquam falco famelicus, tantò expeditius prædam desideratam insequatur, & inflexibili ungue constantiæ semel obtentam non amittat.

Longius his immoratus essem, nisi brevitatis studium me alio sevocaret, ad Execrationem nimirum illam quæ sequitur, quam contra Bibulos in hoc Momi sæculo, jam in teneris adolescentiæ meæ annis mihi impressam & dictatam teneo: titulus ejusdem sic habet:

In bibaces.

Incendium!
Accurrite aquæ, ubi uritur mundus,
Microcosmus nempe, qui dum madet, æstuat.
Lymphis, inquam, nimis egent lymphati:
Vinosos intelligo, qui nimio ingurgitati mero
Væsuvii adinstar projiciunt undique flammas.
Tribus Inferni furiis addiderim quartam
Vinum scilicet intemperanter epotum.
Hoc Babylonia meretrix cum philtro intoxicato propinandum apponit.
Optima instituta licet gentilium:
Per hæc à talibus tenera coercebatur ætas.
Si in viridi ligno tanti possunt fervescere ardores, in arido quid fiet?
Phaëtontem vocarem omnem musto madentem:
E curru solis, nempe rationis, elapsum:
In luti, & calicum volutabro, quasi sus lota sese in omnia solvit deliria:
Ferit, furit, obruit, ruit.
Favebat similibus ille **Plato apud Stob.**
Ebrius Gubernator, queis omnia subvertit.
Si bibunt impii quasi aquam iniquitatem, quid facient hausto mero? **Iob. 15.**

Tanto

Tanto micantibus ab igne scintillis, Infinita propemodum
Accenduntur funalia.
Dum videntur splendescere nimis, rapidiores emittunt sagittas:
Si danda est experientiæ fides, manare ex fluminibus fulgura:
Nec mirum, quando ipso nascente Lyæo talia emerseru.t.
Omnia confundunt, cum ibi se effundunt.
Quid ordinati, & apti potest esse cum Libero?
Circumferunt isti corpus mole sua turgidum, flaccidum.
Quibus lucent oculi, pallet cutis, spiritus est angustus
Voxi certa, cespitantes pedes:
Manuum tremor, vertigo cerebri, mentis anxietas,
Rerum oblivio, mors memoriæ.
O Incendium!
Vulcano deterius, quod mundum sic fœdat,
Imò inflammat, dum usque in cineres vertat.
At si ista corpora læduntur, animas cogita.
Æstuans hæc flamma, in venis occlusa, sanguinem sic accendit,
Ut omnem etiam consanguinitatem disrumpat:
Quis namque ultricibus immunem ab ignibus
Sanctum Loth, à patria fœditate lotum, corrupit, nisi mustum?
Hoc ori illius propriæ apposuerunt filiæ,
Quando sibi illum ex parente vindicarunt maritum.
O exleges puellæ, talem erumpentes in æstum!
Ergò ut Patrem tutò prosternant, calicibus impetunt;
Sic senex grandævus in puerilia abivit:
Malè cautus inter ætatis nives, & canitiei rigores
Proprio sinu prunas fovendo, dum peregrina fugit
Incendia, domestico igne corripitur.
Nil mirum, si vino nullum aptius Veneris fulcrum.
Huic cedunt præstantissima sericorum carbasa.
Attendat unusquisque à Proditore hoc inviso.
Prov. 2. *Ingreditur bl.ndè, & in novissimo mordebit ut coluber.*
Nimis, lacte hoc madida, crescit Venus:
Unde Ovidianum erumpit adagium:
Et Venus in vinis, ignis in igne jacet.
Quid mirum, si Bacchi hilaritate Satyri procaces insultant, saltant;
Unde cæcus in talia fervescens
Inguinis & capitis quæ sint discrimina nescit.
Vitreis bipennibus in calices curvatis, nunc itur ad bellum,
Vexillum suspendit in templo Bacchi victor:
Quod nec bovis, nec Elephantis caperet uterus,
Sicut gurgulio in dolium ventris transmittit.
Infelix dedecus, vix Nili, aut Euphratis abluendum fluminibus.
O ebrietas! O Incendium!
Omnium vitiorum parens, quæ jurgia seminat, cædes gignit,
Homicidia, raptus, adulteria, tumultus,
Bella omnia nequissima fovet:
Ignaviæ gluten, & stupidis sensibus,
Ut vecordi spiritu tota langueat moles.
Ac.urrant igitur eò Lyæi Nutrices, Nymphæ cum lymphis,
Eridani humores, ut Phaetontis temperent ardorem,
Amabiles undæ, ebrietatis vesanum extinguant
Incendium.

Ad hæc pauca in latino exarata, Enthusiasmum quendam Musæ italicæ adjungo; ut, sicut per plura capita alia, ita & in ode hac Pindarica detester

Corruptionem sæculi nostri.

Ne di Lucullo a mensa,
Ove fù tazza d or spumi il falerno
La sete spegnerà Tantalo infido?
Ne là, doue dispensa
Bionde le arene il Gange al suol materno,
L'ombra di Crasso Sciogliera dal lido?
La ve di fama han grido,
O'in adusto terreno, overo in molle
Di fulgido tesor splender le zolle?
S'entro Napi dorati
Peregrinati humor Chio non gorgoglia,
E suiscerati Parti habbino i mari,
Perche in cibi pregiati
Fumin le mense a satiar la voglia,
Sono i favi d'Imeto al gusto amari;
Di Nettari piu rari
Di Giove a delibar s'ha le bevande,
O'nel Cielo stemprate a trar vivande.
E questi adu que foro
De Fabritii gli esempii, e de Catoni,
Quando Cerere scarsa, e a pena il fonte
Diedero a mense loro
Di tributo natio poveri doni?
Tal si videro la sù l'Termodonte
Starsi al nemico a fronte
Generose le Orintie, e a lauto invito
Le die poma silvestri il suol fiorito.
Se dela nave d'Argo
Nuova messe di Colco a noi non viene,
Insipido e quel ben, che al mondo scende:
Non e fiorito il margo,
Quantunque Flora a coloris le arene
Venga, s'Apollo ad ingemmar non prende
L'aureo suolo a vicende,
Cosi, fatta la mente a se nemica,
Sin trà piaceri anco s'auolge, e intrica.

Plures aliæ strophæ in prædicta ode continentur, sed quæ alias sæculi hujus corruptelas percellunt, atque idcirco brevitatis studio omittendas censui: sicut & plura alia quæ de alimento hominis dicenda restarent, jam enim ad hoc transeundum, ut variarum nationum intueamur

CONSUETUDINES.

SI quando in Civitate optime instituta, in universitatibus, in familiis, in congressibus, in aulis Principum optimæ consuetudines, optimæ regulæ introducendæ sunt, consultissimum erit (sic Maximus Tyrius inquit) juxta earum urbium vel gentium normam id facere, quæ omnium maximè intemeratè, & sapienter gubernantur. Propter quod (sicut quidam Sapientum ait)
visus est sapiens Ulysses,
Qui mores hominum multorum vidit, & urbes.
Magna illa Adriatici maris Regina (de Serenissima Repu lica Veneta loquor) inter alios principatus, & ipsa supra instabilitatem undarum inviolabiles bases regiminis prudentissimi stabilivit: exemplo præteritorum casuum instructa, unde se in flore suo conservat, judicia sua consolidat,

lidat, & sententias enunciat, & forum suum moderatur.

Reliqui Status tam Monarchici, quàm Aristocratici, his ducuntur,& fulciuntur, quæ instituta,& ordinata à majoribus suis acceperunt. Boni mores securissimus polus sunt, qui navigium humanæ vitæ ad beatum virtutis,& honoris portum ducunt: cum è contra perversi impetuosus aquilo sint, qui illud ipsum ad scopulos ignominiæ,& vituperii allidunt. Ritus gentium non immeritò dixerim turribus æquiparandos, quæ in promontoriis positæ, ad illustrandum mare nocturnis facibus prælucent, ut videlicet noviter in procelloso mundi pelago velificantibus iter demonstrent,& his luminibus instructi, ad portum veræ prudentiæ cum securitate, sine errore, & sine conquassatione pertingant.

Sed cum ignorare mihi non liceat, tot tamque varias orbis terrarum Nationes esse, quarum quæque pro more patrio, aut legibus sibi propriis, aut alia de causa aliter gubernetur: juxta tritum axioma: *Quot capita, tot sententiæ:* & cum negari nequeat, formicarum numeris eas comparari posse: non modo mihi operosum esset, quin & impossibile factu, non solùm omnium omnes, sed nec plurium paucas consuetudines adducere.

Ne tamen omninò volumen hoc, materia tam excellenti defraudetur, Duce Aldrovando, & aliis, quasdam paucas huc allaturus sum, quas benevolus Lector, curiositate oculis suis non indigna, pro eruditione sua decurrere poterit.

ores rum iores itato- on-

Inprimis autem in tractatu tam considerabili, tamque prolixo consultandum erit cum Hippocrate, de locorum & regionum natura: è quibus morum ille diversitatem colligit, dicens: homines in campestribus & planitie habitantes, placabiliores moribus esse, quàm qui montana incolunt: Imò eos, qui in montibus orientis,& septentrionalibus degunt, mores habere fœmineos; qui in partibus his oppositis, omninò inhumanos, & intractabiles: Negociatores optimos in locis maritimis, & iis regionibus, quæ confiniis suis mare contingunt, commorari.

Astrologi aliam viam ingrediuntur: considerando enim qualitatem signorum, quæ Zodiaco continentur, & quibus quæque regio subjecta est; non minus & stellas quasdam particulares, quarum influentiis & radiationibus patent, juxta horum omnium constitutionem, & qualitatem diversimode dijudicant: itaque ajunt (sicut experientia docet) mores admodum severos & truces esse Germanis,& Anglis,& iis qui in Gallia Narbonensi situati sunt, quippe qui sub Arietis & Martis sideribus, & influxionibus morentur. Italiam, Apuliam, Galliam Cisalpinam, aliasque insuper, leoni & soli subditas, ingenii inquiunt esse placabilis, mansueti, & ad perdonandum inclinati. Hetruscos,& Celtas,& Hispanos Sagittario,& Jovi subjiciunt: quos munditiei, libertatis, & simplicitatis amicos ajunt: sicut stellam Veneris præsidere locis maritimis Minoris Asiæ, Cycladum, & Cypri, eosdemque Tauri signo illustrari: hos autem voluptuosos asserunt, & sensuum oblectamentis deditos. Græcos,& Cretenses Musarum cultores deprædicant, eo quod Dominio Virginis,& Mercurii subjecti sint: Macedones & Thraces,& Illyricos, à Capricorno & Saturno gubernatos, asperos volunt,& alienos ab humanitate: Parthos, Medos,& Persas sub Dominio Jovis & Veneris, delectari pompa vestimentorum, deditos risui, jocis, choreis, & omnigenis vitæ delitiis.

Assyrii, Babylonii, & qui Mesopotamiam accolunt, professioni mathematicæ vacant, sunt enim sub aspectu Virginis & Mercurii. Pars Indiæ,& Gedrosia sub dominatu Saturni, omnino intractabiles,& feræ sunt; Judæa,& Cœlesyria, & Idumæa ad Dominium Scorpionis, & Arietis, & Martis reducuntur: hinc insidiarum,& audaciæ & impietatis repletæ sunt; Phœnices,& Chaldæi sub Leone, & Sole, simplices sunt, humani, & benè morati, stellarum item observationibus addicti.

Arabia felix homines nutrit spectabiles liberalitate, & dexteritate, gubernantur enim à Sagittario, & Jove. Armeni, & Hircani, cum nobiles moribus sint, dominationem subeunt Geminorum,& Mercurii. Obediunt Bactriani, Caspii, & Scythæ, signo libræ,& stellæ Veneris, unde nec mirum si musicam, & vitam mollem amant.

Succedunt his Sarmatæ conducti sidere Saturni, & Aquarii, nec propterea immunes à ferocitate & asperitate. Phryges,& Bithynii,& Colchides Lunæ subjacent, unde & illis levitas innata, & volubilitas,& mores effœminati. Syria,& Comagena, & Cappadocia Scorpionem, & Martem agnoscunt, hinc illis scelerati mores,& natura ad omnem laborem sufferendum idonea. Populi Lydiæ, & Ciliciæ,& Pamphyliæ à Jove & Piscibus illuminantur, unde mercimoniis, & contractibus vacant.

Cancer & Luna habitatores Numidiæ,& Carthaginis, totiusque Africæ sibi subjectos ab omni conniventia, ab omni præterea congressu, conventiculis, societate, & commercio alienant. Qui Mauritaniam & Getuliam incolunt, cum sub signo Scorpionis & Martis sint, belligerandi studium sequuntur. Nasamoni, & Garamantes, Piscibus & Jovi substrati, liberales sunt, & magnanimi, bonis consiliis vigent, sicut & religione, quamvis falsa: adorant enim Jovem Amonem,& simulacrum fictum Arietis. Marmarica gens, cujus regio in Ægypto inferiore est, quæ Geminis, & Mercurio subditur, magiæ superstitionibus implicata est, alioquin prudentissima. Qui Thebaidem inhabitant,& Trogloditæ, sub signo Veneris & Libræ militant: hinc genus vitæ varium & instabile sequuntur. Rursum populus alius iisdem in plagis nomine Azanius, sub Aquario & Saturno degit: hinc etiam mores incultos, & ferinos ab iisdem imbibit. Qui fusius de his instrui voluerit *Tripartitum* Ptolomæi consulat, illic usui suo necessaria reperturus erit.

Si post hæc ad consuetudines particulares descendimus, inter prima nobis occurrit mos veterum in voluminibus conscribendis; Chartam enim, aut membranam, aut aliud hujuscemodi, ex utraque parte scriptum, in ligno quodam rotundo vel tornatili convolvebant, cui pro ornamento in utraque summitate globi, vel poma erant: In his voluminibus quæque natio, quod maxime memoratu dignum esset, sicut & nomina virorum illustrium, & facta notabant. Hæc autem circumvolutio necessaria erat ad pulveres, & tineas arcendas, & vindicandum ab injuriis temporum.

Adhuc bina hujuscemodi volumina exstant, primum in musæo Illustrissimæ Curiæ patriæ meæ, alterum in Bibliotheca Patrum S. Salvatoris

toris Bononiæ: Utrumque ex foliis arborum compactum. Memorabilis inventio, ex qua facile dijudicari poterit, quam fœcundum ingenium humanum sit, quod in longam posteritatem usque cogitata sua transcribit.

Olim capite operto sacrificabatur.

Transeamus ad religionem. Mos antiquorum erat sacrificare diis capite operto, & facie velata: idque fiebat, ut palam daretur, quod inter Deum, hominesque discrimen sit, quorum hi quidem capite denudato salutantur. Cum autem salutationis meminerimus, olim potissimum consuetudo viguit, ut siquidem se salutaturi essent, dextram dextræ conjungerent, sicut nunc sibi pileos alter alteri deponunt: Unde illud dictum Virgilii est:

----- *coeant in fœdera dextræ.*

Præter hæc & veterum institutum erat, ut sacerdotes Evirati toto vitæ suæ decursu dedicati essent ministerio Matris deorum: atque in eodem illibatam castitatem perpetuò servarent. Significando per hæc, eos qui Patris nomen indignè violassent, castigandos esse, ita quidem, ut si imposterum & ipsi paternitatis nomine gaudere vellent, id non possent. Hæc autem macula tantopere inter paganos odio habita, & invisa erat, ut nota publica in fronte ferro igne candido, ad communem omnium detestationem, inurerentur. Hocipsum Lucretius sequenti carmine explicuit:

Gallos attribuunt: quia numen qui violarunt
Matris, & ingrati genitoribus inventi sunt,
Significare volunt indignos esse putandos
Vivam progeniem qui oras in luminis edant.

Sepulchra olim sacra habebantur.

Non minus apud paganos & sepulchra in honore erant, & consecrabantur. Unde & pœna capitalis in eorum violatores, & prophanatores statuta fuit. Solebant item improperare iis, quibus sinistri aliquid obvenisset, eos forte ausos fuisse supra paternos cineres urinare.

Super hæc Emblema 144. Alciati expositum est, habens lemma quod sequitur: *Cum larvis non luctandum.*

5. De Repub.

Tanta autem reverentia sepulchris tum erat, ut Plato lege severissima caverit, ne hostium quoque sepulchra violarentur, sed & illa inoffensa essent, & in honore debito conservata. Verba tantivi hæc sunt: *Nonne videtur illiberale, ac animi plane sordidi, & muliebris, ac pusilli, cadaver spoliare, & mortui corpus hostem putare, cum hostis ipse abierit eo relicto, quo pugnabat. Quid putas eos, qui ita se gerunt, differre à canibus, in jactos lapides sævientibus, eo, qui jecerit, prætermisso? Nihil differunt profecto. Itaque ab hujusmodi prædationibus abstinendum est: obsunt enim victoriæ.*

Ut verò ad alios etiam ritus, cærimonias, & consuetudines transeamus, idque in materia religionis, inter primos se mihi Æthiopes offerunt, qui solem Orientem adorabant, occiduum blasphemabant, & detestabantur. Hi cadavera mortuorum, quæ immunda arbitrabantur in aquas jaciebant. Æthiopes moderni Regem suum (Pretejanni nominatum) tanquam simul sacerdotem summum venerantur.

Ægyptii sacrificantes alta, plenaque voce in medio phani prosperitatem & salutem Principi suo vociferando augurant, idque vehementius, cum ipse præsens est. Adorabant autem antiquitus varia animalium genera. Solo etiam vomitu, & sola inedia arbitrabantur se morbis quibuscunque mederi posse. Item, usus eorum erat, palatia cuncta destruere, & sumptuosa ædificia vilipendere: omnem autem curam eo transferebant ut monumenta, & tumulos mortuorum splendidos, sumptuosos, sublimes, & fastuosos extruerent. Domos etenim defunctorum sempiternas, crediderunt. In cœnis itidem parandis nullis sumptibus parcebatur, in quibus tamen, quamvis ultimum robur suum luxus adhibuisset, imaginem mortis videri voluerunt: in quem sensum sequens Distichum inquit:

Aspice in hanc formam mortis Conviva! Memento
Dum genio indulges, te fore huic similem.

De pietate, qua antiquitus Græci, æquè ac Romani erga defunctos usi sunt, videatur ad longum id quod Kirchmannus Lubecensis de his in doctissimo libro suo, intitulato: *De funeribus Romanorum*, refert.

De ritibus mortuorum ad observationes vivorum revertamur. Memorabilis hic rursum consuetudo Ægyptiorum occurrit. Hi olim in veneratione summa Nilum flumen habuisse leguntur, quippe quod aquarum suarum profluvio defectum pluviarum restituit: quantò enim uberius inundatione lectum suum egreditur, & circumjacentes agros cooperit, tanto fœcundiorem messem loci incolis promittit. Ut verò incrementum ejus tanto distinctius adverterent, in more positum habebant, excavare fossam profunditatis determinatæ, quæ aquarum superficiem æquaret, in eamque postem, vel columnam figebant, cui certæ dimensiones, & numeri insculpti erant: Cum igitur signum hoc increscens aqua alluisset, ex ejusdem elevatione, aut humilitate, quotannis aut feracitatem, aut sterilitatem agrorum argumentabantur. Siquidem ubertas in spe esset, adolescentulos ad hæc instructos habebant, qui certis cantibus, non secus ac tubicines, læta nuncia indicabant, populumque de futuro felici eventu, non ingrati præcones, exhilarabant. Dolebant è contra siquidem decimum quintum, aut octavum non attigissent. Hæ figuræ à prudentissimis illarum partium manifestatæ, & expositæ fuerunt.

Populus Carthaginensis, vel qui Africam incolunt, cum sacrificandum diis esset, auriculam pecudum offerre consueverunt, tanquam primitias victimæ, cum hæ oblatæ essent, supra domum jaciebant, cui deinceps dorsum, & cervicem vertebant; posthæc victimam integram Lunæ & Soli immolabant. Erant item populi in Africa, qui de radicibus calamorũ vel arundinum victitabant.

Cinecæi metuendo feras sylvestres in arboribus habitabant, & locustis vescebantur. Lotophagi cadavera patrum suorum in flumina & mare jaciunt, nil pensi habentes igne, an aquis, an terrà consumantur. Psyli Libyæ interioris populi, ventum Austrinum adversarium regionum suarum authumant; itaque armata manu contra eum procedunt, non secus ac si hostium phalanges cæsuri essent. Quidam Asiæ populi (prout supra jam memoratum est) serpentium victu nutriuntur.

Consuetudo Assyriorum fuit, ut quicunque supplices essent, per urbem, & fora publica ligatis post tergum manibus ducerentur. Inter quos qui liberi erant, annulum gestabant sigillo grandi insignitum, manu etiam dextra sceptrum portabant, idque palam & ubivis.

Chaldæi sustinebant mundum in omni æternitate duraturum: qui de siderum quoque aspectu præsagire se, quæ eventura essent, jactabant.

Sabba-

Sabbathum apud Hebræos dies ſacer & feſtivus erat, nec niſi victimam maſculam in eodem ſacrificabant: Quibus etiam, ſub interminatione mortis mandatum erat, cadavera qualiacunque (etiam hoſtium) terræ mandare.

Medi quondam ſingulare ſtudium in cultura, & inſtructione equorum collocabant, tum & arcum, ſagittasque tractare. Sic Parthorum gens, nulla eſca, niſi ea quam venatu cœpiſſet, utebatur. Perſæ inprimis Solem; dein Lunam quoque, & Venerem, ignem, aquam, & ventos adorabant. Sacrificabant non in ara, ſed in locis elevatis, in campeſtribus, & apertis. Prout etiam de M. Tullio novimus, corpora defunctorum oleo & cera illiniebant, idque ut corruptionem diuturniori temporis intervallo arcerent.

Hircani tam efferati, tamque crudeles erant, ut ne mortuis quidem hominum cadaveribus abſtinerent, ſed hoc nefando cibo ſe ingurgitarent: actu verè brutali, & qui omni adeo humano ſenſui & ipſi naturæ repugnat. Indiani non aliter victimas ſuas offerebant, quam quod violenter eis ſpiritum intercludebant, & ſuffocabant: ſiquidem aliter fieret, partem ſe victimæ auferre, & imperfectum munus diis ſuis immolare arbitrabantur. Quidam Indorum homines ſemivivos adhuc cremabant, credendo divinum aliquid & magnificum eſſe, mortis horam ejuſmodi crudelitate prævenire. Alii rurſum ex iis omnimodam in Medicis ſuis ſpem collocant dum infirmantur, quos ſine mora ad ſubſidium ferendum convocant, hac conditione, ut ſiquidem ægrotus convaluerit, ſummis honoribus eleventur, & immenſis divitiis præmientur: ſi contra evenerit, & qui languidus erat, fato abripiatur, & ipſis Medicis violenta mors infertur.

Rurſum alia conſuetudo veterum vigebat, ut reos, pro modo criminum quæ perpetrarant, barbam ſpiſſam, & oblongam portare juberent, quod reliquum erat, veſtimentis fæmineis induebantur, ad earum itidem exercitia, ad culinam, ad fuſum & fila trahenda condemnati, aut ad alias hujuſcemodi functiones: quos & publica infamiæ nota inurebant, & omni opprobrio dignos æſtimabant.

Qui Mexicum inhabitant, uſque adeo inopes ſunt, ut cum vertente anno tributum & munera Regi ſuo allaturi ſunt, in more habeant, ſaccos quibus veſtiti ſunt, omni immunditie repletos præſentare. Apud Perſas olim lex vigebat in pauperum favorem lata, qua cæci omnes, & claudi, & muti, & ſenes, & ægroti à publico cenſu & tributis excludebantur, quos etiam à publico convictu arcebant, imò ad hoc adigebantur, ut non niſi oſtiis patentibus prandia ſumerent, aut cœnas, idque horis quibus liberiſſet, ut cum majori opportunitate à Medicis viſitari, & curari poſſent.

Certi quidam Angavillæ habitatores (referente idipſum Patre Euſco Soc. JESU) peſſimè à dæmoniis ſeducti, pro numine ſuo Pilatum adorant: eo quod virtus illi tanta fuerit, ut Chriſtianorum Deum (ſic opinantur) occiderit: In ſexcentas præterea confuſiones miſerè excæcati dilabuntur, & infeliciter pereunt.

Chinenſes idola ſua in tam prodigioſam altitudinem elevant, ut per multa miliaria de longinquo videri poſſint, appellantur autem idiomate patrio Pagoda. Horum ſimulacrorum aliquod nominatum *Antongil* colore nigrum, in forma dæmonis, aut Satyri bina cornua gerebat in capite, circa brachia multis monilibus æreis ornatum erat. Negociatores inter eos paſſim beneolentem moſchum, & zibethum, & ambram, argentum vivum, plumbum, ſtagnum, æs, ficas, & ſimilia armorum genera venum circumferunt: quorum veſtimenta ſerica ſunt, variis coloribus tincta. Vaſis porcellanis, aliisque magni pretii abundant.

Alexander memorat (prout alibi jam relatum eſt) gentem Scythicam defunctorum craniis exiccatis olim uſam, pro poculis, & cyathis in ſumptuoſis conviviis eadem adhibendo, ſed non aliter, niſi cum ſolemnes epulæ inſtitutæ eſſent. Quorum impia crudelitas eo devenerat, ut cum hujuſcemodi lautæ menſæ cum magnificentia exhiberentur, Rex eorum uni ex intimis ſuis aurem truncaret, ei videlicet quem inter cæteros maximè diligebat: favor, qui nimium vitæ & integritati corporis præjudicabat. *Lib. 1. Gen. Dier. c. 26.*

Tartari quædam idolorum ex lana fabricata in ovilibus ſuis, in utraque nimirum parte eorum ſuſpendunt: quippe quod hujuſmodi deos laneos cuſtodes vigilantes, & indefeſſos gregum ſuorum arbitrantur. Inter Europæos Græci pro lege olim habuêre, ut ne fæmina unquam Senatum ingrederetur: Sic illorum Legislator Cecrops ſancivit: nec vero ut Athenienſes, ſed Atticæ nominarentur. Apud Lacedæmonios ſingulari ſtatuto ordinatum erat, ut puellæ nubiles non niſi facie velata incederent, nuptæ nunquam tegerentur. Mores à noſtris omninò diverſi.

Inter hos ipſos privilegium erat Lacedæmonem appellari, quo nomine indignos ſtatuebant, qui orationem gravem, jucundam, brevem, & ſententioſam ordinare non poſſent: non vilipendenda conſuetudine, quam omnium animis impreſſam, & recommendatam vellem, quicunque ad doctoratus lauream aſpirant. Hinc vetus proverbium inoluit: facilius eſſe homini Philoſophari, quàm Laconiſmum perfectum æmulari.

Cretenſes in ſcholis publicis ludos docebant ad oblectamentum inſtitutos, item Pancratium, pilam trigonalem, cæſtum, & ſimilia, quæ à gymnoſophiſtis ad exercendum corpus, & expediendas vires exhibebantur, ut tantò deinceps agiliores in jaciendis ſagittis redderentur. Thraces cœlo tonante, & inter fulgura adverſus firmamentum ſagittare conſueverunt: credendo ſe Jovi tela ſubminiſtrare, ut tanto uberius reos feriret: ſic enimverò ſtulti Deum armorum conſimilium inopem rebantur. Polygamiam item permittebant: marito defuncto ad Judicem pertinebat, legitimam inter conjuges declarare, quæcunque videlicet à marito maximè amata fuerat.

Moſcovitæ olim (neſcio an hodiedum eadem conſuetudo vigeat) & inter eos potiſſimum Rutheni, quotieſcunque de Principatu contentio eſſet, eum ſibi in Regem eligebant, qui ſupra ſaxum quadratum collocatus, vi brachiorum à nemine ſubmoveri poterat. Mos non vituperabilis, ſiquidem robori corporis, robur quoque animi correſpondiſſet, & vires virtuti ſemper copulatæ eſſent. Moſcovitæ in teſtimonium fidei colla ſua, cruce lignea ſuſpenſa, exornant, quam variis Redemptoris noſtri, ſanctorumque imaginibus decorant. E contra Lithuani ignem olim adorabant, plura inde auguria ſumentes: Ars igitur Pyromantica inter eos plurimum viguit. Solem item colebant ſub figura mallei ferrei, quem ſibi caput, ducemque elegerant. In Pruſſia porrò & Livo-

Livonia sacrum ignem alebant, eidemque domum inter sylvas fabricârant, ubi mortuorum corpora cremabantur, unà cum pretiosissima suppellectili, equis nimirum, & sedilibus, & vestimentis melioribus defuncti.

Poloni in universum sibi nomen hominum prudentum conciliarunt, benignitate, hospitalitate, & benevolentia commendati. In Hungaria olim inter litigantes, pendente lite, siquidem causa ambiguæ decisionis esset, rei totius arbitrium ferro committebatur. Quem abusum, utpote impium, summi Pontifices jure merito abolitum voluerunt: nec enim vita nostra nisi in causa salutis, & æquitatis, justisque in præliis periculo exponi debet. Fiebant autem conflictus vel duella hæc spectante Judice: victus dicebatur, quicunque loco, quem obtinebat pulsus esset. Bohemi olim more patrio, sed inhumano & barbaro, omne sacrificiū pro defunctis aboleverant.

Magistratus Germanorum antiquitus ad nihil expediendum accingebatur, nisi stricto gladio, & evaginata sica, aut demum aliis armis instructus, hæc natio ad laborem infatigabilis celebratur, sed tolerantia sitis apud eam res ardua est: hinc illud Poëtæ cujusdam Distichon est.

Mos Germanorum est duros perferre labores:
Sed mors Germano est pessima, ferre sitim.

Saxones olim durissimis & rigidissimis cibis vescebantur, unico autem die, appellato solis, quidquid pro hebdomada tota necessarium erat, colligebant. Cibabant infantes suos, non escis liquidis, sed solidioribus, & firmioribus, quamvis nutrices eum prius masticassent: hinc eis tanta corporis fortitudo.

Curiosus simul & devotus Juventutis ritus est, quem in Franconia observari Joannes Bohemus inquit: In die cinerum adolescentulas virgines, quibuscum in decursu anni diebus festis choreas duxerunt, manu prehensas ad ripam fluminis conducunt, idque ut meminerint quadragesimali sacro tempore per lavacrum pœnitentiæ sibi maculas eluendas esse, quas in similibus ludis contraxerunt.

Massagetæ tantam venerationem olim iis qui in prælio ceciderant, tantumque honorem exhibebant, ut eos nulla habita expensarum ratione sumptuosissime tumularent. Procopius memorat, mulieres gentis cujusdam, quam Thalitem nominat, Infantes suos non lacte nutrire, sed continuo natos pellibus involvere, ac deinceps suspensos in arbore, medulla cerebroque ferarum nutrire: nec verò eas post dolores partus curæ corporis vacare, aut lecto decumbere, sed sine mora maritos suos venatum sequi. Horum similes complures in septentrionali plaga sunt, qui arcu, hastis, & sagittis, apros capreasque infestant.

Exoticus omninò, & novus modus est, quo Carinthii (nescio qua moralitate ducti) creare Regem suum solebant: quem non indignum judico, ut hic locum suum inveniat, præsertim in eorum gratiam, qui mores veterum doceri amant. Cum novus Princeps eligendus esset, optimates populi in campum spaciosum educebantur: illic agricolarum quidam, ad quem hæreditario jure hæc functio pertinebat, in medium prodibat, vestimento rudi, & inculto indutus, simul & calceamento rustico, stabat autem in prato amœnissimo & sat amplo, in quo ingens collocatum erat saxum marmoreum: vaccam ille gravidam coloris nigri secum duxerat ad dextram, equam vero ad sinistram, cui etiam undequaque plebs copiose circumfusa erat. Ex altero latere Princeps successurus apparebat, & ipse pallio plebeio & rudi vestitus, habitum pastoris præseferens, in medio nihilominus purpuratorum suorum. Cum locum illum, quo se rusticus contulerat, attigisset, insidens marmor quod diximus, altissima voce eum rusticus interpellabat, clamando: Quis ille, qui cum tanta ambitione & fastu incedit? Una omnium præsentium voce acclamabatur: Princeps Civitatis est. Tum ille: Judicem ergo justum aget, qui salutem publicam quærat, qui communem libertatem tueatur, an non? Respondebat turba: Defensor erit Christianæ pietatis. Instabat ille: Qua conditione igitur loco meo cessurus sum? Respondebat Magister Palatii: Emetur à te sexaginta denariis, & hæc jumenta tua erunt: vestimentum quoque, quo se Princeps spoliaturus erit, tibi dono dabitur: tu tuaque familia perpetua libertate donabitur. Villicus hæc audiens, levi manu maxillam Principis percutiebat, & Dominium loci, quem tenebat, continuo resignabat. Hæc fortassis idcircò sic instituta erant, ut doceretur Princeps, non ægrè ferre, si etiam de gregariis hominum admonitus esset; neminem rejiciendum, sed cuique jus suum tribuendum esse.

Erat olim, sicut hodie quoque, Italia consuetudinibus & ritibus repleta, quorum pars abolita est, pars feliciter viget. Cum adhuc sub gentilitatis nube lateret (sic memorante Petro Crinito) impietate omninò barbarica nemini sepulturam, nisi benè de Republica merito indulgebat. Ad exprimendum dolorem, quem de funere sibi charissimorum sentiebant, tondebantur barba & capillis, juxta quod alibi jam meminimus.

His nostris temporibus hæ regiones nostræ, quæ flos mundi non immeritò dicendæ sunt, cum exactitudine Christianam pietatem in observatione habent, viventes sub legibus Pontificiis, Imperialibus, & municipalibus.

Galatæ sine temperamento vinum potant, præsertim quod eis in aquis per mercatorum navigia advehitur: cum id largius sumpserunt, in somnum labuntur, posthæc ebrietas invalescit, deinceps delirium.

Olim Portugalliæ Infideles, quorum nonnulli adhuc supersunt, diligenter intestina victimarum observabant, è quibus rerum futurarum eventus conjecturare se posse gloriabantur: præsertim de visceribus humanis mancipiorum suorum, quæ trucidare, & Numinibus suis immolare consueverant, præsumendo facta tam bona, quàm sinistra in his divinari posse.

In Britannia majori populus efferus, & intractabilis est: nobilitas temperatior, & mitior: mos item inter eos est, ad terram usque genu flectere.

In electione Regum populi, qui Insulam Trapobanam inhabitant, quamvis remota, & tota barbara sit, mores nihilominus mansuetos, & benignos observant: eligunt enim inter suos eum, qui maximè spectabilis est, cui incessus gravior, & statura nobilior, qui sit natura placabilis, jam ætate provectus, cui filii nulli sint. Imo verò, siquidem durante Principatu prolificaverit, de possessione regni deturbatur: nolunt enim regnum suum hæreditarium esse. In administrandis regni muneribus quadraginta Senatoribus, & Rectoribus Rex utitur, præcipue ubi causæ criminales decidendæ sunt: ne fortè pro libitu suo solus judicia formet, & vitæ mortisque arbiter

biter fit. Quis non admiretur in gente tam barbara, tam peregrina, mores tam excultos?

Novus omnino modus est, quo mulieres, præsertim adolescentulæ in Insula Florida novos Dominos vel Principes honorant, eisque applaudunt. In hujus nuptiali festivitate comparere jubentur quæ nobiliores, & formosiores sunt, cum capillis partim innodatis, partim super humeros sparsis. Supra umbilicum largo admodum cingulo revinctæ sunt, cui ex anteriore parte marsupium grande dependet, circumdatum campanulis aureis & argenteis, formam ovi imitantibus, quæ ad femora usque descendunt, idcirco factis, ut sonum excitent, cum in tripudiis suis encomia Principi suo, & hymnos recitant, & decantant. Porrò & inaures de vesicis piscium inflatis fabrefactæ in auribus suis pendulas, colore rubro adimpletas, in modum unionum gerunt. Ex his igitur sat liquet, quàm industria, & ingeniosa hæc gens sit, ad se excolendam, & novis inventionibus, novo mundo muliebri exornandam.

Teuteus Author insignis refert, sylvestrem Americæ gentem nudam semper incedere: non quod eis desit, unde vestiri possint, sed quod nimiis solis æstubus urantur; tum vero etiam ut promptius operationibus suis vacent. Siquidem etiam contigerit, ut camisiâ gossypinâ induantur, cum procul inimicum adverterint, sine mora illam rejiciunt, ut ad pugnā se parent; superstitiosa opinione imbuti, quodlibet vestimentum sibi impedimento esse, quo minus hostem exuperent; quin & ansam præbere, ut tantò facilius teneri, & vinci possint. Quamvis præpostera gens, soli capiti tegumen, vel pileum ex plumis avium compositum, immittat: cum volucrium illic abundantia sit. Proinde & cæstu, vel clava armati in prælium descendunt.

Irridet interim præfatus author eos, qui ajunt, hoc genus hominum hirsutum & hispidum esse, cum more Italorum læves & glabri sint: imò verò sic ad dolorem & patientiam facti ut unguibus pilos evellant, quoscunque præter comam capitis deprehenderint. Animosiores sunt, qui loca maritima accolunt, quàm qui in montibus, aut campestribus morantur. Cum velocitate eximia inimicum adoriuntur, quandoque etiam extraneos. Rex iis nomine barbaro *Quoniambech* vocatur: Teuteus testatur vidisse se eum octo pedes longum, & latum pro mensura proceritatis. Imitantur subditi, quantum possunt, staturam illius; tam Rex quàm populus humana carne vescuntur: tantæ pernicitatis in currendo sunt, ut quamlibet feram æquiparent, imò & exuperent. Ejusdem genii sunt Cannibali, & ipsi Anthropophagi nominati: quod eorū figura satis declarat.

Populi de Loponia Idolum venerantur triceps; nec tamen immortalitatem animæ negant. Interim dæmon Ægyptiorum gentem usqueadeo excæcavit, ut mirandis eos deliriis adimplerit: induxit enim ad cultum impium canum, nisi, felis, & Luporum. Quid plura? Et crocodilus illic, animal tam fatale homini, divina sacrificia invenit. Unde Lucretius ait:

O stultas hominum mentes, o pectora cæca!

Horum animalium monstrosas imagines per urbes quaquaversum circumferebant, & inclinato eas corpore venerabantur: Cui verò casu inopino accidisset ut horum aliquod occideret, sine dilatione supplicium mortis incurrebat: & siquidem Ibis esset, durum inter saxa sepulchrum lapidatus inveniebat. Tullius & Diodorus referunt, quod mulier quædam domum reversa, & crocodilum inveniens filiolum suum devorantem, continuò tanquam privilegio singulari cælitus impertito, se humi prostraverit adorans belluam sanguinolentam, gratiis insuper actis: quippe quæ natum suum inter Numina translatū sibi gratulabatur.

Lituani olim montana circuibant, ut illic serpentes maximè horribiles invenirent, quos deinceps stolidi adorabant. Hujus rei testimonium adfert Hieronymus Pragensis, qui sub Eugenii Quarti Pontificatu eis fidem prædicando annunciavit, omneque hoc colubrorum genus flammis exussit, excepto uno, quem temporis aliquantum morti subtraxerunt, cooperante adhoc ipsum (quamvis irrito conatu) dæmone.

Assyrii in usu positum habebant, ut ægrotos suos in fora publica portarent, ut quicunque ad visendos eos accessissent, remedium cuique morbo opportunum suggererent. Id quod erat morti potius, quam vitæ appropinquare; ex diversimodis enim Medicorum sententiis, damnum magis, quàm subsidium sperandum, vel potius metuendum est, quamvis expertissimi in arte sint. Quid de Idiotis, & ignorantibus dicendum?

Præter hos Bactriani, barbarie inaudita, cum vetulos vidissent (imo proprios parentes) jam gravescentibus annis impotentes, & inhabiles, eos canibus objiciebant, qui sepulchrales idcirco nominabantur, eo quod carnem non secus ac fossa mortuorum deglutiebant. Cælius recenset fures apud eos non impunè vivere, sed severè castigari, si verò prædam eximiam reportassent, præmium criminis ferebant, & inter subditos magni nominis censebantur.

Trogus item Author est, Caspios matres patresque claudere in triclinia, & illic fame necare: posthæc eos palam exponere: siquidem à volucribus consumpti fuerint, benè mortuis ominari: si à canibus devorati, aut à vermibus corrosi fuerint, fatum illorum deplorare, nil nisi sinistrum de iis auspicantes. Apologus non est, sed verissimum, quod Strabo narrat, Cantabricos, tam addictos inertiæ, & ineptiis, ut matres familias eis de quotidiano victu providere teneantur: cumque illæ de puerperio se levaverint, viri lectum tenent, & ova recentia exsorbent.

Græcorum natio fictionem sibi inseparabilem habuit: hinc Proverbium in eos adinventum: *Græca fides*, quod Itali sic exprimunt: *La Greca fede à chi non e palese?* Interim ingenii subtilis, & vafri erant; hinc Venusina Lyra sic sonat:

Graiis ingenium, Graiis dedit ore rotundo
Musa loqui, præter laudem, nullius avaris.

Agatyrsi, populi Syrtibus vicini, olim nudi, sed variis coloribus picti incedebant, prout Leopardorum maculæ sunt: Hinc Virgilius quarto Æneidum sic ait:

Cretesque, Drypesque fremunt, pictique Agatyrsi.

Andabati, Germanorum veterum in hoc stoliditatem imitantes, in conflictu soliti erant clausis oculis dimicare: idque ne inimicum armatum cernerent, aut verò ne vulneribus intenderent, aut cruori effuso, aut fugæ suorum. Nec miseri advertebant, quòd non prævidendo pericula, tanto promptius morti occurrebant. Albagiosi Arcadiæ populi hanc præconceptionem ambitiosam cerebro alebant, se antiquissimam mundi gentem esse, credendo se primos post diluvium vidisse Lunam, unde Seneca:

Aut te stellifero despiciens Polo,
Sidus post veteres Arcadas editum.

Scythæ in hunc modum pacta sua stabiliunt (inquit Ptolemæus) Facturi invicem confœderationem, copiosum sanguinem sibi ferro de carne saucia è venis eliciunt, quem proinde in scyphis suis vino immiscent, hoc potu se replentes, cum primum in iisdem sanguinolentis poculis arma sua, vel gladios, vel sagittas, vel secures, vel tela intinxerint: dirum in modum execrantes eos, quicunque his fœderibus ad versum aliquid patrarent.

Joannes Bohemus narrat, Germanos olim tam fuisse lusibus addictos, præsertim aleis, ut cum pallia, & thoracem, & indusia perdidissent, novissimò se quoque in pretium exposuerint; siquidem victi essent, victoribus suis subdebantur, & quamvis robustissimus inter adolescentes esset, se more mancipii spontaneis vinculis ligandum dabat.

Contra Mysos populum ignavum vetus adagium fuit: *Mysorum præda:* id quod de iis, tanquam de gente dictum est, quæ omnibus ludibrio esset: tam enim inepti erant, tam nauci homines, ut mallent vinciri fœda servitute, quàm viso hoste ad qualemcunque defensionem se armare: homines fœdifragi, semper fortunam Victoris sequentes, & quos prælio superatos cernebant, continuò deserentes.

Copiosus in narrationibus suis Ravisius est, qui de Sarabitis Ægypti sacerdotibus memorat, eos in cavernis montium latuisse, pelle bovina indutos, nudipedes, sanguine conspersos: hoc indicantes, se pro delictis alienis diuturnam amaramque pœnitentiam fecisse. Deinceps se de hujuscemodi latibulis palam populo exhibebant, plurimum laborantes pro salute eorum, prædicando abstinentiam, & paupertatem: cum furore sibi pilos de barba vellebant, mirum in modum corpus dilaniando: ac ita eleemosynis sat pinguibus onusti, solitudinem speluncarum suarum repetebant.

Pejor erat ritus apud sacerdotes Pagodarum in India, quem P. Daniel Bartoli recenset: Antequam enim illic veri Dei notitia per S. Francisci Xaverii prædicationem, introducta fuisset, hoc genus hominum se paucorum annorum spacio in cavernis terræ abdebat: ex quo sibi nomen sanctitatis conciliantes, etiam primores in populo persuadebant, ut sibi filias suas antequam eas nuptui darent, prostituerent.

Alphonsus Fernandez testatur vidisse se in regno Peguensi elephantem iisdem honoribus cultum, quibus colitur in Ægypto crocodilus, vel Ibis. Erat hic albus colore, ditissimè phaleratus: gradum non faciebat, nisi ut magnum satellitium in comitatu esset. Quandoque ad lavandum in flumen ducebatur: tum enimverò viginti quatuor baldachinis candidis operiebatur, ne sole nimium feruido læderetur. A capite ad pedes usque catenis argenteis aureisque vinciebatur. Præcipuè autem in diebus festivis hoc apparatu insignis apparebat: ubicunque constitisset, nemo erat qui digitum moveret: quocunque incederet quisque ei spatiosissimum locum cedebat: cum mortuus esset, mœstissimis ei, & pomposissimis exequiis parentabant.

Turcis inter alios ritus & consuetudines insensatas, dum in itinere versus Meccam sunt, ad visitandum Mahometi perfidi eorum Legislatoris corpus, prima sollicitudo est, ut ad sacellum quoddam se conferant, in cujus medio puteus est, circa quem turba hominum consistit, deputata ad aquam hauriendam pro populo: hi de quibus loquimur, postquam octo vicibus templum circumgyrarunt, ad os putei appropiant, ei tergum vertendo, & sic inquiunt: Totum sit ad gloriam Dei, quem precor mihi misericordem. Finitis hisce, qui aquas hauriunt, tres eis situlas super caput ad pedes usque fundunt, ita ut omnimodo immadescant: quamvis vestimenta eis holoserica sint, vel purpurea. Sic miseri, hallucinando, se à peccatis suis mundatos credunt, omneque delictum in hunc puteum demersum.

Fusior in his narrationibus Sansovinus est, de moribus Ottomannicis, & Joannes Boterus, & Petrus Vallensis in itineribus suis Turcicis, & Baro de Loir & alii, qui quotidie in lucem eduntur.

Pilotus Author Portugallus refert, Guineæ & Benim provinciarum Mauros, dum filios habent, aut filias, nudos, prout nati sunt, vendere: sicut solent pulli gregum pretio venundari. Sumere eos à Negotiatoribus rosaria, è vitro facta, & id genus utensilia, quæ apud gentem barbaram in summa æstimatione, & raritate sunt. Eousque excæcat avaritia.

Hæc pauca de fontibus opimis, qui quotidie regurgitant, seligenda existimavi: non ignoro autem de tanta abundantia, & ubertate, hæc non nisi minutissimas guttas esse: sed brevitati me consulere oportuit, ne opus nimia mole gravatum sit: itaque præsens capitulum termino.

Interim Lectorem avidum, qui fusiora quærit, ad libros Trogi, Plutarchi, Taciti, præsertim *de ritibus Germanorũ*, Cælii, Alexandri, Athenæi, Gellii, Criniti, & aliorum transmitto, qui omnes in *theatro vitæ humanæ* epilogantur: Inter modernos opera sunt Nicolai Lindensis, *de bellis civilibus*, Biscajoni, Davilæ, Comitis Gualdi, P. Pinti Ramitez, P. Danielis Bartoli in historiis & annalibus Soc. Jesu, opera item omnia P. Caussini, officina historica Astolphi, totque alia insuper, quæ brevitatis causa omittimus, & cum Poëta quodam sic concludimus:

Non mihi tot mores numero comprendere fas est;
Addit enim cultus proxima quæque dies.

Transeamus hinc ad Capitulum sequens, non admodum huic dissimile.

SACRIFICIA ET IMMOLATIONES.

SI mihi in causa Religionis Problema ad solutionem propositum esset, an patres vel antiqui progenitores nostri, infideles adhuc, probiores nobis, an verò magis indevoti, fuerint, præsertim in offerendis sacrificiis suis, faterer me in labyrintho inextricabili esse, de quo non solum mihi difficile, sed & impossibile futurum esset egredi: nodum illum dicerem insolubilem. Si enim summa illa veterum exactitudo attenditur, qua sacrificiis suis invigilabant, utique ruborem Christianis nobis incutiunt, qui tamen verum Deum agnoscimus.

Sed si ex altero latere hoc ipsos antecessores nostros considero, eousque vesaniæ delapsos, ut turpissimis, & fœtidissimis animalibus ipsa adeo humana sacrificia litarint, non possum, quin infamem illorum malitiam detester. Itaque hic quæstionem nostram problematicam interim indeterminatam prætereo, eam determinandam peritioribus me relinquendo: hoc solùm hic dixero,

dixero, ætatem illam hominum, & cæcam & mente captam fuisse, quando sub religionis prætextu, suadente Sathana, cum tanta impietate ad strages & occisiones tam barbaras ferebatur, consecrans humanas victimas Jovi, Saturno, & Baccho, aliisque insuper diis, & deabus prophanis.

Ut igitur de his exordiar: Cum antiquitus inter Phœnices Principi filius natus esset, consuetudo eorum erat, eum Chlamyde regia adornare, manili quoque & collari: tum deinde jugulatus Saturno sacrificabatur. Sub pœna item mortis interdictum erat, de liberatione illius quicquam meminisse, aut casum ejus commiserari: in hunc finem licitum non erat, cum teneritudine & lacrymis funeri ejus adesse.

Copiosæ memoriæ historiographorum extant, qui de Aristomene Messenio, Duce magni exercitus referunt, eum unico die sacrificasse Jovi, nominato Ithomio, tercentum victimas, & inter eas Theopompus erat dux fortissimus. Sed magis illud admiratione dignum, etiam Romanos, qui Mundum universum sub fræno dominationis tenebant, & qui alioquin nomen sibi magnum ex insigni judicio, & prudentia pepererunt, in eandem lapsos vesaniā, ut Saturnum, Jovemque Latialem humanis victimis placare consueverint: Imò & in aliis sacrificiis simulacrum Numinis, quod colebant, humano sanguine aspergebant. Sed hic mos deinceps per Consules Cornelium Lentulum, & Publium Licinium Crassum omninò abolitus fuit.

Bacchus apud Græcos non minus victimis humanis gaudebat. Homo qui immolabatur, notam immensæ gloriæ apud gentem illam consequebatur, penè eandem cum Numine, cui se litabat, venerationem hæreditans. Hic usus fortius etiam in Salamina, & Chio insulis invaluerat: Cum majori tamen impietate in Arcadia, ubi plures quotannis, in phano elevatissimo, puellæ immolabantur, idque flagellatæ ad necem usque. Altaria Martis consimilibus victimis exempta non fuerunt: quidam enim de prælio revertentes, per cunctas centurias mancipia bello facta distribuebant, quorum unum sanguineo huic Numini consecrabant. Quin & Procopius refert, habitatores Thulæ Insulæ, Imperante Justiniano, Marti sacrificasse solitos, quem primum inter inimicos cœpissent. Quid plura? Etiam Numinibus sexus fæminei privilegium datum, ut humanis victimis colerentur.

In Asia Laodicenses quotannis Minervæ virginem immolabant. Jovi apud Arcades, & Lycios, victima Infantis feriebatur. Apud Tauros, populum Scythiæ, solemni usu receptum erat, ut exteri, peregrini, & quicunque infortunio suo per naufragium illuc ejecti essent, Dianæ sacrificati cæderentur.

Pari modo apud Spartiatas, secus Altare Dianæ Orthesiæ, infantes tamdiu flagellis macerabantur, donec hoc nefando impiarum manuum satellitio extinguerentur. Deæ Larundæ, aut Maniæ, Matri Larum, sacrificia capitum humanorum dabantur: quod reliquum erat de corpore, canibus objiciebatur: donec Junius Brutus, crudelem hanc barbariem detestatus, capita papaverum substitui humanis, inviolabili decreto sancivit: unde etiam Numini huic papaver dedicatum fuit.

Thraces olim Zamolxi, sic dicto Numini suo, pluribus lanceis transfixum hominem litabant, nec enim aliter placare iratum se posse rebantur. Penè infinitus eorum numerus est, qui tam horrifico & scelerato more usi sunt, præsertim qui, Boristhenem accolebant, inter alios ritus & hunc sacrum habebant, ut omni sacrificio mortuorum ossa, ignibus cremanda adjungerent. Celtas jam supra diximus inimicorum detruncata capita expurgasse, & auro inclusam calvariam, ad solennes epulas adhibuisse, & pro poculis usurpasse.

Antiquitus item Lusitani vigilanter intestina occisorum hominum observarunt, unde vaticinia sua sumebant: Dextras hostium cæsorum truncatas Numinibus immolabant. Massagetæ, sicut & Galatæ non aliter consultari Deos posse credebant, quàm homine jugulato; diligenter etiam intereuntis motus, membrorum agitationem, & cruoris profluvium notabant, ex his futurorum divinationem se trahere gloriantes, Galli quoque dum aut morbis Epidemicis affligerentur, aut aliunde Periculis instantibus, ad placanda Idola sua, aut hominibus cæsis litabant, aut voto semetipsos sacrificabant.

Cimbri sic reos castigabant: conducebant eos ad fanum suum, atque illic secus altare collocatos, acubus, & lanceolis, aliisque instrumentis pungentibus confodiebant. Albani sacrificandos primum consecrabant, sanctius idcirco sacrificium futurum arbitrati; tum deinde quantum maximè poterant eos impinguabant (si tamen instantis Lethi timor, sic sagiendos non à cibi abundantia arcebat, & macilentos potius reddebat) posthæc opimam victimam, unà cum cæteris igne exurebant.

Leucadi ad mitigandas deorum suorum iras, immolandos in fastigium montis celsissimi trahebant, atque inde mare præcipites dabant. Senones, occiso homine statutis diebus, nefanda sacrificia celebrabant, arbitrantes se hujuscemodi facinorosis ritibus purificare delicta sua posse, etiam cùm maximè execranda perpetrassent. Persæ ut diis suis gratiam referrent, floridissimos juvenes eligebant, quos primum ferro transfixos (ita tamen, ut facto vulnere non continuò interirent) post semivivos in profundissimam fossam jactabant, ut illic vitam clauderent.

Sed quid per antiquos divagamur ritus? inquit Aldrovandus. In historiis Hispaniensibus legitur, populum hunc per orbem evagatum, in insulam Carlinam dictam pervenisse, atque illic Numinum statuas ex ære fusas, intus cavas invenisse, earumque non modicam multitudinem. Sacrificuli eorum barbarie nefanda in templis suis infantes vivos in cavitates has immittebant, supposito deinceps igne, miseram Innocentiam & teneros infantulos execrabili sacrificio cremabant. De impietate hac Deuteronomium meminit: *Omnes*, inquit, *abominationes, quas aversatur Dominus, fecerunt: offerentes diis suis filios, & filias, & igne comburentes.* Interpretes ajunt præfatas statuas de ære Cyprio, aliisque metallis factas fuisse. *Cap. 10.*

Adjungatur his ritus Messicanorum, qui in templis suis, ante simulacra deorum, sine discrimine mulieres æque ac viros mactabant: incisis plerumque venis: qui autem reluctarent, jugulo abscisso. Ipsi adeo flamines acutis arundinibus se aspere feriebant, & sanguinem, quem ejecerant, diis immolabant. Corybantes sacerdotes Deæ Cybeles, eandem insaniā sequebantur. Cum enim simulacrum Deæ suæ circumferretur, solemni

lemni comitatu currum ſequentes, cultellis varias corporis ſui partes cruentabant, exemplo ſuo reliquam hominum turbam ad eadem facienda inducentes. Quæ non immerito nobis Chriſtianis verecundiam incutiunt, quippe qui ſæpius, non dixerim ſanguinem noſtrum, ſed ne ſuſpirium quidem pro amore Dei noſtri effundimus, qui tamen Amore noſtri ſub altari crucis, nec proprio quidem ſanguini tam innocenti pepercit.

Caſparus Gnugnez memorat, Populum Ormuzenſem in ſolemnitatibus ſuis certis quibusdam curribus triumphalibus uti ſolitum, quibus ad deorum ſuorum fana ſublimes ſacrificuli ferebantur, qui ibidem ſe cultellis diſcindebant, partes carnium à membris ſuis ſecando, tum verò ſummitatibus ſagittarum eaſdem affigentes in vulgus jaculabantur, quod ibi magno concurſu adunatum erat. Hanc Carnificinam exercebant ad gratificandum Pſeudo-numinibus, à quibus falſam ſibi beatitudinem, & fortunam proſperam ſpondebant. Populus qui circumfuſus erat, magna contentione pro ſe quiſque laborabat, ut ſibi de hac carne pars eveniret, quam incredibili veneratione colebat, & deinceps cum cæremoniis manducabat. Nec his contenti, barbaricam devotionem ſuam reduplicando, complures ſubtus rotas præmemorati currus ſe jaciebant, & ſic miſerè conquaſſabantur. Arbitrati ſe gratius nil deo ſuo ſacrificare poſſe: nec finem feralis illa proceſſio ſortiebatur, niſi poſtquam ingens mortuorũ turba occubuiſſet, quos deinceps collectos cum impia veneratione devorabant.

Ejuſdem generis eſt quod Nicolaus Venetus de Biſingareſibus memorat: hi enim & ipſi ſe rotis curruum conſimilium ſubſternunt, quibus nobiliores & formoſiores puellarum ſuarum vehuntur cantantes: ac ſic rotarum violentia contriti, acceptiſſimam Numini ſuo mortem ſe obtuliſſe opinantur. Quidam eorum ſibi latera & coſtas perforant, trajiciendo illis funes, quos currui illigant, atque ita fœdum in modum diſcerpti pereunt.

Revertor ad legendum id, quod hiſtoria de Thracibus memorat, & qua ratione Idolum ſuum Zamolxim placare contenderint: hunc enim primum Legiſlatorem ſuum deprædicabant, nunc in deorum ſocietatem aſſumptum. Tres viri de primoribus regni tres lanceas erectas tenebant: ſuper has, qui ſacrificandus erat, præceps dabatur. Siquidem jactatus vitam ſine mora expiraret Zamolxi ſuo acceptum rebantur: ſin minus, rurſum alium jaciebant, ut iram dei ſui evitarent: tam carò miſeris veſania ſtetit, inquit Juſtinus.

Tyranni primitivæ Eccleſiæ noſtræ ab his immanitatibus barbarorum documentum ſumpſerunt, ut majori crudelitate etiam Chriſtianos diis ſuis ſacrificarent: credendo ſacrilegè, novis inventionibus, quas crudelitas produxerat, & rotis, & pectinibus, & plumbatis, & uncinis, & focis ſe numina ſua placare irata poſſe, & acceptabile munus Cœlo ferre; à quo nihilominus monſtruoſitas illa rejiciebatur, quod ſæviens veri Dei ira improviſa quandoque tyrannorum morte teſtificata eſt: quandoque etiam univerſitas ipſa malis peſſimis caſtigata, nam & bella, & peſtis, & fames ab irata Dei dextra immittebantur: quibus tamen non mota impiorum corda, majori ſemper impietate obdurata in deterius labebantur.

Quandoquidem verò de his jam volumen publico dedi, cui titulus eſt: *Cruciatus martyrum per encomia digeſti*: non hic eadem recapitulare neceſſe eſt: ne opus quod præ manibus eſt, præter modum increſcat. Præterea & Authores illic à me citati, in hanc materiam copioſi ſunt, Nicephorus, Lipomanus, Metaphraſtes, Viliega, Petrus Victor, S. Cyprianus, & alii, quos conſulere pro libitu ſuo Lector poterit: Ego enim ad caput aliud me transfero, conſideraturus antiquorum

SPECTACULA.

Capitulum hoc cum præcedenti conformitatem, & analogiam habet: ſi enim illic præſente populo ſacrificium de victimis humanis fiebat, hic eodem præſente populo, homines item rationales feris objiciuntur. Ad majorem autem materiæ elucidationem, inprimis illud differendum, apud Romanos ternam ſpectaculorum inventionem fuiſſe. In quarum prima feræ cum feris dimicabant, in ſecunda homines cum hominibus, ſicut in Pancratio, in cæſtu, & ludis gladiatoriis cernebatur: In tertia denique homines cum feris in certamen deſcendebant.

In hunc modum quoque plures Chriſtianorum martyrium ſubierunt, lauream æternæ gloriæ reportantes. Inter alios S. Ignatius martyr eſt, Leonibus objectus, cujus memoriam omni acceptione digniſſimam colit Eccleſia, ſicut & aliorum, quorum glorioſam luctam in præfatis authoribus legimus.

De primo ſpectaculorum genere, copioſiorem narrationem Plinius habet, qui inter plura hæc inquit: *Elephantes in Circo* [illegible] tempore Claudii Pulchri [illegible] contra Tauros pugnabant. De [illegible]: *Navali prælio in monte Cœlio defoſſo lacu, biremes, triremes, & quadriremes Tyriæ, & Ægyptiæ Claſſis magno pugnantium numero confluxerunt. Ad quæ ſpectacula tot undique homines confluxerunt, ut plerique advenæ inter vias, tabernaculis locatis manerent: & ſæpè præ turba plures exanimati fuerunt.*

De tertio genere [illegible]: ſub Domitio Oenobarbo (tum temporis cum dignitatem Curulem gereret) centum [illegible] de Numidia adductos, cum centum item [illegible] in Circo aſperrimè dimicaſſe, idque cum magna humani ſanguinis effuſione & mortalitate. Recenſet hoc ipſum facundus Caſſiodori calamus, qui ſe conflictui tam im[illegible] teſtatur, atque ideo fide [illegible] eodem memoriam poſteritati reliquit. Deteſtatur autem, prout debet, tanquam Chriſtianus rem barbaram, ſceleratam, & inhumanam. Adjungit mirum eſſe, quod unquam dari genus hominum poſſit, quod nullo ad hoc judicio condemnatum, ultrò ſe tam terribili periculo vitæ objiciat, ſola ſpe potiundæ victoriæ.

Proſequitur ratiocinando idem Caſſiodorus, & dicendo, non illic [illegible] auri cupidiſſimos, qui allecta [illegible] propoſitione, in Circum ingreſſi fuerint [illegible] præterea armis, quàm pertica armati, ac ſic ſine metu cum leonibus indomitis & urſis [illegible] prælia ti ſint. Alii rurſum ad eandem [illegible] exponebant, armati ſcutorum quodam genere, quæ de arundinibus contexta erant, immixtis aculeis, quibus corium belluarum tam ferocium penetrare

trare sperabant: quamvis irritum videatur pelles tam duras arundinibus perforare velle cum vix illud globis fieri possit, qui de sclopetis more fulminum emittuntur. Author præfatus interim asseverat, eos sæpius cum felici successu evasisse; in terram enim prostratos, & scutis, prout diximus, tot acuminibus armatis tectos, dum feræ adorirentur, puncturis oculos earum feriisse, & sic protinus excæcasse, pugiles autem subtus clypeis suis, non secus ac erinaceos sub acuminibus securos latuisse. Rursum alii in rota facili ad intorquendum se gyrabant, quam deinceps robore brachii continentes prout bestia se rotantibus obtulerat, agilitate invadentem eludebant, periculo se eximentes.

Tro- de Hæc spectacula sunt, de quibus M. Tullius inquit: *Quæ potest esse homini delectatio, & homini maxime politico, cum aut homo imbecillis à valentissima bestia laniatur, aut præclara bestia venabulo transverberatur?* Cui sententiæ adhærens Seneca inquit: *Nuper è ludo bestiarum unus è Germanis, cum ad matutina spectacula pararetur, secessit ad exonerandum ventrem (nullum enim aliud dabatur sine custode secretum) ibi lignum illud, quod ad emundandum obscœna adhærens spongiæ positum est, totum in gulam farsit: & ibi præclusis faucibus, spiritum elisit.* Hic ergò ne præda immundis animalibus objiceretur, maluit inter immunditias terminare vitam suam: ut enim monstraret, quàm ignominiosa mors illa esset, ad quam destinabatur, ipsas adeo ventris fæces sibi ad interitum prælegit.

Narratur item in secundo Naumachiæ spectaculo, quendam adversarii sui lanceam patulis faucibus sponte excepisse, & immersisse, demonstrare volens se malle ut generosum militem occumbere, quam irrationalibus bestiis dilacerari, & discerpi. Fera & inhumana barbaries, quā Christiana pietas prudentissimè abolevit, dum qui Principatū postea tenuerint, de Christiano pectore hæc monstruosa oblectamenta eliminarunt.

Cum verò jam occasio me in memoriam horum spectaculorum, simul & pietatis conduxit, nec velim, nec justum est, me præterire stupendum quoddam, & admirabile, & commiseratione dignum, si quod aliud huic simile inter homines contigit: quamvis jam in plurium notitiam emanarit, non omnium tamen, ut reor. Iis ergò dictum sit, ad quorum aures nondum re-
14. latum est. Refert Aulus Gellius, in Doctissimi Dn. de Guevara Epistola secunda citatus: quamvis illud ipsum jam à Justino, & Cælio, & Æliano, & aliis item relatum sit. Itaque uno hi omnes ore inquiunt, Titum Vespasianum cum de Germanis victor rediret, diem Natalitium, annua rememoratione celebrare voluisse, atque inter alias pompas, solemnitates, & festivitates, quas populo spectandas dedit, spectaculum belluarum fuisse dimicantium cum hominibus. In numero ferarum maximè atrocium fuisse, Ursos, Gryphos, Cervos, Rhinocerotes, Apros, Lupos, Camelos, & Elephantes: Inter hos leonem apparuisse, qui solo intuitu mortem minitabatur omnibus, quotquot ausi fuissent, in occursum ejus prodire. Hic in Ægypti desertis captus corpore eximius, aspectu horribilis, in pugna ferocissimus, trux, immitis, & terrore plenus, cum non secus ac stuppam tenuem ignis, sic rapaci ungue quindecim viros sine mora consumpsisset, inter ultimos quidam captivorum objectus est: qui in fera pietatem invenit, quam inter homines non invenerat; tantum enim abfuit ut à bellua immani læderetur, quin potius alternis vicibus quisque eorum certabat, quomodo blandimentis, & amoris contestatione (si sic dicere fas est) evinceret. Imperator cum spectantibus insolito miraculo perculsis, mancipium ad se duci jubet: & acriter interrogatum, respondere imperat, cujas esset, quæ conditio, quis status, & an magicis artibus instructus? ni cuncta fateretur, continuò è vita tollendum. Dic age, inquit Imperator, quisnam tu? aut unde es? quod tibi nomen? quocum moraris? quæ professio tua? quod delictum ut bestiis objectus sis? Ego, inquit ille, de Natione Sclavorum sum, locus habitationis meæ Mantuccus est, qui cum se Imperio tuo rebellem exhibuisset, unà cum civibus in potestatem tuam redactus est, inter quos & ego miser in manus tuas delapsus sum; Nomen mihi Andronicus (aut Androdus) sic avi mei nominati sunt: prosapia hæc mea domi meæ tam illustris erat, sicut hic Marcellorum, aut Fabiorum.

Sed quid hæc prosunt cum fortuna sinistra conflictanti? Vidi & ego Romanorum complures, infeliciter in mancipia transmutatos, qui prius inter suos nobilitate insignes erant: sicut me iniquitas fortunæ meæ prius nobilem, nunc catenis onustum fecit.

Primitus quidem in hominem incidi secantem ligna, sed cum me tractandis armis aptiorem adverterem, quàm ligoni aut securi, me Consuli Daco venum exposui, hic à Patre Vestro in Numidiam ablegatus, me quoque inter sequaces, & satellitium suum habuit, ubi tot simul pœnis, & laboribus, & vigiliis, & sudoribus, & afflictionibus vitam miserandam traxi, ut consultius mihi ducerem, aut me de monte præcipitem agere, aut ferarum dentibus immittere potius, quàm calamitosam usque adeo vitam in longum ducere: hac mente me in solitudines Ægypti transtuli. Dominus ea tempestate, cui tum famulabar, Tamatam in confiniis Ægypti & Africæ sitam peregrinatus est: nocte quadam intempesta, cum ille soporatus esset, memetipsum exstimulans, discessi, montes, quos credebam asperrimos, & inaccessibiles petendo, & solitudini sylvarum inhospitum me immittendo: nec aliud viaticum, nisi peram uvis passis adimpletam, nutrimentum quatuor aut quinque dierum, assumpseram.

Noveram jam, tam inopi annona propediem consumpta, nil aliud mihi superesse quam mortem. Cum illuc appulissem, lustrum, vel antrum subterraneum foris angustum, intus sat spaciosum reperi, atque illic lassitudini meæ consultum volui quiescendo, umbram præ fervore solis indagans. Vix illic sex horarum spacio commoratus, Leonem vidi horrendum aspectu subintrantem, ore simul, pedibusque anterioribus sanguinolentum, qui horribile lumen binis oculis non secus ac de lampadibus jaciebat, quos jam prænuncios secuturæ mortis non dubio metu verebar, idque tantò magis, quod ex cruore destillante immanem belluam præda hominis devoratam plenam ominabar.

Et ecce mirum dictu, postquam fatale animal circumquaque speluncam obiisset, tandem claudicante pede humi prosternitur (more canum, cum lassitudine oppressi decumbunt) afflicto non

non absimile, & quod miserante oculo intueri me videbatur. Steti tantisper cogitabundus, & quamvis horror pectoris desedisset aliquantum, nō potui tamen, quin tremente corde fatum meum præstolarer, & imminentis mortis periculum, prout consuevit, anhelante spiritu conciperem.

Quid proinde? anceps eram inter spem & metum, cum vidi ferocissimam bestiam contra me gradientem, sed passu tam fracto, ut nil sinistri extimescendum crederem. Illa verò supplicanti similis, dextrum mihi pedem, eumque vulneratum exhibet: quem adverti longissima, & acutissima spina transfixum: restauratis ergò viribus, mederi malo cœpi, & protracto aculeo, id quod ex vulneris apertura putridum erat, & sanie repletum emunxi, & extersi, donec integre restitutum vidi: imò & scisso linteamine, vel indusio quod mecum portaram ei pedem circumligavi. Mirabile & stupendum erat, videre animal, cum ei peccans humor tergeretur, & exprimeretur, & lotio proprio lavaretur, restringere ungues, torquere caput, frendere dentibus & intra semetipsum lamentari ex dolore, ita ut facilè pateret, pati quidem ut animal, dissimulare more hominum. Fremebat Leo sequenti nocte; sic ille lamentis, ego compassione noctem transegimus.

Cum aurora illuxisset, nec præ manibus esset, quo vulneratum inungerem, feci id sputo, quamvis ob inediam præcedentem, minus id possem. In tantum verò hoc ei adjumento fuit, ut claudicando protinus è nemore se transtulerit, & ad prædandum dederit, quamvis pede saucio adhuc, & linteamine obducto. Ad vesperam carnes obtulit, quamvis ignotas, & simillimus homini sensato, easdem in frusta discerpsit, & partitus est, quasi dimidiatum cuique nostrum alimentum suum præbens. Cum verò igne destitutus essem, ad carnes per coctionem parandas, soli eas aprico exurendas exposui, unde qualem potui assaturam confeci. In quartum usque diem cum hoc hospite egi, medicans ego, ille medicanti victum præbens: sed cùm dissimilis hæc societas non immeritò mihi demum periculosa videretur, tandem contubernium illud discessu meo abscidi, patienti meo, quamvis fero & sylvestri, grato nihilominus, extremum vale impertiendo.

Dici vix potest, quàm lamentabili rugitu absentiam meam bellua prosecuta sit. Cum enim haud multis miliaribus abessem, jam solitarius factus, de longinquo vocem rugientis excepi: Juro tibi (o Cæsar!) vix à lacrymis temperavi, usque adeo me commiseratio dolentis animalis perculit.

Interim tot laboribus exhaustus, quos per montana tam inculta, tam aspera sustuleram, vix reluctantem animam in fracto corpore retinebam: itaque quod supererat unum, è circumjacentibus pagis mendicando alimentum meum, protrahere qualemcunq; vitam decreveram: Sed ecce dum proximum ingredior, in manus hostium me quærentium delabor. Testor deos, o invictissime Cæsar, maluisse me ad pedes leonis mei interire, quàm in tot unio tam insperato incidere.

Continuò in præsentiam Patroni mei pristini trahor, consulentis jam quo genere mortis me reum tolleret è vivis: an plectendum me capite, an resti & suspendio me traderet, an verò excoriandum. Quamobrem nescio quo fato meo, quod hactenus non nisi omninò sinistrum experior, utpote jam sententiæ mortis subjectus, in hunc Circum projectus sim, quo condemnari solent, qui criminibus suis reatum mortis incurrerunt. Veni, & inveni Leonem meum, antiquo hospitio mihi notum, qui beneficii veteris non immemor, blandiri benefactori suo voluit.

Immortalium ergò Deorum favore factum est, ut inter brachia mortis, quasi incunabula vitæ repererim; Liceat mihi per te, augustissime Cæsar, cujus pedibus humillime provolvor gaudere vita te donante, quam mihi ferum & intractabile alioquin animal indulsit. Novi pietatem & æquitatem tuam, novi placabilitatem; vinci non voles utique à natura ferina, quæ ut plurimum humanitatem omnem ignorat.

Audiit cum stupore Imperator casum simul omni admiratione dignum, plenumque pavore, sicut & compassione, & preces supplicantis benigne accipiens à reatu mortis absoluit, conditione hac sola addita, ut quandoque per urbem unà cùm Leone suo liberatore se spectandum daret: qui ductorem suum, cum immitissimus antehac esset, non secus ac mansuetissimus agnus sequebatur: usque adeo cicur ut sine damno imponi sibi pueros dorso suo pateretur. Hæc de spectaculis dicta sufficiant.

DE DISCIPLINA MILITARI.

SI rursum hìc mihi decidenda quæstio, aut solvendum Problema esset, an majora bella sint belluarum inter sese dimicantium, aut belluarum cum hominibus, aut hominis cum homine, non vererer pendentem litem ex facili dirimere, cum videam homines inter se avidissimè, & cum insolenti barbarie invicem ferocire, more canum frendere dentibus, non secus ac ferales lupos discerpere, non secus ac venenatos colubros virus suum evomere. Imo non aberrare mihi videor, si sustinuero, rabiem hominum pejorem esse quàm bestiarum, cum illa spacium quandoque plurium annorum perseveret, ira ferarum vix nata rursum deferveat: ira hominum crudele ferrum contrectat, ira animalium non nisi arma secum nata usurpat.

Bellum a belluis nomen habet, inquit Ludovicus Vives. Et S. Augustinus: *Bellum etiam justum detestandum est.* Sed cum his non obstantibus, bella inter mortales quotidie gerantur, & semper gesta sint, non potui, quin præsenti capitulo de his pauca delibarem. *Lib. 1. ... Dei.*

Itaque cum inter Principes vel justa, vel injusta bella succenduntur, humana virtus potissima est, qua nituntur; de hominum enim numero robur suum mensurant. Si in Continenti præliandum est, equitatus necessarius est quo in apertum excurrant, itinera explorent, hostem infestent, leviora prælia misceant, ex improviso assiliant, frumentatum exeant, distinguantur in alas, dimidiatam lunam, in cornua, in cuneos, in angulos, & horum similia, quæ artis hujus peritos per quotidianam experientiam non latent. Si in mari dimicandum est, eliguntur Duces, qui classium peritiam habent.

Inter milites ordinarios hi sunt. Equites, pedites, Antesignani, excursores, levis armatura, levis equitatus, tubicines, lancearii, Carabinii, velites, gladiatores, ferentarii, qui eminus feriunt, tyrones, rotarii, gregarii, auxiliarii. Qui verò in his ordinem doceri volet, divisiones item hastatorum, tribunorum, Centurionum, item dispositionem

tionem catervarum, tam equitum, quàm peditum, manipulorum numerum, turmarum situm: officia Primipilorum, Capitaneorum, signiferorum, Locotenentium, & Corporalium, Justum Lipsium consulat, qui universa hæc in libro Romanæ militiæ diligenter investigat, & exponit.

Ottomanni Civitates suas non tam muro & vallis tuentur, quàm duplici, triplici, nonnunquam quadruplici corona militum; qua cinguntur: ajunt enim muris deesse manus, & pectus animatum quibus se defendant.

Sic Princeps Regionis Cumanæ, non scuta, sed quatuor sibi homines eligebat, se præcedentes, cum ad prælium egrederetur, ne forte ei vulnus infligi posset: cumque inter hos quidam cedisset, continuò vacantem locum implebat alius.

Constituebantur olim manipuli tum cohortes, postremò legiones. In his centuriæ erant, quæ ad numerum quinquagesimum pertingebant, manipuli ad trigesimum, cohors ad decimum. Hæc antiqua divisio ab ipso Romulo instituta fuit, de quo eleganter Ovidius:

Inde Patres centum denos secrevit in Orbes
Romulus, hastatos instituitque decem.
Et totidem Princeps, totidem Pilanus habebat
Corpora, legitimo quique merebat equo.

Magnus Vegetius in hac distributione versatissimus est.

Inter instrumenta militiæ hæc recensentur. Primum cassis est (in qua conus & crista est) deinde thorax, & dorsale, & lorica, & balteus, & scutum, quod diversimodum est, ut parma, & Delta, & pelta, & alia: Item periscelides, & femoralia: Inter arma sunt: gladius, pugio, sica, clava, Scorpius, funda, Catapulta, glans plumbea, lancea, falx, bipennis, hasta, balistæ, arcus, sagittæ, & hujuscemodi alia, quorum descriptio apud peritos artis inquirenda. Temporibus nostris tormenta bellica sunt, Carabini, pistolæ, sclopeta, majora & minora, acinaces, mortaria, bombæ, carcassæ, & similia belli fulmina, quibus chartæ modernæ repletæ sunt. Circa turmas ordinandas varia instituta, & præcepta, & leges sunt, quas præcipue Brancaccius homo nobilis recenset, & Maricolus Tribunus militum, qui eximium de his opus prælo dedit: quomodo videlicet castella, & fortalitia defendenda sint, Dilatandi, & restringendi exercitus, pro forma, & situ locorum, prout occasio, & rerum circumstantiæ requirunt, quo labore suo vir expertissimus literato orbi cognoscendum dedit, quem fructum de erudito calamo suo sperare oporteat. Hic igitur verum fit, quod literæ armis, hæc rursum literis patrocinentur.

Immensi operis esset, siquidem hic ritus varios disciplinarum, in castris observari solitos, ad longum deducturus essem: diversæ enim consuetudines, de nationum diversitate emanarunt: quarum epilogum doctissimus Beierlinch numero tercentum tredecim comprehendit, in opere quod *universale Mundi Theatrum* nuncupavit. Hic de sacramento militum fit mentio, de ratione legendi milites, de Peritis in arte militari, de spontaneis, & coactis: de audacibus & timidis, de magnanimis, quomodo in album inscribantur, & recipiantur, id quod fieri solet vel supplicando, vel electione, vel approbatione, vel mercede; Item de militum honoribus, licentiis, incertitudine, resignatione, dimissione, stipendiis, conjurationibus: de eorum quantitate, de exercitiis, de induratione corporum ad sustinendos labores, de augmentanda intrepiditate, de vulneribus, & plagis, de audendo in rebus arduis, de toleranda fame, siti, frigore, & æstu, de indagine, de solertia ad emetienda maria, & lacus, de fluminibus & fossis exuperandis, de regionibus squalidis, desertis, & montuosis, de transeundis nivibus, non obstante glaciali frigore, de regionibus quæ à feris infestantur, de defensione exercituum contrà insultus inimicorum, aut verò qua ratione eludendi fuga ficta & salutari, de iisdem acriter insequendis: de dissimulatione, & cessione, de allectandis militibus spe victoriæ, de fraudulenta interpositione tractandæ pacis, de pactis, & capitulatione: de revocandis per nebulam, focum, fumum, & statuas: quomodo adversariorum impetus sustinendus: quomodo invadendi; de insidiis, de adversario persequendo: quomodo cum opportunitate turmæ ordinandæ, quomodo opportunè deducendæ, & reducendæ; de circumvallatione, & inclusione, de arcta obsidione hostis: quid in spoliorum tempestiva prædatione observandum; quomodo cum eo simulandum: quomodo itinerum errores detegendi.

Magnum item momentum adfert, consultare in tempore, & opere ipso præcavere, ne fraudibus inimici damnum inferatur, idque de longinquo per data signa bellica & militaria, per arma, per vestimenta: per spem pacis, dum interim bellum maximè fovetur: nunquam committere, ut accuratissimam sui custodiam miles negligat, ut ad omnem eventum vigil sit, ut omnes inimici astus præveniat: ut semper in opere sit: ut militi excessus deliciarum abscindatur, quibus emollescit, ut nimia audacia in oppugnando aliquantum retundatur, intempestivus præliandi furor temperetur: econtra ubi nimium resederit, excitetur promissis, & ad labores sufferendos pertinax reddatur, ad cujus levamentum musicalia instrumenta adinventa sunt: præcipua in his præsentia Ducis est: propter quod & cohortatio sæpè in usum venit; calcar item vehementissimum est, impellere amore, & affectu filiorum, conjugum, amicorum, religionis pro quibus dimicetur; ejusdem vigoris est æmulatio, quam potissimum inflammabit præclarum Ducis exemplum, qui commilitonem se præbeat: Proponatur turpitudo, si contra imperantem mulierem exercitus ducendus est: sæpè etiam inimicus vilipendendus, sæpè ira zelus accendendus.

Cunctis autem præponderabit cælestium promissio, si causa animæ agitur: porrò & gloriæ immortalis consecutio. Fiduciam non minus auget, si promotio ad sublimiores gradus speratur, si victoriæ decus ob oculos collocatur: si divitiarum acquisitio, pro retributione spondetur: si stipendia ampliora, si commeatus, si dona, si præda destinantur, si denique divinum adjumentum pro causæ æquitate adfuturum prædicetur.

Immiscet se his quoque quod humanæ malitiæ est, ut sunt dum conjurati proditiones moliuntur, dum fugam meditantur: ad quod ansam præbent & locus, & tempus, & desperatio, quam mors subsequitur. A quibus omnibus abhorrent, quicunque consilio & prudentia ducuntur. Animum econtra adaugent mentis jucunditas, honoris pruritus, dignitatum & victoriæ certæ ficta vel vera repromissio.

Iis qui castra sequuntur, pedisequæ sunt afflictio-

flictiones, & omne genus malorum: contra hæc succurrendum est opportunis remediis, si infirmitates ingravescunt, annonæ abundantia, continua corporum exercitia. Porrò & vigiliæ multæ extenuant, & labor non interruptus, inedia, & sitis, unde morbi, & mortes: accedit his teterrimum malum, si cadavera mortuorum non inhumata aërem infectant, unde pestifera contagio, tertium lethale telum divinæ institiæ, & vindictæ. Nec enim illa deest, ubi injusta bella succenduntur, ubi rabies insana hominum Benefactorem Deum irritat, qui Deus pacis est.

Siquidem pavor militum animis irrepserit, prudentia Ducis levare, & demulcere pectora trepidantium advocata concione poterit: Succedant his pollicitationes, imò & oracula, & prodigia de cœlo data: adjuvabit & loci situationem prædicare, & privilegium temporis. Plurimum dehinc interest si Archistrategus se affabilem cuique reddat, si fiduciam in eo singularem miles collocet, si vultus sui amœnitate, si dictionis suavitate, si remunerationis spe dimicaturos accendat, & soletur.

Errores gregariorum si tolerari possint, prudenti dissimulatione conniveat, sit in eo firma soliditas, indulgentia ubi oportet, commiseratio, spes veniæ si delinquentes pœniteant: auxilietur indigentibus: castiget nihilominus severe ubi res postulat, sed intermixta sit severitas Epicheiâ moderatâ: quandoque & mulctæ pecuniariæ adhibeantur: juramenta renoventur.

In administratione Urbium Magistratibus clanculum exploratores ad latus sint: si malevoli deprehendantur, ne in officiis suis turbare aut novis rebus studere possint disciplina sæpe varianda, habitationes, & stationes mutandæ, arma sæpius è manibus tollenda. Præsidia regionibus & urbibus mandentur; omnes aditus intercludantur. Quos suspectos repererint, aliò migrare faciant, colloquia interpolentur, signa demantur.

Prudentis Ducis est præsagire seditiones, iis occurrere, & in tempore debito sopire: inimicum se exhibere proditoribus, suspectis, inutilibus, contumacibus, & iis quicunque damnum inferunt: Amicum autem vicinis, subditis, morigeris, placabilem errantibus: facilem esse in indulgendis consuetudinibus loci, si fieri potest. Punire interim transfugas, transgressores, frænare inquietos, & disciplinatam militiam sub jugo obedientiæ assuefacere, vitia eorum prospicere, & radicitus evellere: effusionem sanguinis præcavere, sicut & rapinas, & latrocinia, & extorsiones, de quibus apud Tullium inquit Ennius: *Sunt cauponantes bellum.* *Lib. 1. offic.*

Porrò qui Turcarum disciplinam militarem nosse desiderat, quæ perpetuo in motu est, Bartholomæum Georgevizium adeat, & Melchiorem Sidlizzium, & alios. De commodis bellorum inter alios tractant S. Gregorius Turonensis, Procopius, Ribadera, Livius, Tudensis, Rodericus Sanctius, Baronius, & tot insuper alii.

Milites qua ratione spe præmiorum animentur ad pugnam, de hoc copiosa exempla sunt in Livio, Plinio, Suetonio, Alexandro, Plutarcho, Cælio, Gellio, & pluribus tam antiquis, quàm modernis scriptoribus. De eorum infamiis, & castigationibus plura commemorant Polybius, Florus, Salustius, Tacitus, Liphus, Valerius, Frontinus, Diodorus, & alii.

Hæc pauca ego de consuetudinibus bellantium, & de castris producta volui, quamvis parum in his exercitatum me fatear, nec unquam interfuisse, cum bini inter se exercitus congrederentur: Hæc tamen, quæ diximus, plurimum valere reor in arte militari, & gubernandis exercitibus.

Id solum hic dicendum, quamque propositionum harum, quas retulimus, particulare sibi capitulum exposcere: plurima enim exempla virorum versatissimorum extant, qui semitam nobis ad hoc aperient. Si superi faverint, de his volumen integrum in lucem dare mihi constitutum est, quod titulum *Militis armati* præ se feret: ubi illud præcipuè tractabitur, & ob oculos ponetur, qua ratione antiqui arma gesserint, qua gerant moderni. Hic interim ego ne largius in hoc quæstionis genere diffundar, cum brevitatis mihi studium intermittendum non sit, curiosam transitionem facturus sum ad usum hominum in rebus variis.

VARIA.

Materia non minus vasta, nec minus spaciosus evagandi Campus hic occurreret, siquidem ad populorum ritus & consuetudines (de quibus paulò ante tractatum est) reverti statutum esset: sed in tanta multitudine non nisi ea selecturus sum, quæ mihi à doctissimo viro Aldrovando suggererentur.

Philosophus Artesius author est (prout Scholiastes Paracelsi memorat) simulacra, & figuras terreas olim, quæ ideam hominis præferebant, sanguine humano in facie, & parte exteriore tinctas fuisse: deinceps in eandem faciem semina herbarum, florum, & præcipue papaverum inspersa fuisse, ex quibus affabre similitudinem humanam expresserint. Hæc interim non magni momenti sunt, iis præsertim qui majoribus occupantur: sed cum de sanguine (juxta omnium Medicorum sententiam) pinguedo generetur, de hoc aliquid dicendum erit.

Versatissimus Weccherius commemorat (meo *Lib. ei* nihilominus arbitratu hallucinando) siquidem *Secreta* candela de sevo humano facta & propè locum, ubi thesauri abditi sint, reposita fuerit, eam stridore, demum etiam si locum ipsum attigerit extinctione demonstraturam quid lateat. Sed experimentum hoc irritum omninò & explosione dignum judico. Quæ enim proportio, symboleitas, vel activitas, vel sympathia, & quod his majus est, quis invicem motus analogicus inter utrumque; thesauris cum sevo humano? Nisi forte quid supernaturale, & magicis artibus attribuendum, accesserit; quod tamen omni pacto, utpote diabolicum fideli animæ fugiendum esset.

Quidam ajunt hoc sympathiæ cuidam secretæ adscribendum: pinguedinem enim hanc derivare à sanguine, & hanc præcipuum instrumentum esse operationum animæ, quæ interim vivente homine magnis desideriis erga aurum & argentum ardeat. Negandum non est (fateor) inordinatum hoc habendi desiderium usque adeo humanum genus invasisse, ut nonnulli hoc œstro perciti ad omne seclus, & enormitatem parati sint. Unde in proposito pinguedinis humanæ, non solùm *In Disser. Magilo.* Aldrovandus, sed & eruditissimus vir Martinus de

de Rio, & alii recensent, sagas, & omne idgenus perfidorum, quicunque se sathanæ voverunt, nocturnis temporibus, impiissimo scelere Infantibus succum, & pinguedinem, quæ tam parca illis est, exugere, & emungere: posthæc subtus petras foci collocare, & in tenebris corpus suum inungere: continuò dæmonium in forma hirci apparere, & ad infames congressus Beneventi abripere. Sed hæc effectum non sortiuntur, nisi abominabiles ritus, & pacta, & Juramenta, & blasphemiæ horum hominum vel potius monstrorum accesserint; quæ iis solis nota sunt, quippe ab Antesignano Dæmonio suggesta.

Refert insuper præfatus Aldrovandus, quod quæ diximus, in vase æreo coquere soleant, adjungendo apium, aconitum, folia populi, caliginem, sanguinem vespertilionum, solanum somniferum, mandragoram, lolium, fabam crassam, hyoscyamum, papaver, & opium, & horum similia, quæ ad gravem somnum inducunt.

Vucherius rursum refert, hoc unguento delibutos videre miranda, quod credi non difficulter poterit: quis enim nescit dæmonem, omnium mendaciorum Patrem, asseclis suis omne genus illusionum & phantasmatum imprimere? Interim verum est pinguedinem humanam optimum lenitivum dolorum, optimum anodinum esse pro duritie nervorum, & gummis, quæ in corpore humano oriri solent. Recordor enim & ego novisse me hominem, ætate jam senili, quod cum præmemoratis doloribus torqueretur, & remedium illud, de quo loquimur, non ignoraret, contulit se subtus arbores, ubi cadavera reorum suspensa erant, atque illic defluens de corrupto corpore unguentum membris suis excepit & inde delinivit, ac sic à morbo suo, & doloribus pauco tempore convaluit.

Alterius qualitatis, partim quidem haud multum dissimilis à superioribus, partim aliter compositæ, inquiunt esse dentes: sententia enim Sexti Philosophi est, dentem infantis, qui mensem ætatis suæ sextum nondum expleverit, inclusum circulo argenteo, aut alterius metalli, & affixum brachio dextro, maturare partum parturientium: eadem superstitione creditur, si ante conceptionem appensus fuerit, eandem impedire. Id quod stultè admittitur: quæ enim inter has res proportio, ut una alteram producat? Nisi, prout diximus, collusio spirituū infernalium intercedat.

Refert super hæc Albertus Magnus, si dentes infantium, qui in prima eorum ætate lapsi fuerint, colligantur, & argento inserti, collo mulierum appendantur, sterilitatem inducere. Sed concludit in his Aldrovandus: *Hæc omnia inter fabulas aniles recensenda esse æstimamus.* A sententia tanti Authoris secedere velle, insanire est, hinc & ego sine ambiguitate eidem subscripserim.

Siquidem verò animum in materia ossium humanorum dirigere alio voluerimus, recenset Petrus Martyr, apud Cannibalos in quovis penè angulo domus plura ossa hominum inveniri, præcipuè brachiorum, & femorum, eò quod hæc natio exinde sibi sagittarum acumina formare consueverit. Brasilienses de ossibus hostium suorum tibias sibi præparant, quibus in itinere longiori fistulando se solantur: iisdemque ad prælium processuros animare solent.

Urinâ tam medici, quam Empyrici, & chymici utuntur; salem inde efficacissimum extrahendo, qui facilè quodvis corpus penetret, præcipuè humanum. Crollius vir apprimè doctus, prudenter illum auro suo potabili sociat, ut tanto promptius penetret, & per humanum corpus divagetur.

Prædictus Aldrovandus author est, si lamina argentea super urinam posita fuerit, eam sibi quandam rubiginem adsciscere, quæ colorem cæruleum, quam nitidissimum exhibeat, & qui vivacitate sua, & pulchritudine nec *ultramarino* purgatissimo cedat, quod de lapide Lazuli extrahitur: pictores hoc commodè uti posse. Chymici de hocipso solutivum metallorum vigorosissimum perficiunt. Weccherius memorat, ad vivificandas vites, cum penè emortuæ fuerint, consultissimum esse ad radices earum urinæ aliquid affundere. *Ibid. 9. secret.*

De saliva humana id dicendum, de ea unguentum formari (refert idipsum Aldrovandus, sicut Weccherius ait) quod incrementa capillorum inhibeat. Hac item facile Mercurius, & argentum vivum solvitur, quod deinceps si in unguentum redactum fuerit, medetur morbo pediculari. Unguentum salivæ humanæ *Lib. 3. Antid. spec.*

Alii rursum salivæ virtutem sequentem attribuunt. Si quis, inquiunt, percussura quadam, vel ictu in manu sua læsus fuerit, & sputo plantam manus inunxerit, futurum ut dolor mitigetur, & quassatura, vel læsio sanetur.

De his dictum sit satis. Si quid præterea memoratu dignum occurrerit, in additionibus non omittetur: Hoc loco interim nonnulla de iis hominibus afferemus quibus, consuetudine omnino barbara, pro victu est

CARO HUMANA.

Abhorret quidem hic calamus scribentis, dum ad illud memorandum accingor, quo aliud inveniri nequit inhumanius: nec enim comprehendi facile potest, qua ratione proverbium illud tantopere jam tritum usu & experientia verificetur (quod nihilominus ad animi potius rusticitatem, & intractabilitatem, quàm ad corporis ferocitatem pertinere videtur) videlicet quod *Homo homini lupus est.* Arbitrabar ferarum sylvestrium, & canum opus esse, se invicem dilacerare, & devorare, non hominum, qui ratione & sensu intelligentiæ, & anima dotati sunt. Sed ut video & ipsi ratione omni destituti sunt, impotes animi, sine sensu, qui in hanc impietatem, & barbaram ferocitatem olim (faxint superi ne hodiedum adhuc) exorbitarunt, & exorbitant, quorum exempla non rara sunt.

Primam nobis testificationem suggeret Casparus Balbus, qui Regni Dacorum meminit (quos vulgò Batachos appellant) cujus incolæ publica consuetudine, etiam proximos cognatorum suorum, cum ad decrepitam ætatem pervenerint, mactatos inter solemnes epulas suas devorant, ad quas amicos suos sibi maximè junctos fœderibus, tum & vicinos invitant. Imò & regionum illarum Rex reos omnes horum voracitati permittit, ut supplicio affectos in escam sibi parent, sicut olim Romani damnatorum corpora devoranda belluis objiciebant. Devoratores hi quos supra diximus, ad sententiatos approximant, & præsentibus judicibus, & magistratu, totaque Principis Curia, abscissis reorum manibus, & pedibus, quod reliquum est, conditum sale & pipere (quod illic in abundantia est) sine mora crudum consumunt. *In itinere Indiæ Orient.*

Idem author recenſet, in alia quadam Inſula, cui nomen Carnalcubar, habitatores crudeliſſimos morari: victitare eos carne humana. Indigenas quidem loci nullam inter ſeſe tyrannidem exercere, nec invicem ſævire alterum in alterum, ſed exterorum vitæ & prædæ inſidiari, qui verò felicius de hac hominum venatione redierit, magnum honoris pondus conſequi, & in omnium æſtimatione eſſe. Si hic cibus eis defecerit, piſcibus veſci, quos avidiſſime appetant.

In confirmationem hujus Petrus Martyr recenſet, Cannibalos quoque carnem humanam edere, ſed præcipuè Juvenculorum, & infantium. Unde ubicunque hujuſcemodi quempiam cœperint, ſpadonem faciunt: dehinc ſaginant, ſaginatum mactant, & exquiſitas inde epulas inſtituunt.

Idem cum infantibus facientes, quod nos cum gallis Indicis, porcellis, & ejuſmodi animalibus comeſtibilibus, quæ caſtrata impinguamus, & dehinc manducanda occidimus.

Nec tamen adulti apud eos idem periculum effugiunt: cum enim in barbaricas manus eorum inciderint, continuò jugulant, & inteſtina deglutiunt, vix de ventre egreſſa, una cum excrementis. Fæminarum quoque corporibus non parcerent, niſi ritus ignominiæ eſſet, & pudori ſibi ducerent hunc ſexum voraci dente contingere. Siquidem harum aliquam cœperint, non ſecus ac jumentum aliquod, aut gallinas, aut oves, & alia id genus animalia ſexus fæminei ad prolificandum enutriunt: ut prolem inde natam conſumant.

Lib. 10. de Simpl. med. Idem Petrus Martyr adhuc refert, à Cannibalis carnem humanam in culinis, cum carne pſittacorum, & anſerum coqui, noſtro more, qui menſas noſtras cibis variis inſtruimus. Hanc carnem ſuaviſſimam guſtui eſſe inter alios gravis author eſt Galenus, cujus verba hæc ſunt: *Carnes ſuum humanis ſunt ſimiles. Comperti ſunt hoſpites, & coqui complures, qui humanas carnes pro ſuillis venderent: tametſi qui eas ediſſent, nullum omnino diſcrimen perciperent. Quin & ipſe narrantes audivi viros fide dignos, ſeſe in diverſorio publico jus eſitaſſe delicatum cum carnibus ſuaviſſimis. Cæterum cum jam penè ſaturi eſſent, inveniſſe digitum pedis anteriorem, quo perculſi, metuentes eos, qui agebant in diverſorio, ne ſe quoque vorarent, ut ei rei aſſueti, protinus illinc exiiſſe, & vomitu redditis, quæ ederant, iter denuò ingreſſos.*

Sed hæc cibi ſuavitas, & hæc guſtatio ſacrilega eſt, plena horrore, & anathematizanda, imò & deteſtata à feris generoſioribus: De leone enim legitur, ſiquidem cadaver humanum invenerit, id eum præterire inoffenſum. Vix enim humana mens comprehendit, qui fieri poſſit, ut id, quod naturæ tam contrarium eſt, reluctante eadem, in cibum tranſeat.

Solinus nihilominus Author eſt, Anthropophagos, populum Scythiæ, tantæ crudelitatis eſſe, ut nil jucundius habeat, & delectabilius, quàm humana carne cibari: hinc inimiciſſima bella, & ferociſſima ſuccendunt: in craniis humanis potant, & ſic de ſubſtantia hominis domui ſuæ diverſimode provident. Sæpe etiam perſonæ mortuæ & devoratæ nomen, ex vana gloria uſurpant, verificantes illud Proverbiorum: *Lætantur cum malefecerint, & exultant in rebus peſſimis.* *Prov. 2.* Minus malum in Bactrianis videtur eſſe (quamvis & ipſi peſſimi ſint) qui cum filios aut Genitores ſuos inutiles, & impotentes animadvertunt ſenectute, occiſos canibus objiciunt, quos in eum finem nutriunt, & ſepulchrales ſicut ſuprà diximus, appellant.

Strabo meminit Pados, gentem impiam, quotieſcunque inter ſe vel marem vel fæminam ægrotare viderint, ita ut morbum lethalem, vel periculoſum advertant, ægrotum occidere: ajunt enim, vereri ſe ne morbus carnem infectet: itaque mactatum membratim diſcindunt, & devorant. Hinc non rarò accidit, ut nonnulli eorum utriusque ſexus, ſi ægritudinem incurrerint, ne tam ignominioſæ morti in prædam dentur, & hoc martyrio ſubjiciantur, eremum petant; dum malunt poſt fatum ſuum dentibus beſtiarum commoli, aut à rapacitate volucrium conſumi, quam à dentibus impiis hominum.

Ejuſdem inhumanitatis Scythæ ſunt, qui Parentes vetulos ſacrificant, pariter & amicos, eorum carnes, quantumvis rancidas, cum carne reliquorum pecorum coquunt, inde menſas ſuas inſtruunt, adjuncto potu liberiori, donec ad fauces uſque repleti ſint: hanc vitam beatiſſimam autumantes. Hæc ille.

Joannes Boterus Author admodum univerſalis, inter alios, qui de variis materiis ſcripſerunt, in fine relationum ſuarum, quas de laboribus glorioſiſſimi Indorum Apoſtoli S. Franciſci Xaverii, ejuſdemque ſociis, in converſione animarum per Inſulam Braſilienſem contexuit, hæc inter alia narrat, quæ ego, prout allata ſunt, fideliter referam. *S. Fr[...] Xaver[...] opero[...] erit Bra[...] ſes co[...] tere.*

Operoſiſſimum videlicet viro ſancto fuiſſe, hanc fæcem hominum convertere: præter ignorantiam enim linguæ, acceſſit fera brutalitas gentis, quæ non ceſſabat à potando, & devorando, & crapulando, & occidendo, & in alterutrum ſæviendo, alter alterum dente voraci conſumendo.

Hi enimvero bello captos lautè nutriunt, cum autem feſtiva ſolemnitas inter eos occurrerit, eum qui obeſior apparuerit, multiplici fune alligant, coloribus tingunt, & diverſimodi coloris plumis adornant, ut ſic blandiantur: ſæpius etiam injectos laqueos relaxant, & largius nutrimentum & potum ſubminiſtrant. Poſt triduum fæminæ, & pueruli eum quaquaverſum trahunt funibus, quibus ei corporis medium alligatum eſt. Reliqua hominum turba pomis, omnique fructuum genere jactato in eum ſævit, ille eadem humi reſumendo in hoſtes ſuos rejaculatur, ut ſe de opprobriis hujuſcemodi vindicet. In hoc improbo conflictu quandoque adhuc eſcam & potum ſacrificandus efflagitat, ut vires redintegret, & ſic pugna novis viribus reduplicetur.

Inclamant illi identidem: Heus carnifex, attende tibi! Exolves debitum inſolentiæ tuæ, pretio oſſium, & carnium tuarum: mulctabimus in te dolorem Amicorum, & Parentum noſtrorum, quos bello amiſimus: propediem te in fruſta partiemur, & aſſatum deglutiemus.

Facite quod vobis libet (inquit ille) nec enim unquam dici poterit, me morte ignavorum occubuiſſe. Si me trucidatis, & ego prior vobis veſtrorum complures trucidavi. Si me dentibus conſumetis, quin & ego meis veſtrorum multos, eoſdemque conſpicuos conſumpſi; & plures cognatorum mihi reſtant, qui idem in vobis facturi ſunt, nec mortem meam inultam patientur.

Poſt hæc ingenti caveæ vel circo immittitur, unà cum cuſtode ſuo tincto diverſis coloribus, & plu-

& plumis variis cooperto, qui ingentem cultrum manu gestat; hic saltare non cessat, fistulare, & cultro suo gesticulari, & ferire: captivus nunc antrorsum se lancinat, ut ferienti cultrum auferat de manibus, nunc retrorsum cedit, ad plagam evitandam. Interim fœminæ & pueri funibus nunc in dextram, nunc in sinistram partem luctantem trahunt, nec ei spacium quietis indulgent. Denique custos, ut spectaculo finem faciat, facto vulnere ei vires infringit, deinceps percussura caput findit, & cerebrum elidit. Posthæc assaturam ex eo faciunt (non secus ac inter nos de suilla carne fieri consuevit) & exinde solemne convivium instituunt. Paulo infra præfatus author asseverat, plurimo labore stetisse Patribus, antequam in fœda gente humanæ carnis aviditatem reprimerent; quippe quod hunc cibum sibi charissimum habeat. Inter complures casus hic, qui sequitur, non intermittendus erit.

Brasilienses bello captum ad radices collis conduxerant, in quo Patres Ecclesiam suam erexerant: hunc posteaquam omni genere ferculorum replessent, & impinguassent, eo genere mortis, quod supra retulimus, mactarunt ad manducandum. Re intellecta Patres habitationem eorum subintrant, ubi corpus extensum reperiunt, à barbaris in veru jam immissum: manum itaque Patres admovent nefandam illam escam absportaturi. Virorum nemo (eo quod Patrum contubernii jam assueti essent) contradicere ausus, sed fæminarum maximè vetularum turba, indignè ferens sibi de faucibus ferculum tam dulce, tam exoptatum tolli, hac illacque dispersa, viciniam universam lamentis, & questu adimplet, quibus moti nonnulli, obviam Patribus procurrunt, qui cadavere defuncti jam onerati erant: victi demum verecundia, & aliis causis ab incœpto desinunt, donec Patres infamem prædam in horto suo sepulturæ dederunt.

Insequenti nocte barbari (cum tenebræ verecundiam imminuant, & audaciam impiis promoveant) hortum subintrant, & more canum venaticorum odorando quaquaversum, non obstante Patrum solertia, locum explorant, ubi inhumatum corpus erat, & egesta humo, jam brachium detexerant, cum Patres rumore percepto accurrunt, & insanum illorum furorem reprimunt.

Tantopere autem hæc actio Brasiliensium efferatos animos irritavit (oleum affundendo iracundiæ mulierculis) ut parum abfuerit, quin coloniam novam Portugallorum insilirent. Patres ægrè ferentes insolentiam, ne genti tam insensatæ ultra occasionem tumultuandi præberent, posthac moderatius, & cum majori cautela sibi providere compulsi sunt.

Itaque ad preces, & exhortationes suaves conversi, tantum effecêre, ut pars horum infidelium dehinc ab esu humanæ carnis abstinuerit: ab altera parte sibi permissum fuerit, carceribus inclusos invisere, & ad animarum salutem exhortari, cum de salute corporis desperatum esset. Eos igitur in fide instituebant, posthæc baptismo lavabant: sed nec ista quidem indulgentia duravit, Lictores enim illi in vulgus spargebant, carnem hoc lavacro tinctam, de sapore suo amittere plurimum; ob quod propediem patribus inhibitum fuit, ejusmodi incarceratos ultra invisere: Quamvis lapsu dehinc temporis aliter providentia divina de salute harum animarum disposuerit.

Eousque impietas, barbaries, infidelitas, & gula in transversum animos rapit: de his ergo calamum averto, ne profundius in horrorem hunc immergar: convertar autem ad considerandum aliquid

DE USU MEDICINÆ.

JAm in priori capitulo verificatum, & experimento comprobatum vidimus proverbium, quod ait: *Homo homini carnifex, & homo homini lupus:* examinando carnificinam, quam olim, & hodie adhuc infamis gulæ vorago, & voracitas exercuit: Hic loci non incongruum erit dicere: *Homo homini salus:* per varias etenim partes, & distinctiones palam dabitur, quam utilitatem ad consequendam salutem consequatur homo ex homine: ita ut cum homini statutum sit semel mori, industria nihilominus sagacis naturæ, & solertia artis, in condiendis pharmacis vitalitatem viventium prolonget.

Supplebit igitur vices capitulum hoc ejus, quod de signaturis plantarum alibi memoratum est, quæ plantæ particularibus hominis symptomatibus succurrunt. Primum locum obtinebit Aldrovandus, qui ait: *Nullam in humano corpore esse partem, nullumque progigni excrementum arbitramur, ex quibus pro ægrotis medicus non modicam frugem demere possit.*

Utque à capite exordiamur, Sextus Philosophus docet, primos capillos, vel capitis lanuginem ab infantibus detonsam Alexipharmacum esse pro pellenda podagra; propter quod servari eam, & applicitam parti laboranti, revellere alio fluxiones. Idem asserit, comam adultorum morsui canum applicatam, intinctam aceto, plurimùm prodesse. Cum item redacta fuerit in cineres immixtos oleo, & vino, consolidare vulnera: sic combustos in fragmento testaceo, correctivum esse scabici, & pruritui oculorum mederi.

Remedium pro podagra.

Volunt Naturalistæ capillos fæminarum exustos, odore colubros fugare, potius autem, inquit Aldrovandus, in passione hysterica, hoc est strangulatione, & præfocatione uteri conducunt.

In pluribus pathematibus cranium hominis combustum utile est: pulvis enim ejusdem, vel cinis humores morbificos consumit, & exiccat. Quamvis autem ossa sic in cineres redacta substantiam suam priorem amittant, nec in iis reliquum permaneat, nisi qualitates elementares, nihilominus complures sunt, quibus res adversa naturæ & abominabilis videtur, qualicunque de causa, & in quacunque infirmitate, intermixta jusculis, aut liquori, aut vino ossa sic pulverizata sumere. His non obstantibus, plurimi medicorum sunt, qui cum utilitate insigni, hæc eadem adhibere solent.

Wecherius inter alios sentit, rasuræ cranii circa commissuram syncipitis dragmam unam, in doloribus cholicis patienti datam, malum omninò tollere. Juxta eundem Authorem pilulæ quædam AntiEpilepticæ de hac eadem, cum confectionibus hyacinthinis Alchermis aliorumque compositæ, contra morbum comitialem, vel caducum validæ sunt: sicut experientia propria edoctus sum. Idem Author adhuc eundem pulverem iis rebus immiscet, quæ caput vehementer calefaciunt, & exiccant.

Lib. 5. secret.
Quomodo dolores cholici tollendi.
Lib. 2. Antid. spec.

Crollius medicamentis, quæ ad tollendam podagram valent, cranium admiscet. Oleum enim docet de præfato cranio componere, sicut & de

ossibus

ossibus aliis, quæ de corpore sumuntur, quod violenta morte occubuit, idipsum vero balsamum podagricum nominat: Denique oleum cum instrumentis chymicis, & spagyricis de iisdem extractum præsentissimum remedium est, ad præmemoratum morbum curandum.

Lib. 5. Pharmac. cap. 25. Fit item juxta Quercetanum extractum de cranio humano, quod thesaurus inæstimabilis pro morbo epileptico nominari poterit: in eundem usum sal quoque educitur, ut aqua omittatur, & magisterium; quæ doctissime in Aldrovandi officinis præparantur.

Unguentum armarium vel sympathicum. Antequam ab his digrediar, non reticendum quod de quodam unguento refertur, dicto sympathico, aut armario. id quod à magno Paracelso imperatori Maximiliano dono datum fuit, tantæ efficaciæ, ut si ritè compositum fuerit, vulneribus medeatur, etiam cum mille milliaribus à nobis vulneratus abfuerit: siquidem solum telum vel sagitta, unde Patiens vulneratus erat, inde delibuta fuerint; aut etiam si linteamen, quod sanguine ex tali vulnere emanante tinctum est, eo inunctum fuerit. Componitur autem præcipuè de *usnea*, hoc est de cranio, osse, & pinguedine humana: cujus plenissimum *receptum*, vel formulam, in Crollio inventurus es, quam idem author, cum desiderato successu practicatam esse inquit.

Cranio succedunt dentes, inter quos (sicut supra meminimus) magnam prærogativam habent dentes infantium, præsertim contra morbos uterinos, siquidem brachio dextro alligati fuerint, qui tamen ab infantis ore sublati sint, antequam terram decidendo contigerint. De his prolixus videri poterit tractatus subtilissimi Cardani, conjunctus volumini, quod de facultatibus medicamentorum est.

Pulvis contra dysenteriam. Dentibus addantur ossa reliqua. Haubertus (concordante Galeno) ossa humana in cineres redigit, & conservis immiscet, quæ plurimum valent ad tuendum caput, ejusque fluctiones podagricas, aliasque inhibendas. Crollii operatio magis recipienda. Hic dictum pulverem de ossibus humanis compositum, & calcinatum cum alio item pulvere in fornace vitriariorum, defectui dysenteriæ, utpote magno adjumento, tanquam optimum correctivum adhibet.

Chirurgi moderni non sine ratione & fundamento, vulneribus pectoris & ulceribus ejusdem pulverem ex costis humanis factum applicandum esse censent: ad femoris ulcera pulverem de femoribus confectum, & sic de reliquis membris.

Euonimus oleum quoddam de humanis ossibus arte chymica elicit, quod admirabile est in corrigendis, & quietandis doloribus articulorum, vel arthritide. Adjungit his Wecherius, eos qui quartana laborant plurimum adjuvari, siquidem in vino generoso, fervente paroxysmo pulverem de brachii summitate, & de principio alarum anserinarum ebiberint.

Virtus umbilici. Non deest umbilico quoque virtus sua, siquidem enim de infante noviter nato pars ejus abscissa, & in annulo argenteo portata fuerit, repercussivum creditur ad omnem cholicam passionem mitigandam: sic eruditè & non sine judiciosa reflexione sentit Cardanus.

Pinguedo humana antequam ad usus necessarios adhibeatur, prius præparanda, & componenda est, more aliarum pinguedinum, posthæc in officinis Apothecariorum conservanda, cum præstans repercussivum sit, & lenitivum in doloribus nervorum. Hæc pinguedo inter ingredientia censetur pretiosissimi unguenti, quod à Weccherio inventum est, & quod maxime salubre esse Pleuritide, aut podagra laborantibus, experientia docuit. *Lib. 2. ... spec.*

Innumerabiles propemodum virtutes sunt sanguinis humani: cum in eo potissimum siti sint spiritus animales & vitales: de qua materia plura extant volumina. Ego, quem supra memoravi, Ductorem sequens, paucis quibusdam reflexionibus immorabor.

Qui Elephantiasi laborant, morbo odiosissimo, & ut plurimùm lethali, sanguine humano multum adjuvantur. Hinc olim Reges Ægypti, siquidem malum hoc incurrissent, balneum de sanguine, præcipuè autem infantium sibi parabant. Quod remedium cùm Constantino Imperatori præscriptum esset, maluit persuadente S. Sylvestro, baptismatis lavacro intingi, quam tot innocentium homicidiis maculari: ob quod divinitus ei sanitas confestim restituta fuit. **Contra Elephantiam medium.**

Orpheus & Archelaus præstantissimi Medici unctionem sanguinis humani, tanquam præsens remedium repercussivum deprædicant, ad tollendam anginam. Epileptici item plurimùm humano sanguine sublevantur. Aldrovandus asseverat, eos omninò restituendos, siquidem intra scapulas scarificati non nisi tres guttas sanguinis violenter expressas ejecerint, idque versus paroxysmi finem, quæ tamen guttæ cum ovo corvi ad sorbendum datæ fuerint infirmo. **Contra anginam & epilepsiam.**

Alii item ut malo huic tam inviso medeantur, laboranti pollicem pedis feriunt, & sanguine, qui de plaga prodierit, faciem ejus respergunt.

Weccherius ægrotantis labra hoc cruore tingenda esse consulit, & spondere audet, omne malum se ab eo propediem profligaturum. Alii ut tyrannum vitæ nostræ tam exitialem eliminent, hoc morbo infestatis sanguinem humanum epotandum præscribunt.

Fallopius medicus ordinat sanguinem præfatum, septenis vicibus prius destillandum, donec omnis inde humiditas aquea extracta fuerit, idque arte chymica: hunc porrò sanguinem sic præparatum in resolutione nervorum plurimùm valere. Eunomius de eodem sanguine, sicut & de ovis & carne, naturam quintam extrahit, à Chymicis *quintam essentiam* alioquin nominatam. Sic quidam, ex Alberti Magni consilio, aquam inde eliciunt, idque cum instrumentis vel organis vitreis, ad hoc specialim compositis, quæ ad omnem infirmitatem tam internam, quàm externam potentissima sit. Crollius aquam hanc inter medicamenta ophthalmica collocat. Alii rursum de eadem emplastrum efficax ad herniam curandam componunt. Quamvis Galenus humano sanguini suillum substituat. *In Basil...*

His nostris temporibus in officinis suis Pharmacopolæ, & Medicinæ periti ceratum de pelle arietina componunt, cui pars quoque memorati sanguinis adjungitur. A Chymicis item oleum de sanguine humano efficitur: sed inter alios Gorgonius author est, hunc extrahendum ab homine rubicundo, qui annum vicesimum & quintum attigerit: eundem vero sanguinem magno artificio sublimandum, quem deinceps oleum vivum nominat: aptum, prout inquit, ad quamplurima mala pellenda, imò plurimùm prodesse, ad sanitatem homini in integritate sua conservandam.

Adjun-

Adjungit Aldrovandus, quod præter plurimas alias destillationes sanguinis prædicti, & plura magisteria sua, consulendus sit Braunsvvicensis in libro germanico, de destillationibus.

Weckerius denique author est, qua ratione de humano sanguine sal præparetur, qui ad quoscunque dolores mitigandos utilissimus sit. A Chymicis modernis *Elixir vitæ* fabricatur, quod cum singulari utilitate & beneficio febri inveterata, & debilitate virium laborantibus exhibetur. Valet itidem ad sistendam hæmorrhagiam, siquidem nimia fuerit: pars enim ejus sub carbonibus vivis imposita ferro torretur, & in pulverem reducitur, & deinceps calamo intra nares sufflatur.

Quidam Chymicorum, qui experientiæ modicæ sunt, opinati sunt de sanguine item humano liquorem extrahi, aut *essentiam quintam*, aptam ad penetranda metalla, ad tingendum, & per consequens fixandum æs, vel stannum: sed vehementer hallucinati sunt. Audiatur hic S. Thomas de Aquino, qui sic ait: *Vidi argentum vivum penetrare, & transire alia metalla; ut si intingas æs argento vivo, mixto cum aliquantulo sanguine humano, aut equino, & argilla, penetrabit ipsum intus, & extra, & efficiet ipsum album. Sed talis color non durat.*

...o es- ...neral.

Hic item Author libri, cui titulus est: *Lux obnubilata:* ad formandam petram Philosophicam inquit: *Non v'entrano*

Non molli gomme, od escrementi duri,
Non sangue, ò sperma humano,
Non uve acerbe, ò quint essenze herbali,
Non aque acute, ò corrosivi sali.

Hæc in longum prosequitur, quæ interim brevitatis causa omittimus, quippe quod proposito meo non conducant.

Postquam de virtutibus partium hæc pauca delibata, & annotata sunt, jam de qualitate, fortitudine, & conditione totius dicendum erit. Quædam Gentes sunt, quæ plurimum prodesse possunt sola personâ suâ: sicut Psylli, & Marsi, qui solo contractu morsuris serpentium medentur: amplum de hoc ipso testimonium in Aldrovando est, in historia ejus tam copiosa de serpentibus.

Sicut alibi quoque in libris meis me retulisse memini, septimum filiorum, legitime succedentem, nulla interposita filia, ex familia fratrum meorum uterinorum, qui *Ghislieri* dicuntur, qualitatem contraxisse, ut sputo, quod dextræ manus pollice illinierit, strumas, vel scrofulas sanet, dono ab Altissimo, & à natura ei tributo. Nomen ei Carolus Antonius, qui tamen eousque à defectu illo abhorret, ut nulli medicam manum suam adhibeat. Idem donum, & eadem qualitas pro meritis Franciæ Regibus concessa est.

...quid ...ue no-

Nostrorum temporum Medici, ad diversa morborum genera curanda, corpus humanum omnimodo exiccatum adhibent. Credunt autem hoc ipsum Mumiam antiquorum esse: ajunt autem nomen Mumiæ Arabicum esse, quod à Rasi, & Avicenna interpretatum, picem significat, adhærentem bitumini. Isaac nihilominus, Arabs & ipse medicinæ peritus, memoriæ dedit nomen Mumiæ Persicum esse, denotans liquorem quendam, in sepulchris illis repertum, in quibus longissimo annorum spatio cadavera condita, & aromatibus balsamata continentur.

A quibusdam hæc Mumia Cerops nominatur, quandoquidem, juxta Renodeum, consistentiam suam de cera tenet: quæ non nisi in sepulchris Regum, & Heroum Ægyptiorum inveniebatur. Hi enimverò cum notitiam nonnullam, aut lumen futuræ resurrectionis haberent, quamvis imperfectum, ut majori numero annorum corpora à corruptione vindicarent, eadem ipsa condire myrrha, & cinamomo, & aloë, & gummi cedrorum, aliisque aromatibus magni pretii solebant. Cum deinceps longo sæculorum decursu hæc monumenta sepulchralia devastata & detecta essent, illic liquor, per modum mellis densus, & odorifer profluere visus est: Cui Medici periti singulares omninò virtutes attribuebant, eumque non sine insigni emolumento, infirmis applicuerunt. Experientia audaciam addidit; itaque & in aliis Magnatorum & Principum tumulis eadem inquisierunt; his demum evacuatis, communia non minus & plebeia sepulchra introierunt, ubi liquor multùm prioribus dissimilis inventus fuit, quem si non eodem, saltem non vilipendendo effectu ægrotantibus ministrarunt.

His colligitur veram, & authenticam Mummiam non esse, quæ de maritimis arenis, aut desertis Arabiæ sicca extrahitur, & in has regiones ad medicinæ usum transmittitur; itaque Aldrovandus concludit: *Quamobrem ex dictis, veram Mumiam in nostris officinis minimè servari attestabimur: & quamvis hodiè nonnulli componant balsamum, ut humana cadavera à corruptione intacta servent, nihilominus hoc balsamum à conditura priscorum maximè discrepat.*

Modus condiendi cadavera modernus à Joanne Baptista Porta Neapolitano docetur ita: Corpus defuncti sumendum, eique inprimis calvariam dissecandam, cerebrum inde eximendum, sicut & oculos, & spinalem medullam, & intestina. Quatuor deinde horarum spatio pedibus suspenditur: post hæc aceto destillato, & aqua calida lavatur. Cum siccatum fuerit, calce viva aspergitur, & alumine, & sale: viduo dein super fumum myrthi, & lauri, & rosmarini, & cypressi, aliisque odoriferis plantis fumigatur. Inungitur denique compositione facta ex calce viva, alumine petroso torrido, sale, aloë, myrrha, oleo nardi, cinere rosmarini viridis, item colore viridi qui de cupro fit, cypresso, tartaro, croco, semine colocynthidis, pulvere antimonii, moscho, & ambra: hoc composito tridui spacio corpus fricatur in aprico. Hæc de balsamatione moderna sufficiant.

Modus condiendi cadavera mortuorum modernus.

Copiosi in condimentis veterum describendis sunt Hermodotus, & Diodorus: in tanto item numero rituum, observationum, & consuetudinum (quarum superstitiosa antiquitas feracissima erat) recensent officium hoc tribus personis datum fuisse. Primus anatomen observabat, quomodo corpus secandum esset, circa latera nimirum. Succedebat alter, qui saxo quodam dicto Æthiopico confestim scissuram operabatur: fine mora autem se in fugam dabat, idque ob metum ne à populo lapidaretur, cui impium videbatur corpora discindere, atque idcirco indignatus ad hæc arma manum mittebat. Demum Pollinctores, aut Libitinarii, vel Sandapilarii, in locum apertum extrahentes intestina (excepto corde, & renibus) reliquum corpus odorifero vino lavabant; sic lotum unguento pretioso, quod

quod de cedro aliisque aromatibus magni pretii confectum erat, ungebant: postremò myrrha, incenso,& cinamomo aspergebant, ut sic odoriferum redderent.

Siquidem hac ratione cadaver præparatum,& conditum fuisset, cognatis redhibebant, ita pilis & palpebris accommodatis, ut non tam mortuum, quam soporatum videretur. Hæc prima methodus est, qua veteres, testante Herodoto condire corpora solebant. Altera promptior est, minori indigens tempore & sumptibus: nec enim corpus discindebatur, sed eo integro per cedrum intestina educebantur, ac deinceps septuaginta diebus reliquum corpus saliebant, salem quacunque possent inspergendo. Hic modus erat, quo condiri indigentium corpora solebant, quibus facultas deerat, ut tot expensis, quod necessarium erat, coëmerent.

Judæi juxta quod Strabo refert, resina asphaltide, vel bitumine idem præstabant. Sed condimentum Ægyptiorum, de quo paulò supra memoravimus, præferendum.

Nostra ætate pulvis myrrheus usurpatur, qui symbolitatem quandam cum condimentis præfatis habet. Præparatio pulveris hujus, diversimoda legitur: unam solam hic collocaturus sum, prout illam invenio. Salis quantitas sat magna sumitur: hic cùm solutus fuerit, ei alumen, aloe fusum, absynthium, cinnamomum, cariophyllum, piper, cuminum, selerum montanum, adjungitur: hæc simul tunduntur, & in pulverem minutissimum rediguntur; cum deinde aceto aspersa fuerint his venter adimpletur, & sic corpus cera inunctum, plumbeo sarcophago includitur.

Modus, quo mumia fieri possit, juxta Crollium.

Ut verò ad compositionem mumiæ revertamur, quam diximus hodie sinceram & genuinam non haberi: Crollius nihilominus vir insignis experientiæ, eam sequenti modo præparandam docet. Cadaver hominis rufi, viginti quinque annorum sumendum ait, quod appensum fuerit: hoc ipsum pulvere ex myrrha & aloe confectum aspergi vult: tum deinde diebus aliquot vini spiritu macerari; siccari posthæc frusta suspensa in aëre: ex his denique tincturam rubicundissimam extrahit, quam antidotum validissimum ad expellendam pestem, & expurganda venena, plurimùm deprædicat, & extollit.

Porrò & ipsa hominis excrementa, non tam horrore plena sunt, ut non & ipsa quadantenus in commodum ejusdem verti possint: sed cum horum pars quædam grossior sit, pars subtilior: ipsa etiam superabundantia humorum excrementi nomine nuncupetur, primùm de lacte nonnihil, tum deinde de spermate ratiocinabimur.

Lac humanum, ob sympathiam quæ homini cum eo est, multis modis ad pellendos morbos,& corrigendos utile, & opportunum est. Ajunt hoc mirificè cruditatibus ventriculi subvenire: eximium esse pro pulmonibus: salutare præsidium pro oculis, siquidem læsura quadam, aut percussura offensi fuerint. Referunt item si quis lacte materno,& filiali inunctus fuerit, eum toto vitæ suæ decursu immunem ab omni oculorum valetudine futurum.

Præscribitur item non inutiliter in pathematibus aurium lac quod diximus, cui nonnihil olei admixtum sit: ungenda verò auris exterior æquè ac interior.

Siquidem succo mixtum fuerit cicutæ, aut verò aliquanto opii, lenimentum esse inquiunt podagricis. Si quis per errorem de hyoscyami succo potasset, ad insaniam, prout fieri solet, redactus, copiosum ei lac humanum ingerendum.

Spermati humano complures attribuunt, quod impetiginem curet, quod podagricos dolores mitiget, & cicatrices dealbet.

Porrò si animum ad cætera hominis excrementa, quæ à medicis inutilia nominantur, hoc est salivam, fæces,& urinam adverterimus, & in his quoque non modica utilitas deprehendetur. Saliva hominis, præsertim jejuni ad complura salutaris est. Omne genus pustularum scabiei & impetiginis abstergit, unde Quintus Serenus sic habet:

Si verò vitium est, quod ducit ab impete nomen,
Hoc matutina poterit cohibere saliva.

Hac item corriguntur & mitigantur vulnera à scarabeis, vespis, & araneis, & similibus inflicta. Quandoque etiam, prout Avicenna testatur, hac Scorpiones extinguuntur: imò & Scolopendræ, & alia insuper animalia aquatica, vel marina. Contra hujuscemodi qualitatem quandam venenatam gerit: partim de sordibus dentium contractam, partim ab humoribus corporis vitiosis. Virtu[...]

Non modica pars quoque concoctionis salivæ attribuitur. Unde qui ruri degunt præstans remedium pro ulceribus, & furunculis adhibent, masticando frumentum ut humectetur, & saliva impinguetur, quod deinceps non secus ac emplastrum malo imponunt: ex quo facilis curatio consequitur, quam non operatur, si frumentum simplici aqua maceratum fuerit. Hinc item nutrices, cum infantulo, prout solet, ulcus excreverit, panem masticatum pro emplastro imponunt: atque ita promptius ad suppurationem inducitur.

Quidam etiam asserunt salivam fæminæ jejunæ, præcipuè verò, si præcedenti vespera ab edendo, & à vino abstinuerit, remedium salubre esse ad sanandos oculos, in quadam parte cruentatos, aut offensos. Denique, sicut alibi meminimus, saliva Mercurium vulgi coagulat: unde ex hoc linimentum fit contra morbū pedicularem.

Excrem[...] aurium.

Præterea quid in corpore humano magis inutile & ineptum videtur, quàm excrementa aurium? Nihilominus & hæc utilitate sua non vacant: his enim medemur iis, qui hemicranio tormentantur, item quos homo momordit, item qui à Scorpione puncti sunt: imò & à serpentibus læsi inde beneficium non contemnendum recipiunt.

Sudo[...]

Quid plura? Etiam humanus sudor inter medicamenta locum suum invenit. Hic enim antiquitus in Palæstris, mixtus pulveri olympico, aut pulveribus stadii, & in balnea vel thermas, cum ferro quodam dicto strigile illatus (prout Plinius refert) vulneribus medebatur ex combustione factis. Galenus item ad discutiendos tumores, extra ordinem naturæ natos, & ad dissolvendum lac, quod præter modum in mamillis exuberat, magni adjumenti sudorem illum esse docet. Quin etiam cum sordes Athletarum deficiente sudore exiccatæ & adultæ fuissent, easdem oleo rosato emolliebant: Galeni verba hæc sunt: *Porro sudor etiam in palæstris exercentium miscetur sordibus, confertq; ut tumores præter naturam per halitum digerat: nam illæ plus repercutiunt, minus autem digerunt: at post adjunctum exercentium sudorem, acquirunt multum facultatis digerentis.* Ergo

Lib. [...] medic[...]

in phlegmonas uberum solæ hæ sordes impositæ efficaciori sunt remedio. Sin sicciores videbuntur Cyprino addito, & si non adsit Cyprinum, rosaceum bonum miscuisse sufficit.

Non hic prætermittendus fructus, & beneficium urinæ. Hæc si cum nitro composita fuerit, ad qualecunque corporis ulcus, ad furfurationem, vel porriginem, & ad cætera capitis vitia curanda utilissima est.

Sextus Philosophus sentit ericam urinâ maceratam, admirabile abstergens esse ad maculas faciei extinguendas, qualicunque de causa productæ sint. Quidam volunt, siquidem urina humana parturienti, quæ in ejiciendis secundinis difficultatem patiatur, in potum detur, sine mora liberandam. Quidam eam podagricis utilem ajunt: sicut & repercussivam esse scabiei, & lepræ. Cocta cum particula pomi granati, & auribus infusa (sic Philosophus Sextus docet) abstergit sordes, & vermes expellit.

Ab eodem authore commendatur non solum contra morsus viperarum, sed contra quoscunque aliorum animalium venenatorum.

Quicunque inter scriptores urinæ meminerunt, virtutem ejus celebrant, sed præsertim infantium, & virginum: hanc autem efficacem pro asthmaticis, & iis, qui respirandi difficultatem patiuntur, pro omnibus, inquam, qui Orthopnœa laborant.

Hæc item in vase cupreo cocta, corrigere, & emendare dicitur cicatrices: albuginem tollere de oculis. Alii eam tantæ virtutis inquiunt, ut si cum melycrato, vel hydromele, aut vero cum jure cicerum ebullierit, Ictero medeatur.

Lib. de simpl. Galenus denique de ea sic ait: *Cæterum urina hominum, si quid aliud, extergendi vim obtinet: quod cum alii multi satis indicant, tum maximè fullones, qui sordida vestium ita expurgant, atque extergunt. Hanc ejus virtutem cum Medici co spexissent, scabies & lepras ea deterserunt, ac multo magis ubi putridum quiddam obtinent: quin & acoras, & furfures (capita identidem perfundentes) ulcera tum multa humiditate, tum sordibus scatentia lavant.* Hæc verba omne id comprehendunt, quodcunque supra relatum est.

De hac item Crollius salem perfectum elicit, tam ut auro potabili ingressum in humanum corpus, quàm egressum promoveat: imò ad expellendum omninò calculum.

Inter alios Excellentissimus Doctor Bartholomæus Bonacursius piæ memoriæ, in copiosissimo volumine suo, quod supra Medicorum Principis Hippocratis aphorismos, aliorumque authorum doctrinas composuit, & quod Cardinali S. Crucis, quondam Vice-Legato Bononiensi dedicatum est, virtutes, & qualitates, & indicationes excrementi hujus descripsit: in quo loco cum tanta doctrinarum, & scriptorum copia feracitatem & gloriam ingenii sui, immortali laurea condecorandi, sat evidenter exponit, & posteritati promulgat.

Fæces humanæ (quis crederet?) & ipsæ saluti hominum succurrunt. Sic non semper verum, quod: *Corruptio optimi pessima.* Quamvis ergò ob fœtorem insignem, hominique maxime adversum, omnium horrorem incurrant, non defuerunt nihilominus, qui defæcando, & purificando quod maxime impurum & rude est, varios ex iisdem usus produxerunt.

... Antid. Sextus Philosophus prout fieri de excrementis aliorum animalium consuevit, præfatas humanas fæces comburit, cineresque ulceribus cancrosis aspergit. Weckerius anginæ eas imponit, more emplastri. Idem eas infirmis adhibet, qui sæpius febrili horrore opprimuntur. Item easdem exiccatas, melle, & vino mixtas, tanquam emplastrum aliquod, angina laborantibus applicat. Ab eodem authore adhuc eadem excrementa commendantur, cum melle jam vetusto composita, tanquam præstantissima pro inflammationibus (ita tamen ut de puerulo sint, qui biduo nil nisi panem optimum unà cum lupinis manducarit, tertio deinceps die eadem dejecerit) sed ad usum præfatum Author ea siccari jubet. *Lib. 4. de secret.*

Aldrovandus interim ait, hoc secretum nemini revelandum esse: Cùm Galenus apertè exponat: *Erat autem stercus pueri siccum cum melle Attico ad livorem tritum. Victitabat autem puer, cujus stercus accepturus erat (ut ipse qui medicamentum dederat, ostendit) lupinis illis, qui ex more edi solent, cum pane cocto in clibano, modicum salem, & fermentum habente. Praebe..t autem bibendum vinum, in mediocri tamen quantitate, ut perfectè omnia in stomacho concoquerentur. Itaque cùm primo die eo victu usus esset, postero tamen nondum stercus capiebat, sed in eo quoque die rursum eodem alebat victu, & tertio demum sumebat ad usum.* *Lib. 10. de simp. medic. facult.*

De his Chymici destillare aquam edocti sunt, quam præstantissimam inquiunt ad omne ulcus, & omne gulæ malum maturandum. Alii hac omne genus fistulæ resanari censent, ulcera quoque difficillima curatu, utpote maligna: hac cancrum, & omnem scabiem curari, dealbari cicatrices, aboleri maculas oculorum. Porrigitur quoque Epilepticis, & iis qui phtysi laborant: mirabilem prædicant pro hydropicis: antidotum eam volunt eximium, contra morsus à cane rabido factos, & contra omne venenum.

Præter aquam & oleum ex iis destillatur, quod Eunomius asseverat potentissimum remedium contra carcinomam, & fistulam.

Denique non defuerunt, qui plurimam virtutem ad levandos morbos verbis vel nominibus attribuerunt, sequentes illud vetus: *In herbis, verbis* &c. siquidem cum devotione, & fide debita pronunciata fuerint. Non nego id locum habere apud eos, qui hac facultate, & virtute recondita dotati fuerint. Imò dixerim in his visos fuisse, & videri adhuc portentosos effectus, de quibus manifesta experimenta ubique terrarum non ignorantur: Sed ea de quibus loquimur, frustranea omninò, & superstitiosa, vel nefanda sunt, si præter opem divinam, & fiduciam Christiano homine dignam non impetrentur.

Hæc sententia mea à Quinto Sereno exponitur, qui, cum quosdam adverteret sola verborum quorundam pronunciatione se propulsare febres gloriari, sic conclusit:

Multaque prætereà verborum monstra silebo.
Nam febrem vario depelli carmine posse
Vana superstitio credit. - - -

Qui plura his desiderat, de medicamentis nimirum extractis è corpore humano, ejusque partibus, evolvere poterit amplissima Receptaria Quercietani, Crollii, Milii, & inter Medicos Fallopii, inter antiquiores Cardani, inter modernos Schrœderi, Sylvatici, Sennerti, & Scobsii in arte destillatoria, & tot aliorum volumina, quæ quotidie cum tanta utilitate in lucem amplissimè prodeunt. Ego his, quæ particulatim ad huma-

humanum corpus pertinent, immoratus, ad alia transeo, nempe ad historiam, quæ est

DE MONSTRIS.

NOn sola Africa in producendis monstris & ferinis, & humanis tam dici ferax, tam fertilis debet, ut non mundus universus in hoc intellectu Africa dici possit, siquidem omne id quod ordinarium naturæ cursum excedit, aut perfectionem suam consecutum non est, monstruosum appellandum est, utpote quod speciei suæ conforme non sit, aut recta dispositione sua destitutum. In hac consideratione non verebor fateri, infinita propemodum monstra esse: in plurimis enim rebus natura nimium superabundans virtutem suam propriam transcurrit, in plurimis è contra nimiam parsimoniam & defectum suum prodit: illic excessu nutrimenti, hic diminutione. Idque non solum in corporibus humanis, sed inter animalia quoque, in plantis, in fructibus, prout quotidiana documenta ad oculum sunt.

Doctissimus Aldrovandus (de cujus eruditissimis voluminibus non diffiteor me quamplurima traduxisse, ordinem ejus potissimum secutus) de his amplum volumen posteritati dedit: in hunc scopum tendens, ut etiam monstrorum figuras exprimeret, & eorum relationes ab ultimis usque mundi angulis indagando cumularet. Ego verò qui mihi terminos præscripsi, ut ne universalitatem hominis integri præterirem (prout totus, & non pro partium sectione consideratur) nil hic meminisse volui, nisi id quod à tanto authore in rem præsentem, hoc est, in præmemoratam universalitatem scriptum, & dictatum est.

Ut igitur jam à primordio tractatus hujus nonnihil memorem, quod significationes æquivocas *monstri* concernit: sæpius hoc nomen usurpatur, ad demonstrandas res grandes, & quæ humanam credulitatem exuperant: sicut illud est, quod vir immortalis memoriæ Virgilius in tertio Æneidos inquit: *Monstra deûm refero.* Sic enimvero peritissimi musices, qui præter quam consuetum est, artis singularitate, & harmonica suavitate demulcere aures noverunt (sicut in cujusque professionis scientia expertissimi) *monstra* appellantur: sicut omne præterea, quodcunque in orbe terrarum novitate sua insolens est. Huc spectant verba Horatii, dum de superabundanti aquarum exuperantia, in universali terræ diluvio loquitur, sic ratiocinando: *Lib. 1. Carm. Ode 2.*

Terruit gentes grave ne rediret
Sæculum Pyrrhæ, nova monstra questæ.

Quidam monstruosum dixêre, quidquid funestum, quidquid deplorabile accidit. Huc referendum, quod M. Tullius, ad Atticum scribens, ait: *Venerat duabus horis ante Cherippus, mera monstra nuncians:* ubi per *mera monstra*, expositores aliud non intelligunt, quam Quinti ægritudinem, qui frater Ciceronis erat. *Lib. 4. Ep. 76.*

Res item incredibiles, & prodigiosæ insaniæ, monstra dicuntur: sicut Quintus Serenus monstruosa verba nominat, quæ à quibusdam proferuntur ad expellendos morbos de corporibus humanis. De quo fidem faciunt verba dicti authoris, jam supra in medium allata:

Multaque præterea verborum monstra silebo &c.

Res item intellectu difficiles, & sub tecto ænygmate abstrusæ hoc nomine monstri exprimuntur. Juxta quam sententiam Seneca in primo libro Thebaidum inquit: *Quis tanta monstra explicabit?*

Porrò & pulchritudo insignis, oblata oculis, siquidem alias venustate sua, & decore videatur excedere, quippe quæ magia quadam naturali, & insolita dulcedine aspicientium animos rapiat, pulchritudo monstruosa dicitur: nec sine ratione, quod cursum ordinarium evincat. Itaque Amator Lauræ in laudem ipsius ajebat:

O delle Donne altero, e raro mostro.

E contra ubi vultus præter modum turpis apparuerit, qui deformitatem nunquam alibi visam præseferat, qui horridus sit, & naturæ repugnans, non immeritò monstrum dicitur. Sic de conjuge Xanthi legitur, quod visa Æsopi forma tam fœda, tam exotica, & canina, continuò exclamarit: *Unde mihi hoc monstrum attulisti?*

Præterea si quis ultra robur humanum actionibus heroicis se inclytum fecerit, sicut Samson, Polyphemus, aut Enceladus, monstrum valoris appellatur. Hunc à viris literatis titulum promeruit Hercules.

Monstrum quoque prudentiæ, & dexteritatis appellabitur vir in omni genere virtutum & scientiarum exercitatus: idem dicendum de qualicunque homine, qui cum admiratione ordinem generis sui, vel status, vel professionis transcendit. In hunc catalogum adscribendus S. Thomas Aquinensis, cui optimo jure nomen quoque Angelici superadditum est, quem etiam sapiens posteritas cum sole repræsentavit, de pectore ejus elucescente.

Ex adverso, si quis omni vitiorum illuvie immersus, ad omnem se infamiam prostituat, qui omnem scelerum campum emetiatur, cui nil tam sacrum, quod turpitudine facinorum suorum non contaminet, monstrum æquissimo jure appellatur. Hanc nomenclationem sibi Nero adscivit. Sic M. Tullius cum Catilinæ mentio fieret, ajebat, sibi perorandum de monstro. Petrus Crinitus contra eos, quibus cor & animus flagrabat, ad subvertendam religionem catholicam, & contra eandem monstruosos partus compositionum suorum in lucem ediderunt, fortissime in eos evectus, monstra impietatis nuncupat. Quorum infernalem halitum, & fumigantem furorem, qui de damnatis eorum calamis ad obfuscandam cœli serenitatem, tanquam de inferorum lacubus elevabatur, ut sancto religionis orthodoxæ zelo retunderent, triplicato splendore veritatis armati exurrexerunt S. Augustinus, Cyprianus, & Origenes. *Lib. 1. d… dis cip. …*

Præter monstruosas & ferinas actiones has, rursum alii sic vitam suam instituerunt, ut & ipsi in album monstrorum transcribi meruerint, imitando enim belluarum naturam, non mirum si pari cum illis nomine insigniti fuerint. Joannes Langius, celeberrimus inter medicos, refert, in Austria quondam inventos, qui & latratu, & velocitate cursus, non minus & devoratione carnium humanarum, canum naturam repræsentârint.

Ipsum adeo nomen *vitii*, antonomasticè monstrum dicitur: ex hoc enim monstruosarum actionum, & facinorum dedecora pullulant; in hac voragine omnis generis errores, & malefacta stabulantur, sicut monstra in abstrusis plerumque, & reconditis terræ latibulis abduntur.

Nomen

Nomen monſtri, & ille conſecutus eſt, qui cum tanta proſperitate decurſum vitæ ſuæ peregit, ut nil ei adverſum unquam, aut ſiniſtrum evenerit: unde monoſtichon illud Trochaicum eſt:

Monſtruoſa res homo, nunquam cui nihil mali accidit.

Penetrat hoc nomen monſtri ad ipſa quoque ſomnia: unde & non raro dici ſolet, quod monſtruoſa & horribilia quis ſomniârit. Maximè verò monſtrorum nomine appellanda ſunt ſpectra & larvæ, quæ ſæpius ad perterrendos Dei ſervos apparuerunt, novis machinamentis à ſeductore ſathana inventis. Quin & ipſe horum autor, rebellis Angelus monſtrum appellandus, qui & monſtri figuram ſæpè induit. Propter quod & S. Hieronymus eum omnium monſtrorum maximum monſtrum nominat.

Non deſunt alii, qui quidquid prodigioſum occurrit, denominatione monſtri appellant. Sic Ovidius, cum de transfiguratione ſororum Phaëtontis (quas in arbores transmutatas fabulatur) mentionem habet, ſic ait:

Affuit huic monſtro proles Steneleia Cygnus.

Volens inferre, idcircò contigiſſe mortem Cygni, qui filius erat Stenelei. Monſtro ſimile erit, inquit Aldrovandus, ſiquidem Noverca, tam alioquin immitis, ſevera, & monſtruoſa (prout eam authores nominant) cum charitate inſolita privignum ſuum amplexata fuerit: id quod quidam exterorum cum in urbe quadam annotaſſet, continuò inter notas, tamquam monſtruoſum aliquid retulit.

Sic & monſtro ſimile eſt, ſi filius proditionem Patri moliatur. Hinc factum Scyllæ Ovidius monſtruoſum nominat. Quidquid præterea abſurdum eſt, & improprium, quidquid impium, monſtruoſum dici debet; ſimiliter quidquid omnem, & naturæ ordinem ſuperat, aut verò ad debitum naturæ ordinem non pertingit. Sic transformationes fæminarum in maſculos, rurſum horum in fæminas, ſicut Hermaphrodytis nonnunquam contingit, omnino monſtruoſum eſt. Hinc Poëta Auſonius inquit:

Cuncti admirantur monſtrum, dum mollior agna
Aſtitit in tenerum de grege verſa marem.

Abſurdum item & monſtruoſiſſimum dici meretur, ſi nefando crimine vir viro cohabitarit, ut Conjuges ſolent. Tale de Nerone monſtro legitur, cum infami Sporo, de quo Suetonius inquit: *Quod exectis teſtibus tanquam Conjugem deſponſavit, & ipſum curru triumphali impoſitum in triumphum duxit.* Hinc Juvenalis quamvis Ethnicus, non ſecus ac venaticus canis veſtigia vitiorum odoratu perſequens, ut eadem ſatyrico morſu corrodat, infamiam eorum cenſurat, qui ſanctitate quadam à ſæculo abhorrere ſe fingunt, & deinceps in nefandos errores, & omnium teterrimos prolabuntur; ait autem:

Scilicet horrores, majoraque monſtra putares,
Si mulier vitulum, vel ſi bos ederet agnum.

Et paulò infra:

Vicit & hoc monſtrum tunicata fuſcina Gracchis.

Quin & Medicina ſuis monſtris non deſtituta eſt. Quidam enim morborum, eo quod cognitu difficiles ſint, aut cuidam regioni peculiares, apud nationes exteras monſtruoſi nominantur. Huic unicum exemplum adferemus Polonorum.

Apud hos quoddam genus morbi *plica* eſt, quæ pilos capitis uſque adeo conjungit, & annectit, ut videantur glutino tenaciſſimo conglutinati, ita ut nullo pacto diſſolui poſſint. Hic defectus apud gentem illam promiſcuus eſt, proveniens de ſubſtantia viſcoſa, vel glutinoſa. Multis ab hinc annis mulier quædam Polona in urbe noſtra apparuit hoc malo correpta, ad quam non ſecus ac monſtruoſum aliquid, ingens populi concurſus factus eſt.

Idem de morbis illis dicitur, qui cum lethaliter, & periculoſe ægrotantem invadant, nulla tamen vi medicamentorum tolli, nullo levamento mitigari poſſunt: ita ut in ſtatu deplorabili, & calamitoſo neceſſe ſit eoſdem deſerere: ſiquidem hujuſcemodi infirmitas præter ſpem ad ſanitatem tranſierit, & primævo ſtatui languentem reſtituerit, monſtrum dicitur. Ad hoc propoſitum Sulmonenſis noſter inquit:

Sæpè aliquem ſolers Medicorum cura reliquit,
Nec tamen hic vena deficiente perit.

Fæces præterea & excrementa nomen hoc monſtri merentur, ea, inquam, quæ in corpore humano per exceſſum melancholici humoris naſcuntur. Itaque cum à natura homogenea plurimum remota ſint, non immerito hoc ſibi nomen uſurpant. Inde eſt quod Galenus inquit, inventos nonnullos, qui cum nocuas eſcas ſumpſiſſent, fæces poſthæc, & horribilia, imò & monſtruoſa evomuerunt.

In hunc porrò campum, & ordinem pertinent rationis entia, monſtruoſæ chymæræ, & deliria Poëtarum: ad quorum exactam deſcriptionem neceſſarium foret univerſam Ovidii Metamorphoſin compilare, ſicut & Authoris qui Dulcis nominatur. Cum verò hæc in manibus omnium jam terantur, in compendio pauca de iis, & potiſſimum ea, quæ potiora, & nobiliora ſunt, afferam.

De Caſſiopea Cephei Regis Æthiopum uxore refertur, quod in tantam pulchritudinis eminentiam conſcenderit, ut ſe Naiadum venuſtiſſimum appellari voluerit: unde & Nereides à Neptuno obtinuere, ut univerſam Æthiopiam immane marinum monſtrum devaſtaret, & præter ſolitum infeſtaret; nec placari unquam deorum ira potuit, niſi ambitioſæ mulieris filia Andromeda huic monſtro devoranda exponeretur. Ejus generis fuiſſe memorantur immundi illi, qui ab Incantatrice & venefica Circe in omnium monſtrorum formas transfigurati ab Ovidio dicuntur: Lib. 14. Metamorph.

Illa nocens ſpargit virus, ſuccoſque veneni.

Et infra:

Cujus ab attactu variarum monſtra ferarum
In Juvenes veniunt: nulli ſua manſit imago.

Simile quid ab Homero adducitur, cum Cyclopis cujuſdam meminit, qui in cavernis montium latebat, humana carne victitans, & lac pro vino bibens: exprimens hoc ſequentibus verbis:

Ceterum poſtquam Cyclops magnum impleverat ventrem
Humanas carnes comedens, & ad hac merum lac bibens.

Talem fuiſſe Cacum Poëtæ aſſerunt, monſtrum Aventini, qui halitum igneum ſpirabat, & qui circumquaque regionem omnem devaſtabat, de quo Ovidius: Lib. 1. Faſti

Cacus Aventinæ timor, & infamia ſylvæ,
Non leve finitimis, hoſpitibuſque malum;
Dira viro facies, vires pro corpore, corpus
Grande. Pater monſtri Mulciber hujus erat.

A Poëtarum figmentis, nunc generalis tranſitus ad

ad consideranda monstra faciendus, tam quæ magnitudine, quàm quæ parvitate inter homines inclyta fuerunt. In genere itaque dicendum (speciatim enim jam supra de his abunde tractatum) Inter primos fuisse Gigantes, qui ordinem naturæ consuetum transierunt, & proceritate sua quamvis mediocritatem exuperarunt. Hi ergò cum tanto excessu magnitudinis eximii, meritò sibi nomen monstruositatis pepererunt. Terræ filii dicti sunt, de quibus Poëta Horatius:

Lib. 3. Carm. Ode 4.

Injecta monstris terra dolet suis,
Mœretque partus fulmine lucidum
Missos ad Orcum.

Hac ratione & Pygmæi, ob tantam parvitatem, decrementum, vel defectum staturæ, denominationem monstrorum consecuti sunt; eandem obtinent qui cæci sunt, qui gibbosi, qui curvi, qui vel infirmitate, vel natura quoddam corporis sui membrum deforme gerunt: sic & illi appellandi qui in utero matris, ex ejusdem matris horrore, aut pavore, aut imaginatione, à prosapia sua degenerarunt, similitudinem ferendo vel canum, vel leporum, vel simiarum; aut illi qui, quavis naturæ exorbitantia, deformes sunt prout de Æsopo dictum est.

Nomen monstri rebus nonnunquam inanimis attribuitur, quarum quædam insolito modo, ex causis abditis, inexpectatò apparuerunt, & singulari phantasmate omnium in se oculos traxerunt: ut sunt spectra quædam hominum inter se præliantium in aëre, sicut in loco sibi debito, & proprio jam in alio capitulo diffuse tractatum est. Quamvis hæc in speciem portentorum potius referenda sunt. Judæi idcircò, cùm in vastissimis cœli campis hujuscemodi hominum armatorum turmas, inter sese acerrimè dimicantes intuiti essent, munitas hastis, & vestimentis aureis decoras, audiendo insuper scutorum collisorum fragorem, sicut scriptura inquit: *assiduè rogabant, in bonum monstra converti.* Hinc Josephus Flavius Hebræus, talia firmamenti monstra ante ultimum Civitatis exterminium apparuisse author est.

Machab. 2.

De hujusmodi monstris, vel portentosis apparitionibus (de quibus suo loco dictum) Virgilius mentionem habet, ubi ait:

Æneid. 2.

Nec dubiis ea signa dedit Tritonia monstris.

Monstrorum porro nomenclaturam sortiuntur cuncta animantia, quæ cum in genere suo perfecta sint, de matre nihilominus diversæ speciei in lucem eduntur. Sicut cum femina serpentem parit, aut ranam, aut quemvis alium partum his consimilem. Prout plurimi historiographorum in Umbria contigisse testificantur. Ad hoc reflectens Lucanus gravis Author sic habet:

. . . . matremque suus conterruit infans.

In var. hist.

Sic in pascuis Nicippi, referente Æliano, ovis leonem peperit. Et in annalibus Colmarensibus habetur, Anno millesimo ducentesimo septuagesimo sexto in territorio Torgavensi lupam domesticam, geminos lupos colore omnino rufo ejecisse, sicut & canes maculatos; quamvis quidam velint hæc non tam monstra, quàm monstruosos partus nominanda, quippe quod de perfectione integritatis nil illis defuerit. Non multum ab his differunt partus, qui de matribus nigris albi gignuntur, vel de albis nigri; quam opinionem Paræus amplectitur.

Præter jam memorata, & illi consideratu digni, qui cum alioquin in integritate sua nascuntur, membrum nihilominus aut mutilum, aut nimium protuberans in lucem ferunt: qui monstrorum nomen & ipsi nanciscuntur. In horum numero monoculi sunt, & cinocephali, & similes, qui Africam habitare dicuntur. Sed nec hi veri monstris nomen merentur, cum nativitatem nihilominus non absimilem parentibus suis obtineant: quamvis horum genus, utpote nobis incognitum, monstruosum videri possit, loci tamen incolis nil admirationis excitant.

Totum quod de genere humano allatum est, pari ratione inter bruta obtinet. Quidam referunt, inventa fuisse animalia humana facie dotata. Alexander enim in Genialibus suis de homine quodam marino commemorat. Fulgosus de pisce meminit, qui humanam faciem gererit, pelle cooperto, in similitudinem anguillæ. Imo Cardanus & Bellonius memoriæ tradiderunt, in loco Pomeno post plures inundationes piscem consimillimum mulieri apparuisse.

Historiæ Indicæ referunt, in fluminibus gentis ejus, quæ in mari se exonerant, anguillas reperiri, quarum caudæ caprarum caudis quàm simillimæ sint: quamvis alii narrent, has ipsas non nisi in Oceano illa regna alluente inveniri. Interim animalia hæc rarò videntur, nec vera monstra appellanda sunt, cum potius certa specie sua consistant.

Non longis abhinc annis in Africa animal apparuit, sat deformi corpore, in ambitu suo rotundum, cum testudine: in cujus dorso binæ lineæ colore flavo cernebantur, per modum crucis se invicem secantes: in quarum extremitate oculus erat, & auricula, post hæc quatuor simul oculi, & aures: os non nisi unum, sicut & venter: pedum multiplicitate dotatum, qui gibbosum & recurvum corpus illud cingebant, ita ut in quamcunque vellet partem se volveret: cauda ei oblonga, in extremitate villosa, pilisque cooperta erat.

Non dissimile huic alterum visum est, quadriceps, capitibus ita in ordinem locatis, ut quatuor mundi partes videretur respicere: hæc quaquaversum torquebantur, corpore nil moto.

Monstra demum appellanda sunt, quæcunque à parentum similitudine omninò degenerant, & raritate sua hoc nomen merentur: sicut homines tribus manibus defigurati, aut semicanes, & similia, quæ à primitiva substantia, unde originem suam trahunt, & ab ejusdem compositione, & structura differunt.

Juxta S. Isidorum monstrum ex hoc dictum est, quod videlicet quæ ventura sunt præmonari & monstrare soleat, ita ut ex illis homo præsagire, & in futurum prospicere possit. Itaque monstrum quasi *monestrum* est: *vel quia monendo*, prout inquiunt, *aliquod mysterium divinæ ultionis præmonstret, vel quia tanquam aliquod singulare à singulis observetur, & propter admirationem digito demonstretur.* Hæc postrema etymologia non omnimodò cu superiori illa S. Isidori concordat.

Ex his monstris, eorumque apparitionibus nihilominus sæpe edocemur, has Altissimi Dei linguas esse, quibus mundum exhortetur ab erroribus & delictis cavere. Nascuntur potissimum in vastis Africæ solitudinibus, & in arenosis Lybiæ desertis, ubi hæc portenta ut plurimum vagantur, digna quæ in notitiam hominum perveniant. Miracula physica non absre nominantur, nec enim nisi præter consuetudinem, cursum, & dictamen naturæ prodeunt.

Alii

Alii monstrum potius dici ostentum volunt, hoc enim nomen latius patet quam monstrum. Nam & ostentum extra ordinem naturæ est: sicut partus tripes, aut unimanus, & similia: comprehendit item, quidquid prodigiosum est. A multis nomine portenti exprimitur, quod à prima sui origine quippiam portendat, in posterum eventurum. Prodigii quoque nomen obtinet, quasi quod itidem futura designet: videtur autem hæc significatio ab auspiciis derivare, tam prosperis, quàm adversis. Sæpius autem hæc invicem nomina confunduntur, dum unum sumitur pro alio, Authoribus in hoc variantibus. Cicero igitur in primo de Divinatione inquit: *Monstra, ostenta, portenta, & prodigia appellantur, quoniam ostendunt, portendunt, prædicunt.*

Monstrum hebraico Idiomate *mophet*, à radice *Iphet*, quod latinè dixeris *illuxit*, aut à radice *patah*, quod persuadere significat. Persuadent enim menti, ut à prævaricationibus, & evagationibus suis ad dominum revertatur. His ita expositis, nunc intuemur quæ sint

DIFFERENTIÆ MONSTRORUM.

HÆc cognitio tam operosa est, ut Sibyllarum interpretatione opus sit, ad eandem ritè exponendam: tanta enim sententiarum in hac materia varietas est, quanta Authorum, quotquot de eadem tractasse aut scripsisse noscuntur. Aristoteles differentias has, in historia, quam de generatione partium, & animalium composuit, in tria præcipuè capita dispertitur: hoc est, abundantiam, vel defectum partium, vel earundem præposterum, & inversum in situatione sua ordinem.

Orig. Magnus Averroës in commentariis suis monstrorum quatuor species adducit, dividendo ea in numerum, in quantitatem, in qualitatem, & in situs diversitatem.

S. Isidorus eadem considerat vel in prodigiosa magnitudine, vel in parvitate, sicut Gigantes, & Pygmæi sunt. De monstrorum autem numero non excludit, quæcunque in membrorum suorum aliquo, aut magnitudine, aut exiguitate, vel excedunt, vel deficiunt. Superfluitatem quoque in prædictis partibus non omittit: sicut infantes sunt tribus manibus monstruosi, vel omninò sine manibus nati.

In eandem considerationem veniunt partus transformati in alienas formas: sicut infans capite canino prodiens, & horum consimilia: Aut verò in naturam omninò dissonam degeneres, sicut serpens est, à muliere genitus. Quinto loco mutationem situationis exponit, prout oculus est, in pectore situatus, hepar in secundo hypochondrio, aut sinistro.

Sexto his adjungit præproperam partium quarundam generationem, ut est Infans in primo sui ortu dentatus, aut barbatus, aut canus jam, horumque similia.

Septimo loco præfatus author in arenam producit complicationem plurium monstrificarum mutationum, ut in exemplo, caput leonis, cum pede vituli, & alia his conformia.

In octavo loco commixtio generis & sexus est, sicut Hermaphrodyti, & Androgyni sunt.

Septalius vir non minus doctrina, quàm experientia clarissimus, ad triplex genus monstra reducit. Si nimirum quid acciderit ultra intentionem & cum discrepantia Genitorum: In primis autem secundum substantiam actionis, si quid opinione majus prodierit, aut si minus: aut verò si nimia dissimilitudo evenerit. Ad primum genus refert monstra, quæ in tota substantia sua monstruosa sunt: etiam ea quæ in quadam sui parte. Ita ut vel in modo differentia prodigiosa sit, vel comparatione facta ad rem de qua aliquid prodiit: & quod illud postremum attinet, aut in dissimili substantia error est, aut in defectu facultatis naturalis, aut in dissimilitudine, qua à parentibus recedunt. Hæc posteriora monstra supremum gradum obtinent, dum ordinem naturæ omninò invertunt: ut si homo natus figuram bruti omnimodam, vel ex parte repræsentet: abhorret enim ab his ipsa natura, nec videtur in exoticas metamorphoses has consentire voluisse.

Quidam hos excessus, actionibus potius mirabilibus, & prodigiosis adscribunt. Ad hoc genus etiam pertinent figuræ saxeæ, quæ singularitatem quandam præseferunt, naturæ modum excedentem. Quarum nonnullas S. Hieronymus producit: ut in exemplo statua salis, in quam uxor Loth transfigurata est. Idem sanctus ait, in loco eo, ubi S. Stephanus Protomatyr lapidatus est, effigiem ejus in saxo quodam diuturno tempore apparuisse; in eodem etiam saxo vallem Josaphat distinctam fuisse, cum signis pedum, manuumque Salvatoris nostri, quando vinctus super rupem illam lapsus est. Idem adhuc memorat, saxum in quo Elias consederit, formam & figuram ejus perfectam gerere.

Hæc universa, prout Olaus Magnum refert, negari non possunt, quin ordinem naturæ excedant: imò præmemoratus author recenset, in regione Ostrogottorum, flumen esse, in quo petræ diversæ sint; quarum quædam manus repræsentent, quædam pedes, quædam capita hominum. Unde loci incolæ, harum visionum assueti, nulla in his admiratione ducantur. Quid plura? in quibusdam Regionis nostræ torrentibus saxa reperiuntur, quæ per naturam suam vel panem, vel pyra, vel poma aliaque comestibilia ad vivum exprimunt.

Nonnulla item monstra in rebus insensibilibus sunt, quæ in artium defectu producuntur: ut si sculptor ineptus, aut pictor imperitus figuram hominis formando, multum aberraverint, monstrum fecisse non immeritò dicuntur.

Siquidem inter visibiles creaturas considerandæ sunt animatæ, ut inprimis sunt plantæ, in his quoque monstrorum genera sunt, & naturalia, & artificialia. Naturalia, cum herbarum aut plantarum monstruosa generatio prodit: artificialia, cùm fructum quendam arboris in formam vasis redigimus, eumque pro libitu nostro formatum ad maturitatem promovemus: in quem modum cucumeres quoque, ligaminibus circumdati, variè figurantur: Sicut itidem cum uvæ in lagenas vitreas juvenculæ immittuntur, posthæc incremento suo distentæ inde extrahi nequeunt: hæc solam curiositatem nutriunt.

Si verò considerationem nostram malumus ad bruta animantia transferre, illic quoque mon-

monstruosi partus non deerunt: non minus illic & naturales, & artificiales. Quorum qui naturales sunt, in duo rursum genera locantur: inprimis eorum animalium partus, ubi species diversæ copulantur: unde illud elegans ænygma est:

Dissimilis Patri, & matris diversa figura:
Confusi generis, generi non apta propago:
Ex aliis nascor, nec quisquam nascitur ex me.

Inter hæc censendi canes indici, quos quondam Epirotarum Rex Alexandro Magno in donum transmisit: qui crediti sunt de cane & tygride nati. Rursum alii quos *Thoes* appellarunt, qui juxta mentem Oppiani Poetæ, prout Pollux de eo refert, vulpis cum lupo patus erant.

Aristoteles in historia animalium, ejuscemodi adulterinas generationes in genere quoque volatilium, sicut & in piscium dari asserit: de quibus ita ratiocinatur: *Semper aliquid novi Africa afferre dicitur, quoniam diversa animalium genera congrediuntur, ob penuriam terræ illius, cum ad loca rigua (ibi pauca) multa animalia conveniant.* Ex hoc deducitur rejiciendam eorum opinionem, qui bigenerum animalium generationem negant.

Etiam, inter bruta animantia monstra artificiosa dantur. Si enim cani recens nato anteriores pedes truncentur, siquidem sanatus fuerit, necessitas eum cogit, posterioribus erectum incedere. Aldrovandus recenset cognovisse se histrionem vel mimum, qui cynocephalo iratus anteriorem utrumque pedem amputaverat, cum autem vulnus obductum esset, resanatus binis posterioribus more hominum erectus incessit.

Universa jam superius relata, tanquam prolegomena, & proœmialia sunt ad hominem, ad cujus ulteriorem considerationem nunc oratio nostra convertenda est. Hoc igitur loco se primùm monstra naturalia, & artificialia offerunt: quæ tamen pro locorum, & temporum diversitate & ipsa diversa sunt: eorum aliqua in monstrum transierunt, quod præcocia sunt, aut ante tempus de utero egressa, aut culpa vel vitio nutritum: sicut olim apud Phasiates mos invaluerat, ut confestim ubi proles in lucem edita esset, obstetrix eam capite prehenderet idque compressione tamdiu extenderet, donec formam omninò acuminatam induceret: æstimabant enim figuram hujuscemodi amplitudinem, & generositatem spiritus portendere.

Consimile caput strenuissimus Dux, & orator eximius Pericles habuisse legitur. Successu temporis etiam in adultis, ob mutilas aut omnino truncas partes monstruosæ figuræ accidunt: sicut sæpe numero militum fortuna est, mancos aut claudos, aut aliter mutilos domum reverti à Castris.

Partus itaque, qui tempore determinato de utero materno egreditur, sed genitoribus suis dissimilis, monstrum naturale est: quod aut simplicis erit essentiæ, aut duobus constans corporibus: hoc postremum autem in humana specie nunquam ita erit, ut non similitudinem, aut proprietatem vel naturalem, vel accidentalem cum Parentibus suis gerat.

Succedunt his monstra quæ plura secum membra, eademque superflua in lucem ferunt. Natura enim in partibus his formandis, quod suum erat, peregit, sed quod non quodque membrum loco debito collocatum est, hinc monstruositas, & deformitas oritur.

In tertio genere sunt monstra (ab Indagatore Setalio sic appellata) quibus partium inæqualis deformitas est, incomposita & inculta apparens. Natura illic informatione sua laboravit, ut debuit, sed non modo, & ordine quo debuit, & hinc error utrobique & monstruositas evenit.

Joannes Schenkius in opusculo suo, quod de monstris prælo dedit, de iisdem differentias multifariam exponit: hæ autem vel ex abundantia & plenitudine materiæ proveniunt, unde in excessu error est: aut ex ejusdem penuria, & defectu, sicut è mala nonnunquam qualitate, aut ex forti matrum impressione & phantasia, aut aliis de causis.

Hinc ubi materia luxurians, & plus debito copiosa est, gemelli nascuntur: cum autem hæc ipsa superabundantia non suo loco distribuitur, in corpore uno bina capita, aut in binis corporibus unum caput, aut quaternæ manus, aut trini pedes, & similia apparent. Naturæ quoque depravatæ attribuendum, si gigantes, aut pygmæi, aut Hermaphrodyti prodeunt: ejusdem erroris est in defectu consistens, si nani, si acephali, si uno pede, & una manu aut horum similium aliquo mutili aut manci proveniunt.

Aldrovandus (vir nunquam sat laudatus, qui sapientia, venustate, & decore Musarum suarum se literato orbi commendabilem reddidit (in certo quodam operum suorum catalogo, quatuor monstrorum differentias statuit. Prima est, cum quid nascitur vel excessu, vel defectu peccans: altera, cum diversæ speciei animalia copulantur: tertia est, quæ majorem sui partem in imaginatione hominis tenet: quarta eorum est, quæ de causis sublunaribus producuntur.

Copiosiores sunt, quæ à Benedicto Pererio assignantur, qui ait plura genera monstrorum esse, quæ plurimis modis contingunt, aut ratione sexus, ut Hermaphrodyti sunt; aut ob alias qualitates, ut si parentes nimia pinguedine abundent, aut si econtra nimium exiles & macilenti sint, aut alia quavis insolita dispositione. Sequitur excessus vel in nimia magnitudine, vel parvitate: pari modo si membra exuperent: aut exigua sint. In situ quoque: si partium ordo interturbatus est, aut membra alio transportata. In figura: sicut ii, qui non recto corpore incedunt, sed vultu in terram prono; qui partem corporis humanam, partem ferinam sortiti sunt. In moribus, & victu: Anthropophagi enim vera naturæ monstra dicendi sunt. In numero: si homo biceps nascitur, aut sex digitorum, aut monoculus, aut pedisunius.

Hic author nihilominus à præcedentibus in assignatione differentiarum nil differt: illi enim per genera magis universalia processerunt, hic ad differentias specificas appropinquat: quod operosius factu est, & majori tempore indiget: ut nimirum cum infans barbatus nascitur, aut dentatus, de quo jam suo loco meminimus.

Alexander Massarus, vir non vulgariter eruditus, concludit monstra veraciter naturæ errores esse: non discedens in hoc à doctrina Galeni: hic enim morborum particularium differentiis recensitis, memoriam aliorum quoque morborum habet, qui in partibus instrumentalibus accidunt: appellantur autem depravatæ constitutionis, aut compositionis: hæ affectiones aut simplices sunt, aut compositæ. His stabilitis, ad quatuor affectiones partium organizatarum digre-

digreditur: quarum prima est turpis, & deformis earum conformatio: secunda magnitudinis vitiatio: tertia numerus partium interturbatus: quarta denique situs mala dispositio.

Forma dehinc triplicata deformitate prævaricatur: aut vitio in utero matris contracto; idem Galenus enim ait, perversa qualitate ventriculi, aut vesicæ, aut hepatis, partum vitiosum fieri, & degenerem in præmemoratis partibus: hinc evenire ut externa quoque forma, male composita fit, & corrumpatur, idque potissimum postquam proles nata est, & incrementa sua sumit. Forma item deperit luxatione membri, vel fractura malè medicata, unde monstruositas sequitur, quam artis error inducit. Altera formæ destructio, aut defectus ex eo gignitur, cum cavitates, aut meatus vitiantur, qui à natura cuidam parti assignati sunt. Fit hoc cum nimium se dilatant, aut nimium coarctantur, cum constipantur, & restringuntur, cum à vicinis partibus opprimuntur; cum denique decidunt, aut contrahuntur, aut obstruuntur, aut humoribus crassis, & vitiosis clauduntur.

Demum eadem figura corrumpi potest per nimiam lævitatem, aut asperitatem partium, si taliter eas esse non oportet. Hinc enim monstra proveniunt, ubi lævitas, vel asperitas in causa est, quod vel abundantia peccetur, vel defectu, atque ita aliter quædam formentur, quam natura expostulet. Magnitudo enim excedens modum in quolibet corporis membro, vel ante, vel post nativitatem hominis contracta, monstruosa dicitur: eadem ratio in numeris est, ubi quid abundat, aut deficit: sicut manus sex digitorum, aut è contra non nisi quatuor.

Jam natis rursum monstruosa quædam contingunt: ut si macula, vel tuberculum nascatur in oculo, quo visus impediatur: aut verò extuberantia in naribus, in genis, aut in alia parte qualibet, unde monstruosa, & deformis fieri possit constitutio hominis. Idem dicendum cum pars quædam mutilata, aut radicitus evulsa fuerit, quæ monstruositas artificialis dicitur.

Denique situs partium labem & defectum infert: ut si lien collocatus sit, ubi hepar esse oportuit, & è contra hepar ubi locus lienis est. Post nativitatem siquidem intestina loco suo mota, descensu herniam forment. Hæ opiniones Massari sunt, qui magnam in doctrinis hisce experientiam habet.

Alii habita ratione subjecti, monstrorum differentias constituunt, in hominem, in brutum, in plantas: quæ divisio principalis dici poterit. Fit autem potissimum monstruositas, prout sæpius dictum, ex varia constitutione, & deformitate membrorum, quæ vitia in generatione jam contracta sint.

Quidam fœtum considerant, cum omninò degenerat in animalibus: prout apud Josephum Flavium legitur, quod vacca agnellum ejecerit. Quædam in partibus solis degenerant, vel cum inutilia sunt impedito motu, aut quia magnitudine, aut paruitate vitiantur, aut situ; aut figurà peccant, sicut paulo ante ex Galeno didicimus.

de subti. Quidam monstra ratione temporis dividunt: quædam enim intra uterum more consueto, quædam extra eundem nascuntur & elevantur: Unde Cardanus Infantis exemplum adfert, qui in sylvis expositus, & ferino lacte nutritus, ferinam quoque naturam induit, vultu ferino deformis, ungues & caudam producens. Ita quidem, ut monstrum hoc propter novitatem, longissimis itineribus ex Misnia alio portatum sit.

E sacris literis sat jam vulgò nota est historia Regis Nabuchodonosor, quam admirabili metamorphosi is in peccatorum suorum vindictam in bovem transierit, ita ut de eo sacer textus testetur: *Fænum, ut bos comedit, & creverunt capilli illius in similitudinem aquilarum.* Quamvis hæc monstruositas castigatione divina per miraculum contigerit.

Fortunius Licetus, vir literaturæ eximiæ, & prima Cathedrà in sapientissima patria mea Bononiensi condecoratus (Bononia enim *mater studiorum*, sicut adagium vetus est) tractando de monstris, differentias eorum scientificas potius, quam reales adducit. In tota enim compositione formæ vitiata monstrum vel multiforme inquit, vel uniforme. Hoc posterius sic intelligi vult, si monstrum illud in membris suis non nisi speciem unam repræsentet: multiforme autem, siquidem in constitutione sua, ex diversorum animalium, aut specierum, diversis partibus integratum videtur.

Dividit post hæc monstrum in mutilatum, ut est partus sine manibus; in excedens, ut infans bino capite; in monstrum item ancipitis naturæ, aut diversæ, ut si infanti bicipiti insuper pedes desint. His adjungit monstrum deforme, sicut proles distortis membris: aut rursum monstrum omninò informe, ut puer rotundus: denique enorme, ut partus semicarneus, & semisaxeus.

Hæ distinctiones & differentiæ plenæ eruditione, & doctrina, per plura capita ampliandæ sunt, & dissecandæ, ita ut de magno illo volumine doctissimi Aldrovandi nonnihil huc adferatur: ad quem reverti placet. Subjectum erit homo, brutum, planta, & res inanimes. Hæ posteriores bifariam dividuntur. Quædam enim generantur in aëre; & in his meteora comprehenduntur, aut producuntur in terra, & hæc rursum bifariam sumenda, naturalia nimirum; & artificialia. Quorum illa quidem in exemplo sic habent, ut si simulachrum quoddam per naturam in saxo apparuerit.

Hinc Pater Eusebius Soc. JESU refert, in Insula quadam, quæ Mona dicitur, saxum esse compositum in forma femoris humani, cui latus hominis adjunctum sit, quod hanc virtutem sibi à natura inditam gerat, ut si multa milliaria procul absportetur, insequenti nocte priori sedi suo restitutum cernatur. *Lib. de mir. nat. Europ.*

In Ecclesia Patrum S. Vitalis Ravennæ petrà ingens videtur; repræsentans crucifixum ex natura formatum. Petra itidem altaris; ubi martyr continetur; quamvis marmorea sit, uncias quatuor crassitie obtinens; siei lumen ex adverso positum fuerit; è parte altera transparet. Nonne igitur dicendum naturam rerum in his quasi ludere voluisse? De aliis porrò differentiis, & divisionibus, quæ afferri in medium possint, hic interim finem statuo, ne diutius legentis attentionem suspendam, ut deinceps in considerationem veniant

EPITHETA.

Monstrum ergò, cum quasi novæ rei productio sit, quippe quod cum admiratione humá-

humanam mentem percellit, & assalit, non immerito titulum sibi proprium vindicabit, *mirabilis*. Dicatur & informe, turpe, enorme, horribile, horrendum, terrificum, pro modo apparentiarum suarum, sicut infra palam dabitur. Siquidem contigerit, ut author figuram quandam eminentem & ultra modum proceram intuitus sit, eam gigantem appellat: sed cum quis mortalium monstrum viderit exitiale, fatale, & minax, continuò portentum, & prodigium dicitur, quasi quo res quædam eventuræ prædicantur.

Huc spectant verba Valerii Facci:

Interea auguriis, monstrisque minacibus urbem
Territat.

Cum verò Poëtæ monstrum rabidum appellant, ferum, infame, trux, furiale, crudele, pestiferum, & impium, sciendum hæc tractatus præsentis terminos transgredi: hic enim nil nisi naturæ excessus, aut defectus describitur, prout in definitione, jam supra memorata declaratum est. His præambulis factis, vertamus calamum ad monstruosa

SIMULACRA.

Quidam ajunt monstruosas fuisse figuras illas eminentes, quibus olim pagani Semones, vel Semiomones suos (quod idem est ac semihomines) expresserunt: illa enim ætate hominem, *hemonem* appellabant. Monstra fuisse videri possent, partim enim humanis membris, partim ferinis componebantur: sed nulla fides adhibenda est authoribus his: potissima enim pars contrarium asserit, quippe quod antiquitas hæc simulacra semihomines deos appellabat. Non quod operationibus levibus vacarent, sed quod præter participationem humanæ naturæ, cum diis majoribus participarent.

Apud præmemoratos authores in hunc numerum referenda est Fortuna, quippe quæ duplici facie apparet, una hilari, & Joviali, altera tristi, decidua, & afflicta. Talem eam nominat Gunteus, in primo libro facinorum egregiorum Imperatoris Friderici:

Atque tibi toties conatam alludere frustra
Fortunam vulgare paro, monstrique verendi
Ambiguos vultus.

Apelles pictor ubique inclytus, fortunam sedentem depinxit: interrogatus cur id fecisset, respondit, eò quòd stanti nulla constantia, nec pes firmus sit. Cæsar Ripa, magnus Iconologista, imaginem prudentiæ in fæmina bicipite repræsentavit (ut Janus bifrons solet) adjungens declarationem, intelligi in hac Theologiam sacram, cui una facies juvenilis, altera senilis sit, hac terram aspiciat, illa cœlum.

Hoc simulacrum, prout refert S. Augustinus, repræsentare poterit apud eos, qui Theologiam sacram sequuntur, amorem Dei simul & proximi: cùm autem harum facierum una elevari in cœlum nequeat, quin altera deprimatur, vel in terram versa sit, considerandum est, intellectum Theologicum nunquam ita sublimiter elevandum, ut non conditionis humanæ memor sit, quæ nos facilè in errores impellit.

Apud eundem Authorem jam supra memoratum Imago mulieris est bicipitis, quæ pedes aquilinos, caudam Scorpionis gerit: est autem fraudis symbolum.

In quibusdam numismatibus capitis monstruosi imago cernitur, quæ Godefridi Pii Matri assignantur, quæ olim regnante Philippo Roberti filio in Gallia vixit: volunt autem quidam, idcirco mulieri monstrum additum, eo quod partes ejusdem inferiores monstruosæ essent: quamvis alii id factum arbitrentur ad condecorandum stemma gentilitium.

Idem Ripa adhuc corpus humanum repræsentat, caput habens leonis, ad exprimendum *terrorem*: proprium enim leonis est, pavorem incutere, quocunque aspexerit: item aliud illic corpus humanum apparet, cui caput asini est, ad figurandam ignorantiam. Illic Juvenis monstruosus cernitur, versus cœlum respiciens, sed cui comæ capitis serpentibus intermixtæ sunt; Sic exprimitur afflatus & inspiratio divina, sed quæ peccato interveniente corrupta sit: vitium enim per serpentes figuratur, cum capilli symbolum sint cogitationum.

Mythologi, Poëtæ, & Iconologi copiosi sunt in demonstrandis monstris auritis, quibus plura sint brachia, plures manus. Osyrim centimanum exhibent, ad designandum robur solis: item corpus humanum caput Nisi præseferens: item supra pyramidem caput hominis alatum, significans Mercurium. Ripa adolescentem exhibet quadrimanum, & quatuor auribus insignitum, ad demonstrandam sapientiam humanam: Lacedæmonii hoc indicare volentes, non solum auditum, sed manus quoque operatrices necessarias esse, ad concipiendum aliquid & intelligendum: ideoque figuræ tot manibus, tot auribus dotatæ repræsentantur.

Apud Ripam adhuc homo monstruosus est, habens aures leporinas, significans furtum: fur enim more leporis semper auribus erectis est, metuens ne furtum prodatur. Ab eodem authore, arrogantia imaginem fæminæ monstrat, portantem aures asininas: hoc animal enim ignorantiæ symbolum est, arrogans autem ad quemcunque gradum inhabilis, non cessat officiis publicis se ingerere velle. Propter quod non sine ratione S. Thomas de Aquino ajebat, arrogantem eum esse, qui sibi attribuat id, quo tamen destitutus sit.

Idem Ripa curiositatem vilis & illiteratæ plebeculæ, quæ rerum discretionem non habet, per effigiem Adolescentuli cum auribus item asininis repræsentat, qui una manu colligata simul tenet palam, & scopam. Nec ab hoc imago mulieris differt, quæ multis auribus munita est, qua item curiositas depingitur: qui enim novarum rerum cupidus est, pluralitate aurium indiget, ut tot novitatibus, quæ quotidie divagantur, percipiendis sufficiat: supra quod S. Bernardus inquit: *Si videris monachum vagari, caput erectum, & aures portare suspensas, curiosum agnosces.*

Præter imagines jam adductas quamplurimas insuper alias apud Ripam invenire licet, quæ omninò monstruosæ dicendæ sunt: ad hunc igitur authorem, tam copiosum in hoc genere, Lectorem remitto, ne has paginas plus debito oneremus, cum alio me vocari videam. Ejusdem abundantiæ est Pierius in Hieroglyphicis suis, Cælius item Augustinus, & Cartarus in imaginibus falsorum deorum, & alii.

Horum vestigia insectando, & illa simulacra in considerationem ducemus, quæ monstruosa in linguis apparent, earum videlicet defectum annotando. Ripa sæpius citatus fæminam exhibet multis linguis deformem, quæ ex omni latere depen-

dependent, ad exprimendam mendacii essentiam, quod multiplicitatem linguarum usurpat. Talium siquidem hominum linguæ semper in motu, inconstantes, leviculæ, volubiles, in sermone nunquam nisi procul à veritate sunt, non nisi sola exteriori apparentia vestitæ. Præter hæc ad demonstrandum robur persuasionis, mulier proponitur, linguam gerens in syncipite: lingua enim instrumentum persuasorium est, & apud Ægyptios perpetuum *verborum* symbolum.

Siquidem verò & ad simulacrorum monstruosas manus reflectimus: si quod opus manifestum repræsentandum erat, imago mulieris figurababatur, monstrantis manus palmasque extensas, in quarum figura oculi cernebantur. Manus enim (prout periti inquiunt) Hieroglyphicum erat operationis, & oculus *qualitatem* operum demonstrabat, quam semper manifestam esse oportet.

Apud eundem authorem apparet similitudo hominis, quaternis manibus, & bino capite: est autem imago *debitoris*: qui enim alteri debitis obstrictus est, necesse erit, ut aliam omninò personam induat, multiplex manu fit, reduplicet industriam suam, ut se vinculis exsolvat.

Porrò si partes inferiores, easque monstrificas intueri libuerit, inter prima nobis occurret fœminæ pictura, quæ ad pectus usque discooperta sit; lateribus autem, & femoribus suis supra caput in circulum gyretur: hoc enim modo æternitatem figurabant, quæ in semetipsam torquetur, & restringitur, nec principium, nec finem agnoscens. Idem simulacrum aliter exponitur, dum videlicet inferior pars ejus in horribiles, squammatosque serpentes terminatur, ad demonstrandam abominabilem fallaciam, & dolos mendacii: Quemadmodum mulier hæc decora facie est, & exterior apparatus ejus non inamœnus, sed fucatus; itaque finis ejus in terrificas serpentum caudas terminatur.

Sic item in denotanda Hypocrisi, mulier macilenta, & deformis exprimitur, lupi pedibus incedens. Hi enim sunt, de quibus æterna Dei sapientia inquit, *quod veniant in vestimentis ovium, intrinsecus autem sint lupi rapaces.*

Denique in tot tantisque figuris Ripa, ut mundum figuraret, imaginem hominis exhibuit, cui pedes caprini sint. Pan olim sic efformatus fuit, prout omnia penè volumina fidem faciunt. Hic fistularum Inventor fuit, & tibiarum, & sambucarum, aliorumque musices instrumentorum; ad indicandam harmoniam mundi. Pedes caprei, cum facie humana demonstrant, mundum elementarem, cum illo superiori vel cælesti mira concordia connecti. Hoc Numen igitur quamvis tam deforme, tam aspectu suo inamœnum, utpote satyricum, in summa nihilominus veneratione antiquitus habitum fuit, ita ut in omnium penè nationum aris & templis adorationem obtinuerit. Quandoquidem verò hic in pedum caprinorum mentionem incidimus, non invenusta consideratio erit monstri cujusdam, de quo mentionem Hesiodus habet, quod è pluribus compositum erat partibus, quarum explicatio sequitur:

Ante leo, retroque draco, mediumque capella est.

Ovidius item in libris Metamorphoseon, chimæram hoc modo describit:

Quòque Chimæra jugum, mediis in partibus hircum,
Pectus & ora leæ, caudam serpentis habebat.

Poëtæ, quorum professio est fabulis & metaphoris luxuriare, Chimæram monstrum tale descripserunt: compositum ex leæna, Dracone, & capra. Si historicam veritatem sequimur, Chimæra mons Lyciæ erat, in summitate sua ignes more Ethnæ, aut Vesuvii ejiciens: illic leonum erant cubilia: in ejusdem medio, quod jam excultius erat, capræ pascebantur: ad radices ejus serpentes, & colubri latebant. Ex eo autem, quod Bellerophon hunc situm, alioquin sylvestrem, & incultum, culturæ dedit, & in usum hominum convertit, fabulæ locum fecit, quod Chimæram nimirum edomuerit, frænarit, demum etiam jugularit. **De Chimæra, & ejusdem expositione.**

Aldrovandus (de quo hæc mutuo sumpsimus) tabulæ cujusdam æreæ meminit, cui hæc inscriptio est: *Typus vetustissimæ tabulæ æneæ, nimirum sacris Ægyptiorum literis exaratæ.* Illic animalia quædam volatilia insculpta cernebantur, sed monstruosa, & alia quæ naturæ ordinem excederent, ideoque inter fabulas censenda. Quorum nonnulla quidem, partim avium, partim lineamenta hominum gerebant, partim quadrupedum.

Inprimis illic cernebantur imagines monstruosæ, & omninò chimæricæ Harpyiarum. Hæ apud paganos deitatis opinionem obtinuerunt. Sed Hesiodus in Theogonia more christiano inquit, imagines has non nisi dæmonum simulacra esse, qui cum violentia sumptuosas divitum mensas involant, & deprædantur, easdemque fœtidissimis excrementis conspurcant. **Harpyiæ earumque significatio.**

Alii ajunt Harpyias fuisse Thaumantis & Electræ filias: alii terræ & Ponti: In hunc sensum Persius eas aves Pelagi appellat: nec sine fundamento, plures enim veterum eas Neptuni filias dixerunt: Virgilius de hac immunda progenie sic habet: **3. Æneid.**

Tristius haud illis monstrum, nec sævior ulla
Pestis, & ira Deûm Stygiis sese extulit undis:
Virginei volucrum vultus: fœdissima ventris
Proluvies, uncæque manus, & pallida semper
Ora fame.

Inter monstruosa Ægypti simulacra, quædam monstruosissima erant: corpus leonis gerebant, alas & faciem aquilæ, Gryphi appellati. Multum infesti, & perniciosi erant sementi, simul & equis: unde mirum non est, quod à quibusdam Hippogryphi nominati sint. Horum, ni fallor, imitationem secutus est *Romanzierus* ille, qui in horum animalium aliquo Astolfum Heroëm suum collocavit, in quo deinceps tot illustria facinora patrasse fingitur.

Mandavilla multum in Itinerario suo allaborat, ut persuadeat, naturam hujuscemodi animalia producere. Poëtæ hos finxerunt conductores esse Solis: hinc etiam Phœbum Gryphinum appellarunt: hinc item in numismatibus Imperatoris Gallieni Imago solis cum gryphis cernitur, portans sequentem titulum: *Apollini Cons. Aug.*

In præmemorata tabula Bembi Aldrovandus observavit monstruosam figuram quandam, arietem nimirum bicipitem, in cujus medio duo apparebant quasi lanæ villi, repræsentantes flammam ignis: cauda ei brevissima erat. Has figuras

guras ad vivum expressit inprimis Andreas Vicus Sculptor Parmensis: deinde expertissimus vir noster Aldrovandus. Inter tot autem alias, quæ huc afferri possent, pedem figo, dum de his amplissima volumina ad manum sunt: ad quæ curiositas Lectoris remittitur: ego enim de his, ad considerandum progredior quæ sit

DEFINITIO MONSTRORUM.

IN indagine materiæ præsentis, prout in omni alia, ubicunque speculativum aliquid, aut morale, aut naturale occurrerit, ad doctrinas magni Aristotelis consulendas refugiendum est: qui non solum de his copiosissime dictata posteritati dedit, sed quantum etiam necesse erat in ratiocinationibus suis intelligibilem se præstitit. Hic itaque in generationis animalium historiæ libro quarto determinat, monstrum idcirco dictum, quod in aliqua sui parte naturam offendat.

t. 82. Sic in Physicorum secundo item ait: *Fit autem & in hisce peccatum, quæ per artes efficiuntur. Scripsit enim Grammaticus non rectè, & potionem medicus non rectè porrexit. Quare patet in his fieri posse, quæ natura conficiuntur. Quod si aliqua sint in arte, in quibus jam quod rectè fit, alicujus efficitur gratia, in iis, quæ peccantur, gratiâ quidem alicujus ars aggreditur facere, sed non assequitur illud. Similiter & in naturalibus erit, & monstra peccata erunt illius, quod alicujus gratia fit. In primis igitur compositionibus, ea quæ partim ex hominis partibus, partim ex bovis constabant, si non ad aliquem terminum finemque poterant pervenire, aliquo sane principio, perinde atque nunc semine labefactato, corruptoque fiebant.*

Ex his patet Philosophum id stabilitum velle, monstra vitio naturæ fieri, & abortiva esse, quæ finem suum non adimplerunt, idque interveniente quodam obstaculo, sicut in artificialibus fieri consuevit, cum artifex desideratum finem in executione operationis suæ non consequitur. Hinc si natura (juxta Aristotelem) in progenerandis monstris propositum suum non obtinet, à propria specie degenerat. Hinc etiam qui in frigidis septentrionis partibus cum auribus præter modum magnis nascuntur, non idcircò inter monstra reputandi sunt: hæc enim compositio naturæ eorum congruit, & loci incolis non insueta est.

Licetus vir eruditissimus hanc opinionem sequitur, sic enim monstrum definit: *Subcæleste vivens, enormi membrorum constitutione, horrorem cum admiratione intuentibus incutiens: rarò admodum nascens, & secundario naturæ instituto genitum, propter impedimentum in principiis suæ conformationis.* Ideoque si natura compositionem quandam reddere perfectam nequit, imperfectio necesse est ut consequatur, ex qua deinceps palam est monstrifica gigni, tanquam ex secundario naturæ instituto, dum non id intendit, nec voluit: obsistentibus ei impedimentis à primordio formationis.

Nos interim, posita divisione Donati, quam supra jam attulimus, definitionem dilatare poterimus, nomine monstri id omne comprehendentes, quod præter naturæ dictamen accidit: extendemus igitur propositionem non solum ad speciem humanam, sed ad brutalem quoque, quin ad stirpes etiam, & omne vegetabile: quamvis in hac acceptione ea monstra intelligi velimus, quæ verè monstra sunt, excludendo quidquid imperitum vulgus sæpenumero sine causa monstrorum catalogo annumerat.

Sic enimverò brutum à muliere genitum (quamvis semper monstruosa ejus origo sit, comparatione facta ad parentem) per semetipsum, si ritè formatum sit, monstrum non dicetur.

Donatus cum sequacibus suis plura alia comprehendit, nimirum quod monstrum sit objectum sublunare, compositum præter consuetam naturæ fabricam, & normam, quod intuentes stupore adimplet. Ut verum fateamur, si juxta mentem Aristotelis monstrum vitium est, aut peccatum naturæ, siquidem finem principio suo correspondentem non assequitur, concludi haud dubie poterit, in omni naturæ partu accidere monstruosa posse, (exceptis tamen elementis) cuique enim clarum est, posse naturam in operando à vera semita deflectere. Hi errores tamen in rebus inanimatis obscuriores sunt, & cognitu difficiles, cum minus observentur: sed in animalibus, & plantis manifestiores, in illis quidem frequentiores ex duplici ratione, inprimis quia sperma eorum tenerius est, & mollius, quàm plantarum semina, ideoque illa corruptioni & alterationi magis subjecta sunt, per consequens magis idonea ad vitiosas affectiones recipiendas: deinde etiam quod generatio animalium difficilior sit generatione plantarum. De his hactenus. Videatur nunc quæ sit

NATURA, ET PHYSIOGNOMIA MONSTRORUM.

NOn hic institutum nostrum est, latius & separatim de monstrorum natura differere: cum alibi jam sat inde ratiocinati simus, & posthæc idipsum adhuc facturi: præcipuè autem, quod non intendimus, de brutorum, sed de humanis monstris hic meminisse. Dicam in hoc loco cum Aristotele inprimis, candorem sublividum, & flavescentem apud Physiognomos insinuare hominem inconstantem, & fallacem; siquidem monstruosa effigies hoc colore depicta fuerit, mentem omnimodo diminutam & defectuosam significat. Hinc Philosophus monet quemque vigilanter, & ubivis locorum sibi prospicere debere, & omni cura, juxta normam prudentiæ discere, qualiter cum hujuscemodi sorte hominum tractandum sit. Aristoteles sic habet: *Homines monstruosi, deformes, & mutilati temeritate redundant, cuncta absque judicio proferunt, denique verbis suis intempestive lascivire solent.* Nec verò sine fundamento aphorismus, aut adagium est: *Pedibus claudicantem, animo quoque claudicare.* De hac deformitate monstruosa ad Zoilum inquit Martialis homo Satyricus: Apud ... de Mon...

Crine ruber, niger ore, brevis pede, lumine luscus,
Rem magnam præstas Zoile si bonus es.

Sic inter Italos quoque proverbium sonat: *I segnati da Dio doversi fuggire,* hoc est: *Cavendum à signatis.* In quo tamen non nisi cum deformitate monstruosa signati intelligendi sunt. Adjungit

jungit Aldrovandus: Vitiosum corpus, vitiosæ naturæ certissimum est simulacrum.

Hinc Homerus in Thersite suo (quo homine nec magis deformem, nec magis vitiosum tellus portavit) distichum sequens è Græco transportatum reddidit:

Ut pede, sic animo es claudus, namque extima membra
Interna mentis sunt simulacra tua.

Hæc de natura & Physiognomia humani monstri sufficiant. Dicendum nunc aliquid

DE HIEROGLYPHICIS MONSTRUOSIS.

IN ultrari velle in materiam hanc hieroglyphicorum, idem esset ac vela facere per vastitatem Oceani immensam, & nunquam penè terminandam: nec ad portum feliciter obtinendum hic ministerium magnetis sufficerit, nec astrorum observatio etiam doctissima Astrologorum, vel nauticæ artis peritorum. Evacuanda essent amplissima volumina & Pierii, & Cælii, & Hori Apollinis, & aliorum qui lucubrationes suas in hoc genus scriptionis insumpserunt. Præcipue quod Paganorum maximè in hoc peritissimi, videlicet Ægyptiorum sapientes (cum scriptionis artem ignorarent, mentemque suam non nisi signis exterioribus indicare vellent, nec alia ratione id possent absque notarum expressione) in simulacris corporum humanorum, sicut & animalium exprimendis, in monstra semper degenerarunt.

Ego qui in præsentibus Capitulis brevitati me adstringo, ne omnino ab incepto itinere deflectam, quasdam præcipua huc collocaturus sum, ut nil desit chartis nostris, sed universali abundantia, ubicunque necessitas, vel commodum tulerit, adimpletæ sint. Nec tamen ita luxuriandum, ut nausea, vel saltem satietas pariatur legenti.

Ut verò hic feliciter ordiar, semitas insequendo eruditissimi, & memorabilis, & gloriosi viri Aldrovandi, dixerim traditionem fundatissimam esse Senecæ, qui memoriæ tradidit (prout supra explicitum est) veteres Ægyptios figuris animalium sensus animorum & intentiones mentis suæ expressisse. Utque præsenti proposito ad declarationes majores accedamus, Valerianus simulacrum biceps nobis exhibet, sed mutilum brachiis & pedibus, stabilitatem & firmitatem negotiorum, quæ prudenter instituta sunt, & ordinata hoc ipso insinuans. Ex hoc enim securitas, rerum, quæ prout debent geruntur, omnis dependet. Hinc simulacrum sine manibus, apud gentem illam, virtutem divinam repræsentabat, dicebant enim Deum his in operationibus suis non indigere, idque sapientissime. [. Hiero-]

Aliud item simulacrum triceps, compositum ex leone, cane, & lupo, erat, reliquum corporis hominem repræsentabat. Erat autem symbolum temporis præsentis, præteriti, & futuri. Primum animal tempus præsens designabat: nam leo fervidus est, & inter utrumque sollicitus. Lupus autem obliviosus, & memoriæ labilis, præteritum notabat. In Cane futurum figurabatur, siquidem hic lambendo patronum suum eidemque blandiendo, futuris inhiat.

[. Hierog.] Aliud simulacrum Valerianus exhibet trino capite, quod vastissimas Hispaniæ regiones figurabat, tripartitò divisas. Quanquam Hesiodi interpretes hieroglyphicum fuisse Lunæ non ambigant, cujus dominium triplicatum & in cœlo & in mari, & in inferno esse: & hac ratione variam sibi nomenclaturam adscivisse, Hecates, Triviæ, Dianæ, Cynthiæ, & Proserpinæ.

Præmemoratus Author eandem lunam in corpore humano, facie canis, & equi repræsentavit. In hac forma apparebat Deus Anubis, quem Ægyptii cum summa veneratione colebant, & adorabant: in quo non solum Lunæ dominium, sed insuper tripartita mensium divisio, in calendas, nonas, & idus intelligebatur.

Adjungitur his simulacrum septem capitibus spectabile, intelligente per hoc Valeriano hominem scientificum, & benè literatum: septem enim scientiæ præcipuæ, & artium liberalium septena divisio est, in quibus sapiens, tanquam solido fundamento nixus ambulat, & omnia dijudicat. Astrologi similem figuram in gradu decimo quinto Geminorum collocant, augurantes eum, qui sub signo hoc natus fuerit, hominem futurum & literis & doctrina & ingenio insignem. *Lib. 32. Hierog.*

Huc usque de copia, & multiplicitate capitum, sed jam dehinc mihi liceat calamum transferre ad describenda simulacra aut sculpta, aut picta, quæ in humano corpore non nisi unum caput, sed ferinum gerant. Pierius pro symbolo imprudentiæ hominem canino capite repræsentat. Hinc Helena apud Homerum sine dissimulatione canis nominatur, quod videlicet origo, & fons, & causa tot malorum salax fœmina fuerit. Imò & à Polluce, quicunque in consimiles imprudentiæ actus labitur, caninos oculos habere sugillatur. Similitudine ducta ab animali tam insolenti, quod (si Patronum exceperis) nulla habita ratione & status, & conditionis personarum, quemque allatrat: quin & umbris quandoque & Lunæ in vanum insultat, quamvis illuc pertingere in terris positum non possit: tam impium ut panem à saxo non discernat, utrumque persequendo. *Lib. 5. Hierog.* *Imprudentia.*

Homo capite Nisi apparens, juxta mentem ejusdem authoris, pro sole adoratus fuit. Ægyptus enim divinos huic figuræ honores dabant, eo quod Nisum inter volucria fœcundissimũ, pari modo & solem inter sidera ajebant; est enim sol tanquam Pater, & genitor metallorum mineralium fossilium, vegetabilium, mixtorum, herbarum, florum, & fructuum. *21. Hierog.* *Solem pro Deo adorant pagani.*

Caput jumenti humano trunco implantatum, Idea quondam erat hominis omninò stolidi, & ignorantis: qui nullam nec locorum nec rerum notitiam habeat: cum natura jumentorum sit, non longius in orbe vagari, sed iis sedibus & regionibus immorari, & immori, in quibus genita sunt. Ob quod olim de homine Idiota dictum est: *Asinus ad lyram.*

Hujuscemodi truncus item, caput asininum gerens, idque dormiens, effigies erat servitutis calamitosæ, opinione nihilominus super somnia fundatâ. Onirologi enim, vel somniorum interpretes, vana gens, & mendaciis referta, quicunque somniando asininas aures contigisse manibus sibi visus esset, eum propediem augurabant in statum infelicissimum prolapsurum. *Lib. 34. Hierog.*

Monstruosa item hieroglyphica sunt, in quibus

bus plurimæ manus apparent. Nec enim nisi monstruosum est, cum homo non figuratus, sed veraciter sic natus fuerit. Pierius effigiem humanam exhibet, delineatam cum multitudine brachiorum, & manuum, tanquam Hieroglyphicum solis: sicut & partium anni: hyemis, & veris &c. in tali enim forma virtutem, robur, & activitatem earundem indicabant: Idem dici volebant per multimanum Gygem, per Osiridem, & Briaræum: idque ob causas, & mysteria à me in priori volumine adducta.

Lib. 35. Hier.

Sol & partes anni.

Sic Homerus solem centimanum nominat, ob innumera penè dona, quibus mundum Dator ille bonorum fœcundat, & beatificat. Adjungunt his alii imaginem hominis quadrimanus: Rursum aliud simulacrum item quadrimanum, additis quatuor auribus, in quo Lacedæmonii Appollinem signabant, figuram nimirum sapientiæ, quam huic Numini potissimum attribuebant. Sicut autem Phœbus lucem & calorem à se emittit, sic innumerabiles utilitates sunt, & infinita lux, quam sapientia impertit.

Lib. 32. Hierog. Valerianus denique imaginem humanæ vitæ per vultum omninò monstruosum depingit, qui ore ingenti sit & hiante, linguâ exporrecta, naso obliquo, labiis intortis, toruis oculi, fronte gibbosa. Hac figura exotica Adversarium contradicentem expressit, qui verè non aliter se menti nostræ repræsentat: nemo enim est, qui contradici aveat. Astronomi volunt consimile sidus in decimo gradu Aquarii collocatum esse.

Succedunt his imagines monstruosæ, quæ in superiori parte humanæ sunt, in inferiori belluinæ. Vultu decoro adolescentula, in qua pulchritudo & illecebræ insignes appareant, sed cui ungues, & reliquum corpus leænæ sit, juxta mentem Pierii fraudulenta meretricum blandimenta indicat, quæ cum suavitate catenas graves injiciunt, cum delectamento dolose decipiunt, & amplectendo miseræ servituti subjiciunt. Dixit hoc Spiritus Sanctus, cujus verba jam alibi in eodem sensu allata sunt: *Favus distillans labia meretricis, novissima autem illius quasi absynthium.* In consimili forma olim sphynx expressa fuit, prout alibi jam memoravimus.

Meretrices.

Proverb. 2.

Lib. 1. Hierog. Michaël Bizanzius, author magnæ æstimationis, refert, jam inter veteres Megarenses, nomine Sphingis meretrices appellatas fuisse: placabilitatem enim vultu præseferunt, rapacitatem leænarum moribus. Huic Sphingis imagine Megarenses infausti habitatores, vilipendium, & contemptus cæterarum nationum olim comparabantur.

Sphynx Megarea.

Lib. 24. Hier. Repræsentant non tam Valerianus quam Iconologici omnes imaginem syrenarum, vultu & aspectu jucundissimo, formosissimo, & tranquillissimo, sed à fine pectoris deorsum versus in caudas piscium degenerant, cum unguibus galli Indici: ad demonstrandam impietatem, rapacitatem, & feritatem sceleratarum, quæ non secus ac Rete Phrynonis, forinsecus auro resplendent, ab intro plenæ sunt deceptione, insidiis, & proditione. His ergò insinuatur mortalibus, ut à pravis suggestionibus indebitæ voluptatis, & mundanarum deliciarum abstineant, quæ ad omnimodum exterminium, pœnitudinem, & perditionem conducunt.

Iterum ex Pierio figura hominis repræsentatur, quæ aspectu veneranda & majestate plena est, sed à cingulo deorsum versus in pedes caprinos terminatur, hirsuta, & pilis horrida. Hæc simulacrum mundi est, tam superioris, quàm inferioris, prout supra jam expositum est. Alii per hanc ipsam Divinitatem occultam intelligunt. Quidam enim ex paganis Deitates sub imaginibus tam monstruosis exhibebant, satyris nimirum, & Silenis.

Quæ figuræ, juxta Platonem in imagine Alcibiadis sui, ita compositæ erant, ut promptitudinem demonstrarent, qua se movent, qua se inflectunt, & rursum relevant: quarum pars superior majestate & veneratione plena sit, inferior omninò informis, & ridicula.

Idem Author jam toties citatus Ideam hominis repræsentat, quæ in equum desinit. Hæc hieroglyphicum est humanæ vitæ labilis, & fugitivæ, quæ more equorum, celerrimo & rapidissimo cursu ad mortem properat. Hac formâ introducitur à *Patiente*, dum ait: *Dies mei velociores fuerunt cursore.* Et S. Augustinus sic ait: *Caro nostra est jumentum, qua iter facimus ad Jerusalem: conatur hoc jumentum plerumque nos de via excludere.* Necesse igitur est, ut sæpe calcaribus mortificationum & laborum pungatur, ne à vero tramite deflectat. Id quod Propheta regius testificatur exemplo suo; nam & ipse binis vicibus à semita hac delapsus, novo deinceps vigore priorem viam ingressus est, calcari se sequenti exstimulans: *Confige timore tuo carnes meas, à judiciis enim tuis timui.*

Lib. 4. Brevit.

Iob. cap.

Gentium Doctor bravium immortalitatis currentibus proponit, ita concludens: *sic currite, ut comprehendatis.*

Centauri in hac forma figurabantur. Quidam enim latrunculi, vel prædatores, qui de montibus Acrocerauniis descenderant, altissimis, & imperviis alioquin, velocitate, & barbarie effecerunt, ut semihominum & semiequorum figura exprimerentur.

In hac item forma Sagittarius inter signa Zodiaci collocatus est. Sed cum instituti mei non sit, de monstris ferinis, sed humanis differere, de Centaurorum qualitate latius ratiocinari interim omittimus.

Ut verò nonnihil adhuc de universali materia quadam discutiamus, ad declarandam intelligentiam & firmitatem viri prudentissimi & Legislatoris eximii Cecropis, veteres pyramidem eversam repræsentarunt, super basim suam prostratam, de cujus summitate nihilominus bina capita prodibant, alterum adolescentuli, alterum senis: alludendo ad duarum linguarum peritiam viri hujus, Græcæ nimirum, & Ægyptiacæ. Vetus insuper traditio est Athenienses olim colonos, & agricolas Ægyptiorum fuisse, illuc mandatos à viro illo sapiente, qui deinceps eis normam vivendi, est instituta præscripserit.

Alii rursum inquiunt formam hanc inconstantiæ & volubilitatis esse: Astronomi siquidem in vigesimo tertio gradu leonis figuram hanc statuunt, sub quo signo si quis natus fuerit, eum varium futurum ajunt & mutabilem, & nunquam firmum in opere.

In vastissimo igitur Oceano tot imaginum, tot figurarum hieroglyphicarum, quæ quosidie

novis

novis inventionibus in lucem prodeunt, ad exponendos varios affectus, & opiniones authorum qui nos præcesserunt, paupercula piscatione mea has quatuor conchas collegi, quæ si benevolo Lectori insipidæ videbuntur, ejus erit, ut dulci sapore humanitatis & benevolentiæ eas condiat, Ego enim hinc digredior ad considerandа

MONSTRA MIRACULOSA.

Hic non minus, quàm alibi in præcedentibus Capitulis in immensum evagandum esset; cum enim tanta sit peccatorum copia, necesse foret, quemque pro peccati merito vultum monstruosum portare, atque ita, cum rarus sit, qui à peccatis liberum se dicere ausit, infinitas monstrorum haud dubiè nascitura esset.

Nonnulla tamen de his miracula, tanquam præsagia, & prænuncia infelicitatis, & miseriarum, quæ deinceps insecutæ sunt, hic relaturus sum: ut tantò manifestius pateat cum quanta longanimatate divina miseratio errores hominum supportet: antiquam ad severitatem vindictæ feratur, his nos signis præmonendo, ut à fulmine præcaveamus, quo nobis exterminium intenditur

Non procul à memoria sæculorum nostrorum absunt, quæcunque ab Historiographis Indiæ referuntur: Discipuli enim viri sanctitate eminentis Francisci Xaverii, in fide Christiana jam instituti, & inflammati, totis viribus annixi sunt, ut in vastissimam Insulam Japonensem eandem fidem introducerent, & conscientias populi tam excæcati, tam sancto lumine illustrarent; nec defuerunt complures qui lustralibus aquis admirabilem claritatem Christianæ intelligentiæ consecuti sunt: ita ut Neophyti cujusdam filii ad unum omnes ob defectum fidei perierint. Ad hunc ipsum Patrem paganorum quidam accessit, plurimis, verbis, à diabolo suggestis persuadens, hæc filiorum suorum funera inopina idcirco contigisse, quod ad fidem christianam amplectendam compulsi essent, atque ideo religionem hanc novam calce abjiceret. Ad hæc homo insensatus aurem præbuit, & mira impietate, apprehensa sicâ adversus crucem ligneam festinus cucurrit, impiissimo corde, multa simul improperia, & blasphemias evomens, eamque multoties perfodiens, credendo se astantium fidelitatem, tam scelerata rabie & animis eradicaturum.

Quantis machinamentis, & fraudibus sathanas ad perniciem animarum invigilat! Sed miser quem diximus, propediem expertus est, quàm difficile sit contra stimulum calcitrare: continuò enim animadversio divina se sceleris vindicem monstravit. Uxor furentis apostatæ, jam aliquanto tempore gravida, doloribus partus gravissimis oppressa, post tormina & spasmos, & convulsiones mortis, tandem filium enixa est, sed omninò monstruosum, sine mento, thoracem undique apertum habens, ut numerari viscera possent. Quo monstro adstantes terrefacti, unà cum authore sceleris ad pristinam fidem revertuntur.

Sic altissima Dei bonitas aperto infantis pectore, redintegrare cor titubantium in fide; de partu hoc abortivo, tot filius in sana fide regenerare voluit. Felix puerperium, quod & si in prole sua secundum corpus sinistrum videretur, tot renatis ad salutem auspicatissimum dici potuit.

Alter casus, priori deplorabilior, quia meo quidem arbitratu monstruosior, non procul ab eo loco, in quo hæc scribimus, contigit. Anno redemptionis millesimo sexcentesimo vigesimo quinto, in territorio vel Diœcesi Foro Liviensi, aut Foro Juliensi, fæmina quædam habendæ prolis avida, videns mulierculam inopem, binos infantes ab uberibus pendentes gerentem, eleemosynam ostiatim quærere, eam acriter acerbisque dicteriis, subsannatione, & injuriis impetebat: interrogat pauperculam, ubi vir ejus degeret, respondit illa, in hospitali, ad quod fæmina, quam diximus, honori ejus insultans, ignominiosa quæque in pauperem jactabat, deteriora cogitando.

Mendica ægrè improperium tulit, itaq; altissimum precata est, ut maledicæ partus talis eveniret, qui innocentiam suam palam faceret. Quid non valet oratio, integritas vitæ, & plenas fides apud Deum! Justitia divina non inultam voluit calumniatricem, purgatam autem innocentiam fæminæ inopis. Illa enim post incredibiles partus dolores, monstruosissimum filium in lucem dedit, imò verò, si dici licet; plures in uno: in uno etenim corpore septena capita apparuerunt, quæ dixisses septenis vocibus pro innocentia pauperculæ clamare. *Infans septem capitum.*

Epidaurus urbs est, in qua post partum Virginis Anno millesimo quingentesimo contigit, ut mulier gravida clanculum vicinæ suæ par gallinarum furto abstulerit, tum cum illa domo abesset. Reversa demum, & suspicata quod res erat, eam, quæ se læserat, cum omni moderamine exhortatur, quod abreptum erat, restituere. Illa verò inflata & petulans sine pudore, magnisque clamoribus testificari nil se de furto nosse: utque impudentibus & mendacibus verbis fidem conciliaret, repetitis juramentis sancire cœpit, quæ asserebat: inter alia contestando, si falsum diceret, Deum precari, ut bina dæmonia in partu proximo in lucem edat (O casum admirabilem, dignissimum, qui sexcentis vocibus memoriæ occurrat, & lectione repetatur!) id quod diro periurio sibi ominata est, in vindictam evenit: postquam enim pariendi tempus venisset, bini dæmones nefando ventre excluduntur, qui in forma viperarum misere dilaniatis parientis visceribus, infeliciter matrem interimerunt ipsi simul intereundo. *Periurium quomodo castigatum.* *Dæmonia nata interimunt matrem, & ipsi intereunt.*

Exemplum tam lugubre iis utique mulieribus sæpius ante oculos versandum esset, quæ tam facili de causa, sæpe ob rancorem leviculum, sæpè propter excandescentiam, aut simulante mendacio sibi tot malorum auguria, tot imprecationes nefandas attrahunt, ut si justitia Dei tam impiis votis aurem daret, ausim dicere, tumulos sepulchrales nunquam clausos iri, sed quotidie decades illarum illuc portandas.

Non minus portentosum est, quod Polydorus Virgilius recenset. Regnante Henrico secundo, in Angliæ regno contigisse, ut cum S. Thomas Cantuariensis in partibus illis tanquam Legatus

gatus

gatus Pontificius moraretur, atque illic aliquando per regiones illas ambulando in itinere ad castellum, quod Strodum nominabatur, pervenisset: habitatores loci, qui regis animum jam norant (quippe qui sæpius conquestus fuerat se in regno suo cum uno sacerdote pacem obtinere non posse, nec quenquam esse, qui hac se molestia liberaret) credendo Regi acceptum fore, caudam equi, quem sanctus insidebat, abscideerunt. Sed insolens facinus impunitum non fuit; Deus enim ad demonstrandam iram, quam contra gentem tam nefariam conceperat, matrem gravidam, quæ & ipsa fortassis in fæce populi fuerat, infantem parere voluit cum cauda belluina spississima, & omnino crinita: quod deinceps pluribus aliis evenit. Divina providentia & severitate nos admonente, quantopere venerabilis nobis esse debeat servorum Dei sacrata persona, testificante, & præmonente nos Davidico versu: *Nolite tangere Christos meos.*

Itaque suprema illa justitia Dei, sicut novit pro merito errores hominum castigare, monstrando, cum quanta submissione, & reverentia adoranda sit; ita non minus iis, qui totos se ei committunt, & omnem spem in ea collocatam volunt, misericordiam, & bonitatem impertit: prout palam faciet id quod Cæsarius Hifterbacensis, de certo quodam sacerdote Godefrido, recenset. Hic cum in domo probationis præceptorem ageret adolescentulorum (erat autem Rector Parochialis) oblatus est ei infans, ut lustralibus aquis baptismatis eum tingeret, qui in latere ingentem monstruosamque molem carnis, quæ reliquo corpori concreverat, in mundum tulerat: vix guttam de pretioso liquore illo susceperat, cum repente portentosa caro sic desedit, & dispersa est, ut deinceps locus ejus aut vestigium non apparuerit. Unde Parentes, & astantium multitudo, deprædicando lavacri hujus virtutem & energiam, & extollendo mirabilia Dei, prono pectore pro tanto beneficio grates Benefactori suo rependerunt.

Lib. 8. de mirac. c. 4.

Quid ni & reliqui, qui corpore sano & integro sunt, munus Dei agnoscant, & immensi beneficii loco habeant, venustos, cum omni perfectione, & complemento natos se esse, gaudere se membrorum integritate, & vivacitate, naturam se divitem & feracem obtinuisse, quæ totum quod voluit, sine omni defectu adimplevit. Sufficiat mihi inter myriades, hæc pauca selegisse: jam enim aliò vocor, nimirum ad

PROBLEMATA.

Monstra quoque propositionum non desunt, secum portando & interrogationes varias, & quæsita. Prima fronte se nobis & curiositati nostræ offert, quî fiat quod monstra dentur, & qua ratione à natura producantur. Ad hæc jam alibi, ut reor, abundè satisfactum est, adjungamus nihilo secius id quod Aristoteles scriptò dedit: nunquam non natùram id quod perfectum est intendere, sed ex prava quandoque dispositione materiæ, & mala uteri compositione (quidam etiam singularem astrorum influxionem causantur) fieri, ut natura finem suum non consequatur.

2. Phys.

Ex hoc secundum problema derivat, an natura in producendis monstris finem quendam particularem intendat: philosophi affirmativam tuentur: siquidem enim ad nil intenderet, utique fœtus abortivus esset, & informis, id quod non semper contingit: hinc cum eadem natura in generatione sua errorem incurrit, fœminam, utpote imperfectiorem, masculi loco progenerans, in genere suo id quod fini proximum est, producit. Si autem extraneo quodam impedimento præpedita fuerit, de utero excludit, aut quadrupedem, aut volatile, aut serpentem aut quamvis aliam figuram, vel portentum. Rarissimum autem est, pisces vel plantas in generatione sua in abortum incurrere.

Nihilominus magnus ille Dypnosophista Æthenæus, authoritatem Hecatii sequens, memorat, inventam fuisse canem, quæ truncum vitis pepererit, quamvis plures authument, partum potius scyrrhosum vel arenosum, quam ligneum fuisse.

Ad id, quod ajunt, naturam, siquidem erroribus involvatur, potius monstra avium producere debuisse, quam quadrupedum, respondet Cardanus, quod natura intendens in quodpiam Genus, speciem ejus generis aliquam necessariò fingere intendit, cum autem finem suum in eo non consequitur, viciniorem utique spectat, in quo materiæ repulsam nullam patiatur, quæ naturæ dispositioni unitur: hinc evenit, ut diversimoda monstra, cum varietate partium, & differentiis, in quadrupedibus formata prodeant, eo quod magis varius materiarum concursus in iis fit: sed cum materiæ, de quibus loquimur, ad hoc quod necesse erat formandum inutiles sunt, fieri aliter nequit, quin monstruosa generatio fit.

Quærunt item curiosi, cur monstra adhuc utero gesta, vivere, cur deinceps nata continuò mori cernantur. Respondet Cardanus res generatas à causis suis, unde dependent, & unde ortæ sunt, facilè conservari, & sic nondum nata, jam tamen in utero producta non difficulter convivere; quæ enim congenita sunt, de vita illa de qua producta sunt participant. Jam verò per se vivere difficilius utique est, quam convivere, hinc consequitur, quod monstra in utero vitam suam tuentur, producta continuò expirant. Dum enim pariuntur, non sicut perfecti partus, sed tanquam congenita à radice sua velluntur, & sic sine mora deficiunt, & pereunt, quippe quod à natura sibi propria remota sunt, ex quo languor & interitus sequuntur.

Qua[...] stra [...] prolong[...]

Ad responsionem hanc solide datam, altera quoque non minus valida reddi poterit: quod nimirum monstra in primordio suo parum differant à perfectione eorum quæ complementum suum assecuta sunt; sed cum tractu temporis per incrementa sua procedunt, majorem semper debilitatem incurrunt: proportio enim eorum à naturali degenerat: siquidem etiam monstruosum aliquid provenerit, vitamque prolongârit, natura semetipsam corrigit, & quod monstruosum est in minorem monstruositatem decrescit.

Emergit ex his aliud item Problema, cur rarò admodum in monstris abortus fiat, & cur plerumque partus completos, quanquam monstruosos nanciscantur: ad rem aptissime respondet Cardanus, cum rari sint abortus, rariora adhuc monstra esse.

Quærunt item regionum illarum periti, cur mulieres Ægyptiacæ in pariendis monstris frequen-

quentiores sint, quàm aliarum orbis partium. Præmemoratus Cardanus respondet, eas ut plurimum uno partu plures infantes edere, ac sic debilitatem simul, & collisionem embryonum facile formas turbare, & à natura propria distollere.

Formatur & alia quæstio, cur inter animalia, quæ in quadrupedum genere majora sunt rarius, quàm quæ minora abortiant, monstra quoque progenerent. Solvit quæsitum Stagirita, & ait: Minora quadrupedum consuetius multiplicatum simul partum concipere, qui augmentato fœtu sæpius invicem coalescat, & in semet incurrat. Itaque monstrorum abundantiam illic magis occurrere, ubi semen multiplex miscetur: prout in insectis fit, aut minutis aliis animalibus.

Iterum investigari solet in quo animalium genere copiosius monstra producantur: complures arbitrantur id potissimum in aquatilibus fieri, non solùm, sicut inquiunt, quod figuræ omnes, vel imagines terrestium æque ac volatilium sub aquis cernuntur, sed etiam considerata piscium natura, qui molliores & teneriores sunt. Materies autem sic constituta, ob superfluitatem humiditatis corruptioni, & alterationi magis obnoxia est, & hinc facilius à primitiva forma sua degenerat, & vitiatur.

Sed hæc monstra non tam oculis nostris patent, ob recondita sub undis domicilia, & cavernas procul in profundo latentes. His de causis fabulosa antiquitas commenta sua promulgavit: non sine ratione. Harpyias propter variam & portentosam figuram Neptuni filias nuncupans: sicut Oceanus monstrorum omnium Genitor dicitur.

Difficile rursum, nec minus superioribus considerabile problema est: Utrum homo monstruosus, duo corpora præseferens, colligata simul, & quasi in se invicem indivisibiliter complicata, duas simul animas, an unam solam possidere dicendus sit. Respondet Aristoteles, totum ex corde judicandum: atque ita corpus diligenter examinandum: cor enim non nisi simplex, unum animal denotat: ubi bina corda, ibi animal duplex esse. Cardo rei in hoc versatur, qua ratione dijudicari id possit.

Niphus in commentariis supra Aristotelem, commemorat, monstrum consimile in Gallia visum: diu inter Theologos disceptatum, an super bina corpora aquæ baptismales bis repetendæ, cum in ambiguo staret, unum an bina essent; differebant enim multiplicitate & variatione sensuum, utrisque eorum sibi proprium exercentibus. Itaque stabilitum fuit utrumque separatim baptizandum.

Albertus Magnus de quodam itidem monstro meminit, quod duplicem hominis faciem gesserit; in eo decretum fuisse, non unum sed duos esse, nec enim aliter credi potuisse, differentiis sensuum palàm se prodentibus: uno scilicet eorum iracundia commoto, alterum risisse: uno plangente, alterum hilaritate, & gaudio plenum apparuisse. Unus etiam sine altero non dubitatur prolongare vitam potuisse, nisi altero mortuo (prout contigit) ex fœtore intolerabili ejus, qui decesserat, & cui vivus firmissimè hærebat, viventis substantia corrupta, denique etiam calamitosæ morti data fuisset.

Schola Medicorum nihilominus in agitanda, & tractanda quæstione de sede animæ, plurimum ab opinione Stagiritæ nostri recessit: cerebrum etenim non cor, præcipuum rationis domicilium statuunt, & proinde etiam animæ, in qua dignitas humanæ formæ, continetur. Quamvis autem sit omnis vitalitatis fons & origo cor, de cerebro tamen ratiocinatio & perfectus discursus proveniunt.

Cerebrum sedes animæ.

Utque hanc opinionem suam consolident, ajunt, facultatem formatricem, quæ universam corporis structuram delineat, componit, & ordinat, in prima hominis conceptione præcipuam curam impendere in formatione, & compositione cerebri. Norunt hoc Anatomici, qui cum embryonem anatomica arte sua dissecant, caput reliquis partibus grandius, meliusque formatum inveniunt, cui reliqua membra & viscera facile cedunt, maxime ea, quæ remotiora à cerebro sunt: donec tota hominis compages, per incrementa sua perfectionem suam consecuta sit.

Caput in embryone reliquis membris majus.

Indagatores naturæ, item quærunt, cur in ejusdem operibus nani producantur, & inter homines degant, & vitam suam conservent. Respondent duplici de causa id fieri: hoc est ex alimento, & vase quo continentur: quod postremum si nimium arctum est, quod conceptum est, dilatari nequit: par ratio in defectu nutrimenti est, quo incrementum embryonis prohibetur, ne ad consummatam staturam hominis augmentari possit.

Cur Nani nascantur.

Interrogatur item, cur mulier naturæ monstrum dicatur. Quæstioni satis facit Aristoteles, dum ait: omne quod per accidens nascitur, monstrum appellari: cum autem generatio fæminæ inter ea quæ accidunt recensenda sit, hoc ei nomen monstri attributum esse. Videtur hæc propositio non sine fundamento: cum natura nunquam non perfectionem intendat, & fæmineus sexus inter imperfecta sit, idcirco quadam ratione abortivam, & monstruosam dici posse.

Mulier cur monstrum naturæ dicatur.

Sed hæc sententia (pace talium virorum dixerim) meo quidem judicio non tam solida videri debet. Quamvis enim fæmina in perfectione sua viro concedat, hæc imperfectio nihilominus, me judice, non tanta est, ut monstruositatis nomen mereatur: sic enim in horrorem marium cederet: contrarium verò experientia docet: adde quod de latere primi hominis & de costa ejus formata, & propter virum creata sit. Quod si monstruosa esset in eo intellectu ut monstrum perfectionis, & virtutis esse dicatur, viri consortium & amores utique vilipenderet, cui cum tanta affectione & charitate adhæret.

Quæ opinio ab Authore non acceptatur.

Plures item quærunt, cur monstra plerumque pro qualitate nominis quod portant, in futurum eventus quosdam monstrent, & præsagiant. Multi enim inter authores opinati sunt de nativitate monstrorum, semper in futurum aliquid portendi. Sic docet Melanthon, Author probatæ fidei, & pro hac sententia stabilienda refert, Insigne quoddam monstrum apparuisse, ad significandum Romanis bellum intestinum, postea motum à Julio Cæsare. Subscribit huic sententiæ Sabinus, idque variis monstris quæ in suâ regione ante ortum belli comparuissent, confirmat; prout horum plena est illius Teratologia. Non tamen idcirco passim monstris attribuenda præsagia bellorum & infortuniorum, prout rectè monet Augustinus doctissimis verbis: *Damnandi*

Lib. 11. de Civit. Dei.

mnandi sunt conjectores Monstrorum & ostentorum, cum ex illis sæpè fallantur, & noxiâ vanitate animos impleant, quamvis multa dicendo, aliquid veritatis quandoque incurrant. Quare sapienter distinguit Cardanus, dum ait: *Monstrosos partus mala denotare, sicuti urina cruda in morbis:* dum ex his Naturæ universalis defectum & corruptionem quandam colligit. Unde potius morbos contagiosos, aut famem, quam bellum inferri posse dixerim.

Lib. 4. var. rer. C. ult.

In Lib. Anat.

Monstra, quæ ob peccata contigerunt.

Nihilominus considerationem meretur opinio Doctissimi Paræi, qui hoc negotium ad sensum moralem deducit, dum vult in ultionem peccatorum produci monstra. *Quoniam* (inquit) *sine modo, sine lege, vel vago, aut nefando concubitu, vel quo tempore Dei, & Ecclesiæ mandato abstinere decet, miscent se Parentes, ideo sæpe nefanda, horrenda, & à Naturæ communis regulâ devia nascuntur; idcirco ad præsagitionem non est confugiendum.* Quæ quidem Doctrina mihi videtur sanissima, & ab omnibus meritò recipienda.

In Lib. monst. c. 49.

Vult nihilominus eruditissimus Aldrovandus per Monstra quædam extraordinaria, & Naturæ modum omnino excedentia portendi aliquid in rebus humanis. Ita tradit Martinus Weiringhius in quodam Galliæ Castello natum infantem, in cujus ventre sub cute prominebat cultelli cuspis, extractumque è parte tumida per suppurationem verum cultrum: Neque multò post exortum in eo loco bellum Civile, quo totum illud Regnum exarserit. Verùm de præsagiis paulò infra singulari Capiti agetur; hactenus sufficiat statuisse, quod monstra, dum non multum à statu naturali recedunt, pro signis rerum supernaturalium æstimanda non sint. Alioquin Ægyptus cum tota Africa nunquam vacaret præsagiis. Hucusque de Problematibus dictum satis, progrediamur nunc ad

MORALIA.

Monstra moralia quæ sint?

NE igitur ex tam ubere campo vacuis manibus recedamus, dicemus à pari; quemadmodum in humana Natura contingit aliquando nasci partus Monstrosos bicipites, idem accidere sæpenumero in Ecclesia. Hic enim verè similia monstra occurrunt, videlicet ii qui toties diversos quasi vultus repræsentant, quoties in diversos affectus dispertiuntur: Prout enim illic in uno corpore conjuncta sunt duo capita, ita hic, licet in officio Divino animi requirantur uniti, nihilominus dum in varios trahuntur affectus, in tot veluti capita, quot animi sententias, monstrosè dividuntur. Coincidit huc alia non minus elegans, & huic loco accommoda Allegoria. Nimirum, sicuti inter citatos partus monstrosos reperiuntur, qui cùm secundùm partes corporis inferiores sint homines simplices, quoad superiores, ut ita dicam, duplicati, nihilo secius partes hæ duplicatæ passim reguntur, trahuntur, & sustentantur ab inferioribus, quæ sunt ex supposito simplices: Ita in Ecclesia DEI, ubi multæ sunt Personæ duplicatæ, gradu, dignitate, doctrina, sæpè accidit regi eos à simplicioribus, quorum tamen spiritus præeminet. Atque ita cum diversæ conditionis & status simus, iisdem tamen fundamentis innixi, & unanimes eandem frequentamus Ecclesiam. Ubi si contingat quempiam ex vulnere peccati spiritualiter mori, omnis diligentia nobis adhibenda est, quo illum ad resurrectionem per pœnitentiam, omni ardore, Zelo, & Charitate cohortemur. Sic enim ait Apostolus ad Galatas: *Vos, qui spirituales estis, instruite illum in spiritu lenitatis:* & rursum: *Alter alterius onera portate.* Hæc de his dicta sufficiant. Deveniendum nunc ad

C. 6.

SYMBOLA.

Lib. 7. S... Heroic.

NOn desunt probatissimi Authores, qui tam in his, quàm in Monstrorum descriptione operam suam collocarunt. Pater Sylvester Petra Sancta imaginem monstrosam fœminæ adducit, in formâ inquam sirenis, sub hoc lemmate: *Contemnit tuta procellas.* Applicans hoc symbolum Hieronymo Columnæ, Duci Paliano & Archistratego Ferdinandi Regis, Eumque per hoc admonens, tam in prosperis, quàm in adversis semper eundem servandum esse animum. Idem significare voluit Joannes Vincentius Imperialis, per Montem quem oppositum flatibus ventorum, eum undecumque agitantibus proposuit, & in medio saxum constituit ingens perforatum, quod venti continuò permeabant, dum mons inconcussus persisteret. Rem aperit hoc lemmate: *Reboat non nutat:* quam ulterius dilucidat sequenti Epigrammate, applicans sibi primum, deinde monti, postea Saxo:

In Casa...

Sæviat immiti fortuna proterva tumultu,
Axeque præcipiti me rota tristis agat.
Exagitent odiis diri me Numinis Au[illegible];
Undiq; per Syrtes invidiosa trahat;
Mœnia seu dulcis Patriæ, chariq; Penates
Me careant, alio seu mea fata ferant.
Mons immota manet, nixûsque moventur, inanes:
Non sors, non odium, non mihi livor obest.

Alio præterea Epigrammate alludit ad Montem, & Saxum.

Tunditis aëreum rapido quid flamine Monstrum,
Alpini Boreæ? quis novus ardor agit?
Creditis intrepidam certatim evellere rupem?
Non nutat celso vertice, sed reboat.
Me ferus livor, falso me crimine latres,
Assiduo tundas verbere, lingua procax:
Inconcussus ero; quod si mihi Numina donent,
Ut clarum Patriæ det sonus iste solum. &c.

Condi... Ducis.

Idem Pater PetraSancta mirabile Monstrum depinxit: Videlicet caput equi facie humanâ, barbâ ad pectus usque demissâ, pedibus Gruis, & caudâ Galli Judici, additis Literis FAB. Fuit hoc symbolum pridem inscriptum Fabio Maximo, designanturque hac effigie dotes & conditiones optimi Ducis. Et quidem in Capite equino Principatus & præeminentia militaris; In facie, barba & pectore, prudentia humana magnopere in hoc officio necessaria; in pedibus Gruis benè ponderata, & nullatenus præcipitata Consilia & præterea vigilantia; tandem in Cauda Galli Indici, fiducia indubitatæ Victoriæ delineantur. Sanè Duci, hujusmodi dotibus exornato, nullatenus deerunt nec victoriæ, nec Triumphi. Huc respiciens M. Tullius, *Armis* (inquit) *juvenum, Consiliis senum bellum geritur.* De istis hactenus converto me ad

EMBLE-

EMBLEMATA.

QUemadmodum in præcedentibus argumentis, ita & in his copiosè famulantur effigies monstrorum. Alciatus inter Emblematum scriptores facilè primus, depinxit mulierem, pedibus leoninis, & volatilium alis instructam, hâc epigraphe: *Submovendam Ignorantiam.* Sphingem denotans, de qua hoc loco, nec centesima quidem pars, pauca nihilominus dicentur, remittendo qui his plura desiderant, tam ad ipsum fontem Alciatum (& in eum fusos Joannis Tuillii Commentarios, in quibus amplam materiam inventurus est) quàm ad reliquos Emblematum Compilatores, ut Alexandrum, Cœlium, Aulum Gellium, aliosque diversos, & ex modernis P. Causinum in Hieroglyphicis, & Reverendissimum Augustinum Mascardum in sermone prolixo quem in Tabula Cebetis de monstro hoc instituit.

Hoc illud est, de quo ferebatur, esse virginem facie pereleganti, reliquo corpore formatam, uti diximus, habitantem in Thebanis rupibus, è quibus præcipitando interficeret eos, qui fortè illuc pervenissent, & suo malo propositorum ænigmatum solutionem ignorâssent. Erat autem potissimum tale, quale alibi, quamvis paulò obscuriùs, jam indicavi. Proponebatur scilicet, quodnam animal primùm Quadrupes, postea Bibes, & ultimò Tripes esset, id quod ab Ausonio his versibus declaratur:

Qui Bipes, Quadrupes foret, & Tripes, omnia solus
Terruit Aoniam Volucris, Leo, Virgo triformis,
Sphinx volucris pennis, pedibus fera, fronte puella.

quæ animume- Hanc sapienter Lactantius Firmianus inter Harpyias collocant: Diodorus simiis adnumerat. Albertus Magnus quoque & Solinus simiam appellârunt: Sabellicus, latronem & sicarium in montibus Thebanis hoc nomine fuisse judicat. Qualecunque illud sit, nostrum est indagere, quomodo per Sphingem seu monstrum ejusmodi Triforme intelligatur Ignorantia, quæ non secus atque Sphinx in monte habitans scelestâ feritate infinitam ferè hominum multitudinem opprimit, idque hâc solum de causâ, quod homines, dum semetipsos non cognoscunt, velut unda Maris, se ultra propriam conditionem elevant, aut deprimunt.

Nec mysterio, caret quod triplici potissimum hac forma illud monstrum describitur. Triplex enim est potissimum ratio, & veluti Causa efficiens omnis Ignorantiæ atque inscitiæ. Per faciem Virginis voluptates illicitæ denotantur, quæ sæpissime humanum intellectum ita excæcant, extraque rationis semitam abducunt, ut oblitus homo originis atque Dignitatis suæ, non aliter ac sus immunda in luto sensualium Cupiditatum volutari non horreat. Pennæ, quibus monstrum hoc integitur, levitatem indicant, & inconstantiam animi, voluptatibus subjecti, qui, ut solet in prælio ancipiti, nunc ab hac, nunc ab illa cupiditate vincitur.

Tandem pedes Leonini superbiam indicant, & Arrogantiam, per quam homo Lucifero non absimilis, aberrando à recto tramite, quo se altiùs elevat, eò magis gressu vacillat & in præcipitium ruit, dumque ad instar superbissimi spiritûs lucidissimo splendore ornatum se credit, intra Cimmerias tenebras mille fatuitatum & insaniarum implicari se deprehendit.

Triplex igitur causa est Ignorantiæ. Primùm voluptates corporeæ, quæ tanquam fortissima catena intellectum humanum Vincentes efficiunt, ut ad aquisitionem veri boni pertingere non valeant. Secundo levitas Ingenii sive temeritas Icari & Phaëthontis, dum non videt aut cognoscit, quantùm videre aut cognoscere poterat, nisi levitas obstaret, atque ita inter mille præcipitia incautus volvitur. Ultimum est superbia, & ambitio animi, per hanc, quo altiùs conatur extolli, eò profundiùs in præcipitia & abyssos ruit, atque submergitur. Hinc celebris est Plutarchi Traditio, qui refert, Sphingis effigiem collocatam in Porta Fani Apollinis Delphici, qui ritus postmodum ab aliis quoque Templorum Curatoribus observatus est, habebatque aureis literis insculptum Lemma; *Nosce te ipsum.* His præmissis pro dilucidatione præsentis Emblematis, memorati Andreæ Alciati, perelegans, & festivum Epigramma huc collocare placuit:

Quid Monstrum est: Sphinx est; cur candida Virginis ora,
Et Volucrum pennas, Crura leonis habet?
Hanc faciem assumpsit Rerum Ignorantia: tanti
Scilicet est triplex, Causa, & origo mali.
Sunt, quos Ingenium leve, sunt, quos blanda voluptas,
Sunt & quos faciunt corda Superba rudes.
At quibus est notum, quid Delphica Litera possit,
Præcipitis Monstri guttura dira secant.
Nam Vir & ipse Bipes, Tripesque, & Quadrupes, idem est,
Primaque prudentis laurea, Nosce Virum.

Qui plura in hoc Proposito desiderat: altiusque in Doctrina hac penetrare, Authores, paulò supra nominatos, evolvat.

Pinxit Alciatus & aliud præterea Monstrum exhibuit, videlicet bovem vultu & pectore humano, insignitum his literis S. P. Q. R. quæ omnia vexillo appensa erant cum sequenti Inscriptione: *Non vulganda Consilia.* Alludens ad Minotaurum, de quo Mythologici ac Poëtæ referunt, fuisse Monstrum ex Pasiphaë ob nefandum cum Tauro concubitum natum, quod Dædalus in fabricato à se Labyrintho conclusit in Creta, ut benè canit Ovidius: Minotaurus.

Dædalus occlusit, conceptum semine matris,
Semibovemque virum, Semivirumque Bovem.

Monstrum istud sic figuratum erat (monente Festo, Authore illustri in excogitandis symbolis militaribus) ut omnes intelligerent, non minùs interesse, ut Principum Consilia, maximè verò in Militia, essent occulta, quàm Monstrum hoc labyrintho inclusum, quod in confusis illis gyris sic stabat absconditum, ut nulli hominum accessibile esset. Hinc Dionis Traditio, interrogatum Tiberium Imperatorem, eccur sua consilia & Expeditiones non his saltem aperiret, quibus multa confidentiæ signa alioquin monstrabat? respondere solitum: *Aut nulli aut paucis cognitum esse debere Principis Consilium.* Idem refert Marcellinus, Sacrosanctè apud Persas observari, ut nulli ex Consiliariis aut Optimatibus quidquam aperiretur eorum, quæ in Senatu Principum fuerint pertractata, nisi præstito prius juramento observandi silentii. Idcircò sacrum Collegium Purpuratorum sapienter constituit, ut mox in primo cujuspiam ingressu ad Solium, ea

ea Ceremonia administretur, quam vocant *os occludere*. Nemini igitur mirum videatur, tantâ circumspectione & prudentia res ad sanctam fidem spectantes gubernari & conservari. Insonat etiam Lex Cæsarea: *Consilii Principum revelatores vivi crementur.* De his ad longum videatur schola veritatis aperta ad Principes Patris Juglaris: & ne ab instituto citati Emblematis longiùs recedamus, sic illud præfatus Author ipse declarat:

Limine quid cæco, obscuráque caligine Monstrum
Gnossiacis clausit Dædalus in latebris?
Depictum Romana phalanx in prælia gestat,
Semiviroque nitent signa superba Bove.
Nosque monent debere Ducum secreta latere;
Consilii authori cognita techna nocet.

Prostant passim memoratæ Paginæ, amplis commentariis auctæ, si cui desiderium succrescat animum Doctrinis, & ulteriore notitiâ exatiandi. Aliud similiter Monstrum ob oculos ponit supradictus Author; cujus partes superiores hominem, inferiores serpentem repræsentant, adjunctis his verbis: *Sapientia humana, stultitia est apud Deum,* cui non malè convenit, dictum illud Spiritûs Sancti, *Non est prudentia, non est Consilium contra Dominum.* Vanus est, imo apertè delirat, qui extra Deum sapientiam quærit. Dum humanæ sapientiæ rivi, ab æterno suo fonte, Deo separantur, illicò exarescant, & siccentur necesse est. (Prov. 21.)

Id experti sunt Pharao, Sennacherib, Darius, Nabuchodonosor, Jeroboam, Ochozias, Ozias, Balthasar, & tot alii, quorum Sacræ Literæ meminerunt, & in profanis historiis sexcenti; qui dum sapientiæ suæ cum Dædalo alas fabricassent, viderunt se cum Icaro aquis ignominiæ, & atrocium suppliciorum immersos. Non prætereunda hic divina oracula, dicente Salvatore: *Sine me nihil potestis facere.* Facite, quantum noveritis; Vertite vos utcunque placuerit; *Sine me nihil potestis facere.* Infelices illi, de quibus ad Isaiam ait: *Liniunt absque temperamento; ipsi ædificabunt, & ego destruam.* Verbo, *Sapientia humana stultitia est apud Deum.* Caput humanum, basis autem ferina: Quia *stulta & abjecta hujus mundi elegit Deus, ut fortia confundat.* Quod restat, sic erudito Epigrammate illustrat Alciatus:

Quid dicam? quonam hoc compellam nomine Monstrum,
Biforme quod non est Homo, nec est Draco?
Sed sine vir pedibus, summis sine partibus Anguis,
Vir anguipes dici, & homiceps Anguis potest.
Anguem pedit Homo, hominem eructavit & Anguis;
Nec finis hominis est, initium nec feræ.
Sic olim Cecrops doctis regnavit Athenis;
Sic & Gigantes Terra mater pertulit.
Hæc vafrum species, sed Relligione carentem,
Terrena tantùm quique curet, indicat.

Possunt præterea hoc figmento, quod partim humanam, partim serpentinam naturam exhibet, indigitari hi, qui licet animâ rationali præditi nihilominus brutorum adinstar, per immunditiem terrenorum affectuum serpunt: Ut Epicurei, qui deviantes à recto tramite ipsis per Epicurum sapientem Præceptorem designato, voluptatem è rationali in sensitivam & impuram converterunt. Id quod Senecam in hæc verba permovit: *Ad nomen voluptatis currunt, quærentes libidinibus suis patrocinium, ac velamentum; nescientes, quam sicca, & sobria fuerit Epicuri voluptas.* Plura desiderantem ad Tractatum meum, cui titulus: *Epicurus contra Epicureos*, invitatum volo. (Epicurei ab Epicuro diversi.)

Exhibuit tandem Alciatus caput monstrosum, humanâ quidem specie, sed ex duabus naturis, seu duplici capite conflatum, cui inscripsit: *Prudentes.* De quo recordor me jam alibi verba fecisse; Esse nimirum sapientis viri, atque prudentis, & futura prænoscere, & præteritorum recordari; ita moderati præsentia, ut de futuris cogitetur. Hæc erat effigies Jani sapientissimi Regis quasi qui feros & inurbanos hominum mores excolendo, vitæ civili atque morigeræ accommodaverit: Vel quod esset Author & Rector duorum populorum: Prout eum cœli Janitorem constituerunt, quod serarum esset inventor, & proinde sua accuratiùs custodire nosset. (Prudent. — Janus. — Rex duorum populorum. Inventor Serarum.)

Sapiens profectò ac utile commentum, quo vix aliud melius, ingenium humanum potuisset producere; quare illum honoribus cumulatum, insuper appellatione Solis insignire non dubitârunt. Idcircò eundem considerarunt, quasi ideam ac normam ejus prudentiæ atque solertiæ, quæ Principi sit necessaria, ut & futura prævidere, & iisdem utiliter providere possit.

Igitur Romani duplicem hanc figuram in ejus Templo, quod erat in Argileto, ita collocárunt, ut facierum altera antrorsum, altera retrorsum conspiceretur, illas tanquam comites Divinitatis omni honore & obsequio prosequebantur. Vera hujus Emblematis significatio est, omnia diligenter consideranda, & præsentia cum futuris conferenda & combinanda, quæ sequenti Epigrammate declarantur:

Jane bifrons, Tu qui transacta, futuraque calles,
Quique retro sannas, sicut & ante vides.
Te bini igitur cur fingunt vultibus? an quod
Circumspectum hominem forma fuisse docet?

De hoc Jano, ejusque origine, Statu & Conditione, qui plura voluerit, legat Joannis Pierii commentarios super hoc Emblemate, item Hieroglyphica Pierii, & Adagia Pauli Manutii; *à fronte & à tergo alter Janus*, & similes. Est igitur Prudentia, veluti firmissimus murus, & verum ac inconcussum fundamentum regnorum, dicente Pithio Philosopho apud Stobæum: *Robur, & murum, & arma, sapientia & Prudentia præstant:* & Marco Tullio: *Prudentia est rerum expetendarum scientia.* Quantùm in discernendis asterismis etiam remotissimis Tubo optico Galilæus, tantum in cœlo Politico seu morali præstat Prudentia. Hâc dexterâ gladium suum regit Justitia. Dicente eodem Tullio: *Justitia sine Prudentia multum poterit, sine Justitia nihil valebit Prudentia.* Hoc Cardine universum sustentatur. Et siquidem in Diis habitus acquisitus reperiatur, profectò erit Prudentia. Sic enim rursum Cicero. *Deorum Providentiâ & Prudentiâ mundus administratur; iidem consulunt rebus humanis, nec solum universis, verum etiam singulis.* De Emblematibus pro hac vice satis remittendo curiosum lectorem ad eos, qui in his prolixiùs versantur; Dum ad Materiam tam utilem, quàm necessariam gradum dirigo, ut sunt (2. Offic. — Ibidem. — De natura Deorum.)

PRÆSAGIA.

NOn occupor hîc loci, circa vanas quasdam observationes, aut eventum infallibilem dependentem ex apparitione Monstrorum, quasi hæc

hæc invicem ita ligata & unita sint, ut altero horum eveniente, non possint reliqua non evenire. Verùm ad eam normam, quam præcedenti capite observavimus, considerando Authoritates eorum, qui non vanis præsumptionibus, sed multa eruditione comprobârunt: Esse nimirum hæc signa, atque voces quasdam Altissimi, quibus humano generi Divina Consilia revelentur, imò multoties per ejusmodi indicia flagitiis hominum provocata DEI indignatio manifestè prænuntietur. Huc pertinent ea, quæ refert Sorbinus. Tempore Valentiniani Imperatoris duo Monstra, alterum magnitudinis, alterum verò parvitatis insignis comparuisse; & illud quidem in Syriæ Provincia, omnem staturam, quantumcunque immensam, ut Enceladi, Goliathi, aut Milonis excedebat; hoc verò in Ægypto tam erat parvum atque exile, ut jam nemo esset, qui ad hujus conspectum de Pygmeis alioquin fabulosis posthac dubitaret. Paululum ab hinc atrocissimæ calamitates in orbe terrarum enatæ sunt. Fuerunt, qui assererent, fore aliquem ex infima plebe ortum, vitæ & saluti magni Imperatoris Valentiniani insidiaturum. Non deerant, qui crederent, per ortum ejusmodi Monstrorum imminentia bella portendi, indeque formatum sequens Jambicum:

Monstrum omne belli tempore extat crebrius.

Verisimile igitur est talia accidere, dum Altissimus continuis hominum culpis irritatus, ex justa indignatione sua (nostro intelligendi modo) suspensa alioquin flagella concitatus apprehendit atque ita per miserias & tribulationes, humanum genus affligit, & quodammodo opprimit: hoc rursum duobus Jambicis exprimitur:

Portendit iram quodlibet Monstrum Dei;
Ubi Monstra sunt, ibi ira non procul Dei est.

His stantibus referunt Authores, paulò ante cruentum illud bellum, illatum à Bruto, tale quoddam Monstrum apparuisse.

um ad- dæmo- nutum nstru- Erat autem in conformatione sua Dæmoni prorsus simile, horridissimâ facie, cornutum, ingentibus binis alis instructum, quod ex quadam fœmina natum quidam voluerunt. Porrò Appianus Marcellinus sic factum retulit. Brutus & Cassius cum anno ante Incarnationem verbi uno & quadragesimo ex Abydo in Europam cum exercitu trajicerent, circa medium noctis opacæ venit monstrum hoc, ita, ut dixi conformatum, seque obviam fecit Bruto, qui in Tentorio suo plenus curarum, & anxius de belli exitu insomnis agebat; hic igittur (ut fere accidit iis, qui cogitationibus fatigantur, dum soli sunt) quamprimum sibi nescio quem appropinquare sensit, ad motum, strepitumque insolitum respicit, simulque horrendam figuram intuens, horribili aspectu primùm terrefactus, mox tamen resumpto animo interrogat; unde adveniat, quid-ve petat? Cui deformis ille, se malum Bruti Genium esse, sic ait: *in Philippis me videbis*, quibus dictis, revertendo per viam quâ venerat, ociùs disparuit. Confestim Brutus accersitis, qui in excubiis stabant sciscitatur, num quem, ad se intrantem, aut de se exeuntem vidissent; cognito, quod neminem, corpus quieti reddit qualem illi stupor & pavor à conspectu terribilis formæ residuam fecerunt. Manè facto, vixdum orto sole Visionem Cassio narrat, qui somniantis deliri-um, illusionemque reputans, id solicitus curavit, quò omnem exercitum in Europam traduceret, qui totam eam regionem inter Acnum & Sennam victoriosus peragravit. Ex illa tamen die res Romanorum in deterius ibant, unde & Norbanus illud belli fulmen obsessus ab hoste, in loco præsidii occubuit, parumque abfuit, quin magna strages atque cædes sequeretur, nisi Marcus Antonius, tam adhucdum strenuus, quàm postea effœminatus, cum validâ suorum manu in tempore succurrisset. Exinde mutatæ rerum vices sunt, quousque Brutus infelici morte fidem addidit, quæ ipse ex Monstro audiverat: *Cæterum* (concludit illustris Aldrovandus) *si per annorum seriem percurramus, nullum Monstrum sine præsagitione natum esse, multi Authores, & potissimum Sorbinus pro comperto affirmavit.*

Tempore Constantii Imperatoris, earum calamitatum, quæ postea Constantinopolim infestàrunt, prænuntium fuit Monstrum, quod hic describitur.

Anno Christi trigesimo octavo supra trecentesimum, prope Daphnem locum suburbanum magnificæ civitatis Antiochenæ, infans duplici ore, quatuor oculis, & geminatâ dentium serie, barbâ prolixâ, & brevissimis duabus auribus in lucem prodiit: manifesto indicio, Rempublicam illam brevi in miserum ac infelicem statum redigendam, dum quod insecutum est sæculum, passim attestantibus historiis, innumeris calamitatibus refertum fuit. Invaserunt Ecclesiam homines scelerati atque nefarii, qui eam venenato halitu, & vapore pestilentiali impleverunt. Quo infectus & Constantius Imperator, & Arrianismi laqueis implicitus, leges omnes pietatis, fidei, & Religionis Christianæ corrupit.

His addenda Monstra, quæ tempore Mauritii Imperatoris, orbem terrarum tantopere fœdarunt. Videlicet anno quingentesimo, octavo & septuagesimo inter alia mulier in Thracia peperit infantem, alioquin decorum, sed planè monstrosum, utpote cui brachia deerant, & quod ab umbilico supererat corpusculi, totum in piscem terminabatur. Fuit præterea repertus canis, capite Leonino: Item puer quatuor pedibus insistens. Hæc secutum est contagium sectæ Mahometanæ, cujus artes, & scelerati atque sacrilegi ritus ubique debacchantes orbem tunc infecerunt, operâ potissimum Imperatoris, qui primus consensit, dum semetipsum infamem Legislatorem constituit. Hinc terrà marique passim nata & multiplicata ejusmodi monstra: Inter quæ considerationem meretur infans capite canino circa annum Christi nongentesimum decimum quartum. Neque multò post deplorabilis illa catastrophe per orbem terrarum insecuta, dum, referente Sorbino, ipsi inter se Fideles & Christiani intestinis dissensionibus sese mutuò provocantes & irritantes, semetipsos civilibus bellis impetierunt, & dilacerârunt; hinc illæ strages & funera.

Anno supra millesimum ducentesimo, tertio & trigesimo, Monstrum in Epiro prodiit, duplici corpore, quorum alterum, hominem viventem, alterum verò canem exhibebat. Neque multum temporis interfuit, quin in Albania multæ & inefabiles calamitates propullularent dum internis & clandestinis proditionibus, veluti caninis morsibus appetita laceraretur & conficeretur illa provincia, cujus incolæ perjuriis & occultis blas-

phemiis profanantes Religionem, canibus rabidis atque mordacibus non absimiles, qui insanabilia vulnera sibi mutuò infligerent. In confinibus ejusdem regionis, anno regni Imperatoris Lotharii postremo, infantem mulier edidit, non multum à priori dissimilem, humanum partim, itemque ex parte caninum, qui dicti Imperatoris mortem prænuntiavit.

Apud Samnites populos, suæ in Aprutio, circa annum millesimum ducentesimum quinquagesimum & quintum, monstrum triceps natum est, neque diu superfuit. Exinde tres omnino Imperatores, diu inter se pro obtinendo Pr matu decertârunt. Ejusdem sæculi anno nonagesimo tertio, imperante Andronico ultimo, Constantinopoli puer duobus capitibus, & quatuor manibus instructus in lucem prodiit: Qui quidem, juxta ejusdem Sorbini mentem, aliud non indicabat, quàm impendentem infelici huic urbi ruinam, quæ & paulò post evenit, dum populus, antea fundamentis unius, & veræ fidei innixus, cœpit per diversas opiniones circa eandem distrahi & divagari, unde postmodum ita graviter lapsus est, ut tandem servili ferro vinctus, Lunæ Ottomannicæ mancipium, miserè oppressus & afflictus decumbat.

Pariter anno supra millesimum & trecentesimum, octuagesimo nono, puer natus est, qui manus quatuor, totidemque pedes habebat. Is depravatos mores, & vitam Christianorum in sceleribus transactam significabat, qui nominetenus, & quoad cultum exteriorem quidem, se Christianos, vitiis autem & affectibus longè diversos & sceleratos profitebantur; Cujus vivum testimonium erat nefandum Schisma Benedicti XIII. antehac Petri Lunæ, ad Pontificatum assumpti, pessimo exemplo inter Christianos, quod & plures populos corrupit, & contaminavit: & exinde bella, lues contagiosæ, & gravissima infortunia acciderunt.

Rursum Anno salutis millesimo centesimo, & nonagesimo, repertus puer est auribus leporinis, quo tempore famosus Imperator Fridericus, bello contra Turcas gesto, infeliciter periit, & Cracovia parum abfuit, quin totaliter incendio absumpta & depopulata fuerit. Unde apud sorbinum, Aldrovandus in hæc verba concludit: *Summus Deus his Monstris, tanquam tot monitis, homines à malis impendentibus abducere conabatur, cum paucos post dies in tot Lepores degenerandos esse præsentiret.*

Similiter anno Christi millesimo quadringentesimo, sexto & nonagesimo, in Tiberi flumine monstrum deprehensum fuit, corpore humano, sed squammoso: Caput asininum, dextra manus hominis erat, sinistra figuram pedis Elephantini referebat; Pes dexter adinstar unguis Aquilini, sinister velut ungula Bubali: Venter uberibus quasi fœmineis per circuitum dotatus: Caput à posteriori parte barbatum, insuper aliud ad similitudinem Draconis. Ex hoc Sorbinus occasionem nactus est præsagiendi, quandoquidem tot & tam diversa animalia, ad hujus Monstri constitutionem concurrerent, tot, tamque diversas hæreses, quæ tunc temporis Catholicum orbem infestabant, & affligebant, annuntiari. Enimverò caput asininum, quod frigiditatem & pigritiam indicat, Lutheri symbolum est, ejusdemque asseclarum, sublatâ & refrigeratâ omni charitate, & amore reciproco: Hinc tot bella exorta, quæ tantis malis, damnis tam immensis, universam Germaniam, unà cum vicinis Regnis cumulârunt.

Cui in apertissimos campos præteritorum temporum exspatiari libêret, Næ ille multò graviora, & horribiliora monstra deprehensurus esset. Ut igitur curiosus lector, & in his notitiam quandam habeat, quædam huc adducturus sum. Igitur circa Annum Christi millesimum, quingentesimum, & duodecimum, in regione nostra, Ravennensi, Monstrum apparuit, cornu gerens in capite, pedes adinstar volucris ex genere rapacium, cum oculo in genu, & brachiorum loco duabus alis instructum, & quod sexum utrumque includebat, de reliquo ex humanis membris compositum. Comparuit hoc monstrum circa tempora, cum Papa Julius II. magnam Christiani orbis partem in Ludovicum XII. Galliæ Regem incitavit, & stimulavit: unde postea ipso die Resurrectionis Dominicæ, tam in campis, quàm in ipsa Ravennatium urbe acerrimè dimicatum est. Erant, qui ad hujus Monstri conspectum vaticinarentur, futuros homines sceleratos & nefarios (prout contigit) qui diffidentiis & simultatibus universum orbem inficerent & corrumperent: Dum per cornu hujus monstri, superbiam; per alas levitatem, & inconstantiam mentis; per defectum brachiorum, perversitatem operum; per pedem volucris rapacis, avaritiam, usuras, & rapinas; per genu oculatum, unicam viventium propensionem in malum, & per utrumque sexum, omnis illicitæ concupiscentiæ appetitum arguerent.

Perhibetur item aliud non dissimile Monstrum cornutum, & alatum. Facies erat Satyri, aure & cornu prorsus deformata, itemque brachiorum loco duas alas habens, pedum alter humanus, alter squamosus per modum piscis finiebat, dum in illo oculus in genu apparebat. Pectori inscriptæ erant tres hæ literæ, X. Y. V. & harum quidem postrema, Lunæ accrescenti, seu novæ, superimposita cernebatur. Igitur Docti ex his prognosim aliquam eruentes, asserebant; esse hoc veluti monitum quoddam, flagella vindictæ divinæ declinandi, dum in X. signum Crucis Dominicæ, in litera Pythagorica Y. semitam virtutis agnoscebant: ideoq; si mortales post agnitionem suorum delictorum, ad Crucem Redemptoris nostri confugissent, citra omne dubium eos mediante Virtute, quæ ad Lunam, cœlumque ipsum pertingit, ad æternas usque beatorum sedes perventuros.

Non minus admirationis promeretur portentosum illud monstrum, quod anno prioris sæculi vigesimo tertio, in quadam urbe Germaniæ, atque juxta Jacobum Rufum, & Ambrosium Paræum in Saxonia natales habuit, à muliere quadam editum: Quod tametsi in toto corpore, omnibusque ejus partibus figuram & habitum vituli referebat, in capite tamen, tubercula rotundæ carnis enata caput Religiosi in coronæ formam rasi exhibebant, cui conjuncta erat alia quædam carnosa substantia, à cervice ad humeros usque protensa, cucullo Monachorum simillima, ita ut non præter rationem illud Sorbinus, *Vitulum Monachum* appellaverit, prout etiam hoc portento, Prædicationem nefariam Lutheri, antea Monachi, significatam voluit. Non prætereundum est hîc loci, qualiter hoc monstrum coxas veluti dilaceratas habuerit, considerare: In 1523.

his

his enim sine dubio pœnæ atque tormenta figurabantur, quibus Lutherus cum asseclis suis, castigatione divina puniendus esset: neque dubitat memoratus Author, ut largam Altissimi clementiam, ita hic gravem & severam ejusdem justitiam augurari.

Aliud superioribus non minùs formidabile Monstrum, ejusdem sæculi anno quadragesimo tertio, in Belgio, vel potius juxta mentem Jacobi Rufi, & Cardani, Cracoviæ de non infimæ conditionis Parentibus ortum est. Erat huic cauda admodum longa, & è regione narium Proboscis ampla, & lata: Oculos gerebat planè rotundos, ex quorum utroque duæ alæ prodibant: aures per modum jumenti formatas gerebat; cum alio insuper oculorum pari, in umbilico: Manuum pedumque singula instructa erant quatuor Nisi unguibus, quorum tres quasi anserinâ pelle coopertæ & obductæ.

In cubitus, genuumque regione quasi canina capita; & loco uberum alterâ quidem parte canis, alterâ simiæ caput offerebat. Trium horarum tempore, non ampliùs, Monstrum hoc ex tot monstris compositum supervixit. Contemplati sunt illud non pauci, & inter alios industrius Indagator Sorbinus, quibus tot canum & simiarum effigies horrorem incussit. Passim crediderunt indicari per hoc sceleratos & facinorosos, qui corpus Ecclesiæ Sanctæ lacerabant, & dilaniabant, & idcirco gravem vindictam à Deo expectandam, punituro mores hominum caninos, quibus hi eâ ætate pulcherrimam, & florentissimam Germaniæ partem mordebant, contaminabant & lacerabant.

Dubium non est, posse & alia monstra non multùm ab ordine naturæ recedentia, nihilo seciùs imminentia infortunia, & calamitates significare: quale fuit illud, quod Lutetiæ Parisiorum anno salutis millesimo, quingentesimo septuagesimo, mense Julio in lucem prodiit. Constabat hoc ex duobus geminis, qui naribus & umbilico conjuncti, & per consequens capitibus, brachiis, pedibusque sibi mutuò oppositi erant: Ortum habuit à Parentibus infimæ sortis, Petro Germano, bajulo, seu mercenario Patre, & Matthea Pemella matre, conjugibus. Ostensum subinde populo, & Optimatibus: inter quos multa disceptatio fuit. Quidam ex hac corporum conjunctione, unitatem similiter pacis, cujus jam tunc articuli inter Caduceatores & Legatos sub incude erant, inter Principes stabiliendam augurari: Alii rursum è contrario omnem spem pacis per hoc monstrum exclusam atque proscriptam, conjecturari volebant: Siquidem ex geminis hisce corporibus, neque alterum sedere, neque alterum ambulare posset. Unde interpretes pacis, quatuor hosce versus concinnârunt, quos hic apponere à nostro proposito non est alienum:

Quis dubitat quin Pax, tam longo tempore tracta,
Mox sit majori corruitura malo?
Hoc non pacifici portendunt omine fausto,
Claudicat hic pedibus, sed sedet ille malè.

Civit. Referunt Sancti Augustinus, Hieronymus & Paulus Diaconus, suis temporibus multa similia Monstra apparuisse. Neque dubium de hoc restat: quandoquidem prior horum scribit; visum suo tempore infantem in Oriente, cujus omnia membra superiora geminata fuerint. Et Paulus Diaconus ait, post obitum Theodosii Imperatoris Monstrum quoddam observatum fuisse, ex duplici capite, geminato pectore, & quatuor adeò manibus combinatum, in quo & duplex sensus vigebat, ita videlicet, ut altero capitum dormiente, alterum vigilaret; uno plorante, alterum videret, & cum simul vigilabant, non rarò invicem rixarentur, atque contenderent. De Imperio Theodosii.

S. Hieronymus item, de alio quodam monstro bicipiti in Lydia edito refert, de quo observatores præsagiebant, per bina capita confusiones imperiorum, & rerum ferè omnium portendi: Siquidem eâ ætate in rebus Ecclesiasticis Schismata & nefarias hæreses enasci contigit, ut Donatistarum & Pelagianorum, ob quarum enormitatem nón vanum est credere, eas non aliunde, quàm ex inferni latebris prodiisse. Porrò & infinitæ aliæ calamitates tunc orbem terrarum infestârunt, & afflixerunt, quarum qui tantillam partem adducere vellet, materiam amplis voluminibus replendis reperiat; quod cum extra scopum propositum me divertere, id solùm dixero, in tam infelici Catastrophe sæculi illius, per invasiones Gothorum, Vandalorum & Hunnorum, eorumque incendiarias excursiones, passim pulcherrimas Regiones Italiæ devastatas, urbes & ædificia solo æquata, atque in hunc modum, debilitatum & confusum adeo Romanum imperium, ut ex illo tempore nulla ne spes quidem superfuerit, ad pristinum revertendi decorem, & primitivam illam Authoritatem recuperandi.

His per transennam consideratis, si ulterius oculos per præterita tempora versamus, incidemus in annum millesimum quingentesimum septuagesimum, & septimum: Edidit hic nobis ad duodecimam mensis Februarii in ripa Danubii prope Budam Hungariæ Metropolim, magno incolarum damno, horridissimum Monstrum, ab eruditis Tetrachiron à quatuor, quas habebat, manibus appellatum: Facies illi humana, aures asininæ, & superiores corporis partes hominem repræsentabant, inferiores verò hirsutæ, figuram bovis: unde de hoc, ut jam superius de Minotauro, cum Ovidio cani poterat:

Semibovemque virum, semivirumque bovem.

Quatuor hisce manibus plures lapides, tantâ fortitudine in transeuntes jaciebat, ut multos à se arceret, eorumque non paucos miserè occideret, donec plures armatorum congregati ferale monstrum undique invadentes, non absque magna difficultate tandem humi prosternerent, & pro meritis trucidarent: quod proinde mortuum in foro publico immensæ hominum multitudini, quæ illò confluxerat, novo spectaculo expositum fuit. Manifestum sanè indicium earum calamitatum & angustiarum, quæ paulò post infortunatas illas provincias invaserunt, subjugârunt, & oppresserunt.

Nihil minus prænarratis terribile & horrendum fuit Monstrum aliud, quod in Ægypto ad Ripam Nili fluminis sedem fixerat: Capita habens tria, Aquilæ unum, Draconis alterum, & tertium vulpis, corpore serpentis instar squamoso; ex uno latere brachium humanum manui connexum, ex opposito autem latere pedem aquilinum promittebat; mammæ muliebres, cauda Leonis, quatuor pedes omnino diver-

diversi erant, quorum duo humani, tertius leoninus, quartus verò anserinus, qui & ipse in tres digitos desinebat: Natura ei duplex, atque communis cum aquatilibus æquè ac terrestribus, quare & homines, & animantia promiscuè devorabat. Qui horrendam illius figuram, & terrificam effigiem videre desiderat, accedat Musæum Illustrissimæ Curiæ Bononiensis, ubi famosus, & eruditus Aldrovandus eam omnium oculis expositam reliquit.

Inter præsagia quoque collocandus infans, Anno currentis sæculi vicesimo primo Bajonæ advenis Parentibus natus, atque secundùm omnia sua membra perfectè organizatus, nisi quod eum frequens oculorum per corpus dispersorum numerus deformabat: Verosimilem fecit hic infans Argi fabulam, quam ita exprimit Ovidius:

L. 1. Metamorphos. *Centum luminibus cinctum caput Argus habebat.*

Quamvis oculi hi non caput solum, sed & corpus universum illuminabant. Meritò inter præsagia tale Monstrum collocatum, quandoquidem ante decessum suum, cum non ampliùs quindecim diebus vixisset, clara voce elocutum est. Admirationem in hoc auget, quod supra eandem urbem visa sint Monstra aërea, videlicet armati equites in aëre discurrentes, atque inter sese fortiter dimicantes.

1624. Non minoris est observationis, quod anno ejusdem currentis sæculi nostri vicesimo quarto, in Regione Ostrovicensi (quæ Rupes fortissima, solis decem milliaribus à Sebenico Dalmatiæ oppido distans perhibetur) Mense Aprili in lucem prodiit. Puer erat monstrosus, cui tria cornua, tres item oculi, nares unico foramine perviæ, aures asininæ, pedes inversi atque contorti. Nativitate monstri hujus evulgata, congregati ab optimatibus ejus loci divinatores, & sapientes, desuper mentem suam declararunt, quid nimirum per ejusmodi Naturæ abortum pro futuris temporibus sperandum aut metuendum non temerè videatur. Qui diligenter inspectis & consideratis omnibus, in triplici cornu, triplicem potestatem, & magnificentiam Imperii Turcici, in Asia, Africa, & Europa; in oculis ternis, triplicem vigilantiam ab Imperatore suo erga ejusdem subditos demonstratam, videlicet in militia, agricultura, & commoditate polygamiæ concessa ad generandam sobolem copiosam: In auribus asininis, ejus Nationis intrepiditatem & fortitudinem in bello, quandoquidem animal hoc dum vivit, voce sua classici sonum æmulatur, ex mortui autem corio tympana formantur: Denique per pedes inversos, potestatis diminutionem, & huic Imperio imminens periculum, interpretati sunt.

Eodem anno per literas Constantinopoli de alio quodam Monstro, facilè eorum, quæ hactenus produximus, omnium horridissimo relatum est. Illud à muliere quadam inter ipsos valde illustri, summo cum terrore obstetricum, aliarumque fœminarum, quæ in domo parturientis convenerant, partu exclusum est. Erat illi caput asininum: manus & pedes avium rapacium adinstar, recurvis unguibus, & calcaribus armati. Hic variæ conjecturæ: Sapientiores autem indignationi divinæ, per talia portenta peccatoribus demonstratæ, hæc ascribebant, ita ut justo Dei judicio Sathanæ permissum fuerit, hunc in ventre conclusum fœtum ita pervertere & deturpare, ut tam deformis tam à naturæ legibus remotus partus emergeret: nec sufficiebat illic figura monstrifica, nisi insuper ungues, & cornua addita essent, sic dæmon illusionibus suis passiones cum natura confundit, omne impedimentum objiciens, quo in operationibus suis frustretur: Ita prodeunt quandoque Monstra, quæ vel Dæmonis cujusdam effigiem repræsentant; prout Cornelius Gemma in Brabantia factum asserit. Quo in casu multi cordati ad causas supernaturales prudenter recurrunt; quamvis alii rursum Parentum imaginationi ea attribuant, ut si mulier, marito Dæmonis adinstar larvato conjungeretur: aut si venefica quædam vel saga dæmonem incubum patiatur; & similia, posse tunc Monstrum genitori non absimile nasci; dum scilicet aliunde semen prolificum dæmon assumpserit, id efficere, ut mulier ex hac conceptione Monstrum pariat.

Multorum hæc sententia est, cui & famosus Del Rio subscribit; tametsi aberrare mihi à vero videatur, stante virtute seminis vitali, quæ per translationem hanc localem necessariò perit, quamvis instantaneus sit motus. Hæc fusiùs sequenti capite deducentur. *Disquisit. Magic.*

Consideratione dignissimum & illud Monstrum, quod in Bœtica Hispaniæ Provincia, summo omnium stupore conspectum est. Erat autem capite humano, fronte admodum elevata, è cujus medio latum & longum cornu velut Rhinocerotis, aut Unicornu prodibat; oculum infra frontem non nisi unicum admittebat; prominentia nasi nulla, sed in ejus locum excrescentiæ quædam carneæ in modum corii, cui successit labrum quoddam superius, magnum, & proboscidis instar dilatatum, huic insita lingua, velut serpentum acuminata. Idem operâ Indagatorum, & cumprimis famosi Aldrovandi industriâ, in præmemorato Musæo Curiæ Bononiensis collocatum, ubi curiosus de rei veritate non habebit, quod ambigat: Videbit illud quatuor habens crura, caudamque cum tota corporatura canis, non macilenti, sed bene carnosi. Amplam materiam discursibus præbuit inter habitatores Regionum illarum informe hoc Monstrum.

Similiter anno supra millesimum, quingentesimo, primo & octuagesimo, Serenissimus Princeps, atque Eminentissimus Cardinalis Medicæus canem monstrosum, cujus inter alia lingua erat serpentina, spectandum exhibuit. An porrò semper aliquid Monstra portendant, videatur caput præcedens de Problematibus, ubi multa in eam rem congesta sunt: Solent quidem multi multa enuntiare, quorum veracitatem, & alia ejusdem generis, ego gravi & maturo aliorum judicio perpendenda relinquo. Ita asserunt aliqui, si infantem cum dentibus nasci contingat; caritatem annonæ, & fructuum annuorum, & penuriam vivendi extraordinariam portendi: Si plures justò pedes habuerit, adventum improvisum, & repentinam hostium invasionem: Si conjuncti duo Gemelli, bellum civile significari.

Non necessariò tamen intestinæ hæ discordiæ eveniunt, veluti supra de infante allatum, qui cum cultro in ventre natus, qui tamen paulo post facili negotio eidem extractus fuit. Quamvis iterum referat Marcus Fritschius, ante bellum illud in Germania, quod Saxoniæ Duci & confœdera- *In Meteorologia.*

fœderatis, poſtmodum intulit Carolus V. Imperator, in certo Galliæ caſtello natum infantem, in cujus ventre cultri cuſpis promineret, qui culter etiam non longè poſt per ſuppurationem ejus tumoris eductus fuerit. Prodierat in lucem hoc Monſtrum anno quadrageſimo ſexto, poſt ſæculum decimum quintum. Quiſque bella civilia inde augurabatur, quæ & poſtea tam infeliciter evenerunt, dum paſſim cives mutuis vulneribus confoſſi cadebant. Igitur, qui certam fidem præſagiis adhibebit, culpam vanæ obſervationis non effugiet, imò ſuperſtitioſæ ambitionis reus agetur, quippe cui animus ſit Catalogo divinatorum ſe inſcribere, & abſtruſa Altiſſimi conſilia explorare, cujus hoc dictum eſt: *Quis cognovit ſenſum Domini, aut quis Conſiliarius ejus fuit?* Quinimo fatendum eſt & agnoſcendum in Monſtris quasdam veluti divinas admonitiones eſſe, quibus à peccatis abſterreamur, & ad emendationem errorum impellamur, ut per ſeriam pœnitentiam deletis, tandem ad veram ſemitam revertamur. Et hic ſenſus veritatis dictamini conſentaneus maximè videtur. Author eſt inter alios Alexander, ut nata quamprimum Monſtra, in flumine aut mari ſubmergantur, ut ita procacibus omnis occaſio ad fabulandum præripiatur. Eodem referente olim à ſacerdotibus & populo in templis cultu divino celebrata ſunt, ad placandam, ut credebant, iram Deorum: prout in compitis quoque ædificata altaria, illic præſertim Apollini Agyleo ſacrificatum. Ita pariter Cœlius Calcagninus refert, ubi Romæ partus inſolitus trium quatuorve manuum, aut duplici capite detectus fuiſſet, Augurum juſſu mox in Tiberim projectum. Teſte inſuper Julio obſequente, & hoc adjungit; natum ex ancilla infantem, quatuor manibus, totidemque pedibus, oculis præterea & auribus totidem, publico Aruſpicum decreto combuſtum, cineribus in mare diſperſis. Quandoquidem verò ejuſcemodi Monſtra tam nihili æſtimata fuerunt, ut abjectione digna ſint habita, non minus ego calamum à præſagiis retraho, ut otium ſit, aliquid etiam de cauſis horum monſtrorum edifferendi.

CAUSÆ.

SUnt igitur cauſæ veluti quatuor diſertiſſimæ & facundiſſimæ linguæ, quæ rerum omnium eſſentiam interpretantur, & exponunt. Quiſquis harum adæquatam cognitionem adeptus fuerit, hic omnem meo judicio ſcientiam qu[illegible]tumvis internam penetrabit, ejus objecti, cujus inveſtigationem ſuſceperat; dicente Philoſopho, quod *Scire, eſt rem per cauſam cognoſcere.*

rum ne-
s.

Nullum ens tam remotum, quod ſecum cauſas ſuas non afferat, à quibus productum, creatum, ſtabilitum & compoſitum ſit omne ens, & inſtrumentum vel ſuiipſius, vel alterius à fine ſuo conſtitutum; opus non diſcrepans à continua ſua activitate, juſtâ eſſentiâ, & formalitate: & qui omnia ad certum finem & intentionem diſponit Altiſſimus, hoc ei largitur, tanquam illius formalitatem, eſſentiam, materiam, & ultimationem. His prænotatis & ſuppoſitis, poſtquam cæteras quæſtiones de Monſtris perſtrinximus, neceſſarium mihi videtur, ut nunc de illorum quoque cauſis, jam olim fusè ab Aldrovando pertractatis (perſcrutando omnia & ſingula, quæ verſatiſſimus & fundatiſſimus vir ille poſteritati reliquit, nobiſque ſubminiſtravit) ſollicitâ animi attentione, & nos quoque agamus.

Quapropter in genere hic loquendo, triplicem Authores cauſam Monſtrorum generationis aſſignant. Primam *ſupernaturalem* appellant, dum ſupremum Numen in vindictam delictorum admiſſorum, hominem deformat, everſâ ejus primâ venuſtate, & inter alia, ſublato decore ejus faciei, quæ ad figuram & ſimilitudinem ſuam, primùm creata fuerat atque compoſita. Talis, præter jam ſupra adductos vultus Regis Nabuchodonoſor fuit, qui ignominioſè dejectus à Throno, adinſtar bruti ad ſylvas relegatus eſt.

Secunda eſt, ut Philoſophi volunt, *infra Naturam:* cùm nimirum Dæmon humanam Naturam deludit, & ipſe humanam faciem mutans, atque deturpans, eam in brutalem reducit, & hoc via veneficiorum, & Incantationum. Tertia ad *naturales* cauſas reducitur: hoc eſt, cum Natura ipſa ſua ipſius principia, ad generationem, & perfectam conformationem deſtinata, deformat, atque corrumpit. Hinc S. Thomas Doctor Angelicus in commentariis ſupra libros Analyticos Ariſtotelis, ait; generationem Monſtrorum, à corruptione eſſentialis cujuſdam principii dependere.

Hoc à reipſa verum, extraque omnem dubitationem eſt: Monſtra in determinatione ſua aberrare, quandoquidem Natura, non ea voluit, nec intendit, ſed per accidens talia naſcuntur, ut non immeritò dixerim, cauſas illorum eſſe imaginarias potiùs, quàm legitimas. Et hinc inferendum, concurrere ad eorum generationem cauſas tam extrinſecas, quàm intrinſecas: quarum plures naturam loci, aut regionis, aeriſque temperiem, reſpiciunt: unde accidit, eorum in Africa & Ægypto majorem, quàm alibi, copiam generari. Cauſis intrinſecis potiſſimum adnumerabuntur, facultas formatrix, virtus ſeminalis, receptaculum fœtus, membrana ad eum involvendum non ſatis accommodata vel idonea, & Materia in exceſſu aut defectu, vel aliàs vitioſa, item malè copulata, aut commiſta, & alia hujus generis. Porrò exceſſus Materiæ in dubium revocari nequit in iis Monſtris, quæ plures partes copioſas, extraque Naturæ ordinem multiplicatas habent; Ita contrarium in defectibus corporum, dum huic Brachia aut manus, aut pedes, vel aliud quidpiam deeſt, non obſcurè colligitur. Poſſe autem talia, & ex commiſtione materiæ evenire, Author eſt Ariſtoteles, ideo videlicet Monſtra crebriùs in Africa naſci, quod ob aquarum penuriam, animalibus ad flumina undique congregatis, diverſarum ſpecierum copulatio fiat, & ex illa ſeminum commiſtione tam frequentia monſtra produci.

1. De Generation. Animal.

Mutilantur item partes, ob vaſorum continentium ſeu Receptaculi parvitatem, dum materiæ copia, ad procreandum duplicem partum alioqui ſufficiens, anguſtiâ loci à debita extenſione prohibetur, & perturbatur: Cujus rei in ovo experientia manifeſta eſt: Adeò duabus ſubſtantiis in una ſola membrana concluſis, facile eſt, inde naſci Monſtra, per exceſſivam abundantiam materiæ, & facultatis concoctricis. His dili-

diligenter consideratis, & intellectis, variant Authores in causis monstrorum proponendis. Eorum quidam in prava dispositione & temperamento Genitorum causam constituunt: Alii in monstrosis matrum imaginationibus: Rursum alii indignationem Divinam prætendunt; alii constellationes, stellarumque congressus; Alii naturam ipsam, penes quam stet plures partes in uno membro congregare, incusant: Plures potestati dæmonis, rursum alii congressui animalium diversæ speciei, Monstrorum originem attribuunt.

Nos impræsentiarum Monstra, tanquam opera Naturæ contemplantes, originem eorum discutiemur & deducemus, idque à summis quatuor generibus causarum, tanquam à vivis rerum omnium fontibus; videlicet, Materiali, finali, efficiente, & formali. Quod primam concernit, dicuntur Monstra causam habere Materialem, quandoquidem quidquid vel per se, vel per accidens à Natura producitur, sine ambiguitate præexistente quodam subjecto ortum habet. Causam habent finalem, dum Natura absque debito fine nil operatur, sed omnia ad certum finem dirigit, ac componit. Efficientem causam sortiuntur, siquidem cuncta ab aliquo Producente derivant. Cognoscunt tandem & admittunt perfectionem suam formalem, dum in magna hac mole, seu Naturæ circulo, unaquæque formam suam consequuntur.

Verùm cùm sigillatim Monstrorum causas deduci oporteat, inter alias primo occursu materialis examini se sistit, tanquam ea quæ ratione veteris Etymologiæ primum locum hæreditario jure consequitur; Prima enim Materia, seu Chaos universo terrarum orbi tam sapienter ordinato atque disposito essentiam largitum est: antea quàm aliæ vel moveri, vel operari, vel contingere possent. Præterea Philosophi omnes, & Medici, Monstrorum causas seminali materiæ passim attribuunt, quæ ratio & Democritum permovit, ut frequentes hominum congressus condemnaret, ideo quod ex abundantia seminali facilè Monstra oriri posse crederet. Sequacem vel antesignanum habuit Empedoclem, qui & ipse abundantiæ, defectui & agitationi ejusdem materiæ, mutationem, varietatem, augmentum, seu decrementum partium ascribebat.

Lib. 4. de Generation. Animal. c. 5.

Similiter Aristoteles primariam ejus rei causam in materia statuit, & collocat, dum Natura in fabricatione partium compositi à recto tramite aberrat, vel materiæ defectu, vel ob ejus translationem in aliam partem, seu locum, ubi necessaria non erat, quo pacto duæ partes principales vitium contrahent, dum in una deerit, quod in altera abundabit. Hinc generatis duabus partibus inter se similibus, quarum tamen altera redundet, signum est, quod materia seminalis in utero conclusa, mediante seu motu seu flatu divulsa fuerit, quæ cum esset pro digitorum generatione destinata, aliò transfertur, & ubi sistitur, illic generatur superfluum; tametsi enim materiæ capitis se conjunxerit, non idcirco substantia capitis producitur, sed degenerat in digitale quidpiam, conservans ideam impressam illius partis, à qua primitus avulsum fuit. Eadem ratio est, quod in apertione humanorum cadaverum, sæpenumero venæ complures observentur, quæ renes ambiant, item vasa spermatica, & genitalia multiplicata; quæ Doctiores asseverant, ex nimia salacitate, & congressu frequentiori contingere, æquum igitur foret homines in his moderatos esse, recogitando, quantùm in hoc deteriores & inferiores brutis animantibus sint, quorum major continentia est.

Galenus Empedoclis vestigiis insistens, oriri Monstra docet, si semen vel copia excesserit, aut defecerit, vel parcum fuerit, item si divulsum, vel immoderatiùs ingestum; vel si additionem, diminutionem inflammationem, vel aliud quoddam violentius impedimentum passum fuerit, quibus, juxta aliorum quoque peritissimorum Medicorum sententiam, & pravam uteri conformationem adjungit. Joannes Grammaticus in commentariis supra libros Aristotelis de Anima, Aristotelicæ sententiæ subscribit. Cardanus Monstrorum causas ad dispositionem, & aptitudinem Materiæ rejicit, unde in animalibus parvis Monstra frequentiora, quàm in majoribus advertit, & ait, rara hominum esse Monstra, Elephantûm rariora. Gruterius Poeta cum observasset, ex rebus vilibus sæpe fœtidissima nasci Monstra, idcirco Materiam inter res naturales maximè fœculentam pro eorum causa assignavit: quæ cum facultatem generationis perfectæ non habeat, tantùm efficit, ut partûs monstrosi prodeant. Hoc Poeticè simul, & Philosophicè ita cecinit:

In Lib. de Philosoph.

Lib. 2. de subtilitate.

Quod superest Mundumque ipsum, seriemque fatigans,
Respuitur passim: hinc hominum, pecudumque repentè
Monstriferi partus.

Non multùm ab hac diversa est opinio Alberti Magni, qui similiter in materiam, modumque conceptionis, & organizationis in fœtu, causam conjicit, additque, generari Monstra, ex errore quodam in operatione admisso, cum abundantia, defectu, positione, aut figura membrorum conformi. Alibi idem Author, ad quatuor omnino causas, conceptionem, & organizationem Monstrorum refert: Videlicet diminutionem Materiæ, ejusdem superfluitatem, intemperiem qualitatum Materiæ, & continentis vasis pravitatem. Addit triplicem dari diminutionem, sive conformem defectui membrorum, sive difformem numero, aut Materiæ diminutioni; sive virtutis seminalis aut formatricis defectu, quæ illam solum materiæ partem, alterâ rejectâ, formare possit. Idem, ex opposito, de superfluitate materiæ dicendum.

Lib. 18 de Animal. c. 6.

Lib. 2. P. Tractat.

Ad eundem sensum Ambrosius Paræus de Causa Monstrorum materiali disseruit. Philosophorum, de causis monstrificis differentium, sententia est; si quod animal, ut homo, sibi ipsi unitum, spermatis majorem copiam profuderit, quàm ad generationem sui similis requiratur, aut conveniat, difficile esse, ut non exinde Monstra nascantur. Aut certè nascentur gemelli, prout eâdem occasione, Hermaphroditi, seu Androgyni, & fœtus multiplicati procreantur. Ita refert Martinus Cramerus, de Nobili Polona, Margaritâ nomine, uxore quondam Comitis Virboslai, quæ unico partu triginta sex filios exclusit: & Joannes Franciscus Picus Mirandulanus de quadam Dorothea Itala scriptum reliquit, eam duplici partu viginti filios edidisse.

In Lib. Anatom.

Lib. 9. Hist. Polon.

Neque

Neque hîc ad cellarum matricalium multiplicitatem recurrendum, quod veritati repugnat: quandoquidem neque culter, neque microscopium Anatomicorum hanc cellarum in utero varietatem unquam detexit. Ideoque hîc ad superfluitatem causæ materialis necessariò recurrendum.

Celsus Mancinus Ravennas, vir eruditus, similem causam adducit, dum monstrorum formationem item Materiæ, seu abundanti, seu diminutæ attribuit. Et de his, quæ in lucem prodeunt, si ad primum partum respiciatur, videri, ait, notabilem defectum partis diminutæ: si rursum statura major æquo fuerit, exuberantiam ejusdem materiæ in extremitatibus, ut manibus, seu digitis observari. Imò virtute formatrice potenter cooperante, nonnunquam cum dentibus aut barba infantem prodire contingit. Eidem causæ Albertus Magnus attribuit infantem quandam, quæ cum mammillis, non aliter, ac adulta jam omninò protuberantibus prodiit, insuper Parentum suorum testimonio purgationes menstruas passa. Idem Albertus Magnus puerum monstrosum observavit, cui undecim ora; & proinde labra viginti duo erant. Hinc causam Gemellorum quidam deducunt; cùm nimirum sufficiens quantitas seminis in duas partes æqualiter distribuitur; quod si eadem in varias partes diffundatur, & separetur, generari membra superflua, monstrosa, & abortiva, non jam Partus perfectos, seu completos.

Doctores Regentes scholæ Parisiensis; qui Quæstiones Physicas Aristotelis juxta mentem & Authoritatem subtilissimi Scoti ediderunt, in secundo libro Physicorum, agendo de Monstris, inhærentes item opinioni Alberti Magni, Monstra ex duplici; imò quadruplici causâ evenire asserunt. Primùm ex materiæ diminutione, & hoc iterum tripliciter. Aut enim virtus formatrix, non totam illam materiam, quæ ad prolis perfectæ generationem requirebatur, informare poterit; nisi quandam illius partem rejiciat; & sic evenit; sæpenumero animalia sine brachiis aut pedibus, aut saltem illis diminutis, vel mutilatis nasci: Sive propter diminutionem materiæ magis necessariæ, spirituosæ & activæ; tum enimverò partes à corde remotiores, ut manus & pedes, vel omnino deficiunt; vel ita molles evadunt; ut corpori sustentando ineptæ sint. Sive ex utraque causa conjunctim, & tunc vitia complures partes corporis simul, & potissimum principales contingunt. Ut in puella quadam evenit, quæ absque naso & absque oculis nata est. Secundò; ex abundantia Materiæ; idque rursum tripliciter. Aut enim vitium est in solo numero, cùm quis sex digitis, aut tribus pedibus nascitur: Aut in magnitudine solùm; cum membrum quoddam animalis, non juxta debitam proportionem conformatum est, sed membra alia in dimensione excedit: Sive cum partes animalis reliquas & numero & magnitudine simul exuperant.

Plures sunt *Formæ* generationis Monstrorum, quæ quidem à causâ materiali derivant. Prima est commixtio, & confusio seminum, quod quidem, docente Ambrosio Paræo, principale motivum est degenerationis partuum in abortivos. Hinc Ludovicus Mercatus, insignis Medicus, inquit, oportere, ut Materia ad similitudinem comparetur; & ab hac, & ab inæqualitate substantiæ fieri insufficientem, & ineptam. Oritur hæc à generatione ipsius materiæ, quem secundum modum generationis Monstrorum compellârunt. Concludunt igitur Doctores Parisienses, ex causis allatis, participare Monstra de natura illorum seminum, & animantium, è quibus formatà & progenità fuerunt. Pro exemplo sit Mulus, qui asino & equâ progenitus; de utriusque natura participat; prout; vel extrinsecâ forma sua fidem facit.

Idem erit in animali; quod de cane & lupo processerit. Supponitur tamen; convenire hæc semina in qualitate reciproca; si secus fuerit, raro Monstra evenient. Sic fabulosi æstimantur Centauri; & alia ab Empedocle prolata Monstra; quæ media sui parte hominem gesserint; reliqua in equos desierint. Plurimi circa figuras hasce falluntur; quandoquidem juxta mentem Aristotelis, si tales unquam fuerunt, Bovis potiùs; quàm equi formam referebant. *Lib. 1. Physic. Text. 83.*

Narrat Prodiginus, fuisse pastorem apud Sibaritas, qui nactus indomito concupiscentiæ stimulo; illectus nefando facinore Capræ se miscuisset; ut mirè erga eandem accensus, frequenter ejus commercio uteretur. Caper interim dux gregis; cum pastorem dormientem observâsset, ita ferociter cornibus petit; ut calvariam pertuderit, & infelicem neci tradiderit. Nec mori cum aliter decuit; qui vitam talem transegerat. Res mira hic in considerationem venit, quid in amore, vel inter ipsa irrationabilia; passio Zelotypiæ valeat; ut vehementem adeo, concitativam, & ardentem vel in brutis, commotionem sensibus imprimat. Ex nefando isto concubitu; partus prodiisse fertur, cujus coxæ, femora pedesque caprini; reliquæ partes humanæ fuerint. Neque hoc stuporem moveat, namque ut ait Aldrovandus, narratur in historiis Peruanis, in quibusdam locis earum regionum magnas simias reperiri, quibuscum suggestione dæmonis; perpetui hostis generis humani; multi ex incolis nefandè socientur; ex quo nefario congressu complura monstra enascantur; quorum caput & pudenda hominem; manus pedesque simiam referant; toto cæteroquin corpore hirsuta; careant loquelâ; ululatu tamen, atque fremitu Sathanæ clamores cumprimis æmulentur. *Lib. 25. lect. Antiqu. c. 32.*

Secunda figura seu forma nativitatis Monstrorum, juxta mentem Ludovici Mercati; pendet ab effusione materiæ seminalis per uterum; idemque præcitatus Author; exemplo plumbi liquefacti, declarare intendit, si enim inæqualiter infusum fuerit, inæquales pariter statuæ, vel simulachra evadunt: Ex eadem causa, eodemque vitio; inæquales & deformes fœtuum partes oriuntur, dum in hominibus caput solitò majus, aut alia membra diminuta, & deturpata reperiuntur. Weirinchius in septimo vitio materiæ defectum hunc reponit; intelligens materiam non continuam, sed eo motu segregatam, qui per obliquitatem; imperfectionemque situs accidere quandoque solet. *Lib. 3. de affectibus mulier. c. 7.*

Huc respiciens Ambrosius Paræus, ait: *Monstra à matris vitiosa per totum graviditatis tempus collocatione producuntur: etenim quæ domi otiosæ sedent decussatis cruribus, quæ curvo ac prono in genua corpore telam acu pingunt, vel faciunt, quæ aliud onus subeunt, quæ ventrem fasciis vel subligaculis, aut vestibus arctius comprimunt, fœtus obstipos, repandos, gibbosos, pedibus & aliis partibus distortos enituntur.* Quæ cum tam aptè rem hanc exponant, hic silentio prætereunda non fuerunt.

Eidem sententiæ Weirinchius subscribit, dum ait, situm mulieris prægnantis maturè considerandum, utpote per quem multa possint in massa tenera perverti atque turbari. Fusè hæc à Levino Lemnio confirmantur, qui exemplo fœminarum quarundam Belgicarum, & maximè extranei cujusdam uxoris id demonstrat, quæ quod instabiles essent, mobiles, & inquietæ, liberos omnino deformes, & ineptos parturiebant. Eò reducitur uteri angustia, ex qua secundum Paræum, multoties ejusmodi perturbationes oriantur: veluti poma, quæ dum parvula ex arbore pendent, si vase angusto, antequam ad debitam magnitudinem pertigerint, reponantur, imperfecta, & inæqualia remanent, cumque, secundum Philosophos omnes, locus formam contineat locati, necessarium est, ut ea quæ in locis angustis restringuntur, motu suo & libertate priventur, indeque diminuta, manca, mutilata & perperam conformata prodeant. Non dissentit ab hac sententia Weirinchius, qui fœtûs accretionem pomo crescenti, & angusto vase recluso, comparat.

Ludovicus Mercatus tertiam formam generationis monstrorum Materiæ vitio assignat, illudque consistere in crassitie, duritie, fluxibilitate, aut corruptione sanguinis & spermatis, unde talia, tamque remota à Genitorum conditione & naturâ proveniant. Ita pariter præfatus Weirinchius, modum hunc ad quintum vitium naturæ depravatæ reducit: dum in materiæ crassitie aboleri virtutem genitalem indicat: ita ut neque formatio condigna, neque partus debitè compositus emergat. *Lib. 1. de Morb. Mulier. c. 7.*

Porrò idem in semine aqueo usuveniet, quod ab illustri Weirinchio sextum materiæ vitium prædicatur. Neque illud immeritò reprobatur, molle enim & liquidum nimis, coagulationem & in nervos, arterias & venas, ac subinde in duras solidasque partes, congelationem recusat.

Quandoquidem verò in recessum seu degenerationem fœtuum à genitoribus suis incidimus, hic in transitu observemus, hanc recessionem seu evagationem triplici modo fieri. Primò, cum materia spermatica verè quidem idonea est, sed non omnino perversas conditiones exuperat, sive transcendit, ita fit, ut cum homo nequeat generari, ut minimùm animal resultet: Natura enim semper in melius quidem tendit, sed à vitiis materiæ victa, cum formam humanam nequit introducere, neque animam consimilem hæreditabit, idque propter materiæ, atque ædificii inæqualitatem. Deinde, eò amplius à progenitoribus fœtus degenerat, quando virtus seminalis ita depravatur & impeditur, ut nec animal inde generari possit, sed quædam massa informis, & abortiva, cujusmodi sunt Molæ, massæ carneæ, quæ formam nullam admittunt, licet non raro magnas angustias, imò & mortem, dum in utero subsistunt, parturientibus inferant. Tandem, per similem defectum materia ejusmodi sic inepta redditur, ut nullâ ratione possit à facultate activa redintegrari, aut reuniri, ut necesse illi sit, ad genericum aliquid transitionem facere, dum jam in re sibi propria & univoca persistere nequit; qui partus à Philosophis præter naturalis appellatur, quasi qui extra cursum & dictamina naturæ contigerit.

Recenset doctissimè Paræus quartam formam generationis seu figuræ prolis: idque ex causa sui stantiæ hæreditariæ, ut, per exemplum, à gibbosis, strumosis, & oculorum infirmitati obnoxiis parentibus, similes quoque liberi nascantur. Hinc Poëtæ Lyrici dictum: *Fortes creantur fortibus, & bonis.* Hanc sententiam Weirinchius stabilire intendit, dum ait: *Hæreditariæ quædam in Monstris deformitates sunt observandæ, cum ex Nanis Nanos nasci compertum sit, quamvis id eventu e non semper necessi sit, neque in omnibus, nam quævis Monstra speciem non multiplicant.*

Quinta forma ab accidente quodam extrinseco originem ducit, qualia prægnantibus accidere solent; Cujusmodi sunt casus ab alto, contusiones, vulnera, & alia hujus vel diversi generis, quæ utero damnum, seu compressionem inferunt. Id quod ab Authore memorato confirmatur, ubi de parturientium injuriis verba facit, eamque sententiam Hippocratis Authoritate defendit, qui libro de Genitura affirmat, Partum vel in utero materno mutilari posse, seu per contusionem ex vulnere, seu alio gravi ictu, qui prægnanti infligatur, & in eadem omnino parte corporis, in qua mater contusionem aut vulnus receperit, percussum aut læsum infantem reperiri.

Tandem sexta & ultima forma nativitatis Monstrorum ratione materiæ, ab imaginatione dependet: quæ vel sola ad impediendam materiam seminalem sufficit, ut vel in toto, vel in parte, à genitoribus fœtus aberret. Ludovicus Mercatus modum hunc vigilanter examinat, in hæc verba concludens: *Quoniam formatio seminis eo modo dominatur, quo potentiæ inferiores superioribus obsequuntur.* Porro de efficacia apprehensionis imaginativæ, sufficiens præcognitio in proœmio libri hujus à me subministrata est. His Divus Thomas assentit, dum imaginationem, inquit, esse, fortitudinem quandam in organo corporeo, vi cujus secundùm speciem imaginatam spiritus corporeus immutetur. Hanc Clarissimus Osvvaldus Astrale hominis appellat, itaque concludit: *Ideo interdum aliqua mutatio fit in prole, propter imaginationem matris in congressu.* Inde constat, spiritum hunc ab imaginatione taliter agitatum, majore efficacia vires suas exerere, quoad delineationem, seu conformationem effigiei, quàm Potentia ipsa formatrix, quæ à natura membrorum paternorum derivat. *Loco supr[a] [ci]tato.* Q 4 Ar[...]

Ad tantam excellentiam & virtutem Pictura & Plastica pertingunt, quæ vehementi imaginatione

natione suffultæ, tot mirabilia, & portenta operantur: Inde tot cicatrices, nævi, effigies fructuum, vini rubri, carnium, & hujusmodi, ab imaginatione seu phantasia genitricis, in carnes, & alias partes fœtuum extrinsecas impressa cernuntur.

Quod si in faciem, vel uterum prægnantis jaciantur fraga, cerasa, aut vinum, idque mulier ægrè tulerit, hæc in corpusculo nati impressa videbuntur. Idem accidet, referente Levino Lemnio, si Cattus, aut Mus, sive Mustela, vel aliud quodpiam animal ex improviso mulierem prægnantem insilierit, similis enim macula ociùs fœtui imprimetur; si nihilominus partem ab hoc animali insultatam mox aquâ frigidâ abluerit, rursumque absterserit, maculam hanc è corpore nati abibit, & deteget. Cornelius Gemma in idem propositum casum enarrat, qui mulieri parturi vicinæ, Lovanii accidit. In hanc ex improviso impetum fecerat maritus furibundus ira & aspectu terribilis, eique cultro mortem minitabatur: quæ tametsi fugâ evasisset, ea tamen pars calvariæ in infante, quam culter superstiterat, tantam continui solutionem passa est, ut in noviter nato ingentem sanguinis copiam profunderet, quæ nullis remediis sisti potuit, donec præmatura morte misellum è vivis abstulit. *Hinc colligant*, subjungit Aldrovandus, *illi qui negant in fœtu grandiori ullam fieri Impressionem, hoc esse absurdissimum.*

Hinc si contigerit, ut mulier animal quoddam, ut semicanem, vel canem omnino pariat, immundo commercio usam fuisse, credendum est: ut in Hetruria, tempore Pii Tertii Papæ, in muliere quadam evenit: quæ magno suo pudore, per similem evidentiam delictum quod palam apparebat, fateri tandem compulsa est. Idem Avenione in alia quadam contigit, quæ canem cum peperisset, scelus fateri coacta est, pro quo luendo ex Galliæ Regis mandato, parturiens una cum partu flammis adjudicata est. Plures tamen Authores, pro comperto habent, Monstra hæc ex spermate canis produci non potuisse (cum semina qualitatibus inter se differant, nec ullo modo conjungi possint) nisi superveniens in muliere fortis imaginatio, quæ ex metu incrementum sumpserit, accessisset, adeoque in actum hanc ideam reduxisset. Ita sanctus Hieronymus refert, se fœminam liberâsse, quæ se adulteram factam timuit, quod partum ab Idea mariti omnino diversum genuisset, quod tamen vi imaginationis acciderat, dum ante Lectum effigiem pictam haberet infantis, ei, quem pepererat, non absimilis.

de Ge. nimal.

l. ad

In confirmationem dictorum addit Wierus casum de Anno Millesimo, quingentesimo, septuagesimo & quinto; In Geldriæ Ducatu, homo erat qui plenus irarum & furoris, uxorem prægnantem sic allocutus est: Heus tu dæmonium geris in utero, quod ego sine mora interfecturus sum. O portentum! Paulò post infelix illa filium parit, cujus partes inferiores sine vitio erant, superiores autem repletæ maculis obscuris, rubris & nigris, Oculi in fronte, os tetrum, deforme, dependentibus labris, Aures longæ, & acutæ, instar venatici canis; cum duobus cornibus in vertice capitis.

Discant hinc mariti, non perterrefacere sexum hunc, idque potissimum cū in præmemorato statu eas adverterint. Pari modo spectrum hujusmodi, in animo mulieris imprimi poterit, audientis, sive legentis ea, quæ de natura & figura dæmonum recensentur, unde consultum erit, ab omni re, quæ terrorem, aut impressionem nocivam generare possit, eas avertere.

Schenkius de quodam meminit, qui in Bacchanalibus, dæmonii specie larvatus, domum procedens, eodem modo vestitus rem cum uxore habuerit, dicens velle se formam similem procreare. O rem atrocem! Concepit illa, peperitque fœtum illa formâ, quâ depingi dæmones solent, terribilem, nigrum, deformatum & cornutum. Ex his omnibus colligere licet, quantum Matris imaginatio possit, & quàm evidenter fœtui species seu figuræ foris apparentes imprimantur.

Narratur, præterea mulierem adulterinis complexibus detentam, cum prolem marito prorsus dissimilem ex consortio timuisset, absente tum temporis eo, virtute hujus imaginationis infantem edidit, marito in omnibus simillimum, quem tamen tempore illo nec viderat, neque cognoverat.

Tantæ igitur vires sunt imaginationis in prægnantibus, quæ id quod animo conceperunt, inauditâ facilitate fœtui communicant, & imprimunt. Fuit hoc experientiâ comprobatum, cum Carolus V. Imperator cum ingenti exercitu ex Hispania in Belgium commigravit, dum copioso Principum interventu, & comitatu Nobilium, cum magna pompa, & Majestate per provincias incederet, passim à fœminis atque matronis de fenestris prospectantibus visus, quas inter, quæ gravidæ fuerant, cum non Imperatorem solum, verùm & reliquos Principes singulis equis insidentes, attentiùs specularentur, filios pepererunt, quorum supercilia & capilli crispi & nigri, ut passim illorum Magnatum, fuerunt. Quid plura? Non multò post, quàm naturæ scrutator Aldrovandus, Historiam Monstrorum edidisset, Agyrta quidam puerum cum ingenti capite spectandum exhibuit, quem inter alios forte mulier gravida conspexerat, neque multo post & ipsa puerum enixa est, majore capite, quàm quem prius intuita fuerat, unde Monstrum illud à majori Monstro superatum est. Soranus interea, Author non obscurus, & Medicinæ peritus, ait; Dionysium Tyrannum, cum se turpissimum esse non ignoraret aspectu, neque consimilem prolem ex se generari vellet, lectum figuris venustissimorum puerorum circumsepere solitum.

Pleni sunt Philosophorum codices, docentium, quas vires in omnibus, specialiter verò in partu- Lib. 3. de Anim.

parturientibus imaginatio habeat. Ad hanc proinde Paræus refert, quod Regina quædam Æthiopiæ in conspectu habens elegantissimam picturam Andromedæ, saxo alligatæ, cujus candida caro, quamvis nivea esset, amoris tamen incendia alebat, tantumque effecit, ut Persina (hoc Reginæ nomen) contra consuetudinem illorum climatum, ubi non nisi nigri pascuntur filiam albam pepererit.

Ita Hippocrates de fœmina quadam refert, quæ ex marito albo, filios nigros proferebat, quod Æthiopum effigies oculis expositas haberet. Has vires imaginationis Avicennas ne brutis quidem denegat, exemplum Gallinæ adducens, quæ ad conspectum vulturis exterrita, pullos omnes capitibus vulturinis excluserit. In Musæo curiæ Bononiensis jam aliàs Aldrovandus ovum Gallinæ reposuit, in cujus spisso putamine figura serpentis impressa est, quod illi Doctor Wetendelius Germanus, Medicus atque Philosophus Clarissimus dono miserat.

Eruditi authumant, ovum monstrosum per fortem imaginationem Gallinæ ita conformatum, ut quæ serpentem fortè vidisset, aut illius devorandi desiderium habuisset. Neque hoc mirum sit, siquidem in putaminibus ovorum attentiùs inspicienti multa sæpe monstrosa animadvertuntur.

Cum verò Gallinis associentur Galli, extra propositum non erit (tametsi fortasis extra viam) de figura Galli cujusdam monstrosi hîc pauca adducere. Discurrit hic aliquantum temporis in famosis conclavibus Serenissimi Etruriæ Magni Ducis Francisci; fuitque aspectu ita horrendo, ut intuentibus terrorem incuteret. Non illi guttur gallinaceum, non crista in capite, sed ingens veluti plumarum & pilorum congeries, quæ in barbam desinebat; duæ pennæ insignes in fronte, ita elevatæ & erectæ, ut gemina quasi cornua repræsentarent: aliæ duæ utrimque supra rostrum prope nares egrediebantur, insuper alia in cervice cernebatur: Color pennarum in corpore fuscus; ad finem spinæ dorsi tuberculum rotundum atque subalbidum insurgebat: Cauda illi carnosa, coloris ex cyaneo fusci, neque pilis contecta, sed glabra, carnosa, insigniter longa atque in serpentis modum contorta, in cujus fine nihilominus floccus erat: cæterum excelsis cruribus, quæ cothurnatas ocreas repræsentabant: pedes etsi à consueta figura non differrent, pelli tamen squamæ veluti serpentis inductæ. Non aspectu solùm, sed & gressu, motuque spectatores penè exanimabat.

Sic in Helvetia, prope Lucernam urbem, ex ovo gallinæ, vel secundùm alios, galli, prodiisse fertur simulacrum verendi humani, unico testiculo, capite velut canino & cristato. Lycosthenes, quo referente hæc accepimus, anno millesimo quadringentesimo, octogesimo octavo, factum asserit. Lycetus in historia de Monstris refert, multo tempore nutritam à se Gallinam sex digitorum, quæ cum ova plurima peperisset, postremo ovum edidit, putamine destitutum, in cujus albumine vermis serpentis forma insidebat, qui non sine ratione ex vitello productus credebatur.

Sic & Aquapendens Medicus peritissimus recenset, compertum à se vermem in ovi putamine, sat visibilem. Cui & Aldrovandus consentit, monstratum sibi vermem ex ovo quodam extractum asseverans, qui figuram pisciculi æmulabatur, visumque eo instanti, quo idem ovum sorbere alius jam cœperat. Ambrosius Paræus ejusdem sententiæ est, dum refert, in medio ovi repertum monstrum facie humana (ut ad Institutum nostrum revertamur) è cujus capite plures serpentes pullularint, itemque ex mento tres barbam mentientes. Hæc Augustoduni acciderunt, in domo Causidici cujusdam, cui Bancheroni nomen, dum ancilla culinaria plura ova pro instruenda mensa confringeret. Plures (ut supra jam multoties memoratum est) hæc monstra ad causas supernaturales referunt, inque his portendi hæreses, quæ regiones illas jam invaserant.

Non multùm ab hoc diversum ovum fuit anserinum, quo confracto caput humanum apparuit, quod capillorum & barbæ loco, quamplurimis collis & capitibus anserinis circumseptum erat. Monstra hæc ex ovis progenita in memoriam revocant fabulosa illa commenta, seu Castoris & Pollucis, cum Jupiter in forma Cygni Ledæ amplexus ambiebat: Seu terrificum illud serpentibus implexum Caput Medusæ.

Poterunt autem hujusmodi Monstra, partim ad imaginationem, partim verò ad voracitatem horum animalium referri: In ansere siquidem notum est, quam amans sit hominum. De reliquo tanta ingluvies gallinarum est, ut quasvis immundities, imò serpentes & colubros ingerant. Neque hoc solùm, sed & serpentes incubos patiuntur, Excellentissimo Lyceto teste, ex observatione cujusdam matrisfamiliás, quæ non semel Gallinam ab[illegible] adverterit, dum versus auroram se extra ædes [illegible] proriperet, simulque ad radices annosæ quercûs properaret, ubi crocitando magnis vocibus serpentem maritum invocans expergefaceret; unde factum, ut ova non gallinacea, sed serpentina pareret. Ita præfatus Lycetus in enarratione causarum materialium, seu proximarum seu remotarum, hanc quidem commemorat agnoscitque communem cum illa, quæ animalia omnia sublunaria expectat & manet: proximam verò corpus vivens universale compellat, cum Monstra non in natura solum humanâ, sed in plantis quoque & brutis reperiri, extra omne dubium sit. Gallin[æ] aspid[e] mercium

Tempus nunc ad disquisitionem *causæ efficientis* appropinquat. Ad quam pro merito tractandam lumen ex diversis Authoribus petendum mihi foret, verum cum in animo non sit, integrum de his volumen compilare, aliqua saltem eorum, sub Aldrovandi præsidio, hic produxisse suffecerit. Itaque cum Alberto Magno exordiar, qui causas quatuor Monstrorum principales recensendo, malam hanc proportionem qualitatum agnoscit, & subjungit: Suâ ætate natum Androgynum, sic utroque sexu distinctum, ut non constaret, utro plus valeret, masculino, an fœmineo: Rei originem in eo consistere rebantur, quod qualitates calidæ, quæ marem, & frigidæ, quæ fœminam producere debebant,

bant, ita intimè coivissent, sibique invicem tenaciter cohæsissent ut superveniente validâ virtute formatrice, naturali prorsus modo hermaphroditum hunc partum prodidissent.

Quam sententiam Parisienses quoque Doctores imitantur, dum Libro secundo Physicorum Aristotelis asserunt, Monstra ex inæquali qualitatum proportione accidere, has autem partim ab Agente, partim verò à Patiente, vel ab utroque derivari. Recepta hæc sententia est à Cardinali de Toledo, à Collegio Conimbricensium, in commentariis supra locum citatum: prout & Cornelius Gemma id sequentibus verbis confirmat: *Illi rectè ratiocinantur, qui in turbata proportione causam monstrorum universam collocant.* Ubi turbata proportio quatuor qualitatum malè affectarum intelligenda.

Causa efficiens Monstrorum appellatur Agens naturale, seu vis formatrix: hæc enim cum valida fuerit, multa dividit & separat, quæ ab nullo alio separabilia, seu divisibilia fuissent. Inde evenit, sæpenumero infantes sex digitis in manibus, seu pedibus nasci. Ea rursum quandoque tam debilis est, ut ne separabilia quidem disjungere possit, unde postea partus in lucem prodire contingit, qui digitos omnes conjunctos habeant. Tempore Aldrovandi, advena pauper Bononiæ ostiatim stipem rogare visus, qui digitos manus dexteræ non extensos, sed unguibus mox in ortu suo unitos gestabat. Hujuscemodi manus, pedesque erant Marchionis Francisci Mariæ Riarii Senatoris Bononiensis, cujus magna familiaritate & consuetudine fruitus sum. In quo admiratione dignum erat, videre, quàm venerabilis ille Senator calamo scriptorio opportunè uti didicerit, ut ferè nunquam à scribendo vacarit. Huc respiciendo Ludovicus Mercatus ait, virtutem formatricem, & Agens naturale materiam fœtûs in tantum moderari non posse, quantùm opus foret, ac proinde secundùm majus, aut minus impedimentum Agentis, Monstra varia oboriri.

Progenerari autem hæc à parte Agentis, nemo est, qui contradicat: negari enim non potest, esse in Agente imbecillitatem, seu debilitatem quandam, quæ nequeat delineare, seu formare secundùm indigentiam & necessitatem fœtûs. Ita pronuntiavit Averrhoës in Commentariis supra Aristotelem.

Nec Albertus Magnus causam efficientem nomine virtutis formatricis compellare dubitavit. Sic enim ille: *Monstra ex debilitate virtutis formativæ dimanare, quæ cum sit imbecillis, cum totam materiam formare non possit, portionem tantùm detinet, & aliam respuit.*

Alii causam efficientem Monstrorum in virtute & efficacia stellarum statuerunt, idque contra opinionem eorum, qui nullam Terræ cum cœlo communionem intercedere crediderunt, è cœlo non nisi lucem provenire unaque diversitatem caloris: Et quidem ex mente Stagiritæ, qui in Meteoris ait, hæc inferiora à virtutibus cælestibus regi, & gubernari; hominum verò ab homine, & à sole procreari. Unde fit, ut ex motu cœlorum vario & stellarum aspectibus diversis, multa in hisce inferioribus producantur, eorumque efficacia non à lumine solùm & motu, sed ab occulta quadam virtute dependeat, quam nos influxiones appellare consuevimus. Hæc sententia Alberti Magni est, Divi Thomæ, Pauli Veneti Conciliatoris, Joannis Grammatici, & tot aliorum, quos ex modernis plures secuti sunt.

Tametsi eorum quidam præter omnem rationem id negent. Proinde Albertus Magnus tradit, loca in Cœlis dari, ad quæ, ubi luminaria pervenerint, omnino imperfectam & inæqualem Materiam reddant, ejus operationem in utero impediant, ut in partes humani corporis dilatari & transformari nequeat. Nihil ab hac opinione differt Manilius, dum sequenti carmine in hunc sensum concludit:

- - - - Permiscet sæpe ferarum
Corpora cum membris hominum: non seminis ille
Partus erit; quid enim nobis commune, ferisque?
Quisve in Portenti noxam peccaret adulter?
Astra novant formas, cœlumque interserit ora.

In quo dicendum, tunc produci Monstra, cum determinatæ quædam Constellationes hunc in mundum influunt. Ætate itaque Alberti Magni, in villa quadam accidit, ut vacca vitulum pareret humano capite, quo casu obstupefacti Pagani, renovata tempora Minotauri rati sunt, pastoremque cum jumento nefandos habuisse congressus; decreverunt itaque ut simul tres uno rogo vivi comburerentur, æquum judicantes, à calore execrabilis concupiscentiæ ad Pyræ ardores eos transitum facere. Verùm Albertus Magnus pauperculo suppetias tulit, qui tanquam Astronomiæ peritissimus pastoris innocentiam detectâ veritate declaravit, dum hæc à causa effectrice, seu Constellationum influxu producta demonstrasset.

Veritatem hanc idem Author uberius declarat, dum in ea constellatione, in qua porcelli generantur, fortè evenit, infantem porcino capite nasci. Dicendum igitur fieri posse, ut fœtus humanus capite oblongo, seu vultu canino, aut alterius bruti æmulo in lucem prodeat. Hinc pariter causam deducimus, cur in petris quibusdam humanam faciem, seu alterius cujusdam animalis æmulantibus, Naturæ ingenio effigies delineentur, ut idem Albertus Magnus in Libro de Mineralibus sat diffuse tractat.

Septalius, observator scientificus & Practicus, in commentariis supra Aristotelis Problemata, duplicem Monstorum causam constituit, videlicet Instrumentalem, & Primariam, hanc facultati formatrici, quæ seminibus insita est, convenire, illam in primis qualitatibus residere, concurrente imaginatione: his addit causam supremam, Deum optimum maximum, seu maligni spiritûs insidias; nec ab his rejicit malam proportionem qualitatum, de qua supra retulimus.

Quod causam primam concernit, dum in Deo cuncta collocat, Gentilibus præstat, qui gentiliter discurrentes, quò plus sibi sapere videntur, eò plus delirant: quare prudentiores eorum nil fortuitò accidere, sapienter conjiciunt, Menti divinæ adscribentes singula, quæ certis mediis, instrumentis, & finibus operando viâ rectâ incedit, dum Natura mutationibus & alterationibus subjecta, nihilominus divino suo Authori obtemperare cogitur; quæ tametsi in mundo inferiori ad cursum legis consuetæ & ordinariæ verti videatur, considerandum nihilominus virtute sancti spiritus eam rapi, & sublevari. Ita persuasi, & his fundamentis nixi peritiores,

res non dubitant enuntiare, Altissimi permissu, abortivos hujusmodi & informes partus flagellorum divinorum præcursores esse.

In Adversariis. In hanc sententiam Devotus quidam recenset, eo anno, quo Coriolanus in exilium actus est, Romanam Civitatem vicissim prodigiis exterritam: dum confertim Monstra, tam ex brutis, quàm hominibus nata sunt, ab hinc variis tribulationibus, ut fame, pestilentiâ, bello tam vintestino, quàm extero urbs afflicta fuit. A quo non dissidet Paræus, dum ait; *Monstra aliqua esse, quibus aliquid divini inesse videtur.* Et hæc à Causa generali Monstrorum originem non ducunt, sed nec particularem Causam admittunt, dum à supremo Numine immittuntur. Neque Dæmonis cooperatio hic penitus excludenda, quam Lycetus inter Causas Monstrorum loco decimo tertio collocavit: in quorum generatione, dubium non est, posse Dæmones varia animalium semina prolifica, perperam commixta in uterum mulieris congerere, itemque varias Causas, ad horum generationem necessarias & competentes copulare atque conjungere, nimirum: *applicando Activa Passivis*, removendo omne id, quod *actionem & passionem* talem valeat impedire.

Alii ad præmemoratam Causam efficientem & Instrumentalem confugiunt, quam Albertus Magnus, malitiam Continentis appellavit. Dilucidè & clarè hæc à Commentatoribus Parisiensibus in Quæstionibus ad librum 2. Physicorum explicantur. *Est autem* (inquiunt) *Continens, pellis quædam fœtum involvens, quæ secundina appellatur, unde hac disrupta, fœtus cum duobus capitibus, & uno tantum corpore, vel Gemelli in dorso connexi nascuntur.* Causam hanc Monstrorum efficientem doctissimus Lycetus exponit eam in proximam & remotam dividendo: rursum eam subdividens in Causam primam, quæ Deum ipsum omnipotentem comprehendit, qui unà cum Agentibus naturalibus, ad rerum omnium productionem concurrit. Pro causa remota cœlum interpellat, quod perenni motu ac lumine in inferiora hæc agat. Per causam proximam instrumentalem, & efficientem, loco primo calorem viscerum maternorum altero uterum ipsum intelligit. Distribuit & subdividit denuo causam Monstrorum efficientem in Principium Agens, quod Philosophi adæquatum appellant, estque Seminis illa portio, è qua fæcunditas oritur; itidemque in Principium Agenti adæquato synonymum, estque virtus seu anima seminalis, eidem à parentibus communicata, quatenus est facultas constitutiva fabricæ in corpore vivente, hæcque non libera, sed impedita, ut desideratum finem consequi nequeat. Colligitur hinc, causam Monstrorum efficientem, esse virtutem formatricem partium corporis viventis.

Si tandem ad *causam Finalem* converti nos oportet, hanc in doctrina Peripatetici non invenimus: Monstra enim cum puræ privationes sint à Natura non intenduntur, neque agnoscuntur, ex quo fit, quod causâ finali ea carere præ-
Lib. 6. de Civit. Dei, c. 8. sumptio est. S. Augustinus Theologicè loquendo, causam eorum finalem ita probare nititur: *Deus* (inquit) *creator est omnium, qui ubi, & quando creari quid oporteat, vel oportuerit, ipse novit, sciens universitatis pulchritudinem, quarum partium vel similitudine, vel diversitate contexat, sed qui totum inspicere non potest tanquam deformitate partis offenditur, quoniam cui competat, & quomodo referatur, protinus ignorat.* Inde colligitur, causam Monstrorum finale, concurrere & ipsam ad decorem & pulchritudinem universi.

Neque Ambrosius Paræus ab hac sententia discrepat, qui ponderatis his, complures dari Monstrorum causas, ait, primam verò omnium esse, ut tanto magis divina gloria manifestetur, ejusque infinita Potentia, & sapientia laudem suam nanciscatur maximè cum ad formam humanam revertuntur, uti de cœco nato, ægris sanatis, claudis restitutis, mortuis resuscitatis scriptura testificatur, quòd turbæ *glorificantes laudaverunt Dominum:* De cæco quidem, unde hoc ei malum evenerit interrogatus Salvator, respondit; *ut gloria Dei manifestaretur in illo.*

Quare idem Author subjungit, eo fine Monstra creari, sive ut hominum delicta puniantur, sive ut imminentia flagella prænoscantur, sive ad peccati turpitudinem indicandam, ut homines norint, quàm abominabiles cælesti curiæ sint illicitæ voluptates, & continuatæ sensuales illecebræ: ex his, inquam, causis, hujusmodi Monstra evenire.

Piè & eruditè Abulensis inquit, causari illa per voluntatem divinam, ut majora mala, quæ forte eventura erant, evitare discamus; sic enim quædam non nisi ex parte defectuosa prodeunt, quæ pejora & horribiliora procul dubio essent, si partui hujusmodi corpus integrum, & in suo genere perfectum concessum fuisset. Ubi illud nihilominus notandum, causam hanc particularem, non cuivis Monstro communem esse. In Matt. c. 19, qu

Philosophus ac Medicus Weirinchius, respiciendo tam ad causam hanc duplicem jam memoratam, Gloriam Dei videlicet, ejusque contra Mortales indignationem, tertiam addit, liberum divinæ Potentiæ arbitrium, quæ Naturæ legibus non adstringitur, unde quandoque nec cœlum ipsum eximit. Breviter tamen Lycetus ab hac propositione se expedit, dum causam duplicem, communem & propriam constituit, quarum illam in specierum perpetuitate reponit, cum individua per se ipsa continuare & perennari non valeant; & hic finis ad omnia genera animantium spectat: Proprium verò finem ita declarat, ut veluti errores quosdam Naturæ, in operatione sua impeditæ, agnoscamus, quæ cum finem desideratum consequi nequeat, neque id quod vult possit, intendat illa quæ potest, animalque quoad partium constitutionem sibi ipsi simile producat. His præsuppositis, dicendum, causam Monstrorum finalem de fine Animantium perfectissimorum participare, quorum tamen perfectionem integram, & absolutam assequi Natura non potuerit.

Pro corona & complemento eorum, quæ dicenda supersunt, ejusdem Paræi doctrinam hic adduco. Duplicem, ait, causam Monstrorum formalem incidere, quarum prima animalibus omnibus communis, propria verò seu specifica Monstrorum forma aliud non sit, quàm prava corporaturæ constitutio, deformis fabrica, & vitiosa partium conformatio. Quæ sententia cum doctrina Aristotelis congruit; qui sceleribus hominum, aut Naturæ defectui Monstrorum originem attribuit: quæ quidem sententia tam vera est, ut ea quam sunt quæ ex Apollinis aurea

aurea Tripode prodierunt. Unde sapienter arguit Weirinchius, neque à germana veritate deviâsse credendus, dum scribit: *Quod malum & vitiatum est, formam propriè habere non videtur, cum sit formæ privatio, aut potiùs depravatio.* Verum ergo est, habere Monstra quidem formas, sed alienas, sed remotas, quæ deinceps in differentiis suis manifestantur. Quibus de causis, nec terminum finalem in Monstris assignare poterimus, cùm unaquæque species ex natura sua formam congruam adepta sit, eam si à principio nativitatis suæ Monstra non consequuntur, finem debitum sortita non esse, pronuntiandum est.

His prædictis notandum, Monstrorum causas omnes hactenus explicatas, ita inter se complicatas esse, ut nequeat una sine altera disquiri, vel intelligi: Hinc magnis difficultatibus eorum opinio involvitur qui Monstrorum productionem seu generationem, ad unam solam causam reducere satagunt. Magnis profectò passibus hi à doctrina Peripatetica declinant, quæ infallibilis axiomatis loco promulgat; *Materiam passivum, & formam activum Principium esse;* & Libro secundo *de ortu & interitu*, inquit, *proprium esse Materiæ pati, & Formæ operari.* Eadem tertio Physicorum & tandem nono Metaphysicorum enuntiat, Aptam esse Materiam & subjectam passioni, & mutationi, hoc est alterationi, non verò operationi. Porrò libro secundo Physicorum annuit Philosophus, quin apertè asserit, Monstrum esse Naturæ operantis errorem: dum igitur homo monstrosus triplici ore nascitur, illud non à materia, sed à virtute valida formatrice derivabitur, adeoque Monstrorum formatio non soli Materiæ attribuenda, siquidem ad monstrorum compositionem & formam, omnes hæ causæ conjunctim in mistione imperfecta concurrunt.

Varia hic & gravia dubia insurgunt, sitne accidentalis, an verè & perfectè substantialis Monstrorum generatio; an talia mundus à prima sui constitutione produxerit; an ex utero humano partus homini dissimilis prodire possit? aliæ insuper Quæstiones, non utiles minùs, quam curiosæ. Spaciosus profectò campus ad evagandum cumprimis largam materiam suppeditantibus Philosophis: sed quoniam satis in hac doctrina desudatum, & in Problematibus multa examinata, quæ cum his coincidunt, idcirco dubitationes hujusmodi sicco pede transimus.

FORMÆ.

QUi uberiorem segetem in campo hoc metere desiderat, poterit inter alios volumen illud incomparabilis & nunquam satis laudati Aldrovandi, ubi *de Monstris* agit, perlegere, ibi in longè defæcatiori Idiomate, quàm istud meum est, reperiet, non præmemoratas modò doctrinas, sed multò etiam fusiùs, Authoritates, sententias, conceptus, aliosque ingenii fœtus, dum libens fateor, me hactenus aliud non fuisse nisi imperfectam Echo vocis tam perfectæ, tam sonoræ, & omnibus numeris absolutæ. Id solum metuo, ne sicco & inæquali calamo tantum Authorem perveterim potiùs, quàm verterim, neque ignarus sum, *quod non omnibus datum sit, adire Corinthum.* Nihilominus in humanitate tua, benevole Lector, confido, fore, ut bono animo expressiones nostras excipias, neque chartas hasce tanquam inutiles rejicias, aut quasi deforme opus reprobes, me redarguendo tanquam in significationibus meis improprium: Si tandem obliqua, contorta, & inæqualis mea penna fuerit hucusque, nolo mireris, non enim poteram, neque debebam inter vitia Naturæ non & me vitiosum exhibere: Condonabis igitur, si stylum partim mutilum, atque defectuosum offenderis, nam & Monstra à Natura non producta solùm, sed etiam tolerata sunt. Occurrent tibi, ad primum doctissimi libri intuitum, Naturæ errores, una cum figuris suis ad vivum expressis.

Sumpto initio à superiore & præcipua hominis parte (Capite, inquam) Monstra humana illic apparebunt sine capite nata, aut cùm duobus capitibus, in uno solo corpore conjunctis, cui tamen brachia bina totidemque pedes. Aliud capite in geminas frontes diviso, alteri caput in ventre situm. Huic capita septem, & brachia pari numero, cui femora & pedes caprini.

Similes figuræ & in brutis reperiuntur, de quibus intentionis nostræ non est hic agere, nec verò etiam de piscibus. Si tamen aliena capita inspicere libebit, offerent se tibi illico infantes bovinis, caninis, & asininis capitibus, qui fabulosam Anubidis Dei figuram veraciter referent. Item alius Elephantinâ facie, similibus oculis, atque proboscide, & præterea utrimque eburneô dente, id quod in animalibus quoque contigit. Occurrent tibi, seu puella, cui oculi deficiant & nares, seu puer ternis oculis, quaternis manibus: Alius præterea, cui oculi non minores quàm in bubalo, prominebant. Incides in pueros divisis naribus, auribus leporinis, aut cornuto capite, aut ore ranæ simili, capite similiter cornuto, aut inferioribus partibus in arietem desinentes, auribus ejusdem speciei. Hic absque collo est, alteri illud mirè contortum & incurvatum. Facies huic ranæ, alteri simiæ. Alteri rursum os immodice magnum, & semper patulum. Pari modo de consimilibus animalium, maximè quadrupedum monstrositatibus differetur.

His succedunt depravatæ & imperfectæ brachiorum compositiones, & coxarum deformium miserandi abortus, sæpius cum coxa non nisi unica: stupendum sanè, in rebus necessariis adeo defecisse materiam. Alii rursum observantur, quibus pedum bases deficiunt; alii horum loco, non secus ac fabulosæ Sirenes, in piscem desinunt. Quis hîc non obstupescat, videre virum, annos quadraginta natum, manibus & pedibus carentem, ea nihilominus operantem, quæ alii manibus, ita ut aleis luderet, ligna securi finderet, sclopetum imperterritus & cum facilitate exploderet; factum id Bononiæ, Anno supra millesimum, sexcentesimo, vigesimo octavo. Videbitur ibi partus, cui, brachiorum alterum deerat; item alius, cui tres pedes: Alteri brachium unum idque mutilum, Alius brachium in regione auris, idipsum alius infra pectus habebat. Iterum plures sunt, quibus illa multiplicata, & malè disposita; uni quidem tria, alteri quatuor, cum pedibus totidem, ita tamen desigurata & transposita, ut insolitum stuporem, & admirationem excitarint.

Detegitur ibidem Hermaphroditus, seu Androgynus, cum brachiis quatuor, pari numero femorum, inter se arctè colligatis & unitis omnibus: Item senex senis brachiis, ita dispersis & inor-

inordinatis, ut Briareum, seu Monstrum fabulosum in Monstro vero exhiberi crederes. Si vitiosa digitorum conformatio attendatur, erunt illic infantes aut manibus mutili, aut digitis abundantes, aut manibus, pedibusve distortis, inde manus monstrosæ, informes, confusæ, conglobatæ, conglomeratæ, & mille modis deformatæ & perversæ: Infantes cum digitis diminutis, resolutis, inæqualibus, excedentibus seu magnitudine seu parvitate; quidam manibus pedibusque anserinis. Causæ harum partium adeo depravatarum attribuuntur seu Matribus, seu nutricibus, seu obstetricibus, quæ fasciis aut ligamentis, vel nimiùm astrictis, aut plus justo relaxatis, prolem repandam, distortam, gibbosam, curvam, seu alio quovis modo monstrosam & absurdam efficiunt.

Meo tamen judicio omnem prædictorum miseriam exuperant, qui ventre exteriùs aperto, miserabiliter intestina nuda, & ex tremendis istis hiatibus propendentia exhibent.

In Melpomene. Scribit præterea Hesiodus, Herculem, cum orbem terrarum pervagaretur, in antro quodam virginem reperisse, ex variis membris compositam, cujus partes inferiores in serpentem terminabantur. In Thracia ante Mauritii Imperatoris decessium, fœmina quædam partum monstrosum edidit, qui ad umbilicum usque humanus erat, reliquis partibus in piscem desinentibus. Ita nonagesimo octavo anno supra millesimum & quingentesimum, mense Octobri inter Augiam & Ortonam Monstrum cum horribili cauda apparuit.

Ejusdem sæculi anno quinquagesimo quinto aliud quoddam exortum est, in cujus dorso viscera pendebant. Plura hujus generis alia recensentur, inter quæ non omittenda quæ Lycosthenes refert de homine in anterioribus, solùm perforato, è quibus fœtidissima excrementa dejiciebat, quamvis illum alii infra genitalia in perinæo perforatum dicerent. De Androgynis, seu Hermaphroditis hic nil memorabimus, cum de iis in additionibus dicendum mihi sit, dum enim in aliis occupatos Authores invenio, ita novam mihi materiam hic non prætereundam suggerunt.

Restat, ut pedum quoque defectus consideremus. Figuras inventurus es, ubi in nodos hi desinunt, aut paulò infra umbilicum exoriuntur; aut in cuspidem, seu pyramidem finiunt: quos inter puellam invenies Gallicam, cui latera, coxæ, crura, ac pedes deerant, præterea infantem, capite averso, pedibus omnino mutilum. In memorata verò puella Gallica, cui latera deerant, nil mirabilius, quàm videre octavo ætatis anno loquentem, cantantem, ludentem citharâ, & manibus tripudiantem more seu Hispanico, seu Italico, Gallico, vel & Africo, simulque ad citharæ aut fidium, seu alterius musici instrumenti sonum manus tali concordiâ moventem, ut qui eminus eam vidisset, perfectè omnibus membris instructam judicâsset, maximè cum nec aliæ illi dotes, quæ fœminis concessæ sunt, deficerent.

Similes figuræ & in animantibus præsertim quadrupedibus, maxime verò in canibus deprehenduntur. Quod si à decremento, seu diminutione, ad multiplicitatem, seu exuberantiam partium transeundum; invenientur pueri quidam tribus pedibus, puellæ verò, quatuor instructæ. Testantur id Julius Obsequens, Jacobus Rufus, Lycosthenes, Pontanus, Paræus. Præter hos alii in campo Tigurino anno millesimo, quingentesimo, sexto & trigesimo, vigesimâ primâ Decembris, apparuerunt. De conjuge item ferrarii fabri, anno ejusdem sæculi quinto & quinquagesimo puer monstrosus quatuor manibus, pedibusque totidem natus est; & historiis attestantibus plures quatuor pedibus visi sunt, & maximè Romæ similis quidam eo tempore, quo totam hanc regionem in sui admirationem pertraxit. In hunc modum nata & brutalia sunt Monstra; velut equus pedibus quinque, alius octo: Bos item & vitulus, qui pedes duos gerebant in dorso, quorum hic faciem insuper agni repræsentabat, alius septem pedibus, quorum unus supra dorsum reclinabatur. Ita vidimus Boloniæ cattum octo pedibus, hermaphroditum, capite & caudâ geminis, monstrum admiratione dignum. Ad eum modum & capræ, & lepores reperiuntur. Eadem multiplicitas in volatilibus quoque deprehensa est, pullis gallinaceis, columbis, anseribus, anatibus, carduelibus, & aliis.

His accedit horrenda & maligna pedum in hominibus ferina conformatio. Ita Plutarchus author est, ex jumento natam puellam Onoscelidem dictam, cujus partes inferiores ex asininis erant compositæ. Sic anno supra sæculum decimumquartum nonagesimo tertio, adolescens quædam innupta fœtum humanum sed cruribus ac pedibus caninis edidit: cujus Monstri recordantur Cardanus, Paræus & Lycosthenes. Præterea Majus prodidit, anno supra decimum & quintum sæculum quadragesimo quinto, Avenione hominem natum, cujus partes superiores humanæ ritè compositæ, inferiores caninæ erant, qui unà cum nefanda matre, mandato Christianissimi Regis, flammis absumptus fuit.

Ejusdem farinæ fuit, quem tempore Pii tertii Pontificis Hetruria vidit, Volaterano referente. In Musæo Illustrissimi Regiminis Bononiensis sceleton Monstri hermaphroditi asservatur, cujus horridissima facies, pedes aquilini, ita velox in cursu, ut nemo id assequi valeret, quod tamen, cum multa ruri damna inferret, captum & sagittis confectum fuit. Plinius equi cujusdam meminit qui Dictatorem Cæsarem Dominum agnoscebat; cujus pedes anteriores humani erant. Huc referendæ eædem partes vitiatæ & superfluæ in animalibus supra allatis.

Hisce cutis monstrosa fœditas conjungitur, quæ dum excedit, aut vitiis abundat, nequit non reprobari, & hujusmodi inter abortivos fœtus numerari. Ita monstrosum erit, liberos nigros ex alba muliere nasci, & sic de contrario, uti in exemplis supra narratis animadvertimus. Sic partus multi ursorum adinstar pilosi prodierunt; qualis inter alios visus est, qui, Lycosthene referente, anno salutis nostræ millesimo, ducentesimo, octogesimo secundo, è nobili Matrona natus est tempore Martini IV Papæ, cujus postea jussu cunctæ Imagines, quotquot seu ursos, seu alia hirsuta animalia repræsentabant, ex ædibus ejusdam Matronæ sublatæ fuerunt.

Natus præterea infans fuit, Monachi adinstar cucullatus, ut refert Ambrosius Paræus, anno supra millesimum: quingentesimo duodeoctogesimo, decimâ septimâ Januarii, cui cucullus seu indumentum facili negotio sublatus, simulque ad aulam Principis illic loci dominantis translatus, diu aulicis multam sermocinandi materiam

am præbuit. Ita in Indiis natus infans, qui postea in virum excrevit, licet staturâ pusillum, qui per civitatem Bononiensem tam mihi charam transeundo anno millesimo quingentesimo nonagesimo secundo, cum planè Ulysses Aldrovandus in conscribendâ Monstrorum historia occuparetur, ad eum visendi gratia perductus fuit. Vidisses ibi homuncionem, cum substantia quadam longa caronosa ad cuculli formam ex capite dependente. Alius item, cui excrescentia similis carnosa in pectore erat; præter hæc infans cute non secus laceratâ, ac si ferro de industria intersecata esset, & horum similia. Durities atque deformitates istæ in animalibus quadrupedibus quoque dari solent, de quo eruditæ hæ chartæ amplam fidem faciunt.

Posteaquem uno in corpore plura capita vidimus, ita & sub uno solo capite plura corpora hoc volumine demonstrantur, siquidem ob oculos palam exponit miseros illos, qui sub uno capite plura corpora admiserunt; Idea & symbolum Monarchiæ incompositæ, cujus subditi inutiles, caput verò languidum: quod si per annorum retro seriem evagari vellemus, inquit, tantam eorum multitudinem reperiremus, ut plures paginas adimplerent. Refert inter alios Petrus Aponensis, in commentariis supra Aristotelis Problemata, Monstrum quoddam in Italia observatum, fœminei sexûs, quod non ventre solùm, sed & reliquis partibus geminatum erat. Sic & Valeriola recenset, Avenione visum Monstrum, quod sub una cervice duo corpora includerit. Affert item Lycosthenes figuram puellæ in Italia natæ circa annum Christi millesimum quadringentesimum, septuagesimum secundum, cujus unicum caput, bina autem corpora perfectè integra. Similis cujusdam Paræus meminit, anno post decimum quintum sæculum trigesimo primo, non procul Eslingâ nati: ita ejusdem sæculi anno quadragesimo septimo, duo gemelli in uno capite conjuncti apparuerunt.

[Locor. ... 18.]

Eodem anno in Civitate Lovaniensi duo gemelli prodierunt, qui in uno solo corpore vivebant. His addenda imago partûs Monstrosi, dum anno millesimo quingentesimo undeseptuagesimo, mulier quædam Turone geminos edidit, qui sese mutuò amplexabantur, nec dici proterat, eos non se invicem ardentissime amare, cum ambo sub uno eodemque capite viverent, refertque Ambrosius Paræus, sceletum hoc sibi à Renato Cireto transmissum esse.

Rursum illius sæculi anno septuagesimo nono, prope pontem Lacûs obscuri in territorio Ferrariensi, observatum fuit Monstrum unico capite, in cujus occipitio excrescentia carnea, in ore verò duplex lingua, quarum quæ minor erat, & acuta, latiori alteri inhærebat, collum unum, reliqua corporis geminata sexum muliebrem indicabant. Hujusmodi figuram in laudato Musæo publico Bononiensi unam, & aliam similem Hermaphroditi reperies. Non absimile Monstrum duorum corporum per Realdum Columbum, Medicum & Anatomicum Patavienfem dissectum fuit, fœtus semestris erat, cui alius firmissimè conjunctus.

Similem quoque mihi Tolentini Anno millesimo sexcentesimo quadragesimo videre contigit. Aperto igitur cadavere imperfecti infantis, nulla nisi paucissima intestina in corpore reperta sunt, è quorum portione vesica fabricata, alia viscera nobiliora non admittebat, nisi quod renes debitò majores officium hepatis supplebant, dum ab horum extremitate vena crassa per modum arteriæ derivabat, & ab illa plurimæ venæ per corpus disseminabantur.

Alterum horum Monstrorum, illud cumprimis, quod à me visum est, ad usque virilem ætatem pervenit. Refert Joannes Baptista Porta Neapolitanus, vidisse se Neapoli Monstrum, è cujus pectore infans perfectus & absolutus propendebat, qui totus conspiciebatur, capite excepto, quod in alterius ventre absconditum habebat. Ante Portam de simili Monstro Lycosthenes narrat, nato Colmariæ in oppido Alsatiæ imperialis ad flumen Ilum sito. Eodem Lycosthene referente, è Sabaudia in Helvetiam transiit homo quidam justæ ætatis, debitè quoad omnia membra conformatus, è cujus ventre corpus alterius item hominis propendebat, cui caput solum & brachia deessent, quæ alterius ventri inserta ostendebat. Hâc ille mole cum summa spectantium admiratione mundum peragrabat. Quod de hominibus dictum est, id de animalibus, atque inter quadrupedia, vitulis, porcis, canibus, & cattis, inter volatilia verò, gallinis, anatibus, anseribus, & cæteris quoque intelligendum.

[In Magi. natural. L. 2. c. 17.]

Nondum exhausto perenni fonte, ex uberrima scaturigine promanantes alias Monstrorum formas, quæ secundùm partes inferiores uti simplicia, ita in superioribus geminata sunt adducit.

Primò omnium in testimonium Sanctum Augustinum vocat, quæ Petrus Crinitus libro de *honesta disciplina* reassumit. Natum videlicet Emaunthe infantem, ad umbilicum usque simplicem & bene conformatum, sed ab umbilico sursum versùs, quatuor brachia, & duo capita habentem. Paulus Diaconus recenset, post excessum Theodosii editum infantem adusque umbilicum similiter perfectum, quoad superiora ita geminatum, ut capita duo, totidem pectora, & brachia quatuor admitteret; duplici præterea sensu pollebat, uno siquidem dormiente, alter vigilabat, plorante altero, hic ridebat.

[Lib. 16. de Civit. Dei, c. 8.]

Idem in Lydia evenisse Sanctus Hieronymus attestatur, ut jam alibi monuimus. Similia quoque Albertus Magnus in Commentariis supra Aristotelis Physica, & Cardanus in Hippocratem, adducunt. Buchananus rerum Scoticarum scriptor refert, visum in eo Regno Corpus Monstrosum, quod infra ventrem ex membris humanis rite conformatum erat, inde verò usque ad ipsum caput, membris omnibus geminatum. Placuit Regi, ut Monstrum hoc in variis disciplinis, atque scientiis instrueretur, in quibus & magnos progressus fecit, præsertim in arte Musices ad stuporem cantare visum est. Acciderunt in eo alia non minùs miranda, primùm, quod multoties bina hæc capita inter sese rixarentur, atque contenderent, alterum, quod læsâ parte quadam inferiore, ambo paterentur, quod si è contrario in superioribus offensio fieret, alterutrum solummodo, nempe illud, quod percussum fuerat, affligeretur, quæ idcirco facta, quod in superioribus disjungerentur, quæ in inferioribus conjuncta erant.

[Lib. 2. Physic.]

Ita in Anglia, circa annum salutis millesimum, centesimum, & duodecimum, è Conradi Lycosthenis historia discimus, natum puerum, qui item clunibus versùs superiora auctus erat, ita ut non unus, sed duo infantes viderentur, in his

his autem tibiam unam, unamque coxam per singulos portabat. Rursum anno Christi duodecies centesimo, trigesimo & quarto in locis montanis Provinciæ Bononiensis, Patriæ meæ, natum ex fœmina Monstrum his non absimile, quod inde ab umbilico caput versus duplicatum erat, inque rursum ad pedes unum videbatur, cujus pars una primo, altera secundo die expiravit. Ad occasum Imperii Græci, ultimis Andronici diebus, circa annum salutis ducentesimum cum millesimo, natus Constantinopoli puer, à pedibus versùs umbilicum unus, & sibi ipsi æqualis, inde verò hàc ratione separatus, ut bina capita, pectora item bina, & per consequens spinam dorsi duplicem, cum quatuor brachiis haberet, qui duodecim non amplius horas supervixit.

Item anno Domini millesimo trecentesimo, & insuper decimo, ut ex Lycosthenis historiis apparet, puer visus gemino capite, & bis geminatis brachiis, circa partes tamen genitales ita connexus, ut in duos solummodo pedes desineret. Dicta effigies hodiedum in pariete Xenodochii ad Scalam magnæ illius urbis depicta conspicitur, unà cum longo Epigrammate, historiam illius propalante, quò & Curiosum remittimus. Ejusdem Petrarcha in opere suo de rebus memorabilibus mentionem facit. Neque hic defuerunt Naturæ errores, dum anno post lapsum sæculi decimiquarti quarto & nonagesimo, in quodam Germaniæ castello, quod situm est in Hercinia sylva, puer editus est biceps, brachiis quatuor, solis duobus pedibus, cujus rei Lycosthenes fidem facit.

Eodem rursus Historico attestante quarto post anno infans fœminei sexûs priori omnino similis in territorio Wittembergensi prodiit, bipes videlicet, atque biceps, unico ventre, & brachiis non minùs quatuor. Tandem in Reinaci Castello, non ita procul Basileâ distante iisdem fere temporibus, eodem Lycosthene, toties à nobis citato, authore, mulier quædam gemellos virilis sexûs edidit, qui sibi mutuò conjuncti, solos duos pedes, & quatuor brachia habebant. Eleganter hi ab erudito Munstero in Cosmographia sua describuntur. Ita Creator non minùs supremam omnipotentiam suam manifestat, quàm Natura in omni suo partu seu perfecto, seu vario, ubivis plenam se, fœcundam, divitem & ludicram exhibet.

Alia consideranda occurrent, ubi examinaverimus, quomodo Monstra in alvo materna, de materia tali conglutinata sint, atque composita, quæ ab illis nullâ ratione, quin totum pereat, disjungi & avelli queat. Rufus, & Cornelius Agrippa complures hujusmodi casus memoriæ reliquerunt; Volaterranus præterea recenset, duos à se Romæ visos infantes, sibi mutuò conjunctos, quorum alter tamen humeros alteri obvertebat. Refert Schenkius in civitate Lovaniensi gemellos in lucem datos, adeò sibi mutuo invisceratos, & pectoribus & ventre, ut non nisi capite geminato, duobus pedum, & totidem brachiorum paribus distinguerentur: aperto nihilominus & dissecto cadavere, cor unum utrique commune adinventum, quamvis reliqua geminata essent, unde inter eruditos orta controversia est, an pars illorum rationalis in hoc uno & solo corde resederit, an potiùs amborum in cerebro.

Anno ante Partum Virgineum nonagesimo nono, qui fuit orbis conditi, termillesimus, octingentesimus octogesimus septimus, narrat iterum Lycosthenes, editos in lucem gemellos, non diu partui superstites, sed dum essent imperfecti, & abundantes, fieri non potuit quin brevi deficerent. Sic anno salutis millesimo sexagesimo tertio, in urbe Constantia, visa sunt corpora duo, utroque sexu perfectè dotata, in umbilico tamen adeò indivisibiliter conjuncta, ut absque evidenti periculo mortis, neutrum ab altero separari potuerit.

Casus non dissimilis in convallibus Arni fluminis in villa quadam contigit, cui Teranio nomen, anno supra millesimum tercentesimo, decimoseptimo, hàc tamen differentiâ, ut alteri horum femur unum cum tibia deesset.

Ita sexennio ante, quàm decimum quintum sæculum expiraret, mense Augusto, in territorio Principis Palatini in vineis non procul Heidelbergâ reperti sunt duo gemelli conglutinati, atque integro thorace connexi, habentes umbilicum communem, de reliquo uterque membris suis disjunctim & seorsim debitè conformatus. Insuper anno salutis qnadringentesimo & nono, supra millesimum, mense Septembri, juxta attestationem Lycosthenis, Cornelii Gemmæ, & Paræi, Wormatiam inter & Bensheimium, fœmina quædam geminas peperit, quæ sese mutuò respiciebant, frontibus adeo firmiter connexis, ut neutra sine altera videri posset. Similes se vidisse Moguntiæ refert Munsterus, quæ tunc ætatis annum sextum attigerant, simul ambulantes, dormientes simul, simulque iterum se è strato levantes, dum hæc procedebat, retrorsum altera pergebat; objecta visus non nisi ex transverso considerabant, ob frontes inseparabiliter connexas. Pervenisse has ad decennium, Historici asserunt, quando alterâ earum ægrotante, & mortuâ, altera quoque propediem expiravit; uno enim corpore infecto, subitò & alterum contaminatum fuit. Referunt Authores, natum hàc occasione Monstrum: Fœminis duabus simul colloquentibus, quarum altera duplicem hunc partum gestabat, tertiam supervenisse, quæ sive joco, sive seriò prægnantem hanc ad caput percussit, quæ concussio capita duplicis hujusce fœtus sic læsit, ut monstrosæ prodierint.

Præter hæc anno millesimo quingentesimo tertio, in Helvetiæ Castello Tossavio, quod in agro Tigurino situm est, mulier ingenua gemellos edidit, qui, præterquam circa umbilicum copulati, atque conjuncti, de reliquo omnibus suis membris absoluti, & perfecti erant. Ejusdem sæculi anno quadragesimo primo, Februario mense, in regione Friburgensi, infantes duo prodierunt, omnibus membris absoluti, excepto quod abdomine seu ventre, sibi invicem connectebantur. Sic in Heidelbergensi territorio ad Necarum fluvium festo Pentecostes triennio post, videlicet quadragesimo quarto anno, ex Casparo Besler fabro ferrario ejusdemque conjuge Catharinâ partus virilis duplex prognatus est, non secus ac supra memorati, quoad reliqua vitio carens, sed in ventre mirabiliter conglutinatus; vixit per sesquidiem. In apertis tamen cadaveribus, ab Anatomicis, & Chirurgis, non nisi cor unum deprehensum est.

Rursum quadriennio post, qui fuit ejus sæculi annus septimus, & quadragesimus, in Saxoniæ castello, prope Albim fluvium, nati duo infantes, ad collum usque concreti, adeoque inviscerati, & uniti, ut sese mutuò tenaciter amplecti viderentur.

Quæ duplici exemplo, veteri altero, alteroque recentiori confirmantur. Quoad primum enim apud Schenkium legitur, circa annum millesimum centesimum & sextum Argentinæ, plebejis parentibus natum infantem bicorporem fæminei sexûs, in quo apparebant, facies una, oculi duo, quatuor aures, nasus unus, unum similiter os, quod si in eam partem converteretur infans, ubi alterius corpusculi facies emergebat, videbantur illinc capita duo, ad normam aliorum conformata, sed strictè invicem conjuncta, neque aliud quidpiam in collo altero, præter faciem geminatam apparebat. Amplectentium sese similes erant, brachiis, femoribusque invicem connexis. Ubi per sesquihoram monstrum vixisset, mortuum est, & à Chirurgis adapertum cadaver, cor, pulmonem, ac ventriculum unum, hepar duplex, & duo renum paria exhibebat.

Non multùm ab hoc diversum, etsi magis novum, id quod Rhegii evenit. Mense Novembri anni decimi quinti supra millesimum, & sexcentesimum. Corpus ei at geminatum, constans utroque sexu, & quod omnium maximè mirandum, alterum è corporibus nigrum, alterum candidum apparebat, sed adeo sibi inviscerata, ut nulla ratione disjungi possent, dum thorax, venter, & umbilicus, cum reliquis partibus omnino perfecta essent, nec minus se velut intimè confœderati mutuò amplexabantur; soloque trihorio vixerunt.

Eodem anno Bononiæ, in Patria nostra, visæ gemellæ, quæ mox à partu expirârunt, cadaveribus apertis, quoad partes externas perfectissimæ, unum pectus utrique sufficiebat, in quo conglutinatæ erant, atque conjunctæ: Conjunctio jam inde ab osse sterno incipiebat. inque umbilico finiebat; altitudo corporum eadem, non itidem figura: Ea quæ dextrum latus occupabat, alterius lateri inserebatur, unde pectus alterius, dorsumque incurvatum, quæ & ratio debilitatis fuit, dum illâ mortuâ hæc viva exiret.

Similis cujusdam Paræus meminit, anno septuagesimo secundo post millesimum & quingentesimum nati. Notante Cornelio Gemma, duo gemini observantur, perfectam duplicis corporis formam exhibentes, nisi quod unum os gerebant: major inde admiratio post vitam sesquihoræ, apertis cadaveribus orta, postquam cor geminum repertum est, dum in aliis hujusce modi Monstris contrarium observatur. Iterum Schenkio referente accepimus, anno millesimo quingentesimo, ac nonagesimo, Majo mense, Hemeltzinii in pago Diœceseos Argentinensis, uxorem civis cujusdam Theobaldi Helden, cui Margaritæ nomen, fœtum edidisse bicorporem, duobus capitibus, manibus quatuor, & pedibus totidem, verendo duplici, & omnibus partibus absolutum, nisi quod umbilicus utrique corpori communis esset.

A Lyceto Medico traditur, Mense Martio anni millesimi & septimi supra sexcentesimum, in territorio Genuensi, ex Joanne Baptista Coloreto, & muliere peregrina, natum duplici corpore infantem, solo ventre copulatum, cæteris partibus perfectè distinctum; sexus utrique corporum virilis, & alterius quidem ad alterum altitudo staturæ duplicata, & minori unum solummodo crus, neque oculi aperti: Sanis interim, & nullâ sui parte monstruosis genitoribus, ut qui ante Monstri hujus nativitatem ex integro valerent. Id quod vivo testimonio à se Venetiis, & Patavii, non semel visum Lycetus asseverat; quandoquidem parentes ejus omnia peragrando multum ex illo lucri hauriebant, curiosis illud ostendendo. Tanti viri attestatione compertum habemus, septennio post, decimaquartâ Junii in vico Porceto prope Coloniam rusticanis parentibus gemellos in lucem editos, interventu tertii cujusdam ventris inter se copulatos. Sexus in altero masculinus, in altero verò indistinctus, magisque in eo cavitas quædam ad genua usque protensa, ad laterum femorumque potius, quàm sexûs distinctionem erat. Conjunctis interim cruribus, non secus ac si rami duo ex eodem trunco prodeuntes, sese mutuò intersecarent. Pedum locò propagines duæ carnosæ, porcinorum adinstar pedum fissæ protendebantur.

Hisce industrius commentator Aldrovandus historiam suam de Monstris secundum partes sui anteriores, pectus nimirum & ventrem copulatis concludit: cumque non ibi solum, sed à tergo etiam depravata Natura luserit, non dubitavit & eorum aliqua in medium proferre, quæ dorso, ejusdemque spinâ sibi connexa inhæserunt. Ejusdem traditiones à nobis hic loci fideliter exponentur, si non omnes (cum historia nimium prolixa futura esset) saltem quæ potissima & maxime notatu digna fuerint. Legitur apud Lycosthenem, anno salutis millesimo, quadringentesimo, & septimo, partum duplici corpore prodiisse, quod à tergo coaluerit. Dilucidat hæc Paræus, cum ait, eo anno mulierem quandam puellas binas edidisse, à confinibus scapularum ad nates usque mirabiliter inter se conjunctas & impactas. Monstri hujus novitas adeo parentibus profuit, ut curiosis illud monstrando, tantum lucri captaverint, quantum alendæ vitæ sufficeret.

Ab iisdem Authoribus refertur, anno sæculi ejusdem octogesimo & septimo, in Palatinatûs quodam vico Robergio non procul Heidelberga hanc lucem aspexisse geminos Hermaphroditos, in tergo conglutinatos. Ita rursum Lycosthenes asserit, millesimo quingentesimo trigesimo, & quarto insuper anno, tribus milliaribus Basileâ, ad Rheni ripam geminos eodem partu editos, secundùm latera conjunctos, eosque non multùm dolorifico partui superfuisse. Ita Schenkius refert, ejusdem rursum sæculi tertio & quadragesimo anno gemellos simul editos, è latere conjunctos, omnibusque membris perfectos, nisi quod umbilicum unicum, utrique communem haberent. Horum cum alter mortuus prodiret, alter quoque ex contagio defuncti corporis, propediem expiravit. Ita in Saxoniæ castello, Puslerus refert, visos geminos, inferiori latere conjunctos, manibus ita compositis, ut qui dextimus eorum esset, manu suâ sinistrâ alterius scapulis inniteretur, sinistræ partis alter manum suam in dextimi thorace reponeret. Subinde connexio hæc late-

ralis tantum efficit, ut ex illa parte, quâ conjunctio fit, brachiis aut mutilentur, aut omnino careant. In hunc modum anno millesimo & quadragesimo sexto supra quingentesimum, Parisiis mulier sexto mense ingravidationis, fœtum geminatum protulit, secundùm latera unitum, brachiis duobus, & quatuor pedibus dotatum. Apertis corporibus, Solertissimus Paræus cor non nisi unum invênit.

Sic & Dodonæus in Observationibus suis gemellorum recordatur, qui toto latere ab humeris in plantas usque pedum sibi concreverant, horum alter dextro, lævo alter brachio carebat, quodque in illis reliquum erat, atque conjunctum, in femur unum & pedem utrique communem desinebat, nihil turbato ordine duorum præterea pedum.

Joannes Camerarius in Observationibus suis ad Schenckium memorat, aperto ab se hujuscemodi cadavere (consultum enim est in his curiosius exerceri, ad Naturæ abscondita profundius eruenda) repertum fuisse ventriculum unum, hepar unum insigniter latum, umbilicum magnopere patulum, per quem materni sanguinis alimentum attrahebatur, intestina his non absimilia, neque ita indistincta, ut non utrique essent propria: bini tamen splenes apparebant, quivis loco proprio collocatus: duplex vesicula fellis, hinc & illinc hepati affixa: renes cuivis proprii duo, itaque in universum quatuor: Vesica, uterus, partesque genitales propriâ sede locata erant: in pectoris medio cor ingens residebat, non, ut vulgò assolet, à pulmonibus circumdatum, sed duplicaturâ membranæ Mediastini, una cum pericardio suo obvallatum, & muri specie inclusum, dum in reliqua pectoris cavitate pulmonis exigua portio observaretur. Calvariæ capitum non apertæ, quod nihil in his peregrinum expectaretur. Verum tamen est, capitum altero majus alterum fuisse.

Quàm fœcunda sit non in perfectis solùm operibus, sed & in vitiatis ipsis Natura, per partus monstrosos secundùm latera, sive dorsum indicatur. Horum industrius ille Observator quosdam per capita diametraliter sibi oppositos atque connexos inducit. Quod quidem ita contingit, dum in matrice duo fœtus versùs perinæum seu nates sibi opponuntur, & in hac oppositione persistunt, donec ex diametro concrescant. Inde juxta Lycosthenis relationem, anno millesimo, quadringentesimo, nonagesimo tertio, constat, expositos Romæ gemellos, aversis faciebus, manibusque connexos & unitos: qui paucos dies supervixerunt. Rursum anno millesimo, quingentesimo, quinquagesimo secundo mentio fit, natum in Anglia fœtum bicorporem, aversis omnino, & oppositis faciebus, cui manus quatuor, umbilicus tamen & venter unus; pendentibus ex una corporis parte duabus tibiis, cum pedibus suis in debita proportione conformatis, ex altera vero, una tibia cum pede exiguo, digitis novem cumulato.

Schenkius ad mentem Rufi addit, visum non dissimile Monstrum fœminei sexûs, cujus alterum corpus per unius diei spacium, alterum dies omnino quindecim supervixerit, raro flentes observatas, alterâ tamen faciem lætam & hilarem exhibente, mœstam alteram commonstrasse, & quasi identidem in somnum inclinatas, & propensas.

De Monstro aliquantum dissimili Paræus recenset, nato Parisiis anno millesimo, quingentesimo ac septuagesimo. Horum nates in perinæo conjunctæ, & invicem sexûs longior umbilicus procedebat, cumque distinctionem nonnullam monstrarent, in sacro fonte ablutis alteri nomen Ludovici, Ludovicæ impositum alteri. Corpora hunc in modum conformata & deturpata, oculis Optimatium, populique exposita, magnam sanè admirationem, & stuporem excitârunt. Præter hæc, biennio post, Februario mense, referente Ambrosio Paræo, mulier quædam Cypriana nomine, uxor Jacobi Grandis mercatoris, in pago prope Parisios, gemellos peperit, clunibus copulatis, ita ut ex diametro sibi opponerentur, pudendum unum utrique commune, umbilicus unus, unumque abdomen, quamvis pectore geminato, manibus, pedibusque quatuor, exiguum temporis supervixerit.

In celebri Venetorum urbe, item ejus sæculi quinto & septuagesimo anno, mense Majo, natum ex muliere Hebræa monstrum mirabile: Duo infantes erânt intimè sibi ipsis conjuncti, idque inter nates, & perinæum, cruribus invicem collectis & complicatis, destituti partibus corporis secretis, & naturalibus, quorum vicem umbilicus supplebat, tametsi verò, sic conjuncti essent, per seipsum nihilominus eorum quisque sigillatim cibari, & nutriri cupiebat. In urbe tam ampla, & miraculorum feraci, nil mirum videatur, & hujuscemodi abundare: illic enim in anno quoque millesimo sexcentesimo decimo septimo, aliud quoddam non dissimile Monstrum, in viscella scirpea expositum fuit. Consociatæ in hoc Respublicæ: Nam & Genuensis incompositum aliud, & præmemorato modo defiguratum Monstrum exhibuit.

Ne & Principatibus ejusmodi portenta denegentur, sciendum in Etruria quoque talia apparuisse. Millesimo sexcentesimo & decimo insuper anno, mense Martio, in Diœcesi Pistoriensi parentibus egenis & carbonariis prognati similiter gemelli, in pudendorum & natium regione connexi, faciebus omnino aversis, nulla inter illos distinctione sexûs, nisi quod magis ad fœmineum, quàm masculinum declinarent: perfectis interea membris omnibus ad umbilicum usque, foramen unum, atque alterum pro excrementorum separatione relictum. Horum alter tibiam non nisi unam habebat, quamvis observante Chirurgo, ossa utriusque tibiæ notarentur; crus illud, seu tibia in mutilos duos pedes desinebat, qui ex octo digitis constabant. Facilis illorum lactatio, maximè ejus, qui ad ubera primus applicabatur, donec enim lac exugeret, alterius lacrymæ & ploratus videbantur.

Post tantas monstrositates, deformitates, partusque imperfectos, hactenus visos, qui à Natura depravatâ, & à recto fine alienâ derivantur; restat nunc, ut eos quoque contemplemur, qui adeo deformes sunt, vitiosi, & horribiles, ut mundum horrore sui repleant, & maximè conjugatos, à quibus horrendæ illæ metamorphoses sæpenumero derivant. Sunt autem Monstra hæc aliâ sui parte humana, aliâ ferina. De his pluribus actum superiùs est. Hisce paginis pauci casus ab experientia producentur. Monstra humana & ferina.

Ante-

Antequam verò illuc progrediar, necessarium erit, declarationes quasdam informibus ejusmodi compositis prævias exponere. Itaque ab extremo uno ad alterum non nisi per media procedendum erit. Jam in superioribus indicatum est, tripliciter compositionem Monstrorum intelligendam. Quorum prima hominum, altera ferarum sunt, tertia, cum ex utraque natura coalescunt, & formantur. Postremus modus & ipse duplex; videlicet: cum in uno eodemque simplici corpore natura tam humana, quàm ferina exprimitur, qualis ille partus est, qui, ut supra retulimus, anno millesimo, quadringentesimo, nonagesimo tertio Romæ è puella semihomo, & idem semicanis natus est, verè præsagium insequentium calamitatum; de quibus nullus hîc sermo, quandoquidem de his alibi jam verba fecimus. Hic verò Monstrorum nomine qui de humana simul ac ferina natura participant, non ea intelligenda, quæ duplicata solùm compositione differunt, sed quæ insuper ex duplici corpore diversarum specierum combinata cernuntur, de quibus canere liceat cum Poëta:

Esse queunt duplici naturâ, & corpore bino.

Hujus generis erat Monstrum, quod anno octingentesimo quinquagesimo & quarto sub finem vitæ Lotharii Cæsaris, è muliere quadam ortum, figuram hominis & canis repræsentabat: duo corpora erant, in spina dorsi arctè colligata, cujus nativitatem monstri brevi mors imperatoris insecuta est. Pariter anno vigesimo & sexto supra millesimum atque centesimum, in Albania, fœmina ignobilis Monstrum bicorpore in lucem edidit, cujus una facies humana cum cæteris omnibus membris faciei convenientibus; altera verò canina, cui & omnes reliquæ partes congruebant: spinæ dorsi tam invicem coaluerant, ut nulla ratione separari possent. Admiratione digna sunt, quæ Arnoldus Sorbinus recenset hujus Monstri nativitatem subsecuta esse. Civitas Montis albani in Aquitania, multis miseriis infeliciter oppressa, sicut nec illa morsibus caninis mordere & appetere regiones sibi vicinas cessabat; itaque juxta præfati Authoris sententiam, non meliùs urbis hujus miseriæ potuêre exprimi, quàm intuendo, quantùm habitatores loci à tergo, lacerando, opprimendo, & devastando vecordes regiones illas insanierint. Foris quidem speciem præseferebant pietatis, abstinentiæ, & omnis Christianæ virtutis, qui tamen continuis morsibus cum nefaria & contumaci Albigiensium hæresi decertabant, à quâ vicissim tanquam rabiosis canibus provocati lacerabantur, quippe qui blasphemias & sacrilegia Calvinistarum cum erroribus eorum sectabantur, sacerdotes subinde ab hæreticis trucidabantur, spoliatis destructisque Ecclesiis, urbes Traditionibus passim suo arbitrio in libertatem datæ, Catholicam rem summopere affixerunt, & in summum penè discrimen adduxerunt. Deplorabant quidam jacturam fortunarum suarum, Patriæ oppressionem, & miseras sæculi calamitates, ut tandem lacrymis ac suspiriis cuncta replerentur; tantus furor, impietas, barbaries, & fraudulentiæ tum temporis per hasce regiones ferociter debacchata sunt: quæ quidem per horrendi illius, ut dictum est, Monstri nativitatem præsignata fuerant. Sunt, qui manus humanas caninæ huic figuræ adjiciunt, eam togâ longâ vestientes, quod ampliùs etiam figuras intimatas exprimit. Aldrovandus tamen authumat figuram hanc ab illis desumptam, quarum multæ in Æthiopia visuntur, quæ superioribus partibus figuram humanam, secundùm inferiores belluam à cinctura deorsum referunt, tum lumbi, femora, & pedes, cuncta canina. Magno Tartariæ Chamo hæ regiones subjectæ sunt.

Monstrorum agmen meritò claudit, quod omnium hactenus visorum est maximè terribile, jam non visu solùm, sed & scriptu horrendum. Natum illud Cracoviæ mense Septembri anno à partu Virgineo, 1494. In foro, quod Spiritûs Sancti dicitur, in domo quadam, partus exclusus est, cujus dorso terribilis serpens inhærebat, cujus os seu rostrum adinstar Gryphi semper hians, & inseparabiliter affixus, in longas & horribiles admodum spiras diductus, sordidissimâ spumâ dorsum infantis commaculabat, cujus interea carnes miserabiliter depascebatur. Monstrum, quo infernus vix horribilius aliquod abysso suâ concludit. Linguæ hæ sunt, quæ mortales doceant, quàm formidabiles castigationes divinæ sint: & quemadmodum, ad remunerationem Justorum Altissimo pro instrumento gloriæ cuncta famulantur, ita & pro reorum punitione nihil sit, quod non in pœnæ instrumentum eidem inserviat. Novit ille vel ex rosis absynthia decerpere, & ex tenebris lucem eruere. Homo serpens.

Hic, ubi tantus Author enarrandis casibus monstrosis, qui in materia, figurâque humanâ eveniunt, filum abrumpit, ego quoque scribendo supersedeo, dum mihi vela non sunt, quibuscum sine aura favorabili tanti Viri Euripum hunc sulcare confidam. Prosequitur ille sermone longo Monstra belluina bicorpora, canes, vitulos, cattos, anates, lacertas, & similes. Adducit præter hæc monstrositatem, & Naturæ errorem in plantis, ut spicam quindecim spicis cumulatam; uvam barbatam; simulacra etiam humana in quibusdam radicibus, effigiesque serpentum in iisdem, amygdalas latissimo folio, & similia. Diversarum præterea rerum formas in cucurbitis, melonibus, pomis, pyris, aliisque hujuscemodi, designat. Cœlum ipsum conscendit, in quo stellarum quoque monstrositates aperit, dum *Barbatæ* aliæ, & *Crinitæ* appellantur; alia ibi simulacra iracundi Leonis, Aquilæ, Cervi, in æthere pugnantium, serpentum mordacium, caprarum, Arietumque saltantium, Aræ quoque & Hastæ ignitæ cernuntur, alia quoque horrenda, in Chasmis, Halis, Pareliis, & crucibus ibidem apparent; quæ cum omnia sint ab instituto nostro diversa, quod extra ideas humanæ naturæ non evagatur, facundiori calamo, cujus non idem nobiscum sit argumenti, hæc à nobis, tanquam à proposito nostro aliena, permittuntur.

Non potui non in simili materia aliquantùm evagari, dum speculum obversaretur oculis, quod vel in deformi argumento copiosos nihilominus radios Doctrinæ, morum, monumentorum & historiarum largiter profudit, mutuando à præfatis capitibus lumen, imò præstantiora multa omittendo, dum ad fontes ipsos tanti splendoris relegatos volo, qui in subjecto tali plus aliquantò lucis curiosi desideraverint. Famosissimus Aldrovandus est, de quo loquimur, qui amplo volumine plus septingentis quinquaginta paginis de his fusè tractavit. Ex hoc non contextum modo & ordinem tractandorum, sed ipsum

ipsum quoque assumtum maximè decerpsimus, hoc discrimine, ut cum ejus doctrinam brevi calamo perstringeremus, aliorum quoque celebrium Scriptorum traditionibus immoraremur, quò plus semper fundamenti, ac eruditionis colligeremus, adjumentoque essemus iis, qui profectum in his aliquem desiderant. Quandoquidem verò in materiis dogmaticis propriæ cujusvis sententiæ exceptiones suas patiuntur, nisi ab Authoribus classicis robur acquirant, fiantque majoris quodammodo authoritatis, præterire non potui, quin Clarissimi viri hujus dogmata cum aliorum placitis interpolarem. Facto ab his transitu ad

EPITHETA.

TAmetsi Epitheta, seu adjuncta ritè compararentur vivis illis coloribus, qui verè anima sunt pictæ seu figuratæ locutionis, sintque per modum acus Phrygiæ, ad distinguenda quævis objecta, & ad vivum repræsentanda corpora aptissimæ: In *Hominis* tamen appellativo, non multum evagatos Authores video: sive quod crederent, in recensendis omnibus illius partibus se abunde distentos; sive quod diffidentes posse totum dici, nollent etiam in paucis proferendis occupari; sive quod judicarent, solum illud vocabulum HOMO pronuntiando, dici in Compendio quodam seu Epilogo, omne quodcunque dici possit, omnem celsitudinem, mysterium, meritum, ac eruditionem includens. Ego, quantumcunque ex iis reperiri, fideliter, exacteque huc transtuli. Inter omnia igitur animantia terrestria eum *Bipedem* appellat Plinius; *Terrestrium solus Homo bipes.* *Nudum* Pontanus arguit; *Nudus, inops, quem dura solo suscepit egestas.* *Mendacem* Condus; *Omnis homo mendax, qui pro me exponere vitam jurat.* *Vilem* Remaclus; *Vilis homo, cognosce tua monumenta salutis.* *Fragilem* Faustus; *Et Fragili commune Homini.* *Caducum*, iterum Faustus; *O spes! o hominum fallacia vota Caducûm!* *Sensibilem* Lactantius; *Igitur quia Homo sensibilis est.* *Imbecillum* præterea Lactantius; *Queruntur Hominem nimis Imbecillum & fragilem nasci.* *Providum* idem, *sagacem* insuper, *multiplicem*, *acutum* & *memorem*; *Hoc animal providum, sagax, multiplex, acutum, memor.* *Incautum* Manto; *Ipse sibi blanditur Homo, solersque putari vult animal.* *Pusillum* & *malum* Juvenalis; *Terra malos homines nunc educat, atque pusillos.* *Terrigenam* Manto; *Terrigenas homines dementia cepit.* *Odiosum* Faustus; *Hominem cœloque, Ereboque odiosum.* *Adamitam* Gamerius Proœmio suo in Pornium. *Calamitate plenum* Theodosius: *Lubricum* Homerus. Potiora sunt Epitheta, declarãtia miseriam, infelicitatemq; partis corporeæ, tot mutationibus, & vicissitudinibus subjectæ, ut dictum est; tametsi id mihi principale motivum non sit, neque ea intentio, per omnes qualitates, & conditiones Hominis evagandi: Solummodo id conatus efficere, ut in uno quodam materiali, seu univoco omne id, quod scriptum de his est, compareret. Quod si ad altitudinem conditionis suæ, ejusdem Passiones & affectus animum applicare libuisset, noveram nullius Aquilæ pennis ascendi hunc Montem, nullius Columbi remigio terminum Oceani hujus definiri potuisse: Cum plura de his extent volumina, quàm ullus unquam Epicurus scripsisset, de quo Laërtius ait: *Infinita propemodum scripsit Epicurus volumina.*

CONCLUSIO.

INexhaustum profectò stadium est, Hominis Dignitas, mons inaccessibilis, campus uberrimus, opusque difficile prorsus & arduum. Transgressum me fateor præceptum illud Horatianum:

Sumite materiam, vestris, qui scribitis, æquam
Viribus, & versate diu, quid ferre recusent,
Quid valeant humeri.

Non ignoro, ad sustinendum hoc Cœlum Atlantes requiri, desiderari Alcides: & ad condignam universi hujus tractationem instituendam, sufficere non Ciceronis, non Demosthenis facundiam. Veruntamen, si intra exilitatem sphæræ suæ contineretur mortalium genus, multò majorem sui recordationem succedentibus sæculis relinqueret. Nunquam non laudabilis fuit conatus ille, qui actiones honoratas pro meta sibi statuit. Opponunt Sampsones, Polydamantes & Milones, fortissimas manus, infatigabilia tergora, cervices obstinatas, columnis montibus, & arboribus, certi quamvis, se vitam ibi cum fortitudine relicturos, non dubitantes cum gloria finire ætatem, quam in Pancratiis, luctis & Olympiis transegerint. Hinc inferendum, siquidem fortes isti vim viribus intulerunt, nec horruerunt ea facinora magnanimi, quis pennam meam prohibeat, rudem licet, atque sylvestrem, quin pennas aquilarum quantumvis sublimium pro viribus imitetur? Ita sentit ex modernis quidam, qui multis doctrinis sæculum nostrum illustravit. *Co. Thesau. Phil. Mora.* Qui fortis est, pericula non provocat, nec fugit, honesta quadam occasione invitatus; dicente ultro magno Aventini Oratore; *Feliciùs cedunt audacia, quam moderata consilia.*

Juxta hasce regulas ego quoque operam meam instituo, hoc Panagio instructus mari me credidi, ultimus hominum, scripturus de Homine. Literatissimus Studii Patavini primarius, Paulus Beni Eugubinus causam inquirit, cur Torquatus Tassus in Hierosolyma sua liberata tantum gratiæ inter mortales acquisierit, quam penè inter Græcos Homerus, inter Latinos Virgilius, idque in idiomate vulgari, non vulgariter primam lauream consecutus: eodemque libello, quo de tribus hisce Parnassi sideribus tractat, ita concludit, non tam styli sublimitate, translationum elegantiâ, rerum variarum aggregatione & inventione, expressionis efficaciâ, versuum melodiâ, affectuum repræsentatione, aliisque gemmis, quibus prodigiosum hoc Poëma refulget, excelluisse, quàm Argumenti sortitione, quod inter fideles omnes æque ac Christianos acceptum esset, ut erat videre liberationem sacri illius depositi, in quo Redemptor noster manibus infidelium repositus olim quieverat: huc ultro properant animi, & ab internis suis affectibus commoti, ad objecta Professionis suæ facili negotio pertrahuntur. *Hierosolyma liberata T... cur tam ac... pta?* Ego, quanquam à sublimitate styli illius, versuum suavitate, conceptuum vivacitate, translationum novitate, Epithetorum elegantiâ, & totius operis pulchritudine, me usque adeo diversum sentiam, quàm Cimmeriæ tenebræ cum lucida meridie collatæ, dum nihilominus hominum oculis expositurus sum Hominem, obviare debueram genio tuo, qui ad horum lectio-

lectionem benevolus accedis, si non ob aliud, quàm dum sermo fit de toto, descendatur ad partes, ab universali ad particulare, à genere ad individuum. Quale porro Argumentum majorem applausum & venerationem mereatur, quam illud de quo Plinius, *Homo*, inquit, *est animal cunctis imperans, & etiam cæteris animantibus excellens?* Hinc Aristoteles: *Nobilissimum & altissimum animal Homo.* Quod ita confirmat Lucius Apulejus in Genio Socratis. *Hoc enim in naturam Dei transit, quia ipse fit Deus. Hoc Dæmonum genus novit, utpote qui cùm iisdem ortum se esse noscat, hoc humanæ naturæ partem in se ipso despicit, alterius partis divinitate confisus.* His, & aliis præterea sensatis Authorum opinionibus roboratus Cassioneus ait: *O! Hominum quanta est natura! temperatâ felicius, ac Diis cognatâ divinitate conjunctus, partem sui, quâ terreus est, despicit.* Ipse est, qui perspicaci mentis acumine ad profundissimas abyssos maris usque pertingit; cui omnia objecta in lucido sunt, neque cœlum ipsum caligine aut vaporibus obductum menti obstare jam potest, quin illa ad mensurandos asteriſmos, notandos influxus, & vel in sole detegendas maculas ascendat; jam nec aquarum profunditas oculorum ejus aciem obtundit, nisi etiam pro medio inserviat, ad intelligendas Arctici & Antarctici poli proprietates. Est sibi semper & ubique unus, quæ Stagiritam in hæc verba movent: *Animal hoc providum, sagax, multiplex, acutum, memor, plenum rationis, ac consilii, quem vocamus Hominem, præclarâ quadam generatione est ortum, & conditione conditum.* Ad cujus ministerium, & regimen, ipsi Angeli delegati sunt, unde sancta mater Ecclesia:

Custodes Hominum psallimus Angelos,
Naturæ fragili quos Pater addidit, &c.

Cujus tandem gratiâ, non creata solùm moles illa terrarum orbis, sed ipsi etiam cæli fabricati sunt, & aperti. Ipse est, qui amicitiam & societatem cum Creaturis omnibus colit, intellectu paulo minor ab Angelis, quo res omnes comprehendit, & Deum ipsum pro capacitate sua amplectitur, quem cum agnoscit, ad amorem ejus blandè trahitur, ab amore, ad ejusdem possessionem & fruitionem transitum faciens, & vel ideò Creaturarum omnium dignissimus; quem Plinius ens supremum appellat, & finem Creaturarum. Idem confirmatur à Peripatetico, dum consideratis iis, quæ continentur in Homine, non dubitat eum cum Altissimo comparare. *Homo*, inquit, *omnia continet, ut Deus, sed diversimodè, Deus enim omnia continet uti Principium, Homo eadem continet uti medium omnium; unde fit ut in Deo sint omnia meliori notâ, quàm in seipsis.* In eo qualitates elementorum in perfectione sua & exactâ inter se proportione vigent. Huic Creaturæ omnes famulantur, pro salute hujus vigilant cœlum & terra, circumgyrantur stellæ, Planetæ propriis cursibus ordinantur, Zodiaci signa in vastissima zona sua distribuuntur. Huic Angelicæ Mentes bona omnia procurant, & prout sentit Apostolus: *Omnes sunt administratorii Spiritus, propter eos, qui hæreditatem accipiunt salutis.* Utque in Homine summa omnia, & miraculum omnium miraculorum admiremur, hic ille est, quîcum ipse Dei filius sociare voluit Divinitatem suam, ejus assumere effigiem, proque illo suspendi in ligno, ut eidem Paradisum reseraret, è quo culpâ suâ exulaverat.

[margin: . Nat. ap. 1. de ani. / Polit. / nat. 1. / cor.]

Plura de Dignitate Hominis extant volumina, quæ passim à Majolo in libro peculiari de Dignitate Hominis recensentur: quos inter Marsilius Ficinus, Antonius Florentinus, Picus Mirandulanus, Lactantius Firmianus, & ex antiquis Hermes, verè Trismegistus, aliique, quos longum foret enarrare. In Additionibus tamen paulò infra, veritates istæ clariùs & manifestiùs apparebunt. Utque hîc paulo altiùs repetantur, unde digressi sumus; Homo, inquam, simulacrum est Creatoris, Idea Cœlorum, rerum creatarum Epilogus, compendium universi, animalium Monarcha, Deus terrestris. Homo par Angelis ratiocinio, Sapientiâ suâ circulos cœlorum detexit, intellectu ad notitiam cœlorum penetravit, ibi circulos stellarum dimensus, didicit præterea Planetarum influxus, Elementorum differentias, simplicium virtutes, lapidum qualitates, causarum effectus, essentiam materiæ, numeros individuorum, in parte & in toto formarum diversitatem, originem rerum, contingentiam casuum, effectus naturæ in artem, & vicissim hujus in naturam, variat potentiis mare, siccat torrentes, saltûs denudat, valles adæquat, subjugat urbes, de omnibus ratiocinatur, & jam ipse Mundus alium per mundum divagatur.

[margin: Descriptio Caraffæ.]

Quod Dei istud simulacrum! (pergit idem) Primogenitus Altissimi, cœlorum idea, Naturæ meta, animantium Monarcha, rerum creatarum Epilogus, perfectionis omnis summarium, compendium universi. In hujus obsequia carbunculis cœlum refulget, ignis acuitur in flammas, aër volatilibus exultat, pinguntur floribus prata, exuberant campi fructibus, arbores pomis, mare cochleis, auro montes, germinat vitis in pyropos, terra argento imprægnatur, & plantæ fructibus coronantur. Ipse est, qui specie suâ superat candorem eboris, æquat soliditate marmora, virtutibus ignem, colore plantas, motu sphæras, fortitudine Leonem, agilitate Tigrem, & discursu Angelos.

Jam non mundum, sed cœlum dixeris hominem, cujus oculi stellæ, cui intellectus Sol est, cui sensus sphæræ sunt. Habet pro Luna voluntatem, pro signis lineas, pro Planetis membra, pro Zenith caput, pro Nadir pedes, pro Oriente vigilias, pro occasu somnum. Sunt illi pro zonis manus, pro Polis nervi, pro circulis capilli. Est illi vultus aurora, via lactea frons. In æthere vultûs sui depluunt lacrymæ, exhalant suspiria, tonant verba, coruscant oculi. Ejus dolores nubila, ejus minas fulgura, ejus plorationem nimbos; ejus tranquillitatem animi rectè arcum iridis compellaveris. Si mare dixeris hominem, ejus unda sanguis, ejus ossa scopuli, os ejus cum utroque labro concha, conchæ hujus margaritæ sunt dentes; Sunt illi pro piscibus spiritus, pro cavernis venæ, pro ventis cogitationes, pro fluctibus passiones, pro tempestatibus & procellis affectus & appetitus inordinati.

Audiatur cum Thoma Caraffa eruditus Azolinus, qui in Panegyricis suis parte tertiâ ad hominis celsitudinem exprimendam, ità discurrit: Hominem quoad essentiam suam civitati rectè assimilari, ut unanimi calamo traditur, ita non lingua est, quæ non fateatur. Tanto artificio ex luto formatus est, ut audeat cum cœlo æmulari. Hoc enim ab intelligentiis regitur, ille ab intellectuali substantia informatur. Lapides quibus ædificia extruuntur, ossa sunt, duritie & candore mar-

[margin: *Aristotel. apud Stobæ. & Themistocl. Orat. 10.* / *Isidor. Pelusiota lib. 1. c. 59.*]

marmoribus similia, hâc solùm differentiâ, quod marmora ad ædificiorum structuram concurrant, postquam è subterraneis montium cavernis eruta sunt; ossa verò ædificium suum non aliter sustentent, quàm carnibus tumulata. Sita hæc urbs non uti Roma in collibus est, sed cruribus tanquam gemmis columnis insistens, quibus non immerito illud adscribatur: *Non plus ultra*, pro ædificiis tam artis, quàm ipsius Naturæ; hinc etiam *Miraculum miraculorum* appellata. In hac totidem Palatia visuntur, quot membra, quæ immensum artificium parvitate sua concludunt; titulo magnificentiæ gloriantur, quippe quæ sumptibus omnipotentis fabricata sunt.

Huic pellis delicata pro mœnibus est, in eadem se fortitudine infracta tuetur, quandoquidem muro tam debili contra omnes mundi, dæmonisque assultus defensionem suam molitur. Erigitur ad decorem illius in parte maximè elevata, in collo inquam, veluti colle, arx nobilissima, quæ caput est; ea per sensuum excubias instanter vigilat, pro arcendis extraneorum insidiis, & conservandâ civibus pace. Neque desunt in apice exposita, ventisque agitata vexilla capillorum, quorum varii colores diversas quasi tribus, seu ingenia diversa incolarum significant. Porta oris, obserata non ferro, sed pretioso corallinorum labrorum obice, dentiumque eburneâ cataractâ, aperitur. Sive ad emittendos cordis legatos, cogitationumque interpretes, qui volantium verborum quadrigis evecti, animi desideria cautè exponunt, sive ad intromittendos commeatus alendo publico necessarios.

Medium occupat superba Regia pectoris, ubi cor sub cranii, velut arcis tutelâ, armatis costarum præsidiis stipatum, non secus ac Rex Majestate plenus eodem semper throno immobilis residet, indeque subditis suis jura sancit, legesque statuit: de quo verissimum est illud;

Regis ad exemplum totus componitur orbis.

Neque enim lætitia, aut tristitia, aut alia quævis affectio Regem hunc afficit, quin universa corporis civitas cum Rege suo unanimiter conspiret. Non procul abhinc hepatis aquæductus sunt, qui per tot canales, quot venas, lympham sanguinis deducendo, non refrigerium modò civibus, sed vitam largiuntur. Porrò incolæ urbis hujus sunt carnes, humores, viscera, musculi, cartilagines, tendines, arteriæ, nervi, medullæ, qui tantâ inter se concordiâ degunt, ut privatum alterius malum, pro malo publico reputent, & ut paucorum necessitatibus subveniatur, se nulla sui ratione habita ferro vel igni subjiciunt. Non deest Legatus præsidii, hoc est Irascibile; nec Consiliarius Reipublicæ, concupiscibile inquam. Supremus Præses Intellectus est, cui Magistratus subalterni, seu Potentiæ necesse est, ut pareant: quò item pertinent Magistratus Religionis, Litigia Passionum, Lictores Synteresios, Forum sensûs communis, & cogitationum Commercia.

Hæc nobilissima civitas est, pro cujus conservatione rotatur cælestis sphæra, pro cujus famulitio decurrunt sæcula & anni, pro cujus emolumento benignis influxibus affulgent astra, pro cujus fœcunditate roridæ nubes resolvuntur in nimbos, pro cujus deliciis in vices abeunt anni, & tempora, cujus abundantiam passim moliuntur elementa, pro cujus stabilimento Natura desudat, cujus potestati subjiciuntur Regna, cujus Dominium venerabundæ metuunt feræ, cujus pulchritudinem miratur universitas, cujus custodiæ deputantur Angeli, ad cujus ædificationem Deus ipse in consilium advocatur. O stupendam civitatem, & omni admiratione dignissimam!

Hanc in urbem, supremus ille Monarcha, totius rector & factor universi, statum suum, seu spiritum immisit, qui Anima est. Anima autem æterna, incorruptibilis, immortalis, sub se potentias intellectuales continet, sine quibus in nihilum artificiosum illud Compositum dissolveretur, cujus dignitatem vel ipsi adeo Gentiles, orbati lumine fidei, comprehenderunt. Hæc est illa margarita pretiosa, ad cujus emptionē supremus ille Mercator, tot in cælo relictis unionibus, se accinxit, eamque sumptibus pretiosissimæ vitæ suæ, & rubinis divinissimi sui sanguinis permutatam redemit, & ut amplam nobis Paradisi hæreditatem relinqueret, ad statum miserabilem, & infelicem, imò in nihilum quasi, semetipsum redegit.

Veritatem hanc à Christianis fidelibus & sanctis, non miror comprehendi posse, præceptis, Doctrinis, traditionibus & miraculis fidem suppeditantibus, cum multò magis idipsum in Gentilibus admirandum & venerandum, tanquam ab ejusmodi cognitione remotis, quæ viam propositionibus hisce sternere potuerit. Mirabile enim est audire loquentem Peripateticum, *Homo est rectissimum animal.* Et Pythagoram apud Diogenem: *Nihil habet commune cum mortali animante Animal Homo, immortalibus bonis exercitatus.* Et celebrem Aventini Oratorem: *Nullum est animal præter Hominem, quod habeat aliquam notitiam Dei.* Et si ad sanctuarium ipsius animæ penetrare libeat, audiemus Zeleucum verè Catholicè disserentem, cum ait: *Unumquemque habere, & parare oportet animam suam ab omnibus malis puram, etenim Deus non colitur ab Homine malo, neque placatur sumptibus, neque Tragœdiis capitur, sed bonâ voluntate bonorum, & justorum operum.* Et Philisthenem: *Anima sapiens, cùm Deo conjungitur, ipsam non mors, sed mala vita perdit.* Clitarchus, quanta sit animæ cura habenda, insinuat: *Animæ tanquam ducis, corporis verò tanquam militis curam habe.* Concordat cum his Democritus, dum inquit: *Hominem decet animi potiùs, quàm corporis curam habere; quippe animus absolutissimus corporis vitium corrigit, corporis autem vis, sine ratione, animum nihilo meliorem reddit.* Nihil istis inferior abstrusus Moschio: *Omnibus mortalibus,* inquit, *& terrestribus amissis, unum aliquod immortale, & cæleste comparare peroptato.* Nec silentio prætereunda Divini Platonis præcepta, qui nil in his, nec Bernardis, nec Chrysostomis cesserit, ait enim: *Delectationes animæ sunt cognoscere Creatorem, considerare opera cœlorum, & sapientiam suam.* Plena horum sunt magni Ethici volumina. Ipsi quoque Juvenali, cum se dissolutum & immorigerum hactenus in Satyris suis exhibuisset, nescio qua ratione exciderint, quæ sequuntur:

Summum crede nefas animam præferre pudori,
Et propter vitam, vivendi perdere causas.

Sententias, & descriptiones has, locô omnium, quæ dici in materiem hanc possent, apposui. Compatere benevole, & magnanime Lector, malè contextis expressionibus nostris, quod si imma-

De mor. vi[...] lib. 10.

1. De Legi[...]

Ex Stobæ[...]

De Morte.

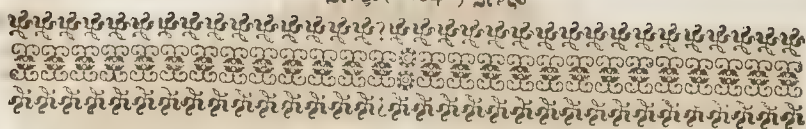
Sat. 8.

immanis Colöſſi ſpeciem, aut Tagetem, aut Ephemeron tibi exhibeant, adjuro te, ne mortem illis protinus omineris, quæ quidem his evenit, ſed excuſare potiùs errorem, eumque in competenti baſi tu ipſe collocare digneris; conſiderando nimirum, & attentiùs inſpiciendo ipſa authorum monumenta & authoritates, atque ita imperfectiones meas corrige. Tu mihi Cynthia, quæ Endymionem complexu tuo digneris; tu Praſiteles, qui rude ſimulacrum amplius elabores; tu Sol Memnoni huic loquelam inſpires: Tu Prometheus, qui detractâ unicâ ſcintillâ à ſole tuæ ſapientiæ, huic Epimetheo animam infundas: Tu huic partui eſto Lucina; & quod ſub umbris atramenti fortè manſurum erat in obſcuro, tu amico vultu excipiendo in lucem pertrahas, & patere, ut Epilogi locô cauſas per epitomen ſubjungam, quæ me ad præſentis voluminis compilationem permoverunt. Ad ejus porrò Lectionem teipſum inuito.

Non del Pelléo le vincitrici Some,
Sotto cui vacillaro Orto, ed Occaſo,
Nè il bellico furor d'Achille, ò Iaſo,
Che d'Alloro immortal cinſer le Chiome,
Qui non cant'io; ne vinte Genti, ò dome;
Mà à deſcriver dell' Huom fui perſuaſo
L'alta ſtruttura, e da quai Genii invaſo,
Sia d'Affetti, d'Amor, d'Honor, di Nome,
Opra d'un Dio ſublime, à cui d'un Mondo
Tutto è il voler, tutto è il poter conceſſo,
D'alti Portenti operator fecondo.
Or queſti è l'Huom, ch'io qui ti porgo eſpreſſo:
Saggio Tù dal mio dir benche infecondo,
Me pur beggendo, intenderai te ſteſſo.

F I N I S.

APPENDIX, SEU ADDITIONES.

Ara, aut imperfecta admodum sunt objecta Mundi hujus, quibus augmentatio non perfectionem aliquam, vel decorem conciliet.

Ita Natura producit ingenia, quæ tamen, juxta Aristotelis mentem, similia sunt tabulæ inani & tersæ, in qua penicilli nondum ulla vestigia comparent, manerentque obtusa prorsus & inculta, nisi Præceptoris arte, & industriâ, densa illa caligo, quam in utero materno contraxerunt, dissipetur, eaque ad meliorem vitam novi luminis infusione quadam instituerentur. Quàm ingloriè & ignobiliter in Pariis rupibus ætatem degerent rudia & inculta marmora, nisi docta Praxitelis & Phidiæ scalpra, inflictis altè vulneribus, figuras illis speciesque humanas induxissent; ita verò tanquam à sepulchralibus cavernis eruta, ad recipiendam vitæ ideam quandam cogente ferro prodierunt. Nobilissimi ex Cypro Adamantes, lucidissimæ ab Erythræo mari margaritæ, postea quàm manuum, & ferri ipsius accessione lustrantur, ac poliuntur, multùm pretio aucta emergunt.

Nascitur in colle, seu juxta aquam sterile virgultum, cujus sylvestris indoles inserto surculo corrigitur, quò in fructus laudabiles progerminet. Miser Homo tandem, egenus & pauper, corruptionis plenus, & calamitatum omnium meta, ex utero materno sic prodit in lucem, quasi damnatus ad sepulchrum durante congenitâ miseriâ, nisi continuis additionibus, ut edocto loquelæ usu, quæque ad victum, vestitum, habitationem, & alias vitæ commoditates requiruntur, obviam insidiis iret, quæ ipsius ætati ac vitæ perpetuò struuntur. In generali hac Naturæ constitutione, ità omnia comparata sunt, ut nec materia sine additione formæ, neque hæc sine illius interventu & augmentatione quidpiam operetur, aut fœcundet; suntque ita intimè conjuncta, ut perditâ unâ, materia alteri cuidam formæ continuò associetur.

Hæ, & aliæ insuper rationes maturius à me ponderatæ, siquidem plura alia subjecta, argumenta, & dogmata necessaria, imò congrua & propria Homini superessent, stimulos addiderunt, ut meæ partis judicaverim in hunc locum isthæc collocare: quò undique redundent utilitas & beneficium in Lectorem. Quandoquidem etiam significationes Hieroglyphicæ hoc in genere potissimum abundent, & hactenus Opere Pierii Valeriani usi fuerimus, nondum tamen Cœlii Augustini in manus nostras inciderit Opus, ex humanis passim simulacris combinatum, hoc capite ordiri visum est, quò plus inde appareat, ac elucescat notitia substantiæ, tam mortalis, quàm immortalis in Homine, æque ac diis, ut Gentilium more loquamur. Hæc igitur sunto in Additionibus

HIEROGLYPHICA.

ÆGyptii expressionum penuriâ, & verborum sterilitate adducti, quò Supremi Numinis, *Eneph* ipsorum linguâ compellati, summi Motoris, & Creatoris hujus universi ideam quandam exhiberent, mysteriosis ac eruditis significationibus id demonstrare conati sunt. Constituerunt inprimis illum formâ Humanâ, vestitum chlamyde cæruleâ, dextrâ regentem sceptrum, sinistrâ zonam, seu cingulum, inde caput mitrâ sursum acuminatâ coopertum, cujus apicem pennarum congeries exornabat. Deus Creat

Venerabilis Eusebii testimonio, libro *de Præparatione Evangelica*, hæc est Allegorici sensus enodatio. Pennæ Creatoris incomprehensibilitatem denotant, ut enim hæ semper volatiles sursum moventur, ita ille sublimis semper supra omnem sensum, & fidem intelligentiæ humanæ elevatur. Facie humanâ esse illum Datorem, Creatorem, & Authorem vitæ significabant; Esse eum, qui intellectum & motum largiatur; quò & Divus Paulus alludit, *Deus, in quo vivimus, movemur, & sumus.* Quod ipsi quoque Gentiles expresserunt, quos inter celebris Aventini Orator, sic fatur: *Deus est, qui viget, qui sentit, qui meminit, qui regit, qui moderatur:* est enim omnium harum operationum causa primaria. Et Lucanus: *De somn. Sup* *Lib. 9.*

Jupiter est, quodcunque vides, quocunque moveris.

Et sicut verè non cognoscitur Mens divina, nisi per cognitionem Divinam, etsi nil visibile, nil reale appareat, hoc pennis & Dominio repræsentatur & exprimitur. Indicantes præterea per corporaturam Humanam, ejus ubiquitatem, & nil conspectum ejus posse effugere, velut ipsum passim humanum corpus nobis obversatur. Operationes Dei materiales, hæ videlicet, cùm Deo permittente fit, ut Natura secundùm activitatem suam, & influentias cœlorum operetur, vocantur Opera Dei posteriora. Hinc elucidatio ejus facti petenda, cum Moyses Divinis colloquiis jam ante adhibitus, peteret Dei videre faciem, responsum tulit, *Posteriora mea videbis*; quod idem erat, ac, circumspice temetipsum, & universum hoc contemplare. Opera Dei posteriora quæ?

Præter hæc Aristotelis doctrina est, à posteriori seu effectu cognosci rerum essentias, carumque causas. Quemadmodum igitur causæ primæ, carum-

earumque operandi modus, non discernuntur oculo, neque intellectu humano, ita neque summa Mens, quæ operatur, & comprehendit omnia, ratione nostrâ comprehendi potest. Marcus Tullius inquit: *Deus ipse, qui non intelligitur à nobis, alio modo intelligi non potest, nisi Mens soluta quædam, & libera, segregata ab omni concreto & mortali, omnia sentiens & movens, ipsaque prædita motu sempiterno.* Quòd eum cærulea chlamyde, qui color cœlis est proprius, circumdatum exhibebant, id egerunt, ut eum totum cœlestem indicarent, & in cœlis residere solutum & liberum, neque immersum seu implicatum ullo seu accidente, seu mixtione, aut compositione: quamvis per intellectum nostrum cæcutientem vel ignorantiam aliter apparere consueverit. Nec dubium est, illum moveri, nunc ad iracundiam, nunc ad misericordiam seu veniam, prout cœlum ipsum varias quoque alterationes seu mutationes admittit, tantâ verò disparitate ab Natura humana, quantùm cœli à terra dissident.

Sceptrum, potestatem ejus seu dominium in Naturam universalem indicat, cujus idem Creator sit & Author. Per Zonam, nexus ille seu vinculum intelligitur, quo res omnes in unum colligit, & colligat, quo & fata seu vitæ, sive mortis temperat, & res corruptioni subjectas in quâdam quasi perpetuitate conservat. Et hæc per Allegoriam Zodiaci Zona est, quam Sol æternus perambulat. Ita fuerunt, qui hominem ex ovo prodeuntem, seu ovum ex ore hominis procedens depingerent, significantes mundum huncex ore seu verbo Dei prodiisse, ut clara sunt Prophetæ testimonia: *Verbo Domini cœli firmati sunt, & spiritu oris ejus omnis virtus eorum.* Et rursum David: *Ipse dixit, & facta sunt.*

[...]us Saty-

Per cognitionem Dei ipso permittente, gradatim Nationes illæ ad cognitionem mundi investigandam ferebantur. Idcirco, ut jam alibi dictum est, modo tamen aliquantum differenti exhibebant deum Panem, qui & Incubus, Faunus, sive Satyrus dicitur. Facies illi humana, barba caprina, cornua arietina, coloris intentè rubri, pelle Tigridum adinstar variâ, & maculatâ, parte corporis inferiore hispidâ, setosâ, aut villosâ, capris non absimili. Regebat dextrâ fistulam cum septem calamis, & sinistrâ baculum recurvum, ut est Lituum augurale. His proportionibus universitatem orbis terrarum intimantes. Prodiens ex loco arundinibus consito, versùs loca habitata gressum simulabat. Per faciem rubicundam intelligentes aërem, seu ætherem, sæpenumero per solis illuminationem hoc colore decoratum. In cornibus significantes duo luminaria, quæ non secus, ut hæc cornua in parte capitis superiore, in regione mundi superiore ferrentur. Pellis Pantheræ seu Trigidis instar variegata varietatem stellarum designabat. Ejus pars hispida, villosa, & inculta, virgulta, arbores, & feras in orbe conclusas, figurabat. Pedibus caprinis, soliditatem & stabilitatem terræ denotabant. Per fistulam cum calamis septem, in septem illis tonis diversis, septem sphærarum harmoniam intelligebant. In lituo tandem seu virgâ recurvâ, anni ad sua principia reflexionem, & revolutionem in circulum, repræsentabant. Ad hunc modum symbolum hoc interpretantur Eusebius Pharnutus, & Servius. Curiosum & mirabile est audire, quod invisum hoc simulacrum, non caruerit votis, victimis, holocaustis, & aris, hoc adjecto titulo: *Divinitas abscondita.* Quâ ratione igitur poterant infelices hi è luto miseriarum suarum emergere, cum illis per obscura & informia hujusmodi monstra non liceret. His adjungimus, ut jam alibi expressum est, per partes Monstri illius humanas, cœlum cum constellationibus, earumque influentiis, per caprinas verò designari massam omnem terrenam, arva, & saltus, quò & cum capris, quarum similitudinem habeat, illum relegârunt. Et sicut pili suâ pinguedine & uligine aliisque excrementis perpetuò abundant, ita terram novâ semper messe regerminare, & fœcundari. Manûs illius extensæ similiter terræ fœcunditatem, ejusdemque ad operandum promptitudinem demonstrabant. Hac ratione terrarum orbis descriptus.

Cæteroquin, ubi animus esset quendam inquilinum incultis moribus, & qui extra proprios lares nunquam prodiisse visus sit, describendi, figuram hanc Fauni aut Satyri digito indicabant. De Satyris quidem Virgilius:

Hæc nemora Indigenæ Fauni, Nymphæque tenebant,
Gensque virûm truncis, & duro robore nata.

Faunos Deorum filios, ex Terra, & divino semine progenitos perhibebant. Ex quo colligitur, vel ipsos hosce Idololatras observâsse & agnovisse cœlorum nobilitatem, magnitudinem, & sublimitatem, cum inter celeberrimos quosque Heroës Faunos istos collocârent, quæ causa fuit venerationis & obsequii, quo illos prosecuti venerabantur, & adorabant. Ab hac sublimitate paulatim deflectentes, eò devenerunt, ut dicerent, à Faunis prosatos homines, quæ causa est, quod iidem Fauni Hieroglyphicum Nobilitatis essent, ad quam multum præterea conferebat, quo quis loco ortus fuisset, sic referente Platone, singularis Athenarum Nobilitas, & gloriosior cæteris erat, quod nunquam extra mœnia sua aberrando evagata per orbem fuisset. Hac de re jam aliàs binos Dialogos dictavi, qui, Deo vitam largiente, forsitan aliquando publicæ luci exponentur.

Nobilitas unde derivet?

Ejusdem dei Panis imagine Ratiocinium seu Discursum expresserunt; ita enim Plato arcanorum Ægyptiacorum interpres in Cratylo affirmat, non secus hunc atque illum ferri, ex corde videlicet ad os, atque linguam commeare, quidvis amplecti, ad omnia evagari, & per modum divinitatis illius, ex vario apparatu & diversis partibus compositum, itemque illius exemplo duplicatum, verum scilicet, & falsum. Verò & elevato discursui inesse aliquid divini, eique amicitiam quandam & affinitatem cum Deo intercedere, qui & ipse sibi *verbum* adnumerat, idcirco in pectore & capite, tanquam partibus nobilioribus residere: Mendacem verò, velut abjectum, infimum & vulgarem, serpentem humi, nec ad ullam contemplationem elevatum, per partes illius inferiores, irrationales, belluinas, hispidas, hircinas, asperas & deformes intelligi. Hunc in modum discursum ipsum rectè distinxeris, bonum à malo, verum à falso, castum ab obscœno, proprium ab indirecto.

Discursus.

Duplicatus.

Homo plantis pedibusque contortis, vultu senex, sedensque incurvato corpore, in humeris tenens aureum globum, cùm veste longa ad talos usque protensâ, apud Ægyptios Mundum universum designabat, qui secundùm cœlorum influxus gubernetur, cum iisdem affinitate conjunctus.

ctus. In pedum complicatione, Terræ ipsius soliditas & stabilitas; in veste longa à capite ad calcem demissa, varietas & copia colorum, ac rerum exprimitur, quibus ille per qualitates elementares undique ditatur, vestitur, & exornatur. Globus aureus sphæram cælestem, motumque ejus circularem significat.

Concordantia Hominis cum cœlo.

Iste est Archæus superior, & inferior, à celebri Osvvaldo Crollio descriptus: hæc catena Homeri, Deos hominesque colligans: hoc Mercurii caduceum alatum, & serpentibus circumdatum; hic Berecynthiæ crinis est ab Empyrio cœlo ad infimas usque valles demissus. Ita concludit Osvvaldus: *In Homine enim ipso, minore Mundo, non est membrum, quod non respondeat alicui elemento, alicui Planetæ, alicui Intelligentiæ, alicui mensuræ, ac numerationi in Archetypo.* Ita videlicet ad regimen & celsitudinem Hominis concurrere cælestem Naturam cum humana voluit Altissimus, cujus patria Paradisus, & centrum illius animæ, ad eum finem creatæ; quò verba Ovidii collimant: *Sedibus æthereis spiritus ille venit.*

Prospicit Ad. … .

Colli quare humidi.

Hæc præterea Natio solem specie humanâ, facie rotundâ & juvenili, navi à Crocodilo deductæ insidentem, exhibebat. Per navigationem significantes impulsum caloris ejus, quo motum in humida omnia introducit, & maximè in æthereis: quam ob causam multi humidum æthera dixerunt, cum verosimile non sit, motum diuturnum hunc & continuum in sicco posse durare: quâ ratione plures Philosophorum veterum, considerato cœlorum cursu, aqueos non dubitârunt cœlos asserere. Ita in sacris quoque Literis eorum sæpe mentio sub aquarum similitudine occurrit; & Angeli ipsi à Davide hoc synonymo exprimuntur; & Ecclesia tot Prophetarum dictis inhærens, intonat: *Aquæ omnes, quæ super cœlos sunt, laudent nomen Domini.* Hæ aquæ, ut & pluviales nostri orbis per Crocodilum intelliguntur, cujus generatio passim Soli attribuitur. Ait insuper Jamblichus, hac solis nave devecti imagine causam primam sive Deum, qui universum hoc regit & gubernat, significari. Martianus pariter, cum Philologiam in sphæram solis introduxisset, vidit ab illa navem, inquit, in sole, quæ diversis opinionibus recta, secundo Naturæ cursu ferebatur, simul ardentibus flammis, & pretiosis mercibus repleta erat, stantibus ad remos septem fratribus: in Malo depictus leo, & ab extra Crocodilus, è cujus medio fons divinæ lucis per occultas vias Mundum irradiabat. Variæ & multiplices sunt icones humanæ, ad demonstrandos solis effectus adinventæ, quas si adducere hic voluerim, in magnum volumen appendix ista excrescat. Plura igitur desideranti Cattarus in Iconibus falsarum divinitatum satisfaciet.

Angeli aquarum nomine intellecti.

Causa prima.

Conjunctio Solis & Lunæ.

In Ægypti quadam urbe, ab Elephantorum forsitan copia, Elephantinopoli dicta, adoratum fuit Osiridis simulacrum. Figura Hominis erat, cujus totum corpus cyaneo colore imbutum, caput arietis in humani locum gerens, conjunctionem Solis & Lunæ significabat, prout refert Eusebius. Per colorem cyaneum Lunæ humiditas intellecta, quandoquidem semper humoribus lunaris conjunctio abundat, tum quod noctes simili colore imbuat, qui non minus sereno cælo conspicuus sit. Quis Osirides, & quod Rex universæ fuerit Ægypti, cur manus centum habuisse creditus, cur Solis symbolum habitus, sufficienter in secundo hoc volumine declaratum est.

Luna qual… repræsentat…

In urbe Heliopoleos Lunæ simulacrum hujusmodi figurâ expressum est. Homo erat, cui caput vulturis, & quassando manu lanceam Typhones seu Gigantes sub forma equi marini occidebat. Color hujus simulacri albus, quod indicabat Lunam ab aliis lumen suum mutuare, quæ opinio evidens est. Quid enim negarent lumen illam recipere à Sole, à quo spiritum traxisse, & ortum suum credebant: alitis verò hujus potissimum faciem apposuerunt, quod vultur Soli dedicatus erat, ut alibi ex Pierio adduximus. Fuit præterea avis hæc symbolum lucis & spiritûs, imprimis ob velocitatem motûs, tum etiam, quod ad loca maximè lucida, atque sublimia evolare soleat. Aliæ rursum Lunæ effigies humanâ facie, prout copiosè à memorato Cattaro, ubi de hoc argumento ex proposito agit, tractatur.

Consilia & cogitationes … cultandæ.

Stupendum non minus, & curiosum fuit sequens Hieroglyphicum; ex quo non obscurè colligitur, quantùm antiqui nos exhortati sint, cogitationes & consilia in occulto esse oportere. Plutonem caput galeâ tectum, & Proserpinam rapientem depingebant: nec absque magno mysterio; cum enim de Plutone notum sit, Numen esse infernale, idcircò ab inferno hoc spiritu dicimus, quàm deceat celare seu tegere omne id, quod in ipsis penetralibus mentis reconditum habemus. Confer huc Emblema Alciati, quod habet ascriptum Lemma: *Non vulganda Consilia.* Additur Proserpinæ raptus, furta siquidem & raptus clam & in abscondito fiunt. Inducitur galeâ obtectus, quasi dixeris tegendum caput, in quo consilia elaborantur. Ita verissimè Spiritus Sanctus ait: *Sicut aqua profunda, sic Consilium in corde viri.* Non ignota hæc magno illi apud Sallustium Imperatori, quem ubi persuadere conabantur, ut consilium suum cum primoribus conferret; *Si scirem,* inquit, *vestem meam Consilii mei participem esse, protinus eam exuere, & in ignem conjicere vellem.* Ut igitur galeâ caput, sic illo cogitationes vicissim tegendæ sunt.

Prover. 16.

Potestas Mi… norum.

In Plutonis Hieroglyphico rursum potestas non spernenda inferiorum seu minorum intelligitur. Hic etenim tametsi in infimo Terræ loco resideat, nihilominus, si lacessitus insurgeret, totum terrarum orbem flammis suis concremaret. Ita si in Horologio ultima licet, & vilissima rota exorbitet, tota machina perturbabitur. Sic & statuis suæ bases accommodantur; ideoque verum est, quod S. Ambrosius ait: *Vicina potentibus solet esse superbia.* Et bene rursum alius: *Qui velit ingenio cedere, rarus erit.* In hoc fabulæ Icari, & Phaëthontis excogitatæ.

In Post.

Motus spirabilis.

Per Silenum senem dormientem antiqui motum spirabilem, seu mavis spiritalem intelligebant. Ex hujus capite album quendam vaporem prodire fingebant inter spissam cæsariem, per quod crassitiem aëris terrestris denotabant. Finxerunt præterea ebrium, quod spiritus illi crassi suâ gravitate, non secus ac in ebrietate hominis organa, & potentias vitales aggravando, & comprimendo somnum inducunt; & hic ille est Spiritus, quem Anima per corpus universum & singulas ejus partes distribuendo infundit.

Jam & Tyronibus notum est, quod antiqui exprimendo igni fabrum Vulcanum exhibebant, clau-

claudum, deformem, luridum, & fuligine denigratum, stantem prope focum, & fulmina cudentem: cui Cœlius cæruleum in capite pileum adjungit. Regionis hoc æthereæ symbolum, in qua ignis purus, integer, neque immundo alicui pabulo immixtus reperitur, longeque ab illo diversus, qui his in terris, utpote debilior, sine alimento & materia pabuli subsistere nequit; Idcirco claudicantem & defectuosum hunc deum indicantes, ut qui ad sustentationem sui baculo egeret, seu materiâ ad sui conservationem idoneâ, diversus proinde à puro illo, atque defæcato, nullius terrenæ mistionis egente. Et hoc verè symbolum est Animæ, prout jam alibi insinuavimus, quæ per modum ignis calefacit, fovet, & vivificat corpus humanum, quò & ipsum ita roboratum ad suas se operationes accingit. Sic porro elementis aliis est intimè conjunctus, ut ex illo quasi vitam hauriant, tametsi nec in illis resplendeat, nec facilè nisi fortè in operationibus suis manifestetur, dum illis activitatem & fœcunditatem inspirat. Et quemadmodum Anima ignis ætherei speciem gerit, dum adinstar hujus ad supremam illam sphæram, tanquam Patriam suam continuo motu elevari debet, ita vicissim Natura, tanquam fœcunda Mater, elementarem hunc ad suos usus & beneficia concedit.

Nequid à semita tanti Authoris deviemus, adducimus hic denuo celebrem illam apud Gallos Herculis imaginem, toties in hoc nostro opere jam memoratam: quod nondum exhausta sit omnis doctrina, hac in effigie conclusa, nec prout debet descripta. Symbolum erat, seu Hieroglyphicum Eloquentiæ. Hominem exhibebant virili ætate, & cætera nudum, exceptis iis partibus, quas leonina pellis integebat; dexterâ fortem & nodosam clavam gerebat, ex ore perlonga catena aurea prodibat, quæ circumfusam multitudinem undique vinctam ad se trahebat. Fuit hoc inter Alciati Emblemata centesimum, octogesimum, & primum, cui subscripsit; *Eloquentia Fortitudine præstantior.* Figura hæc originem ex Luciani operibus sumpsit. Nam ut vertit Erasmus: *Sic igitur Herculem Galli linguâ Gentis vernaculâ omnium vocant, porro Deum ipsum novâ quadam, atque inusitatâ figurâ depingunt.* Demonstrantur eadem in Luciani decrepito sene, & calvo, pauco, quod restat, capillitio cano, forte ut indicarent, Eloquentiam non nisi maturâ ætate, & prudentiâ acquiri: cæterùm cutis illi rugosa, & adusta, obscuri & atri coloris, qualis Charontis, & Japeti nautarum. Consentiunt passim in hoc, quod humeris, & sinistro lateri arcum & sagittas attribuerunt. Credidit præfatus Author in vilipendium Græciæ deorum primitus erectam hanc statuam, quasi vindictam de hac natione sumentes, ob factas in patriam suam excursiones, cum ad persequenda Gergonis armenta, cultissimas has regiones devastâsset. Sed nescio quid novi, & admiratione dignum in hac imagine resplendeat?

[...]entia.

Id porro est aurea catena, cum qua ille multitudinem diversarum gentium multis pretiosis lapidibus, gemmis, & monilibus luxuriantem, velut in vinculis trahebat, earum aliquæ ad pectus, ad humeros aliæ, itemque ad aures pertingebant, & quamvis exilibus admodum catenulis ducerentur, nihil tamen animi ad effugiendum monstrabant, quin potiùs tantâ mansuetudine & lætitiâ ab hac non inamœna violentiâ se duci patiebantur, ut vel ægrè laturæ viderentur suam ex vinculis istis liberationem. Et quod plus aliquantum admirationis moveat, erant catenulæ hæ à neutra manuum constrictæ seu adductæ, quod sinistra sagittis & arcu, dextera verò in clava sustinenda occuparetur. Perforavit ingeniosus artifex simulacri illius linguam, per quam transmissa catena regebatur.

In subjectam interea turbam, catenis illigatam, faciem serenam & omnino lætam demittebat, quasi multam illi consolationem impertiendo. Ita Lucianus. Ego dum ad conspectum statuæ illius quasi attonitus stupeo, is quem tum fortè mecum habebam hospitem, mihi ait, ne stupeas Advena, mox enim tibi figuræ hujus mysteria explanabo.

Non ad exemplum Latinorum, aliarumque nationum deum Eloquentiæ Mercurium Galli habemus, sed Herculem, ut qui sit illo fortior, atque robustior; neque te moveat, quod senem illum fingimus, hâc enim potissimùm ætate, nervos & robur acquirit facundia, quæ licet infirmior sit ætas, vigoris tamen absoluti est indicium. Hac de causa Nestoris quoque lingua melle aspersa & imbuta fingitur: & Trojani Oratores Vocem Lyrioëssam, seu floridam appellârunt, & vel ideo senili facie comparet, quasi magno intervallo, à juvenilis Enuntiationis imperio remota, utpote quæ juvenili calore asperam, & insulsam prorsus orationem efficit. Instructa est sagittis & arcu, ad indicandum acumen argumentorum, & rursum nervosâ & forti clavâ pondus & robur orationis exprimitur. Hæ Luciani expressiones sunt: Et quamvis aliæ quantumlibet copiosæ, tam ab erudito Alciato, quàm facundo illius commentatore Joanne Tuillio subministrentur, illis tamen relictis, ad alia gradum facio.

Bina Herculis simulacra, quæ Antheum humi prostratum, solo elevant, & in multis numismatibus cernuntur, Hieroglyphicum sunt luctæ, quæ inter sensitivum est, & rationale, dum ille animum discursûs & rationis participem, Antheus verò partem sensitivam, terrenam & ponderosam significat. Pectus insuper Herculis, sedem prudentiæ & sapientiæ denotat, quæ pars perpetuum cum inferioribus, & vitiosis partibus certamen gerit: quod ut alibi jam explicavimus, ita nihil hæsitationis fuit, quin hic repeterentur, maximè, famoso nostro Patriotâ ita disserente:

Malageuole impresa è hauer l'Impero
De gl' indomiti affetti, e ribellanti, Preti Poesie.
E non errare, oue dal buon sentiero,
Gl'allettamenti al trauiar son tanti.

Sentiebat hujusmodi contradictionem vas electionis Divus Paulus, cum ait: *Sentio aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ.* Serpentis Pythonis contra Apollinem pugna hæc dici potest, cum videlicet immundus iracundiæ & concupiscentiæ serpens, venenum & flammas evomit, & obscurâ tetrâque caligine, Rationi, ceu Apollini labem quandam aspergere conatur. Neque poterit Ratio, quod sensitivum est debellare, nisi elevet, & in altum adeo evocet corpus ipsum, ut affectuum pede jam non terram corporearum sordium attingat, verùm omnes omnino affectus illicitos, quasi Terræ filios, prosternat, & perimat. De hoc mortis genere Apostolus ait: *Mortui estis, & vita vestra abscon-*

abscondita est cum Christo in Deo. Hæc pretiosa illa mors est, quæ oculos Divinitatis exhilarat, quæ & Redemptorem nostrum in hanc similitudinem permovit: *Nisi*, inquit, *granum* frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet. Hæc singularis illa, & inter omnes maximè insignis victoria est, de qua S. Bernardus ait: *Major est victoria hominum, quàm Angelorum; Angeli sine carne vivunt, virgines in carne triumphant.* Inde Scipionis Africani, generosi illius ducis, quem virginis Cimbricæ forma non expugnavit, ejus inquam tumulo inscriptum legitur; *Maxima cunctarum victoria, victa voluptas.* Et Boëtius, ad facta Herculis alludendo, ita canit: *Superata tellus sydera donat.* De hac materia plurima passim extant volumina sacra, & moralia.

Super Missus est.

Fabula Promethei.

Quandoquidem non infœcundæ considerationis & applicationis ad symbola est Promethei fabula, jam aliàs eruditè à Cœlio pertractata, non præter rem mihi facturus videor, si eam huc loci transsumpsero, quò plures inde cognitiones, ac doctrinæ eruantur. Plato igitur in Protagora sub persona Socratis, ut artium adinventiones detegeret, ipsumque ingenium ad eas requisitum indagaret, hujusmodi orditur fabulam. Erant olim tempora (& hinc suam derivat historiam) cum præter Deos nemo adhuc mortalium viveret, instante dein tempore, ut ii quoque nascerentur, Dii illos ex terra simul & igne formârunt, distributionem tamen facultatum & ornamentorum ad illos spectantium Prometheo, ac Epimetheo fratribus assignârunt. Quorum posterior cum totum negotium sibi uni & soli assumpsisset, dumque ego gradus, conditiones, & officia distribuo, tu hic expecta (ait Prometheo) videntes Dii, rem rite instructam & ordinatam, totius operis distributionem ei permiserunt. Qui præter spem turbato ordine, rerum diversarum confusionem introduxit. Huic enim plus virium, quàm agilitatis & solertiæ largitur; alteri celeritatem nimiam deficientibus interim viribus, infundit; plus debito unum muniendo & armando, alterum è contrario, ultra quàm justum fuerat, debilem, ac fere inermem dimittit: Defectus hos salutaribus remediis compensare conatus. Ita cum ex animantibus quæpiam, ratione parvitatis suæ imperfecta cognosceret, statuit fabricatis ad id alis succurrere; aliis subterraneos sibi specus, & receptacula fabricandi, scientiam tribuit. Ea, quæ ad insignem aliquam magnitudinem pertingebant, summâ industria conservavit, & providit, nequod eorum genus perire posset, cumque illis id emolumenti concessisset, ut perfectâ sanitate fruerentur, eò animum applicuit, ut catervam ac seriem annorum, & uniuscujusque anni varias revolutiones ac tempora ordinaret. Inde carnes pellibus, & pelles setis, pilis, & villis obduxit, eorumque aliqua cute solidâ ac durâ communivit, quibus contra frigora, aliasque cœli injurias sese tutarentur: ita in pedum plantis, cute spissâ, pilis, adipe, unguibus, aliisque munimentis instruxit, ne à soli asperitate offenderentur. Alimenta vitæ necessaria, in debita proportione subministravit, his quidem (juxta uniuscujusque naturam) aut herbas; fructus, & radices, sive carnes, aut alia convenientia, & opportuna: illis verò, quibus sors obtigerat, ut dilaniarentur ab aliis, minus alimenti præstitit, quod generosis & ferocioribus aliis in pabulum destinata essent.

Postquam facultates, & omnia reliqua, quorum capacia essent, brutis ac feris indidit, supererat humani generis compositio, atque perfectio, cumque jam nil restaret, quod communicari posset, nimium enim perfectionis in alia profuderat, multùm solicitus, quid agendum in ancipiti hæsit. Quibus curis anxio Prometheus superveniens, ut distributionem factam inspexit, videt animalia omnia completa, illisque de necessariis omnibus abundè prospectum: Solum hominem nudum & miserum, sine calceamentis, sine possessionibus, & absque auxilio pauperem & mendicum: jamque fatalis illa dies instabat, quâ simulacrum hoc mundo exponi animatum oportebat. Inops itaque & Prometheus consilii, cùm summâ temporis angustiâ se conclusum animadverteret, quale tanto operi subsidium inveniret dubio secum pectore revolvens. Cum subitò in mentem venit (id quod & postea peregit) si ignes sacros, una cum sapientia & artificio Vulcani atque Minervæ violaret? Erant hæc sibi mutuò conjuncta adeo, ut neutrum sine altero haberi, neque alterutrum ulli usui inter homines esse posset. Utroque igitur insigni dono per furtum ablato, hominem investivit, & animavit; qui tantum continuò intelligentiæ consecutus est, ut nosset, quibus mediis vitam sustentari oporteret. Deerat tamen illi modus, & ars, quâ in operibus exercitari posset, adeoque utilis sibi ipsi, & Reipublicæ terrarum orbis proficuus evadere. Hæc in ærariis Jovis unicè abscondita servabantur, neque huc aditus Prometheo ullus patebat, studiosiùs enim custodiebantur, quàm Vulcani, & Minervæ repositoria, è quibus priora munera surripuerat.

Homo divinorum favorum jam particeps, & inter sortes cælestes adnumeratus, jamque Diis contactu ignis sacri vicinior factus, solus inter cuncta animantia Religionem agnovit, & veluti memoria suggerente, esse in cœlis Numina, & Deitates, cœpit erigere statuas & altaria, templa item & sacrificia, orationes & vota instituere, inde voces & nomina excogitare, quibus æternitatem, immensitatem, & omnipotentiam illius Numinis explicaret. Suppeditante posthæc ingenio, & domos, & victum, & vestimenta per artem reperit. In hunc modum instructi & edocti Homines sparsim primùm habitare, & antea quàm vel ædes, vel urbes ullæ extarent, in apertis campis, & per sylvas divagari, ut non raro à fortioribus se feris necarentur, dum earum feroces assultus sustinendi, neque iis resistendi sat virium esset. Sat jam quidem artis illis ad vitam sustentandam; sed ad sui defensionem haud dum satis adhuc valebant, dum cognitio aut præparatio armorum iis deesset. Quæ quidem propositio, veritati sacrarum paginarum omninò contrariatur, in his enim verbo illo *Dominamini*, sufficienter contra omnem potentiæ hostilis impetum consultum fuisse Homini vidimus. Verùm, ut revertamur, unde digressi fuimus, cum imperiti artium militarium essent, ut tamen deinceps à ferinis illis assultibus securiores viverent, consulere cœperunt, quâ ratione uniti invicem & congregati habitarent: inde sapienter de civitatibus, mœnibusque extruendis deliberatum, quò inhumanam illorum feritatem arcerent; paulatim deinde

deinde contra sese mutuò his propugnaculis uti, cum sensim in pejus vergentes hominum mores, non discursu, non ratiocinio instructi, ruens unusquisque cœcò modo, quo illum propriæ passiones, & affectus ducerent, quàvis levi de causa alter in alterum sævire, nec jam homo securus ab homine trucidari, ac perimi.

Quamobrem supremus Monarcha Jupiter metuens, ne omnino genus Humanum concideret, Mercurium legat, qui sublatâ ex mentibus nostris caligine, novum lumen afferret, eisque pudorem quendam aspergeret justitiæ, cæterarumque virtutum, quæ ornamenta sunt, & vincula civitatum, simulque amicitias, & affinitates inter homines fundaret. Priusquam igitur operi se accingeret Divinitas illa, Superorum Regem interrogâsse fertur, quâ methodo juberet distribui dona, seu virtutes illas, sive artes; quomodo inter eos justitiam obfirmare aut pudorem oporteat, uni an multis, an aliquibus, vel omnino jam omnibus dispertienda. Unde à supremo tribunali decretum illud sublatâ appellatione emanavit; *In omnes; & omnes ejus participes fiant.* Ita fore, ut civitates perfectè stabiliantur & componantur: postremò ita Jovem conclusisse: *Legem nomine meo promulges; ut qui pudoris, & Justitiæ participes esse non possint; tanquam pestis civitatis occidantur.* Ex dictis colligitur, quàm antiqui, licet gentilitatis caligine adhucdum offuscati, & impliciti, pias, & justas planè sanctiones formaverint, non secus ac si è cœlo derivâssent.

Ex his omnibus advertimus, per facem accensam à Prometheo raptam, intelligi robur ingenii, quo repertæ sint artes omnes, quibus illa tam pulchra, tamque stupenda opera in magno hoc Theatro orbis terrarum excolente doctâ hominis manu statuantur, & producantur. Sic Plato, & Aristoteles tradunt, hic quidem, in face vim intellectûs agentis intelligi: ille vero è Schola Ægyptiorum haustâ doctrinâ, cœlestem igniculum, seu lumen appellat, quod per canalem extrinsecum homini inditum, id proprii officii habeat, ut artium inventionem moliatur. Qui de Prometheo plura hic desiderat, & quomodo in pœnam audaciæ ad montem Caucasum damnatus, ibidem gravi catenâ vinctus, jecur aquilæ lacerandum præbeat, Genealogiam Deorum Joannis Boccatii, & Natalis Comitis nunquam sat laudatam Mythologiam perlegere non gravetur. Nec ego eum desero, nisi prius duplici Hieroglyphico sensu hinc ditatus abscedam.

Primus exhibet Hominem in scopulo quodam arduo, inaccessibili, & prærupto, qui catenæ huic, quâ vinctus olim fuerat, detracto annulo lapillum adaptavit, & quasi digito insertурus simulavit. Hoc Ægyptiis symbolum gratæ memoriæ ob recepta beneficia. Illud videlicet factum à Prometheo fertur, postquam à supplicio ad Caucasum montem liberatum se vidit, in perpetuam reminiscentiam favoris adepti. Inde morem tractum lapillos annulis conjungendi. Et fortè hæc annuli ferrei est significatio, quo tot annis Romani usi fuerant. Tantundem, inquit Plinius junior, agendum unicuique est, qui nolit se turpi, & contemptibili ingratitudinis vitio commaculari: *Turpius gratiam non referri, quantò honestior causa referendi.* Similis est gratia monetæ, quæ quò sæpius exponitur, eo cum majori semper fœnore redit. Et juxta M. Tullium, *non solùm gratus esse debet, qui accepit beneficium, verùm etiam, cui potestas accipiendi fuit.*

[...]ria Be[...] recepti.

Indicavit rursum infelix Prometheus ita ad Caucasum religatus, cor ejus depascente aquilâ, verum apparatum indignationis divinæ, & ostentationem suppliciorum, quæ reos & peccatores aliquando manent, justum præterea, & inexorabile Dei judicium, gravitatem insuper pœnæ & calamitatis cœlitus immissæ, dum pro furto sacri ignis Prometheus ita severè punitus, & castigatus cernitur. In hanc figuram vel Christiani ipsi aciem intendant, ex hac parabola sibi correctionem pro peccatis desumant, cogitantes, quia *durum est incidere in manus Dei viventis:* & non semper verum, quod *Dii laneos habeant pedes.* Quò enim plus moræ intercedit, antequam emissa ab arcu sagitta decidat, eò impetu graviore ruit, & mortis æternæ aculeum infligit. Ita verè S. Joannes; *Gladius Dei exacutus est, & limatus.* Insigne in concionibus argumentum, quod omnia hæc sublunaria, quantumvis exigua, divinæ Justitiæ instrumenta evadant; prout illud est; *Ignis, grando, nix, glacies, spiritus procellarum; quæ faciunt verbum ejus.* — Indignatio divina.

Multas, diversasque similitudines, versiones, significationes, & expressiones Mercurii imago nobis exhibet, tum propter qualitates, & proprietates varias illi ab antiquis attributas, tum quod Oratorum Antesignanus fuerit, & Patronus. Hac de re apud Cattarum celebrem scriptorem plures paginæ refertæ, & non pauca dicta sunt à nobis inter facinora Deorum, Hominumque illustria. Hic ut ordinem Hieroglyphicorum à Cœlio Augustino servatum, prosequar, pauca, juxta ejus mentem, breviter exponam, ubi primùm eorum, quæ maximè trita sunt, & usualia, aliqua adduxero. Per hunc igitur intelligebatur vis, & energia orationis; Virtus rerum interpretativa; Oratio callida, & diserta. Idem primus literarum inventor habitus; Nuntius præterea, & Legatus Jovis; hinc pedibus illius alas, & caduceum manibus præbuerunt; quò majorem efficaciam, penetrandi, convincendi, & persuadendi mortalium animos, ejus legationibus inesse commonstrarent: ita de Deorum Oratore, Interprete, & Nuntio à Virgilio hæc tribuuntur: — Vis orationis.

Interpres Divûm cœlo demissus ab alto.

Fingitur insistens pedibus, eleganti formâ, staturâ rectus, ad indicandum robur & vim orationis; alæ velocitatem denotat, quâ per aërem discursus fertur: ideo & Homerus voces alatas nuncupavit. Hæc de famæ sono illustris Alciatus. — Mercurius cur alatus, & erectus.

- - - Malum, quo non velocius ullum,
Mobilitate viget, viresque acquirit eundo.

Hæ alæ rursus Hieroglyphicum sunt velocitatis sensuum, & intellectûs agentis. Ita Ammianus Marcellinus de Julio Cæsare scribit, surrexisse eum de media nocte, quò preces suas & vota Mercurio offerret, ut sibi vivacitatem, & claritatem mentis largiretur; intellexisse videlicet eum arcani loco à Philosophis, hunc solum in mundo esse, qui sensibus velocitatem, & menti alacritatem conciliaret, quæ communiter intellectus agens appellantur. Gravitatem præterea orationis, & soliditatem indicat, supra basem quadratam collocatus, sine pedibus, ad significandum robur & fundamentum orationis, tum quod discursus non pedibus, non manibus egeat. Suidas ait, in figura quadrata elocutionis veritatem — Sensus velox, & Intellectus agens.

Clari viri quibus statuis honorati.

tatem designari, cui tanquam basi innixa sustentetur, & stabiliatur. Addit hâc formâ Alexandrum, ut reliqui artus deessent, exhiberi solitum. Talibus videlicet statuis donabantur Clarissimi Heroës, & Belli duces. Ita Thucydides refert, Plutarcho idem affirmante, Athenis ingentem numerum statuarum Hermetis, seu Mercurii fuisse, quæ omnes unicâ nocte confractæ sunt, postquam Athenienses collecto exercitu bellum in Syracusanos decrevissent: inter quos Alcibiades è Ducibus Atheniensium, in quem invidia confractarum aliquot statuarum devoluta est, gravibus malis de cœlo immissis mulctatus est, quod statuarum Hermeticarum dejectione, quasi signo dato illius Reipublicæ mutationem attentâsset.

Ab Oratione ad Mercaturam, ejusque lucrum, transitum facientes, invenimus & hujus Patronum & Antesignanum deum illum fuisse. Manibus marsupium indiderunt, dum ad pedes illius alis instructos gallum collocârunt, quò indefessam vigilantiam, mercatori necessariam indicarent: Huic rei ansam præbuit, quod primus Oratorum esset; vehemens enim discursus, & persuasiva oratio, multum ad negotiationem conferunt, imo anima & basis omnium fere contractuum artificiosa locutio est. Lucro autem quàm immerguntur hominum mentes, vel ad damnationem! sic enim jam olim Plutarchus: *Omnis homo lucri cupidus est.* Et Plinius junior: *Quid non facit, aut patitur mercator?* Impium hoc desiderium habendi jam non civitates, sed regiones integras infestat, atque corrumpit. Quin audimus ex Plutarcho Catonem ita disserentem: *Difficile salva erit civitas, in qua pluris, quam bos, venditur piscis.* Occasione hujus ad furta & latrocinia pelliciuntur hominum ingenia; quod ita Dephilus exaggerat: *Nisi lucrum esset, nemo esset improbus.* Et Xenophon: *Lucrum justitiæ præferunt improbi.*

Mercatura.

De cupiditate.

In Apophtheg. Apud Volat.

Patronus furum.

Fertur & Mercurius furum ac furtorum Patronus; fuit certè hac in arte Magister & antesignanus; quando Battum pastorem, ne ab illo furti proderetur, in Petram convertit. De illo enim narratur, cum Apollo Admeti Regis armenta pasceret, eum boves quasdam, quæ longiùs processerant, furto abactas in sylva occultâsse. Sub figura igitur Mercurii, technæ seu fallaciæ furum intelliguntur. Hæc Poëtarum inventa; qui sub specie fabularum, veracis & integerrimæ Philosophiæ rationes mortalium oculis exposuerunt. Ipse autem & Fornuti propterea nomen adeptus est, Suidâ, aliisque asserentibus. Et Horatius ad hanc mentem cecinit.

Callidum quidquid placuit jocoso
Condere furto.
Te, boves olim nisi reddidisses
Per dolum amotos, puerum minaci
Voce dum terret, viduus pharetrâ,
Risit Apollo.

Item Prudentius.

Expertes furandi homines hâc imbuit arte
Mercurius Maja genitus.

Habent igitur fures in hoc Numine Patronum fallacem, proditorem, infidelem, & malitiosum, qui, postquam illis ad furti executionem præses & conductor fuit, mox eosdem deserit, & Magistratui prodit, permittens eos miserè è patibulo suspendi. Igitur revera, ut sentit M. Tullius, *Nihil est turpius ingenuo, nihil minus libero dignum, quàm in conventu maximo cogi à Magistratu furtum reddere.* Plinius major è contrario ait; *in furto deprehendi infelicis ingenii est.*

In 4. Action. in Verrem.

Velocitas præterea, motusque inconstans Planetæ cognominis, nomen quoque indidit, dicamne Metallo, an composito metallico imperfecto, & Auri, Argentique excremento, dicto à Chymicis, Physicis, & Metallicis Argento vivo, seu Mercurio. Ad cujus volatiles fugacesque pedes figendos, motumque inhibendum semper luridi, fumo squalidi, atque laceri, desudant, & jactantur miseri, modo aquis fortibus, nunc salibus, aut herbis, per putrefactionem, sublimationem, fermentationem, projectionem Mercurium suum torquendo: neque occæcati jam vident, antequam illius unciam unam fixerint, perdidisse se jam veri Argenti libras, & Auri semilibram: dumq; hunc in fallax quoddam amalgama redegerunt, credentes nunc demum se perfectam ejus fixationem obtinuisse, experiuntur miseri, totum illum è manibus in auras & ignem abiisse & evolâsse. Opportunè in hanc rem Commentator Testius:

Con Mantice indefesso
Chimico affumigato,
Trae d'assiduo Carbon faville ardenti,
Perche del fuoco espresso
L'umido spirto innato,
Fissino il piè fugace i vivi Argenti:
Mà non percio represso,
L'inquieto Mercurio il corso ferma;
Che, per vincer Natura, ogn' Arte è inferma.

Mercurius à Græcis Hydrargyrum dicitur, & hoc signo ☿ exprimitur. Ita septem Planetis septem metalla Chymici inscripserunt: ut Soli Aurum, Lunæ Argentum, Plumbum Saturno, Jovi stannum, Veneri Cuprum, ferrumque Marti, quemadmodum testis est Plato in Timæo; & sub hisce nominibus de iisdem ratiocinantur.

Idea item velocitatis & motûs in Mercurio exprimitur, dum alæ ipsi in pedibus simul, ac pileo affinguntur. Harum meminit Virgilius:

--- Et primum pedibus Talaria nectit
Aurea: quæ sublimem alis, sive æquora supra,
Seu terram rapido pariter cum flamine portant.

Dicitur & per modum adagii, cum quempiam videmus metu fugere, hic alas in pedibus habet. Unde natum illud,

-- Pedibus timor addidit alas.

Similis fugæ celeritas adhibenda ab iis qui continentiam profitentur, & quotquot se jactant vitiis obviam ituros, virtutique se daturos: inde pariter resultavit versus ille vulgaris;

Che non si vince Amor, se non fuggendo.

Mirabile illud, & omnino sapiens caducei inventum, quæ insignia fuut, & arma hujus Numinis, dum circa virgam tersam & lævem gemini angues flectuntur, seque mutuò ad ejus principium & finem connexi amplectuntur, pilei insuper vertice alis instructo, inter Hieroglyphicas literas primum locum retulerunt, nempe *Potestas & Vis Fati.* Significat illud, præter applicationes à Pierio adductas, vim inevitabilem Fati, seu quendam quasi flatum, quo mentes nostræ non solum, sed res omnes creatæ unanimiter moventur, & gubernantur; estque quasi vinculum, quo nos Deo, ipsique inter nos ipsos colligati sumus: Certa quædam necessitas est, qua res omnes mutuò

Fatum, & Dominium.

mutuo constrictæ percipiuntur. Videtur ea haud dubiè intellexisse Virgilius, cum suaviter non minus, quàm eleganter cecinit:

Tum virgam capit: hac animas ille evocat orco
Pallentes, alias sub tristia Tartara mittit:
Dat somnos, adimitque, & lumina morte resignat:
Illâ fretus agit ventos, & turbida tractat
Nubila.

Hoc modo intima illa rerum inter se connexio descripta: cui hoc additum speciale, ex Macrobii testimonio, quod serpentum illorum alter mas fuerit, alter fœmina, qui circa dimidium spirarum erant mutuo connexi per modum, qui Herculis dicebatur. Hanc rerum copulam (quo magis apposite loquamur) dicam non aliud esse, quàm communis Naturæ indissolubilem societatem, ita ab Altissimo ordinatam, pro beneficio & auxilio universi. De hujus infinita providentia ita Spiritus Sanctus disseruit: *Attingit à fine usque ad finem fortiter, & disponit omnia suaviter.*

Per unionem seu copulam hanc serpentium, non rerum solum unio intellecta; sed insuper vinculum concordiæ & pacis: idcirco qui pro hujus negotiatione mittebantur legati, *Caduceatores* appellati sunt. Virgæ hujus effigies in variis numismatibus cernitur; & inter alia Marco Antonio Triumviro imperante editum Numisma, in cujus uno latere mulier erat post velum lauro caput coronata: Verticem ambiebant hi Characteres: *III. Vir R. P. C.* ex altera parte duæ manus apparebant, simul Caduceum tenentes, cum tali inscriptione; *M. Antonius. C. Cæsar.* quæ haud dubiè inseparabilem Antonii cum Cæsare concordiam indicabant. Tanta profectò emolumenta & bona ex pace & concordia animorum proveniunt, ut non aliâ, nisi Mercurii ipsius, seu perfectissimi Oratoris linguâ describi sufficienter possint. De his plena sunt Panegyricorum passim, & Oratorum volumina, quos inter Clarissimus Vir Thesaurus æterno applausu mihi dignissimus videtur. Ego ne quid ab instituto deflectam, eò prudentem & discretum Lectorem relegatum volo.

Caduceatores.

His succedit oculatum Numen Argus, inscriptionem Hieroglyphicam is habet; *Mundi machina.* De hoc inter alios sonorè Ovidius:

Centum luminibus cinctum caput Argus habebat,
Inque suis vicibus capiebant bina quietem,
Cætera servabant, atque in statione manebant.

Et Statius:

Spectat in assiduis stellatum visibus Argum.

Assumitur igitur pro symbolo universæ hujus mundi machinæ; cujus caput cœlum, oculi stellas repræsentant, quæ interiora nostra quasi custodiunt, & blando calore fovent. Theologi veteres, nec minus Philosophi, quos inter prolixè Osvvaldus Crollius, Mundum hunc magno cuidam animali comparârunt, quæ similitudo proinde locum Argi fabulæ fecit. Moveri enim terram, præter jam dictos, author est Mercurius Trismegistus; & quamvis vario ac multiplici motu agitetur, habito tamen ad alia elementa respectu, tam tardum esse motu, ut planè immobilis videatur: quod hujusmodi argumento probare nititur. Non est verosimile (inquit) ut, quæ cæteris alimenta subministrat, concipit, nutrit, fovetque res omnes calore innato, ipsa motu careat, dum fieri nequit, calorem & virtutem generativam extra motum subsistere. Ut igitur per oculos stellæ intelliguntur; ita herbæ, plantæ, & arbores, capillorum; Lapides, & metalla ossium vices tenent. Nihil adeo mirum est, si Argi symbolo, universitatem hanc Sapientia Ægyptiorum comprehendi voluit. Et Mundum animatum esse, nos quoque in Proœmio voluminis hujus ex obliquo tractavimus, nec minus in primo volumine, ubi de oculo egimus, de Argi mythologia prolixam parænesin instituimus.

[Mun]dus uni[vers]us.

Anima[...]

[Pœ]imandro.

ENDYMION.

Argo Cœlius Augustinus Endymionem succenturiavit, Dianæ seu Lunæ amasium, per cujus omnes significationes si evagari vellemus, speciale opus, seu volumen, requireretur. Inter alios proinde ad doctissimum Cattarum te remittimus, qui omnia ea, quæ dici in hanc materiam possunt, complectitur. Nos verò, ne quid à proposito tramite recedamus, cum citato Authore mortem hominis justi, in hoc symbolo speculamur. Hi sunt, qui superatis pravis tentationibus, & malignis suggestionibus, post Deum anhelantes, cum illo conjungi desiderant, quod dum in hac vitâ fieri nequit, relictâ illâ ad cœlos commigrant, morte corporis consopiti non aliter, quàm qui profundissimo somno tenentur, veluti de Endymione fert fabula, qui in recessibus Latmi montis dormiebat. Hujusmodi fuit S. Paulus Apostolus, qui ardentibus suspiriis exclamabat: *Cupido dissolvi, & esse cum Christo.* Similis enthusiasmus sacram animam tenuit, dum languens ait; *Anima mea liquefacta est, donec dilectus locutus est mihi:* eademque ardentius aliquantò locuta de osculis, inquit; *Osculetur me osculo oris sui.* Huc volatum suum dirigebat coronatus Psaltes, cum ait: *Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, & volabo, & requiescam?* Re enim verà, *mors somnus justorum, requies servorum Dei,* ut exprimit Sanctus Chrysostomus. Rursum S. Ignatius Loyola; *Quàm sordet mihi tellus, cum cœlum aspicio!*

Mors justi.

In sensu mythologico, per oscula, quibus Luna Endymionem deperibat, intelligitur vis, & propensio quædam naturalis stellarum in subjecta corpora, & Lunæ potissimum in corpora hæc inferiora influxus, quæ lumen suum aliunde mutuatum, cum sit nobis maximè vicina inter omnes Planetas, nostro orbi denuo communicat: & quod noctu potissimum luceret, interdiu in sylvis latere credita, tela & arcum Venationis gratiâ accepit, cæteroqui Regina intelligentiarum, & cœlestium proportionum appellata. Animam quoque justi Hieroglyphico sensu exprimit Endymion, cujus amore adducti Angeli, ac Intelligentiæ cœlestes, quorum amplexibus atque osculis ut fruatur anima, ad excelsum montem divinæ contemplationis se confert, ibique à somno mortis blandè consopita, à terrenis sordibus, & vanitatibus liberatur. Quæ cum evenerint, tunc demum perennes gratiæ dicantur Altissimo: neque interea recusandum, in mortali hoc carcere tamdiu persistere, quamdiu Divinæ Majestati id æquum, bonumque visum fuerit.

De cœlo nunc in terram progredimur, & relicto monte Latmo urbem Romam accedimus; in cujus Lateranensi palatio positum olim Pacificatoris simulacrum, describitur à Quintiliano his verbis: *Fuit & ille habitus, qui instituit Pacificator*

Pacificator & pax.

ficator esse solet, qui inclinato in humerum dextrum capite, brachioque ab aure protenso, manum infesto pollice protendit. Vir erat canus, & promissâ barbâ; ut declararent, tractationes pacis suscipiendas non à Juvenibus, sed ab iis, quos matura ætas rerum diversarum experientiâ, ac Sapientiâ providisset. Symbolum hoc inter alia nobilissimum est, & quod plurimum ferè applausûs mereatur. Neque enim in terris alius præterea thesaurus est, qui bona ex pace emergentia possit adæquare. *Qui pacem dedit, uno verbo omnia dedit*; verba sunt S. Augustini. Hæc est ædium fundamentum, hæc regnorum stabilimentum, hæc mater fœcunditatis & abundantiæ, hæc vitæ columen, & larga bonorum omnium dispensatrix. Plura desiderantem remittimus ad eos, qui majore facundiâ in hoc subjecto versati sunt.

Favores & odia.

Pacem proximè contingunt favores, & gratiæ; velut hostilis animi indicia sunt odia & morositates. Illorum ideam depinxit Politianus in Miscellaneis: Hominem videlicet, qui manus, digitosque conjunctos habet, prout è contrario odia, & dissensiones in digitis separatis, ac retro aversis figurantur. Prius ab Horatio exprimitur:

Consentire suis studiis qui crediderit te,
Fautor utrumq; tuum laudabit pollice ludum.

Alterum à Juvenali indicatur.

- - - Et verso pollice vulgi
Quemlibet occidunt populariter.

Plinius libro vicesimo octavo Historiæ naturalis, similiter hortatur, digitos constringendos & in se convertendos, cum in rem quampiam assentimus. Prudentius quoque Poëta sic habet:

Et quoties victor ferrum jugulo inserit, illa
Delicias ait esse suas, pectusque jacentis,
Virgo modesta jubet, converso pollice, rumpi.

Plures aliæ favoris, atque odii imagines visuntur in Iconologia Cæsaris Ripæ, quas brevitatis gratiâ hîc omitto. Ex paulò ante memoratis colligitur, per retro aversum pollicem odia, & dissensiones; per ejus conversionem, & compressionem, gratiam & assensum indicari.

Quo præscriptæ methodo inhæreamus, libet hîc aliqua in memoriam revocari, de quibus in superioribus jam egimus. Antiquissimum id Phidiæ marmor, in quo primùm erat sculptura hominis maturæ quidem ætatis, sed imberbis, cui nomen *Honori* impositum, eratque in latere, haud dubiè, dextro collocatus: ex sinistro autem latere virgo juvencula apparebat, olivâ caput coronata, qui ambo dexteras inter se jungebant, additumque illi nomen *veritas*, spatio intermedio puellus astabat, cujus capiti inscriptum *Amor*. Hæ secundùm Cœlium tres sunt Divinitates, quibus Fides innititur, eamque illæ intactam, & inviolatam custodiunt. Studium videlicet continuum Honoris, veritas in promissis, & affectuum consensus, seu amor reciprocus, hæc in omni opere, statu, & conditione conservari decet. Sublato enim amore, etiam fides ab Honore recta, & ex veritate progenita ocius emoritur, ac in nihilum dissolvit. Mihi verò in docta hac imagine, elegantissimè videtur mysterium Sacrosanctæ Trinitatis detectum: quandoquidem sub figura Honoris, persona Æterni Patris opportunè intelligitur; de hoc enim dictum est; *Soli Deo honor & gloria:* Veritatis nomen verbo increato apprimè convenit, cum ex ipsius ore audivimus; *Ego sum veritas:* & per Amorem Spiritus Sanctus figuratur, ut qui à Patre & Filio procedens, utrumque perfectâ amicitiâ & unione connectit, verè sacra flamma à duplici spiritu emissa & accensa: quâ tandem illi fide, quàm inviolabili & æternâ dexteras jungunt? Amore hoc quantum uniuntur, copulantur, & in perpetuum stabiliuntur? Et hi quidem in uno solo marmore, scilicet unâ indivisibili essentiâ, nec ulli alterationi subjectâ. Plena de his Theologorum folia, non speculativorum modò, sed & Moralium.

Honor, veritas, & amor omnia conservant.

Trinitas

A soliditate marmoris ad volubilitatem somniorum, velut ab extremo ad extremum, sentio me devolutum, dum vestigiis Authoris mei insisto: cujus adeo firma & stabilia sunt dogmata, ex somniis deducta, quantùm ipsa in se volubilitatis, levitatis, & aëreæ inconstantiæ, seu phantasmatis in se continent insomnia. Finguntur illa sub imagine hominis, cujus languida, ac resoluta facies est, veste forinsecùs albâ, intrinsecùs nigrâ (quibus coloribus dies & nox indicantur) manibus cornu tractans. Figura hæc inter alias à Philostrato descripta est, cujus inventa à nullo Authorum hactenus non celebrata, ob insignem in iis significationum elegantiam. Insomnia bona, quæque aliquid veracitatis præ se ferrent per cornu nigrum, quæ fallacia essent & mala per cornu eburneum prodire fingebantur. De somniis appositè Virgilius:

Sunt geminæ somni portæ, quarum altera fertur
Cornea, quâ veris facilis datur exitus Umbris;
Altera candenti perfecta nitens Elephanto,
Hac falsa ad cœlum manes Insomnia mittunt.

Ita ait Macrobius ex Porphyrii authoritate, veritatem ferè semper absconditam in somniis esse. Anima enim dum ab officiis corporis quodammodo libera, objectum aliquod attentiùs subinde miratur, & contemplatur, illius species sibi, quantum potest, firmiter quidem imprimit, nec tamen illas posthac jam perfectè assequitur, dum libero lumine in illas agere nequit, sed interposito quodam quasi velo, à spissamento naturæ caliginosæ & opacæ in actione suâ confunditur, & perturbatur. De caligine hac eleganter Virgilius:

Aspice namque omnem quæ nunc obducta tuenti
Mortales hebetat visus tibi, & humida circùm
Caligat, nubem eripiam.

Hoc igitur velamen in cornu nigro exprimitur, illaque opacitas ad usque pupillam oculi pertingit. Oculus enim, quamvis visûs sit instrumentum, ejus tamen corpus à Natura ita opacum est, atque densum, ut pupilla objectum suum nequeat adæquatè discernere. Hucusque Macrobius. Aliam adducit rationem Servius, dum ait: per portam corneam oculos intelligi, qui tunicam admittunt, quæ cornea dicitur, tum ratione coloris, tum quod per modum aliorum quoque cornuum, frigus non sentiant: & hæc ex mente Ciceronis, libro de natura Deorum. Cæterùm in porta eburnea os hominis significatur, & hoc dentium partim respectu, partim quod ex omnibus, quæ à nobis dicuntur, pleraque falsa, quæ autem videntur oculis, ut plurimum vera sint. Sive (ut pergit idem Author) per corneam portam insomnia transeunt, & vera nobis exhibere possunt, si ea somniantur, quæ statum, & conditionem nostram non excedunt; (prout testantur ii, qui hac de materia scripserunt) sive talia somniantur, quæ fortunam nostram longè supergrediun-

Quid per oculos significetur?

diuntur, & hæc indubiè pro falsis computanda, dicunturque per eburneam portam prodiisse, hoc est, insigniori mendaciorum apparatu, aut fastu exornata. Et hæc dicta sufficiant de materia tam fugaci, ac levi; nunc ad argumenta altioris meriti gradum promoveamus. Ea sunt

HONOR, ET VIRTUS.

INter multas à Cæsare Ripa recensitas imagines, binas Heroicas observat laudatus Author in Numismatibus Vitellii imperatoris, ubi virtutis symbolum hoc modo expressum reperit. Juvenis erat, caput galeâ tectus, in cujus crista pennæ aliquot apparebant, sinistrâ hastam, & dexterâ sceptrum regens, cothurnatis pedibus, & pede dextro testudinem calcans, oppositum sibi habens honorem muliebri formâ. Caput galeâ tectum virtus gerit, ut sciamus, homini solerti, & virtuoso necessariam fortitudinem esse, quâ se contra assaltus adversæ fortunæ tueri valeat, ad eundem usum hastâ inserviente. Per cristam, seu pennas, acumen ingenii denotatur, quo se de infima plebe ad altiorem gradum virtus extollit. Per sceptrum, domandi vitia, & passiones malas refrænandi facultas intelligitur. In cothurnis significatio duplex est: prima, quod sectatores virtutis nullo non tempore exercitari debeant, in Athenæis, & Palæstris, aliisque locis, ubi virtus excolitur; altera, cum pedes symbolum debilitatis habeantur, & inter mundi hujus scopulos crebra sint offendicula, decuit eos non inermes esse; quamque inter tot pericula necessaria sit circumspectio, & provida ambulatio, per testudinem figuratur, ad cujus exemplum gressus nostros cautè instituentes, præcipitia, & pericula peccandi evitemus, & quò alacrius hæc exequamur, oppositam semper oculis Honoris imaginem habeamus.

Depingitur autem formâ muliebri Honor, cum mulieri potissimum incumbat, curam honoris sui gerere. Seminuda apparet, ut contemptum indicet divitiarum, aliorumque bonorum terrestrium, quæ nunquam non virtuti postponi decet. Altero brachiorum Cornucopiæ complectitur, & pede galeam premit, ut doceat, veros honores, bonaque omnia, nonnisi per virtutem obtineri, & in Honore positis, mediante solùm virtute, venerationem decerni. In hoc feracissimo campo poterit juxta beneplacitum suum immorari lector, dum ego me converto ad contemplandum, quid sit

GENERATIO, ET VIRTUS SEMINALIS.

FAcultatem generatricem, eam potissimum quæ terræ indita est, docta Antiquitas depinxit sub forma mulieris, germina quædam exhibentis, eamque Deam Bonam, Persephonem, seu Proserpinam appellârunt; insinuantes, non prius germinare semen, quàm in terræ gremio id receptum, seu reconditum fuerit. Porphyrius germinum loco, spicas Deæ manibus indit. Dicta fuit Bona, quod omnia nobis bona ex terra proveniant: item Fauna, quia fautrix mortalium, eos benignitate suâ ditet. Plutarchus refert, non fortuitò dictam Bonam, fuisse enim verè mulierem castissimam, quæ alterius viri, extra mari- *[margin: Bona cur dicta?]*

tum suum, vel nomen aspernaretur, neque unquam limites ædium suarum egredi visam. Hac de causa, postquam illi à Romanis templum fuit erectum, nemini virorum in hoc aditum patuisse, neque ejus sacris, aut cæremoniis interfuisse, sed cum in ædibus, Consulis cujusdam, aut Prætoris, aut Pontificis maximi fierent, omnes viros domo excessisse, & solas fœminas congregari solitas, quæ rhythmis, & canticis noctem festivitatis illius transigebant. Hanc idcircò Medeam aliqui crediderunt, quod odio Jasonis erga se tam ingrati, viros à conspectu suo arceret. In hoc templo herbæ omnis generis plantari solitæ, quas ii, quibus id curæ fuit, pro Medicina inter ægros distribuebant. Alioqui in fabulis est, Bonam hanc Deam Fauni filiam fuisse, ejus manibus sceptrum inditum, quod illam Junoni æqualem antiqui crederent. De his hactenus. *[margin: Templum, & cæremoniæ Deæ Bonæ.]*

Mirabilis & curiosa fuit Antiquorum inventio, eodem præfato Authore referente, quâ mistionem & unionem, seu connexionem elementorum inter se, arguere volebant. Junonis imaginem exhibebant, propendentem extra nubes, & quasi è catena suspensam, cujus superior annulus, manu intra nubes protensâ prehendebatur. Aureum illi diadema in capite, brachia versus campos extensa, pedibus saxū ingens appensum, pedum altero sursum retracto, & incurvo; ab ejus dextro latere turritæ urbes, à sinistro montes aliquot apparebant. Homeri commentum est. His signis per Junonem quidem ipsam, aërem, per catenam verò ignem denotantes, qui res humidas secum ipse constringit, atque conjungit. Pedum alter, cui pondus appensum, item sursum retractus, Terram significabant, & aquam; quæ conjuncta invicem, & unita, à summo rerum moderatore, Jove ipsis dicto, gubernantur; erantque veluti ex cœlo propendentia, quod ipsum ad Jovis quoque nutum, & arbitrium regatur. Imago symbolis admodum idonea, nisi in eo aciem offendat, quod coronata sit, ineptissimum enim, Regem videre in vinculis, ineptius Regem videre suspensum. *[margin: Elementa.]*

Juno rursus, circumdata nubibus adeo, ut vixdum perspiceretur, Hieroglyphicum fuit mutationis temporum, neque hoc solum, sed præterea indicabat, res quantumvis occultas, tandem revelari; quandoquidem aëris symbolum erat Juno; id volebant res oblivione temporum propeabolitas, & ignorantiæ nubibus obtectas, in lucem aliquando tandem emergere. Brevitatis insuper, & inconstantiæ temporis Idea fuit. De his omnibus siquidem diviüm tractare statuissem, opus justò prolixius emersurum fuisset: hoc solum obiter attingamus, ne quis seipsum decipiat sperando, fore, ut actio quæcunque mala celari possit, jam ipsa temporis longitudo, ruinæ ædificiorum, hominum interitus, nihilò minùs, quàm alia vulgò contingentia, justo & inevitabili Numinis decreto, ad eorum revelationem, seu propalationem faciunt. Omnia hæc ex Redemptoris nostri ipsius ore noscuntur: *Nihil occultum, quod non reveletur, & opertum, quod non sciatur.* Eruditi Socratis hoc quoque adagium: *Facilius in lingua carbo ignitus contineri poterit, quàm secretus sermo.* Et ex Sanctis, Gregorius; *per hoc*, inquit, *quod foris agitur, quidquid intus latet, aperitur.* Undè majorem semper applausum promerentur opera lucis, quàm tenebrarum. *[margin: Tempora, eorum mutationes.]* *[margin: Res occultæ revelatæ.]* *[margin: Brevitas temporis.]* *[margin: Apud Stobæ.]* *[margin: Ex Eboreus.]*

Spes vana.

In vultu hujus Deæ è nubibus conflato, rerum fallacium spes vana intelligitur. Hinc prudenter Poëtarum nonnemo, Junonem ex nubibus undique coacervatam, ut difficulter teneri, ita facilè dissipari; adque illius normam, spem fallacem seu vanam, qua mens humana deluditur, abire in fumos, nec secus, quàm ventum aut turbinem, è manibus evolando, expectationem nostram deserere. Discimus exemplo hoc ab impostoribus cavere, qui fallacibus blanditiis promissa sua stipantes, id agunt, quo manus nobis inani vento repleant. Parabola hæc originem

Corpus phantasticum & aëreum Ixioni objectum.

traxit à fabula, quam Poëtæ commenti sunt, sollicitatam videlicet ab Ixione Junonem de adulterio, rem Jovi aperuisse, qui nubem illi sub Junonis effigie opposuerit, quæ illum vana specie deluderet. Ita semper veritatis aliquid fabulis intermixtum est, & quamvis non sint nisi Poëtarum figmenta, utilitate tamen non carent, quin adeo ubertate moralis significationis tyronibus prosunt: id quod exemplis paulo infra fusiùs declarabitur.

Mulier tauro insidens, & ab eo in altum mare devecta facie retro conversâ, & deserta litora anxiè procul respiciens, Europam Agenoris Phœnicum Regis filiam indicat, quam Jupiter (ut Poëtæ fabulantur) in bovem transformatus ex patrio litore raptam, in longinquam regionem abduxit. Hæc, juxta mentem citati Authoris, inter priscos sapientes symbolum fuit animæ humanæ in corpore versantis, corpus Tauri nomine æstimat, quod animam, velut is Europam, per mundi hujus turbidum pelagus deducat, ea verò terram illam promissionis, unde ortum duxerit, non extra conspectum dimittat, Deumque factorem, & creatorem suum indesinenter respi-

Circulus Mentis. Considerationes divinorum & humanorum.

ciat. Et hic est circulus animæ Platonicus, & Rationis motus, quando mens à divinis ad humana, & ab humanis rursum ad divina, tanquam primum suum principium & scaturiginem continuo quasi motu fertur, & in semetipsam revertitur.

Hanc Europam à Jove sub elegantis juvenci forma raptam, & per mare in Cretam Insulam abductam Poëtæ fabulantur. De hac qui plus explicationum, & lucis, desiderat, non deviabit, ubi ad Deorum Genealogiam Joannis Boccatii, & sensatam Mythologiam Natalis Conti iter flexe-

Nobilis Marinus.

rit. Multum elegantiæ, & decoris tauro huic, & Europæ addidit Illustris Marinus in celebri suo Idyllio, ubi tanquam vivis & genuinis coloribus, dictum illud sapientum verificat; *Poesis est pictura loquens*; ita ad vivum, fugas, lacrymationes, aliosque animi affectus oculis subjicit: verè splendor, & gloria Italici Metri.

Et quandoquidem vero fabulatores variis figmentis Hieroglyphicas expressiones indiderunt, ego nequaquam à præscripta methodo recedendo, reperio Mutationes rerum per commentum verè rancidum, & obsoletum expressas, quod, cum mihi pro gradu serviat ad mystica, prætereundum non fuit. Ad hunc igitur modum vi-

Mutationes rerum.

cissitudines & mutationes rerum explicatæ. Virgo nuda consistebat, quæ dextrâ arcum, sinistrâ pharetram cum sagittis exhibebat, huic Cyllenius deus, seu Mercurius, quasi vestem porrecturus astabat. Pictura hæc originem traxit ab eo, quod Poëtæ fabulati sunt; Jovem, cum Dianam absque omni ornamento, seu integumento degentem vidisset, parum id conveniens statui ejus virginali ratum, imperâsse filio Majæ, ut ei vestem concinnaret: quod cum ille effecisset, sensit, non satis ei futurum de una veste, sed quod indies seu cresceret, seu decresceret, plures ejus staturæ adaptandas, neque in una mensura permanere posse.

Servire occasioni.

Hoc symbolo variationes temporum indicatæ, cui inconstantiæ viriliter obviantes, partem magnam prudentiæ humanæ adhibeamus, discamusque sapientiores, & cautiores per hæc fieri. Epicurus noster dicere solitus est: *Nullum tempus intempestivum est ad animæ sanitatem.*

Apud Laertium.

Item Demosthenes: *Alius temporibus alia conveniunt.* Tum & Marcus Tullius: *Prudentis est viri, tempori parcere, id est, opportunitati locum expectare.*

Ad Quintum fratrem.

De sensu Mythologico Dianæ, seu Virginis hujus, per quam & Luna intelligitur, passim refertæ sunt paginæ Cartari, Joannis Boccatii, Natalis Conti, & tot aliorum præterea, ad quos studiosum Lectorem remittimus.

A Danaës fabula, quam à Jove in aurei imbris effigiem converso impregnatam ferunt, Author Hieroglyphicorum Cœlius hujusmodi significationem deduxit, addito convenienti Lemmate: *Animi pulchritudo, & cœlestium bonorum affluentia.* Vult nimirum Danaën symbolum esse animi bene compositi, qui pulchritudine suâ cœleste Numen alliciat, ad communicandam sibi ubertatem & affluentiam cœlestium bonorum, quæ aureo imbre significantur. Fuit Euripidis hoc monitum, cum ait: *Mens optima vates est, & bonum consilium.*

Animi compositio quantum valeat!

In Helen.

Porro necessarium est mentem hanc, seu animam, ad operationem seu exercitium deducere, ut ait Mascardus; alioqui frustranea est omnis Potentia, quæ ad Actum non deducitur. Oportet igitur primum discere, deinde quæ didicimus, ea in animo firmare per operationem. Talis fere est sensus Mythologicus de Achylle, qui multis annis sub Centauri institutione educatus, ea quæ ibi didicerat, ad Ilii mœnia in actum deducere allaboravit. Quid Phidiæ prodesset ars, si manus in sinu reconditas haberet, neque illas ad elaborandum ebur, vel aurum exereret? Omnes Reipublicæ, aut Patriæ commodo nati sumus. Difficile mihi est hic manum abstinere, neque ultra evagari in tam utili materia. De laudibus exercitationum legantur præter citatum Authorem, ex modernis primus discursus Academiæ Comitis Berny, ex antiquis Plutarchus, *de audiendis Poëtis*, & alibi in opusculis ejus admirandis.

Tabul. Cebet. Discurs. 1.

Exercitium quàm utile sit Reipublicæ.

Quantumvis monstrosum, ac deforme Pasiphaës factum appareat, ex illo nihilominus complures doctrinæ multâ moralitate prægnantes eruuntur. Et quamvis non ignota sit fabula, opportunum tamen videtur ejus narrationem hic loci primùm retexere, quò deinde ad sensus morales exponendos commodior descensus fiat. Dicta fuit igitur Pasiphae filia solis, & uxor Minois Regis Cretæ, quam ferunt Tauri amore captam, & ex illius incesto congressu Minotaurum peperisse, eique Monstro fabricatum postea à Dædalo labyrinthum in Creta, alibi jam dictum. In mirabili hoc composito Animæ ideam docti agnoverunt, quæ vinculo æthereo corpori sociata, quod vinculum seu catena idem est cum spiritu astrali, qui sphæræ ipsius superiora cum inferioribus tenaciter connectit, à Platone, ejusque asseclis non obscurè notatus, sive Archæus cœlestis est, cum terrestri illo composito colligatus. Hæc vera Manlii est significatio, dum ait:

In cœlumque redire animas, cœloque venire.
Præterquam, quod ea toties ab Ovidio dicuntur, confirmantur & hoc ejusdem versu.

Exemplumque Dei, quisque est in imagine parva.
Hic est ignis ille cœlestis, ac vehiculum æthereum, quod Animam ad cœlum, unde prius originem sumpserat, reducit. Hoc illud est, quo corpus ad operandum movetur, quod ipsum quoties à recta operatione deflectit, toties necessariò pars rationalis sensitivæ hominis parti succumbit. De spiritu porro æthereo ita Psaltes regius: *Qui facis Angelos tuos spiritus, & ministros tuos flammam urentem.* Perpulchram hîc eruditionem suggerunt Platonici, dum negant ignem hunc ob summam essentiæ suæ subtilitatem parti terrenæ inseri aliter posse, quàm per vehiculum quoddam seu medium, quod de utriusque natura quodammodo participet, illudque produci juxta mentem horum Philosophorum, eorumque puram imaginationem, dum Anima orbi æthereo inambulans, paulatim descendendo ad carnis mortalis habitationem, facto per elementa intermedia transitu, ex illis sibi vestem, seu qualitatem nonnihil densam assumit, eoque postea medio cum corporea hac mole conjungi, & quasi constringi ac in illud ferri summo quodam desiderio, quo corpus appetitur ab omni anima. In toto igitur hoc composito, per Taurum corpus, per vaccam ligneam vinculum æthereum, per Pasiphaën Anima intelligitur, è quorum copula Minotaurus nascitur, id est, corpus aliquod mixtum, ex corpore simul, & anima compositum.

Vehiculum æthereum ducens ad cœlum animas.

Medium, quo anima corpori jungitur, de utriusque naturæ participans.

Eo quod Pandora vas miseriarum omnium humanarum acceperit, idcirco ut significarent adversam fortunam, natalium obscuritatem, infelicitatem, paupertatem, miseriam, infamiam, desperationem, & omnes denique calamitates, quæ sub imaginationem cadunt, fingebant mulierem, vas apertum, seu pyxidem manibus tenentem, Pandoram scilicet, cui ea pyxis tradita fuerit ad virum Epimetheum perferenda, hoc mandato, ne quæ in vase illo conclusa essent, aspiceret; illam curiositate motam vasculum aperuisse, & subito virtutes omnes, quæ una conclusæ fuerant, è manibus avolasse, superfuisse autem, & in fundo tanquam graviora resedisse mala & infortunia. Ita verum est magnorum sæpe malorum causam curiositatem esse: bene itaque monet divinus Plato, cum ait: *Evitanda est curiositas verborum.* Et Plutarchus: *Omni*, inquit, *fide caret homo curiosus, quamobrem famulis, & hospitibus citius credimus Epistolas, ac sigilla, quam amicis, & familiaribus curiosis.* Et Euripides: *Curiosum esse, perniciosum est vitæ.* Ita Comes Fulvius Testius in Ode dedicata Marchioni Herculi Cocapani, festivo carmine loquentem de infelici Pandora Hippolytum introducit:

Miseriarum ...gies.

...iositas ...m nociva.

...regno.

...curiositate.

Posciache alla rotante Empirea Sfera
Lo spiritoso ardor Prometeo tolse,
In gemmato Vasel Pandora accolse
De l'angoscie, e de' guai tutta la Schiera.
Quinci ben tosto uscir l'anela febre,
La servitù, l'affanno, e la stanchezza,
La nuda povertà, l'egra Vecchiezza,
E il vestito di brun, lutto funebre.

Nihilo minoris, quàm prænarrata, moralitatis atque eruditionis ferax est infelicis Eurydices lugubris casus. Illa cum tantisper à dilectissimo conjuge Orpheo, per avia secessisset, in colubrum incidit in herba delitescentem, è cujus lethali morsu nefarium venenum hauriens, illoque per venarum canales vitiosâ suâ indole ad cor usque permeante, miserè interiit. Factum hoc inter alia, stupendâ prorsus elegantia in gloriosissimis suis Idylliis describit Nobilis Marinus, qui in Poëmate Epico Italici idiomatis, omnibus aliis non difficulter palmam præripit. Ex hoc casu proinde haud dubiè Ethici deducunt appetitum sensitivum, qui corruptioni obnoxius, facilè à perversis affectibus, seu passionibus depravatur: & hic est morsus ille venenatus (inquiunt) quo Eurydice in pede icta interiit. Qui per pedes affectus nescit intelligi, audiat S. Augustinum disserentem; *Pes tuus affectus tuus.* Pes igitur sinistrâ passione, seu affectu pravo vulneratus, graviter totum hominem affligit, & non rarò ad sempiternam internecionem, & damnationem gehennæ sic vulneratum perducit. Idcirco, ut ab hujusmodi vulnere immunes Apostolos suos demonstraret mundi Salvator, voluit, priusquam se morti traderet, pedum inter illos lotionem instituere, & Petrum quidem, actû immensi amoris recusantem, acriter increpavit, dicendo: *Nisi lavero te, non habebis partem mecum.* Iste est serpens, quem æterna Sapientia comminatur, positurum se inimicitias inter serpentem, & mulierem, ipsum verò calcaneo mulieris insidiaturum.

Pes symbolum affectus.

Appetitus sensitivus depravatus.

Si pro confirmatione veritatis hujus ad Mythologicos recurrere quisquam velit, inveniet ibi fortissimum Achillem stygiis aquis infantem adhuc immersum, & toto alioqui corpore fortissimum, ac invulnerabilem futurum, nisi pedes illius aquâ stygiâ maduissent, qui proinde soli vulnerabiles & infirmi evaserunt; hoc exemplo indicantes, invictum futurum Achillem fuisse, nisi proprio affectu victus succubuisset. Neque multùm ab hoc sensu discrepat, quod de Jasone refertur, cum ad aurei velleris occupationem aspiraret. Perdiderat ille (ut fabula meminit) alterum cothurnorum in eo flumine, cujus hæc erat proprietas, ut nullo unquam sinistro vento agitaretur. Cujus iste sensus est, eum qui in via sit ad virtutis occupationem, exui quandoque bono habitu, & affectu regulato subinde spoliari. Ad hanc normam dum Virgilius Reginam Didonem describit, ab affectu, seu passione depravata ad mortem voluntariam perductam, quid aliud indicat, quàm amissum ab illa cothurnum fuisse? Sunt hæc ejus verba:

Ipsa molâ, manibusque piis altaria juxta,
Unum exuta pedem vinclis, in veste recincta
Testatur moritura Deos, & conscia fati
Sidera.

Sedulò igitur pedes observandi, ne à pravis affectibus pervertantur. Ab Eurydices morte, ad vitam Deæ Cybeles convertitur Author noster; cujus capiti coronam turritam imponit. Per turrigeræ hujus Deæ simulacrum Terram intelligit, & per civitates, quas à tergo habebat, Agriculturam, quæ ad terram subigendam requiritur, sive quod inculta sterilis, & laborata solummodo fertilis evadat; hoc addito lemmate: *Ubi enim hominum frequentia, ibi artes, & industria valent.* Currum, cui habitu regio insidebat, gemini leones ducebant, velut in pluribus antiquis numismatibus patet, quo indicabant, nullum

Cybele, sive Terra.

Agricultura.

nullum esse locum tam asperum, incultum, aut sterilem, qui nequeat labore, & agricultura domari, emolliri, & fœcundari.

Geometria. Geographia. Hæc sive stans, sive sedens humi cum circulo in manibus, Geometriam; cum quadrante, Geographiam, cum ligone prope taurum depicta, Agriculturam significat. De Cybele hac, quæ aliis nominibus Ops, Rhea, Berecynthia, & Vesta appellatur, copiosissimi sunt Boccatius in Genealogia Deorum, & Natalis Comes in Mythologia sua, & Cartarus de Imaginibus idolorum. Dexterâ (ut nos quoque eorum nonnulla quæ supersunt, afferamus) sceptrum regebat, ad indicandum, esse in Terra Regna omnia, omnemque humanam Potestatem. Pallio viridi, floribus variegato amicta erat, ad insinuandas omnis generis herbas, floresque, quibus terra integitur. Hoc modo triumphans cernitur in loco celsis arboribus consito, quo ejus in gignendis arboribus fœcunditatem denotabant. Quatuor rotis currus illius sustinetur, ut indicarent, terram, quantumvis in se firma stet, atque immobilis, opere tamen perpetuo, per quatuor anni tempora, perque vices sese velut in circulum excipientes, rotari semper, & circumvolvi. Leonibus trahitur, sive ad demonstrandos labores arduos rusticorum, sive quod seminatum granum cum festinatione recuperent, ne volatilibus in prædam cedat.

Quare in curru vecta.

Clavis in manu Opis. Meminit præterea S. Isidorus, manibus illius clavem inditam, quo insinuarent, Terram hyberno tempore clausam recondita semina in gremio fovere, quæ tempore verno rursum progerminet, Terra enim tum vulgò aperiri dicitur. Terram insuper Rheam à pluviis appellatam author est Fornutus, eique triumphanti addita tympana, cymbala, faces, & lampades, eò quod tonitrua, fulgura, & coruscationes, & præcedere, & comitari pluvias non rarò soleant. Quidam per tympana significari volunt, terram in se ventos continere. De hac Cybele seu Ope prolixum Tractatum Cartarus compilavit, quò plura scire desiderantem remittimus.

Tympana & Cymbala cur terræ data.

Ne molestum tibi sit benevole Lector capitulum sequens, neque inamœnum, agens de *Gratiis*, quas ternario esse numero vel *Lippis atque tonsoribus* notum est; cur autem potissimum tali, & non aliâ formâ, aut numero exhibitæ fuerint, non tam notum omnibus est. Pingebantur igitur formâ virginum juvencularum, ridentium, sesequc mutuò amplexantium. Earum prima, referente Hesiodo, Ægle, secunda Euphrosyna, Thalia tertia appellata, quid per eas significatum fuerit, optimè inter alios Seneca docet *libro de Beneficiis*: qui in hunc fere modum ratiocinatur: Scire petis, cur ternario potissimum numero Gratiæ significatæ, cur sorores, cur manibus invicem junctæ, cur ridentes, juvenes, ac virgines, transparentibus velis amictæ? Volunt quidam unam earum esse, beneficium quæ conferat, alteram quæ recipiat, tertiam quæ receptum beneficium restituat.

Triplex ergo species est beneficiorum: ejus qui meretur, ejus qui recipit, & tandem ejus, qui reddit beneficium. Manuum complicatio, ordinem atque regressum beneficiorum indicat, quæ mutuâ quasi restitutione, ad primas tandem manus, unde exierant, revertuntur: Ridentes sunt; nulla enim est gratia, quæ vultu superbo fit, aut severo: Juvenes, quia non decet beneficii memoriam inveterari: Virgines, quia incorrupta, & sincera beneficia, & gratiam esse oportet. Vestibus incedunt solutis, demissis, lucidis, & transparentibus, ut appareat, in gratia nihil colligatum, aut coactum, nihil occultum, sed manifesta omnia, & palam fieri debere. Hactenus Seneca.

Sed neque silentio prætereundum, juxta Cœlium, quod una Gratiarum faciem occulere videatur, dorsum spectatoribus obvertendo; per hoc enim significatur, beneficia in abscondito, non palam esse facienda; juxta monitum Salvatoris: *Cum ergo facis eleemosynam, noli tuba canere ante te, sicut hypocritæ faciunt.* Et rursum: *Te autem faciente eleemosynam, nesciat sinistra tua, quid faciat dextera tua; ut sit eleemosyna tua in abscondito.* Altera faciem velo denudatam, & apertam monstrat, quasi teneatur is, qui recipit beneficium, ad beneficii revelationem, & benefactoris encomia, laudesque publicandas. Tertia ad latus conversa, partem faciei velatam, partem verò discoopertam monstrat, quo indicatur, beneficii quidem retributionem in occulto servandam, beneficii verò collatorem palam laudibus extollendum. Volunt Mythologici Baccho illas, ac Venere prognatas; fuerunt & quandoque per Horas intellectæ, quamvis hæ, juxta mentem Chrysippi, credantur aliquantò juniores. Matth. 6.

Gratias Homerus in Dearum numero collocat, easque ad cœli portam excubias agere, penes quas stet, densam caliginem seu immittendi in mortales, seu ab iis auferendi. Statius cum de sole occiduo loquitur, Gratiis officium solvendi fræna solis equis imponit. Meminerunt alii, Gratias omnino quatuor fuisse, perque illas quatuor anni vices intellectas, quæ & *Horæ* aliàs dictæ. Hæ cum sertis in capite depictæ, uni sertum ex floribus, alteri è spicis, tertiæ ex uvis & pampinis, ultimæ tandem ex oliva. Finxerunt præterea antiqui, fuisse illas in manu Apollinis, indicando à sole potissimum oriri temporum vices. Officium illarum fuit, mutuum amorem hominum curare, ut, si ii invicem grati, & amici sint. Quare secundùm quosdam duæ tantum Gratiæ fuerunt, apud Lacedæmonios certè solæ duæ adoratæ, ut refert Pausanias: ideoque & duo videntur esse potissimum effectus Gratiarum, dare videlicet, atque reddere beneficium. Primus Epeocles in Boetia author Gratiarum adorandarum fuit. Erat illis inter Græcos templum prope Eleos, in quo statuæ ligneæ; facies autem, manus præterea, ac pedes eburnea fuerunt. Earum una manu rosam, altera cubum, seu aleam, tertia myrti ramum gerebat. Quorum hanc rationem reddunt; Rosam scilicet ac myrtum Veneri sacra, idcircò data, quod plerumque Venerem comitentur; Cubus verò lusum significat, quo simplices juvenculæ inter se nugari, tam suâ, quàm spectantium voluptate solent. Hæc Pausanias. Dum insignium illorum alii alias rationes statuunt; in rosa amœnitatem, seu suavitatem beneficii, in aleis collationem, & reciprocationem illius; in Myrto denique perpetuò virescentem beneficii memoriam intelligentes, ad eum modum, quo planta hæc perpetuò viret, neque unquam exarescit. Tradiderunt, tum Alexander in Genialibus, tum Aristoteles in moralibus, solitos veteres Gratiarum templa in medio foro collocare, quò omnium oculis obversaretur, & libenter beneficia præstanda, & præstita libentiùs recompensanda, maximè cum ea cura

Gratiarum esset, ad hoc invigilandi, ne ex debitis hisce nil inter mortales omitteretur. Harum comitem Mercurium fecerunt, qui cum symbolum sit Rationis, rectique discursûs, ut illius vestigiis insistendo noverint homines, cui, quomodò, & quando præstanda beneficia, in hoc Divinæ Bonitatis æmuli, quæ ad bene faciendum perpetua solicitudine pro nobis vigilat.

Ex omnibus his non dubitanter arguit Macrobius, Gratias in manu Apollinis dextrâ collocatas; arcum & sagittas sinistrâ tenentem; quo indicarent, multo promptiorem esse Dei manum ad bene, quàm ad malè faciendum, benè enim facere velle semper (& nonnisi malis nostris lacessitum arma sinistræ manûs pro castigatione nostrâ adhibere) tanquam benevolum dispensatorem Gratiarum suarum in genus humanum. Stant conjunctis invicem brachiis, manibusque Gratiæ, quia decet ordinem benefaciendi de manu transire in manum, tandemque in illius emolumentum redire, qui primus gratiam fecit. Ad hunc modum gratitudinis & amicitiæ vinculum homines inter se colligatos tenet. Nobis porrò sufficiat ab his Gratiis ad ipsum fontem perennem gratiarum omnium pervenisse, & pro modulo nostro delibâsse; qui plenis labris haurire gestit, ad Authores hactenus citatos se conferat. Neque illum lateat floridissimum Idilium Nobilis Marini, interque suavissima ejus Epithalamia, tractatus, cui Gratiarum titulus præfigitur, dignus sanè, qui legatur, & relegatur multoties, ob suavissimam metri Italici harmoniam. Nos verò ab extremo omnis pulchritudinis, ad deformitatis alterum extremum pergimus. Sunt autem

Gorgones, quæ hic non tam in horrenda specie, quàm indivisibili inter se amicitiâ conjunctæ, dum considerantur attentiùs, multam sanè materiam moralium eruditionum præbent. Harum capita capillorum loco anguibus squamosis circumsepta, ex ore dentes ferinos velut aprorum utrimque prominentes habebant, alatæ insuper creditæ. Phorci ex marina bellua filiæ, quarum nomina fuerunt, Euryale, Sthenio, & Medusa, earum postrema sola mortalitatem assumpsit, quam Poëtæ à Perseo decollatam fabulantur. Porrò in his figmentis Theologia Ægyptiaca, seu Platonica triplicem hominis Animam, vegetativam nimirum, sensitivam, & rationalem intelligit: quæ & inter Hebræos diversa nomina sortiuntur, juxta diversam earum essentiam, & significationem. Ex his una dicitur *Nephes*, quod Latinis *vivens*, aut *sentiens* interpretatur: hanc communem cum cæteris animantibus sortiti fuimus, estque Mortalis, & de natura Medusæ participat, hæc capiti proxima, cumque eo intimè conjuncta, atque subjecta corruptelis sensuum, & affectuum corporalium. De qua Theologi credunt locutum in horto Salvatorem, cùm ait: *Tristis est Anima mea usque ad mortem.* Et alibi: *Qui non habuerit odio Animam suam, perdet eam.* In hunc sensum à Perseo, qui Genium bonum, seu spiritum divinum indicat, eam decollatam volunt, ii videlicet, qui ad contemplationem rerum cælestium, atque sanctarum aspirant, rescindere primò caput terrenarum affectionum debent; ne pars sensitiva rationalem lædat. Gorgonum altera *Ruah* nomen sortita est, id est, spiritus particeps rationis. Tertia *Nessamah* appellata, sive lumen, quo nomine, & à Pythagorâ, & à divino Psalte multis locis indicatur. Hæc est, quam Mentem Divus Plato, & Divinitatis portionem S. Augustinus appellat.

[Margin: ...er Gorgones ...iplex Anima ...telligitur.]

[Margin: ...erseus quid ...gnificet?]

Dictæ fuerunt homines se respicientes in saxa convertere, quamvis enim intra nosmetipsos habitent, nunquam tamen ad perfectam Naturæ illarum cognitionem pertingere valebimus, nisi decapitatâ hâc Medusâ, id est, à terrenis affectibus primùm liberatâ. Neque absque ratione spectantes in saxa conversos asserunt, dum eos, qui ad rerum cælestium contemplationem eriguntur, respectu rerum mundanarum prius in petram immobilem converti necesse est. Dictum præterea de his sororibus fuit, habuisse oculum inter se communem, quem altera alteri subinde mutuum daret: quo indicârunt extrinsecum lumen nostrum à Deo nobis concessum, & ab illo de anima in animam diffundi. In descriptione Gorgonum latius evagantur, tum Ovidius in Metamorphosi, tum Ludovicus Dulcis in commentariis supra Metamorphoseon libros; tum Celebris Natalis Conti in Mythologicis; quò & curiosos plura de his audiendi, remittimus.

Memini me in primo volumine tractatu de capillis, juxta mentem citati Authoris induxisse Naturam humanam in Virgine juveni exhibitam, quæ nuda, capillis sursum conversis, brachiis extentis, plenis uberibus, ad complexum quarundam arborum anhelans festinabat; quo indicatum fuit; Hominem arbori inversæ similem, prout docuit Præceptor Stagirita, cujus radices capilli sunt. Idem quoque symbolum est Animæ sensitivæ, quæ quasi uberibus Hominem nutriens, ad illius incrementum totis viribus incumbit. Hic autem è contrario, ad ejusdem Authoris mentem affirmaverim, quod imago Virginis, evulsis, aut resectis crinibus, indicet debilitatem ingenii, prostrationem virium, & mortem denique violentam. Tracta fortasse hac significatione à facto Sampsonis, qui, cum antea portas civitatum effringeret, mille viros unus sterneret, postquam ab infideli scorto, Dalila inquam, ejus capilli resecti fuerunt, ita viribus elanguit, & in oculis hostium suorum eviluit, ut eum quasi jumentum in molendino laborare fecerint. Ita finxit Euripides, mori Alcesten non potuisse, nisi per Mercurium pro hoc negotio exequendo cœlis demissum, capillus illi quidam resectus fuisset: Ita Nisus prodi hostibus & Minoi non potuit, donec ab ingrata filia purpureo capillo, seu fatali crine spoliatus est: Neque Dido, apud Virgilium, filum vitæ terminare valuit prius, quàm Iris ab Junone immissa flavum illi capillum ademisset. Fabulæ quidem illæ, ad veritatem tamen alludentes; dum novimus, vires atque fortitudinem hominis per capillos augeri. Et quandoquidem de Naturæ infirmitatibus mox verba fecimus; liceat deinceps loqui de

[Margin: Natura humana.]

[Margin: Debilitas ingenii, virium, & mors.]

JUSTITIA.

POtens hæc Dea, quæ rexit hactenus, regitque mundum universum, apud Reges, populos, aut nationes quotquot eam colunt, amatores videlicet recti, justi, & honesti; ubi verò perfidia, iniquitas, & alia vitiorum monstra regnant, sive regnârunt, subitò disparuit, & conversa ad cælestes sphæras, ubi nativa illius habitatio est, magnis itineribus contendit. Eruditiores igitur inter Mythologos, quo principali huic attributo

buto Altissimi, conveniens quoddam nomen inderent, Astræam appellârunt, quam tamen Poetæ fabulantur Astræi Gigantis, & Auroræ filiam, alii verò Jovis è Themide sobolem; quæ crescentibus in orbe terrarum vitiis, assumptis alis in cœlum evolavit, & in Zodiaco locata est, eâ in parte, quæ ab ea Virgo est nominata; Leonem inter, & Libram, quam manibus tenens res omnes ponderando, æqualiter distribuit. De hac ita canit Ovidius,

——— ——— Et virgo cæde madentes
Ultima Cœlestûm terras Astræa reliquit.

Item Seneca in Octavio.

Neglecta terras fugit, & mores feros
Hominum, & cruentâ cæde pollutas manûs,
Astræa virgo, siderum magnum decus.

Hanc Gellius & Chrysippus depingi solitam ajunt formâ quidem, & aspectu virginali, vultu tamen formidabili & severo, visu tremulo, reliquâ faciei parte, nec miti, nec atroci nimiùm, majestuoso, & venerabili habitu, cujus manibus modò bilancem pictores, modò secures, & fasces addiderunt.

Justitia sine capite. Inauditum porro est, sed altiori indagine dignum, quod tradidit Alexander Aphrodisæus, depictam inter Ægyptios, & cultu divino exceptam, sine capite Justitiam, quæ manum sinistram apertam gerens, manûs volam ostendebat: Quasi sinistra ob nativam pigritiam, & inertiam, ideoq; minus corruptioni obnoxia, aptior sit pro Justitiæ symbolo, quàm dextera. Quod verò Leonem inter & Libram sit collocata, significat, judicem esse debere animo forti, & intrepido, qui neque minis; neq; blanditiis, à recto, vero, & justo dimoveri possit; ejusq; officii esse, secundùm æquitatem discutere, & seriò ponderare bonorum simul, ac reorum merita, atque demerita, & his congruentia sive præmia, sive supplicia. Videri illam sine capite, mirabiles planè cogitationes præcitato Authori movet, dum solicitus est, credatne illam omnino acephalam, id est, capite orbatam, aut potiùs intra stellas reconditum illud habeat: utrovis modo hic sensus eruitur, neminem prorsus hominum à Judice oculo partiali aspiciendum, neque personarum acceptorem Judicem esse oportere. Rei certè Athenis olim cum argumentis suæ defensionis velato capite comparebant, & in hoc statu Areopagum ducebantur. I, igitur, atque intra stellas caput Justitiæ colloca, quò omnes noverint, sincerum Judicem & rectum, non nisi Deum pro objecto habiturum, à cujus æterna rectitudine deviare non liceat.

Rei velato capite deducti.

Indicat præterea, celare Judicem cogitationes animi sui debere, quousque sententia prolata sit, ne præscita, astu quodam seu fraude impediatur, aut evitetur. Hâc Consonantiâ, nequit alia nobilior dari, ut sapienter Euripides; *Justitia*, inquit, *harmonia & concordia est totius Animæ cum concinnitate.* *Apud Stobæum.*

Nequeo hic præterire brevem descriptionem earum qualitatum, quæ ad rectum Judicem requiruntur, ex eodem nimirum Euripide, quo & discursum hunc nostrum concludemus: *Justitiæ est, distributivum esse jus, quod est secundùm cujusq; dignitatem; & tueri patrias consuetudines, & instituta, & servare scriptas leges, & veridicum esse in controversiis, & stare conventionibus. Sectantur autem Justitiam, & Sanctitas, & veritas, & fides, & vitiorum odium.* Si quisque Judex dictum hoc ob oculos collocaret, incorruptiora Tribunalia forent, neque tanti in fore clamores.

Cum doctrinis hisce moralibus, œconomicis, familiaribus & Monasticis, claudente agmen Justitiâ, Caput hoc, seu Tractatum concludo, ubi tantâ curâ, atque prudentiâ, celebris quoque Author noster finit, totumque opus præclaro Ciceronis dicto veluti obsignat. *Est sapientia Judicis in hoc, ut non solùm, quid possit, sed etiam, quid debeat, ponderet, nec quantum sibi permissum, meminerit, sed etiam quatenus commissum sit.* Nos verò animus monet, ut de Androgynis calamo nostro dicendum aliquid denuò committamus. *Pro Rabir.*

ANDROGYNI.

Hic enimverò Natura, quidquid superfuit virium, atque roboris impendit, consociando invicem utrumque sexum, masculinum licet ac fœmineum, intendens constituere Hominem omnibus gradibus perfectum, dum totum concedit, quod emanare ab illa potuit. Crediderammepartibus meis defuturum, nisi quædam proferrem, quorum ad calcem Capitis præcedentis mentionem habui. Neque enim omnia hic, quæ in eam rem dici possunt, adducere præsumo, cum tanta sit librorum copia, tanta fertilitas eruditionum, ut (velut Angelus olim S. Augustino inquiebat) impossibile sit angustis terminis complecti vadum in mari. Interea cum Polluce dico hos esse, qui secundum aliquos vocantur, Concubini, item Androgyni, nec non Hermaphroditi. Huic proposito inservit Distichum sequens:

In quo Mercurii facies, Venerisque videntur,
Nec Vir, nec Mulier; Hermaphrodytus Homo est.

De his ita sentit Aristoteles: *In quibus contingit gemina habere genitalia, alterum maris, alterum fœminæ: iis semper alterum ratum, alterum irritum redditur.* Ita Plinius tradidit, nasci subinde partus ejusmodi, qui pro delitiis habeantur à Potentibus. Eorum variæ sunt differentiæ, prout à multiplici; ac diversa materia in varios fines cogitur Natura, quæ omnia Anatomicis permittentes, ne folia hæc nostra rerum non satis castarum dictione commaculemus, hîc loci de industria omittimus. Id solum dixero quod per attestationem Julii Obsequentis accepimus, sub Consulatibus Marii, Messalæ, & Livii, editos partus Hermaphroditos, quorum unus ad duodecimum annum pervenit ætatis, omnes tamen Augurum jussu interfectos. Ita in regione Lunensi, ætate Lucii Metelli & Quinti Fabii Maximi Consulum, Hermaphrodytum luci expositum, eorumque jussu mox in mare projectum, quod uti complurium Monstrorum, ita & hujus dignum fuit receptaculum. *Lib. 4. de Generat. Animal. C. 4.*

Sic referente Lycosthene, annis centum triginta duobus ante partum Virginis, in agro Ferentino partus hujusmodi repertus, idemque mox in flumine suffocatus. In ipso quoque agro Romano alius annum octavum agens L. Cœcilio, & L. Aurelio Consulibus, adinventus, si fides habenda sit Julio Obsequenti, qui horum omnium author est. Hic mos Romanis, de Hermaphrodytis statuendi. Binos item alios Lycosthenes recenset nonagesimo anno ante Christum, Urbini alterum, alterum Saturniæ

natum,

natum, ambosque in mare projectos. Qui plura ejusmodi portenta; atque monstrosos partus nosse desiderat, legat citatos à nobis Lycosthenem, & Julium Obsequentem.

Ita refert Haly Roboam Medicus Arabs in Commentariis supra Artem parvam Galeni, visum sibi Androgynum quempiam. Et in Annalibus Franciæ, seu Galliæ habetur, Anno salutis nostri millesimo, quadringentesimo, ac septimo, regnante Ludovico XI. in Monasterio Issoriensi vixisse Monachum Hermaphrodytum; qui magno stupore, majori tamen scandalo imprægnatus, per aliquantùm temporis studiosè observatus fuit, donec partum edidit omninò perfectum, ac vegetum. Ita annò pariter millesimo, quadringentesimo nonagesimò sexto, in pago ditionis Palatinensis propè Heidelbergam, nati sunt duo Gemelli è regione dorsi invicem connexi, ambo Hermaphrodyti. In territorio Tigurino inter Helvetos, anno supra millesimum, quingentesimo decimo nono Calendis Januarii prodiit Hermaphrodytus, cum tumore carnoso circa umbilicum; qui tumor paulò infra à genitalibus excipiebatur; reliquis omnibus corporis partibus justâ proportione dispositis.

Lib. 10.

Non dissimilem historiam refert Jacobus Rufus, in Opere suo de *Conceptu & Generatione Hominis.* Cornelius Gemma duas exhibet Androgynorum icones; quorum alter intra lumbos utriusque sexûs genitalia habebat, alter in pube fœmina erat, reliquo corpore virilitatem præ se ferebat.

Observandum hìc cum Aldrovandò; quod partes utriusque sexûs genitales raro conveniant in uno eodemque subjecto quoad essentiam suam intrinsecam, & extrinsecam. Recenset Balduinus in *Observationibus*: fuisse puellam annorum duodeviginti, post cujus obitum aperto cadavere, deprehensa intra corpus genitalia virilia omnino perfecta, quæ cum totò vitæ tempore intra abdomen latuissent, credita fuit puella, maximè quod per exilem rimam lotium emitteret.

Ita Columbus tradit, notam sibi fœminam fuisse, utroque sexu dotatam, licet virilis sexus non admodum distinctus esset, & perfectus. In dissectione verò anatomica corporis ex vasis spermaticis præparatoria, ut in aliis fœminis, reperta; deferentia verò vasa utrinque bifurcata, seu quadruplicia erant, quorum duo majora in cavitatem uteri desinebant, duo reliqua ad radicem penis descendebant. Ita sagax Natura, vasis ad penem destinatis in hoc subjecto, locum satis securum præelegerat. Interim neque uterus ipse, neque uteri cervix ullatenus ab aliarum mulierum utero discrepabant, in solis testibus varietas, & differentia quædam observata, dum in hac majores, ac spectatiores erant, quàm solent plerumque in fœminis. Non scrotum peni continuum, ut quod planè abesset, inque illius locum, peregrinum par musculorum apparebat, dum interim aliud par musculorum peni alioquin ordinarium deesset. Penis insuper tenui pellicula intectus absque præputio, in cujus locum duæ glandulæ spongiosæ utrinque surrogatæ, quo duo canales ex vesica porrigebantur. Ex quibus infertur, vasorum genitalium in Hermaphrodytis constitutionem intrinsecam ab extrinseca differre.

Lib. 15. Anat.

Narrat præterea Columbus, notos sibi duos Hermaphrodytos, dum viverent, in quibus masculinus sexus fœminino prævalebat, quod fœminei sexûs signaturam haberent admodum debilem, & imperfectam, quamvis eorum alter, qui erat natione Zigarus, paulò plus fœmineo sexu valeret, utriusque tamen organa ita rudia erant, & exilia, ut neuter, seu activè, seu passivè ad generationem idoneus existeret.

Immunda hæc variatio & confusio sexuum in brutis quoque reperitur. Ita Plinius refert, visos sibi equos hujus generis aliquot tempore Neronis Imperatoris: indicante per hoc Naturâ, quantopere Monstrum illud iniquitatis in humanis aversaretur, ut fœditatem illius in brutis quoque Monstrosis quodam quasi paradigmate exprimeret. Reperta illa fuerunt in agro Galliæ Triburtino, eaque currui suo triumphali junxerat Nero, quasi gloriæ sibi ducens, inter Monstra degere, & à Monstris trahi, qui non nisi naturæ monstrum erat.

Textor tradidit, eo tempore, quo Xerxes Persarum Rex numeroso exercitui in Græcia stipendium dabat, mulam peperisse simile aliud sibi jumentum, idque hermaphrodytum. Ita Cardanus testatur, Antverpiæ visum sibi equum pariter hermaphrodytum, cum unicò teste; & duobus veluti tumidis uberibus; totò reliquo ventre equam referens, ad hinnitum toties intumescente, & quasi inflato corpore.

His ita præmissis, restat nunc eruditionis gratiâ quædam proferre, quæ consideratione videbuntur fore non indigna. Authores igitur, factâ reflexione super ventres monstrosos, à terrore quodam, seu metu prægnantibus superveniente, id fieri crediderunt. Et potissimum Rufus contingere id vult à quodam improviso accidente, eo ipso tempore matrem gravidam affligente, quo Natura seminalis circa formationem illarum maximè partium sit occupata. Fatetur præterea visum sibi infantem, de quo non satis constabat, cui sexui adscribendus esset, pendulis genitalibus, absque pene, inque illorum medio per exilem rimulam exitum urinæ patuisse: porrò ex matris confessione didicisse, eam, nescio cujus horrendæ rei sibi obviæ aspectu perterrefactam; indeque hunc fœtui defectum conciliatum, & imaginatione matris impressum fuisse. Quamvis alii judicent, exagitatione nimiâ seminum, contingere hæc potuisse. Lib. 5. C. 13.

Non extra omnem disputationem est, sintne inter Monstra collocandi partus Hermaphrodyti, nec ne? Quid docti sentiant nunc referendum. Qui eos Monstris non putant annumerandos, his fere argumentis utuntur. Monstra appellari, quæ raro contingant, Hermaphrodytos autem nasci non infrequentes, igitur non esse in eorum numero collocandos. Confirmant hanc opinionem ex eo quod Androgyni nihil habeant secum vitii aut deformitatis naturalis, imo Naturæ quasi complementum, & majorem quandam perfectionem includant. Verè enim vegetum animal dici potest, & perfectionem seminis paterni, atque materni arguit, dum sexum sui similem fœtui imprimere utrumque seorsim potest. Qua ratione autem Naturæ partus vitiosus credendus est, in quem Natura contulit totum; quantum desiderari ab illa potest? Si enim nulla sit ibi parvitas, magnitudo, seu abundantia partis cujuspiam in simili

Androgyni non sunt Monstra.

fœtu, pro vitioso, & degeneri habendus non est.

Confutatio. Verùm Aldrovandus huic opinioni nullatenus subscribendum judicat. Nasci enim pro primo, habito ad aliâ Monstra respectu, paulo quidem frequentiùs Androgynos, non tamen id fieri respectu hominum aliorum. Imo authumat, aut nullos, aut raros utroque sexu præditos homines, utroque etiam sexu æquè perfectos esse, ut multoties experientia comprobatum est: dum aut non facilè supervivunt, aut aliâ quâdam parte vitium, seu infirmitatem ostendunt, quæ certè Naturæ monstrificæ & imperfectæ assignari debent. Addit Naturæ intentionem perpetuò ferri ad generationem maris, non fœminæ, &, nisi ab hac sua intentione aberraverit, non producere fœminam. Totum illud doctrina Aristotelis confirmat, qui Androgynos inter monstrificos partus collocat, interque duos eorum sexus alterum inquit ratum, alterum irritum perpetuò deprehendi.

Quod si ad causas harum generationum animum applicare libeat, obviam nobis fient Astrologorum opiniones, qui effectus hos ad stellarum influxum referunt, maximè Veneris & Mercurii circa signa bicorporea conjunctionem. Cui sententiæ Paulus quoque Ægineta subscribit. *Lib. 6. c. 69.* Aliam porro causam amplectitur Suessanus, dum ait: *Post Mensium fluxum, à primo congressûs die ad quintum, masculos procreari, deinde ad octavum fœmellas, & ad duodecimum Hermaphrodytos.* Cui sententiæ tamen, neque ratio, neque experientia respondet. Generatio enim, sive marium, seu fœminarum, à dispositione Naturæ, & prædominio seminis, vel masculini, vel fœminei, absque ullius diei interventu, & observatione dependet. Quod si enim post diei duodecimi decursum perpetuò Androgyni generarentur, multò major futurus esset eorum numerus, quam simpliciter marium, aut fœmellarum, quod tamen falsissimum esse, neminem latet.

Concludemus igitur cum Erudito Boscio, quod Androgynorum generatio derivet ab æqualitate nimia, & exacta proportione Seminum utriusq; genitoris. Idem nobiscum sentit omnis Philosophorum, ac Medicorum Schola; fertque communis opinio, à nimia seu fertilitate, seu copia Seminis prodire hujuscemodi partus. *Genuina ratio Androgynorũ Generationis.* Hoc modo virtus formatrix in tanta abundantia diffundit se non ad id solummodo, quod necessarium, sed etiam, quod superfluum futurum erat. Ideoque nihil mirum videatur, si duplex propemodum sexus subinde in uno eodemque subjecto compareat.

Quandoquidem hactenus de confusione sexuum verba fecimus, nunc de eorum quoque transformatione, & penè incredibili de sexu in sexum transmutatione aliquid differendum erit. Admiratione dignum est, quod de hoc narrat Petrus Bercorius (& ipse celebris scriptor in materia *de Homine,* tametsi eum imitati non simus, propter quod in virtutes hominis plus diffunditur, quàm congruum nobis erat, cum nobis propositum sit, ea sola tractare, quæ ad essentiam ejus pertinent) Bercorius, inquam, in *Reductorio* suo *Morali* percepisse se ait, ex Religioso quodam Ordinis Prædicatorum, probatæ fidei viro, quod in visitando cujusdam Ordinis sui cœnobio in Catalonia, stupendus casus ille ac- *Lib. 14. c. 57.* ciderit. Puella quædam annorum octodecim, ludendo cum sodalibus suis, improviso genitalium dolore correpta fuit, qualis esse parturientium solet. *Mulier in virum mutata.* Qui dolor cum eam sæpius infestaret, totum perito Medico aperit. Is manu locum affectum explorans, intra cutem, duri quid sentire visus est, quem tumorem cum omnino causam doloris judicasset, tanquam rem præternaturalem scalpro subjicere parat, leviter inflicto vulnere, prò mirum! prodiit repentè membrum viri genitale cum omni appendice sua, cujus foramen tam exactè cum putatitii sexûs alterius rima connivebat, ut absque ulla difficultate illac lotium emitteret. Hic igitur postquam ex vulnere de integro convaluit, ducta uxore, deinceps per plures annos virum se præstitit. His adjungit Joannes Felix Astolphus, ex quo totum hoc transcripsimus, non traditurum se fuisse posteris historiam hanc, cum speciem quandam mendacii præ se ferat, nisi Paulus Orosius, & alii affirmarent, transformationem talem fieri secundùm Naturam posse: Itemque S. Augustinus *de Civitate Dei*, & mulieres & Gallinas non rarò in sexum masculinum transformari Author esset.

Ita Mutianus Lucinius meminit cujusdam Arescontis sibi optimè noti, cui à nativitate impositum nomen Arescusæ; Quæ cùm marito nupsisset, repente mutata in virum, in mento lanuginem produxit, donec in perfectè barbatum evasit. Idem Plinius *Hist. Nat. Libro Septimo, Cap.* 8. refert Smyrnæ in Asia contigisse. Aliàs quoque in Africa (quod quidem non magnopere miror, cum hæc Mundi plaga feracissima monstrorum sit) fuisse Cossitium quendam, mutatum in marem, qui fœmina paulo ante fuerat. Rursum Plinius pro comperto tradit, proprium esse Hyenæ, feri Monstri, sæpius mutare & sexum & Naturam; unde de immani hac bellua sic habet: *Loco citato.*

——— ——— Quæ modo fœmina tergo,
Passa marem, nunc esse marem miramur Hyenam.

Testatur Cardinalis Volaterranus, sub Pontificatu Alexandri Sexti, se Virginem novisse, quæ ipsis solennibus nuptiarum Naturam mutâsset, mas facta de fœmina.

Refert Author Antimeologiæ visum sibi in Aquitania virum sexagenarium fortem, & barbatum capillitio cano, qui ad annum usque decimum quintum ætatis puella fuerit: contigit autem ut lapsus ex alto, ruptis quibusdam membranis, ad eam formam transierit. Idem accidit Pontano referente, mulieri cui nomen Cajetanæ, piscatoris per annos quatuordecim conjugi, improviso in virum degeneranti. Sic Æmylia, quondam uxor Antonii Spensæ Civis Ebulani, anno post celebratas nuptias duodecimo, tempore Ferdinandi Primi Regis Neapolitani, & ipsa in virum transmutata est.

Non dissimilis fuit casus, qui in aliis prætereà duabus evênit, quarum uni Carolinæ, & alteri Franciscæ nomen, filia utraque Ludovici Quarni Salernitani, quæ octavodecimo anno ætatis, cum stupore omnium, quibus notæ ad eam diem fuerant, in speciem virilem transierunt. Ita testatur Amatus Lusitanus in Conimbricensiũ civitate alteri cuidam virgini evenisse. *In Centuriis.*

Hippo-

Hippocrates ipse *Libro sexto Epidemicorum Sectione octava*, elegantem historiam de quadam Phaëtusa memoriæ dedit: *Hæc*, inquit, *marito in exilium pulso, ita mœrore confecta est, ut ante diem desierit esse menstrualis; huic corpus virile factum est, & hispida penitus evasit, & barbam emisit, & vox asperior est reddita*. Idem in Thaso accidisse dicit cuidam Namisiæ, Gorgippi antea uxori. Hi casus referuntur à doctissimo Laurentio in *Anatomia*: plures quoque alii non admodum dissimiles legi poterunt in Operibus Clarissimi Sennerti, quo benevolum Lectorem remittimus: Et hæc dicta sufficiant, in materia tam utili, & curiosa, sed quam honestior calamus refugit: Nos interim ad alia probatissimi item Authoris documenta gradum facimus.

LACTANTIUS FIRMIANUS De Opificio Dei.

QUemadmodum non raro delectat moderatis sorbitionibus plures hinc inde fontes delibâsse, sic subinde delectabile est ex unico fonte, dum palato arridet, lympham plenis labris hausisse. Idem mihi nunc contingit, Candide Lector, in eo quod impræsentiarum tibi offero. Ego quidem à primordio jam, sequendo ductum viri, qui facem mihi, ad opus meum concinnandum prætulit, nunc hinc nunc aliunde Propositiones, sententias, Authoritates, Argumenta, & Probationes desumpsi, modò ad fontem uberrimum progredior, ex quo solo, & te, siquidem sitibundus es, & meipsum inebriare intendo. Eruditus, pius, & nunquam non zelosus scriptor: *Cœlius Lactantius Firmianus* fons ille est, qui lacteo candore, fundamentis veræ Fidei innixus, pleno alveo facundissimarum elocutionum in vastum eloquentiæ mare effunditur. Ipse est, de quo Sanctus Hieronymus ait (referente Michaële Tomasio, qui integrum de hoc volumen compilavit) *Lactantium in Philosophis, & priscorum erroribus efficaciorem*, cui hoc de suo adjungit Tomasius: *Cujus de hoc Authore judicium, gravitatis est, & prudentiæ plenum, & tum docto, sanctoque viro dignissimum*. Et paulò infra: *Quare cum duo præcipuè sint inter Latinos Scriptores (de Ecclesiasticis loquor) qui verissimæ Christianorum doctrinæ ornatum quoque orationis addiderunt, Cyprianus, ac Lactantius*. Ille nimirum Lactantius, qui cum magna facundia tractavit, de Cognitione veri Dei, de ejusdem Providentia, & vero cultu, de contemptu idolorum, de veritate, Eloquentia, Philosophia, summo Bono, de Dei doctrina, de Sapientia divina, & humana, de verbo incarnato, de Natura divina, de Mundo, ejusque partibus; qui Scholas & Sectas optime norat, qui Pseudo Philosophorum, & Poëtarum errores detexit, veros Prophetas agnovit, qui de voluptatibus egit, de renovatione Mundi, deque ultimis temporibus, denique de omnibus iis, quæcunque ab aliis illustribus scriptoribus pertractata sunt.

[Lactantii Encomia.]

Porrò ex nitidissimo ejusdem tractatu, ubi de mirabili Hominis structurâ egit (opus certè è manibus ipsius Creatoris delapsum, cui nomen fecit *de Opificio Dei*) perpauca, eaque maximè necessaria & jucunda, hic excerpta depromere statuimus relictis aliis, quæ ad præscriptorum limitum transgressionem cogere nos fortè potuissent. Omissis igitur protestationibus, quas principio libri adducit, jam aliàs procemialiter à nobis indicatas, ad ea tantum explicanda, ac interpretanda accingimur, quæ scientissimus Vir ille deinceps edisserit, quorum hæc compendiosa expressio est.

Primus Operator noster, Artifex, Creator & Pater largitus est Homini sensum, & rationem, quo non obscurè innotesceret, essentiam nostram à suprema illa Majestate emanâsse, cum ipse intelligentia, ipse sensus, ac ratio sit. Cæteris animantibus, cum rationalem vim istam non contulerit, ut nihilo minus eorum vita securior esset, providit ea pellibus, villis, jubis, unguibus, & rostris, quibus contra vim pruinarum ac frigora, atque impetus externos inimicorum, tecta essent, atque sufficienter munita.

His naturalibus armis, seu telis debiliora sæpe fortioribus resistunt, aut quæ sunt omnino imbecilla subtrahunt se periculis pernicitate fugiendi: aut quæ simul & viribus, & celeritate indigent, astu se protegunt, aut latibulis sepiunt. Itaque alia eorum, vel plumis levibus in sublime suspensa sunt, vel suffulta ungulis, vel instructa cornibus. Quibusdam in ore arma sunt dentes, aut in pedibus adunci ungues, nulliq; munimentum ad tutelam sui deest. Siqua verò in prædam majoribus cedunt, ne tamen stirps eorum funditus interiret, uberem generandi fœcunditatem adepta sunt, ut cladem illatam ad conservationem generis, multitudo ipsa superaret, tametsi & bestiis majoribus (ut sunt Leones) quæ sanguine aluntur, perque aliorum necem sibi vitam prorogant, abunde ad victum suppeterent.

Hominem verò Creator ratione indita, & virtute sentiendi, atque eloquendi data, eorum, quæ cæteris animantibus attributa sunt, fecit expertem: quia sapientia reddere poterat, quæ illi Naturæ conditio denegârat: statuit nudum, & inermem, quia & ingenio poterat armari, & ratione vestiri. Ea verò ipsa quæ brutis data, & homini denegata sunt, quàm mirabiliter Homini ad pulchritudinem conducant, exprimi nequit. Nam si Homini cornua, aut ungues, aut ungulas, aut varii coloris pilos addidisset, quis non videat, quàm turpe animal futurum esset, quibus tamen bruta mirabiliter in suo genere complentur, perficiuntur, & exornantur. Hominem verò quoniam æternum animal, atque immortale fingebat, non forinsecus, ut cætera, sed interiùs armavit; nec munimentum ejus in corpore, sed in animo posuit: quoniam supervacuum fuit, cum illi, quod maximum erat, tribuisset, corporalibus eum tegere munimentis, cum præsertim pulchritudini humani corporis eadem officerent, ac derogarent.

Neque verò Hominum quispiam conqueratur, se magis imbecillum, inermem, ac fragilem nasci, quàm cætera animalia nascuntur; quæ (sit veritati locus) ut sunt edita ex utero, protinus in pedes suos erigi, & gestire discursibus, statimque aëri tolerando idonea esse solent, quod in lucem naturalibus indumentis munita processerint, quæ homini denegantur. Is contra nudus, & inermis, tanquam ex naufragio, in hujus mundi turbidum pelagus, ex alvo materna ejicitur, & in vitæ hujus miserias expellitur, neque movere se loco, ubi effusus est, potest; nec alimentum lactis appetere, nec injuriam

temporis ferre, neque aliud quidquam ex seipso agere, nisi externo adjutorio excipiatur. Hinc captatâ occasione, Naturam aliqui non matrem, sed novercam humani generis appellârunt; quæ cum brutis tam liberaliter se gesserit: Hominem verò sic effuderit, ut inops, & infirmus, & omni auxilio indigens, nihil aliud possit, quàm fragilitatis suæ conditionem ploratu, ac fletibus ominari; juxta dictum illud Poëtæ:

Cui tantum in vita restet transire malorum.

Quæ dum nonnulli garriunt, vehementer sibi sapere videntur, quamvis vana querela sit, propter quod unusquisque inconsideratæ suæ conditioni ingratus est, & rebellis: Quos ego nunquam magis desipere, aut irrationalibus similiores esse contendo, quàm cum hæc ajunt. Considerans enim conditionem rerum, intelligo, nihil fieri aliter debuisse, quàm factum est; ut non dicam potuisse: Deo enim nil impossibile: sed necesse est, providentissimam Majestatem illam id efficere, quod erat melius, & rectius. Libet igitur interrogare sciolos istos divinorum operum reprehensores, quid in homine deesse, quia imbecillior & inermis nascitur, credant? Num forte hæc obstant, quò minus educentur homines, seu crescant, seu ad summum robur ætatis provehantur? Num qui natus fuit inermis, contra armatas naturaliter feras minùs ideo prævalet? An non potius suppeditante ratione in has armatur, illis jam non solum resistit, sed earum dominatur, easdemque pro libitu fugat, & mactat?

At Hominis, inquiunt, educatio maximis laboribus indiget. Pecudum scilicet conditio melior, quod omnes cum fœtum ediderint, non nisi sui ipsorum curam gerunt, dum uberibus suâ sponte distentis, fœtus alimentum lactis sine matrum sol-citudine appetant. Quid interea aves? quarum ratio diversa est; nunquid nidos luto ædificant, aut virgultis, & frondibus construunt, ovis ad maturitatem usque pullorum incubant, ut carcerem nativum perrumpentes, & ipsi aëreos campos fœcunditate suâ repleant? Ineptissimus ergo sit, si quis putet malè cum volucribus egisse Naturam, quod bis nascantur, d inde quod ipso jam Homine ab ortu suo infirmiores ut sint, non vicino matris lacte, sed quæsitis per summum laborem cibis à parentibus nutriendæ sint? Ineptior proinde sit, qui dum hominis in ortu conditionem quadrupedibus postponit, non observet, quantùm is volucrum superet conditionem?

Quæro nunc ab iis, qui conditionem pecudum suæ præferunt, quid eligant, si Deus his deferat optionem, utrum malint humanam sapientiam cum imbecillitate, an pecudum firmitatem cum illarum natura? Scilicet non tam pecudes sunt, ut non malint vel fragiliorem multò, quàm nunc est, dummodo humanam, quàm illam irrationalibem firmitatem. Sed videlicet prudentes viri, neque hominis rationem volunt cum fragilitate, neque brutorum firmitatem sine ratione. Quare nihil est tam repugnans, tamque contrarium: quòd unumquodque animal, aut ratio instruat, necesse est, aut conditio Naturæ. Si naturalibus munimentis instruatur, supervacua ratio est. Quid enim excogitabit? quid faciet? aut quid molietur? aut in quo lumen illud ingenii ostendet, cum ea quæ possunt esse rationis, ultro Natura concedat? Si autem ratione sit præditum: quid opus sepimentis corporis? Cùm semel concessa ratio naturæ munus possit implere. Quæ quidem tantùm valet ad ornandum, tuendumque hominem, ut nihil potuerit majus, ac melius à Deo dari.

Sit ergò corporis non magni homo, & staturæ exilis, instructior tamen est cæteris animalibus, & ornatior; dum rationis usus, cuivis moli & amplitudini corporeæ non æquipollet solùm, sed & antecedit; ut qui omnibus reliquorum animalium attributis præstet, sitque ornamentorum omnium longè maximum, quo contra omnes impetus externos sit munitissimus, licet fragilis, atque inermis in lucem prodiisse videatur. Ita fit, ut plus valeat Homini ratio, quàm brutis Natura cum omni apparatu suo: quoniam in illis neque magnitudo virium, neque firmitas corporum, neque alia quæpiam prærogativa efficere potest, quò minùs aut opprimantur à nobis, aut nostræ subjecta sint potestati. Potestne igitur esse, qui cum videat etiam boves Lucas, seu elephantos, cum immanissimis corporibus servire homini, queratur de opifice rerum Deo; quod modicas vires, quod parvum ei corpus donatum sit? Nec beneficia in se divina pro merito æstimat, quod est ingrati, aut (ut veriùs loquamur) insani.

Meliùs igitur Plato, ut hos (credo) ingratos refelleret, Naturæ gratias egit, quod Homo natus esset, non bellua. Quantò meliùs, & saniùs, qui sentiunt conditionem Hominis, utpote rationalis, tantùm irrationalibus brutis esse præferendam, quantùm Cimmeriis tenebris præoptabilis est solis meridiani claritas. Quod si Metamorphoses veræ darentur, eosque Deus in animalia illa converteret, quorum sortem præferunt suæ; non dubitandum quin remigrare festinent, magnisque clamoribus conditionem pristinam flagitent. Ita videor mihi audire clamores Terei, Apuleji, Penthei, Laomedontis, Sociorumque Ulyssis, & aliorum. Non est enim tanti robur, ac firmitas corporis, ut officio linguæ careas: neque avium (quæ velut animata navigia, rostri prorâ, atque remigio alarum findentes aërem, per ejusdem vorticosos feruntur anfractus) non inquam tanti est avium libera per aërem discursatio, ut manibus indigeas. Plus enim manus præstant, quàm levitas, ususque pennarum: plus lingua, quàm totius corporis fortitudo. Quæ igitur amentia est, ea præferre, quæ si ultrò concessa sint, accipere detrectes?

Iidem queruntur, Hominem morbis, & immaturæ morti subjectum. Indignantur videlicet, è Deorum numero exclusos se esse. Quin inquiunt, ex hoc ostendimus, Hominem nullâ Dei providentiâ factum esse. Quid si ostendero, magnâ ratione, ut vel sic Creatorem suum agnosceret provisum esse, ut morbis, aliisque malis vexetur homo, & vita sæpe in medio cursus sui spatio rumpatur? Cum enim Deus Hominem, tanquam vas fragile, quod de luto formaverat, suâ sponte ad mortem transire nosset, artem bene moriendi edocendus erat, itaque eum morbis, aliisque malis compluribus subjecit, deditque fragilitatem, quæ morti aditum ad dissolvendum animal inveniret. Mors enim, eorum omnium quæ expectamus, certissima est, & quasi hæreditario jure in omnes dimanat. Cum enim Homo ex ossibus, & nervis, & visceribus, & sanguine constet, quid horum potest esse tam firmum, ut fragilitatem repellat, ac mortem?

Fragi-

Fragilia cuncta sunt, quæ in Homine videri, ac tangi possunt. Superest ut aliquid desuper ex cœlo petant, quoniam in terra nihil est quod non vanum ac infirmum sit. Cùm ergò Homo sic à Deo formandus esset, ut mortalis aliquando esset, res ipsa exegit, ut subinde malis affligatur, & recordationem propriæ fragilitatis non amittat: corpus enim quodlibet solubile, atque mortale est. Stultissimi ergo sunt, qui de morte immatura queruntur, quoniam Naturæ conditio ipsa locum morti fecit.

Sed si mori necessarium fuit, inquiunt, nemo nisi senex, neque minor centenario mori debebat. Hoc modo divinæ Providentiæ insultant, manusq; Omnipotentiæ quasi certis limitibus constringere se putant, quæ tamen nullis neque temporum, neque locorum terminis circumscribi potest. Porro exclusâ de rebus humanis divinâ providentiâ, Naturæque everso ordine, necessario ad primum Chaos refugiebant, nec supererat jam, quod dicerent, nisi quod omnia suâ sponte sint nata. Hinc illas minimorum seminum plagas, & concursiones fortuitas inventarunt, quia rerum originem non agnoscebant. In quas angustias cum se conjecissent incauti, jam cogebat eos necessitas existimare, animas cum corporibus nasci; & item cum corporibus extingui. Assumpserant enim nihil fieri mente divinâ, quod ipsum non aliter probare poterant, quàm si ostenderent esse aliqua, in quibus videretur Providentiæ ratio claudicare. Reprehenderunt igitur ea, in quibus vel maximè Divinitatem suam Providentia mirabiliter expressit: ut illa quæ retuli de morbis, & immatura morte: Cùm debuerint cogitare, his assumptis & illa assumi debere, quæ necessariò sequerentur. Sequuntur autem illa, quæ dixi, si morbum non reciperet: neque tectis, neque vestibus indigeret. Quid enim ventos, aut imbres, aut frigora, aut æstus metueret, quorum vis in eo est, ut morbos afferant? Idcirco enim Homo Sapientiam adeptus est ut adversus nocentia, bonis consiliis fragilitatem suam præmuniat. Sequitur necessariò, ideo semper morbis affligi, ut plus occasionis habeat rationis usum adoperandi, eàdemque operâ fiat, & mortalitatis, & immortalitatis memor. Infirmitas igitur habet in se mortis conditionem: firmitas verò ubi fuerit, nec senectus locum habet, nec mors, quæ senectutem consequitur. Præterea si mors certæ constituta esset ætati, quod isti in votis habent, insolentissimum animal homo futurus esset, quòd metu, tanquam fræno careret, quo à pravis alioquin operationibus arcetur. Solius enim timoris obstaculo torrenti vitiorum obsistitur.

Denique imbecilliora, & timidiora quæque animalia congregantur, ut quoniam viribus tueri se nequeunt, multitudine tueantur: fortiora verò solitudines appetunt, quoniam robore, viribusque confidunt. Homo quoque si eodem modo ad propulsanda pericula sat roboris possideret, nec ullius alterius auxilio indigeret, quæ societas futura esset? quæ reverentia inter se? quis ordo? quæ ratio? quæ humanitas? aut quid deterius homine? quid efferatius? quid immanius? Sed quoniam imbecillis est, nec per semetipsum tueri vitam suam potest, societatem, atque affinitatem appetit, ut vita communis & ornatior fiat, & tutior. Vides igitur omnem Hominis rationem in eo maximè stare, quòd nudus, fragilisque nascitur, quòd morbis afficitur, quòd immaturâ morte multatur. Quæ si Homini detrahantur, Rationem quoque, ac Sapientiam detrahi necesse est. Sed quid in longum de rebus apertis disputo, cum liquidum sit, nihil sine Providentia nec factum esse unquam, nec fieri potuisse? De cujus operibus universis, si nunc libeat disputare per ordinem, infinita Materia est. Sed ego non nisi de humano corpore ratiocinari institui, ut in eo divinæ Providentiæ potestatem, quanta fuerit, ostendam; his duntaxat in rebus, quæ sunt comprehensibiles, & apertæ: nam illa, quæ sunt animæ, nec subjici oculis, nec comprehendi queunt. Nunc de ipso vasc Hominis loquamur, quod oculis nostris palam subjectum est.

Principiò igitur, cum Deus animalia fingeret, noluit ea in rotundam formæ speciem conglobare, atque colligere; ut & moveri ad ambulandum, & flectere se in quamlibet partem facilè possent: sed ex ipsa corporis summa produxit caput: item membra quædam longiùs produxit, pedes nimirum, ut alternis motibus solo fixa perducerent animal, quò mens tulisset, aut quò petendi cibi necessitas provocâsset. Ex ipso autem vasculo corporis quatuor fecit extantia: binos posteriùs, pedes: item binos capiti & collo proximos, qui varios animantibus usus præbent. In pecudibus enim, ac feris sunt pedes posterioribus similes: in homine autem manus, quæ non ad ambulandum, sed ad faciendum, operandumque natæ sunt. Est & tertium genus, in quo priora illa neque pedes, neque manus sunt, sed alæ, in quibus pennæ per ordinem fixæ, volandi exhibent usum. Ita una fictio diversas species, & usus habet. Atque ut ipsam corporis crassitudinem firmiter comprehenderet, majoribus & brevibus ossibus invicem colligatis, quasi carinam compegit, quam nos dicimus spinam: eamque noluit ex uno perpetuo osse formare, ne gradiendi, flectendique facultatem animal amitteret. Ex ejus parte quasi mediâ costas, id est transversa, & plana ossa porrexit in diversum: quibus modicè curvatis, & in se, velut in circulum penè conductis, interna viscera contegantur: ut ea, quæ mollia, & minùs valida fieri, necesse erat, tam solidæ cratis amplexu munita essent. In summa verò constructionis ejus, quam similem navis carinæ diximus, caput collocavit, in quo esset regimen totius animantis. Datum illi hoc nomen, ut quidem Varro ad Ciceronem scribit, quod hinc *capiant* initium sensus, ac nervi.

Ea verò, quæ diximus de corpore vel ambulandi, vel faciendi, vel volandi causâ esse producta, neque nimiùm longis, propter celerem mobilitatem, neque nimium brevibus, propter firmitatem, sed & paucis, & magnis ossibus constare voluit. Aut enim bina sunt, ut in Homine: aut quaterna, ut in quadrupede: quæ tamen nec solida fecit, ne in gradiendo pigritia, & gravitas retardaret, sed cavata, & ad vigorem corporis conservandum, medullis intrinsecùs plena: eaque rursus non æqualiter porrecta finivit, sed summas eorum partes crassioribus nodis conglobavit; ut & substringi nervis facilius, & verti tutiùs possent: unde & vertibula nominata sunt. Eos nodos firmiter solidatos, leni quodam operculo texit, quod dicitur cartilago; scilicet, ut sine attritu, & sine sensu doloris aliquo flecterentur. Eosdem tamen non in unum modum formavit: alios enim fecit simplices, & in orbem

rotun-

rotundos, in iis duntaxat articulis, in quibus moveri membra in omnes partes oportebat, ut in scapulis; quoniam manûs utrolibet agitari, & contorqueri necessarium est: alios autem latos, & æquales, & in unam partem rotundos, & in his utique locis, ubi tantummodo curvari membra oportebat, ut in genibus, & in cubitis, & in manibus. Nam sicut manûs ex loco, unde oriuntur à corpore, ubique versùs moveri, speciosum simul, & utile fuit, sic profectò, si hoc idem etiam cubitis accederet, & supervacuus esset hujusmodi motus, & turpis. Jam enim manus amissâ dignitate, quam nunc habet, mobilitate nimiâ proboscidi similis videretur; essetque Homo planè *anguimanus*. Quod genus in illa immanissima belluâ (*Elephanto*) mirabiliter effectum est. Deus enim, qui providentiam, & potestatem suam multarum rerum mirabili varietate ostendere decrevit, quoniam caput animalis hujus non tam longè porrexerat, ut terram ore contingeret; (quod erat futurum horribile, atque tetrum) & quia os ipsum profusis dentibus sic armaverat; ut etiamsi contingeret, pascendi tamen facultatem dentes adimerent; produxit inter eos à summa fronte, molle ac flexibile membrum; (*proboscidem*) quo prendere, quo tenere quidlibet posset: ut rationem victûs capiendi, vel dentium prominens magnitudo, vel cervicis brevitas non impediret.

Hoc loco teneri nequeo quin eorum stultitiam rursus coarguam, qui, ut ostenderent, animalia non artificio aliquo divinæ Mentis, sed fortuito esse nata, sic ajunt; in principio Mundi innumerabiles quasdam animantes mirandâ specie, & magnitudine natas, sed permanere non potuisse, quod aut sumendi cibi facultas, aut coëundi, generandique ratio defecisset. Videlicet, ut & atomis suis locum facerent per infinitum, & per inane volitantibus, divinam Providentiam excluserunt. Sed cum videant in omnibus, quæ spirant, mirabilem Providentiæ inesse rationem: quæ (malum) vanitas erat, dicere, fuisse animalia prodigiosa in quibus ratio cessasset? Quoniam igitur omnia quæ videmus, cum Ratione nata sunt; id enim ipsum nasci, efficere nisi Ratio non potest: manifestum est nihil omnino rationis expers potuisse generari. At enim provisum est in singulis quibusque fingendis, quatenus, homo ministerio membrorum ad necessaria vitæ uteretur, animalia autem fertilitate mira se augmentarent, & sic universa generatim conservantur.

Nam si peritus Architectus, cum magnum aliquod ædificium facere constituit; primò omnium cogitat, quæ summa perfecti ædificii futura sit, & ante emetitur, quem locum leve pondus expectet: ubi magni operis statura sit moles; quæ columnarum intervalla: qui, aut ubi aquarum cadentium decursus, & exitus, & receptacula. Hæc, inquam, prius pervidet, ut quæcunque sunt perfecto operi jam necessaria, cum ipsis fundamentis pariter ordiatur: cur Deum quisquam putet machinandis animalibus non ante providisse, quæ ad vivendum necessaria essent, quàm ipsam vitam daret? Videbant igitur insensati in corporibus animalium divinæ rationis solertiam; sed ut efficerent, quod antè imprudenter assumpserant, adjecerunt aliud deliramentū superiori congruens. Dixerunt enim, neque oculos ad videndum esse natos, neque aures ad audiendum, neque pedes ad ambulandum: quoniam membra hæc prius nata sunt, quàm esset usus videndi, & audiendi, & ambulandi: sed horum omnium officia ex natis extitisse. Vereor ne hujusmodi portenta, & ridicula refutare, non minus ineptum esse videatur. Sed libet ineptire, quoniam cum ineptis agimus: ne se illi nimirum argutos arbitrentur. Quid enim inquiunt deliri? Non sunt ad videndum oculi nati? Cur igitur vident? Deinceps ajunt, usus eorum apparuit. Videndi ergo causâ nati sunt, siquidem nil possunt aliud quàm videre. Item membra cætera cujus rei causâ nata sint, ipse usus ostendit: qui utique nullo modo existeret, nisi essent membra omnia tam ordinatè, tam providenter effecta, ut usum habere possint. Quid enim, si dixeris aves non ad volandum natas esse, neque feras ad sæviendum, neque pisces ad natandum, neque homines ad sapiendum, cum appareat ei naturæ, officioque servire animantes, ad quod est quæque generata? Sed videlicet, qui summam veritatis amisit, semper erret necesse est. Si enim non Providentiâ, sed fortuitis *Atomorum* concursionibus nascuntur omnia, cur nunquam casu accidit, sic coire illa principia, ut animal forment, quod naribus audiat, odoraretur oculis, auribus videat?

Cùm igitur universa genera, & universa quoque membra leges suas, & ordines, & usus sibi attributos tueantur, manifestum est, nihil fortuitò fieri nec factum, quoniam Divinæ Rationis dispositio perpetua servatur. Verum aliàs hos refellendos differimus, nunc de Providentiâ (ut cœpimus) disseremus.

Deus igitur solidamenta corporis, quæ ossa dicuntur, nodata, & adjuncta invicem nervis alligavit, & constrinxit: quibus Mens, si excurrere, aut resistere velit, tanquam retinaculis uteretur, & quidem nullo labore, nulloque conatu, sed vel minimo nutu, totius corporis molem temperaret, ac flecteret. Hæc autem visceribus operuit, ut quemque locum decebat; utque solida ossa conclusa tegerentur. Item visceribus ipsis venas admiscuit, quasi rivos per corpus omne divisos, per quas discurrens humor, & sanguis, universa membra succis vitalibus irrigaret: viscera verò formata in eum modum, qui unicuique generi, ac loco aptus esset, superjectâ pelle contexit: quam vel solâ pulchritudine decoravit, vel setis adoperuit, vel squammis munivit, vel plumis insignibus adornavit. Illud verò commentum Dei mirabile, quod una dispositio, & unus habitus innumerabiles animantium præferat varietates. Nam in omnibus fere, quæ spirant, eadem series, & ordo membrorum est. Primùm enim caput, & huic annexa cervix. Item collo pectus adjunctum, & ex eo prominentes armi; adhærens pectori venter. Item ventri subnexa genitalia. Postremo loco femora, pedesque. Nec solum membra tenorem suum, ac situm in omnibus observant, sed partes quoque membrorum. Nam in uno capite certam sedem possident aures, certam oculi, nares item, os quoque, & in ore dentes, & lingua. Quæ omnia cum sint eadem in omnibus animantibus, infinita tamen, & multiplex diversitas figurarum est.

Quid porrò illud? Nonne Divinum, quòd in tanta viventium multitudine, unumquodque animal in suo genere, & specie pulcherrimum est? ut si quid vicissim de altero in alterum transferatur, nihil impeditius ad utilitatem, nihil deformius ad aspectum videri necesse sit. Ut si Ele-

phanto

phanto cervicem prolixam tribuas, aut camelo brevem, vel si serpentibus pedes, aut pilos addas, in quibus æqualiter porrecti corporis longitudo nihil aliud exhibeat, nisi ut maculis terga distincti, & squammarum lævitate suffulti, in lubricos tractus sinuosis flexibus laberentur.

Sed, ut ad Hominem revertamur, ubi ratio, & manus est, non opus erat aliis ornamentis, nisi ut caro cute obtegeretur; & hæc pilis hinc inde vestiretur. Adeo in suo quæque genere aptissimè congruunt, ut neque nudo quadrupede; neque homine tecto excogitari quicquam turpius possit. Cùm tamen ipsa nuditas Hominis, mirè ad pulchritudinem valeat, non tamen etiam capiti congruebat. Quanta enim in eo futura deformitas esset, ex calvitio apparet. Texit ergò illud pilo; & quia in summo futurum erat, quasi ædificii culmen ornavit. Qui ornatus in orbem coactus non est, aut in figuram pilæ teres factus; ne quibusdam partibus nudis, informis esset: sed alibi effusus; alibi retractus, pro cujuslibet loci decentiâ. Frons ergò vallata per circuitum, & à temporibus effusi ante aures capilli; & earum summæ partes in coronæ modum cinctæ; & occipitium omne contectum, speciem miri decoris ostentant. Jam barbæ ratio, incredibile est, quantum conferat ad dignoscendam corporum maturitatem, vel ad differentiam sexûs, vel ad decorem virilitatis, ac roboris: ut videatur omnino non constatura fuisse totius corporis ratio, si quid aliter effectum, aut formatum esset.

Nunc ratio totius Hominis ostendenda: singulorumque membrorum, quæ in corpore aperta, aut operta sunt, utilitates & habitûs explicandi. Cum igitur Deus è cunctis animalibus Hominem solum cælestem facere statuisset; cætera universa terrena, hunc ad cœli contemplationem erectum voluit, bipedemque constituit; scilicet, ad ea spectanda, unde illi origo est: animalia verò depressit in terram: ut quia nulla his immortalitatis expectatio est, toto corpore in humum projecta, ventri, pabuloque servirent.

Hominis itaque solius recta ratio, & status sublimis, & vultus Deo patri communis, originem suam, fictoremque testatur. Ejus prope divina Mens; quia non tantùm animantum, quæ sunt in terra, sed etiam sui corporis dominatum sortita est, in summo capite collocata, tanquam in arce sublimis speculatur omnia, & contuetur.

Hanc ejus aulam Deus non obductam, porrectamque formavit; ut in mutis animalibus; sed orbi, & globo similem: quod orbis rotunditas perfectæ rationis est, ac figuræ. Eo igitur Mens, & ignis ille divinus tanquam cœlo tegitur: cujus cum summum fastigium naturali veste texisset, priorem partem, quæ facies dicitur, necessariis membrorum ministeriis, & instruxit pariter, & ornavit. Ac primùm oculorum orbes concavis foraminibus conclusit: à quo foratu frontem nominatam Varro existimavit: & eos neque minùs, neque ampliùs, quàm duos esse voluit, quod ad speciem perfectior numerus non sit, quàm duorum: sicut & aures duas: quarum duplicitas, incredibile est, quantam pulchritudinem præ se ferat; quòd tum pars utraque similitudine ornata est; tum ut venientes altrinsecùs voces faciliùs colligantur. Nam & forma ipsa mirandum in modum ficta, quòd earum foramina nuda esse voluit, & inobsepta, quod & minùs decorum, & minus utile fuisset, quoniam simplicium cavernarum angustias prætervolare vox posset, & spargi, nisi perceptam per cavos sinus, & repercussu retenta foramina ipsa conveherent, similia vasculis, quibus impositis solent angustiora vasa compleri. Eas igitur aures, quibus nomen à vocibus inditū est hauriendis (unde Virgilius:

—— —— *Vocemque his auribus hausi.*

Quia vocem ipsam Græci αὐδὴν vocant ab auditu, per immutationem literæ, *aures* velut *audes* sunt nominatæ) noluit Deus artifex mollibus pelliculis informare; ne pulchritudinem demerent pendulæ, atque flaccentes: neque duris, ac solidis ossibus, ne ad usum inhabiles essent, immobiles, ac rigentes: sed quod esset horum medium, excogitavit, ut eas cartilago mollior alligaret, & haberent aptam simul, & flexibilem firmitatem. In his audiendi officium constitutum est; sicut in oculis videndi.

Oculorum verò præcipuè inexplicabilis est, ac mira subtilitas; quia eorum orbes gemmarum similitudinem præferentes, ab ea parte, quâ videndum fuit, membranis perlucentibus texit: ut imagines objectorum, tanquam in speculo refulgentes, ad sensum intimum penetrarent. Per eas igitur membranas sensus ille, qui dicitur Mens, ea quæ foris sunt transpicit: ne fortè quis suspicetur aut imaginum incursione nos cernere (ut Philosophi quidam) quoniam videndi officium inesse debet, quod videt, non in eo, quod videtur: aut intensione aeris, cum acie, aut effusione radiorum: quod si ita esset, tardiùs oculis, quàm nunc, cerneremus, donec intentus aër cum acie, aut effusi radii ad id, quod videndum esset pervenirent. Cum autem eodem momento temporis cernamus, plerumque verò aliud agentes, nihilominus tamen universa, quæ contra sunt posita, intueamur; veriùs, & manifestius est Mentem esse, quæ per oculos ea, quæ sunt opposita, intueatur quasi per fenestras lucente vitro, aut speculari lapide obductas. Et idcirco Mens, & voluntas ex oculis sæpe dignoscitur.

Quod quidem ut refelleret Lucretius, ineptissimo usus est argumento. Si enim Mens, inquit, per oculos videt, erutis, & effossis oculis, acrius videbit: quoniam evulsæ cum postibus fores, plus inferunt luminis, quàm si obductæ fuerint: Quin illi potius vel Democrito, quem Magistrum habuit, effossi, aut occæcati oculi erant, ne viderent, effossos orbes, & ruptas oculorum fibras, & fluentem per venas sanguinem; & crescentes ex vulneribus carnes, & obductas ad ultimum cicatrices nil posse lucis admittere; nisi fortè auribus oculos similes nasci volebant, ut non tam oculis, quàm foraminibus cerneremus: quo nihil ad speciem fœdius, ad visum inutilius fieri potest. Quantulùm enim videre possibile esset, si Mens ab intimis penetralibus capitis per exiguas cavernarum rimulas attenderet; ut si quis per cicutam videre contendat, non plus profectò visurus est, quàm cicutæ ipsius capacitas comprehendat. Itaque ad videndum membris potius in orbem conglobatis opus fuit: ut visus in latum spargeretur, & quæ in primori facie adhærent, liberè omnia contineri possent.

Ergò ineffabilis divinæ Providentiæ virtus duos simillimos orbes fecit, eosque ita devinxit, ut non in totum converti, sed moveri tamen, ac flecti pro libitu possent. Orbes autem ipsos humoris puri, ac liquidi plenos esse voluit: in quorum

rum media parte scintillæ luminum conclusæ tenerentur, quas pupillas nuncupamus: in quibus puris ac subtilibus, cernendi sensus, ac ratio continetur. Per eos igitur orbes seipsam Mens intendit, ut videat: miráque ratione in unum miscetur, & conjungitur amborum luminum visus.

Libet hoc loco reprehendere quorundam vanitatem, qui dum sensus falsos esse evincere contendunt, multa colligunt, in quibus oculi fallantur: inter quæ illud etiam, quod furiosis, & ebriis cuncta duplicia videntur: quasi verò erroris hujus causa obscura sit. Ideirco enim fit, quod bini sunt oculi. Sed qua ratione id fiat sic demonstretur. Visus oculorum intensione animi constat. Itaque quoniam Mens (ut supra dictum est) oculis tanquam fenestris utitur: non tantùm hoc ebriis, aut insanis accidit: sed sanis quoque ac sobriis. Nam si quid nimium prope admoveri duplex videbitur. Certum est enim intervallum, ac spatium, quo acies oculorum coit. Item si retrorsum animum avoces, quasi ad cogitandum, & intensionem mentis relaxes, cùm acies oculi utriusque diducitur, singuli vident separatim. Si animum rursus intenderis, aciemque direxeris, coit in unum, quidquid duplex videbatur.

Cur una res duplex videatur.

Quid ergò mirum, si Mens veneno, ac potentiâ vini dissoluta, dirigere se nequit ad videndum, sicut ne pedes quidem ad ambulandum, nervis stupescentibus debiles? aut si vis furoris in cerebrum sæviens, concordiam disjungit oculorum? Quod adeò verum est, ut luscis hominibus, si aut insani, aut ebrii fiant, nullo pacto accidat, ut duplex quid videant. Quare, si ratio apparet, cur hi fallantur; manifestum est, non esse falsos sensus; qui aut non falluntur si sint puri, & integri; aut si falluntur, mens tamen non fallitur, quæ illorum errorem, non ignorat.

Sed ad opera Dei revertamur. Ut igitur oculi munitiores essent ab injuria, eos ciliorum tegminibus occuluit: unde oculos dictos esse Varroni placet. Nam & ipsæ palpebræ, quibus mobilitas inest, palpitatio vocabulum tribuit: pilis in ordine stantibus vallatæ, septum oculis decentissimum præbent. Quarum motus assiduus incomprehensibili celeritate concurrens, & videndi tenorem non impedit, & reficit obtutum. Acies enim, id est, membrana illa perlucens, quam siccari, & obarescere non oportet, nisi humore assiduo tersa purè niteat, obsolescit.

Quid ipsa superciliorum fastigia pilis brevibus adornata? Nonne quasi aggeribus, & munimentum oculis, nequid supernè incidat, & speciem simul præstant? Ex quorum confinio nasus exoriens, velut æquali porrectus jugo, utramque aciem simul & discernit, & munit. Inferius quoque genarum non indecens tumor, in similitudinem collium leniter exurgens, ab omni parte oculos tutiores efficit: provisumque est ab Artifice summo, ut si quis fortè vehementior ictus extiterit, his eminentiis repellatur.

Nasi verò pars superior usque ad medium solida formata est, inferior cartilagine molli adhæret, ita ut ad digitorum usum possit tractabilis esse. In hoc autem quamvis simplici membro tria sunt officia constituta: unum ducendi spiritûs, alterum capiendi odoris, tertium ut per cavernas ejus purgamenta cerebri defluant: quas Deus tam mirabili, quam divinâ ratione molitus est, ut tamen hiatus ipse nasi, oris speciem non deformet. Quod erat planè futurum, si simplex foramen pateret. Ad id velut pariete per medium ducto intersepsit, atque divisit, fecitque ipsâ duplicitate pulcherrimum. Ex quo intelligitur, quantum dualis numerus unâ, & simplici compage solidatus, ad rerum valeat perfectionem. Nam cum sit corpus unum, tamen totum ex simplicibus membris constare non poterat, nisi ut essent partes vel dextræ, vel sinistræ. Itaque ut pedes duo, & item manus, non tantùm ad utilitatem aliquam, usumque vel gradiendi, vel faciendi valent, sed & habitum, decoremq; admirabilem conferunt: sic & in capite, quod totius divini operis quasi culmen est, & auditus in duas aures, & visus in duas acies, & odoratio in duas nares à summo Artifice divisa est: quia cerebrum, in quo sentiendi ratio est, quamvis unum sit, in duas tamen partes membranâ interveniente discretum est.

Sed & cor, quod sapientiæ domicilium videtur, licet sit unum; duos tamen intrinsecùs sinus habet, quibus fontes vivi sanguinis continentur, septo intercedente divisi: ut sicut in ipso Mundo majori summa rerum, vel de simplici duplex, vel de duplici simplex, & gubernat, & continet totum: ita in corpore hujus *Microcosmi* de duobus universa compacta, indissociabilem prætenderent unitatem.

Oris quoque species, Veneris & Gratiarum, ac risûs sedes, ejusdemque rictus ex transverso patefactus, quàm utilis, quàm decens sit, enarrari non potest; cujus usus in duobus officiis constat, sumendi victûs, & eloquendi. Lingua intus inclusa, quæ vocem motibus suis in verba discernit, & animi interpres est, verborumque quasi janua; nec tamen sola potest per se eloquendi munus implere, nisi acumen suum palato illiserit, nisi adjuta vel offensione dentium, vel compressione labiorum: dentes tamen plus conferunt ad loquendum. Nam & infantes non ante fari incipiunt, quàm dentes produxerint: & senes amissis dentibus ita balbutiunt, ut ad infantiam revoluti denuo videantur. Sed hæc ad hominem solùm pertinent, aut ad aves, in quibus acuminata, & vibrata certis motibus lingua, innumerabiles cantuum flexiones, & sonorum varios modos exprimit. Habet præterea & aliud officium, quo non in omnibus, sed tamen solo in brutis utitur, quòd contritos, & commolitos dentibus cibos colligit, & conglobatos vi suâ deprimit, & transmittit ad ventrem. Itaque Varro à libando cibo putat linguæ nomen impositum. Bestias etiam potu adjuvat. Protentâ enim, cavatàque hauriunt aquam, eamque comprehensam linguæ sinu, ne tarditate, ac morâ defluat, ad palatum celeri probilitate complodunt. Hæc itaque palati concavo, tanquam testudine tegitur: eamque dentium ordine sepiens Deus, quasi muro circumvallavit.

Verborum prolatio plus dentibus, quàm labiis adjuvatur.

Dentes autem ipsos, ne nudi, ac restricti magis horrori, quàm ornamento essent, gingivis mollibus, quæ à *gignendis* dentibus nominantur, ac deinde labiorum tegminibus honestavit. Quorum durities, sicut in molari lapide, major est, & asperior, quàm in cæteris ossibus, ut ad conterendos cibos, pabulumque sufficerent. Labra ipsa, quæ quasi antea cohærebant, quam decenter intercîdit, quorum superius sub ipsa medietate narium, lacunâ quâdam levi, quasi valle signavit, inferius honestatis gratiâ foras molliter explicuit. Nam quod ad saporem attinet capiendum,

dum, fallitur, quisquis hunc sensum palato inesse arbitratur: lingua est enim, quâ sapores sentiuntur, nec tamen tota; nam partes ejus, quæ sunt ab utroque latere teneriores, saporem subtilissimis sensibus trahunt.

[Lin]gua sapo[res] sentit.

Cætera quàm decora sint, vix exprimi potest. Deductum paulisper à genis mentum, & ita inferiùs conclusum, ut acumen ejus extremum signare videatur leviter impressa divisio: rigidum ac teres collum, quo scapulæ velut mollibus jugis à cervice demissæ: valida, & substricta nervis ad fortitudinem brachia: toris insignibus extentum lacertorum ingens robur: utilis, ac decens flexura cubitorum.

Quid de manibus referam, rationis, ac sapientiæ ministris? quas solertissimus Artifex plano ac modicè concavo sinu fictas, ut si quid tenendum sit, aptè insidere possit, in digitos terminavit: in quibus difficile est expedire, utrumne species, an utilitas major sit. Nam & numerus perfectus, ac plenus, & ordo, ac gradus decentissimus, & articulorum parium curvatura flexibilis, & forma unguium rotunda, concavis tegminibus digitorum fastigia comprehendens, atque firmans, ne mollitudo carnis in tenendo cederet, magnum præbet ornatum. Illud verò ad usum miris modis habile, quod unus à cæteris separatus, cum ipsa manu oritur, & in diversum maturiùs finditur: qui se velut obvium cæteris præbens, omnem tenendi, operandique rationem, vel solus, vel præcipuè possidet, tanquam rector omnium, atque moderator: unde etiam pollicis nomen accepit, quod vi, & potestate inter cæteros polleat. Duos quidem articulos extantes habet, non, ut alii, ternos: sed unus ad manus carnem nectitur pulchritudinis gratiâ. Si enim tribus articulis & ipse discretus esset, fœda, & indecora species honestatem manibus ademisset.

Nam pectoris latitudo sublimis, & exposita oculis, mirabilem præfert habitus sui dignitatem. Cujus hæc causa est, quod videtur Hominem solum Deus veluti supinum formasse (nam nullum fere animalium dorso suo incumbit) mutas autem animantes quasi alterno latere jacentes finxisse, atque ad terram compressisse. Idcirco illis angustum pectus, & ab aspectu remotum, & ad terram versùs subjectum: Homini autem patens & rectum, quia plenum rationis, à cœlo datum humile, aut indecens esse non debebat. Papillæ quoque leviter eminentes, & fuscioribus, ac parvis orbibus coronatæ, nonnihil venustatis addunt; fœminis ad alendos fœtus datæ, maribus ad solum decus, ne informe pectus, & quasi mutilum videretur. Huic subdita est planities ventris, quam mediam fere umbilicus non indecenti notâ signat, ad hoc factus, ut per eum fœtus, dum est in utero, nutriatur.

Hactenus de externis partibus sufficienter actum; sequitur necessariò, ut de internis quoque visceribus dicere exordiar: quibus non pulchritudo, quia sunt abdita, sed utilitas incredibilis attributa est; opus enim erat, ut terrenum corpus succo aliquo, de cibis, ac potibus aleretur, sicut terra ipsa imbribus ac pruinis. Providentissimus Artifex in medio ejus receptaculum cibis formavit; quibus concoctis, & liquefactis, vitales succos membris omnibus dispertiret. Sed cum Homo ex corpore constet, & Anima, illud, quod supra dixi receptaculum soli corpori præstat alimentum, animæ verò aliam sedem dedit. Fecit enim genus quoddam viscerum molle, atque rarum, quod pulmonem vocamus, in quod spiritus reciprocâ vicissitudine commearet: cumque non in uteri modum finxit, ne effunderetur simul spiritus, aut simul inflaret, ideoque ne plenum quidem viscus effecit, sed instabile, atque aëris capax, ut paulatim spiritum reciperet, dum vitalis ventus per raritatem illam spargitur, & eundem denuo redderet, dum se illo explicat. Ipsa enim vicissitudo flandi, spirandi respirandique vitam corpori sustentat.

Cum ergo duo sint in Homine receptacula, unum aëris, quod animam reficit: alterum ciborum, quod corpus alit, ut flecti cervix, ac moveri facilè possit: duas esse per collum fistulas necesse erat, cibalem ac spiritalem: quarum superior ab ore ad ventrem ferat, inferior à naribus ad pulmonem. Quarum ratio, & natura diversa est. Ille enim, cui ab ore transitus est, mollis effectus est, & qui semper clausus cohæreat sibi, sicut os ipsum: quoniam potus, & cibus dimotâ, & patefactâ gulâ, quia corporales sunt, spatium sibi transmeandi faciunt.

Spiritus è contrà, qui incorporalis est, ac tenuis, quia spatium sibi facere non poterat, viam patentem sortitus est, quæ gurgulio nominatur. Is ex ossibus flexuosis constat, ac mollibus, quasi ex annulis in cicutæ modum invicem compactis, & cohærentibus: patetque semper hinc transitus. Nullam enim requiem meandi habere spiritus potest: qui enim semper commeat, demissâ utiliter de cerebro membri portione, cui uva nomen est, velut occursu quodam refrænatur: ne aut teneritudinem domicilii cum impetu veniens, attractâ pestilenti aura corrumpat, aut totam nocendi violentiam internis receptaculis perferat.

Ideoque etiam nares breviter apertæ sunt; quæ idcirco sic nominantur, quod per eas vel odor, vel spiritus nare non desinit. Tamen huic fistulæ spiritali, non tantùm ad nares, verùm ad os quoque iter patet in extremis palati regionibus, ubi se colles faucium spectantes, uvam tollere in tumorem incipiunt. Cujus rei causa, & ratio non obscura est; loquendi enim facultas nobis deesset, si sicut gulæ iter ad os tantùm, ita gurgulio ad nares tantùm pateret.

Aperuit igitur viam voci Divina solertia ex illa fistulâ spiritali, ut lingua ministerio suo fungi posset: & vocis ipsius inoffensum tenorem, pulsibus suis in verba concidere. Qui meatus si quo modo interceptus sit, mutum faciat necesse est. Errat enim profectò, quisquis aliam mutorum hominum causam suspicatur. Non enim (ut vulgò creditur) vinctam gerunt linguam: sed vocalem spiritum per nares, quasi mugientes profundunt, quòd voci transitus ad os, aut nullus omnino est, aut non sic patens, ut plenam vocem emittat. Quod plerumque naturâ fit, quandoque casu accidit, ut morbo hic aditus obseptus vocem non transmittat ad linguam, faciatque de loquentibus mutos. Quod cùm acciderit, auditum quoque obstrui necesse est: ut quia vocem emittere nequit, ne admittere quidem possit. Loquendi ergò causâ hic meatus patefactus est. Illud quoque præstat, ut in lavacris celebrandis, quia nares calorem ferre non possunt, aër feruens ore ducatur. Item si fortè spiramenta narium frigoris pituita præcluserit, per os auram trahere possumus, ne obstructâ meandi facultate, spiritus stranguletur.

Ratio cur muti nascantur.

Cibi verò in alvum recepti, & cum potûs humore permisti, cum jam calore percocti fuerint, eorum succus inenarrabili modo per membra diffusus, irrigat universum corpus, & vegetat. Intestinorum quoque multiplices spiræ, ac longitudo in se convoluta, & uno tantùm substricta vinculo, quàm mirificum Dei opus est! Nam ubi maceratos ex se cibos alvus emiserit, paulatim per illos internorum anfractus extruduntur; ut quidquid illis succi inest, quo corpus alitur, membris omnibus dividatur. Et tamen ne qui fortè obhæreant, ac resistant, quod fieri poterat propter voluminum flexiones in se sæpe redeuntes, & fieri sine pernicie non poterat, opplevit ea intrinsecùs crassiore succo, ut purgamenta illa ventris, ad exitus suos faciliùs per lubricum mitterentur.

Illa quoque ratio subtilissima est, quod vesica, cujus usum volucres non habent, cum sit ab intestinis separata, nec ullam fistulam habeat, quâ urinam emittat; completur tamen, & humore distenditur. Id quomodo fiat, videre difficile non est. Intestinorum enim partes, quæ ab alvo cibum, potumque suscipiunt, potentiores sunt quam cæteræ spiræ, & multò tenuiores. Hæ vesicam circumplectuntur, & continent. Ad quas partes cum potus, & cibus mista pervenerint, fimum quidem crassius fit, & transmeat; humor autem omnis per illam teneritudinem percolatur: eumque vesica, cujus æquè tenuis, subtilisque membrana est, absorbet, & colligit, ut foras, quà natura exitum patefecit, emittat.

De utero quoque, & conceptione, quoniam de internis loquimur, dici necesse est, ne quid præteriisse videamur. Quæ quanquam in operto latent, sensûs tamen, atque intelligentiam latere non possunt. Vena in maribus, quæ semen continet, duplex est, paulò interior, quam illud humoris obscœni receptaculum. Sicut enim renes duo sunt, itemque testes: ita & venæ seminales duæ, in una tantum compage cohærentes: quod patet in corporibus animalium, cum interfecta aperiuntur: sed illa dexterior masculinum continet semen, sinisterior fœmininum: atque ideo in toto corpore pars dextra masculina est, sinistra verò fœminina. Ipsum semen quidam putant ex medullis tantùm, quidam ex omni corpore ad venam genitalem confluere, ibique concrescere. Sed humana mens, quomodo id fiat, comprehendere nequit. Item in fœminis uterus in duas se partes dividit, quæ in diversum diffusæ, ac reflexæ circumplicantur, sicut arietis cornua. Quæ pars in dextram retorquetur, masculina est; quæ in sinistram fœminina. Conceptum igitur Varro, & Aristoteles sic fieri arbitrantur. Ajunt enim, non tantùm maribus inesse semen, verùm etiam fœminis, & inde plerumque matribus similes procreari; sed earum semen sanguine esse purgatum; quod si rectè cum virili mistum sit, utraque concreta, & simul coagulata informari. Et primùm quidem cor hominis confingi, quod in eo sit & vita Hominis, & Sapientia: denique totum opus quadragesimo die consummari. Ex abortionibus hæc fortasse collecta sunt.

Quomodo fœminæ concipiant.

Cor humanum est primum nascens.

In avium tamen fœtibus primùm oculos fingi dubium non est, quod in ovis sæpe deprehendimus. Unde fieri non posse arbitror, quin fictio à capite exordium suum sumat.

Similitudines autem in corporibus filiorum sic fieri putant. Cum semina inter se permista coalescunt; si virile superaverit, patri similem provenire sive marem, sive fœminam: si muliebre prævaluerit, progeniem cujusque sexûs ad imaginem respondere maternam. Id autem prævalet è duobus, quod fuerit uberius: alterum enim quodammodo amplectitur, ac includit. Hinc plerumque fieri solet, ut unius tantùm lineamenta prætendant. Si verò æqua fuerit ex pari semine permistio; figuras quoque misceri: ut soboles illa communis, aut neutrum referre videatur, quia totum ex altero non habet; aut utrumque, quia partem de singulis mutuata est. Nam in corporibus animalium cernimus, aut confundi parentum colores, ac fieri tertium neutri generantium simile; aut utriusque sic exprimi, ut discoloribus membris per omne corpus, concors mistura varietur.

Dispares quoque naturæ hoc modo fieri putantur. Cùm fortè in lævam uteri partem masculinæ stirpis semen inciderit, marem quidem gigni, opinio est: sed si in fœminina parte conceptus sit, aliquid in se habere fœmineum, supra quàm decus virile patiatur; vel formam insignem, vel nimium candorem, vel corporis lævitatem, vel artus delicatos, vel staturam brevem, vel vocem gracilem, vel animum imbecillum, vel ex his plura. Item si partem in dextram semen fœminini sexûs influxerit, fœminam quidē procreari: quoniam in masculina parte concepta sit, habere in se aliquid virilitatis, ultra quàm sexûs ratio permittat; aut valida membra, aut immoderatam longitudinem, aut fuscum colorem, aut hispidam faciem, aut vultum indecorum, aut vocem robustam, aut animum audacem, aut ex his plura. Si verò masculinum in dextram, fœmininum in sinistram pervenerit, utrosque fœtus rectè provenire, ut & fœminis per omnia, naturæ suæ decus constet; & maribus tam mente, quam corpore robur virile servetur.

Illud verò ipsum quàm mirabile institutum Dei est, quòd ad conservationem generum singulorum, duos sexus maris ac fœminæ machinatus est, quibus inter se per voluptatis illecebras copulatis, successiva soboles pareretur, ne omne genus viventium conditio mortalitatis extingueret.

Sed plus roboris maribus attributum est, quò faciliùs ad patientiam jugi maritalis fœminæ cogerentur. *Vir* itaque nominatus est, *quod major in eo vis est, quam in fœmina, & hinc virtus nomen accepit.* Item *mulier* (ut Varro interpretatur) à *mollicie* dicta est, immutatâ, & detractâ litera velut *mollier;* cui suscepto fœtu, cum partus appropinquare jam cœpit, turgescentes mammæ dulcibus succis distenduntur, & ad nutrimenta nascentis, fontibus lactis fœcundum pectus exuberat. Nec enim decebat aliud, quàm ut sapiens animal à corde alimoniam duceret. Idque ipsum solertissimè comparatum est, ut candens, ac pinguis humor teneritudinem novi corporis irrigaret, donec ad capiendos fortiores cibos, & dentibus instruatur, & viribus roboretur. Sed redeamus ad propositum, ut cætera, quæ supersunt, breviter explicemus.

Vir cur sic dictus?

Poteram nunc ego ipsorū quoque genitalium membrorum mirificam rationem tibi exponere, nisi me pudor ab hujusmodi sermone revocaret:

ret: itaque à nobis indumento verecundiæ, quæ sunt pudenda velentur. Quod ad hanc rem attinet, queri satis est; homines impios, ac profanos summum nefas admittere, qui divinum, & admirabile Dei opus ad propagandam successionem inexcogitabili ratione provisum, & effectum, vel ad turpissimos quæstus, vel ad obscœnæ libidinis pudenda opera convertunt; ut jam nihil aliud ex re sanctissimâ petant, quam inanem & sterilem voluptatem.

Quid reliqui corporis partes, num carent ratione, ac pulchritudine? Conglobata in nates caro, quàm sedendi officio apta, & eadem firmior, quàm in cæteris membris, ne premente corporis mole ossibus cederet. Item feminum deducta, & latioribus toris valida longitudo, quò faciliùs onus corporis sustineret, quam paulatim deficientem in angustum, genua determinant; quorum decentes nodi flexuram pedibus ad gradiendum, sedendumque aptissimam præbent. Item crura, non æquali modo ducta, ne indecens habitudo deformaret pedes; sed teretibus suris aliquantum extantibus, sensimque tenuatis, & firma sunt, & ornata.

In plantis verò eadem quidem, sed longè dispar, quàm in manibus ratio est: quæ quoniam totius operis quasi fundamenta sunt; mirificus eas Artifex, non rotundâ specie, ne Homo stare non posset, aut aliis ad standum pedibus indigeret, sicut quadrupedes: sed porrectiores, longioresque formavit; ut stabile corpus planitie suâ efficerent: unde illis inditum nomen est. Digiti æquè totidem, quot in manibus, speciem magis, quàm usum præferentes; ideoque & juncti, & breves, & gradatim compositi. Quorum qui est maximus, quoniam illum sicut in manu discerni à cæteris opus non erat, ita in ordinem redactus est, ut tamen ab aliis magnitudine, ac modico intervallo distare videatur. Hæc eorum speciosa germanitas, non levi adjumento nisum pedum firmat. Concitari enim ad cursum nemo possit, nisi digitis in humum pressis, soloque nitentibus impetum, saltumque capiat.

Explicâsse videor omnia, quorum ratio intelligi potest. Nunc ad ea venio, quæ vel dubia, vel obscura sunt.

Multa esse constat in corpore, quorum vim, rationemque indagare nemo, nisi qui fecit, poterit. An ero enarrare quis poterit, quid utilitatis, quid effectûs habeat tenuis membrana illa perlucens, quâ circumnectitur alvus, ac tegitur? Quid *renum* gemina similitudo? *quos*, ait Varro, *ita dictos, quasi rivi ab his obscœni humoris oriantur.* Quid splen? quid jecur? quæ viscera quasi ex conturbato sanguine videntur esse concreta. Quid fellis amarissimus liquor? quid globus cordis, qui unus sanguinis fons est? Nisi fortè illis credendum putabimus, qui affectum iracundiæ in felle constitutum putant; pavoris in corde, lætitiæ in splene. Ipsius autem jecoris officium volunt esse, ut cibos in alvo concoquat amplexu, & calefactu suo. Quidam libidines rerum venerearum in jecore contineri arbitrantur.

Primùm ista intueri clarius acumen humani sensûs non potest, quia horum officia in operto latent, nec usus suos patefacta demonstrant. Nam si ita esset; fortasse placidiora quæque animalia vel nihil fellis omnino, vel minus haberent, quàm feræ: timidiora plus cordis, salaciora plus jecoris, lasciviora plus splenis habuissent. Sicuti igitur sentimus audire nos auribus, oculis cernere, naribus odorari, pari modo utique nos felle irasci, jecore cupere, splene gaudere sentiremus. Cùm autem, unde affectus hi proveniant, minimè sentiamus, fieri potest, ut aliunde veniant, & aliud viscera illa, quàm suspicamur, efficiant. Nec tamen convincere possumus, falsa eos, qui hæc disputant, asserere: Sed omnia quæ ad motus animi, Animæque pertinent, tam obscuræ, altæque rationis esse arbitror, ut supra Hominem sit, ea liquidò videre. Id tamen certum, & indubitatum esse debet, res tot, tantaque viscerum genera, unum, & idem habere officium, ut animam contineant in corpore. Sed quid propriè muneris singulis sit injunctum, quis scire, nisi Artifex potest, cui soli opus suum notum est.

De voce autem, quam rationem reddemus? Grammatici quidem, ac Philosophi *vocem esse* definiunt, *aerem spiritu verberatum: unde verba sunt nuncupata.* Quod perspicuè falsum est. Non enim vox extra os gignitur, sed intra: & ideo verisimilior sententia est; stipatũ spiritum, cum obstantiâ faucium fuerit illisus, sonum vocis exprimere; veluti cum in patentem cicutam labroque subjectam dimittimus spiritum, & is cicutæ concavo repercussus, ac revolutus à fundo, dum descendentem ab occursu suo reddit, ad exitum nitens, sonum gignit, & in vocalem spiritum resiliens, per se ventus animatur. Quod quidem an verum sit, Deus artifex viderit. Videtur enim non ab ore, sed ab intimo pectore vox oriri.

Denique & ore clauso ex naribus emittitur sonus, qualis potest. Præterea ex maximo spiritu, quo anhelamus, vox non efficitur: & levi, & non coarctato spiritu, quoties volumus, efficitur. Non est igitur comprehensum, quomodo fiat, aut quid sit omnino. Nec me nunc in Academiæ sententiam delabi putes; quia non omnia sunt incomprehensibilia. Ut enim fatendum est, multa nesciri, quæ voluit Deus intelligentiam Hominis excedere: sic tamen multa esse, quæ possint & sensibus percipi, & ratione comprehendi. De his aliàs: conficiamus interea spatium, quo nunc decurrimus.

Mentis quoque rationem incomprehensibilem esse, quis nesciat, nisi qui omnino illam non habet? Varia quidem à Philosophis de naturâ ejus, ac loco disputata sunt. At ego non dissimulabo, quid ipse sentiam; ut expositâ rei difficultate intelligas, quanta sit divinorum operum magnitudo. Quidam sedem Mentis in pectore esse voluerunt. Quod si ita est, quanto tandem miraculo dignum est, rem in obscuro, ac tenebroso habitaculo sitam, in tanta Rationis, atque intelligentiæ luce versari: tum quod ad eam sensus ex omni corporis parte conveniunt, ut, in qualibet regione membrorum præsens esse videatur.

Alii sedem ejus in cerebro esse dixerunt: & sanè argumentis probabilibus usi sunt. Oportuisse scilicet, quod totius corporis regimen haberet, potiùs in summo tanquam in arce habitare: nec quicquam esse sublimius, quàm id, quod Universum Ratione moderetur, sicut ipse Mundi Dominus, & rector in summo est. Deinde quòd sensûs omnis, id est, audiendi, & videndi, & odorandi ministra membra in capite sunt locata: quorum omnium viæ non ad pectus, sed ad

Sedes Animæ in Cerebro.

ad cerebrum ferant. Alioqui necesse nos esset tardiùs sentire, donec sentiendi facultas longo itinere per collum ad pectus usque descenderet. Ii vero aut non multum, aut fortasse non errant. Videtur enim Mens, quæ dominatum corporis tenet, in summo capite constituta, tanquam in cœlo Deus: sed cum in cogitatione quadam sit, commeare ad pectus, & quasi ad secretum aliquod penetrale secedere, ut consilium tanquam ex thesauro recondito, eliciat, ac proferat. Ideoque cum intenti ad cogitandum sumus, & cùm mens occupata in altum se abdiderit, neque audire quæ circumsonant, neque videre, quæ obstant, solemus.

Id verò sive ita sit, admirandum profectò est, quomodo fiat, cùm ad pectus ex cerebro nullum iter pateat: si autem secus, hoc nihilominus admirandum, quod divinâ nescio quâ ratione fiat, ut ita esse videatur. An potest aliquis non admirari, quod sensus ille vivus, atque cœlestis, qui mens, vel animus nuncupatur, tantæ mobilitatis est, ut ne tum quidem, cum sopitus est, conquiescat: tantæ celeritatis, ut uno temporis puncto cœlum omne collustret: &, si velit, maria pervolet: terras, ac urbes peragret: omnia denique, quæ libuerit, quamvis longè lateque summota sint, in conspectu sibi constituat? Et miratur aliquis si Divina Mens Dei per universas mundi partes intenta discurrit, & omnia regit, omnia moderatur, ubique præsens, ubiq; diffusa? Cùm tanta sit vis ac potestas Mentis humanæ intra mortale corpus inclusæ; ut ne septis quidem gravis hujus, ac pigri corporis, cui illigata est, coërceri ullo pacto possit; quò minùs sibi liberam vagandi facultatem, quietis impatiens largiatur.

Animus, quamvis sopitus, semper operatur.

Sive igitur in capite Mens habitat, sive in pectore; num comprehendere quis poterit quæ vis rationis efficiat, ut sensus ille incomprehensibilis, aut in medulla cerebri hæreat, aut in sanguine bipertio, qui inclusus in corde est? ac non ex eo ipso colligat, quanta sit Dei potestas, quòd animus seipsum non videt, aut qualis, aut ubi sit: nec si videat tamen, perspicere possit, quo pacto rei corporali, res incorporalis adjuncta sit. Sive etiam Mentis locus nullus est, sed per totum corpus sparsa discurrit; quod etiam fieri potest, & à Xenocrate Platonis discipulo disputatum est; siquidem sensus in qualibet parte corporis præsto est: nec quid sit Mens, nec qualis, intelligi potest, cùm sit naturâ tam subtilis, ac tenuis; ut solidis visceribus infusa, vivo, & quasi ardente sensu membris omnibus misceatur.

Opinio Aristoxeni reprobatur.

Illud autem cave, ne unquam simile veri putaveris, quod Aristoxenus dixit, *Mentem omnino nullam esse, sed quasi harmoniam in fidibus ex constructione corporis, & compagibus viscerum, vim sentiendi existere.* Musici enim intentionem, concentumque nervorum in integros modos sine ulla offensione consonantium *Harmoniam* vocant. Volunt igitur animum simili ratione constare in Homine, quâ & concors modulatio constat in fidibus. Scilicet ut sin: ularum corporis partium firma conjunctio, membrorumq; omnium consentiens in unum vigor, motum illum sensibilem faciat, animumq; concinnet; sicut sunt nervi bene intenti ad conspirantem sonum. Et sicuti in fidibus, cùm quid aut interceptum, aut relaxatum est, omnis canendi ratio turbatur, & solvitur: ita in corpore, cum pars aliqua membrorum vitium duxerit, destrui universa, corruptisque omnibus atq; turbatis, occidere sensum, eamque mortem vocari. Verum ille, si quicquam Mentis habuisset, non harmoniam de fidibus ad Hominem transtulisset. Non enim canere suâ sponte fides possunt; ut sit ulla in his comparatio, ac similitudo viventis. Animus autem suâ sponte & cogitat, & movetur. Quòd si quid in nobis harmoniæ simile esset, ictu moveretur externo, sicut nervi manibus; qui sine tactu artificis, pulsuq; digitorum muti, atq; inertes jacent. Sed nimirum pulsandus ille manu fuit; ut aliquando sentiret, quod Mens ejus ex membris malè compacta torpebat.

Superest de Anima dicere: quanquam percipi ratio ejus, & natura non possit. Nec ideo tamen im̃ortalem esse Animam non intelligimus: quoniam quidquid vivit, moveturque per se semper; nec videri, aut tangi potest? æternum sit, necesse est. Quid autem sit *Anima*, nondum inter Philosophos convenit, nec unquam fortasse conveniet. *Etenim alii sanguinem esse dixerunt, alii ignem, alii ventum: unde Anima, vel Animus nomen accepit: quod Græcè ventus ἄνεμ⊕ dicitur.* Nec illorum tamen quisquam dixisse aliquid videtur. Non enim si Anima sanguine aut per vulnus effuso, aut febrium calore consumpto, videtur extigui, continuò in materia sanguinis Animæ ratio ponenda est. Veluti, si in quæstionem veniat, lumen, quo utimur, quid sit, & respondeatur oleum esse, quoniam consumpto illo lumen extinguitur: cum sint utique diversa; sed alterum sit alterius alimentum. Videtur ergo Anima similis lumini esse, quæ non ipsa sit sanguis: sed humore sanguinis alitur, ut lumen oleo.

Anima credebatur, sanguis, ignis, ventus.

Sanguis est nutrimentum Animæ, ut oleum Lucernæ.

Qui autem ignem putaverunt, hoc usi sunt argumento: quod præsente Animâ corpus caleat, recedente frigescat. Sed ignis & sensu indiget, & videtur, & tactu comburit. Anima verò & sensu aucta est, & videri non potest, non adurit. Unde apparet Animam, nescio quid, esse Deo simile. At illi, qui ventum putant, hoc falluntur; quod ex aëre spiritum ducentes, vivere videamur. Varro itaq; definit: *Anima est aër conceptus ore defervefactus in pulmone, tepefactus in corde, diffusus in corpus.* Hæc apertissimè falsa sunt. Neque enim tam obscuram nobis hujusmodi dico esse rationem, ut ne hoc quidem intelligamus, quid verum esse non possit. An si mihi quis dixerit, æneum esse cœlum, aut vitreum, aut (ut Empedocles ait) aerem glaciatum; statimne assentiar, quia cœlum, ex qua materia sit, ignorem? Sicut enim hoc nescio, ita illud scio.

Anima ergò non est aër ore conceptus, quia multò prius gignitur Anima, quàm concipi aër ore possit. Non enim post partum insinuatur in corpus, ut quibusdam Philosophis videtur; sed post Conceptum protinus, cum fœtum in utero necessitas Divina formavit: quia adeo vivit intra viscera genitricis, ut & incremento augeatur, & crebris pulsibus gestiat emicare. Deniq; abortum fieri necesse est, si fuerit animal intus extinctum. Cæteræ definitionis partes eo spectant, ut illis novem mensibus, quibus in utero fuimus mortui fuisse videamur. Nulla ergò ex his tribus vera sententia est. Nec tamen in tantum eos falsos esse dicendum est, qui hæc senserunt, ut omnino nihil dixerint. Nam & sanguine simul, & calore, & spiritu vivimus. Sed cum constet Anima in corpore his omnibus adunatis, non expresserunt propriè, quid esset: quia tam non potest exprimi, quàm videri.

Sequitur alia, & ipsa inextricabilis quæstio; Idemne sit Anima, & Animus: an verò aliud sit illud,

Anima, & animus sintne unum?

illud, quo vivimus, aliud autem, quo sentimus, & sapimus. Non desunt argumenta in utramque partem. Qui enim unum esse dicunt, hanc rationem sequuntur, quod neq; vivi sine sensu possit, nec sentiri sine vitâ: ideoque esse non posse diversum id, quod non potest separari: sed quidquid est illud, & vivendi officium, & sentiendi habere rationem. Idcirco Animum, & Animam indifferenter appellant.

Qui autem diversa esse sustinent sic argumentantur: Ex eo posse intelligi, aliud esse mentem, aliud esse Animam: quia incolumi Animâ mens possit extingui, quod accidere soleat insanis. Item, quod Anima morte sopiatur, animus somno: & quidem sic, ut non tantum, quid faciat, aut ubi sit, ignoret, sed etiam rerum falsarum contemplatione fallatur. Quod ipsum quomodo fiat, videri non potest: cur fiat, potest. Nam requiescere nullo pacto possumus, nisi mens visionum imaginibus occupata teneatur. Latet autem Mens oppressa somno, tanquam ignis obducto cinere sopitus: quem si paululum commoverit, rursus ardescit, & quasi evigilat. Avocatur ergò simulacris, donec membra sopore irrigata vegetentur. Corpus enim vigilante sensu, licet jaceat immobile, tamen non est quietum: quia flagrat in eo sensus, & vibrat, ut flamma; & artus omnes ad se adstrictos tenet. Sed postquam mens ad contemplandas imagines, ab intentione traducta est, tunc demum corpus omne resolvitur in quietem. Traducitur autem mens cogitatione cæcâ, cùm cogentibus tenebris secum tantum esse cœperit: dum intenta est in ea, de quibus cogitarat; repentè somnus obrepit, & in species proximas sensim ipsa cogitatio declinat: sic ea, quæ sibi ante oculos posuerat, videre quoque incipit. Deinde procedit ulterius, & sibi avocamenta invenit; ne saluberrimã quietem corporis interrumpat. Nam ut mens per diem veris visionibus avocatur, ne obdormiat; ita falsis nocte, ne excitetur. Nam si nullas imagines cernat, aut vigilare illam necesse est, aut perpetuâ morte sopiri.

ns semper
ratur, vi-
ns, & dor-
ns.

Dormiendi ergò causâ tributâ est à Deo ratio somniandi, & quidem in commune universis animantibus; sed illud Homini præcipuè, quod cùm eam rationem Deus quietis causâ daret, facultatem sibi reliquit docendi hominem futura per somnium. Nam & historiæ sæpe testantur, extitisse somnia, quorum præsens, & admirabilis fuerit eventus: & responsa vatum nostrorum ex parte somniis constiterunt. Quare neq; semper vera sunt, neque semper falsa, Virgilio teste, qui *duas portas voluit esse somniorum.* Sed quæ falsa sunt, dormiendi causâ videntur: quæ vera immittuntur à Deo, ut imminens bonum, aut malum, hac revelatione discamus.

Illud quoque venire in quæstionem potest: Utrumne Anima ex patre, an potiùs ex matre, an verò ex utroq; generetur? Sed ego id meo jure, ab ancipiti vendico. Nihil enim ex his tribus verum est: quia neq; ex utroque, neque ex alterutro seruntur animæ corporibus. Corpus enim ex corporibus nasci potest, quoniam confertur aliquid ex utroque: de Animis Anima non potest, quia ex re tenui, & incomprehensibili nihil potest decedere. Itaque serendarum Animarum uni, ac soli Deo subjacet.

Denique cœlesti sumus omnes semine oriundi:
Omnibus ille idem Pater est.

Ut ait Lucretius. Nam de mortalibus non potest quicquam, nisi mortale generari. Nec putari debet à parentibus dari Animas, sed ab uno, eodemque omnium Deo patre; qui legem, rationemq; nascendi tenet solus: siquidem solus efficit. Nam terreni parentis nihil est, nisi ut humorem corporis, in quo est materia nascendi, cum sensu voluptatis emittat, vel recipiat. Cætera jam Dei sunt omnia; scilicet Conceptus ipsi, & corporis informatio, & inspiratio Animæ, & partus incolumis, & quæcumq; deinceps ad Hominem conservandum valent: illius munus est, quod spiramus, quòd vivimus, quòd vigemus. Nam præterquam, quòd ipsius beneficio incolumes sumus corpore, & quod victum nobis ex variis rebus subministrat: Sapientiam quoque Homini tribuit, quam terrenus pater dare nullo modo potest. Ideoque & de sapientibus stulti, & de stultis sapientes sæpe nascuntur; quod quidem fato, ac sideribus assignant.

Sed non est nunc locus de fato disserendi: hoc dicere satis est, quòd etiamsi astra efficientiam rerum continent; nihilominus omnia à Deo fieri certum est, qui astra ipsa & fecit, & ordinavit. Inepti ergò, qui hanc potestatem Deo detrahunt, & operi ejus attribuunt.

Hoc igitur Dei munere cœlesti, atq; præclaro an utamur, in nostra voluit esse potestate. Hoc enim concesso, ipsum Hominem virtutis sacramento religavit, quo vitam posset adipisci. Magna est enim vis Hominis, magna ratio, magnum sacramentum. A quo si quis non defecerit; nec fidem suam, devotionemq; prodiderit, hic beatus, hic deniq; (ut breviter finiam) similis Deo sit necesse est. Errat enim quisquis Hominem carne metitur. Nam corpusculum hoc, quo induti sumus, mentis receptaculum est; quæ neq; tangi, neque aspici, neque comprehendi potest; quia latet intra hoc, quod videtur. Homo autem, si delicatus magis, ac tener in hac vita fuerit, quàm ratio ejus exposcit; si virtute contemptâ, desideriis se carnis addixerit: cadet, & premetur in terram, opprimeturque à tenebris: sin autem (ut debet) statum suum, quem rectum rectè sortitus est, promptè, constanterque defenderit; si terræ, quam calcare ac vincere debet, non servierit: immarcescibilis coronæ præmium merebitur.

Hæc ad te, Demetriane, interim paucis, & obscuriùs fortassis, quàm decuit, pro rerum, ac temporis necessitate peroravi: quibus contentus esse debebis, plura & meliora lecturus, si nobis indulgentia cœlitus venerit. Tunc ego te ad veræ Philosophiæ doctrinam, & planiùs, & veriùs cohortabor. Statui enim, quàm multa potero, literis tradere, quæ ad vitæ beatæ statum spectent: & quidem contra Philosophos; quoniam sunt ad perturbandam veritatem perniciosi, & graves. Incredibilis est enim vis Eloquentiæ: & argumentandi, disserendiq; subtilitas quemvis facilè deceperit: quos partim nostris armis, partim verò ex ipsorum inter se concertatione sumptis revincemus. Fortasse mireris, quod tantum facinus audeam. Patiemurne igitur extingui, aut opprimi veritatem? Ego verò libenter vel sub hoc onere defecerim. Nam si M. Tullius Eloquentiæ ipsius unicum exemplar ab indoctis, & ineloquentibus, quia tamen pro veritate nitebantur, sæpe superatus est: cur desperemus, veritatem ipsam contra fallacem, captiosamque facundiam, suâ propriâ vi, & claritate valituram? Illi quidem sese patronos veritatis profiteri solent, Sed quis potest eam rem defendere, quam non didicit: aut illustrare apud alios, quam ipse non novit? Magnum videor polliceri: sed cœlesti opus est munere, ut nobis facultas, ac tempus ad proposita persequenda tribuatur.

Quod

Quod si vita est optanda sapienti: profectò nullam aliam ob causam vivere optaverim; quàm ut aliquid efficiam, quod vitâ dignum sit; & quod utilitatem legentibus, etsi non ad eloquentiam (quia tenuis in nobis facundiæ rivus est) ad vivendum tamen afferat: quod est maximè necessarium. Quo perfecto satis me vixisse arbitrabor, & officium Hominis implesse; si labor meus aliquos homines ab erroribus liberatos, ad iter cœleste direxerit.

Hucusque celebris ille vir, cujus traditionibus qui velit quicquam addere, huic neque facundia M. Tullii, neque claritas Chrysostomi nimia fuerint. Quantò major fuit mea audacia, qui eruditissimis illius expressionibus subinde de meo aliquid addidi, idque tui potissimùm gratiâ, Urbane Lector. Purgabo tamen me eodem Lactantii dicto: *Patiemurne veritatem extingui?* Quomodo enim poteram in materia *Hominis* declinare significationes tam operi accommodatas, doctrinam adeo excelsam, Eloquentiam tam nervosam? Scio me non lucem, sed tenebras offudisse potius tantæ claritati. Quantulacunque igitur ex propria penu derivant, siquidem fuerim, aut in periodis longus, aut in verbis incultus, aut in distributionibus inordinatus, ingratus, durus, aut inconcinnus: sic habe excusatos errores meos, ut suos petiit excusari Martialis.

Lib. 1. Epigr. ad Avitum.

Sunt bona, sunt quædam mediocria, sunt mala plura
Quæ legis: hic aliter non fit Avite liber.

Et cum Satyrico, veniam hisce versibus impetraturum me spero:

—— —— Non ego paucis
Offendar maculis, quas aut incuria fudit,
Aut humana parum cavit natura. Quid ergo?
Ut Scriptor si peccat idem librarius usque,
Quamvis est monitus, veniâ caret? & Citharœdus
Ridetur, chordâ qui semper oberrat eâdem.

Quod superest, bonâ nostrâ voluntate, & prompto tuis commodis serviendi animo supplere digneris. Sequere me interea, te obsecro, itemque invito.

COELIUS RHODIGINUS.

Sequere me inquam, obsecro te, itidemque invito. Quàm vellem, humanissime Lector, ut liceat perducere cupidum, sive ad fœcunda Pacis, & Minervæ oliveta: sive ad Platonis, aut Xerxis viridantes Platanos: sive ad delitiosas Accademiæ amœnitates in Thessalia, quibus Tempe inditum nomen: sive per floridas valles illius sponsæ, quæ Dilectum suum in Canticis invitavit ad umbras palmarum. Sed quid ego hæc nunc opto, quæ in mea nec sunt, nec erunt potestate. Libet saltem id, quod licet (tametsi id arduum mihi est, atque difficile, ut solet esse finis cujusque rei:) offerre tibi videlicet *Cœlium Rhodiginum*, Authorem clarissimum simul, ac probatissimum, qui sententiis, ac fundamentali doctrinâ æquè abundans scripsit de *Homine*: tantâ tamen prolixitate in primo atque secundo Libro magni sui Voluminis, ut si eum perfectè, ac plenariè traducere hîc vellem, metuam, ne amœnarum callium loco, in spinas potiùs ac tribulos abductum te, conqueri possis, unde plus tædii, quàm lætitiæ reportes. Altæ enim sunt illius periodi; difficilia illius argumenta: nimisque exactum Commentatorem illius sententiæ requirunt, quæ quo sunt magis succinctæ, eò majori sunt eruditione prægnantes. Neque ego in hoc Labyrintho me sufficienter instructum reperio eloquentiæ filo, quo tibi fiam Ariadna. Quid ergo? Num fortassis, qui hactenus de Materia Hominis tractavi, absterreri me patiar eo motu, ne obscurus post hac aliquantùm factus videar? Aut potero eum, qui tam eruditè, ac judiciosè egit de *Homine*, hîc silentio præterire? Confiteor ruditatem, imperitiam, ac propositum meum, benigne, ac suavissime Lector; neque tam operis difficultate, aut obscuritate, quàm nimiâ illius prolixitate repellor, quâ ipse in declaratione partium anatomicâ, ad eum modum, quem in priori volumine observavi, fusè exspatiatur. Patiarne igitur perenni scaturigine decurrere hunc fontem, quin exilem rivulum nostro usui accommodem? An cum Tantalo ad hæc fluenta siti potius emoriar? Nec possum, nec volo contrà eorum commoda, qui potiones istas sitiunt, sive contra rationem illius argumenti, cujus enodationem suscepi, quidquam agere. Iconologici, ut elementum aquæ repræsentarent, pinxerunt mulierem, quæ dexterâ urnam regebat, aquâ plenam, eamque in aliam rursus urnam effundebat, ut per modicum illud aquæ, quod illic apparet, perennes, & uberrimos fluminum fontes indicarent. Ita ego, quo illius abundantiæ nihil derogem, principia saltem & inscriptiones capitulorum primis labris degustabo. Cui verò arriserit ad ejus fluenta plenis faucibus exsatiari, ad ipsum fontem remittimus, famosa nimirum ipsius Authoris volumina, ubi per Miraculum illud animatum, quod Hominem dicimus, pleno alveo decurrit.

Vastum igitur est Capitulum trigesimum octavum, in quo illud maximè agit, quod nos in *Discursu Proœmiali* explicavimus. Esse videlicet Hominem Miraculum miraculorum, & quodammodo omnia, Dei quoque simulacrum, ac æmulum: ubi fusè tractat de ejusdem Hominis essentia, & quâ ratione Miraculi nomen illi competat. In sequentibus differit, tres omnino Mundos esse, quibus quarto loco Hominem annumerat, utpote in quo uno simulacra trium reliquorum tanquam in compendio concurrant. Materia à me in Discursu Proœmiali primi Voluminis superiùs agitata.

Curiosam planè quæstionem, Capite quadragesimo proponit: Possitne casu fortuito ex terra Homo generari? Ubi complures animalium spontaneas generationes adducit. Assignat præterea causam & Originem Diluvii universalis, idque ex mente Averrhoës. Ostendit in signo arietis dari quandam dispositionem, & influxum stellarum, sub quo animalia nonnisi Monstrosâ effigie progenerentur, illiusque Propositionis Authorem facit Avicennam.

Quadragesimo primo Capite Hominis Etymologiam describit, quem Hebræi Enos, vel Adam nuncupant. Latinum verò Hominis vocabulum, *Homo* ab *humo*, sive terrâ derivari. Etymologia Hominis. Discutit & illam quæstionem, possitne hoc nomine rectè intelligi & fœmina; videturque stare pro affirmativâ, nixus Authoritate sacrarum literarum, ex quibus discimus, quod *Masculum, & fœminam creavit eos.*

Reassumit in quadragesimo secundo laudes Hominis, instituitque illius cum Mundo comparationem, multa in hanc rem de stellis earumq; pro-

proprietatibus differit: affertque concinnam Alberti Magni sententiam, qui ait: *Hominis membra situ, ac proportione sunt similia mundo, ideo perfectissima.* Illudque Capitulum M. Tullii Ciceronis eleganti dicto concludit: *ex tot animantium generibus, atque naturis, Homo tantùm factus est rationis particeps, & cogitationis.*

...mæ No... ...tar.

In quadragesimo tertio nobilitatem Hominis magnopere extollit, desumpto argumento à dignitate Animæ, quam & mentem, Deique imaginem, & conductricem, seu quasi vehiculum ad Deum nuncupat: & desuper authoritatem Platonis, Pythagoræ, & Aristotelis implorat, quibus multa eruditionis gratiâ interserit; & hoc dicto rem totam illustrat: *Orbati Animâ sterquilinio abjectiores esse videntur.* Interpretatur opinionem Sexti Empirici, qui unà cum cæteris Pythagoræ discipulis affirmabat: *Spiritum in modum Animæ rebus cunctis interfusum.*

Prosequitur in quadragesimo quarto discursum suum de Anima, ubi distribuit, exponitque Potentias illius; Mentem lumini, ac visui assimilat. Moratur nonnihil in Mythologia bifrontis Jani, qui Animam repræsentat, eumq; undiq; contemplatur. Hinc Animæ officia explicat, & quid sit, Animam à corpore separari. Affert præterea elegantem Stagiritæ distinctionem, dum ait: *Manum corpori esse insertam, animo autem Mentem*, & dictum ejus ex Rhetoricorum libris. *Mentem, ut lumen, accendit in Anima Deus.* Dividit Animam in inferiorem, quam Rationem, seu discursum vocat; & superiorem, quam divinam, seu intellectum appellat, & hic erat Janus ille bifrons, de quo diximus. Adducit opinionem Zoroastri, ejusque asseclarum, qui ignem eam dixerunt; & concludit in hæc verba: *Luminosa est claritas, quam impertitur Animæ Deus, cui per unitatem sibi impressam, quæ est unitatis Divinæ character, conjungitur: à quâ unitate tanquam à fonte, profluunt vires aliæ.*

Pergit in quadragesimo quinto exponere quid sit Anima: quod ejus idolum, imago, atque umbra: simulq; scrutatur ubi primò factum fit animal: una cum mystica nominum *Adami, ac Evæ* interpretatione: dicendo ab initio: *Actus ejus inseparabilis substantiale quoddam est, ac vivificum.* Et quantùm ad nomina, producit authoritatem antiquorum, Origenis, & Ammonii, qui inter mystica Moysis de illis egerunt. Sic porro effatur: *Siquidem Hominem ipsum, id est, Animam intelligunt, quasi Adam; humanum verò animal inde tractum, atque degenerans quasi Evam, tractum inquiunt ex Anima dormiente.* Et illa per sententiam Redemptoris, *erunt duo in carne una*, commentatur. Deductum & ipsum ex Genesi ad instructionem conjugum: *id est, duas quasi in uno corpore Animas.* Concludit tandem cum Magno Augustino, qui ait: *Singulis nostrum inest mulier; hæc quippe caro nostra Eva est, quæ seducit virum, id est, rationem; per quam carnem labitur Homo: quem lapsum calcanei nomine, prophetica indicat sententia.*

...mo vitio... appellatur ...

In quadragesimo sexto triplex Animæ officium explicat, & maximè vegetativæ; duo insuper organa facultatis altricis. Separatim loquitur de nutritione, & augmentatione, tam in quali, quàm in quanto. De facultate item generatrice, ipsâque generatione. In sequentibus cuivis animali virtutem tam animalem, quàm naturalem attribuit; statuens cum Aristotele & Avicenna: *Omnium istarum virtutum principium in corde constitui.* Ex mente verò Medicorum ait: *Sentiendi fons ex Organo profluit, nihilominus Organum peculiare habet sensuum unusquisque.*

...cipium ...utum ...ium in ...de est.

Differit in quadragesimo octavo de commoditate, ac necessitate sensuum; in quo sensus singuli consistant, quæ illorum origo. Cur illis à Natura septem paria nervorum distributa. Unde contingat Animam in illis plus virium suarum exercere. Proinde rem totam ad animam refert. Efficere videlicet animam: *ut constet Homo, vivat, sentiat, hoc est, animal sit: hæc enim mortale corpus alit, vivificat, illuminat.* A corde iram derivat, calorem præterea, ac virtutem pulsativam, quam tamen simul arteriis tribuit. Hepati digestionem, nutritionem, & augmentationem ascribit. In cerebro sensuum ac motûs originem collocat; quam doctrinam prolixè tradit, eamque se hausisse ex Galeno, qui in fine libri quarti de Morbo & accidentibus, ait: *Cerebrum ad omnia corporis membra virtutem emittere.*

Amplius in sequenti Capite de materiâ sensuum evagatur, secutus mentem Aristotelis de Origine sensuum, agitque de duplici medio, quo producitur sensus. Odoratum inter minus necessarios reponit. De auditu & visu sic habet: *Duo, id est, videndi, & audiendi, maximè in capite sunt positi, propter sensoriam naturam:* Ulteriùs de visu differit, quomodo nervi optici, seu visorii ferantur ad cerebrum. Gustui, & tactui magnam cum corde familiaritatem intercedere, & finit per auream planè, meo judicio, sententiam. *Visus, & auditus ad scientiam valent comparandam, inprimis modo duplici, quo adscitur doctrina.* Visu & auditu scientiæ comparantur.

In quinquagesimo comparationem instituit cum quatuor elementis, & pari sensuum numero, qui tametsi quinque sint, quatuor tamen solummodo ad salutem animalis necessarios constanter defendit. De similitudinis ratione, sunt hæc illius verba: *Tactus terræ habet rationem, Gustus autem aquæ; quippe humectatione gustabilium percipit qualitatem. Aëris verò appulsus ex ictu, unde sonus nascitur, aut vox, Auditum perficit. Olfactus ignem respicit, nam ex qualitate calida odores proveniunt.* Non illi è memoria excidit sensuum nobilissimus, visus inquam, de quo ita scribit: *Videndi, ratio ex æthere contemperatur, & lumine.* En tibi lucidam, & firmam planè doctrinam. Sensus elementis comparati.

Declarat in subsequenti Capite Plinii textum de sensu communi, dum & ipse de sensu interno loqueretur, de quo cum Averrhoë cæterisque Aristotelis interpretibus ita sentit: *Omnes, quæ ab extimis quinque sensibus haustæ fuerint, imagines colligit, ac percipit; quare Communis dicitur Sensus.* Hunc vi Imaginationis intendi posse. Vult tandem cum Plinio, sensum hunc communem aliud nihil esse, quàm ipsam Mentem, seu Animum, operationum omnium, & vitæ totius judicem, ac directorem. Idque ex illius mente sic exponit: *Animo videmus, Animo cernimus.* Et paulo infra de oculis loquendo, *Sic*, ait, *in morbo Comitiali aperti nihil cernunt, animo caligante.* Sensus communis quid sit.

In secundo, & quinquagesimo Capite ad longum in vitia hominum invehitur, qui brutis ipsis bestiis in iram, libidinem, concupiscentiam, & genus omne vitiorum proniores, efferatiores, & salaciores, vel in eo bestiis sunt deteriores, quod hæc certo saltem anni tempore Veneri indulgent. Quantum ab hoc vivendi genere abhorruerint multi olim sapientes, enarrat: dum pars eorum desertis urbibus, & relicto omni commercio hu- Homo in libidinem bestiis ipsis pronior.

mano se in sylvas abdiderunt, pars seipsos excæcârunt, ne vanitatem & lasciviam hujus sæculi viderent. Totum id sancta quâdam, ut mihi quidem videtur, sententiâ confirmat: *Certè per quinque sensus, veluti per fenestras, ad Animam usque penetratur; hæc defigunt humi, ut inquit Horatius, divinæ particulam auræ; nec enim capi Mentis arx potest, nisi per hæc, portarum obicibus perfractis, & prorsus sublatis.* His laqueis irretitur, & capitur infelix Anima; sicut illam è contrario ineffabilis consolatio manet, siquidem curis, aliisque impedimentis se ipsam liberet, quæ illam cum corporis etiam detrimento multùm cæteroquin affligunt.

Sensus non est idem cum intellectu.

Capite ultimo eruditè eam quæstionem discutit: sitne idem cum intellectu sensus communis? Postquam igitur agnovisset Homeri sententiam, de Animæ ipsius corporeitate, concludit intellectum non esse idem cum sensu communi; ait enim: *Quid cum animalia omnia sint sensibus prædita, solus Homo præter eos & Mentem obtinet, & intelligentiam? Porro, quis non videt, alias esse differentias rationalis Potentiæ, alias sensuum?* Paulo post de animi affectibus ad longum agit, uti & de Animæ incorporeitate. Tandem cum Plutarcho certò certiùs affirmat, Homerum, aliosque de meliori nota, nonnisi immortalem Animam judicâsse. Unde in pluribus locis ait: *Evolans autem è membris Anima inferos petiit.* Nusquam certè in celeberrimo suo Poëmate corporalem Animam dicit, cumque Achillem introduceret deliberantem, utrum se vindicaret, an non, Minervam ante eum constituit, quæ Prudentiæ illi lumen ostenderet. Et primum quidem librum gravissimus hic Author finit in hæc verba: *Quia tamen liber hic jam extumuisse videtur, satis, quæ supersunt haud parum multa ut Lector, ceu interjuncto refectus itinere, hilariùs reliqua prosequatur, insequens regetur volumen.*

Sub Auspiciis igitur Religiosissimi sui Episcopi librum secundum orditur Cœlius noster: Ubi mox in primo Capite difficilem, & abstrusam illam quæstionem agitat de *Intellectu agente, & possibili*; dilucidè tamen rem totam declarat, verbis Sancti Augustini. *Respectu veritatis summæ, & eorum respectu intelligibilium, quæ humanum excedunt intellectum, est Intellectus Agens Deus; & hujusmodi illuminatio est gratiæ infusio ad divina contemplanda, ad ea pernoscenda, quæ prope nos sunt, ut sunt Angelicæ essentiæ: quâ in re dicitur etiam Angelus Intellectus agens.* Operationes hujus sunt, ut sentit Avicenna, illuminare, & irradiare formas sensibiles, quæ in imaginatione subsistunt, rursumque abstrahere illas à materia, comitari verò & ordinare easdem in Intellectu possibili. Cum ergò dicimus formari ab Intellectu agente, non id volumus, quasi formas ab illo recipiat, sed illis tantum utatur, tanquam sibi familiaribus, & utriq; amicis: quæ quidem clariùs ad hunc modum interpretatur. Intellectus agens dicitur, inquit, qui actu agit, & qui potentia solummodo, possibilis vulgò dicitur. Vult de istis consuli, ex antiquis Jamblichum, Plutarchum, & Theophrastum; ex Medicis Avicennam; ex Theologis Divum Thomam. Averrhoem hic erroris incusat, quod de hoc negotio non satis textum Aristotelis intellexit.

Ingenii, Memoriæ, ac Eloquentiæ potentia.

Exquisitis laudibus humanam conditionem extollit, à potestate Ingenii, Memoriæ, & Eloquentiæ, ac similium. Qua in re magnum certè applausum promeretur, dum inter reliqua sic effatur: *Authores celeberrimi thesaurum rerum Hominem arbitrantur; non deest in pleris*q*, idem fatidicus spiritus, & quomodo Deum deceat futurorum perspicax inspectio.* Hic in laudes Eloquentiæ excurrit; ut illa nunquam non animos sibi devinxerit, & ad summos propemodum gradus dignitatis non jam humanæ tantùm, sed & divinæ possessores suos evexerit. Nunc flumina Xenophontis, nunc torrentes M. Tullii Ciceronis, & ex sacris revelationes Apocalypticas Sancti Joannis, ejusdemque in explicandis Mysteriis facilitatem exponit. *Expende*, inquit, *sæculorum ordinem, & caliginosa futurorum involucra, unius hominis patefacta Menti.* Quos iste tibi aureos crateres plenos ambrosii nectaris sitibundo apponit?

Homo campus scientiarum.

Prodigus eloquentiæ, & doctrinarum pergit Capitulo tertio, humanæ Animæ thesauros revelare, dum docet: quo artificio Anima licet incorporea potuerit sibi sublimes omnes scientias intimiùs copulare, quæ in illa tanquam semina in horreo lateant. Itemque juxta mentem Platonis sensatissimam Mythologiam applicat, dictas videlicet Musas, Jovis è Memoria filias. Ut prius demonstraret, *Sæpe verò*, inquit, *quæ imbiberit, discendo recoquit, refingitque, multoque præstat meliora, quinimo parit ex se, præceptore nullo, tanquam scientiarum seminibus præfœcundus.* Pergit loquendo de Musis: *Opinor, quoniam ab origine Scientiæ fons insitus est nobis ab omnium Patre, sed non satis confluens, nisi quis corrivârit: quin & Memoriam continere idem Poeta scribit* (Orpheum intelligit) *excitare omnia sinuosis, ut ita dicam, Animi anfractibus delitescentia, illatebrataque.*

In quinto exponit, quâ ratione Homo propriæ conditionis oblitus, sese ultra modum exaltans, ad honores, & ipsam pene Divinitatem dum anhelat, præcipitetur ad abyssos tenebrarum, & ignorantiæ. Insaniam hanc non infacundè detestatur, cujus proinde tacere elegantem sententiam nequeo, dum ait: *Quo homine ridendus quidem Empedocles, ridendus item & Alexander, nobis præsertim Christi doctrinâ imbutis.* Quasi diceret: Quam sunt detestabiles, qui novos Mundos jam somniant, dum iis quatuor terræ spithami sufficiunt, quâ exile corpusculum post mortem operiatur. Psaphonis igitur, & Caji, atque Domitiani & aliorum vesaniam ridet, quod statuas sibi poni jussissent, alter & aves stratagemate docuisset, quò sibi divinitatis opinionem inter exteros conciliarent; & alia hujusmodi deliria execratur.

In sexto Capite nova dogmata proponit, disserendo de admirabili Animæ Potentia, quâ possit corpoream & mortalem hanc molem suo modo ipsa illuminare, de quo pluribus à me actum est in Discursibus Proœmialibus utriusque voluminis nostri. Neque tamen adigi possum, in tanta ejus ubertate, quin insignem ejus Sententiam huc traducam. *Legimus*, inquit, *apud Avicennam, Platonicos multos, & Hippocratem, humanos animos tanta majestate pollere, adeoque supra Materiam omnem sese potenter attollere, ut sibi ipsi, & suo vigore, semoto corpore, restitui, potestate intima Mundi membra quælibet valeat agitare, impellere, utcunq*; *libuerit versare.* Et paulo infra: *Ubi tota in Deum patrem consurgit Anima, & illinc amplissima luce perfusa, collustratá*q*, rapitur coruscans, atque similiter luminosæ claritatis radios transmittit in corpus.* His aliquandiu immoratus, eo tandem devenit, ut mysticum Eliæ currum, & Pauli Apostoli

raptum

raptum in tertium Cœlum per Animam intelligat. Atque, dum illa Deo intimè conjungitur, nihil habere in se jam mortale, sed ebriam divino Spiritu, nonnisi per Mentem vivere, atque ita Angelis assimilatam, radios æternæ claritatis in corpus diffundere. Hæc ita mirabiliter, ac sublimia dicuntur.

In septimo ad longum enumerat, quibus rebus excellentia Rationis naturalis deprimi possit, quam ille tamen sententiam postmodum refutat, illustratque Plinii quodam textu, qui videtur aliquantùm intricatior. Profanum amorem damnat, aitque: *Qui verò corpus errore Amoris complectitur; is oberrat in mortis tenebris, mala sensu percipiens.* Bona omnia ex cognitione sui ipsius, velut undam ex perenni fonte promanare; ita enim *qui seipsum cognoscit, in Deum transit, ut Dei verbum tradit; Lux & vita Deus est, & Pater, ex quo natus est Homo: proinde, qui se ex luce, ac vita compositum deprehenderit, ad vitam, lucemq; rursus transcendet.* Sensum dicti hujus ita declarat, dum vitam puram, & imaculatam verè Religiosorum, & lubricam è contrario, ac difficilem tot præterea hominum, qui peccatis illaqueantur, exponit.

[...]nitio sui [...]s quàm [...]s.

Triplicem hominum statum in Octavo deducit; Activum scilicet, voluptuosum, & Contemplativum. Eosq; bifariam distinguit: illos enim quasi exules, & extorres à cœlesti patria; hos quasi accolas jam supernæ illius Civitatis considerat. Perpulchram Hesiodi sententiam in hac rem explicat; totumque hâc expressione confirmat: *Qui integritati vitæ, ac divino tantùm cultui mancipati, terrena omnia, tum inutile, tum molestum arbitrantur, onus in intelligibilem sese mundum transcribentes, & in patriam dulcedinem, ut Plato inquit, fugientes, hos putat Dei filios habendos: quæ vera demum, ac solida felicitas est: nam Activos, & voluptuosos, velut exules habet Plotinus.*

Exponit præterea sortem humanam, quæ duplici semita gaudeat, *naturali* scilicet, ac *supernaturali*: quâ ratione semitis istis inambulandum, gratâ & jucundâ quâdam descriptione explicat; quo eum, qui legere illa gestiat, remittimus. Per naturalem, intelligit innatam illam propensionem in omnia ea quæ partem in se divinæ Bonitatis aliquam habent: & Naturæ operationes, quæ tendunt in bonum: atque, vel in mortali hac vitâ in id creatum Hominem, ut esse possit felix, siquidem velit. Altera supernaturalis, & verior proinde felicitas, ut optimè docet, illa est, *quâ ad divini vultûs contemplationem surrigimur, & afficimur; sic enim verus ad principium reditus comparatur, & cum eodem unio, à quo defluximus.* Videantur paucæ saltem illius expressiones, quibus omnino non potuimus abstinere, propter insignem eorum excellentiam. *Inprimis verò, quam circumfers vestem, exuere oportet; indumentum inscitiæ, pravitatis fundamentum; velamen opacum, sensitivum cadaver, sepulchrum circumversile, domesticum denique furem; qui dum blanditur odit, dum odit invidet; umbraculum inimicum, ac seipsum raptans deorsum, ne fortè conspiciens veritatis decorem, ejus oderis pravitatem.*

In Nono elegantiam, & perfectionem humani corporis describit, cui nihil omnino desit ad pulchritudinem. Quæstionem quoq; istam movet: Sintne corpora nostra cœlestibus pulchriora & perfectiora? Nuditatem corporis nihil includere vitii, aut turpitudinis. Non minùs, quàm Lactantius illos damnat, qui irrationabilium brutorum conditionem humanæ anteponunt. Infantiam quadrupedibus similes nos efficere. Eleganter docet, quid causæ sit, cur virorum cadavera ad aquam projecta, supina innatent aquæ, mulierum verò prona? Ratione prioris motivi, perfectionis scil. humanæ, sic habet: *Quoniam Homo est res, quam Natura cæteris intentius, curiosiusque amplexatur, producitq; veluti quiddam absolutius, & perfectius quavis Creatura, quæ in Cœli ambitu contineatur; adeo ut non defuerint, qui Cœlo præstantiorem opinarentur Hominem, seclusâ tamen Intelligentiâ.* De nuditate iisdem planè principiis nititur, quæ supra in Paraphrasi nostra in Lactantium exposuimus. De fœminarum cadaveribus, secus quàm virorum, aquæ innatantibus, id causæ judicat, quod earum uterus, atque ubera, in parte corporis anteriore sita, eas viris anteriùs graviores efficiat.

In decimo de erecta Hominis staturâ loquitur; & quomodo plantæ secus quàm Homo, & viâ prorsus contrariâ incrementum sumant. Prioris argumentum inter cætera istud est. *Generatio,* videlicet, *Hominum ad divinorum est operum cognitionem, testimoniumque Naturæ, ad imperandumque omnibus, quæ Cœlo teguntur: ut ad cœlestium discursum suspiciendum, ad potestatem Dei, & Naturæ progressus.* De plantarum crescendi ordine opinionem D. Thomæ insinuat; qui ait: *est erectus Homo duabus ex causis, tum quia corpore calidior est aliis omnibus; calidi verò proprium est in erectum tollere:* & paulò infra: in plantis verò res omnino contraria est, quia immobiles sunt; superior autem in illis portio est, unde alimentum recipiunt; id verò in radicibus contingere manifestum est.

Homo cur staturâ erectus.

Cur aabores secus quàm Homo erescant.

Plura de corpore humano admiratione digna in Undecimo adducuntur. Quàm pulchrum sit inventum illud, de quatuor humoribus in corpore prædominantibus? Illis judicat adscribendum, quod aliqui ingenio ac memoria valeant, alii secus; quod aliqui hilares, & faceti, melancholici alii & morosi reperiantur, à sanguine, & atra bile derivat. Tam proinde multa eo Capite tractantur, ut pluribus paginis infarciendis illa sufficiant. Nobis sat erit cum illo dixisse: *Quid solertissimi artificis ingenium in paucissimis prorsum assecutum fuerit, quid illa loquendi varietas? quæ quamvis initio Terra universa esset unius labii, eò increvit, ut mirari satis non sit: cum præsertim dissoni oris proprium, non fere censeatur Hominis vice.* Discurrit de omnibus corporis humoribus ad longum, quales effectus causare possint. Exemplum mulieris cujusdam afferens, quæ dolore spondylorum, atq; renum diu vexata, dum doloris impatiens, vult se morbo simul, ac vita eximere, cultrum dolenti parti infligit, & quod lethale expectaverat, præter spem salutare vulnus evasit; postquam ad octodecim lapillos gypsei coloris, figuræ cubicæ inde extraxisset. Ingenium, & oblivionem, seu abundantiæ, seu inopiæ humorum attribuit.

In duodecimo, ab humoribus ad spiritus transitu facto, de spiritu tam animali, quàm naturali tractat: unde varietas ingeniorum derivet, ostendit: & postquam Hippocratis, & Galeni opiniones adduxisset, cum Schola Theologorum in hæc verba concludit: *postremò verò est spiritus substantia subtilis, aërea, dilucida, ex tenuissima quâque parte sanguinis producta; ut deferatur virtus à præcipuis membris ad reliqua, quo proprias valet operationes exercere.* Spiritum vitalem in corde locat; animalem in cerebro; naturalem in hepate. De ingeniorum verò diversitate, pergens de spiritu loqui, ita sentit: *Veruntamen juxta*

ejus temperiem variam, varias, ac diversas Anima quoque perficit actiones; unde & ingeniorum nascitur diversitas, quod in brutis quoque advertimus.

In decimo tertio inquirit, quid sit vena, quid arteria, quæ utriusque origo: deque iis ita cum Medicis differit: *hic venarum*, inquit, *quas dicunt sanguinis rivos, & arteriarum, quas spiritus vocant semitas.* Adducit vulgarem sententiam de ortu venarum, quas aliqui ex cerebro, sive capite erroneè derivant. Aristoteles verò duos earum truncos insignes in pectore contineri affirmat. Cum Avicenna dicit, arterias esse corpora oblonga, nervosa, flexilia, sinuosa & cava, ex corde derivantia. His inesse facultatem pulsivam, mediante systole, ac diastole. Venas ab hepate promanare, quamquam Aristoteles illas à corde disseminari asserat. Diversas esse ab arteriis. De his, earumq; proprietatibus illic loci agitur, ut dictum est.

Ab his in Decimoquarto progreditur ad *Pulsum*, ejusq; naturam investigandam. Quid sit pulsus vermicularis, & alia pulsuũ genera, exponit. *Pulsus quid sit.* Plinii textum insigniorem ex veteribus adducit, & interpretatur. Est autem hujusmodi. Pulsus est disparatio, & contractio indivisibilis arteriæ, & cordis; vel subsultatio, vel palpitatio venæ, & arteriæ. Tradit cum Avicenna, experientiâ comprobante, pulsum ex quiete simul, & motu constare. Et quem Plinius ad finem vitæ *vermiculantem* appellat, illum cum Galeno minutum, densum, & summè debilem pronuntiat. Rhases infanti recenter nato eum comparat, & Vermicularem vicinæ mortis esse prænuntium. Videatur de hoc ingens volumen Bartholomæi Bonacursii, Medici Bononiensis clarissimi.

In decimo quinto de partibus dissimilaribus agit; interq; alia de nervis, quæ ait esse membra organica. Similaribus adnumerat oris labra, tum Cartilagines omnes, atque nervos. Hos à cerebro per cervicem ad sensuum officinas distribui. Sunt corpora alba, flexibilia & mollia, quæ tamen non facilè disrumpi possunt, ad hoc instituta, ut membris omnibus sensum, atque motum largiantur. Partes illas corporis simplices, ad sensum solummodo appellari, cum sint reverà compositæ. In Decimo sexto ossium numerum constituit, & eorum proprietates describit. Illorum aliqua corpori inserviunt pro basi, ut dorsi vertebræ: alia pro defensione, & veluti scuto sunt corporis: veluti os cranii, intra quod tanquam osseam sphæram (ita disserit Plato) & quasi galeam, cerebrum latet. Alia item armorum sunt locò. Dum numerum illorum, ducentorum, octo & quadraginta constituit; sequitur in hoc Rhasem, Averrhoëm, & Avicennam. Magnus tamen Albertus, ducenta, sexaginta & sex illa perhibet. Mox in distributione illorũ per universum corpus occupatur, quæ curiosis relinquimus, & exactæ Physicorum, & Anatomicorum indagini. Apud quos proinde eâdem occasione, dinumerata quadrupedum, & volatilium ossa reperias.

Distinguit in Decimo septimo *cartilaginem*, & in ejus naturam inquirit. In quo ab osse differat. Ejus constitutio in animalibus terrestribus, ab aquatilibus diversa est. Ita porro concludit: *Cartilago humorem habet medullæ modo, in gressilibus, in quibus producitur animal. Auriculas, & nares nonnullam habere cartilaginem scimus.*

Post hæc in Decimo octavo ad amussim expendit rationem Nervorum. Unde derivent, vel oriantur. Et priori distinctioni inhærens, ait: *Nervi.* *Indeq; nervos, carne quidem tensiores factos, aridioresque; ossibus autem agiliores & molliores: quibus item medullas & ossa pervinxerint, omniaq; carnibus operuerint.* Concludit cum Aristotele, à corde illos originem ducere; nasciq; ex humore albo, viscido, & glutinoso. Licet Avicenna celebris Galeni interpres, primum illorum principiũ in cerebro, & medulla cervicali constituat. Finaliter Albertum introducit virum doctiorem, quàm politum, qui nervos à cerebro non oriri solum, sed ab illo quoq; in totum corpus dispertiri asseverat: eosq; in ipsam Hominis cutem disseminari. Porro cutem Herodotus *Antrophen* appellat.

Multa præterea de carne ratiocinatur. Duas ejusdem species admittit. Quid fibræ sint exponit. Carnem à Creatore datam, ad arcendas æstûs & frigoris injurias. *Caro.* Temperatam inter calidum, & frigidum esse. Additũ illi fermentum salsum, acutum, succidum, & molle. Caro alia est musculorum, alia parenchymatum, seu viscerum, ut caro hepatis. Fibræ sunt partes carnis, compositæ & substantia tenaci, solida, gracili, & longa per modum fili. Motui inserviunt, & stabilimentum carnibus addunt. Suntq; aut nervosæ, aut venosæ.

Exhibet in vigesimo Capite, proportionem humani corporis partium. Figura corporis rotunda simul est, & quadrata: Ex illius proportione, mensurarum nomina, & denarius numerus, proveniunt. Per partes de rebus iis differit, ex quibus constamus. Quomodo excretiones è corpore fiant, exponit. De mensuris ita habet: *Siquidem illud est à Natura concinnatum, coaptatumq;, ut proportionibus membra ad summam figurationem insigniter respondeant, nihilq; omnino compe-rias, quod commensu careat.* Ultroque confirmat in sequentibus: *an non compertum, & illas mensurarum rationes, & nomina ex humano corpore mutuatos esse veteres, Digitum appellantes, aut Palmum, item Pedem, Cubitumque? quinimo, & denarius numerus, quem perfectum dicunt, & probant, ab digitorum serie depromptus est, quod Aristoteles adnotavit.* *Mensuræ omnes in Homine sunt.* Pulcherrima est reflexio, quam de corporis totius constitutione affert; constare nimirum illud ex quatuordecim omnino diversi generis rebus. *Corpus humanum ex rebus quatuordecim constat.* Sunt autem venæ, arteriæ, nervi, spiritus, sanguis, caro, pinguedo, cartilago, ungues, ossa, humores, medullæ, pili, & Membranæ. In fœminis duo præterea adduntur: menstruum, & lac. In vigesimo primo Capite, novem in humano corpore habitudines assignat, quæ propensionem & connexionem cum quocunque membro habeant. Propositionem Hippocratis declarat, quâ is Naturam *justam* nuncupavit. Narrat se in monumentis Ægyptiorum corpus quadripartitum reperisse, scil. in Caput, manûs, thoracem, & pedes. Ita porro subjungit: *In membri verò cujuslibet consideratione accurata, novem videri perpensione digna, docuit Commentator: quæ omnia inenarrabilem Dei providentiam explicant.* Sunt autem substantia, temperies, color, figura, numerus, situs, connexio, actio, & usus. Membra alia ad decorem, ad necessitatem alia comparata. Inter necessaria sunt manus, & pedes. Ad decorem est v. g. in pavone cauda, & pennæ variegatæ; barba, & mammillæ in viris.

Multa de capite disquirit. Illud Animæ sedem constituit. Tractat de instituto illo, seu cæremonia, majores & honoratiores salutandi. Causam affert, cur antiqui esu cerebri abstinuerint. Decidit quæstionem illam, an capite resecto incedere, aut loqui quis possit? Accuratam Anatomiam cranii, ejusque suturarum instituit.

De

De capillis quædam eorum attingit, quæ à nobis in primo volumine mota sunt. In nominum quorundam eruenda etymologia hæret, quæ brevitatis gratià à nobis omittuntur. Ex aureis illius sententiis hæc est: *Ergò caput præcipuum, excelsiusque in Homine membrum (primo Regiminis acutorum Galenus, & Platonici omnes) rationalis animi sedem nuncupant.* Eleganter hæc amplificat dicto venerabilis Bedæ: Caput eum obtinuisse locum, quia sit divinissimum membrum, ab eo enim sternutamenta quoque proveniunt, quod esse sacrum Augurium constat. Opinionem Hippocratis, & Galeni de capitis conformatione dilucidat: Quæ in ejus formatione fuerit Naturæ intentio. In eum finem maximè creatum caput, ut objecta sensuum facilius dignoscerentur. Unde Galenus: *Cerebrum est in capite locatum propter oculos.* Tametsi diversum ab hoc sentiat Aristoteles, dum ait: *Oculi propter cerebrum in capite sunt locati.* Occasione salutationum ait: *Caput opinabantur, vel in jurandi argumento, per id namque jurabant plerumque.* Addit per juramenta quoque jurare solitos veteres. Cerebrum à cerebello anatomicè distinguit. Vivere resecto jam capite quædam animalia, & ambulare, trepidationi cuidam, & motui imperfecto adscribit: Ut quis vero ablato jam capite loquatur, id fieri naturaliter non posse.

Succinctè materiam capillorum in vigesimo tertio capite attingit. Plures eorum qualitates recenset, acta jam pleraque à nobis in primo volumine, titulo de capillis. Eorum durationem & incrementum exponit. Quid sint plicæ, & cincinni capillorum: quàm in his gloriata fuerit Tulliola filia Ciceronis. Crines esse capitis ornamentum. Opinionem Sapientum adducit, qui causam illorum dixerunt esse, vaporem humidum, crassum, & glutinosum; idem Averrhoës cum Galeno sentit. Temperamentum capillorum esse frigidum, & siccum. Inter omnes corporis partes, quam diutissimè in corporibus mortuorum capillos superesse: tametsi secundùm Aristotelis mentem, tunc non crescant amplius. Idem de unguibus observasse Plinium. Vanitatem Tulliolæ in exornando capillitio exaggerat, inque illius cadavere, eosdem aureo reti implicatos fuisse repertos, aitque memoria dignum: *Summâ omnium admiratione reperiri aliquid, in quod anni mille quingenti nihil prorsus evaluissent.* Servire præterea illos non frigori tantùm arcendo, sed evaporationibus humidis è capite dimittendis.

Occasione capillorum de barba quoque pauca quæpiam differit, quæ veteribus *Mystax, Hyporrhinion, Propogonion*, dicebatur. Mulieres quare imberbes? Cur aliquando barbatæ reperiantur? Barba signum maturitatis, ornamentum virilitatis; aitque cum Haly Abba perito sene: *Pulchritudinis, & ornamenti argumentum fuisse barbam potissimùm.* Originem & causam illius ex materia spermatica desumit, quæ secus in viris disposita sit, atque in fœminis, in quibus eæ particulæ desint. Si quas tamen barbatas evadere contingit, adscribendum excessivo earum colori, & viribus quasi masculinis, idcirco & *Viragines* dicuntur hujusmodi. Quid Natura intenderit per id, quod in capris *aruncos*, seu *eryncos*, ut vocat Aristoteles, qui sunt villi à caprarum mento dependentes, ordinaverit.

Capillis in vigesimo quinto frontem subjungit, ubi de *Metoposcopis* differit. Quales in illa sint stellæ secundæ. Cur subinde, sudore frontis occludente, aperiri nequeant oculi. Dum in illa maculæ subrubræ, & quasi sanguineæ apparent, illas à Metoscopis stellas appellari. De illius cute ità porrò ratiocinatur: *Frontis verò cutis, consilio memorabili laxior structa est, ac mobilis, ut commodius oculis subserviret, vel claudendis, vel reserandis.* De illius sudore hæc tradit: *Sudat frons imprimis, quia cerebro subjacet anteriori, ubi maximè scatet humectatio, quam esse novimus sudoris fomitem.* De frontis osculo ita scribit: *Osculi religionem quandam parte hâc servabant veteres, de quibus author Plutarchus est.* — Cutis frontis. Sudor frontis. Frontis osculum.

In vigesimo & sexto, de ciliis, & superciliis loquitur. Mirabili consilio à provida Natura in eo loco positâ esse, *ut demanantes aliorsum corrivarent humores*, &c. Cilia potissimùm eo fine composita esse, *ut minutarum rerum ad oculos incursum, tanquam stipatores quidam repellant, simulque visivum dirigant spiritum.* De illorum situ & natura hanc rationem affert: *Nam & solo innata mollicula producuntur faciliùs, & obliquantur in quodvis latus.* — Superciliorum usus, & natura.

Excurrit in prolixo oculi tractatu, ad mirabilem illius structuram describendam, qualia nos quoque in primo volumine ad longum expressimus. Illius essentiam, atque potentiam visivam declarat, unà cum aliis consideratione dignis, quæ è græcis textibus desumpsit; quos hic loci reproducere visum non fuit, tum propter imperitiam illius idiomatis, tum ne plures in unum materias coacervarem. Itaque cum peritioribus Medicorum, & Philosophorum; *Oculi*, inquit, *substantiam esse tradunt crystallinam spissamenti alicujus, quando visiva potentia, cujus oculus est organum, humiditatem exigit aquosam.* Rationem addit, cur oculorum acies, dum à potenti quodam lumine percutitur, lædatur, perdatque visivam potentiam. Ex mente Averrhois dicit: *Oculo nullum proprium inesse colorem, alioquin difficulter alienos admitteret: argumento icterici esse possunt, quibus omnia videntur esse citrina.* Aitque præterea Averrhoës, ipsam lucem in ictericorum oculis, biliosis vaporibus non rarò offuscari, & opprimi. Sunt, qui lumen introrsum mitti ab oculis; per poros nervorum putant. Nervi enim spiritum visivum communicant oculis, quæ ratio est, quod vulnus temporum cæcitatem referat, læsis scilicet visoriis nervis. Sciendum est, inquit, frustrà expectandam visionem fuisse, nisi supremus Conditor nigredinem quandam oculis indidisset, veluti in speculo, in quo imaginum reflexio nulla futura erat, nisi ab obscuro quodam corpore radii infracti repercuterentur. Ea causa est, *quod dicatur oculus Naturæ speculum, sicuti speculum artis nuncupatur oculus.* Invehitur in illos, qui donis à divina Bonitate concessis abutuntur in malum, dum ait: *Vertimus in perniciem universa, nec Bonitate clementissimâ desinemus abuti; nam insatiabilis est humanus oculus, quod Salomon scribit: propterea Cyprianus, in mulieribus semper defixâ intentione desideria expleant oculorum.* Jam cum Plinio mulieres arguit, quæ stibio pingunt oculos, easque de foris fusco quodam colore tingunt, ut acies ipsa magis resplendeat. — Oculi. Quare coloris sint expertes. Oculi speculo comparantur.

His fusè enarratis; prolixiùs aliquantùm in vigesimo septimo de auribus, ipsoque auditu differit, quem aëri in circulum agitato adscribit. — Aurium usus.

Auditus quomodo fiat.

Tum de humoribus aurium, earumque excrementis loquitur. Quid aurium lobi, quid amphodices sint examinat. De auditûs organo ita sermocinatur: *In iis rectus, simplexque meatus primùm evadit, mox tortuosus, inde juxta cerebrum in multa, & tenuia foramina diducitur, per quæ facultas audiendi est; quin & in propinquo parvuli quasi sinus, superque eos finitur,* &c. Nunc de ossibus aurium agit; ut *cochleâ*, & osse *petrosô*, Arabicâ linguâ *Agari* dicto. Aerem cum Avicenna dicit, *Sonum deferentem, & undam vocalem.* Audiendi facultas, cum videndi facultate conjungitur, idque mediantibus nervis opticis, quæ fuse à nobis in primo volumine tractatu de auribus declarantur. Concordat cum doctissimo Aldrovando, de Phanesiis populis Insularum Oceani septentrionalium, qui aures adeo effusas habent, ut reliqua viscera iisdem quasi vestibus per diem contegant, & noctu iis veluti lectisterniis & culcitris utantur. Cum Macrobio memoriam in extremitate auris collocat: ita dum quempiam publico examini sistendum ducerent, vellicatis illius auribus, dixisse; *esto memor.* Aurium extremitates appellari *Lobos.* Dicitque *ortum*, quasi *aurium.* Aurium alas utrimque, *ululas*, seu *asiones* appellari. *Othonis* nomen eum significare, qui dolosè auscultare consueverit.

Cur oculi ad lubitum claudantur, & non item nares.

Pergit in vicesimo octavo, juxta consuetam methodum de naribus sermocinari. Mirabilia proboscidis elephantinæ recenset. Nasum appellat partialem palati judicem, quasi omnia, priusquam ad palatum pertingant, sub illius rigoroso scrutinio pertransire necesse sit. Rationem adducit, cur in nostra potestate non stet, sive occludere, sive adaperire nares ad libitum, veluti de oculis possumus. Illudque Providentiæ divinæ, & Naturæ solicitæ attribuit, quæ oculos ut partem teneriorem, ac nobiliorem majore cautelâ texerit, illas verò propter nunquam interruptum respirationis motum patere opportuerit: tum ut pro discernendis humoribus promptiores existerent. Jam non exiguum erat emolumentum ad salutem corporis, cerebri per nares expurgatio, & pituitæ viscidæ in capite stagnantis excretio. Vires Elephanti in proboscide consistere: *Quippe implet iis manûs vicem, eâ namque cibum, tum potum quàm humidum arripiunt, & ori infundunt; nec non arbores amplexu pervellunt.* *Rhinocuræros* dictos quorum nasi erant mutilati; unde legimus Rhinocuraram Ægypti urbem fuisse, cujus omnes incolæ naribus carebant, referente Stephano: prout *Colura* animalia sunt caudam non habentia. Sonum, qui occlusis labiis per nares transmittitur, *mussare* vocant, fitque sive in contemptum, seu in metum alterius. Humor ille, seu mucus, qui per nares destillat, *Myxa* dicitur. Nasum quasi caminum fornacis interpretantur, per quem fumi, atque fuligines totius corporis exhalent. Alembici præterea rostro comparatur; unde Vitruvius: *Ante id sit fornaculum, habens in Laconico nares.*

Vires Elephanti in proboscide.

Urbs Ægypti cujus incolæ naribus carebant.

Labiorum usus.

Dilucidè, quamvis breviùs, quàm pro more, de officio, & usu labiorum, & ipsius linguæ agit. Suggerit causam cur nobis concessa sint à Creatore labia. *Quid verò*, inquit, *labia? Nonne & ipsa in Homine præsignem à cæteris rationem habent? In brutis quippe dentium modo hæc tegumenta sunt, at nobis etiam loquendi necessitate mirabile suggerunt adjumentum.* Pergit in eorum descriptione, ut mollia sint, ut carnosa, quàm mirabili artificio, & elegantiâ dentes cooperiant, quantùm ad pronuntiationis exactitudinē conferant, dum sine illis literæ, per exemplum labiales, omnino pronuntiari nequeant, & hoc modo enuntiatio manca futura esset. Labia quadrupedibus in hoc data sunt, ut cibos ad os introducerent; Homini præterea, ut essent promptuarium rationis, ut quidquid prudentia firmasset in corde, hæc circumspectè pronuntiarent. Hinc eleganter Apulejus, os vestibulum cordis nuncupavit.

Linguæ laudes.

In trigesimo capite in linguæ, & Orationis laudes effunditur. Tum gustum, & saporis sensum, ubi generetur, aut in quo consistat, exponit. Tum etiam de salivarum scaturigine, & de aliis scitu dignis ratiocinatur. De lingua cum Sophocle ait: *Regina rerum Eloquentia.* Et pergit cum Marco Tullio: *Hâc solâ cohortamur, persuademus, perterritos à timore abducimus, gestientes comprimimus, cupiditates, iras restinguimus: hæc nos juris, legum, urbium societate devinxit: hæc nos à vita immani, & fera segregavit.* Alia præterea multa condigna lectu affert, quò derivationem illius, & originem exponeret; totum in hac forma dilucidat. *Ut rei pretium intelligamus, quænam, aut quanta molita Natura est, ut decenter Orationis evaderemus compotes, omnium primus Artifex, illa in pulmonibus spirandi officina, nobilitatis hujus præstat exordium: mox illa spiritalis fistula, quam etiam arteriam dicimus, ad os perducta intimum, velut canali, à mente profectam vocem ita subvehit, ac excipienti linguæ ita effundit.* Et nihil minus miranda paulo inferiùs hæc habet: *Et quod nequeas admiratione consequi, est, ubi primum revocat, infuscat, pleniùs edit; aliquid gravius, acutius, vibratius, summum, medium, imum.* Ita porro totius humani corporis symmetria composita est, cujus plectrum est lingua; dentes chordæ sunt; nares clavum, quo chordarum modulatio regitur, repræsentant. Huc alludit Sanctus Ambrosius, dum ait: *Plectrum loquentis lingua est.* Hujus est cantare, ac deprædicare laudes, magnitudinem, & Sapientiam divinæ Majestatis: quod ut liberiùs posset, dotata fuit carne rarâ, fungosâ, & molli. Varro linguam à ligandis cibis, dum illos palato transmittit, & quasi colligat, dictam putat. Brutis præterea ad hauriendam aquam inservit. Tradunt Eruditi, ad radicem linguæ duo esse orificia, salivarum fontes dicta, quorum officium sit, ut receptaculum sint humorum, & lymphæ, quæ ad linguæ humectationem, & in orationem ejus continuam requiritur. Breviter rationem reddit, cur plus virium in dignoscendis saporibus, quàm in tactu lingua habeat, causamque hanc esse dicit: *Quia gustus exactior est ad pervestigandum, tactus verò cæteris sensibus hebetior, ac materialior; ut interim trito Philosophorum Scholis verbo utar.* Gustui Avicenna inter omnes sensus primatum tribuit, & linguæ: idque hac ratione: *Quæ suos tum longitudinis, tum latitudinis commensus habeat; quæ quia in apice tenuis, & acutior, in radice latior.* Linguæ occasione, mirabilis & curiosus planè casus narratur de quodam Psittaco. Pro hujus pretio Romæ Cardinalis Ascanius, plus quàm centum aureos coronatos persoluit, quod is doctus fuerat, clarissimis, ac distinctissimis vocibus symbolum Apostolorum recitare, quo clariùs à nemine Hominum enuntiari id potuisset.

Ejus derivatio & origo.

Mirabile de Psittaco.

Causam

…tes ad …d dati. Causam quærit, cur animatis dentes concessi fuerint; idque trigesimo primo Capite: ne quid intactum relinquat eorum, quæ ad humani corporis structuram pertinent. Nunc eorum distributionem, atque ordinem, & nomina ossiculorum declarat. Quinam Gelasini dicantur? Quid circa gingivas observandum? Duplicem præterea Historiolam de Hercule scilicet, & Pyrrho narrat. Dentes ad id creatos esse, ut cibos comminuant, & quasi vivæ machinæ eosdem conterant, cui rei grossiores potissimum, quibus molaribus nomen inditum, dicati sunt. Et hæc prima digestio vocatur, quæ fit dentium auxilio. Docet cum Galeno exquisitissimo sensu eos pollere, quia doloribus sunt obnoxii, neque potest esse dolor, ubi sensus non est. Eorum opinionem refellit, qui dolorem hunc, gingivarum esse passionem, non dentium asserunt. Quæ cum sit quæstio Philosophica & Anatomica, à me, qui brevitati studeo, hîc omittitur. Affici illos frigore, & calore ait. Ex iis multa cum Galeno præsagia deducit: dentes breves, & raros, brevitatem vitæ, & status infelicitatem denotare: numerosos, atque densos, longam annorum seriem, & maturitatem portendere. Eorum numerum cum Avicenna statuit esse duorum & triginta. Galenus, & Averrhoës eorum ordines nominatim recensent, quæ à nobis in Anatomia, ubi de dentibus egimus, jam sunt allata. Molares alio nomine *Mylos*, seu & *Sophronesteros* cum Cleante appellari. Tum de varietate temporum, quibus maximè soleant erumpere, discurrit. Cum Galeno illorum stupiditatem *Hemodiam* dicit: molarium partem quæ additur Gingivis *Momidam*, superiorem verò, quâ cibi conficiuntur, *Trapezam*, id est, *mensam*; eorum verò olentes cavitates *Holmiscos*, id est, *mortariola* appellat, & *Phatnas*, seu *præsepia*. Gingivarum partem imam *Ulam*, internam *Enulam*, spatium intermedium *Narmum*, ordinem & seriem *Phragma*, id est, *sepem* nominat. Pyrrho in locum dentium toto ore unicum os solidum, per circuitum fuisse, & Herculi triplicem dentium seriem, recenset. In jumentis pro illorum ætate dignoscenda dentes *pollini* inspiciuntur.

…ates brevi- …em, aut …turnitatem …r præsagi- …

…ntium par- varia for- …ntur no- …na.

…um os loco …nium den- …m.

…ies in ge- …e. Multa in genere nunc agit de facie, cum hactenus de partibus illius (ut mox vidimus) pluribus disseruisset. Eam cum græcis *Prosopon* appellat: tum ad regionem colli progreditur, ubi de spondylis, & aneteris tractat. Succinctè humerorum ossa contingit, & mox reversus ad collum, ejusque affectus, de variis strangulationis speciebus, Anginâ, Synanche, Cynanche, & Metaphrenis disputat. Faciem porro ita describit: Πρόσωπον, *id est, faciem appellant Græci, quod inter collum, & caput Hominis est, ab re Homini impositum; nam quia unus animantium cunctorum erectus Homo est, solus antevertens prospectat, vocemque anteversus emittit.* Modo post plurium nominum Etymologiam, S. Hieronymi Authoritatem adducit; videlicet: *Quam esse speculum mentis dixit Hieronymus, quando & taciti oculi mentis fatentur arcana.* De colli ipsius conformatione ita sermocinatur: *Subest capiti collum, quod nec ipsum Artificis expers providentiæ est: inde describuntur primùm in cervicem, & jugulum; ultima colli vertebra, quâ onus sustineat, nuncupatur Atlas, ut videri debeat caput spinam excipere.* Quantùm in una sola periodo exprimit, quàm eruditè sensum rei extollit! Hanc ille periodum dilatat, subjungendo: *Ut prætexui, appellatur Atlas velut Actophorus, id est, onerum gestator: at Plinius ordine mutato, primum Atlantion statuit, postremum verò Epistropheum.* Quandoquidem Anginæ, & strangulationes ad Medicos pertinent, earumque cognitio illis cumprimis necessaria est, quò affectus illos curare noverint: nostræ autem intentioni supervacaneæ videantur, idcirco visum est illas hîc loci omittere, & plura desiderantes ad ipsum fontem relegare: Sed ne hinc omnino vacuis manibus velut jejuni exeamus, inter alia unum hoc perelegans dictum excerpsimus: *Sciendum præfocationem omnem ex angustia procedere; angustiam verò, aut repletâ intermedia regione fieri, quæ inter thoracem est, atque pulmonem; aut pulmonis in cavernis.* Et paulo infra: *Quæ inflammatio fieri item in prajacente spatio potest, quod fauces appellant, & laxius est: gutturis autem affectio est hujusmodi, aspera quidem arteriæ inflammatio difficultatem spirandi efficere potest, strangulationem non potest, ob meatus magnitudinem in ipsa laxiorem, & tunicæ tenuitatem; impossibile siquidem est, corporis adeo tenuis inflammationem perinsignem Canaliculæ laxitatem complere.* Curiosissima, & disertissima est, hæc doctrina, quæ non potest non ad salutem Patientis, & totius reipublicæ Medicæ emolumentum, ac dignitatem emergere.

Introducit in trigesimo tertio, cum stupenda, ac inauditâ Eloquentiâ, summum Magisterium, ac ministerium Manuum, quæ Artificæ Mentis verè sunt famulæ, eruditè ac sapienter à Patre Daniele Bartolo, in libro ejus, quem Recreationes Sapientum compellavit, descriptæ. Cœlius verò noster, hîc in laudes scripturæ diffunditur, omniaque ex scripturâ emanantia bona ad longum recenset. Tum de brachiis, eorumque diversis nominibus loquitur, terminatque in digitis, manuum terminis, de quibus ego quoque in primo volumine multa passim egi. Manus. Lib. 1. c. 13.

Primùm se excusat, non tantùm sibi Eloquentiæ superesse, quàm conveniebat pro tam condignæ, tamque utilis omnino rei pertractatione, paucis verbis complectendâ. *Mira est,* inquit, *artium numerositas, quam membri hujus adjumento condiscimus, & exercemus.* Exempli loco adducit, Artes fingendi, pingendi, sculpendi, in organo, ac cæteris instrumentis Musicis ludendi; Sublimitatem ædificiorum, urbium structuram; culturam agrorum, & hortorum; artes præterea omnes, quæ ad victum, vestitumque hominum comparandum sunt inventæ, ut pannificium, textrina, pistura, ars culinaria, & reliquæ quæ his famulantur. His manibus, inquit, ad intima terræ viscera, pro eruendis metallis penetramus: harum operâ metimur, & sulcamus maria, ipsasque marium abyssos speculamur, & rerum omnium diversas conditiones investigamus. His montium cacumina solo æquamus, & plana in montes erigimus: Verbo, quidquid in universi terrarum orbis vastitate comprehenditur, manuum operâ nostræ voluntati submittitur, & Hominem quasi Dominum suum agnoscit, & veneratur.

Nunc ad ipsam scriptionem, quæ utique manuum opesit, progreditur, eamque summis ad cœlum laudibus extollit. Quarum ego exiguam

Laus scripturæ.

guam particulam huc transfero, dum liberum studioso Lectori permitto, in ipso prototypo se, cum videbitur, pleniùs exspatiandi. Festiviter igitur hanc rem amplificat his verbis: *Quid illa scribendi majestas, quæ tantarum rerum scientiam nobis comparat, vetustatem propagat, nil sinit interire, & quod omne conterit tempus, nostris cogitur manibus succumbere, quid hoc magnificentius? quid æquè admirandum, id esse Homini datum, in quod ne mortis quidem avida rapacitas jus ullum habeat? Quid tot, tantarumque legum contexta volumina, quam demum civilioris vitæ proferunt eminentiam? Quid dictorum, conventorumque publicis tabulis comprehensa fides, adversùs ingeniorum pravitatem? Ausim dicere, sejunctis manibus nos fuisse, non inermes modo, sed vel brutis infeliciores: quem enim usum Rationis habeat lumen, illis destitutum?* Hinc non injuriâ manûs quidam Sapientiæ ministras appellârunt. Anaxagoras porro, cum de Aristotele loqueretur, referente aliquoties Plutarcho, ajebat, sibi Hominem sagacissimum videri, quod manibus esset ornatus. Quid enim est, quod hæ non possint? Nunc verò quanto artificio digitorum structura composita est, de quibus nescias, sintne venustatis, an utilitatis majoris? Quæ dignitas in numero, quis decor in serie articulorum, quantâ dexteritate extenduntur, dilatantur, restringuntur, & contrahuntur? Amplius nunc excurrit in declaratione nominum, juxta mentem gravium quorundam Authorum, ut Divi Hieronymi, Diodori, & Alexandri Aphrodisæi. Palmam, seu volam manuum molliorem effectam, ut sensus accuratior, exquisitior, ac promptior esset, & hujus cutem Avicenna tradit temperatiorem esse, quàm in universo reliquo corpore. Unde Galenus palmæ interioris temperiem mediam ponit intercalidum & frigidum, humidum & siccum, durum & molle: estque præterea glabra, seu pilis orba; ne si hirsuta foret, tactûs forte sensatio læderetur. Constat deinde brachium (ut nos quoque monuimus) duobus ossibus. Nunc diversorum nominum declaratione detinetur, qualia sunt, Brachiale, Radius, Cubitus, Carpus, Metacarpus, Thenar, Hypothenar, & complura alia, quò eum, qui eorum fortè notitiam appetit, remittimus.

Explicat in trigesimo quarto situm pectoris, costas dinumerat, earumque nomenclaturam exponit. Item quid os sacrum, quid spondyli sint, quid Pleuritis, Arthritis, Nephritis, & alia? Constat pectus ex musculis maximè sensibilibus, ac nervosis, iis maximè, qui intercostales dicuntur. Referunt Galenus, & Avicenna, septem utrimque costas esse, quamvis Medicorum aliqui octo numerent. Sentiunt Aristoteles, itemque Galenus in Isagogicis, thoracis nomine totum id comprehendi, quod à collo ad pudenda usque protenditur; sic alio nomine *Holmos* dicitur, illius os medium, atque inferius sternum dicitur. In hoc mirabilis Dei providentia cognoscitur, quod totam pectoris regionem non ex unico osse, sed pluribus constare voluerit, quò liberior esset transpiratio, & ipsius corporis quaquaversum expeditior inflexio. Jam de Hypocardio, Anticardio, Procardio, atque Pericardio loquitur. Mammillarum apicem papillam vocat, mammillas vero ipsas ex pluribus tubulis undequaque liquorem attrahere, velut fons per plures scaturigines lympham. Earum

Pectus quare apertum.

Mammillæ, earumque substantia.

substantiam laxam & spongiosam esse, jamque non utilitati solùm, sed & decori inservire. Cartilaginem Græci Chondron dicunt, inde Hypochondrion. Xiphoides os, quod ensis manubrium figurâ suâ referat, dictum. Ubi spondyli, seu vertebræ terminantur, os sacrum incipit, in summitate latius, inferiùs in acumen desinit. Inflammatio pleuræ, quæ est membrana succingens costas, pleuritis dicitur, velut articulorum affectus arthritis, renum vero passiones nephritis appellantur.

His, & aliis compluribus vocabulis præcedenti capite explicatis, in subsequenti de ventre demum, ejusque nomenclaturâ fusiùs agit. Multa de passione Colica disserit. Jam de umbilici regione, & subjectis partibus agit; simulque ex præcedentibus, quid per Choleram intelligatur, deducit. Quid in lateribus *Ceneon, Lagon, aut Lapara* quo nomine Hippocrates imum ventrem, umbilicum inter, & pudenda, appellat, quid ea, inquam, significent exponit. Omnis illa regio, à costarum cartilaginibus usque ad inguina, juxta ejusdem Hippocratis mentem, Hypochondria dicuntur. Infra umbilicum, sedes colicæ passionis est, quæ plerumque aliud nihil est, quàm durities alui. Totum id quod circumcirca potissimum verò, quod infra umbilicum est, abdomen dicitur. Membrana ambiens *Gangamon* appellatur, sive omentum, quod est quoddam quasi rete à Natura ad succingenda intestina ordinatum. Umbilicus verò ad id creatus est, ut per illum materno sanguine fœtus in utero nutriatur, & confortetur. Observatione dignum est, quod notat Albumazar, in Umbilico primi infantis prædici ab obstetricibus filiorum numerum posse, quos in universum sit habitura puerpera, inspectione videlicet, & computatione nodorum, qui plerumque in umbilicis recens natorum conspiciuntur. Latera, sive ilia dicitur spatium illud, quod est inter coxas, & inguina, quæ quia cava sunt, & inania, à Græcis Ceneones vocantur, & Lagones, propterea quod flaccida sint, atque vacua. Frequentiores sunt alui perturbationes, cum dejectionibus, atque vomitu, sive ex humorum cruditate, sive ex illorum redundantiâ, per nimiam ciborum ingluviem introductæ.

Ventris im[...] nomina.

Umbilicus.

In umbilici nodis præsc[...] tur numeru[...] filiorum.

His succedunt longæ tractationes, seu capita de pube, ac pene, ubi multa aguntur de fascinis pudendorum: de cultu Liberi patris, de Tauro, Datilio, & Copro; de Nanorum præterea; ac Vepenis genitalibus. Quæ in reliqua corporis membra dominium exerceant, inquiritur: simulque vocabula, Lanuvinum, Clitoris, Dupondium, Chromaster, Clunes, Entomia, Viduli, Vidulares, Mesosceles, Apocopi, & alia complura examinantur. Neque natium, seu clunium nomina eximuntur; hinc Glutti, & Apoglutti, Aphedron, Hypolispæ. Cur ab Atheniensibus Depyges dictæ? De Thesei lapide. Cur pueri lapides confricent? Cur voces, Callipyga, Catipyga, Pegostulum, Arium, Arioliparum, Anischium, Lispum, & aliæ hujus generis plures.

Quæ insequuntur, considerationes, tametsi tum propter materiam, & ipsius compositi integritatem, tum propter alios respectus, hîc necessariæ videri potuissent: nihilominus, quia his castæ aures offendi poterant, neque ipsum idioma, conditio, aut honestas seu nostra, seu libri hujus, & complures aliæ rationes id permissuræ vide-

videbantur, ut illæ huc loci traducerentur, idcirco de industria illas omittimus, malumusque nobis hac de causa exprobrari, benevole Lector, nos Hominem eviratum, ac debilem, quàm impudentem, sordidum, & impurum exhibuisse. Pergamus igitur inspicere, quantum ille nobis doctrinæ, & eruditionis in sequentibus capitibus reliquerit.

... & cru-

Superfuit ad complementum Hominis, de cruribus, pedibusque aliqua dixisse; quæ ille consuetâ prolixitate in quadragesimo primo capite, atque, ut solet, feliciter expedit. Sunt igitur pedes, juxta Aristotelis sententiam, carnosi, nervosi, ossei, spinosi, & rigidi. Horum omnium una causa fuit, ut Hominem scilicet erectum sustentarent; quò igitur feliciùs carneam hanc molem regerent, opus fuit illis veluti basibus, totiusque ædificii columnis. Latera mollia, & flexibilia utrimque ilia vocantur, inde ossis ilii denominatio. Hic illæ cotylæ, seu acetabula, quorum amplum pro capite ossis femorum recipiendo in coxendicis, sive ischii osse visitur; ab hoc osse, qui ischiadici vocantur dolores, denominationem habent. Sequuntur femora, pars pedis totius ab osse ischio, usque ad genua. In genu ipsius anteriore parte, os, quod Pausanias *Molam* appellat, cernitur: posterior genu incurvatura Plinio *poples* dicitur. Tibia pars pedis inter genu, & talum, duobus ossibus constat: quorum quod interius est, & majus, totius nomine donatur, & *tibia* dicitur, item paracneme; alterum minus ac tenuius, *fibula* appellatur, quæ supra astragalum, seu talum nonnihil eminent, de cætero sunt æqualia. Pes propriè dicitur à talo, usque ad digitos pedis. Constat ex ossibus, tendinibus, & nervis.

Tarsus est pars pedis calcaneo proxima, tum Metatarsus, & ipsi digiti. Pedis pars superior, pectus; inferior dorsum pedis, & apud Rhasem *Pecten* appellatur. Cavitatem pedis, plantam dixerunt. Fissuræ in digitis pedum, à frigore ortum ducentes, græco nomine Chimethla, latinè perniones dicuntur, quibus; quod auxiliatur medicamentum, unicato inter Medicos vocabulo, *Marcelion* nuncupatur; quod idem videtur esse, ac digestivum, & emolliens, quale ad plures affectus corporis externos applicatur; fuitque juxta Authoris nostri mentem, primò ad nervorum, qui ex frigore aut contusione passi fuerant, confortationem inventum; Ganglionis postea nomine appellatum. Et verò ad pedem revertamur, hunc non immeritò, corporis humani basim appellari. Sarapoda (ut Græci tradunt) Alcæus Pittacum vocabat, quod latos pedes traheret, item Chirapoda quod frequenter pedum ulcere angeretur. Pedes lascivioribus epithetis ab Atheniensibus donabantur, quod essent libidinum incentiva: scilicet à corporis parte imâ, summam animæ pernitiem sibi contrahentes.

Ad demonstrandam correlationem partium inferiorum cum superioribus, ignobilium, cum nobilioribus, ingeniosissimus Author noster, manuum pedumque mutuam proportionem, eorumque cum sublimioribus memoris correspondentiam inducit, idque secundo, & quadragesimo capite. Inque hoc composito supremi Creatoris singulare artificium maximè suspicit, atque: *Singulari est dignus admiratione tanti operis Artifex infinitus; qui, ut superna Mundi minoris affabrè compegit perfectione summâ, ita nec in imo quippiam ejus desiderari est passus; quippe manuum cum pedibus insignis proportio inest, quod adsunt pedibus digiti ad fige. dum fortiùs, manui ad apprehendendum. Tanta prominet tamen similitudinis vis: ut quosdam naturâ manibus mutilos, pleraque pedibus exequi, quæ manibus solent alii, maximâ omnium, qui inspectarent, admiratione.* Recordor & ego (quod ut jam dixerim aliàs, non possum non hîc loci repetere) vidisse me in Patria mea Bononiæ, quendam brachiis omnino mutilum, qui pedibus fila per acûs foramen trajiciebat, & acu, quidquid occurreret, nebat, sclopetum explodebat, & tantâ quidem dexteritate, ut nec à meta aberraret; aliaque multa faciebat, quæ difficulter alii manibus assequi potuissent. Pergit igitur Cœlius noster, post *admiratione* subjungendo illa, quæ sequuntur; *visos se prodant pedibus scripsisse, ligna concidisse, atque etiam nesse, & id genus multa implesse.* Utraq; porro tam pedes, quàm manus triplicis officii musculos habent, inservientes scilicet erectioni, contractioni, & circumductioni, seu malis dicere, rotationi. Pedes igitur providè circumferunt humani corporis machinam, cui manus fideli ministerio famulantur. Estque illorum inter se tam exacta proportio, & analogia, ut neutrum altero longius protendatur. Neque enim si alterutra manuum longior esset, amplexari quidvis liberè posses, neque decenter ambulare alterutro pedum longiore: quare tam Monoscelidum, quàm Sciopodum historia falsitatis damnatur. Quis enim posset unico pede, ut de illis fingitur, ambulare? Digitorum quoque inter se, ut in manibus, certa proportio est, suntque manuum digitis breviores, ob diversam activitatis exigentiam. Neque enim ad utilitatem solum confert, quod breves sunt, sed ad venustatem. Vires ad ambulandum pedibus tribuunt, ad saltum facta in terram impressione conducunt, & corpus ipsum, armati cum volunt in terram firmiter consistere faciunt. His vigentibus, corpus viget, & liberè quaquaversum movetur, & quidvis audet. Eadem occasione sedem caloris non in artubus, sed in ipso corpore locat, atque fœminas interiora versùs, viros verò versùs superiora calidiores esse. Et in fœminis quidem in earundem temperamento frigido ac humido causam constituit, quod non patiatur sursum ferri calorem; contrarium in viris evenire, in quibus proinde calor superiorem corporis regionem potissimùm occupet, virosque ad multa agiliores fœminis efficiat. Fœminas tamen ob frigidam illam, humidamque simul temperiem, sæpenumero maribus crassiores evadere. Ii, qui pedibus carent, *apodes* vocantur. Pedum fissuræ à Græcis *Chiræ* dicuntur, inde *Chirapodes*.

Fœminæ cur viris crassiores?

Hic famosus ille tractatum suum celeberrimum de partibus, & structurâ Hominis concludit, in quo ego, velut in venerabili quodam sacrario, eas solùm imagines contemplatus sum, quæ cæteris illustriores mihi videbantur; dum interea mihi firmiter persuasum habeo, fore, ut alii me doctiores, exercitatiores, ac diligentiores, oculo magis lynceo, ac perspicaciore visu, meliora detecturi, ac selecturi sint. Qui si talem in externis se exhibuit; æquè versatum, eruditum, & prolixum, in cognitione internorum (quæ sunt ipsa viscera Hominis) se ostendit. Ve-

rùm cum in primo volumine multa passim Anatomica tractaverit, mihi verò animus non sit, quanquam salutaribus alioquin Medicinæ præceptis has paginas complere, dum affatim in hac Appendice, ut mihi quidem videtur, ea jam fuerint pertractata: idcircò neglectis illis, ad ipsum fontem curiosos remitto, eos maximè, qui aliquem ex schola Medicâ profectum haurire satagunt, ut ex hac scientiæ abysso (nec enim dubito hoc nomine profundam ejus doctrinam compellare) tantùm luminis, ac cognitionis eruant, quantùm suæ, aliorumque sanitati conveniens, ac necessarium futurum est. Illic sapienter examinata invenient, quid collum sit, & quæ illius partes, quid venæ jugulares, quid arteriæ Carotides, qui nervi, quæ duplex colli fistula, & alia ad id pertinentia? Tum intestina perscrutatur, earumque partes, officia, connexiones, & sitûs, ut ductus lactei, & choledochi, mesenterium, mesaræum, omentum, & similia. Neque adduci possum, ut elegantem illius expressionem sicco pede pertransseam, ubi ait: *Ab ventriculo excipiuntur intestina, ex quibus pleraque multis implicantur orbibus; ne semper adsit cibi appetentia, neve alimenti inopia famescamus:* & paulo infra, rem duobus verbis declarat: *Ergò ima ventriculi pars paululum in dexteriorem conversa partem, in summum intestinum coarctatur.*

Pulmo quid sit.

De intestinis postea differit, ut tenuibus, cæco, colo, & recto, de peritoneo, & similibus. Quàm ille diserte, de pulmonibus agit, quos vitæ humanæ uberrimos fontes agnoscit; quantâ Naturæ sagacis providentiâ instituti fuerint, ut pro refrigerando cordis excessivo calore, mediante respirationis assiduo motu, quasi gemina ventilabra inservirent, exponit: eâdem occasione de piscibus qui pulmonum loco vesicam habent, de pneumonicis item, seu pulmoniacis, eorumque affectibus ratiocinatur. Pulmonem his Adjunctis, seu Epithetis exornat: *Est aëris receptaculum, & spirandi artifex officina, unde alitur anima, sicuti cibo corpus; naturâ spongiosus, fistulis inanibus cavus, inde spiritûs capax.* Divisus per Mediastinum in lobos dextrum atque sinistrum, flabellum cordis est: cujus rei testes Aristotelem, & Plinium adducit. Utriusque lobi porro, unum idemque esse objectum, ut cordi inserviant; jamque ex Columellæ sententia, culcitras illos cordis appellat.

Cor quomodo formetur.

Nunc in Cor ipsum patefacto aditu, prô! quantâ elegantia de ventriculis illius, ejusdemque in utero conceptione, ac formatione sermocinatur: *Semen maris,* inquit, *in vulva conceptum, resolvitur in spiritum, hic verò menstruo sese insinuat humori, atque ibi domicilium quodammodo statuit, quod est Cor: est enim Cor tradente Galeno omnium viscerum, & membrorum corporis radix prima.* Et paulò infra: *Sicut in orbe Intelligentia prima est quidem Microcosmi res nobilior.* Jam de structurâ illius differit, & formâ, quæ superiùs lata est, bipertita, cava, & bimembris, in apice verò turbinata. Cor item nervis per substantiam suam disseminatis abundare. Ejus motum, qui fit cum intensione ac remissione organicâ; duplicemque illius ventriculum, in quibus sanguificatio perficitur, venarum præterea, & arteriarum ex illo per corpus distributio explicatur: quæ omnia, nec ab iis, quæ in primo meo volumine sub Anatomia cordis pertractata fuerunt, nec à communi Philosophorum sententiâ discrepant. Aitque, nulli illud morbo subjectum, aut obnoxium esse, nec ferre infirmitates, sed ab illis subitò, vel per mortem, vel per celerem reconvalescentiam liberari. Opinionem adducit, quâ Cor quotannis, usque ad quinquagesimum ætatis, ad drachmam unam in pondere augeri creditur: exinde rursum illius ponderi sensim decedere aliquid, donec illius defectu emoriatur Homo, qui ob eam causam non ultra centesimum annum extendere vitam possit. Hujusque opinionis Authorem Plinium facit, in doctrina Ægyptiorum.

Poteris posthæc si libuerit, videre amplam materiam, de Hepate, de Pancreate, & bile, eorumque ductibus: artem revera longam, & vitam Hominum brevem. Quantùm igitur ex doctrina Medicorum deduci potest: duplicem ait esse fontem sanguinis vitalem, Cor scilicet, & hepar. De Galeni sententia refert: *Ex spiritu resoluto ab hepate, in toto fieri corpore appetentiam oblectantium, ferventiumque.* Et paulò ante, cùm de prærogativa, & nobilitate illius differeret, ait: *Jecur autem membrum, ut Plato inquit, nobilissimum, & notissimum, concoctionis cibariæ gratiâ contributum.* Imò si vitam habemus, eamque sanam transigimus, totum id ab hepate proficisci; ita Aristotelem, & Galenum cum universa Medicorum scholâ passim sentire. Inde superstitiosus Gentilium ritus, ut infaustum illud sacrificium, irrita vota, & sinistrum ejus rei exitum, pro qua deprecatus fuisset sacrificans, augurarentur, siquidem jecur victimæ deesset. De felle porro inter cætera sic habet: *Ex inferiori parte assidet fel, cujus folliculus ab Græcis dicitur Choledochus, quod flavum contineat humorem; est autem hoc nihil aliud, quàm purgamentum pessimi sanguinis.* Anaxagoras existimabat, ab eo omnem derivari humorem pravum, infirmitatem præterea, omnemque Naturæ vitiatæ defectum, & morbum: dum ex hujus redundantia (inquit) pulmones, sanguis in venis contentus, & alia vitalia contaminantur. His proinde vitiis & morbis ex animantibus illa carere, quæ felle careant, illaque idcirco vitam longævam ducere: id quod de cervo creditur, & de delphino quidem sine ambiguitate est, qui vitam quàm longissimè protrahit. Quam doctrinam dilucidâ hac expressione illustrat: *Esse namque jecori subjectum fel, ratione fervescentis bilis, perinde atque ignem sub cortina succensum.* Neque tamen usus bilis omnino aspernandus, per ductum enim choledochum ad intestina defertur, ibique stercorationem causat, & acrimoniâ suâ intestina vellicando, fæcum excretionem promovet. Quibus occlusis meatibus, dum bilis per totum corpus dispergitur, icterus, seu morbus regius juxta Peritorum sententiam exoritur, cui præsentaneum remedium in proprio corpore Rhabarbarum expertus sum, cui vel ratione coloris sympathiam cum felle intercedere verosimile est, sympathiam verò hanc signaturam vocant. Dosis hujus pulveris est drachma una, plùs, minùs, pro rei exigentiâ infirmo exhibita.

Diligenti, & exactâ lucubratione, longoque sermone, de Splene, ejusque proprietatibus, Capite octavo, & quadragesimo agit. Causam ait esse risûs immoderati. Medicamentum spleneticum exponit, simulque rationem affert (jam in primo volu-

volumine à nobis adductam) cur Trajanus Imperator lienem Fisco comparaverit. Parenchyma illius (quod est caro uniuscujusque visceris propria) ait esse oblongum, mediocriter, laxum, molle, & spongiæ adinstar porosum, quò faciliùs sangvinem fœculentum, & crassum secernat, atque ita purget, ut reliqua sangvinis pars magis lucida, spirituosa, & efficax evadat. Risum verò juxta Naturæ peritos ad hunc modum produce e dicitur, dum sangvis maxime depuratus, spirituum lucidorum copiam exhalat, eorumque claritate Animam exhilarat.

Traditur præterea à Medicis dogmaticis, per succum atrabilarium in vasis Spleneticis contentum ardores Cordis refrigerari nonnihil, & temperari. Eam ob causam sinistrum corporis latus temperatius esse, ac frigidius dextro. Siquando autem lien plus justo frigoris contraxerit, languet corpus, & plus humorum colligit, quàm in sui nutritionem absumere valeat, inde ventris intumescentia, & tandem Hydrops, seu ascites, seu tympanites inseqvuntur. Meminit civitatis cujusdam maritimæ in Caria è regione Rhodi, cujus incolæ Caunii dicti, hi, cum omnes spleneti-ci essent, ac lienosi, vultu macilento pallebant, eumque colorem in facie exhibebant, qui est foliorum in autumno. Quos cum intuitus esset Stratonicus Citharœdus, homo salibus, ac facetiis plenus, hunc in illos versiculum Homeri protulit.

[...]vitas [...]netico-

Tale quidem genus est hominum, quale est foliorum. [...] Iliad.
Caunii verò, cum hominem incessiissent acrius, quod urbem ut morbidam carperet; urbaniùs multò, acrius q;, quàm prius illudens, ait; *ego eam non morbidam dicere ausim, ubi mortui ambulant?* Refert Cœlius prope Cortynam Cretæ urbem, nasci sine splene pecora, quod herbam peculiarem manducent, quæ vires habeat, illud viscus intra corpus exiccandi. Hæc est, de qua Medicamentum splenecticum componitur, Asplenium dicta. Inde piissimus Imperator Trajanus, exactiones Fisci rigorosas, quæstus spleneticos appellabat; ut namque aucto liene, reliquæ corporis partes exiccantur, ac minuuntur, sic ditato nimium Tyranno, civium opes exhauriri: unde doctissimus Alciatus hoc apposuit; *Opulentia Tyranni, paupertas subditorum.* De liene verò ita rem exaggerat: *Splene aucto, tabescunt cæteri corporis artus.* Quæ omnia à me priori volumine, tam in figura, quàm verbis demonstrata fuerunt.

Ab hoc viscere rectà tendit ad Renes Capite quadragesimo & nono. De iis testimonio Celsi ad hunc modum disserit: *Hi lumbis sub imis coxis connectuntur parte resimi, parte globati; Venosi porro sunt, & ventriculos habent, ac convallantur tunicis.* Vult eos in Vesicæ commodum à Natura concessos. Eorum dexter, juxta Avicennam, est sinistro quoad situm altior. Eorum vasa emulgentia dicta, ab Aorta arteria originem trahunt. Renum porro officium est, ex sangvine superfluum humorem serosum percolare, in qua operatione ab hepatis calore adjuvari dicuntur. Caro eorum magis est compacta, solida, & densa, quam cæterorum viscerum, ut nonnisi sangvinis tenuissimum serum exugere possent, neq; enim illorum fuit, seu pituitam, seu atrabilarium humorem secernere. Hæc substantiæ illorum densitas aliud quidpiam emolumenti includit, ne videlicet acres urinarum hypostases, seu mordacia sedimenta tam eos facilè eroderent, atq; ita in operatione sua renes perturbarentur. Profuit tamen illorum quoq; porositas, quò faciliùs potulentorum fæces unà permearent, quorum commixtio turbidas urinas reddit. Renum proinde morbi dolores Nephritici appellantur, dum in illis generantur arenæ, & calculi, seu lapilli, qui non raro vel in ipsis renibus, vel in vesicam prolapsi exitium sic affectis inferunt, & mortem. Urinæ profluvium, dum scilicet intemperantiùs urina effunditur, usitato vocabulo *Diabetes* nuncupatur, quæ infirmitas cum sitim maximam inducat ægrotis, alio nomine Dipsacon vocatur. Eadem occasione de Dipsade hujus nominis viperâ agit, cujus morsu si qui vulnerati fuerint, siti intereunt.

Relictis Ureteribus, vasisque spermaticis, tanquam parum ad rem nostram facientibus, ad ea gradum faciamus, quæ in quinquagesimo primo Capite, magniloque & graviter de præcordiis, eorumque proprietatibus, & situ, de Diaphragmate scilicet, seu Phrene, indeque dictâ Phrenitide ad longum disserit. Tum ad illustrandum Plinii quendam locum sedulò incumbit. Pectus, ait, tanquam principalem Animæ sedem, eâ decuit esse thoracis capacitate dotatum, quæ magnificentiâ suâ Sapientiæ domicilio respond ret. Per hujus medium disposita est membrana (seu malis dicere musculus) viscera cordis tanquam iracundiæ, & fortitudinis sedem, in superiori parte à concupiscibili inferius, ab hepate nimirum, quasi interposito quodam pariete dirimens, quæ res illi nomen *septi transversi* peperit. Connectitur costarum cartilaginibus, & spinæ dorsi. Venas quoque sibi peculiares admittit. Septum hoc à Platone, Galeno, & Hippocrate *Phrenes* appellatur. Hoc scilicet fræno iræ, & concupiscentiæ affectûs, tanquam indomiti equi intra rectæ rationis limites continentur. Quæ tametsi verè, & propriè in Phrene non fiunt (seu Phrenibus) submittuntur tamen ipsi organo, quod in corporis affectûs dominationem exercet, Cordi videlicet, quod primarius Animæ thronus, & irriguus facultatum omnium fons est. Cujus operationes quia adjuvantur à Phrenibus, ideo *Præcordiorum* nomine vocantur: de quibus eruditè Plinius: *In præcordiis fuit peculiaris causa vicinitas alvi, ne cibis supprimeretur animus.* Quæ quidem dilucidè commentatur Author noster: *Intellige, ut Animæ sentientis origo inoffensa servetur, nec facilè cibi exhalationibus distringatur, & caloris adventitii copiâ: nam & sic quoq;, ubi ex convicinia attraxerint præcordia humorem calidum, atq; excrementitium; continuò mentem, sensumq; perturbant.* Ex his proinde infert, si præcordia ipsa carnosa omnino fuissent, majorem quoque vaporum humidorum copiam attractura esse. Ventri cur vicina præcor[dia].

Hæc pars, ut Aristoteles tradit, calefacta, quàm celerrimè sensum movet, quod vel ex sola titillatione dignoscitur, quæ fit ob cutis laxitatem, & subtilitatem, dum facilè spiritus resoluti intro ad septum transferuntur, in iis qui titillationi sunt obnoxii. Titillatio porro, & risus conjuncta videntur esse, dum cætera animalia, ut titillationis sensu, ita risu quoq; carent. Eadem omnino ratio est, cur ii, qui vulnerati in præcordiis fuerint, *risu* intereant, qui *Sardonicus* dicitur. Hujus doctrinæ meminit Avicenna in Historia animalium libro decimo tertio, sed paulo obscuriùs. Clariùs aliquantò Plinius libro undecimo, qui ait; certissimum, ac omnino manifestum esse, quod vires totius corporis, motus respirationis ad vocis formationem necessarius, & principium uniuscujusq; actus in Homine, ab uno diaphragmate dependeat. Tum experientiâ discimus, quod omnis operatio Vulnerati in præcordiis risu intereunt.

operatio corporea, quò magis extēditur, eò magis subinde debilitetur; quò magis verò cōtrahitur, & condensatur, eò plus adjuvetur, & confortetur; hunc ergo usum Præcordia in respirationis negotio habent, ut thoracem contrahendo, ejusdem operationes adjuvent. Hæc Galeno digna Observatio, qui & sui ævi, & cæterorum facilè Medicorum est princeps. Hâc aëris reciprocatione, seu *inspiratione* simul & *expiratione*, unà spiritus intromittuntur & emittuntur, cooperante toties diaphragmate, seu pro intromissione aëris relaxato, ac dilatato, seu pro illius expulsione sursum contracto. Tandem docente Galeno: *Terminum, quo thoracis pars inferior finitur, antiquiores Phrenas appellaverunt; sive simpliciter, sive quia eo inflammatione affecto, mens item olædatur.* Dum igitur à diaphragmate vapores assurgunt, & membranas cerebri feriunt, oriuntur inde deliria, phrenitides, & alia hujus generis symptomata. Porro qui Platonis doctrinam amplexantur, (ut dictum fuit) præcordia circumvallationis, aut sepimenti nomine appellarunt. Et hæc loco omnium dicta sufficiant.

Quemadmodum superiùs tractatum de Vasis spermaticis, tanquam parum ad rem nostram facientibus prætermisimus, ita nunc uterum Muliebrem eâdem censurâ notamus: maximè quod ibi variè, & prolixè differat de causis, & generatione monstrorum, quam materiam jam paulo antè ventilavimus. In Capite igitur quinquagesimo, & quarto, antequam ad finem cœpti operis tendat, curiosam Quæstionem movet de numero Septenario, ejusdemque pro portione ad internas Hominis partes. Primam porro attestationem, ex Macrobii libro primo de Naturalibus desumit; suntque hæc illius verba: *Septena sunt intra Hominem, quæ à Græcis nigra membra vocantur: Lingva, cor, pulmo, jecur, lien, renes duo. Septem item alia cum venis, & meatibus, quæ singulis adjacent, ad cibum, & proportionem adnata, item ad Spiritûs reciprocationem destinata: Guttur, stomachus, alvus, vesica, & intestina Principalia tria, Mesenterium, & Urachus.* Condignâ attentione observatur nobilis hîc numerus, qui tam eleganti proportione composito humano præest, illi procul dubio inter cæteros numeros honor, & prærogativa debetur. Septem omnino sunt in Homine, quæ omnes in illo gradus dimensionis explent, altitudinem scilicet, profunditatem, ipsamque superficiem. Sunt autem medulla, os, vena, arteria, nervus, caro, cutis.

Homo interne ex numero Septenario constat.

In aperto sunt septem Hominis partes extrinsecæ: ut caput, pectus, manus, pedes, & pudenda. Septem præterea sunt, quæ quasi quibusdam inter se vinculis colligata sunt: ut humerus, brachia, cubitus, manus, femora, pedes, & digiti. Quandoquidem verò Natura provida sensus in capite, tanquam in spectabili quadam arce collocavit, voluit eorum quoque ministeria, per septena foramina, quasi totidem portas exerceri; ut sunt; oris hiatus, oculorum præterea, nariumque, & aurium bina in singulos foramina. *Quare* (hoc modo in laudes hujus numeri evehitur celebris Author noster) *numerus hîc totius fabricæ dispensator, ac dominus est.* Poterit hîc nonnullus objectare nobis, subjungit idem: *ecquid ista corporis humani structuram faciunt augustiorem?* Et respondet, quin ita est, in eo enim numero, plenitudo, ac perfectio rerum omnium continetur. Marcus Tullius inquit; *Septenarium esse rerum omnium nodum, quippe geminam vim obtinet vinciendi: quia ambæ partes ejus vincula prima sortita sunt; Ternarius cum una medietate, Quaternarius cum duabus.* Cumque multa insuper disseruisset, concludit tandem, hunc verè perfectum esse numerum, qui ex pari simul, atq; impari concrevit, omnemq; adeo mensuram, & terminum adimplevit. In pari proinde numero fœminam, in impari marem intelligit. Arithmetices studiosi, in pari numero matrem, in dispari genitorem agnoscunt. Posset hîc replicare quispiam, paritatem hanc, & imparitatem in aliis quoq; numeris unita reperiri; cui Author respondet; *inest quidem, sed ut septenarii partibus. Possem* (ita porro concludit) *hoc loco argumentis pervincere, totam in utero infantis fabricam isto dispensari numero, nec non totam Hominis vitam. Sed sufficiant, de hac re pragmatica, quæ modò allata sunt: quæ monstrant, nisi cæcutimus, divinæ Majestatis Sapientiam; à qua tot, tantisq; insigniti bonis sumus, ut in delitiis esse nos fateamur necesse sit; modo succinat unusquisq; sibi: Nosce te ipsum.*

Septenarius est numerus perfectus.

Libri secundi finem gloriosissimo motivo inclytus Author noster coronat, capite quinquagesimo, & quinto. Huic proinde libro millies arrideat echo, applaudat fama, & gloria, eum perennet æternitas. Dignus sane, cui Hymetti apes ambrosium nectar aspergant, & favos: dignus cedri incorruptibilitate: dignus, quem viridantibus palmis stipatum Virtus ipsa manibus complectatur: dignus tandem qui murice, & purpurâ Valoris, Meriti, & Famæ condecoretur. In compendio totum id comprehendit, quod antea dixerat, & quidquid dici in hanc rem potuisset: talia in medium argumenta proferendo, quæ uti sunt abundè ex seipsis probabilia, ita nullius probationis indigent: videlicet summum, & unicum Hominis bonum, non in deliciis, aut vana ostentatione temporalis potentiæ, sed in Deo solo consistere. Eamque captat occasionem, impietatem Hominibus exprobrandi; sic omnia ad Altissimum referens, ad cujus nos fruitionem primùm creati, tandem & redempti fuerimus. Hoc fine omnia illa, quæ hucusque tractaverit, à se producta fuisse demonstrat.

Homo fruitionem Dei creatus.

Mihi quidem suggerit animus, quædam hinc inde degustandi, & ex spatioso hoc agro pauca grana frumenti melioris, quæ mihi quidem aptiora videbuntur, in spicis colligendi. Nec tædiosum tibi videatur mi Lector, perlegere omnia, quæ Author vasto volumine comprehendit, aut certè non dedignaberis ea, quæ nos, etsi forsan minùs feliciter, quàm ut possint palato tuo arridere, excerpsimus. Neq; enim nostrarum partium fuit, ea hîc omnia apponere, quæ egregiè, quæ pereleganter dicta sunt ab illo, longè enim ultra institutum nostrum, opus excresceret. Concludit autem Author noster his verbis: *Hæc habui de Hominis precelsâ naturâ, quæ in literas promerem; quæ labore non parvo, ex diversis congesta, si exactiùs quis paulo humanior vocârit ad libram, fatebitur opinor, quod initio astruximus, Hominem esse miraculum magnum, atq; divinum.* Neque jam miraculum solummodo, sed majus aliquid, quippe qui tantâ curâ, atque providentiâ Divinitatis, in Mundum hunc collocatur, creatus, ornatus, nullo non momento conservatus, nutritus, protectusq; fuerit, quem totis viribus ad vitam verè felicem invitat, & trahit. Quàm porrò indignum, si is, qui ad tantam felicitatem evectus fuerat, sensuum & concupiscen-

piſcentiæ mancipium factus, à prima ſua conditione de generet, deviet q; à fine proprio: ſi concreditum ibi ſacratiſſimum Animæ numiſma, proſtratum humi proſſundet, & tot ornamentis condecoratam Creatoris effigiem per immania ſcelera coinquinet, & velut in ſterquilinio extinctam ſepeliat. Arbor virens, & fœcunda, plantata in amœnis Paradyſi campis, quàm dolendum, ſi relicto Summo Bono, & delitiis beatæ illius regionis, ſe in cœno terreſtrium voluptatum immergat? Hic Antheus rebellis, dũ fruſtra ſectatur terrena bona, ab æterna morte incautus opprimitur.

Nos igitur à nobiſmetipſis diverſi, per invios terræ hujus tramites paſſim oberrantes, naturam noſtram ipſi pernegamus, eò proni currimus, requirentes illic, ubi illam amittimus. Nunc fallaciis trahimur, nunc mille illecebris implicamur, & in terram affixi, elevari non poſſumus. Pro his contendimus, & altercamur, & in barbaram feritatem dilabimur, ipſis in Erymantho urſis, atq; leonibus in humanum ſangvinem crudeliores, & ſecundum Marci Catonis dictum; *Succidias humanas facimus.*

Minùs tamen hæc in idiotis, ſimplicibus, & imperitis obſervamus: ſed in iis maximè, quod cauſam illorum aggravat, qui ſibi ſapientes videntur, qui multa de vera felicitate, de bono ſublimiter diſputare norunt, nec tamen illuc reſpiciunt, nec cogitationes illuc intendunt, ubi verè commorantur. Evocant in agrum, vexilla explicant, inſtruunt aciem, occaſionem tamen, & pugnandi tempus non arripiunt, pugnam deſerunt, retroque in fugam ignominioſam convertuntur. Ita porro, tanquam omnes, & ſinguli eodem genio ducamur, à voluptatibus trahimur, iiſdemq; tam corpus, quàm animam non immergi tantum, ſed ſubmergi patimur. Jam in bona Proximi inhiamus, & quod ejus ſolius erat, nobis arrogamus. Nunc vanâ gloriâ infeſtamur, eoque adnitimur, ut cæteris præſtare videamur.

Jam infinita hominum multitudo turmatim poſt illecebras voluptatum properat, has ſolas meditatur, in hoc uno cogitationes ſuas defigit, determinatum habens, in harum profundo immergi, & ſuffocari. Dum voluptas invitat, eò laxatis frænis acceleratur; & quemadmodum Seneca de Epicuri Sectatoribus tradit, qui injuriâ Præceptorem ſuum diffamant: *ad nomen voluptatis currunt, ubi audiunt laudari voluptatem; neſcientes, quàm ſicca, & ſobria fuerit Epicuri voluptas.*

Quid porro de indoctis illis, atq; imperitis ſtatuendum? An cum Eudoxio Philoſopho non minùs, quam Aſtronomo celebri, in eos invehimur, qui omnem affectum in ſordidis voluptatibus collocârunt, qui ſolutis frænis eò decurrerunt, ut docerent, in ſenſuali voluptate ſummum & unicum bonum conſiſtere. Hujuſmodi erat cùm Epicureis omnibus Philoxenus, qui collum ſibi Gruis optabat, quo plus voluptatis in ciborum, potusq; ingurgitatione perciperet. Xerxes, arrogantiâ, & ſuperbiâ tumidus, ingentia præmia propoſuiſſe legitur iis qui novum ſibi quoddam voluptatis genus excogitâſſent; cùmq; hæc per decretum Epheſi publicarentur, eique ſe decreto continens Hermodorus oppoſuiſſet, quod eſſet modeſtiæ, ac frugalitatis amantiſſimus, eum tanquam inutilem Patriæ civem, prius indictâ mulctâ inſuper in exilium turpiter egerunt; quod nollent ex ſuis quempiam eſſe, qui parſimoniam, & frugalitatem doceret; tanta fuit Epheſiorum inſania!

Fuerunt & inter Philoſophos, qui ex voluptate ſibi idolum erigebant, hanc in ſolio locabant, Reginam rerum omnium ſalutabant, & quod turpiſſimum, ac omnino intolerandum erat, virtutem ipſam voluptati ſubmittebant, illamque ab hujus nutibus pendere cupiebant. Quaſi verò ad hunc finem creatus ſit Homo, ut cibis, & muſto innatet, & his denique refertus in nefarias voluptates, atque libidines diſtillet, & diſſluat, ut ait Seneca in *Quæſtionibus.* Quin potius revereantur Coætaneum ſibi Philoſophum Antiſthenem, qui quantumvis & ipſe gentilis, ſapientior tamen, & longè modeſtior, docebat: *Inſanire ſe malle, quam voluptate deliniri.* Et hoc non immeritò, vel propterea, quod inde tot mala emergant, quæ Silius italicus recenſet.

Quippe nec irâ Deûm tantùm, nec tela, nec hoſtes,
Quantum ſola nocet animis illapſa voluptas:
Ebrietas tibi fida comes, tibi luxus, & atris
Circum te ſemper volitans infamia pennis.

Summam alii voluptatem in imperio, & dominatu ponunt, reiterantes illud Liviani dictum: *Regnum eſt inter Deos, & Homines res pulcherrima. Reges putant eſſe Deos terrenos, qui ab exili, tenuiq; initio coorti, ad præcelſæ magnitudinis, & majeſtatis inſtar excreverunt, emicueruntve.* Tum illud Julii Cæſaris, qui cum dominationis ſpiritu agitatus in Alpium tranſitu, aliquamdiu ſubſtitiſſet, in hæc tandem verba prorupit; *mallem hîc eſſe primus, quàm Romæ ſecundus.* Hoc genus felicitatis, ut ſibi populos obedientes nanciſcantur, ut ab iis timeantur, omnem apud eos voluptatem ſupergreditur; hæc ambitio ipſis imperantibus imperat. Quæ, ut abſint curæ, vitia, & paſſiones, quodammodo tolerabilia videri poſſint, intervenit autem Senecæ Authoritas, cujus hæc opinio eſt: *Simul iſta poſuit conditor mundi Deus, Regnum, & odium.* Hinc (ut jam aliàs indicatum eſt) cum diadema humi reperiſſet quidam, diu intra ſe ſuſpenſus ſtetit, an de terra illud levandum eſſet, cum tandem elevâſſet, in hæc verba prorupit: *O nobilem potiùs, quàm felicem pannum! Quid enim, ut inquit Catullus, ſolutis eſt beatius curis?*

Alii ſunt, qui mundo huic valedicentes, & relictis omnibus, ſummam felicitatis, & ſummi boni, in ſtudio, & indagine virtutis ponunt; hanc omnibus viribus indagant, hanc proſeqvuntur, amplexantur, & fovent: æſtimantes, Sapientem cæteris omnibus præſtare; ut habet verſus:

- - - - Unoq; minor Jove, dives,
Liber, honoratus, pulcher, Rex deniq; Regum.

Non dubitandum enim, Virtutem in ſublimi collocatam immenſâ luce refulgere; quis verò eſt, qui veſtigia illius aſſecutus ſit, quis clivum illius tranſcendit, quis ad ſummum illius faſtigium eluctatur? Difficile eſt, præcavere, ne huic virtutis deſiderio, ſeſe ingerant ambitio, & faſtus, & quod gravius eſt, ignorantia, & negligentia. Quantùm ſæpenumero mali, in ſtudium virtutis irrepit? Quanta impietas non rarò ſub ſpecie boni, & honeſti latet? En tibi Sapientem faſtuoſum, & arrogantem: ut erectâ cervice, tumido, & inflato collo, rugatâ fronte incedit; quaſi majeſtatem, & reverentiam ſui minaciter hominum animis incuſſurus? Rarò loquitur, niſi circumſpectâ, & rotundâ periodo. Quem ſi ab intrò contemplatus fueris, invenias vas inane, & vacuum, cui granum ſalis nullum inſit.

Quid negotii nobis cum Platone, & Aristotele? In Lyceis, & Athenæis eorum nomina resonent, quorum Animæ in ultimo fortasse inferni speculo sepultæ, æternis suppliciis addictæ cremantur. O miseram sortem mundanæ felicitatis! O corruptos mores sæculi fugacis, lubrici, & abortivi! Expergiscere infelix Anima, intra temetipsam aliquando revertere, & rigoroso scrutinio inquire, quis status, quæ conditio tua? Cui potissimum rei, tibi Mundus habitandus obtigerit? Te metire, te pondera. Poteris nunc operâ nostrâ teipsam agnoscere, qui tam celebrium Authorum testimonio maximè admiranda, tibi, *eorumq; bonam partem* deteximus, ea nimirum quæ artifex Dei manus in habitaculo corporis tui concinnavit.

Homo igitur, quem Trismegistus *venerandum, & adorandum* proposuit, tantorum honorum, tot nobilium titulorum, tot prærogativarum veluti nauseabundus, obliquas, indirectas, & avias peccati semitas eligis, adeoque formam tuam, quæ erecta, & rationalis in tui Creatione erat, per irrationabilia opera incurvas, & destruis; tuamque naturam antehac perfectam, in brutalem, & ferinam degenerare pateris, ut plus tibi voluptatis afferant vanæ mundi hujus denominationes, & tituli, quàm *Miraculum Altissimi* cognominari.

Quid porro horribilius est, quàm pulcherrimam illam imaginem, divinam, & immortalem, tot luminosis radiis, & splendoribus illustratam, in turpissimo voluptatum sensualium cœno, volutare, inquinare, & contaminare, eamque flagitiis turpiorem, & ipsis brutis animantibus viliorem reddere? Detestabilis hîc abusus jam olim à Venerabili Philosophorum Schola, tametsi non nisi gentilium, damnatus fuit, & reprobatus; cum docerent absurdum esse, *Hominum effigies habere, animos ferarum.*

Quis æquè damnabilis error, & quem magis refugere, ac reformidare oporteat, quàm non agnoscere Creatorem, & Patrem, datorem omnis consolationis, & luminis, quæ in nos affatim effudit, & qui effigiem suam nobis atque imaginem indelebiliter impressit? Quæ indignitas, eum non agnoscere, non intelligere? Quid scelestiùs, quàm vel agnitum, ita ducentibus pravis affectibus, & passionibus nostris, contemnere, & offendere? His caducis fundamentis dum innitimur, à dignitate nostra decidimus, & ab indita natura degeneramus, & nosmetipsos, velut unda maris, redactos in spumam, bullæ adinstar inflatos inani vento cernimus, nihil præter pulverem, & Umbram jam reliqui habentes. Eum qui verè, & realiter semper fuit, & futurus est, derelinquentes, fugitivas, & apparentes imaginum umbras nequicquam manibus prensantes, falli malumus, & post iteratos lapsus interire, quàm cum vitæ largitore veram vitam vivere. Infusa nobis lux quædam vitalis est, ut mediante essentiâ illius verâ, unicâ, & fœcundissimâ, in nobis quoque unum aliquid, & fœcundum orietur. Quod si terrenorum affectuum fluctibus agitati, divinæ voluntati in omnibus contrariantes (quæ animum nostrum non abjectum, non sordidum produxit) immundarum passionum caligine occæcati, & implicati, cum helluonibus, comessationi, & compotationibus totos nos dedicamus illud statuendo: *quæ supra nos, nihil ad nos:* lumen illud gratiæ, virtutis, & rationis prorsus in nobis hebetatur, & prope extingvitur: ingruunt undique calamitates, & miseriæ, & quidquid à nobis agitur, quidquid operamur, id vanum, irritum, transitorium est, & caducum.

Utinam unigenitus ille Patris æterni Filius, unicum, verum, & summum bonum, qui ineffabili charitate, & pretiosissimo sangvine suo animas nostras à peccati servitute redemit, Salvator, & Redemptor noster, tandem aliquando irradiare, illuminare, & accendere dignetur mentes nostras, ut exuentes veterem Hominem, induamus gratiæ vestimenta, & ea, quæ per peccati atrorem contaminavimus, per pietatem, & innocentiam pristrino candori restituatur, simusq; argenti purissimi adinstar, quod nullam impuritatis labem admittat. In hoc dies, & noctes invigilemus, in hoc vires nostras omnes impendamus, necesse est. Ad hunc modum illustris Author noster tractatui suo finem imponit.

Huc animum reflectat, cui libuerit, & secum reputet, num ei similis sit, qui facundiori eloquentiâ, seu magis Christianâ pietate, & zelo, seu calamo doctiore, concinnare aut periodos meliùs ordinatas, aut materiam magis elaboratam, aut propositiones firmiores possit? Num sermocinari meliùs vel Ethicus quispiam, vel Philosophus, vel Christianus? Dicam quinimo, relucere in eo sublimitatem Augustini, suavitatem Ambrosii, dulcedinem Bernardi, moralitatem Hieronymi, Chrysologi comitatem.

Non nego partialitatem nostram versùs tantum Scriptorem, tum quòd illius dogmata referta sagacissimo, & ingeniosissimo sale passim reperio, tum ut me debito meo quadantenus exolvam, quo illustri Patriæ meæ obligatum me sentio, quod dignata fuerit, ut sæpe aliàs, tum Quadragesimale tempus integrum exiles labores meos benigno animo suscipere; & quod majus est, sepulchralibus urnis reconditos fovere charos cineres dilectissimi, & unici fratris mei, *Julii Scarlatini*, cujus funerales exequias Primores civitatis suâ præsentiâ condecorarunt, eumque non minori studio planxerunt in morte, quàm acceptum, gratumque habuerant in vita.

Hâc igitur tristi & acerbâ fratris memoriâ *Hominem figuratum, & symbolicum* terminamus: cujus facultatibus mihi relictis, id debetur, quod hæc Volumina lucem aspexerint, ita justum fuit, vel gratitudinis titulo, has ec reflexiones piis illius Manibus litâsse.

Finio per memoriam funestam mortis, cujus ferro nodus ille intersecatur, qui Animam cum corpore compingit, cui ab corpore sejunctæ illa demum accedit dignitas, quam describere ut ipse nequeo, ita in Archetypo videre anhelo. Finio inquam per mortem, quæ ut est in Homine ultimum, & finis, ita libri finem, non immerito quis mortem ejus nominarit. Sed ut mors Hominis, alterius vitæ principium est, ita finem principio conjungentes, Deum Optimum Maximum precamur, tibi vitam tranquillã largiatur, benevole Lector, qui inconcinnas paginas has pervolvere non dedignatus es; Vitam apprecamur Libro, ut de manu in manum transeat; apprecamur & nobismetipsis vitam longiorem, ut utilioribus aliquando lucubrationibus liceat tuis commodis inservire; Siquidem has nostras imperfectiones toleranti animo excipere digneris, Vale.

CONSI-

CONSIDERATIONES PATHETICÆ
De Creatione, & Dignitate Hominis,

Fundatæ in verbis Triſmegiſti, Platonis, Cœlii, & aliorum Veterum, qui dixerunt: *Hominem eſſe animal admirandum, venerandum, adorandum, miraculum miraculorum Dei.*

Ex Cœlio Lib. 1. C, 4.

Proſopopœia, ubi inducitur Pater Æternus loquens:

porro ex effectibus piè credi poteſt, in Creationis actu omnia & ſingula, per infallibilem illius providentiam, eo ordine diſpoſita fuiſſe, quem attoniti ſtupemus.

ODE.

Trà un fulgido baleno,
Che a Caratteri d'oro in Ciel s'apriva,
Paſſeggiava l'Eterno, e in grande Idea
L'alta Mente volgea.
Già al beato ſuo ſguardo il Sole uſciva,
A far con bionda luce il dì ſereno,
E trà cerulei Abiſſi
Carolavano gli Aſtri erranti, e fiſſi.
Già di feconda Aurora
Spargeanſi intorno i rugiadoſi umori,
Onde fecondi già'n colli, e campagne,
Ivano i capri, e l'agne,
Delibando colà dolci i licori:
E Pomona, e Vertunno in ſeno a Flora,
Trà què ſereni Eoi
Alle piante verſaro i doni ſuoi.
Da i mobili Criſtalli
I ricurvi Delfini incontro uſcirò,
Ad auviſar dello ſquamoſo Armento
Il fluid: elemento:
Si ſuenò la Murice in ſen di Tiro,
E, a fecondar di ſplendidi Metalli
Le viſcere de' Monti,
Miniſtri hebbe Natura induſtri, e pronti.
Le lor pompe più avite
Già diffondeano in sù gli aërei campi
Le fiamme, a illuminar vaſto Emiſtero.
Pe 'l lucido ſentiero
Vola ogn' augello, e non s'accende a i lampi;
Mentre a le belle faci, a lor gradite,
A quel fecondo lume
Ogni coſa mortal fia che s'allume.
Ma de le Gratie eterne
Chi gloria daſſe al Facitor ſublime,
E condegni Olocauſti a lui rendeſſe
Mancava, e chi godeſſe
Di tal Retaggio le dovitie opime:
Nè v'era ancor, chi delle Man ſuperne,
Per altri in eſſercitio,
Riconoſceſſe l'opra, e il benefitio.
Or via (diſſe a l'hor Dio)
E del Mondo, e del Ciel l'alta ſtruttura
Non ſia a poc' uſo, ò miniſtero vano:
Venga da la mia mano
Più partiale, e nobile fattura.
Sì diſſe: e a l'hor maſſa di Creta unio,
E ad impreſſa ſtupenda,
Fia che la deſtra il Creator diſtenda.
Facciam (diſſe) facciamo,
(E fatto fù) chi proſeguir del Sole
Sappia il gran moto, e ravivarſi al raggio.
L'HUOMO, al di cui ſervaggio
Sian le fere, e gli augèi ſuddita prole:
Ogni pianta vitale incurvi il ramo,
E di poma non vili
Offra al palato ſuo doni gentili.
Tutto ciò, che il Ciel copre,
La Terra abbraccia, e l'Ocean racchiude,
Venga del ſuo voler ligio a gl' imperi:
Da lidi più ſtranieri
Servo ogni Miſto ſia di ſua virtude,
E del mio gran valor queſte bell' Opre
Tributi partiali
Gli mandino ad ogn' or Gratie rivali.
L'HUOM ſia queſti, al cui nome,
Trà lucidi Zaffiri, il Firmamento
A prirà a l'uopo ſuo Porte gemmate:
Quando però dannate
Del ſenſo luſinghier forte al cimento
Haurà da pria le Paſſioni, e dome,
A l'hor qual Premio al Merto
Non haurà da Virtude auguſto ſerto:
Se al freno di Ragione
Moderarà, qual dominante Auriga,
Gli sfrenati deſtrier d'Ira, e di Senſo,
Tutto di luce accenſo
Mecò di Gloria in nobile Quadriga
Tratto ſarà, doppo il mortale Agone;
E di queſte promeſſe
Leggera in Carte le membranze eſpreſſe.
L'HUOMO, a cui, come a Nume,
Del Tago correran tutti i Teſori,
A ſuiſcerargli i tributari doni,
Di candide Unioni
Ricco Eritra ſarà; d'Argenti, e d'Ori
L'Indo, e la Plata: e a miniſtrargli il lume
Con ſplendori preſtanti
Folgoreran Carbonchi, ed Adamanti.
Ciò, che il Sole diurno,
Da l'Orto circondar sà al nero Occaſo,

De la

De la Pupilla sua sarà l' ogetto:
Tal' immenso ristretto,
Che sia in breve Epiciclo, hò persuaso:
Il misto di color vario, ed eburno
Di sua pupilla amena
Teatro sia di non mendace scena.
Suiscerata la Terra,
E dal Vomere incisa, oh quai fecondi
Non renderà di Messe i campi adorni;
Faran lieti soggiorni
Turbe infinite, ove quel Suol s' imbiondi;
E con radici lor, fitte sotterra,
Popol di Piante intorno
Farà di varie frutta il Mondo adorno.
Di liquefatti Argenti
I Fiumi correranno, e lucid' Orme
Per le Rive lasciando, inafi vasti
Daranno al Suol, che basti
In mille guise, e variate forme
Fecondar campi, e abbeverare Armenti:
E in Fonti, ed in Serpilli
Al suo diletto ogn' un sia, che Zampilli.
De Zeusi, e de gl' Apelli
Di lucido Zaffiro entro i sereni,
Vo, che mille color l' Aria dimostri,
Bissi, Porpore, ed Ostri
Di fonderà da luminosi seni,
E su le piume di canori augelli,
Ingegnosa Pittrice
D' Iri i color, vaga Natura elice.
Là, infin da Eolii Spechi
Sprigionati a suo prò verranno i Venti
A ministrargli le Stagioni unite;
Questi in sen d' Amfitrite
Alternaran frà lor gare, e cimenti,
E faranno intuonar gl' Antri più ciechi:
Mà, con si dolce inganno
Renderan lieto, e più fecondo l' Anno.
Da i lor Centri nativi
Arderanno ad ogn' or fiamme, e faville,
Che, a illuminar Caligini notturne
Saran faci diurne:
Scintilleran di raggi a mille, a mille
Lucide ruote, e folgoranti rivi
E il Sol di foco tale
Vestir non sdegnarà manto reale.
Del Tempo in sù le Ruote
Correrà de suoi Dì l' Ore serene,
E, a essequiarlo con influssi amici,
Verranno Astri felici;
S' apriran questi al suo voler secondi,
Quì Calisto, quì Arturo, e quì Boote,
E dal ceruleo velo
Con lume d' Or riguarderallo il Cielo.
Vivran memorie belle,
E de gl' Eroi le memorande Imprese
Averrà che il Pennello ogn' or ravivi;
E perche vie più quivi
Sian l' Alme al operar pronte, ed accese,
Risplenderan trà fiammeggianti Stelle
Iride, Sole, e Aurora,
Orde il Mondo a suo prò si tinge, e indora.
Quanti l' Arte operosa
Mai saprà rinvenir sforzi, e portenti,
Industri scherzi sian de le sue Mani:
A disuelare arcani
Di Notitie impensate erga strumenti:
E maneggiando de virtude ascosa
Fatti, e Pensieri egregi,
Ascenda insino a coronare i Regi.
Fia che sopponga a questa
La Terra il dorso in sostener le Moli,
Che torreggiano al Ciel gl' alti Edifici:
Vedra il Mar natatrici
Girne le Selue, e a rinvenire i Poli
L' ultime mete aprirsi ogn' onda infesta:
Si, doue troppo lunge
Non arriva il Pensier, l' Arte pur giunge.
Verran de' Sericani
Lucide sete a decorargli il fianco,
E chiuderassi un Verme in carcer d' oro:
Di lanuio Tesoro
Feniceo campo non sarà a lui manco;
E tesserangli ogn' or Belgiche mani
Industriosa Tela,
Che più il seno palesa, a l' hor, che 'l cela.
Ne di ricchezze esterne
Arricchita fia sol la terrea salma,
Ch' a sua mercede la Virtù non vegna
Con più nobile Insegna
Ad arricchirl', e sollevar quell' Alma;
Quando ritolta alle magion superne,
Al desiato acquisto
Scenderà ad humanarsi anco il mio Christo.
Così il Mortal Divino,
E Divino il Mortale in stretti nodi
Verran trà loro immobilmente uniti.
Questi pregi esquisiti
Godrà poi l' HVOMO, ed a maggior sue lodi
Assiso il voglio a quella Mensa insino,
Dove del Figlio mio
Si beve il Sangue, e s' hà per Cibo ei Dio.
Là da più vasti Erari
Tali a suo prò dal sommo Cielo intanto
Pioveranno di Gratie ampie ricchezze,
E in così degne altezze,
Benche recinto di terrestre Manto,
Eletto a passeggiar frà miei più cari;
Se il Verbo sia humanato,
Sara l' HVOMO egli ancor divinizato.
Non hauran per nutrirlo
Così degno licor d' Engadde i Mosti;
O l' Idumeo, di Palme in guiderdone
Così degne Corone;
Se sublimato a più elevati posti
Faro inchinarlo insino, e riverirlo
Da i Ministri più degni,
C' habbin Diademi in sù gli Empirei Regni.
Saran gli Angioli questi,
Gl' Angioli, Spirti mei più puri, e accetti,
De la cui bianca illibatezza al fiore
Cede il Giglio il candore
Questi del Trono mio Ministri eletti,
Con Ali d' Oro a un cennò suo fian presti;
Pronti a le sue difese
Lo guarderan dalle inimiche offese.
Di consimile stato,
Patrocinato da virtù prestante,
Se godersi saprà l' honor felice,
Gloria haurà per Nodrice,
Pietà per scorta; e di Giustitia amante
A la immortalità, con più bel fato,
Luminos', e perenne.
De la Fenice ei batterà le penne.
Mà, se al declive sceso,
Del senso lusinghier sù l' Ombre infeste,
D' oscura Colpa avolgerassi in Lezzo:
Cadrà da l' alto prezzo,
E condannato in Region funeste
D' ogni Bruto vivrà più vilipeso:

Provarà al suo fallire
De lo sdegno divin condegne l'Ire.
Or quì dunque vi chiamo
Me Compagne Persone, e Spirto, e Verbo;
Voi che qui meco in un essenza unite
A un tal fatto applaudite;
Del sublime Prodigio a Voi riserbo
Porger Alma, e vigor, qui in un facciamo,
Facciam d'ogni Opra augusta
La più bella, più eccelsa, e più venusta.
Nel Terrestre Giardino
Rimaneggiando il Creator de l'Alme
La nobil Creta, onde creò ben tosto
Il Mortale Composto,
Porgendo in uno a le corporee Salme,
E spirto, e moto, in suo voler divino
Disse, e conforme al detto,
Pari successe al gran voler l'effetto.
Sorge l'HUOMO, e in un punto
Aperti i Rai di più colori ornata
Vede del Mondo la gran Scena, e intende
Qual d'affari, e vicende
Venga a l'essere suo l'Opra assignata,
Che di delitie in Paradiso assunto
Deue senza fatica
Sol coltivar la Collinetta aprica.
Ed oh, rimaso ei fosse
Ne lo stato felice, in cui fù messo;
Ne la sola Innocenza essercitato!
Quale gaudio beato
Non hauria seco ogni suo Figlio ammesso?
Ma poiche il Giogo a Ubbidienza ei scosse,
Condannato a cadere,
Perse con la salute ogni piacere.
Del Sellaro giocondo
Si meditava in sua devota Musa,
Sù le Rive sedendo, il Vecchio ERGASTO;
E del Portento vasto
Col non saper ridir, mentre si scusa,
Il Mistero ineffabile, e profondo:
Da un sopore tenace
Sourafatto, depon la Cetra, e tace.

HOMO.

Felix, & miser;
Immortalis, caducus,
Gryphus.
Viator siste pedem.
Hoc, quod tibi spectandum exhibeo, neque Vir, neque Fœmina,
Sed utrumque,
Discolor, & concolor, bipes, & quadrupes.
Theatrum habes, ubi Protagonista unus omnia agit,
Hector, & Astyanax:
Per varios portarum transit anfractus,
Et ubi degat nescit.
Trivius, triceps, trianimis, & unus. Alludit ad mores antiquorum.
Nunc Mercurium lapidibus ne impetas, ne teipsum lædas.
Vel moram faciat, vel properet, semper erit in trivio:
Cunctis, quæ in Mundo sunt imperat, cunctis obsequitur.
Idem in sceptro, & ligone, in Purpura, & sacco.
Æquè Gigas, ac Pygmæus.
Audet cum Jove certare, qui parvo Terra
Obruitur tumulo.
Immensa metitur, non valens ad staturam suam Seneca ad Lucillum Ep. 39.
Adjicere cubitum unum.
Quotidie vivit, & moritur, crescit, & decrescit: Alludit ad dictum: *Homo est arbor inversa* Threnor, &c.
Arbor, quæ radicibus in aëra expansis vivit, & movetur.
Ponit pedem in luto; ut videat, si fortè sit spes.
Venenato caducitatis inficitur telo; cui
Æternitatis Elyxir medetur.
De Cœlo factus, de cœno vivit.
Heterogeneum Monstrum, variè efformatum:
Nabuchodonosoris somniatum schema,
...dopus reale conflatum:
Ex Auro constructum, atque Argento, in extrèmo
Æreus, ac fictilis.
Ab iis quos pascit, depascitur.
Minoratus paulo minus ab Angelis, Dæmonis
Quandoque evadit mancipium.
Qui fieri nitidior debuerat Sole, Erebi
Interdum obnubilatur Tenebris.
Quasi avis Ephraim, cujus sanitas in pennis ejus, Isaia 58.
Errorum aliquando compedibus irretitur.
Justitiæ fons, iniquitatis scatebra.
Ad summam Veritatem inquirendam delatus;
Versipellis, mendax, inanis.
Cœlesti in sede locandus, fœdioribus (heu miser!)
Latet in scrobibus.
Inter amœna Paradysi figendus, degit cùm Feris.
At ex adverso,
Ex Creta conflatus, æthereis decoratur fulgoribus:
Sibimet unus, & plures; idem, ac differens;
Vel sublimi elatus honoris in summo;
Vel inscitiæ detrusus in imo.
Parvus in grandia surgit, magnus detumescit
In minimis.
Non, commentosam Bellerophontis Chimæram si appellaveris,
Non errabis:
Quinimo, apparentibus magis distinctam signis videbis;
Aquilam invenies in capite, serpentem in pedibus;
Volatile, & fixum; Vultur, & Bufo;
Dominus, & Servus.
Hæc vel meliora, vel pejora, uno nectuntur
Ligamine.
Disrumpitur Nodus hic inter ægritudines:
Meliori Immortalitatis restituatur ut nexui.
Ex bulla evadit in jubar.
Tanti Ænygmatis solutionem scire si cupis,
Consule Sphyngem.
At Delphicam magis, quam Thessalicam:
Quæ una cum vita discrimine viatoribus dubia
Solvenda proponit, altera solvit.
Dum aureis calatum literis inspicies lemma legendum:
NOSCE TE IPSUM.

FINIS.

INDEX UNIVERSALIS
LIBRI SECUNDI.

Juxta Regulas, & annotationes in Indice Libri primi memoratas.

A.

Abraham versatus in scientia Hieroglyphicorum. 32
Absentia sæpe damnosa est. 84
Amicorum non prodest. 82
Abstemii abhorrentes à vino. 114
Absurda, & impropria vocantur monstrosa. 164
Abundantia per Imperatorem procurata, in monetis excusa. 56
Abundantia seminalis monstra generat. 186
Abusus fugiendus. 87
Abusus sacrificiorum humanorum sublatus à Romanis. 151
Accentus quantopere olim in sacrificiis observati sint. 136
Accentus Provinciarum diversi unde proveniant. 131
Achilles detestatur vitia. 87
Quare invulnerabilis. 215
Actio scenica, & tragica, quid repræsentet, & quomodo descripta. 79
Actiones Heroum singulares, ob gratitudinem ab antiquis in signa cælestia translatæ sunt. 70
Actiones humanæ omnes in cælo descriptæ sunt. 59
Illustres, & admirabiles. 164
Ferinæ monstrosæ dictæ. ibid.
Actus naturalis hominis dum ad ignem accedit. 126
Actus indecentes condemnantur. 95
Acumen Orationis quomodo intelligatur. 30
Acuta vox cur noviter natis animalibus fit. 132
Adagia immixta orationi quantum ei ornamentum adferant. Sunt tanquam stellæ firmamenti, & flores campi. 79
Adam & Eva Principes humani generis 50
Adam intellectus in voce *homo*. 39
Idem est, quod terra. 98
Adjutorium improvisum, quod supervenerit, quomodo intellectum: quàm acceptum sit. 79
Reciprocum quanti momenti sit. ibid.
Non debito tempore præstitum, sæpe damnosum. 91
Admonitio Dei per apparentia monstra. 185
Adolescens cadens de arbore ingenti, docet mediocritatem observandam. 45
Idem alam gerens in brachio, saxum in pede, quid sibi velit. ibid.
Adolescentes normam vivendi à senibus mutuentur. 122
Adolescentia descripta. 46
Adoratio stultè exacta. 53
Adoratores felium, canum, & luporum. 149
Adversarius quomodo intelligatur. 174
Adversitates gloriam pariunt. 18
Adulatio vitium detestabile. 23
Adulator derisus. 122
Adulteri in Britannia quomodo castigati. Quod Amor sæpe mortis causa sit. 118
Adulterium abominabile. 43
Quomodo castigatum. 74
Adultorum capilli remedium pro morsu canum. 159
Advocatus avarus detestabilis. 49
Ægyptii adorabant canes, feles, lupos, & similia. 149
Quomodo Nilum flumen venerati sint. 146
Studiosi Hieroglyphicorum. 32
Ægyptus mater monstrorum. 166. 176
Ibi homines nascebantur absque naso. 238
Æneas quomodo numismatibus insculptus. 55
Æqualitas in amicis esse debet. 83
Æquivoca. Quid sint. Quod phrasin elegantem reddant, sicut & conceptus. Cavillationes ingeniosæ, quomodo à Metaphysicis, & Dialecticis appellatæ. 96
Delectant, & faceta sunt, & mordacia. E decem Categoriis deducuntur. De his anagrammata veniunt. Ex virgulis, & punctis æquivoce formari possunt, si quidem non suo loco collocata fuerint. Finguntur inter res veras & falsas. De his Comœdiæ componuntur. 97
Aër quomodo descriptus. 205
Quomodo sonum portet. 238
Apertus, & liber tardiorem senectutem inducit, quàm qui inclusus [illegible]. 150
Palustris sanitati contrarius. ibid.
Nimiùm frigidus, aut calidus diversos hominum mores inducit. ibid.
Æschinis tragici vox. 135
Æschylus Poeta quomodo mortuus. 49
Æsculapius Protomedicus, quomodo significatus, quare barbatus dicatur. 63
Æsopus monstrosus. 164
Ætates sex hominis quomodo expressæ. 44
Æternitas descripta. 171
Quomodo expressa. 35
Quomodo figurata. 69
Affectiones terrestres, quantùm truncandæ sint. 217

Affectus

Affectus significatus in pede. 215
Reciprocus, quam semper nutriendus sit. 14
Afflatus divinus quomodo repræsentatus. 170
Africa mater monstrorum. 166
Agathon Atheniensis, quàm incredibilis altitudinis. 103
Ejusdem fortitudo superantis tygrides, & Pantheras, aliaque animalia sylvestria. 104
Agesilaus Rex contemnens Statuas. 78
Agilitas admirabilis. 116
In rebus necessaria. 29
Agnus, quem vacca peperit. 169
Agricultura laudatur. 215
Albani populi sic nominati, quod cum canis capillis nascantur. 112
Albigensium hæresis. 199
Alchymistæ reprobantur. 212
Eorum vanus labor. 48
Alciatus gravis Author. 51
Author insignis Emblematum. 45. 141
Alcibiadem Athenienses persequuntur, eo quod eorum statuas dejecerit. 210
Aldrovandus Author de Monstris tractans. 164
Alea in manu Gratiarum, & quare. 216
Alexander Magnus animos imbelles vilipēdit. 77
Odorem suavem dabat de corpore suo. 113
Idem cum magna vanitate depictus habens fulmen in manu, modestiùs à Lysippo cum hasta. 29
Alexandri Castrioti facta illustria. 105
Alvus hominis, ejusdemque officia, quare voluminosa & contorta. 228
Ambitio præcipitata. 19
Quàm detestabilis. 51. 79
Ambitio Scipionis Africani. 77
Ambrones qui fuerint, quomodo dispersi. 86
Americani nudi incedunt. 149
Amicitia, planta est, quæ optimè in campo humanæ societatis floret. 32
Quantopere homines invicem conjunctos teneat. 216
Qualis sit inter eos, qui vicini, & qui procul sunt. 14
Eadem fucata & vana. 30
Amicus fictus, quàm detestabilis. 26
Amici gratia justitia deserenda non est, & condolendum. Amicus procul positus nullius utilitatis est. Inter eos æqualitas observanda est. Statu suo contentus sit. Amicitiam immortalem esse oportet. Amicus Amicum admoneat. Cognoscitur in occasione. 82
Amici multi dum felix es. Quod examinandi sint: quod non nisi justa de iis exigenda sint. 83
Damnum quod emergit, si amicis destituti sumus. In periculis cognoscuntur. Qui solus est, infelix est. 84
Quod larvati invicem esse non debeant. 83
Amicorum invicem proditio. 23
Amor descriptus. 14
Reciprocus, quomodo significatus. 61
Divinus morti comparatus. 21
Sensualis evitandus. 25
Prophanus, quomodo pervertat mentem Judicis 30
Meretricius, quam sit perniciosus, & omni pacto fugiendus. 46. 49
Amor quomodo in simulacris intellectus: Spiritus æthereus, elementaris, & naturalis, toti mundo distribuitur. Quare cæcus pingatur. 61
Amor Dei quàm necessarius, quantique momenti sit. 48
Amor Dei, & proximi, quomodo repræsentatus. 170
Amor Patrisfamilias in voce *hominis* intelligitus. 38
Amor virtutis, dictus *Ant-Eros*, vitii *Eros*. 61
Amor nec timorem habet, nec verecundiam. 14
Amor, fides, & honor cuncta conservant. 212
Amor extinctus. 61
Amori duæ claves datæ sunt. Quare deposito arcu lyram sonet. Quod pro libitu suo mundum gubernet. ibid.
Amore cuncta in orbe informata sunt. 60
Amplificatio super virtutem. 80
Anacreon ex nimio potu mortuus. 140
Anagramma sumptum ex æquivocis. 97
Anchora suprà quam Delphinus est, Emblema celeritatis maturæ est. 44
Andreas Fulvius Antiquarius Romæ, scribens de Statuis. 75
Androdus leoni objectus, sed non offensus, & quare. 153. 154
Androgyni. Quid hoc nomen sit; quæ perfectio. Quæ felicitas sit ita compositum esse. Natales fabulosi &c. 109
Collocatur inter masculum & fœminam; Quatuor eorum differentiæ: in quibus non conveniant. ibid.
Unde, & quomodo nascantur. 186
Androgyni pedibus aquilinis. 194
Androgynus in utroque sexu perfectus. 190
Angeli aquæ nomine appellati, & quare. 206
Cum his intelligit homo. 99
Angeli intellecti in voce *homo*. 39. 42
Angerona, ejusdemque imago, Dea silentii habuit templum Romæ. Digitum tenet super os, indicans, silenti ore transeundum. 64
Angina, morbus. 239
Remedia contra illam. 16. 163
Anginæ quantorum malorum causa sint. 239
Anima. Ejus compositio. 214
Ejus velocitas. 7
Quomodo conjuncta sit corpori. 215
Anima humana quomodo intellecta. 217
Quanta illius sit dignitas. 4. 5
Illius pretium. 202
Ejus nobilitas. 233
Ejus item magnitudo, & potentia. 234
Anima humana *Homo* nominata. 97
Illius sedes in cerebro. 177
Credita compositum ex igne. Repræsentata sub figura colorum. 6
Eadem per ignem intellecta. 207
Anima hominis justi quomodo intellecta. 211
Anima non est aer. 230
Anima an plus de Patre, an de matre generata sit. Quod à Deo detur. 231
Anima à multis, creditur collocata in cerebro, & quare. 229
Collocata in capite tanquam in cœlo, facit ut animus, quamvis sopitus, semper tamen operetur: Quandòm se consideratiοnibus suis extendat, quamvis corpore quieto per totum mundum vagatur. Ejus arcana quàm difficilia sint. Quomodo sensibus misceatur. Variæ opiniones

mones de ea. Opinio Aristoxeni damnata. Ejus pretium singulare, & sublimitas. Vide ad longum pag. 230
Anima humana ab insipientibus creditur mori cum corpore. 222. 223
Qualnam qualitates habitura sit, cum in cælum assumpta fuerit. 5
Animæ quomodo in cælum conducantur. 215
Anima an unica sit in duobus corporibus monstrosis, an verò duæ. 177
Anima & animal an idem sint. 230
Animal monstrosum. 166
Animalia sculpta super caput humanum hieroglyphica multarum rerum. 173
Animalia cur primum odorentur, dehinc urinare soleant. 128
Quidam homines vocem animalium imitantur. 135
Animalia quare in forma conglobata non congregentur. 223
Animalia cur membris suis & sensibus fortiora sint homine. 221
Quare, cùm primum nascuntur, functiones suas exerceant, homini id negatum sit. ibid.
Animalia monstrosa. 167
Animalium multa suas qualitates hominibus communicant. 99
Animantium quare alia copiosos, alia econtra paucos numero partus edant. 126
Animus, & quæ ad eum pertinent, quam obscura, & difficilia sint. 229
Effæminatus detestabilis. 90
Imbellis quàm detestabilis. 35
Impavidus quomodo significatus, Item animus regius. 74
Intrepidus. 178
Inconstans, & levis intellectus in fœmina. 94
Animos effæminatos detestatur Diogenes. 122
Annulus signum libertatis amissæ. 48
Annuli usus à quo primum inventus. 209
Annus intellectus per statuam mittentem digitum ad os, aut vero ad palmam manus, aliis erectis, quæ sinistrâ suâ pollicem habeat indice compressum, & medium versus palmam incurvatum. 73
Annus, ejusque tempora, quomodo in monetis expressa. 53
Idem in Satyro intellectus. 205
Quomodo per hieroglyphica expressus. 174
Anseres adorati à Romanis. 78
Anthei sepulchrum sexaginta cubitorum. 103
Anthropophagi quinam sint. 149
Cibantur carne humanâ. 157
Anti-Christus indicatus per vocem *homo*. 40
Antipathia duarum montium vicinarum. 9
Antipathia, & Sympathiæ hominum cum animalibus. 112
Antiperistasis in rebus contrariis quomodo fiat. 130
Antongil numen Chinensium. 147
Aorta arteria, ejusdemque officium. 243
Apicius quam dissolutus fuerit. 138
Apollo quomodo intellectus. 174
Quomodo in simulacris repræsentatus. 60
Apollo cum Musis suis, quomodo in Numismatibus expressus. 53
Apophthegmata lectu utilissima. Laconismus perfectus ex sententiis compositus: Eorum epitheta. 121
Apophthegmata de voce. 136
Apostoli expressi per vocem *homo*. 39. 42.
Apparentia humana ad nil utilis. 22
Apparentia & sola superficies rerum, præcipue in scientiis, quàm detestabilis sit. 81
Apparentiæ exterioris deceptio evitanda. 92
Appetitus sensitivus depravatus per affectus sinistros. 215
Apprehensio quam efficax sit, movens omnes sensus. 7. 8
Aprilis, ejusdemque significatio. 67
Aqua vinum temperandum. 62
Aqua ex facibus humanis destillata, remedium validum. 163
Aquæ currentes eos qui se accolunt coloratiores reddunt. 130
Aquæ qualiter multiplicent objecta. 7
Aquæ excedentes dictæ monstrosæ. 164
Aquarius signum cæleste, quid sit, quomodo influat, quod idem fit cum Ganymede. 72
Aquatilia quare tam copiosa in partu sint. 177
Aquila virum enecat. 49
Aquilonares, & Australes Constellationes descriptæ. 70
Araneæ & bufones manducati. 137
Arbor, de cujus cortice balsamum profluat quid denotet. 47
Arbores conscendunt barbari, & inde victitant. 138
Arcades quomodo Jovem sculpserint. 60
Arcadum nobilitas unde. 149
Arcana divina indaganda non sunt. 47
Arcana naturæ, & Philosophiæ per problemata panduntur. 123
Arcas Gigas quomodo repræsentatus. 66
Archæus superior, & inferior descriptus. 206
Archilochus Poëta, ejusque versus. 120
Arctophylax quid sit. 71
Argentum quantum defendat. 84
Argentum vivum, hoc est Mercurius quid sit. 210
Argus oculatus, ejusdem fabula, symbola, significationes, & allegoriæ. 211
Argutiæ quid sint. 29
Aries duorum capitum, quid significarit. 171
Aries occidens Pastorem, qui se capræ miscuerat. 187
Aristomenes Messenius solus in fugam conjiciebat exercitus. 105
Aristoteles in Juventute plurimùm manducat. 139
Arma ingerunt pavorem. 20
Cum literis quàm benè unita sint. 56
Arma Sapientiæ unitæ, robustissimum propugnaculum sunt urbium. 21
Arma contra ventum sumpta. 146
Armarium, unguentum dictum sympathicum, ejusque virtus. 160
Arrogans descriptus & detestatus. 245
Arrogantia quomodo demonstrata, & descripta. 170
Arrogantia humana, intellecta in sphynge. 179
Ars quando succurrat naturæ. 47
Manualis quanta laude sit digna. 3
Magica in mortuis fictis 117
Sculptoria quàm nobilis. 58
Operosa Hermetis. 3
Ars & ingenium, eorundem inventiones, intellectæ in fabula Promethei. 208
Arteriæ aortæ officium. 243
Artifex ingeniosus, intellectus in Dædalo. 15
Asinus, & avis monstrosa. 184

Asinorum pulli devorati. 137
Aspera vox quid sit, quomodo nominetur. 135
Aspis commensalis hominum, nec damnum inferens. 118
Aspis commercium habens cum gallina. 190
Assiduitas laboris vincit omnia. 30
Quàm necessaria in omni negotio. 29.30
Quàm utilis. 93
Assyrii in fora publica ægrotos portant. 149
Assyriorum mores. 146
Astomi: quidam populi sic dicti. 100
Astræa idem quod justitia, vide ad longum 218
Astrologia condemnata. 45
Astrologis & Athletis statuæ collocatæ. 73
Astutia descripta. 88
Atheniensium nobiles, quare in mundo peregrinati non sint. 205
Atlas gigas, ejus variæ significationes. 102
Idem portans cælum humeris, demonstrat hominem in omni scientiarum genere versatum. 14
Atlas simul & Hercules quid significent. 14
Atrabilis quàm vehemens sit in homine. 126
Attila magnus potator. 141
Attributa Dei. 55
Avaritia quibusdam persuasit proprios filios vendendi. 150
Quomodo Judicem deturpet. 30
Quomodo fugienda. 23
Damna illius. 210
Avarus libidinosus, quàm reprobus sit 24
Crudelissimus. 120
Aucupium quàm difficile. 22
Quantis impensis indigeat. 24
Audacia unde derivet. 126
Audacia Capanei 90
Audientia à Principibus cuique facilè danda. 48
Audientias publicas non privatas esse oportere. 60
Auditus quomodo fiat. 236
Quare amittatur quamdiu oscitamus. 129
Auditus acutissimus. 113
Augmentum, & perfectio. 204
Auguria futurorum quomodo sculpta. 56
De annis qui prosperi sint Imperio. 69
Auguria sumpta de Patribus, & matribus quos filii trucidarunt. 149
Augustinus Mascardus, gravis Author; ejusdem oratio contra voluptatem. 35
Augustus mensis quomodo exhibitus. 67
Aviditas regnandi quantopere fugienda sit. 88
Aulicus laudatus. 51
Aures quare à Latinis sic nominatæ, earum admirabilis structura. 225
Earum officium. Quomodo auditus formetur. 238
Mundanis voluptatibus claudendæ sunt. 25
Sólito grandiores stoliditatem indicant. 35
Ad terram usque pendulæ. 100
Medicatæ lacte 162
Leporinæ in simulacro humano & quare. 170
Ovium tanquam primitiæ sacrificatæ. 146
Aures cujusdam, sicut digiti motæ 100
Aurita monstra. 170
Aurum intellectum in gratiis. 216
Auster ventus quomodo demonstratus. 67
Ausus impius contra crucem Christi. 175
Author damni sui proprii quomodo quis dicatur. 14
Auxilium efficax necessarium est magna operantibus. 18
Axillæ humanæ cur malum odorem reddant. 129
Azolini descriptio hominis. 201

B.

Bacchus, ejusdemque figura quomodo expressa, quare coronatus hedera, & flagellum in manu gestet. 62
Sacrificator victimarum humanarum. 151
Quare natus dicatur inter fulmina. 140
Nymphæ in ejusdem Comitatu, quâ de causâ, quare capillis cæruleis, cum tridente, & tuba. 62
Bactriani si quos Senes impotentes habebant canibus objiciebant, imò & proprios parentes. 149.158
Balbi & blæsi quas voces habeant. 136
Balsamum Mumiarum. 161
Barba signum virilitatis, condecorat viros. 273
Nata in vultu mulierum. 112
Barba & capilli rasi in signum doloris. 148
Barbaries Hircanorum. 147
Basis hominis pes dicitur. 241
Batti fabula, & allegoria. 210
Belisarius quare excæcatus 119
Bella futura per monstra præsignificata. 177.181
Bella quot modis gesta. 61
Bellerophon quomodo in cælum transportatus. 71
Bellicosi homines in Urbe meliora propugnacula sunt, quàm quæ ex lapidibus eriguntur. 155
Bellum cur sic dictum. 154
Quomodo terra marique gestum. 155
Bellum, bellique expeditio quomodo in numismatibus expressa. 53
Belli incommoda. 156
Bello quot intereant. 36
Bellum inter Pygmæos & grues. 107
Bellum inter sensum, & rationem. 207
Bellum & pax, quomodo in numismatibus expressa. 56
Belus inventor Statuarum. 73
Beneficentia, & promptitudo, quàm accepta sint. 27
Beneficium quomodo recipiendum, & redhibendum 216
Beneficii accepti quantùm meminisse oporteat. 209
Beneficia quandoque damnum inferunt. 52
Benevolentia quàm utilis. 92
Benevolentia & concordia quomodo unitæ. 74
Bestiæ adoratæ ob beneficia præstita. 80
Bestiæ cur fortiores homine. 221
Cur primùm natæ continuò actiones suas vitales exerceant, homo id nequeat. ibid.
Bibacitas reprehenditur. 146
Bicorpora monstra. à pag. 196. usque ad p. 200.
Blanditiæ mundanæ. Quod iisdem aures obturandæ sint. 25
Bombilius homo quid sit. 88
Bona Dea quid significet, quomodo expressa. 213
Bona, & mala quæ per vocem eveniunt. 135
Bona æterna sequenda sunt. 246
Bonitas humana quomodo expressa. 39
Bonitas vitæ quomodo amplexata. 85
Boreas ventus significatus. 67
Bos integer devoratus. 138
Bos portatus humeris gigantis. 101
Brabo Gigas qui nomen dedit Brabantiæ. 103

Brachia quibus desunt: quibus superabundant num monstra censendi. 193
Monstrum habens brachia subtus umbilicum. 195
Brachia, & manus, eorumq; Hieroglyphica. 174
Brachia & manus cur homini sint, cum tamen animalibus plus laborandum sit. 123
Brachia & manus monstrosæ. 171
Brasiliensium barbara crudelitas. 158
Brevitas humanæ vitæ. 87. 174
Bruta monstrosa, sicut & homines. 198. 199. 200
Brutus per monstrum pavefactus. 181

C.

CAdaver balsamatum 162
Humanum cur horrorem incutiat. 125
Cadaver de sepulchro raptum ad escam Brasiliensium. 158
Cadavera Patrum jacta in flumen. 146
Cadaverum anatomia. 161
Caduceus Mercurii quid significet. 211
Caducitas humana. 46. 48. 66. 79
Cur hanc patiatur homo. 125
Cæcus ea operans, quæ vix posset, qui optimè videt. Cæcus statuarius. 112. 113
Cæsares expressi in monetis. 57
Calamitas humana quomodo expressa. 36
Calamitates subsecutæ post monstra. 181. 184
Calamus quindecim spicas ferens. 199
Callicrates oculos habebat acutissimos. 112
Calor, ubi vehementior, ibi & frigus vehementius succedit. 130
Calor in homine major, quàm in bestiis. 128
Calvaria mulieris magis clausa, quàm viri. 127
Campi exculti quantum à sole beneficium recipiant. 60
Cancer, & fistula quomodo curata. 163
Candela ad inveniendos thesauros, observatio vana, & superstitiosa. 156
Canis patiens truncum vitis. 176
Canis Æsopi consideratione dignus. 92
Canes dicti sepulchrales, devorantes cadavera. 149
Canes semihomines monstrosi. 166. 167
Canes semihomines ex muliere geniti 189. 199
Canes cur odoratu locum explorent, quo urinaturi sunt. 128
Canibus honor divinus datus. 149
Canum varia Hieroglyphica & significationes 173
Cannæ spiritales, & vitales in homine. 227
Canochiale vel tubus opticus Aristotelicus Comitis Emmanuelis Thesauri laudatus. 44
Canopus ab Ægyptiis adoratus. Quomodo expressus. Quare supra basim quadratam sit, & alia his similia. 63
Canutus Sanctus deridens adulatores. 122
Capanei audacia. 90
Capilli Symbolum naturæ humanæ. 216
Capilli ex quibus causis cum nigri sunt albescunt. 124
Capilli cur virides non nascantur. 127
Capilli unica nocte cani facti. Quomodo nascantur & conserventur. Unica nocte amissi. 112
Capilli Infantium remedium pro podagra. 159
Capitanei boni conditiones. 178
Capra cultrum quo sacrificanda erat, discooperit. 91
Capra integra à gigante consumpta. 101
Capræ semihomines. 187
Caput reliquis membris majus. 177
Caput hominis, quare magis pilosum cæteris corporis partibus. 128
Caput hominis quomodo defensum. 223
Caput hominis inventum in excavandis fundamentis Templi Jovis Capitolini, adhuc recenti sanguine distillans, tanquam recens à busto suo truncatum. 111
Capitolium ex hoc denominationem suam desumpsit. ibid.
Caput supra sceletum, cui imposita sit corona regia, indicat ingenium ubique adhibendum esse. 49
Caput supra quòd pedes manusque in circulum contortæ sint. Monstrum hoc quid significet. 170
Caput à matre prolongatum infanti. 167
Capita quinque in statua una quid sibi velint. 73
Capita tria in monstro humano. 181
Carcerati lautè tractati à Brasiliensibus, præcipuè ii qui ad mortem destinati sunt. 158
Carneades Philosophus vocem Stentoris habebat. 135
Carnificina membrorum humanorum. 151
Caroli Antonii Ghislieri virtus. 161
Carolus Magnus Imperator cum grandi corpore esset, vocem habebat exiguam. 135
Carolus Nonus Rex Franciæ Monarcha justus, & pius. 28
Caro hominis quomodo appellata. 236
Caro per miraculum sanata. 177
Caro mortificanda. 174
Caro humana crudè devorata. 157
Caro, cur reliquis cibis plus nutriat. 126
Carnium esus nauseam quibusdam provocans. 114
Cassiopea sedens. Via lactea: quomodo apparuerit & cognita sit. Fuit Cassiopea quondam Regina hujus nominis. 71
Castigatio divina quantò lentior tantò severior. 209
Castigatio peccati quàm terribilis. 47
Castitas quomodo expressa, & quàm laudabilis. 85. 93
Virtus delicatissima est. 31
Castitas inter antiquos quantam venerationem habuerit. 73
Castitas quàm religiosè observata à Sacerdotibus idololatris. 146
Castor & Pollux quid repræsentent. 30
Idem sunt cum geminis. 71
Castrati cur vocem acutam habeant. 128
Castrati quomodo puniti, & signati. 146
Casus admirabilis, & stupendus. 235
Casus admirabilis Andronici feris objecti. 153
Casus Magnatum. 19
Cathedra S. Petri Romæ æri insculpta. 58
Cato præcepta militaria dedit. 137
Cato magnus potator. 140
Sexagenarius non erubescit doceri literas. 49
Cattus adoratus. 149
Cattus octo pedum. 194
Cauda equina Infanti noviter nato inhærens. 176
Causa prima & principalis omnium rerum in Universitate. 206
Causæ naturales, quales, & quantæ sint earum necessitas, & utilitas. 186. 187
Causa malorum suorum quis sit. 90
Causæ efficientes monstrorum. 190
Causæ instrumentales eorum. 191

Causæ finales eorundem. 192
Celeritas matura commendatur. 44
Celeritas immatura negotia destruit. 51
Celeritas quandoque tarditate vincitur. 86
Celeritas & Beneficentia quàm accepta sint. 27
Centauri quid fuerint, eorum Hieroglyphica. 174. 187
Centrum hominis quid sit. 10
Centurio. Qualem eum in bello esse oporteat. 155
Cera recipiens omnium rerum imaginem, figura est docilitatis. 89
Cerebellum cerebro inservit. 237
Cerebrum mulierum humidius cerebro virorum. 127
Charon quomodo expressus. 66
Chasma ignitum ab Aristotele in cœlo visum. 5
Chimæra descripta. 14. 171
Chinenses quàm exactè Idola sua fabricent, & quantam eis venerationem exhibeant. 76
Chinensium exotici mores. 147
Christiani intellecti per nomen *hominis.* 42
Christus. Positus in mundum, tanquam Caput Ecclesiæ. 38
Quomodo in deserto manserit. 39
Ejusdem potentia. Quomodo ex omni parte perfectus fuerit. Quomodo expressus. Quando dictus sit filius hominis. Quomodo Redemptor animarum, earumque Creator sit. 40. 41.
Christiani sub ejus Imperio sunt. 42
Christus in passione sancta. 41
Amor ejus erga Patrem æternum. 42
Christus quare homo factus sit. 201
Chymia quàm difficilis. 161
Chymica ars. Ejus nobilitas, origo, denominatio, operationes, epitheta, &c. 97
Chymici detestati. 210
Cibus hominis. Qualis esse debeat. Diversitas appetituum. Quidam appetunt canes, talpas, feles, vulpes, serpentes, & similia. 157
Sæpe pro cibo quidam militarunt. Videantur Authores qui de conviviis tradiderunt. Crapulones. 138
Cibi gratia seipsum occidens. 140
Cibi cur homini necessarii. 227
Cibi antiquorum. 138
Ciborum varietas perniciosa homini. 124
Cicatrices quomodo correctæ. 163
Cicero Verrem reprehendit, quod Emblemata sustulerit. 44
Ciconiæ quare ab Ægyptiis adoratæ. 80
Ciliorum examinatio, unde corrugatio eorum derivet. 237
Circulus mentis. 213
Civis nunquam patriâ suâ egressus, in Fauno figuratus. 205
Cives unius animi, unius voluntatis esse oportet. 74
Civitas Gigantum. 101
Civitas Spleneticorum. 243
Clamor magnus, pauca lana, quid sibi velit. 92
Cleanthes Philosophus ob immortalitatem animæ seipsum occidens. 120
Cleomedis gigantis crudelitas. 104
Cleomedis mors ibid.
Climata orbis inhospita, etiam homines producunt intractabiles. 130
Clunium, aut natium necessitas. 228
Codrus nobilissimus ansam dedit Proverbio. 84
Cœlius quis fuerit, & quomodo in Cælum transportatus sit. 71
Cœlius Rhodiginus gravis Author. 232. 246
Cœlum. Cur poetæ fabulentur à Gigantibus oppugnatum. 102
Quare ab Atlante portatum. ibid.
Cœlum. Ad illud obtinendum hic in terris non segnis militia exercenda est. 155
Cœli intellecti per mentem humanam. 99
Cœli monstrati in machina. 3
Cœli quare humidi. 206
Cœli creati ad beneficium hominis. 5
Cogitata hominis per aspectum illius expressa. 225
Negatur hæc opinio. ibid.
Cogitationes occultandæ sunt. 206
Cognitio hominis quàm excelsa sit. 9
Cognitio sui ipsius quàm utilis. 235
Cognitio rerum quanti momenti sit. 10
Colici dolores quomodo sedentur. 159
Colli nomen, & divisio. 239
Color flavus capillorum unde derivet. 127
Color subflavus unde veniat. ibid.
Color viridis cur delectet. ibid.
Colores quomodo significati. 206
Colores repræsentantes animam humanam. 6
Colossus Solis describitur. 11
Colossus Solis fabricatus in Rhodo, quantæ celsitudinis. 3
Columba lignea Architæ Tarentini, quæ volabat. 9
Cometa mirabilis in Hungaria visus quid portenderit. 111
Cometæ item alii figuræ diversæ, horribiles, & monstrosi, quos deinceps mala funesta subsecuta sunt. ibid.
Cometarum præsagia infausta. 110
Commoditas. Quantopere pro hac acquirenda homo laboret. 84
Commotio nimia mulierum prægnantium vitiosos partus producit. 188
Comœdiæ finguntur ex æquivocis, quæ vera cum falsis continent. 97
Comparatio inter macrocosmum & microcosmum. 201
Compositi humani perfectio. 235
Compositio animi. 214
Comus Numen lætitiæ, quomodo expositus. 64
Conceptus quid sit. 96
Conciones quantum valeant in bellando. 156
Conclusiones centum uno die defensæ. 115
Concoctio in homine quomodo fiat. 228
Concordantia cœli cum homine. 206
Concordia quomodo insuperabilis. 17
Concordia & pax significata in caduceo. 211
Concordia Principum in monetis expressa. 56
Concupiscentia fugienda. 50
Concupiscentia mala. 207
Concupiscibile refrænandum est. 61
Condemnati ad mortem peroratio. 158
Confidere in homine quàm vanum sit. 40
Confligentes in prælio insculpti monetis. 54
Confœderationes factæ per sanguinem potatũ. 150
Congressus Beneventi, quàm impii & Sacrilegi. 157
Conjunctio luminarium quomodo intellecta. 205
Connexio rerum cælestium cum terrestribus. 211
Conscientiæ remorsus. 24
Considerationes poëticæ de Creat. hominis. 246
Considerationes humanæ, & divinæ. 214
Consilia occultanda sunt. 206
Consilium non divulgandum esse. 179
Consilium improvisum quandoque optimum. 82
Consilium opportunum & necessarium & utile. 28
Consilium Senum quàm utile. 51
Con-

Constantia quomodo intellecta. 32
Constantia quanta virtus sit. 80
Constantia in operando quantum valeat. 93
Constellationes omnes descriptæ. 71
Consuetudo quandoque legem transgreditur. 87
Consuetudo mala. 29
Consuetudo mala abolenda. 89
Consuetudines incultæ & ruvidæ fugiendæ. 27
Consul sacrificans quomodo expressus. 53
Contemplatio hominis quàm sublimis. 8
Contemplationis gratiâ Homo Creatus. 225
Contemptus mortis quomodo expressus. 32
Contentiosi & Cholerici vitandi. 26
Contestationes fugiendæ sunt. 33
Continentia Conjugalis quomodo expressa. 36
Contrarietas opinionum, quandoque quod obscurum est, exponit. 87
Conversatio examinanda quocumincatur. 90
Conversatio doctorum quandoque litigii, & rixarum causa est, ideoque perniciosa. 93
Convivia de quibus mentio in sacris literis fit; Eadem convivia subsecuta mors. 139
Cor humanum primum est quod in homine nascitur. 228
Cor principium omnium virtutum. 233
Cor obstinatum quomodo evitandum. 21
Cor obstinatum & durum condemnatur. 47
Cor oppressum vocem tremulam edit. 129
Cor vi extractum ab homine moribundo. 104
Cornua ex improviso de capite quodã exeuntia. 118
Cornua arietum posita in capite Pygmæorum, ut tanto majores appareant. 108
Cornutum monstrum loco narium proboscidem gerens. 184
Corpus humanum quare rotundum, & quadratum. 236
Quod quatuordecim rebus constet. ibid.
Corpus humanum quanto tempore inediam pati possit. 125
Corporis compositio in homine quàm robusta. 229
Corpus laxum, & non magnæ molis facilè somniat. 125
Corpus duplex in uno homine. 195
Corpus biceps. ibid.
Corpus impiorum cur in die Judicii cum imperfectionibus suis resurrecturum fit, non item justorum. 125
Corpus canis & hominis simul unitum. 181
Corpora bina, quamvis monstrosè sibi invicem adhærentia, binas animas gerunt. 177
Corpora duo non nisi uno corde. 196
Item duo cum uno umbilico. 197
Item duo cum uno pectore. ibid.
Mas & fæmina simul juncti. 198
Item corpus duo habens capita, quorum alterum triste erat, altero mœsto. ibid.
Corpora maris & fæminæ mortua, diversimodè supernatant aquis. 127
Corporum tricipitum variæ significationes. 173
Correctio severa quando adhibenda. 24
Cothurnus Achillis in flumen projectus quid significet. 215
Cranium humanum in plurimis morbis remedium. 159
Crassities, & durities, sicut semen quoque fluidum partus vitiosos, & monstrosos producunt. 188
Creatio hominis quare inter creaturas ultima fuerit. 5
Creaturæ sæpè nos deserunt. 23
Crescere in longitudinem potius, quam in latitudinem cur cunctæ res soleant. 131
Cretenses quo modo Jovem sculpserint. 60
Cretensium mores. 147
Crocodilus adoratus. 149
Crœsus Lydorum Rex quare calamitosus. 88
Crœsi mors. 29
Crucifixus demonstrat9 in venis saxi cujusdã 169
Crudelitas inaudita propter ingluviem in edendo. 139
Crudelitas impia Brasiliensium. 159
Crudelitas effeta hominis. 80
Crudelitas Vitellii. 92
Crux Christi à quodam impio vilipensa. 176
Crux Sancta in navi vitæ pro malo est. 25
Culpa semper castiganda. 86
Culpa quomodo deturpet hominem. 245
Cupido effringens fulmen quid significet 34
Cura sui ipsius nimia, quàm vana sit. 51
Curiositas damnatur. 34
Curiositas quantorum malorum causa sit. 215
Curiositatis imago. 170
Currus in medio cursu retentus. 104
Curruum & rhedarum quis Inventor. 71
Cursus pedum velocissimus. 116
Cybeles fabula, & Allegoria. 215
Cynegyri Atheniensis fortitudo. 105
Cynocephali monstrosi. 166
Cyrus Rex militum quemque nomine suo appellat. 115

D.

DÆdalus quis fuerit. Quomodo intellectus. Idea mediocritatis. Artifex ingeniosus. 15
Dædalus Faber & inventor mirabilis Statuarum, unde ob valorem suum dictus fuit alatus. 73
Dæmon sub nomine *homo* intellectus. 97
Dæmon apparens in forma monstri. 181
Dæmones egredientes de ventre fæminæ. 175
Dæmonium intellectum per vocem *homo*, damna ipsius, & astutiæ, & alia mala. 41. 43
Dæmonia in forma gigantum. 102
Dæmonia nomine Harpyiarum. 171
Dæmonia monstra illudunt humanæ naturæ. 185
Damnum quod ex nimia audacia nascitur. 16
Danaes fabula, & Allegoria. 214
David Civitatem gigantum destruxit. 101
Deceptio externæ apparentiæ. 92
Defectuosi in quadam corporis parte monstrosi dicuntur. 166
Defectus externi, internos indicant. 173
Definitio monstrorum. 172
Defunctis quomodo ab antiquis requies augurata. 69
Delectatio in Infantibus quid operetur. 123
Delectatio spectaculorum crudelis. 152
Delicta bestialia castigata ignibus. 191
Deliciæ mundanæ fugiendæ. 51
Delphinus alligatus anchoræ, celeritatem maturam significat. 44
Demetrius Phalereus, honoratus trecentis sexaginta statuis. 73
Democritus quare semper ridens. 51
Democritus oculos sibi eruit, ut tanto commodius contemplationi vacaret. 119
Dens gigantis maximus. 101
Dentes cur dati. Cur brevitatem vitæ indicent. Distributio ossium eorum. Historia Pyrrhi & Herculis. Eorum facultas sensitiva. Rari, vitæ brevitatem devotant. Nomina partium quæ ad dentes pertinent. Cui dentes in unum os concreverint. 239
Dentes albi Æthiopũ, in vultu nigro, & quare. 128
Dentes cur frigus ægrius tolerant, quàm caro. 131

Dentes infantium facilitant partum. 157
Sterilitatem inducere creduntur. *ibid.*
Dentium situs, descriptiones, figuræ, & alia huc spectantia. 226
Dentium virtutes. 160
Descriptio Eccho. 132
Descriptio Hermaphroditi. 110
Descriptio hominis. 201. 202
Descriptio nominis hujus homo. 132
Descriptio mystica Promethei, concernens hominem. 208
Descriptio Pygmæi. 108
Desiderium possidendi, & damna illius. 210
Desperatio ad sui ipsius homicidium inducit. 120
Detractio omni pacto fugienda. 21
Deus primum mortalibus cognitus. 208
Deus quantæ magnitudinis, omnipotentiæ, immensitatis. 66
Deus centrum est hominis. 10
Deus terminus adæquatus hominis. 244
Deus se totum impendit in fabrica hominis. 5
Deus quam providus dispensator. 231
Deus pro moderatore, & directore omnium rerum agnoscendus est. 180
Deus vera sors omnium, quanto amore dignus sit. 46. 48.
Deus quomodo nominatus ab Ægyptiis. 204
Opera ejus posteriora quæ, & qualia. *ibid.*
Deus quomodo expressus in numismatibus. 53
Deus quomodo ab Idololatris agnitus, & quali Hieroglyphico adoratus. 173
Deus Creator quomodo expressus in simulacris. 59
Deus ultor justus. *ibid.*
Ejus tutela. *ibid.*
Deus semper beneficus erga mortales. 217
Deus denominatione hominis intellectus, aut *Viri.* pag. 37. usque ad pag. 43
Deus quàm ab homine considerandus sit. 202
Dei attributa. 55
Deo erectæ sunt statuæ. 72
Ejusdem potentia in iis significata. 73
Dialectici quomodo æquivoca appellent. 97
Diana provisa arcu, & sagittis: quid significet. 49
Dianæ sacrificabantur puellæ. 151
Dies, & nox quomodo intellecti. 212
Differentia hominis terreni & cælestis. 39
Differentia Monstrorum. 167. 168
Differentia rerum quomodo intellecta, & quàm necessaria sit. 99
Differentia vocum. 135
Difficultas maxima sapientiam acquirendi. 47. 49
Digiti ingeniosè descripti, & à quo. 239
Digiti complicati, & demissi quid indicent. 212
Digitus minimus quomodo aliter nominetur. 108
Diogenis apophtegma. 51
Dipsas serpens quid sit. 46
Disciplina militaris. Qui authores de ea tractent. 154. 155
Discursus hominis: Robur ejusdem. Amicitiam Dei fovet. 205
Discursus mentalis quid sit, & qua ratione fiat. 74
Dissolutio vestita habitu virtutis, detestata. 19
Dissolutio extraordinaria. 138
Distinctio rerum quantùm observari debeat. 81
Dives se argento suo defendit. 84
Divinitas occulta. 174
Divisio facienda in rebus, vel definitio in quibus difcultas intelligentiæ est. 99
Divitiæ, quantò magis abundant, tantò magis fugiendæ. 23. 48
Divitiarum utilitas. 51
Docilitas & suavitas in agendo. 89
Doctorum numerus quare minor, quàm Idiotarum. 124
Doctrina quantùm valeat. 18
Doctrina moralis de homine 244
Doctrina, à quo inventæ, quomodo sequendæ sint. 33
Doctrina infidelium quàm vanæ & reprobæ. 231
Doloris vehementia mortem inducit. 118
Dolores colici quomodo sanati. 159
Doloribus quidam oppressus, resanatus fuit dum ei de pinguedine humana quædam guttæ destillant supra dorsum. 157
Dominator Universitatis homo. 5
Dominium intellectum in Caduceo Mercurii. 210
Dominium nimis avide desideratum grave damnum inducit. 88
Domitianus statuas nonnisi aureas, vel argenteas volebat. 76
Domus fabricatæ in summitatibus arborum. 146
Donum Donatori non perit. 30
Dona quantum robur habeant. *ibid*
Donorum acceptatio procul esse debet à Judice incorrupto. 74
Draco alatus cum urina de homine exiens. 117
Ducis militiæ quanta prudentia esse debent. 155
Duellum quantopere olim æstimatum, nunc detestatum. 148
Duo potentes non bene conveniunt in eodem loco. 93
Duplicitas sapientibus abominabilis. 26
Duritia cordis detestabilis est. 21
Duritia opinionis. 91
Durities cordis condemnatur. 47
Dysenteriæ remedium. 160

E.

Ebrietas quot malorum causa sit. 72
Ebrietas mortem adfert Anacreonti Poetæ. 140
Ebrietas similis arboribus, quæ in præcipitiis nascuntur. 122
Ebriorum descriptio. 139
Ebriorum vox. 135
Ecclesia habens duo capita monstrum est. Videantur de hoc plures aliæ propositiones. 178
Echo describitur. 132
Echo, quam vocem formet. *ibid.*
Educatio filiorum quàm necessaria. 47. 63
Effectus sympathici, & antipathici. 9
Effæminatus & mollis animus detestabilis. 35
Electio Principis in Carinthia quomodo olim instituta fuerit. 148
Electio Regis in Taprobana, & Florida. 148. 149
Elementa omnia amore informantur. 61
Elementa quomodo cum homine correspondeant. 7
Elementa æquiparata sensibus. 233
Elementa adorata. 147
Elementorum commixtio. 212
Elephanti manducati ab homine. 137
Elephantorum fortitudo in proboscide. 238
Eloquentia descripta. 207
Eloquentia demonstrata in Orpheo sonante. 66
Eloquentia repræsentata in Hercule. 51

Eloquentia Idololatrarum quàm vana, & impia. 231
Eloquentia fortitudo. 22
Eloquentiæ Epitheta. 136
Eblemata, vel Impresæ significantes Amorem. 14
Emblemata quantæ utilitatis, quàm necessaria sint; quomodo correspondeant cum adagiis, sententiis, Ænigmatibus, quomodo rursùm ab his differant. Composita sunt ex verbis & rebus: Tyberius Imperator studiosissimus erat Emblematum. Erant ornamentum exemptionis: Eorum definitio: & quid sint. In omni genere & ornamento dictionis usurpantur. 44
Emblemata Alciati quanta. 45
Emblematum utilitas: authores. 179
Empedocles semetipsum præcipitat in montem Æthnam. 120
Endymionis fabula, allegoria, Hieroglyphica & historia. 211
Enos idem est quod *homo*. 98
Ens Chimæricum quid sit, & unde derivet. 14
Enthusiasmus poeticus ex musto proveniens. 140
Epicurei diversi à natura magistri sui. 108. 245.
Epilepsia, & alii morbi cranio humano curati. 160
Epimethei infortuniæ. 81
Episcopus nonnisi unam Ecclesiam habens quomodo expressus. 43
Epitheta monstrorum. 172. 192. 200
Epithetorum laus. 200
Epula splendidæ Vitellii Imperatoris. 137
Equæ monstrosæ. 219
Equi pro cibo adhibiti. 137
Equus quinque, aliùs octo pedum. 194
Equus super humeros Gigantis portatus. 101
Eros Amor vitiosus. 61
Errores naturæ nominati monstra. 169
Eunuchi dedicati ministerio Matris Deorum. 146
Euripus mare, quot naufragiorum causa. 88
Europæ fabula, & allegoria. 214
Eurus ventus, ejusque significationes. 67
Eurydices fabula, & allegoria.
Examinandi sunt Amici. 83
Excessus. Omne quod excedit monstrosum est. 164
Excrimenta humana ad plures res utilia. 162
Exercitium, quàm utile, & quam laude dignum. 79. 87. 89. 126. 214.
Exercitus nunquam periculoso eventui exponendus. 90
Exercitus monstrosi. 166
Exercitus integri ab uno homine fugati. 105
Exitus bonus quomodo demonstratus. 69
Exitus prosper descriptus. 37
Econtrario exitus infelix. *ibid.*
Exitus fortunatus, & favorabilis quomodo expressus. 90
Exitus infelix, expressus in fæmina. 94
Extraneis non fidendum. 80

F

FAber malorum suorum quomodo expressus. 14
Fabula Promethei & Pandoræ. 81
Faces unitæ, & implicatæ. 14
Facies in universum expositæ, & nomen ejusdem. 239
Facies hominis cur sic composita. 225
Facies simulacrorum cruore humano tincta. 156
Facies Principis lætitiam dissеminat. 16
Facinorosus monstrosus dictus. 164
Facta distinctè cognosci debere. 81
Facundia prodigiosa in persona quæ antehac mutata fuerat. 136
Facundia robur. 22
Fæces avli ejectæ per os. 117
Fæces humanæ ad plurima utiles. 163
Fama Martem præcedit. 61
Fama quantum terrorem, quantam spem inferre debeat. 15
Fama quàm facilè amitti, quàm difficulter custodiri possit. 31
Fames sublevata Principis operâ quomodo numismatibus impressa. 56
Fatum in caduceo Mercurii intellectum. 56
Faunus in numero deorum collocatus. 205
Favor quomodo descriptus. 69
Favor, & gratia quomodo intellecta. 212
Favores quandoque præcipitant. 52
Favorinus philosophus quàm patiens. 78
Febres ardentes, cur maximè in locis frigidis generentur. 130
Feles manducati. 137
Felicitas impetrata explicatur. 79
Perfecta in mundo non datur. 80
Felicitas in sculpta monetis. 58
Felicitas amicitiæ quandoque brevi tempore evanescit. 83
Felicitatis duplex via. 235
Fellis examen, situs, dispositio. 242
Femorum pedumque qualitates, compositiones, officia, & actiones. 241
Feræ ipsæ amorem sentiunt. 61
Feræ quandoque benigniores homine. 154
Feriæ quid sint idem scilicet quod socordia. 87
Fictio quàm detestabilis. 83
Fidelitas, & amor patriæ. 121
Fides significata in voce homo. 31
Fides impressa numismatibus. 54
Fides quomodo simulacris expressa. 59
Fides & pietas in numismate. 56
Fides violanda non est. 86
Fidei mysteria & arcana penetrare velle periculosum. 45
Fidei pretium. 28
Figura Lesbia quid sit. 48
Figura hominis quare orbicularis. 225
Figuræ semihominum, & semianimalium. 174
Figuræ infantium collocatæ ante oculos parturientium eandem figuram embryoni imprimunt. 189
Figuræ in partu vitiatæ, & quare. 169
Figuræ monstrosa partium humanarum in saxis inventæ. 167
Filia à Patre in adulterio deprehensa, objecta equo, & devorata. 120
Filia candidæ cutis nata ex parentibus nigris, & quare. 190
Filia Jani se suspendio necârunt. 63
Filiæ à Patre temulento violatæ. 139
Filii Principum occisi, & Saturno consecrati. 151

Filii stulti de Patre sapiente, & econtra. 231
Filii Cœli quinam dicti. 86
Filiorum numerus ex nodo umbilici fœminæ cognitus. 240
Filiorum veneratio erga Patres, etiam post mortem. 146
Filiorum educatio quantæ curæ esse debeat. 47
Filius Croesi sex mensium puer distinctè loquitur. Alia item hujus generis exempla. 136
Filius in manu hostium relictus & quare. 123
Filius prævaricator paternarum legum à Patre occiditur. 120
Filius lactatus à Patre. 114
Firmitas in negotiis, quo Hieroglyphico exposita. 173
Fiscus avaritiam non sectetur. 30
Fiscus quare æquiparatus lieni. 243
Fistula & cancer quomodo curata. 163
Fistulæ, vel tibiæ factæ ex ossibus humanis. 157
Fistulæ spiritales & vitales in homine. 227
Flagellum in manu Bacchi, & quare. 62
Flammæ ex Oratorum ore prodeuntes. 6
Florentia Urbs dives statuis. 77
Floridæ insulæ mores. 149
Flumina quomodo cum effectibus, & significationibus suis expressa. 68
Focus seu ignis quomodo intellectus, & descriptus. 207
Fœmina se vulnerans, & de vulnere Lapilli exeuntes. Casus stupendus. 235
Fœmina monstrosa. 177
Fœmina & mas, monstrosa conjunctione sibi invicem cohærent in partu. 198
Fœmina pariens infantem cum dimidio capite. 189
Fœmina pariens ranas, & serpentes. 166
Fœmina multiplices partus habens. 194
Fœmina plures lingvas habens. 170
Fœmina lasciva sub imagine Sirenes. 22
Fœmina pudica nunquam sola sit. 93
  Silentium observet. 94
Fœmina non imperet, & quare. 94
Fœminæ quomodo concipiant. 228
Fœminæ quomodo concipiantur. 228
Fœminæ in viros transmutatæ. 219. 220. 221
Fœminæ heroinæ statuas obtinuerunt. 73. 77
Fœminæ sagaces sunt, æque ac viri, quandoque plus viris. 93
Fœminæ prægnantes pro situ suo partus generant. 188
Fœminæ gravidæ multiplices imaginationes producunt. ibid.
Fœminæ crassiores viro: quare calidiores viro sint. 241
Fœminæ Ægyptiacæ plura monstra pariunt, quàm quæ in cæteris mundi partibus sunt. 177
Fœminarum simulacra quare in Emblematibus collocata. 49
Fœtus habens femora & pedes caninos. 194
Fons in quo extinctæ faces reaccendi possunt. 9
Formatio hominis. In hanc omnium rerum semina adhibita sunt. 10
Formicæ minutissimè factæ à Callicrate in ebore. 112
Fortalitia vel urbes restitutæ in numismatibus repræsentatæ. 56
  Item pietas & fides. ibid.
Fortitudo necessaria iis, qui gubernandis populis præsident. 18
  Quomodo descripta. 20
Fortitudo necessaria homini inclyto. 213
Fortitudo sociata virtuti insuperabilis est: Ode super hoc ipsum. 24
Fortitudo & virtus ad extirpanda vitia. 52
Fortitudo juncta sapientiæ. ibid.
Fortitudo & sapientia. 33. 55
Fortitudo & prudentia unitæ, res eximias operantur. 66
Fortitudo malè impensa degenerat in vitium. ibid.
Fortitudo corporalis Heroum. 115
Fortitudo ingenii. 24
Fortitudo vel virtus feminum. 213
Fortuna in quanto pretio sit inter homines: subministrat audaciam. Imago ipsius cum virtute. Quam vultus illius fallax sit. 16
  Quomodo repræsentata. 169
Fortuna cum virtute monetis insculpta. 54
Fortunæ imago. 37
Fortunæ significata, expressio, & effectus ad longum explicata. 70
Fortunæ cursus volubilis. 88
  Exitus ejus favorabilis. 90
Fortunæ dona. 46
Fortunæ fidendum non esse. 16
Fragilitas hominis. 46
Fragilitas humana quàm calamitosa sit. 48
Fraternitas quomodo repræsentata. 30
Fratricidia varia. 120
Fraudulentia quam detestabilis. 26
Fraus quomodo expressa. 170
Frigus quare saporem, & odorem impediat. 129
Frigus ubi acrius est, ibi calor quoque vehementior. ibid.
Frons cur stellata dicatur, ejusdem sudor, & osculum in illam datum. 237
Fructus argumentantur influxu Geminorum. 71
Fructus monstrosi. 199
Frumentum frigori expositum melius conservatur, quàm calori. 130
Fulmen confractum à Cupidine quid indicet. 34
Fumo suffocatus. 121
Funambulo quid significet. 45
Funera pomposa Massagetarum. 146
Fures in rebus minimis severe castigati, fures gravissimi præmiati. 149
Fures sub constellatione Mercurii. 210
Furor quomodo significatus. 67
Furunculi, seu ulcera quomodo sanata. 162

G.

G*Allina* nutrimentum homini subministrat. 62
Gallina sex digitorum, ejusque partus monstrosus. 109
Gallina commercium habens cum aspide. ibid.
Gallus monstrosus. ibid.
Garrulitas, utpote vana, evitanda. 34
Garrulitas quàm perniciosa. 88
Gemelli tam sibi facie similes, ut unus ab altero distingvi non posset. 116
Gemelli monstrosi. 195
  Copulati per tertium ventrem. 197
  Uniti scapulis. ibid.
Gemini dicuntur Castor, & Pollux. 71
Gemini influxu suo herbas & plantas fecundant. ibid.
Gemma summi valoris in convivio dissoluta & consumpta. 139

Genæ faciei cur sic compositæ. 226
Generatio, & virtus seminum. 213
Generatio monstrorum quomodo fiat. 185
Generositas in sola possessione divitiarum consistens, non in animi dotibus. 84
Genitores pro qualitate sua Hermaphroditos generant. 220
Genitores senes, & impotentes canibus objecti: & deinde in sumptuosis conviviis eorum caro manducata. 149. 157. 158
Item violenter occisi. 149
Genius hominis quid sit. 8
Genius quomodo in numismatibus expressus. 55
Genius, vel Genii quomodo expressi, tam boni, quàm mali. 65
Genium suum quisque sequitur. 99
Genii cur tam varii sint. 235
Gentilismus intellectus in homine: ejus imperfectiones, durities, persecutiones; synagoga & alia. 38. 43
Geometria, & Geographia intellectæ in Dea Cybele. 216
Germanorum mores atroces. 148
Geryon trium corporum quid indicet. 60
GIGANTES. Ad quam magnitudinem excrescere possint: quorum unus novem cubitorum visus. 100
Qui duodecim secum socios Svecos, & Gothos habebat: eorum insolita fortitudo. Capra integra à gigante consumpta. Ubi altissimi visi sint. Quindecim pedum altitudine ubi visi. 101
Quidam eorum dicuntur ex ovis prodiisse. Gigantum mentio in sacris literis. *ibid.*
Gigantes ubi præcipuè nati, gigantum urbem David destruxit. *ibid.*
Eorum membra, & dentes ultra modum magni. Gigas à S. Maglorio resuscitatus. Gigantes quare Terræ filii dicti sint. Pugna eorum vana contra cælum. Gigantomachia Comitis Thesauri: ejus discursus lectu dignus. Nomina gigantum hebraica. 101. 102
Quare dicantur habere femora, & pedes contortos, per modum serpentum. 102
Gigantes filii Cain, & Seth, in terra promissionis erant. Corpora eorum reperta in Dalmatia. *ibid.*
Gigas altitudinis centum cubitorum. In quibus Provinciis copiosi fuerint. 103
Gigantum statura, exercitia, & alia. 66
Gigas incomparabilis fortitudinis. 105
Cur hodie tales non nascantur. 126
Gladius simul & palma. 128
Glaucus quomodo figuratus. 62
Globus igneus in cælo à philosophis visus. 5
Gloria hominis. 201. 202
Gloria sequitur laborem. 18
Gloria fugit se sequentes, sequitur fugientes. 51
Gloriam cælestem mens humana non capit. 4
Gloriatio. 201. 202
Gloriator quomodo expressus. 43
Gordius nodus quid sibi velit. 24
Gorgonum fabula & allegoria. 217
Gratiæ quomodo significatæ, earum positura, & cur tres numero sint. 65
Gratiæ finguntur virgines, & juvenculæ, & ridentes. 216
Hæ propalandæ sunt. *ibid.*
Gratiæ & favores quomodo expressi. 212
Gratiæ impetratæ quàm acceptæ sint. 27
Gratiæ quandoque plus damni, quam utilitatis adferunt. 52
Gratiæ superatæ. 31
Gratiæ indignis non tribuendæ. 63
Gratiæ quomodo reddendæ. 96
Gratitudo quanta in antiquis fuerit, ita ut etiam bestias adorarint. 80
Gratitudo in hoc ab antiquis demonstrata, quod Heroës inclytos in cælestes figuras transtulerunt. 70
Gratitudo aspidis. 118
S. *Gregorius* M. in flumine Tyberi submergi jubet statuas Idolorum. 77
Gryphorum descriptio. 171
Gubernatio populi mala, quantorum malorum causa sit. 52
Gubernatio populi, manifestat quid in homine sit. 79
Gubernatio populi negata fæminis. 94
Gubernatio populi quàm difficilis. 16
Gubernatio œconomica quomodo intellecta. 36
Gubernatio mala quantorum malorum causa. 52
Gula quot genera ciborum inventarit. 138
Gulæ vitium in pluribus Alciati Emblematibus expressum. 141. 142
Gurgulio hominis quomodo consideratus ejusque officium. 227
Gustus ex pluribus causis depravatus. 114
Gustuum cur tanta differentia. 126

H.

H*Æmorrhagia* unde derivet in homine. 128
Hæmorrhagia quomodo sanata. 161
Hæresis Albigensium. 199
Hæreticorum damna, sectæ, inordinata confusio, & alia. 41. 43
Halitus hominum venenatus, quo inficiebantur ii, quos alloquebantur, idque non nisi naturaliter. 113
Harmoniam Mundi Pan veterum Numen indicat. 63
Harpocrates Deus silentii, quomodo intellectus, & significatus: vanæ ejusdem figuræ. *ibid.*
Harpyiæ, animalia monstrosa, posita in genere Simiarum. 179
Harpyiæ, quomodo intellectæ, & descriptæ: quod nil aliud quàm dæmonia sint. 171
Hebræi pluries memorati, eorum obstinatio, Synagoga, & alia. 40
Hectica morbus unde derivet. 124
Helena cur canis nominetur. 173
Helici populi quomodo Jovem sculpserint. 60
Hemicrania quomodo sanata. 162
Henoch natus de stirpe gigantum. 102
Hepar cur in homine sit. 229
Heraclitus cur semper plorare visus. 51
Herbæ crescunt & augmentantur per influxum geminorum. 71
Herbis plures hominum vescuntur. 100
Hercules quomodo descriptus & expressus. 17. 19. 33. 50. 51. 55
Ejus simulacrum in figura hominis nudi, stantis cum trophæo in sinistra, clavâ in dextra. 64
Nomen ejus inter stellas collocatum primæ magnitudinis. 71

Romæ in variis hortis, palatiis, & ædibus invenitur. Variæ ejus statuæ monstrantur, in varia figura, & vestimento. 75
Statura ejus quantæ magnitudinis fuerit. 100. 103
Tres dentium ordines habebat. 113
Devorator filiorum. 120
Devorat taurum. 139
Armatus clava cum catenis aureis de ore ejus procedentibus, quibus populum captivum ducit; denotans eloquentiam. Dejiciens in terram Antheum. 207
Hercules Idea laboris. 33
Considerationes supra hoc ipsum. *ibid.*
Hermansal statua in Saxonia, staturæ elevatissimæ, cum pluribus Hieroglyphicis. 74
Hermaphroditus creditus fœmina, generat filios, & filias, deinceps virum agit, conjuge ducta, & ex illa filios rursum generans. 109
Item alius post mortem inventus habere vasa spermatica utriusque sexus. Differentia Hermaphroditorum. Ubi locorum maxime copiosi sint. Eorum exercitia, & ministeria. An ad matrimonium admittendi sint. Ad juramentum adstringuntur, ut non nisi unum sexum sequantur. Pœna capitalis contra prævaricatores. Ab Atheniensibus in flumen jaciebantur. Inter cantus, & sonitus à Romanis occidebantur: sicut in aliis quoque Italiæ locis, & alibi. Ab horum uno filia quædam herilis violata fuit. Quomodo generentur. *ibid.*
Item quomodo nascantur. 186
Hermaphroditi diversi. 219
Hermaphroditus defenditur non esse monstrum, sed complementum naturæ. *ibid.*
Hermes, statua Mercurii. 210
Heros à Lirano sub nomine vir intelligitur. 44
Heroibus statuæ nudæ erigebantur, & dedicabantur. 77
Hieroglyphica unde originem trahant. 173
Hieroglyphicorum studium apud Ægyptios: quantum utilitatis adferat hæc indagare. 32
Eorum inventio: Scena imaginum: quàm antiqua sint: quomodo à prudentibus & sæcularibus, & Ecclesiasticis observata, &c. *ibid.*
Hieroglyphica exprimentia hominem. 42. 32. 38
Hippolytus quare in stellam mutatus. 71
Hippomenes impius filiam suam equo devorandam objecit. 120
Hircani populi crudelitas. 147
Hispania quomodo intellecta. 173
Hispaniæ regna quomodo symbolizata. 60
Histrionum officium. 137
Homerus quare cæcus, & qualiter. 119
Homerus magnus potator. 140
HOMO. Mens ejus quàm elevata sit. Miraculum animatum est: id quod peroratione integra monstratur. Hermes & ars ejus operosa. 3
Homo appellari poterit speculum tersissimum. Quantam majestatem spiret. Quomodo à Zoroastro appellatus sit. 4
Homo ænigma. 4
Fabrica inter omnes elevatissima. Appellatur magister. 5
Ad ejusdem condignum encomium invalidæ sunt pennæ Oratorum. Quare ultimo loco inter creaturas productus sit. Ejus gratiâ cuncta creata sunt. Rex est omnium rerum. Qualitates corporis ejus assumptæ in gloria. 6
Qualitates ejus elementares, quomodo invicem correspondeant. Intellectus, & imaginatio quomodo in eo formentur, quàm velocia sint. 7
Genius ejus quid sit. Contemplatio ejusdem quàm ardua. Unio ejus cum Deo. Appellatur Magus. 8
Cognitio ejus quàm excelsa sit, quàm utilis & proficua. 9. 10
Omnia mirabilia in se concludit. Pedibus suis res universas mundi substernit. In formatione ejus cuncta mundi semina concurrerunt. Centrum ejus Deus. 10
Excedit valorem septem mirabilium mundi in structura sua. Quomodo cuncta ei famulentur, & quomodo in semetipso mundum universum possideat. Omnia creata sunt ut oculo ejus cernantur. 12
Nudus de ventre matris egreditur, sed non inermis. Vita hominis schola doctrinarum. Nobilitas ejus, dum terram pedibus calcat. Mens ejus omnium rerum idem est, quod parvus mundus. Contemplando Cælum Empyreum in se concludit. In vultu suo Ideas Deitatum fabulosarum includit, & numerum cælorum. Vegetativus est cum plantis, sensitivus cum animalibus, intellectivus cum Angelis. Similitudinem gerit cum Principatibus cælestibus, & alia digna scitu. 98
Differentiæ hominis. Differunt scientifici ab ignorantibus. Qualitatem plurium animalium assumit. Aspectus horoscopi, & qualitates climatum multum inter se differre homines faciunt. 99
De natis in terræ motu. Quanta amplectatur homo, quantas qualitates. Quot opinionibus diversis discindatur, quot passionibus, & affectibus. Homines vocati astomi. Alii sine lingva sunt: Alii non nisi pomis sylvestribus vescuntur, alii herbis. Alii naribus maximis, & mento simo sunt, alii sine labris, alii labrum inferius ad pectus usque demittunt. *ibid.*
Homines auribus monstrosis, in varia figura. 110
Homines Sympathici & Antipathici cum animalibus. 112
Homines inventi, qui veneno inficiebant eos, quibiscum loquebantur, idque naturaliter. *ibid.*
Homo nunquam in decursu vitæ suæ sitim patiens. 114
Homines humana non operantes. *ibid.*
Homines felicissimæ memoriæ. 115
Homines in ureteribus non perforati, qui tamen diu vitam protraxerunt. 117
Homo conjugatus vigesies. *ibid.*
Homo impositus feretro, & portatus ad sepulchrum se levat, & feretrum suum domum portat. 117. 118
Homo dormiens loquitur, ambulat, aliaque operatur, similia vigilantibus: prædicit mortem Pontificis. 118

Homo dormiens annis ſeptuaginta quinque. 120
Homicidia mira. *ibid.*
Herodes ſemetipſum occidens. 121
Homo non niſi ex uno oſſe formatus. 117
Homines de fæce populi ſterquilinia appellati à Diogene. 122
Homines viventes abſque cibo. 125
Homines militantes longiùs vivunt aliis. 126
Suſpenſi quare faciem verſus ſolem vertant. *ib.*
Mortui quare ſupini ſupernatent aquis. *ibid.*
Cur uno oſcitante, reliqui oſcitent. 128
Cur cibos humidos appetat homo, alia animalia ſiccos. *ibid.*
Effæminati deteſtabiles. 125
Homines ſylveſtres Americæ, ſemper nudi incedunt: quanquam etiam aliquando leviter veſtiantur viſo inimico, ut tanto expeditius dimicent, veſtimenta abjiciunt: quod capitis tegumentum portent. Quàm animoſi ſint. Nomen Regis. 149
Homines diverſimodè ſacrificati. 151. 152. 153
Homo homini lupus. 157
Homo homini ſalus. 159
Homines monſtroſi. 164
Homo marinus. 166
Homines ſemicanes. *ibid.*
Homo vocatus Emon. 170
Hominis varia Hieroglyphica. 173
Homo & canis: Homo & lepus: homo & piſcis aliaque monſtra. 181. 182. 189
Homo deformatus per peccatum. 185
Homines ſemicapræ. 187
Homines ſimiæ. *ibid.*
Homo piſcis. 194
Homines monſtroſi & feræ. 198. 199. 200
Hominis dignitas, & definitio. 201
Homo quantum æſtimatus à Deo, ejusque pretium. 201. 202. 203
Comparatus Mundo & Urbi. 201. 202
Homo quare ratione præditus ſit. 221
Quare ungvibus oblongis, & cornicibus & villis careat. Nativitas ejus quam infelix, & quare. *ibid.*
Uſus rationis in eo quodvis animal exuperat. Quantò ſublimior ſit belluis. Quare homo tot malis ſubjectus. 222. 223
Quare ſapientia dotatus. 223
Homo in conſtitutione ſua magnitudinem Dei manifeſtat. *ibid.*
Homo membris talibus dotatus, quibus nutrimentum ſuum procuret. 224
Homo myſticè deſcriptus. 225
Homo ſecundum quamque partem ſuam conſideratus. Idcirco factus ut contempletur. *ibid.*
Quare in figura orbiculari compoſitus ſit. *ibid.*
Quomodo concipiatur in utero. 228
Homo miraculum miraculorum. 232
Si è terra caſu progigni poſſit. *ibid.*
Homo vitioſus Eva appellatus. 233
In libidine vehementior belluis. *ibid.*
In compoſito ſuo externo perfectiſſimus. 236
Ejus menſuratio. *ibid.*
Homines ſine naſo. 238
Homo creatus ad gaudendum Deo. 244
Quantum per peccatum deterioratus. 245
Homo conſideratus in creatione ſua. 246
Idem per oden deſcriptus. 247
Homo Artifex. In potentiis ſuis comparatus SS. Trinitati, quod per oden exprimitur. 12. 13
Virtus ejus, amor, & amicitia. 14
Verſatus in omnibus ſcientiis. Author proprii mali ſui eſt. Mediocritas ejus: Artifex ingenioſus eſt. 14. 15
Fama ejus quantum timorem, quantam ſpem ingerere debeat: vitia ejus quantùm caſtiganda ſint. 15
Hominis intrepidi deſcriptio. 24
Homines morum intractabilium, quantopere fugiendi ſint. 27
Homo pauper ſtans ante mortis imaginem quid ſignificet. Multò magis in hoc laborandum, ut benè operemur, quàm ut ſplendidè veſtiamur. *ibid.*
Homo ſtans quid indicet: quid ſibi rodens ungves. 32
Humana Hieroglyphica videantur amplè deſcripta pag. 32. Usque ad pag. 38. Ubi ſimul de eorum Authoribus.

MORALIA & MYSTICA.

DE

HOMINE.

In ſymbolo Deum repræſentat, magnum datorem bonorum. Amor Patrisfamilias. Chriſtus in terris collocatus Caput erat Eccleſiæ. 38
In homine militia cæleſtis angelorum quaſi in imagine figuratur. Iterum hoc loco Deo comparatur. Figura Chriſti pluries à Prophetis præviſa. Rurſum de Chriſto, quomodo in deſertum quaſi relegatus fuerit. Ejus potentia exprimitur. Homo quantæ perfectionis ſit in omnibus membris ſuis. Ejus ratio, ſenſus, & perfectio. Vox hominis congeminata quid ſignificet. Mens ejus quomodo à ſe profliget cogitationes vanas. Per hominem interiorem indicatur prudentia, & rectitudo. Vilitas ejus, & denominationes nullitatis cum in peccatis eſt. Nomen ejus reduplicatum bonitatem & rectitudinem indicat: Chriſtus exprimitur, cum filius hominis nominatur. In hac voce homo angeli ſignificantur. Joſephus ab Arimathæa quomodo expreſſus. 38. 39
Exprimit item rectitudinem & fidem. Differentia hominis terreſtris, & cæleſtis. Quatuor facies, quatuor Evangelia indicant. Hic de Moyſe mentio fit. Caro, peccatum & vitia quomodo expreſſa, & punita. Mores corrupti quam putredinem incurrant. In voce *homo* univerſum genus humanum comprehenditur, ſicut & in voce *Adam:* quomodo in hoc poſteriori Chriſtus intelligatur Redemptor animarum noſtrarum. 39. 40
Fiducia in homine collocata quàm vana ſit. Synagoga Judæorum contraria innocentiæ Chriſti. Homo unanimis is intelligitur, qui ſub lege Chriſti vivit. Populus Judaicus, quaſi à Dæmonio poſſeſſus, ejus malitia ſcelerata. Qui ſe fidelem ſimulat, cum talis non ſit, zizania in medio frumenti ſeminat. Anti-Chriſtus Judas, & Pilatus per hominem à dæmonio poſſeſſum intelliguntur. Per nomen *Vir* virile robur intelligitur. Per *Virum* Deus intelligitur, utpote in omni virtute perfectus. 40. 41
Chriſtus rurſum homo ille intelligitur qui cum Patriarcha luctatus eſt. Et ille Ægyptius, memoratus in Exodo: Maritus dua-

Maritus duarum fæminarum quarum una sterilis, altera fecunda, illa synagogam, hæc Ecclesiam gentium indiat. Judæos item memoratus in Zacharia, antiquus dierum. 41

Deus iterum tanquam Judex hic exponitur: Christus quoque, tanquam Creator, & Redemptor: Et Spiritus Sanctus. Verbum divinum ab anima peccatrice rejectum. De anima peccatrice. A Christo recedunt quicunque à divinis præceptis declinant per hominem vagantem in agro, & quem Joseph invenit, Christus Redemptor intelligitur. ibid.

Per nomen *Vir* Philo ratiocinationem, aut discursum intelligit, sicut & mentem vigoremque illius, & liberum arbitrium. Vir Samaritanæ, qui vir non erat, Spiritus rationalis dicitur. Homo rationalis verè homo nominandus. 42

Apostoli prædicatores, & Prælati intellecti per vocem *homo*: Item Charitas intelligitur per hominem secundum cor Dei. *Vir unus* de quo in primo Regum dicitur, ii sunt qui abdicato seculo vitam Claustralem agunt. De vana gloria Prædicatorum. De acquisitione virtutis, & fuga vitiorum. Per homines reducentes arcam, Christiani intelliguntur sub imperio Christi viventes. Per viros Anathot, qui Jeremiam ad occisionem quærebant Judæi intelliguntur persequentes Christum. Vir *Uxoris unius*, Episcopus est nonnisi unam Ecclesiam habens. Per homines ordinatos ut terram perlustrent, Ecclesiastici viri intelliguntur, qui ad curam & salutem animarum destinati sunt. 42. 43

In brachio arido Jeroboam intelliguntur ii, qui de oportationibus suis gloriantur. *Si peccaverit vir in virum* hic nomine viri vel adulter vel appetitus sensualis, &c. intelliguntur. Vir item Ægyptius sensum literæ carnalem indicat. *Maledictus vir* ex propheta Jeremia dæmonem indicat inimicum veritatis. Homo Ægyptius insultans Israelitæ Hæreticus est insultans Catholico: Viri sanguinum dicuntur qui judicia pecuniis corrumpunt: Item qui à carnalibus desideriis non abstinent. Sex homines in propheta Ezechiele memorati, sex hominis ætates indicant. Nomine viri item Heros omni perfectione dotatus intelligitur. 43. 44

Homo subtus arborem poma colligens quid significet. 46

Homo cui collum serpente cinctum, eum indicat qui meretriciis amoribus fascinatus est. ibid.

Homo aspectu venerabilis, currui triumphali insidens, honores virtutis indicat. ibid.

Homo sedens super puteum, cui gladius super caput pendet, cui quinque gladii ad latus sunt, castigationem peccati indicat. 47

Homo sedens ad mensam lautissimam, cum gladio item supra caput infelicitatem tyrannorum demonstrat. ibid.

Homo qui piscatur in igne, difficultatem indicat in acquirenda sapientia. ibid.

Homo inserens arborem, denotat quantum ars naturam elevet. ibid.

Homo incidens arboris corticem, unde balsamum effluit, duritiem hominum reprehendit. ibid.

Homo mensurans saxum cum instrumento Lesbio, rectitudinem incorrupti Judicis indicat. 48

Homo pallidus folle ignem insufflans, Alchymistarum ignorantium vanitatem indicat. ibid.

Homo intuens in massam fœni, caducitatem mortalium denotat. ibid.

Homo Solem contemplans, meditationem figurat. ibid.

Homo cujus vultus radiis solaribus percutitur, Idea avaritiæ est. 49

Homines numerosi in cubiculo edentes ubi cophinus cernitur, turpitudinem viti exprimit. 50

Homo vestitus paludamento regali, sed qui loco sceptri fusum gestat, imago virtutis est, superatæ à vitio. ibid.

Homo insidens throno, cui flores aliique fructus præsentantur, Idea est boni quod ex divitiis profluit. ibid.

Homo insidens solium, cum fulmine in dextra, sub quo aquila est, denotat à Deo justa postulanda esse. Idem indicat homo coronatus, qui dextra sceptrum gestat, & cui ad latus imago justitia est. ibid.

Homines duo, quorum alter caudam integram extrahere equo intendit, nec id ulla vi potest, alter pilum post pilum trahit, quo demonstratur, temporis beneficio difficultates quascunque exuperari. ibid.

Homo satagens quercum antiquam evellere indicat à teneris educationem necessariam esse. 47

Homo pedes gerens lana involutos cum fulmine in manu, Dei justitiam indicat, severam denique, cum diu tardaverit. 48

Humana vita risu & planctu intermixta. 51

Vanitas humanæ vitæ expressa in numismatibus à pagina 52. usque ad pag. 58

Brevitas ejusdem. 65

Homo Idiota similis statuæ. 78

Homo solus sine socio infelix. 84

Probatur ingruente occasione. 85

Illustratur propria virtute. 86

Homo sermone cognoscitur. 82. 89

Pertinacia incorrigibilis. 87

Homo infidelis quàm abominabilis. 88

Homo quid verè sit. Ejus æquivoca. In hoc nomine homo & fæmina comprehenditur. In eodem turba intelligitur: quandoque & Dæmon: Herba balsamina sic item nominatur. Pictores hominem pictum eodem nomine nuncupant, sicut & sculptores. Intelligitur in hoc nonnullibi Anima. Speciem specialissimam eamque principalem Dialectici eum ajunt Hominem voce & Prophetæ intelliguntur. 97

Synonyma hominis. Dicitur homo ab humo. Hoomet mens altissima interpretatur. 89

Vir à virtute dicitur. Mensch germanicè idem est, quod liber. Microcomus

Homo secundum cor Dei, qui plenus charitate est. 42

Homo claustralis secundum cor Dei est. ibid.

Hone-

Honestum quàm acceptabile. 123
Honestum & utile in omni negotio considerandum est. 37
Honor quomodo intellectus & significatus. 69
Honor, fides, & Amor omnia conservant. 212
Honoris imago in numismatibus. 55
Attributum principale hominis est honor. 80
Honoris & virtutis variæ significationes. 213
Horologium. 79
Horror qui ex sono provenit, ut est sonus limæ. 126
Humilitas quomodo intelligatur. 32
Hydrargyrum quid sit. 210
Hypochondrium quare sic dictum. 240
Hypocrisis descripta. 171
Hypocrisis quàm detestabilis sit. 34

I.

Iactantia vitium detestabile. 51. 79
Iactantia & gloriatio de se, quàm vana & detestabilis sit. 106
Ianuarius Mensis quomodo significatus. 67
Ianus Idea prudentiæ. 17
Iudicium finale in Jano intellectum. *ibid.*
Ianus quomodo figuratus, ejus variæ formæ, biceps, significat prudentiam necessariam Principi: Expressus cum quatuor capitibus; ei consecrabantur Principia, & fines rerum. Dictus Noë: Inventor vini: occisus à villicis. 63
Quare biceps. 73
Ianus duarum facierum: in quo optimus populi moderator intelligitur.
Inventor Serrarum. 180
Icarus de cœlo cadens, indicat impossibilia quærenda non esse. 45
Icari malæ qualitates descriptæ. 19
Icterus quomodo sanatus. 163
Idiomata patriæ, quare tam diversa. 132
Idolum trium facierum adoratum. 149
Idola & Statuæ à S. Gregorio M. in Tyberim projectæ. 77
Idolorum magni cultores Chinenses. 76
Iecinoris examen, natura, officium & alia huc pertinentia. 242
Ierusalem antequam devastata esset plura monstrosa indicia hanc desolationem ejus præcurrerunt. 166
Ignatius martyr leonibus objectus. 152
Ignis nutritus ab Imperatoribus Romanis. 3.
Ignis observatus in cælo ab Aristotele. 5
Ignis à quo inventus. 33
Ignis à quibus adoratus. 148
Igni si accedimus cur volam manus primum ad eundem vertimus. 126
Ignes tempore Cæsaris Augusti observati. 6
Ignorans quantum differat à docto. 98
Ignorantia posita in conspectum Sapientiæ quantum erubescat. 30
Ignorantia tollenda est ab homine. 66
Ignorantia quomodo expressa. 170
Ignorantia opprimit hominem. 184
Ignorantiæ causæ. 179
Ileos quare sic dictum. 241
Illustres viri propria virtute. 86
Imaginatio magnam vim habet in parturientibus: Ex hac sæpe monstra producuntur. 188
Imago Hieroglyphicorum. 32
Imago justi Judicis. 31
Imago fœminæ cum Cornucopiæ, quæ cassidem premit, honorem indicat. 213
Imagines Cœlii Rodigini, de partibus hominis. 233
Imagines nudæ, earumque effectus. 54
Imagines, & simulacra diversa. 170
Imitatio vocis animalium ab hominibus facta. 155
Immortales quandoque sunt amicitiæ. 83
Impensis propriis doceri, quomodo expositum. 81
Imperator Sacrificans, quomodò expressus. 53
Imperator, ejusque militaris expeditio, & victoria. 53. 54. 55
Imperator tyrannum vinctum tenens, in numismate repræsentatus. 53
Imperatores in monetis excusi. 56. 57
Imperia vel regna turbata, & discissa, per partus & infantes monstrosos significantur. 183
Impietas aperta describitur. 33
Impietas monstrosa. 164
Impossibilia tentanda non sunt. 45
Impresa vel Symbolum heroicum, ejusque nobilitas. 10
Plura adducuntur de hac materia. 13. 14
Imprudentia describitur. 34
Imprudentia eorum, qui nullam rerum memoriam habent. 81
Impudicitia in Sacerdotibus quantopere castigata. 146
Inamorati quam vocem habeant. 136
Incantatio Sagarum abominabilis. 95
Incolæ littorum Maris animosiores sunt habitatoribus planitiei. 149
Inconstantia descripta. 89
Inconstantia quantum fugienda. 88
Incontinentia quantorum malorum causa sit. 186
Indagatores numismatum, & monetarum. 52
Indecentia actionum quantopere evitanda. 95
India ferax Gigantum. 101
Item ferax pygmæorum, qui super montes & in locis amœnis sunt. 107
Indianorum Superstitiones. 147
Indifferentia in rebus, quandoque magnæ utilitatis est. 85
Indignatio unde derivet, & terribilis commotio ejus interna. 34
Indignatio mortem producit. 159
Indignatio divina quomodo metuenda. 209
Indignis gratias largiri non est hominis sensati. 63
Indolem suam quisque sequitur. 100
Industria in omni re quàm necessaria sit, hâc scientias & honores adipiscimur. 49
Infans miraculosè corrigit matrem. 136
Alius infans qui præmaturè loquitur. *ibid.*
Infans serpentem monstrans in ore. 199
Infans sex mensium, junctus alteri sine capite. 195
Infans septem capitum. 175
Infans monstrosus, qui in ventre cuspidem cultri monstrabat. 178
Infans natus sine brachiis, cujus pars inferior ab umbilico deorsum in piscem desinit. 181

Infans quatuor pedum. ibid.
Infans portans caput caninum. 182
Infans & canis monstrosè colligati. 183
Infans quatuor pedum, & manuum. ibid.
Infans habens aures leporinas. ibid.
Infans totus pilosus. 194
Infans unius capitis, duorum corporum 195
habens lingvas duas. ibid.
Habens duo capita, quatuor brachia. ibid.
Infans undecim ora, & labia viginti duo habens. 187
Infans qui nunquam in vita sua loquelam hominis audierit, quam lingvam locuturus sit. 127
Infantes cani nati. 112
Infantes memoria plus vigent, quàm senes, & quam ob causam. 123
Infantes duo natibus implicatis, & cruribus monstrosis. 198
Infantes item monstrosè cohærentes, quorum cum unus lac sugeret, alter plorabat. ibid.
Infantes utriusque sexus tercentum sexaginta quatuor, uno partu editi, & quare. 118
Infantes centum Jovi sacrificati. 151
Infantes in medio æreæ statuæ collocati & in sacrificium illic igne consumpti. ibid.
Infantes cur quandoque plus affectionis uni homini portent, quàm alteri. 124
Infantes quomodo educati. 148
Infantes quantopere educatione bona indigeant. 63
Infantes quomodo olim & quibus ceremoniis ante aram collocati fuerint. 123
Non sunt deducendi ad loca, ubi nimium lugubria, nec ubi nimium jocosa audiant. 124
Infantes devorati. 158
Infantula octennis jam omnium rerum notitiâ dotata. 194
Infantia quare Jocis addicta. 123
Infantia hominis quomodo per numismata significata. 53
Infelicitas tyrannorum. 48
Infelicitatem monstra præsagierunt. 199
Inferior potentiâ, quandoque superiorem vincit. 86
Infidelitas vitium horribile. 88
Infidelitas vitium pessimum, cujus typus est mulier. 94
Infidelitas mulierum quàm monstrosa. 96
Infirmi impiè occisi. 158
Infirmitates provenientes de hepate malè affecto. 242
Inflammationes quomodo curentur. 163
Inflexibilitas æqui Judicis. 17
Influxus stellarum varii super varias nationes. 145
Influxus singulares stellarum monstra producunt. 191, 192
Influxus solis in corpora cælestia, & sublunaria. 206
Infortunium in negotiis. 37
Ingenia bona cur sæpè à vero tramite aberrent. 124
Ingenium semper exercendum. 49
Ingenium debile. 217
Ingenium obtusum vix docile evadit. 94
Ingenium intelligitur in face, quam Prometheus furatus dicitur. 209
Ingenii fortitudo. 24
Ingratitudo vitium damnabile. 209
Ingratitudo, & infamia, quantopere fugienda. 34
Injuria patienter tolerata. 122
Injuria Philosopho cuidam illata, & patienter tolerata. 78
Injuria semel sopita, non rursum movenda est. 88
Innocentia agnita. 175
Inquietudo mundanorum. 20
Insatiabilitas sciendi. 48
Inspiratio divina quomodo repræsentata. 170
Inspiratio divina quomodo fiat in homine. 10
Insula ex improviso nata in medio mari. 6
Integritas Judicis. 36
Intellectus, & imaginatio quomodo formentur in homine. 7
Intellectus agens, quantæ velocitatis sit. 209
Intellectus, & promptitudo illius in loquendo. 234
Intellectus hominis quàm magnus. 200
Intellectus operationes. 37
Intemperantia quàm perniciosa. 139
Intemperantia sensuum abbreviat vitam. 126
Interna hominis per loquelam panduntur. 89
Interna hominis septenario constant. 244
Intestina humana devorata. 158
Intractabilitas morum quàm detestabilis. 27
Intractabilitas quàm detestabilis. 89
Intrepiditas descripta. 32
Intrepiditas quàm necessaria in operando. 18
Intrepiditas animi in personis constantibus. 115
Intrepiditas fœminea. 23
Inventio artis, & ingenii. 208
Invidia cor proprium edens describitur. 51, 52
Inutilitas negotii cujusdam descripta. 96
Joseph continens, dupliciter vir. 42
Josephus ab Arimathea expressus in voce homo. 39
Ira effrænis quantum fugienda. 26
Ira quantopere fugienda. 34
Ira res venenatissima. 112
Ira fœminæ major quàm ira viri. 127
Ira Dei productione monstrorum indicatur. 181
Iracundia causa mortis. 140
Irascibile, & mala ejusdem. 210
Irresolutio evitanda est. 90
Ischium, & Ischiadici. 241
Isocrates Orator timidus. 137
Italia Provincia amœnissima. 37
Italia restituta in numismate exprimitur. 54
Judæa capta quomodo in numismatibus expressa. 56
Judas nomine hominis appellatus, & quare. 41
Judex sordidus, & venalis monoculus dicitur. 29
Judex incorruptus. 36
Judex justus expressus. 31
Judex sincerus quomodo indicatus. 48
Judex vino depravatus, sicut & passionibus, idem de avaritia dicendum. 30
Judex quam fortis, quam constans, rectus, & intrepidus esse debeat. 218
Judices incorruptos esse oportet. 21
Judicia largitione corrupta, quomodo significata. 43
Julius mensis quomodo expressus. 67
Junius mensis quomodo repræsentatus. ibid.
Junius Brutus statuam singularem à Romanis obtinuit. 77
Junius Brutus sacrificia capitum humanorum abolet. 151
Junii Valentii fortitudo. 104
Juno quo habitu, & dispositione ab antiquis monstrata: Ejus significationes. 65
Jupiter quomodo in numismatibus excusus: ejus

ejus ſacrificia: quomodo Victor, Cuſtos, ultor, ſervator, propugnator, ſtator expreſſus. 54
Jupiter Olympicus deſcriptus. 11
Jovis figuræ in ſimulacris. Quod omnes omnipotenti Deo conveniant. 59
Juramenta facta per ventum, & gladium. 80
Juramentum falſum quomodo caſtigatum 174
Juſta à Deo petenda ſunt. 50
Juſta exigenda ſunt ab Amicis. 83
Juſtitia deſcripta, quid ſit, ejus definitio, doctrinæ; Judex quantopere incorruptum eum eſſe oporteat: Judex ligatis oculis, & corruptus. 17
Juſtitia repræſentatur in ſtatua, habens oculum in occipitio. 74
Juſtitia juncta paci, vinculum optionum. 28
Juſtitia Dei dum lenta, ſervera eſt. 48
Juſtitiæ attributa, qualitates, operationes, & uſus. 218
Juſtitia corrupta. 27
Juſtorum mors pretioſa. 21
Juvenis bibens cava manu aquam fluviatilem, docet ſuperflua negligenda. 48
Juvenes ſibi panem porrigentes quid indicent. 30
Juventus ſedula educatione indiget. 17
Juventus incapax regiminis. 16
Juventutis deſcriptio. 45
Juvenum gubernatio quàm lubrica, incerta, & evitanda. ibid.
Juvenum vigor quàm neceſſarius. 51
Ixion deſcriptus. 20
Ixion, & ejus corpus. 214

L.

L*Abiorum* conſideratio, ſitus, figura, diſpoſitio, & officium. 226
Labiorum item officium. 238
Labrum inferius in pectus uſque propendens. 100
Labor glorioſum reddit. 18
Labor quantum adjuvet hominem. 60
Labor in omni re neceſſarius. Quàm utilis ſit. 93
Labor aſſiduus vincit omnia. 29.30
Labor vanus reprobatur. 29
Labor Alchymiſtarum ignorantium quam vanus. 48
Labor gigantæus: Gigantum robur inſolitum. 101
Labor in aſcendendo unde proveniat. 126
Laboris Idea Hercules. 33
Laboribus plus expoſiti Magnates, & Principes in populo, quàm plebei homines. 18
Laborare & ſudare neceſſe eſt ei, qui ſtudiis deditus eſt. 49
Labyrinthus Dædali, quo fine erectus. 179
Lac mulierum utile ad multa. 162
Lac naturaliter exiens è venis cum ſanguine. 114
Lac de papillis viri exiens. ibid.
Lacertæ manducatæ. 137
Laconiſmus perfectus in Apophthegmatibus eſt. 121
Lacrymæ fictæ fæminarum. 96
Lactantius Firmianus gravis author, quantopere laudatus etiam à viris ſanctis. Opera ejus in compendio. Item zelus ejus. 221.231
Lanceam quidam ſibi ipſi in oſimmittit, ut ſic occiſus feris non objiciatur. 153
Lares qualia Numina, eorum officium quomodo ſignificati. 65
Larunda Dea ſacrificium humanorum capitum habuit. 151
Laſſitudo magis contrahitur deambulando hinc & inde, quàm iter agendo. 128
S. Laurentii Idea eſt Hercules inter flammas. 18
Laus gigantum. 101
Laus ſcriptionis. 239
Lemma in ſymbolis ſemper neceſſarium. 30
Leonem ovis parit. 166
Lesbia figura quid ſit. 48
Levitas, & ſcurrilitas puerilis quantum fugienda. 45
Levitas animi. 179
Levitas animi intellecta in fæmina. 94
Liber terminatus memoriâ mortis. 246
Liber datur in manus Regum Perſiæ antequam ſceptrum. 9
Liber datus ad maſticandum Ezechieli, quid ſignificet. 38
Liber in laudem vini. 141
Libri antiqui quomodo facti. 145
Liberalitas in rebus acquiſitis. 85
Liberalitas impreſſa monetis. 58
Libertas quam accepta ſit. 48
Liberum arbitrium quomodo expreſſum. 50
Libidinoſus avarus, quantopere fugiendus ſit. 24
Libido quomodo intellecta. 29
Libido in Sirene intellecta, 22
Libido in homine acrior, quàm in animalibus. 233
Lien quare ordinatus in homine. 229
Lien quare fiſco comparatus. 244
Lienoſus contactu pedis ſanatus. 114
Lingua ſymbolum perſuaſionis. 170
Lingua tardioris loquelæ. 136
Econtrario loquelæ velocis. *ibid.*
Lingua multiplex in ore mendaci. 170
Linguæ deſcriptio, figura, compoſitio, exercitium, & aliæ conſiderationes. 227
Linguæ laus, derivatio, origo. Caſus de quodam pſittaco. 238
Linguæ monſtroſæ. 170
Linguarum origo. Quare tam variæ. 131
Lites & contentiones fugiendæ. 34
Lites non facilè incipiendæ. 87
Lithuani ſerpentes adorabant. 149
Litteræ & arma verum præſidium Civitatis. 24.25.
Litteræ ſcriptæ in pectore monſtri. 182
Loca calida vitam prolongant. 130
Loca frigida ardentes febres producunt. 130
Loquacitas. 119.120
Loquacitas quam vana, & pernicioſa. 35.88
Loquacitas ſemper pernicioſa, præſertim in fæminis. 94
Loquela interiora hominis prodit. 82.89
Loquelam quidam ſubitò amittentes. 113
Loqui pauca oportet in præſentia Principum. 79
Lucius piſcis devorans minores piſces, crudelitatem homicidarum denotat. 46
Lucretia Romana ſemetipſam occidens. 31
Luminaria mundi quomodo intellecta. 205

Luna quot nominibus appellata, quomodo in simulacris expressa. 56.60.173
Luna quomodo stellas attrahit. 211
Lunæ conjunctio cum sole. 206
Lupi. Quidam homines in lupos conversi. 30
Lupi in escam adhibiti. 137
Lupi adorati. 149
Lupo viso vox amittitur, vel rauca fit. 64
Lusores semetipsos in pretium exponentes, & post lusum victi. 150
Lusus horologii antiqui. 79
Lusus pilæ. 29
Lux significata in Niso ave. 206
Lybia monstrorum mater. 166
Lyra data in manus Amoris, & quare. 61
Lysimachus occidens leonem. 104

M.

Machina mundi in Argo intellecta. 211
Macula candida signum innocentiæ. 114
Maculæ candidissimæ in Cute ibid.
Maculæ oculorum quomodo sanatæ. 136
Maculæ & signa in corpore infantis ex imaginatione matris proveniunt. 188.189
Magæ quam detestabiles. 95
Magia quid sit. 8.9
Magica arte ad vitam quidam resuscitatus & apparens Pompeio. 118
Magistratus rectus quomodo expressus. 17
Magistratus quantò magis insignes, tanto majori auxilio indigent. 18
Magistri nomine appellatur homo. 5
Magistro quisque indiget. 63
Maglorius Sanctus gigantem resuscitat. 101
Magnanimitas quomodo exhibita. 66
Magnanimitas spe præmii acuitur. 19
Magnanimitas præmiata. 26
Magnates qualibus statuis honorati. 210
Magnatum casus. 19
Magus appellatur homo. 8
Majus mensis descriptus. 67
Malum suum accersere. 91
Malum tarde cognitum, perniciosum est. ibid.
Mala cur eveniant homini. 223
Mala quanta cum magnanimitate tolerata. 149
Mala quare monstrosa appellata. 164
Mala plurima malè affecto hepate proveniunt. 242
Mammillæ cur factæ, & earum nomina. 240
Mammillarum descriptio. 227
Manlius Torquatus occidit filium suum, eo quod paternam legem transgressus esset. 120
Manus hominis quare tanquam in ramos divisæ. 224
Manus, & brachia cur in homine, non in bestiis sint, quæ tamen majori fatigationi & laboribus subjectæ sunt. 123
Manus, pedesque quare assignati homini. 227
Manus, & palmæ oculatæ 171
Manus salutantium conjunctæ. 146
Manus è cujus digito annulus extractus est, libertatem indicat 48
Manuum, & brachiorum hieroglyphica. 174
Manuum magisterium, officium: Descriptio P. Danielis Bartoli. 239.240
Maria Virgo Protectrix. 65
Maria Virgo vera Minerva: adjutorium ejus specialissimum, & immortale. 21
Marmor Phydiæ quid continuerit. 212
Marmor transparens Ravennæ. 169
Mars quomodo expressus. 56
Mars quem fama præcedit, in simulacro expressus. 61
Mars propugnator, & ultor in numismatibus. 53
Item Victor. ibid.
Mars & Neptunus. 54
Marti victimæ humanæ cæsæ. 151
Martius mensis quomodo repræsentatus. 67
Masculi quomodo concipiantur in utero. 228
Materia prima rerum omnium quid sit. 10
Mater elevans anteriora vestimenta sua ante filium, quid sibi velit. 35
Matrimonium, quomodo repræsentatum; plura de eo. 68
Matrimonii pudor, quantum observari debeat. 49
Matrimonia inter pares ineunda sunt. 94
Maturatio intempestiva corrumpit negotia. 51
Mauritius Imperator fortis, & ex genere gigantum. 101
Mausoleum Artemisiæ. 11
Maximinus Imperator terribilis, & immensæ staturæ. 103
Medea Numen assistens germinibus. 213
Mediastinum quid sit. 242
Mediator pacis quomodo expressus in statuis. 74
Medicamentum contra vinum. 140
Medici honorati, & detestati. 147
Medicos maturos ætate decet esse. 63
Meditatio quantùm valeat. 17
Meditatio quomodo intellecta. 32.48
Meditatio quomodo facienda. 217
Mediocritas laudatur. 19
Mediocritas ubique observanda. 45
Mediocritas hominis, intellecta in Dædalo. 15
Mediocritas figurata in casu Phaëthontis. 16
Medium conjungens animam cum corpore. 215
Melancholia quandoque cibum impedit 125
Melitis homo tardissimæ & infelicissimæ memoriæ. 81
Membra humana particulatim considerata 225
Memoria Infantium, melior memoriâ senum. 123
Memoria fœcunda hominum. 114.115
Memoria locum habet in auribus. 238
Memoria beneficii recepti. 209
Memoriæ promptitudo in ratiocinando. 234
Mendacium quomodo descriptum. 170
Mens hominis quam elevata. 3
Mens hominis artifex omnium rerum. 13
Mens semper operans & vigilando, & dormiendo. 231
Mens intellecta per oculos, & pupillas. 225
Mentis circulus. 214
Menses in Luna symbolizati. 60
Mensium significationes descriptæ. 67
Mensium hieroglyphica. 174
Mensura hominis. 236
Mensura da sunt omnia diligenter. 28
Mercator expressus in imagine Mercurii. 36
Mercatoris officium. 210
Mercatura à Mercurio inventa, & instituta. ibid.
Mercurius quomodo expressus. 53

Mercurius quomodo in simulacris expressus dicitur anima informans universitatem; est Spiritus Astralis hominis. 60
Mercurius præsidens furibus. 210
Mercurius gratiarum Caduceator. 217
Mercurius & Hercules in monetis. 55
Mercurii imago in medio circuli, indicat difficultatem in acquirendis scientiis. 148
Mercurii imagines, allegoriæ, Hieroglyphica. 209, 210
Mercurio statuæ erectæ. 74
Meretrices quantorum malorum causa. 67
Meretrices, quomodo expressæ. 174
Meretrices condemnatæ. 229
Metalla quomodo nominata, & signata à Chymicis. 210
Metaphysici, quomodo appellent æquivoca. 96
Micerinus Rex severè castigans famulas quæ ad adulterium cooperatæ fuerant. 83
Microcosmus nominatur homo. 97
Microcosmus comparatus cum Macrocosmo. 201
Miles. 44
Miles odorem rutæ non ferens. 113
Milites cur longiùs reliquis vivant. 126
Militaria vel castrensia pericula gloriosè ad mortem usque exantlata. 106
Minerva cum Medusa quid significet. 20
Minervæ virgines sacrificatæ. 151
Minotaurus quid sit, & quid repræsentet. 179
Minutiæ quantopere aliquando observandæ sint. 81
Mirabilia, quid sint. 4
In quot partes & capita dividantur. 4
Mirabilia quanta in homine. 4
Mirabilia in homine à pag. 112 usque ad pag. 119
Mirabilia mundi descripta. 11
Miraculum est quod in hominis tam exiguo corpore tam grandis mens contineatur. 231
Miraculum Insulæ natæ in mari. 6
Miseria & calamitas hominis, quomodo significata. 36, 46, 215
Mithridates Rex complures lingvas callebat. 115
Moderatio, & prudentia quàm necessaria. 28
Moderatio in Principe quàm necessaria. ibid.
Moderatio in rebus quomodo expressa. 37
Modus & mensura in omni re observanda. 26
Mola in utero parturientium quid sit. 188
Mollities animi effæminata, exploditur. 35
Mollities, & effæminatus animus, quomodo expressus. 74, 90
Momus detractor deorum. 64
Monachus bonus, homo secundum cor Dei. 42
Moneta ad quem finem inventæ. 52
Studium earum, & utilitas. Ad quid simulacra & statuæ inserviant. Authores qui de his tradiderunt. 52, 53
Moneta ex vario metallo, in quibus Imperatores repræsentantur. 57
Monoculi monstrosi. 166
Monstrum idcirco dictum, quod futura monstret. 167
Monstra multitudine aurium, & brachiorum, & manuum insignia. Mercurius quomodo demonstratus. 170, 171
Monstrorum definitio. 194
Monstrum per antonomasiam quomodo appellatum. 172
Monstri etymologia. 167
Monstra naturalia, & artificiosa. ibid.
Aliæ item monstrorum differentiæ copiosæ. Ex abundantia materiæ proveniunt. 168
Monstra miraculosa. 175
Monstra quare in utero vivant, moriantur foris. 176
Monstra portenderunt quæ futura erant. 177, 178
Monstra ob peccata hominum provenire. 178
Monstra in bonum omen versa. 165
Monstra portendunt bellum, calamitates, & iram Dei. 181
Monstrum in effigie dæmonis cornutum & alatum. ibid.
Monstra diversa, & in eis casus admirabiles, qui evenerunt. 181, 182
Monstrum quadrupes, aquatile, humanum. 182
Sententia Sorbini de monstris. ibid.
Alia item monstra horrenda. 182, 183, 184
Monstra quid præsagiant, & portendant, admonitiones Dei sunt. 184
Monstra unde, & quare nascantur. Natura in formatione sua monstrum non intendit. Quæ res in generatione ejus concurrant. Commixtio materiæ præcipua causa. 185
Materia devians à recto itinere, monstrum producit. Copiosiora sunt in paucis animalculis, quam in majoribus. Materia fæculenta potissima eorum causa est. 186
De eorum generatione à pag. 186 usque ad pag. 193
Monstra quibus femora & alia desunt. 193
Monstri unius capita duo invicem rixantia. 195
Monstra generata ex influxu particulari stellarum. 191
Monstra quandoque nescio quid, in se divini portant. ibid.
Eveniunt ex speciali providentia divina. Ad hoc sæpe producta, ut peccata hominum castigentur. 192
Eorum mirabiles figuræ. 193
Monstra duorum corporum, & aliæ inordinatæ proportiones. à pag. 193 usque ad pag. 199
Monstra humana, & ferina 198, 199, 200
Præsagiunt infelicitatem. 199
Monstrum habens caput infra umbilicum. 196
Monstrosæ lingvæ. 170
Monstrositas in fructibus. 199
Montes qui se invicem magna collisione facta separarunt. 93
Montium habitatores severi, quia stellæ singulares illuc influunt. 145
Morbis extremis extrema remedia adhibenda. 24
Mores doctorum, quantùm ab ignorantibus differant. 99
Mores hominum perversi, in pluribus locis memorati. 39, 43
Mores inculti fugiendi sunt. 89, 92
Moribus quomodo Nationes conveniant. Hi mores quandoque norma regiminis sint, eorum encomium, & varia Epitheta. 145
Morientes ex nimio dolore, vel lætitia. 118
Morsus serpentum ab hominibus sanati. 114
Mors quomodo intellecta, & repræsentata. 21
Mors justorum pretiosa. ibid.
Ejus memoria contemptum omnium terrestrium parit. 22
Mors justi. Meditatio quomodo facienda.

Manus conjunctæ, & demissæ quid portendant. 211
Mors philosophi, qui dum asinum vidit ficus manducantem nimio risu interiit. 114
Mors secuta ex nimia lætitia, aut dolore. 118
Mors miserabilis Imperatorum. 140
Mors quàm sæpe salutaris. 18
Mortis contemptus quomodo intellectus. 32
Mortis memoria quàm proficua. 46
Mortis memoriâ liber terminatur. 246
Morti assimilatur amor divinus. 21
Mortui in quanta reverentia habendi sint. 146
Mortui redeuntes ad vitam. 118
Mortuorum imago in conviviis posita. 146
Motus spirabilis. 206
Movetur digito immensum saxum in Asia. 9
Moyses expressus in voce homo. 40
Moyses quare tardioris lingvæ. 136
Muliebris intrepiditas. 23
Mulier quare sub voce *hominis* intellecta. 97
Mulier viginti & duabus vicibus maritata. 117
Mulier in partu emittens strepitum, sicut solet sclopeti esse, subsecutis flaminis, quibus panni ambusti sunt. 119
Mulier vana fugienda. 25
Mulier gigas, ejusque robur. 103
Mulier parva minus malum, ajebat Democritus. 122
Mulier videns Infantem suum devorari à Crocodilo, crocodilum adorat. 149
Mulier continens quomodo expressa. 36
Mulier viva, seque gubernans, sine omni osse. 117
Mulier ab equo devorata. 120
Mulierem ducere solo utilitatis intuitu, quam fœdum sit. 52
Mulieris nomina diversa. 99
Mulieres Selenitides ova pariunt, è quibus Gigantes nascuntur. 101
Mulieres gigantææ staturæ. 102
Mulieres literarum studiis addictæ. 106
Mulieres barbatæ. 112
Mulieres, quæ cùm iracundiâ flagrarent, oculis suis fascinabant. ibid.
Mulieres plus iracundæ, quàm mares. 127
Mulieres quare ingenio inferiores viris. 124
Quare plus doloris in partu habeant, quàm reliqua animantia. ibid.
Mulieres non intrabant Senatum. 147
Mulieres detestatæ à Solone. 123
Mulierum simulacra exprimentia Deitates. 65
Mulierum vitia condemnata à Diogene. 122
Mulus quare sterilis, & an inter monstra numerandus sit. 187
Mulus monstrosus. 219
Mumia quid sit, & quæ virtus ejus. 161
Mundana apparentia fallit. 22
Mundana concordia. 171
Mundana bona quantum obsint meditationi. 244
Mundanæ deliciæ quantùm fugiendæ. 245
Mundana voluptas procul est à cœlo. 236
Mundus & constitutio ejus quomodo repræsentata. 67
Mundus creatus ad beneficium hominis. 5
Mundus universus pedibus hominis subjectus. 10
Mundus nominatus *homo*. 97
Mundus animatus quare. 211
Mundus significatus in Satyro. 205
Mundus subjectus homini, imò ipse homo mundus est. 12
Mundus quomodo post diluvium inhabitatus. 131
Mundus quantum inveterascat. 130
Mundus felicitatem perfectam non habet. 80
Mundi contemptus in S. Canuto. 122
Mundi inquietudo. 20
Mundi vanitas, ejusque excellentia non nisi in puncto consistens. 45
Mundi vanitates audiendæ non sunt. 29
Mundi simulacrum. 174
Muri Babylonii descripti. 11
Murmuratio fugienda. 21
Musæ & Apollo, quomodo in numismatibus significati. 53
Musici, & Medici statuas habuerunt. 73
Mutatio rerum quomodo explicata. 214
Muti à nativitate. 227
Mutilus manibus & pedibus, acubus nihilominus filum immittere, & pedibus nere didicerat. 241

N.

NAbuchodonosor Rex deformatus per peccatum. 185
Nabuchodonosor in belluam conversus. 169
Nævi quare in mundo sint. 177
Narcissus in fonte semetipsum intuens quid significet. 36
Nares quare pro libitu nostro claudi nequeant. 238
Nasamoni populus multos habens hermaphroditos. 109
Nasus considerabilis pars in structura hominis. 226
Nasus quorundam hominum ingens. 100
Nationes variæ variis cibis vescuntur. 137
Nationes diversæ diversis constellationum influxibus subjectæ. 145
Nati sine naribus. 238
Nativitas hominis quàm infelix. 221
Natura universalis, & humana intellecta in Prometheo, & Epimetheo. 208
Natura humana. 217
Natura semper partus perfectos intendit. 176
Natura quare maga dicta. 9
Natura ipsa tam deformis in principiis suis. 185
Natura duplicata quomodo intelligatur. 215
Natura quantùm ab arte elevetur. 47
Naturam quantum ars æmuletur. 3
Naturæ variæ quomodo invicem conveniant. 187
Naturales causæ quæ, & quantæ sint, earum necessitas, & utilitas. 186
Navigatio multis morbis medetur. 125
Navis dentibus militis retenta. 140
Navis per crocodilum tracta, quid significet. 206
Necessitas amicitiæ. 84
Nechevah quare mulier dicta. 99
Negocium prosperum quomodo intelligatur. 94
Negocia benè cœpta quomodo intelligantur. Quod cum moderatione facienda sint. Quod in iis semper honestas spectanda sit, cum utilitate. 37

Negocia tractari feliciter nequeunt fine divino auxilio. 180
Negocia nimia celeritate pessumdantur. 51
Negocia maturè concludenda. 25
Negocia semper distinctè cognosci debere. 81
Negocia damnosa evitanda. 92
Negocia facta evaginato gladio. 148
Negocia aliorum sibi adsciscere non oportet. 92
Negociis propriis invigilare quàm utile sit. 85
Negociis cum assiduitate incumbere oportet. 93
Nemo sua sorte contentus. 30
Nemrod Gigas sceleratus. 102
Nephriticus morbus, ejusque conditio. 243
Neptunus & Mars simul juncti in monetis. 54, 55
Neptunus tridente armatus, tria maria denotat, supra quæ imperium habet: item tres aquas maris, marinas, Fontium, & Lacustres. Quot figuris expressus. Quatuor equis vectus. Secum habet Tritonem, Glaucum, & Thetin. 62
Nero monstrosus. 164
Nervi unde nascantur, & quis eorum situs. 236
Nervi quare causa membrorum organicorum. ibid.
Nervi Quomodo anima in iis robur suum exerceat. 233
Neuri populi in lupos conversi. 30
Nigritæ populi elevatæ staturæ; quibus labium inferius ad pectus usque pendet. Ne computrescat, Sale emendatur. 100
Nilus flumen, quomodo in effectibus suis significatus. 68
Nilus observatus ab Ægyptiis. Quantopere hoc flumen terras sibi substratas fœcundet. 146
Niobe fulminata. 90
Nisus avis denotans Lunam. 206
Nisus adoratus. 149
Nobilitas natalium. 84
Nobilitas unde derivet. 205
Nobilitas inferior virtute est. 27
Nobilitas hominis dum terram pede calcat. 13
Nobilitas Arcadum. 149
Nobilitatis Hieroglyphica. 205
Nodus Gordius. 24
Noë idem videtur qui Janus vini Inventor. 63
Nomen monstri pluribus rebus imponitur. 172
Nomen proprium à quopiam cum difficultate scriptum. 135
Nomen hominis descriptum. 232
Nomina hominis apud varias nationes. 99
Nomina variorum gigantum. 102
Nomina imposita nationibus, & provinciis à primis habitatoribus. 131
Nomina partium ad dentes spectantium. 239
Nomina instrumentorum, & officiorum ad usum belli spectantium. 154, 155
Norma Juvenum sint senes. 121
November mensis quomodo notatus. 67
Noverca privignum suum diligens, & fovens, monstrum dicitur. 164
Nox & dies quomodo significata. 212
Nuditas corporis non defectuosa. 236
Numero septenario constant interna hominis. 244
Numina placata victimis humanis. 151
Numismatum Authores. 52

O.

OBjectum cognoscitur per causas. 185
Objecta quomodo multiplicata in aquis. 7
Objecta ad professionem spectantia quàm accepta sint. 200
Objecta divina & humana considerata. 214
Obligatio descripta. 171
Oblivio damnatur. 81
Observationes vanæ evitandæ. 185
Obstinatio quomodo fugienda. 21
Obstinatio condemnatur. 47
Occidentes semetipsos. 120
Occisiones concessæ. 150, 151
Oceanus fons monstrorum. 177
October mensis quomodo expressus. 67
Oculus quomodo fallatur in aquis. 7
Oculus hominis factus ut omnia contempletur, ad quod etiam mundus creatus est. 12
Oculus humanus cur quandoque melius objecta longinquiora discernat, quam quæ propiora sunt. 125
Oculus & manus. 171
Oculi hominum quare tam sibi vicini. 128
Oculi singulariter considerati. 225
Quare sic nominati, & quare sic fortificati. 226
Oculi quare pro libitu claudantur, non item nares. 238
Oculi in capite ut cerebro serviant. 237
Oculi præservantur lacte. 162
Oculi muliebres quantorum malorum causa. 95
Oculi incentivi concupiscentiæ, quos Democritus sibi eruit. 119
Oculi statuis adempti, & quare. 74
Oculi Argi indicant firmamentum stellatum, & mundum. 211
Oculi qui nocte sine lumine literas legebant. 112
Oculi quomodo in somnio significati. 212
Oculos quidam in bello scintillantes habuerunt, ita ut inimicos fascinarint. 112
Oculos quidam in dimicando claudunt. 149
Odor quare oblectet. 126
Odor quid sit, fumus, an aër, an vapor aut aliud quid. 129
Odor aromaticus quare melius de longinquo, quam è vicinia sentiatur. ibid.
Oeconomica gubernatio descripta. 36
Offensa semel remissa, non rursum redintegranda est. 88
Og de Basan Gigas. 101
Oleum ex sangvine humano, ejusque virtus. 160
Omnipotentia Dei describitur. 66
Opera plus valent in homine, quam splendida vestimenta. 27
Opera clara potius, quàm statuæ hominem illustrem & inclytum faciunt. 78
Opera manifesta esse debent. 171
Opera impossibilia. 29
Opera posteriora Dei. 204
Operari quanti momenti sit. 89, 93
Operationes humanæ non ab homine factæ. 115
Operationes omnes à manibus derivant. 239
Operationes intellectus. 37
Opinio Chaldæorum de sole. 146

Opinio illa, quæ mulierem monstrum esse dicit reprobata. 177
Opinio propria quantorum malorum causa. 87
Opportunitas in rebus quantum valeat. 29
Ops eadem est quæ Cybele, & Berecyntia. 215
Oratio, ejusque vigor. 207, 209
Oratio ordinata, & voce consummata. 135
Oratio brevis, & sententiosa quantum æstimata. 147
Orationis acumen quomodo intellectum. 30
Orator factus inutilis ex timiditate. 137
Oratores incapaces sunt ad ritè exprimendam hominis dignitatem. 5
De eorum ore flamma visa exire. 6
Orbicularis figuræ cur sit homo. 225
Ordo in loquendo, quàm necessarius. 81
Orion gigas cubitorum quadraginta sex. 101
Orion prima constellatio Austrina. 17
Orion stella, quomodo item à Romanis appellata. ibid.
Ornamenta dedecent vetulas. 122
Orpheus sonans cytharam: ingeniosa figura. 66
Oscitatio auditum impedit. 129
Oscitante uno, quare reliqui oscitent. 128
Oscula Endymionis cum Luna, quid portenderint. 211
Osiris quis fuerit, & quomodo intellectus. 206
Osiris adoratus. 170
Os clausum in principio promotionum ad Cardinalatum, & quare. 180
Os Homini quare minus cæteris animantibus. 123
Os homini juxtà qualitatem ciborum, & dispositionem stomachi datum. 226, 227
Ora oratorum sæpius scintillare visa. 6
Os Ileum quare sic dictum. 241
Os unicum quod quis pro dentibus habuit. 239
Ossa humana sine medulla. 114
Ossa mortuorum in sacrificiis combusta. 151
Ossa immensa gigantum inventa. 101
Ossa Brabonis gigantis, quæ à quibusdam Ceto adscribuntur. 103
Ostium regiones, status, positurae, quomodo in corpore humano situata sint. 236
Otium & pigritia quomodo fugienda. 31
Otium quantopere evitandum. 49
Otium fugiendum. Otiosus nil novit. 87
Otium graviorem partum gignit. 124
Ottomanni viris potius quam muris utuntur ad defendendas urbes. 155
Ovis pariens leonem. 166
Oves sine liene. 243
Ovum quare duas substantias contineat. 185
Ovum cujus putamini serpens impressus erat: alia item ova monstrosa. 190
Ova monstrosa hæreses indicant. ibid.

P.

Pacificator, & mediator pacis, quomodo repræsentati in statuis. 73
Pacificator & pax quomodo expressa. 211
Padus fluvius quomodo expressus. 68
Pagoda Numina Chinensium, quàm elevata, & quomodo adorata. 147
Palæstra ubi exercitata. 148
Palatiis antiquorum imponebatur simulacrum sphyngis. 66
Palladis natalitia. 59
Pallas Gigas ubi inventus. 101
Pallium, Græcorum Vestimentum. 89
Palmæ, & manus oculatæ. 171
Palustres loci faciliorem somnum provocant. 130
Pancreas quid sit. 242
Pandora fabula, & allegoria. 215
Pan Numen gentilium. 171
Pan harmoniam mundi indicat. Quid sit panicus terror. Ubi primum adoratus. Quomodo in imagine Lunæ expressus. Quare cornutus. 63
Pan elementa, eorumque qualitates indicat. ibid.
Panis exprimens magnitudinem Dei. 205
Paradisus Civitas in quadro. 50
Paradisi amore patiendum est. 155
Parcarum quare tria nomina, earum significatio, & ministerium. 65
Parricidia varia. 120
Partes internæ hominis consideratæ. 227
Parturiens læsa monstra generat. 188
Partus facilitati dente infantis. 157
Partus vitiosus, turpis, & monstrosus quomodo accidat. 169
Partus juxta situm quem in utero materno habuerunt, perfecti, aut imperfecti prodeunt. 188
Partus nascuntur juxta figuram, quæ matribus proponitur. 190
Partus humani monstrosi, & deformes. 193
Partus sine mento. 175
Partus retentus in utero viginti annis. 117
Pasiphaës fabula, & allegoria. 214
Passiones judicem corrumpunt. 30
Passiones refrænandæ sunt. 93
Patres filios suos juxta proportionem & constitutionem suam generant. 188
Patris familias gubernatio quomodo intellecta. 36, 38
Patrocinium magnatum quantæ utilitatis sit. 21
Pavonis carnes non computrescunt. 9
Pavor descriptus. 87
Pavor armis illatus. 20
Pavor alatos pedes habens. 210
Pauperes cur fœcundiores in pariendis filiis sint, quàm divites. 127
Paupertas ubique secura. 91
Paupertas eorum qui Mexicum inhabitant, offerentes Principi suo vestimenta vilissima. 147
Pax nunquam sic radicata est, ut rumpi nequeat. 76
Pax & justitia, optimum vinculum. 28
Pax & bellum. ibid.
Quomodo in numismate expressa. 56
Pax & amicitia rerum, intellecta in Caduceo Mercurii. 211
Pax acquiritur aur[illegible] 31
Peccatum postquam commissum est pœnitudinem, & confusionem inducit. 67
Peccatum carnale quantopere fugiendum. 35
Peccatum monstrum est. 172
Peccatum deformat hominem. 185
Peccatum quomodo deturpet hominem. 244
Peccati pondus quàm grave. 20
Peccati castigatio quomodo expressa. 47
Peccata per monstra castigata. 175
Peccata quantopere castiganda sint. 86
Pectus hominis quare planum. 123
Pectus & ei adhærentia cur aperta. 293

Pectoris figura, diſpoſitio, exercitium, ſtructura; de papillis, & mamillis. 227
Pectori gigantis impoſita incus. 105
Penates quænam numina fuerint. 8
Penates quomodo expreſſi. 65
Percuſſi in præcordiis moriuntur ridendo. 243
Peregrinatio hominum ſapientium, ut majorem ſcientiarum acquiſitionem ſibi procurarent. 9
Perſecutio Poëtæ cujusdam ad voluntariam mortem quendam adegit. 120
Perſecutores Chriſti quomodo expreſſi. 42
Perſeverantia in omni re neceſſaria. 91
Perſeus aſtrum cæleſte. 71
Perſeus valoroſus & verax, monetis excuſus. 54
Perſei magnanimitas. 66
Perſei fabula, & allegoria. 217
Perſvaſio quomodo deſcripta. 171
Perſvaſio ad ſequendum bona æterna. 246
Pertinacia hominem incorrigibilem reddit. 87
Perverſitas ſæculi. 144
Pes. Multæ eruditiones de hoc. 215
Pedis multæ conſiderationes. 241
Pes ſignificans affectum. 215
Pedes cur facti in homine. 225
Pedes cur in homine reliquas partes magnitudine excedant. 123
Pedes malè formati. 193
Pedes vulnerati, cur in quibusdam locis difficilius ſanentur, quàm capitis vulnera. 130
Petra quæ à pluviis contacta accenditur. 9
Phaëthon de curru præceps indicat hominem impium in ea via, in qua deliquit, caſtigandum eſſe. 15, 16
Phaneſia gens aures ad terram usque demittit. 100
Pharos turris deſcripta. 11
Philadelphia Civitas gigantum. 101
Philemon philoſophus nimio riſu mortuus. 114
Philippus Macedonum Rex à ſagitta quam verſus cælum jaculatus fuerat, vulneratur. 90
Philologia in ſphæram Solis ingrediens quid portendat. 206
Philoſophiæ arcana detecta per problemata. 124
Philoſophi quantùm divitias deteſtati ſint. 48
Philoſophus ſtatuæ collocatæ. 73
Phreneſis cauſa. 244
Phthiſis morbus unde derivet. 124
Pictura, & plaſtica de imaginatione proveniunt. 188
Pietas quomodo expreſſa. 69
Pietas repræſentata in monetis. 55
Pietas ubique accepta eſt. 85
Pietas erga defunctos. 146
Pietas Gentilium pietatem Chriſtianorum vincit. 150
Pietas Gentilium exemplum præbens Chriſtianis. 184
Pietas Veſpaſiani Imperatoris. 153
Pilatus quare *homo* appellatus. 41
Pilatus ubi adoratus. 147
Pilatus ſemetipſum occidit. 121
Pili quare ſpiſſiores in capite, quàm alibi. 128
Pingvedo humana lenitivum eſt pro doloribus juncturarum & nervorum. 157
Piſcis magnus, devorans parvos crudelitatem hominum denotat. 46
Piſcis mulier. 166
Piſces humana facie monſtroſi. ibid.
Planctus à ſpiritu frigido provenit. 132
Planctu & riſu tota hominis vita componitur. 51
Planetarum nomina, data metallis à Chymicis. 210
Plantæ foliis nigris non inveniuntur. 127
Plantas conſcendunt homines, ut earum fructibus veſcantur. 138
Platanus aurea Xerxis in veneratione habita. 3
Plebejus homo omnis generis res devorat. 116
Plebei minùs fatigationi ſubjecti, quàm potentes. 18
Plinius Author non vanus, ſed memoriâ dignisſimus. 100
Pluto quomodo repræſentatus. 66
Pluto armatus Proſerpinam rapiens, quid ſignificet. 206
Pluvia & nives ab Aquario proveniunt. 72
Pluviæ intellectæ in cymbalis datis Cybeli. 216
Pocula facta ex calvaria humana. 147
Podagra ſanata. 119
Podagra ſanata per capillos infantium. 159
Podagrici quare difficulter curentur. 124
Podagrici ſanati per urinam. 163
Pœnitentia inſequens culpam. 35
Pœnitentia Sacerdotum Ægypti. 150
Poëtæ vilipenſi, & deriſi. 124
Pollex quare ſic dictus. 227
Pollex digitus retrorſum flexus, ſignum disgratiæ. 212
Pollux & Caſtor idem quod Gemini. 71
Polydamantis fortitudo. 104
Pomo comparatur homo. 46
Pomis ſylveſtribus plures hominum ſe nutriunt. 100
Populus lapideus ſtatuæ Romanæ dictæ. 75
Porcellus cum capite humano. 191
Porcia mortem ſibi deglutiendo carbones procurat. 121
Portenta hominum, qui ſat longo tempore vitam ſine cibo protraxerunt. 125
Portentoſè obmuteſcens. 136
Porus Rex Indorum, altitudine æquiparatus Giganti. 103
Potatores dicti Utres vini. 140, 141
Potentia divina in ſtatuis intellecta. 74
Potentia ſuperior quandoque ab Inferiore ſuperata. 86
Potentiæ hominum comparatæ ſanctiſſimæ Trinitati. 13
Præcipitantur quidam de monte in ſacrificium. 151
Prædicatores, & Prælati denominatione hominis appellati. 42
Prælatorum varia appetentia. 126
Præmia exhibita quantum acuant valorem. 19
Præmia danda ſunt virtuti. 26
Præſagium de futuro per monſtra. 177, 178
Præſagia monſtrorum. 185
Præſagia quomodo obſervanda. 181
Præſumptio condemnata. 19
Prætenſio vana quantum damnata. 79
Praxilla Poëtiſſa, quænam, & qualis fuerit. 81
Praxis rerum negata eſt animalibus. 123
Praxis militaris. 155
Pretium hominis. 201, 202
Pretium animæ. 202
Pretium bonæ mentis & conſcientiæ. 214
Princeps intuitu ſuo lætitiam parit. 16
Princeps quantùm exaltare & deprimere poſſit. 31
Princeps moderatus quanta æſtimatione dignus. 28
Princeps Ruthenorum quomodo electus. 147
Princeps omnium rerum eſt homo. 5

Principis vigilantia, & prudentia. 180
Principem quantùm prudentia deceat. 63
Principes varii monetis excusi in diverso genere metalli. 57
Principes plus quam reliqui homines per Cometas admonentur, ut bona operentur. 112
Principes Carinthiæ quomodo olim electi. 148
Principibus durum est resistere. 51
Principatus quam difficile regimen habeat. 16
Problema universaliter loquendo utile est, & dogmaticum, & necessarium. 123
Proboscis Elephantorum in cibum usurpata. 137
Prodigia cælorum, signa iræ divinæ. 110
Proditio amicorum. 23
Proditio horrendum scelus. 80
Proditor quomodo intellectus. 33
Prometheus facem furatus à sole prudentiam indicat. ibid.
Prometheus & Pandora. 81
Promethei fabula, allegoria, significationes. 208
Promissio eadem pluribus facta quam turpis. 96
Promptitudo potentiarum in ratiocinando. 234
Pronunciatio varia linguarum. 131
Prophetæ voce hac *homo* nuncupati. 39. 97
Proserpina quid significet. 213
Prosperitas quomodo expressa. 94
Prosperitas rerum quomodo intellecta. 37
Protagoras filiam suam nuptui dat inimico suo, & quare. 122
Protagoræ paupertas. 124
Proverbium ornamentum est compositionum. 79
Providentia repræsentata in statua trium oculorum. 73
Providentia divina negatur ab obstinatis & infidelibus. 223
Provinciæ primorum habitatorum nomina assumj ferunt. 132
Provinciæ repletæ gigantibus. 103
Prudens homo fastigia honorum fugit. 93
Prudentia expressa in Jano. 17
Prudentia quomodo demonstrata. 170
Prudentia quomodo intellecta, & descripta. 180
Prudentia quàm necessaria sit. 24
Est virtus insuperabilis. 25
Prudentia in Juvenibus non quærenda. 16
Prudentia, & fortitudo quid valeant. 66
Psylli populi contra ventum pugnant, & cibantur serpentibus. 146
Psylli populi serpentum morsu læsos curant. 161
Pudendum unum in binis corporibus. 198
Pudicitia quantum ab antiquis æstimata. 73
Pudicitia virtus omni laude digna. 93
Pudicitia omni encomio digna, si ad finem usque intemerata perseveraverit. 95
Pudicitiæ encomium. 86
Pudor Conjugalis quomodo observandus. 49
Puella exiens de utero matris mammillis tam plenis, quàm in adultis sunt. 187
Puellæ impositæ currui, cujus rotis subjiciuntur & conteruntur ii, qui se Idolo suo sacrificant. 152
Puellæ flagellatæ in Arcadia ad mortem usque. 151
Puellæ Insulæ Floridæ quomodo ante Principem suum compareant. 149
Puer indormiscens supra calvariam, docet memoriam mortis recolendam. 46
Puer sex mensium ob timorem distinctè loquitur. 137
Pueri quam vocem habeant. 135
Pueri æstimati propter vocem. 136
Pueri gerentes gremium repletum nucibus, quare ad templum Veneris conducti. 123
Pueruli rixantes propter nuces, aliasque quisquilias, denotant puériles ineptias fugiendas esse. 45
Pueritia quomodo expressa. ibid.
Pueritia hominis, quomodo in numismatibus significata. 53
Pugna facta oculis clausis. 149
Pulchritudo detestata. 20
Pulchritudo monstrosa, idem dicatur de turpitudine. 164
Pulli gallinarum nati cum capite Nisi. 190
Pulmo cur sic compositus, ejus officium & figura. 227
Pulmo quid sit, quod sit ventilabrum cordis. 242
Pulmones plurium malorum causa. 124
Pulsus hominis, ejusque varietas. 236
Pygmæorum virtus compendiata. Copiosi sunt in Thracia: inter monstra collocantur. 107. 108
Pyramis eversa quid significet. 174
Pyramides Ægypti. 11
Pyrrhus Rex Epirotarum laudatus. 105
Pyrrhus Epirotarum Rex lienosos solo pedis sui contactu liberabat. 114
Pyrrhus Æacidas miles magni valoris. 115

Q.

Quadrata figura Hieroglyphicum. 229
Quadrupedes, quare rarius monstra pariant. 177
Qualitas vocum. 135
Qualitates elementares hominis quomodo sibi correspondeant. 7
Qualitates monstrorum variæ in corporibus unitis. 183
Quatuor sunt Causæ naturales Monstrorum 185
Quatuor species monstrorum. 167
Querelæ hominis contra naturam suam. 222. 223
Quies descripta & significata. 69
Quoniambec Rex, & cujus nationis. 144

R.

Rabba Civitas gigantum. 101
Radix arundinum, quorundam populorum esca. 146
Rapacitas describitur. 174
Ratiocinatio quomodo fiat, quid sit. 73
Ratiocinatio intellecta per Numen Pan. 205
Ratio hominis omnem cæterorum animalium qualitatem exuperat. 222
Rationis usus quomodo compositus, & intellectus. 229
Rationis & sensuum conflictus. 207
Reatus in inferno castigatus. 66
Recipere, & dare quomodo expressum. 91
Reciprocatio affectuum descripta. 14
Reciprocatio amoris expressa. 61
Recitans maximè indiget voce. 137
Rectitudo judicis æqui. 17. 21. 48
Rectitudo judicis invicta esse debet ad passionum impetum, & auri munera. 30. 36
Rectitudo hominis expressa. 39
Rectitudo & sinceritas, necessaria in iis qui inter homines agunt. 85

Reflexio, & robur illius. 7
Regius morbus, aut Icterus quomodo generetur. 242
Regula juvenum sint senes. 121
Rei quomodo castigati 146
Rei in forum, ducti capite tecto, 218
Religio inventa â Prometheo. 208
Religio gentilium Christianis exemplo esse potest. 185
Renum compositio. 243
Renuntiatio, quam Carolus V. in favorem Philippi I. filii sui fecit de regno Hispaniæ. 18
Requies quomodo expressa, & quod defunctis apprecanda sit. 69
Requies nocturna quare commodius in latere sinistro sumatur. 127
Res quandoque melius de longè, quàm prope videntur, & qua de causa. 125
Res magni momenti celandæ sunt. 22
Res occultæ, in lucem productæ. 213
Res superfluæ rejiciendæ vel omittendæ. 48
Res mirabiles. 112.119
Res præteritæ rememorandæ, futuræ prævidendæ sunt. 63
Res eventuras nosse quàm difficile sit. 49
Res eventuræ per monstra prænunciatæ. 167
Res non casu, sed à Deo factæ. 225
Respublica restituta. 56
Resolutio capienda in negotiis. 25
Resolutiones maturandæ sunt. 86
Reverentia exhibenda Principibus, ut videlicet parcè in præsentia eorum loquamur. 79
Rex Daciæ superatus ab Imperatore, quomodo in monetis expressus. 54
Rex truncans aures ei, quem amicissimum sibi esse hoc ipso declarabat. 147
Rex Tragicus dicitur is, qui rem quandam prætendit quam nunquam consecuturus est. 79
Reges Franciæ quomodo strumis medeantur. 161
Reges Taprobanæ, & floridæ quomodo electi. 148, 149
Rhetores statuas habuerunt. 73
Rhodii artifices insignes statuarum. ibid.
Ridendo moriuntur, qui in præcoriis vulnerantur. 243
Rigor militaris â Belliducibus discretis evitatur. 29
Risus provenit à spiritibus calidis. 132
Risus puerorum quare frequentior, quàm eorum, qui ætate maturi sunt. 123
Risus portentosus. 114
Risu, & planctu vita hominis componitur. 51
Rixæ literariæ sæpè perniciosæ. 93
Roma quadrata. 85
Roma comparata homini. 202
Romani quomodo stellam Austrinam appellârint. 71
Rosa dedicata Veneri, typus benevolentiæ. 74
Rosa quare in manu Gratiarum sit. 216
Rosarum odor quosdam occidit. 113
Rumor magnus, pauca lana. 92
Rupes tremula. 9
Ruptura intestinorum quod remedium sit. 160
Rusticitas & tetrici mores in horrore esse debent. 211
Rutheni quomodo Principes suos eligant. 147

S.

Sabini Gigantis facta illustria. 104
Sacerdotes quomodo reverendi sint. 175
Sacerdotes gentilium, cum monstrum apparuisset, continuo Deos in templis placabant. 185
Sacerdotum Ægyptiacorum pœnitentia. 150
Sacra scriptura â Pastore quodam in versus traducta. 115
Sacrificia observata â Romanis. 136
Sacrificia facta in agris. 146
Sacrificia antiqua quomodo facta. 146
Sacrificia humana, facta ad avertendum malum aliquod. 151
Sacrificia humana â Junio Bruto abolita. ibid.
Sacrificia sanguinis humani sublata à Consulibus Romanis. ibid.
Sagæ quàm detestabiles sint: sicut & vetula saltans. 59
Sal liquefiens in igne, induratus aquâ. 9
Sal super ignem jactus, cur strepitum excitet. 128
Sal ex sanguine humano. 161
Sal ex urina deductus quàm efficax sit. 157
Salivæ humanæ virtus. 157, 162
Salus, & securitas in monetis. 57
Salutatio quomodo antiquitus facta. 146
Samson cum Dalila quid significet. 217
Sanati in anima quomodo intellecti. 42
Sanguificatio, quomodo fiat. 243
Sanguis ebulliens ex cadavare occisi, præsente occisore. 126
Sanguis potatus, quem sibi invicem Confœderati è venis traxerunt. 150
Sanguinis humani virtus. 160
Sanguinem ajunt quidam sedem esse animæ. 230
Sapere non nisi externo cortice. 81
Sapho Gigas à Davide occisus. 102
Sapiens fortunam sub pedibus tenet. 46
Sapiens ubique securus. 80
Sapientes quandoque errant. ibid.
Sapientia discooperit ignorantiam. 30
Sapientia quàm difficulter acquiratur. 47.49
Sapientia quomodo per Hieroglyphica intellecta. 174
Sapores lingua probati. 227
Sardanapalus effæminatus, & vitiosus. 80
Sardanapalus quàm effœminatus. 50
Sardanapalus seipsum occidens. 121
Saturnus expressus in sene discooperto & alia. 59
Satyrorum descriptio. 205
Saxum repræsentans humanam figuram. 169
Saxum perforatum, quod ventis pervium est, idea animi intrepidi. 178
Saxum ingens à Gigante portatum. 101
Saxo non absimilis partus in ventre mulieris induratus. 117
Saxa figurata monstrosè. 167
Saxa de cœlo lapsa hominum figuram repræsentant. 111
Scanderbeghi robur, & valor. 105
Schisma exortum tempore Benedicti Decimi tertii, qui Petrus de Luna dictus fuerat. 182
Scientia quám accepta Regibus Persiæ. 9
Scientia Zoroastri quare magia dicta. 9
Scientiæ acquiruntur mediante sensu. 233
Scintillæ visæ de ore oratoris exiisse. 6

Scipio

Scipio, & Scævola ftatuas Romæ obtinuerunt. 75
Scipionis Africani fortitudo. 105
Scopulus vifus flammas ejicere. 6
Scorpio de ventre cujusdam fæminæ egreffus. 117
Scriptionis laus. 239. 240
Scriptores rerum militarium. 156
Scriptores geftorum Turcicorum. 150
Scripturæ facræ ftudium quàm utile & neceffarium. 38
Sculptura ars nobiliffima. Ejus prima Principia & rudimenta. Deus primus, & fempiternus fculptor. Primus Author artis hujus inter homines quis fuerit. Tabulæ cereæ &c. Sculptores Primarii. Phidias laudatur. 58
Scurrilitas puerilis quantopere à fapientibus fugienda fit. 45
Scytha, idem quod homo intractabilis. 89
Scythæ magni portatores. 141
Secreta divina indaganda non funt. 47
Secreta mulieribus committenda non funt. 127
Sectatores virtutum. 213
Secundinæ in puerperis quomodo expellantur. 163
Secura eft ubique paupertas. 91
Sedes animæ præcipua in cerebro. 230
Seleucus Rex Taurum manu domat. 105
Seminum robur & virtus. 213
Semiramis infans ab alitibus nutrita. 115
Semivivi fepulti. 151
Senatorum ftatuæ fine oculis. 74
Senex qui Alphabetum difcere videtur, denotat fcientiarum infatiabilitatem. 48
Senex ebrius & dormiens quid denotet. 206
Senes quare cerebri frigidi fint. 124
Senum Confilium optimum. 51
Senfualitas fugienda, 22
Senfus hominis orbi dominantur. 12
Senfus ab apprehenfione moti. 8
Senfus corporis in metaphora hominis intellecti. 42
Senfus quàm velox. 209
Senfus communis quid fit, 233
Senfus & ratio invicem dimicant. 207
Senfus non idem eft quod Intellectus. 234
Sententia dicax Stilponis, & Diogenis. 122
Sententia perfecta eft apophthegma. 121
Sententiæ tot, quot capita. 91
September menfis quomodo expreffus. 67
Septenario numero conftant interna hominis, ficut & externa. 244
Septimus filius cujusdam familiæ curans Scrophulas. 161
Sepulchrum Anthei. 103
Sepulchra Principum quomodo vifitata & honorata, 69
Sepulchra quomodo olim in veneratione habita, & qualiter caftigati, qui eadem violârunt, 146
Sepulturæ quomodo ab antiquis factæ. 161
Serpens cingens collum hominis, indicat ligamen amoris meretricii. 46
Serpens in manu Æfculapii; quare de eo Medicina proveniat, 62
Serpens in ore hominis monftrum. 199
Serpentes fugantur fumo capillorum muliebrium, dum igne uruntur. 159
Serpentes manducati. 137
Serpentes cum urina egreffi. 117
Serpentes adorati à Lithuanis, 149
Serpentes in caduceo Mercurii quid denotent. 211
Servitium pluribus promittere, quàm indecorum fit. 96
Servus perfequens Dominum. 51
Servi pifcibus objecti, ut pifces inde pafti dulciores efu fint. 139
Signa Zodiaci duabus vicibus per figuras humanas demonftrata. 70, 71, 72
Silentium quomodo obfervandum. 63. 64
Silentium præfentibus fenibus, laudatur, 79
Silentium ubiq; utile, fed mulieribus præcipuè. 94
Silentium cum menfuram excedit, & non tempore fuo tenetur perniciofum eft, 88
Silenus defcriptus. 22
Silenus vetulus dormiens. 206
Simiæ manducatæ ab homine. 137
Simiarum generi adfcribuntur Pygmæi. 107
Similitudo vultuum perfecta, 116
Simulacra tincta in facie humano fanguine. 156
Simulacra cæleftia illuftrium actionum Heroës repræfentant, 79
Simulatio evitanda. 83
Sirene contemnens procellas, & alia. 178
Sirenum blandimenta, & vitia deteftata. 22
Sifyphus Idea peccatoris, portantis peccatum fuum. 20
Sol Creatus in beneficium hominis. 5
Sol quomodo depictus, 206
Sol cur ceram & oleum alba reddat, carnem denigret. 131
Sol cum terram calefacit, non finit generari animalia impura. 60
Sol quomodo in fimulacris repræfentatus. ibid.
Sol quomodo in veneratione habitus. 170. 173
Sol oriens quomodo in numifmate exhibitus, 55
Sol oriens adoratus, occidens blafphematus. 146
Solis Coloffus fabricatus in Rhodo infula, quantæ ftaturæ, & amplitudinis fuerit. 8
Solem æftate cur homo, & non reliqua animalia, declinent. 126
Solftitium hyemale & æftivum, quomodo in fimulacris intellectum. 60
Conditiones & caufæ folis. ibid.
Somnia quomodo fignificata. 212
Somnia quomodo fiant; quandoque verificantur; eorum conditiones. 231
Somnus recuperatus poft diuturnum infomnium, 120
Sonus loco vocis. 135
Sorte fua nemo contentus. 30
Sofipolis Numen, manifeftatum per Genium. 65
Spectaculorum inventio: Facta fpectacula coram populo, præcipuè Romano, ubi homines feris exponebantur. Sic Martyrio fubjecti funt Chriftiani, & alia. 152, 153
Sperma humanum ad quid utile. 162
Spes bonæ famæ, ftimulus eft ad benè operandum. 15
Spes quomodo laudata. 19
Spes præmii roborat operantes, ibid.
Spes præmii magnum incitamentum eft ad victoriam. 155
Spes rerum futurarum. 173
Spes fallax quomodo repræfentata. 214
Sphynx quomodo expofita. Figura ejus validorum animalium. Varia ejus fignificata, quare fuper veftibula palatiorum & Templorum. 66
Sphynx repræfentans Emblemata. 179
Sphyngum, & Sirenum figuræ, 174

Spiritus humani essentia. 235
Spiritus vitalis consideratus in homine. 227
Spleneticorum Urbs. 243
Spolia obtenta animos addunt militi. 19
Spurius quomodo significatus. 36
Stabilitas negotiorum. 173
Stadium quid sit. 26
Statua dicitur à statuendo. 76
Statua quomodo affinis simulacro, & alia. 72. 73. 74
Statuam Hercules saxo percutit, & repercutitur. 90
Statuæ in antris collocatæ. 73
Statuæ Idolorum à S. Gregorio M. in Tyberim jaciuntur 77
Statuis honorabatur meritum virorum illustrium. 210
Status calamitosus hominis. 36
Statum suum quisque tueatur. 94
Statu suo quisque contentus sit. 83
Statura hominis mysticè descripta. 224
Alio item modo considerata. 225
Statura hominis, ejusque dignitas. 235
Stellæ primæ magnitudinis, quomodo indicatæ. 71
Stellæ quos influxus in partubus & monstris habeant. 191
Stellæ monstrosæ. 199
Stellæ intellectæ in pelle. 205
Stellæ quomodo à Luna attractæ. 211
Sterilitas inducta per dentes Infantium. 157
Sternutatio quare geminetur. 125
Sterquilinia appellantur à Diogene homines infimi de plebe. 122
Stesichorus poeta repentè excæcatus. 119
Stilponis mordax sententia. 122
Stoliditas describitur. 173
Stomachi valentis cibi. 137
Studioso quanto labore opus sit. 49
Stulti quandoque consilia salutaria suggerunt. 82
Suavitas in tractando quomodo intellecta. 89
Subjecta magna in Sacra Scriptura quomodo lapsa. 19
Sublimitas hominis quanta. 4
Sudor cur in capite potissimum oriatur, antequam in reliquis membris. 125
Sudor quomodo mitigatus. 162
Superbia eorum qui adorari volunt, quo modo in numismatibus expressa. 53
Superbia ignorantiam parit. 179
Superbia damnata. 67
Superbia præcipitata. 19
Superciliorum usus, natura, & officium. 237
Superfluitas rerum rejicienda. 48
Sylvestres & ferini homines utrum salventur. 125
Symbola non sunt sine lemmate. 30
Sympathiæ, & antipathiæ hominum cum bestiis. 112
Sympathicum unguentum, quomodo compositum. 160
Synagoga Hebræorum, in pluribus locis intellecta nomine Hominis à pag. 40. usque ad 43
Synteresis conscientiæ. 24
Syphax Gigas de quo natu. 103

T.

Talpa manducata. 137
Tantalus quomodo intellectus. 23
Tantali pœnæ. 6[illegible]
Tardare quandoque proficuum. 4[illegible]
Tarditas in negotiis evitanda. 2[illegible]
Tarditas nonnunquam plus emolumenti affert quàm improvida celeritas. 86
Tarenti origo. 56
Tarentini dimidium anni festivitatibus transigebant. 87
Tedeus gigas sibi similem robore non habuit. 105
Telemachus Ulyssis filius, quomodo sculptus. 56
Telephus infans, nutritus à Cerva. 115
Temeritas inconsiderata damnatur. 16. 28
Temeritas procax quomodo in statuis repræsentata. 75
Temperamenta hominis. 123
Temperantia quàm necessaria. 19
Templum Dianæ descriptum. 11
Templum Gratiarum in medio fori. 216
Templis antiquorum quare Sphynx superposita fuerit. 66
Tempus quàm fugitivum sit. 30
Tempus quàm fugax, quare Chronos appellatum. 35
Tempus virtute superatum. 30
Tempus difficultatibus moderatur. 52
Tempus opportunum quomodo observare oporteat. 214
Tempora descripta. 69. 174
Tempora quomodo significata. 60
Tempora anni in numismatibus expressa. 53
Tempora anni figurata in Gratiis. 216
Temporum mutationes. 213
Tenedius homo quid sit. 89
Tercentum Infantes Jovi sacrificati. 151
Terra Sedes regnorum & potentiæ. 215
Terra calefacta à sole non generat impura animalia. 60
Terra promissionis gigantes continebat. 102
Terror quomodo expressus. 170. 69
Testudo Poëtam quendam occidit. 49
Testudo monstrosa. 166
Testudo à Venere calcata quid significet. 36
Testudo subtus statuam Honoris. 213
Theatro assimilatur vita humana. 89. 122
Themistocles seipsum occidens. 121
Theologia quomodo demonstrata. 170
Theophili Imperatoris dictum, dum uxorem ducturus esset. 122
Thermæ Romanæ quid fuerint. 3
Thesaurus Comes Author laudatus. 14
Thesauri quàm vanè quæsiti. 156
Thessala regio repleta Sagis, & Lamiis. 95
Thetis Dea marina quomodo significata. 62
Thomas de Aquino, monstrum scientiæ. 164
Thomam Cantuariensem deridentes quomodo castigati. 175
Thracia abundans Pygmæis. 107
Thracum mores, & sententiæ tempore pluvio, & cælo nubilo. 147
Thrasybulus Atheniensis grandi voce, & corde. 135
Tiberius Imperator appellatus Biberius, ob nimiam potationem. 141
Timor quomodo intellectus. 19
Timor procul fugandus est. 87
Timor restituit vocem. 113
Timor oratorem inutilem reddit. 137
Timor alas pedibus addit. 210
Timor, vallum est quo vitiorum profluvium impeditur. 223
Timorem amor nescit. 14

Titius descriptus. 24
Titormi gigantis, crudelitas, & robur. 104
Titus Livius Patavinus in Prætorio Patavino statuâ honoratus. 74
Toga habitus Romanorum. 89
Tolerantia quomodo descripta. 31
Tolerantia malorum. 149
Tolerantia in omni re. 85
Tolerantia magna in quodam philosopho. 78
Tormenta tyrannorum inaudita. 152
Transfixi non mortui, idque pro sacrificio. 151
Tributum per Principes moderatè exigendum. 28
Triceps vultus, & varia ejus significatio. 173
Tricongii nomen impositum ebriosis 141
Trinitas Sacro-Sancta expressa in simulacris. 55
Trinitas Sacro-Sancta in statua tribus oculis dotata significatur. 74
Trinitas Sacro-Sancta in marmore Phidii repræsentata. 212
Triton quomodo figuratus. 62
Tuba & tridens in manu Bacchi, quæ tamen magis propria Neptuno sunt. ibid.
Turba intelligitur in voce hominis. 97
Turcæ cubicula sua purissimis vasis adornant, in quibus multæ historiæ, & emblemata sunt. 44
Turcæ tribus situlis aquæ purificantur, quæ super caput eorum funduntur, antequam Mecham perveniant, ubi totum corpus lavant. 150
Turcarum Imperium per monstrum indicatum. 184
Turris Pharos descripta. 11
Tutela divina. 59
Tutelares Dei quomodo repræsentati. 66
Tyberis fluvius quomodo repræsentatus. 68
Tyrannus omnia voluntati suæ subdit. 28
Tyrannus ab Imperatore superatus, & insculptus monetis. 53
Tyranni unde usum sacrificandi Christianos sumpserint. 151. 152
Tyrannorum infelicitas quàm abominabilis sit. 47

V.

Valor quomodo significatus. 66
Valor & virtus præmiata. 26
Vapores in caput levati vigilias in homine excitant. 124
Varietas ciborum quam perniciosa. ibid.
Vas distillatorium à Chymicis homo appellatum. 97
Vasa spermatica utriusque sexus in Hermaphrodito inventa. 109
Vaticinium quomodo expressum. 56
Vaticinium desumptum ex interioribus hominis occisi. 151
Velocitas in cursu. 149
Venatores exotici. 148
Venenum naturaliter in lingua gestum. 114
Venetiæ abundant statuis. 77
Venter hominis, quare contortus, & voluminosus. 228
Venter major & minor. 242
Venter bovinus. 138
Ventris vocabula. 240
Ventus adoratus. 147
Ventorum descriptio. 167
Venus quomodo ab antiquis exhibita. 65
Venus supra testudinem quid sibi velit. 36
Veneris statua in antro. 73
Verbum Divinum per animam peccatricem rejectum. 42
Verba quàm religiosè à Veteribus in sacrificiis observata. 136
Verba in pronunciatione plus adjuvantur dentibus, quàm labiis. 226
Verba quædam adhibita ad medelam morborum. 163
Verecundiam non agnoscit amor. 14
Veritas quomodo intellecta. 209
Veritas quanti momenti sit. 59
Veritas quantum deteriorata sit in Mundo. 42
Vermis conscientiæ quantum tormentum sit. 24
Versatus in omni scibili repræsentatur per Atlantem, qui Cælum humeris sustentat. 14
Versipellis homo quomodo detestandus sit. 88
Vespasiani Imperatoris pietas. 153. 154
Vetula tripudians quàm deformis. 95
Vetulam ornari, quàm indecens sit. 122
Victor Germaniæ. 53
Victoria in quo consistat. 21
Victoria navalis Vespasiani, & aliorum. 55
Vilitas animi quàm detestabilis. 35
Vilitas animi contemnitur. 94
Vilitas animi reprehensa ab Alexandro M. 77
Vinum inventatum à Noë, quem eundem esse volunt cum Jano. 63
Vinum quibusdam in horrorem versum. 114
Vinum aquâ temperandum. 62
Vinum corrumpit Judices 30
Vini mala. 140
Violentia semper damnum infert. 26
Viperæ, & vulpes manducatæ. 137
Vipera comparatur mala mulier. 122
Vir à virtute dictus. 98. 228
Virago quare sit dicta fæmina. ibid.
Vires debiles. 217
Virgo signum Zodiaci. 71
Virilitas in homine considerata. 228
Virtus quàm formosa sit. 19
Virtus quantum allectet. 23
Virtus propria quantum illustret. 86
Virtus quàm necessaria homini. 80. 231
Virtus quantopere inquisita. 245
Virtus præcipuè residet in corde. 233
Virtus prævalet nobilitati. 27
Virtus unica est, idcircò laboriosa. 124
Virtus superat tempus. 30
Virtus sæpè à vitio superatur. 50
Virtus insidias patitur ab Invidia. 54
Virtus statuis honoratur 73. usque ad 78.
Virtus & fortuna quomodo intelligantur. 16
Virtus & prudentia insuperabiles. 25
Virtus divina quomodo expressa. 174
Virtus imperialis significata in numismatibus. 53. 54
Virtus seminalis depravata producit monstra. 188
Virtutis via semper ingredienda. 49
Virtutis honores à quo obtenti. 46
Virtutis & honoris variæ significationes. 213
Virtutum præstantissima castitas. 93
Viscera hominis considerata. 217
Vita hominis quàm brevis. 66. 174
Vita labilis, & fugitiva. 174
Vita humana descripta in Hieroglyphicis. ibid.
Vita hominis similis theatro. 89. 122
Vita protracta cum inedia incredibili. 116
Vita, & cursus ad gloriam. 26
Vitellii Imperatoris crudelitas. 92
Vitiosus puniendus est per id, quo peccavit. 15
Vitis aurea Xerxis in honore habita 3

Vitium plures sequaces habet, quàm virtus. 86
Vitium omni pacto fugiendum. 50
Vitium extirpatur robore & virtute. 52
Vitium refrænatum timore. 223
Vitia significata in voce *homo* â pag. 38. in pluricus locis usque ad pag. 44
Vitriolum potatum unicâ nocte capillos capitis decidere facit. 112
Vitulus habens humanum caput. 198
Ulcera quomodo sanentur. 163
Ultramarinum color elegantissimus, unde fiat. 157
Ulysses descriptus. 25
Umbilici nomina, officium, nodus, qualitates, & forma. 240
Umbilici humani virtus. 162
Unguentum ex salina humana. 157
Unguentum quoddam veneficum non occidens, sed ab omni infirmitate liberans. 119
Ungues morsi quid indicent. 32
Ungues nigri, & dentes candidi Æthiopum. 128
Unio repræsentatur in Statua. 74
Unio inseparabilis. 17
Unio fraterna quomodo significata. 42
Unio rerum cælestium cum terrestribus. 210
Volubilitas quomodo intellecta. 89
Volucres amorem sentiunt. 61
Volucres linguam discunt, quam docentur. 131
Volumina antiquorum quomodo facta. 145
Voluptas corporalis ignorantiam parit. 179
Voluptas inhonesta omnimodo tollenda. *ibid.*
Voluptas mundana in cælo non est. 235
Voluptas sensitiva in modum reginæ adorata. 244
Voluptas sordida, quàm detestabilis. 35
Voluptatis sensualis deceptio. 174
Voluptates mundanæ quantum fuga dignæ sint. 22
Vomitus quandoque prodest. 124
Vox quomodo fiat in homine. 227
Vox amittitur viso lupo. 64
Vox recuperata timore. 113
Vox cur magis rauca & gravis sit, dum è lecto exurgimus. 128.132
Vox acuta in fœminis, castratis, senibus. 129
Vocis descriptio. 134
Vocis laus, & pretium. 131
Vocis plures considerationes. 229
Vocis varietas, laus, & quomodo orationi perfectionem addat, & aliæ observationes. 135.136
Voces æternus, & immensus â quo primum articulatæ sint. 208
Ureterum conditiones. 243
Urina secum vehens quædam animalia. 117
Urina beneficia. 157
Uriplaca, quare Juno sic nominata. 65
Uterus vas est in quo homo concipitur. 228
Utile & honestum in omni negocio tanquam ultimus finis observandum est. 37
Utilitas quæ sæpè trahitur â laboribus & industria aliorum. 84
Uva barbata. 199
Wallenstein egregius miles. 20
Vulcanus Numen ignis, repræsentatus diversimode. 64
Vulcanus denotans elementum ignis. 206.207
Vulnus vitale. 235
Vulnere recuperatur visus. 113
Vulnere vomica sanatur. 119
Vulnera capitis cur in quibusdam locis facilius curentur, quàm pedum. 130
Vulnera cannis facta, & sanguis inde profluens sacrificatus. 152
Vultur Hieroglyphicum animæ. 5
Vultus quare sibi similes non sint. 116
Vultus duo sibi similes. ibid.
Uxores non esse perterrefaciendas â Maritis. 189
Uxores alunt maritos suos ignavos. 149

Z.

Z*Amolxis* quomodo placatus â Thracibus. 152
Zamolxis Numen pro sacrificio homines habebat, lanceâ transfixos. 151
Zelotypia non nisi in hominibus brutalibus est. 187
Zodiacus, ejusque signa, bis humanis figuris expressa. 70.71.72.
Zoroaster quis fuerit, & quomodo hominem nominarit. 4
Zoroaster quare natus sit ridendo. 114

FINIS INDICIS UNIVERSALIS LIBRI SECUNDI.

Facinum ad [illegible] 13.
Medicina 55
[illegible] 159
Passage 180

